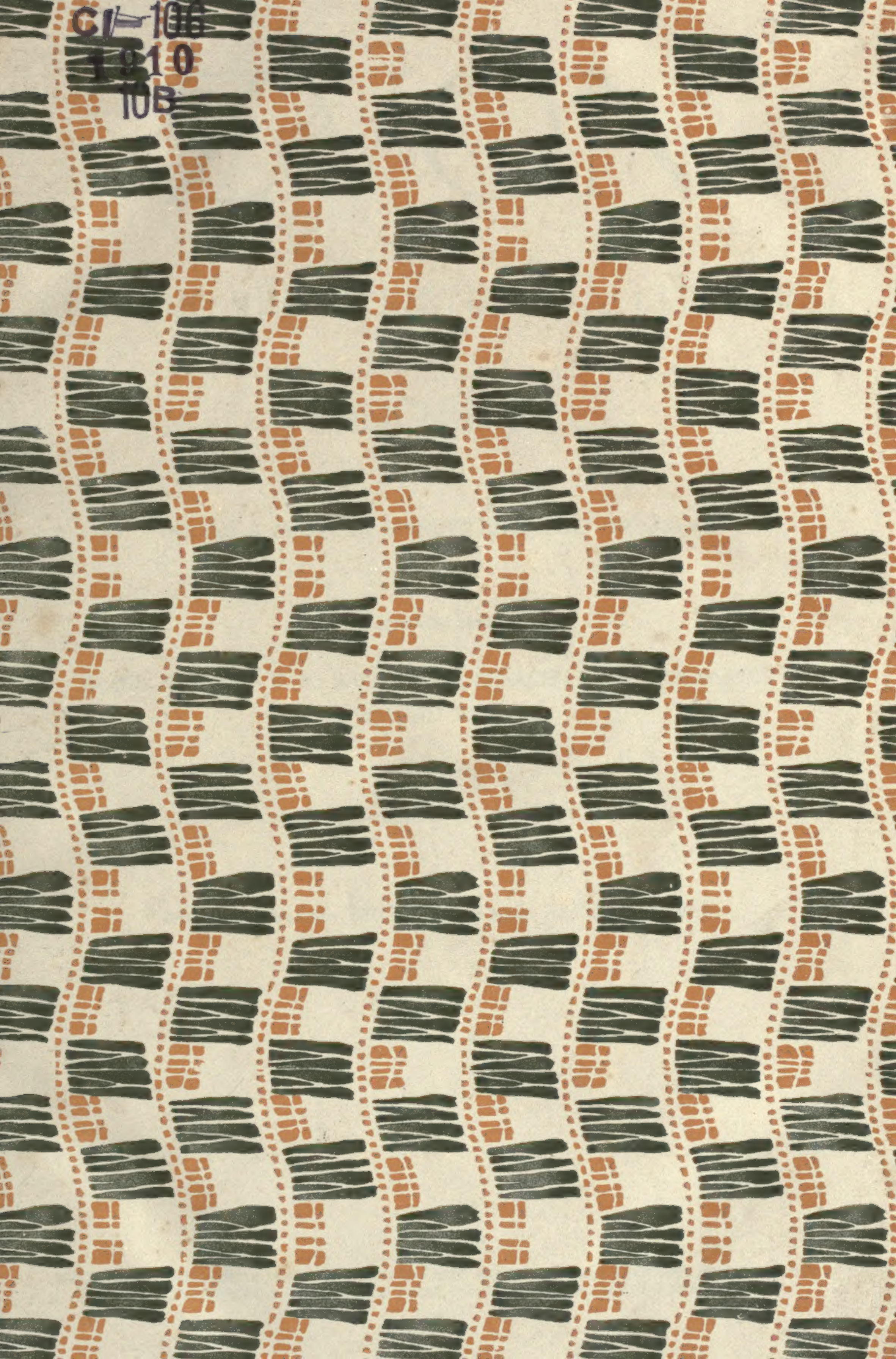

ZVON

TÝDENÍK BELLETRISTICKÝ A LITERÁRNÍ

ROČNÍK X

ORGÁN A MAJETEK SPISOVATELSKÉHO DRUŽSTVA

REDAKČNÍ KRUH:

ALOIS JIRÁSEK - K. V. RAIS - M. A. ŠIMÁČEK - JOS. THOMAYER -
ZIKMUND WINTER

ZODPOVĚDNÝ REDAKTOR M. A. ŠIMÁČEK

SPOLEČNÝM NÁKLADEM DRUŽSTVA A FIRMY ALOIS WIESNER.

V PRAZE.

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE, KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY,
SLOVESNOST A UMĚNÍ A C. K. ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLY TECHNICKÉ V PRAZE.

1910.

OBSAH.

BÁSNĚ.

ROMÁNY, NOVELLY, POVÍDKY, ČRTY, ARABESKY ATD.

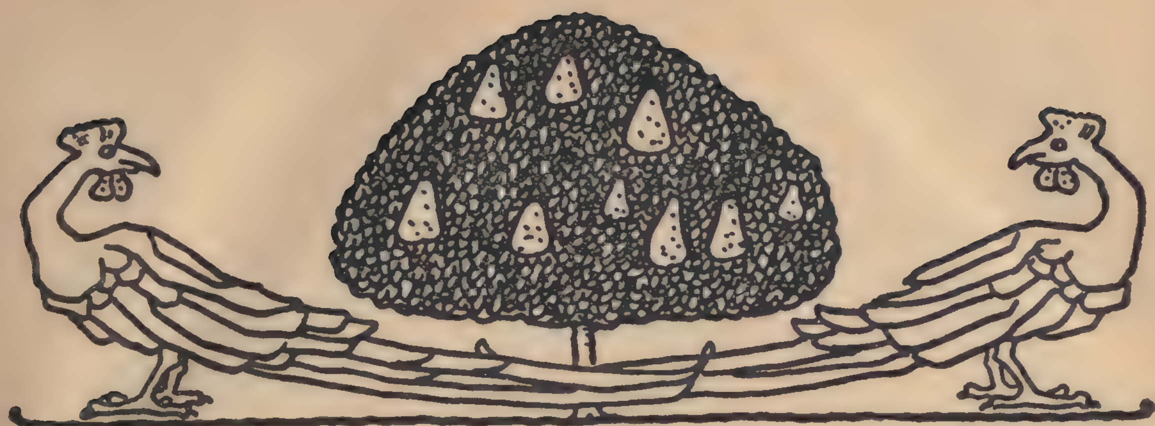
VZPOMÍNKY, STUDIE A STATI POUČNÉ.

REJSTŘÍK JMENNÝ I VĚCNÝ,

Z RUBRIK LITERATURA, DIVADLO, VÝTVARNÉ UMĚNÍ a TÝDEN.*)

*) Hvězdička před názvem knihy neb divadelní hry znamená referát.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

Především se vinen dávám, že jsem beze všeho povolení a svolení změnil — ač v nejlepším oumyslu — jméno svého rodiště jakož i jména jeho ctných konšelův i farářovo, anobrž i jméno svého vlastního děda. Toho všeho dopustil jsem se v „U nás". Proto čtenáři této knihy marně hledali na mapách „Padolí" a rodáci moji divně a různo hádali a rozumovali o těchto převrácených jménech.

Z toho všeho se teď vyznávám čtenářům „U nás" proto, poněvadž se chci opět zatoulat do svého rodiště a přidat k této své kronice několik kapitol; a v těch já sám mám býti hrdinou ne posledním. Proto je nemožná na dále nebo na novo překřtívat své rodiště, ač bych, přiznám se, tuze rád na tom zůstal. Než kterak tu tvrdit proti vlastnímu křestnímu listu, že jsem se narodil v Padolí? Kterak vysvětlit, že děd můj, slavný kolář, na jehož strakaté, kozácké kobyle konšel Mityska se o installaci spanile pro obveselení slavnostního průvodu svezl, že tento můj děd, otec mého otce, se jmenoval Jírovec?

A tak Padolí bude Hronovem, ač Hronov mých chlapeckých let byl ještě starým Padolím v „U nás", tichým, selským městečkem roubených, bělostných stavení pod šindelovými a doškovými střechami a ne Hronovem těchto dnů, v němž prosté ty příbytky mizí v ulicích zděných domů, mezi továrnami vysokých, černě dýmavých komínů.

Z tichého městečka nové, živé město. I hřbitov v něm nový. Pustou stráň za kostelem zdělal před léty farář Regner — Havlovický — v pole. Toto pole, klopotnou prací dobyté, je teď hřbitovem.

Starý hřbitov u kostela opustili. Je teskně tichý, smutně klidný. Pustne. Vysoké lípy, zasazené kdysi farářem Regnerem u kostela, u obruby z červenavého pískovce, keře a stromy za obrubou šetrně zakrývají sešlost hrobů i prostých pomníků, jejichž vyzlacené písmo slepne a jejichž kámen se prozelenává lišejníkem.

Co tu roste, jen bují, houstne, divočí. Smutečný jasan sklenul se v šerou besídku, do závojů truchlé vrby až do země splývajících, zabořil hlavu plačící anděl primitivného díla, kdysi volně stojící. Chvojky na podiv vysoko urostly; z temné jejich zeleni probělávají se zmohutnělé ale popraskané kmeny bříz. Tmavý mech a lišejník měkce obložil jejich rány. Mezi břízami jasan, javor, jeřáb s rudnoucími hrozny nebo růžová křovina zdivočelá, rozlezlá v houštinu kopřiv, šťovíku a kvetoucího kostivalu.

Kde volno, kde ani křížku ani křovin, slehly se rovy v bujný trávník. V něm osamělá svíce zlatě hořící divizny u zapadlého rovu, keř pivoňky v trávě utopený nebo bujné pruty modrých koníčků. Tu onde na travné vlně pestré karafiáty a nad nimi pablesky skleněné, barevné koule na tyčce, zbytky to hrobových zahrádek, jejichž dřevěné, malované plůtky dávno již zašly.

Pusto a ticho. Je a bude. Pohřební žalmy se tu nad otevřeným hrobem neozvou ani jejich průvod, žalobný kvil klarinetů a měkký jako zastřený, temný, tlumený žal lesních rohů, ani pláč a nářek. Všecko srovnáno a zapomenuto, hroby i bolest. Staré Padolí tu tiše spí. Staré Padolí všecko a sedláci a chudí tkalci z vesnic na dole v kopcích.

Obcházím a moje mladost se mnou. Obcházím, hledám příbuzné rodu i staré známé v známých i neznámých hrobech. Z těch starochů nejednoho jistě už před léty vykopali a jeho kosti v uzlíčku svázané zavěsili nad hromadou lebek a bílých hnátů v kostnici u obruby. A již ani tam jich není.

Sakristie otevřena. Její chlad, její zvláštní dech mne ovanul a v něm vůně dávných let. U dveří stará, měděná kropenka jak bývalo; ale štětinatý kropáč zmizel. Na zdi bělostné komže, červené sukýnky ministranské. Kostelník vytáhl z černé skříně ještě jiné, hrubě starší, otřelé a vyrudlé. Ty jsem i já nosíval. Nu, lhostejně na ně nehledím. V těch jsem i já ministroval, tenkráte, když tu Knahl — Kalina Justinčin — ale již bělovlasý, strojil za těch krásných, zářivých jiter pana faráře k oltáři, když tu zapisoval brkovým perem svým pěkným, zřetelným švabachem do sešitu otčenáše „za v pánu zesnulé“.

Leccos tu jinak než bývalo, tu i v kostele. Také starou zvonici, chudáka, omalovali, její jindá bělostné zdivo i ztemnělé, nenatřené bednění. Jen jedno se nezměnilo. Umíráček, smrti hlas. Ten jediný ne. Lká jako lkával. Všem tu odzvonil. Mortuos plango.

S bohem sousedé, já ještě přijdu.

I

Nejstarší historie mé maličkosti, pokud má paměť jí slouží jako historický pramen, jest, jak už prvotní dějiny bývají, poněkud mlhava. Dřevěné, bedněné schody na půdu, mohutný, hnědý trám v roubené stěně u nich, šero nad schody a za nimi, tiché, nehnuté šero staré půdy s tajemným přísvitem někde ze skuliny šindelové střechy, toť první dojem, který v mou paměť v době útlého dětství tak se vryl, že zůstal a nevybledl. A zdá se mi, že mne někdo tenkráte nesl do těch schodů, odkudž jsem poprvé nahlédl do temnot podstřeší plného černých koutů a koutků, děsivých i lákavých dětské mysli.

Po temnu staré půdy jas zářivého dne na podsíni dřevěného příbytku. Na „městečku“ to bylo, jak jsme říkali nynějšímu hronovskému náměstí. Dřevěné sloupy vidím a pod nimi na podsíňce poklop. Zakrýval schody do sklepa. Po tom poklopu jsem běhal, po jeho prknech dupal bosou, dětskou nohou. To mám v živé paměti a že to bylo na rohu náměstí u cesty, a že tam slunce plným proudem svítilo a hrálo.

Na to se pamatuju, ale na nic více, ani ne na stavení samo. Tenkráte patřilo mému strýci Seidlovi, Zejdlovi, jak my jsme říkali. (V „U nás“ se Klimeš jmenuje.) Strýc koupil ten příbytek r. 1847 a ještě téhož roku zahráli si tam Hronovští divadlo, dvacet let po představení „Berounských koláčů“ na hoře ve škole, v „klase“, jak si tam Štěpánkův kousek vypravili v plachtách a prostěradlech na nízkém, vrzavém podiu, o čemž už psáno.

Tak z toho strýcova stavení pamatuju si jen vyzářenou podsíň. A za nedlouho po tom slunečném dnu, snad za nějaký týden, snad už jen za několik dní vyzářila se naposled a hrozně. Bylo sedmého roku po tom představení, v květnu r. 1854, kdy mně nebyla ještě ani tři léta. Tenkráte padl na Hronovské veliký strach. Nalezaliť psaníčka pohozená na různých místech, na cestě, u plotu, na hřbitově a všechna stejného obsahu, že bude hořet, že Hronov vyhoří. V jednom z těch listů označen i žhář: že prý bude o požáru ležet v peřinách a kouřit a že bude mít flintu u sebe.

Rázem oživlá zapomenutá hrůza posledního požáru r. 1836, kdy „na městečku“ lehlo popelem deset stavení, mezi nimiž také příbytek Černého Vacka. Po tomto prvním ohni zůstalo ještě do r. 1854 tedy po osmnáct let, a ještě pak déle, na jižní straně náměstí jedno ze spálenišť, tam, kde bylo Součkovo. Za ta dlouhá léta přestalo být smutným místem. Bylo už jen rejdištěm dětí a jak zarostlo travou a bejlím, zapadla paměť na hrozný požár.

Ale tajemná psaníčka svým děsivým ohlášením pustila hrůzu po všem klidném městečku. Sousedé začali hlídat, ponůcky obcházely. Na to se nepamatuju, ale na to, že mne jednou v noci náhle zburcovali, že se strhl u nás ve světnici a po všem stavení shon a zmatek tak jako venku na silnici, u které naše stavení stálo.

Slyšel jsem hluk z tiché noci; koně uháněli, lidé běželi úprkem. U nás ve světnici se mihala světla, jak pobíhali s planoucí loučí a se svíčkou. Ta světla vidím, dusot koní slyším a temný, zmatený křik. Více však nevím z té chvíle náhlého poplachu a zmatku. Jen to pamatuju, že jsem se pojednou ocitl na naší velké zahradě za stavením, v hromadě peřin, dole na zahradě skoro až u řeky.

Byla tichá, májová noc, jak jsem později zvěděl, měsíc svítil tak jasně, „že by byl krejcar našel“. Ale já pamatuju jen vysoké olše u řeky za mnou a kolem trávník jasně vyzářený a před sebou celou zahradu ostře zjasněnou a za ní na pravo od Vlachova domu, jenž stál vedle našeho příbytku, hrozný oheň, plápoly divokých, vysokých plamenů a sloup černého dýmu nad nimi.

Ten Vlachův zděný dům nedávno vystavěný, měl ohromný, vysoký štít a těžkou

vysokou střechu. Byl té chvíle našemu stavení hradbou. Hořící příbytek s podsíňkou, s chlévem, přístavky, všecko ode dřeva. Patřil mému jmenovci, čtvrtláníku, s nímž hospodařil jeho otec. Současně hořelo dole „na městečku," kamž od nás nebylo vidět, a kde oheň vypukl a zuřil dříve nežli v našem sousedství; od toho chytlo jeho sousedství na pravo, druhé, třetí, v téže řadě. A tou řadou letěl oheň dál. Hned chytilo a hořelo, a hned plápolem, neboť všude samé dřevo, samá sláma.

Ležel jsem v peřinách a díval jsem se na požár. Nepamatuju se, že by mne i jen na chvíli byly popadly strach nebo ouzkost. Ležel jsem uváben nevídaným, velkolepým divadlem ohromného ohně, jeho divokých, vysoko šlehajících plamenů. Nepamatuju se, že matka mne sem zanesla, nepamatuju se, že jsem přece měl na okamžik záchvat úzkosti, doma, ve světnici, jak mně matka později vypravovala, a sice o sekery a motyky. Nežli mne vynesla, volal jsem hartusivě, ať snesou sekery a motyky. O ty jediné jsem měl starost, a když se mne matka ptala, proč je chci, odpověděl jsem: aby nás nezabili.

Na to se nepamatuju, ani na začátek, jak starý Michálek k nám přiběhl, na okno zaklepal a matce šetrně oznámil, že hoří, jak matka poslala bratrance Matěje dolů do mlýna, kdež otec, pekař, té noci mlel a že nejstarší sestra, Helena, běžela na „draha" pro strýce, otcova bratra, jenž s naším koněm jezdil. Otec i strýc přiběhli; strýc vyvedl koně dolů na zahradu „do strže" u řeky, kdež jej v olších uvázal. Dobytek vyhnali na zahradu. A ze sousedství, výše na levo od nás, hledě ze zahrady, z chalup u cesty stal se v tom zmatku divoký vpád do naší zahrady. Vyděšení sousedé zpřelámali, zpřevraceli plot a snášeli do zahrady a rovnou do žita (kus zahrady byl na pole zdělán), do krásného žita nábytek a peřiny. Z toho žita pak nebylo nic.

O tom všem nevím ze své paměti a také ne o hrozných scénách v nedalekém sousedství u požáru. Zahrada hořícího stavení také velká, stromy ne hustě vysázená, sousedila přímo s naší, neboť zděný Vlachův dům mezi oběma dřevěnými příbytky neměl žádné. A ten soused, jehož hospodářství ničil oheň, osmahlý, mladý muž, tenkráte ne plných třiceti let, jak jsem se nyní doptal, seděl té chvíle ne tuze daleko ode mne, já o něm nevěděl, na konci své zahrady u řeky — v peřinách. V peřinách seděl ustrojený, kouřil a pušku měl o strom opřenu.

Dlouho však neseděl. Přihnali se za ním, sesypali se na něj, nejdivočeji můj strýc, dolejší mlynář, na nějž se snad trochu pamatujete z „U nás". A tento muž, jindá veselý, jenž miloval žert a šprým, té chvíle až do nerozumu rozvzteklen, jakkoliv jeho mlýn nebyl přímo v nebezpečenství, popadl domnělého žháře a nesl jej v průvodu zuřících a proklínajících k požáru, aby jej hodil do ohně. A mladý Jirásek se neozval, nebránil, mlčel.

Strýc mlynář byl by vyvedl svou, než v tom dva četníci v helmicích, jak tenkráte za Bacha pořád obcházeli a přecházeli, namátli se u ohně a zadrželi strýce i rozvzteklený houf. Mladého Jiráska zachránili, ale hned mu také řetízky chystali. Tu však se ozval; vykřikl, že nezapálil, on že nezapálil. Nedbali. Spoutali ho. Nevzpíral se, nebránil, a již pak ani nehlesl. Mlčky šel s nimi.

(Pokračování.)

JOS. V. SLÁDEK:

V SAMOTĚ.

Tak mne lidé opouštějí,
jak už málokdy tak znějí
milé kroky o můj práh!
Jaká rada! — tak jsme sami
jen se svými vidinami
— a zas jenom lidmi . . . v snách!

Tváří nevlídných a hrdých,
rukou chladných, srdcí tvrdých
jak jich málo vzpomínám?
Jenom jako plaché stíny
kmitnou se mi do tišiny,
odpouštím, a dál jdu sám.

Nevymknou se, byť i chtěli,
byť i všichni zapomněli
na mou radost, na můj žal;
a ti ze všech nejvíc milí,
kteří nejsou a kdys byli,
klepou vždy — a řeknu: Dál!

A tak není chvíle teskné —
ani se mi neposteskne,
kdys že jinak bývalo.
Lidské zlo už doranilo,
a co nejlepší v kom bylo,
se mnou na vždy zůstalo!

NÁPĚV.

Dostih' jsem se při zpívání...
Milý bože, kdy to bylo,
že se mi, — už nevím ani —
posledně to přihodilo!

A ten nápěv tak mi známý!
Ano, tak jsem kdys to zpíval
za lesy a za horami,
než se obzor mraky stmíval.

Jenom nápěv, žádná slova,
něco jen jak dálnou zvěnou
prochvělo mi srdcem znova
něhou dávno zapomněnou.

Žádný stesk, — ó kdež! — to v citu
tenkrát vše tak jasně znělo,
jako skřivan na úsvitu
vše se v duši rozepělo.

Do zlatisté záře ranní,
kde nebylo chmůry žádné
o té „lásce do skonání“,
o tom „vadne až uvadne“. —

A teď? — tak to všechno dálné
zbledlé, jak šla roků řada, —
přec jen v duše chmury kalné
poblesk záře z mládí padá.

ZIKMUND WINTER:

VALNÉ HROMADY REMESLNICKÉ.

(Ze starodávného života.)

Schůze našich řemeslnických spolků organisovaných nebo cechů v šestnáctém věku již řídkokdy konány v bytě některého z předsedů, jimž říkali „starší“ nebo cechmistři, nýbrž svolávány do cechovní hospody.

Třebaže nebyly za onoho času na hospodách mnohomluvné nápisy, hospodu řemeslnou poznati bylo snadno jakož i to, kterému řemeslu hospoda přísluší. Bylotě nad jejími vraty připevněno řemeslné znamení či, jak tehdejší lidé hloupě němčíce říkali, „merk“.

Po merku tedy poznals hospodu i cech; takž hospodské znamení kotlářů staroměstských byl štítek měděný s kotlem; cínaři či konváři dali si na hospodu dělo, konvici a zvon; merk pražských kolářů z daleka bil v oči: červené veliké kolo, držené dvěma zlatými lvy. Ševci všude věšeli si na hospodu botu černou zlatem zdobenou.

V dobách pobělohorských vyskytují se štíty jako oltářky veliké, skladité, nádherné; tak pekaři pražští postavili si na hospodu takovou architekturu s pozlaceným preclíkem, houskou a věnečkem; zámečníci pražští chlubili se velikou skleněnou rakví, do níž položili veliký pozlacený klíč.

Hospodář té hospody slul všem členům cechovní organisace „panem otcem“, žena jeho „paní matkou“. Ty oba v uctivosti míti, bývalo rozkazováno všemu členstvu, zvláště tovaryšům, kteří pro své bujné mládí nemohli někdy dobře pochopiti, proč by měli všelijakého domácího pána a šenkýře v úctě míti.

Řádné valné hromady měly ve větších organisacích dle statut svolávati se čtyřikráte v rok, po každé o „suchých dnech“. Jedny suché dny byly v postě, druhé k svátkům svatodušním, třetí před sv. Václavem a čtvrté k Vánocům. Ale nestál-li „výbor“ spolku o valnou schůzi, tož nekonána čtyřikrát; vynechali schůzi jedněch suchých dní, někdy i dvojích, ba trojích suchých dní a když se sešli, zapsali do knihy ten nerozum, že konají dvě nebo tři valné hromady pojednou. Zapsali to formou starodávní, jak to čtu o pražských kočích r. 1612, že držány u nich v jednu neděli „troje suché dni, václavské, vánoční a postní.“

Tahle procedura i s praxí technickou odporučuje se oněm nynějším spolkům, jejichž výbor pokaždé má strach, že se přes všecko zvaní valná hromada nesejde liknavostí pánů oudů.

Až do r. 1547 cechy mohly se scházeti, kdy se jim vidělo. Ten rok způsobili páni a rytíři chabé a tudíž nezdařené vzbouření proti králi, a následkem toho za trest zlomena autonomie měst, stavu to třetího, který přišel ke všemu jako Pilát do Kreda, a tím seslabena i autonomie organisací řemeslných.

Bez výslovného dovolení císařského rychtáře, jenž do měst dosazen jako vládní hlídač, nesměla se vůbec žádná schůze konati. Dnes po dlouhém policejním vychovávání nikdo se nad tím nezastavuje, že schůze

musí na policii býti hlášeny, za času onoho, byla to věc nová, neslýchaná, svobodné lidi ponižující. Znám z oněch dob jen jediný případ v Praze, že se truhláři (r. 1581) sešli bez dovolení rychtářova. Za to cechmistři — tedy celý výbor — zavřeni do městské šatlavy a zajisté nevypuštěni dřív, než rychtář dovoliti ráčil.

Ale toho tenkrát ještě nebylo, aby vládní dohližitelé chodili do schůzí hlídat. Ani konšelé ještě nedohlédali, jak to v Německu již namnoze bylo. U nás vešli konšelé do schůze jen tehda, když byli pozváni k nějakému důležitému v ní jednání.

Den před řádnou valnou hromadou zvalo se.

Pozvání vykonal posel cechovní, kde ho měli; nebylo-li posla, musil nejmladší mistr zváti. Na venkově v městech cechmistr nejstarší posílal k nejbližšímu mistru feruli, jakémus dřevěnému ozdobnému palcátu nebo měchačce podobnou, a mistr ji poslal dále, a tak posílána dům od domu. Ševci venkovští v Čechách i na Moravě zvávali „kopejtkem“, jemuž v Týně Vltavském říkali humorně „rychlík“.

K řádné valné schůzi zváni bývali mistři a vdovy misterské, které vedly řemeslo s tovaryšem; v některém cechu zváni také dělníci, tovaryši, i robenci; všude však zváni do té schůze výroční, v níž bývali napomínáni k slušnému chování.

Vdovy sic zvali, ale mistři nestáli o ně jakožto o ženské pohlaví mdlé. Čtemeť v řádě pražském jednom (r. 1562), že jest vdově necháno na vůli přijíti či nepřijíti, toliko aby poslala příspěvek náležitý. Cech stál tedy o peníze, o vdovu ne. Jenom živnostenská organisace pražských kočí cenila ženu tak za rovnocennou s mužem, že připouštěla, aby manželka směla do valné hromady jíti na místě muže svého.

Hodina schůze bývala obyčejně nynější jedenáctá před polednem nebo také hodina polední.

Se zřetelem k tehdejší rvavosti lidí všecka statuta cechovní zakazovala do valné hromady přicházeti se zbraní; zvláště zakazován zrádný tulich, kterým uměli italští mistři dobře zacházeti. U věku XVII. zakazován i nůž na chleba. Kdo přišel s nějakou zbraní, platil pokutu, obyčejně libru vosku.

Členové spolku měli přicházeti ve svrchním oděvu, tedy v plášti nebo v sukni (nyn. „převlečník“); kdo se osmělil do schůze vejíti v kabátě (to jest nynější „vesta“), ten platil pokutu. Že by mistři neměli v schůzi míti na hlavách klobouky a čepice, toho zákaz znám teprve z r. 1688.

Některý řád varuje mistry, aby nepřicházeli do valné schůze opilí. V XVII. věku zapovídá se i kouření tabáku v schůzi.

Valná hromada konána u stolů. Přední stůl náležel výboru či cechmistrům, z nichž ten, jejž cech volil nebo městská rada jmenovala na prvním místě, hromadu řídil. Na stole cechmisterském stála pokladnice.

Mistři ostatní zasedali u stolů jiných, a to dle pořádku, jak který vstoupil do organisace a jak mu místo bylo ukázáno.

Zasednouti měl každý slušným způsobem, bez posměšků, „bez škrábání a kumštů“, to jest neměl si druhých dobírati. Nejmladší mistr v mnohých spolcích býval povinen sedati při dveřích a dbáti, aby žádný člen nevycházel bez odpuštění. Ten také nesměl tropiti sobě švandu při tom úřadě; v Ústí nad Labem pekaři statut měli (r. 1608), že mladší mistr zaplatí pokutou groš, kdyby, vypustiv koho buď tam nebo ven, v rukou dveří držel. Toť ovšem statut jako pro malé děti a tím podivnější, že život spolkový u nás nebyl snad v začátcích, nýbrž trval při nejmenším již tři sta let.

Do schůzí mistři musili docházeti v čas. Který cechmistr vešel do světnice prvý, buď rozžehl svíci, nebo vstavil na stůl hodiny přesypací, a než svíce dohořela nebo hodina sprchla, musil všecek spolek býti pospolu. Kdo přišel později (zmeškal svíčku), platil pokutu, neboť opozdění vykládalo se jako nevážnost k statutu a pohrdání cechmistry. Nejmenší pokutou bylo půl groše míšeňského. Tu platiti bylo u malířů pražských, zmeškal-li který jen malou chvíli; zmeškal-li půl hodiny, povinen byl dáti groš. Nejčastěji bývá v statutech položena pokuta ve dvou míšeňských groších. Zámečníci malostranští trestávali zmeškalého již pokutou šesti grošů, ba uzdaři tamější osmi groši. Velikou pokutu jedné libry vosku (což rovná se patnácti grošům) shledal jsem na venkově r. 1620, a to u mydlářů v Hradci Králové. V dobách potomních ty pokuty rostly; nesmyslně velikou pokutu za vinu tak malou shledávám konec XVIII. věku u pražských hřebenářů. Ti určili si, kolik čtvrtí hodin mistr zmešká, tolik liber vosku dá.

Kdo schůzi zanedbal všecku a bez omluvy nepřišel vůbec, toho stihla pokuta, která dle rozličných statut bývá čtyřikrát, až i patnáctekrát větší, nežli byla pokuta za promeškání chvilky. I chudí tkadlci náchodští stěžovali se pokutou dvanácti grošů (r. 1559). Celou kopu míšeňskou pokuty nalezl jsem v Praze r. 1596 u knihvazačů.

Kdo nepřišel do schůze několikrát po sobě, toho chtívali všude z organisace vylučovati, kladouce mu to za vzpouru proti všemu spolku.

Utíkati ze schůze před ukončením trestalo se též groši i voskem.

Otevřením pokladnice začalo se jednání; hovor, šum v hromadě měl rázem ulehnouti, co nejslušnější chování mělo u všech jeviti se, neboť pokladnice byla všem cechům středoevropským od Visly až po Rýn i za Rýn jako posvátný oltář. U nás s uctivostí zvali ji matkou. Při otevřené matce pokladnici nesmělo se u stolů hovořiti, nerciii šprýmovati. R. 1544 humpolečtí tkadlci dle vzoru německobrodských určili si tři kopy grošů na tu vinu, kdyby který člen matku pokladnici neslušným chováním zneuctil. V Chomutově v cechu tkadlčím, jakmile matka pokladnice otevřena, přítomné ženské musily odejíti, prý aby povídáním nevynesly to, o čem se jedná v schůzi. (Pokračování.)

JOSEF THOMAYER:

OTRAVENÉ STUDNĚ.

Od nepamětných dob věřívají lidé, že rozmanité, obzvláště ale epidemické nemoci vznikají požíváním vody z otrávených studní. Při čemž rozumí se jaksi samo sebou, že studně při takovéto příležitosti otrávila ruka zločinná. A nejen to! Jakmile se kdy vyslovilo mínění, že otrávené studně jsou příčinou nějaké nemoci, věděl dav velmi záhy, kde traviče sluší hledati. Neuvažoval, nedával vzniknouti pochybnostem, ale hnedle se mstil na svých domnělých škůdcích. Mstil pak se nejednou krutě.

Nebudu se obírati dějinami této osudné víry v otrávené studně do podrobna. Ukážu jen na jediném příkladu význam takovéhoto přesvědčení o otrávených studních.

Jest všeobecně známo, že ve čtrnáctém století našeho letopočtu řádila v Evropě v několika epidemiích černá smrť. Černá smrť byla morová rána, při níž obyčejně nemocní zmírali za tvoření se rozsáhlých podlitin krevních na kůži a také as u vnitř těla. Podlitiny krevní v kůži a vazivu podkožním jsou ovšem barvy modravé, odkudž název modřina. Ale ve starých dobách zvala se barva modřin černou. To pak nejen při morové ráně, ale při různých jiných nemocech. Tak na příklad po dnes se mluví o černých neštovicích, černé spále a p., ačkoliv i v těchto nemocech běží o viditelné podlitiny krevní a tedy zase o modřiny.

Leč černá smrť byla, jak se zdá, nejzhoubnější epidemická nemoc za paměti lidské. Miliony lidí jí padlo za oběť. Ve Florenci, Benátkách čítali po stu tisíc mrtvol, v Sieně osmdesát tisíc. Petrarca*) vypráví, že byla v Italii místa, v nichž z jednoho tisíce obyvatelů zůstali jedva deset na živě. Při tom nešetřila nemoc žádného stavu. V Cařihradě zemřel jí císařův syn Andronikos, ve Frankfurtě německý císař Günther (1349). V Avignonu, tehdejším sídle papežů, zemřelo od velikonoc do konce července přes sto biskupů a několik kardinálů.

Nemoc způsobila v celé Evropě ohromné zděšení. Veškerý život se změnil, počali se objevovati ve velikém počtu flagellanti, čili mrskači, jak jim předkové naši říkali. Mnozí se káli, vedli bohabojný život. Jiní tím více hýřili a prostopášnostem se oddávali. Nebylo hrubě divu při nemoci, která v přemnohých krajích většinu — až i ohromnou většinu obyvatelů vyhubila.

Rozumí se, že celá Evropa přemítala o vzniku strašlivé této nemoci. Záhy pak se na mnohých místech v úsudku ustálili. Počalo se věřiti, že nemoc má svůj původ v otrávených studních. Jedni říkali, že málomocní studně otravují, jiní obviňovali žebráky a jiní zase boháče. Avšak celkem nejvíce, zejména v Německu, se věřilo, že otravují studně Židé. V Avignonu, jak jsme viděli, objevila se černá smrt na jaře o velikonocích a zde prý také poprvé vyslovilo se mínění, že Židé otravují studně.

Mínění toto zrodilo se patrně na samém kraji epidemie, neboť v Avignonu již v květnu prvé Židy upálili. Podobně dělo se v přerozmanitých krajinách. Černá smrt vyvolala pronásledování Židů jakého ani před tím, ani po tom nikdy nebylo. Všude, zejména ale v Německu Židy pronásledovali a pálili. Nešetřili ani těch, kteří se dali pokřtít.*) Místy je upálili do jednoho. Na př. v Basileji, Špýru, Ulmu, Strassburku, Würzburgu a m. j.

Na mnohých místech ovšem dostalo se Židům ochrany a útulku. Zejména slovanští panovníci vynikali ve příčině této nevšedním lidumilstvím. Tak zejména Kazimír polský, ač zlí jazykové tvrdí, že se ujal Židů za dobrý bakšiš. Také Karel čtvrtý, otec vlasti, Židy chránil.

*) Dle spisu Lersch, Geschichte der Volksseuchen 1876, p. 358.

*) Hoeniger, Der schwarze Tod 1882, p. 7.

V Čechách přihodila se jen v Chebu vražda Žida. Za to pohnal Karel čtvrtý starší města k zodpovědnosti. Tito vraždy velice litovali a sám král na konci jim odpustil.*) Ani v dějinách Palackého, ani v Tomkových dějinách Prahy nenacházím jediné zprávy o tom, že by v Čechách byli Židé viněni z trávení studnic a za to upalováni. Také od dob černé smrti nastalo značné stěhování Židů do krajů slovanských, zejména do Polska.

Je zajímavo připomenouti, jak se později speciálně národu českému Židé za ochranu při černé smrti poskytnutou odvděčili, zejména v dobách, když se rozvířila v našich krajích otázka národnostní!

Víra, že v čas různých epidemií studně jsou otráveny, nedostoupla sice již tak tragického vrchole, jako po čas černé smrti a nezavdala více pohnutky k takovým hromadným vraždám; nicméně nezmizela vlastně nikdy z povrchu zemského a za nejrozmanitějších okolností se zase objevila. Ba i v poměrně nedávných dobách zase ožívla. Tak za Napoleonských válek při různých nemocech, jež postihly vojsko zde onde tábořící, zase se mluvilo o otrávených studních. Klassickým svědkem jest dobrodružný docent německý Laukhard; jakási odrůda Wintrova nezbedného bakaláře, který dobrovolně se k vojsku naverbovati dal.**) Vypráví, že se po čas jeho vojenské služby zase o otrávených studních mluvilo, čemuž on sám však nevěří. Dle mínění jeho nebylo by ani možno nashromážditi tolik jedu, aby v jisté krajině všecky studně jím se otráviti mohly.

Ba já sám jsem pamětníkem víry v otrávené studně.

V letech šedesátých, snad r. 1864 neb 65, panoval v Klatovech, kde jsem tehdy jako malý studentík meškal, v dosti značné intensitě tyf střevní. Tenkrát jsem slyšel od dospělých lidí docela vážně vyprávěti, že tyf má svůj původ v otrávených studních a že nikdo jiný, než místní lékaři, jsou traviči studní, za tím cílem, aby měli hojné výdělky.

Stejně i na Rusi před nedávnem ještě lid věřil, že „doktoři" otravují studně, ba i násilnosti na lékařích z tohoto důvodu páchány.

Přimějou-li předchozí řádky někoho k přemítání o otrávených studních, dospěje jistě přemítající k přesvědčení, že víra tato jest absurdní. Sám důvod Laukhardův by k vyvrácení mínění takového postačil; nehledě ani k tomu, že obraz nemoci v jistých epidemiích tak snadno nějaké známé otravě se nepodobá. Jestliže cholera má jistou podobnost s otravou arsenovou, tu nelze si představiti, jakého množství arseniku by bylo třeba, aby v celém kraji anebo ve velikém městě, jako před několika málo roky v Hamburku, všecky studně bylo možno otráviti.

A přece — věc nejvýš podivunodná — názor o otrávených studních v čas epidemií, názor antický, tedy vzniklý v dobách ve věcech lékařských značně nevědomých, není bez zrnka pravdy.

Je totiž několik infekčních nemocí, jejichž zárodek žije dosti dlouho ve studničné vodě. Zárodky nemocí takových vnikají pak se studničnou vodou, za nápoj sloužící, do lidského těla a naleznou-li příznivé podmínky k svému zhoubnému rozvoji, způsobují nemoc u svých hostitelů, mnohdy smrtelnou a velice často těžkou. Takovým způsobem jsou v skutku některé studně obrazně mluveno otrávené, neboť požíváním jejich vody nejednou množství lidí onemocnělo. Dav tedy tušil již dávno pravdu, dříve než vědecký výzkum předtuchu davu do pravých mezí stěsnal.

Z nemocí, jež pitnou vodou se přenášejí, je nejpopulárnější tyf břišní.

Nebude snad vzdělaného laika, při nejmenším noviny čtoucího laika, kterému by fakt tento byl neznámý. Již dříve než se poznala podoba zárodku tyfového v bacillu objeveném Eberthem a Klebsem, vědělo se, že v jistých epidemiích stonali hlavně lidé, kteří pitnou vodu svou z jistých určitých studní čerpali.

Tak již roku 1865 v Curychu podobná pamětihodná příhoda pozorována. V tamních kasárnách onemocněli během sedmi dnů třicet tři rekruti pěšáci tyfem. Když na to škola rekrutská, ve které se onemocnělí pěšáci nalézali, byla rozpuštěna, onemocněli z mužů domů poslaných ještě dvacet dva. Naproti tomu ze školy pro dělostřelce, v těchže kasárnách umístěné, neonemocněl nikdo. Při dalším pátrání ukázalo se, že chovanci školy pěšácké pili vodu ze studně, ze které ostatní vojáci v kasárnách nikdy nepili. Studně tudíž zasypána a od té doby neobjevil se už žádný případ tyfu.

V Praze zažili jsme podobnou příhodu opětovně. V letech devadesátých objevil se v jisté skupině domů na hořejším Novém Městě Pražském poměrně velmi značný počet případů tyfu střevního. Šetřením se zjistilo, že ve všech těchto domech pijí obyvatelé vodu z jediné studně. Studnice tedy uzavřena a tyfy přestaly. Při podrobném ohledání nalezena v domě defektní roura odpadní, jejíž obsah prosakoval do studně.

*) Citát v Hoenigrovi.
**) Viz: Magister F. Ch. Laukhards, Leben u. Schicksale, díl II., 1908.

Příhody tohoto druhu jsou věru ukázkou otrávených studní.

Avšak tyf střevní není jedinou nemocí, která se pitím pitné vody získati může. Nemocí takových je více a sluší především jmenovati choleru. Také o této nemoci dávno před objevením specifické nakažliviny se vědělo, že pitnou vodou se šíří, avšak některé epidemie z poslední doby podaly k tomu velmi eklatantní důkazy.

Tak panovala r. 1892 v Hamburku zlá epidemie cholery. Šestnáctého srpna pozorován první případ a do třetího září bylo případů deset tisíc s více než čtyřmi tisíci úmrtími. Naproti tomu v Altoně, která těsně k Hamburku přiléhá tak, že oboje tvoří vlastně jediné město, nebylo případů cholery než velmi málo. Avšak Hamburk měl ve vodovodu nefiltrovanou vodu labskou, která na mnoze i za pitnou vodu sloužila, naproti tomu v Altoně měli svůj zvláštní vodovod rozvádějící vodu dobře filtrovanou.

Hamburská epidemie není ovšem v přísném slova smyslu ukázkou otrávených studní, neboť voda, která nakažlivinu cholerovou roznášela, nebyla ze studní, nýbrž z řeky. Avšak ve smyslu obrazném může rovněž za ukázku takovou platiti. Neboť dotčená epidemie způsobena aspoň z části pitnou vodou, a pitná voda i studně v obyčejném životě těsně souvisí. Ostatně jsou v Indii prameny, o nichž se dávno ví, že časem jsou zdrojem cholery a tudíž i tato nemoc se získává pitím vody z „otrávených studní".

Jinou v rámec tento spadající nemocí jest úplavice, neboli červenka. Nemoc tato bývala druhdy v Čechách dosti častá a to v obou svých tvarech.

Vystupovala časem v podobě větších neb menších epidemií, jindy trousila se v jistých místech po dlouhou dobu. Epidemickou formu jsme v Čechách již dávno neviděli a i sporadická stala se vzácnou. Z nečetných onemocnění, které jsem v posledních letech viděl, některé si ještě nemocní ulovili v cizině, zejména na poloostrově balkánském, a již churaví vydali se na cestu do vlasti.

Leč také při této nemoci, jak některá pozorování jasně ukazují, nakažlivina zavlečena může býti vodou pitnou. Roku 1870 řádila v létě u dvou pluků posádky metské těžká epidemie červenky, jiné pluky a oddíly byly nemoci této úplně prosty. Vyšetřením se zase zjistilo, že dotčené dva pluky pili vodu ze studnice obsahem odpadních rour znečištěné, a epidemie ihned se skončila, jakmile znečištěná studna uzavřena. Podobné příhody pozorovány i u formy neepidemické.

Tyf, cholera a červenka jsou nejdůležitější representanti nemocí pitnou vodou zaviněných. Jest možno, že také ještě jiné infekční nemoci příležitostně tímto způsobem vznikají, avšak přesných vědomostí ve věci té mnoho není.

Nelze na konci zamlčeti, že v různých krajinách i také v našem kraji připisují se místní vodě různé škodlivé vlivy. Tak vím o místě, kde skálopevně se věří, že pitná voda místní bývá neklamnou příčinou poruch žaludečních i střevních, zejména u osob. které jsou v kraji hosty a vodě tudíž nezvykly. Avšak mám za to, že názory tyto z pravidla jsou nesprávné. Dá se velice často dokázati, že porucha žaludeční neb střevní místní vodě připisovaná vznikla chybou diaetetickou jinak spáchanou.

Stručný však přehled nemocí pitnou vodou získávaných tuto vyložený je zajisté zajímavou ukázkou psychologie lidské. V dávných dobách vznikla myšlenka, která se považuje za nesmyslnou, absurdní, která svede dav k násilnostem a o které se po tisíci letech ukáže, že má aspoň v zásadě správné jádro. Staré české přísloví: není šprochu, aby v něm nebylo pravdy trochu, i zde se osvědčilo.

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

Román.

Praví svatý Augustin v knize své „O marnostech tohoto světa", kapitola devátá, doslova: „Blázen, kdo světu sloužiti touží, — neujdeť pokušení!" A jinde: „Noli tangere!"

Tak na cestu životem naučení dával ještě v poslední chvíli rektor, pater Kornel, žáku svému Fojtíkovi, Augustinu, — zvednuv krátký a tučný prst přimhouřil oči, zakýval hlavou a vážně nachmuřil čelo, ale kolem bezzubých rtů škubal svadlými tvářemi jakýsi tajený úšklebek.

„A chraň se žen!" zašeptal. „Noli tangere!"

Augustin Fojtík stál před rektorem ve svátečním kabátku, který dostal od nějakého dobrodince chudých studentů — dobrodinec, bohužel, byl trochu tělnatější, nežli obyčejný chudý student a kabát visel

na Fojtíkovi jako na věšáku. Také nohavice byly obšírné, zavanul-li vítr, pleskaly se kolem hubených lýtek mladíkových, za to byly krátké nesahajíce než nad kotníky a odhalovaly hrubé holinky zkornatělých bot, které, ač nepoměrně veliké, skřípaly nohy studentovy na všech stranách. Také ony byly dárkem nějakého dobrodince, na nějž Fojtík každoročně pamatoval modlitbou, aby mu Pánbůh za tyto boty odplatiti ráčil.

Fojtík byl chudý student, tak chudý, že i porovnání s kostelní myší nebylo by dosti případné; byl ještě chudší a hladovější nežli kostelní myš, ačkoliv cosi společného měl s ní. Valnou část studentského života svého za celých šest let, které tu prožil na gymnasiu otců benediktinů ve starožitném městě blízko Šumavy, strávil v kostele, ministruje, zpívaje na kruchtě, měchy šlapaje, všechny služby kostelníka konaje. Kněze sloužícího mši oblékal, svíčky rozsvěcoval, zvonil, zametal, koberce prášil, ochotný bez reptání ke všem službám, v zimě, v letě, často dávno před svítáním.

Za to měl jej rád páter rektor a všichni velební páni učitelé. Měl ho patrně rád i Pánbůh sám. Neboť jinak nebyl by dokázal toho, že prošel čtyřmi třídami gymnasia. A dnes dokončiv čtvrtý ročník, syntaxi, v ruce už držel vysvědčení. Samé „dostatečně" tam bylo, někde i s poznámkou „ještě skoro dostatečně", ale prošel.

Bylo mu již pomalu dvacet let, pozdě přišel na gymnasium, a některé třídy opakoval. Vysoký, vyzáblý, s modrýma ulekanýma očima, s pokorným úsměvem na rtech. Po tvářích a pod nosem vyrážel mu hnědý řídký vous a dělal jej mužnějším než byl. Neboť Fojtík byl jako děcko ještě. Matka, vdova, chudá pradlena a posluhovačka, dala jej na studie, aby z něho byl jednou pan páter. Těšila se tím bláhovým snem — nedočkala se vyplnění. Zemřela před rokem. A nebyla by se dočkala nikdy — nebylo synovi s hůry dáno a v apatyce nekoupil. Neměl nadání ke studiu, naprosto ne. Hodný, poslušný, tichý, pokorný byl, oplýval všemi cnostmi. Ale nadání neměl. Byli na gymnasiu kluci, — no, kluci, ďábelští zmetkové, kteří tropili allotria, uličnictvím a nekázní sužovali své úctyhodné vychovatele — ti nadání měli, on, dobrý Augustin Fojtík nadání ke studiu neměl. Divné jsou cesty Páně Snad byla-li v té dlouholebé hlavě jeho s vypouklým čelem, se spodní čelistí značně vyčnělou nějaká jiskra božího daru, udusila ji bída, ve které žil. Stále odkázán na dobrodince chudých studentů, na trpké milosrdenství lidské, ustrašený, ponížený, ani nesměl pomyslit na to, aby vynikl v učení. Studovali s ním synové oněch dobrodinců, nebylo možno přece, aby on, chudák, je předstihl a snad zahanbil. Uměl na housle hrát, měl pěkný hlas — při pašijích zpívával vždycky Ježíše — obratně kreslil, psal kalligraficky, bohatým spolužákům opisoval úkoly k výroční zkoušce, kdy bývala výstava školních prací, s vědomím professorů to dělal a za takovéhle skřípavé boty nebo za několik obědů — ale smyslu žádného neměl pro literní vědy, ani pro latinské konjugace, ani pro řecké aoristy, ani pro matematiku, ani pro dějepis světský nebo církevní. Učil se, strašlivě se učil, celé noci při oharkách kostelních svíček, které s dovolením pátera rektora si domů odnášel, v plesnivé komoře u nějakých příbuzných, kde bydlil. Slovo za slovem nazpamět celé folianty v potu tváří snažil se vpravit do té své dlouhé lebky — ale při zkoušce jako když se mu před očima zatmí. Tma. Stojí a slyší, jak professor ptá se: „Ergo responde nobis —" Slyší a cítí, jak učitel namahá se všemožně ulehčit mu odpověď — napovídají spolužáci — nic, — Augustin Fojtík mlčí. Tma před ním, tma za ním.

Stalo se jednou — sám rektor jej zkoušel — Fojtík mlčí, pot vyráží mu na čele, před ním tma, za ním tma. Ví, že otázka, kterou dostal, je lehoučká, každý parván by ji zodpověděl — spolužáci vedle v lavici se chechtají — Fojtík mlčí. Jen ruce na prsou sepjal a zoufale zahleděl se k nízkému stropu školní síně. Páter rektor zaklepal na tabatěrku, otřel nos modrým šátkem a opravdu již domrzen ptal se česky — jen aby pomohl vězícímu ubožáku, ačkoliv sám byl Němec a češtinu nemilosrdně lámal:

„Nu, tak — nu! — co to? — was? co ti? co, puer? povídal já: co ti? proč mlčet? he? neučit? he? — no, co ti? co děláš?"

Augustin Fojtík zachvěl se na celém těle.

„Modlím se k patronu svému, svatému Augustinu, aby mi pomohl!" vyjektal zoufale, až zuby mu zacvakaly. Dobrý páter rektor se zasmál, — odvrátil se, rozvinul modrý šátek a oči si otřel, zvlhly mu. Cítil celou tu hrůzu, kterou žák v té chvíli prožil.

A svatý patron pomohl, Fojtík prošel i v syntaxi — ovšem s tím všelijakým „sotva dostatečně". Ale dále to nešlo — rozhodně už nešlo. Řekl to Fojtíkovi rektor upřímně, na další studie nebylo pomýšlení. Když není s hůry dáno!

„Ano!" vzdychl si páter rektor. „Proč ty — hodný — moc hodný — klug — nemít hlavu tohohle tady!" a pravicí zajel do rozcuchaných vlasů Fojtíkova souseda ve

škamně, lotrasa, uličníka — který se nikdy neučil a jen na ničemnosti myslil a při zkouškách odříkával přece, jako když bičem práská, že velební páni professoři ke slovu se ustrnutím nedostali.

„Proč nemít takovou hlavu?" a třepal lotrasovou hlavou, jakoby ji ulomit chtěl a ubohému Fojtíkovi vyměnit. „Proč nemít takovou hlavu — z tebe by jednou bylo lumen mundi!"

Kluk dareba, jemuž ve vlasech pravice rektorova řádila, řval — nebylo možno hlavy vyměnit.

A proto řekl páter rektor Fojtíkovi: „Jdi jinam, synu milý! Čím chceš být?"

A plachý rozpačitý Fojtík hned, bez rozmýšlení odpověděl: „Kantorem, reverendissime "

Rektor přimhouřil oči — několikrát sežmoulil a zase roztáhl šátek, konečně pravil:

„Hm — a proč ne? — nouze je o kantory. I krejčí na vesnicích učitelují — proč ne? Ale — eh, není blaze takovému kantoru dnes!"

Trochu rozmysliv pokračoval:

„Snad — nechci tě zrážet — mohl bys třeba jako frater laik někde v klášteře — bylo by ti lépe, než být kantorem. A pak vojna — pokoj bys měl, nevzali by tě. Však se opět mluví, že někde něco hoří. Nu — co? was? nechtěl bys? — was?"

Ale Fojtík podíval se naň modrýma očima, usmál se a řekl s jakousi umíněností podruhé:

„Kantorem, reverendissime "

Páter Kornel pokrčil rameny. Chtěl ještě říci, že jako kantor v pokušení hříšná najisto upadne, nezkušený mladík — pít se naučí, v karty hrát — celé noci s muzikanty po hospodách se toulat — ale zase jen pokrčil rameny. Pán Bůh ví, co činí, snad Fojtík zázrakem ujde zkáze světského života, snad svatý patron jej uchrání. Jenom to divno bylo, kterak ostychavý a nerozhodný hoch projevil takové pevné odhodlání státi se kantorem. No, vida, kantorem!

To bylo tak: na normální škole zdejší byl učitelem starý Štěpán, měl dceru Rozinku, patnácte let jí minulo teprv. Hezounká byla, běloučká jako z cukru, krásná jako kvíteček, když za jitra z poupěte se rozvíjí. Tvářičky hebounké jako napudrované — dechnout bys na ně se bál — ručky buclaté, — celá kyproučká, bílá jako buchtička a taky tak sladce vábivá. Byla plachá, stydlavá, usmívala se slušně, sotva oči zvedla, vždycky čistá a způsobná. Šla-li na prosecí jako družička v bílých šatech s rozpuštěnými vlasy až po pás, houpajíc se v chodu půvabně, drobnými střevíčky sotva dláždění se dotýkajíc, ohlíželi se na ni lidé, prstem okazovali. „Jenom křídla mít a je to anděl, hotový anděl!" Až její maminka radostí plakávala a Rozinka klopíc oči červenala se stydlavě.

Augustin Fojtík nedíval se po ženských, nikdy ne! hodný hoch! Ani kdyby andělem byla, za žádnou se neohledl. Ostatně znal z gramatiky, že anděl je vždy rodu mužského. Měl jiných starostí dost. Věděl, že kolegové jeho — i ti mnohem mladší, už snad z principie kluci po holkách se blázní, s nimi se večer scházejí — no, Bůh s nimi, měli za to častokráte ve škole vyšetřování, důtky dostávali, v karceru sedali — ale Augustin Fojtík nikdy ani v podezření neupadl. Díval se na děvčata jako na nějaké jiné tvory, sukně to nosí, dlouhé vlasy, kroutí se to sem a tam, samá paráda, až hříšno se dívat, jako opičky, které komedianti po jarmarcích vodí. A směje se to, když člověk jde do školy ustarán s hlavou svěšenou, s celou hromadou knih pod paždím. Nerozumní tvorové jacísi — usoudil Fojtík — co s nimi? Nu, ať se smějí!

Ale právě letos — poslední rok jeho studií, když byl už v syntaxi, stalo se, že někdy o vánocích za dobročinným účelem nějakým pořádány byly pastýřské hry. Studenti zpívali a hráli radost poslouchat. Rozumí se, že Fojtík nescházel, zpíval s jinými pastýři na povýšeném jevišti, dole pod ním v sále byla hlava na hlavě, otevřená ústa, vyjevené oči, ani se tam dívat nechtěl, dostával závrať. Pastýři dozpívali, lehli na zem, na tvrdá prkna, usnuli. Fojtík byl na kraji, ležel dlouhým tělem natažen na znak, ruce pod hlavou, díval se bezmyšlenkovitě vzhůru naslouchaje šalmajím, které tichounko se ozývaly, a čekal, kdy kapelníkova hůlka klapne a on s ostatními vstane a počne svoje solo: „Vstaň, Jurko, hej! otevři uši, poslouchej!" Deset veršíků — opakoval si je, aby neuvázl. Najednou — eh! až oči zamhouřil.

Celý bílý s křídelkoma, s rozpuštěnými vlasy až ke stříbrnému pasu, v krátkých sukýnkách jako ve sněhovém obláčku stál tu anděl — zrovna nad ním, ano, docela blízko. Bílé hedvábné střevíčky, bílé punčošky. Anděl opíraje se o dlouhou berlu zpíval: „Slyšte, vy pastýřové —", trochu se mu chvěl hlas, ale zněl jako zvonky. Fojtík pomaličku otevřel zase oči — vzpomněl, že tu ve hře anděl ovšem vystoupit má, ale jaký anděl! Anděl ženského pohlaví. Jakživ nic podobného neviděl, nic krásnějšího. Dojista takoví jsou andělé boží. Lehounké gázové sukýnky, stříbrný pás kolem útlých boků, tak se vznáší. — A je to Rozinka Štěpánová, poznal ji, bydlí v té ulici jako on, potkával ji, když chodil do školy. Ale

nikdy neviděl ji takovouhle, netušil, že by mohla být andělem. Až tady —

Rozinka odzpívala krátkou úlohu — slušně, po zpátku odešla z jeviště odměněna potleskem vděčného obecenstva. Šalmaje zněly hlasitěji, taktovka kapelníkova zaklepala nervosně, ale Augustin Fojtík nic — zapomněl na celý svět — před očima viděl ještě bílý obláček, těžce oddychoval. Zdálo se mu, že to bylo zjevení ve snu a nejraději byl by dále snil. Souhra na chvíli uvázla. Fojtík nezazpíval svoje solo, ale konečně pastýřové vstali a zase všechno šlo dále v pořádku. Na Fojtíka čekala špatná pochvala — nic nechápal, jen se usmíval nerozumně jako dítě ničemu — té vzpomínce, jak bílé sukýnky dotekly se až skorem jeho vlasů. (Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

Byl bych se všeho spíše nadál, třeba dokonce, že mně bude nyní propůjčen ad personam titul a karakter dvorního rady, ale že se stane Klapzuba vrchním oficiálem kancelářským a že bude míti na krku dvojici tří zlatých hvězdiček — teda pan hejtman, řeklo by se na vojně, — toho jsem se nenadál. Klapzuba vpadl do šťastné periody, čímž se naprosto liší ode mne. Především jeho jméno. Pěkné jméno, pro ouřad zejména za nynějších třenic jako stvořené. Mohl by s ním stejně mezi iredentisty jako do Němec. A kdyby se podepisoval s koncovkou „ieur", mohl by se svým jménem i do Francouz. Ostatně ovládá Klapzuba skoro všecky jazyky v Rakousku, kromě jazyku své manželky, čímž mně připomíná mou v Páně zesnulou drahou Terezii, která obdařivši mě deseti dítkami umřela Dru Cibulkovi na žlučové kaménky. Poděkoval jsem se za to Dru Cibulkovi v novinách.

Nahoře mají pro postup několik period. Nastane perioda, že smí býti povýšen do vyšší třídy hodnostní, než v které jest, pouze člověk, jenž si zjednal zásluhy o vymazování starých pohledávek. Pak je zase perioda, kdy dostane jen onen člověk o hvězdičku více, jenž nezanedbává sirot, zřizuje sirotčí rady a bedlivě pronásleduje nemanželské otce, maje jedině zření na blaho nemanželských matek. V jiné periodě prospívá člověku stručnost a jindy obdobně důkladnost. A zase v jiné periodě mají nahoře pilný zřetel na spořádané poměry rodinné, při čemž si opětně vzpomínám na svou drahou, mně a Dru Cibulkovi v Páně zesnulou Terezii, která nám zemřela ihned, jakmile ji chtěl Dr. Cibulka operovati. Proto ji zařadil Dr. Cibulka do statistiky osob, jež při jeho operaci nezemřely. Dr. Cibulka tvrdil, že má má drahá Terezie na žluči nádor, který nutno vyříznouti, s čímž jsem se s ním shodoval.

Klapzuba vpadl do periody, kdy byla nahoře deputace, která ministru vyložila, že velice chybuje, když pro postup vybírá jen lidi chytré, poněvadž se mu pak jedna diétní třída zaplaví úplně lidmi hloupými, kdežto že za dřívějších časů obě kategorie zastoupeny byly ve všech diétních třídách stejnoměrně. Mimo nadání účinkoval tento rozhořčený rozklad tak, že bylo nařízeno, aby extra statum povýšeno bylo ihned pětadvacet oficiálů nejstarších, v minulých periodách opomíjených. Nařízení toto odůvodněno bylo tím, že duševní nedostatečnost sama o sobě nemá býti podle státních zákonů základních překážkou pro dosažení vyššího úřadu, že v organismu tak ohromném jako je stát, jest oprávněna hloupost stejně jako chytrost.

Výnos byl sepsán tak srozumitelně, že když jej přednosta obdržel a přečetl, okamžitě pro mne poslal výkonného orgána Koblihu. Patrně měl v prvé řadě na mysli mě.

„Přečtou si to," pravil blahosklonně podávaje mně výnos, „a řeknou mně, koho myslejí, že je tím míněn."

Pronikavě se na mě díval, jakoby chtěl říci: Člověče, konečně udělali štěstí . . .

„Věc je sporná," pravil jsem rozvážně. „Především jest jisto, že v našich řadách jest někdo, jehož se výnos dotýká, poněvadž kdyby nebyl, patrně by sem tohoto výnosu neposílali. Dále dlužno nespouštěti s mysle, že výnos nemluví o stupni hloupostí, jaká se k zamýšlenému povýšení vyhledává. Už občanský zákon rozeznává . . ."

Přednosta nervosně mávl rukou. „Ten já znám," pravil odmítavě, skočiv mně do řeči, „já chtěl jenom říci, že věc není tak jednoduchá, jak by se na první pohled zdálo. Ostatně já jim děkuji a budu o věci sám uvažovati".

Červa jsem do hlavy mu nasadil. Nežli jsem k němu šel, byl přesvědčen, že výnosem mohu býti míněn jedině já a když jsem od něho odcházel, bylo v něm už jeho přesvědčení zviklano. Šest dní chodil nepřetržitě s tímto červem v hlavě. Úporně bojoval s myšlenkou, není-li tento výnos vyzváním, aby žádal on sám.

Pak po tři dny revidoval v listovně Klapzubu. Prohlížel mu knihovní zápisy z posledních pěti let, sbírkou listin se mu probíral a na konec mu vlezl do registratury, kterou Klapzuba spravoval vedle pozemkových knih. Klapzuba mlčky seděl za pultem a koulel očima. Dýmka s dlouhým troubelem nečinně stála v koutě u nemytého okna, poněvadž kouření v listovně před přednostou soudu bylo přísně zapovězeno. Když se Klapzuba hnul, zakopl reumatickou nohou o plivátko, z něhož vysypalo se trochu písku na zašpiněnou a poplitou podlahu.

Ke všemu vlazil do listovny za této inšpekce Dr. Korbel. Přišel Klapzubu potýrat, schválně, protože se dověděl od solicitátora, že už druhý den přednosta soudu reviduje listovnu.

„Najdou mně v registratuře tyhle spisy," pravil pichlavě, „tadyhle mají znamínko!"

Kdyby v listovně neseděl přednosta, byl by se Klapzuba na Dra Korbela hrubě rozkřikl.

„Najdou si to sám, když tak o to stojejí," byl by vykřikl zlostně a už by si Dra Korbela nevšímal.

„Oni myslejí, že jsem tady jenom pro nich," byl by vztekle zavrčel, „já nemám kdy, přijdou zejtra!" Před přednostou jej takto zhola nesměl odbýti.

Klapzuba netušil, že jej přednosta zkoumá, má-li ve smyslu nejnovějšího výnosu ministeriálního dostatečnou kvalifikaci pro povýšení. Teprve když Klapzubu podrobně prozkoumal, napsal mu přednosta do kvalifikace:

„Ve smyslu ministeriálního výnosu ze dne — výtečně hloupý."

Kancelista Pirkhán sedící v praesidiu v kanceláři vedle přednosty odjakživa na Klapzubu nevražil a když shůry přišel od praesidialisty Forejtka korespondenční lístek s gratulací „panu vysokoblahorodému vrchnímu oficiálu Klapzubovi", sezelenal Pirkhán jako myslivecké výložky. Potácel se sice s ostatními do listovny, aby senioru soudní kanceláře blahopřál, ale ruce se mu třásly zlostí, když se Klapzubovi klaněl.

Nevěřil ani Klapzuba svým očím, když korespondenční lístek přečetl. I Klapzuba by se byl všeho spíše nadál, než tohoto povýšení. Za věc spravedlivou — tolik měl duchapřítomnosti — je považovati nemohl, považoval je tedy za zázrak.

V duši Klapzubově vybojován byl krátký, ale rozhodný boj. Kdežto dříve chodil Klapzuba do kostela jenom o císařských narozeninách a jmeninách, o vzkříšení a o božím těle, kdy chodil do kostela v stejnokroji vůbec celý soud, od tohoto povýšení věřil v zázraky. Místo v osm hodin přicházel do listovny v devět s bibli v ruce, rozevřel ji na pultě a četl. Ovšem čtením bible pozemkovým knihám neubližoval. Lidé přicházeli do listovny a divili se. Neoslovoval jich svým původním „Má úcta!" nýbrž křesťansky „Pochválen Pán Ježíš Kristus!" Dokonce s jeptiškami z okresní nemocnice byl viděn za městem pohřížený ve hloubavém rozhovoru. Chodil sice dosud denně do hospody „U modré hvězdy", ale už tam s jiným, nežli s katechetou měšťanských škol, dardu nehrál. Na děkanství záhy zpozorovali tento blahodějný obrat v náboženském cítění Klapzubově. Sotva že byl Klapzuba po pět dnů po sobě o ranní v kostele, už si ho pan děkan, když vycházel z kostela, zastavil a rozhovořil se s ním jako s bratrem.

Pirkhán zuřil. Po městě se proslýchalo, že o nejbližší hostině na děkanství bude pozván i Klapzuba s přednostou soudu: přednosta jako zástupce konceptu, Klapzuba jako zástupce a nejvyšší viditelná hlava soudní kanceláře. Hostiny na děkanství měly znamenitou pověst. Jídalo se tam s krátkými přestávkami od jedné hodiny odpoledne do sedmi večer a pak se pilo beze zřetele na pokročilý čas. Nikdy se nikomu ze soudní kanceláře nezdálo, že by jedl s přednostou soudu v zastoupení úřadu na děkanství, Klapzubův případ byl v historii našeho soudu zcela ojedinělý.

Do těchto věcí přišla bosenská anexe.

Přednosta soudu zase nemohl v noci spáti, neboť byl pronásledován utkvělou myšlenkou, že my všichni od konceptu, kdož sloužíme pod ním, budeme ve vojenských hodnostech povoláni do války a že břímě vyřizování všech úředních zástojů spadne na jeho bedra. I kancelista Pirkhán chystal se do války. Roznášel o sobě po městě, že když vypukne válka, že bude okamžitě povýšen na důstojníka a pak že nebude rozdíl mezi ním a mezi námi od konceptu, protože ve válce jsme si všichni rovni. Jedině na přednostu soudu se Pirkhán neopovážil.

Turecko, jak je z dějin generálního štábu známo, chystalo se na válku tak důkladně, že vyslalo své vyzvědače až k nám do našeho města podléhajícího s okresem naší judikatuře. Vyzvědači tito

přestrojení za prodavače tureckého medu rozbili stánky pod obšírnými deštníky na náměstí a v noci spali v hostinci U modré hvězdy. Byli to Turci, hovořící česky tak správně, jakoby se nenarodili v Cařihradu, nýbrž v Nechanicích. Chovali se zcela svobodně, poněvadž tu byli bez manželek, jichž zanechaly doma.

V těchto neklidných dobách oblékl se náhle Klapzuba do parádní uniformy a vešel k přednostovi soudu do praesidiální kanceláře.

„Poslušně hlásím, pane rado zemský," oslovil přednostu sklapnuv podpatky, „poslušně prosím, poněvadž mně to mé nynější smýšlení náboženské ukládá, o dovolení, abych směl místo ouřední čepice nositi čepici tureckou."

„Cože?" rozkřikl se přednosta. „Zbláznili se snad, nebo snad myslejí, že tohle to všecko okolo nás je maškarní bál! Oni tureckou čepici! Tu — re — ckou — če — pi — ci!"

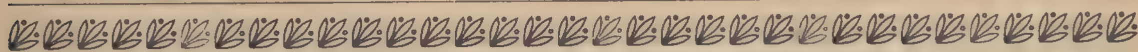
O přednostu se pokoušela mrtvice.

„Kdyby řekli o flašinet," dodal sklíčeně, „a oni o tureckou čepici . . ."

Pak se trochu vzpamatoval. „A vědí oni vůbec, co to je turecká čepice?"

Klapzuba mlčky sáhl do šosů parádního kabátce, chvíli tam lovil jako na řece rybář, a pak odtud vytáhl fez. Rudý s černým střapcem.

„A šláfrok nechtějí? Meinetwegen, když jim to dělá radost, tak si to nosejí, tak si to nosejí, um gotteswillen, já jim přece v ničem nebráním!" (Pokračování.)

LITERATURA.

„Kritické spisy Jana Nerudy", (Sebraných spisů Jana Nerudy pořádaných Ladislavem Quisem řada druhá). Díl IV. Divadlo. Kritiky a referáty z let 1869—1874. V Praze 1909 nákladem F. Topičovým, stran 384 za 3 K 80 h.

Když Neruda r. 1864 nepřijal dramaturgického místa, které mu tak houževnatě nabízel Thomé, věděl velmi dobře, proč tak činí: nechtěl si vázat rukou ve věci volné a neodvislé kritiky divadelní. Divadlo bylo jeho oblíbeným koníčkem už v mládí, a je známo často vzpomínané faktum, že nejsmutnějším a nejmrzutějším jej nalezala společnost po některém nezdařeném večeru divadelním. Vzestup českého divadla ležel Nerudovi stále na srdci, neboť náš kritik byl odkojen názorem našich tylovských nadšenců, že obraz literární vyspělosti dramatické a dramaturgické je zároveň kulturním obrazem toho kterého národa. Tyto okolnosti byly hlavní příčinou, proč Neruda kritice divadelní věnoval péči tak opravdu mimořádnou, a proč na ni téměř ve všech svých referátech výslovně i mezi řádky hleděl jako na vrchol své referentské povinnosti.

Probírati se divadelními kritikami Nerudovými je dnes milým duševním požitkem. V dlouhé řadě referátů, namnoze docela stručných, které vyplňují plodné Nerudovo šestiletí v letech 1869—74 v „Národních Listech", nalezneme snad veškery karakteristické momenty, kterými jeho referentské úsilí bylo vyznačeno. „Němci mají v Praze činohru velmi dobrou" — mínil Neruda — „Češi jich musejí dostihnout a překonat". Za touto metou nesou se všecky jeho krásné a neunavně opakované rady, jí odůvodněna jsou všecka ta přísná a neúprosná stanoviska, která tu vyznačil. S jakou bystrozrakou pílí všímá si každé, i sebe menší vady a chybičky, již postřehl u autora, u herce, u režisera nebo „upravovatele"! České divadlo nemělo do té doby dramaturgických zákonníků ani praktických esthetických příruček — nuže, Neruda se přičiňuje všemožně, aby z těchto vad či předností, které uměl vždycky účelně a v pravou chvíli podtrhnout, uvil takový programový zákonník, jenž by mohl posloužit nejenom v daném případě, ale i pro časy příští. Neruda věděl, že pro praktické výsledky nutno se dokonale obeznámiti s theorií esthetiky, a proto s jejími normami (nejvíce dle uznaných vzorů německých) nenápadně a příležitostně seznamoval. Věděl zároveň, že základ českého divadelnictví ležeti bude povždy v produkci domácí, a proto s uznáníhodnou benevolencí přijímal i lehčí nebo méně podařené pokusy „české dramatické musy" (Sabinův „Šašek Jiříka z Poděbrad", F. V. Jeřábkova veselohra „Zde je žebrota zapověžena", Zdeňka Kolovrata Krakovského „Libuše", Stankovského „Žebráci" Fričova truchlohra „Mazepa" a j.). Veliký zřetel kladl však stále na silné a typické ukázky repertoiru zahraničného, pokud měl cíle nebo momenty pro nás výchovné, a proto, ač už tenkráte musil vytýkat na příklad při premieře Sardouovy „Vlasti", že „co se nestalo ještě žádné truchlohře české, stane se cizímu plodu Sardouovu" *) — přece jen sám napsal o kuse dlouhý referát předběžný, aby na dramatické

*) Totiž: „všestranná příprava, nové dekorace, nová garderoba, síla zkoušek čtených i recitovaných — ano stane se, že příští sobotu věnován bude generální zkoušce celý divadelní večer!" píše Neruda na str. 99.

kvality dramatu upozornil a jak herce, tak i obecenstvo na vše připravil.

Ale je zajímavo sledovati chronologický pořad Nerudových kritik i s jiného hlediska: po stránce literárně historické. Vidíme, s jakým junáckým nadšením píše tu Neruda o otevření nové letní arény na hradbách (17. července 1869) představením J. J. Kolárových „Mravenců", a jak vítá téměř s koketní radostnou rozpustilostí tuto elegantní „třetí arénu" českých uměn. Dovídáme se z referátu o působivé Štolbově frašce „Krejčí a švec" (premiéra 4. srpna 1869), že ze všech devíti kusů došlých divadelní porotu mělo jich šest mezi „osobami" ševcovského učedníka, poněvadž všichni autoři myslili při tom na Mošnu, „kterým v podobných úlohách „čerti šijou". Dovídáme se, jak nedůtklivým autorem byl F. V. Jeřábek (veselohra „Tři doby země české v Komárově") a jak elegantně a břitce uměl Neruda nedůtklivost takových netykavek léčiti ... a jiných a jiných ještě zajímavých věcí tu nalezneme hojnost. I prorokem byl náš kritik výborným, jak se zdá. Podávaje dne 5. listopadu 1869 referát o Raupachově „Mlynáři" píše rozmarně: „Věru, třikrát po dva dny dával se zas starý Raupachův kus, v pondělí jednou, v den dušiček dvakrát: odpůldne dostal pan Grunert košem, na večer pan Seifert; odpůldne pískal pan Seifert flétnu, na večer pan Šamberk; odpůldne umřela zcela routivovaně paní Frankovská, na večer něžně skonala slečna Horská; jen pan Kolár ml. chrchlal odpůldne i večer. Čtyřicet let drží se již „Mlynář a jeho dítě" a bude se držet ještě čtyřicet let" ... A skutečně: teprve před málo lety rozloučilo se s ním naše „Národní", a dnes, právě po čtyřicíti letech, „dochrchlávají" v něm pomalu už i obstárlí Adonisové našich scén předměstských. *Fr. Sekanina.*

* V pozoruhodném feuilletonu pražského jednoho denníku bylo nedávno poukazováno k pronikavějšímu pěstování literárních essayí, jakožto ku prostředku, jímž by se šířil správný názor na domácí produkci literární, doporučovaly knihy a časopisy dobré, šířila známost o literárních profilech těch kterých autorů. Zajisté byl pisatel feuilletonu prodchnut intencí nejlepší a jeho mínění zasluhuje bedlivé úvahy.

Ale máme za to, že jest ještě účinnější prostředek k naznačenému účelu, prostředek, který dříve musí přijíti na řadu, který upraví půdu essayím, bude-li ho řádně dbáno a šetřeno. A tím prostředkem jsou pravidelné, soustavné literární informace oné části denního tisku, který sice přinášívá literární referáty, ale velmi nahodile seskupené. Vyjde nepatrná sbírečka literáta začátečníka, a již příští týden je o ní zevrubný posudek, kdežto vyšlo již někdy deset, dvanáct knih sebraných spisů osvědčeného autora, a literární rubrika oné části tisku o nich nemá zmínky. Ovšem referát o malé knížečce dá méně práce, kdežto probírati se deseti svazky sebraných spisů je spojeno již s nutností jistého studia. Ale tu právě neměla by padati na váhu pohodlnost, menší námaha, nýbrž umělecká váha práce a osobnosti, o kterou jde. Bude-li třeba, posloužíme celou řadou dokladů, neboť sledujeme pilně rubriky literární denního tisku, v nichž mnoho se po té stránce — budiž to s uznáním zdůrazněno — zlepšilo.

Anebo jiný úkaz: o některých časopisech dočte se čtenář téměř v každé části literární rubriky toho kterého denníku, jiné listy za to jsou nápadně ignorovány a jen zde onde, jako na vyplněnou místa, objeví se o nich milosrdná zprávička. A jsou to často listy, které v mnohém ohledu předčí ony ohlašované a propagované. Zde třeba bude také pozornosti a stopování se strany čtenářů a občasného upozornění na takovou řekněme jen — nesrovnalost.

Třetí zjev, jenž s předcházejícími souvisí a na nějž pozornost obrátiti neváháme, je jistá shovívavost vzhledem k literatuře poškozující domácí produkci, vzhledem k ubíjejícím novellám detektivním, vydáváním nepotřebných ano zhoubných překladů cizího zboží vypočteného jen na nervové podráždění, ať v časopisech, ať v samostatných publikacích. Zde by měla být stráž sesílena, varovné hlasy rozmnoženy, neboť pašuje se toto zboží i firmami přednějšími, pokoutně se zbožím lepším. Je k těm přímým varovným hlasům třeba odvahy, ale více ještě porozumění a lásky k té naší dobré produkci, jejímuž odbytu takové podloudnictví ubírá půdy, třeba nevystupovalo s bubnem reklamy, naopak tichošlápsky si počínalo.

A tyto úkoly literární stráže jsou na ten čas nejnalehavější, protože nejpřístupnější. Essaye, samy svou povahou méně přístupné a odbytné, mohou jít současně s nimi. ≡

M. Arcybašev: Sanin. Román. Autor. překlad F. Mézla. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze 1909.

Je-li správnou primitivní these Przybyszewského: „Na počátku bylo pohlaví", pak dlužno pokládati Sanina za typickou formaci její, za samčí bestii, kráčející bezohledně vpřed i přes mrtvoly a rvoucí cestou Životu z rukou teplou, krvavou kořist. „Já vím jedno," praví kdesi hrdina románu Arcybaševova, „já vidím a chci, aby pro mne život nebyl trápením ... Za tím účelem třeba především ukájeti své přirozené chtíče ... Chtíče jsou vším: když v člověku umírají chtíče — umírá i jeho život, a když ubíjí své chtíče — ubíjí sebe!"

„Ale chtíče mohou býti zlými?" namítá kdosi.

„Snad."

„Co potom?"

„T o t é ž," odpovídá s úsměvem Sanin.

A v tomto hovoru je obsažena celá bytost Saninova. J e m u život nesmí být trápením — a kdo neumí tak žít, nechť raději nežije. Co na tom záleží? „Je o jednoho hlupáka na světě méně, a dost!" řekne pohrdlivě o Jiřím Svarožiči a jde dál.

A přec Sanin — nutno předem připomenouti — n e n í typem, nýbrž zhuštěnou jednotkou dnešní ruské společnosti mladé generace, kde jedni volají „žít, jen žít", druzí se k smrti ufilosofují, a jiní pak opět filosofují dále o jejich smrti. Najdete tam dnes takového Jiřího Svarožiče, jemuž život stane se přehodnocenou hodnotou a na konec jediným velikým otazníkem, na nějž neví jiné odpovědi, než m i m o d ě č n ý výstřel z revolveru, najdete tam smutného židáčka Solovejčíka, jenž své teskné „proto" na život formuluje v dobrovolnou oprátku, Zarudina, jemuž Sanin rozbitím tváře rozbíjí život, a konečně Karsavinu, Lálu i Lydu, kterým — jak praví Ellen Key ve svých „Essays" duchaplně — erotický poměr mezi mužem a ženou stává se z pravidla nejrozhodnějším v jejich životě buď negativně, tím — že se ho zříkají, nebo tím, že nešťastně jej uzavřeli, nebo konečně tím, že v něm shledali naplnění života.

Sanin není zlý v podstatě své bytosti, n e n í svérázný v principu, neodlučuje jen důsledků od fakt a dochází logicky k životním absurdnostem, že popírá svým životem i E. v. Hartmanna „In der Mächtigkeit sexueller Bedürfnisse liegt die Schwäche des Mannes dem Weibe gegenüber" (Philosophie des Unbewussten) — a to je chyba.

Vše to autor patrně cítil, a proto jeho hrdina musí na konec zmizet se scény. Zda-li jde vstříc s l u n c i, je ovšem otázka. —

Nezřízená reklama, ruskou censurou románu způsobená, vynesla „Sanina" Arcybaševova n e p r á v e m k výším, kam rozhodně nepatří. Nelze sic upříti autoru talent, sílu invence a mnohde až brutální mohutnost kresby, celkem však nepřináší „Sanin" ideově, ani formálně nic nového. Román psán je starou akademickou formou Tolstého a Turgeněva, a ideově? Kult fysické lásky k ženě vyjádřil již před dvěma léty Balmont svými krásnými, ušlechtilými verši. —

Nemyslím, že bude „Sanin" za deset let znamenati více, než pouhý dokument literární historie. *Tristan.*

DIVADLO.

ČINOHRA. B e z e j m e n n á. (L a f e m m e X.) Drama o předehře a třech dějstvích. Francouzsky napsal A l e x a n d r e B i s s o n. Přeložil Luděk Frič. Režisér Gustav Schmoranz. Poprvé na Národním divadle ve středu, dne 29. září 1909.

Když po předehře spadla opona, bylo již vše jasno: provinilá žena manželem z domu vyhnaná zapadne do bahna hříchu a po dvaceti letech jako vražednice setká se s mužem a synem v porotní síni. Bude-li ji manžel soudit nebo syn hájit (jak tomu skutečně bylo), je celkem vedlejší. A slovo skutkem učiněno bylo.

Autor „Kontrolora spacích vagonů" pustil se do vážného dramatu a napsal „rührstück" nejčistšího zrna, při němž kapesníky v hledišti slyšitelně konaly svou povinnost. Práci si velice usnadnil tím, že udeřil na struny, které téměř nikdy neselžou, že založil své drama na nejintensivnějším a nejlidštějším citu — mateřské lásky. „Bezejmenná" je psána čistě jen pro dojemný poslední akt; co se děje před tím a zejména p r o č se tak děje, o to se pan Bisson málo staral. Také kresba osob je konvenční, ač některé postavy dávají pravou příležitost k parádním effektům. Ta okolnost může býti pokládána také za jedinou příčinu vřadění této hry, která jinak umělecké ceny nemá, v repertoir Národního Divadla

Pí. M a r i e L a u d o v á vypjala se v titulní roli k výším, kde jsem ji věru zřídka zřel. Ukázala nám, kolik uměleckého fondu je v její duši a jak mohutná je její tvůrčí potence charakterisačního umění. Němá hra tváří a očima v posledním aktu, kde byla nejznamenitější, byla kabinetním kouskem hereckého umění. Hrálo se jí patrně dobře s tak výborným partnerem, jako byl p. R. S c h l a g h a m e r, jenž sehrál Raymonda temperamentně a s příslušnou dávkou citu. Krásně a výrazně kresleni byli také bodrý Laroque p. A. S e d l á č k e m, Gérissard suchého humoru p. J. H u r t e m, poctivý Noel p. K. Ž e l e n s k ý m a přihlouplý Viktor p. K. V á ň o u. Pan J. S e i f e r t dobře zapadal do rámce t é t o hry.

Režie byla pečlivá a vkusná, souhra výborná, překlad p. L. Friče však byl na mnohých místech velice kostrbatý a v e l i c e nesprávný. *Tristan.*

TÝDEN.

*V neděli 3. října byl odhalen v Cholticích pomník tamnímu rodákovi básníku Bohdanu Jelínkovi (1851—1874), zřízený příspěním Svatoboru. Bronzový relief je dílo sochaře Šajnosta. Odhalení účastnili se mimo jiné A l o i s J i r á s e k, dávný přítel zvěčnělého básníka, a K a r e l V. R a i s. F. S. Procházka promluvil o významu básníkově. Verše na pomníku jsou z péra Jaroslava Kvapila. Vystihují výborně život předčasně zemřelého poety:

„Měls jenom jaro, ale čím Tvůj sad
tak záhy procit', je tu s námi posud:
jak mladá jabloň zakvet' jsi a pad'.
Ó básníku, byl krásný přec Tvůj osud!

Nebudiž na konec zapomenuto zásluhy p. Adolfa Jungmanna, učitele a předsedy vzdělavacího odboru v Cholticích, jenž o dokončení pomníku zvláště pečoval.

*

* Příštího roku budeme slaviti sté narozeniny Karla Hynka Máchy. — Inteligentní Čech slyše slovo „Litoměřice", vzpomene hned na pěvce „Máje", jenž tam šestadvacetiletý chud skonal a dne 9. listopadu 1836 byl pohřben. Srdce rozrývají všecky ty zprávy o jeho dnech posledních i o smutném pohřbu... Hned za městem, nad strání polabskou rozložen jest tichý hřbitov litoměřický; mohutný kužel Radobylu, na němž Mácha nedlouho před smrtí prodléval, kouzelně zdvihá se v pozadí jako pravý pěvcův pomník. U severní zdi, kamenem obložen jest Máchův hrob; malý pomníček cipřiše téměř zakrývají. Čerstvá kytička — živá vzpomínka — málokdy na rově schází. Jiný pomník Máchův — gotický vysoký sloup s křížkem — stojí mimo hrob, kousek dále v pravo, v povýšeném rohu hřbitovním. Na obou pomnících jsou data životní a slova: Dalekáť cesta má! Marné volání!! — Mimohrobní pomník Máchův byl nyní Svatoborem poněkud opraven; o úpravě náhrobní bude však teprve jednáno a doufáme, že za pomoci ctitelů básníkových bude brzy provedena. — Dům, v němž Mácha zemřel, lze viděti hned z nádraží; v pravo od biskupského chrámu a residence stojí patrový s třemi okny v patře prvém. A to jsou ta tři okna... V domě jest „Weinhaus Schustermannel" (Ed. Lorenz). Ochotná německá paní dovedla nás po schodech přímo ze dvora do prvého patra a tam hned v pravo do bývalého Máchova bytu. Dva pokoje, prvý o dvou, druhý o jednom okně, nevysoké, s vyhlídkou do nedaleké roviny polabské a v pravo ke Středohorám... V domě mají i českou pamětní knihu, na prvé straně s podpisy V. Hálka, J. Baráka, kníž. Taxise, Karla Šimanovského, J. Kašky, A. Zeithammra a j. Na domě bývala deska pamětní, místo je dosud patrno. V posledních letech byla sundána... Smutno! *R.*

*

Vojenský mrav. V rathousní hospodě horažďovické bylo kterési neděle r. 1732 veselo a hlučno. Pilo se, tancovalo, zpívalo. Po chvíli všel vojenský felčar. Místo na lavici sedl si úmyslně na kolena souseda Ig. Segy. Ten odstoupil, ale felčar na něm zase. Sotva Sega podruhé odstupuje, již ho felčar seperal holí. Přijde Filip Eliáš s manželkou. Sedá ke stolu a slušně žádá felčara, aby posedl dále. „On vstal a obouma pěstma dal mu najedenkrát přes hubu." Pak nastala všeobecná rvačka. Felčar byl v ráži; soldati mu pomahali. Po chvíli vyvalil se roj ven a v chumelenici přišel felčar o svůj kord. Vyrval mu ho městský servus Eliáš. Teď bylo zle. Vojsko bylo uraženo. Ritmeister žádal na magistrátu satisfakci. Zbitý servus Fr. Eliáš opatřen šatlavou, „že se na něho obořil a osupil". Když opustil šatlavu měl felčarovi vrátit kord, nebo dát na jiný 10 zl. Bylo po soudě. Pokojní měšťané měli bití, felčar kord, aby mohl zas sekati.

Z arch. horaždovic. Št. Vydra.

V PRAZE, dne 8. října 1909.

Novým svým váženým odběratelům a čtenářům opakujeme z části v dnešním prvním čísle jubilejního desátého ročníku ZVONU, co napověděli jsme o něm již v čísle předešlém, jímž jsme uzavírali ročník IX.

Vedle vysoce poutavých a cenných prací, s jichž začátky se čtenář již v tomto čísle shledává a jež zaujmou zajisté hned všechnu jeho pozornost, přinese ZVON v příštích číslech velecennou studii prof. Dra Josefa Krále, rektora české university, o jeho dojmech z cesty po Egyptě; hned potom následovati budou práce R. E. Jamota, K. V. Raisa, K. M. Čapka, Jiřího Sumína, Dra. Frant. Hamzy, M. A. Šimáčka, Karla Červinky, Růž. Jesenské, F. X. Svobody, K. Šipka, E. Trévala, St. Kovandy, Ivana Olbrachta, Franty Župana a j. dobře zapsaných přátel Zvonu. Básněmi přispějí v příštích číslech Adolf Heyduk, Jar. Vrchlický, F. S. Procházka, F. X. Svoboda, Stanisl. Zima, R. Bojko, G. R. Opočenský a j. Všechny karty, jakž přirozeno, ovšem vykládati nemůžeme, ale jisto je, že jsme na desátý ročník opravdu co nejlépe připraveni, chystajíce jen práce z per autorů nejpřednějších, jež si zachovají svou nespornou cenu i po letech a k nimž se čtenář rád vraceti bude.

Zodp. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Společným nákladem Družstva a firmy Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír ze skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

Román.

(Pokračování.)

Potom kdykoliv Rozinku potkal — a bylo to teď častěji a častěji — o překot nemotorně smekal klobouk, ukláněl se hluboko, až i Rozinka všimla si dlouhého studenta. Stávalo se, že oba se začervenali a Fojtík pociťoval jakési žhavé přeletavé ohníčky po celém těle. Nu, a nemluvili spolu.

Až o pouti v letě, když po starém zvyku přenášeli divotvorný obraz Panenky Marie z chaloupky do děkanského chrámu ve slavnostním průvodu za hlaholu všech zvonů, hudby a zbožného zpěvu, Rozinka ocitila se Augustinovi po boku, zase tak bílá, něžná jako obláček mlhy ranní. Cosi jej nutilo, aby k ní promluvil, cosi mu však zase hrdlo svíralo. V úzkosti na svého svatého patrona vzpomněl. Z košíčku pěkně zdobeného rozhodila Rozinka hrst květných lístečků, náhodou jemu právě pod nohy. Uhnul se bázlivě, aby jich nepošlapal a v té chvíli promluvil:

„Škoda těch kvítků, slečno!"

Sám se lekl své odvahy a zesinavěl. Hrubě, zdálo se mu, zněl jeho hlas. Zvedla nevinné oči, udiveně se ptala:

„Proč?"

Neviděl na cestu, žhavé plaménky běžely mu po zádech. Přece promluvil — ne hned:

„Je jich škoda, lidi je zašlapou do prachu."

Děvčátko se usmálo:

„Jsou k tomu. Proto jsem je na zahrádce natrhala."

„A já bych je na srdci nosil!" Fojtík myslil, že tato slova vykřikl, až přehlušil hudbu i zpěv zástupů — zmátl se úplně, zaklopýtl na nerovné dlažbě, zoufale sklopil hlavu domnívaje se, že všichni kolem s výčitkou a s posměchem naň se ohledli. Ale zatím ani slovíčko nevyšlo mu se rtů, jen si tak myslil, že by tohle asi měl říci a hlava se mu zatočila pouhým pomýšlením na takovou opovážlivost. Neosmělil se již na Rozinku pohlednout. Za chvilku šla s jiným studentem, který měl nový černý kabát, žvatlal vesele a družičku hezounkou dovedl rozesmát. Byl jejím mládencem pro dnešek, po starém zvyku maminka Rozinčina pozvala jej k obědu. Z takových družiček a mládenců někdy přispěním zázračné Panny Marie i šťastné párky manželské po čase bývávaly.

Augustina Fojtíka nikdo nepozval, neměl družičky, neměl černých šatů, aby za mládence mohl jít — jen se tak v průvodu pletl, překážel tu i tam. Lidé do něho vráželi, on šel s vytřeštěnýma očima, žhavé plaménky cítil na zádech a myslil si s hrůzou: „Už je to tu! Už jsem jí všechno řekl!"

Od té doby s Rozinkou zase nemluvil, jenom z daleka mlčky pozdravoval. A zdávalo se mu, že Rozinka se naň vždycky usměje, hlavičkou kývne — Bože, můj Bože! někdy jakoby na okamžik se zastavila, jakoby čekala, že —

Ne, ne, ne! Fojtík ubíhal skoro klusem, zdálo-li se mu, že Rozinka čeká, aby k ní došel. Osud jej učinil tak plachým, bída, která hleděla ze spravovaných kalhot, z děravých bot — osud chudého studenta. Jak

by se přiblížit směl k té hezoučké dívčině, čisťounké a způsobné!

Za to v duchu mluvíval s ní, tolik krásných věcí by jí pověděl! Ano, někdy i psát se jal lísteček Rozince — ale ruka se mu třásla, písmena se pletla, zkazil papír a roztrhal. Věděl, že milostné listy píší se na růžovém papíru s holubičkami, — tolik se jich psávalo na starých lavicích v gymnasiu při latinských výkladech pátera Celestína — ale kde by on aršík růžového papíru vzal? Napíše-li Rozince list, i na tom listě pozná jeho strašlivou bídu. Nemluvil s Rozinkou, nepsal jí. Ah, kdyby tak Pán Bůh dal, Panna Maria a osud jeho nešťastný se zázrakem změnil, kdyby mohl koupit růžový lístek, sobě nový kabát, boty nové — nikdy neměl šatů šitých na vlastní tělo! Kdyby najednou stal se něčím jiným nežli chudým studentem, pak by se nebál, šel by k Rozince, řekl by, jak ji má rád, jak po ní touží. A snad by mu ji dali — žahavé plaménky cítil na zádech. Věděl už tolik, že ti, kdo se milují, u božího oltáře na vždy si podávají ruce. Jako Rozinčin tatínek s její maminkou před lety. Ano, kdyby byl učitelem, jako pan Štěpán, mohl by snad přijít, o Rozinku poprosit. Ale chudý student, a ještě ze syntaxe, kde sedí vedle hloupých malých kluků, on vousatý kolohnát. Začervenal se a sklopil hlavu.

Ani se mu nezdálo nikdy, že by mohl něčím jiným být, nežli chudým studentem, jako v začarovaném kruhu žil, — přípravy, zkoušky, slovíčka, gramatiky, cifry a letopočty — Najednou jako když páter rektor začarovaný kruh přetrhne. Studiím konec! A když se rektor ptal: „Čím chceš být, puer?" Fojtík se zuřivou radostí — ačkoliv ostýchavost tlumila slova, vykřikl: „Kantorem, reverendissime!"

Páter rektor podumal, hlavou potřásl, ale slíbil, že sám se o nějaké místo dobrému hochu postará.

Vagace strávil Fojtík jako obyčejně. Pomáhal příbuzným ve žních, nakládal snopy, vozil, brambory kopal, za dva chasníky díla udělal. A snad právě tato každoroční tuhá práce o prázdninách způsobila, že vydržel při veškeré bídě na studiích, že hlad, kterým často trpěl, nezlomil jeho tělesné síly. Otužil se, byl hubený, ale svalů pevných, jako lýko, a ruce měl nepoměrně veliké jako tlapy medvědí a kostnatými prsty mohl podkovy lámat.

Ta síla zjednala mu respekt u spolužáků — jinak by jej byli snad umořili nemilosrdným posměchem, utrýznili škádlením, neboť mládež je zlomyslná a Fojtík byl tak směšný ve své bídě a plaché ostýchavosti.

Na konec prázdnin zavolal si jej páter rektor. V Javoří, vesnici u Stražova, k hranicím bavorským, v horách už, nahodilo se místo mladšího učitele. — Škola byla dvojtřídní — učitel starý, churavý, nutně potřeboval pomocníka.

Ani chvilku se Augustin Fojtík nerozmýšlel. „Půjdu tam, reverendissime!" usmál se blaženě, až mu oči zaslzely a políbil rektorovi ruku.

„Kluk, kluk!" rektor zakýval povážlivě hlavou. „A plat? — co? — neptá se on? he? Nebude mnoho — ne! Dvě stě zlatých šajnů, byt ve škole, dva sáhy dříví, krejcar v sobotu od každého žáka — dvakrát v týdnu oběd — však se ostatní dovíš. Nebude mnoho. Ale hrát na housle umíš, vyděláš — jen se Pána Boha nespouštěj! A starý snad umře — říkají všichni — a ty dostaneš školu, jistě, už jsem ti to vyjednal. Proto tě tam posílám — važ si toho místa —" pokračoval německy — „někde pomocník do smrti je pomocníkem, když je učitel zdráv. No, ja! A kterak budeš učit? No, no! psát umíš, počítat — Regula de tri — umíš? to stačí. Co neumíš, neuč. Připrav se, zítra ráno jdi do Stražova, vzkázal jsem, že přijdeš."

Fojtíkovi se točila hlava, bylo mu do smíchu i do pláče. Nějaká úzkost mu sevřela srdce, nový život jej čekal. Věděl, jaká bída po léta krušila chudého studenta, ale Bůh ví, jaká bída naň čeká teď! Neboť ani věřit nemohl, že by jednou s bídou se rozešel, byla jakoby kmotřičkou jeho od narození. Bohu poručeno, hůře snad nebude než bylo. A dvě stě zlatých šajnů! jaký to ohromný peníz. Do očí Fojtíkovi vstoupily slzy, páter rektor přivinul jej na prsa, na čelo udělal mu křížek.

„Blázen, kdo světu sloužiti touží — neujdeť pokušení. Noli tangere — chraň se žen! A modli se k Pánu Bohu!" dodal měkce. „Byl jsi hodný hoch — kluk, ja! — vzývej patrona svého v dobách pokušení. Takový pomocník mladý ve škole vždycky jednou nohou je v pekle — muziky, tanec, karty, pivo a —" zamračil se — „holky!"

Augustin Fojtík sklopil oči, zarděl se. Mihla se před ním Rozinka Štěpánová — Bůh ví, proč při každé vzpomínce na ni žahavé plaménky pálily jej v zádech. Noli tangere!

Rektor ještě cosi k němu mluvil, ale on neslyšel — až porozuměl konečně, že má jít poděkovat se všem pánům páterům professorům, všem dobrodincům po městě za křesťanskou lásku a pomoc, kterou mu po čas studií věnovali. Políbil starému pánu ruku, rozloučil se. Obešel pány profesory i všechny dobrodince po městě. Sebral mnoho dobrých rad a dva stříbrné

dvacetníky. Dobrodinci přáli mu mnoho štěstí na cestu — jakoby si mysleli: chvála Pánubohu, že už jdeš! Takový klacek veliký a pořád jen na cizí dobrodiní spoléhá!“

Příbuzní, u kterých bydlil, — nějaký nevlastní strýc a svárlivá teta, lakomci bezdětní, mračili se, hučeli. Ještě pod strych bramborů měli s neděle dobývat — a teď jim Augustin odejde, nevděčník! Cítil svoji vinu a omlouval se mnohokrát — nu, nejde to jinak, zítra ráno musí odejít. Za to mu nedali už v poledne oběd — kdo nepracuje, ať nejí. A div ho nevyhnali a jeho věci nevyházeli za ním.

Nebylo mnoho, co Augustin mohl nazývat svým. Trochu ošumělého šatu, spuchřelého prádla, láhvička inkoustu, olůvko a brkové pero, sešit hrubého papíru — ani knihy neměl. Snad kdysi po rodičích zbylo trochu nábytku — ale kdež ten je! Aspoň neměl starostí se skládáním — všechno svázal do uzlíku a rozhledl se ještě po komoře, po vlhkých stěnách. Sňal se zdi maličký černý obrázek Panenky Marie Klatovské, políbil, schoval na prsou v modlitební knížce — a rozhněval se sám na sebe, že při tom vzpomněl na Rozinku, jak tehdy o pouti šla celá bílá a hodila mu hrst květů pod nohy. Ale od té chvíle nemohl na nic jiného myslit, než na Rozinku Štěpánovu.

Vyšel před večerem, proběhl ještě celé město, ulice kudy chodívával — a zastavil se konečně u malého domku, kde bydlila ona, Rozinka. Už v oknech svítili. Postál, přešel sem i tam, nevěda, nač tu čeká. Ano, kdyby tak vyšla — řekl by jí — Ne! nic by jí neřekl. Zajikl by se dojista, ani slova by nedovedl říci. Však se znal už dobře. A sklesle ubíral se k domovu, cítil ochablost v celém těle. Strach před něčím, co naň čeká a hrůzu z vlastní slabosti.

Celou noc oka nezamhouřil, zimnice jej chvílemi roztřásala. Strach před životem jako před zkouškou, ke které nebyl připraven. Bože, můj Bože, jak to dopadne? Ve škole napovídali spolužáci, professor milostivě přivřel oči z útrpnosti nad ubohým studentem — ale život? Nikdo už mu nenapoví, nikdo se neslituje.

K ránu dřímota jej na okamžik přemohla, viděl Rozinku, z bílé dlaně házela mu na cestu květy. Ve snu byl hrdinou, docela se odvážil sáhnout po té ruce — blaženost rozlila se mu v prsou, žáhavé plaménky ucítil — držel bílou ručku, byla měkká, hebounká — V tom se mu před očima zakmitl tučný rektorův prst: „Noli tangere!“

Vyskočil. Svítalo. Sebral svůj uzlík, vzal hůl — prostý prut lískový, který sám kdesi uřízl a oloupal — ještě počkal chvíli, ale nedočkal se, strýc ani teta se neokázali, nepřišli se rozloučit. Vzdychl — naposled se rozhledl a vyšel. Ne s chutí, ne s odvahou, ale s odevzdaností do vůle boží, s tichou modlitbou na rtech. Schválně na předměstí zašel si před nízký domek učitelův. Jen tak podíval se do oken, v myšlenkách dát s Bohem svému bílému anděli. Spí-li Rozinka, snad se jí bude zdát — snad ve snu ucítí pozdrav toho, kdo ji tak nevýslovně má rád a odchází, aniž by s ní slůvka promluvil. Nemohl se odloučit, přecházel sem i tam ulicí.

Oživlo již kolem, venkovské vozíky rachotily, hospodyně spěchaly do trhu. Bylo slunečné hezké jitro ke konci měsíce září, ještě ze Šumavy nezadýchl podzim, ani stromy za ploty v zahradách nezloutly. Vlaštovičky celým hejnem zatočily se s piskotem nad střechami a usedaly na římsu, zrovna nad okny. Šveholily: „Rozinko, spíš? Augustin Fojtík jim rozuměl, říkaly: „Rozinko, spíš? loučíme se už!“ V letu se dotýkaly skla v oknech hbitými křídélky, ťukaly: „Otevři, Rozinko!“ Jistě ji vzbudily.

V jednom okně zvedla se záslona, Rozinka otevřela, rozhlédla se po ulici. No, uviděla Fojtíka, ovšem že uviděla. Zdálo se mu, že maličko se usmála; stál ustrnulý, pozdravit zapomněl, jen nemotorně zvedl obě ruce, v jedné uzlík, ve druhé hůl, nevěda, kterak má klobouk smeknout. Začervenal se, chtělo se mu dát se na útěk. Rozinka zmizela, ale po chvilce objevila se na prahu k vycházce připravena, ve slaměném kloboučku s růžovou pentlí pod krčkem, v hezounkých šatečkách, v květované sukýnce, ve střevíčkách drobných jako Popelka. Nesla košíček v ruce a dala se právě v onu stranu, kde Fojtík přecházel. Na chvíli se zarazil, srdce se mu rozbušilo, hrůza, opravďová hrůza naň padla. Rozinka jde — měl by k ní promluvit, — ale ne, nedovede! Slova ze sebe nevypraví a Rozinka se mu vysměje. Zrychlil kroky. Proběhl ulicí, dal se druhou a když se ohledl, viděl, že Rozinka jde za ním. Už docházel za město na širokou silnici, do stinného stromořadí — Rozinka za ním. A snad by byl utekl, klusem se rozběhl, ale najednou takovou zmalátnělost v celém těle pocítil, žhavé ohníčky po zádech, závrať ve hlavě a na čele pot. Jakoby centy měl na nohou, sotva se vlekl a stále víc a víc hlavu krčil mezi rameny. Neměl už odvahy ohlédnout se. Pánu Bohu poručeno, ať už to dopadne, jak dopadne! Jen naslouchal v úzkosti zbystřiv sluch, jak blíž a blíže jdou drobounké krůčky za ním. Pomalu, taky jakoby se chvílemi zastavovaly, ale přece blíž a blíž. Cesta v aleji byla prázdná, před ním človíčka

nikde, jenom sýkorky cvrlikaly, žluva letěla od stromu ke stromu, šedivý sysel splašeně přeběhl do příkopu. V tichém vzduchu tančily komáři, dva bílí motýlkové se třepetali ve sluneční záři, která pronikala do stínu pod zelenými korunami lip. A kroky už se ozývají skorem Fojtíkovi po boku, slyšel i šelestění naškrobené sukně a zdálo se mu, že cítí zavanutí nějaké sladké vůně, sladší než vůně konvalinek a narcisků, nikdy takové vůně necítil. A chvěl se tak, že kolena pod ním poklesávala, kroku nemohl udělat. Stanul bezděky a ohlédl se.

(Pokračování.)

◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇

R. BOJKO:

TICHÁ NOC.

V okně nebe, z něhož odhrnuta
záclona je stříbrem tkaná,
roztoužením nepohnuta,
jako lípy v květu snivá,
jako labuť bílá panna.
Mlčící stráň, němě tichá
upřeně se po ní dívá
dojata a okouzlena
její krásou,
v roztesknělém, tichém bolu
sotva dýchá,
slzy touhy sticha
s jemných řas jí kanou dolů . . .
Lesy stmělé,
soucitem až oněmělé
její boly vážně střeží . . .
Louka ostříbřená
odevzdaně leží
v natažené kopců dlani . . .
Plaché srny na ní
neslyšně se pasou . . . .

KOSMICKÝ ZLOČIN.

Slavný král právě nad perleť bělejší čelo
znaveně skláněl, odkládal zlatem hořící korunu,
když jej spiklenci v černých škraboškách přepadli u trůnu,
ostrými dýkami chtivě probodli bělostné tělo,
až krev zlekaná vystřikla na strop, na modré stěny.
Když pak naposled vzdychl, s hradu jej shodili dolů
na dlažbu náměstí, na pospas luze . . .
Tam však v náhlé nad pádem velikým hrůze,
v lítosti pozdní a užaslém bolu
trnulo všechno, města, vsi, pole i lesy . . .
A když vítr zved' soucitně cáry králova hávu,
z něhož pomalu kanuly kapky ustydlé krve,
veškeré děti, veškeré teskně dojaté ženy,
ba i muži, již nejvíc mu spílali prve,
velkými slzami plakali v smutně skloněnou trávu . . .
Tu ti spiklenci náhlým schváceni strachem se skrývali kdesi — —
Hned však detektiv chytrý, od hlavy k patě
zahalen v černém, řasnatém šatě
nad věže, nad tiché hřebeny domů
pomalu, opatrně se zvedal
a svou zlodějskou lucernou skrze šat svítě
na římsy oken, do rýh všech lomů,
pozorně prodlev při každém štítě,
při každém tajemně zamčeném bytě
stopy těch zločinných spiklenců hledal . . .

◇ ◇ ◇ ◇ ◇

JOSEF KRÁL:

DOJMY Z CEST PO EGYPTĚ.

Účastnil jsem se letos v dubnu se šesti jinými Čechy druhého archaeologického sjezdu v Kairu a poznal jsem na archaeologických cestách, spojených se sjezdem, arci skoro jen letem, větší část Egypta. Poznámky, které tuto podávám, budou snad vhod těm, kdo by chtěli podívati se do této země.

I. Země a lid.

Do Egypta jezdilo se v starověku jako do nějaké země zázračné, jejíž starobylá kultura, od kultury evropské značně odchylná, slibovala návštěvníkům mnoho poučení. V nové době jezdí se tam hlavně za poznáním zbytků této kultury, tedy za účely archaeologickými, nebo za nápravou zdraví: suché a teplé klima egyptské jest prý velmi účinné při léčení některých neduhů tělesných. Kdo by tam jezdil, aby spatřil nějaké zvláštní krásy přírodní, šeredně by se sklamal. Egyptské pobřeží jest ploché, skoro holé a vůbec málo vábné, dolní Egypt, tak řečené Delta, rozsáhlá, nepřehledná rovina, protékané rameny Nilu i hojnými zavodňovacími kanály a porostlá různými plodinami, s dosti řídkými skupinami stromů, jež z dálky ani hrubě od našich stromů se neliší. Kdyby sem tam nevyčnívala nějaká palma nebo palmový háječek a kdyby lidé a osady nepřipomínali, že jest cestovatel v zemi cizí, bylo by ji věru lze srovnati s polabskou rovinou českou. Jižně od konce Delta, od Kaira, kde počíná se horní Egypt, jest až k Assuanu podél obou břehů Nilu malý pruh vzdělané země, tu širší, tu užší, podle toho až kam donikne rozvodněný Nil. Poušť, písek a pusté hory přistupují leckde až k samé řece. Dráha z Luxoru do Assuanu jede na některých místech na samém kraji pouště, na níž jen koleje a telegrafní tyče připomínají, že země obydlená není daleko. Horní Egypt jest zkrátka velká oasa. Již otec řeckého dějepisu Herodotos nazval Delta, poznávaje správně, že je rozsáhlou naplaveninou Nilu, darem řeky. Mohli bychom však celý Egypt nazvati darem Nilu; neboť co nezúrodní a nenapojí svou vodou, jest mrtvou pustinou. Tvrdí to dobře již **Krištof Harant z Polžic**, jenž na své cestě do Palestiny pobyl delší dobu i v Egyptě.

Tento úzký, zelený pruh horního Egypta, táhnoucí se po obou stranách Nilu, k němuž přistupují některé menší oasy vzdálenější, má přírodních půvabů málo. Větších palmových hájů jest po řídku, všude skoro jsou jen pole, špinavé vesnice nebo městečka, zaprášené, měkké cesty, výhled do pouště, uprostřed pak špinavě hnědé proudy Nilu. Jen okolí Luxoru a Karnaku, na stromy bohatší, a kraj kolem Assuanu u prvních kataraktů Nilu, plný malebných žulových skal a balvanů na březích i v proudu řeky, poskytuje malebnějšího pohledu.

Osady egyptské jsou rázu velmi různého. Kdežto Alexandrie jest z veliké části moderní evropské město s vysokými domy, umělecky bezvýznamnými, Kairo pak podivuhodná smíšenina evropské nádhery a orientální zanedbanosti, ostatní osady, města v Deltě i vesnice v něm a v horním Egyptě, jsou z největší části hromada domků, slepených z vepřovic nebo uplácaných z hlíny, smíšené se slamou, a pokrytých rákosím nebo hadry, v nichž kolem dvorku kupí se několik místností, určených pro lidi i pro menší dobytek. Místo oken a dveří mají pouze veliké díry a vypadají lépe na obrazech než ve skutečnosti. Sem tam jest někde nějaký domek výstavnější, podobný evropskému až na ploskou střechu všude v Egyptě obvyklou, nebo zřícenina, která se po zvyku moslemském nikde (ani v Kairu) neodstraňuje, dokud ji Allah sám nerozmete docela. Vesnice podobají se proto hromadě brlohů na sebe nakupených, které jsou od sebe odděleny úzkými, zaprášenými cestami, na nichž se v prachu válejí děti nebo sedí dospělí. Nebýváť v okolí vesnic často ani stromečku. Obyvatelstvo jejich vede takřka život Troglodytů. V menších městech, jež jsou i sídlem úřadů (poznali jsme na př. městečka Esneh a Edfu), bývají sice domky úpravnější, omítnuté, s krámy, v nichž se všelicos prodává a hotoví, bývá v nich i zvláštní, úpravnější bazar, ale prachu a špíny jest i v nich dost a dost. Prachu je v Egyptě vůbec všude plno, i v Kairu, přes pilné kropení ulic; stěžuje si naň již Harant. V prachu topí se i hřbitovy, podobající se šedým plochám, z nichž sem tam bez ladu a skladu vyčnívají náhrobní kameny. Jak poetické jsou proti nim proslulé hřbitovy cařihradské, zvláště v Ejubu a Skutari, zarostlé vysokými stromy, tak že se zdá, jako by to byly bujné zahrady a háje! Vane-li vítr z pouště, tak řečený chamsîn, naplní se ještě všechen vzduch takovým množstvím jemného písku, že slunce není viděti a že se zdá, jakoby obloha byla po-

kryta šedivými mraky, ač je úplně jasná. Při tom je dusno až k zalknutí.

Evropského pohodlí tedy v malých místech egyptských není, a Evropan, který by v nich chtěl přebývati delší dobu, byl by vysazen všelijakému strádání. Úpravná a čistá jsou jen ta místa, kde usazují se v zimě návštěvníci evropští; z menších míst lázně Heluan u Kaira, Luxor a Assuan. Obrovské hotely jejich zařízeny jsou se vším pohodlím a přepychem, cesty jsou úpravnější, domky obyvatelů vyzděné, omítnuté a vzhlednější. Také je tam všude postaráno o zahrady, parky a stromoví, jež místům těm dodává půvabnějšího rázu.

Krajiny tedy egyptské a většina osad poskytují cestovateli málo vábného. Zajímavější jest egyptský lid a jeho život, pokud jej lze na veřejných místech sledovati. Herodotos napsal o starověkých Egypťanech, že mnohé věci dělají naopak než jiní lidé. Kdyby nyní po více než 2300 letech znova se narodil a znova po Egyptě cestoval, našel by v něm místo starých Egypťanů lid sice z velké části jiného rázu (mimo potomky starých Egypťanů, arci krve již z největší části smíšené, Beduiny, Židy, Evropany všelikých národností), ale mohl by směle napsati, že mnoho věcí dělá zrovna tak, jako je dělával za jeho první cesty. Tak málo pokroku se jeví u něho ve všelijakých věcech přese všecky změny a převraty, jež stihly Egypt od dob Herodotových.

Vesnické domy lepí se dosud z vepřovic a hlíny i s hliněnými sýpkami a holubníky, které jsou u nich a na nich, jako v starém Egyptě; aspoň dřevěné modely staroegyptských domků, nalezené v hrobech a chované nyní v kairském museu egyptském, podobají se jim na vlas. Motyčka i primitivní dřevěný pluh, jimiž sedlák nyní překopává a rozrývá svá pole, jsou zrovna takové, jak je shledáváme na staroegyptských reliefech. Zajisté i celý způsob vzdělávání polstva zůstal v podstatě týž. Vidí-li člověk, jak řídce a nepravidelně roste na poli obilí, poznává, že způsob setí je tu ještě docela prostý; podobně po starodávnu se obilí žne. Sedlák sedí na bobku, popadá do hrsti řadu klasů a utíná je srpem. Na poli se obilí také hned mlátí. Obilí rozestře se do kola a po něm vozí se sedlák na jakýchsi dřevěných sáňkách, tažených bůvolem, čímž se zrno z klasů vydrolí; pak je přehazováním lopatou očistí z plev. Nepochybuji, že by černá půda, po níž Egypt měl své starověké jméno Kemi, dobře zavlažovaná Nilem, vydávala aspoň dvojnásob úrody, kdyby byla vzdělávána vydatnějším způsobem. K tomu by ovšem bylo třeba zvýšiti vzdělání fellahův (sedláků) a pozdvihnouti je z jejich živoření, a to se asi tak brzo nepodaří.

Zavodňování půdy vodou Nilu (v horním Egyptě skoro nikdy neprší a v Deltě nedostatečně) děje se rovněž starodávným způsobem. Voda čerpá se z řeky nebo zavodňovacích kanálů a studen strojem dob faraonských. Na dvou palmových kmenech, zaražených kolmo do země, položeno jest příčné břevno, v němž otáčí se hřídel vodorovného ozubeného kola, pohánějícího jiné kolo, postavené kolmo. Na tomto kole visí provaz, a na něm v určitých mezerách upevněny jsou, a to opět provazy, hliněné džbány, nořící se pohybem kola do vody a vylévající svůj obsah do žlábku, z něhož teče voda na pole. Bůvol se zavázanýma očima nebo velbloud, chodě v kole, pohání tento primitivní stroj, nikdy nemazaný a nelibě skřípající. Skřípání těchto vodních strojů vydává velmi charakteristický zvuk, rozléhající se stále po egyptském venkově. Oldřich Prefát z Vlkanova viděl takové zavlažovací stroje r. 1546 na Cypru, když putoval do Palestiny, a Krištof Harant z Polžic, jenž byl v Egyptě r. 1598, shledal v něm čerpací stroje tytéž. Jistě jsou však jejich doby daleko starší.

Herodotos poznamenal, že Egypťané těsto mísí nohama a výkaly rukama, a pravdu toho potvrzuje o několik století později řecký zeměpisec Strabon, jenž Egypt rovněž procestoval a viděl totéž. Může to viděti každý cestovatel i dnes. Egypt jest země celkem stromy chudá; není tu rozsáhlých lesů a hájů, které by ji zásobovaly dostatečným palivem. Lid topí proto velbloudími a jinými výkaly, jež rukama uplácává v jakési koláče a suší na slunci. Těchto tovarů, rozložených po zemi a ještě se sušících nebo naložených na vozích a rozvážených ke koupi, lze viděti všude hojnost. I o tom mluví již Harant.

Jsou tedy v Egyptě věci, které upomínají živě na doby faraonů. Dávné a prosté ty poměry středověký a novověký rozvoj ovšem dílem změnil v lepší, dílem však také zhoršil. Egypt nemá pramenů pitné vody. Pije se voda z Nilu, kterou Harant shledával velmi dobrou, dokládaje, že ji Egypťané zvláštním způsobem čistí. K této vodě, kterou dosud filtrují, tak že vypadá velmi čistá a průhledná, a nosí v kožích, jako za Haranta a zajisté i v dobách prastarých, jest Egypt odkázán dosud, a bude k ní odkázán asi na věky. Ale tato voda na blízku půdy od tisíciletí osazené jest znečištěna milliony bakterií, které jsou původem mnohých epidemických nemocí, zuřících mezi obyvatelstvem a neušetřujících ovšem ani cizinců. Letos na př. zuřil tyf

nejen mezi občany kairskými, nýbrž prý i mezi lázeňskými hosty v blízkém Heluanu, jsa šířen pitnou vodou, branou z Nilu. V starém Egyptě byly jistě tytéž nemoci, jako nyní, ale jak se zdá, nebyly přece tak rozšířeny. Neděje se aspoň u starověkých spisovatelů, kteří v Egyptě byli, o nich zmínky. Staří Egypťané pěstovali víno, jež se nyní v Egyptě nepěstuje, vařili a pili podle Strabona jakési pivo, a nebyli tedy tak odkázáni k vodě z Nilu, jako obyvatelstvo nynější, většinou moslemské, jemuž požívání lihovin jest zakázáno. Měli také jistě větší péči o své zdraví; aspoň podle svědectví Herodotova stav lékařský byl u nich velmi rozšířen, ba vyskytovali se v něm i odborníci, léčící jen určité nemoci (na př. oči). Nynější hygienický stav Egypta přese všecku péči vlády není zrovna nejlepší, asi vinou indolence moslemského obyvatelstva. Osob, které v obličeji mají jízvy po neštovicích, řádících tu vedle moru často, potká se velmi mnoho, zvláště nápadné jest však veliké množství osob slepých nebo s bolavýma očima. Nikde nespatřil jsem tolik osob, starců, mužů, žen i dětí, úplně slepých nebo jednookých nebo s očima všelijak vadnýma, jako v Egyptě. Egyptská nemoc jest snad nejhorší metlou Egypta; zdá se, že obyvatelstvo snáší ji jako něco, co odvrátiti nelze. Již Harant všiml si v Kairu velikého množství těch, kteří mají nedostatečný zrak a bolavé nebo slepé oči. Egypťané prý mu tvrdili, že to působí jemný písek z pouště, kterým za větrů vzduch bývá naplněn. Harant sám však připomíná, že viděl Araby i Egypťany na ulici, kteří měli oči osazené mouchami a komáry, ale nesháněli jich; ani matky dětem jich neshánějí, prý z lenosti. A tyto mouchy a komáři jim „oči znečišťují, obžírají a nakažují". Není pochyby, že Harant má pravdu; nesčetné mouchy a komáři, které domácí s pravou mohamedánskou lhostejností na obličeji trpělivě snášejí, jistě jsou hlavními šiřiteli trachomové nákazy. S podivením jest mi, že vláda proti šíření trachomu mezi domácím obyvatelstvem nepodniká vlastně pranic. Jinak nemohly by osoby jím stižené pobíhati na ulici a bydleti mezi zdravými. Mor býval v Egyptě častý již za Haranta, jsa jistě již tehdy zavlékán do Egypta poutníky z Mekky.

(Pokračování.)

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

II.

Nejdříve byl oheň založen „na městečku" u „zeleného stromu", od něhož ihned chytlo sousední stavení, Šimka perníkáře. A dál letěl oheň směrem jižním. Na stavení za „zeleným stromem" na půlnoc, nahoru směrem ke kostelu nevskočil. Ta by byla zůstala, kdyby za nimi výš nevzešel oheň z Jiráskova. Tak vyhořela celá řada od něho až k náměstí, jehož západní strana byla už dříve v plamenech. V nich zašel také příbytek strejce Zejdla, ten s podsíňkou a poklopem v ní.

Od Jiráskova hnal se oheň dolů do náměstí; ale nejbližšímu sousedstvu přes cestu nestalo se nic. Tak zůstal bez pohromy také Knahlův (Kalinův) příbytek se zahrádkami v předu, v pravo, v levo ode dveří.

Oheň byl založen; nikdo o tom nepochyboval. Všecko městečko obviňovalo našeho souseda. Založil u „zeleného stromu", tak soudili, v té jistotě, že oheň půjde na horu a zachvátí také jeho. Měl prý „hodnou assekuraci". Ale když oheň uhnul zrovna v opačnou stranu a soused viděl, že by jeho usedlost zůstala nedotknuta, prý ji podpálil. Viděli prý jej tam s lucernou. Ozývaly se také hlasy, že jeho otec o tom všem věděl. Ale té noci nemeškal doma, mlel v dolejším mlýně.

Mladý soused seděl u krajského soudu v Hradci Králové tři léta v „inkvizici". Vyslýchali jej, volali hronovské svědky, kteří do krajského města měli dobrých pět mil. Ještě po letech se o tom soudu u nás hovořilo. Sám se pamatuju, ač ne dost určitě, jak starý Vondra, tenkráte ještě ne tak starý, líčíval hradecký soud, všecko řízení, svědky, obžalovaného. Toho odsoudili, ačkoliv se nepřiznal a nic také nepověděl ani na svého otce aniž na koho jiného, třeba že se šeptalo ještě o dvou spoluvinících.

Mnoho tu záhadného, v těch podhozených psaních, v tom mlčení, jež bylo snad hroznou synovskou obětí, v celé povaze odsouzeného. Za ta dlouhá léta, co seděl u vězení, rozneslo se asi dvakráte městečkem, že se navrátí z Kartouz, že dostal milost. A tu prý pokaždé starý jeho otec se hrubě znepokojil a pokaždé ulehl. Až pak se zle rozstonal a umřel. Syna se nedočkal. Ten se vrátil po osmnácti létech, zahospodařiv si něco peněz, ve vězení

tkalčil, a usadil se u svého bratra. Za několik málo let zemřel. Ještě na smrtelné posteli opakoval, že nezapálil. —

Spáleniště po jeho stavení zůstalo léta spáleništěm. Zarostlo tak, jako Součkovo dole na náměstí, a my děti „z hořejšího konce“ jsme se v něm „páraly“ (hráli si). A mé dramatické muse bylo prvním jevištěm. Začaliť u nás, to jsem už chodil do školy, zase divadlo, však o tom zvláště povím, a mne ty hry tak nadchly, že jsem napsal také kus. Byl asi hodně romantický. Vystupovali v něm cikáni, to si pamatuju, a jako praví cikáni tábořili u ohně. Ten jsme o představení v tom spáleništi rozdělali. Bylo v létě za parného odpoledne v sousedství dřevěných stavení.

Já, autor, jsem hrál také. Vím, že jsme nedohráli. Rozehnali nás jako vrabce. Já uprchl do naší stodoly, kdež jsem se skryl v přístodolku. Ale autor-herec byl volán, musil ven. Otec mne vyvolal, když mu za tepla oznámili, ne že má synka dramatického autora, ale lehkomyslníka, kterýž topí ohně mezi příbytky. Vyšel jsem tedy — sit venia verbo — ale myslím, že jsem lezl a zvolna lezl, vyšel jsem na opětované a důrazně opakované vyvolání z přístodůlku na humno, kdež — ach muzo dramatická, tak jsi ještě nikdy nebyla odměněna! —

Na bývalém spáleništi je teď zahrada.

Hronovský požár r. 1854 nezůstal bez památky pro českou literaturu. Když po letech jsem se dostal na gymnasium v Litomyšli, zajel, tuším hned první prázdniny, r. 1875, A. V. Šmilovský se mnou do Hronova. Tu náhodou zaslechl jmenovat nešťastnou ženu odsouzeného Jiráska. „Spálená Jirásková“ jí přezděli na rozeznání, neboť v mém rodišti je množství Jirásků. Jméno to živě zajímalo Šmilovského, jejž třeba, jak od něho jsem slyšel, někdy i pouhý, cizí titul inspiroval k původní práci. (Rozptýlené kapitoly na př.) Vzpomenete-li na jeho povídku „Spálený Šimák“, uhodnete, odkud ten podivný nadpis.

III.

Pocházím z rodu původně selského. Jeho dějiny jsou prosté; osudy českého sedláka jeho osudy. Mnoho v nich útisků a z těch za starých dob ze všeho nejhorší nevolnost a robota. Jedna však větev našeho rodu měla osud onačejší. Hospodařila na šlechtickém někdy sídle a byla bez roboty, svobodna.

V Hronově stávala ode dávna tvrz na pravém břehu Medhuje při samé řece v rovince našeho údolí kdysi bažinaté. Tvrz byla dřevěná, obehnaná půlkruhovým náspem, jehož konce dotýkaly se řeky. Příkop mohl býti nadýmán vodou potoka tekoucího od nedaleké vsi Zbečníka z Maternice lesa. V sousedství tvrze blýštěl se za starodávna nejeden rybník a rybníček, takže stála v mokřinách mezi vodami.

Na této tvrzi sídlela drobná šlechta, povinná manskou službou pánům náchodského hradu. Tak vojensky sloužili hronovští zemané v 15. století otci Jiříka Poděbradského, panu Viktorinovi, příteli Žižkovu, sloužili Jiříkovi králi, sloužili panu Koldovi z Náchoda, s nímž Petr z Hronova zajel do Polska na žoldnéřskou službu a podepsal s ním a s jinými „dobrými“ (šlechtickými) v rotě odpovědný list polskému králi, když dlouho neplatil smluveného žoldu.

Dřevěná tato tvrz vypálena asi za strašlivého nájezdu sousedních Slezáků do husitského Hradecka, zvláště na Policko a Náchodsko r. 1421. V 16. století stál na místě této tvrze selský statek, ale svobodný, jemuž pak říkali „dvůr“ a po dnes tak říkají. Po staré tvrzi zůstal jen val a ten objímal až do posledních let minulého století starý, dřevěný statek, jenž i dnešního dne má svou skrýši z časů, kdy přes tu chvíli bylo nutno uklízet před vojenskou hrabivostí. Na tom valu jsem se jako chlapec dost nahonil. Dnes po něm sotva patrná stopa. Z polovice jej zničili, když r. 1888 v samém sousedství na volném lánu zemanském, kdež se obilí vlnívalo, vystavěli továrnu. Druhá část náspu skoro úplně rozkopána před nějakým rokem za opravy dvorských přístavků. Tenkráte tam našli dukát z časů uherského krále Sigmunda. Zlatý ten peníz, který snad některý z těch hronovských šlechticů přivezl z vojanské služby z Polska nebo z Uher, mám na památku.

Tvrz zašla a na „dvoře“ seděli už jen sedláci. Koncem 16. století jmenuje se tu Matěj Míchalů, Bartoloměj Kvirenc, v 17. století rod Maršíkův. Jan Maršík prodal svobodný ten statek r. 1679 Pavlu Židovi a ten ještě téhož roku Matěji Jiráskovi. Tak se dostala větev našeho rodu na zemanské zboží a kvetla tu od toho r. 1679 až do r. 1882.

Roboty neměli, ale beze vší povinnosti přece nebyli. Kdykoliv jela náchodská vrchnost do Prahy nebo do Vídně, dováželi „dvorští“ tak jako ostatních čtrnácte svobodníků na náchodském panství za ní „pakáž“ nebo na zámek sůl a víno. Vrchnost vydržovala na těch cestách jejich čeleď a koně, platila clo i mýto. Až pak kněžna Maria Benigna Piccolomini z Aragonu změnila r. 1668 tu povinnost za stálý plat 170 zl

ročně. To platili všichni svobodníci na rozdíl; „dvorští“ Jiráskové odváděli ročně 12 zl. 8 kr.

Nad to musili všichni svobodníci každého čtvrtletí dáti v náchodském kostele na své útraty sloužit za kněžnu zpívanou mši a všichni byli povinni pokaždé na tu mši přijít.

Poslední účastník těchto zádušních bohoslužeb žije po dnes, Jan Jirásek, poslední z „dvorských“, stařec čtyř a osmdesáti let, za jehož mladosti „tadyk v Hronově jedna cihla neležala a byly samý chalpy a takovy barabiny pětadvacet až třicet šárů,*) lomenice ukrutny, šecko samý dřevo, samá sláma. A teď dyž se s kopce dívám! Ale šecky ty zděný domy kromě Koubova a Prouzova, šecko bylo vystavěno za mý paměti.“ Tento nejmladší „dvorský“ jako výrostek nosil za svého otce každého čtvrtletí, pokaždé o suchých dnech jak ustanoveno, povinný poplatek do důchodu na náchodský zámek, pokaždé „toral a dva krejcary šajnu“; i jednou v kostele o té zádušní mši, jež byla vždy v kvatembru ve středu, zastoupil svého otce. Nad tím se pohoršil Vít z Rybníků, nejpřednější ze všech patnácti svobodníků, jehož statku říkali „u zemanů“.

„A co pak že tatík nepřišel,“ ptal se, když zvěděl, koho hronovský výrostek zastupuje. „Nejlepší by bylo, aby už skotáka poslal.“

(Pokračování.)

*) Doškových řad na střeše.

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Přednosta zlostně vyskočil a prudce běhal po kanceláři. Klapzuba tvrdošíjně stál se sklapnutými podpatky jako zmrzlý. Oči měl vypouleny na přednostův stůl, obtěžkaný balíky nesporných a sirotčích spisů. Ležely tam spisů těch ohromné hromady. Hrobové ticho zavlálo praesidiem. Jen přednostovy kroky smutně rachotily zasmušilou síní. —

Kancelista Pirkhán, jenž poslouchal s přitísknutým uchem na klíčovou dírku na druhé straně dveří, spokojeně se usmíval.

„Už to prasklo“, říkal si v duchu, maje na mysli všechny disciplinární poklesky Klapzubovy, jež si bedlivě zapisoval do notesu, aby jich nepohřbilo zapomenutí, „však se to dalo už dávno očekávat. Teď ho sesadějí, hvězdičky mu uřežou, a bude konec!“

Pirkhán si tuto degradaci Klapzubovu představoval docela po vojensku. Viděl už v duchu Klapzubu, jak ho žalářník Kobliha vyvádí na vězenský dvůr, váže jej k pumpě, aby jim neutekl a on sám mohl nerušeně bubnovati na obecní buben. Pak sestupuje na dvůr přednosta, prohlašuje velebně degradační ortel, Kobliha zavíří ponuře paličkami na buben, mezitím co Pirkhán, praesidiální kancelista, úředními dlouhými nůžkami na papír ustřihuje Klapzubovi na límci rosety. Na konec odvádí Kobliha degradovaného Klapzubu do soudního průjezdu ozdobeného drátěnými klecemi se soudními vyhláškami, aby jich mouchy nesežraly, opovržlivě a symbolicky vráží do Klapzubových zad a Klapzuba vyletuje ven, bez chleba a chudý jako komár. Pýcha i u něho předcházela pád. Pirkhán, ač byl mnoho roků kancelistou, nepřestal býti vojákem.

Konečně se přednosta zastavil. Na dva kroky proti Klapzubovi.

„Kdyby radši mazali staré pohledávky,“ pravil, studeně dívaje se mu kalnýma očima na špičku zarudlého nosu — nebyltě Klapzuba abstinent — „a když jim je tam dole zima, řeknou si Koblihovi, aby jim pořádně zatopil, že jsem to já poručil, vědí, že jsem to já poručil, aby se nenastudili na hlavu, to sám nechci. Hlavou tu musíme pracovat, a proto jen koukají, aby se jim s hlavou něco nestalo. A když myslejí, že jim pomůže ta turecká čepice, tak si ji s pánembohem nosejí.“

Přednosta změkl. Všecka elektřina se z něho vybila. Dobře věděl z praesidiálek, že Klapzuba bývá často postižen zavilým reumatismem, libujícím si obzvláště v jeho levém nebo pravém koleně a navštěvujícím občas i jeho pravou ruku, právě tu, jež dle jednacího řádu soudního je určena, aby zapisovala do pozemkových knih, a také věděl, že kdykoli Klapzuba onemocněl, že bývalo pozemkovým knihám jako ovcím, jimž umřel ne-li pastýř, aspoň nejstarší beran. Klapzuba nestonával pouze den, dva nebo tři dny jako ostatní podřízení, Klapzuba když onemocněl, ležel dva měsíce v teplých houních, třetí měsíc čpěl kafrovým mazáním jako kožich v létě a čtvrtý měsíc odjížděl do Bělohradu do slatinných lázní. Mezitím jej zastupovali v listovně kancelista Pirkhán, ale jen potud, že za něho nadával na nával práce a ne-

smyslné její rozdělení. V této příčině Klapzubu dobře zastoupil.

„Aby se tak zase Klapzuba roznemohl," proletělo přednostovou hlavou, „počasí máme sychravé a zdálo by se jeho neduhu nasvědčovati."

„A proč jim tentononc," oslovil Klapzubu milostivě, „proč jim tentononc tak záleží na turecké čepici? Jsou oni helvit?"

Helvit bylo přednostovi jako neznaboh, rýpal, potutelný člověk. — „Odpadli oni od víry?"

Klapzuba se rozkročil.

„Věřím," pravil velebně a zanícenýma očima se podíval na strop, kdež líně poletovaly se svislými bříšky poslední mouchy sesláblé chudičkou pastvou na oknech, stolech a soudních spisech.

„Allah je Allah a Mohamed jeho prorok," dodal velebně a obrátil tváře k východu.

Přednosta na něho vyvalil oči. Zděšením. „Proč se obracejí ke kamnům, když se mnou mluvějí, to si přísně zapovídám, vědí: když mluvějí s přednostou, stojejí hapták!"

Ulevil si odplivnutím směrem, kde stálo plivátko. Jiným směrem dle zdravotních předpisů neplival. Ale zase se včasně rozpomenul, že je venku sychravé, vlhké počasí, kdy je Klapzuba nesmírně náchylen ke starému, zatvrzelému, víceměsíčnímu neduhu reumatickému. Aby zrovna teď Klapzuba zase vypřáhl! Aby Pirkhán musil do listovny! Studený, lepkavý pot vyrazil přednostovi na čele.

„Poslouchají," pravil starostlivě, skorem otcovsky, „s tímhle si nešpásujou! Mě znají, že se nikomu do jeho privátních zástojů nikdy nepletu, ale v tomhle opravdu nevím, zdali bych nemusil, ač bych nerad, náramně nerad! Co se týče náboženství, je to sice každého toho kterého úředního individua jeho privátní zástoj, a když tím dotyčný nezanedbává úředních zástojů, je to i věc chvályhodná. Já vím oni se popletli z novin, že ve Vídni bude purkmistr stavěti mohamedánům kostel, já vím, taky jsem to čeť, já čtu vůbec všecko a proto taky o všem vím, ale novinám není co věřit. Na anexi se nespoléhají, dokavád nebude u nás opraven dosavadní náš trestní zákon, že jest dovoleno pojímati více než jednu manželku, potavad s více než s jednou manželkou nešpásujou, aby nebyli odsouzen jako dvouženáč, což by mělo za následek okamžitou zprávu na praesidium, neřku-li, ač bych nerad, okamžité suspendírování, což bych nerad i kdybych jim chtěl nějak nadlehčit. Mažou radši staré pohledávky a tohle pustějí nadobro z hlavy. Übrigens, já bych rád věděl, ke komu by tady chodili na katechismus, kdyby na tu víru chtěli přestoupit, když tady daleko široko Mohamedána nemáme."

Odmlčel se. Klapzuba stál tvrdošíjně se sklapnutými podpatky jako zmrzlý. Vše na něm sesmutnělo. I knoflíky na jeho úřednicko-námořnickém kabátě, i lesklá šavle, která se v tu chvíli už ani nehoupala po jeho boku, nýbrž pletla se mu mezi nohama. Jen oči mu planuly. Na čele a na nose se mu zaleskly krupičky studeného potu, což bylo vyvoláno přednostovou zmínkou o více manželkách.

„Taky to zná," připadlo mu v ten okamžik na mysl, „taky ví, co je to, ač je starý mládenec."

Dobře věděl Mojžíš, proč nařídil obřízku, a Mohamed, proč nařídil mnohoženství. Jsou to umělé překážky, aby se tato náboženství nepřeplnila vyznavači.

„A co dělá jejich reumatismus?" vytrhl ho přednosta z náboženského rozjímání.

Zcela případně, neboť Klapzuba uslyšev o reumatismu, navrácen byl okamžitě drsné přítomnosti. Mysl jeho probrala se rázem z ráje hurisek a věčné síly mužné a obrátila se ku věcem pozemským.

„Poslušně prosím, pane rado zemský, už se to zase v palci u levé nohy ozývá. Starý neduh a tvrdošíjný," podotýkal uctivě.

„S panem děkanem nemluvili?" ptal se přednosta diplomaticky, aby odvrátil Klapzubovy myšlenky zouplna od odpadlických myšlenek, na děkanství. Se zlou se však potázal. Klapzuba vyskočil, jakoby jej had jedovatý uštknul.

„S tím ďaurem!" vykřikl vzrušeně.

Smrtelná bledost polila přednostovy citronově žluté tváře.

„Also, oni s ďaurem, also pan děkan a u nich jenom ďaur!" pravil přísně. „A to nemyslejí, um gottes willen, naposled, že já jsem taky jenom ďaur? Teda já u nich jenom ďaur a přednosta soudu nic? Tak teda až na trafiku se dostanou, oni Turku, tak hluboko klesli? Pan děkan jim je ďaur, přednosta jim je ďaur a jenom oni jsou Turek? Nešpásujou si!" —

Klapzuba velebně a znovu obrátil tváři k východu. „Allah je Allah a Mohamed jeho prorok!" hlasitě vyznával svou víru.

Přednosta vyskočil, zlostně a zprudka otevřel dvéře u soudní kanceláře. Jimi vletěl po hlavě do praesidia praesidiální kancelista Pirkhán, jenž se ovšem tohoto náhlého otevření dveří, k nimž měl přitisknuto ucho nenadál.

„Vstanou a běžejí furt pro Koblihu!" velel přednosta přísně.

Byl v tom okamžiku odhodlán, že dá Klapzubu zatknouti a vsaditi Koblihou přes dvorek do vězení pro přečin rušení nábo-

ženství spáchaný ustavičným nazýváním děkana ďaurem.

Napiaté, strašlivé ticho protáhlo se praesidiální kanceláří. Do ticha skřípaly prudké kroky Pirkhánovy, jenž se řítil po dřevěných schodech do přízemku pro Koblihu.

Přednosta málomocně sklesl do lenošky. Jak usedl, zlost v něm vychládala a vznikaly v něm pochybnosti. Rozpomněl se, poněvadž všecko na světě znal, že je základními zákony státními všem občanům bez rozdílu pohlaví zaručena náboženská svoboda. Rozpomněl se, že kdyby Klapzubu vsadil do vězení, že by nebylo nikoho, kdo by zapisoval do pozemkových knih, kdo by spisů ve staré registratuře hledal, kdo by knihovní nepořádky lustroval, veřejný statek jednoduše a bez obtížného řízení do pozemkové knihy zapisoval, zkrátka, že by zase všecko uvázlo, jako když je Klapzuba nemocen. Ostatně nebylo jisto, jak se vláda po anexi k Mohamedánům zachová. Spíše se zdálo, když i vídeňský purkmistr, jenž se chlubívá budoucími styky, je odhodlán stavěti přímo ve Vídni mešitu, že Mohamedáni zvítězili.

Přednosta sesmutněl. Ne, nemůže na Klapzubu dolehnouti s „přísností zákona“, ač by Klapzuba zasluhoval. Nebylo pochybnosti, že by Klapzuba i kdyby byl vsazen do žaláře, na rozkaz přednosty soudu musil zapisovati do pozemkových knih, pochybno však bylo, zdali by tak činil správně a spolehlivě jako na svobodě.

Přednosta určitě poznával, že Klapzubu prozatím zatknouti a do příchodu disciplinární komisse prozatímně sesaditi nemůže. Tajné přání prolétlo mu myslí, aby se kancelista Pirkhán s Koblihou nevrátil. Přání sice tajné, ale zkušenostmi odůvodněné. Kdykoli poslal kancelistu Pirkhána pro výkonného orgána a žalářníka Koblihu, Koblihu nikdy nenašel. Kobliha vždy něco nutného doručoval ve městě nebo byl „někde na výkonu“. (Pokračování.)

ZIKMUND WINTER:

VALNÉ HROMADY ŘEMESLNICKÉ.

Ze starodávného života.

(Pokračování.)

Pokladnice cechovní bývaly za starší doby prosté; byly to i jen plechové škatule. Ale již koncem XVI. věku začínají býti ozdobné, ba brzo i honosné a parádní. V Praze nejstarší zachovaná pokladna ozdobá jest ta, kterou si r. 1594 tesaři pražští pořídili; je dřevěná, ozdobená kartuší a barevným vykládáním se znaky řemesla. Pokladnice soukennických postřihačů pražských jest již nádherná architektura s risality, pilastry a výklenky, s vyřezávanými figurami, postříbřenými nůžkami, znakem řemesla.

Ty a jiné mnohé pokladnice viděti lze v městském museu pražském.*) Stojí za podívanou sál toho musea, naplněný též jinými věcmi starodávných řemesel.

Když cech se z hospody stěhoval do jiné, matka pokladnice byla nesena slavnostně i s muzikou, kterýž způsob uctivý udržel se pak i v stoletích následujících; čtemeť ještě při r. 1724, že soukenníci v Kostelci n. Orlicí stěhovali pokladnici s hudbou, při níž byla basa a „valdhorny“.

Když tedy otevřena pokladnice, cechmistr zahájil jednání, zahájil je zvykem zbožné doby zbožně: děkoval pánu bohu, že ráčil dáti všem shledati se společně. K tomu cechmistři připojovali hned také napomínání, aby členové báli se boha a na slovo boží aby rádi chodívali; mimo to aby také zdvořile pozdravení dávali panu rychtáři císařskému a pánům radním.

Po té přistoupilo se k první části programu: vyzváni jsou členové, aby do matky pokladnice skládali kvartální příspěvek. Cechmistři při tom připomínali, že peníze tu, kde se složí, k potřebám nastávajícím se najdou.

Shledal jsem, že v organisacích pražských býval čtvrtroční příspěvek v XVI. století od groše až po šest grošů míšeňských, v organisacích venkovských, pokud vím, největší plat kvartální byl na čtyřech groších, tolik totiž platili kováři a koláři na Kutných Horách (1593).

Když vybráno a složeno do matky pokladnice, cechmistři byli povinni aspoň v jedné schůzi roční dáti čísti statuta či artikule.

To byl tedy druhý kus jednání.

Výborný důvod toho čtení mají zapsaný novoměstští řezníci ve své knize cechovní r. 1617. Čtu tam, že artikule se mají čítati netoliko pro mladé, ale i pro staré, kteří pro lakomství a ne tak pro nepamět na to často zapomínají.

*) Líčení jich od Harlasa v Časop. Spol. přátel Starož. XI., 122.

Další jednání ve valné schůzi mívalo dle potřeby ráz zákonodárný. Cech i po ochabnutí své autonomie měl právo činiti „domácí snesení a nařízení", pokud neškodilo nikomu, zvláště ne konsumentům. Na taková škodná snesení, která mají ráz kartelů, zlobí se farář svatoštěpánský, dvojctihodný otec Jan Aupický r. 1571. Praví, že čert cechovníky na své topořiště nasazuje, když se scházejí, aby míry, závaží, lokty buď zmenšily nebo zvětšily, nebo koupě své zmenšili a prodaje nasadili pro zlepšení svého užitku a chudým k ujmě.

Mělo-li se státi domácí snesení článkem statut, všecky mistry zavazujícím, musilo předložiti se městské radě k schválení a aby bylo ještě pevněji utvrzeno, dával si je cech zapisovati do knih městských.

Důležitou částí v programech valných hromad bývalo přijímati členy.

Věc nebyla jednoduchá. V XVI. věku, zvláště v době Rudolfa krále, nastalo v řemesle nejednom jakés relativné přelidnění, z něho vznikal těžší zápas o živobytí, vyvinoval se mezi mistry prudší a bezohlednější egoismus, z kteréhož plynulo, že cech stěžoval a oddaloval přístup k misterství a k živnosti.

Tím se stalo, že se přijetí za mistra neodbylo ve valné hromadě jediné a pojednou, kandidát misterství musil v jedné valné hromadě skrze své přátely nebo skrze mistra, u něhož tovaryšil, především oznámiti, že by rád do cechu. To vzala valná schůze prostě na vědomost. V schůzi druhé po čtvrt roce o suchých dnech kandidát přihlásil se po druhé a měl-li přízeň, cechmistři uložili mu dělati mistrovský kus. V schůzi třetí — zase po čtvrt roce — uznán nebo neuznán kus a kandidát přijat za mistra či nepřijat.

Zlo tkvělo pro kandidáty v tom, že takové přihlášky a ohlášky musily se díti v řádné čtvrtletní valné hromadě a nikoli snad v mimořádné, která mohla býti svolána kdykoli a mohla zdlouhavou proceduru zkrátiti.

Také pouze v týchž řádných hromadách valných mistři měli a směli hlásiti učedníky nově přijaté a dávati jim po letech za vyučenou.

Když odbyty personalie, valná hromada přešla k soudnímu řízení.

Starší cechmistr jakožto předseda začal smířlivě, že purkmistr a páni i císařská milost přejí sobě, aby každý v lásce zůstával a hněv od sebe odvrhl (zvláště před božími hody), má-li však kdo proti tomu jakou nelibost a hněv, může vyvstati ze zástolí, a předstoupě před matku pokladnici a pány starší, může stížnost svoji učiniti a žalovati, páni starší vyslyší, učiní za dosti spravedlivě a vinného potrestají.

Kdo tedy žalovati chtěl, přišel k cechmisterskému stolu, ale obžalovaný také hned vyvstal ze svého zástolí a přiblížil se k matce pokladnici a k pánům starším. Řád kázal, aby žalující uctivě mluvil a žalovaný zatím aby pod pokutou mlčel; vskakovat do obžaloby nesměl a když pak dostal se k slovu, měl odpovídati pokojně, protivníka nehaněti, neříkati, že lže. V přemnohých statutech zakazuje se při tom netlouci na stůl, na němž matka pokladnice.

Řízení bylo ústní, stručné, rychlé. Když strany vypověděly, či lépe řečeno, když cechmistři poznali dostatečně žaloby i obranu, kázáno stranám ven na síň, a v jejich nepřítomnosti učiněno rozhodnutí z plného cechu, což jim na konec oznámeno.

V knihách městských jsou stopy, že tato jurisdikce cechovní málokdy odbyla se klidně. Tu bývala valná hromada často pohnuta, a matka pokladnice tlučením do stolu a všecek cech zlostnými křiky stran uráženy.

Příklad z Hradce Jindřichova. Ve valné hromadě tamějšího cechu postřihačů soukenických mistr Lorenc byl pro nějakou vinu odsouzen. I rozpřáhal se a tloukl na stůl a do vězení jíti nechtěl; tvrdil, že všickni proti němu pozdvihli se jako vrány, že mu ani mluviti nedají, a to vše z pouhé závisti, že lidé drobet před jinými k němu dílo nesou, sic že také jim, Němcům, ani nerozumí. Cechmistři přenesli věc do městské rady, a ta odsoudila mistra Lorence do šatlavy z důvodu, že tloukl na stůl, kdež truhlice stála otevřena, a že poslušenství zachovati nechtěl.

V řádné valné hromadě pražských bečvářů r. 1565 konalo se přelíčení mezi mistrem Pintvanem a mistrem Kapounem klidně a zcela dle statut, ale, když oba mistři vystoupili na síň, aby cech v jich nepřítomnosti mohl usnésti se o nějakém smíru mezi oběma stranama, nastal nehorázný křik vně na síni. Obě strany vynadaly si tam „ďáblů, zlodějů a čertů", pak vrazili oba rozvzteklení kohouti do valné hromady zase, a Pintvan prohlásil, že odpouští, co se předešle stalo, alejak mu teď vynadáno, toho že neodpustí. Pře dostala se před soud konšelů a táhla se po tři roky.

Důležitým kusem v jednání valných hromad bývalo konání výročních počtů.

Tu bývaly schůze také často pohnuty. Cechmistři často předcházeli bouři v hromadě tím, že nepokojného mistra, jenž by oposici vedl, nezvali do schůze. Bylo to násilí, nezákonnost, kterého každý oposičník nesnesl klidně. Na příklad nesnesl ho v Turnově mistr hrnčířský Jiřík Hložek. Když ho několikráte po sobě nepozvali, žaloval r. 1595 konšelům, kteří byli nade všemi cechy vrchnost nejbližší, že účet z příjmů cechmistři zanedbávají vykonati, že ho do cechu ne-

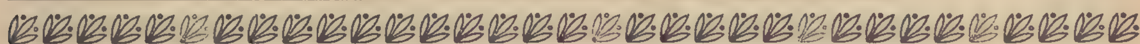
volají a jiným mistrům rozkazují, aby s ním nic neměli. Tentokrát se cechmistrům nepodařilo umlčeti oposici. Z nařízení konšelského konána valná hromada mimořádná, v které mistr Hložek bezpochyby zase nemlčel.

Vzácnější případ v Praze u krejčí staroměstských r. 1610, že sám jeden z cechmistrů svoje opoziční námitky finanční přinesl do valné hromady a způsobil bouři. Byl to Šindler, jemuž se zdálo, že druzí dva cechmistři, Tancer a Král, nesprávně hospodaří při stavbě cechovního domu či hospody. Křik začal se hned při druhém „bodu programovém", jak dnes říkáme. Král cechmistr ptal se hromady, má-li se čísti majestáty a statuta. Tu ozval se Šindler řečí velmi zřetelnou a důtklivou, nač by se to mělo čísti, však žádný se tím neřídí a statut nezachovává. Na to Král:

„Kdo se neřídí?"

„I vy!" zněla odpověď jako kvadr těžká.

Teď pustili se do sebe zlými slovy. Král mluvil, že Šindler v hrdlo lže jako šelma a že by ho měl zabít hrom. Při tom tloukl registry o stůl a rukou pleskal Šindlerovi mezi oči. Šindler skákal jako posedlý. Byl dle svědectví mistrů dosti napilý. Snad se napil na tu oposici proti kollegům. Vykládal udivené hromadě, jakoby cechmistři peníze z pokladnice vykradli a do bláta házeli, tvrdil, že koupili na stavbu trámy dva za šest kop, a zedníci praví, že stály jen pět. (Dokončení.)

LITERATURA.

Ladislav Hájek: Vojáci, vojáci, malované děti... Lidové vojenské povídky z maloruského života. Nákladem Al. Lapáčka v Praze, 1909.

Pan Lad. Hájek sloužil jako voják kdesi ve východní Haliči. V zapadlé garnisoně leccos viděl, leccos slyšel a, přišed domů, napsal řadu vojenských povídek, uveřejňovaných svého času většinou ve „Venkově", které, spiaty v knihu, jsou — tuším — jeho literárním debutem. Vojenský život ve svém přesném, jednotvárném chodu nebývá vděčným sujetem pro literární práce. Neboť nestačí jen vypravovat nějakou událost, nýbrž nutno vždy najít ty složky umělecky zajímavé, jež psychologicky odůvodněny a stilově zpracovány dovedou s fondem intuitivního ducha utvořiti celek, který může býti zván s uměleckého hlediska povídkou. Ladislav Hájek však neměl snad těchto uměleckých aspirací. Neboť knížka jeho je jen řadou prostých, většinou nehlubokých a málovýznamných vypravování, jež obsahují mnoho osobních vzpomínek autorových, které však nemohou v tomto zpracování zajímati čtenáře. A to je základní omyl celé knížky.

„Vojáci, vojáci, malované děti..." je nevykvašené víno, se kterým nebylo třeba tak spěchati.

Jinak je knížka vkusně vypravena.

Tristan.

Polská „Kultura" zajímá se o otázku, co čte prostý polský lid? A v odpověď slyšíme charakteristické pro naši dobu naříkání na demoralisující literaturu, která opanovala polský knihkupecký trh. Nakladatelé detektivních novel bohatnou a na dobrých knihách se usazuje prach. A u nás, jak se zdá, není lépe. Což opravdu se nenajdou ti, kdož by následovali krásného příkladu helsingforských knihkupců? Je opravdu tak těžko ustati v činnosti, která podlamuje zdravé síly národa? *sm.*

Würtenberská vláda zakázala prodej detektivní literatury na nádražích. □

DIVADLO.

ČINOHRA. Benátský kupec. Veselohra o pěti dějstvích. Anglicky napsal William Shakespeare. Přeložil J. V. Sládek. Režisér Jaroslav Kvapil. Poprvé v novém scenování a nastudování na Národním Divadle dne 6. října 1909.

Je věru ku podivu, jak jednoduchými prostředky dociluje Jaroslav Kvapil při scenování Shakespeara vždy tak podivuhodných uměleckých účinků. Jako při „Othellu", „Hamletu", i v „Benátském kupci" sevřel scénu v mohutnou, renaissanční architekturu s krásnými, měnícími se prospekty, odkud verše Shakespearovy ve vzorném, básnickém překladě Sládkově znějí jako nekonečná melodie Wagnerova. J. Kvapil má hluboký smysl pro stil, pro barvu, ton, plastiku a náladu scény (upozorňuji na př. na scénu, kdy Bassanio přichází k Portii, jež upomíná celým založením na Tizianovy malby, nebo na hluboce náladovou scénu posledního jednání), a dovede celou hru sevříti pevnou rukou umělce v tvárný celek mohutných linií.

Takový Shakespeare je věru vždy uměleckým svátkem a vzácným požitkem pro hlediště! —

Titulní role svěřena byla p. J. Vávrovi. Je po mém soudu z nejobtížnějších, neboť Antonio je postava celkem passivní a nedosti určitých kontur. Pan J. Vávra pochopil a založil benátského kupce šťastně: byl sebevědomý

a hrdý s počátku, mužný a odhodlaný před soudem, v citových scénách pak našel vždy případnou měkkost tonu i gesta. Verše, ty těžké verše říkal vedle p. Vojana nejlépe. Portii (pí. L. Dostalová) a Nerissu (sl. A. Sedláčková) si představuji méně komponované a více cítěné, prostší, bezprostřednější. Sl. Sedláčkové by mimo to neškodila o něco méně temperamentní hra, jež zbytečně na sebe strhuje neoprávněnou pozornost. Jessika sl. Z. Rydlové byla krásná Semitka vášnivé a žhavé krve, ke konci však poněkud mrtvého tonu a výrazu. Pp. R. Kafka (Launcelot) a K. Mušek (starý Gobbo) vnesli do hry mnoho humoru, který Gratianu p. J. Hurta při jinak pěkném výkonu scházel.

Hlavní pozornost byla ovšem (a právem) obrácena na Shylocka p. Ed. Vojana. Náš největší mim nemá ve zvyku zklamat naše očekávání a také v „Benátském kupci" zůstal si věren. Samostatně posuzován, byl jeho Shylock zajisté mistrným hereckým výkonem, plným vyrovnanosti a klidu, toho pravého klidu uměleckého, propracovaným a proanalysovaným do posledního záchvěvu nervu, mohutný v kresbě, silný ve výrazu a plastický v gestu, v poměru k celku však scény Shylockovy v tragickém založení byly poněkud isolovány od okolí, čímž vystupoval Shylock z jednolitého rámce hry. K nejvyšším metám vypjal se p. Vojan ve scéně s Tubalem (nešťastně obsazeným p. K. Kolárem) a ve scéně soudní. —

S „Benátským kupcem" může být Národní divadlo celkem zcela spokojeno. *Tristan.*

Arsène Lupin. Detektivní hra o čtyřech dějstvích. Napsal Francis de Croisset a Maurice Leblanc. Přeložil Jan Chvojan. Režisér A. Jiříkovský. Poprvé na Městském divadle Král. Vinohradů v neděli, dne 3. října 1909.

Nedávno dostala se mi náhodou do rukou malá, patnáctihaléřová knížka, z těch detektivních novel, jež od jisté doby jako plíseň se zhoubně rozšířily, majíce týž význam a poslání, jako smutně pověstné „krvavé romány". Titulu si dnes již nepamatuji; vím jen, že bylo to jakési vypravování z příběhů Arsena Lupena, lupiče gentlemana od M. Leblanca.

A na tuto knížku jsem si vzpomněl při premiéře detektivní hry „Arsène Lupin", jež není ničím jiným, než zdramatisováním několika takových novel, kde autorům ke konci dochází dech, a celá komedie v posledním aktu obrací se povážlivě ve frašku. Cenu a význam má divadelní „Arsène Lupin" asi takovou, jako kterákoliv z detektivních novel za patnáct haléřů, a lituji jen těch herců, kteří tolik píle vynaložili a talentu vyplýtvali na tuto bezcennou věc, o níž dále mluviti ani není třeba, ani nemám chuti.

Byl to zejména p. B. Zakopal, jenž zahrál titulní roli elegantně a duchaplně vyvarovav se překreslování a pohodlnosti v založení a tvoření, kterou jsem poslední dobu konstatoval, a obě jeho partnerky: sl. H. Štěpničková, jež dovedla nám učiniti Sóňu sympathickou psychologickým založením a propracováním role (zejména v prvních dvou jednáních, kde výraznou hrou obličeje a oka zachytila každý záchvěv duše Sóniny), a sl. Pavla Veverková, jež tvrdým tonem a markantní hrou vhodně kontrastovala a výstižně kreslila svoji Germainu. Že Arsène Lupin tak snadno přelstil Guercharda — Herlocka Sholmesa, pranic se nedivím, neboť p. A. Charvát byl příliš bodrý soused, abychom věřili v jeho detektivní geniálnost.

Na režiséra „Arsène Lupin" klade veliké požadavky, s které režisér vinohradského divadla nebyl. *Tristan.*

HUDBA.

(Úvodní rozjímání. — Národní divadlo: Fortunio). Nová saisona, mohli bychom říci „školní rok" hudební 1909/10 již jest tu. Přirozeno tedy, že první myšlenkou naší jest přehlédnouti, co z nádherných tužeb a povinností vůči českému umění hudebnímu v době právě uplynulé bylo vykonáno a co ještě zbývá vykonati. Nemožno upříti, že minulý rok byl v tom směru dosti plodný. Květnové jubileum dvacetipětiletého úmrtí Smetanova přineslo nám především úplný cyklus oper mistrových v Národním divadle, nezbytný národní svátek květnový pro všecka budoucí léta. Přineslo nám ještě dvě potěšitelné věci: jednak akci pro zřízení pomníku zakladateli české hudby, jednak řadu článků o Smetanovi, což zvláště významno, téměř ve všech časopisech českých. Vůči této pietě liberárních kruhů poněkud divně vyjímalo se mlčení některých korporací hudebních, dokonce i významných, jako na př. konservatoře nebo „Pražského Hlaholu" a komorního spolku. Některé z nich napraví to aspoň teď na podzim. Druhá významná událost víže se ke jménu Fibichovu: provedení „Messinské nevěsty" po dvacetileté přestávce. To znamená počátek rehabilitace oper Fibichových, jež stejně jako Smetanovy musí býti repertoirními. V tom bodu musí tedy letošní saisona navázati: především jest svatou povinností „Národního divadla" udržeti „Messinskou nevěstu" na repertoiru. Odchod p. Pácalův tu nerozhoduje (ostatně jest tu za něho p. Lebeda); toť by i „Dalibor" a jiné Smeta-

novy opery se musely odložiti! Dále nutno ovšem pokračovati; a tu by zajisté při tenorové krisi bylo nejlépe vypraviti melodramatickou trilogii „Hippodamie“.

Z nových úkolů v popředí stojí právě v letošní saisoně J. B. Foerster. Letos dovrší veliký tento umělec padesátý rok svého života — za jakých to bohužel okolností! V tom věku Smetana byl aspoň uznáván a milován jednou částí obecenstva, v tom věku Fibich byl aspoň zneuznáván, ale Foerster je neznám —! Jest to smutná kapitola našich uměleckých poměrů. A přece — jaká bohatá žeň jeho výtvorů! I tu náprava vyjíti musí od ústavu, jenž nad jiné uměleckým svým vedením k tomu jest povolán: Národní divadlo dluhuje nám jeho „Evu“ a „Jessiku“.

A zajisté, vyjde-li tato náprava z „Národního divadla“, lze čekati, že i jiné korporace rozpomenou se na své povinnosti. Neboť tam jest „hybná síla“, abych tak řekl, hudebního našeho života (v pravdě uměleckého). Neníť to bez významu, že nejenom zmíněné ony největší události loňské saisony, cyklus Smetanův a Fibichova „Messinská nevěsta“, ale i nejvýznamnější novinky onoho roku, Ostrčilovy „Kunálovy oči“ a Sukova „Pohádka léta“ pojí se k jménu jeho chefa, Karla Kovařovice. Můžeme tedy doufati.

Messagerovým „Fortuniem“ pokusilo se „Národní divadlo“ po několika jiných nezdařených pokusech opětně o získání repertoirní hry z francouzské t. zv. moderny. Nelze upříti, že, ač tu hudby málo, jest jí přece více než na př. v nedávném Lerouxově „Tuláku“ a že jest něco prohloubenější. Jsou tu dokonce i některé dramatické, ba i komické situace, dobře vystižené (opera jest totiž komická), ale příval hrozně sentimentální hudby víc než půl opery vyplňující je zcela udusí. Z výkonů pěkný byl herecký výkon pí. Bogucké, pěvecky pak p. Štorka, jehož hlas i hudebnost je skutečně pozoruhodná.

Dr. *Otakar Zich.*

TÝDEN.

Pomník Václava Beneše Třebízského. Dne 20. června letošního roku bylo tomu pětadvacet let, co v Marianských Lázních posledně vydechl pětatřicetiletý bělovlasý kaplan klecanský Václav Beneš Třebízský. Tisíce a tisíce lidu českého postálo v těch letech u jeho vyšehradského hrobu, neboť tolik lásky jako jemu, dostalo se málokterému spisovateli. Byl milován za tu svou plamennou lásku k minulosti naší i k té, před níž se lidé jeho stavu choulostivě krčívali, za to nadšení pro lid, jenž za volnost slova božího a za jazyk náš slovanský tak mohutně povstal, i za to vyslovené hoře a palčivou hořkost nad tím, co se u nás dělo od století sedmnáctého, a za to, že sám chudý syn lidu svého tak čistě a bez přetvářky s ním cítil. Ctitelé Benešovi ze spisovatelských řad kněžských (v čele s Xaverem Dvořákem) ze sbírek po národě učiněných postavili nad hrobem Benešovým pomník, jenž v neděli, dne 10. října, byl posvěcen. Ačkoli v novinách byly jen skrovné zprávičky, byl vyšehradský hřbitov naplněn. Den byl pochmurný jako celý život třebízského spisovatele, jenž chudičký byl v domově svém, churav a strastiplně živ na studiích, nemocen i upracován v kněžském úřadě, neboť on, přepilný spisovatel, vzorně a vytrvale až do konce konal i přetěžkou svou denní povinnost. Nad hrobem Benešovým vztyčuje se veliká socha, dílo Fr. Bílka, představující Žal. Žal lidu českého nad hrobem Benešovým i žal Třebízského nad tím vším, co se s národem jeho dělo. O pomníku tom již bylo a jistě ještě bude psáno. Na jedné straně zní slova odsuzující naprosto, na druhé něco, co také není přímou pochvalou, kde jsou však známé fráse o nechápavosti atd. Zjev v našem životě v posledních dobách příliš dobře známý! Jsme ovšem přesvědčeni, že umělec měl nejčistší úmysl vytvořiti dílo, jež bylo by věnováno „svaté památce“ Benešově, jak krásně na pomník napsal, ale to, co Žalem svým říci chtěl, dílo jeho těm příchozím (a to nejen tomu pohrdanému davu!) nevysloví. A líbiti se tu nebude. Snad někde s okolím vysoké zeleně a značně povýšeno by jinak působilo. Církevní obřady u pomníku vykonal Benešův soudruh v semináři, královéhradecký biskup Doubrava, jenž také pronesl slavnostní řeč — tklivou, přátelskou, vlasteneckou; ovšem hrob Benešův mluví k lidu českému ještě jinými slovy . . . *R.*

* Dne 4. října zemřel na Smíchově režisér a přední člen tamních divadel Karel Lier, narozený 14. listopadu 1845 v Dobrušce. S K. Lierem odešla z českého světa divadelního rázovitá postava, charakterní herec vzácného zrna, v jehož rozsáhlém repertoiru zastoupeny byly výkony plné tragiky i role plné humoru a komiky. Z poslední doby nejvýznačnějším jeho výkonem byl Mercadet ve hře Balzacově. Z úloh českého repertoiru nezapomenutelní zůstanou jeho Valenta v „Paličově dceři“, jeho Elis v „Jiném vzduchu“, jeho Lebduška v Šubertových „Žních“, jeho Napoleon a Kounic ve hrách Bozděchových. K. Lier byl výborným interpretem bonvivantů, dojímavých i operetních otců, a jeho hluboký zrnitý hlas i rázovitá postava, jeho bodrá tvář a lišácký úsměv zůstanou dlouho v paměti jeho četných ctitelů a přátel, plzeňských, pražských i s předměstími. Umělecky byl úplně uzpů-

soben pro první scénu českou, poněvadž byl svéráznou individualitou hereckou, po hříchu neměl štěstí stanouti tam, kam se nesly jeho touhy. Vděčná vzpomínka a čest buďtež jeho paměti.

*

Památka slavného našeho krajináře J u l i a M a ř á k a, jehož desítileté úmrtní jubileum připadlo na 8. t. m., oslavena byla toho dne u příležitosti mistrovy výstavy krásnou pietní slavností v rudolfinské dvoraně, při níž jménem výstavního komitétu přivítal umělcovy ctitele dr. F. X. Harlas velice informativní přednáškou. V ní vzpomenul zejména hluboké a uchvacující poetičnosti Mařákových lesních nálad, jeho velkolepé suggestivnosti a uchvátivého kouzla ve zbásňování jejich tichého zasnění. Intimní a vroucí té slavnosti účastnili se zástupci všech našich uměleckých kruhů. —*n*—

*

Ve článku o kometě Halleyově (Revue scientifique ze dne 2. října 1909), vypravuje Consteret následující zajímavé podrobnosti: Kometa tato objevila se nad Evropou mimo jiné také r. 1456 a polekala obyvatelstvo dílu tohoto ustrašené bez tak vítězstvími Turků, měrou nebývalou. Papež Calixtus III. nařídil následkem všeobecného strachu zvláštní modlení, které vykonáváno býti mělo v poledne. Aby pak věřící nezapomněli se modliti, dáno jim zvoncem k modlitbě znamení. Strach před kometou sice pominul — ale poledne se vyzvání od těch dob nepřetržitě.

Dále připomíná Consteret ještě jednu drobnost. Obecně se má za to, že pozdravení při kýchnutí jest zvyk, jenž se vyvinul za morové rány r. 590. Vypravuje, že v morové epidemii této z husta nemocní při kýchání zemřeli. Odtud ‚že vzniklo: „pozdrav pán Bůh" při kýchnutí. Dle Constereta jest vypravování toto nesprávné a znali zvyk ten již v dobách římských. Consteret se dovolává svědectví Pliniova. —

*

O p i č k a p a n a p r i m a t o r a. Horažďějovský primator, pan Matěj Gregor, si rád přihnul. Pil i pálené. Kdyby byl dal v opici své lidem pokoj, byli by mu zajisté i trunk páleného čili kořalky přáli, ale on si vedl tak, že na radním domě konečně musili o to míti poradu. Dne 11. měs. Januaris 1695 radní páni i s rychtářem „v považení svém měli pana primasa veliké excesse a přemáhání se každodenně trunkem i páleným, že jak radní, oužedníky i jiné pány sousedy scalírovati a nešanlivé řeči dotýkati osměluje". Radní žádali rychtáře za ochranu a snesli se, aby byl primator dobře napomenut. „Dopustí-li se více, že J. V. hraběcí Em. přednést nuceni budou." — I stalo se. Třetí den řekl primas pánům na radnici: „Poněvač se páni o něho radí, že nejsou než hadi." Dal se tedy primator ze zlosti v rýmování. Nechal-li kořalky, neví se. Z arch. horažď. Št. Vydra.

V PRAZE, dne 15. října 1909.

Vydavše první číslo nového ***desátého*** *ročníku „ZVONU" obdrželi jsme* ***z obce spisovatelské i čtenářské*** *tolik dopisů vítacích, že podařilo se nám list udržeti, tolik srdečných přání zdaru na další pout, že nestačíme prozatím na každý list zvlášť odpovídati, i* ***děkujeme prozatím*** *tímto všem přátelům „ZVONU" co nejsrdečněji. Jeden projev z většiny dopisů zvláště je zajímavý a pro nás radostný: že třeba „ZVON" udržeti pro jeho* ***českost****, pro jeho* ***svéráznost,*** *která se hlásí již zase hned v prvním čísle* ***jubilejního desátého ročníku,*** *že přednosti ty tím jsou* ***cennější****, čím více opět* ***poslední právě dobou*** *se vyskytuje na trhu knihkupeckém publikací cizí literatury, namnoze málo významné neb zcela nevýznamné a čím více vniká i do jisté části časopisectva pokoutně bezcenná sensační četba. I sraženost* ***spisovatelského šiku*** *„ZVONU" a* ***jeho stálé rozmnožování*** *zdůrazněny v listech těch, jakož i seskupení jmen nejpřednějších a úplné, všeobecné vyloučení anonymních příspěvků. Krátce uznává se* ***solidnost*** *a vážných* ***uměleckých účelů*** *vědomá snaha v řízení „ZVONU".*

Vroucí naše díky platí neméně i české žurnalistice, denní pražské i tisku krajinskému, všem listům bez výhrady, které tak srdečně projevily sympatie prvnímu číslu nového ročníku a provázely je kolegiálními přáními dalšího stálého rozkvětu. Prosíme, aby „ZVONU" věnovaly i nadále neumenšenou pozornost a přízeň na desáté roční pouti jeho, a uvážíme vděčně každý dobrý pokyn a radu.

V Praze, 14. října 1909.

Redakce a nakladatelství „ZVONU".

Zodp. redaktor a vydavatel: M. A. Š i m á č e k. — Společným nákladem D r u ž s t v a a firmy A l o i s W i e s n e r.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír ze skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

RESIGNACE.

Žel, těžko je mi psáti
v ty němé blány dál,
vždyť vše, co moh jsem dáti,
jsem dal.

Jdu neslyšen a tichý
svou cestou napořád,
vím, za cizí jsem hříchy
šíj klad.

A nežádám již více,
leč pouze tichý klid,
jen slunce v zřítelnice
si vzít!

Jen pokoj! pokoj! volám
a dále nechci nic.
Jen kráse neodolám —
Vše nic.

A spadne-li kdy za mnou
uznání hořký list,
tu hru oželím klamnou,
jsem jist!

DIVOKÉ HUSY.

Divoké husy letěly za řeku,
zmizely někde v daleku, v daleku.

Tu i tam pero pustily z křídel svých,
stříbrem to kmitlo po kalných peřejích.

Za nimi spěl jsem, abych je vylovil,
abych jim lásku, touhu svou vyslovil.

Šedivé pero budiž mým mluvčím teď,
pošeptám v brk tvůj lásky své opověď.

V slova je promění péro to stříbrné,
příval jichž milou zatopí, zahrne.

Tak že mi dovolí, z dálky mne milovat...
Divoké husy, kterak vám děkovat!

TRUCHLOZPĚV.

Složili tě v chladnou zem,
zatížili kamenem,
konec již!
Za tebou jest žíti hon,
nad hlavou ti kvílí zvon
a ty spíš!

K čemu dál nad tebou lkát,
k čemu vlas i šaty drát?
Konec již!
Nad tvou hrobku šlehá sníh,
dešť se lije v ručejích
a ty spíš!

Nechť co zde jest, dál rve čas,
plamen tvého ducha zhas
konec již...
mnoho velkého jsi chtěl,
dobojoval, dotrpěl,
dnes již spíš.

Přijde jaro co nejdřív,
zkvetou snítky dřínu, jiv
v tvoji tiš
zazpívá pták samotář
hrob tvůj zaplá v lesk a zář,
kde ty spíš!

Ale myšlenky tvé žeh,
nevychladne v aeonech,
ať si spíš!
tvůj plát bude věčně dál
mužné síly ideal:
Srdce výš!

◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇

ZIKMUND WINTER:

VALNÉ HROMADY ŘEMESLNICKÉ.

Ze starodávného života.

(Dokončení.)

To bylo ovšem nařknutí, které musilo k vyšší instanci, k soudu městskému, dostati se. Uklidnění poněkud nastalo v tu chvíli, když cechmistři začali jednati o jiném předmětě, než po chvilce zase křik vzešel, a to neopatrnou výzvou cechmistra Krále, aby členové přispívali na onu stavbu hospody.

„Kterak máme co přidávati, když se tak nerozumně jedná a mnoho peněz vydá?" vzkřikl Šindler prudce. Do toho vpadl Tancer:

„Co tedy, krademe peníze z pořádku?"

Na konec se prali. Alespoň to jisto, že Tancer strčil Šindlera se schodů, div že hlavy nesrazil. Tato valná hromada dostala se k soudu konšelskému, a proto o ní jsme dosti zevrubně zpraveni.

Hlasování o jednotlivých věcech nebývalo, jako dnes v parlamentech a ve spolcích se děje, od debaty oddělováno: na každého přišla řada, aby pověděl svoje zdání, svoje mínění, a to mínění platilo za hlas.

Proto slulo tehdejší hlasování „přímluvou", „potazem", to jest, cechmistři se otázali, a členové druh po druhu přimlouvali. Mohli ovšem přimlouvati velmi stručně, pravíce: „Přimlouvám jako můj soused," ale mohli také zahovořiti řečí delší a odůvodniti svůj hlas.

Obyčejně mistři vydávali své přímluvy po řadě, jak sedali, od nejstarších k nejmladšímu. Někde byl zvyk, že cechmistři, projevivše svoje mínění, dávali hlasovati, v jakém chtěli pořádku. Při tomto způsobě cechmistři mívali větší vliv na výsledek „přímluv" nežli při onom prvém; neboť, vyjádřivše svoje mínění napřed, pak podávali přímluvy na své přívržence, a k těm přidávali se zajisté i ti, na které oposice nemohla pevně spoléhati.

Když se vydávaly přímluvy a člen mluvil, musili ostatní naslouchati; ne-li, platili pokutu; u německobrodských kloboučníků až i osm grošů míšeňských (r. 1544). Našeptávati se nesmělo, ani do přímluvy vskakovati.

Také zakazovala statuta mluvení bezpotřebné; statut kovářů v Českém Dubě dokonce chtěl, aby mlčel, kdo neumí lepšího rozumu ukázati. Tento moudrý statut měli by sobě konference všech sborů i valné hromady spolků a parlamentů zlatem napsati na svůj štít, neboť téměř každý sbor, každý spolek, každý parlament chová některého hloupého mluvku, který mluví i když neumí lepšího návrhu podati.

Statuta řemeslnická též přísně zakazovala vysmívati se přímluvám, když byly promlouvány neohrabaně a směšně. Cechmistr řídící mohl řečníka hovorku napomenouti, aby se držel věci, hovořil-li dále rozvláčně a bezpotřebně, „vzal mu slovo", což tehdaž poctivě česky a rázovitě říkali rozkazem, aby si sedl. Řád kovářů českobrodských hrozí pokutou 10 grošů, „když by starší kázal kterému mistru sísti, a on by nesedl".

Většina hlasů rozhodovala. „Ku které straně větší díl obecních mistrů přistoupí, těch hlas má obdržeti." Přes tento moudrý

a samozřejmý princip měli malostranští řezníci r. 1589 jednoho cechmistra ze tří, jenž byl přesvědčen, že jeho hlas vydá za všecky. Toho skromného muže nucen byl úřad poučiti, že „hlas předního staršího v přímluvách toliko jeden hlas jest.“

Jednání cechovní hromady mělo zůstávati tak přísnou měrou v tajnosti, že mistr neměl ani ženě své, ani příteli svěřovati, o čem v schůzi jednáno. Přísnost tu chápu zvláště při stránce soudní, kterou vykonávala hromada valná; jeť pochopitelno, kdyby se mistr odsouzený k pokutě, dověděl, kteří spolumistři dávali přímluvy proti němu, do smrti by se byl na ně hněval, a bratrství, o které cechy tolik se snažily, bylo by to tam.

Také po živnostenské stránce mohl býti mistr těžce poškozen, vyneslo-li se z cechovní schůze ven do obce, že byl pokutován pro užití špatné suroviny či pro něco tomu podobného, co jest na újmu spotřebitelům.

Bylo tedy asi dosti příčin, aby členové řemeslných organisací drželi jednání v tajnosti. Ale jako v našich pokročilých spolcích, parlamentech, výborech, i když se členové zavážou k mlčení, vyzvoní se po schůzi ihned všecko, tak dělo se i v XVI. věku po valné schůzi kvartální. Tomu řády cechovní snažily se zabraňovati pokutami co nejpřísnějšími. V XV. století i vylučovaly vinníka z organisace. V XVI. století bývá o vyloučení z cechu, kdyby někdo „cech pronesl“, již jen v některých statutech řeč, ale tresty jsou vždy tuhé dost. Na příklad skoro ve všech řeznických řádech východočeských odsuzuje se mistr, jenž cech „pronesl“, k pokutě celé kopy grošů, kamene vosku (kámen = 20 librám) a nad to měl po celý rok při cechovních schůzích sedati venku přede dveřmi

Někde zase odsuzovali žvanila k ztrátě živnosti na čas, obyčejně na čtvrt roku. Ztrátu živnosti na čas zvali naši předkové překrásně a skoro poeticky „svěcením“ — říkali, že mistr musí světiti čtvrt roku. Toť se ví, že takové svěcení v skutečnosti bylo hrozně nepoetné a lezlo hluboce do kapsy. Vyznati však dlužno, že byly organisace, které pokutovaly pronesení cechu jenom deseti groši (kožešníci mladoboleslavští, kožešníci v Bělé a j.), ba krejčí rakovničtí chtěli za onu vinu jen půl osma groše.

Proč jeden cech vážil tu vinu lehce a jiný přetěžce, těžko uhodnouti.

Jednací řeč v organisacích našich XVI. století byla po zákoně česká. Bylatě česká řeč u nás řečí státní. Němec vstupuje do měšťanství musil prokázati, že rozumí česky, a německé listiny se přijímaly jen s překladem na česko. To bylo pravidlem ještě dlouho v XVI. věku.

Ale zvolna slevovalo se z pravidla, docházelo k výjimkám, nejvíc v Praze, kde byl veliký stok cizích řemeslníků. A tak se stalo zvláště tvrdostí a snad i nechutí Němců k našemu krásnému jazyku, že se cechy pomálu utrakvisovaly a jimi nejedno město dostalo se v proud germanisace již před bitvou bělohorskou. Jakmile mezi cechmistry dostal se jeden nebo dva tvrdí Němci, přeochotní a měkcí Čechové propustili do svého jednání němčinu. Tu ochotu milou zřejmě poznává čtoucí na příklad ve statutě pražských malířů z r. 1598, jenž praví, aby se v schůzích všecko konalo napřed v jazyce českém, a teprve, byla-li by potřeba, jazykem německým.

Kvartální schůze valné končily se po starodávném chvalitebném zvyku „svačinou“, vlastně pitím.

Řemeslný hodokvas po valné hromadě, když matka pokladnice zavřena, konal se vždy v hospodě, i když schůzi drželi v bytě cechmistrově. V Bělé smíšený cech kovářský dal si r. 1572 do statut, že musí členové jíti z cechovní schůze do hospody v páru, napřed starší a za nimi mistři dva a dva od nejstarších do nejmladších pořádně. Kdo by šel jináč, nepořádně, dá míšeňský groš pokuty.

Když zahájena svačina, v hostěnici nastala větší volnost, než bylo při schůzi s jednáním úředním, ač u stolů pořádek dle stáří trval i na dále. Také hosté teď připuštěni v cech.

Na stůl cechmistersky dostaly se cechovní nádoby picí, nádoby památné i parádné; byly to cínové konve objemů nemalých, lité na způsob gotických věží s cimbuřím, i renesančně boubelaté, s nápisy, figurkami. Také vstaveny na přední stůl malované džbány a sklenice s řemeslnými znaky vpálenými; někdy připojil se k nim i stříbrný koflík cechovní.

Písař nebo služebník cechovní nebo také nejmladší mistr naléval cechmistrům; někdy i pan otec hospodský byl k tomu ochoten. Obecním členům donášela pivo čeleď hospodářova, ovšem v nádobách hospodských.

Píjelo se obyčejně na řád: každý dával k řádu po groši, a když dopito, skládali řád znova. Někde a někdy přicházeli členové na ten důvtipný nápad, aby pití obecné zaplatilo se z matky pokladnice, a cechmistři z lidské slabosti nic nenamítali.

U malířů pražských býval hodokvas důkladný i s jídlem, a na ten volívali již dávno napřed komisi, která nakoupila, čeho potřebí; proto také příspěvky bylo dávati

předem a bez výmluvy, ať k svačině cechovní přispívatel se dostaví, nebo doma zůstane.

I tento veselejší oddíl valné hromady míval sobě nařízenu v statutech etiketu; mistrům zakazováno, aby se opíjeli, hádali, rvali, oplzle mluvili, pivo rozlévali, nevěstkám nebo zběhlým ženám aby připíjeli.

Veřme, že pití cechovní o valné hromadě obyčejně vykonalo se přátelsky, klidně, vesele. Čteme-li naproti tomu, že se přece někdy pohádali a poprali, kdož by se divil tehdejším lidem, kteří byli ve zlém i v dobrém upřímnější, nekrotili se a nepřetvařovali se snadno. Ostatně pivo dalo podněty k rvačce a na ďábla svedl se výsledek. „Ďábel zamíchal ocasem svým!“ říkávali, když si nadali a nabili.

Někdy stala se sváda o řád, v němž někdo něco připsal nebo umazal. Někdy způsobil nevoli hubatý posměváček, který si vybral některého směšného mistra za terč svých šprýmů. A někdy jen pivo vzbouřilo bojovnou náladu. Z takové pivní příčiny r. 1600 v Kouřimi zakončila se krvavou rvanicí svačina koželuhů po valné hromadě. Soud kouřimský poslal všecky koželuhy do šatlavy, poněvadž spivše se nadali si a „vytrestávali se“; soud nadávky vyzdvihl a ustanovil, aby mistrům na poctivosti nikdy neškodily. Tož ať tedy neškodí!

Také v Praze r. 1513 zavřeni všickni vetešní ševci pro touž vinu, ale od té doby nevím, aby všecek cech pražský musil po svačině a pro svačinu stěhovati se do šatlavy. Pražské cechy byly dlením XVI. věku i o 50—70 mistrech! To již všeobecně rvačky, vojna všech proti všem, nebyla snadno možná.

Zajisté potěší feministy naše, když se dovědí, že i ženské, vdovy, které směly se zúčastniti valné hromady, někdy vedly si jako muži. R. 1565 ve schůzi pražského cechu váčkařského pustily se dvě váčkářky do sebe a nadaly si tak, že z toho byl pak konšelský soud.

Škoda, že není nikde zapsáno, kterak ženské osoby, jsouce přítomny jednání v hromadách, hlasovaly nebo „přimlouvaly“, krátce-li či bezpotřebně dlouze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

O té mši musil mladý repraesentant jako všichni svobodníci, když při obětování šli kolem oltáře ofěrou, položit groš na talíř, (byl cínový) a druhý pak hodit do „měšíčku“ či do „míšku“, který měl kostelník na tyčce a obcházeje pozváněl lehce malým zvonečkem na tom míšku dole připevněným.

Měl-li synek ze dvora cestu do Náchoda, jel obyčejně na koni, neb tatík sám vybízel: „Osedlej si kobylu, co budeš trhat boty.“ Na této kobyle vyjel si jednou, vzpomíná starý p. Jirásek, jeho děd ze „dvora“ za zvláštních okolností. Přišel jednou odpoledne ze své „vejměničné“ chalupy do „dvora“ podívat se k synovi. Bylo záhy z jara a tálo. Když děda chtěl k večerou domů, nemohl; Medhuj se náhle rozvodnila a zalila vše kolem „dvora“. Výměničná chalupa nestála hned u statku, nýbrž hodný kus od něho u vypuštěného rybníku, kdež býval stav.

„Na noc tu neostanu,“ rozhodl se dvorský děd. „Josefe, osedlej mně kobylu.“

Syn vymlouval, a jak že otec dojede.

„Dám nohy vzhůru, jen se neboj, dojedu.“

„A kdo pak přivede kobylu.“

„Však ona trefí sama.“

A tak osedlali kobylu; starý „dvorský“ v beranici, v krátkém kožišku, v širokém opasku, ve vysokých botách vsedl na koně a jel proudící, kalnou vodou, červeným jezerem ku své chalupě. Dobře se dostal „na stau“ sesedl, hodil třmeny přes sedlo, aby se neploužily vodou, otočil kobylu, houkl na ni, a dobrá hnědka brodila se potopou, až se šťastně dobrodila zpátky ku dvorské bráně z červeného, neotesaného kamene, za níž v nádvoří čtyři košaté hrušky a za valem u řeky černé olše hučely do deštivého soumraku.

Vnuk tohoto starého „dvorského“, výše jmenovaný stařec, chodíval za mlada také na robotu, ačkoliv byl ve svobodném statku; u náchodského dvora sena sušíval, to za starší sestru, provdavší se do chalupy. A ta chalupa měla roboty třináčte dní.

Ten starý „dvůr“ se zajímavým výstupkem stojí dnes už bez náspů, bez staré brány, s novějšími přístavky, v okolí hrubě změněném, ale zachovalý. Také vnitřní starobylost, starý způsob života se v něm dlouho dochovaly; dokud tam Jiráskové hospodařili. Ve „dvoře“ panoval nejdéle patriarchální život, (i ženatí synové zůstávali v něm při rodičích), patriarchální

hospodářství i starodávná, dnešním dnům úžasná pohostinnost. Tou byl široko daleko prohlášen. Kde jaký poutník, dráteník, každý zastavil se tu na nocleh; tovaryši kominického mistra náchodského, kteří před r. 1848 panstvím obcházeli, neboť Hronov a ostatní osady neměly svého kominíka, různí světoběžní muzikanti, kramáři o poutích a jarmarcích, nevidomí, chromí, kteří o těchto dnech také přicházeli, všichni chodili do dvora na noc; a žádného tam neodbyli.

Tu tedy sídlela a hospodařila, nikoliv však v blahobytu, na velkém, někdy zemanském statku větev „dvorských" Jirásků. Hospodáři se říkalo prostě „Dvorský" a toho jména užil jsem jako titulu ku svému novellistickému pokusu, jenž vyšel r. 1872 ve „Světozoru". Ale měl jsem z toho. Rozneslo se, že jsem dal „Dvorského" do novin, ač jsem opravdu ho neměl za model. Z těch řečí pak ještě veselý výstup s „krajním" Jiráskem, o čemž až dále.

Tolik o dvorské pošlosti, abych mluvil s genealogy; teď několik vzpomínek na vlastní rod.

R. 1737 koupil Václav Jirásek od Václava Černého za 31 kop chalupu, kterou „v pominulých létech (t. j. v 17. století) Václav Šašek vystavěl „na obci." Přídavek ke koupené chalupě: „Stůl, mědenec, motyka, řezačka a co hřebíkem přibito". Toho jistě mnoho nebylo. Václav Jirásek složil 12 kop ihned, ostatek doplatil po lhůtách teprve až r. 1751. Panovaly zlé časy, bylo za slezských válek a po nich. A za nedlouho zase vojna, sedmiletá.

Po vítězství kolínském porážka u Lysé ve Slezsku. Císařské vojsko odtud ustoupilo do Čech. Na Policko, do Hronova přivezli také množství raněných. Uložili je po statcích, po staveních. Za tehdejšího hrozného zdravotnictví a způsobu léčení, nad to v takovém chatrném opatření, nejen že rány se těžko hojily, ale vznikla ještě morní nemoc. Mřeli vojáci, mřeli jejich hostitelé.

Ve statku, jenž stával tam, kde r. 1854 vypukl požár, v č. 7., v sousedství mého rodného domu, zemřel začátkem února toho r. 1758 hospodář Václav Plundra; tři neděle po něm skonala jeho žena a starší dcera Regina, obě téhož dne, a za deset dní druhá dcera, patnáctiletá Eva. Tak ta nešťastná rodina vyhynula. Osiřelý, zamořený statek, ne hrubě veliký, ujal s vůlí náchodské vrchnosti výše psaný chalupník Václav Jirásek; a ten byl můj praděd.

Zemřel r. 1788 u věku devadesáti let. Čtyři dni po něm, dne 14. prosince, odešla na věčnost jeho žena, má prabába. Bylo jí tři a osmdesát let. Za jejich syna Jakuba byly koncem 18. století polnosti a zahrada při č. 7. rozděleny. Při jednom dílu zůstal starý, původní příbytek; při druhém, větším, jenž měl asi třicet korců s nevelkým lesem, vystavěno nové stavení se stodolou a s chlévy, nynější č. 90. Tam hospodařil můj děd, to zdědil pak můj otec a tu v tom roubeném stavení jsem se r. 1851 narodil.

IV.

Je ze starších v Hronově; vysoký věk dobře na něm znáti. Skrčilo se pod silnicí, u níž stojí; vzrostla mu již skoro nad okna. A změnilo se za posledních třicet let. Kterak uvnitř, nevím, neb léta jsem nepřekročil jeho práh. Ale kterak vně, to zřejmo na dvorečku, na lomenici a nejvíce na střeše. Šindel zmizel i došky se sametem zeleného mechu. Ohavný, dehtovaný papír kryje starý jeho krov.

Veliká zahrada, vlastně sad, v boku stavení a za ním, daleko za ně, od silnice až k řece rozlehlá, je dnes menší nežli bývala. Pruh u cesty, kdež se zelenal a kvetl příkop šťovíkem, kopřivami a zlatou mochnou, kdež u plotu vznášela se řada starých, vysokých stromů, je teď zastavěn. Několik zděných domů tam stojí. Než i tak, po tom ztenčení, vyrovná se té zahradě málokterá v městě.

Rodné mé stavení stojí nedaleko severního konce Hronova při silnici do Police a do Broumova. Od ní vede zrovna „před našimi" na pravo cesta do vršíčku ke škole, faře a ke kostelu. Proto se říkalo u nás „u podkostelních Jirásků."

Starého hnízda, jak v něm a kolem něho bývalo, nelze pominouti mlčením. První vzpomínky všechny spěchají v ta místa, všechny vedou, táhnou do jejich ovzduší. Tu mladé duši první živý, bohatý zdroj poësie tradic, přírody i povah lidských, tu poklad hlubokých dojmů, ze kterých mé literární tvoření často a mnoho přebíralo.

Kamennou zápsí k domovým dveřím. Nebyly po nynějším, nýbrž skládaly se ze dvou částí: z dolejší branky, která se i za dne na háček dle potřeby zavírala, aby drůbež nemohla ze dvorečka do síně, a z půlky hořejší se starým, velkým zámkem. Na síni tři „jarmary", dvě prastaré, malované, z nichž jedna „babiččina", plná květů v polích světle modrých s letopočtem 1775. Ty cifry, kdysi mně svou formou podivné, všechny jasně v duchu vidím až na poslední. Snad to nebyla pětka; snad trojka stála za druhou sedmičkou. Dveře do světnice ne o dvou veřejích, nýbrž celkové, těžké, barvou nenatřené, s primitivní klikou.

Jizba v hlavním stavení jedna jediná, čistě vybílená, prostorná; povaly stropu a jeho hlavní příčný trám, všecko leskle černé, zvláště když strop byl čerstvě natřen hovězí krví, kterou jej vždy při poklízení omalovali.

Nábytek prostý. U dveří v pravo zasklená, bělošedě natřená police, podél dvou stěn lavice bílé barvy, v koutě starý stůl s trnoži, jejž naši později vyklidili. Prvotně také kamna starodávná, zelená s kranclem. V nich se ve světnici nezatápělo, nýbrž ze síně, pod komínem. U kamen bílá pec, u pece pekařské troky a s nimi do úhlu pekařský vál u stěny.

A ještě něco zvláštního. V čele světnice u prostředního okna bylo venku k němu připevněno prkénko s plůtkem, vše zeleně natřené, „šrák", na němž se vykládal „boží dar": rohlíky, žemličky a podbělky. U toho okna jsem jako chlapec kleče na lavici otvíral okýnko v okně, když přistoupil kupec a chtěl „kousek" nebo víc, a prodával jsem. Co jsem odtud všechno přehlédl!

Tenkráte ještě nejezdila naší krajinou železná dráha; vše byla silnice a vůz. A silnice před tím oknem a šrákem vedla na sever k Broumovu, na jih k Náchodu a odtud do kraje na Hradec. Od ranního svitu do večera rachotily kolem vozy; často i pozdě večer houpalo se ze tmy kolem našich oken rudé světlo ve formanské lucerně, praskaly biče, zvonily zvonce a drkáče. Od jara do zimy přejížděly tu vesnické povozy, broumovský dostavník, tmavé bryčky, žlutá pošta, kočáry na pérách, vysoko naložené archy formanské pod bělavými plachtami; od zimy do jara svištěly bělostnou sněhovou drahou saně, panské, selské malované nebo prosté korby vystlané peřinami pruhovaných cejch, nad něž se pestřily tulipány selských kožichů. Tak lehké saně překmitovaly; volně jezdily těžké, plné pytlů obilí, mouky nebo polenového dříví a svlaky s kladami. Za nimi často „samotnížky", jež táhl na kšandu zapřažený tkadlec chudě oděný s vlňákem kolem krku a hlavy, mrazem zarudlý nebo žena v šátku zachuchlaná.

Dvakrát někdy i vícekráte do roku přehrčel kolem našich krásný kočár, jenž pokaždé mne nad míru zajímal: povoz sám i spřežení vraníků i myslivec v livreji na kozlíku s tesákem po boku, s chocholem bělostného peří na klobouku za jízdy měkce plápolavým. V kočáře „brounovský prelát", opat, břevnovského, broumovského i polického kláštera J. N. Rotter, přítel V. V. Tomka. Hronovem jezdíval z Prahy do Broumova nebo naopak. Tenkráte jsem nevěděl, že to výborný muž, spravedlivý Němec; tenkráte mne více vábili jeho vraníci a bílý chochol jeho premovaného myslivce.

Na té naší silnici mihl se mi za těch let několikrát i V. V. Tomek, když jel do Police nebo zpět do Prahy nebo když jel Hronovem někam na výlet obyčejně v šedivém plášti, v čepici. Ale o něm až jinde.

Přerůzní lidé se zastavovali u našeho šráku, cizí pocestní, hlavně však vesničané, tkalci. Co lidí přešlo kolem, zvláště v neděli ráno před ranní, když se ubírali do kostela, většinou samí starší a staré, ženatí a vdané, neboť svobodní chodívali na hrubou. Ti strejcové a tetky z Poříče, ze Zbečníka, ze Žďárek, ze Slavíkova, všichni ještě v starém kroji, mužští v kabátech krátkých životů a dlouhých šosů, v burnusech, v zimě v květovaných kožiších, v beranicích, v peršiánkách s pentličkami. Z nejstarší mody byl mezi nimi starý Karásek, cihlář, v černém, límcovém plášti, v starodávném klobouku. Měl bílé, dlouhé vlasy, že si z nich mohl rulíky uplést; nosil je však jen tak rozhozené, stařec vysokého věku, přibledlé vrásčité tváře, divných, modravých očí, nám dětem tajemný, o němž věřili, že umí čarovat a jehož jsme se bály.

Za strejci a dědky, s nimi a mezi nimi ženské v šátkách na placku,*) v kabátkách s varhánky, v mezulánkách, v holubinkách i v čepcích, mladší, letné i sehnuté babičky, mládím svým z osmnáctého století, s modlitbami pod paždí, zabalenými plachetkou nebo cirkaskou,**) jež na pohřeb chodívaly v bílých plachetkách a v bílé zástěře, neboť barvou smutku byla jim ještě jako za starodávna barva bílá. Přecházely kolem našich oken podruhyně, chalupnice, nesly se statné selky, mezi nimi více po městsku vystrojená mladá zbečnická mlynářka urostlá, v zlatém čepci a v salupu, s ní její matka, zámožná plátenice Krejčová, také v zlatém čepci, v nákladném kabátku nebo kožíšku a staré krejčové ovdovělá sestra ve stříbrném čepci s tuhými, širokými fábory v zadu, se šerpou přes lokte. Tak u okýnka jsem každé neděle a každý svátek přehlížel pestrý proud ke kostelu se beroucí. Po ranní hrnul se dolů zase kolem našich a ještě hustší, ještě strakatější, neboť šli se stavovat a kupovat do městečka také ti, kteří na ranní přišli z hořejších vesnic, ze Zlička, Srbské, ze Dřevíče, ze Žabokrk, Rokytníka. A nemalá část toho proudu zabočila pokaždé na pravo k nám, k „podkostelním Jiráskom."

*) na pokos.

**) vlněný šátek květovaný, někdy všechen červený.

Dost už vzpomínek na ta sváteční jitra v jarní svěžesti, v zářivosti léta nebo mrazem jiskrná, sněhem bílá, na tu rozmanitou společnost a návštěvy. Až jindy o nich, až svým místem. Teď opět dále na pouť starým stavením, ze světnice ven, na síň.

Tu na síni pod komínem krb z placatých kamenů, (my jsme říkali ohniště), vedle něho dotčená nístěj, v níž se zatápělo do kamen; vedle nístěje pekařská pec, k jejímuž čelesnu sestupovalo se po několika schůdkách. Tu šeřilo se místo jediné zděné ve stavení, místo temna, ohně a světel, odkudž bylo viděti do černoty komína, na jeho stěny lesklé vrstvami sazí, na dým valící se vzhůru hustými kotouči, v zimě přes šrůty vepřového masa na začazených černých tyčkách. To místo, páchnoucí dřívím a suchým roštím vábilo mne tajemností šera a tmy a zase plápoly plamenů v nístěji a prosvity čadící louče za mlhavých soumraků v jeseni, za větrných večerů zimních, když se venku sypal sníh. Kolikrát jsem tu stál sám u ohně hořícího na ohništi nebo v nístěji, kolikrát s matkou, když zatápěla, přikládala nebo když strkala na vidlici („vozíčku“ neužívala) hrnec brambor nebo řepy do plamenů v nístěji! (Pokračování.)

JOSEF KRÁL:

DOJMY Z CEST PO EGYPTĚ.

(Pokračování.)

Jiné zlo, které však nestíhá domácích, nýbrž cizince, jest „bakšíš“ (přízvuk je v arabštině na druhé slabice). Starověcí cestovatelé o bakšíši nevědí pranic; patrně tehdy ještě tak nekvetl, jako nyní. Ale již Harant stěžuje si na jednoho marinářského lotra, který v šífu chodil s červeným kloboukem, a vybíral ode všech napořád zpropitné, a na jiném místě naříká na neustálé vymáhání bakšíše. Zdá se, že se v novověku poměry ty ještě zhoršily. Není snad druhé země v starém světě, Turecko nevyjímajíc, kde by cizinec tolik byl obtěžován a žádán za bakšíš, jako Egypt. V Turecku, o němž se u nás myslí, že je to země bakšíše, takový pouliční, drobný bakšíš vymáhají jen cikánky a cikáňata, jež bývají arci často neodbytná; v Egyptě bral by každý domorodec od každého cizince, jak ho zahlédne. Domorodci soudí prý o těch, kteří přicházejí do Egypta z ciziny, že jsou buď millionáři nebo blázni, a s tohoto stanoviska s nimi také jednají. Za každou, i nejmenší službičku, a velmi často i zhola bez příčiny, žádá se bakšíš. Vystupuješ na osla, a kdosi ti najednou nežádán začne pomáhati do sedla, a hned natáhne ruku a žádá bakšíš. Jedeš přes řeku, veslař nebo, je-li jich více, jeden z nich sejme uprostřed řeky s hlavy svou čepičku a vybírá bakšíš, jako by chtěl naznačiti, že tě nechá uprostřed řeky nebo tě z lodi vyhodí, nedáš-li nic. Někdo ti pomůže při vystupování z lodi na břeh nebo přes nějaké prkno položené přes louži, aniž jsi o tuto pomoc žádal a o ni stojíš, a žádá bakšíš. Jedeš vesnicí a za tebou žene se řada žen třeba s malými dětmi, nošenými v Egyptě na jednom rameni, na němž sedí obkročmo, žene se houf kluků a děvčat, všichni pádí třeba čtvrt hodiny za tebou prachem silnice, neustávajíce volati: bakšíš, bakšíš! Toto slovo provází tě po celém Egyptě, kamkoli stoupneš, a kdybys chtěl dáti sebe menší bakšíš každému, kdo za něj žádá, nestačil by ti na den ani pytel drobných peněz.

Vůbec je cizinec vydán v Egyptě velikému obtěžování, daleko většímu než kdekoli jinde. Četní pouliční prodavači nabízejí své zboží velmi dotěrně, ba strkají je chodci nic netušícímu přímo pod nos, aby byl nucen všimnouti si ho, třeba by nechtěl. Po orientálském způsobu nabízejí své zboží hodně draho; v tom vynikají zvláště pouliční prodavači egyptských „starožitností“, vyráběných po továrnicku, prý hlavně v Assuanu, kteréž vyceňují velmi značně a dávají za babku. Náhradou za toto stálé obtěžování povyšují tito prodavači cizince zpravidla do stavu šlechtického. „Herr Baron“, někdy i „Herr Graf“ je velmi časté oslovení, pokud jsem poznal, vždy německé, ačkoli prodavači ti znají z němčiny, jako z jiných hlavních jazyků evropských, zpravidla jen několik slov, co jich asi dostačí k prodeji jejich zboží. I my vrátili se do vlasti vesměs jako baronové a hrabata. Nejdotěrnější ze všech jsou snad cídiči bot, kterých se i tuto, jako v Řecku a Cařihradě, vyskýtají celá hejna. Jesť to sice umění v prachu egyptských měst a míst málo platné, protože boty sotva vycíděné za několik kroků jsou znova tak zaprášeny, jako dříve, ale asi velmi výnosné, jak lze souditi z toho, že se mu oddává tak značné množství potomků hrdých Abassovců a Fatimovců, kdysi pánů Egypta, kluků i výrostků. Je to snad nejrozšířenější průmysl,

který se v Egyptě provozuje, ač ne s takovou zručností, jako v Řecku a Cařihradě. Čidič bot pronásleduje člověka, jehož boty se dosti nelesknou, nejen na ulici, nýbrž vleze třeba i do jedoucí elektrické dráhy, plazí se mezi nohami jedoucích a vyčistí jim boty i proti jejich vůli: odhánění nezpomůže pranic. Dosti dotěrní a také ve vymáhání bakšíše neodbytní jsou majetníci a provázeči oslů, jichž na výletech třeba cizinci užívati velmi často. Jsou v nabízení svých oslů dosud tak neunavní, jako za doby Harantovy. Na našich archaeologických vyjížďkách shromáždilo se jich někdy více než bylo třeba; nikdo z nich nechtěl, aby mu ušel výdělek, a proto rvali se o nás tak, že by nás snad byli roztrhali, kdyby pěší nebo jízdní policejní stráž (mimochodem připomínám, velmi dobře oblečená a k cizincům ochotná) nebyla své krajany hojnými ranami důtek, rozdávanými bez počtu na pravo i na levo, přivedla poněkud k rozumu.

Bití, a vedle něho i zpěv, jsou vůbec, jak se zdá, oblíbenými paedagogickými prostředky egyptskými. Viděli jsme v starých Thebách u Ramessea řadu dětí nositi hlínu v košících a vysypávati ji na nějaký násep. Chodily jedno za druhým zdola, kde hlínu nabíraly, nahoru, kde ji vysypávaly, a zase zpět, bez přetržení. Dole dětem kdosi předzpěvoval, a ony mezi chůzí zpěvem mu odpovídaly; zpívaly snad proto, aby se vespolek nebavily a nemařily času. Nahoře stál jiný vyrostlý Arab s jakousi knutou v ruce, kterou někdy zhola bez příčiny pobízel pracující děti k větší pilnosti.

Veslaři na člunech i lidé, vykonávající jiné těžké práce, provázejí práci popěvky neobyčejně krátkými a často zpívanými střídavě. Nubijští veslaři v Assuanu končili je zvoláním: I thank you, merci beaucoup a tangašén (t. j. danke schön), které mělo patrně naladiti cizince k poskytnutí hojnějšího bakšíše.

Pouliční život v Kairu a v Egyptě vůbec jest ovšem stejně pestrý, jako v Cařihradě a jiných městech východních, ale neposkytuje nic odchylného a zvláštního. Kairskou zvláštností jsou snad jen omnibusy pro lid, ploché to vozy nákladní, na nichž zahalené babky arabské i děvčata sedí na bobku jedna vedle druhé a dávají se rozvážeti do rozličných částí města.

Proti starým dobám se ovšem v Egyptě leccos i značně zlepšilo; evropsky zařízené dráhy i parníky na Nilu, elektrické dráhy pouliční, velkoměstské krámy v Alexandrii i Kairu, kde lze dostati vše, čeho Evropan potřebuje, evropské restaurace, moderní divadla, velkolepé a nádherně zařízené hotely na všech místech, kam přicházejí Evropané, poskytují cizinci všeho, čeho mu potřeba, arci leckdy ne lacino. Zvláště nápoje v hotelích jsou drahé; kdo nechce píti filtrovanou vodu nilskou, propije snadno denně našich šest korun za malé dávky anglické sodovky, minerální vody, vína nebo piva, a při tom třeba za velikých veder afrických ani žízně neuhasí. Byl by tedy Egypt vhodným sanatoriem pro alkoholiky; každý by se tu vyhojil, leda by měl peněz nazbyt.

Egypt jest vůbec, aspoň na některých svých místech, směsí starého a nového, dosud dosti neurovnanou. Zvláště v Kairu jsou oba živly, moderní evropský, starý koptický a arabský, pomíšeny dosti neladně. Ani evropská část města ani části arabské nejsou docela svérázné. V Cařihradě jsou některé čtvrti čistě turecké a podávají čistší obraz orientálního života než na př. Kairo, kde domácí i cizí živly se prostupují a nejsou od sebe přesně odděleny. Jeví se to i v jazycích, jichž se v Egyptě užívá. Úřední řečí jest arabština a franština, kterou se lze domluviti všude, v krámech, restauracích i hotelích, a jakž takž i s prodavači z lidu. Ale obecný lid umí jen arabsky; ani s průvodčími na dráze nebo na elektrické tramway v Kairu a Alexandrii ani s hlídači v kairském museu nelze se smluviti nějakým evropským jazykem. Vedle frančtiny lze se smluviti, zvláště v Alexandrii, vlašsky a skoro všude po Egyptě až po Assuan řecky. Řeků jest tam plno (obchodníků, sklepníků, sluhů, holičů atd.). Poznáš je snadno podle šišlavé frančtiny, kterou mluví; nebo vysloviti *š* nebo *ž* činí jim neobyčejné obtíže. Ve velkých hotelích vrchní sklepníci bývají Němci. V hotelu kairském, kde jsme byli ubytováni, byl dokonce jeden sudanský výrostek z Wadi Halfa, který uměl i česky; byl totiž delší čas v Čechách na Konopišti.

II. Starověké památky egyptské.

Kdežto v Řecku a Italii zachovalo se velké množství památek stavitelských i uměleckých nejrozmanitějšího rázu, chrámů, paláců, divadel, soukromých stavení obytných, ba i trosky celých posvátných okrsků a měst, nehledíme-li ani k nesčetným menším výtvorům uměleckým nebo průmyslovým, jsou památky po starých Egypťanech, hledíme-li k stavbám, dosti jednotvárné: jsou to samé chrámy a hroby. Všecky zajímavé archaeologické poklady, které chová museum kairské nebo jiná egyptská musea evropská, pocházejí z těchto staveb. Arci nebylo dosud v Egyptě tak soustavně kopáno, jako v Řecku a Italii, neodkryta dosud půda, pokrývající zbytky

mnohých starých a slavných měst (nyní teprve na př. kope se v troskách staré Memfidy a odkryty tam zbytky paláce Hofrova-Apriova), ale zdá se, že výtěžek těchto prací nebude tak skvělý, jako v Řecku a Italii. Soukromé stavby egyptské, a snad i stavby královské, nebyly stavěny tak pevně a nákladně, jako chrámy a hroby; soukromé domky ve vsích i městečkách a snad i v městech lepeny byly i v starověku z hlíny a vepřovic a bořily se snadno při kterékoli živelní katastrofě. Jistě jim škodily i větší deště. Za našich cest stiženi jsme byli v Luxoru prudkým lijákem, ač v horním Egyptě prý vůbec neprší (bylo nám tvrzeno, že posledně pršelo tam před třiceti lety), který v horním i dolním Egyptě podle novin rozmočil a pobořil na 300 domů, kdežto u nás by přešel bez stopy. To je vysvětlitelno jen lehkou a nedbalou stavbou soukromých stavení obytných, které dokonce nejsou stavěny tak, aby odolaly prudkým deštům a přívalům. Dobře tedy tvrdí Harant, že je pro Egypt neštěstím, prší-li tam. Za starověku nebylo tomu asi jinak; proto udržely se jen stavby, zbudované pevně a nákladně.

(Pokračování.)

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

Román.

(Pokračování.)

Rozinka tu, hezounká, čisťounká, modrýma očima se naň dívá, jakoby čekala, že ji osloví. Nedočkala se, sama zašeptala stydlavě: „Dobré jitro!“

Tu teprve řekl: „Pánbůh dej dobré jitro!“

Šli vedle sebe. Fojtík vzpomínal, co by měl říci, ale mátla jej ta divná vůně, — který to květ má asi takovou vůni?

Po chvilce Rozinka srdnatější nežli on, zeptala se: „Kam jdete, pane Fojtíku?“ ale tak stlumeně, tak bázlivě, že vycítil, jak mnoho namáhání ji stálo, nežli otázku v mysli složila a vyřkla. Nebylo jemu líp. Ale vzpomněl na svého svatého patrona a pomaloučku, ačkoliv stále se pletl, vyložil jí, kam jde a proč. Do Javoří. Učitelem bude, — totiž zatím jenom pomocníkem. Dvě stě bude mít platu. A dva obědy týdně. A — na víc se nepamatoval. Utichl, jako když nit přetrhne.

„A já jdu do Lub k tetičce!“ řekla zase Rozinka, aniž by se ptal.

„Do Lub — je na cestě do Javoří. A hle, půjdeme spolu!“ div se Augustin nezajikl, taková plachá radost náhlým přívalem zalila mu srdce.

V polích bylo jasno a veselo, sluníčko hřálo, po mezích modraly se čekanky, kvetl babíhněv, úhory žloutly ohnicí, ranní větřík zčechrával porosený lán mladého jetele, hrál červenavým chmýřím vzcházejícího žita, z daleka třpytily se hlinou vyleštěné pluhy. Kopce dokola jako když je omyje, každý strom je znát, každý jalovcový keř. Odněkud zavonělo dýmem bramborových natí.

Jak veselo bylo v polích toho zářijového rána! Fojtík přál si takhle jít stále do nekonečna, jistě že tahle cesta vede do ráje. I Rozinka uvolňovala v kroku. Mlčky šli vedle sebe — a bylo tak krásně!

Najednou stanula — ves byla před nimi, rozházené chaloupky, pěšina odbočovala se silnice. Bylo to pod velikou prosychající hrušní, na černý rozpukaný kmen byl přibit obrázek Panenky Marie, svadlý věnec z polního kvítí kolem rámečku.

Fojtík udiven se ohledl — Rozinka stála se sklopenýma očima, v rozpacích přendavala košíček z ruky do ruky a v koutkách růžových rtíků cosi se jí chvělo. „Musím tudy — tou pěšinou!“ ukázala.

Fojtík strnul, rozhledl se, ničeho nechápaje. Pomyslil si: „Je konec! nedojdu do ráje!“ a vzdychl z hluboka. Teď si všiml, že Rozince zpod obočí po tvářičkách vytryskly drobné krůpěje jako rosa.

„Rozinko — vy — vy pláčete?“ sáhl nevědomky po její ruce. A slzička za slzičkou padala z dívčiných očí. Proč? myslil si — ale ne, věřit nemohl.

„S Pánembohem jděte!“ zašeptala, div se nahlas nerozvzlykala, až bradička se jí třásla a živůtek se zvedal a klesal bouřlivě.

„Vy tedy opravdu — proto pláčete? Rozinko?“ ani dořici nemohl.

Děvčátko usmálo se naň v slzách: „Je mi líto, že odcházíte — tak daleko.“

„Vám je líto?“

„Ano. Přijdete přece časem domů se podívat?“ Tak prostě všechno znělo, — nebylo v tom stopy falše. Fojtík uvěřil. Rozince bylo líto, že on odchází a radostně ruku jí stiskl. Oči se mu rozjasnily.

„Domů — vždyť nemám domova. Ale přijdu jistě. Nezapomeňte na mne, Rozinko.“

Už neplakala, na řasách ještě se jí třásly slzičky, ale usmívala se dětsky šťastným úsměvem. „Nezapomenu!“

Po silnici se blížil nějaký vůz, vyrušil je. „S Pánembohem!“ řeklo děvčátko, „šťastně dojděte!“

Fojtík nevěděl, docela nevěděl, jak se stalo, že se jejich mladé hlavy přiblížily. Sklonil se drobátko a ona zvedla k němu modré oči, oddaně čekala s pootevřenými rtíky. Políbili se dvakráte jako nevinné děti, jako bratr se sestrou. Nikdy ještě Fojtík nelíbal dívčí rty, divno mu bylo. A již tu stál sám a sám pod starou hrušní, Rozinka rychle odcházela pěšinou. Díval se za ní, neohlédla se, šla se sklopenou hlavou, uhodl, že zase jí vyhrkly slzičky. Jenom pentlička s klobouku vlála na pozdrav.

Díval se za ní, až zmizela mezi ploty vesnických zahrad. Vůz přejel, přešlo kolem několik lidí — pak zase bylo pusto na silnici. Nožem vyřezal do kůry stromu veliké srdce a do něho začáteční písmena R. A. Potom klekl tam v příkopě, pomodlil se a rozradostněn, posílen, vydal se na cestu. Zpíval, aby štěstí ještě nikdy nepoznané ho neudusilo, měl ho plné srdce, až hlava se točila.

Šel — šel, daleko bylo do Javoří. Boty zul, aby jich ušetřil, vesele díval se na boží svět, bezstarostně. Nemůže přijít nic, co by jej sklamálo, nic nežádal od života, stačí mu vědomí, že Rozinka má jej ráda. S kopce do kopce mezi lesy šel, teprve na poledne došel k cíli. Javoří byla neveliká ves v údolí pod kopcem, jako staré rozcuchané vrabčí hnízdo mezi stromovím ze dřeva a z došků. Panský dvůr se zříceninou starého hradu s rozbitou hláskou na skále zvedal se nad dědinou. Lidé okázali Fojtíkovi školu — byla chudinka sešlá a nizounká, jako do země zapadlá, strouchnivělým šindelem kryta. Ale nevešel tam hned, aby paní učitelová neřekla, že jde na oběd. Snědl za dědinou u potoka skývu chleba, zapil vodou, ve stínu olšin na trávě se rozvalil, ruce složil za hlavu a vzpomínal. O Rozince snil. Teprve k večeru vstoupil do školy.

Byly tam dvě světnice, nizounké a dusné. Jedna pro žáky — nahlédl tam otevřenými dveřmi — s lavicemi z hrubých prken inkoustem pomazanými, ořezanými, okopanými, s prasklou tabulí na stěně, s krucifixem nade dveřmi, s velikými, hlinou olepenými kamny v rohu. Nějaká roztrhaná mapa visela vedle tabule, dva tři obrázky mouchami k nepoznání znečištěné. Ale už zaskřípěly protější dvéře na síni, ženská rozcuchaná hlava vyhlédla, kdo že tu chodí. Tam v podobné světnici bydlil pan učitel. Páchlo odtamtud mydlinami a kouřem. Nemocný učitel seděl na lůžku, kašlal, měl právě záchvat ošklivé záduchy — jen ruku podal novému pomocníku, zakýval hlavou, jakoby řekl „Dobře! Dobře!“ a uslzenýma očima ukázal na svoji ženu. Stála uprostřed jizby, silná, otylá, s podepřenými boky, zamračeně prohlížela si hosta. Augustin políbil jí uctivě ruku, tím patrně si ji získal. Trochu se usmála, jen tak do polou úst. „Tak vy jste ten — hm, ano, nový pomocník. Jak vám říkají? Tak, tak. Fojtík Augustin. A proč jste už přišel? bylo dost času. Nezačneme, až za týden. Teď se všady brambory dobývají, děti by nepřišly. Dost času. A můj — vidíte — vstát nemůže, jako Lazar, kašle a kašle. Bože, Bože, je to trápení! A kam vás dáme? Zde — vidíte — ve světnici místa není!“

Viděl to, bydlila tu v té jediné světnici i sestra paní učitelové, vdova se čtyřmi malými dětmi. Hnutí nebylo — nebylo ani vzduchu pod černým stropem posetým hejnem much.

„Zatím musíte spát na půdě,“ rozhodla paní učitelová, „Je tam seno, hezký koutek za komínem — a na zimu ustelеme vám vždycky na noc naproti ve škole u kamen. Topí se tam, když je vyučování — dřívější pomocník také tak spával. Myslím, že budete spokojen. Víte, je zde bída, holá bída! Kdež pak škola! Tady sedláci, chalupníci jenom na hospodu myslí, a do školy střechou prší a trámy ve stropě musíme podpírat, aby nespadly. No, bída! A hanba je být učitelem, věřte mi. Proč jste nešel někam na řemeslo třeba, bylo by vám líp.“

Fojtík se usmíval. „Jsem už, paní ředitelová, bídě zvyklý!“

Sám nevěděl, jak se jí zalichotil titulem. Přimhouřila spokojeně oči, zakývala hlavou a blahosklonně řekla: „Tím líp, jste-li zvyklý, zde na hedvábí nebudete mít ustláno.“ Pak mu okázala, kde je žebřík na půdu. Vylezl tam, našel si na seně pohodlný koutek, opravdu u komína. Komín byl teplý, výhodná věc, když noci jsou chladné. Pověsil uzlík na trám v podkroví a přemýšlel, co teď. Jak se má zachovat, aby paní principálku nepohoršil, neboť viděl, že ona tu vládne. Slezl dolů, — nikdo si ho nevšiml, jakoby ho tu nebylo. Jenom děti trochu rozpustile pokusily se pana pomocníka získat pro své hry a na dvoře pes Káro lísal se k němu. Hladil psa, byl to jediný tvor, který jej tady přátelsky uvítal. Byl starý, hubený — taky znal asi, co je bída.

„A večeři pro vás dnes nechystám, nevěděla jsem, že přijdete!“ mimochodem ještě mu řekla paní učitelová. Bude nějak,

pomyslil si. Zbyl mu kousek chleba, dobře, když člověk pamatuje na budoucnost. Jak rád byl by ten kousek už v poledne snědl — hle, teď mu přijde vhod! Půjde brzy spat, pomodlí se a zapomene na hlad. A zítra snad dostane oběd — totiž, nevěděl, ve které dny ony dva obědy týdně bude dostávat.

Ale stalo se něco neočekávaného, poznal, že počíná proň docela nový život. Až se mu zastesklo po roztrhaných, ohmataných knížkách, nad kterými sedával dlouho do noci ve stuchlé komoře, zoufale opakuje latinská slovíčka, pravidla a výminky stokráte, tisíckráte v potu tváře a bez naděje, že někdy zapamatuje si přece, co ke zkouškám měl se naučit. Tomu již zvykl, únavné duševní práci o samotě při čadícím kousku voskové svíčky, celý život jeho vtělil se v ona latinská a řecká slovíčka, v pravidla a výminky, v jedinou starost, aby při zkoušce napsali mu „dostatečně" nebo aspoň „skoro dostatečně". Tady však — hle, první večer!

(Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Pirkhán se i tentokráte dlouho s Koblihou nevracel a to bylo dobré znamení. Kdyby byl Koblihu přivedl, byl by musil přednosta Klapzubu zatknouti. Půl hodiny minulo v trapném očekávání. Pak teprve přednosta zazvonil ohromným zvoncem, o němž Dr. Korbel jedovatě tvrdíval, že jej darovala přednostovi na památku alpská kráva, když u nich přednosta v jejich krásných horách sbíral o soudních prázdninách protěž.

Vešel do soudní síně oficiant Kladivo s povinnou hrůzou a třesením. Přednosta neúprosně žádal na soudní kanceláři, aby se před ním třásla.

„Vstanou a běžejí furt pro Pirkhána!" velel. Zavadil při tom přísným pohledem o Klapzubu. Stál doposud na stejném místě a resignovaně díval se na strop. Z jeho obličeje bylo lze čísti, že mu je všecko na světě strašlivě lhostejno, poněvadž je fatalista.

„Dělej si se mnou, co chceš!" bylo napsáno na jeho čele, a to přednostu zaráželo.

„Přiveď si na mne třeba Koblihu, uvrz mne třeba do žaláře, dělej si vůbec vše, co se ti zlíbí, já, Klapzuba, to spolknu jako malinu! Mě, Klapzubu, nic nerozčilí, poněvadž jsem fatalista!"

Po nové čtvrt hodině bylo zřejmo, že Kobliha opustil žaláře, že zase něco nutného ve městě doručuje a že se Pirkhán vydal za ním do města, aby ho přednostovi přivedl buď živého buď podnapilého.

Po další půlhodině, když se ani oficiant Kladivo nevracel, bylo nezvratně zřejmo, že i Kladivo opustil justiční palác a že hledá po městě Pirkhána. Opakoval se starý a přednostovi dobře známý zjev. Celý soud byl na nohou a hledal Koblihu.

Přednosta málomocně vstal z lenošky. Opatrně několikráte obešel Klapzubu a teprve při třetí obchůzce si povšiml, že má Klapzuba po boku meč.

To by bylo pěkné zatýkání, pomyslil si. Byl přece Klapzuba dvanáct roků šikovatelem u hudby a ti zacházejí s mečem jako pekař s těstem.

Aby tak rozrušený Klapzuba z pochvy meč vydobyl a po přednostovi se jím rozehnal!?

„Mh, rád bych věděl, kde ten Kladivo je!" zmínil se smírně.

Klapzuba neodpověděl.

„Vědí co", rozhovořil se vlídně s Klapzubou, „nechají všeho a běžejí se podívat, kde je Kladivo! Od čeho mají kancelářskou inspekci, od čeho?"

Teprve tato zmínka Klapzubou hnula.

Byl vedle listovnictví a registrátorství též inspektorem soudní kanceláře a bylo jeho povinností, dohlížeti, aby soudní kancelář pracovala tak, jak o tom sní jednací řád. Musil Klapzuba nahlížeti také do rejstříků, revidovati je, musil nepřístojnosti oznamovati přednostovi, jenž nejprve proháněl za to Klapzubu a pak teprve přímé vinníky. Tato povinnost byla Klapzubovi nejtrapnější. Kdykoli přišel revidovat kancelistu Pirkhána, vždy o něm Pirkhán, jenž to poznal, rozhlašoval, že ničemu nerozumí.

Vzpomínka na kancelářskou inspekci jej uzdravila. Obrátil se nejprve k východu, poklonil se, pak se poklonil přednostovi a mlčky odcházel.

„Nebude to on mít asi tuhle v pořádku!" rozjímal přednosta, když Klapzuba odešel. „Promluvím s doktorem Cibulkou, aby ho nenápadně pozoroval za příčinou vyšetření duševního stavu. Člověk aby měl nyní

všade oči, na nikoho se nesmí spolehnout. Ani na kancelářského inspektora nemůže!“

Přednosta zoufale svěsil hlavu.

„Nejzvláštnější případy přiházejí se vždy jenom u mne. Případy naprosto nebývalé. Případy, o nichž dosud není judikatury, o nichž se nezmiňují prameny ani literatura. Ani Neumann o těchto případech se nezmiňuje. Jiný by si zoufal, zbláznil by se, kdežto já věc rozvážím a rozhodnu tak, že jinak nelze rozhodnouti. Já vím všecko! Co je Stubenrauch proti mně!? Já jen se na věc podívám a už vím, kolik uhodilo!“

Přednosta se spokojeně usmál.

„Jako řekněme na příklad tento případ s Klapzubou!“ uvažoval dále. „Jiný by ztratil hlavu! Myslil by, že to je zločin rušení náboženství, inu arci, tak to taky vypadá, jiný by Klapzubu dal zatknouti a odvésti Koblihou do vězení. Kdežto já hned poznal, že tu nejde o zločin, nýbrž jen o služební nepřístojnost! Jiný by si nevzpomněl, že máme státní základní zákony, jimiž se povoluje volné stěhování a svoboda náboženská. Zvláště za těchto všeobecně pohnutých dob, kdy sirotčí rady souhlasně oznamují, že sirotci povoláváni jsou houfně do války, kdy přicházejí poručníci žádat pro sirotky vojenskou podporu válečnou ze sirotčích kapitálů, bylo by velmi povážlivo disciplinovati kancelářského úředníka proto, poněvadž přestoupil k islamu a poněvadž s hlediska islamu považuje pana děkana za ďaura. Ani nadávka to není po rozumu trestního zákona, poněvadž je to jen výron náboženského přesvědčení, a to dlužno vždy od obyčejných nadávek rozlišovati.“

Přednosta se znovu spokojeně usmál.

„Klapzuba odpadl od víry, poněvadž však není národní učitel, jemuž zemská rada školní ukládá, aby měl víru a vírou tou se u c. k. okresního hejtmanství dle potřeby vykazoval, proto není s hlediska státní moci závady, aby přestoupil dle nově a patrně bosensko-hercegovskou anexí nabytého přesvědčení na víru mohamedánskou. A poněvadž se stal vyznavačem této víry, která se od ostatních náboženství odlišuje tureckou čepicí, nemůže mu býti bráněno, aby turecké čepice užíval i v úředních zástojích. Bude jedině dlužno z opatrnosti podati zprávu praesidu, neboť užívání turecké čepice spadá do předpisů o užívání úředního stejnokroje.“

Přednosta se těmito úvahami rozradostnil. Podařilo se mu úplně zapomenouti na Koblihu, na Pirkhána i na Kladivu. Jenom Klapzuba se jeho myšlenkami rozháněl. Děkoval v duchu Klapzubovi, že mu tento interessantní případ nadrobil. „Doktora Cibulku na něho nepošlu,“ rozhodl se znenáhla, neboť se nikdy rychle nerozhodoval, „doktor Cibulka není spolehlivý!“ Ovšem nebyl. Dával Klapzubovi srdcelomná vysvědčení o jeho nekonečném rheumatismu.

Dr. Cibulka jen úřadnictvo soudní kanceláře kazil, neboť měl o trvání rheumatismu velmi příznivé mínění. Dle Dra. Cibulky býval Klapzuba vždy několik měsíců soudní služby neschopen.

Čím více přednosta o Klapzubově případu uvažoval, tím více byl přesvědčen, že službě poslouženo bude nejlíp, když o Klapzubově náboženském převratu zachová hluboké tajemství úřední. Dokud Klapzuba nesejme nad listovnou dvouhlavého orla a nepověsí tam půlměsíc, dokud se spokojí jenom s tureckou čepicí a nepojme vedle dosavadní manželky manželku druhou, neřku-li třetí, nelze mu ve výkonu jeho náboženského přesvědčení nikterak brániti a zejména nelze ho pro jeho náboženské přesvědčení sesaditi s úřadu.

Jiná věc by byla, kdyby Klapzuba svým náboženstvím vzbuzoval všeobecné pohoršení. Kdyby si mezi městskými dcerkami, dospělými na vdaní, počal vyhlížeti druhou manželku. Nebo kdyby si dokonce zařídil harém a nakázal své manželce, aby chodila v pátek do trhu pro máslo a vejce s obličejem nad nos zastřeným.

Aby děkanství se věci neuchopilo! Nebo okresní hejtmanství aby nezahájilo o Klapzubově náboženském převratu úřední šetření! Byl okresní hejtman odjakživa soupeřem soudního přednosty. O božím těle a vůbec vždy a všade, kdykoli se naskytla příležitost, dral se okresní hejtman na přednější místo, aby mu naň přednosta nevlezl, a přednosta se tím uvnitř nesmírně trápil. Nadarmo se přednosta holedbal před ním svou neodvislostí, nepřesaditelností a nesesaditelností, nadarmo mu v hovorech, zejména ve vinárně naznačoval, že on jako přednosta je dle okolností oprávněn dáti jej jeho vlastním četníkem zatknouti a vsaditi do žaláře, okresního hejtmana z jeho pýchy nevyléčil. Okresní hejtman ustavičně se dovolával starobylého dekretu dvorního, jejž citoval s podezřelou určitostí dle dáta i čísla, podle kterého okresní hejtman je víc než přednosta soudu, ba podle kterého i místodržitelský praktikant konceptní, když okresního hejtmana zastupuje, jest víc než přednosta soudu.

Toto byla stará nezahojitelná rána v přednostově reputaci. Troufalost okresního hejtmana sáhala daleko. Když jsme anektovali Bosnu s Hercegovinou, choval se okresní hejtman dle přednostova přesvědčení, jako by on sám v tom měl prsty,

a kdyby jeho nebylo, že by mobilisace v okresu nebyla šťastně provedena.

Nebylo s okresním hejtmanem snadné pořízení. Na všecko měl, ne-li dvorský dekret, aspoň staré nějaké nařízení; po zlém s ním nikdo ničeho nesvedl. A byl schopen, kdyby viděl, že se přednosta Klapzuby a jeho náboženského převratu ujímá, přednostovi na vzdory vydati nějaké nařízení proti Klapzubovi, zakázati mu třeba tureckou čepici, s níž už se Klapzuba po dobrém nerozloučí.

Na přednostovi vyvstával pot, když o této věci uvažoval. Klapzuba to začne zrovna na zimu, kdy soud je zaplaven tabulárkami, kdy se bez Klapzuby soud neobejde. Ovšem to byla Klapzubova stará methoda. Reumatismus přepadával jej také vždy na zimu, obyčejně když dr. Korbel vysypal k soudu všecky tabulárky, jež si od jara do podzimu nashromáždil a jimž říkával „bukvice“. Bývaly Korbelovy tabulárky nejzapletenější a nejzáhadnější, obyčejně z nich ani zřejmo nebylo, co v nich dr. Korbel chce. Bylo jen naprosto bezpečno, že musí býti zamítnuty z důvodu jakéhokoliv. Jediný Klapzuba se těchto tabulárek nebál. Seškrtal je, když lustroval, opravil je a po opravě dal je znova podepsati dru Korbelovi na znamení, že s násilnou opravou souhlasí.

— Škoda Klapzuby, povzdychl přednosta mimoděk, kdyby nebylo jeho úžasné lenosti, byl by to člověk velice talentovaný.

Zapomněl v tom okamžiku, že až dosud považoval Klapzubu za člověka nenadaného, hloupého a potřeštěného. Že ho považoval za úředníka nedbalého, pítí a kartám oddaného, že ho považoval za stejného jako Koblihu, jenž holdoval rovněž pítí a kartám, zejména v úředních hodinách, kdy měl hlídati vězně.

Zvěst o turecké čepici Klapzubově záhy se rozlétla městem. Klapzuba sice dosud nevycházel s tureckou čepicí na ulici, pouze v úřadě se jí odíval, ale i to nebylo dlouho utajeno. Přišli solicitátoři, písaři, přišel notář, přišel dr. Korbel a všichni užasle si Klapzubu s exotickou pokrývkou hlavy prohlíželi.

(Pokračování.)

DIVADLO.

ČINOHRA. V klubovní lenošce. Veselohra o třech jednáních od K. Rösslera a L. Hellera. Přeložil F. Šťastný. Režisér Václav Štech. Poprvé na Městském divadle Král. Vinohradů 16. října 1909.

Zdá se, že Městské divadlo Král. Vinohradů po dlouhém skrývání se za pathetické tirády o „uměleckých“ snahách a cílech a po dlouhém klamání veřejnosti (sebe netroufám si říci) přiznává se konečně k pravému a téměř jedinému dnešnímu oboru své působnosti: operetě a frašce. Stačí jen přehlédnouti repertoir posledních několika měsíců a uvědomiti si, co nám Vinohradské divadlo v budoucnosti chystá, aby byla jasna povážlivost situace, nad níž dlužno se vážně zamysliti.

Kde jsou sny o uměleckém poslání druhé české scény, kde jsou všechny ušlechtilé záměry a vroucí touhy?

Kdybych si neuvědomil tendenci produkce Vinohradské scény, věru bych nechápal, proč byla vlastně provozována fraška „V klubovní lenošce“, jejíž první jednání je poměrně nejlepší slibujíc více, než tato německá veselohra podati může v dalších aktech, těžících jen z průhledné situační komiky běžných divadelních žertů bez pravého humoru a vtipu.

Jakýmsi odškodněním za problematický požitek veselohry „V klubovní lenošce“ byl v prvé řadě znamenitý výkon p. B. Zakopala (hrabě Jan Jiří), který — jako již v „Arsenu Lupenovi“ — zbavil se vší konvenčnosti, zřekl se dokonce svých téměř již stereotypních obloukovitých gest a pohodlnosti mluvy a podal v starém hraběti výkon plastický a ucelený, který svědčil o myslivé tvořivosti umělcově a o pozoruhodném talentu charakterisačním. Výbornou, životně kreslenou figurkou byla též Klementina z Korsoffu pí M. Ptákové a klidnou hrou dobře založený byl Jan Krištof (p. E. Tesař), důstojný pendent starého hraběte. Stefanie z Göndör vhodně byla obsazena sl. M. Májovou, jež sehrála ji s porozuměním a chicem. Exponování sl. Z. Baldové (Sarah) v rolích naivek nepokládám za správné: doposud se neosvědčila v tomto oboru. Pan E. Pražský, zdá se, nikdy neviděl důstojníka. Se šavlí nevěděl si rady, při chůzi kolébal se v bocích, neustále (většinou nevhodně) srážel paty, jak na něj někdo pohlédl, a jinak zkrátka počínal si na jevišti, jak baletní mistr. Manželé Zelenkovi (Malvína Eldredge a Tariol) svorně své role zkarrikovali. Eliška z Vrieslandu (sl. H. Štěpničkova) byla poněkud ztrnulá ve výrazu a konstruovaná, málo životná v podání. —

Překlad p. F. Šťastného je velice nečeský a vůbec nedbalý.

Pokoj na zámku, jsa různorodým nábytkem přeplněn, nesvědčil o hraběcím vkusu.

Tristan.

Jaroslav Kvapil pracuje o tragedii „Kirké“.

*

Alois Jirásek napsal novou divadelní hru „Pan Johanes“.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Mařákova výstava. Desáté výročí úmrtí Julia Mařáka připomenuto nám soubornou výstavou jeho děl v Rudolfině. Výstavou nikoli úplnou, přece však dostatečnou, abychom znova mohli přehlédnouti a oceniti vývoj i dílo zvěčnělého mistra. Užitečná i vděčná bývá taková retrospektiva, napravujíc a doplňujíc pravidelně úsudek současníků, zřídka kdy spravedlivý a spolehlivý. Vzpomeňme, co vymetla již kritika vavřínů, dočasnou módou kdysi do závratna vypěstěných; a jak pozdější doby zlatem vyvažují práce, které za onoho času módní vkus vrstevníků cenil tak tak za bukvici. Po módě vezdy hrne se dav a její apoštolé vždycky hlásají, že jejich církev je nejcírkvovatější. Tak i za našich zlatých časů, které přes všecku sebechválu nezadají svou urputností doktrinářskou žádné době minulé. Fanatism, ať zpátečnický, ať pokrokový, byl ovšem vždycky nespravedlivý. A zle je s každým učením, které fikci své samospasitelnosti musí udržovati zatracováním všech, kdož nejdou s procesím pravověrných. Jelikož však jedenkaždý umělec dneška jest prý naprosto svoboden a chce i má se vyžiti docela po svém, jest jednou z nejpodivnějších a zároveň nejkomičtějších vlastností módního toho individualismu, že bývá nesnášelivý k individualitám, které netíhnou v šiku za uniformujícími hesly moderny. A výlučná ta hesla interpretují se dokonce zvratně. Posuzujíť se dle nich i osobnosti, vyhraněné v minulých periodách, osobnosti, jež nemohly se tedy vyvinouti dle příkazů dneška. A tak bývá rádo zapomínáno na základní podmínky spravedlivé kritiky: posuzovati každého umělce a jeho dílo pod zorným úhlem jeho doby a ze všech stránek onoho prostředí, v němž vyrostl a s nímž srostl.

Takovýto anachronismus ozývá se i z oceňování Julia Mařáka, jenž v rámci svého času nebyl o nic méně individualitou, než kterýkoli malíř současný. A nad to individualitou, která potencí talentu, vroucností poetické koncepce a poctivostí vážné práce zajistila si trvalou platnost. Třeba si uvědomiti, že svými počátky koření Mařák v době kreslířů, která důkladné kreslení kladla nade vše v podstatě malby. Ta doba nezavrhovala, ale podřizovala barvu, jako zas nynější nadnáší barvu a ráda odbývá kresbu. Pečlivá, perspektivně a tvarově správná, charakteristického detailu dbalá kresba je pevnou kostrou všech krajin Mařákových. I malovaných, a to zprvu tak převážně, že obrazy činí dojem kolorovaných dessinů. Až později probírá se Mařák z nesmělého téměř nánosu barvy ke zvučnější mluvě koloristické, a mnohé z jeho posledních krajin sálají zářivostí a šťavnatostí barvy, aniž by však v něčem zapíraly disciplinovanost kreslíře, jejž Mařák nepotřeboval zapírati. Majíť i jeho kresby tužkou a uhlem, tím více pak jeho lepty z periody umělcovy zralosti tón a teplo, nadýchané ekvivalenty výrazu koloristního, v němž Mařák zachovával míru vždy, i tehdáž, když vážil technické prostředky z palety bohatěji obsazené.

Zůstával si vždy věren, aniž by ustrnul na manýře, pokračoval s dobou, aniž by se honil okázale za předáctvím, jsa vždy prostý, ušlechtilý, jsa vždy tedy pravým umělcem. Že při tom někdy postřehujeme u Mařáka ohlasy nasládlosti a změkčilosti vídeňské školy krajinářské, jejího komposičního krasořečnictví, jejího sklonu k líbivému dekoračnímu účinku, nikterak nepřekvapuje. Bylo to neodbytným vlivem umělcova okolí. Zrovna tak jako zas romantika, vznášející se nad mnohými jeho českými krajinami. Nikdy však nepřemahá tendence nějaká Mařákovu svědomitou objektivnost. A ozývá-li se nám na př. z jeho Blaníka, Vyšehradu, Řípu průvodní hudba heroického tónu, je zvuk ten diskretní, jak daleká ozvěna, jak vnitřní tón a — kdož ví — snad jenom českému uchu slyšitelný. Ale (nehledíc k pracím, jež nesou zřejmě pečeť nevolnické, svobodou inspirace neozářené roboty výdělkové) ve všech fázích svého vývoje a ve všech končinách, z nichž vážil, zůstává si Mařák stále věren, zůstává jemnocitným poetou, plnokrevným lyrikem, opěvajícím velebnost přírody s hlubokou vroucností vyvoleného kněze a oddaného vyznavače, s dovedností cítícího, myslícího, vyškoleného umělce.

Toť souhrn dojmů a naučení posmrtné výstavy Mařákovy. Obsahuje přes půl třetího sta jednotlivých prací z půlstoletí 1848—1899. Vybírati z tohoto, přes všecku početnost neúplného souboru doklady, přesahuje rozměry mé úvahy a nemělo by účelu. Dnes ještě rozejdou se vystavené skizzy, kresby a malby po světě, aby na sterých místech, ojediněle a každá svým způsobem svědčily o klopotném osudu, většinou však o posvěcenosti svého tvůrce a mluvily ke každé duši povznášejícím slovem ryzího umění. *J. L.*

* M. Chodounská v Topičově saloně.

Vše, jak právě pověděno. Zase dítě své doby. Odchovanka dnešní školy subjektivního názoru na malířský objekt, uplatňování barevného dojmu, kresby štětcem, odpoutání od pra-

videl komposiční úpravnosti a t. d. a t. d. Všecky cesty vedou do Říma. I tato. Někdo dojde, mnohý zapadne. A těch trosečníků jest a teprv bude mnoho. Jen silný talent vybředne z nynější anarchie, kterou nezbádané zákony evoluční položily do vývoje umění, jako prozřetelnost Mojžíšova své prosívání Židů na etapě čtyřicetiletého bloudění strašidelnou, bezmeznou, kostrbatou poušti.

M. Chodounská — práce její o tom svědčí — projde touto zkouškou. Jeť zdravý talent a jde nezbytnou cestou své doby svým způsobem, nepotřebujíc a nehledajíc opory. Má samostatnost, u dámy až překvapující. V epigonech, zvláště v dnešních, bývá hračkou dohádati se mistra. Z díla M. Chodounské mluví k nám ona sama. Ledaže z jejích obrazů květin jakoby vyzírala jakás příbuznost s M. Kirschnerovou. Komposiční a barevná skladba dekoračních „Pivoněk", „Japonských růží" s portretními kvalitami, jadrná koloristní hudba „Vlčího máku" dopouštějí toto srovnání, které se samo vtírá a věru že není nelichotivé. Mužná jistota pevného ducha i školené ruky jeví se v nich, což platí stejně o většině vystavených krajin, zejména menších, intimnějších. Tedy přece něco ženského. Ani to není chybou. Naopak. Krajinky sl. Chodounské jsou prosty jakékoli titěrnosti a úzkostlivosti. Jasna je v nich málo, i otevřenější prospekty prosyceny dusnou náladou, zatíženy stíny a mlhami. Ale ze všech, po většině úzce semknutých, sálá i hárá barva v plné síle (tytýž i nadbytečné pastosnosti) jakožto vyvolený malířčin tlumočník malebna, jež kraj, stromy, architektury i stafáž slučuje v jedno vidění, aniž by to všecko splývalo. Těsné prostory většiny krajin jsou naplněny, někdy až přeplněny, avšak v jejich úzce spiaté jednotě přec všecko se zřetelně diferencuje, uplatňuje, má svůj karakter. Bylo by jistě předčasno, pomýšleti na definitivný úsudek o nadání M. Chodounské, ale vše, co šedesáti svými pracemi podává, jest průkazem nesporné způsobilosti, projevem zřejmého, zdravě do přírody hledícího, jistou rukou vládnoucího talentu, na jehož další snahy a výkony se lze právem těšiti. *J. L.*

TÝDEN.

* Dne 16. t. m. zemřel ve Votrově u Paušic v Sasku vynikající lužickosrbský básník Jakúb Čišinski (pravým jménem Jakub Bart), z jehož poesie Adolf Černý vydal r. 1906 Výbor ve Světové knihovně sv. 509 (viz o něm posudek ve Zvonu 1907 str. 94). Již před tím r. 1906 přinesl Zvon o básníku krátké ocenění u příležitosti jeho 50. narozenin, které připadly na 20. srpna 1906. Tam uvedena řada jeho básnických sbírek: „Kniha sonetů", „Formy", „Příroda a srdce", „Srbské zvuky", „Ze života"; „Orlí perutí", „Vlasteneckým jásotem", „Jásot a stesk". Povoláním kněz (řadu let studoval v Praze a znal dokonale česky), Čišinski byl po zemřelém Zejleřovi prvním básníkem hornolužickým; jeho lyra obrodila lužickou poesii prvky novými, moderními, které sice po národně zbarvené písni Zejléřově zapůsobily zprvu poněkud cize, ale ze kterých brzy vysvitlo zlato ryzího Národního pokladu. Čišiňski byl i redaktorem obrodného listu „Lužica", a za jeho národní smýšlení a zápasy bylo mu snášeti mnoho útisků. Vděčná a trvalá buď mu paměť!

*

Sté narozeniny Kolcova. Ruský národ oslavil těchto dnů sté narozeniny Alexeje Vasiljeviče Kolcova, jenž prvý z ruských pěvců umělecky vdechl ve své písně život ohromné většiny ruského lidu, nepovšimnutých, jinými ujařmených pracovníků, na jichž bedrách vlastně spočívalo vše, co společnost potřebovala, vylíčil prostředí, v němž i sám žil a všecko jasně, krásně a prosťounce v duchu lidu. Jeho předchůdcové, jako Merzljakov nebo spíše Cyganov, nedovedli zladiti své písně tak umělecky jako on, jenž dal vědomí lidu, touhám a snahám „po svébytném životě", po svobodě a volnosti silný, energický výraz. Kolcov se narodil ve Voroneži roku 1809. Časopis „Rěč" v čísl. 270. dne 15. října t. r. opravuje data jeho narození a uvádí, že zjištěn omyl, Kolcov se nenarodil 2. října (t. j. 16. října) nýbrž 3. října. Zemřel 19. října 1842. Na paměť stých narozenin prvého básníka ruského lidu bylo uspořádáno levné vydání všech sebraných jeho spisů. Oslava nehlučná, avšak důstojná a co neúčelnější. *K. V. H.*

*

* Dne 14. t. m. odhalen byl na hřbitově vyšehradském pomník prof. Gebaurovi za účasti jeho ctitelů a četných žáků, kteří vděčně vzpomínali velikých zásluh znamenitého učence i mnohaletého přezírání než se plného uznání dostalo jeho nehynoucímu dílu.

*

Dům v Litoměřicích, v němž bydlil a zemřel Karel Hynek Mácha, označen býval malou černou tabulkou s drobným zlaceným českým nápisem. Slavnost odhalení této desky pořádaná, tuším, ve druhé polovici let šedesátých, byla na tehdejší poměry dosti okázalá, přes to, že to byla arci slavnost ryze česká. Tehdy totiž litoměřičtí Němci nebyli ještě prosyceni tak protičeským záštím, jako v době nynější. Při slavnosti tehdejší byla také ve vinárně, jež jest v přízemku úmrtního domu

Máchova, vyložena pamětní kniha, do níž všichni čelnější účastníci slavnosti se podepsali. Také zavěšena bývala v této vinárně podobizna Máchova kreslená černou křídou. Než podobizna ta zmizela. Černá kamenná deska na domě byla násilně jedné noci ze zdi vyloupnuta. Přes usilovné pátrání, nebyla již nalezena, nepochybně že po násilném odstranění byla hozena do Labe. Někdejší majitelka domu a vinárny, pí. Schustermannelová, vlídná to a hovorná stařenka, pamatovala se z dob svého dětství velmi dobře na K. H. Máchu a často návštěvníkům vinárny o něm vypravovala. Dovedla se i česky dorozuměti; prostá žena ta byla jaksi hrda na to, že v jejím domě bydlíval slavný básník, byť i český. Památka po K. H. Máchovi, která spojena byla s jejím domem, měla ovšem i praktický význam pro její živnost vinárenskou. Nebylo Čecha, který navštíviv Litoměřice a shlédnuv úmrtní dům pěvce „Máje", nebyl by zašel do vinárny na sklenku vína, jež bylo nad to velmi dobré. V letě jest nad jiné příjemné posezení v zasklené verandě, souvisící s pokoji vinárny, z níž jest pěkná vyhlídka do širé krajiny kol do kola; na levo český kraj, jemuž vévodí Říp, před okem diváka Hanžburek, Košťál, více v pravo kupy Středohorské s Milešovkou. Než i v zimě v malých světničkách vinárny za praskajícího v kamnech ohně rádo se usedávalo k sklence vína a přátelské besedě. Česká společnost litoměřická téměř denně se zde scházívala. V této vinárně v předvečer prvního máje po řadu let shromažďovala se vždy větší česká společnost k oslavě K. H. Máchy. Místní pěvecký spolek „Mácha" zazpíval několik sborů, občas nějaká deklamace i přednáška o oslavenci zpestřila zábavný večírek. Při jednom takovém oslavném večírku v předvečer prvního máje (tuším r. 1884) pověšen byl v místnosti vinárny onen zmíněný obraz K. H. Máchy. Vše to se však změnilo. Nevlastní syn pí. Schustermannelové, p. Lorenz, jenž za života jejího stejně si vedl k návštěvníku Němci jako Čechu, převzav vinárnu, připustil, že postupem času stala se z ní místnost německá. — Česká menšina litoměřická uctívala — a myslím, že krásný ten zvyk dosud jest zachováván — památku K. H. Máchy. také ve svátky mrtvých: v den Všech Svatých a Dušiček zdoben byl osvětlený hrob i pomník Máchův hojnými květy, někdy i český sbor byl zazpíván, nebylo pak v Litoměřicích českého člověka, který by v ty dny nebyl navštívil hrob pěvce „Máje". Také sloužívána byla a nepochybně ještě dosud se slouží, zádušní mše ve výročí den jeho úmrtí v biskupském kostele, při níž čeští theologové obstarávali někdy zpěv. Však i tato zádušní mše za českého básníka zavdala též příčiny místním německým listům k útokům a výtkám, proč že se trpí tato česká mše v biskupské kathedrále.

—bn—

*

N o v ý f r a n c o u z s k ý h l a s o S m e t a n o v ě „L i b u š i". Camille Mauclair, auktor známého románu „Město Světla", vypráví ve své právě vyšlé, pozoruhodné knize „La religion de la musique" (Náboženství hudby) o dojmu, jakým naň působilo představení „Libuše" v Nár. divadle. „Čítám onen večer k nejkrásnějším hodinám hudebním svého žití". „Libuše" jest pro Mauclaira typem národního drammatu. Přes to ji nazývá všesvětovým dílem pro nádheru rozmachu, pro jasnou a svižnou exposici themat, pro rozmanitost, bohatství a přiléhavost melodické podstaty. Souvislost legendy, účel díla a temperament Smetanův utvořil z „Libuše" mistrovské dílo, při jehož naslouchání nemožno nebýti rovněž tak dojat a nadšen, jako bývá celé české obecenstvo, které se zbožností tu spatřuje nezvratnou naději v osvobození svého kmene.

E.

*

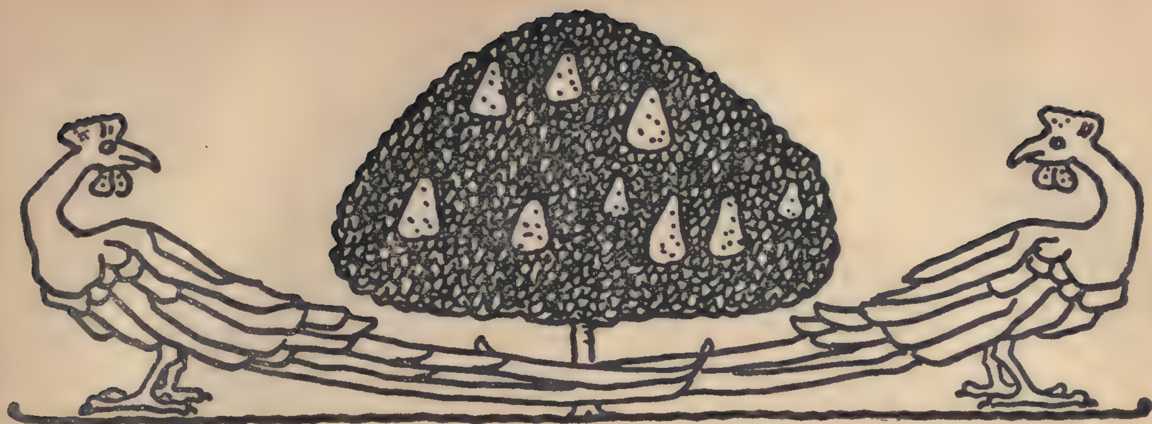
* Š a t l a v a l é k p r o t i v š e m u. Jako jinde, také v Horažďovicích, měli důkladnou šatlavu a tu předpisovali často. „Dne 28. Januari 1695 potrestán šatlavou vodák Martin Straka, že voda do kašny nejde". — Dne 2. března 1695 ztrestán šatlavou hrobař, „že v kostele měřil máry provazem při funuse nebožtíka Matěje Gregora, primatora". — Dne 7. Juli 1692 dán do šatlavy Jan Příbramský, „že časně proti mračnům nezvonil". — Dne 27. Juni 1692 snesením ouřadu obě dvě šenkýřky mají se do arrestu šatlavního dáti, „že radním osobám nenalívají dobrýho, řídkýho piva". — Dne 25. Febr. 1695 usnesl se ouřad: „Poněvač po kolikerém napomínání ouředník obecního důchodu až posaváde ani cedul, ani počtu hlavního, ani extraktů neskládá, anobrž denně opilý se vynachází i také sám již stoličky staví, že víceji sloužiti nechce. Pročež arrest se jemu vykazuje, aby tu zhotovil, když doma pro pití chvíle nemá". — L. P. 1636 dne 22. Febr. Ondřej Hrdina a Jan Práchenský dáni do místa šatlavního „protože jsou nějakého člověka nemocného v noci majíce umírati (!) do domu k sobě nepřijali". — Z té řady trestanců jen ti dva poslední, kteří umírajícího odehnali od svého prahu, zasluhovali vězení — a víc.

Z arch. horažď. Št. Vydra.

V PRAZE, dne 22. října 1909.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír ze skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Býval jsem tu s ní tak rád a často také jsem za ní stoupal, když otevřela na síni poklop poblíže pece a sestupovala s hořící loučí do sklepa. Prostá ta díra se zásobou bramborů a řepy, s hromádkou mrkve, s pucláky mléka, vyzděná začervenalým, neotesaným kamenem, tmavá, hrobově tichá, syrově zatuchlá, páchnoucí zeminou, kterak rostla dětské fantasii ve smutné, děsivé sklepení v neklidném, zardělém světle hořící louče, za nímž se třepetaly černé stíny, lámaly se a náhle se zas protahovaly v divné, bizarrní mátohy!

Za sklepním poklopem na síni dvoje dveře. Levé do komory, kdež na podstavci stály veliké škopky s dřevěnými držadly plné mouky, běle, podbělní a zadní, krupice a jiného zboží krupařského. Nad nimi na prknech „boží dar“ a bochníky chleba. Tady se prodávalo všedního dne, v neděli také ve světnici.

Vedle komory v pravo dveře do „sedničky“ ve „výstupku“, přístavku to v boku hlavního stavení. Výhled odtud na silnici; větší však, rozsáhlejší dolů zahradou až k řece a za řeku na lesnatou Jírovu horu. Tato čistě vybílená sednička stala se mou residencí za studentských let na gymnasiu i na universitě. Tu jsem o prázdninách spal, sem plížíval jsem se za nocí, vraceje se pozdě z ochotnické zkoušky nebo schůze, tu jsem čítal dlouho do noci, tu jsem poprvé vzal Máchovy spisy do ruky, tenkráte kvartán z německého gymnasia.

Tu v té sedničce tedy jsem zažil čtenářských rozkoší u věku, kdy duch nejživěji vnímá a pociťuje. Tu za vlahých letních nocí šumívala mně do těch pěkných chvílí otevřeným okýnkem hruška „makouka“, hned u sedničky, a šumívaly ostatní stromy, košaté jabloně, vysoké hrušky. Tu přicházely chvíle, že jsem nechal knihy, že jsem stromům naslouchal a řece, jejíž hlas se nesl nočním tichem až ke mně širou zahradou proměněnou měsícem, tajemnou jeho světlem i temnem stromů, jejich měkce splynulými korunami a dlouhými stíny na vyzářených plochách trávníku. Letní noc mne tak vábila; než také sám jsem k ní přicházel jako k důvěrnici v mladém blouznění jak už bývá.

Tak jsem tu v sedničce bdíval, ale často také vyspával za těch krásných jiter veselých prázdnin, kdy procitnuv, uviděl jsem do milých očí své matky, budící mne tlumeně, a mírně, s úsměvem, jak jen budívá matka, jíž je v duchu líto mladého spáče, že jej vytrhuje ze spánku, kterého by mu ráda ještě popřála.

Tady v té sedničce, abych všecko pověděl, jsem se učil ochotnickým rolím, tu jsem hodně kreslíval, (bylť jsem od chlapeckých let náruživým kreslířem), tu jsem psával divné verše i velikou báseň, „Smrt“ se jmenovala, i prosu. „Skaláci“, pokud se pamatuju, vyšli z větší části odtud. Ale zas už zabíhám a předbíhám. Tedy dál na síň a ven.

V.

Na síni bedněné schody na půdu. Jenom na skok tou šerou prostorou provanutou vůní sena, v němž jsme my děti si dělávaly „poklad“, t. j. schovávaly ovoce,

aby se uleželo nebo prostě proto, abychom měly svou tajnou zásobu. Bylo tu tolik černých koutů a koutků pod došky, pod šindelem, u komína, za komínem, kdež od jara do podzima odpočívaly kolovraty, přeslice, motovidla. Příjemná hrůza tu obcházela, když nad střechou bouřil vítr a dul a fičel všemi skulinami, když blesky jimi metaly zardělé, zsinalé prosvity do zčernalých, dusných zákoutí a déšť neúnavně harašil.

Nejjasněji na celé půdě bylo v bedněné komoře, jež měla světlo z okénka v lomenici, a výše nad ní na „podlážce". Ta mne zvláště za pozdního podzimu vábívala, neboť na zahradě všecko sčesáno, a tu na podlážce voněly hromádky zlatých, malovaných, červených jablek a na rozestřené slámě černaly se poslední slívy.

Pronikavěji však a celý rok nesla se vůně nad dřevěnými schůdky k této podlážce, jež měly vrchní světlo kusem skla mezi šindely. Nad schůdky a kolem nich visely a ležely snůpky a balíčky matčina léčivého koření. Cosi tajemného jsem viděl v tomto nejvyšším zákoutí pod samou střechou, na schůdkách nahoře vrchním světlem kalně osvětlených, dole v temnu se ztrácejících, v té osamělosti a v tichu, mezi suchými květy a kořením. V tom rmenu, zeměžluči, arnice, vodním jeteli a co tu vše páchlo, našel jsem jednou v letě jako školák tenkou knížku švabachem tištěnou.

Byl to otisk nějakého kázání. Kdo je složil, jak se tam dostalo, jsem nedbal a nevím. Ale to se pamatuji, že jsem začal číst a vydržel v tom teple a dusnu, v těžké kořenné vůni a četl a četl v divném omámení stránky nábožného horlení. Dnes už nic z něho nevím, až na jediné slovo, „rozdíl", jež mně bylo podivno, tu že se končí rozdíl (kázání), o tom že promluví v rozdíle druhém.

A zase dolů temnem půdy, kolem komínu a kolovratů, kolem sešlého chomoutu, starého železa a haraburdí na síň, na světlo ven dál záspí kolem chléva, z něhož mně pouštívali za časných letních a podzimních jiter i odpoledne starou „štrýmu", černou „lysku" zlou, která „dusila" (trkala) a ještě jednu, dvě krávy a nějaké jalůvče. Honil jsem je městečkem na pastvu dost dalekou, ale s krásným rozhledem na Bor, Kačenčiny hory*) a přilehlé lesnaté kopce; jen půl honiny bylo odtud přes hranice do Pruska. Přiznám se, že mne má skotácká služba dost často netěšila, a neměl jsem radost ani o prvním výhonu v roce, když ozdobili ohony mého stáda červenými stužkami, aby ho nikdo neuřkl.

Dál, salvo honore, račte prominout, kolem louže u kolny, přes kterouž to louži vedlo prkno ke stodole. A tam byl jednou můj pád či skok, ale byla i záchrana před brslenkami. Musil jsem je jako hoch nosit, neboť byly trvanlivější nežli obyčejné štruksové nohavice. Říkalo se brslenky, ač se nestkvěly jasně žlutou barvou jako dřevo brslenu. Černé byly a zavazovaly se řemínky u kotníků. Nerad jsem je nosil, protivny mně byly — A tu jednou, když jsem se hnal přes to prkno, skočil jsem mimo, do té louže. Po té lázni, když brslenky usušili, seschly se a ztvrdly tak, že byly jako pláty rytířského brnění. A víc mně jich už nedali.

Chlév ještě pod střechou obytného stavení; v přístavku hned za chlévem konírna. Chlév jsem míjel, konírnu navštěvoval. Mívali jsme obyčejně dva koně. U nich jsem často dlouhé chvíle vystál, přehlížeje si je, pozoruje jak chroupají obrok, jak jim ve spáncích lupá, nebo jsem je hladil po boku, po měkkých nozdrách, když hlavu obrátili, bělmem blýskli, oči na mne upřeli, moudré, velké oči. Rád jsem pomahal strýci je strojit, to jest podušku pod chomout podávat, udidlo do tlamy vkládat, podpínku zapínat, k vozu je vodit, zapřahat je. V tom jsem měl nejvíce zvůle ve čtvrtek ráno, když jsem se nemusil chystat do školy, neboť tenkráte jsme měli prázdno ve čtvrtek celý den, nic však ve středu a v sobotu.

A ještě větší radost, když mne strýc na koně vysadil, když jsem jel z pole rejtharsky nebo když letního času jsme brodili. Tu neměl kůň chomoutu a postroje na sobě, jako když jsme se vraceli z pole; holý byl, bez sedla, jen v ohlávce s otěží. Ale jak se to jelo za prvního soumraku, když se dal do klusu zahradou, širokou mezí pod stromy dolů k řece! A jak bylo pěkné, když opatrně vstoupil do řeky, šíji nahnul a dlouho pil z řeky, Medhuje, tenkráte ještě nezkalené, továrnami nezkažené, v jejíž proudivé, studené vodě prohánělo se hojně lipenů i pstruhů, když se pak brodil proti proudu do hlubiny ve „strži", až voda vysoko a bíle stříkala v pravo, v levo!

V pravo, v levo, na obou březích samá vrbová houšť a vysoké, košaté olše nad ní. Pod nimi u břehů se již černalo, mezi nimi, nad vodou šero houstlo a za stromy na pravém břehu hořely večerní červánky, řeřavě svítily v setmělých korunách. Dál nikam nevidět z toho zákoutí. A ticho. Voda proudila, kůň v hlubině již nestříkal, jen hlasně oddechoval a frkal vznášeje hlavu do výše nad vodu. A pak když vyrazil zase na sucho, když se otřásl, jak chvatně klusal nebo i cvalem uháněl mokře lesklý sadem ku stavení,

*) Vrchmezí.

nad než mezi stemnělými stromy klidně vystupoval večerní kouř!

Za konírnou pod kolnou v šeré, roubené místnosti, kdež stával mandl, býval můj arsenál, sklad mé zbraně, dřevěných šavlí, mečů a kuší ze šindelů; tam stály také praporce z malovaného papíru, který jsem kupoval za krejcary vysloužené u oltáře, ministrováním. Tu se scházelo hojně „mužstva", až naši broukali, že „celý hořejší konec" sem vodím, že se to za mnou jako ocas táhne. Odtud jsem vodil bojovníky do pole, na bojiště, zvláště r. 1859, kdy italská vojna také nás kluky rozněcovala, zprávy o ní, hrubé obrazy bitev u Magenta, Solferina, tenkráte, kdy se tolik hovořilo o Kalivardovi (Garibaldim), když slavného italského vlastence malovali na jarmarečných obrazích jako loupežníka. Ale bojovali jsme jako strany bezejmenné, ne rozděleni na Italy a Rakušany. O Rakušanech, o Rakousku tenkráte u nás hrubě nevěděli, nikdo ho tak nejmenoval; r. 1866 mluvilo se v naší krajině jen o Češích a Prajzích, „Češi" že vyhrají a pak že „Češi" dostali bití.

Za těch našich bitev došlo někdy tak jako mezi hrdiny před Trojou až i na kamení. V jedné takové srážce (strhla se na spáleništi prve již jmenovaném), když jsem v čele svého „houfu" hnal se prudkým útokem, přiletěl kámen a rovnou na ohradu mých zubů. A jeden z nich nevydržel. Kámen ho přerazil; půlka zubu vyletěla mi zrovna na dlaň. Rozumí se, že tak vážné poranění samého vůdce, jemuž i ret okrvavěl, zarazilo útok i bitvu samu. —

Kolem „arsenálu" pod kolnou na zahradu. Ale, prosím, dovolte několik slov také o té kolně; bylať to kolna vzdychajících, ba bolestně vykřikujících. Ale jen v neděli ráno, a jen po ranní, kdy zbečnický Vlach, sivý zpěvák, jenž v kostele, jakož i o poutnických processích předzpěvoval, měl tu pod kolnou svůj atelier. O ranní zpěvem chválil boha, tady po ranní železem vládl, bolestí krotil bolest. Trhal zuby vesničanům. Po celé kollatuře znali jeho nedělní officinu pod naší kolnou.

I já jsem ucítil jeho umění; ne tam pod kolnou, ale u nás ve světnici, když jsem jednou v neděli hlídal „boží dar". Nějaký zub mne brněl. V tom stavil se u nás zbečnický Vlach jda do kostela na ranní. Naši pracovali u pece, ve světnici jsem byl sám. Po mé ztrápené figuře poznal hned, co mně je. A hned jsem musil ukázat zuby, a také ihned se dal do operace, ačkoliv jsem se o ní ani slovem nezmínil. Zdařila se, ale — na jadrném, zdravém zubu. Vylomil jej. A hned pak pospíchal do kostela. Já zas k peci, ukázat, co se stalo. Otec se nad míru rozhněval. Rozběhl se do světnice na Vlacha; když ho tam nestihl, zamířil rovnou jak byl u pece, v zástěře, se mnou přes cestu do bednářova domu, kde bydlil felčar Doležal. A ten mínil „tudy tady", jak svou řeč proplítal, že by „tudy tady" zub se mohl ještě ujmout. I vrazil mně ho do dásně dosud krvácející.

S tím zasazeným zubem jsem chodil nějaký den; opatroval jsem jej, ale „tudy tady" přece se neujal. —

VI.

Teď kolnou ven na zahradu. Tenkráte byl tu jediný vchod. Dnes vede úpravnější přímo ze silnice. Před námi rozlehlý, širý sad a od toho v pravém úhlu jeho druhá část podél řeky k jihu. V hořejším větším sadě za stavením dva kousky pole v pravo v levo od stromořadí v široké mezi vedoucí dolů k řece. Dvě pole a ostatek kolem všechno trávník, zeleno a zeleno, a v něm všude strom a strom i v poli na pravo. Samé ovocné stromy a mnohé z nich ctihodného věku, zvláště jabloně a hrušky „vovesnice", „smolinky", „jakubky", „voňauky", „buchyně" „makouky", „starý ďouky", tvrdé „beranky". Těm dala jméno náboženská nesnášelivost, jež evangelíkům pro jejich houževnatost u víře potupně přezdívala „beranů".

Na dolejší části zahrady ovocných stromů řidčeji; za to však dost divokých, rozložité javory, dva obři jasany svými korunami nade všechny vysoko povznešené. Opodál místa, kdež dnes u řeky stojí lázničky, kterých tenkráte nebylo, výše ke strži šeřila se skupina mladých olší. Pod nimi zahrabali našeho psa Mettrnicha. Zastřelili jej, neboť vzteklina se začala na něm jevit. Vzpomínám tu na něj pro jeho jméno dané mu jistě r. 1848 po všemocném ministrovi.

Skupina mladých olší tady u strže a dále po břehu, kraj celé zahrady jaká houšť olšin a vrboví, pod vysokými, starými olšemi, keře klenové i zbloudilá sem kalina i brslen! Divoký chmel ovíjel ty houštiny, houpal se na nich, když je vítr rozkolébal, splýval s nich hebkými, vláčnými guirlandami dolů k vodě, k proudivé, čisté řece, nad níž přes tu chvíli se ledňáček zableskl v poletu jako drahý kámen a překmitovaly se a honily kovově modré vážky. Někdy lipen se vymrštil nad vlny, někdy pstruh s rudými tečkami na lesklém, bělošedém boku.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

VÁCLAV KROFTA:

NÁLADA.

Dnes na obloze mráčku nezříti,
na lukách květy nezašumí stvoly,
jak hrouda zlata chvílí zasvítí
sklo nebo plíšek pohozený v poli.

Luk svěží lem i vrchů obrysy,
vše před zrakem se v žhavých barvách mění,
vše ozářeno jako kulissy
při nevídaně slavném představení.

Silněji voní nežli jindy les
a každá věc jak všední šat by svlékla;
i okna září mého domku dnes
jak láva žhavá kdyby po nich tekla.

Kdes na paloucích luční koníci
k polední písni krovky ladí spěchem,
a motýly a včely zvonící
květ šalvějový medným vábí dechem.

I vůně ostřic jak by sesládla,
v svůj výdech mísíc lučních květů něhu,
a koketněji do vod zrcadla
dnes jak by olše pohlížely s břehu.

Žár slunce žehne mocí plamennou,
že zdá se ti, jak vlivem jeho síly
vše chvělo by se štěstí ozvěnou,
a jak by v tuto posvěcenou chvíli

tvor přestal tvoru chystat úklady,
svou pozbyv náhle každou vlastnost stinnou.
Máť všecko vůkol slávu nálady,
jež ovládá tě skvělou před hostinou . . .

KDYŽ MLÁDÍ UNIKÁ.

Všecko tebe rozesmutní časem,
sníh-li už se sype do vlasů,
i ta láska se svých kouzel jasem
i ten život plný zápasů.

Vše je jiné nežli za dnů mládí . . .
Přeludy a snění nádheru
dnes už stěží v harmonii zladí
přitlumená krása večerů.

Vyjdeš klidný rozvoněných do niv,
když se slunce nebem rozklene
— nad hladinu vod však hlavu skloniv,
čelo spatříš, vráskou zbrázděné.

Tam kde v klasy tvá zrát měla setba,
pole spatříš zvěří zdupané,
zříš, že leží dočasnosti kletba
na všem zde, co po nás zůstane.

A když občas klid se duší sklene,
vrátit chce se v dávných teplo let,
i ty žaly, dávno přebolené
jak by chtěly znovu zabolet.

Vždyť i srdce už se odmlčelo,
bezstrunná jak loutna v koutě kdes;
domřelo, co na rty píseň schvělo,
dávno v mýť snů proměnil se les.

Vzpomínek jen občas hudbou jemnou
šelestění zazní alejí,
milenky kde scházely se se mnou
v dobách mládí, v dobách nadějí.

Z dob těch jak bych ještě tušil sálat
teplo vášní časem do lící —
leč to už jen ozvěnou zní nálad,
jež je těžko slovy vyříci.

Přijdou ještě radosti snad nové,
bez vášní však, bez hýřivých vnad,
— stejně jako růže zářiové
nejsou s to už léta slávou vzplát.

* * * * * *

JOSEF KRÁL:

DOJMY Z CEST PO EGYPTĚ.

(Pokračování.)

Také se ovšem v Egyptě mnoho bořilo z „praktických" ohledů. Jest na př. žalostno, že v Alexandrii, městě, které v starověku hned po svém založení Alexandrem Velikým stalo se střediskem obchodu egyptského, které bylo po 300 let sídlem dynastie Ptolemaiovců, za jejich vlády ohniskem řecké literatury a v době křesťanské místem pro rozvoj východní církve nad míru důležitým, neudrželo se z těch dob téměř ani památky. Místa, kde stála slavná bibliotheka alexandrijská, museum, v němž na útraty královské živeni byli vynikající učenci, kde stály královské paláce a chrámy a proslulý maják, lze určiti jen podle popisu Strabonova. Ještě Harant viděl v Alexandrii starý a dosti nákladný palác, prý Alexandra Velikého, vedle něhož stály dva obelisky, a Pompejův sloup, stojící asi vlašskou míli za městem. Po paláci, vlastně chrámu Caesarovu (Caesareum), před nímž stály oba ony obelisky, není dnes ani stopy. Jeden z obelisků je nyní v Londýně, druhý (tak řečená jehla Kleopatřina) od r. 1880 v New-Yorku. O něco dále stála ještě do r. 1905 „římská věž", která odstraněna s ostatními starověkými zbytky při stavbě nábřeží, toho roku prováděné; překážela prý, jako mnohé staré památky v Praze, kommunikaci. A tak zbyl ze starověkých památek v Alexandrii jen sloup římského praefekta Pompeja, postavený na počest císaře Diokletiana r. 302 po Kr., podzemní chodby slavného Serapea, chrámu boha Osiria-Serapia, v jehož dvoře původně onen sloup stál, a staré blízké podzemní pohřebiště z druhého století po Kr. Na místě staré, výstavné Alexandrie stojí dnes moderní město s malou čtvrtí arabskou bez budov a památek umělecky cenných, s okolím málo vábným, město, z něhož každý cestovatel po krátké zastávce prchá. Maně se tu každému vtírá myšlenka, jak budou cestovatelé prchati jednou z Prahy, až všecky staré památky, překážející kommunikaci, padnou bořící vášni za obět a na místě starého, malebného města prostírati se budou nudné přímé ulice a moderní domy stavěné nevkusně, až zkrátka stará Praha vyrovná se svým dcerám, Vinohradům, Smíchovu, Karlínu a Žižkovu.

Moderním požadavkům obětován také překrásný a malebně položený chrám Isidin na ostrově Filai za Assuanem. Ostrov ten zvedal se z vod nilských jako půvabná oasa, palmami bujně porostlá, uprostřed černých a rozervaných skal podbřežních. Vystavěním vysokého zdýmadla za prvním kataraktem nilským, které zadržuje vodu nilskou, potřebnou k zavlažování půdy v době, kdy Nil není rozvodněn, zřízena sice nad Assuanem veliká vodní nádržka, jejíž vodou lze zavlažovati nyní mnohem více půdy než dříve, což zajisté pro hospodářské povznesení země jest věc nemalého významu, ale zároveň zničen nejkrásnější koutek horního Egypta a docela dobře zachovaný egyptský chrám. Ostrov Filai jest nyní větší část roku zatopen, rostlinstvo na něm buď již zhynulo nebo dosud hyne, chrám pak sám jest skoro do polovice pod vodou. Ježto egyptské budovy nemají hlubokých základů, nýbrž stavěny jsou na písku, podrývá toto zavodnění základy a jistě přese všeliká ochranná opatření za nějakou dobu způsobí zřícení chrámu. Nyní zdýmadlo assuanské ještě zvyšují, aby se u Fil mohlo nadržeti mnohem více vody; až se stavba provede, octne se chrám v položení ještě horším. Vidí-li kdo toto dílo zhouby, napadá ho myšlenka, nebylo-li technickému umění možno i vyhověti potřebám nové doby i zachrániti starověkou památku a celý ten malebný koutek Egypta tím, že by se bylo zdýmadlo postavilo o něco výše. Snad to nebylo možno, snad se však také, jak tomu bývá často i u nás, necenily dosti staré památky. Neúcta k starším dobám jest teď obecná; a přece jsme těm, kteří před námi pracovali v jakémkoli oboru lidské práce, a tím učinili možnými moderní pokroky v oboru vědy, umění i průmyslu, povinni vděkem a máme památku na ně i díla jejich, pokud nejsou ještě zničena, uchovávati i potomkům. Nepřál bych pracovníkům nynější doby, aby došli od potomstva téhož nevděku, s jakým se leckdy chovají k svým předchůdcům.

Stavitelské památky staroegyptské, hlavně chrámy, vyznačují se proti řeckým a římským mohutností a rozsáhlostí, staroegyptské umění konservativností, ba mohli bychom říci ztrnulostí; jak se stavělo v staré době staroegyptské říše, tak se stavělo i v dobách pozdějších, ba i v době řecké a římské. Rozdílu v provedení je málo, ba již v staré době říše (kolem r. 3000 př. Kr.) jeví se v umění úpadek. Reliefy, jimiž jsou pokryty stěny chrámů i hrobů (na př. hrobu Tiova a Mererukova v Sakkáře, staré to Memfidě), pocházejících ze starých dob páté a šesté dynastie, vyznačují se provedením neobyčejně jemným a přiroze-

ným. Nejstarší sochy při vší své ztrnulosti jeví v tváři charakteristické individuální rysy, kdežto na reliefech i sochách z dob pozdějších není již viděti snahy po individuálnosti; jsou jen bezduchým opakováním starších vzorů, spíše řemeslným než uměleckým. Nejlépe sezná tento nápadný rozdíl, kdo srovná na př. známou sochu krále čtvrté dynastie a stavitele jedné z velikých pyramid Chefrena, dýšící životností, s četnými sochami Ramsesa II., krále 19. dynastie (kol r. 1300), jež mají obličej tak nevýrazný, že by mohly představovati i kteréhokoli jiného krále. A takových příkladů a dokladů bylo by možno uvésti poměrně hojně. Při této ztrnulosti staroegyptského umění nejeví zachované chrámy podstatných rozdílů: kdo viděl jeden, viděl vlastně všecky. Jeden nebo několik dvorů, obemknutých sloupy, po případě sochami, několik velikých síní, zdobených rovněž hojnými sloupy, a na konci chrámu vlastní svatyně, tmavá a poměrně malá (úplně je zachována v chrámě v Edfu), zpředu vchod se dvěma mohutnými pylony, před nimiž stávaly kolosální sochy králů, stavitelů chrámu, po případě i štíhlé obelisky, na všech plochách ohromných stěn reliefy, na nichž obrazy králů i bohů výškou svou třikrát převyšují obrazy ostatních osob — toť obraz kteréhokoli chrámu staroegyptského, jen málo tu nebo onde měněný. Ohromný chrám v Karnaku jest vlastně souborem několika chrámů, stavěných v různých dobách. Celek působí vždy svou utlačující, chmurnou mohutností, ne půvabem detailů, zcela jinak než stavby řecké i římské, jež i tehdy, když byly dosti veliké, vyznačovaly se lehkostí a vzdušností, a při nichž každý detail přispíval k ladnému dojmu celku.

Staroegyptské chrámy byly ovšem původně omalovány; i reliefy jejich i hlavice sloupů i stropy mají dosud tohoto malování hojné stopy. V původní podobě vypadaly tedy asi veseleji než v nynějším troskovitém stavu, ale vlastní ráz jejich byl tím asi málo změněn. Těžký ráz staveb, jistě úmyslný, tím se neodstranil, jen snad zmírnil. Někdy působí tato úmyslně hledaná mohutnost až nepříjemně. Ve veliké sloupové síni chrámu Ammonova v Karnaku, dokončené za Ramsesa II., stojí 134 sloupy v 16 řadách, na nichž původně spočíval strop. Sloupy ty, 21 *m* vysoké, mají dílem 8, dílem 10 metrů v objemu, tak že je tři lidé sotva obejmou. Tyto nemotorné sloupy stojí tak blízko u sebe, že jeden překáží druhému. Připouštějí průhled jen v přímé čáře, na stranu jej zamezují, tak že celou obrovskou síň nelze ani přehlédnouti. Tu vskutku pro stromy není viděti lesu. Umělec přílišnou mohutností sloupů vlastní svou stavbu takřka zničil, rozděliv ji na řadu úzkých chodeb, ohraničených přímými řadami sloupů. Dobře charakterisoval takové síně již Strabon slovy: „Bývá v chrámě i síň s mnoha sloupy, jako na př. v Memfidě, úpravy barbarské. Neboť až na to, že jsou sloupy veliké a hojné a v četných řadách, nic nemá taková síň půvabného a malebného, ale spíše prozrazuje z b y t e č n o u p r á c i."

Nemile působí v chrámech egyptských, že obličeje na mnohých reliefech, zvláště obličeje bohů a králů, jsou s velkým namaháním otlučeny, často až k nepoznání. To pozorovati lze i na mnohých sochách v chrámech. Činili to křesťané, když staré chrámy pohanské měnili v křesťanské chrámy a kláštery. Chtěli v nich zahladiti veškeré stopy po obrazech skutečných nebo domnělých božstev; dovedli povaliti a na kusy rozraziti i kolosální sochy dřevěnými klíny do nich vraženými a pak navlhčenými. Za to pokrývali často stěny chrámů omítkou, na níž malovali obrazy svatých (na př. v Luxoru). Starověkým památkám stala se tím často ujma nemalá.

Nelibý dojem působí také často nepříjemné okolí, ve kterém se chrámy nyní octly a které pochmurnost jejich často ještě zvyšuje. Některé jsou hluboko pod nynější půdou, jež se za tolik století značně nanesla; pěkný chrám luxorský byl z veliké části zasypán a jeden jeho roh, na němž stojí mešita, nemůže býti dosud vykopán. Jiné, jako chrámy v Edfu a Esneh, jsou uprostřed nebo na blízku novějších sídlišť, v okolí plném prachu a neladu. Jiné, jako chrámy starých Theb, octly se v poušti. Lepší okolí mají chrámy karnacké, v jejichž blízkosti jest dosti stromoví a zvláště palem, dodávajících i troskám vlídnějšího vzhledu. Právě na egyptských chrámech osvědčuje se správnost tvrzení, že stará památka trpí a působí jiným dojmem, octne-li se změnou poměrů v jiném okolí.

Daleko zajímavější než chrámy jsou staroegyptské hroby; patří k nim i pyramidy, obrovské to hrobky královské z nejstarších dob staroegyptské říše. Jest jich po levé straně Nilu na kraji libyjské pouště hojně, větších i menších, z veliké části zdaleka viditelných. Nejznámější jsou arci pyramidy u Giseh, asi hodinu vzdálené od Kaira, užije-li se elektrické dráhy, vedoucí z Kaira až skoro k nim; největší z nich jest Cheopova. Ve všech cestopisech líčí se a znázorňuje jejich velikost a přece, ani jsouce viděny z daleka, na př. z citadelly kairské nebo blízkého pustého vrchu Mokattamu,

ani pozorovány z blízka, nepůsobí tím dojmem, jakého by pozorovatel očekával, ač rozměry jejich jsou vskutku obrovské. O pyramidě Cheopově, která je dosud 137 *m* vysoká, říká se, že plocha jí pokrytá je sedmkrát větší než plocha dómu v Kolíně nad Rýnem a že by v ní bylo dosti místa pro chrám sv. Petra v Římě i s jeho kupolí a laternou. Ale pyramidy stojí v rozsáhlé rovině na konci pouště, v jejich blízkosti, nehledíme-li k nízce položenému hotelu, zvanému Menahouse, jenž se pod nimi ztrácí, není většího předmětu, se kterým by pozorovatel výšku jejich mohl srovnávati a odhadovati, a proto nechtě výšku i rozsah jejich podceňuje. Kdyby pyramida Cheopova stála na př. na místě našeho Petřína, jenž se nad hladinu Vltavy zvedá stejně vysoko (139 *m*), jistě by proti okolí ohromná její velikost vynikla, jako nad své okolí vyniká kolínský dóm nebo svatopetrský chrám. Ale na širé pláni, na jejímž konci stojí, velikosti jejich takřka ubývá. Teprve kdo pozoruje ohromné balvany, z nichž jsou pyramidy vystavěny, nebo hrubě zpracované neobyčejně velké desky žulové, jimiž jest ještě dole obložena pyramida Mykerinova, nebo kdo snad na Cheopovu pyramidu vystoupí, ocení náležitě jejich velikost. Sám jsem se toho neodvážil, ačkoli slezení této pyramidy, arci za pomoci dvou až tří Arabů, není prý příliš nesnadné; měl jsem dosti na obtížném lezení po balvanech jejích až ke vchodu chodby, vedoucí do jejího vnitřku ke komoře, kde leželo kdysi tělo Cheopovo, ačkoli vchod ten není zrovna příliš vysoko nad její základnou.

Také známé kolosy Memnonovy v starých Thebách, stojící nyní volně v rovině, vlastně sochy krále Amenhotepa III., skoro 20 *m* vysoké, nečiní toho dojmu, jakého bychom čekali. Na obrazech vídáme je často o samotě, uprostřed Nilu, jenž za svého rozvodnění dosahuje až k nim a za ně, ozářené magickým světlem měsíce; my je viděli v dubnu za nejnižšího stavu nilské vody, uprostřed požatého obilí trčeti z holé půdy; odrážely se dosti ostře jako šedé rozbité a otlučené hromady balvanů, na sebe nakupených a majících podobu sedících soch, od žlutavého pozadí libyjských hor, proti jichž výšce se v rovině takřka ztrácely. Dokud stály před budovou, k níž náležely, působily jistě silnějším dojmem. (Pokračování).

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

Román.

(Pokračování.)

Do síně vešel malý zavalitý človíček s chomáčkem šedivých vousů pod bradou. Přinesl basu na zádech, opřel ji o zeď a vešel do světnice učitelovy dýmaje z krátké dřevěné lulky. Učitel strašlivě se rozkašlal, sotva uviděl dýmku, ale mužík nedbal, usedl na židli právě u postele nemocného, oběma rukama pleskl si na kolena a zamžoural chytrýma očima. Ani čepice nesmekl, jenom s levé strany ku pravé ji pošoupl.

„A tak, pane učiteli," začal, „vzkázali ze Stražova, — je tam jarmark zítra a přijeli Bavoráci, Němci, chtějí mít veselo dnes — co? Němci chtějí muziku, protože tam u nich pořádné muziky za rok neuslyší. Vzkázali — tak jdu. Bude tam Klíma ze Stropečka, a Formánek a Mates — no, celá banda, jen první housle scházejí. Což oni, pane učiteli —?"

Nemocný jenom rukou mávl, dusil se. Paní učitelová vzdychla. „Ale kdež! nejde to, mistře Kocuro. Před týdnem ještě byl tady v hospodě, hrál, ale přivedli mi ho polomrtvého domů. Bída, bída! Ještě tohle ke všemu, nemoc! Od muziky přinesl aspoň vždycky nějaký dvacetník a teď i to odpadne — bída!"

Mistr Kocura, řemesla švec, zakýval hlavou. „Špatně vypadá, špatně, pan učitel. Med by měl užívat a řeřichu a na lačný žaludek vždycky ráno lžičku zeměžluče. Ale jak my bez houslí?" Znova si pleskl po kolenou, přimhouřil oči a řekl: „Slyšel jsem, že přišel pomocník —"

„Hm, ano, pomocník!" opakovala paní učitelová a pokrčila rameny. „Přišel jako krajánek, s uzlíčkem. Housle nemá."

Mistr podíval se na stěnu za postelí — visely tam učitelovy housle, staré, černé. „Ale hrát umí? Jak by neuměl, když chce být kantorem — hehe! Pane pomocníku!" Fojtíka zahlédl otevřenými dveřmi. „Umíte hrát housle — prim?" Fojtík přisvědčil nevěda, oč se jedná. „A tohle — mohl byste jít se mnou do Stražova, bude tam veselo, shánějí muziku — jdu tam, pojďte se mnou!"

Že by mohl odříci, ani se Fojtíkovi nezazdálo, jenom namítl: „Houslí nemám!"

„Pan principál půjčí!"

„O, ne!“ řekla vážně paní učitelová. „Housle půjčit — ne! Opije se, housle rozbije, struny přetrhá.“

Mistr Kocura domlouval velmi přesvědčivě neochotné hospodyni.

„Ne! — housle půjčit? Ne!“ byla jediná její odpověď.

„A co s houslemi, co?“ řekl konečně mistr rozdrážděn. „Tady visí zbůhdarma bez výdělku a mohly by vydělávat — či ne? Nemám pravdu? Co?“

Trochu se zarazila, zamyslila a po chvilce váhavě pravila: „Dobrá — půjčím, ať dá zlatku!“

„Šajnů? Ano!“ Kocura pleskl na kolena.

„Ne — stříbra!“ ještě volněji doložila.

„To je moc! To je moc, paní učitelová! Zlatku šajnů dostanete! Slyšíte, mladý pane?“ obrátil se k Fojtíkovi, který mlčky poslouchal a teď se zhrozil skorem.

„Zlatka! — Kde bych já —? Nemám nežli —“

Kocura se rozchechtal. „Nemáte? Nu, ano — ale budete mít, housličky vydělají, umíte-li jimi dobře zápolit. A zítra — no, zítra nevím, vrátíme-li se — ale nestarejte se, odvedete paní principálové housle a zlatku k tomu. Lepší zlatka nežli nic, ne-li paní učitelová?“ Rozjařen úspěchem zašeptal Fojtíkovi: „Až tadyhle starý umře, koupíte si housle po něm. Bez houslí jaký kantor — či ne?“

Za chvilku na to šel Fojtík s mistrem Kocurou pěšinou mezi lesy ke Stražovu, městečku hodinu cesty vzdálenému. Šel, nevěda kudy jde — tak neočekávaně všecko se to sběhlo. Kam jde? Co se bude dít? Housličky tiskl pod pažím. Jak si vždycky přával housle mít! Své vlastní housle! Co to povídal mistr Kocura, že si je koupí, až starý zemře? A zlatý šajnů má zaplatit? Kde vezme takový peníz? Šel, protože Kocura řekl: pojďme! Mistr kráčel před ním s basou na zádech, cupaje krátkýma ohnutýma nožkama jako o závod. Chvilku pokuřoval, chvilku hvízdal.

Stmívalo se už a z lesů vál chlad večerní, cítil jej Fojtík pod lehounkým kabátem. Podle cesty vysoké jedle s obou stran v černou hradbu splývaly v rostoucím šeru. Nad nimi na jasném pruhu čisté oblohy vyskakovala hvězdička za hvězdičkou. Fojtík šel mlčky, jen housličky pod pažím svíral. Tak se mu všechno zdálo na světě divným! Nějaká tíseň padala naň z těch studených stínů, ze smutně nehybných a němých lesů. Díval se k nebi k hvězdičkám, jak probleskovaly mezi větvemi nad úzkou cestou. A všechny myšlenky jeho soustředily se konečně v jedinou vzpomínku na Rozinku tam pod starou hrušní.

Najednou mistr Kocura se rozpovídal. „Hned tam budeme — tamhle, — vidíte světýlko před námi? — už je Stražov. To v hospodě svítí. Hospoda je veliká, slavná. „U švihovského erbu.“ Tam Němci z Bavor zapadají. Němci mají peníze. Kdepak tady u nás, tam v Bavořích je peněz! Oh, jemine! Přijdou, dají si zahrát a dvacetníky nepočítají, takhle — plnou hrstí! To je něco jiného, nežli když si dá chasník za dvacetníček zahrát solo a solo aby trvalo hodinu.“ Bayoráci jsou páni, — uvidíte. Jsou divní, no! — no! zabit člověka, to u nich není nic, nože mají v holinkách — ale platí dobře — všem! Muzikantům, holkám — no! Hrál jste už někdy při muzice? — Myslím v hospodě, víte? Když je veselo — o posvícení? Ne? Jenom na kruchtě? To je zle! Ale dovedete písničky: Když tě vidím, má panenko —? nebo — zazpíval chraplavým hlasem: „Naše Káča pláče — co je jí? ukradli jí sukni zloději!“ to mají Bavoráci rádi, české písničky se jim líbí — No, jak pak byste nedovedl, vždyť jste kantor. A nepijte s počátku moc — víte, aby to přece šlo do taktu — po půlnoci — no, to už —“

Fojtík naslouchal napomenutím, odpovídal jednoslabičně — vzpomínka na Rozinku se vytratila, myslil, co as naň čeká. Bude to pěkná noc mezi neurvalými chlapy, kterým má hrát. Nikdy se mu nelíbily divoké zábavy po hospodách, nikdy v takových nebyl. Co tam lidé dělají? Pijou, oddávají se prostopášnosti, tančí, rvou se. A on jim má k tomu hrát! Hle, co povídal rektor: Každý kantor jednou nohou je v pekle! Stiskl pevněji housličky — ať tam dělají co chtějí, on bude hrát, jen hrát! zahraje si s chutí. Přece od něho nic více žádat nemohou?

Hospoda „u švihovského erbu“ stála na samém konci městečka, v údolí u potoka mezi zarostlými skalnatými stráněmi. Byla jednopatrová, krytá šindelem. Rozlehlé nádvoří s kolnou na zděných sloupech přeplněno do všech koutů vozy a vozíky kramářskými, košatinami a těžkými furberky formanskými pod plachtami. V přízemí byl veliký sál s trámovým stropem osvětlený několika olejovými lampami, na stěně upevněny ještě dvě — tři čadící lojové svíce — ale přece bylo tu šero skorem. A plno všelikého lidu všady, formanů, kramářů, obchodníků s dobytkem, kteří na zítřejší trh čekali; ženy v šátkách i prostovlasé, hrubé, osmahlé, křiklavé mezi tím. Seděli kolem stolů, jedli, pili, v karty hráli. Páchlo tu mastnotou, přeškvařeným lojem, dým tabáku čpěl, tak hustý a dusný, že svítilny v něm div nezhasínaly. Hluk a hovor, křik, hádka, výskání žen, řinkot sklenic a talířů, všechno

se míchalo v nesrozumitelný Fojtíkovi hukot, když vešel do vnitř a po schůdkách vystoupil na úzkou dřevěnou pavláčku zrovna u dveří pro hudebníky připravenou. Neviděl pro dým, který jej štípal do očí, až oslzel. Na pavláčce byli už hudebníci, — hubený fagotista, mladíček s flétnou — žid nějaký s houslemi, byl jak se zdálo podnikatelem a ředitelem na rychlo sebrané šumařské bandy. Klarinet, dvě trubky, buben, jak se co dalo sehnat.

„Tuhle vám vedu nováčka!“ řekl Kocura skládaje do kouta basu. „Učitel — eh, nu, pomocník — přišel dnes.“

„A hraje? Prim?“ ptal se žid.

„Hraje! jak by ne? Od čebo byl by kantorem. Jako anděl hraje, já ho slyšel!“ zalhal mistr.

Žid přešlapoval, pichlavýma očima prohlížeje si nesmělého mladíka, který nevěděl, jak se otočit, kam usednout, kam housle položit.

„A pak —?“ mistr Kocura přikročil k židovi. „Jak bude? Všichni rovným dílem?“

„Všichni rovným dílem!“ ozvali se muzikanti okolo.

Žid třepetal se. „Ne, ne, pánové! Já vás pozval, já přece —“

„Všichni stejným dílem, anebo nezačneme, nebude muzika!“ rozhodl Kocura za souhlasu bratrů muzikantů.

„Aj, aj!“ krčil se žid, „já slíbil už hostinskému. A tenhle mladý pán, — kdož ví, umí-li —?“

„Co? Jako anděl!“ ujal se Kocura Fojtíka.

„Ať zahraje!“

„Zahrajte, pane učiteli, na zkoušku!“ souhlasil a docela přesvědčen o dovednosti svého chráněnce zapálil dýmku a usedl vedle basy. „Zahrajte třeba tu: Už mou milou —“

Fojtíkovi slzely oči v kouři, na pavláčce pod stropem bylo horko, pot mu vyrážel na čele a bylo mu úzko z toho hluku a hlaholu dole.

„Zahrajte!“

Vyzvání přišlo vhod. Zdálo se mu, že je v cizím světě, kde nikoho nezná, jen ty housle pod pažím jakoby přátelsky se k němu hlásily. Naladil je, vyzkoušel ton a zahrál. Zapomněl kde je — zvuk houslí byl lahodný a zvučný. Zlatka šajnů za večer opravdu nevelká cena. Hrál — bratři muzikanti poslouchali. A dole pomalu utichl křik a šum. Fojtík nevěděl o tom, hrál — hrál písničku za písničkou sobě pro potěšení; ztrácela se mu ze srdce úzkostlivá tíseň.

„Dost, už dost!“ žid mu zadržel pravici. „Vidíme — umíte, pane učiteli, jsem rád!“ zamnul ruce s trochou utajené závisti. Housle utichly. Dole zazněl potlesk a dupot. „Muzika! muzika!“ Muzikanti spustili skočnou. Fojtík opojen hudbou hrál ze starých ohmataných not, které mu podstrčili, nedívaje se kolem. Jak výborné housličky! Kdyby takové někdy měl!

Ze sálu vynesli stoly a lavice, tančilo se. Do tabákového dýmu přimísil se zvednutý prach. Muzikanti v přestávkách splachovali jej z plechových mázů.

„A proč nepije pan pomocník?“ všetečně ptal se žid.

„Slíbil panence Marii, že do půlnoci nebude pít!“ šibalsky se usmívaje, lhal Kocura.

„To zle!“ mínili druzí. „Muzikant nemá nikdy nic slibovat!“

Sál byl plný točících se lidských těl. Bůh ví, odkud se tolik ženských vzalo. Mladé, staré, prostovlasé, v červených šátkách, plenách a čepcích tancovaly s kramáři, komedianty, formany, s otylými Bavoráky. Jako když v proudu voda víří a točí se a stříká do výšky pěna — tak každou chvíli některou holčinu tanečník vyhodil do výšky, nad hlavu, až sukénky se zvedly, zavýskal, zadupal. Muzikanti hráli jak uměli, Fojtík viděl, že jsou to jen obyčejní, z nouze sehnaní šumaři. Žid, který si hrál na kapelníka, neuměl smyčec vzít do ruky, fagot s flétnou bloudily Bůh ví kde — ale Fojtíkovy housle spojovaly roztoulané tony, a tanečníkům bylo vše jedno, sami si notovali do taktu klapajíce podkůvkami.

K pavlači muzikantů vedly čtyři schůdky, na stolku u nich ležel cínový talíř, naň štědře sypaly se drobné peníze i dvacetníky i bavorský tolar se objevil. Až přes okraj padaly. V přestávkách muzikanti se dělili. Fojtík nepočítal, co mu dali páni bratři, ale cítil, že kapsa kabátu počíná jej tížit. Pořád ještě slzely mu oči, podíval-li se do sálu, viděl jen zmítající se rozvířenou spoustu lidských těl, nedovedl rozeznati jednotlivce. Teprve při delší přestávce (snad už půlnoc odbila, pomyslil si) odložil housle a rozhlížel se kolem. Byl na pavlači sám, muzikanti vmísili se mezi hosty, každý měl tu nějakého známého. Fojtík nikoho. (Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Už jich Klapzuba nevítal zlostným zavrčením, nýbrž jasným a zřetelným pozdravem „Salem alejkum!" Když mu někdo strčil za knihovní výtah do ruky dvě koruny, zabručel spokojeně „Bakšiš!"

Náhlé vzplanutí jeho katolické zbožnosti okamžitě uhaslo. Sestřičkám z okresní nemocnice zle se odsloužil za důvěru. Když se s nimi potkal, nejen že jim na jejich křesťanský pozdrav nepoděkoval, ale ani o klobouk nezavadil a vztekle zakroutil očima tak, že to velebná sestřička Pankracie tři dni odstonala. V křečovitých záchvatech zjevovali se jí jenom Turci, a Klapzuba v širokých červených nohavicích a s fezem byl mezi nimi. Sestřičky se nenadály, že takto skončí jejich krátká známost s Klapzubou.

O tomto kacířském chování dověděl se pan děkan. Zrovna v době, kdy slavnostně pokřtil v kostele Kohnovu dceru z náměstí, jež si brala berního oficiála a pro něho přestoupila. V době, kdy se chystal též krejčí Suk, helvit, navrátiti se do lůna páně děkanovy církve, kdy už chodil za tou příčinou na děkanství na katechismus, poněvadž vdova po kostelníku prohlásila, že si ho jinak nevezme, než když přestoupí.

Do těchto zřetelných úspěchů církevních vpadlo Klapzubovo odpadlictví jako puma. Kdyby byl Klapzuba vůbec kdy něco četl, byli by mohli na děkanství říci, že je to ovoce četby nemravných a bezbožeckých spisů, ale Klapzuba nikdy nic nečetl. Neměl ani času, aby četl. Ve dne, dokud slunce svítilo, seděl a nadával v listovně u pozemkových knih, v noci, kdy už slunce nesvítilo, sedal „u černého orla" v hospodě a hrál dardu. Zbytek noci do rána trávil po boku své manželky, která jej, nežli po návratu od „černého orla" usnul, ukolébávala domluvami, výstrahami a připomínáním věcí posledních, jež i dle písma jsou horší, nežli věci prvé. Byla to manželka řečná a žlučovitá. Když u Klapzubů hořela v noci za okny svíčka, nikdy se nikdo nedomníval, že Klapzuba bdí a čte bezbožecké spisy, nýbrž spíše a správně dle tmavého stínu na bílé plátěné záclonĕ v oknech hádal, že Klapzuba spí a jeho choť že už jen činí opatření, aby také mohla spáti.

Bezbožecké spisy Klapzubovu náboženskou zkázu nezavinily. Kořen zla tkvěl hlouběji, než v zapovězené četbě.

Také špatná společnost Klapzubu nemohla zkaziti, poněvadž poslední dobu vyhledával jen dobrou společnost. Jen okolo děkanství se otáčel, jako kajícník se choval, v kostele vysedával, s katechetou dardu hrál a v jednotě katolických tovaryšů o víncích a dýcháncích tančil. I slečinky z fary v kole provedl. Sestřičce Pankracii k narozeninám v okresní nemocnici osobně blahopřál. Tohle přece nebyl neznaboh, takhle se neznaboh nechová, naopak: Klapzuba byl poslední dobu vzorný křesťan a katolík.

Klapzuba se pomátl něčím jiným, zapadl asi někam do zednářské lóže, — můj bože, povzdychl si pan děkan ztrápeně — jsou takové pelechy, z nichž se šíří bezbožectví a nevěra. Klapzubu tam pomátli mohamedánstvím schválně, aby se vymstili faře bojující udatně s hydrou nevěry.

Dr. Cibulka vyslovil se „u černého orla" o Klapzubově chování se zřetelem na lékařskou vědu, že je Klapzuba postižen náboženským šílenstvím. Když se okolo dra Cibulky shlukla hospoda kromě nemocného Klapzuby, jenž se od piva nehnul, jakoby se ho doktorova přednáška netýkala, odůvodnil dr. Cibulka své dobrozdání tak důkladně, že sám na konec věřil, že je Klapzuba náboženský šílenec.

Dr. Cibulka byl staroliberál a proto byl už ode dávných dob děkanstvím podezříván, že je členem místní lóže zednářské. Duševní chorobu Klapzubovu odvozoval od zastaralého reumatismu a od náhlé a neočekávatelné příhody (neříkal od které), jež naplnila Klapzubovu duši ohromnou radostí. V hospodě „u černého orla" žasli nad vědomostmi dra Cibulky. Co řekl, souhlasilo se skutečností. Reumatismus Klapzuba měl, o tom vědělo celé město, a také nebylo tajemství, že byl postižen ohromnou radostí, z povýšení, jehož se ovšem ve snu nenadál.

Nepochopitelno bylo jedině, proč u Klapzuby propuklo náboženské šílenství v této formě. Ale i v této příčině lékařská věda neselhala. Dr. Cibulka dovozoval, že se Klapzuba súčastnil prvé rakouské bosenskohercegovské pacifikace, že za této, jako vůbec mnoho rakouských vojínů, poznal přednosti moslemínského mnohoženství, že si je oblíbil, jak u mladého člověka vrtkavých zásad je vysvětlitelno, že nynější anexe těchto zemí účinkovala naň účinkem zvratným. Proto Klapzuba, — vysvětloval dr. Cibulka vítězně — ze začátku byl ná-

boženským šílencem křesťansko-katolickým, a teprve když se dověděl o anexi, která v něm vyvolala řadu dávných a dojista milých vzpomínek, zvrátilo se jeho náboženské šílenství v koleje, nad nimiž všichni užasle trneme.

Klapzuba seděl za Cibulkovy řeči, jakoby se ho netýkala. Klidně vyfukoval z úst modrý dým své viržinky a nad ním na věšáku klidně trčela turecká čepice. Klapzuba sám osobně se za náboženského šílence nepokládal. Neměl na to potřebné přípravy vědecké jako dr. Cibulka.

Po Cibulkově řeči, která se záhy rozšířila po městě a všade vzbudila svým liberalismem ohromný rozruch, hnuli se i ostatní autority lékařské v místě. Místní lékaři nesměli se dáti zastíniti autoritou dra Cibulky, pod jehož rukama — jak jeho kolegové laskavě podotýkali — zejména šestinedělky snadno a rychle umíraly. Autorita Cibulkova musila se seschnouti, vědecký břídil musil býti umlčen.

Okresní lékař u hejtmanství dr. Stern vyslovil se už druhého dne, kdy se mu zpráva o Cibulkově přednášce donesla k sluchu, že Klapzuba je zcela normální člověk, ba, že je normálnější, než sám dr. Cibulka, jehož lysá hlava vůbec vykazuje podezřelé hrbolky. Dr. Stern, jenž byl hospitant mnoha slavných kursů, porodnického, očního, vnitřních i tajných nemocí, jehož hlava zjizvena byla nespočetnými zkouškami a zejména fysikátem (dr. Stern fysikát dělal čtyřikráte, než ho udělal), mínil, že je Klapzuba pouhý mystik a těmi že jsou i někteří básníci. Dle dra. Sterna zaměstnával se Klapzuba ve chvílích prázdně studiem východních mystiků, pročítal koran a cestopisy pana Františka Klementa, jenž mnoho Tureckem cestoval. Klapzuba, hledaje náboženskou pravdu, našel ji u Mohameda. Dr. Stern tvrdil, že nemá býti Klapzubovi bráněno, aby našed náboženskou pravdu, pravdy té miloval, že úspěchem bojů lidstva o umravněnost a mravní svobodu je především rovnost a svoboda vyznání. Jako nemáme zazlívati židovi, že je žid, tak nemáme zazlívati Klapzubovi, že je mohamedán.

Sekundář z okresní nemocnice, operatér dr. Prudič prohlásil, že je sice Klapzuba zřejmě duševně zatížen, pravou podstatu jeho nemoci že však nikdo nezná a nemůže znáti. Kdyby byl Klapzuba ochoten podrobiti se v nové operační síni nemocniční, na kterou loni povolil okresní výbor v rozpočtu šest set osmdesát tři korun, mozkové trepanaci, že by pak bylo lze s naprostou jistotou způsob a povahu Klapzubovy choroby určiti.

Sekundář léčil v okresní nemocnici ze všech lékařů nejradikálněji. Z jeho léčby vraceli se dvounozí pacienti o jedné noze, lidé se zdravými žaludky odcházeli jenom s jich zbytky, o uřezaných rukách, nosech a podobných maličkostech nemluvě.

Primář okresní nemocnice se o věci vůbec nevyslovil: byla mu Klapzubova nemoc příliš málo a dr. Cibulka byl mu jenom nezkušený lékař praktický, do jehož rukou přichází denně sotva jeden pacient.

Za tohoto stavu věci čekalo město rozechvěně, jak se o Klapzubovi vysloví okresní hejtman, jenž ku projevům vládního mínění užíval vinárny „u zeleného hroznu“. Lékařský posudek město už znalo a ten byl rozmanitý. Šlo nyní jen o úsudek právnický, a okresní hejtman sám považoval se za velmi bystrého právníka. Šlo o to, zdali okresní hejtmanství Klapzubovi povolí, aby své nynější náboženství vykonával tak, jak to předpisuje prorok tohoto náboženství. Zdali nebude Klapzuba nucen, aby nové manželky jako takové pojímal dle způsobu manželstev sedmihradských, tedy dle způsobu velmi nákladného a složitého.

Okresní hejtman, jako vůbec všichni okresní hejtmani, správně hned vytušil, že na něm jest, aby o zpropadené historii řekl slovo poslední, ale slovo dobře rozvážené. Proto musil především poznati právní podstatu sedmihradského manželství a literaturu o něm, aby neuškodil na reputaci vládě, kterou zastupuje.

Věc nebyla jednoduchá a nevinná, jak se na pohled zdálo. Okresní hejtman pátral v Manzovi, pátral v Budwinském a náležitého poučení o sedmihradských manželstvech nenalézal nikde. Zastavil tedy notáře Kotába.

Ptal se ho nejprve po zdraví, co dělá jeho paní znejmilejší, kdy pojede do Prahy a po dlouhých oklikách se zmínil, že má rozvedeného přítele, katolíka, jenž by se rád znovu oženil a neví, jak by věc zařídil, aby nebyl trestně stihán.

Notář se začervenal.

„A to by byl pěkný pořádek, pane okresní hejtmane,“ odpověděl rozhorleně, „to by dokázal každý. Když ho žena omrzí, aby se s ní dal rozvést a vzal si jinou. To by byl moc pěkný pořádek!“

Mínil dobromyslně, že se tímto konservativním úsudkem okresnímu hejtmanovi zalichotí a zalíbí. Domníval se, že vládní intencí jest, aby se obyvatelstvo spokojovalo s jedinou manželkou, aby nebylo rozvodů a dokonce ne sňatků za života jednoho z manželů. Domníval se, že i okresní hejtman musí dbáti, aby do manželstev nevloudily se bez-

božecké nepořádky. Okresní hejtman tuto snahu ihned pochopil. Poklepal notáři významně na rameno.

„Úplně s vámi souhlasím, pane kolego,“ pravil veledůrazně, kolegou oslovoval notáře jenom v okamžicích ohromného vzrušení, „sám já,“ pane kolego, jsem přítele s těchto věcí zrazoval, sám já! Jde mně a šlo mně jedině o právnickou podstatu tak řečených manželstev sedmihradských, o nic víc. Dlouho tuto otázku studuji a rád bych vyslechl i cizí mínění o této věci. Co vy soudíte, pane kolego, o sedmihradských manželstvech?“ (Pokračování.)

LITERATURA.

Jos. V. Sládek: „Dvě knihy veršů“. V Praze 1909 nákladem J. Ottovým. Stran 178 + IV, cena 3 K.

Opravdovým a milým překvapením pro ty, kdož v cyklech „Písně smuteční“ a hlavně „Za soumraku“ (viz II. díl Jos. V. Sládka Spisů básnických) spatřovali teskný životní básníkův epilog, bude tento nejnovější svazek „Dvou knih veršů“. Zladěna sice do tónů podzimních, místy provanuta i steskem a chmurou bolných vzpomínek, ale prozářena při tom svítivým azurem nejkrásnějších jesenních nálad, o kterých bájívá náš lid, že jsou dlouhými jary, pohlíží na nás vkusně vypravená tato kniha, jejíž první část („Nové selské písně“) už titulem se hlásí ke starým láskám básníkovým, zatím co část druhá („Léthe a jiné básně“) tíhne víc k intimní vzpomínce a k tesklivé lyrické meditaci. Kniha tato je novým krásným dokumentem, že milý básník náš celým svým lidským založením skláněl se žíznivě k voníci selské hroudě, o které zpíval už tolik zaníceně na samém sklonku let osmdesátých, a že ty jeho hluboké, zadumané rodné hvozdy dovedou k němu promlouvat stále vroucnějšími a lákavějšími šepoty. A cyklus o Léthe vrací nám zase Sládka ze „Zimního slunce“, meditativného, hluboko zabořeného do subjektivní tiché bolesti, ze které neslyšně vyrůstají složky hoře všeobecného, ale jaksi hrdinně usmiřovaného mužně trpěnou resignací.

Oddaný ctitel Sládkovy poesie vyvolá si „Dvěma knihami veršů“ řadu výrazných odlesků z celé jeho bohaté a složité umělecké dráhy. Zaznívá z nich tichá intimní lyrika „Básní“ a „Jisker na moři“, plná elegických a zádumčivých půltónů; je v nich (ve druhé části zejména) řada balladické a idyllické epiky, jak se s ní shledáváme ve knize „Světlou stopou“; jsou tu srdečně hřejivé a vroucí dětské motivky, zvonivé písně, skládané v duchu národním a cítěné s takovým něžným půvabem, že jim podobných nalezneme jen ve „Zlatém máji“ a „Skřivánčích písních“ anebo ve starší už sbírce „Na prahu ráje“; jsou tu konečně teskná, mužně procítovaná čísla poesie vlastenecké, jak jsme se s ní uvědoměle prvně setkali v kontemplativné lyrice cyklu „Ze života“... Ale nade vším dominuje tu opět vědomý a jasný ohlas rodného básníkova kraje, ať už se k nám hlásí ozvěnami oráčových písní či osobitou vůní hrud, anebo tesklivými echy a šepoty těch, kteří z něho už dávno odešli. A tak tedy „Směska“ a „Starosvětské písničky“ stejně jako „Sluncem a stínem“ nebo „V zimním slunci“ hlásí se tu k nám — leč ku podivu: jak svěže, mladistvě, v novém a jiskřivém orosení takřka! To nejsou tóny odumírajícího skřivana s křídly opožděnými, se srdcem teskným a chromou perutí, jak básník píseň svou charakterisuje v úvodní básni prvního cyklu, leč písně jasných podzimků, kdy plné slunce ještě plá a kdy se obzory šířeji a ostřeji rozvírají, než za dusných, unavených lét.

Není možno nezasníti se nad těmi roztomilými, teplounce srdečnými verši. Co dobromyslné, tiché pohody srdce je rozeseto na příklad v několika básničkách „Dětského koutku“, ve kterém našedlý náš básník s takovou důvěrnou laskavostí splývá s drobnými postavičkami růžových dětí! „Dědoušku, běloušku, co to bylo, že vám tak na hlavu zasněžilo? — Nohy se motají, ruka třese, div že vás větříček neodnese...“ Jaká to také křišťalná čistota slova a jasná lapidárnost výrazu! Sládek byl povždy typickým zástupcem těch, kteří v době dekoračního přeplňování verše horovali pro myšlenku podávanou jasně, prostě a bez barokního balastu — a jak dnes vidíme, doba ještě jeho úsilí vystupňovala. Co také milé bodrosti je na příklad v básni „Zpěvák mluví“: „Co jsem nazpíval se vám už, dívky zlaté! A teď ptá se zpěvák, co mu za to dáte? — Ta na grošík bílý, druhá na kytičku, jiná rozmýšlí se snad i na hubičku! — Bývávalo, bylo před mnohými jary! — ale teď je zpěvák ošklivý a starý. — Grošík, bílý grošík složte u chuďasů, zpěvák má dost stříbra na svém bílém vlasu. — Za písničku jednu, která hocha máte, dejte mu svá líčka zlíbat tisíckráte. — Ale zpěvákovi, sad až jarem zkvete, hoďte na hrob růži — která vzpomenete!“... Čistota lyrického výrazu a citová bezprostřednost, jak vidno, ani tentokráte neopustila básníka, zůstavši nejvýraznější a nejkrásnější složkou jeho „jesenní poesie“. *Fr. Sekanina.*

* V Laichtrově Výboru nejlepších spisů poučných vyšly jako kniha XXXIV. Dějiny vývojových

theorií v biologii se 17 vyobrazeními. Napsal Dr. Em. Rádl. Cena K 7·50.

Nákladem J. Otty začalo vycházeti dílo proslulého cestovatele Dra **Sven Hedina** bohatě illustrované. Sešit po 60 h. Český překlad rediguje Ludvík Tošner.

Drobty z korespondence Vinařického. Akademie vydala upravením Václava Otakara Slavíka druhý svazek korespondence spisovatele Vinařického z let 1833 až 1840.

Z něho namátkou některé zajímavosti buďte tu ukázkou.

„Naší řeči mateřské nejvíce skrze populární spisy cesta proklestiti se musí, a mnozí spisovatelé by lépe učinili, kdyby na čas mezi sprostý lid šli a od něho se učili na místě, co ho vyučovat chtí."

O sporech mezi redakcemi a spisovateli, jakých už r. 1836 bylo zbytečně dost, píše Vinařický:

„Jsouť k politování tyto nešťastné spory mezi našimi literatory. Málokterý umí pokojně o věcech smýšleti, aby se nedotkl osob a nestal se urážlivým; a ještě méně jich umí se přemoci a zapomínati na křivdy, ať již opravdové neb jen domnělé. Nejhorší při tom jest, že se se svou vášní i na veřejnost řítí."

O kolik jsme pokročili za víc než půl století?

V jiném listě Vinařický píše: Vznikají u nás (mezi spisovateli) dvě sobě odporné strany a školy. Píší se kritiky a antikritiky. Věci pomíjeno, osob dotýkáno. Uštipačné důvtipky, posměch, ironie, nadutá chlouba, pánovitá hrdost oblibují v tak nazvané kritice své rejdiště."

Zmizela už pokrokem šedesáti let „pánovitá hrdost" z nynějších kritických essayí?

Zajímavý úsudek projevil Vinařický o Kollárovi při té příležitosti, když u nás nedošla obliby báseň slovenského spisovatele Hollého.

„Věru, my nemáme básníka českého takového, jako Hollý jest. Já jej kladu nad Kollára. Tento nepojal idey člověčenstva tak čistě a jasně, jak ji Hollý postihnul. Onen jest vášnivý a nespravedlivý, tento tichý a vždy nestranný v úsudcích svých."

Přes tuto kritiku Vinařický Kollára vysoce ctil, r. 1838 koná sbírku na Slováky a na Kollára a píše o Kollárovi, že je „náš" a že má smysl spanilý atd.

S nakladateli měli tehdejší literáti větší soužení nežli dnes. O nakladateli Špinkovi, u něhož chtěl vydati spis (Bohuslav Hasištejnský), píše:

„O, české honoráry! Na polovic outrat byl by ho Špinka přijal; ale počítal tiskařské lucrum, t. j. vše dvojnásob: tedy byl bych já vlastně všecko byl zaplatil, a on by jen pres a písmo půjčil a za to (by si byl nechal) polovičku celého vydání."

Čelakovskému, který se nad smutným stavem jazyka českého a literatury kormoutil, Vinařický psal r. 1838:

„Že si jazyka našeho odrodilá šlechta posud málo všímá, tak tuze neškodí, jako kdyby ho sama jediná pěstovala. My jsme silnější než Poláci a Maďarové. I doufám, že národ český tak brzy nevymře a s ním ani jazyk jeho. Šedesát let řeže nám normálka (německé školy) jazyky: a přece ještě jsme neoněměli."

Jindy (1839) píše Vinařický Palackému: „Žalostný jesti stav našich národních škol . . . Bohužel, že vláda . . . nedbá na hlas těch, kteří cítěné potřeby přirozenějšího vychování jí předkládají. Jí jest fanatikem ten, kdož její vlastní pravidla, pronesená v předepsané c. k. školám knize methodní (mládež vedena buď pomocí vlastního mateřského jazyka k naučení se jazykům cizím, k náboženství a ku pravidlům mravnosti) na českou mládež rozšiřuje. Ta jen ubohá všemu v němčině se učiti má na útraty nábožného smyslu, mravního ušlechtění a reálního vzdělání. Fanatickým hubitelům našeho jazyka vše jedno, jen když Čecháček ve škole německy papouškuje."

Toto fanatické stanovisko nelidské platí u Němců českých a vídeňských, podivno i bohužel, stejnou silou jako před šedesáti třemi lety.

Že za oněch dob bylo několik výborných mužů mezi šlechtou českou, kteří o český národ si dobyli zásluh, toť vůbec známo. Z těch uvádí se v korespondenci Vinařického ministr Kolovrat, který přišed r. 1840 do Prahy, nabádal učenou Společnost, aby více brala ohled na řeč českou. „My se musíme ujímati českého jazyka, sic zahynem," pravil, „podívejme se na Maďary!"

O Maďarech a jejich surovostech proti Slovákům má korespondence také několik zmínek. Právě r. 1840 píše Dr. Staněk Vinařickému: „Dostal jsem listy od Štúra. Ten náramně naříká na maďaromanství. V konventu rozhodli, aby slovenský ústav v Břetislavi a všude jinde jako zemi nebezpečný přestal a stále jen o panslavismu mluvili. Ano i šavli jeden vytáhl proti zastavateli Slováků." Již tenkrát byli tak zběsilí, a to neměli ještě ten svůj globus!

Zajímavě píše básník Chmelenský Vinařickému o Moravě r. 1837. „Pro literaturu českou zde mnoho naděje není. Nalezl jsem leckdes hezké oběhy německých žurnálků, ale z českých sotva snář a kalendář. Bývala to jedna z mých zamilovaných myšlenek, státi se radou zemským v Brně; avšak nyní všude radši než tam. Není možná vám ani říci, jak velice Moravan Čechu nepřeje. Tomu není tak v Čechách. Kolik my máme Moravanů v Čechách,

a kdo ví tam co o nenávisti Čechů proti nim ... Zdejší lid je na těle velmi zdravý a hezký, zvláště co se děvčat týče; takových se u nás málo nalézá. Naše sedlské dívky jsou ale cudnější; zde se dívčina frivolní písně před mužskými zpívati hrubě nestydí. Já aspoň procházeje se v polích a po lukách často zpěvy slyšel, které bych byl v ústech tak mladých děvčat nehledal. I to je pravda, že dívčiny zdejší ve všední dny čistěji než české oblečeny jsou. Zvláště Kroměříž vyniká. Je to pravý Děvín, jedno děvče hezčí než druhé."

Tato chvála moravských krásek platí snad po tu dobu, však stran nelásky Moravanů k lidem z království lecco se změnilo na lepší. Kdybychom však se všickni vesměs na vzájem tuze milovali, tož nebyli bychom Slované. Vždy se musí vyskytnouti nějaký Moravan, který myslí, že není Čech.

O pražském divadle obdržel r. 1834 Vinařický zprávu tuto: „Oper se snad málo naposloucháme; směšnohry jdou lépe, nežli kdy jindy." Tak vida! Jako teď v jistém uměleckém stánku na Vinohradech.

Vesele se v korespondenci čte, že r. 1835 arcibiskup poslal do semináře jelena a srnce, aby alumnové si udělali masopust. „Přišlo na každého osm lotů zvěřiny." Tož nezbujněli.

Tím způsobem bylo by možno vyplnit ještě mnohou stránku ZVONU. Publikace takových korespondencí věru stojí za čtení. Vnímavý čtenář má před očima všecek tehdejší život.

Vydání akademické je pěkné, nedostihuje však úpravy, s jakou pořídil Bílý akademické vydání korespondence Čelakovského. Zvláště nadpisy jednotlivých listů, udávající jejich obsah, nejsou vždy obratné a výstižné. Také by měl upravovatel Slavík někdy čísti Brus jazyka českého. V něm stojí, že se má psáti h o d n o v ě r n ý a nikoli v ě r o h o d n ý. Vinařický ve svém listě č. 232 správně napsal, aby se h o d n o v ě r n í klassikové přehlíželi — a Slavík dal však do nadpisu t é h o ž listu, že jest potřeba v ě r o h o d n é h o přehlížení klassiků. Tedy příště jen přesně a přísně! *V.*

F. Hanuš: P ř í r o d n í z á k l a d y l o g i k y a v ě d y p o j m ů, v komisi firmy Hejda & Tuček, cena 50 h.

Autor monista, známý ze svých spisů ethických, v kterých snaží se morálce dáti základ rozumový a v nichž ethiku projednává jakožto vědu přírodní a praktickou, dávající návody pro život, snaží se v tomto spisku o vysvětlení pochodů myšlení z téhož svého monistického stanoviska.

T a k é l i t e r a t u r a. Krvák, literatura detektivní, literatura úžasných dobrodružství. Všecko pro náš lid. Krev, zločiny, boj proti zločinům spojený s dobrodružstvími v nejdálnějších krajinách, jest nejnovější plod spekulace různých vydavatelů. Líčně pochybných skutků hrdinů, ať jmenují se „Buffallo-Bill" či „Texaský Jack", slavný podmanitel Indiánů, jsou škváry šířenými mezi lid na úkor četby dobré. Spisovatel — či vlastně hrdina zabije 30 až 40 lidí tak lehce, že polehtá bránici soudnému člověku, ale — kolik čtenářů těchto výplodů lze nazvati soudnými? Čtou rádi, zde mají četbu, čtou se srdcem, vroucně a všemu věří, co jest vytištěno. Podnes! Vydavatel používá všech prostředků a chytrostí, aby si zajistil prodej a odebírání. Uvádí předplatné, ale to není levnější, než koupí-li se pouhý sešit. Knížka má barevný obrázek na obálce toho druhu, „že chytí". Hrdina s nožem v ruce na okraji skály se vrhá na lupiče, a na zadní obálce je reklama tiskem. Vydavatel chce býti umravněným: „hrdina neprolévá krev, aby ze svých skutků těžil. Jen ze zápalu šlechetnosti."

Spekulant má své zkušenosti, že k sešitkové takové křiklavé četbě náš lid, zvláště na venkově, nechová přílišné důvěry, a proto nazve své vydání lákavě: „Časopis pro zábavu a poučení." Netřeba zde se zmiňovati o té zábavě a podávaném „poučení" takovým „také redaktorem", neboť za redakci musí býti někdo zodpověděn u „časopisu"! Proto se jeho jméno uvádí, aby se zákonu vyhovělo. Avšak i vydání musí mít formu časopisu a ne vydávání sešitků. Vedle hlavního obsahu umístí se anekdoty, nějaký článek a kratší povídka, která obyčejně obsáhne dva sešity tak, že jest tu pokračování. Tou praktikou dokazuje vydavatel, že vydává časopis, a spolu láká čtenáře, aby koupil další sešit, neboť se prodlužuje povídka tam, kde děj je napínavý. Sešitová vydání, na př. Jiráska, Třebízského, Raise, Herrmanna, Svatopluka Čecha atd., nelze koupiti v prodejnách časopisů, ani v trafikách, spekulant tím, že nazval své vydání „časopis", získává tu výhodu a může směle uvésti na obálce: „K dostání v každém knihkupectví, v trafikách a prodejnách časopisů", či, jak uvádí doslovně, „v obchodech s novinami", protože celé „vydání" jest prostým překladem z německých škvárů. Děj hlavní povídky takového „týdenníku" jest napínavě tak upraven, aby čtenář pocítil touhu seznati další dobrodružství hrdinovo nebo osob, o nichž povrchně byla zmínka. Konečně umisťuje vydavatel čelnou výhradu a poznámku: „Patisk zákonem chráněn. Všechna práva vyhražena (!) Dílo toto nesmí býti vedeno v půjčovnách knih." (Doslovně uvedeno.)

Možno, že zákonodárce chtěl zameziti vnikání takové četby mezi lid a poslední poznámka, kdy dvě předešlé lze nazvati „bluffem", jest povinností vydavatelstva, avšak tím spíše

se dokonce taková věc doporučuje u prostého člověka (a takový má býti polapen), u takového vroucího, upřímného čtenáře, nebo alespoň stává se illusorní. Známo, že znak hanby může býti v jistých případech nejlepším doporučením. Před chytrostí spekulantů jest zákon strnulou literou, kterou lze obejíti.

Jak čeliti šíření takové četby? Pouze přednáškami a tiskem, poučováním našeho lidu, a každý člověk, jenž si osvojuje název intelligenta, ať stavu kteréhokoli, měl by poučovati tam, kde toho třeba, varovati a poučovati, ale ne mentorovati, jak se bohužel často děje . . .

K doplnění zprávy budiž uvedeno, že nakladatelství a administrace jest v Praze a za redakci tohoto „časopisu" jest zodpověden, jak na listu uvedeno „A. Pražák, v Náprstkově ulici, č. 10", kdežto tisk obstarala „c. a kr. dvorní knihtiskárna Fr. Winklera a Schickhardta v Brně". *K. V. H.*

TÝDEN.

* 23. října dovršil 50 let svého věku krajinář Václav Jansa, rodák z Rovné a absolvent uměleckých akademií pražské (za Lhoty) a vídeňské. Starší ročníky „Světozora" a „Zlaté Prahy" vykazují nemalou řadu elegantních akvarelových a olejových obrazů tohoto poetického zbožňovatele přírodních půvabů, jenž ke krajinářství se obrátil teprve později, sklidiv nejedno uznání za svoje výtvory figurální (Fügerova cena na vídeňské akademii za obraz „Mojžíš na hoře Sinai"). Můžeme plným právem říci, že právě ona neobyčejná a vroucí láska k přírodě, k níž přilnul Jansa na přečetných cestách po přímoří zejména (Quarnero, Dalmacie), a na svých turistických toulkách po celých snad Čechách, vtiskla mu do ruky štětec krajináře. Tichá, romanticky ztracená zákoutí s hvozdy a rybníky, šedivé, do běla rozžhavené skály strmých stěn ostře zapadajících do vod, ploché úvaly s určitými a přesně ohraničovanými nedalekými obzory — toť nejmilejší Jansův motiv. V době pozdější, kdy nám byl pilný jeho štětec vytvořil celou velikou krajinnou galerii pohledů jihoslovanských a zejména jihočeských, obrátil svoje zřetele k malbě architektonické, přikloniv se zejména k monumentálním a s vlivem moderní assanace bezútěšně mizejícím památkám umění věků přešlých. Ovocem tohoto úsilí bylo hlavně sto populárních dnes akvarelů „Staré Prahy". Jansa je také šťastným uměleckým dekoratérem našich veřejných budov; nejkrásněji o tom hovoří jeho lunety nad Sacchettiovým panoramatem v městském museu pražském a potom jeho výzdoba musea píseckého. *—n—*

*

* „Menšinové museum", jako nepolitický spolek, bylo právě založeno, aby stalo se ústředím pro společnou práci menšinovou. Předsedou výboru jest znamenitý pracovník menšinový, školní rada a poslanec pro říšskou radu Dr. Jindřich Metelka. Spolek má sídlo v Praze, působí však ve všech zemích na říšské radě zastoupených, bude udržovati museum, znázorňující život českých menšin v tuzemsku i za hranicemi, bude si všímati kulturního rozvoje menšin, pěstovati statistiku českých podniků, mzdových, výdělkových a sociálních poměrů v oblasti menšin. Museum má nejen zobrazovati hospodářské a sociální postavení menšin, ale i napomáhati k zlepšování jejich hmotných poměrů všemi možnými prostředky. Vytknutá spolkem činnost jest veliká a důležitá, má za úkol zachraňovati u menšin, co zachrániti lze, kdy nepřátelé se snaží o zničení každé stopy po českém živlu ve změmčovaném území. Spolek, činitel kulturní práce, jde směle vstříc nekulturní zlovůli. Potřebuje podpory! Dotazy zodpovídá jednatel „Menšinového musea" p. Josef Škába v Praze II., Spálená č. 26. *K. V. H.*

*

* Na jedné veřejné schůzi vyslovil se řečnící mladík český, že ten, kdo dnes ještě mluví o patriotismu, není daleko od opic. Vzpomněli jsme si na tato slova při čtění memoarů generála Kuropatkina, kteréž známý tento velitel ruský počal dnem 16. října uveřejňovati ve známém francouzském týdenníku Revue bleue. Mluvě o neslýchané porážce Rusů na bojištích mandžurských cituje mezi příčinami vítězství Japonců také — vřelý patriotismus vojáka japonského, který dopomohl japonskému státu nejen ke slávě, ale i k moci. Jací jsou zpátečníci ti Japonci u porovnání s některými vrstvami společnosti české. Také se nám ovšem v každém ohledu lépe vede než Japoncům.

*

* Bylo nám oznámeno, že v Praze i po venkově potloukají se lidé, kteří nabízejí ke koupi obrázky označené sice jménem Alšovým, ve skutečnosti však pouhé padělky od neznámých falsátorů. Osoba, která nám zprávu tuto podala, přesvědčila se, že prodavači docilují za svá falsa cen, jakých Mikuláš Aleš za své originály nikdy neobdržel. Prodavači falsifikátů provozují takovým způsobem obchod, který nepoškozuje jen Alše, ale i jiné výtvarné umělce. Lidé falsifikáty napálení dříve nebo později se dovědí, že byli ošizeni a budou se chovati reservovaně při budoucích nákupech. Na všechen způsob však doporučujeme lidem, kteří si zakoupiti chtějí originální obrazy — nechť si od Mikuláše Alše, nebo od jiného českého umělce — aby se se svým přáním obrátili k umělci přímo, již proto, že z pravidla při tom pochodí umělec i kupující

lépe, než když se kdo obrací na neznámé překupníky.

*

* „Jubileusz Muzeum Narodowego“, čtvrtstoleté výročí založení kulturního a vědeckého ústavu, vyvolaného v život nadšením a vroucí láskou k lidu, slavil v Sukiennicích starobylý Krakov a s ním celá polská veřejnost. Prvou myšlenku k založení toho ústavu pojal tehdejší purkmistr krakovský Dr. Dietl již r. 1871. Za jubilea Kraszewského r. 1879, kdy Henryk Siemiradzki městu věnoval svůj světoznámý obraz „Pochodnie Nerona“, přikročeno k založení galerie novodobého umění a národního musea. Prvým ředitelem ústavu jmenován zasloužilý historik prof. Luszczkiewicz. Dary se hrnuly, z nichž nejvýznamnější: pozůstalost po Janu Matejkovi a numismatická sbírka hraběte Czapského. Museum po té otevřeno 11. září 1883. V den jubilea vykazuje sbírka 250 tisíc předmětů uměleckých a kulturně důležitých. Rozpočet se páčí ročně na 100 tisíc korun, na 50 tisíc bývá navštěvovatelů. Lvovský „Przyglad“ píše, že každý Krakovan jednou týdně pobývá v museu, a nemá-li času všedního dne, jde tam v neděli, s davem po kostele. V neděli bývá lidu až tma v museu. Obyčej pěkný a pro nás — poučný. *K. V. H.*

*

* Cesare Lombroso, vynikající anthropolog a psychiatr (nar. ve Veroně r. 1836) zemřel v Turině dne 19. října t. r. Jako zakladatel frenologie Gall měl mnoho protivníků, když vydal své objevy (Recherches sur le système nerveux en général et sur celui du cerveau en particulier, r. 1808, Anatomie et physiologie du système nerveux, Paris 1810), měl také Lombroso mnoho odpůrců, když uplatňoval svůj materialistní názor o podstatě nervových chorob. Byl prvým, jenž použil anthropometrické methody, aby ztypisoval zločinnost. Podstatou jeho učení jest, že jedinec tíhnoucí od zrození k nepravosti, není přístupen pokusům o nápravu. Shledával zevní znaky „zatížených“ a dospěl k závěru, jenž byl nazván „krutým“, kráznému odstranění „zatížených“. Lombroso byl spoluvydavatelem listu „Archivio di psichiatria“. Přečetná vědecká pojednání a spisy tohoto lékaře a vědce ano i rukopisné doplňky děl tiskem vydaných, byly překládány téměř do všech kultúrních jazyků a některá díla (jako „Zrůdnost a genialita“, „Přírodopis zločince“) byla zpracována pro širší vrstvy intelligentů. Lombroso studoval také umělecká díla, shledávaje v nich podporu pro své učení, díla vynikajících sochařů, malířů a literátů. Upozorněn na Zolu, tohoto otce naturalismu, na jeho románové typy, nepřisvědčil k tvrzení tehdejší kritiky a odmítl vědecký podklad Zolovy tvorby, poukázav na to, že Zolovy typy jsou sice vzaty ze života, ale jaksi konstruovány z příčiny té, že Zola byl obeznámen s jeho učením. Za to uvedl, že ctí genialitu velkého ruského romanisty Dostojevského, jehož spisy (Zločin a trest, Idiot, Běsi, Dorostek, Ponížení a uražení) prostudoval. Ano vyslovil se o tomto slovanském autoru vřeleji než Dr. Čiž, jenž se podivoval vědecké věrnosti a přesnosti Dostojevského jako psychopathologa. Lombroso přiznával Dostojevskému prioritu v lícních lidí „zatížených“ jako geniu, jenž prohlédavostí skutečně předstihl vědu. Ovšem, Dostojevský, jako Bělinský, stál na tom, že zvláštní společenské poměry jsou s to člověka zbaviti jeho lidské podoby, kdežto Lombroso dokazuje, že „zatížený“ jest puzen vyhledati si prostředí, aby se dovrcholil v něm, k čemu tíhl. V těchto vědecko-literárních statích někde Lombroso upadá jaksi v nedůslednost, avšak i bohové bývali vlastně někdy nedůslední, zůstávajíce přes to však bohy. *K. V. H.*

*

Veškerý polský tisk věnuje vzpomínku stým narozeninám Juljusza Slowackého. Lvovský „Dziennik Polski“ uveřejňuje pořádek slavnostního „zjazdu historiczno-literackiego“ (historicko-literárního sjezdu) ve Lvově k oslavě tohoto básníka pořádaného ve dnech 29. až do 31. října. Výbor vybízí obyvatelstvo, aby vyzdobilo okna nálepkami vydanými komitétem, protože čistý výnos se věnuje fondu k postavení pomníku poetovi ve Lvově. Sjezd zahájí dne 29. října předseda literárního odboru univ. prof. Dr. Bruchnalski. O dílech básníkových pojednají z Krakova: Dr. Grabowski a Dr. Windakiewicz, ze Lvova: Dr. Hahn a Dr. Kleiner. „O Slovackém jako člověku,“ biograficko-psychologický nárys přednese Dr. Michal Janik ze Lvova.

K. V. H.

Omyl tiskový. V hudebním referátě „Zvonu“ čís. 2. strana 30—31 čti hned ze začátku místo „co z nádherných tužeb“ „co z naléhavých tužeb“. V dalším místo „pietě liberárních kruhů“: „pietě literárních kruhů“.

V PRAZE, dne 29. října 1909.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír ze skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

JOSEF KRÁL:

DOJMY Z CEST PO EGYPTĚ.

(Pokračování.)

Stejně vysoká jest také proslulá sfinx, stojící směrem ke Kairu stranou před pyramidou Cheopovou. Dříve vyčnívala z písku pouště jen její obrovská hlava, značně otlučená, znázorňující hlavu nějakého staroegyptského krále; její lví tělo bylo skoro celé zasypáno pískem. Nyní jest tato památka, starší prý než pyramidy, odkryta celá až k základu; stojí v jakési velké jámě, odkopáváním písku způsobené, a v ní arci obrovské její rozměry náležitě vynikají. Zajímavo jest, že se Herodotos o ní nezmiňuje, ačkoli pyramidy popisuje velmi důkladně. Harant zná sfingu i pyramidy, ačkoli je viděl jen z kairské citadelly, nemoha se k nim dostati pro rozvodnění Nilu.

Více úcty než svou velikostí vzbuzují tyto památky svým stářím. Stojíme-li před pyramidami, pojímá nás zvláštní cit, když si uvědomíme, že před nimi před 2300 lety stál otec starověkého dějepisu Herodotos a že památky ty trvají dosud, málo poměrně porušeny. Mrtvoly králů, které chovaly ve svém lůně, byly z nich z největší části již před dávnými lety vybrány, lámáno z nich kamení k novým stavbám, oloupeny většinou o svůj zevní obal, a přece nebylo možno je rozbořiti. Kolika převratů a změn byly němým svědkem, a přece z dáli vypadají tak, jak asi vypadaly za doby, kdy byly zbudovány, kdežto po těch, kdož je stavěli a kdož se jim po věky obdivovali, nezbylo ani stopy.

Králové nové říše, osmnácté až dvacáté dynastie (po r. 1500 př. Kr.), nestavěli si již tak nákladných a ohromných hrobů, jako králové prvních dynastií, nýbrž dávali se pochovávati jako prostí občané, v hrobech vytesaných ve skále. Ve skalách libyjských za starými Thebami, proti Karnaku a Luxoru, jest jich hojně. Byly vesměs již v starověku otevřeny, vyloupeny a lidu přístupny. Strabon zmiňuje se o hrobech královských v jeskyních, v kameni vytesaných, ležících za Memnoniem (budovou, která stála kdysi za připomenutými kolosy Memnonovými). Jest prý jich asi 40 a jsou hodné podívání. Patrně byl v nich i Strabon sám i mnozí jiní cestovatelé starověcí; ale za novověku musily býti objevovány znova. Znalost jich později zanikla.

Hroby ty jsou snad nejzajímavější podívanou v Egyptě. Jede se k nim od břehu Nilu asi hodinu, krajinou ne sice půvabnou, ale neobyčejně charakteristickou. Jakmile projedeme rovinou, rozkládající se až po kraj libyjské pouště, octneme se v úzkém a táhlém údolí, vroubeném po obou stranách mírně vysokými, pustými horami. Mimo nově raženou bílou cestu všude jemný žlutý písek a žluté skály. Mrtvé ticho panuje kolkolem; nikde stopy života. Není tu viděti ani chrobáků (skarabeů), brouků to starým Egypťanům posvátných, jichž dosti pobíhá po písku pouště v Sakkáře. Jen ve výši krouží supové, jimž pusté ty skály jsou snad bydlištěm. Na cestě nepotkáváme nikoho; jen několik Arabů s velbloudy, nesoucími bedny se starožitnostmi, v hrobech nově odkrytými a dopravovanými do Kaira, ubírá se touto tišinou. Asi po půl hodině údolí rozšiřuje se v kotlinu, ohraničenou vzadu vrchem dosti vysokým se zubatým vrcholem ostře se rýsujícím. Barva skal je tu žlutočervená a tak, jako barva žlutého písku na zemi, v záplavě žhavých paprsků slunečních neobyčejně sytá. Obloha, visící nad tímto tichým a pustým údolím, naprosto čistá a bezoblačná, jest temně modrá, šmolkové barvy, a ostře se odráží od jasné žluti a červeně skal a písku. Sytost a kontrast těchto barev jest neobyčejný: malíř, který by barvy ty věrně štětcem zachytil, vydával by se věru u těch, kdo obrazu toho neviděli, v podezření, že k docílení mohutnějšího dojmu nanáší barvy příliš sytě.

A v této tišině, v pravém tom údolí smrti, zvolili si posmrtná sídla staroegyptští králové střední doby. Hrobů, vytesaných v bocích těchto vápencových skal, je tu odkryto asi padesát; jsou nyní pro pohodlnější přístup upraveny, před neoprávněným vniknutím chráněny železnými mřížemi a elektricky osvětleny. Všecky jsou sestrojeny týmž způsobem a liší se jen velikostí a výzdobou. Z úbočí hory vede úzká, strmá, ale dosti vysoká chodba, nyní částečně opatřená dřevěnými stupni, dolů do hrobních místností, skládajících se z rozmanitých větších i menších komor a rozsáhlých síní, jejichž plochý strop držívá několik čtyrhranných, ze skály vytesaných sloupů. Všecky stěny pokryty jsou malbami, představujícími buď výjevy ze života pozemského nebo zpravidla výjevy ze života posmrtného. Strop bývá modrý, zlatými hvězdami posetý. Malby jsou podivuhodně zachovány, málo kde odprýskány, a většinou barev ještě tak živých a lesklých, jako by je byl umělec zhotovil před krátkou dobou. Všecky ty síně naplněny byly nábytkem, zbraněmi a vůbec vším, čeho stín zemřelého potřeboval k posmrtnému životu v hrobě. Kairské museum má hojně památek z hrobů egyptských, jakkoli mnohé z nich, a mezi nimi právě hroby královské, byly z lakoty již v starověku vyloupeny. Zlaté šperky egyptských princezen, válečný vůz krále Dhutmosa IV., hojné vásy a sošky a veliké množství jiných předmětů, které jsou nyní ozdobou musea kairského, pochází z hrobů. V jednom hrobě v Siûtu nalezeny i desky s dřevěnými vojáky, jdoucími přesně v řadách a ozbrojenými jednak kopími a štíty, jednak luky a šípy. Mimo jakýsi šat kolem beder nemají nijakého odění. Patrně vypravení staroegyptských vojsk nestálo tolik peněz, jako vojsk doby moderní. Pocházejí asi z hrobu nějakého vojevůdce, jehož stín ani po smrti nemohl postrádati poddaných sobě vojáků. Nechyběly v hrobech ani obrovské paruky z ovčí vlny, jaké při veřejném vystupování nosili králové a jiné osoby vznešené, muži i ženy. I těch vybráno několik z hrobů. Hrobů nevyloupených je arci poměrně málo. Jeden, hrob Hujův a Tujin, rodičů královny Ti, odkryl r. 1904/5 v Thebách Th. Davis. Byl dosud neotevřen, i nalezeny v něm vásy, válečný vůz pozlacený, skříňky pro skvosty, bohatě ozdobená křesla i s polštáři, figurky ze dřeva a spěže, skvosty, amulety, ba i postele se zlatými a stříbrnými ozdobami a se vložkami ze slonové kosti.

Mrtvý měl tedy v hrobě zařízeno celé obydlí; v něm žil jeho stín, kdežto duše odešla po smrti do sídla zemřelých, k bohům. V královských hrobech mumifikovaná mrtvola ležela na konci tohoto posmrtného obydlí, uložena jsouc v kamenný sarkofag, ve zvláštní rozsáhlé síni, níže položené. Mrtvoly i sarkofagy z hrobů těch dávno zmizely; jen v hrobě Merenptaha, syna slavného Ramsesa II., za něhož snad židé vyšli z Egypta (kol. r. 1200), spatřiti lze mohutný kamenný sarkofag, osvětlený elektricky nad hlavou královou, jež je vytesána podle zvyku na víku sarkofagu. Tuhé, ale usměvavé rysy králova obličeje, vytesané z bílého kamene a uprostřed temna hrobu jasně osvětlené, působí na diváka magickým dojmem; mumie králova je v museu kairském. Jediná mumie leží v těchto hrobech na původním místě, krále Amenhotepa II. Víko sarkofagu je odsunuto, mumie sama leží nyní pod sklem, jsouc na hoření části těla rozbalena a rovněž elektricky osvětlena. Tento král byl, jak se zdá, malé postavy a umřel v poměrně mladém věku; aspoň je na maličké jeho hlavě hojně kučeravých, černých vlasů.

Hroby tyto byly, jak řečeno, již v starověku vyloupeny. Mumie králů, kteří v nich byli pochováni, nebyly nalezeny v těchto hrobech, nýbrž roku 1881 blízko Dêr el-Bahri, na místě od těchto královských hrobů dosti vzdáleném, v hrobě králů dvacáté dynastie, kam byly již v starověku přeneseny, aby byly bezpečnější před lupiči, kteří vykrádali staré, dosti odlehlé hroby královské. Tehdy Arab jakýs, prodávající zajímavé starožitnosti museu kairskému, oznámil za značnou odměnu správě musea naleziště prodávaných předmětů, jež odkryl náhodou. V hrobě tom nalezena veliká řada královských mumií, mezi jinými mumie Setia I. a jeho syna Ramsesa II. Všecky tyto královské mumie leží nyní v zasklených skříních v jedné síni musea kairského, jsouce až po prsa rozhaleny. Dobře zachována jest zvláště mumie Setia I. a jeho syna, nejznámějšího krále egyptského Ramsesa II.

Ramses II. zemřel po dlouhém 66letém panování u vysokém věku. Byl to dědek obličeje podlouhlého, orlího nosu, úzkého čela; výraz jeho obličeje, nyní stuhlého, svědčí o tom, že byl muž energický a snad i despotický. Na skráních a vzadu na hlavě má řídké šedé vlasy, působením látek, užitých při mumifikaci mrtvoly, sežloutlé. Ruce jeho jsou, jako u všech mumií, skříženy přes prsa a mají neobyčejně pěkné, dlouhé nehty, pěstěné a hennou červeně pomalované. Ze rtů, nyní černých, mezi nimiž proniká nějaká hmota do úst vecpaná, vyčnívá jeden zdravý, bílý přední zub. Tento despota jistě si za svého života ne-

pomyslil, že po 3200 letech bude ležeti na místě všeobecně přístupném na odiv každému, komu se zachce podívati se na jeho rysy, jako si to nepomyslili jeho předkové a následníci, ležící s ním v týtéž místnosti musea kairského. Za svého života by ti bohorovní despotové sotva asi byli snášeli klidně takovou dotěravou zvědavost. Mstí se za ni tím, že v noci obcházejí po síních kairského musea. Tak prý aspoň věří arabští strážcové v museu, a proto velmi neradi berou na sebe úlohu, hlídati poklady jeho v noci.

Z přečetných hrobů egyptských zasluhují snad ještě zmínky hroby posvátných býků, Apisů, na půdě staré Memfidy, u nynější Sakkâry. Poušť časem postoupila k Nilu a pokryla jemným pískem nejen asi část starého města, nýbrž i půdu jeho hrobů za městem. Třeba od stanice Bedrašína jeti dosti dlouho pouští, než se k nim dostaneme; zažili jsme na ní nejen neočekávaný, arci řídký déšť, ale také horký vítr chamsîn, jenž nám do očí, uší i úst navál mnoho jemného písku. V širokých podzemních chodbách vytesány jsou v určitých mezerách po straně veliké, poněkud níže položené komory, v nichž stojí obrovské, žulové anebo vápencové sarkofagy, tesané z jednoho kusu kamene a přikryté těžkým víkem. Váží prý 1200—1400 centů! V nich uloženy byly mumifikované a bohatě zlatem ozdobené mrtvoly zdechlých býků, kteří požívali v Egyptě božské úcty. A i do těchto přepevných hrobek vloupali se lupiči, chtíce se zmocniti zlata v nich uloženého; uměli odsunouti těžká víka a prolámati i veliké díry do tvrdého kamene, aby mohli obsah hrobu vybrati. Když byly hroby ty r. 1851 objeveny, nalezeny v nich jen mrtvoly dvou Apisů, ač jsou tu zachovány 24 sarkofagy. Co namahání asi stálo, než tyto těžké sarkofagy dopraveny byly až na místo a spuštěny do hrobní komory, aby v nich uložena byla těla zvířat! Jakými bludnými cestami bralo se leckdy lidské myšlení!

III. Mešity a křesťanské kostely.

Převládajícím náboženstvím jest nyní v Egyptě islam; mešit je v něm tedy dost, jen v samém Kairu asi třicet, větších i menších. Některé z nich jsou velmi staré. Nejstarší, kterou vystavěl dobyvatel Egypta, vojevůdce chalifa Omara Amr, v starém Kairu, jest ze sedmého století po Kr.; arci není dochována již v původní podobě. Z devátého století pochází Gâmia ibn Tulûn (gâmia je jméno, v Egyptě pro mešity obvyklé). Mešity kairské liší se od cařihradských a tureckých vůbec způsobem stavby, držícím se vzoru nejstarší mohamedánské mešity v Medině. Kdežto mešity cařihradské budovány jsou podle vzoru sv. Sofie, mají veliké kupole a jsou od dvora, který jest před nimi, přesně odděleny, starší mešity kairské jsou vlastně jen ohrazené dvory, uprostřed nichž je studna, poskytující vody k předepsanému umývání před modlitbou. Po vnitřních stranách dvorů táhnou se síně, často spočívající na velmi četných sloupích, do dvora otevřené. V jedné z těchto síní jest mihrab neboli kibla, výklenek obrácený k Mekce. Síně ty jsou shromaždištěm věřících, kteří v nich vykonávají své modlitby. Jen některé mešity, na př. mešita na citadelle kairské, vystavěná od zakladatele nynější dynastie egyptské Mohammeda Aliho v XIX. století, napodobí svými kupolemi mešity cařihradské.

Nejzajímavější jest pro nás snad Gâmia el Azhar, pocházející z desátého století, o níž se také Harant zmiňuje, ač z jeho popisu není jisto, že v ní také byl. Jest v arabské části Kaira na konci čtvrti, v níž nalezá se i živý bazar kairský. Vystavěna jest po arabském způsobu a stále udržována v dobrém stavu. Od dob vzniku jejího má v ní sídlo největší mohamedánská universita, na níž prý učí přes 300 docentů; posluchačů má prý 12.000 ze všech zemí islamských. Na udržování studentů, kteří také většinou v ní nebo v sousedních mešitách přespávají, jsou zvláštní nadání, ale professoři odkázáni jsou prý k darům a výnosu soukromého vyučování. Žijí proto nyní v trudných poměrech; jen rektor této university, šech ul islam, má prý důchodu ročního něco přes 2000 korun.

Trvalo dosti dlouho než nás do ní vpustili; nemohli najíti klíč od skříně, ve které měli pamětní knihu, do níž jsme se měli zapsati jako účastníci archaeologického sjezdu a kollegové. Uvedli nás nejprve do úřední místnosti, pěkně vypravené, a pak do knihovny, obsahující hojně skříní se starými knihami a některými rukopisy koranu. Pak teprv pustili nás skrze předsíň do vlastního dvora mešity, ohraničeného po třech stranách prostornými sloupovými síněmi. Zdá se, že byla ve vyučování pausa. Velká část studentů seděla mimo síně na dvoře a snídala; měli většinou v miskách jakés studené vaření, které jedli, namáčejíce do omáčky koláčovitý a tenký bílý chleb arabský. V této universitě učí se všemu od prvopočátků; aspoň po jedné straně sedělo několik skupin nedorostlých hochů, kteří se učili teprve psáti, malujíce pomalu na plechové tabulky nebo na papír jakýmsi černidlem arabská písmena, někdy neobyčejně

veliká a tlustá. Do hlavní síně, obrácené proti vchodu, ani nás nepustili; směli jsme pohlednouti do vnitř pouze dveřmi. Uvnitř sedělo mnoho studentů na bobku, seskupených v kruhu kolem professora, sedícího a vyučujícího na židli. Takových kroužků bylo tam mnoho, jeden vedle druhého. Učí prý se tam grammatice, náboženství, právnictví, logice, rhetorice a poetice; mathematika a přírodní vědy, v nichž staří učenci bagdadští vynikali, se již nepěstují. Jest tedy tato škola jaksi souborem všech škol, od obecné počínajíc, na nejvyšším pak svém stupni jakousi fakultou filosofickou a theologickou. Jako na evropských universitách až skoro do XVIII. století, nejde ani na této universitě o to, aby se pěstovala na ní věda samostatným badáním; co učitel sám umí, hledí vpraviti jiným, o pokrok vědy se nestaraje. Není tu tedy ani badatelů ani vědeckých spisovatelů, ale není tu ani dilettantů, kteří by, jako u nás, pletli se i do těch oborů vědeckých, v nichž nekonali pražádných studií a jejichž method nepoznali, a kteří by podle látky, jinými namahavě sebrané, mistrovali subjektivními úsudky práce odborníků. Šťastná universita!

(Dokončení.)

* * * * * * * * * * *

GUSTAV R. OPOČENSKÝ:

NÁVŠTĚVA.

V opuštěné noci, když tma oknem hledí,
na otázky mnohé hledám odpovědi.
Na tak mnohé myslím, co už bylo kdysi,
vybledlé a dávné oživuji rysy
všech těch, kteří vstoupli v cestu moji jednou
a pak zašli navždy v dálku nedohlednou.
Na vše vzpomínám si, čím jsem šťasten býval,
čím jsem těšíval se, o čem jsem kdy sníval,
na lásky, jež vzplály, aby brzo zhasly,
na polibky, které na rtech mých se třásly.

Jak tak přemítám a chvím se v nepokoji,
bledý přízrak náhle po mém boku stojí.
Moje čelo náhle chladná ruka hladí:
— Pomiluj mé mládí, pomiluj mé mládí!

Proč mě ze vzpomínek svojich vynecháváš?
Hledíš na mne cize. Což mě nepoznáváš?
Nevíš snad už ani, jak jsme v horách v dáli
jabloňovým sadem večer chodívali,
jak's mi každodenně slíbal úsměv s lící,
jak's mě v náručí měl šťastnou, milující?
Pojď! Jsou stromy v květu. Tiše hučí řeka,
Rty mé prudce žhnou a náruč má je měkká!
Zapletu tě znova do svých vonných vlásků —
I po smrti myslím ještě na tvou lásku! —

Mávnu rukou. Přízrak znova po mně sahá,
Chvěju se a pravím: Vrať se ke svým, drahá!
Poznávám tvé oči, poznávám tvé líce
s živými však mrtvé nelze spojit více . . .
Kdysi, ovšem kdysi zcela jinak bylo.
Když mě srdce tvoje navždy opustilo,
dlouho vzpomínal jsem na tvou náruč měkkou,
chtěl jsem vyhledat tě i za smrti řekou.
Dnes stojíme ale v poměru už jiném;
Já chci ještě žíti! Ale ty jsi stínem . . .
Odejdi a netrap! Jsi mi zcela cizí . . .

S tichým, smutným nářkem přízrak ve tmu mizí.
Smutné chvíle plynou. Noc své stíny věší
po stěnách a oknech. Dole v domě kdesi
někdo chodí chodbou, dvéře uzavírá . . .
Zašel. Opět ticho. Ticho a noc širá.
Otevřeným oknem vzduch sem zavál svěží.
Jedenáctá bije na vzdálené věži.

V JESENI.

Obláčky v sladkém umdlení
si nad horami hrají.
Žlutí a trochu červení
doubravy prokvétají.

Pták ku své písni večerní
tesknou má melodii.
Podivný smutek pláče v ní
pro léto, které mijí,

pro štěstí, které odchází,
pro květy, které vadnou,
pro paprsky, jež do mlází
tak dlouho nezapadnou.

Tam na pasece v kořání,
kde je tak teplo za dne,
jsou příliš temná svítání
a noci příliš chladné.

A duby, vážné ke stáru
korunou počly kývat:
Je konec už. Až po jaru
počneme zase zpívat!

POUŠŤ.

Jak znělo poslední to resumé?
— Na konec budeš opuštěný zcela! —
Utiš se srdce, stiš se, srdce mé,
nadarmo's duše do neznáma chtěla!
Radost i síla navždy zhynula
a ze života není ani zisku.
Šeď všechněch dnů je smutně strnulá:
My na Sahaře uvázli jsme v písku!

A všude poušť. V blízku i v daleku.
Kam utekl bych z těchto teskných plání?
Je tolik smutno, smutno člověku,
že ani jeden květ si nezachrání,
že i ta touha, kterou ssebou nes',
po dlouhá léta trpká, neveselá,
že i ta touha prchla do nebes.
Teď na konec je opuštěný zcela.

Snad kapku krve poslední bych dal,
kdyby tu srdce něco potěšilo.
Kdyby mi vítr vlasy rozcuchal,
v oblacích náhle kdyby zabouřilo.
— Kéž nebe hřměním svojich apostrof
zde vyruší to ticho jednotvárné! —
Tak volá člověk zbytkem tichých slov,
ač napřed ví, že všechno je již marné...

Však jednou přece konec naleznem
a naše kosti na Sahaře zbělí.
Pak bude líp. Klid věčný budiž všem,
kdo po životě těžkém dotrpěli.
A znova smrt své bude míti žně.
I jiní týmž zde hynout budou steskem.
A naše kosti budou výsměšně
nešťastné v oči páliti svým leskem...

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

Román.

(Pokračování.)

Najednou pod schůdky stanuly dvě dívčiny. Jedna — té si všiml dříve, protože naň směle zakývla — maličká, snědá, ramenatá s vlasy černými jako havran, mastnými, do dvou rulíků svázanými červenou pentličkou, zvedla hlavu a vyzývavě smála se ukazujíc bílé zuby. Oči měla jako rozžhavené uhlíky. Byl mu protivný její pohled drzý, nestydatý, uhnul se mu a zadíval se na její sousedku. Ta druhá byla štíhlá jako prut s úzounko staženým pasem, lépe a vkusněji oblečena — také jen po vesnicku a přece nějak jinak. I vlasy měla jinak zapletené, zlaté, lesknoucí se vlasy. Hleděla naň, smála se, její hnědé oči s leskem aksamitovým, pod dlouhými brvami také svítily, ale — nu, ano, ta druhá byla krásnější. Uzarděna a spocena tancem, ale s bílou hebkou pletí sluncem neožehlou, větrem neošlehanou. Živůtek měla modrý, na prsou zapiatý lesklými knoflíčky, na šíji dukáty. Fojtík viděl s kůry bílé hrdlo, kraječku košilky za živůtkem, jak byl hluboko vykrojen. Viděl, ale honem pohledl jinam — dívce do očí. Smála se naň nahoru, — neodolal a usmál se maličko taky, plaše, bázlivě, jen jako na odpověď, aby panenku nepohněval. A nehnul se, nesešel k nim.

„Co tam stojíš?“ zavolala naň maličká, černooká, „jako hastroš na hrázi! Pojď k nám, pověz nám něco.“ Fojtík se až polekal, úkosem pohledl po čertově holce.

Hle, jaká je smělá! Sama začíná! „No, půjdeš anebo jsi opravdový nastrčený hastroš?“ pokoušela, chechtajíc se a koketně kroutila se v bocích. „Pojď s námi na zahradu, je hezky venku, tady je dusno a horko, všechny holky jsou na zahradě. Pojď! Řekni mu, Žofka, aby šel!“ obrátila se ke své družce, jakoby ta více slovem zmohla. Ano, dojista zmohla.

Zasmála se Žofka, pohodila hlavou, rozpustile kývla prstem. „Pojď!“

Fojtík ještě stál, nechtělo se mu, stud jej zdržoval. Nikdy ještě se mu nestalo, aby holky přišly a samy řekly: „Pojď!“ A jaké holky. Něco opojného, divokého sálalo z nich až k němu, z mladých pružných těl, z jiskřivých očí. Bál se, — nejenom té snědé, ale i její společnice s bílým hrdlem a se živůtkem vystřiženým. Stál a holky se chechtaly. Snědá drze, výsměšně, Žofka jen tak potichu se ušklibovala jako rozmazlené dítě, když se mu hračka podaří a dívala se mu do očí. Chtěl se vyhnout tomu pohledu a nemohl. Teď mu bylo jako při zkoušce, když paměť jej opustila — hrozně. Co má říci? Jak odpovědět?

„Hlupák je!“ vyjekla maličká zlostně a pohrdavě. Vyskočila na schůdky, chopila Fojtíka za ruku a teď už jenom velela: „Půjdeš s námi! Nemáme žádného hocha. Pojď!“ A Žofka, — prosil ji pohledem o pomoc a slitování, jen se ušklíbla rozpustile a šibalsky.

„Proč bys nešel?“ a očí neodvrátila; „pojď se mnou, chceš?“ Neměl času rozvažovat, smělá holčice stáhla jej se schůdků, div nepadl. A Žofka v tom již zavěsila se mu k boku za loket, těsně celým tělem.

„Já jsem Tereza Lacinova z Klenové, abys věděl, pamatuj si to!“ řekla snědá chechtajíc se. „Nemám žádného hocha teď, chceš-li, budeš mým milým!“ a z druhé strany polapila jej za ruku. Ale pustila hned. „Co — ty, Žofka? Ty ho chceš?“ skoro zlostně se podívala. „To je vždycky tak!“ Žofka zasmála se vesele, rozpustile. „A chci ho! Proč bych ho nechtěla? Má hezké modré oči a je hodný, — viď, že jsi hodný? Jak ti říkají?“ Krůpěje potu vyvstaly Fojtíkovi na čele. Co s ním udělají, čarodějnice? Co chtějí? Pán Bůh ví, kam to jdou? A provedly jej tlačenicí tanečníků, vírem zpocených těl, která do nich vrážela z té i z oné strany.

Fojtík šel tupě, neviděl před sebe na cestu, směsice různých hlasů, výskot, hovor a smích dokola všechno se mísilo v nesrozumitelný šum a hlahol. Jen slyšel, jak muži, hrubí kramáři, formani s odulými tvářemi volali na obě dívky. „Hej, ty černá, pojď sem! Ty s tou bílou bradou, z výražkové mouky — kam jdeš? Pojď, dám ti připít! Hrome, galána si vedou, jako hastroš vyhlíží!“ Snědá Tereza odpovídala drze, od plic, na hrubé oslovení nadávkou, dotekla-li se jí všetečná ruka něčí, pěstí oplatila jako kluk. Fojtík viděl, že kopala, bezohledně kopala dotěravce. Tak razila cestu. Žofka jen se smála, zářily jí oči, bylo znát, že těší ji ten šum a zmatený shon a snad jí lichotilo, že všem se tu líbí, že všichni vztahují po ní ruce. Jen se uhýbala a tím více k Fojtíkovi se tulila. Cítil teplo jejího těla, bylo mu jako v pekle, opravdu sálal podivný žár z té bílé ďáblice. Došli ke dveřím, ale zde nával je na dlouhou dobu zastavil, stísnili je ze všech stran a marně Tereza probíjela si cestu lokty. Žofka ležela celá Fojtíkovi na prsou, dotýkal se ústy jejích vlasů, které voněly růžovou pomádou. Docela obrátila se k němu, zvedla hlavu a smála se mu do očí — svůdná jako Eva, když Adama sváděla. Cítil, jak její ňadra se zvedají, klesají — ještě ruku otočila mu kolem pasu; tak těsně leželo mu teplé měkké tělo na prsou! Chtěl utéci, nemohl, bylo mu hrozně! Zimničné třesení se ho zmocnilo, ochablost síly a vůle. V jedné chvíli pocítil, jakoby v rukou něco mu zahrálo, jakoby jej pokoušela touha obejmout a stisknout bílou čarodějnici, ale nedovedl toho. Jiný — ano jiný udělal by to, ale on ne. Neboť si vzpomněl na pátera rektora, na zdvižený prst a upřímnou výstrahu sv. Augustina: Noli tangere! Nedotýkej se!

Dlouhé ruce jeho nehybně visely k bokům, neobjal, nepřitiskl a vyhýbal se těm hnědým čarovným očím — kamsi tupě přes hlavu se jí díval.

Dlouho trvalo, nežli se uvolnila cesta, Tereza je vyprostila, strkajíc lokty a kopajíc na všechny strany. Černá očka jen jí svítila zlostí, neboť všetečné ruce mužů sáhaly po ní odevšad. „Potvory,“ ječela, „necháte! nesahejte, nic pro vás! Oči ti vydrápu, dědku, takový starý! Neštípejte! mám už modřiny na ramenou! — ty! —“ Kdosi na ni křičel německy. „Jdi si domů, chlupaté knedlíky jíst, Němče proklatý! — hle! zástěrku mi přetrhne! jdeš!“ A kopala jako hříbě. Měla krátké květované sukně a pod nimi bělaly se punčošky. Střevíčky malé, ale rána podpatkem bolela. „Hle, jací jsou muži! Jen se dotřít! Jděte mi! Kopnu! Oči vyškrábu! Myslíte, že se dám poškubávat?“

Žofka jen se smála. Uvolnilo se; nežli se Fojtík nadál, stáli venku na dvorku. Ve svěžím vlažném nočním vzduchu oddychl z plných plic. Už ho netísnilo mladé teplé tělo Žofčino. Jen za ruku jej vedla, — šel, kam chtěla. Měsíček svítil — v úplňku byl, nebe plno hvězdiček a jasno jako ve dne

skorem, ale namodralé světlo měsíční měnilo všechno v pohádku. Jakoby jiskřivá mlha v tichém vzduchu padala na okap černé kolny, na plachty kramařských vozů, na větve starých stromů na zahradě za dvorem. Z oken hostince na dvůr probleskovala dlouhými pruhy žlutavá záře olejových lamp, pod stromy v zahradě ve stínu hořela třepetavá světélka.

I po dvoře plno lidí procházelo se, hovořilo, křičelo, smálo se. Rozdováděná děvčata nějaká nedorostlá držíce se kolem boků v těsné řadě poskakovala, podupávala vysokými podpatky svátečních střevíčků, jak jim ještě ve všech žilách skočná hudba hrála. Odpovídala chechtotem na neurvalé žerty chasníků. Ve tmavých koutech bělaly se zástěrky a šátky.

„No, pojď sem!" Žofka táhla Fojtíka za ruku, „v zahradě si sedneme!" Byl tam prostý dlouhý stůl z prken sbitý, lavice na kůlech, do země vražených. Na stole hořely lampy, ve stínu pod stromy, málo jen osvětlovaly okolí. Zelené listí se třepetalo nad nimi, bílé můry proletovaly.

Po lavicích seděli hosti, kouřili z krátkých dýmek, starší muži, cizí, z daleka, jak se zdálo, v černých širácích na hlavě, v rozhalených kabátech, s dvěma řadama třpytivých knoflíků na vestách. Hovořili klidně a rozvážně, česky ten, druhý německy, rozuměli si. Po stole kolem svítilen leskly se láhve i sklenky i plecháče.

„Hej, pusťte nás, kmotřičkové, chceme si taky sednout!" bez okolků spustila Tereza. „Nohy nás bolí. Strýčku, ty s tou špičatou bradou, dej mi připit!"

Deset rukou pozvedlo sklenice, podávalo na přivítanou. Starý chlap v modrém plášti s dvojitým límcem, hranatý Němec, oholený, s orlím nosem, s vystouplými lícními kostmi, s bodavými zraky pod sivým obočím, vstal, ušklíbl se přívětivě a řekl lámaje češtinu: „Sedni, kočičko, ke mně sem, a hubičku —"

„Nic!" pleskla jej Tereza přes černou žilnatou ruku. „Žízeň mám!"

Po řadě ode všech vzala sklenky a upila. Sotva rty smočila. „A jak se daří, strýčku?"

Němec přimhouřil chytré oči. „Dobře, kočičko, dobře!" zakýval hlavou a smál se.

„Kdy jste vyjeli?"

„A — v noci na včerejšek."

Také Žofka musela připit ze všech desíti sklenek.

„Holka! Bůh mě zatrať, to je holka!" nadšeně zvolal zaschlý malý mužík s červenými tvářemi vyvaluje chtivě zraky po hezké Žofce. „Za takovou bych duši čertu prodal!"

„Mlčíš, kmotře Pauli!" okřikla jej Tereza. „Co ty? ženu máš doma a děti! Počkej, povím to!"

„Takovou jsem dávno neviděl! jako z másla!" prstem se dotekl Žofčina hrdla.

„Nechej!" varovala Tereza. Žofka se smála všecka uzarděna. Viděla, jak všem těm obstárlým chlapíkům lesknou se oči.

„Kdo je to?" ptal se Pauli.

„Kdo? moje sestřenice!" odsekla rychle Tereza, „Žofka z Janovic, přišla se podívat na jarmark." Hubený Němec se špičatou bradou, kterému říkali „Aschenbrenner," se nahlas zachechtal křesaje ocilkou a doutnající hubkou zapaluje tabák v dýmce.

„Ty ji znáš, strýčku?" obrátila se černovlasá Tereza k němu. „Viď, že je to Žofka z Janovic!"

„A proč by ne?" ušklebil se.

Fojtíka přijali stejně přátelsky, musel pít. Neobratně překotil sklenici, smáli se mu. „Hle! hle! červená se jako panenka!"

„To je kantor od nás, z Javoří, nový pomocník — student. A muzikant. Hraje vám jako svatý David!" horlivě vykládala Tereza; „housle mu v rukou samy zpívají — viď, Žofka!"

Usedli na kraji lavice, Fojtík vedle Žofky. Ani nevěděl jak před ním ocítila se láhev s vínem a sklenky. Tolik rozmyslu měl, že nalil oběma, Žofce i Tereze.

„Na zdraví!" vesele řekla Tereza. Přiťukli si a Fojtík pil. Nemluvil — bylo mu úzko a smutno, jen chvílemi zvedl sklenku a ulízl vína — jen tak, aby něco dělal. Tereza hovořila s Aschenbrennerem, cosi důležitého, potichu, i druzí do hovoru se mísili krátkými poznámkami, kterým nerozuměl. Žofka, zdálo se, dychtivě naslouchala, ale Fojtík cítil, jak tiskne se k němu i ruku kolem pasu mu otočila. Zachvěla se chvílemi, jakoby ji zima rozrážela a těsněji se tiskla. Ohledla se naň, zasmála se, zasvítila očima, zašeptala: „Chladno je mi!" a ještě těsněji se přivinula. Fojtík chytil sklenku a ulízl vína v rozpacích. Vzpomínka na Rozinku mihla se mu duší přeletem jako bílý čistý obláček. Ale ne! Nevěděl proč, ale nechtěl vzpomínat. Tady ne!

„Strýček Štýbr také dobře dojel?" ptala se Tereza.

„Moc dobře!" ušklíbl se Aschenbrenner. „Moc dobře všechno! A hubičku mi dáš, hezká holka!"

Tereza se vztekala. „A vy Němci zatracení, jenom hubičky! Protože tam u vás máte jenom staré baby jako sosnové prkno hubené. Do Čech přijdou a myslí, že všechno kvítí vyrostlo jenom pro ně. Jdeš! nehmatej!" Němci se chechtali. „Co ty kmotře Pauli se dereš k Žofce? Myslíš, že stojí o takový

dubový pařez odněkud z hor? Kdyby chtěla, knížete by dostala — ale nechce!“ Tereza se zarazila.

Žofka se mrzutě ohledla po ní. „Co žvatláš jako dítě?“ vyčetla jí šeptem.

„Kdyby aspoň byli mladí, ti Němci!“ omlouvala se Tereza.

„Žofka! Žofka, hezká holka!“ opakoval zarudlý Pauli, „vzal bych si ji! holka, vzal bych si tě! Mám chalupu a vydělám, moc peněz vydělám! Jako paní bys byla.“

Aschenbrenner opřel lokty o stůl a zpytavě s tajeným úsměškem díval se na Žofku. „A já tě znám!“ povídal potřásaje hlavou.

„Neznáš!“ odpírala Tereza.

„Neznáš! nikdy jsem tu nebyla, — odkud bys mne znal?“ pochybovala Žofka a k Fojtíkovi s úsměvem prohodila: „Je směšný ten strýc, viď?“

„A kdybych já chtěl, já Aschenbrenner, dáš mi hubičku?“ Němec udeřil na stůl a v očích se mu zalesklo.

Žofka trochu pohledla, Fojtík cítil, že se zachvěla. „Jsou už opilí!“ zašeptala mu.

V té chvíli na cestě za plotem ozval se dusot koňských kopyt, dutý třeskot jako když prázdné pochvy šavlí o třemeny v čerstvém klusu tlukou. Nějaké zazlořečení, povel a koně stanuli právě u zahrady; do vrátek kdosi mocně zatloukl.

Všichni u stolu vyskočili, plaše ohledli se ke vrátkám, stůl zakolísal, láhve se pokácely. Aschenbrenner široký klobouk stáhl do čela, oči přimhouřil, zasupěl a zuby zaskřípal. Pravice jeho hledala cosi pod vestou. Maličký Pauli zahalil se do modrého pláště, skrčil se celý jako kočka, když se chystá ke skoku. Dva tři jiní od stolu zmizeli, propadli se kamsi do stínu. Ostatní s vytřeštěnými zraky čekali, kdy se vrátka otevrou, kdo vejde. Jenom Fojtík zůstal klidný. Co mu na tom, kdo jede nocí kolem? Také Žofka vyskočila. Pohledl na ni — byla zsinalá. Tereza podrážděně se rozčepýřila, svraštila čelo, podepřela ruce v bok, vypiala prsa, zdravé zuby vycenila hotova rvát se a kopat a kousat, všecka zarudlá.

Chvíli trvalo, než se vrátka otevřela, venku hlahol veselých hlasů, proklínání maďarské, německé, kůň zařechtal, šavle zachřestily. Konečně hospodský otevřel — vešli, vpadli s křikem a smíchem husaři. Osm — deset — dvanáct — s mladičkým důstojníkem, beze zbraně. Světlo a veselý šum v hospodě je přivábily, po dlouhé cestě povolena jim chvilka oddechu. Koně nechali před vrátky, nechali tam šavle i karabiny. Hrnuli se do sálu cestou chytajíce děvčata, jak se namátla.

„Hej! muziku! muziku! a pivo! víno! Krčmáři, hej!“

Aschenbrenner se suše zasmál. Pauli vylezl ze svého pláště a všichni zase usedali kolem stolu vesele, jako když se bouře přežene.

Tereza spustila ruce, oddechla, ušklíbla se. „Nic to nebylo! A hle, vojáci!“ Vlasy uhladila, sukynku narovnala a řekla Žofce: „Hezcí hoši! A pan lajtnant — podívej se, jako panenka! Jen se podívej, jak mu to sluší!“

Žofka z hluboka oddychovala, krev se jí vrátila do tváří a smích na rty i do očí. „Jak jsem se polekala!“ zašeptala.

(Pokračování.)

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Za řekou na druhém vyšším břehu zase taková stinná hradba keřů a olší a za ní žádná železnice, žádný tovární komín, ale jen pole a pole, vlnící se obilí; tam se říkalo „na padoli“. Hluk ze silnice sem nedorážel. Tady jen řeka na jednom místě hlasněji hrčela přes kamení, tady jen ptáci zpívali a vítr šuměl nebo se rozhučel, když přiletěl od půlnoci přes „padol“ a opřel se do starých olší. Taková byla naše zahrada. Dlouhé vzpomínání, dlouhé, milé vzpomínání na všechny krásné chvíle, jež mně dala, na všechny dojmy let prvního mládí bujného zdraví a bez starostí, když tak mile plynul čas a já ho neměřil a nepočítal, kdy jsem nedbal kalendáře a jeho měsíců, ale proměny dob viděl jen na zahradě, na jejích zjevech.

Vzpomínám, jak ten čas po zimě musil jsem za prvních let chlapeckých vždy na velký pátek na zahradu za časného jitra; běžel jsem tam bos, neustrojený, tak jak jsem vyskočil z postele. Zahrada ještě dechem jara neprobuzená, ještě zkřehlá, tuhá, bez barvy. Pamatuju ta kalná, sychravá jitra. Mrtvé ticho po zahradě, mlha se ploužila dole mezi stromy. A já v košili, prochvívaje se chladem, klečel pod mladým stromem za stavením a maje ruce sepiaty, říkal jsem po bábině naučení modlitbu, kterou jsem se i večer modlíval:

„Šel pán Ježíš do zahrady,
naklonil své svaté hlavy
na travičku zelenou,
na rosičku studenou —

To říkání bylo delší; více si však nepamatuju. Jen to ještě, že se mi to „na travičku zelenou, na rosičku studenou“, tenkráte tolik líbilo.

Skoro každého roku přihnala se záhy z jara povodeň. Rozdivočelá Medhuje vyskočila ze břehů a zatopila dolejší zahradu téměř všecku. To bývala podívaná vyjeveným, dětským očím na kalné vody rozlité mezi stromy, na divoký proud, zvláště večer, kdy tichem zlobivě hučel a bledě stříbrné pruhy měsíčného světla se po něm smekaly a s ním letěly v černo olší.

Vody opadly, písek a rmuť po nich ze zahrady pracně odklizeny, pod olšemi zabělala se „bulíčí oka“ (sasanky), trávník prokvetl „husími kvítky“, (chudobkami) a petrklíči. Zeleno rozlilo se zahradou, zasvítilo v něm zlato nesčíslného mlíčí (pampelišek), rozkvetly stromy, nejnádherněji košaté hrušky, pak jabloně. A když bylo tak krásně na světě, oslavila to hronovská „banda“ za časného rána prvního máje. Táhla městečkem a vyhrávala i před příbytky. Jaké to bývalo probuzení veselou hudbou, kdy jsem z postele přímo viděl do rozkvetlých stromů! Líbilo se mně to, vábili mne muzikanti, zvláště však jejich buben červeně bíle malovaný, s velkým, českým lvem. Ten buben byl revoluční památkou, ten roku osmačtyřicátého pořízen, svolával hronovskou gardu a provázel ji svým rachotem, když táhli na cvičiště, na ramenou pušky nebo jen prosté píky. Tenkráte slavil máj toužené svobody. Když mráz ji spálil, oněměl za Bacha a mlčel vždy po celý rok; ale pokaždé prvního května jej vynesli a tu hučel z hluboka v průvod ostatní hudby na oslavu jara. Za odměnu dostával u nás bubeník a hudebníci výslužku „božího daru“, podbělky a žemličky právě upečené, plnou jich opálku, kterou jim sestra Helena zanesla.

Zlatý koberec pampelišek kolem „sedničky“, jejž podnes mám živě před očima, zmizel, vítr rozfoukal jejich lucerny, přišlo léto. Této roční doby proháněl jsem se jako chlapec víc po městečku, na poli, po lesích; ale jako student hodně jsem zahrady užil, o vagacích, nejvíce dole na travnatém místečku v chládku pod olšemi u řeky. Celé hodiny jsem tam proležel, proseděl s knihou v ruce. Nejvíce jsem tu čítal, už jako gymnasista, Časopis Českého Musea, ročníky staré i novější, a spisy Českou Maticí vydané. Knihy ty půjčoval mně můj bývalý hronovský učitel Vendelín Sagner, na nějž vděčně vzpomínám. V dlouhé řadě ročníků „Musejníka“ jsem skoro všecko přelouskal, s největší chutí články historické, archaeologické, literárně historické a umění se týkající, s dychtivostí básnické překlady. Tam v tom tichém koutku pod stromy, kdež mi u nohou neúnavně šuměla Medhuje, poprvé jsem četl Aischyla (v překladu Nebeského), Lermontova, Puškina, Shakespeara. Byly to krásné chvíle. —

A tam na dolejší zahradě, dobře si pamatuju, pod těmi vysokými, starými jasany, poprvé připadly mně, tenkráte ještě studentíkovi, těžké otázky o světě, co bylo před ním, o věčnosti, o bohu. Až závrať z toho chytla mladý mozek.

Když pak zahrada měnila barvy, když listí žloutlo, hnědlo i rudě plápolalo, když u řeky z poslední zeleni zardívaly se kvadrátky brslenu vedle temně rudé kaliny a po žloutnoucím, divokém chmelu plno šištic zahořklé vůně, jaké to bývaly dni v slunečné záři, jaká jitra zvučící prostým zpěvem čížů na olších!

Jako školák postavil jsem si dole u řeky, primitivní čihadlo na ty zelenavé zpěváčky, čihal jsem na ně za časných jiter citelně už studených a plných dechu ze spadlého listí, ale nic jsem nechytil. Nedařilo se mně tu tak jako ne v lese, když jsem tam políkl skřínku na čermáky.

Listí po řídku a tiše poprchávalo zlatým, barevným deštěm; ale pak pod mračným nebem za podzimních vichrů sypalo se hustě a vířilo někdy jako metelice, když po celé zahradě hučely a klátily se všecky stromy. V jejich korunách pak víc a více světlo, ale pod nimi pestré závěje hustší a vyšší. Bývalo mně rozkoší brodit se šustícím listím, náruče ho rozhazovat do větru, ale pak také pomahat, když naši je shrabovali na stlaní.

V ten čas končila se skotácká saisona. Na pole jsem už nehonil; na zahradu mně pouštěli dobytek. Tu za stavením nebo dole u řeky, kamž přicházeli kamarádi a pletli z chmelových lodyh postroje na „koně“, lépe a pohodlněji se páslo s častým přerušováním, zvláště o poslední pastvě, před hronovským posvícením, tu sobotu po Všech svatých. To jsem vždy odbíhal domů podívat se, jak je s koláči, budou-li už, a odbíhal jsem i když už lákavě vábily na prknech v řádkách, zlaté tvarohové, černé povidlové, makové, s nastrouhaným sýrem, se sladkou „moučkou“. To byla nejveselejší pastva v náladě rozjasněné nastávajícími, slavnými dny a nadějí na zpropitné za koláčové výslužky, jež jsem měl na večer roznášet příbuzným do vsi. Z toho zpropitného hlavně jsem si opatřoval posví-

censkou střelbu, kapsle, jež jsme nastrkovali na hřebík v tyčce zaražený. Úhozem o kámen kapsle vybuchovaly. A tak jsme slavně stříleli zvláště o posvícenském pondělí, když průvod svobodných se ubíral za hlučnou hudbou do kostela na mši, kterouž dali sloužit za všechny zemřelé hronovské mládence a panny.

To bývalo již málo slunce. Mlhy zaléhaly zahradu, deště uhodily, sychravá mokra. Chlévy se zavřely. Pak mráz a sníh. Zahrada v něm zapadla, osaměla. Toliko vítr se po ní honíval a bíle prášil. Někdy já jsem dorazil až dolů k řece, jež obyčejně jen u břehů zamrzla. Na nich, na bělostném, jiskřivém sněhu plno tmavých šištiček spadlých s černých olší, sněhem ošlehaných. A nic, pusto; leda že se někdy ukázala na sněhu vydří stopa. Jen sýkorky vydržely na zahradě a zůstaly, a někdy, když bylo zle, za mrazů a závějí přilétal až k samému stavení, až pod okna „sedničky" drobounký králíček. —

Dlouhé vzpomínání na naši zahradu, dlouhé, milé vzpomínání na všechny krásné chvíle, jež mi dala, na dojmy, jež tuto jsem mohl jen naznačit. Tam v našem sadu prvně jímala mladou mysl báseň přírody. Cítila ji a vnímala třeba že ne s uvědoměním; než zlato a květy té poesie zůstaly v duši. Dávné dojmy dnes poznáním zjasněné a kouzlem minulosti vyzářené ozývají se sladko i teskně jako líbezná ozvěna šťastného mládí. —

VII.

Můj mateřský děd, Karel Prouza, narozený ve Dřevíči u Hronova, míval najatý mlýn na Plhánku v Prusku blízko českých hranic, na území co do jazyka ještě českém. Odtud se přiženil do Hronova do Langrovské usedlosti. Vdovu si vzal. Když pak tu ovdověl, pojal za manželku Ludmilu Elsnerovu z Náchoda. Z tohoto manželství měl dva syny a tři dcery. Nejmladší z dcer, Vincencie, byla má matka. Langrovské stavení a co k němu na polnostech příslušelo, připadlo synovi první dědovy ženy, kteréhož syna měla z prvního manželství. Děd Prouza vystavěl si v prvních letech 19. století domek nedaleko Langrova, č. 20., u cesty poblíže nynějšího náměstí, půl od kamene, půl od dřeva, s lomenou, šindelovou střechou a s podsíňkou o dvou kamenných, kulatých sloupech. K tomuto příbytku, jenž vzhledem svým vypadal onačeji nežli ostatní roubená stavení v městečku, vedlo ze silnice několik schodů. Dnešního dne je pod silnicí a na jeho podsíňku sestupuje se po stupních. „Dražský" potok teče kolem dvorečku za dědovým stavením, pak dále na příč silnice a vlévá se kousek za ní do Medhuje. Za dědových časů neklenul se přes něj na silnici mostek jako dnešního dne.

V tomto úhledném domku se zahrádkou provozoval můj děd pekařství, obchod obilím i sušeným ovocem, jež vozil do Kladska. Zemřel r. 1841. Neznal jsem ho tak jako ne babičky Prouzové, kteráž skonala, když mně bylo čtvrt léta. Rovněž otcova otce, Matěje Jiráska, zemřelého r. 1835, o němž jsem vypravoval v kronice „U nás", jsem neznal. Jen na babičku, otcovu matku, rodem Kociánovu, narozenou r. 1780 se pamatuju, na stařenku nevelkou, sehnutou, jež si chodila po starodávnu, v placce, v šněrovačce s „jelitky", všedního dne prosté, v neděli a ve svátek v květované. V ty dny vázala si placku ze svátečního, „sackého" šátku.

Má nejstarší sestra, Helena, pamatuje, že mne babička chovala, že mne mívala na klínu i když předla. Sám ji mám dost jasně v paměti, jak chodila po stavení nebo jak seděla u kolovratu a také to, že nás vždycky horlivě měla k tomu, abychom políbili chléb nebo hrachové zrno, padly-li na zem; hrách proto, že je na něm kalich. V „desateru", jak ona mne mu učila, bylo desáté přikázání nejdelší. Pamatuji se, že jsem odříkával: „Nepožádáš domu bližního svého, ani manželky jeho, ani vola, ani osla jeho."

Z paměti také nevymizí tento výjev. Byl jsem s babičkou sám ve světnici. Pojednou vstoupil voják v čáku, v bílém kabátě, v bílém řemení a v modrých, úzkých nohavicích, nevysoký, hrubě osmahlý. Byl od uherského pluku, Maďar; poslali jej k nám na exekuci, neboť otec neměl daň zaplacenu. Hned u prahu z ostra spustil a když babička něco odpověděla, snad že mu nerozumí, strhl pušku s ramene, a chtěl babičku uhodit, bez příčiny, ze zpupnosti. Ale v tom vešel otec a ten surovce zkrotil. Maďar zůstal u nás dva, tři dny na byt a stravu, dokavad nebyla daň zapravena.

Babička zesnula u věku sedmdesáti a osmi let. Ráno ještě chodila, šukala, pojednou však ulehla, že je jí „chuře" a před polednem skonala, tiše, bez bolestného zápasu. Poprvé jsem viděl člověka umírat. Bylo mně tenkráte sedm let. Plakal jsem; ale již odpoledne vyběhl jsem ke kostelu pod lípy, kdež se kamarádi rojili. Brzo však jsem se odtud odplížil, když mne někdo z té hlučné společnosti bodl, že mně ráno umřela babička, a teď už že se honím.

(Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Notář otevřel ústa dokořán. Vyholená brada rozpačitě se mu zatřásla, pysky proběhl mu záhadný úsměv. Bylo mu jako kdysi u notářské zkoušky, když se ho dloubavý komisař zkušebný tázal, co by dělal, kdyby ho hluchoněmý požádal, aby mu sepsal poslední pořízení.

„O sedmihradských manželstvech," zakoktal rozpačitě, „abych tak řek o sedmihradských manželstvech, abych tak řek', tenhle případ se mně tady v praksi dosud nevyskytl. Ale je něco, abych tak řek', podobného, tedy ovšem jenom v Sedmihradsku."

Pot mu zakrůpějil na čele. Něco mu v duši tiše a vyčítavě povídalo, proč se jako obyčejně okresnímu hejtmanovi nevyhnul, že jej okresní hejtman vždy zapřádá do nesmyslných rozprávek, jako by ne s ním, nýbrž s právnickou fakultou a jejími mladými docenty hovořil, že vždy u něho okresní hejtman pohledával věci, po nichž mnoho nebylo. Skoro, připadalo notáři na mysl, jakoby tady byl, aby notáře pozoroval a zkoumal a o jeho vědění nahoru zprávu podával. Třeba si to na něm ministerstvo spravedlnosti vyžádalo, čert mu věř, nadarmo housku na ramenech nenosí. Tak s člověkem zachází, jakoby byl buřič, neznaboh, radikál a vůbec všecko, co se jim nahoře nelíbí.

Okresní hejtman zklamaně pohlížel na notáře.

Na prázdnou nádobu jsem narazil, pomyslil si, a prázdná nádoba jenom zaduněla. To já vím o sedmihradských manželstvech více nežli on. Já alespoň vím, že se k sedmihradskému manželství vyhledává, aby manželé dosud žili a nabyli státního příslušenství uherského. Vlastně já vím všecko, jenom prakse mně schází, a to je u zástupce vlády, jenž je zaměstnán jinými úkoly a povinnostmi, pochopitelno. Promluvím ostatně ještě s Drem Korbelem!

Zastavil nenápadně Dra Korbela.

Vyptával se ho jako notáře. Nejprve po jeho zdraví, pak po zdraví jeho znejmilejší paní, kdy pojede do Prahy a zase po dlouhých oklikách se vytasil tentokráte s rozvedenou paní; že zná jednu rozvedenou paní, že se provdala za lehkomyslného muže, krásné věno že mu přinesla, on však že záhy po svatbě, když se nasytil radostí u domácího krbu, pokračoval ve svém předešlém hýření.

Dr. Korbel napial uši. Bylo mu jako starému vojenskému koni, jenž uslyšev turecký buben s vysoka našlapuje. Připadalo mu na mysl, že ho okresní hejtman vyhledal za příčinou rozvodu své přítelkyně a rozvod je pro advokáta užitečná věc, rozvod nelze považovati za obyčejnou saldovku. Tváře mu zvážněla jako Dru Cibulkovi, když ho člověk vyhledal s některou tělesnou obtíží.

„Jen račte, jen račte," pobízel okresního hejtmana, „pomůžeme, toť se ví, že pomůžeme! Známe to! Lehkomyslník a hýřil připoutá k sobě čistou a nevinnou bytost dívčí, a když květy otrhá, vrhá se do náruče jiných. Ale je tu ještě ochrana zákona a proto zákonodárce — —"

Dr. Korbel pro palmár stával se i básníkem. Žluté tváře se mu zarůměnily, poetická řeč hladce se mu linula z úst. V palmárních účtech nazýval tyto básnické výlevy „dlouhou a obsažnou konferencí s klientem".

Teprve když Dr. Korbel umlkl, pokračoval okresní hejtman v líčení svého případu. Korbelova tvář se prodloužila zklamáním.

Došlo tam, jak Dr. Korbel správně vytušil, pokračoval okresní hejtman, totiž na rozvod. Po rozvodu (tohle už Dr. Korbel neposlouchal) uplynul rok. Nešťastná paní seznámila se s nadaným lékařem plukovním na Královských Vinohradech. Poněvadž má kauci, vojenské úřady by nekladly překážek novému sňatku, jde jen o to, kterak obejíti úskalí trestního zákona, jenž dvouženství tresce jako zločin. Stará přítelkyně obrátila se ovšem na okresního hejtmana a ten jí poradil, že po jeho mínění lze věc provésti jedině tak zvaným sňatkem sedmihradským.

Dr. Korbel zase oživl. — Rozvodem se potěšil patrně už jiný kolega a jemu teda zbude sedmihradský sňatek, což také není kost k zahození.

Okresní hejtman důvěrně mu poklepal na rameno.

„Myslíte, pane kolego, že by se to dalo nějak zaříditi?" ptal se.

Dr. Korbel byl na koni. „To nic není, to je maličkost," pravil radostně. „Tuším, včera nebo předevčírem také se mně někdo na to vyptával a já poradil. To je lacinější než rozvod. Zajímavé je, že zrovna včera učiněn byl u mně stejný dotaz!"

„Mh, to bych uhodnul, kdo to asi byl!" pravil okresní hejtman s úsměvem.

Dr. Korbel se zastavil, rozkročil se a tázavě se zahleděl okresnímu hejtmanovi do obličeje.

„Listovní Klapzuba to byl!" dopověděl okresní hejtman svou domněnku.

„Klapzuba to nebyl," pravil Dr. Korbel zamyšleně, „ale byl to náš notář!"

Okresní hejtman zbledl. Strašlivá myšlenka mu bleskla hlavou. Islam se šíří. Už i notář se chystá přestoupiti, Klapzubův případ není ojedinělý. Proto předevčírem notářovy rozpaky. Proto se notář zachvěl a kroutil se rozpaky, když se ho ptal po úsudku o sedmihradském manželství! Jde tu — to je zřejmo — o úmyslné obcházení zákona. Proto i notář byl do toho zatažen, aby novověrcům pomáhal z bryndy.

Okresní hejtman ve svém vládním nitru hořce zaplakal.

„A chtěl to notář vědět pro sebe?" ptal se nedočkavě.

Dr. Korbel se dvojsmyslně usmál.

„Pro sebe by se on asi neopovážil, to má zase někoho, komu chce poraditi a neví, jak by poradil. Takhle to dělá vždycky. Já ovšem od něho jako od kolegy palmár nevezmu, a on ho vezme. Dá si ty porady pořádně zaplatiti, o notáře není radno zavaditi, pořád si na něho lidé stěžují. To zas u mne, pane okresní hejtmane, však to ráčíte znáti! Já vždycky říkám, že jsem svých vlastních dětí zloděj. Kdyby krejčí šil zadarmo kalhoty, všichni by se divili, a když já zadarmo poradím, nikdo se nediví!"

Okresní hejtman si oddechl. Znal dobře rozvláčný způsob Korbelova vyjadřování a proto se rozhodl, že se dnes už více nebude vyptávati. Na kvap se s Drem Korbelem rozloučil.

Za týden přestali po městě hovořiti o Klapzubově turecké čepici a hovořili o sedmihradském manželství. Zejména v hospodách, neboť v domácnostech bylo choulostivo o tomto předmětu hovořiti. Podstatu sedmihradského manželství vylíčil „u černého orla" notář Kotáb a zastínil hlubokou znalostí práva Dra Korbela nadobro. Nesmírně touto znalostí překvapil své posluchače, neboť věděli všichni, že notář v praksi obírá se jenom notářskými spisy, testamenty a tabulárkami — mimořádným jeho úkonem bylo, že u žida Stránského, koželuha v ulici, když koželuzi ohlašovali insolvence, několik směnek po sobě protestoval, ale že by se také obíral sedmihradskými manželstvími, nebylo nikdy slýcháno.

Nebylo by tolik o sedmihradských manželstvech hovořeno, kdyby podnět k těmto hovorům nevycházel z okresního hejtmanství a nedotýkal se přímo hlavy úřadu. Vědělo se už, proč právě okresní hejtman a předseda okresní rady školské tolik se po sedmihradském manželství vyptává. Vědělo se, že začátkem školního roku přišla do města přes hlavy starých ba nejstarších kolegyň z ubohé vesnice učitelka slečna Čabounova, děvče tak sličné, že by i Komenský, kdyby byl jejím inspektorem, zvolal rozvážně: Apage Satanas! Děvče tak sličné, že by pro ně i staří páni chtěli opakovati národní školu, ba že ani tělesným trestům, kdyby je ona rozdávala, by se nepříčili. Vědělo se také, že předseda okresní rady školní roztává před ní jako ledový medvěd na návštěvě italského krále, vědělo se ještě víc a ještě víc toho bylo šeptáno. Usoudili všichni jednosvorně, že tohle děvče za sedmihradské manželství stojí.

Klapzuba, jak bývá, netušil, co vše svým náboženským převratem nadrobil. Jeho pozdravu „Salem alejkum", jeho turecké čepici, jeho ustavičného klanění východu už si nikdo nevšímal.

Klapzuba obmezil náboženské úkony na jediný luxus devocionální. Když bosňáci prodávali ždírecké pravé turecké koberce, známkované ze spoda firmou „Daniel Schein", koupil si za šest korun devadesátsedm haléřů (tři haléře usmlouval) pravý arabský modlitební koberec, jejž uložil za kamny.

Na tom koberci obrácen k východu, váleje se po něm, pokud mu dovolovala korpulentní figura, hlasitě a nesrozumitelně se něco modlíval.

Ale harému, harému, jenž by byl v té době městu znamenitou atrakcí, si nepořizoval. Třeba že nesměl doma novou víru tak vyznávati, jako radí Mohamed. Bylo už řečeno, že měl Klapzuba doma manželku takovou, že se o změně náboženského přesvědčení doma nesměl ani zmíniti, nadtož aby doma zařídil harém.

Do těchto událostí šlehla jako blesk návštěva vrchního oficiála kancelářského Widrmona ze sousedního okresu, jenž byl z oficiála povýšen ze stejných důvodů a příčin jako Klapzuba. Od tohoto lišil se jedině, že nepropadl jako Klapzuba náboženskému blouznění.

Vrchní oficiál Widrmon přijel do města se zapálenou viržinkou a s nakroucenými kníry. Předcházela ho pověst, že je to člověk, jenž má v této říši nejvíce dcer. Měl jich sedmnáct, což pocházelo ze zatvrzelosti podobné zatvrzelosti ruského cara, jenž také chtěl míti po tolika dcerách syna. Od cara lišil se Widrmon tím, že se syna nedočkal, ač vyměnil v místě všecky porodní babičky.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Zikmund Winter: Mistr Kampanus. Historický obraz. V Praze 1909. Nakladatel J. Otto. V nádherné úpravě s illustracemi Adolfa Kašpara. Tiskem České grafické akc. společnosti Unie. Cena 16 K.

Vrcholné dílo toto slovesného umění našeho předního kulturního historika, vycházelo r. 1906 a 1907 v našem listě „Zvonu". Věrným čtenářům jeho je proto obsah jeho v nejlepší paměti. Autor připsal k poslední stránce rukopisu tato památná slova: „Skončeno ve čtvrtek 6. září 1906 za deset měsíců neustálého přemýšlení, velkého studia a rozčilujícího cítění!" Spisovatel připsal tuto knihu „svému rodišti, naší krásné stověžaté, zlaté slovanské Praze, hlavě českého království, s přáním, aby do věků vzkvétala, rostla a mohutněla, aby se naplnilo, jakož ji prorokovala Libuše kněžna. Prvá část nádherné a památné této knihy, dříve ještě než vyšla v nádherném vydání Ottově, poctěna byla cenou Beneše Třebízského; rovněž druhá část I. cenou Č. akademie r. 1908. Vydání historického tohoto obrazu Wintrova v knihovém illustrovaném vydání je literární událostí prvého řádu, nejen pro obsah knihy, ale i pro nádhernou její výpravu. O obsahu se nezmiňujeme, vycházejíce se stanoviska, že věrným odběratelům Zvonu je v nesmazatelné paměti, ale o umělecké výpravě a výzdobě knihy bude nutno říci několik slov příště. *Š.*

Sobrané diela Svetozára Hurbana Vajanského. Sväzok VI.: „Kniha veršov." V Turčianskom Sv. Martine 1909 nákladem kníhtlačiarského účastinárského spolku. Stran 336 za 3 K.

Přede dvěma roky, jaksi k oslavě šedesátých básníkových narozenin, počal vydávati turčansko-sv. martinský „Knihtlačiarsky účastinársky spolok" Hurbanova Sobrané diela. D posud vyšly čtyři svazky novell a románů (z těchto máme v rukou už Letiace tiene, Pustokvet a dvojdílnou fresku Koreň a výhonky) vedle dvou svazků básnických, z nichž první obsáhnul typickou pro Hurbana sbírku Tatry a more. Svazek šestý, před chystanou Suchou ratolestí prozatím poslední, sepial ve svůj celek dvě starší básnické sbírky Hurbanovy, a to Z pod jarma (1884) a Verše (1890), ke kterým přidal pořadatel několik čísel a fragmentů starších, zejména epickou skladbu Viliu z r. 1885.

Pročítáme-li tuto „Knihu veršov", setkáme se na první ráz se starým básníkem Tater a moře. Tentýž nadšený, místy hymnický tón romantického nacionalisty, který svým poštúrovským romantismem zabíhá kamsi až do let šedesátých —, tentýž rozbolestněný odlesk života veřejného, v němž nebylo škol ani silných vůdců a v jehož zuboženém lidu zdála se odumírati poslední větev národa —, tatáž proudná a sílivá moc slova — ale pouze slova! — která poukazovala k jediné možné naději: k pomoci ze slovanského východu. Z těch veršů víc než ze kterékoli práce prosaické (ba víc a romantičtěji ještě než z Vajanského plamenných článků novinářských) pableskuje to odbojně zladěné nadšení, někdy až revolučně zvednuté, které se jako v apotheose opíjí požáry měst a rudými potoky krve. V básni „Predcit" na str. 313. zpívá básník:

Už dosť je žalôb! Idylly čas prešiel i nám,
čas lyriky a poetických vdochnovení.
nám chystat třeba ramena ku dráme velkej;
bo verte, čas se bliží celkom iný, nový;
zem smädná žiada krv a za kořisťou mäsa
už hajno vrán a kaviek hladno kráče v poli ...

Ta revoluční myšlenka nebyla ostatně osamělá ani v Tatrách a moři, a Kniha veršov ji rozvádí několikráte v různých variacích. Básník by však nesměl míti tak široce a do hloubky zapuštěných kořenů romantických, aby se rázem nedovedl myšlenkově přesunout k vidinám novým; je přesvědčen, že už ni Bůh se nebude dlouho dívati na bezpříkladnou porobu a sám lidu jeho zjedná práv; ví bezpečně, že „po tmách a mracích přijde slavné zmrtvýchvstání", a proto je třeba vytrvati a v boji neochabnout; vidí nedalekou pomstu, pomstu silných bratří, kteří nad půl světem vládnou a čekají pouze jasných pokynů ... Těmito tóny, poloslavnostními, polo věšteckými nese se veliké procento Hurbanových veršů, mezi nimiž drobnější básně intimní nebo náladové lyriky jsou velmi řídky. Bohužel, že tu vadí namnoze jakýsi kothurn, vznosný a slavnostně působící slovní pathos, který — rádi uznáváme — je jistě působivý v utlačených poměrech slovenských, na nás však v okamžicích méně akutních působí poněkud hluše. Formálně jeví se nám být Hurban básníkem velké virtuosity a podivuhodné moci ovládací. Verš — a to platí zejména o jeho epice — je mu poddán svrchovaně; básník zahrává si s ním lehounce, s bravurou přímo virtuosní, elegantně a ladně. Nemá hutné lapidárnosti Hwiezdoslavovy, ale je ohebnější a měkčí. On je při této poesii, více vnější a konstruktérské, než lyricky bezprostřední, také hlavním faktorem a osnovatelem účinu, a proto on a potom jasná a přesná logika myšlenkového postupu, kterou se každá Hurbanova báseň vyznačuje, jsou nejvýraznějšími přednostmi vší básníkovy poetické tvorby. *Fr. Sekanina.*

Ruská „Rěč" dne 26./10. přináší zprávu, že Ruskou akademií vydané spisy lidového básníka Kolcova ve 20ti tisících vý-

tiscích byly rozebrány ve třech dnech. Jubilejní, levné vydání se teprve tiskne. *K. V. H.*

DIVADLO.

ČINOHRA. Bodří venkované. Veselohra o pěti jednáních. Napsal Victorien Sardou. Přeložil J. Kučera. Režisér Jan Zelenka. Poprvé na Městském divadle Král. Vinohradů dne 25. října 1909.

Býti kritikem znamená vzíti na sebe dobrovolné utrpení.

Zvláštní význam těchto slov cítil jsem intensivně kochaje se omšelými krásami dávno pensionovaných „Bodrých venkovanů", které Vinohradské divadlo z nedosti mně jasných důvodů vyburcovalo ze zaslouženého klidu v prachu divadelního archivu. Ale divadlo toto má své záliby, s nimiž — bohužel — nutno počítati. Jednou jsou to francouzské komedie, podruhé německé frašky, a nyní opět zabývá se horlivě křísením mrtvých, pro něž ovšem není dnes již pohádkové „živé vody". Nebylo jí pro frašku „Tricoche a Cacolet", nebude jí pro „Lumpacivagabunda" a také autoru „Nos bons villageois", napsaných r. 1866 a poprvé hraných na Národním Divadle r. 1885, nepomůže na nohy ani takové provedení, jakého se mu dostalo na Vinohradské scéně a o němž bych nejraději pomlčel. Neboť co mám říci na př. o Jindřichu p. E. Pražského se stereotypními, nic nepovídajícími vertikálními a horizontálními pohyby rukou, jehož při každé pathetickotragické scéně — soudě dle výrazu tváře a gest — škrtí límec; co říci o Geneviève sl. Zd. Baldové se záchvaty dilletantismu, jejíž hra působí (již po několikáté!) dojmem trapných experimentů, co konečně na př. o celém druhém jednání, které s p. J. Zelenkou (Grinchu) a nemožným p. K. Švarcem (Tétillard) v čele patřilo spíše do cirku, než na scénu velikého divadla? — Čestnou výjimku činili jedině p. Otto Boleška (Floupin) výborně kreslenou figurkou venkovského lékárníka, p. A. Jiřikovský (baron) klidnou, nikde nevybočující hrou a konečně i sl. M. Májová (Pavlína), ač podání její bylo poněkud mdlé a málo promyšlené.

Režisér, patrně příliš zaměstnán aranžováním kabaretních scén, nevšiml si ani, že na př. v prvním jednání v pravé poledne, kdy páni chodí se slunečníky, je krajina (zadní prospekt) zatopena podvečerním šerem, nebo, že vesnická děvčata v kartounových sukních, ani když jdou máchat prádlo do potoka, nenosí batistových, krajkových kalhotek. —

Připomínám, že kritika tato týče se sobotní reprisy „Bodrých venkovanů", jelikož mi nebylo možno býti přítomnu premiéře.

Tristan.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Václav Radimský v Rudolfině. Maní vzpomínám prvých maleb Radimského, dožadujících se soudu veřejnosti. Bylo to asi před 20 lety na jakés místní výstavě v Kolíně, kdež objevily se náladově myšlené, široce založené, koloristním ostychem pobledlé, ploše traktované vidiny mladého malíře, jenž asi povinností kolínského rodáka byl tehdáž donucen vystavovati. Ale po leta ještě vyznačovala se jeho malba plochostí a barevnou nedokrevností. Ze všeho toho se Radimský probral. Vykonal pout do zaslíbené země lesa fontainebleauského, do Barbizonu, kdež nové učení hlásali proroci moderní krajinomalby, ba sám „bůh otec" Theodor Rousseau, jak nebožtík Chittussi ve svém blouznivém uctívání mistrů barbizonských nadnášivě horoval.

Dnes presentuje se Radimský jako hotový umělec. Byla z něho radost už před 10 lety, když vystavil v saloně Topičově poprvé souborně, a je letos tím větší, an vystavuje na počet méně, jakostně však více, vybraněji, zraleji. Zůstal si věren v lásce k intimní přírodě, v kultu prosté krásy a v lyrickém nadšení pro náladu krajiny. Není to lyrika sladce rozcitlivělá, nýbrž jadrná, zdravá, dýšící veskrze poctivou věrností pravdy. Náměty umělcovy jsou daleky vší hledanosti. Nachází je všudež, nejraději ovšem u vody — on revient toujours à ses premiers amours. Jsou to ohlasy prvých křisivých dojmů Radimského z našeho Polabí, jež hovoří mluvou vyspělého umělce z jeho krajinek od břehů Seiny, kdež na prahu Normandie všecek zdomácněl. Vžil se tam do všech půvabů i ztracených zátočin i širých toků v obrubě luk a stromoví, jež kouzelně zrcadlí se v hladině vod. Ze 43 vystavených krajin téměř ze všech svítí voda odrážejíc lesk nebe a zvyšujíc náladu, kteréž Radimského štětec je povolaným tlumočníkem. Rád maluje tytéž veduty opětovně, za různého osvětlení a za rozdílných dob. I není zábavnějšího a vděčnějšího požitku, jako porovnávati stejné ty objekty, malované za rozmanitého osvětlení s náladovým diferencováním. V tom osvědčuje se Radimský mistrem — a v ovládaném bravurním rozmachu štětce, vedeném tak jistě, že nic v něm není rozplizlého a smazaného, že každý podstatný rys a detail krajiny zřetelně se uplatňuje; díky ovšem i vzdušné perspektivě propůjčující všemu až po horizont náležitou plastičnost. Valeurovému souzvuku prospěl by sice tu a tam měkčí tón barvy, která místy nanesena poněkud natvrdle jako pastosní gouache. Zpravidla však snoubí se jednotlivé elementy krajin Radimského v celek, sjednocený veskrze náladou a osvětlením. Také oparem stříbřité mlžiny, která proniká a obestírá vše jako lehýnký závoj, tlumíc barvy

a odnímajíc předmětům hranatost nepoddajné hmoty. Do ranních mlh zastláno rovněž dvojí malostranské panorama, jež na výstavě vidíme. Zamžení jim znamenitě prospělo, usnadnivši Radimskému přetěžký úkol, jaký složitý ten obraz každému malíři skytá. Všaktě architektura není ani oborem ani zálibou Radimského.

Majestát přírody a čaromoc osvětlení a nálady v krajině jsou jeho pravou doménou, z níž rád vylučuje kde co vedlejšího. I stafáž. Dlouhá ulice v Gouletu je jako po vymření — nikdež ani nohy, ba ani kuře tam nehrabe. Po Seině daleko široko ani sledu po nějaké plavbě, žádný vodní opeřenec ji nevyhledává, nižádný lidský tvor se v ní nemáchá. A když zobrazí malíř loďky, spatří v nich pouze jedenkráte veslaře. Zrovna tak, jako vzácnou náhodou na pobřežní cestě potká jednou ovčáka se stádem. A v pozadí luk jedva že někdy postřehne silhouetty pasoucích se krav. Nepravím to jako výtku, nýbrž konstatuji pouze, jak cele Radimský se koncentruje na svůj vlastní úkol, na portretování krajin za určitých, stále však měnivých barevných a světelných podmínek. I u Mařáka jsme viděli totéž moudré sebeobmezování, jak se sluší na talenty, tak výlučně krajinářsky cítící a myslící.

Škoda, že účinku vystavených maleb vadí nemálo šero, v němž jsou na polo utajeny. Za neslunného listopadového počasí s přirozeným rozptýleným světlem je přece naprosto zbytečno, rozpínati nad obrazy v patnáctimetrové hloubce dvorany ještě velum, aby uchráněny byly rušivosti přímého a příkrého osvětlení. Tohle bezmyšlenkovité, vždy a všudež napínané velum bývá už věru velmi často superfluum, o němž nelze říci, že non nocet! *J. L.*

TÝDEN.

* Znamenitá malířka květin Jenny Schermaulová rodem z Liblína * 1828, žačka zvěčnělého Karla Javůrka, zemřela v Praze v sobotu 30. října. Vystavovala v exposicích Rudolfinských, Umělecké besedy i v cizině, a byla pro vzácné kvality svého umění nazývána českou Rachel Ruyschovou. ═

*

V Ml. Boleslavi odhalen byl 27. října 1909, péčí Klubu přátel umění, náhrobek povídkáři, žurnalistovi a spisovateli divadelních her Václavu Matyáši Lipovskému. O významu Lipovského promluvil nad rovem J. Lukavský, za žurnalisty Fr. Sís, načež jménem Klubu E. Tréval odevzdal náhrobek do opatrování městské obce. Umělecky přitesaný balvan ze švedské žuly (dle návrhu akad. sochaře J. Čapka a prof. Kavánka, proveden firmou K. Mauermann v Ml. Boleslavi) má nápis: Václav Matyáš-Lipovský, český spisovatel 1838—1903. Péčí Klubu přátel umění. — Večer pořádán umělecký koncert.

Le * * *

*

* „Mussetisté", jak čtenářům denních listů je známo, tvoří v Paříži literární spolek, nesoucí jméno Alfreda de Musseta, velkého snílka, pěvce rozčeřených smutků, třpytných hvězd a šírých hladí, vypravovatele poetických povídek a ballad, tvůrce hlubokých meditací, jehož stkvělá dikce, čistota jazyka, překypující hudebnost a harmonická souřadnost výrazu verše ve mnohém předstihuje i Viktora Huga. Literární družina spolku zdobí jména, zvučná ve Francii i v cizině, jako jsou: Pierre Lotti, Paul Adam a j. Spolek vytkl si za účel propagovati díla velkého básníka, jehož jméno má ve svém štítě, a vedle toho také díla jiných znamenitých, svérázných básníků domácích i cizích.

Českým básníkům dostane se zvláštní pocty nyní v Paříži. Spolek ujal se myšlenky uspořádati oslavu české poesie; české básně, přeložené do frančiny, budou recitovány členy předních, francouzských scen. Slavnost se koná 6. listopadu ve velkém sále mairie Drouot na boulevardech v Paříži za předsednictví velkého přítele národních a kulturních snah našeho národa, proslulého člena institutu, professora Collège de France, doktora Louisa Legera. Dalším předsedou slavnosti jest pan Rebeillard, vicepresident municipální rady pařížské, jenž ji bude zastupovati. Prodléval několikráte v Praze a při historické oslavě bitvy u Kresčaku, tam jménem města Paříže (r. 1905) na počest národa českého vřelou pronesl zdravici. Jak se předpokládá, stane se oslava českého umění v Paříži asi předehrou řady přednášek o české kultuře na Sorbonně a přispěje k chystané akci k šíření znalosti českého umění ve Francii. Francouzští pořadatelé očekávají účastenství s české strany na povzbuzení k práci další. Jak se praví, slavnosti se umělecky súčastní co nejvýznačněji malíř A. M. Mucha. Širší zprávy o slavnosti, jejím hlubokém významu a průběhu, lze přinésti později. *K. V. H.*

*

Městská rada athenská chystá se k veliké jubilejní slavnosti Byronově, kterou bude vzpomenuto stoletého výročí básníkova příchodu do země „slunce a staré zašlé slávy". V červnu 1809 opustil Byron společně se svým přítelem Johnem Hobhousem Anglii, aby nastoupili bludnou pout světem, která jej vedla do Portugal a Španělska, Maltou a Albanskem

do Řecka. Po delším pobytu v Athenách vrátil se v červenci 1811 do své otčiny. Teprve po dvanácti letech, unaven dosavadním životem, umínil si zbývající tělesné síly věnovati dobru hellenského národa, bojujícího právě zuřivý boj za svobodu. Koncem července 1823 unášela jej anglická loď „Hercules" s patřičným množstvím výzbroje z Livorna do Kephalonie. Po jeho smrti vyhlásilo Řecko officiální 21denní smutek, a Byronovo srdce bylo uloženo v Misolunghi do stříbrné skřínky a chováno v tamním mausoleu. Dne 22. dubna 1826 však zmizelo, právě v den, kdy Misolunghi podniklo poslední útok zbaviti se vzpourou svého obležení. — Letošní vzpomínková slavnost bude míti karakter národní i umělecký. —*n*—

*

Na interessantní otázku, má-li genius vcházeti ve sňatek, odpovídá v „Nineteenkh Century Magazine" Mr. Sidney Low a dochází úsudku, že již sama příroda stará se o to, aby se svět geniy nepřeplnil. Život skoro všech velkých lidí dokazuje, že jim v rodině zvláštního nějakého štěstí nekvete. Napoleon zplodil syna slabocha, rovněž syn Oliwira Cromwella, Richard, nepodobal se svému velkému otci ani v nejmenším. ‚Bedřich Veliký a Alexandr Veliký zemřeli bez dětí, a řadu tuto mohl by statistik rozšířiti do nedohledna.

Mr. Low zabývá se potom skoro výhradně rodinným životem anglických velikánů a dokazuje na dlouhém seznamu jmen, že zejména pro spisovatele je nebezpečno, ženiti se. Je tu především Shakespeare, který se v mládí osmnácti roků lehkomyslně oženil s dívkou nízkého původu o 8 roků starší. Soužití bylo nešťastné a z testamentu dramatikova se do vídáme, že došlo mezi oběma na konec k úplnému odcizení. Milton byl ženat třikráte; jeho první žena opustila jej už několik týdnů po svatbě. Swift, autor „Guliverových cest", oženil se potají s jistou dámou, se kterou vůbec nežil a které nevidíval nikdy, leč ve společnosti třetí osoby. Samuel Johnson oženil se s nevzdělanou a obyčejnou vdovou, která byla o dvacet roků starší než on, a manželství bylo tak nešťastno, jak jenom si možno představit. Také Carus Sterne se nemohl se svojí ženou snést. Žil v neustálých hádkách, jichž hlavní příčinou byla zejména obapolně prováděná milostná dobrodružství a z toho pocházející sentimentální výstupy. Také v rodinném životě Waltera Scotta nebylo harmonie. Southey byl ženat dvakráte: jeho první choť sešílela. Stár 66 roků oženil se podruhé, načež v brzku sešílel také. Nešťastno bylo též manželství Colleridgeovo: oba manželé si odvykli brzy tak dalece, že žili až do smrti odděleně. Básník Shelley spojil se v mládí se ženou, od níž se brzy odloučil; netrvalo dlouho a rozvedená choť spáchala sebevraždu. Rovněž Byron se musil po velkém skandálu rozvésti se svou ženou a měl později velikou řadu milostných dobrodružství. Stejně rozvedena byla manželství Bulwerovo, Lyttonovo a Dickensovo, zatím co Ruskinovo bylo prohlášeno neplatným, poněvadž mu žena uprchla s malířem Millasem. Filosof Carlyle byl také ženat, ale jeho manželství bylo přeplněno hádkami stejně jako Landorovo, který své ženy vůbec po velkou řadu let nespatřil.

V dlouhé řadě té neschází ovšem ani některých manželstev šťastných. Tak byli zejména Bunyan, Thomas Moore, Darwin, Kingsley, Tennyson a Sheridan tak šťastni, jak si jen asi sami mohli přát, leč jsou to přece jen dle Lowa výjimky. V řadě 68 jmen napočítáno sotva 20 šťastných anebo alespoň snesitelných. Za to svrchovaně nešťastných bylo 23, 25 spisovatelů zůstalo raději svobodno.

U geniálních žen pozorujeme ostatně stejnou neschopnost založiti šťastnou rodinu, přihlížíme-li totiž k nešťastným manželstvím sester Bronté, Elliotové, Christiny Rossetiové a j. Že to s manželstvím velkých lidí není u jiných národů jiné, než v Anglii, dokazuje Low zejména na Goethovi, Heineovi, Mussetovi, Sandové, Walt Whitmanovi, Poëovi a j. Jakožto příčinu všeho toho uvádí hlavně „domácnost". Velká většina mužů, od zedníků až po ministry, pracuje mimo dům, kdežto spisovatelé pracují doma. Časté vyrušování z práce, které bývá prý ženám vrozeno i pro příčiny zcela malicherné, vydražďuje povahu zapracovaných spisovatelů nehledě ani k tomu, že stálá společnost ochlazuje. A končí: „Moudrá jakási žena řekla před svatbou svému nastávajícímu: ‚Jedno mi musíš slíbiti: že nebudeš nikdy k obědu doma'. Spisovatel je bohužel vždycky k obědu doma, a odtud to neštěstí . . ." —*n*—

V PRAZE, dne 5. listopadu 1909.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír ze skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický, G. Wiesner, Dušek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Babička měla devět dětí. První, syn Josef, narodilo se r. 1799, poslední r. 1822, také chlapec a také Josef. První Josef zemřel záhy, r. 1803. Ten druhý Josef byl můj otec. Jeden ze starších jeho bratří, Matěj po dědovi, a také kolář, vystavěl si zděný domek v sousedství svého rodného. Zemřel 1846. Z ostatních sourozenců otcových znal jsem strýce Jana, jenž si vystavěl chalupu „na drahách" a jenž jezdil s našimi koňmi, a dvě sestry otcovy, tetku Klikarku ve Zbečníku, provdanou za muzikanta a tkalce, a tetku Kubíkovou, provdanou za chalupníka v nedalekých Žabokrkách. Ta když ovdověla a vyhořela, přestěhovala se k nám s třemi dětmi a žila tu až do své smrti. Měli jsme rádi „tetku Kubici"; nás děti vždycky chránila, kdykoliv se blížila nebo se již strhla bouřka otcova hněvu.

Když děd zemřel, nebyl můj otec, dědic usedlosti, ještě zletilý. Když pak hospodářství ujal, měl hojné nesnáze a starosti, nežli je poněkud spravil. Byl vyučeným tkalcem, ale oženiv se, dal se na jiné řemeslo. Matka má znala z rodného svého domu výborně pekařské řemeslo; a od ní se mu otec naučil. Naučil se mu dobře, neměl však za vyučenou, nikde netovaryšil, světa nezkusil vandrem.

Proto měl potahování všelijaká, i pokuty uhodily. Nezbylo tedy nic nežli buď nechati řemesla nebo získat si list za vyučenou. I šel, ženatý a již otec, na učení, do Náchoda. To pamatuje sestra Helena i to, jak za týden večer se vrátil už vyučen, s vysvědčením v kapse a s pytlem přes rameno. Z toho pytle vysypal na stůl „boží dar", rohlíky a žemličky, snad svůj mistrovský kus.

Ani pak nebylo řemeslo bez potíží. Ty však přinášela doba a nejen mému otci, ale všem. Tvrdou vládu Bachovu pocítili jsme u nás dost často. Četníci přes tu chvíli navštívili Hronov a skoro pokaždé se zastavili také u nás. To byl poplach ve stavení, když se strhl pokřik: „Šandáři jdou!" Vidím je, obyčejně přicházeli dva, jak na záspi zablýskl bodec a žluté kování na černé helmici, jak se v ní v nevysokých dveřích shýbali a vkročili v plné zbroji.

Váhy přehlíželi, závaží, železné liberky, mosazné loty, kventlíky, všecko se jim musilo přinést, a chléb vážili. Běda, neměl-li předepsané váhy, scházel-li jen lot! Ihned rozkrájeli pecen, aby se nemohl prodávat, a nejen ten bochník, ale třeba celé pečení v komoře, kteréž tam našli, aniž by je už dále vážili. —

Otec kupoval obilí od sedláků nebo od obilních obchodníků z Broumovska nebo v Jaroměři na trhu. Mlel je obyčejně v „dolejším" mlýně u svého švagra Hejny, jenž měl matky mé sestru za ženu. Při dolejším mlýně s lomenou, šindelovou střechou, na jehož místě stojí dnes továrna, byla také pila. I v „hořejším" mlýně", bývalé papírně, otec někdy mlel; častěji nežli tu však ve mlýně „pod horou", nad nímž v boku Jírovy hory vedla stará cesta k samotě Střezině, formanské hospodě u lesa, a dále do Police. I na Kozínek, do osamělého mlýna mezi lesy v pěkném údolí za Střezinou zajížděl s obilím.

Za otcem do mlýna jsem často docházel, buď s nějakým vzkazem, nebo jen tak, pro podívanou. Nejčastěji jsem se zatoulal dolů do mlýna, na pilu, do mlýnice po staročesku zařízené, vábící mne hlomoznou prací svých složení, kdež bylo vše popRášeno moukou,

podlaha i schody, vedoucí na horu na zanášku i hlavní trám i jeho obrázky prostě kolorované, vojáci hlavně a různé výjevy. Tu vládl rozšafný stárek David Hejna, tu se scházeli mleči a ztropil se nejeden žert, sem před mlýnici přijížděly vozy s obilím, tady nakládali mouku na strýcův vůz; v něm byli zapřaženi dva bělouši, z nichž podsední „Kačka" byla štírná a ráda kousala.

Ve mlýně se ještě ledacos přemlelo krajánkem, mleči, stárkem, žertem i vážně, hovořilo se o vydrách, na něž v zimě železa strojili, nebo na ně čekali s puškou v ruce. Na hastrmana také nezapomněli. Tenkráte, před padesáti lety, věřilo v něj ještě dost lidí; nejpevněji však starý Král, jenž měl chalupu výš u samé řeky, tam, kde dnes stojí hôtel „u mostu". Král se dušoval, že mu hastrman chodí na jablka, že mu vždycky očeše jabloň u stavení, tu u řeky, tělem nad vodu nachýlenou. Pamatuju se, že tento starý Král všechen rozčilen jednou v neděli roznášel městečkem novinu, že se mu zjevily divé ženy, že je viděl na své oči „ve farách", t. j. v zádušním lese tancovat, a mne že zarážely posměšky těch Královых divých žen, jež jsem také hned viděl, arci jen v duchu, v šeru farského lesa.

Nebylo vlastně divu, že starý Král věřil v hastrmana a že viděl divé ženy ve „farách", když i učitel měl v ten čas v těchže farách, tenkráte vysokém a hustém lese, na kopci při cestě z Hronova do Srbské, také hrozné vidění. Srbecký učitel Zelinka stoupal jednou v noci z Hronova do své vesnice. Asi o půl noci dostal se z lesíka Kocournice do zádušního lesa na „farách"; tu když se blížil k „matce", ohromné jedli, která byla v tom lese ne matkou ale jistě pramateří, a kterou také pamatuju, pojednou uviděl cosi bílého cestou směrem k němu uhánět, ale klikatě, brzo sem, brzo tam. A dusot uslyšel, jakoby koňská kopyta zvonila o zmrzlou půdu.

Byl to kůň, jak rozeznal, bělouš, ale bezhlavý. Učitel, jemuž se zježily vlasy, div že mu čepici nenadzdvihly, uskočil mezi tlusté kmeny u cesty. Kmitlo se mu, že obluda přeběhne a jej mine. Nepřeběhla však a neminula ho, nýbrž z nenadání se otočila a zase zpátky, k Srbské a zase tím klikatým cválem. Zelinka také uháněl ne však cestou, nýbrž lesem. Běžel, klopýtal, padal, zbloudil do sousedních lesů a teprve k ránu se z nich dostal stranou Srbské u dědiny Sedmákovic při samých pruských hranicích.

Tak mne ta strašidla zavedla — Abych dále vypravoval o svém otci. Pekařil, ale polní hospodářství jej více těšilo. Převzal je dost zanedbané, neboť když můj děd zemřel, bylo otci třináct let a hospodářství mělo ta léta, než-li je mohl sám ujmouti, cizí správu. Otec miloval pole, hleděl si ho, zlepšoval je jak mohl; měl smysl pro pokrok. Podnět k tomu pocházel snad hned z mládí. Bylť žákem faráře Regnera, Havlovického, jenž ve škole učil nejenom náboženství, ale také pamatoval na život, na budoucí povolání svých žáků. Čipernější z nich, když odrostli škole, zvával k sobě na faru, na zahradu pro poučenou z hospodářství.

Slýchal jsem od otce vždycky s velkým uznáním mluvit o faráři Regnerovi, jak rozuměl hospodářství, jaké moudré rady dával, jak už tenkráte byl ve všem napřed; ne jedno jeho naučení, ne jednu sentenci opakoval, zvláště jak ke střídmosti radil a vedl. Nevím, byl-li to účinek těchto nabádání, to však jisto, že můj otec nekouřil, do hospody nechodil, piva nepil, leda jen o posvícení, kdy měl hosti, a za parných žní, kdy si někdy poslal pro džbánek.

Za mých chlapeckých let se u nás na polích hakovalo hakem tak jak se jím obdělávalo u nás pole v šestnáctém století; jeť z té doby zmínka o haku v purkrechtní knize hronovské. Dnes je možná hak uvidět jen v musejích. Národopisné v Praze má několik starých haků.

Náš hak, po dědovi ještě, velký a těžký, za otce v hospodářství dlouho nezůstal. Záhy zabralo jeho místo ruchadlo a pluh s dvěma radlicema.

Jako pravý hospodář pečoval otec také jak náleží o dobytek. Koní byl milovníkem. Znal všecky v okolí, odkud který, znal se dobře s koňskými handlíři. Často k nám přicházeli, byli většinou rázovité figury, Josef Novák, sedlák ze Žabokrk, bratr jeho „Honza Nováků" v tmavomodrém burnuse s ornamentem z černých prýmků od límce do půle zad, v černé čepici beránkem lemované, ve vysokých botách, ze Srbské Hruška, Karel Novotný, kudrnatý, s opaskem pávím brkem vyšívaným, kterýž opasek mu sjížděl přes mohutné břicho, srbecký Zejdl, z velkého, někdy svobodnického statku. Zejdl sešel tak, že obchod s koňmi sám nevedl, nýbrž dělal jen mejklíře. Někdy zůstal u nás i na noc; a tu bývalo hovorů o trzích, o koních, o jejich chybách a vlastnostech, o koupích a prodejích, o fertelích a praktikách, jichž ten onen užil. Já často naslouchal.

Ti tedy se u nás stavovali obyčejně jednotlivě, někdy však zarazili in corpore na silnici před naším stavením, když se vraceli z trhu z Josefova, z Hradce, z Chrudimi, z Oustí n. O. na otevřených bryčkách, za

nimiž klusaly houfce přivázaných koní s podvázanými ohony. Celá kavalkáda stanula před našimi a z bryček volali koňaři v burnusech, v beranicích, často pitím rozjaření, zarudlí, volali drsnými hlasy: „Josefe!“ A Josef poslechl, pospíchal prohlédnout si koně, přeptat se na trh, na ceny a za ním někdy i před ním chvátal ke koním nevolán, nepozván malý Lojzík.

Za těch hovorů a také jindy slýchal jsem často o Josefovu jako o tržišti i jako o pevnosti. A sám se mi také někdy ohlásil, to za vyzářených dnů pozdního léta, když jsem pásl krávy. Tu do velikého ticha nad poli, lukami a lesy zahoukla pojednou z daleka, daleka rána, za ní druhá, třetí, temné hřímání. My skotáci napiatě naslouchali a pozorovali, jak dunivé rány bouchají prudčeji nebo temněji, jak se vzdalují. To hřímala dělostřelba z Josefova za větších vojanských cvičení — A tam do těch míst jsem se měl podívat —

Otec, jenž nás, děti, za každé příležitosti nabádal, abychom si všeho všimli, z čeho bychom se mohli přiučit, vzal mne školáka, asi také z té příčiny s sebou, když jel do Jaroměře na trh. To byla má první větší cesta, cesta na tři míle; mně však se tenkráte zdálo, že se vydávám bůh ví jak daleko do kraje.

Před úsvitem, ještě za tmy jsem vlezl na fasuňkový vůz pod plachtu. Jeli jsme přes Náchod a Skalici. Jak se rozednívalo a jasnělo, otvírala se samá nová podívaná, zvláště ke Skalici, za ní, když vůz hrčel nekonečnou silnicí, už samým „krajem“, rovinou. Pak před námi Jaroměř a v jejím blízkém sousedství Josefov. Tam starobylý kostel nad městem, tu prostá věž nad spoustou přímočarých, červených hradeb.

Nač jsem dychtivě čekal, byl sv. Václav na koni vytesaný z kamene nad jaroměřskou branou. O té soše jsem už před tím slýchal, vlastně o hřebci, na kterém světec sedí. Číhal jsem na kraji, skoro na samém voji, krk jsem natahoval, když vůz hrkotal branou do města. Tu byl asi první můj mocnější dojem sochařského díla, když ve výši nade mnou zjevil se jízdecký kůň a na něm sv. vojvoda. Bylo to všecko životnější nežli těch několik soch v hronovském kostele ze dřeva vyřezaných a bílou barvou natřených, nežli těch několik sražených svatých z pískovce na „štátuli“ pod jasany doma „na městečku“. Ovšem dětské oči — Když jsem po létech zase sv. Václava nad jaroměřskou branou shlédl, vypadal jinak. Sice se nezměnil, ani jeho kůň, mé oči však, kteréž za dětství asi viděly, co sochař chtěl, a po létech pak, co skutečně vytvořil.

(Pokračování.)

EMIL HORSKÝ:

TICHO SNĚHU.

Pan rada mně sem píše,
že listí padá tiše,
že mlhy zase do města se tlačí
tak strašně tiše, tiše,
že dlouhá zima — já měl zimu radši —
už do oken jim dýše,
tak strašně tiše, tiše...

Že větry hvízdly strání
v jich smutné zapadání,
v nich korouhvička skřípe,
sníh sype se a sype,
běl plachet roztáh' plání,
že už jsou zapadáni,
že už jsou zapadáni!

A moje hlava šílí,
že tam je příkrov bílý,
jenž nasype se v širou pláni
v zázračné jakés chvíli,
sníh těžký a sníh bílý
že všecko k zemi schýlí,
sníh těžký a sníh bílý...

Pan rada mně sem píše,
že sníh se sype s výše,
a mně se bouří krev mých skrání,
že sníh se sype tiše,
pan rada chyt mě z nenadání,
že o tom všem zas píše,
co v srdci buší, hýří v skráni,
že sníh se sype s výše
tak strašně tiše, tiše...

MRTVÁ MATKA.

Vyvolal jsem si ji živou,
štíhlou, bílou, u mne dlela,
černookou, žádostivou,
bílou, která dávno ztlela,
v tuto dobu, smutnou dobu,
— vyvolal jsem si ji z hrobu,
teplý úsměv na rtech měla.

Chytila mě v lokty prudce
se rty já jí ke rtům stoupal,
objaly mě její ruce,
v její lásce jsem se koupal,
byla žhavou zkvetlou ženou,
v jejím žáru na kolenou
jako dítě jsem se houpal...

Ztlela! Žhavá rozpadla se,
rozpadla se v prach a hroudy...
Červ jí v teplém hlodal mase,
ztuhlými jí prošel oudy,
ztlela, jak ji spolkla země,
ale ve mně, ale ve mně
její žhavé krve ve mně
hučí temně
prudké proudy...

KONEC BYTOSTI.

Uvědomil jsem si právě ve chvíli, když všichni spali,
ve chladnou noc, po dešti když hvězdy do tmy zamžikaly,
když mě chytla z nenadání, utkvívajíc v horké skráni,
podivná a potutelná, nevysvětlitelná lítost,
co jsem já a čím je moje marně rozechvělá bytost.

Prohlížel jsem kůži svoji, schránu života a kostí,
ve hrudníku zaslechl jsem srdce bíti v umdlenosti,
nervy vzlykly, jimi šlehly starých bolestí zas jehly,
uvědomil jsem si náhle v okamžik, jenž v noc byl zavát,
že to tělo, že ten život, že to vše za krátkou dobu
že to všecko budu hrobu,
až to umře, odevzdávat.

JOSEF KRÁL:

DOJMY Z CEST PO EGYPTĚ.

(Dokončení.)

Křesťanských církví je v Kairu i jinde v Egyptě několik; vedle katolíků jest tu hojně pravoslavných Řeků, dále Arménů a také údů staré egyptské církve koptické. Všecky ty církve mají po Egyptě své chrámy a konají po svém způsobu bohoslužby. Nejzajímavější jsou tu, tuším, chrámy koptické a arménské.

K církvi koptické hlásí se hlavně potomci starých Egypťanů, Koptové. Dogmaticky liší se od jiných církví křesťanských hlavně tím, že jsou monofysiti, t. j. věří, že Kristus měl jen jednu, ne dvě přirozenosti. Podle židů pokládají za nutnou i obřízku. Koptové mají v Kairu veliký, nevýstavný chrám, při němž sídlí jejich patriarcha. Zajímavější jsou však jejich chrámy v Starém Kairu, veliké to spleti úzkých uliček, rozvalených i zachovaných domů a zahrad, v níž se bez vůdce nikdo

nevyzná. Sami jsme dlouho bloudili, než nám nějaký mladý Arab za bakšíš ukázal v šedé zdi úzké uličky nízké dveře; jimi vstupovalo se do prostranství, na němž stojí nejzajímavější z těchto kostelů, Abu Serge (chrám sv. Sergia). Jest to basilika, prý z devátého století, rozdělená na tři lodi dvěma řadami štíhlých sloupů různého tvaru, sebraných ze starověkých památek. Stropu basilika nemá; viděti jest celý zčernalý krov a děravou střechu. Dřevěným, dosti jemně pracovaným mřížením rozdělen jest chrám na tři díly, na předsíň se studnicí, střed určený pro muže, a část zadní, určenou pro ženy, k níž připojuje se apsida, opatřená rovněž dřevěným mřížením. V ní jest vlastní oltář. Byla tmavá a celá zaplněna obrazy svatých byzantského rázu. Na zemi byly všude rozprostřeny rohože, sem tam byly zuté boty, a celý chrám vůbec pln špíny a prachu. Pod zemí ukazují jakousi kapli s několika výklenky ve zdi, v nichž jsou malá, sotva znatelná freska; na tom místě prý panna Maria zdržovala se při svém útěku do Egypta delší dobu.

V středním oddělení seděl na zemi na bobku kněz v šedém, občanském kaftaně, opásán jakousi červenou šálou; byl vousatý a na hlavě měl turban. Vedle něho v kruhu seděli, rovněž na bobku, starší i mladší mužové i děti, a jeden laik s fezem na hlavě předčítal stoje z veliké psané knihy, ležící na vysokém pulpitu, evangelium (byl právě Veliký pátek), a to kopticky, tedy jazykem dávno vymřelým, kterému ani potomci Koptů již nerozumějí, mluvíce arabsky. Ale rituálním jazykem církevním, kterým sepsány jsou i všecky nápisy, vyřezané v pažení dřevěných mříží, jest kopština dosud, jen evangelium při mši čte se prý také arabsky. Kněz lektora časem při čtení opravoval; zdali přítomní rozuměli tomu, co se čtlo, a rozuměly-li zvláště ženy, sedící na zemi v poslední části chrámu, jež hleděly kolem sebe zdánlivě bez účastenství a jen na nás cizince zvědavě, nevím, ale pochybuji. Koptové v tomto i jiných chrámech byli dílem osmáhlí (červené barvy pleti, jakou měli staří Koptové a jakou mají i jejich nynější potomci, jsem u nich nepozoroval), dílem žlutí, dílem úplně bílí. Z žen jedna krasavice (křesťanky chodí v Egyptě arci nezahaleny), oblečená sváteční v hedbáví a ověšená skvosty, byla tak bílá, že by mohla vystupovati v kterémkoli evropském salonu.

V druhém chrámě koptickém podobného rázu byla právě mše. Oltář byl pouhý stoleček, ověšený po stranách zelenými hedbávnými látkami s červenými a žlutými našitými hedbávnými pruhy s křížem uprostřed. Podobná látka pověšena byla i na stěně za oltářem. V zadu na oltáři stál starý zčernalý obraz byzantského rázu, velikosti asi našich obyčejných obrazů nástěnných, před ním dvě vysoké žluté svíce voskové; v nějakých hrníčkách nastrkány byly na obou stranách oltáře žluté svíčičky. Všecky svíce byly rozsvíceny. Ale celý oltář vypadal spíše jako hračka pro děti než jako oltář skutečný, určený k bohoslužbě. Kněz byl v černé klerice, široké, podobné poněkud svrchnímu rouchu pravoslavných kněží, vousatý, bos, na hlavě turban; kolem krku měl široký jakýsi obojek, končící se v předu v dlouhé pásy, skoro až na zemi splývající a zhotovený z látky, z jaké se hotoví u nás mešní roucha. Byla to patrně štola. Kněz horlivě podkuřoval oltář z kaditelnice našeho tvaru, při čemž dost nepobožně ohlížel se po nás cizincích, do chrámu vniklých. Oltář oddělen byl od ostatního chrámu dřevěným mřížením na způsob ikonostase; postranními jeho dveřmi podívali jsme se i za ně. Bylo tam několik laiků mezi sebou hovořících, pulpit s knihou a nějaké nářadí v neladu uložené, jako tomu bývá i za ikonostasí pravoslavných chrámů.

V třetím chrámě kněz v klerice a se štolou seděl na zemi v kruhu laiků před oltářem; vedle něho bíle odění ministranti s červenými sametovými fezy se zlatým vyšíváním a podobnými pásy kolem krku a přes prsa, jež poněkud upomínaly na štolu knězovu. I tu se čtlo z evangeliáře. Věřících v chrámech těch téměř nebylo.

Koptická bohoslužba má patrně ráz od bohoslužeb ostatních církví křesťanských dost odchylný; na první pohled bys ani neřekl, že jsi v chrámě křesťanském. Méně odchylný ráz má bohoslužba armenská. Byli jsme v armenském chrámě v Kairu při veliké mši o Božím Hodě. I tento chrám jest zastrčen, jako všecky chrámy křesťanské v Kairu, jest prostranný, ale umělecky bezvýznamný. Hlavní oltář byl vysoký, podobný našim oltářům barokním, plný pozlacování a hořících světel. Ikonostase v chrámech armenských není, tak že je pohodlně viděti vše, co se u oltáře děje. Mši sloužil metropolita s velmi četnou assistencí. Byl oděn červenozlatým mešním rouchem téhož tvaru, jaký jest obvyklý u pravoslavných; neměl však koruny, jako pravoslavní biskupové, nýbrž červenou vysokou mitru docela našeho způsobu, berlu podobnou berle pravoslavných biskupů a jako tito držel v pravé ruce zlatý kříž. Když jsme vstoupili, měl právě po evangeliu kázání u oltáře; byl to vysoký muž prostředních let s dlouhým plnovousem a vypadal ve svém bohatém hávu s berlou a křížem

(mitry arci po dobu kázání neměl) velmi imposantně. Mše armenská podobá se celkem mši pravoslavné, jen jejich obřadní zpěv je jiný celým svým způsobem. Co zpíval metropolita i jiní z jeho assistence, zpíváno bylo huhňavým hlasem a činilo prapodivný, až komický dojem. Za to pěvecký sbor zpíval velmi pěkně. Pozdvihování, před nímž se věřící navzájem líbají, provedeno bylo polo theatrálním, polo mystickým způsobem. Před oltářem zatáhli s obou stran velikou, dosti nepěknou oponu, která se po nějaké chvíli náhle zase otevřela. Metropolita v jiném, bílém mešním rouše klečel před středem oltáře, a od oltáře vynášel jiný kněz, provázený duchovními, nesoucími vysoké svíce, skříňku s proměněným chlebem k oltáři vedlejšímu; při tom ozýval se jemný, tajemně šelestící řehtot řehtaček, kterých Armenové užívají místo zvonků. Kovové ty řehtačky umístěny jsou na vysokých tyčích, jejichž otáčením uvádějí se v pohyb za rozličných částí mše. Ale zadarmo jsme se na toto mysterium nedívali; když jsme vycházeli z kostela, musili jsme přispěti Armenům příspěvkem „na kostel".

IV. Archaeologický sjezd.

Druhý archaeologický sjezd, konaný letos v dubnu v Kairu, lišil se po mnohých stránkách od sjezdu prvního, konaného r. 1905 v Athenách. Účastenství na něm bylo daleko větší. Přes 700 účastníků zaznamenaly úřední seznamy sjezdové. Většina jich arci nejela do Egypta pro sjezd, nýbrž proto, že členům sjezdu nejen v hotelech, nýbrž i na archaeologických cestách, spojených se sjezdem, poskytnuty byly značné slevy, a že tedy cesta po Egyptě byla za této příležitosti daleko levnější než jindy. Obrovské hotely kairské, s přepychem zařízené, slevily až 40% se svých, ne právě malých cen za byt a stravu, dráhy polovici. Je-li pravda, co prozradil brzo po sjezdu Albert Gayet v „Mercure de France", arci se hotely za tyto slevy dosti malicherně odškodnily. Vlastní sezóna, v níž hotely egyptské hostí hojně boháčů ze všech dílů světa, pomíjí zároveň s koncem mírného počasí, totiž březnem. V dubnu bývají hotely již prázdny a mohly tedy snadno pohostiti množství pravých i nepravých archaeologů, kteří se najednou do Egypta sjeli. Podle tvrzení Gayetova hotely se pro tyto levnější hosty také zařídili. Před jich příchodem dávaly prý odstraňovati z místností svých všecky nádherné perské koberce, čínské vásy a jiné vzácné předměty, jimiž jsou v sezóně vyzdobeny. Patrně si správcové jich mysleli, že pro školomety a učence nádhera ta je zbytečná. Zdá se mi, že v některých velikých hotelech egyptských nás také při jídle odbývali. Polopečené tuhé křepelky, kosti, obalené oškubanou koží, které byly vydávány za „kuřata z Fâjjum", celer s natí a jiné podobné výtvory pseudofrancouzské kuchyně egyptských hotelů sotva by asi uspokojily bohaté návštěvníky zimní sezóny. U archaeologů předpokládal se patrně lepší žaludek, snad právem; neboť přes to, že v Kairu byly tou dobou neštovice, tyf a také prý mor, nikdo z nich neonemocněl. Methoda vrchních sklepníků při psaní konečných účtů zůstala však asi táž; aspoň shledalo několik z nás, že na účet kladeny byly věci, kterých host vůbec ani neobjednal. Bohatí Angličané a Američané účtů asi neprohlížejí; archaeologové byli však pedantštější, účty přehlíželi a žádali za jejich opravu. Arci stalo se jednomu z nás, že vrchní sklepník obnos, o který počítal neprávem více, „omylem" místo odečtení ještě jednou připočetl.

Na sjezdu bylo daleko více Francouzů a Italů než Němců, kteří o sjezdu athenském převládali, také mnohem více „archaeologyň" než v Athenách. Počet jich šel do set; při přednáškách v některých sekcích bývalo mimo předsednictvo a několik mužských účastníků samé ženské posluchačstvo. Byly tedy tyto archaeologyně, jak se zdá, vědychtivější než archaeologové. Zahájení sjezdu bylo dvojí; jedno v Alexandrii v moderním, ale neumělecky stavěném divadle Zizania, kde pozdravil kongressisty purkmistr města Schiess paša, po čemž následovalo několik řečí předsednictva, druhé, vlastní o tři dni později v Kairu, také v divadle, výstavnějším než je alexandrijské, ale umělecky rovněž bezcenném. Tu zahájen byl kongress samým khedivem Abbasem Hilmi, ještě mladým nevelkým mužem snědého obličeje, jenž v obyčejném obleku civilním (v Egyptě vládne v šatech anglická etiketa) přečetl, sedě na pozlaceném divadelním křesle na jevišti divadla, francouzskou úvodní řeč, po níž za zvuků egyptské hymny ihned se vzdálil. Potom s téhož místa pronášeny delší pozdravné řeči předsednictva i některých delegátů.

V Alexandrii i Kaiře konána v několika sekcích řada přednášek, týkajících se většinou podrobností až přílišných. Řešení nějaké otázky obecně zajímavé, z čehož by se byla mohla vyvinouti plodná debata, jako tomu bylo na př. při prvním sjezdu v Athenách, při tomto kongressu nebylo.

Účastenství domácího obyvatelstva nebylo valné; k zahajovacím seděním dostavili se ovšem náčelníci úřadů a městská honorace, jinak však širší obecenstvo sjezdu

si hrubě nevšímalo. Kdyby v Kairu při zahajovacím sedění nebyla před divadlem stála eskadrona pěkně vypravené egyptské jízdy na velmi pěkných koních, snad by nebyli ani nejbližší sousedé divadla věděli, že v jejich městě koná se nějaký mezinárodní sjezd. V Athenách bylo účastenství širšího obecenstva a vůbec porozumění účelům kongressu přece jen větší.

Obec alexandrijská pozvala kongressisty do krásné obecné zahrady Nuzha, ležící blízko kanálu Mahmudije. Dala je tam dovésti svými povozy. V zahradě, která byla ještě v plné svěžesti zeleně i květu, hrály tři vojenské hudby (jedna z nich neobyčejně špatně); ve velikém stanu, sestrojeném z drahých perských koberců, byl zařízen bohatý buffet. Dostavilo se hojně honorace alexandrijské, ale nějaké pravé zábavy tu nebylo. Polovici pochoutek z buffetu odnesli si pozvaní občané alexandrijští domů; nacpali si jich plné kapsy.

Khedive pozval kongressisty dvakrát. Poprvé do svého paláce v Kairu, veliké moderní jednopatrové budovy, stojící na rozsáhlém náměstí, jež je zároveň cvičištěm pro vojsko, ležící v blízkých kasárnách. Zevnějšek tohoto paláce jest střízlivý, vnitřek obsahuje mnoho nádherných sálů a síní, zbudovaných slohem renaissančním. Také jest tam v prvním poschodí zimní zahrada. Orientálního není na paláci nic. Khediva nemrzelo stisknouti každému z několika set kongressistů ruku; stál s nějakým obřadníkem ve veliké síni, kde před ním členové kongressu po jednom defilovali. V jiném sále zařízen byl buffet, na stolcích četných síní vyloženo bylo k volnému užití hojně egyptských cigaret. Pod okny paláce hrála hudba. O několik dní později dal khedive zavésti kongressisty na dvou parnících k velikému zdýmadlu nilskému, které se nachází asi hodinu severně od Kaira. Na blízku má letohrádek a veliké zahrady, krásně pěstěné, v nichž opět účastníky kongressu dal pohostiti. Ale sám se jim již neukázal.

Jinak však nikdo v Egyptě si kongressistů za sjezdu i na archaeologických cestách po sjezdu nevšímal. Ani obec kairská ani obce, do nichž jsme se později na cestách dostali, nedívaly se na nás jinak než na obyčejné výletníky. Zcela jinak tomu bylo při prvním archaeologickém kongressu v Řecku, kde v každé i sebe menší obci, do níž jsme zavítali, nebylo uvítacích řečí a hoštění konce. V Egyptě nebylo to arci ani možno. Egyptský lid neměl pro kongress porozumění. Harant nazval Palestinu i Egypt „barbarskými a hovadskými krajinami“, z nichž od pána Boha byl vysvobozen. Moderní Egypt proti dobám Harantovým v lecčems pokročil, ale širokých vrstev lidu moderní civilisace se málo dotkla.

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

Román.

(Pokračování.)

V sále zazněla hudba. Fojtíkem trhlo — bez něho hrajou! Tereza chytila Žofku, běžely, jen tak přes rameno kývly naň. „Přijdeme hned!“

Chtěl za nimi, na své místo k houslím, ale Aschenbrenner vzal jej za rameno, přitáhl ho k sobě. „Nu, ty, můj milý — no, povídej! Kdo ty? Co? A učitel? Kantor? a! a! Student! Moje sestra z Dešenic — — víš, taky má studenta, je tam v Klatovech, latinu studuje, bude z něho pan páter nebo moc veliký pán —“ mluvil německy i česky, horácké němčině Fojtík nerozuměl. „A co ty? Proč nejsi páterem? Proč kantorem?“

Hrála hudba, okny bylo vidět, jak v sále to krouží, točí se a vyskakuje. Nejvýše červené čapky husarů vyskakovaly. Fojtík rád by na své místo, vzít housle. Proč zahálejí jeho housle? Dokonce kamarádi muzikanti strhnou mu z podílu, že nehraje. Maně sáhl do kapsy, kde ho tížily peníze, samá měď skorem. Bude-li moci zaplatit za půjčené housle?

Aschenbrenner jej držel pevně. „No, a jak ty — a ta bílá? — He, ta hezounká, co s tebou přišla, ne ta černá — jak ji znáš? Odkud?“ vyptával se. „A ty ji neznáš? M—hm!“ Nacpával dýmku širokým palcem. „Dej si pozor! Jsi mlád, jsi — no, odpusť, brachu, jsi ještě hloupý, vidím to, hloupý — dobrák. A takových se chraň! Takových bílých, jsou jako — jak se říká těm potvorám, které v noci vycházejí, aby lidem krev pily? Chraň se!“

Upřímně to znělo, až se Fojtík otřásl a vzpomněl: Noli tangere! Ale vždyť on — ne! Co je mu do Žofky a do všech ženských. Nemyslí na ně, žádná hříšná myšlenka ne-

ozývá se v jeho srdci. Co mu mohou udělat? Proč jej varoval pater rektor, proč jej s úšklebkem upozorňuje starý Aschenbrenner na nebezpečí, o kterém se mu nikdy nezdálo? Což mohou být ženy takové, aby se člověk jich musel bát? Což nejsou všechny jako Rozinka Štěpánová? Při vzpomínce sladké teplo se mu rozlilo po celém těle a na rtech cítil polibek, cudný polibek andělské bytosti.

„A pijme!" pravil Aschenbrenner naléváje z láhve Fojtíkovi červeného vína. Kolem stolu bylo veselo. Němci hlučně hovořili mezi sebou nesrozumitelným nářečím třískajíce sklenicemi i džbánky. Bez konce zněla muzika v sále, vojáci nemohli se tance nasytit, chtěli chvíle užít. Konečně se vyhrnuli na dvůr, každý dvě holky po boku — výskali, líbali děvčata, která se na oko stydlavě bránila. Fojtík viděl Terezu, jak se věší vysokému husaru na krk, na špičky vystupuje, — docela bez ostychu. Na konec vyšel mladý poručík uzarděný tancem, švarný a hezounký s černými vousky. Vedl si Žofku, kolem boků ji rukou tiskl, udýchána ležela mu téměř v náručí. Bůh ví proč, Fojtíka cosi v prsou bodlo, zabolelo, zamrzelo. S troškou závistí hleděl tam.

Děvčata doprovodila vojáky až ke vrátkám, ještě nějaká hubička, výsknutí, smích, volání a bylo slyšet, jak za plotem vojáci sedají na koně, zatřeskly podkovy a do jasné měsíční noci vzdalovala se ostrým klusem vojenská hlídka. Stále temněji ozýval se dusot koní, utichl. Děvčata stála u vrátek na cestě, kývala šátky. Konečně se vracela s koketním smíchem a kočičím lisáním udobřovala hochy, chasníky, které pro vojáky na chvilku opustila.

„Voják volný jako pták, pomiluje, nechá tak!" řekla udýchaná tancem Tereza, když přisedla ke stolu a napila se z Fojtíkovy sklenice. Nasliněnými dlaněmi uhlazovala si rozcuchané vlasy. Žofka usedla opět vedle Fojtíka, — jemu se zdálo, že z jejího těla sálá žár krve rozpěněné prudkým tancem. Podívala se naň, usmívala se jako na usmířenou.

„Byli rádi, že si oddechli, hoši!" pravila, „jedou daleko, někam za Eisenstein na hlídku. Prý pašeři chtějí přejet hranice."

Tlumený smích ozval se kolem. „A proč za pašery jedou na koních?" mínil Pauli rozvážně, „a na koních jak po lesích a po horských pěšinách by je honili? A klus koní z daleka je slyšet. Nu, Pánbůh s nimi, ale pašery nechytí."

Kdosi — domácí člověk patrně — poznamenal: „A za čím se to ženou? Jsem tu tolik let a o pašeřích jsem nikdy neslyšel. Co z Bavor by kdo pašoval? Nanejvýše tabák a cigara — ale na to proč hned půl škadrony husarů? Doutníky z Bavor — ty pašují poutníci, kteří chodí s procesím přes hranice do Nových Kostelů. Před rokem šlo procesí z Klatov, panenku Marii na nosítkách nesli, starý Eser je vedl — znáte ho, Esra? Všechna procesí vodí, předříkává a modlí se — no, vedl procesí a když se z Bavor vraceli, na hranicích je celníci zastavili, hledali a Panence Marii pod šaty nalezli plno krabiček s bavorskými doutníky. Ale bylo z toho více smíchu, nežli pokuty. Což ta trocha tabáku! Beztoho za nic nestojí."

„Teď jde o něco jiného, pánové!" prohodil nový host, který vešel do zahrádky a zaslechl hovor. „Teď už se jedná o něco většího. Už dvakráte provezli do Čech plné vozy, ne laciný tabák, ale drahé věci až ze Švýcar."

Všichni se ohledli znepokojeně — byl to docela nenadálý host v uniformě. Tělnatý, zarudlý ve tvářích, s dýmajícím doutníkem v ústech.

„Dovolte, pánové, abych přisedl k vašemu stolu. Tam v sále není místa. Jsem komisař finanční stráže, Burdych. Také tam jedu," mávl rukou, „chytat pašery. Jen co kočí koně nakrmí, pojedu dále. Doutníky — eh, to je jen tak hračka — na mou duši, že ten doutník, který kouřím, je taky pašovaný. To jen tak — ale chytit tohleto — hej! To by už bylo něco!" zasmál se dobrosrdečně a všichni kolem stolu smáli se s ním. Hned udělali místo na lávici a s jakousi přebytečnou úctou a s poklonami přijali jej mezi sebe. Usedl, oddychl unaveně a postěžoval si: „Oh, naše služba je zlá, člověk ani v noci nemá pokoje." Přinesli mu pivo, byl spokojen a rozhovořil se. Jak jednou před léty — v Tyrolích to bylo, seděl večer v hospodě, v horské takové boudě, sedláci a dřevaři s ním hráli karty, tak spokojeně — nikdo si na nic ani nevzpomněl. „Najednou třeskne venku rána, sklo v okně se rozsypalo. Někdo střelil do vnitř, po mně. Z pomsty, nějaký podloudník, kterému jsem šlapal na paty. A jak jsem v ruce držel kartu, červené eso — červené byly trumfy — a chci vyhodit, kule zrovna proletěla kartou!"

Starý Aschenbrenner opřel bradu o dlaň a upjatě zadíval se na komisaře. Pomaličku začalo mu cosi ve tvářích škubat, veselý rozmar zasvítil v přimhouřených očích. Najednou zvedl obě ruce nad hlavu, vypial prsa a zahelekal jako horáci: „A juch! A jú! halé! haloalé! Proč nehraje muzika? Muziku!" vykřikl. „Muziku!"

Hráli v sále, — do zahrady málo bylo hudbu slyšet. „Ať jdou sem muzikanti!" křičel Aschenbrenner, jehož rozmar veselý patrně rostl.

„Pan učitel nám zahraje!“ řekla Žofka. „Umí tak krásně hrát na housle!“ řekla to skoro s nadšením dívajíc se Fojtíkovi do očí.

„Zahraje! To se rozumí, že zahraje!“ dotvrzovala Tereza. „Housle mu přineseme!“

Fojtík byl zaražen neočekávaným útokem. Chtěl se bránit, koktal cosi, ale za okamžik housle ležely před ním na stole.

„Hrej!“ prosila Žofka lichotivě.

„Hrej!“ křičel Aschenbrenner udeřiv pěstí na stůl.

„Proč byste nehrál?“ dobrosrdečně pobízel komisař. „Rád mám housle — já sám hudbu pěstuji, — právě housle. Zahrajte, nežli mi koně nakrmí.“

Fojtík rozpačitě prsty se dotýkal strun. Cítil jak potají Žofka ovíjí mu ruku kolem pasu, tiskne se k němu, prosí očima.

„Hrej! Proč nehraješ, pane učiteli?“ křičel naň Aschenbrenner.

„Já — a tak —“ řekl, zarděl se v rozpacích, „housle jsem si vypůjčil, mám zlatku šajnů za ně odvést paní učitelové a nebudu-li hrát tam s muzikanty, nedají mi podíl.“

Řehot se ozval dokola. Aschenbrenner sáhl do kapsy, plnou hrsť stříbrných dvacetníků hodil na stůl, až se rozkutálely. „Hrej! Dovedeme zaplatit!“

Pan komisař dvacetník přidal. „Hrejte!“

A Fojtík jako u vyjevení zvedl se neobratně, vzal housle a hrál. Vzpomínal, jakou písničku? Tolik se mu jich mihalo v duchu, mátla se jedna pro druhou, až jedna opanovala. Hrál vánoční píseň, tu, kterou Rozinka zpívala jako anděl, vánoční posvátnou melodii.

Pauli zakvikl posměšně — ozval se i odjinud smích, drsná poznámka — ale jen na chvilku. Kouzlo bylo v těch tonech, všem učarovalo. Zamlčeli se, naslouchali. Staří osmahlí muži seděli bez hnutí, hlavy sklonili.

Aschenbrenrovi zaleskio se v očích. Pauli se otřásl, přitáhl plášť kolem krku.

Housle zpívaly dětskými hlásky, jako vzpomínka z dávna, jako ozvěna z jiného světa to znělo. Fojtík nehrál už starodávnou písničku, srdce jeho skládalo novou, nevěděl ani o tom, pohádku prostou a dojímavou. Lehounko šelestilo zelené listí — a mezi větvemi probleskovaly třepetavé hvězdičky. Pomalu tony slábly a ztrácely se vzpomínka mizela. Upustil smyčec, probudil se — udiven rozhledl se kolem. Kde to byl?

Černooká Tereza hleděla naň vzhůru s druhé strany stolu. „Ty pěkně hraješ!“ pochválila, hlavou kývla, „ale tak smutně, tak smutně! Chtělo se mi až plakat — nemám ráda smutné písničky.“

Žofka jej vzala za ruku, stiskla mu ji!. „Tys umělec! Opravdu!“ zašeptala s jiskřivým pohledem. „Umělec, a nevíš o tom. Škoda tě sem!“

Muži zakývali hlavami. „Krásně hraje, krásně!“

Pon komisař vážně pravil: „O, ja! slyšel jsem už mnoho, ale tohle bylo něco! Mladý člověče, můžete mi věřit, bylo to hezké, já hudbě rozumím. Hraju sám na housle — mohu říci korrektně a ještě dále bych byl v umění dospěl, kdyby toho prokletého řemesla nebylo — člověk na umění nemá kdy.“

Aschenbrenner otřel rukávem oči, Pauli udeřil na stůl. „A teď něco veselého! veselého!“ křičeli oba.

V sále ozvala se hudba, divokou notu hráli.

„Hej! půjdeme tančit!“ Pauli se zvedl a druzí s ním. „A co tam v sále? V dusnu a v kouři? Ať jdou muzikanti sem! na dvůr! Měsíček svítí, zde je krásně! Muzika! Všechno zaplatíme!“

„A ty — Pauli, jsi opilý!“ okřikl jej Aschenbrenner. Ale nedali jinak, hudba musela ven, na dvůr, muzikanti usedli na vozech, na oje, kam kdo mohl, a po nerovném dvoře rozpoutal se zběsilý tanec v sinném světle měsíčním. V rukou tanečníků lítala děvčata i ženy kramářky, až sukně se nad boky zvedaly, znělo: juch! a hej! I Tereza už tam byla, lítala, myslivec nějaký roztočil ji a vyhazoval do výšky ve svalnatých pažích — jenom zděšeně vyjekla a už se opět smála, blažena, opojena divokým tancem.

Komisař Burdych kroutil dlouhé kníry, podupával nohou do taktu. „Sám bych šel tančit — jářku! takhle s tou panenkou!“ okázal na Žofku. „Však bych se ještě dovedl zatočit. Ale už musím dále —“ podíval se na veliké a těžké hodinky. „He! hodinky! Dobré, švýcarské — také jsou pašované!“ zasmál se. „Já mám všechno pašované!“ Už pomalu budou dvě s půlnoci — musím! eh, musím! Škoda! Za pašery se honit po lesích a horách — eh! no, povinnost! Až jindy, panenko!“ Podal Žofce ruku, galantně šoupl nožkou. „Až jindy, že, moje holubičko?“ a poplácal jí dobrácky po tváři. „S Bohem! Musím jít pašery chytat!“ řekl Aschenbrenrovi.

„Šťastnou cestu, pane komisaři, a chyťte je!“ zasmál se Němec a stiskl mu prsty tak upřímně, že div nevykřikl vzácný pán. Ještě když odcházel, třepetal rukou a rovnal smačknuté prsty.

„A teď půjdeme také my do kola! Ojojojo! ulilá!“ zajodloval Aschenbrenner, za-

dupal těžkými botami, zaluskal prsty nad hlavou. „Teď můžeme tančit! Panenko, na taneček!“

Žofka zavrtěla hlavou. „Nechce se mi!“ Držela ještě Fojtíka za ruku. Němec přimhouřil chytře oči. „A tak! Já vím! raději mladšího. Ale pozor, pane učiteli!“ pohrozil Fojtíkovi. Podepřel boky a nadskakuje, podkůvkami třískaje zamířil mezi tanečníky. První ženskou, kterou potkal, chytil beze slova. Byla to tělnatá stará tkalounkářka z Domažlic s peřinkou na prsou, zaječela překvapena, bránila se oběma rukama, ale uchvátil ji silou, vyzvedl jako pírko, zatočil s ní a vmísil se mezi ostatní do rozvířeného reje.

Fojtík se Žofkou osaměli pod stromy v zahradě. Položil housle a když nehrál, byl zase tím nemotorným, hloupě nesmělým hochem. Nevěděl, co říci, díval se na rej tančících, naslouchal hudbě a myslil si, jak špatně a falešně muzikanti hrají. Hanba poslouchat! Kterak jen při takové hudbě mohou lidé tančit?

„Nač myslíš?“ pravila Žofka nevrle trošku a stiskla mu ruku, aby jej upozornila, že je zde. „Ještě se ti peněz nedostává?“ Nežli se nadál, rozvázala hedvábnou tkaničku na krku. Měla na ní pět velkých dukátů. Největší vypiala, vtiskla mu jej do dlaně. „Tu máš — na památku!“ Vyvalil oči. „No, ber! Je to na památku!“ smála se. „Nechci, abys tady hrál s těmi šumaři, nech je! chci, abys tancoval se mnou, slyšíš? chci!“ Dupla nožkou a oběma pažema chytila jej. „Pojď!“

„Neumím!“ zavrtěl hlavou. „Pánbůh ví, neumím! Ne!“

„Naučím tě, pojď!“ Sama jej vedla, musel. Sotva se otočil, závrať pocítil, ale maličká Žofka nepustila ho. V těsném klubku tančících, v divoké směsici točil se, klopýtal nevěda s dlouhýma nohama kam a jak — ale Žofku to bavilo, visela mu na prsou, otáčela jím a tiskla se k němu, do očí mu hleděla.

„Jsi nesmělý, můj hochu! Jen kuráž, kuráž!“

Muzikanti hráli téměř bez oddechu; klobouk, který nastavil žid na stolici, byl plný drobných peněz. Němci okázali, že jsou páni. Tančili jinak nežli zdejší, vyskakovali a zase při samé zemi jako posedlí na bobku podkůvkami třeskali. Byla tu zběsilá směsice tancem opojených lidí, o život šlo, ale z nějaké rány do boku nikdo nic si nedělal. Aschenbrenner skákal všecek spocený, Pauli si nohu z kloubu vylomil, a Fojtík nevěděl o sobě, točil se, točil, pořád se točil, jak chtěla Žofka. A oddychovala-li na chvilku ona, Tereza jej bláznivě roztočila, tiskla se k němu celým tělem, na krk se mu věšela docela bez ostychu, ano zdálo se mu, že jej na tvář políbila, jak se sehnul, — čertice! Zvedl hlavu hodně vysoko, aby nedosáhla. A zase už byla Žofka u něho, v jeho náručí. Nemyslil na nic — nemožno myslet, všechno se točí, celý svět. I muzikanti se unavili konečně, umlkly housle i basa, klarinet ječel nejdéle. Fojtík cítil, že stojí, ale ještě všechno s ním se točilo, půda se mu chvěla pod nohama. Žofka zavěsila se mu na ruku, jako v mlze ji viděl. Smála se.

„Byla to dnes veselá noc, viď? Jak ti říkají? Augustin? Vždyť mi Žofka pověděla! Vzpomeneš si někdy na mne? což, Augustine?“

(Pokračování.)

* * * * * * * *

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Těmito dcerami ohrožoval Widrmon všecky centrály v Čechách, na Moravě a ve Vídni. Tři umístil na poště, jednu u ambulance, dvě u telefonu, jednu u nádražní pokladny, dvě byly učitelkami, jedna hospodyní u děkana a na konec, když se Widrmon po tolika námahách rozhlédl doma, ještě mu jich několik zbývalo na skladě, což jen u básnických sbírek bývá zjev nikoliv neobvyklý.

V centrálách už si Widrmona podezřívavě prohlíželi. Nevěřili mu, že by byl s to tolika dcerami státní rozpočet zatížiti. A tu v uctivých rozhovorech přikládal Widrmon svým kalhotám podobnou moc jako čarovnému proutku.

Bez příčiny Widermon nepřijížděl. Doneseny byly i do města, v němž působil v listovně zprávy o podivuhodném náboženském obratu Klapzubově. A poněvadž Widermon zrovna jako Klapzuba prodělal jako účetní šikovatel válečné hrůzy bosenské okupace, nebyla mu podstata islamu tajemstvím. Ihned se rozpomenul na stinné stránky islamu a zejména na učení prorokovo, že věřícímu nemá býti bráněno, aby pojal tolik manželek, kolik stačí.

Toto železo bylo příliš horké a proto

nesměl s jeho kováním otáleti. Musil jednati rychle, aby se mu Klapzuba odpadlík nezaopatřil zásobou tolika manželek, kolik mu prorok dovoluje.

Přišel za Klapzubou do listovny. Byla sice neděle, ale tu světil Klapzuba vždy v listovně, aby aspoň dopoledne měl pokoj.

„Servus, kolego!" oslovil vlídně Klapzubu.

Klapzuba se na něho podíval melancholickýma modrýma očima.

„Salem alejkum!" pozdravil zdlouhavě příchozího.

„Zaplať pánbůh, je to Turek," pravil si Widermon potichu. „Ouplný Turek!"

„Salem alejkum!" pravil nahlas a se zalíbením pozoroval na Klapzubově hlavě tureckou čepici, jejíž třapec klátil se Klapzubovi ostýchavě nad zarudlým nosem. Přišla totiž návštěva v okamžik, kdy Klapzuba zapisoval do pozemkových knih záhadnou tabulárku dra Korbela, tabulárku velice nespolehlivou, třebas ji povolil sám přednosta soudu.

„Taky to na tebe přišlo, kamaráde, taky to přišlo," Widermon opatrně načínal rozhovor.

Klapzuba odstrčil pozemkovou knihu. Melancholicky otevřel ústa a v nich se mu několikráte líně převalil jazyk. Bylo zřejmo, že chtěl něco říci, ale neřekl. Po tvářích mu přeběhl rozpačitý úsměv. Klapzuba považoval sám sebe za dobrého tabularistu, ale za špatného řečníka. Proto se oženil s první hovornou ženskou, kterou mu náhoda vehnala do cesty a která mu objasnila, že je nutno, aby se oženil.

„Ale já ti, kamaráde, tvůj krok ouplně schvaluji, já jsem, však mě znáš, kamaráde, odjakživa nezištný," pokračoval Widermon, aby řeč neumlkla. Klapzuba ustavičně jen ústa otvíral a maje na hlavě tureckou čepici, velice se v tom okamžiku podobal předešlému sultánu Abdulu Hamidovi, když ho sesazovali s trůnu.

„Koukejme se, kdo by to řekl," pravil si Widermon v duchu, on je z něho opravdu dokonalý Turek! Na trafice by mohl seděti, jak mu to sluší, no, pěkně to dokázal, nebál se! A že se nebál, tak si na něho netroufají!"

Dlouho a mlčky pozoroval Klapzubu se zřejmým zalíbením.

„Už ti nic, kamaráde, neschází, jenom harémek, no, já vím, kamaráde, na to ty nespěcháš, ale taky to musí být. Bujuk hanum věřícího na konec omrzí, i počne se sháněti po ikindži hanum — já vím, kamaráde, pak omrzí člověka i ikindži hanum a počne se sháněti po ortandže hanum, a tobě, kamaráde, služební poměry dovolují, abys měl i čtvrtou ženu, proč by vrchní oficial, ouředník — v deváté dietní třídě, se třemi hvězdami na límci nemohl míti čtyry ženy, když vydrží tři, také kutšuk hanum ještě snese. Jen se, kamaráde, neostýchej, když už tu víru máš a víra tvá ti to dovoluje, beze všeho chystej hostinu skopových nožiček a žeň se dle libosti, kolikrát chceš. Teď si tě každá ráda vezme, když ti to náboženství dovoluje. Kdyby pan děkan směl, i jeho by si každá ráda vzala, vždyť jsou tu proto, aby nám zachovávaly lidské pokolení, víš, kamaráde — mh, však ty mně rozumíš!"

Widermon se mlsně usmál.

„A jak vy, mohamedáni, to vlastně tady máte?" ptal se se zájmem Klapzuby. „Toť se ví, také máte troje ohlášky, taky chodíte na katechismus, já už ti to, kamaráde, všecko zapomněl, není divu, kdyby se člověk směl ženiti víckrát, pamatoval by si to líp. Tebe by asi oddával náš pan okresní hejtman, protože by to pan děkan asi odepřel, a taky by to bylo pěkné a platilo by to. Leda že bys jel po každé se ženit do obou zabraných zemí, mezi své souvěrce. Já se rád podívám, kamaráde, zdali vám opravdu postaví vídeňský purkmistr tu mešitu, to bys měl potom blizounko do kostelíčka, horší by bylo, kdyby ses stal indiánem a musil jezditi do kostela až do Ameriky."

Klapzuba ustavičně neodpovídal. Jen se bolestně usmíval. Když to náboženství přijal, nebylo jeho úmyslem, zaříditi si harém už tady dole na zemi, tyto radosti odkládal už až do prorokova ráje. Tam v ráji, mínil, bude na to a zejména na hurisky kdy, v listovně není na tento ráj prorokův ani pomyšlení. Té chvíle někdo dveře otevře, do pozemkové knihy leze, pozemkovými knihami tluče, vazbu jejich kazí a na konec se ještě hloupě listovního vyptává, zkrátka takový nával práce je v listovně, že člověku na hurisky čas nezbude. Sotva že se pravověrný na koberci u kamen pomodlí. Solicátor od Korbelů Vopršálek i do jeho modliteb strká svůj dlouhý nos, rodinnou to chloubu Vopršálkovic rodu.

„Není na to všecko kdy!" vyrazil konečně ze sebe. „Kam se člověk podívá, vidí jen tabulárku! A knihovní nepořádky!"

„Jako u nás, jako u nás!" ochotně přisvědčoval Widrmon. „V našich létech už za novou ženitbou nemůžeš běhati a také ti toho není potřebí. Já se ti sám o nevěstu postarám — takhle přec ostati nesmíš, to bys byl moc pěkný Turek, kdybys měl jen jednu ženu a žádný harém, kamaráde, já ti sám druhou ženu, tedy podle tvého náboženství říkajíc, ikindži hanum opatřím. Až jaké dlouhé shánění, pošlu ti sem naši

Bertu, je jí teprve dvaatřicet let a k tobě se docela hodí. Je to má nejmilejší dcera a to je veliké slovo, když jich má člověk sedmnáct. Ale tahle jediná se mně vydařila. Kamaráde, ta ti má mou celou náturu. Také bych ji jinému nedal, jenom starému kamarádovi, protože vím, co je za holku. Když si ji nevezmeš tady na tomto světě, na onom světě ti jistě bude přidělena jako huriska. To je ti děvče, že budeš koukat. Všecky knoflíky ti přišije, knedlíky ti uvaří pěkné jako koťata a nemáš-li na košilích monogramy, až si ji vezmeš, budeš je míti všade. Před měsícem začala už dokonce dečku i na plivátko, ta ti to všecko vyšije!"

Widrmon umlkl. Nelíbil se mu Klapzuba. Seděl nad pozemkovou knihou jako mrtvý. Černý třapec na turecké čepici smutně se mu dotýkal zarudlého nosu. Takhle přece nevypadá člověk, jenž se má po druhé ženiti. Člověk, jenž je proniknut náboženstvím, že jedna žena nestačí a jenž má doma pouze jedinou ženu. Ani se nezaradoval, když mu nabídl dceru a je přece moslemín.

„Ale tebe to kamaráde, pořádně sebralo, ta nová víra," pravil Widermon za chvíli, „skoro tě ani nepoznávám. Přece takhle nemůžeš zůstati, když už jsi se stal Turkem! Kdybys mou Bertu už někdy spatřil, tak bych řekl, že se ti nelíbí, ale takhle!"

Klapzubovi zaperlily se na čele krůpěje potu. Na jedné straně nejen že prorok radil, nýbrž skoro doporučoval, že se nemá věřící spokojiti s jedinou manželkou, a na druhé straně prvá dosavadní manželka „bujuk hanum" čili manželka vznešená, považující nejvznešenějšího proroka zrovna tak nízko jako Klapzubu.

Všecky by si na konec daly říci, jenom ona nikdy ne.

Widermon ho zahanboval. Widermon sem přišel s úmyslem, aby ho zahanbil. Proto mu přišel nabízet dceru za druhou ženu, za „ikindži hanum", aby jej pokořil před prorokem, aby si prorok sedící nahoře u hurisek v ráji povšiml, že se Klapzuba bojí bujuk hanum, manželky prvé čili vznešené, a že proto nepojímá za choť manželku druhou. Aby si prorok nahoře povšiml, že je Klapzuba pod pantoflem, což je stav, jejž vznešený prorok zásadně zatracuje.

A Klapzuba sám pociťoval svou slabost. Styděl se za ni. Jiné překážky nového manželství — impedimentum matrimonii, řekl by přednosta soudu — nebylo.

Widermon to tušil, ba věděl to. Nebylo jiné příčiny, aby se druhé manželky odříkal.

Však mu už svobodná děvčata ze všech stran vzkazovala, že by jím jeho nynější víra pranic nepřekážela, kdyby se odhodlal pojmouti některou z nich za druhou manželku. Podobizny svobodných děvčat, mladých vdov a vdov s roztomilými dítkami ze všech stran dostával, byl po výměně náboženství pokládán všeobecně zase za ženicha, jako by jeho prvé manželky nebylo. Ale nesměl. Nesměl se doma ani zmíniti, že prorok určil věřícímu harém a že tím se věřící liší od ďaurů. Spokojil se na konec jedině, že ho bujuk hanum, prvá čili vznešená manželka, pouštěla třikráte týdně do hospody.

„Nelze!" vydechl konečně Klapzuba. Musil sebrati všecky síly na tuto odpověď. Ale když slovo bylo vyřknuto, zřejmě se Klapzubovi ulevilo.

„K smíchu, k smíchu," opakoval Widrmon. „zkrátka, řekni, že se bojíš své staré, že by žárlila. No, mezi námi řečeno, kamaráde, jsi mně moc pěkný mohamedán, takovou pěknou víru si najdeš a pak jí nezachováváš. To budeš koukat, jak já budu vyvádět, až na tvou víru přestoupnu."

(Pokračování.)

LITERATURA.

* Jiráskových Sebraných spisů vyšel svazek XXXVI. nákladem J. Ottovým. Zahrnuty jsou v něm autorovy divadelní hry: „M. D. Rettigová", „Jan Žižka", „Gero" a „Lucerna". Zajímavo je, že v tomto souborném vydání je ke „Gerovi" přidána Dohra, která byla sice v prvotním rukopise, ale na divadle se nedávala a v samostatném vydání „Gera" také byla vypuštěna. Odehrává se v širé krajině; tam, kde bývalo božiště v posvátném háji, stojí kostel z dubových kmenů; v těch místech vydechl duši Gerův syn Sigifrid. Sem přichází teď ukrutný Gero, ale jak změněn: prošedivělý, v tmavé prosté sukni, přepásán, s kabelkou u pasu, beze zbraně, plášť na ramenou, v čapce. V pravici drží vysokou hůl s křížkem. Přichází z pouti do Říma, kajícník, a zde setkává se s pohanským knězem Čedragem, jejž dal oslepit a se dvěma českými mnichy, o nichž autor dodává: „vypravuje se, že — — přišli z českých lesů dva mniši do Retry, kdež ve shromáždění

pohanského lidu, když veřejně kázali, skoro do smrti jsou umučeni, tak jak sobě přáli, a posléze jim pro Krista hlava sťata. (Adam Brémský: Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum). Zajímavý detail historický. — O oprávněnosti této dohry a silném vnitřním její spojitosti a účinu, vyjádřili jsme se hned po premiéře.

Gustav R. Opočenský: „Luhačovské dojmy". Verše. V Uherském Brodě 1909, nákladem F. Hložkovým. Stran 30, cena neudána.

G. R. Opočenský navštívil letos nádherný moravský koutek luhačovských lázní a byl jím očarován. Stalo se tak ovšem i tisícům jiných, jen že u básníka mívá podobné hnutí mysli občas i poetickou dohru, v našem případě tím složitější, že G. R. Opočenský shledal se v šepotavých tišinách někde nad Amantkou s tajemnou jakous mladičkou duší, která mu učarovala také. A tak vzpomínka na zelené zázraky zagáboreckých lesů a zbožnění krásné a snivé dívky poskytly knížce dvé základních strun, na kterých vyhráno je těch nemnoho diskretních básní trouvérského rozcitlivění a tesklivé lítosti nade vším, co mijí proto jen, že bylo na výsost krásné. O tuto citovou otázku šlo hlavně a především panu Opočenskému, který se velmi málo staral o nějakou originálnější náplň formální, o myšlenkové prohloubení, o půvab nových obrazů nebo veršových příkras. Ač básník začasté a ponejvíce uchvacuje lahodou a pružnou hybností svého verše, a ač i zde má několik velmi roztomilých čísel jemného formálního vyspění (Pozvání, Dopoledne před villou Zdenkou, Dobrú noc...), začasté tak roztomile prostičkých, že i půvabem lidového popěvku oddechují, jako ona „Slovácká vesnice" na příklad, přece jen větší část čísel se příliš na formu neohlíží, přihlédajíc více jen k oné citové vibraci a k tesknému roztoužení za vším, co prchlo, anebo vracejíc se k novému všeho toho prožívání. Znalce luhačovského lázeňského okolí a života zaujme tu řada známých reminiscencí, jimiž se sbírečka hlouběji vtiskne v zájem. O víc neběželo tu prozatím snad ani autoru přítomného sešitku, v němž osobně mi poněkud vadilo občasné zakončování veršů nebo slok osamoceným daktyllem (jakési „bravurní" rytmické odbočování), které mi znělo příliš dělaně a po šnaiderovsku (Slovácká hudba, Přijdu zas). *Fr. Sekanina.*

„Básník Zítřku — Walt Whitman". Ukázky, úvodní slovo a bibliografie od *Em. z Lešehradu.* (Sbírky překladů cizí poesie č. 2.) V Praze-Smíchově u autora za 60 haléřů.

Poesie Walta Whitmana patří k řídkým úkazům světové literatury. Vzniká a působí jako mocný element; nejsouc z druhu přechodných útvarů básnických, nepřikloňujíc se k směrům ani školám a vymykajíc se každému etiketování, směřuje jedině k absolutnému. Má předchůdce ve velkých perských a staroindických eposech a ozývá se z děl Schlafových, Mommbertových, Březinových a j. Je činem, náboženstvím, světem o sobě. Přichází čas od času jako zjevení, aby promluvila ústy svých vyvolených. Zde prozpěvuje ji širokodechý lyrik americký (1819—1892), hned barbarsky drsný, hned naivně zněžnělý a snažící se obsáhnouti veškerenstvo a vyzpívat svou radost z viditelného, svůj mohutný a široký obdiv pantheismu a demokracie, svou všeobjímající lásku k tvorstvu a vesmíru, všecko to čisté, nesobecké a zdravé lidství. Whitman zbožňuje projevy síly, projevy odhodlanosti z prudkého, nelíčeného života. Je básník hmoty a jejích krás zdůrazněných nesmrtelností Věčna. Jeho volný verš, kolébavý a rozhoupávající se vnitřním myšlenkovým rytmem, je pln zručnosti a plastiky, jeho mluva má patriarchální vznešenost a prorocký, starozákonní pathos.

Proto už od polovice let padesátých minulého věku stal se Whitman modlou a prorokem duší tíhnoucích k mohutnému a absolutnímu projevu činu a života. U nás naň upozornili prvně A. V. Jung a Vrchlický, který též r. 1907 vydal v překladu jeho dílo stěžejní Stébla trávy (Leaves of Grass). Přítomný svazeček Lešehradův, vybraný z téže slavné knihy, nazván je právem a případně „ukázkami" — na výbor byla by knížečka trochu fragmentární a kusá. Za ukázky zvoleny byly básně a části cyklů, které nejmarkantněji ukazují na mohutnou myšlenkovou stavbu díla Whitmanova, dobře zpodobujíce jeho lyrickou sílu vznětu a obraznosti. Překlad Lešehradův je výstižný, čte se plynně i po stránce rytmické a postrádaje všech slovních násilností plně zachycuje široký dech originálu. Biografické i bibliografické poznámky jsou pilně sneseny, výprava knížky je vkusná a distinguovaná. *Fr. Sekanina.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ

* Ad. Kašpara illustrace v Z. Wintrově Mistru Kampanovi. Dle připovědi z předešlého čísla sluší dodati několik slov o illustrační výpravě Kampana. Bývaly doby, kdy obrázkové doprovody našich beletrických spisů vynucovaly si shovívavé pomlčení. Zpravidla rozcházely se text a illustrace pořízené většinou lacino a špatně. I znám autory zkušenostmi zastrašené tak, že pro boha pro-

sili, aby jejich knihy byly výzdoby illustrační ušetřeny. Doby ty minuly — ne sice docela — což v malém a hmotně i kulturně po staletí ochuzovaném národě ani tak velice není na podiv. Ale už množí se důkazy, že knižní výzdoba též u nás dozrává k dokonalosti. Jedním z nejvýmluvnějších projevů takových poctivých snah jsou Kašparovy illustrace Wintrova Kampana. Vyhovují všem podmínkám; vyvěrají z obsahu knihy, pojí se k autorově slohu, podpírají jeho mluvu a tendenci, doplňují hodnotný účin spisu a jsou konečně na mnoze samy o sobě kabinetními kousky. Cena jejich tkví podstatně v slohovosti, která komposičně i fakturou navazuje přímo na vzory XVII. století, aniž by zapírala kritickou mysl a svobodnou ruku novodobého umělce. Kašpar prokázal již opětovně svoji schopnost, vžíti se do ducha i stylu minulosti a dosvědčuje ji na novo; obzvláště v interieurech, v genrových scenách i v kostýmním propracování. Rovněž tak ornamentikou iniciálek a titulního listu. Kulturně historické stránky byly Kašparovi při práci zřejmě bližší, nežli epický základ děje, což zračí se i v malé početnosti obrazů politicky dějepravných. Největší momenty — bělohorská bitva i poprava českých pánů — pojaty s hlediska vzdáleného pozorovatele, souhrnně, bezmála schematicky a s podřízením vlastní malířovy invence geometrii fakt, zjištěných známými obrazovými dokumenty z bělohorské doby. Tím živěji a zevrubněji líčeny dramatické sceny, ku př. defenestrace, vjezd Bedřicha Falckého, vojenský ruch pouliční a táborový, řádění loupežnické sebránky vítězných žoldnéřů a t. d. Pro měkčí Kašparovo nazírání je i to příznačno, že nezabíhá nikde v brutalitu, kterou se tenkráte skutečnost hojně vyznamenávala. Stejně však neupadá jeho přednes v ulízanost, jsa veskrze jadrný, byť i s mírou a bez jakékoli tendenční nadsázky. Dodám-li, že i typografická tvářnost knihy, její archaisující obálka a vazba jsou dílu přiměřeny, pověděl jsem stručně, co po stránce knižní výpravy učiní každému čtenáři výborného Wintrova Mistra Kampana spolu vítaným a milým.

E m a i l y, č a l o u n y, s k l o. Pod tímto názvem uspořádána v Saloně Topičově specialní výstavka — tržně předvánoční — tří umělkyň. Hostům přednost. Je tu tedy nejprve kněžna Marie Teniševá z Talaškina. Sama s vlastními pracemi. O Talaškině bylo tu již na jaře ocenivě promluveno i bylo by zbytečno opakovati. Vlastnoruční práce velezáslužné zakladatelky a protektorky talaškinské školy nemění na úsudcích o té ruské specialitě nic. Neboť jsou a nejsou talaškinské. Stojí stranou. Honosí se vzácnějším materialem, úpravnější stylisací, zkrocenější formalní a barevnou mluvou, obdivuhodným ovládáním techniky emailové. Slohově otevírají perspektivu od Kremlu a Byzance až do Indočíny, spojují staletí a nezatajují „širokou ruskou náturu", jejíž bedra nesou již po věky stále týž přetěžký ornát ztrnulé, cizorodé dekorační nádhery Orientu. Výkony paní kněžny jsou přezajímavé, vysoce úcty hodné a přece — ve svých litaniích úporné tradice — nepovídají nic nového. Jen uhlazenějším tónem. Skoro se člověku zasteskne po hrubších výrobcích mužíků talaškinských. Proč? Protože jsou původní, bezprostřední, pravé, protože nemohou býti jinaké, majíce svůj přirozený výtvarnický cachet selský a moskevský. Paní kněžna jej sice také tefí, ale nikoli mozolně, nýbrž v rukavičkách, a pořáde vyzírá z jejího díla něco potlačeného — pokročilejší světová kultura, která se jen podřizuje zúmyslné primitivnosti. Associace myšlenek připomíná blouznivé vyznavačky J. J. Rousseaua, dvorní dámy Marie Antoinetty, jež putovaly více méně nadšeně se stříbrnými dojačkami do kravínů a vodily na hedvábných stuhách beránky po pastvinách, aniž by přes to přese vše dostihly svého ideálu, býti děvečkami a pasačkami.

Jinak Francouzka paní Ory Robinová. Její čalouny jsou upřímným přiznáním zvláštní raffinovanosti umělecké. Na prvý zběžný pohled připomínají staré, otřené a vyrudlé gobelíny, v nichž překvapené oko pomalu objevuje fantastické vidiny květů, listů, stromoví v moderní komposiční úpravě a ornamentalně působící stylisaci. A krajiny neobyčejné vzdušnosti a plastiky v málo rysech! A vše to šedé v šedém, všecko vyšito ponejvíce sprostým konopím a všedním motouzem na režném plátně a prohozeno řídce hedvábím, perlami, zlatou nití nejdiskretnějších zamřelých barev a tónů. Skladba těchto výšivek svědčí jak o neomylné jistotě vytříbeného slohového cítění, tak o úžasné píli ruční práce. Paní Ory Robinové čalouny jsou v pravdě něčím z brusu novým a nad míru zajímavým. Je to nejraffinovanější hyperkultura v pytlovině, podzimní decrescendo koketující unylosti, již stupňovati už nelze.

Věčné jaro naší selské dekorační poesie svítí za to z malovaného skleněného nádobí sl. Zdenky Braunerové. Jsou už známy tyto zálibně traktované její aplikace československé majolikové a truhlicové květeny i zvířeny na sklo, a veselá prostá jejich nota hude už v mnohém saloně po římsách a policích svoji skočnou o závod se stejnorodým původním selským nádobím. Na rozdíl od kněžny Teniševé neapretuje sl. Braunerová nic, přenášejíc barvy a tvary z dědin jak jsou a obmezujíc svoji vlastní uměleckou práci hlavně na odvážený rozvrh dekoru do plochy a do útvarů zdobených předmětů. Vedle bujaré a katalogisované této kolekce vystavuje malířka několik nekatalogisovaných pěkných leptů ze zamilované, měkce kreslené své sbírky romanticky omšených praž-

ských vedut, mimo to pak jadrné, exoticky myšlené a peyně rýsované ilustrace ke knize Miloše Martena, jenž opatřil výstavní katalog horujícím doprovodem. *J. L.*

TÝDEN.

* Tento týden náleží v Německu a v celém vzdělaném světě památce Schillerově: ve středu 10. t. m. bylo tomu 150 roků, co se veliký tento básník v Marbachu, jakožto syn vojenského chirurga Johanna Kaspara Schillera narodil, a za příčinou tohoto významného výročí rozhlaholil se německý tisk všech stran a všech táborů vzpomínkami, úvahami a nejrůznějšími reminiscencemi na tuto geniální hlavu. Vzpomněli jsme více než před 4 roky (viz ZVON V, 541 a dále) karakteristikou z péra podepsaného Schillerova významu, a zejména také uměleckých vztahů, kterými zapůsobil na literaturu naši; promluvili jsme o jeho vychování ve stuttgartské Karlsschule, o dlouholetém nedocenění jeho významu jako dramatika a básníka ve vzájemném poměru ke Goethovi, o jeho vzorech a uměleckém tíhnutí. Nemínice poznovu šíře rozebírati všechny tyto otázky, odkazujeme na zmíněnou stať, psanou u příležitosti sté Schillerovy ročnice úmrtní a shrneme tuto jen několik poznámek o tom, kdy a co bylo hlavně u nás ze Schillera překládáno a jak se k němu chovalo naše divadlo.

Jeden z prvních, kdož na Schillera u nás upozorňovali, byl Josef Jungmann, který k nám první uvedl vedle některých drobnějších básní také jeho klassickou „Píseň o zvonu", v nejnovější době překládanou znovu a znovu, hlavně Vrchlickým, Dostálem-Lutinovem, Kamenářem a j. Jungmannův důvěrník a pomocník při slovníku, pozdější libuňský děkan Ant. Marek (1785—1877), překládal některé Schillerovy ballady, celý výbor básníkovy lyriky vydal pak r. 1841 slavný lékař Jan Ev. Purkyně (1787 až 1869). Roku 1847 vyšel „Výbor básní Friedricha Schillera" z péra professora Václava Al. Svobody-Navarovského (1791 až 1849), kdysi velkého národovce, pokrokáře a Hankova přítele, později klerikála a národního odpadlíka, u něhož podnes obdivujeme se znamenitému talentu formálnímu. Z dramat prvně k nám uvedl „Marii Stuartku" Pavel Josef Šafařík; byla to práce dokončená už v Jeně, ale uveřejněná teprve r. 1831; první překlad „Panny Orléanské" pochází z r. 1838 od Karla Simeona Macháčka (1799—1846), načež následovala dramaticky dobře zahrocovaná přebásnění J. J. Kollárova, a to „Loupežníků" (1840), „Trilogie o Valdštýnovi" (postupně v letech 1840—1862) a „Úkladů a lásky" (1843). Moderní překlady některých dramat Schillerových pocházejí hlavně z péra Lad. Quisa, který r. 1891 přeložil poznovu „Marii Stuartovnu", Vrchlického, jenž k nám uvedl r. 1892 „Wilhelma Tella", a A. Tvrdka, který právě v těchto dnech vydal poznámkami a obšírným úvodem opatřený první překlad „Dona Karlosa" (u Šolce v Telči). Do slovenčiny překládal Schillerovy ballady a básně hlavně Országh-Hvězdoslav.

Na divadlo dostal se u nás Schiller teprve v letech padesátých, neboť r. 1822 Šafaříkův převod „Marie Stuartky" byl censurou zakázán. Rozkvětem odpoledních her v divadle Stavovském nadešel i rozvoj klassického repertoiru, a tak za dob obou Kolárů, Manětínské-Kolárové, Šimanovského a Otilie Sklenářové-Malé dosti často přešel naším jevištěm vedle Shakespeara i Schiller; z velkých jeho desíti dramat nebyla hrána tenkráte pouze snad „Nevěsta Messinská". V březnu 1888 byla ve dvou večerech provedena Trilogie o Valdštýnovi, ale neprorazila. V době poslední dávala se nejčastěji „Marie Stuartovna", jež se kdysi udržovala hlavně vzácným obsazením titulní role nezapomenutelnou Maruškou Bittnerovou, později Hanou Kvapilovou. Také „Loupežníci" a „Úklady a láska" bývají častěji hrány, zejména na menších jevištích venkovských nebo předměstských. Sté výročí Schillerovy smrti oslavili jsme v Národním divadle představením „Marie Stuartovny", tou dobou chystáme trilogii „Valdštýn". *F. S.*

*

* Účelná kolportáž jest důležitá, neboť kolportér v podstatě, toť rozšiřovatel osvěty. U nás zřídka a ojediněle setkáváme se s kolportérem, jenž jest si svého úkolu svědom, jest propagatorem českého umění, vzdělání a osvěty vůbec a teprve vedle toho obchodníkem. Ano, mezi těmito jedinci vyskytují se i ti skutečně vzdělaní lidé, kteří vůči těm, k nimž se dostavují, často zaujímají posu jakýchsi povýšenců, čímž své poslání, důležité a čestné poškozují. Než, přes to, všickni tací kolportéři působí přece jen dobře a slouží osvětě, ale jinak se to má s kolporterem u nás obecně spatřovaným, jemuž pravý úkol osvětový jest úplně neznám, jenž vytvořil či vynašel si pouze „živnost" a po většině proto, že se mu znechutilo nějaké dřívější, namáhavější zaměstnání. Vídáme jich dosti. Na venek je posílává zřídka větší knihkupectví venkovské, většinou je posílává Praha, Brno, Vídeň a často nakladatelství nebo vydavatelství obskurní. Takový kolportér s ohromným balíkem tiskovin ve voskovaném plátně nebo v režném, usedá do železničního vozu, aby putoval po luzích českých a rozšiřoval jemu svěřenou „kulturu". Jest to hovorný člověk,

jenž i svému výroku sám se zasměje: „Mě živí má huba.“ Byla to snad jediná podmínka zaměstnatelova, když ho přijímal do služby, za kterou je honorován 20—30ti korunami měsíčně, z čehož musí zapravovati své vydání na cestách, železnici a za nocleh.

„A což živobytí?“ táže se ho kdosi.

„To musí mi dáti provise,“ odpovídá kolportér, ne skoupý na slovo. Vyučil se pekařství a dřel, než „s tím praštil“. Naskytlo se mu „tohle“, je to lehčí a někdy má i „hodný kšeft“, o nic jiného mu neběží.

„Četl jste to, co lidem nabízíte?“ „Pročte se ‚Prospekt‘, z toho se mnoho zapamatuje a cestou nahlédnu i do knížek. To postačí. Něco se v novinách už ohlásilo inseráty, lidé o tom vědí, čtou-li a nečtou-li, jednostejné. Ostatně, prodá se dost . . .“

Uzří-li, že by mohl kynouti výdělek, otevře balík a obsah se objeví. Tenké sešity většího formátu s křiklavým obrázkem cizího původu: „Nick Carter, největší detektiv americký“, menší knížky s černým obrázkem na obálce, jak vyhlédá děsný obličej zamříženým oknem, a s nadpisem: „Travič svých žen“, „Krčma v lese“, „Tajemná komnata“ a pod., jako u krváků, jež plně nahrazují. Lid prý to hltá, vyhovuje se tedy jeho vkusu. Dále má kolportér zásobu četby, která prý jen někde jde na dračku, ale mnoho odbude. Pikantní obrázek na obálce knížky za korunu a obsah napovídá i název: „Nehoda krásné Lilly“, „Snímek lesní houštiny“, nebo sensace: „Dáma v černém smutku“, „Venuše oplozená“, či zase vzdělávací: „Muž a žena v manželství“. Tuto literaturu, kterou lze nazvati jen „hroznou“, ač by zasloužila jiného pojmenování i při nejvyšší toleranci, provází sešitová díla našich spisovatelů jako Čecha, Třebízského, Tyla a jiných, nějaký „modní list“, ale jen proto, aby chytré kněhkupectví se krylo před výtkou, že rozšiřuje pouze „hroznou literaturu“. Kolportér, jenž má provisi, doporučuje „zboží, ze kterého má kšeft“, neboť jiné věci, „ty nic nenesou“!

Uváží-li se, že takový kolportér putuje od městečka k městečku, po vesnicích a vniká do samot, do dvorců, arci ne „k pánům“, nýbrž k lidem prostým, kteří rádi čtou, pozná se dosah smutné působnosti jeho. Učitelstvo mnoho varováním vykonává, ale nezmůže, jak vidno, vše vůči nakladatelské spekulaci, fara většinou zatracuje všecko a doporučuje jen tisk sloužící klerikálům a tak přes varování intelligentů podléhá lid — výmluvnému kolportéru. Zákony nepomáhají napravovati pokažený vkus, snad by pomohla spíše čilá soutěž v kolportáži dobrých kněh, kdyby kolportéru se dostalo doporučení od osob vážených a známých a zcela neodvislých. „Hrozná literatura“ se množí, kdy dobré věci živoří.

Sotva bylo zahájeno přelíčení se Steinheillovou v Paříži, v ohnisku novinami vzbuzeného zájmu obecnosti, již čiperná hlava se uchopila příležitosti k vydání románu o té ženě. Sešitky s lákavým názvem se objevily ve výkladě kněhkupeckém, odtud zmizely však záhy. Možno, že inserované toto „dílo“ ocitne se ve vaku kolportéra, jenž je roznese po našich dědinách . . . . V Praze plní návěštní tabule plakáty a hlučně inseráty se ohlašuje vydání „historicko-politických spisů“, z nichž prvý sešit „Povstání v Indii“ byl vydán. Tyto historicko-politické romány s i r a J o h n a R e t c l i f f a jsou však ještě menší hodnoty než také u nás reklamou za „vědecké“ vyhlašované kdysi knihy Dr. M a y e! Jako tento výtečník, bez něhož se česká intelligence „nemohla obejíti“, jest také sir John Retcliffe Němec a běží tu o vydání prostě sensačních spisů německého, b e z v ý z n a m n é h o spisovatele, jehož pravé jméno jest Heřman Gödsche, jenž používal anglického pseudonymu jen proto, aby upoutal pozornost na své sensace. Německý životopisec praví o něm:

„Gödsche se narodil r. 1815 v Trachenbergu v pruském Slezsku. S počátku psal povídky pod pseudonymem „Armin“ a když se potkal s plným nezdarem, vrhl se na sensace, události bývalé i současné. Přijav pseudonym: „sir John Retcliffe“ vzbudil dojem, že píše tyto věci Angličan, ale záhy se poznalo, kdo vězí pod pseudonymem, když vedle „Sevastopolu“ vydal „Villafranca“. Líčí obraty světové s jistou dovedností, ale bez hloubky, s jistou znalostí historie, avšak bez důkladnosti a v jeho spisech není nejmenšího umění.“ *K. V. H.*

*

Petrohradská akademie, jak „Reč“ dne 2. t. m. oznámila, rozdělila letos Puškinskou cenu tisíc rublů a udělila z ní po polovině spisovatelům: A. J. Kuprinovi a N. A. Buninovi Osmi spisovatelům se dostalo čestného uznání. *K. V. H.*

*

N e d e l i k á t n í p ř á n í. Naši staří se neuměli přetvařovati v některých věcech dočista nic. Šimon Žlutický, rakovnický primas, když Sušil, měšťan v Berouně, pochovav starou ženu svou bral si novou, psal s upřímnou rozjízveností: „Přeju Vám, že hojný freymark míti a za starou mladé a pěkné dostati máte.“ *Arch. rakov.*

V PRAZE, dne 12. listopadu 1909.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír ze skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

ADOLF HEYDUK:

O DUŠIČKÁCH.

I.

Den sychravý dal s bohem světu,
slz hrstku na zem nasypal,
a slunce za ním vrhlo špetku květu;
a den jak dítě spal.

Mně při tom z nenadání zvlhly zraky,
můj také přichýlil se čas;
zda na mne mlčky hodí někdo taky,
kytičku růží as?

Ne pro sebe je žádám; pro mne dosti,
jest polní chudobka a lesní vřes;
leč růže ty bych šťasten do věčnosti
svým dětem nes!

II.

Když zadumán jdu jara dobou novou,
než těžkou hlavu složím na loži
a vlídný večer růži purpurovou
na pokraj nebe tiše položí:

Tu duše má se vidině Tvé kloní
a klade růže na hrob Tvůj;
nechť na můj nikdo slzy neuroní,
jen Tvůj Bůh opatruj!

A syp naň každým jarem nové květy
a vůní jich jej ovívej;
pak šťasten budu s všemi svými lety,
nechť nade mnou zní pomluv rej.

SEN.

Byl po pouti jsem v spánek pohroužen
a k mému loži sedl mládí sen
a hladil mne a líbal srytou tvář
a jeho oči byly samá zář.

A když jsem do očí mu hleděl víc,
jas štěstí smál se z jeho zřítelnic
a moje ústa líbal jeho ret,
ty v drobných písní změnily se slet.

A pravil sen mi: „Já jsem čaroděj,
ty drobné písně za náhradu měj,
za všecku trpkost, jež ti svět dal, věz,
já přijdu zas — jen žal svůj klidně nes!“

VEČERNÍ CHŮZE.

Den podzimní; mlh jemné vlhké pýří
drobnými perličkami zdobí luh,
kraj stmívá se, jen nad lesem se šíří
mdle žlutorudý táhlý, světlý pruh.

Okénkem v dálce černá chata svítí
a chraptivý kdes ve vsi štěká pes,
a v lese šumot usíná i žití,
pták vyplašený na hnízdo se snes.

Klekání z dálky do tmy teskné zvoní:
kdo šerem lesa kráčíš, nezabluď!
A moje hlava na prsa se kloní
a vzpomínkami překypuje hruď.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTI.

(Pokračování.)

Jaroměřské náměstí, spousta vozů, koní, lidí, vysoké domy s podsíněmi, všechen ruch a šum hlučného tržiště byly pak teprve podívanou chlapci z pohorského zákoutí. Než nezůstal jsem až do konce. Zašel jsem do sousedství, jak mně otec poradil, abych ještě něco uviděl, do Josefova, do pevnosti. To byla vlastně má touha. Již se nepamatuju, kdo šel tenkráte se mnou, s kým jsem se chytil. V paměti však pevně utkvělo, jak jsem procházel hradbami, přes mosty a příkopy, jak jsem se ocitl na velkém prostranství obklopeném domy a lipami, a že tam ležely hromady dělových, černých koulí.

Vojáků mnoho nepřecházelo, za to uviděl jsem muže v bělavém, patrně plátěném obleku, kteří metli ulice; někteří z nich měli u nohy přikovanou železnou kouli, kterou co krok za sebou smýkali. S bázní a s účastenstvím jsem hleděl na nešťastné trestance. —

Pak jsem se ocitl, jak a kudy, o tom už nemám jasné vědomosti, zase před pevností na širém cvičišti. Tam plno vojska, řady vojáků v bílých kabátech, pěších s puškami a také jízdných. Oči jsem mohl nechat na nevídaném divadle, zvláště na skupině důstojníků na koních, ku kteréž skupině dostal jsem se nejblíže. Byl parný, slunečný den. V jeho sálavé záři tolik barev, uniforem, koní, blesky bodáků, šavlí. A z toho ruchu, jednotných pohybů řad, z pojíždění jezdců hlasité rozkazy, signály polnic, rachot bubnů. Stál jsem jako zmámený, až jsem pojednou uskočil, když divokým cválem přihnal se ke mně a kolem mne důstojník na bílém koni, sám v bílém kabátě, zardělý ve tváři. Letěl, až žluté, velké střapce od boku mu povívaly. Adjutant, dnes vím, kdo byl ten jezdec, div mne nezajel.

Když jsem se vzpamatoval, shledal jsem, že jsem sám, že jsem se svému průvodci ztratil. Hledat ho, bylo marno. Běžel jsem tedy zpátky do Jaroměře. Náměstí se již prázdnilo, bylo po trhu. Našel jsem hospodu, kde naše koně stáli. Ale již jsem jich nezastal. Tatínek že odjel, kdosi mně pověděl. Strach mne popadl. Běžím městem branou ven, abych otce dohonil. Běžím nekonečnou, zaprášenou silnicí v úpalu dne. Dohnal jsem několik vozů, žádný však nebyl náš. Bylo mně již úzko, do pláče, a pak jsem už „mračil" (plakal). Hodný kus za Jaroměří jsem stihl náš povoz. Stál před hospodou; jak se jmenovala, již nevím. Otec mne tu čekal. Podomek v Jaroměři měl mi říci, že tady otce najdu, že tu bude čekat. Ale já s podomkem ani nemluvil. Dostal jsem, že jsem se tak dlouho zdržel. Ale což bylo o domluvu, jen když jsem seděl zas na voze a jel jsem k domovu. Ale Josefov byl pořád se mnou, trestanci s koulí u nohy, vojsko na cvičišti, ten důstojník brunatný v tváři, se žlutými střapci u boku, ženoucí se na grošovatém bělouši —

Za několik málo let, to již jako tercián, uviděl jsem opět vojnu, ale již opravdivou, r. 1866, i skutečné bojiště, pole mrtvými jako poseté. O tom povím až později. Zde proto si to připomínám, že jsem to vše spatřil po zásadě svého otce, jenž mne na bojiště, když tam od nás jeli pro raněné, sám poslal, abych šel, že budu mít nač pamatovat. A bylo, opravdu.

Otec cenil vzdělání a byl by nám dětem přál co nejlepší. Učinil pro to, seč byl, a snad až nad své síly. Na svou dobu, ve svém okolí byl svobodomyslný, u víře snášenlivý. Toho dokladem byl by také starý žid, náš noclehář, o němž budu ještě vypravovat. A snášenlivost náboženská nebyla u nás tenkrát ještě obecná. Dobře se pamatuju, jak za mých chlapeckých let ještě tu a tam o evangelících tvrdě mluvili, jak je pokoušeli a jak jim pod okny jako berani bečeli. V té náboženské snášenlivosti rovnal se otec strýci Zejdlovi, jednomu z nejzdárnějších odchovanců faráře Regnera.

Čtenářem však velkým otec nebyl. Všechen čas zabralo mu řemeslo a hospodářství. Jeho láska k poli stala se mu osudnou. Živnost převzal zanedbanou i nějakým dluhem zatíženou, četné příbuzenstvo, četná rodina nepřidaly, také uhodila zlá léta, a tak se dostal otec do neutěšených poměrů. Jediná pomoc byla, prodat pole, jak také matka radívala, aby se zachránily alespoň příbytek a zahrada.

Než otec nemohl se s polem rozloučit; lpěl na otcovské půdě, bránil se vší silou, aby ji zachoval, ač doléhaly starosti čím dále tím větší, pak i trapná tíseň. Léta se tak klopotil, až jej to přece zmohlo. Pole neudržel, ale také ne stavení a zahradu.

Do své smrti pak nevkročil ani na dvoreček svého bývalého stavení; ba vyhýbal se mu, obcházel je zdaleka, třeba velkou oklikou, kdykoliv se měl dát směrem kolem něho. Nechtěl, nemohl ho vidět pro lítost. Jednou však přece musil kolem jeho oken.

To byl na poslední své cestě, když jej nesli ke kostelu a na hřbitov.

Tak naposledy minul svůj příbytek a svou někdy zahradu, kdež se tolik naklopotil, nastaral a jež byly jeho tajným smutkem i pak, kdy na poslední leta se mu jinak uvolnilo. —

VIII.

A teď o vás, milá maminko — Tak mně přišlo to oslovení samo, maně, jakoby má matka ještě tu byla. Jako živá mně zatanula před očima milá a dobrá. A kdybych se ptal všech, kteří ji znali, zvláště sousedů, křesťanů i židovské rodiny, a kdyby všichni o ní pověděli, chvály by neubylo, ba rostla by, a neztlumily by se a nezkalily jasné barvy na obrázku její milé podoby. Ještě teď, kdy už přes dvacet let odpočívá na hronovském hřbitově, ne jednou mne zastavili v rodném městě o prázdninách, ten onen, často mně už neznámý, aby mně pověděl o mé matce, aby si vděčně vzpomněl, jak byla dobrotiva, jak jemu, jim, jeho rodině uštědřila, tajně podstrčila, jak jeho chudou, starou matku, když sám sloužil na vojně a nemohl ničím jí pomoci, podporovala, a kterak, aby žádný nevěděl. V těchto projevech nebyla žádná captatio benevolentiae; ti, kteří mně to řekli, nic na mne nechtěli, tenkrát ani pak.

Žebrák neodešel z naší síně s prázdnou dlaní a „binováči“*) a když děvčata s „lítem“ chodila,*) rovněž ne. Staré, chudé ženy nebyly oslyšány, když přišly požádat o trochu lnu k „dlouhé noci“, aby ji mohly oslavit, „kápku kafe“ si uvařit.

O štědrém dnu, když jinde udělovali žebrákům řepu nebo trochu hrachu, kladla jim matka do uzlíku suché hrušky, křížaly a tomu onomu známějšímu i jablka.

Babička Prouzová, když ovdověla, neuchýlila se k žádné ze starších svých dvou dcer, zámožně provdaných, ale šla k nejmladší, své nejmilejší, k mé matce, u kteréž zůstala do své smrti. Tak žily u nás obě babičky. A všecky se dobře snášely. Nikdy ani stínu nebylo mezi mou matkou a druhou babičkou, její tchyní; dobrá vůle zůstala i pak s „tetkou Kubicí“, když se k nám přistěhovala, i ostatním otcovým četným příbuzenstvem. Matce za těchto poměrů nebývalo vždy volno; než vše v sobě utajila. Její dobrota a šetrný cit přemohly vše.

První v domě vstávala, budila k pekařské, časné práci. A pak už lopotila celý den do pozdního večera, obstarávajíc domácnost, řemeslo i hospodářství. Za celý den sotva si sedla, zvláště o žních, kdy otec byl na poli, kdy musila žencům a sekáčům chystat desátek, vařit oběd, večeři, i pečovat o komoru, prodej i o pečení. Na prahy si později naříkala, na starodávné vysoké prahy, kteréž ji, jak ustavičně přebíhala ze světnice na síň k peci, do komory, do sedničky, hrubě namahaly. Až je pak otec dal vysekat, snížit —

A starost o děti — Osm jich měla; z těch šest zůstalo na živu. Ze stavení skoro nevyšla, do žádných zábav, leda jednou za zimu, a to ještě ne každý rok, na přástvu k sestře dolů do mlýna a snad někdy, ale také zřídka, do divadla na ochotnické představení, když hrála sestra Helena a později také já nebo mladší sestra Božena. Ani do kostela často nemohla. Vystrojenou, to jest v zlatém čepci, jsem ji viděl, pokud se pamatuju jednou v neděli, kdy jsem ještě nechodil do školy, za jejích mladších let; klečel jsem na lavici u okna, hlídaje „boží dar“ a tu se mi pojednou zjevila venku na cestě od kostela v zlatém čepci, ve světlém, barevně tištěném velkém šátku vlněném přes ramena. Vracela se z kostela z ranní, dříve nežli ostatní, aby zas už byla v komoře, až přijdou lidé z kostela na koupi. Vidím ji, jak šla kolem oken, náramně vystrojená, jak se mi zdálo; i to v paměti zůstalo, jak se na mne usmála —

Při veškeré té klopotě zůstala, zvláště první léta, veselé mysli; někdy si také zazpívala, když nastal okamžik oddechu. Sám se pamatuju, že jednou odpoledne, když jsem s ní byl sám ve světnici, malý ještě, a když se česala, že si zazpívala: „Když měsíček spanile svítil“.*)

Ale vícekrát jsem jí už neslyšel zazpívat. Starosti rostly, množily se, hrnuly, starosti ne jen o domácnost a rodinu, ale pak už obavy, těžké strachy o sám krov, o existenci, když viděla, kam vše spěje. Tu přešel zpěv a přišel pláč. Matka tenkráte často plakávala.

Mnoho pamatovala ze svého mládí, co sama viděla, zažila, co slýchala doma od starých. Dobře pozorovala a měla zvláštní smysl pro staré tradice jakož i pro význačné nebo zvláštní osoby a figury v městečku i v okolí. Od ní jsem slýchal všeliké místní pověsti a pohádky, patrně starožitné; z těch některé jsem po létech našel v knize rodáka hronovského Václava Klugara, tištěné roku 1746, kteréž knihy matka ovšem neznala. Od matky jsem slýchal, jak vojáci za starých časů sužovali ty, u nichž byli bytem, kterak se i kolebat dávali, jak rychtáři

*) S pomlázkou.
**) Na květnou neděli.

*) Hukalova ballada „Břetislav a Jitka“ s nápěvem od F. Knížete, tenkráte obecně oblíbená, zlidovělá.

na náchodském zámku vrchnosti hold skládali, o salakvardovi, a houslistu „Salverejnu“, jenž za jejích časů potloukal se v našem zákoutí při Medhuji i Oupě, znal jsem z jejího vypravování dříve nežli jsem se o něm dočetl u Boženy Němcové.

Tak jsem zachytil z matčiných pamětí nejednu figurku, nejeden zajímavý ba vzácný detail, nejednu zprávu o kroji, jaký býval za jejího mládí i před tím, jak jej znala z vypravování starých, kdy se nosila ještě „rejžnice“, sukně z režného plátna se širokým pasem a proramenicemi, kteréž na Policku „kanduš“ říkali, i „pásnice“ zástěra, kdy na vesnicích mívali obecný kabát pro ženichy, od něhož se platily dva groše, a ten kabát že měl límec jako do chomoutu, kdy v zimě nosívali také jedinou rukavici s palcem, s vyšívanými květy na vrchu a ve spod na dlani s kapsou, do které se strkala pravá ruka, ta kapsa že sloužila místo rukávníku, neboť těch u nás tenkráte nebylo.

O tom onom vypravovala za různých příležitostí, už dříve, kdy jsem byl ještě malý, i za mých studentských let, zvláště pak, když jsem jako nastávající literát otázky jen sypal, o krojích, účesech, tancích a poměrech rodinných a společenských za starodávna. To bylo zvláště toho zimního semestru universitního, kdy jsem v Praze nenašel nutných kondic a nemohl jsem se tam udržet. Té zimy jsem se vrátil domů a tu jsem začal psát „Skaláky“. A maminka pomahala.

Ráda čtla; nejvíce za svobodna. Jenže tenkráte nebylo u nás v městečku knih, leda jen ve školské, nebohaté bibliothece, založené Regnerem Havlovickým. Odtud měla také v Zieglerově „Příteli mládeže“ Robinsona; o něm jsem od ní poprvé uslyšel, a na její upozornění četl jsem pak také já ty sešity v modrých obálkách, požehnané dílo dobřanského faráře a vlastenců „vlastenského“ křestitele, s nímž jsem se pak v „F. L. Věku“ tak často zabýval.

Když se matka vdala, zbývalo na knihu času jen poskrovnu; ale když mohla, četla nebo čtení naslouchala. V mysli mám pěknou chvíli, když jsem jí jako studentík jednou v neděli odpoledne, sami dva jsme seděli ve světnici u stolu, četl z Pravdových „Povídek z kraje“ povídku „Matěj sprosťák“, kdy se nám oběma zakalily oči slzami nad osudem ubohého, jediného syna Lískovského sedláka Krajíčka.

Když jsem byl v Němcích, v Broumově, pak na gymnasiu v Hradci Králové, na universitě v Praze, psávala mně jen matka. Všecku korrespondenci se mnou vedla ona, i pak, když jsem se dostal do Litomyšle, a kdy pak už psala nejen mně ale i mé ženě a vzkazovala srdečné vzkazy malým svým vnučkám. Až pak její úhledný švabach stával se nerovným a řádky jen jen letěly různo od sebe. To se jí zrak zakaloval. Pak poslala ještě několik řádek psaných po paměti, hluboce dojímavých. Až přestala nadobro. Oslepla jako její otec nedlouho před svou smrtí.

Zavezl jsem ji a sestru Boženu jí na průvod do Prahy. To bylo sedmého roku po té, co se vystěhovali s otcem ze svého, co žila, a již bez trampot, v domku, v němž se narodila. Operaci vykonal professor Schöbl. Tenkráte byl jeho assistentem pan Dr. Jan Deyl, jenž mně v rozčilení čekajícímu dole v Schöblově ústavě oznámil, že se operace zdařila. Matka zase prohlédla, třeba že ne v plné jasnosti, ale uviděla opět svůj rodný, bílý domek s lomenou, šindelovou střechou, s podsíňkou, se zahrádkou, mohla zase pohledět do tváří svého muže, svých dětí a vnuků — Dlouho však už s námi nezůstala. Již druhého roku po operaci odešla na věky. — (Pokračování.)

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

Román.

(Pokračování.)

Fojtík podíval se k nebi, trochu závrať už pominula. Viděl měsíc — k horám den se naklonil, za lesy už napolo byl schován a světla pozbyl, jako když dohořívá. Hvězdičky vyhasínaly, do hlubin nebeské oblohy zapadaly stále hloub a hloub a nebe nad východem jasnilo se, bělelo, sněhové obláčky dlouhou řadou táhly po obloze, na vysokém kopci zrovna nad hospodou mlha se kouřila z borového lesa.

„Vždyť je už ráno!“ vykřikl Fojtík zděšeně.

Zasmála se Žofka a rozchechtali se všichni, kdo slyšeli.

„Nu, ano, jaká pak muzika, není-li do rána?“ pravil Aschenbrenner spocený, že

mu krůpěje po vlasech tekly. „A mně se nechce ještě odtud, nechce se mi spát! Páni muzikanti, hrejte!“

Šumaři odpočívali, posilňovali se z plecháčů. Ale Aschenbrenner nedal jim odpočinout, nedal jim dopit. Hráli.

Už vozy odjížděly ze dvora do městečka na rynk, kramáři chystali se do trhu krámky stavět, zboží vykládat, ale ještě hrála hudba a u prostřed dvora točili se tanečníci, Žofka s Fojtíkem, Aschenbrenner s Terezou, nějací chasníci s kurážnými děvčaty, opilý sedlák z Janovic vedoucí dobytek na jarmark, děvečka z chléva, která nechala dojení — — Už i muzikanti unavení ztráceli se jeden po druhém, zapadli někam do koutů, na slámu pod kolnou, jen kluk klarinetista ještě pískal.

„A teď nám zahraj ty!“ řekl Fojtíkovi Aschenbrenner. „Vezmi housle — doprovoď nás, půjdeme na jarmark!“

Fojtík oddychoval. Žofka jej pustila. Dívala se mu do očí, nebylo na ni únavu znát, jen trochu pobledlá byla. „Hrej!“ prosila lichotivě, „doprovoď mne, musím domů, vždyť už sluníčko vychází. Doprovoď mne, zahraj mi na rozloučenou!“

Přinesli mu housle — hrál. „Tu nejskočnější!“ rozkázali. Poslechl zvyklý poslouchat. „Hup a dup!“ křičel Aschenbrenner.

„Vzkázala mi včera
šafářova dcera
ze dvora!
hop! ze dvora!
že má lemovanou
sukni premovanou
do kola!
hop! do kola!“

Seřadili se — kluk klarinetista napřed, za ním Aschenbrenner s Terezou držíce se kolem pasu, Fojtíkovi po boku točila se, poskakovala, stále kolem něho, Žofka, a za nimi druzí párem dva a dva; opilý sedlák s bosou děvečkou naposled. Fojtík hrál — dlouhé jeho nohy samy sebou už podle noty zvedaly se, poskakovaly a bylo příšerné podívání naň. Bledý s vytřeštěnýma očima beze slova jako v těžkém snu skákal a hrál při tom divokou písničku. Vytančili ze dvora, po kamenité cestě skákali, ulicí po městečku táhli.

„Hej! hup a dup!
že má lemovanou
sukni premovanou —!“

Lidé jarmarečníci dívali se s chechtotem, z oken domků vyhlížely rozespalé tváře, ozval se s té, s oné strany hrubý vtip, babička shrbená pokřižovala se jako před zjevením pekelným, výměnkář nějaký za nimi s rozhořčením poslal své prokletí, ale divý průvod táhl dále, dupaly podpatky, cinkaly podkůvky, výskaly holčice, klarinet ječel. Fojtík hrál rychleji a rychleji, těžkými botami dupal udýchán, jakoby utéci chtěl někam z té vřavy — ale Žofka držela jej jednou rukou kolem pasu, sukýnky jí poletovaly. Nepustila ho.

A nestačila již ulice, otevřenými vraty do nějakého dvora pustil se Aschenbrenner s Terezou, druzí za ním, přes dvůr skákali, točili se, drůbež rozplašili, psy rozeštvali, stodolou přes mlat zase na druhé straně vyskákali. V protějším domku krejčíkovi otevřeným oknem do dílny vpadli, všechny kouty vysmejčili. Krejčík — starý mládenec — seděl při práci na stole, objímal špičatá kolena, hrůzou oči z důlků mu vystupovaly. Najednou jakoby šílenost jej zachvátila seskočil, práci odhodil a jak byl po ránu bos a v košili, jen modrou zástěru před sebou, boky podepřel, zavýskal a do řady se přidal. A zase táhli dál, přes ploty skákali, jak se namanulo, cestou necestou, po dvorech, po zahradách. Aschenbrenner s Terezou napřed a druzí za nimi. Už se dokola nahromadilo lidí, rozvzteklení psi štěkali a vyli. Doskákali tak až na rynk mezi jarmareční boudy, mezi vyložené zboží, mezi hrnce a talíře, mezi plátěné stany perníkářů. Dále to nešlo — v tísni kluk s klarinetem se ztratil, řada tanečníků se rozpadla. Aschenbrenner naposled zahelekal: „Ojojojhalé!“ vyhodil Žofku až její střevíčky s přaskami nad hlavami shromážděných zvědavců se zaleskly, chytil ji, ještě naposled s ní zatočil a políbil na rty.

„Fi! dědku!“ vykřikla a pleskla jej.

Fojtíkovi klesly ruce, bolely, celé tělo jej bolelo, nohy se pod ním třásly, nejraději by padl a spal třeba tu na náměstí. V hlavě mu hučelo, před očima dělala se kola. Cítil, že jej Žofka vede za ruku, z hlučícího zástupu jej vyprostila. Šel mlčky, poslušně za ní. A Tereza s druhé strany smála se a štěbetala, kousek písničky zanotovala a ještě jí nohy hrály v bujném poskoku. Nemohla se uklidnit a nebylo vidět únavy na čertově dívčici po prohýřené noci. Tváře jí jen plály, oči se jiskřily, pořád se obracela k Fojtíkovi: „Hrej, Augustine, proč už nehraješ?“

Žofka šla mlčky, bledá, umdlená a smutná nějak. Pohledl-li na ni, bylo mu jí až líto. Jakoby nerada šla, proti vůli a stále hloub klonila hlavu, hryzla se do rtů. Pospíchala.

Vyšli už za město, cestou potkávali plno lidí, se všech stran hrnuli se na jarmark. Slunečko už svítilo, podzimní slunečko s tesklivým úsměvem, ozářilo pole, rosu na jeteli-

nách, stříbrné obláčky vodní páry v olšinách nad potokem. Na horách k západu nakupena ležela oblaka.

Blízko za městem byl lesík. „Odpočineme tu!“ řekla Žofka. Zašli tedy do stínu, daleko od cesty, k nějakému prameni, ke studánce. Usedla na kámen, opřela se o smrkový kmen, z hluboka oddechla. A Fojtík sotva se zastavil, jakoby jen chůze udržovala jeho síly, svalil se, padl na mech, až housle zachřestily. V tom okamžiku již zavřely se mu oči smrtelnou únavou.

„Hle, spí!“ zasmála se Tereza, „jediná noc jej zmohla. Eh! hrdina! eh!“ Podepřela ruce v bok, zatočila se. Fojtík v polospánku slyšel, co povídala, slyšel, jak šelestí její střevíčky v suchém jehličí. Slyšel i jak Žofka vstala, k němu se sklonila, ale neviděl, měl oči zavřeny a nedostávalo se mu síly, aby víčka zvedl. Cítil na tváři horký její dech.

„Spí!“ zašeptala a v tom okamžiku vzala jeho hlavu do obou dlaní a na rty jej políbila, dlouze, upřímně. „Na rozloučenou, můj tanečníku! Kdož ví, zda se už sejdeme . . .“

Zachvěl se. Úplně ztratil vědomí, usnul tvrdě těžkým spánkem člověka uštvaného k smrti. —

II.

Procitl teprve k polednímu. Do široka otevřel zarudlé oči a dlouho nehybně ležel, vzpomínal, kde je, co se s ním stalo. Díval se, jak sluněčko prosvítá větvemi černého lesa, jak jehličí se třpytí, jak veverka právě jemu nad hlavou ve vrcholku jedle sedí a šišku loupá a šupiny shazuje — snad tím jej probudila. Zvolna, namahavě rozpomenul se na vše, na strašlivou noc, na muzikanty, tanec, na Žofku, Terezu, Aschenbrenra — na vše. Na učitelovy housle, na dvacetníky, které mu zvonily ještě v hlubokých kapsách šosatého kabátu, když bláznivě skákal s ostatními jako střeštěnec po ulicích, oknem do krejčovy dílny. Zamrazilo jej, chtěl vstát, vyskočil, ale sotva napolo se zvedl, celé tělo jej bolelo, jakoby kosti mu přelámal. Nejprvé hledal housle, ležely klidně vedle něho na mechu. Prohlédl je, nic jim nescházelo, jenom jedna struna byla přetržena. Oddechl si a oběma rukama zajel do kapes. Opravdu, nebyl to sen — v hlubokých kapsách zachrastila měď, zacinkaly dvacetníky. Několik jich vylovil, na dlani prohlížel, — bylo to stříbro! Zajisté! Ještě na něco vzpomněl, sáhl do vesty na prsou. — To se mu přece jenom asi zdálo o tom dukátu — že mu jej Žofka dala? Proč by mu dávala dukát? Ale byl tam, veliký s ouškem, zaleskl se mu v prstech. Rychle jej zase uschoval s hrůzou téměř. Co to? Proč mu jej Žofka dala? A najednou vzpomněl na její polibek, když usínal v lese. Hlava mu zahořela, rty pálily. Vstal — u studánky se umyl, ledovou vodou ochladil rozpálenou hlavu. Housle pod paží, umdlen klopýtaje dal se k novému domovu, aby odevzdal housle paní učitelové a zaplatil za půjčení. I přetrženou strunu zaplatí. Při každém kroku zacinkalo mu ve hlubokých kapsách. Šel se sklopenou hlavou, jako ve snách ještě, jako by měl těžkou mlhu na očích, v celé hlavě, která bolela. Nemyslil na nic, nemohl, nohy s namaháním zvedal, sotva podpatky vlekl po zemi.

Když došel domů, do Javoří, přivítala jej paní principálka: „A! a! pozdě jdete z toulky noční. Jsme už dávno po obědě, poledne odzvonilo!“ mrzutě řekla. „Proč jste nepřišel domů? Je dnes úterý — v úterý a v pátek budete mít u nás oběd — ale schovávat vám ho nebudu. Musíte přijít v čas, rozumíte? A housle?“

Odevzdal jí housle, sám upozornil, že je struna přetržena. Prohlédla je důkladně. „Už jsem se bála, že jste je někde rozbil. Stály dvacet zlatých stříbra — naplatil byste se! A —?“ podívala se zpytavě z podobočí.

Porozuměl, z kapes vysypal stříbro i měď na stůl. Sběhla se celá rodina, děti drobnými prsty prohrabávaly se v penězích, nemocný učitel sám zvedl se na loži, kašlaje díval se, jak pomocník počítá krejcary.

„Vidíš!“ pravila paní učitelová k muži. „Mohls ty tohle přinést — kdybys věčně nestonal. Oh, bída! už dlouho jsem neviděla tolik peněz! Bylo tam veselo, ve Strážově?“ ptala se velmi přívětivě. „Nu, ovšem — když tolik platili! A co uděláte s tím bohatstvím?“ zasmála se. „Chcete-li, schovám to. A můžete — můžete obědvat každý den u nás — kam byste chodil?“

Fojtík byl tak unaven, že peníze padaly mu z rukou. Shrnul je paní učitelové do klína. „Ano uschovejte, prosím!“ řekl, aniž by spočítal, co přinesl. Měl jediné přání: zalézt do sena na půdu a vyspat se do vůle. A šel. Paní učitelová vyběhla za ním do síně. „Slyšíte?“ zastavila jej, když se chápal žebříku, aby na půdu vylezl. „Slyšíte?“ A dívala se přívětivě, usmívala se. Narovnala si zástěrku, vlasy přihladila. Byla ještě mladá, ale nouze jí ubrala krásy. Silná, otylá, s kulatými třaslavými prsy pod košilí. „Jste nějaký hodný hoch — jsem ráda, že jste přišel. Víte — je zde smutno, ve škole. Muž nebude dlouho živ — doktor mu klade tak do vánoc — a — a —“ cípem zástěrky otírala oči. „Pak přijde nový učitel, kdož ví? snad dostanete tuhle školu. Říkal starý, že máte dobré doporučení od pátera Kornela —

ano, pan farář ze Strážova byl tu předevčírem, mluvil o vás — zapomněla jsem! dočista zapomněla! máte k němu přijít. Ale beztoho s dětmi do kostela tam v neděli půjdete. Cožpak vy! — vy jste učený člověk, můj starý jen tak z vojny přišel, v Italii byl, tam si tu nemoc uhnal — proto mu dali školu. Bože, umře-li, co ze mne bude? Ale mám to už zařízeno —" pustila zástěrku a podívala se na Fojtíka zelenýma očima. „Slíbili mně — pan farář i naše obec — přijde-li nový učitel, že má převzíti školu jak je —" a teď sklopila oči a rozpačitě se usmívala. „Víte — i tak! — se mnou! Dostane-li školu, že si vezme i mne!"

Fojtík naslouchal beze všeho zájmu, podřimoval skoro. Zasmála se, pleskla jej po rameni. „No, jděte, jste ospalý! vyspěte se dobře!"

Vylezl na půdu, zahrabal se do sena, ale nemohl usnout, ač se mu oči mdlobou zavíraly. Po chvíli vstal, klekl a modlil se. V duchu viděl Rozinku. Jakoby stála tady pod šindelovou střechou mezi zlatými slunečními paprsky, které pronikaly štěrbinami, celá bílá, s křídelkama na ramenou. Modlil se — jakoby se modlil k ní. O pomoc. Neboť pojímala jej hrůza z toho života. Kam zašel? Smutné bylo živoření chudého studenta, ale zvykl už — ale co tady? Od včerejšího rána jak se všechno strašlivě změnilo! jako když se propast před ním rozevře. Opuštěným a ztraceným se cítil, nikdo se o něj nestará. Jako když kámen s hory pustí: kutálej se kam chceš, rozbij se třeba — nikdo tě nezachytí, nezachrání před zkázou. Jenom snad ta čistá vzpomínka na dětinskou lásku, na políbení v polích pod hruškou. Nevinné první políbení!

Ne, už ho necítil. Rty jej pálily — to jak Žofka vzala jej oběma rukama za hlavu nadzvedla a zlíbala. Bylo mu líto, k smrti líto něčeho — jakoby tím hříšným polibkem spálena byla čistá vzpomínka. Vyhrkly mu slzy do očí, padl do sena a vzlykal. Konečně usnul. V neklidném spánku měl tolik divokých snů — nikdy se mu takové strašidelné věci nezdály. Nanejvýše zdávalo se mu, že zkoušku neudělá, že zapomněl z latinské gramatiky výjimky, které v hezky rýmovaných veršíčkách žáci v lavicích odzpěvovali — a teď — samé ženské s rozcuchanými vlasy, s červenými tvářemi, s planoucími rty. Žofka — Tereza s vlajícími sukněmi, s lýtky v bílých punčoškách — Zelené oči paní učitelové — Rozinka se mu nezjevila, nemohla mezi těmi — nemohla. Ani spát mu nedaly.

Sešel dolů, upravoval školní světnici dle rad a pokynů kašlajícího učitele a jeho paní. Obílil stěny, lavice vyspravil, tabuli umyl. Připravil inkoust doma uvařený, do kalamářů, husí brka na péra přinesou si žáci. Učitel zasvěcoval jej do umění, jak ty nejmenší slabikovat má učit, se staršími číst. A přísný aby byl, neboť nynější mládež je nezvedená. Jemu starému strpčila život, do hrobu jej přivede, opravdu. Březový prut dlouhý a ohebný spařila paní učitelová v horké vodě a zastrčila za tabuli.

„Nelitujte prutu!" řekla, „však nám břízy rostou hned za školou u potoka." Bylo Fojtíkovi krušno, ale při práci aspoň zapomínal. Což práce! té se neleká! I paní učitelové pomáhal, když podlahu drhla, velmi se jí tím zalíbil, žertovala na kolenou klečíc, s vykasanými rukávy, v jediné sukni a stále se ohlížela po ochotném pomocníku. Pod košilí houpaly se jí třaslavé prsy.

„Jsem ráda, že jste přišel vy," lichotila, „měli jsme tu již dva pomocníky, ale aby podlahu myli — kdež pak! samí páni. Vy jste přece hodný člověk!" A zelené oči jí vesele svítily.

Fojtík byl už připraven na vše, až přijdou žáčkové — ještě nebylo určeno, kdy se začne — bude učit. Pánbůh dá, že to půjde dobře. Nemocný učitel chystal se, že sám se do třídy podívá, aby pomocníka uvedl a zasvětil v úřad.

„A pak to půjde už, jako když hodiny natáhne, jdou, jdou — pořád jdou!" smála se paní učitelová, „pořád všechno stejné — nebojte se toho. Když kluk ve škole něčemu se chce naučit, naučí se, a když nechce, nenaučí se. Ale březových prutů nešetřte!"

Fojtík se uklidnil, ano těšil se, jak začne — bude mít děti rád, nespotřebuje mnoho prutů. Bude hodným učitelem — dojista, že bude.

Po práci pozvala jej paní na svačinu, v bílém hrnéčku kávu přinesla, opravdovou kávu a čistým ubrouskem pokryla stůl. Starý lapal vůni.

„Ehe? — co to? Káva? proč?"

Paní se zasmála. „Musíme přece uctít nějak pana pomocníka, — vždyť ani neobědval." Úlisně pohlédla na Fojtíka. Tušil, že je to za jeho peníze, všichni pili kávu, které jindy dopřáli si jen na boží hod. Děti pomlaskávaly, ženské pily už druhý koflík, i nějaká sousedka přišla a dostala. Celá škola voněla kávou.

V tom venku pod okny zarachotil kočár, koně zadupali. Děti běžely ze dveří. Za okamžik vešel hubený pán, čistě — nějak do modra — oholený, v premovaném kabátu. Vešel, aniž by zaklepal, ani klobouk nesmekl. Všichni se zvedli překvapeně.

„Bože můj! pan Johan!" zvolala paní učitelová, „pan komorník ze zámku!" a zástěrou otírala stolici „ráčejí se posadit! A co

nám nesou?" usmívala se přívětivě a velmi uctivě.

Pan komorník nebo lokaj vznešeně zavrtěl hlavou. „Ne — až jindy!" pravil nedbale a rozhlédl se. „Je tu prý nový pomocník — to je on?" okázal prstem na Fojtíka. „Má jet na zámek — hned!" — jaksi mrzutě to pravil a s vysoka opakoval: „Hned! Milostpán poroučí!"

Fojtík nerozuměl, ostatní ustrnutím vytřeštili oči.

„Co? proč, pane komorníku?" ptala se užaslá paní učitelová. Posel jen mrzutě rameny pokrčil. Obrátila se tedy k manželu: „Co myslíš? co by milostpán na zámku mohl chtít? přece nikdy o školu se nestaral —"

„Ba, nestaral!" povzdechl učitel.

„Proč najednou pro pomocníka — a kočár! — posílají?" sepjala až ruce a hlavou zavrtěla. „Pane Fojtíku, musíte jít — honem, honem! taková čest — v panském kočáře! — mému se to nikdy nepřihodilo, — vždycky musel hezky pěšky, když někdy o nějaké to dříví z lesa chtěl poprosit. A proč vás tam volají? nevíte?" (Pokračování.)

Z JERUSALEMA.

Pan prof. Dr. Nábělek, který odebral se na východ daleký pro botanická studia, píše pražskému učenci dne 11. srpna 1909 zprávu o svých dosavadních pochodech, z níž nám dovoleno bylo vybrati některá místa i širšímu obecenstvu zajímavá. Mladý botanik píše:

Již pátý měsíc trávím v Palestině. Do Jerusalema přijel jsem dne 16. března. První dobu věnoval jsem prohlídce města, ale hned počal jsem též s botanickými vycházkami po okolí Jerusalema, hlavně na západ. Dne 14. dubna připojil jsem se k archeologické exkursi zdejší École Biblique. Cesta vedla do Jericha, přes Jordán do hor Moabských . . . Odtud sestoupili jsme opět do údolí Jordánu jižně od jezera Genesaretského. Dále cestovali jsme do Tiberiady, do Safed a sestoupili po třetí do údolí Jordánu severně od jezera Huleh; . . . odtud do Haify; já jsem se zde oddělil od karavany, která šla zrovna do Nazareta, a přešel celý hřeben Karmelu od západu k východu, a dohnal karavanu na druhý den v Nazaretě.

Pro mne cesta byla velice unavující: nebyl jsem ještě zvyklý na jízdu koněm (jeli jsme denně až 10 hodin); výprava měla za účel studia archeologická, já jsem byl jediný botanik. Chtěje sbírat rostliny, zůstával jsem vždy pozadu, a musel pak karavanu dohánět, což na zdejších cestách a ztezkách, které jsou často zrovna neschůdné, není snadné. Obyčejně neměl jsem času uspořádat nasbírané rostliny až večer po večeři. Ostatní spali, já často do půl noci pořádal rostliny. O 5. hod. ráno se již vstávalo — není divu, že jsem to po celou dobu nevydržel. K tomu po dva dni a dvě noci naší cesty pršelo bez ustání v proudech, tak že jsme konečně neměli již nitě suché na sobě. I do stanů již voda protékala, tak že i naše zavazadla byla promočena, nebylo se již do čeho převléci. Do bláta se koně hluboko bořili, po skalách, které bylo často nutno zrovna přelézat, se vozili: můj kůň dvakrát upadl, ač jsem ho vedl za úzdu, a konečně se opět před balvanem, který bylo nutno přelézti, zastavil, a nechtěl dál. Byl jsem daleko za ostatními, zdržel jsem se sbíráním rostlin, uchopil jsem tedy úzdu, že koně převedu, ale kůň se nenadále vzepjal a uhodil mne kopytem po hlavě. Štěstí, že jsem měl na hlavě pevnou přilbu, o kterou se rána svezla. Brejle, které jsem měl na očích, mi kůň kopytem rozbil, že jsem je musel zrovna zahodit, zůstal jsem ale bez úrazu, utrpěl jsem však přece slabé otřesení mozku.

Do Jerusalema vrátil jsem se ovšem značně unaven, a musel jsem si odpočinouti. Určoval jsem nasbírané rostliny, a podnikal zase menší výlety až po jeden týden trvání. Dne 8. června vydal jsem se opět na delší cestu, tentokrát sám. Najal jsem za vůdce Beduina z Mâdaby, jménem Awde, a s ním vydal jsem se na cestu do Petry (Wâdi Mûsa). Z Mâdaby vydal jsem se k horským zřídlům Hammâm ez - Zevka (Kallinhoe). Navštívil jsem Petru, vystoupil na horu Hor (Gebel Hârûm), a vydal se pak do města Mâan, ležícího již úplně v kamenité poušti Arabské.

Celý téměř měsíc vedl jsem zde život skoro jako Beduin. Kromě v Mâdabě el - Kerak, kdež se nalézají katol. missie, neslyšel jsem slova jiného než arabské; jedl jsem s Beduiny z jedné mísy kozí maso vařené v kyselém mléce. — Beduini ovšem nemají vidliček, lžiček, a vody nikdy není nazbyt, a když by i někdy bylo, jest to přece obtížné, donášet ji do tábora. Nikdy jsem tolik nečistoty a špíny nesnědl a nevypil jako tehdy! Po celou dobu spával jsem pod stanem v táborech Beduinů, obyčejně uprostřed stáda koz, které se před chladem tlačily do stanů. S počátku vzpouzel se ovšem žaludek přijímat ta nezvyklá jídla, zvláště bylo-li ještě moc světlo (ale často jsem „večeřel" i až

o půl noci), a o spánku první noci také nebylo řeči. Ale za několik dní, když jsem byl přes den seděl v sedle až čtrnáct hodin, nic nejedl za celý den než hrst hrozinek a ořechů, za parna někdy až 40° C ve stíně, tu jsem večer již moc nehleděl na to, je-li jídlo takové nebo jinaké, nýbrž pilně sáhal do mísy často s patnácti Beduiny zároveň, a nevadilo mi, že mísa zajisté nikdy nebyla myta, ani, když jsem viděl, jak některý Beduin „očistil" své ruce o špinavý svůj burnus a pak hrstí nabíral omáčku z kyselého mléka s mnoho tukem a poléval jí maso v míse. A pak již také žádné „lože" (byla to vždy jen přikrývka položena na zem), nebylo mi moc tvrdé ani moc nerovné; nerušilo mne ani frkání koz a štěkot psů ve spánku. Ranní chlad býval citelný: často ukazoval teploměr jen 11-12° C. — Bezpečná také cesta moc nebyla, neboť mezi kmeny Sehûr a Hwetat panuje válka.

Asi pět hodin před eš-Šobak vyhledali jsme tábor Beduinů Hwetât, abychom pod stanem přečkali dobu největšího vedra. Sotva půl hodiny jsme byli pod stanem, byla nám podána káva — když v tom přijel na koni zcela spoceném jezdec; zavolal jen: „Do zbraně, Sehûrové jsou zde!", a cválal dál. V táboře povstal pravý poplach: muži, staří, mladí, chopili se zbraní, jaké jen byly po ruce, a pádili proti Sehurûm. V táboře zůstaly téměř jen ženy. A my jsme se také dali brzy na další cestu; můj vůdce byl též z kmene Sehûr.

Do Jerusalema vrátil jsem se 4. července velmi unaven, ale s bohatou kořistí. Brzy po svém příjezdu do Jerusalema dověděl jsem se, že letos na podzim jeden P. Dominikán odsud hodlá se vydati do Mosulu, kdež Dominikáni zastávají missii. Ihned chopil jsem se této vzácné příležitosti, dostati se poměrně lacino a bezpečně do Mesopotamie, kamž jsem již dávno toužil se dostati. Krajiny zvláště v severní Mesopotamii jsou se stanoviska přírodovědeckého téměř úplně neznámy, mnohem méně známy nežli krajiny, které jsou mi odsud přístupny.

Že zajisté stojí za to, pustiti se za účelem přírodovědeckých studií do Mesopotamie, vysvítá i z toho, že vídeňský „Orientverein" dlouho již vypravuje výpravu do Mesopotamie, ku které dosud jen pro nedostatek peněz nedošlo. Na cestu do Mosulu vydám se z Aleppa koncem září nebo začátkem října. Těším se opravdu velice na onu cestu, doufám ve zdar své cesty: seznal jsem již způsob cestování v Orientu, přiučil jsem se arabské řeči, zapracoval se do zdejší květeny. Ale velká překážka staví se mi i zde do cesty, se kterou jest mi ustavičně bojovati: mám málo peněz. Cestování je zde velice drahé...

Toť z psaní mladého českého učence. Prožluklé peníze! Lidé čeští, kteří za vědou kráčejí až kraj světa a dělají tím čest našemu národu ve světě, měli by býti nad jiné podporováni. Ale mecenášů na to není, a Akademie, která některé takové vědce ochotně podporuje, nestačí při nejlepší vůli, neboť má vedle toho úkolů jiných až hrůza.

BOLESLAV L. ČERNÝ:

PODZIMNÍ SLUNCE.

Podzimní slunce v mlze bílé,
v par závoji je smutná dál...
Mráz připlíží se každé chvíle,
sníh sedne na temena skal
a skryje nekonečné míle...:

A snahy nestihnuvší cíle,
jež dosud život neserval —
překvapí v zmírající síle
podzimní slunce...

A sněhu drobné vločky čilé,
jež teskný chlad sem přilákal,
jak rubáš skryjí ideál...!
A v duše mlhy zarputilé
se vplíží —! Vzejde smutně bílé
podzimní slunce.

ŽIVOT DENNÍ.

Je život denní součet utrpení,
jež rukou milostivou podal svět!
Je hrstkou sklamání — jež rysy mění
po dlouhou řadu nekonečných let,
je zrnkem slasti odvanutých snění...

A duše zvyká políčkům i klení
a zvolna zapomíná přemýšlet...
A barbar chef — ve kterém citu není —
je život denní...

A člověk v beznadějném zápolení
své „já" si překroutil a dávno splet,
jsou hádankou mu pojmy: dál či zpět
a hádankou mu cíle pochopení,
jak hádankou, bez možných rozluštění,
je život denní...

GUSTAV R. OPOČENSKÝ

POSLEDNÍ PŘÁNÍ.

Neplačte nad tělem mým;
ničeho už neželím.
Mnoho trpěl, žil jsem dosti,
bez pohnutí, bez žalosti
ze života odcházím.

Několik jen ještě slov:
neneste mě na hřbitov,
Ustelte mi ve stráni,
abych slyšel ptáky zpívat,
večer zvonit klekání.

Snad by někdo tudy šel,
kdo už jednou uslyšel,
jak jsem umřel, jak jsem žil,
snad by někdo na mém hrobě
potichu se pomodlil.

A až lánem jetele
vítr pohne nesměle,
bude se mi ve snu zdáti,
že jsem slyšel zazpívati
dívčí sbory v kostele!

Z půdy vyšed, její jsem —
nebude mě tížit zem.
Roste na ní keř a květ.
Budeme si s černou zemí
věru dobře rozumět.

Bez hlasu a bez citu
budu ležet v úkrytu;
tělo mé je znaveno.
Na podzim na hrob můj padne
malé květné semeno.

Dva kořínky vedle mě
zapustí si do země.
Ovinou mou ruku snad,
z mého těla, a z mých kostí
budou nový život ssát.

Z každičkého kořene
jeden stonek vyžene,
mrtvou krví živený
a na každém stonku vzroste
jeden kvítek plamenný.

Roste, roste rudý květ...
Kdo mu bude rozumět?
Tomu, kdo se nakloní
divnou písní ze záhrobí
zazvoní:

Že se všecko navrátí,
že se pranic neztratí
i když život uplyne.
Že nic na tom celém světě
nezhyne, ach nezhyne!

◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇

EMANUEL Z LEŠEHRADU:

CIKÁNI.

Nebe modré, kraje širé zelené,
lesy hučí, hory divně zamžené,
po silnici cikáni jdou toulaví;
za úhorem, pod obzorem
dálavy.

Tolik hořka v srdci lidském, tolik tísně v srdci je,
touha bloudit, touha volně bloudit mozek zalije,
kamsi v dáli, v neznámé kams dálavy,
za úhory, pod úhory,
za obzory, pod obzory,
jak cikáni toulaví.

* * * * * * *

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Klapzuba se zle zamračil. Cynická řeč Widrmonova urážela jeho náboženské city. Widrmon si odjakživa ze všeho tropil hříšný smích. Šklíbil se přednostovi soudu, jednacímu řádu, advokátům, notáři, ba i vrchnozemským výnosům. Dělal vždy vše naopak, než jak nařizovaly zákony a výnosy. Když mu dal přednosta ve smyslu nějakého výnosu ministeriálního do listovny tabulku s nápisem „Za nazírání do pozemkových knih se neplatí", vyškrábal Widrmon u posledního slova předponu „ne", a platilo se „za nazírání do pozemkových knih" vesele dále. Totéž provedl s přednostovou výstražnou tabulkou s nápisem „Neplivejte na zem", také u slovesa předponu „ne" vymazal. A když přišel se shora rozkaz, že s pozemkovými knihami dlužno zacházeti vlídně, aby se jim netrhaly hřbety, zacházel Widrmon se chráněnými hřbety jako antoušek se psy.

Widrmon z Klapzubovy listovny zlostně odešel. Jen tak se s Klapzubou rozloučil. Louče se vztekle plivl za kamna a potřísnil slinami Klapzubův modlitební koberec. Poznával, že s touto taktikou u Klapzuby nepořídil, že nutno s Klapzubou zatočiti jinak.

Poznával, že je nutno Klapzubu postaviti před hotovou věc. Pošle mu jednoduše do listovny na krk Bertičku se psaním, že jí nakázal, aby se mu nehýbala z listovny, dokud ji na okresním hejtmanství nepojme za druhou manželku a neodvede si ji domů. Vypíše mu v tom psaní, že se prvé manželky nemusí báti, že si to s ní Bertička sama vypořádá. Bertička je kurážná holka, sokolka, svaly že má jako ze železa, ta že se nových a zapletených poměrů nelekne.

Widrmon se na konec stavil „u černého orla" a tam se o svých úmyslech rozhovořil jako o hotové věci. Klidně vyprávěl užaslé hospodě, že právě byl u vrchního oficiála Klapzuby, jenž ho požádal o ruku jeho nejmilejší dcery a že není příčiny, aby mu odřekl. Vyprávěl, že takhle — totiž s jedinou manželkou — Klapzuba nesmí ostati, u Mohamedánů že je to přísné, o jedné manželce že by ani umříti nesměl, to že by ho prorok Mohamed tam na hoře moc špatně přivítal, že on, Widrmon, vojákoval s kolegou Klapzubou za okupace v Bosně a ty všecky věci zná náramně dobře, že proto mu ruku své dcery odříci nemohl, a že když se Klapzuba v novém manželství osvědčí tak, jak mu manželské povinnosti ukládají, že mu on, Widrmon, dá za další manželky třeba všecky dcery, že jich má sedmnáct a všecky jako z udělání svobodné ještě, jakoby čekaly, až se kolega Klapzuba převrátí na mohamedánskou víru.

Widrmon shromáždil okolo sebe celou hospodu a když viděl, že ho všichni napiatě poslouchají, bylo mu jako slavnostnímu řečníku: rozohňoval se.

Vláda že po anexi provisorně zabraných zemí islamu přeje, třebas by resortní ministr spravedlnosti zachoval si starou a věčnou víru obyvatelů alpských zemí, kteří se liší od nás pokrokových zemědělců tím, že chodí veřejně s nahatými koleny. Vláda že bude moslemínům i v nezabraných tedy v poděděných zemích mnohoženství mlčky trpěti, ve Vídni, tedy v centru říše, že vláda už ode dávna mnohoženství neklade překážek.

Na konec Widrmon roztál. Oči se mu zalily slzami.

Že se mu bude po té holce přece jenom stýskati, až ji provdá, že to je jeho nejmilejší holka, celá po něm. Jinému nežli Klapzubovi, že by jí nedal. Klapzuba že je strašlivý dobrák a že u první ženy odjakživa ničeho dobrého neužil, ať se teda aspoň potěší s druhou ženou, že si Klapzuba toho zaslouží. Třeba už toho dlouho neužije, ale když umře, nebude to jeho dceři škoditi, u státního úředníka že to není jako u živnostníka, když Klapzuba umře, že tu po něm zůstane pro vdovu a vůbec pro všecky jeho vdovy stejná a pěkná pense.

Pak už Widrmon dopil, zaplatil a pospíchal na dráhu nechtě zmeškati vlak.

Po jeho odchodu bylo v hospodě u černého orla hrobové ticho. To vše bylo zase víc než sedmihradské manželství. Toto bylo změnou státního pořádku. Posluchači Widrmonovi seděli ohromeni nad svými pivy. Hlavou honila se jim jediná stejná myšlenka: Proč není dovoleno všem, co má býti dovoleno listovnímu? Proč listovní a proč ne oni? Proč ne oni, poplatníci a podpory státu?

U stolu živnostníků bylo hrobové ticho nejhrobovější. Jim se zaryla do hlavy poslední věta Widrmonova, „že pro všecky vdovy po Klapzubovi zůstane stejná a pěkná pense, jako otrávený šíp indiánský. Je urážela už skutečnost, že stát vyplácí u svých úředníků a zřízenců vdovskou pensi jediné vdově, a teď dle Widrmona byl by stát povinen Mohamedánovým vdovám vypláceti několik stejných a pěkných pensí. Stát by byl ochoten pečovati o Modámedánovy vdovy a na vdovy živnostníků ani nevzpomene!

Předseda společenstva krejčích, kožešníků atd. pro město a okolí, jenž o posledních volbách poslaneckých do říšské rady jako živnostenský kandidát bídně propadl, mužský krejčí Bezdíček, zatloukl náhle oběma pěstěma na stůl.

„Poplatníci, bratří, živnostníci," rozkřikl se hrozivě, „a to by byl moc pěkný pořádek! A to by byl moc pěkný pořádek! To by si takový Mohamedán mohl nabrati jednostopětadvacet manželek, a my bychom to všechno platili, my živnostníci, kteří máme býti odkázáni za svou poplatnickou sílu na jednu manželku! To by byl moc pěkný pořádek! Tohle kdyby mělo býti pravda, tak se vzdám okamžitě rakouského státního občanství a nebudu pak platiti jako extrakoriál ani krejcaru daně!"

Vyhrůžka, že se vzdá rakouského občanství státního, bývala poslední trumf krejčího Bezdíčka Rakousku a rakouské vládě. Vyhrůžka, že se stane exterritoriálem (Bezdíček si toto ošemetné slovo pro kandidátní řeč přečeštil) byla dřívější vyhrůžky výsledek.

Živnostníci svorně pokyvovali hlavami. Co řekl kolega Bezdíček, řekli by všichni stejně, kdyby byli nadáni řečnictvím jako on.

„Kdyby tohle mělo býti pravda," pokračoval krejčí Bezdíček rozhořčeně, „pak opustíme živnosti a všecko se zastaví! Sekneme tím vším!"

„Sekneme tím vším!" svorně a hrozivě zahučeli ostatní živnostníci.

Městský důchodní Roubíček zvážněl. Živnostníci volili ve všech třech místních sborech volebních, měli ve městě většinu. Obecním strážníkům odhlasovali nedávno šest korun ročního přídavku a ročně dva stejnokroje zadarmo (šil je mistr Bezdíček na obecní náklad). Živnostníkům a jich citům dlužno vycházeti v ústrety.

Svobodný myslitel, volnomyšlenkář a učitel Mleziva zaujal v hrozivé situaci živnostenské své osobité stanovisko. Usoudil hned bystře, že je Klapzuba člověk a že má býti člověku přána svoboda. Že nemá býti svobodný člověk omezován ve svobodném pojímání manželek, že to má býti každého soukromou věcí jako náboženství. Mínil ihned, že otázka starobního zaopatřování nesmí býti se svobodou člověka směšována.

„Jen tím vším pánové, sekněte!" pravil učitel Mleziva vyzývavě.

„Jen tím vším, pánové, sekněte," dodal za chvíli a za hrobového ticha zamyšleně.

Nebylo by to dobré, pomyslil si důchodní Roubíček smírně, bez živnostníků bychom nemohli existovati. Kam bychom se děli, kdyby tím živnostníci sekli! S prošoupanými kalhotami v předu i v zadu, s děravými botami bychom chodili. Vzájemně se musíme doplňovati my inteligenti a oni mužové dělných rukou. Však sám pan purkmistr, třebas by už na jarmarky nejezdil jako za dřívějška, jenom obchodem, živností tak se vysoko vyšinul. Lidstvo se má milovati navzájem, učitel Mleziva nečiní dobře, že pravdu překrucuje. Pravda jest jenom jediná.

Důchodní svých myšlenek nepronesl nahlas. Člověk zaměstnaný u obce nikdy nemyslí nahlas. Mluví s voliči a lidmi tvořícími obecnost jenom po straně. V hospodě svého mínění veřejně nepronáší.

Ostatně, co mně na tom záleží, když se živnostnictvo popere s inteligencí! rozvážil hned bystře. Z mnohomanželství nikdy nevzejde nic lepšího, jako z monogamie, jednomanželství je zlo a mnohomanželství je zlo percentuálně stupňované.

„Pánové, jen se nerozčilujte," pravil důchodní Roubíček, „jen všecko rozvažte, jen všecko s rozmyslem! Případ našeho pana listovního je dojista případ ojedinělý, jaký se vyskytne v naší říši jednou za sto a více roků. Ale je tu ještě samospráva a je tu politický úřad s naším velevážený panem okresním hejtmanem v čele, a tyto úřady se vás ujmou, abyste vy, pánové živnostníci, nebyli z nahodilých změn náboženských zatíženi novými břemeny nazvíce nesnesitelnými."

Jakoby olej do rozbouřených vln mořských rozléval. Živnostníci rázem vychladli.

Vždyť tu ještě máme obecnost, vždyť tu ještě máme našeho pana důchodního, pana Roubíčka, našeho pana okresního hejtmana, vždyť nás tihle neopustí! projelo jich rozníícenými hlavami. Krejčí Bezdíček nespokojen zabručel, zrovna jako o volebních schůzích. Pronesl řeč, že hýbala útrobami všech, ale náhle vstal někdo, promluvil a všechny trumfy mu z rukou vyrazil.

Učitel Mleziva se rozpačitě usmíval. Mimoděk uznával, že důchodní pochopil duši národa. Jemu, důchodnímu, věří lid na slovo.

„Pošleme, když bude nejhůř, deputaci k našemu veleváženému panu okresnímu hejtmanovi," pokračoval důchodní vítězně vida, že mysle všech převrátil na svou stranu, „pošleme deputaci a zeptáme se. Obrátíme se případně na našeho velevzácného pana poslance, jenž nám právě zase vybojoval zastávku nádražní v obci Zábrdovicích a jenž i tento náš protest případný důrazně přednese vládě. Ovšem nesmíme zapomínati, že tu jde o příslušníka stavu soudcovského, stavu, jemuž je základními zákony státními zaručena úplná neodvislost. Na štěstí však, pánové, pravím na štěstí, nejde v tomto případě o rozhodování ve věci jazykové, nýbrž o případ přípustnosti více manželek,

takže není nám třeba obávati se vysokých instancí."

„Soudcovská neodvislost!" ušklíbl se pohrdlivě krejčí Bezdíček. Měl totiž na mysli neodvislost Klapzubovu, nikoli soudcovskou neodvislost. Jakoby se dost nevyprávělo po městě o Klapzubově neodvislosti doma! Jakoby se nevědělo, proč Klapzuba vychází z domu bez třapce na turecké čepici! Jakoby se nevědělo, že když přijde Klapzuba ráno do listovny, že vytáhne především z kapsy utržený třapec, pak jehlu a nitě, a že šije jako vodník na potoce. Jakoby se nevědělo, že Klapzuba má modlitební koberec v listovně za kamny jedině proto, poněvadž doma ho míti nesmí!

Pěkná neodvislost, když musí Klapzuba doma poslouchati jako pudl.

Když krejčí Bezdíček o tom rozvážil, v duchu se ihned utišil. Případ Klapzubova harému mohl býti pojímán jedině akademicky. Vrchní oficiál Widrmon rozhodně přestřeloval. Vrchní oficiál Klapzuba rozhodně o ruku jeho dcery nepožádal. Klapzuba jest si určitě dosud vědom následků onoho okamžiku, kdy požádal o ruku své prvé a dosavadní manželky, Klapzuba ve svém životě už nikdy nikoho o ruku jeho dcery nepožádá. To je prostě pud sebezachování, nic víc! Klapzuba znovu by se oženil jedině, kdyby byl k tomu násilím donucen. Nikdy z vlastního rozhodnutí. Ovšem, kdyby Widrmon mu svou dceru přivedl až pod nos, vzal by si ji, ale jedině z příčiny, že slíbil všem ženám věčnou poslušnost. Vzal by si ji, kdyby mu poručili.

Marně se důchodní Roubíček domníval, že se mu podařilo ututlati rozhořčení živnostníků. Zpráva, že listovní Klapzuba bude se ženiti dvakráte a že obě jeho ženy, až umře, budou míti pensi, roznesla se jako blesk po městě. I na okresním hejtmanství se o ní záhy dověděli.

Četnický strážmistr Paděra zvlášť v této příčině přišel na hejtmanství vyptat se, jak se má v tomto nad jiné choulostivém případě zachovati. Nemá-li listovního, až si půjde s novou nevěstou na okresní hejtmanství pro ohlášky, zatknouti pro pokus zločinu dvouženství. Nebo má-li vyčkati, až bude zločin dvouženství dokonán a pak teprve vinníka zatknouti a dodati soudu. Nebál se sice Klapzuby, člověk jako člověk, dal by mu řetízky jako jinému, ale šlo tu o důstojnost úřadu. Třeba je Klapzuba vůbec beztrestný, třeba nemíní dopustiti se zločinu dvouženství, koná vše jen v náboženském poblouznění, žení se, protože mu to jeho nynější náboženství dovoluje. Kdyby nebyla anexe provisorně zabraných zemí, v nichž je mnohoženství domovem, definitivně skoncována, byly by ovšem zámysly listovního směřující k zločinu dvouženství trestny, takto to byla přece jenom právní nejistota. Nejistota tím choulostivější, čím více bylo zřejmo, že pachatel sedí v soudě, tedy, jak by strážmistr řekl obrazně, kdyby byl nadán obrazností, u studnice spravedlnosti. Páni u soudu, kdyby se Klapzuba dopouštěl zločinu, dojista by mu jeho chování rozmluvili. Proto si také strážmistr netroufal, dojíti si o poradu k soudu, proto přišel na hejtmanství, tedy na úřad, který se také vyznamenává znalostí práva a zákonů.

Strážmistr bál se zodpovědnosti. Živnostníci, malorolníci, domkáři a dělný lid byli pobouřeni, a podivuhodno, hněv jejich neobracel se proti Klapzubovi, nýbrž proti vládě, která se přece nemínila dvakráte oženiti. Proti vládě proto, poněvadž chtěla na lid uvaliti nová břemena daňová, aby mohla vypláceti trojí až vícenásobné pense jedinému individuu úřednímu, protože si toto individuum usmyslilo pojmouti více manželek a odkázati po smrti státu více, pokud se týče mnoho vdov.

Jinak šlo o úředníka soudního, o němž nebylo jisto přes to, že žije v české části říše, zdali také nepožívá soudcovské neodvislosti a zdali to, co koná a zamýšlí, není výron jeho základními zákony státními zaručené neodvislosti.

Strážmistr zastal okresního hejtmana v náladě ministerského předsedy vládnoucího s parlamentní menšinou a hledajícího většinu pro rozpočet. Cvakl podpatky, vzpřímil se, zkoprněl a pokorně mu vypověděl své rozpaky.

Okresní hejtman mlčky ho u pracovního stolu, obtíženého spoustou spisů, vyslechl. Nervosně si potrhoval pravou stranu kníru. Vyslechl strážmistra trpělivě, teprve, když domluvil, tváře okresnímu hejtmanovi zbrunátněly a v očích mu zahrál zlověstný přísvit.

„A to lezou s takovou věcí sem, to nevědí, co mají udělat, když se něco takového stane? To lezou až na okresního hejtmana?" ptal se rozhořčeně.

Strážmistr mlčel.

„To chtějí, abych já jim dělal korepetitora, abych s nimi opakoval jejich služební předpisy?" (Pokračování.)

◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇

LITERATURA.

V. Martínek: „C e s t y." Fragmenty o světle a ponížení. Verše z let 1905—1909. Nákladem Otakara Janáčka v Praze 1909. Stran 64 za 1 K 20 h.

Knížka myšlenkově pozoruhodná a promlouvající k nám tím sympatičtěji a slibněji, že je debutem mladičkého autora. A bude nás zajímati nejenom základní myšlenka celé cyklistické skladby, totiž ideové vymezení cest a cestiček, jimiž se braly naše dějiny, ale i originální detailní nápady a šlehy myšlenek, kterými je celý ten dějinný náš postup karakterisován. Autor vybral si několik rázovitých stanic našeho rozvoje i úpadku, onoho „světla i ponížení", které ozařovalo či ochromovalo naše národní tělo, a na těchto „nad obzor dějin vyniklých" zjevech, ať již postavách či celých kulturních obdobích, demonstroval ideové vlnění národa od jednotlivých jeho mythologicky nebo historicky výrazných vrcholků až k šedivé mizerii dneška. V. Martínek rozšiřuje tu do jisté míry program „Přemyslovců" nebo „Meče a kalicha", ale hlavně: on jej o d u š e v ň u j e a p r o h l u b u j e především. Podal-li Wocel po dalimilovsku suše veršované děje jisté národní etapy, snaží se náš moderní básník vystihnouti jejího d u c h a, její vůdčí myšlenkový proud, odhaliti její hybnou a tvůrčí páku. Jadrně vystupují u Martínka hlavně tři složky naší národní povahy: tíhnutí vlastenecké, náboženské a sociální („Chór z dramatu") — a z jejich vláken upředena je vlastní látka dějin vlnící se k výším a klesající k nízkému (v básníkově tradici) niveau dneška. Myšlenkově je básník žákem Macharovým, na nějž bezprostředně upomínají ostatně i některá čísla po stránce formální („List"); značně působila naň také bible, při jejíchž motivech nevyhnul se (patrně za příčinou stylové barvitosti) přílišnému a pohodlnému parafrasování. „Cesty" jsou jednou z knih, kterým v poslední době na světlo dopomohl „Fond Zeyerův". *Fr. Sekanina.*

Zdenka Háskova: M l á d í. „Slunečnice", knihovny „Noviny" svazek pátý. Nákladem Grosmana a Svobody v Praze.

Vezměte kteroukoliv z ženských postav „Mládí" Z. Háskové — a o ty tu v prvé řadě, ba lépe řečeno, výlučně jde — všechny jsou disharmonickými bytostmi, jež v akkordu svého žití marně a s v o u v i n o u hledají svoji toniku. Všechny žijí tutéž duševní a mravní mizerii. Trpí trochu do opravdy a trochu z pósy, trochu vlastním utrpením, ale více utrpením, které přijali z knih, a které už ani nedovedly odlišiti od svého. Nemoc, společná všem inteligentům, více zajímavá než bolestná, jež jedněm je literárním problémem, jiným pak otázkou Hamletovskou: „to be or not to be?" Tak se aspoň domýšlejí. Ať již Marketa, Sylva nebo Ivana. Zvláště pak Ivana. Nechce illusí, chce viděti svět, jaký je, jasně, bez růžových skel. Ač život v rodném domě ji mohl poučiti o zorném úhlu nazírání na svět, přec tvrdošíjně nechce pochopiti, že není a n e m ů ž e být takovým, jak si jej v mladé dívčí mysli vytvořila. Je to zejména Ivana, v jejímž celém založení je málo logiky a mnoho neupřímnosti při vší úctyhodné snaze po poctivém, přímém a pravdivém pohledu do života. Pochopitelnější ve svém heroismu je mi již Marketa Rydvalová, jež nezná, než úporný zápas o život. Vím, že jsou takové „podivné, přemítavé mladé dívky, často zamyšlené, jakoby hledaly svoji duši", dovedu je chápati, vím však také, že p r o b l é m m l á d í n e n í j e š t ě p r o b l é m e m ž i v o t a. Neboť takové bytosti zrají, tříbí a prohlubují se a konečně najdou smysl života shledavše, že nelze žádati od něho více, než co jednotlivec může d l e s v ý c h s i l mu urvati, a že jen silné duše dovedou se statečně vzdáti svých imaginárních snů a neplodných illusí a hrdě a přímo pohleděti životu v tvář. A z takových silných duší, bolestným přerodem tvoří se silné individuality. —

Jako portrait jemné a proměnné tváře dívčí v době jejího zrání je úkolem, který zmůže jen vyspělý, zkušený malíř-umělec, tak je tomu podobně i s literárním portraitem mladé dívčí duše. Milerád oceňuji sice mnohé dobré stránky tohoto knižního debutu Zdenky Háskové, jež presentuje se jako zajímavý talent jemného postřehu se smyslem pro vnitřní dějový styl, ale nemohu nevytknouti, že kniha má i mnohé formální vady, jako mnohde zatížení verbalismem a dialogy, činící často dojem fragmentů traktátů o lásce, životě, světě a pod.

„Mládí" Zdenky Háskové je prozatím její „k n i h o u m l á d í". *Tristan.*

DIVADLO A HUDBA.

N á r o d n í d i v a d l o vypravilo v poslední době dvě novinky: baletní pantominu „Na záletech", jejíž nepřirozený vznik a zcela finanční účel dopouští pominutí referátu; pak G o e t z o v u o p e r u „Z k r o c e n í z l é ž e n y" komponovanou na libretto dle Shakespeara upravené. Výborné kvality veselohry dopouštěly skladateli, jenž patřil mezi stoupence Wagnerovy, uplatniti zvláště v prvních třech jednáních znamenitý smysl pro dramatické situace, především komické. Lyrické projevy, jež hlavně v posledním jednání mají převahu, nesvědčí jeho invenci. Tím zaviněna

jest značná vada celé opery, totiž ochabnutí ke konci, kdy přirozeně měl by přijíti vrchol dramatického účinu. Tento vrchol, beze sporu značný, dostavuje se již v třetím aktu, který vůbec lze označiti jako nejoriginálnější (úvodní plačtivý ensemble, vyučovací scéna, závěr aktu — effektní odjezd Kateřiny a Petruchia). Celkem nemožno ovšem tuto první operu skladatele bohužel záhy na to zesnulého (po dvou létech r. 1876) na roveň klásti s Korneliovým „Lazebníkem Bagdadským", nedávno též v Národním divadle provedeným. Jak invencí, tak i (dosti šedivou) instrumentací ho nedostihuje; i dramatické principy Wagnerovy zatíženy jsou leckde starými šablonami (především ensembly, na př. v posledním jednání). Přes to však dílo činí dojem značného talentu, jenž mohl obohatiti moderní komickou zpěvohru. Provedení díla bylo velmi pečlivé, jak po stránce orchestru tak sboru a solistů.

Z koncertů na prvém místě uvésti dlužno koncerty komorního spolku, jeden mimořádný, v němž opětně Backhaus dal nám příležitost vyslechnouti v technicky dokonalé, avšak poněkud chladné interpretaci klavírní sonaty Beethovenovy (tentokráte výhradně). Z řádných koncertů věnován byl jeden — konečně — uctění památky Smetanovy. Provedena — netřeba podotýkati, že úchvatně — obě quartetta Smetanova (Č. kvartetto), pak s prof. Jiránkem klavírní trio. Čtyřmi polkami Smetanovými (ze střední doby tvoření mistrova), jež s velikým porozuměním a jemností zahrál prof. Jiránek, zakončen tento krásný večer. Jen jedna námitka: proč neprovedena místo nich raději Smetanova dua „Z domoviny"? Komorní tvorba mistrova byla by tak jednak vyčerpána, na druhé straně jest pak smutné, podávati z celé klavírní tvorby Smetanovy, jež nikterak není *za* jeho tvorbou operní a symfonickou, jen několik polek! Myslí komorní spolek, že tím vůči Smetanovi vykonal svou povinnost? A což jiné instituce, na př. Umělecká Beseda? Již před prázdninami jsem na tomto místě upozornil na tuto šerednou mezeru v oslavách Smetanových.

S uznáním a potěšením nutno konstatovati, že „Písňový spolek", abych se krátce dle obdoby „Komorního spolku" vyjádřil, v prvním svém koncertu (celkem v pátém) nám podal skutečně umělecký požitek. Byl to „večer ballad", jež s vzácným uměním pěveckým, vzornou a jasnou (u nás třeba to do únavy znova a znova připomínati!) deklamací, hlavně však s největším uměleckým i hudebním vkusem podal Emil Burian. Vážím si tohoto pěvce tím více, čím více odlišuje se vážností uměleckých svých snah od ležérní a effektní „genialnosti" svého šťastnějšího bratra tenoristy. Celkový dojem večera byl, že vedle ballady Loewe-ovy a Fibichovy závěrečná Foersterova (Šílený houslista) byla nejmohutnějším číslem programmu. Zda vzpomene si letos tento mladý spolek, v roce padesátiletého jubilea J. B. Foerstra, na toho genialního našeho, bohužel zcela neznámého písničkáře celým večerem?

V koncertech Č. Filharmonie (Plodinová bursa) provedena česká novinka: Roobova, symfonická báseň „Svatební košile". Silně Dvořákovsky zbarvená invence díla — to by ještě u mladého skladatele nevadilo — jest však příliš krátkodechá. Celek je řada obrázků, jež „malují" jednotlivé scény někdy až komicky naivně (začátek — zvonková hra bije jedenáct; nejdrastičtěji pak dlouhé rachocení timpanu při pádu umrlcově, patrně asi přes několik poschodí). Snad má p. Roob (a jiní) již zralejší skladby Dr. *Otakar Zich.*

* Nová hra Jiráskova „Pan Johanes", čtyřaktová pohádka (viz Zvon X. str. 46.) vyšla nákladem Ottovým. Je to eminentní allegorie, hra silně ideová a ryze národní, odehrávající se v krkonošských a Kačenčiných horách „Panem Johanesem" nazývají kořínkáři Rybrcoula, „horského pána", jenž vládne velikou mocí a usiluje o princeznu Kačenku, která upadla v zajetí mocného vladaře a ze zajetí prchá. Na jedné straně horský svérázný lid, vagant Tomáš, horník, kořínkáři, krajánek, již všichni pro záchranu princezninu smrt by podstoupili — na druhé „pan Johanes" (severní Germanie) se svými skalními duchy a mocnými kouzly. Jak jsme zvěděli, nebude nová pohádka Jiráskova hrána na Národním divadle, nikoliv však z rozhodnutí autorova. =

TÝDEN.

„Soirée Publique et Gratuit d'Art Tchèque" jak zněl officiální název večírků Mussetistů v Paříži, pořádaný dne 6. listopadu t. r. za předsednictví upřímného přítele Čechů, pana Louisa Légera a pod protektorátem Dr. Karla Groše, primatora pražských měst, „La fête pour la propagation, maintenant, de l'oeuvre lyrique tchèque en France, la fête Franco-Tchèque" měla průběh nad míru stkvělý za účastenství více než 500 osob, podle zpráv účastníků. Umělecká a společenská tato manifestace jest slibným prvým článkem čilejšího a výdatnějšího kulturního spojení mezi národem francouzským a naším.

Předseda p. Louis Léger vzletným pozdravem a oslovením obrátil se k shromážděným Čechům a přátelům Čechů. Vřelý proslov tohoto o náš národ zasloužilého muže, ne dosti posud oceněného, (neboť jediný pohled na řadu

čestných hodností, jichž se tomuto vědci dostalo, poučuje nás, že zde schází uznání, kterého se mu mělo dostati z našich nejvyšších učilišť vědeckých), byl nadšeným ohlasem provázen. Po jeho pravici měl vyhrazeno křeslo primator pražských měst, jejž, jakož i městskou radu pražskou zastupoval Dr. Em. ryt. z Čenkova, horlivý pěstitel styků česko-francouzských. Týž upřímně odvětil na oslovení předsedovo, dotknuv se případně časových událostí našich. Dále dostavili se na estradu generální rada města Paříže, dále maire IX. okresu tamního, básník Maurice Magre, předseda Mussetistů a jeho náměstek Maurice Dubos, jenž byl duší pořadatelstva, a výboři spolku. Také některým čelnějším členům české kolonie pařížské a některým českým umělcům bylo vykázáno místo na estradě.

Programm byl zahájen Sukovou skladbou „U lože chorého dítěte" a zpěvem Táboritů. Sl. Beatrice Kačerovská přednesla úryvky z „Prodané nevěsty", následovaly národní písně a „Slovenské spevy", jež přednesl p. Fr. Jelínek. Národní písně, přeložené p. prof. L. Légerem přednesla paní Lina Gardénová. Řadu českých básníků francouzsky recitovali: paní Dubosova, bývalý člen opery Odéon, sl. Graziosa Spindlerova, člen této opery a pan Maurice Dubos. Překlady z českých básníků od Sv. Čecha, „V klášterním sklepě" pořídila sl. E. Houchartova, ostatní pan prof. Jul. Chopin (prof. Jul. Pichon). „Cikánovy housle" od Jar. Vrchlického byly přeloženy a otištěny v „Revue illustrée" již r. 1907 a Sv. Čecha báseň „Jsme otroci" z „Písní otroka" byla tištěna r. 1908 v „L'Europe politique et littéraire). Zastoupeni byli tito čeští básníci: Jan Neruda, Svatopluk Čech, Jaroslav Vrchlický, Fr. S. Procházka, Ant. Sova, Ant. Klášterský, Jaroslav Kvapil, Em. ryt. z Čenkova.

Závěrem budiž podotknuto, že p. Em. ryt. z Čenkova ve svém oslovení prohlásil, že k doplnění celistvého obrazu české poesie, musila by se uvésti celá řada zdatných a dobrých básníků. Zmínil se o několika, tak o J. S. Macharovi, o Bezručovi, Bohd. Kaminském, Jar. Boreckém a Svobodovi, pověděv stručně o každé zvláštnosti jejich strun. Nevzpomenuto Ad. Heyduka, J. V. Sládka, K. Legra, Fr. Kvapila a j. a j. Na konec upozornil na knihu V. Hladíka: „O současné Francii", na důkaz, jak český svět se zajímá o zřídlo osvěty.

Slavnost se zdařila, Francie přišla nám vstříc ne jen s obvyklou roztomilostí, ale s upřímností a s přátelstvím, za něž musíme být vděčni. *K. V. H.*

*

*W i l l i a m R i c h a r d M o r f i l l, professor slov. řečí na universitě oxfordské, autor Mluvnic jazyka českého, polského a ruského, přespolní člen České Akademie a Král. České společnosti náuk, narozený r. 1834, zemřel 10. t. m. a pohřben byl v Oxfordě. Nedávno teprv jmenován byl čestným doktorem české university. Čest jeho paměti!

*

Dne 14. t. m. zemřel v Praze spisovatel J a n M a l í ř v mladém věku 32 roků. Už za let studijních v Hradci Králové přispíval do různých časopisů směru pokrokového a sociálně demokratického, a hlavně belletristické listy mladé generace let devadesátých bývaly obesílány jeho niterně cítěnou lyrikou uveřejňovanou pod pseudonymem J a n B a r v í ř. V pozdějších letech četli jsme občas jeho příspěvky v sociálně demokratické „Akademii". Dlouholetá choroba vtiskla jeho povaze jistou zádumčivost, jeho poesii pak snivý nádech bolesti a prchajícího štěstí. *—n—*

*

P o d i v n ý ž e n i c h. Kat, ras a biřic byly osoby povržené, a kdo dobrý, neobcoval s nimi, aby cti netratil. Proto překvapuje zpráva z roku 1552, že Jan Sosna, krejčí, dal dceru rasovi za ženu. Žalují naň starší cechovní, žádajíce rady městské, aby mu čeleď mohli vyzdvihnouti, a svědectví dokazovala, že Jan s rasem vaříval, dceru spolu vodíval a ta ruku rasovi podala. Konšelé svolili k zastavení jeho řemesla a vyřkli soud: „Pan purgmistr, páni ráčili jsú dáti tobě přečísti, což jsi slyšel, a tomu odpíráš a prve, kdyžť bylo mluveno, že jsi s ním tam kvasíval a jídlo strojil, tu jsi klatbu velikou na sebe činil, jestli to tak, aby se buoh nad tebou nesmiloval, a smrt aby tobě, která nejhorší, byla učiněna; a tuto se nachází to, že jsi s ním kvasil i dcerce své jsi toho dopustil, ježto s katy, biřici a rasy nekvasí než jim podobní; a z toho mají útržku zdejší měšťané, že své dcery dávají za rasy a o tom lidé mluví, ač pro jednoho jiným dobrým neškodí. I poněvadž se to vyhledalo, pan purkmistr a páni tebe v trestání bráti ráčí a dále, cožť bude potom oznámeno, tím se spravíš, neb takových sousedů nepotřebujem." Přišel zajisté o právo městské i o živnost.

Vojtíšek. Z arch. praž. rukop. 1422.

V PRAZE, dne 19. listopadu 1909.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír ze skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický, G. Wiesner, Dušek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

IX.

Náboženské poměry v mém rodném městečku byly jako jinde na Hradecku. Hronovští v patnáctém století husité, pak evangelíci a bratří, donuceni po bělohorské bitvě na víru katolickou. Jezuita Kravarský zvláště tu působil. Ale ne všichni přijali novou víru; nebo z donucení přijavše, nezůstali v ní. Ten onen raději utekl, jako r. 1634 Jíra Krycnar, jenž „zapomena se nad pánem bohem a vrchností svou z gruntu (č. 175.) pryč odběhl“ nebo jako Martin Vavřena, kterýž ušel asi r. 1651 ze statku č. 14, (kdež se dnes říká „u Kleprlíků“), s dítkami a s manželkou „v příčině reformací do Slezska“.

Ti ubozí prchali pro víru do ciziny. Ale již v první polovici osmnáctého století vyvstal z potomků hronovských nekatolíků prudký nepřítel všeho, co bylo bratrské nebo evangelické. Pocházel ze statku na dolejším konci Hronova, na návrší, jak tam „na šedivé hoře“ říkají, Václav Vojtěch Jan Klugar, jenž vystudovav, posléze působil jako farář v Skalici nad Úpou.

Roku 1746 vydal dost silnou knihu „Katechismus, neb naučení římskokatolické užitečné —“ atd. Titul po tehdější modě hrubě mnohomluvný, na jehož konci je: „K závírce pak zmatených pietistských Memoriál kacířsky sepsaný na vrchnost Opočenskou l. 1732 s odpovědí katolickou se připojuje od velebného kněze Václava Vojtěcha Jana Klugara p. t. Cur. Skal. nad Úpou —“

Toť ta kniha, o níž jsem se zmínil vypravuje o své matce. V tomto Katechismu bojuje Klugar také proti pověrám a báchorkám a v té polemice uvádí nejednu hronovskou, jak ji za svého mládí slýchal, a jak se ještě sto let po něm u nás zachovaly a vypravovaly. Nejostřeji však potírá v dotčeném Katechismu evangelíky, české emigranty, kteří se uchýlili k pruskému králi, a Liberdu, jejich vůdce. Tuto knihu vášnivě katolickou sepsal hronovský rodák narozený ve statku, jenž ještě před padesáti lety měl hospodáře tajného evangelíka; a ten hospodář, Jiří Krycnar, pro víru ten statek opustil, jak už řečeno.

Týž farář Klugar postavil s krajanem svým Bedřichem Kordou, farářem v Poniklé Mariánskou statui v Hronově „na městečku“. To bylo r. 1725. Ale Hronov přece ještě nebyl všechen katolický, tu tam ještě tajena stará víra. Vždyť čtyři léta po založení té statue, tedy r. 1729, byl dne 12. března „Jan Jiráskův z městečka Hronov dodán ku právu náchodskému in puncto haeresis ad inquisitionem a examinován.“ Tak zapsáno v Náchodském „Liber criminalis“. Z kterých Jirásků ten kacíř, patrně tajný nekatolík, pocházel, zdali z Dvorských nebo z našich, nemohu na ten čas povědět. V rodinách se o tom nezachovala žádná paměť. Za to však se u nás vypravovalo, že první trám na kostelní krov, když se r. 1802 opravoval, přivezl Jakub Jirásek. To byl hospodář z čísla 7., bratr mého děda.

Na svého rodáka, faráře V. V. Klugara, měl Hronov také jinou památku, a mám ji trochu také já. Když farář Klugar vy-

stavěl r. 1738 sestře své v Hronově chalupu č. 18., pojistil na té chalupě 20 kop míšeňských na fundaci, aby o každém Mariánském svátku hronovský učitel se školní mládeží pomodlil se loretánskou litanii „na městečku“ před statuí. To modlení bývalo ještě za mých časů. Pamatuju se, že učitel Sagner vodil nás před statui ne však ve svátek, nýbrž v sobotu odpoledne po škole, že klečel na kamenném schodu obruby staré statue a my děti na zemi pod čtyřmi vysokými pěknými jasany. Ty jasany, mimochodem řečeno, dala městská správa před několika léty, žel bohu, porazit ze samé touhy reformační. Věčná škoda těch krásných stromů!

A ještě jinou vzpomínku mám na faráře Klugara. Když jsem psal „Emigranta“, dobře mně posloužil také „Katechismus“ mého krajana horlivce, vrstevníka Liberdova a českých emigrantů; pro kolorit doby jsem v té knize leccos našel.

Ten Jan Jirásek nebyl poslední tajný nekatolík v Hronově. Když byl vydán toleranční patent, přihlásila se k reformované církvi chudá rodina Zejdlova, o níž jsem psal v „U nás.“ Ještě více takových přihlášek se stalo dále v kopcích, v odlehlé Lhotě, v Machově, kdež starý Cyrus, muzikant, celý svůj věk chodil hrát do kostela na kůr, ale jak vyhlásili toleranční patent, zlomil klarinet, na němž na kůře pískával, a dal se odepsat.

Tak také přestupovali na Novoměstsku, zvláště ve vsích nad Novým Městem, v Bystrém, Dobřanech, Nedvězím, v Rovném, v Tysu, v Borové, na Novém Hrádku. Ti všichni přihlásili se ke sboru v Klášteře u Opočna, kdež sídlil evangelický farář. Sami kněze neměli; chudí tkalci navštěvovali se a „cvičili se v pobožnosti“. Starý evangelík Poul ze samoty pod Dobřany mně svého času řekl: „Bývala to obtíže, když se člověk narodil, avšak ještě větší, když někdo z nás vzdálených od sboru zemřel.“ Sami hřbitova neměli, do Kláštera daleko a peníze se na povoz těžko sháněly; a někdy, když je i měli, nedostali povozu, poněvadž nesnášenliví sedláci odepřeli, nechtěli jet.

Pro takový pohřeb strhla se v hronovském sousedství hrozná bouře. Sám jí nepamatuju, neboť se stala toho roku, kterého jsem se narodil, r. 1851. Ale budu přece o ní vypravovat dle psaných zpráv i jak jsem slyšel od pamětníků vypravovat. Že tu episodu vsouvám do svých pamětí, bude mně, doufám, prominuto pro událost samu, význačnou pro dobu a lid. —

* * *

Za Novým Městem nad Medhují v hornaté krajině na kopci skoro 600 m. vysokém rozkládá se městečko Nový Hrádek. Pod ním vine se Olešenka přicházející od Vrchmezí a obtéká malebnou rozvalinu hradu Frymburka tvořící takřka předměstí hrádecké. Od městečka je hrad přístupný. Jinak pod ním samý příkrý bok, z části houštím a lesem zarostlý.

Okolí pohorského městečka všecko malebné, zvláště k severovýchodu, kdež černají se rozlehlé lesy na Sendražské hoře, na Kozím hřbetu. Mezi těmito kopci dole v úzkém, hlubokém údolí, místem úžlabinou mezi lesy hrčí Olešenka až vyrazí do kotliny půvabného Pekla. Tam se vlévá do Medhuje.

K tomuto městečku Novému Hrádku dojel na saních dne 8. března 1851 Jan Veselý, evangelický farář z Kláštera. Za velikých obtíží tam dorazil, neboť strašlivá metelice rozbouřila se zasněženou, pohorskou krajinou. A byl krutý mráz. Farář vydal se na cestu nedbaje nepohody, poněvadž měl za svou povinnost, navštívit „bratra“ Dusila, o němž se doslechl, že upadl do těžké nemoci a z té že neostane. Byl jeden z těch, kteří za posledních let přestoupili z katolické víry na evangelickou a zakoušel proto od nesnášenlivých sousedů. Proto tím více pořeboval útěchy.

Farář nedojel bez obav k městečku. Věděl, že obyvatelé jsou proti evangelíkům rozvášněni, zvláště proti těm, kteří poslední dobou přestoupili. Věděl, co se stalo na Hrádku před dvěma léty, r. 1849, když Hrádečtí popuzení hlavně kaplanem Kleinem večer přepadli „bratry“ z Hrádku i z okolních vesnic, i ty, kteří teprve hodlali odstoupiti, shromážděné „v dolech“ u bratra Hejzlara, jak se rozeštvaný houf na ně obořil, jak je bil v chalupě, na peci, jak přespolní, které hrádečtí gardisté odtud vedli jako zločince do jejich obcí, musili těm gardistům za to ještě zaplatit, jak ty, kteří se nezalekli a na faře svůj odstup ohlásili, Hrádečtí přepadli, jak jejich dva svědky, které při odstupu po zákonu mít musili, trýznili, jmenovitě že jednoho z nich posadili na medenec, a druhý že musel trýzněnému seděti na klíně. To také farář dobře věděl, že on „pastor“ je tu zvláště nenáviděn, že není tu rovněž bezpečný před urážkami a insulty.

Ale jako všecka krajina byla mrtva, bylo i městečko v té strašlivé vánici odumřelé. Stavení, většinou dřevěná, všecka zaváta, okna zamrzlá, jako cejn, na náměstí závěj na závěji. Bílou prášenicí bylo sotva vidět statui a starý javor nad ní jak

mátožný, zmítající se stín. Hučel u větru a hučely stromy kolem kostela obehnaného zdí, ztrácejícího se v bělostných, šlehajících proudech husté vánice. Nikde živého tvora.

Sníh oslepoval koně, vozku, faráře. Po velkém namáhání dojeli ke příbytku jednoho z evangelíků. Dále, k bratru Dusilovi stranou bydlícímu nebylo na saních možná. Nakupilyť se v ulicích na cestě závěje jako barrikády. Nezbylo nežli dorazit pěšky. Provázen tím bratrem, probrodil se farář do roubené chalupy Dusilovy. V chudé jizbě, vytopené, ale jako zadušené, ve které rachotil tkalcovský stav, ležel na smrt nemocný Dusil, stařec pět a šedesáti let.

Potěšil se nenadálou návštěvou svého duchovního i jeho zbožnou útěchou, založenou na slovech písma. Dojat, třesoucím se hlasem děkoval, když byl farář na odchodu, děkoval a také prosil, aby až on, Dusil, umře, a věděl, že umře, odevzdaně očekával smrt, aby farář jej tu zase navštívil a ke hrobu jej doprovodil, že si přeje a žádá, aby byl tu, kdež se narodil, na Hrádku, pochován, aby ho nevozili do kraje, na daleký Klášter.*)

Farář slíbil. Vraceje se, opět nepotkal cestou městečkem živé duše. Jak přijel nespozorován, tak také odjel, jsa přesvědčen, že ta metelice byla jeho ochranou. Že dobře tušil, seznal za nedlouho. Za čtrnáct dní, dne 24. března, v sobotu na večer, starý František Dusil zemřel.

Ještě toho večera vyšel z fary spolehlivý posel, Fr. Hromádka, jemuž kaplan Jos. Klein uložil, aby šel s tou cedulí, kterou mu odevzdal, k právním a ostatním sousedům, aby se na ni podepsali. Ta cedule měla nadpis: „Odpor zákonu zemskému," a obsahovala žádost i protest, „že toho helvitu dokonce nechceme mít na hřbitově ležet." Kaplan odevzdávaje ji poslovi, dodal: „Víc-li podpisů, lepší to bude."

Hromádka zašel nejprvé do příbytku Ant. Hofmanna; tam sedělo několik sousedů, mezi nimiž Honěk, výbor. Jednali o tom, že má starý Dusil být na Hrádku pochován. V tom vstoupil posel s farským vyřízením, že ještě žádný helvet tu neleží, tedy aby ještě neležel, a aby podepsali. Honěk ať první podepíše. I podepsal a za ním Dominik Přibyl, radní, a též ostatní.

Když nazejtří, v neděli, chodili lidé na ranní, rokovalo se u purkmistra o Dusilově pohřbu; také zastavovali kolem jdoucí, aby ten protest podepsali, že to pan páter chce. Tak se dostalo na listinu asi sto podpisů.

Všecka ta prudká, náhlá agitace začala pojednou tížit Hoňka, výbora, jakož i představeného městečka, Novotného, muže řádného. „Nebude to nic dobrého," mínil Honěk. I šli na faru a dosáhli toho, že mohli odstřihnouti z té agitační listiny nadpis: „Odpor zákonu zemskému". Na faru se ubírali houfem vzrušeného lidu před kostelem a farou, tím houfem opět se vraceli. A v tom houfu všichni popuzeni, všichni v něm se vzájemně posilovali, že se budou bránit, aby ta mrtvola nedostala se na hřbitov, vždyť že pan páter něčemu rozumí, že ví, může-li to být čili nic. Přespolní, kteří se po nedělních bohoslužbách tak neklidných rozešli, roznesli rozvášnění a pobouření domů, do sousedních obcí, jmenovitě do vsi Borového,*) kamž prý také kaplan Klein vzkázal, aby na jisto přišli.

Zatím se rozleželo Hoňkovi, že by pro tu ceduli s podpisy, i když jí hlavu ustříhli, mohlo pojít zle, kdyby ji podali. Proto pro jistotu vypravil se s radním Přibylem té neděle odpoledne do Nového Města nad Medhují k úředníku Šibernovi na radu, mají-li ten protest podat úřadu čili nic. Šiberna poradil zkrátka:

„Nic vám to není platno, ten Dusil dle zákona musí být u vás pochován a tu ceduli i s podpisy hoďte do vody."

Od kováříčka šli ke kováři. Od podřízeného úředníka k podkrajskému Lhotovi. V tom, co s ním jednali, vstoupil syn zemřelého Dusila, Teofil, a s nářkem oznamoval podkrajskému, co se děje, že otec jeho na Hrádku pohřben nebude, že pan páter mu to řekl.

„Jděte domů," těšil hejtman mladého Dusila, „zítra musí být váš otec pochován a kdybych měl pro vojsko poslat. Já sám tam přijdu a také pošlu četníky."

Když mladý Dusil odešel, postěžovali si Honěk i Přibyl, že pan páter Klein pořád něco vymýšlí, ještě loni že je posílal na evangelíky, aby je vytrhovali z jejich pobožnosti, aby je přivedli k představenému, písmo jim sebrali a do vody hodili nebo k němu přinesli. Ale toho že představený Novotný nedopustil.

Když se Honěk s Přibylem vrátili na Hrádek, byl už soumrak, čekal na ně zástup, s jakou přicházejí.

„Nic platno," oznámili poslové, „zítra bude funus, je to dle zákona."

*) Od časů tolerančního patentu měli evangelíci, zemřelí tam, kdež nebylo evangelického hřbitova, býti pochováváni na katolickém hřbitově.

*) Borové u Nového Hrádku, česká ves při zemských hranicích. Odtud nedaleko do pruského města Levína.

Kaplan Klein se však nezalekl a necouvl. Pozval si jednoho ze zástupu, jednoho z těch, kteří mu byli nejvíc oddáni, podněcoval jej, a vybízel, aby se zítra drželi a bojovali za sv. církev, aby se nic nebáli, jemu že novoměstský hejtman poslal také ceduli, ale on že si z toho prášení nic nedělá.

„Jak jsem vám řekl, tak se braňte. Dobrou noc!“ To byla jeho poslední slova.

(Pokračování.)

FR. S. PROCHÁZKA:

KOUZELNÍKŮV SYN.

IRONICKÁ HUMORESKA.

Už je to dávno, hodně let,
co Bublišák svou živnost ved
a kouzelnictvím proslulý
své konkurenty pod nuly
co udeptával v tichosti
svou široširou činností.
Domeček jeho byl bys zočil,
na kuří noze jak se točil
na lesní mýti samý květ,
že radost bylo pohledět.
Z bílého stavěn kamene
zpod střechy, prejzy červené,
osmerem oken na vše strany
se koukal jako malovaný;
voněla vůkol fiala,
a bázeň tebe nejala,
přišel-li's k němu na radu
v kvetoucí pěkně zahradu.

Sám Bublišák byl zcela lidský
a nevypadal kouzelnicky,
oholen hladce dvakrát týdně
hovořil s každým velmi vlídně,
poradil dívce, bábě, dědku,
a stálo to vždy jenom pětku.

Byl divný kouzelníka vzor,
však co on, nesved živý tvor,
mělť starou knihu na peci
vázanou v kůži telecí
a v knize tajné říkání,
jež každou nemoc zahání,
jež milenci zas vrátí milou
a muži ženu povětřilou,
byť třeba byla utekla
přes hory, doly, do pekla;
a tajný veršík v knize byl,
jenž na světě vše proměnil
dle vůle, hbitě, bez všech muk
a lehýnce, jak řek bys fuk:
princezna byla z děvečky,
z oblázků sladké vdolečky,
z vdolečku bílý měsíček,
z měsíčku drobný troníček,
z chauffeura nový vévoda,
z punčochy vůdce národa,
z poddaných krále v směšný shon
velbloudi dvojím o hrbě,
z královské lásky gramofon,
ze slibů straky na vrbě —
jak život šel a jak se dal,
Bublišák provést všecko znal.
Být mělo-li zas jako dřív,
tu knihu vzal a třikrát zív,
zahuhlal cos jak u hrobu,
vše vzalo svou zas podobu.

Měl vážnost, nejsa týrán dnou,
a klientelu náramnou.

Měl také synka, inu synka
a dcerušku, již volal Minka,
a jak už bývá, pro svůj cit
nemoh si s dětmi poradit.
Dceruška byla samé trety,
a kluk už kouřil cigaretty,
byl sice bit až v nemíře,
však přece dál krad halíře,
francefus lípal v úkrytu
a ptáky škrtil bez citu,
na hruškách zlobil sedláky
a vejpůl trhal čmeláky.

A přece tatík o to dbal,
by děti dobře vychoval:
drnkala Minka celé ráno
i odpoledne na piáno,
tvářičky sobě líčila

a francouzsky se učila
a nevyslovovala zle:
bon jour, monsieur, oui, s'il vous plait.
Kluk v tuhém límci po bradu
měl s otcem častěj poradu,
zda odkáže mu korců tři sta,
či má-li býti tenorista,
mělť talent k všemu veliký,
dva moderní znal klassiky,
kde který kopec spurtem bral,
sto gólů jistotně již dal
a všemu jen se vyšklíbal.

Když děti začly v domku rej,
co žilo v něm, to utíkej,
hospodyň stará strachy mřela,
a kuří noha jen se chvěla.

Když jednou šeřík jarem kvet,
tu bylo hochu šestnáct let,
i popadlo ho mocné chtění
jak onen šeřík po kvetení,
po slávě lačnost, divý spěch
a krutá touha po činech.
Chtěl honem také něčím být
a ve světě se proslavit,
dát zítřkem svému životu
kulturní plnou hodnotu,
jiskrami ducha svítiti,
se intensivně vyžiti,
převýšit otce geniem
a rukavici hodit všem,
vždy k absolutnu všeho jít
a bohatě se oženit.

Tož napřed začal básně psát,
své klassiky dva brakovat,
z každého verš vzal, nejed, nepil
a potně nové básně lepil.
Však marně ony vytryskly,
neb nikde mu jich netiskli.
Pak hnal ho výše vnitřní hlad
z lyriky skokem do dramat,
však i ta práce bez chvály,
těch dramat nikde nehráli.

Hú — zatřás jím běs v nitře zlý.
Jsa žlučí všecek zahořklý
chtěl založit si vlastní list
a na padrť v něm všecko zhníst,
měl plno jiných záměrů,
v tiskárnách ne však úvěru.
Svět pojal proto v nenávist,
byl postrachem všech ptačích hnizd,
rval květné sněti se stromů,
kam stoup, tam vnesl pohromu —
a brousil zvlášť si zloby dýky
na staré vůkol usedlíky,
že zetěm ho mít nechtěli
a dvéře před ním zavřeli;
lál vlastenectví advokátů,
že zpátečnickou roli hrá tu,
že bombastický je to žvast,
a smál se rýmům vlast, past, mast,
ba i dva mistry klassiky
za uši chyt jak králíky,
že nuly jsou, zle jal se křičet
a toporné jim verše vyčet,
že beznervně jsou zakyslí
a vývojově nemyslí,
že veškera jich dlouhá práce
jest papírová dekorace.
Však čím víc křičel, žel, ó žel,
tím méně posluchačů měl,
až posléz bez vší ozvěny
sám zůstal vztekem zelený.

Tu vzpomněl si, že za pecí
je kniha v kůži telecí,
kouzelná kniha veliká,
jež divné divy odmyká.
Až Minka zítra po ránu
zasedne opět k piánu
a tatík půjde za řemeslem,
tu knihu vezme, čárným heslem
z ní malou zkoušku připraví
a užije i zábavy.
To zdaří-li se, potom svět
snadninko bude obracet
vždy na svou pravdu; cito, cito
se vyklasí mu slávy žito,
a jako fládr v pařezu
svou najde žití synthesu.

Nápad a za ním v patách čin:
vzal knihu kouzelníkův syn,
tu knihu v kůži telecí,
jež doma byla za pecí,
kolkolem jizbu obzírá
a knihu tiše otvírá.
Hle, tu je verš, verš kabbaly,
jenž slabikován pomaly

zněl takto: „Bobus, pronobus,
jak já chci, budiž každý kus,
arata, abra, kadabra,
buď takový, jak má chce hra!“

A že byl kluk to zlomyslný,
měl program svůj hned v mysli plný,
čaruje krásně, velí zbystra,
že ve chvíli té předstih mistra:
„Buď z Minky, jež hrá strašné škály,
kukačka-stračka v lesní dáli,
z klavíru myš buď šedivá,
ať pod zem jede protiva,
a z hospodyně budiž hned
tureckých bedna cigaret,
z domečku zajíc, z peřin stohy
a lovecký pes z kuří nohy,
ze štěpů v sadě pometla,
z komína lampa bez světla,
buď z tyček v plotě v haptáku
regiment modrých vojáků,
z krocana setník, z lávky kůň
a z tvrdé cesty labská tůň.
Vojáci, pušky u lící
střílejte po tom zajíci
bác a bác v pole souvratí,
však erár prach vám zaplatí.“

Ihned se stalo, jak si přál:
kout lesní byl bys nepoznal,
domeček — zajíc splašený,
po polích vůkol honěný,
a mraky čoudu z pušek dují,
však vojáci nic netrefují.
Měl radost hoch a pyšně vzhled:
teď půjde reformovat svět:
„Z tisíce sosen, ba i z víc,
hned bude tisíc šibenic
a na nich ať se klátí, klátí
ti buržoasní advokáti
a všichni, již se nebáli
a hlasně se mi vysmáli.
Podrtit mozky na kaši,
toť reformace nejsnazší,
mé já ať zbude, jen mé já
jak drahocenná kameja!
Buď konec bídné havěti,
a mnou začínej století!“

Však rychle, než se otec vrátí,
vše na svém místě musí státi,
neb nesmí míti tušení
on o synkově umění,
sic by je žárliv zarazil
a vše mu posléz pokazil.

Hned tedy začal rukou mávat
a z knihy opět odříkávat,
až posléz křičel ze všech sil,
by odkouzlil, co zakouzlil.
Leč kouzlo trvá bez proměny:
dál zajíc skáče nestřelený,
a Minka z lesa kuká, kuká,
jako když na klávesu ťuká.
Tu synka popadl již strach.
Kdo pomůže mu? Achich, ach!
Přec správně z knihy říká čar,
a nemění se věcí tvar.
Moh ovšem křičet, jak jen chtěl,
když třikrát zívnout zapomněl
nad knihou vážně po otci,
je zaříkání bez moci.
A on to, běda, třikrát žel,
opravdu zcela zapomněl.

A hoch už všecek koprní
rozechvěn, jako na trní,
neb otec ve své zátiší
rád s návratem si pospíší.

A vskutku, tamhle v pádole
jde kouzelník již přes pole,
spoušť vidí vůkol, zajíce,
tůň bahna místo silnice,
chvošťata v sadě místo hrušek
a střelbu strašnou slyší z pušek
a synka vidí s knihou stát
a rozpaky se ošívat.
Hned pozná, co to znamená,
a hněvem všecek zčervená,
popadne knihu, třikrát zívne,
a rázem zmizí kouzlo divné.
Pak chytí synka za límec
— mělť k tomu vážný důvod přec —
a praví:
„Trest tě stihniž chvatem,
že schopnosti mé plýtval's zlatem,
měl's dříve sám jí dobyti
ne pro ni na pec choditi.
Čas drahý mařil's dosud vždycky
ne pro dobro leč uličnicky,

svůj úkol špatně chápaje,
excessní smyšlel's mumraje.
Chytřejší kuře slepice
chtěl's vystrčit mne z posice.
Um, vážná moudrost myslivá
se po zrnečkách dobývá
ve znoji práce horečné,
ne ve vteřině všetečné.
Čas drahý mařil's, teď ho znej
a sám ho za trest počítej!"

To řekl — bobus, pronobus . . .
hoch kleknouti chtěl plný hrůz,
než tu již visel na stěně,
jsa hodinami v proměně.
Mince se směje modrý zrak,
a hodiny jdou tiky ťak,
kývadlo cvaká, v okýnku
kukačka kuká vzpomínku
kukuku, kuku, čtyři pět,
a kolem dál se točí svět.

* * * * * * *

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Strážmistr stále mlčel. Opravdu nebylo vhodno teď promluviti. Okresní hejtman byl zrovna tak, jako když mu zatkl jakéhosi politického předáka v mylném domnění, že náleží k jiné politické straně, nežli ku které ve skutečnosti náležel, a když v té věci podán byl obrněný dotaz v parlamentě. Proto přišel, aby se ho po Klapzubově věci přeptal, aby zase nezavřel Mohamedána, když je nejisto, zdali právě nemají Mohamedáni v parlamentě vládní většinu. Proto byl nesmírně dotčen nepřístupností okresního hejtmana.

Cvakl podpatky, zasalutoval a škrobeně odcházel. Arciť byl přesvědčen, že Klapzubu nezatkne, třeba by si namluvil patnáct manželek. Bude se chovati, jakoby bigamii, pokud se týče polygamii Klapzubovu vůbec nepozoroval. Ať se třeba všichni živnostníci, domkaři a malorolníci vzbouří, ať třeba odeprou platiti státu daně. Ať jen udělají vládě a říši potíže. On včasně náměstka vlády upozornil a náměstek vlády se na něho utrhl jako na psa.

Jakoby neznal služebních předpisů! On, jenž umí dosavad všecky zločiny, přečiny a přestupky nazpamět. Tak rouhavě s ním dosud nikdy představený ve službě nemluvil.

Mh, ať si dělá, co umí. On už u Klapzuby nehne prstem. To řekne, že chce, aby mu dělal korepetitora, aby s ním opakoval služební předpisy.

Všechno ostatní rozhorlení strážmistrovo utápělo se v nesrozumitelném bručení. Kdyby byl šel k přednostovi soudu, bylo by jinak. Přednosta soudu se aspoň na člověka neutrhoval.

— Tahle věc je v judikatuře sporná, říkával jenom, ale já mám o ní své mínění, a mé mínění, jak se zdá, je správné, protože v celku rozhoduje nejvyšší soud podobně jako já. — Malé úchylky vyjímaje, dokládal, ti tam také nemohou všemu rozuměti! — —

Přednosta by byl hned povolal Klapzubu a byl by s ním spisoval protokol. Ne aby mu ublížil, ale aby se aspoň něco stalo, aby, kdyby přišel s hůry dotaz, co je s Mohamedánem a proč je tohle vyznání Klapzubovi trpěno, že to jistě vzbuzuje všeobecné pohoršení, aby mohlo býti nahoru oznámeno, že už byla věc bedlivě vyšetřována.

Strážmistr v duchu přednostovi za jeho vlídná slova žehnal. Věděl totiž určitě, že by přednosta jenom takto a ne jinak promlouval. Byl přednosta člověk, jenž jednal a mluvil vždy dle stejné methody, kdo poznal jeho methodu, věděl, co přednosta na jeho dotaz odpoví, věděl, že na konec mávne odmítavě rukou, jakoby mouchu odháněl, a bude-li nutno nějaké opatření učiniti, že uchopí alpský zvonec na stole a zprudka zazvoní. Že potom přijde kancelista Pirkhán a že Pirkhána pošle pro Koblihu. A že to poletí všecko zase do kolečka, že soudní vyslanci vysílaní za Koblihou naposled všichni uvíznou v hospodě u naříkajícího Koblihy.

Tou dobou už se chystala na okresního hejtmana deputace místních živnostníků s krejčím Bezdíčkem v čele. Živnostníci svolali důvěrnou schůzi, proto důvěrnou, aby jim do ní nevnikly manželky, neboť šlo o věci choulostivého rázu. Radili se, jak dlužno posuzovati mnohoženství, a když dlužno mnohoženství zatracovati, jakých opatření dlužno užiti, aby se mnohoženství nešířilo. Živnostníci debatovali oběma směry. Debatovali o každém odstavci zvlášť a o každém odstavci zvlášť hlasovali.

Pro mnohoženství nezdvihl ruky ani jediný. Hlasování o tomto odstavci, tedy odstavci prvém, bylo naprosto ponuré. Duší všech hlasujících pronikalo vědomí, jaké svízele měla v zápětí jediná manželka a jaké svízele by mělo v zápětí více manželek. Nejraději by byli všichni živnostníci, těchto věcí nepouštějíce se zřetele, hlasovali pro doživotní panictví a teprve majíce voliti mezi dvěma neúprosnýma zly, hlasovali by pro jednoženství. Tak šťastně dospěli ke druhému odstavci debat a hlasování. Jak dlužno mnohoženství potírati?

Mistr Šťástek — Toníček, Toníček — říkali mu pro spěšnou řeč, velkouzenář dle nápisu obchodního nad krámem (ač nic velkého v krámě neprodával, tak že přízvisko „velkouzenář" mohlo býti vztahováno jenom na jeho veliké zkušenosti), tedy mistr Šťástek hlasitě prohlašoval, aby se s tím radši nic nedělalo. K němu se připojili všichni uzenáři a řezníci, pojavší podezření, že by jinak cenám uzenin spadlo.

Ševci byli na váhách. Vláda měla u nich šití bot tak nešťastně rozděleno, že všichni mistři bez rozdílu šili aspoň někomu z místních orgánů vládních. Pak je těžko připravovati vládě obtíže. Pak je líp hlasovati pro mnohoženství aneb aspoň proti opatřením, kterých dlužno užiti, aby bylo potlačeno mnohoženství. Konečně se rozhodli ševci také, aby se s tím radši nic nedělalo.

Strážmistr Paděra byl u vytržení. Protestní deputace jakoby mu z hlavy vypadla. Ať okresní hejtman uvidí a na vlastní uši uslyší, jak o věci Klapzubově smýšlí lid. Ať pozná, že okresní strážmistr je ustavičně na stráži, ať se rozpomene, že už jej okresní strážmistr dávno upozorňoval a po mínění se ho ptal, ať se rozpomene, jak ho tenkráte odbyl. Kdyby ho byl tenkráte tak neodbyl, už by mu byl ohlásil, že se chystá deputace, a mohl se na deputaci pořádně připraviti.

Strážmistr škodolibě očekával příchod protestní deputace na okresní hejtmanství. Rozuměl všemu, co souviselo s náboženským převratem Klapzubovým, jedině nerozuměl chování Klapzubovy manželky.

Ač se všech sousedek z Klapzubova okolí vyptával, zdali se u Klapzubů dosud nic nestalo, zdali nebylo z jejich domu slyšeti podezřelý šramot, jako když někdo hrnci a jiným nádobím po člověku hází, sousedky nevěděly o ničem. Býval tam sice občas nějaký šramot, ale jenom obvyklý a průměrný, jaký tam býval od jakživa. Nebyl to šramot, že by bylo lze říci: vrchní oficiál Klapzuba zřizuje si harém! Patrně se Klapzuba doma se svým náboženským přesvědčením tajil. Patrně doma vyznával na oko starou víru křesťansko-katolickou, aby ušel domácím rozmíškám.

Paděra se však mýlil. Okresní hejtman dověděl se i bez Paděry, bez okresního strážmistra, že se na úřad chystá protestní deputace pobouřených živnostníků s krejčím Bezdíčkem v čele.

A tu nastal v Klapzubově věci netušený obrat. Krejčí Bezdíček obeslán byl náhle zástupcem vlády a trůnu do jeho nejtělesnějších komnat. Nikoli na hejtmanství, s obsílkou, aby se určitě dostavil a když se nedostaví, že ho přivede Paděra s bodákem, nýbrž do samotného bytu chéfa vlády.

Bezdíček bojoval v nitru krátký, ale obsažný boj, z něhož vyšel čistý rozum vítězem.

Ač nebylo lze popírati, že Bezdíček je především krejčí a teprve v druhé řadě horlivý činovník národní, a že krejčí smí bez ostychu ušiti kalhoty, vestu i kabát i politickému nepříteli, když mu zaplatí, přece jen bylo choulostivo, se zřetelem na politickou minulost a bujaré smýšlení, nerozvážně navázati styky s vládou.

Proto šel Bezdíček za podzimního mlhavého večera, obešel ostražitě několikráte dům, v němž bydlil zástupce vlády, jako zajíc vychládající pelech, a když se daleko široko nic podezřelého nehýbalo, teprve proklouzl do domovních dveří. Nežli se dotkl třesoucí rukou zábradlí na schodech, utřel si nos, odkašlal a odplivl. Pak si utřel šátkem poprášené boty, jež mu učedník na cestu bedlivě vyleštil. Šlo našinci o to, aby vláda viděla, že i Čech má čistotně vyleštěné a lesklé boty, když chce, že jeho odpor jest pouze zásadní.

Zazvonil u dveří a když uslyšel zvuk zvonku a zaskřípění klíče v zámku, než se dveře otevřely, rázem ho opustilo radikální smýšlení. Kuchařka Fany v naškrobené bílé zástěře ho uvítala se šelmovským úsměvem.

Otevřela před ním dveře do pokoje, ale pak sama první před ním dovnitř proklouzla.

„Jemnostpane," volala, „je tu krejčí!" Bezdíčkovi stydlo srdce. Přeslechl, že ho kuchařka ohlásila jenom jako krejčího, jeho, jenž vždy přísně dbal, aby byl oslovován „panem Bezdíčkem."

„Ať počká!" odpovídal milostpán z vedlejšího pokoje.

Bezdíček na okamžik osamotněl. Fany, když odcházela, mrskla po něm mnohoslibným pohledem.

Okresní hejtman konečně přišel.

„Slyšel jsem, že jsou znamenitý krejčí," vpadl hned do živého, „ušijou mně tedy parádní uniformu!"

Bezdíček úžasem zkoprněl. Parádní uniformu panu okresnímu hejtmanovi! On má šíti parádní uniformu panu hejtmanovi! Panu hejtmanovi, jenž si dával obyčejné šaty šíti v Praze a neobyčejné šaty ve Vídni, jehož nohavice byly krejčovskou hluboce promyšlenou básní! Jenž by jiné uniformy, než z Vídně, jaktěživ neoblékl!

Bezdíčkovi se zatočila hlava. Něco mu v hloubi duše povídalo, že se okresní hejtman rozhodl jenom proto, aby mu ušil parádní uniformu, poněvadž vláda zamýšlí jmenovati Bezdíčka c. a k. komorním a dvorním dodavatelem.

Otevřel ústa a řeč se mu v nich zadrhla.

„Pojedou do Josefova a prohlédnou si uniformy oficírů, aby věděli, co a jak se teď nosí!" pokračoval okresní hejtman nevyčkávaje, až Bezdíček odpoví. „Doufám, že ve své důvěře nebudu jimi sklamán!"

Bezdíček procitl.

„Poníženě prosím, pane okresní hejtman," vykoktal ustrašeně, „jen se na mě spolehnou. A do toho Josefova teda pojedu, když ráčili poroučet."

„Tak mě změřejí!" poručil okresní hejtman. Nebyl to sen, byla to skutečnost. Pan okresní hejtman tenkráte neráčil žertovati. Ještě dnes v noci rozletí se městem zpráva, že Bezdíček, pan mistr Bezdíček, šije panu okresnímu hejtmanovi novou uniformu, poněvadž ve Vídni panu okresnímu hejtmanovi parádní uniformu neumějí pořádně ušíti.

Dlouho trvalo, než vylovil chvějícíma rukama z kapsy míru. Měl ji u sebe, bez ní nikdy nevycházel, ani když kandidoval do říšské rady; za jiných méně rozčilujících okolností věděl také, kde ji má, kde ji určitě najde. Pak chvíli lovil v kapsách zápisník.

Kdyby byl tušil, oč půjde, byl by přinesl z brusu nový zápisník, aby se jméno pana okresního hejtmana neoctlo ve společnosti nestejnorodé.

Navlhčil tužku v otevřených ústech, aspoň čistou stránku panu okresnímu hejtmanovi vyhradil a napsal třesoucí rukou:

„Vysoce urozený a blahorodý pán a pan, pan okresní hejtman poroučí parádní uniformu."

V tom se vzpamatoval. Uvědomil si, že když byl poctěn tak vznešenou důvěrou, že se nesmí dáti zahanbiti. Že pana okresního hejtmana poměří tak, že bude koukati. Aby viděl, že Bezdíček umí a dokáže víc, než všichni krejčové ve Vídni dohromady.

To už nebyl radikál krejčí Bezdíček, předseda protestní deputace, byl to obyčejný mistr krejčovský Bezdíček, jenž kdysi místním veteránům ušil uniformy tak přepjatě moderní, že se dva členové sboru do úzkých nohavic vůbec nedostali a pro zlost vyrukovali v obyčejných kalhotách civilních.

Měřil okresního hejtmana tak podrobně a přesně, že na měřeném vyvstával pot úzkosti a nejistoty.

Také řeč se mu uvolnila v ústech. Hovořil, jakoby kandidoval. Zmínil se, že by do Josefova ani jezdit nemusil, že ví, co a jak se teď nosí, že právě stejnokroje jsou jeho specialita. Aby pan okresní hejtman ráčil býti úplně bez obav, že se přičiní, aby jeho dílo překonalo i vídeňský výrobek.

Bezdíček zářil, když odcházel od okresního hejtmana.

„To je člověk, to je pán!" liboval si v duchu. „Takových pánů aby pohledal. A dojista si bezdůvodně u mne stejnokroj neobjednává, dojista má něco za lubem. Třeba dokonce dostal pokyn s hůry!"

Bezdíčkovo nitro zalilo se vášnivou radostí. Už viděl v duchu změněný nápis nad svým závodem, už tam nebude „mužský krejčí", bude tam záhy „c. a k. komorní a dvorní dodavatel".

Ano, bude to tam, proč by to tam nebylo, tím si přece člověk v oposičním cítění nezadá, tento titul jest jenom zaslouženým uznáním živnostenských snah. Ovšem všichni kolegové budou nyní zuřiti, ač by mohli věděti, že pan okresní hejtman ušití stejnokroje nikomu jinému nemůže svěřiti než Bezdíčkovi. Ostatně on se s tím nikde veřejně chlubiti nebude, teprve až pan okresní hejtman o božím těle poprvé v uniformě od Bezdíčka vyrukuje, tu se teprve Bezdíček vytasí, kdo uniformu šil. O božím těle bude nad jeho krámem nový nápis: „C. a k. komorní a dvorní dodavatel". A také už se nebude Bezdíčkovi říkati prostě „pane Bezdíčku", nýbrž „pane dvorní liferante".

Bezdíček se se svým tajemstvím nesvěřil nikomu veřejně, jenom potají, na čestné slovo a na tichou přísahu doma a nejvěrnějším přívržencům. Přes tuto přísahu a její svatost pověst o chystané deputaci na okresní hejtmanství znenáhla umlkala a městem počala se trousiti nezaručená a tajemná pověst, že vláda se svým věčným nadržováním Vídni obrací, že učinila v poslední době zakázku u místního váženého živnostníka a že se chystají patrně ještě další překvapení.

Zdálo se, že příhoda s deputací žádající vysvětlení o Klapzubově mnohoženství nadobro usnula. Také proto, poněvadž Widrmon dceru Klapzubovi za manželku nepřivážel, a poněvadž se Klapzuba v místě po druhé manželce neohlížel.

Vůbec Klapzuba ve vykonávání nového náboženství značně polevoval. Za

teplých dnů, kdy byl v klenuté spisovně vedle listovny příjemný chládek, odnesl Klapzuba modlitební koberec do spisovny, podložil hlavu fasciklem starých spisů a místo modlitby na modlitebním koberci odbýval odpolední spánek. V listovně zanechal na skříni upevněný a všem vstupujícím viditelný nápis: „Jsem na inšpekci.“ Byla tím míněna inspekce soudní kanceláře. Turecká čepice konala za této siesty neocenitelné služby. Sešoupl ji až na nos, aby mu zakrývala oči, jež se pod ní hravě sklížily ve spánek.

K ženskému pohlaví choval se Klapzuba stejně zatvrzele a odpudivě jako dříve. Proto bylo ve městě usuzováno, že se Klapzuba po druhé neožení, že ve příčině pojímání druhých a dalších manželek zůstane starým mládencem.

Dohazovači nevěst přestali si u něho podávati dvéře. Totiž dveře u listovny, do bytu odvážil se mu jediný, dohazovač Padevět, a jeho nabídku odmítla osobně Klapzubova dosavadní manželka. Celá ulice byla tenkráte vzhůru, a poněvadž se všechny vdané ženy z ulice přidaly na stranu Klapzubovy choti, musil se Padevět spasiti šíleným útěkem, aby unikl lynčování.

(Pokračování.)

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Fojtík nevěděl nic. Zdálo se mu, že běží o někoho docela cizího, někoho jiného že povezou v kočáře.

„Honem!“ bručel mrzutý komorník. Ženské chytily Fojtíka, prohlížely ho.

„Takhle přece — v těchto šatech na zámek? ne to nejde!“ Paní učitelová sehnala nějaký kabát po svém muži — ale kdež pak by ho Fojtík oblekl! ani do rukávu se nedostal.

„Honem!“ bručel komorník. „Nechte toho! Jemnostpaní povídala: ať přijede, jak je! Vždyť oni to páni vědí, jak vypadá takový pomocník!“ ušklíbl se pohrdavě.

„Jemnostpaní?“ žasly ženské. „Jak jemnostpaní už ví, že je tu nový pomocník?“

„Co je vám po tom? Pojďte!“ rozkázal Fojtíkovi.

Fojtík šel jako ve snách — co se to zase bude s ním dít? Před školou stál kočár staromodní, široký, koně, grošovatí bělouši, netrpělivě dupali.

„Sedněte si!“ nedbale pobídl panský posel.

„Kam?“ zeptal se Fojtík plaše.

„No, sem —!“ pan Johan okázal pohrdlivým gestem do kočáru a sám vyskočil na kozlík ke kočímu. Bázlivě usedl Fojtík na měkké sedadlo, skrčil se a studem se začervenal. Nikdy ještě nejel v kočáře za celý svůj věk. Koně zaklusali, — jeli vesnicí, přes celou vesnici k zámku. Děti vybíhaly z chalup, psi štěkali, a Fojtík byl stále menší a menší. Nevěděl kam nohy dát, co s rukama počít. Pomyšlením, co v zámku? až mu pot vyrážel na čele. Vjeli do zámeckého dvora, zastavili se u velikých dubových dveří. Fojtík byl už docela maličký, v koutku na sedadle se krčil. Pan komorník seskočil. „Vylezte!“ řekl. Fojtík poslušně vylezl.

„Pojďte se mnou!“ Fojtík šel poslušně. Prošli bílou síní, po schodech, nějakým pokojem — ještě jiným — Fojtík se nedíval. Viděl jen koberce — nádherné koberce na zemi před sebou a při každém kroku vzpomněl na své boty, — spravované, s podkůvkami. Horko mu bylo. Držel klobouk oběma rukama a tiskl jej na prsa.

„Počkejte!“ konečně velel komorník trochu tlumeně. Zaklepal na dvéře — otevřely se. „Pomocník ze školy je tady, milostivý pane!“ ohlašoval. Fojtík plaše se podíval. Na prahu stál pán, prošedivělý, s garibaldiovským vousem, v dlouhém kabátě v pasu po modě súženém, v bílých nohavicích těsně k lýtkám přiléhajících a dole pod chodidly poutky přitažených. Byl bledý, s jemnou pletí, s modrýma jasnýma očima.

„Vítám vás!“ řekl česky, ale s přízvukem cizím „vítám vás — pojďte!“ a Fojtíkovi podával ruku, bílou hubenou ruku, hebkou, s tenkými prsty, s nehty krásně hladkými. Mladík se úplně pomátl. „Co? nepodáte mi ruky?“ smál se pán. Nebohý pomocník upustil klobouk, aby neurazil, sotva se dotkl pánových prstů. „Dobře — nuže, jen dále!“ pán ustoupil, aby host mohl vejít. „A sedněte si, pohovoříme —“ Fojtík byl v nějakém nádherném pokoji, velkými okny svítilo slunce, všechno se lesklo, až oči přecházely. Nové třpytivé fisharmonium stálo u okna, na stole plno knih a not a housle, Krásné, jistě drahé housle. Na ty se Fojtík v rozpacích zadíval.

„Sedněte si, pane učiteli!“ Host konečně ostýchavě usedl na židli u samých dveří.

„Kouříte?“ ptal se pán podávaje krabičku s doutníky. Fojtík jen hlavou zavrtěl odmítavě. Chvilku bylo ticho, — hrozné ticho pro Fojtíka — klopil oči, mrazilo jej. Cítil, že pán si jej bedlivě prohlíží od hlavy až k patám, od rozčechraných vlasů až k podkůvkám, které tu nemilosrdně šlapou drahé koberce.

„Líbíte se mi!“ zaslechl. Znělo to upřímně, — trochu s veselým shovívavým úsměvem. „Jste prý muzikus? Páter Kornel mi dopsal —“ Fojtík z hloubi srdce oddechl: ach, tedy páter Kornel! dobrodinec! hle, jak se i v dáli oň stará!

„Zahrajete nám?“

Horlivě přisvědčil, začervenal se až — proč by nezahrál? jak rád! Jen když nic jiného nechtějí. Tíseň s něho spadla a na pokyn dychtivě chopil se drahých houslí.

Pán rozevřel noty — jen tak, na zdař bůh okázal prstem.

„Třeba toto!“ a přimhouřiv oči labužnicky pokuřuje vonný doutník chystal se naslouchat mladému umělci. Fojtík se znepokojil. — Pravda, uměl hráti z not — i na kruchtě v kostele přišla časem nová píseň a on ji zahrál, jakoby nic — ale tohleto tady bylo jaksi těžké, nezvyklé. Hrál pomalu, cítil sám, že nehraje, jak by měl, zapotil se a ruce se mu třásly. Pán pohleděl naň z podobočí a zamračil se. Potřásl hlavou.

„Nejde vám to jaksi, pane učiteli. Snad těžké místo? vyberte něco jiného.“

Fojtík převracel kvapně listy, — vzal nový sešit — pořád nenacházel, oč by se mohl pokusit a rděl se tím více, že pozoroval, jak pán s úsměvem pozoruje jeho nesnáze.

„Ale něco přece umíte,“ pravil shovívavě, „jinak by vás páter rektor tolik nechválil. Zahrajte, co chcete, třeba z paměti.“

Vděčně naň Fojtík pohledl, rozpaky zmizely. Zvedl housle a hrál. Nevěděl sám co hraje. — nějaký lehounký nápěv, — písničku — druhou, třetí, melodie splývala v jinou. — Nemyslil už na to, co hraje, housle samy hrály a zpívaly. Hle, jaké jsou to housle! Divil se, co se to v nich ozývá? Vzácné housle, ty stály asi více nežli dvacet zlatých stříbra! Zapomněl, kde je, zapomněl, že jej poslouchá zámecký pán. A hrál by pořád do nekonečna, neboť bylo v těch houlích plno nových a nových tonů, nových melodií. Jenom smyčcem po strunách lehounko jezdil, a písnička zněla, jako když na jaře skřivánek zpívá. Divno, že takové housle dovedou lidé udělat.

Najednou pocítil ruku na rameni. Probudil se. Pán už neseděl, nekouřil, stál před ním, s nějakým úžasem se díval.

„Co jste to hrál? je to vaše komposice?“ ptal se.

Fojtík překvapen otázkou, zavrtěl hlavou. „Ne ,milostpane!“

„A kde jste to slyšel? odkud to znáte?“

Tím docela byl mladý hudebník zmaten — ovšem neslyšel to nikdy, housle samy hrály. „Já jen tak — milostpane — jen tak —.“ V rozpacích se zamlčel a velmi se znepokojil, když pán v záchvatu nadšení najednou mu stiskl ruku a zvolal:

„Vždyť vy jste vzácný talent! vy jste umělec! a vy o tom nevíte!“

Bůh svědek — nevěděl o tom. Jaký pak umělec? — to housle, ony krásné housle. —

Patrně milostpán se mate, s těmito houslemi každý musí být umělcem!

„Počkejte laskavě okamžik, hned se vrátím!“ řekl pán.

Fojtík byl sám — v rozpacích hrábl si rukou do vlasů, přešlapoval. Kdo ví, co zase budou od něho chtít — umělce z něho udělají, či co. — Proč byl pán tak užaslý? Zdálo se Fojtíkovi, kdyby teď chtěli, aby vzal housle a zahrál, nic nedovede, ani nejznámější písničku. Vzdychl, podíval se po sobě, po ošumělém kabátě, nohavicích krátkých — a pak po pokoji. Jak sem přišel? takhle — hanba mu tady stát v té nádheře, chuďasovi. Pohovky safiánové, květovaný divan, na stěnách obrazy ve zlatých rámech. Nějaké bitvy — ano, Napoleon u pyramid.

A nad divanem veliké malované dvě podobizny. Pán a paní. Pán jakoby nebyl před chvilkou odešel, jakoby se z kulatého rámu díval živý. Ale paní — Fojtík zadíval se na obraz. Kráska s nádherným vlasem, s hnědýma aksamítovýma očima, se rty purpurovými, s bílým obnaženým hrdlem. —

Díval se dlouho. Známou se mu zdála. — Tyhle oči — kde je viděl?

Dvéře protější se otevřely — slyšel pánův hlas: „Pojďte, podivíte se!“ volal německy.

Vešlo děvčátko slaboučké v bílých šatečkách. Mělo vlásky jako len, v prsténcích splývaly kolem hubeného krčku. Pod krátkými sukýnkami nožky jako hůlky v pruhovaných hedbávných punčoškách, v nízkých střevících zlatem vyšívaných. Oči děvčátka byly bledě modré a smutné, výraz obličeje mdlý a omrzelý. Ručky visely unaveně. Beze všeho zájmu podívalo se děvče na pomocníka, on sotva v letu zavadil pohledem o malou ubohou postavičku, neboť hned za ní vešla mladá paní, krásná, krásnější než na obraze.

Hrdě vztyčená, v modrém županu bílými krajkami lemovaném, oči měla sklopené, tváře zasypané pudrem. Zuby zaťala

do spodního rtu. Na zlatém řetízku kolem krku visel jí lorňet s perleťovým držadlem.

Fojtík se zachvěl, prsty u rukou se mu nervosně roztřásly, srdce zabušilo. Zdálo se mu — ne, nezdálo! jistě ji někde už viděl! živou!

„Tu je nový pan učitel ze školy a hudebník, houslista, umělec, pravdu mi napsal páter Kornel. Bůh ví, že umělec. Až uslyšíte — Sofi! Nikdo by neřekl, — nehledal by —" Zavrtěl hlavou a s utajeným úsměvem pohlédl na ubohého pomocníka, který se červenal. „Pane učiteli, představuji vám svou paní —!" Sotva zadržel hlasitý smích, vida, jak neobratně mladík se poklonil a klopýtnuv o koberec uctivě políbil ruku vzácné paní. Jenom ostýchavě rty se dotkl — jakoby hedbáví líbal a vdechl vůni fialek. Na prstech paní svítily zlaté kroužky a drahokamy.

„Zde dcera má, Fanuška," pokračoval hostitel rozveselen, „ne, té nelíbejte ruku, vždyť je to ještě dítě. Chtěl jsem, abyste ji v hudbě cvičil, ale — nevím. Jste rozený umělec, ale vaše umění nedá se patrně jinému vštípiti. Škoda, měl byste ve Fanušce nadšenou žačku, je hudbě oddaná celou duší, viď, drahoušku malý!" Pohladil dceru po vlasech.

Fojtík se vztyčil, podíval se na děvče. Mdlé oči Fanuščiny oživly, zvědavě hleděly na hosta.

„Řekni panu učiteli, papá, aby zahrál!" pravila sepnouc ručky.

„Zahrejte, Fanuška prosí!" Ovšem pánovo slovo bylo rozkazem. Fojtík poslušně vzal housle — ale cítil únavu, zmalátnělost a zmatek. Fanuška opřela se hubenými lokty o stůl a čekala.

„Hrejte cokoliv," pobízel pán. „Vím, pro vás noty nejsou, vy si hudbu tvoříte sám. Vzácný dar od Boha."

Fojtík vší silou snažil se opanovat zmatek a ostýchavost. Něco mu šeptalo: Nedívej se! však neodolal — podíval se po krásné paní. Seděla naproti němu v křesle opřena v zadu hlavou na vyšívanou podušku a lorňět s perleťovým držadlem přiložila k očím. Viděl ty oči, jak zasvítily pod sklem. Smyčec Fojtíkův už na strunách položený se zatřepetal — struny vydaly úzkostlivý zvuk. Tyto oči — dnes v noci je viděl — Ale ne! jak možno —? ne!

„Beze všeho ostychu zahrajte!" slyšel, jak vlídně pobízí jej pán, „myslete, že hrajete jenom pro sebe, nechte nás posluchače, hrejte jako byste byl sám."

Hrál — tesklivé tony zpočátku vyluzoval smyčec — úzkostné tikání poplašeného ptáka — ale měnilo se to v modlitbu, ve smutnou píseň člověka nešťastného.

„Krásné!" zaslechl, když ruka mu klesla. „Smutné, ale krásné. Jak podivuhodně hrajete, pane učiteli!" Fanuška všecka oživená hleděla k němu. Docela se změnila, vyrostla jaksi, tvářičky zčervenaly, zkrásněla. Jakoby už nebyla dítětem.

Pán potřásal však hlavou neuspokojen. „Ne, nebylo to tak jako dříve —!" a vzdychl.

„Škoda! Vzácný talent, veliký talent, ale nevyškolený. Stálo by za práci, vycvičit jej — nemyslíte Sofi, drahoušku?"

Fojtík plaše pohlédl k paní. Lorňět pustila do klína, lehounko naklonila se ku předu jak naslouchala dychtivě. Oči jejich se potkaly — na okamžik. Obrátila se k choti svému, lhostejně cosi mu německy pravila. Vstala — hrdě vztyčena odcházela, nedbale bílou rukou nadzvedajíc vlečku županu.

Není to ona! není to Žofka z Janovic! myslil si Fojtík a oddechl si, když odešla z pokoje. Ani se neohlédla, ani slůvka k němu nepromluvila, mrazivě pyšná! Pánu bohu dík, neboť kdyby naň byla promluvila, jistě hloupost nějakou by provedl.

Fanuška se rozveselila, vzala své housličky, prosila tleskajíc ručkama: „Zahrajeme spolu pane učiteli! hrejte a já vás budu doprovázet, uvidíte, dovedu to. Z tváří a očí vám dovedu vyčíst, co hrajete!" s dětinským zápalem tvrdila.

„Ne, dceruško, ne!" odřekl otec, „pan učitel je unaven — zajisté. Půjdeme k večeři — hle, stmívá se už." Sám vedl hosta, ubohého pomocníka učitelského, do jídelny, jejíž veliká okna otevřena byla do zahrady plné starých stromů, plné stínů a stuchlé vůně vadnoucích květů. Nad stolem hořely svíčky v lustru zdobeném skleněnými krystaly, teplý dech večera povíval plameny. Bylo prostřeno pro tři osoby, paní Sofie nepřišla, neomluvila se.

Fojtík musel usednout po boku hostiteli, naproti Fanušce. A starý lokaj přinášel jídla, pán pobízel, dojista host by v plaché rozpačitosti raději nejedl. Nevěděl, jak vidličku do ruky vzít, kam ruce položit, rděl se a sousta mu vázla v hrdle. Myslil na svůj ošumělý kabát, příliš krátké rukávy se mu vysoukaly až nad kotníky, až bylo pod nimi vidět režné plátno košile. Starost dělaly mu dlouhé nohy, kam je dát, aby pod stolem nenarazil? — skrčil je konečně s námahou pod sedadlo. Úzko mu bylo, ačkoliv nikdy nejedl taková jídla jako dnes. Vína mu nalili, třpytilo se jako granáty. Musel pít s pánem i s Fanuškou si přiťuknout. Trochu okřál, když pozoroval, že nikdo si nevšímá ošumělých rukávů, ani režné košile. Pán hovořil k němu vlídně a vesele, Fanuška zvedla každou chvíli pomněnkové oči — nepostřehl ani stín úsměšku, provedl-li něco neobrat-

ného, upustil-li vidličku, nebo víno rozlil. S počátku z ostýchavosti asi dobře nechápal, o čem vypráví hostitel. Konečně počal rozumět, naslouchal. O hudbě, o virtuosích, o slavných skladatelích, o Fanušce, jak miluje hudbu. Byla v Praze v klášterní škole, teď tu tráví prázdniny a nevrátí se už do kláštera, — je slabého zdraví, pokašlává, venkov snad jí prospěje. Jindy na zimu panstvo jezdívalo do Prahy, ale letos — pán upil dlouhým douškem granátového vína — zůstanou zde. I na venkově má zima své půvaby. Fanuška už se těší na sanici. Budou dělat dlouhé výlety, do Klatov, do Nepomuku, až do Plzně třeba.

„Přivezl jsem z Prahy přede dvěma měsíci učitele, výborného muzikanta — ale —" zase upil hostitel vína a mávl rukou — „neosvědčil se, před týdnem byl propuštěn. Když jsem dostal list pátera Kornela, zdálo se mi, že vy byste mohl být učitelem naší Fanušce —" pán se usmíval — „ale nevím, půjde-li to. Neboť ona umí mnoho, co vy neznáte, a tomu, co vy umíte, naučit ji nemůžete. Přece jsem rád, že jste tady, také já jsem muzikant — zítra si zahrajeme společně, těším se už! Bývá přece časem tady na samotě nudno a smutno." Hostitel se odmlčel — za chvilku poklepal prsty na stole. „A teď vypravujte vy!" řekl vesele. „O sobě!"

Znepokojen rozhlédl se host. Fanuška dívala se naň, jakoby prosila: „Vypravujte!"

Tedy vypravoval neuměle o životě chudého studenta. Byl brzy hotov. Koho by mohlo zajímat něco takového — takový všední, smutný život! Ale zajímalo! Fanuška očí s něho nespustila a pán mlčky naslouchal poklepávaje prsty.

„Škoda!" poznamenal, „kolik talentů takhle v bídě utone!"

(Pokračování.)

LITERATURA.

Antonín Macek: „M é m u d í t ě t i". Verše. Vydáno v Praze 1909 nákladem Fondu Julia Zeyera při České Akademii císaře Františka Josefa. Stran 130, cena neudána.

Trošku černě, trošku škarohlídsky a jednostranně pohlíží pan Antonín Macek na životní poslání svého plavého synka. Snad ona přílišná a vroucná otecká láska, která také někdy zavádívá a zkřivuje pohledy, působí tu již poněkud — abych tak řekl — preventivně: zaskakuje osud a předhání jej, jen ze samých obav, aby pro případ potřeby nezůstal synáček pro život nepřipraven. A pak: ta vřelá láska má brejle ku podivu černé; prohlédá o t e c k ý m a očima promítajíc život dnešního proletáře v dobu o čtvrt století do budoucna posunutou, bez ohledu na to, zda se nepozmění společenský názor, a zda to, v čem dnešek vidí pokrok, nebude zpátečnictvím anebo alespoň stanoviskem konservatismu. Ale o to by tu ani nešlo v první řadě; básník dneška má právo na dnešním podkladě filosofovati, třebas by se jeho poslání f i k t i v n ě odnášelo do předu, — stejně jako má právo dumati o minulosti opíraje se o zákony dneška (Sv. Čech). V případě páně Mackově jde mimo to ještě o pouhý originální nápad formální: v řadě ohnivých, místy citově velmi vzrušených apostrof na dítě ostré kritice podrobiti současnost, její mravní i sociální vztahy, její nedostatky a morální krutou zodpovědnost.

Po této stránce je kritika básníkova plna vervy, rozhořčení, tíživé důslednosti. Ale není zorný úhel kritikův přespříliš uzounký, nedopadají jeho rány bičem přílišně jednostranně a nevyvolávají už tím jistého protestu spravedlivých? Co vidí p. Macek v dnešní společnosti? Jen nemrav, jen touhu po zotročování, jen nedostatek sebevědomí a přemíru panovačnosti. To, co Svatopluk Čech bičoval v jistém určitém stavu, a to ještě s patřičným vymezením, vidí Antonín Macek jako společenský symptom, který korrumpoval celkový názor dneška. A za to vidí málo co víc; proto také ty krásné plamenné verše, ty vroucné výzvy k synáčkovi, ta srdečná napomínání a ty citově zakládané modlitby mají jedinou devisou volnost, neodvislost svědomí, opodstatnění odboje a vzdor. Jsou volně spřádanými a vracejícími se obměnami základní myšlenky, tu formálně upomínajícími na Čecha, tu na Walt Whitmana, tu na Machara. Myšlenkové šíře ani bohaté rozmanitosti nemají, ale překypují citem, vášní a planoucí vervou. Jsou sympatické dnešnímu pokrokovému člověku, jsou svědectvím mládí a živého kypění sil. V tomto rámci jsou některá přímo nádherně komponovaná čísla, plná originálního koloritu (čtvrté z Dekalogu, některé passy z úvodního cyklu, Rudé květy, Vdovin haléř a j.), stejně jako několik výrazných prosaických passů z „Legend", které dosahují výmluvnosti a působivého kouzla A. Franceova. A tak celá kniha, ač (dle mého subjektivního mínění) názorem jednostranná a myšlenkově

dosti úzká, je projevem čisté a jasné duše, vroucího a citlivého člověka, a tudíž zjevem, jehož si nutno velmi vážiti dnes, kdy v mladší poesii se zřídka kdy objevuje vroucnost, myšlenka nebo jasně uvědomělý jakýkoli ethický cíl. *Fr. Sekanina.*

Vladimír Galaktionovič Korolenko: Sibiřské povídky. Svazek 1. Přeložil A. G. Stín. Ruské knihovny LII. Nákladem J. Otty v Praze 1909.

Ta nepopíratelná zásluha zůstane nakladatelství Ottovu, že počalo k nám „Ruskou knihovnou“ soustavně uváděti ruskou literaturu, jež, ze všech umění ruských nejvíce jsouc ušetřena cizích vlivů, je z nejsvéráznějších literatur evropských. Kdežto ruská hudba v mnohých svých představitelích dlouho podléhala vlivu západnímu, kdežto teprve slavní peredvižníci s Řepinem v čele (vystavovali v Praze r. 1900) stvořili výlučné, typické ruské malířství — literatura již ve svých počátcích vycházela ze sebe, našedši zejména v široce založené, filosofické duši lidu bohatý materiál pro svou elementární tvořivou sílu.

Po Tolstém, Turgeněvu, Dostojevském, Gogolu, Saltykovu, Pisemském, Puškinu, Gončarovu, Lěskovu, Grigoroviči a Potapenkovi přichází v „Ruské knihovně“ poprvé na řadu Vladimir Galaktionovič Korolenko s prvním svazkem svých „Sibiřských povídek“. Jako mladý muž dostal se Korolenko na listinu lidí „politicky nespolehlivých“ a bez všelikého vyšetřování a soudu, jak za tehdejších poměrů bylo obyčejem, poslán byl na Sibiř. Tam poznal nové kraje s věčně zamrzlými řekami a hlubokými lesy, kde lidé žijí téměř osaměle na tisíce verst od sebe vzdáleni, kde panují mrazy až čtyřicetistupňové, že i svědomí zamrzá a vzduch houstne, že vítr jej stěží zdolává; tam poznal nové typy lidí jiných vášní, zvláštního duševního obzoru a zajímavého nazírání. A ty kraje, ten lid líčí V. G. Korolenko ve svých „Sibiřských povídkách“ širokými tahy, plasticky a sytými barvami. Nedosahuje sice geniálního rozmachu, invence, hloubky a mistrného stylu Tolstého, Dostojevského nebo Turgeněva, sibiřský kraj a lid našel však v Korolenkovi malíře, rozumějícího jeho duši a podávajícího ji ve svých povídkách s uměleckou pravdivostí a výstižností.

Překlad není mnohde dosti plynný a přiléhavý. *Tristan.*

Dr. V. Šrobar sepsal pod názvem „Ľudova zdravověda“ knihu, pojednávající nejen o zdravotnictví, ale také osvětlující sociální poměry lidu na Slovensku. „Slovensky Tyždenník“ doporučuje tuto knihu pro výborný obsah, ale lituje, že cena 3 K 60 h z příčiny neutěšených poměrů slovenského lidu bude snad vysoká pro široké vrstvy, kterým jest určena. Nakladatelem knihy je „Knihtlačiarsky účastinný spolek v Turč. sv. Martinu“, a jest i tím dosti zajímavá, že byla autorem celá sepsána v segedínské — věznici. *K. V. H.*

Jak slovinské listy oznámily, chystá „Slovinská Matice“ překlad románu „Jan Maria Plojhar“ od Julia Zeyera k tisku. Záhy vydá „Slovinská Matice“ v překladě také dvě díla K. V. Raisa: „Západ“ a „Kalibův zločin“. *K. V. H.*

* Ruská „Rěč“ oznámila, že se nyní otvírá v Petrohradě výstavka rukopisů A. V. Kolcova, aby byl ještě větší zájem vzbuzen pro velkého pěvce ruského lidu. Ředitelem výstavky jest Laščenko. *K. V. H.*

* „Literaturnyj fond“ v Petrohradě, založený na podporu literátů (podobný našemu „Svatoboru“) oslavuje padesátou ročnici svého trvání 15. listop. (28. t. m.). Myšlenku k založení toho podpůrného spolku pojal A. V. Družinin a měl na počátku k disposici 35 tisíc rublů. Mezi těmi, kteří fond zakládali a v něm působili, jsou také: N. A. Někrasov, A. K. Tolstoj, I. S. Turgeněv, A. N. Ostrovský, M. G. Saltykov-Ščedrin a j. Přičiněním tohoto podpůrného spolku byl vyprostěn z nevolnictví T. G. Ševčenko, proslulý básník ukrajinský. *K. V. H.*

DIVADLO.

* Jiráskova pohádka Pan Johanes, hráti se bude poprvé v prosinci na Městském divadle plzeňském.

* Referát o Esmanově „Rozmilé rodině“ jsme nuceni odložiti do čísla příštího.

Dne 20. listopadu 1909 hrála se na Městském divadle Král. Vinohradů poprvé stará Nestroyova fraška „Zlý duch Lumpacivagabundus, aneb Ludrácký trojlístek“ v překladu J. N. Štěpánka a textové úpravě K. Hašlera. *Tristan.*

* V neděli 21. t. m. otevřena byla slavnostním způsobem nová budova Městského divadla v Ml. Boleslavi. Plány vnitřku pocházejí od známé odborné firmy Helmer a Felner — ovšem výzdoba je od českých umělců. Hlediště může pojmouti 800—1000 osob. Prvním představením v novém stánku Thaliině — jemuž přejeme hojného zdaru — byla Jiráskova „Lucerna“.

Jak „Kur. Warsz." a jiné polské listy oznámily, zvolil správce varšavských divadel p. Jozef Kotarbinski mezi jinými novinkami pro tuto saisonu k provedení dramatickou báseň „Radúz a Mahulena" od Julia Zeyera v překladě Nawrockého. Sehraje se ve „Velkém divadle" varšavském.

* K chystanému Schillerovu večeru Národního divadla vypisujeme stručný výňatek zajímavého článku „Literárního Echa" (listopad), v němž řada význačných německých herců vypravuje, v jakém hereckém a výkonném poměru stojí k postavám Schillerovým, zač velkému básníkovi děkují a které zvláštní a pamětihodné úlohy řešili či řeší jakožto představitelé Schillerových hrdinů. Tak píše Josef Kainz: „Schillerova dramata pokládám za abecedu pro každého mladého a vážného herce; a absolvoval-li vysokou školu Shakespearovu, Goethovu, Kleistovu a Ibsenovu, může a má mu tu býti splaceno vysokým uměním vše, co získal ze Schillera. Do této věčné studnice mládí nebude nikdy choditi nadarmo vážit občerstvení. Běda hercům příštím, kteří tohoto genia zneuznají!" — Bernhard Baumeister píše: „Když jsem se před šedesáti a něco málo lety uchopil jako mladý jinoch herecké hole, byl Schiller mým jediným básníkem. Oh, co jsem se tenkráte toho nešťastného básníka namučil! Ale naň jsem se také pevně upoutal, v něm jsem vyrůstal, on jediný byl mým dramatickým učitelem, on mne vychoval k obstojnému německému herci. Ještě dnes, kdy jsem stařičkým dědouškem, zvedají a ozývají se ve mně nadšeně jeho nádherné skladby, každé slovo zvučící kov. A je pro mne ještě dnes opravdu čestným večerem, mohu-li v kruhu svých mladších kollegů, já, stařec 82letý, zahrát si, tak jak to dovedu, v Schillerově některém dramatu... Ano, náš Schiller pýcha německého národa! Je to přec jen svatá pravda: Nikdy nebudeme už míti nikoho jemu rovna!" —n—

TÝDEN.

Purkyně objevitelem daktyloskopie. Každý snad ví dnes, co je to daktyloskopie. Na bříšcích prstů máme seskupené četné mělké rýhy kožní. Seskupení těchto ryh jest tak význačné, že z otisku jeho dá se zjistit osobnost, jíž prst náležel. Studium daktyloskopické prokázalo mnoho služeb při zjišťování zločinců, kteří zanechali na místě zločinu na předmětech otisky prstů. J. Vučetich, Dalmatinec rodem, ředitel daktyloskopického ústavu v Buenos Ayres, zaslal bibliotekáři musejnímu prof. Zíbrtovi dopis, v němž se pídí po Purkyňově spisu: Comentatio de examina physiologico organi visus et systematis cutanei z r. 1823, a v němž praví, že Purkyně jest v tomto spise ve všem objevitelem daktyloskopie a třídil již r. 1823 rýhy kožní na prstech zrovna tak, jak to moderní daktyloskopie činí. V uvážení, že Vučetich patří k autoritám v oboru daktyloskopie, jest konstatování toto velice zajímavé. Zajímavé pro to, že někteří vědci u nás v poslední době počínají ohrnovati nad Purkyněm své nosy.

*

* **Věčný nevděčník.** „V nádvoří university berlínské odhalen byl těchto dnů pomník slavnému historiku německému Theodoru Mommsenovi."

Tato slova četl jsem před několika dny v kterémsi denním listu. Maně zalétl jsem ve vzpomínkách do dob, kdy žil jsem před několika léty v pevnostním městě Štrassburku s mizející pod německým tlakem společností francouzskou, a živě mi zatanul na mysli den, kdy předloženy mi byly v kavárně německé listy v černém orámování, hlásající smrt velkého učence a „velkého Němce" Theodora Mommsena. Zajímavější však, než bombastické nekrology německé, byly mnohé ze vzpomínek, věnovaných cizozemskými listy autoru „Dějin římských". Zejména zaujal mne tehdá elegantně, s noblessou a trochou ironie psaný článek pařížského „Matinu", na který se ještě dnes živě pamatuji.

„Věčný nevděčník" zněl jeho titul. —

Bylo to před rokem 1870, kdy Mommsen dlel v Paříži, studuje bohaté poklady archivů pařížských a vzácné rukopisy, které mu Francie ochotně dala k disposici. Sám Napoleon III. ze soukromé pokladny několikrát udělil učenci podporu, aby mohl skončiti své dílo.

Když však vypukla válka německo-francouzská, byl Mommsen mezi prvními, kteří Francii brutálně potupili. Ve známé adresse na pruského krále žádal rozstřílení Paříže; psal, že Francouzi upadají z posy v zoufalství a ujišťoval krále, že literární špínu Francie lze srovnati jen se špinavou vodou Seiny a salony, v nichž byl tak laskavě přijímán, jsou jen dostaveníčky polosvěta. —

Tehdá však kydal hanu na Francii kdekdo, že padesátiletý Mommsen zůstal téměř nepovšimnut. Vědecký svět francouzský však dobře o tom věděl a přerušil s ušlechtilým Němcem veškery styky.

Přešla léta a pozapomnělo se na potupnou nevděčnost Mommsenovu: na první pokus smíru francouzští učenci přijali nabízenou jim ruku. Paříž ho opět oslavovala. A když se Mommsen vrátil domů, napsal na konci jednoho svého díla opět potupná, tvrdá slova proti Francii.

A ještě šest neděl před smrtí zapřísahal v listu, adressovaném Angličanům, tyto jménem civilisace, aby se střežili všech styků s Francií. —

„Matin" končil svou vzpomínku těmito slovy: „Mommsen byl slavný učenec a, chcete-li, velký Němec, ale vždy ‚un salle Prussien'."

Špinavý Prus! *Tristan.*

*

Předčasný nekrolog Björnsonův z r. 1866. V posledních týdnech přinášejí listy celého světa zprávy o těžké nemoci Björnsonově, zprávy to hned beznadějné, hned optimistické. Ovšem že ve věku sedm a sedmdesáti let, jehož právě dne 8. prosince t. r. Björnson dosáhne, jest každá nemoc povážliva. Stařičký slavný básník, který ještě před krátkou dobou tak mužně a ohnivě se ujal před tváří celé Evropy ubohých, uhnětených našich bratří Slováků proti maďarským jejich utiskovatelům, dlí nyní, jak známo, v hotelu Wagram v Paříži. Kéž pomoc lékařů, jíž tam jel hledati, vyrve ušlechtilého, velikého kmeta ještě tentokráte náručí smrti [a zachová ho jeho národu a celému lidstvu. A je-li pravdivé říkadlo, že ten, o jehož smrti se roznesla nepravdivá zpráva, pak ještě dlouho bude žíti, snad ještě nedospěl Björnson ani tenkráte konce svých dnů; vždyť již před tři a čtyřicíti léty prohlásila ho fama za mrtvého.

V druhé polovici listopadu 1866 rozletla se po časopisech pověst, že Björnson zemřel a přinesly tehda i české listy nekrology mladého básníka norského. Také č. 17 „České Včely" z 19. listopadu t. r., přílohy to k č. 44 neillustrovaných „Květů", jež redigovali Neruda a Hálek, uveřejnilo anonymní takový článek o Björnsonovi. Pro zajímavost stati té, z níž viděti, jak se tehda u nás soudilo o Björnsonovi, otiskujeme ji zde u výňatku:

„† Björnstjerne Björnson, básník norský, jedna z nejzajímavějších individualit básnických doby naší, zemřel dle zpráv francouzských listů tyto dni podřezav sobě žíly, nemoha snésti bolestnou nemoc, jíž byl beznadějně sklíčen. Žádnému z jeho rodáků se nepodařilo, aby zvláštní půvab svých krajů severních vtělil slovem tak pravdivým a dojemným, jako Björnsonovi. V jeho dílech vane ten zvláštní severní duch, ta pošmournost nebe a nevlídnost počasí, ten divoký jek moře a děsivost strmých skal, ale když se ty mraky sluncem protrhnou, a když na tu divokost přírody zavlaje teplý dech letní, má živý kontrast půvab dvojnásobný, neodolatelný. Ten jasný, určitý ráz má ve všech svých povídkách i básních dramatických i výpravných. Björnson jest živým dokladem poetův, kteří individualnost svého národa i kraje snaží se vtěliti v plastiku uměleckou a přivedou svůj zvláštní ráz silou i pravdou k uznání všeobecnému. Jsou to zvláštní kraje, jimiž nás provádí, zvláštní lidé, s nimiž nás seznamuje. Ale při tom při všem rukou mistra dovede vyjmouti a k zajímavosti přiváděti to, co jest věčně lidské ve všech dobách a zemích. Björnson byl dosud v kvetoucím věku, teprva 34 léta stár . . ."

Nyní následuje krátký životopis Björnsonův, na jehož konci vypočteny hlavní jeho spisy, mezi nimiž uveden též bezejmenný počátek trilogie.*) Článek uzavřen slovy:

„Björnson líčen co muž vysoké, herkulické postavy, plavých vlasů, pohledu neobyčejné síly. Slov nemiloval; avšak byl-li pro předmět zanícen, strhl svým proudem řeči i lhostejného. Žel toho vznešeného života, že tak záhy zhasl. Věčná mu budiž paměť!"

Ale již následující 18. číslo „České Včely" z 13. prosince 1866 přináší tuto lakonickou noticku:

„Björnson není mrtev; oznamovaný časopisy samovrah byl Björsten, ‚švedský Béranger'." *L. Q.*

*

V jednom z posledních čísel německého listu „Neue Rundschau" vypravuje S. Saenger ve článku nadepsaném „Polemický nemrav", že Němci vedou polemiky neslušně a „pöbelhaft". Pan Saenger patrně mimo anglické polemiky (jež chválí jako obzvláště slušné) a německé, nečte žádných jiných. Kdyby chtěl své mínění o neslušných polemikách rozšířiti, musil by také čísti polemiky české, v nichž i při differencích čistě literárních hází se přezdívkami a nadávkami.

*

„Kantor" pes. R. 1585 přišel děkan v městě Kouřimi na radnici a s patrným hněvem žaloval, že řezníci v noci štvali po něm psy a na posměch jeho a kantorů jednomu psu přezděli jméno, kantorem ho nazývajíce. Tedy hnal se nočně pes kantor za panem děkanem. Pravda, dvojctihodný pán měl nočně bývati doma, ale řezníci kouřimští se proslavili jakožto přátelé školy a učitelstva.

*) Ježto ve výčtu děl B—ových na tomto místě před tím uvedena výslovně trilogie Sigurd, nelze udati, jaký fragment trilogie tu míněn.

V PRAZE, dne 26. listopadu 1909.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír se skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický, G. Wiesner, Dufek a spol. v Praze.

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Bylo po večeři, lokaj odnesl talíře, jenom víno třpytilo se v pohárkách.

„Kdy jste přišel sem — do vsi?“ najednou ptal se pán.

„Včera — v poledne —“ odvětil Fojtík po krátkém rozmyšlení. Opravdu teprve včera to bylo? Zdálo se mu, že za celý věk nezažil toho tolik, jako tady v několika hodinách.

„A co škola?“ — Upřímně se vyzpovídal, jak má místečko na půdě u teplého komínu a v zimě jak bude spávat ve školní světnici, pranic divného v tom neshledával, myslil, že jinde školní pomocníci mají to také tak a zarazil se, když hostitel se trpce zasmál.

„Ach, ano, znám to! ještě je tady u nás tmavá poušť a daleko do svítání!“ Pán nervosně pohrával zlatým řetízkem u hodinek a modrýma očima snivě zahleděl se kamsi. „Třeba tu práce —“ mluvil spíše k sobě, nežli k mladému hosti. „I to na mne čeká!“ děl a bílou rukou načechrával zkadeřené vlasy. „Tolik toho na mne čeká! A proto jsem tu, proto ani v zimě nemohu se vzdáliti. Neboť poznal jsem, jak jsem chybil, že jsem nestaral se o hospodářství, všechno jsem ponechával správci, který řídil dvůr dle starého přežilého systému a při tom okrádal, kde mohl. Ale teď se všechno změní, nutno pokračovat s duchem času. Kdybyste věděl, jak daleko jsou Němci v hospodaření před námi!“ vzdychl. „Znáte Göritze: „Anglisch — skotische Landwirtschaft?“

Augustin Fojtík jen vyvalil oči.

„Příliš se úhoří u nás, polovic půdy leží ladem — ale vás to nezajímá? přišel jste ze školy, kde vám o praktickém životě nepovídali. Nu, obrátím to tu, nový systém zavedu a postarám se, aby — tam dole ve vsi“ — mávl rukou — „nastoupil nový pořádek. Před desíti roky asi byli to ještě robotníci našeho dvoru, teď jsou svobodni, ale svoboda nepřinesla jim štěstí. Protože je tam tma u nich, duševní tma. Pověra ovládla všechno! Jsem svobodomyslný, jsem přítelem osvěty, mladý muži, pamatujte si to!“ Jemné prsty pánovy dotekly se přátelsky Fojtíkovy pravice — učitelský pomocník rychle ruku odtáhl. Naslouchal poslušně, ale beze všeho zájmu, byl unaven střídajícími se dojmy dvou dnů. Pán to pozoroval. „A jak jste ztrávil první noc ve škole?“

S uzarděním se Fojtík přiznal, jak přišel starý Kocura s basou a jak do rána, do bílého dne hrál ve Strážově, v hospodě. Neřekl nic o Žofce z Janovic, ani o černooké Terezce, ani o tom, jak za svítání po ulicích hrál ztřeštěným tanečníkům. Styděl se.

Pán se nevyptával. Vstal, potřásl vážně hlavou. „Nedůstojno učitele. Postarám se, abyste nemusil hrát se šumaři.“ Fojtík dobře nechápal. Všady chodí učitelé hrát — co je v tom nedůstojného? A při tom zpozoroval, jak těžce zvedá víčka, chce-li se vzhůru podívat, v očích se mu chvílemi zatmělo, nohy skrčené pod židlí brněly.

„Jste unaven — ovšem“, pokračoval pán. „Jděte si odpočinout, je pro vás již připraven pokoj, budete mým hostem. Bylo by nelid-

ské nechat vás tam na půdě u komína. Jděte — dobrou noc! Johan vás dovede —“ Zazvonil bronzovým zvonkem. „Zítra si pohovoříme“, pravil vesele, „a zahrajeme si — mám hudbu rád, doufám, že se shodneme.“

Na prahu stál již lokaj s rozžatou svící, Fojtík ještě seděl, ani se mu vstávat nechtělo, jak byl umdlen. Konečně pochopil, narovnal zdřevěnělé nohy, neobratně pokročil, aby políbil pánovi ruku — hostitel schoval však ruce za zády. Směl za to políbit drobnou hubenou ručku malé slečince, sama mu ji podala a cítil, jak stiskla mu prsty. Podíval se jí maně do očí — jak podivně naň hleděla, s jakýmsi dětinským nadšením. Fojtík neuvažoval, měl na mysli, aby slušně odešel. Zaklopýtl sice, narazil o nějakou židli, ale celkem šťastně vyšel z pokoje. Ovšem, to víno bylo příliš silné! myslil si kráčeje dlouhou chodbou. Lokaj šel mlčky před ním ztrnule vzpřímený, neuznal za hodno ohlédnouti se, slůvka prohodit.

Zašli někam do odlehlého křídla, do přízemního klenutého pokoje. Fojtík se rozhlédl plaše kolem, když lokaj postavil svícen na kulatý stůl. Chladný a vlhký vzduch vál otevřeným oknem. Venku byla již černá tma, ale bylo vidět v záři svíčky, jak zelené větve dosahují až k samému oknu, — patrně vedlo do zahrady a zastíněno bylo starými stromy. Nábytek v pokoji byl staromodní, široká postel, již odestlaná, divan s ošumělým povlakem, za stolem dvě — tři židle těžké s vysokými lenochy, vyřezávanými, zelená kachlová kamna v koutě. U protější stěny veliká zasklená skříň plna knih, na ní sádrová hlava nějaká, vycpaná sova s rozpiatými křídly, s vyvalenýma očima.

„Tak — tu jsme!“ řekl lokaj a protáhl se zívaje. „Poručil pán, aby se vám tu ustlalo — náš pán má divné nápady někdy. Ještě žádný pomocník ze školy tady nebydlil v zámku — hm! novota! samé novoty!“ hučel. „A zase to tak dopadne — já vím!“ A dal se do písklavého smíchu, až se ohýbal. Fojtík ještě stál rozpačit u dveří. „A tak vám sem pozvali z Prahy učitele hudby — pěkný hoch! ne už mladý, ale vždycky jako hastroš vyfintěný, nakadeřený, navoněný, Francouz byl rodem. Tady v tomhle pokoji bydlil, tady spal, —“ lokaj okázal na postel — „měl učit naši slečnu. Hned jsem povídal: divný učitel! kdo pak viděl navoněného učitele? Jen po ženských koukal, po všech, co byly ve dvoře. A lepily se naň, jako mouchy na med, svobodné i vdané, všechny pobláznil. Chodily zahradou v noci až sem a pouštěl je oknem do pokoje — tadyhle —“ Dokořán okno otevřel. „Každou noc měl tu některou. Terezu nebo Nanku i čeledinku, co krávy krmí. Lezly sem, tady se s nimi bavil.“

Fojtík se otřásl, podíval se vytřeštěně do kola.

„Tady!“ smál se Johan. „Až na to pán přišel—pohádaly se hloupé ženské mezi sebou, všechno vyžvatlaly. A pan učitel letěl, neboť náš pán v těch věcech nezná žertů. Ani týden tomu není, co mosjé Degré — tak si říkal — vyletěl. Ještě to tady po něm čpí voňavkou, necítíte?“

Fojtíkem zalomcovala zimnice, zdálo se mu, že se tu dusí.

„A teď — já vím — bude to zase tak, ženské přijdou už samy, jsou jako čerti po mužských, nedají pokoj. A zase to tak skončí. Vyženou vás, pane učiteli, až se pán doví!“ Johan se ušklíbl jedovatě a zadíval se na ubohého pomocníka. „Nu, co — myslíte, že vám toho nepřeju. Jen si tu pobuďte, — vždyť já býval také mlád a chlapík.“ Pohladil si oholené tváře, přimhouřil chytrá očka. „Jednou — no, už je tomu dávno — právě zde v tomto pokoji takovou křehotinku jsem měl — nebyla ze služebných, o ne! to bylo z lepší krve ptáčátko, na zámku byla návštěvou — a zde, v tomto pokoji nezůstával nikdo. My se tu scházeli. Povídám — každou noc! Však je tu ještě všechno tak, jako bývalo — starý nábytek, židle, stůl, tato postel.“ Dlouho se hubený lokaj pisklavě smál, až se rozkašlal. „Nu, dobrou noc! mohu jít! klidně se vyspěte. Ale okno si zavřete, nebo vám sem polezou —“

Fojtík měl sotva tolik síly, aby zašeptal: „Dobrou noc!“ Lokaj odešel, svíčka na stole v průvanu zaplápolala. Fojtík stál ještě u dveří, klobouk držel v ruce a nevěděl, co dělat. Nejraději by utekl odtud dolů do vsi, do staré školy na půdu, za komín. Bylo mu hrozno, cítil čpět voňavky, s bázní ohlédl se k otevřenému oknu a zase k odestlané posteli.

Když sem vstoupil a viděl čistě bílé peřiny, těšil se už, jak si v nich odpočine — už dávno nespal v peřinách. Proč jen lokaj povídal mu o tom, co se tu dělo! Bál se pokročit, ale konečně se vzpamatoval. Pomodlí se a ďábel nebude mít moci k němu. Vždyť byli mládenci v peci ohnivé a plameny se jim vyhnuly. Vyhnou se i jemu.

Pokročil. Nejprvé zavřel okno, — podíval val se ven, — opravdu zahrada tam byla, tma pod vysokými stromy. Pak prohlédl pokoj. Po stěnách obrázky, staré dřevorytiny s výjevy z řecké a římské mythologie. Hledal nějaký svatý obrázek, nebyl tu, ani křížek nikde, jenom Diany a Venuše a jak se všechny staré čarodějnice jmenovaly. Ve skříni uloženo plno knih s koženými hřbety, latinských, německých. Nevábila ho knihovna, nikdy nečítal povídek ani básní. Jenom co ve školních čítánkách bylo a to ještě tak, že uvažoval, kde je podmět, kde výrok, jaká

věta. Znechutilo se mu všechno tištěné. Přešel k posteli, prstem lehce a bázlivě dotekl se bílé peřiny, — byla hladká a měkká, bořila se mu pod drsnými prsty. Pocítil odpor k té mazlivé měkkosti, vzpomněl na mosjé Degré. Tady spával na těchto poduškách — hříšník!

Najednou opět pohlédl splašeně k oknu, byla za ním černá tma, a Fojtíkovi se zdálo, že ze tmy někdo se dívá. Přemýšlel čím okno zakryje. Už rozhodnut svlékal kabát, aby jej na okno zavěsil, ale jak se přiblížil, zaslechl klepání. Někdo zaklepal na sklo, — opravdu za oknem zabělela se ruka, prsty klepaly, nejasně objevila se hlava, někdo se dívá! Měl jedinou myšlenku, shasit svíci, aby nebylo vidět naň do pokoje.

Zarazil jej známý hlas: „Pane učiteli, otevřte, prosím! já jsem to, já! nebojte se!“ Ustrnul, poznal slečnu Fanušku. Tiskla tvářičku na sklo a usmívala se. Stál užaslý, nerozhodnut, — klepání nedočkavě se opětovalo. „Otevřte! nebojte se!“ Nedovedl neposlechnout, — otevřel.

Stála tu Fanuška udýchána a smála se naň dětsky důvěřivě. „Ale nepovězte na mne, že jsem tu večer byla!“ pravila zvedajíc výstražně prst. „Byla bych plísněna, že nešetřím zdraví, že je chladno a střevíce že si v trávě urousám. Já jsem stále plísněna a káraná jako malé dítě!“ řekla smutně.

Fojtík úzkostlivě sepjal ruce. „Slečno, — slečinko! Ne! — opravdu, tohle neměla jste dělat!“

Usmála se vzdorovitě. „Také vy mne plísníte? Já dělám, co chci, neptám se, je-li to zdravé, zdali si střevíce urousám — ať! třeba se nastudím a umru, to bude nejlépe! Myslíte, že mne život těší? zrovna tak, jako ty nové střevíce.“ Vyhoupla se, usedla na okně. „Byla jsem zvyklá v Praze a teď tady na vsi, na samotě — hu!“

„Uvidí vás někdo!“ bázlivě varoval ustrašený Fojtík.

„Ať — ale neuvidí. Je tu tma pod stromy a já odtud zase poběhnu stínem, můj pokoj je v protějším křídle na terase — spím sama, okno je nízké, vskočím tam opět, jako jsem vyskočila a nikdo nebude tušit, že jsem byla tady.“ Hryzla nehet u malíčku. „A víte, proč jsem přišla? Slyšela sem vás hrát a já chci hrát, jako vy. Ne podle hloupých not, kterými mne moří už tolik let, ale sama své myšlenky v tonech vyzpívat, jako vy umíte. Naučíte mne to? Oh! mně to někdy v hlavě tak hrá a zpívá a jsem nešťastna, že nedovedu a nedovedu ze strun vyloudit ty melodie, jak se mi v duši chvějí. Naučíte mne to?“

Podávala mu hubenou ručku, sotva se jí dotekl. Všechno sliboval, neuvažuje, zdali je možno, co dítě si přeje. Jenom kdyby odešla už — bláhová slečinka. Usmívala se naň sedíc na okně nožkami v zahradě. „Tedy hned zítra! hned ráno! Jsem ráda, že jste tu, Je tu na zámku strašlivě smutno. Nevíte. jak jsem nešťastná! povím vám to jednou. Všichni mne mají za malé nerozumné dítě a já už nejsem dítětem. Vidím a rozumím, co se děje kolem — je mi už skoro patnáct let!“ (řekla to s pýchou malé koketky). „Ale vy mne nebudete považovat za dítě, viďte? Budete mne učit a já vám všechno povím, co mne bolí — zítra! Nikdo mne nemá rád, ani otec, ani macecha. Nevíte, že nemám matičku — zemřela před pěti lety. A tatínek vzal si novou ženu —“ s pohrdavým pokrčením hubených ramének to řekla. „Kdež pak moje matička proti ní! Matka byla rozená baronka z Weidenheimu — ale všechno vám povím, až zítra, až budeme hrát!“ Seskočila s okna do zahrady. Odpusťte, že jsem vás překvapila, ale tyhle podzimní večery jsou tak smutné! Dlouho nemohu usnout!“ Mávla ručkou. „Buďte s Bohem! spěte dobře u nás!“ A zmizela, propadla se ve tmě sotva písek na pěšině zachřestil.

Fojtík pečlivě zavřel okno, zavěsil naň kabát, neboť se bál té tmy venku, jakoby z ní se dívaly zvědavě jiné a jiné oči. Vzpomněl na obrázek Panenky Marie Klatovské, který nosil v knížce na prsou, vyňal a špendlíkem připevnil jej nad postel. Klekl a pomodlil se, jak byl zvyklý od dětství. A modlitbičku přidal za Rozinku Štěpánovou. Jistě taky ona dnes pomodlí se zaň. Bohu díky, že má na světě duši, která se zaň modlí, čistou, nevinnou duši. Modlitba její uchrání jej ode všeho zlého pokušení. Pak svíčku shasil a ulehl. Měkké peřiny jej dusily a pálily, cítil z nich čpavou vůni nějakých voňavek. Sházel je a usnul konečně na tvrdém slamníku. Klidně spal — po včerejší cestě, po probděné noci, spánkem člověka spravedlivého.

Probudil se dosti časně, ještě bylo šero venku pod stromy. Oblékl se, otevřel okno, zadíval se do zahrady. Tady pod jeho oknem byl odlehlý kout rozlehlého parku, pěšina pískem posypaná, ale už travou zarůstající vedla kolem. Okno bylo nizounké, noční fialy, které tu odkvétaly, dosahovaly až k němu, stonky jich byly však pošlapány, květy polámány.

Dlouho ještě čekal nevěda co dělat, ticho bylo v zahradě, ticho v domě. (Pokračování.)

STANISLAV ZIMA:

CESTOU.

Jakobys barevné obrázky
rozvěsil cestou až k lesu:
chaloupky přilíplé na skály,
stezky k nim z modrého vřesu.

Ve vsi chrám s věží baňatou,
sto lidí se sotva veň vtlačí,
a nechápeš, jak těm v oblacích,
těm bez konce, chrámek ten stačí...

A jedeš dál... Kříž u lesa...
Snad poutníka sbili tu lstivě!
A Kristus s kříže, rezavý,
zří v údol žalostivě

A teď už les!... Jak bohatýr
z pohádek pyšně se zvedá:
v takových lesech bloudila
kdys bába má stařičká, šedá,

V lesech, kde chodí rusalky
a obři a pitvorní skřeti:
a ti jí rozdali pohádky
pro malé, zvědavé děti...

PODZIMNÍ PARK.

Tak jako starý roué
ten park se přes plot dívá:
odkvetly všecky květy,
pták v snětích nezazpívá,
jsou smutná jeho rána,

noc vzdechy rozervána —
sežloutlo svěží listí,
svaď' hedváb trávníků:
jest smutno v něm jak v srdci
sestárlých básníků.....

STRÁŇ ZA VSÍ.

Běloučká břízka, za ní dvě, pak tři,
a posléz velký zástup... Bylo to
jak z jara procesí: jdou pažitem
běloučké dívky... Vlasy svázaly
zeleným šátkem sobě... Bylo to
veselé procesí a zpívalo
nějaké písně... Každý zpíval svou
a nebylo to tuze nábožné.
Pan farář by je jistě okřikl!...
Bylo to mládí, radost ze slunce
z barevných květů dole ve trávě
a svěžích velkých jedlí za řekou...
A kdo ví?... snad ten pán bůh v oblacích —
— dnes modrých a tak pěkných! — zasmál se
bílému procesí... Té jasavé
skřivánčí hymně, písní čermáčkův
a švitořivým hrdlům sýkorek!

Ba jistě zasmál se! Neb nebesa
tak byla vesela, jak vesela
dnes byla mladá, zdravá zem a vzduch
svátečně rozkošný....

PRVNÍ SNÍH.

Teď už je všecko bílé:
zelené boky skal
dnes v noci loktuší bílou
sníh z Němec opásal.

Napadal v pole a lesy
na vonnou za vsí stráň,
a vypranou čepičkou noční
kostelní přikryl báň.

Leč v srdce mé nezapad posud,
tam pořád vůně a květ,
tam hezoučká rusalka sedí
a děcky špulí ret...

DR. OTAKAR ZICH:

JAK POSLOUCHATI HUDBU?

ESTHETICKÁ ÚVAHA.

Zajisté, že leckterý ze čtenářů, bude-li právě k vtipu naladěn, řekne si v duchu po přečtení tohoto nadpisu: Jak poslouchati hudbu? — Inu jak pak jinak než — ušima.

Přiznávaje oprávněnost tohoto vtipu (kdož nevzpomněl by si na obdobný z dob studentských, kdy jsme na úřední rubriku nationalií „Jak do třídy žák přišel?“ odpovídali — ovšem ne psali — „dveřmi“) dodávám zcela vážně: bude míti pravdu. Neboť mnohý z čtenářů, který by chtěl vážně otázku tuto zodpověděti (jistě pak všechny čtenářky), odpoví: Jak poslouchati hudbu? — Srdcem!

Nuže jak? Ušima, t. j. rozumem, či srdcem, totiž citem? Otázka ta, o niž mimochodem řečeno odedávna a podnes prou se hudební esthetikové, jest předmětem této úvahy.

Mínění, že hudba, dokonce pak jediná hudba, bezprostředně vyjadřuje city, nálady, affekty a že tedy jen citem má se chápati, jest zvláště u těch, kteří nejsou sice hudebníky, ale hudbu milují, tak rozšířené a tak zdánlivě samozřejmé, že jest na pováženou, chtíti je vyvraceti. První učinil tak anglický esthetik Hutcheson, po něm německý filosof Herbart, zvláště důkladně však hudební kritik Hanslick a náš esthetik Hostinský. Všimněme si věci blíže.

To, čeho zajisté nelze popříti, jest, že hudba působí na nás citově, t. j. že budí v nás city a nálady. Než tím neliší se hudba podstatně od ostatních umění. Také obraz (na př. obraz krajiny), báseň (na př. lyrická), dílo stavitelské (na př. gotický dóm) působí na nás náladově. Ani silou tohoto působení, jak se též často tvrdí, hudba se od nich neliší, ač to by nebyl již rozdíl podstatný. Jeť sice citové působení hudby mocné, ale sotva mocnější než na př. působení některých scén v dramatu třeba Shakespearově nebo dokonce moderním. Stačí vzpomenouti na př. scén z Ibsenových „Příšer“; pochybuji, že by dovedla hudba způsobiti mocnější, nitro naše více zachvacující nálady. Podobně sotva má výhradní privilej na rychlé vzbuzení citu, což též za příznak její se uvádí; pouhý zoufalý posunek neb výkřik herce dovede nás zamraziti a uvésti naše city ve chvění, tak jako náhlé rozřešení hrozivé situace na jevišti, uvolní okamžitě napětí naše tak, že cítíme se až rozveseleni.*)

Dokonce však není to jedině umění, jež nálady v nás budí. Pohled na večerní krajinu někde na venkově o samotě, pohled na bělovlasou žebračku, nabízející ke koupi svěží květiny — to vše budí v nás nálady a city, ač nejsou to díla umělecká. Bylo by možno namítnouti, že pak díváme se na tyto zjevy jaksi „uměleckým zrakem“, že je krátce vnímáme estheticky. Než jsou i jiné případy: hazardní hra zajisté budí v hráčích mocné a rychle se střídající city, a s jakým citovým zájmem sleduje obecenstvo hru footballistů, možno se snadno přesvědčiti. Buzení soucitu, náboženského citu atd. lze tu dále uvésti. Krátce není snad jediné věci a jediného děje, který by za příznivých okolností nebudil city a nálady, tak jako zase za nepříznivých okolností, je-li posluchač zdrcen neštěstím nebo je-li na př. zcela nehudební, ani nejlepší hudba (a podobně všecko umění) city a nálady nevzbudí.

Jsem dalek toho, chtíti cit z vnímání uměleckých děl a tedy i hudby úplně vymýtiti, tak jako netvrdím, že city při tom vznikající jsou docela shodné s oněmi právě uvedenými city. Chtěl jsem jen dovoditi, že buzení „nálad“ není podstatným znakem — dokonce jediným, jak tak rádo se píše — při vnímání uměleckých děl. Skutečná krajina na nás působí náladově, namalovaná také. Není v nich tedy po této stránce rozdílu. První jest „přírodní krása“, druhá „umělecká krása“. V čem je tedy rozdíl jejich? Proč malují umělci krajiny? Aneb, abychom se vrátili k hudbě: hučení v lese působí na nás náladově, symfonie také. Co je podstatou onoho dojmu z uměleckého díla? Zdůraznění slova „uměleckého“ proti „přírodní“ jest pro naši úvahu důležito: neboť existuje sice krajina mimo malířství, zvuky však, jež hudba nám podává, mimo ni neexistují. Hudební krásy mimo umění „hudba“ zvané nikde nenajdeme.

Abychom objasnil toto tvrzení, nutno již rozhodnouti svrchu vyslovenou otázku o podstatě uměleckého dojmu. Není-li v náladě, jíž v nás budí, musí nutně býti v uměleckém předmětu samém. Třeba tedy zkou-

*) I v životě pozorujeme, že šťastné rozřešení vážného nebezpečí působí někdy až záchvaty smíchu, byť i nebylo k němu přímo příčiny.

mati povahu uměleckého díla, v tomto případě hudby. Zkoumati to, čím působí. To nejsou však všeobecně zvuky, nýbrž zvuky zvláštního druhu, zvuky zvané hudební, mající pevnou výšku. To jest první jejich znak. Druhý, stejně podstatný jest ten, že z rozsáhlého materiálu takovýchto zvuků hudba vybírá jen zcela určité (obsažené v t. zv. „stupnicích"). Tím se zvuky hudby liší na př. od zvuků větrem vznikajících (melusina) nebo od zvuků naší řeči. Také nemůže něco podobného, jako zvuky přírodní hudebník komposicí úplně napodobiti, neboť notové písmo i nástroje znají jen stupnice. Přibližně napodobiti ovšem může, ale pak je to jen hříčka, jeho nápad. Beethoven to učinil jen v jedné z devíti svých symfonií (v pastorální) a proto nejsou ostatní horší této. Nazve-li se na př. zvukový effekt větru „hudbou" aneb mluví-li se o „melodii" řeči, jest to jen obrazně řečeno. Pojímati to, především výraz poslední, doslovně, považovati tedy onu t. zv. „melodii" řeči (o níž měl zajisté každý již příležitost se přesvědčiti) za s t e j n é h o d r u h u s melodií hudební, bylo by zcela nesprávno. Řeč poskytuje jen měnu tónu, zcela libovolnou, nepřesnou, nikoliv melodii, jež předpokládá měnu tónu zcela určitou. Tato určitost je pro hudbu podstatným znakem: vždyť falešně hráti je základním hříchem hudební reprodukce!

Odkud to přišlo, že pro hudbu z materiálu tónového vybrány tóny zcela určité, nechci v této úvaze řešiti. Nám postačí faktum, že takto vybrané tóny mají vzájemné vztahy, že se k sobě hodí, že jsou si (a to již jest hudební terminus) příbuzné. Nejznámější příklad takového vztahu jest i laikům znám: zpívají-li na př. lidé v kostele píseň, domnívají se zajisté muži i ženy, že zpívají totéž; a přece tomu není tak. Ženy zpívají „o oktávu" výše než muži. Tedy ony zdánlivě „tytéž" tóny nejsou tytéž, naopak značně od sebe vzdáleny, a přece tak sobě podobné, řekl bych, tak intimně příbuzné, jako otec a syn.

Nuže, v oné vzájemné příbuznosti hudbou používaných tónů spočívá onen libý dojem, ona, jak říkáme „krása" hudební skladby. Zajímavo jest, že ony vztahy tónů jsou mathematicky zcela přesně určitelné; můžeme toho použiti k analogii velmi poučné, kde zase geometrie hraje jakousi úlohu. Jest to v oboru malířství o r n a m e n t i k a, pokud totiž používá přímek a křivek geometrických, aneb pokud dle nich tvary rostlinné a zvířecí stylisuje. Rozumí se samo sebou, že (jak chtěli mystikové) mathematika nemá se zálibou na oněch souzvucích a tvarech co činiti; sice by měli jen dobří mathematikové požitek z hudby a ornamentu, čemuž bohudíky není! Důvody těchto vztahů jsou zcela jiné a mathematika do toho přišla jako Pilát do Creda.

Došli jsme tedy k tomu, že z nesčetného množství tónů lidstvo si u m ě l e, bez vzorů z přírody vzatých, sestrojilo stupnice, jichž tóny mají tu přednost, že vzájemné jich vztahy, ať současné (harmonie), ať posloupné (melodie) zvláště se nám líbí, že si jich zvláště ceníme, čili že představují pro nás t. zv. „esthetické hodnoty". Něco obdobného dalo by se dokázati o druhých vlastnostech hudby, taktu a rythmu, jichž libost především v pravidelnosti založena jest, jak taneční hudba nejlépe ukazuje. Než tyto vlastnosti nejsou již čistě hudební; má je i básnický verš (metrika), třeba ne v té bohatosti.

Doufám, že vytknutím těchto „hudebních hodnot", ze vztahů hudebních tónů k sobě vznikajících, samo sebou se ukáže nesmyslnost tvrzení, že hudba líčí city, že city tvoří její obsah. Obsahem hudby jsou tóny, jež lze slyšeti; city nelze slyšeti, ty lze jen procítiti. Že přes to podivné toto tvrzení tak často se vyskytuje, má příčinu dvojí. Předně jest to klam, jakoby „z hudby" k nám city se řinuly. Tyto city vznikají v nás; já jsem vesel, slyše na př. pochod. Veselou tuto náladu však promítám do oné hudby, domnívaje se, že z ní veselí ono vane. Jest to illuse. Za druhé pak jest to neschopnost mnohých (t. zv. „nehudebních") lidí, chápati ony hudební vztahy čili, jak jsme řekli, hodnoty. Pro koho ovšem tyto hudební vztahy samy jsou bezvýznamny, ten přirozeně musí považovati ony účinky citové, jež (jak se mu zdá) j e d i n ě — a proto tím nápadněji — z hudby vycházejí, za její podstatu. Jest tedy pravou příčinou toho tvrzení nedostatek „smyslu pro hudbu", který mnozí lidé upřímně doznávají a jejž psychologicky rozebírati není mi zde možno.

Poněvadž tedy uvedené hudební krásno pouze sluchem lze vnímati, jest naše otázka ve prospěch — uší rozhodnuta. Než přece jest tu jedna pochybnost, jež by se zdála o c e ň o v á n í hudby ve prospěch citu rozhodovati.

Určují-li totiž tónové vztahy požitek z hudby, jak se potom rozezná dobrá hudba od špatné? I v špatné jsou tytéž tóny, tytéž vztahy. Proč je tedy špatnou? Nebo, abychom konkretní příklad volili, proč zveme nějakou melodii trivialní, proč vytýkáme nějaké skladbě banálnost a malou hloubku? Názvy ty vztahují se rozhodně n a c i t (i ona hloubka), a skutečně nutno přiznati, že i vzdělaný hudebník poprvé sly-

šenou skladbu, zvláště však její melodie, takto citem oceňuje. Abychom si toto nepopíratelné faktum objasnili, zkoumejme podstatu onoho citu právě na př. při „triviální" melodii. Především seznáme, že cit tento jest značně podmíněn osobou posluchačovou, jeho individuálními názory, zkušeností a vkusem. Uvedu příklad.

Představme si prostého venkovského člověka, který přestěhoval se do Prahy a jenž svému zemřelému otci vystrojil zde pohřeb „s muzikou". Hudba hraje, hraje známý onen smuteční pochod, jehož trio obmyslila lidová poesie pražská dojemnými verši „Až nás na Volšany povezou". Zajisté bude tato melodie onomu člověku v jeho smutku zdáti se nekonečně výraznou a plnou hlubokého citu. Člověku vyššího vzdělání zdála by se za těchto okolností nesnesitelnou, urážela by jeho bolestné city. Ovšem, řekne někdo, vždyť jest to melodie triviální! Chyba lávky! Jest to melodie převzatá z volné věty sonaty Chopinovy, tedy skladatele tak jemné, ušlechtilé duše, skladatele, kterého náš Smetana nejvíce miloval! Co tedy působí tento odpor? Zajisté celé prostředí oněch „funusových" muzik, nám tak odporné. Tím však jsem neřekl ještě to hlavní. Míním vliv, který má takovéto používání krásné jinak melodie na její účinnost vůbec. Slyším-li nebo hraji tuto sonatu Chopinovu, a přijde-li tato melodie, tu přes všechno vědomí, že jest krásná, že jest to plod tak ušlechtilého umělce, citový její účinek je prostě strašný. Pravím výslovně: citový, neboť rozumem se proti tomu bráním, a tento rozpor rozumu a citu je nejvýš nepříjemný. Účinek je tak mocný, že i příbuzné melodie Chopinovy tím trpí. Jest to kletba „obehraných" melodií, jež hrozí zachvátiti i leckteré melodie Smetanovy, ty totiž, jež hrají se v zahradních restauracích (na křídlovku) a ve flašinetech. Nemíním ovšem zase onen dojem triviálnosti, jenž z nich čiší, když je na př. flašinet hraje, nýbrž zpětný vliv citový i na poslechnutí originálu na př. v divadle. (Dokončení.)

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Nazejtří ráno, den byl mlhavý a poprchávalo, šel mladý Dusil ještě jednou na faru požádat faráře, aby vykázal na hřbitově místo jeho zemřelému otci. Farář, muž celkem passivní, jenž na faře nerozhodoval, nýbrž kaplan, Dusilovi neodepřel; poslal jej na hřbitov, že tam jsou hrobaři, těm aby řekl, ať vykopají hrob, kde sami rozumějí. Hrobaři však neposlechli. Jeden z nich se vymluvil: „Mám přislíbeno, že budou na nás lít vařenou vodu, budeme-li kopat ten hrob."

Když se mladý Dusil vrátil s nepořízenou ze hřbitova, vyšel ještě s jedním za městečko podívat se, jdou-li četníci, jak je podkrajský slíbil. Docházeli, potkal je, a podkrajský jel kus za nimi. Když Dusil a jeho průvodce došli zase do Hrádku a lidé je spatřili s četníky, tu jako by jedu nalil do Hrádeckých. Ze shluku rozvášněného lidu i různo od stavení ozývaly se nadávky a hrozby, však že funus přece nebude. V tom, bylo o desáté dopoledne, přijel v krytém kočáře podkrajský.*) Než ani před ním nestichli. Nový výbuch, nová bouře, Nadávali mu „helvitů", hrozili, bečeli mu, a jak z vozu vyhlédl, házeli po něm bláto a křičeli: „Srazte mu ty brejle!"

Tak uvítán dojel k hospodě J. Baše; odtud jej zavedli dva členové obecného výboru k představenému. Podkrajský vysloviv se o tom, co se právě stalo a co se ještě chystá, vyzval purkmistra „aby činil mír" a dodal:

„Já pro zákon do krve se budu bránit."

V tu dobu dojížděl evangelický farář Veselý k Hrádku, aby vykonal pohřeb. V lesíku před městečkem čekal četník, čekalo několik hrádeckých evangelíků. Chtěli faráře doprovodit a vzíti jej ve svou ochranu. Farář tu uslyšel, že „bratři" zpěváci z okolních osad, kteří včera v neděli na večer přišli na Hrádek vykonat pobožnost v domě zemřelého Dusila, nemohli v Hrádku zůstati na noc, protože je pobouřený lid ohrožoval, že musili se ztratit a že dostali nocleh v Ohnišově u katolíka Linharta. To byl pokročilý muž, čtenář Havlíčkova Slovana.

*) Jan Lhota nar. 1811 v Miletíně. R. 1848 byl zvolen v Hořicích za poslance do říšského sněmu. Po jeho rozpuštění v Kroměříži působil opět ve státní službě. Už jako právník byl literárně činný. Psal pod pseudonymem „ Kv Bystřický" do „Právníka", do „Rozmanitostí". R. 1841 složil veselohru „Vyzvědač". Jsa živ na odpočinku ve svém rodišti, sepsal monografii „Miletín n. Bystřicí". Zemřel r. 1890.

Farář se nedal zastrašit. Pod smrkem u cesty hodil na sebe talár, „posadil si husitskou na hlavu," vzal agendu do ruky a vsedl opět do vozu. S ním také četník. Zvolna vjeli „na městečko". U kostela černo zástupem, u zděné brány, u zdi vroubící kostel. Koruny holých lip nad ní a nad šindelovým přístřeškem na části této zdi, pod nímž visely veliké žebříky a dlouhé háky stále tu přichystané pro případ požáru. Teď požár byl v lidech. Jak shlédli povoz, jak seznali, že v něm „pastor", o němž věděli, že přijede, spustili strašlivý řev a začali faráře vítat „bečením tlustým, tenkým, prostředním".

Farář smekl husitskou a děkoval na všechny strany, což rozvášněný dav ovšem ještě více podráždilo. Vůz zajel před radnici. Četníci provodili faráře k podkrajskému. Tam byl bezpečen. Hůře dařilo se farářovu kočímu. Obořili se na něj, insultovali jej, a když hledal přístřešek, nedostal ho; až se ho ujal Hercík, katolík.

Když evangelický farář přijel, poslal podkrajský Lhota starého vysloužilce na faru pro kaplana Kleina, o němž slýchal, že je „takový tajný", že večer chodí na procházku a sám, a o němž teď mu pověděli, „že on to plet'," ten že všechny „pofoukal." Sám znal jej tuze dobře; býval Klein jeho spolužákem. Kaplan, nevelký, suchopárný, obořil se na vysloužilce, ať mu jde z očí, a že hejtman nemá jemu, kaplanovi, co poroučet. Než starý voják nedal se odbýt, a tak posléze kaplan se odhodlal.

Když vykročil z fary, zalomcovalo pobouřeným zástupem nové, prudké pohnutí. Všichni se k páterovi hrnuli a tlačili; a ten volal:

„Lidičky, prosím vás, braňte svatou církev. Víte, že jsem vám vždycky byl věrný, teď vy buďte věrni ke mně, aby se nám hřbitov neposkvrnil!" Po té odebral se do radnice.

Stanul proti hejtmanovi, jenž rovněž nebyl velké postavy. Tak si pohleděli do očí, tak stáli proti sobě bývalí spolužáci, kněz v černém kabátě a úředník v uniformě, s kordem po boku. Podkrajský hned o té bouřce, co se děje, on, kaplan, ať je pamětliv své povinnosti a zákona, ať si rozpomene, co nařizuje dvorní dekret z r. 1783, že katoličtí kněží mají lid poučovat, když by byl proti jinověrcům a že jsou za všecko zodpovědni.

„Učiním všecko, co mně mé katolické svědomí dovolí," sliboval kaplan ne dost určitě. Farář Veselý se nabídl, že by třeba, když panuje taková nevole, mrtvolu dal odvézti na Klášter, na svůj hřbitov. Kaplan Klein to rád slyšel, podkrajský Lhota však rozhodně se tomu opřel, dovolávaje se dekretu ze dne 14. července r. 1783., že v takovém případu, když by lid chtěl proti jinověrcům něčeho násilím dobýti, že se mu nesmí povolit.

Kaplan Klein odešel, a hejtman s představeným s ním. Dole na prostranství shlukoval se ke kaplanu všechen dav, mužové i ženy; ty s pláčem a křikem. Nejvášnivěji si vedla Janáčková, vysoká, hubená žena dobrých čtyřicíti let.

„Lidičky," volal kaplan, „Kristus trpěl za vás, trpte vy také. Když to jináč být nemůže, než abysme trpěli křivdu pro víru katolickou, trpme ji rádi pro království boží."

Hejtman mu vskočil do řeči, volaje do zástupu: „Žádná křivda se vám neděje."

Načež páter Klein:

„Tedy jděte s pokojem domů!"

Rázněji však to zařídil podkrajský; poručilť, ať všichni přespolní ihned odejdou z Hrádku, domácí pak ať všichni do jednoho ať vejdou do svých obydlí, ať dveře zavrou, ať všichni se za čtvrt hodiny uklídí, a kdo by po té byl postižen venku, ten že bude zatčen. Sám pak zamířil ke hřbitovu, provázen jsa představeným. V tom truhlář Grim proti němu a všechen od sebe, rukama sepjatýma prosil podkrajského, aby toho nedopouštěl, aby ta mrtvola byla tady pochována.

Podkrajský Lhota již popuzen divokým tím výbuchem a veškerým odporem zkřikl: „Kdo je ten člověk!" a poručil četníkům, aby jej zatkli. Ale jakmile četník na Grima sáhl, sesypali se na četníka všichni kolem jako vosy. Jeden z davu chytl ho za pušku; četník však vytrhl šavli; ale jak se zablýskla, soused Fišera „dal četníkoj hrazej"*) a srazil mu helmici. Zároveň pět jiných skočilo na četníka; cloumali jím, ale on je se sebe shodil. Z té tahanice, ve kteréž se četníci bránili lidu a rozháněli jej, vyrazil starý Přibyl křiče, „Jezus Marjá, že ho popškali;**) a strhnuv plantu, ukazoval, jak se mu řine z rány krev.

Z rozvzteklenébo zástupu křičeli:

„Ženský, vemte šátky a perte ho!" Totiž hejtmana; a jiní vybízeli:

„Zabte ho sekerou!"

Četníci rozháněli, zatýkali. Nejprvé popadli Grima truhláře a zavřeli jej v domě Žofky Hejzlarové; než Grim vyskočil oknem,

---

*) hráz, hrázka na Novoměstsku a Náchodsku tolik jako bidlo, tyč.

**) „pškaní", pichání, „popškat", popíchat, ale „napškat = nacpat.

s prvního patra, a ulicí od hřbitova, „Bikovec“ řečenou, dolů a odtud do lesa pod hřbitovem. Rozehnaný zástup rozbíhal se do stavení. Zavírali dveře, někde však nic. Volatý Faist křičel, že mu nemá žádný co poroučet. A tu ho četníci odvedli jako Grima. Hrádečtí na tu chvíli zavřeli z donucení domovní dveře; za to hned okna otvírali a ze všech oken pak bečeli jako berani.

Zatím podkrajský Lhota, jenž v té divoké tlačenici jako zaklíněn vydral se tlače lidi kordem, odebral se s představeným a s dvěma radními na faru, vyzvat faráře, aby vykázal místo pro hrob. Farář se nebránil, vymluvil se však, že tu není hrobaře, oba že jsou pryč. Náhodou však se tu naskytl hrobník ze Slavoňova vsi a ten vykopal hrob.

Tou dobou čekal farář Veselý na radnici. Už poledne minulo, když se podkrajský vrátil všechen zpocen a ukřičený a oznámil, že hrob je vykopán, že pohřeb může býti vykonán. Farář vydal se s ním do domu zemřelého. S nimi šel také představený Novotný a někteří z obecního výboru. Bylo po jedné hodině s poledne. Zatím někteří z „bratří“ odešli na hřbitov pro máry. Četník je doprovázel. Když přišli ke kostnici (márnici), shledali, že dveře jsou zamčeny. Četník urazil zámek. Když máry přinesli a rakev na ně položili a zpěváci nad ní venku před stavením zazpívali, promluvil farář stručně:

„Prosím vás, spolukřesťané, prokažte tu křesťanskou lásku, propůjčte místo pro tohoto mrtvého, by se pochovati mohl, jako propůjčil Josef z Arimatie nového hrobu svého Pánu Ježíši. Prokažte tu lásku spolubližnímu svému, vždyť Kristus Pán přikazuje: Milovati budeš bližního svého jako sebe samého —“

Pak zdvihli máry s rakví a cestou ke hřbitovu zpívali: „Hrad přepevný je pán Bůh náš —“ Když se průvod takto ubíral, díval se na něj hrádecký farář s kaplanem z okénka na půdě. Hrádečtí v tu chvíli všichni doma nevydrželi. Mnozí vyrazili zase ven a celý houf se jich shlukl za hřbitovem na kopečku kraj lesíka. Mnozí vylezli na stromy, jiní ve svém rozvášnění klekali na zem, zaříkali se a hrozili, ať si toho helvitu zakopou, však že tam neostane, že ho vyhrabou a zatáhnou do zádušního lesa.

Když průvod došel na hřbitov, nebylo již žádných řečí. Jen pláč rodiny zarmoucené a rozrušené tou neláskou a hroznou tvrdostí sousedů se ozýval. Ale hned také byl přehlušen. Z houfu za hřbitovem vyrazil pustý křik a hřmot, nejhlasněji strašlivé bečení. Bečeli dole, bečeli i ti, kteří vylezli na stromy, a nějaký Kubeček troubil na kozí roh divoce, jako šílený. —

Byly tři hodiny odpoledne, když se lidé vraceli ze hřbitova i od lesíka z demonstrace. Z nich mnozí měli ještě na stole snídani, od níž ráno odběhli, aby zabránili pohřbu. Farář Veselý odjel hned po něm a již bez překážky. Podkrajský Lhota nechal však četníky v městečku a nařídil představenému, poněvadž se dověděl o hrozbách, co se proti mrtvému Dusilovi chystá, aby v noci šest hrádeckých sousedů s ponocným hlídalo jeho hrob. Po té odjel do Nového Města nad Medhují.

A tak stála stráž po tři neděle každou noc u Dusilova hrobu na hřbitově ve svahu poblíže lesa, odkud je viděti na Sendražskou horu, na širé hvozdy po ní i po sousedních kopcích až k Dobrošovu. Byly všechny černy a posupny za těch březnových a dubnových nocí tak nevlídných pro osamělou stráž na setmělém hřbitově, jež byla smutným svědectvím kruté nesnášenlivosti a slepého fanatismu. —

X.

Klášterský farář Veselý poslal zprávu o těchto událostech do Havlíčkova „Slovana“. Jména hrádeckého kaplana v ní neuvedl; Havlíček zprávu otiskl a na konci, pod ní poznamenal.

„Ačkoliv dopisovatel nikoho nejmenuje, snadno se domyslit, odkud původ toho pobouření.“ Havlíček nemá zaslepenému, nevědomému lidu za zlé, ten že jen politování zasluhuje, „ale draždičové k podobným středověkým a tureckým surovostem, — — zasluhují přiměřeného trestu podle zákonů a podle slušnosti.“

To bylo v 26. čísle „Slovana“ vydaném dne 19. dubna. V čísle 40. vydaném dne 11. června je dopis „Od Náchoda“ označený B—ý. „Právě se nacházím,“ píše dopisovatel, „v okolí nedalekého onoho pověstného Hrádku — — Až dosud velmi mnoho se tu mluví o oné události pohřbení v Hrádku, o kteréž se vážená Redakce „Slovana v jednom listu časopisu svého zmíniti ráčila, za to ale k odpovídání nepříjemnému byla potažena. — — Účinek toho na katolíky (a že evangelíci se tak trpělivě chovali) byl ten, že přestupují na helvetství a právě minulou neděli, dne 1. června b. r. v kostele evangelickém klášterském pětadvacet osob, mužů i žen, do lůna církve evangelické bylo u mé přítomnosti přijato a to i ze samého Hrádku kdež dosud Koniášova „Postilla“ a „Pekelný žalář“ hlavní prý čítankou byly a potud ve mnohých rodinách toho místa jsou.“ —

Po té bouři zavedeno na Hrádku vyšetřování. Také farář Veselý z Klaštera byl tam obeslán. „Pomocí hodných vůkolních katolíků, čtenářů „Slovana", jinou cestou nepozorován se dostal na Hrádek, a vypověděv své, byl od aktuara Burketa za městys vyprovozen." Někteří Hrádečtí se však i při tom výslechu vzpírali; Janečková vrátivši se, ulehla, že prý ji úředník ubil, a dala se zaopatřit. Smrt však nepřišla. Úředník zastrašen tím odporem a i hrozbami, vyšetřování nedokončil a za soumraku ujel. Za čtrnácte dní však přitáhlo dvanáct vojáků, kteří ubytováni u těch nejzpurnějších. Tou posádkou zkrotli záhy.

(Pokračování.)

* * * * * * *

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Příhoda s Klapzubou poněkud ožila, když v shromáždění živnostníků po referátu kolegy Bezdíčka, vystoupil obuvnický mistr Koláčný „ze Ptáků" („na Ptáku" odjakživa sídlívali nespokojenci) a hromovým hlasem se ptal, co je s deputací, kdo deputaci povede a kdy tam deputace půjde.

Předseda důvěrné schůze živnostníků krejčí Bezdíček hrobově zbledl. To byl výstřel od zadu. Někdo se z jeho lidí, jimž se důvěrně a pod přísahou svěřil se svým tajemstvím, někde podřekl, a česká závist už se ozvala.

„S tou deputací, bratří živnostníci, je to tak," odpovídal zdlouhavě, „že vy jste se usnesli, aby deputace šla, že by teda deputace měla jíti, ale nejde jenom proto, poněvadž se nikdo do deputace nehlásí, a já sám, byť bych byl odhodlán jíti hned, tak deputaci neudělám. Když se řekne deputace, tak to musí býti aspoň tři pánové! Když se nikdo nehlásí, tak si vyvolte ještě dva a půjde se. A když chce někdo být mermomocí v deputaci, já mu třeba své místo postoupím."

V poslední větě byl jedovatý šíp a mistra Koláčného zasáhl.

„Já se do toho nederu," odbýval Bezdíčka, „já o to nikdy nestál, jen si tam jděte sám, pane kolego, já jenom, aby se udělalo, co bylo odhlasováno, aby to nebylo jako v obci!"

Bezdíček se pohrdlivě usmál. — Švec usmolený, pomyslil si uraženě, řekne mně „kolego", jako bychom vedle sebe na verpánku seděli!

„Jen se nestarejte, pane Koláčný," pravil patheticky, „nebude ani jednomu mistru obuvnickému vlasu na hlavě zkřiveno a deputace bude odeslána, jakmile slavné shromáždění odhlasuje, že považuje deputaci za věc aktuální."

Dal o věci hned hlasovati. S Koláčným hlasoval jen kolář Šourek „ze Ptáku", deputace padla pod stůl.

Strážmistr Paděra, jenž byl těchto věcí tichý pozorovatel, zuřil. Nedocházelo s Klapzubou ustavičně k ničemu. Největší radikál v místě, krejčí Bezdíček, šil okresnímu hejtmanovi parádní uniformu, švec Koláčný, jenž chtěl dotazem vydupati deputaci, ve schůzi nepochodil a mimo to už se také dal koupiti vládou, neboť šil okresnímu hejtmanovi šněrovací boty, jež ve svých účtech nazýval „pohorki". Nejen to, vrchní oficiál Klapzuba opravdu svým náboženstvím nikoho nepohoršoval. Spíše se podíval na ženské dříve, dokud byl římskokatolík, než nyní jako Mohamedán.

Strážmistr se divil, že ani pan děkan nevzal pohoršení z Klapzubova odpadlictví. Čekal, že pan děkan zahřímá do Klapzuby s kazatelny, a pan děkan stále nic. Dokonce děkoval na ulici Klapzubovi na jeho ostýchavé pozdravy tureckou čepicí. Nezastavil se s ním sice jako dříve, nepohovořil s ním, aby se věřící neurazili, že obcuje s prašivou ovcí, ale už se na něho nehněval. Prvá zlosť a starost, aby se o Klapzubově odpadlictví nedověděla konsistoř, se panu děkanovi vykouřila z hlavy, věřící si uvykli na Klapzubovu tureckou čepici, a také už bylo skorem jisto, že Klapzuba si harému nezřídí.

„Pánbůh všecko dobře řídí," povzdychl pan děkan přesvědčeně, „dal tomu odpadlíkovi aspoň pořádnou manželku, aby neupadl nadobro do neřestí. Pánbůh jí živobytí prodlužuj, ta hodná žena jest jeho strážný anděl."

Byla víc než strážný anděl. Klapzuba nestačil přišívati černý třapec na rudý fez. V náboženských šarvátkách hnala se mu vždy po třapci na fezu, jakoby byla přesvědčena, že když mu utrhne třapec, že mu utrhne všecko. Za trest vařila mu šestkráte v týdnu k obědu knedlíky s povidlovou omáčkou.

„Jez ty, Machometáne, jez ty, však jsou to povidla z bosenských švestek!"

nutila ho posměšně, když mu ruka s vidličkou poklesla málomocně na okraj stolu.

Chudák netušil, že jeho manželka nemá tento jídelní lístek z vlastní hlavy, že jí tento jídelní lístek poradil sám pan děkan, když se s ním o mužově odpadlictví radila. Že na děkanství vůbec jí radili, aby vařila pobloudilému choti jídla rostlinná, hojně zelenin, hlavně kapustu a řetkev, to že vrací pobouřené duši mír a zapuzuje zlé duchy. Že bude-li mu vyvařovati tučná jídla, vepřové maso, uzené s knedlíky nebo hrachem, že se jí ještě jednou nebo dokonce vícekráte ožení. Že teď máme zednářskou vládu, strašlivě liberální, církev že je proti tomuto odpadlictví úplně bezmocna, že se tedy musí starati, aby aspoň takto zabránila, aby neupadl do nejhorší neřesti, do mnohoženství.

Widrmon se ozval. Poslal Klapzubovi z Hrubé Skály pohlednici, podepsanou všemi sedmnácti dcerami a jich rodičkou. Jen se všichni podepsali. Na poště, když tam pohlednice došla, byl mezi slečinkami poplach. Slečinkám nestačilo, že jsou na pohlednici jenom podpisy. Nahřívaly pohlednici na lampě, zda-li se neobjeví na ní tajemné písmo zvěstující Klapzubovi, že jest jeho druhá manželka už na cestě. Nic se neukázalo. Patrně Widrmon z radosti, že se mu podařilo všech sedmnáct do širého světa za chlebem rozehnaných kuřat shromážditi zase staré a vyzkoušené kvočně pod křídla, opomenul kolegovi Klapzubovi připsati, že na svůj slib nezapomněl.

Listonoš doručil Klapzubovi pohlednici na štěstí v listovně, nikoliv doma a pak se z venku díval do listovny oknem, jak mu poručily slečinky na poště, aby viděl, co bude Klapzuba dělati. Nedělal nic, jen zbledl a zpod turecké čepice vyřinuly se mu krůpěje potu. Rty zašeptaly zničeně: „Allah je Allah a Mohamed jeho prorok!" Bylo zřejmo, že je Klapzuba odhodlán na všecko i na nejhorší.

Týden žil Klapzuba v strašlivém nepokoji a neklidu. Pak dostal od Widrmona obšírný dopis.

Milý kamaráde a kolego, psal Widrmon, na Bertičku už si nemysli, tuhle ta pohlednice z Hrubé Skály nebyla nadarmo, to víš, kamaráde, jen tak bez ničeho všech svých sedmnáct kuřat i s kvočnou bych na Hrubou Skálu nevozil. Ale vyskytl se ti tady pojednou starý mládenec, takhle říká, že je čtyřicátník, ale mně se svěřil s padesátkou, oficiál od cukerní daně Hroch, do hospody jsme spolu chodili a já se do něho zavrtal jako lykožrout. Přes to, že má o hvězdičku míň, nežli my, já se ho nespustil a pořád do něho: Kolego sem, kolego tam! Rozbíral sem ho jako polámané hodiny. Rozložil jsem mu, jak by mu bylo, kdyby se někde na samotě v cukrovaru na stará kolena roznemohl, třeba jen kdyby dostal housera a kdyby neměl upřímnou duši k sobě, která by mu křenové a hořčičné placky přikládala. Rozebral jsem ti ho tak, že se mně na konec přiznal, že se ožení, když si ho vezme nějaké starší děvče, mladou že už nechce, ale takhle s třicítkou kdyby přišla některá a byla spořádaná, tu že by si teda vzal. Nezlob se, kamaráde, já i v tomhle na tebe pamatoval. Viděl jsem, že se Hrochovi nejlépe hodí Bertička, kterou jsem sice určil už tobě, ale že se to tak hodilo a poněvadž tě znám, že tobě je to lhostejno, proto jsem Hrocha zasnoubil na výletě na Hrubé Skále s Bertičkou. Aby neřekl, že snad ostatní dcery před ním schovávám, svolal jsem je všecky dohromady, a Hroch si vybral Bertičku. Víš, kamaráde, bylo v tom trochu schválnosti — upozornil jsem Hrocha, že Bertička už je ti na polovic zadána, zasnoubení že sice nebylo, zasnubování u Vás mahomedánů že není zvykem — a pak Hroch nedal pokoje: jinou že ne, než Bertičku, jenom aby ti ji vyfoukl před nosem. Kdyby mne o tobě z přátelského smýšlení nebylo povědomo, že ti nejde o osobu jako o náboženský princip, byl bych kolegu Hrocha jednoduše odbyl. Na Bertičku už tedy nereflektuj, a poněvadž se to takhle stalo, máš právo vybrati si mezi ostatními šestnácti mými dcerami. Jednoho dne tě překvapíme — ovšem v neděli, snad se ti to hodí, že nebudeš cívěti v listovně.

Mezi námi, kamaráde, své staré se neboj. S tou se tvá nevěsta sama vypořádá, mám ti všecky holky strašně kurážné. Ale ne abys v neděli utíkal —!

Dále už Klapzuba nečetl. Horko ho polilo a hned zase jej studeno pokropilo. Mimoděk sňal s hlavy tureckou čepici, spocené vlasy si utřel a hluboce se zamyslil.

— Ten člověk si nedá pokoje, mumlal rozhořčeně, nedá a nedá! Ještě mě do neštěstí přivede! A čím já mu ublížil? Já ho sem nelákal, nevolal! Co mu je po mně! Proč se ustavičně dohlašuje, když o to nestojím! Co mně je po jeho dcerách! Vždyť přece i na tohle musí býti nějaký zákon, ministerské nařízení nějaké nebo aspoň vrchnozemskosoudní výnos, aby člověk pro nic a za nic nemusil se znova ženiti, když nechce!

Klapzuba zoufale vytáhl z úkrytu za kamny modlitební koberec, odnesl jej do spisovny vedle listovny, obrátil jej a sebe k východu, načež převaliv se na koberec, dlouho se modlil. Modlitbou se mu ulevilo, poněvadž to byla modlitba dlouhá, vyžadující melancholického pohybování horní a

dolní čelisti. Pohřížil se do ní zcela nerušeně, neboť zanechal v listovně obvyklý nápis: „Jsem na inspekci!“

Tak se mu ulevilo, že když se v poledne vracel přes náměstí domů, hvízdal si po tichu arii z „Únosu ze Serailu“. U sv. Floriána na rynku, jenž z kamenné putynky vyléval kamenný proud vody na zkamenělý oheň (před třiceti lety uctili hasiči tímto světcem svůj spolek), potkal krejčího Bezdíčka. Nesl přes ruku pečlivě složené a vyžehlené uniformní kalhoty parádní, na nichž zlatý pruh vesele se leskl na májovém slunci. Bezdíček kráčel volně a důstojně. Májové slunce si s ním a se zlatem na kalhotách, jež se mu na vztyčené ruce třásly, vesele pohrávalo.

Čtrnáctileté dívky právě vycházely v párech z měšťanky a jich všech živé oči utkvěly na zázraku kalhot pana okresního hejtmana, jež tentokráte nebyly vybásněny českým krejčím ve Vídni, nýbrž našincem, domorodcem Bezdíčkem.

Bezdíček, jenž si jindy Klapzuby — vládního otroka — nevšímal, pozdravil jej nyní kolegiálním salutováním, totiž pozdvižením prstu k obrubě střechy na klobouku. Vlídným úsměvem při tom Klapzubu vyzýval, aby si povšiml, co nese, co nese panu okresnímu hejtmanovi!

Klapzuba smutně se dotekl dvěma prsty u pravé ruky okraje turecké čepice a melancholicky se zadíval za Bezdíčkem. Netušil, že tyto lesklé, zlatem pošité kalhoty povstaly na jeho podnět, že příčinou jich vzniku jest jeho náboženský převrat. Netušil, že Bezdíček pro tyto kalhoty, a také nepřímo pro jeho odstup od víry, několik nocí nespal, že se mu ruce třásly, když je nastřihoval, že si jich navyměřoval od rána do noci, jenom aby se panu okresnímu hejtmanovi líbily. Že s nimi byl už sedmkráte u okresního hejtmana u zkoušky, že sedmkráte se musil před ním okresní hejtman svléci do spodních kalhot a musil zkoušeti nové kalhoty.

— „Nikdy bych byl neřekl, že ten Bezdíček je tak svědomitý krejčí,“ vypravoval hejtman ve vinárně své společnosti, „i s kalhotami si hraje a nepovolí, dokud jim nedá náležitého švihu.“

Okresního hejtmana totiž Bezdíček věčnými zkouškami neunavoval. Zalíbil se mu Bezdíček svědomitostí a pečlivostí.

Hovory ve městě měly nyní za předmět jedině krejčovské umění Bezdíčkovo a postup jeho významné práce pro zástupce vlády a trůnu. Klapzuba se svými věcmi nadobro sevšedněl, nikdo už se o jeho tureckou čepici nezajímal. Jenom strážmistr Paděra jej z povzdálí střehl, nečiní-li přípravy pro harém. A Klapzuba nečinil.

Naopak. V neděli ráno odcházel nyní dlouhými kroky z města na komisse do vesnic. Spisoval v neděli u pozůstalých inventáře pozůstalostní a odhadní protokoly pro dražby. Vyprosil si toho na přednostovi, vymlouvaje se na nával tabulárek ve všední dny.

Přednosta mu to dovolil hlavně proto, poněvadž nabyl přesvědčení, že na Klapzubu jako Mohamedána nelze vztahovati předpisy o nedělním klidu, ježto Klapzuba nyní neděli nemusí světiti. Nápadno bylo jedině, že Klapzuba odcházel z města vždy před příjezdem ranního vlaku, a že s sebou brával na komisse manželku. Totiž dle jeho víry prvou manželku, ikindži hanum čili manželku vznešenou. Sedávala se vznešeným vzezřením v selských světnicích se soudní komissí a tvrdě mlčela, aby se nezdálo, že se mísí do úředních výkonů. Sedláci pohlíželi na ni se stejnou hrůzou jako sám soudní vyslanec.

Tou dobou poděkoval se izraelitské obci rabín a na jeho místo byl vyvolen nový rabín. Přijel odněkud ze světa, obešel souvěrce a za týden starověrci už ho proklínali. Byl to rabín svobodomyslný. V pátek o trhu veřejně si koupil od selky tučnou husu a sám si ji nesl do bytu vedle synagogy. David Wertheimer, obchodník se semeny a obilím na náměstí, užasle ho pozoroval špinavými okny svého velkoobchodu. Takhle se ještě rabín v této náboženské obci dosud nezapomněl. Nový rabín také pravověrcům špatně o bohoslužbách prozpěvoval. Říkali o něm, že má pivní bas a že si vede v chrámu nevážně. David Wertheimer pak o něm roztrousil, že to není vlastně ani pořádný rabín, vyučený a vyštudovaný, že to je rabín z nouze na rabína z nedostudovaného medika předělaný.

Israelitská obec záhy se octla se svým novým správcem duchovním u soudu. David Wertheimer byl první. Vyplivl se před rabínem, jenž ho podráždil ustavičným, posměšným přecházením okolo krámu, opovržlivým úšklebkem a tím, že mu nesmekl. Vyplivnutí bylo tak veřejné, že bylo dosvědčeno sedmi svědky a stálo Wertheimra šedesát korun pokuty.

Rabín odcházel od soudu vítězoslavně, David Wertheimer schlíple. To bylo podnětem k novému soudu. Sotva vyšel rabín ze soudu na chodník, vyskočil proti němu vývodní svědek, obchodník sukny Stránský, a vyplivl se rabínovi na rukáv.

Nový soud, a Stránský byl pokutován osmdesáti korunami. Tak to letělo dále jako lavina. Rabín klidně chodil po náměstí, klidně kupoval v pátek o trhu krmené husy, lhostejně je nosil po městě a dával se urážeti. Postupně vystřídal u soudu v rolích žalova-

ného pro urážku na cti všecky své souvěrce. Maličký a šišlavý Porges, jenž nesměl míti nic psáno na sebe, nýbrž všecko na manželku a proto se u soudu vykazoval jako úplně nemajetný, seděl pro podobné plivnutí na rabína osm dní na radnici.

Rabín se dával klidně urážeti, ale sám neurazil nikdy nikoho. Nejhorší urážky klidně přijímal, dával si je osvědčovati ochotnými svědky a pak je bez vyrušení v povolání zanášel na okresní soud v radnici, kdež je ukládal do protokolu.

Nejdéle mu vzdoroval starý Khon, patriarcha pravověrců. Než i ten podlehl, když se potkal s duchovním správcem, vycházejícím z velkozávodu mistra Šťástka — Toníčka, Toníčka — se dvěma kilogramy vepřového masa. Starý Khon rozčilil se tak, že se zdálo, že se rozsype. Šestkráte — bylo to opakování, zlá okolnosť přitěžující — plivl rabínovi do obličeje. Tři týdny seděl na radnici v tuhém vězení a šestkráte se podle zákona za to postil.

Synagoga se vyprázdnila, nikdo do ní nepáchl. David Wertheimer byl okatě dvakráte na děkanství ptát se, co by to stálo, kdyby se dal pokřtíti. Náboženská obec scházela se potají jako za dob největšího pronásledování židů. Radila se, kterak to dlužno opatřiti, aby také jednou seděl rabín a ne pořád jeho souvěrci. Uvažovali, zdali nelze rabína vyobcovati z náboženství. Dopsali do Prahy znalcům theologickým, vylíčili jim bezbožecké počínání rabínovo a ptali se, zdali mohou rabína vypověděti. Odpověď byla vyhýbavá: vrána vráně oči nevyklove.

Pak odepřeli platiti náboženské příspěvky. To však jen tak dlouho, dokud exekutor od hejtmanství Nyklíček nezabavil u Wertheimrů slečnám piáno a nepřiložil na víko pečetě tak neobratně, že nebylo lze bez jich porušení piáno otevříti. Pak povolil a zaplatil David Wertheimer. Stránský povolil a zaplatil, když mu Nyklíček v pátek odnášel kudrnatou paruku.

Tenkráte ještě byly dovoleny bojkoty, které máme nyní vládou přísně zapovězeny.

Rabín bojkot záhy postřehl. Konal sice zásadně bohoslužbu dále, jakoby se nic nestalo, ale už jeho pivní bas, jímž modlitby po prázdném chrámu protahoval, nikoho nerozčiloval. Do synagogy nepřišla mu ani duše, a on se proto nerozčiloval.

Za nejsvrchovanějšího vzrušení procházel se rabín klidně po náměstí s Klapzubou a horlivě k němu promlouval. Vykládal jinověrci Klapzubovi z písem a z koranu, že Klapzubovi nic nemůže brániti, aby bohoslužbu, kterou nyní konal na modlitebním koberci ve staré registratuře, od nynějška vykonával v synagoze, v chrámu to víry s jeho vírou úzce spřízněné.

Nabízel Klapzubovi, že nyní bez překážky je mu volno, aby svůj koberec rozprostřel na podlahu v synagoze, kde se mu zlíbí, aby tedy neváhal a nerušeně modlil se k Allahovi a jeho proroku Mohamedovi, jenž ostatně obřízku nařizuje stejně jako Mojžíš, v synagoze pravověrci ostatně nyní divoce míjené. Dokládal do konce, že je ochoten vedle hvězdy vyvěsiti na synagogu půlměsíc, poněvadž i dle talmudu je půlměsíc rovnocenný s hvězdou. (Pokračování.)

LITERATURA.

Jaroslav Košek: Povídky Šandora Langa o štěstí, mukách a touze lidského srdce. Bibliotéky fondu Julia Zeyera čís. 3. „Bursík a Kohout" v Praze 1909.

Takový byl Šandor Lang. Měl nesmírně mnoho osobního kouzla, pramenilo v něm tajemné fluidum, prochvívající atmosférou a vyzařující z jeho osobnosti . . .

Podmaňoval a okouzloval. V jeho blízkosti bylo vše neodvratné a nutné. Lehkým dotekem své osobnosti dovedl učiniti cabarett chrámem. Tolik omlazující čaromoci měl.

O mnoho víc nám autor o něm úvodem nepraví. A tento dosti záhadný Šandor Lang vypravuje u „podélného stolu" několik povídek dosti různých literárních kvalit. Kdežto jindy obyčejně první povídka tvoří základní ton, jakýsi „leitmotiv" knihy, zde jest to povídka poslední: „Listy mé sestry", v níž jest poměrně nejvíce stylové tvárnosti a umělecké zákonnosti, kde je psychologické pletivo zajímavě, logicky a šťastně řešeno.

„Povídky Šandora Langa" — zejména první čtyři — činí dojem smělých experimentů s životem marionett, skizzovaných obrazů, jež více napovídají, více dávají tušit, než umělecká oekonomie připouští. Nevím, jde-li tu o naturel autorův nebo úmysl: tolik se mi však zdá jisto, že by prokreslením povídky zklamaly v základních rysech a stěžejných dějových liniích. A to budiž mementem autoru pro budoucnost!

Pan Jaroslav Košek před dvěma léty vydal svou první knížku, veršovanou historii dvou lidí „Mína a Bumbrlíček". Pamatuji, že debut p. Koškovo na mne tehdá neučinilo nejpříznivějšího dojmu. Byla to historie dvou lidí, rozcuchaná a záhadná, jež měla věru mezi těmi

dvěma zůstati. Také forma nesvědčila o nejvybranějším vkusu autorově.

Budiž však přiznáno, že, byť autor jevil ještě nyní málo smyslu pro uměleckou tvárnost celku, byť ještě nápadně podléhal zejména v dikci vlivu Viktora Dyka, přece učinil poměrně pokrok v myšlenkovém prohloubení, obrazové vznosnosti a formální propracovanosti.

„Povídky Šandora Langa" mají pro mne sice dnes význam pouhého slibu do budoucnosti; poněvadž však knížka tato stojí nepoměrně vysoko nad „Mínou a Bumbrlíčkem", jest slib ten závažný, v nějž lze s jistým oprávněním vkládati mnoho nadějí. *Tristan.*

B. Menšíkův „Soupis současné české literatury dramatické" vyšel jako druhý svazek „Bibliografických příruček" vydaných K. Nosovským v Praze (Trojická ul.) a obsahuje abecední (dle titulů) seznam všech dramatických, knižních i (dle možnosti) dosud rukopisných publikací, které u nás vyšly nebo byly hrány v posledním třicetiletí od vydání „Divadelního Slovníku" Stankovského. Veliká většina dramat má označení počtu jednání, počtu úloh mužských a ženských a nakladatele — vše v tom uspořádání, jak je zavedly známé katalogy Spolku českých spisovatelů belletristů Máje, které tu sloužily asi též za hlavní oporu pořadateli. V části druhé, značně stručnější, zaznamenány jsou důležitější „spisy o divadle pojednávající nebo k němu se vztahující". Zde volen je abecední seznam podle autorů. Spisek má 197 stran, cena jeho udána není. —n—

H. G. Wells: „Válka ve vzduchu". Přeložil PhDr. Gustav Žďárský. V Praze 1909, nákladem Jos. R. Vilímkovým (Vilímkovy knihovny letošního ročníku svazek 1.). Cena 3 K 20 h.

Duchaplný anglický autor, který ve svých filosofických románových fantasmagoriích se byl už pokusil o řešení tolika časových problemů lidstva, luští zde thema novodobé vzduchoplavby ve smyslu mezinárodního válečnictví. Jeho theoretické výhledy mají příšerné pozadí: technika vzduchoplavecká se v brzku tou měrou zdokonalí, že překoná svou bezpečností a jistotou veškera dosavadní technická zařízení dopravní. Vzduchoplavba opanuje obchod i průmysl, ale dodá nového rázu i imperialistickému válečnictví. Příšera války ožije v podobě nejkrutší, a v brzku přemění v ssutiny svět. Kultura zanikne, doba primitivismu se přiblíží. Vše dospěje ve svém vývinu ke konečnému závratnému vrcholku a rázem ustane. Koleso času se otočí a jeho závratný krok do hlubin bude znamenati zánik dnešní civilisace.

Wells, jak znalec jeho ostatně usoudí už z dřívějších ukázek, netheorisuje pouze: on předvádí všecko v plastickém a reálním dokumentu. Krvavý démon války zachycený v několika hrůzných srážkách dvojí strašné válečné flotilly nad mořem i nad několika světovými městy, vyrůstá před námi v nevídaných dosud obrysech. Je to moloch hrůzy, bůh zániku. A naproti tomu ta dumavá, tichá a idyllická allegorie konečného primitivismu, kterou vidí Wells už napřed, jak se snáší v rušná kdysi města, stojící dnes v ssutinách pod zeleným příkrovem mechu! Je pravda: zde je Wells přímým potomkem romantiků — ale jak jsou jeho umělecké prostředky ukázněny (přes všecku dnes těžko chápanou fantastičnost), jak jsou jeho effekty pravděpodobny, jak silně opřeny o možnost a výpočet! Toť něco, v čem se mu ani populární Jules Verne nemůže rovnat, a co je na hony vzdáleno světovým pracím fantasty konstruktéra: H. R. Haggarda. *Fr. Sekanina.*

Ricarda Huchová: „Z vítězné ulice". Črty ze života. Přeložila Zdenka Hostinská. (Knihovny Zlaté Prahy svazek 51.) V Praze 1909 nákladem J. Ottovým, stran 271 za 2 K 80 h.

Nečetl jsem už dlouho krásnější a hlubší knížky, o níž by se mohlo plnějším právem říci, že je „dobrodiním nešťastných". Jen o nich vypravuje, jen k nim se vrací; smutkem a bědou životní prosáklé jsou její stránky jako plátky stolistky vůní, ale co dobrotivého uklidnění, co jasu a smíru z ní vyťazuje! Není v ní ‚hrdinů' a obvyklých ‚románových postav', a přece každá ta duše, s níž se ve „Vítězné ulici" potkáváme, připíná se k nám svrchovaným zájmem a hovoří k nám svými nejvnitřnějšími životními vztahy. Celá knížka je vlastně pozorováním života chudáků zakletých v kterousi pustou a rozpadávající se ulici římskou, z níž — jako v drsném kontrastu — viděti je mohutný vítězný oblouk dávného imperatora. V černých brlozích žijí tu lidé o hladu a v nemocích: žije tu podivuhodný mrzáček Riccardo se svojí ještě podivuhodnější matkou Farfallou, se svými sestrami a bratry, s celým ‚zpřáteleným' hloučkem chudáků a lidí nebohých. A ten podivínský dobroděj, majitel ‚domu nuzných', ve kterém nalezli všichni tak pojednou svého přítele a ochránce — ne ani tak v ohledu hmotném, jako spíš duševním — je nám přímo evangelickým zprostředkovatelem mezi jejich bědami tělesnými a jejich nadpozemsky uklidňující těchou a smírem radostně vyrovnaného života.

Ricarda Huchová (paní Ceconi), německá básnící vypravovatelka rázu kellerovského, má přímo podivuhodný dar povznášející pohádkovitosti na podkladě ryze realistickém. Její vypravování, čistě se nesoucí jako křišťálový tok potůčku, je plno

vroucné a povznášející meditace, tak založené, že každá životní bolest odnáší se přímo k prameni, z něhož vyprýští dobro a smír. A proto všecky ty bědy a strasti lidské nejsou pociťovány tragicky a zatěžovány smutkem, nýbrž přesvědčením konečného vítězství. Je tu plno velkých a vřelých nadějí, které sílí a rozsévají v srdcích ubožáků blaho a pozemský klid. A přece tu není ani stopy po sentimentalitě: vše založeno v liniích účinné pravdivosti, vřelé a hluboce prociťované lásky, zdravého altruismu. Opravdu: kniha krásná, očisťující, ryzí a poetická, které se dostalo u nás i překladu vroucně pečlivého a pietního, až na některé gramatické nesprávnosti (do něj, u něj, pro něj m. pro něho, navzdor m. přes, stoupal jsem... po mé cestě m. po své, opomíjení záporného genetivu a j.). Originál knihy vyšel r. 1901 a patří vedle autorčiných dvou sbírek básnických a několika pros (Fra Celeste a j.) k nejkrásnějším jejím publikacím. *Fr. Sekanina.*

DIVADLO.

ČINOHRA. — Valdštejn. Dramatická báseň o třech částech; s předehrou a pěti dějstvími. Německy napsal Friedrich Schiller. Z překladů Bohdana Kaminského a J. J. Kolára český text nově upravil Jaroslav Kvapil. Režisér Jaroslav Kvapil. Na Národním Divadle poprvé dne 27. listopadu 1909.

Provozování Schillerova Valdštejna na Národním Divadle událo se za okolností nikoli velmi příznivých. Ani nejobjektivnější české mysli nepodaří se úplné oproštění od politického, právě letos svrchovaně nesnesitelného hnětu, jejž ve vlasti děkujeme kmeni, mluvícímu jazykem Schillerovým, a snad věru jenom proudům šťastné, všemu hluku politické vřavy a národnostního napjetí vzdálené Arkadie podaří se takové pozdvižení mysle, aby neviděli v Schillerově básni víc než nesmrtelné dílo umělecké. Nescházelo hlasů, uvažujících o tom, zdali „Valdštejn" právě letos jest nezbytnou nutností na naší národní scéně, kdy 150. výročí od narození básníkova dodává hře rázu slavnostního holdu nesmrtelným jeho mánům. Snad nebylo ani jediného českého člověka, který vstupoval v den Schillerův do Nár. Divadla i bez nejmenšího stínu tesknoty, byť to bylo jenom pomyšlení, že naše postavení jako národního celku a náš poměr k Němcům nedovoluje nám naprosto bez hořkosti oddati se dojmům velikého díla krásy, zrovna z „Valdštejna" dýšícího bezprostředněji než z jiného díla Schillerova.

Ale přes to vše, přes takovou náladu, stal se „Valdštejn" nejenom umělecky velkolepým činem Národního divadla. Proti citům, jaké nás provázely až k divadelnímu sedadlu, dožili jsme se přímo až paradoxního dojmu z provozování samého. Snad ani nejryzeji německé posluchačstvo nikdy nenaslouchalo hře Schillerově s takovým napjetím jako hlediště Národního Divadla ze dne 27. m. m. v kouzlu „Valdštejna" pro českého diváka specifickém, nadobro utonulé. Celá báseň, zvláště pak II. a III. část provázena jest mohutnou dominantou vědomí, že se hraje o nás, o národ český, vědomí, že nové jeho dějiny jinak mohly dopadnouti, nebýt historického faktu — tragédie o Valdštejnovi, nechť vědecké bádání moderní vyneslo o historickém základu Schillerovy básně cokoli. Konečně dostavila se i místa, jež jakoby od národního básníka přímo z českého srdce byla promluvena. A nebyl to jen proslulý výklad o figurách na zlatém poháru, jejž o generálské pitce u Trčků podává sklepmistr Trčkovu pobočníku... I při tom objevila se redakce díla pro scenu naši šťastnou.

Dojem byl tedy hutný a úplný a nic v něm nezbylo ze stísněnosti, anebo přesněji zaujatosti, jakou jsme si do divadla přinesli. Umění, s jakým „Valdštejn" proveden, bylo úžasné, a nutno přiznati, že třeba zůstaly některé nároky co do jednotlivých výkonů tu i tam nesplněny, umění ensemblu, umění scény, souhry a výpravy stálo na vrcholu, jaký sotva lze převýšiti. Styl dobový dochován obdivuhodně, nefalšovaný duch 17. století vál ze scény.

Vojanův Valdštejn byl výkonem mistrovským, jeho Fridland vydržel při plné síle hercem koncipovaného karakteru až po katastrofu a neztratil z velikosti nic ani v nejkritičtějších scénách s Jobovými zprávami o odpadání pluků a generálů. Vedle Valdštejna jako nejvyrovnanější a nejrázovitěji zdařenou postavu sluší jmenovati demonického Buttlera pana Vávry, markantně individualisovaným byl p. Sedláčkův generál Chorvatů hr. Isolani, pan Deyl víc jako Questenberg vydobyl si všeho uznání, Octavio Piccolomini pana Želenského karakterisován výborně. Pan Hašler v roli švédského plukovníka stvořil figuru nezapomenutelnou. Za obzvláštní zásluhu režie vedle jiných už konstatovaných dlužno vynésti přirozenou, všeho akcentualního pathosu prostou deklamaci. *KMČ.*

ČINOHRA. — Rozmilá rodina. Veselohra o 3 dějstvích. Napsal Gustav Essmann. Přeložil R. Nosek. Režiser G. Schmoranz. Poprvé na Národním Divadle 19. listopadu. *)

Tatínek, ředitel paroplavební společnosti, milionář a nesolidní obchodník, který prodává akcie obchodní lodi, maje v ruce telegram o její zkáze; dcera, provdaná za švédského šlechtice, která na tatínkovi úhradu deficitů

---

*) Opozděno pro nával látky z minulého čísla.

své domácnosti vymamuje tím, že jej napaluje docela podle jeho zásad; druhá dcera, choť poangličtěného kodaňského gentlemana, jako on prázdná všeho citu krom sobectví; konečně třetí neprovdaná dceruška, prahloupá milostenka splašená hrabětem v každém ohledu sešlým, jenž by se rád léčil jejím věnem; k tomu pak zhýralý elegantní výrostek: to je roztomilá rodina Essmannovy veselohry. Leč patří k ní aspoň napolo ještě někdo — bratránek Valdemar, jediný šlechetník hry, z něhož na rozdíl ode všech mužských bezkarakterníků, šlechetnost, přímost, vděčnost a obětavost — ovšem ale také naprostá trpnost — jen jen kapou. Kterak se stane úplným členem rozmilé rodiny, zetěm starého Friese jest obsahem veselohry. Není to však on, kdo odstraní hraběcího nápadníka truchlivé postavy, nýbrž baronka Emilie, jíž práci usnadní škandál, nastrojený maitressou hraběte ve veřejném parku proti Emiliině sestře — už prohlášené nevěstě. Rodina jest ovšem dost roztomilá, že uvažovala i po škandálu o možnosti tohoto sňatku. Kromě hlavního dějového rysu, jsou tu episody, z nichž nejrozmarnější odehrávají se v úřadovně starého Friese. Z provedení hry, jejíž exposice jest jako mísa nevařlivého hrachu, samé zrno totiž a každé zvlášť, nejutěšenějším byl pokrok p. W i e s n e r ů v, projevený hlavně umírněností jeho figury bankovního praktikanta; p. D e y l jako mladý Fries byl výtečný, p. H a š l e r velkolepý ve zdařilé masce a imitaci hraběcího nápadníka, p. M a t ě j o v s k ý se svým Valdemarem ani nemusel mnoho namáhat, ležel mu toliko na dlani, p. F o c h t byl v kůži svého anglomana také doma. Totéž lze říci o švédském baronu p. S c h l a g h a m m e r o v ě, p. S e i f e r t o v i podařil se starý Fries nade vši kritiku. Velmi líbila se slečna S e d l á č k o v a v roli nejmladší dcerky Friesovy. Není divu. *KMČ.*

K slavnostnímu otevření nového divadla v Pardubicích uchystány jsou aktovky od Fa Presta (K. Maška) „P o u t n í k“, (hymna na umění), a od Dr. Štolby: „1744“ historická episoda z doby vpádu Prusů do Pardubic. *K. V. H.*

„Soud Jeanny d'Arc“ sluje drama, jehož premiera měla značný úspěch v divadle Sary Bernhardtové. Sara Bernhardtová hrála titul. roli. Autorem dramatu jest pan Emile Moreau, býv. spolupracovník Sardouův při dramatické známé práci „Madame sans Gêne“. *K. V. H.*

TÝDEN.

Okresn zastupitelství roudnické projednává s pražskou městskou radou projekt pohrobení Svatopluka Čecha na Řípu. Kníže Lobkowicz v příčině místa nečiní námitek, o vyzdvižení a převezení ostatků básníkových vyjednává se s Májem a s rodinou Čechovou. „ZVON“ přinesl v čísle 28. dne 3. března 1908 z péra K. B. Mádla úvahu o tomto projektu pod názvem: „Čechův hrob“ a uzavíral ji otázkou: „Kdo má odvahu to vykonati?“ Poukazujeme čtenářstvo dnes k tomuto článku „ZVONU“, kdy vážně se děje pokus o rozřešení významné té otázky, kde má býti hrob muže, jenž českým národem byl nad jiné ctěn a milován i jako umělec i jako člověk! *K. V. H.*

*

Brusselská universita oslavující 75té výročí trvání jmenovala čestnými doktory: na filosofické fakultě básníky Maurice Maeterlincka a Emila Verhaerena, na medicinské fakultě slavného ruského bakteriologa Mečnikova z pařížského ústavu Pasteurova. *K. V. H.*

*

T r e s t n a z m r h a n é p a n n y. V 18. stol. bylo v Horažďějovicích vojsko posádkou. Pannám dcerkám líbili se vojáci velmi. Ale po čase bylo zle. Paní matrony, cudnost dívek i žen opatrující, vykonaly tu onde prohlídku a u práva sdělily, co kde seznaly, a následkem toho dne 20. máje 1725 při ouřadě purkmistrovském usneseno: „Poněvač některé městské dcerky se tak nechutně zachovaly s vojáky a se zmrhaly, aby ony nečistý rynk a okolo statue ramovaly a pucovaly, metly a čistily budoucím pro výstrahu.“ Tento trest byl pro milé panny přílišný. Té hanby! Před chtivými zraky mládenců, vojáků i celého města ramovati rynk! I prosily. Ale ouřad byl neúprosný. „Až všechno dodělají, budou moct bejt puštěny!“ Tak rozhodl magistrát. — Škoda, že zařízení to neplatí podnes! To by byl rynk zajisté čistěji vyramovaný.

Z arch. horažď. *Št. Vydra.*

O m y l t i s k o v ý. Ve zmínce o Mommsenovi v rubrice Týden minulého čísla má státi „un s a l e Prussien (místo „un salle P.“).

V PRAZE, dne 3. prosince 1909.

Zodpovědný redaktor M. A. Š i m á č e k. — Vydavatel a nakladatel A l o i s W i e s n e r.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír ze skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Pro kaplana Kleina přijeli dva četníci. Odvezli jej na Nové Město nad Medhují, kdež jej uvěznili v klášteře Milosrdných bratří. V říjnu toho roku 1851 pohnáni jsou všichni ke krajskému soudu v Jičíně; také P. Josef Klein. Všech svědků bylo 76; z těch každý dostával 20 kr. K. m. (35 kr.) na den. Obžalovaných bylo o něco méně nežli svědků. Chudí z těch obžalovaných dostávali z milosti denně desetník (17½ kr.). Pře líčení trvalo osm dní. Tresty vyměřeny různě; nejostřejší kaplanovi, P. Kleinovi. Vyseděv ve vyšetřovací vazbě sedm měsíců, byl pro zločin pobuřování odsouzen k těžkému žaláři na půl léta. Po odbyté vazbě nesměl zastávati veřejného úřadu, nesměl ani kázat ani zpovídat; toliko mši směl soukromě sloužit. Odebral se do svého rodiště Obory, kdež s matkou svou hospodařil na rodném statku.*)

Taková byla náboženská bouře v našich končinách ještě r. 1851. Zdálo se mně za vhodné na ni tu vzpomenout. A nyní zase do Hronova, k nám, k podkostelním Jiráskom.

XI.

Dojíždí k nim na dvoreček nižší nežli silnice u stavení divný povoz, hle, vozík plný balíků. Velký, silný pes v něm zapražen a statná, urostlá mladice v cizím kroji, v černém šátku na pokos, v krátké sukni, v červených punčochách, v šněrovacích botkách. Druhá, také tak urostlá, statná, také tak ustrojená, její sestra, kráčí vedle vozíku, jejž, kde bylo potřeba, tlačila. Za vozíkem starý muž do běla šedých vlasů, vyholený, zdravé barvy, hubený v hnědém fráčku, v čepici, v gamaších, rákosovou hůl pod paždí. Na prsou se mu leskne dělový křížek. Staroch kráčí kolébavě; dle té chůze zřejmo, že mu nohy dobře neslouží.

Jak dojeli na dvoreček, hafan u vozíku se rozštěkal, starý Stach v zadu začal na něj i na dcery křičet tenkým, ostrým hlasem, křičet, rozkazovat —

A my děti vzhůru a ze sednice ven. Kadidlák tu, kadidlák přijel! Starý známý, po léta náš noclehář. Mívali jsme také nocleháře, třeba ne tolik, co jich „dvůr" hostíval. Tu ten kadidlák, starý Stach, Šumavan, ze Stachova od Kašperských hor, se svými dcerami byl nejpřednější. Po létech, když už byl prach a popel, jsem jej jakoby zradil, zapřel; toho jsem se dopustil ze spisovatelské moci a volnosti na doplněnou obrazu, když jsem psal první díl „U nás". Tenkráte, kdy jsem nepomyslil, že kdy budu psát své paměti, přenechal jsem starého kadidláka hronovskému „dvoru". Nocleháři, jak jsem je tam vypsal, všichni bývali ve dvoře, jenom kadidlák ne. Teď v pamětech svých musím s pravdou ven a říci, že starý kadidlák, hrdina Napoleonský, byl náš, že zajížděl ne do dvora, ale k „podkostelním Jiráskom".

Stach se jmenoval, než my jen „kadidlák" říkali, protože měl obchod kadidlem, jež rozvážel a prodával. Kdykoliv zajel v Náchodskou stranu, pokaždé měl hlavní ležení u nás. U nás si nechal hlavní sklad svého zboží, od nás je pak s dcerami rozvážel po farách do okolí až na Broumovsko.

Byl starý voják, dělostřelec, proti Napoleonovi bojoval, u Lipska mu pochromili nohy; snad že je dělo přejelo, nebo co se mu

*) Později stal se fundatistou nadace Langeriánské v Cerekvici u Hořic. Po matčině smrti věnoval s bratrem svým Janem, s farářem v Činěvsi, před tím rektorem králové-hradeckého semináře, dědictví své jeptiškám, opatrovně a pokračovací škole pro dívky. Na místě rodného stavení vystavěl s bratrem klášter a odevzdali jej řádu milosrdných sester v Praze pod Petřínem.

stalo, již nevím. Jádro vojenské v něm zůstalo až do staroby. Byl přísný na dcery, komandoval, a hned nakvašeně vyjel. Na jídle si přál; denně mívali maso (my u nás z pravidla jen v neděli a o svátcích), kávu vařili ze smetany; sesbírané mléko dostával pes.

Pamatuju se, jak starý hrdina Lipský, jenž měl neobyčejně zdravé zuby, někdy mlíval kávu, zvláště když se chystali na výpravu do okolí. Tu všecko stavení vonělo kávou, neboť starý kadidlák jí mlel celé dvě libry a dával ji do plechové nádoby, aby měl na cestu zásobu, neboť tenkráte na vsích neměli všade kávových mlýnků.

Když od nás na dobro odjížděl, dal matce pokaždé balíček kadidla darem za pohostinství. Jinak, rozumí se, nic neplatil. A matka zas podělovala kadidlem, když k nám někdo přišel, že mají doma nemocného, že hrozně zpuchl ve tváři nebo že mu noha otekla. To pak léčili ústřelným kořením, jež nalámali na řeřavé dřevěné uhlí, a k tomu se přidalo kadidla. Nad dým z uhlí vycházející nachýlil se nemocný, přes nějž hodili plachtu, nebo dal chorou nohu nad dým sám také v plachtě zahalený, a když byl „nakouřen“, musil v té plachtě ulehnouti.

Po čase přijel starý kadidlák už jen s jednou dcerou; druhá se mu vdala. A pak už přijela dcera sama. Starý Stach ostal doma, v šumavském kraji. To již odpočíval na hřbitově, tuším v Stachově.

Jiný nocléhář, který k nám ob čas za mých chlapeckých let zavítal, byl starý žid z Náchoda, jenž obchodoval peřím. Vozil je z kraje, drané, nedrané, staré i nové. Trakař jeho, jejž vozil vozič, byl zbožím vrchovatě plný. Přijel-li starý žid (jména jeho nevím) v soumrak do Hronova, zamířil rovnou k nám. Vozič s strakařem zůstali ve stodole, starý žid lysého čela, s věnečkem šedých vousů pod bradou, v dlouhém burnuse, vážný, málomluvný ve světnici.

Ráno se postavil u okna, vyhrnul rukáv, a řemen kolem hlavy, ovíjel druhý řemen od palce až na rameno (pokud se pamatuju) a říkal a brebentil. Tak dlouho stál a modlil se a nikdo nesměl ani hlesnout. To pak živěji vidím, jak si vařil snídaní, jak starý žid stál pod komínem u ohniště, jak zavařoval kávu do hrnce na třínožce v ohni stojícího a jak zavařenou kávu míchal dřívkem. Vařil v hrnci, jejž mu půjčila matka; jí věřil, že je to hrnec, v němž se nevařilo žádné maso.

Jednou po ránu odjel, zapomenuv „desatero“ v pytlíku zadrhnuté. Matka věděla, jak by byl bez něho na další cestu nešťastný. Ihned někoho za ním poslala, a ten dohonil žida až za Střezinou, osamělou, formanskou hospodou u lesa, dobré půl hodiny za Hronovem. Posel vrátiv se pověděl, jak byl starý žid rád, že mamince děkuje. A děkoval zas, sám, když po čase přijel zase na noc.

Za ty noclehy odvděčil se vždy o velikonocích, kdy poslal navázaný šátek barchesů.

„Lokvenc, no, ještě něco hrdlouhejte!“ Tak škádlivě u nás v sednici vyzývali zedníka Lokvence, když dopověděl nějakou „poudačku“. Byl ze Lhoty u Červeného Kostelce, zedník specialista, jenž spravoval půdu v pecích nebo nové pece stavěl. U nás býval dost často buď na práci, že spravoval pec nebo že přišel na noc, i když jinde dělal. U nás jakoby měl výměnek.

Dívával jsem se, jak se souká do pece, jak tam vlezl, zmizel s lampičkou v kusu hlíny zadělanou. Pak ho bylo již jen slyšet, jak v té nízké, temné kobce leže na břichu pracuje, a matnou zář bylo vidět v čelesnu pece jako v tlamě tmavé obludy. Ob čas vylezl, aby si vydechl, aby se posílil „kápkou“.

Živěji, jasněji ho vidím, an sedí v sednici u stolu na podzim nebo v zimě a vypravuje. Bývalo to za dlouhých večerů, svítilo se; tenkráte loučí v černém, dřevěném svícnu, u něhož stál škopíček s vodou, aby řeřavý úhel dolů spadnuvší hned uhasl. V takovém mihavém osvětlení nebo ve světle lojové svíčky v plechovém svícnu na stole sedal zedník Lokvenc u stolu vypravuje, pokuřuje si z porculánky a všichni různo po jizbě sedící mu naslouchali.

Za takových večerů, kdy venku chumelí, vítr pohvizduje nebo hlomozí a v takovém matném a mihavém světle, z něhož se rodí tolik divných stínů poletujících po stěně až do stropu, poslouchá se pohádka. Tak na venkově, tak za starodávna pod klenutím nebo pod dřevěným stropem, kdy jen krb svítil nebo louč hořela, kdy bylo v jizbě málo světla a více příšeří a dost temných koutů, zněly pohádky a vnímaly se jinak nežli teď v pokojích plně vyzářených klidným, bílým světlem.

V takové roubené jizbě s černým stropem, osvětlené loučí naslouchal jsem za zimních večerů, kdy za nízkými okny venku byla rozlita černá tma, Lokvencovi, jeho „povídačkám“ často s utajeným dechem. Za takových chvílí, když pohádku skončil, jej žertem vyzývali:

„Lokvenc, no, ještě něco hrdlouhejte.“

A Lokvenc bafnuv ze své porculánky, s úsměvem na to:

„Já mluvím jen samou praudu.“

Buď ještě povídal nebo, když se mu již nechtělo, dolehali jsme, tak aby zahrál. A zahrál. Naslinil prsty, nějak je přeložil, to se již nepamatuju, a jezdě po tvrdé desce stolu,

vyluzoval se zvláštní dovedností kousky, jež doprovázel zpěvem a jež se nám všem líbily.

Když mluvím o zedníku Lokvencovi, svém pohádkáři, abych řekl „zimním“, jak bych si nevzpomněl na svého pohádkáře „letního“, na Smrčka sekáče! Ten vždycky o žních u nás sekl, on Smrček a Draboň, Švec, Vohadlo a dražský „Šulc“ Jirásek, otcův bratranec. Však se mi ještě udá o nich povědět; ale Smrčka tuto vypustit nemohu, ačkoliv vypravuju o našich nocleházích.

„Smrčku, povídejte,“ žadoníval jsem vždy po večeři, když zmizela ohromná mísa bramborového šťouchance a hrnce kávy, jak je sekáči měli, každý s několika kousky „božího daru“, a když ostatní sekáči už odešli. A Smrček vyhověl. Zůstal a začal na lavici u stolu povídat, už večer. Ale louč nehořela u kamen, ani svíčka na stole; byla „černá hodinka“ teplého, letního večera. Z jeho šera jasně vystupovaly a zjevovaly se postavy čarodějů, princů i smělého kaprála, jenž letěl na orlu zachraňuje princeznu a jenž toho orla živil svým masem, jak to Smrček básnil svým vypravováním, když obláčky dýmu z jeho porculánky nesly se mu nad hlavu a splývaly s temnem.

Ještě jeden noclehář se u nás stavovával, Křen volatý. Dobře se už na něj nepamatuju. Nic nebyl, tulák takový; kotrmelce dělal a spal vždycky v chlívku.

Po nocleházích ještě o některých přespolních, kteří k nám častěji docházeli na koupi nebo zase i prodávat, nebo že zůstali na síni za dveřmi a tam zahráli, zazpívali. Z oněch přicházelo nejvíce v neděli po ranní, skoro samí vesničané, o jejichž průvodech na ranní jsem už vypravoval. Po ranní přestávala také má stráž u okna u „božího daru“, neboť naši nebyli už u pece, a krupařské zboží, hlavně mouka, přenesla se z komory do světnice, jelikož prostory větší a pohodlnější.

Na dvě židle u válu položeno prkno, na prkno postaveny škopky s moukou. U toho improvisovaného krámu tlačili se kupci; jiní zasedli na lavice u stěny, u stolu, známější sedláci pojíst žemličku, podbělku nebo jen pohovořit. Také na síni bývalo plno, zvláště ženských, babiček vesnických v plachetkách, v plackách, v starodávných kabátkách s varhánky. Přišly si pro zboží, pro „boží dar“, pro mouku, rozvazovaly uzlík, rozvazovaly cípek šátku, v němž měly peníze, nebo je také tak zavazovaly, a také po starodávném způsobu „za ňadra“ schovávaly.

Stráže zbaven, mohl jsem obcházet na síni mezi stařenami. Leccos mně bylo na nich divného, bílá plachetka s tištěnými panáčky a květy v okraji i jejich škvrklé, upracované staré ruce, ta ona růžencem ještě ovinutá; nejvíce však mne vábily jejich modlitby. A vlastně ne tak tyto modlitební knihy samy tak jako obrázky v nich mezi listy vložené, obrázky černé, rukou kolorované, nebo rudé klihové, jež dechnutím se stáčely. Obrázky vidět, prohlédnout si je, toho jsem býval palčivě žádostiv; pro ně také jsem se pletl v sednici mezi ty strejce v burnusech nebo v šosatých kabátech, v beranicích nebo v chlupatých kloboucích, jaký pamatuju jmenovitě na starém Hanzlovi z Poříče. Mužští modliteb neměli ani obrázků, ale kouřili z dýmek, většinou porculánek s malovanými hlavičkami. (Pokračování.)

RŮŽENA JESENSKÁ:

TAJEMSTVÍ JEHO NOCÍ.

Hrál Bacha, otce nedostižné harmonie,
pak vstal a řekl: „Čtvrtá dimense-intensum — jest,
má přítel Fricker pravdu.“ Zhasnuv světla
do noci vyšel, kde již milliony hvězd
zářily nade tmou a klidem. „Osvětli je,
můj Pane, ony duše!“ řekl tiše, „dej, by slétla
s tvých trůnů milost k nim —
nejhříšnějším!“

Tak jsem ho spatřila, jak kráčel ponořen
do noci tajemství, do vidin extáse,
v bolestných pochybností nesnáze
a v mysterií nejžhavějších sen.

A cosi úžasného
tvář jeho obestřelo, jako v deliriu šel
po pravém břehu Schaichy. Cítím víru jeho
ve vlastní slovo, v plamen, jenž mu v srdci zněl
podivnou fugou.

Náhle zastavil se nad Heilbronnen,
kde jasná voda z pískovce se prýští,
a vidím v temném lese starý rozpiatý dub onen,
a pod ním jeho kazatelnu, na niž vystoupil
jak zadumaný mág, by v chvíli příští
půlnoční obvyklý svůj velký akkord snil,
by do tmy shromážděných duší spásu záře vnes' —
Oetinger*), blouznivý a přísný kněz.

Hlas jeho náhle rozlehl se širým lesem,
jak boží hallucinace, horoucnost stupňoval
a vyvrcholil soucítění v žal:
„Vstříc bouřím každý svoji duši nesem'
a nevíme, kdy v zmatek upadne,
kdy potřísněna hříchy klesne
v hlubiny trýzně strašné, záhadné!
Bolesti vaše spát mne nenechají,
zoufalost vaše na pomoc mě volá.
Jdu! Ať má síla Ďábla ve vás zdolá,
chci, aby všichni sešli jsme se v ráji!“

Stál jako zjevení v tmě noci ozlacené
a zvednuv ruce dlouho nesouvisle, vroucně řečnil
a končil jak sto modliteb by zvěčnil:
„Vás vysvobodím, duše odsouzené!“

A zašeptal: „Je vás les plný,
duchové, drazí duchové, tak vámi přeplněn je vzduch,
tak obklopujete mě, jako koráb vlny,
chci, aby lkání vašich srdcí slyšel Bůh!“
Hlas jeho ustal s chvěním jako rozzpívaný zvon.
A uzřela jsem vše, co viděl on:
pod větví baldachýnem, v stínu skály
tam velké zástupy kajících duchů stály.
vtělené v lidské postavy, zrak doufající,
upřený úzkostlivě k němu — k dárci míru,
se stopou strázně, záludných dob v líci
a žití nejkrutějších vírů.
Podivná gesta projevila se a nestřežený vzmach —
posmrtné upřímnosti, někde úžas bolesti a strach
před věčným zatracením,
a jinde pouhá lítost, prostoupena chvěním
imaginárních srdcí, světel nebeských.

*) Bedřich Krištof Oetinger, (1702—1782), praelat Wirtemberský.

A celý les dech zastavil a s kazatelem ztich'!
Oetinger sestupoval s kazatelny, pramen smutně šuměl,
duchové vánkem zázračným se zvedli
a kněze následovali. On vinám jejich porozuměl
a s nimi loučil se. A hvězdy bledly.

Duchové vraceli se do tajemných říší
velikých utrpení, světlo pokání
nesouce ve svých stínech, pokorní a tiší.

Oetinger na života a na smrti rozhraní
a světských rozkoší, snů na poušti
utkvěl a duchy každé noci vítá
a káže jim a z trestu propouští,
když dlouho po půlnoci na východě svítá.

Soumraky odcházejí,
a duše z očistce vysvobozené s nimi . . .
A v Oetingrově duši podivné se barvy chvějí:
Bachovy hudby kouzlo, přízrak Daemonů —
a touha po nebi. Nad vrchy zasněnými
slunce se zjevilo a ve zvonů
tesklivé písně srdce bušila mu vstříc:
„Kde, kde je nebe, kde je Bůh?
Když duší odsouzených, nešťastných
je plný vzduch,
kde, kde je nebe?“

Odpověď slavnou zavřel v prsou svých:
„Jen tam, kde srdce těžce zápasíc,
vítězně zapomene Sebe!“

DR. OTAKAR ZICH:

JAK POSLOUCHATI HUDBU?

ESTHETICKÁ ÚVAHA.

(Dokončení.)

Podobných zajímavých příkladů bylo by možno uvésti více. Než možno sledovati psychologickou podstatu onoho terminu „triviální“ i výše. Komu se protiví operety, ten přenáší tento citový dojem na všecky melodie toho genru, jak v operetách přicházejí. Podobný rozpor jest i ve výši vážného umění: skladby Dvořákovy, pokud upadnou do lidového tónu (Slovanské tance), někoho urážejí brutálními rythmy; jiného právě tyto rytmy elektrisují, atd.

Krátce: tento citový dojem „triviálnosti“, jejž každý pro sebe zajisté pokládá za neklamnou značku bezcennosti hudby, jest velice relativní. Závisí od celé spousty individuálních zkušeností uměleckých, jež jsme si v životě získali, závisí, a to pravím s důrazem, nejen na výši, ale i na **směru** našeho **vkusu**.

Než vkus — co je vkus? Jest to kritická schopnost naše, vzniklá na základě toho, co jsme slyšeli a tedy důsledně tím spolehlivější, čím více rozmanitých skladeb jsme slyšeli. Úsudek, z toho, co jako hluboké a krásné umění známe, na to, co právě slyšíme, jest, jak již bylo zmíněno, převážně neuvědomělý, citový. Měl-li by tedy býti správný, předpokládal by, že vytříbil se

na dílech umělecky cenných. Než která to jsou? Tu se točíme do kola, z něhož nás náš „cit" nevyvede. Nutno tedy hledati jiné kriterion cennosti hudebního (a vůbec uměleckého) díla.

Pravým účelem tvoření každého umělce — a zároveň hybnou silou tohoto tvoření — jest podati lidstvu sama sebe, svět okolní pak tak, jak v jeho duši se odráží, krátce: vyjádřiti svoji individualitu. Toto faktum napsalo moderní umění na svůj prapor jako heslo, a má z toho právě proto velké nepříjemnosti. Neboť mnoho mladých talentů, na př. básnických, volá následkem toho po právu, aby směli sebe obecenstvu podati. Ano — jen zdali to jejich „já" vždy za něco stojí! Nestojí-li, pak je lidstvu lhostejným, že prodělali bouři citů a prožili život; může míti zájem o ně nejvýš jako o lidi, ale ne jako o umělce. Nuže představme si, abych volil příklad z umění zajisté nejpřístupnějšího, že by mladý student se zamiloval (nejlépe nešťastně, sice pravidlem mlčí), na základě „chaosu citů" tak v něm vzniklých ucítil nutnost se vybásniti a spáchal tyto verše (zároveň prosím za odpuštění: mají účel pouze vědecký):

První máji! Lásky dobo snivá,
o lásce kdy slavík v šeru zpívá,
o lásce kdy šeptá mech ti zticha,
růže květ kdy láskou k tobě dýchá . . .

Představme si v myšlenkách (neboť snad ve skutečnosti není u nás takového) intelligenta, jenž neznaje „Máje", četl by tyto verše. Zajisté by se mu líbily; kdyby tento bezprostřední dojem citový rozebíral, seznal by snad, že ani tak formální stránka (verše, sloh, jež nejsou tu právě dokonalé) jako myšlenka v nich obsažená (jak všecko v máji zdá se nám o lásce hovořiti) jest toho příčinou. Představme si však, jak nemile by se ho dotklo, tím nemileji, čím více by se staly tyto verše jeho miláčkem, když by po nějaké době dostal do rukou „Máj" a seznal, že právě myšlenka tato byla již dávno a formálně lépe, (na čemž nám zatím nezáleží) Máchou vyjádřena. Jak by náhle a značně klesla cena oněch svrchu uvedených veršů, tak značně, že by mohla záliba změniti se rázem v odpor. Co by musel usouditi onen čtenář o tom, jakou hraje onen „neomylný cit" úlohu při ocenění uměleckého díla? Citový tento převrat ovšem neudál by se u toho, kdo by znaje předem Máchův „Máj" verše ony četl; na toho by prostě „nepůsobily", nepřikládal by jim žádné aneb jen nepatrné ceny.

Uveďme jiný příklad. Týž třeba „básník" napsal by jinou báseň, v níž líčí děvčátko, jež se zamiluje. Líčil by, jak nevysvětlitelný dívce bol plní její duši a kterak svěřuje se s tímto podivným smutkem své babičce. Tu by přišly verše:

Když chci ulevit si zpěvem, hrdlo mi to svírá,
a ta bujná dříve nota na rtech mi teď zmírá.
Povězte mi, babičko má, co bych činit měla,
aby moje smutná píseň vesele zas zněla?

Myšlenka v těchto verších pronesená zajisté by musela způsobiti zálibu vzdělaného čtenáře. Také forma je tu dokonalá — avšak co je to právě v té formě? Rýmy prvních dvou veršů, užití slova „nota", především však krásný obrat „Povězte mi, babičko má . . ." — nebylo by třeba dlouhého přemýšlení, aby nepřipadl na mysl pramen těchto věcí, začátek Nerudovy „Horské ballady". Také toto vědomí, jež by se po případě bez přemýšlení dostavilo, snížilo by okamžitě cenu těchto veršů. Nutno přiznati však, že ne tolik, jako v případě prvém. Důvod jest ten, že tu nová myšlenka (nechci se příti, zda vůbec — jest to jen příklad) vyjádřena jest formami (rýmy, prosodickými obraty) starými. Počet takovýchto forem jest však v základě vždy konečný, byť i veliký, byť se i naskytovalo ohromně mnoho kombinací. To jest nejpatrnější při rýmech: některá slova dopouštějí v češtině sotva dvou, tří rýmů. Nový básník nemůže tedy ani přinésti v nich mnoho novoty; jen samé nové rýmy psáti byl by požadavek nesplnitelný; samé nové myšlenky ano.

Úmyslně jsem prodlel při těchto každému samozřejmých příkladech z poesie. Neboť — a to není většině lidí samozřejmo — zcela tak jest v hudbě. Co v poesii myšlenka, rým atd. to v hudbě jest melodie, harmonie atd. Ba dokonce možno v této povšechné obdobě jíti i dále. Co bylo řečeno o relativní omezenosti rýmu, platí v hudbě pro harmonii, akkordy a jich sledy. Jak často vyskytují se na př. ve skladbách tvrdé a měkké trojzvuky, nebo sled toniky a dominanty. Žádati od nové skladby jen nové souzvuky a sledy souzvuků (modulace), bylo by stejně nesmyslno jako žádati v básni jen nové rýmy. Důsledek z toho plynoucí jest důležitý: je to principialní (ne ovšem výhradní) význam melodie, v čemž zároveň současné znění několika melodií — polyfonie — je zahrnuto, pro originálnost skladby (obdobně „myšlenkám" v poesii). Jestliže tedy veliký nějaký genius hudební jako na př. Mozart vytvoří si svého druhu, zcela nové, dosud nebývalé melodie, harmonické obraty a pod., jest jimi vyjádřena jeho hudební individualita. Přijde-li po něm jiný, jenž mluví, abych tak řekl,

jeho řečí, nemá to pražádné ceny. Citem ovšem nelze tuto cennost či spíše bezcennost rozhodnouti, jak nás přesvědčí tato úvaha:

Jest ovšem jisto, že jsou napodobeniny horší originálů. Proč? Přirozeně proto, že byly vytvořeny slabším duchem, neschopným samostatnosti. A takového slabého ducha odmítáme, tomu nepřisuzujeme právo na umělecký život. Princip Darwinův, jak viděti, vládne i v umění. Jest však možno, že onen originál přinesl něco tak znamenitého, tak silného, že může přece byť i slabý odlesk toho v díle epigona na člověka neznajícího originál působiti velmi mocně. Kdo by, neznaje Wagnera, slyšel na př. operu Nápravníkovu, bude zajisté dramatičností některých jeho scén hluboce dotknut a nadšen. Kdo ovšem zná Wagnera, zůstane chladným, nejvýše řekne, že jsou scény ty tak obratně dle Wagnera udělány, že jsou „působivé". Obdobně na př., kdyby Dvořákův „Šelma sedlák" byl dříve komponován než „Prodaná nevěsta" nebo „Hubička", byl by býval — třeba že „Prodaná" byla by značila proti němu ohromný pokrok na další cestě — přece zjevem epochálním v našich dějinách opery; takto jest téměř bezvýznamný. Ovšem to „kdyby"! Tu neběží pouze (jak mnozí epigoni naříkají) o nehodu, že nepřišel někdo dřív než jiný, nýbrž — o sílu individuality.*)

A ještě jedna myšlenka k onomu „epigonství". Má-li býti — dle dotčeného principu Darwinova — dán v řadě silných individualit (na př. Haydn — Mozart — Beethoven) vývoj, musí n u t n ě následující začíti tam, kde předešlá přestala, t. j. musí předešlé přijmouti a v sobě zažíti, spracovati. Poněvadž se to přirozeně děje v mladém věku, na počátku dráhy umělecké, je jasno, že první díla nesou toho stopy. Jest úlohou kritiky, ne starati se o tyto stopy, nýbrž hledati zárodky toho nového. V tom spočívá význam kritiky — ovšem kritiky poctivé. Neboť takovýto mladý talent neliší se (právě, že jeho vlastní řeč jest ještě nevyvinuta) mnoho od epigonů aneb — bylo-li pramenů několik — „eklektiků". Příliš se u nás právě v poslední době slovem eklekticism plýtvá. Pro toho, kdo je ve vývoji, nemá kritika práva slova toho použiti. Eklektikem může býti zván jen ten, kdo zcela vyspěv nepodává nic svého — a pak je to pro umělce titul ze všech nejhorší, byť se i osladil přídavkem „ušlechtilý", poněvadž znamená: jsi pro umění naprosto bezvýznamný, úplná nulla.

Shrneme-li svoje úvahy, lze říci: City a nálady hudbou vznikající netvoří podstatu hudebního vnímání; ty jen přičiňují mnoho k onomu kouzlu, jímž nás hudba jímá. Podstatou jest však chápání h u d e b n í c h myšlenek umělcových. Ocenění jich pak musí říditi se požadavkem n o v o s t i byť i jen přesně vzato částečné, která nám podává důkaz s i l n é i n d i v i d u a l i t y u m ě l e c k é. Tímto posledním měřítkem chápeme také faktum nesmrtelných děl hudebních. Neboť zdálo by se z principu vývoje, že každé nové dílo činí předešlá zbytečnými. Tomu tak není; neboť každé takové nesmrtelné dílo obsahuje svou mohutnou individualitu, novost jeho pak záleží ve způsobu, jak byla vyjádřena, tedy v umělecké technice v nejširším slova smyslu. Jen vzhledem k té jest v hudbě pokrok. „Figarova svatba" jest dílo nesmrtelné, ač dnes moderní skladatel tak nemůže psáti opery.

„To jsi tomu dal", pomyslí si tu snad leckterý čtenář, „musím se tedy, chci-li rozuměti hudbě, honem učiti kontrapunktu či jak se to jmenuje!" Mohu jej potěšiti a zároveň aspoň částečně rehabilitovati onen „cit", který jsem tak nemilosrdně do koutka stavěl. Není toho třeba, stačí jen ono biblické „kdo má uši k slyšení, slyš." Stačí pouze, neboť hudba pro sluch a ne pro notový papír je určena, sluchem se seznamovati s díly oněch velkých mistrů, oněch silných individualit. Mnoho slyšeti jest třeba, a mnoho jen znamenitých věcí. Pak lze směle spolehnouti na svůj cit, nesklame zajisté, aspoň pokud by nebyl zmaten nějakým příliš novým, moderním duchem, který, jak známo, umí skočiti třeba o století napřed (Beethovenova poslední díla chápeme sotva teď). Neboť analysovati podstatu individuality znamenitých skladatelů je pro vědu hudební oříšek velmi tvrdý. Můžeme málo v tom směru říci i o starších mistrech. Melodii z Mozarta opsanou hudební znalec pozná; ale proč ta či ona melodie jest à la Mozart, o tom nedovede mnoho ř í c i; tím určitěji to však v y c í t í. Proč je hudba Smetanova „česká"? Praví se, že proto, poněvadž napodobí lidovou naši píseň. Jiní tomu, a právem, odporují.*) Nebo zase: poněvadž napodobí melodicky a rythmický spád české řeči. Ani to není zcela pravda, neboť cítíme českost i těch skladeb, kdy Smetana nejen o deklamaci naší řeči mnoho správného nevěděl, ale kdy ještě

*) Zcela jinak jest ve vědě, kde nejde o individuality, nýbrž o objektivní pravdy. Tam přihází se též často věc v umění nemožné, že dva lidé skoro současně totéž objeví neodvisle od sebe.

*) Viz můj článek v květnovém čísle „Čes. Lidu" 1909.

výhradně instrumentální hudbu psal. Obě tato řešení však (jako obyčejně bývá) obsahují část pravdy. Přesně to tedy říci nelze, proč, ale vycítí to každý, a to bylo, tuším, příčinou úspěchu Smetanovy hudby i u obecenstva neodborně vzdělaného. Totéž pak (vedle ohromných předsudků) jest příčinou, proč Fibich, tato zcela zvláštní, svá individualita, není chápán. Není „těžký", schází tu jen dobrá vůle, seznámiti se s ním.

Končím důsledkem pro to, co dnes stalo se okřídleným heslem: důsledkem pro uměleckou, či lépe esthetickou výchovu obecenstva, především mládeže. Jest jasno, v čem může jedině záležeti. Nikoli v zdůrazňování oné „náladovosti", jíž v našem nervosním století máme bez toho s dostatek, nýbrž v seznamování se vzornými výtvory uměleckými, s těmi především, jež nejobjektivnější kritik — čas — za takové uznal a povýšil. Dáme-li patnáctileté dívce sentimentální píseň z německého „Salonalba" bude se jí nejenom ohromně líbiti („je v ní tolik citu"), ale pozbude smyslu pro hluboké výtvory hudební. Dáme-li našemu obecenstvu operetu, bude se mu nejen líbiti („je to tak zábavné"), ale pozbude chuti naslouchati též vážné hudbě. Právě tento dvojí mor těžce dusí vkus našeho hudebního obecenstva: nechť výsledky padnou na hlavy těch, kteří jej propagují a ničí tak výchovné dílo Smetanovo! Neboť byť i v oborech těch byly věci ušlechtilejší (Mendelssohn, Strauss, Offenbach), nejhorším zlem je ono zvrácené stanovisko vůči umění, jež z nich následuje. V hudbě hledá se pak rozcitlivění, rozčilení a zábava místo povznešení, zušlechtění a krásy.

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Vyňal z knihovny několik starých stuchlinou páchnoucích svazků, beze všeho zájmu zase je zastrčil. Nevěděl naprosto, co počít, kam jít.

Konečně někdo zaklepal na dvéře. Fojtík otevřel. Stál tu lokaj, pan Johan jaksi nachmuřen, v nedobré náladě. Zíval. „A — a pane učiteli, dobré jitro. Jste vzhůru? — K snídaní máte jít. Do jídelny — s panstvem!" ušklíbl se pohrdavým pohledem, přeměřil Fojtíka od hlavy až k patám. „No, pojďte!" Dovedl hosta do jídelny. Byl tu již pán ze Schallerů, vlídný Fojtíkův hostitel, i paní jeho a Fanuška. Fojtíkovi připraveno místo vedle pána. Z porcelánových kalíšků kouřila se káva, voněla, nezvyklý pamlsek proň. Zmaten nevěděl jak se zachovati, — přál s poníženými poklonami dobrého jitra. Pán potřásl mu rukou, vesele se ptal, kterak první noc na zámku se vyspal. Paní Žofie seděla nehybně za stolem, míchala stříbrnou lžičkou v koflíku. Fojtík obešel stůl, aby jí políbil ruku. Nedbale podala mu své prsty, hebounké jako aksamit, ani se neráčila ohlédnout. Slečna Fanuška přes kalíšek svůj obláčkem páry rozpustile se usmívala na nesmělého mladíka.

Upíjel skromně, lžičkou bál se zavadit, aby nezazvonila. Několikráte pohlédl k mladé paní, nevšímala si ho, jakoby zde ani nebyl. Chvílemi hovořila s chotěm, ale jen krátce a omrzele. Ne! myslil si Fojtík, kterak mohl jenom na okamžik srovnávat ji se Žofkou z Janovic. Vždyť je to paní, opravdu paní! Hle, jak zvedá stříbrnou lžičku ve dvou prstech — opravdu jako paní! A sedí, nehne se, tak pyšně — no, paní! Kdež pak tamta — Žofka — točila se, skákala, jakoby čerta měla v těle, kdež pak! Ani podobny si nejsou! tamta byla červená a celá nějak kulatá v těsném živůtku, kdežto milostivá je bledá jakoby jí moukou tvářičky posypal a štíhlá jako vosa. — Skoro se až usmál a rychle sklonil se nad koflíkem, bál se, aby nepozorovali, že se na milostivou paní zadíval.

Fanuška dopila kávu, odstrčila koflík a houpajíc se na židli drobnými zoubky okusovala krajíček chleba máslem namazaného. Paní se zamračila, polohlasem napomenula nezpůsobné děvčátko, ale Fanuška neposlechla, houpala se dál a když Fojtík se na ni podíval, usmála se rozpustile naň. Až se začervenal, styděl se, vida neposlušnost malé dcerušky, styděl se za ni. Paní vstala patrně rozmrzelá, aniž by pohlédla na Fojtíka nebo na dceru odešla — pán ji doprovodil ke dveřím. A teď — Fojtíkovi vypadla z ruky lžička, zazvonila na stole, vytřeštil s úžasem oči. Přiběhlo nějaké děvče služebné, aby odneslo prázdné koflíky. A to byla Tereza! Bůh ví, že Tereza! hned ji Fojtík poznal. Neměla selský kroj, jako ve Stražově, měla kabátek bílý naškrobený s límečkem — ale byla to ona! osmahlá jako cikánka, s čepeč-

kem na černých vlasech, s očkama jako jiskry. Nepodívala se naň, sebrala koflíky a zmizela. Host všecek strnulý díval se za ní — možno, že úžasem otevřel i ústa.

Fanuška se houpala kopajíc nožkama do stolu. Pán ze Schallerů vrátil se, poklepal Fojtíkovi na rameno a řekl laskavě: „Dal jsem vám do vašeho pokoje donést šaty a prádlo, doufám, že neodmítnete. Převlecte se, počkáme na vás. Řekl jste včera, že všechen svůj majetek přinesl jste v uzlíku, myslím tedy, že nemáte mnoho na vybranou ve své garderobě a váš drobet už staromodní kabát nesluší vám — viď, že ne, Fanuško?" Fanuška se ušklíbla. „Snad vás neurazím tímto návrhem?"

Fojtík, ač úplně zmaten, přece si uvědomil, že hostitel s jakýmsi vzácným útlocitem, na nějž nebyl uvyklý, hovoří k němu. Nabízí ubožáku dar — patrně staré odložené šaty — ale chudého studenta nikdo nikdy se ještě nezeptal, zdali ho neuráží poskytnuté dobrodiní. Ostatně co by mohlo ubožáka urazit? Poslušně vstal, chvilku přemýšlel, má-li pánovi ruku políbit, ale neudělal to, viděl, že schovává obě ruce za zády. Odešel do svého pokoje — svého pokoje! znělo mu hlavou — a nalezl tam balík šatů i prádla. Bylo mu teskno, když se převlékal a téměř se ostýchal vyměnit novou kmentovou košili za svoji hrubou z režného plátna. Vybral si, co se mu hodilo — leckde bylo vidět, že nebyl kabát šit na jeho tělo, ale nikdy ještě neměl takových šatů. Když se podíval do zrcadla, skorem se nepoznával, jak byl vyfintěn. Otálel, styděl se takhle vyjít, ale konečně si vzpomněl, že pán čeká! Pokrčil rameny, povzdechl a vracel se do jídelny.

A jak šel dlouhou síní, mihla se tu bílá halenka, zašustila naškrobená sukně. Proti němu běžela Tereza. Zastavila se — oči vyvalila. Také on stanul. Chtěl ji oslovit, zeptat se, je-li to ona, co tančila ještě včera ráno po stražovském rynku, ale zmaten nenadálým setkáním nedovedl promluviti. Chvíli stáli proti sobě v šeré chodbě. Když se Fojtík poněkud vzpamatoval a už by dojista byl nalezl slova — aspoň si to myslil — Tereza se zašklebila, poskočila, proklouzla kolem něho. Ohlédl se za ní a ona uličnice jen se otočila a jazyk vyplázla — skokem utekla.

Je to ona! řekl si v duchu vyplašen. Kde se tu vzala Tereza? Kdyby se jí mohl zeptati? To nebyla mýlka, hned u stolu ji poznal, když koflíky sbírala, ale tak jedno pro druhé se v mysli mátlo. Zase viděl paní Žofii hrdou a chladnou — bylo by přece možno? ale ne! ne! Usmál se, potřásl hlavou. Kdež pak taková paní!

Usmíval se. A najednou se otřásl. Pocítil hrůzu — hrůzu před životem. Jak přece jinak a lépe bylo ve stuchlé komoře chudému studentu. Už to nějaké „dostatečně" přece si vymodlil — ale tady? Jistě i tady čekají naň zkoušky a kdo mu pomůže? Tohle si říkal včera i dnes — tak sám a sám je tu v cizím světě.

Pokřižoval se. Proč právě teď ozvala se ona úzkost?

Viděl, že dosud stojí v pološeré chodbě — a pán čeká. Rozběhl se, aby omeškáním se neprovinil. Pán ze Schallerů přivítal jej vesele, pohlédl naň a byl patrně spokojen.

„Nu, to prozatím!" pravil. „Zavolám krejčího, aby vám ušil nové šaty."

Nové šaty! pomyslil si Fojtík. V tom jej však vyrušil výbuch marně potlačovaného dětského smíchu — Fanuška se smála.

„Proč se směješ, ty šotku?" ptal se pán s káravým přízvukem. Fojtík se zarděl, uhodl, že se rozmazlené dítě vysmívá jemu. „Nechte ji, pane učiteli! rozumu nemá, ačkoliv měla by už trochu slušnosti zachovávat!" Vzdychl. „Kříž je s ní, opravdu. Nedbejte, prosím, na její uličnictví."

Fanuška se zakabonila, z podobočí se podívala na Fojtíka, jakoby odprošovala. „Nechte ji — a teď, prosím, — pojďte se mnou!" pokračoval hostitel, „okážu vám zatím dvůr, hospodářství, po zámku vás provedu, je zajímavý. — Už můj děd tady sídlil — a knihovnu vám okážu, vzácné obrazy slavných mistrů!" Chlouba dětinská v tom zněla. „A pak si zahrajeme — viď, Fanuško? počkej na nás!" Vzal Fojtíka pod pažím a prováděl jej zámkem stále žvatlaje trochu vychloubavě, na to i ono upozorňoval. Patrně chtěl býti velmi blahosklonným a nepozoroval, jak Fojtík v rozpacích nejraději vyprostil by svůj loket, který pán přátelsky tiskl. Ubohému pomocníku bylo úzko z neočekávané laskavosti. Nevěděl, co dělat, kterak jít, co s rukama počít. Mlčel a naslouchal, nechápaje úplně, o čem pán hovoří.

Prošli nějakým pokojem, viděl knihovnu velikou, ve skříních, viděl obrazy, slyšel jména slavných malířů, kteří pomalovali před mnoha a mnoha léty tato plátna v černých nebo zlatých rámech po stěnách rozvěšená. Jména — pro Fojtíka hluchý zvuk, nikdy o malby a malíře se nestaral. Věděl o jediném — byl synem kostelníka u sv. Martina na Hůrce. Ten maloval svatého Antonína, jak rybám káže. Bůh ví, krásný obraz, — ale nedomaloval ubohý malíř, umřel souchotinami. Bídou, pomyslil si Fojtík a trnul, když slyšel, jaké hříšné peníze stojí takové staré pomalované plátno. Mlčel, kýval hlavou, neboť pozoroval, ža pán si velmi zakládá na svých obrazech. A byly některé, že se Foj-

tíkovi docela nelíbily. Také nahé ženské tam byly namalovány, tlusté, červené — jak se možno na to dívat?

Z pokojů vyšli na dvůr. Tam už čekal šafář, ramenatý zdravý stařík, pokorně ždímal čepici v rukou.

Usmíval se poníženě.

„Šelma je to prohnaný!" pomyslil si hned Fojtík, ačkoliv neznal lidí. Šelma! hned uhodl: šelma! Poslouchal šafář, kýval horlivě hlavou, když pán rozkazoval; tohle a tohle dnes uděláte. Pán před hostem dlouho se šafářem rokoval i rozzlobil se, když odporoval vychytralý stařík. „Tak a tak to chci mít!" rozkřikl se. Šafář pokorně svěsil hlavu, pokývl: „Jak ráčí pán poroučet!" a Fojtík viděl, že po straně se ušklíbl.

„Oh, nevíte, jaké starosti mám s hospodářstvím!" povzdechl pán. „Četl jste o tom anglicko-skotském systému, pane učiteli? ne, nečetl! já chci onu methodu zavést na svém dvoře. Je třeba pokračovat s duchem času, ale naši lidé nejsou k tomu, lpí jenom na starých zvycích. Škoda každého místa, kde se neseje a neklidí, a naši polovičku půdy nechali by úhorem. Můj správce, kterého jsem vyhnal, na mizinu byl by mne přivedl, dvůr pranic nevynášel a přece půda je úrodná." Pán se zachmuřil, sevřel rty. „Byl už svrchovaný čas, abych sám se ujal hospodářství. — Jdi!" rozkřikl se na šafáře „udělej tak, jak jsem pravil!"

Šafář poklonil se k zemi a vyřítil se ku předu, jakoby chtěl pánovi ruku políbit. Pán sice schoval obě ruce za záda, ale přece objevil se mu v obličeji výraz spokojenosti. A v té chvilce šafář zamžikal na Fojtíka chytrýma očima: hlupák je náš pán, viď?" znamenalo to. Fojtík až se otřásl — dojista šidí pána tenhle šelma starý, dojista ho šidí,

„A teď půjdeme si zahrát! ' řekl pán opět vesele, zamnul ruce, jakoby s něho všechna tíha starostí spadla. „Fanuška čeká. Po denních starostech je mi vždycky útěchou hudba!"

Fanuška seděla u fisharmonia a hrála, lehounko dotýkala se kláves bílými prsty. Nehleděla do not, ale kamsi ke stropu se zadívala velmi vážně se tvářic.

Skončila několika bolestně rozechvělými akordy.

„Ne, nejde to!" pravila, pohlédnouc na Fojtíka, „zkoušela jsem zahrát to, co mi v hlavě zvoní a nedovedu. Slyším, jak to zvoní, taková smutná písnička, a nedovedu ji z kláves vyťukat."

Otec laskavě pohladil dceru po vlasech. „Bloudku malý, chtěla bys komponovat? ale to je vzácný dar. Tuším, že náš pan učitel aspoň kousek toho vzácného daru má. My obyčejní smrtelníci jen se těšit musíme tím, že dovedeme pro svoji potřebu zahrát to, co složili šťastnější miláčkové Mus — že ano, mladý příteli. (Co? řekl, mladý příteli!" pomyslil si Fojtík.) Chcete nás poslechnout chvíli? Fanuško zahrajeme, spolu, ano?"

Dceruška líně přikývla. Pán nalezl nějaké noty a hráli. Fanuška na harmonium, on na housle, — krásně a bez vady sehráli krátkou sonatu.

„Co říkáte? hezké to bylo?" zeptal se pán samolibě, když dohráli. Od kdypak se lidé Fojtíka ptali na jeho úsudek? Horlivě přisvědčil a pokusil se hledanými slovy projevit svůj obdiv.

„Ještě toto, dceruško!" okázal prstem otec, vášnivý hudebník.

„Nechce se mi!" odpověděla Fanuška omrzele, odsunula stolici a leníve založila ruce za hlavou. „Zdá se mi: takhle hrát, to je pouhé otročení, hrát, co jiní sobě vymyslili. Co je mi do všech i třeba do Mozarta, do Beethovena — do všech, chtěla bych zahrát, co já si myslím."

„Bláhová! No, dítě — dítě!" laskavě usmíval se otec a sám hrál těžkou nějakou skladbu, s nadšením hrál, byl dobrým hudebníkem.

Fanuška dívala se na Fojtíka, jakoby opakovala: co je mi do toho, co jiní vymyslili a do not napsali. Co je mi do těch citů cizích, které před lety někdo zachytil v melodii —?

(Pokračování.)

* * * * * * * *

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Mluvil do Klapzuby tak dlouho, až se Klapzuba převracel a svodům svobodomyslného rabína podléhal.

— A pro modlitební koberec, že mu pošle děvečku, která nenápadně odnese koberec do synagogy, byl poslední trumf rabínův.

Klapzuba povolil. Také proto, poněvadž myslil, že ho Widrmon s dcerami v synagoze nebude hledati, že v synagoze bude vždy a bezpečně ukryt. A Widrmona bál se Klapzuba jako strašidla. Tušil, že by Widrmonovi neodolal, kdyby na něho s dcerami nalehl. Tak byl Widrmon odjakživa: nikdy

se ničeho nelekal. Beztoho, že i oficiála od technické kontroly Hrocha stejně omámil.

Israelitská obec žasla. Do chrámu nikdo nepáchl, a bezbožecký rabín přece jenom dále Bohu posluhoval, jako kdyby měl chrám plný. Pivním basem velebil Hospodina, a Klapzuba zase po svém způsobu na modlitebním koberci vzýval Allaha a jeho nejspolehlivějšího proroka, Mohameda. Byli oba nesmírně spokojeni.

Strážmistr Paděra záhy vyzkoumal, proč chodí Klapzuba s rabínem a do konce za rabínem až do synagogy. Trnul úžasem. Byl přesvědčen, že Klapzuba zase přestoupí, tentokráte na víru israelitskou.

Paděrou to trhalo. Kdyby nebylo minulosti, byl by to hlásil okresnímu hejtmanovi. Tušil, že tímto novým odpadlictvím Klapzubovým bude lid ještě více pobouřen, než jako když Klapzuba přestoupl k islamu. Od nepaměti nikdo daleko široko takto nepřestoupil.

Nejvíce Paděru podpichoval David Wertheimer.

„Tak tu máme, pane vachmistr, zase nového žida," chechtal se jako racek, „nový rabín ho převrátil. Uvidíme, co tomu řeknou u soudu!"

Paděra nesměl odpověděti, musil mlčeti. Vždyť šlo o vážnost a nedotknutelnost úřadu.

„Nešpásujou si," pravil tvrdě, „abych nemusil . . ." Nedopověděl, ale Wertheimrovi stačilo, co napověděl. Paděrovou „abych" s pomlčkou bylo jako medvědí tlapa položená na lidské rameno. Po tomto „abych" Paděra už jen vytahoval z kapsy řetízky.

V duchu však Paděra Wertheimrovi přisvědčoval. Tímhle ustavičným proměňováním víry dává se lidu jenom špatný příklad. Obecenstvo bude poukazovati na soudního ouředníka, víra bude u obecenstva klesati, rovněž mravnost a veřejný pořádek. Obecenstvo zase bude oznamovati okresnímu hejtmanství, že vystupuje z církve a do žádné církve že už nevstupuje. Ovšem zodpovědnost za to bude, jak bývá, svalována jedině na strážmistra Paděru, jakoby strážmistr měl držeti obecenstvo, aby neopouštělo víry. Člověk jako Klapzuba náleží rozhodně do Prahy, kde se rozdíly ve víře ztrácejí, kde by nikoho svým odpadlictvím nepohoršoval. Proč ho tedy vláda nepřeloží do Prahy, proč vláda sama dráždí místní obyvatelstvo a vyvolává náboženskou nesnášelivost! Jakoby jiných třenic nebylo! Sama vláda třenice vyvolává, udržuje a množí.

O těchto věcech přemítal Paděra jenom ve skrytu duše, nebylo lze veřejně a zejména nahlas o těchto nesrovnalostech přemýšleti, poněvadž Paděra, c. k. strážmistr, byl povoláním nucen věřiti, že každá vláda v Rakousku je znamenitá, nepřekonatelná a nedostižná. Jiné myšlení vymykalo by se konání úředních povinností a nesrovnávalo by se s jeho povoláním.

Paděra jen želel, že vláda neposlouchá jeho pokynů, že se pan okresní hejtman, když jej přijde vážně upozornit, na něho utrhuje.

Na konec vyskytla se v israelitické obci myšlenka, že by bylo nejlíp synagogu, do které už nikdo nechodí kromě rabína a listovního Klapzuby, zapečetiti. Aby tím byl pořízen důkaz, že je rabín v místě zbytečný.

Ve schůzi se o tom rozpředla živá debata. Stránský tvrdil, že zapečetiti nějakou místnost veřejnou může pouze úřad. Wertheimer mínil, že zapečetiti synagogu smí i představenstvo náboženské obce. Maličký a šišlavý Porges navrhoval, aby byl chrám uzamčen visacím patentním zámkem a rabín aby byl pro přechovávání jinověrců suspendován. Byla to schůze hlučná a nesvorná, a před hlasováním byl Porges vystrčen za dveře, poněvadž Wertheimrovi vyhrožoval pěstěma. Na konec bylo usneseno vyslat k okresnímu hejtmanovi deputaci a požádati ho, aby sám synagogu zapečetil a rabína suspendoval.

Tu byl zaslán přednostovi soudu anonymní list.

„Pane, už dlouho vaši bezradnost pozorujeme," psal neznámý pisatel, „a divíme se, že jste dosud nezakročil. Pranic se nestaráte o to, že váš listovní vzbuzuje tu v místě všeobecné pohoršení. Tím dáváte na jevo, že jste s ním tajně spolčen a že proto nemůžete zakročiti. Nezahájíte-li okamžitě vyšetřování, zakročíme my u vyšších instancí, aby lid nebyl kažen a sváděn."

Podepsán byl: „Jeden vás naposled varující."

Přednosta anonymní dopis přečetl a hluboce se zamyslil. Chvíli seděl, pak vstal a přecházel.

„To je zvláštní, já přece všecko vím a na tohle si nemohu vzpomenouti!" zašeptal.

Uchopil zvonec a zazvonil. Kancelista Pirkhán nejistě se přišoural do přednostovy kanceláře a mlčky se uklonil.

„Najdou mně ten erlass o anonymních dopisech!" poroučel přednosta. Pirkhán se uctivě uklonil a odcházel.

Nebylo mu volno.

„Erlass o anonymních dopisech!" opakoval si zničeně, když usedal na privátní koláč u stolu s přihradami.

Oficiant Kladivo se nazdvihl a významně zakašlal.

„Co to zase starý chce?“ ptal se tiše a ustrašeně.

„Erlass o anonymních dopisech!“ odpovídal Pirkhán posměšně. Schválně se s tím Kladivovi svěřoval. Kladivo měl na výnosy znamenitou paměť. Neznal jich sice nazpamět, ale věděl bezpečně, ve které příhradě jsou uloženy.

„Nevzpomenou si snad, kam jsme to zastrčili?“ ptal se Pirkhán bolestně.

Kladivo odložil péro a přemýšlel.

„Počkají, pane kancelist, jenom na mě nekvaltujou!“ vyzýval Pirkhána.

Ticho zašumělo kanceláří, takové ticho, že bylo Kladivovy myšlenky slyšeti, jak namahavě pracují.

„Bude zase vyvádět,“ upozorňoval Pirkhán Kladivo prosebně, aby rychle přemýšlel.

„Erlass o anonymních dopisech,“ pravil Kladivo vítězně, „přišel brzy po erlassu o plivátkách, tak ho budou mít ve druhé příhradě ode shora.“

Pirkhán už si stavěl židli k této příhradě. Když byl nahoře, ozval se od přednosty zvonec. Pirkhán zničeně slezl dolů a šel k přednostovi.

„Už ho mají?“

„Poníženě prosím, už ho mám!“

„A kde ho mají? Proč ho nenesou, když ho mají?“ Přednosta divoce zaloupl očima na Pirkhána.

„Poníženě prosím, já jsem právě pro něho lezl!“

„A proč pro něho nelezli dřív, proč nelezli hned? Když já poručím, mají lézti hned a když hned nepolezou, sepíšu s nimi protokol a následky si pak přičtou. Oni mají lézti hned, když přednosta soudu poroučí, to se musí státi hned a když se to hned nestane, sepíše se protokol, a oni budou koukat.“

Pirkán koukal a smutně, ač dosud protokol nebyl spisován.

Snad se Kladivo dovtípil, knitlo mu hlavou, a erlass zatím našel. Bylo to stéblo, jehož se chytal tonoucí.

Přednosta se jízlivě ušklíbl. Lichotilo mu, že Pirkhána vystrašil, a že má z něho Pirkhán povinnou hrůzu úřední.

— To by tady byl nepořádek, pomyslil si, kdybych takhle tady nevládl! To by to vypadalo, kdybych jimi takhle netočil!

Vstal a několikráte přešel po kanceláři. Zapomněl na dobro na anonymní dopis a obdivoval se jenom sám sobě a svým zásluhám.

„Jdou a přijdou hned, jak na ně zazvoním!“ pravil přísně a s touto přísností Pirkhána propouštěl. Na výnos o anonymních dopisech zapomněl.

Poněvadž po celé dopoledne na Pirkhána nezvonil, bylo zřejmo, že na výnos o anonymních dopisech zapomněl úplně.

Pirkhán zádumčivě proklouzl do kanceláře. Oficiant Kladivo, jak správně Pirkhán uhádl, stál na židli a strkal nos do druhé příhrady nahoře.

„Je tam?“ ptal se Pirkhán nedočkavě.

— „Byl tam, ale už ho zas čerti odnesli! Kobliha jím asi ráno zatápěl! A přece mu pořád říkám, aby, když nemá papíru na zátop, bral to z nejdolejší příhrady, tam že už je to skartýrováno, a má se to posílat do archivu, ale Kobliha je mezek. Řekneš dole a on jenom nahoře!“

Pirkhán zalomil zoufale rukama.

„A co bude, když ho bude starý dál shánět? Co bude?“

„Co by bylo? Nic nebude! Dopíšeme do Police, tam ho jistě mají.“

„Tak píšou hned!“ nařizoval Pirkhán kvapně. Kladivo dopsal.

Neklidný den byl u soudu. Dopoledne přednosta nezazvonil. Také ne odpoledne. Na štěstí mu došel v poledne soudek nového kaviáru a sud vína. Do čtyř hodin ukládal víno do sklepa a pak zkoušel kaviár. Teprve za soumraku přišel do úřadu a hned zazvonil.

Pirkhán šel k přednostovi, jakoby mu právě odzvonili umíráček.

Srazil podpatky a hluboce se uklonil. Přednosta seděl na divaně a četl „Pražské Noviny“, část úřední i neúřední. Chvíli se Pirkhána nevšímal. Po chvíli pozdvihl na něho oči.

„Seberou se a půjdou hned pro pana učitele Mlezivu jako soudního znalce!“

Pirkhán srazil podpatky, hluboce se uklonil a spěšně odešel.

Chytil učitele Mlezivu na náměstí a hned ho odváděl k soudu. Vykonal daný rozkaz rychle a přesně. Tak rychle, že se Mleziva trochu zapotil, když ho Pirkhán jemně strčil do přednostovy kanceláře.

„Přinesou hned krucifix a svíčky,“ poroučel přednosta Pirkhánovi.

Pirkhán hned přinesl.

„Budou psát a oni (přednosta vyvalil oči na učitele Mlezivu) budou nejdřív přísahat. Zdvihnou všechny tři prsty a říkají za mnou!“

Byla to přísaha při svitu voskových svěc příšerná, poněvadž nenadálá. Ale byla to jen přísaha znalecká. (Pokračování.)

LITERATURA.

Felix Téver: „D u š e n e z a k o t v e n é“. Nákladem Jos. R. Vilímkovým. Stran 224 za K 3.—.

Poněkud opozděně zmiňujeme se o knize silné, úctyhodné, o níž dnes můžeme říci, že patří k umělecky nejpoctivějším z loňského knihkupeckého trhu. Kniha ženské spisovatelky halící se pod mužský pseudonym: hle, už v tom tkví rys autorčina karakteru. V Téverových prósách není stínu zženštilosti, není v nich malicherné pruderie, ani sensitivního rozněžňování, a také jejich vnější deskriptivní aparát omezen při nich na míru nejmenší.

Tak tedy: tři novelly různě obsáhlé a také i svými sujety značně differencované. Je tu široce založená povídka „M e z i b ř e h y“, bolestný životní román klavírní virtuosky Izy Klimšové, která po trpkých zkušenostech umělecké dráhy resignovaně podává ruku bohatému vyžilci; je tu obrázek „N e v i d ě n ý“, jakási drobná cestovní episoda, ve které náhodný a cizí turista, z ústraní a nezřen, zažije tragický konec románku krásné mučednice manželství; a je tu konečně románová skizza „S a m o t a“, diskretní a jemně prokreslená studie ženské duše, která krok za krokem dochází přesvědčení, že muž, jemuž se chtěla oddati pro život, je jí nehoden. Ve všech těch pracích je nejvíce uměleckých zřetelů obráceno k postavám ženským. Tak Iza v první novelle kreslena jest jako nebohá mučednice poměrů, do nichž ji vnesl život i povaha zděděná po nepraktických, sentimentálně vzrušených rodičích; vystupuje tu v jemném, diskretně cítěném kontrastu proti robustní a uměním i lokty svět si dobývající zpěvačce Lindě Barochové. Postavy mužské nejsou tu nanášeny v oněch jemných, detailně prokreslovaných polostínech: jejich povahy črtány jsou v rázovitých, energicky vedených rysech, vystupují však stejně plasticky a výrazně (starý, světácký ředitel banky v novelle „Mezi břehy“, tyranský manžel Ireny Pavlovny v „Neviděném“, vypočítavě korrektní Peklín v „Samotě“). Autorčino psychologické umění tu nikdy neselže, vynucujíc si úctyhodné pozornosti zejména v detailních, místy až subtilních (u žen) povahových nuancích, které bystrému autorčinu oku nikdy neujdou, docházejíce povždy včasného, suggestivně působícího založení. Není dnes pochyby, že Felix Téver vyrostl prodlením let ve svérázný, v našich literárních poměrech pozoruhodný talent. V nových jeho povídkách jsou partie, které uchvátí jemným procítěním a bystrými postřehy, celek pak vynucuje si úcty svým mužným, rázovitým nazíráním a v pravdě zdravým životním cítěním.

Fr. Sekanina.

M. Arcybašev: S m r t L a n d e h o. Román. Přeložil Ferdinand Kraupner. „Našich knih“ sv. 30. Nákladem Hejdy & Tučka v Praze 1909.

Až do vydání „Sanina“ nebyl u nás M. Arcybašev znám. Ani v Ottově Slovníku Naučném ho nenalézáme. V domovině své pak nebyl zajisté tak populární, jako je dnes, kdy vlivem jeho románu vznikl ve vznětlivé mládeži ruské t. zv. saninismus, jenž — bohudík — je něčím přechodným, jako román sám.

U nás „prozatím“ dvě nakladatelství chopila se Arcybaševa. Jedno zamýšlí vydati veškerá jeho díla, druhé pak předložilo nám „Smrt Landeho“. —

Kdo je vlastně Lande?

Není-li s lékařského hlediska v ů b e c lidí duševně normálních, je Lande, student, potencovaná abnormita, fanatik pravdy, člověk, trpící poctivostní horečkou, jak chcete, ale vždy bytost s chorobně, jednostranně vyvinutými, jinak krásnými vlastnostmi: trochu Tolstoj, trochu biblická figura.

„Svatá duše o berlách . . . hlupák!“ praví o něm Tkačev ve vězení, když mu Lande nabízí poslední své peníze; tentýž Tkačev, jenž ho později v lese s jiným zlosynem přepadne. Lande svlékne se sebe všechen oděv, dobrovolně, rád, a Tkačev ukáže pak na Moločajeva, jenž mu rozbil obličej a druhého lupiče zahnal, řka: „Viděl jsi již opravdového člověka? . . . Hle, podívej se! . . . To je člověk . . . síla! . . . Ale ty . . . k ničemu nejsi a nestojíš za nic!“ Netřeba sic bráti doslova tyto věty, ale — mnoho pravdy je v nich. Lande je zosobněným dobrem a přece na konec rozsévá jen zlo. Objímá svou láskou celý svět a nechápe, nezná duše ani jednoho člověka. Dá se spolíčkovati a pak přistupuje k útočníku, Moločajevu, a prosí ho, aby se na něho nehněval. Neví, co je hrdost, co je důstojnost lidská, pojem cti je mu neznám; jediný cit proniká ho cele: dobrota, láska k lidstvu, kterou dnešní člověk nemůže pochopiti. A ten cit žene ho také na cestu za nemocným přítelem, pěšky, poněvadž nemá peněz. Ovšem že zahyne. A tak necítí člověk k Landemu přes jeho dobrotu lásky, nýbrž jen soucit, jako k mrzáku nebo žebráku. A někdy i trochu zlosti.

Lande je duše schematická, jíž udržet v důsledné kresbě nebylo věru těžkým úkolem. Předem věděl autor, jako víme my, že Lande za každých okolností musí jednat jinak, než ostatní, vždy na výsost dobře a ušlechtile. A ostatní figury? Kdo četl „Sanina“, pozná v každé z nich dobrého známého. Tytéž charaktery, tytéž životní zájmy, tytéž činy. Pokládám „Smrt Landeho“ za román slabý, zejména v komposici.

Překlad zdá se být poněkud chvatně pracován. *Tristan.*

Sine Matavuli: Bělehradské povídky. Přeložil L. Brtnický. Světová knihovna č. 749—50.

Srbský spisovatel se tu representuje šesti realistními, pěknými obrázky, z nichž vynikají svérázné povahy, dovedně zachycené ve mžicích rozvlněného citu, znázorňující spolu prostředí, v němž povídkoví hrdinové, vzatí přímo ze života, se pohybují. Avšak překladatel ve snaze podati ráz mluvy originálu, až otrocky přidržoval se slova, takže překlad se nečte hladce. Buďtež na příklad uvedeny jen některé, při nejmenším řečeno, nevhodnosti. „Který uchvátil ho za ruku...“ (str. 43.). „Krátce potom, co Aleksa od lakomce odešel, umřel on zápalem plic“ (str. 69.). „Paní vyťala mu přes tváře dva políčky, on se vzepřel a řekl jí urážlivé slovo“ (str. 69.). „K herci byl přišel od jednoho krejčího. K tomu od jednoho pekaře... (str. 71.). Nedopatření přihodí se také překladatelům obsáhlých děl, jsou poněkud omluvitelna, ne však u překladů drobných povídek, kde snadno lze práci přehlédnouti. *K. V. H.*

DIVADLO.

ČINOHRA. Nejkrásnější chvíle. Veselohra o 3 jednáních. Napsal Raoul Auerheimer. Přeložil K. Hašler. Režisér F. Hlavatý. Poprvé na Městském divadle Král. Vinohradů dne 29. listopadu 1909.

„Ženit se s milenkou jest tolik, jako rozebrat báseň v prosu,“ praví Robert Angerer svému příteli, kapelníku Arthuru Ewaldovi, zrazuje ho s ženitby s dceruškou císařského rady Hochstadtera, s níž se Ewald právě zasnoubil. Ale šťastný kapelník neposlouchá. Kráčí vstříc nejkrásnějším chvílím života: od zásnub do svatby. A ty brzy se ukazují v celé nahé své kráse. Počíná představování se různým strýcům a tetám antiquitám, všem známým, počíná odpovídání na stereotypní otázky, hledání bytu, na němž se nemohou shodnout, že najímají na konec tři, šťastní snoubenci nemají ani chvilky pro sebe, jsou mrzuti, předrážděni, dochází mezi nimi k ostrým výměnám názorů — když jsou ony pověstné chvíle „nejkrásnější“, snoubenci se rozcházejí. Spěchám však dodat, že se ovšem opět sblíží a kvapně odjíždějí, aby nebyli nuceni podruhé prožít své „nejkrásnější chvíle“ života, které počínají právě pro ironického přítele Ewaldova, Angerera, zasnubujícího se s druhou dceruškou pana císařského rady, Arabellou.

V této fraškovité komedii vídeňského autora setkáváme se se všemi figurami, se všemi triky, ba s mnohými bonmoty a vtipy německých veseloher posledních let. Nic nového nám nedovedl povědět pan Auerheimer, a věru málo vděčni jsme Vinohradské scéně za tento systematický již import všelikých umělecky bezvýznamných, zejména německých komedií a frašek. Snad nahlédne správa divadla konečně sama — a bylo by již na čase — že toto německé zboží ani pro nic neznamená. A to je přec tak důležité!

„Nejkrásnější chvíle“ mají dva druhy rolí. Jedny tvoří se samy, „nesou“ herce, a s druhými si ani zkušení herci bez své viny nevěděli rady, což platí zejména o pp. O. Boleškovi (Edgar), A. Dobrovolném (Wilhelm) a E. Tesaři (Max). Mile překvapil p. Ed. Pražský (Ewald), jenž našel pro svého kapelníka pravý ton a výrazná gesta. Umírněnou a promyšlenou hrou vytvořil vskutku pěknou, důsledně kreslenou postavu. Zdá se, že p. Pražský, kdyby se podrobil přísné umělecké sebekázni, dodělal by se dobrých výsledků. Výborně charakterisoval také p. B. Zakopal (Angerer), jenž se sl. H. Štěpničkovou (Arabella), tvořili živou, svěží dvojici. Lila sl. Pavly Veverkové byla sic dobře založena, málo však obestřena kouzlem dívčí naivity a bezprostřednosti citové. Pan Fr. Hlavatý byl poněkud bodrý císařský rada. Také masku jeho nepokládám za vhodnou.

Upřímné pochvaly zasluhuje však jako režisér za vskutku pečlivé a pilné nastudování této veselohry, jež sehrána byla bystře a svižně. To bylo pravé tempo pro komedie tohoto druhu.

Přeloženy byly „Nejkrásnější chvíle“ nedosti svědomitě. *Tristan.*

Jiráskova dramatická pohádka „Pan Johanes“ se připravuje právě konanými zkouškami k provedení na plzeňské scéně. Hráti se bude určitě dne 12. prosince t. r. „Plzeňské Listy“ píší dne 3. t. m.: „Soudíc dle dojmu, jaké činí hra při zkouškách na účinkující, bude úspěch její u obecenstva velkolepý.“

K. V. H.

* V Pardubicích bude zítra a pozítří slavnostně otvíráno nové Městské divadlo. K slavnostnímu prvnímu představení činohernímu napsány zvlášť dvě novinky, jejichž názvy a autory uvedli jsme na str. 144; k prvnímu představení opernímu zvolena Smetanova „Hubička“.

* K zájezdu činohry brněnského Nár. div. na horkou půdu vídeňskou, přináší Víd. Denník dne 5. pros. pořad. Představení se konají v „Dělnických domech: Hrálo se 8. pros. „Radúz a Mahulena“ od Zeyera. 9. pros. „Na valdštýnské šachtě“ od Stroupežnického. Hráti se bude:

10. pros. „Cop“ a „Holčička“ od Bož. Vikové Kunětické. 11 pros. „Světa pán v županu“ od Em. Bozděcha. *K. V. H.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Nemáme posud svých dějin výtvarného umění. V politické historii zbudoval nám Palacký mocný hrad, na nějž marně útočí cizácká nepřízeň, odrážená i pohotovými novými historiky, kteří zároveň dílo Palackého bohatě doplňují a kde třeba opravují. Literárních dějin máme až nadbytek a právě vycházejí zas už asi troje široce založené dějepisy českého písemnictví. I obecná kulturní historie — třebaže posud celkově nespracovaná — vykazuje hojnost obsažných knih, zvláště Z. Wintrových, jež barvitý obraz naší občanské minulosti z valné části osvětlují. Jen české výtvarnictví čeká posud na svého dějepisce. Je to vpravdě citelná mezera. Tím bolestnější, že němečtí dějepravci umění vrhají se do mezery té jak do nestřeženého a nehájeného průlomu a vyplňují opuštěnou tu posici barikádami tlustých, nákladných a celým šálivým aplombem jejich učenářství vyzbrojených spisů, kterými upevňují svoji posici na naší půdě. Zatlačují nás, ba podmaňují si mnohého, naučeného slepě a oddaně věřiti německé vědě. I nevěřícího nutí nouze po těchto knihách sahati, když nemáme svých! Čím výše pak vzrůstá pyramida tohoto papíru, dokumentujícího veskrze osobivou podjatost, namnoze i škůdcovskou zlou vůli a obmyslné zamlčování, překrucování, komolení a podceňování všeho českého,*) tím výše vzrůstá i úkol příštího historika českého umění, odkliditi tu nepřátelskou barrikádu a zbudovati své dílo od základu.

Čím to? Zamyslíme-li se nad tímto nápadným nedostatkem a pídíme se po jeho původu, zjistíme neomylně tutéž příčinu, která zavinila všecku bídu naší hmotné, společenské i duchovní kultury. Je to katovská sekera bělohorské pohromy. Přeťala náš vývoj na dvě stě let rázem, osekavši všecky ušlechtilejší údy národa až na trup spoutaného tělesa robotníků, vydaného na pospasy cizotě, která z porobenců střebala všecky jejich síly hmotné i duševní pro své účely, své obohacení, pro utvrzení svého panství a své společenské povýšenosti. Proti tomuto, kořistnicky nahromaděnému Besitzstandu, jenž zahryzl se svými kořeny jak nenasytnými polypími chapadly do všeho, což bylo kdy naším, stojíme teď, svobodni prý, ale ožebračeni, odzbrojeni, ve svém vývoji zadrženi, a v té slabotě i ubohosti jenom na sebe odkázáni. Nepravím to z pessimismu. Český národ má tak tuhý život, že zůstane bohdá nepřemožitelným. Ale nutno si to vše uvědomiti, abychom věděli, proč nám tolik schází, proč jsme se svými poměry tak nespokojeni, proč se za ně stydíme a pro ně se štíříme, a proč jest nám tolik pracně doháněti! Za těch dvě stě let, co náš vývoj byl všecek potlačen, pokračovala evoluce našich nepřátel, hromadila kde jaké statky.

A mimo jiné doplňovala i vytvářela také ten soubor podmínek osvětových, nakladatelských a odběratelských i vychovávala generačně všechen ten aparát badatelský a literární, jakého je nezbytně potřebí k uplatnění uzrálé duchovní potence v kritickém a hodnotícím nazírání na výtvarné umění.

Staleté omeškání nelze dohoniti přes noc. A proto nemáme posud žádoucí dostatek pohotových, antecedenciemi podepřených, sbíraným a vybíraným materiálem, pohodlím a vůlí opatřených pracovníků v oboru dějezpytu a dějepisu uměleckého. A nemáme ještě vydatné vrstvy zámožného, ve staletém styku a zušlechťujícími tradicemi s uměním srostlého občanstva.

Proto jest naše dějepisectví umění výtvarných teprve v plenkách, proto vydalo teprv několik cenných a milých, avšak drobných knížek, ponejvíce monografií o jednotlivých partiích celé látky. Akademický soupis sbírá teprve materiál k souhrnné velké práci. I Lehnerovy veliké, přílišně ze široka založené, na románském slohu uvízlé „Dějiny umění národa Českého“ jsou pouhou zálibnou snůškou materiálu, příspěvkem k budoucí kritické stavbě od základu. Buďme prozatím však i s těmito začátky spokojeni. Jsou pracné, nevděčné a proto sluší si jich obzvláště vážiti. A zájem pro ně burcovati.

S tohoto hlediska žádoucího zájmu i spravedlivého vděku budiž dnes upozorněno na dvě takové publikace. Jsou to Branišovy „Obrazy z dějin jihočeského umění“ a téhož autora „Staročeské hrady“ (obě v Praze 1909 nákl. A. B. Černého). Braniš náleží mezi odchovance Kutné Hory. Zamiloval si tam naše středověké výtvarnictví a zůstal této své lásce věren. Oddaně, horlivě, nezištně, jak

---

* Bývá to i pouhá ledabylost, pohoršlivá právě tou nadutostí, s jakou si německá věda osobuje neomylnictví. Na příklad: Ve výborném jinak obrazivém díle „Alt-Prager Architektur-Detaile“ prohlašuje sběratel prof. Kick na 4 stranách textu šmahem všecko a priori za výhradní téměř dílo německé — aniž by uváděl dokladů. Za to, odvolávaje se na Zeyerovo dílo „Barok a rokoko“, píše důsledně Zayer. Tvrdí, že Valdštýnský palác slul původně Wallensteinský a p o z d ě j i teprve Valdštýnský. Obytní a úmrtní dům Palackého vydává za jeho r o d n ý dům atd. Drobnosti, ale nejvýše příznačné pro slavnou důkladnost a svědomitost německé vědy.

každé jeho dílko svědčí. A jest jich už pěkná řádka. „Obrazy“ jsou poslední a nejzralejší. Vybrány sice pouze z Budějovicka i Písecka, dotýkají se jen mimochodem malby, sochařství a výtvarných řemesel. Nejsou ani úplné, což autor v předmluvě sám praví. Ale líčí dějiny architektury na českém jihu geneticky, soustavně a kriticky, činí tedy pro menší obvod Čech to, co pro celou oblast našeho národa žádáme a toužebně čekáme.*) Poměrně nejzevrubněji demonstrována na četných památkách evoluce románského slohu, téměř stejně gotiky, spořeji renaissance a baroka s jeho dozvuky v empiru a pseudoklassicismu. Nemoha se spouštěti do obšírné recense, uvádím z momentů povšechněji zajímavých, že autor spatřil prvky gotiky u nás již na stavbě, rokem 1179 datované a že k rozpravám o původě Beneše Lounského připojuje novou hypothesu, aniž by ji šíře rozpřádal neb dokonce vnucoval. Jihočeské konstruktivní a dekorativní zvláštnosti jsou náležitě vyzvednuty a vyneseny. Nehledíme-li k některým bezděčným ohlasům německých doktrin (na př. o pozdní či Vladislavské gotice, o níž i úzkoprsá německá esthetika opravuje svůj úsudek, jako stejně již před barokem a rokokem kapitulovala), jest spis Branišův samostatný, nikoli kompilační, nýbrž ponejvíce na vlastním znaleckém názoru a úsudku poctivě zbudovaný. Škoda jen, že není doložen hojnějšími ilustracemi. Leč to je věc nákladná!

Ještě více bylo by přáti doprovodu instruktivních obrazců — pohledů, řezů i půdorysů — „Staročeským hradům“, obírajícím se vývojovou historií opevněných sídel staročeských různého původu a účelu až do jejich vystřídání feudálními hrady během XII. století. Zde sic není a dlouho nebude všecko do slovíčka nesporné. Leč i tak druží se tento spisek důstojně k věcným a na výši doby stojícím monografiím o památkách naší minulosti, každému českému srdci drahým a každé české mysli užitečným. Právě proto, že přítomnost neoplývá ani radostí ani důvěrou. *J. L.*

* Předchůdce tohoto díla, stručné „Dějiny středověkého umění v Čechách“ (Praha 1892), vyšel rovněž z péra Branišova.

TÝDEN.

Komise městské rady pražské za přítomnosti rodiny Čechovy a zástupců povolaných korporací rozhodla, že tělesné pozůstatky Svatopluka Čecha nebudou převezeny na Říp. Mezi důvody se uvádí i tyto: že místo na Řípu jest v rukou soukromých, a že Král. Vyšehrad jest místem právě tak památným jako Říp.

K. V. H.

*

Ve vládní komisi právnické v Rusku pracuje se konečně nyní na vydání zákona k ochraně literárního a uměleckého majetku v ruské říši a spolu i pro vztahy mezinárodní, jak ruský tisk oznamuje. *K. V. H.*

*

* V době živého zájmu o denně vzrůstající úspěchy vzduchoplavecké zajímati snad bude zpráva, že mezi předchůdci moderních aviatiků nalezáme i slavného francouzského filosofa a spisovatele J e a n a J a c q u e s a R o u s s e a u a. Když odejel z Benátek jako sekretář vyslance de Montaizu, usadil se v Paříži a rozvinul tu všestrannou, přímo horečnou činnost; z té doby svědčí o universálním zájmu a celkem i všestranném nadání Rousseauově nejenom četné verše, operní texty a komedie, ale i známý vynález nového systemu muzikálního záznamu not. A právě v této době pracoval také na zvláštním originálním stroji, jehož pomocí doufal prolétati se nad Paříží; zůstalo ovšem tenkráte pouze při pokusech, které se příliš nedařily. Leč ani později, když už se myšlenky na osobní svůj úspěch byl úplně vzdal, býval nanejvýš rozčilen, když mu někdo dokazoval utopii podobného počínání. V Grimmově ‚Correspondance Littéraire‘ ze dne 15. června r. 1762 čteme o těchto jeho pokusech a na konec je doslovná poznámka: „A tak budou moci snad ještě jeho přátelé, mají-li ovšem k tomu dosti potřebné víry, spatřiti svého Jean Jacquesa létati v povětří.“ Mimo tuto notici ve zmíněném sborníku nenalezáme bohužel nikde už jiné podobné zmínky o Rousseauových aviatických pokusech. —*n*—

*

V Přerově řezníci sešli se r. 1599 do valné schůze a tu pohovořivše o tom, kterak je židé dobytkem a kožemi šidí, učinili toto závazné usnesení a resoluci: „Poněvadž sme spravedlivě to vynalezli, že žádného užitku neuznáváme, co sme kdy od kterého žida koupili, že sme nikda na tom právi bejti nemohli, protož aby žádný od žida nekupoval pod pokutou dvou zlatých rýnských.“ Z přerovské knihy řeznické.

Referát hudební a zprávu o Slavnostní schůzi České Akademie jsme nuceni odložiti do čísla příštího pro nedostatek místa.

V PRAZE, dne 10. prosince 1909.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Ty obrázky na dýmkách mne mocně lákaly, většinou koně různých barev, někdy jelen, laně, koroptve, a zase myslivec nebo chaloupka pod vysokými stromy. Z figuralních maleb jedna často se opakovala: dívčí postava černých vlasů, bílým šatem oděná, objímající kříž. Pod tím bývalo napsáno: Julie. Byl bych rád zvěděl, kdo je ta Julie. Strejcové však dýmali, hovořili, plivali po podlaze a nic se nestarali, kdo že ta Julie na jejich dýmkách. Dnes teprve se dohaduju, že to asi byla nebo snad měla být líbezná dcera Capuletova

Procházeje tak každé neděle prostou tou obrazárnou, přeslýchal jsem nevolky v jizbě i na síni hovory sice ne zvláštní, za to však plné jadrné mluvy a dialektických zvláštností a bezděky se, myslím, bystřil také tu smysl a cit pro ryzí řeč.

Všedního dne přicházelo přespolních kupců málo. Někdy vysoká pašeračka z Poříčí, jejíž jméno jsem zapomněl. Pamatuju se, jak jednou, když jí matka v komoře odměřovala mouku, pašeračka vypravovala, co zkusila minulé noci, jak ji auseři honili, že musila skočit do řeky „pod lajc"*), tam že stála ve vodě a auseři „lítali přes lajc" a jak jí nadávali, v houští hledali, a ona že stála a měla srdce jako jáhlu.

Častěji se zastavovali pro „kousek" nebo pro mouku, nějaký tkadlec z okolních vesnic, když přišel do městečka k vydavači odvést „kus"**) nebo pro přízi. Z těch jednoho jsem rád vídal a rád měl, drobného stařečka vysokého věku, vlasů bílých jako sníh, třeslavého hlasu. Myslím, že pocházel z Rokytníka a že se Hrubý jmenoval. Chlapecká jeho léta byla jistě za časů císaře Josefa II. Přicházel v zeleném, starodávném fráčku, v úzkých nohavicích po kolena, v letě vždycky bos, bez punčoch. Tak si u nás tenkráte v padesátých letech už nikdo nechodil. To byl kroj asi z prvních let devatenáctého století. Mně ten dědeček, hrubě nahluchlý, ale čiperný, usmívavý a ochotný připadal, hlavně pro ty nohavice, jako panáček z betlema, jak jsem je tenkrát na starých betlemových arších vídal vymalovány.

To bývali kupci; přicházeli však také se zbožím, „grán" Tomáš, Chorvat, osmahlý, hustých knírů, a hustého, černého obočí, jenž nosil na zádech hodně nad hlavu vysokou, úzkou dřevěnou skříň, složenou ze samých zásuvek a přihrádek plných nejrozmanitějšího zboží: kartáčků, nožů, nůžek, náprstků, knoflíků, jehel, řetízků, a kdož ví čeho. S tím zbožím chodil po staveních a vykládal je také o výročním trhu.

Časem se ukázali „Tyloři", kupci Tyroláci, v krojích; ženské, jež bývaly volaté, v zelených kloboucích. S vozem přijeli a roznášeli, nabízeli zboží, salupy, sukna, látky na ženské šaty, vlněné i hedvábné.

No a pak ti tažní ptáci hudoucí, kteří docházeli jen na síň a zůstávali za dveřmi, zahráli na housle, na flétnu, na harfu a obdarováni šli zas o stavení dál. Přicházel bezděkovský „beznoska", malý černovlasý houslista znetvořeného, maličkého nosu, vykulených očí, jenž huhňavým zpěvem provázel svou hru na housle a jenž mně tím podivným obličejem i hlasem připadal jako hastrmánek. Přicházel pravý jeho opak,

*) lávku.

**) kus plátna, obyčejně kopa.

vysoký, hubený stařec bílých vlasů, zahnutého, pěkného nosu, také houslista, jenž pokaždé hrál jednu a zpíval ji vysokým, fistulovým hlasem: „Fialinka kvete v stínu, v stí - nu, tma - vém —" Když jsem poprvé jako kvartán četl Máchovu „Márinku", představoval jsem si starého houslistu, jejího otce, hrajícího u kanálské zahrady jako tohoto „fialinku", jak jsme starému šumaři říkali.

Také Záliš houslista přicházel do Hronova, můj model k jednomu z mých prvních „obrázků z hor" napsaných za studentských let. Jenže jsem tenkráte nebyl dost věrný; přibásnilť jsem romantickou historii rozháranému houslistovi, kterýž divoce jezdil smyčcem po strunách i když zpíval: „Vítám vás, vítám vás, sedněte si mezi nás —"

XII.

Pojednou se zjevil v Hronově zvláštní host, r. 1856, kdy mně bylo pět let: osmahlé děvčátko hubené, asi osmileté, jak si teď vypočítávám. Přivezl si je kupec Fr. Červíček, bezdětný, jenž měl příbytek nedaleko nás, v samém sousedství spáleniště. Děvčátko mělo přistřižené vlasy, až po týl mu padaly. Aby děvče mělo ostříhané vlasy, bylo u nás tenkráte pohoršením, jakož se tenkráte také ještě smáli tomu, kdo měl brejle.

Děvčátku však, jež bylo u Červíčků, se nikdo nesmál a nedotkl se ho nešetrně ani slovem. Že je po Tylovi spisovateli, povídali, že je sirotek, její otec, ten spisovatel, že umřel a že měl mnoho dětí, těch že se lidé ujali, a tuto holčičku že si vzal Červíček.

Mezi nás děti nepřišla. A my se k ní ani neodvážili, nevím proč, i když jsme ji viděli na dvorečku neb když vyšla před stavení. A dlouho v Hronově nepobyla. Pojednou zase zmizela. Kupec Červíček, jeden z prvních vlastenecky uvědomělých lidí v Hronově, četl v novinách, v jakých nesnázích je Tylova rodina po otcově smrti. A tak se nabídl a ujal se jednoho z dítek. Když se pak rodině uvolnilo, vzala si dcerku zase zpět. Marie se jmenovala, a zemřela, jak mi po létech nebožtík J. L. Turnovský pověděl, v dvacátém roce věku svého v Morkovicích na Moravě r. 1868 při herecké společnosti.

Tak jsem uviděl Tylovu dceru neuměje ještě říkat ve slabikáři. Ale již asi za čtyři léta, již jako školák, vystoupil jsem v jeho kuse. O tom až při divadle. —

XIII.

Teď ještě o domácích hostech, o hronovských, kteří chodívali k nám „na toulku" skoro denně, a kterým se, když vkročili, už nepřinášel chléb na uvítanou s obvyklým pozváním: „Vemte si u nás, ukrojte si," tak jak se dálo cizím návštěvníkům.

První z těch hronovských besedníků se mně vynořuje ze mlhy let, z nejstarších vzpomínek strejc Hejna, vysoký, hubený, osmahlé pleti, do běla sivých vlasů, v burnusu ze šedivého sukna podobném vojenskému plášti, v botách vysokých holení v černé čepici beránkem lemované. Nepamatuju se, že by kdy jako ostatní sedal na lavici nebo na židli. Jen přecházet ho vidím volným krokem sednicí nahoru, dolů, nebo jak se zastavuje, hovoří sám s sebou, monologem sice krátkým, ale pohnutým.

Býval sousedem, míval stavení, ale přišel o ně. Na stará jeho kolena staraly se o něj vdané dvě jeho dcery. Neměl už zaměstnání; leda že někdy letního času a na podzim hlídal v polích nebo v sadě. Tím mně imponoval. Noc pod širým nebem, noc v lese, v polích vábila mne již od útlého mládí jako veliké tajemství. A strejc Hejna trávil ne jednu noc v poli, mohl jím chodit, ležet na mezi nebo v boudě na slámě a bdít, tak jsem si to maloval, a dívat se do polí, k lesům, jak měsíc svítí, mohl naslouchat, zjeví-li se cos, nevyskočí-li cosi divného, strašidelného, neozve-li se nocí hlas, divný hlas z daleka, smutné volání.

To všechno strejc Hejna mohl. Ale on nikdy o tom nemluvil, jen zvolna chodil světnicí, přistrčil beraničku k pravému uchu, obyčejně když si před tím odbyl návštěvu v nedalekém Šrůtkově domě u židovky a vypil u ní čtvrtku, dvě. Beraničku postrčil na sivé hlavě, vzpomínal a pojednou jako by se rozstesknil, povzdychoval:

„Já pláču — já pláču, a já vím proč pláču —" A zase chodil, a po chvíli zase povzdechl v teskné toužebnosti:

„Granatýři! Granatýři! Kde jsou!" A jindy zas jizbou přecházel, prostřed se zastavil a začal meditaci, promlouvaje sám k sobě:

„No tak, tělo, co žádáš! Boty nebo kořauku —". Chvíle němé úvahy, pak hlasné rozhodnutí: „Boty!" A vyšel ven, na dvoreček a odtud dal se rovnou na levo na silnici k Šrůtkovu domu, kdež měla Baruška židovka svůj stan.

„Já pláču — já pláču — já vím proč pláču! — —"

Ob čas, zvláště v neděli chodíval k nám z dolejšího konce městečka Špáta, zedník, jehož ženou byla dcera naší „tetky Kubice." Měl věneček vousů pod bradou a kouřil, pořád kouřil, a rád vypravoval. Měl jednu zalíbenou historii, kterou kdysi četl, tuze pěkné čtení, a to často vypravoval,

pokaždé jak se jen trochu hodilo, o pražském studentovi, velkém čtverákovi, jenž se vsadil, že půjde do Podskalí pro dříví a že ho přinese plnou nůši za bílého dne a jak to udělal, že se přestrojil za ženskou. Tenkráte jsem ovšem nevěděl, že toto Špátovo nejmilejší čtení je Rubešova humoreska. Kde ji pořídil, nebo kde ji četl, nevím. —

Švakr Špátův, muž druhé dcery tetky Kubíkové, Hrábek, rochličkovatý (po neštovicích zbodaný), přicházel k nám řídčeji. Ale když přišel, co toho přinesl, zpráv a vypravování! Přijížděltě ze světa, byl „světák“, jezdil s obchodníkem plátny do světa, jako jeho pomocník a také trochu obchoduje na svůj vrub. Vůz měli plný plátna a lněného zboží, po každé zobroubili kus našeho království, v Praze se dlouho pozdrželi. „U zlatého bažanta“ na Poříčí měli stav tak jako všichni „světáci“ z naší krajiny; tam složili své zboží, odtud je po domech roznášeli, tam také nocovali.

Od Hrábka jsme přeslýchali všelijaké „světácké“ příhody, jež zakusil on, Hrábek, nebo jiní, co starý Němeček, také světák, náš soused a proslulý humorista, zase vyvedl veselého v Praze nebo cestou, na jakémsi zámečku, kam šel plátna prodávat. O Praze jsem slýchal, o kamenném mostě, o „Brunclíkovi“, o Hradčanech a kostele sv. Víta, o poutích svatojanských, o divných krásách tohoto města, o němž také matka někdy vypravovala, vzpomínajíc, jak tam byla za svobodna s Vincinou Knahlovou (dcerou Justinky či Marie Kalinové v „U nás“), že nocovaly na ostrově Kampě v domě krajana Jana Langra, Knahlova (Kalinova) strýce. Z toho všeho, co matka vypravovala o Praze, uvázlo v mysli nejjasněji to, co jsem od ní slyšel o zvonkové hře kláš era kapucínského, o sv. Starostě, náruživé tanečnici, jejíž sochu viděla v Loretě na Hradčanech.

Ti tedy, Špáta a Hrábek, přicházeli ob čas; ale skoro každého dne, nebyl-li za obchodem, stavil se u nás „strejc Zejdl,“ švakr otcův, manžel matčiny nejstarší sestry narozené r. 1808. O jeho mládí a kterak se dostal ze Srbské k nám do Hronova, jak se tu přiženil, vypravoval jsem už v „U nás“. A v těchto pamětech o tom, jak si koupil příbytek na náměstí a jak mu vyhořel r. 1854. Na jeho místě vystavěl strejc Seidl patrové, zděné stavení s prostorným nádvořím, v němž zřídil také kuželník. „U modré hvězdy“ byl štít jeho hospody; obecně se však „u Zejdlů“ říkalo.

Strýc začal s málem, pracoval však přičinlivě, vytrvale a obchodnicky dobře spekuloval. Z počátku při hostinské živnosti lil i lojové svíčky, pak si zavedl obchod obilím a semínky jetelovými. Hostinec svůj zvelebil tak, že byl v Hronově nejpřednější. Dokud Hronov neměl železné dráhy a jezdilo se jen povozy, slynul strýcův zájezdní hostinec široko daleko po okolí. Formanské vozy se u něho nezastavovaly, ale bryčky, kočáry. V. V. Tomek ve svých „Pamětech z mého života“ se kolikrát zmiňuje o strýcově hospodě.

Tetka Zejdlová, která zůstala do své smrti věrna staré modě a nosila placku či šátek na pokos, byla znamenitá kuchařka. A v prostorné jizbě hostinské všude čisto, jen se třpytilo, a za okny plno květin. Na stěně slušné litografie kolorované, výjevy z krimské války (bylo nedlouho po ní) a černá rytina zpodobující jezdce v cizím kroji na krásném koni dlouhého ohonu. Pod tím obrazem jsem si přeříkal podpis: Šamyl. Tenkráte jsem ovšem nic nevěděl o kavkazském hrdinovi, jenž s Rusy tak úporně zápasil, právě těch let, a jehož jméno znělo tenkráte veškerou Evropou. Jeho podoba mne zajímala pro cizí kroj, více však se mně líbil jeho kůň. Pro toho koně toužíval jsem, kdybych tak ten obraz měl. — (Pokračování.)

R. BOJKO:

TICHÉ JITRO.

Obloha vysoko nad zemí zvednutá
jemnou se perletí stkví,
veliká, stříbrná růže v ní zatknutá
žhavými lupínky chví.

Na polích odpočívající ruchadlo
odráží ostrý jich svit
jako blesk žárovek broušené zrcadlo,
šípy jak kovový štít.

Jako věž za věží stojí les nehnutý
do stráně kamenné vryt,
z černého, starého železa ukutý,
zelenou měděnkou kryt.

Vzbuzený palouk se pozdvihá ze mléčných,
růžově prokvetlých mlh,
pod prškou nazlátlých polibků slunečních
radostným pohnutím zvlh'.

Vesnické domky jak čistotné labutě
slétly se na říční hráz,
prostřely měkké své, bělostné perutě
v kanoucí, stříbrný jas.

Ticho jak v kostele při pozdvihování,
kněz když zdvih' hostie květ,
jako když matka se k postýlce naklání,
kde jí spí celičký svět.

Radost jde bosa a v bílý šat oděna
po prachu zoraných lích,
v náručí zlatých snů sčechraná přadena,
drobounký, lehoučký smích.

Radost, hle, vychází života nad lada
luny jak stříbrný štít,
do snů jej stlumených pohádek zapřádá
šeptajíc: „Sladce je žít,

přijměte život jak země své sluníčko,
včelku jak rozkvetlý luh,
příjměte život jak bělounké psaníčko,
které vám posílá Bůh!"

BILÁ HOSTIE.

Velekněz země v tesklivém tichu
vyzdvihl na odpuštění hříchů
nad tmavý kalich, odhrnuv zlatou
roušku dřív s něho, hostii svatou.

Byla tak bílá jako hor sněhy
úsměvy sejíc tesklivé něhy,
bílá jak peruť andělů, kteří
dětské sny v zlatých kolébkách střeží,
bílá jak měkké, prachové peří,
na němž květ lásky rozvitý leží,
bílá jak třešní rozkvetlých snětí...
Byla tak milá, sladká a čistá
jako tvář usmívavého Krista,
když si bral na klín zdráhavé děti...

Vzrušené stromy sklonily hlavy
k modlitbám, které šeptaly listy;
pod nohou víly, která k nim spěla,
chvěly se ještě zohnuté trávy,
na nichž se perly zachytly místy
spadnuvše s její bílého těla...

Milenci přitulení šli tiše
v stříbrném, snivém, tápavém jasu
jako zjev z pohádkové by říše
věříce v radost životní, v krásu...

EDUARD ŠEBESTA:

NĚKOLIK DOPISŮ JANU EV. PURKYŇOVI Z LET 1837—1848.

V roce, v němž bylo slaveno čtyřicetileté výročí úmrtí (zemřel 28. července 1869) slavného našeho fysiologa Jana Ev. Purkyně, přijde snad vhod uveřejnění několika listů psaných mu jeho přáteli, muži, kteří se pilně súčastnili tehdejšího ruchu vlasteneckého a vynikli svými snahami buditelskými.

Tehdy žil ještě Purkyně ve Vratislavi — do let 1837—1848 náležejí tyto dopisy — žil oddán vědě a horlivě v ní pracuje, získával si jména světového, ale při tom neustával se starati o vše, co se dělo ve vlasti, sám pomáhaje dle sil svých k povznesení české řeči, literatury a myšlenky slovanské.

Obsah námi uveřejněných listů přispívá k poznání všeho toho, osvětluje však i přátelské styky, které měl Purkyně s vlastenci českými, a o lásce i úctě, jaké se těšil, svědčí zejména tam, kde jde o přání, aby se Purkyně dostal za professora na universitu pražskou.

A přece jsou tato psaní jen zlomkem z rozsáhlé jeho korespondence — Pešina, Hanka, Kampelík, Koubek, Kopitar, Pospíšil, Jordan, Presl, Vrťátko, Lelek, Staněk jsou mezi pisateli nečetných těch dopisů, psali mu jistě více a psali i ti ostatní, kteří patřili k veliké rodině našich buditelů.

O době před rokem 1848 a o osobách v ní vystupujících mnoho už bylo psáno, a přece zbývá tak mnoho, aby objasněna byla do podrobností, aby dosti oceněny byly zásluhy všech jejich pracovníků. Snad bude vydání těchto dopisů uvítáno nejen za příspěvek k životopisu Purkyňovu, které-

ho dosud v řádné úplnosti nemáme, jakož i k doplnění všeho toho, co již o nesmrtelném fysiologu národa našeho bylo napsáno, nýbrž i za příspěvek k poznání tehdejších poměrů literárního života, jeho úsilí a jeho nejrozmanitějších vztahů.

Zbývá dodati, že dopisy, jež jsou v článcích těchto uveřejňovány, byly nalezeny při procházení tak zvaného chaosu archivu král. hlavního města Prahy, sbírky rozmanitých písemností nekatalogisovaných, jaké vznikají v ústavech podobných, kde není možno stačiti najednou na vše ... Po vytištění odevzdány budou tam, kam jedině patří, do knihovny Musea král. Českého.

I.

Jemnost pane, vysoce slovutný pane professor!

Od*) okna z levé strany oku Jemnostinému nejbližšího odesílám vlastenci a příteli předrahému vřelé pozdravení; ale i také odprošování, že jsem na Vaše velevzácné a přemilé psaní Vaše od 20ho února dosaváde nedopsal. — Stěhoval jsem se a při stěhování založilo se veledrahé psaní; dvakráte chřipkou, teď posledně okem nebezpečně byl jsem nemocen; v jaře myslil jsem, že živobytí mého doba vypršela, a k tomu se morana zasadila do tety mé 73. leté a do ujkyně mé, která z nemoci nevychází; a tak jedna starost druhou a jedna ouzkost druhou stihala. Nadto vše má péče o „Časopis“ **) a „Dědictví Nepomucenské“,***) k čemu jsem sám jediný. To vede sebou náramné práce a steré dopisování. Kázat mi v kostele a každý čtvrtek v consist. sezení také přednášet povinnost; mám též káznici duchovních, opatrovnu dítek a gymnas. comisarství na starosti. Výborství musejní také ode mně něco času žádá, a což dieces a Praha sama! K tomu všemu má péče o kostel, který v oltářích obnovuji.

Mohu na tom stát, že kde tři by měli dost co dělat, na to já sám jediný stačit musím. — Příteli uvažte a vymluvte.

Přijměte letošního časopisu svazek I. a IIhý. Třetí, těším se na to, co dítě, že si u mně příští měsíc sám vyzdvihnouti ráčíte. Darujte těm svazkům pozorné přehlídnutí, najdete v nich mnohé zajímavé a utěšené věci. Také ročník 1835 Vašinosti odesílám a vší žádostí ochoten jsem, jak jen možno, posloužiti.

V letošním svazku Iním na stránce 189 shledáte se býti spoluoudem dědictví svato-Janského. — Držím za to, že IIItí číslo jeho již máte. Pro všecko odesílám ho předce v duplikátu a číslo IV. „Katechismus“ od Vrány,*) který po Čechách furore dělá, a kde z 4000 výtisků již 2500 vyprodáno jest. — Za Vté číslo tiskne se pro letoš. rok přeložení „Der Familie Traugott“, **) knihy převýborné a pro lid, zcela z života vzaté. Na příští rok chystám původní od slavného Zahradníka „O přísaze“***), o čem ještě žádnou knihu v češtině nemáme. Nejvyšší purkrabí připověděl mi každou dědinu k jednomu výtisku zavázati. Tím by se stalo, že by se toho spisu na 20.000 výtisků tisklo. — (O Zahradníkovi máte ve 4tém svazku lonském a v letošním Iním na str. 190). — Od excell. nejv. purkrabího obdržel jsem psaní, v kterém mezi jiným praví „Mit hoher Freude und innigen Seelenvergnügen verfolge ich die Wirksamkeit der Nepomuceenischen Haeredität, die nur die (ersprieszlichsten š k r t n u t o) wohlthätigsten Früchte tragen kann. Ich werde Sie ersuchen mir einen Antrag vorzulegen, zufolge dessen die Haereditetswerke bei allen unseren Strafhäusern und Kriminalgerichten von Amtswegen angeschafft würden.“

Jaká tu naděje k blahodárnému oučinkování! Spoluoudův počítáme již 235, mezi nimi samého císaře pána, jednoho knížete, dva biskupy, tři hrabata, i samého Saského prince Jana.†) Při výbornosti spisu a té náramné láci, kde od 4000 výtisků sotva 100—150 f. čistého vybude, nadíti lze jest, že se knihy rozprodají, lid se vzdělá, chuť k čtení se vzbudí, a tak jak literatuře, tak i spisovatelům se poslouží.

*) Dopisní papír tohoto listu ozdoben jest rytinou chrámu svatého Víta se strany západní a přiléhajících domků kanovnických a starého proboštství, jakož i nyní již před dvacíti lety sbořenou kaplí sv. Vojtěcha. Na toto okolí chrámové se vztahuje počátek dopisu.

**) Časopis katolického duchovenstva, jehož byl Pešina redaktorem v letech 1832—1847.

***) Dědictví Svato-Janské, jehož účelem bylo vydávání laciných dobrých knih českých, založil roku 1830 A. Hanikýř s přáteli. Pešina řídil je v letech 1835—1857 a zjednal mu rozšíření a oblibu.

*) Vrána Šimon Bernard: Katechyzmus v rozmluvách, Praha 1837. Vyšlo nákladem svato-Janského dědictví IV.

**) Rodina hodnověrných (bohověrných) z Dolan, aneb obraz křesťanského obcování v přepodivných případnostech a starostech života od J. M. Rödlingera (Die Familie Traugott von Friedheim) přeložil Pohořelý Josef, v Praze 1837. Nákladem sv. Janského dědictví č. V.

***) Zahradník Vincenc: O přísaze, k tisku dohotoveno od J. V. Jirsíka v Praze 1839. — Životopis jeho viz u Rybičky v díle Přední křisitelé národa Českého, II. díl na straně 279 a d.

†) Pravděpodobně pozdější král Saský Jan Nepomuk Maria Josef 1854—1873.

Cokoliv mi od vzácného pana pastora Kačera*) vymůžete a sem odešlete, vítané mi bude, a rád to v časopisu našem uvedu, pokud to pravému učení odporovati nebude. I křticí jméno jeho věděti žádám.

Jemnost panu kanovníku, professoru Rittrovi**) jevte vroucí úctu mou. Peníze jsem obdržel, za které jménem konsistoře díky vzdávám. Dlužnou jemu odpověď splatím časem svým předce, jak se jen něco zpamatuji.

Kterých byste ročníků časopisu našeho žádali, odešlu Vám po 1 f. 30 x. našich peněz jeden ročník. Tak také kdyby slovanská společnost bohoslovců veškerých 10 ročníků odebrati chtěla, těch 50 kněh za ten levný peníz 15 f. conv. obdrží.

Příspěvky k životopisům arcibiskupů Chlumčanského a Aloysia Kolovrata najdete v ročníku 1831 a 1833, pak v 1836 od st. 735 až do 740.

Vydám probošty Vyšehradské, pak biskupy a arcibiskupy Holomoucké.

Přikládám zde také jeden zvláštní výtisk „Popsání našeho kostela sv. Víta", které bohatě nadané na přesrok i v němčině, pak pro lid zase v češtině vydati hodlám.

Neměl bych se sice chlubiti jen v kříži pána našeho Ježíše Krista (jak příští neděli kázat budu,*) protože se to ale, o čem říci chci, národa a jazyka týká, tedy osměluji se Jemnosti to sděliti, a sice, že ruský car majestát jeho stkvostným brillantovým prstenem mne ráčil obmysliti, který se od zdejších zlatníků na 7—800 fr. stříbra cení. To jest mé první pravé štěstí, tak k jmenování, neb ostatní vše musil jsem sobě těžce zasloužiti a trpce vydobýti. I p. prof. Presl byl v tom čase od něho prstenem obdařen. Pamětihodné to zůstane, že co vlast neuznala, všimnulo si toho pohraničí asiatské.

Jak p. prefekt Jungmann slovník svůj převzácný skončí, očekává ho odplata vysoce slavná, nad vše zasloužína.

Již ještě jednou dokládám, byste neprodlívali k sejití se europejských přírodozpytců Prahu dějorodnou ponavštíviti. Ó převeliký počet ctitelů a přátel svých ponavštívením tím potěšíte; již se na Vás srdečně těší a toužebně očekávají. — Věřtež, Jemnost pane, že mezi nejprvnějšími stojím, a zaplesám, když Vás k vřelému srdci budu moci přivinouti Jemnostin ctitelů nejvroucnější Václ. Pešina, kanovník.

V Praze 4ho srpna 837.

(Pokračování.)

*) Podrobný rozbor činnosti J. S. Kačera, evangelického duchovního ve Velkém Táboře Friedrichově v Pruském Slezsku (1802—1871) uveřejnil naposledy v Osvětě 1908 na str. 104 a d. Dr. Josef Volf.

**) Ritter Jos. Ign. (1787—1857) církevní dějepisec.

*) Jak — — budu dopsáno na kraji.

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Fojtík pozorně naslouchal, bál se pohledět Fanušce do očí, vytušil její rouhavý úsměv. A jemu zdál se být pán ze Schallerů nedostižným umělcem. — Hle, jak elegantně smyčcem struny hladí a housle jen zpívají! To je umění a ne když on, Fojtík, bez not cosi nerozumného, jak mu napadne, vyhrává.

„Hezké to bylo?" ptal se pán. Fojtík nadšeně hlavou kýval.

„Ne!" řekla Fanuška, „bylo to, tatínku, jako když úlohu naučenou odříkáváš."

Otec se zasmál. „Jsi prostořeká — schválně jsem vybral nesnadný kousek."

„Já vím, Mendlssohn, tatínku! ale bylo vidět tu námahu!" zlomyslně kritisovala.

„Jsi prostořeká!" skorem se otec hněval. Fanuška hryzla nehet svého malíčku.

„Těším se", — vesele pán zase pokračoval, „až bude po práci polní, až nastanou dlouhé zimní večery, hudbou si je ukrátíme. A pojedeme častěji do města, do Klatov, mezi lidi. Je tam odedávna hudební společnost, jsou tam rodiny oddané hudbě. Mansueta Kličku znáte? A Měchura, Eugen z Votína přijíždějí tam. Měchura je talent, skladatel Bohem nadaný, škoda, že tady na venkově zapadne. Oh, venkov! Do Prahy mne to táhne, do divadla, do koncertů, ale rok — dva nutno přetrpět. A zde na venkově jenom hudba poskytne osvěžení. Má paní, Sofie—" řekl to měkce, jakoby se mazlil a mimovolně vzal Fanuščinu ruku a pohladil ji, „má paní také miluje hudbu. Je zpěvačka, krásný hlas má. Přiznám se, pro ten krásný hlas jsem si ji zalíbil. Slyšel jsem ji zpívat v kostele v Jano-

vicích, na kruchtě solo zpívala, a v kostele všechno utichlo a mně bylo, jakoby anděl nějaký s nebe zpíval.“ Rozpačitě v tom se ohlédl po dcerušce. I Fojtík maně se podíval. Fanuška jako když neslyší, dívala se ke stropu a nehet hryzla.

Pán ze Schallerů jal se přecházet pokojem. „Mohu se pochlubit beze všech frází, že koluje v našem rodě už dávno umělecká krev. Můj děd —“ okázal malou podobiznu na porceláně ve zlatém rámci. Podobiznu hezkého stařečka s hladce vyholenými tvářemi, načesanou vlásenkou. Byl podoben svému vnuku, jemný úsměv zdál se pohrávat mu kolem rtů. — „Byl vzácným hudebníkem i sám komponoval, — uchovalo se několik menuetů, roztomilých skladbiček, po něm. Byl členem zednářské lože v Klatovech a dopisoval si s mnohými slavnými muži, nejen umělci, ale i politiky. Praví se, že sám Mozart jej navštívil jednou z Prahy — mám tu — však se pochlubím — starý památník, na jednom listě je tam několik not a podpis Wolfgang Amadeus. — Babička psala básně — po ní mám památku, knížku „Poesie“ německých i francouzských veršů plných jemného citu a skvělých myšlenek. Otec můj byl důstojníkem studentské legie v napoleonských válkách, bojoval u Wagramu. Studoval s láskou historii, býval častým hostem v Chudenicích u hraběte Černína, znal se s Dobrovským a s prvními representanty české literatury. Tím se stalo —“ pán ze Schallerů se usmál — „že jsem byl napolo česky vychován. I matka moje byla jemná poetická duše. Mám na památku obrázky, které kreslila a vyšívala na hedbáví.“ Zamlčel se na chvíli. „Fanuščina matinka —“ pokračoval zvolna a měkce „škoda jí! tak záhy svadla jako růžový květ! byla šlechtična, šlechtična rodem i duchem a umělkyně. Při korunovaci jeho Veličenstva císaře a krále našeho zpívala ve Vídni před celým dvorem. — Pohleďte, tu jest! jako živa!“ Z bohatě vyzdobeného alba dívala se na Fojtíka Fanuška, celá Fanuška, trochu starší, rozkvetlá chorobně zjemnělou krásou. „Stříbrný věnec jí věnoval tehdy sám císař pán. Na lístech vavřínu vyryto bylo veršované věnování.“

Fanuška udeřila do kláves harmonia, až zadunělo, s třeskem odsunula židli. Fojtík ohlédl se poplašen. Měla oči slzami zality.

„Nechci, abys mluvil o matince, papá!“ řekla podrážděně.

Otec k ní přistoupil, chtěl ji pohladit po hlavě, uhnula se. „Ale dítě! dítě! — co je ti?“ pravil chlácholivě a cosi francouzského šeptal jí.

„Ne! nechci!“ vykřikovala vzlykajíc. „Nechci, abys o matince mluvil, bolí mne to!“

„Jsi divná! jsi nezpůsobná!“ domlouval měkce.

„Nechci!“ v usedavém pláči hlavu položila na roh harmonia.

Otec rozpačitě ohlédl se k Fojtíkovi, pokrčil rameny. „Je příliš citliva, chorobně citliva naše Fanuška. Každá zmínka o zemřelé matince tak ji rozechvěje.“

„Však vím proč!“ zavzlykalo děvčátko bolestně. Pán ze Schallerů se zachmuřil, setměly se jeho jasné oči, sevřel rty k nahořklému úsměvu.

Fojtíkovi bylo úzko, nevěděl, kam se dívat. Neosmělil se pohlédnout ani na plačící děvče, ani pánovi do tváře. Nejraději byl by daleko odtud. A tu zpozoroval, že dveře se pootevřely, objevil se lokaj jaksi vyjevený, — ale patrně na cosi se rozpomněl, ucouvl za dveře a opět zavřel. Pak teprve zaklepal a vešel.

„Co chceš? co se stalo?“ zeptal se pán mrzutě, „nikdo tě nevolal.“

„Milostivá paní mne poslala,“ vyřizoval lokaj. „Přijeli do dvora dva páni důstojníci, rytmistr a lajtnant, — husaři stojí dole ve vsi.“

„Proč? co tu chtějí?“ Z pánova hlasu vyznívala podrážděnost.

Lokaj pokrčil lehce rameny. „Honí prý pašery, podloudníky. Prý z Bavor poslední dobou převezlo se mnoho zboží.“

„A co tady u nás hledají?“

„Zdá se, milosti, že jen náhodou, mimochodem se zastavili.“

„No, jdu již! Odpusťte —“ obrátil se pán ku svému skromnému hosti, „musím uvítat důstojníky. Doufám, že dlouho se tady nezdrží. Na shledanou!“ Přívětivě pokynul a odešel.

Fojtík osaměl s děvčátkem. Ještě měla Fanuška hlavu položenu na rohu harmonia a Fojtík přešlapoval v rozpacích, vlasy načechrával, přemýšlel, co dělat? Odejít po taji, zmizet. Po špičkách došel ke dveřím, už bral za kliku — v tom Fanuška hlavu zdvihla, podívala se naň uplakanýma očima.

„Počkejte!“ pravila tiše. „Půjdu s vámi, půjdeme do parku. Tady —“ mávla rukou, — „budou teď mít starosti s husary.“ Otřela dlaněmi po dětsku obě očka a smála se. „Chcete? půjdete se mnou? Prosím!“

Mlčky hlavou pokývl, byl zvyklý poslouchat, proč malá slečinka prosila? A šel za ní, za drobnou titěrnou postavičkou, která se vypínala na vysokých podpatcích lesklých střevíčků — on, veliký, hranatý a nemotorný. Sám sobě byl směšný v nových šatech, které dostal — pokud pamatoval, vždycky šaty dostával a vždycky s počátku se styděl před lidmi se okázat, nežli novému daru svých dobrodinců uvykl. I teď styděl se, že

šaty byly panské, nohavice úzké, kabát — oh, bál se, že na širokých ramenou mu praská — a květovaná vesta se třpytnými knoflíky jej dusila. Ale těšil se: i na to zvykne. Vyšli na dvůr. Dva koně osedlané pokryté pěnou vysoký husar prováděl. „Proč ty ubohé koně tak schvátili?“ řekla Fanuška. Fojtík lhostejně se podíval — nu, schvátili, vždyť na vojně i člověka někdy tak uštvou. Z otevřených oken nad nimi nahoře ozýval se veselý hovor a smích.

„Mamá se patrně baví!“ prohodila Fanuška jizlivě. „V parku bude ticho.“ Bylo tam v širém sadě pod starými stromy, na pěšinách pískem posypaných, ale zarůstajících znova travou, kopřivami a šípkem, ticho až teskné a dusivé. Na výsluní, po spustlých zanedbaných záhonech ještě jiřiny stály, pyšné, chladné krasavice podzimní (tehdy v oblibě a v modě byly) voněla reseda. I ta vůně byla smutná a těžká, promísená dechem uvadlých strouchnivělých květů, hnijícího ovoce, žlutých jablek, spadlých do trávy a vosami nahlodaných. Fanuška zamlklá, jakoby se bála slunečního světla, vedla Fojtíka nejstinnějšími pěšinkami.

„Sem není vidět“, zasmála se najednou, „mám ráda tato zákoutí. Nikdo mne doma nepohřeší“. Poskočila, utrhla lístek nějaký a zahvízdala naň jako uličník. „Měla bych sedět ve svém pokoji a překládat z Fenelona, tatínek mi denně dává úlohy. A mně se nechce. Všechno mne omrzelo, všechno na světě. Protože vidím, jak celý svět je špatný a falešný. Všechno se mi zprotivilo, nikoho nemám ráda!“ děla a zahodila list v náhlém přechodu z dětské nezbednosti v dívčí sentimentálnost. „Už ani tatínka ne. Protože tatínek mne také nemá rád.“

Fojtík mlčky poslouchal. Rozmazlené dítě! myslil si, — říká, že svět je špatný — jak může věděti, je-li svět špatný? Všechno kolem ní je tak krásné, žije v přepychu, nikdy nepoznala, co je bída. — Ale vycítil přece, že v dětském žvatlání zaznívá opravdová bolest. Nečekala patrně, že by Fojtík něco promluvil, bylo jí vhod, že má němého posluchače, — postěžovala si. „Tatínek míval mne rád, — míval také moji maminku rád. Ale teď? kdybych nebyla už veliká, věřila bych, že mu učarovala —“ zamlčela se, — snad přece mohl by se němý posluchač otázat, kdo že je ta zlá kouzelnice, která tu čaruje.

„Macecha!“ s hořkým úsměvem zašeptala.

Ale ovšem! macecha! pomyslil si Fojtík. Vždyť znal písničku: Osiřelo dítě o půldruhém letě — Jediné to slovo: macecha! všechno vysvětluje, vždycky znamená neštěstí.

„Je zlá?“ zeptal se ostýchavě, s útrpným pohledem na malého sirotka.

Fanuška byla o dva kroky v předu, obrátila se, podepřela ručky v bok a udiveně zavrtěla hlavou. „Zlá? proč by byla zlá?“

Když hlavičku myje, o škopíček bije! myslil si Fojtík.

„Proč by byla zlá — zde u nás? Tatínek je tak dobrý, že ona nemůže být zlá. Ubližovat si nedám, a macecha (vždycky slovo řekla s bolestně trpkým přízvukem) chtěla by, abych ji měla ráda, mazlila by se opravdu se mnou, všechno mi dovoluje, všechno mi přeje. Ale já ji nemohu mít ráda. Protože mi vzala otce. Vzala ho i mrtvé mamince. Bývalo zde u nás, kdykoliv jsem přijela domů, tak smutno a přece tak krásně, jakoby duch nebožky ještě tady byl s námi, vzpomínali jsme. A najednou — přede dvěma roky — aniž bych měla tušení — přišla sem ona, mlynářova dcera z vesnice. Sem přišla mezi nás, mezi mne a tatínka, a maminčina duše zmizela. Hned jsem to vycítila tehdy, — zmizela. V pokojích bylo plno smíchu, tatínek zapomněl. Jak jen mohl zapomenout, nechápala jsem. Mne bolela každá změna, kterou jsem tu viděla, i když jen obrázek na stěně převěsili na jiné místo, vždyť od matčiny smrti ničím se tu nehnulo, a najednou jako když průvan zafoukne otevřenými okny a všechny vzpomínky odnese. Bolelo mne, že tatínek směje se s ní, s macechou a že ji má tolik rád! Což nevidí rozdíl? Maminka byla jemná, něžná a čistá — a ona — macecha? mlynářova dcera, nevzdělaná, — jen taková hříšná krása!“ Fanuška se zamlčela, zdálo se jí asi, že se přeřekla, zahryzla zoubky do rtu. „Maminka byla hezčí, spanilejší, jako anděl. Ale tohle je hříšná krása! hříšná!“ Skorem vykřikla. Bůh ví, jak v dětské duši vzniklo přesvědčení o té hříšné kráse, ale Fojtík bezděky se zachvěl.

Ještě několik kroků šli mlčky, až k lavičce z březových větví sbité, pod košatou lipou, odkud byl do široka krásný rozhled k západu a jihu, k Šumavě, na kopce a lesy.

„Sedneme si tady!“ řekla Fanuška. — „Nu? sedněte přece!“ Fojtík ostýchavě se posadil na kraj lavičky. Ale děvčátko neusedlo k němu, rozvalilo se do vysoké trávy. Na prsou ležíc podepřela lokty a bradu a nožkami ve vzduchu nezbedně klátila. Překusovala stébla nejbližších travin. Fojtík díval se bez myšlenky na její hubené nožky, jako hůlky, v pruhovaných punčoškách, na lesknoucí se střevíčky.

Chvíli mlčeli oba. „Proč nic nemluvíte? stále jen já hovořím!“ dětsky rozdurděně ozvala se Fanuška. „Povídejte něco!“

„Nevím o čem bych povídal!“ skromně odvětil host.

„A třeba — o tom, jak je krásná vyhlídka odtud na hory. Znám to, — každý host

u téhle lavičky je povinen slušně se obdivovat krásnému rozhledu. Krásný rozhled — ne? ale mně už to všechno sevšednělo. Jako když v knize, v povídce nebo v románu nahodí se popis nějaké krajiny — nikdo to nečte, rychle se převrátí stránka. Ach, marná práce, chtít slovem líčit krásu hor a zelených lesů. — Podívejte se přece jak je to hezké!"

A Fojtík se díval na kopce a lesy, jak rozčeřenými vlnami ve slunečné záři výše a výše do dálky zvedají se k zamlženému obzoru — ale chybělo mu porozumění. Kopce, lesy — nu, ano. Pán bůh tyto kopce tady rozsel, bory a lesy vyrostly, — vůle boží! ale bylo by lépe, kdyby místo hor a skal byla úrodná rovina. Slýchal tak někdy rozumovat lidi v polích pracující a jistě že měli pravdu.

„Chtěla bych, aby tu kolem do kola byla hodně divoká skalnalá poušť, černé rokle, rozsypané balvany a strmé štíty", zatoužila Fanuška, „je tu všechno tak nějak krotké, způsobně uspořádané ty naše kopečky, lesy, pole, vesničky — tak všední se mi to zdá — a já mám ráda romantiku. Četl jste něco od Spiessa? Třeba jen román: O dvanácti spících pannách? oh, krása! Víte, že toho německého románopisce osud zavál sem, do našich končin? do Bezděkova. Tam zemřel, viděla jsem jeho hrob. U Tupadel jsou skály, divoké a srazné útesy, tam na nejvyšším vrcholku nad lesy, když se blýskalo a hromy bily dokola, psával své hrůzostrašné romány. A vy jste nic nečetl od něho?"

„Ne!" po chvilce odvětil Fojtík. „Já četl jenom příběh o svaté Jenovefě."

„Také jsem to četla!" přikývla Fanuška zamyšleně. „Je to hezké, ale pro děti. A mně se líbí romány — víte, o lásce, o dobrodružstvích." Zvedla z trávy hlavičku a usmála se na Fojtíka. „Vždyť už nejsem žádné dítě. Já už vím, co je láska." Vzdychla lehounko a překousla stéblo.

Vyzpovídala se z mladé svoji lásky, — miluje k smrti bratrance Evžéna, studenta, kterému tolik sluší červená čepička, když jde po ulici, a kabátek aksamitový. Píše pro ni, pro Fanušku, verše. Pro ty verše a pro červenou čepičku burschenschaftu jej miluje.

„A vy, pane učiteli, miloval jste již?" Sklonila hlavičku k zemi na sepjaté ruce, že celá zmizela ve stéblech vysoké trávy, jenom očka se blýskala mezi nimi. Docela vážně se zeptala. Upřímnost za upřímnost. Ubohý mladík se začervenal, sklopil hlavu, kolena stiskl, a poslušně povídal, zajíkavě, jak šel alejí s děvčátkem, s Rozinkou Štěpánovou, nic nezamlčel. Jak na rozloučenou políbil ji poprvé a snad na posledy. — —

Fanuška mlčky hrabala prstíčkem v zemi. Po chvíli se podívala znova na Fojtíka. „A když jste ji políbil, jaké to bylo?" zeptala se tiše. „Nikdy jsem ještě nikoho nepolíbila z lásky, víte — ani bratrance. Jaké je to, když — Tolikráte jsem četla o tom a nemohu si představit, jaký je asi pocit, líbají-li se dva, kteří se milují. Řekněte, co jste cítil v té chvilce? Tlouklo vám srdce? Oh, takový okamžik! Myslím, že bych umřela, kdyby mne Evžén políbil!" Bledé tvářičky jí zahořely.

Fojtík vzpomínal, jak mu bylo, když políbil Rozinku na rty.

Hle, jak vybledla vzpomínka za dva dny! jakoby se mu zdálo o něčem nevýslovně sladkém, ale teď měl jenom bolestný pocit, lítost po ztraceném štěstí. Nedovedl zvědavému dítěti odpovědět.

„Hm! také mlčíte!" vyčetla mu Fanuška, „Všichni mlčí. Ptala jsem se naší komorné Terezy. — vím o ní, že má milence, ptala jsem s jí, jak to je, když dva se políbí — a Tereza se jen smála a smála, jakobych byla malé dítě, kterému se nesmí pravda říci a nepověděla. Vy také nechcete povědět!" Zvedla hlavu a v očích měla slzičky.

Fojtík se usmál. O kolik let byl starší, nežli toto rozmazlené děcko, a přece tolik mu blízký. Také jemu někdy bylo záhadou, co je ta láska, o které kluci, jeho spolužáci, psali veršíčky—a proč hoch se líbá s děvčetem. Ale on už je zkušenější, nežli slečna Fanuška, už poznal, co je láska, jak žhavé plaménky jezdí po zádech. A už také líbal — jen jednou, ale líbal! Povědět nemůže, jak mu bylo, — přál by však Fanušce, aby poznala sama blahý pocit, když políbí se na rty dva milenci. — V cizím světě, kde najednou se ocitl, ta dětská duše byla mu nejbližší. Protože také on byl pouhým velikým dítětem.

Fanuška snad uhodla, nač myslil, usmála se též, kývla hlavou, jakoby řekla: Rozumíme si!

„Jsem ráda, že jste tu!" pokračovala v důvěrném hovoru. „Není tu, s kým bych mohla tak promluvit, jak bych upřímně chtěla. Dám vám přečíst, co mi Evžén píše — a vy mi budete povídat o své Rozince."

Fojtík se nepokojně pohnul. „Co bych já vám povídal, slečno Fanuško?"

„Bude vám psát Rozinka?" Ne, nebude, — vždyť ani ji nepoprosil, aby psala.

„Ale vy napíšete tedy lístek?" Fanuška oživla, zaradovala se, že může pomoc nabídnout takovému velikému člověku. „Půjčím vám papír — mám listy s pomněnkami a pečetidlo s holubičkami, růžové oplatky na zalepení — všechno vám půjčím a kočí Bosák, až pojede do Klatov, vezme psaníčko a odevzdá kam patří." Nezdržela se už, vyskočila, zatleskala ručkama. „A budu vám psaníčko diktovat, chcete? já to dovedu! Oh, já už napsala tolik zamilovaných psaníček — i naší

kuchařce Mandaléně psala jsem lístek pro milého, je vojákem v Plzni, a Mandaléna až plakala, když jsem jí lístek přečetla. Uvidíte napíšu lístek, že se Rozinka potěší. Vy byste nikdy takový nenapsal, neboť muži nedovedou skládat zamilovaná psaníčka. Jako můj Evžén, — píše jen o samých hloupostech, o divadlech, o škole, ani slovíčko skorem o lásce, jen na konec připíše „tisíc hubiček!" A přece vím, že mne má rád, jako Werther!"

„Kdo je to Werther?" nesměle se otázal Fojtík.

„Ale — to je z románu. Uvidíte, jaké psaníčko skomponuji — chcete-li, ještě dnes!"

(Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Když učitel Mleziva odpřisáhl, že podá nález a dobrozdání dle nejlepšího vědomí a svědomí, a dle pravidla svého zaměstnání, obešel přednosta několikráte Pirkhána a pak se u něho zastavil.

„Napíšou hlavičku!" poroučel.

„Poníženě prosím, hned" odpovídal Pirkhán ustrašeně.

Pak se přednosta obrátil na učitele Mlezivu.

„Oni přísahali," pravil slavnostně, „a kdyby byli přísahali křivě, pak by si vzali těžký hřích na svědomí a taky by přišli do kriminálu."

Přednosta se odmlčel a zamyšleně hledal něco na stole. Konečně našel anonymní dopis, ukázal jej znalci písma Mlezivovi a chvíli čekal.

„Prohlídnou si to a pak mně řeknou, kdo to psal!" pravil přísně.

Mleziva přečetl dopis. Tváře se mu poněkud prodloužila, odplivl si.

„Tohle psal sám pan děkan!" pravil určitě.

— „Pan děkan, teda pan děkan," opakoval přednosta zamyšleně, „inu, taky jsem to poznal na první pohled, že to psal pan děkan, a že to nepsal ani pan kaplan, ani pan katecheta, ani ctihodná sestra Valpurka ze špitálu! Teda sám pan děkan! Ale tohle se musí do protokolu nějak odůvodniti, třebas bychom všichni věděli, že tohle psal jen a jen pan děkan! Oni se musejí prohlásit, proč to psal děkan! Ostatně dovolejí . . ."

Něžně vzal ze znalcových rukou anonymní dopis a položil jej před kancelistu Pirkhana.

„Přečtou si to taky oni a pak nám řeknou, kdo tohle psal!"

Pirkhán přečetl anonymní dopis.

„Tohle psal jenom pan děkan!" pravil určitě, ač nebyl znalec písma.

„Zazvonějí na Kladivu!" poroučel přednosta Pirkhánovi.

Zazvoněno. Kladivo

„Přečtou si tenhle dopis a pak nám řeknou, kdo to psal!" poroučel přednosta Kladivovi.

„Tohle psal jen a jen pan děkan!" pravil Kladivo určitě, odkládaje přečtený dopis.

„Dojdou pro Koblihu!" poroučel přednosta Kladivovi. Odešel.

„Teď musíme chvíli počkat," prohodil přednosta zkušeně. „Sednou si tamhle u kamen."

U kamen stála obyčejná lavice pro strany. Byla sice z měkkého dřeva, ale měkká nebyla. Třísky se člověku zarývaly do kalhot i do masa, když na ni usedl.

Minulo půl hodiny, nevracel se ani Kladivo, ani Kobliha.

Odešel Pirkhán, a nikdo se nevracel. V šest hodin poručil přednosta znalci a učitelovi Mlezivovi, aby také odešel a přišel druhého dne po škole, že bude ve výslechu pokračováno. Současně přednosta obeslal na soud děkana.

Jako blesk proletěla městem zpráva, že pan děkan poslal na soud stížnost na Klapzubu, a že se Klapzubova věc už u soudu vyšetřuje. Pozdě v noci bylo po městě rozšířeno, že byl Klapzuba zatčen i s tureckou čepicí a že byl předveden do soudní věznice, kde jej spoutaného převzal vězeňský Kobliha. Že učiněno bylo opatření, aby si Klapzuba nesáhl na život. Kobliha, že má přísně nařízeno, aby celou noc bděl u Klapzuby a hlídal ho, aby neutekl, aby se neoběsil nebo něčeho otravného se nenapil.

Pověst byla přemrštěna. Druhého dne před osmou hodinou kráčel Klapzuba klidně k soudu s tureckou čepicí na hlavě, a Kobliha dosud ležel ve výčepu hostince „U bílého holuba" na Ptáku a vyspával. Pan děkan sice ranní mši svatou vykonal, ale pak ulehl a soudní obsílku vrátil na soud s oznámením, že musí zůstati v posteli, poněvadž se mu ozvaly ledviny.

Jediný učitel Mleziva správně přišel po škole k soudu.

„Musejí počkat, je tam právě moc těžký případ!" uvítal ho kancelista Pirkhán a ukazoval výstražně na dveře přednostovy kanceláře.

„Sednou si tamhle!" pobízel znalce: „Na lavici u kamen."

„Bude to trvat dlouho?" ptal se znalec. Pirkhán něco zapisoval do rejstříku, když ho tato otázka přistihla.

„Tam to? Tam to bude trvat dlouho! Já už to znám! Je to projednání pozůstalosti po faráři ve Slovči, a po farářích to trvá nejdýl, protože se tu jedná o finanční prokuraturu, aby nerekurovala."

Odmlčel se a zapsal několik řádek do rejstříku.

„Když umře farář, je tady boží dopuštění," vysvětloval důvěrně, „protože je na faráře, když některý umře, moc erlassů. Však uslyšejí hned, jak to zazvoní!"

Přednosta zazvonil.

Pirkhán vztekle odhodil péro, sňal s hlavy úřední čepici, přičísl vlasy, zalomil zoufale rukama a odešel do přednostovy kanceláře. Za chvíli se vrátil a vyhrkl z něho smích.

„Mají jít domů," šeptal učiteli Mlezivovi, „starý povídal, jako vždycky povídává: Je to pochybné! Neví se vůbec, co se má s tím dělat! Kdyby se pisatel podepsal, bylo by to něco jiného! Takto je pochybno, má-li se s tím vůbec něco začíti. — Mezi námi: to anonymní psaní se mu ztratilo. Patrně je včera sám někam zašantročil a proto teď posílá na děkanství, zdali by pan děkan od toho anonymního dopisu neupustil, že by se za to pokládalo, že to psaní ani nebylo posláno. A také se jich mám zeptati, zdali by v tomto případě nežádali znalečné; kdyby žádali, tak by se s tím přece něco musilo dělati, aspoň tolik, aby se vědělo, kdo má znalečné platiti."

Mleziva se potměšile usmál. Neodpověděl a odešel. Druhého dne poslal na soud likvidaci, žádaje odměny čtyř korun.

Pirkhán likvidaci přednostovi soudu nepředložil. Odevzdal ji v listovně Klapzubovi, s vyzváním, aby 4 K zaplatil sám, že by to přednosta všecko zase ohříval znova. Klapzuba souhlasil. Ač byl fatalista, přece se v něm otřáslo srdce ouzkostí.

Věděl dobře, co jest a jak to trvá, když přednosta soudu zahájí o něčem disciplinární vyhledávání. Věděl dobře, že přednosta i když se nic nestalo, věc vždy tak zaplete, že se v tom někdo na konec skoupe. Koblihu na příklad vyšetřoval, že se na výkonu exekuce opil, a skončilo to přísnou důtkou Koblihovi, protože ve vězinci nevětral. Kladivo vyšetřoval pro neomluvitelné dluhy, a skončilo to důtkou, Pirkhánovi, že kouřil při sepisování inventáře selské pozůstalosti kdesi na vsi viržinku. A když odcházel do pense starý soudní vykonavatel Zeiper, a přednosta zahájil obšírné šetření, lze-li Zeiprovi navrhnouti uznání praesidia krajského soudu za padesátileté služby, skončilo šetření tím, že praesidium Zeiprovi nařídilo, aby vrátil šestnáct přikrývek trestaneckých, jež si v posledních třech letech služebních našetřil a odnesl do soukromého bytu.

O těchto všech věcech Klapzuba velmi dobře věděl a třeba se nestrachoval, že by se mu mohlo něco přihoditi pro nynější víru, nebo pro anonymní stížnost z děkanství, přece nebylo jisto, že konaným šetřením nebude objeveno třeba, že Klapzuba odpisuje beze všeho řízení veřejný statek ze seznamu proň určeného a zapisuje beze všeho veřejný statek do pozemkových knih. Nebo že nebude objeveno, že část registratury prodal hokynáři Chvalinovi, protože chtěl pomoci přednostovi, aby nemusil kupovati nové regály. Vycházelo z disciplinárních vyhledávání přednostových na jevo vždy to, čehož se všichni — přednostu nevyjímaje — nejméně nadáli. Příčinou toho byla obšírnost a bedlivost, s nimiž se přednosta soudu konaným výslechům oddával. A podrobné protokolování všech výpovědí svědků a hlavně svědkyň. Věřil přednosta, že hlas lidu, hlas boží, a proto když vyhledávání započal, povolával k soudu všechny báby, jež mu jeho posluhovačka naznačila, že by mohly o věci také něco věděti. Přednosta, starý zakyslý mládenec, sice své posluhovačce věčné poslušnosti neslíbil, ale věčně ji poslouchal. Bál se jí. Neporoučel jí, nýbrž ona jemu.

Klapzuba nejistě se přiblížil Mlezivovi, když seděli večer „U černého orla".

„Tadyhle jim pan rada posílá dvě zlatky," pravil ostýchavě, „a prosí jich srdečně, aby z toho nedělali nějakou další potřebu. Sám by nerad, aby se to rozešlapávalo, máme každý nějakou choulostivou věc, a my u soudu budeme rádi, když bude pokoj!"

Klapzuba hovořil s Mlezivou tak zkroušeně, jakoby se, dokud byl staré víry a do kostela denně chodíval, o velikonocích zpovídal panu děkanovi.

„Tak přece tedy klerikalismus zvítězil," prohodil Mleziva zachmuřeně a strkal čtyři koruny k hodinkám do kapsy u vesty, jediné kapsy, která mu nebyla večer, kdy vestu odkládal na stolici u postele, manželkou prohlížena a vyšetřována.

„Nikdo nevyhrál," odporoval jemně Klapzuba, „na vejhru to vůbec nebylo. Ale já už na to nejsem! V mých letech, ráčejí dovolit pane učitel, je člověk nejradši, když má svatý pokoj! Já bych mohl povídat, co já už toho na světě zakous', ale já radši mlčím, protože vím, že se tohle řečí nepředělá!"

Mleziva se podíval zádumčivě na Klapzubu a už neřekl ničeho. Odstoupil mlčky od Klabzuby, sedl za stůl ku své společnosti, a obličej se mu tmavě zachmuřil.

Hlavou honily se Mlezivovi myšlenky, že lidstvo dotud šťastno nebude, dokud nadobro nepotře hydru klerikalismu, tedy myšlenky, jimž Klapzuba hrubě ani nerozuměl. Klapzuba totiž mínil, že na světě dotud nebude míti pokoje, dokud přednosta soudu neumře na cukrovku nebo na mrtvici, načež k soudu že bude povolán přednosta nový, dobrák od kosti i v kostech a pak teprve, že nastane i Klapzubovi ráj, o jakém snil Mohamed a jejž kombinoval se stafáží hurisek sám Allah. (Pokrač.)

LITERATURA.

Karel Klostermann: „Mlhy na Blatech". Román. S obálkovou kresbou V. Olívy. V Praze 1909 nákladem Jos. R. Vilímka (Sebraných spisů Klostermannových svazek XIV.) Stran 660 za 6 K.

Z nové Klostermannovy veliké práce, která nás tentokráte zavádí do končin Šumavě přilehlých: k Malým Blatům — zbudovským čili svobodným — rozkládajícím se na rozhraní okrsků hlubockého, budějovického, vodňanského a netolického, vane cosi radostně opojivého a héroického. Básník Šumavy zašel si tentokráte v kraje poeticky velmi si příbuzné. Jsou na první pohled ponuré a jednotvárné, ale vábí svým zeleným kouzlem lučin a rybníků, stříbrnou poesií měsíčních nocí, kdy srny přicházejí se napájet a kdy tiše z rákosí zaznívá neuvědomělé típání usínajících kachen. Do těchto končin, posvěcených heroickou postavou polomythického Kubaty a jeho potomků podnes uváděných položil básník dějiště svého románu.

A prací svou skutečně také oživuje Klostermann starou legendu Kubatovskou, třeba že zdůrazněnou na zjevech dneška. Je to bohatě založená historie dvou blatských rodin z let sedmdesátých, na kterých se jednak silně odrážejí reflexy zdravé minulosti (duch Kubatův), jednak reflexy zkaženého dneška. Vystupuje tu živá, pestrá galerie žen, mužů i dětí, úchvatný erotický sen se tu rozvíjí, vzrušující obraz intimního rodinného života je tu načrtán. Drtivá moc ženy podmanivé, která potlačuje dobrého muže-slabocha; srdečný poměr výborné matky i choti, která zase z prachu pozvedá vše, co vinou okolností upadlo; síla mladé a statečné lásky, která je s to ukrotiti sílu i moc vrozeného divošství a která vítězí nad přírodou —: takové jsou asi základní linie nové Klostermannovy práce. Proto také najdou v „Mlhách na Blatech" zalíbení zejména duše snivé, jemné, přístupné poesii měkkých přírodních nálad. Ale práce má i cenu folkloristickou a vlastivědnou; dva celé roky studoval autor kraj i lid v samém jeho středisku, a tak vše, co oživil z minulosti i z přítomna, má ráz vědeckého dokumentu a pravdivosti.

Fr. Sekanina.

Jeanne Marni: Jak ženy milují. Přeložil Dr. Bořivoj Prusík. Nakladatel Jos. R. Vilímek. V Praze 1909.

„Votre oeuvre est profondément pessimiste, ou me serais-je trompée?"

„Très pessimiste . . ."

„Et la femme?"

„Une créature de douleur!" *)

Tak spolu hovořily kdysi dvě ženy: Jeanne-Françoise Marniová a Dr. Käthe Schirmacherová, jež ji interviewovala.

Již jako osmiletá projevila autorka literární talent, napsavši a uveřejnivši v „Le Monde illustré" povídku „La Pluie" (déšt).

Brzy se vdala, po smrti svého manžela přinucena nepříznivými finančními poměry šla k divadlu a teprve r. 1887 na podnět vydavatele Paula Ollendorfa věnovala se cele literatuře, vystoupivši poprvé na veřejnost s knihou „La Femme de Silva", věnovanou jejímu učiteli Régnierovi. —

Fréderic Loliée nazval Jeanne Marni-ovou francouzským Schnitzlerem nebo Wiedem.

Nelze popříti, že autorka této knížky je veliký talent hlubokého postřehu, svérázného, oduševnělého stylu, úsečné, dramatické dikce a jemné a výrazné komposice. Knihy její, jichž je dnes dosti značná řada, jsou vesměs věnovány ženám, jimž dobře rozumí a které na základě zejména svých divadelních zkušeností dokonale chápe. Vidí v nich bytosti bolesti, trpící a odkopávané, oběti egoismu mužova. „Muž a žena jsou dvě zcela rozdílné rasy; my si navzájem nerozumíme. Jejich radosti budí v nás odpor; co nás nadchne, zůstaví je chladnými."

*) „Vaše dílo je hluboce pessimistické, či se snad mýlím?"
„Velice pessimistické . . ."
„A žena?"
„Bytost bolesti!" *Pozn. ref.*

Z tohoto názoru vycházejíc upadá autorka poněkud v jednostranný altruismus, který otupuje její pitevní nožík. Tím pomíjí mnohdy jemné, ale charakteristické detaily, jež na př. Schnitzlerovi neušly, a na jehož „Anatola“ knížka „Jak ženy milují“ dialogickou formou a svými náměty silně upomíná. Pro mne je však Arthur Schnitzler přece jen psychologičtější, zhuštěnější a ve svém postřehu — pravdivější.

Překladatel, jenž již před léty otiskl v „Květech“ o Jeanne Marniové zajímavou literární skizzu, vystihl přiléhavým a plynným překladem charakter autorčin.

Tristan.

DIVADLO.

ČINOHRA. (Dopis z Plzně.) „Pan Johanes“. Městské divadlo v Plzni, jež provedlo poprvé po česku Weisova „Polského žida“, Wagnerova „Bludného Holanďana“, Ferreriovy „Zvědavé Evy“, Pucciniovu „Madame Butterffly“ i jiné cenné opery — v činohře pak se Shakespearovým „Antoniem a Kleopatrou“ v čele již přečetná významná díla — chtěla být a dle přání autorova také mělo býti první scénou pro Jiráskovu novou čtyřaktovou hru „Pan Johanes“. — Nahodile sice předešel je v tom cestující ensemble p. Aloisa Janovského, který „Johanesa“ s překotným spěchem v Prostějově vypravil, ale „na půdě Království“ a na velkém jevišti hrána ta allegorická pohádka poprvé v Plzni 12. t. m.

Úspěch byl bouřlivý. V Plzni je tak hlučná premiera velmi vzácným zjevem; ba přímo neznámým. Autor, volán více než třicetkráte — po druhém a posledním aktě několikrát se na jevišti objevil, vítán bouří v Plzni vůbec neslýchanou — a celý dojem novinky lze spravedlivě zváti sensací.

„Pan Johanes“ totiž poutá, ba vyniká všemi přednostmi Jiráskova formálního mistrovství i jeho často osvědčenou znalostí divadla a nad to zvyšuje umělecký účinek té pohádky allegorický obsah děje. — Plzeňské obecenstvo ten jinotajný moment na ráz pochopilo a tím již také bylo rozhodnuto plné vítězství té svrchovaně zajímavé novinky.

Jakmile totiž vystihlo slavnostně naladěné a ve všem co nejpříznivěji disponované hlediště, že je Jiráskovým Rybrcoulem, princeznu Kačenku lstivě i rvavě stihajícím, germánské násilnictví, ohrožující národní samostatnost českou — vzrostl zájem, vzbuzený uměleckou cenou účinné pohádky, v účast horoucího napjetí, a obecenstvo pak sledovalo s rozechvěním stále rostoucím každé slovo, radostně pozorujíc, že básník držel se této allegorie ve všech podrobnostech. Tím pak zřejmě pronikla ryzí českost Jiráskovy práce i hluboký smysl její a ve vznětlivém prostředí publika politickým bojem zaujatého stupňoval se interes v údiv, zálibu a jásot.

„Zápas o dítě“, neúčast „šlechty“ v obraně národní samostatnosti a triumf „vojska dělné ruky“, vedeného inteligencí k obhájení „odvěkých práv“ — tomu přece nelze odolat! A zde to všecko i jiné v allegorii vidíme; v pohádce, ve formě ryze umělecké, podané s noblessou, vkusem i přesvědčivou, imponující hloubkou.

Nejmocněji působilo třetí jednání, jehož závěr má zcela mimořádnou divadelní účinnost. K té u nás věru málo analogií. Tu znělo nadšení jásajícího auditoria radostně, bojovně a slavně. Umělec promluvil tu v pravou chvíli pravými slovy z českého srdce k českým srdcím.

Plzeňské provedení „Pana Johanesa“ bylo pečlivé i vzletné. Vendelín Budil jako ředitel, regisseur i herec s pietou vykonal svou povinnost k silné práci zasloužilého autora. A personál, sil převážnou většinou mladých, horlivých, šel těsně za ním.

Není pochyby, že Alois Jirásek touto svou prací ťal do živého. Až ji také zemské divadlo provede, rozletí se z Prahy celou vlastí. Jistě strhne k sobě kde koho uměleckou cenou i vlasteneckou tendencí, která je tu zřejmě vyslovena, ale nevtíravě, která sesiluje estetický účin díla, ale nepřevyšuje ho.

Jest ovšem akcentována tak určitě, že je pro ni děj omezen, aby se pozornost netříštila, nýbrž soustředila na to, co především té tendenci slouží. Proto také nejsou překážky Johanesem Kačence strojené ani zevrubně dramaticky motivovány ani tak vybudovány. Skutečnost je diktovala. *—nb.*

Jako byl brněnským Národním divadlem uspořádán zájezd činohry do Vídně, bude uspořádán zájezd opery a uvede se na scénu od 11. do 14. března příštího roku opery: „Prodaná nevěsta“, „Dalibor“, „Čert a Káča“ a „Jessika“. Podle zpráv časopiseckých hodlá také Městské divadlo v Plzni uspořádati zájezd do Vídně příštím rokem. *K. V. H.*

HUDBA.

Orchestrální jednota, jejíž koncerty řízením Kovařovicovým octly se v popředí všech našich koncertů, spojila na prvním svém koncertě tři vynikající zástupce programní hudby české: Smetanu, jenž zastoupen byl třemi staršími symfonickými básněmi (Richard III., Hakon Jarl a Valdštýnův tábor), Fibicha, od něhož proveden dávno nehraný symfonický obraz „Bouře“, a J. B. Foerstera, jehož „Cyrano“ tvoří přechod

od objektivního programu k subjektivnímu. V řadě vět líčí tu skladatel pod maskou Cyranovou svůj vlastní život s té stránky, v níž úlohu hrála láska, láska dle vlastních slov Foerstrových podivuhodně shodná s Cyranovou, láska vášnivá, oddaná a resignující. V tom smyslu tvoří „Cyrano“ doplněk k symfonické básni „Mládí“, jež hleděla vystihnouti touhy a boje o ideály. V nádherné reprodukci Kovařovicově zazářilo všecko intimní a měkké kouzlo tohoto díla Foesstrova tak jako čarovné zvuky Fibichovy „Bouře“. Opětně cítil jsem hlubokou lítost nad tím, že není nám možno nořiti se v pohádkové krásy stejnojmenné opery Fibichovy. To dílo musilo by si podmaniti obecenstvo. Ostře odrážel se od těchto skladeb dramatický profil Smetanových básní, zvláště „Richarda“ a „Hakona Jarla“; nejen „Valdštýnův tábor“, jak se vždy tvrdívá, ale i Hakon (poslední v časovém sledu z těchto tří) ukazuje zřejmě pozdějšího Smetanu, především v líčení boje, jevícím zřejmou podobnost s obdobným místem v „Táboru“.

V řádném koncertu „Komorního spolku“ proveden byl českým kvartettem Regerův kvartett Es-dur (op. 109), dílo kratší než jiná Regerova, na př. známý našemu obecenstvu houslový koncert. Ačkoliv první a částečně i třetí věta jsou příliš rozkouskovány, aby mohly působiti jednotným dojmem, přece celkem humoruplná věta druhá (Scherzo), zvláště pak poslední věta s obdivuhodnou fugou staví toto dílo mezi nejlepší skladby Regerovy.

V mimořádném koncertu téhož spolku poskytl nám nevšední a řídký požitek umělecký violoncellista Pablo Casals, nejen neomylnou technikou a mohutným tónem, ale i podmanivým podáním Beethovenovy violoncellové sonaty A-dur, dokonce pak Bachovou suitou pro solové violoncello, kterou podal v tak grandiosních rysech, že zastínila jako žulový koloss i hlubokou skladbu Beethovenovu.

V Písňovém spolku vedle večera Dvořákova poskytnuta nám i příležitost seznámiti se s moderní písní francouzskou. Přes uznání hodnou uměleckou snahu interpretky pí. Černochové dopadl večer, především Debussym vyplněný, velmi jednotvárně. Scházel nerv hudby — melodie. Harmonické zvláštnosti hudby Debussyho s počátku zajímají, pak působí jako manýra, zvláště když i texty jejich vespolek stejně jsou sladěny. Charpentierovy písně činily dojem primitivismu, skrývajícího se za prázdnotou. Autora „Louisy“ by v nich nikdo nehledal.

Koncerty Filharmonie v „Plodinové burse“ neposkytly nic, co by stálo za zmínku buď novostí skladby aneb výší reprodukce, která je obvykle nízká. Také Dvořákovy „Svatební košile“ provedené Pražským Hlaholem nevystoupily v reprodukci Piskáčkově nad prostřednost.

Významný byl koncert „Vinohradského Hlaholu“, jenž pod bývalým vedením Zunovým vyšinul se, ač početně sláb, na čestné místo v řadě zpěváckých spolků našich. Byl to zároveň první koncert oslavující blížící se padesáté narozeniny Foersterovy. Dle nově nastudovaných sborů zdá se, že nynější dirigent Křička bude výborným nástupcem Zunovým. Znamenitě podány byly mužské sbory „Oráč“ a „Polní cestou“, jakož i smíšený sbor „Skon“, skladba podmanivé hloubky. „Jarní noci“ překážel k plnému účinu příliš silný průvod klavírní. Klavírní solista Štěpán podal ukázky klavírní tvorby Foerstrovy s ohnivostí, jež v některých číslech „Snění“ přehnala znatelně tempa. Dr. *O. Zich.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Vánoční výstavky. Tedy příležitostné, tržní. Nevylučují skrovnější nároky krasocitné i rozpočtové. V té nevýlučnosti bývaly vánoční výstavky, pořádané u nás před lety pravidelně různými uměleckými korporacemi, dosti dobrácké, ačkoli neodzbrojovaly recensi tak nadobro jako „Gschnas“, který mi kdysi před Vánoci ve vídeňském Künstlerhause poskytl jeden z nejpoučnějších přísvěvků k poznání vídeňského vkusu a zároveň utěšený důkaz, že mozky v Praze nejsou ještě tak docela operetně na měkko zaustriakisovány, jak se člověk někdy obává.

Výšepsané kolektivní výstavy u nás přestaly a jejich místo zaujaly z pravidla výstavky jednotlivců, jimž přirozeně na tom záleží, aby se presentovali co nejvýhodněji. Tedy přec pod kontrolou jakés přísnější přijímací jury, která se skládá z autokritiky, opatrnosti a ctižádosti. Což je výhodou pro umělce, publikum i recensi.

Josef Král vystavuje v Rudolfině početnou sbírku krajin, ponejvíce drobných, většinou kreseb, částečně pastelů a olejů. Jsou příbuzny milým jeho rakovnickým obrázkům, od nichž vyšel, aby přes lesy křivoklátské, Prahu, Mnichov a Paříž došel na sever a zakotvil v Hamburce a ve Štětíně. Doslova zakotvil, neboť v ruchu čadících parníků pod mračnou oblohou a těžkým vzduchem severních přístavů nalezl zřejmě svou zaslíbenou zemi. A stejně v dýmu vnitrozemských nádraží, v šeru zimních i večerních nálad, v přítmí zadumaných interieurů. Uchyluje se i s většími prospekty do semknutých obzorů; jako na př. s oběma závojem večera obestřenými pohledy na Hradčany, se širou plání, brázděnou vlakem, za nímž tají se dálava ve tmách. Nemnohými světly, přísvity a odlesky prozařuje ty ponuré vidiny, jež vyvolil si za svého koníčka. Náleží k tomu dosud jakási odvaha. Neboť jako kdysi byly v kursu jenom

komponované krajiny vlaské, klasické neb romantické a ostatek boží skutečnosti byl plebejský, tak podnes nechává malířská moderna hojnou moderní výplň prostoru strojnickými konstrukcemi a zjevy nejraději ještě za dveřmi chrámů umění. Jako radikální Mladoturci své botky v předsíni mešity. Moc tradice! Ale nic naplat, i tato složka vezdejšího malebna vynutí si své právo existenční širším způsobem. Král obral si ji odhodlaně a nikoli bez nebezpečí, hrozícího všem pionérům, za svůj speciální obor, arciť převážně s hlediska koloristních problémů. A člověk by si mohl pomysliti — zvláště pozoruje-li rozměrné plátno „Pohled na Prahu se Santošky" — že pod rouškou zadýmaného přítmí skrývá malíř své slabiny, kdyby nebylo na výstavě i několik jasných bodů, na př. pěkné „Slunko v zahradě" neb „Ve skleníku" a zejména četné kresby malebných zákoutí z Rakovníka, Prahy, Mnichova i Hamburku, správně viděné, intimně procítěné a dobře traktované. Na ty stačí také ještě osvětlení výstavy, které je zatvrzele ztlumeno tím prožluklým velem, o něž jsem zavadil už o výstavě Radimského. Zbylo v Rudolfině bezmyšlenkovitě od 21. června, kdy slunce praží s nejvyšší výšky do 21. prosince, kdy slunce stojí nejníže a odnikud nepraží. Teď bývá za jasného dne a v pravé poledne v rudolfinské dvoraně světla zrovna jen tak tak dostatek, jemuž velum pouze překáží. Jeho vina, nevidíme-li leccos dosti zřetelně a zdála-li se mi barva na některých, zvláště zimních krajinkách Králových jako sádrovitá.

Ota Bubeníček zve na podívanou do Salonu Topičova, kdež vystavuje 73 pláten nestejné hodnoty. Povšimneme-li si datování, seznáme záhy, že starším pracím náleží přednost před novějšími. I přes námitku, že v těch starších jsou stopy komposiční úpravnosti jako zřejmým ohlasem z minulosti litografa Bubeníčka. Emancipoval se od ní snaživě; a vlna té snaživosti vrhá jej tak daleko na krajní úskalí samostatnosti, že po čase uzná potřebu zabrzditi a zabočiti na zlatou střední cestu. Souhrnem pověděno, zírá nejvíce uměleckého ladu a skladu z procítěných krajinek valašských. Jsou to pohledy do lesů a strání, láskyplně viděné a karakterně na plátně zachycené, zvlášť za podmračna, mlhy neb deště. Méně uspokojivě nesou se některé práce, jako z jiné ruky vyšlé, krajiny, z nichž jakoby vzduch a opar vývěvou byly vyčerpány. Tak tvrdě bijí barvy do očí a kladou se vedle sebe nesnášelivě, neodstupňovaně. Tu a tam připomínají až primitivně chudou paletu selských nápodobenin nábytkové intarsie nebo pletivo z obarveného lýčí. Udává se pak, že i tektonická povaha zjevů ztrácí se pod takovým jednostejným, jako petrifikujícím barevným nánosem, stromy nabývají příbuznosti s korálovými trsy a stavby jeví leckde chuť čepýřiti se po manýře nebožtíka F. Zvěřiny. Nota originálnosti, kterou malíř časem ještě ztlumí. Jest mlád a mladé víno musí vykvasiti.

A přece jedna hromadná výstava. Uspořádal ji „Manes" v pavilloně pod zahradou Kinských. Je to výstava skizz, snesených dosti nesoustavně v nahodilý soubor. Ukrutně zajímavá věc; sterá okénka do duševních dílen; přebíračka rozmanitostí; tříšť autografů. Všecko pro umělce i amatéry. Ale pro širší obecenstvo ? ! ? Toť velká otázka! Jen tolik je jisto, že tyto intimity, tyto rozběhy a tato nedopovědění málo koho poučí, mnohého zmatou a nikoho nenasytí. Je to jako když vstoupíte před produkcí do cvičného šumu koncertního sboru. Každý mistr ladí po svém, zkouší a přehrává, zanotuje, rozběhne se v akordech, nedohraje. Co cítí, co si myslí, kam směřuje? To ví jen on sám. Z nápovědí a z úryvků se to nedovíte. Neboť před obec předstupuje umělec pouze s ucelenou produkcí, chtěje sám podati hotový, zaokrouhlený výkon, po němž chce, má i musí býti posuzován. Jeho průprava, jeho skizzy jsou pro speciální sbírky dokumentů a k odbornému poznatkovému studiu vývoje umění, umělců a jejich děl. *J. L.*

TÝDEN.

* Výroční, slavnostní shromáždění „České Akademie pro vědy, slovesnost a umění" zahájil nový náměstek protektorův F e r d. k n í ž e z L o b k o w i c z. Po pronesených pamětních řečích, z nichž nejzávažnější byla vzpomínka za zvěčnělým knížetem Jiřím Kristiánem z Lobkowicz, proslovená nynějším praesidentem Akademie, ministrem m. s. Ant. ryt. Randou, podal dr. Rayman, generální sekretář výroční zprávu. Ve valném shromáždění dne 28. listopadu 1908 byli zvoleni a potvrzeni pro II. t ř. přespolní členové: Nikolaj Nikolajevič Beketov, řádný člen carské akademie v Petrohradě, mme. Piere Curie, professorka chemie na Sorbonně v Paříži, Pavel šl. Groth, prof. miner. na universitě mnichovské, p r o III. t ř.: Antoin Meillet, professor na Colège de France études v Paříži, Petr Alexejevič Lavrov, prof. slavistiky na universitě petrohradské. Ve IV. tř. byly uděleny výroční ceny: V o d b o r u l i t e r á r n í m : p r v n í cena rozdělena na dvě ceny po 1000 K, jež přiřknuty: pí. Růženě Svobodové za horské romány „Č e r n í m y s l i v c i", a p. M. A. Šimáčkovi za román „C h c i ž í t !" (jenž uveřejněn poprvé ve „Zvonu" r. 1905). Druhá cena, 800 K, přisouzena sl. Jesenské za prosu „M i m o s v ě t". Třetí cena 500 K přiřknuta p. Jos. K. Šlejharovi za knihu „L í p a". V o d b o r u v ý t v a r n é m : první cena, 2000 K p. prof. Fr. Ženíškovi za cyklus akvarelů

k „Prodané nevěstě“, druhá cena, 800 K nebyla přiřknuta, a třetí cena 500 K přisouzena p. Mil. Jiránkovi za obraz „Čtenářka“. Mimořádná cena, 1000 K, byla udělena sochaři p. Josefu Mařatkovi za předložené práce. V odboru hudebním: první cena 2000 K udělena p. Otakaru Ostrčilovi za operu „Kunalovy oči“, druhá cena 800 K přiřknuta p. Janu Kuncovi za „Smyčcový kvartet, op. 9.“ třetí cena neudělena, ale těchto 500 K poskytnuto jako subvence p. Rud. Karlovi za operu. „Ilseino srdce“. Na práce vědecké, literární a umělecké uděleny podpory na r. 1909, po návrhu všech tříd. Z fondu Julia Zeyera dostalo se podpory sedmi mladým spisovatelům. Z fondu Matěje rytíře Havelky udělena cena 1600 K dramatu „Kníže“ od Arna Dvořáka. Za nové členy řádné z I. třídy zvoleni: J. E. Dr. Frant. Fiedler, prof. Dr. J. L. Píč; za mimořádné: JUDr. Jan Cyrill Horáček; za dopisující: prof. Dr. Jarosl. Bidlo, prof. Dr. Václav Novotný, prof. Dr. Jos. Šusta, prof. Dr. Em. Tilsch. Z II. třídy za mimořádného: prof. Dr. Alois Mrázek; za dopisující: prof. Dr. R. Kimla, prof. Dr. Fr. Nušl, prof. Dr. K. Weigner. Z III. třídy za mimořádné členy: prof. Dr. Frant. Groh, prof. Dr. Jos. Janko; za dopisující: prof. Dr. Jan Krejčí, prof. Prokop Lang, prof. Václav Sládek, prof. Dr. Václav Tille, prof. Vincenc Zapletal. Příjmy České Akademie byly rozpočteny na rok 1909 obnosem 106.400 K. Po skončené zprávě a doslovu následovala obsažná a poutavá přednáška p. prof. Rud. Dvořáka: „O poesii žalmů“.

K. V. H.

*

* Dne 12. t. m. zemřel v pozdních hodinách večerních na svém vídeňském zámku jeden z nejsympatičtějších a nejvěrnějších členů staré generace české šlechty, hrabě Jan Harrach, doživotní člen panské sněmovny a vynikající člen naší šlechty feudální, ve věku 81 roků. Loni, koncem října („Zvon“ ročn. IX., str. 79.) ocenili jsme u příležitosti osmdesátých narozenin vynikajícího šlechtice všecky jeho šlechetné a neocenitelné zásluhy, kterých si získal o svou vlast jako poslanec zemský i říšský, jako vynikající člen vlivných organisací společenských i stavovských, jako nadšený podporovatel a mecenáš české větve vídeňské i dolnorakouské (zejména vídeňské Slovanské Besedy, spolku „Komenského“ a s ním souvisejících akcí), jako vysoce vlivný mluvčí na povolaných místech za všecky kulturní, společenské i národní otázky našeho národa. Odvolávajíce se na zmíněný článek, psaný u příležitosti jistě radostnější, připojujeme se k dnešnímu smutku všech upřímných českých srdcí, která dlouho i vděčně v sobě podrží pamět ušlechtilého, nadšeného, obětavého a věrného českého velmože.

—*n*—

*

* Dne 13. t. m. zemřel v Praze nejvýš pilný a svědomitý překladatel ze španělštiny a němčiny, spisovatel Antonín Pikhart, rada zemského soudu, rodák z moravské Třebíče, v mužném věku necelých 49 roků. Písemnictví naše ztrácí v něm nadšeného a pilného pracovníka zejména v oboru prosaických a básnických překladů ze španělštiny, společnost pak muže povahy ryzí a vzácně ušlechtilé. Z jeho péra vyšlo nejen veliké množství překladů drobných novell, povídek, básní, dramat a značně rozsáhlých románů, ale i několik slavných děl klassických, z nichž jmenujeme na prvním místě Cervantesova „Dona Quijota“. Pardo Bazánová, Galdós, Valera, Coloma, Zorillo, Alarcon, Altamira, Carreter, Valdés, Hurtad de Mendoza — a jak se nazývají všichni ti starší i moderní španělští spisovatelé — všichni nalezli v Pikhartovi pilného, nadšeného a nejvýše svědomitého tlumočníka do češtiny. Pěkné jest také Pikhartovo přebásnění Heineovy „Knihy písní“ (Světová knihovna). Budiž mu čestná paměť!

—*n*—

*

V těchto dnech uplynulo třicet roků od smrti českého spisovatele Josefa Jiřího Stankovského, autora „Vlastenců z Boudy“, „Dobrodruhů“, „Vnučky farářovy“, „Krále a biskupa“, „Milovského reformátora“, „Drobných povídek“, „Starého pavouka“ a j., a dramat „Žebráci“, „Do zbraně“, „Nedejme se!“, „Literární nádenníci“, „Krakonoš“ a j., spisovatele populárně-historického díla („Odboj Nizozemska“) a literárně-historického („Kronika divadla v Čechách“) dopsaná později Turnovským. Přeložil také Lenauova „Fausta“ a „Albigenské“, Bodenstedtovy „Písně Mirzy affiho“, a také mnoho dramat z němčiny a španělštiny (Calderon).

—*n*—

*

Před třiceti lety umřel také skladatel librett „Šelma sedlák“ (Dvořák) a „Černohorci“ (Bendl), Josef Otakar Veselý, od něhož známe také veselohry: „Na kolbišti literárním“, „Anekdota“ a „Václav král tomu chce“.

—*n*—

V PRAZE, dne 17. prosince 1909.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Fojtík nenamítal pranic. Vskutku, když pomyslil, že by měl Rozince psát, pocítil úzkost. Kterak jen začít?

Zase už mu vyčetla Fanuška myšlenky. „Jak chcete, abych začala? o růžích? o hvězdách? nebo o tom, jak anděl letí nad zemí jako bílý obláček a rozsívá chrpy a koukole a pomněnky a vlčí máky a kam kvítek padne, tam vypučí láska. Bylo by to velmi hezké, že ano?"

„Ano!"

„Napíšu o bílém andělu."

V tom ozvalo se někde volání: „Slečinko! slečno! Fanuško!" Děvčátko se zamračilo. „Hledají mne. Snad si vzpomněl tatínek, že mám překládat z frančiny."

„Slečno! slečno!" Volání se blížilo.

„Je to Tereza. Nemám tu holku ráda, stále se směje tak nezpůsobně a k mužským je dotěravá. Ke každému. Viděla jsem ji, jak na dvoře i s pasákem, s takovým hrubým, neurvalým chlapem, koketuje. A když byl tu pan Degré, líbali se v síni před mým pokojem — náhodou jsem otevřela dvéře."

„Slečno! Slečinko!" I Fojtík poznal Terezčin hlas. „Najde nás!" řekla Fanuška mrzutě.

„Opravdu — chtěla bych někam utéci, schovat se. Utečeme spolu, chcete? znám tu v parku místa, kde nás nikdo nenajde."

Fojtík se v rozpacích podíval na ni a pocítil povinnost varovati: „Tatínek by se rozhněval!"

Hryzla rtíky, pohodila vzdorně hlavičkou. „Ale bylo by to hezké," řekla „takhle někde v houští sami dva abychom seděli a já bych skládala psaníčko pro Rozinku. — Nechcete?"

Na pěšině zakmitl se bílý kabátek. „Slečinko! kde jste?" Tereza udýchána přiběhla.

„Milostpán se po vás ptal, máte přijít, slečinko!"

„Nechci se dnes učit! nemám chuti!" odsekla Fanuška.

„Máte přijít do salonu, — milostpán chce vás představit pánům důstojníkům. Zůstanou na oběd — Ach, slečinko! jak jsou hezcí! oba mladí a tak jim to sluší!"

Fanuška rozmrzele zadupala nožkou. „A zase tam budu sedět u stolu jako vždycky. Nikdo si mne nevšimne, budou na mne všichni hledět jako na malé dítě, protože mám ještě krátké sukně."

„Ale ne!" pravila šelmovsky Tereza. „Vždyť slečinka už je veliká. A ten lajtnant, ten mladší — je jako panenka růžový a takové hezké černé vousky má a zuby bílé a — hrabětem je. Maďar. Hrabě Nadasdy. Řekl mi to jeho sluha, který koně drží."

Fanuška podívala se na Fojtíka. „Mám jít?"

Přikývl hlavou. „Jistě! tatínek by se hněval."

Vzdychla a podala mu ručku. „Tedy s Bohem a na shledanou!" Odcházela — najednou se ohlédla. Tereza stála u lavičky vedle mladého učitele a nezdálo se, že by chtěla slečnu doprovázet.

„Pojď se mnou, Terezko!" poručila Fanuška až příliš ostře. Tereza se zasmála na Fojtíka, otočila se, poskočila a obě za okamžik zmizely pěšinou za houštinami.

Fojtík osaměl. Na dlouho osaměl. Prošel parkem několikrát po všech pěšinách, pak se uchýlil do svého pokoje. Vzal tu onu knihu

ze skříně, zkoušel číst, ale tesknota jej mučila. Cítil, že je tu zbytečným, v zámku patrně všichni naň zapomněli. Hodiny ubíhaly, po Fojtíkovi se nikdo nezeptal.

Teprve po polednách přišel Johan, s jakýmsi milostivým úsměvem pozval jej k obědu do kuchyně. Šel. Z daleka po síni vonělo to pečení, smaženou cibulkou a šafránem. Ve velké klenuté kuchyni bylo několik služebných děvčat, u dlouhého stolu šafář, kočí, zahradník, ponocný, hlučně bavili se vespolek, pomlaskávajíce dojídali zbytky jídel z panského stolu a zapíjeli vínem, které na horu do pokojů ani nedošlo. Fojtík ostýchavě usedl na kraj lavice za stolem, — všichni se po něm ohlédli, na okamžik se zamlčeli. Pan Johan s pitvornou ponížeností otvíral honem novou láhev a mísu se zbytky pečeného kuřete postavil před něj. Jakoby posluhoval velikému pánu, s ohnutým hřbetem donesl talíře, čistý ubrousek, vína nalil, kousky různých pečení novému hosti na talíř narovnal. Ozval se utajený chechtot. Děvčata postrkovala se lokty.

„Co ty, Johane?“ pravil vážně šafář nacpávaje velikou dýmku. „Co ty obsluhuješ pana učitele? stojí on o tebe, takového hladoleta starého. Škoda, že tu není Tereza. Hej, Manko a ty Andulo, skočte, posložte přece pánovi! Co pán, to pán, učitel je pán.“

Dvě nejhezčí mladé červené holky vyskočily, svižně jako lasičky, pod lehkými kabátky rozkvetlá ňadra jen se jim houpala. Odstrčily lokaje, samy se přitiskly s obou stran k hosti, pobízely, lahůdky podávaly na miskách a talířích. Manka usedla mu po bok na lavici, mazlivě se k němu přitiskla a druhá naklonila se tak, že pružné její prsy ucítil na rameni. Slyšel smích, neomalené poznámky. Šafář se až dusil, jak se rozchechtal, tlouci jej do zad museli zahradník s ponocným. A čertovy holky byly stále dotěravější. Div na kolena Fojtíkovi nevyskočily. Ale on, ubohý pomocník učitelský, měl hlad, opravdový hlad zdravého mládí. Nedíval se v pravo ani v levo, hleděl si talíře, polykal lačně všechno, co mu podávaly, pospíchal, aby ukrátil oběd a zase mohl odejít. Ale brzy pozoroval, že sousta váznou mu v hrdle, ani vínem je nespláchl. Všechno mu nějak zahořklo i kousky medového dortu. Cítil, že je tu pro posměch všem těmto lidem. Nevzbouřila se v něm hrdost — ach, ne! jistě nevěděl, co hrdost je, ale bylo mu nevolno, že všichni se dívají, jak s vidličkou zápasí, jak neobratně okusuje kuří stehýnko. Styděl se. A styděl se hlavně těch dvou čertových holek. Jak se tisknou k němu! Vstal — tu jednu, Manku, maličkou, buclatou opravdu musel už s kolenou setřást — uklonil se, jak uměl nejzdvořileji na všechny strany, cosi zahučel na poděkování za dobrý oběd a pospíchal odtud. Pan Johan přiskočil, s hlubokou poklonou otevřel před ním dvéře. A divoký ryk nevázaného smíchu ozval se za odcházejícím.

Na síni otřel si Fojtík upocené čelo, oddychl a skoro úprkem uchýlil se do svého pokoje. Díval se dlouho oknem, — chtělo se mu vyjít do parku — vlastně ani ne do parku, ale pryč někam do polí, pryč odtud. Kdyby byl dole ve vsi, ve škole, dojista cítil by se spokojenějším, nežli zde, spíše by tam zvykl pod rozbitou střechou v koutku za komínem. Ale zde?

Ne, nikterak nemůže přece odejít — což kdyby se milostpánu zachtělo zavolat si jej? Díval se oknem, myslil na to, co bylo. A co bude? Kdož to ví? Kéž by tak mohl se vrátit do té aleje k Lubům, kéžby mohl potkat Rozinku, jenom vidět ji! Promnul si oči — zdálo se mu, že z paměti nějak ztrácí obrázek drahé dívky. Svraštil čelo až, jak vzpomínal usilovně, aby ji viděl před sebou, bez úhony krásnou. Ne, nemohl si ji představit. Příliš mnoho ženských tváří pletlo se mu. Černá Tereza, Žofka z Janovic, slečna Fanuška a dnes ty dvě, Manka s Andulou — fi! takové dotěravé! jak se naň tiskly, jak se jim pod kabátky zvedala ňadra — fi! proč na ně vzpomíná? Zprotivilo se mu myslit, vzal knihu nějakou ze skříně, nepodíval se ani na nápis, otevřel nahodile. Byly to nějaké verše latinské, vydání Bůh ví jak staré, listy páchly stuchlinou. Nepřečetl ani jediné stránky docela, nevěděl také, co čte, rozebíral každou větu podle gramatiky, jak byl zvyklý na gymnasium. Tuhle tohle je adverbium, tuhle conjunctiv, tohle perfektum a tuhle imperfectum. Tak se na gymnasiu četly verše. Zabral se s chutí do knihy, ani nepozoroval, že ubíhá čas. Teprve když písmeny zdály se mu nějak nejasnými, promnul oči a rozhlédl se. Stmívalo se už. Pomyslil si: „Den se krátí, ano!“ Škoda, byl by s chutí přečetl ještě jednu stránku. Je velmi zajímavé, takhle rozbírat latinské verše. Byl to Appulejus: „Amor a Psyché“, co četl.

Podepřel lokty o stůl a zadíval se do okna, jak tam venku pomalu se šeří! Co dělat? Uvědomil si, že je zapomenut, nikdo se oň nestaral, nevzpomněl ani pán, ani slečna Fanuška. Docela byl tu zbytečným — trochu trpké bylo to vědomí. Nikdo by snad po něm se neptal, kdyby odešel a nevrátil se. Zastesklo se mu až v té samotě, v šeru večerním. Ulekl se, když někdo vzal za kliku a otvíral dvéře a přece pocítil radost mimoděk — vzpomněli naň tedy!

Byl to Johan, lokaj. Pootevřel, vsunul jen hlavu s mrzutým úšklebkem.

„Máte jít k panstvu nahoru!“ zahučel nepříliš zdvořile.

Fojtík vyskočil: „Proč? — co chtějí?"

„Nevím. — A bezpochyby se jim zastesklo po nějakém žertu, potřebují někoho, aby se mohli smát." Lokaj se zašklebil a zmizel, — nečekal už, aby hosta uvedl k pánovi. Fojtík v rozpacích urovnal šat a pomalu neradostně šel — vzkázali, musí jít. Ale co chtějí od něho?

Zastavil se přede dveřmi jídelny, za nimiž ozýval se hlučný hovor a smích. Přešlapoval chvíli, pak zaklepal lehce — nezaslechl vyzvání, aby vešel. Zase otálel a znova klepal. Dvéře se konečně otevřely, malá Fanuška otvírala. Pohlédla na Fojtíka, zasmála se. „Jste hodný, že jste přišel, páni chtějí, abyste jim zahrál."

Fojtík nehýbal se s prahu oslněn — v pokoji hořely lustry, svíčky plápolaly, s protější stěny veliké zrcadlo odráželo jejich záři. Čpělo tu tabákovým dýmem i zápachem vína, po stole třpytily se láhve se stříbrnými vignetkami a křišťalové kalíšky.

Všechno svědčilo, že bylo tu po dobré a slavné hostině.

Pán ze Schallerů s husarským rytmistrem, hubeným, vysokým, s černými kníry, pohodlně odpočívajíce na divanu za stolem hovořili, rozkládali hlučně a vesele. Cosi zajímavého vyprávěl důstojník.

U okna otevřeného do sadu lehký větřík zachvíval dlouhou sněhobílou záclonou. Paní Sofie, ve fotelu seděla tam, vedle ní na nízké stoličce objímaje rukama skrčená svá kolena houpal se rozpustile mladičký poručík, hladoučký jako panenka; jenom jako tmavší stín na hořejším rtu vyrážel mu první vous. Cosi hovořil tiše, jen pro krásnou paní Sofii, jen ona mohla slyšet, co povídá, a usmívala se naň pohrávajíc hedbávným vějířem.

Fojtík se zadíval na ni v úžasu. Nikdy neviděl takové krásy! V bílých krajkách byla — ramena a šíje prosvítala a nahé lokty tak hladké, jako mramor, leskly se v záři planoucích světel. Byla stažena v pase, tím směleji pod hedbávím dmula se vypjatá hruď. Perle kolem hrdla, zlaté náramky v zápěstí. — Nikdy neviděl Fojtík takové krásy! Hle, jak se usmívá červenými rty, až se zoubky zatřpytí. Nikdy Fojtík neviděl takové krásy! Hříšná krása! Vzpomněl na Fanušku, slyšel její slova: Hříšná krása! Bůh ví, že hříšná, pomyslil si.

Díval se užaslý, dlouho se díval. Nikdo si nepovšiml, že vešel, ani pán, ani paní, ani důstojníci. Rytmistr zardělý, s očima rozjiskřenýma vínem, vyprávěl živě mávaje rukama, kníry si kroutě, chvílemi pod stolem ostruhami břinkaje jako do taktu. O tom vyprávěl, jak v revoluci on s polovicí škadrony ujel z klatovských kasáren na pomoc vzbouřeným krajanům, v šílené jízdě přes hory a doly o hladu a žízni stále v nebezpečí, že padnou v ruce nepřátel. Hostitel naslouchal s patrným zájmem, nikterak netajil sympatie pro revoluci. Hlavou kýval, hubenými prsty nervosně na stůl poklepával.

Poručík neslyšel, jenom s paní se bavil, a hedbávný vějíř její chvílemi se dotýkal mazlivě jeho vlasů. Najednou z vysoké pohovky v pozadí ve stínu vstal jiný host, kterého dosud Fojtík nepozoroval, malý zavalitý, v uniformě s křížkem na prsou. Vstal s krátkou dýmkou v zubech, rozkročen postavil se uprostřed pokoje a nějak bádavě zadíval se na mladou paní. Nikdo mu nevěnoval pozornosti. Dlaní přejel prořídlé vlasy, několikrát zakašlal, zadýmal, až konečně řekl s dobromyslným úsměvem: „Dovolte milostpaní, tyto krajky jsou také pašované!" Dotekl se lehce krajek na jejím rukávě. „Znám tuhle práci — jednou, ale to nebylo tady, to bylo v Tyrolsku, chytili jsme celé bedny nejkrásnějších krajek bruselských!" Tak neočekávaně promluvil, že všichni po něm se ohlédli a všichni se hlasitě zasmáli. Fojtík si vzpomněl, že pána v uniformě odněkud zná. — Ovšem! Byl to komisař finanční stráže, kterého viděl ve Strážově. (Pokračování.)

JAN BLÁHA.

Tys novou barvou omalovat kázal,
kde bydlím, zbledlé, opryskalé zdi;
však stará sudba zlá v nich znova bdí.

Já v nové desky dávné knihy svázal,
však starý obsah v nich čtu den co den,
zášť čiší z řádků, trpčí den i sen.

Já nové budoucnosti jsem se tázal,
co nastane na zítřka rozhraní?
A z dáli znělo: zas tě poraní!

Již rozumím: jsi trpké sudby vasal,
být světlem chceš, však Osud pravil: hasni!
a teprv hrob tvůj trochu slunce zjasní.

EDUARD ŠEBESTA:

NĚKOLIK DOPISŮ JANU EV. PURKYŇOVI Z LET 1837—1848.

(Pokračování.)

II.

V Praze 22. ledna 1841.

Drahý příteli!

V knihkupeckých pazouřích jsme, přebudiž bohužel. Oni mají pečeni a my rožeň. Vězí to na nás jako kletba jesuity na češtinu vržena. Knihkupci naši všecko jsou Němci, vše cizozemci: jediný Neureuter měl by do toho jmění a aspoň slovy vlastenectvím se vychloubá, ale když k čemu přijde, nic podstatného nepodnikne; tiskneť jen maličkosti a to na režném papíře a na krev utisknutou barvou, která jej skrz na skrz žlutostí prosákne. Věřte mi, že já se nikdy s vynaloženou jistinou na tisk neshledám. Ke mně do museum jest daleko, a knihkupcům přál bych jich rabat, jen kdyby se poctivě děliti chtěli, ale dokud u nich nevybereš (jen kdyby měli to, co by člověk potřebovati mohl, vzal by si již vlk) nepřivedeš jich k pořádnosti. S pravopisem*) obrátil jsem se k gymnasialním professorům a třetinu zdarma pro chudší študenty vždy přikládám, ale ti, ač dekrety od vlády češtině učiti přikazují, bojí se direktora jak čert kříže, a já věru nevím, jest-li se pravopisy žákům do rukou dostávají čili nic: upomínati ty pány nechci, aby mi neodpověděli: „dajte nám pokoj s vaší češtinou, my jsme vás o to neprosili.“ Polskou mluvnici**) jsem již tím oumyslem tiskl, abych ji rozdal, a nic bych si z toho nedělal, jen kdyby jaký prospěch přinesla mládeži. Chtěl jsem na universitě zdarma ji přednášeti. Nepovolili. Myslel jsem, že snad právě proti polštině jsou a obětoval jsem se zdarma ty slovanské jazyky učiti, ježto pod milostivou vládou Rakouskou živou, aby Čech, jehož jediné císař pán v těch zemích za ouředníka míti může, více se uschopnil k tomu — a nedovolili. Ale dost toho, teď o Vaší dóležitosti. Poněvadž jakž z přiloženého lístku vidíte do firmy také slovanské předměty vzaty jsou, došel jsem k panu Ehrlichovi, kteréhož sám znáte, on to s radostí přijme, rozešle a ohlásí, však též 50 procent míti chce. Ostatně mu psáti můžete a vyjednati jak se Vám zdáti bude. Já polo jej předkládám, že to ve firmu přijal, že jest bohat a tudy že by snad v Praze takové knihkupectví vzniknouti mohlo. Prof. Sreznevský,*) kterýž Vás sobě často vděčně připomínal, právě dnes týden přes Brno a Prešpurk do Zadunajských krajin se odebral; ještě zde Petra Ivanoviče Riisa máme. Smolara,**) o němž mi psal i potom oustně vypravoval, zamiloval si Sreznevský velmi a pozdravuje jej srdečně. My zde budem tisknouti Jordanovu***) Grammatiku Lužickou dle Dobrovského, předplatu jen po 50 kr stříb. pak bude 1 f. 15 x. Doufám, že pro Vás aspoň 10 vzato bude. Tisknouti se bude všeho as 300 exp. Od mojí ženy uctivé pozdravení Váš upřímný Václav.

Na rubu:

Seiner Wohlgeboren Herrn Herrn Johann P u r k y n ě Dr. und Professor der Medicin an der Universität zu B r e s l a u.

III.

Ve Vídni 31. ledna 1841.

Velevážený a slovútný pane!

U velikém potěšení a radování všichni milovníci národní literatúry česko-slovenské zde ve Vídni jsme a trváme, že Vaše slovútnost v našem bývalém Slezsku též národní literaturu tak krásně a slavně vzdělává i pěstuje. Takovýmto působením i za hranicemi vlastí našich, sobě Vaše slovútnost ušlechtilou a příkladnou památku u našeho potomstva tvořiti ráčí. Dej Bůh, abyste půl století ještě mezi námi žili slavně a blahodějně působili.

„Okouzlené růže“ †) od Vaší slovútnosti vydané jenom jeden výtisk jsme zde obdrželi. Protož Vaší slovútnost žádám, abyste pro nás 20 výtisků do Vídně zaslati sobě neobtěžovali, a možné levnou cenu pro nás určili (nebo knihkupci nás ve Vídni dřou, po 10 xr. až i po 30 xr. stř. sobě na

---

*) V. Hanka, Pravopis český podle základu grammatiky J. Dobrovského v Praze 1817, 1821, 1833, 1835, 1839 (1844).

**) V. Hanka, Mluvnice polského jazyka podle Dobrovského soustavy, v Praze 1839.

*) Sreznĕvskij Izm. Iv. slavista ruský 1812—1880.

**) Smoler Jan Arnošt (Schmaler), lužický buditel a spisovatel (1816—1884) ve Vratislavi byl pod osobním vlivem Purkyňovým.

***) Jordan Jan Petr, spisovatel lužický (1818—1891). Roku 1841 vydal v Praze Grammatik der wendisch-srbischen Sprache in der Oberlausitz.

†) Josef Kačer: Arnošta Šulce Okouzlená růže v češtinu přel. Ve Vratislavi 1840. Vydal J. Purkyně.

knize českosl. přirážejí), kdežto bych Vaší slovútnosti brzo na to řádně peníze odeslal.

Vzhledem Vašnostiných básní Šillerových,*) na něž se velmi těšíme, to Vaší slovútnosti pravím, že se jich všemožně ujmáme o hojný odbyt postaráme, a to tím více, anto u vydání skvostnosti a nádhery šetřiti neráčíte; nebo tak nám před světem vystupovati dlužno, chceme-li na se obrátiti pozornost. Co se mne týká, já v tom učiním, co mohu, na mne se bezpečiti račte.

Že jsem 19 neděl ve vězení pro Slovanství nevinně trčel, snad Vaší slovútnosti rychlonohá pověst donesla. Následek toho jest pro mne velmi smutný, lékařské studium mi velmi stíženo jest. Můj protokol zrostl na 80 archů, dobře jsem ho osolil a opepřil, upřímně vše pověděl, a důrazně dokázal, co ze západních Slovanů bude, komu se za kořist dostanou, jestli u kormidla nebude více moudrosti a spravedlivosti. Sám můj inquisitor, Němec Rakušan mi pravil: „Ihr Protocoll ist derart, und so wichtig, dass er im Staatsrate vorgelesen wird." Skutečně můj protokoll chodil z ruky do ruky. Můj inquisitor velmi chvalitebnou charakteristiku a referat o mně napsal. Slovem páni ti něco hledali, a něčeho dopadli, co nejméně očekávali. Status quo v Rakousku vzhledem Slovanství déle již trvati nemůže, buďto může vláda Slovany dusiti, však to jsem dokázal, že pro monarchii nebezpečno, aneb povolovati, formu Slovanství na se přijímati, co rádno a moudré jest.

P. referent mého protokolu u vlády, jež ani já neznám, velmi jest mi nakloněn a přízniv. Schválně mi vzkázal, že ve Vratislavi se stolice Slovanská zakládá, pakli bych o ni nekonkuroval? Učiniv toho, že bych ji jistotně obdržel, Vídeň prý by mne podporovala. Nyní jsem ale slyšel, že v Praze p. doktoru Staňkovi,**) nebo p. Šafaříkovi a pak jistému p. Kreuzbergerovi pozvání dodáno bylo. Z pánů těchto prý ji nikdo nevezme. Takové místo v mém nynějším stavu bylo by mi vhod a velmi po chuti. Pročež Vaší slovútnost a laskavost snážně prosím a žádám, abyste mně o tom lepší a důkladnější zprávu zdělati ráčili, co na tom vlastně jest, a jak ta věc skutečně stojí. Jest-li co na tom, již jako po předu Vaši slovútnost o přímluvu a podporu prosím. Nebo to jest pole pro mne, a za to jsem již utrpěl; povinnosti bych statně plnil. Mimo toho přišel bych k Vaší slovútnosti, jist jsem, že by slavný Purkyně svého krajana neodstrkoval, ale za svého žáka otecky přijal (nebo mediciny se nespustím a zvláště přírodozpytu), za co bych národní slovanské vychování Vašnostiných nádějeplných synků vděčně a upřímně obstarával, a na jich osudu zvláštního podílu a vplyvu bral.

Konečně i o to Vaší slovútnost žádám, až skončím medicinu, abyste mi to potěšení učinili a Vašnostinou biografii psáti dovolili; aby o slavném Purkyňovi Slované jeho důkladné zprávy měli, působení jeho za příklad sobě berouce.

Zásilka „okouzlených růží" snad nejlaciněji a bezpečná bude po kněhkupecké cestě pod mým názvem na Gerolda ve Vídni (kde znám jsem).

Kdyby Vaše slovútnost času neměla, tu snažně prosím, aby mi někdo jiný Vašnostiným jménem brzo odepsal, a řádnou zprávu dal.

Náš výborný a zasloužilý p. Rokytanský*) prof. pathol. pytvy velmi nám nebezpečně stonal, nyní ale zdráv jest, co Vašnostin žák z Prahy zvláštní notu Vaší slovútnosti vzkazuje.

Můj nadpis zní: „An Fr. Kampelík Mediziner im V. Jahre, Alservorstadt Nro. 80."

Vašnostiné vzácné odpovědi toužebně očekávaje zůstávám ve hluboké úctě Vaší slovútnosti ctitel a přítel Frant. Kampelík, pětiroček v lékarském studiu.

IV.

Drahý příteli!

Za Šillerovy básně i ode mne i od museum přijmětě nejvřelejší díky. Ve vázaném výtisku napsáno jest: „slovutnému mistru v hudbě panu Tomáškovi" a v listu Vašem ani slova o tom nestojí. Kde tedy jest výtisk pro museum? Jistě se Vám to při zabalování pomátlo. O ohlášení v „Ost a West"**) jsem se postaral: napsal je pan Jordan prve se se mnou o to poradiv. Ano, pan Jordan Vám díky vzdává za předepsání; jeho grammatiky pět archů jest již vytištěno. Pravil jsem mu také, aby se k tomu měl, jest-li v Berlíně a ve Vratislavi slovanské professury budou: dle mého mínění měla by vláda Pruská zvláště na to hleděti, aby ty dvě stolice, jedna Poláku a druhá Lužičanu se dostala, aby právě poddaným

*) Bedřicha Šillera Básně lyrické. Přeložil a vydal Jan Purkyně ve Vratislavi 1841, díl I. a II.

**) Staněk Václav, lékař a spisovatel 1804 až 1871.

*) Rokitanski Karel, slavný pathol. anatom na vídeňské universitě, původem Čech (1804 až 1878).

**) Časopis „Ost und West" založený Gust. Glasrem roku 1837 prostředkoval až do roku 1848 styky literatury německé a slovanské. Ze Slovanů přispívali do něho mimo mladší Gaj, Koubek, Purkyně, Šafařík.

jejím z toho užitek vyplýval. Začež mne prosil pan Jordan, abych Vám jej v té případnosti odporučil, a já o něm ve všem ohledu vše dobré svědčiti mohu. On nejen, že jazyk svůj výborně zná, takže sotva někdo z jeho krajanův jej v tom předčí, ale i se všemi ostatními slovanskými nářečími se dobře seznámil, čemuž se s pravou láskou a snažností oddal.

Co se týče Vašeho Šillera, veliké nesnáze jste přemohl, jest to výborná práce, ale škoda, že jste do Čech někomu k přehlédnutí neposlal, vidím, že by se mnohé místo slovíčkem ano syllabou napraviti bylo dalo, a měli bychom dokonalé čisté přeložení tohoto vznešeného německého básníka! Teď jest arci pozdě, ale pro budoucnost neračte toho opominovati, tím se zásluhy Vaší v ničemž neujme, ale tím více přidá.

Co píšete z ohledu otevření slovanského čtení, již před dvanácti lety jsem o to s důkladnými motivy pro Rakouskou vládu žádal, a darmo později to činiti se nabízel, však na obojí žádost odpověď mi dána: „Findet nicht statt." Paříž dala heslo Berlínu, a Berlín a Carhrad (ne Petrohrad) dá snad heslo Beču, jen hleďte, aby myšlenka ta u Vás neusnula, sestárne-li, nic z toho nebude, jen honem honem.

Zde nyní hudební akademie české zpěvy nám podávají, a těšíme se, že to i na konversační jazyk oučinkovati bude. Ostatně co v literatuře se děje, z tištěných listův Vám známo bude. První svazeček Palečka*) se velmi líbí a doufáme, že prospěje tato lehká lektura. Od mé ženy a její sestry uctivé poroučení, buďte zdráv a vesel.

Váš nejoddanější Václav.

V Praze 21. března 1841.

Na rubu:

Sr. Wohlgeboren Herrn Herrn Johann Purkyně, Dr. u. Professor der Medicin an der Universität (pl. tit.) zu Breslau.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

SVAT. KARMEN:

MLHY.

Poslední květy v sadě hynou.
Odlétli ptáci v slunný jih.
Šedivé mlhy nad krajinou,
hrobové ticho na polích.
Pryč léto, v kterém žil jsi kdysi
a které měl jsi tolik rád. —
Marnosti smutek na všem visí
a v lásku tvou se vtírá chlad.

Nic nelze sobě zachrániti,
ni úsměv, ni květ jediný.
A cítíš to: i život řítí
se do mlhavé hlubiny,
srdce ti drtí náhlá tíha
a duše tvoje zoufalá
ví, že v těch mlhách smrt už číhá,
by ti ji z těla vyrvala . . .

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Tady v té prostorné, veselé jizbě, jež měla plno světla a slunce, a na stěně kytaru se zelenou pentlí, zastavovali se cizí, zastavovaly se všechny slavnostní křtiny vesnické, bába, kmotry, kmotr, otec novorozeňátka, když šli z hronovského kostela, tady zasedalo kolem kulatého stolu prostřed světnice kolo stálých, nejpřednějších hostů hronovských, pan páter Štifter, dolejší mlynář, Doležal, felčar, tudy tady ten, jenž mně ten vytrhnutý zub opět zasadil, jenž jediný tenkráte v Hronově nosil vousy, a to kozí bradu a „fatrmordy" bělající se vysoko do tváří nad černým, atlasovým nákrčníkem, a jenž ještě pouštěl žilou.

To byli denní hosté; mezi nimi často zasedal zbečnický Krejčí, zámožný světák a srbecký učitel Zelinka, který za noční cesty k domovu lesem nahoru k Srbské míval strašidelná vidění. Někdy přišel také kostelník hodinář Knahl (Antonín Kalina), jenž uměl nejlépe vypravovat rozmanité,

*) Paleček, milovník žertu a pravdy. Na světlo posílán od Fr. Rubeše, F. Hajniše a ještě někoho. Svazeček 1. 1841. (2. vydání).

veselé příhody a historie. Skoro každého večera sňali felčaru Doležalovi kytaru se zdi, a on, jenž v neděli zpíval na kůře basová sóla, rozepěl se při kytaře často za průvodu ostatního kola stolového.

Strýc Zejdl, výborný hostinský, dovedl s každým pohovořit, s prostým, s pánem: byl ochotný, vlídný a veselý, tak trochu filosof i diplomat i obchodník, sličný muž, vysoký, černých vlasů, pěkných očí, zdravých, bílých zubů, jenž hněvu neprojevil a tvrdé slovo přeslechl nebo shovívavým úsměvem odbyl. Mnoho pochytil od faráře Regnera, na nějž nepřestal vzpomínat do smrti. K nám chodíval skoro denně, dopoledne, na večer, jak se mu hodilo. Sedal s otcem, častěji však přecházel světnicí, hlavu vzhůru, při čemž jak hovořil nebo vykládal, časem ramenem potrhl.

Tu jsem často slýchal o faráři Regnerovi, tu poprvé o zásadách demokratických a humanních. Strýc za hovoru s otcem nevěda rozsíval a mnohé to semínko padlo na půdu dobrou, jak si dnes uvědomuju. Rád také líčil, jak měl audienci u arciknížete Štěpána v Pešti, jak mu ukázal i prodal véby jemného plátna, výrobky z Hronova a z okolí zušlechtěné přádelnickou školou, založenou farářem Regnerem, jak zajel do vlašských Benátek, tenkráte ještě Rakousku poddaných, kdež mu zemřel bratr, plukovní lékař. Strýc se tam vypravil, aby spořádal pozůstalost po zesnulém bratrovi.

To bývala obšírná kapitola v strýcově vypravování, zvláště o tom, jak dojel k Benátkám už večer, jak vsedl do gondoly, aby se dal dovézti k náměstí sv. Marka, ale tu že gondolník pak divně zatáčel, směrem docela jiným. Proto upadl u strýce v náhlé podezření, že nemá kalého úmyslu. Strýc ihned se rázně rozhodnuv, prudce se vztyčil v gondole a hůl v ruce přísně poručil po italsku jak uměl: „Šubito presto piazza San Marco!“ Rázný rozkaz velkého statného muže účinkoval. Gondolník zahnul a dovezl strýce k náměstí sv. Marka.

Bylo již pozdě, když strýc tam vystoupil. Nejprvé pomyslil na hlavní stráž, zeptat se velícího důstojníka. Ale kde ji hledat — V tom zahlédl osamělou stráž, vojáka přecházejícího s puškou na rameni. Strýc hned k němu. Zeptal se ho po německu, kde tu je hlavní stráž. A voják na to po česku:

„Prosím, já neumím německy.“

Strýc mnoho vypravoval, jak po té snadno došel na hlavní stráž, jak jej tam důstojníci pěkně přijali, když se prohlásil, že je bratr doktora Seidla, jenž u nich jakož všude, kdež působil, byl velice oblíben, jak mu byli radou nápomocni a jak si pak prohlédl Benátky.

Rád na ně vzpomínal, tak jako rád vypravoval o arciknížeti Štěpánovi. Pak ještě jednou jednal s mocnými pány, roku 1866, když u něho bylo na bytu několik pruských generálů i sám korunní princ Fridrich, potomní císař německý, kteréhož jsem tenkráte také viděl a to ve chvíli velmi pohnuté. Než o tom až svým místem.

O doktorovi Kampelíkovi*), s nímž se znal, vypravoval strýc s velkou vážností. Také rád vykládal o tom, co četl, jmenovitě ve spisech Kodymových. Titul knihy, která se mu zvláště líbila a kterou nejednou uvedl, jsem si zapamatoval: „Lucián, syn Fortunátův, a obec Skalenská.“ Autora tohoto poučného díla jsem si našel až po letech.**)

Vidím strejce Vondru, Kořeničku, tak mu přezdívali, jak by se potutelně usmíval, jak by mu v hnědých, chytrých očích čtverácky svitlo, kdyby tak slyšel, co vypravuju, a že také o něm. „Inu toť, budeš povídat, ba bodejť, hochu, cák si myslíš —“ bránil by se, no ale chytil by se, začal, navázal by, jak by se zavadilo, povídal by o tom, onom a leccos s humorem nebo i s úštěpkem. Byl ironik té společnosti našich návštěv, jenž postřehoval směšnou nebo slabou stránku lidských povah a dovedl na ni tu přímo, tam ironicky štiplavě, s humorem ukázat.

Tím způsobem také vypravoval o starých časích, jak bývalo, ale také i o sobě, o svém vandru a svých příhodách; krejčí byl a dostal se jako tovaryš do Rakous a snad i do Uher. Daleký kus světa tedy neprochodil, ale pytel příhod měl a všechny dopodrobna pamatoval i řadu rozmanitých figur. — Jako chlapec chodil jsem k němu na míru, když ještě provozoval řemeslo; později však ho nechal a žil, bezdětný, ve svém bílém, roubeném příbytku za řekou v samém sousedství starého dvora, maloměstský privátník. V létě chodil v bílé, plátěné pantě, v zimě do kostela v čepici žemlové barvy s bobřinou a v sousedském kožichu světle plavého potahu. Ale vždy, ať v létě ať v zimě, měl kolem krku „půlku“ světlou barvou vzorkovanou***), do předu na uzel pečlivě uvázanou. Hleděl si své krávy, hleděl si své louky a časem si „za-

*) MUDr. Fr. Cyrill Kampelík nar. 1805, národní buditel, politik a spisovatel, zemřel r. 1872 v Kuklenách u Hradce Králové, kdež léta působil.

**) Jan Javornický nar. 1785 ve Vys. Mýtě, † 1847 jako farář v Církvici v Čáslavsku, prostonárodní spisovatel, učitel lidu a mládeže.

***) Kartounový šátek z rohu do rohu přestřižený.

mejkoval", t. j. zprostředkoval prodej nějaké krávy nebo jalovice. U nás se někdy poškorpil, ale žertem s Michálkem řezníkem.

Ten také patřil do toho kollegia, muž nevysoký, světlých vlasů, neobyčejně čilý, znamenitý chodec i pak, až do vysokého věku rychlý chodec, jenž i rychle mluvil. Mnoho pamatoval, rád se zasmál a bílé, plné ruce si mnul, když o nějakém poveděném kousku pověděl.

Vedle něho a Vondry vypadal „pan Šrůtek", majetník zděného domu a vydavač (faktor), vždy pečlivě učesaný a ustrojený, se zlatým snubním prstenem na prstě (ten býval u nás tenkráte ještě vzácností), velmi klidný, vážný a málomluvný. Všechny jsme jmenovali prostě jménem Vondra, Michálek, jemu však jsme říkali pan Šrůtek. Jen když začal o léčení s přístrojem Baunscheidtovým*), oživl. Jak o něm povědomosti nabyl, nevím, ale pamatuju se, jak horlivě o něm u nás vykládal, že nám jej přinesl na ukázku, i lahvičku s olejem, jak tím přístrojem všecko chtěl léčit a léčil.

Nejmladší v tom kroužku byl pekař Červíček, Jan, syn krejčího a kostelníka Červíčka a našeho dobrého souseda. Pekař Červíček, jenž měl otcovu neteř za ženu, přicházel na ty besedy letního času méně pečlivě ustrojen nežli pan Šrůtek nebo strýc Seidl, jenž na krku vždy měl černý, hedvábný šátek do předu na uzel dovedně uvázaný s přeloženým, bělostným límečkem košile nebo náprsenky, jak se tenkráte nosily. V pekařském negligé, v trepkách, v košili a spodních, plátěných kalhotách, v zástěře a v zamoučené čepici navštěvoval nás Červíček nebo se u nás zastavoval, nevelký, pěkné hlavy, zahnutého, energického nosu, vždy veselý. Smál se srdečným, hlasitým, řehtavým smíchem.

Žádný z těch našich návštěvníků nezabýval se tolik politikou jako pekař Červíček. Od něho jsem poprvé slyšel jméno Havlíčkovo, v jeho rukou jsem poprvé uviděl „Humoristické Listy", tenkráte založené a v malém formátu vydávané. Přinesl je někdy k nám, četl z nich, obrázky ukázal, o Havlíčkovi mluvil, na Vídeň se zlobil. —

Někdy sešli se všichni, někdy dva, tři, někdy přišel ten či onen z nich sám; nejčastěji strýc Seidl, Vondra a Michálek. Hovořívali o všem, o polích, o dobytku, o počasí, o drahotě, o plátnech, o světě a vojně, o starých časích. Také o „Krobotech". Na ty si leckdy vzpomněli.

Koncem r. 1850 chystalo se k válce mezi Rakouskem a Pruskem pro záležitosti německé. Prusko pracovalo o sjednocení Německa, o spolek německých knížat, jemuž by bylo na čele. Rakousko mělo být svého vůdčího postavení v Německu zbaveno. Z toho napjetí; pruské vojsko svoláno již do zbraně. Ale v tom Rakousko obsadilo vojensky pruské hranice. Do Náchodska přitáhl první dny měsíce prosince toho r. 1850 prapor banátských hraničárů. Byli to většinou pravoslavní Srbové; ale u nás jim říkali „Kroboti".

Nežli přitrhli, všude strach a hrůza. Snad ještě děsili v paměti panduři a seřežáni Trenkovi z času Marie Theresie, kteří mezi Prusy tolik hrůzy naplodili. — Strašné věci se povídaly o „Krobotech". Leckdes opravdu věřili, že jsou lidojedi. Kroboti! Lidojedi! „Co se bude s námi dít!" Naříkali u nás a tu a tam utekli před nimi do lesů, zvláště mladé ženy a děvčata.

„Kroboti" přitáhli, slýchal jsem vypravovat, vojáci v divných čepicích, v úzkých nohavicích a podolky měli na vrchu; a staří strejcové mezi nimi, osmahlí, černí s šedivými kníry. Rozdělili je po staveních; u nás v sedničce byli tři, čtyři. S hrůzou je u nás všude čekali, záhy však shledali, že nebylo lepších vojáků. Chovali malé děti, kolébali je, v domácnosti pomáhali i v stodolách mlátili. Co „fasovali", „to si vemte," říkali, „my budeme jíst zároveň." Dlouho však u nás při hranicích nezůstali. Jen asi měsíc. Odcházeli neradi a litovali, že nemohli na „burkuše". Neradi táhli dál a lidé u nás pro ně zrovna „mračili" (plakali). Po „Krobotech" přitrhli myslivci, většinou Němci. „Ale to už byli kujoni," říkal Vondra. „Ti si toho naporoučeli a trápili lidi. Když nebyl hned oběd a jak si ho přáli, bylo zle. Lidé se jich báli. —

A teď abych léty přece předběhl. Toto kollegium našich návštěvníků nerozpadlo se časem. Já odrůstal a šel do Němec, pak na studie do Hradce, do Prahy. Mnoho se změnilo za léta, zvláště u nás. Ale staří besedníci pořád k nám chodili, až na Červíčka, jenž řídčeji se ukázal a posléze přestal pravidelně docházet. Uhodila katastrofa, naši se vystěhovali na čas k sestře Heleně do Zbečníka. Pak vrátili se opět do Hronova, kdež se usadili v bílém domku s mansardovou střechou někdy dědově. A tam to kollegium se obnovilo. Chodili zas a ještě častěji; to již byli starci. Pak se

*) Baunscheidtismus, léčebná methoda po Karlu Baunscheidtovi († 1860). Léčebný jeho přístroj byl váleček skrývající na jednom konci snopek asi 40 jehel. Spuštěným perem vymrštily se ty jehly a probodaly kůži nad chorobným místem. Místo tak poraněné zrudlo, zduřelo a natřelo se pak směsí ostrých látek, pryšce, líhu, oleje, lýkovce a j.

rozšířila jejich společnost o člena, jenž občas přijížděl. Tím členem jsem býval já, když jsem přijel z Litomyšle, pak z Prahy na prázdniny nebo mimo ten čas navštívit otce zatím už ovdovělého.

Sedal jsem s nimi, hovořil a zpovídal jsem je, na minulé časy se vyptával. Mnoho, mnoho jsem tu pochytil od těchto nejstarších hronovských sousedů. V neděli přicházel i Šimek zličský, jenž za mládí, když sloužil v dřevíčském mlýně, vozíval faráře Regnera. Měl ve Zličku malé hospodářství. S otcem se znal od mladosti a pěkně se k němu zachoval v těžkých dobách, kdy leckdo se od otce odvrátil i tvrdě. Josefa Šimka vděčně tu také vzpomínám pro jeho krásnou řeč. Nepoznal jsem vesničana z naší krajiny, kterýž by byl tak výrazně hovořil a tolika pěknými a plastickými obraty a rčeními řeč svou krášlil jako zličský Šimek. A nic neměl z knih. Byl přirozený, vesnický krasomluvec, jenž nevěda choval poklad vzácné, jadrné mluvy.

S těmi starci jsem sedával a besedoval. V nové kronice „U nás", zvláště v prvních dvou dílech, čerpáno mnoho z jejich pamětí. U nich byl můj zvláštní a bohatý pramen zpráv a různých detailů.

Pak se přece začali rozcházet; musili, smrt je rozlučovala. Nejprve odešel strýc Zejdl (r. 1896), po něm Šimek r. 1899, pak můj otec (r. 1901); Vondra a Michálek nepřestali chodit ani pak. Navštěvovali bratra Antonína, jenž v dědově domku pekaří. Poseděli na lavici u stolu, jak sedávali, když tu ještě otec býval. Chvilku pobyli a zas odešli. Vondra opustil starého Michálka (r. 1903). Michálek, svěží dědeček víc než osmdesátiletý, rychlé chůze, jenž i v těchto létech chodil ještě po vsích i v kopcích, přicházel denně, třeba i dvakrát; poseděl, pohovořil, třeba i pomlčel a zase rychlým krokem pryč. Až předloni (1907) se vydal za starými kamarády. Ale po smrti nejsou zase pospolu, blízko sebe. Otec, Vondra, Michálek odpočívají na poli někdy Regnerově, na novém hřbitově; Červíček, strejc Zejdl i zličský Šimek na starém, u kostela.

(Pokračování.)

AD. BOH. DOSTAL:

NAPOSLED.

Vím, jednou přijde den, jenž všecko ztroskotá mi,
co z nadějí a snů se znova k nebi vzpjalo;
a přece vždycky zas dvou očí žár mě zmámí,
z nichž mládí ztracené se na mne pousmálo.

A přece vždycky zas, ač vím, že v jedné chvíli
zas budu podveden svým srdcem bez lítosti,
ke dvěma žhavým rtům se ústa moje schýlí,
a duše bláhová mní, že se žalu zhostí.

Teď celá bytost má se vzdala v plen tvé lásce,
ač vím, že přijde den, jenž zas mne k zemi srazí.
Leč dřív, než prohraju i v poslední té sázce,
má hrdost klidně už osudu triumf zkazí . . .

Z KNIHY „NA POSLEDNÍ STRUNĚ".

Tak zůstaneš tu přece sama,
ač duše má se brání posud,
a sotva že nás spojil osud,
zas bude dálka mezi náma.

A na tvou cestu osamělou
jen vzpomínka snad dojde zpátky.
Co kdys nám okamžik dal krátký,
v minula propast padá stmělou.

Nadarmo za tím ruce vzpínáš;
přec půjdeš sama v cesty svoje;
jen na zasuté snů svých zdroje
snad někdy z dálky zavzpomínáš.

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Když Klapzuba popíjel, sklenici za sklenicí do sebe soukal, vždy se mu z rozptýlených myšlenek vynořila oas. jako velbloudu, jenž má hrb, jehož zaplať pánbůh Klapzuba neměl, a jde pouští... V těch okamžicích představoval si Klapzuba nadpozemský ráj zcela odlišně od náboženských představ, jimž se postupně oddal. V jeho ráji, Klapzubově, bylo především veřejně známo, že přednosta soudu, jenž i s posluhovačkou umřel dříve nežli Klapzuba, vařen jest v pekle společně s posluhovačkou na pařáku ve vroucí páře a že jim oběma z rozžhaveného kotlu jen upocené hlavy vykukují. Ráj si vysnil Klapzuba jako lokál, v němž nejde o knihovní nepořádky, v němž jsou všechny knihy pozemkové nádherně svázány, v němž se sbírka listin sama od sebe váže a do přihrad pro ni určených sama odlétá, v němž není drzých solicitátorů, advokátních slečinek, advokátů a jiných neřestí. Oficiant Kladivo ustavičně sedí v tomto ráji Klapzubovi po boku a zapisuje za Klapzubu do pozemských knih. Klapzuba jenom přijímá bakšiš. Za otevření a za nahlédnutí do pozemkových knih, za knihovní výtahy, za pátrání po ztracených listinách ve sbírce listin.

To byl ráj Klapzubův, jenž se mu zjevoval, když Klapzuba zamyšleně seděl nad pivem „U černého orla" a přemýšlel. Když v něm náboženský převrat dozrál, sedával Klapzuba „U černého orla" vytrvaleji, než před tím, ač, jak se zdá, Allah věřícím piva příliš nedoporučuje. Zdálo se, že chtěl Klapzuba na něco zapomenouti, něco v sobě pohřbíti.

Kostelník Danihelka, jenž sedával v jiném rohu naproti Klapzubovi, říkával, že chce Klapzuba umlčeti špatné svědomí, to však že se v něm stále ozývá a nedá mu pokoje, že to pan děkan povídal. Svědomí to nebylo; byly to jiné věci. Vnitřní žal, že tu stojí se svým náboženeským přesvědčením sám a sám jako kůl v plotě, že v celém městě nikdo jeho příkladu nenásledoval. Že nemá daleko široko nikoho, kdo by ho ve víře utvrzoval, poučoval a utěšoval. Že tu sám a sám vzdoruje přívalu ďaurů a nevěřících. Všichni si jej tu jen soustrastně prohlíželi.

Ovšem vyjímaje nového rabína. Ten se ho nespouštěl. I k „Černému orlu" za ním chodil. Vyzkoumav Klapzubu, že se nejraději oddává mlčení, i v tom se mu podroboval. Zamlkle sedal naproti němu a tiše s ním vypíjel sklenici za sklenicí. Sedávali stranou v koutě za sloupem, jenž podpíral starodávnou klenbu. Rabín mlčky odfukoval dým, jenž se strništěm vousů na rtech plazil jako pasácký oheň na podzim.

I pro tuto dýmku rabín u souvěrců trpěl. Zazlívali mu, že klidně se s ní prochází po náměstí a nedbá důstojnosti svého povolání. Když se větry ztišily, zastavoval se rabín dokonce před krámem Davida Wertheimra, sešpulil ústa a modrá kolečka dýmu vyfukoval do teplého vzduchu. Wertheimra, když to spatřil, musila slečna krámská natírati mentholem, aby ho neranila mrtvice.

Deputace israelitské obce na hejtmanství příliš nepochodila. Okresní hejtman zdvořile ji vyslechl, ubezpečil ji blahosklonností a blahovůlí vlády, slíbil, že případ s rabínem nenápadně vyšetří a potom, bude-li potřebí, učiní ministerstvu příslušné návrhy.

Tak odpovídal okesní hejtman všem deputacím. Tak odpověděl deputaci hasičů, tak odpověděl deputaci kominíků, tak odpověděl deputaci perleťářů. Vždy jen sliboval, že věc nenápadně vyšetří a pak že učiní ministerstvu příslušné návrhy. A deputace odcházely z hejtmanství v povznešené náladě.

Nikdo se nedověděl, zda-li okresní hejtman po odchodu deputace opravdu něco vyšetřoval. Konal to dle daného slibu tak nenápadně, že nikdo netušil zahájené vyšetřování. Kominíci na příklad stěžovali si na zednického mistra Tlápotu, že staví úzké komíny, do kterých se kominíkovi nevejde koule a do kterých by se patrně nevešla ani koule z billiardu, kdyby ji bylo lze uvázati na kominický provaz. Okresní hejtman i komíny tak nenápadně vyšetřoval, komíny, do nichž dlužno nahlížeti shora se střechy a pozorně, aby čápům ve hnízdě u komína znalec vejce nepošlapal — že se nikdo nedopátral, kdy vyšetřování konal. A přece bylo jisto, že architekt Tlápota stavěl komíny tak úzké, jak zákon pod pokutami a vězením zapovídá, tak úzké, že se mu pod nimi lidé uhelnými plyny dusili. Vkládal Tlápota do komínů veškerou svou úzkost a po hospodách se přel, že komín nemá býti širší nežli plozor. Přes to byl toho času zednický mistr Tlápota v místě nejodvážnější stavitel, jenž se nespokojoval se stavbou domků přízemních,

nýbrž odvažoval se až na stavby domů jednoposchoďových.

Stejně bylo s hasiči. Jejich deputace žádala, aby hasičstvu bylo dovoleno nositi o slavnostních průvodech dlouhou jízdeckou šavli a na botách ostruhy. Byl to starý sen hasičů a veteránů. Záhadou bylo jedině, proč toužili po těžké šavli jízdecké, když jsou jiné šavle a zejména šavle pěchoty lehčí.

Bylo řečeno, že rabín s Klapzubou „U černého orla" většinou nemluvili, že jen mlčky proti sobě seděli, dívali se na špičky svých nosů a na modrý dým, jenž nad nimi z jich dýmek do ostatního kouře kroužkoval. Někdy rabín přece promluvil.

Tak se kdysi zadíval do Klapzubovy zažloutlé tváře a z čista jasna prohodil:

„Pane vrchní oficiále, co byste na příklad udělal, kdyby vám jako nejzápadnějšímu mohamedánovi poslal turecký sultán za ženu svou dceru?"

Do Klapzuby jako kdyby uhodil palicí. „Co bych udělal?" zakoktal. „Nic bych neudělal! Anebo bych udělal!"

Rabín byl náboženský znalec. Dobře věděl, že když turecký sultán pošle pravověřícímu za ženu svou dceru, že je to úžasné vyznamenání, jehož se dostává od sultána jenom starým, zasloužilým a vysloužilým jenerálům, zkrátka, to že není maličkost.

Sultánova dcera nebyla dcera vrchního oficiála Widrmona. Dceru takového hodnostáře nebylo lze odmítnouti.

„Ne, já bych rád věděl, co byste udělal, kdyby vám ji turecký sultán poslal!" usiloval rabín neúprosně.

„Allah je Allah a Mohamed jeho prorok," odpovídal Klapzuba vyhýbavě, „nenaleznu milosti před světlými zraky padišaha! Však mně padišah perlu svých harémů nepošle."

„Ale dejme tomu, že by poslal," útočil rabín, „vše je na světě možno. Tolik dcer má padišah, proč by jednu neposlal? A co vy byste dělal?"

Klapzuba neodpovídal. Bolestně se zadíval do rabínových modrých a mžikavých očí „Proč mne trápíš?" volalo z jeho pohledu. „Proč mě mučíš? Přece jsem ti nijak neublížil".

Rabín chvíli čekal. Pěchoval si v pomlčce tabák do porculánky a to číníval vždy s piétou.

„Já vím, padišah to neudělá," pokračoval zprudka dýmaje, jako když vlak ze stanice vyjíždí, „ale řekněme, že by udělal. Padišaha byste přece neurazil?"

„Allah je Allah a Mohamed jeho prorok," šeptal Klapzuba, „padišaha bych neurazil!"

„To jsem chtěl věděti," odpověděl rabín určitě, „tedy padišaha byste neurazil, jeho dceru byste si vzal! A to je zpropadená historie. S vámi to tady taky dobře neskončí, zrovna jako s rabínem. Uvidíte, že se dočkáme, jak nás odtud oba poženou."

„A proč by nás honili?" ptal se Klapzuba nejistě.

„Poněvadž jsme jim oba vypadli z rámce jejich života," rozhovořil se rabín vřele, „poněvadž chceme něco, čeho oni nechtí. Poněvadž jdeme jinou cestou, nežli jdou oni."

Klapzuba už zase zlhostejněl.

„Allah je Allah a Mohamed jeho prorok!" odbyl rabína a po celý večer už nepromluvil.

Rabín prorokoval dobře. Dlouho v novém svém působišti neobstál. Brzy po intimní rozmluvě s Klapzubou doručena mu byla soudní výpověď ze synagogy, notářská výpověď z rabinátu a žaloba o náhradu škody.

Rabín listiny uložil klidně do cestovního vaku a odjížděl s nimi do Prahy. Tentokráte vytáhl do boje proti všem s Drem Mořicem Edelsteinem, advokátem z Prahy. Byl to advokát obratný, břitký jako čert, a stály za ním noviny. Všechny případy, které vyhrál, uveřejňovány byly v jeho novinách v rubrice „ze soudní síně", naproti tomu o všech případech, které prohrál, mlčely noviny jako ryba. Koníčkem jeho byly židovské rozvody a náboženské spory.

O Davida Wertheimra, když se dověděl, že rabína zastupuje Dr. Edelstein, pokoušela se mrtvice. Tentokráte mu zasáhla jazyk. Jazyk mu i po mrtvici v ústech zůstal, ale bezvládný. Wertheimer jenom odplivoval a to zlostně. Odebíral totiž noviny, jež Dra Edelsteina chránily a z nich věděl, že Dr. Edelstein všechny spory a vůbec všecko vyhrává. Rabín jim Dra Edelsteina vyfoukl před nosem.

Napjetí bylo v israelitské obci vrcholné. Orthodoxní stařec Kohn poručil svým, aby jej uzamkli do nejzazšího pokoje, aby nemohl odtamtud vyraziti a vypořádati se s rabínem dvouručně. Stránský raději odjel do Prostějova navštívit sestru, aby se s ním něco nestalo. Také Porgesa odvezla rodina do jiné kolatury židovské ku příbuzným, aby nevybuchl.

V obchodech zbyly jen slečinky, praktikanti a příruči, chéfové se rozjeli anebo se skrývali. (Pokračování.)

DR. FR. HAMZA:

NEVĚSTA PÁTERA ŠIMONA.

(ZE ZÁLESÍ.)

I.

Hostinu o pouti Želivské líčím: velikou a slavnou — a vzpomínku píši Tvého zasnoubení, Liduško farská! Jaký pak bych to byl Zálesák, abych zapomenul na Tebe, která Jsi byla ženou kněze, která Jsi lampou věčnou svítící do budoucna kněžím a ženám jejich?!!

Sbíral jsem v Zálesí se rtů starých lidí oblíbená úsloví. Opět a opět slýchával jsem dvě slova uctivá a zbožná: „Liduška farská." Slova tato, jako řetěz zlatý, spojovala přerozmanité vzpomínky života zálesáckého.

Dobrý Brož syna ženil a do stavení si přál „takhle pracovitou Lidušku farskou". — Moudrý Koten na prahu statku vítal mladičkou nevěstu, manželku synovu: „My staří s pajmámou do výměnku zapadneme, stéblo křížem ti nepřeložíme; ale ty, dceruško, buď nám Liduškou farskou." — Halačka přikazovala dětem: „Neztratíte se ve světě, když budete jako Liduška farská." — O dobré hospodyni říkávaly Zálesačky, že „má zlaté ruce jako Liduška farská" — Kde které dívce něco slušelo „byla kytička čistá, jako Liduška farská". — Kde kterou dívku něco zdobilo „byla spravedlivá, jako dobré oči Lidušky farské", — „byla krásná, jako ta hvězdička Liduška farská". — V Zálesí rozpomínali se Lidušky farské, když plakali i když se smáli. Pazderka Vávrů stýskal si dětem: „Škoda přeškoda, že umřela nám kmotřička dobrá — Liduška farská". — „Bohatá z fary vycházívala, chudá se vracela domů." — Podruhyně Lvíčková v těžké nemoci své volávala: „Liduško farská, ty jediná jsi mi posloužila .. ty požehnaná mezi ženami . . ." — Pan otec ve mlýně mlečům vypravoval: „Písma čtěte a kroniky, abyste byli jako Liduška farská. Liduška ze knih čítala, lidem do hlavy i do srdce svítila, robotu kácela, našich lesů a skal se věrně držela. A víte — o jemnostpánovi faráři?" Mleči pak dotvrzovali: „Víme, bodeť že víme! Jemnostpánovi „naše sluníčko" sme říkali, ale to sluníčko ona rozsvítila!" — Tesař Nácal posiloval syna, který proti robotě zle bouřil a na soud volán byl: „Jen se tam narovnej, koukni jim do očí, rovně a čistě jim to pověz, jako Liduška farská." — Písmák Hrobina nejednou se roztoužil: „Byla jaká byla; naše byla! Náramně se držela Pána Boha, toho našeho pantáty Hořejšího, Ukřižovanýho! Svátek Husů světila, Komenskýho čtení všechna znala, nad Bílou Horou plakávala.... Kde pak Marta pečlivá, Marija z Magdaly!! Kolik Jidášů by byla od Pána Krysta odehnala: taková — Liduška farská! — O poutích, o muzikách rozpomínali se i staří výměnkáři: „Kolik je našich písniček, každou znala, každou přezpívala, každou s námi tancovala! S bohatým jako s chudým — a s jakou pěknou poctivostí starodávnou." — Páter provisor klášterní bodře přával nově ustanoveným farářům „Dům Boží obstaráte Vy; ale dům Váš obstarávej nějaká Liduška farská!" — Profesor páter Fulgens v Německém Brodě nejednou horlíval: „Věřila, že český jazyk nezahyne! Křísila česky naše hory, naše skály, naše vesnice i fary. Veliká čistá víra Bratří českých vždy hořela v ní plamenem jasným, který nečadil proti mučedníkům našim, proti lepšímu vzdělání, proti lásce k bližnímu! Kollega Šimon byl knězem plným Boha; ale kde, kde by byl skončil bez ní? Nepravím, že byla po zákonu lidském manželkou kněze; není to možno dosud. Po zákonu Božském byla však pravou manželkou jeho . . ."

Mezi takové posudky uctivé a nadšené, neuměl jsem zařaditi slova sršící přímo jedem proti Lidušce farské. Ale byla řečena, a sluší je zařaditi.

Sedlák Bartoš ze Zálesí se hrozil: „Kdykoli hrom bil, čekal 'sem, že uhodí do fary; nebo tam na zdi visel obraz kacíře Husa. Liduška farská faru začarovala." — Kokoška, kdykoli potkal Lidušku farskou, vždy se pokřižoval a říkal: „Takhle pěkně kouká z člověka ďábel." — Panská šafářka hrubě Lidušku farskou odsuzovala: „Věneček panenskej pošlapala, kněze svedla. Jaký pak orace: když padne svobodná holka — co je? — hej, počkej — nevěstka." Odplivla si. — Panský direktor Lidušce zlořečil: „Sváděla robotníky proti vrchnosti, z kněze klášterního učinila Jidáše." Převor se žehnával: „Podivná krása jejího těla lákala každého do propasti . . ."

Strýc Liduščin, starý farář klášterní, napsal pak o Lidušce farské slova památná: „Jako já i ona z rodu Bratří Českých zrozeni jsme. Sestra moje, Liduščina matka, polesného ženou byla, holubička lesní osmahlého těla, jako sníh bílé duše. Dceru vychovala ze knih písma svatého, z domácích zakázaných čtení. A když umřela moje holubice lesní, tu Liduška tajně sama víko rakve

zvedla a do sepiatých rukou maminčiných položila knihu svatou: Komenského Labyrinth světa .. Patnácte let jí tehdy bylo . . ."

Posudek závěrečný o Lidušce farské proslovil pak ten, kdo nejlépe ji znal: profesor páter Šimon. Kněz lidu z gymnasia byl vyštván, profesury zbaven, aby Liduškou a dítětem jejím nepokazil mládež školní a duše zbožných věřících. V památném klášteře loučil se s kollegy svými vesele, ale ostře jako když kosa rákosí seká:

„Liduška moje neumře. Na každá vrata far, na každou bránu koncilu zabuší vítězně: „Otevřte!! Přicházíme s tím, který děti nade vše miloval. Navraťte kněze lidu, manželce a dětem." — Kdo že by mě přemoci chtěl, když Liduška má a dítě moje se mnou jsou a ruka Boží nade mnou?!!"

Slýchal jsem zvěsti takové a kterak bych byl nezatoužil poznati Tebe, Liduško farská? Vždyť Tebe lidé milovali nade všecko a nenáviděli snad ještě více. Daleko, daleko za Tvůj hrob zněly jejich hymny i kletby; a na památku Tvoji dávnou sypali právě tak květy nejkrásnější jako plili po ní slinou jedovatou. A Tys přece jen vykonala dílo veliké. Tys rukou jemnou a čistou lámala závory chladné, položené od věků mezi kněze a rodinu jeho vlastní. A přece o Tobě to řekla tehdy žena robotníkova, žena chudičká, matka sedmi dětí, manželka věrná, podruhyně Lvíčková, že Tys také požehnaná byla mezi ženami!! A požehnání rozsévala Jsi do opravdy!!

Z pamětí rodinných podařilo se mi osvítit jeden památný den života Tvého, kdy svatebním oltářem Tvým — při hostině veliké a slavné — hodovní byl ve klášterní zahradě stůl a vidtelným znamením zasnoubení Tvého kytice růží byla. Bůh sám tehdy tiše oddával Tebe knězi Šimonovi . . .

II.

Ano hostina veliká a slavná byla na památku smíření vrchnosti klášterní se Zálesáky. Divoký boj mezi pány a lidem robotnickým byl právě ukončen, a knězi mezi pány nejmladšímu, páteru Šimonovi, podařilo se uchystati hostinu smíření. Jeho Milost pan opat klášterní tak nařídil, když poznal, kterak hrozně trpí lid robotní a kterak horoucí je láska Šimonova k lidu pohorskému. Nebo páter Šimon byl miláčkem Jeho Milosti.

Na místě neobvyklém, ve prostranné zahradě konventu klášterního, u stolů do podkovy seřaděných usedají pozvaní hosté.

V čele stolu uchystána je lenoška pro pana opata. V pravo už sedí přehorlivý otec převor a „domácí" kněží konventu klášterního.

V levo usedá panský direktor s úředníky svými. Další místa zevní stolové podkovy obsadili Zálesáci strany panské — po zálesácku řečeno „takoví lidé, kteří zapřeli tátu mámu, když pan direktor poručil".

Uvnitř podkovy proti židli Jeho Milosti odbojný rychtář ze Zálesí sedí. V pravo a v levo od něho pomíšeně mezi Zálesáky usedají kněží klášterních far a profesoři latinských škol.

Direktor panský ledově se díval na tu dnešní Sodomu. Trpce splynulo se rtů jeho: „Ejhle, dílo Šimonovo — hostina potupení našeho!" Hrozil se věru, do jakého to kalu a mezi jakou to čeládku sestoupiti musil po rozkazu prelátově. Muže za mužem odsuzuje jeho pohled. Hle, rychtář Bořek; rarach skryt je v kudrnatých jeho vlasech, ve věčném jeho úsměvu. Pálí dosud opovážlivá jeho slova o zrušení roboty, o právu a svobodě lidu. — Hle, písmák Hrala, sudič Král, divoký Vejlupa, kronikář Hrobina. Mezi profesory sedí starý pytlák z Míchovy skalky, vypravuje o svých léčích, hvízdá po všech ptácích a bodře jako doma směje se z plna hrdla. — Opodál starý milý Brož po zvyku svém tiše sice vypravuje, ale po každé větě hlučně na kolena oběma rukama plácá. Mladý, bystrý Koten lehce a posměšně přikyvuje hlavou direktorovi, jako by četl myšlenky nejvyššího úředníka panského.

Klidněji, ale se stejným opovržením, obrací se pohled direktorův k těm místům, kde usedli Zálesáci straně panské věrní. Tam Bartoš jen kouká a jen kouří, Mícha omakává velikou koženou kapsu, kterou pod kabát si tajně přišil a do které ukládat bude přebytečná jídla. Halákovi překážejí vlastní nohy a ruce, Cvrček neví kam s čepicí, kam s holí. (Pokračování.)

LITERATURA.

F. X. Svoboda: Řeka. Román o čtyřech dílech. „Spisů F. X. Svobody" III. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze.

Pojem „světáka" — renaissanční květ staré kultury, přejemnělé a přeraffinované — není ještě u nás přesně vyhráněným typem druhu lidí určitě založených, nýbrž podnes problémem, o nějž život náš i literatura marně zápasí. Je to přirozeno. Neboť lidi takové může stvořiti a vypěstovati opět jen život velikého

slohu, jehož u nás není, prostředí bez předsudků, a společnost širšího obzoru a vyššího světového názoru, jež typ takový uznává a s ním počítá. Rodným bratrem „světáka“ je „bohém“, stojící ovšem v mnohém směru na opáčném polu cítění a nazírání. Řekl bych: šípková růže a Maréchal Niel! Také tento druh lidí jako čistých typů je vzácný.

Vilém Řetovský má všechny zevní znaky světáka. Moderní roué, jenž mohl by říci s donem Juanem, že měl lásek „tisíc a dvě“. A přece není světákem v čistém smyslu toho slova. Nemá noblessy a vážnosti životního názoru, neví, co je „umění žít“ a zejména „umění milovat“, láska je mu aktem čistě fysiologickým, jež stává se pouhým řemeslem, zvykem, žena mu není cílem, nýbrž prostředkem k ukojení povrchního, často dosti nízkého požitkářství, nemá úcty k ženství a nemůže mít tudíž lásky k ženě. Poletuje od jedné ke druhé a často je úplně ničí nechápaje, že je zodpověden za jejich životní názor.

Povaha nešťastná, tím nešťastnější, že setkala se s bytostí tak ryzí, jako je Hana Pechanová, jež nevědomky mstí celé pokolení ženské na Vilémovi. Vzplanutí Řetovského k Haně je jeho tragickou vinou, jeho osudem. On, jenž byl zvyklý říditi život žen, s nimiž se setkal, sražen je na konec Hanou pod kolo Osudu, prudce, neúprosně a nenávratně a strhuje s sebou mnoho jiných. Poslední jeho láska ke Kateřince a vlastně jeho první a jediná, jež byla by s to ho zachránit, přichází pozdě, jsouc jen luzným snem o štěstí a působíc mu raffinovanou bolest středověké inkvisice.

Vznik, rozkvět a pád vztahu Viléma k Haně je stěžejným románem „Řeky“, kolem něhož se kupí romány a románky celé gallerie lidí, zasahujících navzájem do svých životních cest. F. X. Svoboda nakreslil v této rozsáhlé epopeji celé generace nepřehlednou řadu portraitů, z nichž mnohé výraznou kresbou a živostí jsou kabinetními obrázky uměleckými. Svým známým zámluvným stylem líčí autor různé ty charaktery, jejich život a osudy, žije v nich a cítí, miluje i nenávidí s nimi a ani na okamžik neztrácí ve složité spleti dějové červené niti Ariadniny, neutone ve vlnách a vlnkách své „Řeky“.

Nemohu zatajiti, že větší shuštěnost dějová byla by tomuto románu, jenž je doposud nejrozložitějším z děl Svobodových a z nejrozsáhlejších románů české literatury, jen ku prospěchu, zejména v okamžicích, kdy široké odbočky přerušují nedosti odůvodněně dramatický sklon děje a lámou linii před tragickým vyvrcholením.

F. X. Svoboda je z našich nejčeštějších románopisců, ne snad proto, že figury jeho mají ryze česká jména a že zřídka kdy se odvažují za hranice zemí koruny svatováclavské, ale poněvadž vždy cítí a jednají jen čistě povahově česky. *Tristan.*

* Pod vánoční stromek. Valem blíží se doba štědrovečerních nadílek a na redakčních stolcích objevují se za účelem doporučení malým i větším čtenářům knížky obrázkové veršem i prosou. Antonín Klášterský vydal v Unii pěknou sbírku písní a písniček pro děti, citově i dílem humoristicky pěkně zbarvených pod titulem Z čarovné studánky. Účinnou ozdobou knihy jsou případné kolorované i jednobarevné obrázky Heleny Emingrové, zamlouvající se dětské mysli. — Nákladem F. Topičovým vyšla kniha pohádek Zvířátka a loupežníci, kterou na základě starších motivů působivě napsal Adolf Wenig a šťastně illustroval J. Wenig. Malým čtenářům se jistě veselý obsah této publikace i odpovídající jí obrázky zalíbí.

DIVADLO.

Nové městské divadlo v Pardubicích. Ty doby, kdy české společnosti divadelní musily rozbíjet svůj stánek v nedostatečných sálech a dusných hostincích, bezmála už minuly. Dnes už stojí na českém venkově celá řada krásných divadel, která slouží našim městům ke cti a která nezůstanou jistě bez vlivu na další rozvoj českého divadelnictví. Po Mladé Boleslavi nyní otevřelo komorní město Pardubice nový stánek Thaliin, stánek důstojný, imposantní, jež bude pro Pardubice jistě zdrojem nového života kulturního i společenského. Nedaleko Zelené brány u ramene říčky zdvihá se nová budova divadelní, dominujíc celému tomuto prostranství, jež po konečné úpravě bude jistě jednou z nejpěknějších částí města. Postavena je dle návrhů arch. Balšánka z Prahy v moderním slohu, bez přepychu sice, ale vkusně a prakticky s použitím všech moderních vymožeností, tak že obecenstvo sedí tam pohodlně s pocitem bezpečnosti, a účinkující mohou se ujmouti nejtěžších úkolů scénických. Útulné hlediště, jež pojmouti může až 600 osob, zařízeno je se vším komfortem, má dostatek postranních místností, zejména pak krásný foyer, jejž odborníci pokládají za klenot nového divadla. K uměleckým ozdobám náleží socha genia v průčelí, vytvořená sochařem Boh. Kavkou z Paříže a hlavní opona Urbanova, dílo vskutku cenné a delikátní, jehož měkké tóny jsou až v kontrastu s příliš živými, neklidnými barvami hlediště. O praktických stránkách nové budovy divadelní podala důkaz zahajovací představení, jež ukázala, že divadlo má výbornou akustiku a všechny vlastnosti, jež je dovedou učiniti návštěvnictvu příjemnými.

Není bez významu, že nové divadlo otevřeno bylo dvěma českými novinkami původními, majícími třeba jen účel kusů příležitostných: pozdvihnouti náladu slavnostní a vzkřísiti místní reminiscence. Obě hry „Poutník“ od Karla Maška, scénický proslov s apotheosou umění, i historický obrázek z těžkých dnů města Pardubic „1744“ od J. Štolby, vykonaly plně tento úkol a zvýšily nemálo úroveň obvyklých večerů slavnostních svou koncepcí uměleckou. Také provedení místními ochotníky povzneslo se nad průměrnou výši a zanechalo nejlepší dojem. O prvním večeru zpěvoherním rozzářil se v prostorách nového divadla genius Smetanův jeho rozkošnou „Hubičkou“, při které místní spolky pěvecké i sdružení hudební podaly důkaz své zdatnosti. Za přítomnosti representace Pardubic, obcí okolních a zástupců světa literárního a uměleckého odevzdaly Pardubice svoje divadlo veřejnosti a již způsobem zahájení daly na jevo své porozumění pro velké úkoly kulturní, jež očekávají tento nový ústav. Lze tedy doufati, že i další řízení jeho půjde v těchto stopách a že přinese toužený zisk českému umění. *ctý*—.

TÝDEN.

* Již v 1. čísle letošního ročníku „Zvonu“ na str. 16. zmínil se K. V. Rais ve své zprávě o nastávající oslavě 100. výročí narozenin K. H. Máchy, že v Litoměřicích v domě, kde K. H. Mácha zemřel, mají pamětní knihu s podpisy knížete Thurna-Taxise, Hálka, Pflegra, Baráka, Šimanovského, J. Kašky, Zeithammra a j. Dnes přinášíme facsimile těchto podpisů na první stránce pamětní oné knihy, dle snímku, jejž zhotovil dr. Koschin z Freudenfelsů.

* Spisovatel Emil Tréval (MUDr. Václav Walter), vrchní okresní lékař v Mladé Boleslavě, dožil se v pondělí Abrahamovin. Literát ušlechtilý, nadaný jemným smyslem psychologickým, jejž projevil v celé řadě novell a románů, a při tom nejvýš skromný a srdečný, zaslouží jistě při této příležitosti upřímné vzpomínky svých četných přátel. První literární počátky Trévalovy spadají do prvních let osmdesátých, kdy autor, rodák z uherského Prešova a usazený tenkráte na Moravě, velmi hojně přispíval do listů moravských. První knihou belletristickou vystoupil Tréval však teprve r. 1897 (svými „Zápasy“) a brzy na to následovavší novellistickou sbírkou „Mixtum compositum“, kde se plně projevuje nejenom hluboký, moderní snahou psychologickou projemnělý autorův talent, ale i jeho poněkud odborný sklon k látkám psychopatickým, ke zjevům chorobně přecitlivělým, pudově zatíženým. Jeho novella „Maia“ silně podtrhla tyto jeho umělecky vyšetřované sklony, zatím co kniha biblických novell „Za onoho času“ poukázala na jiné a stejně výrazné tíhnutí autorovo: na jeho zájem pro exotismus a pro vášnivé opojení smyslností a žárem Orientu, jak to nejkrásněji později dokázal svým dramatem „Válka bohů“ (na Nár. divadle dne 7. dubna 1908) a částečně i knihou „Antiky“. R. 1902 vydal Tréval krásný román „Silnější než milování“ a knihu „Těžké chvíle“, ve dnech posledních vydal společně se svou chotí Violou politický román „Právo ideálu“ otiskovaný r. 1904 ve „Květech“. Náš časopis, k němuž Tréval lne upřímnou přízní od jeho založení a jehož Družstva je členem, přinesl celou řadu cenných prací z jeho péra,*) a stejně i Čechovy „Květy“ a „Zlatá Praha“. Umělecká poctivost a jemný smysl pro psychologické nuance jsou hlavní jeho ozdobou jako novellisty svrchovaně ušlechtilého v nazírání a citu, který mocně projevuje se i v úsilné propagační činnosti umělecké i kulturní vůbec v jeho působišti. Přejeme milému svému spolupracovníku do budoucnosti ještě hojně krásných úspěchů a bohaté úrody umělecké. —*n*—

*

V den úmrtí šlechetného zakladatele, dne 10. t. m., rozděleny byly v norském storthingu Nobelovy ceny za vynikající působení v oboru vědy, umění a otázky mírové. Ceny

*) V dobré paměti čtenářstva jsou zvláště novelly a romány: „Illuse“ (1902), „Duši za duši“ (1903) „Angelus domini“ (1905), „Mrtvé plameny“ (1908), „Co zabíjí“ (1909) ... Co nevidět přinese Zvon novou jeho belletrii. Z jeho memoirových statí připomínáme zejména „Smetanu umírajícího“ otištěného ve Zvonu r. 1909. Referáty přinesli jsme o knihách a dramatech: Těžké chvíle, Maia, Silnější než milování, Nevysloveno (scéna), Antiky, Válka bohů (drama) a j.

obdrželi: populární vynálezce bezdrátové telegrafie Marconi a pokračovatel v tomto oboru Braun, znamenitý učenec v oboru fysikální chemie Ostwald, slavný chirurg Theodor Kocher a známá švédská spisovatelka Selma Lagerlöfová, jedna z nejduchaplnějších romancierek severu, též u nás známá z překladů některých svých děl. Cena míru byla rozdělena polovinou bývalému belgickému ministrpresidentu Beernaertovi a francouzskému senatoru d'Estournelles de Constantovi, kteří si zjednali značných zásluh jakožto členové haagského mírového kongressu. Všichni odměnění přijali osobně z králových rukou diplom i zlatou medaillii za obvyklých ceremonií. Cena činila letošního roku 193.360 franků. —n—

*

* V sobotu 11. t. m. zemřel zasloužilý professor dějin umění na pražské universitě, litoměřický rodák dr. Boh. J. Matějka, pracovník nad jiné vážený v kruzích odborných, nejvýš obětavý, tichý a skromný. Nejšíře proniklo jméno tohoto vědce za doby výstav jubilejní i národopisné, kdy se byl velmi platně účastnil v oboru kulturně-uměleckém. V letech devadesátých byl sekretářem c. k. umělecko-průmyslové školy, později adjunktem zemského musea a docentem dějin umění na české technice a malířské akademii, odkudž přešel r. 1904 na českou universitu jako mimořádný professor. Velmi pilně pracoval zejména v soupisu uměleckých památek okresu litomyšlského, lounského a roudnického, napsal cenné monografie o Miniaturách doby románské, o Přestavbě a výzdobě svato-tomášského chrámu pražského, a velmi pilně přispíval do Památek archaeologických. Prof. Matějka, jehož odňala smrt našemu vysokému učení sotva ve věku 42 let, vynikal neobyčejným rozhledem, získaným stálými, usilovnými studiemi a četnými zahraničními cestami. —n—

*

Dne 11. t. m. oslavili ve Švédsku šedesáté narozeniny slavné propagatorky moderního ženského hnutí, spisovatelky Ellen Keyové. Autorka dobyla si světa několika svými populárními essayemi o lásce a manželství. Ze všech mluví ideální optimismus, nadšená víra v lidskost a budoucnost volné ženy. Ženě připisuje Keyová neobyčejně velikou roli ve vybudování moderní společnosti, ovšem že pouze takové ženě, která se na základě vybojované rovnosti a vzdělání hodnou stane, býti matkou a vychovatelkou nového pokolení; ženě, která v lásce chápané lidsky bude zřít mravní poslání svého života a zároveň bude vedena snahou stále tu lásku zdokonalovati. Keyová nejde proti muži po způsobu veliké řady moderních emancipačních usilovatelek, neboť v lásce a rozumném spolužití, ve zdravém třídění úkolů vidí spásu. Její upřímné nadšení získalo jí všude neobyčejných sympatií, tím spíše, že její zásady nejsou utopiemi a že se dají všemi rozumnými směry adoptovati. Švédská vlast autorčina připravila jí k jubileu nadšené ovace v tisku, a upřímně jí také vzpomínají i za hranicemi. Ellen Keyová kdysi dlela i v Praze a má i u nás hojně srdečných přívrženců. —n—

*

Ruská „Řěč“ a „Niva“ oznámily, že právě zemřel Ivan Alexandrovič Vsevoležský, ředitel Imperatorských divadel v Petrohradě. Jeho zásluhou bylo, že otevřel cestu mnohým talentům k jevišti, zavedl správné podávání a výpravu dobových děl, a jeho přičiněním dostala se na př. i na scénu nejlepší díla Čajkovského, „Eugen Oněgin“, „Piková dáma“ atd.

L. Kozljaninov, píše posmrtnou vzpomínku o něm, praví:

„Zemřel velký bůh ruského umění, jenž v těžkých okamžicích reakce stanul v čele ruského divadla a působil tak, že od dob Dmitrovského a Volkova nebylo v Rusku nad něho lepšího odborníka, praktika, plnou obrazností nadaného básníka ve smyslu divadelnictví a pilného, stále studujícího, pokrokového vědce.

Ano, zemřel dobrý, velký duch ruského divadla, zvolá za ním každý člověk ruský pro umění zaujatý a — literární historik.“ O

*

Nechtěli kominíka. Jan Babtista, kominík z Písku, žádal býti přijat r. 1692. v Horaždějovicích za souseda. Ale nebyl. „Protože neuměl čísti, ani psáti a nedokázal poctivého splození,“ byl tedy z „lože nepoctivého“.

Z archivu horažď. *Št. Vydra.*

Oprava. Na str. 160. předešlého čísla v referátě výtvarném sluší čísti, že jihočeské zvláštnosti slohové jsou Branišem vymezeny (a nikoli „vyneseny“).

V PRAZE, dne 17. prosince, 1909.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Rabín pořídil si k porculánce ještě delší troubel, nežli měl před tím. Klidně obcházel krámy souvěrců, s úsměvem do nich nahlížel a jako doslovem pohnal před soud pro přestupek proti bezpečnosti cti slečinku od Stránských, která na něho vyplázla jazyk. Deset korun pokuty bylo za tento jazykový výkon.

Aby ukázal nebojácnost, koupil v panském lese šest metrů štěpného dříví a sám si je na dvoře štípal. Takřka veřejně, neboť z ulice jej bylo zřetelně viděti.

Tak se nechová člověk, jemuž hrozí, že se v dohledné době bude stěhovati. Šest metrů dříví stačilo rabínovi, jenž dřívím jenom zatápěl a uhlím topil, na zátop aspoň na několik roků. A to bylo istraelitské obci náboženské strašlivá odpověď, tím strašlivější, poněvadž za ní stál Dr. Edelstein.

Jediný David Wertheimer vytrval, neodjel nikam. Ovšem i on se ukrýval ve tmavém pokojíku za krámem, aby se nezapomněl. Okresní hejtman povolal konečně rabína na úřad. Přijal jej s uhlazeností, jakou se vůbec vyznamenává vláda. Když rabín přišel a uctivě se poklonil, pobídl jej okresní hejtman do plyšové lenošky u kamen a sám graciosně, s dlouhými pečlivě sestříhnutými a čištěnými nehty, skříživ jemně nohy, usedl vedle rabína na pohovku.

„Důstojnosti, jsem dalek, abych se mísil do náboženských sporů," začal obrněně a diplomaticky, „pokládám náboženství za soukromou věc každého jednotlivce a jako si sám nedám poroučeti ve věcech svědomí, tak nedovolím, aby někdo poroučel svým spoluobčanům nebo se jim dokonce mísil do náboženských úkonů, ať jsou jakéhokoliv směru. Volnost a svoboda všem vyznáním bylo odjakživa mým a naší vlády heslem. Však vám nebude tajno, důstojnosti, z úředních novin, že vláda právě nedávno jmenovala zase několik vašich souvěrců oboru komerciálního císařskými rady, z čehož jest jasno, že vláda bez rozdílu náboženství a jenom se zřetelem na komerciální zásluhy a v duchu doby řídí úkony veřejné správy."

Okresní hejtman tlumeně si odkašlal. Rabín otvíral ústa, aby mu z žoviálního rozhovoru nic neuniklo. Titulování „důstojnosti" účinkovalo na něho podmanivě.

„Důstojnosti, vy mně dojista nezazlíte, že hned vrazím do prostředka věcí," pravil náhle s mistrovským obratem okresní hejtman a poklepal měkkou rukou rabínovi na ošoupané a lesklé koleno.

„Váš kolega, důstojnosti, místní děkan," pokračoval tiše a se zřejmou důvěrností, „rozřešil, jak se mně zdá, poměr svůj k svým věřícím nejsprávněji. Řekl si: doma jsem svým pánem, doma si dělám, co já chci, ale venku, tedy v kostele, ve škole atd. jsem sluha Páně, jsem sluhou svých věřících. Methoda zdánlivě jednoduchá — ale správná. Doma svléká váš kolega svůj černý a velebný šosatec, zapálí si dýmku — já vím, důstojnosti, vy si také rád z dýmky zakouříte, já také, ale já nikdy v úřadě (okresní hejtman zvýšil hlas), já vždy jenom doma. Vláda nežádá po svých orgánech, aby se něčeho odříkali, nebo dokonce se odříkali věcí na prvý pohled a rozhodně nevinných, jako je kuřba atd., vláda jen žádá, aby se všecko dělo tak, aby nikdo nebyl pohoršen, aby nevzdělanému lidu nebylo dáno pohoršení."

Okresní hejtman se odmlčel. Zpozoroval s úžasem, že za jeho řeči zavřel rabín ústa a že se potměšile usmívá.

Je to přece jenom nebezpečný člověk, proletělo okresnímu hejtmanovi hlavou, kdož ví, kdo za ním stojí! Jinak by si takto netroufal. Dlužno s ním opatrně! A nejlíp ho nechati, ať si dělá, co umí a rozumí.

„Nechci tím, důstojnosti, na nic narážet," opatrně obracel rozjetou řeč, „já sám, chraň bůh, že bych se do něčeho pletl, mínění jsou různá a já rád obojí mínění vyslechnu. Mínění vašich vážených pánů protivníků už jsem, důstojnosti, vyslechl, a nyní jsem zvědav, dověděti se, jakého vy ráčíte býti mínění."

Okresní hejtman mluvil s rabínem se stejnou uctivostí, s jakou hovoříval s děkanem. Úmyslně. Aby se nezdálo, že vláda nadržuje děkanům na úkor rabínů, když přece je vláda naveskrz, pokud se týče, většinou svobodomyslná.

Rabín oživl. Oči mu radostně zamžikaly.

„Mám-li říci pravdu," pravil, „pak jest mé mínění, že já jsem v právu a že process s náboženskou obcí israelitskou vyhraju já, tedy že ona jej prohraje. Já totiž vykonávám svůj úřad přesně dle normálek vytištěných c. k. místodržitelskou tiskárnou, ovšem neberu zřetele na tiskové chyby, se kterými tato tiskárna pracuje. Ráčíte-li dovoliti, pak to řečenými normálkami doložím."

Okresní hejtman sebou škubl.

„Děkuji, důstojnosti, netřeba místodržitelství do věci zatahovati, i to mně je vzdáleno. A zejména místodržitelskou tiskárnu, která ovšem není, poněvadž je v podstatě jenom tiskárna, byť i místodržitelská, tiskových a jiných také chyb ušetřena. Za tiskárnu místodržitelskou ani Jeho Exellence nemůže, neboť zástupce vlády ručí jenom za chyby vládní a nikoliv za chyby tiskové. A byl byste na omylu, důstojnosti, kdybyste se ráčil ve svých proslovech náboženských odvolávati na tiskové chyby místodržitelské tiskárny."

Okresní hejtman se odmlčel. Setřel šátkem pot s čela a zamyslil se.

Renitentní člověk to je! proletělo mu hlavou. Já si ho sem povolám, abych mu jeho chování rozmluvil, a on se mně vymkne jako úhoř! Až do místodržitelské tiskárny jsem se s ním dostal! Kdybych s ním ještě chvíli hovořil, zaplete mě třeba ještě do nějakého choulostivého hovoru a pak mě také bude žalovati!

„Račte si ještě něčeho přáti, pane okresní hejtmane?" vytrhl jej rabín sám z jeho rozpaků.

„Děkuji vám, důstojnosti, promiňte, že jsem vás vyrušil ve vašem denním zaměstnání," odmítal okresní hejtman další rozmluvu. „Šlo mně jedině o to, abych vyslechl také vaše mínění, když jsem z úřední povinnosti musil vyslechnouti už dříve mínění vašich odpůrců. Hodlal jsem přiložiti ruku ke smíru a také jsem vás chtěl, důstojnosti, upozorniti, že styky vaše — ale promiňte — s listovním Klapzubou budí tu všeobecné pohoršení."

„Tak se vám, pane okresní hejtmane, uctivě poroučím," přerušil jej rabín a neohrabaně se uklonil.

Situace, jež byla s počátku, se úplně změnila. Rabín odcházel se rty pevně semknutými, a okresní hejtman díval se za ním s otevřenými ústy.

Jak se za rabínem zavřely dveře, okresní hejtman zlostně zazvonil. Přišel svatý duch okresního hejtmanství, okresní sekretář Huber. Přednosta politického úřadu dosud běhal rozčileně po kanceláři okolo plyšové garnitury.

„Něco se musí státi, takhle to dál už nejde!" pravil slavnostně.

Sekretář Huber mlčky se uklonil.

„S tím Mohamedánem budeme hned hotovi a s tím židovským rabínem taky hned!"

Sekretář Huber zase se mlčky uklonil a trochu se pozachvěl. Tvrdíval odjakživa, že má „šimly" na všecko, co se může v politickém úřadování přihoditi, že má „šimly" tak vzácné, že se některá věc přihodí u hejtmanství třeba jenom jednou za sto roků, a on má na ni „šimla", ale na Mohamedána a na židovského rabína „šimla" neměl.

„Napíše se reservát na praesidium krajského soudu k rukoum dvorského rady, že se v zájmu obyvatelstva doporučuje, aby byl vrchní oficiál Klapzuba přeložen do Bosny, poněvadž tady nemůže své náboženství pohodlně vykonávati!"

Sekretář Huber se zase mlčky a uctivě uklonil.

„A rabín bude okamžitě suspendován, poněvadž svým chováním šíří mezi svými věřícími nevěru. Po obědě dojdou na náměstí k Wertheimerovi, aby jim oznámil důvody, ze kterých lze rabína suspendovati. Ať si rabín rekuruje, když se mu to nebude líbiti!"

Sekretář Huber se narovnal. Teď bylo na něm, aby promluvil.

„Za pana okresního hejtmana Weitenzettla, uctivě prosím, ráčejí dovolit," začal obšírně obvyklý úvod, „pan okresní hejtman Weitenzettl, když se něco takového s úředníkem přihodilo, oblékl se do uniformy a jel na praesidenta ke krajskému soudu sám."

Okresní hejtman se poněkud zarazil. Rada byla věru velmi dobrá.

„Za pana okresního hejtmana Weitenzettla, uctivě prosím, ráčeji dovolit, jsme to takhle nedělali!" hovořil Huber dále obšírně. „Pan okresní hejtman Weitenzettl ráčil vždycky říkávat: co můžeš udělati nohama a hubou, — mh, mh, ráčeji dovolit, tohle se nedá dobře za našich časů už povědět, ale tenkráte to tak bývalo, pan okresní hejtman Weitenzettl ráčil teda říkat — tím to nedělej!"

Okresní hejtman se rozesmál. Z dávných pověstí a bájí věděl, že jeho pradávný předchůdce onoho proslulého slova, náramně rád užíval. Ba dokonce bylo vyprávěno, že když se kdysi o biskupské visitaci u hostiny rozjařil, že vyzval tehdejšího děkana velice neslušně. Okresní hejtman se znova rozesmál.

Můj bože, dnes kdyby okresní hejtman u přítomnosti Jeho biskupské Milosti vyzval veledůstojného pana děkana k podobnému úkonu, napsaly by o něm jejich noviny, že se napil s bezbožeckým básníkem z jedné putýnky.

Ale sekretářova rada byla dobrá. Nač psáti a vydávati se v nebezpečenství zodpovědnosti za psané slovo a obzvláště v tomto tak choulostivém případu, kdy je nahoře zřetelně po anexi Mohamedánům přáno. Vždyť mohly ze psané zprávy po případě vzejíti zahraničné zápletky se Staro- nebo Mladoturky! Beztoho je Klapzuba jenom náboženský šílenec a když bude nejhůře, bude k němu vyslán zeměpanský lékař, Dr. Stern, jenž mu sepíše lékařské vysvědčení pro celoroční dovolenou pro rozrušené nervy, a Klapzuba bude aspoň na rok odstraněn. Hůře je s rabínem, jenž jest člověk nepodajný a odbojný. Někdo za ním stojí, že se tak opovažuje. Třeba skupina Rotschildova.

„Za pana okresního hejtmana Weitenzettla, ráčejí dovolit, uctivě prosím, s tím rabínem bychom taky nic nedělali," pokračoval po dlouhé pomlčce sekretář Huber důrazně. „Pan okresní hejtman Weitenzettl ráčil vždy říkávat: S kněžími, ať jsou odkudkoliv a jacíkoliv vždycky jako s těstem! Do jejich hádek se vláda nikdy nesmí plésti! Co si sami navařili, ať si sami snědí."

Okresní hejtman se utišil.

„Souhlasím!" pravil zdánlivě tvrdě, v duchu však sekretáři blahořečil. Huber se němě uklonil a tiše odcházel.

Neříkalo se nadarmo po městě a po okresu, že okresní hejtman je okresním hejtmanem, ale správcem okresního hejtmanství že je Huber. Huber jím byl.

Huber byl vtělenou tradicí okresního hejtmanství. Nevládl, neporoučel přímo. Poroučel v podobenstvích. Nikdy se nedělalo, co se nedělalo za pana okresního hejtmana Weitenzettla, a dělalo se vždy, co pan okresní hejtman Weitenzettl ráčil říkávati. (Pokračování.)

SVAT. KARMEN:

ZIMA.

Bílého sněhu závěje
mou cestu zasypaly.
Sotva se slunce usměje,
ten úsměv mlha zkalí.

Ticho a pusto, kamkoli
do dálky oči vzhlédnou.
Vzpomínka náhle zabolí:
zde kvetly růže jednou.

Zde v ptačích písní jásotu
májové znělo ráno
a moje mládí žilo tu,
milujíc, milováno.

A v krátké době tolik změn,
krutého tolik zmaru!
— Byl bláhový to přec jen sen
o lásce, štěstí, jaru.

Dnes dosněno už zcela je.
Vše příchuť tragiky má.
Sám jdu svou cestou do kraje,
v němž mrtvo je a zima . . .

TOULKY KRAJEM

Mě stále k sobě krásy vděkem svěžím
jak mladá žena kraj můj rodný láká. —
Ó, jaká rozkoš! Na trávníku ležím
u řeky v stínu, píseň slyším ptáka,
jenž vzlétl vzhůru, vidím drahé lány,
kde dávných dob jsem prožil šťastné chvíle,
a touhy mé jsou po nich roztoulány
jak po blankytu obláčky ty bílé
nad mojí hlavou . . . Země voní kvítím,
vzduch teplý je a plný záře zlaté,
já zase v srdci lásky blaho cítím,
jež vzrušuje a opíjí a mate
mé smysly všecky, vzdávám se mu zcela
a oči mhouřím v sladkém snění líně
a je mi tak, jak by se nakláněla
má hlava tiše k hlavě milenčině — —

Na vršku stojím. Dálka širá
tu přede mnou se rozestírá
a slunná záře rozlita je
do polí, obilí kde zraje,
na bílé vísky v zahrad klínu,
na cesty, které přes planinu
kams do neznámých světů běží
za modré hory, na pobřeží,
kde potok plyne křivolaký,
na vrch, kde stojím, i v mé zraky
i v duši otevřenou kráse
táž slunná záře rozlévá se . . .
A ku podivu! Srdce moje,
jež honilo se bez pokoje
za štěstím, lačnou touhou štváno,
tisíckrát lidmi oklamáno,
je přec jen šťastno v dnešní ráno!

ZIMNÍ VYJÍŽDKA.

Zahaleni teple do kožichů
— vzduch byl mrazivý a padal sníh —
po zaváté cestě v ranním tichu
vyjeli jsme ze vsi na saních,
k západu noc tulila se plaše,
z východu spěl den v kraj ospalý,
do dne toho jelo štěstí naše,
rolničky mu v cestu cinkaly.

Do daleka cesta v rovné čáře
od vesnice v před a nahoru.
Jako moře oslnivé záře
zaleskla se plocha obzoru,
nepřehledná, majestátní, bílá
jak se prostírala před námi,
v duších našich pocit probudila
svobody, jež sladce omámí.

Jako vězni bylo nám v té chvíli,
ze žaláře když se vyprostí.
Těsné jizby své jsme opustili,
odhodili pouta starostí,
silni nadšením a mládím smělí,
štěstí, jež nám ještě zbylo tu,
vzavše s sebou, s ním jsme ujížděli
k novému dnem novým životu.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

DR. FR. HAMZA:

NEVĚSTA PÁTERA ŠIMONA.

(Dokončení.)

V šumu a ruchu dosti zřetelně slyšeti bylo slova převorova, promluvená k direktorovi: „Jaká tu hostina — nejsme-li na prahu Sodomy . . .?“ — A tu ještě hlasitěji, ostře a posměšně dopověděl páter Fulgens ukláněje se převorovi: „Hostina svatební v Káni Galilejské. Ejhle, nevěstu Galilejskou“ . . . Kněz ukázal na dívku, která s farářem klášterním právě do shromáždění vstupovala.

Žena nebývá zjevem obvyklým při hostinách klášterních, ale bytost, která mezi kněze a hosty vešla, byla spíše dítětem než

ženou. Ostatně starý, věčně zadumaný kmet, farář klášterní a strýc dívky té, byl by sotva se rozpakoval uvésti do shromáždění i ženu dospělou. Proti knězi mravů tak přísných a pověsti přímo svaté, proti „bratru českému“ — jak tajně faráři se posmívali — sotva i převor klášterní byl by se odvážil! Farář ovšem postřehl náhlé utišení ve shromáždění a nebyl na rozpacích, oč běží. Pohledem káravým — spíše politování než opovržení projevujícím, odsoudil rozčepejřeného převora, vroucně a přátelsky políbil se s rychtářem a usedl mezi Bořka a profesora pátera Fulgence. Všichni shromáždění pocítili, jak provanula je zvláštní nepřekonatelná moc lásky pokorné a zbožnosti vítězné; „český bratr“ byl věru mistrem života a mistrem slova, podle písma svatého a podle věrné poctivé paměti bratrských předků svých.

A „nevěsta Galilejská“? Liduška jí byla, osiřelá dcera zemřelé právě sestry farářovy, dívka sotva šestnácti roků, právě tak zvláštní jako strýc její. „Abeceda“, říkal o ní pan opat, „ze které každá báseň vykvésti může, když nalezne poetu svého.“

Uctivě a hrdě, se vztyčenou hlavou, vešla — smělé, skromné dítě lesní — do zahrady klášterní. Moravský kroj, který ještě po půl století tak pěkně stařence slušíval, zdobil štíhlé tělo její.

Pozdravila „slovem Božím“, zastavila se, rozhlédla se po přítomných a skoro byla rozpačita, kam by asi usedla. Jistě však — ticho ve shromáždění to věštilo — ve sboru kněží řádových, úředníků panských a lidu selského zazářila hvězdička nová svitem okouzlujícím.

Na tváři poněkud ubledlé dosud zjevny byly stopy nocí proplakaných nad rakví maminčinou; nemohl zakryti je ani právě přilétající vlídný úsměv, ani oko zářící, zpytavé přimhouřené.

Hlavu dívky zdobil bílý šátek, úzká plena hedvábná, na níž barvou červenou bohatě vyšity byly drobné větvičky modřínové. Šátek tento — spíše široká stuha — ovíjel v předu čelo její a v týle zavázán byl pod kaštanovým, volně rozpuštěným vlasem. Zavázán byl v podobě křídel holubičích, od nichž — mezi vlasy — hluboko dolů splývaly malebně jako pentle oba konce jeho.

Rozpuštěné vlasy vkusně shrnula spona stříbrná, zdobená drobnou holubičkou zlatou a sepiatá vespod jehlicí svojí s křídlovitým uzlem hedvábné pleny.

Růžově červená, rovněž hedvábná šněrovačka její prošita byla drobnými květy vřesovými a v předu sešněrována byla úzkou bílou stužkou. Bílý kabátek pod šněrovačkou u krku uzavírala široká krajka červená; široké, krátké rukávy jeho uprostřed předloktí a pod loktem prstenovitě přepialy stuhy červené. —

Krátká „skládaná“ modravá sukně její sáhala pouze k lýtkům; splývala od boků v hustých podélných řasách „varhánkách“ a dole zdobena byla dvěma úzkými červenými pruhy.

Bílá zástěrka po celém okraji vroubena byla týmiž květy jako šněrovačka a plena hedvábná.

Červené punčochy a střevíčky hluboce vykrojené, mašlí zdobené, doplňovaly kroj.

Liduška se rozhlížela, až spatřila starou známou tvář rychtáře Zálesáckého, pana otce Bořka. Spěšně a skoro vesele vykročila, poskočila a zavěsila se oběma rukama na krk rychtářův.

„Můj kmotříček je tady,“ a políbila uctivě obě ruce kmetovy. Usedla mezi Bořka a bodrého pátera provisora, právě naproti panskému direktorovi.

Věru že pěkná a ladná byla osiřelá polesného dcera! I pan direktor žádostivě po ní se zahleděl a spokojeně lehounce hlavou zakýval. Že tihle Zálesáci — třebas neměli duši nesmrtelnou — mohou zroditi takovou krásu věčnou — „pro pány“ záhubnou, nedosažitelnou!!! A už zas hněvivý pohled svítil z oka direktorova proti Zálesákům.

Ve shromáždění hlava k hlavě se klonilo; šeptali si o faráři klášterním, o podivné kráse zesnulé sestry jeho, o kacířském učení Bratří českých, o vznešené lásce a velebném učení Bratří českých —; každý dle toho, jakého byl ducha, jakého byl srdce.

Náhle utichli všichni.

Po boku pátera Šimona, opat klášterní vešel; kytici bílých růží, které šlechetný kněz ten tolik miloval, v ruce si nesl. Shromáždění povstali uctivě. Jeho Milost — muž prostý a vždy dobrý — jako obyčejně učinil i dnes: přistoupil ke stolu, kde usednouti měl, srdečně pozdravil „Pán Bůh s vámi vespolek. Tak moje děti, vítám vás, a kdo pak je tu dnes nejmladší z vás, aby tichou naši modlitbu před jídlem provázel hlasem zbožným?“

Liduška povstala a modlila se hlasitě. A opět po zvyku svém Jeho Milost kyticí podaroval toho, kdo se modlil. Šimonovi kytici růží podal, aby ji donesl Lidušce polesného.

Mladý kněz spatřil Lidušku poprvé. Se slovy „Od Jeho Milosti“, podal jí růži a zahleděl se do klidného oka jejího. Něco, co nové světy tvoří z ničeho, co člověka nejvíce přibližuje Bohu, co na věky přetvořuje osudy lidské — něco takového zrodilo se ze dvou

pohledů dvou těch lidí mladých; mlčky beze slova svými byli na věky.

Mladý štíhlý kněz v klerice bílé div že nepotácel se, když ke stolu k místu svému se vracel; a Lidušce úzko bylo, jako tehdy, kdy umírající matka jí řekla: „Nezapomeň, že z rodu Bratří českých 'seš; naučila 'sem tě trpěti . . ."

Bystrý páter převor ušklíb' se a jemně upozornil direktora. Bystřejší páter Fulgens hlasitě a vesele žertoval: „V Káni jsme, ejhle Liduška, nevěsta Galilejská."

A to byl den zasnoubení podivného, kdy viditelným znamením zasnoubení toho kytice růží byla a kdy sám Bůh oddával pátera Šimona s Liduškou farskou.

Kdo chce ať růže chystá, kdo chce ať korunuje trním tu, která též požehnána byla mezi ženami!

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XIV.

Na sousedy nesmím zapomenout.

Přes cestu zrovna proti nám patrový, zděný dům. Vystavěl jej bednář a zvoník Novák tou dobou, kdy za faráře Regnera se budovala u nás nová fara (1840—1841). Na souseda bednáře se pamatuju jak ležel v rakvi. Více nic. O vdově po něm, o staré bednářce vím, že každého rána chodila se srpem „na fara", na trávu. Naše babička o ní svatosvatě věřila, že umí čarovat, t. j. způsobit, aby krávy nedojily.

Ten bednářův dům měl zvláštní nájemníky: nahoře v patře kněze, dole v přízemí židovskou rodinu. Ten hořejší, pan páter Šulc, byl zvláštní brouk. Od útlého mládí si ho pamatuju, jak se dívával okýnkem v okně, šedivá hlava, snědé tváře, jak si pohvizdoval, jak na mne pokřikoval a mně se i smál, tenkráte malému kloučku, když jsem, mysle, že se mi ztratila maminka, běhával po zápsi, po dvorečku a plačky volal: „Má—minko! —"

Vidím ho, jak pravidelně vycházel odpoledne z domu v létě v zimě na procházku v šosatém, tmavém kabátě, v šedých, úzkých nohavicích, ve vysokých botách uherkách, čepici na sivé hlavě. V létě nosíval čepici placatou, v zimě teplou s ušima, a burnus. Den co den vypravoval se, hůl v pravici vždycky jedním směrem, ke kostelu a za něj do vrchu „na fara", do zádušního lesa, do Vítových dolů a dále lesy ke Zličku. Léta býval v Hronově kaplanem za faráře Regnera. Když se Regner dostal za děkana do Náchoda, myslil kaplan Šulc na hronovskou faru. Čekal ji na jisto, ale nedostal jí. Z toho smrtelná urážka a z toho také smrtelný hněv na nového faráře Františka Hromádku, jenž dosud byl farářem ve Rtyni.

Pater Šulc ze zlosti nechal kaplanování a šel do výslužby. Z fary se přestěhoval do bednářova i s jezdeckým sedlem. Měl své vlastní, a tím si dával, dokud byl na faře, osedlat koně, kdykoliv mu jej ze vsi přivedli, aby jel k nemocnému s pánem bohem. Z bednářova chodil denně do kostela sloužit mši a odpoledne do farských lesů vadit se s farářem Hromádkou. Do hluboké kapsy svého kabátu vložil vždy hrnéček, aby měl čím nabírat vodu v lesních studánkách. V létě jídal v lese borůvky a čistil si zuby jimi potřísněné sirkou (sírovou). Křížem, šmikou procházel lesy po farách, v létě, v zimě. Chodil, málo odpočíval, ale zastavoval se u každého většího pařezu a bil do něho holí.

„Tu máš, Franto," mínil faráře, „tu máš —" a přidal „Frantovi" hned také nějakou neuctivou titulaturu i zaklení. Bil pařezy, ale někdy se také postavil k jedli, vyčítal jí, totiž faráři, zle a zle mu žehnal a při tom vždycky flečil kmen, v jasném vědomí a ne s myslí zatmělou jako kdysi Aiax, když zabíjeje berana, myslil, že hubí Odyssea.

Doma si často nacpal kapsy svého burnusu třískami, zvláště na podzim, aby měl na podpal, když si v lese rozdělal ohníček. Na něj pak přikládal ne suché roští, nýbrž syrové chvojí, aby oheň hodně kouřil; a když dým se hustě valil z plamenů, sedl si pod něj, pochvaluje si, to že je zdravé.

Tak chodil lesy, pošvihoval holí, bil faráře, ulehčoval si prudkými slovy a vracel se až večer domů. Někdy si popřál i lovecké zábavy a to ve Vítových dolích, kdež ode dávna mívaly lišky své brlohy. Tam na ně časem polí̌čil tím, že natáhl mezi kmeny silný drát, na němž visela mosazná, ostnatá hvězda zabalená vnadidlem. Na feriny však

nevyzrál. Líčil, líčil, ale lišky nebraly. Ani jediné nedostal.

Za to polapil Švorčíka ze Žabokrk „z olšin", svého dodavatele, jenž mu šil „uherky" nebo „bunclovky", boty vysokých tuhých holení, jaké také ještě nosil za mé paměti farář Hromádka. Tyto bunclovky cídil mu i páteru Šulcovi a denně ráno je kolem našich nosil blýskající se jako zrcadlo hrobařův Vinca.

Tak toho Švorčíka „z olšin" pozval si páter Šulc, aby přišel a vzal mu míru. Švorčík to vykonal a slíbil, že boty budou v sobotu hotovy. Nebyly však, v sobotu jich nepřinesl. Páter Šulc prudce rozzloben odešel do lesa. Až v pondělí vstoupil „Olšinský" s bunclovkami.

„Co za ně?"

„Dvanáct jednušek, velebný pane."

Páter nic nesmlouvaje vytáhl peníze ze zásuvky a vypočítal papírové jednušky na stůl jednu vedle druhé; ale když švec děkuje, chtěl je shrábnout, zachytil mu páter Šulc ruku.

„Dost! V sobotu si pro ně přijď! Tady budou ležet. Já tě naučím držet slovo."

A Olšinský odešel s prázdnou.

Páteru Šulcovi jsem někdy ministroval; po mši mně dával krejcar nebo dva, ani už nevím; to však si dobře pamatuju, že mne jednou u oltáře při obětování dal pohlavek. Ten návdavek byl proto, že jsem převrhl konvičky na cínovém talíři, když jsem mu je podával. —

Později, po létech pak se mnou jednou pěkně pohovořil, on, jenž se lidí stranil a nikam jinam nežli do lesa nevycházel. To jsem už byl hradeckým studentem. Jednou o svátcích nebo o prázdninách jsem jej potkal a on mne zastavil a dal se do řeči. Na Hradec se vyptával, na gymnasium, kdež také studoval; vzpomněl si na to a že měl také Klicperu, že je žákem Klicperovým a jaký byl Klicpera hodný, to že když se někdy studenti slezli v hospůdce, (a do hospod nesměli), a když chodili professoři přehlížet, tu že Klicpera, když také musil na takovou visitaci, vždycky na síni té studentské hospody se silně rozkašlal, a oni, studenti, jak poznali Klicperův hlas, že jim dává znamení, že vyskákali okny na dvoreček a utekli.

Od bednářů se pak vystěhoval do svého; nebyl to dům, ale jen patro, jež si vystavěl na přízemním stavení kostelníka Červíčka. Než ani tu nezůstal. Asi po čtyřech létech (1868) vystěhoval se na Bohdašín, do vesničky s kaplí na kopci u Červeného Kostelce, v kterémž Bohdašíně se uprázdnilo místo fundatisty. A tam asi r. 1876 zemřel. —

U bednářů v přízemí zrovna proti nám přes silnici přebývala židovská rodina. Žid byl vydávačem, faktorem, t. j. vydával tkalcům hlavně přespolním bavlnu, ze které doma utkali na stavě zboží; za to dostávali chatrnou, bídnou mzdu, zde jakož také jinde a za plátna, jež nosili každé středy do Police na trh, jak jsem o tom a poměrech tkalcovského lidu již vypravoval v „U nás". Vídal jsem ty ubohé pracovníky chodit každou středu kolem našich do Police, časně ráno, v zimě za tmy, často v metelici, na podzim za plískanic a v blátě. Polický tkalcovský trh jsem několikrát viděl za svých studentských let, když mne vozili přes Polici do Němec, do Broumova, nebo když jsem odtud pěšky chodíval domů na svátky.

Naproti u Graetzů jsem míval tkalce přečasto na očích, skoro denně. Přicházeli ze vsí, ze Srbské, ze Zlička, z ostatních bližších, ale také i ze vzdálených dále v kopcích až z Borové za Novým Hrádkem. Kolik hodin cesty měli do Hronova, za tmy vycházeli, kolik hodin nesli kopu k vydávači, nebo s trakařem přijeli. Přicházeli záhy ráno, kdy vydávač neměl ještě otevřeno, stáli, čekali, chudě oděni i v zimě, za mrazů jen šátek nebo šálu kolem krku, jinak v lehkém obleku, mrazem prokřehlí, ve tváři bledí, prozelenalí. Čekali, přešlapovali nebo přišli se k nám ohřát; ten onen nechal si kopu u nás a sám zašel kus městečkem prosit, žebrotou. Nebožka matka má nejednou a nejednomu tenkrát dala snídani, aby se zahřáli.

Krám se otevřel, tkalci odváděli zboží, vydavač zkoumal, je-li jak náleží, nenechal-li si tkadlec bavlny, často se zlobil, vadil, někdy uložil „štrof", trest, t. j. strhl na pokutu ze mzdy, když usoudil, že není dílo takové, jaké chtěl. Vídal jsem to na své oči, když jsem se jako hoch do krámu připletl, vídal jsem to tu u žida i na hoře u Šrůtků i v Polici. Bývalo tak všude.

U Graetzů jsem shlédl poprvé, myslím, noviny. Byly německé. Jasně mám na očích žida souseda s licousy, an sedí před domem na schodě nebo na židli a drží v rukou veliký arch potištěného papíru, a vidím velikým švabachem vytištěno: „Presse". To byla stará Presse. Tu soused odbíral, čítal, tu posílal druhé rodině židovské (víc jich tenkráte v Hronově nebylo) výš u Šrůtků bydlící, bratru svému pekaři.

Hodná byla ta židovská rodina v našem sousedství, dobře jsme se s ní snášeli, dovedla být i srdečná, ale jako všecky tehdejší rodiny židovské, doma všecka německá. Důvěrnější hovor německý, noviny, knihy německé, německá „gubernantka", jak jsme my děti říkaly (na čas ji měli, a vousky se jí pod nosem černaly, pamatuju se) a pak německé školy. A tak z jedné židovské

německé rodiny několik německých či němčících.

Třetí bratr těchto dvou jmenovaných židovských sousedů byl v Praze advokátem. U toho jsem pak, když jsem studoval na universitě a neměl s dostatek kondic na obživu, psal v kanceláři skoro celý rok. Tenkráte jsem byl na půl dne studentem, na půl dne písařem, jenž někdy, bylo-li nutno, nosil také akta k soudu a k jiným advokátům. K jednomu z nich šel jsem v jistém napjetí, neboť český ten advokát, Dr. Alois Krása, jenž jako poslanec přisluhoval vládě a kolikrát hlasoval proti pravici, byl veřejností odsouzen za odpadlíka. Silně pršelo, když jsem se ubíral s akty k jeho kanceláři. Kde byla, již se nepamatuju, jen to vím, že se u portálu nebo na portálu toho domu zelenala nějaká ozdobná křovina a kvetlo nějaké kvítí. Než vzrušoval jsem se na plano. Doktora Krásu jsem ani neuviděl. V kanceláři přijali má akta a já mohl jít —

Za bednářovým domem v uličce stálo nízké stavení se zahrádkou, v němž přebýval starý Červíček, krejčí, nevelký, suchopárný, šedivé hlavy, jenž s Knahlem obstarával kostelnickou službu a k němuž jsem jako ministrant vzhlížel se zvláštním respektem. Červíčková pocházela z rodiny Lindrovy. O jednom z jejího rodu jsem slýchal, že sloužil sedmi potentátům, nejvíce v Německu, jako voják. Patrně přecházel, přebíhal ze služby do služby, z vojska do vojska, jak to tenkráte naverbovaní vojáci robívali. Bratr staré Červíčkové vystudoval. Neznal jsem ho za svých chlapeckých let, neboť nikdy nepřijel do Hronova. Slýchal jsem o něm, že jako student hrával s Knahlem o vagacích divadlo a že je vychovatelem u panské rodiny.

Až po létech, to jsem už studoval na universitě, vrátil se do svého rodiště, šedý stařec, vychovatel na pensi a někdy také archivář Antonína Veitha, známého mecenáše, na zámku v Liběchově, Ignác Václav Linder, nar. 1798, o němž jsem podal zprávu ve Zvonu roč. VII. „Z pamětí samotářových". Starý Linder přivezl si mnoho knih, hlavně historických. V Liběchově a také v Hronově zabýval se přede vším otázkou, kde Samo porazil Franky. Dokazoval, že ne u Domažlic, nýbrž na Hradišťanech (Radelstein). Měl o tom dlouhé pojednání napsané; mně pak jako studentu historie o tom velmi často a vždy velmi obšírně vykládal, až mne to, přiznávám se, unavovalo. Starý vychovatel (v rodině Vagnerově s Veitovou příbuzné) jinak velice milý starý pán v staromodním nákrčníku, v náprsence, s licousky a přistřiženými kníry, mnoho pamatoval.

Vypravoval o mládí V. Levého, kterak jako chlapec vyřezal jednou z řepy znamenitou figurku zvířecí, jak tím liběchovský Veit, upozorněn na jeho vzácné nadání, se ho ujal. Vypravoval, jak on, Linder, zašel si za studentských let do Ratibořic, aby tu oféroval svůj obraz Ratibořického zámku (byltě dovedným kreslířem) vévodkyni Zaháňské, („paní kněžně" v „Babičce" Boženy Němcové), jaká byla v Ratibořicích hlučná, panská společnost a že vévodkyně obraz jeho přijala a slušně honorovala.

Dnes velmi lituju, že jsem na starém pánu více nezvídal a nic si nezapsal. Jednou jsem mu způsobil velkou radost. Vzpomněli jsme si, že tomu padesát let, co se pořádají v Hronově ochotnická představení a že uctíme první ochotníky a zakladatele, dosud žijící, Ant. Knahla (Kalinu) a Lindra slavnostním představením. K tomu jsem napsal na poctu obou verše. A když jsem je přednášel, podali jsme milým oslavencům po věnci. Tenkráte starý Linder až zaslzel.

(Pokračování.)

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Smáli se všichni, nejvíce paní Sofie, — hlavičku sklonila do zadu, ještě svůdněji vynikla kyprá ňadra pod lehounkým obláčkem drahých krajek.

„Nonono!" omlouval se zaražený komisař „vždyť já nic. — Už půl hodiny dívám se na ty krajky. A já mám všechno pašované. Pohleďte, tahle dýmka z mořské pěny, ta je také pašovaná — milostpaní, vzácná práce! podívejte se francouzská práce! vyřezána je tu v miniatuře bitva u Waterloo — tu je Napoleon, vidíte?" Smáli se. Nikdo nechtěl se podívat na vzácnou dýmku. Komisař jenom povzdechl a vrátil se na své místo, do lenošky se zabořil.

Zase počal šeptat mladý poručík krásné

společnici, rytmistr vyprávěl, jak byl císařskými zajat, k smrti odsouzen, jak dostal milost —

„Pojďte!“ pravila tiše Fanuška Fojtíkovi. Vedla jej do pokoje, kde stálo harmonium. „Páni chtěli před chvilkou slyšet čardaš, proto tatínek pro vás poslal. Já neumím, ani tatínek, a noty nemáme. Vy umíte zahrát čardaš?“ Jakoby samo sebou se rozumělo.

Fojtík slýchával hrát maďarské vojáky v Klatovech pod kasárnami na valech, večer hrávali na harmoniku, tancovali opilí. Zdávalo se mu vždycky, když naslouchal, že v divoké melodii zní zoufalý nějaký smutek, jejž má výskání šílené přehlušit. A zapamatoval si melodii. Pokývl tedy hlavou, že zahraje. Fanuška podala mu housle — ale v tom jej uchopila za ruku. „Pohleďte,“ šeptala — „tamhle na pana lajtnanta — tak vypadá Evžén, docela tak! jenom červenou čepičku kdyby ještě měl. Docela tak! a já se dívám, a zdá se mi, že Evžén je tady. Jak je hezký! Ale macecha — vidíte — už ho drží — to vždycky stejně —“ usmála se trpce. „A teď hrajte!“ Vyklouzla zpátky dveřmi do jídelny, posadila se v koutku na svoji židli a zadívala se na mladého poručíka, který ji neviděl.

Fojtík jen si pomyslil: hle, co všechno ode mne chtějí. Zkusil struny a zahrál po paměti divoký čardaš. Hned při prvních tonech zamlčel se rytmistr, poručík vyskočil, zavýskal, zadupal, až ostruhy zařinčely a — ruce nad hlavou — začal tančit sám před mladou krásnou paní. Pán ze Schallerů v taktu tleskal rukama.

„No, no! nelze už!“ ozval se komisař a opět vstal. „Musíme dále. Vždyť jsme se tolik zdrželi, měli jsme už o polednách vyjet — že ano, pane rytmistře?“ Čardaš hrál i rytmistrovi ve všech žilách, ale přece přisvědčil: „Ovšem — musíme! pane poručíku — ku předu!“ Vstal, srazil paty, poroučel se paní i pánovi. Nikterak už nedali se hosté zdržet, ačkoliv poručík ještě vyskakoval a břinkal ostruhami. Rozloučili se, odešli —

Fojtík v druhém pokoji hrál stále zaujat houslemi. Opíjela jej melodie, hrál, zapomínaje, že hraje pro poslech jiným, v nových a nových variacích vracel se divoký nápěv. Neslyšel, jak pod otevřeným oknem zadupaly na dvoře podkovy a kůň zařehtal, — hosté odjížděli. Hrál, protože nikdo mu neřekl, aby přestal, a hudba ho neunavila.

Dvě bílé ruce se zlatými náramky vzaly mu housle. Paní Sofie stála před ním — ve svých krajkách, s bílým hrdlem, s hladkými pážemi. Ňadra se jí dmula rozbouřeně, pootevřené rty se zachvívaly, usmát se chtěla, ale z očí stemnělých probleskoval nepokoj, úzkost nějaká. Fojtík zbledl — krásná paní stála tak blízko, že krajky jejího živůtku se dotýkaly jeho prsou, cítil, jak z vlasů jí dýše jemná vůně neznámého parfumu. Chtěl ustoupit, ale uchopila jej za ramena, přitiskla se k němu, zavěsila se mu téměř kolem krku. Zavřel oči zděšeně. A slyšel, jak tichounce šeptá:

„Pane učiteli — slyšte!“ tichounce, ale opět ten nepokoj a úzkost zaznívala v jejím hlase. „Mám prosbu, — slyšíte? Nebojte se mne! Maličkou prosbu. Vždyť vy se chvějete? bojíte se mne? což jsem tak hrozná? Podívejte se na mne přeci —!“ Otevřel oči. „Nu tak! Dívejte se na mne a poslyšte. Uděláte mi něco k vůli?“ Zmaten, očarován, myslil si, že by šel do pekla pro ni, kdyby rozkázala. Na peklo vzpomněl, nebo hříchem dojista opojně voněla ta její krása. Pravdu měla Fanuška: hříšná krása!

„O maličkou službu jen prosím. Znáte hospodu u „švihovského erbu“ ve Strážově? znáte?“ Přisvědčil. Najednou viděl před sebou Žofku, jak se točila tam, v hospodě — ve šněrovačce, v krátkých sukýnkách. Jsou to její oči, její rty, ona je to! Myslil si, neřekl. Neboť dívala se naň, jakoby chtěla zakřiknout jeho vzpomínky. „Prosím vás jenom, neporoučím!“ lehounko tonem lahodného hlasu připamatovala mu, že stojí před ním paní. Pustila se jeho ramene, o krok ustoupila, cosi hledala za ňadry v krajkách. „Tento lístek donesete hospodskému u „švihovského erbu“, znáte jej?“ Neprosila už, viděla, že je to zbytečné, nemohl odříci. „Poslala bych Terezu, ale Tereza se bojí večer jít lesem sama a jiného nemám tu spolehlivého. Donesete lístek?“

„Donesu!“ zašeptal Fojtík. Tedy přece nechtěla, aby pro ni šel do pekla.

Což do Strážova není daleko.

Usmála se naň vděčně. „Ne teď, až za hodinu asi, je dosti času — až se ještě více venku setmí. A nechoďte dvorem. Tereza provede vás parkem ke vrátkám, která vedou do polí. Těmi se zase vrátíte, zůstanou otevřena.“ Podala mu lístek, sežmolený kousek papíru. „Nemyslete si nic zlého — Nemyslete si vůbec nic — ano? až vám jednou sama vše povím.“ Usmívala se hledíc naň, jakoby chtěla vypátrat, zdali opravdu nic zlého si nemyslí. A rozveselila se, ruku mu stiskla. „Jste hodný, jistě vykonáte, oč vás prosím!“ Ve vedlejším pokoji ozvaly se kroky. „A mlčte!“ zašeptala ještě. „Nikomu neříkejte! Hleďte, ať nikdo vás nevidí!“ Chmůra nějaká na okamžik přelétla jí čelo. „Podejte mi ruku — tak!“ Cítil, jak lehce mu prsty tiskne. V okamžiku, když kroky se blížily už ke dveřím, ještě mu hebkou dlaní ve chvatu pohladila tvář, zasmála se, očima

zasvítila a odběhla. Pán ze Schallerů jí právě přicházel vstříc. Odešli spolu, vesele hovoříce.

Fojtík stál užaslý, těžce oddychuje, — v ruce držel sežmolený kousek papíru, který před chvilkou odpočíval pod krajkami na jejích ňadrech. Jít do Strážova, odevzdat lístek! opakoval si. Když procházel plaše po špičkách sousedním pokojem, kde ještě planuly všechny lustry, polekal se. Fanuška smutná seděla tam na pohovce, sepjatýma ručkama objímala kostnatá kolínka ostře vystupující pod sukénkou. Zvedla hlavu, podívala se naň vyčítavě.

„Co chtěla macecha? co říkala?“ zeptala se. Neodpověděl, zmaten a vyděšen. Zasmála se, ale smích vyzněl v tiché zavzlyknutí. Schoulila se na pohovce, zakryla obličej a štkala, až se jí ramínka zachvívala.

Fojtík rychle vyšel, srdce mu bušilo. Nemohl zůstat, nemohl promluvit, nebo jistě byl by zradil tajemství — neuměl lhát. Utekl do svého pokoje, nerozsvítil, po tmě seděl, naslouchaje tlukotu rozbouřeného srdce. Pořád ještě tiskl v ruce smačkaný lístek. Co v něm skryto? jaké tajemství? Nelámal si tím hlavu, nebylo jeho starostí, co paní vzkazuje šenkýři do Stražova. Myslil jen, jak se tam dostane? vzpomínal, kudy, kterou pěšinou šli s Kocurou. Doufal, že cestu nalezne i teď po tmě. Ale jak z parku? Tereza přijde, — drzé, nestydaté děvče, které se věší na každého, s takovými smyslně červenými rty, jako vlčí mák. Přijde a povede jej parkem, pustými pěšinami. Neudělá Fojtíkovi nic, oh ne! nebál se, ale raději šel by sám. Co s ní? Co jí bude povídat? a co jí má říci, pověsí-li se mu na rameno měkkým tělem jako tehdy v hospodě? No, odstrčí ji. Co s ní? raději šel by sám. A kudy přijde Tereza? Uhodl, že oknem, bylo pootevřeno, šeřilo se trochu ještě za ním venku. Najednou přiběhne a vskočí do pokoje, k němu. Ne, nepustí ji sem!

Vytřeštěnýma očima se díval ze tmy k oknu. Slyšel, jak lehounko ševelí v parku listí. Jediný zvuk ve tmách. — Cosi černého mihlo se v okně — jistě Tereza. Vyskočil, spěchal, aby zabránil, kdyby chtěla vniknouti dovnitř, do pokoje k němu. Překotil židli, která mu stála v cestě.

Za oknem ozval se chechtot. „Co děláte, pane učiteli? nespíte?“ volala přitlumeně Tereza ve velkém šátku zahalená.

„Nespím!“ odpověděl a dlouhýma nohama vyskočil s okna do zahrady.

„Škoda! chtěla jsem vás vzbudit!“ chechtala se.

„Není třeba —“ dosti mrzutě odsekl. „Kudy půjdeme?“

„Hm? pospícháte tolik? a hleďte: mží!“ Opravdu, nebe bylo zachmuřeno, ani hvězdička se nezatřpytila, a drobounká rosa padala.

„Ať! pojďme!“ pobízel.

„Promoknete, pane učiteli!“

Vzpomněl, že má nové šaty, bylo mu jich líto — měl by vzít aspoň starý svůj kabát — Tereza má pravdu. Řekl to: „Vezmu druhý kabát!“ a vrátil se oknem do pokoje.

„Mám vám pomoci hledat?“ slyšel lichotivý šepot.

„Ne! ne!“ vykřikl skorem. Kabát našel hned a již byl zase venku na pěšině. „Pojďme!“ důrazně pravil.

„Ach! ach! vy se mne, tuším, bojíte?“ smálo se děvče. „Že se bojíte?“ Fojtík cosi zahučel a sám se rozběhl po pěšině. Tereza se smála, chytila jej pod paždí, přitiskla se k němu. „Vy se mne bojíte? Což pak koušu? anebo jsem tak ošklivá? Podívejte se přece —“ odhrnula šátek, jejž měla kolem hlavy. „Podívejte se hezky z blízka, abyste viděl!“ Ne, nepodívá se! Schválně pospíchal. „Počkejte, nestačím vám! Jste vy divný! Je takový hezký večer! tak ticho teplounko v té rose! Proč pospícháte? však dojdete — a dočkáte se!“ Její smích byl už ostrý a nahořklý. „Dočkáte se nevděku, nespolehejte na panskou lásku! Povídám vám to upřímně, protože je mi vás líto. Vy ještě nerozumíte světu! Pospícháte jen a nevíte kam. Kdybyste věděl, nepospíchal byste. Vždyť je tu v parku tak hezky. Hle, tady lavička pod kaštany, docela suchá — A ticho kolem, nikde ani živého tvora!“

Ticho bylo, smutné ticho pod stromy, na pěšině, kudy šli. Jenom daleko ve dvoře vyli psi. Fojtík cítil, jak Tereza tiskne mu paži, jak se naň věší — „Ne pojďme! pojďme!“ řekl chraptivě, protože hrdlo mu vysýchalo jako v horečce. Vykročil rychleji, a měkký loket její vysmekl se mu zpod paží. Uražená Tereza mlčky jej předběhla, šátek stáhla přes hlavu. Jenom písek na pěšině chřestil jim pod nohama, jenom listí šelestilo, jak drobná prška padala, a z daleka vyli psi. Fojtík byl rád, že necítí už palčivé teplo dívčího ramene a spokojeně oddychl, když došli k polospuchřelým vrátkám v nízkém polámaném plotě zarostlém spleteninou zdivočelého křoví. Tereza otevřela závoru — a sotva otevřela, Fojtík se prosmykl vrátkami. Jakoby z pasti vyvázl.

„Šťastnou cestu!“ přála mu trochu podrážděně. „Nechám vrátka otevřená, nebudu čekat. A nepospíchejte tak! To nemilé vám neuteče a možná budete jednou litovat, že jste nepočkal, abyste užil pěkné chvilky. Takových hezkých večerů, jako je dnešní, bude už málo!“

„Dobrou noc!“ řekl jenom Fojtík. Vrátka zapadla. Sám v polích ohlížel se, kudy by se měl dát ke Strážovu. Sešel do vsi, kde ještě

tu a tam v oknech se svítilo. Psi za ploty zuřivě štěkali. Až ke škole musel dojít, aby nalezl cestu, po které Kocura do Strážova jej vedl. Podíval se na staré smutné stavení, tiché, beze všeho světla, — ke střeše, ke komínu. Bože, jak by se tu krásně a klidně spalo na seně! Ale ani se nezastavil, pospíchal dále. Ještě rosilo, obloha byla šedá, zatažená, ale přece na ni se odrážely rozcuchané hřebeny doškových střech a koruny stromů v zahradách. Vlažný vzduch zaváněl dýmem z borového klestí. Fojtík nalezl cestu a šel — rozběhl se skorem. Jen litoval, že nevzal nějakou hůl. Nebyl bojácný, ale hůl v noci je dobrá věc. Třeba neužita, přec nějakou bezpečnost zaručuje. Noční stíny jsou ošemetny. Kráčel polní cestou opatrně, aby nezabloudil, — nalezl suchý strom, který si zapamatoval, bílý mezník, můstek přes nějaký příkop, — upokojil se. Cesta byla správná, tudy jej Kocura vedl. Za půl hodiny, pospíší-li, bude ve Strážově, za druhou půlhodinu zpět.

Teď teprve si vzpomněl, že se měl zeptat Terezy. — Nač se měl zeptat? je-li milostpaní onou Žofkou z hospody? jak by se měl vlastně ptát? Zavrtěl hlavou. Těžká otázka — aby vzácnou paní neurazil. Je lépe snad, že se neptal. A co by z toho měl, kdyby zjistil, že zámecká paní v pondělí ve Strážově tančila jako bez rozumu? Bezděky porovnával v duchu, byla-li ona Žofka ve Strážově v krátkých sukýnkách a ve šněrovačce, s pletenci dlouhých vlasů na zádech krásnější, nežli mladá paní v krajkách s obnaženou hluboko šíjí. Vzpamatoval se — hříšné pomyšlení, hříšná krása! Raději nemyslit na to·

Vešel právě do lesa, pod stromy setmělo se úplně a černá tma a černé ticho dokola tížilo. Voněl zvlhlý mech. Ani větvička nikde se nepohnula, jenom Fojtíkovi pod nohou chrastily drobné oblázky. Skorem se bál rušit smutné ticho lesních stínů, zašel raději pod stromy vedle cesty, kde spadalé jehličí a mech tlumily kroky. Zdálo se mu, teď že úplně splynul s němou temnotou lesa. Nikdo neví, neslyší, že jde tudy, jakoby ze světa zmizel. A bylo mu tak krásně!

Lístek panin nesl opatrně v sevřené hrsti, ale nemyslil naň. Před očima do tmy vytřeštěnýma — musel dávat pozor, aby nevrazil do stromů — zabělala se vzpomínka — jakoby viděl Rozinku v bílých šatečkách nevinně krásnou. Zapomněl, že má pospíšit, bylo tak blaze v tichu zamlžené noci s milou a čistou vzpomínkou. Kdyby teď šla Rozinka s ním! vyprávěl by jí, co zažil za těch krátkých několik dní, věrně a pravdivě. Ale zarazil se — jak by jí mohl povídat o té hříšné kráse, o hrdé paní v krajkách, o těch rozpustilých děvčatech, s kterými tančil, o Tereze, jak se k němu tiskla? Nevinná čistá vzpomínka bledla, v duchu odprošoval Rozinku.

A v tom už vycházel z lesa, z černé temnoty. Jasněji bylo v polích, rozeznával jednotlivé stromy, cestu před sebou, záhony a meze s obou stran. Nemžilo už. Odtud měl by dohlédnout k samé hospodě u „švihovského erbu." Tam, kde bylo městečko, rozeznal na obloze stín kostelní cibulovité věže, tu a tam ještě zablýskalo světélko v okně, ale v údolí, dole u potoka, jakoby hospody ani nebylo. Když s Kocurou tehdy tu šel, z daleka svítila tam všechna okna, dnes jenom smutná tma jakoby údolí i s hospodou zasypala. Teprve, když sešel k potoku, uviděl žluté světélko za záclonou. Vrata u hospody byla zavřena. Zatloukl — psi se ozvali. Dlouho bušil do vrat pěstí, nežli kdosi otevřel.

„Kde je hospodský?" ptal se Fojtík.

„Co chcete?" mrzutě ozval se ve tmě hlas, — poznal, že sám šenkýř otvíral.

„Nesu vám něco — od milostpaní ze zámku, z Javoří." Šenkýř cosi nevrle zahučel, odháněje zuřivé psy.

„Tak pojďte dál. Co mi nesete?"

Vešli do vnitř. Fojtík nepoznával hospodu, kterou o jarmarce viděl ozářenu tolika světly — taková spustlá a schátralá byla. Jediná olejová lampa hořela v koutě nad stolem zavěsena na rezavém drátu, čadila, dohořívala, pramének šedého dýmu z plamene vinul se ke stropu. Nevlídno bylo v rozlehlé pusté prostoře, kouty mizely v černé tmě a ze stínu, povyskočilo-li shasínající světélko, vystupovaly prázdné stoly, přeházené v nepořádku židle. Pod lampou seděl jediný host, — v modrém plášti, s černým širokým kloboukem, opíral hlavu do dlaní. Nebylo mu do tváří vidět. Před ním stála sklenka — s kořalkou bezpochyby. Neohlédl se, když vstupoval Fojtík.

„A co jste přinesl? okažte tedy!" mrzutě opakoval u stolu ve světle lampy hospodský, otylý mužík s lalokem pod bradou, s odchlíplýma ušima. Veliké vylezlé oči zalité slzami upřel zpytavě na nečekaného posla. „Pěkného nebude to beztoho nic — oh, jsou teď zlé časy!" Měl čepičku vyšitou skleněnými perličkami, se zlatým střapcem, — pošinul ji do týla, povzdychl a zívnul. Beze slova Fojtík podal mu smačkaný lístek. Tlustý mužík jej otevřel, narovnal, přiblížil k lampě a četl. Zavrtěl hlavou.

„Tu máš, — podívej se!" řekl německy, po horácku a lístek hodil zlostně na stůl před hosta v plášti. „Chcete skleničku?" obrátil se ještě, ale nepříliš ochotně k Fojtíkovi. Ten odmítl. (Pokračování.)

LITERATURA.

Tréval-Viola: Právo ideálu. Román. Nákladem „Českého Čtenáře“ v Praze 1909.

Jde tu o otázku: má člověk absolutní právo na ideál? Smí obětovati mu vše, i štěstí a život svých bližních? „Jediné je štěstí a to zve se oběť.“ Tuto sentenci přijal Ustrnul za svoje životní heslo, s nímž kráčí přes všechno, jemuž obětuje vše, kromě svého přesvědčení. Původně konservativec, vlažný k věcem národním, starající se jen o své obchody, vstupem do zemského sněmu moravského v létech šedesátých ocitá se před alternativou: buď přidat se ke straně německé, jak to učinil jeho švakr Protiva, a zabezpečit si hmotný prospěch, nebo k menšině české. Poctivé srdce vítězí, a Ustrnulovi počíná život plný trpkých bojů a úporných zápasů. Všude setkává se s nepřízní, skrytým i zjevným nepřátelstvím, ztrácí poslanecký mandát a v brzku přichází i o veškeré jmění. Jiný však ještě, vnitřnější a bolestnější zápas musí probojovat za svůj ideál: o svou ženu a svoje dítě. Žena, mělká a povrchní, nechápe, že nelze mu jinak jednat, chce-li zůstat poctivým a charakterním mužem. Odvrací se od něho, v nenávisti usiluje i o jeho život, rozchází se s ním nadobro, avšak Ustrnul odnáší si svou dceru Růženu, kterou na konec svému ideálu také obětuje. Sám pak opuštěn a téměř chud umírá.

Toť stručný nástin děje politického románu, jenž původně otištěn byl r. 1904 ve „Květech“. Emil Tréval znám je čtenářstvu svými romány a novellami jako jemný psycholog výrazného stylu a bohaté dikce, analytik, jenž řeší životní problémy pravdivě a poctivě, jenž dovede se emancipovat od předmětu své tvorby a chladně pozorovati a usuzovati.

„Právo ideálu“ vydává společně se svou chotí Violou. Je patrno, že autor výborně zná politické poměry moravské, kde každá dobytá píď země stojí mnoho potu, práce a mnoho české krve. Ustrnul jako stěžejní postava románu je kreslen rukou pevnou, vědomou konečného cíle, důsledně a plasticky. Ostatní figury ustupují poněkud do pozadí, nemajíce již té ostrosti profilu a výraznosti a přesvědčivosti činů.

„Právo ideálu“ je román určený pro širší kruh obecenstva. Čtenáři Trévalovi zajisté rádi po něm sáhnou. *Tristan.*

* Mládeži vydalo Nakladatelské družstvo Máje pěkně vypravenou povídku hr. de Ségur, Nehody malé Žofie, volně přeloženou komtessou Norou Kinskou, začež podobizna spisovatelčina se hned za tepla ocitla v časopise „Máji“. Laciná sláva. — Nákladem firmy Hejda a Tuček vyšla pěkná kniha Malá miss od F. H. Burnettové přeložená Rud. Kristinkem a zdařile illustrovaná J. Wenigem. Hodí se dobře za dárek dospívajícím dívkám.

DIVADLO.

ČINOHRA. Krakonoš. Pohádka o čtyřech obrazech. Napsala V. B. Plumlovská. S hudbou od Bohumila Vendlera. Režisér Florentin Steinsberg. Poprvé na Národním Divadle dne 22. prosince 1909.

Dle dávného zvyku uspořádalo Národní Divadlo v době předvánoční představení čistě a výlučně pro děti. Zvolilo k tomu původní práci, pohádku V. B. Plumlovské, jež svým námětem dobře působí na dětské mysli a dává hojně příležitosti k bohaté a pestré výpravě. „Krakonoš“ nemá jiných aspirací, než poučení a pobavení dětí, a s tohoto hlediska dlužno na pohádku tu pohlížeti. Pod rukou kritikovou by se zajisté rozplynula jak jarní sníh. Děti však nejsou kritické, a osudy chudé, nemocné vdovy a hodných jejích dětí je plně zaujaly a bohatě a rušně vypravené scény jistě pobavily.

Hráno bylo prostě a nenuceně. *Tristan.*

Skandál. Hra o čtyřech jednáních. Napsal Henry Bataille. Z francouzského přeložil Milan Fučík. Režisér A. Jiřikovský. Poprvé na Městském divadle Král. Vinohradů dne 23. prosince 1909.

Toho nelze popříti, že Henry Bataille je výborným divadelníkem, jenž dovede postavit figury na prkna jeviště, komponovat účinné scény, jenž dovede vytvořit vhodnou náladu, jak nám ukázal na prvním aktu „Skandálu“, nebo vyvolat čistě divadelní effekty, jak jsme viděli na př. ve třetím jednání, jež stavěno jest s velikou routinou a znalostí jevištních účinů. Autor „Skandálu“ je znamenitý routinér, ale špatný, velice špatný psycholog. Okolnost tato, jež při posuzování moderního dramatika není právě příznivou praemissou, je patrna od počátku hry při každé scéně, na každém kroku. Effektní, zevně působivé scény nemají vnitřní logiky, příčinné souvislosti, figury chodí po jevišti, vypravují o svém duševním dramatě, milují, nenávidí, podvádějí, trpí, ale nepřesvědčují nás, nevěříme, poněvadž autor opomenul odůvodniti své vzrušující scény, odpověděti na nejdůležitější otázky: proč ti lidé jednají tak a ne jinak, proč milují, podvádějí, trpí, což by rozhodně více nás zajímalo, než skutečná, neodůvodněná fakta, že se tak děje. A tak se nám zdá, že lidé na scéně nežijí, nemají duše, neboť jejich vnitřní, duševní processy, jejich zápasy, kterými procházejí ke konečným rozhodnutím, jsou nám nejasny, neznámy, jako by jich vůbec nebylo. Již v prvním jednání jsem naprosto nechápal, jak mohla se Charlotta Férioulová, žena dosud

počestná, chotě svého milující, matka dvou dětí, v krátké době osmi dnů zamilovati do neznámého dobrodruha Artanezza. Co ji okouzlilo na něm, čím vynikal, co od něho očekávala? Jde tu o prudké vzplanutí vášně, nebo hlubokou, opravdovou lásku? Těžko odpovědět, neboť není tu dostatečných a dosti jasných důvodů, a každá odpověd by byla čirým osobním dohadem a domyslem. — Také Férioul je figurou, jež dobře neví, je-li šlechetnou, nebo egoistickou. Jisto však, že motivy jeho jednání, vzpruha všech činů jeho netkví hluboko v duši a nemá altruistických základů. Vždy jde mu více o uraženou ješitnost, pokořené mužství, o to, jak svět bude na něho pohlížet, než o uraženou čest, zlomenou lásku k ženě. A tak vlastně nejpsychologičtějším momentem celé čtyřaktové hry je chvíle, kdy Charlotta strachem před prozrazením zoufalá, soudní dohrou svého románku a únavnou cestou enervovaná, při kázání mužově o budoucnosti, povinnostech, morálce a podobných hezkých věcech na pohovce — usne. „Já tu kážu, a ona spí." Ovšem! Vždyť je to tak přirozené a — lidské! —

Pan A. Jiřikovský jako režiser vypravil „Skandál" dle vzoru pařížského scénování této hry vkusně, zdlouhavé tempo však ubíjelo některé scény. Jako Maurice Férioul nevytvořil sice nové postavy, hrál však až na některé, v podání poněkud překreslené scény dobře a výrazně. Sl. M. Májová (Charlotta Férioulová) vítězila více ladným zjevem, než hrou, již naznačil bych linií degressivní. V prvním jednání byla nejlepší, v dalších aktech však kreslila mdle a málo promyšleně. Pan E. Pražský, zdá se, konečně pochopil, co je umělecký klid na jevišti. Potěšitelný tento zjev jsem již v „Nejkrásnějších chvílích" konstatoval. Jeannetier sehrán byl vhodně ve výrazu a přesvědčivě v podání. Výborným Parizotem byl p. A. Charvát. Role Artanezza nebyla po mém soudu šťastně obsazena; neboť p. O. Boleška je sic z nejtalentovanějších umělců Vinohradské scény, pro milence se však nehodí.

Překlad byl málo pečlivý. *Tristan.*

* „L' Illustration", kde se píše o „Modrém ptáku", praví: „L'oiseau bleu" de Maeterlinck est, depuis quelques jours l' événement de Londres, comme le „Chantecler" de Rostand sera bientôt l' événement de Paris." (Maeterlinckův „Modrý pták" jest od několika dnů událostí londýnskou, jako Rostandův „Kohoutí zpěv" bude jí v Paříži). Toto roztomilé koketování tisku a autorů s divadelním obecenstvem, budící pozornost také u těch, kteří divadla nenavštěvují, tvoří jakousi důvěrnou pásku mezi tiskem a divadelním obecenstvem, v jejíž středu jest sám autor dramatu. Tento „trick" lze nazvati jen roztomilostí, ačkoliv zavání poněkud reklamou. „Chantecler" byl prozatím odložen, dostane se na prkna až ve druhé polovině ledna r. 1910.

Tisk upozorňoval zatím na literární a dramatickou novinku z péra Marcela Prévosta, jenž vydal r. 1909 svůj román „Pierre et Thérèse",*) jejž později upravil v drama a tuto práci zadal k provozování divadlu „Gymnase" v Paříži. Generální zkouška, přístupna obecenstvu byla 19. prosince 1909. Pařížský list „Figaro" téhož dne přinesl oznámení a současně publikoval dopis autorův panu S. Basselovi svědčící. Mezi jiným podává autor ke svému dílu druh komentáře a píše asi toto:

„Čelí-li láska bez manželství morálním pokleskům? Nebo, trvá-li láska ve svazku, nemůže-li patrně trvati jen jako druhému vnucená? To jsou dvě vůdčí myšlenky mého dramatu, poskytnuvší mi podklad k tvorbě „Petra a Terezy". Dím, dvě vůdčí myšlenky. Nic více. Mé drama není prací à thése. Jest to dramatická příhoda mocně rozhodující v životě dvou bytostí: Líceň pohybuje se jen v rámci tohoto rozhodování. Děj se rozuzluje ve smyslu manželského spojení zajištěného a vítězícího altruistním svědomím."

P. S. Bassel připojuje poznámku, že autor, jehož „Polopanny" byly sehrány na třech jevištích pařížských a dočkaly se 300 repris, sepsal původně r. 1908 drama a potom román, který znova přepracoval.

Premiéra „Petra a Terezy" byla 20. pros. r. 1909. *K. V. H.*

HUDBA.

Pomalu, pomaloučku trousí se oslavy Foerstrovy. Ke koncertu Vinohradského Hlaholu, o němž již bylo referováno, přidružily se dvě nové. Umělecká Beseda uspořádala pro své členy Foerstrův večírek, vyplněný skladbami komorními, klavírními a písněmi. Z celého večeru nejvíce poutalo mistrné provedení melodramatu „Faustulus" na slova Vrchlického, jehož klavírní úděl umělecky dokonale podal R. Veselý. Na violoncellovou sonatu bylo by potřebí violoncellisty většího tónu a vřelejšího podání, než jest p. Pour; přes to třeba uznati dobrou jeho snahu. Vrcholem předjubilejních oslav a snad — vyjma chystané představení „Evy" v Národním divadle — oslav mistrových vůbec byl koncert Orchestrálního sdružení, řízený Ostrčilem. Obsahoval vesměs orchestrální skladby Foerstrovy, z nich jednu úplnou novinku (hudba k Moellerově hře „Šípková Růženka") a jednu poloviční (melodram „Norská ballada, instrumentovaný Ostrčilem). Program zahájen byl „Slavnostní ouver-

*) Vyšel též v českém překladě nákladem J. R. Vilímka.

turou“, kterou komponoval Foerster k otevření Vinohradského divadla, kterou však, poněvadž tenkráte orchestr nucen byl hráti — na koberci (!), teprve tentokráte bylo možno poznati v plné zvukové její nádheře. Základní její motiv jest zřejmě lidového původu. Hudba k „Šípkové Růžence“ tvoří tři náladové obrázky, přimykající se těsně k obsahu hry. Ač psána pro malý orchestr nezvyklého složení, zní plným, sytým zvukem; i z nepatrných prostředků dovede Foerster vytvořiti náladové zabarvení suggestivní síly (na př. číslo druhé, líčící přástky, při nichž Růženka se bodne a uspí tím sebe i celý dvůr). Melodram „Norská ballada“ na úchvatný text Zeyerův (z románu Amis a Amil) volá téměř v klavírním partu po orchestru; úkol ten rozřešil Ostrčil skvělým způsobem, svědčícím zároveň o tom, jak vypracoval se ku zcela individuální technice instrumentační, jak známe ji nejlépe z „Kunálových očí“. Byl to krásný dar umělce umělci, dar vytrysklý z úcty a lásky k bezprostřednímu svému předchůdci. Jak řídký je to zjev právě v kruzích uměleckých! Vrchol večera tvořilo provedení třetí symfonie D-dur. Nemožno v krátkosti vypsati všechny krásy obrovitého tohoto díla, jehož poetickým programem jest „Život — Smrt — Vzkříšení“. A co hudebních pokladů (připomínám jen trio scherza — jednu z nejkrásnějších hudebních myšlenek mistrových) skryto jest v tomto díle! Dojem provedení nemožno vyjádřiti jinak než tím, že vůbec nebylo možno seznati, že hraje orchestr hudebních — dilletantů, jen skrovně v dechových nástrojích odborníky doplněný. Kdo ví, jakých technických podmínek k přísně uměleckému provedení jest zapotřebí, dovede oceniti takovýto výkon. Tento div způsobilo nadšení hráčů zaujatých krásnou myšlenkou oslavnou, především pak nesmírná práce dirigentova. Že také podání skladeb bylo uměleckým činem, netřeba při Ostrčilovi podotýkati. V něm vyrostl nám genialní dirigent, jehož hudební interpretaci tehdy bychom plně mohli obdivovati, kdyby stál před orchestrem, dovolujícím technickou svou vyspělostí nejsmělejší volbu programmu. (Dokončení.)

Hudební odbor „Umělecké Besedy“ vydal k letošním Vánocům Kovařovicovu operu „Na starém bělidle“. Doporučujeme tuto bohatstvím jemné lyriky hudební oplývající práci, jejíž text, jak známo, vzat jest z „Babičky“, vřele všem hudbymilovným našim čtenářům. *O. Z.*

Nákladem Topičovým vyšly čtyři krásné písně Foerstrovy k Vrchlického cyklu „Démon láska“. Jsou to „Ave!“, „Stará panna“, „Lacrimae Christi“ a „V noci“. Vystihují-li první tři mistrným způsobem ponurou a posvátnou náladu klášterní, píseň čtvrtá neodolatelně strhne dramatickou silou, jakou shudebněna tragedie lásky a zločinu. Doporučujeme vřele. *O. Z.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Dozvuky vánočních výstav. Ferd. Engelmüller upravil svůj prostranný atelier za výstaviště hojných vlastních krajinomaleb. Všem, novým jako starším je společná pečeť školy Mařákovy, všem vážné pojetí, záliba v líčení otevřených prospektů do šířek a hloubek. I zákoutí stinných italských parků a krajinářské interieury osad neb idylly z omezených strání, cest a polí nepostrádají pozadí prostranného kraje, jehož dálky za sevřeným popředím zřejmě se ozývají. Z nových prací poutá rozmanitostí a přec jednotou v rozměrném horizontu velké „Panorama jindřichohradecké krajiny,“ akcentující výrazně český karakter; dále „Vlčí mák“, „Večerní slunce“ a „Jeseň“ a jiné a jiné — musil bych opsati polovici katalogu. Dokumentují na novo ustálenou fysiognomii umělcovu. Ustálenou i v tom, že nepachtí se po modní „originalitě“ a zůstává seriosním ve všem a všude. Hlavně v osvědčené své pečlivé práci. A byť se i tu a tam kmitla příbuznost s dílem toho neb onoho součnsníka, jsou to vždy ohlasy dobrých jmen, jež se ozvou. Tak na př. není umělci k necti, že nad jeho marinami jako by se vznášel kdesi duch Knüpferův, nebo že před jedním neb druhým obrázkem zašeptá v resonanci dojmů a porovnání ozvěna vzpomínek na Chittusiho i jiné. Všemu na této výstavce vévodí však umělcovo první osobité dílo, jímž na ráz vynikl: jeho „Polabská krajina“ jako základní typ Engelmüllerovy krajinářské koncepce. A než zásobárnu jeho výstavy opustíme, povšimněme si ještě, kterak z barevného koncertu malby ozývají se mu teď častěji veselejší tóny, které smyslům pozorovatelovým osvěživě lahodí.

Do Salonu Topičova nastěhoval se po O. Bubeníčkovi mladší malíř Ivan Čipera s první soubornou výstavou svých výtvorů. Převahou figuralista smělejšího rozmachu, posud však nehotový, málo svůj. Některé jeho hlavy projevují snahu i schopnost karakterisační, různé postavy odlišují se už hezky plasticky od pozadí namnoze světlého, od něhož se pleť tu a tam skoro až jak mumifikovaná odráží. Jiné obličeje a zjevy tratí se v ploše neb rozbíhají se v tápavé nedisciplinovanosti širokého štětce, nanášejícího hned plynule zlehka, hned zas tvrdě a těžce. Jak praveno — snaha i odvaha zápolí s nehotovostí. Těšme se, že Čipera nad ní zvítězí.

V domě „U Vejvodů“ sešla se pestrá společnost některých výtvarníků starších i mladších, nespoutaných nijakými řády a nevylučujících

nikterak ani starožitnosti, ani výtvarné řemeslo, čili — jak po německu říkáváme — umělecký průmysl. Pravá výstavní tržnice, honosící se autoportretem Jos. Manesa z mladších let — šťastným majitelem té vzácnosti jest malíř Arno Novák — mimo to i nejedním dílem od Jansy, Klusáčka, F. Ženíška. Vedle nich se hlásí o pozornost mladší a nejmladší, aniž by se zároveň hlásili o hodnocení přísnějšími měřítky. Proto jen tak namátkou buďtež z nich podle abecedy uvedeni aspoň Bous, K. Brousek, R. Čermák, A. Duchek, R. Havelka, A. Novák, O. Petrs, A. Štrunc. Delší by snad byla ta abeceda, kdyby světlo v podkrovních sednicích „U Vejvodů" bylo na všecky výstavní objekty spravedlivěji rozděleno. Avšak leckterý tone v přítmí, jiný zrcadlí, třetí je téměř nepřístupný pro překážky interieurového uspořádání. Vzdejme se tedy posuzování a postěžujme si znova do pražského nedostatku příhodné, větší a všem přístupné výstavní budovy pro výtvarníky. Nejúčelnější z těch lokalit, „Manesův" pavillon pod zahradou Kinských, nestačí, a není otevřen každému; Salon Topičův nepojme také nežli zlomek. A Rudolfinum — leč neohřívejme staré stesky a těšme se blahou nadějí, že za clonou nedaleké bohdá budoucnosti čeká na nás ideální výstavní palác výtvarnický. Dáli Bůh a štěstí junácké!

J. L.

TÝDEN.

* Včera, 30. prosince 1909 dovršil padesát let svého života největší z žijících českých skladatelů, Josef Bohuslav Foerster. Narozen v Praze jako syn ředitele kůru, hudebního skladatele a theoretika Josefa Foerstra působil nejprve v Praze, především jako skladatel, hudební kritik (po deset let v „Národních Listech", po léta i v Šimáčkově Světozoru) a spisovatel. Pojav za choť proslulou zpěvačku Bertu Lautererovou, odešel s ní r. 1893 do Hamburku, kde stal se professorem konservatoře a předním hudebním referentem, posléze do Vídně, kde dosud žije, šestnáct let již mimo vlast.

Snad dlouhá tato nepřítomnost, snad měkká, uzavřená a reklamy (neboť i ta začíná se uhnízďovati v našem hudebním životě) nehledající povaha, zajisté i zaujaté stanovisko některých, bohužel právě nejpovolanějších kruhů u nás způsobily, že ne díla, ale i pouhé jméno mistrovo sotva jest všeobecně známo našemu obecenstvu. A přece řada jeho skladeb jest nadmíru bohatá a obsahuje veškeré obory tvoření hudebního. Tuto všestrannost jubilantovu, jež jest vždy znakem geniů, dlužno vytknouti na prvém místě. Jako dramatik dal nám Foerster opery „Deboru", „Evu" a „Jessiku"*). V nich jeví se mistr jako přímý pokračovatel Smetanův a Fibichův. „Evu", jež jest tragickým pendantem Smetanových komických oper, uslyší — po desetileté přestávce — v brzku české obecenstvo; „Jessika", jež přepracována následkem vad libretta, čeká, jak se zdá, prozatím beznadějně na své provedení. Stejně „Debora", jež není nikterak života neschopnou dramatickou „prvotinou". A kdo ví, čím by nás mistr nepřekvapil, kdyby nebylo této vlažnosti se strany přední, vlastně jediné naší scény operní.

V instrumentální tvorbě mistrově prvé místo zaujímá čtvero symfonií, k nimž druží se symfonické obrazy „Mé mládí" a „Cyrano de Bergerac", hudební biografie skladatelovy, vedle četných jiných skladeb, ouvertur („Slavnostní ouvertura", jíž otevřeno Vinohradské divadlo), hudby činoherní (ke Kvapilově „Princezně Pampelišce", k Vrchlického „Simsonu" atd.) a sborové („Stabat mater", „Hymnus andělů" na slova Čechova atd.). Konečně — nečítaje řadu skvostných komorních skladeb — jest tu nepřehledný zástup náladových skladeb klavírních, hluboce cítěných písní a úchvatných melodramů.

Toť jeho dílo — v suchém a zkráceném výčtu. A toto veliké dílo vzácných hudebních kvalit — leží ladem.

Foerster sdílí tu osud s Fibichem, s nímž má čest zařazen býti do kategorie „intelligentních hudebníků", to jest skladatelů, kteří prý nedostatek hudební invence nahrazují — všeobecnou intelligencí! Toť tenor některých článků, dokonce — oslavných. A ještě něco: hudba jeho jest prý „německá". Foerster může býti na tuto výtku hrd, neboť sdílí ji s muži ne menšími než byl — Smetana a Fibich. Kdo poněkud jest zasvěcen do našich poměrů hudebních, může již z těchto konstellací tušiti neviditelné nitky strannické příze.

Foerster, vzdálen po tolik let vlasti, ovládaje jako spisovatel němčinu, píše do českých časopisů, komponuje české teksty, píše výlučně české opery. Co snazšího bylo by pro něho, než komponovati operu na německý tekst. Zajisté by po úspěchu ciziny dávala se — v českém překladě — u nás, jako Weissův „Polský žid", a skladatele vlastence vítaly by — fanfáry z Libuše!

Toť vlastenectví charakteru a ne — frází. Pomíjeje tuto svůdnou cestu tvoří Foerster v tichu a čeká na uznání svého národa, který tak horoucně miluje. My, kteří známe a zbožňujeme genialní jeho dílo, přejeme mu ze srdce, by se toho v brzku dočkal a by další léta — a mnoho let! — plynula mu v blahém vědomí,

---

*) „Eva" vyšla před rokem péčí Umělecké Besedy a upozornil jsem na ni tehdy čtenáře „Zvonu"; činím totéž vzhledem k „Jessice", jež vyšla těchto dnů nákladem „Universal-Edition".

že jeho dílu jde vstříc ta láska, s kterou je národu svému z nevyčerpatelného zdroje hudebního svého genia podává! Dr. *Otakar Zich.*

*

* Dne 25. t. m. dovršil 60. rok svého věku Jan Ev. Nečas, autor humoristických básní Žertovné deklamace (1873) a Šípů (1875), sbírky milostných a různých lyrických i epických veršů vydaných pod názvem Básně (1873), 40 písní (1883), veršované pověsti „Obrázky z venkova“, Pohledů do dějin (3 vyd. 1888), překlad „Vybraných bájek Aesopových a Phaedrových“ a sbírky básní Ze srdce vydané r. 1881 pod pseudonymem J. Čas. Překládal pilně i z polštiny (Malczewského Marie, Syrokomlovy „Ulas“ a „Margěr“, Ballady Adama Mickiewicze), z němčiny Vybrané básně Goetheho (1889) a krom toho vydal ukázky různých básníků polských pod názvem Květy z polských luhů. J. E. Nečas byl literárně činný i v oboru právnickém jsa povoláním soudním úředníkem (byl v posledních letech radou vrch. zem. soudu v Těšíně, pak v Brně; teď tráví na odpočinku jako dvorní rada). Přejeme mu ještě hojného zdaru a radostí do budoucnosti.

*

* Oslavují se sté narozeniny jednoho z našich buditelů, Ludvíka Rittera z Rittersbergů, hudebníka a literáta. Po technických studiích vstoupil do kamerálního úřadu, vzdělával se hudebně a skládal různé nápěvy, později složil operu „Ida mor“ na svůj text. S počátku psával německy, ale na to, seznámiv se s K. Zapem, přispíval do „Květů“ a „Včely“. Byl mezi předními vlastenci, kteří se zajímali o české divadlo, postihujícími veliký význam jeho pro povznesení české osvěty, jak tomu nasvědčují jeho „Skrovničké návrhy strany nového českého divadla“, uveřejněné ve „Včele“. Cítil se býti člověkem slovanským i jako hudebník a historik uveřejněnými studiemi, ve „Věnci“: „Myšlenky o slovanském zpěvu“, v „Časopise Musea“: „Pravlast slovanského zpěvu“. Vydával různá poučení lidu a pomůcky, jako „Kapesní slovník novinářský“, tohoto druhu první slovník naučný v Čechách, jenž dospěl až k písmenu „*M*“, kdy byl policií potlačen. Ludvík Ritter z Rittersbergů nabyl ušlechtilého vzdělání již v rodině, neboť jeho otec Jan Ritter z Rittersbergů byl také spisovatelem a horlitelem pro volnost národů, jenž sepsal několik dramat a získal si zásluhu o vydání po celých Čechách sebraných „českých písní národních.“ Ludvík Ritter z Rittersbergů ovládaje jazyky, psal česky, francouzsky a německy, polsky a rusky, přispívaje na příklad do „Teky vilenské“ a „Besedy ruské“. Jeho jméno vyskytuje se mezi spolupracovníky „Lumíra“ a v „Bibliotece původních českých románů“ vydal „Kroniku lazební doby v Milodole“ a „Rozbroj Přemyslovců“, u Jeřábka vydal povídku „Jaromíra“, u Pospíšila dva svazky svých „Sebraných spisů“. Z frančtiny přeložil tři romány Pavla Kocka a česky zpracoval a vydal Ustrjalova „Dějiny Ruské“ a Siemenského „Dějepis polský“, potom stručný „Dějepis Indie“. Sepsal také „Životopis Hankův“ a svůj vlastní. Vzdělaný a důvtipný, pracující neunavně téměř ve všech oborech pro veřejnost, se světem a se společností často do rozporu přicházející, byl povahy zahořklé, protože přečasto, při nemožnosti realisování ideálů, vyrostlých ve vznětlivé mysli, a v píli a v práci, narážel na odpory a překážky, neustávaje však přes vše býti dobrosrdečným a přes to, kdy snahy ležely v troskách, znovu čilým a pracujícím a vynalézavým. Pochopoval plně, že bez vzdělání není pokroku, není národního uvědomění.

Zemřel na úbytě 6. června r. 1858 ve Vršovicích.

Památku stých narozenin tohoto vynikajícího muže, dost skromného v životě, ač důležitého bojovníka za českou osvětu, oslavila „Umělecká beseda“ s „Osvětovým svazem“ dne 19. prosince 1909 zajímavou přednáškou prof. Dra. Zdeňka Nejedlého.

*

Vynikající polský belletristický list, všímající si také věcí českých „Tygodnik Illustrowany“, oslavil 50letou ročnici svého vycházení. *K. V. H.*

Všem vzácným svým spolupracovníkům, věrným přátelům a milým čtenářům, přeje mnoho zdaru a hojně radostí do nového roku 1910

redakce a vydavatelstvo „ZVONU“.

V Praze, 30. prosince 1909.

V PRAZE, dne 31. prosince 1909.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Po čase psal mně do Litomyšle, bylo nedlouho před jeho smrtí, že by mně prodal ze svých knih, které bych chtěl, že to činí proto, aby je zachránil, aby tyto milé mu společnice nedostaly se po jeho smrti do nepovolaných rukou, a nebyly zmařeny. Jistě tato obava jej připudila k tomu pro něj trudnému odhodlání; ale myslím, že také nedostatek, neboť měl skrovnou pensi. I vybral jsem si a koupil Palackého Archiv, Balbina, Pešinu, Menkenovy Scriptores rerum Germaniae a j. Nedlouho potom zemřel (r. 1878) v chudém pokojíčku mezi svými folianty a knihami; zemřel muž učený v okolí, jež mu nerozumělo. Ještě některá díla z jeho bibliothéky pořídil jsem si po jeho smrti koupí od jeho synovce. Ostatek se různo rozešel; jak, nevím, neboť nebyl jsem v ten čas v Hronově. Myslím, že mnoho dostalo se, jak se nebožtík obával, i do krámu na kornouty; snad i životní jeho dílo, studie o bitvě na Hradišťanech. —

Bednářovi, Červíčkovi, byli blízcí sousedé; jedno však sousedství měli jsme zrovna v plotě. Tam, kde dnešního dne stojí u mého rodného příbytku řadou několik domů z části na kusu bývalé naší zahrady, táhl se za mých chlapeckých let plot podél silnice. U ní, a vlastně pod ní, dál od našeho stavení, už blíže k řece, bělala se roubená chalupa jedním bokem do silnice, druhým do naší zahrady. V pravo, v levo při užší straně toho stavení náš plot. Bylo v něm bokem zaraženo, naše zahrada šla až pod okap té chalupy, které dnes už není.

Zimova byla; za mých chlapeckých let patřila rodině Tichých. V jedné světničce toho bílého příbytku, v nevelké a hrubě zašlé světničce bytoval osamělý vejr. Malá okna jeho jizbice nevysoko nad zemí hleděla do naší zahrady, jež se všecka před nimi rozkládala s košatými, starými hruškami, koruny vysoko rozkládajícími zrovna opodál té chalupy. Za těmi okénky „bubák“, samotář zahnutého, krátkého nosu, s hustým věnečkem vousů pod bradou, starý Rýdl, kterýž se s lidmi stýkal, jen pokud musil, s ženou nežil, do kostela nechodil, kterému však proto přece svěřili dřevěné apoštoly Petra a Pavla z hlavního oltáře, když bylo nutno jim sešlé prsty spravit.

Nevím jakému řemeslu se Rýdl vyučil; ale jako hoch jsem si myslil, že umí všechno. Měl obřeznici v té sedničce a poříz, na stěně divných vrtáků, nebozezů, hoblíků a dlátek, dlát a staré hodiny s kývadlem nahoře na zaprášeném ciferníku.

Rýdl dělal pekařské lopaty a jiné, spravoval všelijaké nářadí, dělal lisny na sušení ovoce. — My děti jsme hledívaly na něj se strachem. Já jej vídal ze zahrady poměrně dost často, jeho vlasatou, valně nečesanou hlavu, s věnečkem vousů pod bradou. Někdy jsem se i k okénku připlížil a díval se do jeho sedničky, příhodného času, kdy míval okno otevřeno; byla kdož ví kdy bílena, stěn zašlých a začoudlých. Díval jsem se, prohlížel jsem si to hnízdo, jako by to byla sednička z pohádky. Ale hned jsem pokaždé uskočil, když Rýdl vraceje se otevřel dveře; jakoby čaroděj vkročil.

„Bubák“ mu říkali, protože s nikým nic neměl. Na nás také nepromluvil a my ne na něj. Až po létech, jako student, dal jsem se s ním do hovoru. A neodbyl mne, neuhnul, ano rozpovídal se. Zvláštní člověk samotář, jenž ledacos četl a byl proti kněžím, „že jsou kramáři“. Když jsem se optal, má-li nějaké staré knihy, já že měl, odpověděl, kolik, bodejť, ale že je všechny spálil, že to bylo takové hloupé čtení hlauně

o pekle, a tak že to hodil do nístěje, aby to nemátlo lidem rozumy.

Za těch hovorů viděl jsem vejra bubáka se i usmát, pravda že skoro jen ironicky nebo s úštěpkem. Jednou mne překvapil darem, že mi něco dá, to že je věc kolik set let stará. Přinesl nůž jednoduchý, starý, dřevěné krátké střenky, jakou měla naše prastará kordina.*) Na čepeli byl vyryt letopočet, a ten náš soused četl jako jeden tisíc tři sta a, tuším, čtrnáct. Posledních dvou cifer teď z paměti nevím. Mně však ta trojka hned na první pohled se nezdála; ale když jsem vyslovil, že to je asi osmička, opřel se Rýdl, a to že ne, to že by ten nůž nebyl ani tak tuze starý, trojka že to je, „roku tisistýho, třistýho" — A tak jsem dále neodporoval a nůž přijal jako převzácnou starožitnost. Nyní je v českém Museu, tuším že v oddělení národopisném mezi nástroji lidového průmyslu.

Za Zimovou chalupou, dále však od našeho plotu, již u silnice stála Bendova chalupa a pod ní, u samé řeky, ale zas blíže k naší zahradě Šimkovo roubené stavení; „Šimkovi u vody", jak se říkalo. Šimek tkalčil a žena jeho spojovala po dlouhý čas Hronov se světem. Den co den chodila do Náchoda, nosila tam psaní, zásilky, vyřizovala různá vzkázání, objednávky, kupovala věci, kterých nebylo možná v Hronově dostati, přinášela je v koši, přivážela na trakaři, jak co bylo. Den co den, v létě, v zimě tak chodila, nevelká, ale statečná, hovorná a veselá poselkyně, „Šimková od vody".

Tak chodila a jezdila „hronovská pošta" za mých chlapeckých let, tak chodila ještě po létech, kdy jsem se dostal na gymnasium do Litomyšle, kdy u nás už po mnoho let měli vlastní poštu. Za mého chlapectví ještě jí v Hronově nebylo; jen sběrna. Tu spravovala trafikantka, vdova po velepřísném komisarovi, čtenářům „U nás" snad dobře známém. Na náměstí, na dřevěném sloupu, nyní zabedněné podsíňky Felgrova příbytku, kdež nebožtík komisar panoval i umřel, visela skřínka na psaní. Těch nikdy za těch let mnoho nehostila; z té nepatrné, žluté schrány je pak dopravovali do Náchoda na poštu.—

Tolik o nejbližších sousedech. Ale všech jsem nepředvedl. Dál zmíním se též o těch ostatních, až jak se hodí.

XV.

Za těch prvních let v rodině, kdy k nám chodili přátelé, sousedé, přespolní a cizí, kalendář u mne nepanoval, nýbrž jen přírodní zjevy, svátky a výroční události. Tenkráte mi kvetl svět i kdy se jaro otvíralo i když padalo zlaté listí i když zuřivé vějavky všecko zavály. Koloběh roků sice stále stejný, přec však plný dojmů a rozmanitý.

Bývalo u nás v údolí Medhuje tak jako v nedalekém sousedství při Oupě, jak o tom čteme v „Babičce". Byl jsem malým chlapcem, když ji Němcová vydala. Tenkrát u nás ještě tak bývalo, ještě si lidé chodili, zvláště staré ženy tak jak to vypisuje ta naše zlatá kniha. Chodili s Dorotou, věrnou pannou křesťanskou, sehráli ve světnici v naivních kostymech scénu, ve kteréž císař Diokletián vábí Dorotu pannu: „Chceš, Doroto, chceš má být, já si tě chci oblíbit —" Dorota však rozhodně se vzepře. „A já nechci žádného, než Ježíška svého". Za to jí na rozkaz ukrutného císaře uťali hlavu, to jest dřevěným kordem srazili papírovou, zubatou korunu s hlavy a skončili hru, Dorota panna, zuřiví pohané i císař Diokletián s upřímným: „Pochválen buď pan Ježíš —"

To bývalo ještě za zimy; ale když skonávala, utápěli jsme my děti smrt na smrtelnou neděli. Na květnou chodila děvčata s „lítem"*), a my hoši začali plést „binovačky" (pomlázky) z vrbových prutů, kterýmiž jsme o velkonočním pondělí „binovali", pomlázkou chodili; ten onen míval místo binovačky lékořici, sladké dřevo. Dostávali jsme malovaná vejce i perník, perníkové rejthary, srdce, hodinky, jak je perníkář Šimek tenkráte pekl, jakož i perníkové kolébky, „dítata" i brejle. Jak jaro šlo, otloukali jsme píšťalky za různých říkání, ze stvolu „mlíčí" (pampelišky) frkačky jsme robili.

Přišly jarní práce na poli. Otec také mne někdy k nim přizval; mne, přiznám se, taková pozvání nikdy netěšila, zvláště ne pohonět při vláčení, neřku-li roztloukat hrudy na poli, jež se mi za té nevolné práce zdálo být ohromným, nekonečným, nebo vybírat kamení a nosit je na hromadu na mez.

Ale když se všecko zelenalo, když luka kvetla zardělým „masopustem" (kohoutky), svatojánským kvítím (kopretinami), temným totenem, zarůžovělým rdesnem a jiným kvítím, když po lánech stálo hustě obilí a vítr čechral je v měkké, běžící vlny zelenavé s fialově šedým nádechem a stíny bělostných oblaků letěly po lesích, když se blížily žně, ó jak bývalo utěšeně v polích!

V ten čas i pak po žních zakvítalo i „na městečku", když tam docházely houfy pout-

*) Dlouhý nůž kulaté, krátké rukojeti dřevěné, kterým se draly louče.

*) Vršek mladého, jedlového stromku, ovinutý fábory pestrých barev a obrázky ozdoben.

níků, když padly na kolena před státuí pod vysokými jasany ve stínu i v zlatých prošlezích slunce. Poutníci tenkráte přicházeli na mnoze ještě v krojích. A tím se tak zapestřilo u stupňů staré statue pod jasany. Poutnických houfů ubíralo se Hronovem za oněch časů hojně, většinou do Vambeřic v bývalém Kladsku, nebo dále do Varty; než i do nedalekých Svatoňovic u Oupice. Přicházely nejen ze sousedních vesnic, ale i z kraje, až z daleka z kraje, často houf za houfem.

V ten čas bývalo v našem městečku živo. Náměstí jako makové pole, bělostí plachetek, plen i uzlů, rudými, květovanými šátky, rozmanitostí mezulánek a sukní jiných látek. Se zpěvem přicházeli, u statue zmlkali, aby za vůdcem se kleče pomodlili; se zpěvem zase vstali a brali se dále, nahoru ke kostelu, pod jeho lipami dále do stráně ke Kocournici, do zádušního lesa, dále k Srbské a nedalekým pruským hranicím. Zpívali většinou samé mariánské. Z těch jedna se mi vždycky líbila:

„Na všechny muziky líbezně hrejte,
královně andělské chválu vzdávejte —"

Její čilá nota svižně zněla městečkem nebo stlumená, a tím jímavější, nesla se s výše od farského lesa, když průvod do něho zacházel za křížem věncem zdobeným, za rudou korouhví s blýsknavým mosazným křížem, nebo když se houf vracel v podvečer a s kopce, z lesního šera zavíval na dol refrain:

Zdrávas, zdrávas,
zdrávas Maria! — —

Však tuto píseň pak jsem dal poutnickému houfu ve svém selském kuse: „Otec."

Když o poutnících a jejich houfech vypravuju, připadá mně podivná příhoda.

Starý hronovský hrobař Šimek měl dva syny, mladšího Vincu, o němž jsem se už zmínil, a Josefa staršího, kterému se obecně říkalo Joram. Pomáhal otci, hrobařil a byl také zvoníkem. Jednou v létě za ranního šera vstoupil na hřbitov, aby odzvonil klekání. Chopil se provazu visícího od malého zvonu nahoře v bednění staré zvonice a začal obrácen ke kostelu a hřbitovu kolem kostela zvonit jak obyčejně. Zvon zněl hlubokým, jitřním tichem klidně, tím tempem jako vždycky. Pojednou však začalo mu srdce bít nepravidelně a přeskakovat, to jak Joram dole potrhoval divně provazem, potrhoval, škubal, zmámen úžasem. Vyvalené oči jeho hleděly na hrob včera na večer vykopaný a na ten den, který právě časně ráno klekáním zvěstoval, uchystaný. Tohoto dopoledne měl hrob přijmout mrtvého, a on už někdo v hrobě —

Joram nejprvé zaslechl šustot hlíny kolem hrobu nad něj vyhozené, jakoby se z ní sypalo do hrobu. A sypala se, pršela do hrobu, z něhož pojednou vyčouhly lidské prsty, ruka, jedna, druhá; opřely se o vyhozenou hlínu, zabořily se do ní, jedna v pravo, druhá v levo. To již Joram tahal za provaz nevěda jak. Zvon bil jako zmatený a zase ustával a zase splašeně začínal, jako kdyby slabá, necvičená ruka se pokoušela zvonit.

Z hrobu se vztyčila nad rozpřažené ruce vlasatá, bledá hlava černých, dlouhých vlasů. Někdo v bílém obleku vstával z hrobu. Zvon vyjekl, Joram odhodil provaz, až se prudko házel sem tam, a sám vyrazil černými, dřevěnými vrátky (tenkráte byla taková) a seskakoval dlouhými skoky po placatých schodech z červeného pískovce (dnes už jich není) dolů k faře. Na ráz ji zburcoval.

(Pokračování.)

STANISLAV ZIMA:

SVATÍ TŘI KRÁLOVÉ.

Zle, vedlo zle se dnes třem svatým králům!
Dnes nehřál onen sladký večer z bible
pln andělů a lidí dobré vůle,
s pastýři israelských Theokritů . . .
To nebyl večer se salaší v lukách,
všem otevřenou jako ruka Páně . . .
Dnes nevoněly ze zahrádek libé
poslední růže saronské . . . V těch domech,
ponurých, vlhkých, dobře uzavřených,
kdes vykypělo mléko . . . Marně, marně
bys hledal hvězdy na zčernalém nebi,
a v parách ulic . . . Mdle a zimomřivě
plynové lampy svítily třem králům
na cestu tmavou, chladnou, zablácenou . . .
Ti králové šli na zapřenou asi:
bez panošů šli, komonstva a zbraní,
bez krásných paní, šašků . . . Dnes byl šaškem
za mraky měsíc . . . A ten šašek nechtěl
jít v noci s králi . . . Země jejich byly
daleko jistě: za Ultimou Thulou,

za pátým mořem, za desátou horou
Daleko jistě... Nikdo z lidí živých
nevěděl o těch zemích na poledni.
Neb králové sem z mystických svých říší
jak v léto přišli: bez rukavic, slipperů,
bez plášťů do deště a soboliny,
a zde je sever! Malý mouřenínský
král trochu slzel jak mu zima bylo
v té slizké mlze. Černé slzy jeho
kapaly přes tvář na bělounké roucho,
podobné ženské košili svým střihem,
a v rouchu kapes nebylo... Chtěl ohřát
ozáblé ruce dechem, ale marně!
A do střevíců, sešlapaných cestou
z dalekých vlastí do Betlemských končin,
mu vtekla voda... Kýchal, kašlal, slzel.
Král bílý smál se mu jak pravý mudrc,
jenž nedbá deště, bláta, ani zimy,
leč gestem nedůstojným majestátu
nos modrý otřel o rukáv své togy.
Snad je to tak už mravem v jeho zemi,
a kdyby ne: poddaní neviděli!
Před chvílí zakop v průjezdě a hrozně
pochroumal zlatou korunu... Ta sotva
už zalíbí se v jeslích Ježíškovi!
Král třetí kráčel v čele jako vůdce
svých nezkušených druhů... Na chodníku
zdvih cigara kus, a teď kouřil zvolna,
jak zvykem osob důstojných a vzácných.
V tom zastavil se... Byli před hospůdkou.
Vnitř bylo šumno. Klarinet a housle
tam hrály známou píseň ze chantanu
o malé, drahé chatce pod Šumavou.
A když se nízké dveře otevřely,
vzduch teplý, kouřem prosycený ovál
ustydlé krále. Jednou se jim zdálo,
že někdo za dveřmi si rozkrajuje
pečené jelítko... O jistě v duchu
se smáli chuti plebejců... Král bílý
chtěl vejít v krčmu... Druzi zdráhali se,
a šeptem zrazovali pana krále...
Chce mezi luzu?...Za chvilku šla tudy
nějaká slečna... Nepozvedla sukní
s kulatých lýtek... Ani neusmála
se na ně úsměvem svým řemeslným
a vyzývavým... Smutné její oči
hledaly, jak pes hladový si hledá
kost pohozenou, cosi v nočním šeru...
Ne, krále ne.... Hleděla spíše na ně
jak na soudruhy, kteří nesou těžký
života žernov... Její rtové chvěli
se jako modré rty tří svatých králův:
hladem a zimou....

— Je to dávno, dávno,
a tvrdé věky zatím zrodily se.
O tehdy našli by snad Krista chudých
a Magdalen... A nyní hledají zaň
jen peníz v hluku ulic, v ruchu krčem.
Je život smutnější teď: jako dnešní
mlhavý večer bez zářného Krista,
s penízem všemohoucím...

Chvatně kolem
pán přešel v kožichu... Nevěstka s králem
se shýbli za ním... Tobolka to byla. —
Plnička peněz... Všichni ulekli se
a ihned zajásali:... Tolik peněz!...
Snad pán bůh poslal jim to!...

Ale strážník,
jenž za tlustým šel pánem po chodníku,
vše viděl z dálky... Viděl radost jejich
i loupež... Urputně se usmívaje
srstnatým rtem, nevěstku uplakanou
odváděl s třemi králi na strážnici...

EDUARD ŠEBESTA:

NĚKOLIK DOPISŮ JANU EV. PURKYŇOVI Z LET 1837—1848.

(Pokračování.)

V.

Velectěný, vysoce učený, slovutný pane!*)

Velice děkuji Vašnosti za poslané mi laskavě Národní Čelakovského písně p. Szukiewiczem*) výborně zpolštěné, za okouzlenou p. Kačera Růži Šulcovu — za krásný Vašnostin překlad básní Šillerových děkuji Vám, převýborný pane, ve jménu všech posluchačů řeči a literatury České na našem

*) K číslu IV. a V. třeba ještě podotknouti, že oba dopisy psány jsou na jediném psacím papíru.

*) Szukiewicz Alexandr (1816 až 1885), spisovatel polský, r. 1841 přeložil Čelakovského „Ohlas písní českých".

učení Pražském. Velice jste dílem vlasti a národu posloužil a nemálo se mu zavděčil. Jakou radost mimo toho ctihodnému baronovi Frant. Hildprandtovi dedikací Vašnostina, o tom mi mluvil mladý baron Robert*) a psal poctivý Vrťátko, kteréhož horlivého vlastence já p. baronovi Ferdinandovi Hildprandtovi za vychovatele jsem ponavrhl.

Jestliže**) jest ještě pan Szukiewicz, Vašnosti, ve Vratislavi, prosím, abyste mu vyslovil mou nejhlubší poklonu i srdečné políbení od pobratimce, který se velice potěšil jeho krásným překladem „Ohlasu písní českých", a přeje mu ze všeho srdce, aby vzácný překladatel příštími svými pracemi upřímně i bez ustání napomáhal vzájemnosti slovanské, bez které není pro nás spasení, a všemi silami o to se přičinil, aby to spasitelné snažení po vzájemnosti slovanské rozšířil a ustálil mezi svými polskými krajany, mezi nimiž počítá až dosud nejméně svých apoštolů.

Velice jsem se potěšil, dověděv se od Vrťátka, že Vašnosti slibuje naši Blatnou a našeho šlechetného pána Blatenského o budoucích prázdninách navštíviti, což aby se státi mohlo, Bělboha srdečně žádám a zkroušeně prosím. Vašnostin

nejvroucnější, nejoddanější ctitel,
Jan Pravoslav Koubek,
české řeči a literatury na učení pražském
řádný professor.

V Praze, dne 22. května 1841.

VI.

Drahý příteli!

Že p. Šafařík***) do Berlína odjel, bude Vám povědomo. Přál bych, aby to všechno dobrý zdar mělo, a jak já myslím, bylo by nejlépe, aby se zvláštní ohled na ty nářečí bral, jichžto národy pod Pruským berlem obývají, neboť to jen pravý užitek přináší, to se jen pevně a nepohnutě udržeti může, každá prázdná věc sama sebou padá. Vaše „óda Molostvovu" velmi se Vám podařila, s velikým potěšením jsem ji četl a opět četl. Molostvova také dobře znám: dle Severní pčely†) povýšen jest na atamana. Jordanovu Grammatiku budete již míti, já jsem včera pro Uvarova*) 3 exempláře po paní dvorní radové Krolické poslal, a že jsem zapoměl, jak z konceptu vidím, v psaní doložiti, že je posílán jménem pana Jordána, prosím abyste sobě nestěžili přiložené psaníčko paní dvorní radové dobrotivě odevzdati: ona do Vratislavi přijede as v outerý neb ve středu jistotně. Bude Vás těšiti známost její, jestit vzdělaná paní, mluví též polsky. Její synek as 6tiletý je veliký milovník přírodopisu. Ve Vratislavi ji snadno v hostinci naleznete, jede s povozným na svém kočáře, má dcerušku, ňaňku a děvušku s sebou. Těším se, že letos do Čech přijedete. Buďte zdráv, moje žena a její sestra Vám také uctivé poručení posílají; Váš nejoddanější

Václav Hořiněvský.**)

V Praze 23. máje 1841.

N a r u b u d o p i s u :
Seiner Wohlgeboren Herrn Herrn Johann Purkyně, Dr. u. Prof. der Medicin an der Universität zu Breslau.

VII.

Víděň, 3. října 1841.

Velectěný příteli!***)

Lékař přece lehčeji pomyslí na nemoc, než ostatní lidé. Snad Vám také řekl Váš druh v umění, jak mne zpola mrtvého zastihl. Než musil jsem nejprv na venkov, abych se znenáhla zotavil. A ač ještě nemám následky t. zvané chřipky z těla: přece se musím snažiti, abych své dluhy pomalu odčinil. Nejdřív u Vás, cti nejhodnější, za krásného Schillera. A praví se mi, že máte také hotového Tassa,†) však ne nakladatele. Nechcete jej snad doručiti Pražské Matici?

Vale et favere perge b o n i s non ingrato Kopitario.††)

VIII.

123.

Vysoce vážený! †††)

Srdečně milovaný pane a vlastenče!

Nemohu opomenouti, an tak pěkná příležitost se mi naskytla, že p. V o l f r a m

---

*) R o b e r t H i l d p r a n d t, syn Ferdinandův a vnuk Františka H. (nar. 1824), pán na Blatné.

**) Celý odstavec psán po polsku.

***) Na jaře 1841 pozván byl Š a f a ř í k listem pruského ministra Eichhorna na stolici slavistiky v Berlíně, leč Šafařík odmítl skvělou nabídku, přes to volán do Berlína opět, aby přispěl aspoň radou ke zřízení slovanských stolic v Berlíně a Vratislavi.

†) Časopis ruský.

*) U v a r o v h r a b ě S e r g ě j S e m e n o v i č, státník ruský (1786—1855), organisátor vysokého a středního školství na Rusi.

**) Hanka se narodil v Hořiněvsi.

***) Dopis tento jest psán německy.

†) Jednotlivé ukázky překladu Osvobozeného Jerusalemu uveřejnil Purkyně již roku 1834 v Čas. Čes. Musea na str. 1—22.

††) Buď zdráv a ustavičně nakloněn dobrem ne nevděčnému Kopitarovi.

†††) P o s p í š i l J a n F r a n t i š e k (Hostivít) (1785—1868), český knihtiskař a nakladatel.

pro choť jede, Vašinosti upřimně pozdraviti a se otázati: kterak se ráčíte míti? Při tom nebude na škodu Vašnosti žádati, byste mi na ruku dali, jest-li by hodno nebylo mnohé knihy tamnějšímu knihkupci Kornovi do prodeje dáti, za kteroužto příčinou i jemu samému píši. Já se těším, že nejen o tom, ale i jiné pověsti mi laskavě sděliti ráčíte,

Uzření Vašnostiných plodů mne velice potěšilo. Obsah i vydání jest krásné.

Jest-li ráčíte Květy*) držet, tak Vám bude vědomo, že v Praze dne 26. český bál**) držán byl. Dnes jsem dostal zprávu od syna, že ke cti a chvále naší vypadl, čehož jsem byl žádostiv, an nepříznivci našeho jazyka mnohé šeredné klepy roztrušovali. Nejvyšší p. purkrabí a ještě některé urozenstvo bylo přítomno.

S tím přeji, byste se na všem dobře a blaze míti ráčili a v staré přízni zachovali Vašeho ctitele a přítele

Pospíšila.

V Hradci Kr. d. 28. dubna 842.

Přikládám několik kousků, jež snad ještě neráčíte míti, poštou.

IX.

V Roudnici 15. září 1842.

Vysoce zasloužilý a slovutný pane!

Dodatel těchto řádků jesti p. Dor. Adolf Schmidl***) bývalý supplentní prof. filosofie a nyní c. k. censor, pěstoun mladých princů knížete Maxa a knížete Moricе†) z Lobkovic. Jest rázný a ctihodný Němec a dobře pověstný cestopisec a zeměpisec, čilý muž, jež se Vašnosti v tom ohledu schvalovati osměluji, aby Vaše slovútnost jej laskavě přijmouti a nazírání pamětností Vratislavských jemu a knížatům nadějným z Lobkovic usnadniti ráčil. Ku podobným úsluhám a zdvořilostem se zavazuje Vaší slovútnosti ve hluboké úctě oddaný ctitel

Frant. Cyril Kampelík, rigorosant a učitel českoslov. jazyka u knížecí Lobkovské rodiny.

Prosím odpusťte spěchu a kvapu anto vše odchodu přichystáno bylo.

Na rubu papíru:

Domino Joanni Purkyně celeberrimo physiologo Germaniae Vratislaviae.

X.

Lipsk, sedmého prosince 1842.

Neyctěnější pane!

Srdeční díky za Vašnosti krásné přisylky! Bez nich ani možno by mi nebylo což důkladného v mých letopisech*) o ruské i polské literatury tehdejší napsat. S takovou ale pomocí myslím, že snad některé články i Vaše spodobání zaslouží. Hotové tedy čtery archy toto: Programm O pisaní slovanských men v němčině; Šafaříkove Starožitnosti, krátký přehled resultátů jeho zkoumání; Ljudevít Gaj i Illyrstvo s portretem Gaje; Polský historik Lukaševič, Vánoce u Ruských Slovanů; České divadlo v Praze; Nový divadelní dům ve Lvově; Aleksandrovské divadlo v Petrohradě; umělecké návěští o malbě, o památníkách i takovém; Česká technologická literatura; agronomické nauky v Rusích; Puškin od Mickiewicze (z jeho kursu o slovanské písmennosti); nynější stav ruské literatury; Polská populární písemnost v Poznaňsku; Kritiky o Šafaříka národopisu; Kastarského i Hanuše mithologii; Mickiewicze slovanské literatury; ke konci bibliografii i směs.

Jutnički**) vyšel druhý svazek, třetí se tiskne, jde to pomalu, protože já mám ukrutně mnoho praci; píši tedy deset i čternadcet hodin co den. Šafaříkových Starožitností vyšel ve překladě Klasopolského první tom (I. Okres) nedávno u Engelmanna tady; tamže i vyšla brožura německá Slované, Rusové Germánští, kterou Vám poroučím k čítání. Toto vše literární noviny u nás.

Teď ale k větším dilám. Psaníčko toto dostanete od rodáka našeho Poláka z Parýzu, který s knížetem Cz. jede v Berlín. Věrný to Polák i věrný Slovan — píše mi Zach (náš František)***) o nim v tato slova:

*) Květy české. Listy zábavné pro veškerý stav. Počaly vycházeti roku 1834 vedením a nákladem Jana Hostivíta Pospíšila v Praze a Hradci Králové. Roku 1835 vycházely pod jménem Květy, Národní zábavník pro Čechy, Moravany a Slováky. Duší a nejmenovaným redaktorem s malou přestávkou do roku 1846 byl Josef Kajetán Tyl.

**) O tomto plese, jakož i o ostatní historii českých plesů viz Zíbrtovu knihu: Jak se kdy v Čechách tancovalo.

***) Schmidl Adolf (1802—1863). Roku 1844 založil literárně-umělecký a vědecký list Oesterreichische Blätter für Litteratur und Kunst a od r. 1857 professorem zeměpisu na polytechnice v Budíně, proslavil se studiem jeskyň Krasových.

†) Mořic kníže Lobkovic (1831 až 1908), majitel panství Roudnického, otec nynějšího panujícího knížete.

*) Slavische Jahrbücher, jež počal vydávati Jordan ještě roku 1842.

**) Jutnička (Jitřenka). Týdenní časopis lužický pro lid. Počal Jordan vydávat rovněž roku 1842.

***) Zach František (1807—1892), český vlastenec, účastník polského povstání 1830, bojoval r. 1849 na Slovensku proti Maďarům, odešel t. r. do Srbska, kde posléze stal se generálem, vyznamenav se v bojích proti Turkům r. 1877 a 1878.

Neomeškejte ho panu prof. Purkyněmu nejsrdečněji poroučit. Ulehčte mu ovšem hlubější ponětí Slovanstva; nebojte se správné i srdečné slovo s ním pomluvit. Já rukojmě jeho taktu, jak soukromného užívání všeho, což mu řeknete i oznámíte. My to i nám i bratrám naším Polským povinni jsme každé příležitosti použiti, abychom jim naše věci ozjevili. Toto Vám i mi dost. Prosím proto nejsrdečněji ho přivzíti, jest-li on — což možná — ve Vratislav přijede, a i písemně všecké prameny naší národnosti i pomůcky našich pracování mu uložit. On to zaslouhá za srdečné jeho obnímání Slovanstva, i — dejž Bůh! — snad bude organem, kterým i jirý jeho bratří se dovědují, co my chcemy i jakými to prostředky! Celým srdcem Váš

J. P. Jordan.

Ty dny dostal jsem od ministerstva prosvesšeni našeho povolání (Ernennung?) k lektori publico slovanských řečí a literatur v tutejší universitě. Po vánocech snad mám první některé collegie i novým kursem začnu i můj kurs. Čitání može byt o Ukrajinské národní poezii publice i o ruské literatury privatissime. (Dokončení.)

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Zamyšlený host mlčky zvedl hlavu, pomalu sáhl po lístku. Hle, byl to Aschenbrenner! teď jej Fojtík poznal. Přečetl lístek, roztrhal na drobné kousky a rozhodil po zemi s klidem člověka na všechno připraveného. V hubeném oholeném obličeji neobjevil se ani stín nějakého dojmu — ani v zelených očích. Jenom na okamžik podíval se zadumaně kamsi do kouta do tmy, pak odplivl daleko a jakoby se pranic nestalo promluvil k Fojtíkovi:

„A — vítám vás pěkně, pane učitelský!“ usmál se ruku mu podal. „Znáte mne ještě? A jak to, že vy —? že vás poslala paní?“ Fojtík jen rameny pokrčil. „Napijte se se mnou — nechcete?“ Zamračil se. Aby ho neurazil, omočil Fojtík trochu rty v nažloutlé palčivé kořalce. „No, dnes je tady smutno, že ano? není tak, jako v pondělí před jarmarkem!“ Aschenbrenner čtverácky přimhouřil oči a hospodský vzdychl zívaje:

„Špatné časy — hospoda pořád prázdná, jen o jarmarce něco se utrží — a jarmark je tu dvakrát do roka a jednou pouť. Z čeho má být člověk živ?“

„Hlady neumřeme!“ ušklíbl se Němec.

„Hlady ne —!“ najednou podrážděně vyjel hospodský „protože kdo je zrozen pro šibenici, jinak nezemře!“

„Chachacha! chachacha!“ usmál se Aschenbrenner až se ohýbal.

Fojtík myslil jen, jak by odešel. Lístek odevzdal, co tu dále?

„Sedněte, popijeme, pohovoříme!“ pobízeli jej.

„Ne, nemohu,“ vymluvil se. „Paní snad čeká, jakou odpověď přinesu.“

„A víte, co jste nám přinesl?“ Aschenbrenner zadíval se mu do očí.

„Nevím, neptal jsem se,“ prostě odpověděl. „Co mám říci milostivé paní, až se vrátím?“

Hospodský zamračen hleděl na čadicí lampu, čepičku postrčil od ucha k uchu.

„Co vzkážeš?“ otázal se hubeného Němce. Ten skleničku zvedl, dopil do dna a pravil vesele:

„Tohle vyřiďte milostpaní. Že lístek přišel v čas. A že tamhle Čermák, šenkýř u „švihovského erbu“ povídal: komu je určeno umřít na šibenici, hlady neumře!“

„Co? co?“ durdil se Čermák. „Co mne do toho pleteš?“

„A jen to tak vyřiďte, pane učiteli! Opravdu nechcete vypít skleničku, odpočinout si?“

Fojtík nedal se přemluvit, odešel doprovázen hostinským, který na dvoře proklínaje bránil jej před rozzteklenými psy. Otvíraje vrata zažaloval: „Špatné časy! člověk aby kradl, poctivě nelze se uživit. No, víte, kdo je pro šibenici zrozen — —“

Fojtík už proklouzl vraty, rozběhl se na zpáteční cestu. Pospíchal. Přemýšlel o divném poslání, o těch dvou tam v hospodě, — jaké styky má pyšná paní s těmito lidmi? A potom jak —jak vyřídí vzkázání o té šibenici? přece takhle to nemůže milostpaní říci! Přemýšlel, vymýšlel, jak vybranějšími slovy nějak dalo by se to povědět? Ozýval se v něm student, který psával slohová cvičení. Šenkýř mohl to takhle Aschenbrenrovi říci, ale on — milostpaní a na zámku? Celou cestu přemýšlel o tom. Až se podivil, jak brzo do-

běhl zpátky do Javoří, až ke vrátkám u zámeckého parku. Byla otevřena. Nikdo tu nečekal. Opatrně proběhl parkem k oknu svého pokoje. V zámku patrně všechno už spalo, ani psi ho neucítili. Pod oknem si oddychl, byl rád, že je tu, doufal, že poslání své dobře vyřídil. Paní spí asi teď, zavolá jej až ráno, aby vyslechla jeho zprávu. Teď odpočine po cestě, ulehne, bude spát — těšil se už, neboť cítil únavu, nohy bolely, oči se mu i v chůzi zavíraly.

Otevřel okno, vkročil do pokoje. Tma úplná tam byla, černé tmavé ticho. Měl úmysl okno bezpečně zavřít, po tmě nahmatat postel a ulehnout. Ale náhle zdálo se mu, že kdosi tu je v té tmě. Stál u okna, vytřeštil oči, tmou však nepronikl, napjal sluch — ani hnutí nikde, ani dechu. A přece onen pocit, že není tu sám, nezmizel. Ve spěchu nahmatal Fojtík na stole sirky, zelenavý paprsek vyšlehl. Sirka zhasínala za sirkou, ruce se mu třásly. Konečně podařilo se mu rozžehnout svíčku. S bázní se rozhlédl a zatajil dech.

Na jeho loži seděla paní Sofie, pololežíc opírala loket o pelest. Dívala se velikýma očima přímo na Fojtíka bez hnutí, jako neživá. V krajkách, jak ji v saloně viděl, s obnaženou šíjí, s bílými rameny. Pláštík, ve kterém zahalena asi sem přišla, ležel jí u nohou. Dívala se, nepromluvila. Fojtík nevěděl, je-li to přelud pouhý, nebo skutečnost, úzkostlivě bilo mu srdce, chtěl se uklonit, ale strnul, nedovedl hlavou pohnout, mrazivé zachvění přelétlo mu tělem.

„Jak jste vyřídil?“ tiše otázala se konečně krásná paní bez hnutí hledíc velkýma očima, ani hedbávné brvy se jí nezachvěly. Pokusil se promluviti, — neměl slov. A paní jen se dívala. Zoufale vykřikl jedním dechem: „Řekl šenkýř: kdo je pro šibenici zrozen, hladem neumře!“ Sotva promluvil, začervenal se v rozpacích. Paní však hleděla stejně nehnutě jako dříve, jenom po čele přeletěl jí stín — přemýšlela chvilku patrně.

„A kdo byl v hospodě?“ ptala se dál.

„Aschenbrenner!“

Slyšel, jak oddychla, a lehounký úsměv mihl se jí kolem rtů. Zvedla se, nehybnost náhle zmizela, do všech údů vrátil se život a radost nějaká zasvítila jí z očí. Vstala, zvedla pohozený pláštík a podávala Fojtíkovi ruku, bílou ruku, odhalenou až nad loket. „Děkuji vám!“ zašeptala. Pochopil, že má podanou ruku políbit — sklonil se a přitiskl nesměle rty na její prsty, ale sotva hlavu zvedl, oběma lokty chytila jej kolem krku, měkkými ňadry se k němu přitiskla a vzepjala se na špičkách, aby jej políbila. „Děkuji vám!“ šeptala, „zavděčil jste se mi velice. Povím vám jednou, jak!“ Fojtík překvapen přimhouřil jen oči. Bůh ví, co se dělo s ním — v té chvíli podivná úzkost mu sevřela hruď, srdce jakoby se zastavilo a přece něco mámivě lahodného cítil v dotyku svůdného ženského těla, ve vášnivém políbení. Nikdy ještě nebylo mu tak, jako v této vteřině, jakoby mu ve hlavě oheň rozkřesal, jakoby žilami rozžhavené olovo proběhlo. Jaksi samovolně zvedaly se ruce.

„Dobrou noc!“ zaslechl. Mladá paní otvírala už okno, vyhoupla se na ně lehce a pružně. Zahalena pláštíkem ohlédla se ještě.

Fojtíkovi se zdálo, že musí ji zadržet, zachytit — nevěděl proč, ale ruce vztáhl po ní — z daleka od stolu, kde stál, nemaje síly udělat krok, jak byl rozechvěn. Postála, úsměv zahrál jí v očích — viděla ty třaslavé ruce jeho, jak samy se zdvihají — ale nehnul se, nemohl. Poslala mu bílými prsty hubičku a sklouzla do zahrady, do tmy. Zmizela.

S Fojtíkem všechno se zatočilo — zavrávoral k oknu, nahnul se, hleděl do černé noci venku. Chvilku myslil, že musí vykřiknout, zavolat ji zpět, skočit za ní, dohonit ji —

Najednou však jinak rozhodnut prudce přirazil okno, až někde sklo s třeskotem se rozpuklo, shasil svíčku a jak byl ustrojen padl na postel, hlavu zabořil do podušek. Nevěděl proč pláče, ale pláč ulevil konečně jakémusi bolestnému napětí v jeho prsou.

III.

Druhého dne z rána obloha byla zakaboněná, nechtělo se rozjasnit. Fojtík zaspal ve tmavém pokoji. Po neklidném spánku bolela jej hlava, když vstal — nezvyklý pocit — nikdy jej hlava nebolívala. Jako když tíha nějaká ulehne na mozek a mlha na oči. Dlouho seděl na posteli mna si dlaní čelo. Rozpomínal se, co večer, co včera se dělo. — nezdálo se mu to jenom? Tak se všechno podobalo nemožnému snu. Paní Sofie tady!

Dlouho byl by vzpomínal na to, co bylo, kdyby nevzbudila se v něm úzkost před tím, co bude. Potichu odříkal modlitbu ranní. Nevěděl, kolik je hodin, vyhlédl oknem, pod stromy v parku šero a ticho. Zvlhlé listy nehnuly se na větvích, jenom chvílemi spadla krůpěj. Umyl se, upravil tak, jak nejlépe uměl a čekal, přijde-li někdo. Ale pan Johan dnes nepřišel, snad zapomněli. Snad zapomněla i paní Sofie. Zdálo se mu to být docela přirozené, že zapomněla. Včera potřebovala jeho služby, dnes už ne. Dojista zapomněla. Jí se nezdálo věru o něm, jako — Fojtík se zarazil.

Sny, horečné sny! Ale teď ráno už je po snech — zapadly.

Čas ubíhal, Fojtíkovi bylo smutno a teskno pod klenutým stropem. Chtělo se mu ven do ranního vzduchu. Vyskočil oknem do zahrady, šel pěšinou pomalu, zamyšlen. Pod vlhkými větvemi ještě zelených stromů bylo ticho a vlažno jako na jaře, země porosená večerním deštíkem pařila se a voněla, po rozmoklé pěšině plížili se slimáci a drobné žabky poskakovaly. Dotekl-li se náhodou nějakého keře vedle cesty, krůpěje nachytané v lupení snesly se jako déšť.

Osvěžil se, hlava přestala bolet. Začal uvažovat o všem, co se včera přihodilo. Šel — šel pořád jako ve snu. Ne, ničemu nerozuměl. Proč jej poslala paní do Strážova se smačkaným lístkem? Co má společného se starým šenkýřem a s Aschenbrennerem? Proč přišla v noci k němu, k Fojtíkovi? proč — Nedomyslil — sáhl si jen prstem ostýchavě na rty, pálily jej, opravdu pálily! Včera pálily, když jej paní Sofie políbila, pálily ve snech a pálí dosud. Tak nějak žíznivě.

„Dobrý den, pane učiteli!“ probudil jej z myšlenek veselý hlas, najednou z nenadání, že zamyšlený Fojtík se zachvěl. Na lavičce pod stromy seděl pán ze Schallerů s knížkou nějakou v ruce, s úsměvem díval se na hosta. A Fojtík bezděky rukou si honem otřel rty, jakoby se bál, že pán pozná na nich stopy polibků.

„Co tak zamyšlen po ránu, mladý příteli? Skládáte verše? Aurora ore roseo — Ale dnešní jitro není pro básníky — nebe zachmuřeno a kolem po horách leží mlha. Teplo je, dojista pršet bude. Četl jsem v novinách, že v Německu jsou veliké bouřky, průtrže mračen a hrom bije. Do kostela někde u Berlína blesk udeřil. Eh, také u nás v Rakousku měl by hrom bít, aby se osvěžil vzduch!“ usmál se ironicky stáhnuv trochu levý koutek úst. „Je to všechno zatuchlé, shnilé, dusno! Trochu elektriky mělo by do toho vjet. Říká se, že elektrická jiskra byla onen oheň, který Prometeus bohům na Olympu ukradl a lidem vyzradil. Bozi jenom při blesku a hromobití užívali zázračné té jiskry, aby okázali svoji moc, ale uvidíte, co v lidských rukou jedenkrát dovede ona tajemná síla! Říká se, že vozy a lodě hnáti bude, do dálky sdělovat slova, celé věty. Vy jste mlád, dočkáte se ještě. A dočkáte se snad také volnějšího vzduchu tady u nás. Až nějaký hrom, nějaká důkladná bouřka otřese shnilou atmosférou. Všechno je duseno, ušněrováno hrozným byrokratismem. Svět jde ku předu a my stojíme. Ach, tak trochu elektrických jisker do našeho milého Rakouska, do ministerských fráčků a jenerálských uniforem, do těch statisíců bodáků na jihu i na severu —!“ Pronášeje smělé v onom čase myšlenky podíval se vždy na svého posluchače, — chtěl viděti jeho úžas. Ale Fojtík nechápal. Což on kdy slyšel o politice?! Díval se, jak přes cestu v písku jemu u nohou dlouhou čarou mravenci se stěhují.

Uhodnuv z jeho tváře nedostatek zájmu, pán se zamračil. „Neučili vás ve škole o té síle — myslím elektrickou jiskru —? jistě že ne — v písmě svatém není o ní zmínky.“ Fojtík se těžce rozpomínal. Něco o žabích nožičkách věděl, které při doteku měděného drátu se pohybují a pak, že se vyvodí elektřina, když třeme kousek jantaru nebo skla — ale nevěděl, k čemu by to bylo. Pán ze Schallerů se smál. „Kdež pak elektřina na gymnasiu! Takhle odříkávat: V—e—ve, n—e—ne, vene, r—a—ra, nera, venera b—i—bi, rabi, nerabi, venerabi, l—i—s—lis, bilis, rabilis, nerabilis, venerabilis, b—a—r, bar, lisbar, bilisbar, rabilisbar, nerabilisbar, venerabilis bar, b—a—ba, barba, lis barba, bilis barba, rabilis barba, nerabilis barba, venerabilis barba, a tak dále! a tak dále! Je v tom systém našich škol, aby mladé ohnivé duše ponenáhlu zblběly. Barbara, celare, darii — také taková zaklínací formule ze šedého středověku — Četl jste Voltaira?“ zeptal se najednou, „něco od Voltaira? Myslím, ani nevíte, že nějaký Voltaire žil?“ Bylo to tak směšné zámeckému pánu, a Fojtík se červenal. Nevěděl o Voltairovi. Četl-li něco? — je-li snad „Život sv. Jenovefy“ od Voltaira —?

„Hleďte, dočetl jsem právě „Kandida“, výtečný román. Je to německé vydání, kdesi za hranicemi vyšel, v Rakousku je zapovězen. Přečtěte si to.“ Pán podal malou knížku Fojtíkovi, který bázlivě vzal ji do ruky. „Neuškodí, přečtete-li skvostnou tu satiru. A snídal jste už? jistě že ne! pojďte se mnou ke snídani. A pak si „Kandida“ přečtěte, povíte mi, jak se vám líbil.“

Fojtík měl hlad mladého zdravého člověka, ovšem — třeba posnídati. Ochotně šel za pánem — knížku vsunul do kapsy, přečte si ji, už proto, aby viděl, je-li hezčí, nežli „Sv. Jenovefa.“ — až naň opět zapomenou, jako včera. Pán svižně vykračoval pěšinou v úzkých, dole v pěkné záhyby shrnutých kalhotech, pohvizdoval vesele. „Víte co jsem pískal? Garibaldiův pochod!“ řekl po chvilce s patrnou hrdostí, že se nebojí pískat revolucionářskou písničku.

Když z parku vešli do dvora, nějaký kluk otrhaný, bosý a bez čepice připletl se k Fojtíkovi. „Pane pomocníku!“ zavolal „pane pomocníku! paní učitelová vzkazuje, že dnes máte mít druhý oběd a že ho pro vás vařit nebude, když jste tady na zámku.“

Fojtík jenom kývl hlavou. „Dobře. Vyřiď, že děkuji. Co dělají ve škole?"

„Ale — paní učitelová vybírá brambory, my ji pomaháme. A povídala paní učitelová, že byste mohl také pomáhat."

Pán ze Schallerů, který byl o několik kroků napřed, se zastavil, ohlédl se po klukovi, po ubohém pomocníku a zasmál se. „Dobře, hochu, jsi to vyřídil!" pravil vesele „pozdravuj paní učitelovou. Oběd ať nevaří, pan pomocník zůstane u nás!" Stříbrný desetník vtiskl klukovi do dlaně. Kluk vyvalil oči, zčervenal radostí, políbil štědrou ruku a horem pádem ubíhal ze dvora, jen paty se mu blyštěly.

„Vidíte, mohl jste pomáhat brambory vybírat!" dobrácky pravil pán svému hosti, „nic si z toho nedělejte, přečtěte si zatím Kandida. Věřte, bude to užitečnější práce."

„Počkej! počkej!" zavolal starostlivý Fojtík „kdy začne škola?"

„Až vybereme učitelovo bram-bo-ry!" přiloživ dlaně k ústům z daleka křičel kluk.

Pán byl ve výtečném rozmaru i tím, že dočetl Kandida, i touto příhodou s hloupým klukem. Vesele zasedli k snídani. Přišla paní Sofie v hezounkém županu i slečna Fanuška. Paní — zdálo se — odložila svoji pýchu; dnes sama s úsměvem nalila Fojtíkovi vonné kouřící se kávy, bílými prsty vzala kousek cukru, osladila ji a kousajíc zdravými zoubky chléb pomazaný máslem ptala se čtveračivě: „Jak spíte ve svém pokoji dole? trochu šero je tam, pravda? a smutno?"

Její choť patrně byl velmi spokojen, že paní dnes je přívětivější, žertoval a smál se, Sluha přinesl zapečetěný balík, byly v něm zahraničné německé noviny, zakázané tehdy v Rakousku. S chutí dal se pán do čtení, chvílemi vykládaje o tom, co v novinách stálo.

Fojtík bál se zvednout oči, aby nemusel se podívat na mladou paní. Dělal, jakoby měl smysl jen pro snídaní, pro pomazaný chléb a kávu. Fanuška seděla vzdorovitě zamračena nehybně nad svým koflíkem, pod stolem nožkami klátila. Snad čekala, že ji macecha napomene, chtěla ji podráždit schválně nezpůsobným chováním. Ale mladá paní neviděla, neslyšela, stále jen se usmívala, hovořila k Fojtíkovi nečekajíc odpovědi.

Fojtík byl zmaten a spleten. Je to možné takhle se přetvařovat? Takhle se ptát, spí-li dobře, když přece věděla, že byl ve Strážově a že ona sama nedlouho před půlnocí čekala v jeho pokoji. —

Po snídaní odešel pán — bylo prý nutně třeba, aby dohledl na polní práci, na nikoho nemůže se spolehnout. Nerozumějí zdejší lidé novému systému, který zavádí v hospodářství. Kdež pak! (Pokračování.)

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Sekretář Huber nikdy se pánům od konceptu nevtíral a vždy s nimi zacházel uctivě. Seděl u nejlepšího — skoro konceptního stolu — v expeditu, a své „šimly" měl pečlivě uzamčeny na klíček. S konceptem žil odjakživa ve tklivé shodě, hašteřil se ustavičně jedině se zástupcem válečným ve vládě, evidenčním oficiálem Kunnou. Dokud se nestal Klapzuba vrchním oficiálem, byli sekretář Huber a Klapzuba intimusové. Třetí hvězda na Klapzubově límci je rozvedla, třetí hvězda, po níž sekretář v hloubi duše toužil nejvíce z té příčiny, aby se hodností úřední vyrovnal okresním komissařům, pánům od konceptu, kteří na okres přiletovali jen jako do holubníku: obyčejně si tu udělali známost, oženili se — někdy také některý zůstal jako holub lichý — a pak se dali přeložiti jinam. Tento sen byl nesplnitelný. U politiky bylo stále hůř a hůře, na třetí hvězdu nebylo naděje.

Huber nejprve na Klapzubu žárlil a pak na něho zanevřel divokou nenávistí. Připadalo mu na mysl, že Klapzuba po třetí hvězdě zpyšněl.

Klamné domnění! Klapzuba nezpyšněl, nýbrž ukončoval se v něm náboženský převrat. Proto byla jeho tvář zasmušena, proto chodil nevšímavě městem a proto urážel sekretáře Hubra od hejtmanství. Tomuto náboženskému přerodu sekretář Huber nerozuměl a mylně si jej vykládal, že Klapzuba zpyšněl, že Hubra nepovažuje za rovnocenného úředníka. Hubra, jehož uzamčení šimlové, když na stolech pánů od konceptu zařehtali, vyřizovali hravě nejstarší a nejtěžší případy správního řízení.

Huber zanevřel na Klapzubu nespravedlivě, poněvadž Klapzubovu smýšlení náboženskému neporozuměl. Proto se odhodlal, že se Klapzubovi pomstí krvavě. Že ho z teplého místa listovnického vypíchne. Že

se dočká, kterak bude Klapzuba choditi s tureckou čepicí dům od domu žebrotou.

Mínil sekretář Huber, že když bude okresní hejtman osobně intervenovati u praesidia krajského soudu, že Klapzuba bude ihned ze služby suspendován a po vyšetřování propuštěn. A byl přesvědčen, že okresní hejtman jeho rady uposlechne.

I toto mínění bylo klamné. V okresu přihodila se tou dobou, když už se chystal okresní hejtman odjeti do krajského města, jiná věc, která všechny věci zatlačila do pozadí.

Okresní zvěrolékař Taussig projížděl na kole obcí Zábrdovicemi, a jako bývá nejen v Zábrdovicích i jinde, sběhla se na něho smečka psů, z nichž jeden prokousl kalhoty a v nich otiskl zuby do lýtka zeměpanského zvěrolékaře. Příhoda zdánlivě bezvýznamná a přece na konec octla se ve formě dotazu až v parlamentu.

Odebral se totiž zvěrolékař Taussig s prokousnutým lýtkem do ordinace okresního lékaře Dra Sterna, jenž mu ránu prohlédl, vyčistil, vypálil a pak bezodkladně uložil kolegu „in bestialiis“, jak mu v dobrém rozmaru přezdíval, do okresní nemocnice do pavilonu infekčních nemocí.

„Pes byl vzteklý!“ prohlásil určitě okresnímu zvěrolékaři. „Počkáme dva, tři dny, jak se věci ukážou a když bude zle, pojedete do Vídně do Pasteurova ústavu.“

Po tomto prohlášení okresní zvěrolékař zbledl. Vyvstal na něm pot, jeho tělesná teplota stoupla a zrychlil se mu puls. Oči mu zvodnatěly. Byl blízek zoufalství. Měl právě zadáno do lepšího města v kraji, a včera mu důvěrně bylo z místodržitelského praesidia dopsáno, že je v ternu, že asi místo obdrží. Kromě toho měl před svatbou, neboť byl dosud svoboden a hodlal se po přeložení bohatě oženiti.

V okresní nemocnici konáno hned lékařské konsilium. Zvěrolékař měl nohu tak důkladně vypálenou, že sekundář a operatér Dr. Prudič navrhoval, aby mu byla noha hned odňata. Dr. Stern s tím souhlasil, a noha byla zachráněna zvěrolékaři pouze důrazným protestem primářovým, jenž prohlásil, že když je zvěrolékař zachvácen vzteklinou, že tu pak počet jeho nohou pranic nerozhoduje: aby tedy umřel s oběma nohama.

Primář upozorňoval, že se musí především něco státi se vzteklým psem, pokud se týče se všemi psy v inkriminované vesnici a ve všech okolních vesnicích. Sekundář upozorňoval, že by bylo záhodno pobiti také kočky, jež často přicházejí se psy do styku.

Dr. Stern vypracoval hned referát, c. k. místodržitelský konceptní praktikant Wonka podepsal referát v zastoupení chéfa, jenž byl právě na komissi — prohlíželi na farách hromosvody — a šest antoušků s palicemi, sekerami a jiným náčiním vražedným odjíždělo vykonat ve vesnicích strašlivý ortel vládní.

Zvěrolékař ležel isolovaně a resignovaně v infekčním pavilonu v síni opatřené žíněnkami na stěnách a silnými mřížemi v oknech. Hlídal jej nemocniční domovník Brabenec, největší silák ve městě. Měl pro zvěrolékaře na stole připravenu svěrací kazajku a silné provazy s primářovým rozkazem, aby pacienta hned svázal a opatřil svěrací kazajkou, kdyby pozoroval něco podezřelého. Venku byl horký den letní. I v isolační síni bylo horko.

Zvěrolékař sebou nepokojně vrtěl na lůžku. Něco jej pálilo. Nikoliv noha, pálilo jej to uvnitř.

„Mám žízeň!“ povzdechl konečně.

Hromotluk Brabenec se dobromyslně usmál.

„Já taky, ale není peněz!“ odpověděl pacientovi vlídně. Zvěrolékaři zazářily oči.

„Nedošel byste, Brabenče, pro plzeň?“ ptal se dychtivě.

„A proč bych, jemnostpane, nedošel?“ opáčil Brabenec přisvědčivě. „Kdyby se, jemnostpane, neráčili urazit, mezi námi, tohle vzteklina není, kdyby tohle byla vzteklina, tak by ráčili kouleti očima a z huby by jim ráčila vycházeti pěna. Já to, jemnostpane, ráčejí dovolit, už prodělal, já vím co to je, ale sám jsem si od toho pomohl!“

Zvěrolékař zbledl.

S takovým člověkem, u něhož té chvíle může propuknouti vzteklina, je sám a sám v infekčním pavilonu... Zase se mu zrychlil puls, teplota stoupla, oči zvodnatěly.

„Kde jste se léčil?“ ptal se zničeně.

„A poníženě prosím, doma!“ vyprávěl Brabenec důvěrně. Vařil jsem si přesličku a lesní koření a to jsem pil, když mě to vzteklé zvíře ukouslo. Tamhle kmotra Hájková udělala mně takové žluté mazání, a tím jsem si to poraněné místo mazal!“

„Nešťastný člověče,“ zahořekoval zvěrolékař, „a kdy se vám to stalo?“

„Před patnácti lety, jemnostpane, před patnácti lety! Tenkrát jsem ještě přidával zedníkům!“

„A nepociťoval jste potom nikdy nějakých známek skleslosti mysle, unavenosti, chvění?“ ptal se zvěrolékař zoufale.

„Pociťoval jsem jenom žízeň, jemnostpane,“ svěřoval se hromotluk Brabenec.

„A co jste pil?“

„Jemnostpane, hlavně jalovcovou!" svěřoval se Brabenec čím dále důvěrněji. „Někdy jsem se napil taky čerta, i pivo jsem píval a různé kořalky, jednou jsem se v živobytí napil taky tady ve špitále Šaratice a po té to bylo horší, než jako když mě to vzteklé zvíře ukouslo! Myslil jsem venkoncem, že to všecko — ale co budu povídat. My ji tady ordinírujeme jenom starým ležákům, když se nám nechtí hnouti z cimry, aby zas táhli o numero dál, a já se jí napil přehmatem, myslil jsem, že tahám maláko a napil jsem se té ostudy! Ale pro to pivo jim, jemnostpane, ráčejí dovolit, dojdu!"

„Tak dojděte!" poroučel zvěrolékař a kámen se mu svalil se srdce. Ve dveřích trčel klíč. Až odejde, uzamkne zevnitř bezpečně dveře a hlídače stiženého vzteklinou už k sobě nepustí. Pivo si dá podati mřížemi v oknech. Anebo raději uteče! Uteče domů, lehne si doma, uvaří si Davidovo thé, vypotí se a ráno bude zdráv!

Brabenec houpavým a rozvážným krokem odešel. V kuchyni si vypůjčil od sestřiček pětilitrový džbán, u nemocničního správce vyzdvihl v kanceláři korespondenci a ohlásil, že jde na poštu.

Hodný pán, moc hodný pán! uvažoval polohlasitě po cestě. — Cítí s chudým člověkem! Pětku vyklopil, jako by se nechumelilo. Samou plzeň poručil. No, bylo by to zbytečnost. Koupím popovické, pivo jako pivo! — To se nepozná! Řeknu Jarouškovi, aby to napěnil, a nepozná se to. Co přebude, schovám do kapsy. Ať si říká, kdo chce, co chce, plzeň pro nemocného není.

Brabenec blížil se městu, a hluboký soucit lidský jej pojímal.

Hodný pán a vztekne se! litoval v samomluvě okresního zvěrolékaře. — No, napije se, prospí se, a bude mu zas dobře. Stavím se mu u kmotry Hájkové pro žlutou mast, aby viděl, že na něho pořád myslím. A což abych se stavil u kmotry Hájkové, aby ho namazala. Ta by mu tu vzteklinu rozmazala, a bylo by mu dobře. No, stavím se u ní.

Kmotra Hájková léčila na zapřenou. Poněvadž jí nikdy nikdo neumřel jako doktorům, bylo velmi nesnadno, připraviti kmotru pro její nedovolenou léčbu bez diplomu do soudních opletaček. Kmotra neléčila ostatně vnitřně jako primář, nýbrž zevně. Vykasala rukávy nad lokty, natřela ruce kafrovým mazáním, plivla třikráte do dlaní, a hned na to pacient bolestí zavřískl.

Kmotra Hájková mu to rozmaže! utěšoval se Brabenec. — Na noc mu ji objednám, aby se o tom ctihodné sestřičky nedověděly.

Okresnímu zvěrolékaři, když v isolační nemocnici osaměl, zase se značně ulevilo. Sáhl si na tepnu a zaradoval se. Toť byl puls úplně normální. Prohlédl teplotu — i ta byla úplně normální. Vyklouzl tedy z postele a tu si teprve oddechl. Ovšem, nebylo lze zapříti, že má lýtko na pravé noze propáleno skoro na kost, leč to byla léčební methoda Dra Sterna, proti které nesměl nic namítati.

Přešel několikráte isolovanou síní a byl rozhodnut. Především se mu vrátilo vědomí, že jest úplně zdráv. Tak zdráv, jako nikdy nebýval. Jedině propálené lýtko ho pobolívalo, a to souviselo s klinickou léčbou.

Okresní zvěrolékař sáhl po svých vezdejších šatech — dosud chodil jen tak, jak ležel v posteli — a rozmyslně se oblékal. Když byl oděn, klidně otevřel dveře u infekčního pavilonu, zapálil doutník a pohrávaje si s hůlkou, volně odcházel.

Šťastně došel domů a hned poručil, aby přišel Dr. Cibulka.

Dr. Cibulka seděl „U černého orla", neboť už byl večer. Krásný večer letní! Cvrčci se ozvali! Sena voněla. Ano, senoseč byla. Pavezou utažené vozy vjížděly do města a zahýbaly do selských usedlostí měšťanů, kteří přes to, že byli měšťany a dvory měli do ulic neprůhlednými zdmi obklíčeny, aby se nevědělo, že za zdmi měšťané sedlačí, když senoseč a žně nastaly, zapomínali na všecko a bez ostychu sedlačili.

Letní večer byl, v němž město vonělo senem právě z luk přivezeným. Tentokráte výminečně i v hospodě „U černého orla" byla okna do červnového vzduchu otevřena, a jimi valila se do hospodského zápachu vůně léta.

Dr. Cibulka, když vyslechl, oč jde, přiběhl jako na koni. Zvěrolékařův chorobopis znal ovšem už z doslechu a také věděl, že se primář se sekundářem kloní k opačnému mínění, než jakého byl okresní lékař Dr. Stern.

Opačného mínění než Dr. Stern býval ostatně i okresní hejtman, jenž se zatím vrátil z komisse a jenž ve věcech zdravotnictví považoval Dra Sterna pouze za svého aprobaci podléhajícího referenta. Býval i okresní hejtman velmi často odchylného mínění, nežli oba jeho zdravotní referenti, a jenom z této příčiny nebyly všechny studně v okresu jako lidskému zdraví škodlivé uzavřeny a zapečetěny, a nebyla na celé zeměkouli prohlášena psí kontumace. A také proto nebyli všichni blázni v okresu na zemské útraty odesláni do zemských blázinců, nýbrž jich převážná většina zůstávala v okrese. (Pokračování.)

LITERATURA.

Ignát Herrmann: Staří mládenci. Humorné obrázky ze života „přespočetných“. Sebraných spisů díl VI. — *Ignát Herrmann*: Rodiny a rodinky. Drobné výjevy z pražského života rodinného. Sebraných spisů díl X. Nakladatel F. Topič 1908—9.

Čtenářové nedělní přílohy „Národních Listů“ se zajisté upamatují na povídky, jež autor ve svých sebraných spisech spial v tyto dvě knížky s tituly: „Staří mládenci“ a „Rodiny a rodinky“. Několika markantními rysy, stilem rázným a humorným — význačné to vlastnosti Herrmannovy literární tvorby — kreslí autor postavy a postavičky, vybavuje z mysli dávné vzpomínky mladých let a s neodolatelnou komikou vypravuje všední události a osudy lidí, jež kdysi kdesi na svých potulkách Starou Prahou spatřil, s nimiž prožil v mládí mnohé veselé i trpké chvíle a jimž dovede nahlédnouti až do hloubi duše. Jsou to vskutku jen všední příběhy všedních lidí, ale se stanoviska zorného úhlu nazírání Herrmannova dlužno věřiti, že každá téměř příhoda, každý výsek života má svoji komickou stránku. A tu umělecký duch autorův vidí vždy a dovede ji také humoristicky a zajímavě sdělovati. Neironisuje lidi, již v kaleidoskopu života se mu objevili před zrakem v situaci mnohdy povážlivé, nemluví o nich se sarkasmem, nýbrž jedná s nimi humanně, lidsky, a, pobaví-li na jejich vrub čtenáře, neublíží jim nikdy.

Humor Herrmanův není ruským humorem, pod nímž chvěje se vždy soucit, smutek a mnohdy pláč, není výbušným, temperamentním humorem francouzským, není však také humorem Nerudovým: je vždy humorem čistě Herrmannovým, svérázným, prostým, čistým a neodolatelným. Zajiskří někdy jen ve slově, blyskne v myšlence, jeví se v náladě, scéně a vyvolává vždy dojmy autorem zamýšlené. Figurky v „Starých mládencích“ a „Rodinách a rodinkách“, kteréžto knihy tvoří ideově jakýsi pendant, nemají sice stejně ostrého profilu a pevných kontur, všechny povídky nejsou stejně silné koncepce, mnohé z nich jsou však kresleny s jemným uměleckým vkusem, rázovitě a s realistickou životností.

A ty zajisté opět získají sympathií čtenářů, kteří kdysi před léty rádi četli v „Národních Listech“ tyto humoristické historky Ypsilonovy.

Tristan.

Adolf Červinka: „Tanec bludiček“. Verše. V Praze 1909. Nákladem Edvarda Leschingra. Stran 70 za 1 K 20 h.

Zřídka kdy naleznete básnickou knihu, která by obsahovala dva cykly veršů obsahu tak divergentního, tak široce od sebe oddáleného — a přece jen zase tak důsledně a do malých podrobností v jednotlivých oddílech provedeného, jako je tomu u nejnovější knihy Červinkovy. Cykly: „Sotto voce“ a „Capriccioso“ — v prvním žal, tíha samoty a beznadějný stesk, který se zmocňuje „lovce marných nadějí“ (str. 33), „před zimou tak dlouhou a chladnou“ (37), a ve druhém šotek rozpustilého a bezuzdného šibalství pojednou počne zmítat tím pérem, které ještě před chvílí črtalo symbolické obrazy o bludných lodích a o vracích, které ani ve svých nejšťastnějších okamžicích nevěřilo v lásku, nanejvýš ještě jen v „modravý sen, jenž lehce mne políbil v čelo“ (44), a které dovedlo pouze v krátkém jakémsi závratném stavu vzbuditi, byť ne už pocit skutečnosti, tož aspoň touhu po životě novém a velkém, smělém a silném (49). A co toho příčinou? Osamělý poutník života, který ještě před pěti roky psal svoje humorně resignované verše „Z kuchyně starého mládence“ a který přede dvěma léty (poněkud v souhlase s dnešním cyklem „Sotto voce“) vzpomínal ve knížce „Napadal první sníh“ svých lásek bývalých, jejich pohledů a uschlých květin — ten „lovec marných nadějí“ veplul přec nějak z nenadání do ráje manželství, a ve svém „Capricciosu“ mazlí se s kloučetem, kupuje mu nové a nové králíčky, slibuje mu tu výlet do přírody, tu projížďku městem, tu zase notný výprask, nepřestane-li vřeštět. A odskočí-li od něho na chvilinku, tož, zdá se, jen proto, aby si někde přisednul k čišce vína, aby se mihnul po chodníku a zakoketoval s děvčetem. Takový veselý hříšník, ale upřímný, žoviální a rozmarný, a těm se ty hříšky rády odpouštějí. Posedlo ho štěstí! ... říkají u nás takovým lidem ... a Adolf Červinka je jedním z nich. Nepoznali bychom ho v „Capricciosu“ ze „Sotto voce“ ... nebýti ovšem té jeho formy stejně tu i tam ležérní, téměř stereotypně jednotvárné, málo se starající o rozmanitost a barevnější, živější přísvit.

n.

Ivana Cankara „Výbor povídek“. Překlad Růženy Noskové. Nakl. J. Otto v Praze.

Mravokárce, vybírající bezprostředně náměty ze života, v němž rostou bolesti, kdy všednost přes ně kráčí tupě a bez povšimnutí. Šest povídek z duše zahořklé, vnímavé, soucítící. Subjektivní talent slovinského autora spojením mezi vnějškem a zevnějškem předmětů svých líční docílil, že z povídek vane umění přes to, že vystupuje svými explikacemi příliš osobně a vidně, a někde jako rhetor působí rušivě, ale celkem pojí své výkřiky, ironii, své soudy dosti obratně s dějem vypravování. V poslední povídce vylíčil názory vesničanů v Kraňsku.

K překladu několik poznámek. Na 3. stránce se mluví o kříži dva metry dlouhém,

na němž je přibit Kristus. V originale „obraz“ je souběžný „podobě“. Na kříži byla podoba Kristova, socha, ne obraz.

„Budu tě ještě chodit učit“ je kostrbatost.

Vesnické městiště nazýváme u nás „náves“, ne „náměstí“ atd.

Avšak přes tato nedopatření překlad jest pečlivý a pěkně se jinak čte. O

Ruské listy přinesly o vánocích zprávy z Jasné Poljany, že Lev Nik. Tolstoj, sepsavší nové dílo „Na každý den“, dokončil k němu právě sepsaný „úvod“. Jelikož publikace Tolstého, vydávané nákladem J. D. Sytina, propadaly konfiskacím, prohlásil tento nakladatel, že za těch poměrů nemůže vydati nové dílo Tolstého. Vyjde tedy nákladem dcery Tolstého, Nikolajevny Alexandry, a sice v měsíčních sešitech hned po Novém roce.

K. V. H.

HUDBA.

(Dokončení.)

Tím jsme s touto kapitolou, oslav Foerstrových se týkající, u konce. Neboť konservatoř na svém koncertě neuznala za vhodno provésti aspoň jedno dílo Foerstrovo! Konservatoř dokonce přišla — jak náš lid říká — s křížkem po funuse, oslavujíc květnové jubileum Smetanovo až teď jeho slavnostní symfonií. Jsme jí vděčni i za to, neboť provedení bylo rozhodně lepší, aspoň přesnější, než jaké nám před časem poskytla „Česká filharmonie“ (jež, mimochodem řečeno, na Foerstera též zapomněla; ale té vůbec české umění nepřirostlo k srdci). Podati celek však dirigent (ředitel J. z Kàanů) nedovede, jsa příliš odvislý od podrobností partitury. Nejlépe zdařil se mu Weberův klavírní koncert (hrála talentovaná mladičká umělkyně sl. Příborská), nejhůře pak jemně polyfonní „Siegfriedova idylla“ Wagnerova, jejíž tempa roztáhl do nekonečna.

Také pražský „Hlahol“ oslavil jubileum Foerstrovo — mlčením. Pražský Hlahol vůbec letos nepočínal si jako přední náš spolek zpěvácký počínati si má. Neboť neoslavil ani jubileum Smetanovo! Zdá se, že p. Piskáček neví, koho jest nástupcem a koho to teď — ignoruje. V roce dvou jubilejí, Smetanova a Foerstrova, dával Hlahol (pražský) Rubinsteinův „Ztracený ráj“, (který bylo by zbytečno i v jiném roce hledati) a Dvořákovy „Svatební košile“ s dostatek provozované. A přece nebylo by bývalo nic snazšího, než sestaviti celý veliký program ze skladeb jednoho i druhého mistra!

A — také nevzpomněl Foerstra náš mladý „písňový spolek“. Nevzpomněl velikého tohoto písničkáře! Dával „koncert mladých“, t. j. žáků Novákových. Z nich ukazují se slibnými talenty L. Vycpálek, zvláště pak J. Novotný. Ve skladbách obou postřehnouti lze nejen originální nápady, ale i onen proud, jenž jest znamením bezprostřednosti invence. Také tvorba Fr. Součkova, ač se stanoviska hudební moderny „krotší“, jest dosti sympatickou. Méně již, ač zcela „moderní“, tvorba V. Štěpánova. Ten ještě modernu nezažil, toho jen oslnila. Mluví jejími slovy, ne však větami. To může se ještě změniti, avšak jiný rys jeho tvorby hrozí ho uvésti na scestí: snaha po prázdném, t. j. i ničím neodůvodněném effektu, související patrně s tím, že skladatel jest klavírním virtuosem. K. Nedbal neměl býti na koncert pojat.

„Komorní spolek“ vzpomněl Foerstra jediným kvartettem z E-dur, mistrně sehraným českým kvartettem. Jinak byl večer tento krásný; provedení Cis-moll kvartetta Beethovenova byl umělecký požitek nejvyššího druhu, a Mozartovo sextetto (s dvěma lesními rohy, celkem málo súčastněnými) tvořilo krásný závěr.

Pokud se Národního divadla týče, plýtvalo svými silami v této době na znovuzrození Dvořákova „Jakobína“. Pochybuji, že zdaří se to i úpravě chefa tak zkušenéuo a intelligentního, jako jest Kovařovic. Sympatický čin bylo provedení původní dětské báchorky „Krakonoš“ s hudbou Vendlerovou. Vendler snažil se tu řešiti problém dětské hudby. Známo, že i v literatuře máme málo uměleckých knih pro děti. A přece naše drobotina smí plným právem si toho žádati v době — dětské umělecké výchovy. Dr. *Otakar Zich.*

TYDEN.

* Dr. Hermenegild Jireček, odborný spisovatel právních věd a historie, své doby i belletrista, nar. r. 1827 ve Vysokém Mýtě, zemřel tamtéž 29. prosince 1909. Po rušných letech 1850tých vstoupil do státních služeb, stal se radou v ministerstvu vyučování, potom centrálním ředitelem školních knihoskladů státních. Ve výslužbě trávil věk v rodišti. Byl členem mnoha učených společností, dostalo se mu titulu „Officier de l'Instruction publique“ a zlatého pamětního penízu „litteris et artibus“ a roku 1877 řádu železné koruny III. třídy, následkem čehož povýšen byl do stavu šlechtického. Jelikož jeho otec byl kovář, zvolil si praedikát „ze Samokova“, upomínající na zaměstnání otcovo. Z oboru české historie tiskl své práce v „Časopise Českého Musea“, v „Památkách“, ve starém „Světozoru“ a z oboru právního v „Právníku“ atd., vydal „Slovanské právo v Čechách“ a „Příspěvky

k literárnímu rozboru památníků práva slov. v Čechách a na Moravě“ a jiné důležité publikace. Z oboru krásné prosy přispíval povídkami do „České Včely“, „Poutníka“, do „Národních Novin“, do „Vesny“ a do „Vídeňského Denníku“. Několik povídek vydal samostatně v knihách pod názvem „Novelly“. R. 1849 sepsal veselohru „Tajemné psaní“, která r. 1852 byla sehrána v divadle nad Vídeňkou ve Vídni a hrála se hojně v Čechách i na Moravě na jevištích ochotnických. Jako žurnalista působil v „Nár. Novinách“, ve „Víd. Denníku“ a ve „Slovenských Novinách“. O

*

* Dne 29. m. m. zemřel v Meranu **Vojtěch baron Lanna**, Pražanům známá rázovitá postava, u věku 74 let. Zesnulý, rodilý Němec v Praze, nebyl ani nepřítelem, ani odpůrcem národa českého. Znám byl jako podporovatel umění, prokázal mnohou službu i Josefu Manesovi, od něhož vzácný akvarel mezi jinými, jakož i ohromnou sbírku rytin a heliogravur věnoval obrazárně „Společnosti vlasteneckých přátel umění“. Podporoval umělecký průmysl a Umělecko-průmyslovému museu daroval překrásné své sbírky českého skla, avšak žel, jeho ostatní ohromné sbírky, jichž cena páčí se na miliony, rozprchaly se po většině do ciziny a naši mecénové nedovedli jich získati. O

*

Veselá příhoda z kruhu uměleckých kritiků. Z denních listů je známo, že Murray Marks nabídl správě královských museí v Berlíně ke koupi sošku repraesentující Floru a pocházející snad od Lionarda da Vinci. Soška koupena na základě dobrého zdání předních znalců, jako jsou ředitel Bode a professoři Goldschmidt a Justi. Vystavena pak veřejně na odiv. Jedva že však vystavena byla několik neděl, přinesly londýnské Times dopis pana Cookseye, antikváře v Southamptonu, v němž pan Cooksey prohlašuje, že tvůrcem sošky není Lionardo, ale R. C. Lucas, anglický sochař, zemřelý v květnu r. 1883. Po dopise tomto rozpředl se v listech německých ohromný spor o auktorovi Flory. Socha zkoumána Roentgenovými paprsky, chemiky a bůh ví ještě jak. Avšak na tom by nám tak nezáleželo. Zajímavější jsou posudky o Floře ve veřejnosti německé pronášené. Bode považuje Floru za dílo mistrovské, které možno postaviti po boku Venuše milosské. Naproti tomu jiní a dle „Umschau“ (p. 1077 r. 1909) „namhaft“ kritikové upírají Floře všelikou uměleckou cenu a jejímu tvůrci všeliký smysl pro umění. Tak tedy jeden slavený kritik řekne o jistém uměleckém díle, že jest báječně krásné a druhý docela klidně zase, že nestojí za starého čerta. Při tom takový umělecký kritik z pravidla o sobě myslí jen nejlepší, a aesthetiku zovou lidé „vědou o kráse“. Co by tak řekli lidé, kdyby jeden člověk tvrdil, že dvakrát dvě jsou tři, druhý pak, že dvakrát dvě jest pět? A oč se tu liší úsudky o Floře pronášené?

*

Vánoční číslo pařížské „L'Illustration“ přináší tuto zprávu: „Sara Bernhardtová, která jak v tragediích, tak v komediích dovede vždy své interpretaci vtisknouti znak geniality, chtěla nám ukázati i svou schopnost spisovatelskou. Napsala pro divadlo „des Arts“ hru o čtyřech jednáních pod názvem „Srdce člověka“. Jest to psychologicky rozvinutá příhoda, místy se zvláštní originalitou, která čestně obstála, obhájena výtečnou souhrou čelnějších členů divadla“. O

*

Zprávu velmi zajímavou — tím zajímavější, že jest jediným authenticky zaručeným toho druhu dokladem — přináší nedávné číslo čtrnáctidenníku „Nord und Süd“ o **posledních okamžicích Oscara Wildea.** Až dosud kolovaly o tomto momentě pouze kusé a nespolehlivé zprávy obou francouzských přátel Wildeových, básníků André Gida a Ernesta La Jeunesse, kteří — jak dokázáno — nechali umříti bývalého „krále života“ velmi po chudácku, téměř jako žebráka. Mnohé jejich údaje vyvrací nyní anglický přítel nešťastného básníka Robert Ross. Tento nejvěrnější přítel Wildeův psal ihned po smrti básníkově (30. listopadu 1900 — až dosud udáván byl také za úmrtní den Wildeův 1. prosinec) informaci svému londýnskému příteli More Adeyovi, překladateli Ibsena, a tento dosud neuveřejněný list stává se pojednou důležitým dokumentem. Zpráva ocitá se na veřejnosti u příležitosti známého odhalení Wildeova pomníku na pařížském hřbitově Père Lachaise, jejž na přání nejmenovaného mecenáše vytvořil ruský sochař Jakob Epstein. Ross byl k lůžku umírajícího básníka povolán telegraficky, a nejdůležitější část jeho dopisu zní takto:

„Dr. Tucker a dr. Kleiss, specialista, kterého povolal Reggie (Wildeův přítel), byli tu. Řekli mi, že Oscar může ještě alespoň dva dny žít. Pohled naň byl velmi bolestný, tělo bylo úplně vyhublé, kůže žlutavá, dech těžký. Snažil se mluvit. Měl vědomí, že ve světnici jsou lidé a když jsem se ho otázal, rozumí-li mně, pozvedal do výše ruku. Šel jsem se potom ohlédnout po knězi, a po dlouhém hledání nalezl jsem otce Euthberta Dunna, kněze anglického řádu Passionistů. Přišel ihned se mnou, vykonal křest a poslední pomazání — přijímati Oscar už nemohl. Víš, že jsem mu vždycky sliboval, že mu přivedu kněze, až s ním bude zle, a nyní pocítil jsem cosi jako výčitku,

že jsem mu vždycky zabraňoval přestoupiti ke katolicismu; ale ty znáš moje názory v té věci. Dr. Tucker přišel později ještě jednou a řekl, že to s Oscarem může ještě několik dnů tvrat. Byl přiveden nový ošetřovatel, poněvadž dosavadní byl už zmořen. Byli jsme v brzku dvakráte voláni, poněvadž se zdálo, že přítel již opravdu umírá. O půl šesté hodině z rána (30. listopadu) nastala všeobecná a náhlá změna tvářnosti: rysy se úplně pozměnily a nadešlo to, čemu říkáme smrtelný chrapot. Něco podobného jsem jaktěživ neslyšel. Znělo to jako nějaké strašlivé vrzání otáčejícího se hřídele, a zcela nic jiného nebylo slyšeti až do samotného konce. Oči Oscarovy už přestaly reagovati na světlo. Pěna smíšená s krví neustále mu vycházela z úst a musela býti stále utírána někým, kdo u něho stál. Ve dvanáct hodin jsem odešel, abych se trošku najedl; Reggie mne na tu chvilku vystřídal. O půl jedné odešel zase on. Od jedné hodiny jsme už neopustili pokoje umírajícího. Strašné chrčení vycházející z krku stávalo se stále hlasitějším. Reggie a já ničili jsme zatím dopisy, jelikož jsme se obávali, že bychom jinak omdleli. Oba ošetřovatelé byli pryč; majitel hotelu přišel o $^3/_4 2$ nahoru, aby nás vystřídal. Tempo Oscarova dechu se měnilo, přistoupil jsem k jeho lůžku a uchopil ho za ruku. Puls již ustával, vypovídal zcela. Z hrdla vyšel příteli hluboký povzdech, jediný přirozený zvuk, který jsem u něho za celou dobu své přítomnosti slyšel. Údy zdály se mimovolně protáhnout, dech seslábl, a právě deset minut před 2. hodinou dne 30. listopadu Oscar skonal.“ —*n*—

*

R y t í ř z b ů j n í k a a n t i s e m i t a. Za ouřadu purkmistrského pana primasa Matěje Rábského v Horažďějovicích, stěžoval si „dne 16. měs. Augusti 1715. šenkýř Jan Dio, že jest přišel k ourazu. Že má štráf od pana rytíře Václava Dlouhoveského, šlichtu kordem že má na hlavě učiněnou a že mu pan rytíř ufal kousek hlavy.“ A vyprávěl, že pan rytíř přišel „v dobrý manýře do hospody, ptal se po muzice, že by rád byl vesel“. Když mu Dio řekl, že muzika odešla na židovskou svatbu, „šel pan rytíř pryč, hodil židům kámen do oken a stloukl židovského kantora“. Po té vsedl do svého kočáru na předměstí. Po chvíli přišel proň jeho známý, syn kováře Slavíka, Václav, který před tím se u Diů popral, „že je u Diů nevůle“. Kurážný rytíř s taseným kordem rozběhl se do hospody a místo po rozvaděných, ťal po šenkýři. Vida, že je zle, utekl a chtěl ujeti. Ale bylo už pozdě na noc a brány zavřeny. Do šatlavy „pána“ dáti nemohli a proto „ku vyspání a upokojení vykázáno mu místo v rathouse“. Tu rytíř zuřil. Nadal měšťanstvu „kabátníků“ a že musí někoho zabít“. Byv druhý den volán ku právu, „nepřišel až den čtvrtý“. Uvolil se zaplatit „felčaru za hojení rány“ a více nic. Slavík, původ pranice, měl dát Diovi 3 zl. a rychtáři 2 zl. okrvavného. Rychtáři dal, na Diovi chtěl slevit. A pan rytíř v tom byl nejlépe. Ujel a pral se vesele dál. Ne-li doma v Rábí, tož vystupoval pohostinsky jinde.

Z arch. horažď.

(Z a s l á n o.)

Pomník Bedřichu Smetanovi v Praze:

Čtvrt století uplynulo od smrti Bedřicha Smetany, největšího umělce, jejž zrodila kdy půda česká.

V době té dobylo si umění mistrovo všeobecného pochopení a svrchovaného uznání doma i v cizině. Díla jeho položila základ moderní hudbě české a jsou podnes nejdokonalejšími uměleckými výtvory znovuvzkříšené umělecké kultury našeho národa.

Nyní, když uvědomění o tomto velikém významu Smetanově proniklo všemi vrstvami, nastává národu povinnost, aby jednomu z prvních geniů svých vzdal nejvyšší viditelnou poctu, jakou mu po smrti vzdáti může, a b y p o s t a v i l p o m n í k B e d ř i c h u S m e t a n o v i v P r a z e, hlavním působišti mistrově.

Pro Prahu, pro její Národní divadlo a její koncertní síně skládal B. Smetana svá díla operní a symfonická, do Prahy nesly se jeho touhy, když vzdálen jsa pracoval k oslavě vlasti. V Praze budiž mistru prokázána čest a vděk potomstva.

Národ český zbuduje svému nejslavnějšímu hudebníku pomník důstojný jeho významu. Všichni přispějí, každý dle svých sil, k tomuto dílu, jež provésti obral si za úkol „Sbor pro postavení Smetanova pomníku v Praze“.

Chápaje se práce žádá „Sbor“ o všestrannou podporu mravní i hmotnou a zve všecky ctitele Smetanovy, aby přistoupili za členy „Sboru“ a aby při každé vhodné příležitosti na úkol spolku našeho pamatovali.

Členové jsou: z a k l á d a j í c í s příspěvkem nejméně 100 K jednou pro vždy nebo v 5 ročních lhůtách po 20 K, p ř i s p í v a j í c í s ročním příspěvkem nejméně 10 K a č i n n í s ročním příspěvkem nejméně 2 K.

Přihlášky členské a příspěvky zasílány buďtež na adresu: Sbor pro postavení Smetanova pomníku v Praze.

V P r a z e, dne 1. ledna 1910.

Výbor „Sboru pro postavení Smetanova pomníku v Praze“:

Prof. Dr. Jaroslav Goll, předseda. **JUDr. Vilém Pospíšil**, jednatel.

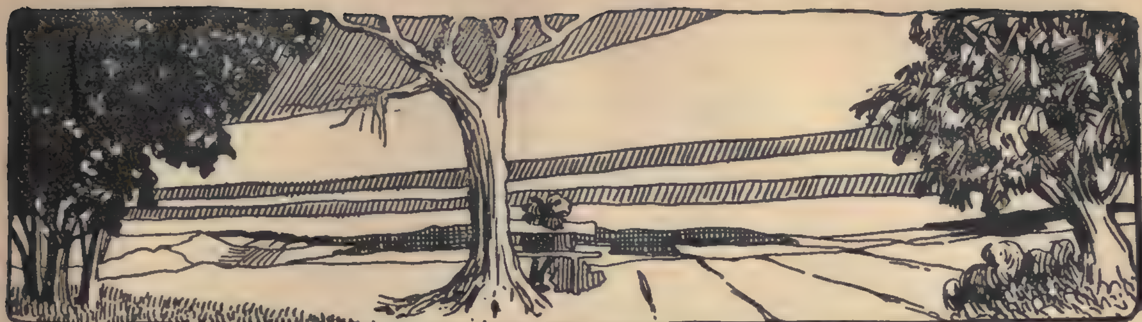
Prof. Dr. F. Pečírka, pokladník.

Marie Bettelheimová, Otto Bondy, prof. Dr. **Otakar Hostinský**, prof. **Josef Jiránek, Jaroslav Kamper**, prof. **Jan Koula, Karel Kovařovic**, JUDr. **Karel Kramář, JUC. Jan Löwenbach**, JUDr. **Vojtěch Mastný**, prof. Dr. **Zdeněk Nejedlý**, pof. **Otakar Ostrčil, Otto Pacovský**, JUDr. **Ladislav Pinkas**, prof. **A. B. Svojsík, Max Švabinský**, Dr. **Bedřich Zafouk**, Dr. **Otakar Zich**, Ph. Dr. **Jaromír Borecký**, prof. **Karel Hofmeister, F. V. Krejčí**, prof. **Karel Stecker**, Dr. **Antonín Šilhan**, prof. Dr. **Josef O. Theuerer.**

V PRAZE, dne 7. ledna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Š i m á č e k. — Vydavatel a nakladatel A l o i s W i e s n e r.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Sotva se vzdálil, Fanuška vzdychla, chytila se rukama za hlavu s mazlivě bolestným výrazem. „Ve spáncích mne píchá, hlava bolí!“ zanaříkala. Krásná macecha ohledla se po ní, chtěla ji po vlasech pohladit, ale děvče uhnulo hlavu.

„Jdi, Fanuško, lehni si! nastydla jsi snad včera večer, dlouho jsi seděla při otevřeném okně!“ měkce domlouvala dítěti.

Fanuška vyhrnula ret. „Nechce se mi nikdy s večera spat. — Odpusťte, bolí mne hlava!“ vstávajíc pravila Fojtíkovi s poklonou veliké dámy. Fojtík rád by byl děvčátku něco poradil proti bolení hlavy, ale na nic nemohl vzpomenouti, nežli na nějaké babské domácí prostředky, jak o nich slýchal, které se nehodily asi pro zámeckou slečnu. Studené obklady, čerstvé lupeny z lýčka na čelo — — Fanuška odběhla, přirazila za sebou zlostně dvéře. Fojtík zůstal sám s mladou paní.

„Je trochu rozmazlená“ — postěžovala si mu trochu nakvašeně. „Sám otec ji rozmazluje a ze mne Fanuška nic si nedělá!“ dodala s trpkým úsměvem. Fojtík vstal. „Kam chcete? proč odcházíte? zůstaňte!“ Podívala se naň divnýma očima, které hned zaplály a hned uhasínaly, — zatměly se jako tajenou úzkostí a rozjasnily se v téže minutě bezstarostným smíchem. Nevěděl, co počít, nejraději by utekl, ale zachytila jej za ruku.

„Přineste housle!“ prosila „zahrajte mi nějakou písničku, třeba: — Vzkázala mi včera šafářova dcera —“

Zachvěl se. Tu písničku hrál ve Strážově.

„Mám ráda písničky, jak jsem je slýchala doma. Nerozumím vysoké hudbě, jakou má Fanuška v notách, všem těm slavným světovým skladatelům, o kterých můj pán horuje. Jenom písničky z domova mám ráda. Sedněte si přece, nestůjte!“

Poslechl, posadil se ostýchavě, hodně daleko odstrčiv židli.

Paní podepřela loket o stůl a nedívajíc se teď na Fojtíka — zamyšlená vypravěla mu kousek svého života. „Jenom ty písničky jsem znala za svého dětství, na pastvě jsem je zpívávala. Jsem ze mlýna, z chudého mlýna na potoce, za Janovicemi — snad jste už o tom slyšel? nepovídali vám? Nemohou mi zde lidé zapomenout, že jsem byla chudou holkou, která běhávala bosa po lukách. Stojespal se jmenuje mlýn, Němci jsou tam blízko už, na půl hodiny cesty a říkají mlýnu Steyspal. Tatíček i matka už jsou v zemi, — vytloukali živobytí, jak mohli, mletí bylo málo, voda v potoku vysýchala často — a tak sedlačili na několika korcích kamenité země, dříví vozili na trh do Janovic i do Klatov. I do Bavor zajížděli a někdy propašovali tabák nebo jiné různé maličkosti — a tím se živili. To vám povídám proto —“ usmála se smutně, „abyste se mne nebál, jsem z takové bídy, jako vy. Netajím toho — nejsem žádná urozená paní.“ Byla to vzácná důvěrnost. Fojtíka až zamrazilo — proč mu to povídá? Ale pokračovala:

„Chodila jsem do Janovic do školy. Starý učitel, jednooký Bosák, nalezl ve mně talent, líbil se mu můj hlas, zpívala jsem při dětských slavnostech i v kostele. Všichni se mazlili se mnou, paničky zvávaly mne k sobě, i na faru jsem chodívala k slečně Betty. Pořád jen: mlynářovic Žofinka zpívá jako andělíček! lichotily a zkazily mne tak

trochu, naučily parádě, městským způsobům, rozmlsaly mne. Nechtělo se mi pomáhat při hospodářství, učila jsem se vyšívat u švadleny ve městě a nejraději toulávala jsem se v létě s několika děvčaty po polích a po lesích. Zpívaly jsme, — kde jaká pouť v okolí nebo muzika, všady jsme byly. Hoši se k nám přidali, Češi i Němci — bloudívaly jsme večer s nimi, zpívaly, smály se, dováděly. Bylo to hezké bezstarostné mládí!" Upřímně vyprávěla mladá paní. Podivná zpověď! Jakoby o někom docela cizím a lhostejném povídala. „A tak jsem dospěla, odvykla vesnické práci. Z těch hochů, kteří s námi chodívali, líbil se mi nejvíce Aschenbrenner, Tonda."

„Aschenbrenner!" vykřikl udivený Fojtík.

Sklopila oči na okamžik, sevřela rty. „Ano, — syn toho Aschenbrennra, kterého znáte. Z Eisensteina. Byl v Janovicích, aby se naučil česky. Stejného věku, jako já, snad o nějaký měsíc mladší. Silný a štíhlý jako jedle a já se vždycky smávala, když lámanou češtinou — nijak a nijak se nemohl česky naučit — povídal mi o své lásce. Tehdy však se stalo, co rozhodlo o mém osudu. O velikonocích při slavné mši na boží hod — tři roky tomu budou — zpívala jsem v kostele. Tehdy mne poznal pán ze Schallerů, slyšel mne, zalíbila jsem se mu." Nějak chvátala teď paní Sofie, aby dopověděla. „Mluvil po službách božích se mnou a vzkázal starému otci do mlýna, že se mu líbím, že si mne vezme. Ano, sám přijel na panském kočáře — bylo tehdy povídání kolem do kola. Otec ležel již na smrtelné posteli, umíral souchotěmi. Pověděli mu, co pán chce. Nenutil nijak. A mně tehdy se zdálo, že mám jenom Toníka ráda, že bez něho nemohu žít. Řekla jsem to, plakala, přísahala, že si pána ze Schallerů nikdy nevezmu. Tatínek jen vzdychl, pokrčil rameny: „Vůle tvá! ale nenaříkej, povede-li s ti někdy zle." Byl už sesláblý, ubohý, zabýval se v myšlenkách jistě už jen věcmi, které jsou mimo svět. Požehnal mi, pokřižoval na čele. „Jak chceš, dceruško! jen abys byla šťastna!" Od té chvíle ztratil vědomí, zemřel v několika dnech. Pak se všechno změnilo, — bratr, který zdědil mlýn, sestry ustarané, udřené těžkou prací vyháněly mne skorem z rodného domu, byla jsem jenom na obtíž. A pán ze Schallerů přijel opět. Všichni mně radili, domlouvali, abych štěstí neodkopávala. Proplakala jsem mnohou noc, ale na konec rozhodla jsem se poslechnout.

Řekla jsem to Aschenbrennrovi, lehčeji mi bylo při tom než jsem myslela, neboť Toník byl přece jenom nedospělý hoch. U muziky v Týnci jsem mu to řekla, — počal vyvádět, plakal jako dítě a zase klel a nůž vytahoval, ale uklidnila jsem jej konečně lichocením. Slíbil, že bude rozumným a že nikdy na mne nezapomene. Vidíte, tehdy jsem poznala, že ho nemám ráda, jak jsem myslela. Bylo to směšné dívat se na dětinské jeho počínání. Musela jsem mu dát hubičku na rozloučenou — a pak dal zahrát solo — poručil, aby zahráli: „Vzkázala mi včera —". A on písničku zpíval po česku, pletl slova a jak stál uprostřed sálu v hospodě, slzy mu kapaly s očí — všichni se smáli a já utekla tehdy. A druhého dne dal se odvést na vojnu — hned jej poslali dolů, do Itálie — pak přišla zpráva, že někde na vartě zastřelili jej Taliáni. A já se vdala." —

Poslední slova sotva vydechla paní Sofie. Fojtík viděl, jak se jí prsty třesou — — zakryla dlaněmi obličej, zamlčela se na dlouho. Pak řekla: „To jsem vám vyprávěla proto, abyste věděl, jak se znám se starým Aschenbrennrem". Spustila ruce a podívala se na Fojtíka s vynuceným úsměvem, v očích měla slzy. Poslouchal její zpověď neočekávanou, podivnou, spěšně o překot vypravovanou. Třeba byl nezkušeným hochem, vycítil, že není upřímná, že cosi paní Sofie zamlčela. — —

„A teď mi zahrajte!" poprosila, „Vzkázala mi včera šafářova dcera —" Přinesl housle.

V tom pán se vrátil, sotva vstoupil do pokoje vyprávěl novinku: „U Dešenic v lese dnes v noci k ránu byli postiženi pašeři, po kterých vojsko i četníci a pohraniční stráž marně už dávno pásli. V Dešenicích v hospodě byli včera s několika vozy, ale nežli tam husaři dojeli, podloudníci někým varováni skočili do lesů. Husaři za nimi. Ale dostihli jen čtyři prázdné vozy bez koní. Mají lotři vypálení asi dobré vyzvědače a spojence na všech stranách!" Fojtík podíval se na paní Sofii, cosi začínalo mu hlavou probleskovat. Nejasně, ostýchavě. Bál se domyslit.

Paní poslouchala docela lhostejně, jen se zeptala: „Prázdné vozy? tedy zboží někde dříve složili? Kde, se neví?"

„Ne!" sám zaujat novinkou, kterou sděloval, řekl rychle pán ze Schallerů. „Nikdo nemá ani tušení — mluvil jsem s komisařem. Jsou neobyčejně smělí tito chlapi. Nikdy nebylo slýchat v Pošumaví o tak drzém podloudnictví. Úřady o tom vědí a přece nemohou nikoho lapit. Zdá se mi, že se rozmáhá nějaká svěřepá smělost a slepá odvaha mezi lidem. Snad je to následkem těch stísněných poměrů v našem Rakousku, kde je všechno zakázáno, i myslit skorem.

Lidé jsou jako děti, nemohou-li se veřejně vybouřit, vrhají se na takové tajné nebezpečné podniky. Tuhle jsem četl: nějaký knihtiskař ve Vídni po mnoho let padělal rakouské státní obligace, zajížděl s nimi do ciziny, do Curychu, do Basileje, do Badenu nebo do Frankfurtu, tam je udal. Když byly obligace rakouské bance předloženy k výplatě — vyplatila je, jako pravé, aby nebyla v cizině vzbuzena nedůvěra k rakouským papírům. Brzy padlo podezření na onoho knihtiskaře, byly u něho několikrát úřední prohlídky, ale nic se nenašlo, jen svaté obrázky tiskl. Dříve měl sotva maličký, zadlužený závod, teď je velikým pánem, chlubí prý se, že i zlatý záslužný kříž jednou dostane. Všichni naň prstem okazují, v novinách div jej přímo nejmenují. Ale on chodí po Vídni pyšně a vesele, nikdo naň nemůže. Říká se, že má spojence ve vysoké byrokracii. A takové příklady kazí dobré mravy. Lidé si pomyslí: nač při poctivé práci bídu dřít, když člověk chytrý nepoctivou cestou stane se za krátký čas bohatým a váženým. To je také důsledek našich nešťastných poměrů. Kdo jde přímo a spravedlivě, toho ušlapou, darebáka vynesou a udělají z něho znamenitou veličinu. Bůh ví, zdá se mi, že u nás každý člověk vynikající bohatstvím či postavením musel býti dříve velikým darebákem, nebo aspoň některý z jeho předků. Nelekejte se —" dodal pán s úsměvem, „jsem jak víte svobodomyslným." Pak ještě dlouho rozhořčeně mluvil o smutných poměrech v Rakousku, o nešťastné politice — rád si zařečnil, zafilosofoval, nedbal, že Fojtík dívá se naň s malým porozuměním a že mladá paní vstala a přistoupila k otevřenému oknu.

„Obloha je dnes celá zakaboněná!" přerušila monolog svého chotě.

Přisvědčil. „Zítra nebo pozítří nastane už pravý podzim, mlhy a chladna. Bude zde smutno. —" v polou věty se zamlčel a ohlédl k paní Sofii. Dívala se k zachmuřenému nebi a vzdychla: „Chtěla bych být v Praze! Říjen, listopad zde venku je strašlivý. Hle, do rána jak již sežloutlo listí! a přijdou deště a plískanice."

Pán zakašlal rozpačitě, přešel pokojem sem i tam, neozval se.

„Chtěla bych být v Praze!" opakovala tiše s povzdechem.

„Ne! letos není možno!" najednou se rozkřikl skorem, aby dodal přesvědčivosti slovům. „Není možno!"

Obrátila h lavu. „Proč?"

Pán zajel rozčileně prsty do řídkých vlasů. „A proto — Sofie — nežádej toho, drahoušku! Náš dům v Praze jsem prodal!" Řekl to jako hříšník se sklopenou hlavou.

„Proč?" — Opakování tohoto jednoslabičného slova bylo mu patrně nadmíru nepříjemné.

„A všechno je prodáno? i s mým pokojíkem? Bývalo tam tak krásně u vlašského otevřeného krbu! měla jsem tam své obrazy, vázy, tolik milých památek na stolku, alba, knížky — a všechno to je prodáno?" Zachvěl se jí hlas jako propukajícím pláčem.

Manžel přecházel rozčilen. „Ne, není vlastně ještě prodáno — ale vyjednávám s panem Blochem o prodej pražského domu. Nic nenesl ten starý dům, je nerozumno udržovat jej pouze proto, abychom tam tři měsíce ročně trávili. Je to proti mým hospodářským zásadám". Přikročil k ženušce a kolem boků něžně ji objal. „„Nehněvej se, Sofie, drahoušku — vždyť zachce-li se ti do Prahy, můžeme v hostinci bydlet, bude to lacinější — jsou v Praze už hostince po nejnovější modě, kde je postaráno o všechno pohodlí — uvidíš! Najmeme pokoje u „Černého koně" s vyhlídkou na Příkopy, kde je plno ruchu a života i večer při lucernách. Slyšel jsem od lidí, kteří cestovali, že takového hotelu není ani v Paříži, od té doby, co jej přestavěli. Nebude to lepší, nežli v našem starém domě v úzké malostranské uličce? Uvidíš! Jen se nehněvej, drahoušku!" Hladil ženiny ruce.

Ostatně mladá paní hněvat se bezpochyby ani neuměla, — zase už se usmívala. „Proč bych se hněvala?" pokrčila rameny, „je to všechno vaše, učiňte, co chcete, jsem spokojena. Myslela jsem jenom, že teď, když sám ujal jste se hospodářství, nebude už třeba šetřit." Řekla to tak prostě — líbezně, že nebylo znát žádné výčitky, ale pán ze Schallerů přece se omlouval.

„Drahoušku — ano — uvidíš, všechno uvedu do pořádku, ale teď v začátcích nelze ještě napravit chyby, které způsobilo špatné hospodářství bývalých správců. Chceš-li vypočítám ti všechno — co vynáší dvůr, co možno z lesů vytěžit —"

„Ne!" zavrtěla s úsměvem hlavičkou. „Nerozumím tomu a je to všechno vaše. Jenom —" zadívala se na průhledné nehtíky levé ručky — „chtěla bych ještě naposled pobýt tam v tom starém domě. Dovolte, abych se tam podívala —" přitulila se k manželi, objala jej kolem krku a dívala se mu do očí. „Dovolíte? — hleďte, obloha je zamračena, přijdou deštivé dny, i práce v polích se zastaví. Dovolíte — pojedu pozítří do Prahy, ano?" Pohladila jej po tváří. (Pokračování.)

EDUARD ŠEBESTA:

NĚKOLIK DOPISŮ JANU EV. PURKYŇOVI Z LET 1837—1848.

(Dokončení.)

XI.

Lipsko, dne 15. srpna 1843.

Velectěný pane!*)

Především odpusťte, že píši německy; jsem neobyčejně v čase omezen a proto nejsem s to, abych zvláštní dobrý český list sestavil.

Za Vaši dobrotivou zásilku můj nejsrdečnější dík, bude jí hned užito do sešitu Jutničky, jenž má právě vyjíti.

Také Kašubiana jsou svrchovaně zajímavá. Škoda, že se už nic neví o tomto národě; buďte však té dobroty a povzbuzujte jen hodně mladého spisovatele, aby ještě více podobných dat o svém národě podal.

S L. o Slezsku má se věc jináče; kniha nemůže naprosto tak býti tištěna. Odpověď na útoky v novinách může příhodným způsobem zase jen v novinách býti umístěna. Takové odpovědi musí býti: 1. krátké a pádné; 2. uváděti pevná data a fakta; 3. na místo zhaněného pravdivé klásti; 4. vhodné návrhy činiti. Vše to stalo se v přiložené zásilce. Než všechny tyto body jsou roztrhány a přece se hromadí opakování. Před námi ležící předmět měl by dle mého mínění takto býti zpracován:

1. Výčet hlavních nájezdů a výpadů proti polštině v H(orním) S(lezsku).,**) jak se dějí v žurnálech, brožurách a ústním obcování s vyvrácením každého z nich zvláště, při čemž by byly shrnuty podobné k sobě a společně vyvráceny.

2. Vylíčení dnešního stavu polštiny v H. S.

3. Dovození a výčet žalob, které se nyní právem činiti musí proti zákonům a jich užívání.

4. Oprávněná přání národa Polského jeho požadavky prokazující.

5. Návrhy k nejsnadnějšímu a nejúčelnějšímu jich odpomožení, zvláště když málo nákladů a ničeho nového, to jest od základů nově zavedeného neobsahují (organický, historický vývoj).

6. Závěrem asi důvěruplnou prosbu na humanitu krále, jehož němečtí poddaní právem žádají za vzdělání veškerých státních občanů.

Dobrotivě tedy s ním (Lon. škrtnuto) tento plán sdělte a pak vybídněte jej, aby mi rovnou (Inselstrasse Nro. 3) dal věděti, zda chce přepracování spisu sám pořiditi, či mně jen fakta a příslušná data dle těch pěti rubrik udati, a pak mi zpracování a sestavení předati, pak chci (ovšem) redakci té brožury na sebe vzíti a doufám, že nebude (ani ona) bez významu pro účely velectěného (pana) L. Vydání buď pak ponecháno na starosti jedině mně samotnému. Nakladatele pro to již mám; jen třeba mi se zaručiti, že věc jest dobrá, a to nyní nemohu.

Vaše tak laskavě mi zapůjčené knihy vrátím Vám co nejdříve, neboť až do té chvíle jich stále ještě potřebuji. Odpusťte toto dobrotivě, a zůstaňte jako dosud nakloněn Vašemu opravdovému ctiteli

J. P. Jordanovi.

P. S.

Mohl byste snad býti tak dobrotiv a navrhnouti mi katolického duchovního, jenž by byl způsobilým „Následování Krista“ od Tomáše Kempenského přeložiti do polštiny? J.

*) Dopis tento psán jest německy.
**) V dopise O(ber) S(chlesien).

XII.

Milovaný příteli!

Dozajista diviti se budete, že ode mně po tak dlouhém mlčení opět dostanete list. Tenkráte mi to nedalo, já musil se chopiti péra. Zkrátka Vám povím, že Krombholz*) dne 4° t. m. pochován byl, a že tedy učitelská stolice fysiologie uprázdněna jest. Jestli jste tedy nezměnil svůj oumysl s námi pod jednou střechou bojovati, nemeškejte a rozhejbejte všeliké stroje k uskutečnění té žádosti. Přípovědí máte hojnost, a nyní se okáže, jsou-li přípovědi velikých pánův platny čili nic. Já kdybych tu moc měl, hned bych Vám poslal povolání na tu stolici učitelskou, a děkoval bych Bohu, kdybyste jím nepohrdnul. Nadutost bureaukratie ale jinak soudí; její heslo jest forma, uniforma. Ona ani nemá pomyšlení, jakou by jste Vy obět přinesl, kdybyste i na povolání přišel. Tam obsypán ctí a důchody jste, u nás od nich byste toho se nemohl nadíti, za to byste ale měl od nás každodenně důkazy naší lásky, uctivosti a vděčnosti, kterými naše srdce pořád hoří. Jestli posledních sobě více vážíte, nežli prvních,

*) Krombholz Jul. Vincenz šl. (1782—2. list. 1843), professor lékařství a přírodopisec.

pospíchejte k nám. Jak bychom Vás rádi měli mezi námi, o tom jste přesvědčen. To ale pořád stará píseň; pěkná to slova, nemají ale dost moci, aby tužbu naši k žádanému konci přivedli.

Vám a synům Vašim přeju hojnost všelikého dobra, a pozdravuje a líbaje Vás, zůstávám upřímným přítelem

Jan Sv. Presl.

Bratr a sestry Vás srdečně pozdravujou.

V Praze, dne 5° listopadu 1843.

Narubu:

von Prag. Sr. Wohlgeboren Herrn Herrn Johann Purkynje Doctor und Professor etc. zu Breslau. franco bis Gränze.

XIII.

Velectěný pane a příteli!

Velice mi líto, že Vašnostem, co se prof. fysiologie týče, potěšitedlných zpráv podati nemohu. Hrabě Kleblsberk je plný týden již v Praze, z Vídně se vrátiv, a poněvadž denně u něho obědvám a celé odpoledne s ním obcuji, hned první den po jeho příjezdu do Prahy po záležitosti Vašnostině jsem se tázal. Nejsem věru z posledních, které by to neskončeně těšilo, kdybyste s svými mezi svými v drahé naší Praze přebývati mohl. Řekl mi hrabě, že hned jak se o uprázdnění prof. fysiologie z dopisu nebožtíka bar. Ferdinanda dověděl, hned tenkráte s ministrem Kolovratem*) všemožně si na práci dal, aby svou a Vaši vroucí žádost uskutečnil — neboť z mladších již let Vašnosti znaje velice prý také sobě přál — všecko ale vynasnažení a vyjednávání s arciknížetem Ludvíkem**) bylo prý nadarmo. Možná, pravil, kdyby prý jste byli se odhodlali výslovně o místo uprázdněné žádati, že prý by snad přičinění jejich se bylo povedlo, čehož prý jste se ale arci neodvážili, abyste vládu svoji neurazili. Dostav Vašnostin dopis znovu jsem s hrabětem o věci mluvil, pravě mu, že jste ještě naděje zúplna se neodřekli, a možno-li, aby přece jen jedenkráte ještě o to se zasadil. Hrabě: že prý vše darmo by bylo; a právě tuto dny již návrh tří professorů domácích do kabinetu císařova k potvrzení se podal. Pan Palacký, jejž k 8. květnu do Prahy čekáme, přes Vídeň ani nepojede, a jak hrabě ujišťoval, ničeho by nepořídil. Třeba prý znát neústupnost arciknížete Ludvíka. Tenkráte nás všech vroucí tužba tedy na zmar přivedena. Snadže budoucnost příznivá jinou cestou žádosti naše a Vašnostiny vyplní. Zoufati nesmíme. Železná dráha aspoň poněkud odloučenost tu umenší a úlevy malé získá. Že jste pro nynější běh novou theku čtení fysiologie co základ budoucí české fysiologie zavedli, velikou nadějí všechněch naplňuje. Do těch dob snadže i maličkost moje s psychologií a metafysikou na světlo vyleze — co do metafysiky zvláště bych častěji Vašnosti na blízku sobě přál — neboť zdá mi se, že přiblížení metafysiky k fysiologii a naopak oběma potřebí. Potud stály proti sobě fysiologie a metafysika co oheň a voda aneb co voda a oheň, abysme žádnou z obou věd neurazili.

Slečna Antonie list Vašnostin k veliké své útěše obdržela, mámť mnoho krásného a vroucí dík její Vašnostem vyříditi. Hraběnka Karolína — psáti-li jí chcete — je v Praze na Malé Straně v majorátním hraběcím Nosticském domě. Ta se brzy po ztrátě chotě svého zotavila. Srdce jsem v ní nikdy nehledal, a takž i tenkráte nenalezl. Škoda, přeškoda rodu Hildprandtského. Co jedinou mi útěchou, že Robert povaze Hildprandtův neodcizen, mnoho dobrého pro budoucnost slibuje. Myslím, že byste Vašnosti líp učinili, kdybyste k němu několika slovy včasnými promluvili. On toho hoden. Rovněž v Erveinově domě (Gräflich Nostizisches Majorats-Haus, Kleinseite) bydlí. Protože Ervein nechtěl, aby po smrti b. Ferdinand. v Široké ulici bydleli.

Panu prof. Čelakovskému a jeho velectěné paní račte prosím mou úctu osvědčiti, a spolu panu profess. se zmíniti, aby nezapomenul na ty dva řádky co nápis na český vrch u Išlu. Budeť již věděti, o čem se jedná, protože jsem jej jménem hraběnky Šlikové v Praze o to byl požádal. Mohl by, píše panu Drovi Staňkovi, řádky ty laskavě do listu přiložiti. Pan Dr. Staněk bý mi je pak odevzdal.

Nedávno přijel Zap*) s rodinou svou do Prahy. Ze Lvova sem přesazen. Kéž by již i p. Palacký zde byl. Velice jej tu potřebí, zvláště v nynější době. Teprva ku konci května vyjde „Výbor literatury starověké"**)

---

*) Z Kolovrat Frant. Ant. hrabě (1778—1861), od r. 1826 státním ministrem, hlavní zakladatel Musea král. Českého.

**) Arcikníže Ludvík Josef Antonín' syn císaře Leopolda II. (1784—1864), od roku 1835 v čele tak zvané státní konference, byl faktickým spoluvladařem císaře Ferdinanda.

*) Zap Karel František (1812-1871), byl roku 1845 jmenován k státní účtárně v Praze a později gymnasijním professorem, historický spisovatel český.

**) Výbor z literatury české. Díl první od nejstarších časův až do počátku XV. století. V Praze 1845. S počátkem staročeské mluvnice a úvod od P. J. Šafaříka.

díl první, na kterýž již více než půl léta dychtivě čekáme. I „rostlinář"*) páně Preslův, „slovesnost Jungmanovu" nemohou se dostati tak rychle na světlo, jakož všeobecně se žádá. P. Palacký doufáme k bystrejšímu chodu dopomůže. Hrabě Lev Thun**) 28. dnes totiž do Vídně na své stanoviště se odebere. Za městského hejtmana již v novinách prohlášen hrabě Dejm. — S osvědčením úcty a šetrnosti

Vašnostin ctitel a přítel

A. J. Vrťátko.

V Praze, 28. dubna 1845.

N a o b á l c e :

Sr. Wohledelgeboren Herrn Johann v. P u r k y n j e Medicinae Doctor und Professor der Physiologie Ritter des königl. Preuszischen rothen Adler-Ordens etc. etc. a B r e s l a u.

XIV.

Velectěný pane! Drahocenný pane professore! ***)

Odesílám nyní Vašnostem knihy dobrotivě mi zapůjčené, 6 svazkův básní Mickievičových, při tom vroucí díky skládaje, že mi Vašnostinou dobrotivostí bylo popřáno, největšího básníka polského poznati. Mysliny Trentovského†) k tomu jsem ještě nepřečítal, jestli byste jich nyní žádal, tedy račte to jenom dodavateli tohoto písma oznámiti, a za týden budou ty obě nadřečené knihy ve Vratislavi. — Nový vychovatelský oustav má v brzkém času v Lublinci††) otevřen býti, já jsem se také u ředitelství Opolského hlásil, abych za dirigenta toho oustavu ustanoven byl, dobrou naději maje zvlášť proto, že zakladatel toho oustavu v. Grotovský katolíkem byl, a já jenom sám z katolíkův o ten ouřad jsem se petíroval. Bylť jsem také v tom od katolického řiditelního a školního rady Ullricha a snad i od dvou ostatních katolických rad podporován, ale pan president, jak se domnívám, evangelického pastora Opolského Hirsche vyvoliti chce, protož tu celou věc do ministerium v Berlíně odeslal. V tomto oustavu mají totižto dítky od devátého až do šestnáctého roku chovány a cvičeny býti. Kdyby moje přání se vyplnilo, mohl bych snad polské národnosti ve Slezsku dopomoci; až posavad ještě naděje netratím. — Ve společnosti vlastenecké osvěty ve Vratislavi má býti, jak jsem v novinách četl, filologický podíl ustanoven, noviny ale nedokladají, jestli tam jenom německá čili také polsko-slezská filologie bude obstarávána. — Zatím zůstávám v nejhlubší oddanosti Vašnostin ctitel a sluha

Lelek.

V Hulčíně 18ho dubna 1847.

XV.

Ve Vídni, dne 29. 9. 848.

Velectěný pane!

Drahý příteli!

Včera večír mi říkal dokt. Jonák,*) abych Vám psal, že o Vás jednal s professorem Patrubanem, který prý Prahu opustí; abyste tehdy se vyjádřil, jen abyste Vaši žádost tuze vysoko nestavěl, že byste to obdržel.

(1. 10.) Mám se Vás ptáti:

1. Jak to stojí s Vaší vůlí přijíti do Prahy.

2. Pro který předmět (nu to snad se rozumí).

3. Abyste učinil návrh a výminky, ale dle možnosti levné věda v jakých okolnostech bídných naše finance stojí.

Z listu Čelakovského více se dozvíte a nahlídnete, že více psáti nemohu, an jsem Váš upřímný přítel a ctitel

V. Staněk.

N a z a d n í s t r a n ě d r u h é h o l i s t u :

Panu profesorovi Purkynovi.

---

*) R o s t l i n á ř atd., arcidílo Preslovo, vycházející od roku 1821.

**) Hrabě Lev z T h u n u (1811—1888) přešel roku 1845 ke spojené dvorské kanceláři ve Vídni.

***) L e l e k C y p r i a n (1812—1883), kněz, buditel a spisovatel český; byl roku 1847 kaplanem v Hulčíně.

†) T r e n t o w s k i B r o n i s l a v F e r d. (1807—1879), filosof polský; Myšlini czyli całokształt loiky narodowej. Poznań 1844, 2 díly.

††) L u b l i n i c e, krajské město v pruském vládním obvodě Opolském.

*) J o n á k E b r h a r t A n t o n í n, právník český (1820—1879).

◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇

R. BOJKO:

OBĚTI LÁSKY.

SVÉ ŽENĚ.

Fialy, narcissy, bělostné růže uvadly.
Nekvetou třešně lilijí, jabloně rudou malinou.
Nevábí ovoce dávno uzrálé . . .
Stezky, jež kdysi tak lákaly, v houští zapadly,
na místo sadu slunného táhnou se smutnou dolinou
sosnaté lesy jen, lesy sčernalé . . .

Někdy přec zajdem v ně zlákáni lživou pohodou —
Zoufalým steskem, vzpomínkou marnou se táhle rozšumí,
nad hlavou schnoucí své větve zulámou — —
Na křižovatkách se potkáme — jen tak náhodou,
a ten náš úsměv nesmělý, zakřiklý hned si rozumí:
Sevšední života sny a oklamou . . .

S Tebou jdu. Sčernalé listí nám chřestí pod nohou.
Shoustne tma — hvizdot kulichů — houkání táhlé smutných sov —
bludičky nad bahny — křiky pomoci . . .
Kam Tě to vedu tak stichlou, tak slabou, ubohou . . .?
Chvíš se a náhle vyprostíš ruku a smutná, beze slov
odcházíš ode mne kamsi do noci . . .

Ještě Tvůj bílý šat pod stromy kmitne, za keři.
Potom se ztratíš. Marně Tě volám a hledám v temnotách,
nad bahny stojím svých těžkých, černých vin — —
Zítra Tě zoufale plačící najdu u dveří:
Chtěla jsem nést Tvé břímě a jenom ti visím na rukách,
pro děti strhovat musím do hlubin . . .!

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Když přišli na hřbitov, byl už nebožtík z hrobu celý venku, již kráčel volným krokem k vrátkům, a nahlas se modlil, muž ve vysokých botách, vyholený, vlasů dlouhých až po ramena, v bílé haleně z domácího sukna, od hlíny zvláště na zádech umazané. Slovák, moravský Slovák. Záhy se smluvili. Byl ve Vambeřicích na pouti, (tam chodívaly i z Moravy veliké houfy) nějak se od nich oddělil, zbloudil a došel až do Hronova. Do toho hrobu dostal se samochtě. Sám si tam lehl, jak si sám uložil za pokání, že v čas pouti, kdekoliv by nocovali, přespí na hřbitově. Jinde spal na hrobech nebo mezi nimi, u nás ve hrobě.

Náboženský blouznivec. Uviděl jsem ho také i uslyšel; přišel k nám koupit si podbělku. Seděl ve světnici u police na tvrdé lavici bez lenochu a mluvil a rozkládal a vše o nábožných věcech. Pamatuji se na jeho hlavu, na jeho hubený obličej v dlouhých vlasech a jak mu hořely oči. Už pojedl, a ještě blouznivě mluvil, až ho pak už nikdo neposlouchal. A ještě když odcházel, rozkládal ve dveřích, na záspi, cestou ke kostelu, za nímž zmizel —

Těch poutí, či těch poutů jak u nás říkají, procházelo mnoho přede žněmi. O nich pak se ten proud na čas zarazil. Musilť kde kdo na pole, u nás i v kraji. Tenkráte, když

u nás ještě nedýmaly tovární komíny a nehučely stroje, nebyla nouze o dělníky na pole. Nebyloť zvláštních výdělků, a žně je dávaly. Lidé se na ně těšili, zvláště podruzi a chalupníci.

Za mého dětství se obilí také ještě srpem žalo; na mnoze však už se kosou seklo. Přede mnou, v první polovici devatenáctého století, se víc žalo; jen jaře se obyčejně sekly. Na žně chodil „ženec" i žnečky. Mnohý „ženec" vzal na statek, kam šel na dílo, i děti s sebou a ty pomahaly jak mohly, které bylo k nějaké práci. To kolébalo selce děti, to bylo na posilky, ono šlo na pole a nosilo žencům vody; tomu říkali „vodák".

Jeden ze ženců šel v práci napřed, „špičil", byl „špičák", tomu každý musil na svém záhonu stačit; ženci a žnečky tenkrát ještě zpívali. „O jej, to bylo veselo!" vzpomínali staří. Za mých chlapeckých let nebylo již ženců. Žnečky pamatuju, a ty si někdy zazpívaly, zvláště stará Hrábková a veselá Lokvencka ze drah. Za starších let, přede mnou, nedostávali dělníci na poli „desátku" t. j. jídlo o desáté dopoledne. Ale za mé paměti desátek už panoval.

Cokráte jsem ho jako hoch donesl z městečka dole přes draha na horu na „příčnici" na naše pole nebo ještě dál za louku „v havrlinkách" na „kopec", už nedaleko Žďárek. Nosíval jsem na ruce košík plný velikých krajců; v každém jamka plná tvarohu a másla přikrytá výkrojem z toho důlku ve střídě. Vedle krajíců lahev kořalky a skleničky.

Na širokou mez usedli lehkooděnі sekáči, ve spodkách jen a v košili, toulec u pasu, do temna zardělí, upocení, Smrček, Draboň, Vohadlo, dražský Jirásek „Šulc" a jeho mladý, vysoký, vytáhlý syn, očí tak jasně modrých jako měl jeho otec menší postavou, někdy forman, jenž jezdíval do světa, nejvíce na Moravu přes Litomyšl, a vzpomínal na „Babku", formanskou hospodu v Litomyšli. Na širokou mez usedli, já vedle nich a díval se, jak si pot stírali, jak si odplivli, nežli si zavlažili hrdlo, jak chutě se dali do jídla. Někdy jsem jim ještě doběhl k studánce pro vodu, kterou si pak osvěžili octem. — A když pojedli, dražský „Šulc" první vytáhl svou porculánku, jejíž troubel byla z části ne dřevěná, ale s „karabáčkem", „napškal", zapálil, zabafal, až modravé kotouče dýmu letěly zářivým, prohřátým vzduchem horkého dopoledne za mez, nad „kolíbky" posečeného obilí.

Někdy jsem seděl na té mezi sám a sám, když mne naši poslali sem hlídat, v pravé poledne, když sekáči a odběračky, které za sekáči odbíraly pokosené obilí a kolíbky kladly, odešli k nám, do městečka, k obědu. Já hlídal na plném, žhoucím slunci v ohromném tichu letního poledne, kdy nikde stínu, kdy pole i meze byly opuštěny, když vzduch se horkem svítivě třásl a na modrém nebi stála bělostná, měkká oblaka jako zakleté lodi a nehnula se. A přede mnou a kolem — Pole a pole, širé lány plavé obilím, zelenavé nedozrálým ještě ovsem, a mezi nimi v oupadech, v dolečkách louky, lesíky, a zase pole dále zvlněnou plání k Poříčí, ke Žďárkům, k Čermné a Chudobě v Prusku. A za nimi lesy, kopce, skalnatý Bor, Kačenčiny hory (Vrchmezí), tenkráte mně tak tajemné, neboť v nich bytovala Kačenka princezna, za kterou chodil z Krkonošských hor Rybrcoul. — Takový jsem měl rozhled a výhleď na hory a lesy obzorem, v poledním tichu, kdy parnem zmlkl všechen hlas.

Než někdy se přece ozval a mne poplašil. Uslyšel jsem z nenadání, jakoby mne někdo volal; nespatřil jsem však toho, kdo se ozval. Nebyloť nikde ani živé duše; a tenkráte jsem ještě dobře viděl. A přece to někdo volal, přece se dvakrát, třikrát táhle ozvalo: „Lojzo! Lojzo!" A nebyl to hlas nějakého kamaráda nebo někoho známého, ale cizí, silný, ač zatemnělý. A já se plaše ohlížel a mlčel, mlčel; slýchalť jsem doma o takovém volání a že se mu ten, kdo je uslyší, nemá ozvat, sic že, ozve-li se, zemře. Tenkráte jsem ovšem nic nevěděl o sluchových hallucinacích. —

Jak bývalo u nás o žních večer, jak mně Smrček po večeři povídával povídačky, o tom jsem už vypravoval. Po létech jsem se s ním potkal, také o žních, když jsem přijel, to již z Litomyšle, na vagace. Ale to již nebyl ten statečný sekáč, jemuž tak znamenitě chutnalo, jenž jindá tak rád a ustavičně kouřil. To byl už skoro mrzák, s bolavýma nohama, jenž těžko, o holi chodil krušnou cestou od prahu k prahu ptaným chlebem a nemíval už ani na tabák.

Na nějakých kladách právě seděl a odpočíval, vraceje se z té trpké cesty, on, takový pracovník. To si vysloužil za všecko své dření. Zjasnilo se mu v očích, když jsem se k němu hlásil a když mne poznal. Těšilo jej to patrně, ale také povzdechl, co už na světě, když člověk nemůže pracovat a nemá od čeho být živ. — Bylo mně ho srdečně líto. Ale neposteskl si tu jen sešlý, poctivý mozourník; kus sociální otázky se mi pronikavě ozvalo: jak je o dělníka, jenž při skrovné mzdě nemůže si pro stáří nic zachovati, bídně, vlastně nijak postaráno, a že rolničtí dělníci se mají hůř nežli kterýkoliv jiný. Tenkráte byla otázka, kterak to napravit, bez naděje. Dnes alespoň už svítá, že časem dojde na její rozřešení.

Odbočil jsem. Vracím se zase do koloběhu roku, jak bývalo za mých chlapeckých let. Obilní žně jsme odbyli. Ale tenkráte se u nás silo také mnoho lnu. Ó když si vzpomenu na světle, krásně zelené lány vláčného, měkkého lnu, jak vítr je lehce čechral, kdy všecky pak prokvétaly líbezně modrými květy!

U nás sil se len pozdě, v červnu, kolem sv. Antonína. Proto také trhání dálo se později, když už byla strniště. Na nich se vytrhaný len močil a sušil. Pak když jej svázaly v otepě a svezly do stodol, když jej drhly, to bylo něco jiného, nežli když se mlátilo obilí cepy. Stodolou napříč nevysoko nad humnem upevnili břevno, do něho zarazily se dva drhleny, veliké to železné hřebeny hroty vzhůru, a v těch hřebenech pročesával se po hrstích len, drhly se jeho hlávky. Odrhnutý len se svázal opět v otepě; pak teprve mohli jej zpracovat. Musil se tříti na trdlicích, utřen čistit na vochličkách, nežli se z něho mohly udělat klouby krásného, hebkého lnu, od něhož se oddělila koudel a nejhorší část, cucky, nežli čistý len narazili na přeslici, než-li s ní se dostal jako nit na vřeteno kolovratu, s vřetene na motovidlo, z motovidla pak jako příze do přadénka. —

(Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Dr. Cibulka správně posoudil situaci, ve které se mohl jednak vyznamenati, jednak hoditi zeměpanskému lékaři pořádného trumfa a na konec mohl se zalíbiti okresnímu hejtmanovi.

Dr. Cibulka nenáviděl Dra Sterna z lidumilných důvodů. Věděl, že pro něho už devět babiček seškrabalo sirky a otrávilo se, poněvadž je Dr. Stern k smrti uštval pokutami pro zamaštěné zástěry. Věděl, že lékárník Dušánek slíbil Matičce Vambeřické (lékárník byl nesmírně zbožný) tlustou voskovici, když bude Dr. Stern přeložen jinam. Dr. Stern ani kolegům nedával pokoje.

Dr. Cibulka pospíšil k okresnímu zvěrolékaři. Zvěrolékař ležel už doma na pohovce a popíjel.

Když dr. Cibulka přišel, chtěl vstáti, ale byl vybídnut, aby se nehýbal. Počal vyprávěti dru Cibulkovi svůj chorobopis, než Dr. Cibulka mávl odmítavě rukou.

„Ukážou mně nohu!" pravil vážně. Nečekal, až pacient vyhoví. Sám se jí chopil a obvaz pozorně odstranil. Až mu krůpěje potu zaperlily na čele.

„Pánbůh požehnej, pěkně jich seřídili, moc pěkně," liboval si ironicky, „že jich nekopli! S touhle dírou v noze si teď odpočinou, než se jim to zahojí. Kdyby byli s tím ukousnutím přišli rovnou ke mně, byl bych jim to takhle podrbal, jenom rukou, vědí, žádnou mastí, vůbec ničím. Ostatně děkuju pánubohu, že jim nohu neuřízli, já vím, jak to tam teď chodí! Primář je sice rozumný člověk, ale sekundář je čert. Jemu se často ani primář neubrání. A jejich Dr. Hvězda, to je druhá kapacita. Já je moc dobře znám. Však já jim zatopím! K okresnímu hejtmanovi dojdu a já jim tu vzteklinu osolím. Jakoby se vzteklý pes opovážil kousnouti zeměpanského zvěrolékaře! O němž všichni psi vědí, že je to pán, jenž prohlašuje a uvaluje na psy kontumace! Jakoby někdy zloděj ukradl něco soudci! To zvíře jich cítí už z daleka, třebas bylo vzteklé, a na sto honů se jim vyhne, když už ho to neštěstí, že se vzteklo, potkalo. To zvíře ví, v čem je, a že když oni se o tom dovědí, že je s ním konec. Zvíře je rozumný tvor! Štěně jich ukouslo, nic jiného, jen štěně. Starý pes jich cítí z daleka, a štěně se po nich rozběhlo z nerozumu. Protože to bylo štěně, nemohl to býti starý dospělý pes, postižený vzteklinou, a už podle této prajednoduché logiky nic jim v tuto chvíli není, jedině že mají propálenou nohu, a ta že se jim musí zahojiti."

Okresnímu zvěrolékaři zamžikaly radostí oči.

Teď sám nevěřil, že pes byl vzteklý. Věřil, že to bylo pouhé, nerozumné štěně, a kousnutí že nebylo kousnutím, nýbrž laškováním.

„A dobře udělali, že utekli ze špitálu," pokračoval Dr. Cibulka zálibně, „toť se ví, neměli to dělat, ale dobře, že to udělali. Primář se sekundářem nebudou sice nic říkat, ale Dr. Stern se zfantí. Já už vím, jak to skončí. Na konec se popere Dr. Stern s primářem, že jich neměl ze špitálu pouštět, primář poletí na hejtmana, milostpaní primářka poletí na milostpaní hejtmanovou, a pak bude pokoj. Ovšem pak jim do smrti Dr. Stern ruky nepodá a nikdy s nimi mezi čtyřma očima slova nepromluví. Do smrti neuvěří, že nejsou stížen vzteklinou."

„Wie so? Proč by neuvěřil?" ptal se zase okresní zvěrolékař v zoufalé pochybnosti.

„Protože neuvěří!" odpovídal Dr. Cibulka přesvědčivě, „protože už to je v jeho povaze!"

Dr. Cibulka cítil, že zvěrolékaře takto nepřesvědčí.

„Wie so, v jeho povaze?" ptal se zvěrolékař zničeně.

V tom okamžiku byl proniknut vědomím, že pes byl přece jenom vzteklý, že i on je zachvácen vzteklinou a že neměl okresní nemocnici opouštěti. Byl přesvědčen, že se Dr. Cibulka snaží jej nějak utěšiti, že by jiného člověka třeba utěšil, ale jeho, intelligenta a odborníka, jemuž není tajno, jaký účin má ukousnutí vzteklým psem, že neutěší.

„Jenom si zase nepřipouštějí do hlavy nějakou mutaci," snažil se Dr. Cibulka jej potěšiti, „já dám psa chytiti, oni si ho prohlídnou, a když byl vzteklý, pak s pánembohem: požádám ho, aby taky mě ukousl, a pojedeme do Vídně do Pasteurova ústavu společně."

Zvěrolékař se upokojil. Nebyla to sice útěcha, co mu Dr. Cibulka právě řekl, ale byla v tom aspoň možnost, že se doví pravdy. Pamatoval si psa tak bedlivě, že by ho poznal mezi tisíci, s jiným psem ho Dr. Cibulka rozhodně nenapálí.

Stiskl s němou vděčností Dru Cibulkovi ruku.

„Jedou, pane doktor, jedou — ať to stojí, co stojí, všecko zaplatím! Jen když budu míti jistotu."

„Tak teda pojedu, aby se mně nezbláznili!" pravil Dr. Cibulka odhodlaně.

Za hodinu hrčel s ním Chvalinův kočár po okresní silnici. Chvalinův čeledín Vašek hrdě práskal bičem, aby utahaní koně líp běželi.

Projeli lánem polí, vjížděli do lesa. „Co to, jemnostpane, tamhle vezou na žebřiňácích zajíce, a přece se ještě nestřílí," pravil Vašek udiveně.

„Eh, mlč," odbýval ho doktor, „kdo ví, co vidíš!"

Dojeli k sedmi žebřinovým vozům.

Nebyli to zajíci. Byli to zabití psi. Sedm žebřiňáků jich bylo, a zabití psi navěšeni byl na vozech jako zajíci.

„Počkejte, lidičky, počkejte," křičel doktor, „Václave, zastav, já slezu!"

„Dej pánbůh dobrej večír!" pozdravovali čeledínové doktora a s táhlým „prrr!" zastavovali povozy.

„Dobrej večír, dobrej večír, lidičky," pravil Dr. Cibulka spěšně, „proboha vás prosím, kam ta zvířata vezete?"

Mrtví Voříškové, Dunajové, Jakotové, psi všech odrůd s krvavými hlavami smutně se klátili na žebřinách. Do set jich bylo.

„A kam bychom je vezli, jemnostpane," pravil čeledín u čtvrtého žebřiňáku, zatím co se ostatní čeledínové rozpačitě usmívali, „do města je vezem na hejtmanství, aby se vyzkoumalo, není-li mezi nimi vzteklý."

„Lidičky, lidičky, ne lidičky, safraporte lidičky, vždyť je těch zvířat jako králíků," rozhovořil se Dr. Cibulka, „vždyť je jich jako ze šesti vesnic! Já nevím, nevím, lidičky, pro boha vás prosím, co jste to udělali? A pro boha vás prosím, lidičky, není mezi nimi ten vzteklý pes, co ukousl pana dobytčího doktora?"

Čeledínové se zase rozpačitě usmáli a zadívali se na kolegu u čtvrtého žebřiňáku s němou výzvou, aby promluvil.

„A kde by byl, jemnostpane, taky tu bude, když je to všecko pobito," vysvětloval zvolený řečník.

„Zaplať panbůh, lidičky, jen když aspoň to," liboval si Dr. Cibulka. „Obrátíme, Václave a pojedeme za nimi."

Vašek obrátil a jel.

Tohle se tu ještě nestalo, uvažoval Dr. Cibulka, tohle je unikum. Z toho pojde něco strašlivého! Když nic jiného, vypukne ve vesnicích po tomto strašlivém krveprolití vzpoura, agrárníci potáhnou do města, zmocní se okresního hejtmana a budou jej lynčovati.

Ale zvěrolékaři se odlehčí! uvažoval Dr. Cibulka dále. Najde si Dunaje, který ho ukousl, rozpitvá si ho, a kámen mu spadne se srdce.

Dr. Cibulka správně předpovídal ohromnou pohromu. Čeledínové stanuli se žebřiňáky před úřadovnami okresního hejtmanství, a ve městě nastal poplach. Okresní hejtman, v uniformě a řinče šavlí, přiběhl k žebřiňákům.

„Kdo to nařídil?" ptal se přísně.

Čeledínové ovšem nevěděli. V tom se zástupem protlačil sekretář s úředním sluhou Charyparem.

„Kdo tohle to nařídil?" ptal se okresní hejtman sekretáře.

Sekretář se uctivě uklonil, div že na jedno koleno nepoklekl jako kostelník před oltářem.

„Poníženě prosím, poslušně hlásím v zastoupení to nařídil pan místodržitelský konceptní praktikant."

Okresní hejtman zaklel potichu, aby neurazil náboženských citů okolo čumícího obecenstva.

„A který čert praktikantovi tohle spískal," ptal se dále sekretáře.

„Poníženě prosím, poslušně hlásím," odpovídal sekretář lísavě, „v zastoupení pan okresní lékař dr. Stern."

Okresní hejtman zalomil rukama a pak se zoufale chytil za hlavu.

„Do čeho se ten člověk plete," pravil zničeně, „nač je tu okresní zvěrolékař!?"

„Poníženě prosím, poslušně hlásím, pan okresní zvěrolékař ukousnut byl při úřední objížďce vzteklým psem, vztekl se a je v okresním špitále v isolaci!" hlásil sekretář podrobně.

„Mh, to by mohl říci každý! Charypare! Dojdou pro konceptního praktikanta, pak dojdou pro dra Sterna a pak přivedou zvěrolékaře. Aby přišli okamžitě, že já to poroučím!"

Obecenstvo, jež tomuto výjevu rozčileně přihlíželo, — ovšem, poněvadž běželo o zkrvácené mrtvoly, převahu měly v obecenstvu dámy — bylo rázným vystoupením vládního zástupce zřetelně upokojeno. Okresní hejtman tedy strašlivým krveprolitím nebyl vinen, nýbrž okresní lékař a místodržitelský praktikant.

— Jaký pán, taký krám! pravili hlasitě příslušníci radikální strany, jejíž programem bylo házeti všechny místodržící s vyvýšených míst dolů do příkopů. — Když místodržitel, zač jeho praktikant! (Pokračování.)

LITERATURA.

* Podívati se hlouběji do „Stručných dějin české literatury" od Dra Arne Nováka přiměl mne „Doslov" autorův a v něm velmi tučně podškrtnuté v ě d e c k é stanovisko, s něhož prý byly tyto dějiny psány. Puncovaná věda, přesná a přísná na nejvyšší katedře, jak úctyhodné! Fakta, vylučující pochybnosti a polemiky. Půl šesta stran literárních fakt, k nimž půjde každý jako ke křišťálovému prameni! Stanovisko osobní subjektivity, jež se k vědě druží svými výroky a soudy, buď lámajíc hůlky nebo podávajíc kytičky, bude dobrým plus knihy. Lze tu ovšem polemizovat, ale vypolemizuje-li se co, bude to snad opět subjektivní názor. Avšak věda, věda, to je jako kvádry, a z takových kvádrů musí být stavěno, co chce jmenovati se dějinami české literatury.

Shledal jsem však ke svému úžasu, že toto „vědecké stanovisko" zaujal Dr. Arne Novák pouze v doslovu, méně v textu samém, neboť: *a)* uvádí namnoze nesprávné letopočty, *b)* křiví a zamlčuje vědomě nebo bezděčně události, *c)* je nedůsledný, tendenční a jinak nesprávný — *d)* mýlí se dokonce v knihách samých — quod est demonstrandum.

Ad *a)*. Quisovy „Třešně" nevyšly 1885 ale 1884, Procházkovo „Na úrodné půdě" nevyšlo 1888 ale 1887, Dörfl nenarodil se 1855 ale 1854, Pokorného „S procitlým jarem" nevyšlo 1882 ale 1883, téhož „Vlasti a svobodě" nevyšlo 1882 ale 1883, Kvapil Fr. nenarodil se 1853 ale 1855, Legerovy „Verše" nevyšly 1880 ale 1881, téhož „Ballada o mrtvém ševci a mladé tanečnici" nevyšla 1901, ale 1904, Mužíkovy „Hlasy člověka" nevyšly 1882 ale 1883, A. Váňa nenarodil se 1869 ale 1868, nezemřel 1899 ale 1898 (na dvou místech táž chyba, str. 411 a 412), Kouklovy „Písně o mozolech" nevyšly 1883 ale 1884, Jan Červenka nenarodil se 1886 ale 1861, Červinkovo „Hledání samoty" nevyšlo 1896 ale 1897, Maškova „Pierrotova loutna" nevyšla 1901 ale 1904, Auředníčkovy „Zpívající labutě" nevyšly 1890 ale 1891 (jako I. svazek Zábavné knihovny Popelkovy v Poličce s chybným druhým datem na druhém titul. listě 1881), Borecký nenarodil se 1868, ale 1869, Jar. Kvapila „Liber aureus" nevyšel 1893, ale 1894, téhož „Andante" nevyšlo 1903 ale 1904, Xav. Dvořáka „Zlatou stezkou" nevyšlo 1889, ale 1888, téhož „Meditace" ne 1897, ale 1896, téhož „Improperie" ne 1902 ale 1901, Dostála-Lutinova „Království boží na zemi" nevyšlo 1898 ale 1900, Chlumeckého „Romance o rejdech čertových" nevyšla 1893 ale 1894, Svobodovy „Nálady z minulých let" nevyšly 1889 ale 1890, Hilar, který se jmenuje K. Hugo nikoli K. K., nenarodil se 1882 ale 1884, Holého „Padavky" nevyšly 1898 ale 1897, „Satiry" ne 1902 ale 1903, Gelner nenarodil se 1819 ale 1881 (přehození liter vyloučeno), Jelínek Hanuš nenarodil se 1879, ale 1878, Toman Karel nikoli r. 1874, ale 1877, a t. d.

Ad *b)*. Obžaloba tohoto odstavce je velmi těžká a pro psaní tak zv. literární historie jistých lidí zvlášť charakteristická. Karel Hlaváček nestál v e s v é „p r v é s b í r c e" pod vlivem Karáskovým, jak píše kategoricky Dr. Arne Novák, poněvadž touto prvou knihou nebyla sbírka veršů „Pozdě k ránu", vydaná r. 1896, ale kniha vlasteneckých básní „Sokolské sonety" vydaná o rok dříve (1895). Nebožtík Hlaváček prý později nerad se hlásil k této knize. Dobrá, změnil smýšlení a názor, ale jakým právem zamlčuje a vymazuje z literatury t u t o p r v n í knihu literární historik? Či se nehodí Hlaváček-Sokol (hrůza) do jeho programu?

Dr. Arne Novák buď vědomě nebo bezděčně zkrucuje a komolí vývojové linie a deformuje reliefy, což děje se i při jiných příležitostech, kdy porušuje chronologický pořad knih vydaných, buď aby důležitá fakta zamlčel nebo křivou dedukci svou na oko podepřel.

Ad *c)*. Proč vynechán na př. letopočet u Geisslové, když uveden u Maternové, Šedlbauerové? Poněvadž ho dr. Arne Novák neznal a bylo mu za těžko zjistit jej. A tak jinde. Proč někde uvádí letopočty i druhá vydání knihy a někde zase je vynechává? Naivnosti, že na př. Váňa byl chudý písař, že básně Mráčkové líbily se Hálkovi, nepatří sem, poněvadž jinde by musil říci na př. chudý bohém, neb uvésti, co se líbilo Nerudovi, Čechovi, Vrchlickému a p. U fy F. Šimáček nevyšly ani nevycházejí sebrané spisy K. V. Raise ani J. S. Machara, které vůbec ještě nevycházejí. Proč zapsán u R. Pokorného den narození, když vynechán u Quise, Mokrého, Kaminského a jinde? Horkého „Kramerius" nebyl „lidový" časopis. Zeyerovy spisy nevyšly v XXXIV. svazcích. Někdy uveden pseudonym, pod nímž kniha vyšla, jindy nikoliv.

Ad *d)*. Kapitolka zase velmi zajímavá, která vrhá pochmurné světlo na vědeckou pečlivost Dra Arne Nováka, universitního docenta. Jos. Kuchař prý ve všech svých knihách veršů, mezi něž zařadil Dr. Novák i knihu „Národní píseň", je tklivý a něžný básník lidové idylly i titěrný pěvec malých radostí. Ale „Národní píseň" není knihou veršů, nýbrž prósy. Dr. Arne Novák dal se svésti zněním titulu, knihu neměl vůbec v ruce. — Lyrika Jaroslava Kvapila prý obsahuje 11 svazků, mezi něž patří prý také „Závoje" vydané r. 1907. Ale „Závoje" nevyšly vůbec jako samostatná kniha, nýbrž pouze jako oddíl definit. vydání „Básní" z téhož roku. Jak tedy může Dr. Arne Novák napsati, že „výbor (totiž ono definit. vydání „Básní") sestaven dle jednotného hlediska, obraz ten však že liší se značně od toho, jež poskytuje četba básníkových knih v chronologickém sledu"? Dr. Arne Novák neměl v rukou ani „Závoje" ani „Básně", neboť potom nebyl by se dopustil šeredného lapsu a byl by mohl říci, v čem vlastně to duchaplně napovězené „značné lišení se" záleží. Jako literární vědecký historik poznal by to jediným mrknutím, ale takto vysoukal jen bachratou frázi. — Josef Kubelka nevydal knížečky „Písně a popěvky" (1892). Z čeho dedukuje Dr. Arne Novák svůj úsudek o Kubelkovi, když ani neví, jak se jmenuje správně jeho kniha? — K povídkovým pracím Karla V. Raise nedruží se povídková sbírka „V záři minulosti", jak povídá Dr. Arne Novák, poněvadž „V záři minulosti" není povídková sbírka, ale básnická, a práce tato není shrnuta do VII dílných „Spisů pro mládež", vyšla jinde; jak tedy může Dr. Arne Novák napsati při té knize, že autor zasažen silně vlivem V. B. Třebízského vychovává elegickými příběhy k uvědomění národnímu?! Když knihy posuzované nezná, neviděl, ba ani neví, je-li veršem psaná či prosou?! — Ale korunou vědecké svědomitosti Dra Nováka je tento případ: V řadě básnických knih K. Dostála Lutinova tiskem vydaných, uvádí Dr. Novák také sbírku „Písně tvorů" s letopočtem 1905. Kritisuje sbírku mezi ostatními, je prý opozděnými ohlasy lidového básnictví a veršováním tendenčním —, ale kniha tato vůbec tiskem nevyšla a leží jako rukopis v psacím stole autorově. — —

Malá kopa těchto chyb a neslýchaností sebrána jest namátkou pouze na 30 stranách (přesně počítáno) práce Dra Arne Nováka (první část prof. Dra J. V. Nováka je nepoměrně lepší), která má 535 stran, a dedukce z toho je na snadě. Dr. Arne Novák může svými „přiléhavě hodnotícími" výroky vzbuditi zdání pravdy pouze na distanc, souhlas pouze zdvořilých a prostomyslných obdivovatelů, kteří smekají přes ulici, jistotně však schází mu vědecká svědomitost a poctivost, klid, dar správného postřehu, smysl pro správnost formalnou i ethickou; má za to zmocněné špatné vlastnosti Václava Hájka z Libočan, na jehož fantasie pravdě protichůdné musejí přijíti náležití korektoři a na celé dějiny české literatury novodobé noví lepší tvůrcové.

Petr Šavel.

Teď, kdy v Národním divadle hrají s velikým, neobyčejným úspěchem Schillerova Valdštejna, nebude snad nezajímavo připomenouti, že nejstarší drama o Valdštejnovi jistě je anglická truchlohra Jindřicha Glopthornea „Albertus Wallenstein", sepsaná nedlouho po Valdštejnově zavraždění. Hráli ji na slavném divadle Globus v Londýně.

V seznamu divadeních her našeho Václava Thama je také: „Albrecht Václav z Valdšteina, vévoda Frydlanský". Hra se nezachovala; krom titulu neznáme z ní nic. Byl to asi kus původní, před r. 1800 napsaný, ne zpracování dle Schillerova díla, jež tiskem vyšlo r. 1800. Tou dobou V. Tham potloukal se s divadelními společnostmi světem, rozerván, znechucen a sešlý a sotva již literárně pracoval. *J.*

DIVADLO.

ČINOHRA. Moderní Aspasie. Komedie o třech dějstvích. Anglicky napsal H. Hamilton Fyfe. Přeložil Karel Mušek. Režisér Karel Mušek. Poprvé na Národním Divadle dne 5. ledna 1910.

„Moderní Aspasie" je doposud jedinou prací čtyřicetiletého anglického autora, napsanou v létech 1905—7. Není komedií, veselohrou v běžném slova smyslu, nýbrž satirou, parodií emancipačního a třebas i oekonomicko-politického hnutí anglických sufražetek. Proto asi také anglické publikum více zajímala, ač dlužno

přiznati, že i pro nás nebyla bez interessu. Muriel Meredithová není sice „sufražetkou vystřelující pamflety z motorového člunu na terasu parlamentu“, jak praví v informativním článku p. překladatel, ale je ženou „moderní“. Je chytrá, duchaplná, intellektuální, pokroková, nenávidí děti, je muži svému dobrou kamarádkou a přítelkyní — ale nic víc. Manželství je pro ni „konvenčním zařízením“, při němž dlužno míti zvláštní ložnici a pečlivě ji večer zamykat. Čte muži svému, advokátu, trestní spisy, podává mu úsudky o nich, jezdí v automobilu s Walterem Brethertonem, zvaným Bunny, roztomilým klackem, prosáklým benzinem a olejem — a je spokojena. Ne tak však její manžel, jenž, jak svěří se svému strýci, biskupu z Patagonie, našel si asi před pěti léty náhradu v Markétě Warennové, s níž má na venkově dvě děti. Pět dní v týdnu žije v Londýně se svojí legitimní chotí, ostatek pak se svou ženou de facto.

Lyrická duše biskupova spíná ovšem ruce nad tímto pohanstvím. Biskup okamžitě odjíždí se svým kmotřencem navštívit Markétu, kde se mu nesmírně líbí; jsou překvapeni Murielou, jež počíná tušit situaci, ve třetím jednání dojde k prudké kontroversi mezi oběma ženami, kdy Muriel ukáže, že je pokrokovou, ale pokud nejde o ni. Zahrne Markétu výčitkami a telefonuje si pro Bunnyho, jenž však, když slyší, že Muriel se v ložnici zamyká, „změní svůj názor“ a, ač nabízel Muriel své „přátelství“, rychle hledí zmizet. K rozvodu pro odpor obou žen nedochází, Muriel jde spat, biskup odjíždí do Patagonie a — je konec. Perikles měl také dvě ženy: jedna mu spravovala punčochy a druhá, Aspasie, osvěžovala a povznášela ducha. S tímto otazníkem padá opona. Konečně — také řešení. A tato komedie téměř ani jiného nepřipouští. Ovšem, otazník zůstává otazníkem.

„Moderní Aspasie“ je komedií seriosně míněnou, pevné stavby, dosti logického vývoje, svěžích dialogů, ale — celkem mnoho na ní není. B. Shaw by byl z této látky vytvořil jistě dílo umělecky pronikavější.

Až na p. K. Hašlera, jehož Bunny byl energický v kresbě a pravdivý a přirozený v projevu, hráno bylo celkem mdle a bez zvláštní zajímavosti. Sl. R. Noskova jako Muriel měla několik šťastných momentů, Markéta Warrenová (sl. Zd. Rydlova) hrána byla trochu příliš passivně a bez přiléhavého výrazu, p. K. Želenský byl poněkud strnulý biskup z Patagonie. Edvarda Mereditha (p. Rich. Schlaghamer) viděli jsme již v mnohých jiných hrách.

Překlad je plynný a dobře se poslouchá.

Tristan.

Estera.*) Dramatická báseň o třech jednáních. Napsala Růžena Jesenská. Režisér Václav Štech. Poprvé na Městském divadle Král. Vinohradů dne 7. ledna 1910.

Je před svatbou. Bohatý kupec Jan Jeřábek vdává svou jedinou dceru, zlatovlasou, líbeznou Rejnu za radního písaře Erazima Hlavsu z Prahy. V městském sadě loučí se při zpěvu a hrách dívky a jinoši s nevěstou, nedočkavě čekající na svého ženicha. Krásný Erazim přijíždí, v domě Jeřábkově čeká ho však kromě roztoužené Rejny ještě jiné překvapení, zajisté méně milé a příjemné. Je to Estera, sirotek, kterou Jeřábek přivedl z Prahy do svého domu a s níž měl Erazim před tím, než setkal se s Rejnou, erotické vztahy, jež nebyly jistě pouhým nevinným flirtem, soudě ze slov, jež Estera praví Erazimovi: „Jsme spojeni . . . Krev krve dotkla se.“ A dále: „Víš, že bych měla na pranýři stát, být mrskána a žhavým železem mně cejch by na tvář měl být přiložen?“ Později dovídáme se, že Estera je vlastně nemanželskou dcerou Jeřábkovou. Na věci však nelze nic už měnit. Zrazená milenka v zoufalém hoři chce oheň založit, chce se vrhnout do rybníka. Pak vyndá jehlici z vlasů a bodne se do ruky, až krev vyprýští. „Vidíš mou krev? Tou peklu zaslíbím se na věky.“ A o osudu Esteřině je rozhodnuto. Pro ni i — pro nás. Estera přichází k čarodějnici Voršile, u níž právě loupežníci, zabivše jakéhosi kupce Lexu, dělí se o lup, pijí, zpívají a milují se s Aniškou, milenkou všech loupežníků. Voršila zasvěcuje Esteru do tajů černé magie, učí ji, jak může stát se neviditelnou, otvírat dotekem zámky, zabíjet na dálku, získat opět lásku Erazimovu, a pak vede ji do lesa na sabbath, kde v reji čarodějnic, netopýrů, svatojanských mušek, loupežníků, vos, motýlů, much a různých zjevení setkává se se samým Satanem Anaelem. Zaslibuje se mu láskou, propadá jeho moci úplně. V bezvědomí ležící na zemi nalézají ji Jeřábek a konšelé, hledajíce vrahy Lexovy. — Estera není však uspokojena. Přesycena zlem, nemohouc se zbavit Anaela odmítá Erazima, jemuž Rejna zemřela na „bolest mornou“ (Estera domnívá se, že ji zabila), a prohlašuje se veřejně za čarodějku žádajíc, aby byla souzena právem útrpným. A slovo skutkem učiněno jest. Umírá na hranici. —

„Estera“ Růženy Jesenské je dramatickou básní z konce XVI. století, není však, bohužel, dramatem v pravém a čistém slova smyslu, tvárným a organickým celkem, logicky se vyvíjejícím, velikého a jednotného stylu, mohutného rozpětí a širokých linií, ač nepochybuji, že byla tak autorkou míněna. Ačkoliv jednání první — až na některé trochu násilné vstupy a odchody osob — je celkem dosti slibné, je vše ostatní pouhou tříští a změtí dramatických prvků, jimž schází spojovacího tmele. Po prvním aktu láme se vývojová, stylová linie dramatu, bortí se konstrukce a děj, ztrá-

*) Vyšla knižně nákl. J. Otty v Praze 1909.

ceje vnitřních pojítek, hned strne v dlouhých mluvených passážích, hned opět činí násilné, nelogické skoky. Mnoho vášnivého chtění je sic v dramatické básni Růženy Jesenské, psané plynným blankversem, mnoho básnického vzletu a vzpětí, hoří v ní silná touha vyslovit plně a souverrainně, co v duši básnické se rodí a tvoří, autorka projevila zde mnoho evokačního a deskriptivního umění, krásné jsou mnohé passáže, jako na př. slova Anaelova: „Vy lidé jste přec všichni podivní. Hřích láká vás, a sotva zhřešíte, už na kolenou slzy roníte. Vy nejste ani dobří, ani zlí a ve všem jen tak hloupě prostřední...“ a mnoho jiných — ale málo je v dramatickém díle autorčině znalosti základních zákonů dramatické tvorby a scény. Ale tak bývá konečně velmi zhusta. Při debutech lze mluviti spíše o tom, co autor zamýšlel, než o projevu samém. Veškeru svou básnickou potenci, všechno své tvůrčí a básnické umění soustředila autorka na hlavní postavě dramatu. Estera chtěla a měla být dívka kreslená velikými rysy, bytost vášnivá, extrémní, se záhadnými sklony ke zločinu a sebemučení, poněkud duševně zatížená, silně hysterická, jíž láska je vším na světě. Praví: „Má láska je můj cíl a všemi výhodami pohrdám... Je láska život, bez lásky je smrt!“ Již od prvního vstupu na scénu leží na ní stín osudovosti. Konšel Cetrys od počátku mluví o jejích uhrančivých očích, má ji v podezření z čarodějnictví, Estera vášnivě ráda poslouchá o mučení, z lásky upadá v nenávist, umdlévá a touží pak po plamenech hranice. To je v hlavních konturách Estera, jež jsouc autorkou nejbohatěji vybavena, tone v detailech a ztrácí na velikosti. Ostatním postavám nedostalo se, bohužel, té přízně. Anael je jen naskizzován, a ostatní figury jsou téměř jen episodami. Tato disproporce v dramatické stavbě způsobila poněkud zmatek v nazírání na „Esteru“. Je to pouhé drama lásky a žárlivosti? Je to kulturní obraz středověku? Či dokonce drama symbolické, pro něž však nalézám v „Esteře“ nejméně symptomů? Těžko říci, neboť pro vše by se našly argumenty. Dlužno se spokojiti s podtitulem „dramatická báseň z konce XVI. století.“ —

V dnešní době jevištního umění je režie činitelem na výsost důležitým. Té připadá mnohdy těžký úkol tlumočníka-umělce, jenž dává dramatu jevištního stylu, slaďuje jednotlivé výkony, umělecky tvoří a buď pomáhá autoru, zachraňuje ho, nebo zabíjí.

Režie „Estery“ nedostála úkolu na ni vloženému a jsem jist, že by tato práce při výstižnějším pochopení a pečlivější výpravě byla dosáhla většího scenického účinu. Po prvém aktu, jenž mnohými výstupy zůstal rozkouskován, dostala se režie na scestí, neboť „Estera“ vypravena a hrána byla jako stará rytířská hra. A přec poslední dvě jednání jsou pro Esteru pouhými visemi! Sabbath vypadal věrně jako baletní vložka v opeře, na nebi a v lese blýskaly se žárovky, na jevišti točí se bez ladu a skladu baletky, a v tom chaosu zjevuje se Anael, zřejmě míněný autorkou jako Mefistofeles, v brčálově zeleném triku, ač autorka o něm píše: „... bledý, majestátný, vážný, v černém a rudém rouše, s korunkou z růžků. Roh nad čelem svítí intensivně,“ Poslední scénu, živý obraz, jenž i v dramatě mohl a měl odpadnout, si autorka asi zcela jinak představovala. —

Role obsazeny byly dle přání autorčina, nelze však říci, že všude právě šťastně. Sl. Zd. Baldová na velikou roli rázu Estery dnes ještě naprosto nestačí. Hned s počátku zlomila se jí tato postava, již měla v intencích autorčiných dokreslovat a podat ve velikých liniích. Slečna nemá ještě těch výrazových prostředků, jež jsou nutny pro každou roli. Zvláště orgán její je příliš křehký, v hrdle se lámající a nemá dosti výraznosti. Rejna praví: „Ráda tě slyším, zpívej, Estero! Tak krásně zpívat nikdo neumí!“ Estera vezme do ruky loutnu, za kulisami udeří kdosi na harfu několik širokých akkordů, a Estera — nezpívá, nýbrž monotonně odříkává slova písně, což působilo přímo fatální desillusí. — Sl. Májová věnovala Voršile mnoho svědomité píle, málo však energie, výrazu a suggesce. Adam Cetrys p. O. Bolešky, v duši zlý, na povrch hladký a každého podezřívající konšel byl správně založen a tak plasticky kreslen, že na každém kroku bylo vidět, jaké myšlenky se v černé jeho duši honí a jak podezření jeho proti Esteře vzrůstá. Chlípnou, vášnivou Anišku, milenku loupežníků s perversními sklony, sytě a svěže zahrála sl. B. Šíblová, krásnou, snivou, zlatovlasou Rejnu živě a radostně sl. H. Štěpničková. Ze tří loupežníků upozornil na sebe výraznou a ostrou kresbou Vosyčky p. B. Zakopal. Anael p. Ed. Tesaře byl málo suggestivní, démonický, silný a žhavý, Jan Jeřábek p. F. Hlavatého trochu suchý a bez kontur. Pan Ed. Pražský sice v prvním dějství správně založil a v přiléhavých rysech, ač poněkud mdle hrál celkem dosti passivního Erazima Hlavsu, v třetím aktu však nevěděl si s rolí rady (jako p. F. Hlavatý) a upadl v pathos slova i gesta.

Plynné a syté verše mluveny celkem správně.

Tristan.

HUDBA.

Po dlouhé přestávce dostala se opětně u příležitosti padesátiletého jubilea svého tvůrce Foersterova „Eva“ na jeviště Národního divadla. Podivuhodné osudy tohoto vzácného díla vybavují mi vždy představu Smetano-

va „Dalibora"; a ačkoliv zdá se, že dnes žijeme rychleji než před třiceti léty se žilo, jedenáct let od premiery „Evy" (1. ledna 1899) nestačí na to, aby plně zvítězila, poněvadž — nebyla hrána. Nikdy se mi nezdálo tak těžkým psáti o hudbě jako dnes: neboť tato hudba musí se slyšeti. Neodvratně vtíralo se mi po nezapomenutelném tomto večeru na mysl hejno otázek. Co asi děje se — ač-li byli přítomni — v duši těch, kteří kdysi „ve jménu hudby" kaceřovali tuto hudbu tak prostou a líbeznou, teď, když přinesl čas zjevy moderní hudby Novákovy, Sukovy a Ostrčilovy? Podle čeho — kdybychom to jen jednou slyšeli! — poznávají jiní nečeskost této hudby proti zajisté nepopírané českosti hudby posledních prací žáků Dvořákových? Jak možno Foersterovi upírati vlohu dramatickou po vyslechnutí takových duší otřásajících scén, jako jest konec druhého jednání a většina třetího? Či vylučuje se vloha lyrická (a ta rozvíjí se v celé opeře nádhernými květy) s dramatickou? Svědčí o tom Smetana? Nebo kryje se pojem dramatičnosti, jak u veristických oper bývá, s děláním rámusu a effektu ?

Bude mi snad laskavě prominuto, že nudím vypočtením těchto záhad, jichž řešení končí otazníky; a bude mi snad prominuto, že napsal jsem tím vším vlastně, co hudba „Evy" není. Co jest, nechť vyslechne si každý nepředpojatým srdcem, ač-li ji prodlení jedenácti let již vykoupilo! Přece však řeknu něco zcela všeobecného o tom, co jest „Eva". Jest ta naše první tragická opera lidová a tím zároveň první naše moderní opera. Neboť jednak nebylo přáno osudem Smetanovi, tvůrci komické opery lidové, napsati tohoto druhu dílo tragické, ani jemu, ani Fibichovi pak, v tragickém ovzduší vybočiti látkou z historie a mythu a skloniti se k našemu lidu. S druhé strany patří jí titul první naší moderní opery tím právem, kterým díla obou uvedených mistrů plynoucí čas povýšil na naše díla klassická.

Po nezapomenutelné „Evě" pí. Maturové ujala se úlohy této pí. Slavíková. S radostí musím konstatovati, že výkon její měl stálý vzestup; závěrečná veliká její scéna byla mistrovským dílem hudebně, především pak herecky. Druhé úlohy zůstaly většinou, jak byly; překvapil mne zpěvně zvláště p. Pták, při němž ruší jen někdy příliš theatrální pohyby; převážně lyrická postava Samkova svědčí dobře povaze p. Benoniově. Výborná byla herecky Mešjanovka pí. Klánové. Orchestr vedl osvědčenou rukou chef opery. Jednu věc nemohu prominouti režii, neboť nesnesitelně rušila: nadbytek výskání v prvním jednání, takže někdy úplně přehlušilo hudbu, jako na př. při pochodu muzikantů. Těchto nehudebních prostředků by se v opeře mělo používati jen potud, pokud je skladatel předepsal. Z několika škrtů litoval jsem zvláště onoho v III. jednání, jímž odpadla instrumentální část polky, a tím zničena gradace: začínáť se až vrcholným sborem. Za to mohl bych postrádati přikomponovaného volného úvodu k III. jednání; svěží sousedská působila dřív po tragickém konci II. jednání znamenitým kontrastem. Úspěch večera byl veliký a přítomný autor těšil se srdečným ovacím po každém jednání. Jen zase ta otázka, jako loni při Fibichově „Messinské nevěstě": jak bude dále? Dr. *Otakar Zich.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

K výstavní kronice letošní zimy přibyla právě kapitola nadepsaná Ludvík Kuba a vyložená v Saloně Topičově. Kapitola dosti výmluvná, třebaže nevypravovala již nic překvapujícího o známé mnohostranné výkonnosti malířově, který neomezuje se na žádný sujet a na žádnou techniku. Vše jest mu vítáno s hlediska malebnosti, všude paběrkuje, vše zachycuje svým pilným štětcem a svou horlivou činností. Bezmála by mi bylo vyklouzlo z pera: činností sběratelskou. Za sbírání písní přilnulo srdce malířovo k nejrůznějším motivům a přeneslo tuto vše zahrnující zálibu i do malby. Je v tom sice do jakés míry záruka šířky rozhledu a objektivity v pojímání, leč i úskalí rozptýlenosti a neklidu, jenž z koncepce přenášívá se i na fakturu. Soustředěnost a ustálenost nebývají nevýhodou v žádném oboru lidské práce. A skoro abychom se těšili, až muzikant Kuba připomene malíři Kubovi, že bývá užitečnější ovládati méně hudebních druhů a nástrojů nežli všecky. Ostatně hlásívá se podstata duše sama. I snadno poznáme, v čem se nezapírá. V Kubově díle jsou to krajiny a kvítí. Svěží, milé krajiny širé rozlohy, korunované v popředí neb v centru dominujícím zjevem honosných stromů, se zřejmou láskou portretovaných. A teplé, barevnou abundancí obmyšlené interieury zahrad neb skleníků, zpestřené jásavým tonem hojných květů, svítících na temném pozadí. Vedle diskretní zamženosti vzpomenutých krajin a koloristní sonority těchto zahrad (maní vzpomeneme škotských paysagistů) vyhlížejí cizeji některé oslnivě světlé krajiny ostrých rysů i barev, připomínající sprahlosť a tvrdost barevné škály současných jihozemských krajinářů. I rozdílnou péčí jsou vystavené krajiny a zahrady obmyšleny; ba tu a tam některá jakoby se chtěla vymknouti z řady hotových maleb. S nestejnou také láskou a v různých traktamentech pracovány architektury, z nichž uměleckou ucelenosti vynikají obzvláště budějovické. Figuralní malby konečně dosvědčují nejpatrněji, kterak záleží Kubovi především na malebnu vůbec. Individualisující karakte-

ristika hlásí se zřetelněji k slovu ve „Čtenáři" a v malířově autoportretu, v obrazech, jimž bylo by přáti jen za nehet více koloristní zladěnosti. Aby nescházel žádný z objektů malířské pozornosti, přidána i některá zátiší, jimžto — zdá se — moderní luminism nejméně svědčí. Aspoň vzpomeneme-li na kresbu, plastiku a šťavnatost nepřekonatelných zátiší holandských mistrů, kteří své určité předměty určitě viděli a tak i zobrazovali! Však bylo by s podivem, aby tolikerá všestrannost vyzněla na všecky strany stejně šťastně. A tak vracíme se rádi do libých krajin a vonných zahrad Kubových, v nichž jest člověku nejmileji.

J. L.

TÝDEN.

* Dne 9. t. m. oslavil svoje padesáté narozeniny nadšený průkopník česko-slovenské otázky Karel Kálal, rodák z Kákova na Milevsku, dlouholetý učitel ve Frenštátě, dnes ředitel písecké dívčí školy. Kálal se Slovenskem duší i tělem přímo srostl. Již r. 1896 počal vydávati u nakladatele Salvy propagační a výchovný měsíčník „Dom a škola", který měl uvědomovati a mravně i kulturně povznášet. Potom následovala knížka za knížkou, brožura za brožurou — v poslední době i belletristicky pokouší se Kálal dobrou svojí novellou Nevěsta z Tater probouzet lásku ke Slovensku a ze všech jeho spisů tryská tolik vroucího, uvědomělého a k dobru Slováků upínaného nadšení, že pouze mu podařilo se konečně prolomit onu tvrdou kůru zaujaté lhostejnosti, jíž u nás nedovedlo po léta zdolati ani úsilí Pokorných, Heyduků, Vlčků a jiných, ani na Slovensku hlas Hurbanovy Nitry z let sedmdesátých. Kálal svými články a knížkami učinil daleko více, než celé spolky a sdružení svými agitacemi a různými praktickými — jinak úctyhodnými — opatřeními. Říká se o něm, že své Slováky idealisuje a že jejich utrpení nebo bídu činí větší, než ve skutečnosti je. Snad i zde bude něco pravdy — ale pak je to pouze Kálalův účinný prostředek methodický, který ve spojení se zmíněným už nadšením a vervou jeho knih vykonal u nás na poli česko-slovenského sblížení pravé divy. Přejeme neunavnému a upřímnému příteli slovácké větve, aby s tímtéž nadšením a s tímtéž dokonalým a správným porozuměním, s jakým přistoupil k práci hned na počátku, krásné své dílo i dovršil. *—n—*

*

* Minulý úterý zahájil spisovatel Dr. Hanuš Jelínek, professor Československé Obch. akademie v Praze na pařížské Sorbonně volný kurs o České soudobé literatuře. Přednáší každý úterý od 4.—5. hodiny. Významný úkol, jemuž je přáti plného zdaru!

*

Denní tisk přinesl zprávu, že v kněhkupectví Rosnerově ve Vídni bylo zabaveno za 150 tisíc korun pornografických tiskovin a jeden z našich denníků podotkl, že by neškodilo poohlédnouti se ve skladě jistého pražského nakladatelství a kněhkupectví. Pornografické tiskoviny nemají nic společného s uměním a proti tomuto moru jest zase jenom jediná zbraň, neboť i konfiskacemi se dělá reklama: působiti totiž přímo na čtenářstvo za tím účelem, aby se zdvihla úroveň vzdělání, protože vzdělání ušlechťuje ducha. Německo získává vývozem krváků a pornografie milliony marek, získává i postupem práva k překladům ohromných peněz. Náš lid jest to, jenž jest mrzačen duševně takovou stravou ke vzbuzování nejnižších instinktů a národ celý na úkor domácí dobré produkce literární olupován o peníze, kterých cizina nám nevrací. Veřejný tisk měl by proti tomuto druhu „také literatury" zahájiti boj bez milosti nejen odmítnutím inserce ale důtklivými výstrahami lid poučovati při každé vhodné příležitosti! O

*

Z Pešti zvěstovaly právě naše listy, že nejmenovaný mecenáš věnoval 1½ milionu korun k založení nadace literární. Z úroků nadace budou honorovány činohry a opery obnosem 20 až 30 tisíc korun. Soutěž bude vypsána střídavě na díla domácí, maďarská, a na díla cizí. Cenou poctěná díla budou provedena v „Národním divadle" a v „Královské opeře" v Pešti. O

*

Čáry. Severin Pašek z Horažďějovic byl zloděj a čaroděj. Ozbrojen kordem, bambitkou, sekerou a svazkem falešných klíčů, vzcházel v noci na lup. Dostal se do děkanského kostela a tu ze knihy mešní vyřezal pergamenové listy, pomaloval a popsal je různými čarami, kterým nikdo nerozuměl, a nosil je stále u sebe. Pašková svému muži pomáhala čarovat. Konečně Paška dopadli a bylo zle. Sťali ho. Žena jeho držena po 4 týdny ve vězení o chlebě a vodě. Po té s metlou v ruce stála po 2 hodiny na pranýři. Na konec vypovězena z gruntů horažďějovských na 10 mil zdélí a zšíří. Stalo se r. 1660. *Z archivu horažď.*

V PRAZE, dne 14. ledna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dufek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

V tom byl kus tehdejšího života, část polní práce i domácího průmyslu u nás, kus domácího života, trudného, kde jenom přádlo bylo živobytím, ale často veselého, kde tvořil součástku hospodářství. Nejveselejšího mládeži. Už drhnutím lnu na zvonivých, železných drhlenech bylo nám dětem jistou událostí jakož i čistění semene na žouberně, kterýž přístroj bývalo vidět jen jednou do roka, a to v tento čas. A pak přádlo samo, veselé přástvy. —

Nežli však na ně došlo, (začínaly se po sv. Václavu) byla pastva, pasení. Už jsem vypravoval, jak mně už v létě pouštěli dobytek z chléva a jak jsem jej honíval z městečka, z náměstí potokem, tenkráte ještě z části do náměstí tekoucím, na draha, odtud na „příčnici" a někdy ještě dál, až ke Žďárkům, a že jsem nebýval pastýřem, úkolem svým nějak nadšeným. Ale když už jsem přihnal na pole a hlídal stádo, skotačil jsem jak náleží t. j. provozoval jsem co všichni skotáci. Myslím, že jsem mezi nimi poslední nebyl. Med jsme včelákům vybírali, vosí hnízda vykuřovali, pece v mezích stavěli, ohně topili, bramborovou nať kouřili. Pokaždé jsem si vložil do pytle, jenž býval za sychravých jiter, za mlhy nebo za deště mým plaidem, nejen chléb s máslem a tvarohem, ale také nějaké polénko suchého dříví, aby bylo na podpal a oheň se snáze roztopil.

Tak jsme topili ohně, přeskakovali je, v jejich dýmu stáli a váleli se, po mezi „kotrlence" metali, rvali se žertem i doopravdy, dívali se na zápasy koz, když se dusily (trkaly), zpívali jsme posměšky kamarádům, když jim šel dobytek do škody:

„Plevou, plevou plevata
ty Denigrovy telata —
Budou-li dlouho plevati,
bude se Denigr hněvati — —

Nebo jsme halekali s kopečka, ve stráni na dol, do krajiny:

„Eva-laúva-la-úva, la-úva-úh!"

Předháněli jsme se, kdo těch „laúva" bude mít delší řadu, aby pak výskavě vyrazil: úh! *) Kamarády jsem míval skoro samé dražské: bratrance Frantíka a jeho mladší bratry, kteří všichni měli pěkné hlasy, Václava Vlčkova, Lokvencova, Josefa Šimkova, perníkářova. Ti většinou jen samé kozy pásli, já měl skot.

Na pastvu jsem honil i pak, když jsem se vrátil první rok z Němec, o vagacích, a ještě také jako primán a sekundán. Ale to jsem si v pytli nebo pod kabátem nosil také knihy, avšak tajně. Otec totiž, který jinak čtení přál, nerad viděl a ostře broukal, bral-li jsem knihu na pole, neboť pro ni jsem zapomínal na stádo a špatně pásl, buď že jsem je nechával chodit do škody nebo že jsem si je, abych měl pokoj, sháněl do hromádky, tak že se „chuře" (špatně) napáslo. Kolikrát jsem musil na kvap ukryt knihu,

*) Skotácké halekání na Náchodsku. Jirásek, Spisy XXII. Rozmanitá prosa.

když se z nenadání zjevil otec v poli nebo na mezi!

Na knihy, které jsem v polích na pastvě čítal, se už nepamatuju, vyjma jednu. Nevím, kde jsem ji sehnal; ale tuším v Broumově, když jsem chodil do sekundy. Odysseia to byla v překladě, jejž pořídil A. Liška prosou.*) Tolik si pamatuju, že jsem mnohému a mnohému nerozuměl a leckde i jazyku samého překladu, ale že jsem vydržel číst, neboť přes to, že to bylo tak cizí nebo snad právě proto, vábilo mne a drželo to čtení.

Rád si vzpomínám na dobu svého pastýřství. Tak jako doma na zahradě tak i tu na výšině v polích s tím velkým, krásným rozhledem na hory a lesy, přehojně a živě, ostře vnímala mladá mysl a schráněla si bohatství dojmů a pozorování za proměn v krajině, za proměn nebe i země, oblak i polí, když byla plna ruchu i pustla, když měnila barvu, osvětlení, když kopce obzorem stávaly posupně zachmuřené a mlhy se po nich válely a vítr od nich hučel, kdy vídal jsem krásu slunce vycházejícího za Borem a zapadajícího v tu stranu Mateřnice lesa, když rděly se skotácké ohně, páchl jejich dým a táhl se dalekými, měkkými pruhy po strništích do posečených luk a když časným soumrakem ozývalo se od Pořičské strany teskné klekání a my hnali dobytek domů do městečka, nad nímž Jírova hora již ztemněla do černa. —

Po všech svatých, po hronovském posvícení, přestaly pastvy i volné toulky po lesích, po stráních „na farách", Kleprlíkovou horou, po Jírově hoře, kdež jsme pod starými buky, pod jejich zbarvenými korunami, ve stráni sluncem vyzářené sbírali bukvice v kožiškách hustě ležící. Vše se již utíkalo do stavení. Venku mlhy, deště, plískanice, pak mráz a sníh. V jizbách se dralo peří, předlo se, děvčata chodila na přástvy. U nás někdy se také sešla, kamarádky nejstarší mé sestry Heleny; ale všechny víc chodily „do uličky k Ťokom". Tam byla jejich Praha.

Pamatuju se, že u kolovratů zpívaly rozmanité písně, také „Osiřelo dítě" — nejvíce však Šnajdrovu: „V borovém na skále háji" a Hněvkovského: „Na blízko za městem—" O autorech těch písní, jež se ozývaly po všech dědinách, však nikdo nevěděl. Na hořejším konci Hronova bývaly tedy nejhlučnější přástvy u Ťoků. Šumně se slavila zvláště „dlouhá noc" před samými vánocemi. Děvčata si na ni ukládala všecko, co od sv. Václava až do té doby přepřadla, t. j. přes svůj úkol. To si nechávaly na „dlouhou noc", o které pak se vařila káva, leckde i koláče se pekly i droby se smažily. Hoši opatřili pití, zvláště sladké rosolky a vyváděli všelijaká čtveráctví, jak o tom také v „U nás".

U Ťoků měli nad to osůbku, která nemálo přispívala k obecnému veselí, starou Kordovou, které však jinak nepojmenovali nežli „Šplochotka". Pamatuju ji, stařenku drobnou, nevelké postavy v starodávném kroji, v bílé plachetce, v mezulánce, v kabátku s varhánky, pod paždí „Nebeklíč" zabalený do cirkasky. Narodila se v Srbské koncem osmnáctého století; strejce Zejdla, jenž pocházel také ze Srbské z velkého statku, kolebala a chovala a proto mu pořád říkala „Josífek", i když byl v Hronově usedlým sousedem.

Přicházela ze Srbské dolů do Hronova, kdež u Ťoků měla své bydlo; tam spávala na peci. Denně chodila do kostela na mši, po ní stavovala se na faře. Pater Šulc jí také dost dal a „Josífek" rovněž ruky nezavřel. Hovorná byla, povídala překotně i sama k sobě mluvívala. Proto jí přezděli „Šplochotka". A tak ji mívali o přástvách u Ťoků zvláště o „dlouhé noci" za společnici svého veselí. Povídala, žvatlala jim, zpívala, „pukrle" dělala, zvláštní „městským holkám" a hned si zas i „zamračila", když ji z bujnosti škádlili, a myslím, že i nešetrně, aby se pojednou zase zasmála nebo jim zazpívala svým stařenským hlasem.

Kolik neděl před „dlouhou nocí" chodil a naděloval Mikuláš. To byl tenkrát u nás hlavní svátek malých, ne Ježíšek. Mikuláš naděloval do punčoch u okna pověšených, na talíře za okna postavené, nakládal jablka, ořechy, křížaly, sušené hrušky, chodil i sám do stavení a za ním chlupatý čert s řinčivým řetězem.

Prosinec ubíhal za mrazů, chumelek i vánic, svátky vánoční se blížily. Netěšil jsem se na Ježíška, ani na stromeček. Nikdy jsem ho neměl a nikdo u nás v Hronově. Nebylo u nás tenkráte zvykem, dětem jej strojiti. Za to dával betlem hodně radostí. Vím, jak jsem jako hoch po něm toužíval, že jsem se ho nemohl dočkat, že už na podzim jsem si v lese hledal a vybíral mech na hebkou půdu pastýřům a jiným betlemským.

Koncem adventu začínaly přípravy. Kupovaly se archy betlemu; jejich ukázky visely za okny, za poloskleněnými dveřmi Vlachova krámu, před nímž stály do hranice vyrovnané svazky bukových loučí, pytle plné ševcovských floků a na nich trubice tenkých bukových plátů do podešvů,

*) Ant. Liška, spisovatel, kněz řádu praemonstrátského na Strahově nar. 1791 v Hrádku u Sušice † 1847 jako ředitel gymnasia v Bochni v Haliči. Jeho překlad Odysseie vyšel r. 1844 v Praze.

Nad těmi visely různobarevné houně do saní a na koně, biče, rudé „vytírky" na chomouty a šklebily se lesklé, rudé „larvy" t. j. masopustní škrabošky nejbizarrnějších výrazů.

V ten čas bývaly už tuhé mrazy; okna i dveře Vlachova krámu zarostla často ledovými květy a v krámu samém studeno, až od úst šla pára. A přece bývalo rozkoší, v tom krámě na jeho pultě pod mořskými pannami strnulých očí a silně zardělých tváří převracet balík betlemových archů, přehlížet jejich obrázky prostě kolorované, jejich pastýře a ovce, jejich město s půlměsíci nad modrými, rudými kopulemi, fialové skály a palmy a keře, havíře, anděly, zlatou hvězdu s ohonem, tři krále s prapodivným velbloudem hrbatým, šedivým slonem a grošovatým běloušem, na nichž, na jejich kobercích, přikrývkách, pasech a pštrosích perách byl našim očím nejnádhernější kolorit těch prostých obrazů.

Oči tenkráte tolik chtěly, kapsa však s několika krejcary mnoho nemohla. Pak když jsem se s vybranými archy domů přihnal, nastalo podlepování jich na tuhý papír prostým mazem z vody a mouky, vystřihování, přilepování špičatých dřevíček, aby figurky a zvířátka mohly se zarazit do mechu. To byly utěšené chvíle za zimních odpolední, kdy v jizbě ticho a teplo a venku mrzlo a chumelilo, saně jezdily a zvonce, drkáče zvonily a chřestily, když přede mnou na stole, na jasanové jeho desce rostly řady živě omalovaných postav, ovcí, bujně zelených stromů a křovin.

A pak stavění betlemu o štědrém dnu! Prkno se upevnilo na zdi, zavěsilo se, aby leželo se stěnou do úhlu; na něm pak se budoval prostřed chlév, nad ním v levo na výšině město, na druhé straně v pravo na skalách z papíru a z mechu zaráželi se pastýři, ovce, stromy, řemeslníci, dole pak při okraji v pravo v levo od chléva s jeslemi v hebkém koberci sivého, zelenavého mechu pastýři a ženy s dary, s ovečkami, s vánočkami, jablky, husou a o třech králích pak naposledy tři mudrci od východu se svým komonstvem. A ve výši nad chlévem anděl držící bělostný pás s legendou: „Gloria in excelsis deo!" —

Co všechno dětská fantasie viděla v betlemu, zvláště na večer, o štědrém večeru, když poprvé se rozžehly svíčičky na kraji prkna a všechen betlem se proměnil v jejich záři! Jak upřímně jsme před ním zpívali betlemskou:

„Pochválen pan Ježíš Kristus
bratře Ondřeji!
Až na věky věkův amen
bratře Matěji!
Já do Betlema běžím,
co se tam stalo, nevím,
Narodil se Ježíš Kristus,
tolik ti povím.
Naši hoši včera pásli
blízko Betlema;
velká záře o půlnoci
jako den byla —

O štědrém večeru jsme mívali rybu, když ji poslali ze mlýna, kde otec mlel. Jinak jsme večeřeli tak jak obecně se strojilo. Bývala jahelná polévka, „vařené buchty" (knedlíky) se sušenými houbami, později také káva a buchty na pekáči nebo na babníku pečené. Po večeři přinášela matka nadílku: vánočku, jablka, ořechy, křížaly, sušené hrušky. O půlnoci se chodívalo na jitřní (půlnoční).

Staré i mladé vábila zvláštní její doba i že se na kůru zpívala česká mše pastýřská. Byla od Jana Jakuba Ryby. Tenkráte jsem o nešťastném rožmitálském skladateli nic nevěděl. Ani jeho jména jsem neuslyšel vyslovit. Lid o něm nevěděl, ale na jeho dílo, na tu jeho rokokovou pastorálu začínající lahodným allegrettem veselé nálady všichni se těšili už dlouho před vánocemi. Byla to jako lidová opera v kostele, v níž vystupují pastýři, zpívající po česku a volající na sebe po domácku „Jozko", „Kubo".

Nás malé vábila také změna velkého oltáře, nad nímž o jitřní objevil se kostelní, velký betlem s dřevěnými, polychromovanými figurami. Viděl jsem jej růst od počátku; pamatuju se, když jej vyřezával mladý Vlach ze Zbečníka, syn šedivého zpěváka, jenž zuby trhal v neděli po ranní u nás pod kolnou. Syn jeho, sochař samouk, vytesal nejednu statui a mnohý pomník po okolí; hronovský betlem byl, myslím, jednou z jeho prvních prací. Vyřezával jej, pokud se pamatuju, pod kostelem v Šrůtkově domě r. 1860. Jako devítiletý hoch pilně jsem se chodil dívat, jak vyrůstají panáčkové a ovečky v rukou mladého samouka, jenž také, vzpomínám si, za malou chvilku vyřezal ze dřeva pejska a mně jej daroval. A jako vyřezávání, tak i „štafirování" těch betlemských figur, a zvláště sv. tří králů, kteří zářili nejen barvou ale i pozlátkem, zajímalo mne nad míru. (Pokračování.)

DR. FR. NÁBĚLEK ML.:

Z CEST PO ARABII.

V Petře (Arabia Petrea) 25. června 1909.

Tak jsem tedy v Arabii, kamž touha mne nesla od prvního okamžiku, kdy vzbuzena byla ve mně naděje, že tam půjdu se slavným badatelem, krajanem naším, professorem drem Musilem. Líto mi bylo tehdy nad míru, že naděje mne zklamala — ale — „Pevné vůli, tužbě ušlechtilé — rádo nebe dává dojít cíle," praví Kollár.

Procestovav okolí Jerusaléma, břehy Mrtvého Moře, Judeu, Samarii, Galileu vrátil jsem se do Jerusaléma, odtud pak přes Mâdabu odebral jsem se do Arabie Skalnaté studovat tamější květenu. Mým průvodcem jest Aude, Beduin z Mâdaby; musí postačiti jeden, když není peněz, abych pro větší bezpečnost vzal si jich více; však ani nevím, zda by bylo záhodno, aby nás bylo více. Aude byl mi doporučen jako muž zcela spolehlivý, a tedy jsem se mu svěřil; něčeho člověk musí se odvážiti: bez odvahy není oblahy, praví naše jedno přísloví. Dosud daří se mi dobře; že na cestách zde za ohromného parna, bez všelikého pohodlí cestovatel mnoho vystojí a zkusí, rozumí se samo sebou, ale dokud člověk jest zdráv a nepřihodí se mu žádné neštěstí, dlužno říci, že daří se mu dobře. — Nemohl jsem sebou vzíti ani stanu ani potravin a proto odkázán jsem na Beduiny, u nichž nocuji a s nimiž jím. Dříve jsem na ně promlouval a nyní jsem rád, když mohu v jejich ležení přenocovat! Tak zkušenost učí: ani příliš nechválit ani nehanit, dokud nezkusí člověk sám. — V tento čas, kdy máme slunce co nejseverněji od rovníku, v Arabii jest hrozně horko, vždyť v poledne výše stojí nad hlavou než téhož času nad rovníkem a pak ta půda též přispívá ke zvýšení teploty.

Maje s sebou různé apparaty, pak sbíraje přírodniny, zvláště rostliny, musím míti aspoň koně jakož i můj průvodčí; též dlužno někdy za den vykonati velkou cestu, což by nebylo možno pěšky; sedím často devět až i dvanáct hodin za den na koni, a nemohu býti ani dosti vděčným za to, že poskytnuta mi byla v Kroměříži příležitost, naučit se jezditi na koni.

Tentokrát konám vycházku, vlastně vyjížďku z Mâdaby k horkým pramenům Hammam ez-Zerka, čítá se dobrých sedm hodin cesty a odtud do Mčawer, kdež chtěl jsem přenocovati, ještě více než tři hodiny — nutno tedy koně pobídnouti, pokud to jde. Brzy počneme sestupovati do údolí Wâdi-Zerka Mâîn. Koňmo to již nejde, cesta, totiž stezka jest velmi příkrá a často tak obtížná, že i člověk sám musí dávati velice pozor, aby nesklouzl, letěl by pak hodně hluboko do propasti a sotva by vstal s údy celými; na dně údolí cesta jest pak opět schůdnější, a oku naskýtá se zde pohled věru nádherný: celé dno údolí, kudy protéká potůček, jest porostlé oleandry. Nacházíme zde pravé háje oleandrové, zrovna stromy zvýší 4—5 metrů, a vše v plném květu; jako by nachový koberec zde byl rozprostřen, tak vypadá dno údolí s vrchu; a ta vůně až omamující!

Ale můj vůdce zmýlil se v cestě, proto přijeli jsme teprv po půl druhé hodině odpoledne nad ona horká zřídla Hammâm Zerka zvaným, jež byla známa i Římanům pode jménem Kallirhoë. I Herodes hledal zde uzdravení ze své poslední nemoci. Stojíme na okraji rokle asi tři sta metrů hluboké se stěnami velice sráznými, skládajícími se skoro výhradně z černého čediče. Na dně této rokle vyvěrají ony prameny. Já chtěl rozhodně dolů — Aude však se zdráhal: že je to pro koně příliš namáhavé, že cesta do Mčawer-u jest ještě daleká, a nevím co všechno ještě nenamítal, vůbec jevil velikou nechuť, a pozoroval jsem na něm zvláštní nepokoj a plachý neklid. Když Aude nijakým způsobem nedával se pohnouti k cestě dolů, vzal jsem přístroje a pustil se dolů sám koně nechav nahoře. — Ale to byla cesta! — Temperatura vzduchu nahoře byla 38° C, vzduch se ani nehnul; přišel jsem dolů všechen spocen až do niti, a žízeň mě trápila ukrutná. Však dole teče silný potok — s vrchu zdál se jen potůček — voda čistá jak křišťál, tou uhasím žízeň, myslil jsem si. Ale voda jest 48° C teplá — tou člověk se neobčerství. Bylo mi řečeno, že jest dole i voda studená. Na druhé straně naproti viděl jsem i krásnou studánku; voda bublala po kamení až radost, myslil jsem si: snad její vodou uhasím palčivou žízeň. Ale jak dostati se na druhou stranu? Potok je velice široký, přeskočiti ho nelze. Zašel jsem si tedy pod oleandrový keř do stínu, sezul boty a chtěl takto na druhou stranu. Však nedošel jsem ani až k vodě: černé kamení na zemi (čedič) bylo od slunce tak rozpáleno, že jsem na ně nemohl vstoupiti bosou nohou. Změřil jsem teplotu — 65° C! Musel jsem tedy opět v botech až k samému potoku, tam teprv sezouti se a broditi se vodou téměř 50° C horkou. To nic nedělá, byl jsem za to u studánky! Sáhnu do vody,

ale až bych byl vykřikl, skoro jsem se opařil: voda měřila 59° C! Nic neprozrazuje, že voda je horká: v rozpáleném, horkém vzduchu — temperatura dole jest ještě vyšší než výše na úbočí — páry z vody vystupující se nesrážejí, jak to vidíme u horkých vřídel na př. v Karlových Varech; nic neprozrazuje, že proudí zde voda tak horká. Okusil jsem tedy trochu vody z potoka, ale takořka okamžitě vystoupí potem na povrch těla, a žízně nelze uhasiti.

S vrchu Aude již na mne křičel, abych si pospíšil. Dal jsem se tedy na cestu. Není nic příjemného stoupati nahoru tři sta metrů po srázném úbočí v čediči rozpáleném až na 60° C a více, kde ani větérek nedýchne za temperatury vzduchu 40° bez nejmenšího stínu. O třech hodinách byl jsem nahoře u koní spocen, unaven, žízniv až do umdlení. V koženém vaku, jejž Aude měl s sebou, bylo ještě trochu vody; byla sice již žlutá asi jako víno, ale přece mi málo kdy voda tak chutnala jako tentokrát. V kožených nádobách voda udržuje se dosti chladná. I žaludek hlásil se mocně již ke svému právu, vždyť od rána neměl jsem ještě ničeho v ústech. Aude nechtěl déle čekati, že neví, kde právě Beduini táboří, že snad budeme muset je teprv hledati. Tak jsem obědval za jízdy na koni jindy třeba jen hrst hrozinek a ořechů nebo placek arabského chleba a dvě čerstvé okurky. Později dověděl jsem se, proč Aude nechtěl se mnou dolů sestoupiti: zabil muže z kmene Šûr, že prý v sebeobraně. Panuje zde krevní pomsta; nechtěl dolů boje se, aby nesetkal se s příbuznými muže zabitého, což by mu bylo osudným — a mně asi také. Teď vysvětlil jsem si i jeho spěch odsud a jeho plachý neklid; zároveň však i zachvělo mnou — aspoň na okamžik — vědomí, že jsem v ochraně muže, jenž zabil člověka, ale — v sebeobraně — konejšil jsem se v duchu.

V Petře, dne 25. června 1909.

V táboře Beduinů.

Po šesté hodině dospěli jsme zřícenin zvaných Mčawer a asi za půl hodiny táboru Beduinů, kdež jsme měli přenocovati. Můj průvodce Aude jest se šeikem znám, jsme tedy dobře přijati — ovšem též pro „bakšiš“, kterýž od nás očekávají; host musí býti uznalým a vděčným. Za nedlouho ozve se se tloučka ve hmoždíři: připravují kávu pro hosty. Psal jsem ještě chvilku, než se setmělo. — Dni jsou zde mnohem kratší než v tuto dobu u nás. Dne 21. června viděl jsem ještě pět minut před pátou hodinou ráno velmi zřetelně Marta a o 7 h. 10 min. velmi zřetelně Venuši. — Rozdělají oheň, celý téměř tábor, nejvíce mužské pohlaví — žen cestující sotva uvidí — sejde se ve stanu šeikově, kdež jsme ubytováni; popíjí se káva velmi silná, bez cukru se podává; z koflíku asi jediného v celém táboře, pijí všichni, a připravuje se večeře. Však dobře, že zatím setmělo se úplně, že nevidíme, jak ji připravují. Konečně přinášejí velkou mísu s masem na kusy rozkrájeným, druhou mísu s jakousi omáčkou z kyselého mléka, ale velice mastnou. „Kuchař“ (?) otřel si ruce o svůj plášť (však nevím, byly-li potom čistější), nalil několik přehršlí (do slova) omáčky na maso, mísu postavil přede mne, ostatní sesedli se, vlastně „přičapli“ kolem mísy a pustili se do jídla. Lžíce, nože, vidličky jsou při jídle věcí neznámou, každý loví si sousta při jídle z mísy rukou. Já byl jsem vyznamenáván jakožto host: když někdo našel moc dobrý kousek, kladl jej přede mne. Byly to kousky nejtučnější (a já nic tučného jísti nemohu!). Nějakou dobu jsem se díval, hlad před chvíli ještě tak důrazně se ozývající nějak přešel. Konečně však pustil jsem se do jídla také. Nebylo špatné. —

Byl jsem notně unaven, rád byl bych si odpočinul. Koberec, na němž jsem seděl, sloužil zároveň i za lože; pod hlavu dal jsem si svou brašnu, zamotal se do pláště, neboť v noci značně bylo se ochladilo; ležíť Mčawer téměř 1000 m. nad mořem. Ale na spánek, aspoň s počátku, nebylo ani pomyšlení. Okolo plápolajícího ohně sedí Beduini a živě se baví. Pozoruji ty tváře, jež namnoze velice divokými se mi jeví, oheň plápolající činí je ještě divočejšími, živá gesta mluvících, nezvyklé okolí a úplně cizí společnost, lože tvrdé a nerovné — spánek se nedostavuje. Člověk musí na cestách tak všeličemus zvyknouti. Konečně oheň uhasíná, Beduini choulí se do svých plášťů a usínají, vše utichá — až na psy, kteří okolo stanů hledají zbytky večeře a co chvíle s divým štěkotem odbíhají, když někde na blízku ozval se šakal. Za to však stany plní se novými hostmi, kozami a ovcemi. Jest viděti, že jsou zvyklé nocovati ve stanech mezi lidmi: hledajíť zde ochrany před nočním chladem a rosou. Temperatura za noc k ránu klesá až na 11°, 10° ba 9° C. Co chvíle některá koza přebíhá přes moje lože, co chvíle některá čichá k mé tváři, nestačím je odháněti. Takových nocí bezesných zažil jsem celou řadu, až jsem konečně všemu přivykl.

Ale cesta moje tentokrát nebyla zcela bezpečna. Mezi kmeny Huetât a Šûr, jejichž územím cesta vede, panuje válka. Asi čtyři hodiny od osady Eš-Šôbak, dva dni cesty od El-Kerak-u vstoupil jsem jed-

nou v poledne do tábora Beduinů, abych zde požádal za něco k obědu a počkal, až přejde největší parno. Byl to tábor kmene Huetôt. Asi půl hodiny jsme seděli pod stanem a pili kávu nám na počest připravenou, když tu přižene se na koni uříceném spocený jezdec v plném trysku. Nic neřekl než: „Do zbraně. Šûrové jsou zde", a již zase uháněl dále. Ale tu nastal shon v táboře! Kde který muž i výrostkové sotva patnácti-, šestnáctiletí, každý popadl pušku, šavli nebo třeba jen prak, a skoky, někteří na koních, hnali se z tábora. Zbyly skoro jen ženy. I my nezdržovali jsme se déle v táboře Huetât-ů — můj vůdce Aude byl z kmene Šûr. Válka tato nabyla rozměrů již velkých, tak že i stát turecký začíná již o ni zajímati se. — Když vrátil jsem se zpět do Mâdaby, vyprávěl mi vikař tamější katolické missie, P. Pamfil, že zatím, co jsem byl odcestoval, přišla úřední zpráva do Mâdaby pro Beduiny Šûr okolo bydlící, aby se připravovali, že Huetâtové se vypravili, čtyři sta jezdců, aby je přepadli. Tím ovšem úřady učinily dosti pro bezpečí svých poddaných; ostatní vše ponechávají osudu.

Bude-li se mi vždy tak dobře dařiti na cestách jako tentokráte, budu moci býti velice spokojen. Neměl jsem dosud nijaké vážně nemilé příhody. Z malých nehod nesmí si člověk na cestách nic dělati, a nesmí na nehody pohlížeti zvětšovacím sklem; též cestovatel nesmí býti bázlivým, sice: „strach má velké oči". — Za námahy odměněn jsem velikou kořistí rostlin, a radost z toho nedá se nikterak porovnati s útrapami na cestách. Jsem více než královsky odměněn!

* * * * * * *

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Pán se usmíval trochu nerozhodně, ale nedovedl odepřít. „Když tedy chceš, Sofi — drahá Sofi — jeď! vypravíme kočár a vůz pod plachtou poveze za tebou, čeho třeba. Myslím, že tak asi za týden nebo za dva prodej se uskuteční. Abych řekl pravdu, i mně je líto toho starého domu, který už dědovi náležel. Pobuď tam tedy naposled — vymíním si při prodeji, abychom ještě letošní zimu mohli tam být". Rozveselil se proto, že mohl rozmaru své paní vyhovět, zatleskal, zasmál se. „Věř, myslil jsem, že je lehko tady na venkově strávit zimu — dokud sluníčko svítilo. Jeď a já přijedu za tebou, až ukončíme polní práce. A což —" najednou zvážněl, zarazil se. — „Fanuška? Vezmeš ji s sebou?" Paní Sofie neodpověděla. „Hm! — Fanušku — Tedy ujednáno?" řekl opět vesele „jeď! pozítří — to je v sobotu — časně ráno. Pojede starý Johan s tebou a kočí Ferdinand, na toho možno se spolehnout, umí zacházet s koňmi. Kočároví koně jsou dobří — v pondělí budeš v Praze. A já s Fanuškou přijedeme za tebou později, za týden nebo za dva — jaké bude počasí a jak polní práce pokročí. Jsi spokojena?"

Patrně byla. Políbila jej paní Sofie, pohladila. A starý pán s blaženým úsměvem tulil se k ní, objal pružné mladé tělo, ruce jí líbal.

Fojtík stál zapomenut stranou, odvrácen nedíval se, nechtěl slyšet, co pán s paní si povídají, zdálo se mu to být neslušným naslouchat. V rukou měl housle — prstem pozorně struny zkoušel, aby nezazvučely.

„A teď nám zahrajte!" najednou řekla paní Sofie k němu. „Tu moji: Vzkázala mi včera" — Vesele skorem rozpustile to znělo.

„Zahrajte!" žádal pán. Fojtík hrál.

Paní pololežíc na pohovce ruce sepjaté za hlavou lahodným hlasem zpívala písničku za písničkou, jak je na pastvě děti zpívají, cosi bláznivě lehkomyslného znělo v tom. Pán přecházel, přizvukoval, chvílemi zatleskal, zadupal do taktu. Jakoby všecky starosti rázem vypustil z hlavy, „bravo! bravo!" křičel Fojtíkovi.

Za chvíli zazvonil, dal přinésti láhev vína, nalil tři kalíšky. Paní Sofie mlčky svůj dopila do dna stále tak nedbale na pohovce rozložena, Fojtík sotva rty omočil, pán labužnicky ochutnával. Vysmíval se zdrželivosti Fojtíkově, že neví, co je dobrého — takové staré rýnské víno z vinic, které tolikrát pokropili svou krví Francouzi a Němci i naši ubozí čeští vojáčkové, když táhli na Napoleona. — Byl obdivovatelem Korsického hrdiny, vyprázdnil kalíšek na jeho čest. Ostatně byl obdivovatelem všech mužů silných, energických, které znal z historie ať Napoleona, nebo Petra Velikého — protože sám byl slaboch. Nevěděl o tom, ale snad to věděla paní Sofie.

S úsměvem přiťukla mu svým kalíškem, když připíjel Bonapartovi, o kterém sotva kdy co slyšela. Fojtík z dějepisu znal jenom tolik, že nějaký Napoleon byl slavně od Rakušanů poražen u Asprů. Pán rozjařen připíjel ještě i Garibaldimu i svobodě a sbratření národů — bylo to odvážné tehdy v době tuhého absolutismu, ale nebezpečí vábí malé i velké děti, zvláště možno-li si docela bez obav zahrát na odvážlivce.

Fojtík díval se, jak při každém přípitku pán ze Schallerů vystupuje na špičky, vytahuje se, jak nadšeně zvedá kalíšek a jak oči mu svítí a vlhnou citem — a nechápal dobře, jak možno po rozmluvě, kterou bezděky vyslechl, připíjet Bonapartovi, Garibaldimu, svobodě a Bůh ví čemu. Chvílemi zahleděl se na mladou paní, rozloženou stále tak na pohovce v rozkošném županu, ruce za hlavou. — Setkal se s jejím pohledem, kývla mu nepozorovaně, usmála se. Zachvěl se, sklopil oči. Jak možno takhle se přetvařovat? tak se smát jako nerozumné dítě bezstarostně?

Počínal chápat, že tady v zámku nějaká těžká chmůra leží na všem, něco smutného a hrozného že se tu plíží v těch nádherných pokojích, a mihlo se mu hlavou, zdali proto nehostí jej pán ze Schallerů, aby svojí hrou rozháněl mu jen ony smutné stíny? Tak nějak to bude. A paní Sofie? Co ona chce od něho? od chudého ubohého pomocníka ze školy? Co chce? Už nepochyboval, že ona to byla tam ve Stražově, v duchu viděl ji, jak se točí a skáče v krátkých sukýnkách a šněrovačce a hned se změnila v krásnou paní v krajkách s nahými rameny, jak seděla v noci, v jeho pokoji, na neodestlaném lůžku. Co chce — pro Ježíše Krista, co chce od něho? Mrazivý pocit hrůzy přeletěl mu tělem od hlavy až do nohou. Setkal se opět s jejím pohledem. Smála se, oči ve stínu dlouhých řas divně jí zasvítily a zoubky se zabělaly mezi krvavě červenými rty. Co chce? co chce?

Byl rád, když pán jej propustil, „Přečtěte si Kandida!" ještě volal za ním „je to znamenité dílo filosofa Ferneyského, znamenité! Přečtěte je pozorně! Jsou tam smělé myšlenky, uvidíte! Pohovoříme si o tom!"

Fojtík se uchýlil do svého pokoje, německý překlad Voltairova díla položil na stůl a skutečně se pokusil číst. Ale tak nezvyklé bylo, co četl a sám byl rozechvěn, že nechápal smysl vět a po chvílce knihu zavřel. Vyšel do parku, zatoulal se známou cestou až do polí. Zamyšlen rozhlížel se po kopcích a po vzdálených horách, které se tratily ve stoupající mlze. Před ním byly úzké proužky vesnických polí, od cesty dolů po svahu. Na jednom — nejbližším — vybírali brambory, drobné děti se hemžily po brázdách, dvě ženy mezi nimi. Poznal paní učitelovou a její sestru, skloněny k zemi v šedé hlíně kopaly. Děti — bylo jich celé hejno — spíše jen si hrály sbírajíce vykopané brambory umazanými prsty, pokřikovaly, honily se, zapalovaly hromadu suché nati. Její kouř tak příjemně voněl! Fojtík pozdravil: „Pomoz Pánbůh!" vesele, — rád byl, že je venku — z panského zámku, kde jej po celý čas tísnila nevolnost, bolestný takový pocit. Volně oddechl.

Paní učitelová hlavu majíc černým šátkem zahalenu zvedla se od práce, o motyčku se podepřela a málo přívětivě odpověděla: „Dej Pánbůh!" Ohlédla se, mrzutě zahučela: „A nemohl byste vy nám pomoci?"

Jak rád by šel! jak voní dým bramborových natí! Ale bál se o své šaty, panské šaty, které včera dostal.

„Tedy pojďte! Jste tu od pondělka, ale mnoho jste nám nepomohl!" domlouvala mu paní učitelová. „My dvě — se sestrou — abychom všechno zastaly, můj starý leží, zase je mu hůře. Ráda bych, aby do neděle brambory byly vybrány, aby se mohlo v pondělí začít ve škole. Prosila jsem sousedy, aby pomohli, ale všichni mají své práce nad hlavu, každý pospíchá, protože nebude dlouho bez deště a dá-li se do deště, je konec! Co my dvě ženské pořídíme? a děti — to jsou naše školní děti, zatím nám pomáhají, ale jak — vidíte, jen to skotačí. Ach Bože! ach Bože!" Fojtík shodil kabát, kalhoty ohrnul, ochotně vzal motyčku paní z rukou a kopal, se zuřivou radostí kopal. Tak se mu chtělo fysickou prací se unavit, nalykat se vůně syrové hlíny. Zčervenal, za chvíli na čele vyvstal mu pot. Paní učitelová se narovnala, oddychovala a s potěšením dívala se na mladého pomocníka — hle, jak mu práce ubývá! Švižný je a silný, jen mu v rukou těžká motyčka poletuje, jakoby brkovým perem pohrával. Čiperný hoch! Takového pomocníka ještě na škole nebylo.

Najednou si vzpomněla, že tu stojí jen tak ve starém šátku, v režné košili, v šerkové spodničce s bosýma nohama hlínou po kolena umazanýma. Sňala šátek, převázala jej na „babku", lépe jí to tak slušelo. Košili pod krkem utáhla, spodničku urovnala a šla těsně za pomocníkem, jak kopal, u nohou sbírala mu vykopané brambory, odhazovala je. Svislé prsy se jí houpaly pod košilí.

„Dobře to umíte!“ pochvalovala. „Kdybyste byl s námi, zítra mohly bychom být hotovy. A co na zámku? líbí se vám tam?“

Oddychoval na okamžik. „Nemohu odejít, paní učitelová!“ omlouval se, „víte — když pán poroučí —“

„Inu, ovšem, — inu, ovšem!“ Stála mu po boku a podívala se naň laskavě, jak nejlépe dovedla. „Vždyť já nic — jen jsem se bála, abyste nezpyšněl. Ale vy jste hodný, že ano? hodný!“ Prsty dotekla se jeho tváře, po rameni mu přejela, svalnatý loket mu stiskla. „Vy jste hodný! Nestydíte se za práci, ani za nás. A přijdete do školy? K nám? Už jsme pro vás všechno přichystali, — za naší světnicí je komora, tam budete spávat, ne na půdě — kdež pak na půdě! tam byste se nastydl. Uvidíte, že se vám bude u nás líbit. Vy jste hodný hoch!“ Smála se naň okazujíc řídké zčernalé zuby.

Fojtík málo dbal toho, co povídá paní učitelová, cítil rozkoš práce, kopal o překot ve tvrdých hrudách, jakoby schválně chtěl se unavit, — až ke smrti třeba. Teprve když ve vsi zazvonili poledne — nebyl tam kostel, jenom dřevěný sloup na návsi se zvonkem — pustil motyku. Šátkem otřel spocené čelo. Vzpomněl, že jej snad na zámku budou hledat.

Omlouval se paní učitelové, že musí se vrátit — ani mu domluvit nedala, tak byla potěšena, že přišel, že ukázal, jak je hodný. Aby přišel zase — hle, jak ubylo práce! A za ní aby se nestyděl, že tady jen tak v té spodničce — začervenala se a sklopila oči. A takhle bosa, umazaná hlínou až po kolena — Třela nohu o nohu, měla pěkná kulatá lýtka. Fojtík slíbil, že přijde, jak bude možno.

Děti, jak uslyšely zvonek, seběhly se k dýmající hromadě natí, vybíraly pečené brambory. Hned by se byl s nimi dělil, ale pospíchal, aby v zámku ho nepohřešili. Možno, že naň zapomenou, nikdo se po něm ani nezeptá a zase možno, že budou jej hledat.

Ještě se ohlédl. Paní učitelová stála dosud tam mezi řádky, kam dokopal a dívala se za ním. Viděla, že se ohlédl, radostně na pozdrav zamávla rukou. „Nezapomeňte! přijďte!“ —

Zbytečně pospíchal, v zámku si patrně nikdo naň nevzpomněl. Byl ve svém pokoji, přecházel čekaje, zavolají-li ho. Nikdo nepřišel — byl přece už čas k obědu! myslil si, při práci vyhladověl. Přecházel sem i tam.

Na stole ležela knížka, nešťastný Voltaire, kterého měl přečíst. Stanul, zadíval se na ni. Byla otevřena. Určitě se pamatoval, že knížku zavřel, a teď byla otevřena. Někdo tu byl, někdo snad v knížce četl. Trochu byl znepokojen tím objevem. Kdo to asi byl? Povšiml si také čísla otevřených stránek, ale knížky se nedotekl.

Vyrušil jej lokaj, pan Johann, který přinesl na talířích zbytky nějakých pečení.

„Zapomněli jsme na vás, pane učiteli!“ ušklíboval se. „Všichni zapomněli — milostpáni a holky v kuchyni také. Nehněvejte se a jezte!“ Usedl, otevřel starou dřevěnou tabatěrku, šňupl si a díval se, jak hladovému mladíku chutná. „Tak, tak, jezte jen, mladý pane. Tady u nás se čerti melou. Zase už tu jsou husaři — to vím, lépe je u panského stolu, nežli po lesích se honit za pašery. No, s těmi podloudníky je to čerchmantská věc. Za bílého dne prý přes hranice jedou kolem celní boudy, ne jeden, ale celá řada vozů, bičem práskají a nikdo jich nezadrží. Praví se, že mají nějaké koření, které je činí neviditelnými. Včera k ránu někde u Dešenic husarská hlídka z daleka pozorovala, jak po silnici s vrchů sjíždí šest vozů. Bylo to v polích, holých polích. Rozjeli se milí husaři proti nim, rovně přes pole, přes úhory i po zasetém. Vozy nemohly nikudy uniknout, pomaličku jen se vlekly po silnici, bylo vidět, že vezou těžký náklad, husaři měli je před sebou. Jenom tu a tam vedle cesty byla nějaká houština, nějaký jalovec. Ale čím blíže husaři tryskem přijížděli, tím vozů bylo míň, už jenom čtyři, pak tři, — dva — na konec zůstal jeden. Ten viděli na několik kroků jenom, jak sjel do dolíka nějakého k potoku. Byla tam kolem vody olšina a most je tam dřevěný. Slyšeli dobře, jak most praská a kola vrzají — milí husaři s vytasenými šavlemi vykřikli: hurá! srazili se a letěli k mostu. A na mostě byl starý Osvald z Dešenic, kolomazník, na trakaři vezl kolomaz a křičel: „Hej! hej! vojáčkové! Hej! honem! honem!“ Shlukli se kolem něho. „Kde jsou vozy, dědku, kde? kde?“ Postavil trakař, vytáhl dýmku a jen se smál: „Jaké vozy? žádných jsem neviděl!“ — „Proč jsi křičel, dědku?“ — „Ale tak, vojáčkové, rád bych si zakouřil a nemám tabáku — půjčte mi!“ „A vozy?“ — Žádných jsem neviděl — ne! Jedu od Dešenic s trakařem tuhle dolů s kopce po silnici — ani vrabec na cestě nepřeletěl!“ Dušoval se. Div ho nerozsekali vzteky. Prohledali všechno dokola, nikde ani koleje a přece vozy všichni viděli. A starý Osvald s trakařem ujížděl a zpíval si. No, čerchmantská věc, povídám! Kdož ví, co v tom je. Chutná vám, mladý pane? To je křídélko z ba-

žanta a na druhém talířku kousek skopové kýty, to holky v kuchyni pro vás nechaly. Povídaly o vás a smály se, čertovy povětrnice! Abych prý vás přivedl do kuchyně. Ale černá Tereza už tam není. —" Potřásl hlavou, zašklebil se záhadně a pohlédl na Fojtíka. — „Zmizela, najednou, nikde jí nemohou najít, utekla asi. Lepší šaty, které měla, jsou pryč, truhla její prázdná — připravovala se asi na to. A milostpaní tuze se rozčilila, sama vyšla ji hledat do parku — do vsi vzkázala. Ale Tereza je, myslím, Bůh ví kde. A proč odešla, žádný neví. Tak dobře se tu měla, jako s nějakou důvěrnicí naše paní s ní zacházela, pořád byly spolu. A co si Tereza dovolila! Drzá byla a pyšná, horší, než sama paní. Po člověku jen se ušklíbla, ale na mladé hochy se lepila i na oráče a pasáky, čert ji vezmi! snad utekla s některým, nebo mezi husary se připletla. Škoda jí není. Žádná z našich ženských neměla jí ráda — teď se usklebují, co prý sobě milostpaní bez Terezy počne? A beztoho, že prý Tereza neodešla jen tak, byla tuze chytrá, jistě si na cestu vzala něco z panských pokojů, nějaké šperky nebo stříbro. Teď je svět zkažený, mladý pane. Třicet let sloužím — byl jsem taky jinde, u vrchností opravdových, u pana hraběte v Nalžově, u barona Kotze z Dobrže — ale čím dál, tím hůř je na světě. Jen dojídejte, neostýchejte se, mladý žaludek tráví. Ten skrojek melounu ochutnejte, naše milostpaní ráda melouny, proto jí je vozí z Prahy každý týden forman, když jede přes Janovice, ale dnes meloun nenačatý se stolu jsem odnesl zpátky do kuchyně. Je vidět, že milostpaní tuze je rozčilená (nezvykle, od pánů zaslechnuté slovo „rozčilená" vyrážel s divným přízvukem).

Fojtík opravdu dojedl všechno s chutí a zdálo se mu, že by ještě přijal vděčně plný talíř, třebá na něm nebyly panské lahůdky, které nesytí, ale jen pečené brambory z ohniště na učitelově poli.

„Koflík dobré kávy vám přinesu, vaří se právě pro panstvo!" sliboval Johan, sbíraje prázdné talíře. „Důstojníci jsou ještě nahoře, měli dávno odejet — ale páni je nechtějí pustit a husaři se nedají nutit, kde běží o dobrou hostinu. No, vojáčkové — je to taky takový život zlý, dnes jsou tu a zítra snad je pošlou někam do války, aby je Taliáni postříleli. Však se říká, že na jaře to vypukne. A už je slyšet, že po kraji sbírají k vojsku mladý lid, to ty, kteří se uhnuli vojně, nepřišli k odvodu, teď po nich pasou. V Klatovech deset jich sebrali, samé chasníky a tovaryše, a v Týnci rychtářovi vzali syna. Měl prý jej vyplaceného z vojny a syn se měl oženit, ale se svatby sešlo a musí na vojnu. Tak to holky v kuchyni povídaly, nevím, co na tom pravdy. Ale válka na jaře bude. A co vy, pane učiteli?" najednou Johan již odcházeje si vzpomněl a na prahu se otočil. „Co vy? Byl jste již u odvodu?"

„Nebyl!" odpověděl Fojtík, — otázka jej znepokojila.

„No, vezmou vás!" rozhodl lokaj „půjdete z jara na vojnu, uvidíte, do Itálie. Mají každého zapsaného na úřadě. Možno, že se už po vás shánějí. Slyšel jsem, že studenty šetří, ale učitelského pomocníka tu před rokem sebrali. Chtěl utéci a zrovna, když se chystal, aby odešel v noci někam dál, kde by ho neznali, přišel proň žandarm. — Kafíčko vám přinesu, dobré kafíčko, jakživ jste takové nepil. To první, nejlepší, co se sleje, my vždycky si necháme v kuchyni pro sebe!" S hlasitým smíchem odešel. (Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Okresní hejtman si obecenstvo naklonil.

„Ať žije náš pan okresní hejtman!" vykřikl někdo náhle v zástupu. Krejčí Bezdíček.

„Ať žije, sláva mu!" odhlasoval zástup svorně okresnímu hejtmanu důvěru.

Okresní hejtman oněměl. Ze zástupu vystoupil krejčí Bezdíček.

„Veleváženy pane okresní hejtmane!" oslovil vládního zástupce za hrobového ticha. „Právě nám bylo dovoleno býti svědky všestranného lidového a demokratického projevu důvěry našeho lidu českého. Náš holubičí lid národním instinktem svým ihned pozná, kdo s ním cítí, kdo ho miluje a kdo s naším lidem českým cítí a kdo náš český lid miluje, toho i náš český lid miluje a pro něho by i do ohně skočil."

Krejčí Bezdíček se odmlčel a pak sám intonoval, což nadšeným zástupem byl svorně provázeno:

„Ať žije náš pan okresní hejtman! Ať žije, sláva mu!"

Sekretář Huber sklonil se k uchu svého představeného. „Pan okresní hejtman Wei-

tenzettl," šeptal mu uctivě, „by nechal krejčího domluvit!"

„Drazí rodáci!" pokračoval krejčí Bezdíček slavnostně. „Drazí rodáci! Hektakonba zanedbaná panem císařokrálovským místodržitelským praktikantem už se stala a už se nedá odčinit. Do těch mrtvol tamhle visících už nikdo nevdechne život, utracené zdraví už jim nikdo nevrátí. Jiná otázka hýbe myslemi nás všech! Kam prozatímně nedopatřením pobité mrtvoly uložíme? Do umrlčí komory na krchově nevezme nám jich pan děkan. Do umrlčí komory ve špitále nevezme nám jich pan primář. Do hasičské kolny nevezmou nám jich hasiči! Do obecní pastoušky nevezme nám jich pan policejní revisor, poněvadž měli včera u revisorů prádlo a mají je rozvěšeno i ve věznici. Kam tedy s mrtvolami?"

Krejčí Bezdíček se odmlčel. Nálada byla uložení mrtvol a vyprázdnění sedmi žebřiňáků tak příznivá, že kdyby byl řečník povelel, aby psi rozebráni byli v domácí uschování dle počtů lidských hlav, jeho řečnickému výkonu obcujících, že by byli všichni aspoň jednoho mrtvého čtvernožce odnášeli domů.

„Drazí rodáci, čtu vám na očích," pokračoval krejčí Bezdíček, „že jste všichni ochotni těchto podpora delikti se ujmouti a této říši v nesnázi vypomoci. Drazí rodáci! Není toho potřebí! Vysoce veleváženy pane hejtmane! Mám prázdnou, čistou a útulnou stodolu, opatřenou patentními zámky systém Roskop a tu dávám veleslavnému c. k. hejtmanství k použití!"

„Sláva! Sláva! Ať žije pan mistr Bezdíček! Ať žije pan okresní hejtman! Sláva jim!" zahřmělo svorně z nadšeného zástupu.

„Drazí rodáci!" ujímal se už zase krejčí Bezdíček slova. „Poněvadž jde o projev bezmezné důvěry našemu panu okresnímu hejtmanovi, dávám hlasovati nyní opačně. Kdo je proti tomu, aby projevena byla našemu panu okresnímu hejtmanovi důvěra, ať zdvihne ruku!"

Hrobové ticho objalo zástup. Nikdo ruky nezdvihl, jediný obuvnický mistr Koláčný, ale tomu ji někdo ze zástupu rozčileně srazil. Později bylo vysvětleno, že mistr Koláčný nezamýšlel hlasovati proti vládě, nýbrž ucházel se o slovo, zamýšleje na oslavu okresního hejtmana promluviti rovněž několik slov.

Hněv okresního hejtmana vychladl. Nastoupen byl pochod se žebřiňáky ku Bezdíčkově stodole. Za ochotné pomoci zástupu a ustavičných cvací okresnímu hejtmanovi složen byl náklad zabitých zvířat do stodoly, stodola patentními zámky uzamčena, klíče odevzdány okresnímu hejtmanovi, načež sekretář Huber stodolu zapečetil.

Zástup se rozcházel. Okresní hejtman okázale stiskl ruku krejčímu Bezdíčkovi a doprovázen sekretářem Hubrem, odcházel domů.

„Račejí dovolit, kdybych směl prosit," dohlašoval se sekretář Huber cestou přednostova sluchu, „tenhle krejčí, to je sakulentský člověk. Hubu má jako meč a těmi lidmi otáčí jako pimprlaty. Než promluvil, už jich tam několik vzadu zdvihalo klacky, a já jsem, račejí dovolit, už myslil, že to tak beze všeho neodejde. Ale ten krejčí tím zatočil!"

Okresní hejtman kráčel vedle sekretáře jako ve snách. I on si povšiml pozdvižených klacků, nežli Bezdíček promluvil.

„Divný člověk, tenhle krejčí," podotkl s úsměvem, „takto vyhlášený radikál, že by se zdálo, že chce všecko rozsekati, ale koukneš na něho trochu vlídně, a je jako ovečka. Zvláštní člověk!"

„Za pana okresního hejtmana Weittenzettla, račejí dovolit," pravil sekretář Huber, „račil pan okresní hejtman říkávat, že kdyby byli na světě jen radikálové, že by byl ráj na světě, třeba by to byl ráj s rámusem."

Na konceptního praktikanta místodržitelského a na okresního lékaře dra. Sterna okresní hejtman úplně zapomněl. Rovněž zapomněl na okresního zvěrolékaře stíženého vzteklinou.

Rozloučil se se sekretářem Hubrem mimořádně podáním ruky. Sekretář si toho zasloužil. Nikdo nepojímal úředních zástojů tak vážně a věrně jako sekretář. A nikdo tak obratně.

Druhého dne, ač byl teplý den letní, byla okna u úřadoven okresního hejtmanství zabedněna jako v nejtužší zimě. Přes to však doznívalo až na ulici temné jakési hučení, jako když někdo unitř velice hlasitě nadává. Sluha Charypar stál u schodů a nepouštěl nikoho nahoru.

Prvý vyrazil na boží světlo okresní lékař dr. Stern, neboť měl i v tento významný den několik neodkladných komisí. Byl v obličeji červený jako uvařený rak. Za ním vyrazil na komissi místodržitelský konceptní praktikant. Pokuřoval sice jako jindy nedbale cigaretu a za ním vesele kráčel jeho bernardin, zvíře to nesmírně dobromyslné, které praktikant jenom šatil a které se živilo samo, bohužel pouze žebrotou, chovajíc se při tom jako ostýchaví chudí, ale přece nebyla místodržitelská nálada praktikanta tak růžová jako jindy.

Naposledy vyšel okresní zvěrolékař, jenž nastoupil úřad i s pokousanou a operací těžce poškozenou nohou. Vyšel volně a opatrně, aby mu do nohavice, přikrývající jeho operovanou nohu, nevnikly bacilly.

Okresní hejtman si tentokráte na okresního zvěrolékaře nějak netroufal. Poručil mu jedině a to velmi úsečně, aby v Bezdíčkově stodole bezodkladně vykonal pitvu pobitých zvířat a kdyby vyšetřil u některého vzteklinu, aby bezodkladně opatřil, čeho potřebí.

Dr. Stern, když se hájil, podrobně vylíčil okresnímu hejtmanovi nebezpečenství, jímž ohrožuje lidstvo člověk ukousnutý vzteklým psem. Něco z těchto rozkladů v hejtmanově duši zbylo. A proto se rozhodl pro pitvu pobitých zvířat. Věděl dobře, že okresní zvěrolékař vykoná ve vlastním zájmu pitvu tak důkladně, že budou všechny mlhy nejistoty potom rozptýleny.

Čtrnáct dnů bylo pak v Bezdíčkově stodole živo. Uprostřed stodoly stál pitevní, krví prosáklý stůl, okolo stolu stály džbery s vodou, a nad pitevním stolem skláněl se od časného rána do pozdního večera letního okresní zvěrolékař Taussig. Prvé dny se od něho mistr Bezdíček a zvědavé obecenstvo nehýbali. Věc byla nesmírně zajímavá. Zvěrolékař bral pozorně psí zdechlinu za zdechlinou a pitval tak podrobně, že ostatní dosud nepitvané zdechliny počínaly znenáhla zapáchati.

Pátý den už si mistr Bezdíček zajížděl nervosně do dlouhých hustých vlasů. Poručil tovaryšům, aby zavřeli okna, neboť zápach pitevní pronikal ze stodoly až do mistrovy pracovny.

„To mu to trvá," podotkl suše, „že to toho pána neomrzí."

Netušil mistr Bezdíček, co se děje ve zvěrolékařově duši.

Všichni psi byli zdraví. Zvěrolékař vybral si nejprve strakatého Voříška, kterého určitě poznal, že ten byl, jenž jej pokousal. A ten byl zdráv. Pak si vybral všechny strakaté Voříšky a těch bylo hojně. Za čtrnáct dní byl teprve s nimi hotov. I ti byli všichni zdrávi. Pak už zbývali jen černí psi, tedy určitě psi, jimiž nebyl ukousnut. Byli i ti zdrávi.

Zvěrolékař okřál teprve po této pitvě. Rána na noze dosud nebyla zhojena, ale už byl přesvědčen, že je úplně zdráv.

Primář z okresní nemocnice byl zprvu strašlivě rozhořčen, když mu okresní zvěrolékař utekl z isolační zamřížované nemocnice. Dr. Cibulka však jej převrátil. Zalichotil mu, že jedině jeho ostražitostí a rozmyslností zachráněna byla okresnímu zvěrolékaři noha, končetina to, se zřetelem na hojné komisse veterinární, pro zvěrolékaře nikoliv nedůležitá. Byl v tom převracení jemný osten proti operatéru sekundáři a jedovatý šíp proti okresnímu lékaři.

Okresní zvěrolékař primářovi ostatně už odpustil, za to se sekundářem a s okresním lékařem se neusmířil. S těmi se rozešel na dobro.

Sekundář rozčilil jej nejvíce usilováním, aby se zvěrolékař vrátil do isolační nemocnice. Dr. Cibulka o tom zvěrolékaři vyprávěl. Sekundář že ustavičně popouzí primáře, aby zvěrolékařův útěk oznámil politickému úřadu a tohoto úřadu požádal, aby byl okresní zvěrolékař mocí přiveden do isolační místnosti.

Dr. Stern rozčilil zvěrolékaře potutelnou relací úřední navrhující se zřetelem na nejistotu, není-li zvěrolékař postižen vzteklinou, aby okna u zvěrolékařovy úřadovny opatřena byla silnými a bezpečnými mřížemi, a do expeditu zakoupena byla svěrací kazajka, provazy a žíněnky z mořské trávy,

Touto relací octla se tato příhoda před okresním soudem, neboť okresní zvěrolékař pro obsah relace okresního lékaře žaloval pro urážku na cti.

Ze soudní síně přešla příhoda do novin a z novin do parlamentu. Poslanec, jemuž se dostalo cti zvolenu býti též za Zábrdovice a okolní osady, interpeloval pro tuto věc ministra vnitra. Ministr vnitra, že šlo o věc, nedotýkající se državy ani jednoho ani druhého národního kmene, tedy o interpelaci, které bylo lze snadno vyhověti, nařídil přísné vyšetřování.

U okresního hejtmanství nastal nezvyklý poplach. Okresní hejtman konferoval se sekretářem Hubrem. To byly věci, o nichž pan okresní hejtman Weitenzettl neráčil říkati ničeho. Šlo o hlavy Dra Sterna a místodržitelského praktikanta konceptního Wonky, nemanželského syna místodržitelského rady v místodržitelském praesidiu.

Bystrý sekretář pro tento případ šimla neměl, našel však proň formuli. Kdyby pes, jenž okresního zvěrolékaře ukousl, byl opravdu vzteklý, tedy kdyby byl okresní zvěrolékař opravdu zachvácen vzteklinou, bylo pobití tolika zvířat po zákonu úplně odůvodněno a okresnímu hejtmanu dostalo by se uznání ministerstva vnitra, vyznamenání totiž, kterého sice nelze o parádě nositi na kabátě, které však je vydatnou přílohou žádostí personálních.

Pak by ovšem bylo nutno, aby se okresní zvěrolékař vrátil do isolační síně okresní nemocnice, aby tam u něho mocně vypukla vzteklina, aby na konec odevzdán byl okresní zvěrolékař do Pasteurova ústavu.

Zavolán byl do konference okresní zvěrolékař.

Rozhodně odepřel.

Že je zdráv, že vzteklina konstatovaná u něho Drem Sternem byla pouhá fikce. Když si tyto věci Dr. Stern s panem praktikantem Wonkou nadrobil, ať jde do isolační nemocnice Dr. Stern, ať on simuluje vzteklinu, ať se dá ve svěrací kazajce odvésti do Pasteurova ústavu do Vídně.

Okresní hejtman byl by vybuchl, kdyby sekretář Hubr přisvědčivým pokyvováním hlavy — vypůjčil si před konferencí od zvěrolékaře náhodou třicet korun — významně nenaznačoval, že v tomto případě musí vzteklinu simulovati nikoliv okresní zvěrolékař, nýbrž okresní lékař Dr. Stern, jenž si tuto vzteklinu vlastně vymyslil a ji důsledně uvedl ve skutek a ve vládní opatření.

Okresní hejtman zazvonil na Charypara. Aby došel pro pana okresního lékaře, mu poroučel.

Dr. Stern přiběhl v obličeji všecek zardělý. Sekretář Huber a Charypar z hejtmanovy úřadovny se vytratili. Předvídal sekretář správně, že okresní hejtman uchystá okresnímu lékaři parní lázeň.

S konceptem vyřizoval okresní hejtman pokřiky mezi čtyřma očima.

S Drem Sternem trvala tentokráte rozprávka půl hodiny. A když Dr. Stern vyšel na chodbu, celé okresní hejtmanství i se sekretářem Hubrem, i s místodržitelským praktikantem konceptním Wonkou i s Charyparem točilo se mu před očima jako kolotoč. Jakoby mu pyrotechnik Hájek pořádal v hlavě svatojánský ohňostroj.

Na konec už nemluvil, jen breptal a slíny se mu ukazovaly v koutcích úst. Bránil se okresnímu hejtmanovi poukazováním na úřední důstojnost. Že se nesrovnává s jeho ctí a postavením úředním, aby se dal zavříti do isolační síně okresní nemocnice a simuloval vzteklinu. Vědecky okresnímu hejtmanovi odůvodnil, že vzteklinou je zachvácen jedině okresní zvěrolékař, že je tedy na tomto, aby se vrátil do isolace, ze které bez dovolení nemocniční správy utekl.

Okresní hejtman byl tentokráte jako kámen. Propustil Dra Sterna s rozhodnutím, že jest na něm, aby se do dvaceti čtyř hodin vyjádřil, co si vyvoluje: buď do špitálu do isolace a se simulací vztekliny, nebo do disciplinárky, a poněvadž jde o těžký případ, že bude se zahájením disciplinárky suspendován.

(Pokračování.)

LITERATURA.

F. V. Krejčí: Zlatá hvězda. Román. Nákladem tiskového výboru Československé sociálně demokratické strany dělnické v Praze 1909.

Na pavlači maloměstského domu stával kdysi slabý, ubledlý hoch a díval se na večerní oblohu, na níž mezi miliony hvězd svítila jedna velice sladce a zdála se mnoho slibovati. Léta plynula, slabý, ubledlý hoch na pavlači již nestával, mnoho se změnilo, ale hvězda se nezměnila, a nezměnil se směr touhy a snů v hlavě dvacetiletého jinocha, nýbrž plály horečněji, než kdysi v mysli dítěte, a svit hvězdy dráždil je vždy svůdněji.

Ta hvězda byla zlatá, a lesk její byl sladký a pln ztajeného žáru. A hvězda ta zpívala píseň o nepoznaných kouzlech života a o tajuplnosti osudu: Buď moudrý, vyčkej a věř mi! —

Slabým, ubledlým hochem, jenž před léty stával na pavlači, je c. k. professor Malvín, jenž v první kapitole románu stojí nad hrobem své ženy Anny. Špatně si zapamatoval naučení své hvězdy: „buď moudrý“; „z osudného nedorozumění, z čiře literární, vyčtené a vyumělkované touhy po poesii ženské duše, bílé a čisté,“ stal se mužem Anniným, „dal se svésti čistotou svého ideálu a romantičností svého snu“ a přehlédl, že vedle Anny stojí největší jeho protivník: bůh, jehož on, nový, moderní člověk alespoň v církevní formaci nezná, že Anna, subtilní žena, nedovede žít, t. j. nestačí jeho mužné síle v plném rozkvětu. Přece však soužití s Annou utlumilo v něm energii životní, dusilo v něm rozechvělé touhy po realisování a kultivování smyslu života, jak jemu v mysli tanul a v žilách bil. Po smrti Annině však Malvín rázem okřeje. Chce začíti „nový život“ a počne — ohlížeti se po nové ženě. Hlas jeho hvězdy byl „hlasem volajícího na poušti“. Najde Kláru, měšťanskou dceru s plesovou a jinou společenskou minulostí všech pražských dívek. V gymnasiu však srazí se v té době pro své antiklerikální, i tiskem projevované smýšlení s katechetou a ředitelem, vzniknou novinářské polemiky, a Klára, jež již dříve se nepříjemně dotkla Malvína, že se pokřižovala před kostelem, dává mu košem. A Malvín odjíždí na venkov, kde nabídne srdce své slečince z pošty Souhradové, čilé agitátorce sociálně demokratické, již sotva zná. Myslím,

že hvězda Malvínova po tomto činu svého chráněnce, vidouc marnost všech slov, šla ze zoufalství spat. — — Tak počíná a žije Malvín nový život, jejž si věru trochu zvláštně představuje. Kromě hledání nevěsty totiž také hledá pevnou půdu pro nový životní názor. Práce jeho spočívá ve vnímání cizích myšlenek. Nemá patrně vlastního, z hloubi nitra zrodivšího se myšlenkového světa, cizími knihami, cizími myšlenkami se musí inspirovati, aby se dopracoval své životní filosofie. V jeho žití nezanechává však studium, o němž tolik mluví, mnoho stop. — Vedle Malvína, člověka realistického se záchvaty romantismu, stojí zde jeho přítel, básník Vožický, duše schematická, ale ucelenější a výraznější ve svém naivním, čistě romantickém nazírání na život, jejž miluje sice, ale jako ženu své lásky, smutkem své touhy a marností své illuse. Jeho životním a tragickým ideálem je totiž paní Ungrová, choť staničního přednosty na venkově. Je to marná láska, jediné martyrium žízně a touhy nikdy neukojené, a právě v této marnosti a neukojitelnosti spatřuje Vožický její poesii a vznešenost. Jinak nechce nic od života. Neboť „to nejlepší, co může dát, stojí mimo něj a dá se uskutečnit jen proti němu: umění, láska. A všecko ostatní nestojí za to, aby člověk pro to žil." Také, jakmile Vožický nebásnicky, fysickou rukou sáhne po svém idolu, sřítí se chimérická láska. Vše končí zcela neromanticky. —

To jsou dvě figury, Malvín a Vožický, pro něž román „Zlatá hvězda" byl napsán. Ani jeden, ani druhý nejsou tvárnými, ucelenými jednotkami ideovými, jejichž duševní difference by nezanechaly pochybností v čtenáři. Zdánlivě stojí sic ve víru života, vskutku však kráčejí mimo jeho proud, jsouce násilně vysunuti do popředí jeviště. Proto také líčené prostředí činí dojem dekorativnosti, nemajíc vlastní síly a mohutnosti žít a uplatnit se. Román „Zlatá hvězda", debut F. V. Krejčího v tomto druhu belletrie, nemá v široké své koncepci koncisnosti, shuštěnosti myšlenkové. Je silně sociálně demokraticky zabarven a tendence jeho je na úkor umění někde příliš pronikavě akcentována. Autor dopouští se důsledně zásadní chyby, že místo, aby nechal mluvit postavy románu jejich činy, široce a dlouze je popisuje a líčí. Tím ztrácejí figury ty na plastičnosti a životnosti, a skutky jejich síly argumentů. Také stylově nepřináší román F. V. Krejčího nic nového. Líčení, obrazy, přirovnání nemají vznosnosti a novosti a v širokém založení ztrácejí na výraznosti a zamýšleném účinu. „Zlatá hvězda" nevybočuje ani ideově, ani stylově se staré cesty románové, není uměleckou hodnotou, uměleckým činem, jenž by něco nového chtěl nebo zamýšlel. *Tristan.*

Emil Pauer: „Dva sny erotické." (Vraní Skála. — Liliana.) Vydáno fondem Julia Zeyera při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. V komissi Bursíka a Kohouta.

Svému zajímavému, více však romaneskně než balladicky vyzpívanému prvnímu „erotickému snu", Vraní skále, nejvíce ublížil autor tím, že „provinění" krásné paní Angeliny, mladičké vdovy po starém hradním pánovi, nezaložil přesvědčivěji, akutněji. Ve starých lidových romancích přicházívali se ještě i z hrobů mstít buď za živa klamaní manželé, buď nebohé oběti krutých vražd anebo lidé, jimž ten či onen nepřítel způsoboval kdys řady nekonečných hoří. Zde přichází se mstít mrtvý stařec, jehož vdova, v nejrůžovějším květu života se nalezající, podlehla osidlům mladé lásky... A něco skoro podobně protipřirozeného skrývá se i v motivu pohádky o Lilianě: krásná, pohádkově útlá dceruška krále Daguna je předurčena smrti v tom okamžiku, kdy prvně okusí rozkoše lásky. „Vždy libý květ své krásy před zraky mužů chraň" — napomíná ji vševědoucí čarodějnice Hirga... „v plen sladkých tužeb, vášní svůj nedej ret ni skráň." — „Za stromem lásky číhá na tebe úklad jen, ó, nikdy nesplň muži tvá náruč lásky sen!" — „Kéž navždy lilje bílá v tvém klíně bude plát, nad svatebním tvým ložem stín smrti bude stát!"...

Je pravda: je nám činiti s pohádkou, naivním (ve svém původu) výtvorem nespoutané lidové fantasie, jímž v prvních svých zjevech byla i ballada či romance. Nemělo by se tudíž snad klásti tolik závažných zřetelů na ten či onen motiv, na tu či onu nuanci, která by snad mohla nanejvýš rozhodovati ve výtvoru moderním řízeném přesnými zákony psychologickými. A přece — ba snad tím spíše tam! Neboť nejtajemnější a největší krása pohádky spočívá v jejích pokladech symbolických, které se obracejí básnickými odrazy do skutečnosti. A tento symbol vyžaduje nejpřesnějšího a tudíž i nejpřirozenějšího založení, nejjasnější a přípustné motivace, aby ve svém účinu mohl působiti rovněž přirozeně a stejně přípustně. Bohužel, nezdá se, že by p. Pauerovi byl tanul na mysli při jeho pohádce nějaký hlubší symbolický význam. Zdůrazněn a podtržen tam alespoň není. A jen tím se tedy stává, že labilnost psychologických motivů nebije tolik do očí.

Abstrahujeme-li od těchto požadavků každé moderní pohádky, každé ballady či romance, musíme uznati, že dva erotické sny p. Pauerovy jsou básnickými výkony značně pozoruhodnými. Jsou jimi zejména po stránce poetické invence a formálního podání, které oplývá pestrou rozmanitostí sloky, verše i rytmu z veliké části velmi výmluvně tlumočícího náladu a ovzduší. Celý první počátek Vraní Skály je

účinně balladický, přechází však na dále v allury romance. Celá Liliana je plna pohádkového půvabu, plna něhy a pelu, jaký dnes dovede z mladších básníků málo kdo zachytit. Jsou tu čísla (zejména romance a popěvky sladkého básníka lásky Oriona) přímo podivuhodné slovní hudby a sladké náladovosti. Tím řeřavěji tu tedy zarážejí některé grammatické nesprávnosti, zejména u p. Pauera obvyklé užívání substantivného genitivu na místě správných přisvojovacích adjektiv; neříká se nikdy: zpěv titana, tělo Angeliny, slovo mnicha, skráň Liliany... A nejsou to začasté ani suverenní poetické „licence", na něž se tolik hřešívá. Místo: Jsou boha to či cherubína skráně... lze přec velmi pěkně říc: Jsou boží to či cherubovy skráně, a jazykové čistoty není dotčeno. *Fr. Sekanina.*

Knut Hamsun: Mysterie. Román. Přeložil Karel Dyrynk. Nákladem Hejdy & Tučka v Praze 1909.

Ctitelé Knuta Pedersena Hamsuna budou jistě s nadšením blouzniti o této knize — ostatně staršího data (naps. r. 1892) —, o níž však stíží asi budou moci říci, proč se jim líbí. Dovedu sice oceniti umělecké kvality tohoto norského autora, jež v jiných jeho pracích ideově i stylově výrazněji a plastičtěji se projevují, „Mysteriemi" však věru nejsem nadšen. Mluví se v nich o „jakémsi Naglovi, pozoruhodném a zvláštním šarlatánu, jenž, spáchav množství výstředních věcí, zmizel právě tak náhle, jak přišel", mluví se o něm na čtyřstech stránkách, a na konec má čtenář dojem, že četl o tichém bláznu. A tato domněnka je jediným klíčem, jímž lze rozluštiti „Mysterie". Tichý blázen s občasnými „lucida intervalla", jasnými chvílemi. Začíná podvodem, lže bez ustání, nejmenuje se vlastně Nagl, nýbrž Simonsen, tropí všude neplechu, opponuje každému a bezdůvodně, v mnohomluvných, nekonečně dlouhých passážích hovoří bez ladu a skladu o všem možném, mezi mytím a obouváním bot řeší pojem velikého muže, Tolstého má za nejpůsobivějšího blázna dnešní doby, za ducha povahy a druhu tak srdečně obyčejného, jak jen možno, a sráží ho s jinými velikány v tlachavých frasích k zemi; odpoledne vyznává lásku Dagny Kiellandové a večer nabízí sňatek staré panně Martě — jeho činy jsou nevysvětlitelny a nevysvětleny, neznáme jejich příčin a účelů, a přestávají nás zajímati jako Nagl sám, zjev abnormální, psychopathický, jenž zůstává záhadným až do konce.

O překladu „Mysterií" nutno se poněkud obšírněji zmíniti, neboť tak chatrného a ubohého jsem snad ještě vůbec nečetl.

Právem se domnívám, že p. překladatel neumí ani norsky — ani česky, neboť jinak by nemohl překládat tak, že některé odstavce jsou pro čtenáře naprosto nesrozumitelny, a nemohl by se dopustiti tolika a tak hrubých gramatických chyb, jimiž se doslova hemží téměř každá stránka. Jen namátkou několik mluvnických perel: „vzdor tomu" (trotz dem!), „to samé" (dasselbe!). „Vrtíte vaší rozkošnou hlavou", „Björnson v jeho nejlepších hodinách", „naleznouti", „přicházím do své vody" (snad „do svého živlu!"), „by jsi," „aby jsi" (bys, abys!) a pod. — Na str. 355 mluví se o tom, že Nagl vypije lahvičku jedu, tekutiny čiré jako voda, se slabou vůní mandlí. Pan překladatel píše důsledně o jakési „modré soli". Nečetl snad, když překládal Hamsunovy „Mysterie", v německém textu „Blausäure?" Slovo to neznamená ovšem „modrou sůl", nýbrž kyanovodík.

Takový způsob překládání z cizích jazyků je literárním a uměleckým zločinem, na nějž, bohužel, není v zákonodárství trestu. Tím důrazněji nutno jej odsouditi.

Tristan.

HUDBA.

Opera Rimského-Korsakova „Zolotoj Pětušok" (Zlatý kohoutek), která od svého prvopočátečního vydání zájem ciziny vzbuzovala jako význačné dílo hudební, složená před dvěma lety téměř, teprve nyní se dostala na jeviště malé, ale úpravné v konservatoři v Petrohradě, ve dnech 8. a 9. ledna t. r. n. kal. Ruská censura nedovolila dříve provozování, až bylo pěkné a umělecky propracované libretto od V. J. Bělského změněno přes to, že podkladem jest mu všeobecně známá Puškinova pohádka o Zlatém kohoutkovi, ve které vystupuje Dodon, a car musil se proměniti ve vojvodu, čímž celé libretto bylo nutno pozměniti.

Hudební referent a kritik Grigorij Tjumofejev praví, že Rimskij Korsakov vystupuje nyní s prací odlišnou od svých děl a podrobně snaží se prokázati, že dílo to jest operou satirickou. Humor že není v ní jen episodní, jako v jiných operách, ale celá hubda, že jest humorem prosycena a tvoří podstať díla. „Partitura", píše, „jest jako lahodně se rozvinující nádherné tkanivo s vyšitými na něm jemňoučkými a skvostnými vzorci" a končí nadšeně a vřele psaný posudek: „V každém případě Petrohrad musí býti vděčen za to pořadatelstvu, že bylo umožněno zde viděti a slyšeti arcidílo našeho skladatele, jehož jméno má krásný a pevný zvuk i v cizině." *K. V. H.*

P. sbormistr „Hlaholu" Adolf Piskáček žádá nás za uveřejnění těchto řádků:

Zpráva, obsažená v předminulém čísle „ZVONU" a týkající se oslav Smetanovy a Foersterovy v pražském „Hlaholu" spočívá na mylných informacích. Pražský „Hlahol" oslavil pamět 25tiletého úmrtí Smetanova koncertním večerem ve dvoraně žofínské, dne 12. května 1909, tedy právě v den Smetanova úmrtí. Pořad koncertního večera obsahoval výhradně skladby Smetanovy. (Viz „Výroční zprávu Hlaholu v Praze" str. 2. a 3.) Foersterovo jubileum oslaveno bude dle mé osobní dohody se skladatelem jeho skladbou „Hymnus andělů", podle usnešení výboru hlaholského ze dne 20./12. 1909 v druhém řádném koncertě dne 5. února 1910.

Jako sbormistr pražského „Hlaholu" jsem toho dalek, abych někoho ignoroval, zejména ne mistry, z nichž prvý je mi uměleckým ideálem a druhý laskavým přítelem.

Ad. Piskáček,
sbormistr pražského „Hlaholu".

K tomu podotýkám: O spolkovém onom večírku jsem věděl, nepokládám jej však — a nikdo nemůže pokládati — za veřejnou oslavu památky Smetanovy, přiměřenou jak významu „Pražského Hlaholu" tak Smetanovu. Že jsem na mysli měl veřejný koncert, jest naprosto zřejmo z mého referátu, jenž oba loňské řádné koncerty Hlaholu přímo jmenuje. Nemůže býti tedy řeči o mylné informaci. Neshoduji-li se z tak vážných důvodů s činností p. sbormistra Hlaholu a vyslovím-li se o tom dle své povinnosti poctivě a otevřeně, jest ovšem jasno, že jde mi o věc, o české umění, a nikoli o osobu p. Piskáčkovu nebo dokonce o spolek, jehož si hluboce vážím a který považuji za hlavu našich zpěváckých sdružení. Právě proto nemohl jsem se spokojiti s pouhým intimním večírkem!

Že bude vzpomenuto v příštím řádném koncertu jubilea Foersterova (kéž by to bylo celým večerem!), naplňuje mne nelíčenou radostí. *Dr. Otakar Zich.*

TÝDEN.

* Zítřejšího dne dovrší padesátku svého života náš vynikající literární znatel a zakladatel moderní české literární historie, universitní professor dr. Jaroslav Vlček, rodák z uherské Báňské Bystřice, kdysi professor na středních školách v Brně a v Praze. Vlčkem, žákem Gebauerovým, dostává se našemu literárnímu snažení historiografa žulového založení a mocného ideového rozpětí, učence hluboce vzdělaného, jenž odchován ideami Gebauerovými a Gollovými, oplodněn Hettnerovskými a Schererovskými zásadami moderní methodiky vytknul si životním úkolem podati nám ucelený a živý obraz českého písemnictví, jakožto výrazné a organické složky celkového života kulturního a národního vůbec. Vlčkem vstupuje do naší literární historie živel moderního nazírání a chápání historiografického, jemuž nestačí prosté zájmy filologické, bibliografické nebo biografické, ale které hloubá až k samým kořenům literárních projevů, pátrá po ideách i organickém vztahu prostředí, jež je vyvolalo, rašy, jež jim dala podnět a směr. Do let devadesátých odráželo se hlavní snažení Vlčkovo k literatuře slovenské, k níž jej poutala především kmenová příslušnots matčina. Již jako osmnáctiletý student pražské university posílal vřelé česko-slovenské listy kulturně a literárně zabarvené do Orla, později do Slov. Pohľadů, do Slovenského Sborníku a do Světozora, a z tohoto nadšeného úsilí sbližovacího a navazovacího vyrostla také jeho pozdější Literatura na Slovensku (1881) přeložená i do ruštiny a slovenštiny a podávající nám ideový i bibliografický přehled slovenského písemnictví od dob starých až po drama, novellu a román let osmdesátých minulého století. Vřelý sklon k literatuře své větve projevil Vlček i řadou samostatných článků a essayí menších (o Kollárovi, Hollém, Vajanském a j.), leč již první léta devadesátá připoutávají jej víc a více k písemnictví českému, jehož „Přehled dějin" (bohužel že přes první sešit se nedostavší) začal uveřejňovati již v Brně r. 1885. Hluboce zasáhl Vlček také do bojů rukopisných postaviv se beze vší výhrady po bok Gebauerův, leč v té době snášel už pilně materiál ke svému dílu stěžejnímu, k práci dalekovýsledné a co nejzávažnější, k Dějinám české literatury, které měly dle původního plánu obsáhnouti pouze literaturu novější, ale které byly při konečné redakci rozšířeny i o důkladný přehled písemnictví nejstaršího a o dobu střední. „Dějiny" začaly vycházeti r. 1892 a za 5 let dovedeny byly až k tak zv. „věku zlatému". Už tento první díl, ač různými ohledy vydavatelskými držený v rámci co možná nejstručnějším, je vzácným dokladem Vlčkovy vědecké methody jdoucí až hluboko na kloub všem kořenům, z nichž písemnictví vyrůstalo. Sešity následujícími (od r. 1898), které vykazují schválnou prozatímní mezeru v konci XVI. a v XVII. století, obrací se Vlček přímo k literatuře novodobé, a tu už z těchto prvních počátků (novodobý literární proud zachycen tu pouze prozatím po Klicperu) vidíme celý ten plán mohutné stavby, která přirozeně vyvrcholí v líčení let sedmdesátých a dalších. Vynikající talent literárně a kulturně kritický, široký rozhled po literatuře domácí i cizí, jemný umělecký smysl i vroucí literární cítění, mo-

hutná erudice i klassické methodické vzdělání — po stránce vnější pak skvělá mluva a křišťalná přímo čistota jazyková: toť jsou věru přednosti, které v první míře přispívají k všestranné dokonalosti „Dějin“, jež stanou se jistě životní prací jubilárovou.

Dr. Vlček napsal ovšem kromě uvedených prací i řadu publikací rozsahu menšího, jednak jako přípravu, jednak jako důsledek svých velikých studií k dílu stěžejnímu. Zmiňujeme se tu jen stručně o jeho výborných některých monografiích ve velké Laichtrově „Literatuře české XIX. století“ (na jeho podnět r. 1902 založené a v prvních svazcích jím i redigované), o jeho „První novočeské škole básnické“ (1896) přehledně a jasně rozebravší literární ovzduší období puchmajerovského, o jeho „Několika kapitolkách z dějin naší poesie“ (1898) pojednavších v lapidárních, mnohoobsažných karakteristikách o některých básnících doby předbřeznové i prvních let padesátých... atd. Jeho úsilím a redakcí vznikl i podnik „Spisovatelé čeští XIX. století“, jakýsi praktický doplněk „Literatury české“, v němž kriticky vydal jubilár spisy Hálkovy a Máchovy.

Přední časopisy české od let devadesátých mohou se pochlubiti pilným Vlčkovým spolupracovnictvím. I „Zvon“ přinesl z jeho péra řadu výborných karakteristik a literárněhistorických studií, z nichž uvádíme zejména přehledný článek o „Tylovi za konstituce“ (r. 1904) a milou „Vzpomínku na Jana Pravoslava Koubka“ (1905) jakožto časovou cennou stať jubilejní. O postupu a průběhu Vlčkových „Dějin“ přinesli jsme své doby několik hodnotících příležitostných poznámek. *S.*

*

* Dne 16. t. m. zemřel na Král. Vinohradech jeden z předních členů naší národní společnosti, dlouholetý člen předsednictva a místopředseda Ú. M. Školské, advokát JUDr. Jaroslav Pospíšil, vnuk zasloužilého královéhradeckého nakladatele a knihkupce Jana Hostivíta Pospíšila, jeden z našich nejbystřejších znalců složitého zákona o právu autorském. Povaha krásná, ideální a obětavá, muž nad obyčej pilný, ušlechtilý a nezištný, odchází v dru Pospíšilovi z našeho národního života, zanechává po sobě vděčnou a trvalou upomínku ve všech těch četných a význačných korporacích, jejichž byl rádcem neb členem. Nejcennějším dílem literárním, které po sobě nebožtík zanechává, jest výborná a přehledně sestavená monografie O právu autorském. —*n*—

*

* Ruský spisovatel Pětr Pětrovič Gnědič, u nás dobře z překladů známý (nar. r. 1855) slaví letos třicátou ročnici dramatické činnosti. Zmiňuje se o tom i francouzský a vůbec zahraničný tisk. Napsal mnoho povídek, novellek, delších vypravování, sbírky básní a hlavně hry divadelní, jichž vytvořil více než 25 a většina žije na ruských jevištích. Jeho spisů bylo vydáno posud třicet svazků. Založil časopis „Sěver“ a časopis, věnovaný výhradně divadlu. Sepsal velké dílo: „Istorija iskuzstva“, které se dočkalo čtvrtého vydání. Byv jmenován správcem Imperatorských divadel v Petrohradě, pomáhal dobrým talentům domácím k uplatnění se na jevištích, jak spisovatelům a hudebním skladatelům, tak hercům. Za mladých let přilnul k malířství, a literární kritika uvedla, že jest básník, nezapírající kresliče a malíře. Jednou z jeho předností jest, že má humor, byť ne tak široký, otevřený a překvapující jako Čechov, přece přirozený. A to jest pro dramatika vzácný dar přes to, neboť — smích jest pro jeviště koření vzácné. O

*

* Dr. Jos. Wolf uveřejnil v prvním svazku letošního Časopisu Musejního nový dosud neznámý spis historika Pavla Stránského z r. 1618 s titulem Okřik na nedbalého Čecha. Vyjímáme z něho: V horách při mezech vlasti naší vůkol a vůkol národ náš od (německých) ježků již pomalu jest vypíchán, jazyk náš naprosto vybit a vytlačen, rodové čeští v těch místech se zněmčili. Jména měst, městeček, vesnic, vrchů, potoků, od starých našich předků jim oddaná, jsou zavržena, zpotvořena, na to pak města nová, cizí s lidem cizím přistěhována a dána. A to zlé vždy den po dni se dále rozžírá, a jazyk náš český znamenitě ozdobný z mnohých ve své vlasti míst již se vyhostil, ačkoli Zemským zřízením od starodávna to za právo jest nalezeno, aby každý člověk před soudy všudy samým českým jazykem mluvil a v něm své věci přednášel. Němci tito naši — neb o celém národu německém nic takového nemíním — tito naši Němci (kteří k nám přišli jako hosté) nám a národu českému málo co dobrého přejí anebo nás sprosta za lid nějaký nehodný drží; všemi obyčeji od nás a národu našeho se oddělují. Staré básně O nastydlém a od zajíčka do teplé hospody z útrpnosti přijatém ježku, hostu nevděčném a nepokojném, tuto nechci připomínati.“ Tu řeč téměř tři sta let starou měli by si přečísti naši poslanci, aby se posilnili k smiřovačkám. *R.*

V PRAZE, dne 21. ledna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dušek a spol. v Praze.

ADOLF HEYDUK:

Z NOVÝCH BÁSNÍ.

PÍSEŇ ZPÍVÁ.

Měls mne rád, tož zpívej, zpívej,
nechať blátem hází rob,
žes mne rád měl, růžemi ti
zasypu tvůj někdy hrob!

Zpívej, zpívej; vímť, že posud,
jako dříve, rád mne máš;
spředu ti své zlaté vlasy
k odpočinku na rubáš!

Zpívej, třebas nerozkvetla
každá píseň; přijde čas,
zapomenou, já však na tě
v zpěvu ptáků pomním zas!

ODPOČINEK V LESE.

Usedl jsem unavený
v mladých buků zašeru,
v dálce housle vyprávěly
snivé báje večeru.

Přilétlo to vzduchu vlnou
ke mně, vzpomínal jsem chvil,
když jsem s písní duši plnou
mezi svými šťasten byl.

Jak to všecko odletělo
a jak nevrátí se víc,
srdce bolestně se chvělo
a dvě slzy skráply v líc.

Dozvučely housle v dáli,
dozněl v srdci teskný hlas,
něm byl les a němy skály,
vůkol ticho zas a zas!

Dlouho jsem tak seděl v tichu,
před sebe jsem hleděl v zem,
co je člověk ve svém pychu?
Struny žití záchvěvem.

Ztratí se; je konec všeho,
jak těch houslí zvučný vzdech,
kdo ho pozná zapadlého
v dávných času záchvěvech?

Všecko časem opadává
nedbá nových časů lid,
co je život, láska, sláva?
nic, je vítězstvím jen klid!

ZVADLÝ LIST.

Na černých se křídlech blíží
divá bouře z holých lad;
žlutý list se strachem třese,
ví-liž, že ho neodnese
do neznámých končin snad?

Jak mne jímá, jak mne leká
teskný onen bouře svit;
oči na tom listu tkvějí. —
Proč se bojim, proč se chvěji?
Jsem-li více než ten list? —

ČAS.

Mé všecko je, kam oko zírá,
mé všecko je, co dává zem,
má bytost všecko v sebe sbírá,
co v světě, všeho pánem jsem!

Vše nadpozemské sbírám v hlavě
ves smyslů klid, ves smyslů zbůj,
vše vycítím a srovnám hravě,
svět nadzemský je všechen můj!

S tím člověk mře, s tím člověk hyne
a když je skončen žití kvas,
co máš, vše co se v duch tvůj svine,
já pochovávám v hrob, jsem Čas!

SMRT.

I.

Se smrtí — jak to temně zní —
co den vždy větší vedu půtku;
už stále více mohutní
výspa mé tesknoty a smutku.

Mé štěstí všecko bylo sen,
mák rudě planý v hluchém setí,
mé naděje šly zpívat jen
jak o vánocích chudé děti.

II.

Ať v blesk se zžehne oblak plavý,
jenž nad skrání mi náhle vzplál,
jdu rád, jen o mých drahých hlavy
mne v duši žhavý pálí žal.

Ty chraň mi, vládce nad oblaky,
a chraň můj národ, chraň můj lid,
dej slunnou radost v jejich zraky
a mně dej smír a mír a klid!

* * * * * * *

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Fojtík zaražen, zůstal sedět u prázdného stolu, zvolna srovnával myšlenky, všechno to, co mu lokaj napovídal. Že Terezka zmizela. Bůh s ní! není jí škoda. Byla opravdu drzá, — jak se tiskla tak dotěravě, div pod paží mu nevlezla, ošklivá, smělá holka! Měl strach, že mu zase někde o samotě naděhne. Ať jde, protiva! Druhá zvěst o tom, že berou mladé lidi na vojnu, že na jaře vypukne na jisto válka, ho znepokojila. Neměl sice jasné ponětí, jak zavázán je každý mladý muž svým tělem a krví státu, ale to věděl, že už je v letech, kdy volá povinnost do vojenských řad. Jeho kamarádi z dětství, kteří nestudovali, zůstali doma u řemesla nebo při hospodářství, byli už vojáky. Z některých poznámek pátera Kornela usoudil, že jenom jeho přímluvou byl dosud ušetřen vojenské služby, že ho neoblékli v bílý kabát. Nevěděl, kterak, jakými cestami dobrý rektor dovedl jej uchránit, ale jistě byl to on! Ale teď? kdo jej bude chránit?

Bílý kabát by nosil, císařovi sloužil, komisárek jedl, rád, všechno rád, vždyť už na světě horší věci zažil! Byly dni, že chodíval jako student večer pod kasárnami a čekal, vyhodí-li některý voják oknem ze svévole tvrdý komisárek, čekávaly tam tak chudé ženy, ale pomyšlení, že by kolik let měl žít

mezi surovou chasou vojenskou, jak ji znal, poslouchat a snášet surové žerty, och, to bylo by hrozné! Což umřít někde ve válce — k tomu je voják! — ale ta surovost, zvířecí surovost, která propuká u lidí zbavených citu pro důstojnost svobodného člověka! V té chvíli vzpomněl a v uších mu znělo: jak v noci z otevřených oken v kasárnách rozlehal se zoufalý řev, jekot, prosby, přes celé město bylo to slyšet — někoho bili tam vojáci, vlastního soudruha. (Bylo u vojska již odklizeno tehdy „běhání ulicí", mrskání, středověké tresty, ale zdá se, že surovost se vžila, vojáci sami stávali se katany.) Někdy prý do smrti ubožáka utloukli. Nebylo to jednou — Fojtík se otřásl.

V tom lokaj opět otevřel dvéře, vpadl skorem do pokoje, nepřinesl slíbené kávy. „Rychle, pane učiteli, rychle!" pobízel „milostpaní čeká, vzkázala pro vás — a to ví Bůh, co zase chce. Důstojníci odjeli, pán odešel na pole dohlédnout", — pokračoval klidněji a ušklibοval se, jak míval v obyčeji. „Milostivá paní je sama ve svém pokoji. Pojďte!"

Fojtík šel za lokajem nahoru po schodech ke dveřím pokoje, kde dosud nebyl. „Tady!" okázal mu Johan. Ostýchavě zaklepal. — Nikdo se neozval. „Silněji!" šeptal lokaj. Za dveřmi ticho. Rozpačitě pohlédli na sebe.

Johan konečně zaklepal sám, pootevřel. „Milosti — je tu pan učitel!" Fojtíka lehce postrčil přes práh a za ním přivřel.

Byl to neveliký pokojík s divnou nádherou zřízený, páchlo tu pižmem a fialkami. Na stole u zdi veliké zrcadlo ve zlatém rámci, rozházené šperky před ním, zlaté náramky, řetízky, perleťové hřebeny, ozdobné skřínky otevřené s prsteny a s náušnicemi, mísky s pudrem, věci, kterých nikdy Fojtík neviděl a neznal. A mezi šperky, dobře si všiml, šňůra zlatých dukátů, jak je holky na vesnicích nosí. Proti dveřím visela opona, zvláštní opona, průhledná, ze samých skleněných korálků a drobných perliček na zlatých nitích navlečených. Světélkovala při každém hnutí, jak jen pootevřenými dveřmi zaválo.

A za ní na širokém perském divaně ležela paní Sofie s obličejem zabořeným do podušky, dva zpola rozpletené vrkoče zlatých vlasů visely až na zem. Pod modrým lehounkým županem rýsovalo se pružné tělo vlnivou linií boků až k lýtkám a k drobným pantoflíčkům, které se vyzouvaly.

Fojtík stál v rozpacích, konečně zakašlal. Zvedla hlavu — podívala se naň. Nikdy neviděl takové oči! s těží poznal krásnou paní. Oči byly jako zamžené a vyhaslé, tváře pozbyly barvy a rty se jí křečovitě zachvívaly. Dlouho dívala se na Fojtíka, jako by ho neznala.

„Co tu chcete?" zeptala se po chvíli nevlídně.

„Ráčila jste pro mne poslati," bázlivě zašeptal.

Zamračila se, pohodila hlavou. „Nic nechci!" skorem zlostně pravila. „Jděte! nic nechci!" A padla zase tváří na podušku.

Fojtík úzkostlivě ucouvl potichu za dvéře. „Nu, co?" ptal se ho lokaj, který číhal.

„Nic — nechce nic!" šeptem odpovídal. „Je nemocna, tuším. Tak divně vyhlíží!"

Johan se ušklíbl: „Já myslil, Bůh ví co! řekla mi přece, abych vás přivedl — hned! Nu, rozmary, ženské rozmary!" Mávl rukou a rozběhl se kamsi, o Fojtíka už se nestaral.

Opatrně po špičkách, aby nikoho ani krokem nevyrušil, vytratil se mladík ze síně. Když na dvůr vyšel, potkal pána, který zdál se být velmi ustarán a unaven. Klobouk smekl a šátkem otíral čelo. Z daleka zavolal: „Hej! pane učiteli! Co děláte? Od rána jsem vás neviděl, pravda, zapomněl jsem skorem, že jste tu. Tolik starostí! — fi! zlobit se člověk musí s čeládkou, se šafářem — fi! a moje neuralgie se ozývá. To vždycky, když počasí se mění. V rameně bolí. Fi! Zase tu byli důstojníci, pořád někde v okolí husaři hledají podloudníky. Myslím, že jsou na špatné stopě. Mám rád veselé hosty, ale tak — časem, ne každého dne. A teď dám zapřáhnout do kočáru, zajedu do Klatov. K lékaři — doktor Nauš mi už pět roků léčí prokletou neuralgii — víte jak? doutnající bavlnou mi rameno popálí, až se kůže škvaří — ale pomahá to. Na čas. Pak starého Vladyku navštívím, důchodního Vladyku — má nové knihy — zapovězené, rozumí se, z Německa je dostává — vypůjčím si. Znáte pana Vladyku?" Fojtík se pamatoval na starého pána, šedivého, sehnutého, jak chodil zamračen vždycky sám a sám po ulicích a večer v letě sedával na lavičce před Pryšingrovou vinárnou, popíjel sklenku vína, kouřil z dlouhé laciné dýmky a vykládal sípavým ostrým hlasem posluchačům kolem sebe, nebo žertoval s paní Pryšingrovou, dobrou, veselou stařenkou, která dovedla kouřit z dýmky jako muž. „Znáte? Co? takový starý, a také v něm to vře. Všady to vře, povídám. Čím větší útisk nahoře, tím více dole to vře. Jako pod Aetnou. Vzdorní duchové, které chtěli bozi, — nu, ano, bozi, ale pohanští! —" pán ze Šalleů

usmál se svému vtipu — ,,rozdrtit navalenými balvany, jen se přikrčili a uvidíte, zatřesou Aetnou, plameny vyletí — četl jste v novinách? čeká se každou chvíli výbuch. Zemětřesení řádí na Sicilii. Ty balvany — to jsou naše zákony, nešťastné zřízení státní —! Dočkáte se, zachvěje se nejen Sicilie, ale celá Evropa. Duch lidský nedá se spoutat!" Zadeklamoval si opět podle svého zvyku.

,,A víte co — jeďte se mnou, do Klatov!" Řekl to rozjařen, hned se však rozmyslil a zavrtěl hlavou. ,,Dnes ne! — až jindy. Mám mnoho obstarávat — snad se vrátím teprve zítra, nařídí-li doktor Nauš, — abych zůstal. Tedy až jindy, ano? A co dnes počnete?"

Fojtík správně si uvědomil té chvíle, že už omrzel hostitele. Z nějakého rozmaru zavolal si ho pán na zámek a teď neví už, co s ním, zapomíná naň, má jiné starosti. Nepohněval se, prostě odpověděl, že se podívá do vsi, do školy, připraví všechno k vyučování, které počne už v pondělí, protože paní učitelová vykopá dnes nebo zítra poslední brambory.

Pán útrpně se zasmál. ,,Jděte, jděte, mladý muži, podívejte se do školy. A nezapomeňte! přečtěte Voltairova ,,Kandida"! až se vrátím, budu-li mít chvilku volného času — ach, tyhle starosti věčné s hospodářstvím! — pohovoříme si!" Podal na rozloučenou Fojtíkovi bílou měkkou ruku, pokývl blahosklonně a odešel.

,,Omrzel jsem jej!" pomyslil si Fojtík, ale jen tak — beze vší lítosti. Byl skorem rád, cítil se svoboden, nikdo nic od něho nechce, ani paní, ani pán, — aspoň dnes! Nerozmýšlel se dlouho, co dělat. Půjde, pomůže paní učitelové na poli. Jak je příjemno hrabat se ve chladné vonící hlíně! S dětmi si zahraje, bude pálit ohně s nimi, brambory péci v popeli — není lepší lahůdky na světě! Těšil se — sám dítě.

Ještě zaběhl do svého pokoje, aby do práce převlekl starý kabát, šetrnost od malička jemu vštípená vždycky se ozvala. Otevřel dvéře a div úžasem nevykřikl. V pokoji u stolu seděla Fanuška nad knihou, nad ,,Kandidem". Hlavu měla ovázanu bílým šátkem, lokty opřeny a celá byla zabrána v četbu.

,,Slečno, vy zde?" vyjektal.

Ohlédla se, aniž by jevila překvapení. ,,Ano. Čtu ,,Kandida". Voltaire je veliký duch, že ano, pane učiteli? Přečetl jste už ,,Kandida"?" Zavrtěl jenom hlavou zmaten vážným tonem před časem dospělého dítěte. ,,Měl byste čísti, je to znamenité dílo. Smělé myšlenky. Voltaire je veliký duch!" Ovšem tohle věděl už od pana otce, Fanuška jen opakovala jako papoušek co zaslechla. Složila ruce a pod stolem klátila hubenýma nožkama v pruhovaných punčoškách, které nedosahovaly ještě k zemi, zadívala se velikýma zamyšlenýma očima na Fojtíka. ,,A co vy děláte?"

Rozpačitě se usmál. ,,Půjdu na pole vybírat brambory, pomáhat paní učitelové."

Fanuška nerozuměla. ,,Jak to pomáhat?"

Rozveselil se vzpomínkou na dýmající oheň v poli. ,,Je to velmi zábavné! Pojďte se mnou, slečno, budeme brambory péci v popeli — jedla jste už někdy brambory pečené na poli?"

Oči se jí rozšířily údivem. ,,Myslíte to opravdu? Chcete jít? A budete pak páchnout dýmem a ruce budete mít hlínou a popelem umazané." Protáhla se, založila tenké lokty za hlavou a hledíc ke stropu vzdychla.

,,Hlava mne bolí — a smutno je mi. Řekněte, jaký je to pocit, když políbí se dva — jaká je v tom rozkoš? Četla jsem tolik románů, vždycky se mluví o tom — o sladkém políbení, vášnivém objetí — — co je to? nijak si nemohu představit, jaké to je, když se líbají dva milenci —"

Fojtík zkoušel převléci za jejími zády starý kabát. Proč se u tohoto dítěte vrací neustále, podivná ta myšlenka?

,,Věřila jsem, že bratranec Evžén bude mne líbat — on první, a hle, píše mi z Vídně — píše, jako nějaké důvěrnici — jak se tam zamiloval do černobrvé švadlenky, jak ji líbá, jak je šťasten". Zavzlykla, sevřela dlaněmi čelo ovinuté mokrým šátkem. ,,Líbá jinou. A na mne nevzpomene, že já čekala. — Tak je mi smutno, tak se mi chce zemřít, nebo líbat. — Vy už jste líbal, už víte, jaké to je — ale já!" V tom si všimla, že Fojtík k odchodu hotov béře za kliku. ,,Kam jdete?" vykřikla. ,,Na pole?" Zamyslila se. ,,Chtěla bych s vámi, ale hlava mne bolí. Slyšte, povím vám něco!" šeptala. ,,Byli zde zase oficíři. Rytmistr a poručík, pili a jedli. A poručík stále jen kolem macechy se otáčel a když odcházeli, zahlédla jsem pootevřenými dveřmi —" (Fojtík si pomyslil, že Fanuška často se dívá pootevřenými dveřmi) ,,jak na chodbě políbil jí ruku, na prsty, pak nad kotníkem, na loket a výš a konečně macechu objal a líbal ji na ústa —. Macecha — (vždycky slovo ,,macecha," zaznělo hořce a bolestně) vytrhla se mu ovšem, jakoby se hněvala, ale poručíkovi svítily oči jako šílenci — a chvěl se celý — viděla jsem. Prosím vás, řekněte — co je to? co je to políbit na rty ženu? jaký je to pocit, že až oči zasvítí a ruce se třesou?" záhada ji dusila, sepjala ruce, až v prstech klouby praskaly. ,,Řekněte mi —!"

Nedočkala se odpovědi. Fojtík křečovitě držel se kliky, číhal jen, jak by odešel. Zpozorovala to, zamračila se. „Nu, jděte!" řekla mrzutě. „Jděte! Myslím, že nevíte nic, jako já. Jděte —" Podepřela hlavu nad knihou. „Já si dočtu Voltaira. Jsou tu smělé myšlenky, Voltaire je velký duch!"

Fojtík beze slova odkvapil. Proběhl parkem, vyšel do polí a z daleka už kýval paní učitelové: „Jdu na pomoc! dokopáme dnes!" Bylo tu tak volno, tak veselo, zapomněl na všecko, na Fanušku, na paní Sofii, na celý zámek a jen se těšil, jak podpálí oheň, který nechtěl hořet, ačkoliv všecky děti shlukly se okolo, foukaly do žhavých oharků a čepicemi rozháněly dým.

Paní učitelová shlédla jej, usmála se, kývla hlavou na pozdrav a všecka zrůžověla. „Jste hodný, že jdete!" pravila stahujíc tkaničkou košili nad ňadry. (Pokračování.)

KATINKA EMINGEROVÁ:

ČESKÉ STYKY BEDŘICHA CHOPINA.

(NA PAMĚT 100. ROČNICE NAROZENIN SKLADATELOVÝCH.)

Musa hudby položila Bedřichu Chopinovi svůj vzácný dar hudebního nadání již do kolébky, osud pak vyvolil jakožto prvního vůdce tohoto zosobněného genia českého hudebníka Vojtěcha Živného. O jeho původu nás odbývají dosavadní životopisci jeho slavného žáka lakonickou formulí: byl z Čech. Podařilo se mně vnésti trochu objasnění v tuto otázku. Živný pocházel asi z Prahy. V pozůstalosti Chopinově*) zachráněné po neblahé katastrofě r. 1863 ve Varšavě, a nyní ve vlastnictví vnučky jeho sestry, slč. Marie Ciechowské se nalézající, nachází se několik podobizen, zhotovených malířem Miroszewskim. Mezi těmito podobiznami, obrazy to Chopinových rodičů a jeho sester, jest i konterfey Živného se značkou: „Z Prahy." Dle dalších informací**) zrozen Živný r. 1756. Byl prý žákem Jana Kř. Kuchaře (1751—1829), věhlasného varhaníka na Strahově, kde se o něm, žel, nezachovalo žádných záznamů. Stal se pak rakouským kapelníkem, kde a kdy, o tom můj polský pramen nevypráví. Obdařen jsa nadáním skladatelským, obohacen prý velikými vědomostmi kontrapunktickými oddal se pilně hudební skladbě sonát, ouvertur, polonéz atd. Dlabač se o něm zmiňuje (bez udání křestného jména), že byl dovedným hornistou (ein braver Waldhornist) a houslistou. Odešel prý do Stuttgartu a Zweibrückenu v Lotrinsku. V matrikách dvorního divadla stuttgartského není Živný dle zprávy, mně dvorním radou Matletem zaslané, uveden. Za to se Dlabačův údaj o lotrinském pobytu Živného s ostatními mně známými daty zúplna kryje. Živný přišel do Polska za panování krále Stanislava Augusta (1764—95)*) současně s Mikulášem Chopinem, otcem našeho skladatele, který pocházel z Nancy.

Světové dějiny poučují nás, že vévodství lotrinské bylo koncem XVIII. století v držení polských králů. Tím se stávají styky lotrinsko-polské pochopitelnými. Prohlášením konstituce dne 3. května 1791 oživla v Polsku naděje v návrat „zlaté doby Zigmundovy", návrat skvělých dnů blahobytu, rozkvětu vědy a umění. Polská šlechta shromáždila se ve Varšavě ke společnému působení pro dobro vlasti. Královský dvůr i komonstvo bohatýrů přilákalo, jak tomu o podobných příležitostech bývá, umělce a vůbec vzdělance všech vrstev. Mikuláš Chopin přišel do Varšavy jakožto vychovatel synů starostky Laczyňské, našeho krajana přivedla asi vyhlídka na čestné místo při dvoře kteréhosi polského magnáta. První autentický záznam Živného činnosti jest proto jeho funkce při dvoře knížete Kazimíra Sapiehy. Slul tam dvorním pianistou. Později osamostatněl a nalezl prý značnou klientelu jako učitel hry klavírní v kruzích varšavské elity. Liszt se o něm vyjádřil, že vyučoval dle klassické methody. Bedřich Chopin byl tedy jeho žákem pouze ve hře na klavíru; kontrapunktu a hudební skladbě učil se později u Elsnera, professora varšavské konservatoře. Živný byl však i domácím přítelem rodiny Chopinovy, u níž se, jak známo, shromažďoval výkvět varšavské inteligence. V Chopinových dopisech (z Vídně i později z Paříže) setkáváme se zhusta se jménem jeho českého učitele. Buď dotaz po zdraví Živného nebo dík za zaslané hudebniny. Z dopisů Živného zachovány pouze čtyři.**) Dva z nich platí Bedřichovi. V prv-

*) Souvenirs inédits de Frédéric Chopin — M. Karlowicz.

**) Děkuji tímto za ně p. Leopoldu Meyétovi, advokátu a členu hudební společnosti ve Varšavě.

*) Totéž Nieks: Chopin as man and musician str. 37.

**) Nieks str. 33., Karlowicz 187.

ním (z r. 1835) doporučuje Živný pianistu Wolfa, který hrál ve Varšavě Chopinův koncert. Celá rodina Chopinova byla s ním, se Živným, přítomna a rozradostněna, proto prosí pisatel adresáta o vzácné přátelství pro interpreta Chopinovy skladby. Tedy protekce pro pařížský svět hudební. Druhý list kvituje zprávu o jakémsi koncertu ve prospěch sirotků pořádaného. „Vzpomeňte sobě, že jsem Vám radil, byste uspořádal koncert, který se vskutku konal a to za účelem tak chvályhodným. Zůstávám s láskou a s úctou Váš věrný přítel Vojtěch Živný."

Onen starosvětský, ale hřejivý tón vyznívá i z obou lístků zaslaných sestrám Chopinovým, Louise a Emilii. Patrně byl Živný důvěrným a milovaným druhem rodiny Chopinovy. Zemřel u požehnaném věku 86 let.

Druhý hudební návštěvník Chopinovy domácnosti a zároveň indirektní pěstitel nadání malého „Frycka" byl Čech Josef Javůrek, professor varšavské konservatoře. Karlowicz o něm zaznamenává, že byl zrozen 1756 (?) v Benešově. Je to tedy onen bratr věhlasného ředitele kůru Javůrka v Břevnově, o němž nám Dlabač asi následovně vypráví: Josef Javůrek byl mladší bratr „regenschori" břevnovského. Zrozen 1757(?) v Benešově, stal se choralistou po boku svého bratra. R. 1769 byl již znám jako výtečný zpěvák." Později žil v Gdánsku. Navštívil r. 1813 Prahu v průvodu jakési emigrantské rodiny. Možno, že se odtud odebral též do Polska, ježto o hudebníkovi téhož jména není v Praze další zmínky. Javůrek byl asi originální podivín. Bedřich Chopin se o něm v tomto smyslu zmiňuje:*) Polsky už brzy zapomínám, francouzsky budu pak mluviti jako Angličan a anglicky jako Skot — jedním slovem, promíchám, jako starý Javůrek, patero řečí. — Javůrek zemřel r. 1840 ve Varšavě. (Dokončení.)

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

To byl kostelní betlem, jejž jsme obdivovali pro jeho rozsáhlost a veliké figury. Ale dříve, než-li jej, uviděl jsem betlem, jenž mne jako mnohé jiné hochy zmámil a nad nějž jsem tenkráte, to jsem ještě nechodil do školy, nic krásnějšího neviděl. Betlem dost veliký, s figurkami většinou ze dřeva vyřezávanými, z nichž jedna každá se pohybovala a svůj úkol prováděla, tu že k jeslím šla a dary nesla, tam že u ovcí bičem práskala nebo dříví řezala — atd. Betlem, na němž se mlýnské kolo opravdu točilo nad jehož městem (a to mělo opravdivá, skleněná okénka), se vznášel a opravdu poletoval anděl — —

Nic nám nevadilo, že kolečka stroje hrčela, když tvůrce toho betlemu, Knahl kostelník, jej spustil. Za tímto betlemem jsem asi poprvé vstoupil do Knahlova roubeného stavení s dvěma zahrádkami v průčelí a se vchodem mezi nimi, překlenutým tenkráte a léta i po tom jerichem a loubincem. My děti jsme tam chodily o vánocích skoro processím; u Knáhlů nás vždycky rádi viděli a každému houfku ze zasněžené cesty vstoupivšímu, spustili betlem, nám tak úžasný. Spouštěl jej buď Knahl sám nebo jeho žena; jejich román jsem vypsal v prvním díle „U nás". Však o nich ještě zase povím, ale již jako o starých, až v kapitole o hronovském divadle.

O vánocích jsem viděl u nás, ale myslím, že jenom jednou, v útlém mládí, také pastýřskou, betlemskou hru. Jednou večer, kdy už louč hořela, vstoupilo k nám do světnice několik synků mezi nimi ze sousedství Honza Draboňů a Štáfa Rýdlů, synovec „bubákův". Měli široky na hlavách, nepravé černé vousy z vlásin upravené, vysoké hole v rukou. Těmi tloukli do podlahy jak obcházeli dole u kamen a něco hlasitě říkali. Pak stanuli, hovořili, asi dva pak ulehli pod nějakým smrčkem nebo pod zeleným roštím, jež s sebou přinesli a dělali jakoby spali. Pojednou vyskočili, něco volali — Více nevím; a z betlemské jejich hry, asi hodně staré, ani slova.

Po vánocích masopust, sanice, ostatky, průvody maškar, jak bývaly také jinde. Medvěd v hrachovině chodil a žid, to se ví; jedna z maškar hrála na nástroj už tenkráte před padesáti lety hodně vzácný, na trumarinu.**) Tu měl, nemýlím-li se, Luňák, zajímavá také figura, někdy „hraničkář", „auser", pak také hrnčíř a nevím co ještě.

Po masopustě půst, smrtelná neděle, topení smrti, o květné neděli „lítování" a zase tak v tom kole, jak jsem už vypravoval. Tak se střídaly a vracely svátky a

*) Karasowski str. 321, dopis z Anglie.

**) Tromba marina.

výroční události, staré obyčeje, slavnosti, a při tom za nich všech po celý rok neustálá změna života a smrti, křtiny, svatby, pohřby. Před našimi okny ke kostelu byla jejich cesta.

Chodily křtiny z městečka i ze vsí a svatby také tak, tenkráte velikou většinou všecky pěšky. Šel ženich s první družičkou, šel družba, první mládenec, s nevěstou a za nimi průvod, družičky, mládenci; ti rozmarinu s pestrým fáborem na kloboucích, na prsou. Myrta ještě nepanovala. Šel svatební průvod, a my kluci dělali jsme mu „zábavu", bavili jsme ho, t. j. natáhli jsme napříč cesty šňůru ozdobenou pentličkami a nespustili jsme jí, nepustili průvodu, dokud ženich a také družba se nám nevykoupili peněžitým darem.

To bývalo veselé, ale teskně mne vždy dojímalo, když kolem našich jeli nahoru cestou pod lipami k faře pro kněze. Za Regnera a pátera Šulce přiváděli jen holého koně z úzdou. Za mé paměti už nikdo nejel na pěším koni, ani farář Hromádka, ani kaplan Štifter. Ale přijížděli ze vsi na ustrojeném koni t. j. že měl chomout, postroj i brdíčko v předu u chomoutu přichystané. Kolikrát jsem tak viděl soumrakem nebo večerem koně do vozu připraveného dusat rychlým klusem nebo cválem a na něm vesnického jezdce na horu k faře pro kněze, aby jel hned k nemocnému.

Nahoře u kostela, u hřbitova, kterýž tenkráte neměl dva vchody tak jako dnes, nýbrž jediný, nynější větší vrátka, uvázal jezdec koně před zvonicí u košaté lípy k železnému kroužku do jejího těla zaraženému. Ten kroužek podnes tam trčí; ale už všecek zarostl do kmene a jen vydlabanou jamkou možná ho ještě malý kousek viděti. U lípy čekal kůň, dokud se nepřipravil kněz a nevytáhli z farské kolny povoz, starodávný okroč (vuřt) žlutě natřený. V něm pak farář nebo kaplan sjížděl a žehnal bursou kolem jdoucím, na kolena padajícím. A do šera třásla se zardělá zář staré lucerny u vozu a smutně svítila.

Pohřební průvody mívaly v čele hudbu, hlavně klarianty a lesní rohy, učitele se zpěváky, obyčejně s chlapci a děvčaty. Mrtvé dítě nesli mládenci ozdobení rozmarinou a bílými, jen bílými pentličkami, na zelených márách s rudým příkrovem. Dospělého na marách černých. Každého nesli, ať mládenci, ať sousedé. Pohřebního vozu tenkráte nebylo.

Jen z přifařených, vzdálenějších vesnic, kdež tenkráte neměli svých hřbitovů tak jako dnes, přiváželi nebožtíky na fasuňku. A tu kočí neseděl v předu na voze, aniž kráčel vedle koní, nýbrž jel sedě po starodávném způsobu na podsedním. A na voze u rakve nejbližší příbuzný. V zimě přijížděli z vesnic s mrtvým na saních. Jen že ti, kteří byli ze Srbské, ze Zlička, mívali u žebřiny těžkých saní viset voršouf, neboť ho cestou potřebovali na prohazování zaváté cesty na srbecké, zličské výšině i od „far" dolů tenkráte sráznou a bídnou cestou nešírokou, kterouž tarasívaly vysoké závěje.

Takový býval u nás běh roku a roku po něm a všech dál, roku po roku; tak se měnily, přicházely, odcházely a střídaly tiché veselí, bujná radost, radovánky, smutek a žal, konec všeho.

XVI.

Prošel jsem v tomto vypravování svět vnějších dojmů, kterých jsem zažil za svého útlého mládí. Mnohé z nich hluboko utkvěly v mladé mysli a mocně na ni působily. Nový svět pak začala duši otvírati škola. Prve než-li jsem do ní vkročil, než-li jsem uměl čísti, zabýval jsem se často dvěma knihami. Jedna z nich kalendář. Jeho rytiny mne vábily a poutaly. Jak je dětská mysl obrázků lačna a zároveň jak skromná i vděčná, když se potěší prostým, chudým vyobrazením a zároveň jak bohata je svou vnímavostí a fantasií, když dovede si obrázek často neumělý tak oživit a tak mnoho v něj vložit!

Po dlouhé chvíle jsem prohlížíval obrázky v kalendáři, nejprve v Pražském, Házově, (také Minucí jsme mívali), na deskách z lepenky, výjevy z rolnického života, a obrázky vyznačující různými výjevy jednotlivé měsíce v roce, zasněženou krajinu a sanici, sněhového panáka, maškary, sadaře štěpující, setí, žně, česání ovoce, a co všecko bylo. Některé z těch obrázků podnes vidím před sebou, ty na obálce i některé z textu, z illustrací k povídkám. V paměti mně také pevně uvázl obrázek, jehož otisk jsem po létech letoucích uviděl v „Českém Lidu", vyobrazení dudáka s dudami. Nebyl to obyčejný dudák, nýbrž vojenský, kterého míval písecký pluk tuším ještě v prvních létech 19. století. Ten dudák táhl v pluku se synky z Pracheňska a hrával jim na pochodu i v ležení.

Druhá z těch dvou knih byla obrázková, ale bez desek, bez titulu, na nevalném, rukodílném papíře, s rohy zvarhaněnými a zahnutými, švabachem tištěná, s dřevoryty zpodobujícími lva, medvěda, vlka, koně, velblouda, bobra, vydru, rysa i jednorožce a jiné čtvernožce jakož i ptáky, orla, raroha, také báječného ohniváčka, noha, pelikána, dedka a posléze brouky, hmyz, zeměplazy též i ryby.

Kterak se k nám ta kniha dostala, nevím. Mne zabavovala svými obrázky; než i některé veršíky jsem uměl z paměti dříve než-li jsem se čísti naučil. Zapamatoval jsem si je, když starší bratr Josef nebo někdo z našich z ní četl na hlas, jako:

Dedek zpívá dudu, dudu,
lenivý nechoď k obědu —

Také jsem její obrázky okresloval, t. j. kopíroval hlavně na okně, na jeho skle. Jako školák jsem v ní čítal a divíval jsem se zvláště báječným její zvířatům, v něž jsem tenkrát, alespoň z počátku, věřil; zvláště jsem se divil jednorožci, nohu, ohniváčku, jenž dosáhnuv věku tisíce let, nasbírá dříví, potom na ně sedne a třepaje křídly oheň vykřeše a tak dříví zapálí a sám že v tom ohni uhoří a že z jeho popelu vylíhne se červíček a z toho že do tří dnů vyroste zase pták ohnivák, nový, mladý a ten že pak žije zase tisíc let.

Tato kniha kromě kalendáře a modlitebních knih byla jediná v našem stavení. Bavila všechny mé sourozence tak jako mne. Kam se poděla, nevím. Po létech jsem několikrát na ni vzpomněl a přál jsem si zvědět, co to vlastně bylo, jaké dílo. Když jsem se dostal do Prahy, zeptal jsem se na ni znamenitého znalce staré literatury české, přítele Antonína Truhláře. Bez rozmýšlení, hned mi odpověděl: „Ta kniha má titul: Kniha užitečná a kratochvilná, jenž slove Rada všelikých zvířat i ptactva“. A dodal: „Tu dle Melantrichova vydání znovu otiskl Karel Ignác Tham, předmluvu k ní napsal Dobrovský. Vyšla r. 1814.“

I chtěl jsem se na ni zase podívat; než odkládal jsem. Až teď, když jsem dospíval k této kapitole, zašel jsem si do Musea. Našel jsem ji, ale jen chatrný exemplář, bez titulního listu, bez předmluvy Dobrovského, silně spravovaný. Než obrázky v ní všecky, počínaje lvem a konče raky. Užasl jsem, jak hrubé jsou ty rytiny, patrně otisky zachovaných, starých štočků ze 16. století, a jak se mně za chlapectví mnohé z nich, zvláště ptactvo, líbily!

Teď jsem zase viděl: u každého zvířete prosou psaná, chudá charakteristika, povaha zvířete, pak veršované jeho proslovení k člověku a veršovaná odpověď člověka zvířeti. A text, slovný otisk původního vydání beze všech poznámek a vysvětlení. Co tu bylo nejasnosti pro malého i dospělého čtenáře! Jako na př. když četl v proslovení medvědově:

— — proti oštipu i dlouhé sudlici
postavím se já i velké palici —

A v odpovědi člověkově:

— — pro toť se tebe poněkud obávám,
ač pak i Rožďalovský ošip(?) v ruce
mám —

nebo když kniha citovala Cicerona i „Demokryta mudrce“, Plinia, Lactantia Firmiana.

Ale přece to čtení zajímalo, zvláště svými zprávami pohádkového rázu o ptáku foenixovi, o jednorožci, o nohu, křídlatém zvířeti tak silném, že sedláka i s koněm do zobáku popadne a uletí s ním tak jako luňák s kuřetem, o pelikánu, kterak krví svou oživuje zahubená svá mláďata, o rysu, jenž „takovou povahu má, že skrze tu vůni chutnou, kterouž z úst vydává, všechna zvířata se k němu hrnou, krom draka; ten když jeho vůni učije, tehdy vleza do jeskyně, zlostí zdechne.“ To si dnes opisuju pro připomínku a na ukázku toho báječného prvního přírodopisu svého, jenž méně poučoval, za to však více slovem svým bavil, fantasii podněcoval a svými obrázky tak často a dlouhé chvíle mne poutal.

Po obrázkové knize pak tabulka s abecedou, základ všeho, a s ní cesta na vršíček do školy nedaleko fary, do staré školy, které dnes už není a na kterou si rád vzpomínám. Pokud jsou zprávy, byla první škola hronovská ve farní budově, v dřevěném, patrovém stavení opuštěném; nemělať hronovská fara od času bělohorské bitvy faráře jako sta jiných za třicetileté války pro nedostatek katolických kněží. I pak to tak zůstalo, mimochodem řečeno, až do časů císaře Josefa II. Do té opuštěné, staré fary nastěhovali v Hronově za rychtáře Jiřího Matyska, z čísla nyní 17., školu právě založenou nebo zas obnovenou.

Zajímavo je, že se stalo právě r. 1651, kteréhož roku začali v královéhradeckém kraji systematicky obracet nekatolický lid na víru katolickou hlavně missiemi a kdy zavedeny také zpovědní lístky. To vše se stalo za duchovního komissaře, probošta kapituly Staroboleslavské Rudolfa Rodra z Felsburka. Tenkráte nebylo v Hronově kněze, ani nynějšího kostela; jen presbyterium jeho nynější tenkráte už stálo jako gotická kaple. Zádušní les táhl se s vrchu přes nynější pole až k ní, až k jejímu hřbitůvku, u něhož končil hustou březinou. Opuštěný kostelík stál u ní samé, takže se mu říkalo „kaple v březinách“. (Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

KAREL MUŠEK:

„THE TRAGEDY OF ALBERTUS WALLENSTEIN, LATE DUKE OF FREDLAND, AND GENERALL TO THE EMPEROR FERDINAND THE SECOND."

Divadelní hra, pod tímto titulem, od Henry-ho Glapthorna, byla sehrána „Služebníky Jeho Majestátu" na londýnském divadle „Globe" r. 1639. Tedy pět let po Valdštejnově smrti. Viz letošní Zvon str. 236. „Děj hry je částečně historický, dikce skvělá" — povídají staré divadelní zápisy.

Není divu, že třicetiletá válka, zvláště její vznik zajímala Angličany neobyčejně. Po bitvě bělohorské, utekl z Čech král Bedřich i královna Alžběta, dcera anglického krále, Jakuba I.; týž sice zprvu zetě svého podporoval, vojáky i penězi, ale potom ponechal jej osudu. Hrabě Matyáš Thurn, „té války kletá pochodeň", jak praví Schillerův Valdštejn, verboval v Anglii vojsko, jež i nalodil. Ale ani Francie, aniž jiný stát, nedovolily lodím přistáti, a žoldnéři zahynuli na širém moři nedostatkem a morem. „Ani jediný nedostihl břehů, mrtvá těla vojáků byla zanešena k hollandským piscinám, kdež byla zhltána žraloky." *) R. 1625, nastoupil vládu Karel I., ale ani ten sestře neprospěl. R. 1632 skončila bitva u Lützenu smrtí Gustava Adolfa a o třinácte dnů později, téhož roku, zemřel Bedřich, vyhnaný český král. Alžběta zůstala s četnou rodinou, v nouzi a nedostatku v Hollandsku; jediný Bedřich, vévoda Sasko-Výmarský ujal se opuštěné královny. „Alles für Ruhm und Ihr", bylo heslo vetkané v jeho prapory, vlající v mnohých bitvách za třicetileté války. O tom všem v Anglii dobře věděli.

Alžběta byla náchylna puritanismu a v Anglii samé, nastával advent — velké puritánské války. V době, kdy Valdštejn, proklán kopím Deverouxovým bezhlesně vydechl duši, prodléval Oliver Cromwell již na třetí rok na svém novém statku v St. Ives, ale pilně všímal si všeho, co se děje na kontinentu. Koncem roku 1634, vydán v Anglii známý „Writ of Shipmoney" (krutá daň na pořízení válečného loďstva), z čehož vyvstal nejmocnější odpor proti králi; zajisté důsledek bouří na pevnině. O tom, jak bedlivě byly po celou tu dobu v Anglii sledovány události třicetileté války, a že zejména smrt Valdštejnova nezůstala bez hlubokého dojmu, patrno nejen z jmenované tragedie, ale i latinské básně „In caedem Alberti Wallenstenii, ducis Fridlandiae. 1634." — Báseň pochází od Alexandra Gille-a, mistra Sv. Pavelské školy v Londýně, a byla napsána, jak podobno pravdě, téhož roku, kdy byl Valdštejn zabit. Je připojena k prvnímu knižnímu vydání tragedie z r. 1640. Básník naříká tu na „nevděčnost rakouského domu". *)

O autoru tragedie, Jindřichu Glapthorneovi, není mnoho známo. Narodil se as r. 1608; přes to, že počal psáti skorem třicet let po Alžbětině smrti, mluví o něm angličtí kritikové jako o „posledním a nejméně známém žáku znamenité školy dramatiků doby Alžbětiny". Napsal vedle řady básní, devět her, z nichž nejlepší je „The Ladies Priviledge", jež byla dvakráte sehrána před „Jejich Majestáty" v královském paláci ve Whitehallu. Souborně byla díla Glapthorne-ova vydána r. 1874, ve dvou svazcích. Tragedie o Valdštejnovi je ve svazku druhém.

Glapthorne je rozhodně lepším básníkem než dramatikem a tu opět spíše výmluvný než vášnivý. Mnohem líp popisuje a vypráví; méně daří se mu líčení lidských vášní a citů. Jeho hry jsou psány „blank-versem", sceny rozházeny, scenické pokyny ještě skrovnější než u Shakespeara. Ale vyznamenávají se skvělými řečnickými obraty a silou myšlenek.

V tragedii o Valdštejnovi vystupuje císař Ferdinand II., jeho syn Ferdinand král uherský, Valdštejn, dva jeho synové Albertus a Fredricke, markýz z Brandenburgu, vévoda Sasko-Výmarský, hrabata Trčka, Kinský, Questenberg, Matyáš Gallas, plukovníci Neuman, Gordon a Lesle, maršál Illo, setník Butler, vévodkyně z Valdštejnu, Emilie, dcera Sasko-Výmarského vévody, a Isabella, vévodkynina dáma. Dějištěm je Cheb, Drážďany, Vídeň, tábor u Plzně a Plzeň.

V dějství prvém, debatují důstojníci, Valdštejnovi oddaní o nevděku, jehož se císař na generalovi dopustil, odnímaje mu velitelství a nahrazuje ho maršálem Gallasem. Přemlouvají vojevůdce, aby se spojil s vévodou Bedřichem a Gustavem Hornem. Valdštejn uposlechne a vysílá Illa, aby sjednal schůzi v Drážďanech a přizval i markýze z Brandenburgu a hraběte Arnheima. — Zatím císař Ferdinand, zpraven Questenbergem, že se Valdštejn zdráhá vzdáti maršálské hole, nabádá Gallase, aby vytrhl proti zrádnému Friedlandovi s armádou, na rychlo sebranou. Však Gallas si netroufá s nezkušenými sbory čelit starým válečníkům Valdštejnovým, kteří jsou nad to vůdci svému věrně

*) Tomáš Carlyle praví, že vojsko proti císaři verboval v Anglii Mansfeld. Kdežto pod císařskými prapory bojovali škotští a irští katolíci, jako Butler, Gordon, Lesle atd., angličtí protestanté, ochotně sloužili pod Gustavem Adolfem a vévodou Výmarským.

*) Stejnou dobou použil látky o Valdštejnově životě a smrti francouzský básník Sarrafino, nar. 1603—1654.

oddán a neváhali by se zříci i „přirozeného svého pána, císaře“. Rozezlený císař vypravuje Questenberga do Uher, aby spěšně přivolal mladého krále, s jádrem uherského vojska, jemu, císaři, na pomoc.

Dějství druhé počíná scenou v Drážďanech. Vévoda Bedřich i markýz z Brandenburgu, uzavírají s Valdštejnem pevný svaz proti císaři. Valdštejn vykládá pánům „o nevděčnosti rakouského panovníka, o četných ranách, jež zdobí jeho tělo, o sivé hlavě i chorých údech, což vše utržil ve službách císařských. A teď má odebrati se do Vídně, jako zajatec a velení složiti v ruce svého maršála, Matyáše Gallase. Však než by vzdal se lásky svých vojáků, raděj' přijímá nenávist císaře a chce mu vzdorovat!“ Knížecí spojenci vítají ve svazu s vévodou záruku míru. „Sedlák bude zas své pole vzdělávat, oschnou slzy v očích matek a panny budou pět radostné hymny na počest jasného Friedlanda.“ *) Aby tento svaz ještě více byl utužen, nabízí vévoda Bedřich ruku své dcery Emilie, Valdštejnovu staršímu synovi, Fredrickovi. Valdštejn přijímá pocty knížat i nabídku vévodovu a vybízí pány, že nutno ještě dorozuměti se s kancléřem Oxensternem a francouzským vyslancem. Avšak plukovník Lesle (později majetník panství Nového Města) přemlouvá své krajany, Butlera a Gordona, k opatrnosti. Namítá, že kdyby Valdštejnovy smělé plány selhaly, jim, jakožto cizincům, vedlo by se nejhůře. Líp tedy, přidržeti se mocnějšího císaře a prozraditi vše, co v Drážďanech bylo sjednáno. Tak se i stane, a to v okamžiku, kdy Gallas sděluje císaři, že na šedesát tisíc mužů císařských vojsk je pohotovo k vytržení do pole. Zrádný Lesle, (zcela kreslený dle vzoru Jagova) prozrazuje císaři i to, že spojenci jsou odhodláni rychlým pochodem přiraziti k Vídni a přepadnouti císaře ve vlastní jeho residenci. Uherský král vytýká Ferdinandovi, že jen on sám zavinil tuto zpupnost arcizrádce Valdštejna, jehož povýšil z prostého zemana a obmyslil tolikerou milostí. Císař konečně usuzuje, že zradě dlužno čelit činem podobným a najímá Lesleho, aby ku svým velkým zásluhám, jichž si byl již vydobyl, připojil novou a Valdštejna zabil.

V dějství třetím, dovídá se Valdštejn, že Emilie, dcera Sasko-Výmarského vévody, svoluje k sňatku s Fredrickem a rozkazuje, aby bylo započato s přípravami k slavnostem svatebním. — Tu ohlášen příchod Lesleho, Butlera a Gordona. Spiklenci, aby mohli předsevzatý čin snáze provésti, prozrazují Valdštejnovi úmysl císařův, jako byli dříve císaři prozradili úmysly Valdštejnovy. Vévoda důvěřuje svým důstojníkům a děkuje za jejich lásku a oddanost. Spolu přísahá pomstu císaři a boj „až do úplného ztroskotání trůnu, vyhlazení jeho památky, jména i popelu.“ Gordonovi praví, že do pěti dnů se odebeře do Chebu a tam že uspořádá hody svatební. Jediný hrabě Trčka nesdílí vévodovu důvěru, dokládá, že „láska těchto cizinců přesahuje míru úvěru.“

V těchto třech dějstvích je Valdštejn kreslen jako vznešený vojevůdce a hrdina. V dějství čtvrtém zvrhá se pojednou v tyrana. Vedle hlavního děje, historického, odehrává se tu děj pobočný, romantický. Jde tu o lásku mladšího syna Valdštejnova, Alberta k Isabelle, dámě vévodkynině. Po velké sceně se synem, svoluje Valdštejn sice k sňatku s Isabellou (dívkou nízkého původu), ale pouze s podmínkou, že druhého dne po svatbě svou mladou choť vlastní rukou zabije. V tom vstupuje vévodkyně s Isabellou a nařkne ji z krádeže vzácného klenotu. Valdštejn, přes protesty nešťastné dívky, káže, aby byla oběšena; když ji stráže odvádějí, Albertus, v obraně své nevinné nevěsty zabije jednoho z žoldnéřů. Valdštejn v zuřivosti probodne vlastního syna a Isabella zmírá nevinně na šibenici. Později zabije Valdštejn i páže, které, vévodkyní jsouc posláno, vévodu přes přísný zákaz vzbudí. Vévodkyně přichází zvěstovat, že klenot, pro nějž byla Isabella k smrti odsouzena, je nalezen. Valdštejn omlouvá se Butlerovi, Gordonovi a Lesleovi, kteří bezprostředně vstupují, že byl přepaden náhlou melancholií. Zrádci byli se již před tím usnesli, že bude nejlíp zavražditi Valdštejna v Chebu a že nutno, aby i Trčka, Kinský, Neuman a Illo byli zbaveni životů. Lesle domlouvá Valdštejnovi, aby se odebral do chebské pevnosti, dodávaje, že pouhé tři hodiny mírného pochodu uvede ho v místo bezpečí. Gordon odevzdává mu klíče chebských bran.

V dějství pátém setkáváme se zase s císařem, bědujícím nad nesčetnými trudy, jimiž provázena jeho vláda. Obává se vzrůstající Valdštejnovy moci; bolí ho, že vojsko v celých tlupách přebíhá od praporů císařských v tábor arcizrádcův. I vlastní jeho stráže vzhlížejí k Valdštejnovi s podivem, jako „pověreční Indiáni k slunci!“ K tomu ještě, den před tím došla zpráva, že Gallas byl poražen vévodou Výmarským. Jako vytoužené blaho, přijímá tudíž císař Gordonovu zvěst, že Valdštejn je v Chebu a z něho živ už nevyjde. Rozradostněn zprávou, končí veršem, anglickými kritiky zvláště doporučovaným:

„Ten nebe spravedlivý udržuje řád,
že právo zdřímnout smí, však nikdy spát!“

V následujícím obraze vítá Gordon Valdštejna a jeho důstojníky v Chebu a pořádá jim na počest skvělou hostinu. Valdštejn odchází na

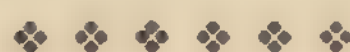
*) Zajímavo, že podobnou větu má Schiller ve „Valdštejnově tábore“. — Znal Glapthorneovu hru? Ježto překládal a zpracovával Shakespeara, podobno pravdě, že znal.

lože, omlouvaje se únavou i chorobou. Ostatní setrvají při zpěvu a pitce. Nejveseleji počíná si plukovník Neuman, (jedna z nejhezčích postav tragedie, jakýs druh Mercuzia; tato scena živě připomíná scenu napilého Illa, v banketové sceně Schillerovy trilogie). Když důstojníci připíjejí na zdraví generalovo a zdar jeho pomsty, vstupují čtyři dragouni a zastřelí Trčku, Illa, Kinskýho i Neumana.

Zatím Valdštejn, trápen hallucinací, v níž vidí zabitého syna i nevinnou jeho nevěstu, ubírá se na lože. Tu Gordon s Butlerem a Lesleem tiše vstupují v komnatu. Gordon zákeřně, od zadu probodá Valdštejna. — „To nebyl přelud, ale dotek smrtelný!" — volá Valdštejn, rozpoznávaje postavy vrahů. Když Lesle omlouvá zločin a praví, že vraždě Valdštejna, vykonává jen spravedlnost nebes, za zradu, z osobní ctižádosti vévodou na velkém Caesaru spáchanou, odpovídá umírající Valdštejn: „Jen kata představuješ, mluvě o spravedlnosti! Promiňtež mi nebesa mé skutky! Nezmírám pro svou ctižádost, však pro krutost svou!"

O Valdštejnově zálibě v hvězdářství, o jeho pověrečnosti, o české koruně a Češích vůbec, není v tragedii valné zmínky.

Jak již podotknuto, byla Glapthorneova tragedie „O Valdštejnovi", sehrána r. 1639, na divadle „Globe", na jižním břehu Temže. Staré divadlo, v němž hrával Shakespeare, shořelo r. 1613, tedy ještě za života Shakespearova. Divadlo nové, téhož roku postavené, bylo snad lepší a pohodlnější, než dřívější, ale přece jen s primitivním jevištěm. Poněvadž pak ženy byly připuštěny na jeviště teprve ve druhé polovině XVII. věku, hráli vévodkyni z Valdštejnu, Emilii i nešťastnou Isabellu — hoši. Za to byly snad úbory a zbraně stejně správné a dokonalé, jako za našich dnů, neboť na anglických jevištích bylo tehdy zvykem, hráti vše v kostymech současných.

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Perspektiva byla nesmírně zachmuřena. Byloť lze veliké zlo odčiniti velikým zlem jedině.

Okresní hejtman když mluvil o simulování vztekliny, skorem se ponižoval. Zvuk jeho řeči zazníval prosebně.

Aby se isolace nelekal. Že sám promluví s primářem, aby mu těžký osud isolační a simulační byl, pokud nemocniční domácí řád dovoluje a se zřetelem na výjimečný případ, usnadněn. Stravovati se může z domova. Milostpaní — ovšem jenom svou milostpaní, — že smí přijímati, kdykoliv se potřeba řádné životosprávy ukáže. Že nikterak nebude a nesmí trpěti, toho že po něm ani Jeho Excellencí pan ministr vnitra neráčí žádati. Že jde jenom o to, aby demagogům v parlamentě, kteří náhodného případu využitkovali proti vládě, byla zavřena a odzbrojena ústa.

Dr. Stern stál zamyšleně a jen se trpce usmíval.

Skorem se zdálo, že je to vzdorovitost a nevopolnost.

„Odpovíte, nebo neodpovíte?" rozkřikl se okresní hejtman pohněvaně.

Dr. Sternovi zatřásl se spodní ret i s bradou. Tvář mu tak sežalostněla, že okresní hejtman poznával, že jest Dr. Stern pouze nerozhodnut. Proto mu, jat soucitem, povolil dvacetičtyřhodinovou lhůtu.

Věc tato vyřízena byla v ústraní a zahalena byla přísným tajemstvím úředním, leč do večera vědělo celé město o osudu Dra. Sterna. Kdyby do nastalého poplachu nevpadla do večera jiná rozrušující zpráva, byli by patrně zvědavci obléhali okresní nemocnici, aby jim neušla vzácná podívaná, až okresní lékař Dr. Stern bude vcházeti do isolační nemocnice.

V tomto rozruchu příroda si sama pomohla jiným poplachem. V pět hodin přiběhli do listovny ke Klapzubovi, aby okamžitě běžel domů, že mu umírá paní.

Klapzuba vyslechl tuto zprávu klidně a lhostejně jako pravý Turek. Obrátil se k východu, hluboce se uklonil a vážně si povzdychl:

„Allah je Allah a Mohamed jeho prorok!" Vytřel péro cípem u bluzy, svlékl bluzu a oblékl šosatec. Volným krokem odcházel domů.

Zastihl manželku ležící na pohovce. Nad ní stál upocený Dr. Stern nevzdávající se dosud naděje, že ji vzkřísí. Mrtvice učinila ý konec jejímu záslužnému a blahu rodiny novanému životu.

Příčiny mrtvice bývají sice různé, ale v tomto případu hned svorně celé město tvrdilo, že příčinou smrti Kalpzubovy manželky je bezbožectví a odpadlictví jejího manžela.

Zástup zvědavců, jenž se u Klapzubova domu shromáždil, když se Klapzuba s tureckou čepicí na hlavě a s moslemínskou

oddaností a lhostejností v duši blížil domovu, nepokrytě dával svému mínění a rozhorčení hlasitý průchod.

„Shoďte mu tu čepici tureckou, neznabohovi,“ provolala obstarožná žena jakási ze zástupu, „nemá bezbožník na tom dost, že svou hodnou ženu přivedl do hrobu!“

Výzvy této bylo uposlechnuto. Už se zástup rozčilených žen sápal na Klapzubu.

Allah, víra v Allaha a v Mohameda, jeho proroka, Klapzubu zachránili, že nebyl rozechvěnými ženami ztýrán.

Lhostejný pohled pravověřícího rozvášněný zástup žen odzbrojil. Vztažené ruce poklesly, zástup mlčky ustoupil, a Klapzuba jím prošel.

Stanul u pohovky, na které ležela umírající manželka a nepokojně díval se na dra. Sterna, jenž zapomenuv na svůj neblahý osud, neúnavně konal povinnost lékařskou.

Nebyl to pocit lítosti, pocit strachu to byl, jenž krutě sevřel Klapzubovo nitro.

— On s ní bude tak dlouho dělati, až obživne! povídalo mu něco v hloubi duše.

Konečně dr. Stern v marném namahání ustal. Poklonil se něme truchlícímu pozůstalému manželu a odešel. Klapzuba stál dlouho v zachmuřeném zadumání nad nebožkou, z něhož procitl teprve, když jej uchopil za ruku Popek, majetník pohřebního ústavu. Poněvadž bylo v městě mnoho Popků, říkali tomuto pohřební.

Popek si pospíšil, aby ho nepředešel konkurent Klápa.

„Vašnost, pánbůh dal, pánbůh vzal, budiž jméno jeho pochváleno!“ oslovil vdovce útěšlivě, umíráček už jsem dal zvoniti, a staré ženy budou tu co nevidět, aby znejmilejší paní umyly, ustrojily a položily do truhly. Dal jsem tisknout tři stovky parte, pak jsem doběhl na faru, ale tam jsem, vašnost, nepochodil.“

Klapzuba vyvalil na pohřebního Popka oči v údivu.

„Ano, vašnost, nepochodil: farský jemnostpán odpírá znejmilejší paní církevní průvod,“ breptal pohřební Popek sdílně, „pro výstrahu věřícím, povídal, nebožka znejmilejší paní že za nic nemůže! Vašnost, bez urážky: povídal farský jemnostpán, aby si vašnost vybrala, buď vašnost s tureckou čepicí za truhlou a pak funus bez kněze, zvonění a bez církve, anebo vašnost bez turecké čepice. a pak funus v ouplném pořádku.“

Klapzuba zbledl.

„Vašnost, já vím, náboženská nesnášelivost to je,“ vysvětloval pohřební Popek, „a kdyby se vašnost mohla jen trochu moderovat a ráčila tu červenou čepici se střapcem odložit — vašnost mohla by třeba jen tak s holou hlavou, aby bylo na všechny strany vyhověno, vypravili bychom funousek jedna radost. Veteráni by šli, hasiči, celou kapelu i s tureckým bubnem bychom vzali, na tři kopy bychom dali zvonit, truhličku pěknou kovovou černou, teď jsou v modě, bychom dali, a funousek by to byl jedna radost. Vašnost, já taky nejsem klerikál, chraň pánbůh, v pánaboha sice věřím, ale nic přepjatě, já jsem proto, aby se kněží ženili, aby nebyla zpověď, ale pompa je pompa. Bez kněží funus ani jakoby nebyl funus. Kdyby měl býti funus bez kněží, hasiči by nešli, veteráni by nešli, od města páni by nešli, a páni od ouřadů také by se báli, aby si nerozlili na děkanství ocet. A černý tvrdý klobouk tohle všecko by spravil, kdyby se vašnost ráčila odhodlat!“

Klapzubova nebožka už vychládala a v obličeji jejím rozhostil se nevídaný spokojený výraz.

Klapzuba se otřásl. Teď teprve sevřel jeho nitro krutý žal. Obličej se mu zkřivil, brada sešpičatěla, nos jako by mu v baňaté tváři povyrostl. Klapzuba zavzlykal. Nejprve dusivě, ale když se pláč z tohoto vzlykání prodral, rozeskučela se jeho povinná bolest manželská v táhlé, studeně mrazivé skučení.

Pohřební Popek umlkl. Trpělivě čekal, až se klient vypláče. Ve znamenitých rodinách pohřební Popek s truchlícími pozůstalými hořekoval společně a pláč svůj kořenil uctívajícími zmínkami o nebožtíkových zásluhách.

„Vašnost, neberou si to tak, pánbůh dal, pánbůh vzal,“ prohodil po chvíli konejšivě, „a spolehnou se ve všem na mne. Tři kněží přijdou, sestřičky ze špitálu, veteráni a všecky spolky, muzika s tureckým bubnem, a vůbec všecko opatřím. A proč by chodili, vašnost, s čepičkou, když se to dá spravit bez čepičky a s panem děkanem a s panem páterem a s panem katechetou! Vystrojíme funousek, až to bude jedna radost.“ —

Večer povídali si páni „u černého orla“, že dr. Stern ohlásil se po šesté hodině v okresní nemocnici u primáře se vzteklinou, že byl odveden do isolační nemocnice a za týden že pojede do Vídně do Pasteurova ústavu. A povídali si páni, že děkan odpírá Klapzubově manželce církevní pohřeb ne snad proto, že by si byla určila, aby byla pohřbena ohněm, ale proto, že Klapzuba chce na funus rozhodně s tureckou čepicí. A povídali si páni, že se rabín s náboženskou obcí vyrovnal. Že náboženská obec israelská vyplatila svému pastýři značnou hotovost, a že se rabín kněžství vzdal.

Páni u černého orla rozpačitě umlkli, když do lokálu vešel s dýmkou rabín a se spokojeným úsměvem kráčel na své místo za sloupem. A páni užasli, když se v otevřených dveřích objevila Klapzubova turecká čepice a Klapzuba lhostejně a klidně kráčel ke stolu, u něhož už dýmal z dýmky rabín.

Strašlivé ticho proletělo lokálem. Klapzuba byl v městě prvý vdovec, jenž nedávaje se mýliti právě nastalým úmrtím manželčiným, přišel od vychladlé a do černé, kovové rakve uložené mrtvoly rovnou do lokálu u černého orla. A jenž nevšímaje si ticha a rozpaků denních hostů, vytáhl z kapsy pytlík s tabákem a rozvážně pěchoval do porculánky obvyklou porci.

„Pane listovní, já vám kondoluju!" oslovil ho rabín a podával mu ruku.

Klapzuba se zamračil.

„K čemu?" ptal se posupně. „K ničemu mně nekondolujou, nic se nestalo!"

Odpověď tato pronesena byla za hrobového ticha a celou společností byla slyšána.

Důchodní Roubíček zvážněl. Za hovoru, jenž se po této episodě lokálem rozšuměl, důchodní prvý své mínění vyslovil.

„Takhle by se nechoval ani nejzanedbanější zemědělec, jako se zachoval pan listovní," prohlásil přísně, „ať byla nebožka třeba jako čert, přece jenom o mrtvých nijak, jen dobře. Já bych, kdyby mně moje umřela, do hospody dnes nešel."

Všichni s důchodním souhlasili. Jedině učitel Mleziva se ušklíboval.

„Zásada, že o mrtvých máme mluviti jen dobře," prohodil pichlavě, „je zásada jesuitská, a jesuité, jak z dějin známe, uvalili na český národ největší zkázu. Nebožka byla jako čert, a když listovní její smrt oslavuje posezením v hospodě, nechová se jako nejzanedbanější zemědělec, nýbrž je přímý a pravdivý člověk."

Důchodní nejprve zčervenal a pak sezelenal.

„Vy máte ze všeho vždy svůj vlastní rozum," pravil ježatě, „beztoho jenom to vaše novotářství listovního popletlo. No, když to takhle s tím novotářstvím půjde dál, dožijeme se to ještě pěkných věcí a třeba pěknějších, nežli tahle ta." (Pokračování.)

LITERATURA.

Alois Tuček. Nespokojenci. Kniha o náladách doby. Nákladem Hejdy & Tučka v Praze 1910.

Jsou myšlenky, jež leží hluboko v duši snad každého z nás, k nimž se však těžce přiznáváme, jež jsou nám krásnými sny, po jichž splnění toužíme a opět si ho nepřejeme, jež jsou nám ideály, utopiemi, jež vysloviti se téměř bojíme. Jen v těžkých chvílích snad vzdychneme, zamyslíme se a dále žijeme v civilisaci, kterou jsme stvořili, v raffinované kultuře, která vzdaluje nás sic přírody, přirozeného života, bez níž však bychom zemřeli jak horalé bez arsenu.

Pro to všechno jsou „Nespokojenci" sice knihou v základech utopistickou, ale krásnou v odvaze a smělosti, s kterou vycítil a vyjádřil autor náladu dneška. — Každý z nás patří celým svým konáním, svou prací, svými snahami jiným, okolí, celku, veřejnosti, nejméně však sobě. A přece „jedině život, vlastní život mého já je něco konkretního . . . Žíti neznamená vycedit mozek, strávit srdce . . . není myslit, hloubat, pracovat do úpadu. Ale cítit spokojený tep srdce, jásot svalů . . ." Tak čteme na konci knihy. Mnoho pravdy, silné, odvážné pravdy je v knize Tučkově. A nejde autoru jistě o doslovné pojetí každého slova, o konkretní snad provádění každé myšlenky, nýbrž o krásnou ideu, na niž má právo každý básník, každý umělecky založený duch. My lidé dneška jsme již tací: šťastni svým neštěstím a spokojeni — pokud jsme nespokojeni. Neboť vše ostatní je stagnací. Žijme tudíž jakkoliv, snažme se však nabýti duševní vyrovnanosti, snažme se žíti více sobě a více svobodně. Toť smysl knihy, psané ve formě dopisové, plasticky, s noblessou a bez vtíravého akcentování tendence, knihy, jež je krásná svou odvahou a silná ideou a jejím vyjádřením. *Tristan.*

E. St. Vráz: „Exotické povídky". I. díl. — „Z dalekých světů". I. díl V Praze 1909, nákladem F. Topičovým, stran 300 a 324. Cena 6 K 50 h a 5 K 60 h.

První z Vrázových přítomných publikací bude u nás působiti originální novinkou: populární cestovatel, který za svého dvacetiletého pobytu v asijských, afrických a amerických končinách nastřádal nesmírné spousty přepestrých poznatků, zažil podivných dobro družství a naseznamoval se s podivuhodnými zvyky, obyčeji, povahami a vůbec kuriosními zvláštnostmi lidských plemen — pokusil se všeho toho prakticky použit jakožto podkladu pro tvorbu čistě belletristickou. Vráz vyvážil sám ze svých zkušeností nejeden cestopis, nejednu knihu odbornou: nuže, zde pokouší se o vlastní „cestopisnou novellu", jakých nám

celý obsáhlý svazek napsal anglický Kipling nebo ruský Borisov. „Mé exotické povídky nasbírány jsou v dálavě před lety . . . povídá v úvodu Vráz, . . . (a) proto jen některé a nedostatečně zachovaly si barvu svou . . . Rostliny mého herbáře však žily kdysi, líbalo je slunce teplých krajů, svlažoval je déšť . . ." Zdá se, že poslední věty autor ani nemusil připomínati: cítíme při každé řádce popisu, jak se víže ke skutečnosti, a už celý ráz jeho svědčí o určité živé předloze. Odvislost od zažitých faktů je tak veliká, že někde i překáží plynnějšímu, spádnějšímu rozmachu celé práce; v paměti utkvělé podrobnosti přespříliš místy ovládly tvůrčí zdroj, davše mu na chvilku jiný směr. Ale těch míst je málo. Dle pravdy nutno doznati, že Vráz je stejně dobrým, živým a poutavým novellistou jako causeurem a vypravovatelem svých cestopisných příběhů. Má živý smysl pro vzrušené, suggestivní slovo, pro uchvacující náladu, pro postoj nebo malebnost skupin. Je jisto, že ze svých tisícerých aventur nemusí ani příliš mnoho vybírat, a je vidět, že ani příliš novellisticky nekombinoval, netvořil. Vše, co prožíval, má pro nás už samo sebou dramatický vzruch a spád. A proto vše, co nám zde ze svých zažitků vypráví, ať už jsou to pestré sceny z krajin Orinoka či z venezuelských pamp, ať z rozkvetlého a poetického Japonska či z Menamu v Bangkoku — všecko působí zdravou životností a opravdu exotickým půvabem a strhující silou. Řeč je nehledaná — někde ovšem trošičku tvrdší a ztrnulá — ale tryská z ní poetické založení, vroucnost a půvab vnitřního nadšení. O poutavosti celého pozadí ovšem ani nemluvě.

Sbírka „Z dalekých světů" je psána pro mládež. Obsahuje prozatím pouze dvě delší stati: první zavádí čtenáře k hnědým Dajákům na Borneu, známým to „lovcům lebek", druhá do kraje černých afrických Ašantů „s puškou a se sítkou" v ruce. Zde už nejsou události, příhody a dobrodružství stylisovány v novellistický rámec: děj rozlévá se plně a do široka, za aventurou následuje popis, vzrušená passáž obdivu, odborné vysvětlení, odbočující poznámka . . . Vše tak, jak za sebou následovalo, jak bylo prožíváno a viděno. Netřeba připomínati, že četba těchto statí podá velice mnoho poznatků nových a překvapujících, že vzdělá národopisně, geograficky i přírodopisně. A bude zajímati nejenom mládež, ale i čtenáře odrostlého.

Fr. Sekanina.

DIVADLO.

ČINOHRA. V Michaeli ově „Revoluční svatbě" vystoupila dne 23. ledna 1910 na zkou ku sl. Liběna Odstrčilova. S ochotnického jeviště skočila slečna rovnou na prkna Národního Divadla. Byl by to skok více než odvážný, kdyby se mladé debutantce nebylo dostalo svědomité a umělecké průpravy u pí. Hübnerové, jejíž je žačkou. Slečna přináší si na jeviště krásný, elegantní zjev, sympathický hlas, jenž zabarvením upomíná poněkud na hlas sl. Rydlové, a mnoho dobrých rad své učitelky, které na každém gestu, na každém kroku slečnině byly patrny. Alaine de l'Estoile sl. Odstrčilovy nebyl ještě výkon jednotný, ucelený, plastický, nevyvěral z hloubi nitra elementárně, přirozeně; byl příliš zjevně naučený, rozčleněný, ztrácel stylových linií a byl proto málo přesvědčující. Šťastné, plny výrazu, vroucnosti a oduševnění v tonu a měkkosti v hebkých gestech byly některé scény klidu neb tiché radosti, ve výbuších affektu, v rozvášnění lásky slyšel jsem však výkřiky, jež byly jen zvuky, z hrdla vyráženými, nic nepovídajícími o tom, co se v duši Alainině té chvíle děje. Nemám sice slečně debutantce nikterak za zlé, že dnes ještě neovládá mimiky tváře, že neumí hráti ohličejem a očima, čímž ocitne se hra její někdy na mrtvém bodu, ale vyvarovati by se měla slečna na druhé straně upřílišněných a zbytečných posunů tváře, jež nikterak nekrášlí její hezké rysy a se slovy pronášenými, nebo scénou se naprosto nekryjí. —

Nejsou toto snad příkrá slova, jež by a limine zamítala debut mladé adeptky dramatického umění: slečna je talentovaná. Zdali a pokud dovede umělecky tvořit samostatně, ukáže ovšem teprv budoucnost. Dnes více říci nelze. A upřímně míněná slova musí přijíti včas: pak bylo by snad pozdě. *Tristan.*

HUDBA.

Dne 19. ledna utrpěla česká hudba ránu nad jiné krutou: zemřel největší hudební esthetik a kritik, kterého jsme měli, Otakar Hostinský, dv. rada a universitní professor.*) Jeho vědecká činnost v oboru hudby byla nad pomyšlení mnohostranná a jest nejskvělejší stránkou jeho esthetické činnosti vůbec. V theorii i esthetice hudby, kde napsal stěžejní dva spisy světového významu, v dějinách hudby české a v theorii lidové písně české, kde položil vůbec svými spisy základy, na nichž třeba dále stavěti, ve všech těchto a příbuzných oborech od přesně vědeckých spisů až k poutavým článkům populárním — jaké to nepřehledné bohatství velkých, originálních myšlenek a podnětů! Nezapomenutelným písmem zapsal se však do srdcí všech nás svým zápasem za moderní české umění hudební; se jménem Smetanovým, jehož byl nadšený a vítězný

*) Viz též rubriku Týden.

obhájce, i se jménem Fibichovým, jemuž byl přítelem a rádcem, zůstane jméno Hostinského nerozlučně spojeno. Poslední kniha, jež z jeho ruky vyšla, „Vzpomínky na Fibicha", jest spolu s dřívějším spisem „Bedřich Smetana a jeho boj o moderní českou hudbu" jednou z nejvzácnějších knih naší literatury. Byla to idea p o k r o k u, která byla heslem veškeré jeho činnosti a kterou zanechal nám jako svatý odkaz. Opustil nás, zlomen osudem, který mu tak jako všem velkým duchům až příliš nastlal trní v cestu životem. Čest buď veliké a čisté jeho památce! Dr. *Otakar Zich.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Minulý týden, 20. ledna t. r. zaměstnával se zemský výbor království Českého věcí aktuální. Totiž osnovou zákona k ochraně uměleckých a dějinných památek v naší vlasti. Ne poprvé a nikoli naposledy. Ba přehlédneme-li historii snah, jež zmíněný zákon chce kodifikovati, zatane nám na mysli pohádka o červené karkulce. Snahy ty ozvaly se jistě už dávno. A byly by došly nepochybně uskutečnění, kdyby Palacký byl zvítězil v letech 1839—42 se svými tužbami a návrhy na reorganisaci Českého Musea.*) Jeho proposice neformulují hned výslovně požadavek zákonné ochrany, ale akcentují tak znalecky, starostlivě a přesvědčivě nedostatek péče o naše památky a ukládají Museu takovou pronikavou i složitou činnost sběratelskou a popisnou, že přirozeným vývojem byla by se musila z reforem Palackého vyvinouti organisovaná práce konservátorská, která by si byla svými důsledky veřejně i soukromě právními sama nevyhnuteně vynutila zákonnou úpravu a právní podklad.

Ale po 70 letech jsme tam, kde jsme byli za onoho času. Ledaže nebezpečí zkázy a rozšantročení, na něž Palacký ukazoval, přikvačilo valem a dokonalo již z valné části své zhoubné dílo. Varovné a žadonivé hlasy neustávaly sice horliti, povolané sbory a rozmanití vlastenci útočili pořáde. A někdy nescházelo už mnoho a bylo by došlo k rozhodnutí. Tak na př. na počátku let devadesátých min. století, kdy také pisatel těchto řádek rozplýtval mnoho času a práce na účast v podnětné akci, která vrcholila v úsnesech zemského výboru, předložených právě před 15 lety, dne 19. ledna 1895 zemskému sněmu, v jehož archivu od té doby libě dřímají.**) Máť sněm království Českého jiné starosti a bude teprv míti, až zbojnické „niepozwolam" německého terroru povolí a všecky zadržené úkoly zemské samosprávy budou se tisícerými hlasy dovolávati neodkladného řešení.

Kterak to tedy, že najednou vrátil se zemský výbor k této odložené věci? Protože stala se znovu aktualitou. Návrhem „říšského" zákona, jejž podal baron Helfert ve vídeňské panské sněmovně. Návrh je ovšem centralistický. Však hned podán hrabětem Pinińským téže sněmovně druhý návrh o témže předmětu. Ale autonomistický. A minulý týden srazily se proto v našem zemském výboru cislajtanism a bohemism item. Neboť u nás je všecko politicum. Také Česká Akademie, posuzujíc osnovu Helfertovu („Věstník" r. 1909 str. 434—440) nemohla ovšem jinak, než odpírati centralismu. Z dobrých důvodů, jimž propůjčeno častěji už po zásluze ostřejšího výrazu a jež bych tuto rád šíře připomenul, kdyby místo dovolovalo. Jen tolik, že ve státě, který není oduševněným ztělesněním života určitého národa, nýbrž pouhou správní mašinou, přemílající těžkopádně a neochotně životní potřeby různorodých národů se samostatným vývojem, s odlišnou vzdělaností a rozdílným rázem, aniž by tento mechanický útvar byl přítelem některého z těchto národů krom německého, — že v takovém státě na kulturní péč ústředních vlád nebylo, není a nebude spolehnutí. Proto i Akademie i Zemský výbor trvají správně na autonomii. Tomu se však jistojistě vzepře německé „niepozwolam", a jelikož podle této noty tančí v tomto státě všecko, budeme asi dlouho ještě tam, kde jsme byli před 70 lety za časů Palackého. Vše, co jest a bude v dosahu německých rukou, bude dále konfiskováno ad majorem Germaniae gloriam po bachmannovsku, a co by se snad nehodilo, zahladí se po mommsenovsku, vydá spustnutí a zapomenutí. Vídeňské vlády nehnou proto prstem. Vždyť s jejich dopuštěním budeme žíti pomalu jak psanci v indianské reservaci, obklíčeni, sevřeni, hlídáni a pronásledováni s tím programovým účelem, abychom byli vystřebáni a vyhubeni. V tom boji komu že mimo nás sejde na našich uměleckých památkách? Těšme se tedy blahou nadějí, že nám konečně vysvitne, kterak si už 70 let pro ně lámeme marně hlavu a připouštíme zbytečné starosti. A že opětně dojde k expropriaci našeho práva sebeurčení cislajtanským zákonem, jenž bude hospodařiti s odkazy našich předků bez nás. I nebudeme bez viny. Neboť od časů Palackého bylo stokrát možno opatřiti tuto důležitost dříve, nežli německý terror zalehl naše životní potřeby kulturní jakožto rozhodující suprema lex.

J. L.

---

*) Fr. Palackého spisy drobné. Díl III., str. 287—325.

**) Neunavně horlivý posl. p. K. Adámek hnul sice opětovně touto věcí, ale jeho návrhy nedostaly se z plena sněmovního nikdy dále nežli do rozpočtové komise; posledně 3. ledna 1902.

TÝDEN.

Ve středu 19. t. m. k večeru zemřel v Praze věhlasný náš kulturní esthetik a hudební historický spisovatel, dvorní rada prof. dr. Otakar Hostinský, martinoveský rodák, ve věku 63 roků. Z kulturního života našeho odešla postava krásná a nejvýš výrazná, svrchovaně ušlechtilá a okrášlená zásluhami. Se jménem Hostinského noří se nám vždy z duše i vzpomínka na Smetanu, na Dvořáka a Fibicha, na celé to naše zářivé trojhvězdí moderní hudby české, jež nás tolik povznesla před světem až daleko za okeán. Hostinský, ještě v plném květu mládí, byl ohnivým borcem pro idee kaceřovaného Smetany, nelekal se nikdy nejhorší vřavy a nejzuřivějšího zápasení, ale šel vždy za ideou moderní obrody národní hudby české pevně a důsledně. Jako duch neobyčejně pružný, hluboce a široko vzdělaný, nadaný přejemným smyslem esthetickým, získal si brzy ve vědeckém i kulturním světě našem vážnosti a plnozvukého jména. Proto také slyšán jeho hlas se zvýšenou pozorností a působíval často až úchvatně a s mohutnou suggestivností. Bylo tomu tak nejenom za bojů smetanovských v letech šedesátých, ale i při známém Hostinského vystoupení v Athenaeu proti pravosti Rukopisů. Při tom byl uměleckým znalcem všestranným. Ač mu byla hudba citově nejbližší, a ač se právě o její krásno nejraději a nejsilněji opíral při svých esthetických rozborech, pojednáních a v celém svém životním apoštolování, přece byl současně nadšeným ctitelem a znalcem literatury, divadla, a umění výtvarných. Jeho subjektivní sklony tíhly k uměleckému realismu. („O uměleckém realismu" psal také Hostinský překrásnou stať ve Květech r. 1890), a jeho nejhlubší a nejpropracovanější přednášky universitní odnášely se vždycky ke zjevům sem zapadajícím. Takový Flaubert, Tolstoj, Zola, Turgeněv, Ibsen nebo Vereščagin nalézali v jeho duši nejkrásnější pochopení, neboť pravda i krása nebyly proň zjevy spornými a potírajícími se, ale vzájemně se doplňujícími složkami k vybudování esthetického celku.

Hostinský byl nadšeným horovatelem pro krásno umělecké i pro krásno životní. Pro theorie nikdy však nezapomínal na život praktický, a právě on to byl, který dal první impuls k soustavnému poučování i podněcování našeho lidu extensemi, přednáškami a popularisačními články. Z jeho úsilí sem spadajícího dala by se sestaviti celá literatura vynikající jak krásnými, novými myšlenkami, tak i formou nejvýš skvělou a elegantní i plamenným nadšením pro hlásané idee. Mnoho pracoval také pro pravé pochopení národní písně naší, pro zdokonalení české hudební deklamace, pro chápání umění vůbec. Jeho studie, které napsal o Smetanovi, tvoří objemný svazek, jeho články o Fibichovi, jemuž byl libretistou i rádcem při Nevěstě Messinské, vyšly právě v posledních dnech. Celé jeho dlouholeté a nadšené působení na universitě i mimo kathedru zůstane trvalým písmem vryto v dějinách naší kulturní, osvětové i esthetisující práce, neboť tolik krásných a nových myšlenek, tolik vroucného nadšení a tolik lásky k celé podnikané práci přinesl si do života málo který z našich učitelských a literárních pracovníků. Budiž jeho vzácné, vysoce ušlechtilé duši zachována paměť nehynoucí!

—n—

*

Podle zprávy francouzských listů otvírá se výstava francouzského umění z 18. století v Berlíně pod protektorátem velevyslance republiky p. Julesa Cambona. „Exposition d'art français du dixhuitième siècle", jak zní úřední název, jest umístěná v paláci Královské akademie umění, a bude poctěna přízní Vilema II. L'Illustration praví, že výstava slibuje býti sensační, protože tu jsou snesená díla, roztroušená jinak po světě, nejčelnějších mistrů století barvy a lesku a harmonie.

*

* Prohlídkou starého archivu redakce „Věstníka Evropy" přišlo se na posud neotištěné, nové rukopisy známého satirika-povídkáře Saltykova-Ščedrina. Nalezen od něho román „Tichý přístav", „Nové gubernské obrázky a povídky".

O

*

Mrtvý to odnesl. Lorenc Milicer, krejčovský chasník a jeho milá Anna Stulíková, byli u strakonického magistrátu vyšetřováni „pro plod neřádně nabytý". Lorenc vzpomněl si, že nedávno před tím pohřben byl stařičký syndikus města Strakonic a na toho „otcovství" svedl. Ale páni nevěřili. Lorenc odsouzen k robotě s kolečkem. Mimo to v železech a poutech doveden ke hrobu syndikusa a tu musel veřejně uraženého mrtvého odprosit. Lorenc ani v tu chvíli nepřišel v rozpaky. Sotva odprosil, povzdychl si: „kdyby tak pan syndikus moh mluvit, ten by se jistě přiznal!" Memorial o vině Lorencově zapsán v archivu horažděj. a čten veřejně 10. Octobris 1771 proto, že v Horažďějovicích byl syndikův syn knězem. Z arch. horažděj.

V PRAZE, dne 28. ledna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

STANISLAV ZIMA:

VÝKŘIK V LESE.

Vše spalo ještě: křoví, pole, stráň,
ves v mlhách, prázdné villy, myslivna,
jen s hor vál vlažný vánek březnový...
Les dřímá taky... Stár je... Tolik let
a jaktě zahléd smát se s oblohy
dubnové slunce: vstal jak mladý hoch
a hýřil, hýřil!... Všecky píšťalky,
cimbály, všecky housle sezval si
pod stinné loubí, aby hrály mu
a veselému slunci!... Dohýřil
a nevzbudí se... Všude, všude sníh,
tak smutný sníh! Sníh v lučním příkopě,
kde pyšníval se plný zlatý květ
velikých úpolínů nad květy
drobounkých nezabudek... Všude sníh:
na panském poli, kde se vlnilo
blankytné moře lenu, ode vsi
až na břeh lesa vřesem porostlý...
Ne, už se neprobudí starý les,
už neobživne... Břízy sesedly
se nad hliníkem jako stařeny
truchlivé, smutné... Umřel hospodář
a smrt obchází pořád stavení.
Je život divný... Starý velký dub
u cesty hledí jako bláznivý
král Lear a holá dlouhá ramena
ve větru zvedá k šedé obloze
jak zlořečil by!...
Vše je zdupáno,
vše rozdrceno... Šli tu žoldnéři.
a plenili tu?... Přišel v půlnoci
sem černokněžník hrůzný, posupný
a zaklel všecko?...
Bledou oblohou
teď přeletělo, jako hejno vran,
zděšené střelci, mračno z východu...
Je roztrháno!... a už zmizelo...
A zase ticho... Někde v dalavách
zazvonil zvonek ranní klekání!...
A hleď!... Tam pod střemchami, na cestě
cos tmavého, jak prosincová noc
se valí sněhem... To snad splašilo
divoké hojno černých havranů!...
Teď stojí chvíli... Je to obrovský,
ohavný netvor... Z lesů řítí se,
skryt stínem svitání, by zalez v sluj,
v sluj zasněženou v skalách nežli sem
bělounké ruce jitra rozsypou
paprsky zlaté...
Vlažný větřík vál
s hor do údolí... Byl tak lahodný,
jak šepot krásných žen, a sladký byl
jak jejich ústa...
Náhle na horách
cos zalesklo se!... Řek' bys, bohatýr,
nějaký Dobryňuška Nikitič,
z bílého Kyjeva to vyjel si
na statném oři a zpod kopyt mu
tryskají jiskry!... Zase blesklo se
na modrých horách!... To ten bohatýr
vytasil z pochvy palaš broušený!
A znova blesk!...
To jistě utíná
ještěru hlavy!... Siná obloha
tou krví zčervenela... Teplá krev
se řine po skalách... A z doubravy
bůh ví kdo vykřik! Byl to dívčí hlas,
útlounký dívčí, krásný, jasavý
a radostný...! Tak šťastný, radostný
jak halejujá v našem kostele
v sobotu velkonoční...

DVA STARCI.

Se zlatou tabatěrkou, pečlivě oholený,
dědouška navštěvoval pokaždé v neděli,
a vraceje se večer po dlouhém korridoru,
vesele prozpěvoval ve tváři zardělý.

Zřím dosud oba starce: jsou bílí, usměvaví,
hlas jejich po vojensku zní břitce, úsečně,
smějou se naší praci a úsilím a touhám
a na ten tvrdý život zří hrdě, netečně.

Jsou šťastni u poháru se svými vzpomínkami:
jak s hessenskými vtrhli zas do mohučských bran,
o malém pantoflíčku rozkošné Pařížanky,
o nebezpečných láskách královských kurtisán, . . .

o krásné kněžně Servi, v zámečku někde v Alpách,
Kallypse plukovníků všech našich jízdních čet,
o bílých ňadrech paní, o všech těch avantýrách,
kde kypěl pohár lásky a sladce líbal ret . . .

O bitvách, do nichž vjeli s bravúrou, písní, smíchem,
kde laur i smrt si našel tak mnohý mladý rek:
snad člověk novověký se zasměje těm starcům,
leč v duchu závidí jim ten život z pohádek . . .

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Stál opuštěn a scházel; břízy pak už nerostly jen až skoro po sám jeho práh; jedna se uchytila i na něm, na kostelíčku, a zelenala se tam jako pero za schátralým, potrhaným kloboukem šindelové střechy. Po časích ji uťali, ale pařízek její pak ještě dlouho zůstal nad klenutím.

Opodál „kaple v březinách“ stála ta dřevěná fara patrová, pak škola. V jedné jizbě byla třída, ve druhé bydlil učitel; ostatní místnosti pronajaty různým nájemníkům. Stará však, sešlá fara dlouho za školu nesloužila. Po třiceti létech r. 1688, prodali ji na rozboření; deset kop míšenských všeho všudy za ni stržili. Ještě téhož r. 1688 vystavěna nová škola, také dřevěná, na zádušním sadě nákladem 90 kop 3 grošů 1 denáru. V té škole měl jizbici vyminěnu také farář z Náchoda, kdykoliv by přijel za svou službou do přifařeného městečka. Na vytápění a osvětlování té světničky dostával učitel ze zádušního lesa prvotně 4 pak 6 sáhů polenového dříví a borovici na louč.

Do této dřevěné, nízké školy pod šindelovou střechou o jediné třídě či klase, jak jsme říkali, vystavěné r. 1688 jsem chodil také já.

Od r. 1765 až až do r. 1832 učitelovali tu členové rodiny Knahlovy; rodina ta před tím působila v Oupici, jak svědčí sbírka zpěvů na květnou neděli a na velkonoční týden, kterouž napsal pro oupický farní kostel „Joannes Knahl cantor organistaque ejusdem loci“. Poslední učitel z tohoto rodu Jan Knahl zemřel schvácen cholerou r. 1832. Jeho bratr Antonín, byl hodinář a kostelník.

Po smrti Jana Knahla stal se rektorem školy František Černý, před tím v Chválkovicích působivší. Zemřel v Hronově r. 1832. Čtenáři „U nás“ se snad na něj pamatují. Jedna z jeho dcer provdala se za mého strýce, matčina bratra, Josefa. Nešťastné

pak manželství, jež vyštvalo strýce z domova. Smutný, maloměstský román, smutně končící v cizině. Druhá dcera učitele Černého vzala si za muže učitele Šimka, jenž posléze na Hořičkách působil. Jeden z jeho synů je nyní ředitelem jednoho z pražských, německých gymnasií, úplně zněmčilý. Syn učitele Černého, František, výborný hudebník, odešel do Ruska a stal se po čase professorem na konservatoři v Petrohradě, řízené A. Rubinsteinem. Černý napsal mnohé salonní skladby klavírní a vydal ruské národní písně pro mužský sbor. Zemře v Petrohradě r. 1890. Pamatuju jej od svých studentských let. Skoro každého roku přijel o prázdninách do Čech navštívit sestru; po každé přišel také do Hronova, kdež měl hrob svého otce a kdež strávil svá chlapecká léta. —

R. 1849 ještě za živobytí učitele Černého dostal se z Radechovské školy do Hronova Jan Nývlt, o němž se ještě zmíním. Pro chorobu však tu dlouho nepůsobil. R. 1852 odevzdána administrace školy Vendelínu Sagnerovi narozenému r. 1824. A ten byl můj první učitel.

XVII.

Ten mně šestiletému, když mne k němu do školy přivedli, kdo určitě nevím, myslím však, že matka, hladil hlavu, pěkně na mne mluvil a vtiskl mně pak do ruky stříbrný peníz, hodně veliký, jak se mně tenkráte zdálo. Ten peníz byl jako na milou uvítanou, jak ho rodiče tenkráte učiteli dávali pro své děti, aby vzbudili chuť chodit do školy. Bylať škola tenkráte leckde dětem ještě „pro trápení", jak na jedné škole v naší krajině bylo i napsáno, že je vystavěna „učiteli pro soužení a dětem pro trápení."

Metla ještě panovala i rákoska, a leckde byla hlavní methodou vychovatelskou i učitelskou. A nerozumní strašili doma v rodinách děti: „Počkej, až přijdeš do školy, tam tě budou řezat." Proto přemnohé děti, když je vedli poprvé do školy, plakaly, křičely, i bránily se a vzpíraly.

Nepamatuju se, že bych byl měl ze školy strach. Doma mně nikdy nehrozili školskou hrůzou a nic jsem také neslýchal o přílišném, ukrutném bití v naší škole. Mám nejasnou vzpomínku, jakobych byl šel nahoru do školy s velkou zvědavostí jak tam bude a ne bez žádostí, být už také školákem.

Na místech nynější zděné školy stál krajinový plot školské zahrady rozkládající se od tehdejší dřevěné školy na vršíčku svahem dolů až k cestě ke kostelu, až do místa nynější školy. Nedaleko toho plotu vznášela se koruna starého, ohromného javoru, tak jej mám v paměti, vysokého a mohutného kmene. Stál opodál lip, pod kterými se šlo nahoru ke kostelu. Od javoru v pravo vedla cesta mezi farskou a školskou zahradou nahoru k dřevěné škole stojící za farou v rohu školské zahrady. Po té všude dost ovocných stromů, jabloní, hrušek a sliv, svahem dolů i u školy samé; u té také vysoké třešně. Dnes ta cesta mezi řečenými zahradami zmizela, dnes už jen plot mezi nimi.

Škola sama, jak už řečeno, roubená, obílená, pod šindelovou střechou, nijak se nelišila od dřevěných příbytků v městečku. K západu, dolů do zahrady a k městečku hleděla okna učitelova bytu, k východu do pole ve stráni, kdež nyní nový hřbitov, a k „farám" třída a vedle ní sednička pomocníkova. Síň byla dlážděna placatými kameny. V bytě učitele Sagnera, to již anticipando vypravuju, viselo několik litografií, podobizny hradeckého, myslím, biskupa, snad také arcibiskupova a nějakého vikáře, nemýlím-li se. Bylať tenkráte škola pod kněžskou správou.

Tyto kamenotisky mne hrubě nevábily; za to víc a mocně dva jiné obrazy v rámu ze zlacených lišt. Na jednom z nich, na tonované litografii, starý pastýř a chlapec mu u nohou u stáda ovcí nedaleko starého kostelíka modlící se podvečer o klekání. Na druhém veselý průvod dětí a učitele v starodávném kroji v jejich čele hrajícího na flétnu. Průvod ubírá se bukovým lesem prozářeným paprsky májového rána. Jak se mi jen údálo, buď že jsem přišel ze třídy do učitelova bytu pro housle na stěně visící nebo pro noty nebo za jinou příčinou, pokaždé jsem se „omrkl" u těchto obrazů; tak se mně líbily, tak mne lákaly. Dnes už vím, že i ta litografie i ta rytina byly praemie Krasoumné jednoty, kopie obrazů „Pastýřova večerní modlitba" od Morice Lotze a „Májový den" od H. Boettchera, jak mně přítel K. B. Mádl ochotně zjistil.

Síní se šlo na zad ke kolni a chlívku a dále zahradou k haltýři se studánkou dobré vody, kamž jsme my školáci chodívali v létě se napit. Ta studánka zůstala dnes jediná ze staré školy. Ze síně vcházelo se do třídy dosti prostorné. Okna v boku obrácena k farské zahradě, okna v čele k poli ve stráni. Nade dveřmi ve třídě obraz na dřevě malovaný na slova: „Nechte maličkých přijíti ke mně —". Na protější stěně rytina milosrdného Samaritána. U dveří v levo u okna černý učitelův stolek, v koutě tmavá skříň polozasklená. V ní dole různé partesy, na hoře knihy chudé tenkráte

školní bibliothéky; v ní také dvě tajemnosti pro nás: první „zlatá" kniha, do níž se zapisovala jména praemiantův a jež se ze skříně vynášela na světlo jen o velké, veřejné zkoušce, druhá „černá" kniha, do které prý se dostala pro věčnou hanbu jména ničemných žáků. Kniha ta existovala jenom ve fantasii a tradici žactva; nikdy jsme jí okem nespatřili.

Nedaleko učitelova stolu u stěny stál, ale jen první rok, myslím, co jsem chodil do školy, starý a sešlý spinet černý, jenž kovově, slabě zadrnčel, když jsme se dotekli jeho kláves.

V pravo ode dveří kamna, před nimi stojan s dřevěnou, černou tabulí. Druhá, z černého plátna pro krasopis visela na stěně. Tabule nelinkovaná; linkovaná; linky dělal učitel vždycky před psaním provázkem křídou natřeným. Později se objevily na stěnách také obrazy rostlin a hub. Ostatek prostory zabírala „škamna", školní lavice, ve dvojím šiku. V levém, hledíc ode dveří, sedala děvčata, v pravém hoši. Ach, těch lavic nenatřených, starých, pořezaných, pokančených, nepohodlných! Kolik generací přede mnou vysedělo v nich svá školská léta! Snad i můj děd i bába má. Lavice ty neměly kalamářů. Ty jsme si nosili sami, skleněné nebo koštěné na zabodnutí. Přemnozí měli jen lahvičky, jak je doma sebrali; do školy je obyčejně nosili uvázané za krček na knoflíku svého kabátu.

Knihy školní tenkráte příliš netížily žáka. Začátečník měl tabulku s abecedou a břidlicovou tabulku na psaní, učenec druhého stupně slabikář; nejvyšší nosili čítanku, katechismus a jednou týdně, nemýlím-li se, také biblickou dějepravu. Sešitek na psaní byl dosti vzácná věc. Zpravidla si každý koupil arch papíru, který složil do osmerky, strčil do knížky a ve škole pak před hodinou podal jej učiteli, aby mu stránku, dvě vylinoval. A pan učitel sedě u černého stolku linoval stránky žáku po žákovi s neobyčejnou rychlostí a dovedností.

Psací náčiní bylo: tužka v bílém, laciném dřevě, která se pořád lámala, nebo „olůvko" beze dřeva. Nosili jsme je v kulatém, dřevěném „pírníku" nebo jen do knížky zastrčené. Pero již ocelové; než i brkem ještě psali. Jmenovitě vesničtí nosili si brky a ty jim učitel před hodinou ořezával na péra. Za to ořezání dostal obyčejně brk. Té umělosti učitelovy jsem neobdivoval tak jako jeho pérořízek. Co byla má kudla a pak i prostý „šňapáček" o jarmarce koupený proti té břitké, jedovaté čepeli perořízku! Míti tak ostrý nůž, byla tenkráte velká, nesplnitelná touha. Pijavý papír, za oněch let ještě hrubý, šedivý, byl v naší škole vzácností. Kaňky se slizovaly jazykem, písmo se osušovalo posejpátkem nebo škrabalo se na ně z obílené stěny vápno.

A málem bych zapomněl na postrach školy, na rákosku a na metlu. Rákoska ležela z pravidla na černém stolku učitelově, metla odpočívala na skříni. A většinou jen odpočívala, neboť užívali spíše rákosky. Než i její vláda u nás za mé paměti nebyla přílišná a zlá.

Tak to vypadalo u nás ve škole. Když mne do ní poprvé vedli, nesl jsem si abecedu přilepenou na lepence. Buková tabulka s držadlem a s namalovaným kohoutkem, jak ji před tím nosívali, byla za mých časů již vzácností. Ale viděl jsem ji také ještě ve škole a ne jen jako učebný prostředek ale také jako zbraň a štít, to po škole, když ten malý „mistr abeceda" se jí v chumáči bojovně oháněl a hlavu svých kamarádů tím bukovým prkénkem hladil. Tím byla znamenitější nežli naše lepenkové bez držadla, kterými se nedalo bojovat, které se mohly z dlouhé chvíle jen ohryzovat, jak nejeden z kamarádů činil.

První dojem, když mne poprvé uvedli do třídy, byl dojem zmatku. Přede mnou třída plničká dětí, děvčat, hochů, menších, větších i dost velkých; vše mně připadlo jako velká spousta, v lavicích, u nich, u stolku učitelova, kdež se tlačil celý houfec. A odevšad šum, bzukot, smíšený, hlasitý hovor. Vyvaloval jsem asi oči a ztuhl jsem. Vím, že mne učitel Sagner hladil po hlavě, že se ke mně naklonil a na mne mluvil. Pak mne vzal za ruku a zavedl mne do první lavice, před kterou už nic nebylo. Tam seděli abecedáři. Za nimi pak ti, kteří měli slabikář, kteří slabikovali; za těmi žáci dospělejší, čtenáři, kteří psali, počítali. Tak to bylo i v druhém, dívčím šiku.

Mému prvními učiteli Vendelínu Sagnerovi bylo tenkráte, r. 1857, třiatřicet let, jak nyní si počítám. Byl muž vysoký, pěkného obličeje, vždy pečlivě učesaný s lehkými „šístkami" tmavých vlasů do spánků; nosil na krku černý, hedvábný šátek s uzlem do předu, s límečky bělostné košile nebo náprsenky přes šátek přeloženými. Nepamatuju se, že by býval kdy mrzut a také žádná scéna mi nezůstala v mysli, že by byl vybuchl prudkým hněvem, jak jsem potom nejednou uviděl na učiteli v Němcích. Naopak, svěží, usměvavá jeho tvář se mně vybavuje a že rád si také zažertoval. Rád si na něj vzpomínám a vděčně za jeho učení a také za to, že on první sytil mou touhu po čtení, že sám odbíraje hodně knih, mně z nich mnoho půjčoval.

Začal mne, abych pokračoval, učit abecedě. Ale jednoho dne vstoupil k nám do třídy jiný učitel, ne tak velký jako pan Sagner a starší nežli on. Vypadal bledě, churavě a jak stál před lavicemi, mluvil slabým hlasem, tak tiše. Přišel pak, myslím, ještě jednou. Že bych jej byl kdy před tím nebo pak jinde viděl, nepamatuju se. Jistě pořád stonal.

Byl to Jan Nývlt, nástupce Fr. Černého ve školní správě hronovské. Od r. 1849 u nás působil. Ale když já jsem začal chodit do školy, už neučil. A nedlouho po tom, r. 1858 zemřel v Praze po operaci krku. Dnes vím, že byl jistě snaživým, onačejším mužem, když požíval důvěry osvíceného Jos. Regnera. Na jeho vybídnutí přeložil z němčiny dva spisky praktické, jež vyšly tiskem.

První byl :„Hlohový plot aneb ouplné ponaučení, jak se při malých výlohách vyvedsti dá živý 150 a více let trvající plot. — Původně sepsané od Jiřího šlechtice z Šenku, c. k. setníka na odpočinutí. — Přeložením Jana Nývlta, školního pomocníka v Dřevíči na Náchodsku. V Praze a Hradci Králové 1837. Písmem a nákladem Jana Hostivíta Pospíšila." Při spisku čtyři rytiny. V předmluvě praví Nývlt mimo jiné: „Povzbuzen jsa od svého příznivce, velebného pana faráře Hronovského Jozefa Regnera, zčeštil jsem toto ponaučení, by naši vlastencové jeho lépe použiti mohli."

Druhý spisek je: „O lnu, jeho setí, připravování a předení podle způsobu přádelní školy v Adersbachu (Zámrsku).*) Spisek ten sepsal původně německy Marek Teller, ranhojič hronovský, Žid, o němž také v „U nás" je zmínka, a jenž jako doktor lékařství zemřel v Praze. Jan Nývlt přeložil jeho dílko a vydal je zase „písmem a nákladem Jana Hostivíta Pospíšila v Hradci Králové" r. 1846, ne již jako „školní pomocník" nýbrž jako „školní učitel" v Horní Radechové. Překlad je věnován Josefu Regnerovi — „oudu a jednateli společnosti k rozšíření průmyslu v Čechách, horlivému všeho dobra podporovateli, děkanu v Náchodě".

Nývlt vysvětluje v předmluvě, proč ten spis Regnerovi připisuje, protože Regnerovým přičiněním bylo osm přádelných škol na panství náchodském založeno, „v městysu Hronově, ve Dřevíči, v městysu Kostelci,*) v Horní Radechové, v městečku Oupici, na Hořičkách, v městě Náchodě, v městečku České Skalici nad Úpou," a protože jeho (Regnerovým) „vyoučinkováním" zemská vláda přispěla, aby se chudým přádelníkům mohl len opatřovat a napřadená příze ihned vyplatit. —

„Ano i mně se od Vás důstojný pane stalo povzbuzení, bych toto dílko podnikl," dodává Nývlt.

Ten byl vlastně první spisovatel, kterého jsem viděl a s kterým jsem jak tak přišel do styku. Jako vybledlé zjevení starosvětského učitele jej vidím, jak stojí před velkou třídou dětmi přeplněnou, v tmavé, ke krku zapjaté vestě, s „půlkou" na krku, v hnědém kabátě úzkých rukávů, bledý, starý, churavý učitel. Asi dvakráte k nám přišel, a jeho vážný zjev, jeho tichý hlas přemohly šum bujné třídy. Víckrát jsem ho již nespatřil. Jeho četná rodina zůstala v Hronově. — (Pokračování.)

*) Vzornou tu školu, na kteréž se učilo zpracovávati len po způsobu Vestfalském, založil Ludvík šlechtic Nádherný. Na škole působil Jindřich Wiesbrok, Vestfálčan,

*) v Červeném Kostelci.

KATINKA EMINGEROVÁ:

ČESKÉ STYKY BEDŘICHA CHOPINA.

(NA PAMĚT 100. ROČNICE NAROZENIN SKLADATELOVÝCH.)

(Dokončení.)

Nám Čechům velezajímavou, dosud nepovšimnutou episodou v životě polského skladatele jest Chopinovo setkání s houslistou Josefem Slavíkem**) ve Vídni. Mladí umělci seznali se (v prosinci 1830) u kapelníka Würfla**) a uzavřeli rázem přátelství. Slavík vybídl Chopina, by navštívil s ním jakousi pí. Beyerovou, jejíž manžel byl Polák z Oděsy a která je vlídně přijala. Ujišťovala Chopina, jak mnoho o něm slyšela a pozvala umělce hned nazítří k hostině. Slavík se zavděčil svým hostitelům přednesem houslové skladby. Mezi posluchači byl

**) Josef Slavík, narozen 1806 v Jinci u Příbrami, byl žákem Pixisovým na pražské konservatoři. Svá další studia konal u Baillota v Paříži. Slavíkova předčasná smrt (1833) překazila skvělou karieru.

**) Vilém Würfel, rodem Čech, byl po několik let učitelem hry klavírní na varšavské konservatoři, 1826—38 kapelníkem při dvorním (korutanském) divadle ve Vídni.

pak nejnadšenějším a zároveň i nejzávažnějším jeho obdivovatelem — Chopin. „Jeho (Slavíkova) hra se mně nesmírně líbila, tak (dobře), jako po Paganinim, dosud nikdo,*) píše Chopin svým rodičům. Porovnání s Paganinim, tímto nepřekonaným, demonickým umělcem, byla pro našeho krajana pochvala nejvýš lichotivá. Chopinovy klavírní vykony byly českému hudebníkovi rovněž sympatické, ba jejich duševní soulad se upevnil tou měrou, že sobě předsevzali ve spolku s osvědčeným vídeňským čellistou Merkem utvořiti koncertní trio. Chopinův odjezd do Paříže překazil ono předsevzetí. Příští den po hostině u rodiny Beyerové sešli se naši hudebníci k opětnému přátelskému rozhovoru. Procházeli se spolu po „baště", tehdejším vídeňském korsu, „mezi arcivévody, knížaty, hrabaty, jedním slovem, všechna šlechta Vídně byla tam shromážděna." Rozprava hudebníků se týkala nového uměleckého podniku. Chtěli napsati duo pro klavír a housle (Chopin se o tom zmiňuje několikráte ve svých soudobých dopisech). Po dalším přemítání padla jejich volba — na adagio (bez bližšího označení) od Beethovena. Jak ušlechtilý vkus prozrazuje tato myšlenka, právě v době, kdy vládl pouze Rossini se svými sladkými melodiemi, kdy význam Beethovenův nebyl ještě dle zásluhy pochopen a uznán! Škoda, že se onen projekt neuskutečnil. Měli bychom o jedno mistrovské dílo komorní hudby více, v němž by se pojila dvě slovanská jména v nesmrtelný, nezapomenutelný celek. —

Chopinův obdiv pro Slavíkovo umění stoupal každým dnem. Při každé příležitosti, po každém zaslechnutí jeho hry nazýval jej „drahým Paganinim", „výtečným houslistou" a pod. I rozmarného intermezza se oba kamarádi spolu dožili. Jejich polští hostitelé, manželé Beyerovi, uspořádali společnost, ve které se tančil národní tanec „mazurka". Slavík si nešťastným způsobem vyvolil nějakou přestárlou, škaredou hraběnku a mezi tancem — s ní upadl na podlahu. Přítomní se asi smáli, Chopin však ve své známé galantnosti tvrdí, že přes starosvětské vzezření oné tanečnice („šaty si držela dle dřívější mody graciosně špičkami prstů, hlavinku položila na límec jeho fraku"), „musí se míti úcta před touto dvojicí a před touto dámou, která jest chytrá a zábavná a má „usage du monde" (společenské způsoby).

Obcovní Chopinovo s českým hudebníkem trvalo po celou dobu jeho vídeňského pobytu (od začátku prosince 1830 až do konce května 1831) stále, nepřetržitě.

*) Karasowski str. 165.

Dle veškerých výroků polského hudebníka vážil si Chopin nadmíru svého českého kollegy, čítal jej mezi své nejzajímavější známosti ve Vídni. V pozůstalosti Chopinově nalezeno několik lístků z památníku. Na jednom z nich stojí:

„Vzpomínejte svého přítele.
Slawik.
Dne 2. května 1831. Vídeň."

Poslední zmínka Chopinova o Slavíkovi (v dopisu jeho rodičům ze dne 28. května 1832) zní: „Ve středu jsem byl se Slavíkem až do dvou hodin po půlnoci u Beyerů. Je to jeden ze zdejších (vídeňských) umělců, s nímž obcuji po přátelsku a důvěrně. Hraje jako druhý Paganini, však jako (Paganini) omládlý, který časem onoho prvního překoná. Nevěřil bych tomu sám, kdybych jej nebyl již tak častokráte slyšel. Slavík okouzluje posluchače a přivádí mu slzy do očí . . . ."

* * *

Širší veřejnosti bude rovněž méně známo, že Chopin byl se svými rodiči hostem hraběte Bedřicha Thuna na malebném, krásném zámku Děčíně. Tato větev rodu Thunova se zajímala velice o hudbu a hudebníky. R. 1786 hostil hrabě Fr. Thun slavného Mozarta ve svém paláci na Malé Straně (v nynější Nerudově ulici). Jeho následník (který znal Chopina již z Paříže) se svojí chotí, rodem hraběnkou Brühlovou, setkali se r. 1835 s polskými cestovateli za obapolného pobytu v Karlových Varech, a odvezli si je na svůj zámek. Poláci byli tam asi rádi vídáni. Alespoň o tom vyprávěla mnoho let později duchaplná pí. Sartoriová (dcera proslulého anglického herce Kemble-a) v Londýně. Bývala též hostem u Thunů, obývala prý i tytéž pokoje jako Chopinovi. Bedřich píše s rozradostněnou myslí svým rodičům o těchto rozpravách z Edinburgu (ze dne 19. srpna 1849).*) Následujícího roku došla Chopina znova vybídka zavítati do Děčína. Hraběnka Thunová mu připomínala příjemné chvíle minulého léta, které trávil v jejich kruhu. Prosila ho, by se všemožně vynasnažil uskutečniti její pozvání. Její choť se hlásil Chopinovi ještě dvakráte. Jednou s prosbou o zaslání dávno slíbených hudebnin, podruhé doporučuje mladého hraběte Valdštejna, který jede do Paříže a rád by byl přijat mezi žáky Chopinovy. Tradice zachovala zvěst, že Chopin napsal do alba své hostitelky valčík. Ono album jest nyní prý majetkem vnučky tehdejší držitelky zámku děčínského, hra-

*) Karlowicz str. 46.

běnky Vily Lerchenfeldové, žačky Smetanovy.*)

* * *

V Praze dlel Chopin dvakráte. Poprvé ku třídennímu pobytu, podruhé přenocoval pouze v Praze, takže bližších zpráv o této návštěvě není. Za to nám ve svých dopisech dosti zevrubně líčí průběh svého prvého pražského pobytu. Chopin přijel tehdáž o polednách 21. srpna se svým přítelem Ignácem Maciejowským, soudním úředníkem z Vídně, a ubytoval se v hotelu „U černého koně“ (Na příkopě). Podivuhodným způsobem neudal Chopin pro úřední záznam cizinců své povolání hudebního umělce — byltě právě ve Vídni poprvé koncertoval — nýbrž dal se uvésti jakožto „Partikulier“ (soukromník). Maciejowski měl od svého strýce Václava, tehdáž známého slavisty, doporučení na Václava Hanku. Chopin litoval, že si nedal napsati podobného listu od svého kmotra, hraběte Skarbka.

Mladí cestovatelé vyšli záhy po obědě na Hradčany a jsouce opojeni krásným rozhledem,**) „celkem jest město krásné a jak se mohlo se zámeckého vrchu spatřiti, velké i starobylé; před časy mělo i význam“ (tato poznámka platila asi době Rudolfa II.), navrátili se pozdě do města. Hanku, „onoho věhlasného učence“, nezastihli již doma. Další doporučení platilo Josefu Pixisovi, řediteli hudební konservatoře, který Chopina vybídl, by uspořádal koncert. Chopin se zdráhal, zůstane prý pouze tři dny v Praze a mohl by pozbýti dobré pověsti, které si byl před tím ve Vídni vydobyl.***) „Ježto „sebrali“ i Paganiniho, budu se chrániti zde vystoupiti.“ Naši předkové měli tedy ve věcech hudby břitký úsudek! — Nazítří navštívili mladí přátelé Hanku. Byli jím vlídně přijati, zajímalo jej prý moci s Chopinem hovořiti o hraběti Skarbkovi. Hanka vybídl Poláky, by se zapsali do památníku, v němž nalezli jména svých krajanů Brodzińského a Morowinského. Chopin se zmiňuje o „pamětní knize pražského musea“. Pokud vím, byl tu na omylu. Knížečky, v nichž Hanka nashromáždil pravé poklady autografů, byly jeho soukromý majetek. Jsou to malé zápisníky vkusu „biedermajerovské“ doby; jeden dokonce jest modlitební kniha, k níž přivázáno několik pergamenových listů, na nichž se vzácní hosté zvěčnili. Chopin podotýká, že každý tam napsal, co mu právě napadlo, veršem nebo prosou. „Co jsem měl já, hudebník, napsati, co by stálo za přečtení?“ Maciejowski pln podivu pro Hanku složil na rychlo čtyři sloky, v nichž opěvuje Hankovy zásluhy o Slovanstvo. Oslavenec byl prý nemálo touto pozorností potěšen. Polský skladatel pak připsal k první sloce melodii rhytmu mazurkového. V upomínku odevzdal Hanka Chopinovi několik pražských pohledů, by je odevzdal svému kmotrovi a jal se cizince prováděti městem. „Nemohu vám písemně ani sděliti,“ píše Chopin svým rodičům, „co všecko nám pan Hanka ukázal.“ Byly to tedy znova historické památky pražské, majestátní krása Hradčan, „tyto půvabné vyhlídky“, které Bedřicha Chopina, jako každého do Prahy příchozího, zaujalya v jeho nitru zanechaly vzpomínku dlouho trvající . . .

*) Mistr jí věnoval č. 4. ze svých klavírních skladeb „Rêves“ (Sny).

**) Karasowski str. 79.

***) Projekt koncertu obnoven patrně r. 1835. V zmíněné pozůstalosti Chopinově nalezeny dva listy neporušené, psané hrabětem Thunem, v nichž doporučen a chválen Chopin jakožto hudebník i jakožto člověk. Listy byly adresovány na Ludvíka Kleinmächtra, doktora práv (svaka Františka Škroupa, skladatele české národní hymny „Kde domov můj“) a na Karla Helmingra, rovněž právníka. Oba slynuli jako velcí protektoři hudby „Staré Prahy“.

* * * * * * *

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Nejprvé k ohni skočil, klekl, rozdýmal opravdu oharky do plamene.

Děti zavýskly. „Chodíte všechny do školy?“ ptal se vážně vzpomenuv na svoji důstojnost. „Všichni?“ — „Všichni!“

„Já už třetí rok!“ křičel nějaký výrostek.

„A pilně?“ — Smály se. — „Kdo z vás nejlépe se učí?“

„Marjánka Nohejlů!“ volaly. „Dostala premium!“ Bledovlasé děvčátko, na které ukázaly, stálo uzardělé a cumlalo prstíčky.

„Protože její maminka posílá do školy

mléko a homolky!" zaječel kterýsi závistník.

„Není pravda!" rozkřikla se Marjánka a pleskla utrhače. Hnedle by se byli poprali.

„Uvidíme v pondělí!" pravil důrazně pan pomocník. „Ať všichni přijdete do školy! tabulky a kamínky máte v pořádku?" — „Máme! odpovídaly děti.

„A starší nezapomeňte na husí brka, hned v pondělí začneme psát, abychom nezaháleli."

„Což husí brka!" prohodila paní učitelová, „těch nanesou! ale krejcarů ne! Můj starý se zadarmo naořezával per."

Fojtík už se chopil motyčky, kopal o závod. Bylo tak příjemno v poli, vzduch byl vlažný, obloha zachmuřená, plna mlhy. Větřík se nehnul, dým bramborových natí stoupal bílým zvlněným sloupem.

„Bramborů je letos málo," postěžovala si paní učitelová, „sotva tři pod keřem a ještě malé. Kantorovi vždycky dají nejhorší půdu, zaorat se tu nemůže, samý štěrk a skála. A člověk se nemůže z jara doprosit, aby někdo ze sousedů pole zoral, všecko abych já sama tuhle se sestrou rukama zkopala. Šest let už se tady takhle dřu, Pane bože!" Stála a dívala se na pomocníka, jenom děti napomínala, aby se činily. Několik pytlů bramborů již stálo plných. „Přijede pro ně soused Nohejl s kravičkou k večeru, — to je tak ještě uznalý člověk, — chudák, ale má srdce. Jsou tu dva bohatí sedláci, ti ani prstem učiteli nepomohou, protože nemají děti ve škole. Jenom samé chudé děti chodí do školy, a to je bída, pane! ani na koledu ani o masopustě — nic, pranic nepřinesou. Tak nějakou homolku — až se vám tvaroh přejí!"

Fojtík poslouchal a kopal s chutí. Zabrán v práci nemyslil na nic jiného, nežli jak pěkně ze šedé hlíny vyvalují se žluté brambory. Počítal kolik jich pod keřem — nebylo tak zle, jak naříkala paní učitelová, i pět zemáků velikých vykopl. Práce ubývalo. Paní učitelová stále byla mu poblíž, shýbla-li se, pod volnou košilí bylo vidět její prsy kulaté, bílé.

„A že tak mladý šel jste už do té učitelské bídy?" řekla najednou a vzdychla: „Mně bude na svatou Lucií dvacet šest roků."

„Mlč!" okřikla ji sestra její, vždycky, mrzutá a nemluvná, ošklivá ve staré haleně a v dřevácích slamou vycpaných. „Jsi o dvě léta mladší než já, do třicítky nemáš daleko."

Paní učitelová se začervenala. „A je to na mne vidět?" zeptala se.

Fojtík se ohlédl, usmál se. „Není, — vypadáte o pět let mladší."

Prohnula se v pasu, pod košilí zahoupala se jí ňadra. „Jděte, vy čtveráku! umíte lichotit!" a pleskla jej v žertu po rameni.

„Nu, ty!" hučela mrzutá sestra, „Dělá jakoby byla nějaké svobodnice. Rozumu nemáš!"

„A ty se sama otrávíš svojí žlučí!" odsekla paní učitelová. „Což se nemohu zasmát? Doma je beztoho smutno dost a dost, aspoň na poli si oddechnu." Otáčela se hbitě, až krátká sukně poletovala jí kolem kulatých lýtek, ve smíchu na tvářích dělaly se jí důlky. Zkrásněla nějak, mdlé, bezbarvé oči ztemněly, v zorničkách se zatřpytilo. O více než o pět let omládla.

Ale Fojtík neviděl zabrán prací. Už poslední řádky kopali, blížil se večer. Na Nohejla, chalupníka s kravičkou, čekali, aby odvezl plné pytle. Šel-li kdo cestou kolem pole, pozdravil po křesťansku: „Pomáhej Pán bůh!" optal se, jak brambory podsypávají, řekl: „Naděl Pánbůh!"

K večeru přešla cestou nějaká žena, celá zahalená v šátku, do obličeje nebylo jí vidět, jen pružný a lehký krok prozrazoval, že je mladá.

Prošla bez pozdravu kolem pracujících.

„Dejž to Pán bůh!" posměšně za ní vykřikla paní učitelová. „Taková nějaká — jde kolem a nepozdraví ani!"

„Dejž to Pán bůh! dejž to Pán bůh!" pokřikovaly děti.

Neznámá žena zrychlila kroky patrně poplašená. Nešla do vesnice, dala se stranou úvozem.

„Bůh ví, kdo je to! nějaká cizí poběhlice. I žid dá pozdravení a ona jde a nic!" rozhněvané ženy hučely ještě. Šeřilo se, plameny na ohništi vesele šlehaly, červeně do pola ozářené jako šotkové skotačily kolem dětí.

Paní učitelová se rozhlížela starostlivě, jede-li už Nohejl. Přijel a s vítězoslávou odvážel po kamenité cestě skrovnou úrodu kantorova pole.

„Půjdete-li k nám, pomůžete nám ještě složit!" prosila paní učitelová.

Fojtík neodřekl, šli spolu za vozem, spolu odnášeli pak pytle do sklepa. Byla rozveselena, smála se, až se zajíkala, divila se síle mladého pomocníka, jak těžká břemena lehounko přes rameno hodí. Na tmavých úzkých schodech ze sklepa, kde loučí svítila, přitiskla se k němu, žertem objala jej v pasu.

„Vy jste chlapík! Kdež pak můj starý! ani košík brambor by neunesl. Pojďte s námi povečeřet, však jste si večeři zasloužil."

Chtěl se omlouvat, ale musel do světnice. Byla tak smutná, dusná a nepřívětivá, jak ji viděl prvně. Lampička olejová čadila na stole a v kamnech praskal oheň. Z velikého hrnce překypovala vařící se voda a kloktala, syčela. Starému učiteli bylo trochu lépe, seděl na posteli, vesele přivítal pomocníka. Hovořil, smál se, korbel s pivem měl na židli, stále popíjel, aby ovlažil hrdlo. I kouřit se mu zachtělo, vzal očazenou dýmku, kterou měl u postele nad hlavou, nacpal tabáku a rozkřesal, zapálil. S chutí zabafal, ale brzy dýmku odložil s bolestným povzdechem; dusil se, kašlal.

Když paní učitelová vařené brambory nasypala na stůl, přinesla hrudku másla a sůl, shlukly se děti kolem, pomodlily se a pak všichni loupali a s chutí pojídali skrovnou večeři. Fojtíkovi docela se zdálo, že ještě nikdy tak mu nechutnalo. Hromádka kouřících se rozpukaných bramborů na černém stole bez mísy, bez talířků vyrovnala se dojista nejdražším panským lahůdkám. Bylo mu volno a blaze, jakoby doma byl, sladce hřejivý pocit až prsa mu sevřel. Vždyť tak málo znal, co je domov! Nevlídná světnice se zdála veselejší, děti u stolu škádlily se, štěbetaly, jejich matka jednou za čas, po skončené práci dnes nehučela mrzutě jako jindy a paní učitelová olupovala horké brambory foukajíc na ně, mazala máslem a sama je Fojtíkovi přistrkovala. Vděčně se podíval na ni, myslil si: tak mi nebožka mamička dělávala! „Děkuji!" řekl.

Viděla jeho pohled, zasmála se vesele, zuby vycenila. „Chutná vám?" Přikývl.

Také nemocný učitel okřál. Jíst nemohl, ale vyprávěl, žertoval. Měl takový kantorský způsob vyprávění. Vtip prohozený, slovní hříčku znova otáčel, s patrnou chutí probíral z jiné a jiné strany, se slovíčky si hrál obraceje se k Fojtíkovi jako ke vzdělanému člověku, který rozumí. Patrně dobře mu dělalo, že se mohl vymluvit.

Staré hodiny odhrčely sedmou. Fojtík vstal uzardělý teplem v dusné světnici, nedal se déle zdržet, ačkoliv jej přemlouvali, nejvíce pan učitel, který si vzpomněl na novou žertovnou historku.

„Tak tedy zítra aspoň přijďte zase na večer! a v pondělí už začneme. Doufám, že v pondělí tam budu moci." —

„Ale kdež!" přerušila jej choť. „Ty jen lež a nestarej se. Já s panem pomocníkem už nějak v pondělí školu otevřeme. Pomohu, poradím mu, jak a co. Aby zadarmo brky žákům neořezával na péra, jako tys to dělával. Aby všechny děti přinesly, co se patří. Nu, krejcar na inkoust, polínko tvrdého dříví k topení — my už to zařídíme. A ty, staroušku, jenom lež, odpočiň si. Pan pomocník docela tě zastane!" Pohladila muže po tváři, přehodila kazajku přes ramena a doprovázela Fojtíka, když se rozloučil. Venku bylo šero, měsíc chvílemi zasvítil ze mhy, jak vítr, který se zvedal, ji po obloze rozháněl. Ze dvora, ze vrátek hosta vyprovodila paní učitelová.

„Hle, možno, že se zase vyjasní!" pravila jen tak, aby něco řekla.

„Zdá se!" přikývl Fojtík.

„A líbí se vám u nás? přijdete zítra zase?" Vzala jej za ruku a silně ji stiskla. „Je tady veseleji, když jste u nás. Tedy zítra! S Pánembohem!" Přitiskla se k němu a nastavila rty k políbení. „Nu, dejte mi přece s Pánembohem!"

Políbil ji tedy — lehce a klidně, jakoby líbal příbuznou, pranic zlého v tom neviděl. Byla starší o tolik let, zdálo se mu, že by mohla být jeho matkou, že by tady v té chudé škole mohl být jako doma.

„Nu, půjdeš-li pak?" zavrčela na dvorku její sestra, „že se nestydíš!"

„Už jdu!" odsekla paní učitelová. „Tedy zítra přijďte!" s úsměvem kynula ještě Fojtíkovi.

Ani dlouho neuvažoval o tom, jak se vřele loučila, — jaká je to hodná ženská! aspoň hlad nebude ve škole mít, jak jej lidé strašili, aspoň brambory, Bůh dá, vždycky budou. Když vyšel do polí, myšlenky jeho obrátily se k zámku. Co tam? Co zas naň čeká? Na zámku byl proň cizí, docela cizí svět. Ničemu tam nerozuměl, ani knihám v knihovně, ani obrazům na stěnách, ani pánu, který dovedl tak vzletně mluvit, ani milostpaní, jejím podivným rozmarům, ani tomu rozmazlenému dítěti Fanušce. A nerozuměl, co on, ubohý Fojtík, mezi nimi? Proč jej tam vyzvali? Nerad se vracel, zvolna, co noha nohu mine, kráčel se sklopenou hlavou po kamenité cestě. Chvílemi zasvítil měsíc, zaleskly se v prachu křemenité oblázky, chvílemi stín přeletěl.

U kříže nad vesnicí stála nějaká žena zahalená v šátku. Pomyslil si, že asi ta, co bez křesťanského pozdravení přešla okolo, když na poli pracovali. Chtěl projít rychle, schválně přešel na druhou stranu. Ale neznámá vstoupila mu do cesty.

„Pane učiteli!" zašeptala.

Poznal hlas. „Milostpaní!" vyděšeně téměř vykřikl.

Chytila jej za ruku. „Tiše! prosím vás! čekala jsem tu, až půjdete. Chci —" Povšiml si, že se její hlas zachvívá, byla rozrušena, prsty se jí třásly, jak mu svírala ruku. „Uděláte mi něco k vůli? Doprovodíte mne kousek cesty, ano? Prosím vás!" Zpod šátku zableskly se čarovné oči ve světle

měsíčním. Neodpovídal, nečekala také na odpověď. Vedla jej již pěšinou kolem vesnice, posledním chalupám vyhnuli se. Znala patrně dobře cestu. Fojtík poslušně šel za ní, neptal se, kam ho vede, šel. Po chvilce se ohlédla.

„Divíte se?" řekla klidněji s troškou veselého rozmaru. „Chtěla jsem jít sama — však jste mne snad zahlédl, když jste na poli brambory kopal, ale jak se stmívat začalo, hrůza na mne padla. Bojím se tmy. A já musím jít, musím k Pavlovu. Teď je dobře, jste se mnou, nebojím se. Je to hodina cesty — tak asi. Neptejte se, proč jdu — musím. Teď jenom pospěšte, až dojdeme, vysvětlím vám všechno. Bohudík, že se jasní!" Vítr rozfoukal mhy, měsíční sinné světlo ozařovalo pěšiny a meze, po kterých Fojtíka vedla. Šel mlčky za ní a sotva stačil, jak pospíchala.

„Kolik je asi hodin?" zeptala se. „Jistě, že asi sedm a do devíti musím se vrátit. Pán přijede z Klatov." Vytáhla malé zlaté hodinky za ňadří. „Pospěšte! čas ubíhá."

Šli kolem potoka, vyhnuli se osamělému mlýnu, z levé strany svítila žlutě okna v nějaké vzdálené dědině. Pak zašli do lesa, průsekem dostali se na mýtinu. Vedla tu široká cesta rozjetá zaschlými kolejemi. Nad ní příkře zvedala se skalnatá stráň, vrcholky mladých smrků černaly se ve výšce proti měsíci, který stál nahoře nad strání. Dole na cestě bylo temno.

Paní se rozhlédla... „Zde to je! Vidíte tu ten dub? pojďte, tam počkáme." Rozsochatý strom s větvemi proschlými, s chomáčem jmélí ve vrcholku vyrůstal pod skalami, kolem houštiny mladého lesního podrostu, smrčin, jalovce a spletených ostružin. Zatáhla Fojtíka pod převislou skálu, byl tam balvan zarostlý mechem.

„Zde si odpočineme. Nestůjte, sedněte si vedle mne. Tak!" A přitiskla se k němu. Cítil, že je unavena, oddychovala, ruce jí zvlhly potem. Nevěděl, co dělat. Položila mu hlavu na rameno, šátek si úžeji přitáhla kolem hrdla. „Je zde chladno pod skalou. Ale snad dlouho nebudeme čekat." Mlčel. „Proč nemluvíte? řekněte přece něco! tiše — ale přece, abych přece slyšela lidský hlas. Neboť mně je úzko tady. Vám ne?" Zavrtěl hlavou a usmál se. „A chladno je mi — hu! zima mne rozráží!" Přivinula se k němu, jakoby se chtěla zahřát. „Mluvte přece! ptejte se, proč jsem vás vyvedla až sem?" Neptal se. „Povím vám to. Víte, že tady pašery honí — četníci, husaři, celní stráž. Po starém Aschenbrennerovi pasou — a mně je ho líto, je to dobrý známý od dětství. Nedám ho, nesmí padnout do pasti. Pomohu mu a kdybych —" Nedořekla. Dlouho pak seděla mlčky přitisknuta k Fojtíkovi, chvílemi hlavu zvedla, naslouchala. „Tudy pojedou jistě dnes — už by tu měli být. Jak je tu smutno. Slyšel jste? sova zahoukla. A nikde nic — nejedou."

I Fojtík naslouchal. Teskné ticho kolem do kola.

Paní netrpělivě vyskočila, přešla po cestě ze stínu, až kam měsíční svit zapadala, podívala se na hodinky. „Proč nejedou? proč nejde Aschenbrenner? Stále en to tesklivé ticho. Slyšte —" stála u Fojtíka, ruce mu položila na ramena. „Chcete udělat něco pro mne? Musím se vrátit, musím, — čas ubíhá. Počkáte tu, ano? já se vrátím. A vy počkáte, až přijedou — anebo až přijde Aschenbrenner. Nevím, co se stalo, ale Aschenbrenner jistě přijde. Řekněte mu, že jsem tu byla!" Zamlčela se, rty sevřela. „Aby na nic nečekal — a zmizel. Ať nechá třeba vozy někde ve vsi — anebo v lese, ať třeba je najdou a vezmou, co na tom!" — mávla rukou, — „ale jemu jde o život. Přísahali husaři, že ho živého — dostanou-li jej — nepovedou, jako psa jej zastřelí, protože k vůli němu tolik nocí musí se plahočit po lesích a horách. Řeknete mu to?"

„Řeknu!" kývl poslušně Fojtík.

„Ať přejdou všichni za hranice — schovají se, půl roku ať není o nich ani slechu. Ani mně ať Aschenbrenner nevzkazuje, nebudu tady, budu v Praze do jara. Že účty vyrovnám, až se vrátím. A Čermáka, ze Strážova šenkýře, ať se varuje, zrádce je, myslím. Tohle —" sáček z tuhého plátna vtiskla Fojtíkovi do ruky, „posílám jeho lidem — ne jemu, on ví. Jsou to mé dukáty s krku a naušnice nějaké a stříbrné přezky, jen to, co jsem si z domova, ze mlýna přinesla, více nemám." Ještě s hrdla sňala malé hodinky na tenkém řetízku a do sáčku je přihodila. „Odevzdejte mu. Ať v Bavorském Brodě u žida to prodá".

Mluvila tiše, o překot, — sotva oddechla. „Budete-li si všechno pamatovat?" Kýval hlavou ke všemu. Bylo mu úzko, ale jistě udělá všechno, co chtěla. Viděl, že do něčeho se zaplétá jako moucha do pavučiny, ale jen hlavou kýval. Co mu bylo po Aschenbrennerovi?

Paní Sofie se naklonila, z blízka podívala se mu do očí. „Mohu na vás spolehnout?

„Na mne? oh, jistě!" pravil a usmál se. „Udělám, vyřídím všechno, jak jste řekla, milostpaní."

„A co chcete za to?" zašeptala.

(Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

„Ať si dělá každý, co umí," podotkl krejčí Bezdíček, jenž se toho večera octl u stolu honorace. „Kdo ví, co ještě pana listovního čeká. Dokud byla nebožka paní, tak nesměl, ale teď si u něho budou nevěsty dveře podávat."

Nebyla to myšlenka hluboká, kterou mistr Bezdíček promluvil, ale byla vděčná a rázem rozptýlila napjetí.

„Což o to, ten se ožení za týden a třeba sedm žen si vezme najednou," pravil důchodní rozjařeně, „ten se nadarmo nedal na mohamedánskou víru."

Důchodní poděkoval se vděčným pohledem krejčímu Bezdíčkovi. Učitel Mleziva sice dosud v obecním zástupitelství nebyl, ale jeho chování ukazovalo zřetelně, že se někdy do obecnosti dostane, a proto se s ním důchodní nesměl pohněvati.

„Až mně moje umře, dám se taky na mohamedánskou víru," pokračoval důchodní a vlídně se usmíval, dívaje se učiteli Mlezivovi do očí, „ale pak si, pánové, zařídím harém, že jste takového dosud neviděli."

Zmínkou o harému rozjařili se všichni stolovníci. Poštmistr si pospíšil, aby udal několik anekdot o Turecku a Turcích, o otrokyních a jednu o Maďarovi, jak přijel do Vídně.

Když se učitel Mleziva na okamžik vzdaloval z lokálu, pospíšil důchodní Roubíček za ním a vzadu v chodbě se střetli.

„Já to tak zle nemyslil, pane učitel," omlouval se, „však znáte mé pokrokové smýšlení. Ale kdybych se mezi těmi břichopásky a zpátečníky neozval, tak bych tu neobstál. Přes to budeme, doufám, stejně starými dobrými přáteli jako dosud, to by nám ten byrokrat za to nestál. Mezi námi: já se mu nedivím, že smrt ženinu tak oslavuje! My, lidé pokrokoví, musíme se teď hlavně starati, aby děkan neodepřel nebožce z malicherného důvodu, že Klapzuba nosí tureckou čepici, církevního pohřbu!"

Mleziva byl pokorou a skromností důchodního zřejmě dojat. Jeho zlost rozplynula se v nic.

„Přestřelili jsme oba, a tím se ještě nic nestalo," omlouval se smírně, „hlavní věcí je, když jsme se zase hned našli na společném bojišti ve věcech kulturních a zejména v zápasu proti hydře klerikalismu když jsme se shledali. Diktátu z fary ovšem neustoupíme! Odepře-li děkan Klapzubově choti církevní pohřeb jedině z malicherného důvodu, že chce listovní na pohřeb s tureckou čepicí, uděláme z tohoto pohřbu ohromnou manifestaci lidovou. My nepovolíme!"

Poslední věta zazněla důchodnímu v uších jako ozvěna z dávno uplynulých časů. Z dob táborů v něm uvízla.

„Nepovolíme! Nepovolíme!" opakoval hrdě, a růměnec opravdového nadšení zbarvil mu sežloutlé tváře. V tom okamžiku viděl se v čamaře, s poděbradkou na hlavě a s vyprchalým nadšením v mladých prsou. Jako horká vlna vzduchová, když ji začátkem dubna o poledni vítr odněkud zdaleka přivane, jej staré věci ovály.

Učitel Mleziva starému nadšenci stiskl němě pravici.

Druhého dne po smrti Klapzubovy manželky rozvlnila se městem oposice Římu a děkanství.

V ústech lidu byla nebožka světice. Když bylo v zimě roráte, za nejtřeskutějších mrazů jediného jitra nevynechala, aby se v zadní lavici při kmitavém svitu voskového sloupku nemodlila z obšírných modliteb. Svátky a neděle světila, posty zachovávala. Slečinkám na faru, když slavily svátek, datlový dort (měla ten recept ze vznešeného domu šlechtického) nikdy neopomenula poslati. Až do Vambeřic s procesím chodila.

Byla snášeliva. Ač byla manželkou moslemínovou, nikdy nedopustila, aby se její manžel oddal mnohoženství. Jedině k „černému orlu" jej dovolovala, a když se opozdil s návratem, přísně jej kárala, jak církev nařizuje spořádaným manželkám.

Světice byla podle katechismu i podle liturgiky. S mužovou nevěrou a odpadlictvím rázně bojovala. Celé město znalo Klapzubovy boule, modřiny, oděrky a podlitiny, jež v tomto náboženském boji utržil. Na rabína v rozhořčení vyplázla jazyk, ba i víc. Že jí muže sváděl. Byla členkyní Bratrstva nejsvětějšího srdce Ježíšova a z otroctví sedm otroků vykoupila.

Nebožka byla vzácná žena přes to, že její pobloudilý muž odpadl od víry, islamu se přichytil a nosil tureckou čepici. Přec aspoň zabránila, že se neoddal pohanskému mnohoženství, že si harém nezřídil a nevzbuzoval těmito artikuly své víry veřejného pohoršení.

Na děkanství se záhy o pobouření lidu dověděli. Povolali na poradu pohřebního Popka. Když zařídí, aby šel Klapzuba na pohřeb v úřednickém stejnokroji, neodepře církev nebožce církevního doprovodu.

Popek octl se v kleštích. S farou se roz-

kmotřiti nesměl, fara ho neživila, a e živily ho pohřby.

„Ráčejí poroučet, jemnostpane, já to zařídím!" odpovídal děkanovi zasmušile.

Dobře věděl, že slibuje nemožnou věc, když nepovolí Klapzuba. A Klapzuba byl člověk tvrdohlavý, neústupný. Vše mu bylo na světě svrchovaně lhostejno. Vždyť sotva nebožka zavřela oči, nerušeně šel večer k „černému orlu" a vůbec choval se, jakoby mu nikdo neumřel.

Aby šel Klapzuba na pohřeb v úřednickém stejnokroji, mohl by nařídíti jedině přednosta soudu. Ten jediný Klapzubovi poroučel.

V těžké chvíli vzpomněl si pohřební Popek na praesidiálního kancelistu Pirkhána. Koupil padesát viržinek a večer ho navštívil v bytě.

Kancelista Pirkhán, když viděl, oč jde, nesmírně zvážněl.

„Mh, tohle," pravil, „tohle ani sám nevím. Povinnost nositi úřední stejnokroj jest zákonem přesně určena, a třebas by zákonodárce nevypočítával všechny případy taxativně, přece jen povídá, že povinnost nositi úřední stejnokroj stává také za obzvláštních příležitostí. Tím je, pokud se týče, řečeno, že úředník není povinen nositi stejnokroj ustavičně, a zároveň je sporno, je-li nucen obléci úřední stejnokroj, když pochovává manželku."

Pohřební Popek zkoprněl. Podobnou řeč už někde v životě slyšel, ale nikdy z Pirkhánových úst. Přednosta soudu s ním tak mluvíval, když přihlašoval Popek v pozůstalostním řízení pohřební útraty.

„Snad by to přece nějak— —" zakoktal rozpačitě, „kdybyste vy, pane kancelisto, sám se do toho vložil."

Byla to velmi případná zmínka, neboť kancelistu Pirkhána obměkčila.

„No uvidíme, když se do toho já vložím, pak je to na drobré cestě," odpovídal Pirkhán a vlídně se prohrabával v darovaných viržinkách. Byly to „samičky", znamenité „samičky".

„Já to radovi budu referovat," dodával po chvíli, „a poněvadž míním, že o pohřbu manželky své má úředník obléci vždy parádní uniformu, zajisté se rada přidá k mému náhledu a vrchnímu oficiálu Klapzubovi nařídí, aby pohřbíval manželku v uniformě."

Pirkhán se blahosklonně usmál, a pohřební Popek vypotácel se vzrušen ze dveří.

Na to ráno — ten den odpoledne už měl býti pohřeb, — pozdržel se Pirkhán při ranní audienci u přednosty soudu nesmírně dlouho.

Především vylíčil soudnímu přednostovi, že vrchní oficiál Klapzuba míní, že když pohřbívá manželku, že není zákonnými předpisy nucen obléci úřední uniformu.

Přednosťa soudu zlostně vyskočil.

„Ten člověk ničemu nerozumí," prohlásil přísně, „a ještě se plete do věcí, po kterých mu dle jednacího řádu nic není."

„A kdyby mně pan zemskosoudní rada neráčil zazlívat," vyprávěl kancelista Pirkhán šeptem, „taky se vrchní oficiál Klapzuba opovážil vyjádřiti, že ho nikdo nepřinutí, ani přednosta soudu, že ho nepřinutí, aby šel na manželčin pohřeb v uniformě."

Přednosta soudu sezelenal. Rozčileně uchopil zvonec na stole a prudce zazvonil. Pirkhán zbled. Pozoroval, že ve služební horlivosti přestřelil.

— Něco se teď stane! proletělo mu hlavou. Vešel oficiant Kladivo.

„Poníženě prosím, pane rado, pan kancelist je tady a Kobliha je na výkonu," hlásil Kladivo uctivě.

„Mh, a kde je vrchní oficiál Klapzuba?" ptal se přednosta soudu zamyšleně.

„Poníženě prosím, pane rado, na urlaubu, umřela mu manželka!" odpovídal Kladivo.

„Na urlaubu? Na urlaubu?" pravil přednosta soudu zamyšleně a obrátil se ke Kladivovi.

„Můžou jít!" velel mu vznešeně. „Das ist nicht schlecht," pravil po dlouhém přemýšlení Pirkhánovi, „já bych rád věděl, jak může vrchní oficiál, když je na urlaubu, povídat něco o uniformě. Když je někdo na urlaubu, tak si může nosit, co chce! Ale ve službě a za zvláštních případností musí nosit uniformu!"

Kancelista Pirkhán zbledl. Octl se zase ve slepé uličce.

„A kdyby mně pan zemskosoudní rada neráčil zazlívat, tohleto právě Klapzuba se opovažuje tvrditi: že když je na urlaubu, že za zvláštních případností nemusí nositi uniformu," pravil ostýchavě.

Přednosta soudu se zarazil.

Tohle to, to byla vzpoura! Vrchní oficiál opovažuje se rozhodovati ve věcech, o nichž je rozhodování dle jednacího řádu vyhrazeno přednostovi soudu.

„Dojdou pro vrchního oficiála Klapzubu!"

„Poslušně hlásím, pane rado," odpovídal Pirkhán, „vrchní oficiál Klapzuba je na urlaubu, pohřbívá manželku."

Přednosta soudu se zase zarazil. „Když je Klapzuba na urlaubu, tak se s tím nedá nic dělat a zůstane to při tom, jak já povídal," prohlásil rozhodně. „Ostatně je to sporné, v této příčině jest jednací řád poněkud nejasný."

Přednosta soudu pokynul nyní Pirkhánovi, aby odešel, což tento učinil s hlubokou poklonou. A s bolem v duši.

Pohřebnímu Popkovi nepomohl. Slušnost kázala, aby vrátil Popkovi padesát viržinek, s nimiž by se loučil nejtížeji.

Pohřeb Klapzubovy manželky měl býti konán o druhé hodině odpolední. Do dvou hodin mělo býti strašlivé napětí ve městě, a hlavně na faře vyřízeno, rozuzleno. Do dvou hodin musil se poddati Klapzuba buď sám nebo musil by býti mocí k tomu donucen.

V rozčilení, jež rozvlnilo město, zapomenuto bylo na Dra Sterna, jenž se octl v isolační nemocnici, kde simuloval vzteklinu. Nikdo si také nevšiml, že se primář strašlivě pohádal se sekundářem. Primář přiklonil se k názorům okresního hejtmana. Nekonstatoval simulaci, konstatoval opravdové ukousnutí vzteklým psem a proto se sekundář nemocničnímu chefovi vzepřel. Že je lékařská věda příliš vážná, aby směl s ní prováděti okresní hejtman vládní kejkle. Do isolace že patří okresní zvěrolékař Taussig a nikoliv okresní lékař Dr. Stern, jenž nebyl ukousnut ani vzteklým psem ani okresním zvěrolékařem, postiženým vzteklinou. Sekundář totiž strašlivé krveprolití v řadách Voříšků schvaloval. Považoval je za účelné opatření vládní, místodržitelského praktikanta koceptního Wonku, jenž v zastoupení chéfově osudný dekret podepsal, považoval za průkopníka lékařské vědy.

Dr. Stern stál v isolační nemocnici strnule u zamřížovaného okna a zoufale pohlížel do letního večera. Hlavou nehučely mu pochybnosti vědecké, ale všechny anekdoty, které kdysi ve svém životě slyšel o nevěrných manželkách, anekdoty, na které se nikdy nemohl rozpomenouti, když někdo ve společnosti vyprávěl podobné. Zejména honily se mu hlavou anekdoty o obchodních cestujících a konduktérech, o nichž vědí manželky přesně, kdy se navrátí domů.

Trochu Dr. Sternovi tyto myšlenky rozplašil nemocniční domovník Brabenec, jenž Dra Sterna měl v isolační síni hlídati, jako kdysi okresního zvěrolékaře. Hlídal jej zase velice svobodomyslně, nezacházel s ním jako s člověkem stiženým vzteklinou.

„Kdyby se, jemnostpane doktor, neráčili urazit," začal s doktorem z povzdáleči, „tohle to nic není, kdepak vzteklina, to by jináč ráčili vyvádět. Já vím, co to je vzteklina, ale tohle není vzteklina. Kdyby ráčili poroučet, doběhnu jim se džbánem pro pivo, aspoň jim to tady líp uteče!"

Dr. Stern se zadíval na Brabence káravě. „Jsem abstinent!" prohlásil určitě a vážně.

Brabenec vyvalil na něho v údivu oči. Tohle slovo slyšel ve svém životě poprve, ani ve špitálu ho neslyšel, a přece ve špitále zaslechl všelijakás slova.

„Jen aby si tím, jemnostpane doktor, neráčili ublížiti," radil k opatrnosti, „plzeňské pivo člověka sílí a zahřívá žaludek. My ho tady ve špitále moc vypijem, a to nás tak drží."

„Pěkný špitál! Rád bych věděl, kdo tady ordinuje plzeňské pivo!" pravil Dr. Stern posměšně.

„Kdyby z toho, jemnostpane doktor, nelíbili dělat potřebu," vysvětloval Brabenec důvěrně, „plzeň my si tady ordinujeme sami. Když je žízeň, dají se mně peníze a já pro ni doběhnu. Jemnostpánovi druhému doktorovi, panu dobytčímu, když si tu kurýroval vzteklinu, taky jsem běžel se džbánem pro plzeň, ale jemnostpán už ani nečekal, až se vrátím. Opustil mě tu i se džbánem, ani se o drobné, jež mu mám dáti nazpátek, nehlásí. Inu, žízeň je žízeň." (Pokrač.)

LITERATURA.

Xaver Dvořák: „Kontemplace". Básně. V Praze 1910, nákladem spisovatelovým, tiskem Em. Stivína. Stran 110 za 1 K 60 h. —

Nejnadanější a umělecky nejsympatičtější člen ‚Katolické moderny', k níž ovšem nikterak nepřináleží svým vnitřním založením ani svými artistickými sklony, Xaver Dvořák, vydává svoji, tuším že už dvanáctou knížku básní. Po stránce formální dokonale vypracovaný žák školy Vrchlického, jenž rád si libuje v rytmickém pohrávání a opojivém přepychu rýmů, po stránce ideové katolický mystik, náboženský kontemplátor a oddaný zbožňovatel Krista a Panny Marie, k jejichž bílým zjevům pozvedá se jeho zvroucnělá duše v plamenné exstasi citů. Před velebnou bílou hostií rozzařují lilie jeho lásek, před vonnými tajemstvími božství omdlévá nitro. Jsou tu čísla (V., VII., IX., XIII. atd.), která se vroucností a sladkou vášní oddanosti rovnají nejpodivuhodnějším slokám z Verlaineovy „Moudrosti", a zase jiná (Epilog VIII., XIII.). jež velmi blízko upomínají na provençalského Mistrala (Coupo santo debordanto . . .). Ale přece jen nejkrásnější a svým způsobem nejživotnější jsou básně z druhé poloviny knihy, rovněž inspirované katolickým duchem a jeho liturgií, ale odnášející se plně k životu, zachycující stavy duše, její smutky, její umdlené a ztlumené nálady, její zklamání a touhy. Takové básně, jako na pří-

klad ‚Muka lásky‘, nebo ‚Magnifikat‘, nebo ‚Panně Montserratské‘, ‚Moje srdce‘, ‚Hymnus mrtvých‘ nebo ‚Zvony‘ jsou plny intimního a vroucného lyrismu, plny žárných tužeb po plném vyžití teskných dnů, jsou plny hudby a melancholie, plny obrazů a mystické vůně. I zde básník odchází do tajemných dálav liturgie, aby z nich vyvážil bohaté poklady symbolů, obrazných námětů a mystické inspirace, ale všecko je odraženo přímo v život, zladěno v jeho reflexy. Báseň XXXIX. (Litanie loretánská), jedno z nejkrásnějších čísel knihy po stránce formy a výrazného symbolismu, ukazuje nám velkou Dvořákovou dovednost transplantační: jeho podivuhodné umění, přizpůsobiti si a využitkovat církevně-liturgického nebo biblického obrazu k účelům moderní poesie.

Líbí se nám kniha X. Dvořákova svou vnitřní plápolnou vášní a svým upřímným tónem probuzeného lidství. Není v ní disharmonických tonin, a i tam, kde by se zdál nadcházeti rozpor mezi dvojími světy, nebeským a pozemským, vyrůstá vlna poesie, která překlenuje mezeru. Zjev, který jsme u básníka ostatně pozorovali už v „Novém životě“ a ve sbírce „Soli Deo“. *Fr. Sekanina.*

Marcel Prévost: Petr a Tereza. Přeložil Dr. Jiří Guth. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze 1909.

Miláček pařížského damského světa, elegantní romancier Marcel Prévost od dob „Polopanen“ a „Julinčiných vdavek“ poněkud zvážněl. Snaží se hlouběji nazírati, touží seriosněji přemýšleti a psychologičtěji pracovati, než dosud. Avšak není zde positivních výsledků dobré vůle a známé latinské přísloví neprohloubí jeho románů. Zůstává stále týmž povrchním, koketním, s uměním flirtujícím prosatérem, jenž platí v nejhorším případě uměleckou cenu bonmotem a přes hlubiny přenáší se elegantní, hladkou formou. — Sujet „Petra a Terezy“ je zajímavý, ztrácí však, bohužel, v rukou Prévostových povrchním zpracováním a mělkou filosofií hloubku pravdy a sílu výrazu. Autor dokazuje, že opravdová a vášnivá láska dovede přenésti ženu i přes zločiny mužovy, jenž pohlíží na svou špinavou minulost se zcela jiného stanoviska. Kdysi před léty akceptoval jako bankovní úředník cheky se zřejmě padělanými podpisy ve svůj prospěch. Získal jmění a zamlčením tohoto kousku získal i srdce Terezino. Žádala na něm sice jeho žena před sňatkem plnou, celičkou upřímnost, Petr však si myslil, že jsou věci, o nichž lépe nemluviti, jež do pojmu upřímnosti nepatří. Po pětiměsíčním manželství vyjde však vše na jevo. Terezu, jež úplně utonula v lásce k svému muži, neděsí tak zločin Petrův, jako že jí jej před sňatkem zatajil. Petr ovšem rozumně poznamenává, že, kdyby jí to byl řekl, nikdy by si ho nebyla vzala. Což je svatá pravda. Na konec však láska Terezina vítězí. Oba vidí, že bez sebe již žíti nemohou, a perspektiva šťastné budoucnosti otevírá se před jejich zrakoma. Žena Prévosta nikdy nezklame. —

Román „Pierre et Thérèse“ zpracoval Prévost později dramaticky (srv. zprávu „Zvonu“, roč. X., čís. 13.). Dovedu si jasně představiti toto drama na jevišti. Autor nemůže v něm vyřešiti a vytěžiti více, než učinil v románu. Problém, byť zajímavý, byť formálně krásně pracovaný, zůstane mu problémem.

Překlad čte se plynně a pěkně.

Tristan.

Josip Milaković. Iz slavenskih lugova. Pjesnički prijevodi (u originalnom metru). U Zagrebu 1909. Tisk i naklada Antuna Scholza. 92 stran.

Známý chorvatský Čechofil Josef Milaković, professor učitelského ústavu v Sarajevě, vydal v posledních dnech předešlého roku výběr českých, lužických, polských, ruských a slovenských básní v chorvatském překladu, z nichž české zabírají plné čtyři pětiny celé knihy. A sice zastoupeni jsou tu z Čechů tito autoři: Jarosl. Vrchlický 13 básněmi, Hálek 6, Klášterský 5, Neruda 4, Rokyta 4, Hejduk 4, Čech 2, Kaminský 2, Jablonský 2; po jedné básni: Arbes, Balcárek, z Čenkova, Červinka, Geisslová, Jelínek, Jesenská, Krásnohorská, Kvapil, Leger, Machar, Mayer, Sládek, Sova, M. A. Šimáček a Zeyer*). Porovnáme-li překlady s originaly, shledáme, že těsně k sobě přiléhají a překlad vystižen jest všude šťastně. Milaković pracuje již po léta pilně a neunavně na anthologii českého básnictví. Potká-li se tato ukázka překladů s úspěchem, vydá anthologii v brzku tiskem. Přejeme mu ze srdce, by se přání tohoto plodného a snaživého poety brzy uskutečnilo. *V. F.*

DIVADLO.

ČINOHRA. Opory společnosti. (Samfundets Stötter.) Hra o čtyřech dějstvích. Norsky napsal Henrik Ibsen. Přeložil Jaroslav Kvapil. Režisér Jaroslav Kvapil. Poprvé na Národním Divadle dne 24. ledna 1910.

*) Výběr zajisté velmi libovolný a neodpovídající významu jednotlivých básníků, zvlášť béřeme-li do úvahy i poety vynechané. Postrádáme na př. F. X. Svobodu, F. S. Procházku a j. svérázné zjevy. Pozn. red.

„...svoboda a pravda — to jsou pravé opory společnosti!“ Tato slova praví na konci dramatu Lona konsulu Bernickovi. A s těmito ideami setkáváme se téměř ve všech dramatických pracích Ibsenových. V „Paní z námoří“ vyslovuje myšlenku svobody, svobody svědomí a rozhodování, Wangel, když po odchodu cizince praví k Ellidě: „... Tvým chtivým toužením po moři, — čímsi, co tě lákalo a vábilo k němu, — k tomu cizinci — tím se vyjadřoval pud za svobodou, jenž se v tobě probudil a vzrostl. Nic jiného to nebylo.“ — „Stavitel Solness“ je allegorií neodvislosti, pravda v různých variacích je základní myšlenkou a pružinou na př. v „Noře“, „Divoké kachně“, — všude lze najíti tuto dramatickou basis, jež také — ač poněkud přílišně akcentována — vystupuje se silným tendenčním zabarvením v „Oporách společnosti“ do popředí. Z malé lži, vlastně z pouhého mlčení k pomluvám, ničícím mladého, šlechetného švakra konsulova, kdysi před mnoha léty, vyrostl Bernick v muže bohatého, mocného a silného, ale také ona lež rostla jako stohlavá hydra. A v prvním jednání počínají se jeviti její důsledky. Léta hlodala na charakteru Bernickově, až náhle počínají kolísati základy jeho života, a silný Bernick se kácí. Do posledního okamžiku se brání, kupí zlo na zlo, bezohledně a tvrdě chce platiti Osudu vzácnou mincí: životem svého švakra, ale Lona, sestra jeho ženy a bývalá jeho milenka, burcuje neúnavně v něm svědomí, a zachránění jeho jediného syna Olafa dokonává dílo spásy. Konsul Bernick počíná nový život na základě pravdy a svobody. — V těchto obrysech založil konsula Bernicka p. Jan Vávra. Celý ten těžký a složitý proces duše Bernickovy, kolísání, povlovný pád, zoufalé pokusy o záchranu, celý ten nenáhlý přerod vystihl sytou a výraznou hrou, svědčící o přemýšlivém studiu a hlubokém pochopení této zajisté obtížné role. V Bernickovi vytvořil p. J. Vávra postavu velikých, stylových linií; tvořil gestem, slovem i výstižnou maskou. K této mohutné postavě dlužno řaditi Lonu Hesselovu pí. Marie Hübnerové, výkon hlubokého založení a vzácné krásy v projevu. Hilmar Tönnesen (p. Alois Sedláček) a Rörlund (p. Karel Želenský) byly zajímavě pojaty a individuálně, ač poněkud ostře charakterisovány. Vřele a přesvědčivě hrál Jana Tönnesena p. Rudolf Deyl, výborně — zejména mluvou — byl kreslen loďař Aue p. Jar. Hurtem. Paní Bernicková (pí. Ludmila Danzerová) a slečna Bernicková (pí. Leopolda Dostalová) upomínaly na Olgu a Irénu ze „Tří sester“.

Režie dala hře Ibsenově styl, harmonii a náladu. Jen tempo byl bych si přál poněkud svižnější — méně čechovovské. *Tristan.*

* Nová stálá česká scéna otevřena byla slavnostně v pátek 29. ledna v Žižkově na ‚Deklaraci‘ (nároží Komenského náměstí) péčí správy Švandových divadel smíchovských. Velká prostorná a vzdušná budova, ještě před nedávnem lidová tančírna, upravena během krátké doby ve vkusné, pohodlné hlediště s postranními i prosceniovými ložemi, s velkým balkonem a širokými prostorami pro místa k stání, v hlediště, které jak vkusnou úpravou, tak i účelným a praktickým zařízením by velmi dobře mohlo odpovídati pojmu o lidovém divadle. Také jeviště má značnou hloubku a dá se dobře pro své účely zařídit. Žižkovské obecenstvo, zdá se, přijímá svoje stálé divadlo s nadšením — ovšem že prozatím jen jako první záruku slibu velkého divadla městského, o němž se jeden čas už tvrdilo, že je blahovůlí městské rady i obětavou ochotou obecenstva zajištěno. Toho musí být správa nového lidového divadla velmi přísně pamětliva. Nesmí tu jíti pouze o podnik výdělečný, neboť tak zvané „hovění vkusu“ by tu mohlo nésti pro existenci příštího divadla městského velmi neblahé následky. Zde musejí býti příslušní orgánové dvojnásob na pozoru. Zdá se, že líbivá „Vdovička“, kterou byla hned příští neděle dvojnásob vyplněna, není ani dobrým ani výchovným počátkem. Lenivě požitkářskému davu se jí značně naslibuje, co se později nebude moci méně effektními čísly splnit, nadejde rozladění a to ničí každý interes. No, a nějak výchovným ten kousek už není docela. Aby přineslo nové lidové divadlo v Žižkově něco na oltář kultury, bude potřebí hned s počátku značně omezit operetu a v oboru činohry poříditi si program co možná nejvýchovnější.

— n —

ČINOHRA. Národní Divadlo bylo jediným ze všech pražských a snad i českých divadel, jež v předvečer devátého výročí úmrtí Julia Zeyera uctilo památku tohoto velikého básníka. Stalo se tak provedením čtyřaktové tragedie „Doňi Sanči“, v níž hrál poprvé Pereza Rocu místo p. Řady p. Frant. Matějovský, který mne však svou patheticky a málo výrazně založenou hrou nikterak neuspokojil. Téhož večera se slibně představil pražskému obecenstvu jako don Pelayo de Irote pan Vladimír Šimáček, člen Městského divadla města Plzně.

Tristan.

* V pařížském divadle „l'Oeuvre“ sehr 22. ledna t. r. nové drama o čtyřech dějstvích pod názvem: „Kreutzerova sonata“, zpracované podle stejnojmenného románu Tolstého Fernandem Nozièrem a Alfrédem Savoirem.

Kritik Figara praví v úvodu o románu, že „Kreutzerova sonata“ tvoří u vývinu Tolstého přechod od prací čistě literárních k evangelistním, proto v popředí jest these evangelistní, ale spolu výborná psychologická analysa, rozvedení děje přirozeně spadá k zápletce prudce poutající, jako v dramatě. Evangelistní osnova „Kreutzerovy sonaty“ zdá se kritikovi podivnou, i praví, že potřeštěná morálka připomíná mu bezděčně, co řekl Henri Becque jistému filosofu idealistovi: „Máme již tolik duševní čistoty, že to dospívá k žertu.“

Nozière a Savoir prý nakládali s obsahem románu příliš libovolně, aby podali důkaz o svém vlastním důmyslu, ale zobrazili všecky výjevy z románu a podali všecky dialogy.

Závěr posudku zní: „Konec konců, Tolstého dílo při představení v divadle méně uspokojovalo rázovitostí, ale hlediště uchvacovalo citově.“ *K. V. H.*

TÝDEN.

* Edouard Rod, znamenitý franzouzský romancier a literární psycholog, náhle zemřel dne 29. ledna t. r. v Giasse (dep. Alpes-Maritimes), dosáhnuv sotva 53 let věku. U nás poznali jsme znamenitý psychologický talent Rodův už r. 1893, kdy Anežka Schulzová přeložila nám jeho „Obětovanou“ (J. Otto). Potom následovala novella „Pád miss Topsy“ (Šimáčkovy Levné svazky novell) v překladě Elišky Řehákové, dále tři „Novelly“ (Knihovna Zlaté Prahy) v překladě Schulzové a znamenitá literárně-historická práce „Mravní názory naší doby“ (Pelclova kritická knihovna), kde jsme se dočetli znamenitě výstižných psychologických karakteristik o Renanovi, Schopenhauerovi, Zolovi, Bourgetovi, Lemaîtrovi, Schererovi, Dumasovi, Brunetièrovi, Tolstém a de Voguë. Edouard Rod jako romanopisec přilnul zpočátku k zolovskému naturalismu, vydav na př. zmíněnou „Miss Tops“ nebo „La femme de Henri Vanneau“ úplně v tomto genru. V polovici let osmdesátých vidíme jej však přecházeti k rozboru hlubokých psychologických a mravních krisí moderního člověka, k jemnému duševědnému pitvání povah a ke kritice doby; tu píše svoji „Obětovanou“ (1892), své „Bílé skály“ (1895), dále u nás nepřeložené „Les trois coeurs“, „Course à la mort“, „Le sens de la vie“, „Nouvelles romandes“, „Scène de la vie cosmopolite“, „Scènes de la vie Suisse“ etc. Ve všech těchto pracích je Rod bystrým kritikem a přejemným pozorovatelem psychologie svých hrdinů a morálního založení doby, z níž svoje náměty béře. Je opravdový a pokrokově lpí na zdravé zásadě moderních hesel, které přivozují převraty. I jako literární psycholog (tu psal hluboké monografie o Leopardim, Danteovi, Stendhalovi, Goetheovi a j.) prokázal svoji vroucnou opravdovost a jemný kritický smysl znamenitého znalce duší i doby. *—n—*

*

* V ruském tisku zřídka setkáváme se se zprávami o českém umění, a literatura česká jest pro veřejný tisk ruský posud — neznámou pevninou, kdežto všeliké sensace „západní“ se přetřásají denně. Bez komentáře uvedena budiž zpráva ruského listu „Rěč“, č. 5. dne 29./I. 1910, která zní: „Ve Vídni, v Praze a v Mnichově utvořil se komitét, konající přípravy k důstojné oslavě slovutného hudebního skladatele maďarského (vengerského) Förstera. V komitétu jsou zastoupeni Josef Hofmann, Jan Kubelík, Oskar Nedbal, Heřman Bahr atd.“ Připravuje se prý provedení jeho opery „Jessika“ a text opery se již překládá i do ruštiny, protože opera se také provede v Petrohradě.“ Jako pendant k této zprávě „o maďarském skladateli Förstrovi“ budiž uveden bez komentáře stesk Alexandra Benua, vyslovený ve feuilletonu „Rěči“ téhož dne a čísla pod názvem: „Chudožestvennyja pisma“:

„Na západě si neváží ruského umění, netouží po tom, aby poznali ruské umění a tvůrce, vůbec na západě ruské umění ignorují a neznají umělců ani podle jména! Jenom časem zaslechnou se hrubé odezvy...“ *K. V. H.*

*

Magistrát a vrabci. Sousedé horažďějovští, stejně jako jiní, pochutnávali si rádi na dobrém, vyleželém trunku. Proto pečlivě opatrovali své slady a ječmeny v pivováře složené. Jednou dostala se na tyto škodná. Z toho zděšení v obci. Zloděj nakradl — a pryč. Konečně dopaden — ale zase nechycen. Uletěl! Než slyšme raději o tom sessí: „Anno Domini 1735. die 22. Augusti. Item strany brabcův, že se dobejvají do sladů a na ječmen obecní na mashause, má se jim dirka zamezit a zandat a mají bejt zmerčení.“ — Dne 31. téhož měsíce připsal radní písař, že „už se ječmen merčí.“

Z arch. horažděj.

V PRAZE, dne 4. února 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

RŮŽENA JESENSKÁ:

SIBYLLA.

Zázračně modrý soumrak s rozsvícenou lunou
a oblaky, jež zamyšleně azurem se sunou
stvořily onu noc s tajemstvím divných závratí,
s magických barev kouzlem, s dálkou nevyzpytnou.
Cos dávno minulého a cos příliš budoucího
chvělo se v prostoru, co duši uchvátí
záhadou snů, jež snadno neprocitnou
v hlubině věčných propastí. A z ticha, toužícího
pouze po hudbě moře nebo větru zazněl jakýs hlas
neznámý, nimbem oné noci vzkříšený
a věkem dálky zastřený:

„Hlubší než ocean je dnešní obloha, má barvy jas
modrý jak žhoucí kameny.
Měsíčných lesů, stíny záhadné
jak bloudívaly v Jonských Erythrách,
a přece ani hvězda s nekonečné výše nespadne
v pozemský pokrvácený a zaslzený prach!"

V odpověď nezměněná tkvěla světel záplava.

Tajemné ženy vztyčila se k nebi postava
v závoji bílém, pozlaceném. Tisíc let,
tisíce tisíc let se tmělo z jejích vrásek hlubokých,
svítilo strašně z jejích očí, zachvělo se z nich:
Sibylla,
z těch jedna, která v duši celý uzavřela svět,
proniknouc perspektivu jeho tragedií
a rozkoší, jež pro věčnou smrt žijí,
a všecko prosnila a prožila —
i chmury velkých hrůz i písně nejvyššího jasu.

Mluvila tiše jako v deliriu, užaslá:
„Nerozplynula jsem se ještě jako šelest hlasů
v podzemí u Avernského jezera,
a přec mých dobrodružství lampa uhasla
a toužím, toužím po tmě očí svých tohoto večera,
po smrti toužím. Dal mi Apollo dní života,
co písku zrn má vlasti mojí břeh,
a konce nemají ty dny, žhne moje samota
bolestnou vísí Všech, jichž utišen je vzdech.

Kdys věštby Apollo mi z chrámu k duši schvěl
v podzemí jeskyně, je psala jsem na listí palmové,
uvěříc v jejich svaté určení,
leč vítr staletími je jak marné chmýří roznášel.
Ó, zákon tisíciletý vše promění,
proroctví vzplane, zhasnou skutkové,
svých slavných věšteb nezřela jsem splnění.
mých devět knih,
ač mými byly, není jich.

Básníci opěvali gesta vznešená
mých chimaer od Virgila k Augustinu,
a já jen umřít toužím toho večera, když luna zasněná
plyne jak souhrn proroctví o lepších dnech,
umříti toužím toho večera, být stín ve věčném stínu.
Ó, žila jsem tak dlouho v divných osudech,
vidinách pronikavých, těžkých dumách
v jeskyních kolem Trojské Idy,
na Samu, v Delfech, v Erythrách a Kumách,
a procítila všechny rozkoše i ostny bídy . . . .
Na Babylonské věži dlouho dlela jsem,
byl skutečností sen a skutečnost mi snem.
Egyptem šla jsem, končinami Červeného moře,
Arabskou pouští. U Jerusalema kdysi
u vinic Engaddi mě tak přepadlo hoře
z marnosti všeho, jako dnes. Ten dnešní večer křísí
mé dávné vzpomínky. Proč ještě dnes
mám pochybnosti o nutnosti konce všeho?
V co ještě věřím? Doufám? Ať se snes'
růžový oblak nad hlavy potomstva zemdleného
a dal mu novou možnost žití, tep
možností nových, já jsem obsáhla své věky,
jsem hotova a chci jen nevědět a nebýt. Řeky
a moře za mnou, mraky nade mnou ať hučí,
poušť v dálce žhne, a ošálen a slep
ať maká pyšný nadčlověk ve skalách skutečnosti,
já toužím nebýt, všecko mne zde mučí . . . .
Šalamoun řekl: — Nebo silné jako smrt jest milování. —
Královský šarlat planul, šat byl plný falše, závrati a hostí,
a já jsem ruce vztahovala ku svítání

svých věšteb. Marně. Lásky největší vždy ztroskotaly,
nejlepší činy zhořkly v zklamání,
nejhlubší city na mělčinách umíraly,
nejvyšší touhy zhasly v propastech.
Bojím se bázní zkušeného v tajuplné temnosti
i v záhadného žití hořkosti
a zmatků nejistých, však doufám zase v hrůzách všech
v moru a válkách, hranic šílení a požárů, jež nad hroby se svíjejí,
že po temnotách bude opět jasněji!
Ó, soudného dne chvíle dosud nenadešla,
a nedůvěra strašná v moje srdce vešla.
Ač dnešní noc má v sobě tolik míru,
ničeho není zde, co nerada bych opustila,
a luna stříbrná jen ve smrt udílí mi víru.
Ó, smrti velký klid! A já jsem všecko žila,
zemdlela všeho poznáním,
a přece malá moudrost má, a malo vím.
Jen to je jisto, že vše pomíjí jak sny,
že zlo a krása, rozkoš, láska, hřích
a vznešenost a podlost zapleteny v cestách mých
jsou osudem mým jako všech a my jich obětí.

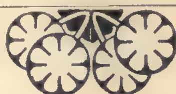
Ó, noci přízrak překrásný,
jsem v jeho nebezpečném zajetí
a cítím, že se rozplývám již jako šelest hlasů v podzemí,
a dálkou věků vidím, vidím ještě zas
ty známé tváře králů, proroků, žen podivných, a se všemi
se loučím. Tolik očí se teď k mému srdci upřelo!
Obrazy drahé ke mně jdou strašlivých krás,
těch divných skutečností, jež jsou dávno smazány
jak hvězdy jitrem. Děsím se, co všecko do nebytí zmizelo,
a jaké hory se zemí jsou srovnány!

Zřím Semiramidiny zahrady jak fantom plout,
Babylon s věží mystickou! Ohromné zříceniny z nich
na poušti trčí. Artemisin hrob a kolloseum! Není jich.
Ve Pharos maják musil uhasnout,
velbloudi odnesli div Slunce v Rhodu,
popelem lehly chrámy věhlasné a zvětraly.
Co do mramoru, bronzu časy vepsaly,
je sen a hádanka. Co Bardové a Druidové zpívali
ať hymnus lásky neb zbožnění odu,
z paměti zmizelo. Vše: archivy a malby,
obrovské stavby, sochy, sály, města
se zemí srovnal nepřátelský věk,
usnula prudkých vznětů velká gesta.
Co slavných bylo knihoven! A co v nich myšlenek
o kouzlo žití bojovalo, že z těch knih
kolos až nad hory a moře vstal by:
plameny schvátily je, rozmeteny zmizely, a není jich.

Co člověk stvořil, člověk tupě ničil Caesar nebo dav.
co velkým rytmem horkých k výši zvedalo se hlav,
a ze všeho a ze všech jsou jen pohádky a stíny.
Mně zdá se — ještě včera v slávě viděla jsem Jerusalem,
a zatím tmí se v dálce truchlivé
mým zrakům vstříc jen jeho zříceniny.
Kde čarovné a ohromné je moje Ninive?
Vše opouštějíc přiznávám si s žalem:
ni stopy po něm není. Obraz úžasný
a překrásný,
divadlo nesmírné mi ještě zjevuje se v temnotách,
poháry svítí, drahokamy hoří,
šílená gesta míhají se, báseň o životě tvoří,
rouhání, vraždy, hrdinství . . . . A všecko v dávných snách
je potopeno jak na dně v moři.
Jak třeštil svět! Jak zápal jeho nítil se a zhasínal,
potoky krve tekly, plály hranice,
hrůzy se množily v obludy příšerné
krev hvězdy ronily, krvavě měsíc plál,
a lidé umírali hřešiti a žíti toužíce.

Ničemu více nevěřím, v nic nedoufám,
vše opustilo mě anebo zklamalo
neb před očima mýma smutně zmíralo.
Chci taky nebýt, podávám se mrákotám a tmám,
chci rozplynouti jako šelest hlasů do černé
a věrné dnešní noci, až se luna zastříbřená ztratí,
a bílé jitro ještě nezazlatí . . . "

Usedla. Oči její zvětšily se v modré propasti,
v závoji jejím bílém zlato ztmenělo.
Šeptala: „Odcházím tam v nepoznané, tajuplné oblasti . . .
Jen ještě slyšet sloky chci, jež Pindar pěl,
a míti klid, jejž srdce moje nikdy nemělo,
a ztratit souvislost se světem v nebytí.
Již prorokovat nebudu. Je věštba snem
o budoucnosti, a já nechci dosníti,
co dožít nemohu!" Hlas její slabě zněl
jak odlétání jemných křídel, zrak jí dohořival, dohořel,
a jeden tón se slavný zachvěl ve hlase
jejího tichnoucího srdce . . . . rozplývala se . . . .
a rozplývala se . . . . .

ZIKMUND WINTER:

ZE ŽIVOTA UČEDNÍKŮ V ŠESTNÁCTÉM VĚKU.

HISTORICKÝ ČLÁNEK.

Dnes hrozí leckterý tatík synkovi, špatnému studentovi, nebude-li se učiti, že ho dá na řemeslo. Taková hrozba (o jejíž moudrosti dnes neuvažuji) byla by v XVI. věku zhola nesrozumitelna, nemožna, neboť řemeslo tenkráte živilo a bylo vysoce váženo, a řemeslník býval pyšným tím, že jest řemeslník. To byl proti usedlému mistrovi tehdejší učený školní bakalář chuděrkou, asi tak váženou, jako dnes chudý učitel, chudý professor a úředník proti bohatému uzenáři a fabrikantovi.

V XVI. století spíše mohl tatík hroziti obráceně, totiž, nebude-li syn prospívati v řemesle, že ho vystrčí na žákovství, ať chodí po školách. Nutno však pravdivě oznámiti, že staří moudře kladli učení řemeslu a učení literní rovnocenně vedle sebe. Čtemeť v posledních vůlích nejednoho pečlivého otce, aby na chlapce, až doroste, náklad veden byl buď v řemesle, buď v „umění literním“.

Víme-li tedy, kterak na řemeslo starodávné hleděti, přihlédněmež teď k nejnižším členům jeho, k učedníkům; vizme, kterak si svůj dorost organisace řemeslné vychovávaly po stránce technické a morální a kterak se účedníkům při té výchově vedlo.

Ani ještě v XVI. století nebylo nikde určeno, kolik let nejméně má chlapec míti, když se béře do učení. Pokud jdou zprávy, obyčejně byli to chlapci zrostlejší, nejméně dvanáctiletí. Že bývali i starší, toť souditi lze ze zákazů, aby se učedník neženil.

V XVI. století poměrně dosti často se přihází, že se dává na učení junák, který proběhl školy. „Vyučiv se žákovství, dal se na řemeslo ševcovské,“ tak hovoří pramen pražský o komsi r. 1563. Kniha lounská zase uvádí r. 1590, že byl dán na soukennictví student Václav Stříbrský, který nezdárně proběhl školy v Hoře a v Chomutově. V Kouřimi chce r. 1619 Eliáš Horacius, literního umění mládenec, vysvědčení o poctivosti, poněvadž se chce dáti v Rakovníce na řeznictví.

Než byl učedník v cechu ohlášen, dbáváno v XVI. věku již téměř obecně toho, aby se v řemesle poněkud zkusil, bude-li mu řemeslo „k mysli“. Říkali tomu pokušení, košt, ohledání (na Moravě). Mistr měl při tom „koštu“ poznati kandidátovy „kvalitates“, schopnosti, povahy. Řezníci, kováři a koláři zkoušívali také tělesnou zdatnost nastávajícího učedníka. Pokoštování trvalo u největšího počtu řemesel dvě neděle, u zámečníků tři, u pražských pernikářů (1613) čtyři, u šmukýřů (1584) šest neděl.

Po koštu s mistrem smlouva učiněna soukromá o tom, kolik let učby bude, a co za to. S tím se pak šlo do cechu. Jen málo která cechovní organisace dopouštěla, aby se učedník ohlašoval pouze před staršími mimo hromadu cechovní. V Brodě Německém řád kloboučnický z r. 1544 připouští sic jednání o učedníku před cechmistry, ale s přibráním jednoho neb dvou mistrů obecních a dvou tovaryšů, což zvyk asi z Moravy přijatý.

Do schůze cechovní dostavil se mistr se svým nastávajícím učedníkem, kterého provázel otec nebo poručník; přišli i rukojmové, a tu vykonáván u nás (a všude v cizině, kde byly organisace) akt slavnostního přijetí v učení. V XVI. věku byl ten akt plný okolků, formalit a mnohého mluvení.

Nejprv učiněna otázka ke všem mistrům, vědí-li co proti tomu učedníkovi. Při tom chlapec se svým průvodem musil ven. Třikráte ta otázka podána. Když nevěděl nikdo nic zlého, chlapec vstoupil a vyzván, aby předložil list zachovací a svědectví o poctivém zplození. Chlapec položil a se svými zase musil ven. Mistři uvažovali o tom listě.

Po takovém listě vlastně už se sháněl mistr, jakmile poprve spatřil učedníka, kteréhož měl učiti. Bez listu poctivého zplození r. 1607 ani kapelník Zykota nechtěl přijmouti chlapce do učení muziky, ač živnost muzická nebyla z nejváženějších.

Když list uznán v cechu správným, vložen do cechovní truhlice, aby tu ležel až do vyučení, což chlapci oznámeno. Byl-li chlapec poddaný, XVI. století vynutilo v cechu pečlivou otázku, má-li dovolení vrchnosti k učení. Že se má učedník věrou srovnati, o tom čte se v XVI. věku již málo kde.

Dále učiněna v shromáždění otázka, podnikl-li chlapec koštování a má-li k tomu řemeslu mysl. Po té mistr oznámil, kterakou smlouvu má o hocha stran let učení a podmínek. Pak zase mistr musil ven i s učedníkem, a cechmistři se ptali vůkol, má-li kdo co proti tomu mistrovi, jenž chce učiti. Když nikdo nic nenamítal, zase voláni všichni, a cechmistr vyložil chlapci povinnost

a dal naučení řečí vždy stejnou a velmi obšírnou.

Říkávali: Přistupuješ k řemeslu a k řádu poctivému a dobrému a protož povinen budeš ne podle vůle své, ale, jak tobě teď předloženo bude, chovati se. Předně a nejprve abys pána Boha se bál, přikázáními jeho se řídil, do chrámu chodil, slovo boží poslouchal, i doma se modlíval, ač chceš-li od Boha pokuty se uvarovati a raději prodlouženého života dojíti. Varuj se tovaryšstva zlého; vystříhej se ho jako jedu lítého, poněvadž tovaryšstvo zlé odvracuje od Boha, dobrou mysl porušuje, počestné mravy vyhání, a když není kázně boží, páší se hříchy a z těch je hanba, trestání i naposledy zahynutí. Mistra a jeho manželku musíš poslouchati, šetrně, uctivě, ochotně v řeči i v skutku se k nim ukazovati, poněvadž se postavují tobě na místě rodičů za otce i za matku. Cožkoli poručí, byť pak i krom řemesla bylo, povinen jsi uposlechnouti beze všeho odbreptávání. Ovšem také cechmistry, mistry, též jiné poctivé lidi, zvláště starožitné, musíš v poctivosti míti, pozdravení jim dávati s odkrytím hlavy, též k mladším vlídnost prokazovati. Ve zdvořilosti bude pochvala tvoje.

Další napomínání týkalo se práce.

Tu konej upřímně a věrně, bedlivě, pilně, abys sobě v paměť vkládal, jak se které dílo v řemesle dělati má; škody nečiň, zvláště ne zúmyslné. Kdyby někdo jiný škodu zdělal, to oznam, abys nebyl sám v podezření, ale nebudiž pochlebníkem a nedělej různice mezi čeledí domácí. Co se doma zběhne, nevynášej ven, klevet nedělej a jiných nespravuj. Co ti nepřináleží, toho sobě nevěrně neosobuj, však víš, kdo krade, kam přichází. Budeš-li mluviti vždy pravdu, nebudeš se báti žádného zahanbení. Oplzlého mluvení, lání, hromování, přísahání, neslušného zpívání se vystřehni, jest to ku pohoršení dobrých lidí a zvláště dítek, kterých se zlé spíše přichytí než dobré. Také tovaryšů musíš býti poslušen, když rozkazují a když není na škodu hospodářovu; jich se také doptávej, kdybys něčemu v díle nerozuměl, oni tě o tom poučí, kterak se chovati.

Stran domácího pořádku učedník napomenut, aby bez opovědi u hospodáře nebo hospodyně nevycházel. Když tě pustí, vyřídě svou věc, ihned se vrať a ne, jako říkají „uprosil se na píď a šel na loket". Hospodář, když právě není tebe doma potřebí, dovolí tě také do hospody mezi tovaryše, když budou při pořádku; však po schůzi abys šel domů a tovaryšům se nerovnal. Do her se pouštěti nesmíš, bývajíť pro hru i tovaryši trestáni; ve všední dny nemáš zaháleti, povyků nočních, ožralství, ani jiných rozpustilostí se nemáš dopouštěti pod skutečným trestáním. Kdyby se ti kdy v čem ubližovalo, nemáš sobě sám napravovati, ani z učení utíkati, neboť tím bys čest potratil a pány rukojmí zavedl (že by musili platiti); spíše máš vznésti žalobu k hospodáři nebo k rukojmům, a nebudou-li ti moci napraviti, spraví to páni starší.

Potom úředně mu ohlásili, kolik let se bude učiti a mnohými slovy otevřeli průhled do budoucna, až se vyučí a bude roven tovaryšům jiným, že bude moci kdekoli pracovati, i provandrovati se do Moravy, do Uher. Na konec vyhrozili: Jak se v učení svém zachováš, tak to hospodář opoví, a do cechovních knih se zapíše, buď zlé nebo dobré, a když budeš listů zachovacích od řemesla potřebovati, dostaneš takové, jaké v knize poznamenány.

Řeč končila se slibem, že mistr bude naň laskav, páni rukojmové že budou míti nad ním zalíbení a cechmistři pozor.

Zajímavo přirovnati řeč sladovnickou, o sto let mladší (z konce XVII. věku). Úvodem dí cechmistr, že se mistři, tovaryši shromáždili ve verštatě lermistrově, aby tu byl učedník připověděn. Potom začala se řeč.

„Tak předně ptám se, zdaliž z vnuknutí p. Boha nebo z přinucení (vrchnosti, rodičů, přátel) sobě toto řemeslo poctivé sladovnické zvoluješ a do něho za jednoho učedníka připověděnej na rok nebo dvě léta žádostiv jsi a jenom bez nejmenší chyby a zpronevěření vyučen býti žádáš?" Po té otázce cechmistr promluvil o poctivém splození učedníkově i o křtu jeho v samospasitelné katolické víře. Nemá-li o rodě listu, nechať „dva hodnověrné kmotry nebo svědky zaopatřené má". Stran zbožnosti napomínání byla stejná jako svrchu, ani jinak nelze. Učedník varován zlého tovaryšstva. Poslušnost měl prokazovati nejen „lermistru", ale všem jiným mistrům i tovaryšům. Na verštatě byl povinen zachovati tejnost, věrnost, čistotu; co mu lermistr svěří, nesměl rozundavati. „In summa všechno, co tobě se poručí, beze všeho fortele zachovávati povinen budeš." Dále mu slíbeno, kdyby lermistr umřel, že ho kterýkoli mistr doučí. Hned potom řeč skončena přáním: „Nyní, pane lermistře, vám i jemu přejeme zdraví, štěstí; a hojného požehnání vinšujeme zdeť časně a potom na nebi věčně Amen." (Pokračování.)

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XVIII.

Tabulku, abecedu, jsem brzo zmohl a záhy také začal jsem kamínkem malovat písmenka na břidlicové tabulce v dřevěném rámu. Z těch dob mám určitou, jasnou vzpomínku, že jsem jednou vrátiv se ze školy, usedl doma na síni na prahu a jak jsem napsal *i* že jsem s tou literou hned běžel k matce pochlubit se. Taková maličkost uvázla v paměti, ale mnoho jiného z těch prvních, školských dojmů jako když spláchne; zmizely na dobro. Tak také mnoho jmén mých prvních spolužáků a spolužákyň, ač jich pamatuju slušnou řadu; jmen kamarádův, chlapeckých, více nežli dívčích.

Myslím, že záhy jsem postoupil mezi slabikanty. Tenkrát ještě neučili hned čísti, nýbrž když děti znaly abecedu, slabikovaly. Tak jsem také skládal slabiky sám nebo společně, někdy unisono, s celým sborem slabikantů: em-á-ma-máma, be-á-ba-bába.

Do roka, to jsem už byl mezi čtenáři, stala se nám dětem ve škole událost. Jednou dopoledne, (dnes dodatečně jsem si mohl zjistit, že bylo 16. září 1858), vstoupil do naší třídy, právě když nás učitel Sagner učil, mladý muž tmavých, hustých vlasů, černě oblečený; na krku neměl „půlku", ale mašli z uzounké, černé kravaty, ba spíše pentličky. Zdál se mně mladým, ač přece ne tak, jak skutečně byl. Dnes vím, že mu bylo tenkrát sedmnácte let.

Vstoupil, na učitele Sagnera se obrátil, hovořil s ním, pak, myslím, že se dobře pamatuju, Sagner odešel a mladý pán nedělně oblečený zůstal s námi a začal nás učit. Nový učitel — ne, učitel ne, ale „spomocník", jak jsme hned pochopili a usoudili. Byl to pomocník, jak se tenkráte říkalo, Karel Janků z Hořiček, jenž toho dne nastoupil nejen v Hronově, ale svou učitelskou službu vůbec, dnes řídící učitel ve výslužbě a můj starý, dobrý přítel. Tenkráte začal u nás za dob, kdy staří lidé ještě říkali školnímu pomocníku „mládenec" nebo „učitelský", kdy tito „mládenci" přilepšovali si záhonem, dvěma, když jim je ten onen hospodář z ohledu na své dítě do školy chodící půjčil a osil lnem nebo vysázel brambory, aby si po žních, po sklizni z toho záhonu nebo dvou záhonů mohl pan „spomocník" rozhojnit svůj chudý důchod.

Janků přišel do Hronova poslán byv sem vikářem Körnerem v Červeném Kostelci. Já chodil do hronovské školy až do r. 1862. Do září toho roku působil K. Janků v Hronově, odkudž se dostal na Hořičky, do svého rodiště, pak za učitele do Žďárek u Hronova, odtud r. 1872 za řídícího do Provodova pod staroslavnou branou zemskou na Dobeníně, do míst bývalého dějiště bitvy „u Náchoda," o níž pak také psal, jsa jejím výborným znalcem. Nám byl milým učitelem. Rád si vzpomínám na jeho vyučování.

A tehdá bylo hrubě těžké a namahavé. Těžké ve třídě, kde seděla spousta žactva, z městečka, z Hronova, ze vsí, ze Zbečníka, Žabork, ze Zálesí, chlapců a děvčat nejrůznějšího věku, kdy v jediné třídě bylo vlastně tříd několik. A pomůcky skoro žádné. Dříve se zakládalo všecko učení ve čtení, psaní a počítání: my měli už také leccos ze zeměpisu, dějepisu i přírodopisu.

Pamatuju se, že to, co jsem ve škole slyšel o Přemyslovi Otokarovi II., jsem si doma napsal sedě na stoličce u truhly, ač nám to napsání nebylo uloženo. To snad jakýs pud spisovatelský mne k tomu hnal. A u té truhly sepsal jsem jednou za těch školáckých let všelijaké pověry, o nichž jsem doma slýchal. K tomu mne přiměl článek v kalendáři, obsahující řadu lidových pověr. V přírodopise mne zvláště jednou upoutalo — historické vypravování. Učitel, myslím že Sagner, vykládal nám o bolehlavu. Při tom pověděl o Sokratovi, jak byl odsouzen na smrt, jak mu přinesli číši jedu bolehlavového, jak ji vypil a statečně umíral.

Tenkráte jsem poprve slyšel o Sokratovi, a přirozeně ne mnoho; ale to čistě lidské, ta jeho odhodlanost, statečnost, jeho neblahý osud a smrt mne dojaly; naslouchal jsem s takovým účastenstvím, že po dnes na to pamatuju.

Nejeden z mých spolužáků z hronovské školy odešel už na věčnost a odpočívá na hřbitově svého rodiště nebo i v cizině. Z mých nejmilejších, Josef Wölz, zatoulal se daleko do světa. Nejstarší jeho bratr Augustin, učitelský pomocník, vystěhoval se do Ruska, kdež v Petrohradě si založil obchod. Ten časem tak rozkvetl, že jest dnešního dne jedním z předních závodů petrohradských. Nyní jej vede František Wölz, jenž jako bratr Augustin pamatoval na hronovskou školu peněžitým darem. Starší jeho bratr Josef, můj spolužák odebral se před ním za bratrem Augustinem do Ruska. Matka jejich zůstala v Hronově a skoro denně stavovala se po mši u nás, hodná, dobrá žena, až na pozvání syna Augustina vydala

se také na Rus, v hronovském, staromodním kroji, v kabátku s varhánky a s „plackou“ na hlavě.

Syn její Josef nezůstal při obchodě bratra Augustina. Nyní má statek daleko ve východním Rusku, za Volhou, nedaleko asijských hranic, v samarské gubernii. První léta, když odjel z Hronova, jsme si často psali, a ještě, když jsem byl v Praze na universitě, docházely jeho listy, na něž vděčně vzpomínám. Pak jsme se i uviděli. Josef přijel po létech do Hronova. Aby také se mnou se setkal, vypravil se odtud do Litomyšle, kdež jsem učil na gymnasiu. Málo která návštěva mne tak potěšila jako jeho. Silně už zadrhoval rusky a těžko mluvil ve své mateřštině. Vypravoval mně o své ženě, Rusce rodem, o své četné rodině, o svém statku a životě. Polí má, že je třeba na koni je objíždět. Před rokem mi zase psal. Ale to už jen rusky.

Kollegyň z obecné školy hronovské měl bych také pěknou řadu. Jedné z těch spolužákyň jsem se divil hned jak jsem jako abeceda překročil školní práh: to pro její velikost. Jako nevěsta mně připadala, Eva Denigrova ze Zbečníka. Urostlá, statná, ne jako školačka, vysoko vynikala nade všecku třídu tak jako strom nad křovisky. Však také, nemýlím-li se, záhy po té, co školu vychodila, se provdala.

Měli jsme tedy v Hronově jako všude tenkráte koëdukaci. Nepamatuju se na nic, co bych proti ní mohl uvést. Snášeli jsme se s děvčaty dobře, nebylo žádné závady, ba zdá se mi, že nás hochy ta společnost pobádala, abychom v učení nezůstávali za sousedkami. Sice říkali o tom onom, že chce Tonku, Pepičku, tu, onu; ale byly to dětské žvátory hlavně na poškádlení toho kamaráda. Byla-li kde jaká dětská příchylnost, projevovala se tím, že si hoši s děvčaty vyměňovali nebo si posílali obrázky, hlavně svatých, ty nejhezčí ze svých sbírek, zvláště patronů a patronek, černých i kolorovaných.

Co rok měli jsme ve škole několik Němců a Němkyň. Bývali v Hronově buď „z platu“ nebo „na handl“. Toto vyměňování dětí, aby se naučily druhému, sousedovu jazyku, dálo se tenkráte hojněji nežli dnešního dne. Děti z Hronova chodily „do Němec,“ do Starkova, do Broumova nebo i do vsí v broumovské kotlině, a za ně přicházely děti německé. Nebyly to jen děti z města, kdež jmenovitě v obchodech potřebovali českého jazyka; i sedláci z Broumovska dávali své děti, chlapce i děvčata, „na handl“. Rovněž z Pruska, především z Radku*) a z Vambeřic přicházeli k nám naučit se česky, hoši i dívky, a za ně tam chodili od nás výměnou. Ti pruští Němci dávali děti do Čech proto, poněvadž jim prospívala znalost češtiny, když Radkem procházely do Vambeřic hojné poutnické houfy z Čech i z Moravy.

Ve škole jsme se s Němci dobře snášeli a mimo školu také. Nějaký posměšek sem, posměšek tam a nějaká pračka z nich nerozhořčily ani jich ani nás, abychom za chvíli nebyli zase dobrými kamarády. Nejobyčejnější pokřik na Němce je znám:

Němec brouk,
hrnce tlouk',
pod polici házel,
že byl velký blázen —

Když několik hochů německých spolu po německu hovořilo, škádlili jsme je: „Němci rachaj', bude brzo pršet.“ Nebo jsme se jim smáli, že neradi kyselo*), žertem o tom Němci, jak odpověděl, když ho volali, aby šel snídat, že mu vystydne kyselo: „Bolí láva —“, ale jak hned zapomněl na bolení hlavy, když dodali, že kafe také, a jak ochotně vykřikl: Ned, ned! (Hned). Tak jsme Němce zlobívali: pak když jsme přišli do Němec my, splatili nám to tam, jiní, a důkladně, citelně.

Také jsem tak na Němce volával; ale pro jednu Němkyňku jsem jednou dostal, ne že bych jí byl ublížil, ale protože k vůli ní jsem se začal všedního dne obouvat. Jako velká většina dětí u nás chodil jsem doma i do školy bos. A ta Němkyně, která mi nějak do oka padla, měla pěkné botky i všedního dne. A já jsem se pojednou začal ostýchat před ní být bos; proto jednou, nežli jsem se vypravil do školy, narazil jsem tajně boty, jež jsem jinak nosil jenom v neděli a ve svátek. Jednou se mi podařilo, po druhé mne stihl otec, právě, když jsem chtěl úkradkem z domu upláchnout. Bylo zle, náhlá bouřka. — Co že je, nač mám boty, proč jsem je obul, co že nejdu bos jako jindy. — Já mlčel; trpěl jsem pro tu Němkyni. Ale nejhorší bylo, že boty musily s nohou, a že bos musil jsem do školy. Zahanben stoupal jsem mezi farskou a školskou zahradou ke staré škole, kdež jsem rychle vklouzl do lavice. Němkyně, rozumí se, nezvěděla také nic; vždyť jsem s ní, pokud se pamatuju, vůbec ani nemluvil.

O vyučování v hronovské škole, o jeho osnově a postupu nemohl bych dnes už

*) Radek, Radkov (Wünschelburg) město v Pruském Slezsku. R. 1425 dobyli ho Sirotci vedení knězem Ambrožem Hradeckým. O tom, jak naložili s kněžími v Radku, jak jeden z obou kaplanů se zachránil přestrojen jsa za ženu, zachovala se zajímavá paměť. Viz Palacký: Dějiny III., 2.' str. 232—234, vyd. r. 1877.

*) Polévka z kvasu do vody zavařeného.

skoro nic říci. Nepamatuju se dobře. O sobě vím také jen celkově, že jsem se dle všeho snadno učil a ne špatně, protože jméno mé se dostávalo, myslím že každého roku, do „zlaté knihy"; toho jsem si také vědom, že jsem žárlíval na spolužáka Havla, jenž se velmi dobře učil. Byl z dolejšího konce Hronova. Dostal se, jak jsem se později dověděl, posléze do Vídně a tam snad umřel. Býval hodný, milý hoch.

Kreslení jsme na škole neměli, ale také ne němčiny. Ta se pěstovala přede vším tím „handlem", anebo také „na privátě".

Na ten jsem nejprve chodil k mladému poddůstojníku od myslivců, jenž jako chlapec vychodil nějakou vojenskou školu a přišel domů do Hronova na delší dovolenou. Učebna byla v jeho bytě, v dřevěném domku s podsíní, nyní Felgrově, v jizbě, ve které kdysi vládl i zemřel přísný komisar, známý z „U nás". Ten mladý poddůstojník byl jeho syn. Jak v té někdy komisarově vybílené světnici vypadalo, jaký měla nábytek, na to se jasně nepamatuju; za to však na obrazy, na kolorované rytiny plné figur, rytířsky oblečených, v baretech, v šatech divně provlačovaných. — Už tenkráte, jako hoch, jsem vyrozuměl, že všechny ty obrázky patří k sobě. Dnes vím, že ten cyklus zpodoboval historii Viléma Tella. Hrdina a bojovník za svobodu v bytě takového absolutisty a bezohledného, policejního správce . . .

Tam, do komisarova někdy bytu, jsem chodil jenom na čas. Můj první učitel němčiny odjel z Hronova, tuším opět na vojnu. Otec mně pak vyhledal jiný „privát". Měl jsem jej u pana pomocníka, K. Jankova. Nevím, kolikráte týdně mne učil; ale hodina byla pokaždé po škole, po čtvrté, ve třídě, když všichni odešli. Na tento privát chodil jsem posledního svého roku na hronovské škole, kdy už bylo rozhodnuto, že po vagacích půjdu do Němec. Nový můj učitel mne pečlivě vyučoval. Dobře se pamatuju, jak mně bylo v Němcích všecko tuze vhod, čeho jsem u něho získal.

Školní rok trval tenkráte až do konce července. Když se blížil jeho konec, nastávaly přípravy k veřejné zkoušce. Opakovalo se učivo, pak, to již bylo pro nás jakýmsi svátkem, psaly se předpisy, abychom ukázali, kterak jsme prospěli v krasopisu. Každý žák musil sobě ve škole koupiti (za krejcar) velkou škartku pěkného papíru pro krasopis nalinkovanou, a na té psal dle předpisu jak nejlépe uměl. Zkazil-li ji, nebo začernala se mu na ní kaňka, musil si koupit jinou škartku a začíti znova. Dost bylo s tím trudu a bázlivé opatrnosti za parných, letních odpolední; než také uvolnění, neboť jinému se v ten čas neučilo. Napsané škartky spořádal pak učitel dle jejich povedenosti, sešil v sešit, jehož hřbet polepil barevným papírem, a napsal titul. Sešity tak uspořádané předložil o veřejné zkoušce vikáři a všem pozvaným hodnostům. (Pokračování.)

* * * * * * *

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMAN.

(Pokračování.)

Zmátla jej otázka. „Vždyť to nic není!" usmíval se rozpačitě, „počkám tu, až přijde Aschenbrenner, vyřídím. —"

„A nic nechcete?"

„Ne —," vydechl, cosi jej dusilo, cítil jak horečně mu srdce bije. Oči se jí zaleskly, zasmála se, přitiskla žhavé rty k jeho tváři, chvilku tak setrvala, jakoby ssála krev, — pálilo jej to políbení, ale tělem mráz mu přeběhl. Pak jej pohladila. „Jste hodný!" šeptala „nezapomeňte tedy na nic, na toho Čermáka, na dukáty a hlavně na to, ať se nehlásí Aschenbrenner ke mně, dokud mu nevzkážu. A teď s Bohem —!" zahalila se do šátku. „Musím jít — s Bohem! Na štěstí se rozjasnilo a cestu znám, bude mi svítit měsíc. A vy mne nezradíte — že nezradíte? nikomu!"

Díval se, jak se vzdalovala, jak po cestě za ní vlekl se v měsíčním světle její stín, jak zmizela za smrčinou, opět se zjevila dále na pěšině stoupajíc do stráně. Díval se, až docela zašla ve vysokém lese.

Zastesklo se mu najednou. Podivný bolestný pocit, nějaká hořkost se v něm ozvala. Jako včera, když paní přišla k němu do pokoje a loučila se stojíc v otevřeném okně. Zhluboka oddychl, aby se zbavil nevolnosti, protáhl ruce, vypjal prsa. Přešel několik kroků. Kolem ticho, smutné ticho. Světlo měsíční chvělo se v nehybném vzduchu, jehličky na smrčí leskly se. Pod skalnatou strání ležel černý stín až do polou cesty. Fojtík přecházel ve světle stínu se vyhýbaje, jakoby se chtěl ohřát měsíčními paprsky. Mrazilo jej, ač byl večer vlažný.

Naslouchal do dálky — nikde nic se nehnulo. Jen dole v mechu jemu pod nohou zapískla myš. Někde se stromu spadla suchá větev, netopýr přeletěl mu nad hlavou, v dálce zahoukla sova. Nic, nikde nic. V tichu rozeznával už nejjemnější záchvěvy — jak můra zabzučela na bodláku, jak na cestě v písku brouk nějaký hrabal se a škrabal, jak pod strání mezi balvany někde kapala krůpěj za krůpějí, v určitých přestávkách zapleskla — nějaký vyschlý pramen. Z daleka, aniž by rušil ticho, splývaje s ním, ozýval se šum vody — snad byl tam kdesi mlýn za horou, za lesem. A nic více. Fojtík usedl opět pod strání na balvan porostlý mechem, opřel lokte o kolena, hlavu do dlaní. Byl zmalátněn, unaven, ospalý, ani myslit se mu nechtělo, oči se zavíraly. Chvílemi protrhoval se z dřímoty. — Co to bylo? Vytřeštil oči, naslouchal — nic, jen po stráni přeběhla lesní kuna, viděl ji docela blízko, jak lehounce skáče, krčí hřbet a slídí a čenichá — nějaký kamének shodila, svalil se na cestu. Už se Fojtíkovi oči zase slepily. — Teď! — Ne, nic! Větřík zavál po pasece, osykové listí zašelestilo. A Fojtík dřímal — nepozoroval, jak chvíle ubíhají.

Ale teď! Ne, to už nebyla kuna ani pták ani zadychnutí větru! Nějaký zvuk — jakoby suché sněti přelamoval, zasyčení, praskot plamene. — Dojista, na blízku hoří oheň! Zvedl hlavu — dřímota rázem přestala. Naslouchal. Ucítil dým. Dále od cesty, stranou za houštinami mladého smrčí vystupoval tenkou stuhou průhledný modrý obláček.

Fojtík se zachvěl. Vstal tiše. Jsou tu, přišli! Jistě Aschenbrenner a pašeři. Konečně! Dobře, že jsou tu, vyřídí poslání a vrátí se.

Šel — opatrně rozhrnoval keře. Hle, za smrčím v dolíku na volné prostoře světélkují rudé plaménky z popele a dýmu, syrové dřevo syčí na ohništi. Dva muži byli tam. Jeden v šatě husarském bez palaše, bez čepice ležel tváří v mechu, ruce pod hlavou. Nehýbal se. Druhý veselý a čilý, — Fojtík viděl mu právě do obličeje — byl mladičký a bezvousý, oděn v režné spodky, v šerkový selský kabát, se slaměným kloboukem. Klečel, lámal nasbírané suché sněti a házel na oheň. Zdálo se, že má chuť hovořit, usmíval se, pohyboval rty, ohlížel se po svém soudruhu, ale slova nebylo slyšet, snad k sobě hovořil. Fojtík oba chvíli pozoroval. Nebyl to Aschenbrenner, ale snad jsou to z jeho roty.

Rozhrnul keře, za kterými stál, zašelestily větve, zapraskala mu pod nohou suchá větev. Mladý hoch u ohně otočil hlavu, vytřeštěné oči zasvítily mu odleskem plamene, nehnul se, ruce mu klesly. V tom vyskočil druhý, husar s černými kníry, snědý jako cikán. Vyskočil, pohlédl tam, kde rozhrnuté křoví chřestilo a v ruce zdvihl pistol — kohoutek cvakl.

„Nestřílejte!“ řekl Fojtík vystupuje z houští. „To jsem já. Dej vám Pánbůh dobrý večer. Nesu vzkázání — čekám tu již dlouho na vás!“ Klidný zvuk jeho slov nijak nepůsobil. Mládíkovi bledovlasému hrůza nezmizela z vytřeštěných očí, a černý husar zaklel po maďarsku, ruka s pistolí namířenou na Fojtíkova prsa nesklonila se.

„Nesu vzkázání, povídám!“ opakoval Fojtík. Viděl na pět kroků před sebou ústí dvouhlavňové pistole, nebylo mu volno. Chvíle prošla — snad jenom vteřina, dvě — ale zdálo se to věčností. Konečně ten bledovlasý se usmál — usoudil patrně, že nehrozí nebezpečí. Obrátil se k soudruhu svému a měkce slováckým nářečím pravil: „A to nic, Laszlo, to není na nás. Nic to není!“ Husar odpověděl mu maďarskou otázkou nějakou, ale pistol zůstala namířena. Slováček pokrčil rameny a pohlédl k Fojtíkovi. „Je to Maďar, nerozumím mu ani slova — neumí jinak, nežli po maďarsku. A co tu hledajú, mladý pánko?“

„Aschenbrennera!“ odpověděl Fojtík. „Jste z jeho lidí?“

„Ne, neznám Aschenbrennera!“ Slováček se usmíval. „My dva utekli z kasáren, z Klatov, chceme domů. Tak se mi najednou zastesklo po našich horách. Nebylo možno vydržet — a tož zahodil jsem husarské šaty, koupil jsem tyhlety od žida a dal jsem se na cestu. Jen jednou kdybych zahledl tu naši dědinu, jen jednou, pak bych se zase vrátil a nechť si mne trestají! Už rok jsem tu a tolik se mi stýská. Mám doma ženu Maryšu, narodil se mi chlapec, právě když na vojnu mne vzali, ani jsem synka neviděl. Maryša píše, že chlapec je chorý, a já bych ho tak rád uzřel!“ Bleděmodré oči mu zvlhly.

„A tuhle Laszlo — je to takový cikán a Maďar divoký — zabil kaprála, když kaprál jej udeřil do obličeje. Zabil jej, pochvou šavle mu rozbil lebku. A utekl. Sešli jsme se v lesích a dorozuměli se, že půjdeme stejnou cestou. Jenže on jenom maďarsky a já jen po našem. A cesty neznáme, jdeme tak na zdař Bůh. Povězte, mladý panko, vy nás nezradíte? Co byste z toho měl! Povězte, kde jsme? Kudy máme jít k nám do Uher?“

Nebyli to tedy Aschenbrennerovi lidé. Fojtík byl sklamán. Řekl Slováčkovi, který už měl ženu a byl otcem, co věděl — že nejsou ani dvě míle od Klatov a směr cesty jen tak rukou mohl naznačit. Černý husar díval se zamračen nedůvěřivě od jednoho

k druhému, větřil, do dálky naslouchal. Nikde nic se nehnulo. Slováček usmíval se tak beze strachu, a Fojtík opravdu žádnou hrůzu nevzbuzoval, nepřišel patrně, aby je stíhal. Maďar postřehl to konečně, sklonil zbraň, lehce spustil kohoutek a pistol schoval za pas. Pak usedl k ohni, na kolena sklonil hlavu, ruce sepjal v týle. Nemluvil, nevzdychal, ale zoufalost byla v té ztrnulosti jeho.

Slováček větví jal se prohrabávati popel. „Chcete večeřet s námi?“ pravil Fojtíkovi s úsměvem. „Dva dni bloudíme o hladu, vyhýbáme se lidem, protože se bojíme, že by nás poznali a udali. Zvláště tohohle — Laszla — má husarské šaty. A viděli jsme, jak jeli tudy cestou naši — z Klatov — husaři.“ Vyhrábl z popele čtyři pečené brambory, oddělil dvě, postrčil je k Laszlovi. Z druhých dvou jednu vzal, rozlomil a do horké ještě hladově zaťal zuby. Jedl i s popelem, jak se na spálenou slupku nachytal. A poslední podal Fojtíkovi. „Jezte!“

Fojtík poděkoval a odmítl, bylo mu líto dobrého Slováčka, který vděčně naň pohleděl.

„Hej, Laszlo!“ Slováček dotekl se husarovy hlavy. „Jez! vystydne ti večeře.“

Maďar pozvedl hlavu, oči jeho byly podlity krví, rty rozkousány. Fojtík promluvil naň německy — nerozuměl, jen zuby zaskřípal.

„Je to zlá věc!“ pravil Slováček polykaje druhou bramboru. „Chytí-li ho, smrti neujde, pověsí ho. A nepověsí-li, tedy zavrou a ve vězení umučí. Já to znám, vídal jsem vojenské vězení. I na mne čeká — ale jen kdybych uviděl aspoň domov, Maryšu a synka! Janko se jmenuje, jako já!“

Zasmál se. „A má takové oči jako já, psala Maryša.“

Maďar cosi vztekle začal povídat, očima zasvítil, pěna mu vyvstala na rtech, prsty křečovitě sepjal, až zapraskaly. Fojtík nerozuměl, Janko naslouchal, pokyvoval hlavou.

„To povídá, že se zastřelí. Neznám ani slova maďarsky, ale vím, co povídá. Zastřelí se. A je to tak nejlépe. Co jiného? Beztoho nás oba chytí a umučí. — Kdybych neměl Maryšu a děcko — oh, děťátko moje roztomilé! — udělal bych to také tak. Nebo na borovici bych se oběsil!“ Řekl a usmíval se při tom.

V tom Laszlo zazpíval tlumeným, drsným, chvějícím se hlasem nějakou maďarskou či cigánskou písničku smutnou, až při poslechu srdce usedalo. Do očí Fojtíkovi maně vstoupily slzy. I Janko přestal se usmívat, cosi mu tvářemi poškubávalo, rty se mu chvěly. Chopil se oběma rukama za hlavu. Za okamžik se upokojil.

„Ne, Laszlo, nezpívej tak!“ pravil. „Je to zoufalá písnička, Nezpívej, nech toho. Člověk by šel a oběsil se — opravdu! slyší-li to“.

Laszlo utichl, pohleděl na Janka — porozuměl snad a ušklíbl se. Vyňal pistol, podíval se na pánvičku, zabučel cosi — a vstal.

„Co? co?“ ptal se Janko nehýbaje se. „Snad nechceš —?“

Laszlo odešel za křoví.

„A že to udělá? že se zastřelí?“ šeptal Janko hledě na Fojtíka. „Uvidíte, udělá to. Hle, zemáky, pečenky nechal ležet — opravdu!“ Sáhl po nich s lačností strašně vyhladovělého člověka.

Fojtík se otřásl.

„Udělá to, — a dobře udělá, ujde tak všemu, bude mít pokoj. Šťastný člověk! Kolikrát já za ten rok vzal v noci karabinu, nabil jsem ji — jen takhle pod bradu přiložit, stisknout kohoutek a mozek vyletí až do stropu. Viděl jsem to. Dva — ne, tři za rok se u nás tak v kasárnech zastřelili. Ale já neměl síly kohoutek stisknout. Nevíte, jaký je tam život, jak týrají! Je nás u škadrony pět Slováků, ostatní jsou Maďaři a Němci, — nevíte jak týrají! Nerozumíš německému komandu, nerozumíš kaprálovi a týrají a bijou a kopou. Nejlépe tak — ach, karabinu vzít, stisknout, ale neměl jsem nikdy tolik síly. Jednou — ach, tak jsem byl utýrán! co jiný provedl, svedli na mne a já se nedovedl hájit — nebohý člověk. A řekl jsem, že se raději zastřelím. V noci ve světnici, kde jsme leželi, vzal jsem karabinu se stěny, už byla přichystaná, nabitá — myslím, že druzí vojáci nespali, — samí Maďaři — čekali, co udělám, — však mi všichni radili, abych se zastřelil. Nemohl jsem, prst se mi ohýbal na spoušti — nemohl jsem. A ráno všichni se mi vysmáli. Slovák prý nedovede se zabit, kdyby mu kůži s těla sloupli, umučili ho tak, že by jen na zemi se plazil, nedov de své trápení zkrátit, bude žít a bude trpět dál. Ani se vzepřít ani umřít nedovede. Ale ten —“ hlavou okázal, kam Laszlo zašel — „je Maďar, udělá to, uvidíte!“ Janko vyprávěl klidně, jakoby nic nebylo, s nějakým tupým úsměvem na rtech přehazuje s dlaně do dlaně horké brambory. Zahryzl do nich bílými zuby.

V tom třeskla rána. — „Hle!“

Nějaký pták vyplašen vyletěl, zakroužil splašeným letem a slepě zapadl do smrčí, chytaje se větví, třepaje křídly. Druhý výstřel se ozval — jen tak to v tišině zatřesklo, jako když rukama tleskne.

Cosi těžkého padlo za křovím na zem, zachřestilo drobné kamení, větve zapraskaly.

„Zastřelil se!" Hladový Janko rychle polkl poslední sousto z bramborů, které Maďar zanechal a zvedl se. Rozhrnoval nízké smrčí. „Zde jest!" Pod Fojtíkem klesaly nohy, hrůza jej obešla. Pokřižoval se.

Husar ležel na zemi pod keřem zpola ve stínu, ale hlavou ve světle měsíčném. Zdálo se, že pohnul ještě rukou, ve které pistol svíral, ale jen se protáhl, hlava se převrátila v zad, až brada trčela vzhůru, rty se pootevřely posledním dechem. Na prsou — kabát i košile byly roztrženy — ze dvou ran, jako ze studánek; prýštila úzkými černými praménky krev. Janko k němu klekl. „Je mrtev! dobře mířil — do srdce!" Okázal prstem, sáhl ubožáku na čelo i na ruce. „Mrtev!"

Fojtík nebyl schopen pohybu, stál, před očima se mu tmělo. A Janko klečel a modlil se. Po chvílce si vzpomněl a mrtvému z ruky, která už počínala tuhnout, vyprostil pistol. Pak sahal mu po kapsách, po opasku.

„Hledám, má-li ještě nějaký náboj, prach a kule;" pravil. Nenašel nic. Vzdychl a k Fojtíkovi se ohlédl. „Vidíte! Dnes — teď zdá se mi, že bych měl sílu stisknouti kohoutek, ale není prachu ani olova. Už je to tak můj osud. Neumru a jen trpět budu." Odhodil zbraň, stiskl hlavu dlaněmi a kleče, tělem kývaje se strany na stranu bzučel jakýsi nevýslovně smutný nápěv beze slov.

„Jste tu ještě?" zeptal se najednou. Fojtík opravdu stál tu jako přimrazen, hrůza jej mocí pudila, aby utekl z tohoto strašlivého místa, ale zároveň nohy mu podlamovala, síly ho zbavila. „Jsem rád!" Janko vstal a usmíval se opět svým dětským úsměvem. „Okážete mi cestu — kudy do Klatov?" Hlavou pokyvoval. „Chytili by mne tak jako tak, vrátím se raději sám. Ať se mnou učiní, co chtějí. A snad jednou přece všechno přečkám, neumru a vrátím se domů k Maryši, k dítěti, k synáčkovi, kterého neznám. Tudy mám jít?" ukázal rukou.

Fojtík vzpamatoval se trochu, protože někdo ještě nešťastnější, nežli on sám, žádal pomoci. Směr cesty znal, okázal, promluvil, zuby mu zadrkotaly.

„Tudy asi k Javoří, pak v levo je silnice do Klatov."

„Pánbůh vám zaplať!" děkoval sběh. „Mrtvého kamaráda nenechte tady, řekněte lidem, ať jej odnesou a pohřbí. Křesťanský pohřeb nebude mít, ale ať aspoň v zemi spí, aby ho havrani nerozklovali. A buďte s Pánembohem!" Stiskl ruce Fojtíkovi. „Hádám, že vy také tak — když Pánbůh štěstí nerozdával, přišel jste na svět, jako já, v neblahou chvilku. Nu, co dělat. Jen hlavu skrčit a trpět. Trpět, panečku, nic jiného nelze."

Fojtík snad zašeptal něco na rozloučenou, snad ne — ani nevěděl. Stál bez myšlenky. Teprve když Janko zašel cestou vzhůru do stráně mezi houštiny, zachvěl se. Strachem a hrůzou se otřásl u vychládající mrtvoly. Nevěda ani, rozběhl se za Jankem, za živou bytostí.

Janko se ohlédl, zastavil se. „Co chcete?"

Fojtík mlčel „Bojím se!" šeptem konečně pověděl pravdu.

Slováček mávl rukou. „Ah, to přejde! to jenom tak —. Hleďte, jdu, vracím se a vím, že mne tam zmučí, zbičují — no a jdu! Strach, to jenom tak, nežli člověk dojde a když už je v tom, pak přejde strach a jen hlavu sehneš a trpíš. Strach přejde!" Hvízdaje potichu veselou písničku odcházel.

„Strach přejde!" opakoval si Fojtík, aby se upokojil. „Přejde, když je člověk už v tom!" Stál na stráni, kudy vedla cesta, za žádnou cenu nebyl by se vrátil tam, kde ležela mrtvola. Chvílku ještě slyšel pohvizdovat Janka, který zašel v černém houští. Pak ticho, mrtvo: jenom měsíční paprsky se chvěly. Opřel se o kmen osamělého smrku, snažil se myšlenky roztěkané soustředit k něčemu. Jak svítí jasně měsíc! myslil si. Po stráni táhnou se stíny nízkého jalovčí — keře, po jedné straně černé, na druhé lesknou se, jakoby každá jehlička proměnila se ve stříbro. A dole ve stínu leží mrtvý husar s roztaženýma široko rukama. — —

Ne, na to nesmí myslit! — Přijede Aschenbrenner s pašery, čeká tu na ně. Ale chytí-li je četníci nebo vojáci je zaskočí? Chytí-li jej s nimi? Strach — nu, ovšem, až bude v tom, přejde strach. Chytí-li jej — konec života. Zavrou jej do vězení, na vojnu odvedou, umučí ho — konec života! A jak se všechno stalo? Před týdnem ještě nevzpomněl, že bude někde v pusté rokli čekat jako spojenec a pomocník podloudnické roty. Co jen se s ním dělo za těch pět dní —? pět? Počítal na prstech — čtyři! ale jak zdály se být dlouhé!

V tom za mrakem pomalu zmizel měsíc, stíny zdola zvedly se, stoupaly po stráni k Fojtíkovi. Černé husté stíny a v těch mrtvola. Díval se, jak přicházejí blíž a blíž, po celé stráni se rozlezly. Dostoupily až k němu, zalily jej. Měl pocit, jakoby se topil. Dech se v něm zatajil. — Vyběhl výše, ale stíny ho dohonily, nejvyšší vrcholky stromů utonuly ve tmě. Vykřikl hrůzou. — Utéci! utéci někam!

IV.

Rozběhl se bez cíle, celou noc probloudil neznaje cesty. Měsíc se neokázal, černé chmůry zalily oblohu, rosa padala, z lesů zadychlo mrazivým podzimním chladem. K ránu odpočíval polodřímaje kdesi na dřevěné lávce položené přes potok. Spal — nespal, nevěděl.

Když se šeřilo, poznal, kde asi je, nebyl daleko od Javoří. Cítil, jak jej chladí propocená košile, šat zvlhlý rosou. Třásl se. Hrůza, když den se probouzel, pominula znenáhla. Byl už rozhodnut, vrátí se na zámek do Javoří, svlékne tam darované panské šaty, oblékne své staré a uteče do školy, na půdu třeba za komín, Nic nechce mít se zámkem. Paní Sofii řekne, aby si vyhledala někoho jiného za posla k pašerům. A čím více se rozednívalo, tím více rostla jeho odvaha. Půjde a řekne pánovi, jaké hříšné pletky udržuje paní Sofie s pašery. Prostě, stručně poví všechno, nechce, aby na něm zůstala vina. Poví! poví! opakoval si několikráte. A snad tím zachrání krásnou paní, snad ještě je čas. Také ona jistě měla zlou noc. Čeká, jistě naň čeká!

(Pokračování.)

LITERATURA.

Posmrtné vydání spisů Svatopluka Čecha. Deset svazků (XXI. až XXX.) vydaných péčí prof. F. Strejčka. V Praze 1910 nákladem F. Topičovým.

V těchto dnech ukončena byla definitivně před lety zahájená edice poesie i prósy Čechovy — moment, který by měl býti vděčně připomenut nejširší naší veřejnosti. Veliké dílo milovaného našeho básníka leží tedy dnes uceleno a snad do poslední význačnější práce sebráno a zachováno budoucnosti. Profesor Strejček, důvěrník a „vykonavatel literární vůle“ Čechovy, s pietou shrnul vše, co neslo masku básníkova ducha, sebral i zlomky prací nedokončených, drobné skizzy a náčrty, dostupné práce příležitostné, jichž Sv. Čech zejména v mladších létech napsal nemalou řadu, a vším tím vyplnil deset obsáhlých svazků založených a roztříděných v duchu vlastní dvacítisvazkové edice samého básníka. Tak mnohé, velmi mnohé nás zaujme v tomto vydání „posmrtném“ Jsou to díla, na nichž přísně kritický duch Svatopluka Čecha zřejmě sice nelpěl, ale která nebudou zajímati pouze literárního historika, nýbrž plně uchvátí i nejširší veřejnost. Je tu především pro básníka zajímavý polofantastický román „I k a r o s“ (svazek XXI.), prosou vypravovaná utopie o mladém ztřeštěnci-aviatiku — jistá obdoba prastarého řeckého mythu transformovaná v dobu moderní; je tu řada poutavých humoresek, novell, povídek a črt cestopisných (svazky XXII., XXIII. a XXIX.), sestavených pořadatelem v chronologická pořadí, ze kterých jasně vysvitnouti může nejen postup a vývoj Čechova tablentu, ale i nejeden základní rys jeho umělecké povahy; jsou tu z pozůstalosti vybrány dosud nezařaděné vzpomínky ze života (svazek XXIII.), jež se snad Čechovi zdály být buď bezvýznamné, buď příliš intimní, ale které přece jen pro poznání života a básnické individuality mají svou nespornou důležitost; jsou tu různé drobnější básně, náčrty, okamžité nápady (svazky XXIV. a XXX.), a řada „prósy poučné a příležitostné“ (svazek XXVIII.) s interessantní ukázkou kompilační „praxe“ našeho básníka, silně tendenční a působivou pièçou: Oběti pověry; jsou tu populární Čechovy „P e s t r é c e s t y p o Č e c h á c h“ s první formou „Broučkova výletu do měsíce“ (svazek XXVI.), a konečně nejdražší, bohužel že jen ve fragmentu dochovaná dramatická báseň poetova „R o h á č n a S i o n ě“, jedna z posledních Svatoplukových lásek, a to v obojí formě, jak byla svého času publikována. První podobou (vstup, předehra a jednání první až třetí) zachycen zlomek z „Květů“ ročníku 1898 a 1899, podobou druhou podáno přepracované původní jednání třetí, jež mělo býti v definitivně formě jednáním druhým, jakož i nedokončený akt třetí, poslední úsilí churavého pěvce. I tyto r ů z n é formy jedné a téže věci, vedle sebe ukládány, budou pro literárního historika cennou pomůckou k sondování básníkovy duše: promluví k němu hlavně úzkostlivou autokritičností a snahou po ideální dokonalosti jak ideové, tak i formální. Přes to, zdá se, že „Roháč na Sioně“ zůstane povždy jen zajímavým dramatem k n i ž n í m, drahým pro nás ostatně i tou okolností, že se k němu vznášely poslední touhy odumírajícího básníka.

—*n*—

DIVADLO.

Po třech čtvrtích roku poskytlo mi konečně Vinohradské divadlo, až po krk potopené v operetách ledajaké ceny, příležitost referovati. Autor „Snu lesa“, Ladislav P r o k o p (známý pseudonym Dra Procházky) vystoupil zde s komickou zpěvohrou „O t á z k a“ na vlastní text (veršovaný K. Maškem).*) Libretto, pokud

*) „Zvon“ přináší a přinášeti bude referáty o „Městském divadle vinohradském“, pokud vý-

se jako čistě veseloherní posuzuje, má rozhodně dobrou komickou myšlenku, vyvěrající z posměchu nad přepiatou ženskou emancipací. Jinak jest, hleděl-li by se mu vnutiti nějaký „symbolický" význam. Nevidím ho tu. Či jest otázka ženské emancipace vůbec zavržitelna? Anebo vědecké bádání proti „užívání života"? Také spřežení „vědy" s „etiketou" — hudebním motivem — postrádá samozřejmosti. Pokud se stavby libretta týče, zdá se mi první jednání poněkud násilnou „exposicí", především tou okolností, že student hraje si s dětmi. Výklady učenců o hubičce, zvláště veršovanou svou formou, vyvolávají poněkud sylvestrovský dojem, ač jinak patří k nejveselejším místům libretta. Hudba této opery nese především následky toho názoru, že několik příznačných motivů může vytvořiti celovečerní operu. Skladatel může z nich ovšem hodně vystavěti, musí však s nimi pracovati, což vyžaduje dalších nových invencí. Prokop podává je většinou jen jako citáty všelijak (hlavně instrumentačně) pozměněné. Dramatického proudu se tím ovšem nezíská, a to je při opeře první věcí. Vedle toho tu a tam nějaká písňová forma — zkrátka málo hudby jest celkové resumé dojmu této opery. Zdá se mi, že skladatel příliš hnal svou práci, aspoň rychleji než jeho invence mohla stačiti. Dle mého soudu není Prokop talentem vysloveně dramatickým; půda symfonické básně svědčí mu lépe. Avšak vážnou snahu nelze mu nikterak upříti a to činí díla jeho sympatickými. Provedení bylo na Vinohradskou scénu dosti dobré; scházela jenom jemnost, kterou tam opereta již docela utloukla. Vzpomenu-li si jen na „Cosi fan tutte"! Hůře jest, že utlouká se tím vkus obecenstva — toho středního stavu totiž. Neboť elitu to baví, a její vkus nemůže přece — klesati.

Dr. *Otakar Zich.*

ČINOHRA. Sen na popeleční středu. Hra o jednom dějství. Napsal J. M. Šerý. Režisér Jaroslav Kvapil. Poprvé na Národním Divadle dne 6. února r. 1910.

Ke krásnému a ušlechtilému účelu, ve prospěch katastrofální povodní stižených obyvatelů Paříže uspořádalo Národní Divadlo matinée, při němž mezi Beethovenovu ouverturu „Leonoru" a Mascagniova „Sedláka kavalíra" položen tento proverbe, desetiminutová aktovka, kterou se nám mladý básník představil poprvé jako dramatický autor. „Snu na popeleční středu" se ujal uměleckou rukou režisér p. Jaroslav Kvapil se stejným zájmem, jako dramatického díla nejvzácnějších kvalit, a autor takové režii je zavázán velikým vděkem, právě jako interpretům své hry, pí. Leopoldě Dostalové a p. Jaroslavu Hurtovi. Zejména pí. L. Dostalová, zbavena důležitého výrazového prostředku, mimiky tváře, — dáma v kostymu černého domina má po celou hru škrabošku na tváři — hrála gestem a hlasem velice suggestivně a vervně.

„Sen na popeleční středu" je nápad, hříčka působící dojmem fresky, čistě dekorativního, mlžného gobelinového obrazu. Není zajímavým ani ideou dějovou, ani silou koncepce, jako způsobem pojetí celkem všedního námětu a jeho zpracováním. A pod tímto zorným úhlem jeví p. J. M. Šerý dosti smyslu pro požadavky scény a divadelní účiny. Že si odbyl dramatický křest desetiminutovým proverbem, možno jen pochváliti.

„Sen na popeleční středu" odměněn byl z fondu Julia Zeyera při České Akademii a vydán tiskem vlastním nákladem minulého roku.

Tristan.

Na Městském divadle Král. Vinohradů dávána dne 4. února 1910 poprvé tříaktová veselohra Josefa Štolby „Na letním bytě", jež měla premiéru svého času na divadle výstavním (Uranie), později na Divadle Národním, a o níž bylo na tomto místě obšírně referováno. *Tristan.*

Moderní dramatické sdružení z Prahy představilo se v úterý, dne 1. února 1910 poprvé v Uranii pražskému publiku jako soubor mladých nadšenců, již z opravdové lásky k dramatickému umění touží dosíci svých ušlechtilých, ovšem dnes příliš vzdálených cílů. A právě pro to zanícení, vážné pojímání věci a mladickou odvahu nutno leccos prominouti, čeho nelze ještě pouhou dobrou vůlí zmoci. Byli to zejména pp. J. Steimar a B. Merten, kteří v Przybyszewského dramatě „Pro štěstí" jevili poměrně méně dilletantismu, než dámy sdružení, a ukázali namnoze slibné vlohy charakterisační. Volba aktovky dr. O. M. Vyskočila „Bílé růže", jež poprvé dávána na anonymním večeru loňského cyklu „Máje" (viz „Zvon", roč. IX., čís. 28) a opětným provozováním ukázala veškeré své organické a zásadní vady nebyla právě šťastnou. Že režie šla za jasným vzorem Jar. Kvapila, shledávám zcela správným. — Jak mi bylo sděleno, zamýšlí sdružení v březnu hráti ve Vídni „Pro štěstí", „Strašidla" a „Oblaka". Nebylo by snad přec jen radno, dříve v ústraní pilně pracovati? Odvaha a dobrá vůle není ještě vše! *Tristan.*

---

znam a uměleckost novinek toho vyžadovati budou, ač spr. výbor usnesl se odníti jeho referentům poukazy na volné vstupenky již 30. září m. r., o kterémž usnešeni však redakce „Zvonu" zvěděla teprve náhodou předešlého měsíce.

Pozn. red.

HUDBA.

Orchestrální jednota předvedla na svém druhém koncertě novinku: Regerovu serenádu pro malý orchestr, také jedno z kratších, ba někde i sentimentálních věcí. Dosti dobrá hříčka — ale nic víc než hříčka a k tomu papírová, neboť z rozdvojeného orchestru smyčcového onu polovinu, jež hraje con sordini, ani pod zkušenou taktovkou Kovařovicovou, nebylo většinou slyšeti.

Také „Česká Filharmonie" provedla novinku, dokonce českou a k tomu ještě velmi sympatickou. Byla to symfonická báseň „Král Menkera" (ze Zeyera) od Otakara Šína. Hlavní motivy skladby nejsou sice příliš praegnantní, ale skladatel spřádá je velice zajímavým a účinným způsobem v polyfonický proud, jemuž neschází ani vznosnosti. Také rozčlenění skladby jeví značnou intelligenci hudební; vytknouti bylo by možno jen nejasnost motivické práce, kdyby nebylo dílo provedeno Českou Filharmonií. Snad mnoho (i po stránce zvukové) padá na její vrub, co by referent nespravedlivě přisoudil skladateli, zajisté slibnému.

Komorní spolek připravil nám krásný večer v mimořádném koncertu, jeho solistou byl houslista Ysaye. Mozartova sonata D-dur pro housle a klavír podána způsobem ideálním. Znamenitá byla i Beethovenova „Kreutzerova sonata", ač tu postrádal jsem oné ohnivosti, kterou umí do ní vlíti náš Ondříček. Lazzari-ho sonata jest skladba unavující prázdnými „dramatickými" effekty.

Ještě krásnější, nezapomenutelný byl druhý večer (též mimořádný), který pianista Backhaus věnoval cele skladbám Chopinovým. Měl jsem již příležitost loni psáti o tomto virtuosovi a uvedl jsem, že podání Chopina patří k nejlepším jeho výkonům. Celý koncert uplynul jako pohádka.

Neobyčejně zajímavo bylo srovnati s tímto klavírním večerem „večer klavírní poesie Sukovy", který uspořádala Umělecká beseda s neobvyklou u nás — při vážných věcech — reklamou. Byly to čtyři cykly: Jaro, Letní dojmy, O matince a nový „Životem a snem". Oba starší cykly, vymykající se již z vlivu Dvořákova, první doby tvoření Sukova ovládajícího, přikloňují se již k moderně německé (na př. první číslo „Jaro", snad vůbec nejlepší, s mocným vznosem Straussovským) a francouzské (především silný vliv Debussyho v číslech malujících nádherné obrázky přírodní). V novějších cyklech staví se Suk na stanovisko nejkrajnější moderny, jak representuje ji v Německu Reger; zároveň snaží se od zvukových hříček postoupiti k skladbám vniternějším. Daří se mu to s různým štěstím. Nejvýše stavil bych první dvě čísla cyklu „O matince" a druhou část nového cyklu až na závěrečné číslo, jež naprosto nepodává to, co nadpisem slibuje. Zajisté vcítěno Sukem do těchto skladeb více, než nám poskytují; než tato poesie nemůže nikterak nahraditi nedostatek — hudby. Krátký dech melodické invence jest tu patrný i přes zajímavé a v prvním okamžiku tu a tam až překvapující harmonické spoje. Nejslabší jsou tři závěrečná čísla cyklu „O matince", kde hledí Suk buditi nálady manýrovou fakturou hudební, monotonií rytmu a prodlevou. Odmyslíme-li si tyto u obecenstva ovšem neselhávající prostředky, zbude velmi málo hudby a to velmi úryvkovité. Nápad, přímo illustrovati tlukot srdce (v čísle předposledním) působí dokonce odpudivě. Jest to vůbec osudný omyl, plésti cenu hudby jakožto hudby s její „náladovostí", jak činí někteří naši t. zv. „esthetové". Oba poslední cykly Sukovy jsou sice velmi zajímavým hudebním denníkem Suka jako člověka, ale umělecká jejich cena ani zdaleka nedostihuje posledních dvou jeho děl orchestrálních.

Zoslav Foersterových nemohu uvésti než paběrky. Písňový spolek vzpomněl ho — vedle Fibicha — v prvním svém večeru, bohužel v málo jemné a ještě méně oduševnělé interpretaci pí. Tůmové. Také moravští učitelé věnovali mu několik čísel sborových v druhém svém koncertě. Pražský Hlahol neoslavil ho sice při stolech, jako v osudném onom večírku Smetanově se stalo (o čemž čtenáři „Zvonu" teprve nedávno zvěděli), věnoval mu však jen jedinou skladbu („Hymnus andělů"), předeslanou reprise Hartmannova oratoria „Večeře Páně". Také jedno zbytečné studium, toto oratorium, o němž sám skladatel (mnich) se vyslovil,*) že nechtěl v něm oslniti invencí, instrumentací atd., krátce vším, co dělá hudbu, nýbrž — zbožností. Dr. *Otakar Zich.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

V Topičově Saloně vystavuje Švýcar H. Rüdisühli sbírku pochmurných romantických krajin. Všecky namaloval už před ním Böcklin, některé u nás L. Mohrová-Piepenhagenová, ba i starý náš K. Navrátil. Toliko úpravností, hladkostí a vysoustruhovaností liší se od nich švýcarský malíř. Nezná jiné oblohy, než centnýřovými mraky ověšené, jiné krajiny, nežli zašeřené, v přítmí a s klidem snící, nezná jiných stromů nežli černavých neb zlatě a červeně podzimní náladu manifestujících. Podle tisícových cen, za něž katalog tyto malby nabízí, podobá se, že H. Rüdisühli bývá zvyklý, dobře prodávati. Proč ne? Kupci mívají leckdys rozmanitá gusta a bylo by nudné, kdyby ve Švýcařích na všech stěnách visela jen samá nejnovější sensace *J. L.*

---

*) Feuilleton Nár. Politiky ze dne 4. února t. r.

TÝDEN.

S Ant. Slavíčkem*) odešla vzácná duše umělecká, zhroutila se nevšední potence tvořivá. Byl malířem od kosti, z předurčení, ba řekl bych — z náruživosti. Důkazem jeho neukojitelná snaživost, jeho boj o nalezení osobitého a dominujícího místa ve vření doby. Hned jeho prvé krajiny roznítily na ráz vděčný zájem vroucností procítění a opravdovostí podání. Byly tak upřímné, tak harmonické, teplé a jasné, tak tklivě české, jako ryzí lidová píseň. A byl to jen začátek. Neboť pojednou počal se Slavíček měniti. Formální mluva, jakou si osvojil ve škole Mařákově a po té v mnichovské, nestačily mu. Zadulať do umění nová hesla, strhující, podněcující, světoborně přihrocená. Rozmělnila ve svém kolotání tolik adeptů, že chvíli byl věru strach i o Slavíčka. Rozběhl se za novými hesly, nadšeně a lačně, aby se probil do zaslíbené země pravého umění. Ne každá etapa té klopotné cesty od egyptských hrnců pohodlné setrvačnosti mu svědčila. Ale probil se a zkoušením vychovával v sobě mistra. Pravý umělec nebývá nikdy spokojen, vždy chce výše a více. Z těch byl Slavíček. Řada jeho posledních prací svědčí, kterak uzrával v malíře nevšedního řádu. Jeho individuální kvality zůstávaly neztenčeny, jeho výmluvnost nabyla síly, jemnosti, bohatosti výrazu. Pohříchu není místa a — řekněme to rovnou — ve chvíli rozrušujícího skonu umělcova není ještě doby na objektivně spravedlivé výklady. Jen jedno: v poslední výstavě „Manesově" vynikal obzvláště Slavíček, ba čněl ve svém „Svatém Vítu" nad své okolí, jako silák. Prolnul gotickou architekturu vehemencí svého pojetí, ovládl ji a zmohl výborně, tvořil ji znova svým štětcem jako svoje dílo. Ani sledu po sešněrování do suchopárné konturové kresbičky, ani sledu však po onom luminismu, jenž proměňuje architektury v jarmareční perníkové chalupy nebo v třaslavou huspeninu. Slavíčkův Sv. Vít jest jadrná malířská báseň, závodící mohutností, vzletem i hýřivou formální abundancí s velkolepostí kamenné básně středověkých architektů pražského dómu. Tak mi připadá, jako by touto svatovítskou věží byl si nebožtík sám vztyčil grandiosní náhrobek. Zůstal nedokončen. A jako by volal k nebesům žalostně, že zákeřný osud ochromil tvůrcovu ruku v nejlepším rozmachu. Dříve, než Slavíček pověděl své poslední slovo, než vykonal co chtěl. Zdrcen touto nemožností, propadl zoufalství, které ho sklátilo do hrobu. I tím jen podal důkaz, že byl posvěceným umělcem. *J. L.*

*

*) Nar. 1870, † 1. února 1910.

Sotva pětačtyřicetiletý, zemřel dne 1. t. m. v Drážďanech německý básník Otto Julius Bierbaum, jeden z nejdůvěrnějších přátel zvěčnělého Liliencrona, s nímž měl také jako básník značně společnou notu. Oba nadšení opěvatelé krásného pohlaví, oba šťastní optimisté, hotoví vypiti poháry svých životních rozkoší až do poslední kapičky. Bierbaum byl elegantní, duchaplný vypravěč s troškou jakési aristokratické vznešenosti ve výrazu i v celém uspořádání větném. Jeho obsažný, zhuštěný sloh měl cosi z parfumu salonů, v nichž se rád a po domácku uměl pohybovati, a z nichž si také nejčastěji vybíral náměty ke svým básním, četným novellám a několika málo románkům. Když se před časem obíral Wolzogen známým svým snem německého „Ueberbrettlu", byl Bierbaum nejpohotovějším a nejnadšenějším jeho spolupracovníkem. Z té periody činnosti zaznamená po něm kulturní historik několik drobných svazečků duchaplných, roztomilých a jemným humorem podbarvených chanson (Irrgarten der Liebe), které zůstanou zrovna typickými ukázkami jeho předních básnických ctností: elegance, espritem tryskajícího vtipu a zhuštěné, suggestivní náladovosti. — O. J. Bierbaum narodil se r. 1865 v malém prusko-slezském městečku Grünbergu, prožil bludný studentský život a zakotvil jako redaktor časopisu „Pan", později listu „Insel". Napsal četné knihy básnické (Erlebte Gedichte, Das seidene Buch a j.), lyrická dramata Lobetanz, Gugeline, Pan im Busch a Die vernarrte Prinzess, a velmi rozšířené knihy novell a románů: Die Schlangendame, Das schöne Mädchen von Pao, Die Haare der heiligen Fringilla, Das höllische Automobil, Prinz Kuckuck, Roman der Zwölf a j. v. *—n—*

*

Hubatá kuchařka. Horažďějovický farář, pater magister Brexelius, byl by málem nedostal faru pro svoji kuchařku. Dle dávného zvyku ohlašoval magistrátu, že zase příštího roku na faře míní setrvati. Dne 28. Augusti L. P. 1650. sešla se obec a její snesení tuto: „Poněvadž nic takového proti němu žádný ze sousedův nemá, že na něm také všickni přestávají a tomu opravdově povděčni jsou. Jen tolik, aby kuchařce své tak hrubý uzdy nepouštěl, aby tak opovážlivě na sousedy se nepotřásala, nýbrž jazyk svůj za zuby měla . . . Inu bývala často kuchařka pánem na faře. A bývá leckde dosud.

Z arch. horažďov.

V PRAZE, dne 11. února 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

JOS. V. SLÁDEK:

PTAČÍ PÍSNIČKA.

Náš skřivánek je milý pták,
když zahlaholí spod oblak
nám na jaře jak zvonku hlas:
Sedláče orej, už je čas.

(A vrány v lese: Teď bude hej;
sedláče, sedláče, už jenom sej!)

Hlas chřástalův z luk za rosy,
když zazní brouskem od kosy,
je v červnu také pro radost:
Sedláče, poseč, sena dost.

(A vrabci s hrušky: Poseč si tam;
sedláče, sedláče, pole nech nám!)

A kdože smutkem zavzdychá,
jak obilí už dosychá,
když křepelička tluče kdes:
Sedláče, svážej, — „pět-peněz!"

(A strnad s šípku: Nezbyl tu klas,
sedláče, sedláče, — i sper tě ďas!)

Když v zimě krajem nasněží,
tu vrabci, strnad s drůbeží
si přizobnou a na dvůr z lad
mi přiletí, kde co má hlad.

(A selka: Zrnko i vrána měj;
sedláče, sedláče, — kdyš máš tak přej!)

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Zvony se rozhlaholily, když vikář odpoledne dojížděl pod lipami vzhůru k faře. Tak jej slavnostně vítali. Druhého dne ráno po mši brali jsme se my školáci a školačky, všichni v nedělních šatech, z kostela pod farskou zahradou hrubě vydlážděnou cestou (dnes jí není, farská zahrada se o ní rozšířila) a pak kolem farské zahrady nahoru do školy.

Tam všechno vysmýčeno, vybíleno, vydrhnuto, práh i podlaha; jen lavice zůstaly ve své dekoraci zakančené, ve svých ornamentech a řezbách kudlou za kolik generací pořízených. Na černém učitelově stolu červenomodrý ubrus z činovatiny s vetkanými myslivci, jeleny a stromy; na stole váza s kytkou, hlavně růže a „pána Ježíše vlasy".*) Kolem po stole svazky předpisů, „zlatá" kniha a jiné.

Sad, stavení, všecko plno záře, plno zlatého světla; farská zahrada hořela barvami květů, školská samá zeleň — krásné, svěží ráno letní. Nám však nebylo tak volno a veselo jako jindy. Napjetí v nás i strach. Na síni ve škole bubny, kotle z kostelního kůru, na intrády, Vinca hrobařův u nich s paličkami v ruce. Již to začne. Budou dávat veřejně, přede všemi otázky, budou

*) Ozdobná tráva s bílými pruhy.

čísti ze „zlaté knihy". Budeš-li tam a na kolikátém místě. Napjetí i šum po všech lavicích, šum venku na síni, odkud vstupovali hosté, rodiče školáků, všichni svátečně oblečeni tak jako učitel a pomocník —

V tom intráda na síni, bubny víří, trouby hlaholí jako na kůře o velikých svátcích. Vstupuje vikář, bělovlasý, důstojný zjevem a milý tváří, Charvát se jmenoval, za ním farář Hromádka v paruce (tenkráte jsem myslil, že má takové divné vlasy), za ním pan páter Štifter, náš katecheta; všichni tři v klerikách, jenže ne stejných. Všiml jsem si, že pater Štifter nemá takového límce přes ramena na klerice a takových křídel na rukávech. Za kněžími školní dozorce, strýc Zejdl —

Intráda dozněla, šum se utišil, zkouška se začala. Zkoušel pan páter (katecheta jsme neříkali), zkoušel učitel, pomocník; také vikář dal sem tam otázku. A když leccos bystrého i naivního, veselého i hloupého pověděno, když mnoho potu za celé dopoledne setřeno, zjevila se „zlatá kniha", ozvala se jména vyznamenaných a na síni kotle, do nichž bil Vinca hrobařů. Praemianti a praemiantky musili před lavice, aby dostali praemium, po knížce, po rytině. A zase šum, zase intráda, teď odcházejícímu vikáři; mačkanice u dveří a tu tam i pláč zklamaného, neuznaného žáčka, zanikající v tom hluku a ruchu. Se zvonice hlaholí poledne; ze staré, obílené školy hrne se dolů mezi zahradami pestrý proud, pohnutý, vzrušený.

Jak jsem já byl dotazován, jak jsem odpovídal, na to se již věru nepamatuju, ale na to, že jednou byla také má matka na zkoušce a že, když jsme vycházeli ze školy, mne pohladila a že měla radost.

Prázdniny pak trvaly čtyři neděle, až do prvního září.

Za těch školáckých let zastával jsem také funkci ministranskou. Latina ministrance dost mne soužila, nežli jsem se jí naučil; dlouho a často jsem mlel v ústraní a brebentil: „Introibo ad altare dei — introibo — či „introjbo" jak jsme vyslovovali — nežli jsem mohl k oltáři a tam pak všecko plynně, ale ovšem také jen mechanicky a řemeslně odříkával. Ministroval jsem ve všední den i v neděli, o mších a nešporech, o pohřbích a křtinách, ouvodech a svatbách, a tak jsem přehlédl za těch několik let mnoho různých lidí a scen, vážných i žalostných, nejeden výjev, který nezapadl v nepamět.

Nejhledanější ministrování bylo o křtinách a svatbách, poněvadž nejspíš a nejvíc vynášelo. Proto také jednou, když byly nějaké hlučné svatby, zaběhl jsem ze školy do kostela ministrovat, nemaje povolení. Ale když jsem se vrátil se šestáčkem v kapse, nastal soud, kdeže jsem byl a že bez povolení. Soud a hned také trest. Učitel Sagner vyplatil mně ještě také rákoskou na dlaně. To byl, pokud se pamatuju, můj první a poslední trest tohoto palčivého druhu.

Nejméně mne těšilo ministrování v čas velkonoční, t. j. ty dny, kdy bylo nutno klečet u božího hrobu. Když jej chystali, dostal jsem se za té příležitosti do kostelníkova bytu, „ke Knahlom", abych pomohl odnášet skleněné koule, které tam plnili barevnou vodou. Tam také, mimochodem řečeno, vídal jsem jak „Justynka", stará paní Knáhlová, pekla pro kostel hostie; nejednou dostal jsem od ní okolky z bělostných, čerstvě napečených oplatků.

Barevné koule donesli jsme na horu do kostela, do postranní, prosté, vybílené kaple, ve které již stáli u božího hrobu dva ohromní, prkenní žoldnéři mračných, strnulých tváří. Koule se zavěsily, lampičky za nimi i za průsvitným obrazem Krista v hrobě ležícího se rozžehly. — Pak nastala povinnost klečet u božího hrobu v tiché kapli, kterou sešeřili, kterou pokmitovala zář voskovic na oltáři a z temna žířely barevné koule prozářenou modří, zelení a žhavou žlutí a řeřavou rudostí. Před samým polednem a první hodiny odpolední bývalo klečení nejobtížnější. Lidé přestali přicházet. Hluboké ticho a šero v kapli a venku zářící den prvního jara, hlasy kamarádů a chvilkou zařehtání vrčivé, pronikavé řehtačky nebo duté, dřevěné zabouchání klapaček — a tady v tmavé, vymřelé kapli pod těmi obrovitými, osmahlými žoldnéři klečet nekonečnou hodinu a pomýšlet, že kamarádi venku se chystají v houfu městečkem až dolů na „Šedivou horu" hlásit řehtačkami a klapačkami poledne, nebo že hrají pod lipou před kostelem míč nebo „píčkrle".

Také ministrování v neděli o hrubé zvláště zimního času méně vábilo, poněvadž trvalo tuze dlouho. Na jaře však a v létě bývala mně ta sváteční dopoledne milá. Všecko o nich tak vysmýčeno, čisto a bílo a vystrojeno, před staveními umeteno. Děvčata a mládenci přicházeli s voničkami do kostela, na jehož oltáři ve vázách kytice živých květin, zlaté lilie oranžových květů nebo růží a fial, a „pána Ježíše vlasy".

Barvy těch květů, pozlátko oltářů i zašlé obrazy náhle vysvítily, když sluneční paprsky rozlily se kostelem, korouhve kraj lavic plných lidí, rudé, modré, zelené rázem zjasněly a hranoly skleněného lustru prostřed kostela zahořely duhovými barvami nad hlavami všech.

Cosi vznešeného neuvědoměle cítila mladá mysl, cosi povznášejícího, zbožně jímavého, zvláště když prostorou kostelní, kterou províval chládek i za parného slunce, zahrály varhany a ze zástupů zahlaholilo unisono: „Otče náš, milý pane!"

Tenkráte i pak první léta v Němcích zanítila se mladá mysl má často srdečnou zbožností prýštící z víry ještě neotřesené, zbožností plnou důvěry a doufání. Býval jsem dojat biblickými příběhy, s účastenstvím jsem si prohlížíval v matčiných modlitbách obrázky křížové cesty a vím, že se mně jednou zalily oči slzami nad utrpením Ježíšovým; maně tu vzpomínám na chvíle, kdy jsem se horoucně modlíval, zvláště v Němcích, ve velké tesknotě a ve straších o matku i otce, aby nestonali —

Neministroval-li jsem v neděli o hrubé, připletl jsem se obyčejně, ačkoliv jsem nebyl zpěvákem, na kůr. Rád jsem tam chodil a přihlížel, jak se tam chystají na figuralní mši a pak jak zpívali a hráli za řízení učitele Sagnera sedícího u varhan. Z houslistů nejvíce slynul dřevičský učitel Morávek v staromodním kabátě, typ, jak nyní vidím, starého kantora, jemuž zbečnický Klikar, můj strýc, klarinetista prohlášený, dělal někdy muzikantské schválnosti, a o němž jsme si my hoši povídali, že pro něj, pro Morávka dřevičského, přijel jednou kočár, to bylo nám úžasné, kočár, nějaké panstvo že pro něj poslalo, aby jim zahrál. Vedle něho skromně hladil šmytcem druhé housle srbecký učitel Zelinka, bělovlasý, ten, jenž míval vidění, když se z Hronova vracel farským lesem vzhůru do Srbské. A Franc Langer, s prameny bělošedých vlasů od týlu přes lebku sčesaných, opora kůru, bratranec Knahla kostelníka, zpěvák tenorista, o pašiích evangelista, jenž hrál na housle i na klarinet a zvláště na basu! A vložky zpíval a sola. Pohostinsky ob čas dal slyšeti svůj hluboký bas felčar Doležal, jak jsem už řekl; někdy přišel zazpívat i Knahl kostelník, ředitel hronovské kapely, houslista i trubač výborný.

Mně tenkráte také dost imponoval Vinca hrobařův, jehož starý otec nebo bratr „Joram" šlapali měchy. Vinca nebyl žádný muzikant, než já jej obdivoval, že uměl tak do kotlů bít, jak temný rachot spouštěl, když začínal intrádu, jak se mu paličky mihaly, kmitaly, jak mu lítaly a přeskakovaly, když Habr, hospodský, na kůru trubač, a ostatní spustili na trumpety a jiné nástroje, zvláště když Joska policajtův, černovlasý, té chvíle obyčejně ještě střízlivý, foukal do svého bombardonu, až se mu bělmo vyvstalých očí blýskalo ze vzdutých, brunatně zrudnuvších tváří a jeho nástroj hřímal, div že se netřásla kostelní okna.

Ne jeden pomocník ještě stával na kůře u pultu, jako Macek klarinetista, tenkráte mladý, Josef, syn Františka Langra, zámečník, ten u houslí, a ten onen učitel z okolí. Hráli statečně, někteří z nich i výborně a šňupali statečně, skoro všichni; nejstatečněji ne regens chori, nýbrž kalkant, starý hrobař s modrým šátkem za vestu zastrčeným. Ale ne po každé, když jsem nemusil ministrovat, jsem mezi ně na kůr zašel. Někdy jsem jej minul i kostel —

(Pokračování.)

ZIKMUND WINTER:

ZE ŽIVOTA UČEDNÍKŮ V ŠESTNÁCTÉM VĚKU.

HISTORICKÝ ČLÁNEK.

(Pokračování.)

Učedník slíbil všecko, čeho chtěli, rukou dáním; při tom rukojmové dotvrdili slib závazkem, či rukojemstvím, že propadnou určitou summu, kdyby učedník se některak proti danému napomenutí prohřešil.

Rukojmové uvolovali se k penězům nestejným. Nejmenší zarukovaný peníz v XVI. věku byly dvě kopy české (to shledávám nejčastěji v organisacích pekařů, mlynářů, perníkářů); největší počet řemesel chtíval zaručení deseti kopami míšenskými; někde arci chtívali méně, jinde víc. Nejvíc — 25 kop českých či 50 kop míšenských — žádali od rukojmů šmukýři pražští (šmukýři zdobili klobouky), čehož výklad pravděpodobný bude ten, že učedník pobýval v krámě, kde bývala hromada drobných věcí drahých. Vždyť u šmukýřů učedník musil připovídati, že i v krámě, v prodeji pána svého věrně se zachová.

Po učiněných slibech a prohlášeních rukojmů platilo se „pro paměť" do cechu nebo „památné". Z památného časem stal se plat za přijetí učedníka v cech.

Platilo se voskem i penězi. Učedníc

do polou XVI. věku většinou skládali památného po jedné libře vosku, od polovice řečeného věku po dvou librách, vyskytuje se však povinnost i tří a čtyř liber. Placení vosku, jenž oddáván kostelu, rozdělovalo se někde tak, že libra skládána hned a ostatek při vyučení. Nestejnost bývala co do platu peněžitého. Někde vyskytuje se groš, dva groše, dvanáct i dvacet grošů, což všecko ještě má ráz skrovnějšího „památného", ale u krejčích v Rakovníce (1580) musí za učedníka položeno býti do cechu 50 grošů, u řezníků v Žamberce (1576) kopa, též tak u ševců v Sobotce (1597), u pekařů v Ústí Labském (1608), u krejčích a postřihačů v Prachaticích (1565) a leckde jinde. Dvě kopy platiti bylo u pekařů a mlynářů pražských a leckde v organisacích sladovnických; čtyři kopy v organisacích soukennických (Nové město 1596, Liberec 1575), tu a tam u koželuhů (Kadaň 1588).

Jest zajímavý úkaz, že do řemesel se učedníci nehnali takovým počtem, aby bylo nutno zastavovati na čas jejich přijímání. Což málo to jest, když v řemesle staroměstských malířů od r. 1492—1582, tedy skoro za sto let, jest zapsáno 58 učedníků! Ani to není nad míru mnoho, zapsáno-li v řemesle staroměstských kožešníků od r. 1556—1620, tedy ve 64 letech jednou tolik učedníků jako u malířů za 90 let.

Posledním kusem učedníkova přijímání byl zápis. Za ten bylo platiti písaři několik grošů. Zápisy bývaly stručny. Nejprve jméno učedníkovo, pak u kterého mistra „se zjednal" nebo u kterého chce „sloužiti z řemesla" a kolik let. Dále jmenováni rukojmové a jejich rukojemství a na konec zaznamenán památný plat.

Zápisem skonáno přijetí učedníkovo. Že by i u nás jako v Němcích učedník musil již při tom prvním kroku dávati mistrům pro dobrou vůli na pivo, o tom nevím; tu a tam jen náhodou pronikne zprávička, že mistr, opovídaje učedníka, dal některý peníz „na dopíjenou". V Hradci Jindřichově roku 1615 se v cechu krejčovském o to právě mistři pohádali, neboť chtěli víc „na dopíjenou" nežli mistr Havel Smrčků nabízel.

Bylo-li v městě řemeslo, ale ne cech, mistři chodili s učedníky od starodávna k zápisu na radní dům.

Po zápisu učedník uveden do bytu a do dílny mistrovy. Stal se členem čeledi domácí.

Kolik let měl v učení vytrvati, o tom jednotlivé organisace měly sic statut, ale nedržely se ho. Dle statut byla doba učení v předešlých stoletích vytčena v rozličných řemeslech ode dvou do šesti let; v XVI. století zůstává při tom, ač jest řada organisací, které zřejmě připouštějí jediný rok učení. Těch řemesel, která spokojovala se s rokem, ale chtívala po případě dvou i tří let, spočítal jsem si 24% všech. Jsou mezi nimi tkadlci, pekaři, tesaři, mydláři, řezníci, sladovníci, krejčí, hrnčíři, bečváři a také soukenníci; z nejmladších organisací byli kuchaři, kteří chtívali na učedníkovi od roku až do tří let. Ve svrchupsané řadě jsou mimo jiné podivní soukenníci, jejichž řemeslo nelze pokládati za tak snadné, aby za rok se mu pachole naučilo. U řezníků, kteří učí od roku do tří let, nelze sobě onen minimální rok vyložiti jináče, nežli že se týkal statného silného junáka, jenž se učil v dospělejších svých letech. K tomu soudu vede mne řád soukennický v Třeboni (1537), jenž káže, aby se učedník učil déle nebo kratčeji „dle zrostu", a vysvítá to z řádu soběslavských řezníků (1538), jenž svoluje, jestli že by se který v roce vyučil, „že by za tovaryše zastati mohl, aby mu toho bylo přáno".

Cechovních organisací, jež statutem kladly učedníkovi minimální měrou dvě léta učení, spočítal jsem 16%. Jsou mezi nimi zedníci, koželuzi, truhláři, kováři, koláři, lazebníci, ševci. Maximální počet let bývá při týchž řemeslech po třech i čtyrech letech. Největší počet řemesel — 36% — ukládal si učení od tří roků, pod kterouž summu se nesmělo jíti. Z důležitějších řemesel jsou v té řadě nožíři, zámečníci, soustružníci, ručníkáři, sklenáři, toboláři, kožešníci, apatykáři i bradýři.

Nejmenší požadavek čtyřletého učení shledávám při 16% řemesel všech. Jsou v nich kamenníci, zlatníci, hřebenáři, uzdaři, špendlikáři, jircháři, šmukýři, ale i punčocháři.

Konečně pod 5 let nechtělo učedníka připustiti k učení 8% řemesel. V tom malém počtu jsou jen řemesla umělecká, malíři, krumplíři, řezbáři a z obyčejných řemesel zlatotepci.

Jakož zmíněno, cechy se těch statut nedržely; mistři smlouvali se s otcem nebo s poručníkem učedníkovým a ustanovili pak, jak chtěli, držíce se pouze té zásady, že ten učedník, za něhož se nic neplatí mistrovi, musí sloužit a učiti se co nejdéle, tomu však, který platí, odpouštějí se léta, a to dle výšky platu; říkávali, že se učí „buď z peněz", „buď na roky". Za peníze mistři slevovali i pod zakázané minimum let! Zajisté, že taková zásada a prakse jest podle našich pojmů socialně nespravedliva, neboť byla týráním chudého chlapce, jemuž bylo asi malou náhradou, když mu mistr

za prodloužená léta dal šaty jedny nebo dvoje.

Nahlédnutím do těch nemnohých knih řemeslnických, jež se zachovaly, poznáváme ihned onu libovůli, závislou na penězích. Na příklad v kožešnické knize pražské jsou od r. 1555 zápisy učednické na 3, 4, až i na 6 let, kdežto statut se spokojuje na nejvýše se čtyřmi lety. Šmukýři pražští měli statut, aby učedník každý vyplnil čtyři roky; v knize šmukyřské však jsou zápisy na šest, ba na sedm let. Největší rozmanitost u malířů pražských. U nich proti statutu najdeš smlouvy učednické na dva roky (!), na tři, na šest, sedm i na osm let. Na osm let — nejvyšší počet, který se mi v XVI. věku vyskytl vůbec — zapsán Absolon Pol z Vrchlabí u mistra Floriána Abela z Rejna Kolína r. 1557. Což nespravedlivě odráží se od takového počtu let zápis kožešníka pražského Antonína Millera, jímž r. 1596 prohlašuje, že syna svého Antonína učiti bude „do libosti své"!

Byla-li libovůle co do let, jejichž počet statuta zřejmě a pevně stanoví, tím méně čekejme nějaké pevné zásady a pravidla stran platu za učení, když tě ten plat řídko kdy udává se v stanovách, zanechán byv soukromé smlouvě. Jen to bývá pravidlem, že ten, kdo se učí déle, platí málo nebo neplatí mistru nic.

Bývá-li plat za učení v XV. století stanoven od jedné kopy do čtyř, shledáváme v statutech kutnohorských zlatníků (1584) a u pražských hřebenářů (1588) po šesti kopách. V skutečnosti bývaly však summy násobně větší, bývaly až do 25, 30 kop! I mistr švec na Malé Straně r. 1586 vzal od učení 10 kop; u hodinářů a zámečníků žádali po 20 kopách. R. 1590 kdosi dal ve Stříbře mistru soukennickému od učení 10 strychů žita, ačkoli při tehdejší drahotě mohl strych počítati po třech kopách (tedy všecko ve třiceti kopách), počítal „pro lepší opatření" učedníkovo jen 25 kop.

Od otce nebo poručníka či vdovou matkou učedník odevzdán mistru svému do domu a do dílny. Měl proběhem let naučiti se řemeslu, seznámiti se s potřebami a praksí jeho, měl poznávati živnost i po stránce obchodní a nabýti znalosti, kterak se chovati k spotřebitelům. Učedník byl přijat dle obecného názoru do rodiny mistrovy. To jisto, že mistr převzal otcovská práva, jmenovitě práva tělesně trestati. Povinnost měl chlapce živiti a někdy i šatiti. Nelze pochybovati, že v přemnohých případech učení i výchova mladého dorostu řemeslnického šla před se klidně, správně a zdařile. Arci že nebude nikdo domnívati se, že učení dělo se nějak systematicky a všestranně a výchova nějak paedagogicky.

Zdá se, že stavební řemesla záhy a nejtužeji hnala učedníky do odborné práce, byť jen lehounké. Aspoň u tesařů malostranských čteme r. 1594 v statutě, aby učedník ihned, když nastoupí, obdržel nádobí, které po vyučení odvede, a r. 1546 v řádě zedníků i kameníků stojí, aby mistr nebral za práci učedníkovu prvého roku nic víc než půl groše. U pokryvačů pražských mistr směl bráti za učedníka tolik jako za přidavače (po 5, 6 groších míšenských denně). Tedy učedník pracoval na stavbě již prvý rok, a mistr bral z něho užitek.

Že by učedník sám dostával plat, který za něho mistr při stavbě bral, o tom zmiňuje se úřední městské nařízení v Praze r. 1585, řkouc: „Poněvadž učedníci jako tovaryši dělati, ano i ranněji na dílo choditi musejí, z té příčiny se učedníkům jednostejně jako tovaryšům platiti má, aby se volněji učili tomu řemeslu a tovaryšův aby přibejvati mohlo."

Toto nařízení však do statut tesařských nepojato, byli by se mu zajisté tovaryši vzpírali. Nepochybuji však, že hodný mistr učedníkovi pilnému část mzdy, kterou za něj bral, dobrovolně dával; platíyalit zajisté mistři též jiných řemesel než stavebních učedníkům svým, arci dle toho, jak se v cechu po domácku usnesli. U malířů pražských již r. 1452 byl mistr trestán, že „připlacoval učedníkovi k hanbě mistrů".

O pěkném poměru mezi učedníkem a mistrem zhusta svědčívají zápisy v městských knihách, jimiž umírající mistři odkazují šaty i řemeslné nádobí učedníkům svým.

Pravda, zpráv o tom, že učedníkům vedlo se špatně, jest v knihách daleko více nežli zpráv o vlídném poměru. Ale to tím, že zlé zprávy dostaly se do soudních knih, a dobré se obyčejně nezapisují. Ony lze pokládati za ošklivé výjimky.

Některé stránky učednické výchovy však nepokládány obecně za zlé, a dle našich pojmů přece byly hodně zlé. První to, že učedník musil bývati na nohou od tří, čtyř hodin z rána až do desáté, ba někdy i do dvanácté noční hodiny. Záhy musil vstávati, aby umetl, vody nanosil, zatopil. Ve dne nucen byl vedle práce posluhovati všem, běhati s dílem, běhati za dlužníky s upomínkami. Při tom nehledíval mistr k tomu, aby chlapec měl dostatečné šaty; jaké mu dali z domova, takové měl, a byl-li mistr povinen mu šaty dáti, dal jen v určitý čas a ne víc a ne lepších než musil. Jest význačno, že nejednou v řádě cechovním nařízeno, aby mistři, když smluvili učedníku

šaty dáti, dávali je „na schválení“ jiných mistrů nebo cechmistrů. Tedy mistru se vůbec nevěřilo, že se v soukromí zachová štědře a spravedlivě. Takové urážlivé nařízení zajisté předpokládá, že větší počet mistrů, ne-li všickni šmahem, byli nakloněni zbaviti se oděvací povinnosti ledabylo, třebatě se nezachoval každý tak surově jako zámečník Sax v Rakovníce, na něhož žaluje r. 1575 kadaňský zámečník Kašpar, že bratr jeho, učedník Mates, přišel u něho „na díle o nohy, byv od něho k tomu potahován, že jest za veliké a ukrutné zimy po jarmarcích a trzích choditi a dílo zamečnické peněžiti musil, nemaje proti zimy prudkosti opatření náležitého z strany obuvi a jiných šatů.“

(Pokračování.)

* * * * * * *

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Ještě všechno spalo v zámku, když opatrně se plížil parkem. Nikde ani hlasu, ani psi neštěkali. Jenom z dálky někde ve vsi kohout se ozýval. Bylo ještě velmi časně. U pootevřeného okna svého pokoje zarazil se. Snad paní Sofie čeká zde? v pokoji na jeho posteli sedí? snad celou noc tak čekala?

Ne! oddychl si. Nikoho nebylo v pokoji. Nedůvěřivě nahlédl do všech koutů — nikde nic. Přehoupl se oknem do pokoje, a najednou únava, zmalátnělost, které dříve nepozoroval, podlomila mu nohy. Sotva se dovlekl k neodestlané posteli, usedl. Oči se mu klížily. Ještě nějaká myšlenka mihla se hlavou. — Utéci odtud! hned teď! ale ani nedomyslil, těžká hlava sklonila se do podušek. Usnul tak, jak byl v šatech, zaprášen, hlinou zamazán. Usnul, jako když v černou hlubinu zapadne. — Všechno zmizelo.

Ale najednou vidí Fojtík, odněkud vyšla paní Sofie v modrém županu s kraječkou kolem hrdla. Jde s nakloněnou hlavou jakoby na zemi hledala stropu — chvíli váhá, zase jde blíže a blíže a Fojtík se krčí, schovává se — ví, hledá jej paní Sofie. Nedívej se! říká mu cosi, zavři oči! ale nemá síly — dívá se, dívá a hrůzou na čele mu vyvstává pot. Už je tak blízko paní Sofie — ruce rozpřáhla, hledá, hledá — bílými prsty hledá. — V tom zvedla oči, rozhlédla se — zdá se, nikoho nevidí, ale oči jí planou, hrozné oči, ne její, cizí, nejsou hnědé, zčernaly docela rozšířenými zřítelnicemi. Na rtech jí hraje podivný ledový smích, zuby se lesknou a skřípají. Jde, rukama hledá kolem sebe, očima svítí — nevidí, ale udělá-li ještě krok, bílými prsty dosáhne Fojtíka, bílými prsty jej zaškrtí. Čarodějnice! pomyslil si, čarodějnice! A v tom prohledla, uviděla jej — hned poznal, že jej uviděla. Zkrásněla tolik, Bože milý, takovou hříšnou krásou rozkvetla, rozesmála se, ruce vztáhla k němu, bílé hebounké páže. „Čarodějnice!“ vykřikl.

Probudil se. Nic — ale zdálo se mu, jak vyskočil, že zahlédl ještě ty bílé kulaté páže. Usedl na kraj postele a dlaněmi tiskl čelo. Přemýšlel, co dělat? Nepůjde již k paní Sofii. Bál se jí, měla moc nějakou čarovnou nad ním. Znal to už. Podívá se, usměje se, řekne: jdi! a Fojtík půjde. Do záhuby, jistě do záhuby. Tak — beze všeho slitovaní pošle ho a on půjde. Ne! Zachrání se; ještě je čas! Uteče, jak v noci si umínil, uteče odtud. Ale ne do školy, tam by jej nalezli, přivedli zpět. Uteče daleko. Vrátí se do Klatov, padne dobrému páteru Kornelovi k nohám, on poradí. Ať jej do kláštera někam za frátera pošle. Klidno bude v klášteře, tam nebude té hrůzy, nočních toulek, nebude pašerů, ani zoufalců, kteří se vraždí. Klid tam bude, posvátný klid. Oblekne hábit a bude bohu sloužit a těšit jej bude čistá vzpomínka na první jedinou lásku, na Rozinku Štěpánovou. Snad ji někdy potká, snad — až se bude vdávat, bude ministrovat při její svatbě. Snad bude ho srdce bolet, ale pomodlí se upřímně za její štěstí.

Augustin Fojtík byl pořád ještě dítětem!

Nezůstane tady, uteče! ta myšlenka opanovala. Rychle se převlékl, staré své šaty, ve kterých přišel, nalezl ve skříni — i staré okuté boty z tvrdé teletiny. A bylo mu volněji v nich, třeba skřípaly. Už měl plán, kudy půjde, jak parkem proklouzne nejzarostlejší pěšinou, nepůjde vrátky, ale raději přeleze plot do polí a dá se na útěk. Z opatrnosti několikráte vyšel na chodbu všady bylo ticho, nikdo se po něm nesháněl. Osmělil se, přešel i dvůr. V kuchyni slyšel smích děvčat, některý z čeledínů přešel okolo, na druhém konci dvora zlořečil šafář komusi neviditelnému, ale Foj-

tíka nikdo si nevšiml. Se zatajeným dechem vešel do parku, snažil se, aby kráčel klidně a vážně. Sotva zašel za křoví, hlavu shýbl, po špičkách ubíhal shrben naslouchaje, nestíhá-li ho někdo. (Ovšem že nemusil přes dvůr, mohl vyskočit ze svého pokoje do parku přímo oknem, ale nechtěl utéci jako zloděj.)

Nebe bylo pod mraky, tráva ještě šedivá ledovou rosou, pěšiny rozmoklé. Fojtík dal se nejkratší cestou opatrně vyhledávaje úkryt ve stínu stromů a za houštím. Starostlivě se ohlédl zpět, v písku po pěšině byly znatelny jeho šlépěje. Odbočil s cesty na trávník, ale i tady bylo znát, kudy šel, jak rosu s trávy každým krokem stíral. Najednou se mu zdálo, že volá kdosi. Nerozmýšlel se už a střemhlav pustil se houštinou v tu stranu, kde byl nejblíže plot. Doběhl šťastně, udýchán. Bylo tu bezové houští, starý laťkový plot byl prorostlý hlohem a divokou spletí kopřiv a bodláků, ověšen svlačcem a rudnoucími úponkami divokého vína. Fojtík s namaháním proklestil si cestu, přehoupl se — za plotem příkop zalitý bahnitou vodou přeskočil, prodral se ještě houštím trnek a ostružin a před ním už byla volná pole, rozevřel se výhled do kraje. Nikde v polích kolem dokola ani živé duše. Travní cesta patrně málo užívaná s kolejemi sotva znatelnými vedla tu kolem po mírném svahu.

Fojtík oddychl z hluboka a rozvažoval, kudy teď se dá. V dálce na zeleném vrchu nad lesem, bělá se kostelík s věží. Kde to je? jaký je to kostel? Loreta? svatá Trojice? Nemohl se upamatovat, ale bílý kostelíček jakoby na pozdrav kýval. Teď vysvitlo tam na okamžik sluníčko — i kříž na věži se zaleskl, Fojtík se rozhlédl na všechny strany, naslouchal — opravdu nikde ani živé duše, ticho kolem. Nikdo o něm neví. Už si vyměřil, kudy půjde — tím tím úvozem zarostlým nějakým křovím seběhne do údolí na cestu.

Opět pohleděl ke kostelíku. Jako by byl tam před oltářem, před Pánembohem v samotném kostele, klekl na cestě, sepjal ruce a modlil se po tichu, — úpěnlivě se modlil.

Najednou zachrastilo v kolejích za ním. Ohlédl se uděšen. Slečna Fanuška, maličká Fanuška v krátkých sukýnkách se střevíčky urousanými stála tu, ruce měla složeny za zády a udiveně dívala se na klečícího Fojtíka.

Vyskočil.

„Co jste to dělal?" ptala se. „Modlil jste se?" Přikývl beze slova a začervenal se.

„Myslela jsem, že jen děti se modlí!" pravila zamyšleně. „Já už dávno se nemodlila. Snad od té doby, co matička zemřela. Vím, že tatínek nikdy se nemodlí. A modlí-li se macecha? se mnou nikdy se nemodlila. Jako malé dítě modlívala jsem se s mamičkou a pamatuji, jak bývalo mi blaze, když po modlitbě jsem usínala." Zamyšlená ulamovala suchou větvičku s keře, u kterého stála. „Proč jste se modlil? zde na cestě, v polích?" Bleděmodré oči upřela na Fojtíka, zdálo se mu, že postihl v nich úsměšek: tak veliký! tak starý! — „Volal jste Pánaboha na pomoc? Víte, já si myslím—" pravila rozvážně, „že je asi pravda, co jednou řekl tatínek: lidé si stvořili Pánaboha a ne Pánbůh lidi!"

Fojtíka mrazilo, — snad neposlouchal nerozumnému žvatlání přemoudřelého dítěte, neodpovídal, jen se díval tam k úvozu, kudy si vyměřil v duchu cestu. Kéž by už tam byl! Měl chuť, shýbnout hlavu a rozběhnout se, utéci, ale síly neměl. Neujde, neuteče — už je takový jeho osud.

Fanuška přikročila blíže, prstem se dotekla jeho ramene. „A kam jste šel? Proč jste přelezl plot? viděla jsem vás. Chtěl jste utéci? viďte, že jste chtěl utéci od nás?" usmívala se. „Proč? proč?"

Fojtík v tom okamžiku shýbl se, udělal krok, dva —ale už jej držela Fanuška za ruku. „Počkejte, pane učiteli! pojďte, vraťte se! vy se musíte vrátit!"

Dupla nožkou, oči se jí zalévaly slzami. „Chtěla jsem poslouchat vaši hru na housle, tak je mi smutno dnes! chtěla jsem vás prosit, abyste zahrál. Jste umělec, vezmete-li housle, samy zpívají."

Jako když moucha bzučí Fojtíkovi kolem ucha. Housle! hrát — ach, jaký to dětinský žert! Ale tam daleko pod strání leží mrtvola. A po lesích bloudí pašeři, skrývají se před četníky a vojáky, anebo bijí se s nimi. Jsou zaskočeni, postříleni, neboť on nevyplnil své poslání, nevyčkal, nevaroval jich.

Otřásl se, pokoušela se oň zimnice.

„Co je vám? jste bledý, chvějete se a vaše ruka je jako kus ledu." pravila Fanuška. „Co je vám? nač myslíte? Vždyť je hrozno hledět vám do očí. Že mne nevidíte? Kam se díváte?"

Usmíval se nevědomky ztrnulým, strašlivým úsměvem. Tajemství jej tížilo, dusilo.

„Řekněte, co je vám?" dotírala Fanuška.

Tajemství, které jej vyhánělo odtud. Má je říci? komu? tomu dítěti? Podíval se na Fanušku. Byla tak maličká, když stála vedle něho, že musel hlavu shýbnout, aby na ni viděl. Ale oběma rukama držela jej za kabát, visela téměř na něm stoupajíc

na špičky a do očí se mu dívala. „Povězte!"

Poví tedy — musí-li to být, poví. Ale jí přece ne, té maličké. Nebyla to pohádka pro děti. Ptal se po pánovi.

Fanuška vytřeštila oči, „Co mu chcete? co chcete tatínkovi? Chcete žalovat na mne, že jsem chodila do vašeho pokoje číst Voltaira?"

Zavrtěl jenom hlavou. — „A co mu tedy chcete? povězte!" Po chvilce dodala:

„Není doma, nevrátil se ještě. Zapadne-li otec jednou do Klatov, nikdy není možno se ho dočkat, na všechno zapomene. Jistě něco důležitého chcete mu povědět?" Sevřela rty, čelo zachmuřila, očima jakoby četla Fojtíkovy myšlenky.

„Co se stalo? řekněte mi to! Ach, nemyslete, že jsem slepá, vidím, co se kolem děje. Povězte! co macecha? jí se to týče? Povězte!" prosila, poroučela. „Ať je to cokoliv, nikomu nic nevyzradím!"

Fojtík konečně pověděl úryvkovitě všechno. Tajemství příliš jej tížilo. Vypověděl hrůzu dnešní noci. Fanuška poslouchala se zatajeným dechem, drobnými pěstěmi sevřela spánky. Vyprávěl, jak se vrátil hrůzou polomrtvý a jak se rozhodl pánovi povědět všechno. O té mrtvole, aby ji havrani nerozklovali. — O paní Sofii. — Ale bál se. Raději chtěl utéci, daleko, daleko, daleko — Fanuška stála bez pohnutí se sklopenou hlavou. Nebylo to dítě, po čele stáhly se vrásky, drobný, ubledlý obličej zachmuřil se, tváře se propadly, Jako maličká stařenka tu stála hroznou bolestí zlomena. Tiskla spánky v pěstích, rty se jí chvěly. Přemýšlela patrně.

„Poslyšte!" řekla po chvilce. „Nic neřeknete mému otci až se vrátí, slyšíte? nic! Snad by toho nepřežil. Půjdete přímo k maceše — k paní Sofii. Jí to řeknete. A uděláte všechno, co vám rozkáže, rozumíte? Uděláte! A kdyby tam, kam vás pošle, byly samé mrtvoly, nesmíte se zhrozit, nesmíte utéci. Pomůžete maceše, aby se zachránila, je-li to možno, aby se zbavila příšer, které vyvolala. Nesmí být Aschenbrenner a jeho lidé chyceni, protože by prozradili, kdo je jejich pomocníkem. S nimi byla by odsouzena také ona — její hanba, její odsouzení padlo by na náš rod. Otec by trpěl za ni. Lidé by okazovali na nás prstem. Nesmí se to stát! ne! rozumíte mi přece?" zadupala nožkou.

Fojtík užasle díval se na ni.

„Půjdete k ní, uděláte všechno, co vám poručí. Musíte! Jiné pomoci není!"

„Zdá se, není pomoci, není!" myslil si Fojtík a sklopil hlavu. Pravdu má, Fanuška. Pochopil, že musí jít, musí — a třeba do záhuby. Strach? to jen tak s počátku, jak povídal Slováček Janko, když je člověk v tom, strach přejde.

„Půjdete?"

„Půjdu!" odpověděl a hlavu sklopil.

Oddechla a klidněji pravila. „Jste hodný, pane učiteli. Půjdete, pomůžete. Zdá se mi, že jenom vy můžete pomoci." Vzala jeho ruku a hladila ji. Fojtík se usmíval. „Nebudete se bát ničeho? ne? Bylo by tak pěkné, tak romantické, kdybych mohla s vámi do lesů, mezi pašery. Vždycky jsem ráda čítala o loupežnících a bludných rytířích, všechny povídky Spiessovy jsem přečetla. Šla bych s vámi hned, ale nesmím, mne nepustí. Šli bychom, ztratili bychom se v černých lesích, bloudili v noci, trpěli hlad, ostružiny bychom hledali —" Fanuška se smála, opravdu byla ještě dítětem. „A za námi v patách hnali by se husaři, už by nás se všech stran obstoupili, vás by chytili, přivázali by vás ke stromu, už by odpočítali dvacet kroků, namířili karabiny, ale já bych vás zachránila. Důstojník, lajtnant, nějaký hrabě nebo kníže by se do mne zamiloval a pro mne dal by vám milost. Nebylo by to hezké?" Žvatlala, jakoby zapomněla na všechno. „Víte, mám ráda, co je hrozné a strašlivé. Když po zádech počíná přebíhat mráz, ach, to je rozkošný pocit! opravdu! Jednou byla jsem s tatínkem na Šumavě, pod Javorem. Od jezera šli jsme pralesem, kapradím, přeskakovali jsme potůčky, přelézali stromy skácené vichrem, ztrouchnivělé kořeny — strašlivý němý les tam byl, samé strašidelné stíny. Najednou nad hlubokou strží uklouzla mi noha. Padajíc po skále zachytila jsem se keře nějakého a tak visela jsem nad propastí. Vysvobodili mne ovšem ihned — ale ještě vzpomínám, jakou hrůzu jsem prožila visíc nad hlubinou a jaká podivná rozkoš byla v té hrůze — nevěříte? Mám ráda jenom takové povídky, při kterých vlasy vstávají a dech se zatajuje."

Žvatlajíc vedla Fojtíka kolem plotu, vrátkami do parku vešli. Šel poslušně za ní. Propletli se křižovatkou pěšin, mezi houštinami zdivočelých keřů.

„Zde je hezky," pravila Fanuška. „Miluji divoce zarostlé kouty. Cítíte, jak to tu páchne hnilobou? tlícím spadalým listím? jako na hřbitově."

V tom oba rázem stanuli. Za houštím ukryti viděli před sebou volnou pěšinu. Tudy před chvílí přeběhl Fojtík, vzpomněl si na to. Ano, tudy, ještě v písku byly jeho šlépěje.

A pěšinou přicházela paní Sofie v modrém županu v pasu převázaném, s bílou kraječkou kolem hrdla, prostovlasá, s koketním účesem. Nazdvihovala župan levou rukou a lehounko našlapovala drobnými

střevíčky. S hlavou sklonénou šla, jakoby něco po pěšině hledala.

„Co dělá?“ ustrnule zašeptala Fanuška.

Fojtík se zachvěl. „Hledá moje stopy, já tudy šel!“ odpověděl tiše.

Paní Sofie zvedla hlavu, rozhledla se, patrně nikoho neviděla. A z pěšiny, kde se ztratily šlepěje, zašla do trávy, jak v rose bylo znát, tudy Fojtík kráčel. Jenom výše vyzvedla šat.

Zatajivše dech stáli oba, Fojtík i Fanuška skryti za houštím.

„Podívejte se na její obličej!“ šeptala slečna, „jak má svraštělé čelo, pootevřená ústa a zsinalá je. Hrozná!“

Paní rozhrnovala keře nedaleko od nich. Zvedla opět hlavu — viděli, jak jí očí svítí — nebyly hnědé, celé zčernaly rozšířenými zřítelnicemi.

Ach, bojím se jí!“ Fanuška křečovitě Fojtíkovi stiskla ruku.

Ještě rozhrnovala paní Sofie houštinu, jak podle sraženého vadnoucího listí a polámaných větviček sledovala Fojtíkovu stopu. Zdálo se, že projde kolem a neuvidí jich. Oba ani nedýchali. Fanuška docela pozbyla odvahy, chvěla se.

Paní stanula na tři kroky od nich, hledala patrně stopu, která zmizela. Ztemnělýma očima se rozhledla a přes houští zahlédla Fojtíka. Nemohl se odvrátit, skrýt se, musel hledět na ni, do těch oči — kolem rtů zahrál jí podivný úsměv, až bílé zuby se zaleskly. Vztýčila se — a teď zahledla i Fanušku. Úsměv ihned zmizel, zachmuřila se — rukou přejela čelo i vlasy, které byly skropeny krůpějemi kanoucími s větví a vystoupila na pěšinu. Čelo se vyrovnalo, zorničky v očích se zmenšily, usmívala se vlídně a vesele.

„Kde jste byli?“ zeptala se. „Hledám vás. Je čas k obědu.“ Hlas její se ani nezachvěl. Fojtík smekl mechanicky klobouk a poklonil se. Fanuška stála strnulá, jen ruku jeho svírala křečovitě.

„Jsem ráda, že jsem vás našla. Pojďte!“ vybídla je paní Sofie! „Poobědváme.“ Obrátila se, zvedajíc rukou župan a lehkým pružným krokem před nimi spěchala po pěšině, sotva písek pod drobnými střevíčky zachrastil. Poslechli, šli za ní, ale Fanuška pustila Fojtíkovu ruku. V záhybu cesty za houštinou vystoupila na špičky a do ucha mu zašeptala:

„Utečte! ona vás zahubí! utečte! nedbejte toho, co jsem vám povídala. Utečte!“ Fojtík mimovolně stanul. Snad postřehla paní Sofie, že zvuk jeho kroků utichl a řekla mu úsečně: „Pojďte!“ a usmála se. Fojtík šel.

Opravdu už byl čas k obědu, v jídelně všechno připraveno. Společně obědvali. Pán ještě nebyl doma, místo jeho v čele zůstalo prázdné.

Paní usadila Fojtíka po svém boku, naproti seděla Fanuška smutná a zamlklá. Sotva ze lžíce polévky usrkla, sotva sousto pozřela. Za to paní Sofie byla samý žert a smích, roztomile pobízela Fojtíka, sama na talíř mu předkládala vybrané kousky a víno kázala přinést, červené rýnské víno nalévala mu dotýkajíc se při každém pohybu loktem jeho ruky. Jen ona žvatlala a smála se.

Fojtík jedl s hladem vlčím nezvedaje očí, víno pil. Vzpomínal při tom, že odsouzeným k smrti připravují naposled hostinu, a Slováčka Janka, husara, viděl jak lačně shrábl pečené brambory, které odmítl zoufalý Laszlo. Už byl oběd skončen i po kalíšku černé kávy vypili. Paní Sofie několikráte pohlédla na Fanušku nespokojeně, ale malá slečinka nechtěla chápat a nezpůsobně houpala nožkama a podpírajíc rukou hlavu pomaličku dopila kávu. Konečně i paní se zamlčela. Bylo trapno ve společnosti těch tří lidí.

Fanuška odstrčila prázdný koflík až se převrátil, podívala se na macechu, výsměšně zelenýma očima. „Mohu jít, viď, matinko!“ řekla ironicky. Fojtík cítil, jak pod stolem její střevíčky dotýkají se jeho nohy — dávala mu znamení, výstrahu. „Mohu jít?“ Paní přikývla nezvednouc očí. Fanuška se ostře zasmála. „Jdu již, nechci překážet!“ Vyskočila, poklonila se s dětsky rozpustilým posunkem, zašustila krátkou sukýnkou a ještě ve dveřích se ohledla, očima Fojtíka varovala. Viděl její výstražný, úzkostlivý pohled, ale nechápal. Paní Sofie sevřela rty, rozmrzele dívala se za nevlastní dcerou. Věděla, cítila, jak Fanuška ji nenávidí. Až k smrti. A stín bolestného smutku mihl se maceše v očích.

Po chvilce vstala, otevřela dvéře, kudy Fanuška vyšla, podívala se na chodbu, zřejmě z jakési opatrnosti. Lokaj uklidil se stolu prázdné koflíky, zeptal se, poroučí-li milostpaní ještě něco — ne, pranic, nemusí se už vracet.

Fojtík seděl zemdleně u stolu, nevěděl, co dělat. Odešel by, ale tušil, že nesmí.

Nebylo všechno ještě u konce. Paní se vrátila, usedla mu po boku, pohladila mu vlasy na skráni. „Jste unaven?“ pravila soucitně.

Usmál se — ach, ano! kterak by nebyl unaven!

„Aschenbrennera jste nenašel—“ důvěrně šeptala, v prstech mačkajíc kousek chlebové střídy. „Byli jinde, než kde vy

jste čekal. Dostala jsem zprávu dnes ráno. A vyhlížela jsem vás. Před polednem z okna jsem zahlédla, jak utíkáte parkem — viďte, že jste chtěl utéci?" Naklonila hlavu a přímo se mu dívala do tváří. „Viďte, že jste chtěl utéci? A co bych já si počala? mám jenom vás, na koho mohu spolehnout!" Ruka její spočinula mu na rameni. „Jenom vás! Vy mne nezradíte? Chtěl jste, ale nemůžete." Slova zněla úlisně. „Dovedl byste mne zradit? Podívejte se mi do očí!"

(Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Ale alkohol člověku velice škodí," namítal Dr. Stern přísně. Brabenec se dvojsmyslně usmál.

„Kdyby se, jemnostpane doktor, nelíbili urazit," pravil důvěrně, „to je jen taková řeč, že alkohol člověku škodí. Mně, říkajíc, alkohol dělá moc dobře. A hlavně na žaludek! My to tady pacientům taky říkáme, že alkohol škodí, i já to, jemnostpane doktor, musím říkat, jinak bych tu s našimi jemnostpány neobstál, a je mně to dost za těžko. Jak začnu pacientovi domlouvat, že by neměl pít, že alkohol člověku škodí, ukáže mně pacient na můj červený nos a nevěří. Těžko dokazovat, že alkohol škodí, když mně dělá dobře! Jen kdyby ho bylo pořáde dost, jemnostpane!"

„Milý človéče, vám už není pomoci, vy už jste nadobro v spárech alkoholu!," pravil Dr. Stern přísně. „Démon alkoholu nad vámi úplně zvítězil. Ostatně času mám nyní dost, svlékněte se, já vás vyšetřím."

Brabenec náhle sesmutněl. Slýchával ve městě, že je Dr. Stern vyhlášený doktor, že najde nemoc i tam, kde nikdy nikdo před ním nemoci nenašel. Lékařské vyšetření tak vyhlášeným doktorem ani zdravému člověku nemůže uškoditi. Proto se svlékal rozvážně a s nejistotou v duši, ač v ní přesvědčení o užitečnosti alkoholu hluboce kotvilo.

Dr. Stern rázem zapomněl na svou neblahou situaci. Zapomně na mladou, krásnou ženu doma, které nadbíhal místodržitelský konceptní praktikant Wonka i se svým psem, zapomněl, že je uzavřen v isolační síni okresní nemocnice, konal jenom s rozkoší lékařskou povinnost; času bylo dost, dal si s Brabencem práci.

Ze všech stran jej proklepal. Pak mu prohlížel uši, pak nos, pak oči. Poručil, aby se vysvlékl úplně. Šlo mu i o končetiny.

Duše jeho naplnila se vědeckou rozkoší. Brabenec byl alkoholik typický.

Čím déle jej Dr. Stern vyšetřoval, tím více Brabenec sesmutněl.

„Myslejí, jemnostpane doktor, že brzy umřu?" ptal se Dra Sterna zajíkavě, když ležel na isolačním kavalci na břiše, a Dr. Stern mu vyšetřoval slepé střevo.

V tom okamžiku byl Dr. Stern vítězem. Sám nad sebou i nad Brabencem.

„Vidíte, milý človéče," zahovořil na sesmutnělého Brabence, „pořád jste si alkohol pochvaloval a já už ve vašem těle nacházím jeho zhoubné stopy. Před chvílí tvrdil jste mně do očí, že vám alkohol prospívá, a já už za okamžik vidím, jak vám alkohol škodil. Já už vidím, že jste požíval alkoholu ve všech formách, přístupných Evropanu. Dle tvrdosti jater soudím, že jste pil i kořalky."

Brabenec zaplakal. „Jim to teda, jemnostpane, řeknu, píval jsem jalovcovou!" vyznal se kajícně.

„Ano, nalézám ve vašich játrách zhoubné účinky jalovce," pravil Dr. Stern zachmuřeně. „A dojista jste pil také něco jiného. Nezapírejte, milý človéče, pouhý dotyk na vašich játrech mě o tom poučuje!"

„Taky jsem pil, jemnostpane, čerta, ráčejí dovolit!" ostýchavě doznával Brabenec.

„A nestydíte se nyní sám před sebou, milý človéče. Nestydíte se?" ptal se Dr. Stern velmi přísně. „Nechápete, že jste alkoholem své tělo zahubil? Že jste se nezřízeným pitím připravil do hrobu, svou rodinu že jste oloupil o živitele a sebe o zdraví?"

Brabenec, jenž dosud ležel zúplna vysvlečen na břiše, nesmírně se rozželel. Trpce želel, že pil jalovcovou, že pil čerta. V ohromném rozčilení připadalo mu na mysl, že by měl divotvorného lékaře, jenž v tom okamžiku pátral zase po něčem v orgánech na jiné části těla umístěných, odprositi, vroucně odprositi, že tak záhy tělo a duši zahubil.

„Poníženě prosím, jemnostpane doktor," vyškytl konečně, „neráčejí mně pro to zazlívat! Já už toho všeho nechám! Mám, poníženě prosím, jemnostpane doktor,

opravdu dětí hromadu, třináct jich mám, jemnostpane, a kdybych tu drobošt měl teď opustiti, zle by tomu bylo! Předepíšou mně něco, jemnostpane doktor, snad mně to pomůže!“

„Vám už není pomoci, milý člověče, vy umřete,“ pravil Dr. Stern neúprosně. „Třeba ne hned, ne už zítra, třeba ještě tenhle rok a třeba ještě několik roků vydržíte, ale dlouhého života vám nekladu. Padesátky se nedožijete!“

Brabenec vytřeštil na Dra Sterna zděšením oči. Záhy se však vzpamatoval, vesele vyskočil a oblékal se honem do košile, aby zakryl nahotu.

„Poníženě prosím, jemnostpane doktor, padesátky jsem už dožil,“ odpovídal radostně.

„A kolik vám je, člověče, vlastně roků?“

„A už mně, poníženě prosím, jemnostpane doktor, táhne šedesátka,“ zahovořil Brabenec.

Dr. Stern zkoprněl. Tohle se neshodovalo s vyšetřením a nálezem.

„Mh, milý člověče,“ ptal se Brabence rozpačitě, „měl jste vy oba rodiče?“

„A poníženě prosím, měl!“

„No tak uvidíme, co se dá s vámi dělat,“ přetrhl Dr. Stern náhle rozhovor, jehož netušený obrat všechny myšlenky mu pomátl.

Brabenec se ostýchavě ustrojil a vytratil z isolační síně. Teprve když byl dvacet kroků od isolačního pavilonu, patřičně si oddechl.

„Sakulentský doktor, ten mně dal,“ povídal si zachmuřeně, „ten tady ještě chyběl. Div že člověku při prohlídce vnitřnosti z těla nevyndá, ten se v tom sakulentsky vyzná! Ten by mě brzy na krchově zahrabal! To ani náš pan sekundář takhle nevyvádí! Nohu uřízne, žaludek pořeže, ale zas to dá všecko do pořádku. Tenhle doktor pití mně zapovídá, to že člověku škodí! Vida, abych naposled pil mléko jako nemluvně! Teď k stáru! Ale šedesátku na mně nepoznal, i s padesátkou prohádal. Jen tvrdá játra mně našel. Jakoby ty byly od pití! Od zlosti jsou, kdybych se tolik nezlobil, nic by mně nebylo. Ale já ze zlosti ani nevycházím. Pořád jenom naši milostpáni: Brabenče! Kde zas vězíte, Brabenče? Doběhněte nám, Brabenče! A ctihodné sestřičky taky tak: ctihodné sestřičky jakoby měly Brabence jenom pro běhání!“

Brabenec se nesmírně rozteskníl. Do šedesáti let ze svého života jen se radoval, a teď mu Dr. Stern vzal na isolaci všechnu radost ze života. A už mu ničeho na světě nenechal. Všechny okrasy, jimiž si okrašloval denní lopotu, mu strhl, že prý alkohol člověku škodí. A běhati z města do města, když se milostpánům a ctihodným sestřičkám uzdá, mu neškodí. Už se nesmí ráno na lačný žaludek napiti jalovcové, aby mu játra neztvrdla nadobro. Nesmí, protože chce ještě žíti. Protože je život krásný.

Totiž byl krásný, dokud se Dr. Stern neoctl na isolaci. To není doktor jako jsou špitální milostpáni. Ti sice na alkohol také nadávají, ale jen tak od plic, nikdy od srdce. Že by některý z nich pil místo plzeňského piva kravské mléko jako milostpán Dr. Stern, Brabenec nikdy neslyšel...

V jedenáct hodin dopoledne před pohřbem Klapzubovy manželky byl u Klapzuby kostelník Pertlíček se vzkazem z děkanství.

— Že se jemnostpán děkan dává pana listovního naposled ptáti, půjde-li na pohřeb s tureckou čepicí nebo nepůjde? — Že půjde-li s tureckou čepicí, nepůjde na pohřeb jemnostpán děkan!

Klapzuba ještě neodpověděl, když do dveří vcházel sekretář Huber z okresního hejtmanství.

„Kondoluji ti, starý kamaráde, z upřímného srdce jménem svým a pana okresního hejtmana ti kondoluji, Pánbůh tě, bratře starý, potěš,“ deklamoval třesoucím, dojímavým hlasem.

Klapzuba zakoktal několik slov, jež měly býti poděkováním sekretáři i okresnímu hejtmanovi.

„Jak vidím, přicházím právě v čas, bratře starý,“ pokračoval sekretář důvěrně, „a vy, pane Pertlíčku, počkejte! Rád bych s tebou, starý kamaráde, promluvil několik slov mezi čtyřma očima. Zaveď mně někam stranou, aby nás nikdo neposlouchal.“

Klapzuba se otřásl. Uhodl správně, proč host přichází. Odvedl sekretáře do malého pokojíčku vedle parádního pokoje, v němž ležela nebožka, uchystaná k poslední cestě z tohoto manželského ráje.

„Zavři, kamaráde, dvéře, aby nás ten kostelník neposlouchal,“ upozorňoval sekretář Klapzubu, „beztoho by to zase za tepla donesl na děkanství. Mezi námi řečeno, starý kamaráde, přicházím k tobě nyní jako zástupce vlády. My, jak už jsi asi pozoroval, nejsme klerikální, naopak svoboda občanská a svoboda náboženská je nám nade všechno. Zásadně bojujeme s klerikalismem, ať se objeví v jakékoli formě. I na rabína jsme dokročili, neboť výstřelků netrpíme. Hájíme zásadu, že má býti všem

občanům volno vykonávati náboženství dle zákona a v mezích vytčených zákonem. I tvá nynější víra, starý kamaráde, je nám svatá, poněvadž je po anekci zabraných zemí a konfliktu zahraničním v naší říši dovolena, a poněvadž je každému volno tuto víru vyznávati. Leč jsou jisté okolnosti, jež nás nutí, abychom předešli zmatkům a hlavně náboženským třenicím. Starý kamaráde! Dojista ti není tajno, že ti nikdo nebránil, abys na znamení své víry nosil svobodně turecký fez, jímž se vy, Mohamedovi vyznavači, lišíte od nás ubohé křesťanské ráje. Nikdy nebylo úmyslem vlády, kterou zastupovati mám čest, bràniti tobě, abys nosil tureckou čepici. Dovolovali jsme ti dokonce, abys jí užíval i ke bluze, která je součástí úředního stejnokroje. Věděli jsme, že toto vše bylo projevem tvého náboženského smýšlení. Něco zcela jiného by bylo, kdybys, kamaráde starý, šel s tureckou čepicí na pohřeb své manželky. To by byla demonstrace. Pojal jsi manželku svou za manželku dle katolického ritu, manželka tvá Turkyní se nestala, veškeré obecenstvo, které se jejího pohřbu pravděpodobně súčastní, není mohamedánského náboženství a proto je příkazem slušnosti, abys netrval neústupně na formě, která by vládě způsobila hořké rozpaky. Vláda totiž, jejímž jménem k tobě přicházím, je odhodlána chrániti tvou náboženskou svobodu do krajnosti. Důvěrně jsme se dověděli, že je lid na tebe a na tvou tureckou čepici tak rozezlen, že by tě lynčoval, kdybys šel na funus s tímto znamením svého náboženského smýšlení. Tomu ovšem ozbrojenou mocí zabráníme, dali jsme v této příčině strážmistru už příslušné rozkazy. Chceš-li na funus mermomocí v turecké čepici, pak ovšem budeš chráněn ozbrojenou mocí — jsme dokonce odhodláni, kdyby došlo k vážným nepokojům, při kterých bys po případě byl oběšen na lucerně, povolati třeba i vojsko —. Ale o to dojista ani tobě nejde! Mohamedánem zůstaneš i bez turecké čepice a hlavně když víš, že my, vláda, proti turecké čepici ničeho nenamítáme. Vždyť ji nosí celý bosenský regiment, tedy naše císařské a královské vojsko."

Sekretář se zajikl. Dojem jeho proslovu byl strašlivý. Z Klapzubových očí vyřinuly se těžké slzy. Sjely mu po cihlově červeném obličeji až za límec u košile. Byl sekretářem překonán, a sekretář to hned poznal. Pootevřel dvéře a zavolal na kostelníka.

„Pane Pertlíčku, vyřiďte jemnostpánovi, že se pan listovní dává uctivě poroučet a ruce jemnostpánovi líbat, aby jenom jemnostpán ráčil přijíti na funus s oběma pány, že to všecko zaplatí, že má z toho rozum, že mu náboženství není onuce. Jen to, pane Pertlíčku, jemnostpánovi vyřiďte."

Kostelník Pertlíček se pokřižoval a tázavě se podíval na Klapzubu. Leč i Klapzuba kynul přisvědčivě hlavou na znamení, že se sekretářovým projevem úplně souhlasí.

„Děkuji ti, starý kamaráde," pravil sekretář Huber pohnutě, „jménem svým a jménem vlády, kterou zastupovati mám čest, ze srdce ti děkuji. Mezi námi, vezmu ti tureckou čepici do uschování a zítra po rekviem, až budeme vycházeti z kostela, zase ti ji odevzdám . . ."

Turecká čepice visela na věšáku na dveřích a odtud se odstěhovala bez Klapzubova odporu do náprsní kapsy sekretářova kabátu.

„Nemáš, hochu, ještě jednu sváteční?"

Klapzuba kyvem hlavy projevoval, že nemá. Bylo mu, tak byl spráskán vládní morálkou, jako holohlavému, jenž má jedinou paruku, kterou mu před representačním plesem úřednickým odnáší jeho nejupřímnější přítel.

Sekretář Huber posadil se do houpacího křesla, jediného nábytku přepychového v tom pokojíčku. Vytáhl z kapsy tabákovou dosu, otevřel ji, papírky rozbalil a dvě cigarety sežmoulal. Papírky svými slinami zalepil a jednu cigaretu nabídl Klapzubovi.

„Je to turecký tabák," pravil významně. Matiční sirkou ze sušické továrny Klapzubovi ohněm posloužil. Klapzuba spolkl dvěma hlty ostýchavě hustý kouř papírový. (Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

K. M. ČAPEK.

K JEHO 50. NAROZENINÁM.*)

První, co nám při četbě belletristických knih K. M. Č a p k o v ý c h zřejmě vynikne, jest záliba ve zvláštním, odlišném a neuhlazovaném, ale za to svérázném, robustním i živelném. Tuto pro autora příznačnou zálibu lze v jeho literárním díle dobře stopovat jak v cel-

*) Připadnou na den 21. února 1910.

kovém podbarvení vybraných společenských prostředí, tak v povahovém přizpůsobení jednajících osob; v navazování i motivování scen neméně než v rozvedení formovém. Úzkostlivě a za každou cenu vyhledávaná i dodržovaná rovnováha jevů nikdy nelákala jeho zájmu pozorovatelského ani tvůrčího. Raději šel za mimoprůměrným a po případě i podivínským než by se byl spokojil opakovanou i vyloženou tuctovostí. Snad nic mu není cizejší nad t. zv. bezvadnost i korektnost životních projevů. Bezvadnost, jež zhusta hraničívá s prostředností i průměrností. Spisovatel nepokouší se nalézt umělou harmonii i tam, kde jí prostě není a nikdy nebylo. Nezkrašluje realitu, spíš se vydávaje v nebezpečí, že přílišným zdůrazňováním jejích odlišných podrobností i odstínů, by ji mohl jaksi zkreslit. Neodvozuje také z viděných jevů nějakou všeobecnou zákonnost a theoretickou pravidlovost, ať by se už vyznačila problemem nebo jen mravní poučkou, nýbrž dává prostě na pápíře znova vžít a vyniknout životné skutečnosti v oné rozstříklosti i mnohostrannosti složek, jak se nám sama denně jeví. Ve svých zevrubných popisech podává vše přesně, jak to byl viděl, bez moralistních ústupků a bez tendence vysvětlovací či zdůvodňovací. Kreslí, co jako bedlivý pozorovatel vystihl a kterak se mu to v daných okolnostech jevilo, ale nevykládá a nerozbírá toho po stránce mravně ideové, nepodkládá tomu skrytý smysl nějakého systemu. Realitu béře, jak ji vidí, ne pokud by v ní mohl to neb ono tušit.

Kresba d e t a i l u a ostrost p o s t ř e h u: to jsou dvě další literární vlastnosti Čapkovy přímo související s jeho uvedeným názorem na realitu. Snad u málo kterého soudobého belletristy najdete v několika knihách nahromaděno takové bohatství bezprostředně odpozorovaných a s tolikerých různých hledisk viděných podrobností jako právě u K. M. Čapka. A při tom umí na nich autor postřehnout nejvýznačnější body i dociluje vzácné plastičnosti v malbě. Život, přírodu, společnost, rodinu i jedince béře nikoli jako živoucí konglomerát mnohých prvků, jež se navzájem potírají a mezi nimiž jest stálý boj, ustavičné vlnění i chaos. Odtud klade takový důraz na kresbu detailu, na něž si pozorovanou realitu vždy v zápětí rozkládá. Jeho člověk žije a jedná v naprosté shodě se svými povahovými sklony, v jádru svého původního lidství a jako produkt obklopující ho přírody či určujícího jej ovzduší, ale za to v plné bytostní síle, robustnosti i energii, samorostlý i činorodý. Ne jako kulturou preparovaný odvar, bezbarvý, bezkrevný a jen theoriemi odkojený, povahově i zvykově uniformovaný. Každá z jeho sbelletrisovaných postav má svou svéráznou odlišnost, a i v tom cítíte vysloveného detailistu, který nejen sám dovede obdivuhodně vidět a přiléhavě rozlišovat, ale toto své vidění a rozpoznávání vsuggerovat i čtenáři. A v tom jest jedna z jeho hlavních předností jako belletristy. Nikoli v povídkovém nebo románovém d ě j i jako ideovém celku, nýbrž v ostře postřehnutém detailu a v množství odpozorovaných i snesených životních dokumentů tkví váha jeho prós, v nichž kudrlinkovou hladkost míjí docela.

Silně vyvinutý smysl pro detail činil by z Čapka čistokrevného n a t u r a l i s t u, za jakého bývá zpravidla také označován, ale on má také značný sklon k neobyčejnosti, obrovitosti, nehorázné živelnosti a skoro k bizzarnosti povah, scen i motivů. A to zas ukazuje v něm na prvek r o m a n t i c k ý, jejž mu upřít nemůžeme, jako ho nemůžeme nepřiznat na př. Arbesovi či Poe-ovi. Tento živel vyloženě romantický jest v jeho díle ještě sesilován častým užíváním hrůzných výjevů a až téměř příšerně pochmurných scenerií. Neutěšené i dusivě těžké jest ovzduší, do něhož nás obyčejně zavádějí děje Čapkových belletrií. Mají sice několik málo světlejších i jasných míst, ale celkem proniká jeho knihami nálada chmurná i tísnivá, něco z bolestné a skličující tragiky, jež vydechují zapadlé kouty s živořícími mrzáky, zuboženými trpiteli, bytostmi raněnými i skleslými a s urážen ými i ponižovanými ubožáky všech odstínů. V podrobnostech kreslí sice spisovatel tato smutná zákoutí i ty živořící tvory realisticky, ale v jejich vyhledávání a v zdůrazňování jejich ostrých rysů i tmavých barev a v motivačním zveličování jich jest nepopíratelný vkus romantika. Tak se naturalista s romantikem v Čapkovi vzájemně doplňují a spojují. Prvního vyznačuje touha po realní pravdě, druhý dodává jeho tvorbě vzácné působivosti v příčině d o j m o v é. Dojem opravdové hrůzy, úžasu a děsu máte na přečetných místech autorova literárního díla, jehož nejedna stránka vyvolá však ve vás současně i vřelý s o u c i t s bídou a vnitřním i tělesným utrpením pokleslých jedinců. A tato okolnost sbližuje Čapka po téhle stránce s ruskými realisty, zejména s Dostojevským, s nímž má společnu i zálibu ve volbě sociálního námětu.

Na všem, co K. M. Čapek až dosud byl napsal, lze jasně vidět především dva silné vlivy: vliv ž u r n a l i s m u a vliv v ý t v a r n é h o umění. Novináře-polemistu a výtvarníka-plastika (autor jest dobrým kreslířem, odborným referentem a navštěvoval kdysi i přednášky na Akademii) poznáte na každé sebe drobnější práci belletristově. Odtud se naučil autor tak ostře vidět, tak prolínavě prostřehovat a tak plasticky znázorňovat.

Výčet karakteristických tvůrčích znaků spisovatelových nebyl by úplný, kdybych se nezmínil o jeho h u m o r u. Neproniká u něho

příliš často (výrazněji snad jen v „Daru sv. Floriana“, v některých menších rodinně sousedských scenách románu „V třetím dvoře“, v črtách „Ševcem!“ i „Jak Tondovi Nemanskejch pomohli“ a v první povídce z „Nového patera“), ale i on má jistou odlišnost, samorostlost i jadrnou robustnost, jako u Čapka vše. Někdy tento humor přechází v satiričnost, ale ta mihne se knihou jen jako mimochodem, nikoli však bez účinnosti.

Posavadní literární dílo K. M. Čapkovo jeví se knižně těmito záhlavími: Povídky, Nejzápadnější Slovan, V třetím dvoře, Nedělní povídky, Dar sv. Floriána a Petrovští, Patero novel, Kašpar Lén mstitel a Nové patero. Mimo to řada skladeb autorových roztroušena je po revualních časopisech.

K těmto svým belletristickým skladbám čerpal autor ze současného skutečného života a z prostředí domácího. Výjimku činí jen drobná povídka nadepsaná San Jago a značně se vymykající mimo celkový ráz Čapkových prós. Pro látku zašel si v ní spisovatel do dobrodružně naladěného ovzduší španělského, jehož pestrý společenský život a bujný temperament lidový dal mu podnět k živému i ohnivému tempu dějového pásma. A druhou výjimkou z řečeného pravidla jest humoristický románek Dar sv. Floriána, jímž belletrista snažil se vystihnout po stránce komické svéráz rodného kraje i města bez vedlejších karrikujících úmyslů. Jest to kniha do jisté míry trochu fantastická, s osobami většinou vymyšlenými a s báchorkovým dějem. Barvu skutečnosti má tu jen přírodní i sociální pozadí, vše ostatní jest tentokráte realitě oddáleno. Při tom byl román myšlen poněkud i jako satira na maloměstský a selský život z konce minulého věku, na fantastickém dějovém podkladu, dle něhož sedlák Jirovec obdrží od svého patrona „provázek od počasí“, zabývaje se kulturním, společenským i politickým vztahem obou sociálně důležitých vrstev.

Malá trocha fantastiky snad mimoděk vsunula se také do staršího autorova románu Nejzápadnější Slovan, kde v první, romantické kapitole líčí se podivné dobrodružství duševně přepracovaného a halucinacemi stihaného akademika, v obou kapitolách dalších, realistické i naturalistické praktickým životem vyléčeného ze svých bývalých vidin... V tuto skupinu prací s dějem poněkud nereálně přizpůsobeným lze připočíst ještě cyklus Zvířátek i Petrovských, z nichž nejvýraznější jest humoristická črta Beraneburc.

Všude jinde zůstává Čapek látkovým ústředím i belletristickým dějem na půdě přísně realní, z níž na scenu uvádí jednak ubohé tuláky, žebráky, mrzáky, opilé nešťastníky a mravně zanedbané dělníky, jednak proletáře velkoměstských kanceláří, ubohé písaře, živořící pokoutní malíře i příležitostné žurnalisty. Těm všem patří stejnou měrou spisovatelův lidský zájem a nad jejich smutnými životními osudy zastavuje se autor s vřelostí súčastněného pozorovatele. Ať už vypravuje o zmrzačeném vojínu, od něhož milenka s hrůzou prchá při pohledu na znetvořené nohy (Na valech) či líčí bret-harteovským tónem denní živoření dvou obecních existencí (Frantův román), anebo psychologicky propracovává hrůzný případ hluchoněmého sazeče (Němák), vždy cítí Čapek se svými ubíděnými pololidmi, projevujícími se na venek hlavně jen svými instinkty, vášněmi, pudy i silně vyvinutou citovostí, méně rozumem, rozvahou, přemítáním a srovnáváním. Vidíme to na smutném upadání bývalé univervistky (Snivá Kateřina), osudem zavedené až v ústředí tovární, dokladem neméně výmluvným jest nám historie několika předměstských rodin V třetím dvoře a zřejmé stopy toho najdeme i na jednání zklamaného opilce (Kašpar Lén) i na nešťastném manželství dvé nerovných povah (Znova a lépe), stejně jako na příbězích Antonína Vondrejce a dobrodružných osudech Matesa Holejch atd.

K. M. Čapek jest dítětem svérázného Domažlicka, po maturitě studoval práva, později stal se vychovatelem a teď už přes čtvrtstoletí působí jako novinář i literát, jsa znám hlavně svou polemickou břitkostí a pádností, projadřovanou slohem stejně samorostlým i odlišným jako jest samorostlé vše ostatní na jeho beletristickém díle. *V. Dlr.*

LITERATURA.

Jaroslav Vrchlický: „Strom života“. Básně z let 1907—1908. (Souborného vydání básnických spisů J. Vrchlického svazek 64.) V Praze 1910, nákladem J. Ottovým stran 112 za 1 K 40 h.

Jaroslav Vrchlický dlouho nevydal knihy tak ideově zcelené, filosoficky jasné a hluboké při tom, jako tento Strom života. Zdá se — a

bylo to jasně dokumentováno i předchozí lyrickou trilogií mistrovou — že v posledních letech před vypuknutím trpké choroby vraceti se začala básníku všecka ta podivuhodná svěžest slova i barvy, všecek ten dychtivě rozkypělý myšlenkový vír, tajemná hudba nálad, které druhdy, v nejkrásnějších hodinách básnického mládí, opojovaly péro. Čtenáři Zvonu měli nejednu milou příležitost v předposledních dvou ročnících občas potkati se s cyklem básniček přítomné sbírky, a byla to hlavně ona podivuhodná Píseň kořenů („Jen se, braši, protáhněme v staré matce zemi!"), dnes jakýsi ideový prolog celé knihy, kterou byl básnicky zahájen osmý ročník Zvonu. Z tohoto prologu, který symbolicky vyjadřuje základ lidského bytí, ono dychtivé hledání živných šťáv matky země, popudů, vznětů a sil, kterými potom kmínek nalévá, haluze se rozesnívají a zaznívá koruna — z tohoto prologu myšlenkově vyrůstá obsah celé té mnohotvárné a přece tak přesně zcelené hudby o čtyřech cyklech (Co tkví v kořenech, Co sní v haluzích, Co zní v koruně, Spadalé listí), až na ten neorganicky přivtělený dodatek „České krajiny" základní ideu celku porušující.

Je zajímavo, že Stromem života emancipuje se básník úplně od oněch tíživých a chmurných dum, které jej svíraly od let devadesátých a držely ve svých spárech více než desítiletí. V té době poklesávaly znavené páže a duše raněná ztrácela rozlet. Bolest hledala uklidnění v nalezání resignace, později se plně ztápěla v ní, pozvolna odumírajíc. Korálovými ostrovy nadešel obrat, síla v život a důvěra ve velkou vykonanou práci se vrátila, duše se oživila nově vytrysklou mízou. Leč tu i tam vracely se reminiscence na prodělanou kampaň, smutek tu i tam zaťukal občas, ale rychle ustupoval znova tryskajícímu sebevědomí. „Stromem života" mizejí poslední záblesky trudných momentů, a jak v básníkových kořenech, jež plny oživovací schopnosti hledají v zemi rozrostu, tak i v šumně oživených haluzích a pyšně vznosné koruně ševelí jas. Hrdé vědomí síly se dostavilo a s ním i všecky mohutné básníkovy síly. Je tu jedna karakteristická básnička nazvaná „Po bouři", v níž vzpomínáno všech těch drtících ran a blesků. A co zmohly? Ničeho. „Kmen dále pne koš haluzí, a větřík šumí v nich, pár mrtvých ptáků illusí jen krutý blesk ten stih'. — Sem nové spějte údery, mne nepoleká hrom, jsou marny rány veškery. Co zmohou? — Vím, jsem strom!"

Na Vrchlickém ti, kdož sledovali celý ten jeho zoufale úporný a vleklý boj násilně podtínaného kmene, mohli nejkrásněji pozorovati ničivé účiny lidské nenávisti a zloby, ale i hojivý balzám přátelství. Vroucí jeho pocity a vrozená síla kmene zvítězily, a tak se mohl dnes duch básníkův poznovu vyšinout k onomu krásnému výsluní lidské moudrosti, která oddechuje z několika kratičkých apostrof čtvrtého cyklu (Spadalé listí). Ty drobné sentence, plné ducha a citu a hluboké mnohdy náladovosti i bystrých prostředků, třebas jen zdánlivé úlomky bohaté imaginace, mluví za celé pyšné sloky. Ty nám také nejživěji suggerují trpký pocit upřímné bolesti nad tím, jak vzácný a nový rozlet básnických perutí zakřikla, třebas jen dočasně, náhlá básníkova choroba, a oč připravil nás tu neblahý osud ve chvílích nejslibnějších.

Fr. Sekanina.

Pařížská revue „Mercure de France" dne 1. února l. r. v č. 303. přináší v „Českých dopisech" zprávu o české literatuře. Ačkoliv zpravodajství pro cizinu u nás není upraveno, přece objevují se zde onde zprávy v časopisech rozšířených a vážných. Potěšitelný fakt zasluhuje již z příčiny své zajímavosti býti zaznamenán tehdy, kdy v jinoslovanských listech ještě méně všímají si osvětných a literárních jevů českých. William Ritter v těchto „Lettres Tchèques" v začátku uznale se zabývá F. X. Šaldovým pojednáním:: „Moderní literatura", potom věnuje stať slovenskému pěvci hnětené větve naší, Jánu Bottovi a jeho sbírce písní a básní „Spevy", na to delší článek „neunavnému spisovateli historických románů", Aloisu Jiráskovi, vyzdvihuje co nejpochvalněji jeho dílo „Bratrstvo", „la Fraternité", ces trois tranches d' une veritable trilogie, trois rhapsodie . . ." Po tom následuje enunciace „Kšaftu" Jana Amosa Komenského, zmínka o vydání úvah od Karla Dyrynka „Krásná kniha", a zmínka o odborném spisu Leop. Weignera: „Barevné a pestré papíry". *K. V. H.*

TÝDEN.

* Rostandův C h a n t e c l e r zvířil, jak bylo lze očekávati, nejen pařížskou, ale i světovou uměleckou společnost, a četné zprávy našich denních listů podaly o tom už také bohaté doklady. Dnes počíná pařížská kritika poněkud z nadšení vystřízlivovat a mluví zejména o tom, že autorův s y m b o l i s m u s, jímž drama podložil, je velmi temný a že zatěžuje krásný p o e t i c k ý úspěch kusu. Více však než o uměleckých potencích Chanteclеru mluví a píše se dnes o zájmech t e c h n i c k ý c h zejména o kostymech a jejich úpravě i machinerii, které, zdá se, tvořily tu jednu z hlavních originalit hry. I při nich prý byl Rostand hlavním spolupracovníkem, navrhnuv i dosti

podřízené jejich detaily ve více než 150 skizzách. Hrdina kusu, kohout páně Guitryův, měl oblek složený ze čtyř dílů: z hlavy s hřebenem a krkem, z trupu s křídloma, z nohou bohatě opeřených, při nichž bylo nějak zvlášť duchaplně řešeno připojení ostruhy, a konečně z ohonu, jehož pohyby byly řízeny celou vnitřní mechanikou. Celkové vybavení ptačích kostymů vyžádalo si přes 900 kg. peří o více než 20 různých barevných odstínech. Obzvlášť podivuhodný byl prý oděv pávův. Každý z kostymů vážil okrouhle kolem 5—6 kg. Cena jejich kolísala mezi 300—1200 franky. Tváře herců nebyly peřím ukryty, ruce vězely v křídlech. Všecko nářadí, náčiní atd., jež přišlo při hře k platnosti, bylo ovšem přizpůsobeno svými rozměry velikosti „lidských opeřenců". Stoly tam byly vesměs nad 3 m. vysoké, stoličky nad metr, hřady jako naše velké řebříky, psí budky jako besídky. A rozumí se, že i krajina, v níž se všecky ty originalní výjevy odehrávaly, byla všemi svými rozměry přizpůsobena celku.

—n—

*

Když kardinal Harrach cestuje z Budějovic do Prahy dne 5. dubna 1646 v klášteře milevském nocoval, ukázali mu blíž města mohutný dub, okolo něhož nedávno před tím ďáblové s čarodějnicemi za bílého dne tancovali, k čemuž jim čert ve větvích sedící na dudy hrál. Kamkoli tančící šlápli, tráva nerostla, a kol do kola stromu byl na píď široký kruh trávy spálené.

Diarum z roku 1646, fasc. 19.
v archivu hrabat Harrachů ve Vídni.

N—k.

(Zasláno.)

Slavná redakce!

Prosím o uveřejnění těchto řádek:

Dne 4. února vyšel v „Lidových Novinách" feuilleton o mé nové knize „Nové patero". Pro to, co chci povědět, je důležito, zjistiti, že feuilleton nadepsán: „Poznámky o K. M. Čapkovi" a že se k jeho konci praví toto: „Ať je soud jiných o Čapkovi jakýkoliv — člověk dlouho přebírá ve své paměti, co by příbuzného a rovnocenného položil vedle tohoto Vondrejce . . . Ale za to mají živou bezprostřednost, prudký tep krve, mají svou vůni a svou barvu, jedním slovem jsou svérázné." Hned dne 6. února na to uveřejnil „Čas" svůj referát s významným nadpisem „Poznámka o literární etiketě". Nejen pro toto jediné slovo posunčivé pokládám Časův referát za polemiku proti feuill. „Lidových Novin". Je osobně neslušný, což je trademark literární rubriky jmenovaného listu i není tudíž nestranný. Autor feuilletonu v „Lid. Novinách" počten je v „Č." mezi „mladé adepty literární historie rozmnožené jako houby po dešti", kteří prý budou o mně psáti dlouhanánské fantasie, kdežto prý já mohu klidně pěstovat své blízké příbuzenství s Jeanem Paulem, s alkoholiky E. Th. C. Hoffmannem a E. Poem a své nejbližší příbuzenství s Arbesem. Zjevná tedy odpověď mladému adeptu kritiky „—ilovi" v Brně. To však jen tak mimochodem a na vysvětlenou překotné horlivosti, s jakou hrozný muž v „Čase" přispěchal zachrániti svůj popravčí primát. Jeho strangulačnímu pokusu na mém, bohudík pevném hrdle mohu se však vysmát. O neschopnosti literárního zpravodaje „Času", soudně číst literární dílo, jsem ovšem dávno přesvědčen, tentokráte vysvitla pro mně obzvlášt pregnantně. Literární kritik podle mého zdání má poznati při nejmenším aspoň úmysl, chtění recensovaného díla, a jemu ušlo, že všech pět povídek je stylovou imitací. První z nich skládá se ze tří dopisů doktorandky mediciny k doktoru v sukních, druhou, starosvětsko-maloměstskou historii vypravuje výslovně (podtitul) sousedský pamětník, třetí jest „zpovědí naturalistovou" (literáta k jeho kritikovi), čtvrtá a pátá, historie to o témž hrdinovi A. Vondrejcovi, sledují tutéž methodu. (Vyjma několika posledních řádek na konci Posledního večera.) Ani jediný vjem, ani jediná myšlenka, úsudek, závěr, metafora, pocit v těchto obou povídkách vyjádřený, fiktivně nesměl se totiž díti mimo přesně determinovaný mozek tohoto básníka a korrektora, inferiorního jako literáta i jako člověka. Žádnému skutečnému literárnímu adeptu nemohla by tato imitační methoda moje ujíti, ani kdyby četl jenom obě dvě poslední povídky. Leč hrubému sítu appercepce v „Času" ušel i trojnásobný návod k porozumění a tak se stalo, že všechno povahové, intelektuální milieu „naturalistovo" a „Vondrejcovo", líčené i účelně kvalifikovaným stylem, věsí kritik „Času" na mne, a podle svého obvyklého nemravu zostouzecího stotožňuje autora s jeho reky, kteří v tomto případě ovšem jsou také literáty. To by snad omyl vysvětlovalo, ale neomlouvalo. Naproti jeho poznámce o qui pro quo v Stipendiu — à la Kleist, připomínám, že Stipendium jest invence dle skutečnosti ovšem valně pozměněné. Uzdvihnouti někoho na dlani (Mates Holejch) — na to není třeba býti Krakonošem, to jsem dělával ještě před sedmi lety já sám. — Kritiku „Časovu" parafrasoval dne 9. února v „Mor. Orlici" až do toho Arbesa a Poea pan Josef Holý. Je-li totožným s básníkem „Svatby v Adamovských lesích" všechno se vysvětluje. Při této svatbě dopustil se totiž český Faust, „Vašíček Nejlů", neliterárního nezpůsobu a tenkráte byl on položen na břich a přijal ode mne odměnu mu náležitou. Za to český Goethe v „M. Orlici" převrátil nyní můj literární kabriolet koly vzhůru do blativého příkopu. Shoduje se. Co se týče veršů Vondrejcových odsouzených p. Holým (chuďas Vondrejc!) podotýkám, že Vondrejc opravdu jest myšlen jako prostřední, ale přes to přece lepší básník než pěvec z Lesů adamovských.

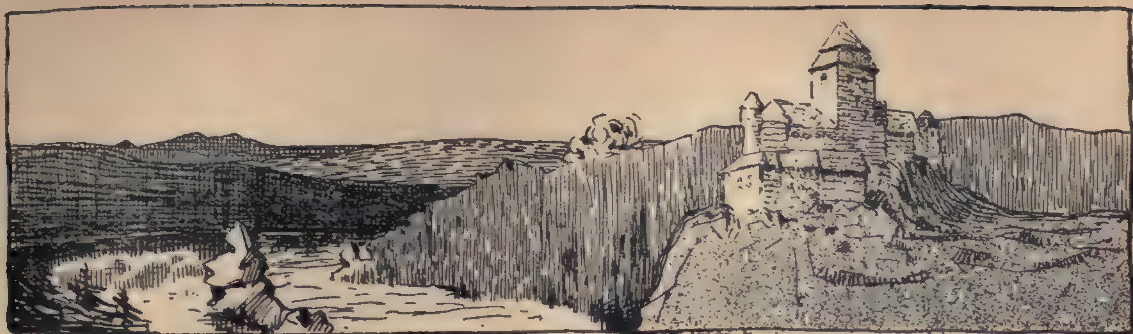
K. M. Čapek.

V Praze, 10./II. 10.

V PRAZE, dne 18. února 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dufek a spol. v Praze.

FERDINAND STREJČEK:

„BOUŘE“ OD SVATOPLUKA ČECHA.

K DRUHÉMU VÝROČÍ BÁSNÍKOVY SMRTI.

Leckomu asi napadlo, proč v celé Čechově „Bouři“ není líčení moře, proč vše se odehrává na lodi nebo na břehu mořském. Původně tak nebylo. Jak šíře známo, slula báseň „Král bouře“, ale soudruh Čechův v redigování „Almanachu českého studentstva“, kde báseň r. 1869 vyšla, Otakar Hostinský, již tehdy uznávaný aesthetik a kritik, nesouhlasil s některými částmi původního znění a doporučil autorovi, aby báseň přepracoval. Vypravuje o tom Dr. Servác Heller ve „Světozoru“ z r. 1896 a nedávno znova v „Květech“ (z r.1908, díl II. str. 575) a také sám Čech zmiňuje se krátce v jedné vzpomínce (viz Sebr. spisy, sv. XXIX., str. 311), že báseň, kterou poslal nejprve Tonnerovi do „Světozora“, pro Almanach znova upravil.

Když se Servác Heller dověděl o změnách, byl, jak píše, všecek pobouřen, neboť bylo mu líto každého Čechova verše a pak prý líbila se mu část, jež jednala o králi bouře, právě nejlépe. „Král byl sesazen, popraven a upálen. Já pak podnes lituju, že jsem si tu část básně — střed — tehda neopsal. Dovedl bych nyní aspoň posouditi, kdo měl pravdu, zda-li já nebo přítel Otakar Hostinský. Tehda byl jsem ovšem přesvědčen, že padl ‚Král‘ za oběť esthetickému justamentu a zlobil jsem přítele Hostinského potom dlouho ještě, že ‚zabil mně nejmilejšího krále‘.“

Nuže, dnes může nejen pan Dr. Heller, ale celá česká veřejnost posouditi, čí úsudek byl správnější, zda Hellerův či Hostinského. Pěkný opis „Krále bouře“ zachoval se mezi rukopisy básníkovými a neváháme seznámiti čtenáře s odchylkami, které padly tehdy kritice za oběť. Připomenouti ještě sluší, že personifikovat a dokonce králi činit zjevy přírodní bylo specialitou mladého Svatopluka Čecha, jak svědčí na př. hned úryvek z jeho nejstarší zachované básnické prvotiny „Bílé hory“ z r. 1863:

Zavrtěl tu hlavou Vítr-král,
až se věnec perlí roztrhal
zněje na sklu okenném.
Mezitím si zastenal
a pak uvrhnul se dál
pode mraků temenem . . .

Moře a bouře mořské ovšem Svatopluk Čech r. 1869 ještě neznal, ale fantasie jeho byla roznícena líčeními syna tehdejší bytné jeho, mladého Kerky, který býval námořníkem. Jsou tedy i s této stránky vypuštěné partie „Bouře“ zajímavé a poučné.

Kde ponecháno v definitivní úpravě původní znění s malými toliko změnami, není tu znova otiskováno, ale poukazuje se na náležité stránky v II. svazku Sebraných spisů Svatopluka Čecha.

Král bouře.

Mořská fantasie od Svatopluka Čecha.

1.

Modlitba dívky před kaplí na břehu.

(= I. zpěvu zprac. defin. na str. 98.)

2.

Hlas z daleka.

Hoho,
andílku můj, zanech toho,
zanech toho, duško drahá —
haha!

Nevrátí se milán tobě,
v mokrém zasnoubí se hrobě
s vodní pannou — bílé páže
žralok-pop jim řasou sváže
zelenou!
Hou, hou, hou!

Hahaha,
vezmu si tě já!
Líbíš se mi, můj andílku,
lehnem spolu na postýlku,
měkká postel — černé mraky,
hrom jí dává za povlaky
požár bleskový —
Hihihi!

3.

Takto v dálce zahoukal
bouře král
sedě na vysokém hřbetu
vlny, za níž hříva v letu
rozčeřená vlaje;
za plášť sivé mračno maje,
korunu má ze zobáků
lodí roztříštěných
sestavenu divně; roj buřňáků
jest mu pasem;
od uší mu
udicemi protištěných
místo náušnic
sinohnědě
třepetají se dvě sledě
pod rozvátým vlasem . . .
Z brady, která podobá se
šedivému dýmu,
vodních kapek na tisíc
padá v dol a mizí v roucha řase.
Takto v dálce zahoukal
bouře král,
čelo rozorané schýliv
a svá ramena
v obejmutí rozeptýliv
studená . . .

4.

O lodním mužíkovi.

(= II. zpěvu zprac. defin. na str. 99.)

5.

Zpěv hocha v koši na stožáru.

(= III. zpěvu zprac. defin. na str. 100—101.) Zpěv IV. zprac. defin. „Jinoch pod stožárem“ v originále nebyl.

6.

V kajutě.

(= V. zpěvu zprac. defi . na str. 102—104 mimo závěr, jenž zněl:)

Nespi, sladká moje milko,
zulíbám ti bílé čílko
a korálné rty —
Milko, neusni!

Král bouře.

Hi hi hi!

Dívka.

Pusť mne! — Satan atd.

7.

Na palubě v bouři.

(= VI. zpěvu, zprac. definit. na str. 105—108, ale konec byl opět:)

Hlas se stožáru.

La la la!

Dívka na břehu.

Josefe! Josefe!

Jinoch v tonoucí lodi.

Anežko! Anežko!

Král bouře.

Hohoho!

Odtud pak se již obě básně naprosto liší. V definitivní úpravě jsou již jenom dva zpěvy: VII (Dva pobřežní loupežníci) a VIII (Zástup rybářů před kaplí), kdežto v původním znění byly ještě tyto tři:

8.

Koráb zřícen
v bezdny jícen,
se svým hříchem, s lásky věnem,
se svým smíchem i svým stenem,
stal se moře plenem.
Amen!

Hle! tam rozčeřený pramen
dívčích vlasů
sám a sám
vzdoruje těm temným hlubinám
roven rusalčímu pasu
zlatému;
Anežčin to vlas
slizkoramenatému
polypu se noří na pospas.

Hoj, král bouře nad ním vznes’
prstů klikatinu,
jakby běs
po křídlatém sáhal cherubinu. —
Tu však démant’ného čepele
s hůry
zasáhl ho ráz,
a on skloniv vaz
pustil kadeře ty porozletělé
a nad mořem rozestřen
sivý velikán

pěnou bílou ostříkán
odechvěl se jako sen
letem bezetvárné chmury . . .

K moři však
andělů se světlých snesli kůry,
vdechnuti na bílý na oblak,
jemuž slunce zlatí znak,
prsa mu však pásá sedmibarevnými pruhy
oblouk duhy . . .

9.

Chorál andělů míru.

Vody, vody,
nevaďte se!
Uhlaďte se!
Složte, větrové, svá křídla
ve klín shody!
Po nesmírném oceánu
svatý mír svou vzepni bránu!
Vody, vody,
nevířte se!
Usmiřte se!
Za příkrov svým mrtvým dejte
jasné brody!
Nechť tam tiše v oceánu
spějí ku věčnému ránu!

10.

Prohlédl jsem krovem prosvítavým
oceánu ke dnu; a co tady
pod vln dmoucími se chlady
spatřil jsem, o tom vás zpravím.

Vodní travou obestíněn husto
vrak tu leží — na palubě pusto —
někdy rybka z dutiny té teskné
jako čepel z pochvy povybleskne.

Tu tam visí plachta na zdrcených
rajnách; pod ní skrývají svou tupou
hlavu želvy, jako pode tlupou
bylin vodních, širokolupenných . . .

Kusy lan se nad ním zachvívají
ohromné jak pijavice vssáté
v boky jeho; s konci jich si hrají
rybky čilé, zlatošupinaté.

Jakých, viz! tam nad korábem ssutým
dvé to postav lidských mezi svými
pozachytil prsty růžovými
ramenem jest korál rozpřáhnutým?

Anežka to, Josef! Jedním vírem
schváceni se v jedné sešli tuto
hrobce; nad nimi pak věčným mírem
krystallové víko uzamknuto.

Lásko, jak i po smrti své věrné
pojíš těsně! Hle, jak rámě milky
vplítá se jak za blažené chvilky
ve vlasy tu milánovy černé . . .

Rozvlněno nad oběma vlaje
roucho její, jako bylin moře
širý lupen stříbrného kraje,
k loži lásky baldachýn jim tvoře . . .

Kolem skrání peřesté jim zdoby
kladou lastury, a pod záhyby
roucha jejího se třpytí ryby
jak zlaté myšlenky zlaté doby.

A tak tamo v růžovatém svitu
ve vod přetajemném pološeru
spějí spolu v křišťálovém bytu —
A je jim tam dobře, dobře věru . . .

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

To se stávalo na jaře, v létě, když slunce zářilo a nebe bývalo tak modré, kdy venku na hrobech kolem kostela, mezi jejich prostými pomníky, mezi malovanými, hrobovými plůtky, za nimiž prekvétalo plno pivoněk, karafiátů, růží, afrikánů, bylo příjemněji nežli v kostele v tlačenici u oltáře. To jsem mínil nejenom já, ale také nejeden kamarád i synek vesnický. A tak míval zelený, kvetoucí hřbitov o hrubé mši své hosti.

Nesedali tu však zcela bezpečně, neboť někdy z čista jasna zjevil se pan páter Štifter, nebo Kocián policajt, aby je splašili. Kocián nejčastěji. Byl starý voják, léta sloužil u našeho, hradeckého pluku, za jeho časů Reisingrova. Pod Radeckým, či jak naši vysloužilci říkali, pod Hradeckým, bojoval v Italii, zažil v Miláně ty hrozné dni pouličných bojů, dobýval barrikád, pak s hradeckým, svým plukem, kryl Radeckého, když Radecký s posádkou ustupoval z Milána; Kocián takřka poslední se svým praporem se z něho dostal za ustavičného bojování. Pak na hronovském hřbitově nás hochy

plašil a honil do kostela, ale žádný tvrdý žoldnéř starý. Do té přísnosti se víc nutil, dobrý člověk, jenž jistě také v Miláně mnoho hrůzy nenaplodil.

Někdy opustil jsem o hrubé i hřbitov a zatoulal se sám kolem jeho obruby kousek dál polem, třešňovou alejí, Regnerem založenou. Dnes jí není; už před léty ji, bohužel, vykáceli. Z té aleje spustil jsem se dolů do „dolečku", táhlé to průrvy travnaté ve stráni mezi políčky, nad nimiž nahoře se černal farský les. Vysoké břehy oupadu voněly na slunci mateří douškou a bělaly se kopretinami; mezi těmi modro zvonků, žluté „šlápoty P. Marie" a co jiného kvítí. Tu a tam houštiny trnek a planých růží, keř jívy a zase březinka ve vřesu, v kamení rudě skropeném květy slziček.

V „dolečku" jsem zapadal jako bych byl ze světa. Sám a sám jsem tu chodil, lezl ze břehu do břehu, nebo v trávě usedal, polehoval. Kostel, městečko zmizely očím; bylo vidět jen na vysoké, modré nebe a dole na zemi jen do trávy, do květů, na křoví obalená planými růžemi, na březinky. Motýlové poletovali, včelák zabzučel brouček kovově zelených krovek hověl si na klasu zardělého rdesna tiše stojícího. A ticho, nedělní, sváteční ticho. Do něho zaléhala od kostela tlumená, figurální hudba velké mše —

Vím, že jsem tu nehonil motýlů a netrhal kvítí. Jen jsem se tak potuloval; tu jsem stanul a zas usedl, prohlížel mravenčí kopeček, naslouchal, nenaslouchal hudbě, díval se na nebe, na bílá, měkká oblaka prozářená a zase do trávy, na nějakého broučka, na housenku, nebo na motýla, jak usedaje na květ tiše pošvihuje barevnými křídly nebo je kolmo nad tělíčko skládá. Nepamatuju se, že bych byl o něčem přemítal nebo snil. Byl jsem asi jako ten motýl nebo ten brouk; dýchal jsem zdravý život, cítil jsem blaho slunce a vonného, zářivého vzduchu. Než to jsem měl na víc, že duše, třeba nevědomky, naslouchala přírodě, jejímu životu a ukládala si dojmy jeho blaha a krásy.

Pojednou kostelní hudba umlkla. Do ticha uhodil zvon. Pozdvihování. Pak po chvilce stišení zase ohlas kostelního kůru. A zase zazvonění; hlásilo požehnání, konec. To burcovalo. Vyskočil jsem a chvátal zpátky na hřbitov. Když v kostele dozpívali „Pange lingua", když pestrý zástup hronovských i vesnických, ti tenkráte ještě na mnoze v kroji, hrnul se z kostela, nesl mne pod lipami dolů k „podkostelním Jiráskom". Kdo měl dnes kázání, vyzvěděl jsem cestou; mohli se mne tedy doma na to ptát. Měl jsem na to jistou odpověď. Tak jsem chránil své tajné toulky, pobyt v kvetoucím ouvale; tam jsem nejedno nedělní dopoledne blaze strávil sám a sám, v trávě, květech, v stínu i na parném slunci.

XIX.

Krejcary, které jsem dostával za ministrování, měl jsem si ukládat. Naši mně pořídili hliněnou pokladničku. Než nikdá v ní mnoho neleželo, málo jen v ní přibývalo, a tím méně, když v čas finanční tísně pomáhal jsem sobě tím, že jsem kasičku obrátil a jí hrkal, aby se krejcary dostaly ke škulině, a když i nožem dobýval jsem jich na světlo. Toto mimořádné vybírání či vydírání peněz dálo se obyčejně v čas zbrojení, na válečné potřeby, když bylo nutno do „arsenálu" pořídit nové praporce z malovaného papíru.

Někdy i potřeby kultu vyžadovaly zvláštní sumy, jmenovitě když se musil pořídit nový, olověný svícínek za rozlitý nebo svíčičky. Měl jsem jako pravý ministrant doma oltář, u kterého jsem neministroval ale sám mši sloužil, bez ministranta, stěhovavý oltář, který jsem stavěl dle potřeby na tom onom okně, v koutě za stolem, jak se dalo.

Krejcary, kterých jsem neuložil, které jsem přímo vydával, padly skoro všechny na „umění". Mlsů, t. j. sladké dřevo, sladkou smůlu, větrové koláčky, jak je kupec Vlach prodával, málo jsem si kupoval; ale všecko jsem „utopil" jak matka říkávala za papír, barvy a štětce. Kreslil jsem bez únavy a všecko, jak děti dělávají. Později jsem měl svůj obor, hlavně a přede vším koně; koně v běhu, stojící, zapřažené, osedlané bez jezdce, s jezdcem. Ale i na historický výjev jsem se odvážil. Měli jsme v čítance článek o Konstantinu Velikém, jak se mu před bitvou zjevilo na nebi znamení kříže — A to jsem vodovými barvami namaloval, císaře Konstantina jak klečí hledě na kříž — O kostým tenkráte mi nebylo. Bez rozmýšlení namaloval jsem římského monarchu v uniformě našeho, hradeckého pluku velkoknížete Konstantina, v modrých nohavicích, v bílém kabátě s červenými výložky, jak jsem tu uniformu dobře znal z autopsie.

Barev jsem vyplácal dost a dost, ale samých laciných, které měl Vlach kupec v skleněné nádobě i v malých, neúhledných škatulkách. „Maloval" jsem lacinými štětečky, jež se snadno rozježily, vlasy pouštěly, z brku vypadávaly. Barvy byly mou vášní. Když jsem uviděl u svého bratrance Adolfa Prouzy, tenkráte hradeckého studenta, o němž budu ještě vypráveti, „šenálky", domníval jsem se, že není krásnějších barev na světě nad tuto jasně zelenou,

rumělkovou, nad ten karmin i nad všechny ostatní, jimiž koloroval obrázky mně nakreslené. A když mně dva kousky z nich daroval, jak spěchal jsem s nimi domů, jakobych našel zrna zlata, celý poklad! —

Pak se mně dostalo i štětečku, jakého jsem před tím neviděl. Asi r. 1860, nemýlím-li se, přibyl z Náchoda do Hronova malíř Šrůtek, aby vyzdobil malbami na omítce náš kostel. Náklad opatřila fara sbírkami; byloť po dokončení těch maleb nad obloukem k presbyteriu napsáno jak se pamatuju: „Nákladem dobrodinců" — Dnes toho Šrůtkova malování není; už před léty je zabílili. Pro mne bylo tenkráte velikou událostí.

Uviděl jsem skutečného malíře, nový způsob malby, viděl jsem pod štětcem růst na stěnách a na stropě věci mně neznámé barvami tonů pro mne nových, ornamenty, architekturu malovanou, festony, figury. — V ten čas chodil jsem pilně do kostela, nejčastěji odpoledne, abych se mohl dívat, jak Šrůtek maluje, abych si mohl prohlížet hrnce s barvami, štětce a štětečky, jež měl na starosti Šrůtkův učedník. S tím jsem se seznámil.

Byl přibledlý výrostek; měl vlasy hrubě prořídlé, jako chmýří, po horké nemoci, ze které nedávno povstal. Jmenoval se Nemasta. Od něho dostal jsem ten štěteček, jak se mně zdálo, nádherný; měl pásek z rudých hedvábných a stříbrných nití, a štětka v brku pevně držela. Tím se malovalo!

A jeho dárce, ten malířský učedník — Po létech jsem se dověděl, že nedožil se velkého věku, že záhy zemřel. Matka jeho — postava v naší literatuře z „Babičky" mile známá. Když Šrůtek maloval tenkráte hronovský kostel ,bylo asi pátého roku po vydání „Babičky" Boženy Němcové. V ten čas ještě žila šílená Viktorka, kteréž Němcová přibásnila skon tak poetický; v ten čas byla Krista z ratibořické hospody, rodem Celbová,*) matkou několika dětí. Ten malířský učedník Nemasta, jenž mně dal ten štěteček, byl její syn. Tenkráte jsem o „Babičce" ještě nic nevěděl, ani jsem o ní neslyšel.

Dílo malíře Šrůtka nadchlo mne a svádělo k nápodobení, ovšem ne na vlhké omítce, nýbrž zase jen na papíru těmi barvičkami od Vlachů. Tyto mé nové „malby" došly takového uznání u mých kamarádů, že se mně dostalo i objednávky. Měl jsem vymalovati nástropní obraz Romanu Khomovu, jehož otec, sklenář, měl příbytek nedaleko nás, ale již u řeky, poblíže mostu vedoucího přes Medhuj na „padol". V tom Khomově příbytku pec, na té peci oltář kamaráda Romana, jenž se mnou často ministroval; a nad ten oltářík plný obrázků a svíčiček s umělými kytkami měl jsem namalovat obraz, jaký byl Šrůtkův v kostele na stropě.

„Honorář" byl smluven; tři krejcary za všecko. Dal jsem se chutě do díla. Celý arch papíru roztažený jsem v jednom pomaloval anděly a oblaky; ten „obraz" jsme pak přibili hřebíčky do povalového stropu nízko se nesoucího. Pojednou se vznášelo nad pecí, nad oltáříkem plno andělů, celých, v řízách i jen hlavičkových s křídélky pod bradou, baculatých, ruměnných tváří. Roman Khomů „malbu" přijal, byl spokojen, o honorář však povstal spor. Myslím, že jsem dostal za všecko jen dva krejcary.

Lépe jsem pochodil s jinou malbou; na tu si zrovna počkal jakýsi jarmarečník, jenž si u nás kupoval boží dar nebo co a viděl mne za stolem „malovat". Ten muž chodil po jarmarcích s hrou „Panna, růže, pták, kobyla, sedlák". Toto vše měl namalováno na velkém listu papíru; na ta znamení sázeli, a kostka pak rozhodovala. List s těmi obrázky měl právě tuze sešlý; proto jsem musil já namalovat mu jiný, začež mne odměnil šestákem.

To kostelní malování zůstalo hluboko v mé paměti. Než také některé obrázky a rytiny, které jsem v Hronově tu tam vídal, jako v bytě učitele Sagnera, u felčara Doležala, u Němečků (kolorovaný obrázek náměstí sv. Marka), u kupce Vlacha dřevoryty v časopise „Erinnerungen"; ty jsem s jeho synem Františkem, svým nejbližším spolužákem, často prohlížel. Nejvíce se mně líbil obrázek na obálce, obr jakýs pohrávající sobě s nějakými mužíčky nahými, pak Žižkovo narození, Žižkova smrt, Oldřich a Božena, „Máte-li co drátovat" — Na tyto rytiny se pamatuju, na ostatní nic. Tenkráte jsem nedbal o to, od koho ty obrázky nebo rytiny pocházejí, kdo jejich tvůrcem — ale že mně tak určitě utkvěly v paměti, mohl jsem si mnohé z nich i po létech určit. A tak teď vím, že výše uvedené dřevoryty v časopise „Erinnerungen" byly kresby Manesovy. Ty se zaryly do paměti. Co jarmarečního braku a nicotných mazanin z ní zmizelo beze stopy — Jak je důležito, dávat mládeži na oči, pokud možná, jen dobrá, vybraná díla —

Než i některé malby, byť ne umělecké, za to však zvláštní a význačné jsem si dobře zapamatoval, hlavně všeliké ty staré obrázky na skle malované, které jsem vídal po chalupách v Hronově, nejvíce však po vsích v okolí, v chalupách i ve statcích, také věci křiklavé, jako starou křížovou cestu v hro-

---

*) Zemřela v Náchodě r. 1891.

novském kostele, které již dávno není, nebo v panorámatech obrazy bitev, zvláště po r. 1859, u Magenty, u Solferina. Na ty jsem se dychtivě díval velikou čočkou v plátěné stěně zasazenou. Snad to byly ukrutné mazanice, dojem z nich však byl na mladou mysl mohutný a fantasii vzrušující.

Za těch školáckých let dostal jsem se jednou i do malé gallerie obrazové. Přišla k nám na návštěvu Prušačka z Radku, v jejíž rodině před tím byla má sestra Helena „na němčině". Ta Prušačka, mimochodem řečeno, měla na hlavě klobouk se závojem, jenž byl mně a jiným jistou sensací. Nenosilyť u nás tenkráte klobouků ani vdané ani svobodné. Tak s tou „Prajzačkou" dlouhou a suchou zašli do Náchoda, myslím, že sestra Helena, aby jí ukázali zámek. Mne, malého hocha, vzali s sebou. Tu poprvé jsem uviděl nad jednou z bran velkého zámku válečné emblemy *) tesané z červeného pískovce a mezi nimi nějakou allegorickou figuru. Tenkráte však jsem slyšel, že to je Žižka. Pak jsem vstoupil do velikých, panských komnat plných obrazů. Pamatuju se, že zdálo se mně vše tak nádherné, ale nějak šeré a že z toho příšeří jasně vystupovaly veliké obrazy, tu květiny, tam jednotlivé postavy. Ty se mně v proudu let všecky rozplynuly; jen květiny zůstaly a statná postava osmahlého muže v červených plundrách a jezdeckých botách — Octavio Piccolomini, jak jsem si později zjistil.

Toto jsou mé nejjasnější, abych řekl, malířské dojmy z mých prvních let. Nejvíce jich příroda dala; umění bylo v našem pohorském městečku málo. Za to pak se mi otevřel nový svět v Broumovském klášteře, hlavně v jeho kostele. O tom až v jiné kapitole. Teď ještě o hronovském čtení. (Pokračování.)

ZIKMUND WINTER:

ZE ŽIVOTA UČEDNÍKŮ V ŠESTNÁCTÉM VĚKU.

HISTORICKÝ ČLÁNEK.

(Pokračování.)

Za nejhorší při výchově učedníků oněch dob jest klásti vzteklé bití, kterého užívali mistři i tovaryši, když chlapec něčím se provinil. Mistři byli oprávněni bíjeti: starodávné právo městské dopouštělo dávati učedníku metlou dvacet ran. A tovaryši bez oprávnění vylévali sobě na chlapcích zlosti své a opláceli to, čeho sami, byvše učedníky, dostávali. Než i dovolený počet dvaceti ran jest sám sebou přemrštěný, a není dostatečnou ochranou učedníkova zdraví, hrozí-li řád městský, poteče-li krev, že mistr musí se smluviti s přáteli učedníkovými a s úřadem, to jest, že musí to bití zaplatiti.

Že bývalo tvrdé bití u nás velmi obyčejným, to lze souditi již z toho, že některá cechovní statuta všem mistrům zakazují, aby nenakládali s učedníky nenáležitě. I u malířů pražských r. 1598 tak. Ale nebylo jen u nás obyčejným. Všude bývali učedníci z míry biti. Ve Francii v některém cechu jen to stanovili, aby na místě mistrově nebila manželka. Z téže země jsou již za XIV. věku zprávy o smrtelném zranění učedníků. Že také Němci velmi krutě bili své učedníky, o tom nebude nikdo pochybovati.

Položíme tu některé z našich význačných zpráv o nezřízeném bití.

R. 1584 svědčí tovaryš, že pražský mistr tkaničkář Fabián Menyk prával svého učedníka Ottu tak, že čistá krev tekla a metly na něm zůstávaly; druhý učedník jídával s tovaryši, ale tento Ott jídal u kamen a dojídal po jiných, a přes to mistr mu ukládal, aby každý den šedesát loket šňůrek z hedvábí dělal. Ký div, že naposled pachole uteklo.

Pražský zlatník Michal hnán k soudu, poněvadž r. 1615 hrozně zmrskal učedníka svého volovým páskem a řemenem. Zlatník se bránil, že nerozumí řeči české a neví, co se proti němu vznáší na soud. Konšelé mu uložili, aby se opatřil advokátem a dovolili, aby si otec učedníka vzal od zlatníka a dal jinam. Pochybuji, že český advokát či prokurator hrubého zlatníka německého dovedl obhájiti.

R. 1612 přivedla vdova Geldnerova k trutnovským konšelům synka svého, který, jsa na učení u zámečníka Jiříka Kleyna v Hradci Král., byl od svého mistra kladivem zbit a na hlavě zraněn. Konšelé přesvědčivše se o ráně v hlavě „ukrutné a tyranské", dopsali po česku do zámečnického cechu hradeckého, aby byl mistr pro vzteklé trestání napomenut, a učedníkovi aby jiný mistr byl zjednán; ne-li, že budou psáti hradeckým konšelům.

---

*) Jsou ze 17. století, z doby Piccolominské.

Konšelé obyčejně odsuzovali urvalého mistra, aby rány raněnému zaplatil obapolnou úmluvou, i když rány byly životu tak nebezpečné, že šlo v trestním právě o zabití.

R. 1590 Luďvík Pech vinil ševce Moravce, že mu zbil syna Kašpara tak nekřesťansky, až mu několik kostí z hlavy vyhředlo. Mistr vykládal soudu na svou omluvu, že se mu několik párů obuvi ztratilo. A soud rozhodl, poněvadž mistr učedníka pro dosti lehkou příčinu v hlavu urazil, až lebka všecka rozštípena byla, od kteréhož ourazu pachole, dokud živo, v nebezpečenství života zůstane, i protož mistr musí se o to zranění smluviti. Zlostný švec tedy zaplatil několika kopami ránu. Že byl povinen chlapce do smrti živiti, to tehdáž nikoho nenapadlo. Nebylo zvykem na to ohlédati se.

Někdy, ale jen řídko, čteš v starých zápisech, že učedník byl zabit při bití. V tom případě šlo ovšem mistrovi o hrdlo.

Žalostnou zlou náhodou r. 1593 pražský mistr ševcovský Vokurka stal se vinen „mordem". Učedníka svého Jiříka Landfoyta „uhodil košíkem třikráte v hlavu; po třetí prorazila se z košíka rašple; pachole chytilo košík na hlavě i s tou rašplí, běželo za kamna tak i s tím košíkem, neboť rašple mu vězela v hlavě." Chlapec naříkal: „Uuvé, ouvé, nemohu odundati!" Hospodář domnívaje se, že „šidí" (t. j. že žertuje), vzal svíčku, běžel za kamna, posvítil a vyňav rašpli z hlavy, dal chlapci svůj klobouk a „ulekl se, až zbledl". Potom vedl ubožáčka k barvíři, neboť krev z něho chlípěla stále. Když se od chirurga vrátili, mistr poručil chlapci, aby nechodil, ale aby si hrál s dětmi u kamen. Čtvrtého dne učedník umřel. Staroměstští konšelé odsoudili mistra z mordu.

Apellace však na Hradě osvobodila ho mordu a odsoudila jen k smlouvě, k placení. Zásluhu o tuto mírnější pokutu měl tovaryš, kterýž svědčil, že nebožtík vlastně zavinil svoje neštěstí sám svou nedbalostí. Pravil tovaryš totiž, že na učedníka se náleží, aby nástroje vždy uklízel a v pořádku u řemeslníků musí jedna věc při druhé býti, když se v pondělí počne dělati, aby se to pospolu našlo; on však učedník pro svoje spaní bedlivě toho neschoval; kde stál nebo seděl, všudy spal, „častokráte prosil jsem jej, aby nám věci schovával, on toho neučinil, jak se neníčko to samo v sobě nachází, že rašple bejvá mezi húbami, kde se pantofle dělají, on pak ji odundal mezi koše."

V Litoměřicích sešel r. 1586 bečvářský učedník se světa; mistr Filip Weber odsouzen k přísaze, že chlapec nesešel jeho rukou bitím. Vyvázl-li mistr, není psáno.

Celkem jest těch zabijáckých případů zapsáno málo.

Se zvláštní žalobou Dorota Měcheyřka přišla k soudu novoměstskému v Praze r. 1581. Žalovala mistra krejčího Brotánka, že jí stloukl syna Václava, učedníka, až se z toho smyslem pominul. Toť dokázati jest arci nesnadná věc. Konšelé vyřekli ortelem, že Dorota nedokázala, a doložili, že „jednomu každému mistru pro neposlušnost čeledína trestání v moci pozůstává".

Pravzácný jest případ, že učedník zbil také jednou mistra svého. Arci to byl snad učedník již urostlejší. Byl to Staněk, rodem Polák, za jehož učení u pražského mistra toboláře, Jana Vrabce, ručil Petr, také Polák, pěti kopami českými. Mistr r. 1540 přibelhal se na rathouz a vinil Staňka učedníka, že „ho hanebně bez hodné příčiny v hlavu hrncem ztloukl a zmordoval, takže do třetího dne ani mluviti nemohl a sotva živ zůstal a od něho pryč ušel". Chtěl mistr oněch pět kop v rukojemstvu slíbených. Advokát či přítel učedníkův odpovídal, že mistr prve s tím Staňkem nakládal nekřesťansky, a ne jako na mistra náleží; bíjel se s ním, takže mu téměř ruku přerazil, a sepral jej, až mu z hlavy krev tekla; Staněk že se jen bránil. Ortel učedníkovi však příznivě nesedl. Staněk dán do vazby, „poněvadž se v řeči i zbitím proti mistru svému nepořádně zachoval", a Petr Polák musil zaplatiti 5 kop, poněvadž Staněk z učení utekl.

V XVI. století jest dosti zápisů o tom, že učedníci utíkali z učení. Toho příčiny mohly býti dle povahy chlapcovy rozmanité, ale obyčejně se útěk sváděl na mistrovo špatné nakládání.

Aby se útěky předešly, bylo — aspoň v některých organisacích — učedníkovi dáno právo v cechu požalovati. Princip je vysloven r. 1586 u pražských tesařů takto: „Jestliby který učedník bezelstně u kterého mistra, maje toho hodné příčiny, vytrvati nemohl, má to na starší mistry vznésti, a oni tu bedlivě uvážíc k jedné i k druhé straně spravedlivě se zachovati a to opatřiti mají."

Ušel-li chlapec z učení, mistr se ohlásil u otce nebo u rukojmův, aby chlapce přivedli nebo smluvenou pokutu platili; na těch pak bylo v cechu nebo v soudě dokázati, že chlapec utekl vinou mistrovou. Byli-li rukojmové přespolní, někdy i městský úřad dopsal. Takž r. 1541 i Chebským Novoměstští psali, aby přinutili měšťana svého Kulhánka, postaviti ušlého z Prahy učed-

níka kožišnického, za něhož se 7 kopami českými zaručil, neb aby zaplatil.

Mistr sám nebyl povinen uteklého učedníka sháněti. Tak rozhodl malostranský soud r. 1585. Tehda měšťan Malík ševce Jana Kostku pohnal k soudu, aby dostavil syna jeho, kteréhož od jedenácti neděl nespatřil a o němž neví, kam se poděl.

Soud ortelem osvobodil mistra ševce a nad to oznámil, chce-li projednaných peněz, slíbených při učedníkově přijetí, dobývati na rukojmech, že se mu to nezavírá. V přelíčení ukázalo se pak, že chlapec již jednou odběhl, ale otec že ho přivedl na provaze jako lotra a chtěl ho oběsiti.

Viděti, kterak těžce nesl útěk učednický i vlastní otec; nešlotě při útěku jen o propadnutí peněz rukojemských a pokut jiných, ale o budoucnost chlapcovu, neboť utekl-li lehkomyslně, byl na vždy zbaven řemesla.

Jináče ovšem, dokázala li se vina mistrova. Tu chlapec k zlému mistrovi rozhodnutím cechu nebo soudu již nevrátil se a doučil se u jiného beze všech škodlivých následků dalších. Tak na příklad, když r. 1598 pražští špendlikáři činili komusi překážku, protože kdysi od mistra utekl, konšelé staroměstští vzkázali do cechu velmi ostře, že mistři mají povinnost, aby nad mládeží drželi ruku, ale časem že ta povinnost jejich tak divna jest, že mládež u nich zůstati nemůže; ten člověk, jemuž teď překážejí, byl u jednoho mistra tři a čtvrt roku a potom, ustoupiv od něho pro jeho nezpůsob, ostatek času u jiného dobyl. Z té příčiny tedy že cech mu za vyučenou dáti musí, ne-li, tehdy bude od konšelů v tom opatřen a „s čím se potkají, toho aby užili".

Jest přirozená věc, že s některým učedníkem mistr měl potíž takovou, že jen svatou a nadlidskou trpělivostí bylo možno ho snášeti. O jednom takovém líném jedlíkovi píše soukromým listem r. 1578 jakás Buriánka synu svému do Třebenic. Píše, že zjednala hocha do učení ke kováři, ale nic že se jí do něho nelíbí, nežli to, že má „nesytku"; v masopustě jednou snědl šest večeří a ještě pravil, „že by snědl od Žaluda s boží pomocí až k Vyhlídkovům". (Tak naivně naznačil měrou uliční, kolik by snědl.) Jest to dobrý papáček, také je dobrým poslem, když ho mistr pošle pro váček v pondělí, on se vrátí ve čtvrtek. Již jednou utekl; vedli ho potom „co ňákýho medvěda".

Když takto posuzován učedník od Buriánky, bezpochyby své příbuzné, lze souditi, jakou měl z něho radost mistr.

Soužení mívali mistři také s těmi chlapci, s kterými se rodiče stále mazlili či, jak za stara říkáno nepěkně slovem cizím, jimž rodiče „folkovali". Na takový „folk" mistři leckdy vedli nářek. (Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Tys měl, starý hochu, odjakživa veliké štěstí," pravil sekretář důvěrně. „Ty už teď svou starou pochováváš, Pánbůh jí dej lehké odpočinutí, a já pořád nic. Ty se teď oženíš znova a nejsi ve svém výběru vázán. Mně kdyby se to stalo, směl bych si vzíti jen jednu, a ty, dle svého nynějšího náboženství, smíš si vzíti celý harém. Ani pro bigamii tě nešmí nikdo pronásledovati. Už jsem o tom promluvil s naším starým a ten se na to ptal důvěrně u zahraničního ministra. Zahraniční mu ad manus inclitissimi praesidii odpověděl — to víš, já vím o všem — aby se s tím čekalo. S Tureckem že jsme teď alianc, s Ruskem, které má taky pro bigamii smysl, že se právě udobřujeme, a Německo že je pro jedinou manželku jenom na oko. Starý kamaráde, tys mě sice v hodnostních třídách o jednu koňskou hlavu předhonil, ale přece jenom nám u hejtmanství je svěřena mnohem důležitější agenda, nežli vám u soudu. Widrmon, starý náš kamarád, už mně psal. V novinách se dočetl, že ti umřela manželka a psal mně, že nyní nastal okamžik, kdy je ti volno dle libosti se oženiti znova. Widrmon ví, že smíš pojmouti za manželky více osob. Widrmon je s to, dodati tobě do harému tolik manželek, kolik jich potřebuješ dle svého přesvědčení náboženského. Starý kamaráde, Widrmon, starý náš kamarád, se už na tebe chystá. Z pohlednice, kterou mně zaslal z Turnova, vychází na jevo, že je přesvědčen, že mu pojmeš z jeho dcer alespoň pět manželek. A my, vláda, v tomhle ti nehodláme překážeti. Rozhodli jsme se po anexi Bosny občanstvu, když je jinak pilno a neoddává se záhubným ideám politickým, dopřáti v pojímání manželek široké volnosti!"

Dokud se sekretář nezmínil o Widrmonovi, poslouchal Klapzuba s klidem jako neprobuzený náměsíčník, procházející se na okapu pětipatrového domu v assanaci. Mlčky se vším souhlasil, co mu zástupce vlády oznamoval. To vše nepříčilo se zdravému rozumu, vláda nezamýšlela dotýkati se jeho náboženské svobody, vláda naopak obmýšlela hájiti jeho tělesnou nedotknutelnost.

Vlády se Klapzuba neobával, jen Widrmon mu zkazil všechnu radost ze života. Widrmon má jej na mušce, jemu se neubrání. Náhle Klapzubovi všecko zhořklo v ňadrech.

— „Proč mně umírala, proč mě opustila?" zaúpěl ve strašlivém bolu. „Proč jsem radši já neumřel, za ní by Widrmon s dcerami nejezdil!"

Sekretář němě pozoroval projev manželské bolesti. Klapzuba klesl na pohovku u okna a oběma rukama chytil se za hlavu.

„Ta mně dala! Ta mně dala!" opakoval několikráte. „Proč ji Allah povolal do ráje a hurisku z ní učinil?"

— Pěkná huriska! pomyslil si sekretář skromně. — Teď ji oplakává a před chvílí ji chtěl tureckou čepicí připraviti o církevní pohřeb. Jen když se mně podařilo vzíti mu žahadlo, tureckou čepici mám v kapse a už mu ji nevrátím. Tu odevzdám panu okresnímu hejtmanovi, a pan okresní hejtman ji odevzdá ještě před funusem na děkanství.

Sekretáře Hubra přepadla podivná snivost. Usedl těžce na pohovku vedle Klapzuby, vytáhl kapesní nůž, čistil si nehty a přemýšlel.

— Tohle to, to je silácký kousek! povídal si v duchu. — Tohle by ani pan okresní hejtman, ať se rozkrájím, nedokázal! Za tohle něco padne! A kdyby tak za tohle třeba padlo šlechtictví! Jenom „von" kdyby padlo, pěkné by to bylo: na visitce „von Huber". To už zní skoro jako u majora! — Von Huber!

„No, nebudu tě dlouho, starý kamaráde, zdržovati," pravil nahlas a podával Klapzubovi ruku. „Pánbůh tě potěš a posil."

Klapzuba vstal s pohovky a potácivým krokem vyprovodil sekretáře až na ulici. Pak chvíli přede dveřmi postál a uslzenýma očima díval se za sekretářem, pospíchajícím vesele na okresní hejtmanství.

Běžel oznámit okresnímu hejtmanovi, jak pořídil.

Odpolední pohřeb Klapzubovy manželky stal se obrovskou manifestací lidové zvědavosti. Lidé pokrokového smýšlení čekali netrpělivě u děkanství. Horko zklamání je polilo, když vyšel děkan s kaplanem a volně kráčeli do sakristie. Kostelník Pertlíček vylezl na kostelní věž a nařídil klukům u zvonů, aby dali praepuls.

A když se všechny zvony na kostelní věži rozezpívaly, bylo všem lidem dobré i nedobré vůle zjevno, že tentokráte zvítězilo děkanství, a Klapzuba že podlehl.

Poslouchal zvony i Dr. Stern tisknoucí horkou hlavu na chladné mříže v okně isolačního oddělení, a bylo mu smutno. Vyzváněli tak slavně, jako kdyby pohřbívali okresního hejtmana nebo aspoň purkmistra. Nebo jako kdyby biskup do města přijížděl biřmovat. Vrozená zvědavost se v Dru. Sternovi ozvala. Neukojená zvědavost!

Do isolace směl jediný Brabenec, a Brabenec do isolace vůbec nepáchl. Zvětřil se. Seděl ponuře s nemocničním teploměrem pod pažím na nemocniční terrase a zoufale si měřil tělesnou teplotu. U nohou mu stál dvoulitrový džbán s kozím, čerstvě nadojeným mlékem. Týž džbán, v němž Brabenec nosíval plzeňské pivo do špitálu.

Číslice tělesné teploty Brabence mátla. To přece nebyla teplota jako u lidí, kteří už se chystají za zelenou plentu. Jedině když se napil ze džbánku kozího mléka, teplota mu pod ramenem stoupala. A proto se v Brabencově duši usazoval vědecký závěr, že člověku neškodí alkohol, nýbrž tekutina vůbec.

Toto vše nadrobil Brabencovi Dr. Stern, simulující v isolaci vzteklinu. Proto se Brabenec vyhýbal isolaci jak čert kříži. Ne, že by se bál nákazy vzteklinou, bál se vědecké rozprávky a napomínání simulujícího lékaře. Bál se také lékařského vyšetřování, jakého se mu v isolaci Drem Sternem neztenčenou měrou dostalo.

Brabenec do isolace ani jídla Dru Sternovi nedonesl.

Na štěstí toho Dr. Stern, jenž byl tolik zabrán do svých myšlenek, nepostřehl. Dru Sternovi rozleželo se vše v hlavě. Rozpomněl se, kterak beztrestně unikl z nemocnice, z isolačního léčení okresní zvěrolékař Taussig, člověk opravdu vzteklinou postižený. Proč by nemohl uniknouti z isolace i on. Ministerstvu dojista už bylo oznámeno, že je v isolaci, a tím je věc vyřízena. Kdyby nyní nenápadně nastoupil službu a úřadoval, jako kdyby se nic nestalo, byla by věc zapomenuta. Zrovna tak to provedl zvěrolékař, a nic se mu nestalo. Večer se z nemocnice nepozorovaně vytratí, vyspí se doma — však od té doby, co odešel z domova, nezamhouřil oka — a zítra nastoupí službu. Neohlásí se služebně okresnímu hejtmanovi, dá jenom sekretářovi padesát viržinek a pojede na komissi. Bude se chovati, jako kdyby se vůbec nic nestalo.

Dr. Stern po těchto úvahách a tom rozhodnutí nemohl se dočkati večera. Ostýchal se proklouznouti za bílého dne z isolace. Jsou věci, které milují jenom noční tmu, jimž se za bílého dne a jeho světla nedaří. Toto opouštění isolační síně bylo podobnou věcí. Jest lékařská věda příliš vážná, aby z ní mohl okresní lékař ztropiti si výsměch tím, že by za bílého dne utekl z isolace.

— Ovšem s večeří ho doma nečekají, a to je mrzuté. Dr. Stern pocítil strašlivý hlad a žízeň. Brabenec na něho zapomněl, což je u tohoto ztraceného alkoholika zcela vysvětlitelno. Slíbil, že se polepší, alkoholik vše slíbí, slibů však neplní. Ale zdá se, že by bylo lze vyléčiti jej sugescí. Ani nemocniční lékaři k němu do isolace nepřišli, což nebylo slušné. Nemůže sice býti pokládán za pacienta, když je zdráv jako ryba, ale bez ochrany ho přece nemají nechávati. Bude nutno zostřiti nad správou nemocniční dozor.

Teprve když se setmělo, vyklouzl Dr. Stern z okresní nemocnice a pospíchal do města.

Ač kráčel opatrně, aby nebyl zpozorován, vběhl do rány sekretáři Hubrovi. Srdce se v něm zatřepetalo strachem. Očekával, že sekretář překvapením vykřikne. Nevykřikl. Div ho do náruče nechytil. „Však už jsme chtěli pro nich zítra vzkazovat!" pravil rozjařeně. „Pan hejtman sám dnes ráčil žertovat, že jim dá do Politiky inserát: Dre Sterne, vrať se, vše odpuštěno. Jako z udělání vypukly na všech stranách nakažlivé nemoce, také dva případy tyfu máme hlášeny."

Dr. Stern okřál.

„A s těmi psy už nebude nic?" ptal se sekretáře.

Sekretář mávl zamítavě rukou.

„Na to už jsme dávno zapomněli, to máme teď jinačí starosti v hlavě!" vysvětloval Dru Sternovi důvěrně. „Dnes pohřbívali jsme paní listovní, a tureckou čepici Klapzubovu mám tady dosud v náprsní kapse. Čeho nikdo nedokázal, já jsem dokázal. Jenom vlastní ostražitostí zabránil jsem dnes strašnému krveprolití, neboť zástupy rozjitřeného lidu byly odhodlány listovního Klapzubu, objeví-li se o pohřbu s tureckou čepicí, lynčovati. Strážmistr měl dnes celé odpoledne pohotovost s patnácti ostrými patronami. Pan okresní hejtman byl odhodlán telegrafovat pro vojsko, bál se zahraničných zápletek."

Sekretář si z hluboka oddychl, Dr. Stern zkoprněl.

„S těmi psy, teda s tou vzteklinou už nebude nic?" ptal se sekretáře usedavě.

Sekretář mávl zlostně rukou.

„Kdo by v takové situaci myslil na vzteklinu a na psy, když jde o životy tisíců a tisíců lidí", odpovídal pohněvaně. „Kdyby to nebyl Turek, byli bychom s Klabzubou náramně krátce zatočili, ale kdepak Turek, a teď na Turka! Teď, kdy jsme s Tureckem jedna ruka, když se neví, nekoupíme-li si vedle Bosny a Hercegoviny ještě Cařihrad! Teď na příklad kdyby si chtěl Klabzuba zaříditi harem, tak mu nemůžeme v tom bràniti, třebas by se pan děkan zlostí rozsypal."

(Pokračování.)

* * * * * * *

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Dlouho se nemohl odhodlat, konečně pohledl do těch strašlivých očí. Hlava se mu zatočila. Jsem ztracen! pomyslil si, a mimovolně pohnula se jeho pravice — chtěl udělat kříž, svaté znamení, které chrání před kouzly a čarami, před mocí zlého ducha. Ale ruka mu klesla. Strašlivé oči, hnědé oči s hebkým leskem jako aksamit smějí se, sálají, žhou a na dně v nich je temná propast. Rozšiřují se —

„Ne!" řekla náhle paní Sofie a zasmála se hlasitě. Vstala, na okamžik pustila svou oběť. Tak se Fojtíkovi zdálo. Jako když hraje si kočka s lapenou myší. „Ne! musím vám říci všechno, vyzpovídat se upřímně — — Pojďte!"

A vedla jej do svého pokojíku, tam, kde za třpytivou záclonou z drobných křišťálků byl její koutek zamilovaný.

„Všechno vám povím!" šeptala důvěrně. Rozhrnula světélkující záclonu, křišťálky měkce zachřestily. „Sedněte tady, vedle mne."

Usedl neobratně na kraj perského divanu, shrben ruce složil v klíně, nedýchal skorem. Všechno tu čpělo divnou omamující vůní.

Paní Sofie podívala se naň, jak sedí

skromně, ulekaně v koutku a rozpustile vrhla se na druhou stranu divanu, až se rozhoupal, hlavu položila na podušku. Pod lehounkým županem dmula se jí ňadra. Kamsi do stropu se zadívala, usmívala se divným strnulým úsměvem.

„Všechno vám povím, upřímně. Běží o život těch pašerů tam, Aschenbrennera a ostatních. Jsou jim na stopě, honí je četníci, husaři, pomezní stráž. A běží o mne — rozumíte? Vám se mohu svěřit? vy mne už nezradíte? Ne, nezradíte!"

Fojtík mlčel, jen hlavu hlouběji sklopil.

„Řekněte, co si myslíte o mně? nu, řekněte! Jsem lehkomyslná, viďte? lehkomyslná jako dítě. Již od malička bylo to ve mně, za lesknavý prstýnek s kaménkem skleněným platívala jsem hubičkami. Mám ráda všechno, co se leskne a třpytí. A třpytivou zdála se mi budoucnost, když jsem pánu ze Schallerů podala ruku. Sliboval všechno. Já si chtěla budoucnost koupit, jako jsem kupovala dříve prstýnky. Ale bylo to docela jako s prstýnky, které mi dávali hoši na vsi, když jsem se podívala, prstýnek byl falešný."

Vypravovala klidně, jenom strnulý úsměv na rtech stával se nějak natrpklejším. „Přišla jsem a vidím: zde nejsem paní, jenom vetřelkyní, cizí nenáviděnou osobou, dcerou z chudého mlýna na potoce, jako jsem byla. Fanuška hledí tak na mne — a snad má pravdu. Vetřelkyně — Dívá se na mne bleděmodrými zraky, to dítě, s výčitkou, s krvavou výčitkou. Všechno je tu její, nábytek po matce, celý zámek i se vzpomínkami na dětství. A já přišla, abych ji připravila o všechno. Nedovedla jsem si získat její lásky, mezi námi je stín zemřelé matky. Můj pán (neřekla nikdy „muž" nebo „manžel") neví o tom. Je učený, zabývá se politikou, uměním, v poslední době sám i hospodářství se chápe, podle knih hospodaří, ale nerozumějí mu ani jeho lidé, ani půda, rok od roku je menší úroda, a pán rozmrzen tím častěji odjíždí, vyhledává společnost, kde může pohovořit o umění, o politice. Všemu tomu já nerozumím. Ach, Bože, co mohu já mu poskytnout? Líbila jsem se mu, koupil mne — také takový falešný prstýnek."

Fojtíkovi se zdálo, že zavzlykla skrývajíc tváře do podušky.

„Neodsuzujte mne. Jsem jenom ta dcerka ze mlýna na samotě, divoká holka, jako jsem bývala, když jsme s hochy a děvčaty po muzikách chodívali. Jsem mladá, sotva dvacet let mně minulo, rozumu nemám. A stýská se mi zde, je zde smutno na zámku. Líbí se mi veselý život. Líbilo se mi v Praze, kam mne pán zavedl na zimu do starého domu na Malé Straně, který teď prodává. Líbila se mi divadla, koncerty, hluk po ulicích, sanice, vojenské uniformy — Nu, jsem dítě, viďte? A zde — utekla jsem, jak jen bylo možno, s Terezou do vzdálených vesnic, kde mne neznali, na poutě nebo na jarmarky, přestrojená, vydovádět se. Tady na zámku mne straší stín zemřelé paní a smutné oči jejího dítěte, Fanušky. Pořád jsem pro ni macechou a vetřelkyní. Vím to, cítím její vzdor a nenávist. Nikdy se nesejdeme, nedorozumíme se. A je mi toho líto. Bože, co bych za to dala, kdyby Fanuška mi odpustila, objala mne — No, ne, nedbejte toho, to jen tak — nemůže to být. Vraťme se — k těm — k pašerům, k Aschenbrennerovi. Víte, že se s ním, se starým Aschenbrennerem už dávno znám. Přišel jednou — povídal mi (také to bylo kdesi na pouti, kde jsme byly s Terezou) — smělý plán měl, ne už doutníky a tabák přes hranice pašovat, ale něco většího, výnosnějšího, hedvábí, krajky, zlato, nevím, co všechno povídal. Veliký výdělek sliboval, podaří-li se — výdělek, že by za rok veliký dvůr tolik nevynesl. A já vzpomněla na Fanušku, na její smutné oči, na její věno, které se rok od roku menší. Byla mi nesnesitelna myšlenka, že žiju na útraty dítěte, které to ví a mnou pohrdá. Nechtělo se mi nosit šperky po nebožce, nosívala jsem jenom to, co z domova jsem měla, dukáty na krk, laciné náušnice, stříbrné náramky, tenké prstýnky. A proto řekla jsem Aschenbrennerovi — Ale ne! ne!" paní Sofie najednou se trpce zasmála. „Chtěla bych se před vámi omlouvat — ale nač to? Nevěřte, co jsem vám povídala. Prostě: líbily se mi krajky, hedvábí, líbily se mi zlaté řetízky, které Aschenbrenner přinesl, — vždyť já jsem tak lehkomyslná, strašně lehkomyslná! Trochu mne znáte, — viďte? Tak lehkomyslně slíbila jsem Aschenbrennerovi pomoc. Několikráte šťastně se povedlo převézti a dobře odbýti vzácné zboží. Ve Strážově u Čermáka bylo skladiště, odtud z našeho zámku již rozešlo se zboží různými cestami bezpečně dále. Tereza obstarávala spojení — znal jste ji, chytrá byla jako lasička i odvážná. Nikdo nic netušil, ani pán. Najednou cosi úřady zvětřily, proto ten shon. Ještě v pondělí o jarmarce ve Strážově podařilo se Aschenbrennerovi proklouznout s něčím. Ale teď s několika plnými vozy přejel kdesi u Svaté Kateřiny hranici a nemůže dál, je ze všech stran obklíčen hlídkami a strážníky, ukrývá se v lesích. Včera večer, jak bylo ujednáno, měl býti s vozy už pod Pavlovem. Šla jsem tam, abych mu dala výstrahu, proto jsem vás vedla s sebou, proto jste tam čekal. Nepřijeli. Dnes ráno přišel

hoch dráteník, který jde z Nových Kostelů, vyřizoval mi pozdravení od strýčka z hor — rozumíte? od Aschenbrennera, — že čeká na lepší počasí. Totiž čeká tam na samotě u Suchého Kamene, doufaje, že poplach utichne, husaři vrátí se do kasáren a četníci se uklidní. Ale mýlí se. Jsou mu na stopě — vím to. Poručík hrabě Nadasdy stavil se tu na okamžik. Od něho jsem zvěděla, že prohledávají lesy a vesnice, od Nového Trhu k Janovicům širokou řadou a na druhé straně od Eisensteina až ke Strážovu četníci, kteří jsou svoláni z celého kraje, finanční stráž, vojáci postupují krok za krokem, nenechají žádné houštiny, žádné chalupy neprozkoumané. Aschenbrenner čeká se svými lidmi a s naloženými vozy. Dnes v noci nebo zítra ráno zatáhnou jej jako zajíce v léči. Musí být varován, aby ihned uhnul na bavorskou stranu. Rozuměl jste mi?"

Fojtík přikývl. —

„A to je všechno!" vydechla z hluboka, vstávajíc opírala se o divan bílými tenkými prsty. „Vyzpovídala jsem se — chcete-li, jděte a udejte mne." Stála před ním — neodvážil se zvednout očí. Bílé prsty její dotýkaly se nervosně rozechvěny jeho ramene. „Nevím, koho bych poslala, aby Aschenbrennera varoval. Tereza, které jsem tolik důvěřovala, zmizela, opustila mne. Vím, je to osudné znamení, zvětřila jistě, že všechno spěje k neblahému konci, uklidila se někam do bezpečí. A snad šla a vyzradila všechno, aby sama se zachránila. Všechno ví, do všeho byla zasvěcena. Tuším zradu, mám pocit, jakoby kolem hrdla se mi zadrhovala hedvábná klička. Oh!" — Paní Sofie se otřásla. „Nespím celé noci — věřte! vyvalené oči upírám do tmy a poslouchám — hučí mi v hlavě, jakoby těžké kroky blížily se z dálky, na dvoře je slyším, po schodech, v klenutých chodbách duní — A snad Čermák, hospodský, pašery udal žádostiv odměny. O tom jsem přesvědčena, že Burdych, komisař, všechno ví. Věděl o všem, když ve Strážově přisedl k našemu stolu, zná Aschenbrennera i Pauliho a ty druhé, uhodl předevčírem, že krajky, které jsem měla, jsou pašované — Všechno ví, nebo snad tuší, ale důkazů proti mně nemá — proto vyčkává, utahuje pevněji kličku, aby oběť jistě uvázla. Jsem zpravena o všem, co se děje, o všech přípravách, které se chystají na polapení pašerů, poručík Nadasdy je tu každý den a nesmlčí nejmenší podrobnosti, všechno vyzvím od něho. Co chci zvědět, poví." Bezděky se zamlčela paní Sofie, pokrčila rameny. „A co mi vše to pomůže, nemohu-li Aschenbrennera vyvarovat? Nemám spolehlivého člověka, cizího poslat se neodvážím. Jedině vy! Slyšte: ve vás jsem důvěřovala. A dnes viděla jsem vás oknem, když ze dvora vcházel jste do parku. Hned, prvním pohledem uhodla jsem, že pomýšlíte na útěk, že chcete mne zradit v úzkostech. Vy!" zasmála se krátce nuceně a pohrozila prstem. Fojtík se začervenal. „Netušil jste, že už vaše chůze z daleka vás prozradila. Několik kroků udělal jste rychle a pak zase jakobyste se rozmýšlel. Lhostejně ohlížel jste se, hlavu zvedl ale už ve chvilce jste šel zase celý skrčený. Viďte, chtěl jste odejít nenápadně — nepodařilo se vám. Byla bych zavolala z okna, ale nemohla jsem, byl u mne Nadasdy. V té chvilce vyprávěl mi, jaká léč chystá se na pašery, a že už jistě se ví, tady u Strážova že mají pomocníky. Proto on se svými husary patroluje kolem. Sotva odešel, běžela jsem za vámi, po stopách. Jedinou myšlenku jsem měla, že musím vás dohonit, zastavit, vrátit. Vy, jen vy můžete mne zachránit. Vy musíte varovat Aschenbrennera, sama nemohu, — dnes večer vrátí se pán a zítra odjíždím do Prahy. Zůstane-li Aschenbrenner tam, kde je, do zítřejšího rána jej chytí — Rozumíte přece? od něho o všem se dovědí, nepoví-li on, vyzradí jeho lidé to, co jsem vám teď svěřila. Můj osud je sloučen s osudem jejich. Ale já nedám se vláčet po soudech a žalářích, umru — je to kratší!"

Ostrým zasyknutím dozněl poslední slovo.

Ticho. Fojtík naslouchal zpovědi se sklopenýma očima, sedě dosud ostýchavě na kraji divanu. Paní Sofie stála těsně před ním, mohl cítit teplo jejího těla, vůni ňader. Necítil, poslouchal jen. A zdálo se mu, že tohle všechno už ví, někdy již to slyšel, dohádl se snad.

„Co učiníte?" zašeptala. „Promluvte přece!" Hrůza hleděla jí z očí, rty se zachvěly, zoubky v zimnici zaskřipěly.

Fojtík zvedl hlavu, podíval se modrýma očima na rozechvěnou ženu a usmál se. Byla krásná v zoufalém zmatku, hotova propuknout v usedavý pláč, který zatajen bouřil mladými ňadry. To nebyla rozpustilá Žofka ze Strážova, ani stažená v korsetu pyšná zámecká paní, nebyla to ani šíleně odvážná dobrodružka, která jej včera vedla k Pavlovu, žena to byla třesoucí se v malomocné hrůze a pomoci hledající. Proto jemu bližší, nežli ony —

„Upokojte se, milostpaní," pravil tiše a klidně, „půjdu tam, vyřídím, co chcete."

Paní učinila bezděčný pohyb, jakoby před ním chtěla padnout na kolena. Zatajila dech. „Půjdete? opravdu půjdete?" Nedůvěřivě naň pohledla.

„Půjdu!" opakoval prostě.

Vstal, rozpačitě, nevěda co říci, učinil několik kroků ke dveřím. Dívala se naň stále s utajenou nedůvěrou.

„A proč byste šel? proč? jen tak —?" zeptala se náhle a zavrtěla hlavou. „Víte, kam jdete? víte, že je tam nebezpečí? Chytnou-li vás, jestliže vás totiž nezastřelí na místě tam v lesích, do žaláře vás dají a potom k vojsku odvedou, jste silný a statný — vezmou vás na vojnu!" Zachvěl se lehce pomyšlením, že by opravdu jej chytili — neušlo jí to. „Hleďte, chvějete se — a vy chcete jít?"

Ruku měl už na klice.

„Ah, vím, co uděláte, až vyjdete ven do polí a vdechnete volný vzduch — vzpomenete na nebezpečí, na to, jak v poutech vás povedou, do vojenských šatů oblekou a řeknete si: proč bych dával v sázku život svůj, svoji budoucnost? viďte, že to tak bude? a uhnete s cesty, ponecháte mne osudu, utečete, jak jste už dnes chtěl utéci — viďte, že to tak bude? Proč byste šel? proč? řekněte, proč byste se vydával do nebezpečí? pro mne? čím jste mi povinen?" přiblížila se, položila mu bílé ruce na ramena, přitiskla se měkkými ňadry. A usmívala se zvedajíc oči ztemnělé rozšířenými zorničkami.

Fojtík se pomátl, pustil ruku s kliky, zatočila se mu hlava, pohlédl-li do těch černých zřítelnic.

„Viďte, že jsem uhodla? ponechal byste mne osudu, odešel, utekl —" šeptala.

Chtěl vykřiknout: „Ne! ne!" ale cosi mu svíralo hrdlo — jakoby její bílé prsty to byly. Nu, možno, opravdu možno, že byl by utekl — ale jak se podíval do těch strašlivých čarovných očí — ne, nelze! Chvěl se, srdce nepokojně bušilo — —

„A vy byste šel? proč, bláhový?" slyšel jako ve snu. „Vždyť možná nevrátíte se už, bláhový! bláhový!" Ňadra paní Sofie cítil zvedat se a klesat na svých prsou, její hlava odchýlena lehce s pootevřenými rty byla tak blízko — Přivřela trošku oči, aby snad se nepolekal rozšířených zorniček. Objala Fojtíka bílými lokty —

„Hrozno!" pomyslil si, „Oh, čarodějka! hle, co ze mne udělala!" Všechny čivy v něm se rozechvěly, cítil závrať, sladkou nějakou mdlobu, která zbavovala jej sil. — Na okamžik jakoby tlustý prst pátera Kornela mihl se mu před očima. Noli tangere! Hodný páter Kornel! Kdyby věděl —

„A vy byste šel?" slyšel Fojtík, pootevřené červené rty krásné paní byly tak blízko.

Jak by bylo krásné, kdyby v té chvíli on, Augustin Fojtík, řekl: „ano, půjdu — půjdu i na smrt třeba!" a šel, utekl odtud někam do lesů za pašery k Suchému Kameni! myslil si. Nezištně pro ni kdyby šel, zachránil ji —

„Myslíte, že vám věřím, bláhový?" šeptala paní Sofie objímajíc jej, jako zmije otočila se mu kolem hrdla měkkými pažemi. „Zadarmo že byste šel? Ne, nevěřím mužům, všichni jsou sobci, sobci! Za falešný prstýnek musila jsem platívat hubičkami. A vy byste šel — tak? oh, vy! oh, vy: mé veliké, dobré dítě! čím se vám odměním? Ne tak! Kdo nic nežádá, nechce být ničím povinnován!"

Viděl, jak její oči zalévají se slzami. A byla tak vábivá, tak sladká —

Pátere Kornele: svatý Augustin v knize „O marnostech tohoto světa" v kapitole deváté praví: Noli tangere! ale jsou chvíle, kdy člověk zapomene na všechno. (Snad takové chvíle měl i sv. Augustin, nežli byl svatým.) Patere Kornele, kde je váš prst, aby pohrozil: „Noli tangere! nedotýkej se!" A nic by to nebylo platno. Fojtíkovi zatočila se hlava. Cítil měkké teplé ženské tělo, jak se chvěje, tulí a tiskne vášnivě k němu. Srdce mu zabušilo divoce, až v prsou jej zabolelo. Slepě sevřel náruč, — tak útlý byl pas mladé paní, tak měkká její ramena! A líbala jej, smála se, zahryzla se mu bílými zoubky do tváře.

„Ah, vy hloupý! — hloupý! líbejte! nic vám nemohu dát, nežli sama sebe! — líbejte!" šeptala. „Jak jste bázlivý, ostychavý — hloupý jste!"

Patere Kornele, ať sv. Augustin povídá v kapitole deváté, co chce! Fojtík slyší jenom tepot vzbouřeného srdce. Mládí se ozvalo v něm se všemi tužbami tlumenými bídou, krev zkypěla. Síla se vzbudila v kostnatých pažích. Objal svůdnou ženu, až dech se v ní zatajil, až tělo štíhlé jako prut se prohnulo, hlava klesala.

„Líbejte!" šeptala zavírajíc oči.

Líbal; nikdy se tomu neučil. Jednou — ale už je tomu dávno, tak dávno! — políbil ostychavě Rozinku Štěpánovu. — Ne, v té chvíli nevzpomněl na Rozinku, ani na pátera Kornela. — —

Na všechno zapomněl.

„Pohleďte, kolik je hodin!" najednou řekla paní Sofie, ještě měkkou paží jej objímajíc. „Čtyři budou — hleďte!" Ukázala na zlaté barokové hodiny na skříni.

Opravdu čtyři. Čím byl čas pro Fojtíka! Ani po hodinách se neohlédl, líbal znova bílé její hrdlo rty horečně rozpálenými.

„Slyšíte? Čtyři hodiny!" Neslyšel. Vyvinula se mu z náručí. „Slyšíte? Den je krátký, brzo se tmí, musíte jít!"

Vztáhl po ní třaslavé ruce — nedosáhl. Před zrcadlem chvatně již urovnávala šat,

zapínala knoflíček na ňadrech, který se rozepjal, uvolněné pletence vlasů zavíjela. Fojtíkovi bylo, jakoby se probouzel z podivného snu, který neměl smyslu a rozumu, a teď když otevřel užaslé oči a mimovolně protřel je dlaněmi, zdál se mu něčím nemožným, pravdě nepodobným. Oddychoval z hluboka, strnule zadíval se na paní Sofii. Zavinula vlasy, pohlédla ještě se strany do zrcadla, kterak jí to sluší, kraječky na hrdle rovnala.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Jan Osten: „Paní Klára". V Praze 1910.

Kromě čelné povídky, obsahuje kniha ještě devět prací, z nichž „Krásné město" jest nad ostatní působivější. Po většině byly otištěny v „Lumíru"; „Známý z Petřína" v Kalendáři Národního Divadla. Dramata duše, jež autor snaží se podati, přes vážnou intenci, neuchvacují. Sáhá-li k realitě, v závěrech se nemůže obejíti bez akcentu romantismu. Bylo praveno o něm, že jest více deskriptivní, než analytický. Jest více také místy básníkem, než povídkářem, proto vystupuje osobně v popředí se svými názory, vykládá je sám. To vše platí o přítomné knize. Avšak autor má lehký způsob vyprávěcí a tím se zpříjemňuje četba jeho prací. Črta „Hlídka" dýše životní pravdou, ač je vyprávěna co nejprostěji. C

Ivan Cankar: „Kříž nad horami", přeložila Joža Mettlerová. Nakladatel Jos. R. Vilímek.

Práce označena jako „milostná příhoda", maně osnovou připomíná „Bludného syna" od Gr. Alex. Mačteta. „Ven z doliny" u Cankara zní jako „ven z domoviny do ciziny" u Mačteta. Tu i tam jest zahořklá duše dumavá a „milostná příhoda", tu i tam jest na dně duše láska k tomu, co působilo odvrácení. Jenom závěry se různí, Cankarův hrdina odchází, aby se nevrátil, Mačtetův, aby se vrátil ke svému lidu a stanul mu v čele. Na Mačteta působilo učení Tolstého, na Cankara marxismus. V přítomné knize jsou některé pěkné psychologické momenty, avšak ve drobných pracích jest autor umělečtější, jest literární, kdežto „milostná příhoda" bude jen dokumentem vývinu slovinského autora, což pro písemnictví jeho národa má význam, ale pro nás není dílko důležito a také ne nové. Překlad jest obstojný.

K. V. H.

DIVADLO.

ČINOHRA. Pan Johanes.*) Pohádka o čtyřech dějstvích. Napsal Alois Jirásek. Režisér Jaroslav Kvapil. Poprvé na Národním Divadle dne 16. února 1910.

Premiéra „Pana Johanesa" na Národním Divadle je vlastně třetím provedením této pohádky. Poprvé byla totiž dávána ensemblem A. Janovského v Prostějově, podruhé pak v prosinci na Městském divadle v Plzni. O tomto představení přinesl „Zvon" svého času podrobný referát z péra redaktora P. Nebeského. (Viz roč. X. čís. 11.). Byl-li „Pan Johanes" v Plzni s velikým napětím očekáván a s bouřlivým úspěchem přijat, s tím větším a hlubším zájmem byla očekávána premiéra jeho na prknech Národního Divadla. Přijetí pak bylo asi stejně vřelé a bouřlivé. Publikum sledovalo každou scénu s upřímným, stále vzrůstajícím interessem, jenž vyvrcholil po třetím dějství v tak dlouho trvající nadšený potlesk, až autor objevil se před rampou.

Veliká znalost jeviště a formální mistrovství, jež autor již v tolika hrách osvědčil, jeví se i v této pohádce. „Pan Johanes" jest pohádkou opravdového, ryzího pohádkového ovzduší, plastického stylu a krásné, poetické a rázovité dikce, jež s nadšením mluví přímo k srdci divákovu. Hluboký dojem, jímž působí „Pan Johanes" již při čtení, zvýšen byl ještě vskutku nádherným vypravením v Národním Divadle.

Režisér Jaroslav Kvapil šel ruku v ruce s básníkem a vytvořil scény, jež věru stojí za podívanou. V prvním jednání je to planina na krkonošských horách, klečí a několika stromy porostlá, většinou mlhou zatopená, v níž rýsují se mdlé obrysy duchů, jak přízraky se zjevující, stranou vyšlehuje plamen skrytého pokladu, a v pozadí zasvitnou na chvíli přeludem před zraky Tomáše vaganta ozářená okna hospody. Obzvláště však šťastně bylo scénicky vyřešeno jednání druhé s temnými, jak noc hlubokými lesy, s chaloupkou přilepenou na stráň, po níž úprkem vzhůru běží stromy, a s jasným prospektem uprostřed do údolí a na oblohu, později červánky hořící. Také světlo, tak důležitý činitel scénický, jež mnohým i velkým našim divadlům činí nepřekonatelné potíže, bylo jako vždy mistrně ovládáno a zvláštní, přiléhavé přísvity dodávaly jednotlivým scénám nesmírného kouzla. —

Je-li allegorie vždy scénicky a reproduktivně obtížna, tím větší požadavky klade

*) Vydán knižně nákladem J. Otty v Praze 1909.

„Pan Johanes" na režii a herce, na nichž zejména bylo, přiblížiti co nejvíce pohádkové bytosti cítění a nazírání divákovu, což se jim většinou zdařilo. Dobrým byl p. Karel Želenský v titulní roli, poetickou princezna Kačenka pí. Leopoldy Dostalové. Zejména krásné výkony, plné sytých tonů a plastiky, podali pí. Marie Hübnerová (kořenářka) a p. Jaroslav Hurt (krajánek). Totéž nelze však říci o Zuzce sl. Anny Sedláčkové, jež založena příliš dramaticky, měla málo dětského, dívčího pelu, ani o zbytečně pathetických skalních duchách. Pan Karel Hašler, ač indisponován, krásně a vznosně mluvil a s patřičným výrazem hrál vaganta Tomáše. V dobrých rukou byly komické elementy pohádky Kubeček (p. Alois Sedláček) a Hrůza Lelek (p. Rudolf Kafka). —

Hry Jiráskovy jsou z těch, jež jsou stále svěží, jež za krátko nevadnou a barvy jejich nevyblednou. Proto věřím, že i „Pan Johanes" bude mnoho a často hrán a vždy se stejným zájmem poslouchán.

Nejen pro svou krásnou, vroucí vlasteneckou ideu, nejen proto, že vlastně přišel jaksi à tempo, ale zejména, že je prací hlubokého, uměleckého významu. *Tristan.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Poměrně nemáme v Praze nedostatek musejí. Stát a dvůr — jinde mocní tvůrci a štědří opatrovníci musejí — pohlížejí na ně od jakživa ze studené vídeňské dálavy jako na lokalní naši důležitost, někdy dokonce nepříjemnou. Neboť v pražských musejích zejí veliké, němé, ale tím výmluvnější mezery, jež způsobila i způsobuje vídeňská osobivost. A tak pražská musea všecka jsou dílem svépomoci neb i soukromé iniciativy. Jest to naší pýchou, některých těch sbírek však i slabou stránkou, pokud se programu, uspořádání, doplňování a vedení týče. Z nejlépe organisovaných a účelně spravovaných jest umělecko-průmyslové museum pražské. Oslavilo dne 6. února t. r. prvé čtvrtstoletí svého skutečného trvání a záslužného působení. Právem. Obchodní a živnostenská komora pražská může na toto své dítě býti hrdá. A s ní všecky osobnosti, jež věnovaly museu vzornou péči a vzácnou štědrost. Starý Lanna vzpomněl na sbírky musejní nejčastěji a nejvydatněji. A byl by snad všechno ovoce svého kolekcionérství zanechal v té zemi, která zplodila, povznesla i obohatila jeho rod, kdyby — —! Ano kdyby nebylo podivného, nevysvětleného a neslavného konce Lannových sbírek, jenž ilustruje truchlivým způsobem rub soukromého sběratelství. Není nejmenší pochyby, že privatier má nezkrácené právo, koupiti ve své vlasti za hrstku dvacetníků na př. drahocenný relikviář, jenž nalezištěm a původním donatorem i držitelem náleží nesporně ke kulturnímu majetku téže vlasti; a že má potom soukromé právo prodati týž poklad se stotisícovým užitkem bezohledně do ciziny. Ale což pak: noblesse oblige? A co vyšší mravní závazky? A co i veřejné právo, které v té příčině uzrálo — bohužel jinde — v přísné prohibiční zákony? Samé otázky, jež vůči Lannově skvělému podílu na pokladech musejních dodávají trpké příchuti vděčnému povzdechu: Zaplať Pán Bůh i za to! Však bychom byli bez přítažlivosti musea nepochybně i o to přišli, jako o mnoho jiného. A ostatek bychom byli nezískali. Již v té soustředivé a záchranné činnosti musea spočívá neocenitelný význam. A tím více v jeho účincích výchovných vůči obecenstvu a vůči professionistům. Za našich dnů učiněné anarchie vkusu, sploštění výroby a mrzácké dřevěnosti forem ční takové museum jak bohatě zásobená archa Noemova nad záplavou, převádějíc kontinuitu vývoje a tradicí vítězně přes spoustu modních bludů. Tak jest i zůstane umělecko-průmyslové museum dobrou školou, vyhledávanou vždy vděčně každým, koho vede k vyšším cílům ušlechtilejší krasocit, nezmatený pošetilostmi a nehoráznostmi dneška. Právě obrovská suma vzácností, vytěžená z pilné práce radostnějších věků, utvrzuje k nezvratné jistotě naději, že dočasná záliba v hračkářských primitivnostech je pouhou pomíjející zkouškou, tříděním a tříbením, z něhož vkus vykročí zase oprostěn na spolehlivé dráhy evoluční. — Ale ještě slovo: Při musejním jubileu nezbytno vzpomenouti muže, který stál u kolébky dnešního musea, vedl je tiše, stále a vytrvale po celých 25 let ke vzestupu jakožto pravá ruka kuratoria, vždy bdělý a pilný sběratel, pořadatel i opatrovník sbírek musejních. Je to ředitel musea, Dr Karel Chytil.

*

Spolku výtvarných umělců „Manes" náleží vděk za pohostinství, jež ve svém pavilloně pod zahradou Kinských poskytl umělecké družině „Indépendantů" Kdo je to? Úvod katalogu dává obšírnou odpověď; vypisuje genealogii, snahy a cíle prazvláštní skupiny „neodvislých", nezávislých na přírodě, kráse i anatomii, pravdě, na všem i všudež. Jsou to „expressionisté". Umělectvo je velká církev. A jaká pak by to byla církev bez výstředních sekt, bez mrskačů, adamitů, skopců a jiných podivínů, kteří vroubí svaté písmo groteskami svých extravagancí? Ovšem — si duo faciunt idem non est idem. O náboženských sektářích možno mníti, že třeští bona fide, že věří svým pošetilostem. Ale těmto dnešním sektářům v obci umění těžko uvěřiti, že by důvěřovali sami sobě, že by nebyli augury, kteří v hloubi hlubin svého

svědomí jsou si vědomi klamu o pouhopouhé možnosti návratu k takové primitivnosti, jakou svými štětci hlásají. Ale posito! — Poučeni katalogem vstoupíte. Záclona chrámu umění se rozhrne. A účinek je týž, jako když se před vámi odhalí zastřený obraz Saiský. Oněmíte. Protíráte si oči, vytíráte skla, odstupujete od pláten, daleko, hodně daleko, vrtíte hlavou, přistupujete zas blíže, hledáte distance, nutíte se do takového i makového vidění, nazírání, chutnání, porozumění. Všecko marno. Jen trnete a trnete.

Až když vyjdete ven, do přírody nedeformované a nepřehodnocené, ulevíte si oddychnutím z hluboka. Je vám, jako byste byli vyšli ze společnosti monomanů, kteří si hrají v potu tváře na Indiány. Však jejich malby jako by rovnou utekly ze skalních stěn, na nichž pravěcí rudoši neumělou rukou načrtali panáků a koníků. Tu zočíte — či šálí vás zrak? — staré známé z fidlovaček a jarmarků, plachty z bud kočujících panoram, komediantů a „musejí". „Warum in die Ferne schweifen", pomyslíte si s Goethem, když máme o každé pouti na každé návsi ambulantní výstavy domácích indépendantů a expressionistů, lišící se od cizích jen bezejmenností, jen skromností, která jim až posud zbraňuje, vystavovati svá díla v Paříži! Kolikrát jste už viděli na plachtě tuhle nakynulou atrakci, silačku v růžovém trikotu (č. 28 „umírající otrokyně")! Nebo tam tu „Řekyni" (č. 6), zkroucenou tykvovitou odalisku s očima jak roztřepené knoflíkové dírky zírající z oprchalého štítu předměstské trafiky? Onde zase vidíte pleskanici zeleně, šmolky a červeně, jak ji neumělý zedník naplácal houbou po stěnách kumbálu v Židech, nemaje potuchy, že je „Indépendantem" a že tvoří „expressivní" obraz krajiny! Čmouhy sem, čmáry tam, barvy jak nejtvrdší hlinky z hrnců pokojových malířů, květiny jak ometená pometla, hlavy jak otlučený, omytý brak z výkladních skříní frisérů zlámanolhotských, končetiny jak zrůdné pahýly, těla jak nabubřelé balonky, karikující lidské postavy a létající pro gaudium dětí nad našimi výstavami. Ale dost již, dost! Sice také tři, čtyři umělci zatoulali se do této prazvláštní společnosti, O. Redon s delikatními litografiemi, F. Valloton i A. Marquet s ojedinělými kloudnými malbami, A. Maillot se vzácnými plastikami. Ostatek je však venkoncem produkt systemisované neumělosti. — Teď teprve rozumíte polemickému, obrannému, disputujícímu úvodu katalogu, jenž doznává, že tito expressivní „Indépendanti" jsou ve své vlastní domovině zneuznáváni. Není divu. Není dokonce divu! Na výstavě vidíme prostě rub medalie moderního umění francouzského. Na líci kvintessence přebohaté, nejvýše vyspělé kultury výtvarnické s úžasnou zralostí formy, oduševnělostí výrazu a noblessou disciplinované kresby, jejíž elegance účinkuje jak šampaňské; a na rubu rebusovité klikyháky bláhovců, kteří snad nemohou, snad nechtějí výše a sahají hodně nízko, až do předpotopních pohřebišť Auvergnatů pro výtvarné blábolení primitivního člověka. Je to čiročirý „bluff", vykřikovaný sofistikou bombastických předmluv, výkladů a polemik za jakýs druh umění.

Velkému národu s tisíciletou, přebohatou, ve všech duších zarostlou a v nich zakotvenou kulturou uměleckou nic neublíží, když hlouček „expressionistů" za plotem své umíněnosti tropí svoje výtvarnická allotria a když se shledá kolem nich i něco diváků, kteří se dají obalamutiti. Ale v malém a mladém národě, jako je náš, slušelo by litovati ztráty každé hlavy a každé ruky, jež by se dala zlákati na kostrbaté srázy „indépendantů", recte „expressionistů". Nepochybuji, že tato výstava nemá u nás jiný účel, než objektivně informační. Ledaže by chtěla býti také výstražnou. V obou směrech má svou nepopíratelnou cenu a s tohoto hlediska stojí za podívanou. *J. L.*

TÝDEN.

Včerejšího dne tomu bylo 80 roků, co se ve starém kupeckém domě Rottově pražské Poštovské ulice narodila slavná česká spisovatelka Karolina Světlá, starší sestra Sofie Podlipské, provdaná později za profesora Petra Mužáka. Jak známo, jmenovala se Světlá svým dívčím jménem Johanka Rottová. — Dne 5. února uplynulo 90 roků od narození Boženy Němcové (Barunky Panklové), která se narodila ve Vídni, ale jež své mládí prožila v Čechách u babičky v populárním dnes údolí Ratibořickém. *—n—*

*

Michnův palác v Praze. Dne 18. května 1646 odpoledne navštívil kardinál Harrach s družinou Michnův palác na Malé Straně, v jehož přízemí již několik pokojů bylo lze obývati. Byly už také vyzdobeny čalouny a obrazy, mezi nimiž byla nejkrásnější podobizna domácí paní hraběnky Michnové.

Diarium z roku 1646, fasc. 19.
v archivu hrabat Harrachů ve Vídni.

N—k.

V PRAZE, dne 25. února 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

ADOLF HEYDUK:

VEČER.

Lahodný večer do údolí sed
a slunce zlíbalo je naposled.

Hrdliččin z dáli ozýval se smích.
Prach zlatý lesk se v posled v jabloních.

Vše vůkol usínalo letním snem,
stín z lesa přikrádal se za stínem.

Červánků poslední byl v západ sjezd
a v modrém nebi vzešlo moře hvězd.

Vše klidno bylo, noc měla svůj hod,
já tich stál ve skalách jak černý bod.

A slyšel, noc jak spadá do údolí
a nevěděl, proč u srdce mne bolí!

POTKÁNÍ.

Šel Šumavou jsem umdlen na nejvíc
a chtěl jsem odpočinout chvíli,
tu z temna lesa zřím, jak číle vstříc
mi jakýs svěží jonák rychle pílí.

Svůj širák stáhl nízko v tvář
a obracel se mimo kráče stranou,
já náhle stanul, jakás divná zář
mou mysl vyjasnila zadumanou.

Ten divný muž, hle, mně je povědom,
ta bledá tvář a temné vpadlé oči,
proč tady jest, co hledá v lese tom,
proč ustává a váhá zas, než kročí?

Ač unaven, přec mužně kráčí v před,
vzdor se snivostí v líci se mu hostí,
jest vášeň jakás v ní, když hlavu zved
a úsměv pomíšený s útrpností.

Aj, znám jej, znám, šel tudy se mnou již,
leč před dávnými lety ondy bylo,
i chci naň promluvit a kráčím blíž,
by v mých se upomínkách vyjasnilo.

Znám hbitý jeho chod, znám prostý šat,
znám elastický pohyb, štíhlost těla,
znám plně jej a zřím naň v duši jat,
jež pojednou se na vše rozpomněla.

Ba jsem to sám, jak dřív jsem tady šel
a volám jej: „Hej sdružte se zde v poušti!“
Leč nic, když po druhé jsem volat chtěl,
jak v noci stín se ztratil v temnu houští.

Víc netázal jsem se už, kdo by byl,
sám sebe poznával jsem v onom zjevu
a pevnou v rukou hůl jsem uchopil
a zpíval jsem si srdce pro úlevu!

To byl jsi dřív, jsem děl, a teď jsi děd,
po všem, co bylo dříve, je už veta,
v tom kraji viděl jsi se naposled,
bys posoudil a poznal změny světa!

A šel jsem tiše zas a poslouchal,
jak datel zob svůj v silná dřeva vtloukal
a za lesem kdes vísky opodál
příšerný kulich po kořisti koukal. —

MLHY.

Mlhové báby ženou se dolem,
níží se, výší, běhají polem,
na skály lezou po drobné suti,
halí je v šláře, v slujích cos kutí.
Věsí se na větve keřů a stromů,
kryjí se tajně v kamenném lomu,
věsí se na mne, na nohy, hlavu.
Běhají za mnou v hrozivém davu,
couvají hned a hned zrychlí krok,
nelze jim utéci; zrychlují skok,
nelze se zbavit příšer těch šedých,
slzy mi jeví se na tvářích bledých,
kamkoli kráčím, vyjdou mi vstříc,
stále se množí, stále jich víc. —
Ukláním hlavu, na balvan sedám,
sám jsem; jen s nebe útěchu hledám.
Červánek jitra paprsek vrh,
střelu svou v mlhy, tlum jejich prch,
soucitně slzu líce mi suší,
radostná doba svítá mé duši;
z pod rudé roušky slunce se dívá,
prchají z kraje strašidla sivá,
prchají z kraje, k severu pílí —
spokojen kráčím dál k svému cíli.

* * * * * * *

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Sen to byl, ovšem že pouhý sen! myslil si Fojtík. Není to paní Sofie, nebyla tu, nelíbala, — ne! ne! sen to byl. Ale jak by krásné bylo sníti dále! Opět ji ve snu obejmout a líbat.

Zachvěl se. Paní Sofie v tom se obrátila, — byla do temna uzarděna, usmívala se, ale to nebyl svůdný úsměv, kterým jej před chvílí uspávala v kouzelné sny! Podívala se na Fojtíka — rázem probudil se z opojení. Pochopil: konec krásnému snu.

„Nuže?“ zašeptala a na dva kroky přistoupila k němu tak daleko, aby ji nedosáhl. „Půjdete? — čas ubíhá!“ Bezděky zvedl ruce, sahal po ní — Stín se jí mihl v očích, snad soustrast, — ale jen na okamžik. „Musí to být! Slyšíte!?“

A snad to byl opravdu pouhý sen? jak by se mohl on chudák ubohý odvážit objímat pyšnou tu krasavici? Ale ne, rty ještě pálí a srdce divě buší. Sklopil oči.

„Ah, vy!“ řekla s povzdechem a pohladila jej po tváři. „Proč se chvějete?“ Vzala jej za ruku, dovedla k oknu. „Okážu vám cestu —“ Daleko bylo vidět, až k pohraničním horám, vzduch byl jasný, západní vítr rozvál mlhy, z lesů a se strání zdvihly se a vysoko po obloze rozlily se lehkým šedivým dýmem. Promodrávala se místy obloha, slunce už hluboko nad západem chvílemi prosvitlo, ozářilo vzdálená pole, paseky, dědiny, bílé kostelíčky po kopcích zasmály se v přeletavém ozáření. „Vidíte —“ paní Sofie otevřela okno, — „tam je cesta k Dešenicům — za nimi do vrchu — vidíte? — bílá pěšina, po ní půjdete. Teď tam sluníčko zasvítilo — za lesem nahoře bělá se cosi — vidíte? Znám to místo — tam už jsou pouzí Němci. Co se bělá, jsou postavená na rozcestí prkna, jak mají v horách zvyk stavěti u cesty umrlčí prkna s jmény těch, kdo na nich zemřeli. Pospíšíte-li, myslím, že ještě za soumraku tam dojdete. Dole nedaleko je samota, pila u potoka, v ní se zeptáte na cestu do Suchého Kamene, jsou to chalupy po údolí a po stráních, doptáte se na Stieglmeiera, tam se dovíte ostatní. Najdete Aschenbrennera, vyřídíte, co jsem vám řekla.“ Podívala se na Fojtíka. „Poslouchal jste přece?“

„Poslouchal, ano!“ odpověděl odevzdaně.

Zavrtěla hlavou. „Co je vám? Co chcete ještě?“ Zamračila se trochu, mazlivě

dotýkala se jeho rukou, hladila jej po tvářích. „Co chcete? — Zítra odjedu do Prahy — Slibuji vám, že vyčkám tady tak dlouho, až se vrátíte. Pospíšíte-li, k ránu budete zpátky — budu vás čekat — zde. Rozumíte? budu čekat — Podívejte se mi přece do očí!" Donutila jej, že se podíval. „Ale ne tak! vesele! Vždyť vám slibuji, že budu čekat!" Zdálo se paní Sofii, že učinil bezděčně pohyb, jakoby ji chtěl obejmout a políbit. „Ne! už dost! — není kdy! Zde máte ruku, obě ruce — chcete-li, polibte je, to dovolím." Políbil prsty. „A pospěšte již — Nu — dost! Jak jste se na mne zahleděl! Očima svítí! Mějte přece rozum! Dost!" Ruce mu vytrhla, pálily od jeho polibků. „Jste jako dítě — hned hlavu věsíte a chvějete se a hned — Rozumu nemáte. Jděte — cestu naleznete. A já —" v tom okamžiku, když toho nečekal, lehounko přitiskla se k němu, hlavu mu rukama sklonila, na rty jej políbila, ale sotva ruce zvedl, vymkla se. „Já budu čekat — zde, u tohoto okna. Přijdete-li ještě za šera před svítáním, bude na okně lampa svítit. Pamatujte, že čekám! Padne-li na vás cestou hrůza — ach, vy jste takové bojácné dítě! pamatujte, že čekám! Zachce-li se vám uprchnout — jako dnes — a zradit mne, pamatujte, že čekám! Tady!" Krásná a svůdná stála před ním.

Čekám! čekám! znělo jako čarodějné zaříkávání — co by neudělal Fojtík, jen aby se opět vrátil, kde naň čeká ona kouzelnice. V začarovaném kruhu tady uvázl, nevyplete se z něho, slepě vrátí se vždycky zpět, protože ona čeká s měkkou náručí, s opojnými rty. Napil se omamného jedu, cítil ho ve všech žilách pálit. Jed, který vyssál z červených rtů. Věděl to. Hrůza a šílená touha po nových polibcích, po novém objetí smísily se v zimničném zachvění. Neunikne, nevyplete se muška z pavučiny.

Oknem pohledl, viděl cestu, kudy půjde k umrlčím sosnovým prknům na kopci, tamtudy musí projít, aby došel zpátky sem v měkkou náruč krásné paní.

„Spoléhám, že jistě dojdete. A nezradíte mne?" šeptala, zoubky v úsměvu se jí zaleskly. „Ne, nepřísahejte! Nezradíte! Z očí vám to čtu, že nezradíte, neuprchnete. Vrátíte se. Já budu čekat. A teď pospěšte! jděte! jděte! brzy se vraťte!"

Rozběhl se beze slova, jen aby už byl zpět. Z pokoje vyšel, po schodech seběhl jako ve snu z hluboka oddychuje, s očima upřenýma k zemi. Nic jiného neviděl, nežli cestu před sebou. Ale když na pěšině v parku se ocitl, ohlédl se. V otevřeném okně stála paní Sofie — viděl ji, jakoby před ním stála tak blízko, že jenom ruce zvednout a mohl by ji obejmout. Hleděla za ním, usmívala se červenými pootevřenými rty, bílé hrdlo svítilo. Chtěl kývnout na pozdrav, ale jen zuby mu zaskřípěly. Nesmí se ohlížet, není kdy, musí dál, ku předu, aby se brzy vrátil. A rozběhl se znova.

Na lavičce pod kaštany seděla Fanuška, hlavu tiskla do dlaní, hubené nožky v pruhovaných punčoškách kopaly do písku. Zaslechla Fojtíkovy kroky, zvedla se, — oči měla zalité slzami, červené, v zubech trhala battistový šáteček. Fojtík chtěl rychle projíti kolem, ale drobné nožky zlostně zadupaly.

„Počkejte!" zavolala písklavě. „Dlouho jste pobyl — tam!" Chraptěla, v hrdle jí vyschlo pláčem. „Co jste tam dělal? co?"

Stanul, ale nevěděl, co říci. Ptala se jako zpovědník a zarděnýma očima chtěla uhodnout, co hříšník zamlčuje. A když se odpovědi nedočkala, rozplakala se znova vzdorně a lítostivě.

„Čekala jsem na vás, počítala jsem minuty. Chtěla jsem vám říci — nechoďte, kam vás posílá, zahubí vás, zahynete! Nechoďte! ať bude, jak bude, nechoďte! Počkejte, až tatínek se vrátí — teď přijde už jistě — a všechno mu řekněte, všechno! Ať ví, jaká je macecha."

Fojtík mlčky se díval na cestu před sebou — musí projít tady, tou pěšinou, aby se mohl vrátit.

„Nevrátíte se!" vykřikla Fanuška, jakoby četla jeho myšlenky. „Nechoďte! nevrátíte se!"

Pokrčil rameny: „Musím, slečinko!"

„Chtěl jste utéci —"

Zachvěl se. Ano, chtěl — ale teď — Teď ví, že nemůže uniknout. Snad bezděčně prozradil tu beznadějnou slabost svoji, Fanuška zlostně zadupala nožkama.

„Co s vámi udělala? ach, jaká je hrozná!"

Nu, ano, hrozná! myslil si Fojtík, dívaje se jenom na cestu před sebou.

„Nechoďte!" opakovala Fanuška a náhle zavěsila se mu hubenými lokty kolem krku, maličká, slaboučká jako veverka na něm visela, ani se půdy nedotýkajíc. A Fojtík rukou se jí nedotekl, jakoby jí nebylo, jakoby necítil objetí a tíhu dětského těla.

„Poslyšte, řekněte, čím vám učarovala, že jdete pro ni do záhuby?"

Podíval se na Fanušku, byla zardělá, na hubených tvářičkách pod průhlednou pletí vyvstaly červené skvrny, oči její plály, úzké rty se chvěly. Až líto jí mu bylo.

„Musím jít, slečinko!" řekl měkce.

„Počkejte — ještě chvíli!" Zavzlykala skorem. „Utecte, a já půjdu s vámi. Utečeme daleko někam, do lesů, za hory, kde

nás nikdo nezná. Chcete? Jak by to bylo hezké! Zůstávali bychom v maličké chudé chaloupce, nikdo by o nás nevěděl a byli bychom šťastni. Chtěla bych být chudou, docela chudou, jako Blažkova holka ze vsi, která i v zimě nosí jedinou sukni."

Dítě, hle! takové nerozumné dítě! pomyslil si Fojtík, což ona ví o bídě! jenom z povídek.

„Musím jít, spěchám!" opakoval.

„Jaký jste — vy!" Pustila se náhle s jeho krku, až zavrávorala. „Tedy půjdete přece? Zahubíte se — oh, jistě!" Neodpovídal, šel dále dlouhými kroky. Klusala chvilku po jeho boku — blížili se už ke vrátkám, která z parku vedla do polí.

Tu stanula Fanuška, zadržela Fojtíka za ruku, pohledla naň uplakanýma očima.

„Proč pláčete?" zeptal se maně.

„Nic — to nic!" Chtěla se usmát, dlaněmi otírala slzy, otálela chvilku a náhle zeptala se šeptem: „Řekněte — jaký je pocit, když muž líbá a objímá ženu? Tolik jsem čtla o tom v románech a nedovedu uhodnout."

Zadíval se úžasle na ni. Hle, čím se stále trápí churavé, před časem dospělé dítě! Teď porozuměl. V té chvíli, když jde do neznáma, do nebezpečí, snad do záhuby, za šílenou touhou, aby mohl líbat a objímat! — Postál v rozpacích, potřásl hlavou — co měl Fanušce říci?

Zasmála se hořce, mávla rukou. „Nu, jděte! Nedovím se nikdy, jak to je, protože umru, vím, že brzy umru, nedovím se. Nikdo mne nebude líbat —"

Dětská lítost zavzlykla jí v hrdle, dítětem byla pořád malá Fanuška! A jakoby se náhle rozpomněla, oč běží, pobízela Fojtíka: „Jděte už přece! Máte varovat pašery, že anó? Jděte rychle! pospěšte, abyste nepřišel pozdě!

Rozběhl se — ale v té chvíli oba měli stejnou myšlenku: snad naposled se vidí! nikdy už se nesejdou? Snad — Fojtík se ohledl, — Fanuška zvedala ruce k němu, hubené tenké lokty, na špičkách se vytahovala. Vrátil se, podíval se jí do očí, zalitých slzami a sklonil se, aby ji na rozloučenou políbil. Zamhouřila oči všecka zbledlá a nastavila tvářičku —

Nepolíbil, cosi zahučel v rozpacích, zarděl se. Hořko ucítil. Neosmělil se rty přitisknout na dětskou tvář, bílou a čistou, průhlednou skorem. Zdálo se mu, že by svým políbením ji poskvrnil, spálil a sežehl horkými rty, na kterých ještě hořely omamné pocely paní Sofie. Nemůže. Jenom ručky jí zulíbal.

Najednou pohledla naň, jakoby procitla. Snad porozuměla všemu — proč Fojtík ostýchá se políbit ji na tvář. Stud a lítost mihly se jí v očích, zachvěly rtem. Odvrátila se, mávla rukou: „Jděte! pospěšte!" Na více nestačily její síly, — jakoby květinku podsekl, zachvěla se a padla obličejem k zemi do uvadlé zvlhlé trávy.

Už se Fojtík neohledl, ubíhal — na nic nemyslil, jenom na cestu tam k těm umrlčím prknům na vzdáleném vršku. A jak se vrátí —

Když otvíral vrátka v zarostlém plotě, slunce bylo již velmi nízko nad horami. Na chvilku vyhledlo z roztrhaných mraků, házelo do zamžených údolí dlouhé prameny světelných paprsků. Rozjasnilo se prchavým úsměvem podzimního slunce pole před vrátky, cesta, plot po celé délce — zarudlé lupeny divokého vína i granáty zralých šípků. Fojtík zavřel vrátka, petlici zaklesnul, a když pohledl k horám po cestě, kudy půjde, pokřižoval se . . .

Chtěl vykročit, ale dlouhý stín položil se mu do cesty — zablysklo se před ním, z okraje příkopu zvedl se žandarm v plné zbroji, žluté kování na přilbě se zalesklo, napřažený bodák mířil Fojtíkovi na prsa.

„Zpátky!" zavolal německy žandarm, zavalitý, osmahlý, se širokým červeným krkem. „Zpátky! ani krok! nebo — bodnu!"

Fojtík zavrávoral — opřel se zády o vrátka a snažil se pochopit, co se děje. Slunce tak nízko — za jediný okamžik jakoby o celé míle zapadlo níž a níž — má-li on dostihnouti cíle, pospíšit musí — A co teď? proč mu vstupuje žandarm do cesty?

Dlouhý tenký bodák dotýkal se skorem jeho prsou, ale po chvilce žandarm vida, že Fojtík nepokouší se vzdorovat, ručnici spustil k zemi. „Nu — zpátky! zpátky! — nesmím nikoho pustiti!" pravil — ani to neznělo příliš hrozivě, jen hučel: „Zpátky musíte!" Patrně nezdál se mu Fojtík nebezpečným. A vždyť tu bez ducha, bledý, ulekán o plot se opírá, chvěje se. Žandarm, jakýsi Němec dobrák s narezlými okousanými kníry, bezděky se usmál, hle, jakou to hrůzu nahnal ubožákovi nějakému!

Chvilka prošla. Fojtík už tolik porozuměl, že nedojde, kam dojít měl, kam paní jej poslala. Bylo pozdě. Žandarm vytáhl pytlík vyšívaný se žlutým drátem, tabákem dýmku si nacpával, opíraje ručnici s nasazeným bodákem k noze postavenou jen tak ledabyle ramenem. Když byl hotov, marně hledal sirky.

„Nemáte sirky? he, příteli, sirky, povídám?" požádal. „Nebo ocilku — víte, ocilku!" domnívaje se patrně, že ulekaný mladík jeho němčině nerozumí, naznačoval rukama křesání a všemožně očima, celým obličejem snažil se vysvětlit svoji žádost „ocilku — no, ocilku!"

Fojtík zavrtěl hlavou, že nemá, ale nehleděl na četníka, ke slunci se díval, jak se níží, do mlhy zapadá, až oslněn viděl jenom černá kola.

„A — prosím vás, přineste, ano? Od rána jsem nekouřil — byl to dnes hon! Někde u Suchého Kamene chytili pašery, pět vozů se zbožím, — povídám, veliký lov. A nás hnali z Eisensteina, od rána jdeme přes kopce a lesy — — Něco ti pašeři prozradili. Slyšel jsem, že tady v zámku mají pomahače. Proto jsme tady, hlídáme, u všech východů jsou naši lidé, nikdo nesmí ven ani tam. Nevím, oč jde — nám to neřeknou — ale rozkaz je rozkaz, každého vrátit, kdo by chtěl vyjít a neposlechne-li, bodnout!" To řekl s jakousi vítězoslávou. „Kdybych uviděl někoho přes plot přeskočit, mám právo po něm střelit, ať je to muž nebo ženská, nestane-li na zavolání, tak zní rozkaz. Ale buďte tak hodný a sirky mi přineste, — měl jsem krabičku, zvlhly mi v noci, v zatracené mlze, hlavičky se rozmočily. Zahodil jsem je a teď ani zakouřit si nemohu. Stojím tu již hodinu a kdož ví, kdy mne vystřídají, nebo co bude. Přinesete mi sirky?" Povídavý Němec nedočkavě na prázdno zabafal a s úsměvem důtklivě opakoval: „Přinesete?"

Fojtík mlčky jen přikývl, neviděl, před očima měl černá kola. Po paměti otevřel vrátka a klopýtaje dal se parkem. Co teď? mihlo se mu hlavou. A stále ta černá kola —

U pěšiny ve vlhké trávě dosud ležela Fanuška, vzlykala. Slyšela kroky, udiveně podívala se vzhůru na Fojtíka. „Kam jdete? proč se vracíte?" vykřikla.

Zdálo se, že pozbyl docela rozumu. „Pro sirky jdu!" odpověděl bezmyšlenkovitě, „pro sirky — žandarm čeká tam venku u vrátek." A potácel se dále shledávaje myšlenky. Jako ve snu šel. Užasle dívala se Fanuška přes travní stébla za ním. „Zbláznil se! — patrně se zbláznil!" myslila.

A Fojtík mimovolně si opakoval: „Pro sirky!"

Ale jak šel zarostlou pěšinou, kudy před chvílí odcházel, rozpomněl se. Ano — když odcházel, těšil se, že tudy půjde zpět, vrátí se a paní Sofie bude čekat u otevřeného okna. Vrací se — vrací se k ní — čeká paní Sofie? Někdy k ránu teprve měl přijít — ale co na tom, vrací se teď a touží, šíleně touží po objetí krásné ženy. A kolem zámku u všech dveří a vrat stojí četníci, je všechno prozrazeno. Že paní Sofie byla ve spolku s odvážnými podloudníky, že v jejích službách byli. Uhodl asi: v jejích službách. Nestačilo, co vynášel zanedbaný dvůr, toužila po nádheře, po přepychu, po hedvábí a krajkách. S pašery známa byla už z domova, s tím starým Aschenbrennrem. A teď ji usvědčí. Povlekou ji před soud, do žaláře uvrhnou. Ne. Nezavrou ji, nebudou ji soudit. Zemře raději, řekla to, a Fojtík věřil. Zemře. Lhostejno, jak. Snad přichystaný jed má někde ve svém stolku, snad v parku ve hluboké tůni, na niž bílé labuti plují, utone. Snad z hedvábné pentle svého županu poutko udělá, na kliku dveří zaklesne a kolem hrdla si uváže. Zachvěl se, hrůzou mu zadrkotaly zuby. Představil si, jak modrají svěží tváře její, oči z důlků vystupují. Až nohy pod ním poklesly, studený pot se mu vyřinul na čele. Bude umírat mladá a krásná. A z kličky hedvábné, z tůně, až labuti se rozletí, bílá ramena bude vzpínat, její oči obracet se budou k němu. Bude naň čekat, slíbila to.

Jistě čeká — neví snad ještě, že všechno je prozrazeno, všechno ztraceno! Zavzlykl, rukama stiskl rozpálené čelo a vyčetl si, že chvilku jen otálel, stmívalo se už pod stromy v parku. Je nutno ji varovat aspoň v rozhodné chvíli — snad ještě zbývá nějaký paprsek naděje — snad, nevěděl, nebylo kdy teď uvažovat. Jen k ní, do její náruče, neboť ona čeká. A bude-li nutno, — zemřít s ní. Ani on nedá se vláčet po žalářích, nedá si obléknout vojenský kabát. Zemře!

Strach? Ale ne, už nemá strachu, necítí hrůzy, uklidnil se. Pravdu pověděl Slováček Janko: strach přejde, když už je člověk v tom, když se už neštěstí na hlavu sřítilo. Čeho se ještě bát? Strach přešel.

Fojtík se rozběhl — byl rád, že nikoho nepotkával. Přeběhl dvorem — nikde nic zvláštního, nic podezřelého. Snad netuší nikdo ještě v zámku, jak zatahuje se dokola připravená léč. Pohleděl k oknu, odkud posledně kývala mu paní Sofie — bylo temné a zavřené. Běžel po schodech — oh, nalezne ji! Lokaj osvětlenou síní přicházel proti němu nesa na cínové míse prázdnou láhev.

„Kde je milostpaní?" ptal se Fojtík. Lokaj se ušklíbl, oholenou bradou nedbale pohodil. „Tam — má návštěvu!" A odcházel tiše pohvizduje.

Fojtík na okamžik stanul, přemýšlel. Návštěva je tam v pokojích — nemůže vpadnout s výkřikem: všechno vyzrazeno! Pomalu se plížil zadržuje se prsty chladných stěn. Vešel do pokoje, kde stálo fisharmonium, pokoj byl tmavý, ale dvéře do vedlejší jídelny byly pootevřeny, odtud pronikalo světlo. Slyšel veselý hovor a smích. Poznal paní Sofii, její smích. A mužský hlas — pravda, známý hlas! Poručík hrabě Nadasdy je tam s paní. Nikdo víc? nikdo se neozývá. Žvatlají rozpustile, jakoby o nic ne-

běželo, jakoby na prahu nestála hrůza nejbližších okamžiků.

Zacinkaly skleněné pohárky, paní se hlasitě smála. „Ne, nechte mne!“ slyšel Fojtík, jak odpírá čemusi. Smích byl přerván hlasitým polibkem, tlumenou přísahou, lichocením. Fojtík stál, chvěl se. Co činiti? Bože, co činit? Vejít? vykřiknout? Polibky se opakovaly, smích umdlévaI.

„Počkejte přece!“ slyšel Fojtík šeptati paní Sofii.

„Nemohu čekat!“ tvrdě odpovídal poručík, „ani chvilku, za okamžik bylo by snad už pozdě!“ Nějaký zlý výsměch zněl v jeho slovech.

Zdálo se, že paní zatajila dech. „Proč — pozdě?“ zeptala se nějak úzkostlivě.

Jen se zasmál poručík.

„Všechno ví! — všechno ví, ten husar tam!“ pomyslil si Fojtík, „všechno, co bude, co neodvratně se blíží. Chce využít poslední chvilky, bezohledně využít!

A zase polibky a vášnivý šepot.

Paní Sofie netuší — Chvějícíma se rukama sáhl Fojtík po houslích, které na stolku ležely, stiskl je, smyčec zaskřipěl po strunách. Hrál nevěda co. Byla to písnička veselá, kterou o jarmarce ve Strážově za časného jitra hrál:

„Vzkázala mi včera
šafářova dcera
ze dvora, hop, ze dvora!“

Rozpustile zněly struny, ale šílená hrůza chvěla se v jásavých tonech. Vedle v pokoji s třeskotem padla židle — dvéře se rozletěly. Na prahu stála paní Sofie zsinalá. Porozuměla výstraze: Fojtík se vrátil, nebylo tedy možno Aschenbrennra varovat. Je všechno ztraceno — všechno. Ještě zněla písnička:

„Že má lemovanou
sukni premovanou
do kola, hop, do kola!“

Příšerně zněla rozpustilá melodie v té strašlivé chvíli. Krásná Sofie se zapotácela. Ze zadu chytil ji a v náručí stiskl mladý poručík. Nedbal, že omdlévá, zarděn, s blýskajícíma očima, vášní omámen na bílé hrdlo ji líbal. Plameny svíček v lustru nad stolem se třepotaly, jejich odleskem zářila zrcadla. Z temna vedlejšího pokoje jako stín vešel Fojtík, odhodil housle — zachřestily rozbity na zemi. Zuby zaťal, hlavu nachýlil, vytřeštěné oči jeho svítily podlity krví. Jenom paní Sofii viděl, bílé hrdlo její pod rozpjatým županem. V hlavě mu vzbouřená krev šuměla: za chvíli bude pozdě! ovšem že bude pozdě!

Co zde chce poručík, Maďar prokletý? Na Fojtíka čekala krásná paní, slíbila, že naň bude čekat. A za chvíli bude pozdě.

Nárazem kostnatých pěstí odstrčil mladičkého poručíka, omdlelou paní zachytil kolem pasu, lehce ji položil na pohovku, klekl k ní a líbal jí ruce. Poručík zasyčel, zaskřípěl zuby. Beze slova vytasil šavli, která odložena stála v koutě — zasvištěla. Ránu odrazil Fojtík loktem, ocel prosekla sukno kabátu, zajela do masa, zaskřípla o kost. Krev se vyvalila rukávem. A nežli poručík rozpřáhl se k nové ráně, Fojtík chytil blyštivou šavličku, nedbaje, že dlaň a prsty si pořeže a přelomil ji. Kusy hodil soku pod nohy. Mlčky stáli proti sobě, jediné slovo se neozvalo v příšerném tichu. Poručík zavrávoral zbledlý vztekem. Nebylo možno snésti urážku. Sáhl za ňadra, vytáhl malou ozdobnou pistolku, — jako dětská hračka byla — a střelil na dva kroky Fojtíkovi do prsou. Krátký zarudlý plamen zašlehl, třeskla rána, sirný dým se rozletěl, lehkými přadénky plížil se pokojem, točil se kolem svící.

Ubohý pomocník učitelský beze slova klesl, na kolenou chvíli se udržel, pak opřel se rukama o zem, roztřásl se jako osykový list. A schoulil se umíraje na květovaném koberci. — (Dokončení.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

FR. ROSTISLAV REICHSTÄDTER:

ZIMA.

Sníh v parku zavál stopy našich kroků,
mráz žehnul vše, co z letních žárů zbylo.
Led zhladil vlny nepokojných toků —
i nebe samo v šeď se zahalilo.

Ten mrtvý chlad mne řeže dnes až v kosti.
Tak náhle všecko, všecko se tu ztrácí . . .
Zem zakryla tvář maskou lhostejnosti
a čeká jara v tiché resignaci . . .

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

První poskytovala mně školní čítanka. Obsahovala leccos, co mne nevábilo, také však leccos, co se mně líbilo. — Zvláště dva články jsem měl rád. Jeden z nich začínal: „Otec Bohuslav navyklý časně vstávati, probudil své dítky —“ To učinil proto, aby jim ukázal východ slunce. A toto líčení východu slunce s jakýmsi hymnickým zakončením jsem vždycky rád poslouchal nebo sám četl. Druhý z těch dvou dvou článků měl nadpis: „Přehlídka vojska u Verony,“ kteréhož článku hrdinou byl kůň maršálka Radeckého.

Ze školy jsem měl jednou čtení jaksi vnucené — za odměnu. Myslím, že se stalo posledního roku, co jesm chodil do školy hronovské. Uměl jsem dle všeho jednou velmi dobře náboženství, a tu pan páter Štifter spokojen, pochválil mne a vyzval, abych přišel k němu na faru. Tušil jsem, že je v tom cosi příjemného, nějaké uznání či odměna, obrázek nejspíše. Těšil jsem se. Když jsem pak v napjetí vstoupil do kaplanovy jizby, přinesl tlustou knihu v zelených deskách, hledal v ní, hledal, až našed ukázal a pravil, tady že je životopis mého patrona, sv. Aloisa, a že když jsem tak dobře uměl, že mně ten životopis půjčí, abych si jej mohl opsat, tak abych si jej opsal.

Sv. Aloise! To byla odměna! Těšil jsem se na obrázek a za to životopis hodně obšírný. A ten opsat! Myslil jsem, že musím. A tak jsem opisoval, psal a psal, až toho byl plný sešitek osmerkový dost silný. Bylo to trápení a ne odměna. A z toho všeho jsem si nezapamatoval nic více, nežli, že můj patron pocházel ze vznešené rodiny, a že vždycky sklopil oči, kdykoliv potkal nějakou ženu. V tom jsem ho nenásledoval, přiznávám se.

Jakmile jsem začal v čítance číst, už jsem se sháněl také po jiném čtení. Dávala je školní bibliotheka, kterou farář Regner založil. Nebyla hrubě bohata; literatura pro mládež tenkráte jen málo poskytovala. Ze starších spisů, z času Regnerových, stála tu řada sešitů švabachem tištěných v modrých obálkách, Zieglerův to „Přítel mládeže“. Za Sagnera knih přibylo. Sám také dost odbíral, jak soudím, neboť na mnohých knihách, zvláště na těch, které Kober vydával, byl podepsán svým jménem. Půjčoval mně knihy ochotně, a já přečetl, co bylo. Na mnohé knížky pro mládež, které jsem tenkráte četl, zapomněl jsem na dobro; o některých vím, že je chválili, nebo že se také mně líbily, jako „Štědrý večer“, „Údolí almeriánské“, „Jeskyně otce Blažeje“. — Z obsahu však nevím dnes už nic.

Trvalejší dojem zůstal z povídek Ehrenbergrových, jehož „Kaplička pod lipami“ vyšla 1862 v „Dědictví maličkých“. Rovněž Kuldovy „Moravské národní pohádky“ se mně tuze líbily. Ze školy jsem si přinesl také proslulý Lesageův román „Gil Blas de Santillane či Příběhy španělského studenta“ v překladu J. Zbraslavského. Ten titul zůstal mi v paměti z chlapeckých let, ne však jméno autorovo a překladatelovo. Četl jsem, četl, ale zdá se mi, že jsem tenkráte až do konce nedočetl, ačkoliv jsem byl jinak vytrvalým čtenářem. Byloť to čtení na tehdejší můj věk přece jen těžké.

Za to mne okouzlilo jiné cizí dílo, Washingtona Irvinga „Alhambra“,*) od níž jsem se nemohl ani odtrhnouti. — Do širého světa, na moře, za moře, na ostrovy Tichého oceánu zavedly mne „Cesty po světě.“ Dosud vidím ten zimní soumrak, za kterého jsem ze staré školy chvátal radostně domů s touto nevelkou, ale dost silnou knihou. Bylať něco nového a měla také obrázky, dřevoryty, spodobující hory' města, lodi na moři a divochy. — Chvátal jsem, letěl, abych už seděl u světla a četl. To světlo, mimochodem řečeno, bývalo tenkráte lojová svíčka, nebo chudá lampička olejová, ne petrolejová, někdy jen mrkavá louč. O autora těchto „Cest po světě“ jsem nedbal, ale na jeho knihu jsem nezapomněl. Po létech jsem sobě zjistil, že to byly Léona Guerina „Cesty po světě“, které „přeložil kněz Antonín Šanta“. A s tímto knězem setkal jsem se po létech v Litomyšli, kdež byl děkanem, muž ušlechtilý a vysoce vzdělaný. R. 1848 soukromě přednášel jako kaplan filosofům litomyšlským o češtině a české literatuře. Je to páter Antonín v mé „Filosofské historii“. V novějších vydáních je tam uveden plným svým jménem.

Tak ten cestopis se mně tak líbil a pak sešity v zelené obálce, jež měly nadpis „Jih“, dílo Prokopa Chocholouška. „Harač“, „Drak notjajský“ a jak se všechny ty jihoslovanské obrázky jmenují, mne vzrušovaly a vzbudily lásku k statečným Jihoslovanům.

Za školáckých těch let uviděl jsem také český illustrovaný časopis. Ve vsi jsem ho našel. Na kraji Zbečníka poblíže Hronova stál na vršíčku mezi košatými

*) Přeložil Jakub Malý r. 1837.

stromy starý, selský statek všechen roubený, za nímž ve svahu a ve stráni a dále na kopci se rozkládala jeho pole. Na místě tohoto dřevěného, staročeského statku stojí dnes zděný, vystavěný po německém, broumovském způsobu. Starodávný onen statek z mohutných trámů s mnohými dřevěnými přístavky také věku ctihodného, patřil rodině Jirásků od sedmnáctého století, ne-li už od časů dřívějších.

Za mých chlapeckých let i pak později hospodařil tu Jan Jirásek, ten, o němž jsem se zmínil na počátku těchto pamětí,. když jsem vypravoval o hronovském dvoře a „Dvorském". Tento zbečnický, „krajní" Jirásek, jak se mu říkalo, měl syna Antonína, jenž ministroval se mnou ještě, ač byl o nějaký rok starší, a mladšího Jana; ten byl můj vrstevník a kamarád. K tomu jsem někdy docházel na jejich statek. Nejednou jsem jej prolezl, starý statek i přístavky, pobyl na dvoře i za humny. Ve velké světnici jsem uhodil na ten illustrovaný časopis. Byl to „Světozor", který Šafařík r. 1834—1835 vydával. Jak se ta kniha dostala do Zbečníka na statek „krajním Jiráskom", nevím, ale to vím, že jsem v něm nejednou pilně listy obracel a obrázky, dřevoryty, si dychtivě prohlížel.

Kamarád Jan zemřel u mladém věku, To již tuším nežil, když jsem r. 1872 vydal v Kořánově „Světozoru" obrázek z hor „Dvorský", pro nějž se rozkřiklo, že jsem dal Dvorského „do novin." A tu to bylo, že krajní Jirásek zbečnický, dobrý, milý muž pěkné hlavy, jenž si o muzice rád zatancoval pozvukuje svou „nabíranou", začal se mnou jednat stran toho Dvorského. Bylo to o vagacích, jednou o muzice. Tam si mne zasedl v koutě za stolem, připíjel mně, dával „zaudanou" a hovořil (trochu již těžko), až pojednou zkřikl na hospodského v bílé zástěře, v sametové čepičce. A již stála přede mnou holba z tlustého skla s červeným „lumerem", plná hodně červeného piva. Bránil jsem se, že mám už nalito, ale starý kmotr nepolevil, až pojednou, maje levici s modrým šátkem vztyčenu nad hlavou, vstal a vzkřikl:

„A tak pij, můro Světozore!"

To byl z brusu nový titul. Hned mně svitlo.

„Tak pij! Jen pij! Ale do novin mě nedávej, ty můro Světozore!"

Nějaký štvanec mu prve namluvil, že jsem dal starého Dvorského, dobrého jeho kamaráda, do novin, do toho „Světozora", že je celé čtení o něm, a o něm, krajním Jiráskovi, že také bude. Proto to zavdávání, proto ta holba piva a po ní ještě druhá, kterou ubohý „můra Světozor" musil vypit. Dostával jsem tu honorář, abych — nepsal. Aby nebyl ještě větší, abych nemusil vypít ještě třetí, sliboval jsem a dušoval se, že nebude nic v novinách, až „krajní" upokojen, rozveselen mne objal a na konec se pustil do kola a dal si solo. Zpívaje si svou „nabíranou", svou nejmilejší notu, vedl tetku v placce ze „sackého" šátku vysoko za ruku k tanci. Levici, v níž držel modrý šátek v boku, natřásal se šedovlasý tanečník, podupával si a zpíval. Pojednou, jak mne shlédl, zastavil se v kole, zahrozil volnou levicí tam, kde jsem stál, a vesele zkřikl: „Ty můro Světozore!"

Smál se, my se kolem také smáli, a muzika hrála jeho „nabíranou".

Tady to dobře, vesele skončilo. Jindy zas, když už odbučuju, hůř. Někdy přišli z Hronova i ze vsi na mou matku, když jsem nebyl v Hronově, a zle vytýkali, že jsem je dal do novin nebo do knihy. Někdy to způsobilo jen jméno z naší krajiny, kterým jsem pokřtil některou svou figuru, někdy jen motiv od nás, třeba ne nešetrně užitý. Poslední, který se na mne rozhněval a ten hněv i do hrobu s sebou vzal, byl Alois Fric, někdy purkmistr našeho městečka. Ten jistě mé knihy „U nás" nečetl; slyšel však, že v ní vypravuju o jeho otci, (starý Frýdek), o Frýdkově stavení, kam chodívala Justynka Levitova k Vincině Frýdkově (toho stavení dnes už není), a proto se starosvěstský soused rozhněval. Já se o tom dověděl, bohužel pozdě, až po jeho smrti. — A teď zase dál v kapitole. —

Uvedl jsem několik knih své první četby za školáckých let; není všechna, než spisy, které jsem uvedl, nejprudčeji chytily mladou mysl. Jistě však leccos i z těch knih, na něž jsem vůbec zapomněl anebo jenom jejich titul si zapamatoval, nedotklo se jí zcela bez oučinku třeba že ne trvalého a tak mocného, jaký měla také lidová poësie, nepsaná, přecházející z pokolení na pokolení, tající se ve starých zkazkách, pověstech a proroctvích.

Za prvních let, prve nežli jsem začal do školy chodit, zajímalo dětskou duši často až do jejího vzrušení, vypravování o duchách, hastrmanech, o můře a morousu, o hospodáříčkovi, o zaklínání a přimrazování atd., jak se obecně vypravovalo. Než i tu slýchal jsem leccos lokálního, jako o strašícím černém psu na rozcestí pod Jírovou horou, o divých ženách, které přišly do Keprlíkova statku, o jitřní mši mrtvých, jak ze Srbské mezi ně přišlo mladé děvče a j. Pak, když jsem začal chodit do školy, mocněji mne dojímaly staré věštby, dávná proroctví, když jsem slýchal o Slepém mládenci, o Sibylle, z jejíhož proroctví

matka má někdy citovala místo týkající se naší krajiny, když vypravovali o kamenné panně na Boře došívající košili, a to tak, že za rok udělá jediný steh vždy o velký pátek, když v kostele pějí pašije, a že až udělá poslední steh, až bude košile došita, že nastane soudný den.

S tichou báznī jsem naslouchal tomuto proroctví, tak jako vypravování o mocném Rybrcoulovi, jenž v bouři chodí na Kačenčiny hory za Kačenkou. Nejmohutněji však zajímala mou mysl pověst o Turovu.*) Dříve nežli o Blanických rytířích slyšel jsem o svatém vojsku dřímajícím v hlubinách Turova, Blaníku to naší krajiny. Kolikráte jsem od Zlička nad Hronovem se zadíval k Turovu, kolikrát mně toužebně připadlo, kdybych tak zaslechl tu hudbu jako kostelní, tlumeně časem z té hory hlaholící!

O Žižkovi jsem slýchal, jak Vlčince hradu v lesích u Police dobýval, Žižkovu lípu u Krčína mně otec ukázal, když jsem s ním jel do Dobrušky na trh, pod tou lipou že Žižka odpočíval. Ještě jeden statečný muž, vrstevník Žižkův, zůstal v obecné paměti v našich končinách u zemských hranic: statečný Kolda, pán na Náchodě. Ale jen jako o loupežném rytíři si o něm vypravovali.

O Kněžnici lese v prudké stráni, v lesnatém údolí u samoty mlýna Kozínka jsem slýchal, že se tam kdysi kněží skrývali a že tam na snětích stromů nalézali také vrkoče ženských vlasů, jak za velké vojny ženské tam za vrkoče na stromy věšeli. Často se také o Prusích mluvilo, jak tu při hranicích zle hospodařili, o Laudonovi, že sevřel koleny koně, na němž seděl, a to tak prudce, že zvíře kleslo mrtvo k zemi, to že Laudon udělal ze zlosti a lítosti, když uslyšel, že Slezsko je vydáno Prusům. Starou borovici za Hronovem u Poříče jsem vídal, o kteréž borovici šla pověst, že pruský král bude v Čechách na hlavu tak poražen, že ze všeho vojska zbude mu jen tolik mužů, co by se pod tou borovicí kolem bubnu sesedli. S těmi několika vojáky si pruský král na útěku z Čech pod borovicí odpočine a pak zajde přes hranice pryč a Češi že budou mít od Prajzů pokoj. A to jsem tenkráte tak rád slyšel! —

Tak klíčilo, rostlo a tvrdilo se mé české vědomí, z těchto zkazek, ze sousedských besed u nás, z politických výkladů pekaře Červíčka, z německého sousedství, jež bezděky nítilo a živilo cit národnostní, ze čtení a pak když i v našem městečku jasněji prošlehlo v létech šedesátých, když k nám dolehl ohlas národního, vlasteneckého ruchu. Apoštoly bylo několik studentů, kteří přinesli knihu a zřídili divadlo. A to mne, chlapce, jakoby očarovalo. Nežli však o něm svou paměť povím, nutno vzpomenout hlavního původce jeho, načrtnout maloměstský obrázek, kus idylly, kus vážné historie. (Pokračování.)

*) Turov lesnatá hora u vesnice Rokytníka u Hronova, na samém rozhraní jazykovém. Rokytník na jejím jižním úpatí je český, Bystré pod severním úbočím Turova již německá ves.

ZIKMUND WINTER:

ZE ŽIVOTA UČEDNÍKŮ V ŠESTNÁCTÉM VĚKU.

HISTORICKÝ ČLÁNEK.

(Pokračování.)

A což byli rodiče nedůtkliví! V Hradci Jindřichově, když mistr krejčovský Turek jakés paní Káči Wolfingarové r. 1615 po své manželce vzkázal, že se syn panin v řemesle dobře neučí a že se mu nehodí, pustila se paní Káče do mistrovy ženy, obořila se na ni s haněním, vyčetla jí, „že čepců v posteli nenechala jako ona“, čímž mínila ji uraziti na cti. Byl pak mistr nucen soudem sháněti ochranu cti své ženy a svých dětí.

Ručnikář pražský Vavřinec Kulhánek byl r. 1509 nucen na svého učedníka volati rychtáře; učedník činil mistrovi a manželce jeho tolik „protimyslností“ a osvědčoval takovou „nepoddanost“, že si nevěděl mistr jiné rady. V ouřadě pak učedník znaje, že jest vinen, pokořil se a slíbil polepšení.

Nejednou čte se v městských knihách soudních zápis, že mistra, jenž se dopustil nějaké slabosti a hříchu, vyčíhal učedník s tovaryšem a udal ho. Tak na příklad r. 1586 na Starém Městě učedník s tovaryši vyčíhali mistra svého, kožešníka Soběslavského, an se v komoře zavřel s kuchařkou, a hned spěchali pro rychtáře. Pravda, ten skutek domácí čeledi má své omluvy ve cti řemeslnické, když je totiž mistr na cti zmazán, stín padá i na čeleď, souhlasí-li klidně s mistrem. Tedy to jest omluvou denunciace, ale že při tom byl ochotný učedník, to mu nemůže býti k pochvale.

Tu a tam, byť ne často, vyskytá se také zpráva o zlodějském učedníkovi.

Takž v knize pražských koželníků hned první zápis týče se takového nezdary. Slul David Tyl. Za učedníka zapsán do knihy r. 1556 a týž rok připsáno pod jeho jméno: „Tento David jest v učení svém lotrovsky a zlodějsky se choval, vykradl se pryč jako jiný lotr."

Knihtiskaři Danieli Sedlčanskému učedník Jan Hop bral formy i litery na jeho impressí; když pak se ohlásil, že by táhl do Uher na Turka, mistr ho pustil, Hop však ušel do Drážďan, dělal u impressorů, tiskl pod krovy a živil se pokoutně a všelijak, až r. 1595 zaběhl do Prahy, kdež ho Sedlčanský podal soudu.

Hradčanský pekař Niklas r. 1598 obvinil Víta tovaryše, když u něho za učedníka byl, „že k almarce jeho klíč falešný udělati dal, peníze bral, na šaty sobě zdělat dal a nočně se do nich převlačoval". K tomu nevěděl Vít v soudě nic jiného říci, nežli že ho zámečnický tovaryš na to namluvil. Zdá se, že platil hrdlem, leč by přihlížel soud k tomu, že zloděj, když kradl, byl let nedospělých, jako se čte o „impressorovi čili knihaři" pražském Tomáši r. 1562. Tomu vyčetla Anna, dcera Matouše bradýře, když se učil u jejího otce, že vysypával pokladnici a vytřásal peníze. „Impressor" zapíral, prý to bylo jen domnění, a na konec pravil, kdyby i pravdou bylo, tehda před devíti lety byl „let nedošlých". Soud všecko smířil a netrestal.

Jsou zprávy, že mistři hned v první čas učedníka zkoumali, nekrade-li. Zvláště při řemesle zlatnickém mistrovi na tom záleželo, aby měl učedníka poctivého. Pražský zlatník Mates Rurmeystr r. 1579 vypravuje soudu o svém bývalém učedníkovi Stanislavu Birkovském (Polákovi), že se věrně choval, „ježto na něj kolikráte nalíkl a nikda ho v ničemž neshlídl".

Také učedníkovy věci občas tajně prohlíženy, při čemž mohly se snadno přihoditi omyly. Ze zajímavějších ten, který se udál v domácnosti apatykáře Matiáše Ružhy u Anděla v Praze. Vstoupil k němu na čtyři roky do učení čtrnáctiletý Jeremiáš z Chotejřiny, příbuzný slavného a učeného mistra Collina z Chotejřiny. Collin za něho ručil (1552). Paní apotekářova, prohlížejíc jednoho času truhlici chlapcovu, nalezla v ní tolary a koření. Učinila pokřik, a chlapce odvedli do vězení pochopové rychtářovi. Vyšetřováním se prokázalo pak, že chlapec dostal peníze od otce a že si také něco ustřádal ze zpropitného (bibales), co dostává od „dobrých lidí". Tož ho pustili, a na konec obdržel list, že nařčen nevinně. A přes ten list po devatenácti letech mu kdosi vyčetl, že kradl, jsa učedníkem. Byl nucen čistiti se.

Při nedostatečném dozoru, zvláště byl-li učedník z dospělejších, přiházely se úrazy mravnostní. Bylo-li svobodné děvče učedníkem na cti zmrháno, nerozpakovali se konšelé bez zřetele na učedníkovo nehotové a nízké postavení sociální odsuzovati ho k vykonání manželstva. Jeden doklad za jiné z Hory.

V Kutné Hoře r. 1585 odvedli učedníka od Vokáčka (nevím, kterého řemesla) do vězení s kuchařkou, kterou obtěžkal. Půl roku se spolu milovali, a mistr ani mistrová nevěděli o tom milování nic, až pak, když nebylo lze tajiti. Soud nalezl ortelem, že učedník si musí kuchařku vzíti za manželku, „jestli on tím skutkem s á m vinen", jináč stane se, co se vyhledá.

Když skonána doba učení, mistr učedníka propustil, čili jak říkali ve Slezích, „vysvobodil" (asi dle německého freisprechen). Akt takového vysvobození záležel ze čtyř podstatných kusů: mistr oznámil totiž v cechu, že učedník svůj uložený čas vystál a dále oznámil, že dobře se choval, konečně prohlásil, že mu dává za vyučenou, a písař to zapsal do knihy.

Ale tak prostě a rychle, jak tu pravím, se vysvobození nedálo. Do XVI. věku vyvinulo se při tom mimo staré formy prosté množství jiných nových rázu folkloristního i právního. Nezbývá, než líčit věc zevrubněji.

Do plného cechu měl učedníka přivésti mistr. Bylo otázkou, smí-li „osiřalého" učedníka přivésti mistrova vdova. „Osiřalým" byl totiž ten, jemuž zemřel mistr, než se doučil. Některé řemeslo arci kázalo dáti učedníka osiřalého hned nebo brzo k mistru jinému na doučení, vdově ho nechtíc nechati, poněvadž žena se řemeslu neučila, vandrem se nemohla doučiti a nemůže městu služeb vojenských ani jiných konati. Přes to však znám z r. 1576 vzácnou výjimku u pražských koželníků, že vdova po smrti mužově v cechu sama dala vysvědčení o učedníkovi.

Mladík přiveden v šatě, který obdržel od mistra teď při konci svého učení. Některý mistr dle úmluvy dal vyučenci místo šatů peníze (obyčejně dvě kopy grošů míšeňských) a mladík se za ten peníz vystrojil. Mistři soukenničtí dávali při vyučení několik loket předního sukna (kouřimští dle řádu z r. 1578 osm loket).

Když ve valné schůzi cechovní došlo na propouštění učedníků, a mistr o svém vychovanci oznámil, že určený čas vytrval,

cechmistři nejprve zkoumali, vystál-li učedník ten čas skutečně.

Potom do třikráte šla otázka kolem, ví-li který mistr co proti tomu vyučenci. Když nevěděli nic zlého, otázán vyučenec, ví-li on něco proti mistrovi, aby to pověděl.

Na to jeden z cechmistrů měl k vyučenci napomínavou řeč. Mám před rukama řeč sladovnického cechmistra z doby mnohem mladší, ale nepochybuji, že podstatně vždy tak dělo se napomínání.

Sladovnický cechmistr začal, že vyučenec, který teď má býti za tovaryše potvrzen, musí z té veliké milosti, od pána Boha propůjčené, slušnou čest a chválu vstávaje líhaje pánu Bohu vzdávati za to, že ho učinil jiným tovaryšům rovného, že ho pro další obživení učinil řemeslníkem.

Cechmistr promluvil po tomto zbožném napomenutí také o cti řemeslnické. Pravil, že nic dražšího a vzácnějšího na tom světě není než čest a dobré jméno, kteréhož sobě má každý člověk, obzvláště řemeslník, vážiti nad zlato, nade všecko zboží; bohatství lze nabýti, ztracené cti nikoli. Další napomínání týkalo se vděčnosti k mistrovi, který učil, vyučil a k dobrému vedl. Všecky mistry, také starší tovaryše vyučenec měl vždy v úctě míti; měl „ve všech způsobách pokory užívati, nad jiné se nevynášeti, neboť pyšným Bůh i tento svět se protiví. Zvláště napomínán k tomu, aby nevskakoval v řeč, když starší mluví, neboť jest ke všemu čas, k mluvení i k mlčení. Vůbec ke každému, jakéhokoli stavu by byl, vyučenec chovej se uctivě, „čepici nebo klobouk odložiti sobě nezpečuj, neobávaje se, že ti snad strnadi nebo vrabci vyletí".

Další řeč týkala se budoucího poměru vyučencova k mistrovi, u něhož bude dělati za tovaryše. Ve všem povolání svém má býti věrný, pilný, poslušný a „obzvláště má si hleděti čistoty, která se za půl řemesla počítá". Má za vděk přijímati, co pán Bůh v jídle a v pití nadělí a nepomlouvati; kdyby v čem nedostatek shledal, má zdvořile pohledávati nápravy, neboť nemůž tak zle býti, aby dobře nebylo. Co se v dílně sběhne, to aby měl v tajnosti. Mistrovi, kdyby napomínal, aby neodmlouval, aniž chtíval míti poslední slovo. Také aby mistrovy práce nezanedbával, bez jeho dovolení aby se nočně na toulky nedával. Co není jeho, nechať ležeti nechává, neníť dobře míti „smolných rukou", na něž se vše přilepí.

Obšírné další napomínání týkalo se lidí, s nimiž zánovní tovaryš by neměl nic míti. Varovati se měl „čtveráků, kartářův a kostkářů", též ožralců a nevěstek nečistých, neboť příkladů dost, kdo se přidrželi takových, že ve zlá místa upadli. V společnosti mistrů a tovaryšů aby hleděl se mravně chovati a „nenásledovati hlavního mistra Grobiána". Lidmi věkem sešlými, mistry nebo tovaryši, neměl pohrdati; kdyby o pomoc žádali, neměl srdce zatvrzovati.

Řečník končil slibem odměny zdejší i nebeské, když vyučenec zachová se vždy dle těch napomínacích artikulů, které mu právě byly vyloženy. (Dokončení.)

K. V. HAVRÁNEK:

LEHOUNKÉ VLNY.

Dvaatřicetiletý officiál Stanislav Máša za poslední doby putoval ze stanice do stanice na tratích leskovského inspektorátu z příčiny nějaké té „lepkavosti", bez které se konečně neobejde žádný železničák, ale Stáňa Máša nedovedl „smůlu ani trochu zakřidovati", a to bylo zlé!

Při posledním jeho přeložení z kozlanské stanice, zdálo se, že položení ve kryťáku ze skladištní trojky na vozní točnu, která se pošramotila zrovna jako kryťák, zavinil vrchní pošinovač Hojsák, jenž, jako otec pěti dětí a muž nemocné ženy, mohl míti hlavu plnou jiných starostí, než o správné postavení výhybky, ale Stáňa Máša sám si při protokolle „rozfoukával kaši", až v ní uvízl. Tvrdil, že nutil „hochy", aby si popílili s vyčistěním „šestky" před „míchanou třináctkou", která bude odvěsovati brutto a rázně kryťák odvalili „honem!" Tak a tak, a protokoll se protahoval, a Stáňa Máša „tam zapadl". Hojsákovi přisoudili pokutičku, „se srážkou na třikráte", „hoši", totiž dělníci, pošinovači z party, vyvázli s důtkou a Máša měl o tučnou poznámku více ve služební matrice. Vrchní inspektor Wöhrl, prohlížející protokolly, zvolal nevrle: „Stále ten Máša! Má matriku již pěkně zamazanou a je na čase ho posaditi do kouta!" Máša na to putoval k vozní kontrolle do Leskova, kde nebyl slavnostně uvítán, protože přednosta kontrolly protestoval u inspektorátu,

„aby jeho oddělení bylo pokládáno za nějakou Kaladonii“, ale Máša přece jen zasedl k záznamu vozů cizích dráh, používaných k vlastní vozbě, a z hlášení stanic a vlakvedoucích zapisoval „proběhnuté“ kilometry a čas i brutto.

Veřejné železniční mínění propůjčilo Mášovi dávno titul „zmoklá slepice“, s prominutím všech poplatků a bez vyhlášky toho v úředním věstníku, ale po posledním jeho přeložení do Leskova pronášel každý: „Je dobrák!“ To věděla také jeho teta, Janotová, spravující domácnost starého mládence, známá jako „teta Aloisie“, která po názoru železničáků „mívala svá muka“.

Železničáci říkávali, že synovec jest téměř úplně „pod pantoflem“ tety Aloisie, která ho často plísnila jen z rozmaru. Ba, železničáci leskovští, spatřivše kdysi na prknech Puškinovu „Pikovou dámu“ ve skladbě Čajkovského, smáli se před Mášou, že podivínská hraběnka, která trápila Lizavetu Ivánovnu, se tuze podobá tetě Aloisii, leč Máša na tetu nedopustil ničeho!

A dobrý člověk, ve všem smírný, tichý,
nu, skoro jako čistá ovečka
bez vzdoru, odvahy a hlučné pýchy
jim děl: „Ať se soudem se posečká.
Nač tolik rozumu a k tomu křiku,
proč o tetě má zlo mít každý na jazyku
chce ostřížem být, nikdy holubem,
s pošklebkem hned tu kdesi za lubem?“
Umlklo se před ním —
leč pronikavé tóny fujary
dál stranou zněly jak smích bujarý
ne jako drásavý vtip nebo škleb,
spíš z potěšení, jako mírný klep.

Stáňa Máša, jako druzí železničáci sídlil nedaleko nádraží, obývaje s tetou prostorný byt v prvém poschodí. Teta Aloisie nebyla hmotně synovci na obtíž, neboť byla zámožná, ale synovec nepociťoval ani jinak tlak její vládnoucí ruky.

Teta Aloisie byla sestrou jeho nebožky matky, a druhdy býval u Janotů jako doma i jako školáček, i jako student. Strýc Janota měl „známosti“ a jeho přičiněním se dostal synovec ke dráze, do zabezpečeného postavení. Stáňa vždy ctil své dobrodince, v ničem jim neodporoval a to bylo hlavní příčinou, že si ho zamilovali, zvláště k němu přilnuli po smrti svého jedináčka, a když na to teta Aloisie ovdověla, pronajala dům a ostatní nemovitosti v Kočihradech, „aby se mohla odstěhovati ke svému dítěti a nad ním bdíti.“ Ve Stáňovi neviděla dospělého muže a přes to, že „počítala jeho léta,“ nakládala s ním jako s hošíkem.

Sousedství a posluhovačka třikráte za den přicházející to postřehovali a smáli se tomu, že teta Aloisie takového hřmotného a velkého muže má za chlapečka, avšak Vonský, vozmistr, bydlící v dolejšku téhož domu, takto čtenář a spolu anekdotář, řekl, že tato vlastnost starých lidí není žádnou zvláštností a uvedl několik anekdot, mezi jinými i tu, o Dumasovi otci a synu, na doklad svého tvrzení, jak oba Dumasové seděli vedle sebe u hostiny v pozdních hodinách kdesi. Pětašedesátiletý autor „Tří mušketýrů“ po skončení hostiny radil čtyřicetiletému autoru „Kameliové dámy,“ aby si ohrnul límec, až vyjde ven a doložil prý: „Děti, děti, bez napomenutí, hned byste se nachladily a jakých je potom s vámi starostí!“ Dumas mladší se podrobil otci, vyhověv mu.

A Stáňa se tetě podroboval také, a bez hořkosti. Teta Aloisie se dovedla rozdurditi pro malichernost, ale spolu dovedla se rázem zase udobřiti. Bývalo jí milé, že Stáňa neodmlouvá, byla-li však nevrlá, horšívala se, že nemluví a všemu se podrobuje. Chtěla někdy, aby její hněv se vybouřil, a tu máš, jak se mohla vybouřiti vůči trpělivému synovci? Coelius pravil kdysi příteli ke všemu přisvědčujícímu: „Di aliquid contra, ut duo simus!“*) A teta vybuchovala: „Mlčíš ke všemu, Stáňo, nebo kýváš hlavou jako polární medvěd! Hrozné je to s tebou. Slovo kdybys řekl! A to, jakoby ti bylo všecko jednostejné, jakoby tě nic nebolelo, ani nesvrbělo a myslíš si jen: „vždyť proto kohout nezakokrhá.“ Jsi úžasný člověk, Stáňo!“

„Mám vás rád, tetičko,“ uchopil ji po takovém řečnění Stáňa za hubenou ruku, aby ji políbil.

Teta na to, jakoby se probrala z těžkých snů: „No, hochu, nic si z toho nedělej, že tě plísním, jsem tvoje druhá matička. Ale špalek jsi, Stáňo! No, no, snad i to ti poslouží ke štěstí, ač nevím, ale tolik bych si přála, abys byl v životě šťasten . . . .“

Stáňa sklonil hlavu a teta se prohrabovala v jeho řídnoucích vlasech . . .

Stanislav Máša, slyšel-li, že teta Aloisie „chce se postarati o jeho štěstí“, spěchával s ujištěním, že šťasten jest a nepřeje si žádné změny. A v tom, kdyby se byla teta měla přiznati k pravdě, tkvělo u ní kousek přetvářky, neboť nepřála si také žádné změny, ačkoliv proti tomu se přičiňovala jednati. Vyhledávala pro synovce nevěstu, ale jakých tu bylo obtíží! Jednak vyhledati družku života „takovému ledovci,“ jak říkávala, a jednak, kde se hned vyskytne „hodící se k němu“? K tomu se pojila mou-

---

*) Odmlouvej, abychom byli dva!

drost jisté plátenice, o které teta Stáňovi vyprávěla celé legendy, čímž záměr stával se ještě obtížnější.

Nebyla „parádnice" teta Aloisie, ač vkusně se šatila a počínala si jako dáma důstojně, ale na domácnosti si dala záležeti velmi, všude byla čistota a také plno příkras a ozdob starých snad, leč „vidných, „aby byl domov milý." Nesmírně si vážila památek" a těmi byla i každá krabička, titěrka, vyšívaný polštářek, množství háčkovaných věcí, přehozy na stůl, ubrusy a ubrousky paličkované a pokrývky všeho druhu. S těmi nebyla by se rozloučila „ani za million", jak tvrdívala, neboť s každou věcí se pojila nějaká vzpomínka, jako kousek historie ze života milých osob. Proto neprodala nic z nemovitostí, neboť k nim se upínaly milé vzpomínky, vše pronajala, přes to, že se jí nabízeli „dobří kupci". Pronášívala však: „Zisk by to byl, ovšem, ale peníze nejsou na světě všecko!" Neopomněla citovati při tom výrok plátenice: „Těžké stříbro dělává mysl lehkou, ale při těžším zlatě zhusta slzy tekou."

Nicméně peněz přece jen si vážila a jak soud lidu zněl, „bývala opatrná". Neustále mívala u sebe mošničku, „pompadourku", buď za poutko přivěšenou, v ruce nebo v klíně, nebo před sebou ležeti. Bez té „pompadourky" plyšové, druhdy zelené, teď svetšelé a bezbarvé, nikdo ji neviděl ani doma, ani venku. Měla v ní všecky smlouvy, spořitelní knížky, státní dluhopisy, losy, celé jmění a na povrchu tobolku s penězi. „Pompadourku" střežila jako oko v hlavě, ale ne z nedůvěry ke Stáňovi, to bylo jisto, vždyť „byl jejím hošíkem", ale již tak ze zvyku.

Byla horlivou čtenářkou románů, povídek i statí politických, avšak čtení drobnějšího, hustého tisku působilo jí obtíže, četla s pomocí lupy vždy, a proto ráda dávala si to či ono předčítati Stáňou, což se neobešlo nikdy bez poznámek, nebo, předčítal-li Stáňa denní zprávy, bez jejího rozčilení. Teta Aloisie „byla lekavá" a bála se tří věcí: smrti, zlodějů a neštěstí. Nechtívala o nich slyšeti „ani slova", a zatím v zápětí, po ohrazení, vyptávala se na podrobnosti, arci, svým způsobem". (Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Sekretář se z horlivosti, s jakou Dru Sternovi domlouval, zapotil. Dr. Stern se mu díval upřeně do očí, a jeho myšlenky těkaly jinde. Použil opětně pomlčky sekretářovy, aby se dověděl o tom, za čím spěchala jeho mysl.

„Tak teda ovšem s těmi vzteklými psy už je to nadobro u konce!" pravil ostýchavě.

Sekretář se pohněvaně rozkročil. „Já nevím, pane doktore, odpustějí, co to mají pořád s tou vzteklinou," pravil rozzlobeně, přece nebudeme teď, kdy jde o takové důležité věci, mysliti na vzteklinu. Se vzteklinou už je to v pořádku, já sám jsem o tom nahoru zprávu podal, z toho už nic nebude. Ale z tohodle by něco špatného mohlo být, z tohodle!"

Sekretář zamával dru Sternovi před nosem tureckou čepicí Klapzubovou, kterou spěšně vytáhl z náprsní kapsy. „Toho Turka nám byl tady čert dlužen, ten tady udělá nám ještě tolik starostí, že ani za to nestojí," vykládal sekretář dále. „A nikdo s ním nedovede zatočit, jenom já. Mne poslechne. Ne sice hned, ale dá si říci. I já s ním musím strašně pomaloučku. Pan děkan poslal na něho kostelníka Pertlíčka, a kdybych se já k tomu byl nenahodil, byl by kostelník vyletěl i s kadidlem. Kdepak, Klapzuba! Ten má sílu, že by mohl míti šest harému, co už ani Mohamed pravověřícím nedoporučuje."

Dr. Stern sesmutněl. Sekretářova hovornost ho unavovala. A také ho bolela, poněvadž byla zřejmě alkoholického původu. Sekretář i pohřbu zneužil k alkoholickým výstřelkům. A teď už zase pospíchá do hospody, kdež bude své myšlenky, jichž tkanice chtěl i na Dra Sterna rozvěsiti, dále chorobně rozpřádati.

Dr. Stern znova sesmutněl, ač se vlastně směl důvodně zaradovati, že je simulační aféra ukončena. Tolik hydru alkoholismu po okrese potíral, i brožuru sepsati nelenil, a nikde, nikde neviděl ovoce své práce. Ani ve svém úřadě nedokázal, aby se úřednictvo konceptní a manipulační, které si jeho brožuru mohlo přečísti, poněvadž ji obdrželo s písemným věnováním autorovým zadarmo, odřeklo alkoholu. I sám okresní hejtman se alkoholu neodřekl. Šest plzeňských dával si služebnicemi svými po večeři přinášeti.

„Na shledanou, pane sekretáři!" rozloučil se kvapně s obětí alkoholu a podivně rozčarován pospíchal domů.

I po této cestě se ještě zamyslil. — Že svět je krásný, ale brožurami, že se nedá napravovati. Lidé si brožuru přečtou a bez ostychu, nedbajíce výstrah, žijí stejně dále. Živým slovem lze docíliti více, nežli mátožnými písmenami tiskoviny.

Touže dobou volně kráčel z osiřelé domácnosti listovní Klapzuba do hostince k černému orlu. Třapec jeho turecké čepice melancholicky se mu klátil za levým uchem, odkud chvílemi, když Klapzuba sklonil v chmurách unavenou hlavu, zašermoval okolo špičky jeho zarudlého nosu.

— Allah je Alah, a Mohamed jeho prorok, šeptal si Klapzuba se zadostiučiněním. A znova tyto věty, základní kameny své víry, opakoval. Hrál si s nimi jako bosé školačky ožehlých lýtek s chřestivými kaménky si pohrávají na květnovém slunci.

Volno bylo Klabzubovi. — Sekretář Huber zbytečně ho nastrašil. Widrmon s vdavekchtivými dcerami nepřijel. Třeba že natáhl sítě na jinou rybu, jeho, Klapzubu, nechává si v záloze.

Klapzuba dobře ani dle svého náboženství nesmýšlel.

— Teď, kdy se mu proměnou jeho manželky v hurisku, nadobro ulevilo, teď se neožení!

Ani s jednou se neožení, ani se dvěma. Nebude zlobiti nebožku. Nebude ji v Mohamedově ráji, kde nyní dlí proměněna v hurisku, pokoušeti. Vždyť mu slibovala, že by se musila obrátiti v hrobě, kdyby sem po ní přivedl jinou, která by mu znova a třeba jinak poroučela, nežli ona. A toto její přání, nikoli první ani poslední, splní bedlivě.

Klapzuba kráčel volně a vesele si poklepával hůlkou o dlažbu.

S Widrmonem jej sekretář Huber zbytečně nastrašil, Widrmon s dcerami na pohřeb nepřijel. Patrně si to rozmyslil, když jde do tuha. I s Widrmonem teď bude míti pokoj. Teď teprve začne žíti nový život. Sejme se střechy korouhvičky a ozdobí ji půlměsíci. Modlitební koberec dá si odnésti do bytu, rabín beztoho už je na odchodu, a do synagogy vrátí se rabínovo rozprášené stádo. Také si oddychnou . . .

Klapzubovi připadalo na mysl, že se veškerý život v něm i okolo něho znenáhla utišuje a uklidňuje. Jen učitel Mleziva na něho zakoulel zle očima, když vyšel s obnaženou hlavou z domu smutku a bez jakékoliv pokrývky na hlavě kráčel za rakví až na hřbitov.

Pohřeb opravdu byl slavný. Ani přednosta soudu nechyběl. Když se počaly sypati na nebožčinu rakev hroudy, přistoupil přednosta soudu ke Klapzubovi, jako kdyby mu chtěl kondolovati, zdálo se Klapzubovi, že i ruku mu chce podati, což se však nestalo.

„Kam dali tureckou čepici?" povídal jen vážně.

„Poslušně hlásím, pane rado," odpověděl mu Klapzuba vzpřímiv se po vojensku, „je v depositu na hejtmanství".

„Ale je to sporné, je to náramně sporné," prohlásil přednosta a potřásaje hlavou zamyšleně bez pozdravu a kondolence odcházel. Okresnímu hejtmanovi se raději vyhnul, nechtě se s ním příti o příslušnost úřední. Mínil přednosta v hloubi duše, že rozhodovati o nošení čepic i tureckých náleží jemu. Mluvila pro toto mínění obdoba v jednacím řádě, v němž zákonodárce pamatoval jedině na nápisy na dveřích úřadoven a o těchto vyhradil rozhodování přednostovi soudu. Přednosta uvažoval, zdali spor o příslušnost nemá předložiti praesidiu.

„Do všeho se ten člověk plete a ničemu nerozumí!" žehral v duchu na okresního hejtmana. „Je nutno, aby jej praesidium poučilo!"

Pozdě večer kráčel do města zachmuřeně Brabenec se strašlivým předsevzetím, že se alkoholu již nikdy nedotkne. Kráčel sestřičkám ze špitálu pro pivo. Čtyřlitrový džbán smutně se mu klátil v ruce. Brabenec bojoval v nitru úporný boj. Měl nyní obstáti nejpřísnější zkoušku. Měl vkročiti do místnosti zasvěcené alkoholickým nápojům. Měl položiti džbán na stůl ve výčepu, měl se dívati, jak zacrčí proud piva do džbánu, měl cítiti vůni čerstvého řízného piva pěnícího se před ním. Beztoho že Jaroušek sám bez pobízení sklenici před něj postaví — a on se jí nesmí, nesmí dotknouti. Odolá alkoholickým svodům. Rozpomene se na Dra Sterna v isolaci, rozpomene se na všechna jeho napomenutí a jeho výstrahy. Až před něho Jaroušek postaví napěněnou sklenici, obrátí se jinam, aby neviděl. I oči si třeba rukama zastře.

Čím více se blížil městu, tím smutněji mu bylo. Tři litry kozího mléka dnes vypil. O kozí mléko není ve špitále zle. Pan primář je ustavičně ordinuje, a nikdo ho nepije. Tři litry ho vypil proto, poněvadž chtěl učiniti důkladné pokání. Aby pan doktor na isolaci viděl, že si vzal Brabenec jeho všechna naučení k srdci.

— Mh, a sestřičky by taky neměly píti alkohol, uvažoval Brabenec vcházeje do

města, však se to ani nesluší, když sestřičky, tak sestřičky a alkoholu se mají odřeknouti! Ale sestřičky mají štěstí. Žádná z nich nevleze na isolaci k panu doktorovi, aby ji taky vyšetřil, na stůl ji položil a ze všech stran ji proklepal. Tohle to čekalo jenom na Brabence. Však on by pan doktor Stern i sestřičky dovedl rozebrati!

— Toho večera sestřičky v okresní nemocnici Brabence se nedočkaly. Vracel se s plným džbánem z města a když se octl za městem, všecko se mu rozleželo v hlavě.

— Vždyť jsem se ani nenapil! pravil si zoufale usedaje na příkop. — Ani jednou jsem se nenapil! Kdyby aspoň jednou, jedna by mě nezabila! A co já tu mám vlastně na světě! Ničeho jsem tu neužil, jenom trochu toho alkoholu. A když je už mého života na mále, tak už mě ta trocha alkoholu neuškodí.

Zadíval se do sešeřené krajiny, zavřel oči a napil se z klášterního džbánu špitálních sestřiček.

— Mh, Jaroušek jim dává dobré! pravil si, aby umlčel v sobě hlasy svědomí. — Mh, taky dobrou míru jim dává! — Mh, a ten první šluk, co jsem si udělal, ten patřil ctihodné sestřičce Pankrácii. Naše ctihodné sestřičky mně to odpustí, až se dovědí, že to byl poslední alkohol, na který umírající Brabenec sáhl. Až ten džbán vypiju, vedle sebe ho položím, aby se ctihodným sestřičkám neztratil. Ale Brabenec už tu nebude, Brabenec podlehl alkoholu, alkohol ho zahubil.

Cvrčci zacvrčeli, od lesa zavanul chladivý vítr. Vysoké žito zavlnilo se za Brabencovými zády.

Dr. Stern, jenž toto všecko Brabencovi nadrobil, nastoupil druhého dne službu, jako kdyby se bylo nikdy nic nestalo. Okresní hejtman, když se mu hlásil, vypravoval mu jedině anekdotu o Mohamedánech, kdežto o pobitých psech, interplaci a vztekline se vůbec nezmínil. Turecké anekdoty rostly teď po městě jako houby po dešti, v popředí společenského života stál ovdovělý Klapzuba.

Dohazovači nevěst znova načali ve svých zápisech rubriku s nadpisem: Pan vrchní oficiál Klapzuba, vdovec statného zevnějšku, bezdětný, majetník domu, pustí nevěstu do polovice nebo věno pojistí. Teď dohazovačům neunikne. Už se nesmí vymlouvati, že si z klimatických příčin a zejména pro drsné podnebí místní nemůže zříditi harém. Aspoň s jednou bude oddán.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Stanislav Jarkovský: „Cesta ještě nezarostla...“ Vyšlo v Ottově laciné knihovně národní ve svazku 231. V Praze 1910 nákladem J. Ottovým, stran 203, cena neudána. —

Svým pěkně vypravovaným románkem sleduje autor ideu, že srdce lidské je věčně živý sval, a že co kdys bylo v ně jednou zaseto a co bylinkou vzklíčilo, zůstane tkvěti v něm i přes všecky nepohody dní a zákeřné boje života. Dr. Dubský, renomovaný operateur a sympatický čtyřicátník, zamiloval se kdysi — jako absolvující gymnasista ještě — do krásné Justýnky Kohnovy, mladičké žabky kteréhos venkovského města s patriarchálními gymnasiálními tradicemi. Mladá láska zapadla oběma hluboko do srdéček — ale život rozdvojil cesty a narovnal mezi ně zdánlivě nepřekonatelnou hradbu předsudků a těžkých překážek. Na konec se zadali oba, zcizili se vzájemně, prožili osudem sobě přidělená muka a — sešli se po čase opět: on jako zručný venkovský lékař, člověk vznětu a jistého odborného věhlasu, který ve své ženě nalezl pouze stroj na oprašování nábytku a na rovnání nippů po etažércích, a ona krásná, rozvitá, mladá a bohatá vdovička, která v krátce trvajícím manželství se starým škarohlídem zachovala si dosud srdce svěží a bez předsudků odvážné. Shledání končí společným „výletem“ za moře.

Neleží jistý půvab malé knížečky v sujetu, v jeho nahození, rozvíjení a vyvrcholování — vždyť je tak prostičce všední a lehce uhádnutelný již v prvních začátcích kresby. Ale autorovi podařilo se tu roztomile vykreslit ovzduší. Děj položen do starobylého gymnasijního ústředí (myšlena tu snad Litomyšl, snad i Rychnov n. Kněžnou), kde generace po generaci poděďuje přímý a dychtivý interes na všem, co souvisí s oněmi starými piaristickými škamnami. Cosi ze suggestivního půvabu Jiráskovy Filosofské historie přešlo v některé stránky Jarkovského románku, zejména v líčení schůzky starých latinských profesorů s „bývalou oktávou“ po dvacíti letech, a potom v pastellové drobnokresbičce křehoučké lásky židovské Justýnky se sympatickým kučeravým studentem. Pro tento vřelý půvab kresby a vzpomínky

prostičce zachycované a tradované s jistým autoru běžným humorem, nalezne nová Jarkovského knížka svoje vděčné čtenáře.

Fr. Sekanina.

M. Arcybašev: Milliony. Přeložil Stanislav Minařík. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze.

Osm povídek různých dat vzniku jest seskupeno pod titulem „Milliony". Vedle „Paši Tumanova" z r. 1901 jest zde poslední, tuším, práce Arcybaševova „Milliony", ostatní pak vznikly různě v tomto devítiletí. Kdo přečte několik knih autora, kterého erotické partie „Sanina" neprávem postavily do popředí zájmu čtenářstva, sezná brzy všechny jeho přednosti i vady. Jest to zejména někdy až nechutně důkladné líčení sexuálních vztahů milenců od prvního pohlavního rozechvění až do zvířecího výbuchu nízké vášně, jež dokumentuje nedostatek umělecké rozvahy autorovy a činí dojem úmyslného, chorobně rozkošnického brodění se bahnem. Nejnižší pudy lidské jsou zde popisovány se zbytečnou podrobností („Milliony", „Vypravování starého návladního") bez účelu a významu, a scény ty se opakují div ne doslova všude, kde děj jen poněkud připouští. Povídky takové ztrácejí na psychologické hloubce a pravdivosti, a figury pravého uměleckého výrazu. Bylo to patrno již na Saninu, jehož základní rysy nalézáme v povídce „Žena", i rodném jeho bratru Moločajevu („Smrt Landeho"), a nedostatky ty jsou zřejmy i na mnohých postavách těchto povídek. Nejvíce na Mižujevu, pohlavně zatíženém, vyžilém millionáři. Ženy už dávno přestaly krášlit jeho život. „Dávno už na jejich pružných ňadrech, na sametovém těle, uprostřed chvějících se v muce vášně bílých nohou zůstával tím, čím byl — osamělým, cosi hledajícím, nudícím se člověkem." Nic ho již nevzruší, nezaujme, vše, co svět mohl poskytnout, si koupil, a jen občas v záchvatu jakéhosi šílenství brodí se kalem a hnusem, aby otráven dále trpěl. Všichni se dívají na něj jeho milliony, bez nichž je nullou, víc než pouhou nullou. A své utrpení spleenu a pessimismu končí skokem do moře.

Pessimismus Mižujevův, jenž objevuje se i v jiných povídkách, zejména v „Podpraporečníku Gololobovi", je pessimismem Čechovovým, jako psychologie zločince a zločinu („Vypravování starého návladního", „Paša Tumanov") má zřejmým vzorem Dostojevského.

Chybou je, že M. Arcybašev, jenž je u nás překládán s horečným chvatem a někdy, jak vidět na těchto povídkách, poněkud nedbale, nepřinesl do literatury ruské nic eminentně nového, umělecky silného. Několik těch postav, odlišně povahově založených, jež vysoko vzduté vlny revoluce vynesly a vyhodily na břeh, nové elementární, životní proudy, nezachytil geniální, tvořivou rukou, nedal jim nových, umělecky stylisovaných, individuálních forem, zkrátka, není duchem, jímž by počínal nový letopočet: nebo aspoň nová epocha.

Zajímavo též, že M. Arcybašev je v Rusku méně znám a ceněn, než na př. u nás. A netřeba snad mluviti o vlasti a prorocích . . .

Tristan.

TÝDEN.

* V pondělí 7. t. m. dovrší 60. rok svého věku universitní profesor dr. Tomáš Garrigue Masaryk, rodák z moravského Hodonína, dnes řádný profesor filosofie na české universitě a ředitel filosofického semináře. Oceniti práci a význam jeho jako vědce a politika přísluší listům odborným — zde budiž jen konstatováno nepopíratelné faktum, že vliv jeho na český kulturní život byl mimořádný jak s kathedry, tak s politické tribuny. Založil (r. 1882) Athaeneum, později revui Naši Dobu, jejíž je podnes redaktorem, a ani političtí, ani vědečtí odpůrci nemohou nevzdati úctu jeho mnohostranné práci a iniciativnosti.

*

Dne 28. února t. r. oslavuje okázalým způsobem celé Čuchonsko 75tou ročnici vydání národního eposu „Kalevaly". Jak ruské listy oznamují, bude Helsingfors vyzdoben prapory a večer při slavnostním osvětlení půjde při pochodních průvod po všech ulicích a v Národním divadle bude přednáška před představením o významu tohoto národního velezpěvu. O

*

Časopis „Le Journal" dne 22./2. t. r. přinesl v oznamovateli repertoiru pařížských divadel tuto poznámku: „Jestliže Rostand propůjčil mluvu zvířatům ve svém nejnovějším dramatu, Laurent Tailhade zase stromům, přetrumfl V. Paul Vibert, oba v dramatě, jež chystá divadlo l'Ambigu, pod názvem „l'Age de pierre" (doba kamenná). Tam budou mluviti — nerosty, v čemž dlužno spatřovati „ohromný úspěch". O

V PRAZE, dne 4. března 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

K. LEGER:

AUGUSTIN FOJTÍK.

ROMÁN.

(Dokončení.)

V.

Hezounká hodná Rozinka Štěpánová — ačkoliv bylo ještě časně z večera — dřímala už na své postýlce v bílých peřinách, jako andělíček v beránkových obláčcích na nebi. Až po bradu byla ukryta, hlavička na noc ovinutá lehkým šátkem, aby vlásky se nepocuchaly, spočívala na podušce měkké a čisťounké s vyšitou hedvábím vložkou: Gute Nacht! Růžové rty pootevřené oddychovaly klidně a z hluboka. Do útulného pokojíka před večerem provětraného jediná hvězdička zelená z protrhaných mraků dívala se oknem přes bílou záclonu a na skle hrál z ulice odlesk kmitavé lampy, která hořela na protějším domě před obrázkem Panny Marie.

V tichu jen hodiny, staré s porculánovými sloupky na prádelníku tikaly lehounce ze tmy, jakoby tlumily hlas, aby děvčátko nevzbudily. Všecko dýchalo sladkou vůní resedy, klidem a štěstím. Najednou sen nějaký znepokojil Rozinku, oddychla několikrát nepokojně, pak zatajila dech, zachvěla se, rozhodila ručky ukryté pod peřinou. Zasténala, probudila se s bušícím srdéčkem a na polo se zvedla. Peřina sklouzla s postýlky — zachytila ji, přitáhla zpět, přitiskla k tělu křečovitě oběma rukama a rozplakala se. Ani nevěděla z prvu proč, jenom děsivý pocit hrůzy sevřel jí srdce. Vytřeštěně dívala se do tmy k oknu, k zábleskům světla, k zelené hvězdičce mezi mraky. Utajovala pláč, aby nevzbudila rodiče, kteří spali ve vedlejším pokoji — dvéře byly otevřeny. Utajovala, neutajila. Slzy se přelily z očí, bolestný vzlykot rozbouřil mladičká ňadra, srdéčko splašeně bušilo. Hrdlo sevřela jí bolest a hrůza — dusila se, zimnice ji roztřásla, až drobné zoubky zachřestily. Padla na podušku, zakryla se peřinou až nad hlavu a vzlykala. Poduška prosákla slzami, ale pláč nepřinesl ulehčení ulekanému srdci.

Po chvíli něžně matčiny ruce odhrnovaly peřinu, — tichounce bosa přišla maminka, udivena, ustarána. Shýbla se k dcerušce, políbila ji na bílé raménko a zašeptala: „Co je ti, děťátko? co?"

Nedočkala se odpovědi, jenom hlasitěji Rozinka se rozplakala.

„Neplač, neplač, děťátko, ať nevzbudíš tatínka!" Starostlivá matka odskočila, aby přivřela dvéře do druhého pokoje. Pak usedla na postel, vzala dcerušku do náručí, líbala ji. „Co je ti? co se děje s tebou? Bože můj, vždyť se třeseš, zimnici máš. Co je ti, pověz mi, děvečko!" Jenom vzlykot byl odpovědí. „Zdálo se ti něco?" Rozinka přikývla hlavou. „A co? ty bláhová, co tě tak vyděsilo?" Líbala, hladila svého mazlíčka.

Dceruška ovinula jí ruce kolem krku, přitulila se k ní a chvějíc se plakala usedavě. „Maminko! maminko!" zašeptala jen.

„Nu, nu, nu, miláčku! Zlý sen tě vyděsil? Vždyť jsem u tebe, upokoj se už. Sen je sen!"

„Maminko! maminko! tak hrozné to bylo —!"

„Co? co se ti zdálo? nu, pověz, vždyť ty jako nějaké nerozumné dítě malé naříkáš! Buď moudrá přece!"

„Hrozné!" sténala dceruška.

Matka ji zlíbala na čelo, na oči, křížkem ji poznamenala. „Jsi rozpálena, v jednom ohni, ach, děvečko zlatá, přestaň už! A pověz, co se ti zdálo! uvidíš, ulehčí se ti."

A děvčátko ulekané, uvzlykané zpovídalo se — pomaličku, vzlykot zadržov slova a zoubky cvakaly: „Viděla jsem — on stál v pokoji nějakém panském, svíce

hořely. Stál — a jak jsem ho viděla, bylo mi tolik úzko! protože vyhlížel tak jako šílenec nějaký, zsinalý, s očima zardělýma a rty měl do krve rozkousané. Stál, někam se díval, ruce zvedl. Ale to bylo jen minutku, nebo v tom třeskla rána, někdo střelil a on se zapotácel, chytil se za prsa, padl na kolena — jednou rukou opřel se o podlahu — Slyšela jsem, jak zachroptěl — ještě se díval stále hroznýma očima někam, ale najednou padl na zem — byl tam koberec nějaký drahý s červenými květy a na tom koberci svíjel se, až pomalu se utišil — umíral, maminko. A tu hlavu zdvihl, podíval se — už ne tam, kam hleděl dříve, ale ke mně, přímo mi do očí — ach, maminko! hrozný to byl pohled! a zavolal: Rozinko, slyšíš? odpusť mi! odpusť! A ten výkřik mne probudil.“ Novým výbuchem zoufalého pláče roztřásala se celá.

Maminka jen po vlasech ji hladila. Zamyslila se. „No, no, upokoj se, miláčku, sen je sen. A kdo — kdo to byl? řekni, nemohu se domyslit.“

Rozbouřené srdéčko dcerušce v ňadrech se zastavilo, dech se v ní zatajil.

„Děťátko, děťátko, vzpamatuj se!“

Po chvilce teprve vydechla maličká, sotva že matka doslechla: „On! Fojtík! Augustin Fojtík.“

Dlouho trvalo, nežli maminka pochopila. Přemýšlela. Fojtíka znala, — znala snad všechny starší studenty z gymnasia, nebylo jich mnoho. „Fojtík? — a proč — proč ten sen? proč tě tak vyděsil?“

Rozinka mlčela, nepověděla, i před maminkou ukryla bolest svoji až na dně srdéčka. Ještě se chvěla, hořela chvílemi, chvílemi zimnice ji rozrážela, marně starostlivá matka ji ukrývala, zahřívala v náručí a líbala. „A vždyť jsi, ubožátko, celá uděšená, roznemůžeš se mi — Bože můj! Ale počkej, mám tu divotvorný balsám od klášterních sestřiček z Krumlova — počkej, uvidíš, pomůže! usneš, vypotíš se.“ Rozsvítila voskový sloupek, našla lahvičku, nalila několik kapek na kousek cukru. „Tak, vezmi, děťátko!“

Dceruška poslušně užila balsamu. „A teď se pomodlíme!“

Sedíc na posteli rukama přidržujíc peřinu dcerušce kolem krku modlila se maminka dlouho a dlouho. „Otče náš — Zdrávas královno — vyhnaní synové Evy lkající a plačící — —“

Rozinka opakovala po ní — jednotlivá slova zašeptala. Pořád ještě vzlykala, ale zimnice pomalu přecházela, srdéčko se uklidnilo.

A ještě se maminka modlila, ale dceruška už neodpovídala, oddychovala klidně, usnula. Jenom ještě občas zavzlykala z hluboka, zachvěla se. Maminka hlídala spící dcerušku, jako andělíček byla, děťátko.

Maminka několikrát zavrtěla hlavou starostlivě.

Do rána vyseděla tak na lůžku, modlila se šeptem pozorujíc každé hnutí dceřino. Modlitby a balsam od klášterních sestřiček z Krumlova pomohly — ráno byla Rozinka zase zdráva. Jenom bledá byla jako stěna a smutná a sklesla. Matka měla nějakou otázku stále připravenou — tak nenápadně o Fojtíkovi se chtěla něco zeptat — ale nezeptala se.

Odpoledne po městě rozletěla se novina, že Fojtík, bývalý student z gymnasia, byl ve Strážově zastřelen. Jedni říkali, že byl s podloudníky spolčen — o podloudnících tehdy se mnoho mluvilo, — druzí že byl chycen jako vojenský sběh a když se bránil, zabit. Stará zelenářka přinesla tuto novinu k Štěpánovým — v kuchyni, právě když byla Rozinka přítomna, vyložila všechno, co slyšela, dříve ještě, nežli mohla matka okřiknout povídavou babu.

„Celé hnízdo pašerů tam chytili. Fojtík byl jako hlavou jejich a nějaká Tereza, ta utekla, pátrají po ní četníci. A povídají, že paní na zámku ve Strážově tak se vyděsila, až málem byla by zemřela z toho. Také prý v tom měla prsty, ale to víme, pánům nic se nestane a Fojtík byl prý nejvíce vinen a bránit se nemůže už —“

Rozinka ani slova neřekla, jako strnulá stála, jen o stůl se podepřela, aby neklesla. Maminka ji objala v pasu a odbyla zelenářku.

Neptala se už Rozinky na Fojtíka, jenom pobídla: „Pojď, půjdeme do chrámu Páně, pomodlíme se za nebožtíka. Nu, hle, kdo by si byl pomyslil? A kolik dní je tomu, co odešel — myslím, v pondělí, viď?“

Dcerušce ve zvlhlých očích cosi se zalesklo — vzpomínka na cestu prozářenou ranním sluncem a štěstím dvou mladých srdcí.

„A dnes je sobota.“

Maminka ustrojila dcerušku, — ubohé dítě bylo strnulé, studené jeho ruce až mrazily, nohy poklesávaly. Přece šla poslušná dceruška. Děkanský kostel byl otevřen. Dlouho se modlily na stupních oltáře, maminka za dceru a dceruška za Fojtíka, za spasení jeho duše. Kdo by si byl pomyslil! Zastřelen tam leží v dálce kdesi jako zločinec! — Už se stmívalo pod klenbou, kostelník chodil prázdným kostelem klapaje po dlažbě novými olšovými dřeváky a nedočkavě chřestil svazkem klíčů. Chtěl už zavřít kostelní dveře.

Mamince také už se zdálo, že modlily

se dosti dlouho. Dotekla se jemně dceruščina ramene. „Půjdeme?“

Rozinka vstala, pohledla k oltáři, pokřižovala se. Ale ještě nějaká tíha skláněla jí hlavu, jakoby ještě nedomodlila se, nevyprosila si od Pánaboha klid duši a srdéčku. Přece poslechla, šla — U dveří visel kříž, dřevěná soška Ukřižovaného. Rty věřících dávno slíbaly barvu na nohou hřeby probodaných; na zkrváceném boku i na rukou. Matka ze zvyku políbila nohy Kristovy, ohlédla se, jde-li dceruška? Rozince něco se mihlo hlavou jako světlý paprsek. Zatím co máti žehnala se u mramorové kropenky svěcenou vodou, vystoupila na schůdek pod křížem, vypjala se a ostychavě zardělá políbila Ukřižovaného na rty, chladné skřivené rty, neuměle vyřezané do lípového dřeva. Seskočila, hluboce se poklonila, pokřižovala se, zašeptala modlitbičku: „Beránku boží, Pane náš, pane Ježíši Kriste, který snímáš všechny hříchy, nepravosti naše znáš — —“ A ulehčilo se jí v té chvíli. Políbení — ono dětské políbení tam na silnici k Lubům v záři podzimního slunce — věnovala Pánubohu, Pánu Ježíši. Ulehčilo se jí. Pánbůh odpustil dětský hřích, smiloval se. Neboť Rozinka Štěpánová byla hodné dítě. A jistě že už nikdy nevstoupil jí do cesty ubožák odsouzený osudem k neštěstí. Klidně a spokojeně plynul život její, jak si zasloužila hodná a bohabojná.

A snad ještě žije? Snad s dětmi, s hodnými dětmi, jako sama byla, těší se, snad vnoučata má — Snad žije? Snad bude čísti tuto povídku, snad vzpomene si na nešťastného Augustina Fojtíka? — Ale kdež pak by četla!

ZIKMUND WINTER:

ZE ŽIVOTA UČEDNÍKŮ V ŠESTNÁCTÉM VĚKU.

HISTORICKÝ ČLÁNEK.

(Dokončení.)

V některém řemesle teprve teď po řeči vyučenec obdržel od mistra-učitele smluvený peníz, aby tak ledajako s prázdnou neodešel a „měl něco na přívoz“, jakž humorně u sladovníků odůvodňovali. Uměleckých řemesel cechmistři do napomínání vplétali výstrahu, aby vyučenec, buda tovaryšem, nepracoval o své újmě po vsích, po zámcích (aby „nehumploval“). Zejména malíři a zedníci snažili se tak předejíti nezřízené soutěži.

Když vyučenec ve všem se zaslíbil, cechmistr ptal se přítomných tovaryšů, mají-li namítati co proti tomu vyučenci. Starší z tovaryšů jménem druhých slíbil, že ho rádi mezi sebe přijmou v schůzce tovaryšské.

Potom hned prohlášen za tovaryše.

V XVI. století zvykli si ve všech organisacích dávati novému tovaryši k dosavadnímu příjmení nové osobní příjmení. Buď je obdržel v hromadě mistrů cechovních po vykonaném slibu, nebo mu je dali tovaryši v nápotomní schůzi tovaryšské. V schůzi všeho cechu dal novému tovaryši jméno buď mistr, jenž ho vyučil, nebo některý z cechmistrů. Mohlo také dosavadní příjmení jemu býti zůstaveno, ale zřejmě se do register zapsalo, že „se na žádost svou při jméně svém přirozeném zanechává a to jméno že se mu za tovaryšské dává“.

Obdržev jméno, musil tovaryš platit některý groš „památného“, protož říkalo se, že tovaryš sobě jméno tovaryšské „koupil“.

Jméno tovaryšské stalo se platným a plně rovnoprávným s jménem přirozeným po otci, a v XVII. století došlo až k tomu, že nechtěli za mistra přijmouti toho, který z jakékoli příčiny neměl tovaryšského jména. Tovaryšům nová jména dávána všude v Evropě, kde byly cechovní organisace. Úmysl byl při tom symbolický. Mělo se novým jménem naznačiti, že tovaryš přichází z otcova i z mistrova područí a že začíná býti samostatným a neodvislým.

Jména dávána všelijaká. V Polště chtívali, aby každý dostal „přezvisko, ale ne ku posměvisku“. U nás vedle jmen nevinných, ano poetných, vyskytují se velmi mastná „posměviska“, ano i nadávky. Takž r. 1567 Brikcí zvonař měl tovaryše konváře Matěje, příjmím Macka jinak „Neřáda“. R. 1592 vyskytuje se v Praze tovaryšské jméno Točmanda; jiný tovaryš Martin Dvorský (pokrývač) zove se jináč Žiezhule. U sládků častěji se vyskytuje tovaryšské jméno Točpivo. Jeden v Přešticích (r. 1695) sluje Stach a „po řemesle Procházka“. Z XVIII. století uvádějí se v Horažďovicích u řeznických lidí tovaryšská jména

Jelínek, Skočdopole, Rozmaryna, Karafiát, Bílá růže, Marjánka a j.

Když ceremonie skonána, zapsáno do register cechovních stručně, že učedník učinil všemu za dosti a že ho mistr propustil. To zapsáno, aby mladý tovaryš, kdyby toho potřeboval, mohl „jistotu svého vyučení najíti". Psalo se to obyčejně pod zápis, jímž týž vyučenec před tím byl přijat za učedníka. Potom vyučenec zaplatil do cechu jednu nebo dvě libry vosku či místo toho peníze (20—24 i víc grošů míšenských) a co nejdříve poctil pány mistry svačinou nebo kolací, která sic nemohla býti příliš nádherna, neboť pekaři v Oustí n. Labem chtívali místo kolace 20 grošů (asi českých), ale přes to u ševců rakovnických do r. 1653 vyrostla náhrada za kolaci až na dvě kopy grošů míšenských.

V témž nadepsaném Oustí (a snad též jinde) měli zvyk, že konali svačinu teprve, když tovaryš žádal za list vyučení svého, chtěje se odebrati jinam.

Když vyučenec odbyl a uspokojil mistry, dostal se do rukou tovaryšů. Ti si ho pozvali na hospodu do svého shromáždění, aby ho očistili z mravů učednických, aby ho pokřtili a poučili o způsobech tovaryšských. Ceremonie v starší době při tom přijetí byly asi prostičké; vznikly bezpochyby příkladem, jejž podávaly beanie studentů akademických. Studenti totiž, když přijímali nováčka, pokládali ho za člověka hrubých selských mravů, které musí s něho býti sňaty; tak i tovaryšové hleděli na učedníka. V XVI. věku studenti obhruběli v těch svých ceremoniích; nováček jim byl špalek neotesaný, který se musí otesati, hoblovati. Právě tak tovaryši tropili s učedníkem. V Němcích začínali ceremonii políčkem; starší tovaryš ho dal vyučenci se slovy: „To ode mne vytrp, udeří-li tě jiný, braň se!"

Potom ho všelijak týrali a hoblovali, česali. Také mu podávali všelijaké otázky, k nimž dle zvyku měl určitě odpovídati, na příklad: „Co máš pod jazykem?" „Mlčenlivost." „Co máš pod kloboukem?" „Poctivost a počestnost!"

Že u nás tovaryši nevedli si zdvořileji a slušněji, to plyne již z toho, že zvláště v druhé půli XVI. stol. bývalo mezi nimi vždy množství mladíků cizích, kteří zajisté poučili naše, kterak vyučence potýrati k všeobecné veselosti. Máme sic o těch drsnostech zevrubnější zprávy teprve z doby mladší, ale ukazují na starší pevný zvyk. Čteme, že vyučenec musil skákati přes lavici a byl poličkován; také ho položili na onu lavici, natáhli mu dobře poctivice a ferulí dřevěnou, která pádně dopadala, obdržel pět ran; jednu za sv. Trojici, druhou za krále pána, třetí za pana otce (hospodského), jinou za paní matku (hospodskou) a pátou ránu za řád a pořádek".

To byly rány na pamětnou, aby nezapomínal, kterak se chovati po stránce náboženské, loyální a společenské.

Na konec tovaryši provedli křest, kterážto ceremonie byla hnusnou parodií křtu kostelního. Polili totiž vyučence vodou všelijakou a vždy nečistou, při čemž, neměl-li ještě jména tovaryšského, sami dali mu jméno.

Někde slévali vyučencovu hlavu také vínem a jinde zase, mohlo-li se s křtem posečkati do masopustního outerka, tovaryši veřejně namočili vyučence do kašny. Tou příčinou jest poučna prosba k řezníkům kouřimským r. 1669. Páter Jakub Řežáb z fary zásmucké prosil totiž, aby učedníka, jehož je strýc, „poslední outerý masopustní, jako jinde se zachovává", od poctivých řemeslníků neb spolutovaryšů ve vodě čistotné skoupati dali a v neděli smrtelnou aby od svého mistra dostal za vyučenou. Je patrno, že se farář s parodií křtu smířil, chce jenom vody čistotné.

Týrání, bití, křest tovaryšský v XVIII. století byl několikráte úředně zakazován. Souvěká kudrnatá čeština pojmenovala nechutné ceremonie při zavyučení „darebozvykem". Něco z těch darebozvyků se udrželo až do prvních dob století XIX. (Český Lid XII.).

Po vykonání křtu podána vyučenci tovaryšská napomenutí. Zvláště mu kladeno na srdce, aby nedružil se k učedníkům, aby pokládal tovaryšství za vyšší stav a s učedníky nic neměl. Svěřili mu také rozličná hesla, pozdravy, zvyky, kterých jest užívati na vandru a po nichž se pozná stejného řemesla tovaryš a přijme se přátelsky.

I tovaryšům vyučenec býval povinen do pokladnice dáti „poplatek" či památné. Obyčejně 5, 6 grošů míšenských. Tovaryšové mlynářů třebíčských chtívali dle řádu z r. 1608 „funt osku", což je dosti mnoho.

Zůstal-li vyučenec tovaryšem u svého dosavadního mistra, neměl zapotřebí listu vyučního. Teprve když šel od mistra a zvláště chtěl-li se z města dáti pryč, požádal za list. Ten psán pak s nemalou obšírností na základě stručného zápisu v registrech cechovních. Na tom stručném zápise nikdo, ani bývalý mistr-učitel, nesměl nic měniti, zvláště ne potají, jak to učinil r. 1555 v Praze krejčí Jan Vlk od Košíků.

Ten, shledav na svém vyučenci po čase, že se chová zle a že kuchařku jeho připravil

o poctivost, a nad to že mu dlužných 5 kop od učení dáti nechce, vzal bez vědomí starších registra, a slova pochvalná, při vyučení daná, přetrhal a přemazal. Soud městský však rozhodl, že vyučenec má svého chvalného zápisu užiti, a mistr Vlk vzat do šatlavy.

V listě výučném obšírně uváděno, že se ukazatel toho listu, člověk z lože poctivého, řemeslu učil a v něm vyučil; vychváleno jeho chování, jeho poslušnost a věrnost; na konec doporučen k přívětivému přijetí všude, kam se nahodí. Takové listy bývaly psány krasopisně, začáteční písmě bývalo dekorováno čím dál tím ozdobněji čarami barokními, které plnily list od hůry až dolů. V XVIII. věku byly takové listy pro všecka řemesla tištěny, takže se do nich jen jméno tovaryšovo vpravilo.

Ovšem že za list výuční bylo platiti zvlášť k cechu misterskému a zvlášť písaři. Písaři platil mladý tovaryš, jak se smluvil. Do cechu platiti musil za list dle stanov, kteréž určovaly v rozmanitých řemeslech platy rozmanité. V XVI. věku až do let osmdesátých průměrně po 14—16 groších míšenských. R. 1588 u mydlářů a jiných řemeslníků v Hradci žádali za list po 30 groších.

Kdyby se počítalo jen průměrnými čísly, kolik učedník musil platiti od první své návštěvy v cechu až do svého vyučení, ukázalo by se, že učení řemeslu bývala v XVI. věku věc drahá.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XX.

Zajdu do bílého domku s lomenou, někdy šindelovou střechou a s podsíňkou o dvou kamenných sloupech, jenž mně je v Hronově po mém rodném stavení nejpamátnější. Má číslo dvacáté, stojí u cesty, poblíže náměstí. Už na počátku těchto pamětí jsem se o něm zmínil. Můj děd Prouza jej vystavěl. Po jeho smrti zdědil jej starší z jeho dvou synů, Alois, můj strýc a kmotr. Ten zasadil z obou stran toho domku po mladém javoru. Viděl jsem, když je sázel. Jeden z těch stromů zašel, nebo byl poražen, druhý, dnes více nežli čtyřicetiletý, krásně vzrostl a mohutně rozkládá nad střechou svou korunu.

Dražský potok teče za stavením a kolem dvorečku v jeho boku. Za mých chlapeckých let stávala na tom dvorečku u potoka ne-li nad potokem samým stodůlka, ve které můj strýc, pekař, hnětl a zpracovával těsto na preclíky. On jediný tenkráte je v Hronově pekl. Tu stodolu již před mnohými léty uklidili. Za potokem stálo dřevěné stavení Čejchanovo; o tom jsem v „U nás" nejednou a dost obšírně vypravoval, o Čejchanovi samém, o Fidélu Hanušovi a sousedském kollegiu, které se tam scházívalo. To stavení lehlo popelem před padesáti léty. Právě když mne křtili, hořelo. Dnešního dne stojí na jeho místě příbytek také roubený, prvotnímu zajisté hrubě podobný.

Na svého strýce a kmotra Prouzu, matčina bratra, mám jen milé, pěkné vzpomínky, i na tetku Prouzku. Strýc byl vysoké postavy, lysého temene, šedých, kučeravých vlasů, jasných, modrých očí, veselý, srdečný, pracovník neúnavný, chodec znamenitý. Pekařství mu slavně nešlo, neboť malé naše městečko mělo tenkráte pekařů nadbytek; i nechal pece a nočního morousování u válu a chopil se dřevařského obchodu, t. j. chodil po horách, po lesích, vybíral si stromy příhodné na sekernické dílo, hlavně buky a duby i modříny, kupoval je, porážel a prodával i vysekával také, hlavně palce na mlýnská kola.

A tetka postavou menší nežli strýc, drobná, plavých vlasů, stále čilá, optimistka, jak dnes vidím, jež snášela s myslí neskličenou všeliké nesnáze a svízele, ač jich mívala vrchovatě. V nich utěšovala sebe, muže i syna, stále důvěřujíc, však že tak neostane, že bude zase líp. Jako sýkorka čiperná pobíhala stavením, šukala, pozpěvovala příjemným svým hlasem (měla dobrý sluch), notu místem pěkně „prolamujíc", popěvovala, notovala si sama, o prázdninách pak s „Adoufkem", synem svým, studentem, jenž melodicky přizvukoval druhý hlas.

Tetka Prouzka byla ochota sama, k sousedům, ke každému; pomohla, vyhověla i podarovala seč byla, někdy i nad svou sílu, na svou vlastní škodu. Vzpomínám si, jak hned otevřela skleněnou polici stojící vedle dveří, když jsem měl odjeti do Němec a přišel jsem dát s pánem bohem, jak rychle tam prohledala všechny kávové koflíčky a mísky, kdež mívala svou skrovnou zálohu, a jak mně, se mnou se žehnajíc, odtud

vtiskla do dlaně peněžitý dárek. Tenkráte jsem nerozuměl, že to bývalo snad z posledního.

Všecko sousedstvo je mělo rádo, strýce i tetku; k nim, lidem družným a veselým, rádi chodili na toulku. Přicházeli z blízkého sousedství i odjinud, jmenovitě ze drah Šimek perníkář, sedali na zděné lavici u pece, na lavicích u stolu, povídali, rokovali, a já klouček, jenž jsem přicházel k bratranci Adolfovi, často jsem se mezi ně připletl a poslouchal.

Někdy se tu zjevil host, nebohý strýc Josef, jenž pro nešťastnou domácnost, rozháranou nevěrou ženinou ušel z domova. Vracíval se, ale ne často, bludný krajánek, aby si nějaký den oddechl v otcovském domku po mnohých toulkách a dalekých, pěších cestách, na nichž se dostal až i na turecké hranice. A bratr a švagrová, strýc Alois s tetkou, pokaždé jej laskavě uvítali. Měl jsem ho rád, ač jsem ho často nevídal, ač se nikdy dlouho v Hronově neomeškal. Pamatuju se na jeho pohled krásně modrých očí, jasný a milý, jak dovedl pěkně, příjemně promluvit s nestrojenou vlídností, jak dnes posuzuji, jak vypravoval a někdy se při tom rozkašlal. Dole u strýce se nejspíše rozhovořil, když sešli se jeho známí a kamarádi z jeho mladých let, z těch dob, kdy sám býval jedním z nejpřednějších a nejhezčích synků sousedských, pěkně si chodil a dal na sobě záležet.

Já chodil dolů k strýci Prouzovi i když tam nezasedali sousedé; k vůli těm jsem tam nikdy nezamířil, nýbrž pokaždé k vůli bratranci Adolfovi.

Strýc Prouza měl dva syny; pro ně jen se klopotil, on i tetka. V nich byl jejich svět. Staršího, po dědovi Karla, si z chlapeckých let svých nepamatuju. Bylť o kolik roků starší mne a záhy odešel z Hronova. Nejprve do Náchoda na nižší reálku, pak myslím také do Prahy a posléze do Příbrami. Dal se na hornictví. Působil při uhelných dolech na Moravě, po léta pak ve Slezsku jako báňský inženýr v Orlové. Odtud odebral se před několika léty do výslužby a žil v Brně u své dcery provdané za spisovatele a poslance dra Frant. Slámu, a tu loňského roku zemřel.

Za to stále jsem se stýkal s mladším jeho bratrem Adolfem, který v lecčem mně býval vzorem a kterého jsem měl rád jako by byl můj bratr. Narodil se r. 1843; byl tedy o osm let starší nežli já. Když jsem chodil do hronovské školy, studoval v Broumově na nižším gymnasiu, na něž poměrně pozdě nastoupil. Když já pak se dostal do Broumova, byl bratranec Adolf v Hradci Králové na vyšším gymnasiu. Náklad na oba syny hrubě tížil strýce, nemajetného řemeslníka. Sháněl na ně, seč byl, než to vše nestačilo; a tak bratranec Adolf musil si pomáhati hodinami. Přes to neubránil se leckdy hmotné tísni. Bratrance to však neskličovalo. Lehko vše nesl. Měltť vzácný dar po rodičích: jasnou a veselou mysl.

Netrudil se; humorem si sladil všelikou tu trampotu chudého studenta. Všude jej měli rádi, dobrého společníka milého jednání, jenž dovedl zazpívat i šprým ztropit, jenž znamenitě hrál divadlo, zvláště komické úlohy, a byl výborný tanečník a nadaný kreslíř.

Z té doby, kdy studoval v Hradci Králové, když byl v oktávě, chovám psaní, které mu jeho otec, můj strýc, zaslal. Otiskuji je v těchto pamětech jako dokument doby i na dolíčení mého nebožtíka strýce. Psáno je na modravém archu listového papíru švabachem dne 5. února 1866. Pravopis jsem upravil:

„Drahocenný synu náš!

Pozdravujem tebe serdečně milý Adolfu a vědomost ti dáváme, že tak tak se při zdraví deržíme, což se domejšlíme, že ty též při dobrém zdraví se vynacházíš, též ti vědomost dáváme, že u nás na příští neděli se vostatek počne, a tak ti vzkazujem náš Adolfu, abys nás aspoň na ten vostatek, jak si nám přiřekl, navštívil, poněvadž se naše Máma na tanečníka těší. Také ti vzkazujem, že se na tvé příští Franta Plný a Dobeš těšejí, které již dne 3. toho m. domů přijeli a to do Radechovy na svatby. A byli v neděli v divadle, které se v týdnu 3krát dává a to od společnosti Kulasovy, které se chtějí ještě přes celý post zderžeti. Jiného nového u nás nic není. Tak si myslím, abys nám ještě do ty chvíle odeslal psaní. Jestli pak ti aspoň Karel co píše? Nám toho nejmenšího ne, tak nevíme, co se mu asi děje. Též ti máma vzkazuje, co máš rosterhaného aneb černého, abysis to vzal sebou, že ti to opraví. Milý Adolfku, posílám ti na outratu ten malý pakatel. Myslím si, že až domů přijedeš, že nějaké peníze mít budu, poněvadž jsem teď právě trochu dříví koupil. Líbáme tebe a pozdravujem tebe

náš rozmilý
Adolfku.

Vostáváme tvé věrné rodiče."

František Plný a Jan Dobeš, o kterých se strýcův list zmiňuje, byli studenti a brantrancovi přátelé. O nich o něco dál více. Kulasova divadelní společnost, známá z dě-

jin českého divadla, tenkráte, r. 1866, v Hronově meškající, byla vůbec první společností, která do našeho městečka zavítala. Toho roku jsem byl v Broumově v tercii, a když jsem přišel domů na svátky, uviděl jsem starého Kulasa a jeho společnost, u níž tenkráte působila rodina známého herce Muška, nynější divadelní ředitel na odpočinku p. V. Faltis, tenkráte milovník a hrdina té společnosti, a nešťastný Václav Šolc, básník. To že je spisovatel, slyšel jsem doma. Pamatuju se, že byl urostlé, a zdá se mi, vysoké postavy, přismědlé tváře. Kupec Vlach, náš soused, rodák sobotecký, přál svému krajanu, žijícímu tenkráte v poměrech nad míru neutěšených.

Kdykoliv bratranec Adolf přijel na svátky nebo na vagace, byl to pro mne svátek. Jen jsem zaslechl, že je doma, už jsem chvátal dolů do bílého strýcova domku s podsíňkou, uvidět Adolfa. Pudila mne tam první čas také kreslířská touha, aby mně bratranec něco nakreslil a „omaloval", zvláště koně, jež dovedně črtal na papír. V tom kreslení byl mně vzorem. Později mne tam vábilo divadlo, jehož byl hlavním zakladatelem.

Do té chvíle jsem neviděl lidi hrát divadlo; jen loutky, když cb čas, obyčejně na podzim nebo v zimě přijela „pimprlová komedie". Hráli v hospodské jizbě nebo v netopeném „sále", kdež se nám od úst kouřilo. Není třeba tu líčit dojmy, kterými jeviště, jeho dekorace ostře až křiklavě malované a loutkové kusy na mne působily. Byly silny a mocny; vzrušovaly mne tak jako každou vnímavější dětskou mysl. Ředitel loutkového divadla, který pravidelně, skoro každého roku do Hronova dojížděl, jmenoval se Fink. Patronami maloval své divadelní cedule. Z figur se mně nejvíce líbily pimprle Kašpárek, cukrament (kmotr Škrhola), rytíři a starý hrobník na hřbitově.

Z kusů nejvíce se zaryly do paměti „Faust" a rytířské hry, z nichž jedna se jmenovala „Vilfing Štubenberský". Patrně ji Fink hrál dle kusu J. N. Štěpánka, jenž jej zpracoval dle Kolchberka. Také míval Fink na repertoaru „Horia a Glosko, čili zapálení Hermanštatu". Pimprlová ta komedie působila i na mou „tvorbu" kreslířskou. Už jsem pak nekreslil jen samé koně, ale také rytíře v helmicích s hledím, s pancíři, v pláštích i bez nich, ale vždy s dlouhými meči.

Pak jsem uviděl na jevišti ne vyřezávané figury, ale lidi hrající divadlo. Bratranec Adolf už jako gymnasista začal s několika studenty z okolí a s hronovskými ochotníky za převydatné podpory a dobrých rad starého ochotníka Antonína Knahle, který už v létech třicátých, za nesnází patrimoniálním úřadem působených, zavedl u nás ochotnické hry, o čemž psáno je v nové kronice „U nás".

Hlavními silami byl bratranec Adolf, Fr. Plný, studující na realce kutnohorské, jenž záhy ještě za studií zemřel v Polici nad Medhují, Jan Dobeš z nedaleké Radechové, tenkráte studující, t. č. okresní školní inspektor na odpočinku ve Zbraslavi, přední za onoho času ochotník, prohlášený zvláště v komických úlohách, pak hronovští ochotníci, jednak noví jako Antonín Hepnar, už zemřelý, typ nadšeného ochotníka, vynikající jmenovitě v úlohách veselých, s nímž jsem i já pak často hrával, Antonín Krejčí ze Zbečníka, později první muž mé sestry Heleny, Ant. Souček, krejčí, Jan Langer, nyní obchodník plátny v Praze, Vondra August, Šimek Antonín z „uličky".

Ze starších ochotníků, kteří už za prvního ochotnického divadla v Hronově hráli, vystupovali zase kromě Antonína Knahle také sedlář Rydl, Pavelka krejčí a pekař Červíček. Ti všichni už zesnuli tak jako paní Šrůtková ze starších ochotnic.

Prvními novými ochotnicemi byly Julie Červíčková, Anna Němečková, provdaná pak Součková, obě již zemřelé a má sestra Helena. Hlavním napovědou byl Václav Čejchan. Tento sbor ochotníků se později početně valně vzmohl, jak se příležitě ještě zmíním.

První jeviště zřídili v hostinci u Habrů v přízemním, zděném domě na náměstí, kteréhož domu dnes už není. Opona, kulisy, všecko bylo z bílého plátna a z plachet. Já, tenkráte žáček hronovské školy, zaskočil jsem k Habrom jak jen bylo možná, abych se díval na nevídanou stavbu nebo abych také pomohl, t. j. pro to ono, tam, onam jako poslíček doběhl.

V tomto plátěném, většinou bílém stánku Thalie zahráli poprvé veselohru „Pan Traube" *) a pak první naši realistickou hru divadelní „Selské námluvy" od častolovického faráře Fr. Raymanna, poprvé r. 1819 tiskem vydanou. Úspěch byl, jak bychom dnes řekli, neobyčejný, v našem městečku sensační. Hned se hlásili noví ochotníci a hned také pomýšleno na řádné jeviště s malovanými dekoracemi. A tu Antonín Knahl zase pomohl; jako prve radou i svou hrou, tak nyní svou malbou. Světnice v jeho roubeném stavení se zahrádkami a stromy v průčelí stala se malířskou dílnou.

---

*) Zpracovaná dle Rubešovy humoresky „Pan Trouba".

Od stropu zavěšována režná plátna, jak se mně, chlapci, zdálo, ohromná. „U Knahlů" bylo v našem sousedství; chodil jsem tam v ten čas často buď sám nebo s bratrancem Adolfem, abych viděl to malování. Na stolici kámen na tření barev, na podlaze hrnce s barvami, na podlaze, na peci, která novější dobou tu zmizela, hrnéčky a štětce. U plátna stál pan Knahl, tenkráte už šedivý, šedesátiletý a maloval, maloval, dekorace i přední oponu.

(Pokračování.)

◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

K. V. HAVRÁNEK:

LEHOUNKÉ VLNY.

Obyčejně předčítal jí synovec zprávy z novin po večeři.

Tak četl, že slovutný učenec X, jenž předevčírem onemoeněl, včera náhle skonal.

„Cože? X skonal náhle a z ničeho nic?" zvolala poděšeně. „Proč mi takovou hroznou zprávu čteš? Můj Bože, z ničeho nic umřel! Utrápíš mne! Taková zpráva . . . Mlč, ani slova . . . Ne, hrozné!"

„Nevěděl jsem, že jste ho tetičko, znala," omlouval se synovec.

„Jak bych ho znala, co myslíš?" spráskla ruce. „Je ho třeba znáti, není dosti na tom, že náhle zemřel? Ani slova . . ."

„Jak byl stár?" otázala se po chvílkové pomlčce.

„Šedesát osm let," zněla odpověď.

„Jen o tři léta starší, vida, vida!" kývala hlavou. „Mám snad také jen tři léta odměřená. A to je málo . . . Hrozná myšlenka, za tři léta umříti," pronášela bolestně. Mžikem však doložila: „Tebe se to nedotkne, viď, že mi zbývají jen tři léta! O, jaký jsi, Stáňo!"

„Pro Bůh, proč byste měla za tři léta umříti?" chápal se suchoučké ruky roztesknéné tety synovec. „Neumřete, neumřete!"

„Tak čti," vybízela ho teta.

„Srážka vlaků vyžádala si oběť. Vyšinutím vlaku byl brzdař sražen z budky vozu k zemi a pod vozem rozmačkán," předčítal Stáňa.

„Ustaň, barbare, což máš kamenné srdce, že můžeš takovou věc mi předčítati?" znova se rozčilovala teta, „Dosti, ani slova nechci slyšeti o tom, přeskoč to," volala, aby za chvíli se ptala: „Kolik mu bylo let, chudáčkovi?"

„Třicet osm."

„Ano, ano, mlád byl. Hrozné neštěstí. A hroznější tím, že zanechal vdovu s dětmi . . ."

„Nezanechal, byl svoboden," pravil Stáňa, aby tetu upokojil.

„Není pravda! Zatajuješ to přede mnou . . . Byl ženat, měl rodinu . . ."

„Snad tedy měl rodinu," ustupoval synovec, aby tetě vyhověl.

„Tak vidíš, jaký jsi! Zlobíš mne ještě ke všemu zatajováním! A dosti, ani slova o tom, když zatajuješ!"

„V novinách stojí, že byl svoboden a tak, myslil jsem . . . ."

„Ale což, novinám je všecko jednostejno, jako tobě . . ."

Vybídnut k pokračování, předčítal zprávu, že v Praze byl vyloupen příbytek rodiny, dlící na venkově a po zlodějích že policie marně pátrala.

„Vykradli . . . Zloději!" vykřikovala teta. „Vyhledáváš hrozné věci, jakoby v těch novinách nebylo nic veselého. Ani slova o tom, prosím tě!"

Mezitím, kdy synovec hledal v novinách „cosi veselého", teta po krátkém mlčení se vyptávala, jak vykradli příbytek, co bylo ukradeno a tak dále. Když jí Stáňa vyhovoval, rozčilovala se, a přerušila jeho výklady z novin.

„Nebude to zlodějům požehnáno, toť se ví, ale může se přihoditi, že přepadnou ve spaní, a zabijí, probodnou . . . Viď, že zabili? Neřekneš . . . Ach, Bože, jakoby život byl nic, pro kousek majetku, ach, hrozné . . ."

Synovec na rozpacích, jak tetu upokojiti, mlčel.

„Mlčíš jako dub, Stáňo! Slova kdybys pronesl! . . ."

„Já, tetičko, chci . . ."

„I nic nechtěj! Ani slova o takové hrozné věci! Zabijí se, on to čte jako nic, ledově . . . . Máš srdce, Stáňo?"

Po vyslechnutí takových zpráv teta o nich rozmlouvávala si posluhovačkou, ale neustávala pronášeti, že nesnese ani zmínku o takových hrozných událostech.

Teta se děsívala ruchu nebo šumu na chodbě za dveřmi právě tak, jako vznikl-li na ulici před domem, nebo daleko. Byl-li synovec doma, posílala ho, aby opatrně věc vyšetřil a řekl-li, že to nic nebylo, hněvivě potřásala „pompadourkou" a volala:

„Ty jakoby nic a já strachy mru. Ale tobě je všecko jednostejné . . ."

Někdy však měla příčinu ke hněvu, neboť „ten, člověk,“ Stáňa, hřmotný jako hora byl doma někdy velký nemotora!“ Jako onehdy bylo, kdy seděli při večeři a z ulice dolehla k nim nějaká prudká hádka, snad i rvačka, protože křik byl pustý.

Teta se poděsila. Bylo to v době stávek, hlučných výstupů. Vybídla synovce k vyšetření věci. „Podívej se oknem honem, ale opatrně, Stáňo!“

Synovec vyskočil a bác! Vyhlédl ven zavřeným oknem a div se nezranil, když rozbil dlouhou tabulku okna.

Teta vylítla tak prudce od stolu při té ‚ráně‘, že jí vypadla ‚pompadourka‘ z klína, avšak přes své veliké rozčilení, nejdříve se shýbla pro mošničku, než vyplísnila Stáňu, jenž ji zpravoval:

„Nic to není, tetičko, nic, již je ticho.“ A doložil, přetíraje si čelo: „Málem bych byl něco provedl, ale nerad!“

„Nic, nic, umoříš mne tím „nic“, rozbíjíš okna při tom . . .“

Všecko u Stáni bylo přirozené, až to překvapovalo upřímností a právě tak u tety.

Stáňa stanul před ní jako opařen. Vadila se s ním, šermovala rukama, až ‚pompadourku‘ rozhoupávala, naříkala a zahrnovala ho výčitkami. Synovec pohlížel na tetu, jakoby měl tisíce slov na jazyku, ale neslyšných.

Pojednou teta pohlédla mu do jeho bledých, jako ospalých očí, načež její hněv utuchoval a následoval závěr, obvyklý jako ‚amen‘ v otčenáši.

„Jsi hrozný nemotora, ba motovidlo, která žena by tě chtěla, mohla chtíti, a co by si s tebou počala? . . . Utrápíš mne . . . No, nedívej se tak na mne, ty, ty . . . Ať, vím, že jiný nebudeš a to je tvé neštěstí dítě!“ Sotva pronesla „dítě“, měkla a pronášela posléze mírně: „No, venkoncem, dítě, mlč, kdož ví, není-li to dobře, že jsi takový. Snad budeš šťasten! A já chci, abys byl šťasten, starám se, abys byl . . .“

Stáňa se chopil vyhublé ruky, líbal ji, a pobručoval: „Ach, tetičko, já . . . já . . .“ A teta se zase ozývala, když mu čechrala jeho kštici: „Můj hošíku, dítě . . .“

Pořádku milovnou tetu zlobíval synovec svojí roztržitostí, nebo čím, neboť někdy chodíval po pokoji „jako ve snách“, či jak teta Aloisie říkávala, „jako náměsíčník.“

Každá věc u ní měla své vykázané místečko a ocitla-li se jinde, kdo to mohl udělati, než Stáňa?

„Nač jsi myslil, že jsi postavil tu vásu s polními květinami na kredenc? Což tam byla? A proč jsi ji vůbec bral do ruky, řekni. Vždyť jsi ji mohl rozbíti, všecko ti z rukou padá . . .“ Potom ovšem zase se s ním usmiřovala a prohrabovala se v jeho vlasech.

Stáňa nebyl s to vysvětliti to „proč“. Zadíval se na kytici polních květin, chrp a hořícího vlčího máku a kdož ví o čem přemítal? Zaujaly ho prosté květy a za okamžik nebyly to květy, zdálo se mu, že jsou to motýlové, barevní ptáci. Vzal vasu, voněl k nim a cítil jako opojení, jako cosi blaživého, sobě sourodého a potom, inu, prohřešil se proti zavedenému pořádku v tetiných pokojích. Po starém obyčeji měla teta Aloisie vyzdobený a přeplněný „parádní pokoj“, více pro podívanou než k používání, protože se synovcem pobývala ve vedlejším, jenž byl společenským a souvisel s její ložnicí a s kuchyní, kdežto synovec měl svůj „kabinet“. Pokud teta Aloisie putovala se Stáňou po tratích leskovského inspektorátu, nebylo jí možno zaříditi si vše po přání jako nyní a, hlavně, ten „parádní pokoj“, kam se uváděl host, přišel-li, jen aby se tam takořka otočil a odebral se zase do jídelny. Že jí bylo popřáno pohodlně a po starém zvyku se zaříditi, děkovala jen „smůle svého hocha“, a pronášela-li: „kdož ví, není-li to dobře, že jsi takový . . .“ vzpomínala na dřívější stísnění v příbytku a na nynější zařízení. Stáňa byl kuřák a kouříval z dýmky. Ve svém kabinetě, ať si pokouřil, ale se zapáchající, „hořící“ dýmkou měl zakázáno vstupovati do tetiných pokojů, a hrůzo, tím více do „parádního“. Z příčiny své roztržitosti, či „náměsíčnictví“ zapomínal na zákaz. Jednou dokonce, hledaje nějakou knihu, vstoupiv s dýmkou v ústech do předního pokoje, nenalézaje ji tam, vkročil „do parádního“. A hle, kniha tam ležela na stole! Otevřel ji a tak, jak stál, poblíž okna a „bánil“, zabral se do četby . . . V tom se dvéře otevřely. Teta Aloisie! Překvapen, měl tolik duchapřítomnosti šťastně vyndati dýmku z úst a rychle postaviti ji k oknu, do záhybu „památných“ záclon krajkových. Teta mu „povýšeným tónem“ pověděla, že záclony se mohou vznítiti, nebo při nejmenším pomazat od páchnoucí dýmky. Staňa, aby zlo napravil, zase se shýbl rychle pro dýmku a obratně tak, že se k troubeli přivázaná hlavička uvolnila, vonná tekutina se rozstříkla po záclonách a nedopalky žhavého tabáku se rozprskly po kobercích a pokrývkách jako jiskry nějaké prskavky.

Teta Aloisie vybuchla jako rozlícená sopka, potom ňevole se mírnila, pohasínala jako večer, až nastoupilo obvyklé „amen“ v otčenáši. Při tom se vynořila zase „plátenice“.

„To jsou záclony, které jsme doma háčkovaly se sestrou a paličkovaly k nim

okraje s maminkou. Plátenice vždycky se obdivovala naší dovednosti a vytrvalosti a říkávala, že máme zlaté prsty. A ty, Stáňo, ne-mo-toro, bys je zničil? No . . . mlč dítě . . .“

„Plátenice“ patřila vlastně také k těm památkám z dávnosti, jichž si teta Aloisie vážila, ačkoliv tu vystupoval jen „duch plátenice“. Stáňa byl o ní poučen, „aby věděl, že se jí nadarmo nedovolává.“

(Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Pokud mu bude zachovávati smutek po prvé manželce, dohazovači bude ušetřen. Doba smutku je vdovci dobou šetření. Doby té nechť použije, aby nabral nových sil a nové chuti k životu. Aby vzpomínal na nebožku. Aby její hrob pomníkem ozdobil a všade po dobu smutku projevoval nepokrytě, že nenajde lepší ženy, nežli byla nebožka.

Hrob má svá práva, běda vdovci, který by se na těchto právech a na světlé památce nebožčině prohřešil. Tím by si i nastávající novou ženitbu nesmyslně poškodil.

I toho se veřejnost na Klapzubovi nadála, že se zachová ku světlé památce nebožčině stejně jako se doposud zachovali ve městě všichni vdovci. Že nejdéle do tří týdnů po nebožčině slavném uložení do lůna země — obraz tento nepocházel od Petra Brandla, jak by se dalo dle začoudlého plátna a starého rámu mysliti, nýbrž od pana děkana a byl pověšen v jeho pohřební řeči proslovené nad otevřeným hrobem nebožčiným — tedy že nejdéle do tří týdnů navštíví za městem kamenickou dílnu mistra Petra Riera, jenž v ústraní u nádraží vysekával s pomocníky andělíčky z kamene. Pak že vyjedná s hrobníkem zahradnickou úpravu nebožčina hrobu. Pěkný trávník zelený, v něm kameny ovinuté břečtanem a do hlav růži smuteční že si vymíní.

— Na Klapzubu vdovce bylo město obzvláště zvědavo. Bylť Klapzuba ve městě prvý vdovec Mohamedán a bylo naprosto nejisto, jak on — Mohamedán — bude světlou památku nebožčinu uctívati. Příslušníci jiných náboženství uctívali světlé památky svých nebožek stejně jako ovce páně děkanovy. Mojžíš Stránský z náměstí uspořádal dokonce, ač do páně děkanova ovčince nenáležel, na účet světlé památky své manželky, což mu budiž v jeho obchodních knihách na stránkách „Dal“ ku cti připočtěno, tryznu tak rozsáhlou, že se mu pomátly kursy a že prodělal na jetelovém semínku. Za to byl kapitály druhé manželky, světlé to ozdoby domu Pachnerů, velkoobchod s husím peřím, náležitě odškodněn.

Klapzubův smutek město zarážel. Co Klapzuba vyváděl, bylo paskvil vdovského rozčilení. Již prvý večer po manželčině pohřbu neseděl v opuštěném bytě, neřkuli na čerstvém rově na hřbitvě, nýbrž seděl u „černého orla“. Mlčel sice zasmušile — jinak než zasmušile Klapzuba nemlčíval — ale čárky na pivním tácku prozrazovaly výmluvně, že v Klapzubově srdci neleží na dně hluboký srdce žal. Klapzuba se zachoval ku světlé památce nebožčině cynicky. Jeho cynické výroky pronesené u černého orla už kolovaly městem a byly novotou.

— Nebylo pochyby, že je Klapzuba skutečný Mahomedán, neboť jak on oplakával pohřbenou manželku, tak dosud nikdo v místě a v okolí manželku neoplakával. Opuštění vdovci zapíjeli manželskou bolest doma mezi čtyřmi stěnami, k černému orlu s ní nechodili, jako se s ní Klapzuba u černého orla okázale usadil.

Kancelista Pirkhán hádal správně. Tvrdil totiž o přednostovi soudu, že se nespokojí s normou o užívání úředního stejnokroje, že o Klapzubově čepici turecké bude uvažovati dále a beze zřetele na judikaturu nejvyššího dvoru soudního samostatně.

Přednosta soudu zabral se do listovního turecké čepice tak důkladně, jako kdyby šlo o jeho vlastní úřední čepici. Podnět zavdal k tomuto důkladnému bádání bezprostředně okresní hejtman nařídiv, aby Klapzuba nešel na funus své manželky s tureckým fezem, že se vmísil do úředních zástojů, o nichž rozhodovati náleží jedině přednostovi úřadu, jemuž úředník s podobnou čepicí na pohřeb manželčin vyjíti mající jest podřízen.

Přece nepřísluší okresnímu hejtmanovi, aby rozhodoval o čepicích, jichž užívají výkonní orgánové soudní! Okresní hejtman vždy se vmísil do nějaké sporné otázky, aby vyvolal spor o příslušnost.

Ovšem, kdyby nebylo vrchního oficiála Klapzuby a jeho náboženského převratu, přednosta soudu by se byl neoctl v této choulostivé situaci. Klapzuba neměl odpadnouti od víry, Klapzuba svým islamem ještě něco přednostovi soudu nadrobí. Pochybeno bylo, že přednosta soudu ihned praesidiu sborového soudu neoznámil, že Klapzuba přestoupil k islamu a že nepožádal praesidia o povolení k tomuto přestupu. Přednosta spokojil se jedině, že Klapzubovi vepsal do kvalifikační tabelly: od 1. června t. r. Mohamedán“, praesidiu však neoznámil ničeho. Zapisoval totiž Klapzuba do pozemkových knih po svém převratu náboženském stejně spolehlivě jako před tím.

Tenkráte, když Klapzuba přestoupil, mínil přednosta, že na Klapzubově náboženství tolik nesejde jako na jeho listovnické zdatnosti. Obával se, že by třeba vyšší úřady zařídily, aby Klapzuba byl přeložen do místa, kde by předpisy svého nového náboženství mohl pohodlněji zachovávati, než v dosavadním působišti. Obával se toho. Nebyl sice Klapzuba úředník dokonalý a kdyby nebylo naň dohlíženo přednostou soudu tak bedlivě, jako dosud, byl by Klapzuba mnoho zmatků zavinil. Ale na světě kromě přednosty soudu není nic dokonalého. Kancelista Pirkhán zakládá spisy tak, že jich nemůže nalézti, oficiant Kladivo píše diktando velmi rychle, ale nerozeznává měkkého *i* od tvrdého ypsilonu, písmen to, v nichž si čeština velice libuje, a pak je oficiant Kladivo v samostatném konceptu nesmírně nespolehlivý. Výkonný orgán Kobliha má mysl zastřenu kmínkou. Ne že by nepil jiných kořalek, všechny pije, ale kmínka mu škodí nejvíce, neboť se mu po ní třesou ruce. Ostatně byl vrchní oficiál Klapzuba vyjímaje koncept ze všech podřízených úředník nejméně vzdorovitý. Poslušně konal, co mu bylo přednostou soudu nařízeno. Arci, také se mu spisy ztratily, leč to byly spisy, že člověku ukracovaly život. Spisy o místní dráze i s plány a přílohami založil tak důkladně, že byla dána soudu jednoroční lhůta zemským soudem pražským, aby jich našel. Lokálku byl jim čert dlužen. Kdyby nebylo lokálky, byl by přednosta s úřadováním spokojen.

Přednosta soudu se znenáhla rozhodoval, že oznámí praesidiu sborového soudu, že se vrchní oficiál Klapzuba stal Mohamedánem a že to jeho úředním výkonům není nikterak na závadu. Nejprve vrchního oficiála Klapzubu o původu náboženského převratu vyslechne, aby praesidium nenařídilo doplnění podané zprávy.

Teprve když toto vše dobře rozvážil, uchopil se přednosta zvonce na stole a přísně zazvonil.

Kancelista Pirkhán s uctivými poklonami předstoupil.

„Ať sem jde ten dolejší, ten v listovně!“ poroučel přednosta.

Za půl hodiny stál před přednostou listovní Klapzuba a ostýchavě ždímal v levé ruce třapec na turecké čepici.

Přednosta se zlověstným mrakem v obličeji obcházel prudkými kroky Klapzubu a mlčky rozvažoval, jak se ho má vyptávati. Připadlo mu v tom okamžiku na mysl, že kdyby Klapzuba nové vyznání náboženské jednoduše zapřel, že bude velmi těžko z Mohamedánství jej usvědčiti.

Náhle se přednosta zastavil a zadíval se Klapzubovi do modrých, po pohřbu unylých očí.

„Je jim známo, že přednosta soudu ručí za správnost údajů v osobních výkazech každého jemu podřízeného individua a především že ručí za náboženství svých podřízených!“ oslovil Klapzubu s obšírným úvodem. „Také jim je známo, že jsem ve příčině náboženství svých podřízených nikdy nikomu překážky nekladl, že jsem vždy měl jedině na mysli zájmy služby a do privátního, jářku, života, že jsem se nikdy nikomu nemíchal. Proto také nemíním ani teď činiti na ně nátlak a dám jim pouze jedinou otázku, kterou jim dle jednacího řádu dáti musím. Nezměnili oni v poslední době náboženské vyznání?“

Klapzuba srazil k sobě podpatky a narovnal shrbené tělo.

„Poníženě prosím, pane rado, změnil!“ odpověděl uctivě.

„Mh, to je moc pěkné,“ pravil přednosta soudu zachmuřeně, „to je moc pěkné, oni přeměnili náboženství a přednostovi ani muk. Což myslejí, že si má přednosta takovou věc vycucati z prstu? Ještě štěstí, že si přednosta povšiml jejich turecké čepice, jedině tomu mají co děkovat, že se jim nestane něco nemilého, jářku, něco velice nemilého. Pamatujou si to jednou pro vždy: Vždycky, kdykoli přeměnějí náboženské vyznání, musejí nejprvé ke svému přednostovi a musejí mu ohlásit: Poslušně prosím, já jsem od teďka Mohamedán! Nebo: já jsem od teďka israelita! Nebo: já jsem od teďka Balcarák! Přednosta pak sedne a napíše jim do rubriky: „Náboženství!“ co jsou teď, a přeškrtne, co byli dřív, ale ohlásiti to přednostovi musejí! Přednosta je proto přednostou, poněvadž musí o všem věděti!“

Nervosní žal nějaký uchopil přednostu do spárů. Přednosta umlkl a znovu Klapzubu v půlkruhu obíhal.

„A prosím jich, co jsou teď?" zeptal se náhle, opětně se postaviv s upřenýma očima před Klapzubu.

„Poníženě prosím, pane rada, já jsem pravověřící, Allah je Allah a Mohamed jeho prorok!"

Bylo to slavné vyznání víry z Klapzubových úst.

„Teda oni jsou takořka Turek!" zaúpěl přednosta. „No, já to už na nich dávno pozoroval, mně nic neujde, já mám všade oči. Přednosta musí míti všade oči, kdyby neměl, nevěděl by o ničem, a já vím o všem. No, já jim to teda do osobních výkazů zapíšu, že jsou Turek, napíšu jim to a nahoru to oznámím, aby jim to tam také do kvalifikace napsali!"

Unaveně klesl do pohovky a přikryl si nohy Pražskými novinami úředními, které před tím na pohovce pročítal. „Můžou jít!" pravil zničeně a mával odmítavě rukou.

Klapzuba se uklonil a odešel.

„Tohle je pěkná věc, moc pěkná věc," rozvažoval přednosta nahlas, „tohle se snad ještě nikde u soudu nestalo, aby se listovní stal Mohamedánem! A když se něco takového stane, tak se to vždycky stane jenom u mne, u nikoho jiného. Jako kdyby všecko jenom na mne čekalo! Jinému se to nestane! Až se tohle dostane do rukou praesidia, tak nevím! — Tak nevím! Třeba že praesidium nařídí vrchnímu oficiálovi, aby se zase vrátil do lůna bývalé církve, a že když se nevrátí, zahájeno bude proti němu disciplinární řízení! Nebo třeba nařídí praesidium, aby přednosta vyslechl obecní starosty všech obcí v okresu, zda-li listovního odpadlictví nebudí v nich ošklivost a pohoršení. Třeba se zeptá praesidium, kolik má nyní nebo kolik hodlá nyní míti vrchní oficiál Klapzuba dle pragmatiky svého nového náboženství manželek, a pak pro nezřízený a nedovolený počet manželek postoupí spis c. k. státnímu zástupitelství, aby tomuto mnohoženství učinilo přítrž."

Přednosta se zachvěl hrůzou. — Co by se stalo, kdyby praesidium listovního suspendovalo? Koho by potom posadil na substituci do listovny. Listovnickou zkoušku měl u soudu jediný soudní vykonavatel Kobliha, a člověka bez listovnické zkoušky přednosta do listovny nemohl posaditi. Aby tak na konec musil přednosta sám se posaditi do listovny, musil sám pozemkové knihy lustrovati a do nich zapisovati. Arci pak by byl v pozemkových knihách pořádek.

Přednosta znova se chopil zvonce a zazvonil. Zase předstoupil s uctivými poklonami kancelista Pirkhán.

„Ať sem hned přijde ten dolejší, ten v listovně!" poroučel přednosta soudu kvapně. (Pokračování.)

LITERATURA.

Jiří Mahen: Kamarádi svobody. Román. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze r. 1909.

Jsou předmluvy, jež naprosto netřeba číst, jsou však jiné (ať již se zvou jakkoliv), jež dlužno si přečísti — třebas jen pro jejich kuriositu.

„Místo předmluvy" ke „Kamarádům svobody" třeba čísti. Jde tu prý o vzpomínky „přítele za horama", jenž si přál, aby všechny bezvýznamnosti a maličkosti byly pojaty do knihy a tvořily jádro obsahu. Buď musím autoru věřit, nebo pokládat předmluvu za — captatio benevolentiae. Tertium non datur!

Obsahem rozsáhlého románu je historie „pětky", kterou tvoří studenti Tomáš Černý, Rögner, Majer, Havlena a — autor. Tomáš převzal bezděčné velitelství, a jeho život vyplňuje větší část knihy. Říkají mu „zakletý živel", jenž občas elementárně vybuchuje. Má v sobě dosti skrytých sil, schází však zaklínací formule, aby byly odpoutány. A formuli tu hledá, bohužel, mimo sebe. Celkem nic nedělá, řeší problém života, miluje tři léta Martu, kterou si vodí do bytu a o níž praví, že sama spouštěla záslony a rozpínala si živůtek, a pak shledá, že to bylo nedorozumění. Odjíždí na venek, prožívá románek s Magdalenou a po její smrti jde do Štyrska do hutí. Za nádeníka se dá prý najmout skoro. Ve vztahu k Magdaleně se jeví pravá podstata jeho chlapeckého názoru na svobodu. Odjede se svou milenkou někam na odlehlé místo z touhy po jejím těle, úmyslně zmešká vlak, najme pokoj a, poněvadž Magdalena se mu nechce vzdát, ve vzteku zklamaného samce vleče ji zuřivě nocí, deštěm několik hodin, až dívka vysílená padne. Měla v prsou zárodek souchotin, a cesta ta ji zabije. Za několik dní zemře. Tomáš, se svou minulostí, jenž je s to jít od prostitutky přímo ke své milence, nevěří v Magdaleninu nevinnost a zahrnuje ji brutálními výčitkami. On, kamarád — svobody, kterou ovšem přeje jen sobě. A ostatní členové „pětky" nejsou v podstatě jiní. Rögner se za-

střelí, Havlena, jenž projeví nejvíce praktického smyslu, stane se venkovským redaktorem, a Majer končí doma na venkově. Jsou to vesměs nezralí hoši, kteří pro samé filosofování o životě a svobodě zapomenou naučit se opravdově žít a poctivě pracovat, zapomenou se starat o harmonii svých duší a potácejí se od nesmyslu k nesmyslu. Stále se chystají k něčemu, k čemu nikdy nedojde, poněvadž nemají, nebo v sobě ubíjejí pravou energii životní planým mluvením bez činů a práce. „Proč tedy sní mládež o prudkém životě?" ptá se autor na konci románu. „Poněvadž nesmí zhloupnout a že musí být zklamána." Čímž není vlastně řečeno nic —

„Kamarádi svobody" zdají se mi při své obsáhlosti (přes 400 stran!) přec jen málo obsažnými. Román hemží se větami a celými passážemi tajemného smyslu, které m a j í mnoho skrývat a nic celkem nepraví; o tomtéž mluví autor do únavy různým způsobem několikrát stylem rozcuchaným, úsečným a úryvkovitým. Připadá mi, že chtěl Jiří Mahen sevřít do formy mlžiny, jež mu všude pod prsty ubíhaly. Také shledal jsem se v „Kamarádech svobody" s leccíms, co nelze přičísti na účet tiskových chyb a co se u českého autora nepěkně čte. Na př.: „(oni) m u s í" (musejí), „o více se n e j e d n á" (um mehr handelt es sich nicht!) a pod. —

Jde tedy v předmluvě o pravdu nebo — mystifikaci? *Tristan.*

DIVADLO.

ČINOHRA. J e j í M i l o s t s t a r á p a n í. (Hendes gamle naade.) Činohra o pěti dějstvích. Dánsky napsal G u s t a v W i e d. Přeložil R. Nosek. Režisér Gustav Schmoranz. Poprvé na N á r o d n í m d i v a d l e dne 5. března 1910.

Právo je vždy na straně silnějšího. Třeba jen býti silnějším než vlastní vina, střežiti se toho, čemu lidé říkají srdce, mysliti opravdu j e n r o z u m e m a v p r v é ř a d ě n a s e b e. Takovou je stará baronka, jež kdysi byla přinucena vdáti se za člověka smyslného a alkoholika; opanovala ho, vychovala syna ve svých tvrdých zásadách, dle svého přesvědčení dobře, uchopila se energickou rukou vlády na panství Naessetu a zachránila je před zkázou. Snad nebyla vždy takovou, jen hořký osud ji snad učinil tak egoistickou a bezohledně silnou, dnes již však jinou být nemůže. Její syn je zcela rozdílné povahy. Jako by se veškerá energie a síla celé generace soustředila v osobě staré baronky a na syna již nic nezbylo. Je dobromyslný, důvěřivý, dobrácký; z těch však, v nichž v daném okamžiku vyvře dřímající brutální síla nekulturního člověka. Povaha matčina v nebroušeném jádře se v synovi nevěrou jeho ženy vzbouzí. Helmuth se totiž oženil s rozvedenou paní Alvildou, stejně krásnou jako záletnou, jež jen z čistě prospěchářských motivů, aby byla zaopatřena, vzala si Helmutha. Za krátko však již zapřádá intimní poměr se svým bratrancem a bývalým milencem, hrabětem Scheelem. Vláda Její Milosti staré paní na Naessetu je ovšem příjezdem novomanželů u konce, což stará baronka přirozeně těžce nese. Věří však, že brzy opět se uchopí žezla. Ona je živlem, jenž vzbudí v synovi onu brutálnost a vydráždí ho až k zločinu. Snachu zkrátka nenávidí. Když Alvilda při obžinkách odejde k dostaveníčku s Scheelem do odlehlé stodoly, vyzradí vše synovi. Ten zavře stodolu a zapálí ji se všech čtyř stran. A zde se objeví opět nejmarkantněji rozdílnost povah matčiny a synovy. Kdežto Helmuth je úplně zničen, vidí v noci před zraky stále jen plameny, chce se udat a hledá klid v alkoholu, stará baronka se pyšně tyčí nad zločinem synovým. Nevydá mu klíčů od sklepa, podepře ho svou nezlomnou silou a šťastna opět se chápe vlády na Naessetu. V nich dvou kvete a vadne celý rod. —

V „Její Milosti staré paní" líčí Gustav Wied život s nejstinnější jeho stránky. V pěti krátkých aktech prudkého dramatického spádu kreslí velkými tahy různé ty figury a figurky, obratně konstruuje scény a vyvrcholuje je v effektní závěry. Ale ona prudká dramatičnost hry Wiedovy, jež je na jedné straně předností, má na druhé straně své vady. Neboť j í je vlastně rozlomena logická i stylová linie na několik kusů, mezi nimiž jsou povážlivé mezery, drama pozbývá hodnoty tvárného celku, a děj nemá nutných psychologických hloubek. Proto také celkový dojem hry Gustava Wieda nepůsobí jednotně, nýbrž, pokud se zejména vnitřní formy týče, poněkud roztříštěně.

Celkem je však „Její Milost stará paní" hrou zajímavou, o níž lze vážně disputovati.

V provedení viděl jsem některé výkony velice pozoruhodné. Byl to zejména sexuálně perversní nadučitel Mascani p. K a r l a Ž e l e n s k é h o, jenž byl s drastickou životností výstižně charakterisován, a zakřiknutá paní nadučitelová, originálně podaná pí. M a r i í H ü b n e r o v o u. U staré baronky (paní L u d m i l a D a n z e r o v á) byl bych si přál poněkud více noblessy v podání, ač jinak měla dosti výrazu v kresbě. Na Helmutha p. J a n a V á v r y, zdá se, trochu působila s počátku rozlomená linie, o níž jsem mluvil; později byl výkon jeho plný dramatické síly a plastiky. Několik zajímavých momentů měla jako Karen sl. A n n a S e d l á č k o v á, jež je stále ještě příliš nevyrovnaným elementem na jevišti. Alvilda (pí. M a r i e L a u d o v á) a hrabě Scheele (p. R i c h a r d S c h l a g h a m e r) hráni byli trochu konvenčně.

Režie měla případnou náladu. *Tristan.*

Koncert. Veselohra o třech jednáních. Napsal Herrman Bahr. Přeložil Bořivoj Prusík. Režisér Fr. Hlavatý. Poprvé na Městském divadle Král. Vinohradů dne 28. února 1910.

V domácnosti virtuosa Gustava Heinka je boží dopuštění. Mistr se chystá na nepředvídaný koncert, a žačky jeho závodí o čest nésti jeho zavazadla a tahají se o ně, aby mohly, když ne milovaného mistra, aspoň jeho kufr k ňadrům přitisknouti a políbiti. Všechny smiřují se s odjezdem mistrovým na koncert jako s nutným zlem, jen Eva Gerndlová nějak vypátrá, v čem záleží nepředvídaný koncert. Mistra unesla jeho žačka Delfína, mladá choť doktora Jury! Nutno ho zachránit! A slečna Eva nemá nic moudřejšího na práci, než telegrafovat Delfíninu choti. A za chvíli je doktor Jura u paní Heinkové. „Má žena mne podvádí, vím to zcela určitě!“ — „A to říkáte tak klidně?“ — „Ovšem! Co mám dělat? Mám jí snad bránit, jde-li vstříc svému štěstí? Jen se bojím, aby se nezmýlila!“ Tak nějak hovoří doktor Jura s chotí virtusovou chápající okamžitě, kam klamaný manžel míří, a za chvíli odjíždějí oba za prvním párkem, jenž se uchýlil do horské vily mistrovy, spravované manžely Pollingerovými, kam Heinke občas zajíždí na své „nepředvídané koncerty“. A zde rozvíjí se vlastní veseloherní jádro. Doktor Jura s paní Heinkovou přijíždějí jako budoucí manželé. Delfína je zoufalá, že Jura není po jednoročním manželství ani trochu žárlivý a tak lehce se jí zříká, Heink zuří při myšlence, že by si měl vzít mladičkou, nerozumnou Delfínu; jen nový párek se klidně líbá. Marie zná dobře svého chotě, rozmazlené dítě, a dávno již se smířila s jeho občasnými flirty vědouc, že Heink je provádí více z obchodních ohledů: konkurrence je veliká, a ženy jsou ke slávě jeho nevyhnutelné. V kritickém okamžiku unese Delfína svého chotě, a stárnoucí mistr šťasten, že se vše tak hladce rozluštilo, se těší již, jak ve své vile se svou chotí bude trávit stáří v pohodlných bačkorách na měkké pohovce. Ale ještě není útrapám konec. Za chvíli po odjezdu manželů Jurových objevuje se, hnána výčitkami svědomí, Eva Gerndlová, přiznává se k svému nepředloženému kousku s telegramem a vyznává mistrovi lásku. Heink, nevida jiného východiska, s unuděnou tváří objímá a líbá Evu. V tom vstupuje do pokoje jeho žena. „Ale, Gustave!“ — „Vždyť já musím!“ volá zoufale nešťastná oběť svého povolání. —

Přiznám se, že jsem se ve Vinohradském divadle po dlouhé době opět jednou upřímně pobavil. Herrman Bahr uvedl se na českou scénu velice sympathicky. Jde tu ovšem o věc čistě konstruovanou, jež se však logicky rozvíjí a má zejména originální závěr. „Koncert“ je persifláží skutečných poměrů a ironickým sesměšněním osobního kultu umělců. Proto figurky na jevišti jsou opravdu z masa a kostí a dýší životností. O zdar a úspěch večera se přičinila měrou nemalou také obratná a svižná režie p. Fr. Hlavatého, jenž, zdá se, dnes nejlépe rozumí ve Vinohradském divadle veselohernímu tempu, a interpreti jako soubor, v němž si uhájil první místo nesporně p. B. Zakopal (Gustav Heink), s nímž výrazně kontrastoval excentrický doktor Jura p. Fr. Hlavatého. Sl. M. Májová se v Marii uplatnila svou klidnou a rozvážnou hrou, sl. Berta Šíblova byla originálnější svými toiletami, než podáním Delfíny. Jen bych rád věděl, od kdy se jezdí do hor nejméně se třemi toiletami v kufru? — Sl. Zd. Baldová (Eva Gerndlová) měla málo vřelosti v slově a plastiky v gestu. Za to výbornými bodrými horaly Pollingerovými byli manželé Zelenkovi. Sl. Hel. Štěpničková podala slečnu Wehnerovu přirozeně a s patřičnou vervou.

„Koncert“ je přeložen svědomitěji, než bývá na Vinohradském divadle zvykem.

Tristan.

Polský list „Świat“ v č. 9. pojednává o zřízení nového divadla činoherního ve Varšavě, za něž se přimlouvá. V čele podniku toho stojí: hrabě Zamoyski, kníže Lubomirski a Leon Goldstand. Dotyčný list uvádí, že posavádní divadla varšavská nepostačují dnes u města stále vzrůstajícího, v Rozmaitościach hrají se díla lidová, ve Velkém divadle dramata slovutných autorů, kdežto scena p. Sliwińského „hoví toliko pokladně“ a divadélko p. Zalewského doplňuje, co v tomto bylo opomenuto. Ve článku tom se připomíná čím divadlo jest a býti má. Divadlo jest škola dobrých obyčejů a, především, dobrého vkusu. Divadelní repertoir, toť měřítko pro kulturní vyspělost divadelního obecenstva a celých tříd společnosti národní. Cizinec, zavítá-li do města a prohlédne si repertoir a čte názvy odrhovaček a braku divadelního z ciziny importovaného, sotva vkročí do chrámu Thalie, a vkročí-li, jaký dojem si odnáší o kultuře naší? Důstojným, činoherním domem, jenž by se řadil k Velkému divadlu, končí článek, Varšava získá, získá lid — národ. Dobře a ekonomicky vedená správa divadla bude míti zásluhu i chloubu, že přispěla k šíření osvěty a dobrého jména polského lidu a nemusí se strachovati ztrát. *K. V. H.*

HUDBA.

Památku zvěčnělého esthetika prof. Ot. Hostinského uctilo Národní divadlo opětným provedením Fibichovy „Messinské nevěsty“ po dlouhé pause, způsobené odchodem

p. Pácalovým. Ačkoliv změnami v rolích provedení nikterak nezískalo, dlužno co nejvíce schvalovati tento čin opírající se o názor, že tato klassická naše opera musí býti neodvisle od uměleckých sil, jimiž v dané době divadlo právě disponuje, na repertoiru udržována — tak jako opery Smetanovy. „Nevěsta Messinská“ patří však svojí premierou (ovšem druhou) loňské saisoně, a letošního roku, zdá se, nedojde již k vypravení jiné z odpočívajících oper tohoto mistra, zvláště vzhledem k abnormálnímu úsilí, jaké bude vyžadovati chystané provedení Straussovy „Elektry“. Národní divadlo mělo by tedy v čas pamatovati na tento úkol postupného uvedení všech oper Fibichových na repertoir. Dle mého přesvědčení zasluhovala by teď „Bouře“ jeho pozornosti, z dvou důvodů. Jednak neminula by se nádherná pohádková výprava tohoto díla zajisté s účinkem na nejširší vrstvy obecenstva, jednak jest tato opera (až na „Blaník“) jediná, jež nejmladší naši generaci není známa, neboť od posledního jejího provozování uplynulo asi čtrnáct let. Přání toto stává se tím naléhavější, dovídáme-li se, že Brněnské divadlo, jež uměleckými prostředky svými nikterak přece Národnímu divadlu se nevyrovná, „Bouři“ nedávno a s velkým úspěchem provedlo.

Z koncertů na prvém místě stojí třetí koncert Orchestrální jednoty, řízený K. Kovařovicem. Vrcholem večera byla mistrně podaná ouvertura ke „Godivě“ od Vítězslava Nováka. Skladba malá sice rozsahem, ale veliká myšlenkami i jich zpracováním. Obě základní themata vynikají neobyčejnou charakteristikou: tvrdé, jako ze žuly stavěné thema, v jehož rytmice jeví se zřetelně ohlas „slovácké“ periody Novákovy, a měkké, jímavé thema Godivino. Z takových themat možno něco vytvořiti — a Novák vytváří z nich stavbu širokého a vznosného proudu, nejsmělejší Mahlerovské polyfonie a grandiosní architektoniky, která do celkem dosti zachované formy ouverturní vlévá zhuštěný obsah dramatu. Litovati jest jen, že instrumentace díla časem — zvláště žesťovými nástroji — zastírá melodické nitky hlasů tak, že i v ideální reprodukci Kovařovicově unikají sluchu. Leč celkový dojem díla je veliký a mám jen jediný stejně veliký pendant k němu z naší hudební literatury: Fibichovu ouverturu k „Noci na Karlštejně“. Výborně znějící suita Dvořákova (původně klavírní) činila vedle tohoto díla dojem hříčky. Nejsvěžeji působila věta druhá, rytmicky ohnivá. Za to závěrečný šablonovitý návrat k thematu prvnímu, nijak nesprostředkovaný, působí nepěkným dojmem chtěné „zaokrouhlenosti“. Borodinova symfonie C-moll exponuje v první větě mnohoslibné thema, sklame však v jeho zpracování, jež není než jeho stálým, brzo nudícím opakováním. Scherzo a bystrá věta závěrečná (s proměnlivým taktem) nahradí to však zplna, stejně volná věta zvláštního, ponurého zabarvení. Slyšíte budoucího Rimského-Korsakova z této skladby.

Česká Filharmonie vedle tří symfonických skizz Debussyho „Moře“, unavujících manýrou rozložených harmonií (víc tam není ničeho; tu by bylo na místě volat po melodii!) přinesla dvě další české novinky (celkem tedy letos čtyři) a tím aspoň v tomto směru se letos napravila, ne ovšem vzhledem k Fibichovi a Foersterovi. Je to opravdu smutný — ba ještě mnohem horší — zjev, že české (!) sdružení provede sice všecky Lisztovy symfonické básně, nebo všecky Dvořákovy, podobně všecky symfonie Čajkovského, Dvořákovy nebo Beethovenovy, ale z Fibichových skladeb jednu a ještě pod veškeru kritiku. Nemá česká hudební veřejnost práva žádati stejně jako u oněch skladatelů všecky symfonické básně Fibichovy, všecky tři symfonie atd., po případě jednoho roku — a to bude rok příští, deset let od smrti Fibichovy — všecky orchestrální skladby jeho vůbec? Každoročně oslavuje se den Wagnerova úmrtí celým koncertem (nota bene: Wagnerova ryze instrumentální tvorba je nepatrná; hrají se tedy útržky z oper); ale padesátileté jubileum Foersterovo, autora čtyř symfonií a celé řady jiných orchestrálních skladeb — o tom „česká“ Filharmonie neví! Poznamenávám k tomu, abych zabránil nedorozumění, po případě tendenčnímu užití mých slov, že proti těm druhým, mnou uvedeným autorům ničeho tím neříkám; srovnávám pouze. Nuže, „Česká Filharmonie“ hrála J. Vojáčkovu „Resignaci“ („Podzimní píseň“) a E. Maršíkovu symfonickou báseň „Utonulá“. Oba skladatelé zdají se býti dosti slibni a oba mají i značnou technickou vyspělost. Program „Resignace“ však utápí se v citových nejasnostech, hudba pak nemá dostatečné hloubky nás zaujíti. V „Utonulé“ jest jedna veliká vada programu: Nejdříve „maluje“ se hudbou vodní tůň, chovající mrtvé tělo zoufalé dívky — a pak se vypravuje její román. Skočí se tedy nazpět, což je pro symfonickou báseň nemožností. Neboť ta má líčiti děj; situaci maluje symfonický obraz. Věc dá se však spraviti škrtem; kdyby začínala hned veselou hudbou taneční (seznámení milenců), byl by postup nerušený a odpadl by nevkusný trianglový přechod k taneční scéně; bez toho jest tam ještě jeden podobný: „nastala válka“ — tedy honem malý bubínek. Uvádím tyto výtky a rady proto, že jinak skladba zdá se mi dobrá.

Komorní spolek ve dvou řádných koncertech provedl dvě zbytečnosti: Verdiovo kvartetto a písně (pí. Seniusová) francouzských autorů, až na Debussyho mělké. Beethovenův kvintett C-dur (druhou violu hrál p. Baštář), zvláště

však obrovitý A-moll kvartett op. 132 byly úchvatné výkony Českého kvartetta. Zdá se mi celkem, že české tvorbě ani tento spolek příliš pozornosti nevěnuje (až na Dvořáka); s vděkem přijali jsme tentokráte Novákovo klavírní trio v balladovém tónu (klavír: prof. Hoffmeister), v mohutnou jedinou větu semknuté. Písňový spolek — proti prvnímu roku svého trvání — rozmnožil letos řadu skutečně uměleckých reprodukcí; B. Plaschke zpíval ve večeru ballad, jímž podal výkon po stránce hlasové, hudební i výrazové fenomenální. Škoda jen, že vedle Loeweho, Nováka (ač „ballada o duši Jana Nerudy" nepatří k nejsilnějším věcem tohoto skladatele), Fibicha a Foerstera (první jeho ballada) bylo tu několik zcela slabých věcí německých, někde až křiklavě Wagnerovských (Plüddemann) a závěrečné „přístupné" číslo Saint-Saënsova. Dr. *Otakar Zich.*

TÝDEN.

* Přísedící zemského výboru, zem. poslanec, člen panské sněmovny a náš zasloužilý národohospodářský i politický spisovatel Karel Adámek, dovrší 13. t. m. sedmdesát roků svého života. Rodák z Hlinska, oddal se po ukončených studiích technických vrozené vášni cestovatelské, a procestovav celou říši rakousko-uherskou, dále pak zejména Německo, Švýcary a Italii, popsal nám svoje dojmy a poznatky v řadě cestopisů uveřejňovaných zejména v Národních Listech, Osvětě, Květech a České včele. Od útlého mládí obracel Adámek čilý svůj zájem k rodnému kraji, k jeho potřebám a cílům: jako okresní jeho starosta pečuje oň dnes se stejnou láskou a oddaností. Jeho hlavní zřetele obracejí se dnes ovšem k otázkám politickým a národohospodářským naší země, ale živý interes jeho přikláněl se nicméně povždy pilně i ke stránkám kulturním, jak toho dokladem jeho překlad Goethova Werthera, Rousseauovy Smlouvy společenské (Contract social), historických a statistických rozhledů po Chrudimsku, rozhledů v kulturních dějinách království Českého v XVII. a XVIII. století pod názvem Z doby poroby a vzkříšení atd., jakož i veliká řada spisů společenského, politického a národohospodářského pozadí, jejichž význam jistě jednou platně ocení listy odborné. —*n*—

*

* Dne 15. t. m. oslaví svoje osmdesáté narozeniny zasloužilý pracovník v oboru slavistiky, lektor ruštiny, polštiny a srbsko-chorvatštiny na naší universitě, prof. Josef Kolář, rodák ze Silvarova Újezdu u Hořic. Jubilant, který nám vedle přečetných studií a článků slavistických, zejména na pole literární a kulturní historie zabíhajících (o slovanských legendách, o české bibli a j. v.) napsal jednu z nejpozoruhodnějších mluvnic jazyka ruského, jakož i četné cvičebnice nebo příručky polské a srbo-chorvatské, psal v mladých letech básně (ukládané zejména do Musejníku, Mikovcova Lumíra a Rozumových Zlatých klasů), redigoval časopisy a na základě svých četných a dalekých cest po zemích slovanských uveřejňoval bohatě dokumentované cestopisy. Také nám přeložil z Ivana Mazuraniče Lazarici a Smrt Smail-agy Čengiče v rozměru originálu vedle četných jiných drobnějších básní a ukázek rázovité poesie národní. —*n*—

*

* Journal „Le Figaro" přináší zprávu z Canneo, že 4. t. m. zemřela tam ve ville „Marni" bývalá herečka z divadel „Gymnase" a „Vaudeville", spisovatelka Jeanne Marni. Jako osmiletá dívka napsala dětskou povídku „La pluie". Později, když vzdala se divadelní dráhy, vydávala romány své, jichž napsala mnoho. Všecky obírají se ženou a otázkami společenského postavení velkoměstských žen. Prvý její román „La femme de Silva" vyšel r. 1887. Její poslední dílo má název „Vielles". Francouzské listy jí věnují obšírné sloupce. U nás o ní psal dr. Bořivoj Prusík, jenž také některé kratší její práce uveřejnil v překladě. *K. V. H.*

*

V Rusku vychází časopis pod názvem „Jasnaja Poljana" a přináší práce Lva N. Tolstého. Jak „Řěč" dne 5./3. t. r. píše, dostává Tolstoj mnoho upomínek, aby buď předplatitelům pořádně posílal svůj list, anebo jim peníze vrátil, protože jednou list dostanou, podruhé ne. Slovutný stařičký spisovatel byl nucen veřejně prohlásiti, aby byl ušetřen, že dal svolení k otiskování svých prací po roce 1881 vydaných všem listům a s listem, majícím jméno jeho sídla, není v žádném spojení, název listu byl tedy zvolen ze spekulace.

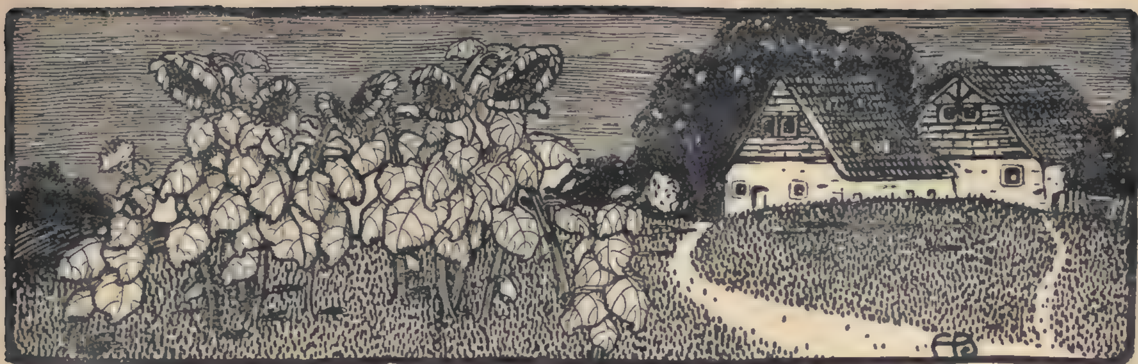
*

Rozmarnou historku ve zprávě „z Rakouska" přináší „Figaro". „Dík Rostandovu drůbežnému dramatu, proslavuje se název jeho tak, že ve Vídni u Ronachera se hraje s „a" — „Chanteclair", v divadle „Apollo" s „e", „Chantecler" a ještě jednou s „e" v „Orfeu". Na „i—a—e" nedošlo posud ve Vídni." O

V PRAZE, dne 11. března 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

STANISLAV ZIMA:

ODJEZD.

Vyjedem hned už... kůň řechce
a kufry na voze,
jen tam v těch nahoře oknech
kdos hledí uboze,

tak, jak mi by hezká ta ústa
naposled chtěla říc,
že poslední odkvetla vesna,
a nerozkvete víc,

tak jakby krásné ty oči
vypuknout chtěly v pláč
a ve zmatku sepjaté ruce
se modlily bůh ví zač...

NÁMOŘNÍK ODJEL.

To plavců ženy jsou... Do dálky
odploval koráb už,
a na něm v Ultima Thule snad,
jich zlatý, želaný muž.

A stále stojí na břehu,
ač plachty zmizely,
na rtech jich chví se doposud
poslední pocely...

O chápu ty slzy, smutný zrak
a bledou tvář těch žen:
to v srdci se najednou sešeří
života veselý den.

Jsou smutná rána, smutna noc
a všady stesk a žal:
ten odplulý jakoby za moře
si všechnu radost vzal.

O vím to, mládí mé prchlo tak,
vím, jak to bolí, vím,
a doposud oči mám plny slz
jak jsem se loučil s ním...

STARÁ PANNA.

Šedá, stařičká
jak se rozední:
nad tou žlutou knihou veršů
modlí se a sní.

Verše o lásce
sladce nyjící,
jak je snili před Nerudou
naši básníci. . .

Jak dav křižáků
ve Svatou táh zem:
jak se vrátil rytíř domů
v plášti chodeckém...

Verše o vlasti
vrahy ubité,
o krvi na smutném rynku
katem prolité...

Loutna dnešní však
prázdna bez vzletu:
není lásky v srdcích mužů
není poetů...

Krásný, bledý hoch
co ty verše psal:
skropil krví barikádu,
trpěl, miloval...

TETA FLORA.

Psal naposledy z jara... Uvadlo jaro chvatem
a z krkonošských vrchů k nám první zavál chlad,
papa čet bulletiny, a chudák teta Flora
si mohla krásné oči žalostí vyplakat...

Čas vzrušený byl stále... Benátky bouřily se,
a zítra v Piemontu už voje sbírali!
My tušili zlé konce, a teta Flora bledla,
a její krásné oči i v noci plakaly...

Teď krásnou tetu Floru už ani nepoznáte,
když na podzim jde žlutou lípovou alejí,
je zhublá, nahrbena, bez slz a bez úsměvu:
ty piemontské kule zabily také ji...

KAREL V. RAIS:

VZPOMÍNKA NA ANT. SLAVÍČKA.

S Antonínem Slavíčkem seznámil jsem se r. 1903.

Tehdy, dne 27. dubna, dostal jsem lístek z Českého Brodu od Slavíčkova přítele p. Marka, že se Slavíček za uměleckou prací svou hodlá vypraviti do hor nad Chrudimkou a věda, že kraj ten znám, žádá mne za rozmluvu. Proč se Slavíček právě ke mně obrátil, bylo již nejednou vytištěno; Slavíček se tím nikdy netajil.

Ale hodina návštěvy nebyla na lístku udána, kromě toho nemoc v mé rodině byla příčinou, že jsem ještě odpoledne mezi 3.—4. hodinou musel se zprávou k lékaři, a tak se stalo, že když k nám pánové přišli, nebyl jsem právě doma. Nechali mi lístek, abych — mohu-li jen trochu — přišel večer do známé restaurace.

A večer jsme se tedy sešli. Slavíček postavou svou nečinil dojmu pražského rodáka, zdravý, ulehlý, připomínal spíš syna hor; hezký byl, kulaté hlavy s hojnými černými kučerami, silných lícních kostí, žhavá, temná očka zírala zhluboka; zachmuřil-li tmavé obočí, kmitlo se tím pohledem až něco hněvivého.

Na začátku schůzky byl málomluvný a plachý, což mi při něm, člověku jinak na prvý pohled zkušeném, elegantním, připadalo dost divno. Snad trochu moje patrná zemdlenost a zamlklost následkem té nemoci doma, jejíž zhouba byla však tehdy již zažehnána, byly příčinou, že byl Slavíček rozpačit, že chvílemi nepokojně pohnul hlavou i rameny, klopil oči a rychle kroutil konec svého slabého knírku. Ale to vše netrvalo dlouho; jakmile jsme se dostali do řeči o známém kraji, přešlo všecko.

Slavíček byl v hovoru roztomilý, svým hlasem dost tvrdým hovořil živě, oči mu hrály a dovedl se upřímně rozesmáti. Po mnohém hovoru žádal mne za radu i za pomoc, aby mohl na léto tam do hor, nej-

raději do Kameniček, jejichž kraj znal z knih.

Když jsme se rozcházeli, slíbili jsme si, že se ještě toho jara sejdeme. Dopsal jsem do Kameniček, zda by tam nebylo vhodného přístřeší, ale odpovědi nezněly příznivě. Snad se také domnívali, že by takový známý pražský malíř s rodinou měli požadavky, po kterých oni v Kameničkách ani nevzdechnou.

Dopsal jsem Slavíčkovi, co a jak tam je, i naznačil jsem také jiná místa toho kraje, kde by se snad mohl usídliti.

Zaletěl tam na skok a již dne 6. května mi z Prahy psal (je to jeden z mála dopisů, na němž napsal datum, u většiny určil jsem je jen dle poštovního razítka): „Děkuji Vám za zprávu, ale, bohužel, není přízniva. Nezbývá, než hledati dále. Vím, že nenajdu druhých Kameniček. — Hledím na jenerální mapu a jsem až připitomělý z těch měst a vesniček a nevykoukám z těch nekonečných teček a čárek pranic. Nejhorší ze všeho je: Kde je opravdu krásný kraj, není kale bytu a kde zas ten je — schází kraj — — To krajinářství je nejhorší řemeslo na světě."

Na štěstí se přece něco vhodného v Kameničkách našlo. Když jsme se pak se Slavíčkem opět sešli, byl tím chudým, jednoduchým, horským krajem uchvácen a všecek se touhou chvěl, vypráveje o drobných obložených chalupách, o zahradách a políčkách kolem nich, o lučinách při rozrytých březích Chrudimky, o sivých pastvinách s omšenými balvany, s rozběhlým stádcem nízkých horských kravek, o teskných stráních s šedým jalovčím a kudrnatými lesíčky, o šedých silnicích, vlekoucích se kostrbatou krajinou, z níž vyčnívají jenom nějaké ty osiky neb horské břízy při silnici, i o tom vysokém nebi nade vším, po němž rychle plují bílé mračné koráby, jakoby se stíhaly, a jeden za druhým zapadá v lesnatých kopcích. I o mlčelivých rybnících u lesů, jimiž černají se tajemné vodní hlubiny.

A ten lid, jejž spatřil — ty děti — — a ten starý hřbitůvek s několika jen křížky rozviklanými, s hroby zapadlými, s rozkvetlými starými šípky . . . .

Jako dnes vidím Slavíčka, jak zíraje do prázdna, slovem i rukou líčí, jak by ten horský hřbitov měl před sebou. A říkal: „Tam je látky na léta, na dlouhá léta — ale chytit to, dovést to, aby to mluvilo, jak jsem to sám slyšel!" a hlavu maje v ramenou, hleděl k zemi a teskně si přikyvoval.

Potom se Kameničky za Hlinskem staly Slavíčkovi novým malým domovem a býval tam s rodinou po několik let od jara do podzimku. I přátelé jeho, umělci, přicházeli za ním.

Výsledek práce objevil se r. 1904 na výstavách; nová díla prostotou motivů, u Slavíčka nebývalých, překvapovala a leckde hledaly se pro to cizí vlivy. Ale tak se to stalo, jak jsem vypravoval . . . Slavíček, mistr nádherných barev, milovník kouzelných partií lesních, rozkvétajících i žloutnoucích alejí a zde ta velká plátna s ubohými horskými stráněmi!

Povím pravdivě, jak na mne ty práce působily. Jeho několikeré Kameničky a jiné motivy z horských těch vesnic zajaly mne nadobro a hluboce, ale pohledy na ty chudě zelené i holé hnědé stráně s temnými obrubami lesův, pole, kamením ohrazená, řídké boroviny s červenávými kmeny a sraženými korunami, mezi nimiž prozařuje blankyt, horské klikaté silnice s osikami a břízami, vrchy s modrem lesů, z nichž vylézají bělošedé chumle mračné — nepůsobily tak. Výmluvné, pravdivé, s láskou a pochopením volené — — ale něco mi při nich scházelo, a když mne Slavíček potom jednou (1905) pozval do svého atelieru v Dobrovského ulici v Praze VII., a ptal se mne, řekl jsem mu: „Když jsem před mnohými léty poprve z jičínského kraje přišel tam k Chrudimce, dolehlo to na mne strašně těžce — — bolestný, až úzkostný smutek mne tam pronikl. Ty kouty, jmenovitě holé balvanité stráně s kusy hustých lesů na temenech nebo na úbočích, s vysokým nebem — byly tak smutny! Smutek, tíživý smutek na všem ležel, ale z obrazů ho tak necítím."

Slavíček mlčky přisvědčoval.

Ale stalo se něco zvláštního. Pobyl jsem tenkrát u Slavíčka hezky dlouho, hovořili jsme o jednotlivých obrazech, Slavíček podrobně mi naznačoval, odkud který je — a tu prvý soumrak začal se snášeti.

Zahleděl jsem se na nejvyšší plátno, nejvýš pověšené.

Dojem byl tu — — Silný, tesklivý cit mne objal. Slavíček také hned porozuměl. Stáli jsme dlouho, mlčky . . .

O dobrém tom příteli musím pověděti, že nepatřil k lidem, kteří jsou do své práce a také do sebe zamilováni, kteří sami sobě se obdivují a div divu, že sami před sebou neklekají; nepatřil k lidem, kteří stále a stále jenom o svém díle mluví, své umělecké bolesti líčí; ne, Slavíček byl skromný muž, jenž o svém díle poměrně málo mluvil, jen v nejdůvěrnější chvíli srdce pootevřel, ale stále hledal; nač mysl upial, to hleděl proniknouti do hlubin, mnoho, mnoho myslil a cítil. Je to známka jeho jemné inteligence umělecké i lidské.

Nikdy jsem neslyšel, že by byl Slavíček

hodil posměškem po díle jiného umělce našeho; pronesl-li někdy úsudek, řekl to klidně, upřímně, s přílehlou třeba rázovitostí, z níž však bylo cítit dobrého člověka.

Při té návštěvě v atelieru, řekl jsem také Slavíčkovi, že k těmto jednoduchým, chudým krajům patří snad i kus jejich života — — —

Za nedlouho potom poslal mi Slavíček jeden z těch svých horských obrazů a při tom dopis:

„Jen několik slov bych rád napsal k té krajině, již Vám zasílám. Někdy by člověk rád mnohem víc než dovede. S tohoto stanoviska na krajinu tu nehleďte. V těch horských koutech jsem zažil v sobě mnoho a chtěl jsem se vymanit z mnoha věcí. Nejde to tak rychle. To formové asi jednou bude musit ustoupit úplně do pozadí a výraz myšlenky bude musit být ještě jednodušší. Pamatuji se na ten pohřeb, jejž jsem tam viděl na podzim předlonského roku. To bylo, co mnou otřáslo nadobro — ale u toho ještě nejsem — kdyby tak pánbůh dal a já to jednou dovedl!" —

A dne 6. března 1905 psal mezi jiným: „Až přijdete do Kameniček, tak vám ukážu figurky — krásné figurky — aspoň dvě, budou-li ještě letos na živu. Jednoho staříka — je poslíček. Hodný dědek, nábožný, jako svíce rovný, ale to přirovnání by skoro nestačilo. Je spíš, jako by měl v sobě pravítko a chodí tím jedním tempem, neustále stejným, pravačku má poněkud přikrčenu, ale stále v týž pohyb — levicí drží červený šátek a v něm psaní a noviny. Je chudák stará přes 85 let a vždy, když jsme se koukávali, jde-li už „pošta", z dálky jsme ho poznali na silnici a tu jsme si říkali, že kdyby snad hrom vedle uhodil, že ani kroku nepřidá, ani neubere, ani se neohne. Tak by se zdálo, že už mu cit vyschnul i věkem i dřinou, ale to by se jen zdálo —

Byl tam v Kameničkách obecní serbus. To byl zcela jiný dědek — hlavu sehnutou, ostře řezaný nos a taky oholený celý obličej. Ten byl hrdý a nás přistěhovalců si ani nevšiml; chodil vždy zarytě kolem a jen tu fajfku krátkou pořád držel. Byl to zaskuhraný chudák a měl se bídně, ač se málokomu s tím svěřil. Byl na vejminku, a jak to bývá, když nemá nic uděláno na papíře — — Dověděl jsem se až po jeho smrti, jak mu bylo zle. Jednou jsem maloval a v stodolách mlátili, když uslyšel jsem náhle zděšené mluvení s výkřiky hrůzy. To se ten chudák oběsil. Lidé si o tom vypravovali i všelico jsem slyšel.

Byl to starý poslíčkův kamarád....

Ptal jsem se ho odpoledne, co že pan farář, že myslím, že ho pohřbí křesťansky, že byl vždycky hodný. To jsem vám dosud neslyšel tak ryčivě plakat a při tom přemáhat slzy, jako u toho našeho starého poseláka. Jen se klepal a ryčel — pro kamaráda. Šel jsem s prof. Gollem na faru žádat, aby byl pohřben po křesťansku, jak si ten starý poselák přál. Farář ještě udělal dlouhou řeč krásnou, v níž se dovolával písma a toho: nesuďme, abychom nebyli souzeni —

Ale také se pak našly ovečky, které říkaly, jakže přijdou k tomu ti, kteří umřeli v boží bázni, aby leželi v stejné zemi jako ten sebevrah a ještě ta slova knězova záviděli tomu chudákovi, který se oběsil, že nemohl déle snést té zloby života — —

Když maluji ve vsi, mám často kolem sebe besedu — většinou výminkářů. Sedí a vypravují; s těmi se mám rád. Dědkové přišli, když jsem odjížděl.... Teď je počítám, uvidím-li je všechny zase. Jeden je tam jak dudáček, to je ten nejstarší, ale hlavu má nejkrásnější, vlasy jako sníh, ale hodně jich. Je mnoho přes devadesát a byl jednou v Praze, myslím, že říkal v roce 1826 neb 28. Paměť má ještě výtečnou a z dřevěnky si statně pokuřuje."

Dne 24. května 1905 poslal lístek ze Stolmíře: „Srdečný pozdrav — zítra jsem už zase v Kameničkách — budu psát."

Z dopisu dne 17. ledna 1906: — — „Málo kam vylezu a proto bych o schůzku nerad přišel. V té Praze už ani nejsem jako doma; všecko se tu mění, rostou nové domy — ani se člověk nevyzná. Nezbourají-li tu a tam ještě zbylé domky v asanaci, namaloval bych si je rád. Na Prahu starou si teď vzpomínám jako na nějakou pohádku — a tenkrát pro to u mne smyslu nebylo — — — — — — — — — — — — — — —

Ono už i v literatuře se nachází to, co v malířství, že každá slečinka buď musí alespoň malovat anebo psát — na opravdovost a vnitřek se nehledí a stačí sečtělost a stačí reflexe na všechny možné autory a stluče se to už nějak — ——

U nás je po čertech málo z mladších literátů, aby nebylo v každém coulu znát cizí vzory a cizí nazírání. A k smíchu je, že stále mají na ústech heslo o individualismu — o mateřštině geniů a t. d.

I v umění jiném a v nazírání na ně je cítit, že všichni ti — — — — to sami neprožili, ani v sobě nevychovali. Živí se cizím názorem a myslí, že je možný pokrok bez vnitřní evoluce. To, co je individuelní u národa do nedávna politicky a kulturně zanedbaného, přijde pomaleji, ale přirozeně a přijde jistě se zdravýma nohama — i se zdravými smysly."

V těch sedmi našich přátelských letech sešli jsme se se Slavíčkem ještě několikráte; předmětem hovorů bývala četba, umění,

historie, české kraje. Jeden, dva Slavíčkovi přátelé bývali vždy s námi.

Slavíček byl pilný čtenář, jakým je, jak známo, Mikuláš Aleš; v české literatuře byl hodně doma, ale i cizí literaturu znal z překladů. Co ho chytlo, o tom dovedl hovořiti prudce, ohnivě, ale když se mu něco nelíbilo, i kdyby mu to byl sám anděl s nebe velebil, marno by bylo, v tom zůstal svůj. Nepřel se nějak divoce, jen sem tam slovo hodil, zabručel a mrače se, rychle kroutil koneček svého knírku nebo vousek pod dolním rtem. Jako Aleš měl i on rád Máchu a zvláště Erbena — tu znal celé kusy z paměti. Historii rád čítal, zvláště ty „naše" doby, a dovedla jej rozpálit. Jednou jsem se mu zmínil o pohřbu, jejž jsem viděl v jižních Čechách. (Dokončení.)

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Tím byla všecka domácnost hodně na ruby obrácena; ale stará paní Knahlová, kterou za mlada Doubenus z nařízení jejího Antonína tajně zavedl na boušínskou faru, snadno a hned se vpravila do nového, malířského ovzduší. Nejen že nebroukala na dočasný nepořádek pro ty hrnce, barvy a štetce, ale ještě pomáhala jak mohla. U Knahlů měli teď hostí víc než-li kdy jindy. Chodili ochotníci, chodili jiní se podívat, a paní Knahlová vítala každého vesele. Z té doby ji, někdy Justynku, dobře pamatuju, milou sousedku v placce po starší modě, vlídnou a ochotnou, na jejíž tváři pěkných, velkých očí, pořád bylo znáti bývalou sličnost.

Všechny ty divadelní malby vidím i dnes, lesnatou krajinu s břízou v popředí a se zámkem (motiv vzat z náchodského), v pozadí, pak ulice města, šedivý pokoj a Hronov na přední oponě, Hronov jak tenkráte vypadal, většinou roubený, bez továrních komínů, idyllický, pod lesnatými vrchy. Byly to krásné letní dny vagační; dveře u Knahlů pořád otevřeny, pořád tam živo, za dne a často i na večer, kdy se tam odbývaly čtené zkoušky, „próby" tenkráte říkali, nebo ochotnické porady a po představení zase schůzky, živé a veselé, o kterých se přetřásaly představení, všeliké rozmarné nehody, a umlouvaly se nové hry.

Onačejší jeviště postaveno pak u Vlachů (teď Graetzův dům přestavěný) na sále, vlastně v dlouhé, ne tuze široké jizbě, na hoře v patře. Tam jsem poprvé vkročil na prkna jeviště tenkráte ještě školák hronovský. Dávali frašku „Veselý pohřeb".*) Starý pan Knahl hrál pekařského mistra, a já jeho učedníka. Byla to úloha, ve které jsem buď nic nebo jen několik slov promluvil, ale za to od pana mistra výprask dostal. Tam u Vlachů jsem pak onačeji vystoupil, ve větší úloze s monologem poměrně dlouhým. Ve veselohře „Vdovec"*) hrál jsem malého Jeníka, Víta, mého otce, bratranec Adolf, nevěstu jeho Bětu má sestra Helena. Pamatuju se, že to dobře dopadlo, že jsem to slušně odříkal, a také to, že jsem byl bez vesty a že jsem měl zelené nové šle přes prsa páskem spojené.

Nemohu zde vypisovati, co se na našem ochotnickém divadle každého roku hrálo. Sám všechno přesně nepamatuju a podrobné zápisy se nezachovaly. To, o čem jsem vypravoval a co teď ještě povím, je z nejposlednějších let mého hronovského školáctví a z času, co jsem byl v Němcích, v Broumově ve čtvrté třídě hlavní školy a na nižším gymnasiu.

V tu dobu, okolo r. 1860 a po něm pronikla i do našeho odlehlého městečka nová moda v mužském kroji, slovanská moda. „Slovanský" klobouk, nízký, kulatý se šňůrkou a s dvěma střapečky u ní převislými v zadu k týlu, začal panovat jakož i „slovanská" vesta modrá nebo černá s rudou paspulkou, s kovovými, kulatými knoflíky, slováckými to „bombiky" hustě přišitými. Slovanský klobouk měl jsem i já, školák na slovanskou však vestu a na slovanskou rudou kravatu s lvíčkem nebo se zlatým třepením jsem se nezmohl. Já tenkráte ještě nosil jako starší sousedé barevnou, světlou „půlku" do předu na uzel uvázanou, kteréž mody, mimochodem řečeno, se W. W. Tomek držel ještě pak dlouhá léta, jistě do let sedmdesátých ne-li ještě déle. Čamara byla v našem městečku v šedesátých letech dosti vzácná. Studenti ji přinesli, Plný, myslím, a Vondra. Pak jsem ji uviděl v Němcích, v Broumově, kdež ji nosili studenti z Police, Pášma a Bernhard, asi o tři léta ve studiích starší, jenž loni zemřel jako ředitel vino-

*) Dle Henslera zpracoval J. N, Štěpánek.

*) Dle Deinhardsteina zpracoval J. K. Tyl 1832.

hradského gymnasia v. v., muž právem vysoce vážený a milovaný. — Tolik o modě těch let; nyní zase k hronovskému divadlu.

U nás hrávalo se, jak obyčejno i všude jinde, o svátcích, hlavně vánočních a velkonočních, zvláště však o prázdninách, kteréž tenkráte trvaly od 1. srpna až do posledního září. Repertoir obsahoval poměrně značný počet her původních nebo od našich autorů zpracovaných. Nejstarší český kus u nás hraný jistě byla fraška „Noční můra".*) Tento kus dávali hned v první době, ještě když jsem chodil do hronovské školy. Na kus se již nepamatuju, ale na to, že se pro něj náš učitel Sagner tuze rozhněval, poněvadž v tom kuse se říkalo učiteli „pane kartoun" místo kantor. A tak se učitel náš zlobil a vidím, jak jej po představení chlácholili.

Prvotně panovali v repertoiru Klicpera, Štěpánek, později také Tyl. Pamatuju se, že za těch prvních let našeho divadla hrály se z Klicperových kusů: Divotvorný klobouk — Rohovín Čtverrohý. — Lhář a jeho rod. — I dobré jitro. — Loketský zvon, — Žižkův meč. — Veselohra na mostě. — Jan za chrta dán. — Loupež.

Ze Štěpánkových: Čech a Němec. — Čtyři stráže na jednom stanovišti. — Kouzelnice Sidonie. — Berounské koláče. — Štěkavec. — Loupežníci na Chlumu. — Panošova šelmovství. — Octář.

Z Tyla: Paní Marjánka matka pluku. — Tvrdohlavá žena. — Vdovec. — Chudý kejklíř.

Ze starých ochotníků nejznamenitější byl Ant. Knahl, který však často nehrál, a to jen při počátku obnoveného divadla ochotnického v letech šedesátých. Dle toho, jak jeho hru pamatuju, a vidím jej určitě a jasně, byl výborný komik a charakterní herec. Zvláště vynikal jako Koliáš v Divotvorném klobouku.

Za těch prvních dob ochotnického divadla u nás z mladších nejvíce se líbili studenti Jan Dobeš a bratranec můj Prouza. Z těchto dob si jej pamatuju v rytířské úloze v „Loketském zvonu", zvláště pak jako učitele v Klicperově „Veselohře na mostě".

Garderoba hronovského divadla byla z počátku tuze chudá, zvláště na historické kostymy a rekvisity. Dědictvím ze starší periody ochotnické zachovaly se asi dva rytířské obleky, z nichž jeden z lehké látky žlutavé barvy měl bratranec Adolf právě v „Loketském zvonu." Tak jak si jej v tom pamatuju, vidím, že ten rytířský kroj střižen byl divadelně historicky po způsobu let třicátých a starších, jak jej také vídáme na rytířích titulních obrázků divadelních her a historických románů z těch let. Z tohoto dědictví pocházelo také několik helmic rytířských a pancířů z lepenky polepené papírem šedostříbrné barvy, také asi dva meče, štíty, vojenský, bílý frak s červenými výložky jak jej nosila rakouská pěchota za Napoleonských válek a ještě léta později, třírohý, starý klobouk, pravý, z doby, kdy se u nás ještě nosily, pak nějaká stará šavle, puška, pika —

Ostatek se ponenáhlu pořizoval. O nové, rytířské sukně strhl se někdy před samým představením boj mezi dvěma, třemi „rytíři", z nichž každý chtěl vystoupit v té nové, pěkné. Zvláště se nedostávalo zbraně a tak panoši nebo rytíři méně důležití musili se spokojiti mečem dřevěným.

Líčení opatřoval první dobou pan Knahl. Všem maloval rumělkou tváře, obličej, korkovou zátkou nad svíčkou napálenou obočí, kníry, licousy. Paruky se zachovaly z první doby asi dvě; dlouhé vousy robily se ze skadeřených koňských vlásin. Divadelní oznámení se z počátku všecka psala. I já pak, studentík, pomáhal a opisoval jsem cedule z počátku celé; později se vyplňovaly polotištěné.

Vůbec jsem se snažil od prvopočátku, abych měl u divadla co dělat, abych tam mohl být. Pomáhal jsem všelijak; doma jsem zkoušel sestru, když měla „roli", jak se říkalo, zvláště když se učila úloze „Bibiány" v Loupežnicích na Chlumu, garderobu jsem nosil do divadla, někdy jsem i šaty vypůjčoval, neb naši ochotníci musili často a hodně vypůjčovat, zvláště hrál-li se selský kus. Divadelní ovzduší mne neodolatelně vábilo; kde jsem jen mohl, přitočil jsem se k hercům. Bratrance Adolfa, u něhož se scházelo těch několik studentů z okolí i hronovští mladí ochotníci, navštěvoval jsem teď častěji.

Z těch návštěv si jednu zvláště pamatuju, tu po „Loketském zvonu". Hned ráno po tom představení zběhl jsem dolů k strýci Prouzovi. Tenkrát už nepekl; krupařský a pekařský krámek jeho prázdný, bez špetky mouky, beze všeho. Ale toho rána jsem uviděl na podlaze vybílené, klenuté té komory se zamřežovanými dvěma okny celou armaturu rytířskou. Oknem ze zahrádky proudily zářivé, ranní paprsky, a v nich se leskly pancíř a štít, dvě, tři helmice s hledím; z těch jedna s nějakým zlaceným drakem na temeni. O židli opřen meč, přes židli ležel ten žlutavý rytířský šat, suknice s rukávy na ramenou vydutými a úzké nohavice; opodál pohozeny

*) Noční můra aneb zamilované strašidlo. Veselohra ve 3 jednáních dle německého od Prokopa Šedivého. R. 1796.

holínkové boty proměněné na rytířské světlými kopnami.

Jako bych do bohaté, nádherné zbrojnice vkročil. Helmice se zlaceným drakem, pancíř, štít — na všem probleskovalo slunce svěžího, letního rána. Zapomněl jsem, že to všecko lepenka, zapomněl jsem i kde jsem; včerejší illuse oživla. Jako bych stál v hradní síni, ve které se můj včerejší rytíř, jenž tolik hrůzy naháněl, svlekl. A byl tu. Ležel opodál na posteli u zdi, světlovlasý a spal, tvrdě, blaženě. Ze síně ozval se tetčin hlas pěkně si pozvukující. Pojednou umlkl a v tom už za sebou slyším veselé:

„I vítám tě hochu, vítám tě. A ten náš, vidíš, ještě spí. Když to tak dlouho trvalo. Už jsem ho jednou budila, rytíře, chce-li kafíčko, ale rytíř se obrátil, že ne, a spí dál." Mluvila žertem, vesele, ale tlumeně, aby Adoufka rytíře neprobudila. —

XXI.

Po sv. Václavu, když vítr již studeně foukal a na farské zahradě kvetly astra a jiřiny, končily se prázdniny. Bratranec Adolf a studenti z okolí se rozjeli a byl konec divadlu. Pak také mně se naplnil čas, abych opustil domov a jel do Němec. Bylo to na podzim r. 1862. Po sv. Václavu nastalo poslední loučení. První bylo už mnohem dříve, před prázdninami, na samém konci školního roku.

Tenkráte mi dal učitel Sagner napsané loučení, kterému jsem se měl z paměti naučit a které jsem pak, vystoupiv z lavice, obrácen k plné třídě, odříkal. Loučil jsem se tak s učitelem, se školou, se spolužáky a spolužačkami. Zajíkal jsem se vzrušením a dojat a ve škamnech se nejedny oči zakalily, nejedna hlava položila se na lavici. Tak to bývalo vždycky o podobných loučeních,

Od této chvíle žehnal jsem se s domovem přes tu chvíli. Neopustilať mne již myšlenka, že musím odtud, do Němec; často a často vyvstávala jako těžký a smutný stín a čím dále, tím více doléhala. Až přišel ten den. Vytáhli z pod kolny bryčku, zapřahali, pak naložili mou truhlici, kterou matka před tím opatřila prádlem a zatížila také buchtou — Před tím, záhy ráno vyběhl jsem si naposledy za stavení, na zahradu, na nejmilejší svou zahradu, rozhlédnout se jí, naposled se na ni podívat, na ni a za řeku, na padol, na lesnatou Jírovu horu.

Ale nebyl to na ni pohled poslední. Ten byl ze sedničky, u okénka, u něhož stála hruška „makouka", ze sedničky, kamž za mnou matka přišla. Tu mně udělala křížek, tu mne políbila. To byla nejtěžší chvíle. Pro slze jsem neviděl na cestu k bryčce. Bylo podzimní, jiskrné ráno; slunce zářilo, na suché cestě míhaly se dlouhé stíny plotů a naší hnědky hbitě klusající. Jindy by jízda byla těšila, ale teď —

Pořád bylo loučení, dokud jsme jeli známými místy, tenkráte ještě starou cestou (nové ještě nebylo), přes padol, pod Jírovu horu, pod košatým bukem ve stráni, podnes tam se zelenajícím, dál nad podhorním mlýnem, kolem Kochova bělidla, kde nyní továrna, kolem Švorčíkova ševcova stavení, kam jsem chodíval na míru, dál ke Střezině formanské hospodě, vedle samé šumné Medhuje ke Kozínku, osamělému mlýnu mezi lesy, odtud vzhůru na Bezděkov táhlým kopcem, do kterého formané musili vždycky míti přípřež, od Bezděkova pak dolů „zakopanicí" do Police. (Pokračování.)

K. V. HAVRÁNEK:

LEHOUNKÉ VLNY.

(Pokračování.)

Byla to kostnatá, vysoká a hubená stařena Aršíková, která s mužem chodívala prodávat výrobky z okolí Králové Dvora. Putovávali po světě s ranci na zádech od dědiny k dědině. Matka tety Aloisie kupovávala od Aršíkové domácí výrobky pro potřebu, „všecko ručně pracované na stavech", hlavně pro výbavy dcer Aloisie a Marie, která byla matkou Stáňovou. Aršíková byla rázná, moudrá a tuze zkušená, neboť dovedla o všem promluviti, všecko znala a uměla poraditi.

„Byla jsem ještě žába," vyprávěla teta Stáňovi, „kdy k nám přicházela s mužem a zboží prodávala. Mnohému jsem nerozuměla tehdy, co plátenice říkávala, ale později, jako čtrnáctiletá, již jsem pochopovala a zapamatovala si. Plátenice měla bystrou paměť, spočítala hned všecko z hlavy, kdežto my jsme to psávaly se sestrou a než jsme byly hotovy, ona již: „dělá to na vlas tolik a tolik". A bylo to správné. Spíše my jsme se spletly než ona. Promluviti uměla jako s kazatelny a také se zalichotit. Od ma-

minky dostávala vždy něco na zub a když u nás s mužem na půdě v seně noclehovali, dostávali oba od maminky celé zaopatření, jako hosté. Muž pláteniččin byl mrzout, jen k nošení těch ranců, trochu se rád podnapil, přišel-li k penězům, ale neuměl ani číst, ani psáti, a počítat pouze na prsty. Proto mu plátenice nemohla nic svěřiti. Kromě naší mamince, plátenice se nikomu nesvěřila s tím, že sice umí si všecko „přeslabikovati", ale psáti, že neumí. Viděly jsme však se sestrou, že měla zápisník a cosi tam čmárala, zapisavala si dluhy a dlužníky," neboť dávala také zboží lidem na úvěr a na splátky. Nebožka maminka nám to jednou vysvětlila, „jak plátenice píše." Ukázala nám její zápisník, který s penězi, když odešli s mužem na půdu na nocleh, zůstavovala dole matce k uzamknutí do truhly. Plátenice nebyla s to přes svou bystrou paměť v ní podržeti obvyklá písmena, nedovedla pochopiti, jak mamince se přiznala, spojování hlásek. A tu čmárala do své knížky čárky, čtverečky, kolečka a trojúhelníky a jiné klikyháky, což znamenalo jméno určité osoby a místa a určitý obnos. V těch znaménkách se podivuhodně vyznala a vyčetla z nich, co si chtěla „zapsati"". Když mi šlo na patnáctý, plátenice se blížila k sedmdesátce, ale každý by byl usoudil, že je padesátnice, z její čilosti. Teď víš, že to nebyla ledasjaká žena, mluvím-li o ní, ale důvtipná a zkušeností moudrá."

Jak teta Aloisie synovci vyprávěla, plátenice si u nich doma vážili všickni, stala se pro své moudrosti věhlasnou pro ně autoritou, tedy skoro jako Konfucius, Buddha, Mojžíš, Kristus, nebo Mohamed, třeba s plátenicí se nepojil žádný ohromný obrat v osudech lidí, ale jaksi se „podle plátenice" počítávalo. Říkávalo se: „osm neděl po odchodu plátenice od nás", nebo, „čtvrt léta od té doby, co u nás byla posledně plátenice." Spoustou přísloví a úsloví spojovaných, nebo upravených, nejednou zasáhla i do rodinného života a bývala i příčinou mnohých zvyků. Plátenice jednou řekla, že rozkrájí-li se černý chléb do piva a tak pivo pije a chléb požívá, působí to na prodloužení věku. Sama jinak piva nepila, a teta Aloisie po dnes ji nápodobila, ano i Stáňa, z příčiny moudrosti té plátenice, musel si takto věk prodlužovati.

„Děvče do dvanácti let češ, do šestnácti střez, po šestnácti děkuj tomu, kdo ti dceru bere z domu," ale plátenice připojila: „Když se nevěsta narodila loni, ženich na statném už jezdil koni." A obě sestry, Aloisie i Marie, matka Stáňova, byly provdány za starší muže.

„Mně bylo osmnáct, když jsem šla za muž a Janotovi bylo třicet osm, ale šťastni jsme byli, až na to, že nám synáček umřel . ." vzdychla teta Aloisie a doložila: „mám však tebe, jenom kdybys nebyl takový . . . Až strach z toho mám, že tě neožením. Vždyť, která si takového vezme, jako jsi ty! No, mlč, vím, co chceš říci . . . A kdož ví, neposlouží-li ti to, že jsi hochu, takový . . ."

Největší úzkost naháněl tetě výrok plátemice „o Kristových letech". A tři a třicet táhlo již u Stáni! . . .

„V Kristových letech kdo se v ženitbě zpozdí, zhusta potomní ženitbou položí život do zdi!" zněla moudrost platenice, tetou Aloisií zapamatovaná.

„Stáňo, považ, záhy budeš míti Kristova léta!"

„Ano, tetičko, čas nestojí," odpověděl synovec na tetin výkřik.

Když se rozdurdila pro výrok „mrazivě" pronesený, vykládala obtíže s vyhledáním nevěsty pro „takového" jako Stáňa a připojila, že plátenice určila, jakou nevěsta má býti:

„Jako ryba zdravá, ve všem práva, jako pramen čistá, jako letní doba v práci jistá, jako včela pilná, k muži sdílná — ale ke všemu, Stáňo, musí být s to, aby nad tebou bděla, opatrovala tě . . ."

„Netoužím po ženění," podotkl synovec.

„Netoužíš, a najednou zatoužíš! Snad si chceš ji vyhledati sám, ne? Krásně pochodíš! Na ples půjdeš a tam si vybereš . . ."

„Neumím tancovati, nechodím na plesy, tetičko . . ."

„Tím hůře! Půjdeš, a tam při lesku světel se ti některá zalíbí. Zlo z toho vzejde, hochu! Plátenice říkávala, že nikdo nemá kupovati plátno ani ženu při svíčce. A ty koupíš . . ."

„Nepřeji si žádné změny," vyhrkl synovec.

Teta sebou trhla, vždyť i jí byla každá změna proti mysli, ale připomněla si, že zastupuje Stáňovu matku a proto přece jen musí „něco" se státi, než Stáňa se dostane „do Kristových let", protože Janota a Máša jen náhodou našli dobré nevěsty!

„Vyhledám mu hodnou a budu s nimi jako matka," usoudila teta Aloisie a všímala si dívek v Leskově.

Tak dívčích postav táhly četné davy
ve dumách přepečlivé tetičky,
tu mladé, poutavé a krásné hlavy,
tam jímavy zas jinak celičky.
Leč, tetu neoklame hlásek tenký,
ta nediskretně hledí pod sukénky
a hledá rub, a co se tají u dna,
jak ta je veselá a jiná cudná,

ikolik ze známých tu asi „pe"
by vichr času nenavál v to zmatek,
což v otázkách svých strach vždy nasype
na vážky umu starostlivých matek.
Od rána, než svou šíji sklohí den
a večer bývá lunou obnažen,
na otázky je odpovědí sta,
však, bohužel, z těch každá nejistá,
ba neobstojí ni jak lehký steh
a z nitra tety raší vzdech a vzdech . . .

„Mluvím s tebou vážně, Stáňo, myslím si, přemýšlej, líbí-li se ti ta, či ona a ty . . . Odejdeš do svého pokoje a místo uvažování a přemítání, zapálíš si dýmku a čteš noviny nebo knihy . . ."

Teta Aloisie po rozhorlení hledí na synovce a synovec na ni, až, posléze, vyřkne se obvyklé „amen".

Napadlo tetu Aloisii i to, že plátenice říkávala: „Syna k námluvám neposílej na rychlém koni, čekej letos, čekals loni."

Plátenice se svou moudrostí jako schválně se vtírala tetě, jenomže ji z toho bolívala hlava, protože se nachomýtly i rozpory, jedna průpověď plátenice vyvracela druhou a teta marně obě vtěsnávala do jednoho rámečku. „Tak jako s tou „o Kristových létech" a „s rychlým koněm", jak to je?" přemítala teta.

Avšak přes to, Stáňovi nezbývalo, než každého dne po návratu ze služby, vyslechnouti nářek tetin, což činíval s něhou a spolu s úžasným klidem. Již zdálo se, že teta Aloisie nevyhledá nevěstu „pro svého hocha", ačkoliv horlivě s ním rokovávala o dívkách leskovských. Nastalo opravdu jakési ticho, jako kdyby teta byla unavena, nebo syta všelikých těch starostí.

Tu se však přistěhovala do téhož domu, kde teta se Stáňou bydlili, mladá blondýnka, jak se proneslo „paní Likovcová", tedy vdova. Vestěhovala se do uprázdněného pokoje s předsíní vedle nich. Nábytek koupila v Leskově, prádlo a ostatní věci došly drahou z Prahy. Patrně, jak se usoudilo, chtěla tráviti léto na venkově a možno, zalíbil se jí venkov nad veliké město. Také se v domě usoudilo, že mladá vdova odstěhovala se z Prahy, kde muž zemřel, aby ustavičně nemusila mysliti na bolestnou ztrátu. Teta Aloisie se domnívala, že tento odhad jest nejsprávnější. Vdova si zvolila za sídlo město venkovské, ale rušné, v Leskově najde rozptýlení, v Praze bylo to nemožno, když měla ztrátu téměř před zrakem. Paní Likovcová se zamluvila tetě svými „způsoby".

Hned, jakmile vdova měla upravený byt, představila se sousedkám. Teta Aloisie nemilovala sice žádného vtírání se, ale nemilovala ani velkoměstskou, obvyklou nevšímavost a tak se jí mladá vdova zamluvila tím nějak. Do velkého rozhovoru se nikdo nepouštěl při představení, aby se vyptával, kdy jí muž zemřel, tím méně jemnocitná teta Aloisie. Ostatně jedna ze sousedních paniček prý byla přece tak zvědava, že se té otázky dotkla, ale vdova vyhnula se odpovědi, protože jistě nechtěla se znova ponořovati do bolestných vzpomínek, a teta Aloisie takovou nešetrnost zvědavé paní odsoudila.

Teta několikráte s paní Likovcovou promluvila na chodbě, a vdova si ani jednou nezadala před ní, byla zdrželivá.

Plátenice říkávala, že „není dobře ženě žíti dlouho osaměle, zemře-li muž", vzpomněla si teta, a pozvolna vynořovala se otázka, nebylo-li to řízením osudu, že se hezká a mladá vdova ubytovala vedle nich v době, „kdy Stáňovi táhnou Kristova léta"?

A k tomu zase se objevila rada nebožky plátenice: Koně kupuj z okresu, pro drůbež daleko běž, jenom ženu ber ze sousedství!" A paní Likovcová byla jejich sousedkou. Teta vyzkoumala, že vdova je „tuze pořádná", mnoho se lidem neukazuje, sama chodívá na procházky a většinou čas trávívá doma, patrně něco si pracuje a někdy hlasitě čte.

„Co říkáš, Stáňo, naší sousedce? Je hezká . . ."

„Nevím tetičko!"

„Jakže, nevíš? Což nemáš očí? Dvaadvacetiletá vdova jde kolem něho a on neví, jaká jest . . . K smrti mne utrápíš! Tak se na ni přece podívej jednou," vybízela ho teta Aloisie a vychvalovala sousedku.

Jednou se na vdovu Stáňa podíval. Vracel se z úřadu a na schodech potkal mladou paní. Ustoupil, zdravil ji, a musel se podivně zatvářiti, když na ni patřil, protože paní Likovcová se vesele, hlasitě zasmála. Její veselý smích mu zněl v uších, kdy dávno byla pryč, a on, stanuv na okamžik jako ve snách, stoupal do prvého patra.

„Ještě jsi se nepodíval na sousedku, Stáňo?" vyptávala se ho teta, neboť o vdově mluvívali denně.

„Podíval," přisvědčoval Stáňa.

„Jak se ti zalíbila?"

„Nevím!"

„Jak nevíš —" A teta se zlobila a po vyzlobení pronášela:

„Již nebudeš jiný."

Avšak již příštího dne Stáňa na vyptávání tety odvětil, že paní Likovcová jest hezká a že s ní mluvil.

„O čem, o čem?"

Stáňa vyprávěl, že sousedku potkal venku před domem, zdravil ji a ona se ho tázala, kdy přibude večerní vlak z Prahy?

Odpověděl, a ona, že tedy má dosti času. Chtěla vhoditi psaní do ambulance, aby měla jistotu, že bude dodáno zítra v Praze. Potom mluvili o počasí a nenastanou-li deště.

„To je hloupé, Stáňo, že jsi vyvolil takovou látku, o počasí!" namítala teta Aloisie.

„Já? Ne! To ona!" ohrazoval se Stáňa. „Stál jsem a mlčel. A ona, nedostaneme-li deště? Nevím, odpověděl jsem, myslím že ne, když nebe jest čisté."

Teta Aloisie se domnívala postřehovati u Stáni jistý druh „oživení". Spolu se domnívala, že paní Likovcová návidí jejího synovce.

Kdykoliv ji náhoda svedla se sousedkou, teta pokládala za povinnost „o svém hochu" se zmíniti: „aby ta paní věděla, jaké má postavení, že ho také „sama neopustí", a jak jest „tuze pořádný a dobrý". Neušlo jí, že paní Likovcová se vlídně usmívala a často přisvědčovala na vychvalování.

„Má ho ráda, on ji, to je jisto. Nevyřkli si to posud, omezili se na pohledy. Pohled je také výmluvný," usuzovala teta Aloisie.

Vžila se do svého záměru Stáňu oženiti a ve vdově viděla ženu, „která skoro osudem je Stáňovi souzena." Ovšem, Stáňa, myslila si, je nemotora, a vdova zase příliš slušná, aby si dobývala vyznání, musím tedy působiti k tomu, aby se oba sblížili. Přemítala a usoudila, že nejlépe pozvati sousedku „k večernímu čaji".

„Stáňa bude vedle ní, mohou spolu promluviti a . . . tak to bude nejlépe . . . Budou svoji, a já . . ."

Tu se rozzvučela stará struna. Rozjařena sledováním záměru, teta Aloisie zapomněla „na změnu", na své „já" a nyní pojednou všecky představy a obrazy budoucnosti vyvstaly před ní.

Zobrazila si, že bude „třetí osobou" ve svazku „dvou" a dříve či později „osobou zbytečnou, ba obtížnou". Sta obrazů z toho se jí mihotalo před očima a myšlenky byly jako z olova.

„Ženu bude milovati více a já . . . . Avšak, nemám-li dobudovati jeho štěstí, když jsem započala? Ale své štěstí, které mi osud dal, pohrobuji," přemítala.

„Co mám učiniti?"

Tak, jako plavec za bouře když v moři
svým člunem stal se hříčkou zrádných vln,
se potácela ve zoufalém hoři,
a když byl pohár utrpení pln
tak překypěl, že žal, jenž slavil hody,
plul v mocných proudech vlahé slané vody,
a dospěv k černé noci bez hvězd plání,
byl mrakem vzdechů pohlcen a štkání.

Jak ozvěnou se na to od skřítku
jí v duši dralo šklebů na tisíce
a výčitka sledovala výčitku
i pro moudrosti mrtvé plátenice,
až slední soud zněl, přes hluboký bol,
že ptákem byla, jejž ctil Kapitol
a „proč a nač", že klesá v závoj mlh
a zrak jí na konec jen hněvem vlh'.

Hněvala se na sebe, že Stáňu nutila do štěstí, sebe o ně olupujíc a napadlo ji: „což bude-li potom nešťasten?" Tento nápad měl býti můstkem k ústupu, ale dík „zoufalství" jím nebyl, teta si povzdychala, a myšlenka, že zastupuje Stáňovu matku, zvítězila, neboť: „matka musí pro syna podstoupiti vše, i největší muka!" Heroická myšlenka ji nadchla a její obličej se vyjasnil. Před tím hněvala se na sebe, na Stáňu, „že tak lehce svou tetu opouští", na vdovu, „která jejího hocha si podmanila", a krátce na celý svět se hněvala, ale nyní spěchala, aby připravila „čajový večírek", pozvala sousedku a Stáňu poučila . . .

Tak jako kdysi po dnech tuhé zimy,
když blesky slunce vlny rozčeří,
zdobami zastkví luh se bohatými
a naděj vdechá život v zášeří,
tak vše, co tetu žehlo u dna duše,
co dravě hlaholilo ve předtuše,
vše schoulilo se pod tou suchou dlaní,
již teta zdvihla ve svém odhodlání.

„Musí to býti, mají se rádi, budou svoji!"

Z čeho teta čerpala látku ke svému závěru, věděla jen sama, protože své logice rozuměla.

„Stáňo, již jsem sousedku pozvala, zítra bude u nás. Připrav se k vážné věci, promysli si i slova!"

Teta byla starostlivá a, možno, zabývala se přípravami k večírku ve svých myšlenkách horlivě jen proto, aby hořké myšlenky zapudila a mluvila-li nyní mnoho, činila to asi jako lidé, kteří chtějí slovy pronášenými přehlušiti obavy, nebo ohlas nerozhodnosti a své slabosti. Ostatně:

jsou chvíle v životě, kdy člověk věří,
že snadno vstoupiti lze ve dům cizí
a zatím stane u neznámých dveří
kdy víra s odhodláním náhle mizí,
vždyť snaha toho vždy se rozpůlí
kdo zhusta mívá množství škrupulí . . .

„Starý, památný příbor ze své výbavy dám na stůl," odhalovala teta synovci svůj záměr s veselou tváří, „starý, památný a ubrousky vyndám. Porculán a sklo od ma-

minky. Používalo se toho jen zřídka, o jmeninách a o velkých svátcích, ale ten večírek, dítě, to bude také svátek. Všecko bude slavnostní . . ."

Protože Stáňa viděl, že se teta usmívá, přisvědčoval vesele:

„Ano, ano, tetičko, to bude slavnostní."

Jeho veselost však bodla tetu u srdce, ale jakoby se zastyděla za tu bolest, dávala mu různé pokyny, „aby si nezadal" a vzdychla: „Vím, že zamilovaní bývají „hrr", toho se vystříhej a buď mírný." (Dokončení.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Vrchní oficiál Klapzuba přišel.

„S tím Turkem si to rozmyslejí, vědí," přednosta pravil přísně, „když jim napíšu do kvalifikace, že jsou Turek, je s nimi konec. Ostatně já jim dávám osmačtyřicet hodin na rozmyšlenou! Pak jich povolám! A teď můžou jít!" —

Klapzuba se pokorně uklonil a vrávoravě odešel.

Bylo mu jako křesťanskému mučedníku za Nerona. Tak už tedy jeho věci uzrály, že mu nastává pronásledování pro víru. Tedy do kvalifikační tabulky mu přednosta zapíše novou jeho víru. Dosud mu tam jenom důtky a disciplinární tresty zapisoval. A teď už mu tam zapíše i jeho náboženské přesvědčení.

Klapzuba dovrávoral do listovny, unaveně klesl na židli a oběma rukama si podepřel těžkou hlavu.

Osmačtyřicet hodin byla příliš krátká doba, aby se mohl poraditi s mladotureckým výborem, jak se má v této situaci zachovati. Mladoturecký výbor by se ho dojista ujal přes to, že se Klapzuba klonil svým přesvědčením ku Staroturkům: byltě Klapzuba starověrec jako exsultán Abdul Hamid.

Klapzuba v tom okamžiku zapomněl na okolnost nad jiné důležitou, že mu totiž nyní špatná kvalifikace už nemohla nikterak uškoditi. Že svou úřední kariéru už ukončil. Dále že už nemůže. Tři hvězdičky měl na límci a po těch už nebylo pro něho v životě nic — pranic . . .

V tom okamžiku na to Klapzuba zapomněl. Domníval se, že jest ještě něco před ním, že ještě něčeho dosáhne, čeho se ani ve snu nenadál. Zrovna jako třetí hvězdička nečekaná po tolika letech služebních že se mu to usadí na límci.

Teprve když jeho zrak zavadil o tureckou čepici válející se na pozemkové knize, klid se mu začal nalévati do spánků a v nich do myšlenek.

— Co je přednosta soudu proti Allahovi! uvážil. — Co je přednosta soudu proti Mohamedovi!

— Nic! Bublina! Allah je Allah a Mohamed jeho prorok! Přednosta soudu pod těmi Nejvznešenějšími a Nejsvětlejšími je jako zrnko prachu. Bublina! Mátoha!

Klapzuba kdyby zapřel Allaha nebo jeho proroka Mohameda, neobstál by ani s přednostou soudu ani s Allahem ani s jeho prorokem Mohamedem. Vždyť s přednostou soudu neobstál ani dokud byl ‚římskokatolíkem'. Přednosta ustavičně mu něco vytýkal. S přednostou vůbec nikdo nikdy neobstojí, a pro přednostu si Klapzuba Allaha a jeho proroka nejvznešenějšího nerozhněvá. Ať jen si přednosta dělá, co umí. Ani praesidium Klapzubovi se neopováží zakazovati jeho novou víru.

Strach a hrůza opouštěly Klapzubu. Tak s ním vždy bývalo. Dokud stál před přednostou, připadalo mu vše, co přednosta konal a nařizoval, úžasným a ohromným. A když v listovně osaměl, jako kdyby se z něho všechna hrůza odstěhovala do pozemkových knih a do jeho nitra nalily se klid a lhostejnost.

Kdyby teď přednosta ho zase povolal nahoru — ovšem, teď ho přednosta nahoru nepovolá, napsal si na relaci o tomto případu „Lhůta osmačtyřicet hodin" — teď by ho Klapzuba sám požádal, aby do jeho výkazů osobních bylo zapsáno, že je Mohamedán. Teď v tom okamžiku by Klapzuba neváhal i život položiti za víru.

Přednosta ho nahoru nepovolá. Relace se lhůtou odstěhovala se do kancelářského oddělení ke kancelistovi Pirkhánovi, jenž ji uložil a pohřbil do přihrady se spisy lhůtovými. Byl to hřbitov soudních spisů, neboť co tam bylo uloženo, to spáti mělo dlouhý a klidný sen. Stávalo se sice někdy, že kancelista Pirkhán byl donucen přísným rozkazem nebo disciplinárními výhrůžkami přednostovými sáhnouti do přihrady se spisy na lhůtě a hledati některý spis ztracený, ale tím spisy na lhůtách jenom na chvíli byly vyrušeny z věčného odpočinku.

Až se někdy přednosta rozpomene, že Klapzuba změnil náboženství a že je potřebí

oznámiti to praesidiu sborového soudu, pak se teprve ozve znovu alpský zvonec přednostův, kancelista Pirkhán několikráte přivede listovního Klapzubu nahoru ku přednostovi a na konec se zase všecko s nějakou lhůtou kalendářní odstěhuje do příhrady pro spisy se lhůtami.

Přednosta se nerozpomenul. Nedlouho po těchto událostech vrazil časně z rána do přednostovy kanceláře soudní vykonavatel a správce věznice Kobliha. Bez obvyklého zaklepání. Bez uctivých poklon.

„Pane rada, inšpekce je tady!“ vykřikl. Přednosta soudu vyskočil s pohovky, na které pročítal včerejší Pražské úřední noviny, odhodil oblíbený list do koše na papír a vyvalil na uříceného Koblihu oči:

„Jaká inšpekce?“ zakoktal poděšeně.

„Sám pan dvorský rada, pan president krajského soudu, Jeho Vysokoblahorodí,“ hlásil Kobliha, „zahlídl jsem ho, když ráčil slézat z vlaku, kufr mu odebral podomek od Černého orla a Jeho Vysokoblahorodí ráčil za podomkem k Černému orlu. Mě ráčil poznat podle úřední čepice a stejnokroje a ráčil mě oslovit.“

„Co povídal?“ ptal se přednosta nedočkavě.

„Ráčil: Jsou od soudu? A já: Jsem, poníženě prosím, vašnost praesident pane dvorský rada! Ráčil: Nač tu teda zevlujou? A já: Poníženě prosím, jsem tu pro balíky! Ráčil: A sám? Bez trestníka? To všecko nosíte sám? A já: Poníženě prosím, všecko já sám, kde bych se směl opovážiti a vzíti si trestníka. U nás je to moc přísné. Ráčil: Nač teda máte trestníky? To ani dříví neštípou? A já: Poníženě prosím, kdepak!? Ani panu radovi nenaštípou, tady je to moc přísné!“

„Víc se nevyptával?“

„Nevyptával! Jen ráčil: Tohle by bylo teda v pořádku! Na shledanou! A ráčil k Černému orlu.“

Přednosta byl zřejmě spokojen. Takto se mu neosvědčil Kobliha dosud nikdy. Jen aby nevrazil dvorní rada Koblihovi rovnou do věznice na inšpekci. Za den Kobliha věznici vysmýčí, vyčistí, vybílí, slamníky vycpe čerstvou slamou, že bude ve věznici jako v sanatorium. Po dobu inšpekce bude vyvařovati trestníkům tak znamenitě, jako v nádražní restauraci. O Koblihu netřeba míti starost. Když Kobliha aspoň o inspekci se ještě odřekne alkoholu, dojista se stane bez obtížné zkoušky pro soudní vykonavatele soudním podúředníkem. Hůře bude s kancelistou Pirkhánem, jenž v srdnatosti za Koblihou valně pokulhává. Na toho když dvorní rada uhodí: pod Pirkhánem kolena se ouzkostí zatřesou, a bude zle.

Přednosta zazvonil. Mocně, jako na poplach.

„A oni poběhnou dolů, zamknou domovní dvéře, počkají u dveří a nikoho sem nepustějí, ani pana dvorního radu,“ poroučel Koblihovi, „dokud se neodbude konference, nikdo sem nesmí.“

„Celý soud ke mně sem!“ poroučel přednosta Pirkhánovi.

Soud se ihned sešel, všichni věděli proč. Klapzuba s tureckou čepicí na hlavě — ve chvatu a úzkosti zapomněl ji sejmouti s hlavy, když vcházel do svatyně praesidiální kanceláře — zádumčivě stál v rozechvěném zástupu přednostových podřízenců.

„Je tu inšpekce!“ oslovil přednosta shromáždění přísně, „a inšpekce je tady proto, aby se vědělo, že co já poroučím, je všecko správné! Přes to však je nutno, aby okamžitě uklizeny byly ony právní záležitosti, které by v panu dvorním radovi mohly vzbuzovati pohoršení a opovržení. Zejména nutno ukliditi okamžitě spisy, v nichž nejsou vyhotoveny rozsudky, starší osmi dnů, a buďtež tyto spisy zapsány ihned do odchozího seznamu, aby pátrání po nich po skříních, v zásuvkách pohovek, pod skříněmi a v ostatních příhodných skrýších bylo znemožněno. Spisy takto závadné buďtež po dobu inspekce uloženy do sklepa a Kobliha ať s nimi zavře ve sklepě tři kočky, aby za inspekce nevzaly tyto spisy zkázu od myší havěti.“

V tom přednostův pohled zavadil o Klapzubovu tureckou čepici, jejíž třapec dotýkal se Klapzubova mírně zardělého nosu. Ač už chtěl proslov skončiti, přece ještě dodal několiv slov.

„Kdyby snad se vás někoho pan dvorní rada ptal, jakého jste náboženského vyznání,“ připomenul třesoucím hlasem, „řekněte beze zřetele na pravý stav náboženského vyznání, že jste všichni římsko-katolíci, poněvadž za jiné náboženství za inšpekce zodpovědnost převzíti nemohu. A pana listovního Klapzubu vyzývám, aby mně tu po dobu inšpekce ponechal v uschování svou tureckou čepici!“

Klapzuba se otřásl. Odřeknouti přednostovi soudu nemohl, zvláště, když se blížil soudu na inspekci dvorní rada. Jedině onemocněti směl. Ba, ani onemocněti nesměl. Když je u soudu inspekce, nesmí nikdo stonati.

Klapzuba vybojoval v duši na svém přesvědčení náboženském krátký boj. Sňal s hlavy tureckou čepici, poklonil se třikráte k východu, „Allah je Allah“ zabručel, „a Mohamed jeho prorok“, dodal zamyšleně.

Položil tureckou čepici na přednostův stůl.

„Poslušně prosím, pane rada, jenom do pozejtří ji račte u sebe uschovat," pravil odhodlaně, „pozejtří si ji zase vezmu, protože nám pozejtří začíná Ramazan."

„Co to je?" utrhl se na něho přednosta.

„Třicetidenní půst," vysvětloval Klapzuba znalecky, „pozejtří začíná a Bajramem končí."

(Pokračování.)

LITERATURA.

Ignát Herrmann: „Muž bez třináctky a dvanáct jiných povídek nedělních." V Praze 1910, nákladem Bursíka a Kohouta. Stran 166 za 1 K 80 h.

Na třinácti přítomných obrázcích, kterým by do jisté míry dobře přilehlo i označení genru, dá se bystře dokumentovat vrozená Herrmannova příchylnost ku Praze. Nechci tím říci snad, že by Muž bez třináctky a ostatních dvanácte črt chtělo býti nějakými speciálně pražskými obrázky — nikoli, autorova snaha netíhla k určitému vymezování jedinečných znaků anebo karakterisačních zvláštností —: ale podivuhodný je zde onen stereotypní zřetel k jistému ovzduší našeho města, k drobným, málo kdy vnímaným jeho zjevům, k lidem malým, nezřetelným v tom širém shonu a ruchu, jemuž dává obrysy vysoká „politika" (ať už stavovská či společenská), k takovým drobným obchodníčkům a kupcům, řemeslníčkům a podělkářům, k jejich drobným podkrovním bytům, k jejich hospůdkám, zábavním koutkům a tržištím. A potom ještě jedno zde pozorujeme: Herrmannovu zůstavenou zálibu ke stavu kupeckému, z jehož ovduší vyšel a k němuž se poutá jeho nejpůvodnější práce románová: U snědeného krámu. Až na jeden jediný případ má všech třináct povídek Muže bez třináctky ne-li přímé, tož jistě velmi podstatné vztahy k ovzduší pultů a zásuvek. Autor vybírá odtud své figurky, kreslí je místy s jemným humorem, dobromyslně odkrývá lem roucha s jejich stavovsky utkvělých názorů, s jejich zvyklostí, drobných pošetilůstek nebo návyků. Při tom kreslí velmi konkretně, víc mnohdy úsilí vynakládaje na postavení figurky samé, než na propracování nebo dějové podložení vlastní příhody. Proto také stačívá Herrmannovi sebe prostší nápad či příhoda, sebe všednější náraz: způsobem více feuilletonním, nerudovsky rozmarným a vtipně pointovaným črtá pak svůj drobný příběh, jehož hlavním účelem je chvilka milé zábavy. Těmito cíli se nese většina z obrázků; ale je tu i jeden (Mimo svět), který vám zapadne hluboko v paměť: je to drobný genre o malém zapadlém obchodníčkovi, který byl tak srostlý se svým krámkem kdesi v ulici Karmelitské, že kdysi procházka „za vodu", přes Vltavu znamenala proň životní objev. Způsob, jak tento typ nerudovských „Malostraňáků" nám Herrmann povídkově zpodobil, je prostě nezapomenutelný a zůstává hřebem knihy. *Fr. Sekanina.*

Fedor Sologub: „Divoký bůh" a „Zlaté schodiště", přel. St. Minařík. Nákl. Bohumily Minaříkové. — *M. A. Arcybašev:* „Ze života nepatrné ženy". Přel. St. Minařík. Nakl. týž. (Knihovna slovanských autorů.)

Známá pravda, umění starých nebo mladých jest jednostejným uměním, pokud uměním jest, a moderní básníci na Rusi neopomenou pohlédnouti se po starých, a vynasnažují se, býti podstatně ruskými.

Fjodor Sologub jest ruským symbolikem. Svědomí, náboženství jsou hojně osnovami dum ruského člověka. Autor, zasmušilý jako Čuchonec z němých oblastí Imatry, se táže: „Čím byl a jest nám náš bůh?" Když snesl hrůzné oběti, rozpoznává, že bůh ten jest zvíře, vyrostlé ze strachu společnosti. Vyprávění končí usmrcením boha-zvířete. Dalším autor se nezabývá, praví jen: „Neuvažovali jsme o tom, jak budeme žíti bez boha."

„Zlaté schodiště" spočívá na větě Masechetu: „Srdce moudrých bývá v domě smutku."

Autorův pessimismus jest týž jako u Turgeněva. Obě allegorie jsou podány prostě, ale mají pěkná místa.

Arcybašev se vrátil k Pisemskému a zvláště v přítomné knize přijímá jeho: „Zvíře otřásá celým světem, jest vzpružinou velkých i malých historií. I povznešené záměry vždy dospívají jenom ke smyslné rozkoši."

Pro jemnou psychickou analysu se uchýlil Arcybašev k Dostojevskému. V povídce: „Ze života nepatrné ženy" jsou oba vlivy vidny. Milostný příběh jest zpracován působivě a nelze autoru upříti snahu po umění.

Avšak překlad nevyhovuje. Na př. „Zlaté schodiště", str. 40. Se slovem „tři" s e u t r h l a s místa.

str. 43. . . . a volný prohání se nad vámi vítr, zvedaje modravé prachové vichry;

„Ze života nepatrné ženy", na str. 3. tato věta: „Jako by černí článkovaní hadi lezly po ní rezavé železné trouby".;

str. 19.: vrtíc ocasem krátké sukně;

str. 22.: „Poslyšte, netočte jed!“ (Nebuďte jízlivý!)

str. 43.: horko udeřilo v obličej;

str. 49.: Když se srazila s dlouhým unylým pláštěm poručíka. *K. V. H.*

Překlady z češtiny. Jiráskův historický obraz „Proti všem“ počal vycházeti v německém překladu J. Höckerové v Ottově „Slavische Romanbibliothek“. — V Milaně vyšla „Babička“ Boženy Němcové v italském překladě. — Vrchlického „Barevné střepy“ přeložila do ruštiny Anna Jegorova-Hřímalova. — V Záhřebě vycházející „Moderní biblioteka“ přinesla v chorvatském překladě pod názvem „Novelly“ drobnou prosu Svatopluka Čecha.

DIVADLO.

Národní divadlo vypravilo 11. března dlouho slibované aktovky skladatelů Adolfa Piskáčka (Divou Báru) a Otakara Zicha (Malířský napad). K charakteristice opery Piskáčkovy stačí několik vět. Dílo vzniklo už r. 1899; tímto faktem hledí se vysvětliti jeho konservativní sloh a omluviti zastaralý ráz jeho hudby. V tom jest zásadní omyl. Především jest jasno, že již r. 1899 (!) bylo zajisté i u nás nejen možno, nýbrž i umělecky jedině myslitelno psáti operu pokrokovou, a dále, že by sebe více „moderních“ kombinací harmonických neučinilo z opery starého střihu — takovou Divá Bára bez odporu jest — vážné hudební drama. Jádro věci jest jinde: kdyby byl autor Divé Báry dramatikem, byla by zajisté i jeho první práce pro jeviště vypadla jinak, byť byla cena její hubdy jakákoliv. Nedostatek dramatického života ubíjí operu Piskáčkovu nejvíce. Její libretto (povídka Boženy Němcové, kterou si skladatel sám upravil pro jeviště, vzpírá se zdramatisování, dokonce v aktovku) jest chaotická směs, v níž se nikdo nevyzná. V hudbě, namnoze chudě invencované, převládá vliv Dvořákův, ve sborech Bendlův. Režie byla vůči dílu bezmocná, solisté vykonali, co za daných poměrů bylo možno. Úspěch opery byl hlučný.

Po opeře Piskáčkově působil Zichův Malířský nápad nejúčinnějším kontrastem. Také Otakar Zich napsal si své vkusné a vtipné likretto sám, použiv k němu humoresky Svatopluka Čecha. Ale jak přirozeně a pravdivě zdramatisoval tuto rozkošnou anekdotu, s jakou životností uvedl na scénu postavy Čechovy práce! Jeho scéna dramaticky žije, a tento život sdílí i hudba. Dramatičnost hudby Malířského nápadu jest mi největší předností díla a nejzávažnější zárukou zdaru další autorovy práce pro divadlo. Pro autora bylo zajisté samozřejmo, že nemůže své dílo komponovati směrem jiným, než pokrokovým. Opera jest prokomponována, má jednotný proud, v druhé části stupňovaný rozmach, při čemž monothematismus orkestru, opírající se o graciosní motiv malířův (malíř jest jedinou hybnou silou děje), dodává jí vzácné jednolitosti. Charakteristika (orkestr jest pracován motivicky) těží zvláště účinně z deklamace slova, jejíž plastiku a zpěvnost dlužno akcentovati. Dramatickému účelu podřizují se všechny složky díla. Tak by bylo použití velkého moderního aparátu orkestrového prosté libretto jen zatížilo. Proto se skladatel správně omezil na prostředky malého mozartovského orkestru (trombony vystoupí jen na několika místech, ale pak tím účinněji), z něhož dovedl vytěžiti barvy pestré a syté, ač ho velice diskretně užívá. Živé, dramaticky propracované ensembly působí neodolatelným humorem. Hudba aktovky má při svém úctyhodném bohatství práce pravou veselohemí pružnost a svěžest, vlastní konversační opeře francouzské. Ze všeho jest jasno, že jde o opravdový umělecký čin autora, od něhož můžeme po tomto šťastném debutu mnoho očekávati.

Dílu dostalo se provedení v celku dobrého. Uznávám rád poctivou snahu p. kapelníka Jílka a píli, kterou věnoval nastudování novinky, ale to ovšem nestačí. Orkestr bylo by potřebí vypracovati k větší plastičnosti a zejména — vystihnouti břitký spád hudby, její humor a vtip. Režii dlužno vzdáti pochvalu. Solisté hráli a zpívali s patrnou chutí a zdarem; zejména pp. Pták (malíř) a Pollert (farář) podali pozoruhodné výkony. Úspěch díla byl pronikavý.

Bedřich Čapek.

V Smetanových „Dvou vdovách“ vystoupil jako host tenorista Fr. Jelínek v úloze Ladislava. Co na výkonu jeho, prvním debutu v tak veliké roli dramatické, nejvíce mne zabavovalo, jest vzácná hudebnost podání a pietní vniknutí do nejjemnějších intencí skladatelových. Národní divadlo získalo by v něm jistě sílu neobyčejného uměleckého vývoje schopnou, zejména právě pro opery Smetanovy a Fibichovy (na př. „Bouři“), jež vyžadují skutečné hudební intelligence, právě u — tenoristů tak řídkou. *O. Z.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Dobře, že Krasoumná jednota vrací se k pořádání výročních výstav, třeba že pod názvem „obvyklých jarních“. Na jménu nesejde, nýbrž na věci. Všecko svatá pravda: Že Krasoumná jednota nedisponuje dostatečně velkým a pohodlným výstavištěm; že posled výroční výstavy s obsahem 2000 a více čísel v

bočovaly z mezí daného prostoru; že ani svou přeplněností neposkytovaly úplného přehledu současné produkce umělecké, poněvadž Praha, po staletí Vídní vyssávaná, nemá jakožto výstavní trh té přítažlivosti, aby přivábila všecko pozoruhodné; že se k nám za těch okolností a dle konnexí někdejších pořadatelů výročních výstav hrnulo nejvíce běžného düsseldorfského, mnichovského, vídeňského a pod. zboží; konečně že atd. — Ale to jsou nedostatky dočasné a relativní. Přes to přese vše konaly výroční výstavy — ne-li každá, tedy jistě všecky souhrnem — svůj úkol, informovati obecenstvo o stavu a vývoji výtvarného umění vůbec. Zaražením výročních výstav přestala tato objektivnější srovnávací informace, což není přece pražádným ziskem. Naopak, bylo to nepochybným ochuzením našeho kulturního života, vyloučením Prahy z povšechného a jen touto povšechností správně instruktivního širšího styku s mnohotvárným kvasem a ruchem současného výtvarnictví. Že toto manco stalo se za krátko citelným, ať nedím nesnesitelným, dokazuje návrat všeobecných výstav. Vždyť ne každý může jezditi rok co rok za hranice (rozuměj do Mnichova) a nositi pořád jen do ciziny (rozuměj do Němec) poslední groše z chudého českého měšce. Ba jsou ještě v Čechách podivínové, kterým se to zaslepené baráčnické vandrovnictví do Vídně a jiných německých měst dávno protiví, jimž nejde na rozum, proč by nemohla cizina přijíti k nám, proč se jí pořáde klaněti, za ní běhati a doma se krčiti, nuzovati, odříkati.

Speciální výstavy jednotlivců nebo různých „škol“ jsou jistě výborným zařízením a osvědčují se znamenitě. Jsouce však už samým programem uzounce obmezeny, podávají pouze částečnou, mnohdy jednostrannou informaci. A volají právě tím po nevyhnutelném doplňku všeobecnými výstavami, které otvírají rozhled na četné strany a nikoli jen v jednu, které jsou průměrnému příteli umění přímo nezbytny pro vyrovnání a napravení úsudku, mateného někdy povážlivě takovými nedomrlými maškarami, jaké se na př. nyní právě v Manesově pavilloně pod zahradou Kinských ukazují.

Těšme se tedy jen zase na všeobecnou výstavu v Rudolfině a těšme se i ze specialních výstav, těžíce z výhod obojích, nekladouce jedny nad druhé, nýbrž obojí hezky vedle sebe a v správném vzájemném poměru.

Topičovým salonem kmitla se posmrtná výstava prací K. Hlaváčka, mladého umělce, jenž zemřel dříve, než dospěl. Snaživý kreslíř blouznivec, mučený a bičovaný předtuchou časné smrti, která jeho ruku honila chvatně po stopách cizích fantastů a rejem teskných vidění. Danse macabre, kamkoli pohlédnete. A většinou v napodobeninách. Nebylo přáno Hlaváčkovi, aby se propracoval k samostatnému vyjádření; nevíme tedy ani, co jsme v něm ztratili. Věřme jeho přátelům, kteří jeho památce právě touto výstavou vzdali čest, že v Hlaváčkovi háraly nejen vůle, nýbrž i slibné schopnosti.

Smutnou tu výstavku vystřídala jiná, kreseb i akvarelů Jos. Vaice. Díla nestejné hodnoty. Samé architektury, mnohé dobře kreslené, některé pěkně malované. I Vaic je nehotový mladý muž. Doufejme, že procitne z manýry těžké barvy, která mu všecko mezi zamračenou oblohou a blátivým ponejvíce terrainem halí v neveselý a ponejvíce tuhý stín. Ani ty teskné tóny nesluší veselému baroku, jejž Vaicův štětec nejraději vyhledává. Správná perspektiva i plastika vyznačují nejeden kus. Rádi proto přehlédneme, že tu a tam zděný objekt pozbývá své tektonické povahy a vyhlíží jak z lepenky, nebo že jiný se prohýbá i nahýbá jak divadelní kulisa. Stafáží Vaic neskrblí; ani tam, kde karakteru je na újmu. Na př. kouzlo Velkopřevorského náměstí spočívá v jeho pohádkové odlehlosti ode všeho shonu ve snivé samotě, rušené jen málo chodci. Nač tedy tam ten rej, ta spousta lidí, vlastně jen přízraků s komářími nohami, zjevů, jež se s povahou místa nerýmují, způsobujíce toliko zbytečný neklid a nelad.

V Rudolfině konečně vystavují dvě sdružení německých umělců v Čechách. Těžko o tom mluviti. Němectvo na naší půdě jest jediná soustavná, bezohledná, nepřátelská rozpínavost, která vyssává naši půdu, ujímá nám světlo, vzduch, životní podmínky, pohlcuje a vystřebává nás. Celou svou jsoucností, každým svým projevem. I uměleckým. Point de rêveries! Němci přetrhli kulturní vzájemnost s námi. Zavedli sveřepé ignorování našich výkonů. Všimnou si jich leda pro posměch. Výjimky dotvrzují pak jen pravidlo. A tak přestaňme na pouhém registrování. A jen proto, aby znova bylo konstatováno, že umělecká potence německých a zněmčilých lidí v Čechách pokulhává ještě za jejich nebezpečnou mohutností politickou a hospodářskou. Což ostatně jest přirozeno. Neboť my zde žijeme celou svou duší. Oni se jen přiživují, majíce prostřený přebohatý stůl své kultury v širé říši za Šumavou. Tím bolestnější a hnusnější, že tito přesycení boháči, v jichž prospěch jsme po staletí napořád ožebračováni, závidí nám náš stoleček, snažíce se urvati poslední sousto od našich úst, roztahovati se jako ježek i v našem domečku. Také svým uměním. Point de rêveries! Odečteme-li některé intimní práce Orlíkovy, ušlechtilé kresby Češkovy a nehorázné mikrokefaly i megalopody manýristy Metznera, nenalezneme na jejich výstavě nic mimořádného. Leda štědrost německé sekce Moderní galerie království Českého (také stoleček, jehož nám dravá německá hrabivost urvala půl!), která nelení sbírati pilně rozt divné dokumenty doby; jsou mezi nimi mno

zábavné, včetně Klimtova kosmonoského šátku, jenž označen v katalogu jako — selská zahrada.
J. L.

TÝDEN

* 14. t. m. zemřel v Jindřichově Hradci vynikající historický spisovatel český F r a n t i š e k T i s c h e r, dlouholetý archivář hrabat Černínů z Chudenic, v požehnaném věku 79 let. Z jeho samostatných spisů uvádíme jen „Dopisy Viléma hr. Slavaty Jaroslavu Bořitovi hr. z Martinic a jeho synovi," Listiny jindřichohradecké z let 1388—1529, Dopisy Zikmunda Helta z Kementu panu Jáchymovi z Hradce (1853—1858), Zikmund Myslík z Hirschova, Druhá vyslanecká cesta hr. Heřmana Černína z Chudenic do Cařihradu r. 1644 (oba poslední spisy německy) a j. v. Vedle toho Fr. Tischer napsal celou řadu odborných článků a pojednání, ale jednou z hlavních zásluh jeho zůstane soustavné uspořádání bohatého hraběcího archivu jindřichohradeckého. I „Zvon" v něm ztrácí pilného a horlivého spolupracovníka, který nejednou zajímavou historickou zprávou obsah jeho zpestřil. Trvalá a vděčná paměť budiž zásluhám jeho!

*

V srbském Bělehradě zemřel 12. t. m. český operní skladatel a kapelník tamní opery, A. V o j t ě c h H o r á k, pražský rodák, ve věku 35 roků. Býval žákem Fibichovým (hudební skladba) a Horníkovým (klavír); na veřejnost vystoupil před dvanácti roky aktovou operou N a v e č e r B í l é s o b o t y na slova A. Wenigova, před desíti roky operou B a b i č k a (rovněž na slova téhož libretisty), z nichž obě byly provozovány na pražském Národním divadle. Z ostatní zajímavé tvorby Horákovy uvádíme pohádkový melodram N o s á č e k na text Wenigův (dle Hauffa), skladbu P r v n í m á j o v á n o c na slova Erbenova, ouverturu k Šubertovu dramatu J a n V ý r a v a, písně a hudbu k Tylově hře S t r a k o n i c k ý d u d á k, k Jiráskově L u c e r n ě a j. Před svým odchodem k srbské národní opeře působil Horák u Národního divadla v Brně, u městského divadla v Plzni, u charvatského divadla v Oseku, později v Praze, v Libni a na Smíchově.
—n—

*

S d r u ž e n í a k a d e m i k ů v i n o h r a d s k ý c h pojalo pěknou myšlenku: pořádá večery českých básníků s programem recitačním, zpěvním a divadelním, a produkce zahajuje se přednáškou o poetovi, jemuž je večer věnován. Počátek učiněn večerem Karáskovým, o čemž dost chvalného i méně chválného napsáno. Navštívili jsme teprve večer druhý, pořádaný v útulném divadélku „Lucerny" a věnovaný V i k t o r u D y k o v i. Chceme o tom pověděti několik upřímných slov. Všechna dobrá vůle jest úctyhodná, a pořadatelé podnikají jistě svůj úkol s vůlí nejlepší. Nedivno ani, že se reprodukce na scéně účastňují především ochotníci, jejichž výkony nezasluhují ve všem všudy obyvklého přísného měřítka, a tedy stačí shovívavé uznání takořka pro všechno, co jsme onen večer hrát, deklamovat a zpívat slyšeli. Za to úvodní přednáška o básníkovi — četl ji dost neobratně ze svého rukopisu p. H i l a r — naplnila nás upřímnou útrpností k básníkovi i k posluchačům. Pořadatelům jde přec o to, aby byl básník veřejnosti přiblížen, vyložen, vyjasněn — ale co se nám onehdy o Dykovi pověděło, byla spoušť nečeských frásí, slohových prostocviků, příval jazykové a myšlenkové posunčiny, jížto vedle pana Hilara ještě několik jiných estétů náš milý jazyk a nedosti chráněný vkus českého čtenáře nemilosrdně ohaví. A právě proto, že se tyto krkolomnosti stávají modou, a mnohý občan že už je snad pokládá za jakýsi vyšší výraz estetického nazírání, jemuž nekaždý smrtelník smí rozuměti — právě proto ozýváme se za této příležitosti co nejdůrazněji proti takovémuto literárnímu černokněžnictví, litujíce spolu, že jím byl postižen básník tak sympatický a nevšední, jakým Viktor Dyk bez odporu jest. *—f.*

*

Devátá mezinárodní umělecká výstava města Benátek se otevře 22. dubna a ukončí 31. října l. r. Pořadatelství rozesílá plakáty zvoucí k návštěvě a hlavní seznam prodaných děl z předešlých výstav. Obrazy, sochy a jiná díla umělecká, jak ze seznamu vidno, jsou původu převážně vlaského, ale jsou tu zastoupeni také umělci francouzští a belgičtí, angličtí a severoameričtí, dánští a norští, z Němců bavorští a z Rakousko-Uherska maďarští, ale žádní slovanští umělci. O

*

M. G. Savina, ruská věhlasná herečka, známá českému obecenstvu z pohostinských her v Národním divadle v Praze, oslavuje právě 35tou ročnici herecké činnosti. M. G. Savina vytvořila celou galerii ruských žen a zvlášť dokonale Marii Antonovnu v „Revisoru" od Gogola a Natalii ve „Měsíci na vsi" od Turgeněva. Všecky listy ruské bez rozdílu, věnují té oslavě dlouhé sloupce a propůjčují M. G. Savině název: „Carevna ruské sceny". *K. V. H.*

V PRAZE, dne 18. března 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Š i m á č e k. — Vydavatel a nakladatel A l o i s W i e s n e r.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dufek a spol. v Praze.

K. V. HAVRÁNEK:

LEHOUNKÉ VLNY.

(Dokončení.)

Po různých pokynech Stáňa odešel do svého kabinetu a kdy teta si zobrazovala, „jak se připravuje", Stáňa s dýmkou v ústech pročetl z novin povídku pod čárou a zadíval se potom na kroužky dýmu, pozoroval vlnění a stoupání kouře ke stropu . . . .

V poslední době teta zanevřela na plátenici z příčiny rozporů v moudrých radách a hlavně z příčiny „Kristových let" a „rychlého koně", protože: „tuze toho namluvila, ta dobrá plátenice, ale často byla uprostřed a odskakovala do koutečků!" Konečně, aby měla předmět, na který lze svaliti vinu, teta se chopila plátenice, že ona to byla, která ji ponoukala vyhledávati Stáňovi nevěstu a státi se tak „zbytečnou", arci, dokládala teta: „matka se musí obětovati."

Nastal významný čajový večírek. Mladá sousedka seděla ve vkusném, světlém šatě za stolem v přeplněném parádním pokoji mezi tetou Aloisií a jejím synovcem. Stůl byl upraven a ozdoben dvěma vysokými vásami, v nichž trčely barevné, živé květiny. Posluhovačka, jindy odcházející po deváté hodině večerní, obsluhovala a vyčkávala v kuchyni, bude-li čeho třeba.

Starý porculán a sklo po mamince, staré stříbro, všeho na stole plno a všecko se třpytilo za rozhovoru. Paní Likovcová jakožto důležitá osoba významného večírku mluvila dosti, jako teta Aloisie, kdežto druhá neméně důležitá osoba významného večírku buď mlčela, nebo přidržovala se doslovně biblického pokynu: „vaše řeč budiž ano, nebo ne". A Stáňa někdy býval i tu stručnější, buď němě kývl, nebo zavrtěl hlavou.

Nejvíce mluvila však mladá sousedka. Na jakousi tetinu poznámku posléze odvětila:

„Jste velmi roztomilá, paní Janotová. Na prvý pohled jsem poznala ve vás, že jste dobrá a moudrá, ne jako jiní lidé, kteří mívají tolik předsudků. Vzbudila jste u mne důvěru, že bych se odhodlala svěřiti vám své tajemství, což bych jiným neučinila z obavy, že bych u nich upadla v opovržení."

„Ale, ale, vy . . . Ne, vás může každý jen chváliti," pravila teta, ale napadlo ji: „míří na vyznání, spěchá a nečeká na Stáňu, vida!"

„Prosím vás, vždyť říkám, že lidé mají mnoho předsudků," pokračovala však již paní Likovcová, „mohla bych vám uvésti mnoho příkladů. Vy byste, ovšem, soudila spravedlivěji a nehledala špatnost tam, kde není, ale lidé? Považte, jak se pohlíží na každou rozvedenou ženu. Lpí na ní hanba, a proč? Po příčině nikdo se neohlíží. Mladá dívka, která se chtěla věnovati dramatickému umění, která chtěla se státi herečkou, podlehne přemluvám svých příbuzných, kteří líčí jí obtíže, zlehčují její talent, jejím přípravám se posmívají, až nabídnou jí „partii", nemilovaného muže. Muž má společenské postavení a věnem se vyšvihne k výši. „Budeš jeho ženou, váženou paní," domlouvá a namlouvá se jí, až, zničen následkem zlehčování nadání, uvěří všemu a potom se přesvědčí, že všecko bylo lež! Muž promarní polovinu věna jako hejsek a stává se brutálním, naléhá, aby mu žena vydala druhou polovinu věna. Potom dospěje vše k soudnímu rozvodu. Žena trpí. Muž jest odsouzen k placení výživného, ač nemá z čeho platiti, jest však mravně odsouzen, ale přes to každý ohrne ret „nad rozvedenou ženou" tak, že ta musí zapříti své neštěstí, aby byla ve světě možna. A jak byste jinak

o ní soudila, paní Janatová, než druzí, kdybyste, na příklad, poznala, že tato rozvedená žena chce se poctivě vyživovati přes skrovné prostředky, že se připravuje k původní životní dráze po trpkých zkušenostech s obnovenou energií a s důvěrou v sebe, že vzdálila se do ústraní, aby studovala a za půl léta odebrala se do ciziny! . . ."

Paní Likovcová mluvila oduševněle a se žárem a teta jí naslouchala se zájmem. Zdálo se jí býti toto vypravování pěknou zábavou, sama četla podobné lícně v povídkách a románech a tetino srdce bývalo vždy na straně těch trpících, ba někdy přemožených a pokleslých.

„Ano, je to zlé," přisvědčovala teta Aloisie. „Taková rozvedená žena mnoho trpívá, ale někdy, také jsem o tom čtla, jako vy snad, že rozvedená žena nebyla hodna muže, že jako před rozvodem i po rozvodu dokazovala životem svou špatnost, a taková těm hodným trpitelkám škodí na pověsti, lidé šmahem každou odsuzují. Avšak já bych jí neodsoudila," pronesla teta konečně.

Protože paní Likovcovou uvedený příběh zaujal tetu nadmíru, neohlížela se ani, jako na počátku, po synovci, jenž se za rozhovoru zadíval na vásy a zdálo se, že upadl do svého „náměsíčnictví", neboť pohlížel na květiny, jakoby v duchu s nimi rozmlouval, cosi jim vyprávěl a ony odpovídaly jemu sborem, skoro jako ikarský tragik Thespis. S počátku, kdy paní Likovcová s tetou Aloisii rozmlouvaly, sledoval rozhovor, avšak pozvolna jeho pozornost bledla, než docela ulpěla na květinách a při jeho dumách znělo vyprávění mladé sousedky proň jako průvod hymnu sborů a slabě, ale neustále se opakující drobné variace šelestění listí v hájích. To již nebyl však duchem přítomen v parádním pokoji, kdož ví kde to prodléval.

„Věřím, že vy, paní Janotová, byste byla rozumnější nad ostatní," pravila paní Likovcová na výrok tety Aloisie. „Proto také vám se svěřuji s plnou důvěrou, neboť žena, o které jsem mluvila, tato rozvedená žena, která chystá se odebrati za půl leta do ciziny, která se uchýlila na venek, aby nebyla obtěžována ani příbuznými, ani známými, bála se však prohlásiti jako rozvedená, jsem — já!"

„Vy — paní Likovcová!" zvolala teta užasle.

„Ano, já," přisvědčovala temně a skoro bolestně mladá sousedka. „Nejsem vdova, ale rozvedená . . ."

Teta němě patřila na paní Likovcovou, která se také odmlčela.

Mlčení potrvalo jen několik minut, ale jím byl Stáňa vytržen ze svých dum. Hudební průvod sborových hymnů ustal, Stáňa se pojednou podíval na tetu Aloisii, jako člověk, jejž probudilo před tím ukolébávající vrčení strojku, náhle se zastavivšího. Teta pohlédla na synovce, viděla, jak dychtivě na ni zírá, a protože předpokládala, že vše slyšel a jest zhroucen, neboť, „jak by mohl pomýšleti na rozvedenou paní", domnívala se, že musí ho nějak potěšiti. Usmála se a pohledem hleděla ho povzbuditi. Stáňovi se však zazdálo, že teta si něčeho přeje od něho. Ochotný, jako vždy, prudce povstal a odskočil od stolu:

„Přejete si, tetičko?"

Po jeho dotazu rozlehl se výkřik hrůzy z úst obou dam, neboť po jeho dotazu a odskočení rozlehl se hřmot. Za Stáňou následoval celý stůl. Nešťastník, jenž nehybně seděl za stolem, pohlížel na květiny, vyskočil pojednou, uvíznuv knoflíkem kabátu v kroužkování u krajek ubrusu a odskočením od stolu stáhl ubrus, a starý porculán, sklo, stříbro, vásy, vše se poroučelo se hřmotem na koberec sice, ale zle se pošramotilo, až na konvici s čajem, která šťastně se uchýlila do klína světlých šatů mladé sousedky a vytvořila obdivuhodně celou čínskou mapu na látce.

Za nastalého zmatku nešťastník spatřivší spoustu a dokonale ze všech snů vyburcován, zobrazoval si, co teta Aloisie mu „povýšeným hlasem" řekne, když se rozbilo mnoho z těch věcí, které by nebyla dala „ani za milion". Omlouval se, jak dovedl tetě i paní Likovcové, která z uleknutí se záhy vzpamatovala a jistila, že škody na šatech neutrpěla, protože skvrny se vycídí a vyperou, litovala však, že nemilou náhodou se rozbilo tolik pěkných věcí.

Teta Aloisie leknutím upustila pompadourku a se sevřeným srdcem a s nářkem patřila na rozbité památky, ale hned zdvihla potom mošničku a obírala se čistěním šatu mladé paní.

Nálada čajového večírku byla již ta tam. Střepy i co se zachovalo bylo sebráno, ale mladá sousedka se poroučela, „aby nepřekážela".

Stáňa přešlapoval a očekával po odchodu hosta tetin výbuch s tou heroickou resignací, která byla by mohla zdobiti mnohého hrdinu z pověstí a bájí.

Avšak teta Aloisie se neměla k rozhorlení.

„Co ty, nešťastníče . . . Co tomu říkáš? Vidíš, vidíš, hochu, neštěstí . . . ach, neštěstí . . . A nevím," pronášela teta, „koho mám více litovati, tebe, nebo jí . . ."

„Tetičko, já, já jsem myslil . . .“ koktal synovec.

„Mlč, hošíku, mlč . . . Vím, co jsi myslil . . . Nejlépe, když bolest vypláčeš , . . Slza je nejlepší útěchou v neštěstí, lepší než útěcha lidí . . . Jdi do svého pokoje, jdi . . .“

Stáňa uposlechl.

Teta v osamění sebrané střepy uzamkla do skleníku, poklízela, avšak mezi tím stále uvažovala o tom neštěstí, že Stáňa se musil zamilovati právě do nešťastné rozvedené paní, která ho „patrně“ miluje také, ale jsouc rozvedená, co může činiti? Ve svých myšlenkách se nyní přiznávala, že místo soustrasti, když mladá sousedka řekla, že není vdova, pocítila radost a ozval se jí hluboko v duši potěšující výkřik: „Tak nemůže býti Stáňovou nevěstou!“ Arci, že mžikem se pokárala a teď dokonce cítila velikou, obrovskou soustrast se svým kdož ví ne-li zoufalým dítětem.

„Musím jej přece jen potěšiti, ubožáčka,“ rozhodla se a pospíšila za ním.

S mošničkou v ruce, dojata a rozechvělá, vkročila do pokoje Stáňova a tehdy skutečně zastala ho v zamyšlení, sedícího u okna.

Když se Stáňa vrátil z parádního pokoje, sáhl nejdříve po dýmce. Zakouřil si, přecházel, chvilku se obíral v myšlenkách tou zkázou porculánu, skla a pomazaným šatem hezké sousedky, až přistoupil k oknu a zahleděl se na čisté nebe, které se mu v tom okamžiku objevilo jako rozsáhlý sad. Usedl, k oknu a zahloubal se do tajů nebeských. Neluštil však žádných záhad, ani problémů astronomické vědy, ale ponechal volnost myšlenkám. V rozsáhlém sadě nebeském, v němž plály třpytné květy, rozpoznával cestičky, vroubené květinami, tu viděl pahorky, groteskní skály, hladiny modrých jezer se vzdálenými břehy, jež mizely oku v dálavě . . . A tak zastala ho teta Aloisie zahloubaného, že ani nezaslechl otevření dveří, nepostřehl, jak vstoupila, neviděl, jak stanula a patřila naň s němou bolestí a jak přikročila k němu.

„Stáňo, milý dobrý hochu!“ jemně pronesla teta a hladila jeho vlas, nakloníc se k němu.

„Ach, tetičko, vždyť já . . .“ Uchopil její hubenou, vyschlou ruku, aby ji líbal, a sklonil hlavu.

„Nešťastný hochu, želíš té ztráty, lituješ, viď, rozumím ti . . .“

„Ach, ano, tetičko, tuze mne to hněte . . .“

„Rozumím, hochu, kdo by si to byl pomyslil!“

„Ano, tetičko, docela z nenadání . . .“

„Věř, že ona je také nešťastna, ale jaká pomoc tu?“

„Ona? Vždyť řekla, že se skvrna vycídí. A myslím, že vycídí. Horší, že vaše památky byly zničeny . . .“

„Eh, kdož by teď mluvil o té věci . . . Neměla jsem o tom ani tuchy, že je rozvedená, že její muž žije. Sama jsem ti ji namlouvala . . .“

Stáňa zdvihl hlavu a beze slova zíral na tetu. Zobrazil si o kom mluví sice, kdo jest ta rozvedená paní, jejíž muž žije, ale k ucelení obrazu potřeboval času.

„Usmiř se již s tím . . . Avšak, co naplat, moudrý člověk si nezoufá . . . Vzchop se . . .“ pokračovala teta.

„Ano, ano, tetičko . . .“ přisvědčoval synovec.

„Slibuješ mi, že budeš moudrý, hochu?“

„Ano, tetičko, slibuji . . .“ Potom teta odešla a opustila svého nešťastníka, jenž teprve od ní zaslechl, že paní Likovcová není vdovou. Po odchodu tety Stáňa na rozvedenou paní okamžik myslil, odhaduje, proč se asi dala rozvésti? Ale úvaha nepotrvala dlouho, protože jiné vzdušnější myšlenky vše potlačily. Chtěl si přivstati ráno, pokochati se východem slunce, kdy hory budou zality rudým ohněm tak, že bude lze podrobně sledovati tvary skal, lesů a řeky . . .

Teta, jako obyčejně, uložila pompadourku pod podušku a chystala se na lože. Nemohla však usnouti, protože události svým životním tepem se ozývaly a bránily snům. Vzdychala a sbory výčitek jak nepřátelské voje se přihrnuly a útočily. Ale teta se vytasila s obranou.

„Nemohu za to . . . Sám je vinen, proč byl takový . . .“ Tetě se mihl poslední výjev. „Měl ji rád a sotva zaslechl její vyznání, vyskočil zmaten . . . Ubohý hoch, vždyť jsem to pochopila, takové překvapení z čista jasna . . . Bolí ho to. A jak by nebolelo, když ji má rád . . .“ Zobrazila si zase, že se často s ním vadívala. „Vadívala jsem se s ním, „špalek“ jsem mu říkala. Často jsem se naň horšila pro tu moudrost plátenice . . . Jistě nespí . . . To je rána pro něho . . . Přemáhal se přede mnou, tvářil se, jakoby nelitoval . . .“

Teta se zamyslila. Z hlubokých myšlenek vynořovaly se vzdechy. „Už nebudu se nikdy dovolávati moudrosti té plátenice, ne . . . nikdy . . .“

Svíčka, hořící na nočním stolku vedle postele zaprskla. Teta sebou trhla, náhle vstala, sáhla pod podušku, vzala do pravé ruky mošničku, levou rukou vzala svíčku

a vyšla z pokoje na chodbičku v nedbalkách. Za dveřmi Stáňova pokoje stanula a naslouchala v tichu. Domnívala se, že zaslechla vzdechy. Opatrně otevřela dvéře, nahlédla do vnitř, svítíc si do temna pokoje. Viděla, že synovec spí a slyšela, že chrápe. Spokojeně cosi šeptala, přivřela dvéře a odšourala se do své ložnice ještě v obraznosti sledována chrápáním svého hocha . . .

Na druhý den byla potěšena. Viděla, že Stáňa ustal truchliti a když odešel do úřadu, bručela si: „Jenom čas všecko zhojí! Kdyby se tak paní Likovcová odstěhovala . . .“

Toto přání se tetě vyplnilo za několik měsíců. Paní Likovcová se odebírala do ciziny, byla angažována k jistému divadlu. A tu Stáňa již na svou nešťastnou lásku zcela zapomněl k největší radosti tety Aloisie, která ho nabádala, že moudrý člověk zapomíná na takové věci.

„Tak se mi zdá, hochu,“ pravila mu teta jednou, „že se již ani neoženíš . . . No, snad je to neštěstí, ale kdož ví jaké štěstí spočívá v tom neštěstí . . .“

„Netoužím po změně,“ zabručel Stáňa.

„No, no, hochu, milý hochu můj,“ radostně teta mu čechrala vlas, „vždyť bys ztěžka našel družku pro sebe . . . Jsi přece jenom takový . . . no, zvláštní. A potřebuješ „pravé ruky“ a tu hledej, nenajdeš snadno. Snad ti je souzeno ustarati tak, bez ženy . . .“

„Ano, ano, tetičko . . .“

A teta Aloisie se usmívala jako její synovec. Tyto úsměvy byly jako lehounké vlny na hlatích stojatých vod, o nichž se neví, mají-li hlubiny, nebo ne.

GUSTAV R. OPOČENSKÝ:

ÚČEL ŽIVOTA.

Ve všech lidských smutných dnech
vskutku chvíle klidu není;
věčný chaos, věčný spěch,
marné toužení a chtění.
Smutná žití výplň je!
Okamžiky teskné, šedé —
šťastným býti úplně
člověk nesmí, nedovede!

Roky letí ve spěchu
žití běh se k smrti sklání
pro radost a útěchu
nezbylo tu pranic ani.
Ani jedna splněná
touha srdci neuleví;
duše v sobě ztracená
po čem touží, ani neví . . .

Marné touhy, marný spěch.
Nutnost o život se bíti.
Samá slza, samý vzdech —
to je účel všeho žití.
V srdci věčný neklid vře,
jedna bolest stihá jinou:
dokud zrak se nezavře
lidské touhy nezahynou!

STÁŘÍ.

Sám seděl u okna, když večer ulicemi
jak chodec ponurý se vlekl do dáli.
A hleděl přes střechy, zadumán, divně němý,
snad trochu tesklivý snad trochu zoufalý.

To bylo v podzimu, kdy chlad už čišel vzduchem
a větřík mazlivý už tváře nehladil.
To bylo v sklonku let tak naplněných vzruchem,
v nichž mnoho chtělo se, však nedostižen cíl.

Ten tam byl mládí vznět, vědomí hrdé síly
i lásky polibky a kouzlo úsměvů.
Tak mnoho bylo žen, jež tady kdysi byly —
Však na ty myslil už bez smutku, bez hněvu.

Ztraceno nadšení a jeho šepot svůdný
a touha velkosti na mužství začátku.
Teď sobě připadal na sen svůj mysle bludný
jak dítě dychtící po třpytném pozlátku.

Vše navždy ztraceno. Naděje, láska, síla.
— Však možno začít z s! Vždyť není pozdě snad . . .
A vůle nezdolná mu pro budoucnost zbyla,
on mnoho může chtít a mnoho vykonat!

Tož náhle vztyčil se a pohodil svou hlavou,
v svých žilách nový vznět zas cítil rychle hřát —
V tom zrak mu zabloudil v ulici tichou, tmavou,
a v alej žloutnoucí zas pohled jeho pad'.

Zřel pevné kmeny lip v podzimním šatě státi
dost zdravé ku květům a k jarní proměně,
zřel jejich haluze se smutně ohýbati
v zimavém větříku tesklivé jeseně.

A sklonil hlavu zas, hluboce vzdychl kradí.
Teď teprv pochopil svou marnost života.
— Co platno chtíti růst, když navždy schází mládí!
— Je stáří údělem jen klid a samota.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Za Policí ještě dvě české vesnice, Bukavice a Pěkov, a pak už cizí kraj, Němci. Smutek vanul ze strnišť, z polí zoraných, osetých, na nichž se červenavý ozim zachvíval v chladném větru. Otec napomínal, dával naučení, jak se chovat k německému pantátovi a v nové domácnosti, abych si učení hleděl a všeho si všímal, i hospodářství. A ve mne pořád trnulo a bolelo rozloučení.

Za Pěkovem Hutberk při silnici vedoucí průsmykem, který kdysi Laudon bránil proti Fridrichu II., pruskému králi. Silnice do táhlého vrchu a zase táhle dolů, pořád lesem; jak jsme jí sjeli, z lesa ven, otevřela se mně poprvé broumovská krajina, zvlněná rovina na dně kotliny lesnatými vrchy a horami obklopené. Pěkná, úrodná krajina, výstavné vesnice, v pozadí Broumov s mohutným klášterem červených střech — ale jak na to vše mladé oči ulekaně tenkráte hleděly!

V Broumově jsme se nezastavili. Jen jsme jím projeli za město, do vsi Grosdorfu. Tam jsem měl místo, ne „na handl“, nýbrž z platu. Tak bylo jen tohoto prvního roku. Ostatní léta v Němcích strávil jsem všecka „na výměnu.“ U strýce Zejdla byl z platu od podzimu r. 1861 do vagac r. 1862 malý Němeček čipených oček, aby se naučil česky. S tím jsem chodil do hronovské školy. U jeho otce, sedláka v Grosdorfu, vyjednal mně strýc místo pro ten rok.

Grosdorf je táhlá vesnice při silnici vedoucí dále přes Ottendorf s ním souvislý do nedalekého Pruska, do Neurode i do

Kladska. Už, když jsme jeli k Broumovu, musil jsem si všimnouti selských, německých statků, jak jsou výstavny; když jsem je pak v Grosdorfě viděl z blízka, teprve jsem se divil. Sice byly tu také roubené chalupy, statky však většinou zděné, rozlehlé a výstavné, šindelem ale většinou cihlami kryté, každý jako dvorec či jako tvrz uzavřené, skládající se z pravidla ze čtyř budov do čtverce nebo do obdélníka postavených. Takový byl také statek, nad některé ještě výstavnější, do kterého mne otec zavezl. Hospodář, otec mého kamaráda z Hronova, Dimter Sefe (Josef) byl vdovec ještě dost mladý. Ten můj kamarád, u nás Pepíček, tady doma Sefla, byl jeho jediný syn. Kromě toho měl hospodář ještě malou dcerušku a ta se jmenovala Resla. Hospodyni jsme říkali Reze. V domě výměničném žili hospodářovi rodiče, statečná, stará selka, jejíž tváře zardívaly se drobounkými žilkami, žena rozhodná a při tom pobožná, a zasmušilý, bělovlasý její muž, Dimter Bene (Benedikt).

Čeho jsem si bezděky všiml bylo, že po vsi a také u Dimtrova statku měli stromoví po skrovnu, ovocného i divokého. Kdeže naše zahrada! Tady u statku ani zahrádky.

Tenkráte chodili všichni, tu v Grosdorfě jakož i po všem Broumovsku, ve svém zvláštním kroji. Ženy nosily placky z tmavých nebo i květovaných šátků s dlouhými cípy po zádech, šátky přes ňadra křížem, kabátky s rukávy u zápěstí úzkými, na pažích vzdutými, sukně vysoko pod ňadra uvázané (na jelítkách), čímž se postava deformovala. Muži chodili v černých brslenkách, v kazajkách nebo v dlouhých kabátech, ve vestách po krk zapjatých, jež měly místo knoflíků stříbrné groše nebo šestáky; na podzim, v zimě v límcových pláštích nebo v kožichách.

V takovém plášti a v černém klobouku chodil do kostela i všedního dne také Dimtrův dědeček z výměnku. Také „grusla" (Grossmutter, babička) málokdy kostel vynechala; ale nikdy nešla se svým mužem, ani tam ani zpátky. Nepamatuju se, že bych je byl viděl doma spolu rozmlouvat. Bělovlasý děd stále přísně zasmušilý sedal, chodíval vždy sám nebo se na výměnku u stolu sám modlil. Také na ostatní málo kdy promluvil; na mne také ne. Co mezi ním a babičkou se stalo, nevím. Za to stará vyměnice byla hovorná, dovedla i zažertovat, zasmát se; svému vnuku a také i mně leckdy přilepšila. V jizbě na výměnku visela nevelká, olejová podobizna nějakého kněze, jejího bratra nebo strýce, už nevím, na kterém si velmi zakládala.

Mně říkala Alois, tak také i hospodyně; čeládka většinou, zvláště z počátku: Du Bímšr — ty Čechu.

Bydlil jsem ve velké světnici na statku, vedle níž byla menší, hospodářova. Ve velké světnici jsem jídal, tam jsem se učil a četl jsem někdy i při plápolavé louči. Ložnici jsem měl svou zvláštní, bez kamen, nevelkou komoru zděnou, do níž se chodilo ze síně. Malým zamřežovaným oknem té světničky. viděl jsem na zásep, do nádvoří i k výměnku.

Ta světnička studená bývala svědkem mého hoře, mé hrozné tesknoty, jež mne první čas v Němcích zachvacovala. Česky jsem si sice mohl pohovořit se spolužákem Josefem a s českým studentem, tenkráte kvartánem broumovského gymnasia, Josefem Přibylem ze Slavoňova, jenž bydlil u babičky na výměnku.*) Než odloučení od domova, od rodičů, od matky, krušilo mysl a zachvacovalo ji tesknotou a nevýslovným smutkem. Za dne musil jsem se přemáhat; ale když jsem si otevřel truhličku a prohlížel, přerovnával své věci, jež mne upomínaly na domov, na matku, jak mně je tu ukládala, tu jsem propukával v pláč, a „mračíval" jsem dlouho za těch smutných podzimních večerů.

Vím, že jedné takové chvíle, kdy mne chytla tesknost až zoufalá, jsem vzal „druhý díl" starou knihu náboženství, ze které se matka ve hronovské škole učila, a kterou jsem si proto vzal s sebou do Němec, a že jsem na přídeští té knihy napsal: „Umřu-li, pochovejte mne doma." Myslilť jsem, že se rána nedožiju — a tady v Němcích v zemi ležet —

Čas pak léčil a konejšil. Hrozné smutky přecházely, touha však po domově zůstávala. I ve škole na mne první čas chodívala. Tam tím spíše, poněvadž všecko vyučování bylo cizí, německé, poněvadž jsem z počátku skoro ničemu nerozuměl. Třída měla hojně žactva, chlapců i děvčat broumovských. Než také několik Čechů tam se mnou chodilo, hlavně rodáků z Police a z okolí, jako z Radešova J. Eckert, nyní stavitel v Hronově, ale i z kraje, jako Václav Hladík z Rohenic a jiní. Se spolužačkou Augustou Vintrovou, rodem z Broumova, setkal jsem se, mimochodem řečeno, po létech v Praze, kdež byla provdána za spisovatele Karla Starého, professora vyšší dívčí školy pražské.

Byli jsme ve čtvrté třídě hlavní školy. Stála na blízku farního kostela, nedaleko městských hradeb, z části ještě, tenkráte, dost zachovalých. Kolem té školy sestupo-

*) Později katecheta gymnasia Jičínského; nyní ve výslužbě.

valo se na bývalý městský val; toho času zastiňovaly jej řady košatých, starých kaštanů. Té hlavní školy ředitelem byl benediktin broumovského kláštera, Čech, pater Vojtěch Karhan, kněz přísného vzezření. K nám do třídy nikdy nepřišel. Tu učili dva světští učitelé, Kopp a Patzak. Kopp byl sice starší a hodně starý, ale divočejší. Když se rozzlobil na některého ze žáků, jenž seděl prostřed lavice, starý Kopp nevyvolal si ho, nýbrž v tom rozvášnění svém vylezl dosti mrštně na lavici, hnal se po ní, stříbrnou tabatěrku v ruce, a doběhnuv, hladil s hora, stoje na lavici, provinilce pod ním v lavici se ošívajícího.

Bývalo smutno při tom vyučování, když člověk skoro ničemu z něho nerozuměl. Dával jsem pozor, napínal všecku mysl, abych něco schopil, až do únavy a ochablosti. Co jsem tu zkusil starostí, nejistoty a strachu i trapného nedorozumění proto, že jsem neznal vyučovacího jazyka! Jaká jsou muka dětí v takové cizí škole! A jaké dobrodiní, jaké požehnání jsou školy naší Ústřední Matice tisícům mladých duší, jež by, nebýti těch škol, léta se soužily v cizích, aby posléze zakrněly nebo se úplně odnárodnily!

Někdy mne svedla k nepozornosti tesknota a výhled. Seděl jsem blízko okna a tím bylo vidět kus horského pásma Stěn. Za těmi lesnatými kopci, za tou jejich hradbou, přes které vedla přes Hvězdu stezka k nám, k Medhuji, byla Police, české město, a za Policí domov, Hronov. Kolikráte jsem k tomu temně modrému pruhu hor obrátil tajně oči a zamyslil se!

Třetí učitel v naší třídě byl kněz katecheta, P. Řehoř Wagner, tenkráte jedenatřicítiletý. Přicházel v kněžské sutáně; v přibledlém, jemném obličeji blýskaly se mu brejle. Byl rodem z Jaroměře, Čech, upřímný Čech, na nějž si rád vzpomínám. Ale při prvním našem setkání zabouřilo mně nad hlavou. Za jeho prvních hodin u nás ve třídě, (vykládal, rozumí se, po německu) zabloudily jednou mé oči zase k lesnatému pásmu Stěn. Zahleděl jsem se, zamyslil, zapomněl na školu a katechetu. A ten pojednou na mne z ostra vykřikl; volal mne. Já se náramně lekl, a v tom náhlém leknutí jsem se uplivl, ze zvyku, jak jsem doma slýchal, že je dobře se uplivnout, když se člověk náhle lekne.

Pane králi! Pater Řehoř byl prudký, cholerický muž, jenž častěji vybuchl hněvivě; to, že jsem se uplivl, jej popudilo nad míru. Dal se do mne německy, česky; já jako opařený mlčel. Proč jsem to učinil, neodvážil jsem se říci. — Tak tedy hřmělo o prvním setkání. Ale záhy se vyjasnilo. Pater Řehoř si mne oblíbil a dobře jsem u něho vycházel. Nezapomněl mne ani pak, když jsem opustil hlavní školu a chodil do kláštera do gymnasia. Mluvíval se mnou a jednou mne i pozval do své celly. To sháněl sbírku na Národní divadlo, a proto mne k sobě pozval, abychom my Češi na gymnasiu se také složili. Pamatuju se, že kromě obrazů svatých měl ve své celle také malovaný obraz Oldřicha a Boženy, a druhý, černý, lithografii, Přemysla II. ve stanu s českými pány večer před bitvou na Moravském poli. Na ten obraz, dílo Jaroslava Čermáka, jak dnes vím, nemohl jsem zapomenouti. Hluboce mne dojal.

S páterem Řehořem setkal jsem se po letech asi dvakráte. Naposled nějaký rok před jeho smrtí.*) To již nebyl katechetou, ale převorem broumovského kláštera, staroušek přihrbený. Změnil se v podobě, ale ne ve vroucím vlastenectví. Těšilo mne upřímně, že on, někdy můj učitel, i teď o mně věděl a literární mou činnost sledoval.

XXII.

Z Grosdorfu ze statku, ve kterém jsem byl na bytu, měl jsem až do školy malé půl hodiny cesty. Chodil jsem stezníkem k hořejšímu ze tří broumovských podměstí (Ober-, Mittel-, Niedersand) dřevěným, bedněným mostem se šindelovou střechou přes říčku Stěnavu. Odtud po schodech v boku skalné výšiny vzhůru do města průlomem v bývalých hradbách do ulice, ve které tenkráte stálo také několik dřevěných domků. Do kostela jsme chodili do farního, ne do klášterského. Pamatuju se na jediný z jeho obrazů. Spodoboval krále Václava IV. sedícího v křesle. U nohou králových ležel bílý chrt. Před králem patrně popuzeným stál Jan Nepomucký a domlouval mu. Obraz ten namaloval, myslím, Lhota a zamluvil jej u něho, jak se teď domnívám, praelát Rotter.

Do města jsem kromě těch cest do školy a do kostela jen málo přicházel. Ale pak pozdě na podzim nebo počátkem zimy skoro každé neděle odpoledne a to návštěvou do jednoho z nejpřednějších domů broumovských. Můj kamarád, Dimtrův Pepíček, Dimter Sefla, žák čtvrté třídy hlavní školy tak jako já, byl dobře znám s malým primánem broumovského gymnasia, synem notáře Eppingra, muže v Broumově vysoce váženého. Ten primán, Karel, nyní advokát a vůdce německých liberálů v Čechách, pozval Dimtrova Pepíčka a mne, abychom k nim přišli. (Pokračování.)

*) Zemřel r. 1907.

* * * * * * *

HAVLAS PAVLATA:

BUĎ POZDRAVENO!

Buď pozdraveno písní mou,
o Jaro, děcko spanilé,
a dík buď vzdán Ti za chvíle,
v nichž spilo jsi mě vůní svou.

Žes zaneslo mne dálavou
v svět Poesie unylé,
buď pozdraveno písní mou!

Za květy Tvé a lásku Tvou,
za ptáčat zpěvy přemilé,
svit slunce žítí k posile
a za oblohu modravou
buď pozdraveno písní mou!

ŘÍJNOVÁ SICILIÁNA.

Mlha padla na zemi a teskno v kraji,
již ptáci pryč a ticho chmurné vládne
střídavě s vichrem na strníšti, v háji.
Na šiřé planině krev zvěře chladne.

Cos severního slunce rudé tají,
poslední listí na kaštanu vadne,
a v posled smutnou zašelestíc bájí
se stromu lehce k syré zemi spadne.

KAREL V. RAIS:

VZPOMÍNKA NA ANT. SLAVÍČKA.

(Dokončení.)

Bylo v neděli dopoledne, den krásný. Šli jsme ze Zlaté Koruny, kde již mnoho lidí na pohřeb čekalo, po silnici ke Krumlovu. Krajina je rozvlněna, polnatá i lesnatá. A tu na zatáčce stoupající silnice uslyšeli jsme nejprve těžký, rychlý, dunivý dupot, potom i hlasitý sborový zpěv a modlení. Konečně objevil se pohřeb.

Mohutný zástup vesnických lidí — napřed mladice, potom mladíci, ale ne po dvou, po třech, ale v řadách přes celou silnici, ženy mladší, ženy starší, muži, starci. Uprostřed proudu jel vůz s rakví a snad se vším příbuzenstvem. Přešlo to vedle nás rychle, nedovedu popsat podrobností, ale ti všichni lidé mladší i starší, zvláště však mužové, všickni s odkrytými hlavami, hojných, zvláštním způsobem přistřižených vlasů, tmavých šosatých neb jen krátkých kabátů, bezvousí, vrásčití, chmurných pohledů, potom stařeny i starci osmahlí, tváří hluboce rozbrázděných, vše v rychlém pohybu, se zvláštním zpěvem, v němž se střídaly hned hlasy jen ženské, hned zas mužské — s hlučnou jednotvárnou modlitbou: to vše působilo mohutným dojmem, a člověk byl maně zanesen do dávna...

Viděl jsem mnoho venkovských pohřbů na všech stranách Čech i Moravy, ale žádný takový jako tenkrát ten nad Zlatou Korunou.

Když jsem to Slavíčkovi vypravoval (tenkrát měl jsem i více detailů v paměti), pravil: „Tam na jih bych také tuze rád, protože odtamtud to přišlo; ten kraj i lid bych rád trochu poznal." A rozpovídali jsme se o Krumlovsku i Prachaticku.

Vůbec musím říci, že Slavíček byl celým nitrem svým český člověk, duchem národa, jeho tradicemi i historií proniknutý. K tomu duší jemně cítící, po nejvyšších cílech toužící.

Dobrák byl, srdce upřímné, ale i vznětlivý.

Ve své umělecké cti byl netykavkou, to poznal jsem nejednou.

Byl jsem na př. svědkem, kdy několik slov, dlouholetým přítelem pronesených o nějaké chystané koupi jeho obrazu, slov, jistě nevinně myšlených, která si však on nějak jinak vykládal, rozrušila ho zle. Věru podnes nevím, jak a proč to tenkrát tak najednou vyšlehlo. Než jsme se vzpamatovali, řekl ostrou, hněvivou odpověď a všecek se schoulil. Po chvíli se sice zdánlivě uklidnil, ale toho večera byl již zachmuřen a dlouho nezapomněl.

Na jaře r. 1896 byl jsem upozorněn na pěkný letní byt v krajině náchodské a věda, že Slavíček nějaký hledá, dopsal jsem mu o tom. Z odpovědi vyjímám: „Krajina kolem Náchoda, Police je mi sympatická, ač jsem tamní kraj projel v zimě na saních. Nezapomenu na zasněžený Náchod, kam jsme přijeli k 10. hod., hlavně na jeho starý kostel uprostřed náměstí — — —

Kdyby už jen pánbůh jaro dal! V tom ateliéru už všechno člověka dráždí a nic také netěší, ani ne práce, když někdy sluníčko tak zasvítí a zahřeje. To už jen ven."

Slavíček byl velký milovník výletů do přírody, a na těch svých zimních schůzkách vždycky jsme si jarní výlety umlouvali. Také v Slavíčkových dopisech jsou o tom radostné řádky.

„Kdyby bylo takhle dubnově hezky a jarně, dobré by bylo si ráno pěšky vyšlápnouti do Okoře. Hezká cesta přes Matěje a Horoměřice — znám ji. Ale to na celý den. To je dobré taková delší tura mezi poli —" psal v březnu 1905. Okoř s okolím byl jeho milým místem a nejednu náladu si odtamtud přinesl.

„Mám tu v atelieru darovaného kanára — jsem jako on v kleci zavřený — ale co nejdřív si vyrazím k vám a pak s Vámi" — psal opět v březnu 1906.

Z letního pobytu téhož roku psal: „Těším se na Vás, že ke mně přijdete do atelieru a pak bychom si mohli na podzim někdy vyšlápnout do Troje, bývá tam na podzim hezky. Nějak bychom si mohli pravidelnější výletky spořádati. Budou ty nejkrásnější dny podzimní ještě..."

Jindy zas psal, že přijde a vyjdeme si do polí nebo někam do Krče — také pěkný výletek — —

Ale k žádné z mnohých projektovaných vycházek nedošlo a to z příčiny zajisté jednoduché: protože v tom honu životním jaro, léto i podzim uletí, že člověk ani neví jak a jen se ohlíží, kam se to zas podělo. Kdybych tak mohl Slavíčkovi z jeho listů všecky ty zálibné touhy a těšení se na schůzečky, na pěkné výletky opakovati, jak srdečně by se zasmál!

Koncem května 1906 chtěl jsem si vyletět na Moravu, abych ji opět prošel od Litovle do Olomouce, dál přes Prostějov do Výškova, do Kojetína a Chropíně, přes Hradiště ke Kyjovu a přes Brno domů.

A vzpomněl jsem, jaká by to byla cesta, kdyby Slavíček šel se mnou. Odepsal: „Na Moravu byl bych nemohl, jelikož Jeho Excellence můj pan ministr financí byl silně proti tomu a je pro špársystém. Výlet Váš byl asi příjemný, oko se občerství, je teď venku už krásně. My jsme předevčírem — ve čtvrtek — také si vyšlápli jen se ženou a s jedním kollegou a to jen tak bez cíle a nazdařbůh. Byl hezký den a my šli stále po té Vltavě, až najednou se octneme u Roztok, pak v Klecánkách, ale vytrestalo nás to řádně, zmeškali jsme — následkem popleteného Kurýra, v němž jsou samé poznámky a znaménka — poslední vlak; ani jsme si nevšimli, že ten náš poslední jezdí jen v neděli. A tak jako apoštolové... Ale zle nás to dostalo mezi Selcem a Podbabou; celí promoklí až na kůži po strašlivé bouři jsme se doškrábali ve 2 hodiny v noci domů. Bylo to poprvé, kdy Míla si vyšla vůbec za bránu! To Vám byla strašlivá cesta — všude pusto a zavřeno, nikam se dotlouci nebylo možno — jen blesky — a rachotilo to za námi, jakoby měl být už konec. Já si nikdy nemohl noční bouři s přívalem jako přímý účastník uprostřed toho všeho ani dobře představit. Když jsme stáli mokří a zimaví v tom nejhorším přívalu pod podbabským nádražním viaduktem, kde to fičelo jako nejhorší severák, tak jsem zahlédl tam někde nahoře v jakési ville shasínat světýlko. Hromské to bylo — ten tam v suchu a teple kouká snad ještě z okna a říká si: „Boží dopuštění, že by ani psa nevyhnal" — a je mu asi teplo, a my jako psanci bez pomoci v té psotě, oblečeni všichni v taková nejletnější kvádříčka, že se na nás přilepovala. Jen kdyby z toho ta Míla nic zlého neměla, nic bych si ze zkušenosti, ve vzpomínce už ne tak hrůzné, nedělal." (Dne 2. června 1906.)

Ale jednou jsme si spolu přece trochu pochodili. To jsme se potkali na nábřeží a zatoulali jsme se do asanace, do okolí staré synagogy a jinam, kde mi Slavíček ukazoval, co maluje a co by ještě rád provedl. Zbytky starých ulic s domy již zkřivenými, oken zpola rozbitých, stěn rozpukaných, domy neobydlené, pusté, kusy staré Prahy silně ho tenkrát poutaly, a máme na to památky.

Celkem však při té pochůzce nebyl Slavíček hovorný a sdílný jako jindy, stísněn byl, zamlklý, rozpačit; ale nechtěl jsem se ptáti. Nezmínil se ani při rozchodu.

Netrvalo však mnoho dní a příčinu zvěděl jsem z dopisu. Chtěl mne totiž požádat za přímluvu za někoho z přátelstva. Za přímluvu, která mne nic nestála. Ale jaký kroucený dopis poslal a nevěděl, kudy do toho!

„Nebýt toho, už bych byl kolikrát k Vám zašel, ale věřte mi, jako stín to bylo přede mnou. Nemohu ani cítit to, co se nazývá protekce, a také mi to zle jde, ale přece

si jen myslím, abych — je-li to možno nějak tomu pomoci — tak učinil. Ale prosím, nehoršete se na mne proto (podškrtnuto!), říci ústně to nešlo, až konečně jsem to takto sesmolil, a věru, raději bych ani neposlal —"

Léto r. 1906 trávil Slavíček v Kráskově u Prachovic — blízko Lichnice. Poslal pohledy ze Žlebů, z Kráskova, z Ohebi a z horské vsi Bojanova.

Následujícího roku byl v Paříži a konal ještě cestu další. Z Bruselu psal: „Našel jsem tu *a*) českou dobrou hospodu a *b*) několik Čechů — a dělá mi to dobře." Na jiném lístku z Belgie: „Tady je to už domácnější než ve Francii i v celku i v každém detailu."

V zimě psal mi mezi jiným: V Kameničkách jsem byl na 3 dni si zamalovat sněhy. Nebyla letos sněhu tak ohromná spousta jako jiná léta, ani zima tak hrozná, ale fičelo to rázně a celý jsem byl zachumlán i v kukli, ale vítr profoukl až do kostí. Ten farář tam má také mizerně, v tom sněhu a chumelenici běhat do Vortové a Dědové. Co mi v létě trvalo 20 minut, prošel jsem teď za $^3/_4$ a někdy i více hodiny. Ono se to zdá, ale člověka to může smést — — —

Ale při tom drsném životě a těch psotách je tam v horách přece jen hezky. Čeledník na kameničovské faře byl vytopený, v kamnech praskalo, topí se tam dřívím; je to rozdíl — zrovna vůně proti tomu pražskému začazenému topení — —"

R. 1908 po prázdninovém pobytu v Luhačovicích zajel opět do Kameniček. Potom v lednu psal opět delší dopis, z něhož vyjímám: „Byl jsem tam loňského roku v únoru na několik dní — a právě v Kameničkách — ve Vašem Studenci. Na téže faře, kde farář Kalous žil. Koukal jsem oknem na zavátý kraj a šlapal v ohromných vlněných bačkorách silnici ke Krejcaru (rybník) a do lesa, kde bylo ticho, ani človíčka, a smutno. Lidé mě poznali, staré baby a sousedé vybíhali — měli nás tam rádi — a vítali jsme se a bylo mi zas už veselo — a vžil jsem se do té chaloupky, kde my všichni, žena i děti, jsme v podzimních večerech poslouchali jejich horské pohádky. Ty pohádky jsou docela jiné než obyčejné. Je tam málo princezen, málo zlata a zlatých zámků. Ty jejich pohádky jsou nekonečně skromnější.

V posledních těchto dnech musel jsem se upřímně zasmáti. Abych vysvětlil, musím předeslati, že jsem kdysi, když jsme v Kameničkách byli, namaloval pro tamní divadélko dekoraci, celou horskou krajinu, kus Kameniček a vzadu Jeníkov. Byla to veliká plachta, ale měl jsem ty lidi rád. Řekl mi učitel, farář — rád jsem to namaloval. Farář, který tam tehdy byl a vzal do opatrování tu věc, byl přeložen jinam. Svěřil věc ochotníkům. Najednou dostanu od místního sboru hasičského úřední dopis, v němž mne (ale docela naivním způsobem) žádají, bych laskavě „tu slavnou a krásnou dekoraci" svěřil raději sboru hasičskému do opatrování, on že ji ochotníkům bude půjčovati i s jevištěm, budou-li dle stanov hráti na prospěch hasičů — Abych pro všechno na světě rozhodl „pro dobro sboru hasičského." Je to — toto celé — čistě horské a vyjadřuje jasně jejich povahy. Zasmál jsem se upřímně nad úřední pečetí a napsal jsem, aby to ponechali ochotníkům, jelikož pro slavný hasičský sbor nemá ta věc významu. A tak snad budou ochotníci šťastni a hasiči méně šťastni. Bože, jak jsou ti lidé hodní a upřímní!"

R. 1909 na jaře byl Slavíček za příčinou churavosti své choti v Dubrovníku, odkud mi dne 26. května poslal lístek: „Trvám zde už 5 neděl, ale pro českého „slikara" jsou přece jenom jen Čechy, české motivy, a často mi připadá onen osel se svým bodlákem. U nás je snad méně barev, ale za to plno jiné krásy, která se ani vymalovat nedá pouhými barvami."

A to jsou poslední slova, která od něho mám . . .

Že byl Slavíček pracovník velmi pilný, je známo, co dovedl, rovněž; a jak se mu při tom dařilo?

„Věřte, mám už toho života až po krk, plave člověk stále, a už cítím, že by se tak dál nemohlo žít. Aspoň v Čechách, tady je nejhůř. A při tom se musí pracovat — a při těch nejhorších starostech —"

A Slavíček si tak hned neposteskl!

R. 1907 při jisté příležitosti psal: „Nás z Vídně pohlavkují všady. Dosazují sem na naše české ústavy, kde koho z Němců najdou

— — — — — — — — — — — — — — — —

Je to vídeňský system. Lezeme jim příliš na oči na jejich výstavách, jejich kritikové to musí uznati — — — —

Tak pomalu ubíjejí finančně a materielně, co nemohou utlouci mravně jejich referenti umělečtí a jejich žurnály." —

Po Dubrovníce trávil Slavíček prázdniny v Německé Rybné pod Orlickými horami bydle na faře u svého dobrého známého faráře Selichara, jenž přistěhoval se tam z Kameniček.

Dne 10. srpna 1909 po polodenní práci v přírodě šel se v řece vykoupat. Vycházeje z vody raněn byl mrtvicí po levé straně těla. Řadu neděl poležel si tam na venkově, potom jej farář Selichar převezl do Prahy.

Ten týden před sv. Václavem jsme s Jiráskem navštívili Slavíčka v nemocnici. Pobledlý byl, ale jinak všecek bystrý a srdečný. Pochvaloval si, noha že je živa, jenom levice dosud bez citu, ale to že se dle lékařův všecko brzy poddá. Byl pln nejlepší naděje. Největší však jeho touhou tenkrát bylo, aby již byl doma.

„Jen domů — domů — abych zas měl děti a ženu, aby mi nebylo tak smutno. Po jejich návštěvách bývá tím hůř. Ať si už musím ležet, ale budu je vidět, slyšet, čas mi bude jinak utíkati!" A těšil se, že zrovna ten den před sv. Václavem se pan professor Maixner vrátí, a že on, Slavíček, na jeho vlastenecké srdce zapůsobí, aby byl tak dobrý, a udělal mu jako o sv. Václavě radost a — pustil ho domů.

Při té usměvavé řeči všechen pohled smál se měkkou touhou.

A těšil se, že brzy zas bude moci do atelieru a do práce . . .

Slavíček byl umělec velkých tužeb. Stále nové cíle stavěl si před oči a hleděl je proniknouti celou uměleckou duší svojí.

Po horách — Praha, rodiště jeho, město minulosti i město života nového v jednotlivostech i v nádherném celku. Po silnici pod Letnou, po náladách ze Staré Prahy dvě veliká nádherná plátna, známá nám z jubilejní výstavy.

Hned po tom zajal ho svatovítský chrám. Před skizzami jeho v obdivu každý stanul.

Právě v té době zákeřně přepadla ho mrtvice. V největším rozmachu, v plné síle — rozražené peruti . . .

Po sv. Václavě Slavíčka skutečně zavezli domů.

Stav jeho se lepšil, ale zvolna. Od pana Mařatky, přítele Slavíčkova, zvídal jsem, že je líp, líp — — ale že je to přece stále velmi trudné, a nemocného zle to skličuje . . .

Dne 21. ledna šli jsme s Jiráskem po Letné směrem od Obory k lanové dráze. Jak tak hovoříme, vidíme na kousek před sebou churavého muže o holi, provázeného posluhou. Statný jinak muž s černým knírem, pobledlý, skleslou levici měl v kapse kabátu a levou nohou pohyboval ztěžka, tím známým pohybem mrtvicí raněných. Teskně jsme naň zírali.

Tu najednou pozoruji, že příchozí se na nás směje. Slavíček! Bolestná to byla setkaná!

Postáli jsme chvíli. Svým jadrným způsobem vypravoval, že tedy již smí vyjít, že již i pracovat se chystá, ale ta levice že je stále bez citu.

„Lepší se to se mnou — inu lepší — ale jde to tak pomalu — ani nevím — a někdy se mi zdá — — Věřte mi, člověka napadají všelijaké myšlenky!"

„Jen trpělivost, všecko zas bude; jen když už budete malovat!"

„Budu — už budu — snad to přec nějak — —"

Když jsme se po rozchodu za ním dívali, oči maně zvlhly.

To je ten jarý Slavíček, jenž si vždy tak švarně vykračoval a tak jasně díval se do světa! —

Zpráva ve večerních listech dne 1. února hrozně rozechvěla.

Toho dne dopoledne v atelieru Slavíčkově padla osudná rána. Sám mezi pracemi svými skonal.

A vzpomenu-li na jeho lásku životní, na to, jak rád byl vesel, na žhavou lásku k umělecké práci, na to, jak měl rád svou rodinu, svou Mílu, která s ním tak cítila a jemu rozuměla, a své tři děti, dovedu tušiti tragedii, jež odehrála se v hlavě nebohého člověka za ty poslední neděle.

Plnou silou letěl, a náhle — přeraženy peruti.

A on chtěl k slunci . . . .

Živořit Slavíček nemohl ani jako umělec, ani jako člověk. V těch posledních dnech sám v atelieru svém prožil těch muk vrchol. Důvěru, že se tělesné zdraví vrátí, ztratil a snad pocítil, že i duše choří. A on, jenž si kladl nejskvělejší cíle, jenž byl zvyklý za všeobecného obdivu jich dobývat, měl by teď ochablý vidět — — — —

Ó, co by byl viděl . . . .

A těm, jež miloval nade vše, býti obtíží, třebaže i chorého byli by jej na rukou nosili, stálé starosti jim činit — — — ne, to nebylo pro Slavíčka, toho všeho pomyšlení nemohlo snésti jeho horoucí srdce . . . .

Na osmém hřbitově olšanském ukládali jsme ho do studené země.

Co se tam sklánělo smutných hlav druhů jeho, přátel, ctitelů mladých i starých v němém žalu! To mluvilo nad všecka slova!

František Kaván, věrný druh, přinesl mu až ke hrobu pozdrav z toho horského kraje nad horní Chrudimkou, kde země je teď na kost stuhlá, vítr hvízdává v stráních, kde osněžené lesy stojí němy a dole v nich je zimní ticho — — tesklivé, mrtvé ticho . . .

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

„Parmezán sem, Parmezán tam," rozhorlil se přednosta, „když se chtějí postit, postějí se bez turecké čepice, ta jich v tom jejich postu nevytrhne! Ostatně do pozejtří bude po inšpekci a pak se s pánembohem zase s tou jejich tureckou čepicí postějí, když jim to dělá dobře."

Do příchodu dvorního rady a praesidenta krajského soudu už mnoho času nezbývalo. Z přednostova rozkazu všichni se rozběhli po kancelářích.

Oficiant Kladivo vyšel do soudní čekárny a stranám oznámil, že jsou všecky roky veřejné i neveřejné odročeny, aby všichni odešli domů, že to pan rada zemskosoudní poručil. Přestupníci zákona, lidé obvinění radostně se rozběhli, svědci odcházeli mrzutě. Strany sporné mínily, že jsou průtahem vinni advokáti, kteří si odročení u rady vyprosili, aby mohli účtovati za zmařený rok.

Dr. Korbel odešel od soudu v průvodu svých klientů, kteří se kolem něho tísnili jako kuřata okolo kvočny, s povážlivým potřásáním hlavy.

Tohle, pravil si v duchu, tohle je něco anonymního. Jen tak beze všeho by dvorní rada nepřijel! Někdo musil něco nahoru oznámiti. Listovní si tak dlouho s Turky pohrával, až to prasklo. Třeba si děkan stěžoval u biskupa, a biskup si stěžoval nahoře. Klapzuba to příliš hnal na ostří nože. Pořád tureckou čepici všude vystrkoval. I okresního hejtmana dostal do své čepice.

Jen ať úřady Klapzubu trochu proženou! Myslí, když je listovním, že jsou pozemkové knihy jeho! Bez koruny člověk o něho nemůže zavaditi.

Přednosta soudu s Klapzubovou čepicí v praesidiální kanceláři osaměl. Nic mu z rozruchu příchodem inspekce způsobeného nezbylo v hlavě, jenom naléhavá okolnost, že pozejtří nastává Klapzubovi třicetidenní půst a že pozejtří musí Klapzubovi tureckou čepici vrátiti. Kdyby tedy dvorní rada zůstal na inšpekci déle, než do pozejtřka, musilo všechno prasknouti.

Zatím co kancelista Pirkhán a všichni ostatní uklízeli závadné spisy, seděl přednosta soudu málomocně s vypoulenýma očima na pohovce a hlavou se mu honil příšerný osud vrchního oficiála Klapzuby.

Jediná jiskřička v této beznadějnosti přednostovi soudu tmou kmitala. Kdyby bylo nejhůře, zavolá k soudu soudní znalce Dra Cibulku a Dra Sterna, poručí jim, aby vyšetřili duševní stav Klapzubův, uvalí na Klapzubu opatrovnictví pro slabomyslnost, a Klapzuba bude sloužiti dále i v turecké čepici. Když se něco šustne, vykáže se přednosta jednoduše dekretem opatrovnickým, a bude věc vyřízena.

Beztoho Klapzuba, jaký je pošetilec, některého dne prohlásí, že musí putovati do Mekky, bude za tou příčinou žádati o šestiměsíční dovolenou, a pak přednosta místo lékařského vysvědčení připojí ku Klapzubově nezvyklé žádosti opatrovnický dekret.

Klapzuba čekal v listovně příchod inspekce s orientálskou lhostejností. Klidně uložil v registratuře železniční spisy o místní lokálce, na ně narovnal staré pořádky knihovní a pak se usadil u dlouhého stolu nad rozevřenou knihou pozemkovou. Sáhl si v myšlenkách na hlavu, ale tam bylo pusto a prázdno.

Klapzuba se rozohnil.

Když mu přednosta nevrátí tureckou čepici do východu slunce v den, kdy začíná Ramazan, bude telegrafovati Bosenské vládě a poprosí o mimořádné opatření. Nebo se dovolá pomoci zahraničního ministerstva. Nebo bude telegrafovati oběma sultánům: aktivnímu v Cařihradě, pensionovanému do Soluně.

Plaménky tohoto rozohnění záhy zase zpohasínaly.

Nač by telegrafoval! Nač by se rozčiloval! Však ho čert nevezme! Na konec přednosta sám povolí a čepici mu vrátí. A když nevrátí, má doma ještě jednu čepici, ovšem už jen sváteční, o které neví ani okresní hejtman, ani sekretář Huber, ani přednosta.

Klapzuba se suše rozesmál.

Hehehe! Všichni se domnívají, že když mu vezmou tureckou čepici a uschovají si ji do svých sekretářů, že se octl se svou vírou na suchu. Víra je víra! — Víra tkví hluboko v něm; i když má čepici v depositu. Čím je dvorní rada proti Allahu, čím je proti Mohamedu, Allahovu proroku nejskvělejšímu?

Co může dvorní rada? Leda kdyby Klapzuba odcházel do pense, že by mu dvorní rada vyhotovil písemné uznání dlouholetých služeb praesidiem krajského soudu. Ani jedinou hurisku nebyl s to dvorní rada mu slíbiti. Vždyť byl chuděra sám na jedinou hurisku odkázán, a ta skoro huriskou nebyla.

„Robertku, Robertku," pořád za ním zlostně sípěla, „pamatuj se, Robertku!"

Klapzuba se dole v listovně zase vzmu-

žil. Byl odhodlán, že se dvorního rady nebude báti. Bylo to příkré odhodlání.

Proč by se bál dvorního rady, když se ani nebál Widermona s jeho šestnácti dcerami! A nebál se ho!

Přes to, že byl Klapzuba mohamedán, ozvalo se v něm špatné svědomí. Káralo ho, že teď simuluje statečnost. Třeba by se dvorního rady nebál, Widrmona a jeho dcer se bál. Nikoho jiného na světě se nebál, jenom Widrmona a nebožky. Ta mu s jeho strachem odešla do hrobu, a tak mu zbyl jediný Widrmon.

Člověk, jenž byl schopen pověsiti mu nejméně jednu dceru na krk.

Klapzuba se hluboce zamyslil. Porovnával v duchu dobu minulou s dobou přítomnou. Blaze mu bylo, dokud byl římsko-katolík. Někdy se o něho sice noviny otřely, poněvadž chodil pilně do kostela, poněvadž byl zván na děkanské hostiny a se špitálními sestřičkami duchovně obcoval. Ale sotva začal hledati novou pravdu náboženskou a ji v nynějším náboženství našel, všecko se proti němu vzbouřilo, všecko, kromě novin. A ty se ho neujaly! — Pan děkan? Allah mu odpusť! Turecká čepice, nic více, dráždila jej na Klapzubově hlavě do nepříčetnosti. I harem by mu byl snad prominul, jenom s tureckou čepicí se nemohl smířiti. Hle, jenom pro čepici jest nesmiřitelný. Nebyl to islam, čím Klapzuba všude o hluché stěny narážel; byl to jenom odznak islamu. Turecká čepice. Kdyby byl vyměnil fez za sokolskou čapku, nikdo by mu nepřekážel, aby se klaněl východu, na koberci vzýval Allaha, jenž je Allah, a Mohameda, jenž jest Allahův prorok nejsvětější. Nikdo by se neopovážil, jako přednosta soudu, přezdívati Ramazanu, třicetidennímu postu nejpřísnějšímu, Parmezánem. Rouhač bídný, skrývající se za jednací řád soudní!

Jak potutelně svatou víru urážel! Opovážil se tureckou čepici věrnému a pravověrnému vyznavači uschovati do praesidiálního stolu ku kvalifikačním tabulkám. Odznak víry položil na soupisy disciplinárních trestů, důtek, výstrah a jiných neřestí vezdejších.

Když odolal pravověrný všem nástrahám, když zahrabal nebožku pod přísným dozorem děkanovým na hřbitově, uchystal mu osud nové strašidlo. Dvorního radu sem vyštval z jeho sídla. Dvorního radu, jenž sedá s biskupem, s jenerálem a s jenerálním štábem o císařském posvícení u tabule, jenž zná odtamtud více anekdot, nežli tři sjezdy anekdotářů, — takového pána sem osud objednal!

Většího pána, než je okresní hejtman, jenž sedá o hrubých mších císařských s místodržitelským praktikantem konceptním v první lavici v kostele, ze všech nejprvnější.

Hořkost rozlila se Klapzubovým nitrem. Ani si nevšiml, že už se okolo oken listovny kmitla stříbrovlasá hlava dvorního rady, že inspekce začíná. Uslyšel náhle nad sebou z prvního poschodí spěšné přebíhání a za chvíli vrazil do listovny kancelista Pirkhán.

„Pane vrchní, honem se seberou a jdou nahoru," vyřizoval Klapzubovi polekaným hlasem, „pan dvorní rada si přeje jich poznat."

Jen ta slova vyhrkl a zase utíkal.

Klapzuba váhavě vstal, rozčísl si třesoucí rukou řídké vlasy na hlavě a volně kráčel nahoru. Zaklepal na preasidiální dveře a vstoupil.

Obvyklý obraz praesidiální kanceláře byl valně pozměněn. Na přednostenské pohovce neseděl jako jindy přednosta soudu, nýbrž dvorní rada, a přednosta stál před ním se stejnou uctivostí, jako jindy stával před přednostou Klapzuba. Když Klapzuba vešel, uklonil se přednosta hluboce dvornímu radovi a v rozpacích se začervenal.

„Prosím uctivě, pane dvorní rado, to je on!" pravil nejistě.

Klapzuba se uklonil tak hluboko, jako jen se klanival východu.

„Vrchní oficiál Klapzuba?" ptal se dvorní rada pichlavě. „Teda oni jsou ten Klapzuba, co nám tu provádí ty nehoráznosti! — No, budeme spolu brzo hotovi!"

Šedé oči dvorního rady se zlověstně zableskly. Dvorní rada zprudka vstal, přiběhl drobnými krůčky ke Klapzubovi — v tom okamžiku si Klapzuba, stojící po vojensku jako šikovatel před frontou, povšiml, že mu dvorní rada sahá postavou asi pod bradu — a postavil se těsně proti němu. Najednou se Klapzubovi zdálo, že dvorní rada roste. Nerostl, jenom hra očí to byla. Podíval se do Klapzubových očí tak přísně a vznešeně, že Klapzubova brada rychle klesala a když přestala klesati, byl dvorní rada tak vysoko, že mu Klapzuba sahal jenom pod bradu.

„Jakého oni jsou náboženství?" ptal se dvorní rada přísně.

„Poslušně hlásím, přestoupil jsem k islamu!" doznal Klapzuba kajícně.

„Oznámili to svému přednostovi?"

Klapzubovi zadrhl hrdlo strach. Rozpačitě se podíval na přednostu. Byl to nesmírně kritický okamžik. Přednosta zdvihl ruku jako žáček v obecné škole, jenž musí na okamžik opustiti svou třídu. A když si dvorní rada jeho ruky nevšiml, dodal si odvahy.

(Pokračování.)

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

LITERATURA.

Fr. X. Svoboda: Jarní strže. Tři románky. „Spisů F. X. Svobody“ VII. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze 1909.

„Fáza“, „Jarda“, „Bohuš Vrána“ ... Tři románky mládí, bujného a vzletného, bezstarostného a lehkomyslného, mládí s velkými plány a vysokými, dalekými cíli, s velikou vůlí a touhou, slabými však křidélky. Jako ty jarní strže. Dechne jaro, svitne slunce, a již se řítí s hor, bezstarostně a lehkomyslně, bujným rozpětím prvních, nespoutaných sil ničí vše, co jim do cesty přijde, zdá se, že by mohly být užitečny, že se k velikým činům chystají — ale na konec vybouřivše se uléhají, zanikají. Jak ta známá hora, jež porodila myš. Není v nich smyslu, účelu, ani rozumu, ale mnoho krásy rozpuku a divokosti.

Takové je dětství, mládí tří románků F. X. Svobody.

Ve „Fázovi“ líčí autor dětství dvou hochů, kamarádů, plné touhy po něčem záhadném, tajemném a nevyslovitelném, mladé hlavy plné dobrodružných záměrů, s neuvědoměle (ovšem) vznikajícím citem lásky k dívce u jednoho, a u druhého, Fázy, hocha tvrdé a nepodajné lebky, s rostoucí žárlivostí a obavou před ztrátou přítele. Je cosi velikého, tragicky krásného v smrti vzdorného Fázy, jenž roztříští si hlavu o kámen. — Smrtí hrdiny románku končí i „Bohuš Vrána“. Mladík, jenž je všecek jaksi nahnilý, prolhaný, u něhož vše je zdánlivé, klamné a větrné. Není snad v podstatě zlý, má jen nahnilé srdce, hříšně lehkomyslnou hlavu, slabý charakter a žádnou vůli. Oklamává sebe i jiné, ale především sebe, až na konec život oklame jej. Musí ztroskotat. Oběsí se. „Jarda“ má s Bohušem Vránou mnoho společných rysů. I ona ztroskotává. Dříve, než život započala. Neboť založila jej na bludu, omylu a proto musí končit rozčarováním. A možná, že bude příliš pozdě. —

Čeho si u F. X. Svobody velice cením a vážím, jest vůně, kolorit a ovzduší skutečného mládí, jež ve svých románcích líčí. Není v nich nic strojeného, konstruovaného, vše dýše prostotou a životem, složité vztahy dětských citů a instinktů zachycovány jsou s velikou logickou intensitou a výrazná kresba duší mladých lidí svědčí o bystrém postřehu a hluboké — ostatně u autora vůbec známé — znalosti mládí.

Proto románky ty, ač psány před mnoha léty, neztrácejí pelu půvabu a krásy.

Tristan.

Neera: Senio. Román, Z vlaštiny přeložila Eliška Řeháková. „Světové knihovny“ čís. 771—773. Vydal J. Otto v Praze.

Senio, krásný, silný, intelligentní a duchaplný, byl příliš mužem. Měl v sobě tolik mužského elementu, že až nenáviděl ženy. Aby mi bylo rozuměno: Senio si žádal ženy, nikoli její lásky. Svou osobní svobodu ostříhal a hájil žárlivě. A přece jeden krásný, vlahý letní večer byl silnější jeho. Senio se zamiloval do paní Kláry. Brzy však procitl z opojného snu, a láska donny Kláry začala ho tížit a tlačit jako břímě. Trpěl a strádal. Strádal povinností docházeti k ní, ztrátou svobody, i tím, že měla vždy jen jediné slovo v odpověď, vždy nezměnitelně totéž: milovala ho. Slovo osudné, nejneopatrnější, nejtrapnější, jež lze pronésti ženě, když obrací se k muži, který ji již nemiluje. Soudil, že láska nekotví v ničem jiném, než že jedna osoba je potřebna osoby druhé. Byl egoistou, a dle toho vždy jednal. Pocítil něhu k dívce, jež ho milovala, ale okamžitě si vzpomněl na děti, nemoci, zodpovědnost, hospodářské závazky, na všechna neodčinitelná pouta — a schladlý jeho pohled se svezl s čekající, roztoužené dívky. Přece však na konec podlehl ženě. Upadl, zlomil si nohu, ošetřovala ho jakási Ernesta, jež byla pověstnou, leč nikoliv ošetřováním nemocných. A Senio, jenž tak zoufale bránil svou svobodu, nechal se chytiti hmotnou stránkou, on, který přetrhal pouta vášně, upadl v pouta zvyků, on, který popíral vznešený ideál ženství, podlehl prostě pohlaví: oženil se s Ernestou. Neera je z těch autorů, v nichž přes všechnu snahu po realismu zbylo mnoho prvků romantických. Také „Senio“ psán je takovou podivuhodnou směsí, kde vedle vzdušných passáží čteme na př. při popisu Corinny, že byla metr a šedesát pět centimetrů vysoká, ač to náhodou není nikterak důležité. Dobrou vlastností však autorky „Senia“ je žhavá fantasie, namnoze ostrá kresba postav a poesie stylu.

Překlad „Senia“ je stejně nepečlivý, jako téměř všech překladů u nás poslední dobou řemeslně vyráběných. *Tristan.*

„Bibl. dzieł wyborowych“ ve Varšavě právě vydala Julia Zeyera „Król Menkera“ překladem Julie Kroczynskiej. V liter. příloze své Dziennik Polski české dílo toto chválí.

Před nedávnem ve starém archivu „Věstníku Evropy“ nalezené rukopisy Saltykova-Ščedrina obsahují dvě povídky. „Glupovskoe raspustvo“ uveřejňuje „Niva“, a „Tichoe pristanišce“ tiskne „Věstník“. Po názoru A. S. Izgoeva ve „Rěči“ 17./3. l. r. obě práce pocházejí z r. 1862. Rukopisy jsou majetkem Puškinského musea. O

TÝDEN

* V požehnaném věku 90 roků, při svěžesti v těch letech přímo obdivuhodné, zemřel ve Vídni dne 16. t. m. Josef Alexandr baron Helfert, pražský rodák, bývalý správce ministerstva vyučování, později dlouholetý chef ministerského oddělení pro věci kultu a vyučování. Postava svrchovaně zajímavá, vlivná a k našim českým snahám dosti spravedlivá, úředník-byrokrat a zásadní konservativec a centralista, ale povždy poctivec a zapřísáhlý odpůrce národnostního šovinismu. Byl to historik, politik a publicista, a po této stránce bude ho dlouho pamětliva česká veřejnost, neboť zejména dějepisné práce Helfertovy, z nichž mnohé byly po česku psány, vynikaly povýšeným hlediskem, jasným názorem a bystrostí po stránce kritické. Bylo jich uveřejněno množství zejména v „Osvětě"a téměř všecky se odnášejí k historii pohnutých dnů roku osmačtyřicátého (Za dnů říjnových r. 1848, Ústavodárný sněm v Kroměříži v pozdním podzimu 1848, Vánoce 1848 a nový rok 1849, Vznik ministerstva Schwarzenberg-Stadionova a j. v.). Politického ruchu těchto a příštích let účastnil se Helfert přímo jako úředník i jako říšský poslanec, stoje sice na opačném pólu politiky Palackého (zejména v letech padesátých), ale velmi sympaticky se později přidal ke snahám státoprávní české politiky. Po dlouhá léta stál baron Helfert v čele centrální komisse pro hledání a zachovávání uměleckých a historických památek, již vybudoval z nepatrných počátků ve vážnou a záslub plnou organisaci. Byl od r. 1860 členem panské sněmovny, tajným radou a členem četných vědeckých společností. Z českých spisů stojících mimo pozadí vědecky historické uvádí se zejména jeho zajímavé pojednání „O tak řečených blouznivcích náboženských v Čechách a na Moravě za císaře Josefa II." Pochován byl, jak si to v závěti vymínil, v českém zátiší potštýnském. Slovenský Denník o Helfertovi poznamenává: „Jeho historické práce, týkajúce sa doby od roku 1848, majú hodnotu dokumentárnu. Sú vzácnou protiváhou a korrektúrou diel maďarských i iných nemeckých (Springer) tejto dobe z jeho hlavného diela vyšiel nedávno po slovensky výťah: „Rok 1847—1848 v Uhorsku" v spracovaní Svet. Hurbana. Dielo Helfertovo bolo prvé, ktoré strhlo Košutovi falošný nimbus hrdinstva a ukázalo ho v pravej podobe. Helfert spolupracoval v Viedni s Kollárom, bol osobne známy s Palackým (polemizoval ale vo svojich dielach o historickej dobe proti nemu v smysle reakčnom)... a historikom Tomkom, s nímž i názorami v mnohom sa shodoval. So Slovákmi (s Hurbanom, Kuzmánym, Šafárikom) mal značné styky a slovenským snahám prial. Rodinu vychoval si po česky. Pamiatka jeho bude nám vždy vzácna. —*n*—

Dne 19. t. m. zemřel v Praze český historický spisovatel Ferdinand Tadra, kustos universitní knihovny a mimořádný člen České Akademie, rodák jindřichohradecký, ve věku 66 roků. Už v mládí, jakožto učitel akademického gymnasia pražského, bádal Tadra pilně v archivech pražských, jihočeských (Jindř. Hradec, Třeboň a j.), německých i italských (Řím, Bologna), a když byl povolán r. 1870 jako úředník do pražské knihovny universitní, stalo se hlavně toto rukopisné středisko místem jeho neunavného badání. Z českých spisů uvádíme zejména jeho „Žaltář Poděbradský a Kroniku Českou, rukopisy bývalé knihovny Olešnické" (1886), „K pobytu Jana Kapistrána v zemích českých" (1889), „Formulář kanceláře Rožmberské" (1890), „Kanceláře a písaři v zemích českých za králů Jana, Karla IV. a Václava IV.", ale nejvýše ceněno je jeho dílo „Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských", vyšlé ve Spisech poctěných jubilejní cenou Král. České společnosti náuk r. 1897. Z německých, stejně četných spisů, dlužno uvésti zejména důležité příspěvky k válečnému tažení Bethlena Gabora proti Ferdinandovi r. 1623 (s několika původními dopisy Albrechta Waldštejna), některé dokumenty k historii Prahy a j. Tadra byl také pilným odborným feuilletonistou některých pražských listů (zejména N. Politiky a Politik), a nadšeným průkopníkem snah pražského „Hlaholu", v jehož výboru zasedal od r. 1870 (v posledních letech jako předseda). —*n*—

*

V Kamenici n. Lipou, kde působil jako říd. učitel dívčích škol, zemřel 20. t. m. odborný spisovatel a paedagog Konrád Pospíšil, rodák z Rychnova Nového, ve věku 51 roků. Z jeho péra čítávali jsme v našich odborných listech četné zajímavé článečky a feuilletony do různých oborů kulturní činnosti zabíhající, zejména ovšem v obor vychovatelství a — hudby. Hudebníkem byl vášnivým, což pozorovati možno konečně i na jeho četných článcích v předních hudebn. listech, ale byl i nadšeným přítelem naší mládeže, jíž a pro jejíž dobro psal knížky a pojednání (Co schází naší škole, Čtvero živlů rozumné výchovy dítek, Rok v německé škole, Škola matkou — škola macechou, Notová čítanka a j.). Konrád Pospíšil dal také podnět k založení Jednoty Komenského. —*n*—

*

„L'Illustration" přinesla podobiznu prof. H. Jelínka, jenž přednáší na Sorboně o české literární tvorbě a připojila článeček, uvádějíc, že prof. H. Jelínek působil po mnoha let v revue „Mercure de France" pod pseudonymem Jeana

Otakara, podávaje zprávy o současné literatuře české. O

*

* Vl. Karenin nalezl v archivu dopisy Hercena a Bakunina neznámé listy o stycích jejich se známou spisovatelkou Georges Sandovou. Z dopisů vyniká zajímavá episoda ze života Bakuninova z roku 1848, kdy se utkal v boji se socialistou Marxem, jenž posléze ve svém listě otiskl „zprávu z Paříže", že spisovatelka Georges Sandová má v ruce papíry, kterými je kompromitován Bakunin, z Francie vypovězený anarchista jako tajný agent ruské vlády, zavinivší zatčení nešťastných polských vlastenců. Georges Sandová přinutila Marxe otisknouti: „že všecky zprávy o Bakuninovi jsou vylhány a není v nich ani stínu pravdy, že nikdy nechovala nejmenší nedůvěry k Bakuninovi, nepochybovala o jeho charakternosti, ani o jeho velkodušném přesvědčení. Byla rozhněvána, že Marx použil v boji prostředků tak pochybné hodnoty. Bakunin byl po dvakráte k smrti odsouzen, vězněn v Rakousku, vězněn v Rusku a vyvezen na Sibiř. Teprve r. 1862 se poděkoval Georges Sandové za obranu z Londýna, po 14 létech, když se mu podařilo uprchnouti z „mrtvého domu" na Sibiři. Vypsal při tom Georges Sandové celé své utrpení a nadšeně jí děkoval, že chránila čest toho, jenž vězel v okovech. O

*

* V Turině vyšlo v posledním měsíci u firmy Fratelli Becca dvojsvazkové dílo o B e d ř i c h u C h o p i n o v i z péra populárního učitele hudby Ippolita Valetty, který si dal veškeru nutnou práci, aby očistil jméno slavného polského komoponisty ode všech legend, které se na ně během posledního půlstoletí navěsily. Z interessantní a cenné knihy, která je sepsána na základě velkého množství dosud neznámého materiálu, uveřejňujeme stručný výňatek pojednávající o Chopinově smrti.

Na jaře 1849 vrátil se Chopin, tehdy ještě ani ne plně čtyřicetiletý, z Londýna do Paříže, a jeho duše byla už přeplněna bolestnými předtuchami smrti. Chtěl umříti „mezi svými" — ale smrt dala na sebe čekati ještě celou řadu nekonečných měsíců. Počátkem října zmocnil se ho poslední těžký záchvat, a tu ihned k němu přispěchala sestra, aby prý se nerozloučil se světem bez kněžské útěchy. Z dopisu jeho zpovědníka Jelowického vychází na jevo, že umírající skladatel byl ve velkém duševním rozechvění a že vypukl v dlouhý a křečovitý pláč, když vyslovoval přání, vrátiti se k víře svých šťastných dětských let. V neděli 15. října byl Chopin tak sláb, že téměř už nemohl ani promluviti. Svým přátelům a všem, kdož stáli kolem jeho lůžka, děkoval více už jenom pohledy a slabým šeptáním za vše, co mu kdo radostného neb krásného v životě prokázal, načež se k odpoledni poněkud znova zotavil a prosil přítomnou hraběnku Potockou, aby mu zazpívala jednu z jeho oblíbených písní. Příští noci zatemnil se jeho až dosud velmi čilý duch, tak že už nerozeznával přítomných. Jen ještě na malý okamžik vrátilo se mu vědomí, a tu prosil kteréhosi polského faráře, aby se modlil polským jazykem za jeho spasení. Zatím co se to dálo, vzdychal Chopin z hluboka, na konec naklonil hlavu k ruce jednoho z přátel, který seděl u postele, učinil pohyb, jakoby chtěl tu ruku políbit, klesl však v tom okamžiku zpět a umřel . . .

Smrt byla pro Chopina opravdovým vysvobozením. Rysy mrtvého nabyly podivuhodného jasu, ne-li přímo veselosti, a kdo ho spatřil druhého dne v rakvi, mohl se domnívati, že vidí tvář mladého hošíka. Oblékli jej do šatů, ve kterých slavil své poslední triumfy, a když položili na hřbitově Père Lachaise jeho rakev po bok rakve jeho přítele Belliniho, už dříve mrtvého, zasypala jej polská země, kterou Chopin vozíval s sebou na všech svých uměleckých cestách. —*n*—

*

P o l í č e k ď á b l o v i. Dne 17. Novembris 1694 stěžovala si Mandalena Wrkalova v Horaždějovicích do svého manžela a jeho ženatého syna, že s nimi přebývati nemůže a u otce svého zdržovati se přinucena jest. „Považujíce stížnost pan hraběcí rychtář, p. purkmistr a páni poznávají, že ta zlost mezi nimi všemi p ů v o d e m z l é h o ď á b l a v z n i k l a. Pročež stranou všem napomenutí učinčno, aby se přátelsky srovnali, v pokoji spolu přebývali a ď á b l u a b y p o l i č e k d a l i." — „Uposlechnouce napomenutí, srovnali se a jeden druhému podáním ruky sobě odpustili." Dostal-li ďábel navržený políček, zapsáno není, ale co páni přidali znesvářeným, to ano. „Pro zbytečnou ouhonu všichni do třetího dne šatlavou ztrestáni a každý po půl kopě grošů míšeň. na světlo v pokutě složiti mají."

Z arch. horažď. *St. Vydra.*

V PRAZE, dne 25. března 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

JOS. V. SLÁDEK:

LIST Z KRONIKY.

KRONIKÁŘI ZBIROŽSKA ANT. DRACHOVSKÉMU.

V staré kronice jsem čet,
co tam napsal prapraděd
na poslední žlutý list,
sotva už to možno číst:

* * *

„Léta Páně šestnáct set
dvacet, třicet, čtyřicet,

to byl pro nás truchlý čas;
div, že ho kdo přečkal z nás.

Sešel do vsi hradní pán,
vzal kde který lepší lán.

Sedlák, než král Holec vlád',
přioral prý z panských lad.

Zapomněl to, — dareba!
Teď že toho potřeba

na tu vojnu prý a mše.
— Kdo se bránil, ztratil vše.

* * *

Cizí žoldák ode všad
do české nám země vpad'.

Roty, jak by plátno vlek',
každá chumel kobylek.

Šiřinou vše poplenil,
také u nás nelenil.

Statky, chatky vyjídal;
zlého horší vystřídal.

Každý, jak lid uchřadal,
kontribucí ukládal.

Kdo ji z bídy odříkal,
draze si to odpykal.

Seď' mu za tu neplechu
rudý kohout na střechu.

Každý den se v nebes hloub
někde valil kouře sloup.

Každou noc kdes krvavou
plálo nebe záplavou. —

Někdy dnem v dál, do šíře,
jako z lesů milíře.

* * *

Potom „náš" se přihnal v kraj,
dobrakoval špýchar, stáj.

Kontribut zas měl dát lid:
dal's, byl's žebrák, ne, — byl's bit.

Mnozí z toho úděsu
utíkali do lesů.

Staří, mladí, dětí dav;
hnali husy, kozy, brav. —

Jedna, v loktech synáčka,
vzpomněla i na ptáčka,

jak jim doma v kleci pěl;
nesla ho; — bylť jí ho žel.

* * *

Co kde stálo na poli,
suchem sprahlo na troly.

Ve stodolách umlk' cep,
z otrub, kůry pek' se chléb.

A tak už k nám netáhli. —
Sami jsme se zapřahli

do vozů a do pluhů;
druh pomáhal soudruhu.

Jiní místo radlice
sáhli k rýči, motyce. —

Ale nebyl konec běd:
přišel mor těm vojnám v sled,

marodéři, — noční děs!
útočištěm byl zas les.

Teď, jak nazí prchali,
mroucí v poli nechali

vlkům, liškám na pospas:
hřích jak popaď *je* a třas.

V dál co jiných! — Z ciziny
domů ani jediný.

* * *

Ten, kdo udržel svůj práh,
chodil jako v mrákotách.

Tupě hleděl před sebe,
na zem, kol i na nebe.

Jedno mu, být mrtev, živ,
nebe, peklo, později, dřív.

Koncem, — dlouhý boj to byl, —
přec jen život zvítězil.

Z hlavy padal tupý klid,
do srdcí se vracel cit.

Do ran pot zas pod znojem
skrápal jako všehojem.

Tu a tam, jak mizel žal,
někdo se zas pousmál.

* * *

Však jen oddechla si ves,
pro desátek přišel kněz

z toho, co kdo v klopotě
měl po panské robotě.

Mnohde, nic jak neměli,
zavíral jim kostely.

Mše, křty, pohřby zastavil,
mnoho si tím nespravil. —

Někdo řekl: Nechme být,
nemá také z čeho žít.

Jiní vyčtli z bible stran:
Co by řekl Kristus Pán? —

Byliť jsme, ač týraní,
v duši přec jen „berani".

Až pak cizích kněží dav
starou víru bral nám z hlav,

z pod hambalků hrstku knih,
ze srdcí co bylo v nich.

Do kostelů hnaly nás
dragounské teď šavle zas.

Marné k nebi toužení
v našem velkém soužení.

Nevím, pro čí řadu vin
zanevřel tak Hospodin.

* * *

Dragoun! — ač byl po vsi mír,
zůstal u nás na kvartýr.

Byly zrovna vánoce;
pili z rána do noce.

Zima byla třeskutá,
země jako ukutá.

„A teď od těch korbelů —
Také něco kostelu!"

zvolal jeden do party.
„S beranskými caparty

vidíte tam čerty šít?
Hola! na led, — budem křtít!"

Dětí na tom rybníce
bylo z celé vesnice

jako když se chumelí.
Výskot, štěbot veselý

zněl jak s jara jásavě
hlahol ptáků v doubravě.

Náhle dragoun — hlahol zmlk' —
sklíčil je jak ovce vlk.

Ve výseku — ďas je vem! —
křtili jedno po druhém.

Do vody a do tříště
dolů, plémě z hadiště!

Nebesům jde o duši;
tělo máma osuší. —

Vůdce vytáh' k posledu
děvče mrtvé z pod ledu.

Pohanka! — No, křtěná je,
letí rovnou do ráje;

jinak byl by vzal ji čert.
Ale druhým zašel žert.

Tenkrát setník přec měl cit,
zbojníka dal zastřelit.

Kamarád za zbojníka
večer střelil setníka.

Než to k týdnu dospělo,
dětí půl nám pomřelo.

* * *

Tak dal každý vše a všem.
Já jen duši nedal jsem.

Nikdoť, co kdy uchvátil
do smrti mi nevrátil.

Já jim nehles'. — byl jsem sláb,
oni páni a já chlap!

V prsou jen to bouřilo,
jak by se cos hroutilo.

K hlavě hrnula se krev;
marné hoře, marný hněv!

Řek' jsem jen! Teď už by k nám
přijít moh' jen ďábel sám! —

* * *

Klika cvakla; soumrakem
stmělo se mi před zrakem.

Někdo vešel: vrchní náš.
Řekl: Z pekla štěstí máš!

Chtějí vědět nahoře
na královské komoře,

— však se Jeho Milost král
sám zas u nich na to ptal, —

kde ta beranská je skrýš.
Tys mi také z nich, a víš!

Mluv a ven s tím o nich s vším;
zlatem se ti odměním.

Nepovíš-li, tvá to věc,
ale pomni na konec! —

Já se na něj podívám:
Ano, je to ďábel sám,

jak tu stojí polotmou.
— Přišel pro tu duši mou!

Čekal s šklebem ďáblovým.
A já řekl: Nepovím.

Na vojnu mi syna vzal;
— už jsem se s ním neshledal!

* * *

Po měsíci, — pozděj', dřív,
nevím sám, a jaký div!

ryloť mi to v paměti
jenom o tom dítěti, —

s psaním přišel mušketýr.
Chtěl's to, řekl, vzal tě výr!

Přizabral můj luční důl!
žebráckou mi hodil hůl.

Jak ji hodil, já ji zved'. —
Jářku: „Nic . . .“ jak pochop zbled'.

Postavím ji u stěny;
leh' jsem jako zmámený.

Celou noc jsem tmou ji zřel,
ani oka nezavřel.

Ten můj krásný, luční klín!
s bohem volci! — Však můj syn

na mysl mi padl zas:
škoda je ho víc než vás!

Vstanu, sotva svítal den,
jak jsem lehl, oblečen,

na pelest si usednu,
teprv teď hůl prohlédnu:

Klen! — a jílka kořenná:
— na otku jak stvořená!

Otku! — za ten klín mých luk;
toť sám anděl ďáblu vnuk'. —

Od chalupy s hůry v dol
rozhlédnu se kol a kol.

Dole půlka má jak dlaň,
nahoře můj svah a stráň!

Dnes ty volky koupil druh,
poplatil jsem, kde byl dluh.

Zítra, v pluhu kravek pár,
vjel jsem na ten suchopár.

* * *

Šlo to zle té stráni v bok;
kypřeji už napřesrok!

Pomalu tak v přívoru
rostla pole z úhoru.

Vzpomněl Bůh, je pohoda;
— po letech zas úroda! . . .

Já svým očím nevěřil,
kraj se klasy rozčeřil.

V pernách k patru obilí!
— oči se mi zamžily.

Kde tak dávno nebýval,
dvorem kohout zazpíval!

Bylo mi to zapění
jako jitra znamení.

* * *

Z kameniště rukou dvé
uživilo sebe, své.

Kameništěm čehý, hot!
Tak se zachoval náš rod . .

* * *

To jsem napsal pro děti,
vnuky k věčné paměti.

Jiní budou v jiný věk
bez milosti, výčitek

bít vás tak či onak zas;
— kdož by šetřil koho z nás!

Vnuku! — při svých pevně stůj,
statek věrně opatruj.

V práci, trudu silen buď,
nikdy mysle nepozbuď.

Co dát musíš, to jim dej;
— jenom duši neprodej!

A jak nás, tak vás chraň Bůh,
Otec, Syn a věčný Duch!"

* * *

A já věrně opsal jsem
co na listu sežloutlém
do kroniky napsal děd
Kéž vnuk vnuku dál to čet!

* * * * * * *

ANTAL STAŠEK:

ZÁMECKÝ KAPLAN.

(Z PŘIPRAVOVANÉ KNIHY „OTŘELÁ KOLEČKA".)

I.

Skučel listopadový vítr a honil večerní mlhy přes vrcholky Vlkovinských lesů, šumících po srázných úbočích, pod nimiž v rokli hučela podzimními dešti rozpěněná bystřice.

Zámecký kaplan Lhoták díval se z okna svého pokojíku a vida táhnoucí z úvalu mlhy, zašeptal s povzdechem:

„Bude zas pršet."

Bydlil v malé začazené komnatce panského, do Krkonošských hor zastrčeného, o samotě stojícího zámečku, který vrchnost znala jen dle jména a kam nikdy nepřijížděla, ani na hony. Naproti zámku přes dvůr stál malý pivovárek, v němž se již od let nevařilo, a černaly se hospodářské stavby, kde vladařili šedivý správce, šedivý polesný a šedivý šafář. Vše bylo sešlé, schátralé, staré: i budovy i lidé, ba i ta rozkymácená bryčka s párem koní, s nimiž se vyjíždělo někdy do okresního města. Stejně ošuměle vypadal i zámecký kaplan. Smíškové vůkolních vesnic mu přezdívají zámecké strašidlo.

Když byl vysvěcen na kněze, usoudili lékaři, že má souchotiny. I sám profesor Hamrník, pověstný svými obhroublými spůsoby, mu řekl do očí: „Budete, velebníčku, co nevidět handlovat v prknech." Mladý muž to pokládal za rozsudek smrti a hledal tiché místečko, kde by mohl pokojně zemřít. Dostal almužnou jakési prastaré, od věků takovým chuďasům udílené chatrné nadací zámeckého kaplana na Vlkovinách, kde končila jeho životní cesta. Viděl ze své rohové světničky na prvním patře jedním oknem přes dvůr na hřeben vysoké hory, stojící na konci obzoru a trčící do oblohy sedmi skalními balvany, jimž lid dal jméno sedmi bratrů; a druhým oknem do černých lesů, po nichž se valívaly sivé mlhy. To byl celý svět jeho očím. A svět jeho sluchu byl štěkot psů, uvázaných vedle ratejny, a hučení řeky z útrob ponurých borů, když ji rozvodnily divoké přívaly. Bývalo mu teskno v úzkém obzoru tom; utíkával z něho po nocích svým zrakem do oblohy, kde se třpytila nebeská světla, a svým sluchem do harmonie, o níž snil, že mu zaznívá z tajemných končin věčnosti, kde krouží myriády sluncí a hvězd. A když i tím býval unaven, obracel se k vlastní své duši, dívaje se i poslouchaje, co se v ní děje.

Čekal smrt. Ale zapomněla na něj; nepřicházela. Sám se tomu divil. Ti, kdo ho znali, vypravovali si z počátku, že si prodlužuje život: dýchá prý z lesů pryskyřici, pojídá samé mléko, pije podmáslí a chodívá do kravína. To všechno prý je zdravé. Později si šeptali, že již asi neumře. Když pak přežil celá pokolení a nesl šedesátku na shrbených plecích, smávali se, že má zaschlou dušičku.

Přivykl brzy životu a vedl jej po svém spůsobu. Zapomněl skoro všechno, co náleželo ku kněžskému úřadu. Dovedl jen ještě v polo zbořené, stuchlinou páchnoucí, podzemní zámecké kapli odsloužit ročně několik mší. Ministrovával mu k nim starý hajný Podlešák, jenž společně s šafářkou bývali jedinými svědky řídkých těch obětí. Mnoho jich bez toho nebylo. Mělť páter

církevní dispens. Jinak by byl snad neuměl dle církevních předpisů ani dítě pokřtít. Vyznával to a nezapíral. Když mu před léty nabízeli, aby alespoň prozatímně učil děti v blízké vesnické škole náboženství, odmítl s tím, že prý by se tomu sám musil teprve učit. Řekl to s oklikou: že by si musil vznešené zásady křesťanství nanovo vštěpovat v paměť. Ale v duchu si myslil: „dejte mně s tím se vším na věky pokoj!"

Málo bylo lidí, s nimiž obcoval; nejméně s vůkolními kněžími. Když mu to vytýkali, větíval: rara fratrum concordia — svornost bratří bývá řídká. Ale při slovech „bratří" se po každé ušklíbl. V lásce z nich měl jen Rakouše, chudičkého faráře v chudičkých Pasekách, kde dávají lišky „dobrou noc" a kde ovečky svému duchovnímu pastýři přinášívají jen na marách umrlce, jejichž dědicové nemají čím pohřeb zaplatit, a novorozeňátka, která musí zadarmo pokřtít, nechce-li mít v obci nekřtěňátek.

Pobratřili a navštěvovali se, ba někdy si při zavřených dveřích zahráli i „barvičku" ve dvou, ale jen malou, aby nezapomněli.

Ne poušti, ale lesem mu byl život. Takovým ponurým borem, jaký vídíval každodenně ze svého okna. Prodíral se jeho stínem po pěšince, kterou si sám vyhledal, a čekal, až z něho vyjde, až bude konec. Šel s trpkostí v duši.

Kdo zahlédl jeho vyzáblou, vysokou, do předu nahrbenou postavu v dlouhém ošumělém kabátě, s placatou čepicí na hlavě, se sukovatou holí v rukou, s vysokýma botama, v jichž hrubých, často necíděných holinkách vězely suché, tenké nohy, jak v zimě v létě v stejném úboru kráčívá odpoledne na procházku, ani by neuvěřil, že v starci tom se tají hluboký, vniterný život, jehož rozpěněné vlny ob čas vystupují z břehů, jako ta horská bystřina dole v rokli pod jeho oknem, když se rozvodní. Ba ani to by nikdo neuvěřil, že v ponurém lese svého života přišel před lety na krásný zelený palouček, do něhož ve dne sluníčko zářilo, v noci hvězdičky svítily a kde prýštila jasná studánka, u níž si odpočinula velikou zahálkou unavená jeho duše.

II.

Skučela listopadová vichřice a honila večerní mlhy přes vrcholky Vlkovinských lesů. Stoje u okna, díval se, jak se z černých borů dmou k obloze. Kreslil si do nich různé postavy a hrál si s vlastní obrazností. Pak přistoupil k druhému oknu a zahleděl se přes dvůr k hoře sedmi bratrů. Zatřpytilo se mu v dálce rudé světýlko z domečku, přilepeného ke svahu pod trčícím vzhůru balvanem. Tam na příkré stráni stála také jeho rodná chaloupka. Zaletěl k ní a prožíval v duchu své dětství. Z chaloupky letěl do města, kde byl jinochem studentem, a odtud do Prahy, kde byl vysvěcen. Pak stanul. To byl celý jeho život. Co bylo dál, byl ponurý bor bez světla a slunce. Kdy a kde bude konec?! Ach, jak se po dlouhé, těžké zahálce sladce položí... tam... tam... Mávl rukou k straně, kde ležel hřbitov, a usmál se. Neusmál se tomu hřbitovu, jenž mu přeletěl přes duši, ale usmál se tomu zelenému paloučku v tom černém lese a té studánce, jejíž vzpomínka ho mile pohladila.

Před dvacetipěti lety potkal tam ženu. Ach, ne, to nebyla žena, to byla bytost z jiných světů. Ona rozuměla jeho bolu, on rozuměl její radosti; tak stal se jeho bol radostí, její radost bolem a objali se.

Vidí ji dosud před sebou. Byla nebožtíka polesného dcera, kterou zradil zasnoubený ženich. Ale brzy překonala žalost a byla veselá, jako hrdlička na jaře. Neměla příbuzných, neměla nikoho na světě. Byla samotná. I on byl samoten. A řekli si: buďme si přátelé. Ale přátelství se stalo brzy láskou: milovali se jak miluje muž ženu a žena muže. Porodila mu synáčka a svět vzal z toho pohoršení. Tenkrát byl ještě statným mužem, jenž překonal i svou nemoc mládí i posupné proroctví, a vzdoroval lidem. On neopustil jí, ona neopustila jeho, a společně vychovávali své dítě. Ale když bylo chlapečkovi pět let, zemřela.

Tak táhly vzpomínky přes jeho starý mozek, jako podzimní mlhy přes černé bory.

III.

Husté večerní šero padlo do páterovy světničky. Ale kněz nerozžehl světla. Šetřil jím. Mělť jen skrovné důchody. Plné hodiny sedával po tmě, když mu nebylo do čtení. I dnes si sedl na židli a dumal. Jeho dumy byly tak jednotvárné, jako jeho život: vzpomínky jinošských let, vzpomínka lásky a vzpomínky četby. Jen někdy byly dumy ty hrozné. Ano, jako ta bystřice, jež se větší část roku vleče lenivě ku předu, ale když přijde příval, šumí, hučí, vyvalí se z břehu a stříká pěnou do nebes.

Rozžehl světlo, jež se rozprysklo po komnatce a ozářilo chudičký nábytek: stolek se dvěma židlemi, postel, polici, šatník a skříň s knihami. Vše bylo z měkkého dřeva a neúhledné, otřelé; jen knihovnička byla z leštěného ořechu. Stěny holé, prázdné. Jen nad postelí visel veliký černý kříž s Ukřižovaným, jenž se skoro příšerně od-

rážel od bíle natřené zdi, a vedle dveří cvakaly staré nástěnné hodiny.

Světlo ozářilo i páterův obličej. Byl hubený, ale výrazný, ba byly v něm i sledy bývalé mužské krásy.

Sám si přinesl z chodby dříví, jež bylo Vlkovin jediným bohatstvím, kterým se nešetřilo, sám si zatopil v kachlových kamnech, a když se příjemné teploučko rozsálalo po světničce, vyndal knihu ze skříně, přistrčil si stolek blíže ke kamnům a usedl k četbě.

Knihovnička byla plna. Kupoval z úspor i nové knihy; ale milejší mu byly staré, z nichž nejoblíbenější Miltonův Ztracený Ráj a Dantova Božská Komedie. Čítával v nich nejraději o pekle.

I dnes měl před sebou Miltona. Otevřel namátkou a zahloubal se do nádherného líčení, jak Satan letí z pekla do ráje přes hroznou propast nekonečného chaosu. Jaká grandiosní odvaha!

Zamyslil se. Velkolepá postava titánského Satana již dávno zajímá jeho mysl. Před lety miloval básníka Miltona, nyní miluje jeho Satana. On, starý zámecký kaplan Lhoták v ošumělém kabátě s nahrbeným tělem, jenž si sám topí a vaří, jenž na svých procházkách poníženě pozdravuje každého, koho potká, jenž si někdy s farářem Rakoušem zahraje i „barvičku" ve dvou, je zamilován do Miltonova Satana. V starém jeho mozku je jako žhavým rydlem vryto každé slovo, jež poražený odbojník ten v pekle hřímal, když k věčné vzpouře proti bohu a nebesům sbíral své rozmetané zástupy. Ano, miluje Satana a přeje mu. Přeje mu i toho, že se mu podařilo v ráji svést pramateř Evu.

Vstává od četby a chodí prudce po světnici. Dlouhýma nohama může tam udělat jen několik kroků; nedbá toho a pohybuje se jako z klidu vyplašené kyvadlo. To již není zámecký kaplan Lhoták; to je někdo jiný. Oči mu blýští, brvy jsou nasupené, vlasy se ježí. Snad ho sám Satan posedl. Ale ne, neposedl. Bodá ho jen hrozné tajemství, jež od dávných a dávných let skrývá v útrobách jako smrtelnou ránu. Někdy se rána ta rozjitří a pak bolest probíhá celým tělem a nakupí se v srdci k vířivé bouři.

Zítra má sloužit jednu ze svých řídkých mší. Bude úmrtní den prabáby majitele zámku, jež založila jeho nadaci. Má obětovat a modlit se za spásu její duše. Běhá po světničce, a stuchlý vzduch podzemní zámecké kaple ovívá jeho rozbouřenou obraznost jako hrobový dech. Nebojí se smrti, ale štítí se jejího dechu.

Tlumí bouři, klade na rozjítřenou ránu chladné obvazy všedního rozumu, bojuje sám se sebou. Boj ho rozpaluje: mluví hlasitě, volá. Některá slova vyráží křikem a jsou to slova nepěkná, která by před lidma neopakoval za živý svět. I nadávky se mezi nimi koulejí, i proklínání se v nich blýská. Na koho láteří, koho proklíná? Neví sám. Vyráží ze sebe jen své rmuty, svou bolest, své vlnění, a nedbá, co mluví. Slova jsou otřelá veteš, jsou hadry, do nichž jsou oblečeny jeho city. Z těch cárů nepozná nikdo, co se v něm vzdýmá a bouří.

Pst! někdo přichází. Po chodbě se rozlehají kroky.

Usedl u kamen.

‚Nesu jim, velebný pane, čerstvě nadojeného mléka," hlásila šafářka, držíc v rukou kamenný hrnek.

„Dobře, dobře . . . postavte na kamna a přikrejte pokličkou."

„A ještě něco jim jdu vyřizovat . . . hajný Podlešák nebude zejtra ráno ministrovat . . . upad' dnes odpoledne a porouchal si nohu . . . nemůže se na ni postavit . . ."

„Kde sebrat ministranta?" ptal se páter nevrle a trochu se zamračil.

„Ba právě . . . kde vzít ministranta . . . Mše přece musí bejt, sice by se prababička milostivé vrchnosti na onom světě pohněvala a přišla by nás snad dokonce strašit . . . Není ještě ani sedm hodin . . . Co pak abych honem doběhla do Pasek a poprosila pana faráře Rakouše, aby nám někoho poslal."

„To udělejte . . . rád nám poslouží."

„Poníženě ručičku líbám a přeju šťastnou dobrou noc. Vydám se tam hnedlinko, pokud s večera svítí měsíček."

Babka odešla.

Poslouchal, jak klape botama o kameny na chodbě, až zvuky těžkopádných kroků zanikly. Pak vstal a dal se do hlasitého, křečovitého smíchu.

„Prababička by se na onom světě pohněvala," smál se suše, krutě, skoro divoce.

Protože z kamen sálalo teplo touž a touž, svlékl obnošený kabát, pověsil do šatníku a procházel se zas po pokojíku. Měl dnes ošklivý den. Chodil jako v kleci a opět klel a láteřil.

Vyrušilo ho bublání vařícího se mléka. Nechal klení, otevřel polici, vyndal nakrojený bochníček chleba, odhodil pokličku s hrnce, postavil na stůl a jal se večeřet.

Ještě nebyl hotov, když zaslechl na chodbě kroky. Dříve než se mohl podívat, kdo přichází, otevřely se dvéře a před ním stanul jinoch sličných tváří a stepilé postavy. Byl bledý a vypadal unaveně.

„Pro pána krále, kde se tu náhle bereš, Kamile?“ vykřikl kaplan, a leknutím mu upadla lžice z ruky.

„Jdu rovnou cestou z arcibiskupského semináře.“

„Vyhnali tě?“ ptal se páter a spráskl rukama.

„Nevyhnali... odešel jsem dobrovolně.“

„Proč... proč?“

Kamil se trpce usmál a sklopil oči i hlavu, ale neodpověděl.

„Snad jsi nevyvedl něco ošklivého?“

„Nic takového jsem neučinil.“

„A co chceš počít?“

„Nevím a proto přicházím, abyste poradil a pomohl.“

„Pomohl?... Milý hochu, víš sám, že skrovničké úspory, které jsem měl, vynaložil jsem všechny na tvé středoškolské studie... Myslil jsem, že budeš jako budoucí kněz nejlépe zaopatřen.“

„To byla nešťastná myšlenka.“

„Jsi nevděčník. Střádal jsem jen pro tebe. Pracoval-li jsem někdy a pomahal vůkolním patronům vést různé kostelní účty, abych vydělal několik zlatých, činil jsem tak jen proto, abys mohl dokončit gymnasium a dostat se do kněžského semináře, jako do klidného životního přístavu. Stálo to bez toho mnoho námahy, aby ti jako nemanželskému dítěti dali prominutí a přijali tě. Ale docílil jsem toho!“

„Vím, co jste pro mne učinil. Má nebožka matka...“

Mladý muž při vzpomínce té zbledl ještě více. Po tvářích mu kanuly slzy.

„Nemám,“ vzdychl, „nikoho na světě než vás. Pomozte... pomozte...“

„Jen vyslov, co máš na jazyku, a řekni: otče!“

„Ano, drahý otče!“

Plakali oba, padli si do náručí a líbali se. Bylo to poprvé, co se takto setkali. Poprvé v životě vtělili do slov, co dávno věděli i cítili. Syn stál proti otci, otec proti synu. Veliké břímě spadlo s jich duší, jako by si byli odhalili tajemství, jež je tížilo. Srdcím bylo teplo a sdílno i tklivo.

Páter si otřel slzy, vyndal z police hrneček, nalil do něho mléka a podával s chlebem Kamilovi.

„Posilni se trochu. Co pak jsi šel pěšky až z Prahy?“

„Měl jsem jen tolik, abych se dal dovést po železnici do Bakova; ale tam odtud jsem musil po svých a jsem hodně unaven,“ usmál se Kamil a dal se chutě do jídla.

(Dokončení.)

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Vstup do domu rodiny tak vzácné byl pro mne událostí. A nestal se bez překvapení. Notář Eppinger bydlil na náměstí, na jižní jeho straně. Přišli jsme s Pepíčkem Dimtrovým za prvního šera. Jen jsem vkročil do pokoje a již jsem stanul u prahu všechen užaslý. Pokoj byl úzký, od stropu visela hořící lampa. V jejím světle zahlédl jsem před sebou prostřed pokoje něco bílého, jakoby postavu v bílé plachtě až na zem splývající, takže nohou té figury či toho zjevení nebylo vidět. Postava sama nevysoká měla místo obličeje škrabošku strnulého pohledu. Stála tiše, ani se nehnula.

„Zeptej se něco,“ pobízel mne kamarád. „To je orakulum, zeptej se.“

Zeptal jsem se, nač už nevím.

Orakulum rozumělo česky, odpovídalo, ne hlasem, nýbrž dvojím pohybem. Když se do předu poklonilo, značilo to „ano“, když sebou v pravo v levo zakývalo, bylo to „ne“. Čísla také naznačovalo a počítalo tím skláněním se do předu.

Pojednou však sebou zatřepalo a na ráz, jakoby podťato, shroutilo se a padlo tváří, t. j. škraboškou na podlahu; a nad ním hlasitý smích, chechtot, a malý Eppinger, primán-orakulum. Ležel do té chvíle na zádech, měl na nohou vzhůru vztyčených tu plachtu a škrabošku a tak dělal orakulum. Když už jej nohy bolely a nemohl vydržet, spustil je a bylo po věštění.

Po tomto podivném vstupu a uvítání nastala zábava.

V pokoji jsme byli sami, Eppinger, Dimter, já a pak ještě asi dva, tři študentíci, z nich nejstarší, tuším kvartán, Burckhardt, jménem. Z rodiny nepřišel nikdo, jen paní Eppingrová se na okamžik objevila; byla rodem Češka, jak jsem pak slyšel. Výborně jsme se bavili té neděle a pak ještě několikráte. Pamatuju se, že se také zpívalo, t. j. němečtí studentíci zpívali, a sice ze zpěvníku, jak se dnes domýšlím buršáckého. Bylť starší bratří Karlovi tou dobou na universitě. Pamatuju se, že zpívali:

„Was kommt dort von der Höh'" a pak- „Wir haben gebauet ein stattliches Haus — und hoffen mit Vertrauen trotz Wetter, Sturm und Graus —" Také divadlo se hrálo, a Burkhardt výše jmenovaný složil i „kus", pokud se pamatuju, rytířský, ve kterém si dva přátelé přísahali věrnost a stvrdili ji tím, že si nařízli ruku, nacedili obojí krve do vína a to pak vypili —

Za toho prvního večera v domě broumovského notáře překvapilo mne „orakulum", ale také i sám byt nákladně zařízený. Přirozeně překvapil mne, jenž jsem vyrostl v roubené světnici s černým stropem krví natřeným a chodil do domácností prostičkých, tu tam i dost chudě zařízených. Než nade vše jsem obdivoval páně notářovu bibliotheku v tom pokoji, ve kterém mne uvítalo bílé orakulum. Tak veliké jsem dosud nespatřil a tak úpravné. V široké skříni nebo ve dvou vedle sebe husté řady knih, řada nad řadou, pěkně vázaných. Jaké byly, nevím; to však mi utkvělo v paměti, že na hřbetech celé řádky svazků bylo zlatem vytištěno „Schiller." —

Nevím určitě, jak dlouho jsem s kamarádem Dimtrem chodil do domu pana notáře. Jistě po celou tu zimu. Po té už neměl jsem žádných styků s mladým Eppingrem. A poslední naše setkání, na které se pamatuju, bylo vlastně střetnutí se.

Jezdívali jsme, to jsem byl v sekundě nebo v tercii, na bruslích po zamrzlé Stěnavě, a jak už je fantasie chlapců, byli jsme každý lodí. A jako každá loď má nějaké jméno, tak jsme také pojmenovali své brusle či sebe. Já chtěl mít, rozumí se, české, slovanské jméno. A poněvadž jsem ze čtení znal slovanskou bohyni Ladu, o kteréž tenkráte nebylo u nás ještě žádných pochybností, přezděl jsem své lodi „Lada". Z toho Eppingrův posměšek a pokřik „Lade", že Jirásek jezdí „auf einer Lade" — na truhle, proti tomu má prudká obrana potupeného jména a z toho všeho ostrá strkanice.

Co jsem z Broumova odešel, nesetkal jsem se už s panem Karlem Eppingrem. Po létech letoucích jsem jej uviděl r. 1903 v pantheonu Musea království Českého o pohřbu Riegrově. Stál opodál, ale v té tísni v pantheonu panující nebylo možná se přihlásit k bývalému námořnickému protivníku ze srážky na Stěnavě řece u bedněného, krytého mostu.

Té první zimy v Němcích uviděl jsem divadlo větší a zařízenější než-li bylo naše ochotnické. Do Broumova přijela větší německá společnost a hrála v městském divadle, tuším, že v radnici umístěném. Tam jsme se také my z Grosdorfu vypravili za mrazu a v sněhu, Dimter Sefla a já; kdo ještě s námi, už nevím. První překvapení byla místnost sama, větší a úpravnější než-li naše, druhé — hlavní opona, její pěkné, jak se mi zdálo, malování. Nějaký chrámek okrouhlý v antickém slohu na ní, stromy v pozadí a několik ženských postav k tomu chrámku kráčejících.

Drakrát jsme byli v tom divadle. Jednou na nějakém rytířském kuse, jehož hrdinou byl císař Otto I.; toho hrál broumovský lékárník Douša, pomáhaje aktérům. Na něj se nejvíce pamatuju a že měl červenou šerpu, a jak byl v tom kuse také les a v tom lese pod stromem že vyprýštila pojednou voda. Druhý kus byl, jak dnes usuzuju dle toho, co jsem si z něho zapamatoval, Birch-Pfeiferové „Sedlák Zlatodvorský". Tato selská hra, kterou jsme po létech také v Hronově hráli, se mi líbila více nežli ta rytířská. Jedna z jejích osob, mladý če'edín, mne zvláště zajímala, hlavně proto, že ji hrál Čech, jak jsem soudil dle jména na ceduli uvedeného. Jelínek se jmenoval. —

Hrozná tesknota, která mne první dny v Němcích zachvacovala, ponenáhlu přecházela. Touha po domově však neochabla. Vše, co na něj připomínalo, bylo milé, každé české slovo, které jsem ve městě náhodou zaslechl, každý krajan, který se bral Broumovem nebo tu byl usedlý. Na první broumovský jarmark jsem se těšil jako na nějakou radostnou událost, ne pro jarmark sám, ale proto že jsem čekal krajany, kramáře, jmenovitě kožešníka Ant. Jiráska, svého vlastního bratrance.

Ze školy rovnou jsem šel hledat jeho stánek. Jaká radost uvidět Antonína kožešníka, uslyšet od něho, že maminka, otec, že všichni jsou zdrávi, že mne pozdravují a tuhle maminka že posílá — Buchta to byla a papírový šesták nebo dva. Abych bratrance hodně užil, abych co nejvíce uslyšel o domovu a mohl se vyptávat, zůstal jsem u jeho stánku a vydržel jsem tam, ač jsme stáli v blátě, ač mokrý sníh poletoval sychravým, kalným vzduchem, ač mne už nohy zábly a zima roztřásala. Neměltʼ jsem tenkráte jakož i po celé nižší gymnasium žádného svrchníku nebo zimníku, nýbrž v zimě jen „podvlíkač" pod kabátem a šál kolem krku.

Pomyšlení, že se podívám na vánoční svátky domů, bylo hned od počátku utěšujícím světélkem. Rozhořívalo se a hrálo jak míjel čas a vánoce se blížily. My čeští žáčkové jsme už o jiném nejednali nežli o nich. Na štědrý den, kterým se vánoční prázdniny počínaly, probudil jsem se nad obyčej časně. A radostné bylo to probuzení. Domů! Dnes domů! Sháněl jsem věci, nedočkavě jsem převazoval uzlík, už včera připravený, ra-

dostně rozčilen vybíhal jsem ven vyhlédnout, jedou-li už naši —

A pak když jsme jeli — Bylo všude tak veselo, tak se mi zdálo, a krásně. Krásný byl i ten zimní den nejasný, jindy mně tak tichý a smutný. Všecko se mi tak vykrášlilo. Sníh pěkně poletoval, vrabci a strnadi vesele poskakovali a poletovali na silnici vedoucí za Broumovem alejí vysokých vlašských topolů, k lesům na Hutberku a za ně dále k Polici, k nám, domů, domů. — Tak se na něco těšit, tak radostně, nedočkavě se těšit jako tenkráte na domov, je už štěstí. Než kolikráte v životě může se člověk tak těšit — A ještě jen v mládí —

Pak radost shledání, štědrý večer u matky, mezi svými — Záhy však, už nazejtří vyvstával stín rozloučení. Trvalyť tenkráte vánoční prázdniny toliko tři dny. Nepamatuju se již, jak jsem se z nich dostal zase do Němec, do Grosdorfu, zdali mne naši vyvezli nebo svezl-li jsem se s někým. Jasně však vidím to pozdní odpoledne o druhém svátku vánočním, že hořely již poslední červánky večerní, když jsem vstoupil, sám, uzlík s vánočkou v ruce, v Grosdorfu do Dimtrova zděného statku zimou zkřehlý a smutný, smutný. Dne bylo na mále; venku všude mrtvé, zimní ticho a ve statku také. Byl jako vymřelý, všechno o tom svátku odešlo; jen zasmušilého dědečka šedobílých vlasů jsem oknem zahlédl na výměnku, o samotě, zasmušile sedícího u stolu, s rukama sepjatýma.

Ve velké jizbě na statku také nikdo, jen „Grusla", babička. Vítala mne a s úsměvem se ptala:

„Nu, Alois, hoste viel genotscht?"

Leccos jsem již uměl z broumovského podřečí, ale tomuhle jsem nerozuměl.

„Nu, ob tu geflennt host," pomahala babička. Opět jsem nerozuměl.

A tu pak už jala se ukazovat; vrchem dlaní přetírala si oči. Srozuměl jsem, že se mne ptá, zdali jsem odcházeje z domova plakal, to bylo to „notscha" „flenna" (v broumovském infinitivu řečeno). Ba jistě že jsem, myslím, plakal, třeba že jsem před německou babičkou kroutil hlavou, že ne. A ne-li, bylo mně do pláče pak, když jsem za toho smutného podvečera zimního v mrazivé komůrce ukládal do své truhličky vánočku a vše, co jsem si v uzlíku, matkou upraveném a zavázaném, přivezl. —

Té doby však jsem se už spíše uklidnil a utěšil, než-li první čas svého pobytu v Němcích.

Nastávalo jaro, nastaly Velikonoce, o kterých jsem se zase podíval domů a na delší čas než-li o Vánocích, přišlo léto; čas už teď kvapně ubíhal. Bylo mně také tím volněji, že jsem už rozuměl německy a dovedl i souvisleji v tom jazyku promlouvat. Cesty do školy dříve, na podzim za deště a větru, v zimě ve sněhu, často vánicí obtížné, byly teď příjemnější. Pěkně se chodilo travnatou mezí mezi lány vlnícího se obilí. Neputoval jsem už pokaždé přímou, nejkratší cestou; často jsem i zabočil, sám, a nejednou jsem se i omeškal u zahrady poblíže podměstí Obersandu.

Ta zahrada, ne u stavení, ale jen sama, kraj polí, zahrazená hustým, starým plotem, vábila mne jako nějaké tajemství. Vysoké stromy rozkládaly rozložité své koše nad šedou hradbou plotu, podél něhož jakož i v zahradě husto všelikých, kvetoucích křovin; jasmínu nejvíce. Nejednou jsem obcházel a nahlížel do zahrady, nikdy však jsem tam nespatřil člověka ani na cestičkách mezi houštím, ani u starého altánu omšené šindelové střechy, u něhož se probělával kmen letité břízy, ani na kamenné lavičce do oblouku pěkně tesané, po níž se rozrůstaly žlutavé pruhy lišejníku.

Dle toho, co se mi zachovalo v paměti na ornamenty té lavičky, na jakýsi kamenný sloup pod klenbou košatého stromu i na ten altán, připadá mně, že vše bylo empirového slohu a pocházelo z prvních let minulého století. Stará ta, tichá a jako zapomenutá zahrada, v níž se jen pochvívaly stíny a pokmitovaly zlaté probléhy slunce, do níž jen motýl mohl a jen pták se v ní ozýval, přehudaje v korunách stromů, vábila mne a zdržovala na mých poutích do školy a ještě více ze školy. Obcházel jsem nebo stál a díval se do poëtického koutku, jenž mně připadal jako začarovaný. Snad jsem tenkráte zvěděl, které měšťanské rodiny byl majetkem. Dnes už nevím. A dnes bych asi marně jej v těch místech hledal. Změnilť se Broumov za ta léta, město samo i jeho nejbližší okolí.

Červenec nastal, školní rok chýlil se ke konci. To jsem počítal neděle po sv. Duchu, která bude v Němcích už poslední; pak už jenom dny. A přijela naše bryčka a vezla mne z Němec domů, Broumovem, topolovou alejí za městem, krajinou plavou zralým obilím, k lesům na Hutberku, nad nímž na levo táhlo se pásmo skalnatých Stěn. S nich, s jejich hřebene, s kaple na Hvězdě na slunci pobleskovala zlatá hvězda nad temným, modravým zelenem širošírých lesů ve stráních i v úpatí. Všude zář a jas pod vysokým, modrým nebem, všude zář a jas a radost. Prázdniny! První prázdniny!

(Pokračování.)

✧ ✧ ✧ ✦ ✦ ✧ ✧

SVAT. KARMEN:

HORSKÝ POTOK.

Údolím stinným přes peřeje
své vody leje
omývá paty skal,
svlažuje břízy
a spěchá dál,
kde zraku mizí.

Zpěv ptačí nad ním zvoní, plesá
v zeleni lesa,
ton s tonem v kadencích
se mění, střídá,
a vlnek smích
mu odpovídá.

A když se noc už k zemi schýlí,
bělostné víly
za svitu měsíce
vynoří z vod se,
v tůň vábíce
zbloudilé chodce . . .

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Uctivě prosím, pane dvorní rado, převrátil se na mohamedánskou víru pouze privátně," vysvětloval koktavě, „proto nebylo nic veleslavnému praesidiu oznamováno!"

„Vy tady ještě užíváte starých titulů úředních," podotkl dvorní rada ježatě, „nevytýkal jsem to sice doposud, ale teď to důtklivě připomínám."

Přednosta zkoprněl. Dvorní rada nežertoval. Vše, všecko bylo vážný výjev, přísný úkon úřední, všechno bylo činnost dohlédacího komissaře.

„Pouze privátně!" vzmužil se přednosta k nové námitce.

„Dovolte, kolego," utrhl se dvorní rada zlostně, „já na takové priváty nic nedám! Listovní se stane privátně Mohamedánem a veřejně mně pohorší celý okres! I episkopát si už do tohoto nešvaru stěžuje! I episkopát! Kdyby mně tato věc byla zavčas oznámena, byl bych okamžitě opatřil, aby Mohamedán octl se z pozemkových knih na ulici, kde by prodával turecký med, neboť já jiných Turků ve svém kraji neznám a nechci znáti."

Slova „nechci znáti" vyrazil dvorní rada zprudka. Tím zřetelně i přednostovi okresního soudu i listovnímu Klapzubovi naznačil, že není islamu nakloněn. Ba, že je odhodlán, vrátiti Klapzubu třeba násilím do lůna jeho bývalé církve. Přednosta se v duchu tomuto chování dvorního rady podivil. Připadalo mu na mysl, že dvorní rada nezná předpisů jednacího řádu tak důkladně jako on. Jednací řád, jenž nezapomněl ničeho, nikde přece nemá předpisů bohovědných. Nařizuje sice, kdy nutno spisy po krejčovsku zašívati do spisových hřbetů, nařizuje co smí a musí dělati soudní kancelář samostatně, ale článků o náuce jednotlivých věr jednací řád se nedotýká.

Když se stal přehmat, uvažoval přednosta dále, stal se jedině proto, že nebylo nahoru oznámeno nové vyznání Klapzubovo, to však bylo jen a mohlo býti jedině formální nedopatření.

„Kolik roků sloužejí?" zasípěl dvorní rada na Klapzubu.

„Poslušně prosím, pětačtyřicet!" odpovídal Klapzuba zničeně.

„Jako nějaký Excelencpán!" utrhl se dvorní rada zlostně. „A to myslejí, že budou sloužiti do roztrhání?"

Klapzuba neodpovídal. Tato služební délka byla odjakživa sporný předmět dvou stran. Tvrdili jedni, že je slušno, aby listovní nesloužil déle, nežli žádá zákon, druzí však mínili, že má úředník sloužiti tak dlouho, dokud stačí jeho síly fysické i duševní. S druhými se stotožňoval Klapzuba. Bohudík nebyly obojí tyto jeho síly nikterak vyčerpány. I ženiti by se ještě mohl. Kdyby chtěl. Prorok mu i harem povoloval. A ne proto, že sloužil státu pětačtyřicet roků, ale že vyznával Allaha a Mohameda, jeho proroka.

Dvornímu radovi Klapzuba neodpověděl. Proto se ujal za nastalého napětí slova přednosta soudu.

„Listovní, uctivě prosím, pane dvorní rado," vysvětloval obšírně, „už několikráte obmýšlel odejíti do výslužby, ale já vždy jej zdržel, maje na paměti ministeriální nařízení, že do výslužby odcházeti je dovoleno pouze tehdy, kdy je jisto, že by dotčené individium v aktivitě nemohlo klidně skonati. A také jsem přísně dbal, aby listovní neodešel do výslužby, dokud nebudou zavedeny nejstarší knihovní pořádky, starší nežli služební doba listovního naveskrz."

Dvorní rada usedl na praesidiální pohovku. Zřejmě vychládal, jako všichni lidé, v jichž ňadrech tluče dobré srdce. Lidé na pohled prudcí a přísní, uvnitř smířliví a dobří. Lidé, z nichž ministr navrhuje dvorní rady.

„Prosím jich, co to měli za nápad, státi se Turkem?" pravil dvorní rada smířlivě. Obličej se mu vyjasňoval a ústy mu zahrával potutelný smích.

Klapzuba zarytě mlčel.

„Vědí, co by se jim stalo, kdyby si zřídili harém?" ptal se dvorní rada spíše žertovně než přísně.

Klapzuba dále mlčel, jenom uctivě zakašlal a hluboko se uklonil.

„Já jim to teda povím: státní zástupce by jich žaloval pro bigamii, senát by jich na několik měsíců zavřel, a disciplinární komise by jich propustila ze služby!" vysvětloval dvorní rada zamlklému Klapzubovi ochotně. Účin této ochoty byl strašlivý.

Klapzubovi se zatřásla brada, umělé zuby mu v ústech zimničně zacvakaly, obličej se mu zkřivil, a z očí se mu vykutálely dvě veliké slzy. Zachytily se mu na horním rtu ve kníru. Přednosta soudu se vzmužil.

„Uctivě prosím, pane dvorní rado, harému nemá," ujal se rozechvěného Klapzuby, „na harém neměl, pokud je mně známo, pomyšlení. Naopak je teď, pokud je mně známo, bezdětný vdovec. Právě pochoval první manželku!"

Dvorní rada žárlivě se podíval na Klapzubu. „Jak dlouho ještě hodlají sloužiti?" ptal se měkce.

Přednosta soudu zpozoroval, že Klapzuba není schopen správné odpovědi.

„Uctivě prosím, pane dvorní rado," ujal se slova, „dřív musí dáti staré knihovní nepořádky do pořádku a pak teprv půjde."

Dvorní rada pokynul rukou, usmál se vlídně na Klapzubu, jenž hluboce se ukloniv, s orientálskou lhostejností odcházel.

Klapzuba teprve v listovně se vzpamatoval. — Hodný pán, liboval si v duchu, začal, začal, hartusil, strachu člověku nahnal a najednou změkl. Nejde mu, jak se podobá, ani tak o víru, jako o harém. Ten ho pálí! Pro harém by mě třeba i do pense vyhnal! Ale hodný pán je to, nedočká se toho, nedočká! Já už zbývající síly zasvětím Allahovi!

Klapzuba se hluboce uklonil na východ. — Čert jí věř! To byla sakulentská ženská! pravil si potichu, vzpomínaje na svou nebožku. — Všeho byla schopna! Třebas by mě ještě po smrti strašila!

V tom se mu rozverná myšlenka urodila v hlavě. Připadlo mu na mysl, že si opravdu zřídil harém, že jeho nebožka vstala z hrobu, otevřela dveře u jeho harému a spustila . . .

Widrmonovy dcery, všechny dcery, jež Widrmon Klapzubovi na krk pověsil, v divokém úprku opouštěly imitace perských koberců, oknem vyskakovaly, a nebožka hrnci za nimi házela. Na konec hliněným džbánem prudce tloukla do Klapzubovy hlavy. Tloukla, tloukla bez přestání, rudý fez na zemi se válel a z horké hlavy horká krev kapala, ale rány nebolely. Bylo Klapzubovi radostno trpěti. Jen když Widrmonovy dcery z oken vyskákaly!

To pomyšlení bylo radostné.

A přednosta obrátil! Vřele se ujal Klapzuby! I přednosta je hodný člověk! Bručák na pohled! Obšírně o úředních zástojích pojednává, co vezme do ruky, všecko se proměňuje v nekonečnost a věčnost, ale má dobré srdce přednosta! Dvorní rada zřejmě přišel, aby listovního od víry odvrátil a na konec s Klapzubou souhlasil. Když bylo řečeno, že Klapzuba právě pochoval první manželku, dvorní rada si zřetelně povzdychl. Dojista dvorní rada nevzdychal bez příčiny. Tušil správně, že ho prvá manželka přečká, že mu ještě bude choditi na hrob, že on mrtvý a proto obzvláště schopný někoho strašiti, bude v hrobě strašen jí živou. Že mu do hlubiny hrobu budou zníti její výstražná a přísná slova:

„Robertku, Robertku, pamatuj se, Robertku!"

Dojista vypátrá ona přísná záhy, že leží dvorní rada po boku sličné vdovy, která sice za živa neutekla s Matasičem, poněvadž byl Matasič zadán jinde, ale dobré pověsti se netěšila. Aby tak Robertek . . . .

Klapzuba se rozchechtal. Vášnivě rozchechtal. Tak se rozveselil, že odemkl zásuvku u stolu, sváteční čepici tureckou odtud vyňal a s tou už o jedenácté hodině, jako kdyby nebyl u soudu na inspekci dvorní rada, dvéře u listovny uzamkl a vážně se po náměstí vracel do osiřelého bytu.

Bylo by se to stalo sensací dne, kdyby už ve vzduchu, v domácím vzduchu nerostla nová sensace. Rostla, dorostla, až běžela od úst k ústům.

— Okresní lékař dr. Stern vyzval na souboj na bambitky místodržitelského praktikanta konceptního Wonku a to na bambitky za nejtěžších podmínek. Sekundanti okresního lékaře, poručík mimo službu Brabenetz a setník v příkaznosti Stránski neúprosně vyhrazovali uraženému lékaři okresnímu všech šest prvých ran po sobě a najednou. Urážka byla příliš těžká. Dotýkala se doktorovy cti manželské.

Dle jedněch přistihl fysikus praktikanta pouze v salonu, dle druhých dokonce v jídelně. A vždy s praktikantským Bernardinem, psem to sice stejného původu jako byl Barry z čítánek, ale v situaci svrchovaně choulostivé. Dlouhý pobyt dra Sterna v nemocniční isolaci, odloudil mu, jak pověst hlásala, věrnost manželčinu.

Urážka byla tak obsáhlá a rozměrná, že jí bylo lze smýti pouze pachatelovou smrtí. To doktorovi sekundanti pochopili, a poněvadž dr. Stern nebyl v jejich odborných očích Vilémem Tellem, sáhli sekundanti po nejtěžších podmínkách a vyhrazovali okresnímu doktorovi v blahém domnění, že aspoň jednou ranou trefí, prvých šest ran po sobě jdoucích nepřetržitě.

Praktikantův pes, když se o tomto děsném souboji dověděl, čtyři dny nežral. Zádumčivě se ploužil náměstím a ulicemi.

— Kdo mne bude teď živiti? přemítal. — Teď když aspoň jedna rána mého pána zabije! Pán mě živil a šatil, kam teď, na stará kolena! Kam teď na stará kolena? Byl to opravdu už starý pes —

Takový souboj dosud ve městě nikdy nebyl konán. Ne že nebylo podnětů ku podobným soubojům, ale ty věci vyřizovány byly bez soubojů. A bez soudů. Opravdovský souboj byl ve městě úplnou novinkou. A se zřetelem na osoby soubojovníků nepochopitelnou událostí. O osobní statečnosti okresního lékaře a praktikantově sice nikdo nepochyboval, přece však ve městě nebylo tajno, že oba řečení chovají nějaký spíše vrozený než předstíraný odpor ke zbraním vůbec a zvláště ke střelným zbraním nabitým. Město správně hádalo, že oba hodlají sáhnouti po nabitých zbraních střelných jenom z okamžitého osudného přinucení. Chtíce, jak bývá v životě, po tom nesmírném, co se stalo, donutiti osud, aby se stalo ještě něco nesmírnějšího a horšího.

Lidem chovajícím odpor ke střelným zbraním se to stává. Dokážou se střelnou zbraní něčeho, o čem se jim ani ve snu nezdálo. Nebylo vyloučeno, že se oba soubojovníci, byť i na sebe ze společenské slušnosti nemířili, střelnou zbraní usmrtí. —

— Okresní hejtman měl zlé chvíle, velmi zlé, skoro nejhorší ze všech, co okresu vládl. Ze tří příčin.

Z prvé a nejhlavnější, že dvorní rada a praesident krajského soudu ho v úřadovně oficiálně nenavštívil. Toho se okresní hejtman zhola nenadál. Očekával, že dvorní rada určitě přijde, ba něco mu v duši našeptávalo, že dvorní rada dokonce navštíví i hejtmanovu choť. Schválně proto okresní hejtman odřekl šest vodoprávních komissí a očekával návštěvu dvorního rady ve své úřadovně v nové bluze úřední. Chystal se, že dvorního radu upozorní zejména na nepřístojnosti nadrobené vrchním oficiálem Klapzubou a že dvorního radu poprosí, aby tureckým záluskům listovního učinil rázně přítrž.

Z druhé příčiny zoufal okresní hejtman, poněvadž listovní nebyl inspektorem soudu zakřiknut. Už prvého dne o inspekci vykračoval si hrdě po náměstí v turecké čepici a zase provokoval místní obyvatelstvo.

Z poslední příčiny dotýkající se vnitřního úřadování hejtmanského, že fysik vyzval právě, když dvorní rada inspiciroval soud, na souboj praktikanta, a že se tím oba dopustili zločinu. Jako schválně že přijel dvorní rada, vyvolali tuto aféru. Jako kdyby praktikant Wonka se svým bernardinským psem nemohl několik dnů počkati, až alespoň soudní dvorní rada odjede. Vinníkem byl Wonka. Dr. Stern byl sveden do souboje neostražitým jednáním praktikantovým.

Také doktorka Sternová mnoho zhřešila. Neměla v době, kdy byl její manžel z úřední povinnosti uzavřen ve špitální isolaci, navazovati neblahé známosti s místodržitelským praktikantem konceptním, jehož úřední název sám naznačuje, že byl přidělen okresnímu hejtmanovi a chefu místní vlády jenom proto, aby nabyl prakse. To měla doktorka dobře uvážiti a nepouštěti z mysli. Sama tento neblahý souboj, k němuž ovšem nikdy nedojde a nesmí dojíti, zavinila.

Dvorní rada roznese nyní okresního hejtmana po celém kraji. Zodpovědnost za souboj na konec postihne okresního hejtmana. Dvorní rada nesmlčí o tom, až se vrátí do sídelního města, místodržitelskému radovi, a vše to poletí nahoru jako elektrická jiskra. Vinníky nebudou zbrklí soubojovníci, nýbrž okresní hejtman.

Úřadování nezná spravedlnosti. Koláč s medem olíže místodržitelský praktikant konceptní, a hlavní výprask bude vyplacen za to chefu místní vlády. K souboji nedojde, toť už nyní je jisto, strážmistr už má rozkazy — dojde jenom k ostudě. Dr. Stern neměl ještě opouštěti nemocniční isolaci, když nebyl úplně vyhojen. (Pokračování.)

LITERATURA.

K. M. Čapek: Nové patero. Nákladem J. Otty v Praze 1910.

„Nové patero" přichází po „Kašparu Lénu, mstiteli" a jako druhá řada po „Pateru novel", k němuž je pojí mnoho ideových i formálních vztahů. K. M. Čapek je z těch individualit úžasně jasného a ostrého postřehu, jež dovedou viděné podati s realistickou věrností a svérázným naturalismem. Je to zřejmo na všech pracích Čapkových, je to patrno i na novellách této knihy, z nichž pro mne nejvýraznější, formálně i obsahově nejzajímavější je „Zpověď naturalistova". (Uveřejněná ve „Zvonu".) Je v ní líčen psychologický proces člověka, jenž, jsa intellektuálním původcem sebevraždy dívky, sám dospívá k podobnému násilnému řešení svého života. Vezměme kteroukoliv z novell „Nového patera", všechny dějově vzaty jsou ze života, přímo z něho vyrvány, a proto postavy Čapkovy jsou tak životné. Nejen však proto, ale i pro přesnou, detailní kresbu, jež je autorovou specialitou. To však je na druhé straně příčinou, že práce K. M. Čapka nemají mohutných kontur; jejich těžiště a literární význam leží právě v oné drobnomalbě, jež vyniká sytými, přiléhavými barvami, svéráznou dikcí a markantním stylem.

Literární význam K. M. Čapkův oceněn byl v tomto listě při příležitosti jeho 50. narozenin zvláštním článkem (viz ZVON, roč. X. čís. 20.).

Tristan.

Methoděj Jahn: „Polní růže." Lyrické básně. Vydáno v Bibliotéce Fondu Julia Zeyera při České Akademii. V Praze 1909 v komissi Bursíka a Kohouta. Stran 116, cena neudána.

Až téměř docela na konec knížky umístil Methoděj Jahn svoji drobnou báseň Zástěrka. Vzpomíná v ní lidového zvyku, dle něhož davají moravští horalé svým mnohým dceruškám do rakví zástěrky, aby si v ně mohly ukládat kvítka natrhaná na rajské louce. A vzpomíná: „Mé choré dítě malé zemřelo, — jak lístek března mrazem podkosen — a my mu ani bílé zástěrky — v tu rakvičku na cestu nedali! — Tak ubohá tam bude kvítí trhat — a v ručkách tenkých bude nosit je, — a rmoutit se pro bílou zástěrku — a stýskat si: Ach, proč mi nedali — též zástěrky, jak mají družky mé? . . . Nuž, zemře-li kdy dítě v sousedství, — my přidáme mu v jeho rakvičku — tu zástěrku; a snad ji donese — to dobré dítě naší maličké — tam na břeh druhý v louky pokojné, — by nemusila družkám závidět — a stýskat si, že nemá kam dát kvítka. . ." Básnička působí na mne dojímavě právě tou svojí prostotou, tichou elegií a smírnou, oddanou resignací, která je základní notou celé obsáhlé sbírky. Jako v Zástěrce (kterou právě proto cituji) smiřuje se básník bez nejmenšího romantického vzrušení s danou skutečností snažc se jí přizpůsobiti podle nejbližší možnosti, tak i v ostatní své intimní poesii jeví se tu býti člověkem svrchovaně mírným, tichým a teskně zasněným, utíkajícím se v každé bolestné chvilce k uklidňující přírodě, se kterou rozmlouvá, s níž se snaží splynouti, stotožňuje se s ní a laská ji. Tísní jej a zaplavuje stesk po minulosti, která planula tisícerými sny a naději, a bolí ho přítomnost, která vydává jen stý díl očekávaného ovoce. Ale hned zase uklidňuje se a těší se aspoň obrazy těch snů a myšlenek, které jako dav bílých ptáků zapadají kamsi za lesy, a v beznětěšném stesku nocí utěšuje se čekáním jiter, jež mu přinesou uklidnění a jas.

Má ve své sbírce Methoděj Jahn i řadu reminiscencí na svoji cestu na jih, kde opojila ho města, slavné zjevy umění, stíny velkých historických osobností a především moře. To jsou čísla z celé knihy poměrně nejjasnější, citově nejvyrovnanější a romanticky vzrušená. V nich nejlépe ukazuje básník, že jeho poësie se hřála na výsluní poesie Vrchlického a že z ní přejala nejeden sladký proud šťávy. Toť její kořen. Ale individuální stránka povahová: sklon k samotě, míru a něze života obestřela ji jistou sentimentalitou a zádumčivostí.

Fr. Sekanina.

J. Petrus Borel: Dina, krásná židovka. Přeložil Adolf Gottwald. „Pestré knihovny" čís. 1. — *Rudyard Kipling:* S pokraje džunglí. Přeložil F. O. Hart. Téže knihovny čís. 2. — *Roberto Bracco:* Novelly. Přeložil Hanuš Hackenschmied. Téže knihovny čís. 9. — Nakladatel Alois Hynek v Praze 1910.

Zcela náhodou sešly se mi na stolku tyto tři knížky, jež nemají navzájem nic společného kromě obálky, hlásající zrození nové knihovny zábavy a kultury. „Pestrá knihovna", redigovaná Emanuelem šl. z Lešehradu, má býti zřejmě pendantem, anebo snad konkurrencí Ottovy „Světové knihovny". A z deseti dosud vyšlých čísel tři jsou knížky přítomné.

Pierre Joseph Borel jest „Dinou, krásnou židovkou", tuším, poprvé uveden do naší literatury. Hlava horká, nestálá, nespokojená, romantická, zajímavá spíše způsobem pojetí a zpracování látky, než sujetem samým. Také u „Diny" poutá mne více hledisko autorovo, zorný úhel jeho nazírání, způsob kresby, líčení charakteru scén a prostředí, než námět eroticko-romantický, děj místy naturalismem zbarvený a celkem málo významný. A v tom směru jest zejména pozoruhodné líčení středověkého života židovského, jenž kreslen je ostře, s vervou a vášní. Jiří Brandes ve svých „Hlavních proudech

literatury století devatenáctého“ zařadil Borela mezi „Nepoznané a zapomenuté“.

Snad zná každý K i p l i n g o v y známé „Knihy džunglí“, rozkošné povídky o Mauglim, jež vyšly před léty ve „Vzdělavací bibliotéce“ ve výborném překladu Pavly Moudré. „S p o k r a j e d ž u n g l í“ jsou dvě povídky podobného genru. Ač nemají síly invence a žhavosti koloritu „Knih džunglí“, poutají bizarrností děje, skvělým líčením tropického života indického, krásou dikce a poesií stylu.

Také R o b e r t o B r a c c o není autorem u nás neznámým. Na Národním Divadle hrána byla od něho „Infedele“ („Nevěrná, r. 1896) a famosní „Il frutto acerbo“ („Zelené ovoce“, r. 1906), v prvém cyklu „Máje“ r. 1894 pak jednoaktové drama „Masky“ („Maschere“). Roberto Bracco je dramatikem, novellistou, kritikem, žurnalistou, essayistou i básníkem. Je važný i rozpustilý, noblessní i frivolní, je technický virtuos i symbolik. Ve svém verismu dovede nasadit masku jakoukoliv. Osm novell obsažených v knížce jsou momentky, zachycené na ulici, ostré výseky ze života, kreslené perem jemným, několika markantními tahy, stručné scény nebo charaktery. Vynikají lehkostí stylu a bravurním nahozením.

Jak jsem již řekl, staví se „Pestrá knihovna“ po bok nebo proti „Světové knihovně“. Bude-li míti stejný, nebo dokonce nižší účel, cíl, směr — jest vlastně zbytečna. A, chce-li výš a dál, ukáže teprv budoucnost.

Tristan.

TÝDEN.

* Francouzský akademik Eugen Maria M e l c h i o r v i c o m t d e V o g ü é, známý diplomat, historik a romancier, zemřel dne 24. března v Paříži ve věku 62 roků. Životní dráhu zahájil jako voják, přešel však brzy ke kariéře diplomatické a působiv řadu let jako vyslanecký attaché v Cařihradě a Kahýře, stal se sekretářem francouzského vyslanectví v Petrohradě. Tam se oženil se sestrou ruského generála Annenkova a později vešel i v příbuzenské svazky s rakouským ministrem zahraničních záležitostí Aehrenthalem. Melchior de Vogüé psal bystré články politické, historické i kulturní do „Revue des Deux Mondes“ a do „Journalu des Débats“, a naši politikové mohli začasté sledovati i jeho zajímavě pronášené názory o otázkách rakouských. Nejnověji však promlouval ve svých četných pojednáních o různých problemech filosofie dějin a literatury, a tu zase přilnul nejúžeji k historii literatury ruské. (O jeho článcích v té otázce podal zajímavou studii zvěčnělý Dr. Pavel Durdík v Šimáčkově Světozoru.) Možno říci, že pro kulturní sblížení Francie s Ruskem učinil de Vogüé velmi mnoho; s jeho jménem je nerozlučně spojen zejména vliv ruského románu, o němž napsal důkladnou knihu (Le roman russe), na francouzské moderní písemnictví. Od roku 1875 psal de Vogüé také malebná cestopisná pojednání a causeristické články z Orientu, kde působil a mnoho cestoval.

—n—

*

* Z podrobnějších životopisů Shakespearových je známo, že slavný dramatik tkvěl jistou dobu pod jařmem démonické jakési krásky, dvorní dámy královny Alžběty, kterou nazývají literární historikové z nedostatku jiné karakteristiky prostě „tajemnou paní“. Tato podivuhodná „dark lady‘, byla už častěji zajímavým předmětem literárních diskusí a více méně duchaplných pojednání; nejnověji se však ocitla na anglickém literárním trhu kniha populárního kritika Franka Harrisa pode jménem „Shakespeare člověk“ a v ní uvádí autor — v e s m ě s n a z á k l a d ě z a j í m a v ý c h v ý v o d ů l i t e r á r n í c h a n a z á k l a d ě l i t e r á r n í h o d í l a s a m é h o S h a k e s p e a r a — celou řadu podrobností, této otázky se týkajících. Harris dokazuje, že „tajemná dáma“ básníkova byla známá miss Mary Fittonová, a kommentuje několik slavných dramatických básní Shakespearových, které jsou mu přímými doklady autobiografickými. Také Shakespearovy sonety projednávají ve své první půli vztah k bytosti jakéhosi mladíka W. H., ve druhé půlce vynořuje se „tajemná dáma“ sama, a oba díly jsou spojeny líčením poselství lásky, které prý mezi tajemnou dámou a básníkem sprostředkoval onen mladík W. H. Mary Fittonova zamilovala se však do poslíčka lásky a rozrušila básníka do hloubi duše. Na důkaz, že toto není pouhou a ničím nepodloženou hypothesou, uvádí Harris „Dva šlechtice veronské“, „Mnoho povyku pro nic“ a „Co chcete“, kde všude je plno přímých narážek na smutnou životní událost. To byla první zrada, které se dopustila Mary na básníkovi. Měly však následovati jiné, neboť Mary byla přelétavá a plna úskoků. Na konec — tak dovozuje autor knihy — podařilo se jí přivésti básníka, jehož díla se do té doby vyznačovala veselým charakterem, docela na dráhu tragedie. Od své známosti, datované z roku 1597, vynořuje se postava „tajemné dámy“ v Shakespearových dílech téměř po celé desítiletí. V „Hamletovi“ poznává Harris opět raněného Shakespeara, který tu nalézá sice dosti silných slov, ale ani za mák opravdového činu; dále je to „Othello“, který překypuje žárlivostí; potom následuje „Troillus a Kressida“, přímý útok to na mravní zodpovědnost ženinu, diktovaný opovržením, kterým básník zaplavoval každou nevěru; a potom přichází „Kleopatra“, jeden z dokladů nejsilnějších. Zde je Shakespeare zosobněn v Antoniovi, který vyráží ze sebe známý klassický výrok: „Kam jsi mne to zavedl,

Egypte!" Následuje tragedie o „Králi Learovi", ve které je znázorněn docela i tělesný úpadek člověka, který má raněnou duši. A potom přichází na konec „Timon athenský", drama naprosté beznaděje. — Tímto způsobem kommentuje Harris celou řadu Shakespearových dramat jako přímé důsledky poměru s Mary Fittonovou a přechází k dramatům dalším, kde dokladů vlivu toho už není. Vysvětluje vše faktem, že Shakespeare po napsání „Timona athenského" se vrátil z Londýna do Stratfortu, kde nalezl po boku oddané sestry Judithy opětnou duševní rovnováhu. —*n*—

*

Zajímavý rozsudek učinil magistrát horažďějovický v pátek po neděli 3. po Třech Králích l. P. 1634. Vondřej Luskan, poněvadž velikého vejstupku zlého jest se (totiž že matku zbil) dopustil i potom také druhého, kteréhož má míti svého přítele Jana Snopka, nožem nevážně zbodl. Poněvadž pak týž druhý nejsouce žádostiv jeho škody, toliko když dá Pán Bůh, že má vstoupit ve stav sv. manželství, tedy aby týž Vondřej Luskan hleděl jeho pány přátele a lid poctivý, který při tom sňatku má býti, náležitě poctil. Druhé: Poněvadž matku svou zbil, za takový vejstupek měl dvě neděle v chrámě Páně s mečem nahým státi. Že pak páni, prohlídajíce k milosrdenství, má jednu klisnu k potřebě obecní dáti. — Nedoporučovalo by se pro ty, kteří mají groše jako asi je měl Vondřej, také dnes?

Z arch. horažď. *St. Vydra.*

Vážené odběratelstvo ZVONU upozorňujeme, na obsah druhé strany obálky dnešního čísla, jímž se končí první pololetí desátého ročníku. Otiskujeme na ni billanci jeho, z níž zajisté každý nepředpojatý čtenář pozná, jak vrchovatou měrou jsme splnili sliby dané na konci minulého a začátku tohoto ročníku. Pro druhý půlročník máme již jednak připravenu, jednak pojištěnu řadu vysoce cenných příspěvků jak z belletrie tak z oboru populárních článků vědeckých a proto zveme k dalšímu předplacení.

(Zasláno.)

Českému národu!

Letos, dne 15. listopadu, bude tomu sto let, co se v Praze, Na Újezdě, narodil básník „Máje" Karel Hynek Mácha — a čtyřiasedmdesátý rok uplývá od oné smutné noci listopadové, kdy v Litoměřicích v chudobě a opuštěnosti ta mladá básnická hlava skonávala.

U zdi hřbitova litoměřického, v stínu cypřiší, v pozadí jako obrovský pomník maje vztyčený šedý Radobyl, jest tichý jeho hrob, zdaleka široka navštěvovaný.

Mácha — básník Máje — jak milé po vlastech našich jméno! Který přítel poesie české nemiloval by té krásné básně: „Byl pozdní večer — první máj — —"

Ale veliký dluh má národ náš k pěvci svému, jehož básnický vliv na pozdější generaci literární byl, jak známo, mocný a hluboký!

Jak uctili jsme za ta dlouhá léta skvělou jeho památku?

Nuže, na pamět stých narozenin básníkových chce se spolek Svatobor přičiniti, aby básníku Máchovi byly v Praze i nad hrobem jeho litoměřickým postaveny pomníky.

Na žádost výboru Svatoboru provedl mistr náš J. V. Myslbek návrh pomníku, svěží poetické dílo, jež jistě dojme každého, kdo před ním stane. Svěží postava mladého básníka, postavená v zeleni a v květech, postava pěvce s kyticí bezu, májového květu v rukou, bude jistě okrasou našeho královského města i cílem pouti tisíců. A kopií pomníku uctíme i básníkovo lůžko poslední.

Ale síly Svatobora jsou slabé, nemá-li činnost jeho pro žijící na dlouho býti ochromena, i voláme ke všem těm, kdo kdy dojati byli pracemi Máchovými, voláme ke všem přátelům poesie české, ke všem spolkům literárním a čtenářským, voláme k tobě studentstvo naše, k vám, dívky české, voláme k veškeré inteligenci naší v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, ve Vídni i v cizině: učiňte na tuto oslavu básníka „Máje"

májovou sbírku!

Učiňte ji rychle, radostně, nadšeně! Výsledky sbírek pošlete „Pokladně Svatoboru v Praze, na Příkopě," nebo denním časopisům našim, které zajisté pomoci té nám neodeprou.

Během měsíce máje musí býti pohromadě, čeho potřebujeme.

A v listopadu sejdeme se v Praze u nového, krásného Máchova pomníku.

V letošním máji zni tedy po vlastech našich heslo: Na památku Máchovu!

V Praze, v březnu 1910.

Alois Jirásek, předseda „Svatobora". Prof. Dr. **Karel Chodounský,** místopředseda. Dr. **Karel Mattuš,** pokladník. **Karel V. Rais,** jednatel. Prof. Dr. **Albín Bráf.** Prof. Dr. **Jaromír Čelakovský.** Dr. **Vratislav Černý.** Dr. **Jiří Guth. Ignát Herrmann. Josef Holeček.** Prof. **Karel Kruis. F. J. Lehner.** Prof. Dr. **Lubor Niederle. Fr. S. Procházka. M. A. Šimáček. Fr. Ad. Šubert. Fr. Táborský.**

V PRAZE, dne 1. dubna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

ANTAL STAŠEK:

ZÁMECKÝ KAPLAN.

(Z PŘIPRAVOVANÉ KNIHY „OTŘELÁ KOLEČKA".)

(Dokončení.)

Byl sličný jinoch ušlechtilých rysů. V černých očích plál ohýnek, jenž svítil i radostí i ponurým smutkem zároveň. Vniterný pocit jakéhosi velikého vítězství zářil z očí těch: vítězství draze vykoupeného a proto zádumčivého.

Otec se naň díval se zálibou. Vše se mu na něm líbilo: i kučeravé vlasy i nádech chmýří pod nosem. Jen starost a strach před budoucností ryly závistné vrásky do radosti okamžiku.

Ústa mlčela, ale duše mluvily a rozuměly si.

„Je všecek jako nebožka jeho matka," pomyslil si a promluvil po chvíli:

„Přece bych rád věděl, proč utíkáš ze semináře. Ale nebudu na tebe dnes nalehat, pohovoříme o tom později... Přes noc u mne zůstat nemůžeš. Má světnička je pro dva malá, ale šafářka ti půjčí slamník s pokrývkou a nechá tě v komoře. Vyspíš se tam a zítra ráno mně budeš ministrovat. Mám sloužit mši."

Kamil se ulekl. Odložil vyprázdněný hrnéček a zašeptal:

„Ministrovat vám nemohu, toho na mne nežádejte."

„Pro pána krále, hochu, proč.... proč?"

„Je to mé tajemství... prosím vás, nechtějte se toho dovědět."

„Tajemství bývá těžkým břemenem, a ulehčí se jeho tíži, když se sdělí s někým, kdo nám je blízký. Nenaléhám na tebe, abys mně je svěřil, ale zdá se mně, že stojíme si dnes blíže než dosud."

Jinochovy tváře hořely náhlým ruměncem. Vehnal mu je do lící i stud i bázeň. Ale srdci bylo teplo. Zdálo se mu, že v tom starém muži, o němž již dávno, dávničko věděl, co si celý svět šeptal, teprve dnes našel skutečného otce. Tolik něhy mělo proň jediné pronesené slovo. Bylo jako kouzelný proutek, jehož čarovným dotknutím poušť se mění v půvab vesny s omamující vůní rozpučelých květů. I jeho nitro bylo pohnutím jako omámeno.

Řekl s úsměvem:

„Mé tajemství vlastně ani žádným tajemstvím není, nebo vystižněji řečeno: mé tajemství je tajemstvím veliké části celého světa. A přece se ostychám, vám je svěřit."

„No, čiň jak chceš... ale přece mne ponouká vědět, proč mně nemůžeš ministrovat!"

„Nebudete se na mne horšit, nebudete mne proklínat, řeknu-li vám plnou, plničkou pravdu?"

„Nikoliv, nebudu," větil kněz a položil do těch slov všechnu lásku, chvějící se mu v tomto okamžiku v útrobách.

Srdečný záchvěv ten, jehož vroucnost bylo cítit, rozvázal synovi i duši i jazyk. Počal vypravovat. Z počátku se trochu zajíkal. Stud i bázeň dosud nezmizely. Ale překonal je, a čím déle vypravoval, tím více se jiskřilo z jeho myšlenek, tím palčivěji dopadala jeho slova.

Pravil:

„Když jsem končil středoškolské studie, přemítal jsem hluboce o otázkách světového dění a o jsoucnosti boží. Otázky ty pokryly můj mozek jako husté mlhy, v nichž se potácely a bloudily nejen mé myšlenky, ale i mé city, mé bolesti i radosti. Na mlhách těch houpaly se osudné váhy. Na jedné vážce byl bůh, na druhé černý chaos s okovy železných, neuprosných zákonů bez boha, bez nebes, ale i bez pekel. Tu zdvihla se jedna váha do výše a táhla druhou do pro-

pasti, a zase naopak. Byl to krutý boj, jenž rozrýval nejen můj mozek, ale i mé srdce. Ani ostatním spolužákům nebyly otázky ty cizí. Ale co mne kormoutilo únavným zápasem dvou světů, bylo jim myšlenek pouhou hrou, obraznosti pouhou zábavou, nesahající až k duše hlubinám, jež zůstávaly klidny a nedotknuty. Já však nesl břímě své těžce. Jednu chvíli se mně zdálo, že bůh ve mně zvítězil. Jenže vítězství to nesvítilo slunečným jasem; stáloť v stínu mraku zbylé pochybnosti, jenž se nad ním chmuřil... Jedenkráte za červnového večera seděl jsem s nejlepším svým přítelem daleko od našeho města na pokraji lesa, kam jsme si vyšli na procházku. Za námi dřímal ponurý bor a před námi se v záři umírajícího dne prostírala daleká rovina, pokrytá jarní zelení, jež se vlnila pod dotekem tajemného dechu a leskla v dešti padajících na ni slunečných paprsků. Mlčeli jsme a zadumali se nad divem přírody, jenž probouzel naši duši k harmonii polo bolestné, polo radostné. Vše, co ve mně žilo, stalo se chvěním, vlnou, hudbou, Bylo mně jako ve velkolepém chrámě, v němž se celá má bytost rozehřála souzvukem a splynula k jednotě s nekonečným vesmírem. V okamžiku tom jsem slyšitelně zašeptal: „Jest přece bůh... ano bůh jest!“... Obrátil jsem se k příteli, zahleděl se mu do tváře a slyšel odpověď: „Není ho...“ Slova ta zabolela mne jako černé rouhání, pronesené ve svatyni, plné jasu a bělosti. Nevětil jsem na ně. Odmlčel se i přítel, jenž byl o mnoho let starší. Vraceli jsme se do města. Když jsem se chtěl rozloučit, pravil druh: „pojď ke mně, něco ti přečtu.“ Šel jsem. Bydlil u chudičké matky sám v postranní komůrce a tam jsme dlouho přes půlnoc čtli starý německý spis o hmotě a síle. Zahloubali jsme se do knihy té, myšlenky tam naseté bodaly mne do mozku a táhli násilím duši k nočnímu pólu mé vniterné bytosti. „Není boha,“ křičelo z každé řádky. Nedokončili jsme té noci a pokračovali v četbě za krásných večerů tam u toho lesa, kde se mně naposled zjevil On. Naposled. Bylo mně skoro do pláče. Jako kleštěmi svírala mne představa, že se kácí Jeho trůn a On sám že s něho padá do věčné jakési propasti, odkud nikdy již nevstane. Byly okamžiky, že bych byl vstal a s bolestným vzlykotem že bych se byl pro Něho bil a rval. Tak mně Ho bylo líto. Pokusil jsem se několikrát v ty dny, pokud jsme nedokončili osudnou pro mne četbu, knize i příteli odporovat a vzepřít se proti hroznému tomu ubijení. Ale vzněty mé byly marny. Dávný mrak pochybnosti, stojící nad mým obzorem, stal se černou nocí a v ní zmizel On. Zmizel navždy.“

Páter byl pod dojmem vypravování jako strnulý. Jen oči mu svítily; jiskřily z nich vzpomínky a mihaly se před ním jako plamenný roj. Obličej byl nehybný, ledový, rty tajemně stisknuty. Zbledl.

Jinoch, všecek sebou zaujatý, nevšímal si, jakou tíhou působí, a pokračoval:

„Po tomto převratu svého nitra spáchal jsem veliký hřích: šel jsem do semináře na studia teologická a lhal jsem i světu i svému svědomí surovou lží přetvářky. Lež ta byla černá jako můj hábit, a hřích, jenž se za ní vlekl, byl rudý jako kardinálova čepička. A zase jsem bojoval těžký, únavný boj. Moji představení snad tušili, co se ve mně děje. Ne to, že lžu, ale to, že se lží zápasím a namahám se ji se sebe svalit, bylo jim trnem v oku. Nenáviděli mne proto a stihali trestem každý sebe menší můj přestupek. V těch kasárnách černých stejnokrojů nebyl jsem jediný, jenž svou duši oděl škraboškou přetvářky. Bylo mnoho takových. Ale ti nesli svou masku jako herci umělci, a dívali se jasnýma očima do hlediště, odkud čekali potlesk a chválu. Já svůj zrak klopil k zemi, mé svědomí se stydělo. A konec byl, že jsem po několika týdnech z kasáren těch odešel... Tu jsem po těžkých dnech a stojím před Vámi ne jako hříšník, ale jako zápasník, jenž zvítězil a slíbil duši své, že nikdy, ať stane se cokoliv, nebude lhát ani sobě ani světu... Nyní víte, proč vám zítra nemohu ministrovat... Jen o to vás prosím: nehorště se a nepřemlouvejte, neboť má nevěra je věrou, stojící ve mně jako skála, kterou ani brány nebeské nepřemohou. A zeptáte-li se mne, co nyní v životě počnu, řeknu vám: chci sloužit ne bohu, ale lidem. Ztrativ boha, našel jsem svět a lidi.“

Mlčení stisklo jim duši, svázalo jazyky. Oba jakoby se druh bál druha.

„Hněváte se na mne?“ vyrazil ze sebe Kamil a zdvihl zrak k otci.

„Nehněvám. Však pověz, v co věříš?“

„Neptejte se, v co věřím, ale tažte se, co miluju, a odpovím: miluju sluníčko, miluju svět, miluju lidi, miluju sám sebe a všechnu tu lásku v sobě.“

A opět mlčení.

Z nástěnných hodin odbíjela devátá. Kaplan se po nich ohlédl a řekl:

„Jdi nyní spat. Zítra si promluvíme o všem ostatním.“

Syn poslechl.

Stařec zůstal samoten. Oběma rukama podepřel hlavu, skloněnou nad deskou stolu, u něhož seděl, zadíval se do prázdna a přemítal. Těžká duma ležela na mozku. Po chvilkách vyrážel ze sebe nesouvislá slova, z nichž nebylo lze dobrat se smyslu. Jen

lítost, bolest a trpký hněv vanul z nich palčivým dechem.

„Ano, to učiním," děl si nahlas, přistoupil ke skříni s knihami, otevřel tajnou zásuvku, vyndal z ní svůj v malé krabičce uschovaný poklad a položil na stůl. Z utkvělého zvyku se otočil, někdo-li ho nevidí, šel ku dveřím, zamkl, a přepočítával své penízky. Na penězích těch lpějí jeho starosti, v nich je zakleto všechno jeho strádání, v nich spí všechny jeho bolesti. Z toho mála, jež mu poskrovnu kapalo, podporoval nejen syna, ale i chudičké své příbuzné, již ho se všech stran obletovali jako dotěrní komáři, a při tom ještě nastřádal malou hotovost. Oh, člověk to musí umět! Musí žít jako každý jiný chuďas, musí se živit mlékem a chlebem, musí se odívat veteší, nesmí ani popíjet, ani kouřit, musí každý krejcárek opatrovat a mít jako zřítelnici v oku. Pak má všeho dost, ano všeho dost.

Na stole se vedle bankovek leskly zlaťáčky. Díval se na svůj poklad tu se zakaboněnou tváří, tu s umíleným úsměvem. Starost i radost podávaly si ruce i v jeho duši i v jeho tváři. Počítal, přepočítával a sám se sebou hovořil.

„Stačí prozatím i mně i jemu," rozhodl a hlasitě zvolal: „Ano, to udělám."

Slova ta byla vykřičníkem na konci dlouhé věty jeho rozhodnutí. A rozhodnutí to vyrostlo a leželo v něm jako tvrdý balvan. Pod jeno tihou dusilo se i jeho srdce, svíjel se i jeho mozek. Pot se mu perlil na čele. Stíral jej dlaní a měl hrůzu sám ze sebe a ze svého náhlého odhodlání. Synova zpověď byla historií jeho vlastního života. Lekal se každého Kamilova slova, ten jinoch vyprávěl dějiny svého otce, jehož v hlubinách skrývané tajemství podslyšel . . . Nevěří . . . ne . . . nevěří . . . Jsou si oba podobni. Ah, nikoliv, nejsou si podobni. Ten hoch má odvahu, ale on, otec, nikdy jí neměl. Lhal po celý dlouhý život. Lhal i tenkráte, když zavíraje se do semináře předstíral sobě i jiným, že bůh v něm zvítězil. Ne, nebyl to bůh; byla to bída, jež zvítězila: i bída jeho prázdné kapsy i bída jeho prázdného srdce i bída jeho starostmi a strachem přeplněného mozku.

A nyní se mu v duši postavila ta skála! Oh, ten hoch . . . ten hoch . . . ten mu uděla , ten vystoupil na tu skálu. Musí za ním . . . musí . . . táhne ho něco, proti čemu skuhrání jeho všedního rozumu je tak slabounké jako chvějné stebélko proti burácející vichřici.

Ano, na konci svého života učiní pokání. Pokání bez zpovědi. Zpovídat se není komu . . . Synovi? . . . Ne, nebude se zpovídat, ale odloží zítra svůj kněžský úřad, svlékne kněžský šat, oznámí to tam, kde náleží, opustí to dlouhé vězení a bude svoboden . . . svoboden! Pozdě, ale přece.[3] Ani zítřejší mši nebude již sloužit a půjde mezi lidi, mezi prosťáčky, jež měl po celý život vždy rád, a bude jako jeden z nich. Bude orat, bude sít, bude pracovat jako oni, ba půjde s nimi třeba do továrny tkalcovat nebo příst.

Tak rachotilo v starém mozku.

Posadil se a psal. Sestavil nejdřív pro každý případ svůj testament, v němž ustanovil Kamila dědicem skrovňoučkého svého jmění, a pak oznámil úřadům ve zvláštní písemnosti své vystoupení.

Působilo mu to námahu. Dlouho seděl, dlouho převaloval v sobě každou myšlenku, než jí dal slovo, dlouho vybíral každé slovo, než je napsal. Bylo již dávno po půl noci, když své papíry uspořádal na stolku a své penízky zavřel do skříně.

„Zvítězil jsem . . . zvítězil!" zajásal v duchu a jako vítěz položil se k spánku.

* * *

Když ho ráno přišli budit, aby šel odsloužit mši, našli ho v posteli mrtvého. Smrt sáhla na jeho vítězství. —

* * * * * * * *

K. JONÁŠ:

POVÍDKA O SRDCI.

Ve vězení touhy chudnou,
ve vězení řeč je skoupá,
dlaň hledají těžké skráně,
hrdlem trpká hořkost stoupá.

Stíny oknem smykají se,
po pryčnách rej vedou hravý,
po pryčnách, kde ženy čtyři
choulí se a tisknou hlavy —

Večera šer vkrádá se už
neslyšnými kročejemi
v kobku temnou jako zloděj,
ženy zrak svůj lepí k zemi.

Až z nich jedna, pihovitá,
s tváří divnou, s tváří vlčí,
oči zvedla, zaúpěla:
„I Maria, i ta mlčí!".

Nejhezčí z nich, nejmladší z nich,
hebká, smědě sametová,
pochmýřeným vrchním retem
usmála se na ta slova.

Usmála se, vyskočila,
mrštnou nohou zatančila,
zatleskala, zavýskala
a pak ruce rozkřídlila.

„Ach, Maria, vypravuj nám!"
znova pihovitá prosí.
„Ano, budu vypravovat —
o svém srdci povím cosi —"

O sloup slizký opřela se,
chvilku děj si v hlavě snuje —
a pak toto jako ze sna
Maria jim vypravuje:

„Po dvacáté mi už takto
mladé žití uvěznili —,
po dvacáté žhavou duši
stuchlým chladem otrávili.

Dosud děs mé srdce chvátí,
vzpomenu-li někdy sobě
na své první uvěznění,
na svou hanbu v Polském Znobě.

Ano, ano, v ono město,
kde je voda jak sníh bílá —
s výpravou já harfenickou
z Čech jsem kdysi zabloudila . . .

Tam mne chytli, uvěznili
v jizbu jakous učazenou,
samotnou mne uvěznili
jen s mou duší rozvichřenou — —

Z kouta v kout jak sršeň lítám,
pěstí jednou tluku v čelo,
druhou svírám svoje srdce,
jež se studem rozbolelo — —

Najednou se zapotácím,
noha se mi sklouzla, smekla
o povlak hub jedovatých,
čpících jako výdech pekla —

Padám, padám v hub těch chumel,
než však klesnu, ještě dříve
zachyt mne kdos! — Ohlédnu se!
Zřím dvě oči přítažlivé!

Oči jemné, oči mužské,
oči známé — tak se zdá mi!
Kdo to asi? — otázka ta
mými blýská myšlenkami.

„Kdo jste?" ptám se na to nahlas —
Jemný smích jen odpovědí — —
a pak pocel na má ústa — —
Cizinec sám slova nedí —

„Jak jste přišel v tuto jizbu?"
dále ptám se, teď už tiše —
Stiskl mne jen ke svým prsoum,
opojně mi v oči dýše.

„A co chcete, řekněte mi!?"
nejslabším se hlasem táži —
Znova mně jen odpověděl
pocelem a stiskem paží —

Podivno, že při tom při všem
strach mne nezamrazil v hrudi —
rozkoš cítím, rozkoš jenom,
jak se v duši mojí budí — —

A v rozkoši oné manné
hlas já slyším, šept své chůvy —
Ach ne, ne, to chůva není —
mé však srdce takto mluví:

„Přišel on, by otázal se,
chceš-li umřít, chceš-li žíti —
Smrt je sladká, život bědný —
lehko s ním se rozloučiti —"

Třikráte mi vlastní srdce
takto v prsou zašeptalo,
třikráte se domlouvavě
na život i na smrt ptalo.

Jsem jak v ohni — neb mne jitří
šepot niterného hlasu —
Pak přec vzkřiknu: „Žít chci, žíti —
na smrt dosti ještě času —"

Chvíli ticho. Až tu opět
srdce v hrudi ozývá se:
„Nuže žij, — má krasavice,
za dva roky přijdu zase!"

Sotva srdce domluvilo,
ty tam oči přítažlivé,
ten tam už stisk horkých paží —
kol zas pusto jako dříve — —"

Maria, když toto řekla,
se vzdechem se odmlčela — —
Pihovitá s vlčí tváří,
jakby namítnout cos chtěla,

zacukala ramenoma,
pohledem se v družku vpila — —
Pak též vzdychla, mlčky vstala,
ke kamnům šla, přiložila...

Teskno v kobce... Maria zas
mezi družky usedla si...
Venku strážník smutným zvonem
hodinu již spánku hlásí...

*

Na víčka sen vtiskl ženám
prsty jemné, netížívé — —
Ticho kol. Jen žhavé uhlí
vydychuje mlhy sivé —

Maria se ze snů budí —
zakalené oči její
nízkou kobkou, zachmuřenou
zmateně se rozhlížejí.

Poslez na uhlí zrak ulpěl,
jež se v chvějném žáru rdělo
a jež otravným svým dechem
čtyři ženy ubíjelo —

A hle, nyní vyšleh' náhle
plamen sírný v mlze sivé
a z plamene zazářily
oči známé, přítažlivé.

Jemné oči, mužské oči,
otázkami nasycené —
Maria už cítí, jak se
krev k jejímu srdci žene.

A to srdce v jejích prsou
hovorem se začlo chvíti:
„O dva roky čas je chudší,
chceš už se mnou, duše, jíti?

„Neotálej, krasavice,
rozhodni se v okamžení —
život je jak pravda hořký,
smrt je sladká jako snění — —"

Maria svou hlavou kývla,
„Půjdu, půjdu," zašeptala,
„ráda bych však tři své družky
v sladké snění s sebou vzala!"

Zrak ten známý na ta slova
rozjásaně v mlze plane
a to srdce v prsou zpívá:
„Jak sis přála, tak se stane!"

*

Křepce v kobku vešel strážník,
když rozkvetlo jitro nové — —
Smrt zřel kolem! Zaklel! Pak šept:
Škoda je té sametové!

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

PROF. Dr. BOHUMIL KUČERA:

ASTROFYSIKA A KOMETY.

Očekáváme hosta z velmi dalekých krajů. A — kdybychom měli věřit předpovědi Flammarionově — ne příliš příjemného hosta. V polovici května proběhne zeměkoule ohonem Halleyovy komety, a starý francouzský hvězdář-romantik soudí, že se při tom nasytí atmosféra její kyanem, což by ovšem pro naše ústrojí dýchací nebylo valně příznivo. Nebude snad od místa, vzpomeneme-li právě nyní, jakým způsobem takového hosta již dříve než k nám zavítá, poznáváme, jak dospěli jsme k tomu, že známe alespoň v hrubých rysech podstatu svých sousedů bližších i velmi vzdálených, v kosmu roztroušených, a zvláště

co zajištěného dosud víme o podstatě komet.

Astronomie jest nejstarší z věd. Vždyť různé všední zjevy, jimiž mezi jiným se zaměstnává, vnucovaly se člověku od pradávna a užíval jich od nepaměti pro pravidelnost jejich jakožto základu pro míru časovou. Z takových počátků, a později z pečlivých záznamů kněží o pozorovaných zjevech nebeských výrůstala znenáhla věda, jejímž posledním úkolem jest sestrojiti uspokojivý obraz všehomíra.

Obdivuhodným jest ve své jednoduchosti obraz, jejž nakreslila heliocentrická soustava Koperníkova (1473—1543), doplnil Kepler (1571—1630) a vyvrcholil Newton (1643—1727), shrnuv prapříčinu složitých pohybů těles nebeských v kratinkou větu: „Síla přitažlivá, jež působí mezi dvěma hmotnými částicemi, jest úměrna součinu z hmot jejich a klesá se čtvercem jejich vzdálenosti". Na této jediné větě spočívá celá velikolepá budova Laplaceovy „Mécanique céleste", (Nebeská mechanika), z ní předpověděli současně Adams v Cambridge a Leverrier v Paříži existenci nové oběžnice, — Neptuna, — která blízko místa výpočtem udaného vskutku Gallem v Berlíně (1846) byla objevena v noci téhož dne, kdy došlo psaní Leverrierovo. Současně s ohromnými pokroky theoretické astronomie kráčela i zlepšení prostředků pozorovacích, reflektorů i refraktorů (dalekohledů se zrcadly i s čočkami).

Leč asi před padesáti léty nastalo jakési období ochabnutí, které není nikterak ojedinělým ve vývoji různých odvětví věd fysikálních. Možnosti dané přístroji a methodami starými se vyčerpávají, a další vývoj v poznatcích podstatně nových zdá se téměř nemožným. To, čeho v takové době je potřebí, nejsou větší a nákladnější stroje, nýbrž — nové methody. A právě v době, o níž mluvíme, byla ona nová methoda již zrozena, a čekala jen na zdokonalení přístrojů, aby zanesla pochodeň poznání v dráhy dosud netušené, plné objevů překvapujících.

Byla jí s p e k t r o s k o p i e. Již Newton objevil, že bílé světlo sluneční není jednoduchým, že rozkládá se hranolem skleněným ve vidmo (spektrum), jež se skládá z barev červené, oranžové, žluté, zelené, modré a fialové, kteréž zdánlivě bez přerušení spojitě a nenáhle jedna v druhou přecházejí. R. 1802 pozoroval Wollaston, dav světlu slunečnímu procházeti velmi úzkou, s hranolem rovnoběžnou štěrbinou, že některé tóny barevné ve spektru scházejí, že na místě jejich objevují se v něm tmavé uzounké čáry; byly nazvány čarami Fraunhoferovými dle mnichovského optika, který o 12 let později pomocí čočky obdržel spektrum velmi čisté, velikým množstvím tmavých proužků protkané. Byl ostatně prvým, jenž jejich vzájemné postavení velmi pečlivě s chvályhodnou německou důkladností zjistil. Zkoumáme-li hranolem a úzkou štěrbinou vidmo jiných zdrojů světelných, jako svíčky, petrolejové lampy, Auerova hořáku nebo lampy obloukové, nenajdeme Fraunhoferových čar, spektrum je spojité, obsahuje všechny barvy. Naproti tomu jeví líhový plamen zbarvený solí nějakou, třeba kuchyňskou, spektrum, které se skládá jen z několika málo čar různých barev, světlých na tmavém pozadí. Nazýváme je čárovým. Vůbec jeví žhoucí látky pevné nebo tekuté, jako jsou v hořeních příkladech žhoucí částečky uhlíku či Auerovy punčošky, spektrum spojité, žhoucí páry na př. sodíku z kuchyňské soli spektrum čárové.

Již Fraunhofer všiml si té okolnosti, že jasně svítící žlutá čára ve vidmu kuchyňské soli nachází se na témž místě jako tmavá čára, označená písmenou D ve spektru slunečním. Správné vysvětlení této zvláštní shody bylo však podáno teprve mnohem později dvěma znamenitými profesory heidelberskými — fysikem Kirchhoffem (1824—1887) a chemikem Bunsenem (1811—1897). Učinili následující pokus: Sluneční světlo, dříve než dopadlo na štěrbinu spektroskopu, — stroje, který se skládá v podstatě ze štěrbiny, hranolu a pozorovacího dalekohledu, — procházelo plamenem lihovým, na žluto zbarveným parami kuchyňské soli. Bylo-li velmi intensivní, vystoupila tmavá Fraunhoferova čára D, (vlastně ze dvou velmi blízkých čar se skládající) zvláště zřetelně; bylo-li však slabým oproti světlu kahanu, objevila se právě na jejím místě jasná žlutá čára. Z dalších podobných pokusů vznikla krátká zpráva Kirchhoffova berlínské akademii r. 1859; vyplňovala sice pouze dvě stránky, ale znamenala zrození spektrálné analysy (rozboru dle vidma) a tím i nového odvětví starobylé astronomie — moderní astrofysiky. Uvedeme zde vlastní slova Kirchhoffova: „Z těchto pozorování uzavírám, že barevné plameny, v jichž vidmu se nacházejí jasné, ostré čáry, paprsky barvy těchto čar, procházejí-li jimi, tak seslabují, že na místě jasných čar vystupují tmavé, jakmile umístíme za plamenem světelný zdroj dostatečné intensity, v jehož spektru tyto čáry jinak scházejí. Uza-

vírám dále, že tmavé čáry slunečního spektra, jež nejsou vyvolány atmosférou zeměkoule, povstávají přítomností oněch látek ve žhoucí atmosféře sluneční, které ve spektru plamene vzbuzují jasné čáry na témž místě". Krátce lze shrnouti poznatky tyto ve větu: Žhoucí páry pohlcují (absorbují) právě ony barvy spektrální, které samy vysílají (emittují). Je-li ovšem světlost jejich malá, kdežto ostatní nepohlcené části spektra svítí velmi intensivně, tu kontrastem zdají se být i příslušná místa vidma tmavými. Slova Kirchhoffova „tmavé čáry sluneční, jež nejsou vyvolány atmosférou zeměkoule," vyžadují krátkého vysvětlení. Zantedeschi (1797—1873) našel, že některé z tmavých čar spektra slunečního se sesilují, ba i že se některé nové tmavé čáry a pruhy objevují, když slunce stojí nízko nad obzorem, takže dráha slunečních paprsků ovzduším je zakřivena a delší, než když slunce stojí vysoko. Tím prozrazují takové čáry, že původ jejich dlužno hledati v pohlcování barev jim odpovídajících zemskou atmosférou. Později (r. 1861.) byl čistě terrestrický původ jejich Gladstonem a (r. 1883) Cornum nezvratně dokázán.

Dalekosáhlý byl význam objevu Kirchhoffova: slunce, hvězdy i jiná svítící tělesa nebeská projevují ve spektroskopu svou podstatu, své chemické složení i fysikální svou povahu. Slunce na př. musíme pokládati za žhoucí hmotu pevnou či tekutou, která jest obklopena vrstvou velmi žhavých par (f o t o s f é r o u), v níž, asi tak, jako v ovzduší zemském mračna nebo v plynovém plameni žhoucí částice uhlíku, jsou suspendovány shluky žhavých, svítících částic pevných či tekutých, a kterou obalují chladnější a řidčí páry. Tyto pohlcují určité barvy ze spojitého spektra fotosféry a vytváří tak čáry Fraunhoferovy. Líčíme-li již dnešní náš názor o slunci, nesmíme pominouti mlčením velmi jemný, narůžovělý další obal vlastní svítící koule, který při úplném zatmění slunečním stává se patrným, a jenž již r. 1859 Franklandem a Lockyerem byl nazván c h r o m o s f e r o u. Podstatu jeho lze i za obyčejných poměrů snadno spektrálně studovati, odcloníme-li svítící těleso sluneční tmavou kruhovou deskou a postavíme-li štěrbinu apparátu do směru tečné k jejímu obvodu. Vysílá vidmo skládající se z jasných čar na tmavém pozadí, a sestává tudíž ze žhavých plynů, mezi nimiž hlavním jest vodík a jakýsi neznámý plyn, jehož jasně žlutá čára byla již Crookesovi nápadna. Byl pojmenován po slunci heliem. Ale i za chromosférou objevila se při úplném zatmění slunce, jako zvláště při onom v r. 1851 slabounká, ještě jemnější zář, do velikých vzdáleností od slunce se rozestírající a k o r o n o u zvaná. Do chromosféry a korony vybuchují často z fotosféry p r o t u b e r a n c e, tvarů nezřídka velmi bizarrních, které vystupují někdy až do výšky 4 i 5 průměrů zemských, strhujíce s sebou plyny chromosféry.

Postavení čar Fraunhoferových, jichž dnes známe několik tisíc, ukazuje nám, které prvky chemické se nacházejí v obalu fotosféry, ač-li ovšem dovedeme mezi prvky na zemi známými najíti takové, které vysílají souhlasné čáry. Tak bylo na slunci nezvratně zjištěno neméně než 36 prvků i na zemi známých, mezi nimiž nejhojněji se vyskytují železo, nikl, magnesium, vápník, křemík, sodík, vodík a j. v. O dalších 9, mezi nimiž je platina a kyslík, není důkaz dosud úplně bezpečný. Helium, ač je v chromosféře přítomno v ohromných množstvích, nebylo na zemi známo; teprve r. 1895 podařilo se znamenitému anglickému chemikovi Ramsayovi nalézti je spektroskopicky v plynech vypuzených z minerálu zvaného cleveitem. Jeť spektrálný rozbor z nejcitlivějších method analytické chemie; prozradí se jím na př. ještě méně než jedna desetmilliontina milligramu sodíku, vedle chloru v kuchyňské soli obsaženého. Díky té citlivosti objevili tímto způsobem již r. 1861 sami Bunsen a Kirchhoff nové prvky rubidium a caesium, r. 1862 Crookes thallium, 1863 Reich a Richter indium, 1875 Lecoq de Boisbaudran Mendělejevem předpověděné gallium, a r. 1895 Ramsay vedle helia i neon, krypton a xenon.

Než vraťme se k astrofysice. Slunce a jiná tělesa nebeská značné světlosti vysílají světlo dosti intensivní, aby je bylo lze přímým pozorováním spektrálním analysovati. Leč toto nevede k cíli u méně světlých objektů, jako jsou slabší hvězdy, mlhoviny a komety. Proto slavila nová methoda největší triumfy teprve když bylo oko pozorovatelovo nahrazeno fotografickou deskou, zvláště pak počínaje Hugginsem r. 1876 suchou deskou gelatinovou. Máť tato mnohé výhody a přednosti před oním. Může býti vystavena vlivu paprsků po dlouhou dobu a hromadí na sobě výsledek i velmi slabého osvětlení. Mimo to zanechávají na ní stopy i paprsky neviditelné, za fialovou částí spektra ležící a ultrafialovými nazvané. Konečně jest fotogram neklamným svědkem i do budoucna a dovoluje provádět vyměřování čar spektrálných s daleko větším pohodlím i přesností, než jsou možny při pozorování přímém.

Astrofysika dovedla prostředky, jež jsme nastínili, rozřešit mnohé otázky, které se dříve zdály nerozřešitelnými. Namátkou uvádíme otázku mlhovin a shluků hvězd (hvězdokup). Nebylo by nemožno, že mlhoviny, jako jsou na př. veliké mlhoviny v Andromedě a v Orionu, nejsou než velmi vzdálenými shluky velmi malých hvězd, tak hustými, že je nelze danými prostředky optickými v jednotlivé body rozlišiti. Spektroskop poučil nás nezvratně o podstatném rozdílu pravých mlhovin a hvězdokup: tyto vydávají světlo, jež lze rozložiti ve vidmo spojité, skládají se tedy ze žhavých hmot tuhých, ze vzdálených sluncí; ony však vysílají světlo pouze několika barev, několika spektrálných čar. Jsou tudíž svou podstatou svítícími plyny, hlavně heliem, vodíkem a jinými, dosud na zeměkouli neznámými, jsou snad — budoucími slunci.

Další otázka, která teprve spektroskopem došla řešení, jest podstata komet. Tato zvláštní tělesa nebeská, ku kterým věky minulé připínaly pověry nejfantastičtější, naháněla dříve objevením svým strach a hrůzu celým národům. Vždyť ještě pohroma Napoleonovy ruské výpravy byla Moskovany uváděna v příčinný vztah se známou skvělou kometou z r. 1811. (La grande armée à Moscou d'après les témoignages moscovites v Revue des deux mondes 1873.) Ba ještě i dnes mnozí — a to nejen z pověrčivějšího obyvatelstva venkovského, ale i ze vzdělaných kruhů městských — věří, že komety mají rozhodující vliv na pozemské povětrnostní poměry, že způsobují suché a horké léto, krutou zimu a p. Podobné názory živeny jsou denními listy, které s oblibou citují ve svých sloupcích výroky všelikých samozvaných „vědeckých veličin", v nichž nelze se obdivovati ničemu jinému, než ohromné fantasii a často hrubé nevědomosti původců a důvěřivosti žurnalistů, zprávy ty odjinud vystřihujících. Nepováží, že seznamy astronomické obsahují každoročně průměrem 5 až 6 nově objevených komet, byť i jen teleskopických t. j. dalekohledem viditelných, nevědí, že dle výpočtů příliš záhy zesnulého petrohradského učence Kleibera z r. 1892 nachází se uvnitř dráhy Neptunovy, tedy uvnitř naší známé soustavy sluneční, neustále asi 5900 těchto zvláštních těles nebeských, z nichž asi 240 každoročně odtud vylétá do hlubin kosmu a tolikéž jich odtamtud přilétá.

(Dokončení.)

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXIII.

Utíkaly mně příjemně. Jen to mne málo těšilo, že jsem musil zase pást krávy. Než jinak jsem byl volný jako pták. Pobýval jsem na zahradě, u řeky, toulal jsem se s kamarády nejbližším okolím a po lesích, vypůjčoval jsem si ve škole knížky a mnoho jsem četl, chodil jsem za studenty a ochotníky, když chystali zase divadlo — a tak ty prázdniny příjemně utekly; tuze však při tom rychle.

V druhé jejich polovici začala tížit starost o místo, kde budu po prázdninách v Němcích bydlet. Že tam zase půjdu, že budu studovat, rozumělo se jaksi samo sebou. Ale abych byl opět z platu, toho otec nechtěl, poněvadž to bylo na něj příliš nákladné. Ohlížel se tedy po nějakém „handlu". A tu přišel jako na zavolanou Tölg Hanes, Němec z Broumovska, bos, v odřených koženkách někdy černých, v krátké kazajce, o holi. Byl to agent, obchodník v „handlech", jenž opatřoval a zprostředkovával místa za odměnu, rozumí se, obou stran, české i německé. Ten oznámil otci, že ví o místě, že není sice v Broumově, v městě samém nýbrž ve vsi, ale od města nedaleko, v Hejtmánkovicích, (Hauptmannsdorf) tam že má pro mne místo, tuze pěkné, u sedláka, ve statku, že dají za mne hocha do Hronova.

Když se nenaskytlo nic jiného, přijal otec to místo, ač by mne byl raději v městě viděl. Po sv. Václavě r. 1863 vezl mne do Hejtmánkovic. Skoro před samým Broumovem zabočili jsme na levo od silnice na cestu vedoucí mělkou, táhlou dolinou, v níž při potoku dole i po nevysokých bocích rozkládají se Hejtmánkovice. Jeli jsme hodný kus dědinou nežli jsme dorazili na místo, na statek „u Kahlerů". Stál na hoře nad cestou, ne tak výstavný jako Dimtrův v Grosdorfě, nýbrž hodně menší a všechen ode dřeva, otevřeného nádvoří, bez brány, bez ohražení. Skládal se ze tří stavení: v hlavním, dolů do cesty obráceném, obydlí, chlév, konírna; s ním do úhlu nevalná stodola pod slehlými došky, a přes nádvoří vyměnkářova chalupa s nevelkým sadem. Byl jsem zaražen, když jsme vyjeli na horu, a lekl

jsem se, když ze stavení se vyrojil houfec dětí a když jsem vstoupil do světnice, ne hrubě bílé, v níž od stropu visela na bidélkách dětská, všecka dřevěná houpačka. A dětí kolem nás! Byly větší, menší, hoši v brslenkách, také jeden nebo dva v košili, a nejmenší ještě v peřince leželo na kolíbce. Stál jsem jako vyjevený obstoupen tím hlučným houfcem.

Mou truhličku zanesli do přístěnku o jednom okně; tam jsem měl svou ložnici, vůbec svou residenci, ale bez stolu, bez židle. Všechno mne tu zaráželo i lekalo; ale také otce. Tölg Hanes mu neřekl plné pravdy, a lhal, pokud se vzdálenosti týkalo. Již hned cestou jsem měřil a otec také, že bude do města, do gymnasia daleko. Než co dělat, kde sehnat místo v poslední už chvíli.

Když otec s německým pantátou vše smluvili (Herr Vótr si říkali), zašli jsme také na výměnek k starému hospodáři, jenž nebyl, jak jsem se pak dověděl, otcem ani hospodářovým ani jeho ženy. Kdysi ji přijal jako děvče za vlastní a nemaje sám dětí, přenechal jí a jejímu muži statek. Starý ten hospodář se jmenoval Francafranc, (František Franz). U něho na výměnku zdálo se mně světleji, ač stavení bylo již staré, nevzhledné, o síni jen a jediné světnici nevelké. Ale uvítal nás tam milý dědeček dlouhých, bílých vlasů srdečně a vesele. A vlídně také jeho žena, suchá stařena, poloslepá, pořád si zastiňující dlaní sesláblý zrak.

Když bylo na statku všecko smluveno, šel jsem s otcem do města k zápisu do primy benediktinského gymnasia. Klášter znal jsem od lonska i velikou jeho zahradu. Tenkrát už z daleka uvábila všecku mou pozornost rozlehlá, mohutná stavba slavného Dienzenhofera, o němž jsem tehdy ovšem nic nevěděl. A pak teprve jsem se s úžasem rozhlížel, když jsem stanul před klášterem, před jeho branou, vedoucí do prvního nádvoří, když jsem uviděl široké schody v pravo od brány vedoucí dolů na malé prostranství před kostelem a gymnasiem, když jsem spatřil ohromné sochy u nich*) a sochy nad nimi na ballustrádě před kostelem,**) když jsem vstoupil do klášterních nádvoří.

Zahrada za klášterem byla mně také cosi nového svou rozlehlostí, svým terrasovitým rozložením, zvláště však partiemi, kdež se zachovaly ze starých časů stromy a keře přistřižené do kostek a pyramid. A výhled byl odtud pěkný, na sám klášter a dolů na podměstí, vzhůru údolím Stěnavy, na Grosdorf i na výšiny za ním.

Teď s otcem vstoupil jsem do vnitřního kláštera. Šel jsem k zápisu dlouhými chodbami plnými starých obrazů svatých a mučedníků. Otec odjel odpoledne, ne však touže cestou, kterou jsme přijeli, nýbrž kratší, za statkem polní cestou vedoucí přímo na silnici. Karl, hoch, jenž jel za mne k nám, sedl do bryčky; já se také ještě na kousek svezl. Ves zůstala za námi, Broumov na levo stranou. Mezi lány většinou již zoranými a osetými dorazili jsme na silnici. Tu jsem musil z bryčky, tu jsem se s otcem loučil. Shlédl jsem slzy v jeho očích. Snad mne tenkráte litoval, že mne nechává v místě ne nejpohodlnějším a od školy tak vzdáleném.

Zaplakal jsem ovšem a stál jsem u silnice a díval se za bryčkou, až u lesa zmizela mým očím. A pak, když jsem se obrátil, když jsem se rozhlédl, sám a sám v polích, podzimní smutnou krajinou v studeném posledním přísvitu a uviděl dále v pravo široké lesy po svazích Stěn už už černající a před sebou město, klášter a když mně připadlo, kam teď mám jít, do toho statku, schvátila mne veliká úzkost. Smutně jsem se vracel.

První čas přicházely záchvaty hrozné tesknoty zvláště večer v tom zašlém přístěnku. Ale teď spíše jsem se uklidnil než-li minulého roku v Grosdorfě. Umělť jsem už dost německy, mohl jsem se smluvit, a ve statku samém nebylo přece tak zle jak se dalo očekávat. S dětmi hospodářovými býval ovšem kříž, zvláště když jsem se měl učit. Ale jinak jsem se s nimi skamarádil. Sedlák sám i selka byli na mne tuze hodni. Při tom maně vzpomínám, že selka měla na plotně skoro stále velký hrnec kávy uvařené z praženého obilí a v troubě pekáč plný syrobu, který si sama z řepy vyvařila. Z toho hrnce jsem si mohl kávy nabrat kdykoliv jsem chtěl a tím syrobem ji osladit a chleba namazat. To mně lépe chutnalo, nežli podmáslí s brambory a „kramatyka", polévka z kurek a suchého chleba uvařená, kterou zbystřovali kořalkou a kterou jsem jen jednou okusil a vícekráte nejedl.

Hospodář s hospodyní byli na mne svorně hodni; mezi sebou však se vždycky tak nesnášeli. Někdy se strhly mezi nimi prudké, velmi prudké scény, myslím, že pro staré na výměnku. Tomu se hospodář, jinak mírný a tichý muž, vyhýbal; selka však tam chodila a byla starým oddána. Nechápal jsem, proč hospodář s výměnkářem nemluví. Byltě ten starý sedlák Francafranc přemilý stařeček. U něho na výměnku jsem zdomácněl; chodil jsem k němu jako bych bytoval u něho a on mne měl, jako bych byl z dětí jeho schovanky.

Denně ráno jsme se tam hnali; jako houf čečetek hladových vpadli jsme do světnice

*) Jsou od Hirnlea.
**) Od Brokoffa. Z těch socha sv. Scholastiky před desíti léty spadla.

ke starému stolu s trnoži a pustili se do kávy, kterou nám snášela německá „grusla“ v hlubokých mískách, jakým jsme u nás v Hronově říkali „babníčky“, a ku které nám dědeček krájel krajíce dobrého, samožitného chleba. Tak bývalo každého rána; podvečer pak na podzim, v zimě, když jsem přišel z města pliskanicí v promočené obuvi nebo ze sněhové vějavky, promrzlý, hned jsem se utekl na výměnek, do roubené jizby, kde bylo sucho a teplo, útulněji a tišeji nežli ve světnici ve statku.

Sucho a teplo; a suchým roštím tu vonělo, kterým se topilo, a dřívím. Červenavá zář od kamen pokmitovala po zdi, a my s německým dědečkem sedali jsme, často sami, u stolu, u kamen. Starý, bělovlasý Francafranc leccos povídal. Někdy i jeho žena; ta svatě v duchy věřila. Na víku své truhly vnitř měla přilepený, hrubě kolorovaný obraz spodobující, jak čerti obstupují umírajícího hříšníka a jak už čekají na jeho duši. Také vypravovala o jakémsi starém sedláku z času jejího mládí, to že byl takový lakomec, z lakoty že se čertu zapsal, a že pak, když měl umřít, čert obcházel jeho statek, v zimě to bylo, na zahradě mezi stromy na sněhu že bylo ráno vidět šlápoty, jednu lidskou a jednu koňského kopyta, a té noci ten starý sedlák že umřel a čert že si zrovna na jeho duši počkal — na zahradě.

Dědeček Francafranc tak pověrčivý nebyl; než to vím, že mně vypravoval o jednom knězi broumovského kláštera, to že je doktor, ale jinačí doktor nežli jsou v městě, to že je „doktr der schwarzen Kunst“, černého kumštu doktor. Vyrozuměl jsem později, že mínil mého katechetu, theologiae doktora Fridricha Menzla.

Starý Francafranc i jeho žena chodili si po staré, broumovské módě, po té nejstarší, jaká již tenkráte vlastně pominula. Náš výměnkář, zrozený koncem 18. století nosil ještě brslenky po kolena, punčochy a střevíce, krátkou kazajku soukenou, v zimě límcový plášť a na hlavě buď klobouk nebo placatou čepici bez štítu s beránkem. Také prádlo měl starodávné; košili na zádech rozstříženou jako dětskou. Její límeček, vlastně pásek, zapínal se v zadu, v týle olověným knoflíčkem, tak jak to i u nás v Hronově nosili ještě v létech dvacátých a třicátých minulého století.

Tu si mimochodem vzpomínám, jak v obou těch vesnicích, Grosdorfě i Hejtmánkovicích, jakož zajisté také i v ostatních na Broumovsku, mandlovali prádlo na váleček navinuté váladlem, t. j. prkénkem rukojetí opatřeným a jak hladili lepší kousky prádla ne cihličkou, nýbrž skleněným hladítkem, kotoučem to vypouklým, opatřeným skleněným držadlem.

Do gymnasia jsem měl dobré půl hodiny. Čtyřikrát denně, často u veliké slotě nebo za tuhého mrazu, jsem tu cestu měřil. Ráno chodíval se mnou někdy Konvička, synek jaroměřský, jenž byl v sousedním statku na handl a chodil do čtvrté třídy. Někdy jsem měl za milého společníka z výměnku dědečka, když šel do města na mši; ale ten mně tuze pomalu chodil. Většinou jsem putovával sám. Cesta vedla vsí, pak silnicí topolovou alejí a předměstím do města. To předměstí tenkráte bylo vlastně jen několik výstavných domů v pěkných, úpravných zahradách, většinou, myslím, majetek továrnické rodiny Schrollovy.

Mezi těmi domy stálo také staré roubené stavení pod došky, velmi však upravené, a stojí tam snad po dnešní den. Pro památku. Vyšelť z toho stavení zakladatel firmy po Evropě známé, jejíž členové domohli se hodností, šlechtictví, bohatství. A ten zakladatel Schroll Benedikt, byl prostý tkadlec, jenž z počátku vozil plátna na trakaři. Vídával jsem ho, chodě do gymnasia; sedával v zahradě před tím starým, roubeným stavením, jadrný stařec hustých, šedobílých vlasů, ve vestě po krk zapjaté, většinou bez kabátu.

Cesta tím předměstím a městem nebývala bez nebezpečenství. Němečtí učedníci rádi se do nás Čechů pouštěli nadávkami i pěstěmi. „Du bimscher Copak“ — „Du bimscher Zwikakop“ — „Du Kriwitsche“ — tak a jinak láli. První čas chodil jsem skoro pořád „válečnou stezkou“, drže učení pod levou paždí, v pravici klíč, vyhlížeje v pravo, v levo, nevyrazí-li odněkud nějaký učedník Němec.

Gymnasium nebylo v klášteře samém, nýbrž stálo mimo něj, v souvislosti však s ním, poblíže klášterního kostela. Od prostory před tímto kostelem bylo odděleno kovanou mříží. Před ní jsme stávali my studentíci a čekali, až se ozve gymnasijní zvonek, až se otevře mříž. Klíč měl vždy některý student; za mých gymnasijních let byl tím klíčníkem můj spolužák Matěj Kubec z Plačic. Na ta čekání před mříží pamatuju, zvláště na ta, když jsem dorazil ze vsi blátivou cestou za plískanice v rozmočené obuvi, někdy ne nejlepší. Gymnasium bylo staré, nevzhledné stavení nápadně se odrážející od budov klášterských díla Dienzenhoferova. Okna gymnasijní hleděla dolů ke Stěnavě, na Grosdorf a do táhlých polí za tou vsí.

V naší primě r. 1863—1864*) bylo

*) Za některé zprávy o této primě jakož i za životopisná data její professorů děkuji tuto panu

mezi čtyřicíti žáky devatenáct a snad dvacet Čechů, tedy polovička. Češi pocházeli z Policka, z Hronova, z Červeného Kostelce (Burdych Gotthard), z České Skalice (Chaloupka Václav, nyní benediktin a inspektor panství v Polici nad Medhují) ale také dále z kraje, jako Pešek Václav z Lochenic, Kubec z Plačic, Esop Jan z Nového Bydžova, Václav Hladík z Rohenic, jenž zemřel jako kaplan v Trutnově, a Jan Křička až ze Starého Kolína. Hofmanny jsme měli tři, jednoho Čecha, z Police, jenž nyní je někde v Prusku lékárníkem a dva Němce; z těch Hofmann Josef, náš primus, narozený r. 1846, tedy primán sedmnáctiletý, vypadal jako obr mezi námi, neboť byl vysokého vzrůstu. Ale snášeli jsme se s ním dobře tak jako s Burkertem Františkem, také r. 1846 narozeným.

Mimochodem počítám, že mezi námi čtyřicíti primány nebylo ani jediného desítiletého. Nejmladších, jedenáctiletých, měla naše prima 6; dvanáctiletých 11, třináctiletých 12, čtrnáctiletých 8, patnáctiletého jednoho a dva sedmnáctileté.

Z ostatních Němců spolužáků uvádím Edmunda Bernatzkého, nyní odborového přednostu v ministerstvu financí, pak Oskara Teubera, jenž pocházel z vážené broumovské rodiny; zemřel r. 1901 jako německý spisovatel a žurnalista na slovo braný. Gymnasium studoval v Broumově, pak u piaristů v Praze, vstoupil do vojenské akademie, nechal však vojanské služby a věnoval se novinářství, nejprvé v Štýrském Hradci, pak v Praze (Bohemie) a posléze ve Vídni (Fremdenblatt, Wiener Zeitung, jejíž byl vrchním redaktorem). Psal obrázky a črty z vojenského života, a těmi proslul, napsal drama „Ulrich Hutten“, a obrazy z dějin rakouského vojska. Hlavní jeho dílo, také pro nás důležité, jsou obsáhlé dějiny Pražského divadla. (Geschichte des Prager Theaters.) (Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Veškeren zřetel obrácen byl na chystaný souboj, přítomnosti dvorního rady ve městě nikdo si nevšímal. Jenom si po městě vyprávěli, že je dvorní rada velice hodný pán. Listovnímu že sice tureckou čepici přísně zakázal, ale že ho listovní uprosil. Prý jen musil dvornímu radovi slíbiti, že na turecké čepici přestane a harém že si zřídí teprve, až půjde do pense.

Tyto zvěsti a pověsti rozšiřoval po městě kancelista Pirkhán a kdyby nebyl na místním obzoru krvavý souboj Dra. Sterna s místodržitelským praktikantem konceptním, měl by Pirkhán se svým zpravodajstvím úspěch.

Nejživěji se zajímal o souboj mistr Bezdíček. Jak bývá, rozdělilo se obecenstvo na dva tábory. Jedni přáli Dru. Sternovi, druzí praktikantu Wonkovi. Mistr Bezdíček přiklonil se na stranu okresního lékaře. Šili oba odvážlivci poslední čas u něho, ale pravidelně platil jenom okresní lékař. Praktikant neplatil ani pravidelně ani nepravidelně, neboť neplatil vůbec. Za to přijímal mistra Bezdíčka ve svém interieuru s důstojností španělského granda. A byl ras na práci, hlavně na střih. Poroučel si tak podrobně, že i starý krejčí snadno se z něho zmodernisoval a zdokonalil.

Mistr Bezdíček nebyl nepřítelem soubojů. Hlásal vždy v řečech proslovených na veřejných i neveřejných schůzích, že jsme národ rytířský a že jsme vítězili jenom potud, dokud jsme bojovali mečem a palcátem. Mistr miloval války a souboje. Očekávaný souboj stal se mu svátkem duše. Nedá si souboj ujíti. Třeba ve tři hodiny ráno vstane, když bude potřebí.

U černého orla se pro Wonkův souboj pohádal s učitelem Mlezivou. Rozohňoval se jako obvykle pro rytířské vyrovnávání osobních sporů, až jej učitel Mleziva strašlivě zakřikl.

„Středověk z vás čiší, milý mistře, ubohý středověk! Na oko holdujete pokroku a uvnitř máte černý středověk! Ale nic se proto netrapte! Právě proto budete zvolen jako živnostenský neodvislý kandidát z lidového pléna do lidové sněmovny říšské, právě proto!“

Horší věci mistru Bezdíčkovi říci nemohl, nežli že mu připomenul osudnou kdysi neodvislou živnostenskou kandidaturu do říšské rady. Osudnou kandidaturu a úžasnou porážku. Příšerných sedmačtyřicet hlasů, s nimiž tenkráte mistr Bezdíček proběhl všemi novinami. Sedmačtyřicet hlasů po tolika skvělých řečech, po mnohaleté usi-

---

podpřevorovi broumovského kláštera P. Vavřinci Winterovi, z jehož pojednání „Stift Braunau im Dienste der Kultur“ užil jsem také některých zpráv, hlavně uměleckých.

lovné práci organisační. Hlasy volající na poušti! Tato připomínka byla mistru Bezdíčkovi rána palicí do horké hlavy.

Učitel Mleziva vždy jej takto zákeřně přepadl. Tak zákeřně, že nebylo lze, trefně mu odpověděti. Jedinou odpovědí bylo by vytáhnouti z pochvy meč a rozbiti učitelovi ostrou zbraní hlavu. Mistr neměl ani pochvy ani meče. Jen pěstěma směl uhoditi o stůl.

„To si vypořádáme jinde!" vykřikl zlostně jako poraněný lev.

Byla to také zlá odpověď, ale nepokroková, neboť bylo úplně nemožno, jinde a vůbec nějak tyto věci vypořádati. Vyzvati učitele Mlezivu za tuto urážku na souboj, bylo by ovšem nejvhodnější odpovědí, kdyby nebyl mistr předhůzek středověku nadobro syt. Tělesně strestati učitele také nesměl, vždyť šil skoro všemu sboru učitelskému, i učiteli Mlezivovi.

Šití spoutalo mistrovi ruce! Šití! Jenom šití jej krotilo. Že šil panu okresnímu hejtmanovi, což bylo po živnostensku nevídanou a neslýchanou ctí, nemohl proti vládě vystupovati tak příkře jako dříve, že šil učitelskému sboru, nemohl zatočiti s Mlezivou podle spravedlivosti svého hněvu. Šití v něm umlčovalo vznešené myšlenky a vlastní hluboké, „Hrady a zámky českými" založené vniterné přesvědčení. Byl přesvědčen, že nezvítězíme zbraněmi ducha. Vždyť i on, ač byl zbraněmi ducha o říšských volbách vyzbrojen jako zbrojnoš krále Václava, jimi nezvítězil — že zvítězíme husitskou hradbou vozovou.

Zatím také listovní Klapzuba dobrovolně rozšiřoval po městě pověsť, že je dvorní rada, jenž k nim přijel na inspekci, hodný pán. Octl se Klapzuba v nějaké přes příliš rozveselené náladě, že se to ani neslušelo po nedávném odchodu nebožčině. Nebyla toho příčinou náboženská snášelivost dvorního rady. Také nebyl toho příčinou třicetidenní půst přísný, Ramazan. Klapzuba postil se svědomitě od slunce východu do jeho západu. Ani si v deset hodin neposílal Koblihu pro uzenky a bandura. Byl přesvědčen, že prorok dobře věděl, proč nařizuje třicetidenní půst přísný svým věřícím. Aby mu věřící příliš nestloustli.

Jiná věc rozveselovala Klapzubovo nitro. Ohromné spiknutí u soudu bylo chystáno a jeho účel bylo svržení přednosty soudu s přednostenského stolce. Kancelista Pirkhán sepsal se soudním vykonavatelem Koblihou pětadevadesát hrubých prohřešků přednostových, nesmírně závažných a postačitelných, aby přednosta ztratil zlatý límec (Kobliha mínil dokonce, že bude přednosta pro tyto věci degradován až na soudního vykonavatele, tedy ponížen k zaměstnání nikoliv radostnému). Úklad byl ďábelsky sosnován. Soupis přednostových hříchů měl býti předložen dvornímu radovi. Že počet přednostových poklesků dostoupil tak závratné číslice, lze vysvětliti jedině Pirkhánovou horlivostí, jenž je sbíral tak pilně jako filatelista sbírá poštovní známky. Měl pro přednostovy hříchy zvláštní, objemný notes.

Pirkhán si s Koblihou přísahal, že nikdo z nich o chystaném jednání ničeho neřekne, a také teprve druhý den po přísaze šuškal si o jejich podniku tajemně celý soud. Ostatně všichni byli tomuto podniku nakloněni. Soudní vykonavatel Kobliha, jenž své nejkrásnější myšlenky horlivě zapíjel alkoholickými nápoji — měl tuto slabost zapsánu i v osobních výkazech — oddával se z této příčiny melancholickému snění. Představoval si sesazení přednostovo vždy nejčernějšími barvami. V úřadě vězeňského dozorce dožil se Kobliha bohatých zkušeností. Mnoho pánů u něho posedělo — jsou už z nich teď zase velicí vašnostové! Ale ze všech nejraději by byl posloužil přednostovi. Ne ze msty, jenom proto, aby se vědělo, že je na světě opravdu spravedlnost, jiná, větší, než kterou dělají páni nahoře v trestních a civilních rozsudcích. Kobliha ve jsoucnost této vyšší spravedlnosti věřil. Obzvláště po alkoholických požitcích. Tu se vznášela před ním jako vidina a trestala plamenným mečem služebníka lidské spravedlnosti, soudního přednostu.

Pětadevadesát hrubých pokléskù mělo tohoto služebníka lidské Spravedlnosti zahubiti. A nezahubilo. Nežli se spiklenci odhodlali předložiti dvornímu radovi soupis přednostenských hříchů, dvorní rada odjížděl.

Nenápadně přijel, nenápadně odjížděl. Ani konferenci nesvolal do praesidální kanceláře, jako činili všichni jeho předchůdcové. Nikoho nepoháněl a nepochválil. Jen se jím v aktech šťáral a chvílemi se chytal za hlavu, načež své dojmy zapisoval do inspekční zprávy. Kancelista Pirkhán, jenž byl určen, aby dvornímu radovi předkládal všechny jím požadované spisy, tvrdil, že se dvorní rada chytal nejvíce za hlavu, když prohlížel pozůstalosti pracované přednostou soudu.

Po odchodu dvorního rady zavřel se přednosta soudu do kanceláře a po pět dnů jako kdyby ho u soudu nebylo. Ani kancelistu Pirkhána s podpisy k sobě nevpouštěl. Nějaký hluboký žal svíral mu duši. Zničeně seděl u psacího stolu a zádumčivě se díval na den ode dne rostoucí hromadu soudních spisů. Ničeho nevyřizoval, nemohl.

Jemu, jenž odjakživa se pokládal za nejpřísnějšího přednostu v této polovici říše,

vytýkal dvorní rada neomaleně nedostatek přísnosti. — Nedostatek přísnosti a tím zaviněné nepořádky.

Přednosta se proto trápil. Připadalo mu na mysl, že jest dvorním radou nedoceněn. Právě přísnost nejvíce jej krášlila. Byl přísný nejenom na podřízené i na sebe. Oddechu jim ani sobě nedopřál. Dvornímu radovi to však nestačilo. Žádá na něm, aby byl ještě přísnější.

Přednosta soudu přemítal, kterak se musí nyní proměniti. Znenáhla v něm zrálo odhodlání, že od nynějška zatočí se všemi.

Začne s vrchním oficiálem Klapzubou. Zahájí s ním disciplinární řízení pro náboženský převrat a pro nedovolené nošení turecké čepice v úřadě i mimo úřad. Alespoň se dvorní rada přednostově odvaze podiví. Dvorní rada se sice na Klapzubu kasal, ale když se rozpomenul na možné zápletky zahraniční i mezinárodní, ba dokonce na zdánlivé porušování státních zákonů základních, přešla mu na Klapzubu chuť. Dvorní rada se Klapzuby bál a teď bude zdrcen překvapením, že přednosta se Klapzuby nebojí.

Šestého dne přednosta soudu novou úřední životosprávu domyslil. Už o půl desáté hodině ráno, sotva přišel do kanceláře, uchopil alpský zvonec na stole a zprudka zazvonil.

Kancelista Pirkhán se uklonil.

„Ráčíte poroučet, poslušně prosím!“ ozval se zakysle.

„Svolejte sem celý personál kancelářský a služební!“ poroučel přednosta. „Ať přijdou všichni okamžitě.“

Pirkhánovi se zatmělo hrůzou v očích. Div neupadl, když se ukláněl na odchodu.

Za hodinu po této výzvě stál ustrašený personál před přednostou.

„Kde je soudní vykonavatel Kobliha?“ ptal se přísně přednosta kancelisty Pirkhána.

Jediný Kobliha scházel. Jako obyčejně. Popíjel právě s podivnými chmurami v duši v zájezdní hospodě „na staré poště“ u otce Jiránka.

„Poslušně prosím, pane rado, je na výkonu!“ hlásil Pirkhán.

„Kde je na výkonu? Proč je zrovna teď na výkonu?“ zasípal přednosta zlostně. „Kladivo, seberou se a doběhnou pro Koblihu! Aby přišel okamžitě, rozumějí, okamžitě, výkon ať přeruší a přijde! Když nepřijde, zavedu proti vám oběma disciplinární řízení! Teď to tu půjde všecko náramně přísně!“

Oficiant Kladivo ztrnule se uklonil a odkvapil. Dokud byl tváří v tvář přednostovi, hrůza z disciplinárky jim cloumala, když se octl za dveřmi a syrově chladný vzduch z chodby když jej ovál, i hrůzu mu z hlavy rozfoukl.

Přednosta zlobně se procházel praesidiální kanceláří. Klapzuba s tureckou čepicí v pravé ruce ve vojenském postoji ztrnule se díval na východ. Tímto zkoprněním přednostův hněv odzbrojoval.

Stáli všichni už hodinu v přednostově kanceláři. Těžká mračna nad nimi visela. Bylo jim jako holubům před bouří. Ale nelítali jako holubi, naopak stáli ztrnule po vojensku, jen brady se jim znatelně třásly.

Strašlivé ticho provalovalo se přednostovou kanceláří. Ticho, v němž posupně svítily přednostovy oči. Konečně přednosta promluvil:

„Pirkhán, seberou se a doběhnou pro Koblihu, ať přijde i s Kladivem!“ poručil. „Ať přijdou okamžitě, rozumějí, okamžitě, Kladivo ať přestane Koblihu na výkonu hledat a Kobliha ať hned přeruší výkon. Když se nevrátíte okamžitě, bezohledně s vámi všemi zavedu disciplinární řízení. Rozuměli? Disciplinární řízení se všemi! Teď to tu půjde všecko náramně přísně!“

Kancelista Pirkhán se otřásl a vyrazil ven. Po další hodině zbýval v přednostově kanceláři jediný Klapzuba. Stál doposud ztrnule jako voják. Přednosta doposud posupně se procházel po kanceláři. Teprve když s Klapzubou osaměli si uvědomil, že prozatím ze zamýšleného oslovení podřízených zřízenců sejde, poněvadž všechny vyslal hledat Koblihu. A Kobliha byl někde na výkonu. Na tom nebylo lze nic změniti. Kobliha musel vykonávati exekuce. Tomu nebylo lze nikterak zabrániti. To právě byla jeho služba. Doma u soudu exekuce vykonávati nemohl. Musil ven. Těžká duma proběhla přednostovi mozkem.

— Právě nejnespolehlivějšího musí vysílati ze soudu, právě Koblihu, jenž nejvíce potřeboval služebního dohledu, právě Koblihu, jenž na výkonech je úplně bez dohledu a jenž této situace hanebně zneužíval. Ani měsíc neuplynul ještě od uveřejnění zprávy v místních radikálních novinách, že se Kobliha na výkonu opil, pak v šosatém kabátu úředním drážděn nezbednou mládeží rozverně poskakoval a strpěl, aby jej uličníci tahali za úřední šosy. Že mu nezbedové na boty lepenkové ostruhy nalepili a tak že se vrátil z výkonu.

Přednosta po uveřejnění této prožluklé a v život soudního tělesa hluboko vsahající lokálky zachoval se přesně dle ministeriálního výnosu, nařizujícího zaslání tiskové opravy. Sepisoval ji s těžkým srdcem jako člověk, jenž má pouze jednu pravdu v zásobě a s tou musí ven.

— Není pravda, že soudní sluha Vincenc Kobliha je oddán pití alkoholu, naopak je pravda, že týž vůbec nic nepije. Není pravda, že se na výkonu exekuce opil. Není pravda, že soudního sluhu Vincence Koblihu tahali uličníci za úřední šosy. Není pravda, že úřední sluha Vincenc Kobliha holduje, holdoval nebo bude holdovati alkoholu.

Na štěstí prodělával krisi v době této úřední opravy i místní list, vydávaný pro očistu okresu. Utekl pravý a původní redaktor listu se sličnou a vdanou uzenářkou do Ameriky, a nový redaktor, dosazený místní organisací stranickou, mínil očisťovati okres jinou stranou. Předešlý čistil okres proti srsti, nový jej čistil po srsti. Proto úřední opravu klidně přijal a komentoval ji dokonce tak, že ve stošedesáti třech čtenářích svého listu vzbudil domněnku skalopevné víry, že Kobliha je abstinent, jemuž byl alkohol zhnusen Semerákovou natírací methodou a prsními pilulkami „Valda", prospěšnými pro snadné odkašlání.

Přednosta usmířeně obcházel Klapzubu. — „Máme tu moc pěkný pořádek," pravil konečně, aby ledy nedorozumění lámal, „Kobliha je nenapravitelný alkoholik! A Pirkhán, jak se zdá, také už pije!"

Přednosta se postavil těsně naproti Klapzubovu nosu.

„Oficianta Kladivu zkazily likéry," podotkl zádumčivě, „já vím všecko! Všecko! Byl jsem z mnoha stran upozorněn, i anonymními dopisy!"

Přednosta zase několikráte obešel Klapzubu. „I na ně jsem pořád upozorňován", dodal melancholicky, „ne, že by moc pili, ale že jsou taky na špatných cestách. Abych jim toho netrpěl!"

Zase několik plachých kroků okolo Klapzubova nosu, jenž se ze smutku po nebožce dosud náležitě nevzpamatoval a dosud svítil uplakanou červeností. „Kouknou se, já k nim mluvím jako otcovský přítel," rozvláčněla jeho řeč, „ale kdybych já jim poradit měl, tak bych jim poradil, aby na tu svou tureckou víru resignovali. Takhle jako Turek už trienálky nedosloužejí, dvorní rada sám tomu nepřeje, upozorňoval mě! Když s tím mají služební potíže, nechají toho, kouknou se, Klapzuba, já vím, jim jde hlavně o harém, ale já se za nich sám na děkanství o pouti přimluvím, že když se vrátějí, že jim i harém bude konsistoří povolen!"

(Pokračování.)

LITERATURA.

Antonín Sova: Zápasy a osudy. Básně z r. 1907—1909. Nákladem Hejdy a Tučka v Praze 1910.

Zřídka kdy dnes referuji o básnických sbírkách. Nechce se mi zkrátka psát o knihách, jež s nechutí a nerad čtu, jež ve mně zanechávají jen dojem lhostejnosti, únavy po těžké a neplodné práci. Knižní trh je dnes zaplavován celou řadou takových sbírek veršů. Máme sic mnoho knih básní, málo však básníků. Tím radostněji sáhnu však po knize, jež do jisté míry znamená uměleckou událost a jíž, byť bych třeba vždy plně nesouhlasil s každou myšlenkou v ní obsaženou, milerád vzdám povinný hold, jako každému uměleckému činu.

Rád a radostně jsem sáhl po Sovových „Zápasech a osudech".

Antonín Sova je zejména ve svých básnických projevech poslední doby z těch básníků, jež nutno čísti pomalu a opatrně, při nichž nutno mnohdy samostatným, paralellně jdoucím, úporným myšlenkovým procesem propracovati se tam, kam vzlétá básník reflexí stručně, někdy až příliš stručně vyjádřenou. — „Zápasy a osudy" jsou knihou hutnou, myšlenkově těžkou a hlubokou. Není sic rozčleněna autorem v oddíly, nemá však charakteru výlučně jednotného. Najdeme v ní tony vlastenectví, kosmu, erotiky, tony čistě lyrické, reflexivní, kontemplativní i mystické. Zajímavé je Sovovo vlastenectví, jež je hlavním rysem a základem celé knihy. Jeho láska k vlasti není běžným citem člověka utištěného, zdeptaného, jenž v bázni kloní šíji a resignován v nic již nedoufá. Básník kráčí s hrdě vztyčeným čelem, silný jak Pohrdání Duch, někdy umdlévá, klesá, malomyslní, opět se vzchopuje a pěje dále své „písně otroka", vzdorné a pyšné písně otroka, s vírou v budoucnost, ve vítězství dobyté Revolucí ducha. My klopýtli jsme o vlastní osud... A básníka zmocňují se pochybnosti:

„— — Už nezvítězíš nikdy, — jen musíš přemáhati
zlo, které prospal jsi, vždy v nový boj se dáti
ne tělem otročím, jež využili záhy,
leč duchem přerosteš-li ješitné své vrahy..."

Jinde však praví:

„Aniž by řad se přerušil,
jdou za námi, kdož v lebkách svých
zárodky tají nových snů...

Bez konce půjdou ku věčnu...
Ti zhasnou... A ti vzeplají...
A s pochodněmi v rukou zdvižených
ty odzbrojí, kdož v temnu číhají..."

Nebo:

„A stojím a dumám a věřím dnes v nezvratné vítězství všeho,
v růst, v květy další i zrání i bytí...
Jen z pochyb rostou silní věřící,
jen z žalů rostou silné radosti,
a s každým osudem se měřící
sny velké, činy, žádosti...

Někde, a míním zejména básně kontemplativní, je ideová linie příliš zatížena reflexemi, že čtenář stíží se prolamuje k jádru, čímž ztrácí myšlenka na své lapidární pádnosti. Kde však autor udeří na struny čisté lyriky, čteme passáže vzácné krásy a hloubky, erotické verše plné varu krve a síly vnitřního života. Celkem pak jsou „Zápasy a osudy" uměleckým projevem básnické duše vzácné ryzosti. *Tristan.*

Julius Schmitt: „Milované galeje". Verše. V Praze 1910, nákladem autorovým. Dřevorytová výzdoba a úprava knihy od Otakara Štáfla. Cena neudána.

V apartní, vkusné úpravě, vydává básník své prvotiny — své haluze, radosti, smutky i viny svoje — jak vyznává v emfatické poněkud dedikaci „Vesmíru vráščitému Majestátu" Již tato dedikace, gest značně předělaných, ve které dobrá polovička substantiv je psána symbolickými versálkami, poukazuje nám na vybledávající vzory devadesátých let, na jejich obrazy i obraty, na jejich hledaný symbolismus a neváżnost k prostému, jednoduchému výrazu myšlenky. Ale podivno: čteme dále, a celkový ráz páně Schmittovy poesie se podstatně mění: výraz nabývá prostoty a úsečnosti, myšlenka jasu a průhlednosti, obrazy reliefu. „Zklamání nad zklamání z pochybných mi vzešlo bolů", zpívá v „Sochaři duše", a zdá se, že celá báseň je symbolickou jakousi vidinou přerodu a zásadního převratu v uměleckém i životním nazírání básníkově. Celý ráz mladé a sympatické této poesie dán je pak vesměs téměř jakousi žoviálně nesenou kontemplací, upřímným ponořením v životní záhadu, o níž básník hloubá a usuzuje, ale jíž neřeší nějakým omezeným pessimismem anebo skepsí, která by hněvem plnila nitro. „Pramalý, co dal ti Pán?", táže se básník člověka. „Úhor, lán.. dal mi svět smyslů pět", odpovídá člověk. „Po čem pátráš a kam jdeš?" — „Zaorávám, vláčím lež..." — — A kdo sklidí z hrud tvých, hlin?" — „Moje dcera snad, můj syn." — —„Čemu věříš, doufáš sám?..." — „V nakloněný žití prám, v Žití Prám, jímž točí vír... Věřím, doufám v bouři mír..." Je ovšem i trochu ironie v těch smírných verších usměvavého, bodrého galejníka, jemuž řinčí na rukou řetězy, ale jenž do této příšerné hudby posílá svůj veselý zpěv — ale i tato ironie je bonhomní, usměvavě dobrácká. Jsme „marní spiklenci", myslí si. Nač utíkati těm galejím, tomu životu, když tak dlouho jsem si naň zvykal, a když jsem mu dnes tak blízek a rád přes všecken hlad, který mi dává v úděl? (Fuga suicidi). Toť asi základní rys filosofie básníkovy podávané v úsečných, krátkých básničkách, formou ne příliš bohatě vypracovanou, ale přes to jen dobře přiléhající náladě celku. *Fr. Sekanina.*

DIVADLO.

Faust. Tragedie díl první o předehře a pěti dějstvích s 24 proměnami. Německy napsal *J. W. Göthe.* Přeložil Jaroslav Vrchlický. Režisér Jaroslav Kvapil. V novém nastudování a scenování na Národním Divadle dne 27. března 1910.

Když p. Richard Schlaghamer r. 1907 poprvé vystupoval na Národním Divadle, nebyl jsem ani okamžik v pochybách, kde je umělecké plus a kde minus jeho hereckého profilu. Přišel přímo od residenčního divadla v Hannoveru, byl před tím oblíbeným a uznávaným členem Irving-Place Theatru a přinesl si z ciziny jistotu vystupování, eleganci a noblessu, jež sice neměla hlubších základů v pojetí rolí, v salonních hrách zejména anglických a francouzských se však vynikajícím způsobem uplatňovala. Tehdá se nám představil jako vládní rada dr. z Kellerů (Domov), Mortimer (Marie Stuartovna) a lord Chiltren (Ideální manžel). Pamatuji a též jsem o něm tehdá v tom smyslu psal; presentovalť se p. R. Schlaghamer v „Domově" a zejména v „Ideálním manželu" se svých nejlepších stránek, jako Mortimer však nebyl šťastný. A že tento názor byl správný, potvrdila mi celá další působnost umělcova na prknech Národního Divadla. Ve hrách historických a stylových vůbec se nikdy zvláště neosvědčil.

Vím, že „Faust", kterého hrával prý s úspěchem v cizině, byl dávným přáním p. Schlaghamrovým. A na Boží hod velikonoční se nám v nové nastudovaném a scenovaném „Faustu" v titulní roli představil. Pan R. Schlaghamer překvapil svou hotovostí, vyspělostí a zřejmým uměleckým vzrůstem, jejž projevil v podání této nesmírně těžké role. Jeho Faust byl výsledkem velikého, pečlivého studia a hlubokého přemýšlení. O každém slově uvažoval, každé vykroužil ve zjevné snaze po správném myšlenkovém výrazu a přesné deklamaci, některé scény byly strhujícího účinu a podivuhodné plastiky, jako na př. monolog prvního jednání před pokusem sebevraždy. Přílišnou však péčí o jednotlivé detaily ztrácel Faust p. Schlaghamrův na mo-

hutnosti a jednolitosti svého profilu, jednotná linie byla rozčleněna a rozlámána, relief Faustův ztrácel se a tonul v podrobnostech a kromě několika krásných scén, o nichž jsem se zmínil, bylo v projevech Faustových málo bezprostřednosti a vnitřního vzrušení a života. Ostatně je dnes snad nemožno postaviti po bok Mefistovi p. Vojanovu rovnocenného Fausta. Neboť od dob prvního provedení Goetheovy tragedie před třemi léty — možno-li — prohloubil, zhustil, zocelil se náš Mefistofeles, dospěl podivuhodných výší; třebaže po letech snad přesvědčí nás pan Vojan opět, že dnešní nemožnost jíti v této roli ještě dál a výš je jen zdánliva, nelze si dnes mistrnějšího a úchvatnějšího Mefistofela představit. — Po Faustu p. Želenského a p. Schlaghamra bylo by věru zajímavo vidět ještě Fausta p. Vávry.

Provedení „Fausta" doznalo některých scénických změn, jež uměleckou úroveň představení ještě více zvýšily. Poprvé hrán byl též prolog, jejž možno nazvat koncertem dvojice umělců p. Vojana a režiséra p. Jar. Kvapila. Úchvatným dojmem působila scéna, kde na jasné obloze vesmíru rýsují se černá skaliska a na jednom z nich sedící tvrdá silhouetta kosmatého Satana, hladícího si faunovsky chodidlo a metajícího neviditelnému Bohu ve tvář své blasfemie a pamflety. Hlasy tří archandělů a Hospodinův měly, bohužel, málo výrazu a ztrácely se nesrozumitelně v prostoru.

Čím dál, tím častěji jsou premiéry na Národním Divadle vskutku uměleckými událostmi.

Tristan.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Výstava Panuškova v Ml. Boleslavi. Péčí Klubu přátel umění pro české Pojizeří uspořádána byla v Sokolovně v Ml. Boleslavi prvá souborná výstava obrazů akadem. malíře Jaroslava Panušky. Zahájena byla dne 3. dubna t. r. za četné účasti uměnímilovného obecenstva předsedou Klubu, spis. Emilem Trévalem. Výstava, která potrvá do 20. t. m., (denně od 9—12 a 1—5 hod.) obsahuje 105 čísel, v nichž umělec všestranně dokumentoval své sugestivní umění kouzelných, sešeřelých nálad, podvědomých zjevů psychických i zvláště opalisující kolorit svých studií krajinářských. Návštěvníci se zálibou kochali se v krásných dokladech poctivé práce a utěšeného rozvoje sympatického tohoto talentu, od jehož hloubky mnoho ještě pro umění české prospěšného v budoucnosti čekáme. Dodati dlužno, že vkusné litografované plakáty výstavní zhotoveny jsou dle návrhu Panuškova a též titulní kresba katalogu i dvoje krajinářské pohlednice jsou reprodukcemi obrazů Panuškových. *Le* ***

TÝDEN.

* 7. t. m. zesnul v Praze Frant. Štolba, dvorní rada, dlouholetý professor techn. chemie na vysoké škole technické, člen Král. společnosti náuk, v 71. roce věku svého. Zvěčnělý byl jedním ze zakladatelů Společnosti pro průmysl chemický v král. Českém a pro zvelebení tohoto průmyslu měl vždy živý zájem a hojně dobrých odborných rad. Se studentstvem žil vždy v přátelském styku jsa stále pohotov přispěti laskavě a obětivě pomocným skutkem. Trvalá buď pamět jeho zásluhám.

*

* Ve věku 54 roků zemřel dne 30. března v Paříži vynikající básník Jean Moréas, autor „Stanzí" a „Enony s jasnou tváří" rodem Řek z Athén (po otci slul Papadiamanto, poulos), výchovou dokonale aklimatisovaný Pařížan. Moréas, který byl otcem, právníkem určen pro tutéž dráhu, debutoval již v osmnácti letech sbírkou veršů, která se podnes uvádí jako jedna ze stěžejních haluzí později mocně rozkvetlého stromu poesie symbolické; je to jeho „Poésie nouvelle", jež rozhodla Moréasův osud životní. Její úspěch odklonil temperamentního básníka úplně od práv a vtiskl mu do ruky péro. Svůj symbolismus, dosud traktovaný jen lyrikou, rozšířil brzy Moréas i na román („Na čaji u Myrandy") — ba i v dramatě se pokouše l — nikde však s takovým zdarem jako v lyrické poesii. Zmíněnými „Stanzemi" přechází Moréas od symbolismu na pole vědomého parnassismu a hájí svůj návrat řadou temperamentních článků, jimiž si také vymohl přijetí Euripidovy „Ifigenie v Aulidě", již pro moderní jeviště zpracoval, do „Odéonu". Moréas byl vůbec básník mohutného rozletu fantasie a živé, uchvacující letory. Jeho řeč vyniká plastikou a výrazným reliefem, jeho myšlenky vzletem a bohatstvím obrazů. První jeho básně k nám uvedl Jaroslav Vrchlický ve svých „Moderních básnících francouzských". —*n*—

*

Dar knižní radě městské. Dne 14. února r. 1605 vstoupil pan Natanael Vodňanský do rady Starého města Pražského a oznámil, že „práce své, z latinsko na česko vyložené a vytištěné na vlastní groš, slove „Sphera parvi mundi", pro vděčnost pánův ochrancův svých, mezi kterýmižto již v Městě Starém Pražském z milosti boží zůstává 20 let, koliks exemplářů panu purkmistru a pánům konšelům daruje." Vděčně přijali páni dar na pana Natanaele nezapomínajíce. *V. V.*

Archiv m. Prahy, rkp. 1288.

V PRAZE, dne 8. dubna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dufek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Oskara Teubra mám v milé paměti. Byl ušlechtilý, snášenlivý už za let broumovského našeho studia. Ač Němec rozhodný, přece nevystupoval urputně proti nám, ba měl smysl pro naše kulturní snažení. Výpravu našeho Národního divadla ve Vídni žurnalisticky výdatně podporoval. Po létech na broumovském gymnasiu s ním strávených setkal jsem se s ním dvakráte a to v Praze. Poprvé za mých let universitních, u německého divadla na Ovocném trhu to bylo, kdy mně vypravoval o svém dramatě, které právě psal nebo napsal, to již nevím. Po druhé na pražském místodržitelství, kamž svolali všechny spolupracovníky, Čechy i Němce, svazku díla „Osterreich-Ungarn", jenž měl jednati o království Českém. Z Vídně tenkráte přijel baron Helfert a Oskar Teuber. Hned jsme se s Teubrem poznali, ač léta jsme se již neviděli; a shledání to těšilo mne a, myslím, i jej. Vzpomněli jsme na Broumov, záhy však jsme se dostali do palčivostí dne, do národní naší otázky. Tenkráte jsme si naposled stiskli ruce.

Ve studiích přede mnou o rok byl Karel Eppinger a také tak, ne-li o víc, Gustav Pawikovský, nyní německý spisovatel ve Vídni žijící, jenž přeložil do němčiny Nerudovy Kosmické Písně. Dvě třídy za mnou studoval Jos. Kaněra z Radechové, nyní odborový přednosta v ministeriu kultu a vyučování. Mezi choralisty klášterními tenkráte byl Antonín Zuckriegel z Řenče u Přeštic, později proslulý tenorista v Nizze. O řediteli Bernhardovi jsem se už zmínil.

Oba národové naší primy snášeli se tenkrát i na dále velmi dobře přes některé potýčky, které se ob čas strhly. O tom našem poměru zmíním se tu sumou jak byl po všechna ta čtyři léta na gymnasiu. Národní vědomí mezi německými spolužáky bylo čilé a jevilo se také vnějškem. Většina našich německých kamarádů nosila černé, nízké čepičky se štítem, lemované úzkou stuhou velkoněmeckých barev. Velkoněmecké barvy tu byly, ne však ještě velkoněmecké smýšlení. Zvláště však ne v občanstvu v městě a na vsích. Tam nikde se nejevila příchylnost k Prusku tak jako dnešního dne. Naopak, tenkráte chovali k němu nechuť, takže v pohraničných vesnicích broumovských docházelo až ke rvačkám s Prušáky. Obecná byla tehdy nadávka: „Du preussischer Windbeutel."

My studentíci, Češi a Němci, jsme se také někdy porvali; ale porvavše se, snášeli jsme se zase kamarádsky.

Utkali jsme se někdy ve škole, někdy venku pod širým nebem. Vím, že jednou, tuším že v tercii, křídou nakreslil spolužák Polak, rodák Broumovský, před hodinou na tabuli ohavnou figuru nosatou a hrbatou a kdož ví jakou, v helmici a pod tu figuru že napsal: Ziska. Jak to jméno Žižkovo napsal, skočil jsem, abych tu ohavnost smazal a kreslíře ztrestal. Z toho strkanice a z té pak konečně jediný souboj, na který se všecka třída dívala, souboj mezi nejsilnějším Němcem v naší třídě (vyjímaje ty dva nejstarší primány) a mezi mnou.

Popadli jsme se s Baudischem strašně do křížku; až do lavic jsme se v něm dostali. Brzo ten, brzo onen byl na vrchu, až některý spolužák vrazil z chodby do třídy a vykřikl: „Benno jde!" Ten pokřik náhle ukončil souboj. Kamarádi nás roztrhli. P. Benno, strach a hrůza, přicházel; nevstoupil však ihned, a tak než-li vkročil, mohli jsme se my dva kohouti udýchaní a do brunátna zardělí trochu uklidnit, aby na nás nebylo znáti „boje znoj".

Tuhé boje sváděny ob čas pod širým nebem za posledních tří let mého pobytu na broumovském gymnasiu, hlavně na podzim v polích ke Škřinicům (Weckersdorf). Tam na lukách a v měkkotách jsme my Češi a Němci se bojovně sráželi. Za jedné z těch potýček zasáhla mne tvrdá hrouda do tváře a odřela ji do krve. Ve škole pak jsem zalhal a vymluvil se, že ta odřenina je z toho, jak jsem spadl se schodů.

Všichni naši professoři byli kněží broumovského, benediktinského kláštera, z nich tři Češi, dva Němci. Bydleli v klášteře samém, vyjma gymnasijního ředitele, P. Volfganga, jenž měl byt v přední budově, obecně přístupné, bez klausury, kdež bylo také děkanství. Za mých časů bydlel tam jako farář P. Timotheus Matoušek, bývalý ředitel klášterního gymnasia, jenž vydal známou knihu normalií pro gymnasia.

XXIV.

Broumovské gymnasium řídil za mých časů P. Volfgang Morávek (nar. r. 1817 — zemř. 1887). Pocházel z Jindřichova Hradce. Jak jsem se dočetl v Pravdových Pamětech, bydlil za pražských svých studií se svým krajanem Františkem Pravdou, kdesi ve Štěpánské ulici, a tu také pomáhal Pravdovi stěhovat všechen studentský nábytek, i postel. P. Volfganga měli jsme na latinu po všechna čtyři léta. Vyučovací jazyk byl německý; než P. Volfgang každé hodiny dost po česku promlouval, buď aby nám Čechům pomohl a věc srozumitelnější učinil, nebo aby nám hodinu osladil a nás zbystřil nějakou anekdotou.

Ty rád vypravoval a skoro všecky po česku, jako o dráteníku, jak začal v kostele tancovat, když si „přidal na muziku" (hodiv krejcar do míšku), jak šišlavá matka učila Honzíčka vyslovovat „slunce svítí" a jak se zlobila, když říkal po ní „funte fytý—", jak cikánka již napřed natloukla synkovi, když jej posílala s hliněným hrncem pro mléko — a jiné. Časem se opakovaly, ale ředitel se při nich vždycky smál, (rád se vůbec smál a rád zažertoval a nejvíce s námi Čechy) a náš smích pokaždé také stejně silně hlaholil.

Náboženství nás učil dr. Fridrich Menzel, nar. 1828., nejprvé adjunkt theologické fakulty pražské, posléze převor a inspektor panství v Polici, kdež r. 1885 zemřel. To byl ten „doktr der schwarzen Kunst" našeho starého výměníka Franca France v Hejtmánkovicích, s kterýmž „doktorem černého kumštu" měl jsem jednou malé hádání a sice hned v primě. Katecheta P. Fridrich vyvolal mne před katedru a já odříkával těžko naučenou lekci, které jsem hrubě nerozuměl. V tom zarazí mne v nejlepším proudu a opravuje. Já se opřel, t. j. bránil, ale, poněvadž jsem byl již druhý rok v Němcích na vsi a zvykal jsem dialektu broumovských sedláků, vyrazil jsem tu obranu v selském podřečí: „Es stieht su aim Puche —", t. j. že je to tak v knize jak jsem to řekl.

Katecheta se nepohněval mou odpovědí, nýbrž zasmál se; a pak mne ještě často tím poškádlil. Po létech, když jsem už byl professorem v Litomyšli, domluvil jsem se s přítelem Ot. Čížkem, tenkráte hospodářským adjunktem v Polici, že pater inspektor, dr. Menzel, když se o mne stala zmínka, ještě si vzpomněl na tu mou primánskou odpověď. Byl Němec, nikdy však nedal nám Čechům znát nějakou nevůli nebo nechuť.

Vedle něho, vysokého, sličného muže, ztrácel se nevelký, kulaťoučký P. Vincenc Falge, rodilý Trutnovan, Němec, (* 1828, † 1881), jenž také jen málo česky uměl jako P. Fridrich. Byl člověk dobrého srdce. Učil počtům a přírodopisu. Mně mathematika tuze nešla; přírodopisu však jsem se velmi rád učil, zvláště botanice. S potěšením si vzpomínám na botanické vycházky, které s námi P. Vincenc ob čas konal a jak nás na nich také hostíval. Také sám jsem horlivě botanisoval, a na herbáři jsem si dal záležet. Nevím, kterak se stalo, ale pro ten můj herbář dal si mne jednou zavolat do kláštera P. Štěpán Kriesche, Pražan rodilý, kterého jsem jen málo znal, neboť sotva kdy už vycházel ze své celly. Slýchal jsem však o něm, že je tuze starý a podivín, že se řemenem přepasuje, že mívá vidění, že zlý duch obchází jeho okno, to že P. Štěpán říká.

Tak k tomuto starému mnichu narozenému r. 1791 jsem šel, herbář pod paží dlouhou chodbou pod zčernalými obrazy svatých a výjevy mučednickými, až jsem našel jeho odlehlou, nízko položenou cellu. Pamatuju se, že to v ní dost divně vypadalo. Všecko tak různo pohozeno, knihy, papíry, na stole plno brkových per; a v koutě harfa. P. Štěpán, stařec, jenž namahavě se zdvihl a také tak kráčel pokojem, chvilku se mnou rozprávěl, rozumí se, po česku, prohlížel si můj herbář a pojednou se mne optal, zdali bych mu ho neprodal. Nemohl jsem říci ne. P. Štěpán hned zaplatil. Mnoho-li, už nevím, jen to, že se mi to zdálo hodně peněz. Než mé milé květiny, které jsem sháněl od prvního jara ještě za sněhu (lýkovec) na zarostlých svazích v tu stranu k Oehlberku, v polích, lukách a v lesích na

úpatí Stěn, byly pryč. A tak jsem neměl velké radosti ze svého výdělku.

Tenkráte jsem nepovážil, že ty květy měly snad nové poslání, že třeba mnohou chvíli těšily starého mnicha, jenž nevycházel už ani do klášterské zahrady, že mu živěji připomínaly jaro a modré nebe, kvetoucí luka i les.

Na řečtinu v tercii a v kvartě měli jsme P. Leandra Hubeného. Narodil se r. 1832 a zemřel jako farář na Bílé Hoře u Břevnova r. 1895. Kněz hodně učený, ale učitel ne zrovna vyvolený. Někdy řečtiny nechal a čítal nám z rukopisu, myslím, že vlastního sepsání, partie z punských válek. Byl nevelké postavy, hubený, s malým věnečkem vousů pod bradou přes kolárek, figurka neklidná, v řeči, v pohybech, přes tu chvíli šňupající, stále se špetkou tabáku v prstech. A roztržitý byl — Přítel Chaloupka výtečně dovedl jej nápodobit. Cokrát jsme se Chaloupky naprosili, hlavně před školou, aby nám dělal P. Leandra — A když pak usedl za katedru a i ten věneček vousů ze suché trávy si za límec košile zastrčil a spustil — Všecka třída se chechtala, Češi, Němci, všichni jednosvorně —

A pak Benno! Pater Benno Sedláček! Vysoký, ale v ramenou trochu přihrbený, černovlasý, šedých očí, přísného pohledu, energického nosu, přibledlého obličeje; tváře jeho po holení dost vysoko promodralé — Přísný byl, prudký. Snadno vybuchl a v tom popuzení třeba strhl s temene černou sametovou čepičku, třepal jí nebo do dlaně své levice jí udeřil, a obyčejně se při tom rozkašlal. Byl vlastně mathematik, ale já jej měl v primě na zeměpis, v ostatních třídách na dějepis a po celé nižší gymnasium na češtinu.

Na zeměpis jsme měli chudou knížku Bellingerovu; a ještě jen v primě, v ostatních třídách se tenkráte zeměpisu zvlášť neučilo. Na dějepis jsme měli knihu Weltrovu, na češtinu mluvnici Tomíčkovu. Pátera Benona jsme se tuze báli, zvláště v primě. Na nás Čechy byl v češtině přede vším přísný a neslevil nic. Neuměl-li kdo z nás Čechů, obořil se na něj: „A myslíš-li, že když ti zobák po česku narostl, že se nemusíš učit česky?“ — Že jsem se dějepisu rád učil, bylo jeho zásluhou. Živě, krásně vypravoval, často dost obšírně a přidával, takže se někdy zdržel a ne snadno vyčerpal předepsanou látku. Starořeckými pověstmi, když nám je vypravoval, byl jsem nadšen a nemohl jsem se dočekati knížky, kterou třídě přinesl a půjčil, a která obsahovala dotčené pověsti obšírně líčené a k nim i obrázky.

Na české dějiny nezapomínal, ačkoliv školní kniha jen hubeně se jich dotýkala. A ještě někdy jak — Vzpomínám si na chvíli, a jsem za ni zesnulému professoru po dnes vděčen, jak jednou nad takovým nespravedlivým místem, týkajícím se Čech, se P. Benno rozhorlil a vybuchl tak, že tou německou učebnicí uhodil o katedru —

Páter Benno Sedláček narodil se na Prádle okresu Nepomuckého r. 1821; zemřel r. 1874 a pochován jest na broumovském hřbitově u starobylého, dřevěného kostelíčka pod lipami. (Pokračování.)

STANISLAV ZIMA:

JARO.

Ty staré fresky jakby ožívly:
pán Kristus usmál se, a rybáři
hleděli na ně trochu zděšeně . . .

Nic nestalo se . . . Jen dvě děti sem
utekly s očí staré markýzky.
A venku mladé jaro hýřilo
paprsky, květy, písní skřivánčí
a sladkou vůní prvních fialek.

On ve vojenském těsném kabátci
byl roztomilý, ona opojna
s velkýma zvědavýma očima
všetečných andílků a pacholat
z vesnické návsi . . . Hřmotně přiběhli . .
Cos veselého z parku přinesli.
pod staré fresky. Kdybys v náručí
sem přines velké bílé lilije,
ten Kristus s fresek by se neusmál
víc nežli na ně . . . Měl rád krásu snad
s jásavým mládím . . .

Ona voněla
květnovým vzduchem. Poutník znavený
kdyby teď s cesty dole pod hradem
do oken gothických se zadíval,
spatřil by v jednom čerstvě rozkvetlou
červenou růži . . . Ona stála tam
s brunátnou tváří, šťastna, radostna
jak jaro venku . . . Nikdy nebyla

tak ještě svůdna... Dneska na těch rtech
koketně skrojených se opojil
pan lajtnant císařovnin opravdu.

A vyprávěla mu, že omrzel
ji clavecin, kniha, paní markýza...
Vše staré je, a tolik strnulé
jako zdi v zámku. I ta markýza
a její srdce... Sáhni na ty zdi:
jsou vlhky, chladny... A tam pod okny
rozvírá teplé jaro pupence...
Šla do parku... Toužila uvidět
zázračnou vesnu tváří v tvář a pak
hloh rozkvetlý.. A potom.. potom jej..
A našla všecko: vesna už je tu,
hloh ale nerozkvet... on políbil
jí rty i ruce, oba smáli se...
Jak je tu hezky!... Trochu znavena
je vskutku... Polibky?... Či vůněmi
tam dole v parku?... Neví... Sedne si..
Dnes nebudou číst... Flore et Blanchefort teď
by nudily ji... Myslil na ni dnes?
A má mu říci co se zdálo jí?
A, hloupost... Zdálo se jí: loukou šla
a vonnou loukou... Květy růžové
a žluté, fialové zvedaly
se z dlouhé trávy... A v tom uvázla
a děcké střevíčky své ztratila...
Tam v blátě... nebo v trávě bařiny.
Nic neví... Všecko květy zakryly:
pěšinu zpátky, stopu ve trávě
i střevíčky. Když domů přiběhla
po schodech bosa — spatří markýzu!
Ta mračí se!... Quelle horreur! vykřikla!
a rheumatickým prstem hrozila...
V tom zbudila se... Byl to hloupý sen.
I lajtnant smál se, když mu rozchvělá
usedla na klín stále skrývajíc
řasnatou sukní malé střevíčky...
Cos pošeptal jí v ouško... Usmál se
a ona také.... A tu podruhé:
dřív ve snu a teď spadly skutečně
ty malé střevíčky!... On zvedl je
a políbil... A v jejím pohledu
se jiskra zaleskla... a její rty
hledaly jeho rty...
Ten Kristus pán
se s fresek dobrodušně usmíval
jak usmívá se člověk mládeži,
jen rybáři tím nějak spleteni
si cosi šeptali...

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Klapzubovi sešpičatěl nos a zpopelavěl obličej. Těžký povzdech vydral se mu ze stísněných ňaděr.

„Kouknou se, Klapzuba, aspoň na nějaký týden s tou tureckou čepicí přestanou", uprošoval ho přednosta, „aspoň na nějaký týden. Všecko se zase, co je proti nim, utiší, lidé zapomenou, když nebudou nositi tureckou čepici, že jsou Turek, a bude pokoj. Oni budou míti pokoj a já taky. Vždyť jim snad na nějakém týdnu nezáleží! Pozdržejí se — nebudou toho litovat!" Přednosta Klapzubu skoro uprošoval. Klapzuba zarytě mlčel.

„No, já jim dám čas", pokračoval přednosta tklivě, „ona je to víra, a já vím co to je víra! Já na nich nespěchám! Ale dobře s nimi smýšlím! Kdyby mně nebylo, do těch míst, na kterých jsou, by se nedostali. Ale rozmyslejí si to, já jim dám čas, čtrnáct dnů jim na to dávám! Za čtrnáct dnů jich zase povolám."

Kynul Klapzubovi rukou, aby odešel. Klapzuba se hluboce uklonil a odcházel.

Když se octl v listovně, zahovořilo v něm všecko, že je přednosta moc hodný pán. Také dvorní rada je moc hodný pán, ale přednosta je hodnější pán. Mluvil s ním jako otec se synem, když má konečně vysvětliti synovi, aby nebyl v nejistotě, odkud přišel bratříček. Mluvil s ním o choulostivých věcech tak choulostivě, že bylo zřejmo, že koná něco proti vlastní přirozenosti.

Naznačoval mu, že je pouhým nástrojem úřadů vyšších nežli je sám. Ani jediným slůvkem nezatratil světlého učení Mohamedova. Přednosta si zasloužil Klapzubovy uznalosti. Kdyby bylo přednostovi pomoženo odložením turecké čepice, ne navždy, pouze na nějaký čas, snad by se v tomto okamžiku Klapzuba k tomu odhodlal.

V těchto myšlenkách zavadil jeho zrak o okno obrácené na východ.

Brrr! otřásl se. V hloubi duše se za-

styděl. Obrátil se tváří k východu a pokorně se uklonil. Svědomí se v něm pronikavě ozvalo.

Pro panskou přízeň se zapomněl. — Ale včas ještě se vzpamatoval. Učiní nyní pokání! Jak je Mohamed, prorok Allahův nejsvětlejší, nařizuje. Bude putovati do Mekky. Teď mu v tom nikdo nezabrání. Požádá přednostu za tím účelem o šestiměsíční dovolenou. I přednostovi tím bude vyhověno. Zmizí na půl roku z jeho dohledu, vlny maloměstského rozhorčení se utiší, všichni, všichni zapomenou na Klapzubu.

I Widrmon! Do Mekky za ním s dcerami nepojede! Toto promyšlení ukolébávalo Klapzubu do blaženého snění.

Klapzuba se chytrácky usmál. Koran nikde věřícím nezakazuje, aby si v nouzi pomohli lstí. Naopak diplomatické vyřizování zápletek sám prorok doporučuje. Widrmon by mu nedal pokoje. Widrmon je pro dcery všeho schopen: Ovšem, do Mekky se za Klapzubou neodváží. Totiž on by se i do Mekky odvážil, ale už nemá nikde úvěru. Už všechny záložny vybrakoval a na služném už má tolik záznamů, že kdyby neměl omluvné okolnosti, že je otcem tolika dcer, už by byl dávno státním zástupcem obžalován pro přečin úpadku.

Widrmon tančil na sopce. Na sopce své kejkle provozoval. A štěstí mu přálo. Dráždil své štěstí, hrál si s ním a štěstí ho neopouštělo. Kdyby jiný vyváděl jako Widrmon, už by nesloužil, a on se stal vzdor všemu vrchním oficiálem.

Kismet! zašeptal Klapzuba pobožně. Widrmon byl sice ďaur, ale prorok jej zahrnoval svou milostí. Na Widrmonovi ukazoval Allah Klapzubovi, že člověk tady na zemi jest jen mátoha. Proto Allah Widrmona tolika dcerami obdařil, poněvadž světlý prorok určil muži, že mu jest dovoleno pojmouti více žen za manželky. Proto Allah Widrmona nesmete do propasti záhuby, aby Klapzuba poznal, že vše je na světě Kismet! Že pravá blaženost očekává věřícího teprve tam nahoře, tam u něho, u něho proroka nejsvětlejšího. U něho, jenž ze stařen bez Ortlidu, Anny Csillagové, depilatorií a jiných orientálských přípravek, mýdel a mazadel kosmetických vyrábí ve velkém, skoro kartelovaně úžasné hurisky.

Víra byla příčinou, že se Klapzuba nerozvážně neukvapoval. Však už mu zase vdovy vzkazovaly. Se vzkazem vdovci nelze dlouho otáleti, vdovci dlužno vzkázati hned, dokud ho neuloví jiná. I mladice mu vzkazovaly. Ovšem, těm už také prvá léta mladosti minula, ale Klapzubovi byla jejich třicítka mládím. I dohazovači nevěst se znenáhla odvažovali a přepadali Klapzubu se špinavými notesy.

Strašlivou věc provedl v ten čas Klapzubovi jeho dvorní holič Bidlo. Bidlo se jmenoval, ale host mu musil seděti na velmi nízké stolici, aby mu dosáhl na hlavu. Nabarvil netušícímu Klapzubovi šedivé vlasy na zeleno. V dobrém úmyslu, ze zvyku a bez pobízení, neboť vždy šedivé vlasy vdovců přebarvoval.

Znenáhla uzrávalo v Klapzubovi odhodlání, že požádá o šestiměsíční dovolenou a odcestuje do Mekky. Sekretář Huber z okresního hejtmanství mu poradil, aby si opatřil od zeměpanského lékaře Dra Sterna lékařské vysvědčení, pak že dovolenou najisto obdrží. Radil mu však sekretář Huber, aby na Dra Sterna použil úskoku. Dr. Stern dával zásadně všem stranám negativní vysvědčení. Kdo žádal o dovolenou, mohl býti jist vysvědčením o naprostém zdraví, kdo se ucházel o pojištění na život, mohl býti jist, že se bude lékařské jeho vysvědčení podobati úmrtnímu listu. Proto radil sekretář Klapzubovi, aby vyslal k Dru Sternovi pojišťovacího agenta Vosáhlu, aby ten o lékařskou prohlídku Klapzubovu požádal.

Rada byla dobrá a věcná. Záhy se o tom Klapzuba sám přesvědčil.

Dr. Stern věnoval této lékařské prohlídce celé letní odpoledne. Uzamkl se s Klapzubou v ordinačním pokoji, položil si jej úplně vysvlečeného na operační stůl a vyšetřoval jej tak důkladně, že před západem slunce Klapzubu opouštělo jeho odhodlání putovati, dokud je v aktivitě, aspoň jedenkráte do Mekky. K závěrku mu Dr. Stern dovolil, aby se tak, jak byl, směl posaditi na operačním stole. V této pose jej Dr. Stern zpovídal. Musil mu vyprávěti o chorobách a smrti všech předků, musil kajícně doznávati, mnoho-li pil a dosud pije, co a kdy pije, kde a jak. Mnoho-li jeho příbuzných octlo se v blázinci. Na jaké nemoce zemřeli jeho sourozenci. I po jeho dětských nemocech se ho ptal. Teprve v devět hodin večer mu dovolil, aby se zase ustrojil a odešel. Vysvědčení že od něho do rukou nedostane, to že dostane pan Vosáhlo. Klapzuba vyrazil od zeměpanského lékaře jako honící pes po koroptvím honě v srpnu. Rovně k černému orlu. Tři sklenice piva najednou si poručil a hned je vypil. Tím se mu teprve ulevilo.

Za týden přinesl agent Vosáhlo do listovny lékařské vysvědčení, sepsané Drem Sternem a radil Klapzubovi, aby se se zřetelem na toto lékařské vysvědčení vůbec nikam nevydával na cestu. Klapzuba třesoucíma rukama vysvědčení rozbalil a četl. Už po první větě vyrazil mu na čele pot. Po druhé větě všecek v obličeji zbrunátněl. Když dočetl, mráz mu přebíhal po zádech.

Nos mu náhle tak vystydl, že mu připadalo, že má místo nosu v obličeji kus ledu. A po tom úžasném mrazení zase mu skočilo úžasné horko do obličeje a do celého těla. Brada se zatřásla, nos mu sešpičatěl. Strašlivé vysvědčení lékařské vypadlo mu z rukou.

Tohle to mu nadrobil z kolegiality sekretář Huber! proletělo mu zoufale hlavou. Jenom sekretář mu tohle napískal! Kdyby nebylo sekretáře, byl by klidně žil až do smrti, nikdy by netušil, že jeho tělo rozváceno je uvnitř nevyléčitelnými a smrtelnými chorobami, nikdy by byl netušil, že už jest jeho života tak strašlivě na mále. Žil by v domněnce, že je ustavičně zdráv a silen. O tuto domněnku byl právě osudným vysvědčením zeměpanského lékaře připraven. Není zdráv, není! Živoucí troska jest! Jeden odstavec tohoto strašlivého vysvědčení dokonce tvrdil, že Klapzuba ani doma nezemře, že skončí v ústavu choromyslných.

Na konec vyřinuly se z Klapzubových očí slzy. Teď taková perspektiva, když právě ztratil nebožku! Právě teď! Teď, kdy by jejího opatrování a ošetřování nejvíce potřeboval! Cestu do Mekky prozatím odloží! Když má zemříti, ať zemře doma ve vlasti, tady ať vypustí duši šlechetnou.

Agent Vosáhlo, jenž Klapzubovu náladu správně uhodl, stál nad ním jako kdyby Klabzuba neseděl už s tureckou čepicí za rozevřenou knihou pozemkovou pro katastrální obec Zábrdovice, nýbrž jako kdyby Klapzuba už ležel v otevřené rakvi. Ze srdce Klapzuby politoval. Vosáhlo nikdy svých pojištěnců nepředváděl Dru Sternovi. Vodil je k Dru Cibulkovi, jenž když bylo pro reklamu pojišťovny potřebí, zavřel oko i nad souchotinářem. Vosáhlo Dra Sterna znal a proto se mu opatrně se svými pojištěnci vyhýbal. Klapzubovi chtěl vykonati jenom ochotu a ochota se jeho příteli máiem zle vyplatí.

„Neberou si to tak, pane listovní," snažil se utěšiti Klapzubu, „umřít musíme všichni, to je svatá pravda, v tom jedině má pan fysikus pravdu, ale na tyhle nemoce, co jim tu fysik sepsal, neumřou, to je taky svatá pravda a má stará osvědčená asekurační zkušenost. Ale do té Mekky prozatím nejezdějí! Zajdou si k němu ještě jednou a ptají se ho, zdali by jich dovolil do Mekky, že by si zadali o dovolenou!"

Klapzubovi se ulevilo. Píchání v lopatkách pomíjelo.

„Zajdu si tam!" přisvědčil Vosáhlovi ochotně. Zašel si k Dru Sternovi ještě téhož dne. —

„Do Mekky by teda chtěli," opakoval Dr. Stern rozvážlivě, když ho žádal o radu, smí-li se svými chorobami se vydati na tak dalekou cestu, „no, škoditi jim to nemůže. Já bych jim vůbec doporučoval teplé klíma, zejména Afriku! Nejlíp, kdyby mohli na Saharu! Ne, hluboko do pouště, tam by jim zase škodili lvi, jenom na kraj. A hezky se zahrabati do písku a tak se vyhřívat! Ale na to by potřebovali delší dovolené a pak by potřebovali k tomu účelu lékařského vysvědčení".

Dr. Stern se úředně zamračil a pojednou zvážněl. Klapzubovi se v jeho chmurách rozjasňovalo.

„Poslušně prosím, pane doktor, kdyby mně ráčili . . ." pravil skromně.

Dr. Stern nervosně vyskočil. Jak záludně se Klapzuba choval!

„Co jich to napadá, co jich to napadá," zahovořil prudce, „pro dovolenou jim vysvědčení nemohu dáti, vždyť jim nic není. Docela nic jim není! Mají jenom trochu opotřebovaný organismus, nic víc. Ale proto nemusejí na jih do teplých krajin! Tahkle neduživých lidí, jako jsou oni, máme v úřadech na tisíce a nikdo nesmí z úřadu do Mekky. To by to pěkně dopadalo! Vždyť jim nic není. To je všecko jenom jako rýma, s tím budou ještě dlouhá léta živ!"

Nyní vyskočil Klapzuba. „Já jsem to, poslušně prosím, jenom zkoušel," zajektal radostně, „když mně teda nic není, pak nepojedu nikam".

„Toť se rozumí," pravil Dr. Stern rozradostněn, že se mu podařilo Klapzubu upokojiti, „tady mají mé čestné slovo, že jim nic není. Vždyť jsou zdráv jako rybička, jako rybička!"

Vyslovil ‚rybička', ale měl na mysli tuleně. (Pokračování.)

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

PROF. Dr. BOHUMIL KUČERA:

ASTROFYSIKA A KOMETY.

(Dokončení.)

Nelze ovšem popříti, že podstata komet byla dlouho hádankou i přísné vědě. Vždyť ještě za času Tychona de Brahe (1546—1601) byly vlasatice dle Aristotelovy nauky pokládány za jakési výpary zemské vysoko v ovzduší jako mraky se vznášející. Teprve měření Tychonova dokázala, že se nacházejí daleko za měsícem, „hluboko v nebi".

Dráhu komet pokládal ještě Kepler (1571 až 1630) za přímočarou; teprve r. 1681 farář a hvězdář Dörffel (1643—1688) vyslovil domněnku, že dráha jejich jest parabolou — křivkou, kterou obdržíme, protneme-li kužel rovinou rovnoběžnou s jednou z přímek jeho pláště — v jejímž ohnisku stojí slunce. Newton byl prvý, jenž v klassických svých „Principia philosophiae naturalis“ (Základech theoretické fysiky) přesně dovodil parabolickou dráhu pro velikou kometu z r. 1680, užívaje konstrukce geometrické. Vrstevník a přítel jeho Halley (1656—1742) propočítal způsobem mathematickým dle Newtonových zásad pohyby 24 komet, při čemž učinil objev, který vždy s jeho jménem zůstane spojen. Kometa po něm pojmenovaná a v srpnu 1682 na severním nebi se objevivší podobala se svou dráhou velmi blízce kometě, již r. 1607 pozorovali Kepler a Longomontanus, jakož i kometě r. 1531 professorem mathematiky a astronomie v Ingolstadtě Apianem hrubě změřené.

Na základě toho prohlásil Halley, jsa proniknut přesvědčením, že Newtonova nauka o všeobecné gravitaci, jež ovládá pohyby všech oběžnic v soustavě sluneční, i na komety se musí vztahovati, že by bylo velmi nepravděpodobným, aby tři tělesa nebeská z nekonečně vzdálených končin všehomíra v parabole k slunci přiletěvší a po obratu zase v nekonečný kosmos zapadší, vyvolila si čistě náhodně tutéž dráhu mezi nesmírně velikým množstvím drah vůbec možných. Usoudil, že nejde o tři různé komety, nýbrž o jedno a totéž těleso nebeské, které se pohybuje kolem slunce v uzavřené dráze elliptické podobně jako planety a to s oběhovou dobou asi 76 let. Propočítal dráhu elliptickou a předpověděl nový, příští návrat komety, konče slovy: „Pročež, vrátí-li se podle mé předpovědi kolem r. 1758, nezapře spravedlivá budoucnost, že byl to Angličan, jenž prvý objev ten učinil.“ Halley se nezklamal. Jeho kometa, prvá z periodických, prošla znovu přísluním — bodem, v němž se nalézá nejblíže slunci — dne 13. března 1759. Jest to táž kometa, jejíž příchod i letos očekáváme a která, prošedši v dubnu příslunním (perihelem), bude asi 20. května t. r. k nám nejblíže, takže zeměkoule proběhne mezi 18. a 19. květnem jejím ohonem. Bude sice jádro, či hlavní hmota komety té od zeměkoule v slušné vzdálenosti asi 26 millionů kilometrů, ale není vyloučeno, že bude míti ohon délky ještě větší. Nedovedeme předpovědít; bývalať sice Halleyova kometa zjevem velikolepým, leč jest známo, že periodické vlasatice „slábnou“, nebo chceme-li „stárnou“, stávají se nepatrnějšími z důvodu, o němž později stane se zmínka.

Co nám tedy praví spektrálný rozbor o kometách? Vidmo vlasatice poprvé pozoroval r. 1864 Donati. Viděl tři jasné široké pruhy, žlutavý, zelený a modrý na pozadí, jež se skládalo z velmi slabého vidma spojitého. R. 1868 poznal Huggins, že zmíněné tři jasné pruhy patří spektru uhlovodíků, jakým jest na př. svitiplyn. Ovšem jsou jisté rozdíly mezi vidmem komet a uhlovodíků, které spočívají hlavně v tom, že největší světlost pruhů nenachází se u obou v týchž místech. Ale tyto rozdíly lze různými okolnostmi vysvětlit. Především upozornil Hasselberg na to, že v kometě svítí plyny za velmi nízké teploty. Mimo to musí při spektrálném rozboru slaboučkého světla komet býti štěrbina světlo propouštějící dosti široka, což dle pokusů Kayserových také vede k posunutí největší světlosti v jiné místo pruhu. Nejzajímavější laboratorní pokus učinil však ředitel znamenité astrofysikální observatoře v Postupimi. Můžeme s největší pravděpodobností tvrditi, že se komety skládají ze shluků meteorů, jež v kosmu ve velikém množství poletují a které byvši zemí přitaženy někdy dopadají na povrch zemský jakožto meteority, povětroně. Vzorky jich najdeme v každé větší mineralogické sbírce. I vpravil Vogel malý úlomek kamenného povětroně (asideritu) do skleněné trubičky, kterou po vyčerpání vzduchu zatavil. Potom onen kousek meteoritu zahřál a ten vypustil stopy plynu v něm uzavřené, skládající se hlavně z uhlovodíků a kysličníku uhelnatého, známého to plynu, který vzniká při nedokonalém spalování uhlí. Když pak dal procházeti trubičkou elektrickým výbojům z induktoria, zazářila matným světlem, jež se spektroskopem rozložilo na pruhy velmi podobné pruhům ve vidmu vlasatic. Tím byl podán přímý důkaz, že svítící plyny komet skládají se ze směsi uhlovodíků a kysličníku uhelnatého, jakož i další potvrzení příbuznosti meteoritů a komet.

Slabé spojité vidmo, které se u komet pozoruje, mohlo by míti svůj původ buď v jejich vlastním světle nebo v odraženém světle slunečním. V tomto druhém případě muselo by však býti protkáno tmavými čarami Fraunhoferovými. Při starších pozorováních, pokud bylo pro malou citlivost desk fotografických nutno užívati široké štěrbiny, nebylo naděje, že se Fraunhoferovy čáry na obraze objeví — překrývajíť se sousedními jasnými barvami. Ale již r. 1881 a 1882 podařilo se Hugginsovi fotografovati na suchých deskách spektrum komet z oněch let i za štěrbiny velmi úzké, a tu rozhodl obraz čar Fraunhoferových o tom, že vskutku jest

původem spojitého spektra světlo sluneční odražené od pevných látek v kometě se nacházejících, ne-li úplně, tedy alespoň z větší části.

Zmíněná kometa z března 1882, zvaná po svém objeviteli Wellsovou, jest ještě po jiné stránce zajímava. Když se blížila přísluní, slábly značně pruhy uhlovodíkové a spojité vidmo vystupovalo stále zřetelněji, až náhle se v něm objevila velmi jasná čára žlutá odpovídající světlu par sodíkových. Zjev tento pozorovali souhlasně Vogel, Dunér a Bredichin. Nebylo pochyby, že následkem silného zahřátí v blízkosti slunce — přiblížilať se k němu Wellsova kometa až na 9 milionů kilometrů, tedy na 0·06 vzdálenosti mezi zemí a sluncem — pevný sodík v tuhém jádře komety se proměnil v páry. Čím se natriová čára stávala jasnější, tím více slábly pruhy uhlovodíkové, až úplně zmizely. To lze nápodobiti i pokusem; když ve vzduchoprázdné trubici Geisslerově uzavřeme uhlovodík s malým množstvím kovového sodíku a když vzbudíme elektrickými výboji svícení těchto látek, vymizí vedle jasné žluté čáry sodíkové pruhy uhlovodíku, jakmile natrium zahřejeme. Poněvadž v plameni pruhy uhlovodíkové vedle sodíkové čáry nevymizejí, usuzuje se často z těchto laboratorních pokusů, že světlo komet vzněcuje se výboji elektrickými, nikoli však vysokou teplotou svítících látek.

Téhož roku 1882 objevila se v září druhá kometa, jež se k slunci přiblížila ještě více než Wellsova, totiž až na 440.000 km.; byla tudíž od povrchu slunečního jen o málo více vzdálena než je měsíc od země. V takové blízkosti jest ovšem sluneční záření velmi značně, asi 16000-kráte silnější, než na naší zemi, a není divu, že Thollon, Copeland a Lohse našli ve vidmu této komety nejen čáru natriovou, ale i další nové jasné čáry, z nichž některé patří parám železa. Ostatně mělo ohromné zahřátí jádra zmíněné komety a s ním spojené veliké vniterné převraty za následek, že se brzo po svém průchodu přísluním rozpadla na několik částí, které se na své další dráze čím dále tím více od sebe vzdalovaly. Tato kometa ze září 1882 byla také tím pozoruhodna, že se následkem své veliké světlosti dala dalekohledy pozorovati i v blízkosti slunce, v místech, kde nikdy před tím žádné těleso nebeské nemělo dostatek světla, aby se sluncem mohlo konkurovati. Na hvězdárně na Mysu dobré naděje i v Cordobě v Argentině pozorovali kometu onu až se dotkla kraje sluneční desky, načež zdánlivě zmizela, aby se na druhém kraji kotouče slunečního bez poruchy znova objevila. Během přechodu před deskou sluneční nejevila se na této žádná tmavá skvrna; tuhá hmota komety je patrně příliš malou, aby pozorovatelnou část slunečního záření mohla odstíniti. Že hustota látek v ohonu komety jest nesmírně malá, a že i pevné částice v jádru jejím jsou rozloženy ve velikých vzájemných vzdálenostech a jen řídce, s velikými mezerami vyplňují prostor, plyne také z toho, že skrze kometu vidíme stálice na místech nepošinutých. Nenastává tedy žádný lom světla, žádné uchýlení paprsků světelných z hvězd k nám vysílaných při průchodu kometou. Leč přece jen dokazuje spektrálný rozbor nezvratně, že jak jádro, tak i ohon komety jsou svou podstatou tělesa hmotná, že nejsou jen jakýmisi zdánlivými zjevy optického či elektrického původu, „aktinickými oblaky", jak ještě v druhé polovici minulého století vykládal znamenitý jinak anglický fysik Tyndall.

Vedle zmíněných již látek obsahují komety, jak zase z vidma bylo dokázáno, dusík a to ve sloučenině s uhlíkem jakožto kyan. Nejnovější spektrálné fotografie komety 1907 c z observatoře Lickovy na Mount Hamiltonu v Kalifornii obsahují vedle čtyř pruhů uhlovodíkových a dvou kyanových 61 světlých měřitelných čar. Nebylo lze dosud u všech zjistiti, kterým prvkům přináležejí. Zvláště značný zájem budí tři slabé dvojité světlé čáry, které bylo lze dokázati nejen v jádře, ale i ve veliké od něho vzdálenosti v ohonu, a které se znova objevily i na spektrálných fotografiích komety Morehousovy z předloňska (1908c), zhotovených v Meudonu u Paříže. Byly znatelny v ohonu i ve vzdálenosti 15 měsíčních průměrů od jádra. U obou těchto novějších fotografií jest ovšem také vždy patrným slabé vidmo spojité, a to nejen u jádra, ale i v ohonu. Tedy také v ohonu vlasatice musí býti roztroušena tělesa pevná, sluneční světlo k nám odrážející.

Tím vyčerpali jsme vše, co nám spektrálný rozbor podnes dovedl o podstatě komet říci. Nechceme se pouštěti na pole různých hypothes, které nejnověji na př. hledí vysvětlit svícení (luminescenci) látek v ohonu komet pomocí zjevů radioaktivity a předpokládají následkem toho v kometách ohromná množství radioaktivních látek. Svícení to jistě ve větších vzdálenostech od slunce není původu tepelného, vzniká asi výboji elektrickými — proč však tyto se dějí, kde je zdroj elektrisace a podobné otázky, nedovedeme podnes rozhodnouti. Jen se chceme ještě krátce zmíniti o tom, co podstatného jest na různých těch proroctvích o následcích průchodu zeměkoule ohonem Halleyovy komety. Shrneme-li vše, co nám badání spektroskopické i ostatní methody astrofysikální i astronomické dosavad o ko-

metách věrohodného poskytlo, dojdeme asi k následující představě o jejich podstatě.

Komety jsou shluky meteorů, větších i menších to úlomků kosmické hmoty, všude ve vesmíru roztroušených a skládajících se po většině z látek nám také na zemi známých. Pohybují se v drahách elliptických (komety periodické) nebo parabolických, v jichž ohnisku se nalézá slunce. Přiblíží-li se na své dráze příliš k některé z větších oběžnic sluneční soustavy, na př. k Jupiterovi, může následkem její přítažlivosti jejich dráha změniti i velmi podstatně svůj tvar. Naopak není známo, že by takovéto přiblížení se komety mělo za následek změnu dráhy planet nebo jejich měsíčků, ač na př. kometa z r. 1861 proběhla soustavou Jupiterovou mezi centrálním tělesem a měsíci. Z toho nutno usuzovati, že hmota komet jest velmi malá, nedostupujíc jistě ani miliontiny hmoty naší zeměkoule.

Když se kometa, obklopená jakýmsi obalem, skládajícím se z uhlovodíků, kysličníku uhelnatého a kyanu přiblíží k slunci, počnou se na straně meteorů k slunci přivrácené a tedy zahřívané vypuzovati plyny zmíněné u větším množství, a tvoří kolem jádra t. zv. „vlasy“ či „komu“. Ale následkem sil elektrických nebo spíše tlakem, kterým působí světlo na tělesa, na něž dopadá, nepohybují se tyto plyny dále směrem k slunci, nýbrž odpuzují se od něho a tvoří ohon, který se objevuje u komet na straně od slunce odvrácené. Ovšem že tyto látky v ohonu nejsou ve stavu žhavém, nýbrž jejich teplota jest jistě hluboko pod nullou. V ohonu nachází se dále veliké množství pořídku roztroušených meteorů, jako záloha nějaká za hlavním vojem, jádrem komety, spějících. Ve velmi značné blízkosti slunce vypařuje se z jádra sodík, ba i železo, a jiné látky podstaty dosud nedosti určené. Popsaný děj jest příčinou, proč se hmota komety neustále zmenšuje, proč periodické komety při svých návratech obyčejně slábnou. Někdy nastávají v přísluní na kometě různé změny, rozpoltí se na dvě i více částí, jež nastupují dráhy navzájem poněkud odlišné. Po proběhnutí přísluním, v němž dosahuje ohon svého největšího vývinu, klesá jeho velikost i jasnost a brzo ztrácí se kometa v dáli, přestává být i dalekohledy pozorovatelnou.

Co by se tedy mohlo státi, kdyby se kometa srazila se zemí? Kdyby na zeměkouli narazilo jádro komety, kteréž v naší vzdálenosti od slunce se pohybuje rychlostí nejvýše asi 42 kilometrů za vteřinu, mohl by účinek býti katastrofální, ač ovšem vzdušný obal země by působil jako pružný polštář, dopad jádra značně mírnící. Z větší části by se asi meteory jádro tvořící třením o vzduch zanítily a shořely. Ale pravděpodobnost srážky zeměkoule s jádrem komety jest tak malá, že znamenitý americký hvězdář Newcomb praví: „Sotva lze si mysliti způsob smrti, který by nebyl tisíckráte pravděpodobnější než tento; neboť země jest u srovnání s prostorem světovým tak malá, se by se spíše dalo čekati, že slepec nazdařbůh ránu z pušky do vzduchu vypálivší zastřelí nějakého ptáka, než že by mohla nastati srážka naší planety s jádrem komety.“

A průchod země ohonem vlasatice? Ten nám není ničím novým. Vždyť stal se zajištěně r. 1861 a velmi pravděpodobně i častokráte dříve, aniž měl v zápětí nejmenších následků. Jediné, co bychom snad pozorovali, by bylo hojnější „padání hvězd“, hojnější padání povětroňů, úkaz stejně krásný, jako prostý všeho nebezpečí. Také toho nemusíme se obávati, že by zhoubné zdraví lidskému plyny ohonu, totiž kysličník uhelnatý a kyan, mohly vniknouti do té míry v ovzduší, že by život tvorstva ohrožovaly. Vždyť jsou již v ohonu samém přítomny v nesmírně zředěném stavu a i kdyby část jich se zachytila vnějšími vrstvami vzdušnými obalu zeměkoule, mohly by se k povrchu zemskému dostati teprve velmi zvolna se odehrávajícím dějem, zvaným diffusí, při čemž by zředění jejich rozptýlením v ohromném vzdušném okeánu ještě se zvýšilo. Můžeme směle tvrditi, že sotva existují tak jemné methody chemického rozboru, aby dovedly plyny ty vůbec dokázati, i kdyby děj podobný vskutku nastal. Fantastické předpovědi zhoubných účinků průchodu zeměkoule ohonem komety nejsou než dříve tak oblíbená proroctví „konce světa“ v rouše poněkud zmodernisovaném, jež chtějí krýti se nátěrem vědeckým — ovšem marně.

* * * * * * * *

FR. FLOS:

U DUCHAŘŮ.

MOMENTKA.

Starý cestař, mistr Vaněček, ví nejlépe, proč se u velenovských Horáků říká „u Duchařů“. Pamatuje se na onu příhodu velmi dobře, ačkoliv od té doby uplynulo skoro čtvrt století.

Přišli tenkrát do Velenova, městečka na úpatí Železných hor, dva větroplaši malíři.

„Nic solidárního, jak říkáme my vejtisklivě,“ vypravuje příležitostně mistr Va-

něček, „ne takového, jako je náš poctivý mistr Raneš, nýbrž větroplaši se širokými klobouky, s kufříky plnými barviček a barevných tužtiček a velkými knihami pod paží. Abych nezapomněl, ačkoliv bylo tenkrát teplo, nosili na sobě paletoty, nejspíš, aby zakryli spodní bílý tatrmanský mundur.

Jak povídám vejtisklivě, byli to podivní mladí lidé, ale všemi mastmi byli mazaní. Byli tu tenkrát asi týden a ložírovali v panské hospodě u Švejky, dej mu Pámbů věčnou slávu, u Švejky, toho arcikomedianta, však se z vás mnohý na něho pamatuje. Milý Švejka našel v těch větroplaších takové zalíbení, že jim dal „hospodu“ zadarmo a za to mu páni kumštýři vymalovali věrný jeho kontrfekt v šenkovně nade dveře, kdež se dosud vejtisklivě spatřuje.

Což tehdáž byly jiné doby než teď. V zámku bývalo živo. Starý pan baroun byl ještě při síle a miloval hony, koně, psy a pěkné tvářičky — eh mlč, starý brebto — a ouředníci bývali také veseli.

Ale abych nezapomněl svou řeč. Malíři vysedali celé dny na městečku pod štátuí, točili se jako slunečnice po slunci a do těch svých knih pořád malovali.

Celé městečko se dívalo. Jeden z nich, ten delší, maloval jen domky a stromy a o nebožtíkovi Vyhnálkovi, který tyhle všecky domky na náměstí stavěl nebo přestavoval, povídal, že mnoho toho sice neuměl, ale co udělal, obzvláště vejtisklivě prý udělal. „Ruce jste mu měli ulíbat“, říkal, „ten člověk stavěl hračky do Betléma“.

Druhý menší větroplach maloval lidi, koně, krávy, ale nejraději košilaté děti. Šelma, uměl to pěkně. Škrty, škrty, barvičku sem, barvičku tam, a už byl dědek s dýmkou jako živý. Však před ním také ženské s křikem utíkaly, jak se jen zjevil na městečku.

Kdysi vešel dlouhán k Horákům (už tenkrát měli krám a trafiku), aby si tam koupil cigárko. Když vyšel z krámku, rozběhl se po náměstí a kývaje rukama jako větrný mlýn, volal na menšího, aby šel, aby jen rychle šel, že něco znamenitého uvidí.

Stál jsem tenkrát u toho menšího malíře, který maloval dvůr u Hrubšů se vším harampátím.

„Kam letíš?“, ptal se klidně dlouhána.

„Pro tebe. Pospěš, něco výborného uvidíš! Támhle v tom krámku, vidíš? tam ti sedí čtyři modelly, že ti při pohledu na ně srdce z těla vyskočí. Běž tam, běž, kup si cigáro a uvidíš!“

Malý domaloval prasko na hnoji a šel, nu a já za ním, taky jsem rád něco viděl. Ale nestálo to za namáhání. To jen ti potrhlí malíři měli takové oči. V krámku seděl starý Horák. Někteří se na něj pamatujete. No, divný byl, pravda, ale my jsme byli na jeho kontrfekt už zvyklí. Byl „namožen“ jako vždycky, opuchlý v tváři, ve které mu svítil červený nos jako karbunkul. Na sobě měl jen noční prádlo, modré podvlíkačky, oxfortovou košili a pantofle na boso. Seděl na bečce okurek a pokuřoval.

Vedle něho na zemi seděl jeho Vincek, toho znáte, tenkrát nosil ještě pouze košili, naproti na pytli otrub seděla Horačka, jako bílá paní z Hradce, vyzáblá, s čelem ovázaným, ale s očima jako bazilišek, jinak celá bíle oděná a za ní na pytlech mouky seděla její Verunka, tu znáte také, tenkrát jí bylo tak pět šest let.

Malý malíř vstoupiv do krámku, očitě se zarazil, ani nevěděl, že si jde pro cigárko, jen udivené oči vyvaloval. Teprve když Horačka vstala, aby se poptala, čeho si přeje, se vzpamatoval. Vybíral sice rukou cigárka, ale zraků nemohl utrhnout od Horáka, ten mu nějak padl do oka, a když mu Horačka vracela drobné, utrhl ruku, jakoby leknutím, až se peníze po zemi rozsypaly.

Milý malíř vyrazil z krámku jako divý. Běžel jsem za ním.

„Člověče“, křičel na dlouhána, „člověče, tam je jako u duchařů. Své paleto bych za to dal, kdyby mně ta dvě strašidla chtěla sedět.“

O kluky tady nebyla nikdy nouze; také tenkrát se jich několik nachomejtlo a ti uslyševše, co malíř povídá, rychle pochopili a řvali na celé kolo: „U Duchařů, u Duchařů!“ Nu a tak jsem vám to vejtisklivě pověděl. Protože v městečku těch starých lakomců neměl nikdo rád, ujala se přezdívka do rána a od té doby se tam jinak neříká.

„A zlobili se Horákovi?“

„Bodejť! A jak! Ale čím více se zlobili, tím více je lidé pokoušeli. Větroplachy malíře odvál vítr na čertovu skálu, kam dávno patřili, ale přezdívka zůstala. Dnes si z ní Vincek nic nedělá, ale neradím vám, abyste se zmýlili před Verunkou, to je celá maminka, a ta, jak víte, prohnala i tu zubatou s kosou“ —

Za podivným štítem a pod vlašskou šindelovou střechou Horákovou (jak jich Vyhnálek v městečku na tucty zrobil) odehrával se poslední velmi zdlouhavý akt. Čtvrt století se tu hamonilo, skrblilo a šidilo soustavně a s úspěchem.

Jak již mistr Vaneček „vejtisklivě“ pověděl, nemiloval manželů Horákových v městečku nikdo, ale přes to přese všecko hrnuli se kupci do krámků jako vosy na med, a mnohý hospodář vcházíval tajně zadními dvířky do starého domu a vycházeje mračíval se starostlivěji, než když vcházel. Odnášel sice peníze, ale věděl, že onen prožluklý papír, který musel Horákovi podepsat, bude mu jednoho dne předložen a že pak umdlelé a vyhaslé oči Horákovy zajiskří a tučné bílé prsty že se zkřiví jako pařáty dravcovy.

Ani špetky lásky byl by Horák v celém městečku nenašel, Za to však korce nenávisti, ale když se objevil na náměstí, smekali před ním všichni uctivě. Nebyla to úcta k jeho osobě, ale k jeho šedesáti tisícům, byl to strach z moci; malí dravci kořili se supu.

Někdy oblékal Horák dlouhý šedivý svrchník a vycházel na svá pole a luka, aby shlédl úrodu, nebo aby dohlédl na práci. S nikým nemluvíval a hledě do země, nevšímal si pozdravů. Když na něho přece někdo promluvil, zabručel něco nesrozumitelného, obrátil se rychle zády a pospíchal po mezi, jakoby se bál lidí.

A přece tento nemluva, který se bál a štítil lidí, který se doma denně opíjel a se svou ženou za den sotva deset slov promluvil, prožil chvíle dramaticky vyvrcholené. Býval podstarším v malém pivovaře kdesi dole v kraji. Když nastoupil do služby, bylo mu asi třicet let. Protože byl hezký chlapík a světem ostřílený, zalíbil se sládkově rodině a nejvíce sládkově dceři, dívce asi dvacetileté.

Sládek brzo poznal, že podstarší točí se raději a mnohem obratněji kolem jeho dcerky než v humnech a ve sklepích, ale protože dcera byla již zaslíbena mladému statkáři, kterého si sama zvolila, neobával se zlého a důvěřoval dceři.

Tím větší bylo jeho překvapení, když dcera prohlásila, že statkáře nechce a že se provdá jen za podstaršího.

Rodiče odepřeli rozhodně svolení a podstarší musel opustiti hned jejich dům.

Po odchodu podstaršího pověděli rodiče dceři noviny, kterých se o podstarším dověděli. Zprávy byly vesměs nepříznivy; líčily podstaršího jako člověka divokého, nezřízených vášní, pijana a rváče. Byl zadlužen, nemaje ničeho kromě šatů a i za ty byl snad dlužen.

Dcerka ale ani neposlouchala. Pohodila vzdorovitě hlavou. „Každý člověk má nepřátele a závistníky“, řekla a obrátila se k oknu.

„Pravda“, souhlasil otec, „ale nejhorší pravdu, jistou pravdu jsem ti ještě neřekl . . .“

Dcera se otočila a v temných jejích očích zasvitlo.

„Nemusíte mně ji, tatínku, povídat, vím, že je, nebo že byl Horák ženat.“

„Ano, to je nejhorší pravda,“ potvrzoval otec a sáhl na stůl pro listinu, kterou měl připravenu, aby dceru přesvědčil, kdyby pochybovala. „Žena jeho žije v domovské obci.“

„Věděla jsem to, nebo spíše tušila.“

„Bohu díky!“ zašeptla matka, „tak bude aspoň konec.“

„Ano, konec bude,“ řekla dcera posměšně, „ale s Horákem žít budu.“

Oba rodiče leknutím div neklesli.

„Zbláznila jsi se?“ vykřikla matka a pospíšila k dceři.

Pan starý se rozhněval. Klesl na pohovku a marně se namáhal, nemoha vyraziti dechu. Byl to starosvětský člověk, nechápal a nechtěl pochopiti, jak mohla dcera přilnouti k člověku, od kterého by se každý poctivec s odporem odvrátil.

Posměšný ton a tvrdá slova dceřina ho ranila jako nejtěžší urážka. Ze tří dětí zbyla mu jen tato jediná.

V ní kotvila všecka jeho naděje, ji miloval nade všecko, ač nikdy jí zjevně lásky neukazoval a teď, nejen že způsobila mu hanbu a rozpaky tím, že odřekla sňatek s váženým a zámožným statkářem, nýbrž tak bez obalu řekne, že chce žíti s člověkem spustlým a s ženatcem!

„Raději bych tě zabil,“ vykřikl, posléze. Vzchopil se, chtěje dceru potrestati, ale nedošel k ní. Skácel se v prostřed pokoje a škubaje údy, chrčel.

Polekaná manželka přispěchala muži k pomoci. Zdvihla mu hlavu a snažila se nadzdvihnouti i jeho ramena.

„Což mně an. nepomůžeš?“ vykřikla zoufale.

„I ano, ale jsou to hlouposti, proč se tati rozčiluje!“

Obě ženy s namáháním zvedly pana starého a položily ho na pohovku.

Na pokřik paní staré přiběhla služka. Vidouc pána v bezvědomí, hořekovala hlasitě, ale paní jí poručila, aby rychle přivedla lékaře.

Lékař konstatoval mrtvici.

„Pan starý se vzpamatuje, upokojte se, ale kdyby se záchvat opakoval —, milostpaní a zvláště vám, slečno, doporučuji, abyste pečovala o pana otce a chránila ho před nejmenším rozčilením.“

„Proč právě já?“ optala se dcera tvrdě. Prolétla jí hlavou myšlenka, že chce ji snad lékař napomínat.

Vážné zraky lékařovy setkaly se s pohledem slečniným.

Chtěl říci: „jste přece dcera," ale to, co viděl v očích dcery, zarazilo jeho slova. Obrátil se k nemocnému a slečna vyšla z pokoje.

Za měsíc na to odešla dcera sládkova z domova tajně.

Na stole našla matka lístek: „Odcházím za Horákem; nehledejte mne, nezbraňujte, bylo by to marné."

Rodiče dceru hledali, ale našedše ji, nezbraňovali. Poslali dceři šaty, prádlo, peřiny a některé šperky, které mívala ráda a odřekli se dcery navždy.

Horák usadil se ve Velenově. Najal si krámek a hokynařil. V krámě vlastně stála od úsvitu do noci jeho mladá žena. Každý myslil, že je to jeho žena, kdežto Horák byl stále na cestách. Sháněl živobytí všelijak; byl přičinlivý, neúnavný, skromný a tichý. Po jeho minulosti nikdo nepátral a kdyby byl snad některý dřívější jeho soudruh nyní Horáka potkal, byl by ho ani nepoznal. Jak se zdálo, pití se navždy odřekl.

Tak uplynuly tři roky. Za ty tři roky mladá žena z krámku ani nevyšla, až jednou vylákalo ji přece psaní na tři dny z městečka.

Vrátila se tak klidná, jak byla odjela a nikdo nezvěděl, že v příruční kabelce přivezla sedm tisíc zlatých. Otec její zemřel před dvěma roky, jak se zdálo nesmířen. Nyní vracela se Horačka z pohřbu matčina. Těch sedm tisíc zlatých odevzdala jí stará služebná v zapečetěné obálce, nevědouc ani, co nezdárné dceři odevzdává. Vyplnila jen věrně poslední přání paní staré.

„Toto psaní odevzdej jen Verunce, slyšíš, jen Verunce! Slib mně to, slib ve jménu Boha Otce a všech svatých," tak zněla poslední prosba paní staré.

Služka slíbila. Oznámila Horákové úmrtí matčino a zmínila se v dopise o odkazu, o zapečetěném psaní a to pohnulo Horákovou, že jela.

V té době byl na prodej dům na náměstí. Horák koupil dům, přestal se honit po světě a začal opět pít.

Brzo potom narodily se Horákovým ve dvou či tří letech dvě děti: Verunka a Vincek.

Bylo to právě při křtu Vinckově, když do Velenova přišla cizí žena a ptala se po Horákovi.

Když jí kdosi řekl, že Horák právě mešká v kostele, kde kněz křtí jeho syna, vykřikla cizinka:

„Panchartě, ne syna! A kolikáté už?"

„Už druhé. Ale co to povídáte?"

„Pravdu, abyste věděli, já jsem jeho žena!"

Řeči cizinčiny způsobily v městečku poplach. „Jakže? Víte-li, že Horák má dvě ženy? Dvě živé ženy, a tahle tvrdí, že je pravou zákonitou jeho manželkou!"

Když se Horák s kmotry, s děckem a bábou vrátil domů, spatřil pohnutou scénu. Jeho druhá žena, dosud po nemoci sesláblá, ale rozvášněná jako tygřice, táhla cizí ženu za vlasy ke dveřím:

„Ven, feno, tady jsem já doma!"

Cizí žena křičela a bránila se nehty i zuby. Potrhala šaty na Horačce a rozdrápala jí tvář, ale Horačka táhla ji neodolatelně za vlasy ke dveřím, a cizinka klopýtala přes soudky, pytle a bedničky za ní.

„Stůj! Co se děje?" vykřikl Horák.

Cizinka spatřivši Horáka vykřikla zoufale: „Braň mne, braň, sice mně ta fena hlavu utrhne!"

Horák přiskočil, popadl cizinku v půli těla a vyhodil ji na náměstí.

Přirazil za ní dvéře a zamkl je. Potom klidně vzal vysílenou Horačku za ruku a vedl ji do vedlejší jizby, kamž bába utekla s dítětem. Kmotři zůstali na náměstí a protože jich nikdo nevolal, odešli za cizinkou, která otírajíc si zkrvavenou tvář, šla jaksi v bezvědomí po silnici ven z městečka.

Od té doby se ve Velenově neobjevila. Snad zahynula, anebo opovrhla mužem a zmizela v davu ostatních nešťastníků, jichž lhostejnost neb soucit byl jí lékem nebo jedem. Davy ty jsou husté, a nová obět zmizí v nich jako vlna v řece, jako zvuk v prostoru.

Obyvatelé městečka těšili se na skandál, očekávali žalobu ztýrané a zapuzené ženy, ale nedočkali se ničeho. Litovali toho, neboť již tenkrát nenáviděli Horáka a záviděli mu.

Všecko se mu dařilo. Kupoval dobrá pole a štěpné louky, půjčoval peníze a nikdy od nikoho nic nechtěl.

Děti jeho zapsány byly jménem otcovým a když kdosi proti tomu protestoval, aniž mohl dodati důkazů, nevyřídil nic než útěchu, že divokých manželstev jest na světě mnoho a že kde není žalobníka, není ani soudce.

Po návštěvě cizinky se přece něco změnilo mezi manžely Horákovými. Vyhodili prostovlasou ženu přede dveře, ale obraz její, jak v potrhaném šatu a strženými rozpletenými vlasy mezi nimi stála, dovolávajíc se pomoci mužovy, ten obraz se vracel do krámku i do ložnice a stál mezi nimi.

Muž zhrozil se litice své ženy, žena opovrhovala slabochem mužem, že vetřelkyni před jejíma očima nezabil.

Léta letí, život otužuje, tělo i duch okorává, čím více se blíží stáří a vášně bují, zvláště když se jim člověk rád podává. Horačka propadla lakomství, Horák pití, a oba jako lační supi vrhali se na sesláblou kořist, aby ji až na kost obrali. Již spolu oba manželé ani nemluvili, vysedali němě proti sobě jako dvě mumie, zabráni jsouce v hluboké tajné myšlenky.

Děti jejich rostly bez radosti, bez projevů dětské čilosti, jako bledé klíče bramborů složených ve sklepě.

Verunce dopřáli rodiče jen obecné školy v městečku.

„Bude mít dost, k čemu potřebuje vzdělání?“ řekla chladně matka. „V krámě se naučí všemu.“

Otec neodporoval, ale když Vincek měl čtvrtou třídu po tři léta opakovat, oznámil Horák ženě, že chlapce dá na studie.

„Budiž, ale na něco praktického,“ souhlasila žena.

„Zatím přijde na reálku a pak do obchodní školy,“ řekl Horák, a tak se také stalo aspoň částečně.

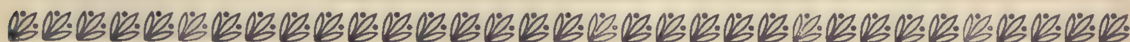
Vincek šel z domova rád, ale neměl štěstí. Bydlil v městě v rodině, která se podobala rodině vlastní, ze které vyšel. Muž, malý úředník, byl pijan, žena byla bezdětná a klepna. Milovala jen své kočky a také jen o ně se starala. Študenta přijali do bytu jen proto, aby jim pomohl platit nájemné.

Vincek byl zavalitý, ostýchavý chlapec s urputným pohledem. Hleděl stále pod sebe a zřetelně nepromluvil vždycky jen pobrukuje. Nedovedl si získati ani přátelství svých soudruhů ani náklonnosti učitelů. Učil se sice pilně, ale odříkával úlohu bez přízvuku, bez živosti a zjevně beze zájmu. Počítal výborně, úlohu řešil rychle a jistě, psal a kreslil čistě, ale vše ostatní jen odmumlal.

V lavici seděl s hlavou schýlenou, ale sledoval výklad a kdykoliv ho učitel vyvolal, domnívaje se, že ho postihne v nepozornosti, odpovídal Vincek vždy správně.

Ve sboru učitelském ustálilo se o Horákovi mínění, že je protivný, paličatý kluk, ale že své povinnosti koná svědomitě.

Vincek postupoval ze třídy do třídy, obohacoval své vědění, ale zevnějškem podobal se stále onomu neobratnému, mrzutému chlapci, jaký byl, když vstoupil před léty do reálky. Spolužáci říkali mu medvěde, a nikdo se s medvědem ani po letech nespřátelil. Někteří se sice pokusili o sblížení se s ním, ale zanechali brzy pokusů, byvše odpuzeni vytrvalou uzavřeností Vinckovou. A přece nebyl Vincek zlý, naopak toužil po přátelství oddaném, ale nevtíravém. Toužil po soudruhu, který by s ním chodil, který by byl vesel, který by švitořil a taškařil, ale nesměl by Vincka k ničemu nutit. Snad by byl ponenáhlu se přizpůsobil a odložil svou ostýchavost, svou zamlklost, ale tak oddaného přítele nenašel. V nižších třídách ho spolužáci škádlívali, ale když Vincek ani na škádlení neodpovídal, nebránil se, ale naopak vždy ochotně vypracovanou úlohu půjčil k opisu, tužky, péra, knihy a sešity daroval komukoliv, jen když o ně byl požádán, přestaly úsměšky spolužáků, a Vincek nejen že měl pokoj, nýbrž těšil se i značné úctě. Jen jméno medvěd mu zůstalo a Vincek mu tak zvykl, že mu jméno medvěd neznělo ani přezdívkou, vždyť i jiným spolužákům všelijak se říkalo jako: tajtrlík, hajnej a hodinář, a ti také neprotestovali. (Dokončení.)

LITERATURA.

F. V. Krejčí: Síla přeludu. Povídky o umění. Nákladem O. Janáčka v Praze 1910.

Aby bylo hned předem jasno: zdá se mi, že podtitul knihy je trochu koketní — snad neúmyslnou — mystifikací. Neboť nejde tu vlastně o umění, nýbrž o umělce. O lidi nadprůměrných kvalit, kteří mnoho hovoří o svých tvůrčích schopnostech. A teprve v druhé řadě se mluví o tom, jak umění na tyto lidi působí, jak vytváří se vlivem umění jejich duševní život, poměr k jejich „já“, vztah k okolí a zejména pak k ženě. Momenty tyto podmiňují rozhodně činy, život, prostředí, na němž by mohly být různé ty vztahy demonstrovány. Tohoto substrátu však povídky F. V. Krejčího nemají. Jsou bohatší slovy, než dějem, jenž je prostý, přímočarý, bez ohně, krve, vzruchu. Nejsou vlastně povídkami, určitým, vysloveným a vyhráněným útvarem, nejsou však také essayemi o umění. Přílišné verbální zatížení velice chudého děje, tato disproporce mezi děním a fikcí je základní, rušivou chybou celé knihy, jíž schází síla života, var krve, tlukot srdce. Nositelé idejí ve všech čtyřech povídkách, ať již malíř Jílek, kritik Matys, komponista Marek nebo básník Hlavsa, jsou podivnými milenci. Mnoho již žen spočinulo v jejich náručí, přešlo jejich životem — a náhle stanou před ženou. Náhle! Uvědo-

mují si sílu přeludu a přelud krásy, počínají se báti o něj a končí vztah svůj útvarem, těžko definovatelným, jejž Krafft-Ebing nazval „ein Unding, eine Selbsttäuschung, eine falsche Bezeichnung für verwandte Gefühle.“ Ale buďsi! I takovéto vztahy mohou býti zajímavými problémy, jsou-li dostatečně motivovány celým předcházejícím životem. Toho zde však není. A tak se mi zdá, že ti lidé se vrátí k svému původnímu životu: budou dále snít a pracovat, budou milovat, budou klamáni i klamat a zapomenou opět na přelud krásy, j e n ž t k v ě l v n e p o z n á n í. Neboť neumějí milovat, neumějí žít a z e ž i v o t a vyvažovat krásné t v ů r č í okamžiky — nejsou u m ě l c i ž i v o t a, jako byli Wagner, Goethe a jiní jejich bozi, kterým se koří. A proto budou jejich díla, neparfumovaná, neinspirovaná poznatky, zkušenostmi, životem bez impulsivní, tvůrčí síly geniality.

Nejzřejměji se jeví ne dosti umělecká disciplina autorova v povídce poslední, mající nadpisem titul celé knihy. Jde tu o Jiřího Hlavsu, „malého úředníka magistrátu a k tomu českého básníka“. Jest však Jiří Hlavsa více magistrátním úředníkem, než básníkem, jedoucím navštívit do Frankfurtu památku kollegy Goethea. Tam setká se s německou herečkou kteréhosi provinciálního divadla, jež se mu dosti neomaleně nabízí. Uniká jí, odjíždí do Výmaru, setkává se s ní opět, opět jí negalantně prchá, chtěje býti s Goethem sám a boje se též tak trochu, aby se nevracel nejen „krank am Herzen“, ale i „arm am Beutel“. Ale veliký německý básník není vlastně pravým motivem činu Hlavsova, nýbrž jakási Marta, s níž měl náš básník v Praze mlhavé styky a jejíž jméno se každé chvíle v povídce objevuje. V životě Hlavsově hraje sice velikou roli, v povídce autorově vystupuje však jen za kulisami. Velice málo zvíme o této dívce. — F o r m á l n ě nejucelenější, n i k o l i však o b s a h o v ě nejvýznamnější a nejumělečtější je z povídek „Tančící dívka“. —

Nevím, která z knih autorových vznikla dříve: zda „Zlatá hvězda“, o níž bylo na tomto místě referováno (viz Zvon, roč. X., čís. 16.), nebo „Síla přeludu“. Pamatuji jen, že jsem v loňském, tuším, ročníku četl „Nejmoudřejší lásku Jana Marka“, jednu z povídek této knihy. Ať již jakkoliv, mají obě knihy celkem stejné přednosti i nedostatky. „Síla přeludu“ vyniká nad román F. V. Krejčího zajímavou základní myšlenkou, byť zpracováním, bohužel, zlomenou.

Tristan.

M. Arcybašev: L i d s k á v l n a. Přeložil F. F. Mézl. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze 1910.

Každým novým dílem M. Arcybaševa, tohoto od dob „Sanina“ ne dosti odůvodněně favorisovaného ruského autora, vyhraňuje a ostří se jeho literární profil. A vlastně jsme nezačali u nás „Saninem“. Již před dávnou dobou četl jsem, tuším, ve sbírce „knihy dobrých autorů“ „Jitřní stíny“ a „Hrůzu“, dvě povídky, jež nalézám v této knize pod titulem „Lidská vlna“. „Saninem“ však začla sensace a sláva. Kdo dovedl střízlivě posuzovati tento román, našel potvrzení svého názoru v dalších knihách Arcybaševových. Přišla „Smrt Landeho“, „Milliony“ atd., a profil jeho vystupoval z dýmu kadidla; i ti, kteří viděli v „Saninu“ více, než bylo třeba, poněkud vystřízlivěli. — V překládání a vydávání spisů M. Arcybaševa se pokračuje ostrým tempem. Nevím, kolik jeho knih již vyšlo: „Lidská vlna“ je čtvrtou prací M. Arcybaševa, o níž zde píši. (Viz Zvon, roč. X., čís. 1. „Sanin“, čís. 10. „Smrt Landeho“, čís. 22. Milliony.)

„Lidská vlna“ je titulní, nejšíře založenou povídkou knihy, obsahující kromě této ještě šest drobnějších prací. „Lidská vlna“, „Krvavá skvrna“ a „Stíny jitra“ čerpají svůj děj z doby revoluční.

Nešťastná a nepodařená revoluce mnoho v Rusku obrodila, zkypřila, mnoho nového přinesla do literatury. M. Arcybašev vytěžil z ní jen několik figur, určité prostředí, nevdechl však novým poznatkům svou individualitu. A v každé práci jeho několik těch postav, vždy v základě stejných, stojí vedle nebo proti sobě. Jsou tu hrdinové i zbabělci, lidé choří, proklínající svůj život a závidějící zdraví a sílu jiným, kteří vykřikují radostně své opojení ze života. A nikde, nikde nezapomíná Arcybašev svého oblíbeného problému sexuální lásky. Ve vzdouvajících se vlnách revoluce, ve vřavě pouličního boje vzpomínají jeho hrdinové, jak by bylo rozkošno spočinouti v měkké náruči, na oblých prsech a bílém těle milované dívky a, zatím co jiní, nemající téměř co ztratit, jdou uvědoměle proti hlavním pušek a jícnům děl, prchají tito hrdinové potají ke svým zálibám a láskám.

Málo logiky, mnoho nesprávných a nehorázných závěrů a mnoho hluchých frasí je v pracích M. Arcybaševových. *Tristan.*

---

* Z nadání architekta Al. Turka uděleny byly letos čtyři literární ceny a čtyři ceny výtvarnické. Ze spisovatelů obdrželi po 825 K: K. M. Č a p e k za „Nové patero“, H e l e n a M a l í ř o v á za „Právo na štěstí“, d r. J i ř í G u t h (Jarkovský) za dva poslední románky (Na podzim v ořeší a Cesta ještě nezarostla) a d r. E. C h a l u p n ý za spis „Jungmann“. Z malířů odměněn byl J o s e f U l l m a n n za obraz „U jezu“ a V r a t i s l a v N e c h l e b a za „Podobizny“, ze sochařů E m a n u e l K o d e t za „Popelnici“ a K a r e l P e t r za „Jaro“. *—n—*

DIVADLO.

ČINOHRA. Královská Výsost. (Jack Straw.) Veselohra o třech dějstvích. Anglicky napsal W. Somerset Maugham. Přeložil Karel Hašler. Režisér Gustav Schmoranz. Poprvé na Národním Divadle dne 6. dubna 1910.

„Královská Výsost" je třetím provedením W. Somerseta Maughama na české scéně. Prvním byla „Lady Frederick" na Městském divadle Král. Vinohradů (viz Zvon, roč. IX., čís. 28.), po ní na Národním Divadle „Mrs. Dot" (viz Zvon, roč. IX., čís. 49.) a nyní „Jack Straw", překřtěný u nás vhodně na „Královskou Výsost". Národní Divadlo pochodilo svými dvěmi Maughamovými veselohrami daleko lépe, než Městské divadlo vinohradské nejen pro divadelně lepší kvality těchto her, ale i že veseloherní ensemble zemské scény v dnešní své konstellaci dává nám plnou záruku pochopení a pečlivého a uměleckého provedení her tohoto druhu. Proto pobavila mne „Královská Výsost" docela příjemně, ač nikterak se netajím obavami, že by tato veselohra, v jednotlivých rolích méně umělecky jsouc interpretována a nemajíc tak dokonalé souhry, mnohdy by povážlivě selhala. Jest „Královská Výsost" hrou průhledné exposice, primitivní stavby, krotké satiry, svižných dialogů a živých scén, sujetem žertovná hříčka, jejíž humor vězí v komických situacích, v nichž se ocitá královský princ gruzínský jako sklepník, jako princ, jako domnělý sklepník a konečně jako definitivně skutečný princ. Byl-li p. Richard Schlaghamer v prvním aktu opravdovým sklepníkem každým pohybem, gestem, tonem věrně odpozorovaným, byl v dalších jednáních noblessa, elegance, urozenost sama. Plny půvabu a neodolatelné komiky byly zejména scény Královské Výsosti s mrs. Parker-Jenningsovou, jež byla podána pí. Marií Hübnerovou jako vždy originálně a výstižně. Výbornou figurkou zejména ve scénách zoufalého zdrcení byl též p. Alois Sedláček jako mrs. Parker-Jennings. Konečně pochvalné zmínky zasluhuje p. Karel Hašler (lord Seerlo) nejen jako herec, ale i jako velice dobrý překladatel, a pan Rudolf Deyl za svého působivého neomalence Charlesa. Ostatní interpreti při dokonalé souhře, svižném tempu a výborné a vkusné režii dobře zapadali do celkového rámce. *Tristan.*

Jako „první literární večer" dávány byly na Městském divadle Kr. Vinohradů dne 9. dubna 1910 poprvé „Sudílkové" od Jeana Racina v překladu Adolfa Červinky a „Rozbitý džbán" od H. Kleista v překladu Ladislava Quisa a za režie p. Frant. Hlavatého. *Tristan.*

TÝDEN

* Abrahamoviny slaví 18. t. m. cestovatel E. St. Vráz, milý náš spolupřispěvatel, autor celé řady zajímavých a barvitě psaných cestopisných statí, neunavný a obětivý přednašeč, muž veliké energie, píle, odhodlanosti, vzácných zkušeností přírodovědeckých, ethnografických a linguistických vědomostí a kouzla vlastní osobnosti. Vráz procestoval Malou Asii, Saharu, Liberii, Zlaté Pobřeží v Africe, americké ostrovy Sv. Tomáše, Guadeloupe, Martinique, Trinidad a nastoupil pak svízelnou pouť Venezuelou. Plodem té cesty je krásná jeho kniha „Na příč rovníkovou Amerikou". Po krátkém pobytě v Praze vydal se do severní Ameriky, východní Asie a Oceanie. Dalšími jeho cíly cestovatelskými jsou pak Kuba, Venezuela, Kolumbie, Panama, Mexiko. Po návratě do vlasti a krátkém pobytě v ní vydal se opět do Ameriky, pak do Číny, kdež první z Evropanů pronikl v místa bělochům před tím nepřístupná. Až veřejnými přednáškami rozloučí se padesátiletý nyní Vráz s Prahou, vrátí se do Ameriky, kde žije jeho rodina, ale zahálet nebude. Nastoupí další cesty, dopíše nové knihy a nasbírá hojnou kořist ethnografického i přírodopisného materiálu. Přejeme mu z celého srdce k další plodné činnosti nejplnějšího zdaru! =

*

* V neděli 10. t. m. oslavil jubileum 60. narozenin vynikající fysik český, řádný profesor experimentální fysiky na pražské universitě, dvorní rada dr. Čeněk Strouhal, rodák ze Seče u Chrudimě. Prof. Strouhal působil i na universitách zahraničních (Vircpurk, New-York), dříve než byl počátkem let osmdesátých povolán za řádného profesora do Prahy. Jeho životním dílem jest vedle menších spisů a veliké řady odborných studií a článků široce založená Experimentální fysika, jejíž oddíl o Mechanice vyšel už podruhé; z oddílů ostatních vyšla dosud Akkustika a Thermika. Dr. Strouhal vyniká i jako učitel širokým rozhledem odborným a dokonalým, podivuhodně přesným ovládáním experimentu. —*n*—

*

* Sedmdesáté narozeniny oslavil 11. t. m. vynikající architekt český, vl. rada prof. Jos. Schulz, budovatel Národního divadla, Rudolfina, Zemského musea království českého, Umělecko-průmyslového musea a jiných monumentálních staveb, jež jménu jeho zaručují v dějinách české architektury pamět nehynoucí. Budiž mu ještě dlouho přáno těšiti se z bohatého ovoce umělecké činnosti.

*

* Spolek Svatobor konal 6. dubna t. r. za předsednictví svého starosty Aloisa Jiráska valnou schůzi, jíž ukončen byl 47. rok činnosti spolkové. Uvítav přítomné, starosta vzpomenul zesnulých členů a příznivců Jana hr. Harracha, JUDra. A. Pavlíčka, Ph. Dra. prof. Domalípa, prof. Dra. Hostinského, dv. rady J. B. Lambla a zem. soud. rady A. Pikharta i všech, kdož odkazy a dary na účely Svatobora pamatovali. Ze zprávy o činnosti spolkové, podané jednatelem K. V. Raisem, vyjímáme: Literární odměny ze základu děkana Filipa Čermáka dostalo se spisům prof. Dra. B. Riegra „O královském hradě pražském," prof. Dra. F. Storcha „Zabavení v právu tiskovém", prof. Dra. Jos. Krále „Řecká a římská metrika" a prof. Dra. Ot. Kádnera „Příspěvky k paedagogice experimentální"; ceny ze základu Rudolfa Šetky přiřknuty dílům Dra. Jaroslava Demela „Dějiny fiskálního úřadu v zemích českých" a Dra. Václ. Hory „Procesní úkony dle práva rakouského"; cena ze základu Ferdinanda Náprstka přisouzna veselohře „Dospělé děti" od Bož. Vikové-Kunětické; cena ze základu V. Beneše Třebízského přiřčena Aloisu Jiráskovi za třetí díl jeho trilogie „Bratrstvo" nazvaný „Žebráci". Cestovních a studijních stipendií dostalo se Tereze Novákové, Karlu Tůmovi, Viktoru Dykovi, Q. M. Vyskočilovi, A. E. Mužíkovi, Jarosl. Peklovi, Dru. V. Maulovi, J. Dvořákovi, A. Mráčkovi, Dr. K. Chotkovi. Na podpory bylo u vplynulém správním roce vydáno celkem K 14.120. Následují zprávy, jak naloženo s výtěžkem nadání J. a E. Zeyrových, fondu Jos. Pokorného, odkazu J. Hrdého, stipendií G. Pflegra-Moravského a Bol. Jablonského a odkazu Riegrova, jehož výnos činil r. 1909 K 6000, kterážto částka jako ve dvou letech minulých i tenkráte rozdělena byla na dva stejné díly, z nichž jeden připadl na obor literatury a umění, druhý na obor naukový. Ve skupině prvé byly přiřčeny pocty básníku Ot. Březinovi, Jakubu Arbesovi, Vilému Mrštíkovi a malířům Ant. Slavíčkovi a M. Alšovi. Po té se uvádí ve zprávě, co publikováno nákladem z fondu Františka Palackého a jak pečováno o poctu spisovatelů zesnulých. V tom směru nejdůležitějším a nejkrásnějším usnesením Svatoboru je letos postavení pomníku pěvci Máje Karlu Hynku Máchovi (viz provolání, otištěné v 26. čísle Zvonu, str. 416). Úplné jmění Svatoboru i s fondy vykazuje koncem r. 1909 v hotovosti K 20.198·10 v cenných papírech K. 811.667; členů čítal Svatobor při závěrce zprávy 33 zakládajících, 46 činných, 57 přispívajících, 158 skutečných. Zprávy funkcionářů byly jednomyslně schváleny a do ředitelství opětně zvoleni Dr. K. Mattuš, Dr. Jiří Guth, Dr. L. Niederle, řed. Fr. Ad. Šubert a prof. Fr. Táborský, jakož i dosavadní revisoři J. Otto. Jar. Šimáček a J. D. Konrád. Předseda Alois Jirásek ukončil shromáždění přáním, aby všichni přítomní společně působili k dalšímu rozkvětu „Svatoboru" a získávali mu přízně v kruzích nejširších. Dodati sluší, že úmysl „Svatoboru", aby básníku K. H. Máchovi dle návrhu Myslbekova byl zbudován v Praze pomník, byl veškerou českou veřejností přijat velice příznivě a příspěvky čile se scházejí. Má-li však do podzimku pomník býti zbudován, nutno, aby česká inteligence k účelu tomuto přispívala a takto zevním způsobem uctila památku pěvcovu. Doporučovalo by se zejména, aby spolky dámské, kruhy spisovatelské, profesorské, učitelské, spolky ochotnické i české studentsvo konaly v tomto případě ideální a národní povinnost a přispěly takto k trvalé oslavě Máchově.

*

* V neděli 10. t. m. zemřel v Praze c. k. professor m. sl., ředitel městské statistické kanceláře Josef Erben, odborník na slovo braný, autor veliké řady spisů statistických a zeměpisných, dovršiv 80. rok svého věku. Vděčná budiž mu památka!

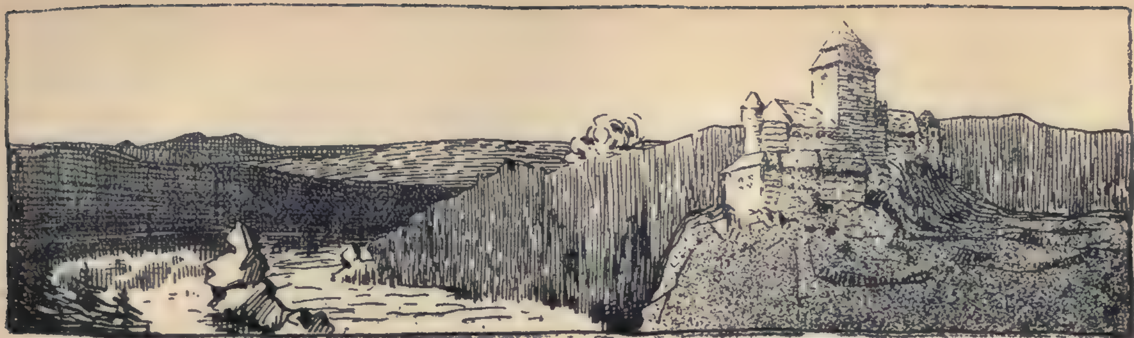
*

Královna Anna — Maďarkou. Naši rozmilí sousedé pobaví se vždy velmi, když některý povrchní cizí novinář splete si nás s Maďary. Zábava laciná i — ušlechtilá, povážíme-li, že ta nevědomost ciziny jest jedním z výsledků německé nenávisti, která umlčováním a lhaním soustavně o to pečuje, aby cizina o nás zvěděla co nejméně a když, tedy co nejvíce zkomoleného. K této záslužné práci druží se lapsus, který se přihodil, nikoli v Londýně neb v Madridě, nýbrž ve Vídni. Jak ve XXIII. svazku „Oesterr. Rundschau" v čís. 1. ze dne 1. dubna t. r. na str. 81. čteme, vydal Otto Forst genealogii jednoho arciknížete, a recensent Dr. A. Hübl uvádí, že mezi předky různého původu jest i jeden maďarský. A to naše dobrá královna Anna, choť Ferdinanda I., dcera krále Vladislava II. Jagelovce. Nu tak vida! Je-li v pracích pp. Forsta i Hübla všecko tak přesné, má v nich vybájená německá „důkladnosť" oporu vydatnou. *J. L.*

V PRAZE, dne 15. dubna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

FR. FLOS:

U DUCHAŘŮ.

MOMENTKA.

(Dokončení.)

Když byl Vincek v šesté třídě, zemřel mu náhle otec, raněn byv mrtvicí. Vincek věděl, že ona mrtvice jest zavřena ve stolku otcově a že se do ní nabijí šest patron. Otec kdysi v nepříčetné chvíli odešel z krámku a po chvilce ozvala se dunivá rána z vedlejšího pokojíka.

Žena jeho jen rameny pokrčila, ale šla se přece podívat, zda-li se dobře trefil.

Zpráva o úmrtí Horákově roznesla se teprve druhý den po městečku, když už bylo vše uklizeno. Obyvatelstvo Horáka nelitovalo a nikdo nebyl zvědav, jak skončil nenáviděný lichvář.

Syn zvěděl o úmrtí otcově až za týden. Horačka uznala, že jest lépe, když zůstane syn v městě; při pohřbu byl by beztak zbytečný.

Po prázdninách měl Vincek zůstati doma.

„Není muže v domě a po okolí se potlouká všelijaká cháska. O nás pošetilci vypravují, jakobychom měli plné pytle peněz; což aby se lotříkům zachtělo našich pár zlatých?"

„Maminko, vy se ubráníte lépe beze mne," namítal Vincek. „Schází mně rok, co by ze mne bylo, kdybych nedostudoval?"

Matka jen pohodila hlavou. Lichotilo jí, že syn uznává její statečnost, ale litovala nákladu na Vincka.

„Vydání se nel:kejte, maminko, dostuduji ze svého," odpovídal Vincek na matčinu námitku.

„Jak to ze svého? Co ty máš svého?"

„Mám otecký podíl, maminko; či myslíte, že nerozumím tomu, co čtu a co podpisuji?"

Horačka pohlédla na syna v úžasu: „Jakže ty — ty chceš, ty se opovažuješ?"

„Nejsem chlapec, maminko, a o své budoucnosti rozhodnu sám. Rozčilujete se zbytečně. S Bohem, počkám, až se uklidníte."

Vincek vyšel ze světnice, odešel na pole a vrátil se až večer.

Matka nepromluvila na syna ani slova. Verunka přinesla mu večeři a mračila se také.

„Není příjemno mezi vámi žíti," promluvil druhý den ráno Vincek při snídaní, „a zdá se, že jsem vám protivný, proto odejdu. Na vás, maminko, nechci nic. Poručník souhlasí s mým záměrem. Než uplyne zbytek prázdnin, podívám se do ciziny."

Matka s dcerou jakoby se umluvily, že Vinckových řečí dbáti nebudou, vstaly od stolu a šly do krámu.

Vincek byl s přípravami brzo hotov. Odcházeje z domova, podával ruku sestře, ale Verunka se odvrátila a když chtěl Vincek políbiti matce ruku, odtrhla ji Horačka a zasyčela:

„Paličáku, jdi si, kam chceš, ale domů se nevracej!"

Vincek chvilku nerozhodně stanul.

„Ach, vy mne vyháníte? Tím lépe. Historie lidstva se opakuje a historie rodin také; jen že já neutíkám tajně."

„Jakže, ty víš?" vykřikla matka divoce.

„Všecko, maminko, všecko vím a proto snadněji odcházím."

Horačka div neklesla. Podepřela se oběma rukama o pult, obličej její se zkřivil a oči její div z důlků nevyklouzly.

„Kdo ti to řekl? Mluv, řekni, který ničema?“ zasípala.

„Nemiluji pohnutlivých scén, maminko, ale doporučuji vám, abyste vzpomínala —“

Vincek vyšel z krámku, nečekaje matčiny odpovědi. Tušil, že to byla kletba nebo zlořečení.

Říkal oné bledé zlé ženě matko a necitelné bytosti mladší sestro, ale nemiloval jich, byly mu lhostejnější než cizí lidé. Sám byl sice uzavřený, ale srdce jeho toužilo po lásce a po něžnosti, ale tyto dvě bytosti neznaly áni lásky ani něžnosti, neprojevily jí nikdy ani slovem ani posunkem. Dvě živé mumie vážící, měřící a počítající — matka s dcerou. Starý Horák byl pro ně zbytečným, Vincek byl jim protivný, stačily samy sobě.

Po odchodu Vinckově bylo ticho v krámku. Ačkoliv obě ženy urputně mlčely o Vinckovi, přece v myšlenkách sledovaly vzdalujícího se nevděčníka. Teprve u stolu v poledne jim Vincek scházel. Verunka v zamyšlení položila na stůl tři talíře.

„Máme o jednoho strávníka méně,“ řekla matka posměšně, „tím lépe, je draho. Odnes talíř!“

To byla poslední zmínka o Vinckovi.

* *
*

O vánocích roznesla se po Velenově zpráva, že Horačka nebezpečně onemocněla. Trpěla žaludečními křečmi a často ztrácela vědomí. Lékař tvrdil, že nemoc jest velmi nebezpečná.

V polovici ledna vyplnila se předpověď lékařova. Horačka po hrozném záchvatu zemřela.

Opuštěná Verunka vyběhla naříkajíc na náměstí. Seběhlo se množství lidí, přišel i lékař, ale pomoci neuměl, konstatoval smrt a sousedé, kteří nenáviděli Horačku, zapomněli na svou nenávist a těšili osiřelou dceru, nabízejíce jí svou pomoc.

Verunka prosila jen, aby někdo přivedl Syřínkovou, chudou vdovu, která někdy u Horáků podělkovala.

Po příchodu Syřínkové zavřela Verunka krámek a nikoho do stavení nevpustila, kromě truhláře, který k večeru přivezl rakev.

Syřínková nabízela Verunce, že s ní v tichém domě přespí noc, ale Verunka odmítla nabídku a tvrdila, že se maminky nebojí.

Lekla se však přece nemálo, když k ránu byla náhle probuzena.

U jejího lůžka stála matka v nočním bílém rouše, držíc v jedné ruce lampičku a druhou dotýkala se tváře dceřiny, aby ji probudila.

„Vstaň“, poroučela, „odneseme rakev na půdu, tady by překážela.“

Verunka vyskočila z lůžka. Plaše pohlédla na prázdnou rakev. Ve hlavách byla hromádka hoblovaček s důlkem, jak jej tam vytlačila hlava matčina. Bílý rubáš byl přehozen přes rakev.

Zatím co dcera se strojila, vložila Horačka lampičku do svítilny a postavivši ji na stůl, obrátila se náhle k dceři.

„No, popílila sis, dceruško, popílila! Snad jsi neměla již truhlu pro mne připravenu?“

„Ne, maminko! Vždyť jste umřela včera k ránu a doktor prohlásil, že jste mrtva.“

„Hlupák, jen křeče to byly. Ale tys nejevila mnoho radosti, když jsem tě před chvílí vzbudila. Ale dělej, ať vše uklidíme, než bude den.“

„Lekla jsem se, maminko, a všecko mně padá z rukou.“

Po chvíli ozvaly se těžké kroky na dřevěných schodech.

Matka s dcerou odnášely rakev na půdu.

Dcera sice navrhovala, aby si truhlář vzal rakev zpátky, ale matka nesvolila.

„K čemu to, podruhé by byla rakev dražší a jednou jí budeme potřebovat, buď ty anebo já.“

Dcera podívala se na matku a zachvěla se hrůzou, zdálo se jí, že tu na půdě je sama s umrlcem. Matka neodložila dosud obvazků s hlavy a teď při blikavém světle lampičky vyhlížela děsně.

„Uvař snídaní,“ poroučela matka, „mám hlad, ale zatím si ještě na chvilku lehnu.“

Jaké bylo podivení a pobouření v městečku, když se po ránu roznesla zpráva, že v krámku sedí „nebožka“ Horačka a dívá se na kupující jako sova.

Kde kdo byl, hnal se do krámku. Verunka nemohla sama kupců obsloužiti, proto vstala Horačka a pomáhala jí.

Když k poledni již nikdo nepřicházel, libovala si Horačka, počítajíc dnešní dopolední příjem.

„Panečku, kdyby tak člověk dvakrát týdně umřel, vyplácel by se obchůdek pěkně.“

„Maminko, nehřešte!“ ozvala se dcera.

„I mlč, nemyslím, abych umřela doopravdy.“

Dcera měla na jazyku ostrou odpověď, ale nevyřkla jí. Odvrátila se od matky a odešla do kuchyně, aby dohlédla na plotnu.

Verunka nemilovala nikdy své matky, ale dnes byla jí ona bledá, vyzáblá stařena v krámě cizí a protivná.

„Vida, ráno unikla smrti a teď tak chtivě peníze počítá! Ještě bude zlořečit, že jsem vydala mnoho peněz," pobrukovala si dcera připravujíc chudý oběd.

* * *

Po šesti nedělích umřela Horačka opět, ale tentokráte nevstala již z rakve, ani dcery nebudila. Odnesli ji po třech dnech na hřbitov. Poručník povolal Vincka na pohřeb. Vincek přijel a přivezl s sebou všecky své věci.

„Ty přijíždíš jako na dobro," vítala ho sestra.

„Na dobro," odpovídal Vincek. „Jedu domů, nyní mně tu nebude nikdo překážet. Dům z polovičky patří mně."

Verunka udiveně hleděla na bratra: „Povídáš překážet? Snad jen já?"

„Ani ty. Ale aby mezi námi bylo jasno. Nemiluji dlouhých hovorů. Podrž si krám, skladiště, dva pokoje a kuchyni.

Hospodářství jest pronajato, mně stačí pokoj a kuchyně, o všecko ostatní postaral se soud a poručník. Chceš-li, můžeš pro mne vařit za plat, ale jen tak dlouho, jak budeme oba spokojeni."

„A tvé studie? Co budeš dělat?"

„To všecko je ti lhostejno a dobře bude, dokud ti bude lhostejno, také já se nebudu starat o tvé záležitosti. Nebyl bych se o rozdělování majetku ani zmínil, ale jest možno, že se provdáš."

Sestra se pohrdlivě usmála. „Provdat se? Jaká pošetilost! Abych snad dostala muže, jako jsi ty?"

„Jsou lepší muži, než jsem já a než byl tatínek," řekl Vincek klidně; „ostatně dělej si, co chceš."

Tak smluvili se sourozenci, a podivný štít, provedený podle návrhu Vyhnálkova, chránil opět dva podivíny: dívku předčasně stárnoucí a mladého, stále zakaboněného muže. Obyvatelé městečka zvykli i této změně osob a přenesli i na mladé přezdívku, kterou lehkomyslný malíř před mnohými léty o starých rodičích pronesl.

* * *

Uplynula tři léta. Po okresní silnici ujížděla k městu lehká bryčka. Cestující, mladý muž, rozhlížel se po kraji.

Strniska byla již podorána, ozimy zasety, jen obdélníky cukrovky a strnišťových jetelů ležely na hnědé ploše jako útržky zeleného sukna. Na zaprášených stromech modraly se ještě švestky, ale štěpy a hrušně byly již obrány.

V polích bylo pusto, jen tu a tam kráčel volně oráč za potahem, bystře pohlížeje na rozsypávající se vlhkou ornici, jak ji pluh ukrajoval s ulehlého pole.

„Stůj!", vykřikl mladý muž na vozku. „Stůj, slezu na chvilku."

Vozka zastavil a tázavě se ohlédl po pánovi. Proč poroučel zastaviti, vždyť tu nikoho nebylo, než tam ten mladý oráč, klátící se líně za pluhem, do něhož byl zapřažen strakatý vůl.

Mladý cestující vskutku rozběhl se k oráči.

„Medvěde, pardon, Horáku; nemámí mne zrak? Ale ne, tys to."

Cizinec podával ruku oráčovi, který zastaviv loudavého vola, vyňal dýmku z úst a obrátil se k cizinci.

„Ah, tajtrlík, pardon, Fejfar! Vítám tě. Jedeš do Prahy?"

Podali si přátelsky ruce.

„Ano, ale co ty tady robíš? Sedlačíš? Co jsme se na tě navzpomínali! A co divných historek se roznášelo, ale všecky lživé, jak pozoruji.

Zdědil jsi asi stateček a teď pracuješ na svém a dobře děláš."

Vincek jak obyčejně mlčel a jen se usmíval. Fejfar měl mnoho na srdci. Z ročníku jest jich šest na technice v Praze, dva jsou ve Vídni, dva se oddali učitelství, tři se uchytili u dráhy. „Všichni se připravujeme k životu, abychom sloužili, jen tys zvolil nejlepší, jsi pánem a na svém."

Vincek se znova usmál a zraky jeho svezly se s cizince na vlastní oblek plátěný a již valně odřený a hlínou umazaný.

„Ba ne, brachu, nejsem pánem a nechci jím být," řekl Vincek klidně. „Žiji jen z úroků . . ."

Fejfar se podivil. „A přece ořeš, proč to?"

„Neořu na svém. Vůl a pluh jsou ovšem mé, ale políčko je cizí."

„Jak to? Přivyděláváš?"

Vincek už se zase smál: „Ba ne. Žiji po tolstojovsku, pracuji pro jiné zdarma, ovšem jednostranně, zatím jen ořu, protože nic jiného neumím a že mne to těší."

„Příteli, co to? Co se s tebou stalo?"

„Co by se stalo? Mám čtyřicet tisíc zlatých na hotovosti, příjmů tedy nadbytek, a proto užívám světa. Neznám větší rozkoše, než když zdělávám zemi a netoužím, jak kdesi praví Emil Pouvillon, po širších obzorech než po tom, který vidím mezi rohy svého vola."

Fejfar potřásal hlavou. „A jsi při tom šťasten?"

„Nikdy jsem nebyl šťastnější, cítím se tady, ztracen jsa v širokém prostoru, že jsem člověk, t. j. svobodný tvor.

A když večer vracím se s unaveným volem k domovu, cítím upokojení, že jsem vykonal kousek užitečné práce, nevzpomínaje ani díků, které člověku přece jen lahodí.“

„A co v budoucnu? Takto přece nebudeš vždycky žít?“

„Proč bych nežil? Nikdo mně nemůže poroučeti. Až se více naučím, bude má práce rozmanitější.“

Fejfar podával Vinckovi ruku na rozloučenou. „Nu s Bohem! Doufám, že tě podivínství brzy omrzí a vrátíš se, abys dokončil studia.“

„Pochybuji, netoužím po nich.“

Fejfar vstoupil do bryčky a poručil kočímu, aby jel . . .

Než zaběhla silnice do městečka, ohlédl se ještě po Vinckovi, který zvolna a klátivě kráčel za svým strakatým loudavým volem — — — — — — — — — — — —

ANTONÍN MACEK:

Z „KNIHY O RÁJI“.

ZAPOMNĚNÍ.

Poslední jiskřičky dohořívající rosy
se třpytí v červnovém jitru. Ó jaká slast vonná
prach zlatý oblak zřít nad sebou rozsetý po bledé modři
tichého dobrého nebe!
Kol stromy zapomínají, že rostou k pokácení,
má duše zapomíná, v otroctví že žije.
Vše je jak teplý sladký sen
a plný kořenné vůně.

NEJSLADČÍ MOUDROST.

O mudrcích již nezpívám, leč o ozářeném údolí,
kde zeleň trávy nádherná tisíci květů protkána je,
kam dívají se hory vrcholky, lesními obry věnčenými,
a kde šumí píseň
o jiné nejsladší moudrosti, moudrosti žití, květu, zrání,
jíž netřeba slov. Ale rozhrneš-li
hedvábný koberec travin, zářící červeň jahod zasvítí ti,
a pozvedneš-li závoj smrčí, kořenná vůně ovane tě.
Ó neptej se dále již! Slyš, to vítají tě
duchové hor a lesů a dí ti: „bratře!“ —

VTEŘINA ŽITÍ.

Já utrhl jahodu osamělou jak na mne čekající,
s úsměvem díval se, jak drobné zvonky květin kývají se.
Ne, příroda není chrámem. O bohu nemluví mně,
leč o milionech drobných bytostí, žijících vteřinu,
o životě drobné mušky, poletující v slunci,
o životě zlatého broučka v květu kopretiny,
o životě pomněnky stejně jak dubu, smrku i jedle
i mém —
o stejné nepatrnosti všech, o stejné slávě všech,
o tisíci krásách všech
a o vteřině žití, jež zve se rozkoš.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Na jednu školní hodinu si ještě vzpomínám, na supplenta šedých vlasů, který té hodiny u nás učil. Byl to páter provisor Benedikt Klouček, inspektor ohromných klášterních lesů na Broumovsku. Některý z našich professorů ochuravěl, a páter Benedikt přišel za něj k nám do třídy. Nedal se do učení, nepokračoval, neopakoval, nýbrž vypravoval a jen tak vykládal. Taková hodina by přešla beze stopy, bez památky. Mně však něco z ní v paměti pevně utkvělo. P. Benedikt zavedl řeč na češtinu, jak je bohatá, že všechno vyjádří a že má i tam svá vlastní slova, kde si němčina musila vypůjčit z latiny nebo z řečtiny, že Němec nemá svého slova ani pro „náboženství" ani pro „přírodu", rovněž ne pro „ráj", a že i jména slona, velblouda musil si vypůjčit. To tenkrát účinkovalo, neboť slyšel jsem to poprvé a v Němcích, mezi Němci, kteří se někdy dost vynášeli.

Když jsem byl v tercii na broumovském gymnasiu, počal tam vyučovat P. Robert Riedl, který slynul jako výborný professor řečtiny. Naše třída ho neměla. Později působil jako professor na Tereziánu ve Vídni, pak jako zemský školní inspektor na Moravě a posléze v Praze. Zemřel lonského roku ve Vídni.

Benediktinští professoři přicházeli do tříd vždycky v klerikách a s černou, malou čepičkou sametovou na temeni hlavy. Na podzim, v zimě v tmavomodrých, límcových pláštích, jak je všichni řeholníci nosili na ulici. Na mši jsme chodili denně; v neděli také odpoledne na nešpory, kdy všichni kněží klášterští přicházeli do kůru u hlavního oltáře v černých, volných hazukách s kapucemi přes kleriky oblečených, kteréž kapuce, když seděli ve vyřezávaných i zlacených svých stolicích, dvojí řadou proti sobě, brzo potahovali do čela, hloub do tváře a zase zpátky do týla, a při tom se často na sebe nebo snad sobě smáli, jak jsme my žáčkové na blízku stojící dobře pozorovali.

Žasl jsem, když jsem poprvé vstupoval do klášterního kostela, jeho malovanou předsíní, pak mřeží krásně kovanou do vlastní prostory chrámové vysokého klenutí, plného zlacení, nádherného stukka a freskových maleb v jeho bohatém orámování, maleb na stropě, na stěnách, kdež v pravo, v levo stály oltáře s krásnými, velikými obrazy. Něco takového jsem dosud neviděl. Klášterní budovy*) působily na mne svou rozlehlostí a mohutností; klášterní chrám svou bohatostí a nádherou.

Tenkráte jsem nedovedl vše rozlišit a ocenit, neznal jsem původců všeho toho uměleckého, co mne obklopovalo,**) nevěděl jsem, že chodím kolem díla Brokoffova, že mříže klášterních oken, kované balkony, zábradlí v zahradě, veliká mříže kostelní a jiné ve vratech jsou svého způsobu práce mistrné,***) že obrazy na postranních oltářích namaloval slavný Václav Vavřinec Rainer. — Než potřebuje-li květ, aby se líbil a potěšil, jména a botanického určení? A tak působilo to umělecké dílo. Na první pohled naplnilo úžasem, a pak nepřestalo se líbiti, nepřestalo zraků vábiti, přede vším Rainerovy obrazy na postranních oltářích, z nich sv. Marketa, patronové čeští, zvláště však Smrt sv. Benedikta a nezapomenutelný „Útěk do Egypta".

Ale nejen krása sama poutala mladou mysl; zajisté působila také i ta okolnost, že v tom kostele leccos připomínalo na domácí dějiny; tak cyklus freskový ze života sv. Vojtěcha (ovšem že s notnými anachronismy, které mi tenkráte nic nevadily), patronové čeští, na hlavním oltáři „český" obraz sv. Vojtěcha (že jest od Lhoty, věděl jsem už tenkráte) i domnělý ornát sv. Vojtěcha, který jsme vídali jen jednou za rok.

Do kostela jsme se tedy dost nachodili; u zpovědi jsme bývali alespoň čtyřikráte do roka. Na sv. Marka, o křížových dnech účastnili jsme se processí za město. Prázdno jsme mívali častěji nežli nynější gymnasisté. Sic o Vánocích netrvaly prázdniny dlouho, za to však nebyla škola o svátku ředitelově, o svátku třídního professora, na den sv. Benedikta, na den sv. Aloisia, na tučný čtvrtek, na ostatky a v létě před kon-

*) Vystavěny r. 1728—1738 Kilianem Dienzenhoferem za opata Otmara Zinka. Díla Dienzenhoferova jsou i některé vesnické kostely na panství broumovském a polickém, jako v Šonově, Ruprechticích, Ottendorfě, Vížňově, na Bezděkově. Kaple na Hvězdě je asi také dílo Dienzenhoferovo.

**) Kostel (původně gotický) založil Bavor z Nečtin, opat od r. 1294. Pražský stavitel Martin Allio přestavěl ten kostel za opata Tomáše Sartoria koncem 17. stol. Malby na omítce namaloval pražský malíř Jan Steinfels r. 1690—1691. Stukkové dílo vyvedli bratři Antonín a Tomáš Soldattiové z Prahy.

***) Vyvedl je bratr laik v klášteře žijící Ondřej Král († 1763).

cem školního roku toho dne, kdy se professoři sešli ke klassifikační konferenci.

V ten den chodili jsme my studenti obyčejně na Hvězdu, klikatou, strmou stezkou lesem mezi pískovcovými skalami na hřeben Stěn, kde vedle kapličky, mající půdorys v podobě hvězdy a zlacenou hvězdu nad střechou, stojí dřevěná myslivna, všecka i po stěnách vně břidlicí pokrytá. Tu, kde je ta kaple na ohromné skále nad stezkou, vedoucí úbočím dolů k Broumovu, dal opat Tomáš r. 1670 postaviti vysoký kříž a na něm velkou pozlacenou hvězdu. Na tomto místě pak vystavěl opat Otmar r. 1733 kapli s pozlacenou hvězdou, o kteréž stavbě Dienzenhofrově jsem se už zmínil. Dotčenou myslivnu v lese o samotě mezi skalami na horském hřebenu začali stavět r. 1854 za opata Jana N. Rottra.

Mezi námi studenty se povídalo, že když praelát Rotter, syn chudého krejčího v Broumově, byl ještě studentem a chodíval z vyšších studií, snad z Prahy, domů od Police tady stezníkem přes hory, že tu odpočívaje jednou u kaple, řekl svým kollegům: „Až budu praelátem, dám tu vystavět hospodu, aby pocestní měli kde se občerstvit a si odpočinout, kde by se za bouře mohli schovat.“ A chudý, krejčovský synek stal se praelátem klášterů břevnovského, broumovského a polického, pánem několikera panství a dal skutečně vystavět tu poblíže osamělé kaple myslivnu a hospodu zároveň.

Tudy přes Hvězdu chodívali jsme my studenti z Policka a z Hronovska na svátky, jmenovitě na Velikonoce; v tu dobu často leželo v úbočí mezi skalními balvany ještě dost sněhu a stezník býval ledem zalit. Pamatuju se, že v našem veselém houfku kráčel jednou také Bernhard z Police, o němž jsem se už zmínil, starší nás všech, a že byl pobledlé tváře, tichý a velmi vážný.

Z Broumova jsme se dávali polem, lukami ke vsi Skřinicům (Weckersdorf),*) leckde přes umrlčí prkna položená stezníkem a přes struhy; na každém tom prkně napsáno je jméno toho, kdož na něm zemřelý ležel a kdy zemřel. Za Skřinicemi zabíhá stezník kolem dolejší myslivny do lesa; odtud stoupá a vine se vzhůru úbočím Stěn lesem a mezi skalami, místem po stupních do pískovce vytesaných kolem kapličky níže v úbočí až na hřeben, kdež se pod kaplí se zlacenou hvězdou, stojící nad srázem, vytáčí k myslivně a hospodě zároveň. Tam nahoře jsme pokaždé odpočívali. V Polici pak jsme, kdož jsme se brali ještě dále, stavovali „u zeleného stromu“; tu byl otec Bernhardův hostinským.

Ale jednou jsem se přes Hvězdu pustil sám a sám. Už jsem vypravoval, jak jsem jel z Grosdorfu na první Vánoce. Na druhé, to jsem byl v primě, rozběhl jsem se domů pěšky a sám. Za statkem v Hejtmánkovicích mezemi dostal jsem se na silnici a tou jsem pospíchal přes Hutberk a Polici do Hronova. Příštího však roku, kdy jsem bydlil v městě, rozběhl jsem se, nedočkavec, nemaje žádného společníka, odpoledne před štědrým dnem, abych se dříve dostal domů, na Skřinice a přes hory, Hvězdu, na Polici a domů. Sněhu všude dost, až v závějích ležel. Do Skřinic a ještě za ně vedla prošlapaná stezka, která však v lese, ve stráni mezi balvany skalními se mně místem ztrácela.

Venku pod širým nebem ještě světlo, v lese však z temna zachmuřeno. Statečně jsem stoupal, uzlík v ruce, mlčícím lesem, v němž trčely skály vrchem zasněžené jako v bílých plachetkách. Když jsem minul dolejší kapličku, pak výše nad ní, kdy jsem jí už neviděl, ztratil se mně stezník. Hnal jsem se dychtivě, abych už byl nahoře, místem přímo vzhůru, někdy vedle něho; kde byl ledem zalit, zabočil jsem do sněhu, až jsem stanul před ohromným balvanem a nemohl jsem dále. Stezka zmizela, ztratil jsem ji, zabloudil jsem. Hledal jsem ji, zapadal jsem do sněhu místem až po pás, brodil jsem se jím. A již se stmívalo a nikde ani hlasu. Volal jsem . . . Nikdo se neozval; mrtvé ticho.

Ouzkost začala mne pojímat. Dlouho jsem nestál a nerozvažoval. Pustil jsem se zase zpátky, strání dolů, klouzaje se, padaje do sněhu, od stromu ke stromu; nemínil jsem zpět do Broumova, nýbrž jen k dolejší kapličce, odkud bych se zase dostal na chodník. A pojednou se mi mezi stromy zabělela. Oddechl jsem si, bylo po nebezpečenství; nezastavil jsem se však, abych si odpočinul. Ihned jsem začal opět stoupati, teď opatrněji, abych nesešel se stezky. Udýchán, zpocen, vlasy maje jako zmočeny, dolezl jsem na horu pod skálu, na níž stála kaple s hvězdou, kolem černé díry v té skále (že se tam skrývali loupežníci jsme říkávali) a po schůdkách ve skalách vytesaných dostoupil jsem až na hřeben, kdež mne uvítal mrazivý vítr.

V osamělé myslivně-hospodě svítili. Zašel jsem tam, odpočinul jsem si a pak opět dál, to již byl večer, domů, kamž jsem měl ještě dobré tři hodiny cesty. Unaven dorazil jsem už na noc k našim osvětleným oknům, jimiž jsem zahlédl matku u válu

*) V broumovské kotlině, prve nežli ji Němci osadili, kdy byla většinou ještě „krajinou děsnou v širé pustině“, bylo několik malých osad českých, jako Božanov a na úpatí Stěn Křinice. Dnes je to dlouhá, německá ves, Weckersdorf, kteréž český lid v sousedství říká Skřinice.

něco na pečení chystající. Na ráz jsem na vše zapomněl: na bludnou cestu lesem mezi skalami, na všecku svízel, na strach i únavu. —

Jinačí, veselejší a příjemnější bývaly vycházky na Hvězdu v létě, v červenci, když professoři nás a náš prospěch v klášteře soudili a vysvědčení nám chystali. To se pěkně stoupalo v hlučné společnosti kamarádů polem mezi obilnými lány ke Skřinicům a pak zelenem, líbezným chladem lesa mezi kulisami šedých skal vzhůru ke kapli s pozlacenou hvězdou; od ní jakož i s pavlače břidlicové myslivny nad ohromným srázem je utěšený rozhled na široširé hvozdy úbočím Stěn modrozelenou spoustou jako rozlité, na všecku broumovskou kotlinu, na hory kolem ní a dál až do Pruska.

Jadrný myslivec Voborník, Čech, nás rád vítal; v dřevěném sále, z něhož vedou dveře na tu čarovnou vyhlídku, zahrál nám Werner, hajný a zároveň průvodce ve skalách, na housle, zahrál i zazpíval za průvodu nějakého druhého hudce nebo harfeníka nebo flétnisty, jak se tu namanul. Bývalo veselo, zpívali jsme národní písně a také jsme si a tady volně, zakouřili. Werner nás dovedl na druhou vyšší vyhlídku na Broumovsko a na jinou, na stranu Polickou, nad obrovským skalním „amfiteatrem", jehož hlubinou vede stezka ke Kovářově rokli.

Tenkráte jsem se ještě nedostal na další, druhou stezku přes Stěny vedoucí, dále na jihovýchod, na „pánovu cestu", kterou „pán" všech tu končin, opat Volfgang Selendr z Prošovic v noci dne 5. února r. 1619 tajně utíkal z obleženého kláštera broumovského před rozbouřenými evangelíky broumovskými, jimž zavřel jejich kostel.

Už tenkráte, před čtyřicíti lety turisté hojně navštěvovali Hvězdu, více cizí nežli domácí, hlavně Prušáci. Za takového výletu o poslední konferenci professorské, kterého roku to bylo, již nevím, snad r. 1863, 1864 nebo 1865, zaslechl jsem od myslivce Voborníka, že tu také nějaký Polák. Hned jsem jej začal s jedním ještě kamarádem shánět. Dychtil jsem jej uvidět, neboť už tenkráte jsem měl vědomí slovanské, třeba že ne dost ujasněné. I našli jsme milého Poláka stranou myslivny na ploché skále, odkudž bylo krásně vidět na hvězdovitou kapli se zlatou hvězdou. A tu kapli ten Polák sedě kreslil. Muž vážný, ač ne starý, bradatý. Schválně jsem začal na kamaráda hodně hlasitě česky mluvit, aby Polák si toho všiml, že tu jsou Češi, aby na nás promluvil. Než Polák nic; zabrán do kreslení sotva se ohlédl. Odešli jsme s nepořízenou. Do knihy turistů se nepodepsal, Voborník se ho na jméno ovšem nezeptal a tak jsem nezvěděl, kdo ten Polák byl.

Ale po čase uviděl jsem podobiznu Ignáce Josefa Kraševského. Jen jsem na ni pohleděl, už mi zatanula před očima výrazná hlava toho Poláka z Hvězdy, kterou jsem si tak živě a ostře zapamatoval.

Tak bych byl viděl Kraševského na vlastní své oči. Snad se mýlím; ale nahodilé to setkání není nemožné. R. 1863 vystěhoval se Kraševský z Polska a usadil se v Drážďanech. Odtud podnikal menší cesty. Kdesi jsem četl, že byl tou dobou také ve Vratislavi, ve Slezsku. A že se odtud vydal podívat na Hvězdu, již tenkráte prohlášenou, toť možné a pravdě podobné. (Pokračování.)

OT. JOSEK:

ILLUSE PŘI UMĚLECKÝCH NÁPODOBENINÁCH.

1. Boccacio velebí (v svém Decameroně) malíře Giotta († 1337) pro podivuhodnou dovednost, že cokoli z přírody zobrazil, nejen podobalo se věci, nýbrž zdálo se býti věcí samou. Ještě horlivěji vychvalován pro tutéž vlastnost Stefano, Giottův žák; neboť nazýván dokonce „opicí přírody". *) Jak patrno, výtvory obou těchto umělců, ač byly pouhé napodobeniny, šálívaly pozorovatele svou překvapující věrností, tak že mateny bývaly se skutečnými předměty, které štětec mistrův neb učňův obral si za své modely. Nejpádnější doklad o tomto matení najdete u Lombrosa. *) Když Mignoni, rodák z jihoitalského Reggia, namaloval na stěny tamějšího blázince svůj znamenitý obraz, kterak hrabě Ugolini se svou rodinou v žaláři hyne hladem, jedna z nemocných žen ustavičně házela maso na zeď, aby vysvobodila nebožáky od smrti.

Podobným kouzlem svých děl umělci oslňovali zvířata i lidi již od pradávna.

*) Dr. R. Muther: Dějiny malířství. Tamtéž zároveň se ukazuje na podmínečnou cenu naturalismu obou malířů.

*) C. Lombroso: Genie und Irrsinn. (Reclam. Univ.-Bibl. č. 2313—2316, str. 188.)

Svědčí o tom starořecké anekdoty o malíři Zeuxidovi, k jehož vyobrazeným hroznům přiletovali prý ptáci, aby je zobali, o jeho soku Parrhasiovi, jenž namalovanou oponou oklamal kritického Zeuxida sama, a o boiótském kovolitci Myrónovi, jenž ulil sochu — krávy tak výstižně, že oslavovalo ji 36 epigramů.

Básnické tyto hříčky varovaly brzy pastýře, aby se nemýlil a nechtěl snad odháněti Myrónův výtvor do svého stáda, brzy hladové telátko, aby nesedalo k vemeni kovovému, do něhož „umění nevložilo mléka", brzy střečka, aby marně nezasazoval ran do tvrdého, nepodajného těla. — I dramatickým básníkům dařívalo se a daří pomásti pozorovatele. Když kdysi Aischylovy Eumenidy hrály se na athénském divadle, zběsilé Erinye, jež v jedné sceně vyskakují na jeviště, poděsily přítomné těhotné ženy tou měrou, že předčasně rodily. V témže městě dramatik Frynichos rozplakal svým Dobytím Mileta kde kterého diváka, a u nás i vzdělanci vzlykávají v divadle při Shakespearových tragediích a méně vzdělaní docela i při Mlynáři a jeho dítěti, ač osoby a osudy jich na jevišti jsou toliko více méně zdařilým odleskem toho, co vytváří život skutečný.

Podejte své milence umělou růži, obratně vyrobenou, a možná že si k ní přivoní, t. j., že očekávati bude od ní vůni, kterou dýchá růže zahradní; proč? — Protože mylně stotožňujíc výrobek s květinou přirozenou, přenáší s této vonný zápach na onen; neboť vidouc, že věc přítomná shoduje se v mnohých znacích s jinou, dříve poznanou, nyní však nepřítomnou, domnívá se, že obě shodují se ve všech všudy. Nuže, v oči bijící podobnost mezi zjevem A′ a zjevem A″ svádí nás, že si je snadno oba pleteme, jako by to byl jeden a týž. Kdyby se rulíková bobule nezdála býti černou višní, jedovatá odrůda hřibu jedlým doubravníkem, případy otravy by se tak často nevyskytovaly.

Kdo chce podváděti padělkem, ať mincí, rukopisem, ať starožitninou, šafránem neb jiným zbožím, vpravuje padělku tomu vzhled nefalšovaného jeho vzoru. Jako rybář klame okouny, vnadě je na svou udici kovovými (anglickými) rybičkami, jako čihař lapá opeřence, opiče svou píšťalkou zvuky ptačí: tak i malíř, sochař, básník, hudebník a herec nastražuje své napodobeniny na fantasii těch, kdo je pozorují, aby je měla za samorostlé útvary, zrozené v klíně přírodním neb lidské společnosti. Téměř všecky naše omyly vyřinují se z nesprávného stotožňování úkazů na oko shodných. Nebyl by tudíž nepřípadný aforismus: Udělejte z věcí, které se hemží kolem lidí, samá nesrostlá „siamská dvojčata", a zmatků ve světě bude bez konce! —

2. Čím bujnější obrazivost, čím menší životní zkušenost a vycvikovaná soudnost, tím skrovnější dostačí podobnost mezi dvěma věcmi, aby byly mateny. Několik hrubě vyřezaných lidských rysů do kousku dřeva, několik hadříků kolem něho, — a děvčátko již hovoří a mazlí se s panenkou jako s živoucí bytostí, napomíná, krmí, uspává a kárá ji jako rozumného tvora, ba samo sebe přejinačuje, vmýšlí se do rolle moudré matky a osobuje si její obyčeje.

Uměleckou napodobeninu čeká arci úkol pernější: probouzeti a okřídlovati fantasii pozorovatelů dospělých, často chladnou a otupělou, a uspávati naproti tomu podezíravého ducha kritického, někdy na podiv důvtipného a vytříbeného, magnetisovati jej, aby spatřoval, co podle přání umělcova má býti spatřováno, a nepozoroval, co k nepozorování jest určeno. Aby jeho dílo nabylo této čarodějné moci, musí nás nejen ihned upomenouti na to, co vlastně zobrazuje, na určitou rostlinu, krajinu, osobu neb určitý výjev, jako na př. východ neb západ sluneční, vodopád, soptící horu, bitvu neb slavnost, nýbrž i obsahovati ještě jiné podněty, kterými mysl naše je sváděna k stotožňovacímu klamu, tak že aspoň na chvíli obraz těchto předmětů pokládá za předměty samy, a zároveň vžívá se do jiné rolle, než jaká se snáší s úkolem chladného pozorovatele.

Uhodnouti předně snadno, co která napodobenina představuje, není jinak možno nežli tím, že větší menší svou věrností vzkřísí rázem naši vzpomínku na přirozený svůj vzor, který jsme již dříve někde a někdy pozorovali. Z té příčiny umělci odjakživa studovali a studují své modely do nejmenších podrobností: význačné linie jejich vnějších tvarů a vnitřních výplní, jak jeví se oku zvenčí, barvy těles a jich hru v plném světle, polosvitu a přítmí, kouzla perspektivy, výrazy tváří bytostí živoucích za normálních i abnormálních stavů duševních, účast rozmanitých svalů při hrubších jemnějších pohybech, formy posunků, oděv a zbraň, bydliště a působiště historických reků, pojmy, názory a jazyk doby, ve které rekové ti žili.

Avšak přece ne všecko, co svým studiem vystihli a vypátrali, mohou vložiti do svých napodobenin. Mezi aesthetiky rozpoutaly se dlouhé hádky o tom,*) pokud zjevy z ovzduší přírodního neb z ovzduší lidské

*) Srovn. kritiku těch hádek v Ben. Croceově Aesthetice. I. a II. sv. (Ottova Světová knih. č. 588—589. 614—615.)

společnosti lze a radno jest zevrubně uměleckou napodobou zachytiti, a ukázalo se, že takový výkon byl by jednak nemožný, jednak i nepotřebný, ježto značný díl naší záliby ve výtvoru závisí také na tom, co umělec z přirozeného jeho vzoru vynechal, co ze své mysli přičinil, aneb co toliko naznačil a napověděl, aby fantasie naše si domyslila. Arci nesmí nám předkládati bytosti a děje čistě vysněné a vybájené, jimž bychom dle své obvyklé zkušenosti životní nikterak nemohli rozuměti, ale také ne fotografii všední skutečnosti, která by neměla pro nás vyšší hodnoty. Odtud pochopitelno slovo Svat. Čecha, že „poesie duch . . . z ničeho jak božstvo netvoří", nýbrž buduje své útvary, tak, že

„prosté zjevy skutečnosti známé
svým vkusem pozmění a vyšňoří
a snů svých prismatem je láme".

Krátce: v pravé umělecké napodobenině najdete jednak více, jednak méně vlastností, než mívá skutečný její vzor.

3. Všaktě často již prostorové rozměry tohoto vzoru činí umělci nemožným, aby jej věrně vypodobil. Hle, před námi obrovská poušť, egyptská pyramida, nebetyčná hora, nepřehledné šiky nepřátelských vojsk, utkávajících se v bitvě, nekonečné nebe hvězdnaté: — kteraký by tudíž musil býti rámec, na př. malířův, aby i prostorovými vztahy vyhověl ohromným těm originálům? — Jako mapu, tak i obraz nutno tedy někdy prováděti v zmenšeném měřítku. Jindy zase, příliš drobounké věci, jako pyl a tyčinky květin, chloupky listové a poprašky na křídlech motýlových, třeba trochu zvětšiti, aby obyčejnému zraku byly patrny. Často nebývá možno tyto a jiné maličkosti, jako peříčka ptačí, brvy a chloupky těla lvího neb koňského, písečná zrnka na mořském pobřeží, ani početně přesně do obrazu zachytiti, a bylo by to též zbytečno, ježto oko pozorovatelovo jich na skutečných zjevech přesně nepočítá, nýbrž přestává na povšechném dojmu. Umělec vším právem může těžiti z nedostatečnosti lidských smyslů a jich klamů, zejména i z nedokonalé naší různivosti. Na listoví stromů neb svlačcovitých rostlinách, visících se staré zdi hradební, objevuje se za jeseně pestrá hra barev duhových s nesčíslnými odstíny, ale na obraze dostačí malá stupnice nejmarkantnějších rozdílů barevných, aby rozohnila naši vzpomínku na tento pěkný výjev. Na Čermákově obraze „Raněný Černohorec" mníme viděti v pozadí hlubokou skalní roklinu, kterou hrdina nesen na nosítkách, ježto malíř ošálil náš zrak divem své perspektivy; na rovných, plošných kulisách divadelních zdá se nám, že září svými hvězdami kulaté nebe, nebo protíná se v značné dálce dlouhá alej stromů; po stěnách jeviště míhá se podle našeho domnění klikatý blesk, kdesi v dálce hřmí rachot hromu, ač vskutku obé způsobováno ohňostrůjcem a hlomozem plechu neb bubnu v zákulisí; i nalíčené ruměnce na tváři herček snad dojímají nás tak, jako by byly přirozeným znamením zdraví a mladosti. Tyto přeludy smyslové (zrakové a sluchové) byly neprávem vylučovány z illuse při uměleckých napodobeninách, ježto prý umění jakožto buditel citů aesthetických a ethických musí spoléhati na vzácnější kouzlo, než toliko na šálení smyslů. Avšak uvážiti jest, že při všech těchto produktech první zvěsti o jejich jakosti přináší vnímateli zrak a sluch, a že tedy přeludy těchto smyslů srůstají s jinými, jichž původcem je rovněž naše fantasie, v nerozlučný celek. — A což časové rozměry událostí, zejména historických, zdaž i ty nebývají nevěrně od básníků líčeny? — Dějinné příběhy, které přihodily se za dlouhou řadu let, dramatik upravuje pro jeviště tak, aby uplynuly před našima očima za několik hodin, jak se divák mohl o tom přesvědčiti při nedávných reprisách Schillerova Valdštejna v Národním divadle; a kterak předvádějí se nám v této trilogii mnohé děje současné, na př. úmluvy Valdštejnovy s generály v Plzni a souběžné intriky jeho nepřátel ve Vídni? — Ne současně oboje, nýbrž postupně jedny za druhými. Přes to málokterý divák vzpomíná na pravý jich časový pořádek a nebývá si vědom ani jiných ještě nesrovnalostí. Historické osudy „proslulého vojevůdce, ale špatného Čecha" splývají s nesčíslnými podrobnostmi první polovice války třicetileté, nicméně básník podává nám z toho ohromného řetězce výjevů současných a postupných toliko jakýsi rozmyslně vybraný výsek, do něhož pojal jenom ta dějinná data jako složky, která způsobilá jsou vymalovati nám ucelený, jednotný obraz o prostředí, záměrech a skutcích, moci a pádu ctižádostného Valdštejna. Podobně vede si každý jiný umělec. Ať obere si za svůj model cokoli: zahradu neb vinici, les neb pole, rybník neb jezero, koně neb jezdce, bitvu neb jednotlivého bojovníka, pokaždé vytrhuje některý z těchto předmětů z velikého rámce úkazů skutečných, aby zasadil jej jako samostatný, odloučený zjev do rámce svého výtvoru. Na čem sejde, jest, nalézti výsek, který hodí se k tomu, aby náležitě spořádán a upraven stal se zdrojem naší záliby jakožto harmonický a konečným účinem jednotný celek. Tisíce lidských očí zírá na krásu zjevů pří-

rodních, ale nevidí, že rozestřena jest před nimi; jen umělecký zrak sbírá ji jako včela svůj med na rozmanitých květinách, postřehuje v chaotické pestrosti úkazů ty z nich, které tíhnou k sobě vespolek, aby se sdružily v půvabnou i dovršenou sestavu a blažily srdce všech smrtelníků. Tato sestava, jakmile objevena byla tvůrčím duchem, pevně v něm utkvívá a tak jasnou se mu ukazuje, jako by již byla vtělena do hmotné látky. K tomuto zvyku, promítati vidinu předem do kamene, v němž teprve měla býti vytvořena, přiznává se v básni Longfellowě Mich. Angelo.*)

„Mají mnozí zrak,
již nevidí; já v kuse mramoru
však každém sochu zřím — zřím jasněji,
jak kdyby sama stála přede mnou
již vytvořena, dokonalá jsouc
i těla držením i postavou.
Jen kamenný ten obal odsekat
pryč potřebuji, který půvabný
ten uzavírá zjev, a objevit,
jej očím jiným, jak jej mé již zří." —

Líčí-li nám malíř na svém obraze západ sluneční, aneb hudebník v své písni hlahol skřivánčí, není to snad západ a hlahol, vnímaný kteroukoli myslí všední, nýbrž ojedinělou duší vzácnou, duší, která jemnými tykadly postihuje na výjevech nejen vnější jejich podobu, ale i n á l a d u, která se z nich na pozorovatele line. Tak básník (Vrchlický) maluje nám na př. lesní strž takto:

„Až úzkost přepadá tě v strži lesní,
nad kterou kmenů starých olbřími
se k nebi pnou v své samotě tak děsní,
že nelze vidět nebe nad nimi.
Přes kluzký mech co do balvanů padá,
jest pouze obrovských těch sloupů stín,
a smutek z všeho se v tvou duši vkrádá,
pln stínů zašlých, promlčených vin . . ."

Tak také do Smetanovy Písně skřivánčí vetkány jsou arci některé příznačné trilky ze skutečného zpěvu ptačího, avšak vedle nich ještě pestrá mosaika jiných tónů, určená k tomu, aby probouzela v posluchači zase ono blaživé pohnutí mysli, které se nás zmocňuje, když v polní tišině uslyšíme jásot okřídleného pěvce nad rozvlněnými žitnými klasy, ozářenými paprskem letního slunce.

Nejen tedy podobu věci, ale i náladu, kterou věc budívá v naší mysli, umělec musí vpraviti do své napodobeniny, aby se v pozorovateli objevila disposice k illusi.

*) H. W. Longfellow: Mich. Angelo. Přelož. F. Krsek.

4. Nicméně jesti to přece trefná podoba obrazu k jeho přirozenému vzoru, která nás nejdříve svádívá k stotožňovacímu klamu. Již případné hlavní kontury kresleného předmětu, nám odjinud známého, někdy než ještě jsou zplna dokresleny, mohou nás živě upomínati na to, co zobrazují. To ukazuje se často při koncertním kreslení; sami slýcháváte při těchto produkcích ze středu diváků předběžné výkřiky: „Toť Žižka, Palacký, Havlíček!", nebo zase: „Toť Karlštejn, Křivoklát, Zvíkov!", nežli ještě kreslič dokončil hlavní obrysy těch mužů neb hradů. Pozná každý již z těchto příkladů, že jde tedy nejprve o to, vypátrati takové konstitutivní linie a vespolné jich proporce, které povšechný tvar věcí pevně určují, a potom teprve o připojení jiných vedlejších, které tento tvar podrobněji rozčásťují.

Nedařívá se komukoli, vystihnouti tyto šťastné rysy ve vzhledu pozorovaných zjevů; je k tomu potřebí vycvičeného zraku i jemného taktu. Tak jako když posypete plavuní desku skleněnou a rozechvějete ji smyčcem, objeví se na jejím povrchu obrázek s čarami delšími a zřetelnými, které stanoví celkovou jeho formu, a jinými kratšími a méně zřetelnými, kterými forma ta jest podrobněji provedena a dovršena: tak vzrušená duše umělcova, když zadívá se s láskou do svého modelu, ihned s něho takřka snímá kontury základní a pak i jiné, méně závažné, ale rovněž nezbytné, které dohromady jsou složkami přesně vymezené, harmonické sestavy. Konstitutivní linie zrovna bijí v oči na kresbách Manesových neb Alešových, kde lidské a živočišné postavy trefně bývají zachyceny téměř jediným plavným tahem; vedle nich však i náznaky vedlejších linií snadno tu rozpoznáte. Oč pak tito i jiní umělci vždy usilují, jest, aby jednotný dojem jejich výtvoru byl zdůrazněn a zachován; proto vytýkají brzy okázalejším rysem, brzy živější barvou, brzy jasnějším světlem, k čemu pozornost vnímatelovu chtějí míti obrácenu, ztemňují to, čeho povšimnouti si má jen mimotně, a vylučují ze své napodobeniny, co by jednotný dojem mátlo, seslabovalo neb rušilo. Odtud účin jejich výtvorů bývá mocný, protože regulovaný a soustředěný a tím mnohem hlubší než působivost pouhých fotografií, na nichžto téměř všecky součásti celku, které leží v téže linii, stejně jasně jsou vyznačeny, aniž která z nich obzvláště vyniká. Nicméně k probuzení zjevnější illuse vše to ještě nestačí.

Z obrazu musí dýchati také patrná ž i v o t n o s t, aby nepochybné známky přeludu se začaly ohlašovati. A životnosti dodá umělec své napodobenině jen tím, jestliže ji uzpůsobí, aby takřka vyzařovala

ze sebe ruch a pohyb, obvyklé to projevy života. Proto předně linie uměleckého malíře, ať přímky, ať křivky, nejsou strnulé, pravítkem neb kružítkem provedené, nýbrž lehounce prochvělé, jakoby jimi probíhalo jakési životní fluidum. Jeho kresba i malba hemží se příznaky, kterými rozmanité pohyby fantasii pozorovatelově se jaksi napovídají, aby si je sama dovršila, první neb druhé jich fase se dovtipovala. Namalováno pouze napřažení meče vrahova nad hlavou jeho oběti a — domýšlíš se rozražení lebky; postava zraněného naklání se z přímého postoje na znak — a domýšlíš se jejího pádu. Kolmé neb vodorovné linie přírodních předmětů umělec úmyslně na své napodobenině jedny naklání a prohýbá, jiné jako kontrast ponechává neskloněny a neprohnuty, aby oko tvé kladlo do některých jejích částí vzruch a pohyb. Někdy zíráš na obraze stromový kmen nachýlený, větve vyšinuté, ana zatím stráň neb skála, na které strom stojí, podržuje vzhled nezměněný: ihned na mysli přimaluješ si domnělou vichřici, jakoby po krajině zuřila. Jindy zase hladina vodní na obraze zůstává většinou rovná, jen místy slabě zčeřená, a pobřežní rákosí jen nahoře trošku vychýlené: ihned mníš, že dovádí nad vodou lehký vánek.*) Večeře Páně od Leonarda da Vinci naznačuje nejen na tvářích apoštolů, ale i na posuncích jejich rukou a polohami postav, jaké vzrušení se učňův zmocnilo, když Kristus pronesl slova: „Jeden z vás mne zradí.“ Jidášova tvář náhle celá obrátila se na stranu směrem k Ježíšovi, a u ruky jeho, která drží měšec na stole, hle převrženou slánku jakožto hlasatele leknutí a pomatenosti zrádné duše! Lessingův „Laokoon“ poučuje výtvarné umělce, jak si vésti, aby na sochách a malbách šťastně zobrazili události časové. Radí jim voliti „úrodný moment“, t. j. vypodobovati situaci tak, aby ještě jiná (předchozí neb následující) byla snadno domyslitelna.

Nuže, jak by podle této rady měl býti vypodobován Herakles na rozcestí? — Ne jak zpříma stojí uprostřed dvou žen (Ctnosti a Rozkoše), ani, jak již ocitl se vedle Ctnosti, nýbrž jak znenáhla se kloní k této ženské postavě, tak že vnímatel by mohl nejen předchozí váhání, ale i konečné rozhodnutí hrdinovo z napodobeniny vytušiti.

5. Doklady tyto snad dostačí čtenáři, aby pochopil, že umělecké dílo dožaduje se stále také o s o b n í ú č a s t i vnímatelovy a zvláště jeho obrazivosti, aby vyřinovalo ze sebe neodolatelný, uchvacující dojem. A tato účast stává se tím živější a tím ochotnější, čím více jest k ní v napodobenině popudů, čili, čím hojněji a různějšími směry se naše obrazivost uvádí v činnost. I působnost slova básnického na tom závisí. Slovo to nesmí býti po vědecku jednovýznamné, přesného, zcela určitého smyslu, nýbrž takřka obetkáno pestrostí a polomlhavou neurčitostí, aby fantasie vybírala si z něho a doplňovala brzy ten, brzy onen význam, všelijak zbarvený. Maccaulay*) vytýká jako zvláštnost Miltonovy poesie, že účin její nevzniká tak tím, co skutečně vyslovuje, jako spíše tím, co ponechává čtenáři tušiti; napovídá toliko, co si máme sami dopověděti; nevybavuje jedné představy, nýbrž i mnoho jiných, s ní sdružených „rozněcuje mysl z povzdálí elektrickými nitkami . . . Miltonově poesii lze jen tehdy rozuměti a v ní se kochati, když duch čtenářův spolupůsobí s duchem básníkovým.“ Miltonovo pero nepředkládá nám „hotově provedené malby, jeho harfa nezavznívá před uchem posluchače, jen a jen nečinně poslouchajícího. Dává jen náčrt kontur a zůstavuje jiným, aby si je dále domalovali. Udeří jen základní tón, očekávajíc, že posluchač sám si melodii dále rozvine.“ — Či nepřádeme si někdy z několika prostých námětů, počtem nepatrných, dlouhé pásmo myšlenek, k nim přibájených? — Nuže, slyšte Vrchlického báseň „Illuse“:**)

„Byl plný salon; v jeho pestrém víru
kde utkvět zrakem? Náhle u klavíru
jsem uzřel dívku; obrácena byla,
skráň v dlani opřenou, zrak v notách, snila.
J á p o u z e v i d ě l s p o u s t u j e j í c h v l a s ů ;
z n i c h o s t a t n í j s e m d o p l n i l s i k r á s u,
snad tváře ovál, jemné, dětské rysy,
v nichž s úsměvem se první duma mísí,
rtů jahodu tak nedotknutou, svěží,
a čelo, na němž klidu pablesk leží,
jak měsíce zář na mramor když svítí.
Ba dále snil jsem; celé vnitřní žití
než děcko v ženu rozkvěte, sny, touhy,
vše zbájil mi ten tmavý vlas a dlouhý;
jak malíř byl jsem, který zvolna tvoří.
Já bál se, že se obrátí a sboří
ten celý svět, jejž vybájil jsem rázem;
já sklopil hlavu, upřel oči na zem“ — —

(Pokračování.)

*) Zajímavé podrobnosti o tom (v příčině maleb Cézanneových) viz v časop. „Novina“, seš. 9. a 10. r. 1910.

*) V stati „John Milton“ (Reclam. Univ.-Bibl. č. 1095, str. 16.)

**) Ve sbírce „Co život dal“, str. 63.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Také tentokráte odcházel Klapzuba od Dra Sterna rovnou k „Černému orlu“, jen tolik nepospíchal jako posledně.

Vonný večer byl. Červencově letní. Choroboplodní mikrobi ochromující v Klapzubově těle činnost některých orgánů, zejména orgánů zažívacích, ustali na okamžik ve svém záludném řemesle a zálibně poslouchali píseň cvrčků. Puškvorec v této mnohonásobné vůni letní vítězil.

„Ano, teď je nejlepší čas, abych se vydal do Mekky!“ připadalo Klapzubovi na mysl. „Koupím si tři Jägrovy košile, kaučukové límce a manšety, od mistra Bezdíčka nepromokavé šaty a půjdu. Allah provázejž moje kroky!“

U „Černého orla“ zrovna jako z udělání hovořeno bylo o prázdninových cestách. Mistr Bezdíček chystal se navštíviti propast Macochu, učitel Mleziva zamýšlel na Slovensko, Dr. Cibulka připravoval se na Sněžku.

„Vy, pane listovní, zase nikam?“ zeptal se učitel Mleziva Klapzuby uštěpačně.

„Já letos do Mekky!“ prohlásil Klapzuba slavnostně.

Jako kdyby letěl hospodou anděl. Všichni se odmlčeli a zoufale se podívali na Klapzubu. Učitel Mleziva nejzoufaleji. Mlezivovy cesty prázdninové bývaly nejdelší, nejodvážnější a nejnákladnější, do Mekky se však Mleziva dosud neodvážil.

Klapzuba vyslovil se tak určitě, že všichni byli přesvědčeni, že nežertuje. Právě tato strašlivá jistota je nejvíce zamrazila. Kdyby byl Klapzuba prohlásil, že půjde na letní byt do Zábrdovic, tedy do osady blízké, byli by všichni o jeho letním pobytu pochybovali. Ale že se rozhodl pro cestu do Mekky a že své rozhodnutí tak jasně a tak určitě prohlásil, nikdo o vážnosti jeho rozhodnutí nepochyboval. Nepůjde ovšem do Mekky jenom z turistických, folkloristických a respirativních příčin jako pan učitel Mleziva, když jede na Slovensko. Klapzuba nenaváže v Mecce diplomatických styků mezi moslemíny a královstvím českým, jako je navazují naši dobrovolní a neplacení francouzští a angličtí konsulové v Paříži a v Londýně, Klapzuba jde do Mekky prostě proto, poněvadž do Mekky jako vyznavač Allahův a Mohamedův musí jíti. Jde do Mekky prostě z těchže příčin jako katoličtí tovaryši chodí do Vambeřic. Jde do Mekky za svým prorokem. To pochopiti může jedině purkmistr východočeského průmyslového místa, jenž se se svou družinou ze stejné příčiny nedávno vydal do Říma poklonit se papeži. Roosewelt z Ameriky už to pochopil, když s posolenými kůžemi lvími a tygřími zavadil o Řím a zamýšlel v Římě zavaditi také o papeže. Ale nepochodil.

Rozhodnutí Klapzubovo vpadlo do klidných vln maloměstského života jako aviatik, jemuž selhal benzinový motor. Město pozdravilo tentokráte Klapzubovo odhodlání sympaticky. Mnohým šlo jedině o to, aby jim Klapzuba z daleké poutě posílal pohlednice.

Dohazovači nevěst byli však trpce zklamáni. Jim připadalo na mysl, že Klapzuba nejede do Mekky bez příčiny. Že zajisté jede do Mekky pro nevěsty.

Tato bizarrní myšlenka pěnila dohazovačům krev. Domácímu člověku, domácímu poplatníku, domácímu živnostníku nedopřeje tento přivandrovalec ani krejcaru výdělku, domácí průmysl není mu ničím, musí za nevěstami do Mekky. Až do Mekky jede, a doma je tolik děvčat na vdávání. Ani dvouprocentní provise domácímu živnostníku nedopřeje, více přece domácí živnostníci ani za nejšťastnější a nejvýhodnější sňatky nebrali. I do tohoto zaměstnání vloudila se konkurence. Vyskytli se odvážliví jednotlivci, kteří ani záloh už nebrali, což bylo se zřetelem na nežalovatelnost pohledávek povstalých z oboru tohoto zaměstnání lidského tolik, jako kdyby dohazovali nevěsty zadarmo, bezplatně.

Ministr krajan — politickému zasvěcenci bude zřejmo, že děj této rozpravy nespadá do přítomnosti, nýbrž do časů dávno minulých, kdy ještě český národ míval ve Vídni ministra krajana — staral se jenom o státní úřednictvo a živnostenských stesků nedbal.

Klapzuba zamýšlenou cestou do Mekky mimoděk rozvířil spoustu stesků nejen místních a domácně živnostenských, nýbrž i stesků všenárodních, vycházejících z hloubi ňader ubohého národa. Dohazovači nevěst dokonce podezřívali ministra krajana, že on Klapzubův postup — tedy věc národně nezávažnou — prodal za cenné ústupky národní. Že za tento postup úřední svolil, aby byl zdražen petrolej a zakázán byl vývoz vepřového dobytka ze Srbska.

Mistr Bezdíček, zástupce místního živnostnictva, ač řečník bohem požehnaný, dříve zasloužilý bojovník za právo živnostníků, zpronevěřil se hrubě maloživnostenskému programu a dal se prodati vládě. Živnostníci byli bez hlavy, bez vůdce. Hlava jejich šila úřednické uniformy vládním orgánům, nejprve okresnímu hejtmanovi, pak ostatním. Toto šití bylo stádný projev vládního otroctví. Za okresním hejtmanem běželi všichni orgánové vládní jako berani se svými zakázkami k mistru Bezdíčkovi. Jediný přednosta soudu uhájil si soudcovskou neodvislost a dával šíti i na dále kostelníku Mráčkovi, jenž se šitím zabýval jenom v mimonáboženských hodinách. Kalhoty vyšlé z duševní dílny kostelníka Mráčka byly tak široké, jako jeho světový názor, jenž jeho přesvědčením objímal svět od obou pólů, od severního, už dvakráte objeveného, do jižního, dosud neobjeveného.

Z úst do úst letěla po městě pověst o Klapzubově zamýšlené cestě. Na konec dostala se i do sluchu okresního hejtmana. Jako obyčejně slyšel ji okresní hejtman poprvé ve vinárně u matky Hejlové, kde se pravidelně dovídal o nejnovějších událostech městských. Byla mu vypravována kýmsi se zřetelnou úmyslností. Město chtělo věděti, kterak se zachová vláda. Vrchní oficiál Klapzuba byl přece dosud aktivní úředník státní a třebas by zamýšlel vydati se na cestu do státu s naší říší spřáteleného, přece jen bylo nejisto, zdali mu vláda vydá na tuto cestu cestovní pas. S harfou do ciziny necestoval — harfenice propouštěla vláda i za největšího rusko-rakouského napětí do carské říše ochotně a bez překážek — Klapzuba chystal se do Mekky z vnitřního přesvědčení náboženského a to z náboženského přesvědčení, jehož oprávněnost dosud tímto státem nebyla uznána.

Okresní hejtman nebyl nadarmo zástupcem vlády, jejíž síla je v tom, že okamžitě zodpoví a potěšitelně vysvětlí i nejpoťouchlejší interpelaci.

„Aby směl do ciziny, musil by míti povolení nadřízeného úřadu,“ vysvětloval okresní hejtman stanovisko vlády ke Klapzubově rituální cestě, „a povolení do ciziny obdrží jedině onen státní úředník, jenž nutnost a naléhavost této cesty prokáže přiměřeným způsobem. Mimo to musil by bezprostřední představený onoho individua úřadního svoliti, aby řečené individuum smělo do ciziny odcestovati.“

Posluchačům tohoto vládního vysvětlování zbyla v hlavě jedině potutelnost přezdívání individuem.

Ochotou občanstva již druhého dne dověděl se přednosta soudu o tom, že okresní hejtman přezděl přednostovi soudu, že jest individuum, a že okresní hejtman nedovolí, aby vrchní oficiál Klapzuba cestoval do Mekky.

Přednosta vyslechl tuto zprávu na pohled s ledovým klidem. Ale ve skutečnosti hned se uchopil alpského zvonce na stole a prudce zazvonil.

Otevřely se dvéře, a kancelista Pirkhán hluboce se ukláněl.

„Dojdou hned pro listovního!“ poručil přednosta.

Kancelista Pirkhán znova se hluboce uklonil.

„Prozatím počkají!“ poručil přednosta a vyskočil s pohovky. Obešel Pirkhána v prudkém kruhu a na konec se mu postavil těsně před nosem.

„Kdyby oni chtěli jeti na urlaub do Mekky, ke komu by se obrátili s prosbou, aby jich dovolil?“ ptal se pátravě.

„Poslušně prosím, k panu radovi zemského a tohoto soudu přednostovi!“

„A kdyby chtěl Kobliha nebo Kladivo, nebo vůbec někdo, kdo je tady pode mnou, do Mekky, na koho by se obrátil?“

„Poslušně prosím k panu radovi!“

„A kdyby chtěl vrchní oficiál Klapzuba cestovati do Mekky, na koho by se obrátil?“

Kancelista Pirkhán se rozkročil. Znal to od kancelářských zkoušek u vrchního soudu zemského. Dvě otázky byly jen tak a třetí byla strašlivě záludná. Na tu bylo potřebí odpověděti jinak, aby byla odpověď správna. Tuto odpověď kancelista Pirkhán chvíli rozvažoval.

„Poslušně prosím, kde pak ten, co by tam dělal, ten tam jakživ nepojede,“ vysvětloval přednostovi soudu dobrácky, „ten zase napíše do tabely dovolených: Dovolené se vzdávám. Poslušně prosím, to je takový poťouchlík, já ho znám!“

Přednosta soudu zle se zamračil. Tedy i kancelista Pirkhán nechce o Klapzubovi nic určitého říci. Jako kdyby se Klapzuba vymykal veškerému pořádku a předpisům jednacího řádu. Opravdu jako kdyby přednosta soudu byl jen jakési individuum a Klapzuba směl odcestovati do Mekky jenom se svolením okresního hejtmanství. To už nedráždilo jenom, to už zrovna vybízelo.

„S pravdou ven!“ rozkřikl se přednosta. „Koho by prosil vrchní oficiál Klapzuba, kdyby chtěl odcestovati do Mekky?“

Pirkhánovi třásly se svorně brada i kolena.

„Poslušně prosím,“ vyškytl zničeně, „vrchní oficiál Klapzuba kdyby chtěl do —

do — do (Pirkhán se zakoktal, prožluklé slovo cizozemské z hlavy se mu v tomto kritickém okamžiku vytratilo — bůh ví, jaké je to divné slovo) — kdyby chtěl do tentononc tuntononc, poslušně by prosil veleváženého pana radu zemského a tohoto soudu přednostu!"

„Prosil by taky okresního hejtmana?" zavrčel přednosta jako odcházející letní bouře.

„Poslušně prosím, taky by ho prosil!" odpovídal kancelista Pirkhán zkroušeně.

„A proč by ho prosil?" zahřměl zase přednosta jako nenadálý blesk z odcházející bouře letní.

Pirkhán se zapotácel. Tohle byly otázky horší než u kancelářské zkoušky. U té komisaři jenom nad jeho odpověďmi tiše lomili rukama.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Pošechoňská stařina napsal *Michail Jevgrafovič Saltykov-Ščedrin*, přel. Akim Set. Ruská knihovna, nakl. J. Otto v Praze.

„Pošechoňská stařina", obšírná rodinná kronika, epicky vyprávěná, bohata umělecky propracovanými podrobnostmi vyniká působivostí nad „Pány Golovlevy" téhož autora, důkladnějšími lícněmi nad S. Aksakovovo dílo: „Rodinná kronika", ale jest pochmurná, některým obrazem z bývalého života nevolnického, až otřásající tak, že nese pečeť smutku přes to, že vyžehne tu i tam jízlivý smích autorův, ale smích jako plášť hluboké bolesti, nezjasněné nejmenší nadějí. Jsou tu ponuré vzpomínky z dětství, z jinošství, z kmetství i ze staroby, mnoho typů a episod zajímavých ze života kořistivých statkářů, prožívajících život tupě, bez vyšších idealů, ubohost mužiků a sluhů a málo radosti a potěchy tak, že minulá doba. autorem zobrazená, zdá se býti hrůzným snem, Vypravěč, statkář Zatrapeznyj, jest pouhým pojítkem v této historii, v níž se odhaluje pramen tmy, za které mohlo rašiti jen zlo pro společnost — pro národ.

Překlad velkého toho díla jest dosti pečlivý, ano místy čte se jako originál, ale přes to vyskytují se mnohá nedopatření, z nichž dlužno poukázati k tomu hlavně, že překladatel nesprávně používá výrazů „vzdor", na př.: „vzdor krajnímu vypětí", dále: „vzdor tomu".

Pod čarou překladatel mnohé vysvětluje velmi případně, ale nebylo nutno vysvětlovati, že Rusové nazývají jahody, maliny, ryvíz, angrešt atd. „jagoda", neboť mohl v překladě použíti obecného názvu „bobule". Zníť podivně na str. 63: „Pro pány jahody neuzrály a od nich (služek) malinami čpí!" Na str. 8. se praví: „pro lov ručnicí", ačkoliv se říká: „pro myslivost."

Chybno jest: „ze všech sil," na místě: „seč byl."

Úsloví: „kladly poklony k zemi" jest doslovně ruské, česky se říká: „ukláněly se k zemi" a j. *K. V. H.*

Edmond Rostand: „**Romantikové**". Veselohra o 3 dějstvích ve verších. Přeložil Adolf Červinka. Vyšlo jako 11.—12. číslo „Pestré knihovny zábavy a kultury" nákladem Aloise Hynka v Praze, 1910. Stran 122 za 40 haléřů.

Čtouce Rostandovy Romantiky, můžeme, tuším, velmi dobře pozvolna vnikati v tajemství podivuhodných dramatických úspěchů populárního Francouze, ale také velmi dobře vysvětlovati si důvody všech oněch živelných protestů, které ho stihají s vytrvalostí nemenší. Rostand — toť veliký básník, veliký malíř slova především a bujný, opojně rozkochaný obdivovatel láskou rozechvělého srdce. Ale je to lehkomyslný dramatik. Je až ku podivu, s jakou odvahou pouští se začasté do dramatického zpracování látky tolik dějově řídké a plitké, jakou je na příklad fabule přítomných Romantiků! Nic víc a nic míň, než tvrdohlavé zápolení dvou roztomilých mladých lidiček o to, aby se za sebe dostali — ale jsou proto, že se domnívají větřiti odpor rodičů. Jakmile ten se vysvětlí v pravý opak, mizí každičký jiný zájem a kouzlo poměru náhle vyprchává. Romantiky jsou oba mladí krasavečkové, romantiky jsou i rodiče obou — a romantikem největším je tu v první řadě básník sám, který měl dle všeho v úmyslu rozkošnou svoji hříčkou dobromyslně sesměšniti — romantičnost. Vše je tu takové jen básnicky možné a jen fantasticky odůvodnitelné, opravdu romantické; ale přes to nelze upříti, má to půvab krásného snu o princezně a princi, kterým nevysychá proud sladkých řečí a v nichž je vším hra očí a hudba zvonivých slov. Ti, kdož jsou založeni poetičtěji a jimž stačí zmíněné kouzlo, budou se rozkoší chvěti při čtení této drobnůstky. Ti pak, kdož čekali opravdové drama, drama děje a převratů, pokrčí rameny. Jsem z těch prvních: byl jsem zas jednou unesen

čistou poesií mládí a božské naivnosti, která se perlí ze srdcí mladým hrdinům, Sylvettě i Percinettovi, a dobrodušným, bodrým humorem jejich otců. Je bizarrní a celkem podivný celý ten příběh jakoby vystřižený a vystilisovaný ze Shakespearova Romea a Julie, ale je sladký a má gracii.

Romantikové byli sehráni dne 21. května 1894 v Théâtre-Français a založili Rostandovu pověst. Jules Claretie sám vzpomíná na onen večer: „Vzpomínám na dojem šťastného překvapení, jakým působily na obecenstvo ony zamilované verše, ony verše plné rozkoše šeptané dvěma osmnáctiletými snoubenci ve stínu staré zdi pod netřesky a podražci.“ ... A o něco dále píše: „A jaká řeč, tak čile, tak jaře, tak vesele francouzská jakoby byl Renard v alexandriny spoutal prósu Marivauxovu!“ — Zdá se, že právě tato řeč je alfou i omegou všech Rostandovských úspěchů, neboť má všecky krásné známky sytosti, hudby a sladkého rozpoutávání vášní. Náš překladatel vítězně zápasil s originálem: podal nám převod tak krásný, že je radostí pročítati jej nahlas a kochati se v něm. Překladu je předeslán sytě napsaný a obsažný úvod.

Fr. Sekanina.

DIVADLO.

* Teprve třetí večer „Literárních profilů“ vinohradských akademiků v pátek dne 15. t. m. byl zasvěcen památce Zeyerově a vydařil se nejlépe ze všech večerů dosavadních. Programmově byl zhuštěnější a pro Zeyera výrazně volen: ukázán důrazně jím byl zejména básníkův exotismus, který také byl silně akcentován p. Milošem Martenem ve stručné, hezky přednesené, ale poněkud jednostranně stylisované přednášce, v níž pojat byl Zeyer jako „Velký Utajený existující více svým dílem než životem“, jako básník velkého přepychu, renaissanční rozkošník a asketa náboženských sklonů i pochyb, jako básník, jehož verš sálá ohněm lyrické krásy přímo máchovské a jenž vytvořil náš rytmus tragiky. I obě recitace: slečny M. Krausové, která přednášela v jakémsi visionářském zanícení, a slečny M. Nechlebové, která recitovala známou „Helenu“ v pojetí jakési věštecky zbarvené extase, trpěly přestylisovaností a malým odstíněním dějů i nálad. Za to souhra čínské komedie „Bratří“ podložená pěknou stylovou výpravou Zdenky Braunerové projevila pochopení a vkus. Pyšnou tanečnicí Jaosien byla slečna Anetta Smolová vyznačující se jemným odstíněním hlasovým a bezpečnou elegancí pohybů; mladší z obou bratří (vlastně dívka) Peja sehrán byl slečnou Žďárskou s křepkou delikatessou procítění i stříbrohlasého orgánu. Nurchazi pana P. Neriho trpěl poněkud hlasovou jednotvárností, za to maskovaný kníže Lo-Mengej páně Smolův vynikl tentokráte pečlivým prostudováním a dokonalým pojetím jak v podání, tak v masce. Režii p. Neriho možno nazvati pečlivou. *S.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

„Mánes“ pospíšil si s aktem piety na paměť Ant. Slavíčka. Dva měsíce po úmrtí umělcově zve na soubornou výstavu nebožtíkových děl do svého pavillonu pod zahradou Kinských. Dříve než slehl se rozrušivý dojem náhlého skonu umělcova a než možno přistoupiti s objektivním klidem k zevrubnějšímu vděčnému hodnocení jeho díla. Rychlé uspořádání výstavy má své časové výhody a má věcné nevýhody. Skoro abychom si přáli: Non multa sed multum. V kvapu přirozeně nebylo lze získati pro výstavu vše význačně karakteristické a tak přes početnost vystavených maleb postřehujeme značné mezery, jež nedopouštějí, aby dnešní výstava byla brána za úplný a spravedlivý obraz veškerého díla i celé evoluce nebožtíka Slavíčka. Hned první doba jeho tvoření, ovládaná akademismem školy Mařákovy, zastoupena příliš chudě. Nebyla tak podružná neb málocenná, jak předčasná legenda snad usuzuje. V prvém tom desítiletí nevznikly jen vystavené veltruské motivy, tůň u Staré Boleslavi a březový háj, nýbrž i jiné práce, komposičně více méně apretované, avšak vlastní intuicí ovládané, koloristně teplé, karakterem jímavé a o nic méně procítěné, nežli mnohé poslední. Vzpomeňme jen sálavých, křepě a vroucně pojatých polních idyl z té doby, po nichž se na výstavě marně ohlížíme. Rovněž tak pohřešujeme dokumenty prvých eruptivních projevů Slavíčkovy emancipace, na př. jeho rozdováděné „Červené střechy“, jichž uklidněným již dozvukem jest vystavený překrásný „Červnový den“. Rovněž tak neviděti nikde dalmatské architektury a skizzy sv. Víta, jež byly perlami „Mánesovy“ zimní výstavy skizz a dokumentovaly Slavíčkovu potenci malíře architektur nad jiné výmluvně. Za to arciť vydatně a skvěle zastoupena na výstavě přebohatá nebožtíkova žeň, vytěžená z jeho zaslíbené země, z českomoravské vysočiny, kterou si horoucně zamiloval, do níž se zahloubal s veškerou opravdovostí své duše, aby z chudé, studené její půdy vyrval nejvzácnější uměleckou kořist. Chudé ty porosty, kamenitá pole, širé pastviny, osamělé cesty, prosté chaloupky, vše pod vysokým chladným nebem, okouzlují lapidarní vnitřní pravdou, které štětec

Slavíčkův propůjčil láskyplně nejpoctivějšího realistního a přece umělecky jemně vytříbeného výrazu. V jeho podání je spravedlivá nevtíravá diskretnost průvodcem individualní síly výrazu; subjektivní pojetí splývá v jeho díle s objektivním zobrazením harmonicky a tím přesvědčivěji v mohutnou jednotu, která neodolatelně podmaňuje. Platí-li o čem ražený termin „paysage intime" v nejlepším slova smyslu, platí o těchto a příbuzných krajinkách Slavíčkových plně a cele. Četné obrazy z Kameniček a jiných končin Čech mluví za sebe samy. Jak vyrůstaly z hlubin duše umělcovy, pověděl v minulých číslech „Zvonu" srdečně K. V. Rais upřímnými slovy svědomité přátelské vzpomínky. — Ještě jednu oblíbenou doménu měl A. Slavíček. Byla to Praha, její zákoutí ve vnitřním městě, její břehy, pláně a sady na periferii, její náměstí a její vrchol, sv. Vít. Připadá mi, že nebožtík útočil na Prahu soustavně jako umíněný dobyvatel ze všech stran, aby si oblomil a připravil pyšnou, velkou a složitou pevnost k rozhodujícím posledním útokům i k vítěznému opanování. Nedočkal se. Bohužel! Staroměstské náměstí a sv. Vít zůstaly pouhými skizzami, napovídajíce jen, co umělec chtěl a jak by byl svůj úkol zmohl. Leč musil bych celkem opakovati, co řekl jsem již před několika týdny v nekrologu Slavíčkově. A jak výše naznačeno, sluší pokládati i dobu i výstavu za předčasné k finalisování závěrečného soudu o Slavíčkovi a jeho díle. Vyrostlo ze srdce a přirostlo nám k srdci. Už proto není o něm poslední slovo ještě proneseno.

Ještě jedna malířská exposice: Miloš J i r á n e k vystavuje prvá sebraná svá díla v saloně Topičově. Bylo by na snadě, přiložiti na tyto plody Jiránkova štětce měřítko vysokých požadavků, jež péro Jiránkovo v kritikách i essayích formuluje. Ale nebylo by to spravedlivo. Snáze jest kázati nežli žíti podle slova božího. A kdo z nás dosáhne mety, kterou sobě či jiným (raději jiným) vytkl? Ideál nejvyšší, výkon poctivě dle možnosti. On fait qu'on peut. Také pan Jiránek činí se a zkouší figurálně i krajinářsky, z pravidla spíše rozumově nežli od srdce. „Nota personality" ozývá se v jeho díle zřídka, skromně a tak málo vysloveně, že nelze ji ani náležitě definovati. Všecky vystavené práce jsou datovány a v chronologickém tom pořadu vidno, kterak malíř postupem doby podléhá heslům, jež právě platí: Od prokreslených „vorů" z r. 1898 s habitem šťavnaté koloristní konvence až do „pískařů" z r. 1910 s affektací zběžného traktamentu v suchých, křiklavě vyprahlých barvách. Nač se nutiti do takového nepřirozeného břednutí a blednutí, když umělec dovede zanotovati bez falsetových tonů mnohem přirozeněji, ovšem jen tak, jak mu „zobák narost'"? „Vesnice v květu" (lépe snad v době květů?), „oblak", „zahrada" a j. jsou velmi slušné výkony. Malíř podává v nich svědomitě vše, co umí. A více nikdo nesvede, nechce-li zabočiti v karikaturu. Z figurálních prací stojí upřímná „podobizna prof. Königa" nejvýše, mnohem výše nežli vyspekulované ultramodernistní „bílé studie", „dáma na písku" a pod. Leč pro dnešek dosti. Až se příště s Jiránkovým dílem opět shledáme, uvidíme bohdá s potěšením, že malíř nalezl sebe, soustředil se po svém a zůstává si věren. *J. L.*

TÝDEN.

K životopisu mistra Kampana. Víme, jak žil M. Kampanus trpkým živobytím chudého professora. Manželka jeho k zlepšení příjmů prodávala ryby sušené v kolleji Andělské, mnoho užitku však ze živnosti neměla, leda namrznutí, škodu a jiné nepříjemnosti. Roku 1616 byl povolán mistr Jan do úřadu šestipanského Starého města Pražského, kdež mu bylo z usnešení rady městské oznámeno, aby sobě práva městského zjednal, anebo aby manželka jeho od živnosti na místě „obecním" upustila. Odpovídal Kampanus, že vždycky na tom byl, když by se mu jaká příležitost v zakoupení natrefila, aby sobě městské právo objednal, ale dosud že nic se mu toho netrefilo, a poukazoval, že vedle jeho manželky i manželka Jana Hypiusa, písaře akademie, rovně jiní povětrní a práva městského nemající sedají a živnost svou bez odporu všelijakých provozují. Vzpomněl také příhody, když jednou do kolleje jemu svěřené k správě a k koleji velké přislušející úřední vejchoz (komise) vykonána byla. Mnoho nečistot a blat před ní se spatřovalo, a když za opatření a vydláždění cesty žádal, bylo mu řečeno, že to místo (na kterém manželka jeho prodává) ke kolleji náleží. I slíbili úředníci šestipanští p. mistrovi, že na něj kvapeno nebude, a vybídli, aby u rady městské sobě dalšího pohledával.

Archiv m. Prahy, rkp. 476. *V. V.*

V PRAZE, dne 22. dubna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dufíek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXV.

Po prázdninách, jež minuly po odbyté primě, vydal jsem se do Broumova jako nastávající sekundán pěšky. Se mnou šla starší má sestra Helena, jež nesla mi uzlík. Nevím, proč mne otec tentokráte nevyvezl. Jen to si pamatuju, že byl kalný, smutný den po dešti, že se z lesů bíle kouřilo a že, když jsme kráčeli kolem Kozínku osamělého mlýna, dalo se zase do deště. Za té nepohody dorazili jsme přes Hvězdu dolů k Broumovu. Nálada za takového podzimního dne byla sama sebou trudná; a po rozloučení s domovem cítil jsem tím větší sklíčenost, poněvadž jsem kráčel do nejista, neboť neměl jsem do té chvíle určitého místa, kde bych bydlel, rozumí se „na handl".

Do Hejtmánkovic, kdyby bylo nejhůř, byl bych sice mohl, neboť tam u Kahlerů měli řadu hochů a jeden z nich zase mohl za mne nastoupit v Hronově; ale mně se tam hrubě nechtělo hlavně proto, že jsem měl odtud daleko do školy. A sestra Helena, jež mne minulého jara v Hejtmánkovicích navštívila a jíž se oči zakalily lítostí nade mnou, když všecko přehlédla, také to našim rozmlouvala. Šla teď se mnou, aby mně v Broumově samém opatřila nějaké místo. Marně však pátrala. A přece jsme posléze místo našli. Sestra mi teď vypravovala, já sám se na to již nepamatuju, že když jsme tak nadarmo hledali to místo, že jsem jí řekl: „Pojď, mám tu známého ševce, u toho se stavíme, snad by o něčem věděl." Stavili jsme se u toho ševce, já se věru už na něj nepamatuju, a ten dobře poradil, tady na dolejší ulici (Niedergasse) že vdova Neumannová má tři hochy, ta že by snad jednoho z nich dala do Čech na handl. A vskutku.

Na vysokém chodníku, v řadě starých domů v dotčené ulici stál domek nově vystavěný; ten patřil Terezii Neumannové, vdově ne staré, svěže vypadající. Kromě tří chlapců měla ještě malou holčičku. Nosila šátek na pokos tak jako stará její matka. Ta s ní žila ještě s dvěma svýma sestrama. Z těch tří sester nejstarší byla Marie, jež posluhovala v klášteře, velmi pobožná, při tom však veselá a čilá; nejmladší Thekla krásně vyšívala, hlavně holubinky selkám. Prostřední věkem byla paní Neumannová, jež měla krupařský obchod a prodávala také máslo i mléko. Ta si mne nechala a vydala sestře Heleně za mne svého nejstaršího, Karla.

Z drsného, selského ovzduší dostal jsem se do mírného, ženského. Všecky tři sestry i jejich stará matka chovaly se ke mně velice laskavě a mile. Pamatuju se, že první čas paní Neumannová často přisedla k posteli, když jsem ulehl, a že mně hladívala hlavu a že se jí oči zalévaly slzami. To smutně vzpomínala na svého Karla, jenž byl u nás v Čechách a jehož místo já teď zabíral. —

V tomto bytě byl jsem spokojen. Pokládali mne tam jako za svého. „Teta" Marie, vzpomínám si, vzala mne jednou

tajně do klášterního musea, když tam poklízela. Tu jsem si mohl pohodlně prohlédnout přírodopisné sbírky, z nichž nám P. Vincenc ve škole ukazoval, tu jsem také uviděl pověstný broumovský meteor. Více mne však vábily různé starožitnosti, mezi nimi zvláště katovský meč, kterým v Broumově za starodávna popravovali.

U Neumannů jsem přebýval dvě léta, v sekundě a v tercii. Seznámil jsem se s celým sousedstvem a dobře jsem tu vycházel. Za stavením mohlo se zahrádkou až ke starým hradbám městským, pod nimiž se táhl bývalý val. Toho času rozkládaly nad ním staré kaštany své rozložité, husté koruny. Pod nimi shlukovalo se za slunečných dnů hojně mládeže a pod nimi také na lávce sedala Lojzička Čechova.

Co jsem přebýval v městě, seznal jsem všechny krajany tu bydlící. Nedaleko od nás výše k náměstí přebýval komissař finanční stráže jménem Čech, jenž měl několik dětí. O tom jsme my čeští studenti věděli, že nejenom se jmenuje Čech, ale že také Čech je, že rodinu svou vede po česku a nikde se nezapírá tak jako ten onen krajan v Broumově usedlý. Dcerka finančního komissaře Čecha, Lojzička, přicházela někdy na starý val do kaštanové áleje, vodíc s sebou jednoho nebo dva ze svých malých sourozenců, slečinka snad patnácti, šestnácti let, štíhlá, útlá a urostlá. Za jarních a letních dnů sedala na lavičce pod kaštany, světle oděná, tmavých hustých vlasů, velkých hnědých očí, hlídajíc svého malého, hrajícího si bratříčka. Nikdy jsem s ní nemluvil, ale rád jsem ji vídal krajanku milou a schválně jsem kolem přecházel, abych slyšel jak česky hovoří. — Po létech jsem se dověděl, že umřela v květu let.

A maně přichází na mysl jiná vzpomínka na dojem, kterého jsem zažil tu poblíže sešlé hradby městské na valu pod starými kaštany, z pod nichž je viděti přes oupad Voigtsbachu ke Skřinicům na mlžně modravé pásmo Stěn na obzoru. Bylo na jaře, košaté koruny kaštanů svícemi svých bohatých květů všecky jako osypány. Seděl jsem pod nimi na lavičce a četl jsem, a četl, dočítal českou knihu a nedbal jsem a nevěděl, že se kolem všechno již vytratilo, že sedím sám, že zašlo slunce a že vzduch začíná se protmívat. Dočítal jsem „Babičku" Boženy Němcové. Nevím, kde jsem si ji vypůjčil, ale podle formátu a tisku, jak je chovám v paměti, bylo to litomyšlské, Augustovo, vydání z r. 1862. Nemohl jsem se odtrhnout od knihy, chtěl jsem ji dočíst. A dočetl jsem ji v samý soumrak. Když jsem knihu zavřel a pohleděl před sebe, kalně jsem viděl ztemnělé pásmo Stěn a večerní červánky za lesy, neboť jsem měl oči plné slzí. Byl jsem dojat babiččinou smrtí, vzrušen knihou tak krásně líčící kraj blízký mému rodnému; dojímala mne snad tím více, protože jsem ji četl v Němcích, že mne tolik připomínala můj domov. Nevím, že bych kdy později nebo před tím zažil při knize tak hlubokého pohnutí, tak čistého, blaživého dojmu.

Nedaleko mého bytu stál tenkráte zavřený kostel, nyní sv. Václava, vystavěný za opata Otmara Kiliánem Dienzenhoferem na místě, kdež stával kostel broumovských evangelíků, známý z našich dějin při samém počátku třicítileté války. Tenkráte, když jsem bydlil v jeho sousedství, hrubě mne nezajímal, poněvadž jsem neznal jeho minulosti. Za to tím více vábil mne starobylý kostelík za městem, na hřbitově pod stromy, všechen dřevěný, s dřevěným ochozem plným pamětných nápisů na deskách, kostelík dřevěný gotického založení, veliká vzácnost, kolik set let už tu stojící. Nerozuměl jsem tenkráte jeho ceně; stavba sama však vábila svou zvláštností a poesií dávných věků. Dřevěný kostelík ten, mimochodem řečeno, stojí snad v těch místech, kdež stával prvotní, nejstarší kostelík, jistě také roubený kostelík malé, české osady za dob, kdy Broumovsko ještě bylo většinou samý prales. Tenkráte ještě nemělo nynějších německých vesnic, nýbrž jen několik českých osad, jak jsem se o tom už zmínil; tenkráte nebylo o městě Broumově a klášteře ani potuchy.

Další vycházky jsem od Neumannů konal jako sekundán, když jsem sháněl rostliny pro svůj herbář, tak jako v primě jsem se z Hejtmánkovic zatoulal skoro každé soboty chytat motýly k osamělému rybníku v lukách, u borového lesa (Schlögelteich), poblíž úpatí Stěn. V tercii jsme vycházeli hledat nerosty. Vím, že jsme se za nimi pustili až po pruské hranice do kopců za Sonovem vsí, že jsme tam hledali a také nacházeli polodrahokameny i hojné otisky rostlin.

Pěkné byly ty vycházky; zvláště rád si vzpomínám na slunečná, letní odpoledne u toho osamělého rybníku, v jehož pozadí táhnou se ve stráních Stěn tmavé, širé lesy až na hřeben hor, až ku Hvězdě a za ní Ta odpoledne jsem tam trávil celá sám a sám u tiché vody, zrcadla lesa, v louce, v prozářeném, vonném boru, kdež všude bývalo tak ticho a přece tak rušno životem hmyzu, kdež poletovalo tolik pěkných motýlů.

V gymnasiu chodilo vše pořád stejně, až na to, že přibyl nějaký nový předmět. Také začali s tělocvikem jako s nepovinným

předmětem. Kdo se dal do něho zapsat, musil na přehlídku k lékaři, k doktoru Fr. Roserovi, známému pak poslanci na říšské radě, kdež neúnavně obnovoval svůj návrh na zrušení malé lotterie. Pocházel z Teplic (Wekelsdorf) a jmenoval se původně Popper Moric. Pod tím jménem studoval na broumovském gymnasiu r. 1847—1850. Ten mne také přehlédl. Pamatuju se, že jsme hovořili po česku.

Ve škole učilo se mi snáze, poněvadž jsem uměl už slušně německy. Prospěch můj nebyl zlý, ale také ne výtečný. V primě jsem byl (v druhém běhu) dle lokace devátý mezi 39 žáky, v sekundě osmý mezi 25, v tercii devátý mezi 23 a v kvartě šestý mezi 20. Od primy až do tercie (1863 až 1866) měli jsme na vysvědčení známku nejenom z mravů a z pilnosti, ale také z pozornosti. Na kvartánském vysvědčení známky z pozornosti už žádné není.

Co jsem prvního běhu v sekundě vyváděl nebo co se mnou se dělo, už nevím; něco však bylo, poněvadž mně na vysvědčení napsali:

Mravy: zákonné.

Pozornost: mdlá.

Pilnost: povrchní.

Ale již druhého semestru všecko jsem si spravil. —

Co se ve světě dálo, o to jsem se, chlapec ještě, nestaral. Českých novin jsem v Broumově ani nezahlédl; než ani německých nedostalo se mi do rukou. O politice jsem nic neslyšel a také o ni nedbal. Až pak jsem se přece musil ohlédnout, když dolehly zvěsti o krvavých zápasech i do mého nejbližšího okolí. Bylo r. 1863. V Polsku bouřila revoluce. O té jsem slýchal, i jméno vůdce polských povstalců, Mariána Langiewicze. Také jeho podobiznu jsem vídal i slečny Pustowojtovny, věrně mu oddané, v mužském obleku chodící.

Tenkráte jsem si také koupil fotografii Mariána Langiewicze, sedícího v polském národním kroji na krásném vraníku. To již bylo po revoluci, v čas, kdy polského diktatora jsem měl nedaleko; žilť tou dobou internován v pevnosti Josefovské, přebývaje nejprvé v budově velitelově v přízemí a pak, bedlivěji střežen, v jízdeckých kasárnách. Nepamatuju se, že bych byl doma něco slyšel o Langiewiczovi, že jej máme takřka v sousedství, nebo o Pustowojtovně, která prý potají za ním přišla do Josefova.

Více se mluvilo o výpravě do Šlesviku a Holštýnu r. 1864. Různé obrázky a rytiny spodobující výjevy z té války, přinášely nám novin nečtoucím vědomost o ní; hledívali jsme na ně bez hlubšího zájmu. Za nedlouho jsem pak uviděl podobné výjevy na vlastní oči.

Na jaře r. 1866, (to jsem chodil do tercie), začaly proskakovat hlasy, že bude vojna s Pruskem. Čím dále tím určitěji se to roznášelo a víry docházelo, zvláště když Prušáci sbírali vojsko ku hranicím, kamž nebylo z Broumova daleko. Pojednou také z Hronova mně přišlo psaní s novinou, že tam přitrhlo oddělení rakouských husarů, že jsou na bytech, že u strýce Zejdla mají hlavní stráž. Po té nějaký hronovský rodák, se kterým jsem se v Broumově náhodou potkal, všecko mně dotvrdil a ještě více vypravoval o těch husarech, o jejich rytmistrovi, jak je zlý jako čert, nedávno že na jeho rozkaz vypláceli jednoho z husarů lískovkou u Zejdlů na dvoře.

To bylo v květnu. Hlasů o nastávající vojně přibývalo; rostly chvatem jako vítr před bouří. Lidé se lekali, že Prušáci překročí hranice, a v to zase, že tady při hranicích budou školy zavřeny, že dostaneme už teď vysvědčení. To jsme slyšeli rádi; nechápali jsme a neuvažovali, co je vojna. Nás vábily vagace, předčasné vagace. Slyšeli jsme o nich rádi, ale zdálo se nám nemožná, aby už teď začaly; byloť teprve počátkem června, a školní rok tenkráte trval do posledního července.

Než jednoho dopoledne vstoupil ředitel P. Volfgang do třídy, ač neměl u nás hodiny; a tvář jeho ne usmívavá a jasná jako jindy. Nějak neklidně nám ohlašoval, abychom se přichystali a doma oznámili, že se skončí školní rok už teď, že přišlo nařízení, aby nás propustili, poněvadž nastává válka s Pruskem, vysvědčení že dostaneme 19. tohoto měsíce (června). Toho bylo, nemýlím-li se, asi za tři dny. Pustili nás, bylo po učení. U velikém vzrušení vyrojili jsme se z gymnasia. Myslím, že nikdo z nás války se nelekl a na ni nemyslil, nýbrž jenom na prázdniny, že budou již vagace, o několik neděl delší vagace. Hlavní dojem z té zprávy byl mezi námi studentíky vlastně radostný. Jen jsem přišel do bytu, již jsem napsal psaní domů, co se děje, aby tatínek pro mne přijel.

Stalo se. V ustanovený den po ránu přihrčela naše bryčka před domek paní Neumannové. Bylo 19. června 1866.

(Pokračování.)

Fr. S. PROCHÁZKA

VÝČITKA.

Lecčím prosluli jsme chrabří,
tělocvik nás v síle zdvih,
feudální parkány z habří
přeskakujem v jeden mih.

Vzpírat známe každou tíži,
cepy mávat nad hlavou,
kdyby stál jim někdo v blíži,
měl by lebku krvavou.

Kde se dá jen vyniknouti
z prostřednosti řetězu,
odtud z olympijských poutí
nesem věnce vítězů.

Novým vánkům rozumíme,
jež k nám linou se všech stran,
k novým zorám v touhách zříme,
a jim okna dokořán.

K rekonstrukcím sebe sama
zjemnělý náš spěje cit,
v epopej anebo drama
lidství své chcem vyhrotit.

Už jsme syny věků příštích,
dnešku živ jen troglodyt,
tvárnou silou klíčí v třīštích
starých model nový rit.

Oře slunné s blesknÿm hledem
v trysk svých vozů známe hnát,
však jen jedno nedovedem:
tvrdě, tvrdě, tvrdě stát.

NEVĚŘÍM MAJÁKŮM . . .

Nevěřím majákům v úskalí,
jež tam tak najednou vyvstaly
z kypících varů a pěn.
Šalebně jakby mžikají
klamnými směru údaji
a v bradlech vítají plen.

Nevěřím pršení vavřínů
včerejších vítězně do klínu,
již zítra žloutne jich list.
Lepší je v lidské prahnutí
kamene drsné řinknutí,
ledové vichřice svist.

Nevěřím davovým nadšením,
věřím jen umrlých vzkříšením,
jež pokryl v trávníčku rmen.
Co pravé v tobě, nehnije,
půl věku mrtvo, ožije,
pravda jen z hrobu jde v den.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

OT. JOSEK:

ILLUSE PŘI UMĚLECKÝCH NÁPODOBENINÁCH.

(Pokračování.)

A báseň táž může býti dokladem ještě k jiné stránce našich illusí: k rozkoši, již ssajeme z doplňující tvůrčí činnosti své vlastní, když nabádavá methoda umělcova vyhrazuje nám, abychom si doplňovali, dovršovali a docelovali, co v napodobenině své toliko naznačuje a napovídá. I herci již pouhou mimikou nám vnukají, co vnuknouti chtějí, ba i z jejich masky vyčítáme si mnoho jako v knize mezi řádky. Proslulý herec Garrick uměl se maskovati na podiv výmluvně. Hraje na př. rolli Falstaffa, an po prohýřené noci připotácí se domů k malému potěšení své manželky, hle, jak názorně

„vypravoval" (podle zpráv očitého svědka Lichtenberga) *) již svým zevnějškem všecky ty pestré osudy, kterých nedávno zažil. Nalíčil si paruku zpola až na tvář posunutu, ostatek tváře trochu zkrvácený a potem se lesknoucí, vestu shora dolů zcela otevřenu, punčochy všelijak pomačkané a zvarhanělé, podvazky — běda! — každý jiný: jeden mužský, druhý ženský. K čemuž podotýká Lichtenberg, že nebylo by divu, kdyby si byl i střevíce popletl. —

6. Obyčejné jest mínění, že umělec toliko budí naše reminiscence na určitý předmět (na př. košatý dub), který vypodobuje; méně známo bývá, že naše reminiscence více méně také f a l š u j e, ač nemíváme o tom potuchy. **) A přece mezi jeho napodobeninou a našimi vzpomínkami na skutečný předmět, na který jsme dříve někde nazírali aneb o kterém si z doslechu představu sestrojili, bývají nemalé neshody. Čím to, že naší pozornosti unikají? — Tím hlavně, že umělec utíká se k jakési lsti vkládaje předně okaté hlavní rysy předmětů do napodobeniny, které s naší reminiscencí se nepopíratelně shodují, ale zároveň s nimi vsouvá podloudně méně okaté své úchylky, aby se s neúchylkami takřka „svezly", čili: aby jako domnělí „staří známí" do mysli vklouzli. Dívá-li se pak někdo na umělcovo zobrazení na př. košatého dubu a spatřuje tu kořeny mocné, rozvětvené, kmen statný, korunu mohutnou, listy laločnaté, poznává ten strom po těch znacích, které svou vtíravostí snadno pozorovateli přírodního dubu v paměti uvíznou. Jiných znaků, méně patrných, obyčejně si v p ř í r o d ě nevšimneme aneb aspoň jasně neuvědomíme; ale na o b r a z e, který zpravidla bedlivěji a déle zkoumáváme, postřehujeme pojednou i další vlastnosti dubu: tmavou, rozsedalou kůru, zprohýbané, sukovité větve, cizopasnou, rezavou houbu, listy lysé po obou stranách, kulaté duběnky, a zdá se nám, že vše to jsme t a k é již na přírodním dubu postihovali, ač tomu tak nebylo. A ježto obraz, stoje před mýma očima, jest přítomný, ale přírodní dub již přítomen není, takže jedno s druhým srovnávati nemohu, živý nynější názor vpravuje své znaky mé vybledlé vzpomínce, vsouvá do ní, co v ní nebylo — falšuje ji.

Avšak děje se někdy i naopak. Některé naše vzpomínky bývají velmi věrné a podrobné, týkají-li se věcí, které jsme byli z té neb oné příčiny nuceni často, bystře a do maličkostí prozkoumávati. Taková bohatá reminiscence ráda pak mnohé své živly podstrkuje do obrazu umělcova, ač v něm opravdu obsaženy nejsou. Tak rostlinopiscům přihází se zhusta, že při b ě ž n é m pohledu na výkres dubu, uznamenají-li na něm kmen, větve, korunu, listy, květy, mimovolně a omylně vkládají tam hned i r o z d í l n é květy: prášníkové v tenkých, visutých jehnědách, a pestíkové po 3—4 na podélné stopce, ač na výkresu přesněji naznačeny nejsou aneb bývají z části listovím zakryty. Podobně události, které představují se nám na jevišti, ačkoli je básník všelijak pozměnil, brzy s doplňky, brzy s výpustkami vylíčil, přece pokládáme za úplně shodné s tím, co jsme již dříve o nich zvěděli neb četli v historii, románech, pověstech národních, v politických žurnálech neb týdenních časopisech. Málokterý posluchač a divák ví, co vše si při dramatech, operách, malbách a sochách přimýšlí neb odmýšlí; málokterý osobuje si toto „spolupracovnictví" při výtvorech uměleckých, ač bývá hojné a čilé; málokterý znamená při nich, že také sám zapřáhl své síly — „v službách cizích". Tak býváme tichými spolupracovníky při Tylově Jiříkovu vidění, Daliboru a Branibořích od Smetany, Stroupežnického Zvíkovském rarášku a Paní mincmistrové, Jiráskově Emigrantu a Žižkovi, Bozděchově Zkoušce státníkově a j.

7. Velicí dramatikové, jako Aischylos, Sofokles, Euripides a Shakespeare, volívali k svým kusům látky známé, t. j. mythologické a historické tradice u lidu oblíbené a již jaksi napolo v drama zpracované. Těžili z těchto již „vyšlapaných stezek" lidového myšlení a smýšlení, a mohli se právem nadíti, že snáze probudí v duši svých divákův illusorní víru v skutečnost představovaných povah a příběhů, když líčení svá po důležitých stránkách přizpůsobí jejich ponětím, zkušenostem, hlediskům a mravním zásadám. Věděliť, že mysl posluchačova dovede si mnoho přidati k tomu, co drama pouze nadhodí, a že mnoho zůstane nepovšimnuto, v čem se od lidové tradice odchýlili, jen když podstatné její rysy vytknou s důrazem. Hrají-li se v našich divadlech kusy anglického neb francouzského původu, ba i Ibsenovské, slýcháme často stesk do jejich „nepřirozenosti", což jest neomylným svědectvím, že názorům a životním zkušenostem našich diváků českých nejsou přiměřeny. Z toho patrno, že v každém pozorovateli uměleckého díla jest takřka zašito plno ustálených již ponětí a pravidel o tom, jak obyčejně lidé a osudy jich —

*) G. Chr. Lichtenbergs „Ausgewählte Schriften" (str. 290—291, Reclamova Univ.-Bibliothek); Lichtenbergovy „Briefe aus England" jsou pravou pokladnou pouček pro herce.

**) O tomto zjevu poučuje každá obšírnější psychologie, zvláště pak Steinthal (Einleitung in die Psychologie und Sprachwissenschaft) a J. Sully (Illusions).

aspoň z našeho okolí — mají vypadati. Kreslí-li nám umělec osoby a věci souhlasně s naším o nich obrazem, rádi mu přitakujeme, bezděky oddávajíce se víře, že v této podobě opravdu existují neb aspoň existovati mohou. Nevpadá-li však nám umělec „do noty", ihned vtírá se v mysl pochybnost o realitě toho, co nám předkládá. I dítě věří babičce, pokud vypráví mu v pohádce o Petrovských, že loupežníci se v lese objevili, že osel je kopal, koza je trkala, kohout na ně rozčileně kokrhal, ale jindy při zmínce o perníkové chaloupce nedůvěřivě se táže: „A jest opravdu taková chaloupka?" A táže se tak proto, že dosud podobné chatrče nikdy nepoznalo. Odtud pochopitelno, že všecko, co nazýváme „možným a nemožným, pravdě podobným a nepodobným", není obsaženo ve věcech samých, nýbrž rodí se teprve z našeho úsudku o nich, totiž, ze srovnávání zjevů nových s jinými, již dříve seznanými. Čím častěji se která událost v naší minulosti přiházela, tím ochotněji věříme, že se může přihoditi také později, třeba jen v románu neb dramatě. V té příčině velmi jsou poučny případy illuse, kde neběží vlastně o napodobu bytostí existujících v okolní přírodě, nýbrž toliko smyšlených, bytujících jen v mysli lidové. Starořecký Feidias vytvořil tak krásně sochu Zeva Olympijského, že kde který Řek přál si ji aspoň jednou ze svého života spatřiti. Socha dala podnět i k významnému epigramu, vyjadřujícímu otázku, zda Feidiovi poštěstilo se provésti dílo tak slavné a trefné proto, že vystoupil na Olymp do sídla bohů, či proto, že Zeus sám na zem zavítal k sochaři. Nám ovšem jest samo sebou zřejmo, že umělec neměl za model skutečně existujícího Zeva, nýbrž tu jeho podobu, kterou si zosnovali v své mysli Řekové tehdejší doby podle zděděné tradice nebo popudem básnických smyšlenek; jenže Feidias nedokonale vyhraněný a nedovršený lidový obraz hromovládného boha zdokonalil a přesně ucelil. Ježto však mnohé podstatné stránky obvyklé tradice do svého Zeva vpravil, věřeno ochotně, že všecky si z ní vybral, a že sám bůh byl mu modelem.

I v tomto případě nové, umělcem přidané rysy málo byly pozorovány jakožto nové, protože vloudily se do mysli pozorovatelovy s jinými okatějšími, vzatými z tradice. — Zobrazování svatých a světic, čertů a andělů, vil a rusalek, aby zdálo se věrným, nemohlo býti prováděno jinak než dílo Feidiovo, totiž, ve shodě s příslušnými lidovými pomysly té oné doby a země. K dovršení domnělé věrnosti napodobenin bývaly brány za modely muži, ženštiny a děti ze současného života. Savonarola tudíž dle pravdy vytýkal svým vrstevníkům, že figury, které si dávají malovati do svých kostelů jako postavy svatých bytostí, mají vzhled osob světských, které vyskytují se na ulici, tak že potká-li je kdo, volá: „Hle, toť Magdalena, toť svatý Jan!" *)

Zda maně nevzpomínáte si na Brožíkův obraz „Zvolení Jiříka Poděbradského za krále Českého", mezi jehož postavami diváci ukazovali si brzy na tu, brzy na onu, ježto připomínala některou známou pražskou osobu, žijící v druhé polovici 19. století? — Tu máte důkaz, že umělec někdy i historické postavy, o jichž pravé podobě nemáme zpráv neb jen kusé, zobrazuje dle nepravých originálů, přihlédaje pouze k tomu, aby více méně neurčité domysly lidové nebyly jimi uráženy. Zachová-li tuto podmínku, je-li aspoň po této stránce výtvor jeho „věren" představám pozorovatelovým, vše ostatní se mu mlčky odpustí.

8. Tím více však spoután jest v svém tvoření, chce-li vypodobiti předměty a výjevy, které v přírodě neb lidské společnosti často se opakují, tak že pozorovatelům, dobře znajícím jejich vzhled a průběh, snadno jest uhodnouti, kde vzoru zůstal věren, kde stal se mu nevěrným. Tu napodobovatel chtěj nechtěj musí vzor svůj pozorovati takřka drobnohledem a nahlédati jaksi do tajné „dílny přírody", aby něco z té její tvůrčí činnosti pochytil, jež vyrábí na oko nepatrné, ale přece příznačné drobnosti, totiž ty, kterými i věci velmi podobné od sebe se rozlišují, aneb jimiž jedna a táž věc teprve stává se z povšechného schematu svéráznou individualitou. Tu dobře jest, když umělec jako

„Merlín sedí, zírá okem věštce
ve přírody tajné živobytí:
jak sní kámen v úžlabině skalní,
zrají klasy, meruňka jak rdí se,
zírá v porod, vzrůst a umírání,
zírá stále, usmívá se tiše . . ." **)

Macaulay ***) upozornil na to, že procházeje Londýnem od jednoho konce k druhému, zřídka kdy mezi statisíci osob mimojdoucích namane se ti jedna, za kterou se s jakýmsi podivem ohlédneš, ježto valná většina lidí podobají se sobě vespolek v povšechných rysech, a toliko nepatrná menšina

---

*) I podle Ruskinova úsudku staří velcí mistři uvádějí ve svých Rájích a Resurekcích prosté podobizny svých modelů, sluhů, milenek a pod.

**) Z Vrchlického Pohádky o Merlínu. (Nové básně epické, str. 79.)

***) V stati „Madame d'Arblay" (Recl. Univ.-Bibl. č. 3656, str. 65—68.)

poutá pozornost neobvyklým útvarem svého čela, nosu, úst neb některého z údů. Dostačí malířské umění druhého, ba třetího řádu, aby provedlo podobizny dvou jedinců, značně vzhledem svým se různících, a přece každý snadno pozná z těchto portrétů, že na jednom z nich zobrazena jest osoba A a na druhém osoba B. Avšak jest potřebí umělosti vyšší k rozlišnému vypodobení dvou postav, které přes všechnu shodu v hlavních konturách liší se jemnými odstíny svých úchylek. I dovednost herců bývá nižší neb vyšší, napodobí-li jeden a týž dvě osoby. Různí-li se tyto osoby zvláštnostmi na sto kroků viditelnými a slyšitelnými, jako když jest jedna kulhavá neb koktavá, druhá přihrblá a mluvící nářečím odchylným od panujícího jazyka, herec i prostřední může je věrně napodobiti. Avšak, jsou-li to lidé tělesně bezvadní, stejné velikosti, stejné společenské třídy, téhož vychování, jazyka i mravu, toliko velmi nadaný herec je s to, aby napodobě jednu po druhé, naznačil neklamně svou hrou, která věta, modulace hlasu, který posunek přísluší jedinci A a který jedinci B. Shakespeare podal nám v svých dramatech nepřehlednou galerii postav a povah, které líčí arci vesměs jako lidi se všemi ctnostmi i slabostmi, ale každou z nich přece vykreslil nám tak rozlišivě, t. j. i po jejích příznacích na oko nepatrných, že poznáváme v ní samorostlé individuum s vlastní jeho firmou, s osobitým jeho ovzduším. Tutéž způsobilost shledáváme i u Turgeněva, Dostojevského a zvláště u Gogola, jehožto Mrtvé duše kreslí nám vedle Čičikova celou legii přesně rozeznatelných charakterů, a při tom tak trefně, že se nám zdá, jako by to byli jedinci, s nimiž jsme včera obcovali.

Někdy dostačí jen několik šťastně zachycených znaků, abychom rozlišovali člověka od člověka; ale jde-li o takové výstižné vypodobení zjevů, aby vyvěrala z něho nepochybnější illuse, umělec ať tak dím hromadí příznaky věrnosti na své napodobenině. Na obraze, představujícím lovecký výjev, vídáte na př., kterak k četným a správným obrysům jelena, kterými se různí od sousedního srnce, ke kresbě druží se stín a světlo, k těmto případné barvy, k barvám pečlivě volená situace, v níž obrážejí se osobité pohyby a vlastnosti jelenovy a p. Ještě názorněji ukazuje nám moderní výprava dramat a oper v Národním divadle, jak ohromná spousta podrobností se vynakládá na to, aby se podněcovala a udržovala illuse divákova. Jeviště nabývá brzy té, brzy oné individuální tvářnosti, aby jednou zdálo se býti královským palácem, po druhé stanem vojevůdcovým, po třetí budoarem vznešené dámy, po čtvrté pracovnou učencovou, dílnou řemeslnickou neb selskou světnicí. Nábytek, obrazy, zrcadla, hodiny, nádoby, nástroje a knihy jsou pokaždé tak vybrány, aby rázem i počtem svým hodily se do okolí osob, které jako zástupci toho onoho stavu na jevišti účinkují. I herci naznačují zvláštnostmi svého oděvu, chování a své mluvy stav a povahu osob, které představují, ba i historickou dobu, do které děj padá.*)

(Dokončení.)

✣ ✣ ✣ ✣ ✣ ✣ ✣ ✣ ✣

BOHUMIL BRODSKÝ:

STARÁ HUŤ.

Přivezl's od Kastnera peníze?“ ptal se otec, sotva syn do kanceláře vstoupil.

„Přivezl. Dal také pět set zlatých předem na nové zboží. Dobré jitro. Odpusť, že jsem večer šel hned spat. Bylo už hodně pozdě, věděl jsem, že ležíš a byl jsem cestou utrmácen.“

„Myslil jsem si to, ačkoliv jsem byl ještě vzhůru a měl jsem velkou starost. Směnky jsou v tomto týdnu splatny a upřímně řečeno, bál jsem se o tuto pohledávku. Přisedni si blíže, máme chvíli volnou a můžeme si něco povědít.“

„Právě jsem tě chtěl žádat o rozmluvu.“

„Tak? Tedy tím lépe.“

Martin Relich posadil se ke svému otřenému psacímu stolu, na němž zdánlivě panoval chaos. Spousty papíru byly na něm nakupeny, různé knihy a ceníky tvořily hromádky a zásuvky byly naplněny svazečky účtů, obchodních dopisů a rozmanitých poznámek. Ale Relich svému stolu, u něhož přes čtyřicet roků den co den usedal, rozuměl výborně. Nepotřeboval registratury. Jediný hmat dostačil, aby ze zdánlivého labyrinthu vytáhl lístek, na němž měl to či ono poznamenáno, aby našel obchodní přípis, starý účet nebo záznam. Psací stůl synův, stojící u druhého okna, byl pravým opakem. Pohodlný, moderní, řezbami ozdobený a lesknoucím se kováním opatřený. Listiny a dopisy byly pečlivě svázány, stejnoměrně složeny, péra a tužky byly urovnány a několik drobnůstek sestaveno v po-

*) Proto básníci dramatičtí zamítají nyní většinou verš a píší řečí nevázanou, aby se i tím přiblížili více mluvě obyčejného života.

řádku, na němž se nikdy nic nesmělo změniti.

Dva světy se tu stýkaly, starosvětský a moderní. A obě osoby tyto světy představující, ačkoliv je poutal úzký svazek krve, jakoby se rozešly různými směry, v nichž není setkání a sblížení. Martin Relich, majitel sklárny a statku, byl pomalé ramenaté postavy. Chodil poněkud klátivě a neseděl-li u stolu, jistě měl ruce na zádech složeny. Oblékal se jednoduše a jeho obleky šil vesnický krejčí, který se staral více o trvanlivost než modu a střih. Na hlavě nosil v zimě v letě týž měkký, široký, černý klobouk a venku na procházce dubovou hůl, k vůli níž musila jedna ruka opouštěti svou posici na zádech. Tvář měl kulatou, vždy pečlivě oholenou a pouze pod bradou táhl se věneček prošedivělých vousů, jež dodávaly jeho vrásčité tváři podoby holandských rybářů. Pohyby jeho stále ještě statného těla byly živé a malé nepokojné oči prozrazovaly pevného ducha a pronikavou bystrost.

Byl opravdu muž neobyčejně bystrý a podnikavý. Jeho děd, rodem Němec, usadil se v Dříteči jako sklář. S malými začátky pustil se do vyrábění skla, které zjednané povozy rozvážely po Čechách, Moravě i Rakousích. Majitel sám se svými dětmi foukal sklo a lopotil se v maličké huti, kterou před svou smrtí značně rozšířil. Děti uprostřed českého okolí se počeštily a vnukové neznaly už ani písmene německého. Teprve vnuk Martin, když převzal po otci huť řádně vystrojenou a skoupenými pozemky obohacenou, staral se o hlubší vzdělání svých dětí. Měl tři. Nejstarší Jan byl lékařem, dcera Anna provdala se za advokáta a Ludvík vystudovav realku a techniku, strávil dvě leta v cizině, než se usadil doma, aby zvolna chápal se řízení otcova majetku, jenž mu měl jednou připadnout.

Mimo dceru, jež ku podivu byla podobna povahou svému chytrému ale bodrému otci, nezvedli se synové po otci. Byli vyšší než on, podlouhlých tváří, chladní a uzavření. Zvláště Ludvík nápadně se odlišoval od otce a připomínal svou matku, jež asi před deseti roky zemřela. Byla dcerou ředitele velkostatku, jehož lesy táhly se kolem hutí a z nichž Relich čerpal potřebné pro hutě dříví. Přemýšlel sice na proměnu pecí, touže je přestavěti na lacinější topení uhlím, ale na nejbližší stanici bylo téměř pět hodin cesty a náklad s dovážením uhlí spojený nevyvážil by láci. Hutě tedy jako ode dávna skupovávaly všechnu zásobu dříví z panských lesů a za hutěmi táhly se dlouhé řady navržených polen, kterými živeny nikdy nevyhasínající pece.

Paní Relichová bývala vždy pamětliva svého původu a protože zažila v dívčích svých letech ještě doby, kdy ředitel velkostatku byl první osobou a obávanou mocí, před kterou všechno s uctivostí ustupovalo, žila v domnění, že lesk moci otcovy ji stále provází. Byla vysoká, sličná paní, hrdého výrazu, vážící svá slova s upiatou skoupostí. Vůči dělníkům a služebným byla odmítavě hrda. Netýrala jich, ale nikdy se k nim nesnížila a přátelsky s nimi nepromluvila. Proto také nikdy nepochopila svého muže, v němž obíhala krev předků z chudoby se vyšinuvších a pohrdajících kastovní vypínavostí. Relich byl muž práce, činů, touhy po zvýšení a zdokonalení majetku, neštítil se lidí, kteří proň pracovali, vážil si dovedných dělníků, rozmlouval s jejich ženami a dětmi. Muž se ženou zůstávali si cizími. Ona k němu nikdy vroucněji nepřilnula, zazlívajíc mu, že se nedovede obléci a vystupovat jako pán hutí a statku, který sice nebyl velký, ale rozměrou několika set měr přece jen vynikal nade všecky i největší selská hospodářství v okolí. V jejím srdci tkvěl osten sklamání, že se sňatkem s člověkem málo uhlazeným ponížila a tím houževnatěji lpěla na svých tradicích.

Jiný muž by býval snad nešťasten, snad by se byl pokoušel zlomit chladnou hrdost a donutit ženu, aby si všímala domácího hospodářství. Ale Relich ve svém přirozeném bystrozraku pochopil, že by pokusy změnit povahu ženinu otevřel dokořán dvéře domácím svárům a že by ji nejen nezkrotil, ale ještě více popudil. Dobrovolně jí ustupoval, šetřil její libůstky, nevysmíval se jejím patrimoniálním koníčkům. Byl vděčen za to, že zbytečně nemrhala, že netoužila po drahých zábavách (vzdalovala se jich, stydíc se objeviti na veřejnosti po boku muže, který tolik nápadně se lišil od úřednických vzorů), že mu dala zdravé děti, o které se pečlivě starala. Nebylo mu sice po chuti, že jim vštěpuje takové převrácené náhledy o světě a o lidech, ale těšil se, že děti, až dorostou a přijdou do světa, samy svým zdravým rozumem pochopí zlatou střední cestu a setřesou se svých duší, co přežilého a nepraktického matka jim vštípila. A neměl ani času, aby sám děti vedl. Zvýšený sklářský průmysl a konkurence nutily ho vždy usilovněji se starat o závod a udržet ho nad vodou.

Se starším synem i dcerou, když z domu odcházeli, loučil se dost lehce. Jan se nikdy s otcem důvěrněji nesblížil, a dcera, sotva že odrostla dětským střevíčkům, byla poslána do kláštera, vdávajíc se po několika měsících po svém návratu domů. Sice jaksi tušil, že s Annou odchází dobrý duch, který mu stál

duševně nejblíže, ale dříve než si to uvědomil a dceru si naklonil, už odcházela, tak že ani její odchod srdce mu nezranil. Nyní upínal všechnu svou mysl k Ludvíkovi. Protože měl býti dědicem a nástupcem, přilnul k němu zvláštní, téměř pudovou láskou. Věděl, že syn bude muset překonat ještě horší zápas o bytí hutí, než překonal on, a přál si tedy, aby byl k tomu náležitě vyzbrojen. V duchu si představoval, že hutě, jež už byly těsné a staromodní, přestaví, že je učiní solidním závodem, který žádná obchodní katastrofa nezničí a že lesk firmy i zámožnost rodiny navždy zajistí. Někdy býval duševně sklíčen, když pozoroval synovu chladnost, když vyciťoval, že syn není k němu tak upřímný, jako býval on a že nejeví dost lásky k závodu na němž přec lpěla práce a přičinění tří generací.

Snad se změní, až bude svým pánem — těšil se sám ve svých starostech, — až se ožení a pozná, jak těžko jest zápasit a rvát se a oceniv otcovo přičinění, přiblíží se k němu s důvěrnou láskou. Nikdo netušil pod prostou a lhostejnou maskou starého Relicha, jak lačně dychtí po synově porozumění, jak vroucně si přeje, aby mu syn otevřel své srdce a poodhalil závoj se své záhadné duše. Ve chvílích, kdy o mlčelivém a zasmušilém synu přemítal, měkké pohnutí se ho zmocňovalo, že jen násilím dusil slze. Co syna odpuzuje? Co zamyká jeho ústa? Co ho trápí, že není jako jiní mladí muži vesel? Byl by mu odpustil, kdyby býval někdy překročil míru, kdyby mladistvá horká krev vehnala ho k nějakému nepředloženému skutku. Takové poklesky zhojí čas i peníze, ale otrávené srdce se nezhojí.

Nedovedl dlouho žíti v nejistotě. Za půl druhého roku, které syn doma v jeho blízkosti strávil, prožil oň více starostí, než když po dlouhá léta byl vzdálen v cizině. Váhal stále přikročiti k vyléčení synovu, jakoby se bál, že potom syna ztratí na dobro. Konečně však stará jeho odvaha nabyla vrchu. Nemá-li Ludvík rozumu, musí ho mít on. Možná, že Ludvík se ho ostýchá, že čeká, až otec mu dá znamení. A nečeká-li, tolik snad si zachoval synovské úcty, aby nekladl přílišného odporu. Ožení ho sám, najde mu mladou, zdravou, čipernou ženu, jež by se hodila do ovzduší hutí a jež by vrátila rodině zdravý smysl pro život a pro domácnost.

Aniž by měl Ludvík potuchy, pátral chytře po vhodné nevěstě. Měl několik starých důvěrných přátel a těm naznačil, že je v Dříteči potřebí mladé rozšafné hospodyně, která by měla přiměřené věno a jež by se hodila pro průmyslníka. Přátelé mu ochotně radili, ale ze všech těch více méně vychválených nevěst jediná odpovídala jeho představám. Dcera majitele železářského obchodu, dvaadvacetiletá, půvabná a veselá dívka zdála se mu jako stvořená státi se jeho snachou. Sám se dojel na ni podívat, přeptal se diskretně, přesvědčil se, že dovede právě tak se svou matkou obstarat kuchyni, jako s otcem počítat v komptoiru a všecek šťasten vracel se domů. Ano, ta bude Ludvíkovou ženou. Jakmile se Ludvík vrátí z nutné obchodní cesty, promluví s ním vážné slovo a půjde to.

Teď se přiblížila rozhodná chvíle. Ludvík pozdě večer přijel, a Relich celou noc nepokojně spal, uvažuje starostlivě, co přinese zítřejší den. Když se od syna dověděl, že přivezl od Kastnera peníze, považoval zprávu za šťastné znamení. Obchodník sklem Kastner, byl jeho odběratelem, dlouhá léta s ním i s jeho otcem obchodoval, ale nikdy nemohl se vůči této firmě zbaviti jakési nedůvěry. Platili, pravda, vždy v čas, ale ne jako jiné firmy, které nikdy nečekaly na poslední lhůtu splatnosti směnek. Kastner zaplatil až v poslední chvíli. A tato okolnost živila Relichovy obavy, aby jednou nepřišel o celou pohledávku. Tentokráte tedy zase v čas zaplatil a ku podivu dával zálohu na zboží ještě nedodané. Snad se mu už lépe vede, snad konečně s ním chce jednat jako jiní solidní odběratelé. S lehčím srdcem díval se vstříc budoucímu okamžiku.

Když mu syn řekl, že s ním také chtěl o čemsi hovořiti, zpytavě se naň podíval. Posadil se pohodlně, přejel dlaní bradu a podíval se na hodinky.

„Máme času dost," řekl jako k úvodu. „Pověz mi, čeho si přeješ a já ti potom řeknu, na co dávno už myslím."

„Chci se ženit, otče," řekl Ludvík přímo, a jeho šedé, chladné oči pokojně utkvěly na otci.

„Je-li možná!" podivil se Relich upřímně. Pootevřel v neskrývaném údivu šíře oči, nepokojně poposedl a odkašlal si. „Vidíš," dodal za okamžik otevřeně, „i já jsem chtěl o tvé ženitbě hovořit. Ztrácím chuť řídit závod, dospěl jsi a ženitba je nutna. Muž bez ženy je jako kůl v plotě. Nemá proč pracovat, nemá kde na své starosti zapomínat. A taky o nevěstě vím. Ručím za to, že se ti zalíbí. Nerad bych, aby měl syn nějakého hastroše. Zdravá je, hezká, veselá a snadno se vpraví do obchodu. Chceš-li, můžeš třeba zítra jet se na ni podívat."

„Děkuji, tatínku, já už mám vybráno," prohodil syn s lehkým úsměvem.

„Opravdu? Kde jsi ji našel? Jaký jsi tajemnůstkář, ničím jsi se dosud neprozradil." Byl zneklidněn, že se jeho úmysl zhatil, nedal však nic znáti.

„Nebyl jsem si dosud jist a nevěděl jsem také, svolí-li ta, o kterou jsem se ucházel. Je to sestra paní Kastnerové!"

„Ale, ale," potřásl Relich pomateně hlavou. „Počkej, mně se zdá, že se Kastner oženil s židovkou," ozval se náhle živě.

„Ano, byla židovkou, dala se však pokřtít. Její sestra je také pokřtěna, minulý týden přestoupila na křesťanství."

Relich otočil zvolna hlavu a sklopil oči. Nemohl se synovi podívat přímo do očí, jeho chladný pohled ho mátl. Cítil, že se cosi stalo, co znamená neštěstí. Uvykl v nehodách jednat s rozvahou a proto nevybuchl, ačkoliv jím zlost zalomcovala. Mlčel a nutil svůj mozek k rychlé úvaze.

„To nemůže býti," pronesl potom rozhodně a zvedl hlavu.

„Proč? Znáš snad mou nevěstu a víš o ní něco nepěkného? Buď bez starostí, byl jsem také opatrný, pátral jsem po její minulosti a všechno jsem uvážil. Je velmi dobrá, mně se líbí a doufám, že s ní budu šťasten. Její sestra je rozená obchodnice a Irma, doufám, bude jako ona. Že bývala židovkou nemůže přece býti na závadu."

„Je, je," přikyvl otec hlavou a podrážděně sebou zavrtěl. „Naše krev je čistá, nesmí se smísiti s krví rasy, jež by naše pokolení otrávila. Je mi líto, že ti nemohu vyhovět. Zapomeň na to a potom se pohlédni po nějaké jiné."

„Není možno," ozval se Ludvík. Pobledl trochu, ale nezneklidnil se. Jeho tvář vroubená řídkým, krátkým plnovousem, byla chladná a nejevila vzrušení.

„Jakže není možno!" rozhodil Relich rukama a vstal. „Rád bych věděl, proč by nebylo možno zrušiti něco, co jsi bez mého vědomí a svolení udělal. Povídám, že židovka do naší rodiny nevstoupí a na tom je dost."

„Jak si, otče, přeješ," odpověděl Ludvík, také povstav. „Potom mi nezbývá než tě prosit, abys mi dal nějaký podíl, jako jsi dal bratrovi a sestře. Vstoupím do cizích služeb."

„Ty bys chtěl opustiti hutě?" ptal se ho s úžasem.

„Nezbude mi nic jiného," pokrčil rameny. „Dal jsem své nevěstě slovo, domnívaje se, že jako osmadvacetiletý muž mám právo vybrat si sám, co by mne těšilo. Jsem si vědom, že jsem se ničím proti tobě neprohřešil a trváš-li přece na svém odporu, musím hledat východ. Odejdu."

„Tedy odejdi," vybuchl otec zlostně.

„Jak si přeješ, třeba hned. Ale napřed prosím o odbytné. Moje nevěsta má pět tisíc, dostanu-li, co dostali druzí, snadno se uchytím."

„Pět tisíc!" zasmál se otec vztekle, „Pět tisíc! To jsou náramné peníze! Věřím že by se jí líbilo s takovým drobtem dostat se do Dřiteče. Víš-li pak, že má náš majetek aspoň stočtyřicet tisíc ceny."

„Vím. A kdyby měl jednou tolik, co na tom? Majetek mi štěstí nedodá, to musí vykvést v srdci člověka."

Relich potřásl zoufale hlavou a přešlapoval. Náhle, násilím se nutě ke klidu, přistoupil k Ludvíkovi a vzav ho za obrubu kabátu, nahnul se k němu.

„Jsi nezkušený a zaslepený jako mladý, zamilovaný hoch," povídal laskavě. „Myslíš, že ti nepřeji štěstí? Myslíš, že bych nebyl rád, kdybych viděl, že tvůj výběr byl moudrý? Kolik nocí jsem už nespal, přemýšleje o tvé budoucnosti. Ty máš zachovat naše jméno, víš, že Jan nemá dětí a že tyhle hutě tvoji předkové těžce zakládali a udrželi. Rozvaž si to ještě jednou dobře a přemýšlej trochu o budoucnosti. Takové sňatky, o jakém ty sám přemýšlíš, nepřinesly nikomu štěstí a tobě by ho také nepřinesly. Proto jsem se tolik nenamahal, abych na stará kolena klidně se díval, jak můj syn se horempádem žene do záhuby. Viď, že si to ještě jednou rozmyslíš."

„Je mi líto, ale klamal bych tebe i sebe," pronesl syn zasmušile. Prosebný tón otcův působil mu trýzeň, neustoupil však. „Jsem neodvratně rozhodnut."

„Dítě, ty mě chceš z tohoto domu vyhnat," zanaříkal otec bolestně.

„Ne, ty tu zůstaň, já půjdu sám."

„A kam? Pověz mi přece rozumně, kam chceš jíti? Do cizí služby? Ty budoucí majitel takového hezkého závodu? Chceš zakopat své vědomosti, poslouchat cizí pány, nuzovat se a ve svém srdci se užírat a to všechno k vůli židovce?"

„Není židovkou, je křesťankou právě jako ty i já."

„Křesťankou! Ode včíra! A co krev? Krev si taky změnila? Kolik těch pokřtěných židů změnilo své povahy? Povídej, znáš je také a mohl jsi se přesvědčit. Stali se křesťany pro zisk, v srdci zůstali, čím byli. Netupím jejich víry, ať si s Pánem Bohem věří, co chtějí, ale mně je milejší deset nepokřtěných židů, než jeden pokřtěný. Budeš nešťasten, hrozně nešťasten, a já, tvůj otec, nemohu k tomu svoliti."

„Lituji, že jsem ti způsobil starosti, doufám však, že jednou se sám přesvědčíš, jak zbytečně jsi se lekal. Až po letech uzříš, že jsem šťasten, bude ti samotnému líto, že jsi byl ke mně tvrdý."

„Já tvrdý? Ne, hochu, nebyl jsem na své děti tvrdý, spíše děti měly málo citu ke mně. To jsi mne špatně poznal. Nestojím

svým dětem v cestě. Učinil jsem pro ně, co jsem učinit mohl a věru, že jsem sám ve svém životě hrozně málo užil. Už nemám sil sám se o všechno starat, a ty, věda to, přepadl jsi mne svým rozhodnutím. Rozumím ti, že?"

Ludvík nesnesl otcova pohledu. Hořký přízvuk jeho hlasu jakoby ho zahanboval.

„Mýlíš se," pronesl na svou obranu. „Jsi zdráv, závod beztoho sám řídíš a můžeš ještě dlouhá léta říditi."

„Proč lžeš? Kdybys byl po mně, neříkal bys nic takového. Ale v tobě je krev tvé matky, jež byla také hrdá a jež mě pokládala za omezeného člověka. Budiž. Kdybych byl jako vaše matka, byli by z vás slaboši, kterým by byly nestačily trosky majetku Relichy pracně nahospodařeného. Vidíš, jakživ jsi ke mně nebyl upřímný a já se ptával, čím to, že mě děti nemilují, jako jinde milují děti své rodiče? Viděly přece, že mají otce poctivého, pracovitého, jen pro rodinu žijícího. Neměl jsem vám to za zlé, bylo to ve vaší krvi, vaše matka se ke mně nehodila, jako se k tobě nehodí ta, kterou jsi si vybral. Ne, stokrát méně se ještě hodí, než se nebožka hodila. Buďsi. Přišel's ke mně s hotovou věcí a, jak vidím, nezměníš se."

Podíval se na syna tázavě. Ludvík chvíli mlčel, dívaje se zarytě k zemi.

„Nemohu, otče," pravil po chvíli temně.

„Dobrá, už tě nenutím," řekl Relich krátce. „Nikdy nesmíš říci, že ti otec zkazil štěstí. Nemusíš odcházet, dám ti svůj majetek, ale udělám si podmínky. Vyplatíš před sňatkem podíly svému bratru a sestře a mně dáš odstupné. Jim po patnácti tisících, mně dvacet. A potom budeš pánem všeho sám, já se odstěhuji, abys neměl nic, co by ti kalilo domácí pokoj." (Pokračování.)

◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

„Poslušně prosím, prosil bych pana hejtmana, protože se to sluší a patří!" pravil kancelista Pirkhán tiše.

Přednosta soudu opět se rozbíhal úřadovnou. „No, já bych vlastně rád věděl, kdo teda tady poroučí!" rozhorloval se znova. „Patrně já s okresním hejtmanem na polovic!"

Přednosta se zlostně ušklíbl.

„Ale já vám všem ukážu, všem vám ukážu, kdo tady poroučí," pravil přísně, „já vás naučím, abyste věděli, kdo je tady pánem. Seberou se a přivedou listovního Klapzubu!"

Propustil kancelistu Pirkhána velice nemilostivě. Rozpomenul se, kterak mu dvorní rada vytýkal, že není dostatečně přísný, a umiňoval si, že bude ode dneška přísným bezohledně. Především zatočí s listovním. Za to, že se opovážil pochybovati o přednostově moci a jeho služebním dohledu. Schválně jej dovolí až do Mekky, aby okresní hejtman viděl, že ve sporu o příslušnost soudu se správním úřadem je vítězem přednosta soudu.

Ještě tyto věci nedomyslil, když se listovní Klapzuba přišoural pokorně do praesidiální úřadovny. Uctivě ždímal v pravici turecký fez, odznak své víry. Pirkhán jej poučil, že je starý strašlivě rozčertěn. A zejména že je rozčertěn, protože se Klapzuba odhodlal vykonati cestu do Mekky. Však se na zatrolené jméno tohoto města Pirkhán rozpomenul teprve v listovně, kde už ho pronikavé oči přednostovy neprobodávaly jako šípy sv. Šebastiána. Radil Pirkhán Klapzubovi, aby zbožný úmysl odložil až na přesrok, jinak že by soud se svým přednostou nikterak neobstál.

Přednosta, když si povšiml Klapzubova příchodu, rozpačitě se odmlčel. Příčinná souvislost tohoto příchodu náhle mu vypadla z mysli. Na okamžik zapomněl, proč Klapzubu k sobě povolal. Chvíli seděl nerozhodně na praesidiální pohovce a zkoumavě si prohlížel tetelení Klapzubovo.

„Mají zimnici?" zeptal se ho konečně.

Klapzuba si v myšlenkách odkašlal.

„Poslušně prosím, pane rada, nemám!" odpověděl uctivě.

— „Tak teda kašlou!" podotkl přednosta, aby vůbec něco proslovil.

„Poslušně prosím to nic není!"

— „A proč teda chtějí do teplých krajin?"

„Poslušně prosím, já nechci!"

— „Proč to teda tady kancelista povídal!"

„Poslušně prosím, já nevím!"

Přednosta soudu zkoprněl. Na konec bylo vše pouhá mystifikace. Klapzuba, jak se zdá, na Mekku vůbec nepomýšlel.

— „Kam teda oni hodlají letos na urlaub?" doléhal na něho přednosta netrpělivě.

„Poslušně hlásím: nikam!"

Klapzuba nezná jednacího řádu, kmitlo přednostovi soudu hlavou, neví, že má služební nárok na třínedělní dovolenou. To je ovšem ovoce neznalosti jednacího řádu! Přednosta ustavičně nedbalost tuto vytýkal. Ale málo přísně! Je zřejmo, že je potřebí uspořádati pro zřízence soudní kanceláře učebné kursy a probírati s nimi materii jednacího řádu. Za tou příčinou bude zapotřebí požádati ministerstvo, aby konání těchto kursů dovolilo — bylo lze se nadíti, že tohle ministerstvo povolí ochotněji nežli přestavbu kamen v přednostově kanceláři — tohle přece by nic nestálo a byla by to svrchovaně dobrá věc.

„Mezi námi řečeno, na urlaub smějí," vysvětloval Klapzubovi mírně, „to jest podle jednacího řádu dovoleno. I do Mekky by směli, kdyby to přednosta soudu dovolil! Přednosta soudu jim vůbec může dovoliti vše a když jim něčeho dovoliti nemůže, tak se musejí obrátiti jenom na přednostu soudu a ten jejich žádost nahoře buď doporučí nebo nedoporučí. Když jí doporučí, mají vyhráno, když jí nedoporučí, je všecko jejich počínání marno."

Přednosta znenáhla roztával. Listovní Klapzuba stál před ním tak pokorně, skoro schlíplе, že ho přednosta v duchu litoval. S přísností nedalo se u Klapzuby nic poříditi.

„Chtějí tedy do Mekký?" ptal se přednosta.

„Poslušně hlásím, že nechci!" odvětil Klapzuba rozhodně.

„Já vím, oni si nikdy urlaub neberou," rozhovořil se přednosta usmířeně, „a na to bychom vzali zřetel, kdyby chtěli na velkou cestu. Ovšem do Mekky, protože to je do ciziny, musili by míti povolení vrchního soudu zemského a taky by se musili vykázati lékařským vysvědčením, že choroba jejich je taková, že se bez Mekky neobejdou."

Klapzubovi vyjasnily se tváře.

„Poslušně prosím, to vysvědčení bych měl," pravil určitě, „a také chorob měl bych náležitý dostatek!"

Klapzuba sáhl do objemné kapsy náprsní, a vytáhl odtamtud vysvědčení lékařské, sepsané za assekurační příčinou okresním lékařem Drem Sternem. Mlčky je rozevřel a podal přednostovi.

Přednosta usadil se s lékařským vysvědčením na praesidiální pohovku a pozorně je pročítal. Čím dále četl, tím více se mu prodlužoval obličej a vrásky se mu na čele prohlubovaly. Četl pomalu. To bylo vysvědčení, takové vysvědčení lékařské, že by jeho majetníku nahoře povolili cestu kolem světa, neřku-li cestu do Mekky. Pro dání na dočasný, ba i na trvalý odpočinek toto vysvědčení stačilo. Velká, horká slza zatřpytila v přednostově oku. Aby tak Pán, jenž vládne zemí i nebesy, povolal Klapzubu dříve, než provedeny budou staré nepořádky knihovní. Lékařské vysvědčení, jímž listovní vykazoval nutnost odpočinku, opravňovalo listovního k tomuto náhlému odchodu. Přednosta rozcitlivěl. Poznával, že listovní potřebuje okamžité a vydatné útěchy.

„Neberou si to tak," utěšoval Klapzubu, „Pánbůh dal, Pánbůh vzal, budiž jeho jméno pochváleno! Močových kamínků se nelekají, ty já mám taky, a to nic není. Jaterní neduh také nic není, ten mám už patnáct roků. Ledvinová nemoc jim také neuškodí, i tu mám taky. Jater a ledvin se nelekají. Také z cukru si nic nedělají, toho mám šest procent, a to nic není. Hlavně koukají, abychom než se s nimi a se mnou něco stane, zavedli všechny staré nepořádky knihovní, aby si na nás naši nástupcové nestěžovali a neoznamovali praesidiu krajského soudu, že jsme dali svým věcem strašlivě zastarati."

Přednosta si oddychl. Zaradoval se v duchu, že se mu konečně podařilo upomenouti Klapzubu, aby byl bedliv starých nepořádků knihovních, které jsou dojista důležitější, nežli soubor jeho sebraných nemocí, naveskrz ovšem smrtelných. Přes to přece běžel přednostovi po zádech mráz. Něco mu uvnitř povídalo, že je stížen týmiž nemocemi jako Klapzuba, že jako není Klapzubovi, tak i není jemu pomoci. Okresní lékař Dr. Stern byl znamenitý diagnostik. Dělal správnou diagnosu na patnáct roků do předu. Staré paní Roubíčkové uhodl již před patnácti léty, že najisto umře — a za patnáct roků umřela. Vznikl o tom mezi Drem Sternem a Drem Cibulkou vědecký spor. Dr. Stern tvrdil, že zemře na ledvinovou nemoc — třináct let mu dvakráte měsíčně nosila diskretně uzátkovanou lahvici — a na konec umřela Dru Cibulkovi na nežita, poněvadž jej Dr. Cibulka zásadně léčil vnitřně a nedovolil sekundářovi z okresní nemocnice, aby ji operoval.

Vše to proletělo přednostovi hlavou.

— „S ledvinami se povídá, že je nejlíp do Aegypta," pravil Klapzubovi důvěrně, „ledviny hlavně milují teplé krajiny africké. Třeba by jim to v Mecce posloužilo. Já hlavně věřím křenovým plackám, třebas bych neměl nikoho, kdo by mně je na chorobné části mého těla přikládal. Taky Luhačovickou jsem pil se zdarem a hlavně Šaratice mně polevila. Zkusejí to, nežli se někam vydají, se Šaraticí!"

Klapzuba se vděčně podíval na přednostu.

„S tou jsem to už zkusil!“ odpovídal měkce. „Taky křenové placky už jsem si přikládal!“

— „Mh, a co pijou jinak?“ ptal se přednosta důvěrně. Rozhovor o společných nemocech s Klapzubou nesmírně jej uklidňoval.

„Poslušně hlásím, denně večer dvanáct obyčejných!“ zpovídal se Klapzuba spravedlivě.

— „A neškodí jim to? Nepociťují nějakých obtíží?“

„Poslušně hlásím, nepociťuji!“

Přednosta se se zájmem odmlčel. On pil denně po večeři jenom šest plzenských a přece cítil, když na noc ulehal ke spánku, po těle strašlivé svědění a do ledvin jako kdyby mu někdo píchal jehlice od moderních klobouků dámských. V Karlových Varech radil mu specialista, aby se vzdal pití vůbec. Tedy mínil specialista, že pití škodí. A tady Klapzuba pil jich denně dvanáct, arci jenom dvanáct obyčejných, a přece jest, ač se dodělal strašlivého vysvědčení lékařského, dosud živ. Patrně si ublížil jinými věcmi. Třeba že mu násilná proměna náboženského přesvědčení nějak uškodila. Nebylo lze tázati se po těchto choulostivých věcech Klapzuby zpříma. Jen oklikou se přednosta vyptával.

— „Mh, jestli si oni třeba neuškodili — mezi námi — mnohoženstvím,“ pravil zdráhavě a když dopověděl, začervenal se. „Někomu to škodí!“

Klapzuba se nezačervenal, nýbrž sežloutl.

„Poslušně hlásím,“ pravil dutě, „tím jsem si neuškodil.“

Přednostovi připadalo na mysl, že se svévolně dotkl náboženských citů listovního Klapzuby, že to nemělo býti.

— „Za to oni nemohou, že vám to prorok nařizuje,“ omlouval se, „za náboženství nikdo nemůže. Do čeho se někdo dal, v tom ať bojuje. Já jim pro jejich harém nikterak nezazlívám a nesmím po annexi Bosny a Hercegoviny za zlívati. Já jen myslím, zdali jim to v jejich věku, když si tohle náboženství vybrali, neuškodilo?“

(Pokračování.)

LITERATURA.

Felix Tèver: „Pan básník“. S obálkovou kresbou Josefa Weniga. V Praze 1910. Nákladem Jos. R. Vilímkovým. Stran 201 za 3 K. —

Je těžko říci, čím bezprostředněji a hlouběji působí nová Tèverova kniha novell: zda svým teskně a tlumeně podmalovaným dějem v první povídce a svým vášnivým sujetem novelly druhé — či silou nálady, kterou je v obou případech tak opojivě nabito ovzduší. Zdá se, že hlavně momentem druhým. Něco rychle a tesklivě mizejícího, cosi loučícího se a opojně vonícího v náhlém okamžiku vadnutí a rychlého odkvětu vane z Pana básníka. Zbožňovaný miláček salonů, k němuž pohlížely mladičké dámy vzdychavě a starší členové rodinných kroužků s důstojnou uctivostí, vidí se náhle klesati s vysokého piedestalu, který mu jediným večerem zpukřel pod nohama. Všecko ho opouští, uctivé pohledy se odvracejí, extatické vzdechy se ztrácejí kamsi v neznámo, aby se zladily v jinou tóninu harmonickou zas jiným zjevům. I ten starý copatý byrokrat Zemin, jehož rodina stává se jaksi zhuštěným symbolem ovzduší v historickou minulost se řítící, povážlivě potřásá hlavou u večer osudné premiery ‚páně básníkovy‘ — a jediná stárnoucí jeho Bohunka, strážný anděl básníkův, jeho tajný genius a oddaný, vroucí a tichý přítel i ve chvílích neštěstí, odchází za ním. Jsme na přelomu dvou dob: emfaticky, vzdychavě romantické, kdy vládne pathos a vítězí klassický kothurn — a na prvním úsvitě éry nové, kdy cosi tajně odvážného se rodí v některých myslích, a kdy několik bujných hlav počíná vykřikovati od kavárenského stolku první, dosud nejasně uvědomělá hesla nového umění. Jsme na přelomu dvou dob: kdy staří členové rodin obětují tradicím otců i životní štěstí svých dětí, a kdy tyto děti v bujném odboji mládí zříkají se i svých roditelů, pocítivše pud subjektivního, ničím nepoutaného rozmachu. A právě kresba tohoto naznačeného přelomu, kresba provedená jemně a s výraznou náladivostí jako výmluvný měkký pastel malířů, jest hlavním půvabem Pana básníka. Vane z ní cosi teskně opuštěného z míst, která nám Wenig s takovou výmluvnou prostotou zachytil na obálce a do nichž autorka postavila své lidi: ze zapadlých smutných končin hořejšího Nového města s omšenými zdmi humanních ústavů a s velebným pohledem na věže Karlova.

Anebo vezměme si novellu druhou, Silnější nežli smrt. Její děj položen do Říma a odehrává se ve starém, teskně zapadajícím paláci marchesy di Montebaldo, smutné stařeny bohatě žitého mládí, z něhož jí zbývá dnes pouze tragicky tajemná vzpomínka a bledý, tichý, měkký Ernesto, její syn. Vášnivým živlem sujetu je nezkroceně divá služka Suntarella,

kterou kdys v noci do domu přivedl Ernesto zkrvavělou, zbitou od výrostků, jimž se nabízela v rozvalinách Fora Romana. Je něco mysticky zapředeného mezi Suntarellou a Ernestem: její vášnivé srdce a zpurná, odbojná mysl opředla mladíka tenatem; a když jednou v záchvatu zuřivé vášně téměř o život připraví něžnou římskou komtesku, v níž se domnívá viděti rivalku vlastních záměrů, a když tvrdým vyznáním pravého stavu věcí k smrti udolá vetchou stařenu di Montebaldo, překoná silou vůle svou vlastní povahu, oddá se očišťující bolesti a odejde do klášterního útulku ‚nezhojitelně nemocných‘.

Zde děj je vlastně zhuštěnější, jsa nesen také spádnějším tempem, ale i zde je vlastní působivostí povídek náladové kouzlo ovzduší. Ovzduší starých paláců a starých šlechtických mravů, ovzduší dvorné rytířskosti sestárlých seladonů, kteří kdys byli okrasami salonů z doby Devátého Pia, ovzduší tesknych parfumů a vyšeptalých romancí. Je na podiv, jak suggestivně a sytě kreslí nám autorka tuto vybledající romantiku, kterou měl u nás na příklad Zeyer tolik rád, a jak životně a pravdivě nám do ní staví své realisticky zachycované vidiny. Při vší měkkosti koloritu a dávném teskném zasnění básnířčině vystupují z pastelových jejích maleb linie mužně tvrdé a zdravě odvážné: rys, který jsme vítali už u autorčiných „Duší nezakotvených“. *Fr. Sekanina.*

DIVADLO.

ČINOHRA. Beatrix Cenci. Tragedie o pěti dějstvích s 15 proměnami. Polsky napsal Juliusz Słowacki. Přeložil František Kvapil. Režisér Jaroslav Kvapil. Poprvé na Národním Divadle dne 22. dubna 1910.

De Stendhal ve svých „Cencich“ objasňuje úvodem povahu Františka Cenciho jako mozartovského dona Juana a v pravdivé historii smrti Jakuba Cenciho, Beatrice Cenciové a Lukrecie Cenciové, odsouzených a popravených pro zločin otcovraždy 11. září 1599 za vlády svatého otce papeže Klimenta VIII. Aldobrandiniho, líčí hroznou tragedii velikého a slavného rodu Cenciů. Vypravování de Stendhalovo lze pokládati za pravdě nejbližší.

Percy Bysshe Shelley ve své tragedii „Cenci“ (naps. r. 1819), o níž prý lord Byron řekl, že je nejlepší dramatickou prací, jež byla napsána od dob Shakespearových, přidržel se pečlivě historické pravdy a vytvořil básnické dílo nesmírné krásy, vzletu a hloubky. Líčí předehrou hrozné vraždy, motivuje odhodlání Lukrecie a Beatrice a končí tragedii krátce před popravou, nikde nesestupuje s určité umělecké výše. „Cenci“ je vlastně tragedií Francesca Cenciho, nebo nejvyšším dramatem perversního vztahu otce k dceři Beatrici.

U „Beatrice Cenciové“ Słowackého není ani potřebí vlastního doznání básníkova, abychom poznali, že tu jde o dílo veliké fantasie na vratkém podkladu historickém. U Shelleye Beatrix, skutečně otcem zprzněna, je inspirátorkou vraždy Františka Cenciho, kterou provedou najatí loupežníci Olympio a Marzio. Słowackého Beatrix, aby zachránila svoje panenství, sama otce vraždí hned na počátku tragedie, a pak přicházejí v dlouhých pěti aktech hrůzné důsledky zločinu od prozrazení knězem Pietrem Negrim — Shelleyův Orsino — od žaláře, mučírny až k popravišti, kde klesající dramatickou linii zdvihá básník novými, ovšem nehistorickými zápletkami. Malíř Giano Giani, který má jakousi, ovšem velice neurčitou souvislost s Guidem Renim, miluje Beatrici, zabije svého bratra, zrádce Pietra Negriho a jest souzen svým otcem, kardinálem Orsinim. Pomstěním zrady zabíjí však svoji Beatrici, jíž papež, zhroziv se nového zločinu, nedává milost. Giano Giani usmrcuje se ze zoufalství spolknuv sklo z rozbitého okna. Nelze se, bohužel, pro nedostatek místa pouštěti do dalších podrobností, jež mnohé objasňují a vysvětlují s technické i vnitřní umělecké stránky tragedie. „Beatrix Cenci“ (napsána asi r. 1840) je bujným květem romantismu se všemi jeho nectnostmi. Jest nesporno, že tragedii psal posvěcený básník, jenž však — bohužel — nelekal se žádného sebe drastičtějšího prostředku k docílení divadelního účinu a effektu, a jenž podlehl při práci silným vlivům velikých mistrů dramatu. Tragedie tone přímo v krvi, vražda stíhá vraždu, až odpuzující hrůzou jest na př. scéna, kde zkrvácený Tomasso přiveden z mučírny vypravuje o prožitých mukách, a Lukrecia přinesena v mdlobách svíjí se v konvulsivních záchvěvech na zemi. Zde a na mnoha jiných místech rozhodně překročil básník dovolenou mez uměleckého tvoření. Celým založením a stavbou upomíná „Beatrix Cenci“ na Shakespeara, zejména často na Macbetha, mnoho však zůstal Juliusz Słowacki tomuto geniálnímu básníku dlužen. Zevním odleskem Aischylových Erynií jsou Słowackého tři Lítice. Pravím zevním odleskem, neboť nejsou antickou personifikací svědomí, duševních stavů a processů, nýbrž jsou více významu dekorativního a chórického.

„Beatrix Cenci“ byla zachována jen v prvním, zběžném náčrtku a teprve sedmnáct let po smrti básníkově sestavil Antoni Małecki první vydavatel „Beatrix Cenci“, obsah šesti aršíčků v jediný celek. Tím však nehodlám všeliké ty nedostatky a vady tragedie omlouvati. Vypravena byla „Beatrix Cenci“ na Národním Divadle na pamět stého výročí narozenin básníkových. Režisér pan Jaroslav Kva-

pil stylisoval tragedii způsobem co nejjednodušším, jenž tolikrát se již u Shakespeara osvědčil a ve kterém dospělo dnes Národní Divadlo vzácné umělecké výše. Tendence jest zde velice správna. Režisér dociluje zjednodušením (nikoli jednoduchostí!) scény do jisté míry téhož účinku, kterého dosáhl Wagner svým hluboko položeným a krytým orchestrem: dojmu jediného, na tony bohatého nástroje. Se shakespearovské scény vystupuje dílo básnické plasticky jako tvárný celek, režisér prokomponovává scénu, dává vyniknouti myšlence, technicky pracuje jen různými odstíny světla, harmonisuje jednotlivé výkony a vyvolává v diváku náladu scény, soustřeďuje jeho pozornost na vnitřní smysl každého téměř slova. Věc na pohled prostá, nesmírně však složitá ve svých detailech a vyžadující opravdového umělce veliké kultury. A takovým se opět ukázal režisér „Beatrice Cenci".

De Stendhal vypravuje, že Guido Reni, žák podivuhodné školy boloňské, pořídil podobiznu Beatrice v den, jenž předcházel její popravě; o tomto portraitu, který jest v galerii barburinské, praví dále: „Hlava je sladká a krásná, pohled velice něžný a oči nesmírně veliké: mají udivený výraz osoby, jež byla překvapena v okamžiku, kdy prolévala horké slzy." Tak na mne některou chvíli působila exterieurem Beatrix pí. Leopoldy Dostalové. Nebyla ovšem „veselá, prostosrdečná, šprýmovního ducha, plná živosti a statečnosti", neboť nebyla to Beatrix historická, ani Shelleyova, nýbrž Słowackého. A této Beatrici nezůstala pí. L. Dostalová ničeho dlužna. Měla mnoho něhy a nevinnosti v lyrických passážích, zejména však vynikla v tonech hluboké tragiky, jež jsou hlavním oborem jejího umění. Sl. Růženu Noskovu (Lukrecia Cenci) málokdy jsem zřel tak výrazně a šťastně podat roli, jako tentokrát. Zjevem byla pravá římská matrona, trochu pathosu bylo zde úplně na místě. Pan František Matějovský (Tomasso) měl jediný krásný moment ve scéně žalářní, kdy vyjde z mučírny. Scéna ta byla vůbec v celkovém podání z nejstilovějších. Nesmírně plasticky a v ostrých obrysech podal p. Richard Schlaghamer kardinála Orsiniho. Pan Karel Želenský velice pěkně charakterisoval zejména tonem řeči mnicha Anselma. Pouze však v první scéně; později to byl opět jen p. Želenský. Obtížné roli Giana Gianiho zůstal pan Karel Hašler mnoho dlužen. Dobrý, ovšem ne novým založením byl Pietro Negri p. Karla Muška. V malých svých rolích upozornili na sebe pěknou a vroucí hrou pí. Anna Červená (Azo) a sl. Anna Sedláčková (Dolorida). *Tristan.*

O vystoupení sl. Evy Vrchlické na Národním Divadle příště.

OPERA a HUDBA. Národní divadlo, které v těchto dnech vypravením Straussovy „Elektry" vykonalo umělecký čin mimořádných obtíží i významu, chystá pro květen cyklus všech oper Smetanových ve prospěch zbudování mistrova pomníku. Významný tento podnik jak svou povahou (budeť nejen pozváno několik českých umělců z ciziny k pohostinskému vystoupení, ale opery budou nezkráceně provedeny, což zvláště u „Dalibora" třeba vítati), tak pietním svým účelem získá si zajisté nejživější účasti našeho obecenstva.

Se zadostiučiněním možno naproti tomu konstatovati, že podnik Vinohradského divadla, varietní reklamou a dokonce — přednáškami (!) podporované t. zv. „hudební drama" Nougessovo „Quo vadis" klopýtlo o odpor denn kritiky a, jak se zdá, i o chladnost obecenstva

Z koncertů poslední večer „komorního spolku" přinesl novinkou Straussův klavírní kvartett C moll, op. 13. Po vůdci nynější německé moderny není tu ještě ovšem ani stopy, snad jen plynulost a smysl pro architektoniku dávají tušiti budoucího mistra velkých forem. Hudební invence je celkem Mendelsohnovsky zbarvena. Podobně lze říci o Sukově smyčcovém kvartettu B dur, op. 11. Invence díla, především krajních vět, jest vyloženě Dvořákovská. V druhé větě (intermezzo) působila asi polková věta Smetanova „Z mého života". Svěžím dojmem působí zejména věta poslední. Solista koncertu, provedeného českým kvartettem s obvyklou úchvatností přednesu, zahrál Schumannovu fantasii pro klavír (op. 17) s neobyčejnou vervou. Ve prospěch Smetanova pomníku koncertovali K. Hoffmann a pí. M. Bettelheimová; škoda, že pořad, uměleckým pojetím i provedením mimořádný, obsahova čísla vesměs známá. Novinkou bylo jen provedení rozkošných Smetanových duett „Z domoviny" v nezkrácené formě. Nutno upřímně litovati, že tyto skvosty houslové literatury ocitly se v rukou obecenstva v odporně zkomolené formě vydání Petersova.

Koncerty „Orchestrálního sdružení" nutno pokládati od té doby, co se v čelo jeho Ostrčil postavil, ne za chvályhodné výkony dilletantů, nýbrž za umělecké činy. Nestačí tu chváliti jen provedení, nýbrž především i podání. Způsob, jakým Ostrčil do široka rozezpíval melodie volné věty z Haydnovy Es dur symfonie, nebo kolébavě zpohodlnil rozkošný její menuett, byly hodny obdivu. S neobyčejnou vervou rytmickou provedeny byly dvě novinky, Weberova ouvertura „Vládce duchů" a Rimského-Korsakova suita „Car Saltan", obě díla zářivé instrumentace. Zvláště Weberova ouvertura byla zajímava; kdo má smysl pro historický vývoj hudby, mohl v originální této „Webrovské" melodice i instrumentaci slyšeti mnoho z hudby mladého

Wagnera. Bylo to veliké novum své doby. Vrchol večera tvořily však tři nádherné, pohádkově instrumentované písně Mahlerovy z cyklu „Des Knabens Wunderhorn“. Tajemně sešeřené kouzlo první a třetí písně, v nichž jen tu a tam rozezpívají se sladké melodie, podáno bylo dirigentem stejně mistrovsky jako naivní humor písně druhé. Polovice hlubokého dojmu těchto písní však patří nesporně jich interpretce pí. Horvátové, jež nejen technicky dokonale, ale i s neobyčejnou hudebností a psychologickou pravdivostí je vystihla. Její étherická pianissima mísila se v jedinou harmonii s nadchnutými barvami Mahlerova orchestru. Toto číslo bylo svého druhu jedinečným výtvorem letošní saisony hudební.

Dr. *Otakar Zich.*

Filharmonický spolek „Beseda Brněnská“ provedl na jubilejním svém koncertu novinku Vítězslava Nováka „Bouři“ pro soli, sbor i orchestr na báseň Sv. Čecha. Jest to dosud nejrozsáhlejší skladba Novákova; doufejme, že v brzké době poskytnuta bude i našemu obecenstvu příležitost, velkolepé dílo to seznati. *O. Z.*

TÝDEN.

Ve 23. čísle letošního ročníku přinesli jsme jubilejní vzpomínku u příležitosti 80. narozenin lektora Josefa Koláře, a sotva po měsíci nuceni jsme zaznamenati jeho úmrtí. Zemřel 23. t. m. po krátké chorobě ve svém bytě v Praze a pochován na Olšanech. Budiž mu čestná vzpomínka! *—n—*

*

* Na usedlosti Reddingu u New. Yorku zemřel v noci na 22. t. m. proslavený americký humoristický spisovatel Mark Twain, pravým jménem Samuel Langhorne Clemens, narozený před 75 léty ve Floridě ve státu Missouri. Jedno z literárních jmen světového zvuku, jméno vynesené však více po americku nesmírnou oblibou čtenářskou, než pravým uznáním kritiky a skutečnými přednostmi uměleckými. Humor Mark Twainův dá se nejkratčeji karakterisovati nehoráznosti. Rozený naturalista a zásadní odpůrce romantismu, uměl Mark Twain své náměty opřádati tak fantastickými nemožnostmi a bezstarostně řaděnými aventurami, že se bezděky vpracovával v nový druh podivuhodného romantismu, proti kterému v zásadě bojoval. Ale celé jeho vypravovatelské umění dovedlo při tom čtenáře obestříti takovou mocí, že průběhem čtení nevzpomněl ani okamžiku, kdy půda možné skutečnosti mizí a kdy počíná hrubá, brutální nadsázka. Tímto svým humorem, v pravdě americkým, dovedl Mark Twain řešiti každou sebe spletitější a nepříjemnější životní situaci, a snad právě pro tuto lehkou a bezstarostnou povahu svých novell a románů nalezl v celém světě tolik nadšených sympatií přes to, že typický humor americký není všem národům humorem nejběžnějším. — Životní osudy Mark Twainovy jsou velmi pestry. V dvanácti letech osiřel a stal se sazečem, brzy však ocitl se na Mississippi jako lodivod; po krátkém sekretařování u svého bratra, newadského místoguvernéra, odejel do Kalifornie jako zlatokop, načež se usadil v Hartfordu jako novinář. První světové pověsti si dobyl r. 1876 knihou „Tom Sawyer“ (česky: Příhody Toma Sawyera), ale v Americe stal se neodolatelným už r. 1869 cestopisem „Innocents Abroad“, ve kterém popsal svoje dobrodružství a zažitky na cestách po Evropě, Egyptě a Palestině. Vedle zmíněných už prvků projevila se tu v celém rozsahu jeho upřímná láska k přírodě a vřelý soucit s utlačenými, v nemenší míře pak i jistá dobromyslná vřelost, s jakou uměl ve všech četných pozdějších pracích odhalovati komické stránky života. Celkem je Mark Twain výborným typem Američana svrchovaně upřímného a nenuceného, jemuž byl každý předsudek, sebe nepříjemnější, na hony vzdálen. Do češtiny bylo přeloženo mnoho prací nebožtíkových (Nápadník z Ameriky, Vybrané humoresky, Dobrodružství tuláka Finna a j. v.), a překládali z něho už v letech sedmdesátých zejména K. Kohlmann, J. Vokáč, J. J. Benešovský-Veselý, A Volfová, J. Jiřík, J. Schulz a j. *—n—*

*

Učení pijáci. U Matěje Kršovského sešli se kteréhos dne r. 1583 sousedé na trunček vína, sbírali na řád a dávali po třech žejdlících. A Matěj jinak Mach mlynář podal na Jana Kolínského, „jaká jest diferentia inter pendere et pendēre“.*) I dal mu odpověď takovou: „Pendere vult justus, non vult pendere malignus, divide cum sociis, si non vis pendere solus.“**) Tak odbyt obrátil se Mach na Pavla Pachovského a napsal mu jakýsi verš, však Pavel mu řekl: „Chceš-li disputovati, jdi do koleje mezi pány mistry a pány bakaláře, tam budeš moci disputovati; já jsem přišel na přátelské posedění mezi pány přátely, protož dej mi pokoj!“ Ale Matěj popadl žejdlík i uhodil Pachovského jím v hlavu a škodně jemu hlavu prorazil. *V. V.*

Archiv m. Prahy, rkp. 1120.

*) rozdíl mezi platiti a viseti.

**) Platiti chce spravedlivý, nechce viseti špatný, rozděl s druhy, nechceš-li platiti sám.

V PRAZE, dne 29. dubna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXVI.

Vše se dálo toho dopoledne jako o překot. Vysvědčení nám rozdali nějak chvatně, truhlička donesena s pospěchem do bryčky a rozloučení u Neumannů také jako na kvap. Paní Neumannová, její sestry a stará matka děsily se Prušáků, kteří, jak se rozneslo, stáli už nedaleko hranic a jen jen je překročit. Toho jsem hrubě nedbal. Já jen na domov myslil. Hned počátkem jízdy dověděl jsem se od otce, že husarů v Hronově už není, že odjeli, za ně však že máme oddělení pěchoty, české vojáky od plzeňského pluku, u nás že je také jeden z nich na bytě. To již byla jako vojna. Ale ohlásila se ještě dříve, nežli jsme dojeli domů.

Za Broumovem na silnici, tam, kde zabíhala do hutberských lesů, zjevili se proti nám jezdci v helmách. Dva rakouští dragouni jeli volným klusem směrem k Broumovu. První hlídka, kterou jsem za té války spatřil. Nezastavili nás, nic se neptali. Doma u nás nová vojenská známost: ten voják od plzeňského pluku v bílém kabátě s červenými výložky; jméno tohoto hosta našeho jsem zapomněl. Dobře se však pamatuju, že měl mnoho práce s uniformou, s cíděním bílého kabátce a knoflíků, s natíráním bílého řemení, které pak sušil na bidélku nad kamny. Byl to dobromyslný mladík nováček, jenž se na válku nijak netěšil, a jenž se ještě ani v signálech dobře nevyznal.

Jak jednou zalehlo k nám do světnice troubení, vyskočil náš vojáček jako by střelen a hned všecko své zboží skládal do hnědého „telete"; jak to tam na rychlo nacpal, hodil tele na záda, popadl pušku a jal se s námi srdečně se loučit, s pánem bohem dávat, tak že to již přišlo, že potáhnou do ohně, na Prajze. Ale z toho ohně vrátil se za chvíli a zase všecko skládal a věšel, „tele", plášť, řemení, pušku, i čáko, a to že nic nebylo, že nerozuměl, že se zmýlil, to že troubili jen k „rozkazu."

Toho roku slavil jsem svůj svátek opět doma. Dva, tři dny po něm rozlétla se Hronovem zpráva, že na Broumovsku čekají nepřítele, Prušáci že stojí už při samých hranicích, a jak budou na Broumovsku, že dorazí hned také k nám. Z toho náhlý strach, že budou Prušáci „rabovat". Lidé začali uklízet lepší věci kam mohli, hlavně do sklepů, a leckde je i zazdívali.

Důkladnou skrýší měli ve „dvoře"; o ní jsem už vypravoval. Kromě té také ještě „pustej sklep", podzemní sklepení ze staré ještě tvrze, k němuž vedla úzká šíje. Nad tímto sklepem bývala sednička a v té nocovával za starých časů náchodský děkan nebo jeho zástupce, kdykoliv přijel do Hronova za duchovní službou. To bylo tenkráte, když Hronov neměl ještě své fary, a kdy náchodský duchovní nechodil už na byt do hronovské školy. Ten „pustej sklep" byl do té doby t. j. do r. 1866 opravdu již pustý. Ale když tohoto roku strhl se ten poplach, vzpomněli na něj dvorští a mnoho v něm ukryli; nejen oni, nýbrž také sousedé, kteří sem snesli peřiny a jiné cennější věci.

Poplašné zprávy jen pršely. A každá ještě letem rostla, zveličovala a nové plodila. Ta nejdivočejší zněla: Prušáci že již vtrhli na Broumovsko, že rabují a berou na vojnu, všechen mladý lid že odvádějí. Z toho panika. Ty hrůzy se pamatovaly; oživla pamět na příkoří předků za Fridricha II., jenž opravdu dával mladé muže, svobodné i ženaté, na Policku a Broumovsku shánět a vřaďovati do svých pluků.

I dalo se teď všechno na útěk. Bylo dne 26. června. Utíkali hlavně lidé z Po-

licka, než i z Broumovska, utíkali pěšky i vozmo. Mnoho z nich ujíždělo Hronovem k Náchodu a dále do kraje. Vůz hrčel za vozem, za nimi opěšalí muži jednotlivě, v houfcích, všichni v ustrašeném pospěchu. Vidím po dnes živě před sebou houf mladých a také ne zrovna nejmladších mužů ze Srbské, Zlička, z Machova, synků, pacholků i mladých hospodářů, ale i výrostků, jak proudem se hnali od kostela dolů kolem našich, někteří v nedělním obleku, jiní ve všedním, jak od práce uskočili, s uzlíky, bez uzlů; někteří si nesli v ruce jen „bunclouky“, t. j. nedělní boty vysokých, tuhých a lesklých holení, a jiného nic. Ale nebyli to sami vybraní, kteří strach míti mohli, které by Prušák, kdyby byl na vojnu sháněl, jistě a rád sebral; nejeden nepovedený utíkal a jeden také, dobře se pamatuju, volatý. Ale strach je zmátl. A oni ten strach nesli dále, plašili jiné a budili zmatek.

Také mnozí Hronovští se dali na útěk před Prusy. Tak zmizeli náš výborný ochotník divadelní Antonín Hepnar, švec, Ant. Souček, krejčí, Josef Langer, zámečník, Ant. Třasák, podučitel, veselý, mladý muž, horlivý hudebník, a jak tenkráte bylo, nadšený pěstitel ruštiny, jenž ve svém ruském zanícení mimořádně učil azbuce i děti ve škole. S těmito prchli dva bratři Michálkové, František, Adolf, oba řezníci, a tři bratři Freiwaldové, kteří jeli na dvou koních. Na tomto útěku setkali se s mým starším bratrem Josefem.

Ten asi den před tím odjel z Hronova s naším koněm a vozem; odvážel zboží z hronovské první továrny, o které ještě povím, do Vídně, majetníku té továrny. Dobře tam dojel, zboží složil a zase k domovu se obrátil. Ale když dorazil do Jihlavy, seznal, že se nedostane dál; byloť po bitvě u Hradce Králové a pruská zátopa valila se již v tyto končiny. V Jihlavě uklízeli zboží z tabákové továrny; bratr, pomýšleje na to, že se vrátí zase do Vídně, nabídl správě aerarní továrny svůj povoz, aby zadarmo nejel. Rádi jej přijali a hned musil nakládat tabák do svého fasuňku.

V tom právě dorazili do Jihlavy hronovští uprchlíci, Hepnar, Třasák, Souček, všech devět, jak jsem je výše vyjmenoval, a ti postrašili bratra, že pojede-li s nákladem, tedy zvolna, že jej Prušáci dohoní, že mu seberou koně i vůz nebo že jej donutí na přípřež, pročež aby složil tabák a jel s nimi. Bratr poslechl. Tabák složil, a hned měl za něj jiný náklad, živý a veselý, sedm krajanů. Osmý a devátý jeli koňmo vedle vozu jako convoy té družiny, jež většinou, až na Frant. Michálka, měla málo peněz, za to dost veselosti a humoru i v tom psotném utíkání. Zamířili na Vídeň, odtud pak chtěli do Uher, kdež měl Souček krejčí švagra myslivcem. Byla pak o tom celá Odysseia, plná příhod a nehod cestou do Uher, v Uhrách i cestou zpět; o té svým místem se ještě zmíním.

Tenkráte také zmizel z Hronova můj švagr Krejčí a bratranec Adolf Prouza, jenž měl nedávno po maturitě. Ti zamířili do Plotišť u Hradce Králové, kdež byla naše sestřenice Sofie Hejnová, provdaná Hirschmannová. Tak ti a jiní zmizeli a kdo zůstali, ukrývali cennější věci, pokud jich už neskryli; ba už i dobytek zaháněli do lesů, nejvíce do Maternice, ale i na Jírovu horu a jinam do odlehlých lesních zákoutí. Ta pojednou oživla. Válečné idylly. Dobytek v lese u stromů uvázaný nebo volně se pasoucí, a kolem uprchlíci se zásobami na chvat sebranými. Topili ohně, dojili, vařili. A dole údolím pak zarachotily pruské bubny, a píšťaly pronikavě pískaly do kroku tmavým řadám pruských vojáků, jejichž helmice i zbraň blýskaly se na slunci zářivého, červnového dne.

Já zůstal doma, té chvíle nejstarší z dětí naší rodiny. Sestra Helena byla tou dobou již vdána a z domu, a bratr Josef odjel. Zůstal jsem já, tercián, s mladším bratrem Adolfem a sestrou Boženou. Prvního pruského vojáka jsem uviděl ráno dne 27. června. Bylo překrásné jitro. Přiharcoval od „papírny“, mlýna, hulán v modrém kabátci se žlutými výložky, s pikou, na níž třepetal se praporeček. Na silnici před okny placho, prázdno; jen naproti u sousedů stála Marketa bednářova, byla velké postavy, tenkráte, tuším, ještě svobodná, se založenýma rukama, a dívala se na dojíždějícího, nezvaného hosta.

Ten zarazil před ní koně a drže bambitku v natažené pravici, začal se vyptávat. Pamatuju se dobře, že Marketa se nic nelekla, že se usmívala, když hulán na ni tak spustil a že mu klidně odpovídala. Vyptav se, je-li tu vojsko, kde je nebo kam ustoupilo, nač Marketa ovšem neodpověděla, pobodl koně a jel dále. Za ním přiklusal druhý, třetí, pak celý houfec, projížděli náměstí, uličkou. Hledali rakouské vojáky, ale neuhodili na ně, ač je měli docela na blízku. Četa totiž plzeňského pluku, která do té chvíle byla posádkou našeho městečka, utekla se nahoru na hřbitov a tam se skrývala. Odtud pak ustoupila přes „fara“ a polními stezkami tajně a oklikou někam k Josefovu. Vinca hrobařů je tam vedl.

Záplava nastala. Za hulány pěchota v tmavomodrých kabátech, v helmicích, v tmavošedých nohavicích, v botách nízkých holinek, za rachotu bubnů, za zvuků píšťal

hrajících do kroku notu, která mně zůstala v paměti. Byli už prachem pokryti a prachem na silnici zvířeným kráčeli zardělí, pádným krokem dále k Náchodu.

Že jsou také na „padoli“, jsem zaslechl. Ihned běžím za stavení zahradou k řece, za níž se rozkládá „padol“. Tenkráte se ještě neblýštěly na ní koleje železné dráhy a nestálo tam žádných stavení; jen samé pole tam, velký lán krásně zrajícího obilí. Od strže u řeky viděl jsem k mostu u papírny, na šedý jeho pískovcový oblouk a na tmavé řady pruského vojska přes něj do městečka postupující; ale v tom také to, jak celé oddělení zabočilo před mostem ze silnice v pravo na pole, rovnou do toho obilí.

Napřed tam vjelo několik jezdců jako do brodu; jejich koně zapadli po prsa ve vlnách hustých klasů. Za chvíli bylo po žních. Kus po kusu toho obilí se sklonil, padl, zmizel, zdeptán koňmi a pěšími; a dál přes zdupané, sešlapané obilí postupovala hrozná žatva. Za chvíli po všem poli jako po děsné potlučenině. Na ní se rozložil oddíl Prušáků. Odpočívali tu. Stál jsem naproti na druhém břehu a dobře jsem viděl všecku tu zkázu. Mnozí z vojáků sbíhali z pole k řece nabrat vody. Sestoupil jsem také až k samé řece a volal jsem na pruského vojáka proti mně na druhém břehu, mnoho-li jich táhne. Byla to naivní otázka studentíkova. Voják se usmál a zkřikl: „Milion“.

Po té šaškovité odpovědi jsem nemohl dále jednat. Otočil jsem se a pryč do stavení. Tam už mne sháněli. Stavení plno Prusů, černo jich; nejvíce na síni. Všichni se tlačili ke komoře, kdež matka prodávala chléb a boží dar. Volala na mne, abych bral peníze. Ti vojáci většinou sem přiběhli z padole, z toho ležení polního, nakoupit něco k snědku. Za chvíli zmizelo z komory všecko pečivo; ani podbělka tam nezůstala, jako když vymete.

Prušáci většinou platili; snad jenom ten odešel nezaplativ, kterému jsme nemohli hned dodati na podávaný velký jeho peníz. Komora prázdná; dřevěná však míska plna pruských peněz. Matka tím vpádem, tou zátopou polekaná, vybízela mne, abych také utekl do lesa a dávala mně peníze.

Ale já zůstal; nechtělo se mi od toho vzrušujícího divadla. Bylo mně to opravdu divadlem. Strachu jsem neměl, a nebezpečenství, jež uhodilo, jsem nerozuměl a nevážil ho. A tak jsem se jen díval a pozoroval.

Ti tam na padoli byli, teď to vím, gardové oddělení, kteréž pak zamířilo na Červený Kostelec. Ale jiné houfy a pluky táhly Hronovem dále k Náchodu, kam současně postupoval jiný armádní sbor od Chudoby k rakouské celnici. Silnice vojskem ani netrhla. Díval jsem se na ně ze světnice ze dvorečka, u cesty. Tmavý, hlučný ten proud valil se kolem našich oken. Na druhou stranu cesty, naproti k sousedům přeběhnouti nebylo možná.

Myslivci v čákách, pěchota v helmicích za pískajícími pištci, důstojníci na koních v čele oddílů nebo jim po boku krajem silnice jedoucí, v tom skupina vyšších důstojníků na pěkných koních, za pěchotou dělostřelectvo, nekonečný had děl a vozů rachotících a drnčících, až se naše okna třásla, a zase prapory pěších, zpívající, za nimi bílí kyrysníci s hudbou na koních — krásný pohled — a nové řady pěchoty, z jejichž tmavých řad rudě skropených červeností výložků blýskaly se kovové knoflíky a kování helmic — takový hlučný a rozmanitý, pestrý proud valil se silnicí kolem našich.

V něm různé vozy pod plachtami, také zelené, bedněné, kuchyně to korunního prince Fridricha, jak nyní vím, a jiné vozy s nápisy. V těch jsem jedno jméno často četl, buď „Löwenfeld“ nebo „Blumenthal“,*) dnes už určitě nevím které.

Ráno minulo jako okamžik. Proud vojska neměl konce. Zrak už díváním předrážděn. Mohl jsem oči zavřít, doma, na zahradě, a pořád jsem viděl nekonečné řady pruské pěchoty. Pojednou zaduněly z daleka, z náchodské strany temné rány dělové. Zaduněly a bouchaly dál, hustěji, a připomínaly děsivě, že ten malebný proud vojska před námi chvátá rovnou na hrozné jeviště krvavého dramatu, jež se právě začínalo. Že kdes u Náchoda, bylo jisto; určitého však jsme té chvíle nevěděli nic.

(Pokračování.)

*) Löwenfeld, generál, velitel předvoje pruského. Generál Linhart Blumenthal, štábní náčelník armády korunního prince Fridricha.

JAN CHOTEK:

VIDINA.

Je neúprosně smutno . . .
A vidím výšky smířlivé a jejich věčný sníh,
kde svrchovanost slunce, jeho absolutno
nezraní slavností svých barev vášnivých,
kde není svědků bolesti a pokoření
a soucitných gest pozemských již není.
Jen velký mír a ticho z pórů vzduchu vane
a zvyká mlčení a smrti odhodlané,
jen sladké přeludy hvězd zjevují se tmám
a propastem a Snu, jenž dohasíná sám.

Tam půjdu, tam
v ohromné výše nad moře a zem
v končiny obestřené snem,
kde obzor nesmírný přijímá srdce horoucnost,
jak stín svých plamenů,
kde průsvitností věků spatřím Všeho budoucnost
a zapomenut nezapomenu —
ničeho nezapomenu, čím duše dotčena,
čím její Vise v ohni srdce skončena.

Ó výšky závratné,
vás spasitelné vzývám, půjdu k vám,
vás vidím, cítím úchvatné,
vás objímám.
Sejměte jho mých světských bolestí,
mých drahých pout, mých citů strašně oddaných,
učiňte jasně neodvislou duši mou, by mohla unésti
svět odříkání ve svém nitru toužení,
by všecko bylo v ní jak věčný sníh,
studené záření.

K vám půjdu, neboť jedné noci
hluboké jak dno moře zjevil se mi zas
můj prsten dole, onen pod vlnami ztracený
a nenavrácený.
Nebudu nikdy moci
rozsvítit kolem sebe pokladů svých jas,
nebudu moci vyžíti své krásy, kouzla snu,
a zapomenu na vše, zapomenu na vše, uhasnu;
neboť můj prsten na dně moře leží,
a z jeho studeného kruhu vzrost
podivný Květ jak srdce horoucnost,
zardělý krví, sluncem třpytný,
úžasný, bolestný a nevyzpytný,
a jako nebetyčných věží,
jak symbol věží mlčení tkví ve vlnách

ten květ — jak růže zazračné a zlaté sosny,
vypiaté vzhůru z moře k nebesům.
A vidím jeho marný baldachýn a nach,
a vidím všeho smutek neúprosný
a pohlížím k svým věčným snům,
k svým druhým Věčným Snům.

OT. JOSEK:

ILLUSE PŘI UMĚLECKÝCH NÁPODOBENINÁCH.

(Dokončení.)

Tak jeviště obráží se vzhledem svým v hercích a herců vzhled v jevišti, ukazujíce, že vespolek k sobě příslušejí a týmž ovzduším jsou prosyceny. I není divu, že tolik zdánlivých známek skutečnosti oslňuje a jako omamuje diváka, že vkládají mu na nos brejle s jakýmisi falešnými skly, ač on sám toho neznamená. Šalba skládá se z kaménků mosaikových, příliš četných, aby hned mohla býti prohlédnuta, čili jinak: je to rozsáhlá a hustá síť, ve které mimoděk i vychytralá ryba snadno uvázne.

10. Zbývá důležitá otázka konečná: musí býti děj dramatu (aneb vůbec předmět umělecké napodobeniny) skutečný a fotograficky ze skutečnosti zachycený, aby obestřel nás živou illusí? Přičiňuje-li či nepřičiňuje realita příběhu sama o sobě cosi k tomu, aby nás mocně dojímal? — Mnohdy arci, vytváří-li jej skutečnost tak, že rozvinuje před námi všecky jeho fase a podrobnosti bez přimíšených živlů cizorodých a v sestavách tak ladných a zajímavých, že se nám zdá, jakoby je volil a pořádal dovedný duch tvůrčí. V takových případech denní žurnály přinášívají na př. zprávy o „románu ze všedního života". Avšak nejčastěji plody skutečnosti bývají pouhé stvůry, kusé, nejednotné a zmotané nákresy, jen tu a tam se zajímavým detailem. Tisíckráte čítáme v novinách, že dva milenci skončí sebevraždou, ježto rodiče jim v lásce brání. Ač o relatitě události ohlašované nepochybujeme, přelétneme zprávu očima bez hlubšího dojmu, vyjímajíc případy, kdy obratný zpravodaj se vynasnažil nás přesvědčiti, že šnořivé pero jeho nezahálí. Čím to, že býváme naproti tomu při pouhé četbě a ještě více při divadelním představení Schillerovy truchlohry „Úklady a láska" až k slzám pohnuti?*) — Tím, že týž příběh v jiné úpravě se nám předvádí, ne jako pouhá kostra, nýbrž jako kostra vyplněná vnitřnostmi, obalená masem, pohybující se svými svaly, zkrátka jako živé, organické tělo. V novinách čítáme (neb ze skutečnosti přímo zvídáme) zpravidla toliko suchý konec události, a ne celý řetěz postupných příčin, sestrojený jako nepřetržitý, pevný šik, kterými konec ten byl přivoděn. Kvetoucí mladost Schillerových milenců, jejich ušlechtilá bytost, láska k životu a naděje v štěstí ničena jest krok za krokem úpornými překážkami. Divák stává se svědkem jejich ustavičných zápasů: vniterných s povinnostmi a závazky k rodičům, vnějších s poměry a předsudky stavovskými a posléze zoufalého se smrtí, když všecko jejich úsilí udolati překážky končí se nezdarem. Schiller předvádí nám arci jeden z příběhů, které skoro den co den se kolem nás vyskytují, avšak nejen letmo v některých rysech zachycený, nýbrž perspektivně prohloubený, zevrubně motivovaný, zřetelně rozčástěný a přece všemi částmi za jedním cílem tíhnoucí. Divák, stopuje v rozmanitých scénách rozvoj stále téže události, jež nutkavě pílí k svému tragickému závěru, zažívá celé stupnice dojmů a citů, brzy se zálibou prodlévaje u něžné oddanosti milenců, brzy zarmucuje se jejich strastí, brzy horše se na jejich protivníky a posléze v slzách se rozplývaje nad předčasnou ztrátou dvou mladých životů.

Říkáváme, že se „bavíme", působí-li na nás dojmy silné, řízné, interessantní, souvislé, srozumitelné, přiměřeným tempem za sebou postupující, tak že žádný z nich nezmizí ukvapeně, nýbrž až když jsme jej dobře pochopili, a následující nedává na sebe zbytečně čekati. Odtud pozornost naše přitahována jest tímto kaleidoskopem výjevů jako silným magnetem, ztrácíme povědomí času, nemáme kdy si ho všímati, a proto nepřipadá nám dívati se na hodinky. K tomu přistupuje ještě účin společenské suggesce. Již kdo vstupuje do divadla, bývá pohledem na tak velký počet lidí, kteří zároveň s ním účastní se jedné a téže zábavy,

*) Srovn. M. Lazarus: Über die Reize des Spieles. Str. 142—150.

jako ovanut zvýšenou citlivostí, a každičký cit a vzruch, každičká slast a strast mohutněji přesvědčením, že všemi sousedy divákovými jsou sdíleny a tedy sterým hlásí se ozvukem. Sousedé měkčího srdce a vznětlivější mysli přenášejí bezděky své pohnutí na ostatní své druhy, jinde a jindy méně dojmům přístupné.

I herce povznáší přítomnost četného posluchačstva a činí hlas i posunky jejich výraznějšími, oduševnělejšími.*) Druží-li se pak k dovednosti herců i zdařilost dramatické osnovy, přehledný, organický vývoj děje, obratné zápletky, překvapující jich rozuzlování, šťastná kresba povah, nenucený a přece zajímavý sled situací, charakteristická, barvitá mluva, ani nevíš, jak se stalo, že pláčeš a raduješ se, chvíš se obavami a kojíš se nadějemi, miluješ a nenávidíš, úsilně domáháš se jistého cíle aneb zdrcen zmarem jeho klesáš, jako bys byl některou z těch osob, které míhají se na jevišti. Zvláště mladí lidé ochotně se vpravují v rolle milenců a milenek, jako by je sami hráli.

Takového požitku sotva bys zažil, kdyby dramatik obkresloval jen příhody ze skutečného života, nic z nich neubíraje, nic do nich nevsunuje. Skutečnost tato bývá vždy více méně kusá, neurovnaná, nevytříbená, plna živlů, které by zamýšlený aesthetický neb ethický účin mařily. Dejme tomu, že by básník naší doby, pracuje o podobném dramatě, jako jest Schillerova truchlohra, chtěl býti věren obvyklé naší denní skutečnosti také v tom, že by nám líčil, kterak milenci naposled vsedají do železničního vozu, dojíždějí do vzdáleného města, najímají si hostinský pokoj, v němž zoufalí umírají — dále že by líčil, kterak přihrčí vůz z ochranné stanice, lékař pokouší se samovrahy vzkřísiti k životu, policejní úředníci vyšetřují na místě, jak se věc udála: — tu, ač by líčení shodovalo se snad na vlas s fakty, aesthetický dojem celku by byl ten tam.

Střízlivá, prkenná skutečnost objala by naši fantasii svými chladnými okovy, bráníc jí rozletovati se do světa vyššího a budovati si ty zlaté zámky, k nimž pěšinky jí ukazuje pravý umělec svým výtvorem. A právě proto, že nám dílem svým podává jednotnou, harmonickou, organickou sestavu, fantasie naše zlehka a volně pobíhá po těchto pěšinkách, četnými odbočkami spojených, jako krev žilami živoucího těla. Umělcova napodobenina tedy podobá se jen na oko skutečnému svému vzoru, avšak v pravdě nad něj vysoce vyniká jakožto celek s novým, lahodnějším a zhuštěnějším uspořádáním rysů nejhodnotnějších. Proto nepokládáme jejího tvůrce za jakéhosi zištného podvodníka, který podstrkuje nám věc méně cennou za vzácnější, nýbrž naopak děkujeme mu, že oblažil nás za měď stříbrem a zlatem. Jeho šalba jest nám vítána, ježto pod svou rouškou odhaluje nám věci v jejich nejušlechtilejší, očistěné povaze.

Jako Schiller svou truchlohrou, tak vůbec každé zdařilé drama zmocňuje se duše divákovy tím, že šetříc pouček a zákonů psychologických, nejprve pozornost její budí, potom od začátku až do konce ji zaměstnává a řídí, fantasii nutí, aby vybavovala a pořádala představy podle záměrů básníkových, rozum podněcuje, aby chápal povahy a jich osudy v tom světle, kterým jsou mu úmyslně ozařovány, a také city a žádosti aby se tak střídaly, jak si dramatik přeje. Tímto spůsobem všecky naše dojmy a vzruchy postupují „předepsanou cestičkou", výjev za výjevem, akt za aktem. Ze začátku — při prvních scenách bdí v nás ještě nejživější, nejpodezíravější kritická soudnost a rozvaha srovnávajíce pilně, zda to, co se nám na jevišti představuje, ať charakter, ať fase děje, jest přirozené, t. j. přiměřené našim starším zkušenostem o seznaných již lidských povahách a příbězích.

Je-li tomu tak, počínáme znenáhla důvěřovati básníkovi. Čím více pak scena za scenou nabývá vzhledu přirozené pravdivosti, tím více v nás umlká nedůvěra, že by básníkovy osoby a děje byly pouze smyšlené, čistě fantastické. Kupí-li se krok za krokem příznaky věrného líčení a s nimi překvapující, rušné situace, poutá nás hra již tou měrou, že pak již z a p o m í n á m e ji srovnávati se skutečností, v ní zobrazovanou, a rovněž s názory a hledisky, které míváme pohotově v své mysli. Netrvá dlouho, a illuse naše dostoupí vrcholu, tak že „toneme" ve hře, žijeme s osobami na jevišti, ba sami s nimi hrajeme a obcujeme. Nicméně procítáme ihned zase ze svého omámení a tváříme se opět jako pouzí diváci, kdykoli na jevišti udá se cosi „nepřirozeného, pravdě nepodobného", co naše obvyklé zkušenosti a názory zvrací. Takto průběhem dramatu neustále může v nás zápasiti víra v realitu výjevů s pochybností o té realitě. Jakmile výjev naše starší pojetí a zásady uráží, vítězí pochybnost; je-li upraven tak, že s nimi souhlasí, vítězí víra.

Rovněž stupeň illuse mění se postupem dramatu; jednou chvílí klam uchvacuje nás více, druhou méně. I to bývá žádoucno; neboť naše záliba v uměleckém díle vyvěrá

*) Srovn.: Dav. Hume, Eine Untersuchung über die Principien der Moral. Přel. T. G. Masaryk. Str. 55. — O suggesci pojednání Thomasovo uveřejnila Knihovna volné školy. Svaz. I.

částečně právě také z obdivu, že tvůrce jeho d o v e d l tak obratně zachytiti kus skutečnosti. Proto líbeznosti illuse neškodí, je-li promíšena slabou naší tuchou, že kdosi provádí s námi své čarodějství. Stav okouzlení připadá nám příjemným snem, snem arci zvenčí podloudně nastrojeným, z něhož však přece probouzíme se neradi. Ačkoliv nám cosi dí, že cizí hodinář natahuje a řídí naše vniterné hodiny, aby po jeho vůli ukazovaly a bily, přece zdá se nám, že jdou samy od sebe, ježto necítíme nátlaku. Ú p l n ě bezděčným nástrojem v ruce umělcově býváme jen sporadicky, ne nepřetržitě, nýbrž jen v ten onen okamžik, snášejíce povolně, aby zcela sama hrála na klavír naší duše a vyluzovala z něho po své chuti zamýšlený tón neb akkord; toť okamžik naší nejhlubší sebezapomínavosti, nejzřejmější kapitulace před vítěznou cizí suggescí.

Jókai praví kdesi, že básník nechce nektar toliko píti, nýbrž i jím se opojiti, ba koupati se v tomto božském moku, a že je šťasten, jestliže v něm utone. A nepřeje-li si též vnímatel krásného výtvoru opájeti se jím, a není-li podobně blažen, když také on utone v tomto „božském moku"? —

Umělci nejčastěji vyrovnávají v svém díle neb aspoň jako hořkou výtku vytýkají, co život i smrt přinášejí drsného, tvrdého, nespravedlivého a bezohledného ve svém klínu. Týž obyčej mívají však i neumělci. Všecko to, čím přítomnost neb budoucnost děsí, uráží neb hrozí rozdrtiti naši bytost, rádi obetkáváme růžemi své fantasie a upravujeme si tak, jak by to vypadati mělo dle našich osobních domněnek a podle ideálních přání rozechvělého srdce. Rádi pozlacujeme si své vězení, své okovy, své záhrobí, třeba pouhým pozlátkem. Všaktě bez těchto luzných, povětrných osnov

„co by byl život náš, co sami my?
Sny nebo klamy, jmenuj to jak chceš,
ty ze všedního ruchu života
nás k věcem lepším zvédají." *)

Jako libý sen, tak i pravé umělecké dílo přenáší nás svými ušlechtilými vzněty na tichých perutích do jiného světa a činí nás občany říše, do které nedoniká urážlivý lomoz všednosti. Tam padají přihrady mezi králem a pariou, mezi Lazarem a boháčem, mezi utiskovaným a utiskovatelem, a v nitru všech zase oživuje a se ozývá, co v nás je čistě lidského, co božskému duchu příbuzného. **) Tam, jako Mojžíš na temeni hory nebo aspoň na chvíli se kocháme pohledem na zemi zaslíbenou, tu zemi, kterou nám nahá skutečnost ustavičně odepírá.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Klapzuba rozpačitě si ukousl nehet na palci a na ukazováčku.

„Poslušně hlásím, neuškodilo," opakoval dutě.

Přednosta se v duchu Klapzubově odpovědi podivil. Nevěřil Klapzubovi. Tak přece nevypadá člověk, jenž se nikdy nedopustí dietní chyby. Jenž má naprosto urovnanou životosprávu!

Bylo potřebí, aby se přednosta dostal věci na kloub.

„Mh, mají už oni vůbec nějaký harém?" ptal se shovívavě s tichým diskrétním úsměvem. „Vědí, to je tak mezi námi, já jim pro ten harém ve službě ubližovati nebudu. Já vůbec nikomu nehodlám ubližovati! Vy všichni si dělejte privátně, co chcete, jenom koukejte, aby byly zavedeny staré knihovní nepořádky, aby zejména registratura byla v pořádku a hlavně aby bylo lze snadno všechny spisy nalézti."

„Poslušně hlásím, že na harém naprosto nepomýšlím," odpovídal Klapzuba pokorně, „pouze o dovolenou do Mekky bych prosil, smím-li prositi uctivě!"

Přednostovi se nit souvislosti v myšlenkách zase přetrhla.

„A proč by jezdili do Mekky," vymlouval horlivě Klapzubovi jeho odhodlání, „sám vědí nejlíp, že se s prací hnouti nemůžeme. Já bych rád věděl, koho bych místo nich posadil do listovny? S Pirkhánem není ani pomyšlení. Všechny spisy mně ztratí a kdybych jej dal do listovny, s polovičkou pozemkových knih bychom se neshledali. A já vím, co to jest, zakládati nové knihy pozemkové, já už je zakládal."

Oba si svorně povzdychli. Bylo opravdu nesmírně svízelno, zakládati nové knihy

---

*) H. W. Longfellow: Mich. Angelo. Přel. F. Krsek.

**) Renouvrire tvrdí tudíž právem, že „umění nás učí cítiti s životem lidským vůbec, poněvadž z e v š e o b e c ň u j e naše city i vášně a z b r a t ř u j e nás se všemi bližními."
(Dr. F. Thomas: Suggesce. Přel. Fr. Merta, str. 49.—50.)

pozemkové. Zejména když je sám přednosta soudu zakládal. Však přeběhl Klapzubovi mráz po zádech, když si rozvážil, že by přednosta soudu zakládal nové knihy pozemkové.

„Chtějí tedy do Mekky?“ zeptal se přednosta soudu.

„Poslušně hlásím, že nechci,“ odvětil Klapzuba rozhodně.

— Vida, pomyslil si přednosta, kdybych ho byl nerozebral, byl by jel! S podřízeným personálem dlužno zacházeti rozvážně. Člověk se s ním nesmí nikdy ukvapiti. Taky tedy nepojede.

„Můžou jít!“ kynul Klapzubovi rukou a propouštěl jej v milosti.

Sotva se zavřely za Klapzubou dvéře, přednosta se rozpomenul, že to:o nedorozumění zavinil kancelista Pirkhán. Uchopil alpský zvonec a zprudka zazvonil.

Pirkhán nejistě vešel do praesidiální kanceláře a hluboce se uklonil.

„Co mně oni zase napovídali o Klapzubovi?“ oslovil Pirkhána zlostně, „vždyť nikam nechce. A vůbec mně se zdá, že vlastně oni mají něco za lubem. Že zase hodlají letos někam vyrazit, abych já se tu mořil potom čtrnáct dnů sám s oficiantem Kladivem! A to ještě pana okresního hejtmana do toho připletou! Já bych rád věděl, kdo má tady co poroučet, zdali já nebo pan okresní hejtman? Zkrátka a dobře, zůstane to všecko při starém, nepojede nikdo nikam!“

Pirkhán schlíple poslouchal tuto domluvu. Věděl, proč jej přednosta soudu píchá těmito špendlíky. To všecko proto, poněvadž si Pirkhán před třemi lety okázale vepsal do soupisu žádostí za dovolenou, že prosí za čtrnáctidenní dovolenou a povolení, aby směl cestovati do ciziny. Říká se, že čas všecko hojí, ale tuto ránu ani čas nebyl s to zahojiti. Kdykoliv se někdo zmínil o dovolených, vždy se tato nezahojená rána otevírala.

„Oni vůbec mají urlaub po celý rok,“ vysvětloval přednosta Pirkhánovi dále, „celý rok, jak je rok dlouhý, sedějí u psacího stolu a ztrácejí poručenské spisy.“

Tato zmínka byla ze všech zmínek nejšpičatější. Vztahovala se bohužel na určitý případ. Tři sirotci se jim u soudu ztratili, totiž kancelista Pirkhán někam je založil. Kdyby přednosta soudu nebyl zařídil sirotčí radu, byli by sirotci ztraceni nadobro, ale sirotčí rada sirotky šťastně objevila. Oznámila soudu, že se tito tři sirotci nezdárně chovají, tedy bylo jisto, že se sirotci narodili, že jsou na světě a že o nich u soudu jsou poručenské spisy. Třeba ne spisy objemné, přece však soudní spisy. A těchto spisů kancelista Pirkhán nenašel. Zmizely nadobro.

„Poslušně hlásím, pane rada,“ prohodil konečně Pirkhán ostýchavě, „ty spisy jsou na světě a určitě se najdou.“

„Mh, najdou se,“ ušklíbl se přednosta uštěpačně, „to bych rád věděl, kdy se najdou! Už je tomu pět roků a pořád se ještě nenašly! Kdyby byli nechtěli na urlaub, kdyby byli místo urlaubu čtrnáct dnů nic jiného nedělali, než ty spisy hledali, byly by se spisy našly!“

Přednosta zakoulel na kancelistu Pirkhána hrozivě očima. Zapomněl v tom okamžiku, že Pirkhán za dovolenou pouze žádal, že jí však nepoužil. Že tedy nemohl místo dovolené hledati čtrnáct dnů ztracených spisů.

„Poslušně hlásím, pane rada, letos o soudních prázdninách se určitě najdou.“ odpovídal Pirkhán ostýchavě, „proberu všecky nemanželské matky jednu po druhé, a najdou se.“

„Můžou jít!“ přetrhl přednosta příkře Pirkhánovu omluvu.

Pirkhán radostně uposlechl.

— Pořád mám něco, pořád něco, přemítal přednosta, když Pirkhán odešel, — hned to, hned ono! A nikde se to neuzná! Když se mazaly staré pohledávky, řeklo se, že kdo je nejdříve vymaže, že bude navržen pro vyznamenání — a nikdo více starých pohledávek nevymazal jako já. Já byl v Čechách skoro první, jenž jsem zařídil sirotčí rady! Já prvý v Čechách jmenoval ženy poručnicemi! Všude jsem byl já prvý —

Přednosta soudu zalomil rukama a klesl na pohovku.

— Kdyby mně nebylo, kdyby nebylo mé železné přísnosti, tak by vůbec tento soud nemohl působiti. Já tu zavedl železný pořádek! Jenom já! A na konec se mně řeklo, že nejsem dostatečně přísný!

Přednosta soudu zase zalomil rukama a vstal. Přistoupil ku psacímu stolu a zdvihl odtamtud Klapzubovo vysvědčení lékařské. Poodešel s ním k pohovce, usedl a vysvědčení pročítal. Zase se mu obličej prodlužoval a vrásky se mu na čele prohlubovaly.

Lítost ho pojala, zželelo se mu chorobného Klapzuby. Něco se v přednostovi ozvalo. Výčitka, že se zachoval příliš tvrdě ke Klapzubovi a že Klapzuba přece jenom zaslouží, aby byl vzat na jeho těžké, takřka nevyléčitelné choroby služební zřetel.

— Ovšem, sám si to Klapzuba zavinil. Kdyby si byl nezačal s Mekkou, byl by směl alespoň do Luhačovic a ulevilo by se mu! Luhačovice už mnoha lidem prospěly. Zbytečně s Mekkou podráždil i okresního

hejtmana. Zbytečně mu zavdal příčinu, aby se míchal do služebních věcí soudních.

Přednosta se rozhodl, že doporučí Klapzubovi Luhačovice místo Mekky a že Klapzubovi nepovolí. Klapzuba musí do Luhačovic. Tam se mu odlehčí.

Aby nebyly odjezdem Klapzubovým zanedbávány věci knihovní, přijde do listovny soudní vykonavatel Kobliha, jenž má kromě Klapzuby u soudu jediný listovnickou zkoušku, a poněvadž je Kobliha úplně nespolehlivý, bude jej kancelista Pirkhán v listovně hlídati. Soudní výkony exekuční po čas Klapzubova léčení v Luhačovicích přestanou. Když musí býti Kobliha v listovně, nemůže býti na výkonech. Tak alespoň na čas bude zabráněno Koblihově ustavičné nepřítomnosti v úřadě.

Po městě trousila se zpráva, že listovní Klapzuba přece jenom do Mekky nepojede, že nejspíše pojede do lázní Luhačovic.

U „černého orla“ ježatě bylo toto nové odhodlání Klapzubovo přetřásáno. Obzvláště učitel Mleziva Klapzubovo nemužné chování zle odsuzoval.

„Kdo není rozený cestovatel,“ vykládal tam s průzračným naznačováním, že on rozeným cestovatelem jest, „ten ať se na cestu nepouští. A taky ať nám tady nevykládá, že pocestuje až k jižnímu polu, když na konec nevyleze ani za humna.“

Městský důchodní mínil, že co Čech, to domovníček. Pravý Čech že zůstane vždy doma, cestování že jesť už od staletí pouze německým zvykem, kdyby tohoto zvyku nebylo, že by Němci nikdy nebyli do Čech přivandrovali. Jenom Němec rád prý cestuje, pravý Čech váží si prý své otčiny a po jiných krásách zemských, když tyto krásy má v hojné míře doma, že se neshání.

Pro toto mínění zle se s učitelem Mlezivou utkali. Okatá narážka důchodního na německost cestování píchla Mlezivu, jenž byl cestovatel daleko široko vyhlášený, jako jedovatý šíp. Mleziva vždy horoval pro cestování. Nejen mládeži i starým vštěpoval názor, že se cestováním poučujeme a vzděláváme atd. Tím se právě lišil nesmírně od důchodního, u něhož cestování a cestovatel měli potměšilý zvuk. Důchodní vážil si více lidí domácích, ve městě náležitě usedlých, nežli lidí do města přicestovalých čili přivandrovalců, jak říkával. V této příčině byl důchodní jako Říman. Město, jehož důchod spravoval a řídil, bylo jeho Římem, a kdo se v tomto jeho Římě nezrodil, byl mu cizinec. — Člověk nižšího původu nežli Říman!

Důchodní se s tímto přesvědčením nikdy neskrýval. Zejména byl mu pádným důkazem pro tuto theorii učitel Mleziva, člověk v městě nezrozený, tedy dle důchodního theorie nikoliv Říman, nýbrž přivandrovalec. Mleziva jako kdyby byl vyslán nejúhlavnějším nepřítelem města, aby potíral Římany, znepokojoval je v jich staletých sídlech, kácel jejich modly a domácí bůžky.

— „Šťoura náš největší,“ říkával o něm důchodní důvěrně, když si s domácími lidmi do tohoto přivandrovalce stěžovával, „obrátí nám tu všecko vzhůru nohama, my si to z obecnosti zaplatíme a pak ho čert! odnesou jinam! Čert nám ho tu byl dlužen. Dokud tu nebyl, byl tu svatý pokoj! A zábavy tu byly, že nebyly takové široko daleko! Zpívalo se, tančilo se a jenom pravá veselost česká byla pěstována! Také se chodilo na výlety, ale jenom po české vlasti. A nejvíce se chodilo jenom do městské dubiny! Byla krásná, byla blízka městu, měšťané znali dubinu a dubina znala měšťany. Když byl někdo zachvácen cestovatelskou horečkou, vydal se na některý starý hrad český, prohlédl si jeho zříceninu a posílen v národním vědomí vracel se domů. Tenkráte, dokud bylo takto, byla v Čechách spokojenost. Ani národnostních třenic nebylo!“

BOHUMIL BRODSKÝ:

STARÁ HUŤ.

Vždyť jsem tě nevyháněl,“ bránil se Ludvík uraženě. „Stěžuješ si, že jsme tě neměli dost rádi a sám dáváš najevo, že jsi neměl velké lásky, aspoň ke mně. Bratrovi i sestře jsi věna už dal a nyní pro ně žádáš ještě tolik. S takovým velkým dluhem arci mnoho štěstí neužiju.“

„Počítáš?“ usmál se Relich zlostně. „Jen dobře počítej. Stočtyřicet tisíc nashromáždili Relichové a tobě z nich zůstane devadesát. Pracuj, přičiň se a bude-li tvá žena dobrou hospodyní, zaplatíte snadno, co budete dlužni. Nechtěl jsem dělati takové nároky, kdybys se byl ženil rozumně. Sám bych si byl sice něco vyhradil, ale to by bylo zůstalo ležet na závodě, jako nezúročitelná

půjčka. A ti druzí by byli dostali také méně. Jiná nevěsta by byla mohla dluhy zaplatit a byli byste měli po starostech."

„Proč se tedy mstíš?" ptal se Ludvík rozčileně, zapomínaje na svůj klid. „Jsi křesťan, pohrdáš mou nevěstou, že byla židovkou, ale tvé křesťanství nemá velké ceny."

„Zvolna, Ludvíku, tak daleko ještě nejsme. Nemohu ti nechat všechno tak, jak jsem zamýšlel, prohřešil bych se proti svým předkům, kteří těžce groš ke groši skládali a poctivě majetku nabyli. Dříteč Relichům už náležet nebude, zde bude někdo jiný vládnout. Ty jsi poslední toho jména, kterému hutě patří a proto musím majetek spravedlivě rozdělit. Ty mne nechápeš, podezříváš mě ze msty, že?"

„Co je jiného takové jednání?"

„Ve tvých očích je to msta, v mých nikoliv. Jsem starý muž, mnoho jsem viděl a mnoho zkusil a proto také dále vidím než ty. Pamatuj si na slova, jež ti řeknu. Po tobě už žádný Relich nebude sklářem v Dříteči, ať dostaneš majetek bez dluhů, nebo s nimi. Vrtíš hlavou, nevěříš. Dobrá. Budoucnost mezi námi rozhodne. Teď však dost. Oba jsme se rozčilili a v rozčilení nesmí padnout poslední slovo. Ode dneška za týden si o tom všem povíme po druhé a naposled. Přemýšlej o všem, jde o celou tvou budoucnost. A o mou lehkou smrt," dodal sníživ náhle hlas, jenž se zachvěl jako slzami.

Vzal rychle klobouk a vyšel ven. Už se nedovedl opanovat a před synem nedovedl zachovat potřebný vážný klid. Vyběhl chvatně ven z domu, stojícího opodál dlouhé hutní budovy a zamířiv za roh, stoupal k blízkému lesu. Jako by ho horko rozráželo, sňal klobouk a patře do dálky, stále hlavou potřásal.

„Její krev je to," povídal si naříkavě, „hrdá, neustupná, nezkušená. Chce něco zvláštního, nelíbí se mu jíti tudy, kudy chodí obyčejní lidé. Věděl jistě, že mě to zraní, ale nedbá. Chytil se na cosi, co v něm vzbudilo zájem a nepovolí, ne, on nepovolí, kdyby si hlavu rozbil. Slepě jde do neštěstí a neslyší ani otce ani lidí. Židovku! Do Relichovy hutě židovku, pokřtěnou židovku! Chytili ho, věděli, že bude hutě dědit a nastrojili naň. Takový chytrý člověk! Takový odborník! A už je ztracen. Ty můj Bože, což jsme našeho majetku poctivě nenabyli, že ho máme ztratit?"

Nesmírná úzkost ho pojímala. Otočil se, podíval se dlouze na střechy skryté v zeleni a lítost jím zatřásla. Slze mu do očí vyhrkly a on je nechal stékat. Jak vroucně tenhle kout miloval. Co stop práce nesl, co tu prožil let a kolik nadějí upínal do budoucna. Veliké budovy v duchu si tu představoval, jméno Relich zdálo se mu zajišťovat skvělou budoucnost, a najednou se to všechno zvrátilo v jakémsi přepodivném zmatku.

Nevydrží tu. Ani hodiny zde nechce strávit, jakmile bude rozhodnuto. K synovi nebo k dceři se přestěhuje, raději k dceři, ta ho pochopí a tam snad zapomene. Ne, nezapomene, nikde na Dříteč nezapomene, v duchu tu stále bude a už ví, kolik úzkostí prožije ve strachu, brzo-li nastane zkáza. Kéž by Ludvík se vzpamatoval, kéž by uznal, že otec poctivě s ním smýšlí. Snad přece v poslední chvíli ucouvne. Kdyby s ním snad někdo promluvil, dal by se pohnouti.

Vzpomněl si zase na dceru Annu a jat strachem, aby nic nepropásl, vracel se chvatně domů. Vyhnul se kanceláři. Ve své prostě zařízené ložnici napsal dopis dceři, vypsal jí všechno a vroucně jí prosil, aby přijela pomoci mu s Ludvíkem. Naděje na pomoc dceřinu ho vzpružila. Když se v poledne setkal se synem u stolu, byl již pokojnější, ale bál se na Ludvíka podívat, aby snad nevyzradil, co zamýšlí. S úzkostí čekal, brzo-li se Anna objeví, nikde neměl stání, do kanceláře nechodil a v huti se ani nezastavil.

Anna přijela čtvrtého dne. Přivezla s sebou dvě děti, hošíka s děvčetem, které jaksi zkoumavě si děda prohlížely, ale za chvíli se s ním důvěrně spřátelily. Dcera byla menší než bratří, živá, ještě dost sličná paní a její ústa se stále usmívala. Nedívala se na záležitost bratrovu tak vážně jako otec. Až když otec, jenž se s ní do ložnice uzavřel, všechno vylíčil, jakoby svou úzkost a obavy na ni přenesl. Zvážněla a souhlasila, že nutno s Ludvíkem mluvit a snažit se ho udělat povolnějším. Zanechavši děti u otce, šla vyhledat bratra.

Relich počítal minuty a žvatlaje s dětmi, nevěděl, co mu povídají a co on jim vykládá. Bože, kéž by se Anna s dobrou navrátila, vzdychal ve svém srdci. Děti se děda ptaly, proč mu vlhnou oči a on zmaten, povídal, že má radost, že je vidí, že s maminkou přijely.

„Neplač, dědečku, to my přijedeme často," lichotilo se děvčátko. „A pojeď s námi, u nás je to taky hezké, hezčí než tady."

„Pojedu, pojedu," sliboval pozbývaje naděje.

„Dědeček s námi pojede," volalo děvčátko, když spatřilo matku vstupovat.

„Ano, pojede," přisvědčila Anna resolutně. Její rozpálené tváře a hněvivý výraz rázem prozradily, jak pochodila. Řekla dětem, aby si vyběhly ven si hrát a sotva se dvéře zavřely, otočila se k otci.

„Všechno marné, nepovolí,“ vyrazila.

„Já to tušil,“ vzdychl Relich a vjel prsty v oči.

„Neplač, tatínku, nestojí ti za to. Je to paličák, ať si tedy svou tvrdou hlavu rozbije. Jakživa jsem se tolik nerozlobila jako dnes. Tak hezky jsem s ním začala, všechno vykládala a on tiše poslouchal. Myslila jsem si, že se mu rozum vrací a už se těšila, že na tebe zavolám, když najednou se zasmál.“

„To máte zlost, že neskáču, jak vy chcete, viď?“ povídal mi jízlivě. Ptala jsem se ho, je-li jeho Irma taková kráska a miluje-li ji tak vášnivě, že nemůže pro svou lásku tobě vyhovět. Hodil hlavou a zase se zasmál. „Ne mohl bych se s ní rozejít, ale nerozejdu se. Chci ji zkrátka mít a vezmu si ji. Darmo jsi sem cestu vážila.“ To ostatní ti ani povídat nebudu, sama jsem tomu nerozuměla. Horuje o jakémsi novém kouzlu, o bojování proti zastaralým a hloupým předsudkům, o sbratření všech lidí a Bůh ví co ještě. Pochopila jsem, že od své ženy očekává nějakou jinou lásku, než jakou vídal. Oheň Orientu prý proudí v jejich žilách, a její oběť,kterou pokřtěním přinesla, ukazuje na žhavou lásku, jaké žádná severřanka není schopna. Není to k smíchu?“

„Ano, směj se,“ přikyvl Relich zadumčivě. „Já se stydím, že jsem se nedovedl ubrániti slzám. Sedni si, Aničko, ještě něco mám na srdci. Vezmeš mě k sobě?“

„Tatínku, proč se na takového něco tážeš? Víš přece, že bych byla šťastna, kdybych tě měla u sebe. Beztoho si často vyčítám, že jsem tě vlastně nikdy neužila. Můj muž je dobrák, váží si tě, byt máme dost veliký a zařídíš si život jak budeš chtíti. Ale obávám se, že u nás nevydržíš, bude se ti stýskat po hutích a vrátíš se.“

„Sem? Málo mě znáš, jinak bys tak nemluvila. Ne, nikdy nepřekročím prahu, jejž jednou opustím. Nikdy nechci vidět tu, která můj rod oloupila o majetek. Jako cizina mi budou místa, v nichž jsem se zrodil a žil. Po práci, po hutích se mi zasteskne, zle zasteskne. Na štěstí máš děti a ty snad mi lépe porozumějí, než mi porozuměli synové.“

Hlas se mu zase roztřásl, ale nezlomil se v pláči. Opanoval se v čas a když ho dcera jemně objala a políbila, jakoby novou sílu cítil ve svých údech.

„Pojď, podíváme se ještě jednou po našem majetku, mně samotnému by to bylo tuze hořké. A potom už ať dělá osud, jak za dobré uzná.“

Se slavnostní vážností prošli hutěmi i poli, zastavovali se zachycujíce pohledy obrázky krajiny a byl už soumrak, když se vrátili. Ludvík ke společné večeři nepřišel a oni proň nevzkazovali. Do půl noci vyseděli vedle sebe, a ráno Relich už za úsvitu vešel do dceřiny ložnice. Všechno do podrobna ujednal, žádaje dceru, aby její muž sepsal právní spis o odevzdání hutí synovi, a aby jej hned poslal. Podotkl, že v nejbližších dnech pošle si svůj nábytek, aby měl pokoj u dcery přichystán, až z Dříteče odjede. A potom zamysliv se seděl téměř hodinu v němém zkrušení, jakoby se mu nedostávalo sil nadobro přemoci hluboký zármutek.

Po odjezdu dceřině uzkostlivě se lidem vyhýbal a s Ludvíkem se stýkal pouze při jídle. Všechna činorodá čilost ho opustila, ztratil zájem o obchodní záležitosti, nevstoupil do hutí, nehovořil s lidmi. Netrpělivě čekal na zeťův spis a stále počítal, kdy přijde. Týden, jejž synovi určil, uplynul a on nemaje žádané listiny, nemohl s ním poslední záležitost projednat. Jistě že Ludvík se v duchu směje, nevěří v opravdovost jeho odchodu a posmívá se zdětinělosti starého otce. „Co jen zeť dělá, že nic neposílá!“ Snad by se byl pro listinu sám rozejel, kdyby byla konečně nepřišla. Zeť, advokát Hruška, připsal také soukromé poučení, jakých formalit třeba vyplnit, aby byla postupná smlouva platná a aby tchán nebyl o peníze připraven. Ale Relich věnoval soukromým radám malou pozornost. Rychle přečetl smlouvu a přesvědčiv se, že Anna muži vše vyřídila, zastrčil akt do kapsy a zamířil ke kanceláři.

Ludvík, spatřiv ho vcházeti, byl jaksi rozpačit a chtěl ustoupit stranou. Ale otec zamířil přímo k němu.

„Obelhal jsem tě,“ pravil chvatně, „slíbil jsem, že se za týden domluvíme, ale Hruška dlouho neposílal smlouvu. Teď přišla a bude nejlépe, když všechno hned dojednáme. Oženíš se tedy jak jsi se rozhodl?“

„Ano, tatínku, Anna snad ti důvody sdělila.“

„Arci, arci, těšíš se na ohnivou krev, na bratrství atd., kdo by takové pošetilosti v hlavě nosil. Řekl jsi poslední slovo a teď je řeknu já. Jsi ochoten splatit mi podíly, které jsem si vyminil?

„Kdykoliv si budeš přát,“ odpověděl syn s jakousi chladnou pýchou, pohněván, že otec tak nevážně odbyl jeho vysoké idee.

„Je-li ti to tedy jedno, zaplať mi hned, jak budeš moci. Zde je smlouva, kterou ti předávám majetek, ráno ji odevzdám notáři, a notář, jakmile dostane peníze, obstará knihovní přepis. Kdy asi budeš moci peníze skládat?“

„Libo-li, pozítří, banka mi už úvěr povolila.“

„Tedy pozítří. A to mi už nebude ani za to stát, abych se zítra vracel domů, počkám

ve městě do pozejtří a mohu už dnes dát svůj nábytek odvézt. Nemají snad truhláři v huti příliš mnoho práce?"

„Nemají, ale snad nebudeš, tatínku, tak nachvat odjíždět. Posečkej aspoň přes můj sňatek, abys mou ženu poznal. Kdo ví, neučiníš-li si o ní jiný úsudek."

„Tvou ženu? Ne, synu, tvou ženu nechci viděti a bohdá, že jí nespatřím. Jsem jen obyčejný muž a nemám pochopení pro takové zvláštní zjevy. Mně nebude nikdy dcerou a já jí nikdy otcem. Žij s ní blaze a buď do opravdy spokojen, tak se svému otci nejlépe pomstíš. A zemru-li dřív, než tebe potká neštěstí, vzpomeň si někdy, že byli Relichové lidé málo študovaní, ale po každé stránce počestní. Rozumíš mi, co chci říci. A teď s Bohem, od pozejtří jsou hutě i statek tvoje."

Otočil se mrštně jako mladík a než mohl syn něco říci, zmizel ve dveřích. Od té chvíle se otec se synem nespatřili, až pozejtří u notáře. Ludvík vysázel peníze, Relich je dvakráte pozorně přepočítal, pečlivě ukryl, podal notáři ruku, na syna zavolal s Bohem a v nejbližším okamžiku odjížděl na nádraží, aby jel do nového bytu v rodině dceřině. Až když se schoulil v koutku vagonu, zaťal zuby a duse vzdechy polykal slzy, které se mu z očí vyhrnuly.

* * *

Onen nepříjemný pocit, jejž se bál hlouběji analysovat, tuše, že by potom klidu nikdy více nenabyl, stával se Ludvíkovou chronickou duševní chorobou. Nebyla to vlastně choroba, byla to pouhá nevolnost, jakýsi nenahmatelný tlak, jakési uvědomování si, že není vše v pořádku. Nebyl nešťasten a nebyl šťasten. Na jakémsi rozcestí stál a tápaje kolem sebe, hledal, kam si namířiti, co počíti, jak svůj život zaříditi, aby se vyhnul čemusi, co by jeho hrdost zdrtilo.

Od jeho sňatku s Irmou uplynulo půl druhého roku. Měli jedno dítko, dcerušku, jež celým svým zevnějškem prozrazovala typ matčin. Ludvík Relich nemiloval dítěte, ačkoliv na venek se snažil projevovat radost z existence bytosti, jež byla poutem krve s ním spojena; ale jakoby část otcovy vzdorovité předpojatosti tkvěla také v jeho povaze, odpuzoval ho pohled na černé kučery dceruščiny, na její nos a na její snědou pleť. Vyroste z toho všeho, těšil se, stavě hráze vkrádajícím se příšerám, v nichž tušil vítězství otcova proroctví a své vlastní pokoření.

Mladá paní Relichová nepozorovala chladnost mužovu k dítěti, protože její srdce také necítilo oné vášnivé a obětavé lásky k dcerušce, jakou zachvacovány bývají ženy při svých prvorozencích. Odevzdala dítě kojné a chůvě a sama šla cestami, které jí diktovala její povaha a rozmary. Narození dítěte jakoby přispělo k rozkvětu její vyzývavé krásy a jejích půvabů. Byla jako Ludvík vysoká, ohnivá bruneta, očí neobyčejně krásných a velikých. Modročerné vlasy tvořily nádhernou korunu a její přisnědlá pleť svítila sametovým leskem. Ústa měla malá, karminově červené rty byly delikátně skrojeny, brada byla malá, zarůžovělá a pouze čelo měla poněkud nízké. Bohaté linie jejího těla byly klassicky vábné a stála-li, uchvacovala pravidelností celé postavy. Jen když šla, kolébavá její chůze a nedbalé držení těla prozrazovaly, že si není vědoma své krásy a že nikdy nevěnovala péče svému zevnějšku.

Ludvík postřehl záhy vady své ženy a snažil se ji vychovávati a probouzeti v ní smysl pro pořádek. Dráždily ho takové maličkosti a přál si, aby se jím dala vést. Podařilo se mu, že na čas udržovala své nehty a prsty v čistotě, že dbala, aby její sukně nebyly zabláceny, aby oděv byl náležitě zapiat a upraven. Potom, když v mateřství potřebovala pohodlí, ustal ve svých napomínáních a mlčky snesl pozvolný návrat ke všem nedbalým zvykům, umiňuje si, že později bezohledně a přímo jí vytkne její nedostatek krasocitu a přísně bude dbát, aby odloučila vrozené zlozvyky.

Ale mateřství změnilo povahu Irminu. Stala se ještě pohodlnější a nevšímavější a přestala jevit ochotu přizpůsobit se přáním mužovým. Jakoby věděla, že dítě svázalo ruce Ludvíkovy a stalo se její hradbou, odbývala mužova poučení s bezstarostným úsměvem.

„Pro koho se mám strojit?" ptávala se umíněně. „Nikdo k nám nejezdí, my málo kdy koho navštěvujeme a pro dělníky přece nebudu se připravovat o své pohodlí. Mám dost starosti se služebnými a dej mi tedy pokoj s takovými rozmary."

„Kdyby nikdo nepřijížděl, jsem tu já a mě uráží, když tě vidím takovou nedbale oblečenou, ne dost čistou, přespříliš pohodlnou. Jsi mladá, má ti býti potřebou, abys byla dokonale pečlivou na svůj zevnějšek. Je to pouhá lenost, která tě zdržuje. Navykni si, oč tě žádám, a později sama uznáš, že jsem měl pravdu."

„Nech mne, nech, nesedím v kanceláři jako ty. Jsi směšný a zbytečně sebe i mě soužíš. Nechceš-li, abych tolik sílila, abych se ráda oblékala, jeď se mnou někam na zábavu, vyjeďme si do Prahy nebo na krátkou cestu. Samota mi znechucuje každou radost."

„Víš, že se musím přičinit, abych závod udržel a že jsem dosud nenavázal styků s okolní společností. Až si za několik let pomohu z nejhorších nesnází, potom sám budu dbát, abychom si poodechli."

„Do té doby sestárnu a přestane mě těšit, co by ještě teď mi bylo milé. Nemysli si, že je mi život nějak zvláště radostný. Ty jsi celé dny v kanceláři a přijdeš-li domů, stále na něco hubuješ. Není divu, omrzí-li mě všecko."

Ludvík, přemýšleje o výtce ženině, uznal, že má pravdu. Pro mladou ženu bylo tuze málo zábav v Dřiteči. Sice si v duchu představoval, že bude toužiti po nějakém zaměstnání, že jako její sestra chopí se práce v kanceláři a bude s ním se starat o rozkvět majetku. Ale Irma byla k obchodním záležitostem naprosto lhostejna a vešla-li někdy do kanceláře, nepřišla nahlédnout do obchodních tajemství, ale žádala, aby s ní vyšel na procházku. Také domácnost jí nezajímala. Všechno ponechala služebným a jediná její vlastnost vždy více se projevovala, lakota, aby služební příliš mnoho nesnědli. Pečlivě zamykala zbytky jídla, pátrala, neztratilo-li se něco z jídla, jež bylo pánům předkládáno a hlučně se hádala s kuchařkou o každý ztracený koláč. Ludvíkovi bývalo hanba, když zaslechl její vádu a mohl-li v čas zakročiti, překazil podobné výstupy, jež mu připadaly špinavé a jeho ženy nehodné.

Snad opravdu potřebuje, aby nové okolí a nové dojmy ji probouzely a aby se učila v jiném ovzduší tomu, čeho postrádala. Nerad přemýšlel, jak ženu do společnosti uvést, konečně však se odhodlal. Dítě bylo již větší, chůva spolehlivá a mohli tedy bezpečně z domu odejít. Napřed zajeli do několika rodin, které v okolí hrály význačnější úlohu a pozvali je také k sobě. Mladá paní opravdu oživovala a setkávajíc se všudy s obdivem, jakoby zadychtila po nových úspěších. Věnovala stoupající pozornost svým toilettám, její rysy zkrásněly, lesk jejích očí se prohloubil a její vystupování stávalo se sebevědomější.

Maje radost z těchto výsledků, mlčky platil značné sumy za nádherné obleky. Má půvabnou ženu, kterou mu všichni závidějí, jejíž objevení působí vzrušení a o jejíž známost se ucházejí i ti, o nichž dříve pochyboval. Ano, probouzí se, koná, oč dříve marně žádal, bezvadná krasavice mu po boku vyrůstá a dodává lesku jeho jménu.

Sám nikdy netančil a neúčastnil se hlučné zábavy. Usedaje mezi stárnoucí muže, naslouchal vážnému hovoru nebo sám dával podnět k hovorům politiky se týkajícím, maje radost, že může společnost drážditi a překvapovati svými odlišnými, kousavými poznámkami, popíráním všeho, co bylo běžným náhledem a co se zdálo samozřejmým. Jen občas vyhledal pohledem svou ženu, jež obklopena mladými paničkami a venkovskými kavalíry oslňovala svou majestátní krásou. Náruživě tančila a ještě když se pozdě v noci domů vracívali, jakoby její tělo nepokojně podlehalo kouzlu rytmických taktů. Cítil její zachvívání, pozoroval úsměvy, jež bloudily na její rozpálené tváři a její hořící pohledy, které byly odleskem duše, stržené kamsi do neznámých končin. Zeptal-li se jí, nač myslí, jakoby se probouzela ze sna a jakoby otázka mužova bolestně se dotýkala její duše.

„Nevím," odpovídala mrzutě. „Bylo to takové krásné, že bych chtěla znova jíti."

„A co bude dělat domácnost a co hutě?" ptal se ironicky.

„Co je mi po tom?' To je přece tvoje starost."

„Také tvoje. Nezapomínej, že jsme hodně dlužni, že je nyní velmi choulostivý obchodní trh a že by bylo dobře, abychom se trochu uskrovnili."

„Nebuď nechutný," odbývala ho pohrdavě. „Co stojí takové zábavy? Dopřeje-li si jich obyčejný úředník, tím spíše si jich můžeme dopřát my. Byl bys velmi špatným obchodníkem, kdybys nedovedl pro ženu získat několik set do roka. Až sestárneme, nahospodaříme ještě dost. Jedno naše dítě tolik potřebovat nebude." (Pokračování.)

LITERATURA.

H. Bezděk: „Drobné příběhy". Tiskem a nákladem Eduarda Kalousa v Brně. Stran 162, cena neudána. Vydáno r. 1910.

Na knížku páně Bezděkovu, která je autorovým debutem, možno pohlížeti se dvou stran: buď s hlediska čistě literárního, buď jako na kulturní a hlavně národopisný dokument. Sám autor ji karakterisuje do jisté míry jako sbírku „národopisných črt", ale přece jen celým založením i stylovým rázem je tu dokumentováno jeho převážné úsilí o belletrii. Díváme-li se na ni tedy takto, odneseme si dojmy značně rozmanité: neboť vedle pěkně viděných a životně prohřátých venkovských

pastelů (Anitta, Staří manželé, Kouzelná ruka) pročítáme zde i taková čísla, která nejsou ničím víc, než realistickými popisy skutečnosti, tak jak ji vidělo oko bez hlubšího citového prochvění (Na sklonku života). Nechci tím říci, že by byly tyto črty jen suše podanými referáty — nikoli: i zde se snaží autor vzbuditi zájem o svoje postavy ubohé, trpící a životem vyděděné, tak jak nám je představuje drsná skutečnost — ale poněvadž příliš ulpívá pouze na vnějšku, poněvadž se stará o každý pohyb, o každý krok a o každý zevní detail víc, než o vniternou vzájemnost hrdinovu s celým popisovaným ovzduším, vyznívá celek hlušeji a povrchově. Zamlouvá se nám však na celém založení knížky její prostota. Je to v poslední době skoro opravdu již symptomem našich nejmladších, že se odvracejí pozvolna od krkolomné pseudogeniality a pseudovirtuosity, ať slovní, ať psychické, která se stávala své doby zástěrkou nemohoucnosti. Líbí se nám na knížce také její upřímný zájem o venkov — neboť v drobných těch črtách opravdu ožívá onen urputný zápas našeho lidu o zemskou hroudu, ta lopotná práce jeho, pod jejímž jhem klesá až k zemi — a přece: „žíti je dobře... to člověk cítí teprve, když je na kraji hrobu“...

Se stanoviska etnografického nesmíme zajímavého debutu páně Bezděkova teprve podceňovati. Jeví se tu autor nejen dobrým znatelem lidové mluvy, jejíhož ducha zachycuje v četných dialozích a slovních narážkách, ale i bystrým architektonickým pozorovatelem, který si všímá chalup a dvorků, lomenic, přístavků a vůbec chudičkých interieurů. Také mnoho zvyků a návyků lidových (zejména v oboru domácího léčení) je zde zachyceno a tříděno. Celek zladěn je harmonicky a téměř usměvavě tu pohlíží milá, vlídná a povždy dobrotivá příroda k těm, kdož v potu svých tváří vzdělávají její tvrdé, leč požehnané lány.

Fr. Sekanina.

Edmondo de Amicis: „Dub a květinka“. Přeložil V. Jiřina. Vyšlo v Pestré knihovně zábavy a kultury nákladem Al. Hynka v Praze 1910. Cena 20 haléřů.

Šťastný, osudem hýčkaný autor „Srdce“ podává nám tu v pěkném překladě V. Jiřinově několik jemných, hluboce cítěných a pessimisticky zladěných novel, vyňatých z půvabné sbírky „Nel regno dell' amore“ a z knihy „Nuovi racconti e bozzetti“. První z novell, po níž má sbírka jméno, vypravuje nám o mohutném, zdravém a neochvějném muži hor, tajemném cizinci, který se sklonil vroucí a něžnou láskou k drobounké, k němu vzdychající a umírající souchotinářce; „Lacrimae Christi“ odhalují nám duševní boj římského umělce před vstupem do zářících komnat tak zvané vznešené společnosti; a třetí z novell „Nichts“ je jemným, postřehů plným románkem beznadějné lásky prostého děvčete ke vznešenému turistovi. Jsou to pěkné, něžné, hluboce jímavé a citem prochvělé povídky, které nás dovedou očarovati zejména hebkými záchvěvy lidského soucítění, jakým umí Edmondo de Amicis obestřít nebohé svoje hrdiny. Podivně v nich působí jistý mdlý a disharmonický tón, který se zachvívá teskně stlumenou náladou i v prostředcích jinak jásajících životem a krásou: v ovzduší nádherně rozkvetlého jara a v bujném, nádherném hukotu mořských vln.

S.

DIVADLO.

OPERA. Premiera Straussovy „Elektry“ v Národním divadle jest nejvýznamnější zjev letošní saisony hudební; pouze rehabilitace nešťastné Foersterovy „Evy“ byla by s ní zápasila o přednost, kdyby ji okolnosti byly dopustily. Než i v jiných směrech znamenalo uvedení „Elektry“ na naši scénu velmi mnoho. Po velmi dlouhé době, kdy pěstovalo Národní divadlo moderní (t. j. současnou) operu francouzskou, až na Charpentierovu „Louisu“ s pomíjejícím zdarem, sáhnuto k současné opeře německé. Jisto jest, že vznikl následkem toho jakýsi skok, prorva v seznamování obecenstva s hudebním dramatem německým, tím citelnější, že ani pozdější opery Wagnerovy nebyly provedeny, především ovšem „Tristan a Isolda“, v němž jest klíč k dalšímu vývoji opery naší doby. Nutně tedy objevuje se „Elektra“ našemu obecenstvu jako něco úplně nového, nesrovnatelného s tím, co se mu před tím podávalo. Tato novost týká se převážnou měrou stránky hudební. Je to neobyčejný pokrok harmonie, přešinující těžiště její z konsonancí do dissonancí, dále stupňování a bezohlednost polyfonie. Pro hudebního laika nejnápadnější jest ovšem pokrok po stránce instrumentační, týkající se nejen stupňování jejich prostředků (rozmnožením nástrojů, přidáním nových), ale i novým a neobvyklým jich mísením. Pro to vše jsou pozdější opery Wagnerovy zárodkem, a to vše, stupňováno na nejvyšší — aspoň jak nám se zdá — potenci objevuje se v Straussově „Elektře“. Jedině Ostrčilovy „Kunálovy oči“ mohly tu býti sprostředkujícím členem pro naše obecenstvo; neměly bohužel k tomu dostatečné příležitosti. Dlužno to důrazně konstatovati v tomto případě českého díla; neboť právě „odborné“ hudební kruhy to přehlédly či přehlížely, což je tím podivnější, když vůdčí hlavy naší soudobé hudby instrumentální (Novák a Suk) právě pro toto přimknutí se k současnému stadiu instrumentální hudby německé došli nejvřelejšího ocenění.

Pro hudbu dramatickou hlásán ideál v „jednoduchosti“, „lehkosti“ a „melodičnosti“ francouzské opery. A teď přišla najednou — „Elektra“. Doufejme, že „odborníci“ otočí.

První, co dostaví se při vnímání velikého tohoto díla, a co se též při premieře dostavilo silou přímo elementární, jest ohromný dramatický dojem. Jisto jest, že důležitým jeho činitelem jsou výše uvedené prostředky čistě hudební. Ale právě pro jejich nezvyklost jest „Elektra“ výtečně schopna, poučiti naše obecenstvo o pravé podstatě toho dojmu a tedy o pravé podstatě hudebního dramatu vůbec: že musí hudba jíti ruku v ruce s poetickým textem k jedinému cíli, který není ani výlučně či převážně hudební, ani poetický, nýbrž dramatický, t. j. dějový. Není pochyby, že naše obecenstvo, aspoňvětšinou, u oper Smetanových i Wagnerových upínalo se k tomu, co aspoň přibližně jako „arie“ a „melodie“ mu vypadalo. V „Elektře“ není ani na takové „pokažené“ arie pomyšlení — a přece je to velkolepé dílo. V tom směru bude tedy „Elektra“ dobrým protijedem starého operního braku, dosud u nás živořícího.

Na druhé straně ovšem nespočívá umělecká cena „Elektry“ jedině v dosažení nerušeného a silného dramatického výrazu v tom smyslu, že by, jak leckde se soudí, hudba dramatu sama o sobě tvořena býti mohla jen čirou spekulací intelligentního člověka. Právě proti Straussově „Salome“, jejíž dojem jest také mimořádné síly, stojí „Elektra“ vysoko hudebností své hudby. V prvé řadě zdůraznil bych její melodiku; jest neobyčejně bohatá a výrazná.

Richard Strauss — tak jako Mahler — vyniká vzácným nadáním, ovládnouti architektoniku velikých, široce založených celků. Ale co jej proti Mahlerovi ve prospěch dramatické hudby vyznačuje, jest neobyčejná jeho schopnost ve vystižení vášnivého a náruživého. Jako veliké vlny zvedá se a klesá hudba „Elektry“ jednotlivými scénami, jejichž seskupení v spádný děj jest zajisté značnou zásluhou libretisty (Hofmannsthala). Je to hudba ne nálady a citu, nýbrž náruživosti a činu.

Provedení „Elektry“, jejíž mimořádně rozmnožený orchestr především nesnáze poskytoval (to bývala i námitka proti provádění posledních oper Wagnerových), bylo jedním z nejvelkolepějších činů Kovařovicových. Odstínění i propracování orchestru, náležitý poměr k jevišti (při tak ohromné masse nástrojů!) bylo již samo o sobě výkonem neobyčejným. Ale dramatický ruch, vášeň a proud, jenž celým dílem bez zastávky a stupňovaně až k náhlému skonu Elektry se vinul — to byl genialní výkon umělce dirigenta. Pí. Slavíková jako Elektra podala vrcholný výkon svého umění po stránce hudební i herecké. Znamenité byly i sl. Valouškova (Klytaimnestra) a pí. Bobková (Chrysothemis), k nimž řadí se důstojně Orestes p. Humlův. Byl jediný, komu bylo dokonale rozuměti; proč ne těm druhým? Patrně vězí to v řádném vyslovování. Orchestr tím není vinen, neníť často rozuměti ani v pause a v pianissimu. To by bylo jediné, co bych mohl vytknouti. Jinak podání i souhra byly do detailů propracovány a působivy, stejně jako scéna, monumentální a slohová. Zkrátka: veliký umělecký čin Národního divadla, odměněný neobyčejným úspěchem u obecenstva. Idea pokroku zvítězila a můžeme čekati s radostí její důsledky. Dr. *Otakar Zich.*

* V Národním divadle vystoupila 24. m. m. sl. Eva Vrchlická v Goethově Faustu jako Markétka. Podala ji zcela v intencích básníkových, jako prosté maloměstské děvče, a v tomto pojetí spočívala největší přednost výkonu mladistvé umělkyně, která disponuje příjemným a vydatným hlasem a již pozoruhodnou jistotou a charakteristikou gesta. V některých tragických momentech hlásila se ještě jistá překotnost, která stírala citovou hloubku oněch míst, ale celkem byl výkon slečnin hoden úcty, pozornosti i dobré vzpomínky, již pro zdárný výsledek úkolu tak nesnadného. Obecenstvo přijalo mladistvou debutantku, dceru našeho velikého mistra, co nejsympatičtěji a odměňovalo ji po každé větší scéně okázalým potleskem.

TÝDEN

* Björnstjerne Björnson †. S geniálním Norem, který večer dne 24. dubna vydechl v Paříži naposled, odchází se světového kulturního jeviště osobnost svrchovaně výrazná a mohutná, zjev pro literární karakter XIX. věku stejně typický jako byl Ibsen a jako je doposud Lev Nikolajevič Tolstoj. Veliký optimista a nezdolný pracovník rozsévač, povaha svrchovaně positivní a činná nalezající se ve všech svých velkých literárních i kulturních podnicích v živém a nejužším styku s lidem a s přírodou, s rodinou, s národem a s celým světem. On vlastně nebyl ani tak velkým myslitelem, jakým se nám projevil býti jeho ideový antipod Ibsen — ale vynikl nad něho daleko svojí mohutností akční a mnohostranně apoštolskou, svými zápasy a boji prováděnými na poli politiky, literatury i doktrin sociálních, svými pronikavými akcemi živenými jeho velikou, radostnou a povznášející důvěrou v budoucnost. „Srdce Björnsovo bylo veliké a bohaté,“ praví o něm Brandes v ko-

daňské Politiken. „Od mládí až po věk stařecký byl geniem v nejvyšším slova smyslu. Obrovská jeho postava odpovídá řeckému výrazu, který značí Krásu i Dobro zároveň". Dnes ještě můžeme těžko rozhodovati, co učinilo Björnsona větším: zda jeho zápas o krásu či o dobro. Jisto však je, že oba myšlenkové proudy slévají se tu v mohutný jeden veletok práce a zásluh, neboť valily se parallelně a podporovaly se navzájem. Když se vrátil Björnson r. 1852 jako dvacetiletý jinoch z Christianie do svého rodného Kvikne, přinesl s sebou duši plnou ideálů. A byla to nejenom svrchovaná a velebná touha vyjádřiti belletristicky vše, co pozoruhodného viděl v životě a co mohutného naň působilo z poesie fjordů, ale již tenkráte počal se jeho nespokojený a po převratech toužící duch rozpínati po ideálech dalekosáhlejších a revolučních. Jakoby cosi z mohutné síly vůle dávných Vikingů, mořeplavců, bylo vproudilo do jeho žil — tak rychle přešel vše známé, z čeho vyrostl, a zatoužil mocně výš. Tak vyvřel z jeho vznícené duše fragment „Novomanželů" a divoká, drsná, revolučně útočná aktovka „Mezi dvěma porážkami" — tak vytryskly, hned v prvním květu mládí, později nikdy už nepřekonané novellistické skvosty jeho: „Arne", „Synnöve Solbakkenová", „Orlí hnízdo" a podivuhodná povídka ballada „Otec". Jako plamen za plamenem šlehaly potom z perutného ducha básníkova báseň za básní, drama za dramatem, až vyvrcholilo celé toto bohaté první odbobí mocně založenou trilogií „Sigurd Slembe". Ale současně připravuje se už období nové: období zápasů a velkých kulturních i národních akcí. Björnson vystupuje jako věštec převratu; pozvedá silný hlas proti všemu zpukřelému a zkaženému, píše trpkou obžalobu norských novinářských a literárních poměrů ve svém „Redaktorovi", píše „Úpadek", „Krále", „Kapitána Mansana", „Nový system", „Leonardu" a jemnou novellu „Prach". Didaktičnost až přílišná a vysoko z idei tryskající vystupuje také z románů „Vlají vlajky v městě i v přístavu" a „Na cestách božích", zatím co mohutná vlna psychologické analysy zvedá se v řadě „Nových povídek" (Absolonovy vlasy), kde z pod básníkova pera vyrůstá zejména mocný typ energické a plnokrevné norské moderní ženy. Dílem nejznamenitějším je mohutné dvojdílné drama „Nad sílu" jednající o problemu moderního náboženství, práce zralá, v pojetí naprosto nová — kus svého druhu ojedinělý, ve kterém velmi dobře zříme, jak duše myslitelova byla oplodněna rodinou přísného kazatele kvikneského a jak básníkova mohutnost tvůrčí byla prosycena romantikou romsdalenských údolí, ve kterých prožil mládí. Z posledních básníkových věcí široký a mocný zájem vzbudila nedávno sehraná svižná komedie „Když mladé víno zraje...", kterou připravuje naše Národní divadlo, na němž jsme také viděli první díl „Nad sílu".

Celým dílem Björnsonovým jako rudá nit táhne se idea společenského obrození. Björnson tu obrátil první zřetele k rodině jakožto základu společnosti. V obrození moderního manželství vidí záruku dalších a v sebe vzájemně působících proměn, které na konec oplodní zdravě celý národ. A k tomu je potřebí nejenom lásky, ale i čistoty — čistoty ženiny i manželovy. Moderními lidmi hlásané nauky křesťanské neslouží pravdě, poněvadž se v nich velká část úsilí vybíjí na udržení moci a na zvýšení víry v nadpozemské mocnosti, což příčí se zdravému rozumu. Zde musí nastoupiti velká a neotřesitelná víra ve společenskou spravedlnost a v mravní očistu (Nad sílu).

Svoje myšlenky hlásal Björnson pérem i s řečnické tribuny, a používal každé příležitosti, aby jim zjednal platnosti. Síla jeho slova převršila takto i sílu slov Ibsenových a nabyla významu podobně jako síla slov Tolstého po celém kulturním světě. Byli jsme před několika roky svědky velkého státního převratu severanského, a hlavní o něj zásluhu měl on, Björnson, norský „nekorunovaný král". A není tomu dávno, kdy měli jsme radostnou příležitost poděkovati Björnsonovi za jeho mužné a šlechetné zakročení proti Maďarům ve prospěch naší slovenské větve. Nadšeně se ujímal také myšlenky mírové, a ještě loni v červenci přislíbil J. Ledovi vyhověti pozvání Spolku M á j e a přednášeti v Praze o mírové otázce. Nedošlo k tomu, neboť smrt zhatila všecky poslední záměry slavného 78letého kmeta a přervala je. Ovoce snah a činů dřívějších zajišťuje mu však nesmrtelnost. *S.*

*

J a k t ě ž k o p ř i v y k a l i l i d é l a t i n s k é m u p í s m u, vidíme z dopisů královéhradeckého učitele a ředitele kůru při chrámě Matky Boží Václava Fähnricha psaných V. Hankovi. Tak píše 18. dubna 1817: „Píšou pak, jak se maj a co dělaj a také hodně moc nového — ale s českýma písmenama, ne s těma klikyháky latinskýma." 22. února 1820 sám začal dopis psáti latinkou, ale po několika řádcích pokračuje švabachem: „S tou polskou škriptou to nejde" atd. *N. K.*

V PRAZE, dne 6. května 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

STANISLAV ZIMA:

PRIMADONNA.

Před lety, je to dávno, ztratila hlas svůj
v Nizze . . .
teď potichu si zpívá italské arie,
má dosud krásnou šiji, dvě teskné, velké oči
a ruce štíhlé, bílé jak kalich lilie.

Ve skřínce ebenové schovává kamej vzácnou,
dar princův — jméno sladké nikomu nepoví,
jen po uvadlých ústech se zakmitne jí úsměv
tak snivý, dětsky šťastný, a tolik bláhový . . .

S Mozartem počne ráno, den končí Novalisem
a s Wetherem pak chutná života tragiku,
směje se naší hudbě bez slunných melodií
a malicherným touhám moderních básníků.

Se starým plukovníkem blouznívá
o Frankfurtu
o Mohuči a laurech, ariích Zerliny,
o čem's jak o pohádce, když jednou v lese
zahnala bouře oba pod střechu berliny.

Jen do kostela nejde, v svém bytu nemá kříže
a s farářem se často při whistu neshodli.
Jakby jí ublížili kdys těžce na nebesích:
ta měkká něžná žena se nikdy nemodlí . . .

PŘED BRANOU R. 1840.

Je jarní neděle. Zelené, velké stromy
dnes jakby plesaly, že přijdou staří známí,
a příkop za branou modrými pomněnkami
rozkvetl do rána.

Ve městě hlučné domy
na chvilku vymřely . . . Dva kolovrátky hrály
na mostě dřevěném italské melodie.
Jak Řím by poslal sem dva vážné patricije,
jdou tlustý primator a rektor. Neusmáli

se ani obloze, ni květům, ani dětem.
Pan farář vykládá cos panu baronovi
u dvířek kočáru. Libými asi slovy
a okrašluje prosu latinských veršů květem.

Pan aktuár dnes řek' pod bezem slečně Tony
že má ji tolik rád . . . Dvě v kapyžonech paní
se smály bůh ví proč . . . Šediví veteráni
kouříce, vzpomněli zas na boj u Verony,

kde Sarda oběšli . . . Houf umazaných kluků
si used na mezi zelené u silnice
a čeká husary červené . . . Se větvice
drozd hvízdá vesele do toho smíchu, hluku.

Jen mýtný na lávce před boudou nepohnutý
tím jarem, zelení, mrzutý invalida,
opřený o zeď spí . . . A mýto ať zaň hlídá
s německým tarifem sloup cářský, černožlutý.

TOULKY KRÁLE VÁCLAVA.

Pan král je zase vesel
jak možno v Čechách být,
a švarnou buclatou paní
Rejničku do loktů chyt.

Má paní Rejna v svém sklepě
má víno i opojný med,
leč jistěji opojí tebe
ten mladičký, úsměvný ret.

Má paní Rejna v svých očích
sto čertíků, ne-li víc,
sto nezbedných veselých ďáblů
a měkkoučkou andělskou líc . . .

Má paní Rejna v svých loktech
takovou čarovnou moc:
že nemyslíš na nebe, zemi,
na královnu, bouřlivou noc . . .

Pan král dnes v hospůdce počká
na bledé jitřenky svit
a vrátí se s písničkou na hrad
vínem a Rejničkou spit . . .

ŽIVOT.

Byly to souboje bez konce!
A já se bil vždy rád,
netuše, že mi v tom zápase
rtů mladých úsměv vad.

Byly to zápasy bez konce
a soupeř lstivý druh;
své srdce mi zavřeli přátelé
svá nebesa zavřel mi bůh.

Teď boje skončeny, shrben týl
a rezem pokryt štít.
Jen ránu do srdce ze zadu
tu nelze zahojit . . .

FERDINAND TOMEK:

ZÁVIST OSUDU.

Pokud jsem byl učedníkem umění Aeskulapova, bydlíval jsem v hořeních končinách Nového města pražského, v ovzduší ústavů, jejichž vůně mne ovane, kdykoli si na ně vzpomenu. Když pak jsem se na vždy odložil pitevní nožík a ponořil se v tajné krásy plesnivých gramatik, hledal jsem byt někde poblíž Klementina. Na své pouti za povědomými tabulkami, které milovníka naší drahé mateřštiny urážejí hlásajíce, že je „byt pro svobodného pána k pronajmutí," octl jsem se před starou zájezdní hospodou na Starém městě. Také na vratech tohoto domu ctihodného stáří byla tabulka s oním všedním u nás hříchem proti jazyku Husovu. Vkročil jsem do průjezdu s velikou nedůvěrou, kterou ve mně vzbudil ponurý vzhled staré jednopatrové hospody; myslím, že jsem tam byl puzen spíše zvědavostí, jak asi vypadá nitro neúhledné barabiny, než úmyslem najmouti v ní byt. Že však jej najmu, rozhodl jsem se, aniž jsem jej dosud viděl, jakmile jsem, prošed průjezdem, stanul na prostranném dvoře.

Zapomněl jsem v tom okamžiku, že jsem v Praze; co jsem viděl před sebou, byla neporušená, nepadělaná idylka venkovská. Část velikého dvora zabírala otevřená kolna, pod níž stály vesnické žebřiňáky s košinami i „fasuňky" pod plachtou, na ohrazeném smetišti stál kohout se svým haremem, tu vodila kvočna kropenaté své dítky, tam batolila se pod dozorem mateřským zlatožlutá housátka a chutě okusovala mladou jarní travičku, která se zelenala v jednom koutě dvora, uprostřed pak na vysokém sloupu stál holubník, jehož někteří obyvatelé před vchodem svého obydlí se nadýmali vrkajíce, kdežto jiní, hlasně pleskajíce křídly, kroužili nad střechami okolních budov. Stál jsem jak u vidění a s rozkoší dýchal jsem aroma sena i blízkých chlévů.

„Někoho tu hledaj', mladý pane?" Tato otázka mne probudila z příjemného sna, do něhož mne byl ukolébal milý ten venkovský obrázek.

„Rád bych tu najal ten byt pro svobodného pána," odpověděl jsem, obrátiv se k tazatelce.

„Přáli by si ho vidět?" ptala se žena, dobrá padesátnice. „Vedí, můj muž je tady podomkem a já dělám jako hausmistrovou. Tak dyby si přáli —"

„U koho je ten byt?" otázal jsem se.

„U slečny Žoržové; něco moc fajn pokojíček!"

„U slečny Žoržové?" opáčil jsem. „Není to naposled nějaká Francouzka?"

„Jak oni to hned uhodli!" podivila se žena. „Je, je to tak! A taky v tej řeči slečna dává hodiny, doma i po domech. Ale česky umí zrovna jako já."

„Řekněte tedy slečně Žoržové, že pokoj najímám."

„Ale vždyť ho ještě ani neviděli!" zasmála se podomková. „A taky nevedí, co za něj slečna chce."

Na výši nájemného jsem ve svém nadšení pro venkovský ráz hospody ani nevzpomněl.

„No, snad to nebude k smrti!" usmál jsem se. „Rád bych tu bydlil, protože se mně tu tuze líbí."

„To jsou, mladý pane, jistě venkovckej, že se jim líbí tohle naše hospodářství!"

„Ano, jsem z venkova," odpověděl jsem; „a kdepak je ten byt, který bych rád najal?"

„Tadyhle, mladý pane, viděj, tyhle schody vedou direktně k němu!"

Pohlédl jsem, kam žena ukazovala, a srdce mně radostí poskočilo. Schodiště, kterého jsem dříve na první pohled nepozoroval, dodávalo celku rázu ještě přívětivějšího a nesmírně se mi zalíbilo. Bylo dvouramenné, mělo cihlové schody a zábradlí kamenné a vedlo přímo ze dvora do prvního patra.

„A ty schody vedou jen k bytu slečny Žoržové?"

„Jen direktně k němu! K ostatním bytům vedou schody z průjezdu."

„Podle toho je to asi náramně tichý byt," řekl jsem více sám k sobě.

„Inu, je tam jako v kostele, něco moc fajn bytek! Tady by nebyli žinýrovanej ani dost málo těmihle křiklouny" — a ukázala na drůbež —, „protože by měli vyhlídku na druhou stranu, direktně do zahrady opatrovny, ta je hned direktně naproti."

„Mně by se líbila právě vyhlídka sem do dvora."

„Taky ji můžou mít; před pokojem je předsíňka, však tamhle to okno je z ní, a odtamtud budou vidět direktně sem."

Zeptal jsem se, mohu-li se na pokoj „direktně" podívat, a domovnice přisvědčila.

„Slečna není zrovna doma, je na těch hodinách, ale to nic nedělá, já mám klíč od jejího bytu, protože jí posluhuju; a dyby mladý pán pokojík najal, posluhovala bych také jemu."

„No, já té posluhy mnoho nepotřebuji," zasmál jsem se. To jsme již stoupali po schodišti, domovnice napřed, já za ní, docela proti pravidlům etikety. „Přinést vody k mytí, vycídit boty, ustlat — to je všecko!"

„A přinést večeři a to boží pivečko, je-li pravda?" dodala domovnice.

„Ani toho není potřeba; chodím na večeři denně do hostince."

Za té řeči jsme došli nahoru. Domovnice odemkla a vstoupili jsme do předsíně, z níž jedny dvéře vedly do bytu, v němž obývala slečna Žoržová, druhé do pokoje, který chtěla pronajmouti. Pokoj ten rázem se mně zalíbil. To nebyl obyčejný pokojík studentský s laciným měkkým nábytkem a s holými stěnami, nýbrž útulný salonek. Na celém jeho zařízení bylo viděti vkus. V jednom koutě vedle okna stál filigránský psací stolek s malou lenoškou, v druhém pohovka a kolem kulatého stolu čtyři vycpané stolice; na opačné straně za španělskou stěnou nízká postel s nočním stolkem, naproti ní vedle kamen mramorové umývadlo s vysokým zrcadlem a nedaleko něho dvě skříně, na nichž dva vycpaní ptáci: káně a poštolka; záclony na okně i na dveřích, měkký koberec přes celou podlahu, četné obrazy, figurky a srnčí parůžky po stěnách činily pokojík tím útulnějším.

Zeptal jsem se na nájemné; nebylo právě nejnižší, ale byl bych dal třeba ještě dvakrát tolik, tak se mi tam líbilo.

Dověděv se, že domovnice jest oprávněna přijímati nájemné, zaplatil jsem jí hned na měsíc napřed, přijal jsem od ní klíč a za chvíli po té jsem kvapil do starého svého bytu, abych z něho dal odnésti svých pět švestek.

Byl jsem s novým svým bytem nade vše spokojen, ba byl jsem v něm jako v ráji. Měl jsem tam ticho, nic mne nevyrušovalo z práce a zastesklo-li se mně v tom tichu časem, jen jsem vyšel do předsíně a hned jsem viděl i slyšel rušný život.

Asi třetí nebo čtvrtý den po tom, co jsem se přistěhoval, zaslechl jsem z vedlejšího pokoje přitlumené dívčí hlasy. Teď teprve jsem si všiml, že jedna ze dvou skříní zakrývá dveře vedoucí do slečnina pokoje. Otevřel jsem z lehka šatník a pak jsem i rozuměl některým slovům; poznal jsem, že

se dvě dívky, podle hlasů ještě zcela mladičké, škádlí, a chvíli jsem se bavil posloucháním.

Když jsem se večer zmínil o svém objevu domovnici, pravila rozšafná ta žena: „Jo, jo, tyhle dvéře vedou direktně do pokoje těch dvou žabek, co má slečna na bytě. To já jim hned řeknu, aby tím svým štěbetáním mladého pána nevyrušovaly. Vedět to slečna, ty by se měly; ta je na ně ňákej metr!"

„Probůh, nic jim neříkejte!" zapřísahal jsem domovnici. „Nijak mne to nerušilo, naopak — byl jsem rád tomu veselému žvatlání; zvláště jedna z nich má nesmírně příjemný hlas, takový měkký alt —"

„To je Klárka!" vpadla mi posluhovačka do řeči. „Ó, copak Klárka, to je andílek! Něco moc fajn a moc hodná slečinka! A žádná koketa! Ta by měla ňákou radost, dybych jí řekla, že se její hlas mladému pánu líbil!"

„To ať vás ani nenapadne!" pohrozil jsem domovnici.

„To jsou bez starosti!" odpověděla a odcházela s obvyklým pozdravem: „Pámbu dobrou noc!" —

Když jsem druhý den po tom přišel v noci z hostince, byl jsem nemálo překvapen spatřiv na svém nočním stolku kus jakéhosi dortu na skleněném talířku. Je to pro mne či ne? — A kdo to sem dal? — Mám se do toho pustit? — Neuvažoval jsem dlouho a chutě jsem zaťal zuby do křehkého pečiva. Chutnalo mi, po hořké chmelovině ta sladkost jazyku lahodila. Spal jsem tu noc ještě lépe než jindy.

Procitnuv ráno ze spánku, myslil jsem, že se mi o tom dortu zdálo; ale jediný pohled na skleněný talířek s hrstkou drobečků mně pravil, že to byla pravda pravdoucí.

Když jsem se příští noc vracel domů, napadlo mne, bude-li asi zase něco na nočním stolku. A bylo! Tentokrát kousek závinu jablkového, v pokročilé době jarní zajisté již nemalá vzácnost. Už jsem ani nepřemýšlel o tom, kdo to sem dal, ani jsem neuvažoval, je-li to pro mne či ne, a s chutí jsem sladkým zákuskem stíral zbylou hořkost na jazyku.

To se opakovalo den co den, po každém návratu z hostince nalezl jsem na stolku nějaký mls. Je to zvláštní, že člověk něčemu dobrému tak snadno přivykne! Brzy jsem si ani nedovedl pomyslit, že by známý talířek mohl scházet na mém nočním stolku. Ale svědomí mně začalo dělati výčitky, jaký jsem to nevděčník, že se ani nesháním po neznámém dárci, abych mu poděkoval. Kdo však je tím dárcem? Kdo jiný, než slečna Žoržová! Domovnice to jistě není. Či snad některá z těch dvou žabek v mém sousedství? Ne, ne, to nemůže být! Z těch by se žádná něčeho podobného neodvážila a snad by to také žádnou ani nenapadlo; vždyť mne neznají, dosud ani mne nespatřily! Není to dojista nikdo jiný, než ta Francouzka. Jaká pozornost!

Číhal jsem na příležitost, abych se setkal se svou domácí slečnou; dosud jsem ji neznal, domovnice byla mezi námi prostřednicí a vlastně všecko sama vyřizovala. Konečně však jsem se vhodného okamžiku přece dočkal. A stalo se tak divnou náhodou.

Jednoho dne jsem si umínil, že zůstanu večer doma, poprvé v novém bytě. Úmysl svůj jsem uskutečnil. Dosud vidím, jak na mne domovnice podivením vyvalila oči, když jsem jí požádal, aby mně přinesla večeři od uzenáře a pivo.

Tu noc jsem spal špatně; snad neměl jsem náležitého „zatížení", jemuž jsem byl zvyklý, snad scházel mi zákusek před spaním. Známý talířek se totiž neobjevil, dárkyně patrně nechtěla býti viděna. Jaká šetrnost! Kořil jsem se v duchu své dosud neznámé slečně domácí.

Když jsem ráno šel do kavárny k snídani, téměř současně s mými dveřmi vrzly dvéře u slečnina bytu a v předsíni přede mnou stanula drobná postavička staré panny se slušným vouskem nad horním rtem. Po vzájemných pozdravech jala se Francouzka plynnou češtinou švitořiti, že dosud neměla potěšení se mnou se setkat (rozumí se, že jsem jí každou poklonu ihned oplatil, aby nemyslila, že my Češi jsme hrubci), ptala se, jsem-li s bytem spokojen, mám-li dostatečné ticho v něm atd. atd. Ale najednou začala plynná její řeč jaksi váznout. Viděl jsem na ní zřejmé rozpaky. Hlasem jako zastřeným zeptala se mne, nejsem-li snad náhodou v peněžních rozpacích, že jsem večer ani nešel do hostince, a tiše dodávala, že, kdybych nebyl prý uražen, že by mně mileráda vypomohla nepatrnou půjčkou. Zahlédl jsem v malé její třesoucí se ruce dvě desítky.

Poděkoval jsem za vzácnou laskavost podotknuv s úsměvem, že netrpím nedostatkem peněz — díky drahému tatínkovi, který na mne pamatuje a leckdy i mimo tento termín, a zároveň jsem se zmínil o sladkostech, jimiž mne slečna přímo zasypává, a co nejvřeleji jsem jí poděkoval za nevšední tuto pozornost.

Dojem, který na slečnu učinilo toto mé poslední díků činění, a jenž se zřejmě obrážel v jejím nápadně se prodlouživším obličeji, pravil mně, že jsem vyvedl nesmrtelnou hloupost. Když jsme se po vzájemných poklonách rozešli, dal jsem si v duchu spoustu

jmen, z nichž ani jediné mně nelichotilo. Tedy přece tajemnou dárkyní byla některá z dívek! A která? Dojista Klárka, jíž asi domovnice prozradila můj obdiv nad lahodou jejího hlásku a která se mně tak odvděčuje — — —

Od té doby ani jednou se již neobjevil na nočním stolku známý skleněný talířek. A když jsem příštího prvního vyplatil domovnici měsíčné nájemné, oznámila mně „direktně" slečnin vzkaz, abych se poohlédl po jiném bytě, že prý slečna potřebuje tohoto mého pokoje pro sebe — — —

Odcházel jsem z toho bytu těžce, hrozně těžce. Když jsem naposledy sestoupil s cihlových schodů na dvůr, ohlédl jsem se na ztracený svůj ráj. Rychle jsem se však odvrátil bez pozdravu, když jsem za jedním oknem spatřil knírky slečny Žoržové. Tu chvíli mně bylo lhostejno, řekne-li, že jsem hrubec. Za to jsem uctivě sňal s hlavy klobouk a delším pohledem jsem utkvěl na okně předsíně, u něhož stála mladistvá černovláska, vznášející bělostnou zástěrku k očím pláčem zardělým. To tedy je Klárka! A já jsem jí nepoznal! Škoda! — — —

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Tu tam vyběhli na výšinu „příčnici" k lipkám nebo na vrchy ke Studynkám a Slavíkovu rozhlédnout se k Náchodu. Než nepřinesli nic určitého. Zatím bylo v Hronově hojně starostí s pruským vojskem, které pořád ještě přicházelo. Ten onen oddíl se na nějakou dobu zastavil, aby si oddechl a se občerstvil. Hlavně hospody byly obleženy. Nejhlučněji se Prušáci rojili v hostinci mého strýce Seidla (Zejdla), jemuž se také dostalo nejvzácnějšího ze všech Prusů tudy táhnoucích, pruského korunního prince, pozdějšího německého císaře Fridricha III.

Princova kuchyně, zelené, bedněné vozy, zarazily v nádvoří strýcovy hospody a zůstaly tu až do druhého dne. Korunní princ, pro nějž zřízen byt o třech pokojích v prvním patře, přijel ráno toho dne 27. června; dlouho se však nezdržel. Záhy odjel se svou družinou do Náchoda, za nímž na výšinách Bránky a Václavic (starého Dobenína) zuřila bitva.

K první srážce, o které jsme hned nezvěděli, došlo již včerejšího dne (26. června), když pruský předvoj dorazil přes Dušníky a Levín až po samé hranice českého království, až k řece Medhuji. Za řekou, na české půdě, u celnice před Náchodem stálo malé oddělení pěšího pluku Khewenhüllerova, č. 35 (plzeňského), s dvěma, tuším, děly. Hned začala střelba tu i tam. Dlouho však netrvala. Rakouský houfek rychle ustoupil. Jen jeden z něho zůstal, pěšák Josef Souček, o němž ještě se zmíním; střepina pruského granátu jej zabila. Nechali jej ležet u zdi; jen pláštěm ho přikryli.

Prušáci na rychlo zřídili most na polo stržený, a hned také budovali druhý; ještě téhož dne opanovali Náchod. Za tímto předvojem hrnuly se toutéž silnicí od Dušnik a Levína nové a nové oddíly V. armádního sboru; mezi nimi také vestfalský, pěší pluk, který až v noci, byla jasná, měsíčná, dorazil k Medhuji a tu odpočíval a čekal. Tuto jasnou ale studenou noc strávil tu bez ohně, bez slámy, v bramborách, také mladý poručík toho vestfalského pluku, Detlev von Liliencron, později proslulý německý básník a romanopisec, loňského roku zemřelý.

Bouřlivé „hurra" rozlehlo se nazejtří záhy z rána dne 27. června, když vestfalský pluk přecházel hranice, míře k Náchodu, odkudž předvoj přenocovav tu v městě, vytrhl už časně ráno a obsadil výšinu Branku. A tam se pak za nedlouho strhla bitva.*) My v Hronově jsme slyšeli její hřímání od rána čím dále tím prudší; stichlo až odpoledne okolo čtvrté hodiny.

*) Ve svém „Leben und Lüge" vypravuje Detlev von Liliencron: „Křičíce „hurra" překročili jsme hranice. Všichni se ohlíželi, vypadá-li cizí země jinak nežli Prusko. Minuli jsme velkou celnici s dvouhlavým orlem. Tu stály první domy. Za jedním z nich ležel zabitý rakouský voják až po vlasy přikrytý pláštěm. To byl první mrtvý, kterého jsme spatřili. Pošilhávali jsme po něm plachým, chvatným pohledem. Z jiného domku vesele vyhlíželo děvčátko asi šesti nebo sedmileté; mělo v rukou černého psíčka a chovalo jej jako panenku. Bylo půl sedmé, když jsme se blížili k Náchodu. Za čtvrt hodiny po té táhli jsme městem. Nad ním nahoře vypínal se zámek. Přede dveřmi stáli bledí a ustrašení obyvatelé. Prohlíželi jsme si je se zvláštním pocitem. Nabízeli nám vodu. Ale: je otrávena, je otrávena, se rozlétlo. Jako bych se byl rád napil!" Náchodem jen prošli. Za městem krátká zastávka. „Ulehli jsme do lánu zrajícího obilí. Vždyť jsme ve válce. Ale zvláštní cit nás všechny pojal, že jsme zdupali boží ourodu. — — Steinmetz přehnal se kolem nás se svou družinou. Na hlavě měl ohromnou čepici se štítem v koženém povlaku, právě takovou, jakou vídáme na vyobrazeních starého Blüchera (1813)." (A Steinmetz sloužil

Po tu dobu neměli jsme poklidnější chvíle. Pořád nové vojsko, vojsko a vojsko, u větších, menších oddílech, vozy a zase noví vojáci, pěší, jízda. Zastavovali se, sháněli jídlo a pití. Pamatuju se, že jeden z vojáků, kteří k nám se dostali, bradatý, velký a ne již mladý Pomořan (a Pomořané záhy, hned neblaze prosluli svým drsným, urputným chováním), si poručil cibuli a prkénko, na tom že si rozkrájel cibuli a kus syrového masa, jež si přinesl, to vše že osolil a opepřil a pak s chutí snědl.

Z našeho příbytku jsem se skoro po celý den nedostal, neboť měl jsem tu pořád co dělat, hlavně jako tlumočník. Vím také, že pruský voják s puškou v ruce, shánějící koně ku přípřeži, zle na mne uhodil a hrozil, když uviděl starý chomout, konírnu a když po koni marně pátral. Pozdě odpoledne zběhl jsem si dolů „na městečko", na náměstí, když jsem zaslechl, že se Prušáci prý vracejí od Náchoda. Dostal jsem se tam právě ve chvíli velkého vzrušení mezi pruskými vojáky. Došel jsem až na roh dnešní radnice, tenkráte soukromého domu. Přes cestu, před domem strýce Seidla na místě tenkráte poněkud povýšeném stál pruský generál vysoké postavy, světlé brady v čele generálů a houfce bílých kyrysníků v blýskavých helmách a pancířích, a držel v ruce žlutý, rakouský prapor v pravici. Vysoko jej zdvihal a ukazoval jej vojákům, kterých byla plná silnice či ulice i dále náměstí. A vojáci jako rozpálení, nadšeni křičeli „hurrá!", zdvihali helmice do výše a zase „hurrá, hurrá!"

Generál vysoké postavy byl sám korunní princ; toho okamžiku tenkráte jsem to nevěděl. Ten prapor v dnešní bitvě dobytý přivezl z náchodského bojiště. Ostatek doplním z pamětí svého přítele a někdy učitele, Karla Jankova, tenkrát učitele v nedalekých Žďárkách, jenž té chvíle stál tu také, meškaje celý den v domě svého tchána, mého strýce Zejdla. Ti generálové, kteří za korunním princem Fridrichem stáli, byli náčelník štábu generál Blumenthal, jenž za tohoto polního tažení i později ve Francii se tak proslavil, a starý generál Steinmetz, vítěz toho dne, na nějž čekalo ještě vítězství u České Skalice a Svinišťan; v tom skupení stáli také splnomocněnci anglický a francouzský. Ti a ostatní z družiny přijeli na kočárech z náchodského bojiště.

„Hurrá" hřímalo městečkem a zabouřilo na novo, když pak rakouský prapor, jehož žerď byla zlomena, vystrčili přivázaný na nové, prozatimní žerdi z třetího okna bytu korunního prince. Ten tu zůstal na noc i četná jeho družina; jen generál Blumenthal a oba cizí splnomocněnci odjeli. Tetka Zejdlová musila z kuchyně; toto její panství zabrali královští kuchaři. Proto se však tetičce aniž komu jinému z rodiny neuvolnilo. Bylo nutno sloužit jiným. Přes sedmdesát vysokých důstojníků hostila strýcova hospoda. Korunní princ večeřel s družinou nahoře v sále, kterýž musil být na rychlo jakž takž upraven. Měltě strýc Seidl, také obilní obchodník, na tom sále hromady obilí a kupy pytlů.

U nás, v našem příbytku, měli jsme pruskou společnost méně skvělou: samé obecné vojáky a snad nějakého sergeanta. Nastlali jim slámy na podlahu a tu se uložili. Bylo jich jako švábů, plná podlaha. Oni na zemi, já na posteli. Pamatuju se, že bylo mezi nimi několik Poláků a těm že se ostatní smáli a šašky že si z nich tropili.

Zdá se mi, ale tu v tom na svou paměť nespoléhám, že již toho dne 27. června na večer jsem uviděl první pruské raněné, které tuším na dvou vozích přivezli z náchodského bojiště do Hronova. Vozy ty stály na náměstí u statue pod jasany. Ranění vojáci, ten s obvázanou hlavou, onen s obvázanou rukou, na polo svlečení nebo v plášti přes ramena, byli samí lehčeji ranění. Ale na ubledlých tvářích bylo vidět utrpení; pohled na ně, na zkrvácené jejich obvazy i šaty budil soustrast.

XXVII.

Nazejtří ráno, 28. června, vyběhl jsem si s některým ze svých kamarádů, nevím už s kterým, na „padol", kdež na poli, na zdupané úrodě tábořilo opět plno pruského vojska; nevím, zdali tu leželi přes noc, nebo snad že záhy z rána přitáhli a tu odpočívali. S kamarádem jsme přeběhli silnici u rozcestí a vylezli do stráně, na Jírovou horu pod menší buk, odkudž jsme měli volný rozhled na rozcestí k podhornímu mlýnu, na celou padol, na všecko vojsko dole tábořící. S námi se tu zastavili dva tkalci, myslím ze Zbečníka nebo Rokytníka, kteří se vraceli z Hronova a nechtěli nebo nemohli mezi vojskem po silnici a mířili proto tudy „přes vrcha" domů.

v pruské armádě od toho roku 1813.) Detlev v. Liliencron tu vyznává, že mu bylo vždy nevolno, když musil před Steinmetzem mašírovat nebo když před ním stál. „Ale to budiž řečeno," dodává, „že žádný generál na světě by byl nedobyl Náchoda a Skalice. Jemu jedinému se to podařilo, jemu jsme povinni díkem za obě vítězství." Detlev bojoval na Bránce. Po bitvě vrátil se jeho prapor do Náchoda, kdež hlídal celou noc zajaté. Detlev vzpomíná hrůzy té noci, na zmatek na náchodském náměstí, na vzdechy a nářek raněných. Hned nazejtří ráno musil dále „kolem zámku", tedy přes Kramolnu ke Skalici do nové bitvy, ve kteréž byl raněn a u Dubenské myslivny ošetřen.

Pojednou dole v ležení, ve vojsku hnutí. Všecko se obracelo k mostu u „papírny“, odkudž přijížděl kočár a houfec kyrysníků. Kočár nejel rovnou k podhornímu mlýnu směrem k Polici, nýbrž na rozcestí uhnul na levo ke Zbečníku. Vojsko dole již všecko na nohou. Kdo seděl nebo ležel, vyskočil, všecko se tlačilo k silnici, každý mával rukou, helmou, placatou čepicí a křičel „Hurrá! — „Hurrá!“ bouřilo, vítalo, pozdravovalo generála v kočáře — korunního prince Fridricha, jenž jel na Červený Kostelec.

„Cák to tak křičej?,“ ptal se jeden z těch tkalců. A druhý s vážnou jistotou: „Poženou šturmem.“

Obrátil se a stoupal dál, výš a zmizel v lese; druhý za ním. Ale my dva hoši jsme se toho šturmu nelekli. Jen jsme se zasmáli tomu válečnému znalci.

Po celý ten den pořád ještě táhlo pruské vojsko Hronovem, celé pluky, menší oddíly, mezi nimi, za nimi vozy vojenské i selské přípřeže sehnané na Broumovsku a na Policku. A zase jako včera: zastavovali se u nás, sháněli jídlo, pití, jehož obého se již nedostávalo tak jakož i soli. Tou dobou bouřila bitva dvě míle opodál, u České Skalice, v dubině, při železné dráze, u samého města.

Svízel válečnou poznali jsme již hojně za ty dva dny; krvavou její hrůzu spatřili jsme toho dne, 28. června, na večer, když přivezli od Náchodu plné vozy raněných vojáků, hlavně Prusů, ale také i rakouských. Po malé zastávce vezli je dále k Polici; smutný ten transport neustal ani když se setmělo. Po celou noc projížděly Hronovem vozy s bolestným nákladem, s raněnými. Nazejtří po ránu dne 29. června, bylo svatých Petra a Pavla, přijely vozy s novými raněnými z bojiště Náchodského a Skalického. Z těch některé složili v Hronově a donesli je do staré, dřevěné školy, jejíž klasa či třída stala se nemocnicí.

I tohoto dne a také příštího, 30. června, procházelo Hronovem vojsko, ale již řidčeji; za to hustější řady vozů projížděly. A ještě nové povozy Prusové sháněli a doléhali pro ně na strýce Seidla, jenž vedl správu městečka za onemocnělého purkmistra Foglara. Strýc opatřoval tu správu velmi obratně; dle potřeby byl rozhodný a pevný, nebo zase dovedl výmluvně jednat a smlouvat.

Toho dne 30. června ráno rozneslo se, že za Náchodem na Bránce, na bojišti dosud leží „naši“ ranění, že nikdo o ně nepečuje, že Prušáci se starají jenom o své. To bylo v sobotu a bitva na Bránce svedena ve středu; tedy už čtvrtý den leželi dle té pověsti ranění bez ošetření na krvavém poli. Z toho rozhořčení u nás i soustrast, ale také hned rozhodnutí: pomoci těm ubohým. Hned sehnali vůz, (nepamatuju se již, kdo měl v tom největší účastenství), naložili na něj obvazy, občerstvení pro raněné, jmenovitě také dost tvarohu jako chladící prostředek. Rozneslo se, jak ukrutná žízeň trápí raněné.

Přiběhl jsem domů s tou novinou, co se chystá. Otec stál právě u válu a vyvaloval bochníky chleba.

„Jeď taky,“ rozhodl se hned, jak jsem už o tom vypravoval, „budeš mít nač pamatovat.“

Otcovo vyzvání splnilo mé tajné přání. Chutě jsem poslechl.

Vyjeli jsme na fasuňku do Náchoda. Tam bylo jako na mraveništi. Na ulicích, na náměstí plno Náchodských i Prušáků. A raněných — Leželi na slámě před domy (byl jasný, horký den), leželi v kostele na slámě. Přesvědčili jsme se, že pověst u nás lhala. Ranění z bojiště sem dopravení nebyli jenom Prušáci. Také množství rakouských raněných mezi nimi. Mezi tmavými uniformami pruskými bělaly se kabáty rakouské pěchoty, a kde leželi vojáci z nich svlečeni, bylo vojenské příslušenství zřejmo dle barvy nohavic. Raněných plný kostel, ještě více jich jak jsme slyšeli, nahoře na zámku. Než tam jsme se té chvíle nestavili, nýbrž zamířili jsme z města ven, na Bránku, na bojiště. (Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Ještě nežli se důchodní usmířil s učitelem Mlezivou, trousila se po městě zpráva, že Klapzuba nepojede ani do Luhačovic, poněvadž mu to přednosta soudu zakázal. Byla to zpráva pravdivá.

Když přednosta soudu rozhodl, že Klapzuba pojede místo do Mekky do Luhačovic, že za Klapzubu přijde do listovny soudní vykonavatel Kobliha a tohoto že bude hlídati v listovně kancelista Pirkhán, připadlo mu na mysl, aby prozkoumal v osobních výkazech Koblihových, kdy Kobliha listovnickou zkoušku vykonal, zdali ji nevykonal v dobách tak dávných, že už

platnost jeho zkoušky pominula promlčením. Opatrnost tato byla správna. Od zkoušky Koblihovy uplynulo dvacet pět roků, tedy doba, jež i manželům dává už právo, aby slavili stříbrnou svatbu. Tato dlouhá doba a všeobecná nespolehlivost Koblihova přiměla přednostu soudu k novému opatření. Obeslal Koblihu na příští den — tentokráte obsílkou a s vyhrůžkou, že bude deseti korunami pokutován, když nepřijde — a rozhodl se, že Koblihu znova přezkouší.

Účin obsílky byl na Koblihu strašlivý. Zastrčil do kapsy knihovní zákon a odešel do hospody. Chvílemi vytahoval zákon, přečetl několik paragrafů a zase pil. Démon alkoholu záhy obestřel jeho hlavu. Kobliha pil ze zoufalství. Něco mu v duši našeptávalo, že lze červa, jehož mu nasadil přednosta do hlavy, zničiti pouze utopením. Když se noc schylovala k ránu, rozevřel Kobliha knihovní zákon naposledy. Stala se mu se zákonem tímto neslýchaná věc. Na hustě potištěných stránkách náhle se několik paragrafů protáhlo jako hadi, zasyčely a ovíjely se Koblihovi okolo hlavy. Kobliha usnul, a jeho brunátný nos zoufale se zarýval do osudného zákoníku.

Když procitl, bylo již devět hodin ráno. Vstal málomocně a loudal se do přednostovy kanceláře. V mysli se mu poněkud rozjasnilo teprve, když stanul před přednostou soudu.

Kandidát nové listovnické zkoušky nemohl svým vzezřením zatajiti pravý stav věci.

„Jsou opilý nebo nejsou?“ byla prvá otázka přednostova.

Kandidát sebral poslední síly, aby se neskácel, zavrávoral několikráte a pak prosebným pohledem utkvěl na přednostovi.

„Poslušně hlásím: nejsem!“ zalhal odvážně.

„Jsou opilý, nebo nejsou? Nezapírají!“ dorážel na něho přednosta neúprosně. Horké slzy vyběhly Koblihovi z nevyspalých zarudlých očí.

„Poslušně hlásím, nejsem!“ pravil se vzlykotem.

Přednosta zlostně vyskočil s pohovky, uchopil alpský zvonec, ale ještě nezazvonil.

„Dejchnou na mne!“ zahučel.

Kobliha se zapotácel. Sotva postačil v tom okamžiku dýchati sám pro sebe, nadtož aby dýchal ještě pro přednostu.

„Když se nepřiznají, pošlu pro Dra Cibulku a dám jich lékařsky vyšetřit!“ ohrožoval přednosta dále Koblihovu rovnováhu duševní.

Tomuto poslednímu útoku Kobliha neodolal. Zničeně klesl na kolena, sepial ruce a svalil se na zemi.

„Poslušně hlásím: jsem!“ pravil chraptivě a ztratil vědomí. Bylo po zkoušce. Zadrnčel poplašně přednostův alpský zvonec, kancelista Pirkhán vrazil do kanceláře a vychrstl na Koblihu z umývadla všechnu vodu.

„Nestalo se mu nic?“ ptal se přednosta, když se vzpamatoval ze svého zděšení.

„Nic se mu nestalo,“ odvětil kancelista Pirkhán, „my ho teď s Kladivem odvedeme dolů, aby se prospal. Odstůně to jenom boulí na hlavě.“

Odvlekli Koblihu z přednostovy kanceláře, a tu si teprve přednosta oddychl. Unaveně klesl na pohovku a utíral si s čela lepkavý pot.

„Tohle všechno spískal jenom Klapzuba,“ pravil si v duchu, když zase trochu okřál. „Kdyby si byl nevzpomněl na Luhačovice, nebylo by mně připadlo na mysl, abych Koblihu zkoušel, a byl by svatý pokoj. Vlastně tohle všecko spískal zeměpanský lékař. Kdyby toho nebylo, byl by si Klapzuba na Luhačovice, na ledvinovou, jaterní a jiné nemoci neřku-li na cukrovku vůbec nevzpomněl.“

Přednosta strašlivě zanevřel na zeměpanského lékaře. Podezříval ho, že se s Klapzubou spolčil, aby Klapzuba vymámil na svém přednostovi dlouhou dovolenou. To byl vděk za to, že přednosta bral Dra Sterna za znalce ku všem bláznům, že se přednosta staral, aby zeměpanský lékař povoláván byl za znalce ve všech případech soudních. Za všecko se přednostovi odsloužil Klapzubou. Jako kdyby Dr. Stern nevěděl, že kromě Klapzuby a vykonavatele Koblihy nikdo nemá u soudu listovnické zkoušky.

— Ať si Dr. Stern nemyslí, že kromě něho není v místě jiných schopných lékařů! Primář a sekundář z okresní nemocnice také rádi přijdou k soudu za znalce. Jest v zájmu služby povolati je oba k soudu za znalce, alespoň zeměpanskému lékaři pro výstrahu. Třeba to postačí, aby Dr. Stern obrátil.

Přednosta se odhodlal, že především promluví s okresním hejtmanem. Upozorní jej diskretně, že Dr. Stern dává kancelářským úředníkům soudním, žádajícím mimořádné dovolené, nesmírně příznivá vysvědčení lékařská. Že úředníkům soudní kanceláře jich nepatrné a nezávažné neduhy zveličuje, ba dokonce i neduhy jim přidělává, a že toho úředníci zneužívají. Ba že i pobytu v lázních úředníkům soudní kanceláře doporučuje.

Přednosta spoléhal, že okresní hejtman zeměpanského lékaře záhy napraví. Okresní hejtman je dosud přestrašen osudnou aférou se zdánlivě vzteklými psy. Však ještě nedávno — okresní hejtman sám o tom ve vinárně u matky Hejlové vyprávěl — dotazovali se z ministerstva, zdali se okresní

hejtman ze vztekliny vyléčil a zdali už zase koná službu, což je důkazem, že v ministerstvu tak snadno nezapomínají, byť si i věc samu poněkud popletli, zaměňujíce okresního hejtmana s okresním lékařem.

Tou dobou vystřídali se na děkanství kaplani. Dosavádní kaplan odešel za kooperatora, a za něho přišel nový kaplan P. Záruba. Přišel na novou vinici Páně s mladistvým nadšením a s nesmírnými ideály. Přišel bojovat svatý boj s hydrou nevěry a lhostejnosti ku svatému náboženství.

Kazatel byl znamenitý. Když v neděli o hrubé poprvé zahřímal s kazatelny, zbožní věřící hned poznali, že předešlý kaplan je proti novému pravá putička. Nový kaplan se neostýchal tnouti do živého. Rozhovořil se o lidských hříších a neřestech tak důkladně, že bylo z toho věrnému stádu věřících horko. Příklady dával tak blízké životu, že když začal o starém lakomci, jenž má na náměstí dům a vůlí občanstva povolán byl na významné místo v obci, všichni věděli, že lakomcem tím je míněn sám pan purkmistr. A když začal o bezbožeckém a volnomyšlenkářském učiteli, jenž své rozumy vytřásá večer v hospodě stejným hlupcům, jako jest on, uhodli všichni věřící svorně, že bezbožecký učitel jest Mleziva a hlupci že jsou známí páni, s nimiž sedá u Černého orla.

Do týdnu dověděl se nový kaplan i o Klapzubovi. O Klapzubově dřívějším zbožném životě, o jeho nenadálém povýšení z desáté třídy hodnostní do deváté třídy a na konec o jeho odpadlictví od víry. O jeho svízelech s jeho novou vírou, o jeho turecké čepici.

Kaplan byl příliš zanícen pro své povolání, aby zbloudilou ovci — totiž listovního Klapzubu — pustil se zřetele. Světélko naděje blýskalo kaplanovi ze tmy nevěry a odpadlictví: Klapzuba neopustil Boha z furie jako novodobí zednáři a volnomyšlenkáři, nýbrž z nějaké niterné potřeby, z nějakého niterného přesvědčení. Klapzuba prostě se svým předešlým přesvědčením náboženským ochuravěl, a bylo povinností jeho duchovního pastýře a zejména jeho zpovědníka, aby se zlotřilé chorobě náboženské dostal na kloub. Duchovní pastýř neměl Klapzubu opouštěti, když počal ve víře kolísati. Včasnou domluvou, upozorněním a vysvětlením mohl býti tento hříšník zachráněn. Vždyť i církevní otcové pochybovali, proč by tedy nesměl pochybovati listovní Klapzuba.

Kaplan si umínil, že Klapzubu navrátí do lůna katolické církve, že jeho chorou duši vyléčí. Klapzuba nebyl spustlík, přes všecko si harém nezařídil, nepřestoupil tedy k islamu ze prostopášnosti, nýbrž z náhlého pomatení náboženského. Vždyť snášel pro svou nynější víru trpělivě všechny ústrky, kdežto předešlé jeho náboženství bylo zcela klidné, občanstvem a státem schvalované, takřka pohodlné. Klapzubovi přeskočilo kolečko, rozumoval kaplan, a bude-li toto kolečko spraveno, bude z Klapzuby zase řádný katolík, jenž bude vroucně vyznávati starou po dědech zděděnou víru.

Udivili se věřící, že kaplan hřímal s kazatelny do všech neřestí, že nikoho z obyvatelstva neušetřil, ale o Klapzubu že dosud nezavadil. Pouze ve všední dny přidával po mši dědečkům a babičkám otčenášek „za duši pobloudilou a za její vysvobození ze spárů ďáblových". Že tímto mínil Klapzubu, nepomyslil nikdo z věřících.

Kaplan se vyptával po životě Klapzubově a nedověděl se o Klapzubovi špatností. Vypátral, že se Klapzuba, dokud žila jeho nebožka, se svým nynějším přesvědčením náboženským spíše tajil, že byl své manželky poslušen, že se jí skorem bál. Ve Klapzubův prospěch mluvilo též odložení turecké čepice jedině za tou příčinou, aby nebyl jeho manželce odepřen církevní pohřeb. Duchovní pastýř zanedbal i tenkráte vhodného okamžiku. Kdyby byl tenkráte duchovní pastýř Klapzubovi jeho bludy vysvětlil, mohl býti Klapzuba snadňoučko navrácen do lůna katolické církve. Klapzuba se sice svým odpadlictvím těžce provinil, ale ani duchovní správa nebyla zhola bez viny. Toť jako u chorob vůbec. Čerstvý případ vyléčíš záhy a bez potíží, zastaralý případ těžce. Klapzuba už se ve svých bludech zatvrdil. Příkoří a pronásledování bludy nevymýtí. S bludařem dlužno zacházeti mírně, otcovsky, bludařovu zatvrzelost dlužno překonati láskou a mírností.

Klapzuba ovšem netušil, že na jeho obzoru vyvstává jeho novému náboženství nový nepřítel. Netušil, že jest pozorován bedlivě zbožnými babičkami, že se o každém jeho hnutí dovídá pan kaplan.

Když přednosta rozhodl, že nesmí Klapzuba cestovati ani do Mekky ani do Luhačovic, Klapzubovi se velice ulehčilo. Přednosta svým rozhodnutím ukonejšil Klapzubovo svědomí. Přece ví Allah i Mohamed, prorok jeho nejsvětlejší, co je to přednosta soudu, a čím jsou listovnímu jeho rozkazy. Bez dovolení přednostova nesměl by se do Mekky vydati ani Mohamed, nadtož listovní Klabzuba. (Pokračování.)

BOHUMIL BRODSKÝ:

STARÁ HUŤ.

(Pokračování.)

Vycítil, že si nepřeje míti více dětí a nebyl tím zaražen. Ani on si nepřál více dětí, protože se lekal, že by mohlo mu vzrůst pokolení, které by bylo pravým opakem rodu Relichova. Nevědomky hlásila se v něm rodová pýcha a neprojevil-li toho, činil tak pouze proto, aby sám sebe neusvědčil, že se v něm ozývá duch otcův. Pozoruje, že se v ženě probudila vášnivá touha po zábavách a společnostech, pocítil drtivý strach, jejž zjevně projevit se neodvážil. Nebyl-li on sám původcem toho, že žena opustila domácnost a naučila se chutnat opojné ovzduší radovánek? Urážela ho její nedbalost, její nedost čisté ruce, její neuspořádaný šat, její nedostatek líbivosti. Teď toho všeho bez donucování dosáhl, ale zároveň ztratil ženu. Přemýšlel o nápravě a počal se tvářit churavým.

„Není mi dobře, mám žaludeční obtíže," stěžoval si po čase s nevinnou tváří. „Musíme trochu ustat ve svých návštěvách. Nejsem zvyklý kouři a nevyspání, cestou často nachladnu a cítím už několik týdnů, že nejsem ve své kůži. Až se zotavím, vynahradíme si, co zameškáno."

„Máš pravdu, šetři se," souhlasila Irma. „Zachce-li se mi někdy si vyjeti, pojedu s paní nadlesní."

Paní nadlesní, odkvétající venkovská koketa, o které se šeptalo mnoho více méně pikantních dobrodružství, spřátelila se s mladou Relichovou na zábavách, z nichž žádné nevynechala. Druhdy hrávala v okolí úlohu svůdné krasavice a byla obletována, kdekoliv se objevila. Neupadla nikdy ve všednost, dovedla se udržet nad nízkostí a ve společnostech byla jí prokazována uctivá pozornost, kterou si za řadu let dovedla vynutiti. Co se šeptalo, nikdo nahlas se neosmělil opakovati. Cítila, že ztrácí význam a půvab a postřehla, že mladá Relichová zaujme místo, které ona druhdy zaujímala. Byla příliš rozumná, aby se bránila neodvratným důsledkům, a s chytrostí ženy, jež zachraňuje, co se zachránit dá, zmocnila se přátelství Irmina doufajíc, že v její přítomnosti sklidí aspoň drobty lichot a poklon. Pochopila duši mladé ženy a jako obratný rybář házela jí vnadidlo, kterým si dobývala její důvěrnosti. Staly se přítelkyněmi přes nechuť Ludvíkovu, který by byl rád svou ženu odtrhl od nové známé. Že byl nadlesní, jenž byl slepým nástrojem své ženy, lesním úředníkem na panství, na něž byl spotřebou dříví odkázán, nemohl však bezohledně zakročit, a na konec nezbývalo než se s novou myšlenkou spřáteliti. Ale v duchu pohrdal paní nadlesní a zlobil se, že právě té padla jeho žena do rukou.

Pohotovost, s jakou žena dovedla nalézt východ z překážky jím nalíčené, ho do opravdy překvapila. Udiveně se po ženě ohlédl, nežertuje-li.

„Chtěla bys bez muže jít do zábavy a nestyděla bys se beze mne se na veřejnosti objevit?" ptal se s netajeným úžasem.

„Proč bych se styděla?", divila se také. „Na venkově nejsou lidé tolik úzkoprsí jako ve městech, jeden druhého dobře zná a pochopí, že nemocný nesmí si dovolit vybočení z pořádku. Paní nadlesní už několikráte s námi byla na zábavě a sama, když nadlesní musil zůstati doma. Ty sám jsi ochotně ji zval, aby jen s námi jela, pod svou ochranu si ji bral a nikdy jsem neslyšela, že bys se tomu byl podivil. Počítáš snad nadlesňovy za špatné lidi?"

„Nezabíhej, nic jsem takového neřekl," okřikl ji netrpělivě. „Prohlašuji, že se pro tebe něco takového nehodí a že ti toho nedovolím."

„Nedovolím!" opakovala posměšně. „Mám se tě snad ptát, prosit o dovolení jako malé děvčátko? Nešla jsem k tobě za služku a budu dělat, co budu chtít."

„Opovaž se," zahrozil podrážděně.

„Na koho jsi to zavolal!" ptala se s udivem a složila ruce přes prsa.

„Nežertuji, pamatuj si to," křičel vztekle. „Ani kroku beze mne z domu neuděláš."

„A udělám-li?"

„Potom si připočti následky sama. Nedám svůj dům a své jméno vláčeti blátem pomluv, nestanu se loutkou ve tvých rukou. Já jsem pánem v domě, já budu poroučet."

„Pozejtří pojedu na výlet, už jsme se s paní nadlesní domluvily," odpověděla lhostejně otáčejíc se.

„Irmo, nedráždi mně," rozkřičel se v malomocném hněvu. „Nesnesu toho a povídám ti, že to bude osudným pro tebe i pro mne."

„Chceš snad mi říci v čem?" ptala se s mrazivým klidem.

„Přestanu tě považovat za ženu," odsekl.

„A vyženeš mě, že?"

„Třeba."

„Můžeš to tedy udělat hned, mně to bude docela lhostejno. Vyplať mi mé věno zaruč mi roční apanáž a odjedu ještě dnes. Nedám se zavřít mezi čtyři zdi, nestanu se služkou, jakou bys mě rád měl. Jsem ženou

průmyslníka, vdávala jsem se, abych něčeho užila, a tobě k vůli svůj život nezkazím. Mezi své souvěrce jít nesmím a ze společnosti, která mě přijala, se vyhnat nedám. Už jsem řekla, že pozejtří pojedu na výlet. Chceš-li, jeď se mnou, ne-li, pojedu s paní nadlesní sama."

Odešla dříve, než se vzpamatoval. Nepochyboval, že učiní, čím vyhrožovala a stál před novou životní záhadou. Jeho nepoddajná hlava pocítila ránu, která ho ohromila. To nebyl otec, který si pohuboval, ponaříkal a potom ustoupil. Ocel na ocel padla, vzdor se vzdorem se srazil. Třásl se rozhořčením a už pokročil ke dveřím, aby na ni zavolal, že může jet, že pro ni opravdu není v domě místa, když se zarazil. Vzpomněl si na její podmínky. Ano, peníze chtěla, roční apanáž. A nedal-li by jí vše dobrovolně, soudila by se a vyhrála by. Pro zakazování nevinných zábav žádný soudce by ho neosvobodil od povinnosti, starat se o vyhnanou ženu. Dítě by mu zůstalo, břemena by mu vzrostla a podrazila nohy. Neudržel by hutě, ztracen by byl a splnilo by se co mu otec prorokoval. Ne, už pro tenhle důvod nesmí nechat dojít k nejhoršímu. Jeho rodina nesmí se škodolibě radovat, že tak brzy došlo k splnění předvídaných obav. Sám šel přes odpor otců za svými cíli a dovede ve svém srdci skajit, nač oni lačně čekají. —

Paní Irma jela na výlet a jela několikráte ještě na zábavy se svou přítelkyní, aniž by Ludvík splnil své vyhrůžky. Doma arci změnil se jejich poměr v chladné přezírání. Žili vedle sebe jako skrytí dva odpůrci, kteří se nenávidí, ale nehýbají tajenými ranami. Po dlouhých zápasech přemohl se konečně Ludvík a po několika týdnech jel opět se ženou na návštěvy. Neprojevila překvapení, ale na zpáteční cestě přivinula se v kočáře k jeho boku a políbila ho na ústa.

„Nehněvej se už," prosila dychtivě. „Popřej mi užít mládí a radostí. Budu ti za to vděčna a jednou ti nahradím, co jsi mi k vůli udělal."

Náhlé její pokoření ho pomátlo. Jeho ješitnost byla uspokojena a jeho duše se zahřála novým pocitem štěstí. Mnoho trpěl poslední týdny, děsil se života, který se před ním otevíral, a její přivinutí jakoby bylo počátkem nového jitra. Opakoval její polibení, vzal ji za ruku, kterou po celou cestu ponechal ve své ruce. A když vešli do bytu, náruživě ho objala, zlíbala a opojila výbuchem své ohnivé lásky.

Od toho dne byl v jejích rukou. Chápala jeho skryté slabosti a místo odporem podmaňovala si ho kouzlem své líčené lásky. Jako zkrocený divoch umlkal v jejím náručí a zapomínal pro její polibky na své zásady a obavy. Živila v něm sklon k požitkům a dovedně lámala jeho umíněnou povahu. Na venek nepoddajný, vzdorovitý a až k zaslepenosti neustupný, stal se hříčkou v jejích bílých rukou a otrokem její nenasytné krásy.

Když někdy v zábavách propukala jeho žárlivost — a ona tolik dobře rozuměla jeho výrazu a vyčetla z jeho očí, co se v něm děje, — stačilo, když se k němu přiblížila, její dotknutí, nenápadný stisk ruky a zášeptání několika slov ho upokojilo. Chvěje se rozkoší, sledoval její postavu v ruchu a šumu společnosti a jako ve snách ji odprošoval, že není k ní dost dobrý. —

Obchodní starosti mu jaksi zlhostejněly. Závod šel svou vyjetou kolejí, nic zvláštního se nepřihodilo. Příjmy sice nerostly, jak druhdy počítával, ale také neklesaly. Jeho ochromená životní energie nepřála si nových zápasů. Platil úroky, kapitál nebyl vypovídán, čistý zisk stačil pro životní potřeby a v hutích se pracovalo jako kdysi za otce. Se svými sourozenci se nestýkal, o otci nic nevěděl. Dvakráte do roka vyměnil si se všemi listy, v den jmenin a o novém roce. Psal už obvyklé fráse, a věděl, že mu bude právě tak odepsáno. Žena se po přátelích mužových nesháněla a sama také neudržovala vřelejších styků s nikým ze svých. Jednou ji navštívila provdaná sestra, pobyla v Dříteči asi tři dny, potom však mučena starostí o obchod, odjížděla, aby nikdy již návštěvu neopakovala. Sestry si byly nepodobny tělem i duší a odtrženy od rodiny, sprostily se také vzájemné lásky. Tušily, že odvržením své víry pozbyly podpory, že nemají na koho spolehnout a proto se přizpůsobovaly novému životu, ve kterém hledaly náhrady za vše to, co minulo. —

Ludvík Relich se také nadobro změnil. Sesílil, spohodlněl, přestal duševně hloubat a zřekl se tužeb hutě přestavět a rozšířit. Všecko ztratilo proň zájem, všecko obětoval a byl spokojen, že má ženu. Obdivoval se jí v duchu, souhlasil s jejími názory, přijímal její návrhy. Rozkvetla v nádhernou krásku a jako labužník moudře užívala života. Její toiletní stůl byl plný kosmetických přípravků a její oděvy svědčily o její rafinované krasochuti.

Stála na výši své slávy, když přišla ona ošklivá potyčka s novou paní ředitelovou. Nebyla to vlastně potyčka, nic zlého si obě dámy neudělaly, velmi zdvořile spolu hovořily a zahrnovaly se navzájem poklonami, ale jejich oči si vypověděly válku. Zápasily o primát ve společnosti, a obě se považovaly za oprávněny trvat na své přednosti. Paní Irma Relichová byla si příliš vědoma své krásy a své neodvislosti, aby byla ustoupila mladičké a slaboučké paní nového ředitele

panství, jež pokládala za samozřejmé, že patří první místo jí. Když se poprvé sešly, zdálo se, že budou nejlepšími přítelkyněmi. Byly navzájem sebou nadšeny a vyměnily velmi srdečné návštěvy, potom však jejich poměr s úžasnou rychlostí chladl.

Nebylo lze jinak. Paní ředitelová byla sice příjemná, měla hezké oči a vlasy, měla svižnou postavu, ale její pleť nebyla dost jemná, její ústa byla příliš veliká a její chování odpuzovalo přemrštěnou upiatostí. Byla dcerou vysokého důstojníka a uvykla, že celý důstojnický sbor prokazoval jí úzkostlivou pozornost, vyznamenávaje ji nad ostatní paní a dcery nižších důstojníků. Očekávala, že na panství, na němž její muž hrál vynikající úlohu, všichni úředníci a všichni ti, kdož ke smetaně společnosti patřili, budou právě tak se jí kořit a vyznamenávat. Snad by se bylo stalo po její vůli, kdyby nebylo Irmy Relichové.

Ta jako hrdá královna měla už svůj sbor obdivovatelů, mezi něž arci také panští úředníci patřili. Pokládala za samozřejmé, že se jí koří, že slepě se řídí jejími přáními, že se netají svou touhou dosáhnout jejího úsměvu a zahrát si na důvěrné její přátele. Žárlivá na zvláštní své postavení, postřehla uraženou ješitnost ředitelky a hřejivá radost ji zalila, že se ředitelka musí spokojit poklonami starých pánů, snažících se dobýt přízně ředitelovy. Snad by bývala později u vědomí své jisté povýšenosti milostivě ředitelku učinila účastnou svých vítězství, kdyby byla paní nadlesní neprobudila v ní umíněný vzdor. Za starého ředitele vdovce byla paní nadlesní považována za první úřednici, ale nová paní dala jí bezohledně cítiti, že nesnese soupeřky v řadách podřízených úředníků. Paní nadlesní nežila nadarmo dvacet roků na panství. Ustoupila bez obrany, ale pomstila se. A její mstitelkou byla Irma. Ta oplácela pýchu pýchou, vzdor vzdorem. Objevila-li se paní ředitelová v novém úboru, při následujícím shledání oslnila Irma všechny bohatou toiletou, ku které se oděv ředitelčin rovnat nemohl. Přeběhl-li někdo ze ctitelů Irminých pod nový prápor, dostačilo několik svůdných pohledů, a přeběhlík pokorně se vracel, opouštěje tu, jež už už doufala sestavit četu svých věrných pochlebníků.

Po půl roce přestala paní ředitelová navštěvovat zábavy a mlčky doznala, že byla poražena. A Irma opojená svým vítězstvím, neopomenula pronést několik kousavých poznámek, na oko nevinných, ale tak hlubokých, že nepřestaly krvácet.

Po Novém roce jel Relich jak obyčejně do důchodu platit staré účty a zároveň dát zálohu na budoucí rok. Peníze za staré zásoby vzali, ale zálohu na budoucí rok odmítli.

„Pan ředitel nařídil, abychom s vámi za minulý rok zúčtovali, pro budoucí rok však nastane jiný způsob prodeje dříví," vysvětloval mu důchodní.

„Mám snad platit napřed?" ptal se překvapeně.

„Nic nevím," krčil se důchodní. „To nespadá do mého oboru. Jděte se zeptat pana ředitele, je právě ve své kanceláři."

Podivná starost ho přepadla, už dávno nepocítil takové úzkosti jako v tuhle chvíli. Zaklepal a vešel k řediteli. Plaše se po něm ohledl a odměřeně mu podal ruku.

„Přejete si něčeho?" ptal se ředitel suše.

„Ano, jdu od pana důchodního, u něhož jsem chtěl složit zálohu na dříví, které v tomto roce odeběřu, a pan důchodní mi sdělil, že nastane jiný způsob prodeje. Mám snad platit napřed? Nebývalo to nikdy zvykem, každoročně jsem v pořádku zaplatil, ale musí-li tak býti, jsem ochoten vždy čtvrtletně svůj účet vyrovnávat."

„Promiňte, pane továrníku, my nebudeme vůbec dříví prodávat," odpovídal ředitel, nepozbývaje své odměřené chladnosti. „Předložil jsem knížeti pánu návrh, aby se všechno dříví z pasek prodávalo obchodníku, který od nás odebírá dříví ze vzdálených revírů."

„Proč to? Co se stalo? Naše hutě jsou zákazníky panství už přes sto let, panství bylo s námi vždy spokojeno a my nečinili také obtíží."

„Rád všechno uznávám, ale pro nás to bude takhle výhodnější. Obchodník zaplatí vše výhodněji, nebude obtížného účtování, dříví bude z lesů hromadně odklízeno, zaplaceno, zkrátka zjednoduší se manipulace lesní i duchodenská, a to jsou pro nás výhody, které musí každý odborník uznati."

Relich stál ohromen. Ne, nešlo o zjednodušení manipulace, šlo o jeho zkázu. Nevěděl, co se stalo, ale tušil, že jeho žena má účast na tomto strašlivém útoku na jeho životní existenci. Zaslechl různé poznámky, kterým tehdy nerozuměl a na něž nekladl váhy. Žil v domnění, že velkostatek a hutě jsou nerozlučně sloučeny, a s téhle strany nikdy nečekal nárazu. Až teď jako bleskem ozářil se mu průhled na skrytý podkop, jenž ohrozil jeho majetek.

„To se přece nemůže státi," řekl rozechvěn. „Považte, pane řediteli, že bez vašeho dříví musím zavříti hutě a že zničíte jediný průmyslový podnik v celém okolí. Nepoukazuji ani na ztrátu, kterou já utrpím, považte, že připravíte o výdělek množství rodin, které jsou zde usazeny a které z huti žijí. Platím dříví jako obchodník, jsem ochoten platit napřed a jsem tedy jist, že kníže

pán ochotně dá svolení, aby zůstalo vše při starém."

„Je mi líto, návrh jsem už podal a nemám příčiny, abych ho odvolával," odpověděl ředitel stále suše. Jen maličko se vypial a jeho modré oči jakoby se naplnily škodolibým uspokojením.

„Budu tedy žádat knížete pána sám," vybuchl podrážděně. Cítil, že mu pot vystává a že se nemůže opanovat.

„Jak je libo, nemohu a nebudu vám v tom bránit," děl ředitel a pokrčil rameny, ale Ludvík seznal, že i pro tento případ je připraven. Nevěděl, co říci, stál zahanbeně a nesmírná zlost jím tetelila.

„Co jsem udělal, že se mi mstíte?" vynutil konečně těžce. „Jaký zájem máte, abyste zničil mou existenci?"

„Dovolte, je mstou, když chráním zájmy svého jasného chlebodárce?" ozval se ředitel ostře. „Hájím napřed svou existenci, a co se stane s vaší, je mi naprosto lhostejno. Vaše poměry nejsou takové, aby se mohlo mluvit o zničení existence, platíte za boháče a jak jsem se sám přesvědčil, není vám potřebí se nouze bát. Dělníci, kteří přijdou o výdělek, chopí se jiného zaměstnání a na konec dříví je jinde dost, obraťte se jinam. My své dříví prodáme také jinam. Poroučím se."

Uklonil se mu a obrátil se k němu zády. Tolik Ludvík přece ještě neotupěl, aby byl déle setrval a se pokořoval. Mlčky se otočil a jako ve snách vyšel. Jak do kočáru usedl a jak z městečka, ve kterém byla ústřední správa panství, vyjel, nevěděl. Až když se mezi poli ocitl, probouzel se ze své otupělosti a znova ho vlna ohromné úzkosti zalila. Tohle bude jeho zkáza a jeho pokoření. Žádným bojem by ho tak nezdolali, jako tímhle úskokem. Vezmou mu podmínky existence, a hutě, které byly pramenem jeho příjmů, stanou se bezcenným brakem. Odkud to, že nikdy na tuto možnost nepomyslil? Kde teď hledat záchrany? Má opravdu odjinud dříví kupovat? Odkud? Kol do kola jsou knížecí lesy, a ostatní velkostatky jsou vzdálené, malé, s lesy vytlučenými a zpustošenými. Zdvojnásobil by výlohy a pracoval by s deficitem. A uhlí dovážet je také nemožno. Musil by přestavovat hutě, aspoň dvacet tisíc by musil prostavět, a kde vezme úvěr? Statek je zatížen dluhy, hutě bez činnosti jsou bezcenny.

Jakoby ho cosi burcovalo z pohodlného zlhostejnění posledních let. Už cítil, jak mu půda pod nohama ubíhá a záchrany nikde není. Bratr ani sestra mu nepomohou, ani vlastně nemohou, a otec? Vždyť to prorokoval, vždyť se s ním rozešel. Proč tomu nikdy ředitel nic takového neudělal, a nebyli staří ředitelové lidé hloupí.

„Zničit mě chce. Proč jen, proč?" ptal se stále se stoupajícím vzrušením. Jindy býval zdvořilý, přátelsky s ním hovořil a dnes si počínal s bezohlednou pánovitostí, div mu dvéře neukázal. Ach, žena je v tom, Irma a ředitelka.

Najednou mu bylo všechno jasno. Proto ředitelka přestala se na veřejnosti objevovat! Ustoupila, aby v příhodné době se pomstila. A pomstila se zle. Co teď? Neustoupí-li ředitel, zkáze se nevyhne. A on neustoupí, dokud mu žena nedovolí. Aby žena svolila, musí její uražená ješitnost býti smířena a tu nesmíří nikdo jiný, mimo jeho ženu.

Chytil se této spásonosné myšlenky a sotva stanul kočár před domem, vyběhl nahoru a volal na Irmu. Přišla poněkud překvapena jeho změněným výrazem a chtěla dle svého zvyku uvítat ho políbením.

„Přichystej se, musíš k ředitelce," povídal udýchaně.

„Já? A proč?"

„Musíš ji smířit, sice jsme ztraceni. Hned odpoledne pojedeš, dokud je čas."

„Já že ji mám smiřovat? Blázníš?" Zasmála se a zavrtěla hlavou jako nad nemožným nápadem.

„Nesměj se," rozkřikl se popuzeně. „Máme nejméně příčin se smát, když stojíme před katastrofou. Ředitel mi vzal dodávku dříví a bez dříví musíme zavřít hutě. Chápeš už, že nejde o chvilkový rozmar, že se hraje o celý náš život, tvůj právě tak jako můj?"

„On že ti odepřel dodávku dříví?" tázala se zbystřujíc pozornost a zapomínajíc na svůj posměšný smích. „Proč? Neplatil jsi snad?"

„Mstí se," vybuchl rozkaceně. „Něčím jsi urazila jeho ženu a tohle je jejich odpověď. Příčinu si našel, kryje se líčením, že jde o zjednodušení lesní a důchodenské manipulace, ale dítě by tomu rozumělo. Kdyby neběželo o hutě, kdybych byl bohat, oh, já bych mu odplatil, ale teď nezbývá než zatnout zuby a mlčet. A na zachránění musím přemýšlet, v čas dlužno jednat, než bude jiná smlouva podepsána.

„Což je ředitel všemohoucí? Nemá nad sebou pána? Posíláš mě, ženu, pokořit se před takovými ničemnými lidmi a nehanbil by ses, kdyby i mě ještě více potupili? Divím se ti opravdu. Ty muž, vzdělaný, zkušený průmyslník, neznáš jiné cesty, než této? Od čeho je majitel?"

„Kníže se o takové věci nestará, udělá, co mu ředitel předloží." (Pokračování.)

LITERATURA.

Božena Benešová: „Nedobytá vítězství“. Tři románky. V Praze 1910 nákladem Jos. R. Vilímkovým, stran 192 za 2 K 50 hal.

Svou loňskou básnickou sbírkou („Verše věrné i proradné“) přihlásila se paní Božena Benešová k družině sympatických literátů, kteří mají co říci, jejichž citové fondy a rozumové bohatství mají dosti hloubky i rázovitého subjektivního odstínění. Byla-li však Božena Benešová-básnířka více citová a meditativní, je Božena Benešová-novellistka více rozumová a objektivní, tíhnouc k životnímu positivismu a vyšetřujíc jeho spodní proudy a citová podmínění. Jsou tu tři drobné romány nastíněny — a všecky tři prokreslují nám pečlivou, jemnou, místy až detailní manýrou pastellovou trpké osudy žen, které si v nitrech vysnily jisté ideály budoucnosti, které však nyní v tichu svých klamivých hodin dumají o ideálů těch illusi. Jejich dny jsou plny teskné melancholie i oddané resignace v osud, ale jsou také plny vnitřní a osobité pýchy z vítězství snů, třebaže plně nedobytých. Obě „smutné sestry“, Ida i Kata Tomanovy v poměrně nejzralejší povídce úvodní, Nella Vindyšová v „Zákeřníku“ i Anežka Pasovská ve „Vdově“ jsou vlastně větve jednoho a téhož kmene, jen že prostředí a osud jinak zformoval a do jiných směrů obrátil jejich letorosty. V jádře jsou to všecky „pyšné zajatkyně“ po nerovné bitvě života s osudem, pohlížející na pravý stav tvárlivé skutečnosti statečně a v jasné rozumové odvislosti od citu. Líbí se nám nesmírně na všech třech románcích poctivá umělecká ukázněnost, která nebývá vždycky ozdobou knižních debutů. Je to ukázněnost jak ideová, tak formální, ba je tu i zajímavá ukázněnost vzájemného, harmonického poměru mezi myšlenkou i stylem, který svým živým, rázovitým zabarvením umí výborně podkreslovati psychologický moment hrdinů. Kdo se bude chtít přesvědčiti o suggestivní malbě postav u paní Boženy Benešové, ať si přečte v „Povídce dvou smutných sester“ zejména Katin dialog (na plese) s amerikánským borcem života Petrem Kalinou; koho zajímá její měkkounce pastelová krajinomalba, ať si povšimne autorčina křehkého popisu drobného podhorského městečka v románě „Zákeřník“. *Fr. Sekanina.*

Vicente Blasco Ibáñez: Nahota. (La maja desnuda.) Přeložil A. Pikhart. Vydalo Nakladatelské družstvo „Máje“ v Praze 1910.

V „Nahotě“ Ibáñezově jest zajímava passáž, kde autor srovnává dva veliké malíře své rodné země, Velasqueza a Goyu, a líčí prostředí a dobu, v níž oba žili. Děj románu je pak historií života malíře Renovalesa, jehož je Goya miláčkem, a který po celý život touží namalovati obraz rovný Goyově slavné „Nahé holčici“ — la maja desnuda. Jako synek kovářův již od mládí měl smysl pro přírodu a realistické nazírání na věci kolem sebe. Dospěl, vypracoval se a počal býti průkopníkem nového směru. Oženil se však s dívkou z pyšné, zchudlé diplomatické rodiny — a byl konec. Miloval svou ženu a chtěl ji zahrnouti bohatstvím. Zapomněl na svou slávu průkopníka, počal malovati jen portraity králů a šlechticů a zavázal se agentu k dodávání obrazů určitého genru bez umělecké hodnoty. Svou lásku a nadšení pro krásu a formy nahého ženského těla musil uzavříti hluboko ve své duši. Jeho nadšení pro krásu nesáhalo přes meze umění. Na světě byla jediná žena: žena jeho. Ostatní byly jen modely. Chorobná žárlivost Josefinina však a nepochopení duše jeho zabily v něm umělce. Po dlouhých létech trpkého života stává se vdovcem. Zlatá svoboda! Horečně vypočítává obrazy, jež v nejbližší době namaluje, snuje v hlavě plány, práci však odkládá stále na zítřek. Zpohodlněl, zlenivěl za ta léta, a není v něm již čisté touhy po uměleckých činech, nýbrž jen snaha, aby neupadl ve veřejnosti v zapomnění. A, když konečně chápe se štětce a palety, shledává, že nemá již tvůrčích schopností, že život v něm zabil umělce.

„La maja desnuda“ je třetí knihou Ibáñezovou, jež v českém překladě vydává nakladatelské družstvo „Máje“ (dříve vyšly „Chalupa“ a „Marná chlouba“). Je-li „Nahota“ Ibáñezova zajímava sujetem, dějovým problémem duše umělcovy, nevyniká zpracováním tohoto námětu a silou koncepce. Není zde vroucího, hlubokého pojetí tvořivého talentu, líčeň, často povážlivě sploštělá, nemá elementární síly impresse a dosti plastiky, v celku pak román postrádá logické zákonnosti a psychologického prohloubení. A přece je v pomalém, zoufalém umírání velikého talentu Renovalesova tolik tragiky, že by v opravdovém pojetí a uměleckém zpracování, zbavena jsouc všech zbytečných dekorací a scenických vnějších effektů, mohla tvořiti román vzácné krásy! „Nahota“ Ibáñezova románem takovým však není.

A tak věru je v knize této vlastně nejzajímavější passáž o Velasquezovi a Goyovi. Tu však najdeme v každých dějinách malířství.

Tristan.

DIVADLO.

ČINOHRA. Čokoládová princezna. (La petite Chocolatière.) Veselohra o čtyřech dějstvích. Francouzsky napsal Paul Gavault. Přeložil E. Zbraslavský. Režisér

Gustav Schmoranz. Poprvé na Národním Divadle dne 3. května 1910.

Kdo sledoval od let umělecký vývoj sl. Anny Sedláčkové na scéně Národního Divadla, byl jistě překvapen, že slečna dovede také hrát bez zbytečné affektace, překreslování a přílišného nanášení barev. Bylo věru zajímavou podívanou, co dovedla slečna vytvořit z Benjaminy, celkem staré divadelní figurky. Hrála ji sytě, s plným vědomím a porozuměním pro charakter a temperament nevázané nezbednice, s úctyhodnou však a u slečny překvapující umírněností a vnitřní noblessou. Pro každé slovo našla případné gesto, hrála mimikou tváře a mluvila očima — projevila mnoho vkusu a pokroku, jsouc jako Benjamina nejlepší figurkou celé veselohry. Zdá se, že tentokrát vůbec dámy podržely vrch nad druhým pohlavím. Byly to v podružných rolích měkce kreslená modelka Bérridanova Růžena sleč. Zdenky Rydlové a Julie kočičích gest a smyslných pohybů pí. Anny Červené. Z pánů upozornil na sebe v episodce p. Richard Schlaghamer (Boissy). Pavel Normand je sic dobráček a jelimánek, není však přec tak neohrabaný a chlapecký, jak ho podal p. Rudolf Deyl. Jinak šlo se celkem ve hře až na hranice karrikatury a frašky. Celá „Čokoládová princezna" nemá ostatně do frašky daleko. Zboží lehounké, průzračné, plné nemožností a komických scén, nemající jiného cíle než pobavit. Autor podává svou veselohru s nonchalantní bezstarostností a lehkomyslností, a stejně bezstarostně ji musí divák přijímat. Jinak nepochodí ani on, ani autor. Příliš jsme již, zdá se, zmlsáni — bohudík! — Valdštejny, Fausty, Shakespeary, aby nás na zemské scéně leccos uspokojilo.

O „Čokoládovou princeznu", jež byla málo pečlivě přeložena, pečlivě však a vkusně režírována, byl, tuším, jakýsi zápas mezi Divadlem Národním a Městským divadlem Vinohradským, jež „Čokoládovou panenku" před časem také hlásilo ve svých bulletinech. Dnes věděl bych jen rád, proč? *Tristan.*

Jižní krev. Žert o jednom dějství. Napsal Frant. K. Hejda, Režisér Václav Štech. Poprvé na Městském divadle Král. Vinohradů dne 8. května 1910.

Jde po dlouhé době opět jednou o českého autora na scéně Městského divadla Král. Vinohradů, nutno tudíž povinnosti referentské — výjimkou i v tomto divadle učiniti zadost. — Také Frant. K. Hejdu, známého autora mnoha knih humoresek, zvábilo konečně divadlo. Z opatrnosti nazval svou aktovku „žertem". A vskutku nejde tu o nic víc, než o hříčku, nápad, jenž nebyl právě šťastně zdramatisován, nemaje prudké vzestupné linie, nýbrž jen povlovné stoupání, jež je na úkor dramatické účinnosti. Jde několika slovy o to: Niccolina, dcera sadaře Beppa Magnadolly, mohla by své ženichy, jichž ani mnohdy nezná, počítati téměř na tucty. Neboť její otec, když se trochu napije (a on se napije rád a často!), slíbí komukoliv, kdo se mu zalíbí, svou dceru za ženu. V pobřežní hospodě kdesi na comském jezeře sejde se s Bernardinem Poccou, svým starým známým, popíjejí, a za chvíli má milý obchodník hedvábím dcerušku sadařovu slíbenu. Tu však vystoupí rybář Simon Manzella a dokáže své právo priority. „Nu, když je tomu tak, budiž! Slíbil jsem, slovu dostojím!" Tak nějak praví otec Beppo. Rybář má Niccolinu, a Bernardino Pocca jde se vyspat na zahradu. Toť vše. Čekal jsem stále, že to někde aktovkou blyskne, zasrší. Neblysklo, nezasršelo.

Hráno bylo málo temperamentně.

Tristan.

* Recitační večer paní Abigail H. Horákové a Jožky Horáka uspořádán byl v sále „Merkuru" dne 3. t. m. jakožto předzvěst sympatického podniku „Stálé recitační síně", který je projektován k podzimní saisoně. Měli jsme dojmy značně smíšené z tohoto prvního pokusu. Předně obecenstva sešlo se k tomuto (u nás originálnímu a výchovnému) večeru velmi málo: něco intelligentních jednotlivců, něco studenststva. Bude potřebí asi hodně přípravného úsilí časopiseckého, hodně reklamy a lákavého programu, aby se dobrý kulturní podnik vžil do obecenstva zkaženého fraškou a šantánem. Program večírku, ač pestrý a propagačně do různých frakcí odstíněný, nebyl přece jen volen rozmanitě a rázovitě — z Machara (až na jedno číslo) nebylo voleno výrazně, rovněž ne ze Sovy. Přednes sám nebyl u p. Jožky Horáka bez zásadních vad. Odpočteme-li zřejmou akutní indisposici, nemůžeme neupozorniti na chybný a zarážející dutý pathos páně přednášejícího, na jeho nasladlý a zpěvavý tón přednesu, který byl založen i zabarven stejně u Březiny a Karáska, jako u Ovidia nebo Bezruče. Málo individualisujícího pochopení, ba zdá se (místy), že vůbec malé pochopení bylo tu na úkor jinak sympatickému a lahodnému hlasu a zcela zřetelné snaze po přednesu dramatickém a barvitém. Za to paní Abigail Horáková mile překvapila svým intelligentním, jemně nuançovaným přednesem prós. Má živé a nervosní gesto herečky, oduševnělou hru očí i tváře. V Andersenově pohádce, kterou nám současně s recitací sehrála, a potom v dramatické pièce francouzské autorky Marniové, jíž vyvršila k nevšednímu

účinu, ukázala nám jemnost básnického procítění i smysl pro malebnost dramatické posy. Jí náležel hlavní úspěch celého večera, jinak velmi animovaného a základní myšlenkou sympatického. —*n*—

TÝDEN.

* Dne 7. t. m. zahájil Osvětový svaz ve velkém sále Měšťanské besedy pražské svůj zdařilý výroční sjezd pro lidové vychování rozdělený v celou řadu sekcí, kde byly podány jednotlivými referenty buď zprávy o dosavadních výsledcích lidovýchovné péče svazu, buď zahájeny rozhovory o možném prohloubení výchovných akcí. Nás tu přirozeně nejvíce ovšem zajímaly sekce týkající se literatury a umění, kde bylo promluveno leccos pěkného, užitečného a pro lidový pokrok na poli kultury cenného. Výchovná akce pro zvyšování literárního zájmu omezuje se dosud hlavně na činnost přednáškovou, jakožto prozatím nejúčinnější. Vším právem: bude však třeba velkého úsilí organisačního, aby přednášky nestaly se pouze nahodilými parádami jednotlivých spolků, ale aby byly pro ten či onen kraj dle poměrů stanoveny programmově. Mnoho pěkného a praktického bylo promluveno také ve věci vyhlazovacího boje proti krvákům a ohlupující literatuře plané a sensační, zejména detektivní, která se u nás po úspěchu novell Conan Doyleových rozlezla do dvacaterých obskurních knihovniček. Byl též navrhován praktický způsob šíření literatury mezi lid pomocí knižního slosování na literárních dýcháncích, promluveno o praktické stránce skioptických obrázků při přednáškách, o slosování levných produkcí obrazových — vše cenné, dobře myšlené, a při neunavném provádění jistě pro náš lid užitečné. — Dne 8. t. m. konala se slavnostní valná hromada Osvětového svazu, kde vykázána byla dosavadní osvětová činnost spolku značným počtem založených knihoven, absolvovaných přednášek, lidových besídek atd. —*n*—

*

* Dne 7. t. m. zemřel význačný italský romanopisec a dramatik Girolamo Rovetta, rodák z Brescie, ve věku 56 roků. Rovetta neměl té popularity jako šťastnější jeho soupeř a současník d' Annunzio, ačkoliv i on ovládal vzácným způsobem zejména psychologii svých postav, najmě ženských, a ačkoliv jeho básnická a novellistická erudice byla stejně bohata jako d' Annunziova. Velkého významu jako romanopisec dobyl si zejména v poslední době líčením politického stavu dnešní Italie, zejména v pracích Lagrime del prossimo (Slzy bližního), Mater dolorosa a La baraonda (Zmatek). Z dramatických prací byly nadšeně přijímány zejména Rovettovy veselohry, svěží, lehce črtané a originálních nápadů situačních. Do češtiny byli přeloženi jeho Nepočestní. —*n*—

*

V těchto dnech se konal v Petrohradě sjezd ruských spisovatelů z celého Ruska, o němž L. N. Tolstoj se vyslovil sympaticky. Po vykonaných formalitách a po odeslání telegrafického pozdravu Tolstému, projednány předem určené otázky, jako o hmotné vzájemnosti publicistů, o zodpovědnosti a důstojnosti tisku, o literární ethice, o nationalismu v literatuře a j. V. M. Kranichfeld mluvil o nejzajímavější otázce, která zněla: „Literatura a kapitál". Jak „Russké Slovo" praví, mluvil velmi krásně, ale jakoby se vyhýbal „bolavému místu", nedotkl se toho, čeho měl se dotknouti a toho, co se očekávalo při projednávání otázky tak důležité. „Rěč" praví totéž a slibuje vrátiti se k této osnově. I my se k ní vrátíme. O

*

Kněžský Trnka. Jan Trnka, tovaryš kovářský, kterému říkali „kněžský" Trnka, byl veselý hoch. Od té doby, co pracoval u Jana Káry, skoro u mistra nejedl, nespal, ani prádla k praní neměl. Staralať se mu o to vše sousedka, paní Lidmila, žena Bartoloměje Knížete, která za zády manžela zalíbila si mladého tovaryše a zamilovala. Nehezké věci vyšly na ně před soudem pro cizoložstvo r. 1581, a kterýs svědek vysvětlil i přijmí Trnkovo. Prý jednomu knězi v Mělníku vyloudil kuchařku s pěti sty a něco klenotů, a ten kněz hořem že zemřel. Archiv m. Prahy, rkp. 1120. *V. V.*

Oprava. Na str. 487 na konci článku Ot. Joska čti: ... jako Mojžíš na temeni hory Nebo (místo: nebo). V tomtéž článku na str. 470 ve II. sloupci zdola čísti jest: „procházíš-li se Londýnem", místo „procházeje se".

V PRAZE, dne 13. května 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

TRÉVAL-VIOLA:

HORY A VLNY.

KORRESPONDENCE.

Ve Sv. Jiří 1. srpna 1909.

Viluško, drahé dítě moje, divíš se asi, kde jsem se to ze Zakopaného octla. Ale znáš mou náladovost. Místo z Krakova píši Ti z Uher, nechtělo se mi do roviny.

Píšeš mi v posledním listu z Hamburku, že vzpomínáš si na naše společné cesty. Prosím Tě, Viluško, dvě fádní doktorky, pořád jen přemílají vědu. A pak sama jsi uznala, že je Tvou sesterskou povinností doprovázeti tentokráte Milku. Pamatuješ se na naše koncilium, kdy usjednotily jsme se, že pro zklamání v lásce nejlepším lékem je cestování? My dvě augurky, které samy lásky nikdy nepoznaly! Nesmíme tedy oplakávat to, co jsme uznaly za dobré. Ale nyní k mým záležitostem.

S rancem na zádech dala jsem se předevčírem dolinou koscělskou. Vítr fučel a z mraků šlehaly krůpěje. Teprve za hranicí uherskou se rozjasnilo a u zelenkavých stavů smrečínských vysvítilo slunce. Až jsem vykřikla radostí jak objaly mne amfiteatry Tater. Gallerie jejich tonuly už v sivomodru. A pohoda přála mi i když vystupovala jsem podél bystřiny kamenisté. Jen zelené, turistické značky uhájily mne před blouděním v holé, neb chudými suchopáry porostlé poušti. Vody všude, jen to šumělo, a jaká voda! Stříbročistá. A přece žízeň mne trápila. Napiješ se, a ledová pěsť sevře Ti jícen, že bolestí nepohltíš ani dva doušky po sobě. Pojedla jsem vendlin (uzenin) a přikusovala čokoládu. Tatry naplnily se na noc nepokojnými sny, mlhami, a proto přenocovala jsem v Pribilině a druhý den s poledne obědvala jsem už ve Sv. Mikuláši na Liptovsku. Poradili mi tam pobyt ve Sv. Jiří a dali doporučení na bývalého horára (lesního) Eliáše. Jsem nyní u něho. Mám svůj pokoj jako ratejnu, v zemanském domě, a celé zaopatření za směšnou cenu. Eliáš je šedesátník, člověk opálený a zvětralý, ale jako houžev. Chodě kývá hlavou jako holub. Paní jeho, ne mnoho mladší, děti mají z domu. Společný pitvor (síň) vede do tří pokojů, mého, prázdného, a třetího osazeného nějakým profesorem a jeho matkou. Eliášovi obývají kuchyni.

Sv. Jiří není lázenské místo, ani ne villegiatura, ale zdravá, horská dolina. V samé vsi vyvírá pramen sirovodíkový (zde říkají voda záprtková) a za ní u foŕtovny kyselka (slanice). Obyvatelé dědiny zemani Kiss-Klivenyi a parobci. Klid a ticho. Potok Šťávnice vine se dolinou i vsí, pastviny kolem, málo rolí, dva kostely, katolický a evangelický, dva faráři, dvě školy. Pohovím nervům. Buď zdráva a piš své Marfě.

Kodaň, 1. srpna 1909.

Marfo milá, Marfičko, již skutečné moře nás dělí. Jen pruh, a přece nekonečné množství vod. Do Kodaně přijely jsme se sestrou již unaveny Německem a první den věnovaly jsme odpočinku a dopisům. Konečně i dopis Tvůj, na nějž jsem v Hamburku marně čekala! Ty horuješ o horách, my však nadšeny jsme vodou. Stále nové barvy vln, nové útvary vodní dálavy. Vzduch svěží i za nejprudšího úpalu, ovívá tě stojící na zádi parníku a sledující vytrvalé prolety racků nad zpěněnou brázdou vln. Prsa se šíří čistým, volným vzduchem. Sestra, lhostejná a zamlklá, se Ti rozhovořila, a jak! Dosud vše jen kritisovala.

Vrátily jsme se z Thorwaldsenova musea. Hellénista, novoklassik. Největší sochař svého národa, vzrušující, inspirující duch Kodaně. Ulice oživeny jsou reminiscencemi na něho, všude reprodukce jeho výtvorů, ve výkladech fotografie, na budovách jeho štuky.

Chrám For Frue Kirke uchvacuje více Kristem a apoštoly než stavbou. Jako by ohromná budova byla jen schránkou díla Thorwaldsenova. A neznám velkolepějšího náhrobku nad Thorwaldsenovo Museum ve slohu etrurského mausolea. Na nádvoří uprostřed svých soch, sbírek obrazů, mincí, kameí a vlastního nábytku spí věčným snem veliký umělec. Pod kamennou deskou, obrostlou břečtanem. Mrtvý mlčí, leč kameny za něho mluví. Na stěnách fresky, zobrazující život umělcův. Proběhly jsme s Milkou ruku v ruce dlouhé chodby a sály. Slabý závoj prachu na sochách budí dojem opuštěné dílny. Je tu však žár jako pod popelem a teplo z něho šíří se po celé zemi. Thorwaldsenovou inspirací žije sochařské umění dánské. To viděly jsme také v Glyptotece. Prošly jsme tropickým sadem v nádvoří, prosyceným vlhkým vzduchem, svítícím měkkou zelení a šumícím tryskající vodou. Svěžím tím dojmem rozradostněny stupaly jsme po mramorových schodech do světlých sálů z pestrého mramoru nuancovaného v barevnou harmonii. A ve sladění tom jako hvězdy na obloze svítí bílé sochy všech moderních sochařů. Rodin, Meunier, Sinding, Barrias, Falguière. V zadní nové budově sbírky antického sochařství. A při tom nic ze ztrnulosti museální. Dánové dovedou též umění užívat. Za nedělní dopoledne přes tisíc platících lidí navštívilo glyptotheku. V sadech Tivoli vystřídá se za jediné odpoledne několik tisíc posluchačů filharmonických koncertů. Ale o tom psáno již jinde a nechci opakovati věci známé.

Na ulicích i v noci jako za dne, plno chodců, povozů a nezbytných ovšem cyklistů.

Představuješ si nás asi živě v tom ruchu a uvěříš, že chtěly jsme vše samy vidět i loutkové divadlo, operetku, dokonce do indického města jsme se dostaly. Ind nabízející konfetty mne zdržel a když jsem se pak rozhlédla v tlačenici, Milky nikde. V tom zasadil mi někdo ránu do zad, pak druhý, třetí. Neznámí muži. Dle vyzývavých pohledů a úsměvů — oslovení jsem ovšem nerozuměla — poznala jsem, že je to tamní druh galantního vyznání. Rychle k východu! Tam už čekala sestra neméně ustrašená než já. A hned domů.

Inu malá Paříž! Za dne náplň požitků uměleckých, v noci plno pozlátka a neřesti.

Třetí den už bloudíme Kodaní, jako omámeny rušností jejího života i architektury. Stará Kodaň, sídlo rodové šlechty, čtvrt paláců, kostelů, pomníků. Amalienborg, připomíná slohem naše Hradčany.

Marfo milá, až dech se tajil nad poklady uloženými ve sbírkách a museích. Co zlata, drahokamů, šatstva, nádobí a nábytku, obrazů, skvostných gobelinů v takovém Rosenborgu! Nás je dvakrát tolik co Dánů, máme svou historii, měli jsme své krále — ale kde je náš Rosenborg? A proti tomu moderní Kodaň! Smysl pro krásu, budovy umělecké, detailly svérázné. Ulice široké, jasné. Ba i ten hřbitov jako zahrada stromů i květin. Jako by ve všem byla Thorwaldsenova životní tradice: harmonie, soustředěnost a plnost linie, pružná, vyrovnaná.

Marfo, pochopilas by vše lépe jediným pohledem, škoda, že nejsi s námi. Milka Ti vzkazuje, bys psala tak mnoho jako já. Každý Tvůj dopis čteme několikráte. Líbá Tě Tvá Vilma.

Sv. Jiří, 4. srpna 1909.

Vilo, ani nečekám na Tvou odpověď a píši zase. Vždy jsi byla nepřesná v odpovídání, tomu Tě už neodnaučím. Jsem mrzuta. Myslila jsem, že si tu odpočinu, několik dnů alespoň, ale to by musila být žena rozhodně jiná a nejmenovat se jako Tvá ponížená služebnice Marfa.

Víš co to znamená dobšínská jeskyně ledová, Smokovce? O jeskyni nic nenapíši, ač tam bylo báječně, ale Smokovce jsou přímo ohavné. Jako bys do divokých Alp postavila malý Trianonek. A při tom pod pozlátkem, frakem, dolomanem vidíš maďarskou špínu, tělesní i duševní. Ani hodinu jsem tam nevydržela. V Popradu hrál někdo na pianě při otevřeném okně: Dnes ortel bude provolán — z Dalibora. Ad vocem hudby! Všude zde člověka pronásleduje strašlivá hudba cikánská. Bzučí jednotvárně jako dotěravá moucha, sedá ti na talíř, otravuje sousta. Hodila by se starým římským břichopáskům za vomitiv. Ale maďarský žaludek všecko snese. Viděla jsem v Popradu kišasoň (slečnu), která po obědě slupla celý meloun, jako zelná hlávka veliký. Z pouhého pohledu dostala jsem ujímání. Ale kdož ví, byla-li to Maďarka, ač mluvila maďarsky. Poprad je v „německé“ spišské stolici, ale němčiny tu slyšíš málo, spíše slovenčinu. V Popradu zná každý obyčejný člověk tři řeči, maďarsky, německy a slovensky. Pravé Maďary viděla jsem jen ve vlaku. Malý, požloutlý lid,

šikmých očí a černých, bezlesklých vlasů. Kol úst mají muži i ženy jakýsi sveřepý rys, zuby dlouhé a řídké jako cikáni. Ale mají temperament, zvláště Maďarky jsou ve vzteku všeho schopny. Nejlepší je tu ze všeho příroda. Nečekej však dithyrambů! Zrovna ne! Proč jsem neseděla doma? Nic se mi nestalo a přece bych se chtěla prát. Alespoň kdybys byla tu, abych Tě mohla vyhubovat! Proč nejsi u mne? Posílám list do Kodaně. Buď zdráva a miluj svou Marfu.

Aarhus, 8. srpna 1909.

Milá Marfo, odpovídám ihned na Tvůj dopis, který poslali za mnou do Aarhus. Jsem ráda, že jsi zdráva. Ale dopis Tvůj nemusil býti tak lakonický.

S Kodaní rozloučily jsme se nějak náhle. Utíkal den za dnem a my pojednou uvědomily si, že máme ještě jiné cíle.

Projely jsme celým Dánskem. Všude jednotvar polí, málo lesů, žádné hory. Pro poletující prach nemožno okno otevříti. Všecek půvab Dánska, myslím, spočívá v moři. Dvakráte jsme jely po lodi, než dospěly jsme Aarhus. Za plavby dívá se Milka smutně do zpěněných vln, naslouchá jejich šumu. Ostýchám se ji vyrušit, těšiti ji. Myslím, že jisté boje musí člověk probojovati sám. A přece tak ráda bych vzala hlavu její do svých rukou, hladila černé její vlasy, ale ona vidí v laskání mém soustrast a tomu se vyhýbá.

Bydlíme v pravém hradu z Andersenových pohádek, v hotelu z brusu novém, a na skále. Už vjezd náš byl slavný. Voláme na nádraží: Hotel Skansen! Vyrostl před námi jako ze země obrovský muž v bíločerveném stejnokroji, v klobouku Stanley. Provodí nás do elegantní ekypáže s premovaným kočím. Zavazadla naše převzali uniformovaní sluhové, kteří v druhém povozu za námi jeli. V hotelu celá smečka sluhů vyhrne se nám vstříc, ale ihned nás opouští, když energicky žádám nejvyšší pokoj pro vyhlídku na moře. A nevšímány zůstaly jsme již po celou dobu svého pobytu v hotelu. Při účtování platily jsme za šesté své patro více než jinde za prvé. Nelitovaly jsme však svého nápadu — zdviž jela dobře a vyhlídka byla skutečně báječná. Za noci hýřivé, barevné osvětlení výstavy, v dáli černé moře, na jehož vlnách odráží se světla rybářských lodic; z blízka hluk výstavy, výskot mládeže, dissonance restauračních kapell, dálka hovoří sladkým hlasem nekonečna, ticha, věčna.

Jsme již plně zaujaty výstavou arhuskou. Výstava zdejší je rozkošna polohou — na pobřeží kattegatského zálivu — i ladným, čistým uspořádáním. Všecky budovy v jednotném slohu, bílé se žlutými střechami a zlatou ornamentikou uvnitř. Všude jen rovné linie, za okrasy pouhé bílé laťky, buď do čtverců kladené za ozdobu dveří neb oken, neb nestejně dlouhé, visící krápníkovitě se stropu. Dojem krajek.

Průmyslový pavillon s homolovitým středem, rozvětven hvězdovitě do všech úhlů. Jaká rozsáhlost uvnitř!

A bezčetné květy zdobí tu vše, každý stánek, pavillon, schody i sloupky. Bohatá tato výzdoba, hlavně však blízkost moře, od jehož modře odráží se žluť písku i běl budov, působí v této výstavě dojmem elegantních, mořských lázní.

V průmyslovém museu krásný nábytek starých forem, jemně cítícím umělcem zpracovaný. Vzpomněla jsem tam na naše výlety z Paříže po celodenních studiích. Pamatuješ se Marfo, na Sèvres, a na továrnu gobelinů v Paříži? I zde jsou porcelány i gobeliny. Ale jaký rozdíl! Ve Francii milují v gobelinech i v porcelánu reprodukce děl velkých mistrů. Jaká trpělivost, jaká přesnost, jaké umění, jaké nádherné barvy i vznešené pósy! Králové a heroové! Ale jaký při tom chlad! Za to kdybys viděla gobeliny a porcelány zdejší! Na porcelánech jen nádechy obrazů, několik tmavých skvrn na bílé spodině, nálet kouře v dáli a ze všeho vane melancholie zasněžených, nekonečných plání. Nikdy není obrázek ohraničen konturami, vždy splývá měkce s plochou porcelánu. Háje, rybníky rozjásaný den, klid moře s čluny rybářů i vzteklé, pěnivé vlnobití — vše vystiženo jednoduchými rysy v účin sugestivní. Jsme okouzleny nesčetnými varianty porcelánových zvířátek, figurkami dle Tegnera.

Viděly jsme tu poprvé výstavu moderních výtvarníků dánských. A považ, Marfo, slušné procento obrazů bylo od žen. Nejen počtem, ale i hodnotou. Malují s odvahou a energicky veliká plátna.

Ale pro dnešek už dosti. Spěchám, aby psaní šlo do Sv. Martina. Líbám Tě. Kéž moje polibky vyhladí svou vřelostí vrásky na Tvém čele. Vidím Tě, jak se mračíš, ale buď vesela a líbej také v duchu svou Vilu.

(Pokračování.)

AD. BOH. DOSTAL:

HOVORY DO DÁLKY.

I.

Nevím ani, jak bych ti to řekl,
čím se stala's mému podvečeru,
ale spíše všeho bych se zřekl,
než bych tobě, které mladost beru,
nedal jednou všecko světlo zbylé
v duši mojí z dávné jarní chvíle.

Jenom sečkej, v slzavých dnech dneška
nevyčítej, nesužuj se v duši;
slunce zašlo za oblaka těžká,
ale svítí, a náš zrak je tuší.
V modrém jasnu zítřejšího rána
klid se vrátí v prsa utýraná.

Setři slzu, a svou hlavu drahou
důvěřivě polož na hruď moji:
uslyšíš, jak jarní nocí vlahou
srdce moje šeptá v nepokoji
tichou prosbu k věčnu tajemnému
za tvé štěstí, za mír žití tvému.

Což to nevíš, čím tvůj úsměv je mi
do dnů mého vadnoucího žití?
Ó jen věř, že budoucna dny všemi
jenom s tebou za cílem chci jíti.
Stiskni ruku, jež se k tobě vztáhla!
Oběma nám svítá poznenáhla.

II.

Aspoň jednou v žití chtěl bych podle touhy
rozjasnit ti duši světlem lásky svojí,
a co dnes ti řekl jenom úsměv pouhý,
s nímž se rozkypělé srdce nespokojí,
vdechnout v pocel vroucí, nekonečně dlouhý.

Chtěl bych všecko slunce, kterým nebe hoří,
na cestu, jíž půjdeš, zlatě rozestříti,
všecky květy země, jež tu jaro stvoří,
kolem tvojí hlavy do korunky svíti
s rojem motýlů, jež v kalich se jim noří.

Jako teskná píseň, kterou slyšíš z dáli,
když se večer stmívá nad zrosenou pláni,
moje tichá láska plaše ptá se, zda-li
cítíš její dotek na své bílé skráni
aspoň ve snu, když se smutek od ní vzdálí?

Moje bílá kráso, sladká zoře ranní,
chápeš, co mi v duši požehnáním zvoní?
Jak se tvoje bytost v moje všedno sklání,
vím, že ještě jednou zachvěju se pro ni
nejkrásnější písní svého umírání.

DOBROU NOC!

Ve své dálce, kde teď dlíš,
moji píseň ještě slyš,
než-li noc ti čelo zlíbá;
tichá sladká vzpomínka
duši tvoji ukolíbá
zlehýnka, tak zlehýnka.

Mlčelivý, mlžný stín,
ze stříbrných pavučin
úplňkovou nocí kývá
vypučelý štěstí květ.
Do tvých snů jen z dálky splývá
šepot něžných, teskných vět.

Moje píseň poslední!
Dozněla mi v poledni,
ale přec teď znova ještě
ozvala se ze hlubin:
nevyznělých tónů deště
setřásti chce ve tvůj klín.

Je v nich slunce slední jas,
krása, jež mi vrátila's,
je v nich touha z léta zbylá
i sen příštích velkonoc . . . .
Ve své dálce krásná, bílá,
dřímej, dřímej — dobrou noc!

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Jede-li kdo dnešního dne z Náchoda Starým Městem k Vysokovu, uvidí u cesty blíž i dál hroby bojovníků padlých tu dne 27. června r. 1866. Když my jsme dne 30. června téhož roku tudy se ubírali, hroby ty už asi byly, neboť nepamatuju se, že by tu leželi mrtví, nezakopaní vojáci. Náš vůz dal se silnicí k Vysokovu; několik z naší společnosti jej nechalo a pustilo se ze Starého Města polní cestou na levo přímo k lesu na Bránce, na bojiště. Měli s sebou košíky s občerstvením pro raněné. Vydali se tam, ačkoliv v Náchodě slyšeli, že ranění z Bránky jsou už všichni uklizeni a že jsou většinou tu v Náchodě.

Naši nevěřili a šli hledat raněné, v zákoutí snad zapomenuté. S těmito Hronovskými byl jsem také já. Nekráčeli jsme dlouho a již jsme uviděli počátek zkázy. Ve svahu pod lesem, v cestě ležel zabitý kůň tmavé barvy, již obraný, bez sedla, všechen už nadmutý a plný much. Kus dále, v lese, uhodil jsem na první lidskou mrtvolu, a to z nenadání, jak jsem houští obešel. Mně zrovna u nohou, ssinalou tváří proti mně na znaku ležící rakouský voják. A jakoby zrovna na mne upíral sklenné, otevřené oči. Zaleknut jsem nad ním stanul. Hrozný pohled. — Byl střelen do břicha a v bolestech strhal si s něho šaty. Rána již černá, a kolem ní hrozné barevné odstíny. Voják ležel sám.

Ale čím dále lesem, tím více mrtvol. A les sám těžko raněný, rozstřílený, větve na zemi sražené, sestřílené, nebo jen nastřelené jako zraněná křídla se stromů visící. A pak když jsme vykročili z lesního šera na plné světlo horkého, zářícího dne červnového, když jsme překročili napříč silnici k Vrchovinám a rozhlédli se nevelkou plání a svahem dolů k Vysokovu, zvláště k Václavicům, jak hrozný to pohled a rozhled!

Kde se jindy vlnily lány obilí, tu teď smrti hrozná žeň. Na zničené ourodě, na mezích, v alejích ovocných stromů, níž u lesíka všude ještě dost mrtvých, ačkoliv jich už větší část za ty dva dny zakopali. Naběhlé mrchy padlých koní různo ležící jako temné kopečky nad tou spoustou; stuhlé jejich nohy rovně trčely do zářícího horkého vzduchu. Mezi těmi kopečky bílé body rakouských kabátů, skvrny nebo i řada jiných, temných uniforem a mezi tím veškerou prostorou strakatina zahozených tornistrů, bílého řemení, papírů, pablesky zbraně, plechových kotlíků.

Nad tím tu tam silhouetta pruského vojáka v helmici, s puškou v ruce, stráž bojiště, o samotě stojící nebo dohlédající na dva, na tři vesničany mrtvoly snášející nebo mělký hrob kopající. Nade vším modré nebe, zářící slunce, ale vzduch těžký, hrozný zápachem z mrtvol, krve a mrch už v rozkladu.

Bylo zřejmo, že raněných tu již žádných nenajdeme; ale přece jsme se dali bojištěm dolů. Zápach, který nás uhodil už na hoře v lese, dusivě houstl a odporně omamoval; až mdlo mi z něho přišlo. Dali mně napit rumu a tím jsem se zkřísil tak, že jsem mohl s nimi jíti dál. Pak jsem už vydržel. Kráčeli jsme kolem mrtvých vojáků rakouských i Prušáků, ležících v různých polohách ve zkrvácených uniformách různo nebo i v řádkách, v kupkách, mnozí s obličeji už zčernalými, opuchlými.

Mezi mrtvými po širém bojišti šavle, pušky jako rozmetené, čáka, helmice, tornistry většinou otevřené a většinou také již vybrané od hrobařů a hyen bojiště, jež i tu hned po bitvě se vyskytly. Jen věci méně cenné zůstaly, a všude jich jako naseto, místem jako by se jich nachumelilo: kartáčů a kartáčků, prkének pod kovové knoflíky na cídění, a papírů, psaní. —

Pohled žalostný. —

Ale nejžalostnější, nejdojímavější u starobylého kostelíka sv. Václava se hřbitůvkem, u jehož kamenné obruby, tenkráte nevysoké a sešlé*) kupa mrtvol, skoro samých rakouských myslivců.**) A kostelík, v němž odpočívají někteří vladyckého rodu Straků z Nedabilic, poslední útočiště bránících se myslivců a vojáků pluku „Deutschmeister“, byl spustošen. Vešli jsme do něho a uviděli obraz hlavního oltáře ***) pruským granátem roztrhaný, oltář pobořený, varhany porouchané.

Vybavuje se mně také vypálené za bitvy stavení a několik žen, jež jsme potkali, a jež sbíraly na bojišti pláště a jiné součástky uniformy, které nebyly krví příliš prosáklé, a pamatuji se, že jedna z nich divě volala jako na omluvu: „Když nás vypálili, proč bysme si nevzaly —

*) Nynější, vyšší, je z r. 1891.

**) Byli od 25. praporu, Moravané.

***) Obraz sv. Václava od Hellicha zavěsen tu r. 1853 hlavně přičiněním děkana Jana K. Rojka, archaeologa a vlasteneckého buditele na Novoměstsku.

I já, přiznám se, byl bych si rád odnesl památku z bojiště, šavli nějakou. Ale nesebral jsem jí, třeba že nebylo na blízku žádné stráže. Bez památky však jsem přece neodešel. Hrst nábojů jsem sebral a schoval do kabátu, kapsou, jíž jsem natrhl, dolů mezi látku a podšívku. To jsem si odnášel a kupku psaní, jichž bylo množství bojištěm jako rozsypáno. České byly ty listy, i v moravském některém nářečí, dnes už nevím v kterém, polské, německé, od milenek, nevěst, od matek, většinou velmi prosté, ale všechny dojímavé, plné obav a úzkostných přání, aby jej (adressáta) pán bůh zachoval, panenka Maria ochránila. — Dlouho jsem ta psaní choval; dnes už nevím, kterak se mi ztratila, kam se poděla.

Ty náboje na bojišti sebrané donesl jsem, mimochodem řečeno, také šťastně domů. Tam rozloupav je, sesypal jsem si všechen prach z nich a navlhčiv ho, dělal jsem z něho „sopky", jež jsem s kamarády v olšinách u řeky nebo ve stráni na Jírově hoře vypaloval.

Prošli jsme bojištěm od Bránky až na Václavice, odtud na Vysokov, u kteréž dědiny stala se za té bitvy dne 27. června divoká srážka jízdeckých švadron, rakouských kyrysníků s pruskými dragouny a hulány. Z Vysokova samého, kdež za té bitvy několik stavení lehlo popelem, raněné již uklidili. Mrtvé však z té jízdecké srážky jsme ještě uviděli. Došli jsme ke Kosinkově zájezdné hospodě*) tenkrát opuštěné, a tam v stodole. — Dech se mně zatajil, když jsem shlédl v roubené prostoře humno pokryto mrtvými jezdci, samými kyrysníky. Všecko tu na humně bílo. Mrtví leželi v bílých kabátcích, většina jich přikryta bílými plášti, většinou až po bradu, ten onen i přes obličej. A samí statní muži veliké postavy. Bylo tam ticho jako v nějaké kapli. Skulinami roubených stěn dralo se světlo zářivého dne a třáslo se zlatými prošlehy na bílých, kyrysnických pláštích i po ssinalých tvářích.

Tam u starého kostelíka na Václavicích ti myslivečkové moravští v kupě u sešlé zdi hřbitovní, a tady v stodole ti bílí mrtví obrovitých postav — Nemožná jinak říci: Do smrti nezapomenu. —

Z Vysokova jsme se vrátili do Náchoda rozdat co jsme nesli na bojiště. Zašli jsme na zámek, kdež ve velké místnosti, myslím, že to byla sýpka, uviděli jsme hojně raněných. Leželi, seděli na ložích, na zemi, lehčeji ranění přecházeli na polo oblečení nebo svlečení, jenom plášť přes rameno v té místnosti i venku. Tolik bolestí všude, tolik ran, mnoho těžkých a také zohavujících. Slyšeli jsme, že od středy už mnoho raněných zemřelo, že je pochovali za zámkem na konci staré, lípové aleje.*)

*) Toho času tu ještě nebylo železné dráhy.

Z Náchoda jsme se vrátili do Hronova. S vozem, na kterém jsme ráno vyjeli, jsme se cestou již nesetkali. Část naší společnosti zajela s ním ráno z Náchoda na Vysokov a za Vysokov, k Dubnu a České Skalici, kdež předevčírem se strhla tuhá bitva. Odtud raněné přivezli na tom voze. Vypravovali o hrůzách, které tam shlédli, o mrtvých a raněných oloupených, že našli v dubině jednoho do naha svlečeného, toho že chtěli už pominout, ale když se blíže na něj podívali, seznali, že dýchá, že žije. Toho také sebrali a naložili. Byl to mladý rakouský poručík od myslivců, Vídeňan, tuším, rodem.

Raněných se u nás všude ujali opravdu s láskou a obětivostí. Nejvíce jich leželo, jak jsem už pověděl, ve škole, jiní došli pečlivého ošetření v rodinách, jako u Friců, u kupce Červíčka, u strýce Seidla; ostatních už nepamatuju. Ale to vím, že také naproti nám přes cestu v bednářově domě ležel v prvním patře těžko raněný Rusín. Kdo jej z domu ošetřoval, už nevím. Ležel v malém pokojíku sám; na židli ležela otlučená puška. Našli ji na bojišti u něho, byla jeho, a tak mu ji také přivezli. Měl těžkou, smrtelnou ránu. Když jsem mu na matčino vyzvání donesl jahody na osvěžení, už si jich ani nevšiml. To již pracoval k smrti. Byl už starší voják, záložník, na nějž čekala doma v Haliči žena a několik dětí.

Ale nedočkaly se ho. Zemřel tak jako u Friců jeho krajan Manžur Sěmko ze Seligemalonky, a pochován je na starém hronovském hřbitově u kostela tak jako ostatní, kteří v Hronově na své těžké rány zemřeli. Tabulka označuje, že tu odpočívají:

Heřman Haman z Hronova, č. pluku 74.
Moric Vymetal z Olomúce, č. pl. 5.
Antonín Hladovec ze Zářičí, č. pl. 75.
Antonín Smetana z Tužepoli, č. pl. 77.
Matěj Valík z Harty, č. pl. 77.
Václav Manžur Sěmko, Seligemalonka, č. pl. 26.
Karel Bílek z Hůrky, č. pl. 75.

Tento seznam není snad úplný. Pamatuju se, že ve staré škole naší zemřel šikovatel od čáslavského pluku a toho v tom seznamu není. Heřman Haman první v tom pořadí jmen, byl rodák Hronovský, který také jako záložník ženatý musil do války. Po bitvě u Hradce Králové nalezli jej v nějaké dubině, tuším že mezi Nechanicemi a Hradcem, těžce raněného. Zpráva o tom došla do Hronova a rodina si jej odvezla

*) Dnes tam hřbitůvek v obrubě na způsob staré rozvaliny.

domů. Ubohý krejčí Haman alespoň mezi svými zemřel.

Toho nebylo přáno druhému Hronovanu, který u Hradce Králové zahynul, Josefu Kociánu. Pamatuju se na něj, že jsem jej viděl před válkou ve vojenské uniformě, když byl v Hronově návštěvou u staré své matky. Byla to výměnice „u Kleprlíků". Dnes tam zděný dům na místě starého, roubeného statku, který pamatuju. Z toho prastarého statku zůstalo jen výměníkovo dřevěné stavení v nádvoří.

Jednou pozdě večer za těch válečných dnů r. 1866 jsem šel „městečkem" (náměstím); měsíc jasně svítil. Když jsem došel ku Kleprlíkovým, zaslechl jsem z nádvoří ženský nářek. Ve statku samém ticho, ani hnutí. Nahlédl jsem do nádvoří. Na prahu té výměnkářské chalupy seděla stará Kleprlíková, vlastně Kociánová z druhého manželství, ovdovělá. Seděla sama, a také na nádvoří nikde člověka; plakala hlasem, rukama lomila, syna volala, zoufale volala. To nevím, zdali z úzkosti, ve strašné nejistotě o něj, či když už došla určitá zpráva, že zahynul v bitvě také mezi Hradcem a Nechanicemi, když právě byl, na bojišti samém, povýšen ze šikovatele na poručíka. V šikovatelské uniformě padl, ale s důstojnickou šavlí v ruce. Jeho podoba v mé paměti vybledla. Jeho však matku šedovlasou za té měsíčné, tiché noci zoufale naříkající pořád ještě vidím.

Třetí Hronovan, Frant. Sedláček, voják u našeho, hradeckého pluku, tenkráte velkoknížete Konstantina, pak náš milý soused, dosud žijící, šťastně z té bitvy vyvázl.

Většina raněných, v Hronově ležících, se pozdravila. Poměrně velmi záhy ten myslivecký poručík, ač do prsou střelený, kterého našli na bojišti u Dubna do naha obraného. Jiný raněný, z uherského pluku, se také uzdravil, byl však v Hronově po druhé raněn — šípem Amorovým. Zamiloval se tu a také pak později tu svou milou odvezl si do Pešti za ženu.

Dvěma raněným, kteří leželi ve škole, jsem psal psaní. Jeden z nich, byl od čáslavského pluku, diktoval mně, dobře si tu renomáž pamatuju, že u Skalice „dekovali" železnici a tu že přilítla kulka a ta že se mu rozpleskla o čelo nad okem. Viděl jsem tu „kulku", jež povolila tvrdému čelu toho hrdiny; byla to jen štibra olova, která mu způsobila lehkou ránu. Pak už chodili někteří ranění Hronovem i do vsí a tam se, jak byli od různých pluků, jednou i porvali.

Tolik o raněných v Hronově sumou. Nyní zase do války samé.

(Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Kaplan P. Záruba v hloubi duše zaplesal, když se dověděl, že Klapzuba nepoužil dobrodiní šeriátu a že ve příčině počtu manželek zachoval obdivuhodnou střídmost. Převrátiti Klapzubu zase na starou víru, stalo se kaplanovi ideálem. Nešlo kaplanovi o to, aby se před svou církevní vrchností vyznamenal, vždyť v těch časech bylo konsistoři lhostejno, bude-li některý mohamedán obrácen na její víru, tedy ani za zásluhu by mu obrácení Klapzubovo nebylo považováno. Třebas by Pánbůh měl větší zalíbení na jednom hříšníku kajícím, nežli na devadesátidevíti spravedlivých, konsistoř tou dobou těchto věcí nedbala. Konsistoři bylo tou dobou milejší devadesát devět spravedlivých nežli jeden do lůna církve obrácený mohamedán. Věděl tedy kaplan bezpečně, že co podniká, nepodniká pro hmotný prospěch nebo pro světskou zásluhu.

Důstojný pán, když se mu o osadnících na přivítanou rozhovořil, sice netajil, že se mu z jednoho osadníka vyloupl mohamedán, ale nabádal mladého spolubratra, aby se tím přílišně nerozčiloval.

„Milý velebníčku, vy jste ještě mladík, já však jsem na vinici Páně starý oráč," vyslovil se důstojný pán v této příčině zcela určitě, „já už vím, že ovčinec by nebyl ovčincem, kdyby v něm nebylo prašivých ovcí. Mně je nade vše nejmilejší pokoj! Svatý pokoj v osadě! Já nešťourám do nikoho a proto mám v kolatuře svatý pokoj."

Tenkráte jej velebníček zaraženě vyslechl. Důstojný pán ho ku práci na vinici Páně nikterak nenadchl. Urazilo velebníčka, že důstojný pán práci na vinici Páně nazval prostě šťouráním. To byl věru špatný zástupce církve bojující a církve vítězné. Pak věru nelze se diviti, že mu dokonce jeden osadník přestoupil k islamu.

Tak se stalo, že si kaplan myšlenku, navrátiti Klapzubu církvi, oblíbil do zamilovanosti.

S Klapzubou hříšníkem uléhal a s Klapzubou hříšníkem vstával. I v modlitbách na obrácení tohoto hříšníka pamatoval. Nemodlil se za sebe a za jiné pořádné osadníky, modlil se za Klapzubu.

Klapzuba se podivil. Když pozdravil na ulici farského jemnostpána, sotva že poděkoval. A nového velebníčka když na ulici pozdravil, velebníček smekal mu s přívětivým úsměvem. Klapzuba dokonce vypozoroval, že mu nový velebníček nadbíhá. Zrovna jako nevěsty. Čekával na něho, když vycházel v poledne a v šest hodin večer ze soudu jako vdova Šantrůčková a zrovna jako ona líbezně se na něho usmíval. Vzkazů mu sice dosud neposílal jako vdova Šantrůčková, ale Šantrůčková byla nejvytrvalejší vdova. Kam se Klapzuba hnul, všade byla Šantrůčková, a k ní teď znenáhla přibyl velebníček, jenž s ní ve vytrvalosti závodil.

Mlhy Klapzubovy nechápavosti znenáhla se rozptylovaly. Klapzuba rozpoznal, že má velebníček něco za lubem. Nerozpoznal toho tak záhy jako u vdovy Šantrůčkové, jež se chovala průhledněji nežli velebníček, přece však se mu neblahá situace vyjasňovala.

Aby se dalším úkladům ubránil, navštívil manželku soudního vykonavatele Koblihy, vyzpovídal se jí ze svého tajemství a vroucně ji požádal, aby ho pouštěla ze soudu zadními, plechem a železem těžce pobitými dveřmi, jimiž četnictvo a policie dodávaly do věznice zatčené osoby. Dvéře ústily do zasmušilé, úzké uličky, protékané uprostřed stružkou mazlavé močůvky. Byla to ulička ostatnímu světu tak odlehlá, že ani Dr. Stern do ní nikdy nezabloudil, ač občas zbrousil za účelem zdravotním skorem celé město. Koblihova manželka Klapzubu ihned pochopila, neboť byla nadána větším duchem, nežli ho v maličkém světě, do něhož byla zakleta, potřebovala. Zanedbávaná manželem, jenž ustavičně byl na výkonech a domů se chodil jen vyspat, jenž vykonával všecko mimo soud a ovšem i mimo svůj naturální byt, vařila manželka Koblihova dopoledne trestancům a odpoledne háčkovala. Neměli dítek, jež jsou štěstím rodiny a s manželem a manželkou dohromady dělají šťastný domov. Ženství Koblihovy manželky se nikdy náležitě nevyžilo. Nežli se provdala, toužívala po muži, jenž by jí rozuměl, po muži silném a odvážném. Tenkráte byl Kobliha dosud šikovatelem u hudby, u které hrál na turecký buben. A jí se zdávalo, že vkládá do svých úderů více nežli lze vůbec do bubnu vložiti. Silný byl a odvážný. Kapelník mu už tenkráte sliboval, že ho nemine úřednický certifikát. Od velikého bubnu postoupil Kobliha na plukovního bubeníka. Se stuhou přes rameno a s holí v ruce chodil na pochodech před hudbou, mával holí, a děvčatům jiskřilo se v očích, když holí povelel, aby hudba zahrála. Nikdy nezapomněl, že hudební jeho nadání proklestilo si cestu od tureckého bubnu. Plukovní hudba, kterou vodil, vynikala vždy tureckým bubnem.

A přece tento muž nedostal úřednického certifikátu. Hřivna jeho nadání pohřbena byla nadobro v soudním sluhovství....

Po pětadvacíti letech byl vrchní oficiál Klapzuba prvý muž, jenž se Koblihově manželce přiblížil, aby jí otevřel hlubiny svého nitra. Odložila ihned rozpletenou punčochu, jemně pokynula Klapzubovi, aby si usedl, a tu se Klapzuba rozhovořil.

Mluvil o sobě, o svém přesvědčení náboženském, jak poznal Allaha a Mohameda, jeho největšího proroka, mluvil o protivenstvích, které mu bylo snášeti, o úkladech, nastrojených jeho turecké čepici. Klapzuba nebyl řečníkem, skorem nikdy nehovořil plynně, namahavě celou větu ze sebe vysoukával, ale v tom okamžiku, kdy byl proniknut náboženstvím, hovořil jako kdyby se řeči té naučil nazpamět.

Od té doby odcházel Klapzuba ze soudu nikoliv o šesté hodině večer, nýbrž až o sedmé. Koblihova manželka zatoužila poznati pravdu, kterou už Klapzuba poznal.

S Klapzubou bylo jako s missionářem. Vykládal Koblihově manželce koran a ona jej chápala. Zasmušile jí vysvětlil, že Mohamed neschvaluje, aby žena chodila s nezakrytým obličejem. Nevnucoval jí svého náboženského přesvědčení, nemaloval jí ženino postavení v Orientě krásnějšími barvami nežli skutečnost, ale znenáhla ji přesvědčoval. Soudní vykonavatel Kobliha ovšem netušil, co se děje s jeho manželkou, poněvadž byl ustavičně na výkonech a zejména po nezdařené druhé zkoušce listovnické velice pozdě se domů navracel.

Zděšení nevídané proběhlo městem, když se v pátek o týdenním trhu objevila na náměstí Koblihova manželka s obličejem zastřeným černou neprůhlednou látkou, ze které jí vyčuhoval jenom kousek nosu.

Největší zděšení bylo na děkanství. Mohamedánská nákaza se šířila. Jemnostpán farský hned se vypravil na okresní hejtmanství. Dle jeho přesvědčení byl vším vinen okresní hejtman. Kdyby byl listovního Klapzubu ihned, jakmile opustil Pánaboha a chytil se Mohameda, pořádně pokutoval — vždyť přece toto náboženství není dosud ve státě uznanou církví — byla by Klapzubovi záhy přešla chuť na tureckou čepici. Ale okresní hejtman ani

prstem nehnul. Vytáčel se jako obyčejně ve věcech náboženských.

— Vláda že musí býti snášeliva k jinověrcům! vždy se vymlouval, když měl rázně nějakou neplechu potlačiti.

Kdykoli šel farský jemnostpán na okresní hejtmanství za úřední příčinou, tedy pohněvaně, a se stížnostmi náboženské povahy, nikdy nebyl okresní hejtman v úřadě přítomen. Nebyl tedy přítomen ani tentokráte. Zastupoval jej sekretář Huber, jenž byl do náboženského referátu znamenitě zapracován.

S farským jemnostpánem konferoval sekretář Huber již mnohokráte. Užíval při těchto konferencích pouze dvou vět:

„Všecko se rázně vyšetří“ a „Předložíme to vládě“. Ostatní část konference vyplňoval sekretář Huber obracením očí k nebesům, udiveným potřásáním hlavy a pokorným ukláněním. Z těchto konferencí nevracel se farský jemnostpán nikdy pohněvaně. Odnášel si vždy z nich přesvědčení, že vláda musí býti zdrželiva, že vláda by ráda pomohla, vždyť je to přece jenom na konec katolická vláda, že však nemůže. Pro Rotschildovu skupinu, pro několik loží zednářských a volnomyšlenkářských nemůže.

Sekretář Huber dovedl s náboženstvím a náboženskými třenicemi tak obratně zacházeti a tak byl v tomto oboru zapracován, že kdyby se byl narodil před třicetiletou válkou, válku tu byl by svým konciliantním chováním úplně odvrátil.

Upokojil farského jemnostpána i tentokráte. Slíbil mu, že pan okresní hejtman ihned, jakmile se vrátí z komisse, soudního vykonavatele Koblihu obešle i s pobloudilou manželkou a že bude všecko rázně vyšetřeno. Pokrčováním ramen a obracením očí k nebesům jemnostpánovi naznačil, že za tímto hromadným odpadáváním od římskokatolické církve stojí zase patrně Rotschildova skupina.

Druhý útok náboženský uchystal farský jemnostpán na přednostu soudu. Byl to útok složitější nežli na politickou správu. Složitější a promyšlenější.

Náhodou měla nastoupiti k soudu trest dvacetičtyřhodinového vězení horlivá bojovnice za práva církve, paní Ticháčková — nadala učiteli Mlezivovi neznabohů a svůdců mládeže — a poněvadž vězně přijímala podle rozdělení vnitřní práce manželka Koblihova samotna, usmyslila si paní bojovnice za náboženskou svobodu, že se dá do trestu přijmouti pouze řádnou katoličkou. Že nedopustí, aby byla tělesně prohlížena Turkyní. Když vláda dává za pravdu Němcům, požadujícím, aby byli souzeni jenom Němci, vyhoví a musí vyhověti řádné katoličce, požadující, aby byla přijímána do trestu řádnou katoličkou. Přece to nebude zase jako ve Vídni, kde jsou křesťanské (i křesťansko-sociální) dívky nuceny dáti se prohlížeti židovskou lékařkou!

Paní Ticháčková posledního vyzvání soudního, aby nastoupila usouzený jí trest vězení, neuposlechla, zabalila písemnost do obálky, napsala stížnost a poslala oboje presidiu krajského soudu.

(Pokračování.)

✧ ✧ ✧ ✧ ✧ ✧ ✧

BOHUMIL BRODSKÝ:

STARÁ HUŤ.

(Pokračování.)

Opravdu? Z čeho tak soudíš? Přesvědčil jsi se o tom? Neznám knížete, nikdy jsem se o něj nestarala, jsem však přesvědčena, že když ho osobně požádáš, když mu vysvětlíš, jak dlouhá léta jsi byl jeho odběratelem, jak jsi od něho kupoval dříví v dobách, kdy o ně obchodníci nestáli, musí pochopit, že msta ředitelova je bezdůvodna. Ano, ty hned předem zdrtíš ředitele, zajistíš si pokoj od hrubého úředníka, který by jinak stále hledal příležitost něčím ti dát pocítit svou moc. Škoda, že jsi jindy prozíravý a energický.“

Svěsil hlavu a přemýšlel. Žena opakovala, co také v jeho srdci se ozývalo. Bylo by ho samotného hluboce se dotklo, kdyby byla žena jela k ředitelce, věděl, že by vzpomínka na pokoření zůstala jak osten tkvěti v jeho srdci a že by se nemohl na veřejnosti objevit. Vyskytovaly se však v jeho mysli také námitky, nutkalo ho cosi, aby se nedával ženou přemluvit, ale její rozhodný ton rozhodl. Nedovedl se zbaviti jejího vlivu, nedovedl ji zakřiknout a provést co navrhoval.

„Chceš-li, jeď ještě dnes,“ domlouvala mu laskavě a pohladila ho svou měkkou, teplou rukou. „V noci dojedeš do Prahy a zítra se dáš u knížete ohlásiti. Pozejtří budeš zase doma, sama ti naproti přijedu a zasmějeme se spolu dnešní obavě.“

Přivinula se k němu a přitiskla svou tvář k jeho tváři.

„Ano, pojedu, pomoz mi složiti věci, abych chytil večerní rychlík.“

Nastalo chvatné pobíhání, a kočí sotva

koně vypřáhl, musil zase zapřahati a klusem blížil se kočár ke stanici. Když pominulo kouzlo blízkosti ženiny, těžká starost padala do duše Ludvíkovy. Ona světlá a radostná naděje ve výhru, kterou pociťoval doma, prchala a mučivá nedůvěra ho skličovala. Ne, nepochodí, ujišťoval se. Ředitel dobře vše promyslil, než se odvážil knížeti návrh poslati, odůvodnil svůj návrh, aby předem odmítl podezření stranickosti a msty, a kníže, jenž svého úředníka má rád a kryje ho, dojista nerozhodne proti němu. A co potom bude zbývat? Čekat bezradně zkázu, prožívat hořký zápas před konečným úpadkem, rvát se někde o podružné postavení, v němž by ho čekala bída a nedostatek, ne, toho by nesnesl. Kdyby otec byl u něho, měl by dost síly, nezoufal by. Otec neměl odborných studií, ale jeho zkušený zrak dovedl v každé sebe horší situaci postřehnout záchranný moment a šťastně překonat objeviviší se překážky.

Ach, že otec u něho nezůstal! Po prvé nelíčeně po něm zatoužil, poprvé se upřímně přiznal, že byl otec velikou útěchou, velikým člověkem. Nechal ho odejít ani se nepokusiv, aby jeho úmysly změnil. Vzdorem ho vypudil a všecko svoje dychtění na ženu přenesl. Čím mu ona nahradila ztrátu otcovu? Přinesla nějaké oběti, zřekla se pro blaho mužovo některého ze svých rozmarů? Až se leknutím přikrčil, když si vzpomněl, jak poslušně se jí podřídil, jak zdětinněl, vysílil se, zmalomocněl. Prostý jeho otce zvelebil a rozšířil majetek, pracuje do úpadu, aby dětem zanechal zvučné jméno a zámožnost. Nijak nezpyšněl, nedopřál si blahobytu, jednoduše se oblékal, jednoduše jedl, málo se lišil od dělníků v huti zaměstnaných a to všechno pro rodinu, pro rodinnou čest.

Ne, není otci podoben, nemůže se s ním měřiti. A přece bývaly doby, kdy útrpně posuzoval jednání otcovo a kdy s jakousi pýchou sebevědomě si říkal, on že zastíní otce a dokáže, co všechno se dá v Dřiteči zvelebit, až moderně vzdělaný muž uchopí se otěží. Teď to dopracoval, že stojí před úpadkem. Jediný náraz dostačil, aby zoufale se díval na valící se zkázu.

Jakoby ho myšlenky dusily, nemohl spát. Probděl zbytek noci a ráno vysílený únavou a zmučený úzkostmi šel ke knížecímu paláci. Když vstoupil do přijímacího salonu, hlava se mu zatočila a těžce pronášel svou prosbu. Kníže pozoruje jeho rozechvění, laskavě ho vybídl, aby se posadil a aby mu vše přednesl. Úryvkovitě vypravoval, proč přichází a zachvácen utrpením, přímo vinil ředitele ze msty. Kníže ochladl, prohodil několik poznámek a povstav, ujišťoval Ludvíka, že o věci bude vážně přemýšleti.

„Obvinil jste pana ředitele a vyzvu ho, aby se ospravedlnil. Bylo-li ředitelovo počínání správné, schválím je a vy musíte uznati, že můj prospěch je vyšší, než váš prospěch. Prohřešil-li se něčím, neopomenu zjednati nápravu.“

Když Ludvík vyšel, stanul na okamžik. Jeho roztrpčení pohaslo a divná nespokojenost a výčitky se mu do srdce vkrádaly. Proč tolik náruživě obviňoval ředitele? Proč se nespokojil pouhou prosbou, aby bylo ponecháno vše při starém? Teď mu bylo jasno, proč kníže schlad, když začal žalovat na úředníka. Nebýti této nešťastné myšlenky, kníže by jistě byl rozhodl v jeho prospěch, aby naznačil, že dovede ocenit přátelské vztahy k firmě, jež byla stoletou odběratelkou panství.

Sám jsi si všechno zkazil, zabouřilo v něm jako vichřice. Kamsi se řítíš, pozbyl's rozvahy, vlečeš neviditelná pouta své umíněnosti, která tě stahují do propasti, ze které nevyvázneš. Nevěděl, jak kníže rozhodne, ale v téhle chvíli otřásla jím uděšená příšera málomocné skleslosti. Není záchrany, není východu.

Dojel do hotelu, vzal své věci a zvolna šel na nádraží. Nebyl si vědom, proč tak koná. Vlak neměl ještě jeti, doma ho nečekali, nebyl ani u přátel ženiných, ale to vše mu jaksi z hlavy vyprchalo. Prošel směsicí lidí pobíhajících rozsáhlou budovou nádražní a teprve když přišel k východu na perron a portýr od něho žádal jízdní lístek, vzpamatoval se. Pro Boha, co se s ním děje, proč sem šel, co chce dělati? Vrátil se udiveně a usedl na lavici.

Ano, domů jetí nemůže a do hotelu se vrátit bylo by pošetilé. Co by si tam o něm pomyslili? Má snad zůstat na nádraží? Jeho mozek začal pracovat a vracelo se mu vědomí prožitého. Ano, kamsi před zkázou prchá a neví kam. Hlavu měl prázdnou a marně přemýšlel, co by měl udělat, aby ještě v čas zachytil zlověstné kolo osudu. Ženu k ředitelovým už poslat nemůže, kníže jistě nezatají, co o něm povídal, a bylo samozřejmé, že by prosba ženina byla bezúčelnou, že by dovršila jeho porážku. A kde koho má prosit o přispění, koho jen?“

Přitiskl dlaň na čelo a cítě ohromnou bolest, přál si umříti. To by bylo nejlepším rozluštěním jeho života. Marně žil, nic nevykonal, nic ho neočekává, na nic se netěší. Křivými cestami se pustil, domýšliv na své vědomosti a na svůj rozum, a došel až k nepřehledným močálům, v nichž zvolna zapadá. Zachvěl se hrůzou a pozvednuv oči, rozhlédl se udiveně. Opravdu musí umříti? Žádné záchrany není?

Otec se mu zjevil, živě si ho uvědomil s oněma bystrýma očima a bodrým výrazem v oholené tváři. Otec! Ten by snad věděl rady a snad by mu pomohl.

Mimovolně povstal a řídě se okamžitým hnutím své duše, přistoupil k pokladně, koupil lístek do K., kde otec bydlil, a za dvě hodiny opouštěl vlak. Zavazadlo nechal na nádraží a chutě vyšel ze stanice. Město se před ním ukázalo, veselé a oživené, a on jda po chodníku, pátral, koho by se zeptal, kde otec bydlí. Pojednou téměř uleknutě se zastavil. Stařeček přihrbený, se šedivým věnečkem pod bradou, jednou rukou podepíraje se o hůlku a druhou maje na zádech složenu, zvolna cupal proti němu. Byl to otec. Sestaral nápadně, věk ohnul jeho šíji, ale jeho oči dosud byly jasné a pátravé.

Poznal Ludvíka a zastaviv se, překvapeně se naň díval.

„Hleďme, to je překvapení," povídal vesele a podával synovi ruku. „Kde jsi se tu vzal? Jdeš mě navštívit?"

„Ano, tatínku, rád bych se s tebou poradil," přiznával se stísněně.

„Á, něco se stalo, že? Nemilého? Já, holenku, už jsem jako pápěrka, paměť mě opouští, jen tak že se pohromadě držím. Nu, pojď, povíš mi, co tě po tolika letech přivedlo. Chceš jít k nám?"

„Bylo by mi milejší, kdybychom mohli někde jinde si pohovořit," žádal, ostýchaje se před sestrou přiznat se ke svým úzkostem.

„Jak chceš. Tuhle tou uličkou vyjde se na postraní cestu, tam chodí málo lidí a pohovoříme si. Daleko jít nemůžeme, moje staré nohy už neslouží, jak sloužívaly. A ty, hádám, taky nejsi zdráv. Tuze jsi sežloutl."

„Nevyspal jsem se, mám starost a už asi dva dny jsem skoro nic nejedl," přiznával se syn upřímně, cítě jakési zvláštní, milé teplo po boku otcově.

„Tak, tak," prohodil otec, klepaje hůlkou o dláždění a jaksi pospíchaje. Nepodíval se už na syna. Odkašlával, chvátal a sotva vyšli mezi pole, pozastavil se.

„Povídej tedy, povídej," pobízel netrpělivě, zvolna se šouraje.

Povídal. Nic nezakrýval, ničím se netajil. Jen ženu kryl a všechnu vinu na ředitele a jeho ženu svaloval. Starý Relich se zastavoval, uši bystřil, hlavou pokyvoval, ale nerušil ho. Když Ludvík dokončil, šel chvíli mlčky, jako od něho odvrácen a jakoby čekal, co ještě syn řekne.

„Jsem už starý, vidíš to sám," ozval se pojednou ostře. „Dokud jsem mohl, pracoval jsem, jak mohl a moje děti nesmějí říci, že jejich otec byl lenoch."

„Neříkám to, tatínku," obhajoval se krotce.

„A co tedy ty jsi dělal?" zeptal se otec náhle a vztyčiv se, jak mohl, podíval se naň hněvivě. „Jak odevzdáš Dříteč svému dítěti? Studoval jsi, po světě jsi jezdil, hlavu jsi si zkušenostmi naplnil a k čemu všemu to? Co jsme poctivou prací vydělali, ty jediný zakopeš. Není ti hanba?"

Ludvíkovi vehnala se krev do spánků a celým tělem zachvěl mu proud rozhořčení. Opanoval se však. Ne, nerozejde se s otcem zle, řekl si rozhodně. Neobtíží svou duši vědomím, že dobrého starce před smrtí urazil. Mlčel.

„Jsi muž?" pokračoval po chvíli Relich mírněji. „Byl jsi slepý, že jsi nechápal, co se jednou stane? I já měl ženu, která se pro skláře nehodila, a jak jsem dovedl všecko urovnat! Byla hrdá, měla mnoho slabostí, ale zůstala paní v domě a já pánem před světem. A ty jsi své ženě dal otěže, ona tebou vládne, ona tě zavlekla do neštěstí a až ty padneš, nebude s tebou hořekovat. Lehce tě opustí, najde si jinde, co jí bude u tebe scházet a místo, aby tě politovala, obviní tě, že jsi ji sklamal a ožebračil."

„Moje žena není tak zlá, za jakou ji pokládáš," odvážil se namítati, ale Relich netrpělivě zamával hůlkou.

„Nemluv mi o tom, nevěřím ti," povídal podrážděně. „Myslíš, že je svět slepý a němý? Dávno už jsem tohle čekal, dávno jsem slyšel, co se u vás děje. Kdybys byl malým hochem, byl bych přijel a potrestal tě, ale viděl jsem tě zkušeného, vzdělaného a věřil jsem, že jednou prohlédneš. Ona není zlá! Arci, nebije tě, nekřičí. Proč by křičela? Jako královna je živa, po světě jezdí, aby se jí kořili, vypíná se, zneuctila tvůj dům a ty jako její stín ji provázíš a usmíváš se, že je spokojena. Vyžeň ji."

„Nemohu, tatínku," odpověděl ponuře.

„Vyžeň ji," opakoval otec povýšeným hlasem. „V tom je jediná tvoje spása. Jsem nad hrobem, ale přijdu k tobě a pomohu ti zachránit majetek, který naši předci zakládali. Dokud je ona v domě, nikdy nepřekročím tvého prahu. Zneuctila náš rod, nehodila se mezi nás, otrávila naši krev."

Rozčilil se, až se musil zastavit, aby nabral dechu.

Nevýslovně těžký smutek padl na Ludvíka. Cítil, že není proň záchrany, byl si vědom, že je vůči ženě bezmocný, a že ona je onou závadou, o kterou pokaždé klopýtne. Vědomí, jakým se stal slabochem, naplnilo ho ošklivostí proti sobě samému. Slyšel, jak otec hněvivě mu vykládá, co všechno o Irmě slyšel, jak správně posuzuje jeho duševní úpadek a jak bystře odkrývá prameny zla, jež ho potkávalo a potkává. Ale to vše jako šumot naráželo na jeho sluch, jeho nitro nic

už nevnímalo. Je konec, jsem ztracen, byl refrain utkvělého myšlenkového pochodu. Dotknutí se ruky otcovy ho probudilo.

„Musíme domů, jsem už unaven," povídal otec vysíleně. „Ty pojedeš také domů, že?"

„Ano, pojedu," přitakal poslušně.

„Jeď tedy a dobře si všechno promysli. Není ještě tak zle, najde se jiná cesta, snad se všechno urovná. Přijeď za týden zase ke mně, ale potom budeme mluvit o tvé ženě. Ona je tvým neštěstím, ona by tě jistě ubila. Ne ředitel a kníže, ne úpadek, tvá žena tě zahubí. A proto musí pryč. Zaplatíš ji, pomohu ti a potom Dříteč oživne, musí oživnout. Můj Bože, vždyť je tam tolik potu a tolik naší krve."

Hlas mu selhal pohnutím a brada se mu zatřásla. Stiskl bezzubé rty, aby utajil pláč a mlčky došel se synem na kraj města.

„Nepodíváš se k nám?" ptál se opět a zastavil se.

„Tentokráte ne, až po druhé," vymlouval se.

„Nenutím tě, ačkoliv by tě mladí rádi viděli. Anna často na tebe vzpomíná a ráda by se na tebe podívala. Aspoň tu že mi Bůh dal. Nu, uvidíš ji. Teď nech všeho býti a přijeď za týden."

Podal mu ruku a Ludvík shýbnuv se, políbil ji v náhlém návalu zvláštní citlivosti. Otec ho pohladil, pousmál se a namířiv si do ulice, zvolna cupal podél domů. Podíval se dlouze za ním a potom chvatně vešel do příčné uličky. Půjde a pojede domů! Nemá sice vhodného připojení, ale nechťsi. Probdí několik hodin na nádraží a časně ráno zjedná na stanici povoz, který ho domů doveze.

Usedl v nádražní čekárně a podřimoval. Necítil ani hladu ani žízně. Hlava jako olověná ho tlačila a v mysli líně střídaly se dojmy. Ředitel, kníže, otec, Irma vyhupovaly se jako z mlhy. Pocit strašlivé nejistoty a čehosi neúprosně hrozivého svíraly jeho nitro. Nikdo a nic ho nevzpružovalo. Vyžeň ji, vracelo se mu do hlavy a jakoby to ani nebyl hlas otcův, který to pronášel, jakoby kdosi jiný velitelsky mu to nařizoval. Zdálo se mu, že je obklopen špinavými vlnami, které do daleka se rozlévaly, studily a tísnily, rostouce každým okamžikem.

Nádražní zřízenec mu přišel oznámit, že je čas k odjezdu. Vytrhl se z myšlenek a vstoupiv do vozu, vyhledal osamělé oddělení. Posadil se do kouta, ruce složil do klína a hlavu svěsil. Byl sám, a vlak monotoně oddychuje, uspával ho v rytmickém pohybu. Nespal však. Najednou jakoby došel k cíli života. Planě, bezúčelně byl živ, nic nevykonal, ničím neuplatnil své vědomosti. Jak prohnilý kmen si připadal vedle otce, jehož duševní sílu a počestnost teprve teď seznával. Umíněně se od něho druhdy odtrhl, pohrdaje jeho radou a posmívaje se v duchu jeho názorům, a ejhle, u něho čerpal útěchu a od něho, starce nad hrobem, žádal pomoci. Neodehnal ho. Laskavě ho přijal, pomoc sliboval, ale bude co platna?

Ano, pravdu má otec. Žena otrávila jeho život, vyssála jeho odvahu, zlomila jeho sebevědomí, v područí přinesla jeho hrdost. Nemá sil se jí zbavit a nemá sil se z jejího vlivu vymanit. Jako pavouk ho opředla a marně se brání.

Proč tedy žít? Otec ho zval, aby přijel, a jistě bude do té doby přemýšlet, radit se, hledat záchranu. Ale co tomu řekne žena? Dovolí mu přijmout pomoc, která zkrátí její práva? A může přijmout oběti otcovy, když nebude moci dát záruky, že se poměry ve Dříteči změní? Snad na čas se nebezpečenství zažehná, ale potom později, až otec zemře, až přijde jiná větší nehoda, co potom?

Tupá, všecky nervy probíhající bolest ho sklíčila. Venku pršel ohnivý déšť jisker z lokomotivy a vítr chvílemi zaskučel. Lačná touha po klidu ho jímala. Co potu a mozolů lpí na majetku, jejž sdědil, počestní a pracovití předci s hrdostí nesli své jméno a povznesli je ke cti v celém okolí, a on, jejich vnuk, hanbou je poskvrnil, v rukou ženy utopil svou čest a stal se předmětem posměchu okolí.

K čemu ještě žít? Pro koho se namáhat? Pro ženu? Ta se neztratí. Pro dítě? To nemá jeho krve, celým typem svým podobá se matce a vyroste z něho také žena, která chytře zmocní se otroka muže, kterého povede, jako jej vedla její matka. Teď by mu to už lhostejno nebylo, teď, když se v něm probudilo všechno to, co jím zachvívá, úpěl by studem, že poctivé jméno jeho předků kryje bytosti, jež mimo jména nemají vlastnosti Relichů.

Takhle odejít, navždy zmizet, ustoupit na vždy, aby ho už nic nesužovalo, netrápilo, neděsilo! Jak by se mu ulehčilo! Jak sladce by položil hlavu k věčnému spánku, jak radostně by se mu odcházelo!

Jako mimoděk dotkla se jeho ruka náprsní kapsy, ve které vždycky na cestách nosil revolver. Byl tam. Oživeně nadzvedl hlavu a rozhlédl se jaksi radostně. Vlak hučel tmou a nikoho tu nebylo. Zvolna sáhl do kapsy. Chladné železo ho zastudilo. Podíval se, je-li náboj v lůžkách. Ano, zbraň byla nabita. Na okamžik položil revolver na klín a oči ztrnule opřel do prázdna. Jakási příšera vstávala před jeho zrakem.

Zvolna vzal revolver, pozvedl ho, ale zaraziv se, zase jej na klín položil. Ne, tady ne. Nikdo ho nezná, vlak by ho zavezl do ci-

zího kraje, jeho mrtvolou by smýkali, lačná zvědavost by ho obklopila, kdesi v neznámu by ho složili, daleko od kostí těch, se kterými byl rodem a krví spojen. Venkovský hřbitov se mu ukázal, košaté lípy rostoucí kolem zdí, jakoby zašuměly a zavoněly. Tam doma u jedné z lip stál žulový pomník Relichův, pod ním odpočívat přál si otec a s tím po smrti býti spojen zatoužil teď i on zvláštní žhavou touhou, jež jakoby chladila jeho rozpálené spánky.

Dřímota i únava ho opustily. Umřít, všemu se smrtí vyhnout, zaplatit bolestným okamžikem umírání daň za všecky svízele, jež se naň shrnuly, to ho náhle zaujalo a to se mu zdálo rozřešením všeho. Jen tu ne, v železničním voze, daleko od domova. Až potom se k domovu přiblíží, až bude míti jistotu, že si doma odpočine, potom ano.

Vložil revolver do kapsy a přichýliv se k oknu, pátral, kde asi už je. Místo krajiny spatřil neurčitý obraz vlastní tváře a uleknutě se odchýlil. S nikým nechce se setkat, s nikým hovořit. Je hotov se svým životem, na nic už nebude vzpomínat, ničím rušit hrozný klid, k němuž se dopracoval. Netrpělivě povstav, vyšel do chodby. Byla prázdná a žlutý plamen vrhal své špinavé světlo na zaprášená okna. Přešel chodbou, postál u okna a vrátil se zase do kupé, dotýkaje se mimoděk rukou náprsní kapsy, aby se přesvědčil, je-li tam zbraň.

Vlak zabrzdil, hvizd se ozval a rudá světla nádražních svítilen zazářila podél kolejí. Spustiv okno, naslouchal, až bude vyvoláváno jméno stanice. Zaslechl známé jméno a s překotným chvatem chytiv zavazadla, vystupoval. Několik osob vstupovalo a vystupovalo, zaslechl úryvkovité volání, ale neohlédnuv se, vyšel rychle před stanici. Několik povozníků tu stálo a sotva vyšel, nabízeli se, že ho odvedou do města.

„Jedu do Dříteče," řekl úsečně. „Dovezete mě?"

„Já bych dovezl," hlásil se jeden z nich. „Jsou daleko, čtyři hodiny, a teď je ještě noc. Když pán dá sest zlatých, můžeme jet."

„Dobře, pojedeme," rozhodl bez rozmýšlení a veden povozníkem usedl do odřeného faetonu. Kočí strhl s koní přikrývky, uložil zavazadla a vyhoupnuv se na kozlík, zamlaskal na koně. Rozběhli se drobným, unaveným krokem, vůz zabočil na dláždění a za okamžik vyjel z ulice na silnici vroubenou stromy.

Ludvík podepřev se do kouta povozu, zastrčil ruce do kapes a zachmuřeně zadíval se před sebe. Noc byla chladná, slabý větřík šuměl v korunách a tiše hrál v telegrafních drátech. Koně občas pohodili hlavami, zazvonili udidly, zakopli o kámen. Kočí podřimuje, pokřikoval na koně, polohlasem huboval na zimu a zapaloval svou krátkou dýmku. Také Ludvíkovi bylo zima, ale trval v jakési strnulé nehybnosti. Chvílemi zatřásl jím chlad, schoulil se ještě více a pohleděl k nebi, jakoby čekal, brzo-li se rozední.

Na půl cestě začalo se na východě dníti. Slabounké šero zatahovalo vzdálené kopce a lesy, oblaka po celé šíři oblohy natažená se jasnila, zvolna růžověla a jakoby výše vystupovala. Skřivani a lindušky začali nesměle se ozývat a vítr stával se prudším a ostřejším. Zavolal na kočího, aby zvedl kočárovou boudu. Světlo mu bylo nepříjemné a vítr pronikal jeho oděvem. Neposlouchal, co kočí povídá. Úkosem se díval ven, poznávaje vesnice kolem kterých jeli. Zdánlivý jeho klid mizel. Netrpělivě čekal, až zajedou do lesů, za kterými byla Dříteč.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Jiří Zachar: „Píseň modrého paprsku." Lyrické epos. (Knihovny „Vlny" svazek V.) Nákladem dr. R. Brože na Královských Vinohradech 1910.

Knížka poesie debutantovy — a knížka hned na ponejprv zajímavá, originalní. Drobný, do útlých básnických zlomků a náměsíčně prochvělých veršů zapředený románek duše, která se cítí být na zemi cizinkou. Jen v nocích měsíčných cítí blízkost své pravé vlasti. Její svět — toť říše nehmotnosti a fikce, její okamžik vlastního života — toť chvíle hypnotického opojení a tělesného zmrtvení, kdy duch se odpoutává od hmoty, vítězně se vznášeje nad ní. Toť asi vůdčí idea, která nese celé toto jakoby snem opojené lyrické epos.

Zdá se, že básník chtěl i na praktických dokladech ukázati, jak libovolně dovede měniti skutečnost v sen a naopak — neboť připojil k základnímu románku duše ještě dvě básně: „Ruth St. Denis", sen o tanečnici, a „Píseň Nymf" skládanou na Wagnerův motiv. Oba kusy mají reální podklad: v první tančí světová tanečnice na jevišti svůj „kobřin tanec", druhá počíná výjevem předehry z Wagnerova cyklu „Nibelungů". Autorovi podařilo

se několika řádky registrovati toto reálné — ale ihned popouští zvůli fantasii a v tomto volném rozpoutání vytváří řadu obrazů promítaných z malicherné a efemérné skutečnosti do snů a nekonečna.

Jedno je na knížce zvlášť zajímavo: při vší snivé odpoutanosti od reálného její srdečná upřímnost i lidsky vřelý tón, a potom viditelná snaha po vykreslení nebo dokumentování určitého typu somnambulní osobivosti. Ve dnešní tvorbě básnické, kdy tak zřídka se potkáváme se zjevem originálním nebo nějak subjektivně odlišným, je to příznivý úkaz. Mladý básník už asi mnoho tvořil a mnoho se propracovával, než vystoupil na veřejnost s tímto delikátním a křehoučkým květem své musy.

Fr. Sekanina.

Gustav Frenssen: Jörn Uhl. Román. Přeložil Karel Franta. „Laichterovy sbírky krásného písemnictví“, sv. X. Nakladatel Jan Laichter v Praze. 1910.

„Budeme v knize této mluviti o potíži a práci“. Těmito slovy začíná německý autor, pastor Gustav Frenssen objemný, přes pět set stránek obsahující román, historii života ne jenom Jürgena Uhla, nejen celého rodu Uhlů, Kreyů, Thiessenů, ale celého téměř holštýnského Dithmarska, při čemž trudný, lopoty, starostí a práce plný život nejmladší odnože rodiny Klause Uhla, Jörna, je středem románu, k němuž vedou nitky osudů jeho okolí. Vypravuje se o hlavě rodiny, bohatém a zhýralém sedláku Klausu Uhlovi, jeho tiché, měkké ženě z rodu Thiessenů, o Wieten Pennové, zvané „Klook“ (klug, Rozumec), postavě jako ze staré báje vyňaté, a zejména vypravuje se o Jörnu Uhlovi. Zdědil po otci tvrdou leb, houževnatost a neoblomnost vůle (ovšem z jiných pramenů prýštící), po matce pak zádumčivost, hloubavost, uzavřenost a onu měkkost a tvárnost duše. Zlý byl jeho život. Od mládí nepoznal než práci, únavu a starosti, zatím co bratři jeho s otcem hýřili. A Jörn Uhl si umíní předlužený statek zachrániti. Uzavře v své duši touhu po studiu a pracuje do úpadu, ač rána za ranou na jeho hlavu dopadá. Matka je mrtva, otce raní mrtvice, spustlý bratr se oběsí, sestra uteče s kýmsi za moře, žena mu zemře krátce po porodu; pak objeví se myši v pšenici, zničí celou úrodu, a na konec vyhoří statek Uhlův. Tu teprve trhá Jörn životní svazky, jež ho poutaly k rodnému domu. „Zřeknu se Uhlova statku a všech starostí s ním spojených. Jsemť jenom člověk . . . po patnáct let jsem nepoznal, co je neděle; myslím si: byl jsem ubohý, politování hodný blázen!. . . Ale teď, doopravdy, teď vskutku to zkusím: budu hledět, abych zase přišel ke své duši, která vězela zde na Uhlově statku. Sem s mou duší! Ta náleží mně! . . .“ Jörn Uhl nachází sebe konečně, jde do Hannoveru studovat, stává se inženýrem, znovu se ožení, dávné jeho sny se splňují. Zde končí Frenssenův román, neboť zde počíná zcela nové období života Jürgena Uhla. Je konečně šťasten, proto, že byl pokorný a měl důvěru, praví na konci sám o sobě. Železnou, neoblomnou vůlí zmohl vše. Dovedl celý den do úmoru pracovat a večer dívat se dalekohledem na oblohu a studovat astronomii. Miloval věci, které se člověku dívají poctivě do očí, nepřijal cizí myšlenky, jež by nebyla těžce prošla jeho duší. Poslouchá v kostele pastora a doma zamýšlí se nad jeho slovy. „Požehnání Páně činí bohatým bez vší námahy? To by bylo něco! Nu, tedy sem s ním! Prosím o drobet požehnání bez námahy! Prosím o drobet požehnání s námahou. Jestliže taková průpověď stojí v bibli, pak celá bible nestojí za nic a pánbůh také za nic.“ Neboť Jörn Uhl poznal v životě jen námahu bez požehnání. Je však člověkem nejen veliké duševní síly, ale i nesmírné důvěry, jež činí ho schopným, začínati třeba několikrát za sebou, zcela od počátku, úplně z dola. A proto Jörn Uhl na konec přece jen vítězí.

Řeka, jež mohutným, širokým a klidným tokem plyne v dál, jen tu a tam s lehce načechranými vlnkami, to je román Gustava Frenssena. Čtete tiše, bez vzrušení tuto kroniku celého kraje s epickou, důkladnou šíří podávanou, není zde žádných překvapení, neboť autor pro jistotu vše řekne již napřed, a přece se vám na konec cosi v románu líbí, výslední dojem je uspokojivý, uklidňující. To jisté kouzlo netkví ve formálních přednostech románu, jenž je mnohde příliš široký, příliš důkladný, jenž nevyniká komposicí, ani básnickým vzletem a fantasií, ani zvláštní invencí, v němž mluví se místy trochu suše, kazatelsky, místy trochu příliš rozumně a filosoficky k sedlákům a zejména k vesnickým ženám a dívkám.

To jisté kouzlo spočívá jednak v tom, co čteme též v úvodu románu: osud Uhlův a jeho životní filosofii může na sebe applikovati jeden každý z nás, jednak pak ve výslední mravní tendenci knihy. V neposlední řadě však též působí rozechvělá vroucnost, s jakou mluví autor na př. o přírodě, jemnost cítění, poctivost smýšlení, a některé obzvláště krásné a plasticky vystupující figury, jako staré Wieten, Thiesz Thiessena a Fiete Kreye.

A již proto stojí celkem pěkně přeložený „Jörn Uhl“ Gustava Frenssena za přečtení.

Tristan.

V. Ropšin: „Kůň bílý“. S úvodem D. S. Merežkovského. Přel. St. Minařík. Knih. slov. autorů. Nákl. Boh. Minaříkové. Praha-Smíchov.

Spisovatel zvučného jména provází práci mladého literáta. Praví, že od Dostojevského nebylo vydáno knihy nad tuto ruštější, co Dostojevský tušil, že Ropšin učinil, z bouře a zmatku vyhledati lásku, která by spasila lid.

Terroristé Žorž a Váňa jsou dva proudy v toku řeky. Váňa ví, že vražda je hřích, ale nutný k obrození. Žorž usuzuje: lze vražditi pro ideu — tedy i „pro sebe". Ten jest rozumový proud, onen citový. Zavraždiv nenáviděného gubernátora, Žorž zavraždí manžela ženy, kterou miluje, ač ví, že vraždí tím svou lásku. Zvláštní oba výhonky, altruismu i egoismu. Váňa se obětuje, Žorž stává se „člověkem zbytečným". Ten jest nenávist, onen láska. Merežkovský vidí v Žoržovi poslední „ne", ve Váňovi poslední „ano" ruského obrození. Avšak spatřuje-li v tom pokračování „Běsů" a „Bratří Karamazových", musil totéž viděti v „Dorostku", v němž právě Dostojevský ústy lžiliberála Versilova věští příští bouře a zmatky a konečné uchýlení se „k Otci", k lásce. V „Dorostku" píše zápisky Makar Ivánovič, jenž má „svou ideu", v Ropšinově díle píše Žorž denník. Jazyk Ropšinův jest úsečný, stručný ale sytý výrazem, jako jazyk hugovský.

Kniha takového významu jako Ropšinova požadovala pečlivého překladu, ne řemeslného, ani chatrného, jako se stalo zde. Apokalypsis, propůjčující knize název, mluví „o bílém koni" jen v kap. II. V uvedené kap. VI. má pravoslavný text: „koň blědnyj", tedy „bledý", českobratrský text má: „kůň plavý". Téměř každá stránka překladu vykazuje nesprávnosti. Uvésti lze pouze ukázky.

Str. 20. „z tohoto odporu" — rozporu. Str. 35. „detektivové zaběhali" — pobíhali. Str. 51. „se svatým kučem" — se svěceným mazancem. „Kiot" není monstrance, ale skřínka se svatými ostatky. Str. 76. „pychtí cigarettou" — bafá cigaretty. Str. 78. „bez pěti minut milostpán" — za pět minut. Str. 83. „Matky vyjí" — hořekují. Str. 84. „Bílý chrám odchází vrcholky v oblohu" — Bílý chrám se vrcholky ztrácí v oblacích atd. atd.

Řemeslné, chatrné překlady nerozmnožují literaturu, jsou jí na úkor vůbec, jak literatury překladové, tak původní a platí tu, že méně bylo by více. *K. V. H.*

TÝDEN.

Výstava prací srbských žen v Praze. Chceme-li důkladně propagovati myšlenku vzájemnosti slovanské, nestačí pouze slavnostní řeči a nadšené novinářské články; nýbrž třeba zanechati theorií a přejíti na pole prakse. Je nutno seznámiti náš národ s kulturou a cítěním druhých národů slovanských, s jejich tradicemi a národním životem. A protože velmi mnoho z toho jeví se v pracích a domácím průmyslu každého národa, pojal Ústřední spolek českých žen výbornou myšlenku pořádati postupně výstavy, v nichž by nás seznamoval s uměním žen slovanských. A jako první pokus otevřena byla v posledních dnech v Praze výstava prací srbských žen (ve Vodičkově ulici v domě „Lucerny"). Projdete-li jen trochu pozorněji výstavu, užasnete nad bohatými schopnostmi uměleckými, jež vrozeny jsou těm zapomenutým srbským ženám, jež v zapadlých horských kučích tvoří svá vzácná díla plná nádherných ornamentů, které samy kombinují a kreslí. Co orientalské nádhery jest v těch vyšivkách s podivnými květy, srdíčky, košíčky, ptáky a různými jinými motivy! Vidíte zde s dokonalým vkusem vyšívané šátečky, šerpy, ručníky, pasy, mošničky, a jemně, vzdušně, ručně tkané látky. A což ty obdivuhodné koberce, jež nerozeznati od perských!

Často celé nápisy v kyrilice a tajné značky vetkány jsou do nich s neobyčejným smyslem pro soulad barev, ba často i hlavy vojvodů a slavných králů, což svědčí o tom, jak intensivně žily a žijí srbské ženy historii svého národa. Na typických figurinách zříti nádherné ukázky krojové, staré stříbrné šupinaté pancéře, jež nosívaly ženy za dob válečných, kdy samy stávaly ozbrojeny po boku svých mužů, hájíce vlast, těžké opasky a náhrdelníky ze stříbrných mincí a vysoké helmice. Naproti tomu i kroje z dob klidnějších, plné nádhery zlatého a barevného vyšívání. Výstava obeslána je hojně ze Srbska, Chorvatska, Makedonie, Dalmacie, Černé Hory, Bosny a Hercegoviny a obsahuje mnoho cenných národních památek, jež ochotně zapůjčilo zemské museum v Bělehradě. Nejvzácnějším bodem výstavy však jest poklad kláštera Ravanice ve Srému, který před několika dny přivezl do Prahy představený onoho kláštera. Jsou to vzácná roucha kostelní a mezi nimi aksamitová, těžkým zlatem vyšívaná rouška, která kryje v zmíněném klášteře ostatky nešťastného cara Lazara, jenž r. 1309 vykrvácel za zem svou na Kosově poli. Vyšívala ji jeho snacha Eufemia, žena vojvody Uglešina a jest to posvátná národní památka srbská. — Opouštíte výstavu osvěženi a mimoděk skláníte hlavu v úctě před vysokým uměleckým vkusem a noblesou cítění těch prostých srbských žen z lidu. *M. L.*

*

* Jak známo, byl Goethův „Faust" prvně provozován dne 19. ledna 1829 ve dvorním divadle brunšvickém, jemuž stál tehdy v čele August Klingemann. Jak vlastně došlo k tomuto provozování díla, o němž se tenkráte domnívali, že je na prknech nelze provésti, o tom uvádí Gustav Starcke v časopise „Neuer

Weg" podle vzpomínek starého jednoho herce několik interesantních podrobností. Klingemann byl té doby sám složil (podle jakési staré legendy) pětiaktový dramatický obraz o „Faustovi", který byl v těch letech mnoho na německých jevištích hrán. Dne 31. prosince 1820 byl také sehrán na scéně jím řízeného divadla, a tu dostavil se na jeviště vévoda Karel Brunšvický, aby mu vyslovil pochvalu. Vévoda, který si při mluvě liboval v krátkých a úsečně volených větách, napřímil dle zvyku ukazováček a řekl Klingemannovi: „Fameux, famaux — líbilo se mi — dobře hráno — bavil jsem se nádherně." Básník se z povinnosti uklonil a skromně podotkl: „To není ovšem, Jasnosti, Faust Goethův!" — „Goethe? Ministr Goethe? Výmar? Napsal Fausta? Proč se nedává?" — „Jasnosti", odvětil Klingemann, „ten není pro divadlo". — „Cože? Není pro divadlo? Ať se opatří! Uvidíme!" — „Jasnosti", dovolil si básník ještě poznamenati, „celá báseň je neobyčejně krásná, ale obsahuje pouze řadu vedle sebe sestavených scen, není to drama, není to organický celek." — „Cože? Není celek? Dobrá — jen připravit! Myslíte, že tím zabijete svého Fausta? Pak teprv provést! Punktum! Provést! Poslat mi knihu!"

A Jeho Jasnost se otočila na podpatku.

„Milosrdné nebe!" povzdechl si Klingemann spráskmuv ruce, „co z toho bude?!" Ale druhého dne poslal Goethova Fausta vévodovi a odpoledne jej obdržel zpět s lakonickou poznámkou: „Provésti!" — Ano, to se dalo velice snadno napsati: „Provésti", — ale jak?! Jak bude jen možno sepiati scény, aby zapůsobily divadelně? Klingemann se však pustil s několika svými herci do práce chtěje rozděliti role — ale nedocházel výsledku. Konečně si sedl a napsal bezútěšný, důkladný list Goethovi, ve kterém sděloval Jeho Excellenci vůli a rozhodnutí vévodovo, při čemž na konec dodal, že z piety a lásky k velkému básníkovi velmi rád se podejme práce se všemožnou péčí, že však prosí Jeho Excellenci o vlídné pokyny, v jakém duchu a rázu by měla býti provedena. Po čtrnácti dnech přišla Goethova odpověď. Není ji sice možno reprodukovati doslova, poněvadž original dopisu zmizel z archivu, ale zněl prý asi takto: „Vaše Blahorodí! Odpovědí na dopis Váš ze dne 4. listopadu poznamenávám, že moje dílo vyšlo tiskem a že se stalo majetkem celého národa. Připojuji k tomu, že se již od delší doby divadelnictvím nezabývám, a proto si dělejte s mým Faustem, co Vám libo. Váš Goethe."

Nyní se tedy ujal Klingemann sám „zpracování Fausta pro divadlo" a dílo bylo provedeno k velikě vévodově spokojenosti.

* Kapitola o zvláštnostech a návycích při duševní práci je nevyčerpatelna a bývá o ní zhusta mluveno. Francouzský literární časopis „La Littérature" přináší nové zmínky o některých světových výtečnících, za jakých podmínek tvořili anebo co je v duševní práci dle možnosti podporovalo. Milton nemohl psáti básní jinak, než hledě upřeně do výšky a pokládaje si hlavu v lenošce co možná nazad. Haydn zvykl si komponovati pouze s prstenem, který mu daroval Friedrich II.; proto si jej také vždycky navlékal, nežli zasedal ke klavíru a po práci jej znova ukládal do plyšové skřínky v pracovním stolku. Anglický básník Mathurin nalepoval si malou bílou oplatku mezi obočí jednak proto, aby si zbystřil představivost, jednak na znamením sloužícím, aby ho při náhodném vstupu neobtěžovali a nerušili otázkami. Paesiello komponoval jen v posteli, ukryt až po bradu přikrývkami a stejně si počínal obyčejně i nedávno zesnulý Mark Twain, který se nikdy při práci neobešel bez velkého, silného doutníku v ústech. Glover psal svoje ballady nejraději tenkrát, mohl-li holí současně ničiti květinové záhony v zahradě jisté přítelkyně, která jej zbožňovala. Mézeray pracoval také ve dne jen při světle lojových svíček. Rousseau a napadaly nejkrásnější myšlenky, konal-li za praživého slunka, úplně bez klobouku a s rozhalenýma prsoma svoje botanické studie v přírodě. Descartes lehával při svých filosofických úvahách bez pohnutí, zatím co Ampère musil při každé své práci státi. Mimo to měl ve zvyku psáti obrovská přímo písmena.

*

Turek v Horažďějovicích. Pravý a nefalšovaný Turek objevil se ve městě na konci 17. stol. Čteme o tom v Manuale: „Dne 3. měs. Juli 1711 Ottovaš, rozený Turek, při obléhání Vídně zajatý, malý, pokřtěný Míchal, řemesla řezbářského, žádal si ke sňatku Zuzannu, pastorkyni Jana Brexla a na svatbu o přívarek piva." Páni konšelé dali mu Zuzannu i s přívarkem, ale po čase probudila se v něm buď stará turecká krev, nebo touha po jiné Zuzanně. V listopadu 1736 verbovali na vojnu a tu milý Míchal opustil svoji manželskou polovici a vrhl se do víru válečného, ze kterého se již nevrátil.

Z arch. horažďějov. *Št. Vydra.*

V PRAZE, dne 20. května 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dufek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Do Hronova vrátili jsme se z náchodského bojiště pozdě odpoledne. Nové raněné uviděli jsme nazejtří. Vezli je na vozích směrem k Polici. A dolů, směrem k Náchodu, přejížděly zase řady vozů s různými náklady, hlavně se zásobami; s nimi, mezi nimi také jednotlivé vojenské oddíly. Zvláště se pamatuju na „černé husary", kteří měli ne černé ale tmavohnědé attily. Na černých kalpakách probělávala se jim umrlčí hlava nad dvěma skříženými hnáty.

Před našimi okny silnicí pořád živo a hlučno: rachot vozů, dusot jízdeckých koní, hluk přecházejících vojáků a všelijaké chasy za nimi se táhnoucí. To vše zaráželo se obyčejně „na městečku", na náměstí, pro odpočinek. Na prostranství kolem statue pod jasany nebylo někdy ani hnutí; po každé takové návštěvě nové stopy a zbytky, jež všecko náměstí místem už husto pokrývaly: sláma roztrousená, seno, různé odpadky a hnoje všude. Z toho všeho těžký zápach.

Třetího července, t. j. třetí den co jsme se vrátili z bojiště, ráno sprchlo. Bylo sychravo a pod mrakem pak celý den. Toho jitra zaduněly pojednou dělové rány, daleká střelba. Temné to hřímání pak neustalo. Všichni jsme byli jím vzrušeni. Zase bitva, toť jisto, ale kde. Poněvadž „české" vojsko, jak u nás říkali, ustoupilo od Skalice, od Svinišťan a pořád prý ještě ustupovalo, hádala většina, že je bitva někde u Hradce Králové, ač také jiní přinesli, že Prušáci bombardují Josefov, a jiní, že hradeckou pevnost. Většina však věřila v bitvu. A proto vzrušení, neboť všichni cítili, že se děje asi něco rozhodného. Věřilit do té chvíle, že to ustupování je úmyslné, že lákají Prušáky do roviny, tam že je chtějí mít, tam že je „čepicemi utlučou". A co pak bude, stane-li se tak, budou-li Prušáci zahnáni! Od Hradce k nám pět mil. A tudy, naší krajinou musili by nazpátek, a poražené vojsko na ústupu zapaluje — Obav, strachů, divných výkladů a rozumu všude dost a dost. —

Myslím, že už nazejtří došly první, neurčité zprávy o tom, že je po „tajném plánu" Benedekově, o kterém se tolik mluvilo, a že Prušáci zase zvítězili. U nás nechtěli tomu věřit, ale musili, zvláště když udeřily jistotné a hrozné podrobnosti o porážce a útěku rakouské armády. Všude se pak mluvilo o zradě, o tom, že vojsko bylo Prusům zaprodáno, že rakouští generálové byli zrádci nebo neschopní, nedbalí své povinnosti, v den bitvy opilí. Nejpotupněji mluvili o nešťastném Benedekovi a generálu Clam-Gallasovi.

U nás se pak celkem utišilo, a také uvolnilo. Na ten čas nebylo žádných zemských hranic. Finanční stráž od nich zmizela, a pašerství přestalo. Mohloť se všecko zboží volně z Pruska k nám donášet i dovážet. A tak se i dálo. Přestala nouze o sůl a cukr, o tabák. Všecko teď docházelo z nedalekého Pruska. Zvláště tabák byl laciný, ale také hodně špatný, jak kuřáci naříkali. I já jsem okoušel pruského toho výrobku, který prodával kdo a kde chtěl, bez koncesse, volně. Vím, že jsem si koupil doutník od nějaké báby, která „rozbila svůj stánek" na obráceném koši u cesty nad podhorním mlýnem, a že ten doutník neměl žádné špičky ale místo ní už udělanou dírku, tak že se mohl ihned zapálit, a že mně po tom doutníku nic nebylo. V ten čas jedl jsem někdy pruské, vojanské suchary. Byly jako

prkénko, v kávě však nadrobené a rozmočené chutnaly dobře.

Bitva u Hradce Králové byla poslední událostí, o které jsem zevrubnějších zpráv uslyšel. Co se po ní dále dělo, o tom jsme neměli spolehlivých novin. Bylť poštovní spojení na ten čas přerušeno. Jen o tom jsme se dovídali, že Prušáci postupují dál a dál. U nás, v Hronově, jsme je občas také vídali, než což to bylo proti proudu posledních dnů června měsíce!

Také na jednotlivého jezdce pruského tu vzpomínám, který tou dobou jel Hronovem, ne však k Náchodu, nýbrž nahoru směrem k Polici. Bylo za jasné noci, už pozdě, když dojížděl k našemu stavení, maje helmicí něčím zahalenu, ale ne pouzdrem nějakým, a kolem našich dál se hnal silnicí. Že to snad nějaký kurýr od pruské armády z Čech do Pruska chvátající, jsme hádali. A ta jeho helmice zahalená – Obzvláště pro ni připadal mně ten pozdní jezdec, jenž se kolem jen mihl a v tiché noci zmizel, tak tajemným. —

Pojednou jsme spatřili celé houfy pruského vojska, a znovu rozléhal se městečkem rachot děl a vozatajstva. Mír byl smluven a pruské vojsko vracelo se domů. To bylo v srpnu a ještě i v září. Nastalo podobné divadlo, jaké jsme viděli června měsíce; než tak velkolepé přece nebylo. Nevalilo se již tolik vojska, nehrnuly se nekonečné, tmavé proudy. Toliko oddíly, větší, menší, postupovaly Hronovem dále k Polici nebo tu zůstávaly na noc, hlavně pěchota; za ní dělostřelectvo, vozatajstvo, huláni. Pamatuju se, že jsem stál právě u mlýna „papírny“, když tudy na novou silnici zabočilo oddělení gardových kyrysníků v lesklých pancířích a helmách, všichni na vysokých koních.

Z vojáků, kteří zůstali u nás na nocleh, jeden mně notně zatopil. Polák byl. Přišel do naší sedničky, a když tam uviděl na stole knihy, (byly mezi nimi některé do kvarty už napřed v Broumově koupené), sáhl po nich jako hladový. Jak shlédl Caesara, řeckou mluvnici, hned se dal do hovoru o škole a hned — jistě nějaký professor — jal se mne zkoušeti ne z latiny, ale z řeckých nepravidelných sloves. Co by byl páter Leander říkal! Tu byl můj Hradec. Než jinak choval se pan professor v uniformě velmi roztomile.

Také vítěz u Náchoda, České Skalice a Svinišťan, starý generál Steinmetz jel zpátky Hronovem s celým svým štábem. Jistě jsem je viděl, ale generála, kterého jsem v červnu spatřil jen na chvilku před strýcovou hospodou v družině korunního prince, jsem nepoznal. Že jel Hronovem, vím z Tomkových Pamětí, dle kterých generál Steinmetz dojel do Police dne 2. září, tu přenocoval a hned nazejtří dále se vydal přes nedaleké hranice.

Pak přestaly ty vojenské průvody, přestal rachot děl a vozů. Nepřítel byl ze země; ale nový zas a hroznější udeřil na všecku krajinu i na ostatní naši zemi — cholera. A zase průvody kolem našich oken, žalostné průvody pohřební z městečka, z přifařených vesnic, průvody pak už jen malé, tiše, bez hudby, bez zpěvu, beroucí se pod lipami na horu ke kostelu, na hřbitov. Denně třeba několik jich.

V našem sousedství nezemřel nikdo, a z naší rodiny také ne. Strachu jsem tenkráte neměl; v tom věku, kterého jsem tenkráte byl, se člověk smrti neleká. Ale když pojednou otec ulehl, když jevily se na něm příznaky hrozné té nemoci, když mu dávaly do postele pod nohy horké cihly, popadla mne ouzkost. Pro štěstí však poměrně záhy se pozdravil.

XXVIII.

Bylo po vojně, ale hovoru o vojně všude dost a dlouho. Ti, kteří uprchli před Prušáky, vrátili se dříve nebo později. Nejpozději ta výprava do Uher; ta někdy až v září. Jednou odpoledne toho měsíce zahlédl jsem od našeho stavení bratra Josefa dojíždět od „městečka“. Náš vůz, ale kůň v něm zapřažený! Bratr odjel z Hronova v červnu s hnědkou v pěkném chomoutu a tu klusá vysoký bělouš kropenatý. A v jakém řemení! Bez chomoutu, jen ve šlích. Věc to u nás nevídaná, snad jen u cikánů někdy obyčejná.

Bratr dojel na náš dvoreček už sám. Jednotlivci jeho společnosti seskočili jak jel Hronovem, jak kdo měl nejblíže domů, ke svým. Bylo divení, úžasu z toho návratu, žertů, posměšků, vypravování. Z toho jen toto: Když utíkali a v Jihlavi bratra vracejícího se z Vídně přiměli, aby obrátil, že se domů nedostane, zamířili nejprvé na Vídeň. Ale tam všude plno tak, že nedostali noclehu. Spali venku, na voze; i koně nedostali pod střechu. Ráno se vydali z Vídně na východ, přes Švechaty do Uher. V Prešpurku se zdrželi, co si prohlédli město a hrad. A pak dále, po širých rovinách, nekonečnou silnicí.

Asi tři míle od Rábu skončila se jejich pouť, v dědině u myslivny, kdež byl myslivec Čech, Lešák, švagr Součka krejčího. Paní myslivcová byla Hronovská, rodem Němečková, sestra Součkovy ženy, naší divadelní ochotnice. Tam v té dědině se Hronované usadili. Žili všelijak, proto že neměli

peněz na zbyt, vyjma Michálka řezníka. Žili všelijak, jenom ne smutně.

Bratrova hnědka zalíbila se tamnějšímu mlynáři a také si ji koupil i s chomoutem. Bratr ji dobře prodal; pak sám na rychlo koně kupoval, když došla jistotná zpráva, že je smluveno příměří. A tak si pořídil toho bělouše i s tím postrojem, a lacino. Jednu chybu měl ten uherský kůň: že neuměl chodit na jedné oprati. Ale musil. Na té jedné oprati doklusal od Rábu až do Hronova, zase přes Vídeň, Jihlavu, na Brno, Holice, Hradec Králové. Od Jihlavy jeli uprchlíci bez bratří Freiwaldů, kteří se vydali jinou cestou domů.

Na vojnu u nás také připomínaly, a dlouho, částky vojenských obleků, nejvíce rakouských, jež bylo vídati na lidech, hlavně dělnících. Nejvíce se promodrávalo vojenskými nohavicemi nebo čepicemi, ale také kabátce různých výložků se bělaly na silnici, v polích. Obleky ty pocházely všechny z bojiště, buď přímo odtud od jejich majetníků přinesené nebo od jiných lacino koupené. Hrůzu přešlé války připamatovávaly v domácnostech také rozmanité dekorace dosud nevídané, skupiny připravené z bodáků vojenských, kulí různých velikostí, orlů a orlic z rakouských čák a pruských helmic.

Zatím nastal podzim a začátek školního roku. Zdá se mně, že byl o něco později nežli jindy; určitě však se nepamatuju. V sekundě, v tercii bydlel jsem u pí. Neumannové; nyní v kvartě dostal jsem se na nový handl, ke kováři Mayerovi na podměstí Obersandu. Ze zahrádky za jeho domem bylo vidět na všechno imposantní průčelí velikého kláštera na hoře na návrší nad podměstím. S této strany působí Dienzenhoferova stavba s rozlehlou zahradou nejmohutněji.

Kovářský mistr Mayer, kterému žertem přezdívali „Quarckschmied", nevelký, suchopárný, s věnečkem vousů pod bradou, také horlivý ostrostřelec, žádný obr kovářský, byl typ německého řemeslníka: dovedný, pracovitý, houževnatě vytrvalý a šetrný, nad míru šetrný. Za mlada prošel jako tovaryš vandrem světa kus. Rád o tom vypravoval, že přes Alpy doputoval pěšky do Terstu, pak do Mestre u Benátek. Nepamatuju se však, že by byl také o Benátkách samých se šíře zmiňoval.

Všecka jeho rodina velmi spořádaná, velmi šetrná, chovala se ke mně pěkně a srdečně. Vycházel jsem se všemi velmi dobře po všechen čas. Mistru Mayerovi jsem ob čas i v kovárně pomahal. Měch jsem tahal, a často i na kovadlině přitloukal. Ohňová ta práce mne velmi bavila. (Pokračování.)

R. BOJKO:

ŽENY.

Jsme cudností zardělé květy, v zahradách země rozvité,
jejíž nejomamnější, nejsladší něhou do věků dýcháme,
a na kříži svého ženství přírodou lstivou za nohy přibité
pro odpor mužovi, pro svou pokoru krví se zalíváme.

Jsme rozkoší země a každého jara tiše vcházíme
v palác snů o lásce jako zářící, nahé bohyně.
Jsme královny těla a u nohou muže se s pláčem plazíme,
šlehané bičem, zotročující otrokyně.

Vždy snivé jak toužící luna bloudíme němě po březích
teskné lásky a bezmocně hynem' v kuchyňském žáru.
Vždy nad třtinu slabší lehce jak beránky na zlatých řetězích
vedem' krále své do zašeřených budoárů.

Svých manželů záhadný osud a pouhé hračky jen
kletbu s modlitbou, pocel a ránu současně po nich žádáme.
Vždy nejnižší třída ve státu, národ, jenž věčně poroben,
z pokojů dětských a ložnic celou zem tiše ovládáme.

Všech proroků trpící matky jsme církvemi jejich proklaté
pro lásku k zemi, pro krásu tajemnou svoji, pro ženství,
a sděděnou bázní o rod svůj se žitím těsně sepjaté
první vždy mřeme pro nová náboženství.

U DÍTĚTE.

Postříbřený palouk v klínu lesa
dřímal ukolébán snivým tichem.
Hvězdy třepetavé drobným smíchem
vešly družičky jak bílé na nebesa.
Měsíc nad vrcholky stromů stoupal,
jako na kocábce sebou houpal:
houpy, houpy, houp.

Z lesa vyskočila malá víla
celá jako jarní labuť bílá,
na větvičku břízy usedla si.
Rozpustivši k zemi až své zlaté vlasy
v rozesněném, měkkém, bílém jase
— prozpěvujíc tiše — houpala se:
houpy, houpy, houp.

Starý vodník, který nudou zíval
na dně studánky, zpěv její slyšel.
Z perlového domku svého vyšel,
na roubení sedl si a mokrou hlavou,
udivený víly krásou smavou,
sem tam, jakby shloupnul, kýval:
houpy, houpy, houp.

Uviděla veverka to malá,
která ve vršíčku štíhlé jedle
pod svým zlatým chvostem spala.
Velkou šišku utrhla si hnedle,
hodila jí rozpustile po vodníku.
Ten se ulekl a v okamžiku
do studánky skryl se: žbluňk!

Hlasitě se smála víla tomu.
Tím však probudila v blízkém domu
starou fenu, která zlostně štěkla.
A ta dovádivá víla tak se lekla,
že se jak list bílý po pni smekla
na zem do trav měkkých: šup!

Poloprobuzené ptáče malé
ze sna piplo, hned však spalo dále.
Měsíc po špičkách šel sije dolů
měkkou zář jak věčná lampa do svatyně.
Hvězdy, tiše hovoříce spolu,
dívaly se po krajině,
po údolu . . .
Ticho, ticho v doubravině
obetkané v průsvitavé, zářné nitě . . .

Spí už, spí mé drahé dítě . . .

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Stížnost byla tak obrněna, že se jí u praesidia krajského soudu ulekli. Praesidenta mátlo jedině, že bylo stěžováno do manželky soudního vykonavatele a dozorce vězňů, poněvadž se stala Turkyní, kdežto praesident se rozpomínal, že se islamu oddal pouze listovní, vrchní oficiál Klapzuba. Jinak mínil, že jest zcela správno, že trestanky přijímá do trestu manželka dozorce vězňů a nikoli dozorce vězňů. Když přednosta soudu toto rozkázal, nepochybil. Bylo to obdobné použití zákona jako zřizování ženských poručníků na místě mužských. Praesident se postavil na stranu okresního soudu a jeho prakse, tedy proti paní Ticháčkové. Něco mu v hloubi duše povídalo, že stát nemůže býti donucován, aby pro každé státem uznané vyznání zřizoval dozorce vězňů stejného náboženství jako trestanec. To by byla věc příliš nákladná.

Dvorní rada nikdy nevystřelil, aby nemířil. Nepřál překotnému vyřizování soudních věcí. Vážil si spíše dlouhého rozvažování, bedlivého zkoumání jednotlivého případu, nežli zbrklého rozhodování. Zavolal personálního a praesidiálního referenta radu Peroutku, odevzdal mu stížnost paní Ticháčkové a nařídil, aby věc prozkoumal.

Do spolehlivějších rukou tuto choulostivou věc nemohl vložiti. Rada Peroutka vykřesal z každého kamene jiskřičku. Přemítal a rozvažoval tak dlouho, až našel příčinnou spojitost věcí na pohled nevinných a nesouvislých.

Stížnost paní Ticháčkové vyřídil rada Peroutka tak důmyslně, že byl sám dvorní rada tímto vyřízením překvapen. Přednostovi okresního soudu bylo rozkázáno, aby vyšetřil, nepěstuje-li manželka dozorce vězňů nedovolených styků s vrchním oficiálem Klapzubou, v kladném případě, jaké povahy a jakého rozsahu jsou tyto styky, a zdali vrchní oficiál Klapzuba nezavdává svým nynějším vyznáním, pokud se týče nedovoleným rozšiřováním náboženských nauk islamu obyvatelstvu pohoršení. Nařizoval, aby oba podezřelí, i Klapzuba i manželka soudního vykonavatele, vyslechnuti byli zodpovědně, tedy pokládáni byli za podezřelé z nezákonitých skutků. Aby neodešel ani přednosta soudu s prázdnou, bylo mu opětovně vytčeno, že přísným a žádoucím dohledem služebním nezabránil pohoršení obyvatelstva.

To byla rána palicí do přednostovy hlavy. Zapečetěná praesidiálka nikdy za mnoho nestála, a když ji kancelista Pirkhán odnášel přednostovi soudu, ruce se mu třásly starostmi. Rozstřihl ji dlouhými nůžkami kancelářskými a podal ji přednostovi.

— „Že to takhle skončí, to už jsem dávno předpovídal," pravil přednosta vážně, když praesidiálku přečetl, „a teď ať si každý následky přičte sám. Já nikoho šetřiti nebudu!"

Hrobové ticho zaválo přednostovou komnatou. Kancelista Pirkhán rozpačitě se usmíval. Nevěděl, oč jde. Co je prozrazeno, co bude vyšetřováno. Na Klapzubu a jeho tureckou čepici v tomto vážném okamžiku nevzpomněl.

Přednosta vstal a procházel se zamyšleně po úřadovně. Bručel něco nesrozumitelného sám pro sebe.

Praesidium vytklo mu tedy opětovně nedostatek přísnosti! A opět nezaslouženě! Prasidium žádá po něm, aby byl vševědoucí! Aby znal tajné myšlenky svých podřízených. Aby podřízené hlídal, zdali nemají nedovolených styků. Praesidium všecko skládá jenom na něho.

Kancelista Pirkhán oněměl. Zasmušile se díval na přednostu a nehýbal se z místa. Teprve po chvíli si přednosta povšiml, že Pirkhán neodešel.

„Co tu mají co dělat?" rozkřikl se na něho tvrdě.

Kancelista otevřel ústa, ale slova ze sebe nevypravil. Když se vzpamatoval, hluboce se uklonil a vyšoural se ven jako vypráskaný ohař.

Co je v tajuplné praesidiálce, Pirkhán se nedověděl. Rozhodně v ní bylo něco nedobrého, jinak by se byl přednosta přece jenom na konec o jejím obsahu rozhovořil. Tato jeho mlčenlivost a zřejmá sklíčenost ukazovaly, že i přednosta jest ranou z praesidia zasažen.

Pirkhán zádumčivě usedl ke stolu a přemítal. Co by to mohlo býti? S kolky, které se oficiantu Kladivovi ztrácely, to přece neprasklo! Míval Kladivo s kolky odjakživa potíže. Když projednával přednosta pozůstalost, vybral Kladivo od stran kolky na protokol a na dědické poplatky, nenalípnul jich však bezodkladně, kam se slušelo, nýbrž je ukládal do kapsy u vesty. Za tři sta korun se mu těch kolků z vesty ztratilo, a s těmito ztracenými kolky ustavičně fiskálně pokulhával. Jednou korunou měsíčně tuto fiskální nehodu umořoval. Poněvadž mu byla se všech stran mlčenlivost ctí zaručena, stárnul tento kolkovní průtah vůčihledě.

Byly ještě jiné neřesti — kancelista Pirkhán nerad na ně vzpomínal — bylo tedy toho dost, co mohlo býti prozrazeno. Kdyby se byl Pirkhán neobával, že na něho přednosta zazvoní, až se z těžké rány z praesidia krajského soudu na něho dolehlé poněkud vzpamatuje, byl by si došel ke Klapzubovi. Jednak by si mu byl postýskal, čímž by se mu ulehčilo, jednak by se s ním Klapzuba súčastnil na nenadálé se přihrnuvších starostech. Dokud byla praesidiálka u přednosty, musil býti Pirkhán pohotově, až přednosta zazvoní.

Přistrčil ucho ku dveřím a poslouchal. V přednostově úřadovně se nic nehýbalo, přednosta už se po kanceláři neprocházel. Pirkhán se vzmužil a podíval se do přednostovy úřadovny klíčovou dirkou.

Přednosta seděl na pohovce s osudnou praesidiálkou a upřeně se díval na kamna. — Vida, to ho to sebralo, pomyslil si Pirkhán, — to se vždy chlubívá, že všemu rozumí, a jak se zdá, téhle praesidiálce nerozumí!

Pirkhán uhodl: přednosta této praesidiálce nerozuměl. Už ji přečetl dvacetkráte, a ustavičně mu nebylo jasno, o čem se chce praesidium v pravdě dověděti. Nechápal, proč má býti vyšetřováno, nepěstuje-li manželka dozorce vězňů nedovolených styků s vrchním oficiálem Klapzubou. Vždyť přece ti dva se nikdy vůbec nestýkali! A když se stýkali, musilo to býti jenom za přednostovými zády, neboť přednosta ví o všem! Takovou věc lze těžko vyšetřiti!

Rovněž bylo nesnadno vyšetřiti, zdali nezavdává Klapzuba svým nynějším vyznáním, pokud se týče nedovoleným rozšiřováním náboženských nauk islamu obyvatelstvu pohoršení. Pojem pohoršení nebyl v tomto případu přednostovi dostatečně jasný.

Nějaké zvláštní hnutí pro Klapzubu nebylo lze v obyvatelstvu pozorovati. Ani stížnosti nebylo. Vše, co bylo, bylo přednostou soudu náležitě zažehnáno. Co se stalo, nebylo pohoršením, nýbrž pouze nedorozuměním.

Přednostovi zatanulo na mysli, že tuto okolnost bylo by lze vyříditi obdobně jako v řízení o doplňování pozemkových. Dopíše všem obecním starostům, aby vyslali k vyšetřování po třech důvěrnících a ty vyslechne, zdali vzali z Klapzuby pohoršení. Tím arci stane se vyšetřování nesmírně rozsáhlým, ale snad vynese na denní světlo něco o nedovolených stycích Klapzubových.

Další pochybnosti vznikaly v přednostově duši, zdali může býti v disciplinárním řízení vyslechnuta zodpovědně, tedy jako podezřelá, manželka soudního vykonavatele Koblihy. Že lze vyslýchati zodpovědně Koblihu, toť bylo nejen jasno, nýbrž se to i stalo již nesčíslněkráte. Ale vyslýchati Koblihovu manželku jako podezřelou, nezdálo se býti přednostovi po zákonu odůvodněno a přípustno.

Tyto strašlivé nejistoty hlomozně rachotily přednostovi hlavou. Tolik mu bylo zřejmo, že se nařízené vyšetřování protáhne do nekonečna.

Konečně povolával přednostův alpský zvonec kancelistu Pirkhána do praesidiální úřadovny.

Přednosta stál vzpřímeně a vážně se díval na kamna, když k němu vešel Pirkhán. Ještě přemítal, co a jak říci, aby účel vyšetřování nebyl zmařen. Musil se ptáti oklikami, aby Pirkhán nezpozoroval, oč běží.

„Není jim ničeho známo o tom, že je soudní vykonavatel Kobliha ženat?" pravil z povzdáleči.

Pirkhán se hluboce uklonil a všecek oživl. Je v tom Kobliha, blesklo mu hlavou, — namluvil některé na výkonu, že je svoboden, a ta to, když se přesvědčila, že je ženat, udala nahoře. Kobliha to dělával. Přes to ho Pirkhán v tom okamžiku politoval, a kdyby bylo lze, rád by mu pomohl.

„Poslušně hlásím, jak se to vezme," pravil opatrně, „je a není!"

Přednosta zkoprněl. Naposledy je Kobliha vůbec svoboden, třeba jen žije v divokém manželství. Tím by bylo nařízené vyšetřování podstatně zkráceno. ‚Nestává-li' Koblihova manželka, jsou vyloučeny Klapzubovy nedovolené styky, a zbývá přednostovi jedině, aby vyšetřil možnost a rozsah pohoršení obecenstva.

„Mh, a žije s tou ženštinou Kobliha pohromadě?" zeptal se přednosta.

„Poslušně hlásím: Musí!" vysvětloval Pirkhán určitě.

Přednosta zkoprněl ještě více. Opravdu už nebylo radno dále se Pirkhána vyptávati. Koblihův osud zarážel i přednostu svou neodvratností. Mnoho v tom okamžiku bylo přednostovi soudu vysvětleno. Dosud Koblihovi pro jeho ošklivost k nápojům alkoholu prostým, zejména k ovocným šťávám a zdravému mléku kravskému, zazlíval. Ale teď měl náhle vysvětleno, že Kobliha pil alkohol ze vnitřních pohnutek. Neurovnané poměry v domácnosti byly toho příčinou. Žel, že se Kobliha těchto okolností, jež byly dojista velice polehčující, nikdy v disciplinárním řízení nedovolával.

„Mh, sám jsem slyšel, že je velice divná," podotkl přednosta opatrně, aby Pirkhána omýlil, „ale na tom nezáleží! Můžou jít!"

Pokynul přísně Pirkhánovi rukou a Pirkhán ihned porozumněl. S uctivou poklonou vytratil se z praesidiální úřadovny.

(Pokračování.)

TRÉVAL-VIOLA:

HORY A VLNY.

KORRESPONDENCE.

(Pokračování.)

Ve Sv. Jiří 9. srpna 1909.

Vilušo, sotva jsem poslední list odeslala, už mne to mrzelo. Jistě jsem Ti pokazila rozmar. Ale proč mi nepíšeš? Leč tuším proč, znám svou Vilmu. Spletla si asi sv. Jiří a dopisy její jdou buď do sv. Martina nebo sv. Mikuláše. Vsadila bych se o to.

Dva dni pršelo a proto jsem ve velmi dobré míře. Musím seděti doma a hověti si. Totiž ne zcela. Několikahodinné vycházky i za deště nepočítám. I na Dumbieru

jsem byla a pro mlhu ničeho neviděla. Alespoň budu moci mlčeti, když mne budete otázkami mučiti.

Navštívili jsme krápníkovou sluji v dolině.

Pardon, píšu navštívili a ty ani nevíš kdo. Poslyš!

Druhý pokoj u Eliášů najatý má profesor Vladimír Vanul. Poslal ho sem kollega Bella ze sv. Mikuláše, aby tu léčil svůj chorý žaludek sírovodíkovou vodou.

Seznámili jsme se předevčírem večer na pitvoru. Déšť přestal, mraky se zdvihly a hvězdy vyskočily. Profesor s mateří seděli už venku, když jsem ze svého pokoje do večerní svěžesti vyšla. A seznámili jsme se. Profesor je poměrně pomenší postavy, asi třicátník a pomysli si — má bílou hlavu! Ne rusý, ale šedivý. A nehádám mu přes třicet. Obličej bledý, oči vpadlé hnědé, pleť mladou, bez vrásek — a už šedivý. Kadeře jako Jupiter. Máti jeho je prostá paní se vpadlými ústy, nosí staromodní měňavý hedváb, za pasem růženec a chodí denně na mši do katolického kostela. Jsou Moravané, Hanáci, dle vláčné mluvy, infinitivů na ť a polského l. Lidé ostýchaví. Mlčeli jsme zcela konventionelně o počasí, o výšce Tater. Prohodila, jsem, že jsem je prošla z Haliče. Údiv. Paní Vanulová spínala ruce a točila vodnaté oči. Jejdanenky! vzdychala. Profesor řekl, že dosud nikde nebyl, je tu teprve čtrnácte dnů! Teprve!

Když paní Eliášova řekla, že jsem lékařkou, měřila si mne paní Vanulová plaše a pak se rozhovořila — o synovi. Ten zašel zatím s medikem Balášem, jenž se pro něho stavil, na sklenku vína do hospody.

V síni bylo tma, Eliáška už si šla lehnout a hospodář přecházel od mlatevny ke kůlnám, bos, v rosnaté trávě. Z dýmky mu zavčas vylétla jiskra. Ale i on šel brzy na kutě. Chystal se na čekání, zavře prý jen jedno oko, řekl, dávaje nám dobrou noc. Pes Vidur ležel na zahradě před domem a poblafkával, zavolal-li na něho kolemjdoucí výrostek. Nebyl ohařem, jen hlídačem. Pán jeho dostával srnce a zajíce vábíkem na ránu. Pytlačil. Matka Vanulova vysvětlila mi týž večer celou historii domu Atreova. V rodině měli carcinosu. Otec Vanul zhynul rakovinou, nejstarší syn ve třiceti dvou letech taktéž rakovinou — měl zrovna před svatbou — dcera, provdaná za úředníka berního, otrávila se před osmi lety z obavy před — rakovinou. Ještě že byla bezdětná. A její profesor od své definitivy, jako by to na něho hodil. Stůně na žaludek, ačkoli ona, matka, nemyslí, že by to byl rak. Ale už ten strach u nich je. A proto se také Vladimír nežení. Prosila na konec, bych jí synka prohlédla, poradila.

Z rána rozradostněný Eliáš — srnce měl už ve sklepě — nabídl se, že nás doprovodí ke krápníkové sluji. Totiž mne a profesora. Tento vzal v potaz můj lékařský um, a když jsem mu to schválila, vydali jsme se kol osmé po potoku dolinou vzhůru. Slunce skrývalo se za mraky. Netrvalo ani dvě hodiny a byli jsme u cíle. Eliáš nalámal větví smrkových, za surrogát niti Ariadniny v podzemním bludišti a podělil nás svícemi. Sluj táhla se na několik kilometrů v podzemí. Sestoupili jsme; Eliáš, profesor a já. Napřed širokou chodbou zavalenou balvany, pak se chodba větvila — nižší a užší průchody. Na křižovatkách kladli jsme chvojí. Na zemi objevovala se voda, hrachovce a stalagmity. Pak i strop se počal jeřabiti drapperiemi krápníkovými. Sem tam — pro nás příliš vysoko — zabělel se kamenný rampouch. Byly tam výklenky jako ikony, vyplněné kamennými třásněmi. Sráželi jsme krápníky, ale dopadem se třepily. Měla jsem zlost. Profesorovi začalo být chladno. Obrátila jsem deštník, Eliáš zamával holí a šťastně jsem několik krápníků ulovila. Zvonily jako zvonky uvázané kravám na krku. Se všech stran je zde slyšíš. Ale bláhový profesor naléhal na návrat. To je bába, ne muž! Pěkný Jupiter! Kdyby byl mým manželem — Vladimírku! Zaťala jsem pěsť. Profesor škemral čím dále tím žalostněji, až jsme se vrátili. Měla jsem v tašce pět krápníků a mohla jich mít! Pak se přátelte s hypochondrem!

Venku uřízl Eliáš dlouhý, lískový prut a zrobil si udici. Že prý nám ke slanině opatří delikátní pečeni. Šli jsme podél Šťávnice. Se sivého nebe mžilo. Za čtvrt hodiny zlatý čtyřletý pstruh třepal se v trávě. A o něco níže potokem chytil se druhý, dvanáctiletý, pak už nic. Usedli jsme tedy pod borovici a rozdělali oheň. Profesor mrzl při osmnácti stupních tepla. Div do ohně nevlez. Eliáš vykuchal ryby a pekl je ve žhavém popelu ze smrkových větví. Chléb, slanina, ryba kořeněná pikantně kouřem z jehličí, k tomu čistá studená voda ze Šťávnice — věru nebyla to špatná improvisace oběda.

Po obědě mne profesor konsultoval. Zda si v podzemí neublížil. Proklepala jsem ho — zatím přestalo pršet — lege artis a zjistila neuralgii, totiž nic. Ale řekla jsem mu, že má neurasthenii žaludeční. Po rakovině ani stopy. Cesta, že mu nejen neublížila, ale osvěžila ho. Odporučila jsem mu časté a co nejnamahavější tury pěší. Profesor poděkoval, že prý mu dr. Bella řekl totéž. Ale viděla jsem, že nám nevěří.

Protivný fňukoun! Za to doma jeho staruška se rozveselila a strkala mi vděčně pětikorunu za lékařskou poradu. Ale dnes už, Vilouši, dosti. Chce se mi spát a zítra je také den. A beztoho neodpovídáš — tak co! Ale mám tě ráda. Dobrou noc!

Marfa.

Christiania 11. srpna 1909.

Marfo milá, na cestě do Christianie prožily jsme bouři. Už do vlaku na pobřeží donikal k nám táhlý hukot, když polevil, pleskot deště do oken. Vlak jel pracně proti příboji větrnému a stále déle na stanicích odpočíval. Marně jsme se pokoušely vyhlédnout z otevřeného okna. Studená sprcha ječíc hnala nás zpět, div nevytrhla nám okenici z rukou. Stromy se hluboce ukláněly, černé lesy v dáli kvílely s mořem o závod. Úzce přituleny naslouchaly jsme bouři. Jaká bude zítřejší plavba!

Přešla bouře, upokojilo se i moře do druhého dne, ne však v té míře, abychom klidně mohly přeplouti.

Konečně, o několik hodin zpozděna pro bouři, jež jí nejen stěžovala plavbu, ale přímo i zadržela na širém moři svou prudkostí, přijela do Frederikshafenu naše loď Královna Maud, aby tu přijala nové cestující pro další plavbu do hlavního města Norska. Cestující, bledí, vysílení opouštěli loď, jiní, kteří dále jeli, drželi se vybojovaných, chráněných míst svých na palubě. Vsedly jsme. Jakmile zmizely břehy Jutska, počala se zatížená loď víc a více kymáceti. Nebylo nám dobře.

Dlouhý byl ten den, teprvé k večeru se moře utišilo, přestal déšť, zapadající slunce vysvitlo. Sestra pokusila se opustiti kabinu, ale marně. Bylo mi líto, že není se mnou na palubě, nepozoruje hru a světla vln. Již nepluly jsme širým mořem, ale úzkým jazykem vodním, kol šedých břehů s černými zakrslíky smrkovými, nebo kol hor porostlých zeleným lesem. Měla jsem dojem Rýna, skály zlatově se leskly jako v písni Loreley. Fjord se úžil, nebe haslo, záplavou elektrického světla vítala nás Christiania. V bílém světle obloukových lamp na pobřeží rýsovalo se nesčetné množství stožárů lodních, za nimi temnělo se město. Hluk, křik a spěch v přístavu. Jak dojely jsme do hotelu, Milka si hned ulehla. Teď usíná a já Ti píši. A je mi sestry tak líto! Snad bude zítra zase dobře. Piš mi, Marfo, piš! Líbá Tě Vilma.

Sv. Jiří 13. srpna 1909.

Viluško, vzpomínám, že asi Jste již v Christianii. Ač doufám, že dlouhou plavbu své cesty jste dobře překonaly, přec příští dopis čekám netrpělivě.

Listy Tvé došly, laskavostí jednoho známého ve Sv. Martině, ovšemo pozděné. Cítím z nich radost ze všeho, co cesta vám podává, věřím, že i mysl sestry Tvé neodolá, a že zcela vnoří se v hojivou krásu přírody i umění. Vždyť ho vycituji již z Kodaňského dopisu. To již není lhostejné přijímání, toť více než zájem. Čtu mezi řádky, že nadšení, s kterým píšeš, sdílíte plně spolu.

Podnikli jsme velké tury, ze Smokovců k Mořskému oku a odtud ke Štrbu. Jupiter, Baláš a já. Baláš, takový štíhlý, sympatický vyžileček s rusým kartáčkem pod nosem. Má dvě rigorosa v Budapešti a bydlí zde u evangelického učitele Černého. Ten vlastně výlet spískal. Chtěl i Černý s námi, ale poslední chvíli zůstal doma, potahovat starou pohovku. Za to připojila se k nám ve Smokovcích elegantní kišasoň, spišská Němkyně Blandina Hunfalvyova, po otci Reisnerova. Hlavu má ta dáma jako nějakým tlakem sploštělou, sanice rozestouplé, široké úsměvy, mrštné pohyby tenkým krkem, ruce plné prstenů a do každého vypukle vpravený drahokam. Vše to bleskotalo i její oči bleskotaly do zelena. Nosí červenavou paruku a čtyřicítka jí sedí kol očí, ať se líčí jak chce na mlado.

Převodníka najali jsme německého — Slovák nebyl právě volný — a vyšli o osmé ze Smokovců. Druh za druhem jako četa Janošíkova po lesní stezce. Za necelé dvě hodiny ostrého stoupání stanuli jsme před slezkou boudou nad stavem Velkou. Pozorovala jsem už dříve, že do hor lépe se stoupá špičkami do vnitř, což ovšem nevypadá elegantně. Další stoupání od slezkého schraniska bylo obtížné. Chytali jsme se řetězů a skob zapuštěných do skal. Na jednom místě pramen nad námi prosakoval převislou stěnou, piršelo. Zrak upřen byl na cestu ostražitě, jen chvílemi a letmo klouzal po skalách. Divoká, jednotvárná šeď! Jen tu a tam zazelenaly se listy děhlové, zasvítil žlutý náprstník. Konečně polské sedlo! Až v samé poledne, 2300 m. výšky! Výhled byl na obě strany, nazpět do hlubiny pod Gerlachovkou a Velkou Vysokou, do předu do závratného údolu podúplazského, Ganek v levo, v pravo Malá Vysoká, v pozadí zubaté štíty Granátů rýsovaly se na sivojasné obloze posupně. V podúplazí dole tměly se smouhy kosodřevin, modraly hlatě litvorového a českého stavu a stříbrné niti siklav v šedých skalách. A to hluboké ticho! Pronikavé výpisky svišťů zvyšují jen jeho úzkostnost. Co by sluch dal za ševel ptáka i za skřehot žab! Za známku života! Když

spatřila jsem šedivou jakous žížalu v mokré prohlubině skalní, až jsem se zaradovala. V Alpách je přece jinak, není tam to tajemné, číhavé. V noci je tu asi strašno. Lid oživil si mrtvou hrůzu Tater pohádkovými draky (zmoky, odtud Zmokovce), a skutečně to v roklích někdy zasvítí šupinami podzemního zmoka. A v přeletavých stínech oblak, jako by převaloval se, popolézal, vydychoval.

Výstřel. Převodník vyskočil — odpočívali jsme na polském hřebenu — a upozorňoval, že není dovoleno střílet. Hunluja (Hohenlohe), jenž má tu revír, zakázal.

Slečna Hunfalvyova zastrčila široce se smějíc svůj browning. Divila jsem se jí po cestě, jak statečně vykračuje. Byla ovšem poslední. Jen u řetězů a pod okapem skal vypískla a vyměnila někoilk maďarských vět s Balášem.

Při sestupu s polského hřebenu rozhovořil se Jupiter. Opravuji svůj prvotní odsudek. Je to člověk skutečně nešťastný. Odsoudil se dobrovolně k věčnému celibátu. A přece zase nevycítila jsem u nikoho takovou touhu po životě jako u něho. Tento stálý konflikt dvou sklonů, nedovoloval mu, aby otupěl, ničil ho zvolna. Rozum říkal mu, že bude dobře pro rodinu Vanulovou, když vymře, ale nervy — říkal skutečně nervy — ty toužily žít, propagovat. Kdyby nebylo matky — nedopověděl, ale pochopila jsem, že myslil na sebevraždu.

Hovor náš byl přerušen. Bokem od naší pěšiny, na dvacet kroků modrala se malá tůň mezi balvany. Tři jeleni, jako z kamene vytesaní, stáli tu napřimujíce své rozvětvené parohy, klidně, nebojácně. Tmavolesklá světla upírali na nás. Idylla.

Stanuli jsme tiše. V tom dopadl před jeleny kámen. Couvli, ale jen o krok. Prvý z nich, mohutné zvíře, sklonil široký, hnědý čenich k zemi. Teď se vrhnou proti nám, naberou na rohy. Trnula jsem. Ale jeleni zase tak nehybní.

Kdo to? Hunfalvyova. Shýbala se pro nový kámen, když jsme ji okřikli. Smála se, že by ráda viděla, jak paroháči utíkají.

Řekla jsem jí, že já bych ráda viděla ji, až by ji jelen nabral na parohy. Přestala se smát a mínila, že by se toho přece jeleni neodvážili. Snad z galanterie!

Hunfalvyová mluví rychle a spojuje slova s tichým sykotem. Hlas její je pronikavý. S průvodčím mluví maďarsky, s námi německy.

Sestup do podúplazí byl nekonečný. Domýšlela jsem se na svou otužilost, ale sestup je vždy mou slabostí. Kolena se mi podlamovala, dvakráte jsem padla a dlaně si rozedřela. Únava hlásila se pálením v šíji a nad lopatkami. Opírati se o čupagu, nic nebylo platno. Teprve o páté jsme byli na dně doliny a hájovny. Odpočinek, svačina. Po půl hodině burcoval nás převodník. Máme ještě dvě hodiny před sebou. Hunfalvyova padala. Zavěsila se na rámě profesorovo. Baláš dělal se nevida a Jupiter napružil síly. Na štěstí šlo to rovinou podél bílého potoku. Hunfalvyova dopřávala si zajímavých pós a do kopce šla již zase sama. Bavila se s profesorem čile. A zase výstup — v únavě zdál se nám nekonečný, pak sestup a o půl sedmé stanuli jsme nad Okem.

Bylo v šeru a mlze. Neboť už k páté hodině zatáhlo se nebe a pokrápělo (výraz profosorův). Mraky vlekly se téměř po samé hladině jezerní a lesky její byly smazány. Hluboké vření dunělo z neviditelna.

V novém schronisku tatranského tovaryšstva nebylo už místa, tož nám pánové ve starém vyhledali nocleh. Sami smluvili se s nějakými turisty a spali s nimi v tmavé komoře. Než uspořádaly jsme s Hunfalvyovou svůj zevnějšek, nebylo daleko do osmi. Vyšly jsme k jezeru. Pánové už čekali. Mraky se zdvihly, prořídly, měsíc vyšel. Ohromné štíty miengušovecké zaleskly se v stříbrném odění, obři sestupující do koupele. Zdvihl se vánek a zavlál závoji jemných mlh. Jako by houbou někdo přejížděl po černé tabuli, tak zasvítila kresba sesypanisk a roklí v neurčité běli, oživila se ostře. Neb jako kobercový vzor pod aspiratorem. A celá ohromná, nebetyčná obrubeň přisunula se blíže. Oko zasvítilo lesklou rtutí, z dáli zpívala siklava odvěkou serenatu hor.

Světlá byla noc. Vešli jsme do nového schroniska k večeři. Turisté polští, maďarští i čeští se tu sešli. Němce jsem neslyšela. Jedli jako vlci. Co zítra? Vše závisí od počasí. V dešti, do Zakopaného, automobilem neb furkou, jinak ke štrbskému plesu. Zapsala jsem průvodčímu české vysvědčení do knížky. Ještě jedno jsem tam našla české, ostatní německá a maďarská.

Vidím však, že vyplňuji už čtvrtý arch. Neškodí, schovej mi to místo denníku, jsem líná psáti dupplikáty. V příštím listě, co mi Hunfalvyová v noci vyprávěla a jak jsme si druhého dne hrdinsky vedli. Dobrou noc, pozdravuj Milku! Líbá Tvé ručky, Marfa.

Christiania, 17. srpna 1909.

Marfo, mám o Tebe strach. Odjíždíme z Christianie a dosud nedošlo od Tebe psaní. Marně jsme denně chodily na poštu.

V Christianii zdržely jsme se déle, než jsme měly v úmyslu. Sestra se tu až zázračně zotavila a požitek můj z krásného tohoto města byl zdvojnásoben. Víš, jak je Milka

roztomilá, jak je duchaplná. Člověk musí chtěj nechtěj jejíma očima na vše se dívati a hloub než k povrchu vnikati. Ona dovede viděti.

Víš, Marfo, sama, jak se nám Milka v poslední době odcizovala, by utajila, co děje se jí v nitru; že my to jen vytušily, jaký mráz dotekl se květů její duše. A bylas to Ty, drahá přítelkyně, která poslala jsi mne s ní na cestu. Ji, která je tolik pravdiva, tížilo tajemství, otravovalo jí požitek z cest. Byla zádumčivá a jen kodaňské dojmy, prosycené uměním, ji poněkud vzpružily. Nemoc posledních dnů splavila odboj její, tělesně vysílena nenašla energii dále trpět sama. Svěřila mi zcela své utrpení i sklamání svého srdce. Správně jsme tušily. Jí, pravdivé, zdálo se i mlčení nepravdou, a přec jak těžké bylo její vyznání. Víš, v pravdivosti je neúprosná, v tom imponovala mi vždy. Vřeleji přimkly jsme se nyní k sobě, a myslím, že i jí se nyní ulehčí. Pohled její se dívá klidněji a nevyhýbá se plaše mému.

Bydlíme zde v hospici, patřícímu berlínské společnosti evangelické. Přísný dohled správkyně. Společný stůl. Jídla dle libosti, jen posloužit si volně ze všeho, co přijde na stůl. Snídaně vydatné, ke kávě nebo k čaji míchané nářezy rozličné, nakládané ryby, studené pečeně, sýry, zavařeniny, med, a na konec teplé jídlo. Oběd ve tři hodiny, večeře po divadle. Většina nás zapíjí vše mlékem. Účet množstvím požitých jídel nestoupá, neklesá však ani při diétě Milčině.

Vím, že kdykoliv vzpomenu si na Christianii, nejprvé vybaví se mi velké Sindingovy bronzy, postavy Ibsena a Björnsona před Národním divadlem. Ibsen měšťák, Björnson sedlák, Ibsen hloubavý samotář, chladný analytik, Björnson vřelý rhetor, výbojný tribun, zápasník. Tak jsou tu zpodobněni: Ibsen v dlouhém kabátu, ruce založeny na zádech, se skloněnou hlavou, a Björnson v typickém svém haveloku s pozdviženou hlavou, s vypjatou hrudí. Tu stojí na věky, protichůdná dvojice veleduchů, kterou život sepjal jednou v nenávistném až zápasu, podruhé v harmonii, kterou však nikdy nerozdělil ve snaze povznésti svůj národ. Sochy hledí ke storthingu. I ten jim patří, neméně než divadlo.

Na první dojem jest Christianie čistotné, spořádané město, klidné, šosácké bez prohlubní velkoměst, beze společenských kontrastů, typické středisko maloměšťáků. Malé obzory, klid, zahnívání. Do nedávna alespoň. Dnes zbyl jen zevní ráz, duch je jiný.

Město je prostince stavěno, průzračně rozděleno. V posledních letech teprve vznikly monumentální stavby ve slohu skandinavské moderny, milující massivní, těžké formy. Za to všechen um architektů vtělil se v tisíce vill rozesetých v zeleném okolí Christianie. Čerpáno tu ze slohů lidových. Spousta domů dřevěných leskle bíle natřených, bez kudrlinek. Každý zámožnější měšťák má svou villu, jachtu. (Pokračování.)

BOHUMIL BRODSKÝ:

STARÁ HUŤ.

(Pokračování.)

Když vjížděli do lesa, první paprsky slunce se rozletěly po obloze a jako požár zapálily oblaka. Zachvěl se při pohledu na záplavu světla a přikrčil se ještě více do kouta. V tom již stín lesa padl na silnici a přítmí obklopilo ubíhající povoz. Znal každý mezník na této cestě, po které tolikrát jezdíval, věděl, že za čtvrt hodiny budou z lesa venku a v několika minutách u hutí. Stajil na okamžik dech, přimkl oči a jeho pravice zvolna sahala do kapsy. Cítil, že má ruce překřehlé, zahýbal prsty a náhle jako na cosi rozlícen, prudce vyňal zbraň. Levicí rozepial kabát, maličko se vztyčil, pozvedl zbraň a spustil.

Kočí zaslechnuv ránu, uleknutě se ohlédl. Spatřil, jak Ludvíkova ruka, ve které zbraň držel, klesá na koleno a zápach prachu ucítil. Zděšeně strhl koně, zastavil a seskočiv, nahnul se do kočáru.

„Co se stalo, co se stalo?" zvolal zmateně.

Místo odpovědi spatřil Ludvíka smrtelně bledého. Měl dosud oči otevřeny a vozka zděsil se toho pohledu. Teď se mu víčka přivírala a hlava bezvládně padala na opěradlo.

„Rány boží!" vyjekl v nevýslovné hrůze, skokem byl na kozlíku a švihnuv do koní, trhal úzdou, až se koně poplašeně rozletěli. Boje se ohlédnouti, bil do koní a v malé chvíli s rachotem stanul povoz před hutí. Odhodiv opratě seskočil a zabouřil na dvéře.

„Otevřte," křičel hlasem, který mu hrůzou přeskakoval. „Otevřte!" Zvyšoval hlas a oběma rukama lomcoval klikou.

Nahoře zaskřípělo okno a kdosi výhlédl ven.

„Co se děje, kdo to tluče," volala paní Irma.

„Rychle otevřte, vezu zastřeleného," houkal kočí a jakoby uslyšev lidský hlas, hrůzy se zbavil, bázlivě plížil se kočáru.

* * *

Pocit zoufalého úděsu, který se paní Irmy zmocnil, když Ludvíka vynášeli z kočáru do ložnice, změnil se v ohromný příval hrůzy, když ho spatřila nehybného ležet s očima zavřenýma a se smrtelnou bledostí v bolestně stažených tazích. Tetelíc se na celém těle horečným záchvatem, nervové zimnice, vytřeštěným zrakem dívala se na lidi, kteří muže svlékali. Ještě dokud se krev neobjevila, dovedla přihlížet tomuhle divadlu, které jakoby jí otevíralo tajné dosud nepoznané propasti strašlivých příšer. Potom však, když na rozhalené košili ostře rozkřičela se ohnivá barva krve, zapotácela se a ve mdlobě se skácela k zemi.

Probudil ji křik a vzlykot dítěte, jež v košilce a krátké sukýnce stálo u pohovky, na kterou matku položili, a třesouc se vyděšeně křičelo a matku volalo. Otevřevši oči vyjeveně je upřela na dítě.

„Kdo to křičí? Co se to děje?" vyrážela těžce.

„Maminko, maminko, neumírej, probuď se," ječelo dítě u divokém strachu.

„Kde je tatínek?" ptala se matka v probuzeném uvědomění toho, co spatřila.

„Já nevím, já nevím. Už mi neumírej," žádalo dítě klepajíc se chladnem a bojácně se blížilo k matce.

„Bože, Ludvík!", zaúpěla, zvolna se zvedajíc a vjela prsty do rozcuchaných vlasů. Hlava jí klesala a její pohled zabloudil pokojem. Nic neviděla, ale z vedlejšího pokoje slyšela zmatený šum a tlumené hlasy. Postavila se a náhle zalomivši rukama, přitiskla dlaně ke tváři a zoufale zalkala.

Dítě uleknutě ucouvlo a dívalo se na matku, jež mu připadala tolik podivná a neznámá. Vzlykot otřásal tělem matčiným a teprve když dítě se k ní přiblížilo a ji zatahalo, jakoby se vzpamatovala.

„Moje drahé robátko, tatínek nám umřel, tatínka jsme ztratili," zažalovala v nesmírné bolesti a vyzvednuvši dítě do náruče, přitiskla je k sobě, plačíc v malomocném zrdcení.

„A proč umřel tatínek?" ptalo se dítě zvědavě, nejevíc bolesti, že otce ztrácí. Nedostalo odpovědi. Jakoby ji kdosi udeřil, schoulila se po dětské otázce a stisknuvši zuby, vydechla z hluboka. Slze jí stále tekly, ale nebyla si toho už vědoma. Její myšlenky daly se jiným směrem na pochod, strhujíce ji s sebou jako splašené spřežení. Toto proč z dětských úst ozářilo její nitro a způsobilo palčivou bolest, která sevřela její srdce.

„Proč umřel, proč umřel," zašeptala sklíčeně, necítíc přítomnosti dítěte, jež si začalo hrát s jejími vlasy.

Kdosi vešel a přetrhl její myšlenky. Otočila hlavu a cize se podívala na vcházejícího. Poznala lékaře a znovu ji zalil bolestný zmatek. Spouštějíc dítě na zem, šla k lékaři. Chtěla cosi povídat, ale bolest ji přemohla. Ruce k prsoum přitiskla a rozplakala se.

„Buďte statečná, milostpaní," pravil lékař. „Šetřte aspoň vy svého zdraví, kterého budete potřebovat. Pan Relich se na okamžik probral ze své mdloby, je nutno učiniti všechna opatření, a nevím, na koho se obrátit."

„On není mrtev!" zvolala v úzkostlivém úžase.

„Nikoliv, je živ, byl právě při vědomí."

„A mohu jíti k němu?" ptala se s rostoucí dychtivostí.

„Neradím vám toho," řekl chvatně a vztáhl proti ní ruku, aby ji zadržel. „Musí býti úplně v klidu. Ohledal jsem jeho ránu. Je smrtelná, není však vyloučena možnost uzdravení. Kule uvázla někde v zádech, je nutna operace, které se sám neodvážím. Telegrafoval jsem už pro primáře okresní nemocnice a jakmile přijede, učiníme, co budeme moci. Lidé mi řekli, že jste v bezvědomí a šel jsem vás vyhledat, abych vám poskytl pomoci a upozornil vás, že je dlužno uspořádat hmotné záležitosti. Neručím za život pana Relicha. Má závět?"

Irma se zarazila. Bolest ustoupila kamsi do ústraní a její sobecká hamižnost a touha po bohatství zalila její mysl.

„Nemá, o ničem takovém nevím," řekla starostlivě a ustala v pláči.

„Potom arci je nutno pokusiti se, aby se pan Relich před svědky vyjádřil, jaké pořízení o svém majetku učiní. Zotavuje se, chvílemi arci se budou mdloby vracet, ale přece snad bude schopen několik souvislých vět pronést. Přejete-li si, upozorním vás, až poznám vhodný okamžik."

„Ano, prosím vás o to," žádala chvatně. „Mně je už lépe, sečkejte u muže. Jsem sama, nevím co v zoufalství podniknout."

„Jak si přejete, milostpaní. Račte ve své rozmluvě všeho se vystříhat, co by ho rozčilovalo. Připravím ho na to, že jeho stav je beznadějný a snad váš návrh ho neznepokojí."

„Promluvte s ním, pomozte mi," prosila roztržitě a náhle se po svém obleku ohlednuvši, slabě se zarděla a rozpačitě složila ruce

přes prsa. Byla ve spodní sukni a v lehkém kabátku, na nohou měla trepky a účes její byl rozcuchaný. „Musím se trochu obléci," připojovala jako na omluvu a ustupovala ke dveřím.

„Měla byste snad oznámiti příbuzným pana Rélicha, že je nebezpečenství," upozorňoval lékař na odchodu. „Bylo by vám ve zlé vykládáno, kdybyste jim nepodala žádné zprávy."

„Arci, musím jim telegrafovat. Obstarám telegramy a za chvíli přijdu opět sem."

Chvatně vešla do sousedního pokoje. Dceruška se jí dosud držela za sukni a ani ji nepozorovala. Až když začala žvatlat, ohlédla se po ní a mrzutě ji odstrkávala. Dítě uraženo, šouralo se stranou, aby někam se skrylo, ale Irma uvědomivši si náhle svou tvrdost, pospíšila za ním, sklonila se k němu a zlíbala je.

„Buď chvilku ticha, mám mnoho starostí a tatínkovi je zle," pravila měkce a oči se jí slzami zalily. „Až se vystůně, bude si s tebou hrát a koupí ti něco pěkného."

„Ať nestůně!" řeklo dítě mazlivě.

„Řeknu mu to a ty sama ho také poprosíš. Teď však si něco vezmi a hraj si."

Dítě poslechlo a vytáhši své škatule s hračkami, oddalo se hře. Irma usednuvši rychle psala telegramy. Dopsavši, na okamžik se zamyslila. Má telegramy poslat? Přijedou jistě všichni a vrhnou se na ni, obviní ji, že ona je příčinou hrozného neštěstí, budou doléhat, aby Ludvík aspoň v poslední chvíli odvolal své pořízení, aby ji odkázal jen na nejnutnější. Pocit nenávisti jí zalomcoval. Nenáviděla přátele mužovy, nenáviděla zvlášť jeho otce, toho starého, zavilého nepřítele, který tolik okázale se proti ní stavěl a ze msty, že si ji Ludvík vyvolil, obtížil hutě dluhy. Je jí dosud nepřítelem, ani jednou nepřijel je navštívit, ani jednou nevyzval syna, aby mu přivezl svou ženu ukázat. Tvrdě je odmítal, čekaje snad, že oni přijdou sami dožebrávat se jeho přízně. Proč? Neměla příčiny stát o jeho lásku. Zavrhl syna k vůli ní, neobměkčil se ani ve svém stáří. Přijede-li, ještě hůře syna popudí a zemře-li Ludvík, bude aspoň ji samotnou stíhat, aby jí dal cítiti své nesmiřitelné záští. Proč mu telegrafovat? A hned telegrafovat? Vyčká, až jak skončí operace.

Vstala rozhodnuta a začala se oblékat. Pojednou ustala, zahleděla se do prázdna a přemýšlela. Brání otci spatřit před smrtí syna. Činí tak z bázně, aby muž nepodlehl jeho domluvám a nevydědil ji. Má příčinu soudit, že se tak stane? A i kdyby měla, má právo bránit těm, kteří jsou s mužem rodnými svazky spoutáni, ve chvíli tolik posvátné k němu se přiblížit?

Jakoby ji hanba zalila, rychle popošla ke stolu, vzala telegramy a vyšedši na chodbu, seběhla do kuchyně. Překvapila svým příchodem uplakanou kuchařku, jež byla pohřížena v hovor s několika ženami hutních dělníků. Poznala na prvý pohled, že se jí lekly, že hovořily také asi o ní. Přemohla se a odevzdávajíc telegramy, nařizovala, aby byly hned odeslány. Volněji se vracela do svého pokoje. Obrázek z kuchyně ji dráždil. Přála si věděti, o čem hovořily, a v náhlém vzkypění si umiňovala, že kuchařku vyžene. Nepřestala býti paní, má právo na majetek mužův a zemře-li, povede vše sama. Potom se vypořádá s každým, kdo se odváží něco proti ní nebo o ní hanlivého pronést.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Růžena Jesenská: „Nocturno moře." Román. V Praze 1910, nákladem J. Ottovým.

„Tajemství nám svítí nad hlavami a nedovedeme se zachytit ani jediné jeho hvězdy. A pomyslíme-li si záhadný upřený pohled na nás až z perspektivy Hvězd, jak se menší naše ješitnost, nároky a snahy, a jak zkroušeně u vědomí vlastní nepatrnosti a pomíjejicnosti usedneme na nejbližší omšený kámen a zdiveně a zmateně obrátíme zrak vstříc výši, dálce a hloubce tajemné, nezbádatelné nekonečnosti. — A na takovém nepatrném kameni šedém a mechem pokrytém počíná moje historie několika lidí mnou nalezených, vyvolených a zasvěcených."

Tak autorka sama karakterisuje své dílo, romanticky a přec moderně založenou báseň v prose, a právě ono nevyzpytné, divné tajemství, jež bílou svou perutí šelestí nad celým vypravováním, to jest, co kouzlem naplňuje její knihu. Moře, jeho krásná píseň, tajemné nocturno moře života, zní celým románem v jediném akkordu zahrávání šumivých jeho vln, a příroda poetická, příroda nádherná a slastná, od tichých malostranských zahrad až ke skalní patě monastýru strmícího nad mořem stojí tu jako mlčelivá svědkyně výjevů.

Paní Monika, jata vniternou touhou po teplém objetí synovském, odešle svou přítelkyni Evu Dubskou a zkušeného starce Patrika pro svého jedináčka na Svatou Horu, do tichých cell klášterních u Egejského moře, aby jej

uvedli zpět do života, aby jej zbavili klášterních pout, jimž jej kdys byla sama zasvětila. A tam dole, na osamělém ostrově, pozná Eva onoho Ivana Hermogena, syna paní Moniky a v žhavé touze spočinou oba ve dlouhém, teskném objetí — jakoby se byli znali už ode dávna. Mnich scházívá se s Evou ve sladkých schůzkách lásky, zatím co Patrik vyjednává s igumenem o Ivanovo vydání. Všecko se blíží k šťastnému konci. Leč jedna postava démonická, vášnivě Ivana milující, způsobí tu neštěstí. Mnich Visarion dlouho varuje Ivana Hermogena, aby se nevzdaloval z ostrova Andělů, aby nescházel do hlubin Hříchů, ale když Ivan odporuje, přílišně opojen polibky ohnivé Evy, odvádí jej ke strmé a nad mořem až k nebi čnějící skále a vrhá se s ním střemhlav dolů... Zoufalá Eva vyráží výkřik a vysoko stříkající moře přijímá obě těla. A paní Monika, v blahé předtuše synova návratu, umírá tiše na svém poetickém zámečku Boru.

Toť stručný obsah této básně v prose, básně polou epické, polou prohřáté vzácnými popisy nádherné přírody. Tiché zahrady malostranské s šedivou silhouettou Hradčan v pozadí, zapadlý zámeček Bor, opuštěná černá skála svatohorského monastýru a ty noční strhující sceny u Cařihradu — vše splývá v jedinou melodii, která mně zní jako slovesná analogie IX. symfonie Beethovenovy. *Fr. Sekanina.*

DIVADLO.

„Neues Wiener Journal" přinesl dne 15 t. m. zprávu o obsazení ředitelského místa u dvorního divadla vídeňského. Ředitelem se stal baron Berger a tu německý spisovatel H e r m a n n B a h r radí mu, chce-li zase vídeňské dvorní divadlo povznésti k bývalému významu, jenž byl stlačen německým kulturním ústředím berlínským, aby pěstoval repertoir rakouský. Protože Rakousko není již německé přes nátěr vnucovaný, radí mu Bahr vedle německých autorů rakouských připustiti na jeviště básníky slovanské, ježto právě toto jeviště mělo by býti prostředníkem mezi Slovany a — německou kulturou. Z chorvatských dramatiků uvádí Begoviće, Vojnoviće, z českých Dyka, Hilberta, Jiráska, Kvapila, oba Mrštíky a Šimáčka. „Máme-li ještě něčím býti," praví Bahr, „musíme jen k tomu sáhnouti." O

V divadle Sary Bernhardtové v Paříži sehrána pantomima „Le Bois Sacré" od Edmonda Rostanda. Vyobrazení výjevů přinesly francouzské listy jako „L'illustration" a „Le Théâtre" se zprávou o dobrém úspěchu hry. Rostand napsal původně báseň pod tímto názvem k deklamaci, která byla provázena — kinematografickými obrazy, a z toho stala se divadelní hra. Obsah práce „Svatý háj", jest tento: shromáždění olympických bohů překvapí automobil, z něhož vystoupili cestující, aby si odpočali. Bohové, před tím ustrnutí, puzeni zvědavostí prohlížejí si novinku pro ně, a odborník Vulkan jim vykládá zařízení automobilu. Bohové vykonají zkoušku, „jak se to pojede" a než cestující se ze spánku probudili, automobil se vrátil, cestující vsedají, ale Amor, jenž neměl místa před tím ve voze a uvelebil se v zádi mezi zavazadla, uvázl tam a cestující ho odvážejí do světa. O

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Současná výstava výtvarného odboru Umělecké besedy značí pokrok. A to hned od jedné krajnosti ke druhé. Vlastně tedy skok, ničím neprostředkovaný, nedokumentující organický vývojový postup. Kdežto nad výstavními podniky ctihodné U. B. visívala zpravidla vážná cechovní korouhev usedlých duchů se znakem usazených tradicí, zatřepetala se nad ním z čista jasna letos větroplašná vlajka nejradikálnějšího novotářství. Bylo by se z čeho radovati, kdyby ta revoluce vyvěrala z našeho vlastního fondu, z českých podnětů, kdyby souvisela nějak s naším domácím kulturním kvašením. Ale po tom se marně na výstavě pídíme. Za to poznáváme v ní neklamně odlesk novějších sensací, vystavovaných nedávno pod zahradou Kinských. Tedy vyschlou napodobeninu, nahodilou výstřednost, jejíž kořínků byste se v české půdě nedohledali.

Snad se tyto exotické sazeničky na chvíli ujmou. Qui vivra, verra. Valnou důvěru v ně neskládáme. Všecko prostřední, ba i podprostřední. Samá mediokrita. Nikoli však aurea. Přec jen tedy jakés pojítko s bývalými domácími výstavami U. B. Jako pak mezi slepými jednooký bývá králem, tak i v této výstavě U. B. naleznou se některé kusy relativních kvalit, aniž by však nutkaly ke zvláštnímu ocenění. Jsou to nahodilosti a mají svůj význam jen v skromném souboru vystavených pokusů. Kdož ví, jakou módu k nám za rok vítr zavane, v jakém klobouku si vyjede Diana do Pongy, do Saint-Germainu, aby tam vzbudila úžas a nápodobivost všech dušinek, jež nevyrostly svým vkusem posud z krátkých sukének a kalhotek, umožňujících běhati čile hned za tou, hned za onou roztodivnou módou. Ale i ten plášť, nošený po větru musí býti ušit, má-li býti pláštěm. Od švadleny požadujeme nejprve, aby uměla stříhati a šíti, aby ovládala především řemeslné nezbytnosti své práce. A to mladí páni neumějí nebo — buďme zdvořilí — skrývají pod nátlakem hesel, jimž právě holdovat se snaží. Kdyby jim krejčí přinesl kabát tak

nedbale střižený, jak oni kreslí a tak halabala spíchnutý, jak oni malují, ukázali by mu dveře. A dokonce by ho nevelebili jako mistra. Od nás však požadují, abychom jim tu čest vzdávali? S tím třeba počkati. Ostatní pověděno pak již u příležitosti výstavy indenpendantů v pavilloně „Mánesově“ — — —

Po této, jen povinností recensentskou vynucené evidenční zastávce v paláci Thunovsko-Salmovském, vstupujeme do 70. výroční výstavy Krasoumné jednoty pod střechou Rudolfina. Zabírá pouze přízemek a neunavuje přeplněností, která tolik vadila některým z předešlých výročních výstav, když zátopa 1000 až 1200 maleb rozlévala se po všech dvoranách a po všech stěnách od podlahy ke stropu. Ani čtvrtina toho množství netísní se letos v úzkém rámci výstaviště, jehož nedostatky činí dávku tisíce obrazů méně stravitelnou. Nám. Vždyť jinde bývá vystaveno maleb do kolika tisíců, rozptýlených arci po větším a na mnoze účelněji zřízeném prostoru.

Z pohodlnější přehlídky je sice radost. A vděk byl by dokonalejší, kdyby žeň dojmů vyplývala z bohaté kvality menšího sice souboru, děl však vybraných, representujících současné umění v podstatě s jakous takous úplností. Ale i v té příčině jeví se letošní výstava pouze jako zmenšené vydání předešlých, neobsahujíc poměrně o nic více. Ba pohřešujeme na výstavě mnohé milé staré známé z ciziny, navazujeme málo nových známostí a postrádáme především celistvější, vynikající representaci českého umění. Kde ji bude kdo hledati jinde než v Praze? Zejména toto manko je politování hodné, ať příčiny jeho jsou jakékoli. Mezi cizími nespatřujeme Angličany Vlachy, Rusy, Nizozemce, belgické i holandské barvy; vidíme málo Francouzů a nebývale nepatrný počet umělců ze sousedního Německa, kteréž na rudolfinských výstavách dříve rádo převládalo. Snad jeví se v tomto opadnutí pravidelného přílivu následky lonského kolísání výstavního podniku? Doufejme, že za krátko se ocitne zase vše ve svých kolejích, chtějí-li výroční výstavy hověti svému všestrannému účelu, o jehož užitečnosti sporu býti nemůže. Letos vítáme na výstavě pouze nahodilé návštěvníky z ciziny. Jsou mezi nimi zvučná jmena; leč i tito vzácní páni odevzdali v Rudolfině skoupě své visitky. Nikde nějaký chef d'oeuvre. A nebýti skupiny Poláků, neposkytovala by výstava živějšího obrazu umění žádného národa. Nejméně českého! Sice ani Poláků není nadbytek a jejich práce nikterak nevyčerpávají hlavní rysy polského umění dneška. Ale jsou zajímavi. Protože mají po většině svou odlišnou notu, svou páteř, protože nejsou blaseovaní a kosmopoliticky bezbarví, což o českých umělcích — bohužel — tak docela říci nelze.

Příště více o jednotlivých pozoruhodných zjevech z výstavního kaleidoskopu. *J. L.*

„Sdružení výtvarných umělců moravských“ zahájilo 14. května t. r. v místnostech „Německého spolku“ v Olomouci svou výstavu. K slavnostnímu otevření výstavy, která potrvala přes celé svátky, do 17. května t. r. dostavilo se množství českého obecenstva z města i z okolí, a přes to, že některé německé listy štvaly proti výstavě a vyhrožovaly „Německému spolku“, že zrádně propůjčil místnosti Čechům, dostavila se také spolu skoro veškerá intelligence německá. Výstava obsahovala více než 200 uměl. děl umělců jako: Joža Úprka, Alois Kalvoda, Franta Úprka, Stanislav Lolek a j. O

TÝDEN.

* Odvažujeme-li ceny našich knih a časopisů nepolitických, docházíme k výsledku, že naše belletristické listy jsou dosud naší n e j l e v n ě j š í l e k t y r o u, podávající většinou p ů v o d n í a v y b r a n é příspěvky, které vyžadují slušného h o n o r o v á n í. Nejlepší důkaz o tom podává výpočet ceny pozdějších knižních vydání v časopise zahrnutých prací, při čemž se ani do počtu nebéře, že čtenář je má v listě z první ruky. Zdají-li se komu některá díla po sešitech vycházející lacinější, zkoumejž nejprve skutečný jejich rozměr, pak přinášejí-li četbu vybranou, r e d i g o v a n o u, p ů v o d n í, za niž nutno honorář platit, tedy ne od autorů třicet let mrtvých. Vydávání illustrovaných i neillustrovaných románů cizojazyčných, často pochybné ceny, třeba již jednou nebo dvakrát před tím přeložených, řádí poslední dobou u nás způsobem nebývalým na úkor domácí literatury, i bylo by svatou povinností Spolku Máje té věci bedlivěji si všímnouti a zavčas pronésti výstrahu, jak si to byl před lety spolek ten za úkol položil. Co jen souborných vydání cizích autorů vychází zbytečně, od nichž by nám stačil pečlivý výbor. Je v tom zaplavování — přímo to řekneme — kus nevážnosti k domácí produkci, pro niž každý uvědomělý nakladatel má míti trochu — neřekneme hned lásky a porozumění — ale svědomí a zřetele. Jsou čestné výjimky, aspoň, ale jsou i přímo odstrašující příklady, zvláště připomenou-li si pánové, jichž se týká a kteří přímo chrlí na knižní trh překlad za překladem, ba do týdne několik sešitů různých autorů, jaká záplava obsažena v r o m á n o v ý c h p ř í l o h á c h d e n n í h o t i s k u politického, ba vydávají se v těchto přílohách jako novinky se stejnými chybami i překlady románů jinde již knižně vyšlých. Nelze se proto diviti tomu úžasnému počtu žádostí, které docházejí od českých

autorů rozmanitých korporací a fondů o podporu na vydání původních a často cenných knih, které marně nabízeny byly do nákladu i firmám nejznámějším. „Zvon“ sledoval od začátku tyto smutné a ponižující zjevy, pozdvihá hlas i nyní a bude-li bujeti tento nešvar i nadále, užije prostředků důraznějších k jeho potírání. Zároveň promluvíme o obálkách, jejichž kresby z úmyslu používají nudit, aby vzbudily zdání kluzkého obsahu.

*

* „Pieśń przerwana“, tak zní jedna z prací velké polské spisovatelky Elizy Orzeszkowé, nar. r. 1843 v Milkowszczyzně u Grodna, která tam 18. května t. r. dopoledne zemřela.

Její talent objímal všecky pravdy a pomysly doby, kterou s duší prožívala a její díla mají znak intuice, která dala literatuře mohutné dary. Dcera bohatých litevských zemanů, odnesla si z domu důsledky šlechtické výchovy, a jen bouře pozdějších poznatků byla s to přivoditi evoluci, která položila úhelný kámen ke směru, kterým Orzeszkowa se měla ubírati. Chtěla pracovati pro svůj lid, pro svůj národ. Zabývala se hodnotou člověka, jeho silou, jeho mohoucností dobra a krásna, s myslí nespoutanou. Její nejpřednější slovo bylo bleskem jejího srdce — „ojczyzna“! V „otčině“ spočívá její celá filosofie, co vytvořila, jest podstatou vždy totéž — pro otčinu. V práci „Nad Niemnem“ jako z probuzené vášně, kterou jasná vesna volá k životu, ozývá se heslem k modlitbě všech Poláků. Pracemi z let 80tých Orzeszkowa súčastnila se společenského kulturního boje, a její díla stala se evangeliem mladších spisovatelů. V Grodně poznala život židů a vylíčila známým románem „Meier Ezofowicz“ boj židovského pokolení mladšího se starším, avšak ne méně důležitými pomníky humanity a pravdy jsou menší práce, tento román buď předcházející nebo provázející: „Silný Samson“ — „Gedale“, a „Daj kwiatek“.

Jako Kraszewski zobrazil věrně a živě chłopy volyňské, Jeż podolské, tak autorka „Nižiny“ chłopy bialoruské. Antagonism mezi šlechtou a chłopstvem vylíčen ve „Bene nati“, práci, která jest přechodem od povídek lidových ke šlechtickým. A cyklem povídek, osnovaných na bedlivém pozorování světa drobných šlechticů Litevska a Běloruska vykazuje talent této spisovatelky největší rozmach. Literární historik praví, že tyto šlechtické typy a ovzduší jejich nepoznal ani Mickiewicz, aniž Ignac Chodžko svými náčrty nedovedl propůjčiti tomuto živlu tolik konkretnosti jako Orzeszkowa. „Dwa bieguny,“ „Australczyk“ a „Pieśń przerwana“ jsou tvorby z opojení idealistním optimismem. Vysoce uměleckou formou se honosí krvavá selanka „Mirtala“.

Brückner napsal, že díla Orzeszkowé jsou jednotná, jsou jak vidno i tendenční skoro vesměs, ale nad tendencí krouží jako bílá holubice vznešený altruismus.

V pantheonu polských pracovníků jest jméno této spisovatelky dávno vleptáno, literární historie píše o jejím ohromném talentu a zapisuje, že obohatila literaturu povšechně.

Prvou prací vystoupila v Tygod. Illustr. r. 1866 pod názvem: „Obrazek z lat glodowych“, pro mravní obrození se prohlásila dvousvazkovým „Na dnie sumienia“ r. 1873.

Její práce byly překládány do cizích jazyků, také do hebrejštiny. U nás překládali Orzeszkowou: A. J. Hora, C. Frič, Norb. Mrštík, Jos. Koněrza, J. Pavlík, J. Rozwoda a Božena Kvapilová (Mirtalu). *K. V. H.*

*

* Dne 23. t. m. oslavil svoje padesáté narozeniny populární rodák náš *Jaroslav Věšín*, profesor malířské školy v Sofii, speciální zpravodaj bulharského generálního štábu a dvorní malíř krále Ferdinanda I. Rodák z Vraného, vystudoval Věšín pražskou malířskou akademii a mnichovskou školu odbornou prof. Pilotyho, načež upozornil na sebe menším slováckým genrem „Počátek románu“ dle sujetu G. Preissové; novým genrem u něho objevil se brzy genre lovecký zdůrazněný zejména velkou serií obrazů z honů arciknìž. Františka Ferdinanda d'Este a konečně genre vojenský, zejména od doby, kdy přesídlil do Bulharska ve výše uvedené hodnosti. Věšín stejně zde jako kdysi na Slovensku (viz jeho obrazy Slovácká svatba, Přívoz na Váhu a j. v.) všímal si zejména lidu, jeho typických zjevů a zaměstnání, maloval rušné scény z trhů, polí, ulic a návsí, všímal si výjevů z vojenských cvičení, z národních nebo stavovských slavností (cyklus obrazů z ruských slavností na Šipce, 1902), z lovů a tarmarků. Jsou to zejména bujná a plným životem hýřící těla koní, jež umí Věšín zachytiti s vervou a pravdivostí v pohybu nebo v postoji. Jeho malba je vůbec jadrná, přirozeně věrná, vyznačená rysem robustní síly a švižnosti, nikdy nepřikrašlující a do nepravých tonin nezladovaná. Výborně umí zachytiti náš malíř zejména svéráz ovzduší, ať již rozžhaveného slunkem nad vyprahlými silnicemi či zmlženého výpary rozblácených polí a cest. Je členem řady uměleckých spolků a institucí, majitelem četných vyznamenání a řádů. Naše ilustrované časopisy přinesly od něho nemálo prací. —*n*—

*

* Vydané „Paměti kněžny M. Volkonské“ v ruském originále a současně ve francouzském překladě (Memoires de la princesse Marie Wolkonsky. Préface et appendices par l'éditeur prince Michel Wolkonsky) dotýkají se také a vzbudily zájem literatury.

Kníže Sergěj Volkonskij, manžel Marie, býval vůdcem dekabristů a jako vojenský generál u dvora persona grata. Kněžna byla dcerou generála Rajewského, známého z napoleonské války. Duchaplná tato paní byla roztomilá a nadchla i Puškina tak, že na ni nemohl dlouho zapomenouti. Z jeho básní, kdy dotýká se současných poměrů, mnohé se vysvětlilo a k tomu přibývá i nyní dodatek. V básni „Bachčisarajskij fontan" opěvuje krásné oči — to jsou oči kněžny Volkonské, v I. odděl. ve zpěvu XXX. a XXXIII. Eugenia Oněgina líčí půvab její nožky, na kterou nelze zapomínati a několikráte se zmiňuje, jaké bylo to pro něho štěstí, mohl-li prodlévati v její milé přítomnosti. „Paměti" se dotýkají nejen styků s politiky, ale také s literáty a charakterisují tehdejší ovzduší ruské. *K. V. H.*

*

* Polský „Świat" v č. 20. přinesl zprávu, že dr. Jozef Korszeniowski, kustod jagielońské knihovny, objevil tam sbírku zajímavých básní francouzského básníka, Jakuba Callota, ze století 17tého. Jacques Callot jest znám jako duchaplný malíř a kreslič tak, že po dlouhou dobu jeho manýra se po něm nazývala — „callot", avšak jako básník není znám. Teprve uveřejněním sbírky básní se zjistí původnost a také autorství. O

*

Literární pozůstalosti po zemřelém Mark Twainovi již použil americký tisk. Mezi rukopisy se vyskytla práce, kterou americký samorostlý tento humorista před léty započal — ale nedokončil. Humoristicky autor vypravuje, „co se nestalo". V jistém království vládne krásná královna. V zemi té žije hezký, ale tuze chudý astrolog, jenž, aby se uživil, „dělá kalendáře". Omrzelo ho však bídné žití a protože v té cizí zemi zrovna jako v Americe získáním slávy se hrnou i peníze a sláva, jest tolik jako kapitál, umíní si chytře státi se slavným a potom už bude bídy konec. Astrolog, posud neznámý, vzbudí hluk tím, že prorokuje zkázu světa, ale ne jen jako nějaký všední prorok, nýbrž jako učenec. Vypočítává matematicky zánik světa a pořádá o tom veřejnou přednášku. Obecenstva se dostavuje tma a astrolog oznamuje, že za dva měsíce bude konec světa, určuje den i hodinu přesně vypočtenou, omyl je vyloučen. Cíl byl dosažen, o něm se mluví, za jeho slova se platí novinami, hrne se sláva, hrnou se peníze. O něm se dověděla nyní krásná královna a byl pozván k návštěvě. Ovšem, že slavný muž přišel. Královna je okouzlena — jeho zevnějškem, ale nedůvěřuje jeho matematice a oznamuje mu, nestane-li se vše skutkem, co matematicky předpověděl, že zemře... Zakončení práce schází. Ačkoliv autor nepřicházíval do nesnází se zakončením a nevěděl-li o jiné pomoci, vypomáhal si „revolverem", přece tu ustal v práci. Kromě této, nedokončené práce, nalezena před 20ti lety započatá, ale nehumoristická práce pod názvem: „Jaký je člověk!" Jest napsána formou dialogu a předmětem jest průkaz vítězství prostého rozumu. Tuto jedinou nehumoristickou práci nechtěl patrně humorista tisknouti. O

*

* „Mercure de France" přinesl črtu ze soukromého života W. Shakespeara, kdy jako 18tiletý jinoch podlehl půvabům 26tileté Anny Hathawayové, dceři stratfordského statkáře, kterou musil pojmouti za manželku, ačkoliv již tehdy jeho zájem o ni utuchl, protože se zamiloval do A. Whatelyové. Manželé měli dceru, ale manželství bylo nešťastné, a tu Shakespeare ženu opustil, odešel do Londýna a vrátil se k ní teprve jako zmořený, aby ve své domovině zemřel. V rozblesku své slávy setkal se však se ženou, která převrátila v něm ustálené názory o světě a změnila celý životní jeho názor. Byla to dvorní dáma královny Alžběty, mistress Mary Fittonova (srovnej letošní Zvon str. 415.) vyslovená koketa bez srdce, kterou po 12 let zbožňoval a miloval upřímně, ačkoliv jím opovrhovala a co byla s to nejhoršího mu prováděla. Trpělivě snášel její úsměšky, srdce se mu svíralo, ale pohledem jejím jen poněkud laskavějším znovu se vzchopoval a vyjasňoval se. Teprve kdy ke všemu se přidružily i jiné nezdary, opustil Londýn, štván obrazností, která mu líčila zážitky ve světle jiném, než před tím. Nezdar v lásce byl základnou osudů dalších. *K. V. H.*

*

P r o t i c h o l e ř e učiněno v Horažďějovicích r. 1713 dne 9. srpna z usnesení ouřadu následující opatření:

„Město má býti opatřeno pro uvarování všelikého morového nakažení, před žebráky, chodci, obzvláště ž i d y, aby nebyli pouštěni do města, aniž domácí z města.

Pokud který vyjde, má venku 14 dní, až d o b ř e v y v ě t r á, zůstat."

Varta u všech bran a východů z města stála na svých místech celých 8 měsíců, neboť tak dlouho tehdy mor trval.

Z arch. horažď. *Št. Vydra.*

V PRAZE, dne 27. května 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dufek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Rozumí se, že i v Broumově se první čas rozprávělo skoro jen o válce, jmenovitě jak bylo tu, v městě, co zkusili. Pak opět muzy panovaly. Ve škole, v učení všecko zase jako před tím. Jen v domácí četbě stala se značnější a důležitá změna v posledním ročníku. Za broumovského svého pobytu četl jsem, co jsem kde ku čtení sehnal a co nám půjčovali z gymnasijní bibliotheky.

V bytě paní Neumannové dostal se mi do rukou nějaký německý rytířský román z počátku 19. století s rytinou před titulním listem. Na tu, na brnění rytíře a na kroj dámy s vysokým, krajkovým límcem do týla pamatuju se určitěji nežli na obsah knihy samé, které jsem snad ani nedočetl. Také něco z Claurena jsem té doby seznal, jak se mi půjčkou ze sousedství namátlo.

Tu tam, ale zřídka kdy, namanula se mi česká kniha náhodou do Němec zabloudivší. Tak také „Babička“ Němcové, kterou jsem tu poprvé četl, jak jsem už vypravoval. Za to více jsem četl doma o svátcích a velkých prázdninách. Tu jsem chodíval nahoru do školy k panu učiteli Sagnerovi, jenž mně i teď ochotně půjčoval knihy. O jedněch vánocích, byl jsem v sekundě nebo v tercii, přinesl jsem si od něho „Slávy dceru“, v Kobrově vydání. Pochybuju, že bych ji byl tenkráte celou přečetl; ani čas na to nestačil. Ale kdyby i byl stačil. — Bylo to těžké čtení pro studentíka. Mnohému a mnohému jsem nerozuměl; i znělka zazněla mi tenkráte poprvé. Základní však ton celé skladby, vroucí, vášnivou lásku ke Slovanstvu, jsem pochytil, ten nevyzněl mi na prázdno.

V Broumově jsem také stával před českou knihou. To jsem chodil buď do čtvrté třídy nebo do primy. Na severní straně náměstí na podloubí, kterého dnes už není, byl velký knihařský závod s papirnictvím. Menší podobný obchod měl krámek v domě v jihovýchodním rohu náměstí. Tam jsem jednou zahlédl za sklem polozasklených dveří velký sešit, titulní list, plný neobyčejných ornamentů, v nichž stála na levo dívčí líbezná postava s lyrou v rukou a na pravo muž s copy na spáncích a v krpcích, jaké jsem vídal u dráteníků. Nahoře nad figurami nadpis: „Rukopis Královdvorský“.

O rukopise Královdvorském jsem do té chvíle nevěděl nic. Mne ten nadpis vábil hlavně tím, protože byl český; ale přede vším jsem se tu často zastavoval pro ten obraz, pro ty postavy. Bylať na nich všecko tak zvláštní, i ten ornament; vzpomněl jsem si při nich na obrázky, které jsem vídal v Hronově u kupce Vlacha v časopise „Erinnerungen“, na „Žižkovo narození“, na „Žižkovu smrt“. — Byly jim kresbou tak podobny. Titulní ten list neuváděl z plna jména kreslířova; neznal jsem ho, ale postavy jím vytvořené zůstaly mně živé v mysli, až jsem se po létech s nimi shledal v Litomyšli u Šmilovského, jenž měl Rukopis Královdvorský Manesem illustrovaný. Ten sešit tam v Broumově byl první Bellmannova vydání, kteréž nedokončeno pro nedostatek odběratelů. Do toho krámku dostal se asi obchodní cestou. Dnes by, myslím,

broumovský knihkupec se neodvážil vystavit české dílo za sklo svého výkladu.

V tercii nebo v kvartě, určitě již nevím, pořídil jsem si koupí nebo výměnou od některého z českých spolužáků knihu, jež se mi stala pravou pokladnicí nových vědomostí. Byla to „Česká čítanka pro třídy vyššího gymnasium." Že ji vydal F. L. Čelakovský, tenkráte jsem nevěděl. Tato anthologie z české literatury, která nemá žádného literárního úvodu aniž životopisných zpráv (vyjma rok narození a smrti jednotlivých autorů), seznámila mne s českou literaturou. V té čítance četl jsem ukázky z našeho písemnictví od nejstarších dob až do let padesátých. Rukopisem Králodvorským (Zábojem a Slavojem v prose) začíná, V. V. Tomkem, tenkráte, v roku vydání té knihy (1851) třiatřicetiletým, končí.

„Čítanka" Čelakovského stala se mně dobrodiním. Našel jsem v ní tolik nového, ukázky ze spisovatelů, které jsem znal jenom dle jména nebo kterých jsem ani tak neznal. Poprvé jsem tu četl verše Čelakovského. Kollára jsem už poněkud znal, jak jsem prve pověděl. Vzpomínám si také, že se mně zvláště líbila báseň Jindřicha Marka (Jana z Hvězdy) „Muromská korouhev", velebící ruskou chrabrost. Z Máchy nemá „Čítanka" nic. Ale již za nedlouho po tom seznal jsem jeho spisy.

Školní četba, t. j. z gymnasijní bibliotheky první dvě léta nebyla valná. Samý Krištof Schmid, Nieritz, Hofmann. Z těch něco také v českých překladech. Z toho čtení dnes nevím už nic, leda několik titulů jako: „Červený mlynář", „Růženka Jedlohradská". — Za to české knihy, vlastně časopisy, Mikovcův „Lumír" a Tylovy „Květy" působily mocnějším dojmem, zvláště „Lumír".

Ten nám půjčovali, když jsem byl v kvartě. Do gymnasijní bibliotheky dostal se darem. Na přídeští svazků byl podepsán „Basil Jedlička", to si určitě pamatuju. Byl to broumovský benediktin, narozený r. 1804 v Blatné, vrstevník a přítel Jana Pravoslava Koubka. Když r. 1835 V. V. Tomek, tenkrát absolvovaný filosof, přišel poprvé do Police nad Medhují, aby o prázdninách vyučoval synka pana vrchního, byl tu P. Basilius kaplanem. O těch prázdninách Tomek učil, ale sám se také učil, v klášterní zahradě — tancovat „na trávníčku, který býval za stinnou alejí, tu kdež se z ní přichází k nynější besídce na půlnoční straně zahrady." — Za učitele měl hospodářského praktikanta Kazeckého. Domácí informator potřeboval toho tanečního umění, neboť u pana vrchního se ob čas tančilo. K tomu vždycky hrával na klavír kaplan P. Basil, výtečný hudebník.

Tu panovala harmonie. Někdy však dostával se mladý filosof s P. Basilem, jenž přicházíval k direktorovým, do půtky. Hádávali se „o předmětech filosofických, politických, dějepisných, ve kterých mé (Tomkovo) stanoviště bylo pořád ještě čistě liberalné, jeho (Jedličkovo) konservativné, mně tehdáž naskrz nesrozumitelné, protivné." Přes to však se oba dobře snášeli, ano spřátelili se, a důvěrné to přátelství vytrvalo až do smrti.

P. Basil stal se r. 1838 professorem při broumovském gymnasiu, kdež dlouho nepobyl. R. 1840 ustanoven za faráře na Bezděkově u Police. R. 1847 oddal v Polickém kostele V. V. Tomka s Liduškou Dáňovou, dcerou polického vrchního; mládencem při svatbě byl Havlíček. Téhož roku dostal se P. Basil z Bezděkova za faráře do německé vesnice Martinkovic (Märzdorf) na Broumovsku, kteráž jako před tím Bezděkovská, často, a ještě častěji, hostívala V. V. Tomka. V Martinkovicích P. Basil zemřel r. 1874. Od něho měla gymnasijní bibliotheka v Broumově „Lumíra". A já tu na „Lumír" a jeho dárce, na P. Basila vděčně vzpomínám.

Byl jsem přehorlivým čtenářem „Lumíra", který obsahoval tolik básní, románů, novell původních a přeložených, tolik zajímavých historických zpráv a článků. Ale všech ročníků se mi tu do rukou nedostalo. Vzpomínám si, že poprvé jsem tu četl Heydukovy básně, z nichž některé („Mé bílé růži") jsem si opsal. Připadá mně také, co jsem si tenkráte hlavy nalámal českým hexametrem, který jsem tou dobou četl poprvé, kterak jsem uvažoval o těch verších mně podivných, do sloh neurovnaných, bez rýmu, nestejně dlouhých, kterak jsem počítal jich slabiky, hledal a zkoumal, dle jakých pravidel jsou složeny. Ale vše bylo marno. Teprve v druhém běhu kvarty zablesklo mně světélko, když jsem se poučil o prosodii a metrice latinské a německé.

V kvartě chopil jsem se i péra. Napsal jsem vesnickou povídku; o jakém titulu, již nevím. Hrdinou toho obrázku byl Tonda Kohoutský, synek zbečnický, kterého pro děvče stloukli tak, že se pomátl na rozumu. Vídal jsem ho doma, blázna ubohého, který míval na klobouku plno svatých obrázků. „Lumír" jistě nebyl bez vlivu na tento můj pokus, který jsem ovšem tajil a nikomu se ani slovem o něm nezmínil.

Než jiná povídka z broumovských let, mimochodem řečeno, dostala se přece na veřejnost, povídka sepsaná ne v Broumově, ale po dvacíti létech v Praze, povídka „Do

Němec", na kterou se moji čtenáři snad pamatují. V ní je hrdinou chlapec daný do Němec, toužící po domově; leccos, co zkusil a čeho zažil, je z toho, čeho jsem já sám v Němcích zažil. Ale ten chlapec v povídce, jenž pln touhy doběhne domů na Vánoce, zemře. Tento smutný konec není vymyšlen. Tak zemřel malý, rozmilý žáček litomyšlského gymnasia, Flieder se jmenoval, který se rozběhl za sychravého dne domů do Oujezda u Litomyšle na velkonoční svátky, tam se rozstonal na zánět plic a zemřel. Byl jsem mu s několika kollegy na pohřbu. O tom pohřbu seznal jsem také postavu té povídky, starého studenta, jenž se představoval „Joannes Kolář studiosus, olim clericus", jenž „jako Žižka vytloukal fary a zámky." Mne také pak přepadl v mém supplentském pokojíku a omámil mne svou latinou, kteréžto latinské orací suma a smysl nejsvětleji byly projádřeny posledním její slovem: „viaticum".

V Broumově jsem tu tam četl v „Lumíru", ještě více však v Tylových „Květech" jméno K. H. Máchy. Zmínky a narážky byly takové, že jsem zatoužil poznati toho tenkráte mi záhadného básníka. Z počátku jsem se po něm nadarmo sháněl; až pak náhodou jsem se dověděl, kde byly jeho spisy vydány.

Toho posledního roku v Broumově poprvé jsem okusil chleba domácího učitele. V kvartě jsem dostal první hodinu. Učil jsem číst a psát malé děvčátko bydlící u svého dědečka a své babičky. Otec té holčičky byl na vojně nějakým úředníkem, tuším, a na čas poslal ji svým rodičům. Jména jsem zapomněl, ale to si pamatuju, že ti staří lidé bydleli na pokraji města poblíže hradební zdi. Kolikrát za týden jsem tam učil, už nevím; snad denně. Ale to vím, že mne tam obyčejně uctili kávou a že jsem měl měsičního platu zlatku, jeden zlatý.

A to jasně vidím, jak jednoho zimního večera vyšel jsem z toho domku starých lidí do větru a chumelice, drže v hrsti měsiční výplatu, papírovou zlatku a jak, když jsem ji chtěl schovat do váčku (nedaleko mýta to bylo), vítr mně ji náhlým zadutím vyfoukl, vydral z ruky; papírek se mně mihl před očima, mžikem zavířil do výše jako motýl a zmizel ve tmě. Stál jsem jako přimrazen a díval se v tu stranu, kam vítr zanesl mou mzdu, mou zlatku tak těžko vydělanou. Byla to tenkráte bolestná ztráta.

Kvartou byl konec mého broumovského pobytu. Vyšší gymnasium zřídili krátko po mém odjezdu. Ale kdyby už i tenkráte bývalo, nebyl bych zůstal. Toužilť jsem po Hradci Králové, abych tam vystudoval vyšší gymnasium tak jako Adolf, bratranec. Ten tou dobou meškal už v Praze na universitě. A tak jsem se rozloučil s gymnasiem otců benediktinů, s Broumovem, na něž na všechny rád vzpomínám. Z mých bývalých učitelů dnes už nikdo na živu. Také jejich bratří řádoví, které jsem znal, odešli a všichni odpočívají na hřbitově u kostelíka „zur unseren lieben Frau," u toho vzácného, starobylého chrámku dřevěného pod lipami.

Také z broumovských spolužáků mnozí už zemřeli; ostatní se rozešli světem. V Broumově samém zůstal jen jediný, někdy Dimter Sefla, advokát Dr. Josef Dimter, jenž byl svého času purkmistrem v Broumově. Tam jsem po svém odchodu z gymnasia zřídka se podíval. Čím dále tím méně známých mně tam zůstávalo. Časně odcházeli tak jako paní Neumannová a její nejmladší sestra Thekla. Když jsem se za příští návštěvy, to jsem byl už v Litomyšli, sháněl, kde jest z nich nejstarší, dobrá, hodná „Tante Marí", dověděl jsem se, že je v nemocnici ošetřovatelkou. Šel jsem ji navštívit. To shledání mne dojalo.

Ale skoro každého roku zajdu si o prázdninách z Hronova na Hvězdu. Odtud hledívám na sličné Broumovsko horami obklopené, na Broumov a starý jeho klášter, na Grosdorf, na Hejtmánkovice, na osamělý rybník Schlögelteich na úpatí Stěn pod lesy, mně milý a památný. Ale na Hvězdě už mne nevítá starý Vorník, myslivec, už tam nehraje na housle hajný v zeleném klobouce Verner, trnkových, čtveráckých oček a nezpívá:

„Bezděkovský kostelíčku —"

a tu veselou:

„Kdybych byl praelátem —
— — — — — — — — — — —
byla bys praelátkou
tou velebnou matkou —"

Už nezpívá a za mne už jiný sedá na pískovcovém balvanu, naslouchá táhlému šumění lesů dole ve skalách a ve stráních a dívá se zamyšleně do zářivého, krásného dne nad krásnou krajinou, brada šedá, mrzutá, a vzpomíná na veselého hocha, jenž tu skákával šťastný a jarý, kterého těšil svět. —

(Pokračování.)

J. B. POLOM:

ZLUTÝ RMUT.

Dní hrstka v roce — toť mých svátků čas,
kdy na Slovensko drahé toužně chvátám
i raduji se, kraj ten vida zas,
kde tak lnu k turním, poljanám i chatám.
Ó, paměť má i jména samot zná tam.
Leč ‚menetrend‘ *) já zočiv tentokráte,
jsem zachvěl se, jda vstříc již opět ztrátám:
jak Bábel jazyky když náhle zmate —
víc nečetl jsem jméno nižádné mně svaté.

Kam poděly se moje stanice?
Mám pudem slepců jít? . . . Sem mapu novou:
i zde jmen nových — přes noc! — tisíce,
jak sídla, trati, stezky nyní slovou . . .
Kdys nuznou znělo řečí sousedovou
slov tolik vypůjčených vůkol všude!
Tož dnes již vyrovnal se dlužník s vdovou:
vše stonásob jí hradě, ženě chudé. —
Pan dobroděj! Och, Slovač — jak mu vděčna bude?

Jmen panských příval — v kouty na Tatrách! . . .
Ta jména kolib, niv a vod i strání,
jež v brázdě hoch i pastvec při vatrách
kdys měkce vysnili . . . jsou mrtva z nenadání!
Tak na ráz mrtva bez chvil umírání,
jak lotřík od zadu-li tne tě z křoví,
a tak jsou zohavena k nepoznání,
že kmet jen pláčem, jinak neodpoví:
po staru nesmíť on — jmen nových nevysloví!

A kámen, luh i les — vše němá tvář —
své přezdívky, žel!, s mukou trpí tiše,
kdy dítě, jak mu velí slabikář,
je cize osloví i cize píše. — — —
Ach, zvuky sladké, v prach sraženy v pýše
nebudou nikým vryty v Tater stěny
a nikým v spánek časný pod cypřiše
v cín uložené pevně zatmeleny — —:
těch harmonií skvost je stlumen bez ozvěny!

Ó Evropo! Dob zašlých taj i spor
— sled jazyků tvých pod mohylou tlících —
je značen jmény aspoň řek i hor,
jež mluví snáz než bronz, prach v popelnicích.
I Slovanů rod dávno nežijících,
jenž v krvi své byl topen, v Labi řece,
ve žluči vítězů, v jich křtitelnicích . . .
i ten má na hrobech svá jména přece:
vrah onen hřbitov ctil, byť z chrámů vybil žrece.

Leč žlutá tvář . . . má po předcích svůj mrav:
kam rozvalí se, zátopa tam zloby.
Proud splaví lán i měkkou zeleň trav
i květ i člověka i chrám i hroby. —
Snad vzpomněl on té v šeru zašlé doby,
jak největšího pohřbil z vlastních reků,
též jeho plen — lup vzácný, králův zdoby! —
že přes hrob ten hnal žlutě-kalnou řeku!
Děs přívalem tím žlutým počal již. — Děs věků!

DOMA.

Sám a sám se pustil sklenkar malinký
do šírého světa z rodné dědinky.

Celý věk svůj bloudil, v dáli hladověl —
domů — kmet — se aspoň vyzpovídat šel.

Oh —! I umřít musel do ciziny zpět:
doma — nemohl ni kněz mu rozumět!

*) Menetrend = maď. jízdní řád.

TRÉVAL-VIOLA:

HORY A VLNY.

KORRESPONDENCE.

(Pokračování.)

Prostota, přímočárnost, pravdivost, to jsou vlastnosti Nora. Cizince z počátku zaráží, že mu v obchodech, restaurantech nepoklonkují. Navykne si brzy a je to příjemno. Člověk cítí se volným mezi volnými.

Národ je volný, soustředěný a výbojný. Zrušil si šlechtu a má za to vysokou intelligenci, žádných analfabetů, má volnou školu. Rozhodl se pro volbu krále, avšak jen proto, aby zemi ušetřil voleb presidenta.

Byly jsme ve storthingu, kdy projednávána důležitá předloha ministra vojenství. Sněmovna plná, pracovitá. Rázovité postavy, většinou vyholených tváří. Zástupcové všech tříd. Sergeant poslanec kritisoval ostře předlohu svého nejvyššího velitele a ministr vojenství replikoval s vážností a bez blahosklonnosti a když předloha prošla, nikdo mu negratuloval. Ministr sedal si do lavic k poslancům a tito usedali podle ministrů na křesla. Vanul tu vážný pocit zodpovědnosti k lidu a zemi.

A norské umění! Na výstavě dánské cítily jsme mezinárodnost uměleckého ducha, mohly jsme klassifikovati cesty i školy uměleckých výtvorů.

Ale u umění norského cítíš se odloučen od ostatní Evropy. To je jiný svět. Zde je síla i odvaha k novým pokusům, novým metám. Člověk počíná věřiti v zázraky.

Viděly jsme zde soubor díla Munchova. Přišly jsme do obrazárny hruď plnou čerstvého, hutného vzduchu, nervy ošlehány proudem větru, oči plny světelných odrazů mořských vln, chřípě plny vůně lesů a hor, myšlenky rozletlé do podivně zbarvených dálek; duše navyká pocitu, jejž vyvolává blízkost heroů, zrání vypjatých snah celku i jedinců. A hle, už nám byl Munch blízký, jasný. Pochopujeme, že maluje obrazy pro královský zámek i pro salony bohatých měšténínů. Až konservativním připadá nám Munch proti mladším, Egidiovi, Halfdanovi, Sohlebergovi, Erichsenovi.

Včerejší neděli zasvětily jsme výletům po okolí Christianie. Ovšem nejprvé na poloostrov Bygdó. Je tu zřízeno národopisné museum v přírodě v dřevěných chýších dle norských slohů. Selské statky, kostel a všude za ozdobu zobec z lodí Vikingů. Chalupy uvnitř nářadím a nádobím naplněné, střežené ženami v krojích červenobílých, na prsou velké zlaté spony. Kostel přeplněný starým nářadím chrámovým, kůlny plné saní od nejstarších dob až po naše moderní, dřevěný kostelík pagodovitě stavěný. Velmi pitoreskní pohled. Pak elektrickou dráhou vzhůru na Holmenhollen. Vrcholky černého lesa probleskuje azur moře. U prvních vill končí dráha, dlužno vystupovati pěšky. Konečně za jehličným lesem kyne vrchol, travou porostlý, snad schválně nezalesněný. Ale jaká vyhlídka na fjord christianský! Na vrcholku stojí stateček konsula Heftye, proměněný v museum. A fjord, fjord! Rozlévá se a brázdí břeh hluboko do země, jako když ze srdce rozlévá se krev v tepnách po těle. V levo v dálce na hrotu jedné zátoky, svítí Christiania jak korunka z perel. Ani mráčku ani kouře nad městem. Jen svobodné, čisté moře blíží se přátelsky, jako by dech svůj vlíti chtělo do nitra pevniny, do duše lidu. Jak je tu krásně!

Ale, Marfičko, musím se přiznati, jaké darebáctví jsme provedly. Nějaký český Rus, neb ruský Čech nás doprovázel, zástupce velkého obchodního domu v Petrohradě, hotový lord. Cestu přes Stockholm, Christianii, Londýn a Paříž koná již po třetí. Však neboj se, je už přes padesát, tedy obstárlý krasavec. Na úbor svůj dbá pečlivě. A rozloučily jsme se s ním tak, že na nás jistě do smrti nezapomene. Večeřeli jsme v rozkošné restauraci, tvořící malý ostrůvek v moři u Bygdo. Hovor náš, z počátku učený, pomalu se uvolňoval. Krajan mluvil česky, poněkud zdlouhavě. Řeč naše zatočila se na politické hnutí žen. Poprvé na cestě rozjařila se Milka, mluvila s vervou, a proto se jí stal malheur. Sklepník podával milému krajanu rozpuštěné máslo k rybě (zde všude podává se másla úžasné množství). Milka v živém výkladu zavadila loktem o omáčník, tento sklepníkovi vyletěl, obrátil se ve vzduchu a všecko teplé máslo vylilo se na tvář, na elegantní světlý úbor milého krajana od módní kravaty až po boty, vše bylo na něm znešvařeno. Katastrofa strašná! To utišení v sále — a tvář krajanova, a což teprve sklepníkova! Smích od sousedních stolů, krajan zmizel, ani se s námi nerozloučil. A už jsme ho nespatřily.

Chtěla jsem veselou touto episodou zakončiti, ale právě doručeny nám byly Tvé listy, jeden velice opozděný, s datem 9. srpna. Marfo, jak to jen přišlo, že jsem se spletla? Sv. Jiří a Sv. Martin, to je přece rozdíl! Vyhubuj mne za mou roztržitost!

Marfičko milá, když loučily jsme se, žádala jsi, by dopisy naše nezkostnatěly samou vědou lékařskou. Však předposlední

Tvůj dopis je samá rakovina. Tvůj Jupiter s matkou utvoří kol Tebe nemocenskou atmosféru. Proto jsi přece do Tater nejela. Zdá se mi, že žiješ tam více lidem než přírodě, zájem Tvůj soustřeďuje se na skupině lidí, mně celkem nesympatických, degenerovaných. U nás je kaleidoskop dojmů. Nejen z přírody, ale i z lidí. Nesčetné obrazy nejrůznějších nálad defilují. A nesčetné množství lidí. Na některém utkvím pohledem, zachytím jeho postavu, tisíce však jich přehlednu, aniž si to uvědomuji. A připadá mi, jakoby kraj i lidé na této cestě mi byli bližší, cítím se tu doma. Či působí to vřelejší shoda s Milkou? Buď zdráva a piš své Viluši.

Sv. Jiří, dne 21. srpna 1909.

Vilouši, už docházejí Tvé listy v čas a vědouc, že Jsi zdráva a co asi děláš i já jsem klidnější. Zažila jsem toho dosti za několik dní, člověk na cestách více soustřeďuje, více si uvědomuje, bůh ví, žije nějak „velce", jak náš oblíbený kritik říká.

Ale napřed Ti musím dopsati návrat od Mořského oka do Sv. Jiří.

Ráno, raníčko vysvitlo nad Okem nevesele, ale po včerejší únavě ani stopy. Všichni jsme byli svěží, ač nikdo z nás téměř neusnul. Bylo podmračno a mouchy nemilosrdně štípaly. Ani jsme nebyli dlouho na váhách a dali jsme se k Černému stavu. Nahoře teprve se rozhodneme. Ale každý si u sebe říkal, že se půjde za každého počasí. Obešli jsme jezero ještě za sucha a vystupovali podél siklavy seskakující z Černého stavu do Oka. Cesta točitá, příkrá, hřmot až těžko uchu. Mlčeliví konipasi poskakovali u vody. Za půl hodiny dostoupili jsme stavu. Ale nic z jeho děsivého půvabu jsme neviděli. Jen mlhu, jako když mléka do vody naleješ. Obrátili jsme se, i Oko skrylo se v mlhách a drobný déšť začal se sypati. Baláš přerušil mlčení návrhem, abychom zkusili alespoň k převislému balvanu, as hodinu výše. Pak že se můžeme rozhodnout, v před nebo zpět. Že nelze zblouditi, budeme-li se držeti červených značek na kamení. Pouze Hunfalvyova opponovala, ale co měla dělati? Sama do mlhy nazpět si netroufala.

Milá Blandina svěřila mi v noci svou biografii. Nespaly jsme, venku bylo polojasno, za tenkou příčkou naší noclehárny dupali a funěli koně. I pánové si stěžovali, že špatně spali. Budili je turisté, kteří vycházeli od druhé hodiny noční. A v dřevěné stavbě každý šramot hlučel jako v resonatoru.

Hunfalvyová byla z Kežmarku, dcerou fiškála z devíti dětí. Měla deklamační a imitatorní nadání hned z mládí. I mysl dobrodružnou. Dala se ke kočující společnosti sotva ze školy vyšla. Talent její proklestil prý jí cestu až k národnímu divadlu v Budapešti. Byla by domohla se prvních úloh, kdyby nebylo zákulisních intrik, vždy byla obětí, které bylo ukřivděno. Deset let pobyla v Budapešti, až se jí vše znechutilo a dobrovolně odešla. Má tolik, že lze z toho živu býti. A nyní se vdá. Řekla to ležérně a určitě, jako by to jen na ní záleželo. Muže si najde, nejlépe ve státní službě a pomůže mu. Má přátele v Budapešti. (Baláš řekl mi potom, že ji zná z Budapešti, že byla episodistkou a protežoval prý ji stearinový fabrikant, žid).

Znáš mne Viluško, víš, že neodsuzuji nikoho, nejméně pak ženy. Život je pro ženu zlý. Ale o Hunfalvyové jsem se domýšlela nejhoršího. Není hloupá, ale zlá. Žádného srdečného slova, ani tónu jsem od ní neslyšela. O své rodině mlčela. Měla degenerační stigmata. Sploštělou lebku, boltec ušní trojhranný, pravé oko měla menší než levé. Ve Smokovcích ozdobila se růžemi, ale vybrala si květy už opadávající. Podivně jí to slušelo. Má jakýsi barbarský vkus.

Při vzestupu na přeleč mengušovickou držela se Hunfalvyova profesora. Hlavička se jí jen kmitala. Jaké to má krční obratle! Pomáhal jí profesor úzkými komíny prolézati, vysazoval ji na výstupky deštem hladké, držel ji za plášť, když v poledne na samé přeleči nahlížela s výstupku skalního do hlubiny tisíce metrů na smaragdové žabí stavy. Jupiter si liboval, že je silným ochrancem. Setrval při svých rytířských službách i při sestupu k Hyncovu stavu, jehož zelenolesklá čistina as tři sta metrů pod námi v slunci sálala. Již bylo zase jasno. Zaliti horkým potem, posedali jsme po balvanech. Plíce naše se šířily, div že hruď stačila. Vzduch byl tak čistý, že uvěřila jsem, že není v něm žádného zárodku nemocí. Hotová lázeň světelná. Krev tepala napjatě, tak plně!

Baláš mořen žízní dal se bokem po balvanech k jezeru. Vody jeho rozlévaly se několik metrů pod námi, skok, dva. Ale Baláš skákal a skákal, menšil se na chlapečka a pořád nebyl u vody. Tak klamavě průhledný byl vzduch, že přibližoval hlubinu šedesáti metrů na doskok. Baláš vyhoukl od jezera. Ale ani hlásku nevydala kotlina.

Za stavem zmizely značky a my zbloudili mezi balvany a zelenavými třasavisky podél potoka Hyncova. Šli jsme nazdařbůh cestou necestou. Místy nám pánové pomáhali. Konečně dopátrali jsme se stezky. Klesala příkře jako vymletá strž.

A ještě jednou jsme zbloudili a to již v samé dolině popradské. Nadcházeli jsme

si klečí a zabředli do bludiště. Baláš vyšvihl se na plazici, rozhlédl se a po větvích — na zemi dostoupiti zbraňovala síť pokroucených větví — pronikl až k potoku. Nezbylo než následovati jeho příkladu. Roztrhla jsem si při tom plášť, ztratila několik jehlic a Hunfalvyova div tu střevíce nenechala. Podešve se jí loupaly. Vypadali jsme všichni jako — turisté. Déšť, vítr, slunce a bláto seřídili nás nemilosrdně. Usedli jsme všichni u potoka a upravovali svého zevního člověka. Hunfalvyova byla na takové tuře poprvé. Je-li to pravda, pak všechna čest její pevné vůli. Přijímala s libostí poklony pánů. Profesor zčervenal a omládl námahou. Za půl hodiny seděli jsme v Majlátově restauraci u líbezného popradského stavu. Odtud opustila jsem společnost a spěchala ke dráze. Letmo minula jsem štrbské pleso — bylo zase překrásné — a v devět hodin z večera byla jsem ve Sv. Jiří. Doma jsem se před spaním vykoupala ve vaně. A ani jsem těch 11 hodin cesty — a jaké cesty! — necítila.

Stalo se v těchto dnech ještě mnohé, o čem Ti, Vilouši, budu ústně vyprávěti. Anebo to snad napíši, ale pro dnešek jsi dosti otrávena. Tvůj popis Christianie mne velmi zajímal a těším se zejména, že Milce zdraví se navrátilo. Citové poruchy na štěstí nejsou nevyléčitelné. Katastrofě s máslem jsem se zasmála.

O mne se neboj, snad bez toho „apatykářství" bych ani nemohla žíti. Však to na Tebe též přijde. Dodávám jen, že třetí pokoj u Eliášů je už pronajat, ode dneška. Přistěhovala se sem — Hunfalvyova. Prý jí lékař poradil tutéž vodu, co pije profesor Vanul. Věříš tomu? Já ne.

A už mám pro ni jméno. Že mi jen hned nepřipadlo! Hadí hlava. Vždyť také syčí. Buď zdráva, líbám Tě z celé duše. Pozdravuj Milku a piš své věrné Marfě.

(Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Praesidium krajského soudu ovšem netuší a nemůže tušiti, že Kobliha zákonitou manželku nemá. Třeba je přece jenom hrot praesidiálního dotazu namířen proti soudnímu vykonavateli Koblihovi. V přednostovi alespoň vznikaly nové pochybnosti.

Kancelista Pirkhán vyslovil se o Koblihově manželce příliš určitě. Odpověděl, když se ho přednosta ptal, zdali žije Kobliha s tou ženštinou pohromadě, že musí. Žil s ní tedy Kobliha z neodolatelného nutkání. Z donucení, které činí jeho jednání beztrestným.

Poněvadž musil přednosta soudu uložiti obsah tajuplné praesidiálky na dno své duše, aby účel nastávajícího vyšetřování nebyl úplně zmařen, opustila jej veškerá radost ze života. Příšerné tajemství úřední strašlivě jej tísnilo. Bylo by se mu značně ulevilo, kdyby byl směl povolati k sobě soudního vykonavatele Koblihu s listovním Klapzubou a směl jim oběma pořádně vycinkati.

Nedověděl se ani kancelista Pirkhán o ničem. Vypravil sice poštou vyzvání obecním starostům, aby vyslali za příčinou nařízeného šetření k soudu z každé obce po dvou důvěrnících, ale proč byli důvěrníci obesíláni, se nedovtípil. Podivno bylo jedině, že se přednosta soudu důsledně vyhýbal od chvíle, kdy praesidiálka došla na soud, listovnímu Klapzubovi.

Jindy zapřádal s Klapzubou milostivě rozhovor, vyptával se ho na městské novinky i ruku mu podával, Klapzubovi jedinému z kancelářského personálu. Proto kancelista Pirkhán o Klapzubovi tvrdíval, že jest donašeč a intrikán, před nímž se dlužno míti na pozoru.

Za týden bylo město vzrušeno novými příhodami u soudu. Náhle přišlo k soudu ze šestadvaceti obcí po třech důvěrnících, sedmdesát osm mužů současně. S obsílkami v ruce tísnili se o deváté hodině ranní na chodbě před přednostovou úřadovnou.

Nebyli soudním obesláním valně potěšeni. Nebyl právě příhodný čas na soudy čili, jak lid říkal, na kancelářování. Byly žně, a proto obecní výboři zvolili za důvěrníky vesměs příslušníky obecní oposice, tedy poplatníky o posledních volbách do obecního výboru sice kandidované, ale nezvolené.

Za těchto okolností přišli důvěrníci k soudu se smíšenými pocity. Radost jim dělalo, že konečně přece nějak zastupují obecnost, a zlostí se v nich krev vařila, že zastupují obecnost v době neodkladných prací polních.

Na neštěstí přednosta zapomněl, že tolik obyvatelstva obeslal k soudnímu výslechu

a přišel do kanceláře jako obvykle ne o deváté, nýbrž až v deset. V tu hodinu vanul jednak ze soudní síně příšerný vzduch zvířený potem rozčilených důvěrníků, jednak ozývaly se z chodby strašlivé bručení a projevy nespokojenosti.

Přísný zákaz na chodbě: „Neplivejte na zem, anobrž do plivátek," poněkud mírnil rozhorlení důvěrníků, aspoň potud, že se tísnili, zlostně odplivujíce, v chomáčích jako vyrojené včely, okolo zdravotních plivátek.

Zlostné bručení důvěrnického zástupu odmlčelo se poněkud, jakmile se objevil na chodbě přednosta soudu. Také přednosta se rozpačitě odmlčel a studený lepkavý pot pomáčel mu rázem čelo rozbrázděné vráskami. Nenadál se, že tolik lidu přijde. A že všichni přijdou v stejnou hodinu.

Teď kdyby přišel dvorní rada na inspekci, užasl by, jak jest přednosta soudu přetížen prací.

Ruce se přednostovi třásly hrůzou, když otevíral dvéře u kanceláře. Bude-li vyslýchati důvěrníky jednoho po druhém, nebude dnes hotov. Prostě proto, poněvadž je to nemožno. Nebude hotov ani, kdyby je vyslýchal všechny současně. Dost práce vykoná, když vyslechne podrobně za den tři důvěrníky. Bude dlužno ostatní důvěrníky poslati domů a obeslati je znova. Na jiný, příhodnější čas.

Uchopil zvonec a zazvonil. Kancelista Pirkhán poplašeně přiběhl.

„Seberou se a půjdou ven a řeknou těm lidem, aby tři z nich tady zůstali a ostatní aby šli domů, že budou sem povoláni znova!" poručil Pirkhánovi suše.

Pirkhán srazil k sobě po vojensku podpatky, hluboce se uklonil a uctivě si odkašlal.

„Poslušně hlásím, pane rada, sofort!" oznamoval přednostovi.

Pirkhán, důvěřivý jako děcko, se totiž domníval, že když vyjde na chodbu a rozčilenému zástupu prostě oznámí, aby šel domů, že se zástup hravě rozprchne. Byla to domněnka lichá.

Nevynikal Pirkhán postavou, ani přísným vzezřením. Když se objevil v starožitné bluze s prošoupanými a košilí svítícími lokty, s dobromyslným úsměvem na chodbě, hlaholilo tam už zase hlasité, neostýchavé a v soudní síni zhola nezvyklé bručení nespokojených a nad míru rozezlených důvěrníků.

„Lidičky, tak vám nesu novinu," oslovil je, nutě se do lidového a srdci lidu přístupného tonu, „abyste dlouho nemuseli čekati, poněvadž toho tady máme strašně mnoho, že nevíme ani, kde nám hlava starostmi stojí, tak tady tři zůstanou a ostatní si půjdou spokojeně domů!"

Podezřelé bylo, že Pirkhán svým hlasem nespokojeného bručení důvěrníků nepřekonal. Důvěrníci přišli sem rovnou od pluhu jako Přemysl oráč a nebyli ochotni dáti se zhola odbýti.

„A kdo nám za tu cestu zaplatí?" ozval se hlas ze zástupu.

Pirkhánovi přeletěl ostýchavý úsměv obličejem jako anděl pokojem.

„Snad byste nechtěli, lidičky, když vás obecnost sem posílá jako důvěrníky, ještě si dáti za to platiti!" pravil vyčítavě. „To je, že jste přišli, úřad čestný, bezplatný."

Pirkhán zbytečně neseděl v praesidiální kanceláři. Zmínka o penězích a placení píchla jej, správce úředního paušálu, jako vosa. Kdyby dal každému jenom po koruně, tento zástup by mu celý úřední paušál odnesl.

„Co to povídá?" ozval se jiný hlas v zadu. „Když nám nezaplatíte, tak se odtud nehneme!"

„Nehneme!" opakoval celý zástup jednohlasně a hromově.

Situace se stala hrozivou. Pirkhánovi došla odvaha. Hrozba zástupu, že neodejde, dokud mu nebude zaplaceno, byla ovšem strašlivá, a Pirkhán ani za mák nebyl v nejistotě, že je pobouřený zástup s to, strašlivou hrozbu vykonati.

„Všem bude, lidičky, zaplaceno, všem!" pravil Pirkhán horlivě. „Přijďte jeden po druhém ke mně do kanceláře, předložíte mně obsílku, kterou jste dostali od soudu, a já vám svědečné okamžitě vyplatím."

Jako by nalil do moře několik tun oleje. Zástup byl odzbrojen. Všichni mimoděk sahali do kapes, mají-li obsílku s sebou.

Jak bývá, všichni ji zapomněli doma.

„Mh, a bez obsílky bychom nedostali peníze?" zeptal se někdo, ale už umírněně a zkrotle.

„Bez obsílky nesmím, lidičky, vyplatiti ani haléř," vysvětloval Pirkhán potměšile, „kdybych se rozkrájel, tak nesmím! Tady je to moc přísné. Tak tedy, kdo má obsílku, ať jde hned za mnou!"

Rozčilený zástup byl úplně pokořen. Pirkhán přirazil za sebou dveře u kanceláře, setřel si pot s čela a hlasitě si oddechl.

— Skončilo to dobře, řekl si v duchu, ale mohlo to býti zpropadeně špatné. — Inu, tolik lidí se nemá nikdy najednou k soudu objednávati! Nedělá to dobrotu! A já pak, abych všecko vypíjel! Kdyby mě ti lidé v rozčilení utloukli, nikdo mně za to nedá ani krejcaru náhrady!

Dlouho Pirkhán o této příhodě nemohl přemýšleti. Ozval se zase z přednostovy kanceláře zvonec.

„Co je s těmi lidmi?“ ptal se přednosta zlostně, když se mu Pirkhán hluboce ukláněl.

„Poslušně hlásím, pane rada, už odešli!“ hlásil uctivě. Přednosta rozhorleně vstal.

„Kdo těm lidem nařídil, aby šli domů?“ rozkřikl se na Pirkhána. „Já bych rád věděl, kdo tady u soudu vlastně poroučí,“ dodal pichlavě „zdali já anebo kancelista Pirkhán!“

Pirkhán zarytě mlčel. Kdyby byl promluvil, svezla by se na jeho hlavu ještě větší bouře, nežli která právě odešla. Poznal okamžitě, že už přednosta zase zapomněl na svůj nedávný rozkaz.

„Jsou všichni pryč?“ zeptal se konečně přednosta, ale to už bouře byla za horami a nad praesidiální kanceláří klenula se barevná duha míru.

„Poslušně hlásím, pane rada, jsou všichni pryč!“ oznamoval Pirkhán radostně. „Ptali se, dostanou-li za cestu zaplaceno, a když jim bylo řečeno, že na takové věci úřední paušál nestačí, že nemůžeme z paušálu ani uhlí za minulých pět roků zaplatit, povídali, že sem zadarmo choditi nemohou a odešli.“

Přednosta zase rozhorleně vyskočil. Byl velmi nelibě dotčen Pirkhánovou zmínkou o nezaplaceném uhlí a o vyčerpaném paušálu úředním.

„Můžou jít!“ pravil Pirkhánovi drsně a odmítavě mávl rukou. Bylo to propuštění nemilostivé.

Když kancelista Pirkhán odešel, napsal přednosta na praesidiálku:

„Úřední záznam, že se nikdo ze řádně obeslaných důvěrníků k soudu nedostavil! Kancelář obešle všechny důvěrníky znovu, pod pokutou dvaceti korun pro případ opětného nedostavení a pod nuceným předvedením c. k. četnictvem.“

Tentokráte obesílal přednosta soudu obecní důvěrníky na delší dobu, nežli předešle. Měli přijíti až za čtyři týdny, tedy v době, když už byl přednosta na letní šestinedělní dovolené.

Když toto vyřízení na spis napsal hluboce se zamyslil. Aby mu zase soudce, jej o dovolené zastupující, toto nemilé a obšírné stání odročil! Byla to myšlenka neblahá, a obava přednostova byla starou zkušeností odůvodněna. Vyvolávala hořkost ve přednostově duši. Tak trpkou, že hořkostí tou bylo vše zatlačeno do pozadí. Přednosta alespoň v tom okamžiku úplně zapomněl, jaká byla všech těchto svízelů pravá příčina. Že vše bylo zaviněno Koblihovou manželkou a jejím nemístným odpadlictvím od dosavadní víry.

Odročením výslechu důvěrníků odročena byla i starost s praesidialkou. Ztratila se se stolu přednostova, v jehož tajné zásuvce byla ukryta, zmizela i z přednostovy mysli. Kdyby se tato praesidiální příhoda přičiněním důvěrníků nedostala do úst lidu, byla by odročením výslechu aspoň na čas zmizela i se světa.

Byl by to obyčejný osud všech světodějných událostí. Jinak osud, jinak důvěrníci. Nové obsílky střelily do nich jako do vrabců. Takové obsílky, s takovými vyhrůžkami! Důvěrníkům ježily se hrůzou vlasy na hlavě. Dvacet korun pokuty a ještě vodění c. k. četnictvem nebylo maličkostí. K tomu všemu nejistota, proč jsou poznovu povoláváni na soud, když už jednou témuž povolání vyhověli a když tenkráte byli posláni všichni prostě domů.

Náhodou, nikterak nevysvětlitelnou, obrátila se vášnivá zlost důvěrníků nikoli proti přednostovi soudu, nýbrž proti obecnostnosti, která je za důvěrníky zvolila a zejména proti obecním starostům. Stará krev odboje rozplamenila se v oposici. Tohle vše spískali obecní starostové, aby se na nepohodlných příslušnících oposice vymstili. Sami vybírají si komise, a úřady dobře placené, na členy oposice nastrčí komisse, jednak neplacené, jednak nebezpečné, spojené s pokutami a s četnictvem. (Pokračování.)

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

BOHUMIL BRODSKÝ:

STARÁ HUŤ.

(Pokračování.)

Rozčíleně se oblékala, ale její mysl stržena byla v překotný var představ a dohadů. Což ti lidé mají nějakou příčinu, aby o ní špatně soudili, aby ji uváděli ve spojitost se zoufalým skutkem mužovým? Byla snad špatnou ženou? Provinila se proti mužovi, zavinila ona, že na sebe ruku vztáhl? O ničem neměla potuchy, ničím neprojevil, co zamýšlí. Z cesty přijel postřelený, a může ona za to, že na cestě ho potkalo něco tak neblahého, pro co si zoufal? Čista jsem, nevinná, nešťastná, politování hodná, šeptala si vášnivě, jakoby chtěla zakřiknouti jakýsi jiný hlas, jenž v jejím srdci vstával a vzdorně se ozýval.

Nezakřikla ho. Ovzduší, prosycené krví mužovou, bylo silnější než její vůle. Ruce jí klesaly a její pohled hasl, když staré vzpo-

mínky nezbedně se hlásily a představy života v Dříteči strávenėho sklouzaly před jejím zrakem. Zábavy bez muže zažité, vzdorovité výstupy, tvrdá slova, nádherné toilety, šarvátky s ředitelkou, pyšné sebevědomí bohatství a mužovy slabosti, všechno to jako v šíleném kaleidoskopu mihalo se a střídalo v její hlavě. Ku podivu, s jakou přesností a jasností vybavovaly se vzpomínky na události dávno zapomenuté, na malicherné příhody, letmé rozmluvy a drobné šarvátky, které jí druhdy připadaly nicotnými a jež v tuhle chvíli v podivném osvětlení ostře zařezávaly se v její mysl a otřásaly jejím klidem, do něhož se nutila.

Byla dávno už hotova a stála u okna, neodvažujíc se jíti do pokoje vedle mužovy ložnice. Cosi se v jejím srdci vzpíralo, čeho druhdy nepociťovala, nový jakýsi cit se v ní hlásil. Zmizela její sebevědomá jistota. Zmučená tvář mužova ji pronásledovala a ona chvějíc se hrůzou, neměla odvahy se přiblížit k jeho loži.

Asi hodinu trvala v pokoji, když tiše vešla služka a oznamovala, že pan doktor se po ní ptá. Uleknutě vyšla k lékaři.

„Pan Relich je právě při vědomí," sděloval lékař. „Řekl jsem mu, že je jeho stav téměř beznadějný, aby konal své povinnosti jako muž. Račte jíti se mnou, ale znova prosím, odbuďte vše krátce, nemocný dostává slabou horečku."

Potácela se za lékařem. Když vstoupila, její veliké polekané oči utkvěly na muži, jenž po ní také zrak svůj otočil. Jak sestaral za těch několik hodin a jaké moře mlčelivého utrpení dívalo se na ni z jeho očí. Jako bleskem osvícená její paměť; připomněla si doby první žhavé lásky jeho, jež se nelekala odporu celé rodiny. Nemohla odvrátiti svého pohledu od muže a zvolna se k němu sunouc, tiše se svezla na kolena vedle postele, uchopila jeho ruku, přitiskla ji ke svým rtům a dušeně zavzlykla. Ruka byla nehybná, studená a jen chvílemi jakby se křečovitě zachvěla.

Jak dlouho klečela, nevěděla. Až když lékař se dotkl jejího ramene, pozvedla své zamžené oči. Rozuměla jeho posunku. Oči Ludvíkovy se zavíraly, upadal v novou mdlobu. Lékař, vzav ji za ruku, odváděl ji z ložnice.

„Upokojte se," chlácholil ji dojatě. „Rozumím vaší bolesti, ale takhle naše pokusy všechny se zmaří. Poručte svému srdci a svým citům, proneste krátce, čeho si přejete, abych mohl později dosvědčiti, že nemocný při plném vědomí jakési pořízení učinil."

„Ne, pane doktore, na nic se ho nebudu ptát," řekla téměř tvrdě, upřevši naň oči, které hořely podivným leskem němé hrůzy.

„Nebojíte se zmatků, zemře-li?"

„Všechno je mi lhostejno," potřásla hlavou. „Jen on ať zůstane!" V tomto zvolání vdechnuta byla vášnivá prosba, a jakoby viděla neznámou příšeru plížiti se a dotýkati se jejího srdce, přikrčila hlavu a dlaněmi zakryla oči.

„Vykonám svou povinnost, ostatní náleží vyššímu řízení, kterého bohužel neznám."

„Mohu ho aspoň opatrovat?" ptala se těžce.

„Nyní to není radno. Až bude operován, upadne bezpochyby v bezvědomí a v horečku, ve které vás nepozná. Uvyknete si potom na jeho přítomnost a zachováte klid. Vydrží-li, bude potřebovat úzkostlivé obsluhy a veliké trpělivosti. Žádal jsem sice také za vyslání ošetřovatelky, ale ta sama nestačí. Cítíte-li se dost silnou přinést oběť, vaše přispění bude ovšem nejcennější, protože nikdo nenahradí lásky, která musí vést ošetřování."

„Poručte, co mám dělat," žádala úsečně.

„Chcete býti také operaci přítomna?"

„Operaci?" lekla se. Ruce jí klesly a oči zděšeně zatěkaly. „Ne, to nemohu."

„Myslil jsem si to. Zatím zařiďte si vše v domě. Po operaci musí býti v domě naprostý klid. Nechť si domácí lidé vše upraví, aby později zbytečně nelomozili."

Ve dvě hodiny přijel operateur, vysoký mladý muž, s klidným výrazem v pobledlé tváři. Když ho spatřila, hlava se jí zatočila a byla blízka mdlobě. Přivezl sebou ošetřovatelku, kostnatou, starší ženu, jež hned vešla do kuchyně a nařizovala, co má býti připraveno. Irma chtěla vyjíti na chodbu, aby lékaře uvítala, toužíc ještě jednou ho prositi, aby muže zachránil, ale nohy vypověděly jí službu. Musila usednout. Srdce jí k rozskočení bušilo, závrať se o ní pokoušela, vstát nemohla, ale její sluch byl zostřen. Každé zavrznutí dveří slyšela, tiché kročeje jasně až k ní doléhaly. Ještě tedy nic nezačalo. Bože, kdy to začne a jak to skončí? Divoká úzkost jí lomcovala rozžhavený mozek ji pálil, slze jí vyschly.

Teď se dům stišil. Stajila dech, nahnula hlavu a naslouchala. Žádný výkřik, žádný hlas, žádný zvuk k ní nedolehal. V uších jí začalo hučet, před očima se temnilo

Položila svou těžkou hlavu na ruce, snažíc se přemoci cosi strašného, co zachvacovalo každý její nerv, cítila, že ztrácí vědomí a třeba že usilovně se mdlobě bránila, jako když zvolna světlo dohořívá, ztratila vědomí.

Bylo už přítmí, když na okamžik se probudila a spatřila vedle sebe stát lékaře.

Neseděla u stolu. Nevěděla, jak se dostala na lože, na němž spočívala.

„Musíte zůstat ležet," pravil lékař vlídně, „jste příliš sesláblá. Ráno vám bude lépe. Zůstanu do rána zde a přijdu se na vás podívat."

„Kdy bude operace?" ptala se těžce.

„Už je odbyta, pacient spí, proto spěte také."

Poslušně zavřela oči a za okamžik z hluboka oddychovala. Divoké sny ji pronásledovaly a teprve k ránu se uklidnila. Probudila se, když už slunce zářilo do oken. Nazvedla se na loži a cize se rozhledla. V pokoji nikoho nebylo, ticho panovalo, Usedla na loži a odhrnujíc si vlasy s tváře přemítala. Zvolna vracelo se jí vědomí včerejšího dne a s vědomím dostavovala se hrůza. Jak mohla spát po takovém dni, jak mohla oči zavřít, když nedaleko odtud její muž umírá. Snad už umřel a ona tu prospala okamžik, v němž chtěla naposled vidět jeho oči, prosit ho, aby se na ni nehněval, aby neodcházel, protože poznala cenu jeho života i jeho oběti. Žhavá touha, stát se mu hodnou ženou, zadýchala její nitro a přejíc si to muži říci, zastihnout ho ještě, neumřel-li, vyskočila z lože a chvatně oblékala odložený oděv. Co jen se to stalo, že spala, proč jí neprobudili? Ano, lékař u ní večír byl, povídal, že tu zůstane celou noc a snad je dosud zde.

V několika minutách byla hotova a tiše otevřevši vyšla na chodbu. Kdosi šel zvolna po schodech, a ona domnívajíc se, že je to lékař, zastavila se. Ucouvla o krok překvapením.

Přihrbený stařeček s věnečkem bílých vlasů kolem holé hlavy a věnečkem vousů pod bradou opatrně stoupal vzhůru, dívaje se na cestu. Neviděl jí, až vystoupil na poslední schod. Ted také on zvedl hlavu a jeho bystré, v očních jamkách jako ukryté oči překvapeně se na ni upřely.

„Vy jste, hádám — hm, paní Relichová?" povídal přitlumeně.

„Ano," přisvědčila, nemohouc odvrátit oči od podivného starce. Jakže, tenhle stařeček, drobný, šedivý, s obličejem vráskami potaženým, že by byl otec mužův, jejž si tak hrozně představovala?

„Vida, vida," zakýval hlavou a snažil se usmát. „Arci, když jsme přijeli, vy jste spala, doktor povídal, že je vám zle. Proto jsme se neviděli. Já jsem tatík Ludvíkův."

Bolestná tíseň se jí zmocnila, jakési zahanbení a vědomí viny ji zachvátilo, že nevěděla, co má počíti, jak se chovati, co promluviti. Slabě se zarděla a k zemi se zahleděla. Pozoroval ji stále, jakoby se nemohl vynadívati na tu, se kterou svedl nesmiřitelný zápas, v němž byl poražen. Druhdy si myslíval, že, setkav se s ní, nezdržel by se nepěkných slov a že by se netajil, jak o ní smýšlí. Při náhlém setkání jaksi se mu všecko jinak v hlavě převrátilo a těžké neštěstí nepřipouštělo tvrdých slov. Vždyť ona také trpěla a trpí, lékař jemu i Anně večír sděloval, že dvakráte pozbyla vědomí a že upadla do spánku, který jedině ji zachránil před nervovou horečkou. Patře na ni necítil oné nenávisti, s jakou sem přijížděl. Cizí mu připadala, vetřelkyni v ní viděl, ale šetřil ji. Jeho bystré oči postřehly, že se ho lekla, že se ho bojí, že proti němu nevybuchne, jak se obával.

Jeho staré, poctivé, životními boji zjizvené srdce nepomýšlelo na zlo. A zvláště v tuhle dobu, kdy se zachvívalo úžasnou bolestí a tetelilo bázní o syna, jejž tím více počal milovati, čím hlouběji do jeho utrpení nahlédl.

„Jdu se podívat na Ludvíka," řekl za chvíli. „Pan doktor odejel, ale zase přijede. Hodný člověk, celou noc nespal, a my s ním."

„A já spala!" zaúpěla, zapomínajíc na svou tíseň. „Co jsem to dělala? Musím k němu, i v noci tam budu."

„Počkejte, až co řekne pan doktor, toho všichni musíme poslechnout, také vy. Dcera je v kuchyni, ani se vás neptala a hospodaří tam. Už jí to odpusťte, vzpomněla si, že tu vyrostla." A hořký úsměv pohnul jeho rty.

„Ach — pravda, vy se ještě hněváte, že vás Ludvík neposlechl," řekla se zoufalou hrdostí a jakby proň zájem ztratila, přešla kolem něho na schody a rychle sestupovala. Okamžik se překvapeně za ní díval, potom máchl rukou a šoural se ke dveřím ložnice. Zatím Irma sestoupila do přízemí. Srdce se jí rozbušilo, pláč se jí dral do očí a jen násilím se přemohla. Neuvědomila si ani, proč jde do kuchyně, kde se setká s Annou. Jakoby prahla po zvýšení bolesti, jakby její duše hledala nějaké ohlušení v tom ohromném mučivém zmatku, vešla chvatně do vnitř.

Rty se jí třásly rozčilením, když vstupovala do kuchyně a poplašný pohled hledal Annu. Pomalá, baculatá otáčela se kolem kamen a teď se také na ni zadívala. Stopy pláče bylo znát na jejích zardělých víčkách a hluboký smutek byl vepsán v její rysy. Na okamžik byla překvapena, potom však mlčky zamířila vstříc Irmě a obě ruce proti ní vztáhla.

„Vy jste Irma, že?" povídala srdečně. „Jaké hrozné neštěstí nás potkalo!" Chytila ji za ruku a zavzlyknuvši přitiskla se k Irmě.

Tato byla ohromena. Upřímná srdečnost Anina působila na ni zvláštním, nepochopeným kouzlem. Čekala hněv a výčitky a našla přátelskou ruku a soucit. Jakoby obrovské břemeno bylo s ní sňato, pocítila náhlou úlevu. Přivinula se k ní a zaplakala, ale teď jí slze nepálily a bolest neohromovala. Veliká a sladká útěcha provanula její nitro a křečovitě držela ruce Aniny. Neprokleli mě! Nezavrhli mě! Nevyženou mě, chvělo se její zmatenou duší.

(Dokončení.)

LITERATURA.

Pavel List: Meteor. Román umělcův. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze 1910.

Divný je tento „román umělcův", jako divným umělcem je Mácha, hrdina jeho. Zazářil meteor na obzoru, aby zanikl, zapadl za krátko, beze stopy. Nebyl však jádra uměleckého, nebyla to záře vnitřní nutnosti projevu a hlubokého přesvědčení, jíž zasvítil, nýbrž jen povrchní odlesk mělkého shonu po vavřínech, bez individuality a opravdové umělecké touhy.

Když Mácha vyšel z konservatoře jako houslista, chopil se ho impresario Budil proti jeho vůli, aby ho ve světě uplatnil. Také bohatá mecenášská rodina Braunova mu projevovala mnoho sympathií.

Nebránil se však Mácha dlouho Budilovi, jako neodolal na dlouho projevům přízně slečny Edity Braunovy, ač nedůvěřoval vůbec erotice panstva. Jako naivní studentík podlehl v Nizze jejím půvabům, když v divadelní, zřejmě na effekt vypočtené scéně mu ukázala nahá ramena a bosé nožky. Nemiloval jí však, byl to pouhý flirt. Emancipoval se, vzpomněl, že je také umělec a odjel na tournée. V Drážďanech však ve zkoušce pevnosti citové propadl nadobro. V restauraci na Brühlově terase spatřil jakousi Irmu Majerovu, celkem všední koketu, a ihned zahořel k ní láskou hodnou rytíře z doby romantismu nebo truvéra. A konce se lze snadno domysliti. Zlákala ho průhlednou komedií, kterou s ním zahrála; milý „dobráček" Mácha si ji vzal, umění, o něž se ostatně rozhodně méně staral než o své flirty, stalo se mu obchodem, prostředkem výdělku na toiletty ženiny. Pak přišla nevěra, revolver, jímž se Mácha nešikovně zranil na levém rameni, a záhadný jeho skon quasi v náručí jakési slečny Horynovy, se vzpomínkou rovněž na záhadnou dívku. O bytosti této, ač psychologicky dle přání autorova má být velice důležita pro život Máchův, víme jen tolik, že po prvním koncertě Máchově se slzami v očích ho prosila o podpis. On ovšem jí vyhověl a smrtelně se do ní zamiloval. — Proti životnímu románku Máchovu stojí románek lásky jeho pianisty Suka, jenž náhodou se setkává v cizině se svojí dávnou milenkou. V románu p. Pavla Lista se vůbec náhody takřka střetují. Edita Braunova na příklad pozve si k sobě Máchu, náhodou však zapomene si obouti punčochy a střevíce, ač měla na to věru dost času; nebo: Mácha spěchá domů, aby přistihl nevěrnou svoji ženu in flagranti, v předsíni strhne se stěny náhodou visící tam revolver, ač na taková, všeobecně přístupná místa se nabité zbraně obyčejně nedávají. Vše je autorem zkonstruováno, připraveno, jako rekvisity na jevišti.

Pavel List neobsáhá koncepci románu, jenž v základech již je chybný v komposici, figury jeho jsou neurčitě kresleny, děj, scény jsou násilně překotny, plny — jak jsem se již zmínil — náhod, bez psychologického zdůvodnění a logické zákonnosti, místy bez výrazu a sentimentálně nasládlé — chyby to, jež nelze přehlédnouti ani omluviti nebo vysvětliti. „Meteor" mne vůbec až zarazil svou nestylovostí a povrchní, bezbarvou dikcí. Vůbec zdá se mi být ukvapen v práci i — ve svém vydání.

Tristan.

Gabriele d'Annunzio: Rozkoš. (Il piacere.) Přeložil Václav Hanuš. „Spisů G. d'Annunzia" sv. 1. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze 1910.

Zbožňovaný miláček italský, „božský" d'Annunzio je aristokratem každým pocitem, každou myšlenkou. Nenávidí „sprostý lid", nenávidí šedou demokratickou potopu dnešní, která mnohé a krásné věci bídně v hlubinu ponořuje, je renaissančním poetou antiky, je esthétem sans peur et sans reproche. Miluje krásno a nádheru. Jeho krásné ženy a šlechtičtí milenci pohybují se v salonech a v boudoirech téměř museálně zařízených, kde každá věc je vzácně krásná a historicky cenná, kde najdeme sedadla pokrytá antickou koží, perské čalouny ze XVI. stol., flámské, protkané zlatem cyperským, neapolské ze stol. XVIII., nádoby muránské, vásy umberské a korejské, číše chalcedonské, antické krajky Buránské, kde v krbu hoří dříví jalovcové a čaj podává se v šálcích z majoliky Castel-Durantské, ozdobené mythologickými výjevy od Luzia Dolciho a hexametry Ovidiovými. Nejde mu o věc, myšlenku, nýbrž o její vyjádření. Je duchem více formálním. V „Rozkoši" nepovídá mnoho zvláštního a nového, ale ve virtuosní formě řekne vše stylem

oslňujícím jak démantový trysk, obrazy nádhernými, přirovnáními originálními. Formě konceduje vše. Pro zvuk slova, rythmus věty vyjádří myšlenku mnohdy zbytečně pleonasticky, opakuje se, čtenář tone v opojivém koloritu jeho dikce, oko únavou umdlévá barvitostí a pestrostí obrazů. Gabriele d'Annunzio je však též psychologem, majícím nesmírně jemný smysl pro každý záchvěv duše, zejména pro těžko postřehnutelné nuance vznikající lásky. Jeho milenci jsou umělci lásky a za Andreou Sperellim často stojí autor sám. Je ješitný a z každé řádky cítíte, jak autor se uplatňuje, jako by říci chtěl: Já vypravuji vám...

„Rozkoš" je knihou vzrušené lásky, vzedmuté rozkoše jako bílá, oblá ňadra ženy, vášnivě se vlnící, knihou raffinované nádhery a kultu ženy. Je rozkošnickým, jásavým výkřikem vášně a smyslů.

A více autor „Rozkoše" snad nechtěl.

Tristan.

DIVADLO.

ČINOHRA. Nazírána a posuzována bez jakýchkoliv informací, nemajíc razby věhlasného jména velikého tribuna Björnstjerne Björnsona, pro jehož činnost planou největší sympatie v srdcích všech národů utiskovaných, poslední jeho dramatická práce „Když mladá réva znova kvete", nepůsobila by tím dojmem, jakého docílila o své premiéře na Národním divadle (24. května 1910) ani přes to, že prošla s úspěchem cizími světovými jevišti. Pokládali bychom ji za výplod šprýmovného humoru mladých autorů, kteří chtějí ukázati, jak dle slov apoštolových „staré víno znova kvasí, když mladá réva kvete". Figurami k experimentu zvolenými jsou bohatý statkář Arvik, v jehož dvou villových domech naproti sobě stojících s vyhlídkou na fjord se děj odehrává, a švakr jeho také již pětačtyřicátník, probošt Hall. Tento důstojný kněz zamiluje se do své nejmladší neteře a zasnubuje se s ní, a Arvik, zanedbáván v manželském soužití manželkou, pocítí navzájem mocné hnutí k dceři proboštově a propaguje s ní ujeti do — Australie. Na štěstí k této katastrofě nedojde. Alvilda, dcera proboštova, když slyší, že otec znova oženiti se hodlá, odjede sice do Londýna na peníz strýcův, ale zmizelý a zděšení způsobivší Arvik se vrací právě ve chvíli, kdy jeho dcery a zvláště jeho manželka docházejí k poznání, že jej tak trochu zanedbávaly, a zvlášť že se ho těžce dotýkalo, když žena se ze společné ložnice od něho odstěhovala k dcerám do protějšího domu. Po jeho domnělém útěku poznávají své chyby, jeho žena čte a zpívá verše, které jí psal v prvních dobách lásky, ale jakmile Arvik se opět objeví, pouští se do něho a teprve na sám závěr se s ním smiřuje, právě když na její příkaz sluha přenáší její postel z domova dcer opět do společné ložnice. Úsměv vyrovnaného kmeta září nad celou hrou, jejíž premiéra u nás byla pietním představením na paměť velikého muže. Za režie Jarosl. Kvapila sehrána byla novinka svižně a z výkonů jednotlivců zvlášť výrazně se pozvedali Arvik páně Vávrův se svou ironií, pí. Arviková pí Danzerové a probošt p. Želenského. =

OPERA. Smetanův cyklus v Národním divadle obsáhl až dosud šest oper mistrových. Zbyly jen „Dvě vdovy" a „Dalibor", ku kterému především (tak jako loni ku „Dvěma vdovám") zájem náš se obrací: jednáť se o nezkrácené provedení díla.

Dosud nejevil nikterak letošní cyklus pokrok proti loňskému. Musil bych opakovati téměř všechny odůvodněné rady a výtky, jež čtenářům „Zvonu" z loňského ročníku zajisté jsou známy. Nechci se opakovati; proto, upozorňuje na uvedené své referáty, přičiním jen všeobecné poznámky a něco málo specialních posudků. Především nemohl jsem se ubrániti dojmu, který na mne cyklus činil: jako pouhá řada obyčejných repertoirních představení. Výše podání kolísala až neobyčejnou měrou; tak proti výbornému provedení „Prodané nevěsty" vyjímalo se podivně zvláště „Tajemství", ale i „Braniboři v Čechách" a „Hubička". Není již téměř jemného orchestru, který nás dříve v podání Kovařovicově tak okouzloval a dojímal. Také škrty v partituře nemají míti v cyklu místa; mnohé z nich zdají se mi býti docela libovolné a nikoliv odůvodněné snahou, zlepšiti libretto. Ale i kdyby se připustilo, že některé z nich by činily operu snesitelnější pro repertoirní představení a kdyby se i připustilo, že je těžko udržovati dvojí versi, „upravenou" pro repertoir a úplnou pro cyklus: proč škrtá se v Braniborech, případně i v Čertově stěně, jež divadlo neudržuje na repertoiru? „Braniborům" se tím naprosto nepomůže, ostatně jest aspoň mně jejich libretto po odstranění nehorázné dikce Sabinovy snesitelnější než docela konfusní libretto „Čertovy stěny", byť i s lahodnou dikcí Krásnohorské. Proč škrtá se na př. začátek druhého jednání „Čertovy stěny", když se již proměna podržuje? Kdy uslyšíme duetto Junoše a Ludiše v „Braniborech", ne-li v cyklu? Totéž platí o předehře k proměně v třetím aktu Libuše.

Pokud se výkonných umělců týče, byla tu především dvojí pohostinská hra páně Mařákova. Zpíval Jeníka v „Prodané nevěstě" a Lukáše v „Hubičce". Po hudební stránce byl zajisté zjevem znamenitým. Ne tak po stránce herecké, zvláště v „Prodané nevěstě". Zvykl tu manýrám, které za některých okolností působí přímo odpudivě. Bylo to zvláště

místo před známým zpěvem „Jak možná věřit", které mne uráželo. Co činil p. Mařák při jímavé a vroucí hudbě, jež je úvodem? Smál se na plné kolo („dramatické" odůvodnění: svému nápadu, jak ošiditi Kecala), plácal se do koženek a tloukl čepicí o stůl. Dvě sekundy před začátkem zpěvu stichl, postavil se do pósy a spustil svou „arii". Patrně je ta předešlá hudba Smetanova bezvýznamná, je to jen nutný úvod k jeho arii! Obecenstvo ovšem asi uznalo, že byl — neodolatelně roztomilý. Ani v Lukáši nezbavil se zcela těchto manýr; tam ovšem aspoň tak se nepříčily. Právě v „Hubičce" uchvátil mne seriosností svého výkonu, která daleko zastínila Lukáše, otec Paloucký p. Huml ů v. Jemu náleží zásluha, že podal (nehledě k vzácnému výkonu pěveckému) tuto postavu ne jako komickou, nýbrž vážně založenou. Nejzřejmějším toho dokladem byla výtečná jeho scéna, kde káže oběma provinilcům („Jak jsem to řek', už je to tak"). Ne úzkostlivý a nevrlý, ač v podstatě dobrý otec, ale situace je tu komická. Cítil jsem plné uspokojení, ba přímo vděčnost k umělci, který nezneužil na př. závěrečných slov při svém odchodu „už je to tak" jako rakety, jež vyvolávala vždy jindy smích obecenstva. Z větších úloh zajímala ještě sl. Šlechtova (Mařenka a Blaženka); má rozhodně divadelní krev. Ale k uspokojivému účinu schází jí ještě dokonalá technika hlasová, jež by bez obtíží a přesně ovládla pěveckou úlohu. Nejvíce pak postrádám v jejím zpěvu citovosti; modulace jejího hlasu jsou ještě příliš málo differencovány; zní stejnoměrně jako varhanové rejstříky. Doufejme, že oboje se dostaví.

Scéna nelišila se od loňské, o níž své doby dostatečně, třeba bez úspěchu, jsem promluvil. V druhém jednání „Tajemství" už ani ty „bludičky", jež nešťastným nápadem nastoupily na místo dřívějších, Kalinovi ve snu se zjevivších pidimužíků (Kalina: „Hrozná pravda, při velebném zpěvu prchlo hejno děsných zjevů"; ve skutečnosti neprchá nic!) dobře nefungovaly. Scéna druhého jednání „Čertovy stěny" je nemožná. Přiznávám, že je to ne oříšek, nýbrž přímo kamínek. Ale p. Polák snad i ten rozlouskne.

Dr. *Otakar Zich.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.*)

Z kterého konce začíti přehled výroční výstavy v Rudolfině? Se zřetelem ku provedení uměleckého díla platil sice od jakživa výtečně malovaný košťál více nežli bídně zkreslený Zeus. Ale dnes rozšířeno pohrdání distinkcemi apriorně na samy předměty umělecké obrazivosti. A tak — prý — vznáší se v současném nebi pomyslů a ideálů čiročirého malebna všední hlávka zelí zrovna tak vysoko, jako božská hlava Jovišova. A v mračnech kadidla, jímž podkuřují literární augurové kde jaký pahýl nejmodernější faktury, stoupají do závratných výšin chvalozpěvy, o jakých se mnohému božstvu ani nezdálo. Přes to přese vše nechybujeme, když přidržíme se osvědčeného vždy probrání vystavených děl dle příbuznosti předmětu. Kdyby pro nic jiného, tedy z pouhé soustředivé hospodárnosti stejnými hledisky a skrovným místem, jehož máme na mále.

Z veřejného programu figuralní malby Západu vymizeli svatí a světice boží téměř na dobro. Všecko náboženské je už pouhé privatissimum a tak i církevní obrazy staly se soukromým zakázkovým zbožím a přestaly býti chloubou výstav. Rovněž mythologie a historie zatlačeny do pozadí, a na velkých plátnech roztahují se nejraději pravšední události. Potud, pokud Člověk neucítí občasnou svoji potřebu proměniti se z nevěřícího Šavla zase ve věřícího Pavla — jednostejně jakého vyznání.

Jako sirotek z rodin těchto vyhostěnců zabloudil na výstavu B. Knüpferův „Asket", práce starší, pojatá s pacítěnou vroucností nové doby, traktovaná barevně dle ponurých norem školy Pilotyho. Z portretistů zajímá Axentowicz líbivými damskými podobiznami elegantního švihu a diskretního koloritu, vedle nichž tratí se vážnější a proslulejší jeho krajan Mehoffer, poměrně chudě na výstavě zastoupený. Také věhlasný Raffaeli nevyniká tentokráte svou podobiznou obstárlých manželů, nazvanou symbolicky „Podzim života" a ve všem všudy (byť i zúmyslně snad) příliš chladnou. I Cottetova archaisující damská podobizna nestojí na výši umění tohoto mistra, a jeho přítomnost na výstavě ušla by snad pozornosti, kdyby nebylo pohádkově pojaté a svítivé jeho architektury „Staré město při západu slunce". Z domácích poutá R. Vejrych, nikoli však podobiznou, do schválné topornosti modernismu zabíhající, nýbrž ladně komponovanou a barevně ušlechtilou ženskou studií „v japonském kostymu". Obchůzkou kolem ženských aktů — stačí Slevogtův, působící v osvětlení, téměř vertikálně dopadajícím vysloveně plasticky, pak Steinlenovy „dvě modelky", dosvědčující lví dráp slavného francouzského kreslíře — docházíme k genrům. Na jich rozhraní povšimněme si mimochodem Eberlova „Odpočinku", vlastně zas „aktu" dvou modelek, jedné oblečené, druhé svlečené, jež vyhlížejí jako atelierová glossa Tizianovy „božské a pozemské lásky" a dokumentují toliko vývojovou fási

*) Do úvahy v předešlém čísle vloudilo se několik chyb tiskových. Z těch buďtež opraveny aspoň dvě, porušující na dobro smysl: V prvním odstavci sluší čísti rychlou a nikoli vyschlou napodobeninu; v druhém odstavci vyjede si Liana de Pongy do Saint Germainu a nikoli Diana do Pongy, do Saint Germainu.

umělcovu. Z ostatních bijí do očí národopisné genry, především polské: Nejkřiklavěji Pautschovi strašní „Žebráci“, ohlas divého Orientu, v němž tvarem, výrazem a barvou všecko vřeští, skuhrá a děsí; pak o stupeň mírnější a komposičně dokonalejší jeho „vesnický pohřeb“. Jadrní, karpatští horalé Sichulského na obrazech „Cestou“ a „Neděle“, malovaných se zjevnou láskou ke zdravé a ničím nezkrocené křeposti zjevu i barvy venkova. Konečně Jarockého „Svěcení vody“, ze všech těchto robustních selských výjevů poměrně nejuhlazenější. Opravdovostí koncepce, plastikou zjevů a sálavostí barvy vyvažuje tyto Poláky náš V. Malý v radostných dvou obrázcích z Chodska; „Chodské děvče“ připomíná Jar. Špillara a lidová scena „z Chodska“ Jožu Úprku. Obě malby mluví však svou notou a hlásají slibný rozběh, na štěstí nezmatený pomíjejícími pošetilostmi dneška. Na vavřínech, nám už po drahnou dobu a z povedenějších ukázek známých, hoví si dvě Bartelsovy děvy, jedna rybářská, druhá vesnická. Pravý galský vtip vyzařuje hřejivé teplo z drobných humoresek Jeana Vébera, representovaného několika lepty. Štětec právě zemřelého F. Skarbiny zanechal v Rudolfinu svou stopu v jediném, po holandsku výmluvném akvarelu. Bésnard a Kollwitzová vystavují bolestné, až do krutých výčitek osudu a společnosti přihrocené obrázky lidské bídy.

Pretenciosní dekorační panneau zaslal worpswedský J. Vogeler. Odměřenou komposici vyrovnanou tak přepečlivě v kresbě i v barvě, jako by všecka ta spůsobně ušněrovaná úpravnost apelovala spíše na střízlivý podiv, než na ozvěnu citu, jemuž základní myšlénkou přece svědčí. Je to zvětšený „Stammbuchblatt“ z blahoslavené doby Biedermayerů — tedy artikl z brusu moderní! Za to beze všech pretencí podává mnichovský A. Liebermann milou ukázku svého umu v solidním svém „Interieuru“. Architektur je na výstavě po tenku; jenom mimochodem budiž jmenován z domácích A. Zeyer, vystavující široký akvarel, romantické zákoutí svého zamilovaného Bruges; a z cizích krom zmíněného již Cotteta F. Brangwyn.

Mezi krajináři hraje prim A. Kalvoda dvěma obrazy „z okolí Křivoklátu“ a „na potoce“. Obě malby vyznačuje silný a velký rys, komposiční jednolitost, vzdušná hloubka, odhodlaný koloristní přednes. Nebýti částečné tvrdosti některých lokalních barev, byly by tyto manifestace stoupajícího vývoje umělcova nerušeně utěšené. Panuškovo širé panorama z lipnických lesů jímá stejně vděčnou pozornost jako Filipkiewiczovy rozlehlé krajiny z Podunají a Orlikův karakteristický akvarel „Česká pole“. Z cizích krajinářů zavítal na výstavu s mistrovskými kusy André Daucher; obzvláště s lepty, ve kterých vystihuje ráz krajiny nejjednoduššími prostředky kresby z míry výmluvně a přesvědčivě.

V zátiší vyniká gouache osvědčené malířky květin A. Boudové poměrně nad olej „Souvenirs d'amour“ od B. Šedivé, ač v tomto obrázku koloristní zužitkování všech odstínů vadnutí a žloutnutí vybízí také k uznání.

I několik skulptur roztroušeno po výstavě: Klingerovo poprsí R. Wagnera, nepovídající zhola nic obzvláštního; Larssonova „Bakchantka“, jemně modelovaný bijou; Folkmannovy plastiky ustálených jak známo kvalit a průměrného slušného díla; Pugetův pes, portretně realistický bronz krakovské provenience.

Končím. Přehled není jistě úplný. A nemůže býti, ježto nad průměrné niveau vyniká málo které opus a o ostatek běží v čáře nevelmi rozvlněné. Veškeré její body vypočítávati vedlo by jen do únavných a podřízených podrobností. Doufejme, že výroční výstava Krasoumné jednoty naplní svůj program napřesrok všestranně vydatněji, pestřeji a instruktivněji. A také lépe po česku. *J. L.*

TÝDEN.

* Minulé neděle (29. května) v dopoledních hodinách odhalen byl v pražských sadech na Karlově náměstí slavnostním způsobem pomník Karoliny Světlé, umělecké dílo sochaře A. Zouly (bronzová busta) a architekta Fanty (žulový podstavec s ozdobnými postranními květinovými koši). Slavnost, vyvolaná na podnět Ženského výrobního spolku českého, stala se opravdovým holdem populární spisovatelce, neboť nejenom slavnostní řeč paní Jindřišky Flajšhansové, která na základě charakteristiky básnířky Elišky Krásnohorské nadšenými slovy vyzvedla zásluhy Světlé o náš národní vzrůst a o literární oslavu zejména lidu podještědského, tak i bohatá účast všech druhů našeho obecenstva, literárních, kulturních lidumilných a ženských spolků i korporací, dodala jí velmi povznášejícího rázu. Karolina Světlá ve věku již dospívajícím a s názorem uzrálým přistoupila na samém sklonku let padesátých k literárnímu tvoření: její první veřejné vystoupení spojeno je s památným almanachem „Májem“ z r. 1858, kde uveřejněna od ní skromná črta „Dvojí probuzení“. Přistoupila k tomuto úkolu s nadšenou láskou vzbuzenou několikaletým pozorováním lidu poještědského, s nímž srostla a v němž objevila celou galerii živých, rázovitých typů, ona, dcera pražské patricijské rodiny, až do svého plnoletí vychovávaná v tradici našeho německo-českého života let třicátých a čtyřicátých minulého věku. Veliký význam Karoliny Světlé leží právě v tom upřímném nadšení a ve vřelém zaujetí, s jakým

se tato měšťka odevzdala pronikání venkova. Nebylo to nadšení sentimentální a povrchem vzrušené, ale uvědomělý, zralý pud zdravě cítícího člověka, který hledá zdroj síly a národní povahy tam, kde skutečně ještě existoval. Světlá, méně reálně ovšem založená než Božena Němcová, navazuje přímo na autorku „Chudých lidí“ a „Pohorské vesnice“, podkreslujíc si pozadí svých románů a novell vlasteneckým pozadím. Mluví o tom stejně její románové obrazy z Podještědí, její Kříž u potoka, Vesnický román, Frantina, Hložiny, Nemodlenec i Kantůrčice, jako její románové fresky pražské: První Češka, Na úsvitě, Paní Hlohovská, Černý Petříček nebo Zvonečková královna, kde tak živě a tendenčně vystupují už polohistorické červánky našeho probouzení. Za toto vroucí a uvědomělé i uvědomující nadšení zaslouží si Karolina Světlá naší opravdové a neuhasínající lásky, a tu jí též opravdu projevila naše nedělní slavnost. Nedaleko oken, jež se za jitra 7. září 1899 otevřela, aby jimi vyvanula šlechetná duše naší spisovatelky, vypíná se dnes prostý, ale úhledný její památník vděku národa, jenž si svých nadšených pracovníků musí dnes tím hlouběj vážiti, čím úporněji je na druhé straně připravován o možnost každého rozvoje a každého kulturního a národohospodářského rozmachu. —*n*—

*

* Mark Lukič Kropivnickij, nar. r. 1841 v Chersonsku, po absolv. filosof. studii universitních v Kijevě, nadšen pro divadlo i pro svůj národ maloruský, stal se hercem z povolání. R. 1880 seskupil kolem sebe maloruské talentované herce a s touto družinou putoval od města k městu. Před ním maloruská divadelní literatura, postrádající dramat ze současného života, byla téměř bez významu. Ruská kritika praví o něm, že si musil počínati jako Petr Veliký v liter. ruské. Jeho družina oslňovala Petrohrad a velká města rozsáhlého Ruska svými výkony tak, že byla srovnávána s Meiningenskými. Sláva „chochlockého těatra“ byla jím zajištěna, a kritika se podivovala ohnivému nadšenci z příčiny tvorby scénické i dramatické. Navazuje na Gogola, vybudoval řadu maloruských dramat a pracemi svými postavil maloruský repertoir na úroveň velikých divadel ruských. Stal se zakladatelem novodobého maloruského divadla a jak praví kritika, literatura neobejde se bez jeho jména, neboť má mnoho následovníků. Zemřel náhle, jak uvádí ruská „Niva“, přinášející jeho podobiznu, na své pouti. Vracel se s družinou z Oděssy po skončené stkvělé stagioně a skonal na železniční staničce v Goltu dne 23. dubna t. r. Před tím zdráv, pln záměrů přes svůj věk, klesl jako veliký dub, bleskem zasažen, tento obdivuhodný, talentovaný Malorus, jehož ztráty želí celá Ukrajina a všichni přátelé umění. K. V. H.

*

* Francouzský spisovatel Jules Renard, jehož jméno slynulo po venkově Francie, nar. r. 1864 v Chalons sur Mayenne, zemřel dne 24. května t. r. v Paříži. Vydal dva svazky básní, ale nevynikl jako básník, nýbrž jako humorista, jenž v drobných i větších pracích dovedl umělecky zobraziti všecky směšnosti venkovských, větších i menších měst a vesnic. Většich část povídek čerpal z okolí Chitry les Mines, kde po dlouhou dobu před přesídlením do Paříže byl mairem. Kritika praví o něm, že byl výborný stylista a ve frasi že se rovnal Flaubertovi a dikcí byl nad Anatolem Francem. Před třemi lety byl jmenován členem Akademie Goncourtů na místo Huysmansa.

*

* Maryan Gawalewicz, polský spisovatel, později ředitel divadla ve svém rodišti, nar. r. 1852 ve Lvově, zemřel tam 27. května t. r. Divadlo mělo v něm velkého ctitele a znamenitého odborníka. *K. V. H.*

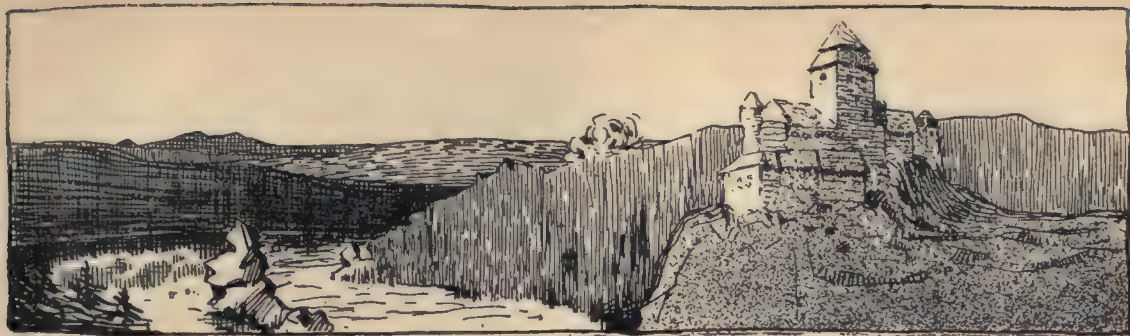
*

* Dne 28. května zemřel v Budapešti znamenitý romanopisec, novellista a politik Kálmán Mikszáth, přední representant moderní maďarské prosy. Byl tvůrcem nepřekonatelných drobných kreseb z národního maďarského života, a u národa svého byl ještě oblíbenější než autoři velkých románových fresek Jókai, Keméni, Jósika a j. hlavně proto, že dovedl oblíti svoje prosté výseky života podivuhodným jasem poesie a srdečnou důvěrností. Mikszáthovy drobné příběhy měly silný vliv na současnou tvorbu maďarskou, jeho humor hřál a jeho poetické rozcitlivění povznášelo. Byl populární i jako politik a žurnalista (počal v „Szegedin Naplo“ za let sedmdesátých, přešel s Tiszou počátkem let osmdesátých do Budapešti a tam začal svoji politickou karieru). Dlouhá léta byl i předsedou maďarského žurnalistického sdružení a členem četných literárních korporací. Do češtiny překládali Mikszátha zejména Fr. Brábek („Slavná župa“, řada humoristických prací v Matici lidu) a G. N. Mayerhoffer. —*n*—

V PRAZE, dne 3. června 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

VÁCLAV DRESLER:

JAKUB ARBES.

JUBILEJNÍ POZNÁMKY K JEHO 70LETÍ.*)

Snad u málo kterého soudobého spisovatele českého soukromé životní osudy a postupný vývoj osobních myšlenkových či ideových zálib souvisejí tak úzce s vlatním literárním dílem jako u Jakuba Arbesa. O Arbesovi lze právem říci, že ve svých belletristických pracích propagoval, ujasňoval i dokazoval názory, k nimž byl po předběžných, studiích v soukromém životě právě dospěl, a že románopisec i člověk se u něho neustále doplňují, tak že z jeho díla můžete dost snadno vystopovat, co jej jako oddaného syna své doby i jako příslušníka malého, zápasícího národa kdy zajímalo, o čem v různých studiích svého duchového rozvoje nejraději uvažovával, jak naň v jednotlivých časových obdobích působily současné veřejné události či společenské vlivy vnější, co postupně nejhlouběji zaměstnávalo jeho myslivého ducha a kterak belletrista reagoval na náladu, duševní potřebu nebo morálnou bolest soudobnosti. Jeho románové i povídkové knihy jsou upřímně zpovídavé a jejich děje, problemy i látková themata mají vždy přímý vztah k určité periodě vnitřního života autorova, jehož přirozeně jsou myšlenkovými ohlasy. Čerpá-li k literární tvorbě z osobních zkušeností, rostoucích praktických poznatků a šířících se společenských styků belletrista skoro vždy, jest tato okolnost u Arbesa sesílena tím, že většinu svých novellistických dějů vypravuje v první osobě, že sám patří zpravidla mezi „hrdiny" svých prós a nejednou vlastnímu bezprostřednímu vlivu dává činně zasáhnout v osudy i názory svých románových postav. Rozumí se, že formu i rozsah své přímé účasti na vypravovaném povídkovém ději zhusta přizpůsobuje vnitřním podmínkám belletristickým, ale jsou také v jeho knihách místa, kde se se vzácnou sdílností dopodrobna vyzpovídal a jež můžete vzíti jako roztroušené kusy vlastního autorova životopisu nebo aspoň bezpečně spolehlivé příspěvky k němu. V té míře nenajdete toho snad u žádného jiného belletristy domácího. Příčiny, jež Arbesa k tomu vedly a jimiž si tento řídký zjev můžeme u něho vysvětlit, bylo několik.

Jednou z nich jest fakt, že Arbes jen velmi zřídka staví se nad své belletristické látky a mimo své dějové náměty, vystupuje v nich aspoň jako osoba episodická nebo jako postranní pozorovatel, jenž časem činí své individuální poznámky o povaze toho kterého „reka" či o možném řešení daného příběhového konfliktu. Větší část novellistických motivů vzal spisovatel ze svého nejbližšího okolí, z ovzduší, s jehož lidmi se denně osobně stýkal, do něhož sám docházíval, jež měl rád a v němž znal každou sebe menší podrobnost. Srostl takřka s tímto zajímavým ústředím pražských i předměstských hospůdek, v nichž od svého jinošského mládí protrávil mnohou příjemnou stránku skutečného života, kam jej vábila touha po bezprostředním studiu rázovitých lidových postav a odkud načerpal bohatou znalost lidských vášní, třídních rozporů, sociálních podmínek i povah. „Co neosmělil se mnohý pronésti začasté po celý svůj život, pronese zcela prostě v takové pokoutní místnosti, když tam po půl noci zapadne s veselými kumpány. Čeho se tak zvaný spořádaný člověk nikdy neodvážil, odváží se v takovém ovzduší jako něčeho, co nepotřebuje jakožto věc zcela přirozená nižádného uvažování. Přiznám se, že jsem později, když sám jsem nabyl alespoň poměrného rozhledu do světa, slýchával v zákoutí svém o nejrůznějších

*) Připadají na den 12. června.

věcech úsudky tak bystré a zároveň bezohledné, a to od lidí na pohled nesmělých i bázlivých, že neodvážil bych se je veřejně opakovati. Nechť soudí o pokoutních hospodách pražských kdo způsobem jakýmkoli, tolik jest jisto, že volnost, začasté i nevázanost mluveného slova nebývá nikde tak smělá a bezohledná jako právě tam, kde je také nejméně ostříháme. A kdož by ji také střehl, kdož by ji mohl stříci v té spoustě nesmyslů a blábolení, kterými si tam obyčejně rozjařenost i bujnost ulevuje! Avšak, kdo jako já celou řadu let byl nucen klidně naslouchati a mlčky pozorovati, ví, jak často ze spousty nesmyslů šlehne blesk překvapující jasnosti." Těmito několika upřímnými větami prozrazuje spisovatel v romanettě „Zborcené harfy tón" zároveň, co jej v tuto zdánlivě nesympathickou sferu vábilo a čeho si v ní především všímal. Jda důsledně za hlasem svého odporu vůči vší konvencionálnosti, obřadnosti i salonně uhlazené přetvářce, hleděl poznat lidi přírody, instinktu, citu, pudů i vášní. A hlavně lidi svérázné, netuctové, povahově výjimečné, podivných životních osudů i dobrodružných sklonů. Sociálně živořící proletáře, pokoutní písaře, ubohé polopomatence nebo bytosti stižené fixní ideou, jedince velikou společností vyděděné, skoro bezprávné, ponížené i uražené. Lidi, v nichž se bouří vzdor a zvedá nespokojenost i roztrpčenost oproti ustáleným řádům. Tak zvané ztracené existence, s otrávenými dušemi, zklamanými illusemi, zrazenými srdci a živelnou touhou po sociální odvětě. Samotáře usilovně přemítající o všemožných společenských záhadách, hledající šeré ústraní i noční zákoutí a sdělující se se svými boly jen v atmosfeře alkoholu. Spisovatel pro svá, strašidelnou tajemností působící romanetta, i pro své společenské, reálnými dokumenty přeplněné romány potřeboval takových reků a jejich životní ovzduší velmi dobře vyhovovalo podivuhodné směsi plně neuvědomělého romantismu s přiznaným krajním naturalismem v Arbesově díle.

Autor nejednou otevřeně doznal, že by ledakteré své nejsilnější působící belletristické dílo nebyl napsal nebo aspoň ne v té podobě, v jaké se dnes dochová literární historii, kdyby tak z blízka a přímo u spodního okraje nebyl očitě seznal kořen lidské bídy, neutěšenost existenčních podmínek i tragiku jedinečných snah pod převládou uniformujícího celku. Tady se naučil hezky důvěrně dívat se tváří v tvář drsné realitě životní, zde záhy zvykal si vídat hloubku zoufajícího lidského bolu, třebas v lihovinách utápěného, tu se téměř denně přesvědčoval o tom, kolik nadaných i snaživých jednotlivců zabředne nepřízní osudu či vlastní povahovou nepraktičností v nezaviněný úpadek a jak by bylo vyloženou nespravedlivostí řady těchto společenských vyhostěnců předem odsuzovat. Tady navykl cenit v člověku nejdříve člověka a pak teprve společenské jméno, sociální postavení, hmotnou situaci, lesklý titul i zevnějšek. Stálý blízký styk s tímto živým semeništěm spodních společenských proudů dal Arbesovi vniknout v nejvlastnější podstatu životní tragiky i lidského utrpení tak hluboko, jak do ní nevnikl snad žádný z jeho spisovatelských vrstevníků. Odsud se naučil s takovou bezohlednou pravdivostí odkrývat zřídlo sociálně kulturních hříchů a tak přesvědčivě mluvit o nutnosti pronikavých reforem. Příliš intimně a příliš bezohledně promluvil k němu odtud praktický život aby se mohl ve svých literárních pracích zabývat látkově něčím jiným než právě tímto těžkým problemem těžkého života. Nebo aby se rozplýval v sentimentálním citlivůstkářství, vznášel se v nerealních abstraktnostech a šel netečně mimo aktuelnější otázky doby. Naopak tímto smělým pohledem v skryté zákulisí životních tajemství byl v něm posílen vrozený zájem pro veřejné záležitosti, dávný smysl pro zjevy zápasící i probíjející se a touha po hledání nových cest, obrodných prostředků i nejpřípadnějších léků. Tento styk a z něho vyvěrající bohatství praktických zkušeností utvrzuje ho v jeho soucitném demokratismu i v snaze sociálně reformní. A tady doplňovaly se u Arbesa soukromý život i literární dílo vzájemně, zde jest vysvětlení k tomu, proč tolik utrpení, bídy i zoufalosti nakupeno je v jeho belletristických knihách, tady máme vlast jeho podivínských, mnohdy na první pohled nenormálních románových typů a zde vlastními osobními styky autorovými byla zabarvována všecka jeho spisovatelská tvorba.

Arbes zachovává zpravidla tento základní postup: v úvodě vylíčí, jak se v té i té místnosti, za určitých vnějších okolností a pod vlivem jistých osobních nálad setkal s tím kterým zajímavým či zdánlivě podivínským člověkem, pokud se s ním napoprvé sblížil i jak s ním navázal další styky. Pak naskizzuje jeho sociální poměry i životní, po případě rodinné osudy a reprodukuje, o čem s ním pohovořil, v čem se s ním svými názory shodoval a v čem rozcházel, kterak se postupně vyvinovala jejich obapolná známost a čeho v jeho životě na konec byl očitým svědkem nebo čeho se dodatečně o něm dověděl z jeho dopisů. Při této pracovní methodě bylo přirozeno, že autor vystupoval v románovém ději jako jednající osoba a musil, aby předem náležitě ujasnil svůj poměr k ostatním osobám, načrtnout kus

vlastního života, své tehdejší existenční postavení, stupeň svého duševního vývoje, proč sám byl v dané době tak či onak naladěn, kterak v různých dobách různě reagoval na popudy vnějšího světa atd. — A v těchto informačních, zpola životopisných úvodech zpravil nás zevrubně o tom, jak za jednotlivých okolností pracovával, kdy se ho zmocňovala nechuť k práci nebo i přímá neschopnost práce, kam nejraději chodíval, které odvětví speciálního studia jej kdy nejvíce poutalo a co si myslil o soudobých poměrech všenárodních. Do četných vložek, úvah i episodních poznámek, jimiž jako osoba na ději zúčastněná hustě protkal text svých belletrií, uložil pak zase mnohé ze svých společenských názorů, mravních pojmů i osobního přesvědčení . . .

Z Arbesových knih podrobně se dovídáme: v jakém ovzduší se autor byl narodil, za kterých vnějších vlivů vyrůstal, kam chodil do školy, kterak tam v různých dobách prospíval, že dlouho se neuměl opravdově „učit", co z učebních předmětů poměrně nejvíce jej tehdy zajímalo, co dělal mimo školu, doma, či v blízkém okolí svého smíchovského, předměstského rodiště, v jakých okolnostech žili jeho rodiče, jak kol něho umírali nejbližší sourozenci, s jakými záměry šel později na studie, proč jich neukončil, co vše studoval soukromě, které vědy měly proň nejtrvalejší přitažlivost, pokud si ze školních let odnesl positivní vědomosti do praktického života, jak se později věnoval žurnalistice, v kterých redakcích byl postupně zaměstnán, kolikrát v dobách tiskové persekuce vězněn i žalářován, co vše vnitřně zažil ve vězení českolipském, do jaké míry se pamatuje na bouřlivý rok revoluční i na průběh válečného tažení z r. 1866 atd. O tom všem drobné zmínky nebo i celé obšírné popisné kapitoly jsou roztroušeny téměř po celém spisovatelském díle autorově, jež nám mimo to poskytuje mnohý cenný, protože z bezprostředního osobního názoru vážený dokument o kulturně dějinném vývoji domácím. I když si při vybírání těchto životopisných poznámek a dobových dokumentů z Arbesova díla musíme, znajíce jeho častý sklon k zpovídavé subjektivnosti i nezapomínajíce na přizpůsobovací vliv belletrisovaných motivů, počínat opatrně, sestavíme si z nich dost přibližný obraz o životě, osudech i názorech spisovatelových. Tak mnohomluvně a otevřeně nevyzpovídal se ze svého soukromého života v literárních pracích ani mnohý vyslovený lyrik jako to byl učinil Arbes-romancier, zabývající se v belletrii ne zachycováním osobních básnických citů, nálad či dojmů, ale vážným řešením palčivých sociálních problemů a otázek všenárodních i všelidských. To bylo u Arbesa způsobeno jen tím, že ve svých pracích líčí okolí vlastního privátního žití, poměry svého pražského rodiště a že vypravuje své belletristické příběhy v první osobě jako jeden z jejich činných nositelů . . .

To byla jedna z příčin, proč u Arbesa život i dílo tak těsně do sebe zapadají. Příčinou druhou jest okolnost, že autor ve svých knihách, mimo drobnější prósy povídkové i feuilletonní črty, nespokojuje se pouhou pestrostí belletristických příběhů, nýbrž snaží se jimi pokaždé něco hájit, zdůvodnit, dokázat, ujasnit. Arbes jest především myslitel i pozorovatel, malíř a básník až v druhé řadě. Užívá každé příležitosti a kde jakého přípustného belletristického prostředku (formy dopisové, rozhovoru, vzpomínky, vypravování, referátu), aby rozvinul určitý problem nebo osvětlil nějakou záhadu i během proudu dějového, po případě jako episodní passáž mimo něj a vedle něho. Jeho dialogy, jimiž pak jest knižní soubor u něho téměř protkán, podobají se někdy učeným traktátům a odborným pojednáním, ač jsou podány prostou, co nejjednodušší slovesnou formou. Po stránce umělecké působí tyto traktátové vložky v belletristickém díle bez odporu rušivě, ale myšlénkově je zase značně prohlubují a obohacují. Z nich se lze spíš učit než se jimi čtenářsky bavit. Proto nepřilne trvale k Arbesově knize čtenář, chtějící se jen bavit sledováním belletristicky předváděných příběhů ani náladový snílek, za to najde v ní hojnost myšlenkových vznětů myslitel, člověk zadívaný do hloubek, uvažující o světových záhadách a hledající odpověď na odvěčné lidské otázky. V tom směru jde Arbes až do odvážných důsledků, jsa autorem rozsáhlých životních zkušeností, širokého světového rozhledu a obdivuhodně hlubokých vědomostí. Plné půlstoletí žil ve veřejném společenském kvasu i proň a netřeba se u něho divit, že úvaha, na vlastní románový děj snad jen volně přilepená, hraje v jeho díle tak význačnou roli. Spisovatel se tu prostě zase zpovídal: z výsledků, k nimž došel theoretickým studiem, jako se byl souběžně v svých knihách vyzpovídal ze soukromých intimit životopisných. Autor-malíř detailu a autor-ideový experimentátor: to jest klíč k otázce, proč se v Arbesově případě život tak úzce stýká s dílem.

(Pokračování.)

STANISLAV ZIMA:

ZA LESEM HOŘÍ.

SVÉ ŽENĚ.

To bylo k večeru. My znaveni
šli modrými koberci vřesovými,
jež rozvěsilo léto po stráni.

Tou dobou přichází sem z rokytí
a z lesních slují tiše, blouznivá
Noc, sladká Ofelie Měsíce,
a čeká, čeká ..... Nikdy neslyšíš
v kamení zvonit kročej vonných noh
té paní krásné, smutné.

Chvilkami,
za panskou loukou, ze spod mlýnských kol
zavane větřík. Zdálo by se ti,
že rusalka to krásná přináší
sem doušek vody z lesních studánek:
tak osvěží se skráň a horké rty....

Jsme nahoře už. Jako starý hrad
les borovic a jedlí pyšní se
na vrchu skály, mechem porostlé.
Za hradem, za baštami, nad nimiž
zelené vlály chocholy rytířů,
zřel's velký oheň .... Modrá nebesa
to hořela a nikdo neviděl
červený plamen, jak se rozlívá
po modrých stropech nebe ... Andělé
usnuli u bran ráje ... Ničí hlas
nevolal o pomoc ... Dvě děvčátka
pod mezí žala vojtěšku a hoch
se smál jim, škádlil je ... A na větvích
zpívali ptáci, jako zpívá si
veselá mládež večer v neděli
na malých zahrádkách ...

Strop oblohy
se rozhořoval. Ještě okamžik,
a hradba chytí! Tvrdé krunýře
rytířů červenaly požárem
jak rudá měď ... Rytíři hrdinsky
jsou odhodláni umřít na hradě
a v jeho troskách ... hledí do ohně
a jenom přílby chochol zelený
se chvěje trochu ....

Ale doposud
je ticho vůkol. Dívky dožaly,
a chlapec used na mez travnatou.
Jen nebe hoří.

Vzadu, za zámkem,
přiběhl na nebesa zděšeně
ubledlý měsíc, aby uviděl
trs velký rudých růží ohnivých,
co zkvetly za lesem ... Já mýlil se:
vyděšen nebyl! V siných oblacích
spíš usmíval se, jak kdys usmíval
se básník Nero, když mu u nohou
Řím starý hořel ... Dlouho nad zámkem
stál s hvězdami a hleděl na západ,
na rudou zář, jež hasnouc, modrala,
a v kteréž dohořelo konečně
nádherné slunce ....

UN MAUVAIS — SUJET.

— Ví, že je hlupák, ale hrozný hlupák?
Medikus granátnický osedlá si
Pegasa večer! Jak se nesmát tomu?
Měl rád svou vojnu, vévodu a boha
a neblázňil už! ... Co chce k čertu s jamby?
Čte vévoda je? Čtou je princezny mé?
A podíval se, jak jsou kypry, tlusty,
ač veršů nečtou! I mne mořil v mládí
můj vychovatel Vergilem a Dantem,
a od těch dob je milejší mně štolba
a hajný v bažantnici, nežli klasik!
Fi! veršotepec! Ptám se, k čemu třeba
je vévodovi básní, má-li zámky,
bohatá města, cla, anglické hřebce,
husarské pluky, s černou zvěří v lesích?
Ach, mladíku, on nezakusil nikdy
co život vše je! Neví' .... Nuže: střecha,
kam neprší, a hezká, švarná žena,
veselé děti, plný sklep, a půda
a měkká, bezstarostná postel na noc.
Hle, to je život! ... Ostatek je hloupost!
On holobradý felčar ze Štutgartu
chce na ruby nám starou moudrost zvrátit?
My skrotíme ho! Kdo ho pustil, chlapce?

A myslí, že můj pluk je jako krčma
kam jdem a odejdeme, jak se zlíbí? . . .
Kdo dovolil mu utéc do Mannheimu?
Divadlo napsal? . . .Cože? . . . Ještě jednou
to opakoval! . . . Divadlo! . . . On, chirurg,
vévodský chirurg, v granátnickém pluku
o loupežnících slátá tragedie!
To bude pěkný nesmysl! . . . Šel léčit
mé granátníky! Včera napili se,
prý na pochodu, v našem pivovaru
skyslého piva. Šel a uzdravil je,
ať vlast je silna, ať strach má náš soused!
Třel masti, žilou pouštěl, vařil dryák,
však kašpary můj voják nesmí dělat!

Já ráno krmil v parku hejno špačků
a v kapsách trochu zůstalo mi drobtů.
A tak to bude s jeho poesií:
jak vysejpám ty drobty ze svých kapes,
hned vysype on — slyšel? — ze své hlavy
ty verše, ballady, ty bizarrnosti,
ty pitomosti! . . . Čas je býti mužem,
když kord mám vévodův a jeho kabát!
Ubohý major, dobrý jeho papa,
div nezoufal si dneska! . . . Jeho chlouba
jediný synek po dvacátém roce:
un mauvais sujet! . . . Jakobín! . . Nuž nechal
ty pošetilé hračky libertinům,
komediantům, bláznům, kalné sběři!
Je voják! Důstojník! Dost pro začátek!
Za Mannheim ale na čtrnáct dnů pošlu
ho k profousovi! Kál se! Rozjímal tam
o bludech mládí! . . Tak! . . . A šel mi s očí,
zpozdilý chlapče . . .

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXIX.

O prázdninách po kvartě bylo pro mne událostí, když se mi dostaly do rukou Máchovy spisy. Sháněl jsem se po nich už v Broumově, marně však; až doma o kterýchsi svátcích toho roku kvartánského uviděl jsem sešit Máchových spisů Kobrova vydání u herce p. Červíčka při kočující společnosti nevím už které. Pamatuju se jen tolik, že při ní byl herec p. Ludvík, nyní divadelní ředitel v Americe, a jeho první žena. Tak jsem se dověděl, kde bych si Máchovy spisy mohl opatřit.

Když jsem si potřebné peníze uskládal, zaslal jsem je do Prahy Kobrovu nakladatelství. Dychtivě jsem očekával knihy. Jasně vidím, jak náš strážník a zároveň sluha poštovní, Kocián, odevzdal mi před stavením na zápsi balíček z Prahy a jak jsem se s tím balíčkem hnal do sedničky, jak jsem jej nedočkavě rozdělal a sešity ve světle modré obálce obracel, prohlížel, a hned mlsavě ochutnával, hned tu, hned tam četl, začátek prvního dílu, „Máj", a zase začátek druhého, „Cikány", jak mne v nich uvábilo oslovení krajiny v úvodu, a zase dál: „Hluboko v křivoklátských lesích přivítala kukačka jarní jitro." To začátek „Křivoklátu" a hned zase zpátky, kus žalářní sceny „Máje", pak „Intermezzo".

Nový svět se mi Máchovým dílem otevřel a nová řeč mně zazněla, jiná nežli v básních dosud mně známých. Nedovedl jsem ji tenkrát ocenit, ale cítil jsem, že tu jiný, krásný zvuk. Mácha byl za těch prázdnin mou nejmilejší četbou. Již na počátku jsem se zmínil, jak jsem ho v sedničce ve výstupku čítal i na zahradě pod javory, pod olšemi u řeky. „Máj", pak „Márinka", „Cikáni", „Křivoklát", mne tenkráte nejvíc uchvacovaly, zvláště „Máj" a „Márinka".

Jiné knihy půjčoval mně pan učitel Sagner a bratranec Adolf. Ten si z Hradce vozíval hodně knih. Nejvíce divadla. Tak jsem za těch prázdnin na nižším gymnasiu přečetl, myslím, všecky Klicperovy kusy i u vydání Dra Gabriela i v prvotních vydáních, jmenovitě v „Almanachu" v Hradci Králové J. H. Pospíšilem vydávaném a ještě švabachem tištěném. Také Tylovy kusy jsem četl a jiné, cenné i méně cenné v Pospíšilově „Divadelní bibliothece".

Ze zásuvky starého prádelníku tetky Prouzové, kdež měl bratranec Adolf knihy uloženy, dostal se mi do rukou také starý časopis „Krok",*) z něhož si pamatuju nejjasněji, že měl velkou rytinu spodobující vítězství Samovo nad Franky. Než tetin prádelník obsahoval také knihy nové. Tu jsem nejprvé uviděl Nerudovo „Hřbitovní kvítí", jež mně bratranec pak daroval.

*) Počal vycházetí r. 1821 za redakce J. Sv. Presla. Hlavním spolupracovníkem byl Jungmann.

Malá ta knížka a Máchovy spisy byly poklady mé chudé knihovničky. Je vozil jsem po léta v studentském svém kufru vždycky z prázdnin do Hradce, ačkoliv jsem je už nejednou přečetl.

První dojem „Hřbitovního kvítí" nebyl ovšem tak uchvacující; ale cítil jsem, že to něco zvláštního, jiného. Ostrý ton mne mladičkého studenta místem zarážel, lecčemu jsem nerozuměl a tenkrát ani rozuměti nemohl. Pamatuju se zvláště, jak jsem si hlavu lámal básní začínající:

„Na vršíčku dům stál bláznů,
panna tudy chodila,
chytili ji, aby bláznům
k vůli leccos rodila —"

Za to se mi nad jiné líbila:

„V vlasti jsem a přece divná tužba
svírá prsa těsným okovem — — —
— — — — — — — — — — — —
že bych zaplakal si v domě vlastním
píseň tužby, toužnou Odysseji. —"

To byly nejhlubší dojmy z prázdninové četby na nižším gymnasiu. Kromě čtení zabavovalo mne nejvíce divadlo. Naši ochotníci, už prve jmenovaní, pilně hráli. Hlavní péči o divadlo měl bratranec Adolf; středisko zůstávalo pořád „u Knáhlů", třeba že starý pan Knáhl tou dobou na jevišti už nevystupoval. Ale malovati pro divadlo nepřestal; bylo-li třeba nějaké dekorace nebo části její, opatřil to. Také úlohy ještě rozepisoval svým pěkným, čitelným švabachem. Kus role jím napsané po dnes chovám na památku jakož i malé, hodinářské kladivko s vyrytým letopočtem 1772 a s písmeny C. P. Rok po vojně vešel smutek do jeho roubeného příbytku. Dne 19. září r. 1867 zemřela paní Knahlová. Odpočívá na starém hronovském hřbitově nedaleko kostelních dveří opodál zapadlého, zapomenutého hrobu starého faráře Zeidlera, kmotra jejího muže, náruživého milovníka ptactva a čihadla, jenž ji pokřtil už jako nevěstu, když se vrátila ze svého útulku na boušínské faře. —

Také já, žák nižšího gymnasia, jsem někdy vystoupil na jevišti hronovského stánku Thaliina, ovšem v úlohách jen malých nebo statistských. V těch šedesátých létech, před válkou, tuším že r. 1864, stala se u nás událostí zábava, do té doby neznámá, „Beseda". Byla po způsobu památných besed z let čtyřicátých, z časů Tylových; tančilo se v ní, deklamovalo i zpívalo. Zavedl ji u nás můj bratranec Adolf se studenty hlavně s Janem Dobšem. Bratranec také přinesl z Hradce nový tanec, „besedu", tenkráte z brusu novou,*) a ta vzrušovala mladý svět. Pamatuju se, že sestra Helena chodila s kamarádkami učit se tomu novému tanci, a že pak šla na „Besedu" jako ostatní přítelkyně po selsku ustrojená, v pěkné, květované šněrovačce a že měla vlasy upleteny ve dva ruliky.

Na první besedě u nás jsem nebyl, na pozdější však se pamatuju z autopsie. Vím, že se deklamovaly básně vážné i žertovné, že pořád ještě se líbily „deklamovánky" Tylovy, Rubešovy i Klicperovy. Kromě těch se přednášely novější, vybírané hlavně z „Besedníku" uspořádaného J. Barákem, H. Přerhofem a J. R. Vilímkem r. 1861 a 1862. Mnohé z těch básní pomahaly tenkráte v našem pohorském zákoutí zaněcovat cit vlastenecký a dobře působily. Z veselých zvláště se líbil Hálkův „Frajtr Kalina", kteréhož u nás výborně přednášeli, rozumí se v kostymu, i bratranec Adolf i přítel jeho Jan Dobeš, jako deklamator zvlášť oblíbený. Všichni u nás rádi poslouchali básně a také kvarteta, jež studenti se sousedskými zpěváky do těch besed nacvičili; na tanec besedu však a na „kadryl" čtverylku, kterou tenkrát u nás také zavedli, zabroukala ta ona sousedka, poněvadž se musila na ty tance jen dívat a nemohla jíti do kola.

V těch létech to bylo, kdy se u nás „počaly duše hřáti ohněm národního vědomí". Působily v to divadlo, „besedy" i výlety o prázdninách studenty, hlavně zase bratrancem Adolfem pořádané, o nichž se zpívaly vlastenecké a národní písně, působily v to noviny, první čas zvláště Šimáčkův „Posel z Prahy", později také „Národní Listy". Hronov měl pojednou čtenáře novin. Z počátku jich nebylo mnoho; ale z kruhu těchto sousedů, kteří také měli smysl pro působení studentů, podniklo se leccos, co zastrčenému městečku posloužilo na poli národním i hospodářském.

Vedle ochotnického spolku, díla to studentů a nadšených, místních ochotníků, byl toho času také založen čtenářský spolek „Hron", jenž odbíral „Posel z Prahy", „Národní Listy", „Světozor" a „Humoristické listy" tenkráte ještě malého formátu s kresbami Frant. Kolára, a zařídil si také knihovnu spisů většinou zábavných. Prvotní středisko své měl u kupce Jana Vlacha v našem sousedství naproti zděnému domku Ignáce Němečka, obchodníka střižným zbožím, jenž byl toho času jedním z nejčilejších

*) Sestavil ji Karel Link podnětem Nerudovým. Beseda poprvé tančena v sále Konviktském r. 1863.

sousedů pokroku milovných. Němeček, výborný pěstitel své zahrady, vydatná síla v dobrovolném orchestru našeho ochotnického divadla, měl hlavní účastenství při zakládání čtenářského spolku i záložny, kterou několik sousedů hronovských zřídilo po válce, r. 1867.

Před tím, tuším, že r. 1864, vystavěna v Hronově první továrna na obecním pozemku „vohradě“, kterouž tenkráte vedl stezník od nynějšího železného mostu kolem stavení za onoho času Kociánova („Kocián od branky“) až do Velkého Poříčí ke příbytku Semerákovu, nyní Térovu. Továrně, kterouž vystavěl Vídeňák Huber, říkali „herbávná“, poněvadž se v ní shotovovaly látky hedvábné, hlavně černé šátky a hladké látky na šaty. Byla bez komínu, bez parního stroje. Měla stavy vesměs ruční, z počátku osmdesát jich, později přes sto. O tkalce za tyto stavy nebylo v naší tkalcovské krajině zle. Ale ti, kteří chodili do této továrny, z počátku si hrubě nepolepšili. Vydělaliť sobě první čas 4 zl. 50 kr. týdně. Mnozí ještě méně, zvláště ti, kteří do práce přicházeli později. Nebyloť, když se ručně pracovalo, pracovní doby přesně určené a přísně zachovávané. Některý dělník pracoval třeba od páté hodiny ranní až do osmé na večer; jiný však přicházel teprve o deváté a mohl pracovati tak dlouho, jak se mu líbilo. O žních a vůbec v čas polních prací, počet továrních dělníků značně prořídl. Po létech zřídili tu „herbábnou“ továrnu, stojící u řeky na vodní pohon. Ale to se neosvědčilo. Továrně se nedařilo a v létech devadesátých minulého století ji zavřeli.

Tenkráte v létech šedesátých a sedmdesátých stála o samotě, jediná; značnějšího vlivu na hospodářské a sociální poměry u nás neměla. Hronov zůstával i při ní klidným, rolnickým městečkem. Až pak koncem let sedmdesátých zablýštěly se opodál ní kolejnice železné dráhy a zahučela lokomotiva. Železnice vedoucí od Chocně do Pruska, do krajin uhlím bohatých, přilákala podnikavé průmyslníky. Přicházeli cizí a zakládali továrny, veliké, s vysokými komíny. V těchto továrnách zmizela ta stará „herbábná“, splynuvši s jednou z nich. Ale přicházely také novoty a počaly prosakovat a měnit náš kraj. Proměny se hrnuly a jako jarní vody splachovaly a smývaly, stíraly prach, ale i svěží, osobitou barvu. Jiné teď živobytí, jiný lid, jiné blaho a jiná tíha. Mnoho se změnilo, mnoho jako stín pominulo. Staré, idyllické „Padolí“ to tam; tiché městečko zmizelo a dnes tu hlučné, tovární město.
Ale předběhl jsem. Vrátím se opět do let šedesátých, do času, kdy stala se v mém životě důležitá změna, když vstoupil jsem do vyššího gymnasia v Hradci Králové.

XXX.

O starožitném tom městě slýchal jsem často již za dětství jako o sídle hlavních úřadů a biskupově, jako o pevnosti plné vojska, kam chodila všecka odvolání, kamž odváděli od nás mladý lid, kdež byly vysoký soud a těžká vězení. Z toho, co jsem pak zvídal z vypravování bratrance Adolfa, vystával mně Hradec jako město majstrů a studentů, kdež na staroslavném gymnasiu všecko je české, kdež volný, studentský život, kdež působí znamenití professoři.

A za chlapeckých let a na nižším gymnasiu dostalo se mi do rukou tolik knih vydaných v Hradci Králové „impresí Jana Hostivíta Pospíšila“, zvláště kusů Klicperových! A Klicpera sám, jak jsem už v Broumově věděl, působil v Hradci Králové; na pouchovském pak hřbitově u Hradce, kamž Hradečtí pochovávají, odpočíval Turinský. To jsem věděl už doma i to, že nápis na pomníku Turinského složil Klicpera. Pověděl mně to bratranec Adolf, z jehož bibliothéky v zásuvce starého prádelníku vypůjčil jsem si, když jsem byl, tuším v tercii, Turinského „Virginii“. Tento literární nimbus ozařoval mně Hradec zvláštním kouzlem a budil ve mně úctu i zvědavost i touhu dostat se do těch míst.

A tak bylo přirozeno, že jsem netesknil, když minuly prázdniny a měl jsem se do Hradce vypravit. Klidný však jsem přece nebyl. Pomyšlení, že jdu z německého ústavu, že nejsem v češtině dost honěný, že mně bude leccos vadit na ústavě ryze českém, naháněla mi poněkud strach. Přípravy na pobyt v Hradci byly větší nežli když jsem se vydával do Němec. Do Hradce jsem už neměl truhličku, nýbrž černý studentský kufr dřevěný, do něhož matka mi uložila prádlo, pěkné, pláténné a co do počtu dosti hojné. Za to šatstva nebyl i tentokráte nadbytek. Ani svrchníku jsem ještě neměl. Za to pak v Hradci, připomínám si, dostal jsem později svrchník modní, raglán, jak se tenkráte nosil. V takovém raglánu uviděl jsem poprvé Otokara Hostinského, když jsem r. 1871 přišel do Prahy, a v takovém raglánu chodil ještě v létech osmdesátých Vojta Náprstek. Ten můj hnědý raglán šel se mnou pak i do Prahy na universitu, mimochodem řečeno, a tu smutně skončil hned prvního roku o štědrém dnu v zastavárně dělnického spolku „Oul“, poněvadž jsem toho dne neměl ani krejcaru.

Ale ještě o tom kufru. Matka uložila do něho také ovoce z naší zahrady, kamenný hrnek se soleným máslem (u nás tenkráte se máslo vesměs solilo), a bochník chleba do bílého plátna zavázaný. To bylo na večeře na dlouhý čas. Na vrch těchto zásob v kufru, na prkno s uchy urovnala matka ostatek prádla a já přidal své papíry, knihy, hlavně Ranků Slovník, Nerudovo Hřbitovní kvítí a Máchovy spisy. (Pokračování.)

BOHUMIL BRODSKÝ:

STARÁ HUŤ.

(Dokončení.)

Nevěděla sama, jak s Annou došla do svého pokoje, kde se usadily vedle sebe. Anna povídala a ona mlčela. Slyšela vypravovat jaké zděšení způsobil telegram, jak večír s otcem přijeli a jak proplakali celou noc. Vyslechla líčení Anino o hoři otcově, jež je tím krutší, protože je za klidnou tváří zakrývá. A potom o probuzení Ludvíka ze mdloby se dověděla, kterak je poznal, usmál se, ale zase omdlel.

„Kéž by Bůh dal, aby se zachránil," končila Anna vysíleně.

„A já ho dosud neviděla," povídala Irma jako pro sebe. „Co si o mně pomyslí? Musím k němu. Zůstanete tu? Zůstaňte ve Dříteči, a kdybych vám snad překážela, já na čas odjedu."

„Teď není kdy na takové zpozdilé řeči," kárala ji Anna. „Jděte k Ludvíkovi a až vás to unaví, přijďte, já vás vystřídám. Dlouho zde zůstat nemohu, mám doma děti, ale tatínek povídal, že Ludvíka trochu zastane, bude-li vám to vhod."

„Proč mě oba tolik nenávidíte?" tázala se zblednuvši. „Proč nemáte se mnou slitování ani teď, když tolik trpím?"

Začala se nervosně třásti a obracela se ke dveřím.

„Jeho smrt bude mou smrtí," povídala jako pro sebe.

Anna ji zachytila a otočivši ruku kolem jejího pasu, jemně se k ní přivinula.

„Nerozumíte mi, vím, že trpíte a já trpím též," pravila měkce. „Jděte k němu, poručte svému srdci, aby bylo trpělivé a čekejte."

Jakoby vřelá slova ženy stišila její hořkost. Na okamžik stanula, její oči neklidně zatěkaly, potom však chvatně vyběhla. Právě když starý pán vycházel z pokoje, vcházela Irma. Přejela si dlaní skráně a odhodlaně přistoupila k loži. Ošetřovatelka seděla u okna a cosi pletla. Chtěla vstát, ale Irma jí pokynula rukou, aby se nehýbala. Tichounce přistavila židli k hlavě nemocného a usedla.

Na tomto místě vydržela celých čtrnácte dní. Rychle pochopila, jak si má u nemocného počínat a s jakousi hrdou umíněností hájila své místo. Stala se sama ošetřovatelkou, jakoby chtěla obětovat všechny své smysly a síly pro muže, ale ve skutečnosti podnikala zápas sama se sebou. Cosi se v její bytosti rodilo dosud nepoznaného a neprocítěného, proti čemu její stará povaha sváděla urputný boj. Nekonečně vlekly se hodiny strávené u nemocného, jenž zápasil se smrtí. Pokoj naplněn byl zápachem léků, mrtvé ticho unavovalo její nervy a pohled na nemocného mučil její duši. V prvých dnech horečka jím zmítala. Hoře ve tváři vyrážel podivná slova, někdy celé věty blábolil, zuby skřípal, ruce zvedal a chtěl sebou zmítati. Musila ho držeti, aby sebou nehýbal a ránu nedráždil. Chvílemi otevíral oči a jeho divoký, vytřeštěný pohled utkvíval na ni a působil jí strašlivý úděs a bázeň. Jak mě nenávidí, říkala si v rozechvělém nitru. Zabil by mě, kdyby mohl. Proč u něho sedím, proč raději neuteku dříve než se probudí. — Když lékař převazoval ránu, mdloby se o ni pokoušely, a lékař ji vybízel, aby odešla. Zavrtěla energicky hlavou a tisknouc rty setrvávala. Potom, když lékař odcházel a ona vysílena rozčilením usedala, pokušení na ni volalo, aby odešla, aby nechala ošetřovatelku konat, co konala sama. Proč se hubí posluhováním? Dobře cítila, jak valem hubne, jak se na její tváři tvoří vrásky, pleť vadne a ve vlasech se objevují stříbrné nitky. K čemu všemu setrvává a tohle koná? Je-li souzeno, aby muž zemřel, zemře, ať je u něho ona nebo cizí žena. A nezemře-li, jaké ovoce přinesou její oběti? On ji už nikdy rád míti nebude, úpadek hutí bude přičítat její vině a jeho příbuzní se postarají, aby se od ní odloučil. Nedají mu nouzi trpět, jsou zámožní, mají ho rádi a jen ji nenávidějí. Vzpomínala na starého Relicha. Přicházel několikráte za den podívat se na syna, postál, zadumaně se zahleděl na jeho tvář, jeho bezzubá ústa cosi šeptala, ale na ni nepromluvil. Úkosem se na ni podíval, maličko hlavou na pozdrav pokynul a chtěl-li se na něco ptát, ošetřovatelku ven vyvolávali

Jistě jí domlouvá, proč sama nemocného neopatruje, vyzvídá, co ona dělá, zlostí hoří a hledá, co by na jejím počínání špatného našel.

Jako probuzené svědomí připadal jí tenhle stařec mlčelivý a neklidný, který ode tmy do tmy šoural se od hutí do domu a nazpět. Slyšela jeho hlas, když venku s dělníky hovořil, když na chodbě mluvil a písaři dával rozkazy. Lekala se vždy, kdykoliv ho za dveřmi zaslechla a bojácně krčila hlavu mezi ramena. Mužův otec to byl, ale jí připadal jako zapřísáhlý nepřítel, jenž jako stín věší se na její paty a číhá na okamžik, aby ji mohl napadnout a rdousit. Od té doby, kdy Anna, jež se ve Dříteči asi čtyři dny zdržela, odjela, rostla její úzkost, zvyšovaná duševním rozvratem. Ani dítě neviděla, protože je Anna s sebou odvezla a nemajíc nikoho, komu by důvěřovala, jako povržená a opuštěná dlela na místě. I v noci tu dřímala, probouzejíc se přes tu chvíli strachem, že snad zaspala.

Po týdnu horečka ustupovala a nemocný většinu dne i noci prodřímal. Probouzeje se na chvíli, bloudil očima po stropě. Někdy setkal se jejich pohled. Díval se jaksi nedůvěřivě a lhostejně, nepronesl však ani slova. Pronikavá bolest ji drásala, že pro ni nemá ani jediného slůvka a když usínal, tiše plakávala, dusíc vzlykot, aby ho neprobudila. Ne, nepřeje si, aby ji viděl plakat, aby se domníval, že pláčem chce vzbudit jeho přátelství a lásku. Naděje v uzdravení mužovo stoupala a s touto nadějí rostl nepokoj, co bude, až se uzdraví. Vyžene ji? Či ji ponechá vedle sebe jako trpěnou přítěž, které se nechce zbavit, aby svému jménu hanbu nezpůsobil?

Ať se stane cokoliv, říkala si za dlouhých nocí, když muž spal a ošetřovatelka dřímala. Do posledního dechu mu posloužím, protože byl dobrým mužem. Obětoval jí víc, než mu může oplatiti, rodiny se zřekl, svou povahu jejím rozmarům podřídil, chtěl raději umříti, než by nešťastně s ní žil. Jeho hrdá a čestná povaha viděla záhubu, do které se řítili, a volil raději smrt než hanebný život.

Ach, kdyby se vyléčil a kdyby se zase k ní přiblížil s láskou, jakou jí projevoval v dobách štěstí, kterak by si toho dovedla vážiti, kterak by teprve ocenila domov, do něhož ji uvedl a vším zahrnul! Hoře a neštěstí odvrátilo duševní její zrak k jiným cílům, o nichž druhdy nechtěla věděti a chápajíc rozdíl tohoto nového života, svíjela se lačnou touhou, aby mohla ukázati, že dovede být dobrou ženou, že dovede se zříci, po čem dychtívala. Kdyby bývala od počátku manželství věrně stála po boku mužově, s ním pracovala, šetřila, starala se, tyhle svízele a trampoty by byly jinam odvanuly. Mohla míti bezpečný domov, blahobyt, lásku mužovu, vážnost jeho příbuzných, kteří by jí byli jistě odpustili, že se proti jejich vůli mezi ně vetřela. Nyní se nediví, že otec Ludvíkův, jenž železnou pílí majetek svůj uchoval a dětem odevzdal, patřil na ni jako na upíra, dohnavšího syna k samovraždě. Ano, nebyla mu ku prospěchu; od jejího příchodu začínal úpadek.

Zmatek jejího nitra rostl každým dnem. Ohlížela se bezradně, jak napravovat, co její vinou bylo zmařeno. Kdyby někoho měla, komu by mohla otevřít své srdce, snad by jí byl poradil a na cestu uvedl. Cizota a nevlídnost ji obkličovala a dovršovala její zoufalou rozháranost. Někdy jakoby paprsek čehosi nevýslovně sladkého do srdce jí zapadl, a to tehdy, když zachytila některý pohled mužův, který se jí nezdál býti tak lhostejný, jako jindy. Ptala se ho, přeje-li si něčeho a lačně čekala na zvuk jeho slova. Ale místo odpovědi jen hlavou přikyvl nebo zavrtěl. Polykajíc slze dusila své němé hoře.

Jednoho dne nepřicházel starý pán do pokoje. Bylo jí podivno, že neslyší jeho zvláštní šouravý krok a přes tu chvíli ohlížela se ke dveřím. Snad má práci v kanceláři; chopil se vedení hutí a nepopřeje si klidu po celé dny. Když ani po obědě nepřicházel, nepokoj její rostl. Viděla, že také Ludvík je zneklidněn a nemůže usnout.

„Půjdu se podívat, proč tatínek dnes nepřichází," řekla náhle, dodávajíc si odvahy a vstávala.

„On dnes nepřijde," ozvala se ošetřovatelka a přistoupila k loži. „Nařídil mi, bude-li se pan Relich po něm ptát, abych vyřídila, že na nějaký den odejel, že však se zase vrátí."

Irma zbledla hanbou a sklopila oči. Odejel a ošetřovatelku učinil důvěrnicí, projeviv, že s Irmou nechce nic míti. Chápala jeho hněv, ale přece jen očekávala, že tento hněv veřejně neprojeví. Tolik si přála aspoň trochu ho naklonit a obměkčit, už se těšila, že jeho pohledy nejsou přísné a nevlídné a zatím se klamala. Lítost ji sevřela, že se nemohla hned ovládnout. Slze jí vyhrkly a stékaly po tvářích. Neviděla, co se kolem ní děje, zachvívajíc se náhlým přívalem bolesti.

V tom ucítila, že se kdosi dotkl její ruky. Rychle otočila hlavu a spatřila, že ruka mužova jemně se dotýká její ruky, jakoby ji chlácholil. Veliká, čistá radost zajásala jejím srdcem, sladký úsměv roz-

jasnil její tvář. Na všechno v tuhle chvíli zapomněla, a shýbajíc se přitiskla své rty na ruku mužovu. Jemně ruku odtáhl a ještě jednou Irmu pohladil, tentokráte po tváři. Zmateně se usmívala a stírajíc si slzy vzala jeho ruku do svých dlaní a hřála ji, jakoby chtěla teplo svého těla přenést do zmučeného těla, jež se jí stávalo čím dále tím dražším.

Chvíli seděli mlčky a jejich pohledy němě hovořily. Veliký mír, naděje a důvěra, zalévaly po dlouhém čase její vyprahlou hruď. Potom lekajíc se o zdraví Ludvíkovo, ruku mužovu ukryla a sklonila se k ruční práci, kterou v posledních dnech nekonečné hodiny krátila. Jak radostně se jí pracovalo, jak se vše kolem ní rozsvětlilo, jak milým stal se jí celý svět, jak ochotně odpouštěla starému pánovi jeho tvrdost.

Když přišel večer, nemohl Ludvík po prvé usnouti. Snad už jeho tělo nepotřebovalo tolika spánku, snad episoda se ženou ho rozrušila.

„Předčítala bych ti, přeješ-li si," nabídla mu laskavě.

„Předčítej," zašeptal a pousmál se.

Zmatena a rozrušena běžela do knihovny a vrátila se s knihou. Hlas se jí chvěl, zajikala se, ale brzy jasně zavzníval její hlas, do něhož vkládala kouzlo svého srdce rozkvétajícího novou láskou a novým štěstím. Poslouchal ji se zrakem široce otevřeným, nepřerušuje ji a nedívaje se na ni. Její hlas ho ukolébával. Asi za hodinu, když se ohlédla, spatřila, že usíná. Stišila hlas a po chvíli umlkla. Usnul.

Noc, jež následovala, utekla jí jako sen a ráno necítila obvyklé únavy. Pracovala hbitě a když se muž probouzel, její úsměv ho celoval a žebral za jeho pousmání. Pousmál se opravdu a jako včera ruku vystrčil a hledal její prsty. Byla opojena zvláštním nepoznaným kouzlem, bylo jí, jakoby se s mužem teprve nedávno poznala a jako by se jejich srdce učila prvním zpěvům lásky.

Lekla se, když čtvrtého dne ráno zaslechla šouravý krok starého pána. Zdálo se jí, že přichází zničit její pučící blaho, že nesnese, aby se syn k ní vrátil. Polekaně obrátila se na Ludvíka a potom zakrývajíc zmatek skláněla se k práci.

Starý pán vešed bystře se rozhlédl a jaksi překvapeně podíval se na Irmu horlivě cosi šijící. Kývl hlavou na pozdrav a po špičkách se blížil k loži synově.

„Jsi vzhůru?" ptal se překvapeně.

Syn přisvědčil.

„Jak pak je ti, nepřitížilo se?"

„Ne," zašeptal syn, „hezky je mi."

„Bohu díky. Pan doktor tu není?"

Ošetřovatelka právě před chvíli odešla a nemohla mu odpovědít.

„Dosud nepřišel, čekáme ho," odpovídala Irma klopíc hlavu.

„Počkám tedy na něj. Venku je dnes nevlídně, dobře, že jsou okna zavřena. Včera tolik pršelo a dnes je mlha. Už je na čase, aby se oteplilo."

Zamnul si ruce a přistoupil k oknu. Zdálo se, že zakrývá rozpaky. V tom vcházel lékař. Byl vesel a začal hned vyšetřovat pacienta. Irma měkkou, ale pevnou rukou nadzdvihla muže a lékař odstraňoval obvazy. Srdce Irmino bušilo jako vždy, když lékař vyšetřoval. Dnes zvláště nemohla se dočkat, brzo-li promluví. Stále sice dával naději, ale nikdy neřekl určitě, že je po nebezpečenství. Znala ránu, viděla ji zjitřenou, věděla, jak se zvolna zajizvovala, ale dosud se úplně nezacelila. Lékař odstraniv staré obvazy, přikládal jiný, tentokráte rozdílný a jednoduchý. Když byl hotov, vzpřímil se a chopil se ruky pacientovy.

„Dnes vám mohu gratulovat," řekl srdečně. „Je po nebezpečenství. Arci, šetřit se musíte, poležíte si ještě aspoň dva týdny a potom také nebudete směti hned ven, ale to je už rekonvalescence. Rána je zajizvena, plíce překonaly poranění a máme vyhráno."

Irma zavzlykla, dlaně k očím přitiskla, a starý Relich otočiv se k oknu přejel dlaní oči. Brada se mu klepala, ale jako muž, jenž neměl nikdy času na pláč, brzy se vzmužil.

„Smím mu, pane doktore, něco milého oznámit?" ptal se po chvíli a postavil se k loži.

„Dnes už ano," přitakal lékař.

„Jen se, synáčku, nerozčiluj, je to cosi důležitého." A při tom zatěkal pohledem po Irmě, jakoby čekal, že odejde. Snad mu syn rozuměl. Jeho ruka zvolna se zvedla a dotkla se ruky ženiny. Uleknutě chtěla ustoupit, ale on ji slabě táhl zpět a podržel její ruku ve své. Relich si zmateně odkašlal a vyjímal z kapsy jakousi listinu.

„Předevčírem jsem byl u knížete pána," povídal chvatně. „Pozdravuje tě a přeje ti brzkého uzdravení. Tady máš od něho stvrzení, že pokud bude panství jeho rodu náležeti, Stará huť dostane dříví za cenu, za kterou se obvykle bude platit. Jen o to tě prosí, abys ředitele v ničem nevinil. Přenáhlili jste se prý oba dva."

„Já se přenáhlila," ozvala se Irma tiše, ale pevně a když Relich udiveně se na ni podíval, pokorně snesla jeho pohled. „Ano, já se přenáhlila," opakovala dychtivě, jakoby se chtěla zbavit tíhy, jež ji

svírala. „Přejete-li si, odprosím ředitele. A vy mi už také odpusťte. Snad bych byla tolik nechybila, kdyby byl někdo mě v čas napomenul a laskavě mi domluvil."

Zahořela ve tváři a stisknuvši pevně rty zahanbeně hlavu sklonila. Starý pán překvapen jejími slovy přešlapoval a nezakrýval svůj zmatený úžas.

„Nu což, nu což," drmolil, „o tom už nemluvme. Dá Bůh, že všechno bude zase dobře."

„Mějte mě i vy rád," zaúpěla náhle vášnivě a ruce k němu vztáhla. Na vše kolem sebe i na nemocného zapomněla a její oči slzami naplněné byly plné nesmírné prosby. „Nechoďte od nás, buďte nám oběma otcem."

Chytila jeho ruku a přitiskla ji vroucně ke rtům. Chtěl ruku odtáhnout, ale pohled synův jakoby ho zarazil.

„Vždyť neodcházím," hučel chvějícím se hlasem. „Tady jsem se narodil a přál jsem si tu umřít. Počkám u vás, děti, rád počkám, však jsem na vás dnem i nocí myslil. A po huti se mi stýskalo, hrozně jsem tesknil. Ale kdyby to chodilo, jak to chodívalo, vyhnali byste mě zase a to by bylo horší, než kdybych odešel teď."

„Nesmíte odejít, nepustím vás," volala třesouc se jako v horečce. „Povedete mě a neposlechnu-li, vyžeňte mě, zasloužila bych si toho."

Hlavu vedle hlavy mužovy do podušek zabořila a rozvlykala se jako v horečce. Lékař ji šetrně napomenul a vida, že nemocný se rozčiluje, odváděl ji do druhého pokoje. Když se zastavila, chtěla se vrátit, ale cestu jí zastoupil starý pán. Chvíli se na ni mlčky díval, potom však ji vzal za ruce. Chvěly se pohnutím a zase se mu brada třásla.

„Chceš-li, budeš mou dcerou a já tvým otcem," povídal těžce. „Relichové byli lidé poctiví a hrdí na svou čest a práci, buď jako oni byli. Odpouštím ti."

A než se nadála políbil ji svadlými rty.

— — — — — — — — — — — — — —

Rozkvétali zase oba zdravím, jež se zvolna sice, ale vytrvale vracelo. Usedali za teplých dnů do stínu lip a jasanů rostoucích kolem hutí a někdy přicházel starý pán se k nim posadit. Irma pracovala a Ludvík zvykal plíce venkovskému vzduchu. Seděli tiše, povídali o hutích, ale stařečkovi nedalo na dlouho se posadit. Huť ho táhla, jakoby mu žhavé pece učarovaly. S dělníky rozmlouval, s dětmi si pohrál a vycházeje někdy ven na polní cestu, díval se k venkovskému hřbitovu, nad jehož zdi staré lípy zvedaly své mohutné hlavy. Jakoby až k němu vanula vůně jejich květů světle se usmíval a hřejivá radost ho zalévala, že se ctí si jednou lehne mezi své předky; že snad jednou jeho syn, až mu hlava jíním rozkvete, také tak spokojeně ho bude následovati; že snad i Ludvík odejde zachovav pokolení, ve kterém bude žít starý duch rodiny, duch poctivé práce a hrdé na svou čest.

TRÉVAL-VIOLA:

HORY A VLNY.

KORRESPONDENCE.

(Pokračování.)

Marstrand, Grand hotellet 20. srpna 1909.

Přítelkyně drahá, píši Ti z mořských lázní! Prohlédly jsme Göteborg, půvabně na pahorcích rozložený a prostoupený řadou kanálů. Myslily jsme tu mnoho na našeho Smetanu, jistě že Göteborg mu dal popud k jeho fantastickým kresbám ideálního města. Když pak v poledne chtěly jsme lodí nastoupiti cestu do Stockholmu, zvěděly jsme, že pro generální stávku stockholmských dělníků pojede loď až za tři dny. Co nyní? V poznámkách jsme však měly pro podobné případy poznamenané výlety. Zde: Marstrand. Rychle jsme se odhodlaly a jely, bez zavazadel, a za půl třetí hodiny plavby kol žulových břehů a ostrůvků s osamělými červenými chalupami rybářskými, dojíždíme do Marstrandu. Podivný ostrov. Na nejvyšším bodu jeho mohutný hrad obehnaný vysokými zdmi a v úbočí zamlklé městečko. Blížíme se k malým mořským lázním. Domky jednopatrové, dřevěné, se zelenými okenicemi a balkonky. Obyvatelstvo i hosté očekávají příjezd parníku a radostně nás vítají. Bude to asi pěkná fadessa, myslíme si. A přece nebudu míti krásnější vzpomínky z cest nad tuto kamennou báseň, v níž shledala jsem více náladovosti, než v nejdivočejších partiích jinde. Silné dojmy. Obcházíme lázně po šedém skalním pobřeží a vystupujeme malým, úzkým průsmykem skalních obrů. Pojednou divem ocítáme se ve světle zeleném parku s klenbou ztemnělých

bříz. Stanuly jsme úžasem. Tak pohádkově působil na nás kouzelný ten koutek objatý a chráněný šedými balvany. Šikmo dopadaly sluneční paprsky na krajkoví bříz a ohnivé skvrny poletovaly po sametu měkkého trávníku pod stromy. Pěšinou dostoupily jsme vrcholu skal a hle, nový úžas. Kam oko zabloudí, jen ploché, zakulacené kameny, zkamenělé moře, vzedmuté přes břehy. Pouze řídká zeleň a sytě nachový vřes prokmitá šedí balvanů. V tichu neslyšeti hlasu, neviděti pohybu, ani brouk se nekmitne, motýl nepřeletí.

Sestupujeme s kamene na kámen a pojednou — zjev moře. Zelenomodrá hladina jeho se šíří, po kluzkých kamenech sestupujeme k příboji. Vlny jsou dnes zvláště divé, vysoko stříká vařící pěna a nesčíslní potůčkové jako tílka hadů smýkají se hbitě do moře zpět. Truchle a teskně znějící šum vln doniká sem i z okolních ostrůvků, zdánlivě klidných a němých. A scenerie se stále mění, stále poutá — nemohu se odtrhnouti. Miluji vodu, zde to cítím více než kde jinde.

Večer. Vystupujeme zpět s provlhlými šaty jako z drobňoučké sprchy. Slunce už zapadlo, jen červenavý zadní voj světla brání se ještě postupu šerých pluků noci. Nastavujeme líce chladnému větru od moře, v němž doznívá zlostný ryk i melancholický nářek umírajících vln. Dojem nesmírných dálek, širého prostoru vlaje kolem. Z úzkého pruhu jasu, kde pojí se nebe s mořem, hledá duše světlo, přijímá je a s ním touhu rozplynouti se v perlu moře, necítiti lidských bolestí, jen radost všehomíra.

Obracíme se k východu, ruku v ruce, skáčeme s kamene na kámen, obcházíme malá mořská očka vroubená bohatě kapradím a travou a bleskotající proti temnému pozadí s konturami tvrze. Silhouetta v šeru pohádkovitá. Čím hloub do nitra ostrovního vnikáme, tím intimnější zátiší nalézáme. Mezi kameny tmí se tůně obrostlé divokým chmelem a ostružinami. V prorvách skal houště jeřabin, klečí a zase malé, volné boskety. Kouzlo bájí biblických nás ovívá. Vidíme v stínu skal odpočívající učenníky Kristovy a o útes skalní opřenou bílou silhouettu boha-člověka, zkoušeného lidskými bolestmi a lidskou úzkostí. Zahrada getsemanská.

Přešly jsme k severnímu pobřeží a usedly na výstupek skalní vysoko nad pěnícím se mořem. Dívala jsem se na Milku. Měkká melancholie vyrovnávala trpké rýhy, které poslední doba vyryla jí do obličeje. Hluboká něha rozlévá se v mém srdci. Hledíme na moře a nasloucháme hovoru vln. Tiskneme si ruce, neboť cítíme, že mysl naše stejnou náladou se chví, stejným záměrem se obírá. Celý zítřek ztrávíme v kamenné té rhapsodii ostrova.

Líbám Tě, drahá Marfo, a čekám příští Tvůj dopis do Stockholmu. Co dělá Jupiter? A co Baláš? Tvé mlčení o tomto je podezřelé. Srdečné pozdravy od sestry. Tvá Viluše. — Víš, co nám tu schází? Náš chléb. Zde jej pečou buď s hrozinkami nebo jako židé macesy, z černé mouky. Neb jako perník. A to se jí mazáno s máslem. To je úžasné, co?

Sv. Jiří 26. srpna 1909.

Milená, Tvůj dopis z Marstrandu velmi mne pobavil. V slohu jeho zrcadlí se celá Tvá milá duše. I ta kaňka, kterou jsi v dopisu tom proti všem hygienickým pravidlům slízla, promlouvá na mne Tvou řečí. Nebyla by to má Viluška, kdyby kaňku pedanticky ssacím papírem vysušila a ani bych Tě tak neměla ráda, kdybys byla jinačí. Zda-li pak okouzluješ, dobýváš srdce mužů? Mlčíš nápadně o tom.

Ale zde se Ti přihodily věci!

Především prostoduchá paní Vanulová sdílí mou antipathii k Hadí hlavě, ač tato jí nadbíhá a lichotí. Dokonce se ukázalo, že milá Blandina hovoří i slovensky, když paní Vanulová ne a ne jí odpovídat německy.

Jupiter by zasluhoval! Počátkem srpna začal se baviti se slečnou Alenou Dikichtovou, sestrou lesního. Vede svobodnému bratrovi hospodářství. Oba hezcí lidé, statní jako mladé stromy. Alena napřed profesora litovala. Škemral. Od soustrasti k lásce je krok. A kalý muž se tu celý čas neukáže. Profesor docházel si k Aleně pro pohled, slovo útěchy, úsměv. I paní Vanulovou jsem viděla popíjeti před fořtovnou čerstvě dojené mléko. Dívala se na Alenu a krásný, srdečný úsměv rozsvítil se jí v tváři. Skutečně milá byla ta černá dívka. Zpívá k citeře — v níž je její bratr mistrem — obhroublým, ale zvučným hlasem:

Schäin Schäifersmaiduschen ich kom dich frain . . .

A svítí v úsměvu širokými zuby a prohýbá se v kyčlích. Tak představovala jsem si Nausikau z Odyssey a řekla to profesorovi. Souhlasil. Včera jsem se však přesvědčila, že s Alenou je konec.

Vyšla jsem si do doliny a před fořtovnou na pravo dala se podél bílého potoka. Rovně vede cesta ke slanici, já jsem zabočila do stráně vzhůru. Nad slanicí zabělal se mi mezi stromy dámský šat, ozvaly se hlasy. Stanula jsem nepozorována. Hadí hlava a profesor.

Vy musíte! syčela Hadí hlava několikráte a vždy důrazněji. Já vám to poroučím, slyšíte, a vy poslechnete!

Neslyšela jsem bohužel, co profesor, odpověděl. Ale dala bych za to své spasení, kdybych mu mohla pohlédnouti do tváře. Ale dovedu si ji představiti co nejhloupější.

Hadí hlava vykročila, nemaříc dalších slov a dala se proti potoku. Profesor za ní. Pes.

O Hadí hlavo! Hleďme, jaký mozeček! Jak rychle pochopila, že profesor je z mužů, které nutno ovládati, krušiti, aby vykřesaly se z nich jiskry vášně. A byla z žen, kterým nevadí vzdáti se přirozené passivity svého pohlaví a převzíti úlohu dobyvatelů. Řekla si: Vdám se! A ejhle, hned je tu hejl! Ubohá Alena!

Po obědě byla jsem zase v dolině. Ale neodbočovala jsem, šla přímo. U katolického kostela stála paní Vanulová v hovoru s farářem. Pozdravuje a kloní se mi, ač jsem s ním nikdy nemluvila. Maďaron a ne už mladý, Gothe se jmenuje. Viděla jsem ho ve faetonu, jejž řídila šumná Slověnka v kroji nitranském. Dívala se nestydatě. Farář seděl v zadu podle židovského doktora.

Před krápníkovou jeskyní jsem stanula. Škoda, že mi profesor zkazil podzemní výlet. Aby ďas všechny melancholiky! Kdybych tu měla svíčku, sama bych se do hlubiny pustila.

Sedla jsem si u vchodu. Otevřela jsem svého Oskara Wildea a četla si. Jeho paradoxy stávají se hromaděním nechutnými. Vymykání kloubů, jako u clowna. Čtu a sním. Pak slyším dupot. Srnec, myslím si a neobracím se. Snad podřimuji. Pojednou maďarský pozdrav. Farář Gothe.

Ani jsem se nehnula. Řekl zase něco a vida, že nerozumím, zahovořil po slovensku. Abych odpustila, polekal-li mne. Já, že nepolekal. On na to, že mne zná a ctí již od prvého dne mého příchodu do Sv. Jiří a proč že ho na faře nenavštívím, nebo v kostele. Zda věda vylučuje víru?

Mluvil v stoje a já tedy také vstala. Snad to pokládal za znamení, považ, Viluše, stal se neslušným. Chytil mne za ruce a vyvrátil je do zad, Wilde válel se na zemi. Nakyslý, vinný dech mne ovanul.

Byla jsem překvapením okamžik bezvládná. To se mi ještě nestalo. Až dosud byla mi ošklivost má záštitou před muži všude. Chodila jsem s důvěrou sama, nikdo se neodvážil. Oloupena o své vědomí bezpečí, rozvzteklila jsem se. Víš, Viluše, nemohu říci, že bych se byla bála. Jen zvědava jsem byla, co bude. Tak strašně zvědava, co podnikne a zároveň zuřivá. Snad bych byla nerada, kdyby se nic nestalo. To jsou Ti natlačené myšlenky do vteřin. Vyškubla jsem se a odskočila. V ruce mé octl se kámen. Ukázala jsem jej útočníku mlčky. Ani on nepromluvil, jen se ušklíbl. Pohlíželi jsme si do očí. Měl šedivé, žlutě žíhané duhovky, kol víček drobné vrásky a líce mu visela. (Ve vsi mu říkají papuláč.) Už nebyl mladík — nestyda. Zašklebil se znovu a napřáhl ruce a — už jsem ho třískla, zrovna mezi oči. A dala se na útěk. Letem byla jsem u potoku a přeskákala ho po kamenech. Teprve na záhybu doliny zvolnila jsem úprk. Ohlédla jsem se. Farář stál nad potokem a omýval si z krvi tvář. Krev mne zarazila. Bojoval soucit s hněvem, neb spíše lékař s uraženou ženou. Čulkaturin! Víš, že jsi mne tak zvala, jménem hrdiny z Turgeněvovy novelly Denníku zbytečného člověka? Od jakživa jsem docilovala něčeho jiného, než jsem chtěla.

Nepodivíš se, Viluško, tedy, že jsem se vrátila k raněnému a on nebyl ani překvapen, že se vracím. Dala jsem mu kamenem pořádně. Pravé oko měl krví zalité, ale ústroj sám zraněn nebyl. Otoku přibývalo vůčihledě. Čelo měl rozbité až na kost. Krvácel prudce, ale ne z tepny. Důkladné vulnus contuso lacerum. Na bolest nenaříkal, jen v hlavě prý ho brní. Řekla jsem mu, že je to jako venaesekce, puštění žilou, beztoho že asi k obědu přebral a snad jsem ho zachránila před záchvatem apoplexie. Usmíval se křivě mým vtipům. Pokořovalo ho, že jsem se nebála a zároveň byl rád. Měla jsem u sebe pouzdro s nástroji a vyčistila a zalepila jsem mu ránu. Pravé oko si zavázal mokrým kapesním šátkem a hezky z tuha. Zašla jsem si ještě pro odhozeného Wilda a šli jsme domů. Lékař a pacient.

Nebylo nám napřed do hovoru. Já mnoho nenapovídám a on se ostýchal. Pak se přece rozpovídal. Zda prý vím, že by mne mohl zničit? Odsekla jsem mu, aby se tak nenadýmal, že může být rád, když já o tom pomlčím. Odvětil, že neznám poměry a že by se byl jistě pomstil, kdybych se nebyla k němu vrátila. Že v Uhrách neplatí takové zákony jako jinde, že je to tu více patriarchální. A vyprávěl pěknou historku o svém předchůdci v duchovním úřadě. Ten prý byl teprve ženičkář. (Myslím, že přebarvoval, aby sám nezůstal špatným.) Přitrefila prý se do Sv. Jiří polská malířka, mladá a hezká a zkamarádila se s mladou učitelkou evangelické školy i s některými děvčaty ve vsi. Jednou prý milý farář překvapil malířku v lese samu. Ubránila se mu též. Ale dva dni na to sebrali ji četníci pohraniční stráže pro panslavistickou propagandu mezi obyvatelstvem. Četníci vedli

ji několik hodin pěšky do města a na odlehlých místech požertovali s ní, ať chtěla nebo ne. Ničeho nevyžalovala, farář svědčil proti ní a milou malířku dopravili postrkem na hranici. A víckrát se tu neukázala.

Farář Gothe vyprávěl strašné tyto věci s cynickou škodolibostí. Shledával to v pořádku, že moc je nad právo. Pak ovšem nemohl býti než Maďaronem, věrným služebníkem stvůr na biskupských stolicích.

A znovu mne ujišťoval, že se nemusím báti, on že mstivý není. Jen abych také mlčela.

Čackému tomu sluhovi božímu záleželo patrně na tom, abych věřila, že není tak černý, jakým se ukázal, že je lepší než jeho pověst v lidu. Ale pravdou bude, že spíše má ohyzdnost než jeho rytířskost tlumily jeho pomstychtivost. Byli by se mu pěkně vysmáli, jakou krasavici si vybral. Na konec stal se kněz sentimentální. Měl záchvat pokání a zpovídal se mi, považ si! Za mladu byl prý také ke svým, nebyl hned ze semináře takový korytný dobytek jako jiní. Za to ho biskup pronásledoval — nu vzaly to kalné vody! — nebyl hoden koruny mučednické. Pak obrátil se, zhavraněl, aby měl pokoj.

Rozloučila jsem se s kajicníkem přede vsí. Nevěřila jsem jeho záchvatu lítostnému. Okamžik morální kocoviny, nic více.

Řekl mi též cestou, že paní Vanulová dává na mše za uzdravení „jisté osoby". Sám neví, proč neřekne přímo, že za syna. Což je to hanba, že matka se modlí za syna? Taková ostýchavá a jako stydlavá prý je. Jen víra je její poslední nadějí životní a útěchou v jejím neštěstí. Ale já myslím, Viluše, že takoví pravověrní, jako je paní Vanulová, nemohou býti ani hluboce nešťastni, jako lidé slabší víry. Takový fanatik složí vše na vůli boží a je ex obligo. Svatá obmezenosti! Je to výhodné a pohodlné pro svědomí. A já z počátku div ji nesrovnávala s Niobé, neb matkou Makkabejských.

Ale pro dnes dosti, píši Ti beztoho celé novely. Jen ještě tolik, že mi Baláš řekl o faráři Gotheovi, že je notorický alkoholik, denunciant, vůbec sprostý chlap.

Tvůj Marstrand si dovedu představiti. Ale nezávidím Ti a chválím si své. Piš a zase piš! Tisknu Ti ruku přes tu hranici mořskou, jak lidé tu říkají a objímám Tě srdečně. Marfa.

Z lodě Motalaström 25. srpna 1909.

Marfo milá, jsme již třetí den na malém, bílém parníčku Motalaström v Götakanálu na cestě do Stockholmu. Známe se tu všichni vespolek ze společných snídaní, obědů a večeří, ku kterým scházíme se jako jedna velká rodina. Götakanál je geniální dílo vodního stavitelství. Parník musí překonávati i změny výšek v terrainu, jednou uměle vystupuje, podruhé klesá. Je-li více zdýmadel za sebou, jdeme po břehu pěšky. Hned prvého dne k večeru dojely jsme k vodopádům trollhätenským. Dravec, který vztekle vrhá se s hor. Omamující síla prudkosti. Pamatuješ se na Giessbach? Tam je jen krása a síla, zde pak i hrůza. Ne pěny, ale rozběsněná bílá těla válí se, rvou se, roztěkávají a zase splývají a nová vynořují se za ohlušujícího jeku.

Těšíme se vždy na procházky. Vystupujeme na břeh, předbíháme svůj domeček, sbíráme v lese borůvky, kráčíme kol nízkého žita, květnatými luhy, vesničkami s dřevěnými, červenými statky, městečky, v nichž děti nabízejí nám jahody a třešně. Třešně! Zde teprvé dozrávají, ba viděla jsem je ještě zelené na stromech. V srpnu! Včera jely jsme dlouho motalským parkem.

Slabě pršelo, melancholicky kladly se vlhké závoje do krajek bříz a korun majestátních buků. Jaká je zde čarovná zeleň v přírodě! Mlčky projíždíme, tak zaujal nás slavnostní klid parku.

A dále pluje loď. Míjíme divoké partie lesní. V průseku objeví se továrna, zámeček, elegantní villa neb zcela malý domek na obrubě lesa, celý kvítím obrostlý, jako útulek šípkové Růženky. A náhle rozšíří se průplav v široké zrcadlo jezera. Daleko do hladiny zasahují vysoké vodní trávy. Nezarostlý pruh vodní označuje dráhu lodí. Čím dále od břehu, tím více čistí se voda, zlato jezera přechází v kobaltovou modř, až uhasíná ve svítivé zeleni. Tak intensivní barvy, zvláště zeleň a modř vidím poprvé na jezerech švédských. Slunce zde zachází zvláště slavnostně. Na východě nakladly se již temné rubáše, západ svítí však dosud světlou zelení a voda pod ním potažena je zeleným závojem. Stmívá se. Les na pobřeží nasycuje se temnotou a jen koruny jeho křivolakou čarou zatínají se do stříbročisté oblohy.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Jan Janča: „Život a jiné vídeňské novelly." (Ottovy laciné knihovny národní číslo spisu 232. V Praze 1910 nákladem J. Ottovým, stran 359.

Myslím, že dovětek titulu: „a jiné vídeňské novelly", kterým pan autor bezděčně karakterisuje i nejšíře založenou novellu první za skladbu specificky vídeňskou, není zrovna nejsprávnější. Není všecko typicky místní, co je v belletrii na určité místo lokalisováno. Naši autoři psali množství povídek a románů pražských, románů předměstských a maloměstských, ale mnohdy z nich nebylo zachyceno nic více, než určitá jména ulic, monumentálních budov nebo několik známějších míst z okolí, do nichž byl snad děj episodicky rozpředen. Stejně pohlíží i pan Janča na svoje „vídeňské novelly" zapomínaje, že nikoli vnějškové uspořádání a lokální umístění sujetu rozhoduje zde o kategorisaci, nýbrž vnitřní barva ovzduší, jeho typická rázovitost, svrchovaná a prvkem jedinečnosti znamenaná odlišnost, jeho výrazná barva a vůně. Tedy nikoli staffáž, ale typický element určitého prostředí. Toho není zrovna v žádné z působivých jinak novell našeho spisovatele, poněvadž i jinde než ve Vídni mohl by stejným způsobem tvrdý podnikavec a neochvějný borec života klamati svoji choť, jak to činí v „Životu" továrník Berger, stejně i jinde, než pouze ve Vídni, zapadají v bahně velkoměst zdravé, nezkušené a hezké dcerky našeho venkova. (Na první stanici), a konečně i jinde než pouze ve Vídni možno žíti týmž způsobem nejedné „Greti", nešťastné vdově-krasavici, zajímavé tím, že povrchní pozorovatel nikdy nepozná, zda je vřelou, hlubokou a v pravdě milující i poctivou bytostí či požitků chtivou kokotou.

Ale odmysleme si toto malé titulové nedorozumění a podívejme se na p. Jančovy novelly docela všeobecně. Zaujme nás především jejich tendence, a to tendence uvědomělá, útočná, jaké je schopna opravdu bojovná a slovácky vznětlivá duše, jakou je duše Jančova. Zdá se, že Život nebyl napsán leč proto, aby v něm byla se všech stran důkladně promrskána naše usuelní rozvodová praktika; v První stanici jitří se spravedlivým hněvem nitro člověka, který na vlastní oči pozoruje stále stoupající demoralisaci, jíž veliká města mravně odlidňují náš důvěřivý venkov; a konečně v Gretě projevil se autor alespoň několika živelně tryskajícími výbuchy o pravém chápání náboženství, o militarismu, o umění a j.

Nejsme proti tendenci v umění, naopak všecka téměř nesmrtelná díla slovesná byla napsána pro ni. Je však jistým protiuměleckým pochybením vídeňského autora, že některé z těchto tendenčních passů nezapadají organicky a homogenně ve vnitřní jednotu prací, ale že vybíhají z rámce jako uměle přikomponované vložky. Tím ruší se požadovaná celistvost literárního útvaru, a do jisté míry i přesvědčivost důvodů. Janča, výborný novinář a temperamentní zastance národních i společenských našich cílů, nezapřel zde svého vlastního povolání a vervně si zabouřil „pod čarou". To sluší ovšem v novelle vytknouti, ač konečně ani to není často bez jistých výchovných předností pro lidového čtenáře. Všecko ostatní v knize svědčí pro Janču jako dobrého lidového vypravovatele a dobrého vychovatele zároveň a proto bude vždycky zajímati našeho lidového čtenáře svými dobře hozenými sujety a svým spádem, a bude mu prospěšna už proto, že je rozumná a pokroková. *Fr. Sekanina.*

P. N. Miljukov: „Obraz z dějin ruské vzdělanosti." Díl III. Přeložil V. J. Dušek. Nakl. J. Laichter na Kr. Vinohradech.

III. dílem je ukončena objemná dějepisná práce jednoho z předních badatelů vědeckého směru realistního v ruských dějinách. Svazek ten obsahuje vylíčení vývoje a působivosti nationalismu a veřejného mínění na Rusi, podstaty i formy. Četné publikace Miljukova, jako „Obzory ruské literatury a vědy" uveřejňované v londýnském „Athenaeu" dávno obrátily pozornost vědeckého světa po tomto pracovníku. Po rozvrhu své práce, autor shrnuje stručně, ale výrazně fakta, aby se dobádal vzniku a příčin a z příčin tvoří soudy. Někdy posud za důležitou pokládanou věc posunuje na místo podřízenější, a zdůrazňuje důležitost věcí vedlejších tak, že jeho synthetismem zdánlivě se vytváří složitost, avšak tu vylučuje složku za složkou nejen, že dokazuje, co mohlo tvořiti příčinu jevu života jím uvedeného, ale že ji musilo tvořiti. Jeho závěry stávají se tím nespornými fakty.

Ohromný material, vyvážený z archivů a z listin pozoruhodných lidí, čerpaný ze spisů mnohdy zapadlých, zkoumal bedlivě a obdivuhodně zpracoval. Široký rozhled, odborné, filosofické vzdělání a snaha, nutkává autora, přirozeně, stanouti i proti názoru ustálenému, neboť sinus totus jde mu nade vše. Někdy dospívá k závěrům překvapujícím. Na př. zajímavě líčí pohnutky vlády ruské carevny Kateřiny, „veliké ženy ruské", její podniky, zabezpečující jí hřmící podiv vzdělané Evropy. Postupně hromadí složky a postupně odhaluje svými soudy clonu, kterou pronikala velikost „ruské ženy", aby posléze na váhu položil závěr pravdy střízlivého rozumu a tu se objevuje panis sanctificatus: „Kateřina tedy ostávala stále jen Němkou!" Jeho rozvedená věta, že každá veliká doba má své jemné odénky v dobách daleko ji předcházejících, není nová, ale

Miljukov ji s úspěchem prvý používá v historii ruské vzdělanosti a jeho pravdymilovnost stává se charakterním rysem toho vědce. „Obrazy z dějin ruské vzdělanosti“ se řadí k nejdůležitějším plodům ruského písemnictví. Vypravovatelskou formou jest tato práce přístupna všem, kteří touží po vzdělání a poučení. Z rozčleněných obrazů vystupuje obraz všeho, čím Rusko žilo, žije a čím bude žít — pod oblohou nutnosti. O překladě tohoto objemného díla vědeckého lze říci jen jedno — jest svědomitý. Řídký úkaz v naší překládavé literatuře. Překladatel ovládal autorův jazyk a dovedl se ponořiti do jeho literatury, vyhověv tím dvěma předním podmínkám zdárného překladu. Vyhověl i třetí podmínce, pracoval bedlivě a s láskou k věci, čemuž nasvědčuje mnohá stránka díla. České vydání jest rozšířenější než původní z příčiny vysvětlení a nutných poznámek a z příčiny připojených obrázků. Českým vydáním tohoto díla byla česká literatura vědecká obohacena. *K. V. H.*

TÝDEN.

K 75letí Ad. Heydukově.

Nemnoho lze dnes měnit na celkovém literárním profillu Heydukově, jak ho byl v tomto listě před pěti roky podrobněji nakreslil Alb. Pražák. V příčině směrové, látkové, náladové i formové vlastně nic. A to jest pro nejlyričtějšího soudobého básníka českého, jenž 7. června dovršil třetí čtvrtstoletí svého požehnaného, tichého i skromného života, právě příznačno. I v řadě nejnověji vydaných knižních cyklů, jejichž souborné vydání blíží se už padesátému svazku, zůstává pěvec populárních „Cigánských melodií“ a „Cymbálu i guslí“ pořád týmž poetou jemně zachycených nálad, měkkých citů i ryze zažívaných dojmů, týmž nadšeným opěvovatelem horské přírody, skrytých půvabů krajinných i prostého vesnického typu lidového, týmž vlastenecky vzníceným kronikářem drobných příběhů na themata vzatá ze slavné domácí historie a týmž básníkem srdečně prochvěných motivů rodinných. V tom se Heyduk podstatně už nemění a zachovává i v dnešních knižních novinkách zásadně týž myšlenkový ráz, jímž se vyznačovaly před půlstoletím jeho první veršované pokusy. Stále ještě vane z jeho poetické tvorby mladický zápal pro pravdu, krásu i dobro, dosud má nezměněnou zálibu pro klidné tóny i jemné odstíny, a i teď ob čas od tiché lidové písně vznese se k vroucí apostrofě patriotistní. Slovanská nota posud z jeho skromně podávaných písní nevymizela a nejednou zaslechnete z nich ráznou výzvu k činu, hlouběji pojímané vzájemnosti i těsnějšímu semknutí se. Tady dovedl si náš nejstarší žijící básník uchovat řídkou citovou svěžest a vzácnou schopnost ustavičně se obměňujícího životního idealismu. V té míře dochovalo si ho do tak úctyhodného věku v světovém písemnictví jen málo autorů. U Heyduka vedle jeho vrozených zálib pro klid a jeho povahových sklonů k zpěvnému lyrismu bylo to umožněno hlavně stálým důvěrným stykem s venkovskou přírodou, prostince se projevujícím pohorským lidem i srdečně působícím ovzduším rodinným. A jako se Heyduk poslední léta neměnil svými osobními zálibami i lidskými názory, neměnilo se ani jeho básnické dílo, k němuž dával se poeta inspirovat stejnými látkovými motivy jako dříve, v němž zabýval se týmiž citovými i náladovými zjevy a které svědčí o témž, dávno trvale ustáleném světovém pojetí.

A tak jeví se nám Heyduk — pětasedmdesátník — v podstatě týmž zpěvným lyrikem i citově vzníceným pootavským slavíkem, jakým jsme ho znali ze starších veršových sbírek a jak byl ve „Zvonu“ vylíčen při svém sedmdesátiletí. Budiž dlouho, dlouho zdráv!

—er.

*

* Ve schůzi III. třídy České akademie, konané dne 25. m. m. t. r. byla uvedena zpráva vl. rady řed. Fr. Bílého, že prof. p. Jar. Hrubantem byla objevena v Anglii literární pozůstalost Bowringova a tím i jeho hojná korespondence s českými buditeli. Prozkoumáním jejím byl pověřen prof. p. Hrubant a tamějších dopisů Fr. L. Čelakovského bude použito při vydání jeho korespondence. Zpráva ta, kterou tisk náš denní přinesl jen drobným tiskem 1. t. m., má veliký kulturní význam a možno, že z literární pozůstalosti Bowringovy, jenž byl „benthamista“, se vysvětlí též, do jaké míry měl sociální a politický vliv na české buditele. Bentham sám svými naukami působil na D'Alemberta, jenž, jak vidno z díla Miljukova, byl jejich propagatorem u ruské vlády a také ve Francii docházely tyto nauky ohlasu. Bentham postavil za mravovědu a právo — užitečnost pro společnost, pro stát. Snad objeví se z té nalezené korespondence mnohé překvapení a závažné věci pro nás tak, že mnohý počin našich „prvých“ bude náležitě osvětlen. Zprávy o podobných objevech přinášívají všecky listy velkých národů na čelných místech a obvyklým tiskem novin, protože petitem přinešená zpráva snadno se přehlédne. Nemohl by náš tisk jednati taktéž?

V PRAZE, dne 10. června 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

TRÉVAL-VIOLA:

HORY A VLNY.

KORRESPONDENCE.

(Pokračování.)

Tiché temno přeruší velký reflektor na přídi lodní. Zručně a jemně jej ovládal kapitán. Ostře osvětlené kolo, jak při světelných obrazech se objevilo, kaleidoskop světelných obrazů se v něm mihal výseky břehů se skupinami stromů, kreslených ostře, jako divadelní kulissy a zase bílé kontury vill, rudý domek s verandou, uhánějící velocipedista, někdy prchající párek překvapených milenců či dokonce celá společnost. Mosty umělou mechanikou zvedají se, aby mohla projeti loď, jiné se lámou nebo zpět se pošinují jako pohlcovány břehem, což působí tajemně v ostrém ohraničení světelném. Konečně hasne i reflektor, loď pluje klidně dále. S paluby sestupují cestující, hovor tichne, ostrý severní vítr pofukuje. Pleskot vln kol lodi mísí se v tajemné šepoty milenců, jichž hlavy v houstnoucí tmě kloní se blíže. Noc je pro ně rozloučením. Teskně hledí do inkoustových vod i na světle zelený proužek daleko na západu.

Vše bylo nám dosud k službám, počasí překrásné. A přece, věříš, Marfo, že pojednou se mi stýská? V extasích nad čarovnou přírodou severu, zatoužila jsem po svých malých pacientech. Proč jsem jich zanechala? Pochopuji kollegy invalidy, kteří do posledního dechu belhají k nemocným, o své nepostrádatelnosti přesvědčeni. Sebeklam. Sami nemohou beze své špitální atmosféry žíti. Přejí si zemříti v zápřeži, jako vzorní tahouni.

Marfičko milá, z dopisů Tvých pozoruji, že těžko bys opouštěla okolí své před rozuzlením románku, který osnuje Tvá Blandina. Chápu zcela Tvé přirovnání, je přiléhavé. Vidím ji před sebou, s mrštnými obratly krčními, syčící jedem. Hadí hlava, soustředěná vůle. Ale prosím Tě, udělej mi něco k vůli. Nejmenuj ji hadí hlavou. Je to jaksi Tebe nedůstojno. Pochopuješ mne?

Věř mi, Marfo, ta Maďarka dosáhne svého cíle. Ostatně Tvému žalostnému hrdinovi nebude láska na škodu. Mé přesvědčení je, že ho jen veliká láska z jeho utkvělé kankrofobie vyléčí. Vrátíme se již brzo, milá Marfičko, duševně osvěženy a zkonejšeny vlnami moře, rozkošnými variacemi intimních obrázků v průplavu. Dýchá se nám svobodněji, žije plněji.

Je nedělní večer a my blížíme se ke Stockholmu. Hudba výletních míst, villegiatury stockholmských boháčů, zástupy svátečně vystrojených lidí na pobřeží, vracejících se domů, ohlašuje nám jeho blízkost. I my toužíme zakotviti. Objímá Tě z celého srdce Viluška.

Sv. Jiří 3. září 1909,

Vilouši, jsem rozrušena.

Před pěti dny vyhledal mne profesor Vanul na poradu lékařskou. Že má v žaludku jako vzepřené poleno, po jídle že ho tlačí a mačká-li si život, že to nejvíce u žaludku cítí. Podrobil mne hotovému rigorosu, musila jsem řádně vědecky odůvodnit svou diagnosu, že nemá rakoviny a zaručiti se k tomu čestným slovem. Ten člověk Ti pře-

četl lékařských knih! A nevěří mi, ač chytá se mých slov úsilně. Nemůže se nějak zachytiti. Tuším, proč o to stojí a to snad odnímalo mým slovům vřelou přesvědčivost. Také jsem mu poradila, aby si opatřil činky a cvičil půl hodiny z rána a půl hodiny na večer.

Tvá prognosa, milá Viluše, že láska ho vyléčí, se asi nevyplní. Že miluje bláznivě, otrocky tu Hunfalvyovou, je jisto. Zde máš argument, že ani láska není všemohoucí.

Ten člověk nevěří nikomu a nikdo ho nevyrve z pohlcujícího víru vetřelých představ. Poddával se jim příliš dlouho, aby se nestaly téměř podstatnou součástí jeho duševního života. A nyní ten boj vznětu pohlavního s úpornou melancholií. Změnil se za tři neděle, zbledl, zhubl. V očích jeho písek se točí, řekla mi obrazně včera paní Eliášova, když za šera, zamyšlen, bez pozdravu šel mimo nás k ní, Hunfalvyové. A ani za ní ven nevyšel, když sama přišla podívat se na odzemek, jejž za sklenku páleného mlatec Eliášův na dvoře prováděl. Otec Eliáš pískal notu a tleskal dlaněmi do nohavic.

Tanečník juchal, zakládal si ruku za ucho a odrážel se z dřepu od země jako míč. Hunfalvyova zčervenala a vyzvala Baláše na čardáš. Baláš a dva tři svobodní zemané chodili k Eliášům k večeru na návštěvu, když Hunfalvyové za horkých večerů napadlo pobesedovat. A už s Balášem tančila rujně vlnivými pohyby. Profesor vyšel. Výskla, kývla na něho rukou a náhle přestala. Běžela za profesorem a už se nevrátila. Mrzelo mne samu, že nám hypochondr zkazil zábavu. Ale čím dál tím více se plašil před lidmi, z domu nevycházel, ale odkrádal se. — A nyní k Tvému dopisu, Ty falešná. Co se mého názoru na lásku týče, pokládám za nejšťastnější lásku bez touhy. Na příklad k nedosažitelnému. Je to taková konservovaná láska, uložená k ledu. Co se historie s farářem týče, zapomněla jsem na to zcela a doufám, že i on. Člověk vznětlivý, s málo vyvinutými drahami tlumícími. A Baláš? Prochodili jsme nedávno půl noci po vsi v debattě. Přišel, když naslouchala jsem trávnicím, které děvčata pod topolem nad Šťávnicí pěla. Přidružil se a vyprávěl o Budapešti. Vybíjené město — ten je zná! Ale je mi mladík milý jaksi nečistý, přes to, že je švarný jonák. V Pešti se samými židovkami se přátelil i fotografie mi ukazoval, sprosté, smyslné tváře. A nač mi všecko tak do zevrubna — až jsem ho okřikovala? Zapomínal, že jsem i žena, nejen kollega. Pak si zavtipkoval o Hadí hlavě — pardon, že prý dostala ku profesoru jakousi lásku studenou, že se mu snová kol srdce jako pavouk a tak svátečně se k němu chová. Zastala jsem se Hunfalvyové, jako žena ženy. Pak mluvili jsme o umění. Pomysli si, Vilouši, Baláš drží se starých, zavrhuje jediné správnou subjektivnost v posudcích, v individuální upřímnost a věří v autority a fossilie. Subjektivní měřítko prý je tažné až do karrikatury, a Honza z boudy jako kritik byl by prý směrodatným, subjektivnost sama. Po těchhle antikvitách jsem přestala s Balášem vážně jednati. Takoví jsou intelligentní Slováci! Zavolala jsem na psa Vidura. Baláš také, mně naschvál. Pes váhal, pak šel za Balášem. A zvířata prý pudem poznávají dobré lidi. Ano, říká se. Lživá fráse! Chtěla jsem ještě mnoho psáti, ale mám zlost. Končím. Tvá Marfa.

Dne 4. září 1909.

Vilouši, jako vždy, sotva odeslala jsem dopis, mrzelo mne, že jsem jej poslala. Jsem nevlídná, samé ostny, jen Ty mne uhlazuješ, činíš alespoň trochu urbání.

Viloušku můj, víš, co to jest, viděti vlastní duši jako v zrcadle? Ujišťuji Tě, že je to nemilý, ničemný pocit.

Rozneslo se tu po vsi, že k onemocnělému synu zemana Kis-Klivenyi povolal bohatý, bezdětný strýc jeho z Gemeru profesora z Budapešti.

Ve Sv. Jiří žije chudá vdova Bublákova s pěti dětmi. Žila jako ostatní chudina, brambory a alkohol. Doprovázela mne též na Dumbier, aby si něco vydělala. Potom onemocněla prudkou miliární tuberkulosou, obyčejný konec přepracovanosti a nedostatečné výživy. Navštívila jsem ji. Také Bublačka slyšela o profesoru. A věřila pevně, že kdyby ji navštívil, že by ozdravěla. Ale toho se asi nedočká! Takový pán, kdeby k chudačce! A stále vrací se v blouznění své horkosti k myšlence, že ten zázračný muž z Budapešti snad by jí „trefil na náturu“. Bylo mi trapno. Bublačka dívala se na mne žhavýma, úpěnlivýma očima. Uhodla jsem, co si netroufala říci. Přání umírajícího člověka se má splnit. Což kdybych to zkusila? Bylo by nemožno, aby profesor universitní vykonal skutek humanity? Friedrich prý se jmenuje a je prý žid. Abych mu sama řekla? Chvíli se mi zdálo, že by mi toho neodepřel a v zápětí viděla jsem ironickou, odmítavou tvář jeho. Pětku, desítku, ano, ale vědu svou, dar duševní — ten je příliš drahocenný na profanaci — na pouhou útěchu při beznadějném případu. Ale zkus to, zbabělý Čulkaturine, spílala jsem si, a konec konců jsem si sedla a napsala lístek diplomatický, že zvu slovutného pana profesora k ohledání velmi záhadného případu klinického.

Záhadného jsem podtrhla, ať mne pokládá za ignorantku, jen když přijde. Lístek poslala jsem do rodiny Kis-Kliveny i a uložila poslici, čiperné třináctileté dívčině Eliči, dceři Bublačky, by jej profesoru do vlastních rukou doručila.

Lest se podařila. Profesor s řádovými stužkami červenými a zelenými přišel s Elčou. Já už čekala u Bublačky. Když profesor, zavalitý pán, s černým plnovousem a dlouhými barvenými vlasy viděl chudou chýši, skrčil nos. Nevěděl, má-li či nemá-li vejíti do šerého síńce. Na prahu jizby se rozkašlal. Náhlý závan větru zahltil tah povalu — komínu chýše nemají — takže štiplavý kouř z ohniště se vrátil do síně. Bledá, nalitá tvář profesorova nabyla opovržlivého výrazu. Oslovila jsem ho, přikročil k pelechu. Štítivě dotkl se ruky Bublaččiny, neodkládaje ani svrchníku, jejž na levé ruce nesl. Čichal a odplivoval, bruče: Jak mohou jen lidé v tomto —! A očima bloudil kolem, potřásal hlavou, až utkvěl zrakem na beránčím kožichu zavěšeném na bidle zrovna nad nemocnou. Teprve s kožichu sjel jeho zrak na Bublačku, která zas a zase ho vítala a horečkou svítícíma očima na něm lpěla.

Položila jsem Bublačce přes prsa čistý ručník a profesor ráčil svou učenou hlavu skloniti k auskultaci.

V příštím okamžiku se vymrštil jako gumový.

„To je ten záhadný klinický případ?" zasyčel. „Obyčejná miliarní tuberkulosa."

„Mýlila jsem se," odvětila jsem velmi pokojně a čelila jsem jeho pohledu.

Ptal se mne, kde že jsem promovala, takovým tónem, jako že se diví, jak mně mohl býti vydán doktorský diplom. Podivil se, že ne ve Švýcarech. Patrně myslil, tam že jsou diplomy velmi laciné. Pak vytrhl ze zápisníku list a psal recept. Nepomůže-li tento lék — ani jsem se nepodívala, co napsal — pak prý už žádný. A s tváří boha utrousil několik aforismů o miliární tuberkulose. Snad jsem příliš pozorně si ho prohlížela, milý profesor se rozohnil a začal ex cathedra. Celý klinický obraz přede mnou rozvinul i do polemiky se pustil a rozhorlil se tak, že na konec nazval všecko léčení miliární tuberkulosy šarlatanerií, svůj vlastní recept na drobno roztrhal a popadnuv cylindr odkvapil. Vilouši, to byl pohled do zrcadla. V profesorovi samu sebe jsem viděla. Vždyť i já někdy s týmiž pocity vcházela do příbytků chudiny, urážela se nad špínou, nedbalostí a nepořádkem, kde měla jsem především viděti utrpení. Soudila jsem, kde měla jsem jen sloužiti. Má duše se mi ukázala v nepěkném jednání nadutého vědátora.

Všichni jsme spoluvinni, všude a na všem, četla jsem kdysi v Bratrech Karamazových. A u Bublačky jsem to poprvé pocítila. Jak ošklivou mám duši!

Marfa.

Víš, co jsem zjistila? Že Hunfalvyová je nahluchlá. Proto tak hlasitě mluví.

Na lodi Freia, 7. září 19..

Marfo moje milá, jsme na cestě k Tobě. Vracíme se k Tobě ze Stockholmu přes Trelleborg a Sasnici do milované matičky Prahy. Listy Tvé ve Stockholmu čekaly a dovedeš si představiti můj úlek při přečtení útoku, který maďarský farář na Tebe podnikl, a divím se, že máš odvahu dále tam zůstati. Jsem přesvědčena, že dovedl by provésti vše to, co vykládal o svém spolubratru. Jak jisty proti tomu cítily jsme se my na severu! V rytířských službách mužů cítily jsme úctu, kterou Norové a snad ještě více Švédové vzdávají ženě. Není to pouhá galantnost, společenská forma. Pohlížejí na ženu jako na družku, spolupracovnici sobě rovnou, mající stejná práva. Chovali se tak i k nám, cizinkám.

A nikdy již mi nepiš, že jsi ošklivá. Bolí mne to. Nechci míti ošklivou přítelkyni, a kdo Tě, Marfo moje, sezná blíže, jistě neřekne, že nejsi příjemna. Zdá se mi, že tatranský románek nabývá vážné tvářnosti. Jakýsi varovný hlas mi praví, že bys neměla se déle vměšovati v jeho osud. Zanech těch lidí, a žij více svému zdraví, přimkni se ku přírodě jako my.

Stockholm jsme jen letmo přehlédly, jak jinak ani nebylo možno za několik dnů. Je půvabný, majestátný, skvělý, v pravdě jedno z nejkrásnějších měst světa. Vyvrcholení srdce šťastného národa, bohatého hmotně, kulturou i historií.

Pomysli si, Marfičko, že v královĕ pracovně (kdež by bylo možno prostému smrtelníku vejíti u nás do Schönbrunnu, obydlí mocnářova!) nepozorovaně odcizily jsme dva hrášky ze sklenky, v níž trčelo péro. A perem tím — měj úctu! — král ještě den před tím psal. Tak nás alespoň ujišťoval zámecký sluha. Úkol expropriatorky připadl mně. Hrášky mají dokonce inkoustové skvrny. Překvapila nás útulnost královy pracovny. Vedle olejových podobizen rodinných a monarchů evropských, spousty fotografií, také různých umělců a divadelních div. Za to oficiální sály hradu oslňují nádherou a bohatstvím královských sbírek.

V Sasnici bydlily jsme na návrší v hotelu nepřívětivém, neútulném; a tak jsme vzpomínaly na milý pobyt v luxusně a účelně zařízeném hotelu Skandia ve Stockholmu.

Pod námi siné moře s padesáti válečnými loděmi a s nesčetnou řadou černých torpedových člunů jen zvyšovalo stísňující dojem, kterým Sasnice na nás vůbec působila. Kdyby nebylo rozkošné zajížďky motorovou lodí do Stubenkammeru s příkrými křídlovými stráněmi se zelenou čepičkou, do Rujanských mohutných hájů dubových, k melancholickému jezeru Herthinu, klidné, čisté hladině, v níž obráželo se s neobyčejnou jemností celé okolí, nestála by Sasnice za zastávku.

Nejsme jí ani jinak spokojeny. Již při vstupu na parník Preussen v Trelleborgu zmizelo blahé vědomí bezpečnosti, které nás pronikalo na severu. Zavazadla jsme v Norsku a Švédsku nezamykaly a také se nám nic neztratilo. V Marstrandu zapomněla jsem v hotelu krajkovou jupičku. Přišla jsem na to v Göteborgu, a napsala jsem do hotelu lístek (švédsky dle slovníku), by jupičku zaslali za mnou. A hle, ve Stockholmu už mne milá jupička čekala na poště. Plášť na počátku cesty v Německu zapomenutý marně jsem dosud urgovala. V divadle švédském hodíš do automatické skřínky s kukátky 50 oerů, víko odskočí a kukátko je Ti k disposici. Nikdo nekontroluje, zda po představení kukátko je do schránky skutečně zase vráceno. To by mohli zkusit takhle v Německu! Zde na všech veřejných budovách plakáty varují před kapesními zloději.

(Pokračování.)

CUSTAV R. OPOČENSKÝ:

KVĚTINOVÁ VÁSA.

ŘADA I.

NARCISSY.

Své dlouhé vlasy potři si
neznámou, pronikavou vůní.
A zapleť do nich narcissy
vykvetlé z jara na výslunní.

Na bílé ruce prsteny
si navleč v něžné kratochvíli
a na skvost ňader zastřený
dej ještě narciss, narciss bílý!

A pak jdi dlouhou ulicí
v předvečer jarní, když se stmívá —
ne nepodobna měsíci,
jak v chladných nocích vycházívá.

Na ňadrech narciss bude plát,
tak stejně chladně jak tvé tváře.
Takový nevystihlý chlad,
taková mrtvá, chladná záře . . .

A potkáš-li snad člověka,
jenž jaro nese v srdci mladém —
ten bude věčně jako já
touž touhou zmírat, tímtéž chladem . . .

LETNÍ VEČER.

Údolím klid širých polí vanul.
Do šeda stín barvil oblak lem.
Na mezi jsem unaveně stanul
trochu rozechvěný večerem.

Rosa zachvěla se v svěží trávě,
dařic zemi nebes milostí.
Naposled mi zahučela v hlavě
píseň nezkrocené mladosti.

Naposled si zavýsk v širém tichu
její prudký, nespoutaný smích.
Život volal v divokém tom smíchu.
— Ohlas písní dávno minulých! —

Život volal. Žel že naposledy . . .
Život volal. Žel že zbytečně . . .
— Stará bolest, překonané jedy — —
řeklo si mé srdce nevděčné.

Tímhle v mládí trpěli jsme dosti,
pro tu píseň příliš pozdě je . . .
Pro šedé dny smutné budoucnosti
stačit musí rosy krůpěje!

Po cestách se teskný večer smrákal.
Cikád hlas se tichým vzduchem chvěl.
Nějaký hlas v srdci ještě plakal
pro smích, jenž se navždy odmlčel . . .

MYRTA.

V svatební večer zpěv a smích . . .
Myrta a barvínek.
— Zda stačí pro šeď chvílí tvých
pár těchto vzpomínek?

Až svadne myrta, její list
v dál vítr odvěje —
Neodnese, jsi sobě jist
i tvoje naděje?

Zda nedal's družce s chladným rtem
ruku svou do kola?
Zda pod myrtou se barvínkem
nekryla mrtvola?

A lístky, jež jsi kdysi vzal
na žití rozcestí
zda setrou s tváře každý žal
a každé neštěstí?

V svatební večer zpěv a smích.
Myrta a barvínek.
Nebudeš zmírat smuten tich
pod tíhou vzpomínek?

VŘES.

Do hor už přišel led a sníh —
Dva nevítaní hosté.
Však dole ještě po lesích
vřes na pasekách roste.

Jaká to divná květina!
Snad značí žal a bídu,
jíž hodil osud do klína
drahému mému lidu . . .

Vřes neberte si pro štěstí! . . .
Když vítr hne se v trávě,
vřesové snítky šelestí
teskně a usedavě.

A to je české půdy hlas,
pláč našich hor a lesů.
— Až umru, vsaďte prosím, vás,
mi na hrob trsek vřesu!

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Důvěrníci vzkypěli svatým hněvem proti obecnosti a hlavně proti obecním starostům, v jejichž rukou sbíhají se niti všech podobných intrik.

Soudní vykonavatel Kobliha, zaměstnaný ustavičně úředními výkony venku, přicházející domů jen se vyspat, netušil stále jaká změna náboženská udála se s jeho manželkou. Když přicházel domů, už jeho manželka pro pozdní hodinu noční neměla obličej zastřený černou látkou tak, že jí jenom kus nosu ze zákrytu toho vykukoval, nýbrž už spala. Kobliha přicházel z výkonu exekucí domů tak pozdě, že v tu chvíli spala už celá Evropa. O tom, že jeho manželka přestoupila k islamu, dověděl se Kobliha teprve, až když pověst o tom donesena byla z města na venkov. Bodří venkované škodolibě se Koblihy vyptávali, kdy i on se stane Turkem, což Kobliha po-

važoval zprvu za nejapný vtip a narážku na jeho dosavadní životosprávu. Nemohl se svou manželkou o těchto věcech pořádně pohovořiti. Když přicházel domů, už spala, a když odcházel, neboť odcházel velmi časně, aby se s nikým u soudu nesetkal, ještě spala.

Kobliha, jak se venkovanům zdálo, byl by náboženského převratu manželčina nelibě nenesl. Netajil se, kdyby věc na pravdě se zakládala, že by pronikavě uspořádal další svůj život rodinný.

Skutečně vzala věc Koblihova nedozírný převrat. V době, kdy už přednosta soudu netušil, oč jde, zaklepal uctivě o deváté hodině ranní u přednostovy úřadovny Kobliha ve svátečním stejnokroji, ozdobený všemi medaillemi vojenskými a s obličejem zaplaveným tichým a bolestným usmíváním.

Přednosta soudu se Koblihy zhrozil. Uhodl hned správně, že jde o nedobré věci, bez příčiny by se Kobliha do nejsvátečnějšího šatu a do tolika medaillí v době, kdy měl vlastně býti venku na exekučních výkonech, neoblékal.

„Co se jim stalo?" oslovil ho mimoděk ustrašeně, když se Kobliha před ním postavil se ztrnulou uctivostí vojenskou.

Kobliha několik okamžiků s odpovědí otálel. Bylo to otálení řečnické. Řečník, nežli spustí, sbírá několik vteřin své myšlenky, aby byla jeho řeč promyšlená a květnatá.

„Poníženě prosím, pane rado, přicházím uctivě za privátními zástoji!" vyrazil konečně Kobliha ze sebe pracně.

Otevřel ústa, nalokal se vzduchu a pokračoval.

„Poníženě prosím, pane rado, já bych uctivě prosil, abych byl od své manželky soudně rozveden od stolu a lože!" pravil zajíkavě.

Přednosta soudu ztrnul. Teď, kdy neví, kde mu hlava stojí pro nával jiné práce úřední, přijde si i soudní zřízenec jeho vlastního soudu a přidělává mu práci svými vlastními věcmi. Místo aby se měl snažiti, aby přednosta soudu byl, pokud lze, úřední práce ušetřen, sám si přijde a svému přednostovi přidělává práci. Toto jednání budilo v přednostovi soudu jenom ošklivost.

„A vědí oni vůbec, co to je?" rozkřikl se na Koblihu otevřeně. „Což pak myslejí, že i manželství je holubník jako soud, aby se v něm ani neukázali a pořád byli na výkonech venku?"

Přednosta se urputně rozhorlil. Rozčílilo jej hlavně, že právě člověk, jenž se všeliké práci u soudu okázale vyhýbá a ustavičně vězí venku na výkonech, nyní přidělává přednostovi soudu práci. Zase z toho budou obšírné výslechy, potíže s krajským a vrchním soudem, dokonce třeba nejvyššímu soudu bude potřebí tuto věc předkládati.

Koblihovi zbrunátněl obličej. Nenadál se, že jeho úmysl narazí na přednostův odpor. Spíše doufal, že tímto rozvodem přinese žertvu na oltář přednostova služebního klidu. Sesmutněle a zamlkle pozoroval projevy přednostova hněvu.

„Trvají teda na tom, aby se to s nimi sepsalo?" ptal se přednosta?

Byla to otázka po tak zarputilém úvodu zbytečná. „Netrvám!" odpověděl Kobliha zkomíravě.

Přednostovi soudu přeletěl obličejem žertovný úsměv.

„Bodejť by na tom trvali," pravil usmířeně, „nedělalo by to dobrotu. Novou disciplinárku by z toho měli, poněvadž, kdo je u soudu, musí žíti tak, aby i mimoúřední jeho chování nezavdávalo podnětu ku pohoršení obecenstva. Soud a jeho zřízenci jsou tady především proto, aby řádnou životosprávou sloužili ostatnímu obecenstvu za příklad. Proto se my všichni u soudu, tedy i oni, musíme vystříhati hlavně rozervaného života manželského, i kdyby nás vážné příčiny, jako odpadlictví od zděděné víry nutkaly, abychom vyměnili starou manželku za novou. Proto také musíme se vystříhati všech nápojů alkoholických, a když nám je svěřen nějaký výkon mimo úřední budovu, nesmíme zapomínati na návrat a musíme se snažiti, abychom se vrátili k soudu ještě v úředních hodinách, neboť úřední hodiny jsou proto, aby se, dokud neuplynou, úřadovalo. Také se nesmí v úředních hodinách v soudní kanceláři spáti, neboť úřední hodiny jsou pro to, aby se, dokud neuplynou, úřadovalo!"

Rozšafné poučování přednostovo šito bylo úmyslně na všechny Koblihovy slabosti. Pouze zmínka o spánku v soudní kanceláři v úředních hodinách týkala se kancelisty Pirkhána, jenž byl kdysi přednostou soudu přistižen, an spal. Přednosta, ač jinak zapomětlivý, pamatoval si znamenitě veškeré prohřešky podřízeného úřednictva a upomínku na ně vždy po čase vhodně obnovoval.

Účin rozšafného poučování byl, že Kobliha nebyl s to, zjednati svému rozhodnutí ve příčině rozluky manželství náležitou platnost.

Když se dověděl o manželčiném poblouzení, radostně je uvítal. Připadalo mu na mysl, že to jest, jako kdyby mu manželka umřela. Snadňoučko si představil, že je vdovec. Snadnince se rozhodl, že se tedy, když je vdovec, zase znovu ožení. Použil

této lákavé příležitosti a zadal své srdce jinde. Chtěl zabíti mnoho much jednou ranou a proto v duchu žehnal Klapzubovi, že mu manželku dobrovolně, snadno, rychle a bezplatně převrátil na jinou a na takovou víru, že se se přijetím její nové víry uvolnily všechny manželské svazky vížící dle zákona Koblihu k choti. Domníval se, že nyní zase bude svoboden jako pták na větvici v letním lese.

Krásu těchto snů mu přednosta soudu ztroskotal. Jediné z příčiny, že je dost jiné práce u soudu, práce, která člověka šlechtí. Že nelze strpěti, aby soudní zřízenec přidělával svému přednostovi zbytečnou práci vlastními rodinnými příběhy.

Teprve, když Kobliha zamlkle odešel, přednosta si tuto věc jinak rozvážil. Vyjasnilo se mu náhle v hlavě, že ho kancelista Pirkhán opětně oklamal. Vyprávěl mu přece, že je Kobliha svoboden, že žije se svou manželkou neoddán, tedy nezákonitým způsobem. A přece se vytasil Kobliha se žádostí o rozvod od stolu a lože! Za tím vězí dojista nějaká příčina a vnitřní souvislost!

Přednosta netrpělivě zazvonil. Vešel oficiant Kladivo.

„Ať sem jde kancelista Pirkhán!" poroučel přednosta.

„Poslušně prosím, kancelista Pirkhán je na komisi na odhadu!"

„Tak ať sem hned přijde vykonavatel Kobliha," rozhodl přednosta hned jinak.

„Poslušně hlásím, Kobliha je na výkonu!"

Přednosta se rozčilil.

„Jak by byl na výkonu, když byl před chvilkou ještě tady!" rozkřikl se na Kladivu. „Seberou se a hned ho sem přivedou!"

Kladivo se nedal rozhorlením přednostovým nikterak zaleknouti.

„Poslušně hlásím, šel rovnou odtud na výkon, já ho viděl, když zacházel do ulice!" vysvětloval Kladivo srdnatě.

Přednosta se odmlčel. Přeběhl několikrát úřadovnou a pak se zamyšleně zastavil těsně u oficianta Kladivy.

„Poslouchají oni, Kladivo, já bych se jich rád na něco zeptal!" pravil tiše s diskrétním úsměvem. „Já bych totiž rád věděl, zdali je Kobliha opravdu ženat, nebo zdali je jenom levoboček!"

Otázka byla přísně důvěrná, oficiant Kladivo na ráz poznal, že tato důvěrnost je zároveň pocta. Ale zároveň se přednostově otázce podivil. Vždyť přece nebylo ani u soudu ani ve městě tajemstvím, že je Kobliha ženat. I v osobních výkazech bylo toto životní neštěstí Koblihovo zapsáno. Kobliha byl přece už na vojně ženat, na vojně se oženil a vojny se se ženou nezbavil. To všecko přece bylo všeobecně známo, i přednosta soudu o tom dokonale věděl, a omyl nějaký byl vůbec vyloučen. Jediné snad, že přednosta pochybuje o legitimnosti tohoto sňatku! A pochybovati mohl. Kobliha ženil se, když ještě sloužil u hudby a dokonce někde v Sedmihradsku, čert mu věř, míval od jakživa za ušima, třeba je to u něho jen sedmihradské manželství.

„Poslušně hlásím, je ženat," pravil nahlas, když se probral z chumáče myšlenek a úvah, „ale nedělá to tam dobrotu, pane rado, perou se! Ona se teď stala Turkyní jako náš pan listovní, inu je to tam zkrátka turecké hospodářství."

Přednosta div nevykřikl radostí. Konečně objevil náhodou pravdu, dopátral se pravdy. Kladivo mu ji beze všeho řekl.

„Poslouchají oni, Kladivo," zeptal se kvapně, „neznají oni nějakou paní Ticháčkovou odtud z místa?"

S odpovědí na tuto otázku dlouho Kladivo neotálel. „Jak bych tu neznal!" pravil vyčítavě.

„Mh, jaká je to ženská, když ji znají?"

Kladivo se slavnostně rozkročil, jako kdyby chtěl prosloviti dlouhou a podrobnou řeč. Neproslovil.

„Ta, pane rado," pravil tázavě, „semetryka je to! Hubu má jako šlejfíř, moc obávaná ženská to je! Ta je všeho schopna!"

(Pokračování.)

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Samý konec měsíce září r. 1867 rozloučil jsem se za časného jitra s matkou a sourozenci. Na dvorečku nečekala na mne bryčka, jako když jsem jezdíval do Němec, nýbrž fasuněk pod plachtou. Otec jel se mnou. Fasuněk vzal proto, poněvadž chtěl z Hradce, nemýlím-li se, přivézti nějaké obilí. Z Hronova jsme jeli přes Náchod, Skalici k Jaroměři, kolem Josefovské pevnosti, kdež jsme v nějaké hospodě u silnice zastavili, aby se koně nakrmili. A zase pak dále nekonečnou silnicí, po které honil

chladný vítr bělavé oblaky prachu. Kolem samá rovina, podzimně zbarvená, pustá, tichá; teskno nad ní, ačkoliv byl slunečný den. Choulil jsem se ve voze, na ráz však jsem se vzpružil, když otec ukázal bičem před sebe a hlásil:

„Tamhle je Hradec."

„Bílá" věž biskupského chrámu vztyčila se v dáli nad širou rovinou.

Pozdě odpoledne dojížděli jsme od Pouchova k Hradci, tenkrát ještě pevnosti. Všecko mne s počátku připomínalo na Josefov: cihlové, zardělé hradby s drnovými kryty, příkopy, brána, kasematy, kasárny, vojáci ve bráně a kolem různo chodící. Až jsme vjeli poslední, ne pevnostní, nýbrž městskou, starou branou do vlastního města. Ta brána „slezská" s vladislavským W., před mnohými už lety rozbořená, zvláště vábila můj zrak jak svou starožitnou výstavností tak ruchem kolem. Kmitá se mně pohnutý obraz té chvíle: hradby před tou slezskou branou, keře zaprášené kustovnice na nich, branou procházející vojáci v bílých a jiných kabátech, měšťanský lid, povozy selské i kočárky; za branou na levo krámce níž i výše, na krámcích plno ovoce, pečiva i bochníčků vojenského chleba do sloupků vyrovnaného, bečky sliv, soudky naložených okurek, nad tím tlusté báby zardělých obličejů. Vůz hrkotal po dlažbě malého náměstí kolem podsíně na levo a zarazil na velikém náměstí, z části také podloubím vroubeném, a to před hostincem „u modré hvězdy".

Podzimní den už pohasínal; na dlouhém náměstí ještě plno lidí. Přecházeli nahoru, dolů, důstojníci, civilisté, mezi nimiž mnoho studentů; v pozadí starý, gotický kostel z cihel s vysokou „bílou" věží. Chvíli jsem se díval na starý chrám, v němž kdysi na čas odpočíval mrtvý Žižka, na ruch táhlého prostranství, až všechen jízdou roztřesen, vydal jsem se za otcem do hospody. Bylo již pozdě a proto jsme nešli vyhledat byt, který nám bratranec Adolf doporučil a pro mne zamluvil, ve kterém on sám za svých hradeckých studií přebýval.

V hospodě jsme se dlouho neomeškali; záhy jsme „šli ležat", jak u nás říkají a to do konírny. A jak jsem tak v šeré té maštali ležel na zemi na prostém lůžku nedaleko koní, s myslí vzrušenou novými dojmy, ne bez obavy, jak bude zítra v gymnasiu, budu-li musit podstoupiti přijímací zkoušku, poněvadž jsem z německého gymnasia, a v to jak mně přicházela vzpomínka na matku a na domov, zalehlo k nám do ticha a temna táhlé zatroubení. A znělo dál, vážně a mně té chvíle tak smutně, večerní signál vojákům, kterýž jsem tenkrát slyšel po prvé. Zapomněl jsem na všecko a jen jsem naslouchal tlumeným, melancholickým zvukům sám měkce roztesknén.

A vzpomínám kolikrát jsem tomu signálu za svého hradeckého pobytu pak naslouchal, ať jej troubili na hlavní stráži na náměstí, nebo když trubači kráčeli městem a tu „večerku" troubili. A nikdy lhostejně jsem jí nenaslouchal, ať za horkých, letních večerů v dusnu studentského pokojíka na otevřeném okně do dvorku, ať za branou mezi lány obilí, nebo v temnu pod stromy, u Labe tiše proudícího, když přes hradby do polí se nesly večerem táhlé ty zvuky, tlumeněji, dál a dále, temněji, tišeji, jak trubači obcházeli pevností.

Ráno po té noci „u modré hvězdy" vyhledali jsme s otcem byt. Nebyl daleko od té hospody, na protější straně na podsíni, nyní zastavěné, blíže k malému náměstí v domě řezníka Petříčka. Otec dle informací, jež měl od bratrance Adolfa, záhy se smluvil s kvartýrskou, starou již a dýchavičnou ženou. S ní jednal, ne s jejím mužem, suchým, dlouhým krejčím s licousy a pořídlými vlasy přepečlivě sčesanými. Studenty měla ona na starosti; muž, starý, krejčovský elegán, si hleděl šití, ale spíš ještě své dlouhé dýmky s bílou sádrovou hlavičkou. Otec vyjednal mně byt a zaopatření druhu nejlacinějšího, „na půl stravy", t. j. oběd bez masa, polévku totiž a jen příkrm, a k snídani a k svačině kávu beze všeho. Za to vše, bez prádla, ujednáno platu 8 nebo 12 zl. měsíčně, určitě už nevím. Večeře měl jsem si opatřovati sám.

Z bytu pak do gymnasia. Zapsali mne do kvinty na mé vysvědčení, bez přijímací zkoušky. Tím se mně hrubě uvolnilo; bylť jsem si vědom svých nedostatků ve školních vědomostech, jmenovitě v češtině, řečtině a v mathematice. Po zápisu chodil jsem s otcem až do jeho odjezdu. Na kus jsem s ním pak i vyjel, slezskou branou za pevnost, a tu jsem se s ním rozloučil. Odtud vrátil jsem se oklikami, cestou v novém mi a neznámém městě jako výzkumnou do bytu svého a svých společníků.

Skládal se z kuchyňky, velikého a menšího, úzkého pokoje. Tyto dvě místnosti hostily šest studentů, šest jejich postelí, šest kufrů a tři stoly kromě ostatního nábytku a za dne také mistra Praxe, jenž šil u okna velikého pokoje. Nejstarší ze spolubydlících byl Fr. Pazler, od Hradce Králové, ze Stěžírek, oktaván, ale privatista, dvaadvacetiletý, švihák s pěkným knírkem, pečlivě a elegantně se strojící. Druhý contubernalis Josef Paděra, oktaván, rodem z Hořiněvsi, pekařův syn tak jako já, synovec Jos. Paděry, někdy ředitele akademického gymnasia (1853—1856), rovněž dobře dvacetiletý

urostlý, sličný, černých vlasů a tmavých očí. Stále chodil v černém obleku, jehož svěžesti ob čas různo napomáhal. Co do zaopatření neměl se tak ani jako já, t. j. nebyl ani na stálé „půl stravy“. Za to mu z domova donášeli obyčejně o trhu, chléb a „boží dar“ a měl tudíž po celý rok „žemlové léčení“, on, zdravý hoch, jenž by byl podkováky strávil.

Když my jsme ve velikém pokoji obědovali, sedával vedle v menším na svém kufru a „obědoval“ také, někdy jen tvrdé rohlíky. Netrudil se však, veselý byl, rád se smál a rád také poškádlil kvartýrskou. Ráno vstávaje zazpíval si ob čas pro její potěšení „pobožnou“:

„U kláštera stojí kámen,
má panenka sedí na něm —“

Jak se tato „ranní“ z menšího pokojíku ozvala, již se rozhorlovala ve velikém pokoji nebo v kuchyňce paní Praxová, v čepci, rozhorlovala i děsila:

„Ježíš Mariá, pane Paděra! Pane Paděra!“ Ale pan Paděra zpíval dál:

„A volá: Vojáci pojďte sem,
já už v klášteře nejsem! —“

A tu hned napřed povím, že příštího roku, když Paděra odešel, zabral jeho místo v menším pokojíku našeho kvartýru zase oktaván, dvaadvacetiletý, Felix Bárta. Vidím jej, nevelkého ale sporého, přibledlé pleti, přihnutě a trochu houpavě chodícího, nebo jak sedí u stolu v oblacích dýmu, kuřák, veliký kuřák, a studuje. Jinak tiše usměvavý, zvláště v šedých očích, suchého humoru, dobrosrdečný. Měl statečnou, ráznou matku, jež přijížděla do Hradce někde od Kutné Hory za obchodem; za jakým, už nevím, ale to, že skoro po každé přivezla Felixovi spoustu zelníků. Ty pak choval ve veliké škatuli pod postelí; mne někdy na ně pozval, ale já se po tom jídle, tenkrát mi novém, tuze nehnal.

Do septimy chodil náš spolubydlící Josef Rykr z Humburků u Nového Bydžova, kadeřavých vlasů, jasných, veselých očí; bydlil tu již s mým bratrancem Adolfem, kterého měl rád a na kterého vzpomínal. To nás záhy sblížilo, ačkoliv byl o dvě léta výše. Chodívali jsme někdy spolu za město na procházku. A na to si ještě vzpomínám, jak Rykr přicházíval potěšen z gymnasia, když měli řečtinu, když četli Odysseiu, s jakým nadšením mluvil o professorovi Velišském, o jeho výkladech slavné té básně.

V tom bytě sešel jsem se také s „Brounovákem“, s Matějem Kubcem z nedalekých Plačic, jenž na nás studenty v Broumově v gymnasiu zvonil, jak jsem už vypravoval. Byl ze statku a proto měl v almaře oddělení stále zásobené chlebem, máslem i tvarohem, z kterýchžto zásob jsem chodíval, když trhla nouze, kamarádovi „rekvirovat“, jak jsem se tomu naučil od Prušáků, a dával jsem smějícímu se Kubcovi cedulky, poukázky za ty rekvizice; ale ty obligace zůstávaly a zůstaly tak jako před tím přemnohé pruské, bez vyplacení a dobrý kamarád ho nevymáhal.

Dva oktaváni, septimán, všichni už dospělejší, dva kvintáni, z nichž jednomu (Kubcovi) bylo na osmnáctý rok, druhému, (mně) na sedmnáctý, a ještě jeden studentík z nižšího gymnasia, na jehož jméno si nemohu rozpomenout, to byla studentská kolonie v těch dvou pokojích, o které se ještě tu tam zmíním. Valného pohodlí jsme tu neměli, ale nikdo ho nevyžadoval. Jen lepšího vzduchu byli bychom si přáli, zvláště za parních dní a horkých letních večerů, kdy bývalo znáti, jaká je v městě nedostatečná kanalisace. My obzvláště to cítili, neboť okna našeho bytu byla do dvorku; nad to dole v domě řeznický závod, v němž i uzeniny prodávali. A voda také nevalná, vlahá, myslím že z kašny. Přes to vše nezastonal z nás nikdo za celý rok.

Naproti našemu domu přes ulici Pospíšilovo knihkupectví a nakladatelství. Zatím je minu a rovnou do gymnasia na náměstí, do bývalé jezuitské kolleje, jejíž jednu část mělo vojsko osazeno. Tam také zrovna vedle gymnasia hlavní stráž, kdež voják stráží přecházející přes tu chvíli řvavě volal kamarády do zbraně „Gewehr heraus!“ aby vzdali čest vyššímu důstojníku kolem se beroucímu. Gymnasium mělo vchod nevalný, schody dřevěné.

Když jsem po prvé vstoupil do kvinty, do své třídy, ustrnul jsem; jako v oule. Přes sedmdesát kvintánů; většinou postoupili z hradecké kvarty, ostatní přibyli z rychnovského gymnasia. Z Broumova Kubec, Hladík, Esop, Joerka a já. Ale tak jsme nezůstali. Z té přepočetné kvinty udělali dvě; jedna (a) byla o čtyřiceti žácích a měla za ordináře prof. Končinského; druhou (b) o čtyřiatřiceti žácích spravoval prof. Čeněk Vyhnis, jenž právě toho roku nastoupil v Hradci svou učitelskou dráhu. My Broumováci, až na Hladíka, dostali jsme se k němu, do b. Živě se pamatuju, jak jsem jej, tenkrát pětadvacetiletého supplenta poprvé uviděl, na schodech, když jsme se všickni v gymnasiu chystali do kostela, v tvrdém, nízkém klobouku, v tmavomodrém, nedlouhém raglánu širokých rukávů, v jakém, ale delším, chodíval také prof. Velišský. Tenkrát jsem se divil mladému, přismědlému professoru, dost dlouhých, černých, lesklých vlasů a bystrých, tmavých

očí, jak s kollegy živě mluví, jak rozkládá, a zase hbitě mluví a zase rozkládá.

Naším ordinářem byl jen v kvintě, kdež učil latině a němčině. Když příštího roku obě kvinty se spojily, stal se ordinářem sexty prof. Jos. Končinský a ten naším ordinářem zůstal až do oktávy. Vyhnisa jsme měli na němčinu po celé vyšší gymnasium. Na něj tu zvláště vzpomínám. Udá se mi ještě příležitost, abych šíře o něm pověděl, o něm i o svých učitelích v Hradci Králové.

XXXI.

První čas pokládal jsem se, jelikož přistěhovalec z jiného gymnasia, jako za cizince. Ale poměrně záhy seznámil jsem se a sblížil se všemi spolužáky z b i také s mnohými z a. Některé ty známosti rozehřály se v upřímné přátelství, ale ne hned v kvintě, nýbrž až později. S mnohými spolužáky nedošlo k častějším stykům mimo školu hlavně proto, poněvadž bydlili v biskupském konviktě, v „Borromeu" a tvořili jako by obec pro sebe. Z nich jeden mně byl zvláště sympathický: Michálek Jos. z Vystrkova, někde od Humpolce, chudý hoch, v tváři barvy přibledlé jako voskové a na konec nešťastný. Odvedliť jej na vojnu, k dělostřelcům a zemřel v Pešti ve vojenské nemocnici.

Z Borromeistů naší kvinty byl také Jan Houžvička, nedávno zesnulý, professor německého gymnasia v Praze, ale Čech upřímný, tenkrát v kvintě dvacetiletý, už jako gymnasista vousatý. Ten, v septimě tuším, připadl na myšlenku, že by se měl postaviti pomník králi Jiřímu z Poděbrad a psal o tom také Palackému. Palacký mu odpověděl a Houžvička choval to psaní jako svátost; nikomu ho nedal do rukou, jen je ukazoval. Starší ještě nežli Houžvička byl v naší kvintě Hovorka Frant., jedenáctiletý, který však s námi dále nešel. Pamatuji se, že jsem v kvintě seděl vedle Bohumila Drahoše, nyní c. k. ředitele pošt, a že jsem od něho koupil nebo nějak vyměnil Kollarovu „Slávy dceru" vzácného dnes vydání z roku 1832.

Osobních známostí se studenty vyšších tříd jsem s počátku neměl. Jinak jsem je znal všecky a záhy, jak už bývá, že mladší žáci dobře si všímají svých starších kollegů. Jeden z nich byl znám nejen po všech třídách našeho gymnasia, ale i po všem městě. Všude hleděli na něj jako na hrdinu. Kulhal a chodil o holi. To kulhání měl z vojny, z bitvy, myslím že u Skalice, kde byl raněn. Sloužilť po čas války r. 1866 jako dobrovolník. Po válce vstoupil z válečného šiku zase do řady studentské. Když jsem přišel do Hradce, byl Halberstadt František, nyní ředitel poštovního úřadu v Jablonci nad Nisou, v septimě.

S jmény starších kollegů seznamoval jsem se z počátku v gymnasiu v exhortní síni, po jejíchž stěnách visely v prostých rámcích nevelké, staré rytiny zobrazující výjevy ze starořímského života, hlavně vojenského. Tu po exhortě slýchal jsem ta jména, když katecheta Hakl je četl, aby se přesvědčil, jsme-li tu všichni.

Z těch jmén stalo se mi pak některé milým, mnohé nabylo i silného zvuku v naší veřejnosti. Tam v exhortní síni po prvé se mi ozvalo jméno Patrika Blažka, milé paměti, pak hejtmana a žurnalisty, který už jako student získal si lásku všech kollegů starších i mladších a všech, s kterými se stýkal, tam v exhortním sále volával katecheta Hakl Urbana Jarníka, teď universitního professora, Čeňka Krupského, nyní dvorního radu při nejvyšším soudním dvoru, Karla Marka, teď sekčního chefa v ministerstvu železnic, Antonína Truhláře, pak ředitele akademického gymnasia, mého pak vzácného přítele, o kterém ještě povím, Josefa Popa, pak odborného přednostu v ministerstvu orby a posléze ministra orby, Čeňka Strouhala, už tenkrát na gymnasiu prohlášeného mathematika, nyní universitního professora, Isidora Vondráčka, jenž toho času působí při gymnasiu broumovském, Zvolského Václava, teď vrchního poštovního správce v Praze, Jareše Frant. nyní professora v Kyjevě, Hněvkovského Adolfa, teď MUDra v Praze, Kuchaře Josefa, jenž jako oktaván vydal v Hradci sbírku svých básní.

Tam po prvé jsem uslyšel jméno Jaromíra Nečasa, nyní váženého MUDra, jehož básně v almanachu „Ruchu" za let universitních vydaném, budily mezi námi pozornost, Ditterta J. nyní generála v. v., Kryla J. nyní faráře na Hořičkách, F. A. Šuberta a jména mých krajanů Schreibra F., nyní vikáře ve Žlebích, a Zimy A., nyní kněze v benediktinském klášteře na Slovanech, s kterýmiž krajany jsem jezdíval domů na svátky. V jejich třídě býval také p. Dr. Jan Podlipný; ten však tenkrát, když já přijel do Hradce, odebral se na akademické gymnasium v Praze.

Přede mnou, tuším dvě léta, byl J. Petr, už tenkrát prohlášený varhaník a hudebník, který odebral se jako nejeden z hradeckých studentů na Rus a působil tam jako gymnasijní professor.

(Pokračování.)

VÁCLAV DRESLER:

JAKUB ARBES.

JUBILEJNÍ POZNÁMKY K JEHO 70LETÍ.*)

(Pokračování.)

II.

Definitivní úsudek o J. Arbesovi i jeho literárním díle daleko ještě není u nás ustálen a nejednou slyšíte o něm mínění zcela opačná i navzájem protilehlá. Zatím co jedni vidí v autorovi vtělenou fantastiku a zosobněnou romantickou dobrodružnost, libující si v pestré napínavosti scén i vzrušivém podmalování dějových zápletek, vadí jiným u něho přílišná střízlivá chladnost, v důsledném rozvádění i dokazování polovědeckých experimentů, v belletristické knize prý působící trochu rušivě. Kdežto jedněm platí za vysloveného romantika, vytýkají mu druzí nadměrnou péči o popisný realistický detail. S jedné strany zdůrazňuje se u něho vřelý smysl pro časovost i sociálnost látek a snaha po zevrubném řešení i ujasňování nejpalčivějších problémů nebo záhad všenárodních, se strany druhé by si od něho přáli méně této problemové traktátovosti na dobově aktuální themata. Jedni pokládají jej za příliš suchého ideového vykladače i vědeckého popularisatora v belletristickém rouše, jiným zdá si nad potřebu libovat v kupení statistických fakt atd. A tak jest o něm a jeho spisovatelské tvorbě nejen v našem širším obecenstvu čtenářském, ale i v kruzích literárních posud rozšířena řada úplně si odporujících soudů, z nichž každý béře v úvahu jen jednu určitou vlastnost, jeden mezi mnohými znaky autorovými a žádný nepřihlíží k celkové syntesi, všestrannému ocenění složitého zjevu spisovatelova.

A právě tato mnohostranná složitost literárních projevů byla a jest u Arbesa příčinou, že mínění domácí veřejnosti není o něm dosud sjednoceno, ač jeho vlastní literární a životní fysiognomie jest s naprostou přesností dána posavadním spisovatelským dílem jeho. V tom směru, jako ostatně i v mnohém jiném jest Arbes v českém literárním světě zjevem nadobro osamoceným a jedinečným. V tolika různých oborech současně nepracoval žádný z jeho domácích vrstevníků a ani za hranicemi autorovy vlasti nenajdeme mnoho obdobných příkladů. Zvlášť uvědomíme-li si hned při zjištění této mnohostrannosti základní Arbesův požadavek, jejž kladl nad řadu ostatních, podružnějších a který lze nejstručněji vyjádřit jako touhu po náležitém zapracování v určité odvětví, po důkladném seznání jeho nejvlastnější podstaty a přesném osvojení si jeho vnitřních zákonů i osobité methody. S tím souvisí ve veřejnosti málo známá okolnost, proč se Arbes po několika pokusech vzdal činnosti dramatické, ač i v realistickém a problemovém dramatě mohl se prospěšně uplatnit. Spisovatel, nemaje za tehdejšího nedostatku stálých velikých jevišť českých pevné záruky, že se jeho scenické práce budou soustavně hrát a že může počítat na divadelní odbyt svých dramatických skladeb, raději upustil od další práce na tomto poli, na němž nechtěl „vystupovat pohostinsku". Při své zjištěné svědomitosti, s níž napřed než začal pracovat na určitém díle, prostudoval přístupný pramenný materiál, shromažďoval zásobu potřebných údajů i reálných podrobností a hleděl ovládnout techniku příslušného pracovního oboru, nemohl se rozhodnout, aby jeden obor ve své literární tvorbě pokládal za méně cenný druhého. Na všecky kladl stejnou základní váhu a všemi zabýval se zcela vážně, jakoby chtěl u každého z nich zůstat trvale. Tím si vysvětlujeme, že snad ani jedno jeho význačnější dílo nevyvolává v čtenáři dojmu, jakoby je spisovatel byl psal v chvíli pohodlného oddechu, znaven a vyčerpán prací jiného literárního odvětví. Do každé své skladby chtěl Arbes vložit aspoň hrst nových myšlenek, za každou byl ochoten stát celou svou uměleckou osobností a k žádné nepřistupoval úplně bez předběžných studijních příprav. Byl si dobře vědom, když se jal psát i propracovávat první věc scenickou, že drama vyžaduje zcela jiných disposic a tvůrčích podmínek než na př. román, jejž mohl volně prokládat dlouhými zevrubnými popisy, dějově samostatnými příběhovými vložkami, úvahami i odbornými traktáty. Věděl, že této methody musil by se u dramatu vyvarovat naprosto a byl by v tom směru jistě docílil při všestranné rozvětvenosti svého talentu pěkných úspěchů, nedostav však jistoty, že se může tomuto druhu spisovatelské produkce věnovati trvaleji, zřekl se jí předem. Což myslíte, že seriosní autor může dopoledne psát drama, odpoledne načít román a večer pokračovat v zahájené epické básni? Což se dá tak svobodně přeskakovat ze sfery do sfery, když každá má své vlastní podmínky a předpokládá zcela různou duševní náladu i nestejnou tvůrčí disposici? Jako byste ho slyšeli, a po tom hlase okamžitě poznáváte Arbesa, jenž v každé knize hleděl být jiný, ale při tom vždy svůj, naprosto nový a originální.

Touha po originalitě: to jest další příznačná vlastnost Arbesova. Jí děkujeme u něho za řadu nejkrásnějších a myšlenkově i umělecky nejsilnějších belletristických čísel, třebas její příliš důsledné akcentování vynutilo někdy na autorovi jisté ústupky na účet realistické pravděpodobnosti. A tak opět, tentokrát s jiné strany, docházíme k tomu, co jsme si v první kapitole mohli uvědomit při konstatované těsné spojitosti Arbesova díla s životem: zajímavému prostupování i obapolnému doplňování se živlu romantického s realistickým, situačně napínavého s vědecky experimentálným. Originální myšlenku, ideu, děj, lidskou povahu, životní příběh, drobnou episodku našel Arbes vždy, na to byl příliš zásoben všeobecnými vědomostmi, praktickou znalostí lidových typů i lidských vášní a výborně fungující pamětí; také svérázné pojetí a rozvedení základního myšlenkového motivu bylo mu umožněno bystrou vynalézavostí, širokým světovým rozhledem i vrozeným sklonem k ustavičnému přemítání, k hledání a kombinování; šlo-li však o to, zachovat originalitu za každou cenu při kresbě místního prostředí, při volbě motivačních prostředků nebo při výběru scen, vykoupil spisovatel tuto snahu často do krajnosti vyhnaným zdůrazněním odlišnosti, podivnosti, výjimečnosti i mimoprůměrnosti. Podivínských lidí s nenormálně vyvinutými pudy, vášněmi i temperamenty, výjimečných existenčních vyhlídek a netuctových osobních či rodinných osudů skytalo mu ovzduší staropražských i předměstských hospůdek či kavárniček, po případě okolních romanticky prorytých lomů i osamocených vinic opravdovou hojnost. Také v působivých i vděčných belletristických námětech nemusil se Arbes opakovat, zejména když v jejich serii pojal také sujety theoreticky vědecké, problemové, jichž se jeho širokému duchu odevšad nabízelo poměrně dost. Hůře však bylo, nechtěl-li se opakovat ve výběru lokálního ústředí, na jehož rozmanitost naše Praha zvláště bohata dnes není a jež, zamýšlel-li mu dodat půvabu důsledné originálnosti, byl spisovatel nucen buď obetkat řadou poměrně malých pravděpodobností či ponořit je do noční tmy, magicky působícího měsíčního světla, večerního příšeří a rozpoutané bouře. Podobně na jednotlivé hospodské, uliční a rodinné scény, aby vyvolaly v čtenáři zdání naprosté originality, nanesl někdy trochu ostřejších barev .... Pravda, jedno souvisí tu úzce s druhým, netuctovost jednajících osob s odlišností belletristických dějů a tato zas s výjimečností líčených jevišť i podivností ojedinělých výjevů, ale kdežto část těchto originálních látkových prostředků byla dána skutečnou pravděpodobností, u části druhé musil autor tuto úmyslnou originálnost uměle vyzvedávat a hledat. Sem patří jeho mimovolně vyplynuvší vzdech v Ďáblu na skřipci (str. 33): „Uveřejňuji tyto řádky tomu i onomu pro zábavu, jinému pro posměch, potomstvu však jen proto, aby pravnukové věděli, k jak bizarním látkám již za našich dob musil spisovatel bráti útočiště, aby zdál se aspoň zdaleka originelním.“ Arbes tudíž rozsah daného nebezpečí znal a přiznal si jeho jsoucnost, ale bázeň před nechutným rozšlapáváním do nekonečna obměňovaných a na dno vyčerpaných motivů byla v něm přece jen silnější. A na prospěch původního písemnictví, neboť občasné vybočení z pravděpodobnosti scén i dějišť oproti celkové svéráznosti ideové, názorové i psychologické nepadá valně na váhu.

Toto osamocené stanovisko Arbesovo domácí literatuře přineslo tedy prospěch, obohativši ji tak nepřímo dlouhou řadou trvale cenných děl, nových myšlenkových podnětů i svěžích tónů, pro praktický život autorův nemělo však následků vždy zrovna nejpříjemnějších. Nedbaje tuctové reklamy a nepodřizuje se chvilkovým závanům denní módy, věnoval se Arbes úplně jen své spisovatelské práci, vyplňoval svými romanetty, romány, povídkami i essayemi většinu současných velkých revuí českých, na knihkupecký trh dával neúmorné svazek za svazkem, tvořil s horečným přímo zájmem — a byl převážnou částí svých vrstevníků s dojemnou skoro svorností soustavně umlčován. On, jenž už dávno měl se u nás stát předmětem podrobných rozborů i monografických essayí a o němž snad všude jinde za hranicemi byla by dnes napsána malá kritická literatura. A Arbes mlčel k tomuto téměř neustálému pomíjení svého díla i pracoval s nezlomnou vytrvalostí dál. Měl v tom směru zcela zvláštní osud. On jako autor i jeho knihy jako literární dílo. Osud v podstatě sice čestný, ale na venek málo záviděníhodný. Proti směru jím v belletrii zastupovanému, proti ideové hodnotě jeho prací a uměleckému zpracování jeho polovědeckých, polo belletristických námětů, ba ani proti názorům jím v nich tlumočeným nikdy vystoupeno ostřeji nebo zásadněji nebylo, viditelné a zcela zřetelné přednosti Arbesa — autora pokaždé byly, kdykoli o jeho díle bylo u nás psáno, ochotně uznávány . . . Kdykoli totiž o jeho díle vůbec bylo u nás psáno. A to se nestávalo tak příliš často. Z důvodů, jichž dnes ani dost dobře nechápeme a jimž snad ani nějakou úmyslnou stranickost nelze nápadně vytknout. Arbes šel vždy příliš svou cestou,

mimo běžné literární proudy, nepěstoval oborů, jež v té které době byly právě nejoblíbenější a nechtěl se stát módním dítětem reklamy. Jemu stačilo vědomí, že nikdo se neodváží vystoupit proti vnitřní cennosti jeho životního díla a že aspoň po té stránce je uznáván. Třebas zpravidla pouze — mlčky. Věděl a posud ví, že jednou plně oceněn bude i musí být, že se mu dobou nebo nejpozději aspoň literárními dějinami dostane krásného zadostučinění, a netečností svých současníků si příliš hlavu nelámal. Kupil na svém díle kámen vedle kamene, jsa jist, že dílo tu zůstane ještě, až malicherné neporozumění dvou tří generac dávno pomine. A tato jistota dávala mu sílu i chuť k novým plánům, novým pracím, novým knihám, jichž se dnes tyčí před námi pěkná řádka.

Arbes jest a ještě více snad teprve bude z literárních osobností, k nimž se mladé generace vracívají a na něž ideově, myšlénkově i směrově rády navazují. Až dojde u nás k rozsáhlejší a definitivní revisi bezprostředně minulých literárních období, uvidíme Arbesa v nepříliš dlouhé legii těch, jimž tato revise jen prospěje, zvýšivši posavadní neujasněný soud o jejich spisovatelské tvorbě. Tolik neupře se Arbesovi, i když se naň mladé pokolení ve své přechodné fasi dívá s jakoukoli zdrželivostí, nikdy, že byl u nás z prvních, kdo pomáhali uváděti do Čech pokrokové myšlénky, kdo vší svou literární činností za ideje tyto poctivě bojovali, šířili je formou po svém mínění nejvhodnější i nejpůsobivější a vedle úzce literárního konali tak vážné poslání kulturní, společenské, výchovné, všenárodní.

V ě d a a u m ě n í: jejich obapolné vztahy, vzájemné působení i občasné prostupování, s kolika nejrůznějších základních hledisek i u nás v Čechách byly tyto otázky podrobně uvažovány a rozbírány za poslední asi dvě desetiletí! A co vše se o nich theoreticky důmyslného už napsalo! Kolik zásadních sporů kritických o ně v té době svedeno a s jakou vytrvalou houževnatostí vždy znova ventilovány! Smí umění, zejména román, poesie, drama zabývat se s jistou dávkou odbornosti problemy ryze vědeckými co tím belletrie a umění vůbec získává nebo co zas ztrácí a kterak se potom ustaluje vzájemný vnitřní poměr těchto dvou povahově nestejných pracovních oborů? O tom všem mnoho přemítáno a diskutováno. Po této cestě přišlo se také až k otázce, může-li umělecky myšlená belletrie belletristickým pojetím i zpracováním vědeckých záhad vědu popularisovat, po případě sama novými příspěvky obohacovat, dá-li se a jak nenásilně spojit tvůrčí inspirace s přísnou methodou vědeckou a pod. Až na experimentální román, sociálně politickou poesii a problemové drama se v těchto theoretických úvahách postupně došlo, výslovně při nich ob čas poukazováno brzy na Zolu, brzy na Flammariona či Verna atd. Spor ovšem zásadně nerozřešen, zůstaly názory pro i proti, ale nemělo se tak zhusta zapomínat, že u nás doma v české původní belletrii to vše, ať jest to už v umění oprávněno či neoprávněno, začal praktikovat před půl stoletím Jakub Arbes a že na tomto pracovním poli předešel Flammariona i Verna. Ne, na to u Arbesa zapomínat se nemělo. Tím méně, že právě toto vzájemné prostupování se živlu essayistického s belletristickým od počátku tvořilo jednu ze základních karakteristických známek jeho literárního snažení.

Připraven k tomuto úkolu důkladnými studiemi odbornými i speciálními, zabýval se Arbes hned v svých chronologicky prvních belletristických knihách řešením složitých problemů ryze vědeckých. Někdy i takových, jež sice v obor vědecké práce svým látkovým předmětem spadají, ale o nichž se věda v té době ještě definitivně nevyslovila a které posud byly v stadiu horečně konaných pokusů. Tady Arbes vědu tudíž i předstihl nebo pracoval v belletrii současně s ní, doveda v sobě vědce spojit s belletristou. Souvisí to také s celkovým rázem zvláště jeho romanett: spisovatel určí si za cíl dokázat určité vědecké thema nebo ujasnit jistou záhadu posud málo probádanou, zvolí k tomu řadu nadprůměrně založených jednajících osob, názorně rozvede celou tu zdánlivou tajemnost šetřeného případu, nezasvěceného čtenáře překvapí úžasem za úžasem a na konec ukáže, kterak dálo se tu vlastně všecko naprosto přirozeným postupem, vývojově i s železnou logickou neúprosností.

V romanettě „I l l d i v i n o b o h e m o“ zbožňovaný v Italii český skladatel dlouho své nejbližší okolí uvádí v úžas zdánlivou dvojitostí své osoby, zjevuje se současně nebo aspoň bezprostředně po sobě na různých místech vzájemně sebe vzdálenějších, autor vylíčí zevrubně několik takových „nepochopitelných“ výjevů, napne čtenářovu zvědavost do krajnosti a pak zcela střízlivým, přesvědčivým způsobem dokáže, že domnělý zázrak byl buzen vhodným používáním masek i líčidel, přiměřeným umístěním či otáčením zrcadel a pod. Jiné romanetto (E t h i o p s k á l i l i e) obšírně vypravuje o tom, jak přesně mathematicky lze ve hvězdářství předem vypočítat, objevit i určit neznámé dosud těleso ve všemmíru a jak potom skutečnost musí se zřejmě krýt s papírovým výpočtem. Ď á b l e m n a s k ř i p c i odhalena rouška s některých

nevysvětlených (tehdy) ještě záhad o rychlosti, měnivosti i působivosti světla a zvuku, Svatý Xaverius povždy zůstane skvělým pomníkem úspěšnosti železně logického myšlení, u Šíleného Joba obdivujeme delikátní medicinskou a současně psychologickou výstižnost, s níž osvětluje autor vznik, průběh i důsledky t. zv. tichého šílenství, v Anně a Marii rozvádí Arbes názor, že sugescí a silou utkvělé představy lze zdánlivě normálního i zdravého člověka dohnat k sebevraždě, záhadnými okolnostmi duševní hallucinace i mozkové poruchy zabývá se romanetto Zázračná Madonna, nádherným ozřejměním toho, jak se v lidské duši ujímá, zraje i propukává myšlénka zločinnosti jsou v Arbesově díle hned dvě romanetta (Zborcené harfy tón a Můj přítel vrah), spletité vědecké otázky luští také Newtonův mozek, Poslední dnové lidstva, Ukřižovaná atd. (Pokračování.)

LITERATURA.

Adolf Brabec: „Česká Vídeň." Román z vídeňského života. Vydáno nákladem Dr. Edv. Jana Baštýře v Praze 1910.

Tato Brabcova „Česká Vídeň" bude značně zajímati — ač bychom proti ní, jako proti uměleckému projevu románovému, měli závažné námitky. Ale bude zajímati naše sociology, naši Vídeň „menšinovou", pokud pracuje kulturně a politicky, a s ní ovšem by měla zajímati i všecek náš český svět, pokud mu nejsou osudy vídeňských bratří lhostejny. Na volnou románovou nit, která je pro význam knihy podružná, navléká tu autor pestrou náplň pozorování československého ovzduší, zejména spolkového, líčí schůzky, úrady, tábory, zachycuje figurky, podniká exkurse v různé tábory, odbočuje až k parlamentarismu, zachycuje barvy i světla celého toho zmateného, nikterak málo rázovitého kaleidoskopu z našich zápasů nad Dunajem. Není to román v pravém smyslu slova, neboť mu schází vnitřní ucelení a jednotný lad děje, ale je to zajímavě rozčleněný obrázek, dobře opsaný, bystře viděný a upřímně sdělený. Poněvadž mu neschází moderních a pokrokových hledisek, může dobře vykonati svou službu a proto naň upozorňujeme. —*n*—

A. Swietechowski: „Klub šachistů." Přel. Jarosl. Rozvoda. Tisk Ant. Reise. Praha, Král. Vyšehrad.

Drobná osnovová povídka jest založena na poznatcích života a psychologicky dobře propracována. Autor odpozoroval vady kazatelské morálky, jež se vyskytují ve složkách lidské společnosti a prokazuje, že člověk vůči druhu nemůže beze škody býti upřímný a bez přetvářky a v životě nelze obstáti beze lži přes nejlepší vůli, býti „morální". Avšak řešením dospívá k soudu, že není dobře, zná-li druh celou duši svého druha a současně, že není dobře — nezná-li toho. Děj povídky má spád dobrý a vtipná i poutavá místa. Překlad plně vyhovuje. *K. V. H.*

Wacław Sieroszewski: „Ledovce Rištan", přel. Karel Vika. Knih., ‚Zlaté Prahy". Nakl. J. Otto v Praze.

Povídkář, básník a vědátor, náležející dnes mezi nejvážnější literáty polské, rozvinuje širokou ideu humanity a neotálí poukázati k obtíži získati blaho jedincovo bez zničení blaha druhých. Nechce, aby vynikla tabula rasa, leč přijímá-li boj, jevící se v přírodě, přeje si míti právo silnějšího ušlechtilým, aby vycítil slabší rovnost člověka s člověkem. V jeho „Čínských povídkách" hynou kuliové, přinucení putovati za štěstím, v „Zámořském ďáblu" jest Brzecki nucen vzdáti se boje za štěstí, protože zničil štěstí druhých; ve „Dně bídy" hynou se zlovolnými všickni, kteří budovali své štěstí uprostřed nešťastných; v „Sibiřských povídkách" na troskách štěstí druhých hyne „chajlach"; v „Oběti bohům" zmírá Seltičan a také v přítomné knížce Stanislav, vědoucí, že štěstím svým zničí štěstí jiných, za štěstím se žene a bezmála hyne.

Autor všude líčí živě drásavé bolesti lidské a jen hrstku radosti, ačkoliv jeho pessimismus jest jen zdánlivý. Líčí názorně a se zálibou přírodu, neznámé a odlehlé kraje se všemi zažitky v nich. Čerpá ze zkušenosti, jako umělec i jako člověk. Dvanáct let prožil jako politický vypovězenec v zasněžené, ledové, nejsevernější Sibiři i dovede pohlížeti na zmírající naděje a na bolesti bez otřásání, ale ne bez třpytné jiskry toho, co nazývá se soucitem. Všude v jeho dílech se v líčení úměrně objevuje bedlivý etnograf, básník, malíř i vypravěč historie, celek umělecky zharmonisovaný spojuje idea lásky k lidstvu. Avšak jeho humanitou, jako jinde, viditelně a směle, také v práci: „Ledovce Rištan" proletuje bílý orel polského nacionalismu. Srdce autorovo toho neskrývá čtenáři, že „svým národem směřuje k humanitě". Každé dílo tohoto polského vlastence se honosí nejen pronášenými axiomy nacionalismu, ale má také znaky jeho, ať ve stesku, že bude Polska jako židé bez své půdy národem

potulným, či v projevu síly a vzdoru. Přítomná knížka obsahuje půvabné a rázovité líčně Zakavkazska a mnoho umělecky zpracovaných okamžikových výjevů děje, leč básník vystupuje zde příliš na úkor povídkáři tak, že při spádu děje unáhlená katastrofa není pro čtenáře vyjasněna ve svém důsledku a v odehravším se dramatu, jakoby měl autor ještě cosi dovyprávěti.

Překlad dosti jest obstojný. *K. V. H.*

Neznámé před tím dopisy největšího polského básníka Mickiewicze z jeho pobytu v Kownie nedávno objevené, byly právě vydány. „Kurjer Warszawski", přinášející referát o tomto předmětu z „Tow. naukového" ve Varšavě, uvádí, že básníkova tvorba v prvopočátcích jest sledováním Voltaira. V Kownie nastupuje evoluce, básník se naklonuję k romantismu a působí naň Schiller. Na podkladě nových dopisů se určuje přesně doba vzniku a tvorba jeho ballad a prvých básní. Tyto dopisy podstatně změní názory na život a tvorbu Mickiewicze.

DIVADLO.

OPERA. (Smetanův cyklus.) Ani představení „Dvou vdov" nevyniklo nad niveau obvyklých představení repertoirních. Pokud se týče škrtů, zbytečných i přímo hudbu Smetanovu porušujících, promluvil jsem o nich v loňském ročníku „Zvonu". Mohu jen s důrazem opakovati, že nelze „Dvě vdovy" za definitivně nastudovány považovati, pokud nebudou všechny škrty odstraněny (nanejvýš bylo by lze připustiti škrt tercetta, pro Hamburk Smetanou přikomponovaného) a pokud nebude Novotného prósa Smetanovými recitativy zcela nahražena. P. Kovařovic takto stanul v polovici šťastné své cesty. Dále by bylo vhodno, aby ballet na konci opery omezil se jen na „polku" a neprotahoval se i do závěrečného sboru „Musí nás mít Pánbůh rád". Mohutnost sboru, balletem do pozadí a na strany zatlačeného, znatelně tím trpí. Mluvené projevy sboru, pokud hudbu ruší (smích, tleskot, volání) jsou veskrze zavržitelné a ruší v závěrečné scéně až trapným způsobem.

Představení „Dvou vdov" potkala příhoda, jež nutí mne k důtklivé poznámce. Získaný na pohostinskou hru tenorista p. Mařák odřekl (pro nemoc) účinkovati. Kdyby nebyl náhodou přítomen p. Jelínek, nebylo by bývalo možno „Dvě vdovy" — aspoň v určený den — vypraviti, neboť nikdo ze solistů opery neměl partii „Ladislava" nastudovanou. Případ tento se opakoval nedlouho potom, když R. Strauss při návštěvě své v Praze, kde dirigoval nezapomenutelným způsobem svoji „Elektru", vyžádal si „Dvě vdovy" na poslech. Na kvap nastudována tato partie s p. Lebedou. Také to dle toho dopadlo; p. Lebeda je jako elegantní Ladislav prostě nemožný. Ale případy tohoto druhu lze rozšířiti. Nejenom, kde nikdo z členstva tu a tu partii Smetanových oper nemá nastudovanou, ale i, kde má ji pouze jediný umělec,nastává vážné nebezpečí. Příklad: Je národní nějaký svátek, musí se tedy dávati „Libuše". Ale p. Benoni náhodou onemocní. Co pak? „Libuše", je nemožna, neboť nikdo vyjma p. Benoniho nevystupuje v úloze Přemysla, ač by na př. p. Burianovi plně se hodila! Abych odmítl výtku zaujatosti proti p. Benoniovu Přemyslu, uvedu jako jiný příklad „Vaška" p. Krössingova, kde o něčem takovém nelze mluviti. Kdo by zpíval v případném ochuravění nebo jen indisposici p. Krössingově Vaška? Našly by se četné jiné příklady, než přestávám na tomto upozornění.

Poslední večer cyklu, „Dalibor" v částečně novém scenování, především však úplný, tedy hlavně bez škrtu druhé proměny v III. aktu, poutal přirozeně nejvíce náš zájem. Ukázala se opět stará pravda, že dramatické vady librett Smetanových třeba odstraňovati vhodnou režií a nikoliv škrtáním Smetanovy hudby. V celku nutno prohlásiti scenování p. Polákovo za velmi zdařilé; zvláště platí to o první scéně v III. jednání se šťastnou disposicí: popředí, v němž král přemítá o nesnázích vlády, zatím co v pozadí soudcové svědomitě o rozsudku nad Daliborem se radí. Pokud se hudební části díla týče, podivil jsem se nemálo, postřehnuv i v tomto, jak by se zdálo definitivním provedení malé — tuším tři — škrty ve IV. scéně třetího jednání. Proč byly učiněny? Nemohl jsem nikterak dopátrati se důvodu pro to. Jsou všechny jen několikataktové; a že by to byla méně cenná hudba než ostatní, nelze připustiti. Tedy přece ještě něco nedoděláno! Provedení díla po stránce orchestrální i vokální bylo znamenité; byl to vedle provedení „Prodané nevěsty" vrchol cyklu. Nesdílím pouze enthusiasmu pro podání Dalibora p. Burianem. Právě po stránce pěvecké mne neuspokojovalo. P. Burian používá jen dvou způsobů zpěvu: mezza voce, často bezdůvodně prováděného a orchestrem krytého a plného hlasu, který trhá kulisy. Střídá je dle své vůle a nikoli dle dynamiky, Smetanou v zpěvném hlasu Daliborově s největší pečlivostí a s podrobnými i četnými nuancemi předepsanému. A přece jest jasno, že interpretuje-li zpěvák skladatele, musí míti skladatel první slovo, zpěvák teprve druhé! Může i pak dodati velmi mnoho, nejedná-li se mu ovšem o effekt. Od této zásady nelze upustiti nikdy, ani při tak výtečném pěvci, jakým p. Burian bez odporu jest.

Dr. *Otakar Zich.*

Dr. Richard Strauss z Berlína přijel těchto dnů do Prahy dirigovat v Národním divadle svoji „Elektru". Představení toto, při němž zajímavo bylo srovnávati odchylky v podání autorově od podání Kovařovicova, působilo mohutným dojmem a vyznělo v dávno nevídané, okázalé ovace obecenstva skladateli. V bouři tohoto strhujícího jásotu draly se mi dva stíny neodbytně na mysl. Srovnával jsem s tím netečnost, jakou většina tohoto obecenstva projevuje předním našim žijícím skladatelům operním, Foerstrovi a Ostrčilovi. Jsem pevně přesvědčen, že obecenstvo, které opakuje po kriticích fráse o „těžkosti" Fibicha a Foerstera (nemluvě o „německosti" jich!), klame samo sebe, domnívá-li se nebo tvrdí-li, že zcela chápe dílo tak krajní hudební moderny, jako je „Elektra". Tento potlesk vyvolán byl u tohoto obecenstva jen vědomím, že přišel umělec světového jména a umělec cizí. A to pomyšlení právě mne tak skličovalo. A druhé: vetřelo se mi do mysli loňské propadnutí Smetanova „Dalibora" právě u obecenstva — berlínského vlivem surové kritiky tamější, jíž byl Smetana nazván jen „böhmischer Dialektmusikant", jeho hudba pak srovnávána s „plattdeutsch" nářečím! *) Smutné kontrasty! Zda oplatí nám všemocný Strauss naše nepředpojatě nadšené přijetí — přízní k operám Smetanovým? *O. Z.*

* Jako událost význámnou a radostnou pro výkonnou dramatickou produkci českou sluší na tomto místě registrovati pohostinské hry Vojanovy v Záhřebě a Srbském Bělehradě. Veškerá kritika oplývá nadšenou chválou výkonů Vojanových a jeho Hamleta klade před Kainzova. Srbský král vyznamenal Vojana komanderským řádem sv. Sávy III. tř., nejvyšší to poctou, jaké se dramatickému umělci kdy v Srbsku dostalo.

TÝDEN.

* Antonín Šnajdauf, profesor plzeňské vyšší školy obchodní a zasloužilý český spisovatel, oslavil dne 12. t. m. svoje padesáté narozeniny. Moderní živý ruch, který v prvních osmdesátých letech přinesli do našeho písemnictví Vrchlický, Čech a Neruda, zaujal ideálního Šnajdaufa a uvedl jej v kohortu nadšených literárních pracovníků, kteří tiskli zejména v Ruchu, Zličanu a Růžičkových Rozhledech literárních, jichž byl též Šnajdauf jednak redaktorem, jednak pilným přispívatelem. Z těchto dob kvasu pochází Šnajdaufova jediná sbírka lyrických poesií, Intimní listy (1881), obsahující jemné a delikátně črtané zpovědi mládí, erotických tužeb, životních ideálů a nadšené výlety do říše snů na orlích perutích mladistvě vzbouřené fantasie — vše plno života a zdravé opravdovosti. Základní touhou literárního úsilí Šnajdaufova bylo hledání krásy, a této idei nezpronevěřil se náš básník ani později, kdy s pole belletrie přešel na pole kritiky, zejména výtvarné, a kdy po nemalé řadě odborných článků a essayí (O českých dějinách výtvarných, O významu Alšova umění a j). napsal svoji nejrozměrnější práci v tomto oboru o slavném ruském sochaři Marku Matvějeviči Antokolském („Sochař mudřec, M. M. A."), monografii, vzbudivší u nás svojí originalitou jistá překvapení. Šnajdauf v ní vychází od filosofie Schopenhauerovy, od hudby a poesie, uváděje všecko v jistou ideovou souvislost s uměním Antokolského, které probírá, klassifikuje a oceňuje. Šnajdauf psal také svého času pěkné ocenivé essaye o Pravdě v umění básnickém, o Kritice, o Komenském jako esthetiku, o Karolině Světlé a j. Překládal také z Mickiewicze, Aicarda, Dunina-Borkowského, Ch. Blanca a j. v. —*n*—

*

Universitní prof. dr. Józef Treitiak, jenž až posud ve Lvově přednášel o polské a ruské literární historii, slaví 70leté narozeniny a zároveň odstupuje. Jeho život znamená činnost učitele i spisovatele. Působil v „Gazetě Narodowé", vydal veršované práce historické: „Z pogańskich światów", „Królewska para" a „Pamiotniki Daniela". Za studií pařížských se zabýval nejstarší literaturou a psal o staroindickém dramatě. Znamenité jsou jeho kritické práce o Mickiewiczovi a Puškinovi: Četné jsou jeho monografie: O Chopinovi, o Zaleském, Asnyk a jeho lyrika, o Krasickém a jeho satyře atd. Napsal dílo o Slowackém, historii jeho poesie, posoudil ho jako člověka v životě i jako básníka. Z jeho překladů vědeckých se uvádí jako čelná práce Peschlova: Historie velkých objevů, zeměvědných v XV. a XVI. věku. *K. V. H.*

Od 16. června do 15. července zastupuje redaktora t. l. spisovatel pan F. S. Procházka, Praha VI. Na Děkance 3, jemuž budtež všechny redakční zásilky a listy adressovány.

---

*) To nepsal nějaký plátek, nýbrž odborný časopis „Musik" (viz X., seš. 3.).

V PRAZE, dne 17. června 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dufek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Za mnou o třídu níže studoval Frant. Ruth, nyní ředitel královéhradeckého gymnasia, o dvě třídy za mnou Mikš Josef, toho času professor na Rusi, známý svými studiemi o ruské literatuře a o několik tříd níže Dr. Fr. Krejčí, filosof, professor české university.

Na bohoslužby chodívali jsme kolem hlavní stráže do bývalého jezuitského kostela P. Marie, někdy také do kaple při něm; v té mne zajímal cyklus obrazů ze života sv. Aloisia kteréž namaloval malíř jezovita P. Raab.*)

V tom kostele jsem po prvé uslyšel zpívat „Hospodine pomiluj ny". Dokud bylo kralohradecké gymnasium německé, t. j. do r. 1861, zpívali studenti v kostele písně latinské, německé a české. Poslední však čas z opposice proti katechetovi Dru Krausovi, kovanému Němci, jenž česky neuměl a všecko vlastenecké hnutí mezi studenty pronásledoval, začali studenti zpívati jen česky.**) A tak v neděli po mši pravidelně ozvalo se také „Hospodine pomiluj ny", a hlaholilo i za mých časů. A jak tenkrát doba byla, zpívali jsme i my ten staročeský chorál, který naši předkové zpívali před bitvami, jako píseň vlasteneckou.

Mezi hradeckými studenty bylo za mých časů mnoho zpěváků a výborných, jež vedl mladý professor Arnošt Skřivan, nyní na Smíchově na odpočinku žijící, u nás studentů velmi oblíbený. Slýchali jsme je o výletech, v kostele, kdež zpívali na kůru o mši vždy nějakou vložku. Někdy zazpíval solista, jichž měli několik. Tři z nich byli moji spolužáci, Zygl Jindřich, basista, nyní v Chrudimi žijící, pak dva tenoristé, Mádr Alois a Kaufmann Emilián, nyní professor České medicinské fakulty, pěstitel zpěvu do této chvíle. To všechen kostel tenkrát pobožně naslouchal, když ozval se s kůru jeho nebo Mádrův tenor. S Mádrem jsem se od času maturitní zkoušky nikdy už nesetkal. Vstoupil do semináře, stal se kaplanem; hudbu pěstovati nepřestal. V Přepychách na Opočensku, kdež působil, zřídil si v obci orchestr, zřídil a znamenitě vycvičil. „Politik" svého času měla feuilleton nadšeně líčící koncert tohoto vesnického orchestru kaplanem výborně řízeného. Mádr dostal se později do Višňové u Dobříše a zemřel r. 1896.

V obou kvintách bylo nás čtyři a sedmdesát; když jsme se pak za rok sloučili, měla sexta žáků jedenašedesát. Ani ti všichni nebyli z našich kvint. Z litomyšlské přibyl Frant. Pavelka, nyní plukovník v. v.; z loňské sexty zůstal i v naší Bohdan Jelínek, s kterým jsem se záhy spřátelil. Sedali jsme pak ve školní lavici vedle sebe, já časem jako jeho stráž, když Jelínek zapomenuv na professora, na všechno začal črtat i za vyučování verše tužkou do malého notesu. Notesy míval plné veršů, zlomků i celých básní.

Některé z nich nezůstaly jen v těch notesích. Už jako gymnasista uveřejnil několik básní v časopise. Živě vidím, jak mně hlásil, byli jsme v oktávě, r. 1870, první svou tištěnou báseň, jak mně běžel z lavice naproti, když jsem vstoupil do třídy, a všechen rozradován volal: „Lojzíku, jsem básníkem. Mám báseň v „Květech".

*) Ignác Raab nar. 1715 v Nechanicích u Bydžova, † 1787 na Velehradě. Namaloval množství obrazů, hlavně oltářních, slohu dekorativního, živého koloritu. „Byl malíř nevšedně nadaný, dekoratér velmi obratný a technicky vyspělý." Jeho malby jsou jmenovitě v Kutné Hoře v kostele sv. Barbory, v Praze u sv. Mikuláše na Malé Straně, na Strahově i v Petrohradě na Rusi.

**) Otakar Jedlička: Upomínky na gymnasium kralohradecké z let 1857—1865. Akademické listy, roč. II., 1879.

Že mu ji uveřejnili ve „Květech", *) že mu ji Hálek přijal, rozplašilo všechny jeho pochybnosti. Ale zrovna tak radostně jako mně tu báseň ohlásil, ukázal mně, už před tím, krásnou růži stolistou na dlouhém stonku, a v radostném nadšení mně svěřil, že je milován. Ta růže byla od jeho Gustinky. Sdílel se vším se mnou, dával mně číst své nové básně, líčil své štěstí.

Z této mladé, studentské jeho lásky vypučely jeho nejkrásnější písně. Z těch jednu „U lože" uveřejnily „Květy" společně s jeho básní „Dědkovi" r. 1871, když jsme byli ještě v oktávě. Na tu svou první lásku nemohl zapomenout ani pak i když se rozešli i když milostné štěstí jinde, v Praze se na něj smálo a samo mu přicházelo vstříc. Vím to z jeho hovorů i básní. Skoro všecky jsem čítal v rukopise i v Praze, jak byly napsány.

Bohdan Jelínek byl urostlé postavy, sličné tváře, hnědých, jiskrných očí, černých, hustě kadeřavých vlasů, zjev elegantní; a veselý, vtipný. V Hradci jsme chodívali ke spolužáku Josefu Saalovi, milému kamarádu, jehož matka byla velkou čtenářkou a přítelkyní literatury. Saal měl dvě sestry, obě veselé letory. Z těch starší, Marie, podotýkám pro všechno, byla nevěstou, a mladší, Boženka, nemohla o sobě z plna říci s dívkou v „Štědrém dnu": „Hoj, já mladá dívčina, srdce nezadané." Jelínek chodíval k Saalům jako do přátelské rodiny a s ním někdy také já, ale to až později, v septimě. I na výlet se Saalovými se pamatuju, na veselý výlet na vršek do lesa u Nového Hradce. Myslím, že po tomto výletu to bylo, kdy mne stihla katastrofa a já musil do vězení, do gymnasijního karceru; o tom až později.

V učitelském sboru měl Jelínek zvláštního příznivce, professora Vyhnisa. Tomu přinesl místo vypracování na thema „Spartam, quam nactus es, orna —" báseň, krátkou, pěknou báseň. Vyhnis upřímně potěšen promluvil s uznáním o ní před veškerou třídou. Od té chvíle si Jelínka všímal, knihy mu půjčoval (a ty Jelínek zase mně) i na procházky s ním chodíval. Pamatuju se, že mne jednou až závist uhlodla, když jsem ve vsi Plotištích, kamž jsem k sestřenici tam provdané chodíval, potkal Vyhnisa s Jelínkem. Měl jsem Vyhnisa rád a takhle s ním jít a naslouchati mu. —

A všickni professoři Jelínkovi dost přáli proto, že psal básně, když seznali, jak je neobyčejně nadán. Rád to tu uvádím; za to tím trapněji si připomínám, že se všichni marně přimlouvali za Jelínka u maturitní zkoušky, aby předseda přehověl a přimhouřil oko nad tím, že Jelínek v řečtině vázl. Předseda, professor Kvíčala, nedal se obměkčit, a tak Jelínek, který nechtěl filologii studovat, nýbrž medicinu, padl.

Rád si vzpomínám na Jelínkova otce, dobrého, srdečného muže, jenž ob čas za synem přijel do Hradce z Choltic, kdež byl komorníkem hraběte Thuna. Bydlil tam v zámku, za nímž se rozkládá rozlehlý park s krásnými partiemi, se starými duby mohutných kmenů. V tom parku, v jeho „tiché, snivé zeleni" strávil Jelínek nejblaženější chvíle svého dětství a ten park pak poskytl mladému básníku nejeden obraz, nejednu náladu. —

Tím parkem v nádherných barvách podzimu prováděl mne Jelínek začátkem října r. 1873 v bluze poštovního úředníka, již velmi přepadlý. Stavil jsem se u něho, vraceje se z prázdnin do Prahy, z které on musil na jaře odjeti pro plicní neduh. Za této choltické návštěvy seznal jsem Bohdanovu milou matku a jeho dvě sestry. S mladším jeho bratrem, Josefem, stýkal jsem se přátelsky už v Praze, kdež studuje bydlil s Bohdanem. Po druhé setkal jsem se s jeho rodinou příštího jara, 1874, když jsem s Vrchlickým a Jos. Bašem přijel do Choltic Bohdanovi na pohřeb. Po šestatřicíti letech přišel jsem do Choltic po třetí, loni na podzim, když Bohdanovi odhalovali pomník nad hrobem vedle rovu jeho otce. Stařičká, osmdesátiletá matka Bohdanova zaplakala i sestry jeho, když jsem k nim vstoupil, a objaly mne jako svého.

V sextě sešel jsem se s Josefem Bašem, jenž byl před tím v kvintě a. Narodil se r. 1850 v Jílovici na Opočensku; tenkrát, za gymnasijních let měl však domov v Plesu u Josefova, kdež rodiče jeho hospodařili na selské živnosti. Byl dobrým přítelem Bohdana Jelínka už z nižšího gymnasia. Mé přátelství s Jelínkem sblížilo mne také s Bašem; pak jsem se s ním i spřátelil zvláště v posledních dvou letech na gymnasiu a ještě více v Praze na universitě. Baše štíhlý hoch, s dolíčkem na bradě, dlouhých vlasů od čela do týla česaných, velkých, tmavých očí, zatuplého nosu, na němž se mu již tenkrát blýskaly brejle, byl bystrého, pronikavého rozumu, výborný student, břitký dialektik. Básnil a měl vedle Jelínka mezi námi zvučné jméno jako poeta.

Již na gymnasiu uveřejňoval pod pseudonymem Antonowicz (pod tím také i později) duchovní písně v evangelických časopisech (byltě evangelík) a v kalendáři „Orloj". Ostatní své básně, ballady a ro-

*) Před bojem. Květy r. 1870., č. 48.

mance, podpisoval vlastním jménem. Psal duchovní písně, ale také humoristické a satirické verše, jež na universitě uveřejňoval v humoristických časopisech, většinou pseudonymně. Za těch universitních let byl členem našeho kroužku, v němž se scházeli jmenovitě Thomayer, Aleš, E. K. Liška, první čas také Bohdan Jelínek. Ob čas zapadli jsme, zvláště Aleš, Liška, já a medikové, s nimiž jsem bydlil a z nichž dnes na živu jediný, přítel doktor Fr. Cibulka v Pardubicích, do zahrádky „u anglické královny“ ve Vladislavově ulici. Tam, jak Liška tvrdil, měli největší roštěné z celé Prahy. Na ty jsme ovšem nechodili denně aniž každého týdne, nýbrž, když byl svátek, t. j. když nějaký honorář zavlažil.

Za těch universitních dob zajel jsem na pozvání Bašovo k nim do Plesu na posvícení. Také on mne navštívil, později, kdy jsem už byl v Litomyšli, o prázdninách v Hronově r. 1875 zrovna v ten čas, kdy tam meškal A. V. Šmilovský. Pak jsme se již neviděli až po patnácti a více letech v Praze r. 1891 o sjezdu nás abiturientů z r. 1871. Tenkráte byl Baše advokátem v Hradci Králové. Již nebásnil. Nevelkou sbírku svých veršů „Silhouetty“ vydal r. 1883. Při sjezdu kollegů r. 1901 v Hradci Králové, mezi nás nevstoupil. Odpočíval už pod drnem, milý druh a přítel. —

V sextě sešel jsem se také s Jos. Lacinou, rodilým z Malína. (R. 1850.) Před tím byl rovněž jako Baše v V.a. V Hradci jsme se dost skamarádili, i do bytu jsem k němu chodíval, bližší však styky nastaly až na universitě, kdež Lacina studoval tak jako já historii. Tu již na gymnasiu horlivě pěstoval a vynikal v ní. Myslím, že již na gymnasiu se podpisoval jménem „Kolda“ a to písmem obyčejným i svým (mĕltě svou abecedu runám podobnou) a že již na gymnasiu sepsal svou parodii „Lidiada“, kterouž vydal na universitě pod pseudonymem „Kolda Malinský“, pod kterým i pak uveřejňoval své belletristické práce. Zemřel r. 1908 v Praze, spisovatel, učitel vysoce zasloužilý, přítel osvědčený.

Zatím se tu s hradeckými spolužáky loučím; však se s nimi ještě sejdu v té, oné kapitole. —

XXXII.

Když jsem r. 1867 vstoupil do kvinty hradeckého gymnasia, bylo ve sboru professorském několik mladých učitelů, z nichž někteří právě svůj úřad nastupovali, jako Čeněk Vyhnis, p. Dr. Emanuel Taftl, Petr Durdík, Jan Slavík; z těch Petr Durdík byl nejmladší, teprve dvaadvacetiletý, jak si teď vypočítávám. Vedle nich působili mužové nejlepších let, jako p. Jos. Votruba, Končinský, Ondřej Franta, ani ne čtyřicetiletí. Také z ostatních, kteří nás učili, žádný tenkrát ještě neviděl Abrahama; nejstaršímu F. Fischerovi bylo osmačtyřicet, V. Jandečkovi sedmačtyřicet. Sám ředitel Jan Květoslav Klumpar, jenž právě toho roku 1867 začal v Hradci Králové působit jako ředitel, právě překročil čtyřicítku.

Mým mladým očím zdál se mnohý z nich starší nežli byl, zvláště prof. Jandečka, šedé brady a prokvetlých, na temeni poněkud prořidlých vlasů, jež dlouhé, až do týla, nosil, a Václav Vojáček, třeba že mu hlava ještě nešedivěla. V Broumově professoři pořád v klerikách a v benediktinském kolárku, tady v Hradci v čamarách. Alespoň velkou většinou a když ne pořád, v neděli nebo o slavnostech je nosili. Katecheta Hakl denně přicházel v čamaře do školy. Pokud se pamatuju, jediný Končinský nenosil čamary; do školy chodil v úřednické čapce, někdy i v bluze, v létě vždy v bílé vestě. (Pokračování.)

SVAT. KARMEN

V KRAJI MLADOSTI.

Šedivá silnice k modrým horám běží,
k večeru zlehýnka už se připozdívá,
starkočský kostelík v levo bílou věží
do dálky setmělé s návrší se dívá.

Rudý pruh červánků na západě hasne,
východní oblohu první hvězda krášlí . . .
Vzpomíná duše má na ty chvíle krásné
lásky a mladosti, jež jak slunce zašly.

Zapadly, zmizely v minulosti šeru,
odkud mi nevzejdou nikdy v ránu novém,
a jenom vzpomínky budou do večerů
pustých mi zářit jak hvězdy nad hřbitovem.

TICHU.

Ó kráso ticha, ticho krásné tak,
že nezašustí ani tráva,
že, kdo sem zbloudí, člověk ať či pták,
se rád a mlčky tobě vzdává,
hle, já syn bolesti svou lásku nesu
ti v říši tvoji, do tvých hor a lesů!

Kdo žitím znaven, k tobě utíká
jak v asyl posvátného chrámu;
tvé vlídné šero a tvá mystika
sil osvěžení nové dá mu
a nové naděje zas v nové štěstí,
by kříž svůj těžký mužně dál moh' nésti.

Zde v mechu měkkém, v sosen úkrytu
lze zapomenout na vše zcela,
ni nenávist ni zloba není tu,
jíž duše často krvácela,
vždyť co je bouří, bojů v světě širém,
v tvém objetí se stává sladkým smírem!

OPUŠTĚNÝ MLÝN.

Mlýn starý je a rozpadlý už z pola
u řeky za vsí v stromů zeleni;
kde zněla píseň vodního kdys kola,
tam leží nyní smutné mlčení.

Zdi oprýskané, ztrouchnivělé krovy
a uvnitř plíseň páchne z koutů všech,
a klidně pavouk svoji kořist loví
do pavučin, jež roztáh na oknech.

Noc černá kdesi pod střechou tu sídlí,
když den je znaven, ona silna je,
zamávnou hlučně netopýři křídly
a vyletí s ní odtud do kraje — —

TRÉVAL-VIOLA:

HORY A VLNY.

KORRESPONDENCE.

(Pokračování.)

Proto zamykaly jsme své kufříky a s dobrou jsme se potázaly. Považ jen, že v kabině lázeňské v Sasnici odcizeny nám byly všechny zlaté peníze z tobolky. A bohužel zpozorovaly jsme ztrátu až zde, na lodi. — Je večer! Z paluby zaznívá originální hudba šesti námořníků. Jeden tluče do bubnu, druhý na bubínek s kastanětami, třetí hraje na tahací harmoniku, čtvrtý virtuosně píská na prsty, pátý má velmi podivný nástroj, kus dřeva s napjatými strunami, přes něž přejíždí ozubenou destičkou. Na hořejším konci svého prapodivného instrumentu má upevněný zvonek, pod nímž jsou dva kulaté plíšky. Nástrojem do taktu tluče o zem, aby zvonek a plíšky chřestily. Hudba vystřídána pěním dlouhých romancí, kupletů a námořnických písniček. A po každé hlučný potlesk vděčného obecenstva. Jedeme poblíže pobřeží. Je temno, které občas přerýváno je řadou světel na pobřežní linii. To míjíme lázeňská místa; v jednom z nich budeme přenocovati, ve Svinnemünde.

Píšeme Ti poslední psaní z cesty, v salonku Freiy. Proti nám matně osvětlen visí obraz německého císaře, jako na všech lodích německých. A uvažujeme, že neznámý nám umělec zdravou červení obličeje a mohutností rukou chtěl naznačiti patrně nezdolnou sílu panovníkovu. Zlatá deska pod obrazem hlásá, kolikráte a kdy ráčil některý člen královské rodiny poctíti loď svým pobytem. I v tom cítíme, že jsme v jiné říši než dosud a že blížíme se k širší vlasti své. Na Tebe

však těšíme se velice. To bude výkladů! Jsme ve výhodě proti Tobě, že své výklady doprovodíme obrázky. Na dvě stě snímků zachytil náš kodak, a mnohý z nich prozradí Ti i veselé episody naší cesty.

Ztráta peněz zavinila, že nebude nám možno zdržeti se v Berlíně a čekati na moderního hrdinu národního, hraběte Zeppelina. A jsme tomu vlastně rády, protože se mi zdá, že by mi Německo zakalilo čisté a krásné dojmy ze svérázného a národně neporušeného Norska, Švédska, jasné ty vzpomínky na chladnou svěžest fjordových ledovců, podmaňující sytost a určitost barev v krajinách na úchvaty severních vod, fjordů, jezer a volného moře. Především moře! Neopustily jsme je od okamžiku, kdy jsme v Kielu odrazily od německých břehů, každého dne jsme se celou duší poddávaly symfoniím jeho nálad a tónů, pozorovaly jeho dálavy a vlny, za klidu i bouře, za jasu i v podmračnu, za dne i v přítmí večerů. A jak rády nořily jsme se do nepokojných, šumných objetí vln, které kolébaly nás měkce, v zápětí však úskočně uchvátily nás, vznesly do výše, by v příštím okamžiku se přes nás přehouply. Stále nutily nás k obraně, ale neublížily, naopak vzpružily síly, osvěžily nervy, zocelily paže a pokřikovaly na nás: Vzhůru do života! Ku předu! Do boje!

Marfo, dojmy tyto toužím neporušeny unésti si do Prahy. Ať rušný zpěv moře dlouho ještě doprovází mé výkony, jasné odrazy jeho barev ať padají na mou práci co nejdéle! Posíleny vracíme se do života a velký léčitel moře vlídnou, červenou blýskavicí pozdravuje nás z dáli, věští tichou pohodu, ku plodnému, blahodárnému dílu.

Marfičko, budeš míti radost z našich opálených, mořskými brisami ošlehaných tváří. Zvláště pro sestru byla cesta téměř divotvornou. Uklidnila, zacelila rány, otužila duši k novému průzoru do života. I resignace má svou záři. Probleskuje měkkým závojem melancholie na Milčině tváři i zamlžením šedých oří. Sem tam vystoupí mráček, ale přelétavě. Vždy zase rozjasní se v klidnou hloubi, jako zrcadelná hladina jezera Hertina.

A co mne nejvíce těší jest, že i Milka zatoužila po domově, na nějž mysliti, dříve bylo její mukou, že těší se na práci, jež ji čeká. Věřím pevně, že v práci nalezne nejen zapomenutí, ztratí hořkost z duše, ale nalezne i pravý kořen svého života. Cítím, že se na sever ještě jednou vrátíme. Ale pak pojedeš, Marfo, s sebou, na žádný způsob Tě doma nenechám, ani od sebe nepustím. Bude to i pro Tebe osvěžující, sílící lázeň života. Na shledanou! Viluše a Milka, která četla tento dopis a podepisuje se z plného srdce a přátelství.

Z Luhačovic 11. září 1909.

Viluško drahá, jediná, zotavuji se zde ze své zotavené ve Sv. Jiří. Nelekej se tohoto obsáhlého listu — posílám jej už do Prahy — je to románek, nebo spíše drama s temnou thesí a překvapující peripetií.

A nežádej, abych na Tvé srdečné a jasné dopisy rovněž tak odpovídala. Nemohu ani reagovati. Tak jsem zaměstnána sama sebou. A zápasím o vyrovnání své, o vysvětlení podivných záhad.

Viluško, měla jsem Tě poslechnouti a odejíti ze Sv. Jiřího, když se mi tam nejlépe líbilo. Byla bych si tak zachovala dojmy na krásu, velkolepost a zdravou sílu hor, Ale víš, že nikdy nedovedu v čas přestati. Nechtělo se mi vrátiti se dříve než nutno, do toho, po čem Ty, zdravější povaha, toužíš: do plahočivého povolání, jehož posvěcení počíná mi býti sporno. Kéž se zase rychle vžiju! Kéž zapomenu!

Viluško, víš přece, co je hlavní zásadou lékařskou. Zachovati si bezúčast, neb alespoň natvářku zevního klidu i když vůkol běsní bolest a zoufalství. Víš, jak lidé tvář naši v kritických chvílích studují. A nyní, když přišla zkouška, když vystoupila přede mnou veliká bolest, a ne má vlastní bolest — nyní utekla jsem s hrůzou. Jsem zbabělá. Jen smetánku bych ráda ze všeho mlsala. Ale citu opravdivého nemám. Skutečně nemám. Stydím se.

A jen takový vzdor ve mně byl, vytrvati v té hrůze, dokud nervy neprasknou, aby neřekli muži, že žena lékař není rovnocenna muži lékaři.

Tak se mi chce, květe mé duše, drahá Vilmo, zaplakati na Tvých ňadrech! Ty šťastná! Ty miláčku osudu! Ty vyvolená! Když něco krásného vídám, cítím, vždy zalétá má mysl k Tobě pro účast a když jsem nešťastna — však víš.

A nyní pozor! Zahrála jsem si na osud. S lehkomyslností, nad níž nyní žasnu.

Zároveň s prvním sněhem, koncem srpna, změnila se dosavadní idylla ve Sv. Jiří v drama.

Na večer jednoho dne — mrazilo mne — ulehla jsem si po deváté hodině večer. Sotva že usnu — snad jsem ani neusnula — ozve se klepání. Usednu, naslouchám. Slabé klepání na dveře a zaskřípění kliky. A jako by někdo za dveřmi zavzlykal.

„Kdo to?" zavolám.

„Já slečno! Vanulová."

„Kdo že?"

„Vanulová! Otevřete!"

Vyskočím, rozsvítím a přehodím něco přes sebe.

Ve dveřích matka Vanulova, skutečně. A jen spodničku a vlňák má na sobě. Kouknu na hodiny, jedenáct. Podivila jsem se.

Paní Vanulová nemluví, jen stojí a krčí se.

„Račte dále," pobídnu a postavím světlo na stůl. Nyní teprve všimnu si své návštěvy lépe. Hlavička se chvěje, líce zsinalé, čelistě pokleslé. Levou rukou pohybuje žalostně a jaksi jen odrazově, pravou rukou tiskne šátek k prsoum a v pěsti papír.

„Co pak se stalo, paní Vanulová?" promlouvám konejšivým, lékařským tónem a vedu paní Vanulovou k lenošce.

Dosedla, ale ještě nemluvila. Oči její koulely se jako vyrvané, hlava podlamovala se na pravo i na levo, jen aby neklesla do předu. A papír stále svírá. Vzala jsem jej šetrně. Byl to po lékárnicku sbalený prášek a na něm vypsanou rukou napsáno: Arsen!!! Jed! A všecky tyto vykřičníky. Proti světlu obsahoval papír asi tři decigramy sypkého prášku. Byl-li to otrušík, dostatečná a rychlá smrtící dávka pro nejsilnější organismus.

Paní Vanulová sledovala mé počínání.

„Je to jed?" zašeptala. Pokrčila jsem rameny.

„Nevím."

„On," šeptala a zavlažila jazykem rty, „on to chtěl vzít — přede chvílí!"

Uhodla jsem, že její syn. Ztichla jsem překvapením. Dívala jsem se na paní Vanulovou a ona na mne. Hodinky na stole ostře zatikaly do prohlubujícího se ticha.

„A proč to?" řekla jsem konečně duševným hlasem, přizpůsobujíc se matce.

„Zoufá si," zaúpěla pojednou paní Vanulova hrdelným, cizím hlasem. „Panenko Maria! Nemůže už žít bez ní—té Maďarky!"

Hlas vyschnul jí v krku. Podala jsem jí sklenici kyselky k samým ústům. Paní Vanulová se jí nedotkla, příliš se třásla, byla by vodu vylila. Držela jsem sklenku a ona pila jako malé dítě.

„Upokojte se, paní — snad se mýlíme. Snad to ani není jed. Napsat se může všelicos."

„Ne, ne," hořekovala paní Vanulová, „je to jed."

Odporovala jsem.

„Proč by si zoufal pan profesor? Vždyť je svoboden a slečna Hunfalvyova by si ho vzala. Vím to jistě."

„Protože on je svědomitý člověk, to je to! Slečno doktorko, to jsou smrtelné strachy! Vzíti si ji nesmí a nechat jí nemůže. Proč jsme sem jen chodili!"

„Proč by se nesměl ženit, paní moje dobrá?"

„On myslí, že pro to není. To je zrovna jeho nemoc. Ale snášel to — až zde v Uhrách, jako by se celý změnil. Od té chvíle, co tu Maďarku viděl. Pane bože, co jenom na ní má? Je to hezká ženská, ptám se?"

Není, přisvědčila jsem rychle a ochotně.

„To jsou jiné stokrát — onačejší — však se mu také leckterá líbila. Ale dovedl se odtrhnout. Jenom zde jako by duši ztratil. Jindy vždycky: To pro mne, maminko, není, a přitrefily se mu hodné a hezké. Já sama bych nebyla proti tomu, aby se ženil, jen aby byla nábožná, aby ctila Boha, to bych mu přála. Srdce mi to kolikrát div neutrhlo, když se tak smutně všeho vzdával. Slečno doktorko, on věří, že by tu nemoc děti po něm dostaly, tak jako on ji má po otci. Nějaký mladý doktor v Olomouci mu to namluvil."

„Nesmysl," zabručela jsem. Oči paní Vanulové na mně lpěly.

„Vy tomu nevěříte, slečno doktorko? Vždyť prý je to zákon."

„Žádný zákon," odsekla jsem, „jen hypothésa. Pouhá náchylnost."

„Chválabohu!"

Paní Vanulová sepjala své žluté, svrasklé ruce a šeptala jakousi modlitbu. Pak promluvila klidněji.

„Snad ten kříž pánbůh na tebe seslal," říkala jsem mu. „Trp a chval jeho jméno a nebude ti ten kříž těžký. Jen když dojdeš spasení, všecka rozkoš světa je marná. A odevzdáš-li všecko do vůle boží, břemeno stane se tvou zásluhou. Na Moravě, to byl hodný, ale zde ani na svůj rozum, ani na mne nic nedá. Ani můj pláč se ho nechytne, jen reptá a brojí. A náboženství jako by na dobro už ztratil. A kdo nevěří v boha, nevěří v lidi. Ani těm největším doktorům nedůvěřuje, sám v knihách leží a tam prý je jeho ortel vysloven. Drahá slečno doktorko, jak těžko jsem ho vychovala — byl vždy jako pápěrka — na poutě za něho chodila — ach ty můj umučený Ježíši!"

„Ale co se tedy stalo?" připomínala jsem paní Vanulové. Ubohá jako by zapomněla, proč sem přišla. Upřela na mne nechápavě své zakalené oči.

„S tím jedem!" doplnila jsem.

„Co se stalo? Jenom to, že mne chtěl opustit na vždy a ani mi neříci: Tak matko, s bohem! Jako od boha zavržený, ruku chtěl na sebe vztáhnout. Myslil, že spím, ale já jsem to na něm poznala. Už před týdnem vyváděl, že co je po světě a nejlíp by bylo nechat tu všeho. Myslila jsem, že chce odtud odejít jinam, na kolena jsem padla a děkovala bohu, ale tak to Vláďa nemyslil. Odtud že nemůže a také nechce a proto myslil ze světa, docela ze světa. Tu jsem mu ze strachu

sama domlouvala, aby si tedy tu Maďarku vzal, když je mu souzena. A tenkrát řekl, že nesmí, že svědomí nedovolí a plakal tuze a sliboval, že bude zase jako býval. Ale nemohl. Jako bludná ovce chodil kol ní — a ona se smála, ani nevěděla, co pro ni trpí, ta nevěsta — pro každého!"

Poslední slova vyrazila stará paní ostře, v překypující hořkosti. Ale v zápětí sepjala ruce a sklonila hlavu. Nedovede ani silně nenáviděti, ani milovati, kmitlo mi hlavou. Náboženství zotročilo si všecky její city.

A cosi se nelítostně zatvrzovalo ve mně proti této služebnici fantomů, vyvyšujících se za vládce citů i činů lidských. Ústa paní Vanulové pohybovala se při modlitbě žvýkavě, jakoby ji ochutnávala. A pak pokračovala trhaným, selhávajícím hlasem.

„Viděla jsem poslední dny, že něco má Vladík v peněžence. Bělalo se to — a skrýval to. Až jsem uviděla, že je to prášek. Bral ho do ruky, zapomínal se a šeptal. Poslední dny pořád si šepce i ze spaní mluví, anebo snad ani nespí. A dnes, když mi dával dobrou noc — políbil mne — to není mezi námi zvykem — a tu jakoby mi někdo dal vnuknutí. Až světnice se se mnou zatočila. A už jsem začala s lůžka slézat. Ale on, proč se prý lekám. Synku, jak pak bych se nelekala? Co chceš dělat? Tu on, že to jenom tak — abych se nebála a jen usnula. A když viděl, že mu nevěřím, tu řekl, aby mi snad radost způsobil, že tu Blandinu nechce. Že to zítra uvidím, že půjde pryč, odtud daleko. Daleko, řekl, a to mi dodalo. On myslí, že spím a jde k oknu. Jak pak bych spala, srdce těžké jako kovářský perlík. Syn dívá se ven do tmy a jako by škytl. Já jsem jen hlídala sklenici na stole. A opravdu, po špičkách se k ní krade, v ruce ten prášek. — Pro Krista Pána, dítě! zavolám, div že mne šlak v tu chvíli neraní."

Paní Vanulová se odmlčela. Otřela jsem jí suchým ručníkem čelo, tak na něm vyrazil pot. Otočila ke mně své oči a svěřovala se chraptivým šepotem.

„Děkuji slečno — on ten jed nosil u sebe — protože jsem mu už dříve našla jedy — a vylila."

„A tento vám dal, paní Vanulová?" pomáhala jsem jí netrpělivě. „Vy jste tedy zavolala —?"

„Ano, zavolala jsem, ale on, že nic, že ho bolí hlava. Dala jsem mu ruku na čelo, bylo horké, honem jsem mu udělala křížek, proti pokušení ďábelskému. Tu on namočil ručník a ovázal si čelo. A chodil od stolu k oknům a zase od okna nazpátek. Tak chodil hodinu. Já se jen modlila k matičce boží v Ochranově. A snad na její přímluvu ten jed dal zase do peněženky a tuto zapomněl na stole. Řekl, že je mu dusno, že se projde venku. Ale šel k ní — dávala jsem pozor. Snad jí dát s bohem. Napadlo mě také, snad to myslí opravdu s tím odjezdem zítra? Ale proč se nezmínil, abych balila? Co myslíte, slečno doktorko?"

V hlavě rodilo se mi cos dobrodružného, ale plynulo to dosud v jakémsi matečném louhu, nejasně. Bylo mi těžko mluviti, tak byl zájem můj napjat vznikajícím hraněním.

„A je pan syn posud u ní?" řekla jsem na zdařbůh.

„Není, vyšli spolu někam — do noci. A já jsem hned vzala prášek — a jdu sem."

Paní Vanulová náhle umlkla a nová obava rozkomíhala její oči.

„A snad — panenko Maria — snad nešli oba — slečno! Pro Boha!"

Vzala jsem paní Vanulovou za ruce. Byly studené. Tiskla jsem je a hřála.

„Ti dva, paní Vanulová? A spolu si něco udělat? Ne, nebojte se! Ona jistě ne a ani jemu nedopustí. Ta miluje život a chce se vdáti. Ona ho udrží, pokud je u ní. Sama jsem slyšela, jak mu rozkazuje. Nebojte se, matičko, ona chce s ním žít a ne umírat."

Tak jsem asi paní Vanulovou konejšila, ale duše při tom nebyla. Tak jsem byla napjata, co z toho vyvstane, co ve mně se kvasilo a zrálo. Trhání v rukou paní Vanulové se uvolňovalo. Pak se ozvala slabým, stařeckým steskem.

„Ale když vy slečno doktorko pravíte, že to není v krvi — že to není dědičné —"

„Není!"

„Ale pak je to u Vladimíra buď rouhání — neb bláznění —"

„Ne zcela," odvětila jsem šetrně, „ale utkvělá představa — zakořenělá domněnka, nic skutečného."

Mluvila jsem o touze po ženě, po vlastní domácnosti, která každého muže zralého sžírá. A proti ní postavila jsem fixní ideu o dědičnosti chorob, která fysiologickému rozluštění otázky manželské brání. A tak vysvětlovala jsem rozpor v nitru profesorově.

Ale vše se dá vyhojit, oheň ohněm, jed jedem. A již vtěloval se do mých slov vystupující záměr a dodával jim vervy a síly něčeho živého, právě zrozeného. Směle pustila jsem se pevně zaskobeného vodítka vědy, odložila chladnou objektivnost lékařovu a přehoupla se do měnivého proudu pokusů. A vyvolila si nejsmělejší, nejdobrodružnější. Odvaha roznítila můj zrak i um k útoku proti hloupému a zavilému sebeklamu. Similia similibus curantur. *) Středo-

*) Podobné choroby, podobnými léky se hojí.

věká medicina nebyla tak směšná jak se nám zdá. Měla mnohé správné dedukce. A lidé středověcí nebyli také tak hloupí jak si myslíme. Chystala jsem se poraziti nepřítele jeho vlastní zbraní. Klam zase klamem. Dráždilo a rozhořčovalo mne to tajemné x, to podvědomé a mocné, jež se nám do očí smálo, bylo silnější než rozum, logika, autorita lékařů. Počkej, bludičko, zapálíme intensivnější plamen, pohasneš zmizíš a nebudeš už ve tmě rýsovati své neustálé: Veto! (Pokračování.)

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Je všeho schopna!" opakoval po něm přednosta soudu ztrnule. Dvé věci mu v tom okamžiku vířilo hlavou. Především překvapení, že je oficiant Kladivo tak podrobně do všeho zasvěcen a že tak správně a se soudními spisy souhlasně odhaduje povahu osob. Stěžovatelku Ticháčkovou vystihl neobyčejně správně. Tato osoba byla dojista všeho schopna, když byla schopna i denunciace. Za druhé, že kancelista Pirkhán za nic nestojí, že jest naprosto neschopný úředník soudní kanceláře. Kdyby se byl kancelista Pirkhán vyptal prostě oficianta Kladivy, bylo vše rázem vysvětleno, přednosta nemusil obesílati k soudu obecní důvěrníky, nýbrž byl by jednoduše sepsal protokol s Kladivem, jenž by jako svědek potvrdil, že stěžovatelka Ticháčkova je osoba hysterická, potutelná a občasného užívání rozumu zbavená.

„Pirkhán je starý, nenapravitelný nedbalec!" usuzoval přednosta vhodně. — Nenapravitelný: Není sice oddán alkoholu jako vykonavatel Kladivo, a také není oddán islamu, jako listovní Klapzuba, do praesidiální kanceláře však se naprosto nehodí. Učinil by nejlíp, kdyby okamžitě žádal jinam. Pak by jeho žádost byla přednostou doporučena.

Přemítání o Pirkhánově nedbalosti a nenapravitelnosti přednostu soudu ukonejšilo. Zapomenul zenáhla na vše. Na obecní důvěrníky, na Klapzubu, na Pirkhána, na Koblihův rozvod od stolu a lože. Všechny služební starosti slily se mu v hlavě v táhlý bzučivý šumot. Kdyby železnou rukou svým podřízeným nevládl, řádné konání služby záhy by bylo udušeno bezhlavými nepořádky.

Přednosta byl sám se sebou spokojen. Všechny je zkrotil. I Klapzubu prožene. Nařídí mu, aby předložil všechny staré knihovní nepořádky, i nejstarší. Ale tentokráte dá mu na to osmidenní neprodlužitelnou lhůtu, to už nebude, jako jindy vždy bývalo, že mu nařídil, aby knihovní nepořádky předložil, a že pak se na to vždy zapomnělo.

Také toto přemítání o starých nepořádcích knihovních přednostu ukonejšovalo. Přednosta rozkazoval Klapzubovi, aby je předložil, vždy jenom, když Klapzuba upadl do nemilosti. Bylo toto předkládání Klapzubovi velice protivné.

Příhoda s novým odpadlictvím od víry a se příkloněním islamu znenáhlu usínala. Tolik času od ní uplynulo, že i důvěrníci na ni zapomínali. Přednosta odešel na dovolenou a když se z dovolené vrátil, byla věc úplně zapomenuta. Důvěrníci k soudu, ač jim bylo tolika nepříjemnostmi, když nepřijdou, vyhrožováno, nepřišli, osudná praesidiálka uschována byla bedlivě ve psacím stolu přednostově a také praesidium krajského soudu se po ní nepídilo. Osudnou náhodou se stalo, že kancelářský officiál v praesidiu okresnímu soudu odeslaný spis nezapsal do seznamu odeslaných spisů a tím učinil nemožným, aby spis byl někdy hledán a žádán.

Trestní soudce příkře ukončil odpor paní Ticháčkové. Dal ji dovésti do trestu četnictvem. Strážmistr pro ni v deset hodin večer došel a předvedl ji do trestu. Výkonná moc státní zlomila takto v paní Ticháčkové veškerý odpor a náchylnost ke vzpourám a povstáním. Strážmistr s nasazeným bodlem na manlicherovce tuto vzpouru překonal. Srpnová horka převalovala se po městě. Okresní hejtman odcestoval do Italie a na hejtmanství vladařil místodržitelský praktikant konceptní šlechtic Burnuss.

Šlechtic rodem i duchem jako většina šlechty. Lidumil vzatý na slovo. Už prvý den, když se ujal vlády v okresu, zapsal se zlatým písmem do srdcí všech, kteří psali v expeditu. Nařídil, že úřední hodiny v měsíci srpnu (tedy po čas, po který byl okresní hejtman v Italii), trvati budou pouze od osmé hodiny ranní do jedenácti, odpoledne že nebude úřadováno. Současně opil expedit. Dal přinésti do expeditu dvě čtvrtky

bránického exportního piva, což byla lahůdka, které si v městě dopřávali jenom rekonvalescenti. Touto pitkou prodlouženy byly úřední hodiny toho dne mimořádně do devíti hodin večer. Sekretáře Hubra odváželi si truchlící pozůstalí o půl desáté domů na trakaři.

Šlechtic Burnuss měl vůbec sklon k bizarnostem. Druhého dne po osudné pitce nařídil sekretáři Hubrovi, aby sepsal podrobný návrh pro místodržitele, aby sekretáři Hubrovi dána byla medaile pro udatnost a důvody aby si sám připojil.

Rozkaz byl přísný, nebylo lze správci okresního hejtmanství odmlouvati. A sepsání návrhu bylo stylisticky velmi obtížné. Zejména odůvodnění udatnosti sekretáře značně potrápilo. Cizí udatnost lze vždy snáze odůvodniti nežli vlastní. Po osudné pitce namáhavě probíral sekretář důvody pro svou vlastní udatnost. Citelnou mezerou bylo mu, že nikdy nikoho nezachránil, za nikým do vzbouřených proudů vody neskočil, nikoho z rybníku, když se led prolomil, nevytáhl.

Přes to sekretář rozkazu vyhověl a návrh pracně sepsal. Odůvodnil jej obzvláště udatným chováním sekretáře Hubra, když propukla v okresu u psů vzteklina. Mimoděk si na vzteklinu vzpomněl, byla mu stéblem, jehož se chytil, když tonul. V okamžiku, kdy se marně namáhal, aby ze životních osudů svých vylovil nějakou okolnost. Nahoře o vzteklině věděli, zejména věděli, že byl někdo z konkretálního statusu úředníků a příznivců politických vzteklinou postižen. Věděli také, že je vzteklina hrozná nemoc. Důmněnka udatnosti byla tu tedy velmi místná.

Sekretář Huber se zase osvědčil. Šlechtic Burnuss, když jeho zprávu přečetl, důvěrně mu poklepal na rameno.

„Z tohoto mračna bude déšť," pravil prorocky. — „Expedujou to k rukoum Jeho Excellence, aby se to neztratilo."

V tom zároveň kmitl obličejem šlechtice Burnussa blahovolný úsměv. Šlechtic radostně vyskočil. Božský nápad zrodil se mu v hlavě: — Ať se také Excellence pobaví.

„Pošle se to ve čtyři odpoledne, aby to došlo do Prahy v noci a napíše se na to: Express, doručit hned, i v noci!"

Sekretář Huber se rozpačitě začervenal. Viděl ve svém úředním duchu Jeho Excellenci v dlouhé pod kotníky splývající noční košili, viděl, že Jeho Excellenci s tímto potutelným návrhem vzbudili, viděl Jeho rozespalou Excellenci, kterak ráčí rozespale pročítati návrh, aby sekretáři Hubrovi dána byla medaile pro udatnost.

Ale před sebou viděl šlechtice Burnussa. Šlechtice, kdyby se mu jen maličko opovážil odporovati, který by vyskočil, vytáhl z pochvy úřednickou šavli a sekretáře by proklál jako chrousta. Přiznal ve šlechticovi vkusně hejtmanský talent. Odporu neztrpěl.

„Pošle se to, jak ráčíte!" pravil. Nebylo lze jinak to poslati. Sekretář Huber zoufal. Šlechtici se nic nestane, vrána vráně oči nevyklove, ale pro probuzení Jeho Exellence ze spánku bude, musí býti někdo potrestán. Potrestají tedy sekretáře.

Na štěstí se příroda sama pomohla. Návrh byl vypraven přesně dle rozkazu dočasného vladaře okresního hejtmana, ale slečinky na poště jej ztratily. Nebyl nikomu ani ve dne ani v noci doručen.

Šlechtic Burnuss nadarmo čekal hromobití s hůry. Nezablýsklo, nezahřmělo. Sekretář oddychl si teprve, když uplynul týden. Starou zkušeností úřední zmoudřelý dobře věděl, že kdyby něco s hůry přišlo, že by to bylo bez průtahu, hned, statim, ještě dnes — jak se to psává na nejnutkavější kusy i u okresního hejtmanství. Sekretář královského náměstníka už podezříval, že zbrklý návrh šlechticův pojímá vážně. Nebylo dle Hubrova přesvědčení vyloučeno, že bude nyní vyznamenán medailí pro udatnost, což byla skutečnost, která sekretáře, toužícího po jiném vyznamenání, rozčilovala a zarmucovala.

Sekretář se i s tímto neblahým a nenadálým osudem usmířil. Šlechtic Burnuss nelenil a opatřil obecenstvu jinou radost.

Obeslal k úřednímu řízení listovního Klapzubu a choť soudního vykonavatele Koblihy s rozkazem, aby přišli ustrojeni, jak jim to nynější náboženství ukládá. Zaradovali se už ve výpravně, když tam tyto obsílky spisovali. Hádali se tam, že se chce šlechtic Burnuss buď vyznamenati nebo že zamýšlí obveseliti město a okres v horkých měsících letních. Jinou obsílku byli by vypravili o měsíc později, nežli byl výslech, tyto obsílky sepsali a vypravili ihned, aby z výsledku nesešlo.

Co šlechtic Burnuss s obsílkami těmi zamýšlí, nebylo lze vypátrati. Bylť šlechtic Burnuss v úředních věcech úžasně mlčenlivý a úžasně vážný. Tvářil se i když prováděl nejšprýmovnější věci, tak vážně, že nebylo lze rozpoznati, zdali opravdově úřaduje nebo opravdově šprýmuje.

Klapzuba byl zdrcen, když mu byla obsílka doručena. Tušil, že mu tentokráte strojí pro jeho náboženství nová protivenství politický úřad. Tušení tohoto správnost byla Klapzubovi potvrzena okolností, že i Koblihová manželka současně a se stejným číslem jednacím byla obeslána, ačkoliv obesílání žen k úřadům prorok neschvaloval.

Kdyby nebyl přednosta soudu na dovolené, byl by ho Klapzuba požádal, aby okresnímu hejtmanství zakázal obesílání soudních úředníků a manželek soudních služebníků. Vždyť to bylo rouhání pravomoci přednosty soudu! Přednosta však odcestoval a Klapzubu chrániti nemohl.

Klapzuba se rozmýšlel, má-li úředního obeslání uposlechnouti. A tu mu teprve připadlo na mysl, že mu poradí nejlépe přítel sekretář.

Počkal si na sekretáře Hubra, ukázal mu úřední obsílku a prosil ho za vysvětlení.

„Přijíti musíš, kamaráde," odvětil sekretář, „kdyby tady byl okresní hejtman, snad by se dalo něco dělati, ale s koncipistou nelze mluvit! Poslal by pro tebe četnického strážmistra, kdybys nepřišel!" (Pokračování.)

PAVEL SKŘIVAN:

OZVĚNA.

Je ticho v hrudi jako po nemoci,
jen duše ještě v rekonvalescenci sní,
to ještě dlouhou unavenou nocí
se rozelkaly písně pohřební.

Zvon zvučí truchle do tmy vlahé
a tiché štkání padá na květy,
jen vzpomínky se probudily nahé
a zbylá bolest jde jim v ústrety.

Je po půlnoci. Na východě svítá,
už v šeru nad pole se vznesli skřivani;
výš stoupá vůně rozkvetlého žita —
jen srdce ještě k pohřbu vyzvání.

VÁCLAV DRESLER:

JAKUB ARBES.

JUBILEJNÍ POZNÁMKY K JEHO 70LETÍ.

(Pokračování.)

III.

Hodně přes půl století se už tak z blízka dívám do toho našeho domácího života, literárního, uměleckého i kulturního, a ledaco jsem v něm za tu dobu uviděl, mnohé zakusil i všelico sám překousl... V tomto upřímném doznání Arbesově jest skryto dost přiléhavě karakteristického proň jako člověka i jako literáta, a nelze z něho nevyčíst i přízvuk jakési bezděčné trpkosti. A skutečně snad málo který ze soudobých českých spisovatelů má více vážných příčin k trpkosti než Arbes, do úmoru po celý dlouhý život pracující a při tom soustavně podceňovaný. I svou užší vlastí, od níž se nikdy na dlouho dobrovolně neodloučil, k níž vší svou bytostí takřka nerozlučně přirostl, z jejíhož životního ovzduší čerpal téměř k celému svému belletristickému dílu a jejíž nejzapomínanější, ale zároveň nejtypičtější společenské projevy tak literárně zvěčnil: oficiální Prahou, po případě rodným smíchovským předměstím jejím. Jest v dnešní spisovatelské obci nemnoho autorů, kteří by do té míry lpěli na svém místním prostředí a s takovou důsledností vyjadřovali i kreslili jeho život v své belletristické tvorbě, jako právě Jakub Arbes, Pražák tělem i duší a při tom jeden z nejoddanějších i nejinformovanějších kronikářů staré Prahy, rozvíjející se z bývalé tradicijnost ponenáhlu na velkoměsto. A v tomto postupném rozvíjení i vnitřním přerodu sledoval ji se zájmem nikdy nemizícím i neklesajícím. Přes to, že jeho denní zkušenosti nebyly vždy nejrůžovější.

Arbes jest dnes opravdovou živou kronikou kulturní Prahy, v níž zná kde jaký místopisný detail a jejíž mizící nebo modernisující se partie hovoří k němu řečí jen jemu srozumitelnou, ale nejvýš výmluvnou. V pražském ústředí strávil převážnou část svého posavadního života. Vlastně celý svůj život, až na několik nedobrovolných „výletů" do Vídně i Čes. Lípy a dobrovolných do Řezna či Kutné Hory. K němu nerozlučně se pojí jeho na vnitřní proměny tolik bohatá „pozemská pout", vyznačující se vzácnou cíle-vědomostí, pevností i pracovní svědomitostí. V staropražské sociální sféře naučil se ctít ryzí, tvrdé i neoblomné národní karaktery,

tady vytvořil si svůj logicky obdivuhodný životní názor a odtud bral popudy i látkový materiál k svým nejlepším literárním dílům.

Ovšem byla to Praha trochu jiná, než jak ji známe dnes, jež tvořila vnější lokální pozadí k prvním volným potulkám mladého Jakuba, narozeného 12. června 1840 na levém břehu Vltavině, v nerozvinutém a patriarchálně tehdy žijícím předměstí smíchovském. Místní prostředí, v němž pohyboval se Arbes jako hoch a z něhož čerpal také své první dětské dojmy i praktické zkušenosti, mělo podstatně jiný ráz, než jakým se vyznačuje Smíchov dnešní, moderní. Bylo to poloměstské, polovenkovské ústředí ustavičné práce, neustále znějící ruchem i spěchem a obydlené z větší části starousedlými rodinami řemeslnickými. Nebylo tu ještě nynějšího živlu proletářského ani zas velkoměstského, vládla zde předměstská patriarchálnost a maloměstská sousedskost. A v tomto zajímavém mísení a vzájemném křížení se živlu městského s venkovským, na tomto živém rozhraní dvou společensky sociálních útvarů vyrůstal Arbes, v němž od mládí zápasila touha po svobodném pobytu v přírodě i samotářském uvažování se snahou, dopodrobna seznat zákulisí městské na pravém pobřeží Vltavy a opojit se jeho omamným šumem... Chce-li kdo přirozené vlivy, jimiž místní okolí na ducha tak vnímavého a hluboce založeného nutně působilo už od dětských let, v Arbesově životopisu přezíravě podceňovat, sotva pochopil by celkovou povahu autorova složitého zjevu.

Velmi zajímavy pro porozumění této povaze jsou některé podrobnosti ze školských let Arbesových. Podrobnosti, jež mi poskytl buď spisovatel sám anebo ověřené autobiografické úryvky z jeho děl... Ve škole nejevil Arbes pražádného nápadnějšího nadání a po nějakém vyznamenání nikdy netoužil. Tři roky chodil do druhé třídy tehdejší dvojtřídní smíchovské obecné školy, a jeho vysvědčení z té doby vykazují známky průměrně „dobré“, jen prospěch v krasopisu a „vejmluvnosti“ čteme na nich označen jako „velmi dobrý“. Malostranskou školu u Maltézů navštěvoval Arbes dvě léta a několik nejblíže dalších strávil v ústavech jednak u Marie de Victoria, jednak u sv. Jakuba na Starém městě pražském. Třídní katalogy těchto škol dokazují pořád jen průměrný prospěch. Tím časem skutečné vlohy duševní nebyly tudíž v Arbesovi ještě plně probuzeny. Zejména slovní paměť, ač zrovna tou později proslul a podnes jest dobře znám, jeho byla tenkrát prabídná. Proto se také nerad „z paměti učil“ a tento nedostatek nahražoval i vyvažoval bedlivou pozorností při učitelových ústních výkladech. Dle vlastního přiznání Arbesova škola nedala mu pro praktický život mnoho zvlášť cenného. Vlastní svět jeho mladických zálib i představ začínal teprve, kde škola přestávala a až tam se jeho duchovní schopnosti i sklony určitěji vybarvily. Ve škole nezískal pro jejich rozvití mimo nejnutnější základy téměř nic směrodatného. Také paměť, původně, jak řečeno, velmi slabá, zmohutněla mu mimo školu, pozorováním reálních jevů a soukromým studiem jazyků. A zmohutněla v něm do té míry, že v mužném věku disponoval jí daleko pružnější i čilejší než mnohý z „nadanějších“ jeho někdejších spolužáků. Na obdivuhodně vyvinuté paměti, zásobené tisícerými dojmy i detaily a snadno v pravé chvíli vybavující vzpomínku za vzpomínkou, představu po představě, vesměs v jejich původní živosti, jest založena právě nejsilnější a nejpůsobivější složka jeho dnešního spisovatelského díla.

V německých středních školách, nad knihami ne právě zvláště paedagogickými a methodicky sepsanými strávil Arbes, jak sám výslovně připomíná, mnohou trpkou chvíli. Ušlechtilým vzletům přístupný duch jeho po několikaletých středoškolských studiích jasně poznal, že to málo vědomostí, které si tu nasbíral, nikterak nestačuje v poměru k řadě prošlých roků, že vědomosti ty nemají pro hloubavou duši pravé ceny a že nutno studovati ještě něco jiného — s a m o s t a t n ě. Ponenáhlu ustaloval se v jeho nitru názor, že „jediná původní myšlenka více váží než tisíce starých, že vlastně jen onen člověk platně životu prospěl, který k závažným myšlenkám nebo výtvorům již existujícím připojil buď myšlenku novou či výtvor svůj vlastní, původní, a že vlastně pouze onen člověk vpravdě žil, který život svůj zasvětil snaze i práci ve směru původním.“ Tomuto názoru zůstal pak už Arbes věren a až po dnešek se jím vždy soustavně řídil, i ve vlastní spisovatelské tvorbě i v mínění o tvorbě jiných.

V tom směru velmi zajímavo jest také místo ze „*Zázračné Madonny*“ (str. 46.), kde autor takto vymezuje svůj tehdejší duševní stav: „Bylo mi už asi šestnáct roků, když jsem k nemalé své hrůze na sobě pozoroval, že jsem se vlastně až dosud téměř praničemu nenaučil. Pamatuji se na osudný okamžik ten zcela dobře; plakalť jsem hořce, když jsem seznal, že nedovedu učiti se, že neumím studovati jako jiní. Co jsem uměl, tomu jsem se byl naučil svými zdravými smysly. Z knih

a ze školy však takřka praničemu. Zmocnil se mne pocit upřímné lítosti... V době té cenil jsem si ještě tradicionelně tak zvaných positivních vědomostí nejvýše. Chtěl jsem tedy zanedbané pílí a přičinlivostí dohonit, ale bylo již pozdě. Nenaučil jsem se vzácnému umění „učiti se" ani později a soustavných jakýchsi vědomostí positivních nenabyl jsem po celý svůj život téměř žádných. Tím zdá se mi, že dá se vysvětliti pozdější moje nesmělost i ostýchavost v životě a takměř chorobně úzkostlivá nedůvěra ve vlastní schopnosti i práci, ať už obsahu jakéhokoli. Studoval jsem tedy, abych tak řekl, pracně, namáhavě, mozolně... Mimo to stěžovala mi studie chudoba. Četné kondice, bez kterých se chudý student vůbec ani neobejde, olupovaly mne o čas, jehož jsem přece mnohem více potřeboval než kterýkoli jiný můj kollega. Tak ubíhal rok po roce. Otec, vida, že nejsem student zrovna špatný a nesvědomitý, přičinil se ze všech sil aby mi studium usnadnil... Jak mnohou hodinu, ba mnohý den strávil jsem po příkladu studujících pod širým nebem v některé z blízkých vinic, abych nevytrhován mohl se zahloubati do toho neb onoho školního učení. Pravda sice, že jsem měl vůli nejpevnější, ale „učení se" nešlo, a tak ležíval sešit položen vedle mne, já pak mrzut i nespokojen sám s sebou, sedával jsem v zadumání. Nebývalo to ono vábně blouznivé snění, jež ukolébává duši v sladkou polodřímotu, nýbrž dumání spíše trudné nežli příjemné, rázu více karatelského a vytýkajícího než povzbuzujícího. Zamiloval jsem si samotu snad více nežli bylo pro člověka mého stáří i povahy záhodno. Počal jsem se štítiti společnosti, vyhýbal jsem se kollegům i přátelům a nejraději dlíval jsem pod širou oblohou v místech, kde, nikým nevyrušován, mohl jsem se úplně oddávati svým myšlenkám. Stal se ze mne málomluvný, takřka na každé slůvko skoupý samotář, dívající se na svět zachmuřeným okem zádumčivce..."

Za takových okolností tvořil i krystalisoval se znenáhla Arbesův názor na svět a ustalovala se povlovně jeho povaha. V té příčině nemohu než opakovat, co jsem o Arbesovi byl uvedl v jeho zevrubnějším životopise.

Však vedle dojmů bezprostředních, čerstvě zažívaných měly naň nemalý, ba rozhodující mnohdy vliv vzpomínky a úvahy z těchto přímo pryštící. Ode dne, kdy počal choditi do pražských škol, byl doma pokládán za studenta a proto nepřidržován k nějaké práci vedlejší.

V Arbesovi příchylnost k vědám přírodním i lučbě již v skoro dětském věku se silně probudila. A záliba tato v něm za let studentských neklesla, spíše se pořád stupňujíc. S počátku pracoval v tom oboru ovšem hravě a snadno, jak bez přísného základu vědeckého bylo samozřejmo. Ale časem, když ve škole pochytil aspoň nejzákladnější předpoklady theoretické, stala se lučba jeho nejmilejším studiem, jemuž věnoval téměř všechen volný čas. Na pouhém studiu školním ovšem nepřestával. Také soukromá knihovna jeho rostla, jsouc rozmnožována v první řadě odbornými spisy o lučbě a vědách s ní bezprostředně souvisejících. Na konání praktických pokusů neměl zatím peněz ani potřebného času. Přes to však jeho horlivosti ve studiu zamilovaných disciplin neubývalo, tak že v brzku nabyl z věd přírodních dost značných vědomostí. Že pak v jeho posavadním studiu nebylo určité soustavy, byly také vědomosti jeho celkem neurovnány i rozházeny. Čím více se tyto vědomosti množily, tím nápadněji autor poznával, jak obtížno jest, zvláště proň, který tak namáhavě „studoval", zmocniti se úplně oblíbené vědy. Proto záhy obracel zřetel pouze k jednomu z jejích hlavních odvětví, k lučbě analytické. Později i ta připadala mu příliš rozsáhlou. Obral si tedy za předmět speciálního studia svého výlučně jedy vůbec a lučební rozbor i účinky jejich na zvířecí organismus zvláště. Byl si sice vědom, že toto jeho příliš odborné studium pro život praktický může mít cenu jenom podřízenou, ale lákalo jej svou tajemností, i zůstal mu věren.

Brzo ovšem poznal, že naše původní česká literatura (tehdejší) jest na odborné knihy tohoto vědeckého odvětví chuda a že, má-li se v něm aspoň poněkud soustavněji dále vzdělávat, musí sáhnout k cizím originálům. K tomu nevyhnutelnou podmínkou byla znalost hlavních světových jazyků, jejichž studium značně bylo mu znesnadněno malou tehdejší vyvinutostí schopností pamětních. Ale i přes tyto ne malicherné obtíže vrhl se na studium moderních řečí takřka hltavě a neustál, dokud si je neosvojil potud, že mohl číst i chápat obsah cizích originálů. Když pak po letech jako novinář a divadelní dramaturg opět živěji pocítil potřebu širších znalostí v tom směru, doplnil své dřívější jazykové studium tak, že ovládal čtrnáct novodobých živých řečí, číslo u nás jistě úcty hodné... Ostatně první rozběhy Arbesovy v tom směru datují se už z roku třináctého i čtrnáctého. Při naší poslední rozmluvě citoval mi ještě Arbes dost dlouhý italský článek z té doby. Smysl pro jazyky, jichž ostatně

potřeboval později pro celý tón své literární tvorby (romanettové a essayistické) a bez nichž sotva by byl kdy nabyl tak vzácného rozhledu po světových kulturách, probudil se tedy v mladém Jakubovi současně se zálibou ve vědách přírodních. Obojí se u něho svorně doplňovalo a jedno druhým prohlubovalo, zejména když k vědám přírodním jako další autorův koníček přibyly mathematika, filosofie i hvězdářství. Základy, skromné sice, ale za to bezpečné, vědomostí astronomických dány byly Arbesovi již jako hochovi na obecné škole smíchovské, jejíhož slavného učitele jako vzorného zástance postupu výlučně názorného spisovatel později zvěčnil v „Ethiopské lilii"...

Všecky tyto sklony a záliby rodily se ponenáhlu v mladé duši Arbesově po většině už na staroměstské nižší, po případě vyšší reálce.

V oddělení nižším z tehdejších spolužáků nejvíce přilnul k Juliu Zeyerovi, ač jejich literární činnosti braly se později po zcela různých cestách. S ním udržoval dost důvěrné studentské styky a pamatuje se naň z té doby jako na vášnivého zeměpisce. Tuto zálibu sdílel s ním ostatně i Jan Jakub potud, že společně čítávali romány Cooperovy a blouznili o dobrodružných toulkách mezi americkými Indiány. Z toho období má Arbes ještě podrobný popis jistého zákoutí mexického, vypsaný patrně z nějaké geografické příručky nebo z cestopisné povídky.

Touhu po seznání cizích zemí i národů měl tudíž mladý Arbes s mladým Zeyerem společnu, ale při pozdějším uskutečňování jejím je osud nadobro rozvedl. Kdežto Zeyer mohl kdykoli své ušlechtilé vášni popustit uzdu a ukojit ji po libosti pobytem v dalekých krajích, Arbes zůstal upoután na svou Prahu, respektive Smíchov, bydlištěm i zaměstnáním, a mimo Čechy až na dva, tři několikadenní turistické výlety se nikdy nedostal. Odtud ze Zeyera vyvinul se exotik, zatím co Arbes zakotvil v realismu. Ale jisté malé ohlasy oné studentské obliby v cooperovské neobyčejnosti v něm utkvěly, jak zejména z jeho romanett lze dost dobře vystopovat.

Zeyer byl nejstarším „literárním kamarádem" Arbesovým, s nímž původce romanett studoval ostatně i ještě na technice a jenž mu osobně byl vždy sympatický, třebas literárně se od něho tolik různil.

Zajímavo jest, pokud se Arbes ze školních i studijních dob pamatuje na jednotlivé své učitele a kteří mu z nich byli zvlášť sympatičtí...

Z obecné školy smíchovské zamiloval si nejvíce onoho zmíněného průkopníka vyučovací názornosti, od něhož dosud zná některé výroky. Na malostranské škole maltézské nejsympatičtěji přirostl mu k srdci učitel Jaroš, jehož syn, Prokop Jaroš z Adlersdorfu, později jako státní návladní tak smutně proslavil se na počátku let šedesátých v tiskovém procesu s Juliem Grégrem. Na nižší reálce staroměstské byl za řiditele Řeháka, který přednášel tenkrát také češtinu. Řiditelem reálky vyšší za studijních dob Arbesových byl ještě páter Šneider, o němž se romanettista po čase zevrubně rozepsal v „Ukřižované", ač ho tu trochu zidealisoval (po Šneidrovi přišel na místo řiditelské nedávno zesnulý farář u sv. Štěpána Nikles). Tady byl Arbesovým professorem nějaký čas také Neruda, na nějž má spisovatel řadu svěžích upomínek z těch let. Tak zejména první jeho přednáška češtiny ulpěla mu nesmazatelně v paměti... Neruda, tehda bezvousý, jen se slabými knírky pod nosem, štíhlý, s dlouhými černými vlasy, velmi mužně vypadající, ač teprve asi čtyřiadvacetiletý, vstoupil do třídy a sotva rozevřel učebnou knihu, Jirečkovu čítanku, řekl beze všeho úvodu: „Především si opravte v první básni falešnou interpunkci!" a vysvětloval postupně žákům serii chyb. Arbes si připomíná, že se jednalo o známou báseň Bolesl. Jablonského, začínající slovy „Jestiť jedna velká hlava...."

S Nerudou později, mimo školu a ne už jako žák s učitelem, setkal se Arbes znova v redakci „Květů", když mu pro ně přinesl rukopis romanetta „Ďábel na skřipci". Tehdy učinil naň svou originální prací silný dojem a odtud bylo již literární i osobní přátelství obou velkých mužů trvale důvěrné. Literární historii zachován je autentický výrok Nerudův o Arbesovi jako autoru jmenovaného romanetta: „Máte talent především pro kulturně historický román. Ovšem ten vyžaduje ohromnou práci předběžnou, kterou bych já nechtěl podniknout."

Asi jako student osmnáctiletý první dověděl se od Nerudy, že přeložil do němčiny populární píseň „Osiřelo dítě". Jinak se však, s výjimkou hodin Nerudových, na češtinu ve vyšší reálce velká váha tehdy nekladla, ač byly třídy rozděleny na dvě samostatná oddělení, jedno pro Čechy a pro Němce druhé.

Mimo Nerudu nejsympatičtějším professorem na vyšší reálce byl Arbesovi učitel lučby Vilig, což ostatně už předmětem samým souvisí s jeho zálibami.

Za takových okolností, víc se zabývaje soukromým studiem zamilovaných věd než ostatními předměty učebnými, absolvoval Arbes vyšší reálku a vstoupil na pražský

ústav polytechnický, kde ztrávil tři roky. Ale ani tomuto studiu nevěnoval se jako zanícený odborník a tak, aby na něm mohl jednou založit praktickou existenci, jejíž nejnutnější podmínky pořád ustupovaly u něho jaksi do pozadí před osobními zálibami studijními. Lze tedy o studijní době v Arbesově životě říci, že nebyla mu ani tak průpravou pro příští existenční zajištění jako spíše prostředkem k nahromadění vědomostí z nejrozmanitějších oborů. A o tom zas autobiograficky zmiňuje se v Ukřižované, z níž vysvítá, že ještě roku 1865 patřil mezi t. zv. problematické existence. Takřka chorobná záliba jeho v chaotickém vlnění nejrůznějších myšlenek, problemů i rozběhů posunula značně do pozadí zdravou představu o tom, že jest zhola neuskutečnitelno obsáhnout všechny novodobé vědy, byť jen v přehledě. Šestadvacetiletý Arbes chtěl se státi společnosti co možná nejprospěšnějším, ale v mladistvé nezkušenosti „zabloudil v předběžných pracích na scestí, s kterého se nikdy už nedostal." Nedbal nedostatku, jenž se v těchto přechodných (od let studentských do prvního praktického zaměstnání žurnalistického) rocích nejednou dostavil, nedbal „moudrých" rad přátelských a žil dále jen sobě, svým „bizarním snům i neméně bizarním snahám." Obývaje doposud malou mansardu studentskou v jedné z nejtišších ulic malostranských, živil se dost nuzně dvěma, třemi kondicemi. Skrovná knihovna soukromá mu v brzku ovšem nedostačovala, a proto celé dny trávil ve veřejných bibliotekách, hlavně v universitní.

Sem spadá jedno z nejupřimnějších přiznání autorových: „Stav se z bezstarostného poměrně studentíka člověkem odkázaným na sebe sama, musil jsem se vzdáti prozatím všech dalších estetických studií a poohlédnouti se po zaměstnání praktickém. Městská rada rodného města nechtěla mne za diurnistu, okresní jedno zastupitelstvo mne nechtělo za svého sluhu, a tak stal jsem se nejdřív dilletujícím spisovatelem a později žurnalistou."

(Dokončení.)

LITERATURA.

Marie Calma: Sochařka. Nákladem Aloise Lapáčka v Praze 1910.

Kdo sleduje pozorněji belletristické revue, zná dobře autorku této knížky, obsahující čtyři črty, novelly, povídky, jak chcete, a pozná též rázem její umělecký profil.

Je jisto, že Maria Calma před lety na počátku své literární dráhy nebyla vždy správně posuzována. Je dobře, ujasnit si napřed pojmy, vymezit cenu a hodnotu a zjistit, kde bylo nadsazováno a kde snad náhodou nedokresleno.

Jeden význačný rys lze pozorovati na celé dosavadní tvorbě Marie Calmy, jímž nezapře, že je ženou: přikládá maličkostem a mnohdy i malichernostem nesmírné důležitosti a staví pak životní dramata na motivech, jež naprosto nesnesou takové tíže. Jsou to často pouhé dívčí sny, illuse, pojmy a názory mládí, nevykrystallisované životem, které hrdinové a hrdinky — a ty nejčastěji — vlekou s sebou jako bezděčný ballast až do smrti.

Není snem ni životem, co se za takových okolností děje, neboť mohou mít dívčí sny, názory, illuse mládí — o nichž jsem se zmiňoval — životní hodnoty osudovosti.

Proti tomuto celkovému omylu, jenž i v přítomné knize se objevuje, stojí však také dobré vlastnosti mládí autorky.

Maria Calma je bystrou pozorovatelkou života, okolí s tvořivou fantasií. Plynně i lehce vypráví o osudech lidí, jež snad kdysi kdesi zahlédla a které zachycuje svými delikátním perem. Nejlépe kreslí autorka v letmo skizzovaných obrázcích dívky a ženy jemné, porcelánově křehké, s duší citem přeplněnou a blahovými sny o životě.

Svou knihu Maria Calma nazvala dle první, vůdčí povídky.

„Sochařka", jež byla svého času ve „Zvonu" otištěna, má ze všech čtyř povídek knihy nejvyšší aspirace, nejhlubší řešení a nejbližší je pravdě a životu.

Čtenářům Marie Calmy bude tato poslední, vkusně vypravená kniha zajisté milou.

Tristan.

Hynkova „Pestrá knihovna zábavy a kultury" nabývá sympatického zabarvení hlavně svými původními čísly, k nimž přibyla v posledních týdnech zejména dvě obzvláště zajímavá: literární essaye o Jakubu Arbesovi z péra V. Dreslera (Pestré knihovny č. 24—25) a Výbor básní Otakara Březiny (č. 26.) s předmluvou Jiřího Karáska ze Lvovic. Spis o Arbesovi byl zřejmě vyvolán jubilejní náladou mistrových sedmdesátin a jsa myšlen jako informační knížka lidová, stává se praktickým doplňkem

sebraných spisů Arbesových vycházejících u Ottů.

Výbor z poesie Otakara Březiny je myšlenkou šťastnou, která ponese dobré ovoce. Není zrovna obsáhlý, neboť básník sám, který jej do jisté míry inspiroval, dbal nakladatelových ohledů vůči nákladným vydáním původním. Populární nebude poesie Březinova nikdy, je příliš duchová a mysticky majestátní — ale k rozšíření a chápání její velebných krás přispěje dle možnosti drobný ten svazeček vždycky. —n—

Polský illustr. týd. „Świat" v části „Literatura" v č. 21. přináší zprávy a stručné posudky vedle knih polských a maďarských i knih českých. „Černí myslivci" od Růženy Svobodové, praví se tam, jsou tvorbou v duchu starého romantismu lidového a připomínají povídky ze starých kalendářů, avšak autorka přes to je dovedla zušlechtiti a dílko vyzdobiti poetickým jazykem.

„Kašpar Lén" od K. M. Čapka jest jiskřivě a barvitě vylíčená episoda ze života nízké vrstvy velkoměsta. Kašpar Lén jest proletář na zcela nízkém stupni, ale autorova práce jest více psychologickou studií přirozených pohnutek a vrozených pudů, než kriminalistním románem. O

DIVADLO.

ČINOHRA. Morálka paní Dulské. Tragická fraška o třech dějstvích. Polsky napsala Gabryela Zapolska. Přeložil Jaromír K. Pojezdný. Režisér Jaroslav Kvapil. Po prvé na Národním Divadle dne 18. června 1910.

Dům paní Dulské možno nazvati obíleným hrobem. Na povrch je čistý, vzorný, uvnitř však se dusí v morální špíně a bahně. To je však životní zásada paní Dulské: špinavé prádlo má se vyprat doma; na venek dlužno zachovávat dekorum. A tak také žije, jedná a vychovává své děti. Nechává je růst jak stromky v lese, Hesii a Melu, své dcery, strojí, aby vnady dospívajících dívek co nejvíce vynikly, nestarajíc se o jejich vnitřní život, o mladé duše, žádostivé života a poznání. Při tom obě dívky jsou zcela různých povah, odlišného založení. Temperamentní Hesia je Prévostovou polopannou se zjevnou touhou po kariéře demimondky. Má po matce cosi zavilého, zlomyslného v povaze, pohlaví, smysly zastupují u ní cit, a intelligence její je povážlivě povrchní. Je výbojná a koketní. Ač sestra její byla s ní stejně vychována — možno-li o „vychování" vůbec mluviti — je zcela jiné povahy. Po otci zdědila měkkost a passivnost duše, je poněkud sentimentální a oproti své sestře naivní jak právě vylíhlé kuřátko. Je vlastně jedinou nezkaženou, poctivou bytostí v celé společnosti.

Zbyszko opět jediný cítí dosah tragedie býti Dulským. Vidí to bahno, jež sáhá všem až po hrdlo, brodí se jím a ve snaze, aby se z té špíny dostal, prchá z domova a utrácí své mládí a zdraví v nočních kavárnách. Tím je však jméno Dulských v očích lidí poskvrněno. Paní Dulská, jež trpí ve svém domě v prvním poschodí nevěstku, jež dobře platí, poněvadž kočáry a automobily, přivážející noční hosty, zastavují vždy o několik domů dále, a hostitelka zachovává celkem zevní slušnost, vypovídá z bytu jinou nájemnici, poněvadž se chtěla pro nevěru manželovu otrávit a ochranná stanice musila pro ni přijeti. Jaká to ostuda pro dům Dulských! Paní Dulská, aby udržela syna doma, přijme hezkou služku z venkova, jež má být Zbyszkovi ve všem po vůli, aby nezatoužil opět po toulkách. Zbyszko skutečně nějaký čas žije klidně doma. Když však jeho poměr s Hankou nezůstane bez následků a on zví od své tety, paní Juliasiewiczové, rodem Dulské, proč vlastně jeho matka přijala Hanku do služby, v návalu vzteku prohlásí Hanku za svou nevěstu. Vezme si ji. Bahno se provaluje. Zbyszko však je slaboch, není charakter, muž. Zoufalá paní Dubská volá na pomoc paní Juliasiewiczowou, jež záležitost finančně urovná, a Zbyszko — povolí a odchází opět na noční své toulky. A tyto scény dějí se téměř před zraky obou dcer, mladých, vnímavých duší. Hesia se cynicky směje, Mela pláče —

„Morálka paní Dulské" je zajímavou ukázkou dnešní dramatické produkce polské. Ne tak ideově, tendencí děje, jež satirou a persifláží současného života razila by nové umělecké cesty a týčila nové cíle, nýbrž jakým způsobem odhaluje autorka morální špínu a bahno pod lesklým povrchem života. Gabryela Zapolska nazvala hru vhodně tragickou fraškou. Neboť pod fraškovitým zevnějškem hry těžce se valí proud tragedie rodiny Dulských. A toto vnitřní drama je základnou a osou celé stavby. Je bystře odpozorováno, jako ostrým nožíkem vyřezáváno a propracováno s velikou logickou intensitou. Figury jsou kresleny životně, rukou pevnou a důslednou, a hra má až na poslední jednání prudký dramatický spád. Třetí dějství je oproti předcházejícím nejslabší konstrukce. Jako by proud řeky náhle rozlil se po písčině.

Paní Dulská v rukou pí. Marie Hübnerové byla hluboce promyšlena a důsledně a detailně propracována. Byla silná v projevu a přesvědčivá v podání. Výborně založen a hrán byl Zbyszko p. Karla Hašlera a Hanka sl. Zdenky Rydlové, jež v malé této roli výstižně odstínila passivní

podřízenost služebního děvčete od vzepiatého sebevědomí pokořené ženy v posledním aktu. Role Hesie a Mely jsou jistě obtížné, interpretky jejich však (pí. Anna Červená a sl. Anna Suchánková) přes zjevnou snahu a dobrou vůli zůstaly postavám těm mnoho dlužny. Hesia byla poněkud překreslena a nevyrovnána. Mela příliš citově, až sentimentálně založena. Výtečnou figurkou byl Dulski p. Karla Váni, jenž poslední dobou častěji na sebe svou ostrou a výstižnou kresbou upozornil. Dobře obsazeny byly paní Juliasiewiczowá pí. Marií Laudovou, nájemnice sl. Annou Suchánkovou a Tadrachowa pí. Marií Ryšavou.

Režie byla v rukou p. Jaroslava Kvapila, jenž vtiskl hře svůj umělecký ráz a sílu individuality.

Překlad nevyhovoval všude úplně.

Tristan.

TÝDEN.

Spolek českých spisovatelů belletristů Máj v Praze konal v těchto dnech svoji 22. řádnou valnou hromadu, při níž zvolen byl u příležitosti svého jubilea mistr Jakub Arbes čestným členem činným a jíž dána sankce několika novým Májovým institucím, význam tohoto representačního střediska značně prohlubujícím. Dosavadní hlavní odnoží mateřského spolku byl Pensijní fond, ze kterého vyplácí se členům po dožití určitého věku značná doživotní pense — dnes přestupuje k němu vedle toho i nový Fond vdovčí a sirotčí s prozatímním základem 3000 K, ze kterého budou vypláceny podpory vdovám a sirotkům po českých spisovatelích. Valná hromada schválila také přípravné práce směřující k rozšířenému hájení autorských práv, kterážto instituce jenom na prozatímním poli tvorby dramatické odvedla letos českým spisovatelům na 12.000 K. Letošní prémií členskou bude nádherně vyzdobené album lyriků ve vydání autografickém a obsahující příspěvky všech členů Máje od Nerudy a Sv. Čecha až k členům-básníkům nejmladším, prémií příští, ale vydanou už v listopadu letošního roku, bude diplomatické vydání Máchova „Máje" se všemi kritikami o slavné této básni až do doby úplného uznání. Jubilejní rok Máchův oslaví Máj velikou Máchovskou akademií v období podzimním a vydáním lidové brožurky o významu básní kova díla. Máj účastnil se veliké řady našich i zahraničních kulturních, literárních a uměleckých slavností, sprostředkoval mnoho literárních přednášek a chystá se právě vydati bohatě informační a všestranně poučnou brožuru divadelní, která se stane jistě hledanou příručkou našich ochotníků.. Při volbách zvolen byl výbor dosavadní, tak že předsedou je opět Jaroslav Vrchlický, členy presidia Fr. Herites (náměstek jeho), Fr. Sekanina (jednatel) a J. M. Hovorka (pokladník), ostatními členy výboru pak J. Borecký, D. Panýrek, Fr. S. Procházka, K. Rožek a V. Štech. *—n—*

*

Dne 2. t. m. zemřel ve věku 42 let spisovatel V. J. Semenov v Petrohradě. Jako kapitán prodělal rusko-japonskou válku. Literárně byl činným již před tím, psal povídky a odborná pojednání, a výborně ovládaje jazyk japonský a literaturu podal zajímavé zprávy o japonské poesii a přeložil některé básně. Avšak jména získal teprve v r. 1907 vydáním belletrijské trilogie jako vzpomínku na zažité hrůzy válečné: „Rasplata" — „Boj pri Pusimě" — a „Cena krovi". *K. V. H.*

*

Předešlého týdne zemřel v Petrohradě zakladatel věhlasné „pětky", největších ruských hudebních skladatelů, M. A. Balakirev, jenž všímal si také české hudby. Jako jiní z této „pětky" se proslavili svými skladbami (Rimskij-Korsakov atd.) proslavil i Balakirev své jméno téměř po celé vzdělané Evropě a jeho skladby byly velmi známy ve všech hlavních městech. Jako 19tiletý absolvent kazaňské university přibyl do Petrohradu a věnoval se hudbě. R. 1861 svým koncertem v Carské hudební společnosti provedl poprvé své skladby nového směru v Rusku. Uměleckými písněmi stal se populární i ve vrstvách širokých, protože jsou melodické a nesou znaky písní národních. Dílo „Islamey" barvitě a sytě zachycuje ráz východu. Jeho symfonické básně „Rusko" a „Tamar" (na osnovu básně Lermontova) byly Paříží vřele přijaty. Pro divadlo složil hudbu ke Shakespearovu „Král Lear". Dílo „Zlatý pták" jest složeno na podkladě slovanské legendy. Velká jeho symfonie do *c*-dur jest živelní a svěží . Všecka díla toho vynikajícího skladatele zůstavují u posluchače hluboký dojem. Jeho symfonické básně „V Čechách" jest složena na tři české písně národní.

K. V. H.

V PRAZE, dne 24. června 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dušek a spol. v Praze.

TRÉVAL-VIOLA:

HORY A VLNY.

KORRESPONDENCE.

(Pokračování.)

Fantastická idea, jejíž hrůzy jsem z počátku ani neviděla, hránila se ve mně a volala: Ukaž mne, odestři záclony, ať zalesknou se mé bodce a jehly! Neptej se po mém legitimním vzniku z pokusu a vědy. Zdlouhavé, vše je zdlouhavé! Zde běží o hodiny, zde běží o duše. Inspirace, smělost, ta je můj raison d'être.

A již jsem byla sama uchvácena, opojena, smělá a rozkřídlená. Zavřela jsem oči a soustředila s veškerou silou myšlenky. Pohlédla jsem pak již odhodlaně na paní Vanulovou. V očích její chvěla je jediná otázka:

„A není mu pomoci?“

„Byla by, paní Vanulová — byla by pomoc.“

Výkřik můj téměř zabodl se do ticha vůkol. Musil býti slyšen! A pochopen.

V hrdle mi náhle vyschlo, napila jsem se. Paní Vanulová lpěla na mých ústech dychtivým pohledem.

„Jest pomoc,“ opravila jsem se klidněji, ale ještě určitěji. „Jest jedna cesta, která vede ze zmatků těch ven.“

„Cesta?“ chytila se slova paní Vanulová.

„Jaká cesta? Půjdu třeba pěšky — kam chcete — za syna. Jako už několikrát.“

Dojemná prostota! Až ostych mne jímal. Ale ta důvěřivost její je mi právě vhod. I když mne nepochopí, uvěří. Na víru je taková prostá mysl cvičená. Ano, byla to už ve mně mocnější, než můj rozmysl, hnalo mne to v před, jako natažený stroj, automaticky. Nemohla jsem nemluviti dále.

„Nemyslím cestu chůzí, paní Vanulová, ale způsob, jak vylečiti pana profesora.“

„Ó, vy jste člověk z boha,“ vzpínala paní Vanulová ke mně ruce a zrak její zaplápolal. Jakoby jiskra z mého napjetí přeskočila k ní, oživila ji, rozsvítila velkou nadějí. — Můj syn ze všech lékařů nejvíce vám důvěřuje. Sám mi to řekl, a kolikrát!

Slova ta, vzala jsem za dobré omen a všecka jsem vzplápolala. A řeč má, sama jsem to cítila, dopadala závažně, podpalovala, zajížděla hluboko.

„Myslím, paní Vanulová — že s vaším přispěním bychom syna vytrhli. Ale musila byste podniknouti pro syna, co vám poradím.“

Stařenka přikývla hlavou. Ústa měla pootevřená, oči rozevřené na velko.

„Klam proti klamu— paní Vanulová— kdybyste mu řekla — ale vy sama — že není synem vašeho muže.“

„Jak to?“

Nesmělý úsměv bloudil kol úst stařenky nechápající. Ale zvolna napjatá a jako zkamenělá líce její se měnila, ohýnek zakmital v bezbarvých panenkách, ústa se zavřela a hluboký vzdech vyřinul se z hrudi. Vstala ku podivu bystře a dychtivě vzala mne za ruce.

„Opakujte mi to!“

Vilouši má, je mi těžko z pouhé vzpomínky. Mohla bych Ti selhati, že jsem byla sama omámena, že pojmy mé byly neurovnány, že překotem jsem to vyrazila a nic o následcích svého jednání nevěděla. Pak bych byla lidštější, méně zodpovědnou za to, co následovalo.

Ale opovrhuji takovými falešnými omluvami, naopak znám se k tomu, že vše mi tanulo na mysli zrovna tak, jak to dopadlo, jasně a plasticky. V okamžik ten nepochybovala jsem, že se mi pokus podaří.

Viluško, chápu, že zločincům mají-li vše dobře promyšleno, vše se daří. Jen dle pravdy popisuje Dostojevský své myslící zločince. Byla jsem také tak zbystřena, vše jsem jasně, do detaillů předvídala. Nic nebránil mi ženský ostych, ani jsem si svého pohlaví neuvědomovala, byla jsem jen experimentatorem. Srdce mé sotva bilo rychleji.

„Opakujte!" zazněl znovu hlas paní Vanulové, jaksi nedočkavě.

„Kdybyste mu sama řekla, že je nemanželským synem!"

Rozhodila divoce ruce a shroutila se na kolena. Dlaně její tleskly o tvář. Zkameněla.

Dusné ticho. A zase lhostejný tikot hodinek.

„Víte, proč musí uvěřiti váš syn, že není synem vašeho muže? — Ovšem není třeba, aby tomu věřil věčně. Jen pro první čas — aby se oprostil — až bude zdráv — můžete vše zase odvolat. Bude vám vždy vděčen, uzná, že jste ho zachránila."

Mluvila jsem to tvrdě, cizím, velitelským hlasem. A stařenka přede mnou vůčihledě se menšila, už byla jen jako hromádka hadříků při zemi.

Ale náhle, jakoby plamen sfoukl, ohromné napjetí povolilo. Klesla jsem sama na židli. Hlava mne rozbolela a srdce divoce se rozbušilo. Bylo mi do nářku, do pláče. Chtěla jsem vše odčiniti, odvolati, ale čelisti jakoby se srazily v trismus, v křeče. Víš, Viluše, že to po silném rozčilení mívám.

Reakce! Čulkaturin!

Seděla jsem, paní Vanulová klečela. Obě němé, bez hnutí. A styděly jsme se jedna druhé.

Pak jsem vzala stařenku pod paždí, vyvedla ji ze svého pokoje a uložila do jejího lože. Na věži bila druhá ranní. Profesor dosud nebyl doma.

Na dobrou noc řekla jsem paní Vanulové, že snad se mýlím, že čas vše vyléčí a podobné frase. Ale hlas můj byl mdlý a přece věřila jsem, že jsem stařenku upokojila. Ani mne nepochopila, těšila jsem samu sebe, prostá žena! Dříve se rozhodně zeptá svého zpovědníka, připustí-li vůbec tu myšlenku k sobě.

V pokoji svém zamkla jsem arsen do kufříku a umdlena usnula jsem ihned. Když jsem se z rána probudila, bylo osm hodin, na horách ležel sníh. Ale slunce vysvítilo.

Vyšla jsem jako opilá ven, hlava se mi rozestupovala. Veta bylo po mé včerejší divosmělosti. Zapuzovala jsem i vzpomínku na to. Jasný, střízlivý den bolel mne do očí. Jak jsem asi byla komickou v póse prorokyně! Prostě absurdní. A s hněvem cítila jsem, že to dosud neodešlo, že na něco tajně čekám. Rozhlížela jsem se úkradem a nastavovala uši. Stále jsem hodlala vyjíti z domu a stále jsem se nevypravovala.

Vyšla paní Eliášová, na síni jsme se setkaly. Hovořily jsme o počasí, pan Eliáš byl zase v „hoře". Kol desáté vyšla ze svého pokoje Hunfalvyová nabarvená a zlatem i kameny okrášlena. Alespoň se mi to zdálo. Usmívala se provokativně. Měla jsem tisíc chutí něco pošeptati a pak zavolati: Což jste nahluchlá, že neodpovídáte? Ta by se rozčertila!

Hunfalvyová dopínala si rukavice a promluvivši si s paní Eliášovou, tázala se, proč se tak mračím.

Řekla jsem, že přemýšlím o výstupu na Kriváň. Byla hned při tom, a že bychom zase mohli podniknouti výlet společně.

„Také profesor?" pochybovala jsem.

„Když jedu já, jakoby jel i profesor," řekla a zadívala se z pod těžkých víček záhadně před sebe.

Její oči mne přitáhly. Světélkovaly. Podléhala jsem síle těchto očí. Byly smaragdové, chladné jako u hada a byla v nich moc přitažlivá, ssající jako ohromná vývěva neb zející propast. Pochopovala jsem, proč tato vlastně nehezká žena, podmaňuje si muže. Jsem žena, ale i ve mně vzbouzela se čistě animální, ba pervesní touha, splynouti s tímto tělem v rozkoši. Lámalo to vůli, dorývalo na samé nervy.

Hunfalvyová naklonila hlavu a usmála se na mne. Znala sílu svého pohledu? Vše trvalo jen dvě, tři vteřiny, ale okamžiky ty byly přesyceny dojmy.

Zašeptala jsem něco. Nerozuměla. A já se vzpamatovala. Vždyť je nahluchlá! Zaradovala jsem se. Jsem zlá, viď, Viluško, zlá?

Hunfalvyová vzdychla.

„Profesor Vanul," řekla, „je člověk, který sám sobě stojí ve světle. Má dosti jmění, že by mohl nezávisle žít a pachtí se s neotesanými hochy ve škole. Chce, aby život jeho měl smyslu. Komu tím prospívá? Ten nikoho nevychová. A sebe hubí a obelhává."

„Lež je do jisté míry preparovaná životní pravda," řekla jsem mechanicky. A ihned se zastyděla. Proč mluvíš na prázdno Čulkaturine?

Hunfalvyová čekala, že ji pobídnu, aby oznámila své zasnoubení s profesorem. Aha, zrovna ne, tobě má milá, blahopřáti nebudu. Abys mi neřekla vítězně: Chtěla jsem se vdáti a už se vdám!

Přišel Baláš a rozmluva stočila se jinam. Řekl, že byl s Eliášem zase na čekané, ale místo aby honili, byli honěni. Div dvěma četníkům nepadli do rukou. Pytlačili na

cizím jeden i druhý. Vraceje se do vsi viděl prý Baláš profesora s matkou u kostela. Stará paní jakoby přemlouvala syna, aby s ní vešel do kostela.

„A jak vypadali obadva?“ tázala jsem se dychtivě.

Ale než mohl Baláš odpověděti, vytasila se Hunfalvyová s novinou.

„Řekl asi Vladimír matce o našem zasnoubení,“ prohodila nedbale „a maminka šla se na to pomodlit!“

Nezbylo než gratulovati. Baláš vyslovil při tom zlomyslnou otázku, zda je pro dámu kvalit slečny Blandiny Hunfalvyové štěstím vzíti si nezdravého muže.

„Nezdravého?“ děla Hunfalvyova a zdvihla nos, „to nemyslím. Vladimír má potřebí jen řádné domácnosti, trochu štěstí a bude zdráv.“

A jako páv chvost počala rozvíjeti záměry do budoucna, že profesor složí úřad i pensi třeba státu daruje, prodá mlýn a přestěhuje se s ní, svou chotí do Budapešti. Tam se pro něho něco najde, nechce-li privatisovat.

„A co matka?“ namítla jsem.

„Maminka půjde k nám a kdyby se jí stýskalo, najme se jí někde na Moravě byt. Někde na faře neb v klášteře.“

(Pokračování.)

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Tenkráte čamara panovala. Za těchto mých hradeckých let ustálil se typ hladké čamary s ležatým límcem s hustou řadou čamarových knoflíků buď s poutky nebo bez nich. Sem tam se však ještě této doby vyskytla divočejší čamara z prvních let šedesátých, plná pertlí a šňor, s volnou šňorou od ramene přes prsa, se širokými rukávy, z nichž každý měl na vrchní straně nad zápěstím klínovou vložku, modrou nebo červenou, obšitou černými prýmky, takovým divným „cifrováním“. Takovou čamaru, mimochodem řečeno, má student na Alšově roztomilé kresbě „Studentské vzpomínky“.

Dost zvláštní čamaru nosil professor Vojáček. Myslím, že si ji přivezl ze Slovenska, kdež před tím působil. Byla ne dlouhá, zelená, na zádech od slunce poněkud požloutlá, v předu se šněrováním od prsou k pasu se úžícím.

„Slováků“ měli jsme v professorském sboru několik. Ředitel Klumpar byl před tím ředitelem v Uherské Skalici na Slovensku. Vojáček professorem v Levoči, Končinský a Franta působili na gymnasiu v Báňské Bystřici.

V Broumově professoři vyholených tváří tady, vyjma katechetu, všichni vousatí, buď s kníry nebo knírky, s kozí bradou jako Vyhnis, s licousy jako prof. Fischer, plných vousů jako Jandečka nebo s krásnou, dlouhou bradou, jako Ondřej Franta.

Čas vše mění i časy. Snad jsem tenkráte na toho, onoho ze svých professorů jinak hleděl, někdy alespoň, nežli dnešního dne. Mladá, nezkušená mysl ukvapeněji soudí a podléhá náladám a dojmům. A těch dojmů — kdo studoval, zná je t. j. obavy, někdy i strach, radosti z dobrých výsledků, roztrpčení ze špatných, zvláště nebyly-li zaslouženy, a ví, jaké pak z toho úsudky, jak přeskakují a se mění. Nejhůře působí osobní nechuť učitelova a z té často jeho nespravedlnost, ironie, posměšek i schválnost. Něčeho takového jsem na hradeckém gymnasiu nezkusil. Nikdo mně z mých učitelů neublížil; jen když mne zavřeli do karceru, domníval jsem se jako každý odsouzený, že jsem si tolik nezasloužil; za nevinného jsem se neměl, a proto nezůstala ve mně ani kapka hořkosti.

A tak rád si vzpomínám na své bývalé professory; z nich jenom tři jsou na živu, pan rada K. Doucha, pan doktor Emanuel Taftl a p. prof. Jos. Votruba, jehož kollegou jsem se stal po létech na gymnasiu v Žitné ulici. Tam byl mým kollegou a tam učil ještě mého synka latině jako mne kdysi v Hradci řečtině.

Tam jsem míval ovšem také hořké chvilky. Nejčastěji u prof. Václava Jandečky. Byl jsem slabý počtář, mé základy v mathematice ne dost pevné. Za to professor nemohl. Ale nebyl jsem sám, jenž se ho děsíval, a ne sám v naší třídě; také v jiných třídách se ho báli. Slýchal jsem o tom často i od starších. V. Jandečka, žák proslulého prof. Jandery, nástupce Stan. Vydry na pražské filosofii, byl výtečný mathematik a jistě dobrý učitel; to mu dosvědčí zase jiní jeho žáci. Ale té hrůzy jeho bývalo přece jen příliš.

Když vstoupil do třídy, prokvetlé brady, dlouhých vlasů, přísného obličeje, v zimníku, šál volně od krku přes prsa jako štolu, o holi s koštěnou rukojetí, když se bral v ramenou

do předu pochýlen, volným, těžkým krokem ke kathedře, stichlo vše jako pěna a někdy i srdce zabušilo, když usednuv vytáhl katalog a začal v něm hledat a hledal, hledal — A pak zkoušel, obyčejně mlčky, ani slovem nepomáhaje, leda že prohodil krátkou ale břitkou poznámku, anebo že blud, tápání a zmatek žákův rázem skončil svým: „Dost, sedněte si." Znělo to klidně, ale v tom hlasu zabarvení, jehož nelze naznačiti, ledově zněl smrtelný ortel.

Dnes s úsměvem si vzpomínám, jak jednou jsem šel se spolužákem, teď je bankovním úředníkem, ráno do gymnasia. První hodinu jsme měli mít Jandečku. Mluvili jsme o této hrozné, první hodině. V tom přijížděla od pražské brány kuklenská pošta, žlutá bryčka a v ní koník bělouš. Kamarád si pošty povšiml a z hluboka, upřímně si povzdechl: „Kdybych byl teď na tu hodinu tímhle šimlem."

Tak se té první hodiny bál.

Přísného toho professora viděl jsem jednou se smát a to ve škole, když vykládá logarithmy. Připadlť mu v tu chvíli nějaké přirovnání, nemýlím-li se, z loveckého života; a to povedené přirovnání, z kterého dnes už nic nevím, jej tak rozveselilo. Prof Jandečku měl jsem na mathematiku v V. a VI. Nerad bych ukřivdil učenému muži, jenž napsal první naše učebnice geometrie pro vyšší gymnasium, a výborné, jak odborníci uznali; to, co jsem napsal, nebudiž nějakým soudem jeho učitelské působnosti. Píšu toliko své vzpomínky a dojmy. Nezapomínám při tom, jaký já jsem byl mathematik, a že bylo pak světleji, veseleji, když jsem měl Jandečku v VII. na logiku. Rád si vzpomínám na jeho jasné výklady. A ne ubohou „dostatečnou" ale „chvalitebnou" jsem si od něho odnesl po oba běhy z tohoto předmětu.

S Jandečkou setkal jsem se po létech v Litomyšli, kamž přijel k nám na reálku jako zemský školní inspektor předsedat o maturitní zkoušce. Tu opět jsem uslyšel jeho oblíbenou otázku, kterou usmívaje se dal jakoby mimochodem kterémusi abiturientu: v kterou dobu denní bylo, když (dle básně rukopisu králodvorského) „věje větříček z knížecích lesů, běžela zmilitka ku potoku —"

Mluvil jsem o prof. Jandečkovi; přirozeně hned vzpomínám na jeho kollegu a přítele, na prof. Frant. Fischera, jehož dětem byl Jandečka kmotrem. Ti dva, Jandečka a Fischer, kus starého Hradce, spřátelení a jaký rozdíl! U Jandečky chmurná přísnost, u Fischera nelíčená srdečnost a dobrota. Kdo z tisíců žáků hradeckého gymnasia šedesátých let nevzpomněl by si rád na professora Fischera, který, když měl dát nedostatečnou, měl snad více mutací a starostí nežli ten, kterému tu známku měl napsat? Tam Jandečkovo přísné: „Sedněte si," tu Fischerovo: „No tak vám „stříknu" ještě jednu otázku," a „stříkl" po té třeba ještě jednu a pak ještě někdy dal lhůtu k nové zkoušce.

Dobrý, srdečný muž, učitel horlivý a svědomitý. Bohužel jsem měl ho jen jeden rok, v kvintě. V sextě přišel k nám mladý pán, a četl nám expliky, ze kterých se připravoval ke zkoušce; a tak jsme od něho mnoho nechytili. Jaký rozdíl proti jeho předchůdci u nás v kvintě! Vidím prof. Fischera, muže nevelikého ale ramenaté postavy, s licousky, an stojí před lavicemi s nějakým tvarem krystallovým z lepenky pro názor urobeným a horlivě vykládá nebo jak v zahradě botanické za gymnasiem v houfci studentů květiny určuje nebo určovat dává, zkouší, opakuje —

Prof. Fischer byl vrstevníkem Tomkovým, o rok mladším. Narodil se r. 1819 ve Dvoře Králové, ale ještě téhož roku dostal se jeho otec za učitele do Hradce Králové. A tak byl prof. Fischer jakoby Hradečanem. K jeho otci chodil V. V. Tomek do normální školy. Ve svých Pamětech připomíná si, že se r. 1864 setkal s professory Jandečkou a Fischerem, „kterého jsem co mladší pachole pamatoval. (František Fischerův.)" Prof. Fischer patří k těm, kteří zakládali literaturu našich učebnic. Vydalť „Nerostopis pro vyšší gymnasia" (1864) i dva díly „Arithmetiky pro nižší gymnasium" (1868 a 1870).

Roku 1881 stal se ředitelem státního gymnasia v Litomyšli spojeného s reálkou, do té doby městskou v jedinou střední školu. V professorském sboru tohoto ústavu byl jsem tenkráte také já. Bývalého svého učitele měl jsem teď za ředitele. Celou kapitolu bych mohl napsat o létech, která jsem tu s ním strávil až do r. 1888, kdy jsem se dostal do Prahy. Celá kapitola a bylo by milo ji psát; ale ta patří do vzpomínek litomyšlských. Než alespoň to řeknu, že si na ředitele Fischera vzpomínám rád tak jako na hradeckého professora. Byl mně ředitelem i přítelem a přátelský byl poměr jeho vážené a milé rodiny k mé. Řed. Fr. Fischer zemřel r. 1890 a pochován je v Litomyšli na hřbitově sv. Anny, kdež také odpočívají M. D. Rettigová a Šmilovský.

A teď o třetím z těch nejstarších v hradeckém sboru za mých let, o prof. Václavu Vojáčkovi, jehož jméno je tisícům českých studentů známo jako spisovatele velkého slovníku latinsko-českého. Než nesepsal jen toto dílo. My tenkráte o jiných jeho pracích literárních hrubě nevěděli tak jako o tom

ne, že původně byl právníkem a že zastával i jiné úřady nežli školský, že r. 1847 podrobil se zkoušce soudcovské z oboru práva trestního, že byl politickým správcem panství tetínského a že působil r. 1849—1851 jako výpomocný úředník při kanceláři říšského sněmu ve Vídni.

Že byl na Slovensku v Levoči jako professor, jsme věděli, nikoliv však, že podvakráte: poprvé od r. 1851 až do r. 1855, kteréhož roku odebral se do Vídně a tam zastával úřad korrektora při ředitelství skladu školních knih. R. 1858 dostal se do Levoče po druhé, jako skutečný professor, odtud roku 1862 do Hradce Králové. Také jsme nevěděli, že když mu bylo dvacet dvě léta (Vojáček se narodil na Tetíně r. 1821) sepsal drama „Ludmila“ *) líčící boj Drahomíry proti Ludmile na Tetíně (pohanstva proti křesťanství), že r. 1845 vydal romantickou báseň „Václav“ **) (král Václav IV.) s věnováním: „Antonii“ a že přeložil Historii Girondinů od Lamartina i Cooprova „Posledního Mohykána“.

My znali vlastně jen starého professora (takovým se nám zdál), v uherské čamaře, nevelké postavy a kolíbavé chůze, vlasů i plné brady ne zrovna přepečlivě hleděných, často roztržitého, svého okolí hrubě nevšímavého a jako do sebe hledícího, jenž své žáky jménem málo znal a snad většinou ani neznal. Ve škole leccos přehlédl, přehověl, přísné kázně nedbal; a přece jsme ho neměli za slabého a neodvážili se něčeho nevážného vůči němu. Bezděky jsme ctili jeho učenost a ta byla jistě veliká.

V jeho hodinách největší volnost. Ani na svých místech jsme nesedali. Kamarádi se shlukovali v kupky nebo i stáli, odvažovali se z lavic až k oknům hledícím do dvora, patřícího k velitelství či k hlavní stráži. Tam dole přebýval nějaký starý šikovatel a ten měl dceru, a té dceři spustili jednou kamarádi na motouzu psaníčko. A professor Vojáček přecházel u katedry před prvními lavicemi plně obsazenými a horlivě vykládal (měli jsme jej na češtinu v VI.) o Pavlu Židkovi, kterak nectně psal o králi Václavovi IV. a hned také dokládal drastickou ukázkou z Pavla Židka, kteréž Jirečkova Anthologie ovšem neměla.

Vojáček vykládal tenkým hlasem horlivě a zajímavě o „spanilé naší mluvě slovanské“ a o české literatuře těm, kteří jej chtěli poslouchat a rádi jej poslouchali (býval jsem také mezi nimi), a nedbal bzučení a šumotu ze zadnějších lavic ani těch, kteří si hleděli jiného, snad jsa přesvědčen, nač takové studenty nutit, když nemají lásky k předmětu, že dosti na tom, když má jen hlouček věrných.

Professora Vojáčka jsem měl jenom rok, v sextě. Roku příštího stal jsem se jeho sousedem, když jsem se z Petříčkova domu přestěhoval na „máselnou podsíň“ blízko Pospíšilových do „Patočkova táboru“, vlastně do „táboru Patočkové“, o kterémž svým místem musím také něco povědět. My bydleli do zadu, byt prof. Vojáčka proti nám přes síň byl v přední části domu. Prof. Vojáček, jehož manželka byla Slovenka, z Levoče tuším, paní vysoké postavy, měl dvě sličné dcerušky. Potkávali jsme svého professora často; ale nikoho z nás nezastavil, neoslovil. Jistě si nás nepamatoval.

Když jsem vstoupil do oktávy, r. 1870, odstěhoval se do Prahy, kamž byl povolán na akademické gymnasium. Po létech, po r. 1888, kdy jsem se dostal z Litomyšle do Prahy, potkával jsem jej, byl od r. 1885 ve výslužbě, starouška již, na Karlově náměstí, v zimě hodně zabaleného, pořád jako zamyšleného, okolí si nevšímajícího. Brával se asi k jezovitům, k nimž že dochází, jsem slyšel. Zabývalť se, co v Praze meškal, hlavně theologickou literaturou; překládal do češtiny z Tertuliána, s P. Votkou z Tomáše Aquinského, jakož už před tím tlumočíval encykliky a papežské listy a psával do Časopisu katolického duchovenstva a jiných kněžských listů. Bylo by zajímavo sledovat, jak dospěl do této fase svého duševního života. Není však možná a kdyby i bylo, šlo by za meze těchto vzpomínek,

Ještě drobnost, kterou jsem zaslechl o prof. Vojáčkovi z posledních jeho let. Vypravovala mně v Praze čiperná slečinka o nějaké zábavě v rodině, tuším že o nějaké svatbě, na kterou byla pozvána, že si také zatančili a že jim hrál na klavír pan professor Vojáček, takový stařičký pán (nevěděla, že jsem býval jeho žákem,) že byl také na svatbě, že jim pěkně hrál, ale takové staré kousky, staré ale hezké —

Vypravování té slečinky mne dost překvapilo. Jakoby nové světélko proskočilo na učence od světa odvráceného. Stařičký professor hrál na klavíru mládeži do skoku, ale „takové staré kousky“, snad z let čtyřicátých, kdy blouzníval a básnil a věnoval své verše „Antonii“.

Prof. Vojáček zemřel r. 1898. (Pokračování.)

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

*) Ludmila. Drama ve třech dějstvích od V. Vojáčka. V Praze. Tisk a sklad Jar. Pospíšila. 1843.

**) Václav. Báseň od V. Vojáčka. V Praze. Tisk Jar. Pospíšila. 1845. Dějiště té básně většinou zase ve Vojáčkově rodné krajině, na Karlštejně a pod Karlštejnem.

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Pokračování.)

Klapzuba si rozpačitě pohrával se střapcem na fezu.

Přijíti tedy musí, kmitlo mu myšlenkami — sekretář Huber je starý, dobrý kamarád, jenž poradí dobře.

„A oč vlastně jde?" zeptal se ještě. Sekretář pokrčil rameny.

„To kdybych věděl, kamaráde, tak bych ti to rovnou řekl. Náš mladý není jako náš starý! Je to šlechtic, kavalír, a mezi námi — neli celý, aspoň půl blázna. Ani Excellencpána se nebojí! Tomu neudělá nikdo nic, ani novinky jím nehnou!"

Klapzuba svěsil malomocně hlavu.

„Což naplat, tak tedy půjdu!" rozhodl se.

„Jen jdi, starý kamaráde," pobízel ho sekretář, „hlavu on ti přece neutrhne a pak uvidíme, co se dá dělat, až se dovíme, co má koncipista za lubem! Já ti, starý kamaráde, neopustím!"

Sekretář byl opravdu odhodlán, že v této věci Klapzubu neopustí. Klapzubovi na zbrklém praktikantovi — jejž musili titulovati koncipistou, aby se neřeklo — nezáleží, rekurs může napsati jaký chce, a ten mu sekretář opepří. Píchne v něm praktikanta do nejchoulostivějších boláků. Ať se to třebas všechno provalí: třebas byl mu ničeho nahoře neudělali, aspoň ho pocuchají!

Klapzubovi se ulevilo. Když ho sekretář Huber neopustí, má vyhráno! Sekretář má celou agendu okresního hejtmanství v malíku, okresního hejtmana roztočí, nadtož praktikanta. Jen když ho sekretář neopustí, toť je velice významné. A rozhodně ho neopustí, poněvadž je na praktikanta strašně rozezlen.

Ostatně ukonejšilo Klapzubu i jeho nynější náboženství, že co se má státi, stane se neodvratně, že tedy je i o jeho věci s místodržitelským praktikantem konceptním, šlechticem Burnussem neodvratně a dávno rozhodnuto.

Šlechtic Burnuss podivil se, když se oba vyznavači Allahovi a Mohamedovi, listovní Klapzuba a paní soudní vykonavatelka Koblihová sešli do jeho úřadovny. Podivil se jejich úžasnému klidu a jich lhostejnosti.

Úřadovna šlechticova jásala secessní elegancí, poněvadž nebyla zařízena erárem. Upravil si ji šlechtic Burnuss sám vlastním nákladem. Podlahu a ottoman zakrývaly těžké koberce smyrenské. Šlechtic houpal se v houpacím křesle a kouřil vonnou cigaretu egyptskou. Všem, kteří vstoupili někdy do šlechticovy úřadovny, zatajil se hrůzou dech. Šlechtic byl, s cigaretou v ústech a rozložený v houpacím křesle, neodolatelný.

Proto byl šlechtic Burnuss překvapen, že oba vyznavači Allahovi vešli do jeho úřadovny lhostejně, s orientálským klidem. Nezvyklé toto chování příchozích šlechtice zřetelně zarazilo. Klapzuba dokonce ani turecké čepice s hlavy nesňal.

Jindy by se byl šlechtic rozkřikl pro tuto nezdvořilost, tentokráte se nějak ostýchal.

„Jakého oni jsou náboženství?" pravil nedbale.

„Jsme vyznavači Allahovi a Mohamedovi, jenž jest jeho prorok nejsvětlejší!" pravil Klapzuba důrazně a současně poklonil se se soudní vykonavatelkou k východu.

Praktikant roztáhl nohy, vztyčil se v houpacím křesle, vyvalil oči a přestal se houpati.

„A vědí oni, že tohle není státem uznaná církev?" pravil přísně.

„Nevím!" odpověděl Klapzuba lhostejně.

„Ale měli by to vědět, když jsou listovní!" podotkl praktikant káravě. „Což pak nedostávají normálky?"

„Nedostávám!" odpověděl Klapzuba klidně.

Šlechtic Burnuss ustrnul. Ožehavějších odpovědí od stran dosud za své prakse neslyšel a byl už přece sedm roků místodržitelským praktikantem konceptním v království Českém, dobu to mizivě krátkou, u něho jediné a výjimečně vysoce urozeným původem vysvětlitelnou. Byli jiní praktikanti až se dvěma praktikantskými kvinkvenálkami.

„Když teda nevědí co to je státem zakázaná církev, tak já jim to ukážu!" pravil šlechtic Burnuss podrážděn. „Nechám jich sebrat vachmistrem a vyvést na tureckou hranici. A oni půjdou s ním, beztoho že on jich svedl!"

Tentokráte zakoulel šlechtic Burnuss očima na soudní vykonavatelku. Mrazivé mlčení obou vyznavačů prorokových bylo mu odpovědí a výstrahou.

„No, dalo by se to všecko ještě napravit, když si dají poradit od moudrého

člověka," vysvětloval šlechtic Burnuss nejistým hlasem, „já bych jim taky nerad škodil. Je tu jediná náprava možná! Ohlásejí nám, že jsou bez konfesse, a bude všechno v pořádku. Pak se jim nic nesmí státi!"

Něco šlechticovi v hloubi duše povídalo, že přestřelil. Oba vyznavači Allahovi nedali se jeho řečí vyrušiti. Nebáli se ho, zřetelně se ho nebáli. Za nimi stojí někdo, jenž jim nedá zkřiviti vlasu na hlavě. Skoro by šlechticovi bylo v tom okamžiku nejmileší, kdyby oba vyznavači Allahovi vyžádali si lhůty na rozmyšlenou. Jen kdyby mu neodporovali, odporu by nestrpěl!

Odpovědi se nedočkal, Klapzuba a jeho souvěrkyně zarytě mlčeli.

„Víte co, lidičky," pravil šlechtic Burnuss roztržitě, „já vás nechci uhánět! Jděte pěkně domů, vyspěte se na to a pak mně asi za čtyři neděle přijďte říc, jak jste si to rozmyslili. Mějte se dobře, lidičky!"

Pokynul blahosklonně rukou, aby odešli. Uklonili se a odcházeli. Šlechtic Burnuss mrzutě se za nimi ušklíbl. Jeho vládní čin se nezdařil. Jinověrci tito jej svou zarytostí a studenou lhostejností odzbrojili. Neodporovali mu, nebránili se, neohražovali se, jen zarytě mlčeli. Ale bylo zřejmo z jejich zarytého mlčení, že by se tito jinověrci bránili všem opatřením vládním na krev. Mlčeli oba tak důstojně, že na nich bylo viděti, kterak hluboce jsou oba proniknuti svou vírou, kterou bohužel za církev státem uznanou nelze považovati. Soudní vykonavatelce hluboké přesvědčení náboženské jiskřilo z očí.

Zklamání proběhlo duší města, jež si střehlo žárlivě svou nejposlednější novinku. Listovní Klapzuba a soudní vykonavatelka neporušeni vycházeli z okresního hejtmanství, ba zdálo se některým zvědavcům, že kolem úst Klapzubových pohrává si laškovný úsměv.

— Nic se jim nestalo! A vůbec nic se nestalo. Vždyť měla soudní vykonavatelka zastřený obličej stejně jako o posledním trhu týdenním a Klapzuba měl na hlavě tureckou čepici. Pokus vládní selhal.

Zvědavci povšimli si, že správce okresního hejtmanství, šlechtic Burnuss vycházel tentokráte o jedenácté hodině zamlkle a mrzutě z úřadu. Dojista nebyla hlava jeho obtížena vládními starostmi, vždyť se v ten čas nic na okrese nedělo, Klapzuba se soudní vykonavatelkou mu v hlavě seděli.

Někdo ze zvědavců zastavil sekretáře Hubra a poptal se po věci.

„Nic se jim nemůže státi," vysvětloval sekretář znalecky, „přináležejí sice k církvi státem neuznané, což je u nás přísně zapovězeno, ale není na to v zákoně trestu. My můžeme přísným pouze domlouváním na osoby ty působiti, aby se staly buď bezkonfessijními nebo přistoupily ku některé státem uznané církvi."

Toto úřední vysvětlení kolovalo pak v ústech lidu a pobuřovalo lid. Bylo už tajným přáním lidu, aby byl Klapzuba pro svou náboženskou okázalost nějak potrestán. Tak se stal šlechtic Burnuss mimovolně miláčkem lidu, jak se to šlechticům často stává. Šlechtic chtěl hydře rozkolnictví šlápnouti na krk, a nemohl. Pokusil se alespoň mírným domlouváním učiniti nepleše přítrž, měl dobrou vůli, a že se mu jeho úmysl nezdařil, tím není vinen. Za krátkou dobu jeho úřadování nelze mnoho pořiditi, snad kdyby už byl šlechtic Burnuss teď okresním hejtmanem, korunováno by bylo jeho dílo zdarem.

Nejhorší zklamání prožívala paní Ticháčková, bojovnice za náboženské přesvědčení. Nejen že se nevěra šířila a bujela, nevěrcům se ještě dobře dařilo. Odnikud na ně nepřicházela odplata. Ani s kazatelny se proti Klapzubově nevěře a odpadlictví nic neozvalo. Zdálo se, že velebníček, jenž ve věcech víry neodpouštěl nikomu, Klapzubovi odpouští. Už Klapzubovi nenadbíhal a nesnažil se, jako původně zamýšlel, obrátiti Klapzubu na starou víru. Také odstoupení soudní vykonavatelky ho prozatím nevyrušilo. Paní Picháčková očekávala, že se aspoň po tomto odstoupení ozve něco s kazatelny. Neozvalo se nic, ačkoliv soudní vykonavatelka chodila v novém přestrojení náboženském každou sobotu do trhu.

Ozvala se z náboženského rozhořčení jediné paní Ticháčková, ale dnešní svět už je tak zkažený, že její stížnost hozena byla někam do koše se starými papíry a pro ni, pro paní Ticháčkovou přišel strážmistr Paděra, jenž ji dovedl do onoho hříšného pelechu, v němž nyní strašila novopečená Turkyně — ta Koblížka! Tím jí pouze bylo vyhověno, že tělesné prohlídky soudní vykonavatelka na ní nevykonala. Bylo už tak pozdě, když strážmistr Paděra paní Ticháčkovou do potupného trestu vězení přivedl, že od tělesné prohlídky bylo upuštěno a do žalářní koby zavedl paní sám Kobliha.

Čas hojí vše, i tuto ránu paní Ticháčkové zahojil. Paní Ticháčková modlila se ve věznici za své nepřátele a dále se modlila, aby stížnost poslaná praesidiu krajského soudu

ztratila se nadobro, aby naposledy, jak se někdy stává, nebylo jí také pro tuto stížnost snášeti nějaké protivenství. Tato modlitba byla z příčin už dříve vylíčených nebesy vyslyšána.

Blížil se konec samostatného úřadování šlechtice Burnussa, poslední pohlednice okresního hejtmana byla datována už z Meranu. Okresní hejtman se neodvratně vracel z dovolené. Šlechtic Burnuss poněkud zkrotl. Věděl dobře o předchůdcově neblahém osudu, místodržitelského praktikanta konceptního Wonku přeložili odtud na radu okresního hejtmana pro pouhý obmýšlený souboj, a ne do Prahy, někam do Zábrdovic — stejný osud mohl by stihnouti snadňoučko i jeho. Čtyři týdny si tady zavládl; sekretáře Hubra nadobro z cesty uklidil, ale teď tu zase bude vládnouti sekretář Huber. Především je nutno usmířiti sekretáře, nahraditi mu krabicí britanik čtyřnedělní neúčast ve vládě. (Dokončení.)

VÁCLAV DRESLER:

JAKUB ARBES.

JUBILEJNÍ POZNÁMKY K JEHO 7: LETÍ.

(Pokračování.)

Tak překročil konečně práh praktické působnosti a současně byl nucen ad acta poodložit nejkrásnější sny svého dětského i studentského mládí, naplněného snahou po theoretickém poznání co nejširším, ale nestačícím v denní praxi ani nejnuzněji uživit. A i tak, třebas sklon k tvůrčí práci dřímal v něm už od jinošství, málem byl by se uchýlil od písemnictví k — malířství. V tomto pracovním oboru vykazoval totiž již na reálce a mnohem zřetelněji ovšem na technice tak znamenité úspěchy, že mu zcela vážně raděno, aby šel na malířskou akademii. A zase, jako v jeho životě tak často, střetla se tu vypozorovaná schopnost s povahovou zálibou. Kdežto přátelé i známí a mezi nimi i uznaní odborníci rozpoznali u něho šťastnou ruku v malbě tak zvaného zátiší (květin), osobně se mu právě toto odvětví znechutilo (pro jistou fádnost, jak sám ústně se vyjádřil; dle téhož vyjádření také studium speciálně a theoreticky filosofické ho záhy začalo „nudit", což mu nevadilo, aby Kanta i Comtea posud pokládal za „velké chlapíky") a proto se malířství zřekl nadobro. K jaké poměrné dokonalosti to v kresbě dovedl, o tom výmluvně svědčí několik vzácných ukázek, autorem pečlivě schovávaných a připomínajících svým tónem pojetím i provedením Mik. Alše (krásně výstižnou skizzu, jíž zas tento zvěčnil Arbesa, netřeba dnes zařaďovat do „veselého koutku", jak jistý list nedávno učinil).

Žurnalistické období začalo Arbesovi vlastně už roku 1863, kdy se mladý absolvent pražské polytechniky stal externím spolupracovníkem „Národních Listů". Čtyři léta na to převzal redakci „Hlasu", pobočního tehda časopisu „Nár. Listů". Brzy však se této funkce vzdal a odebral se do Kutné Hory, aby založil i redigoval místní polobelletristický, poloinformativní list pod jménem „Vesny Kutnohorské". Nabaživ se málo utěšených poměrů, spojených tenkrát s vydáváním venkovského časopisu, vrátil se Arbes po půl roce do Prahy a vstoupil jako stálý člen do redakce „Nár. Listů", v nichž vedl i vyplňoval střídavě řadu různých pravidelných rubrik. Prvním jeho redakčním oborem byly tu denní zprávy, od nichž později přešel k domácí politice, k hlídce literární, feuilletonu atd. Při tom externě přispíval do dvou tehdejších radikálních orgánů českých: „Obrany" a Barákovy „Svobody". V redakčním svazku „Nár. Listů" setrval do konce roku 1877, kdy poměry závodu donutily dra Julia Gregra, aby „činil redukce do nejkrajnější možnosti" a kdy mimo jiné i Arbes přestal být členem redakce, ne však z vlastního popudu, jak se namnoze dosud myslilo. Potom byl rok v redakci „Politik" za šefredaktorství Šikova, a odchodem z tohoto německy psaného listu končí zároveň novinářská činnost autorova, provázená častým soudním vyšetřováním i žalářováním. Po roce 1878 vzdal se Arbes všech veřejně společenských funkcí, i dramaturgické a divadelně referentské, soustřediv se již úplně na původní produkci belletristickou.

IV.

Jakub Arbes patří k belletristům, kteří počali svou literární činnost v poměrně velmi mladém věku, ne tedy až jako dospělí muži (takové případy známe u nás na př. při Zeyerovi a Klostermannovi). Již jako patnáctiletý hoch volně zveršoval dost poetický náboženský článeček s legendárním podkladem o kvítku „Vergissmein-

nicht" z Lesebuchu. První spisovatelské pokusy jeho byly tudíž, jak s duchem tehdejších kulturních poměrů u nás zcela přímo souvisí, německé. Přispěla k tomu přirozeně i okolnost, že mladý Arbes byl nucen navštěvovat střední školy většinou německé. Že však nedostávalo se mu a jeho vrstevníkům téměř ani nejprimitivnějších theoretických vědomostí o poetice, metrice atd. (ty zanedbávány tehdy docela), osvojil si sám poměrnou zběhlost ve veršování pilným čtením německých básníků, k nimž záhy přistoupili i nemnozí současní poetové čeští. Literárním debuttem Arbesovým byla tedy německá báseň, ale i česká prvotina jeho byla psána veršem. Jest to cyklus drobných satyrických veršíků a epigramů na themata převážně časově společenská, r. 1860 otištěných v „Humoristických listech". Skoro současně uveřejnil v časopise „Kovář" humoresku „Dědův kalmuk", dle níž později K. Šimůnek zpracoval jednu z nejoblíbenějších své doby českých frašek. Téhož roku překládal už Arbes hojně z různých slovanských i cizích jazyků, jejichž studiem se, jak z životopisného jeho náčrtu patrno, záhy byl obíral. Byly to drobné originály, zejména polské, ruské, srbské, italské i francouzské, jež v té době takměř horečně převáděl do češtiny. Časem odvažoval se ovšem i na skladby složitější a těžší. Tak zejména přeložil r. 1863 Voltairovu „Zairu" a začal „Candida". Tyto překlady zůstaly však podnes v rukopise. Z téže doby datuje se také překlad rozměrného románu „Košut i Metternich", který teprve po dvacetipěti letech dočkal se otištění. Pilně překládal Arbes také dramata a komedie, zvláště francouzské, pro repertoirní potřebu domácích nečetných jevišť.

V původním oboru veršovém tiskl Arbes dost málo. Kromě uvedených hříček satyrických i epigramatických z r. 1860 přinesla „Rodinná kronika" r. 1862 jeho reflexivní báseň „U bratrova lože" a v témž ročníku oblíbeného tehdy listu vyšlo několik národních písní srbských, jím na ten čas obratně přetlumočených. V Hálkově „Lumíru" otiskl překlad větší srbské písně „Smrt králevice Marka" a v neillustrovaných „Květech" (r. 1864—65) původní básně: ‚Dobrodružství v údolí" i ‚Známý příběh". Tato druhá veršovaná práce jest svou formou i pojetím u nás zjevem ojedinělým. Jest to erotický románek o sedmi romancích a v duchu národní písně. Už tehdy liboval si tedy Arbes v odchylnostech a v hledání zcela originelních literárních forem. Hotové překvapení vyvolal však teprve r. 1866, kdy „Květy" přinesly jeho první romanetto „Ďábel na skřipci", i Nerudou tolik obdivované.

Že už tenkrát na samém prahu své literární dráhy, pokoušel se Arbes současně v řadě různých pracovních oborů, o tom nejvýmluvněji svědčí několik prvních čísel belletristického čtrnáctidenníku „Čech", jejž r. 1865. vydával Fr. Pejšek. Jest zajímavo, že tato čísla vyplnil Arbes téměř sám, vlastními příspěvky, jednak pod svým plným jménem, jednak pod řadou pseudonymů nebo značek. Mimo jiné otiskl zde smyšlenou transfiguraci jedné Andersenovy pohádky („Mořská panna"), maje pro ni touž látku, jejímž pozdějším zpracováním jest populární „Rusalka", báseň „Sestry" volně psanou dle Tennysona, serii poeticky náladových obrázků „Noční stíny" (už tehdá miloval noc), novellu „Emilie", humoresku „Královna plesu", črtu „V Nuslích", přírodopisnou causerii s použitím ducha světla („Staré a nové časy"), cyklus afforismů, několik překladů a časově glossátorský feuilleton „V Praze". Tento zvlášť jest dnes zajímavý pro nás hlavně tím, že jest to první tištěná a temperamentní obrana J. Nerudy. V té době vyšel totiž v Kobrově „Slovníku" životopisný paskvil o Nerudovi, jejž většina oficielních domácích literátů nepokládala tenkrát ještě za básníka, nenazývajíc ho jinak než cynikem a Heineovcem. Arbes proti tomuto paskvilu Nerudu hájí a píše doslovně: „Hleď, Jeníku, proč jsi se stal básníkem? Proč tě stál každý tvůj feuilletoneček více duševního potu než pana Malíčka (narážka na J. Malého) „největší jeho dílo". Proč jsi raději nesbíral, neopisoval, nesestavoval, nepřepisoval, nepřekládal atd? Proč jsi vážil vždy z vlastní duše, z vlastního srdce? Proč jsi se díval na svět vlastníma zdravýma očima a ne skrze začmoudlé okuláry estetiků, duševní podagrou sklíčených? Proč jsi líčil utrpení potlačených, proč jsi tlumočil vzdechy zoufajících? — Což není dost krásy v českých luzích, aby byla opěvána? Což není dosti velkých skutků malých obrů, aby byly zvěčněny? Každé město, každá vesnička, každá chýžka má již svého výtečníka! A což se musí i děsné stíny zoufalosti plaziti po českém Parnassu, aby zastínily zářící hvězdy blažených pseudoidealistů? Ubohý Jeníku, ať žije pedantství!" Tato drobná a dnes skoro úplně neznámá statička jest zajímavá nejen jako nejprvnější temperamentní obrana současníky podceňovaného Nerudy, ale i jako příspěvek k literárnímu nazírání Arbesovu vůbec, jež už tehdy svéráznost pojetí, novost látek a myšlénkovou iniciativnost kladlo v domácím písemnictví nade vše. A Arbes tomuto theoreticky projevenému názoru zůstal věren i ve vlastní spisovatelské tvorbě, jejímž rázem se ostře lišil od převládající tenkrát

u nás sentimentálně vlastenecké, tendenčně historické a mravokárné novellistiky původní.

* * *

Původní literární dílo Arbesovo jest velmi rozsáhlé. V této rozsáhlosti svého díla nerovná se Arbesovi z českých prosaiků posud žádný, z básníků jediný Vrchlický. Při neúmorné a mnohdy i dost chvatné spisovatelské práci autorově jest ovšem pochopitelno, že ne všecky složky tohoto rozlehlého díla mají vždy stejnou uměleckou cenu a že mnohým onen pracovní spěch vadí, zanechav na nich stopy, buď rozvláčností jednotlivých popisných partií nebo zas náhlým dějovým seříznutím začatých belletristických cyklů. Tato okolnost byla také příčinou, že některé románové skladby spisovatelovy jsou podnes nedokončenými zlomky, při čemž někdy jejich ukončení zabránila i censura či ohledy redakční a nakladatelské. Ty rozhodovaly, ač se nám to dnes zdá dost podivné, začasté i o změně nadpisů a záhlaví (jako doklad uvádím jen dva zvlášť výmluvné případy: nynější „Agitátor" byl původně pojmenován „Pro bratra anarchistu", později pak „Pro bratra socialistu" a „Štrajchpudlíci" přezváni časem na „Epikurejce").

Těžiště literární činnosti Arbesovy tkví v jeho belletrii, zejména r o m a n e t t e c h a z těch zase v chronologicky prvních, kladoucích si úkoly vědecky popularisační, dokazujících určitou záhadu a zabývajících se řešením zdánlivě nevysvětlitelných zjevů. V řadě později vytvořených romanett jakoby už byl ochabl autorův zájem vědecký i experimentální, není tu již ani tak vděčných látkových themat a i provedení trpívá už zmíněnou rozvláčností, jíž se Arbes v první skupině svých romanett pokaždé ještě dovedl vyhnout nebo ji aspoň vyvážit silou logicky rozváděného důkazu i hloubkou psychologické analysy a která se u něho plně uplatnila teprve v detailně realistických společenských románech. Jest rozhodným nepochopením nejvlastnější autorovy literární podstaty chtíti vrchol jeho tvorby vidět snad v široce založených skladbách románových, zejména v „Messiáši", jak se někdy činívalo nebo dosud činívá. Nikoli, pro domácí písemnictví nejvíce své doby znamenala a také v literární historii nejtrvaleji budou ceněna právě jeho první romanetta, jimiž vnesl spisovatel k nám nový i opravdu silný směrový prvek a z nichž posud vane nejvíce iniciativné svěžesti i obsahové svéráznosti. D á b e l n a s k ř i p c i, S v a t ý X a v e r i u s, Sivooký démon, Z á z r a č n á M a d o n n a, U k ř i ž o v a n á, Newtonův mozek, E t h i o p s k á l i l i e, A n n a a M a r i e, K a n d i d á t i e x i s t e n c e: ta jsou nejmohutnější a také umělecky nejvypracovanější z autorových romanett. Tady jeví se povaha i výměr Arbesova romanetta také nejzřejměji. Romanetto jeho, v celku pojato i definováno, jest románovou skladbou menšího rozměru, kde děj bývá zpravidla omezen na nejmenší míru a neupíná se rovněž na belletristickou příběhovost, zabývaje se náměty převážně vědeckými, filosofickými či společenskodějinnými, kde látku vybírá spisovatel z prostředí tajemně, po případě strašidelně uzpůsobených a kde hromadí se zhusta scény, rozpory i katastrofy vyhnané na nejvyšší hranici přípustné možnosti i pravděpodobnosti. Dosáhnout co největší síly dojmu v čtenáři, vsuggerovat mu líčené stavy a nálady s neodbytnou téměř vtíravostí, napnout v něm kde jaký prvek přirozeného lidského zájmu do krajnosti a na konec mu dáti vše zažít v nejstřízlivějším závěru . . . Děj sám bývá v podstatě jednoduchý, prostičký, střízlivě všední a teprve jeho motivace, episodické spestření i rozvedení a spisovatelovy úvahy do něho vložené ho zauzlují, dávají mu široké pozadí a způsobují u něho zdánlivou složitost i občasnou rozvláčnost. A s tím ve shodě jest také postup autorova tvoření: s počátku líčí dost všedně, skoro jednotvárně, někde až rozvlekle a nezaujme ihned, teprve později vrhne do děje nějakou příběhovou nebo motivační tajemnost, čtenářův zájem roste i stupňuje se, a pak přichází přirozené, zpravidla spádné, rychlé rozuzlení. Konečný dojem bývá potom mohutný, ona počáteční rozvláčnost se z něho pomalu vytratí, zůstane jen vrcholná živelnost a ta rozhodne o dojmu celkovém.

Co do obsahových náplní a látkových themat, stačí pro celkovou karakteristiku tohoto nejvýznačnějšího spisovatelova pracovního oboru, uvedu-li aspoň některé hlavní ze své větší jubilejní studie o Arbesovi . . . .

Ač celé sestrojení prvního Arbesova romanetta „D á b e l n a s k ř i p c i" vypadá nadmíru neobvyklé a působí skoro příšerně, jest ústřední děj v něm vlastně obyčejným příběhem: komisař, aby připomenul příteli doktorovi neodčiněný hřích z mládí, dal jeho nemanželskému synovi sehrát roli ďábla a způsobil tak rozhodný převrat v jeho posavadním životě. Ďáblu, podrobenému důkladné zpovědi a obklopenému pozadím opravdu strašidelným vkládá autor do úst několik dobrých názorů o literatuře, o národnosti, filosofii a vůbec o současném lidstvu. A tato zpověď jest myšlenkovým jádrem práce, jež pro ni vlastně byla psána a v níž vše ostatní je jen nutným vnějším rámcem.

Chronologicky druhé Arbesovo romanetto („Sivooký démon") nemělo cílů vysloveně vědeckých nebo důkazných, jak jsme je viděli u prvního a jak se s nimi setkáváme hned zase u třetího, „Svatého Xaveria". Tady šlo autoru v podstatě o to ukázat, jakých netušených výsledků může se v životě lidském dodělat přísně logické myšlení a jak ono jest základem všeho pokroku u světové myšlenky. Tento čistě vědecký pokus jest také ústředním bodem celé práce a vlastním středem spisovatelova tvůrčího zájmu. Pro belletristický účel musil ho autor ovšem uzavřít do přizpůsobené příběhové fabule, která sama o sobě jest co nejprůhlednější. Spisovatel líčí v předu, kterak se originelním způsobem v uzavřeném chrámu za šeré noci seznámil se svým pozdějším důvěrným přítelem a jak se jejich styky ponenáhlu rozvíjely i zabarvovaly. Do tohoto podrobně podávaného líčení vkládá belletrista přítelův vlastní životopis a seznamuje nás dodatečně s jeho zajímavou minulostí.

Byl z rodiny nadprůměrně nábožné, skoro bigotní, v níž se už několik kolen houževnatě udržovala tradice, jakoby slavný Balkův obraz „Svatý Xaverius" měl jí přinést náhlé štěstí nebo aspoň požehnání, a z tohoto co nejšetrněji živeného rodinného tajemství vyrostla úcta k jmenovanému obrazu (u babičky a matky byla to úcta k svatému samému) i v něm, člověku logicky myslícím a založeném moderně. Tento jeho vrozený sklon k myšlenkové práci vedl jej přirozeně pod povrch, na němž utkvíval kult starších sourozenců či předků, do hloubky, kombinování i hledání. A nebylo to hledání snadné a právě ta myšlenková kombinace, jak je v díle provedena, může nám být přímo typem postupu přísně vědeckého (i v práci belletristické). (Dokončení.)

LITERATURA.

Karel Engelmüller: Labyrint lásky. Drobná prósa. Nakl. Jos. R. Vilímek v Praze 1910.

Se vzrušeným zájmem, nadšením a láskou pracoval Karel Engelmüller, známý již knižně i z belletristických revuí, tyto své prósy. Patrno je to na každé větě, na každém slově.

Kniha celá, věrna konečně svému titulu, prochvěna a prožehnuta je vášnivým erotismem, radostným i tragickým, světáckým i studentským. Láska je jediným motivem, prvním a posledním tónem těchto prós, a tón ten — možno předem říci — zní celkem čistě. Nejjasněji nese se v prvních dvou povídkách („Byl to jen sen", „Pohřbené vášně"), lámaje se tragicky v nejvyšším vzpětí. V bezútěšnost zoufalství vyznívají poslední jejich akkordy. Zejména šťastně komponována jest prvá z nich, z níž dýše jaro, voní mládí se vší tragikou první, naivní lásky. „Pohřbené vášně" čerpány jsou ze života většího stylu, jest to jediný výšleh temného plamene vášně, jenž, byť předpokládá v ideové linii mnoho do minulosti, má sílu bezprostřednosti a žár opravdovosti.

Z ostatních tří povídek mne „Magda" zajímala několika psychologickými momenty, jež celkem vyvažují leckteré nedostatky její.

Nejméně cením si v této knižce autorově „Náhrady", kterou jsem, tuším, již kdysi v některé revui četl. Není šťastna v komposici a poněkud rušivě působí v celkovém stylu knihy. „V bouřlivé noci" je galantní prósa poněkud ke konci sentimentálního řešení, jež, nejsouc ani logickým, ani stylovým, nedá se omluviti snad úmyslností kontrastu k předcházejícímu ději této prósy.

„Labyrint lásky" psán je slohem noblessním, delikátním, přesným v pojmu a silným a přiléhavým ve výrazu, má barvu, tón a harmonii. A to jsou veliké přednosti Karla Engelmüllera — „Labyrintu lásky" pak z největších.

Tristan.

Ivan F. Naživin „V blázinci, jiné povídky a črty." Přeložil Jaromír K. Pojezdný. Úvod od Dr. M. Hýska. Svět. knihovna čísl. 792—794. Nákl. J. Otty v Praze.

Povídky a črty této sbírky nejsou jednostejné hodnoty umělecké, any mnohé jsou jen propagační belletrií, tak: „Třešně v květu", „Nutočka přijela" a „Ohně". Ovšem, ze všech prací zní, co tvoří vztah k životu. Autorův jazyk jest určitý a jasný, bez obrazů téměř. Z povídkáře ve mnohém jakoby se stával článkář novin, rázovitost nezáleží u autora ve formě, lze ji hledati jen v obsahu. Bojem za lidskost jsou naplněny všecky stránky a z přítomné sbírky prací čte se více autorova duše hloubající a rozbírající než cítící, více rozum než srdce, přes jeho volání: „Sursum corda!"

Naživin zajímá hlavně, jak úvod správně dí, tím že jest protichůdcem Arcibaševa, ale ten, ani onen, že není skvělou hvězdou. Proti Arcibaševovu salamonismu, neboť není čistý epikurejec, Naživin staví altruismus. Avšak není zcela tak správným tvrzení v úvodu, že oba svými pracemi jsou nejvýznačnějšími tlumočníky nálady dnešního Ruska, krotože jsou jen tlumočníky dvou protilehlých proudů dodových. Také Naživin není pouhým a naprostým hlasatelem Tolstého praktického evangelismu, protože někde se objevuje i rozpor. Na

př. v povídce „Na vyšině“ jest věta Tolstého: „jen lidé čistí a dobří vně i zevně jsou s to vykonati díla čistá a dobrá,“ ale Naživin požaduje i kritiku děl a lidí špatných, zasahování do společnosti, boj a konečně jakousi mravní revoluci. V pov. „Na Límanu; „jest třeba, aby lidé zanechali toho, co chce církev,“ v povídce „Lež“ „Rozžehni sebe sám, zažíhej druhé . . .“ Tolstoj při svém „nevzdorovati zlu“ staví se sice proti církvi, ale sám sebe vydává a nemá k tomu druhých slovem, toliko příkladem svým. U Naživina, jako člověka, nakloněného Tolstému, nezaráží názor o národnosti, ač je dnes zastaralý, protože národnostní vědomí, zbavené chovenismu tvoří životní složku té mravnosti, o kterou usiluje sám. Avšak proti uměleckému propracování i jako proti obsahu lze u něho mnoho namítati. Překlad je dosti pečlivý a vyhovující. *K. V. H.*

Nakladatelství „Prosvěščenije“ získalo od vdovy po Dostojevském autorské právo na všecky spisy Dostojevského za 140 tisíc rublů a přistoupilo hned k vydání „úplně sebraných spisů“ tohoto autora. Honorář po Marsovském vydání všech spisů jistě značný, který tu byl hotově vyplacen. („Řěč“ 21./VI. 1910.) O

TÝDEN.

„Svatobor“ zahájil v měsíci květnu t. r. májovou sbírku ve prospěch pomníku K. H. Máchy, jejž chce postaviti při příležitosti stoletého výročí básníkova úmrtí v Praze a na básníkově hrobu v Litoměřicích. Návrh pomníku zhotovil mistr J. V. Myslbek, který ve dnech právě minulých dokončil skizzu ve skutečné velikosti, a ti, kdož model ten viděli, byli krásou jeho nadšeni. Mancelář „Svatobora“, pokud stačily její omezené prostředky, ihned počala agitovati a rozeslala do dnes přes 2000 dopisů zvláště professorským sborům, župám hasičským, — K. H. Mácha zemřel nachlazením, jež si byl přivodil při obětavém hašení požáru, — i jednotlivcům a na výzvu ředitelstva „Svatoboru“ pořádali akademikové na Smíchově, v Chrudimi a v Kutné Hoře, pak těl. jednoty Sokol v Dol. Slivně a ve Vlašimi akademie, resp. večery Máchovy ve prospěch májové sbírky. Ačkoli zejména professorské sbory střed. škol přispěly značnými obnosy, sbírka přece neroste tak, jak by bylo lze očekávati, a veliké částky, které je potřebí k postavení obou pomníků, je pohromadě teprve asi sedmina, pro pomník toliko pražský asi čtvrtina. Neozvaly se dosud naše záložny a z městských zastupitelstev jenom nepatrná část. Je pravda, že veřejnost naše sbírkami různého druhu je zanesena, ale částka potřebná — něco přes 40.000 korun — je poměrně tak nepatrná, že nepoškodí jiných důležitých sbírek národních. Ředitelstvo „Svatobora“ doufá, že zejména studentstvo o prázdninách právě nastávajících přispěje svým dílem ku rozhojnění májové sbírky, a podobně i Sokolstvo pořádáním přednášek a večerů Máchových, ku kterým dobře se hodí ku rozprodeji pohlednice s obrazy pomníku Máchova, jež ředitelství „Svatoboru“ má k disposici. Další příspěvky přijímá Pokladna „Svatobora“ v Praze II.-858.

*

Výstavu českých drahokamů a gobelinů c. k. odborné školy zlatnické v Turnově a jubil. školy pro tkaní koberců a gobelinů ve Val. Meziříčí uspořádal čilý Klub přátel umění pro české Pojizeří v Ml. Boleslavi ode dne 26. června do 3. července 1910. Při té příležitosti přednesl ředitel zlatnické školy p. J. Mašek rozpravu: O významu tvrdosti, barvy a třpytu drahokamů, o novém slohu ve zlatnictví a o českém granátu, jakož i řízení odborné školy turnovské. Prof. zemské řemeslnické školy v Ml. Boleslavi p. Jar. Král proslovil rozpravu o gobelinech, specielně o vystavených gobelinech školy moravské dle nákresů a návodu ředitele akad. malíře Rud. Schlattauera. Appartní tato výstava i obě přednášky přispěly značně ku zpopularisování tohoto uměleckého průmyslu. Obě výstavy se vkusem a péčí spojil a arranžoval prof. B. Kavánek. Návštěva výstavy byla hojná a zakoupen počet prací zlatnických i gobelinů. *Le* ***.

*

Ve Varšavě (podle zprávy Kurj. Warszawsk. ze dne 21.-6.) zemřel Justyn Feliks Geisler, filolog a historik, nar. r. 1848. V r. 1873 počal ve Varšavě pracovati literárně. Psal zprávy z oboru slavistiky hlavně do časopisů „Gazeta polská“, do Glosů a j. rozpravy historické, články lingoistické a životopisné. Byl spolupracovníkem „Encyklopedji powszechnej illustrowanej“ a výhradně po dlouhý čas se zabýval zprávami o Češích, byv o českých jevech výborně informován. V letech 1888—1893 vydal velké dvousvazkové dílo: „Rys dziejów czeskich“ v roce 1898 dílo „Dzieje Wegier“ se zřetelem hlavně ke Slovanstvu. Naučný slovník“ neuvedl až posud jména tohoto zjevného přítele Čechů. O

Oprava. Na str. 606 v referátě o „Sochařce“ v prvém sloupci 6. řádek zdola čti: neboť *ne*mohou mít dívčí sny . . . atd.

V PRAZE, dne 1. července 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dufek a spol. v Praze.

VÁCLAV ŠTIKA:

JULIUS KLAPZUBA, APOSTATA.

(Dokončení.)

Šlechtic Burnuss byl přístupen, když kázala nutnost, i zásadám obyčejného rozumu, čímž se poněkud lišil od svého služebního předchůdce místodržitelského praktikanta konceptního Vonky. Když po náležité předmluvě vložil do sekretářových rukou krabici britanik, neuniklo jeho pozoru, že se sekretář znatelně zamyslil.

„Bude ještě někde potřebí?" vyhrkl nedočkavě.

Sekretář hladil si rozpačitě špičku nosu.

„Bude, pane koncipist, poslušně hlásím," pravil potichu, „ještě listovnímu Klapzubovi krabičku a paní Koblížce něco sladkého! Jsou to Turci, já jim nevěřím!"

Šlechtic Burnuss trochu se zamyslil. Sekretář je zkušený muž, připadlo mu na mysl, bez důležité příčiny by mu sekretář těchto věcí nedoporoučel.

Tak se stalo, že listovní Klapzuba dostal z čista jasna od šlechtice Burnussa krabici britanik a soudní vykonavatelka dort s lahví rosolky. Byl jim to první officielní dar za příčinou jejich náboženského přesvědčení, a oba obdarovaní přijali jej se zdráhavým ostychem.

Kaplan P. Záruba Klapzubu nadobro oželel. Poznal, že se mu tato ovce do ovčince už nikdy nevrátí a mimoděk se rozpomněl na slova důstojného pána, jimiž jej kdysi uvítal.

„Milý velebníčku, vy jste ještě mladík, já však jsem na vinici Páně starý oráč," pravil mu důstojný pán tenkráte, „mně je nade vše nejmilejší pokoj! Já nešťourám do nikoho a proto mám v kolatuře svatý pokoj!"

Tenkráte to velebníčka urazilo a teď už tomu rozuměl. Jsou věci, jimž duchovní správce ani nejhorlivější prací na vinici Páně nezabrání. Ďábel pokušení stále obchází a je silnější nežli křehký člověk.

Kaplan obrátil své zření na soudní vykonavatelku. Když se mu nepodařilo převrátiti na starou víru Klapzubu, navrátí do lůna církve alespoň soudní vykonavatelku I tuto myšlenku si kaplan do zamilovanosti oblíbil.

Nebyloť kaplanovi obtížno pěstovati se soudní vykonavatelkou dovolené styky. Přicházel do soudu dvakráte za týden konat s vězni náboženská cvičení a mohl za tou příčinou pohovořiti se soudní vykonavatelkou vždy nerušeně.

Bylo znenáhla náboženských rozmluv více nežli do páru za týden. Kaplan docházel k odpadlici od víry skoro denně. Žena snáze podlehne domluvám a poučování nežli muž. Proto skončily missie u soudní vykonavatelky úžasně. Na začátku září, právě když se vracel učitel Mleziva z veliké cesty prázdninové, rozneslo se po městě, že P. Záruba ohlásil společně se soudní vykonavatelkou okresnímu hejtmanství, že vystupují z církve a k žádné církvi už nepřistupují, tedy že se stávají bezkonfessijními. Na faře se strhl pro tuto věc poprask největší. Jobova příhoda dokonána byla Zárubovým vystěhováním z fary a jeho vstupem do redakce místního listu „Pravdy".

Když se donesla zpráva o bezkonfessielnosti soudní vykonavatelky k uším šlechtice Burnussa, šlechtic se zachvěl a mráz mu přeběhl po zádech. Něco mu v hloubi duše povídalo, že co se stalo se soudní vykonavatelkou, stalo se na jeho popud a návod. Šlechtice obestíraly z této příčiny mrákoty, aby tato věc nevyšla na jevo,

aby se soudní vykonavatelka někde nepochlubila, že bezkonfessijní stala se jediné, protože jí to pan koncipista na hejtmanství poradil. Byly to starosti neradostné. Šlechtic si podle takto nabytých zkušeností umiňoval, že nikdy ani v úřadě ani mimo úřad nebude strkati prsty do náboženských věcí ať je to náboženství jakékoliv.

Když se o odpadlictví soudní vykonavatelky dozvěděl Klapzuba, rozprostřel si v listovně u kamen modlitební koberec a s tváří obrácenou k východu dlouho a vroucně se modlil. Nereptal a nezoufal, že už se soudní vykonavatelka nikdy nestane huriskou, neboť je na světě všecko kišmet, všecko je osud neodvratný. Také se nikdo nenadál, že bude z kaplana redaktor „Pravdy"!

Klapzuba se stal melancholikem. Zapisoval sice jako dříve do pozemkových knih, i starými nepořádky knihovními se stejně obíral, pozemkové knihy stranám, jež za to zdarma žádaly, neochotně předkládal, ale na kořenu jeho bytosti hlodal červ nespokojenosti.

V neděli kdysi, zářijová neděle slunná to byla, řípy už na polích dobývali, vykoukl Klapzuba namátkou z okna listovny na náměstí. Právě od jedenáctihodinového vlaku přicházeli cestující. A mezi nimi zahlédl Klapzuba kollegu Widrmona s jeho do počtu neztenčenými dcerami. Kráčel volně, s kloboukem v ruce a s čela si stíral stružkami tekoucí pot. Měl naměřeno ke Klapzubovi do listovny.

V tom okamžiku jako kdyby někdo Klapzubovi v mozku elektrickou jiskru zapálil. Pronikavá, pichlavá bolest proběhla Klapzubovi tělem, jazyk mu v ústech zdřevěněl a na otevřených ústech, rázem zmodralých, zabělala se pěna. Klapzuba už nevěděl o ničem. Mrtvice rázem ukončila jeho obavy. Hlava se mu zaryla do pozemkové knihy pro katastrální obec Zábrdovice, čerstvé písmo knihovního zápisu inkoustem potřísnilo jeho zarudlý nos.

V jedenáct hodin dozvědělo se město, že listovního Klapzubu ranila v listovně mrtvice a u soudu shromážděný zástup čekal netrpělivě, až pohřební Popek bude mrtvé tělo Klapzubovo odvážeti do Klapzubova bytu. Widrmon s dcerami do listovny už nedošel. Klapzubovou náhlou smrtí zmenšena byla naděje a možnost, že se několik Widrmonových dcer provdá.

Teprve v jednu hodinu s poledne vyšel pohřební Popek z listovny s mrtvým tělem Klapzubovým uloženým nakvap do provisorní rakve.

Nešel pohřební Popek radostně. Jemnostpán farský už mu zase zkřížil pohřební program. Odepřel, aby mrtvému Klapzubovi vyzváněno bylo umíráčkem přes to, že kostelník Pertlíček vřele se na děkanství mrtvého Klapzuby ujímal.

Kostelník Pertlíček byl pamětliv smířlivého chování nebožtíkova, když farskému jemnostpánovi šlo o to, aby nebožtík o manželčině pohřbu odložil tureckou čepici. Připomenul to jemnostpánovi.

„Apostata to byl, nevěrec, prašivá ovce," rozkřikl se na něho jemnostpán, „ať si ho zakopají, kam se jim zlíbí, ale na hřbitov mně s ním nesmějí. Jiným nevěrcům pro výstrahu!"

Kostelník Pertlíček zbožně sepjal ruce a pozdvihl oči k nebesům.

„Jiným nevěrcům pro výstrahu!" opakoval si v duchu. Připadalo mu na mysl, že nebožtík byl ze všech nevěrců v místě nevěrec nejpokojnější. Nikdy duchovní vrchnost svou nevěrou neobtěžoval. Nikdy se nikomu a ničemu nerouhal, jen tu svou tureckou čepičku na hlavě nosil. Ani harému si nezřídil, jak se o tom povídalo ve městě. Byl to nevěrec, že kdyby takových nevěrců bylo, krásně by bylo na světě! Něčím takovým, jako velebníček, jenž to dotáhl se svou nevěrou až na redaktora, nikdy nikomu nezavdal pohoršení!

Jemnostpán zbytečně se připravuje o pěkný funus! Sebe a ostatní taky! Zůstal tu pěkný majetek a dědicové dali by si na pěkném funusu záležeti, aby se neřeklo.

Večer vědělo se už po celém městě, že mrtvola Klapzubova do posvěcené hlíny na hřbitově uložena nebude.

Pohřební Popek zoufal. Byl to prvý případ v jeho obchodní činnosti, že jeho pohřebnímu ústavu odpíráno bylo pohřbení klientovo vůbec. Bývaly sice i se sebevrahy potíže, ale ty směl na konec pohřbíti u hřbitovní zdi, tedy aspoň na hřbitově

Druhého dne zahájil pohřební Popek vyjednávání s náboženskou obcí israelitskou. Došel k Wertheimrovi, obešel si Kohna, Porgesa a Stránského, prosil jich, ba zapřisahal je, aby se dali obměkčiti. Bylo to už druhý den od Klapzubovy smrti, Popkovi hořela koudel. Ale israelitská obec rozpomněla se, že Klapzuba býval nejdůvěrnější přítel rabínův, ba dokonce že svým modlitebním kobercem znesvětil synagogu. V synagoze už ho měli, ale na hřbitov jej přijmouti rozhodně odmítli. Třetího dne ráno byl pohřební Popek se svými pokusy u konce, více nežli dvé hřbitovů v místě nebylo. Byl tu sice ještě třetí hřbitov u lesa, hřbitov padlých vojínů z roku 1866, leč tam se nepohřbívalo.

Pohřební Popek nezmalomyslněl na dobro. Zbývalo mu ještě c. k. okresní hejtmanství

a zejména jeho zdravotní referent okresní lékař Fustom.

Třeba že prohlásí Klapzubu za blázna, když bylo u sebevraha nejhůře, Dr. Stern takto pohřebnímu Popkovi vypomohl. Na faře dávali se vysvědčením lékařským o nebožtíkově nepříčetnosti obměkčiti, snad to i listovnímu pomůže.

Poslední pochůzka Popkova pobouřila okresního hejtmana do krajnosti.

„S takovou věcí přijde ten člověk až v poslední chvíli! On teď má to za jediný den, ba ani ne za jediný den, za šest hodin pouze rozhodnouti.

„Oni by zasluhovali, aby se jim za tohle vzala koncesse!" rozkřikl se na Popka přísně, když ho bezradně propouštěl.

„Poníženě prosím, zasloužil bych," přisvědčoval Popek zkormouceně a žalem svým okresního hejtmana odzbrojil.

Okresní hejtman zazvonil na sekretáře Hubra. „Stalo se tu už někdy něco takového?" ptal se ho, když mu novou svízel vylíčil.

„Poslušně hlásím nestalo!"

„Co si teda počnem?"

Sekretář zaškrábal se rozpačitě na špičce nosu. Něco mu hlavou kmitalo.

„Především by bylo záhodno vyšetřiti," promlouval pomalu, „zdali lze pohřeb ze zdravotních příčin odložiti."

„Ať sem hned přijde okresní lékař!" poroučel okresní hejtman nedočkavě.

Okresní lékař byl odeslán vyšetřit, zdali lze Klapzubův pohřeb odložiti. Vrátil se s Jobovou zprávou, že nelze.

„Co teď?" pravil okresní hejtman sekretáři Hubrovi malomocně.

„Poníženě prosím, teď máme vyhráno," vykládal sekretář nenuceně. „Teď máme ve spisech důkaz, že nebožtíka ze zdravotních příčin musíme dnes vůbec někde pohřbíti, že pohřeb nemůže býti odložen do času, až náboženský konflikt bude definitivně vyřízen, my tedy nepohřbíme Klapzubu na místním hřbitově farním definitivně a tím neurazíme náboženských citů místního obyvatelstva. Pohřbíme Klapzubu —"

Nedopověděl. Okresní hejtman mávl nervosně rukou a skočil sekretářovi do řeči.

„Můžou jít," pravil, „to jsem právě chtěl říci. Pohřbíme ho provizorně!"

TRÉVAL-VIOLA:

HORY A VLNY.

KORRESPONDENCE.

(Pokračování.)

Chtěla to říci něžně, ale dopadlo to bagatelně. Osud matčin byl tu patrně otázkou velmi podružnou.

„Jako Vladimír bude mi vším, tak i já chci býti jeho celým světem!"

To znělo nesnesitelně theatrálně. Syn svolí k rozluce s matkou. Ovšem! Její oči ho k tomu donutí.

Baláš napodobil Eliáše a zakýval jako holub hlavou. A náhodou Eliáš zrovna se též objevil. Hunfalvyová běžela k němu s novinou. Já s Balášem dali jsme se do smíchu. Hunfalvyová se rychle vrátila k nám.

„Staří lidé," Baláš šilhal při tom na mne dorozumívavě—„mají žíti někde mimo svět a jeho štěstí, není-li pravda? Ať si tam žijí své mystice, své bigoterii, svému egoismu.

„Egoismu?" opáčila jsem.

„Ano, slečno doktorko. Či není víra ve spasení zase jen egoismus? A bezohledný, fanatický? Či nemyslíte, že by paní Vanulová obětovala pro tak zvaný posmrtný život štěstí synovo, snad i život jeho vezdejší? Měří život svým zorným uhlem a opovrhuje jím. Ale my právem svého mládí, právem na budoucno, odtrhujeme se ode všeho odumřelého a jdeme jinou cestou."

Hunfalvyová nepochopila, že si ji Baláš dobírá, a mne jeho fraseologie unavovala. Začali s Hunfalvyovou maďarsky, když jsem se zadívala do hor, ve stranu své oblíbené doliny. Hunfalvyová vysílala své výbojné pohledy na Baláše. Ale mládenec ani brvou nehnul. Bude z něho hledaný gynaekolog, hladký a ironicky chladný. Ženy budou po něm šíliti.

Vyšla jsem na náves a potkala faráře Gotheho. Rána v obličeji hnisala mu už nepatrně, ale bude míti trvalou jizvu. Tázala jsem se ho na paní Vanulovou. Chválil její štědrost, dala prý dnes na tři mše. Na dobrý úmysl. A na odpoledne se přihlásila k zpovědi.

Baláš má pravdu. Je ve víře mnoho pohodlí, pravá živná půda pro bakterie lenosti. Vše se podnikne, strpí v naději na odplatu na onom světě. Vůči slávě nebeské vše ostatní ve světě je malicherné.

Trnutí a očekávání mé ochablo. Byla jsem nyní jista, že paní Vanulová mou radu nepochopila. Pustila druhým uchem ven,

odmítla. A syna obětovala — své chiméře. Také matka!

Den se rozeslunil a rozpálil. Temena hor zrůžověla, dole bylo hned ráno po sněhu veta. Prach se počal zdvihati pod kopyty skotu, jejž opozděně z kteréhos dvorce vyháněli za stádem. Křaplavý hlas zvonců na krku dobytčat daleko dozněl za mnou.

Chtěla jsem do doliny a v polovici cesty jsem se otočila k Hrádku v pravo. S vrcholu kynul mi vábný pohled na sv. Mikuláš. Sestoupila jsem a dala se přímo k němu, Nakoupím si potřeb. Obuv mi už vypovídala, rukavice třeba vyčistit, několik jehlic a vlásenek koupit. K obědu byla jsem v městě. Pak vyřídila své komise. Ale domů se mi v úpalu nechtělo. Usedla jsem v městském sadě a četla znovu Tvé listy, Viluško. Doufám, že má zásilka peněžní Tě v Berlíně našla. Jsem ovšem zvyklá, že nic nepotvrzuješ, ale řádek od Tebe byl by mne upokojil. Ale povíš mi to ústně.

Šel kol mne turista a řekl si cosi česky. Přihlásila jsem se. A pomysli si, kollega dr. Vočich z Pojizeří. Potuluje se pěšky po Tatrách, chválí si, že ho ubylo patnáct kilo. Doma vážil prý přes sto.

Doprovodila jsem ho na dráhu a večeřeli jsme spolu. Ale nevydrželi jsme v místnosti, kde čpěl nevětraný vzduch. Procházeli jsme se po perroně, kollega vyprávěl. Byl rád, že si může zase po česku pohovořiti. Německy mluví bídně, maďarsky nic.

Co tak chodíme, kdo tu na perroně sedí na lavici? Paní Vanulová. Schoulená, oči upřeny k zemi.

Něco studeného sklouzlo mi z jícnu do žaludku. Stanula jsem před ní, omluvivši se kollegovi.

Trhla sebou na můj pozdrav. Na svrasklé její tváři zaplál ruměnec. Jen mžikem na mne pohlédla a hned zafala rty a sklopila oči. Třesoucí se rukou sahala na balíček podle sebe.

„Kam pak, paní?“ táži se.

„Domů,“ odpověděla vyprahlým šeptem.

„A pan profesor?“

Místo odpovědi vstala paní Vanulová, přitiskla uzlíček šatstva k prsoum a odcházela. Kráčela zvolna a jako po paměti. Neviděla, nebo se nedívala. Nedostupovala pevně, jako člověk, jenž po prvé jde bos. U dveří do nádražní budovy se obrátila a řekla: „Odpusťte, — musím pro lístek.“

V hlasu jejím plynuly slzy, jakési křečovité, studené.

A marně jsem ji čekala a pak po celém nádraží hledala. Ani jsem už neposlouchala, co mi kollega Vočich ještě vyprávěl. Snad jak se těší na svou rodinu.

Teprve když vlak přijel, vysunula se paní Vanulová z místnosti pro zavazadla a rychle vstoupila do vozu.

Hrozná, neznámá úzkost mne jala. Byla bych jí dala ráda s Bohem, stiskla ruku. A nejraději bych viděla její úsměv, malý, jen zákmit kol očí, ale milý a pravdivý.

Když do vozu šla, přikrývala si tvář, odvracela hlavu.

Rozloučila jsem se na kvap s kollegou a šla k vozu, do něhož paní Vanulová vstoupila. Ale neobjevila se už v okně.

Co to znamená? Proč odjíždí?

Stiskla jsem zuby a mučila se těmito otázkami. Zapírala jsem sama sobě pravdu, kterou jsem se neodvážila domysliti. Trnula jsem jako hráč, jenž zvolna odkrývá cípek rozhodující karty, tuší, ba již vidí, že je to trumf a přece lže sám sobě, že to ještě neví. Hledala jsem zcela jiné příčiny než ty, které byly přirozené. Již to neobyčejné, že paní Vanulová, jako mnohé nevzdělané ženy, lpící na zdvořilých formách společenských, tyto pojednou zanedbala! Vždyť se chovala ke mně téměř urážlivě!

Nechtěla jsem věděti. Jen v hloubi cos tanulo, ale já to zastírala, aby bylo šero.

Vracela jsem se do Sv. Jiří. V polovici cesty letěl proti mně otevřený vozík. V něm profesor s Hunfalvyovou. Tato řídila koně.

Jak mne z daleka viděli, téměř současně na mne vykřikli. Hunfalvyova zastavila upěněné koně, když dojela.

„Neviděla jste matku?“ volal profesor, mávaje kloboukem.

„Viděla.“

„Kde?“

„Právě přede chvílí na nádraží ve Sv. Mikuláši. Odjížděla.“

„Jakým směrem?“

„Západním.“

„A co řekla?“

„Nic. Nemluvila jsem s ní.“

„Jak to?“

„Měla jsem na nádraží kollegu, Čecha a nebyla jsem volna. Paní Vanulová jela k Žilině.“

„Jistě?“

„Ano.“

„Děkuji!“

Profesor si oddechl a téměř vesele rozesedl se ve voze. Starost zmizela mu s tváře. Čekal asi něco horšího. Přitulil se bez ostychu k nevěstě, ba až jaksi provokativně. Ona ho políbila na hlavu.

„Hledáme ji od poledne,“ vysvětlovala Hunfalvyová, pošvihujíc bičem.

„Tak?“ opáčila jsem chladně a kývla hlavou na rozchodnou. Netázala jsem se co se stalo. Vše mi bylo protivno, prach zvířený vozem dusil mne jako jed. Odjeli, ani jsem se neohlédla.

Proč byla jsem na nádraží tak nejapná! Čulkaturine, zase jsi moudřejší po skutku! Měla jsem starou, poníženou matku prosit za odpuštění. Proč jsem sivou, bázlivou hlavu její nevzala na svá prsa, nepohladila, nepolíbila, neřekla jak velmi ji mám ráda? Jen sebe bych tím poctila, sobě ulevila, ne jí.

Vše co jsem měla učiniti a neučinila, co měli i jiní, zvláště on, syn, učiniti, bylo mi jasno.

Pot na mně vyrážel.

Přede vsí potkal mne Baláš. Pohvizdoval a točil hůlkou. Ještě nic neví? Ale věděl.

Chtěla jsem se mu vyhnouti, oddáliti konečné vysvětlení, ale neunikla jsem. Už mne spatřil, pozdravil a rychle zvážněl.

A neptaje se ani na dovolení — byla bych mu je s chutí odepřela — vracel se podle mne do vsi.

„Potkala jste je?“ tázal se.

„Potkala.“

„Nu — a? Co tomu říkáte?“

Neodpověděla jsem. Pokládal to za doznání, že vše vím.

„To byla novina!“ zvolal jaksi vztekle. — Nemluvný hlavověs, profesor, běhal s tím jakoby Ameriku objevil. Kde komu to povídal. Musil povídati, jako král Midas.“

„O svých uších?“ pokusila jsem se o žert.

„Což, to by bylo ještě čestné,“ ušklíbl se Baláš, zapaluje si cigarettu. „Viděla jste ho? Jak se vám líbil? Změněn, co? Ke svému prospěchu. Ten člověk ožil! Div mu vlasy radostí nezčernaly!“

„Ženich, prosím vás,“ zabručela jsem.

„Ale je mi protivnější než dříve.“

„Jak to?“

„Vždyť on se s tím přímo chlubí, že je nemanželský.“

Už to bylo vysloveno. Něco ve mně zahluchlo. A někdo vzdálený jakoby Balášovi mým hlasem odpovídal.

(Pokračování.)

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

V tom domě na „máselné podsíni“ měl jsem za souseda nejenom svého professora ale také svého ředitele. Přes dvorek za hlavní budovou v menším domě bydlil tenkráte ředitel Jan Květoslav Klumpar. Kdo jej po prvé spatřil, muže slušně vysokého, hubeného, hustých ač ne dlouhých knírů, šedých očí ostrého pohledu pod tmavým hustým obočím, jistě si pomyslil: „To je asi přísný pán.“ Hleděl tak, tvrdé přísnosti však neznal. Nenaháněl hrůzy, přál studentům a studenti jej měli rádi. Sám upřímný vlastenec, nepoutal ovšem nikterak vlasteneckého smýšlení mezi studenty a nedusil vlasteneckých projevů z byrokratických ohledů nebo z ohledů na vyšší místa. — A tenkráte, jmenovitě za Herbstova ministerstva, byla těžká doba, zvláště pro správce českých středních škol; tenkráte dávali pro vlastenecké smýšlení a jednání ředitele do pense a professory propouštěli ze služby.

Živě se pamatuju na ředitele Klumpara, když k nám do kvinty, po prvé, tuším, vkročil; myslil jsem, že přichází s úředním oznámením. A ředitel začal, že dnes je úmrtní den Jos. Jungmanna; stručně ale pěkně o něm pověděl, a že na jeho památku založena je při gymnasiu nadace, Jungmannova nadace, jejíž výtěžek uděluje se chudému žáku, v češtině zdárně prospívajícímu, a že letošního roku uděluje se — — Komu se tenkrát udělila, již se nepamatuju. Mne z Němec přišlému překvapila nadace sama, nadace toho jména, i účel její. Znělo mi to tak neobyčejně a nějak radostně, když ředitel tak vlastenecky promluvil a pak všechny nás nabádal, abychom se pilně a horlivě vzdělávali v mateřském jazyku.*)

Naše třída neměla nikdy řed. Klum-

*) Po válce r. 1859 bylo „první manifestací probouzejícího se ducha národního v Hradci Králové uspořádání oslavy Jungmannovy v listopadu r. 1859“. Hlavně snahou proslulého továrníka hudebních nástrojů V. F. Červeného, professora Kristiána Stefana a staříčkého J. H. Pospíšila uspořádána pěvecká, hudební a deklamatorní akademie s programem úplně českým. Tenkráte se v Hradci po prvé zpívalo: „Já jsem Slovan s duší tělem“ a Jelenův sbor: „Vše jen ku chvále vlasti a krále.“ Návštěva byla neobyčejně hojná, třeba že z úřednictva a důstojnictva demonstrativně nepřišel nikdo. Výsledek Akademie byl znamenitý. Na památku této Akademie odevzdali pořadatelé ředitelství gymnasijnímu stozlatovou obligaci s dodatkem, aby každoročně v den úmrtí Jungmannova (15./XI.) úroky byly darovány chudému studentovi. Viz Ot. Jedlička: Upomínky na kralohradecké gymnasium z let 1857—1865.

para na vyučování; jen jednou u nás suppleval za některého nemocného professora. Bylo to asi v sextě, poněvadž ředitel Klumpar s námi opakoval o jednotě českobratrské; opakoval a také sem tam něco pověděl. Tenkráte jsem po prvé slyšel, že kolečko nad u v našem pravopisu zavedl bratr Jan Roh, spisovatel českobratrský, jenž měl styky a jednání s M. Lutherem, rodilý Domažličan a že do smrti po domažlicku zadrhoval. To jsem si odnesl z té hodiny pana ředitele.

Jak přátelsky se choval ke studentstvu, jevilo se nejzřejměji o studentských výletech. O těch se ještě zmíním.

Pana ředitele jsem vídal v gymnasiu a také doma, když se vracel z ústavu a přecházel dvorečkem do svého bytu, jej a také jeho rodinu, paní ředitelovou, jež nosívala přes ramena angorový, velký šátek a chodila s dceruškou nebo s dvěma svými chlapečky.

Když jsem se rozloučil s Hradcem, setkal jsem se s řed. Klumparem poměrně záhy. Byl svého času také inspektorem českých škol v broumovském hejtmanství. A tu jeda jednou Hronovem, zastavil se u nás, (tenkráte jsme bydlili ještě ve stavení pod kostelem,) „že slyšel, že jsem doma". To byla pro mne čest a velké potěšení. Po létech zajel jsem do Hradce a tu jsem šel s poklonou k panu řediteli. Přijal mne velmi mile a srdečně. Za hovoru jsme se dostali na Broumov a tu rozevřel album a ukázal mně podobiznu mého bývalého broumovského ředitele, P. Volfganga Morávka, s nímž se seznámil, když dojížděl na Broumovsko.

A zase po letech, po třiciti od naší maturity, jsem uviděl řed. Klumpara. Na památku té maturity měli jsme sjezd v Hradci Králové. Šli jsme pozvat pana ředitele, aby nás poctil a mezi nás přišel. Přijal nás přátelsky, tenkráte pětasedmdesátiletý, slíbil, přišel, srdečně k nám promluvil a vesele s námi besedoval. Loňského roku zemřel u věku čtyř a osmdesáti let. Tisíce hradeckých studentů na něj mile vzpomíná a bude vzpomínat.

Zmínil jsem se o německém katechetovi Dr. Krausovi, nepříteli všeho národního ruchu mezi studenty. V Hradci učil na gymnasiu do r. 1861. Po něm nastoupil Bohumil Hakl, jenž do té doby působil při vojenském vychovávacím ústavě v Belluně v Benátsku. Hned první svou „vzletnou exhortou o lásce k vlasti a svým vlídným chováním mysli i srdce naše si naklonil," vzpomíná Otokar Jedlička. A vlídným, milým učitelem byl i pak, za mých časů.

Když jsem přišel do Hradce, bylo katechetovi Haklovi čtyřicet let. Do školy přicházel vždy v čamaře, černě jako svátečně oblečen, sličný, černovlasý muž svěží barvy, elegantní kněz. Měl jsem jej od kvinty do septimy. Po všechen ten čas nepřihodilo se v naší třídě za jeho hodin nic rušivého. Měli jsme jej rádi; to se také projevilo, když r. 1870 ustanoven byl za faráře do Hořic, jak jsme se s ním loučili a pak jej vyprovázeli kus za město. Z Hořic poslal naší třídě velmi pěkný a srdečný list, aby se poděkoval a s námi naposled se rozžehnal.

Už jako katecheta byl literárně činný; hlavní však jeho činnost spisovatelská připadá do jeho let hořických. Když r. 1897 slavil své sedmdesátileté narozeniny, přijeli za ním do Hořic mnozí jeho žáci; mezi nimi slavný professor E. Albert, rovněž odchovanec kralohradeckého gymnasia. Děkan Hakl Alberta přečkal. Zemřel r. 1904 u věku sedmasedmdesáti let.

Jeho nástupcem na hradeckém gymnasiu stal se mladý kněz Jan Ehmer, (nar. 1844 v Borové u Poličky), vysoký, hubený, s brejlemi na nose, tváře pobledlé a nezdravě vypadající, s licousky na spáncích. Chodil v černém, šosatém kabátě podoben spíše venkovskému kaplanu. Ve škole mluvil živě, často rozhorleně, zvláště když polemisoval proti některým názorům.

Byl milovník hudby a výtvarného umění; snažil se i ve studentstvu pro ně budit smysl. Každé neděle po kostele vykládal v gymnasiu těm, kteří ze studentů na jeho pozvání přišli, o stavitelských slozích. Poněvadž neměl ani obrazů ani jiných pomůcek pro názor svých posluchačů, kreslil křídou na tabuli seč byl, a vždy s ohněm, jak také vykládal. Zemřel u milosrdných v Praze předčasně, r. 1887 a pochován jest v Poličce do hrobu svého otce.

Na řečtinu v V. měl jsem v prvním běhu prof. Vyhnisa, v druhém běhu prof. P. Durdíka. Toho také v téže třídě a také jenom na jeden semestr na němčinu. Vzpomínek málo. Jen to vím určitě, že jsme prof. P. Durdíka měli ve vší vážnosti, ačkoliv byl tak mlád a teprve začínal. Vážně vystupoval, vážně učil. Řečtinu v šesté měl pan professor Votruba, v VII. a v VIII. professor Ondřej Franta, dlouhé brady, modrých, přísných očí, ne však zlý, jenž miloval jadrné promluvení nebo přirovnání a rád se i zasmál a zažertoval. Před tím nežli se dostal do Hradce, působil v Těšíně na gymnasiu za ředitele Jana Kalinčáka, autora slavné „Reštavrácie", s nímž získal si zásluh o shodu českopolskou. Z Hradce povolán do Prahy, kterou opustil r. 1878, kdy byl jmenován ředitelem gymnasia v Rychnově nad Kněžnou. Zemřel v Praze roku 1900.

Na dějepis jsme měli od kvinty až do oktávy prof. Jos. Vinohorského. První mé vystoupení u něho v V. na podiu bylo pranešťastné. „Nakreslete Východní Indii —" žádal prof. Vinohorský. My v Broumově map na tabuli nikdy nekreslili; a vůbec měli jsme zeměpis jenom v primě. A teď z ničeho nic kreslit Východní Indii. Několik poledníků a rovnoběžek jsem načmáral, jak jsem to vídal na mapách, bez číselného však označení, ale do té namalované mříže jsem nic neměl. Stál jsem před ní mlčky, v tupé zaraženosti, až mne professor poslal, abych si sedl.

Pak bývalo lépe, nikdy však znamenitě. Nejlepší má známka z dějepisu byla chvalitebná; než i dostatečnou nacházím na starém vysvědčení. Prof. Vinohorský, s knírky, s vlasy od čela do týla česanými, vykládal stoje, opřen o kathedru loktem, pod který rozestřel cíp svého kabátu. Naše, či mé, abych nekřivdil, účastenství na tom, o čem vždy plynně vypravoval, nebývalo vždy živé a upoutané, zvláště když odbočoval. Více mne zajímaly jeho výklady z češtiny, z literatury, na kterou jsme jej měli v septimě a oktávě, zvláště jeho obsáhlé výklady o Čelakovském a Kollárovi a rozbory jejich díla. Prof. Vinohorský, jenž psal o Štítném a jiné vědecké články a vydal prostonárodní dějepis český, byl také autorem povídky „Bratr Renát" vydané v Dědictví Maličkých r. 1864 svého času velmi rozšířené a oblíbené. Zemřel r. 1878 v Praze, kdež byl od r. 1871 professorem při české reálce.

V mathematice v septimě a v oktávě se mi uvolnilo, když nás jí učil professor Jan Slavík, později ředitel akademického gymnasia v Praze a posléze zemský školní inspektor na Moravě.*) Když dostal naši třídu, byl mladý pán, zajímavě přibledlé tváře, tmavých očí. Úsměv nebyl u něho žádnou vzácností, někdy i zažertoval, i malou disputaci v příslušných mezích časem připustil, zvláště v psychologii, kterou nám v oktávě pěkně a živě vykládal**) a která mne ještě více poutala nežli před tím logika. Snad proto, že jsem v psychologii prospíval, byl na mne mírnější v mathematice, ve kteréž jsem se jednoho semestru v septimě a jednoho semestru v oktávě dopracoval až i „dobré".

Do bližšího a volnějšího styku přicházeli jsme s prof. Slavíkem o cvičeních, kdy všecko gymnasium se chystalo „do pole", na celodenní výlet. Prof. Slavík byl nejvyšším velitelem a cvičil s námi v širokém příkopě hradecké pevnosti všeliké nástupy, šikování se a mašírování. Byly to pěkné a veselé chvíle.

*) Zemřel ve výslužbě na Smíchově r. 1906.

**) Tiskem pak vydal: Zkušebné dušesloví.

Na konec ještě o pánech ordinářích. Prof. Jos. Končinský vedl nás od sexty resp. od kvinty až k maturitě. Bydlil vedle Pospíšilových, tak že pak, když jsem se přestěhoval do „Patočkova tábora" stal jsem se jeho sousedem. Když jsem se dostal do Hradce, byl pětatřicítiletý, svěží muž, pěkné, ušlechtilé hlavy, plavých vlasů, s kníry a krátkou kozí bradkou. Nedlouho před tím ovdověl. Choť jeho, jak jsem slýchal, velice sličná, zemřela za cholery, zanechavši mu dcerušku.

Prof. Končinský se po druhé neoženil. Málokam vycházel, zábav, společností nevyhledával; žil sám s dceruškou. Hodně kouřil, ale jen krátké, to jsme věděli. První rok, co jsem přišel do Hradce, měl ještě několik žáků „na privát"; chodili k němu do bytu, aby se pocvičili v latině. Byl výborný učitel. Na jeho hodiny rád si vzpomínám, třeba že ne na všechny; ne na grammatické a na ty, na něž připadla komposice. Grammatika a překládání z češtiny do latiny mně hrubě nechutnalo.

Za to když jsme četli auktora — Končinský nezabíjel ho mluvnickými rozbory a slovičkářstvím. Svým výkladem textu upoutal každého, kdož byl jen poněkud čilejší mysli. Nerozehříval se horováním, nemluvil emfaticky, bylo však cítit, jak autora pronikl, že ho má rád, že mluví o něm s láskou.*) Jasným výkladem osvítil místo, ukázal co na něm význačného a zvláště krásného, co čistě lidského. Všude v těch dávných dějích a scenách vystupoval mu člověk; kde se dalo, připomenul naši dobu, přirovnávaje staré poměry k našim. Zvláště Tacitus, ten chmurný dějepisec, stal se mně výklady Končinského milým. Za té četby jinak vystupovaly před mé oči dávné události; tu mrtvá jindy jména nabývala živé tvářnosti.

Končinský nám ukázal psychologii Tacitovu, jak líčí jednotlivé karaktery i veliká hnutí; tu jsem se naučil nazírati do politických a sociálních poměrů. Římský historik pessimista u výkladu Končinského utvrzoval ve mně odpor ku všelikému bezpráví, posiloval soucit k utiskovaným a lásku k svobodě. Některá místa plná rozhořčení velikého Římana mohutně působila, jiná pak, rád si vzpomínám, mne i dojímala.

(Pokračování.)

*) Tiskem vydal zdařilé metrické překlady Sofokleových tragedií Oidipa na Kolóně, a Oidipa krále.

VÁCLAV DRESLER:

JAKUB ARBES.

JUBILEJNÍ POZNÁMKY K JEHO 70LETÍ.

(Pokračování.)

Po úsilovném studiu i logickém porovnávání podařilo se mu najít pevnou osu, kol níž soustředil všecko další bádání i veškeru energii svého vycvičeného mozku a jež jej dovedla také ke konečnému cíli. Sestrojiv si dle určitých tajemných značek na obraze střízlivý místopisný plán, zjistil místo, k němuž se všecky nitky zřejmě sbíhaly a kde tušil nalézt poklad nebo nějakou zajímavou vzácnost. Při praktickém stopování tohoto theoreticky vypracovaného plánu místo pokladu našel zásobu více méně bezcenných polodrahokamů ve skřínce uložených, a za čas rozřešil si tajemství Balkova obrazu tak, že mělo nabádat k logické duševní práci i vnitřně vykrystalisovat tak zvolenou lidskou jednotku. Tato závěrečná formulace nezachránila ho všakpřed poruchou tělesných sil ani před záhadným zatčením, ale potvrdila i zavrcholila autorův zamýšlený důkaz.

Méně těžké, myšlenkově průhlednější a více dějové jest nejblíže další romanetto Arbesovo: „Zázračná madonna". Tady nešlo autoru v prvé řadě jen a jen o provedení určitého vědeckého pokusu nebo o dokázání některé z moderních theorií, spisovatel rozdělil tu svůj tvořivý zájem mezi belletrisovaný děj i podklad myšlenkově důkazný. Děj sám jest šťastně i účinně zahájen podrobně podanou, napínavou a svrchovaně rozrušující scenou, kde mladá matka rozlítostněna a životem předčasně vyssávána, při pohledu na nehezké dítě, v tušení jeho sociálně kruté budoucnosti pomalu odhodlává se k násilnému přetrhnutí této chladné budoucnosti předem. Ale hned na to skočil spisovatel dějově do této budoucnosti a líčí malou episodku z života chudého smíchovského hocha, jemuž náhodou se na několik minut otevře vstup do jedné z lepších měšťanských rodin a jenž byl autorovým přítelem. Vypravování tohoto přítele bylo pak Arbesovi později základem dalšího děje: jako člověk bez zajištěné existence oženil se po úmrtí jejího pěstouna s hezkou sirotou, nemanželským dítětem, a nějaký čas žil vedle ní poměrně klidně. Zvěděv však příležitostně od ní, že je vlastně dcerou kněze, brutálně ji od sebe vyštval a živořil pak asi rok úplně osamocen. Když jeho duševní stav hrozil už nutnou katastrofou, setkal se opět se zapuzenou ženou, vrátil se k ní a, poněvadž ona zatím dle dodatečně nalezené závěti pěstounovy nabyla značného jmění, získal i on hmotné neodvislosti a věnoval se cele svému oblíbenému studiu madon. Po jistou dobu žili zase klidný rodinný život, dokud ho nadobro nerozrušila náhlá smrt ženy, jež, aby si vrátila mužovu lásku, byla před opětným setkáním svůj tělesný organism vzpružovala užíváním silného jedu a nahodilému požití větší dávky na konec podlehla... Teprve hodně dodatečně během děje prozradí se, že rozkvetlá žena jest oním dítětem z úvodu a ten se až touto spodní souvislostí připne k ději vlastnímu.

V chronologicky následujícím romanettě „Ukřižovaná" jest děj sám sebou dost složitý, ale ani tady není onoho jednolitého vnitřního proudu dějového, jejž jsme uvykli nalézat u průměrného románu západoevropského i ruského. Zase je to spíše řada volně seřetězených životopisů, z nichž každý svou samostatnou hodnotou příběhovou i uměleckou platí nám za hotové belletristické dílo, ale u nichž společná vnější páska opětně je utvořena jen osobou autorovou. Spisovatel souběžně kreslí duševní i osudový vývoj dvou přátel od mládí až po mužný věk: svůj vlastní a jednoho ze svých nejdůvěrnějších druhů. Oba studovali společně přírodní vědy, pak, jdouce každý za svou osobní zálibou nebo poslouchajíce prostě diktátu poměrů, rozešli se, aby se po čase zase náhodou setkali, přítel jako důstojník, autor jako člověk bez životní kariery a příští kandidát žurnalistiky. Svěřují si navzájem své osudy od doby, kdy se byli rozešli, a přítel vypravuje podrobně o tom, jak se v něm zrodil i postupem času rostl sklon k halucinaci. A tento duševně zajímavý postup jest rozvržen na několik složek, jimiž je také zaviněn: na líčení pátera Schneidera (výjev v chrámě za revoluční noci, vzbouření sedláků v haličské vsi, ukřižování mladé židovky) a vypravování přítele o jeho vlastních zážitcích či dojmech při vypravování páterově. Jdouce za dějovou souvislostí, musíme ji tedy někde dost pracně shledávat. Co sahá za toto dvojitě skřížené vypravování, jest dějově jen dozvukem: přítel jde do bojů, je raněn, autor ho naposled vyhledá v nemocnici a tam se doví dodatečně, že původce katanského ukřižování dívčina byl jím už jako důstojníkem v návalu citového rozhořčení proboden, dívka pak že zemřela později v klášteře, majíc se stát jeptiškou, ač původem židovka.

Z t. zv. „nocturn" autorových na prvním místě nutno jmenovati „Annu i Marii". Jest to snad nejsmělejší pokus o vě-

decky pokusnou malbu lidské duše v naší současné literatuře. Pokus velice odvážný, ale i svrchovaně riskantní. Duše lidská je sice vítaným předmětem studia romanopiscova, ale není mrtvolou k pitvání, ani chemickou sloučeninou, s níž by se dalo manipulovat methodou přísně vědeckou. Duše v člověku jest něco živého, pružného, stále se obměňujícího i vyvíjejícího, něco, co nelze chladně operovat, ale u čeho musíme pořád počítat s živoucím teplem a s plynulostí vnitřních vývojových pochodů. Proto působí pokus Arbesův dnes trochu studeně, málo životně a víc svou odvážnou snahou než svým uměním. Jest to dějově tragická historie dvou přítelkyň, z nichž obě milovaly téhož muže (motiv ten se u Arbesa opakuje ještě jednou v „První noci u mrtvoly"). Anna se zaň provdá první a po krátkém štěstí rodinném propadne trudnomyslnosti, i dobrovolně ukončí vlastní štěstí sebevraždou. Marie po čase stane se druhou manželkou milovaného muže, ale za krátko, v bouřlivé noci, uvědomivši si, že vlastně ona Annu ponenáhlu otravovala a mravně usmrcovala svými beznadějnými dopisy, odejde za nešťastnou přítelkyní touže cestou. A tento prajednoduchý děj je autorem rozveden v objemnou knihu, jež pak trpí přílišnou délkou psychologisujících partií.

„Ethiopská lilie" byla po svém publikování snad nejslavenějším autorovým romanettem, ač jest příliš přeplněna učenými úvahami o výchově, o školství, o přírodních vědách, mathematice, hvězdářství atd. Látkově črtá historii zapadlého českého myslitele a pokrokového učitele, jenž po dlouhých přípravných pracích i úmorných studiích vypočítával a objevil nejvzdálenější od slunce bludici Vodana r. 1844, tedy dva roky před Francouzem Leverrierem, ale ztrativ náhodným nalepením pod ethiopskou lilii v herbáři hlavní list, zmařil sám dlouholetou práci. Vše ostatní je hlavnímu ději jen pozadím: synovcova láska k učitelově chovance, její smrt, stařečkův životní smutek ... A tento velmi střízlivý příběh vyplnil v Arbesově romanettě opět několik set potištěných stran.

Z ideově nejhlubších a myšlenkově nejbohatších i nejhutnějších Arbesových romanett jsou ‚Kandidáti existence". Vážné pozadí sociálního problému jest v nich vyplněno rodinnými i milostnými tragediemi, příběhy čistě soukromého tónu a řadou scen účinně dramatických. Patří k dějově nejmohutnějším, nejživějším a při tom obsahově nejvážnějším pracím Arbesovým. S počátku podává autor vývojově líčenou kroniku pokrokářského tajného hnutí v Praze uprostřed devatenáctého století, jež však za odvážně sestrojené plány se zatím nedostalo, spokojovalo se pouhou kritikou stávajících společenských i politických zřízení, na veřejný projev, čin, uskutečnění papírových plánů se ještě neodvažovalo, a předčasně bylo rozehnáno zakročením policie. Jednotliví vůdčí členové rozprchli se do světa a teprve po letech sešel se autor jako referent pražského denníku s několika z nich při politických bouřích brněnských. Ty jednomu přinesly smrt, a druzí dva, brzo po jejich potlačení, jali se uskutečňovat bývalý, do podrobna vypracovaný projekt sociálně reformní, vystavěvše továrnu na zcela moderních základech, o čistý zisk dělíce se v ní se zaměstnaným dělnictvem i zvrátivše starý kapitalistický řád z kořene. Podniku se dařilo a podryla ho teprve osobní lehkovážnost i rozmařilost jednoho z obou majitelů. Sociální složka děje vrcholí tedy katastrofou a tragicky končí současně také složka milostně rodinná. Tak silné tragiky, tolik osudové hrůzy a výjevů do té míry vzrušujících, co jich vykazuje dějový závěr „Kandidátů", má světová literatura jen málo. Na několika vrcholných stranách je tady shuštěna všecka příšernost lidských životních bojů a konečná marnost snah lidských jest tu narýsována čarami přímo nevyhladitelnými.

Ideově méně zhuštěny a myšlénkově rozstříklejší, méně sugestivní jsou Arbesovy romány, jichž není na počet mnoho a mezi nimiž ještě se některé jeví jako nedokončené trosky rozměrnějších belletristických rozvrhů. Zde nechtěl autor působiti logickou přesvědčivostí vědeckého experimentu ani dramatickou účinností základního motivu, nýbrž množstvím věrně odpozorovaného, svědomitě sneseného a reálně zachyceného látkového materiálu. Jako serií svých lepších romanett osvědčil spisovatel značnou schopnost vědeckého myslitele i theoretického luštitele sporných problemů, upozornil v románech na svůj bohatý dar pozorovatelský. Kdežto tam mu šlo o originelnost i logické obhájení určité myšlénkové these, tady se mu v první řadě jednalo o vystižení reálného detailu. Onde řešil a dokazoval, zde popisoval, reprodukoval. A v důkazu i řešení jest silnější než v popise, jenž se mu pod rukou často příliš rozvlňuje a zaviňuje rozvláčnost celé skladby. Odtud jeho romány nemají té myšlénkové shuštěnosti ani motivační působivosti, jakou vidíme u všech význačnějších romanett. Cena Arbesových románů leží v dlouhé řadě nahromaděných a bezprostředně odpozorovaných, zkušeností ověřených nebo historicky zjištěných údajů, fakt, životních dokladů i společensko-sociálních podrobností, ne v uměleckém pojetí ani belletristickém zpracování základních motivů. (Dokončení.)

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

LITERATURA.

Josef Jakubec: „B á s n ě“. K tisku upravil Josef Herptner. V Praze 1910 nákladem přátel zesnulého básníka. Stran 196 za K 2.50.

Vlídná pieta přátelská, která — zdá se — je u nás hostem stále řidším, a která sama sebou je s to, aby vzbudila živou sympathii pro krásně upravenou publikaci, vydává tuto pozůstalé verše nešťastného básníka, který sotva jedenatřicítiletý v samém rozpuku zajímavé vlohy básnické, umřel r. 1889 na svém rodném Jičínsku. Známe Jakubce z let osmdesátých hlavně jako výborného básníka-povídkáře, zamilovaného do venkovských sujetů. Rodný jičínský kraj, ba sama Lhota Hlásná, z níž pocházel jeho selský rod, vnuknul mu celou řadu postav i dějů, jak nám je zbásnil v obou svazcích svých P o v í d e k z k r a j e v e v e r š í c h, ve své „Evě cikánce“, „Martinu dráteníkovi“ a „Na rybníce“ (I.), ve svém „Novém sadě“, „Obrázku z pouti“ a piece „Až na onen svět“ (II.). Z časopisů těch dob známe také Jakubcovu prósu, řadu pěkných, zejména velmi barvitě traktovaných obrázků z Tater, a potom roztomilý portrét „Lacinů dědeček“, vydaný tuším v Osvětě na samém počátku devadesátých let. Množství poesií zůstalo po Jakubcovi roztroušeno po časopisech; jí ujímají se tedy nyní šlechetní básníkovi přátelé a vydávají ji ve vkusně vypraveném svazku jako poetův odkaz.

Zde představuje se vám především Jakubec-l y r i k. Roztoužený snílek a sladkodechý opěvatel krajinných půvabů, sem tam zapadající ještě v osidla silných vzorů Čelakovského („Na obloze se mráčky rozplakaly, — nad potokem se vrby zasmutnily. — A naděje mé v hrob se sesypaly, — a matku svoji, duši, opustily.“). ale jinak nesoucí s sebou už všecky typické znaky (zejména formální) poesie nové, jak s ní hrdě do světa vyharcoval v polovině let sedmdesátých zejména Svatopluk Čech. Nesmíme zapomínati, že literárními Jakubcovými soudruhy a vrstevníky byli šťastnější jeho přátelé: Mužík, Karel Kučera, Šimáček, Xaver Dvořák a jiní, u kterých vesměs vedle stránky ideové vyznačovala se forma znamenitým pokrokem. Po této stránce Jakubec tedy dobře zapadal do přední řady našich slibných poetů, myšlenkově se od nich odlišoval však rysem samotářské blouznivosti, snad podmíněné do jisté míry srdeční chorobou, kterou básník již od let studentských trpěl. A tak se mu nejlépe snilo o luzích a olšinách rodné vesničky, o tichých letech ptáků, kteří táhli kams do daleka, o vlahých slzách, které nepozorovaně tekly z očí, když dumal o příštím jaru. Tu pak si přával, aby slzy ty proměnily se aspoň v bílé květy lilijí, které by skryly tvář jeho tlící v hrobě. Míval také okamžiky sladkých a závratných visí, kdy ozářen stříbrem luny vznášel se nad světem, veliký, bílý, silný a pán myšlenek statisíců. Trpce dumával také nad losem nešťastných, kterých opomíjí svět, a kteří smutnější jeho sama, ztrácejí se ve velkém kosmu jako zašlápnutý prach. Bylť Jakubec, jak nám jej lyrika jeho vrací, vůbec duše jemná, teskně zladěná a citlivá nanejvýš, velmi resonnanční, zejména k bolesti a stesku. Rád zapěl si písničku lehkou, národní notou znamenanou, ale přece se jenom nejraději zhaloval do verše pastósně založeného, tekoucího volným a širším tokem, který řídila chmurná, resignující, tichounce rozjímavá povaha. Dobrý, měkký, hluboký člověk — citlivý, měkký, hluboký básník. Jeho lyrika stává se cenným pendantem knižně známé už jeho epiky, jsouc zároveň krásným činem přátelského porozumění a uznáníhodné obětavosti.

Fr. Sekanina.

P r ů v o d c e p o a l p s k ý c h z e m í c h K r a s u a P ř í m o ř í. Vydal český odbor slovinského alpského družstva redakcí Dra. V. Dvorského a Dra. B. Franty. Nákladem „Máje“. Cena 6 korun.

Kdo sledoval poněkud snahy českého alpského sdružení, obrátiti do zemí slovanských a na chorvatský jih velký cestovní ruch našich, kteří dříve šmahem jezdívali do německých Alp a na německé moře, musí býti potěšen faktem, že snahám těm se dařilo; jinak nebylo by možno, aby bylo došlo k dílu, které vyhovuje pohodlnému cestovateli i alpistům. Převod našich cestovatelů z německých do slovanských krajů znamená kromě jiných důležitých momentů převod mnoha peněz každoročně na prospěch Slovinců a Chorvatů. Vydavatelé dobře pojali do spisu podrobně příjezdy po všech drahách do Terstu a Rjeky (s podrobným popisem a plány obou měst, s výlety z nich), tak že i pro cestu z Prahy k moři jiného průvodce není třeba. — Jižní Štyrsko, Korutany, Kráňsko se všemi městy, stanicemi i okolím, letovištěmi, přechody a výstupy horskými, Istrie s vnitrem i celým pobřežím, západním i východním až do Lovrany a Opatije, s veškerými ostrovy a lázněmi (ostrovy Krk, Rab, Lošin, Čres atd.), dále Grado popsány jsou podrobně. Také cesta přes Udine do Benátek a Benátky samy nejsou vynechány. — Přehledná mapa z vojenského zeměp. ústavu, četné podrobné menší mapy, plány měst, horské hřebeny, panoramata s vrcholů činí knihu skutečně praktickou. Alpisté — snad i jiní, než čeští — sáhnou po knize jistě velmi rádi, ježto v ní popsáno je z autopsie na 700 horských výstupů, z velké části takých, které nejsou obsaženy v žádné jiné knize. — Pozorovali jsme, že data knihy jsou z doby nejnovější. Je v ní da-

leko více a důkladněji vylíčeno, než ve svazcích Baedekera, Mayera a Hochtouristy, které popisují toto území.

Ambrose Bierce Uprostřed života. Povídky o vojínech a civilistech. Přeložila Božena Koppová. „Anglické knihovny" řada II., svazek 30. Nákladem J. Otty v Praze.

Mluví se ve dvou odděleních této knížky, jak podtitul napovídá, o vojínech a civilistech. Toť však jen vnější kriterion.

Jediné mají oba díly společné: pojmy hrůzy, jediný mají téměř motiv a cíl: vzbuditi úděs u čtenářstva, jak v úvodní povídce „Přiměřené okolí" autor sám vysvětluje. — Dějištěm povídek prvého dílu „O vojínech" je bojiště americké války severu proti jihu. Syn bojuje tu proti otci, muž rozstřílí dělem dům, kde je jeho žena a dítě, s raffinovanou úmyslností jsou anglickým autorem vybírány drásavé momenty, řídké, někdy až nelidské, vždy však hrůzné a vypravovány jsou ostře, až drasticky. V druhém díle pak, „O civilistech" hrají mrtví velikou, ba nejdůležitější roli a smrt hrůzou, bázní a strachem je koncem téměř každé povídky.

Je velikou předností autorovou, že je anglicky stručný, ovšem však také anglicky důkladný v podrobnostech. Kreslí drasticky, výrazně, líčí obratně a barvitě, hraje však v celé knize na jediné, jedné struně, čímž poněkud monotoností unavuje. Povídky ztrácejí hrůzy i zajímavosti. —

Ač kniha „Uprostřed života" upomíná příliš na běžné literární zboží čistě anglické provenience, netřeba litovati, že zařaděna byla do pečlivě vedené „Anglické knihovny".

Tristan.

DIVADLO.

Jubilejní představení Kvapilovy „Princezny Pampelišky". V částečně novém obsazení dávána byla ve středu 29. června Kvapilova Princezna Pampeliška na Národním divadle už po padesáté. Věru, úctyhodné číslo, kterým přiblížila se poetická tato pohádka v době třinácti roků od premiéry (v říjnu 1897) k několika oněm zvláště oblíbeným českým kusům činoherním, jimž přízeň českého lidu stala se do života dobrou průvodkyní. Jubilejní představení Pampelišky se slečnou Suchánkovou v úloze titulní dalo nám zase jednou intensivněji procítiti vzpomínku na nebožku paní Kvapilovou, pro níž byla pohádka napsána. Slečna Suchánková nám ji nejednou připomněla gestem, pohledem očí, zabarvením hlasu — celým tím tklivě poetickým založením zejména v lyrických passážích vzrůstajícího stesku a těžké podzimní melancholie. Robustním, odhodlaným Honzou při jubilejním představení byl pan Želenský, který tu zastoupil dřívějšího pana Vojana; uměl ve svém zjevu velmi organicky sloučiti vroucnou oddanost a lásku k Pampelišce se siláckou pohotovostí zejména v několika „bitevních" scénách, jež byly upraveny, pokud toho sám pohádkový motiv připouštěl, značně přirozeně. Po slečně Volfové ujala se tentokráte Honzovy matky paní Danzerová a podala ji s krásným procítěním a výrazně. Schlaghammerův hispanský princ oproti dřívějšímu podání Seifertovu lišil se zejména rázovitou pohotovostí výkonů a celkově měkčím založením, p. Seifert zakládal jej pyšněji, aristokratičtěji — u p. Schlaghammera převládá stále neutuchající láska k rozkošné Zlatohlávce. Celkové provedení bylo svrchovaně zladěno jak souhrou, tak výrazně přizpůsobeným rámcem dekoračním — režii měl p. Schmoranz — a poetickými hudebními ouverturami i vložkami Foerstrovými. —*n*—

TÝDEN.

* V městských sadech pražských, na krásném místě zrovna proti Františkovu nádraží, odhalena byla v pátek 1. t. m. pamětní deska národnímu buditeli a zakladateli české literatury přírodovědecké Janu Svatopluku Preslovi. Dlouhá léta trvalo, než z prvních podnětů a malých počátků finančních shromažďovaných zejména nadšeným úsilím českých kruhů odborných a blahovůlí spolku „Svatobora" mohl býti vyhotoven poetický tento památník, umělecké dílo sochaře R. Kafky a architekta J. Gočára. Jednak okolnost, že v národě tolik přetíženém dobročinnými sbírkami vzaly na se sbírání příspěvků pouze kruhy odborné, jednak náhodné okolnosti jiné zavinily jistý průtah s konečným odhalením a dokonce i několikerou změnu ve formě památníku samého — tím upřímnější radost může dnes vzejíti nad dílem dovršeným tak pietně a v každém směru harmonicky. —*n*—

*

* V neděli 3. t. m. odhalen byl na Komenského náměstí v Českém Brodě pěkný pomník Prokopa Velikého, umělecké dílo pražského sochaře K. Opatrného. Za přítomnosti velkého množství lidu odhalena byla postava velkého vůdce Husitů stojící na dvojstupňovém podstavci a jakoby vyrůstající z mohutného pískovcového balvanu — z trosek rozbitého vozu. Umělec zachytil Prokopa Velkého v roz-

hodném, tragickém okamžiku: kdy orlím zrakem svým obráceným k lipanské pláni sleduje osudný obrat bitvy a kdy mohutná ruka, křečovitě a jakoby násilím zahnutá, zatíná se v pěst. Noha šlape po odhozeném palcátu, z pozadí rýsují se trosky bitevního vozu. Myšlenka i hlavní účast při jejím provádění přináleží redaktoru Josefu Miškovskému, kterému bude Český Brod vděčiti jednu ze svých nejkrásnějších uměleckých památek. —*n*—

*

* V Záhřebě zemřel 30. června nestor charvatských básníků Ivan ryt. Truski, druh Gajův, Rakovcův i Stanka Vraza, jeden z nejnadšenějších bojovníků za myšlenku ilyrismu a vůbec za kulturní obrození Charvatska. Byl to básník lyrik i epik, který začal své poslání překlady z Bürgera a Schillera, a který skončil jako pobočník Jelačičův, neboť i vojákem byl duší i tělem. Před lety odešel na odpočinek v hodnosti plukovníka, ale i tu stále ještě sledoval rozvoj charvatské literatury přispívaje až téměř do posledních okamžiků svými působivými satirickými šlehy do některých časopisů. Smrt vyrazila péro z ruky básníkovi-vlastenci bezmála — jedenadevadesátiletému. —*n*—

*

* Dne 30. června slavili jižní Slované jubileum stých narozenin svého básníka, buditele a kulturního reformátora Stanka Vraze, Miklosičova soudruha a krajana (oba pocházeli z blízkého okolí Štyrského Hradce), jednoho ze svých nejnadšenějších pěstitelů obrodného hnutí ilyrismu. Je známo, že vlastním otcem ilyrismu, kterým měli býti Charvati, Srbové a Slovinci kulturně sdruženi v pevnou jednotu, je Ljudevit Gaj, rovněž upřímný přítel a soudruh Vrazův. Ale Gaj přešel ve svém apoštolování dosti záhy od písemnictví k politice, zatím co Stanko Vraz se svého oblíbeného pole literárního nezřekl nikdy, stav se idei ilyrismu nadšenějším, přesvědčenějším a vytrvalejším apoštolem, než sám její tvůrce. Rodem Slovinec, poznal Charvatsko vlivem Gajovým, který jej pozval do Záhřeba, a od té doby počíná vlastní Vrazova nadšená, pro dobro věci zapálená, prozíravá, nabadavá a obezřetně reformatorská práce.

Ač básně, povídky, satiry a překlady, které nám zanechal (čtyři cykly Djulabije, Sonety, Ghazely, Gusle i tambura a j.) a které dovedly velmi vroucně a namnoze svrchovaně účinlivě promluvit o vlasti, o ideálu a o rozkochání milostném, — ač i jeho činnost sběratelská, kterou rozvinul a jíž děkujeme několik svazků jihoslovanských zpěvů a jiné lidové poesie, má svoji velikou cenu, přece jen význam Vrazův nejbezprostřednější a nejpronikavější leží v jeho činnosti redaktorské. V letech třicátých stal se básník totiž redaktorem „Kola“, revue založené dle vzoru našeho Časopisu Českého Musea, která pěstovala vedle belletrie i články vědecké, zejména z oboru jazykozpytu, literatury a národopisu. V těch letech stálo jihoslovanské písemnictví na velmi nízkém stupni. Stálé boje a zmatky, zejména jazykové, zneplodňovaly práci, která vázla také pro nedostatek vyškolených pracovníků. Stanko Vraz ve své navazovací snaze obrátil i zde svoje zřetele k sousedním slovanským národům, zejména k Polákům, Čechům a Rusům, a tím zaopatřil pro svoji revui řadu předních spolupracovníků jak na poli belletrie, tak i všestranně rozvité vědy, a zajistil během krátké doby „Kolu“ jedno z předních míst ve slovanském časopisectvu. Vlivem „Kola“ povznešena velmi značně belletristická i literárně-historická úroveň charvatsko-srbského písemnictví, které od té doby mohlo rychle kráčeti vstříc svému neustálému pokroku. —*n*—

*

Kazimierz Kaszewski, nestor literární, polské kritiky a spisovatel, zemřel po krátoučké nemoci dne 30. června t. r. na večer. Nar. r. 1825 ve Varšavě, syn důstojníka, skladatele nejznámější národ. písně polské: „Boże, cos Polske“, od mládí přilnul ke klasické literatuře. Prvou literární prací jeho však byl překlad Victora Huga. Napsal četné literární monografie a studie, psal divadelní kritiky, rozpravy o liter. polské, řecké a římské. Jeho liter. kritiky byly uhlazeny, stručny a obsažny. Přeložil mnoho dramat. prací z němčiny a z francouzštiny; vydal „Dějiny řecké literatury“, „Ethiku vývoje“, „Nové studie estetické“, „Básník baroku“ a j. *K. V. H.*

*

„La Renaissance du livre,“ Jean Gillequin & Co. v Paříži vydává sbírku kratší krásné prósy vynikajících autorů z celého vzdělaného světa pod názvem „Les milles nouvelles nouvelles“, jako revue „pro všecky“. Sbírka dospěla k pátému číslu, v nichž posud jsou umístěny práce dvou českých autorů, avšak následovati mají další ukázky z české tvorby. České práce překládá Jean de Néthy. Jsou tu: Gabriela Preisová s idyllou „Venez chez nous en printemps“ a Svatopluk Čech s povídkou „Le caractère donné en gage.“ O

V PRAZE, dne 8. července 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Dušek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Končinského jsem od maturity pak po léta nespatřil. V Hradci Králové zůstal až do r. 1883, kdy ustanoven byl za ředitele do Něm. Brodu. Od r. 1893, kdy vstoupil do výslužby, žil v Praze. Tu měl dceru provdanou; vnuci jeho chodili k nám do gymnasia v Žitné ulici. Dědeček byl jim tak trochu domácím učitelem, hlavně v řečtině. A tak zas učil, pořád svěží, výborného zdraví, ale již bílých vousů i vlasů, jež jakoby ještě zhoustly. Tou dobou jsem se s ním občas viděl; někdy na ulici, někdy v kavárně, do které docházel, když se vracel ze svého hostince. Byl stále zdráv a duch jeho neochablý, stále bystrý. A verše skládal, ale jen latinské a řecké. Psávali jsme si k svátku, já českou prósou, Končinský latinskými distichy. Loni došlo poslední. Když jsem mu letos psal k svátku, tušil jsem, že to je asi naposledy. Stonal a nedlouho po té zemřel.

O jeho pohřbu sešli se z celé Prahy jeho bývalí hradečtí a jiní žáci. Valný zástup jich kráčel za rakví milého professora. Z toho zástupu někdo snad si vzpomněl tu ve stínu smrti, jak zesnulý jim vykládal Horáce, životní jeho moudrost. Mně zatanulo na mysli, jak jsme s Končinským četli Tacitova Agricolu, připadl mně začátek poslední kapitoly:

„Si quis piorum manibus locus, si, ut sapientibus placet, non cum corpore extinguuntur magnae animae, placide quiescas —"

Před Končinským byl nám v V. b. ordinářem prof. Čeněk Vyhnis. V té třídě měli jsme jej na latinu, na řečtinu (první semestr), na češtinu v druhém běhu, (v prvním nás učil prof. K. Doucha,) a pak na němčinu. Vyhnis tenkráte ještě mladý muž (nar. 1842 v Kostelci nad Labem), plný ohně, působil, ačkoliv teprve začínal, už s plným zdarem. Pamatuju se, že zesnulý zemský školní rada Václav Svoboda, který přišel k nám na inspekci na latinu, neutajil před námi své spokojenosti a že nepřímo vyslovil uznání mladému učiteli našemu v ten rozum, když se nám tak pěkně vykládá, abychom si toho vážili, učili se a vytrvali.

Po kvintě zůstala Vyhnisovi u nás jenom němčina a té nás pak učil až do oktávy. V páté a v šesté v prvním běhu byla němčina ještě předmětem řádným, v sextě v druhém běhu (r. 1869) psána je na vysvědčení jako předmět mimořádný. Známka z němčiny pozbyla své bývalé důležitosti; jinak u vyučování se nezměnilo nic. Pilně se pěstovala německá literatura; ukázky z ní četli jsme z Mozartovy anthologie, knihy to velkého formátu. Vše oživoval výklad prof. Vyhnisa, výborného řečníka, jenž ve mně vzbudil nejen lásku k předmětu ale i chuť dále a více v něm pracovat, t. j. seznamovat se s německým písemnictvím. A tak jsem tenkráte mnoho přečetl ze Schillera, Goetha, z Wielanda, jehož „Oberon" mne zvláště okouzlil, Lessingova dramata i části jeho prósy, Höltyho, J. H. Vossa, jeho „Louisu" i jeho překlady z Homera; ale tyto překlady ne snad proto, aby mně sloužily ke školské praeparaci; na to byl, jak pamětníci se rozpomenou a usmějí, německý „Freund".

Kromě těchto a jiných autorů starších, seznal jsem tenkráte také leccos z Heina, Meissnera, Lenaua, nic však z románové literatury německé novější.

Literární historie německá poskytovala Vyhnisovi také příležitost, aby za vhodných chvílí zmínil se nebo i promluvil o dílech světové literatury, jejíž byl znalcem.*) Když

*) Tiskem vydal překlad Kálidásova staroindického dramatu Sakuntala, ukázku z překladu dramatu Urvaśí téhož básníka, z řečtiny pak Svatého Basileia Velkého Slovo k jinochům, kterak by pro.

se nemohl o nich šíře rozhovořit, alespoň se jich dotkl, upozornil na ně, jakož také často zavadil o umění výtvarná. Své výklady výmluvně, živě, často s ohněm přednášené oživoval případným připomenutím na podobné zjevy v jiných literaturách nebo jich srovnáváním, ukázal na souvislost kulturních proudů a jejich vlivy. Byl z těch, kteří dovedou nejen vštípit vědomosti, nýbrž také povznést mladou mysl a rozehřát srdce pro vše dobré a krásné.

Nabádal k soukromé četbě, půjčil vždy ochotně ze svých knih. S jakým porozuměním šel vstříc tomu, u něhož postřehl jiskru tvůrčího ducha, o tom jsem už pověděl ve vzpomínce na Bohdana Jelínka. Vyhnis také pamatoval, že žáci vstoupí do veřejného života; proto kdež se hodilo, připomněl příkazy slušného se chování a shladil, často hravě, tu onu hranatost. Byl muž duchaplný a tudíž ne pedantický.

Jeho shovívavost sám jsem poznal. V kvintě nebo sextě jednou o jarmarku šel jsem odpoledne do školy. Že bylo ještě dosti času, nedal jsem se rovnou přes náměstí, nýbrž pustil jsem se podsíní kolem krámců také tam postavených. Na konci podsíně blíže schodů vedoucích dolů do ulice k Pražské bráně (už jí není), zahlédl jsem krámec, jakého jsem do té chvíle ještě neviděl: krámek s fotografiemi. Samá fotografie, větší, menší, většinou kopie starých obrazů nebo rytin dle těch obrazů. Toho já tenkráte nerozlišoval. Já jen viděl obrázky s vytištěnými jmény, co zpodobují, kdo jejich původce. Několik slavných jmen malířských jsem tenkráte znal z četby, ale nic z jejich děl. A tu na tom krámci kopie jejich obrazů, jejich a také jiných mistrů, jejichž jména jsem tu četl po prvé.

Jako přimrazen stál jsem u krámku a díval se, prohlížel a četl nová mně jména, hoře dychtivostí něco míti z těchto pokladů. Jen se mně jedna fotografie zalíbila, už mne vábila druhá, třetí. A nebyly ani tak drahé, ty malé, visitkové, myslím po šestáku neb po dvou. Poletoval sníh, bylo mokro, to mám v paměti, ale tam na kraji podsíně u krámku s fotografiemi, zapomněl jsem na chlad a nepohodu, i na školu i na své boty. Měly jít k ševci, měl jsem na to uchystané peníze, něco přes zlatku, a ty peníze jsem měl s sebou, u toho krámku. Ani jsem nezápasil; všechen žhavý vybíral jsem si fotografii, ovšem z těch nejlacinějších. Jak jsem koupil jednu, vedlo mne pokušení k druhé, třetí. —

---

spěchu nabyli z pohanských spisů řeckých.

Nevím už, kolik jsem jich koupil, myslím však, že na ševce mnoho nezbylo. Když jsem ty žhavě žádané obrázky uložil do náprsní kapsy, náhle mnou leknutí projelo, že jsem zapomněl na školu. Bylo již dlouho po druhé. Jako kdybych byl u toho krámku něco ukradl, dal jsem se od něho do běhu a utíkal jsem do gymnasia. Tu hodinu měli jsme Vyhnisa. Byl v nejlepším; ticho po třídě. Ale jak jsem otevřel dveře a vstoupil s učením, patrně jako vyjeven, dali se kamarádi do smíchu. Černé oči Vyhnisovy zamrkaly, přísně se na mne upřely. Ostychavě jsem přistoupil k professorovi stojícímu před kathedrou, prosil jsem za omluvenou a pověděl jsem pravdu, proč jsem se tak omeškal, že jsem se zdržel u těch fotografií. Vyhnis se na mne podíval, už ne tak přísně, usmál se a jen řekl: „No tak si sedněte.“ A bylo dobře.

Mezi těmi fotografiemi, které jsem si koupil, byly Raffaelovy allegorie Spravedlnosti a Poesie z medaillonů na stropě Stanze della Signatura (tenkráte jsem ovšem nevěděl, kde jsou originály těch malých mých kopií), obrázek chlapce v skotském kroji na skotském pony jedoucího horským vřesovištěm. Ostatních několik těch fotografií, které jsem si tenkráte v Hradci koupil, chovám po dnes: „Únos Denajiry (Quido Reni), „Únos Foeby a Elairy“ (Rubens), „Venuše před soudem“ (Fragonard) a „Lovkyně“ (Cogniet), lovkyně v antickém kostymu držící zastřelenou holubici na dlani, v horské krajině klassické, s antickým chrámem nad jezerem v pozadí, obraz patrně z první doby Cognietovy, kdy byl oddán klassicismu. Ale abych neodbočil.

Ještě jednu vzpomínku na prof. Vyhnisa. Mluvil jsem o jeho živých, temperamentních výkladech. Jeden z nich mně zvláště v mysli teď oživl. Nevím v které třídě už to bylo, ale v čas odpolední, koncem jara, když se schylovalo k bouři. A tu jsme zrovna četli Klopstockovu ódu „Die Frühlingsfeier“ počínající se:

Nicht in den Ozean der Welten alle
will ich mich stürzen, schweben nicht,
wo die ersten Erschaffnen, die Jubelchöre
der Söhne des Lichts
anbeten, tief anbeten, und in Entzückung
vergehn —

Četli jsme, Vyhnis vykládal čím dále tím vřeleji. Stará, hymnická báseň uchvátila jej snad tím spíše a mocněji za té nálady blížící se bouře. Na mne alespoň působila. Zapomněl jsem na školní okolí, zanícen jsem naslouchal; a pak přišlo:

„Ach, schon rauscht, schon rauscht
Himmel und Erde vom gnädigen Regen.
Nun ist, wie dürstete sie, die Erd' erquickt —

Tyto verše se mi v duchu jímavě zas ozvaly nedlouho po tom. Opojen Goethovým Wertherem, četl jsem místo, kdy Werther v sále letního domu u okna s Lottou hleděl na déšť, rozšuměvší se po prudké bouřce nad jarní krajinou, kdy Lotta dojata tím pohledem, majíc oči zarosené, položila ruku svou na ruku Wertherovu a pravila: „Klopstock", a Werther, vzpomenuv hned na nádhernou ódu, stržen proudem citů, sklonil se k její ruce a políbil ji, slze blažeností, která tím slovem Lottiným duší se mu rozlila.

Vyhnis působil v Hradci až do r. 1872, kterého se stal ředitelem příbramského gymnasia. O tom, jak tam zdárně působil, v těchto vzpomínkách šířiti se nemohu. Vytrval tam až do r. 1891, kdy na vlastní žádost byl sproštěn ředitelství. Jako professor vrátil se do Prahy, kdež byl ustanoven na gymnasiu v Žitné ulici. Tak jsem se s ním opět sešel. Stal jsem se jeho kollegou. Byl jako býval ducha pružného, svěžího, tělesně však ne zdráv. Postonával, pak jej stihlo i chrlení krve, až na jaře r. 1897 se roznemohl na smrt. Jeho sestra jej ošetřovala, bydlíc s ním v Krameriově ulici na Vinohradech.

Ob čas jsem jej navštívil. Když jsem dne 23. března dotčeného roku k poledni zase k němu přišel, umíral. Už mne nepoznal. Jeho sestra plačíc klečela u smrtelného lože. Klekl jsem vedle ní. Umírající dlouho nezápasil. Zesnul tiše.

Odešel před časem, u věku pětapadesáti let, učitel znamenitý, muž vzácně nadaný, na nějž, jako já tu, vděčně a rádi vzpomínají přemnozí jeho žáci. Odpočívá na Vinohradském hřbitově; do desky pomníku, jejž mu přátelé a žáci postavili, vryty jsou verše Vrchlického, oceňující vzácného toho muže.

XXXIII.

Na hradeckém gymnasiu byl mimořádný předmět, kterého v Broumově neměli: kreslení. Rozumí se, že jsem se dal do něho zapsat a chutě. Kreslení učil Adolf Russ, malíř a fotograf, muž pěkné hlavy s kozí bradou a s vlasy za uši do týlu česanými. Kreslili jsme v některé větší třídě v gymnasiu za volných odpolední. Zvláštního zařízení jako pro kreslírnu nebylo, také ne modelův a ne přesného postupu a systému. Kreslili jsme dle předloh. Učitel obcházel, opravoval. Byl dobrý, shovívavý muž. V jeho hodinách panovala akademická volnost; dovolil i vybrat si předlohu, když ta ona někomu zvláště se líbila, dovolil přinést si předlohu i z domova. Pamatuju se že spolužák Kopecký kreslil „potopu světa" dle Doréovy illustrace. Rád jsem chodil do těch hodin; pilně jsem kreslil a nejen tam, ale i doma, zvláště o prázdninách, kdy jsem se pokoušel též o akvarelly figurální.

Vzpomenuv na pana Russa, loučím se s učiteli svými. Vedle nich působili na kralohradeckém gymnasiu ještě jiní, jako Jan Červenka, překladatel Ovidia, otec básníka Jana Červenky, zemřelého r. 1908, Vojtěch Budecius, historik, oblíbený učitel. Za posledních mých let na hradeckém gymnasiu dostal se do sboru krajan můj Fr. Grešl, s nímž jsem pak sloužil v Litomyšli a jenž později se stal ředitelem gymnasia v Žitné ulici v Praze. Veliké vážnosti požívali Fr. Velišský, známý pak vědecký spisovatel a Mašek Ignác, jako znalec češtiny, za těch let ještě ne literárně činný.

Toho r. (1867), kterého jsem přibyl do Hradce, odešel odtud prof. J. E. Kosina, s nímž tu také Jindřich Niederle před tím působil. Kosina se stal v Olomouci ředitelem gymnasia „slovanského", jak tenkrátouředně říka i. Od starších kollegů, jakož i od bratrance Adolfa jsem o něm slýchal jako o výborném učiteli. Mně a jiným zůstala po něm důkladná památka: „Grammatika jazyka latinského" s různými obrazci, kteráž mne vždycky netěšila.

A ještě o jednom professorovi mluvili s respektem a s úctou, o Kristiánu Stefanovi. Nepatřil už do sboru; byl z něho vyloučen, vládou suspendován právě toho r. 1867. Když sněm království českého, hájící houževnatě státního práva českéko, odepřel v únoru toho roku voliti poslance na říšskou radu, byl rozpuštěn. Při nových volbách strana česká nátlakem vlády podlehla a tu pak německá většina provedla volby do říšské rady vídeňské. Proti těmto volbám podali čeští poslanci protest a ohradili se napřed proti tomu „co říšská rada by učiniti mohla na újmu státnímu a ústavnímu právu království českého i koruny České". Tento protest podepsal jako poslanec za města Hradec Králové, Jaroměř a Josefov také professor hradeckého gymnasia Kristián Stefan a opustil s ostatními poslanci sněmovnu. Za to jej vláda Herbstova propustila ze služby. Kristian Stefan léta již také literárně činný, hlavně jako překladatel,*) byl se svou rodinou bez chleba. (Pokračování.)

*) Přeložil Cervantesova Dona Quixota, překládal z Tacita, Puškina, Gogola, S. Pellica a j. Sám psal básně a povídky.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

EMIL PAUER:

VELKOMĚSTO.

Tonička se jmenovala — —
Jaro teprv sedmnácté
přelétlo jí kolem skrání,
když na pustý hřbitov v polích
dobrou máť jí pochovali.
A sotva že oschly slzy
na pobledlých dívčích lících,
létla krajem strašná zpráva,
že důl voda zatopila
a že tam v těch temných hloubích
třicet zbylo ubožáků. —
Mezi nimi byl i tatík
sličné Tonči Martanovy. —
Co teď? denně říkalo si
smutné dítě horníkovo.
Co teď? v bdění i v snách hrůzných
dívčí mysl ovládalo,
Co teď? vichrem, divou bouří
otřásalo lidskou duší,
jevilo se vzdechem, slzou,
bílých rukou zalomením. —
Až pak přece naděj přišla. —
Drobnou jiskrou jevila se,
jiskérka se hvězdou stala,
hvězda oko rozjasnila,
hvězdu rety pozdravily:
Služba! Služba! Velkoměsto! —
A šla sloužit! — V bílý uzel
celé jmění zavázala,
s uzlem v ruce naposledy
zaměřila ku hřbitovu,
naposledy rovy drahé
ruka křížkem znamenala,
naposled zrak uslzený
zadíval se k rodné chatě,
naposledy rety chvějné,
„S Bohem! S Bohem!" zašeptaly. —
Za hodinu vlak již bouřný,
nesl k nové žití metě
sličnou Tonču Martanovu. —
V snách tě vidím, moře domů,
šumné skvělé velkoměsto,
zřím jak časný zimní večer
v klín ti první stíny střásá,
zřím jak v šeru bludičkami
první světla probleskují,
jak tam jiskří, planou září,
hned se kupí, jinde v řady
rostou perel stříbroskvělých.
Tisíce již světel září,
tisíc jiných v nových trsech,
v kruzích, šňůrách, diadémech,
v guirlandách a proudech hvězdných
vytryskuje z hávu noci.
V snách tě vidím moře domů,
šumné, skvělé velkoměsto,
náměstí zřím velkolepé,
hlavní tepnu tvého žití.
V jejím středu gigantická
obluda se líně válí,
její temné, ropuchové,
slizké, hnusné, strašné tělo
chobotů má na tisíce.
Ty se plazí na vše strany,
svinují se, rozvinují,
pronikají do všech ulic,
slídí všude kudy bouřně
plyne život velkoměsta.
Loví v jasné záři světel
na chodnících kudy chodí
zlata chtivé krásné ženy,
v pompésní se plíží síně,
kde ples šumí, hudba zpívá,
před krčmami vyčkávají,
bezuzdný kde život hýří —
Všude jsou a všude slídí,
v zátiší i místa ztmělá
chapadla se natahují,
slídí v parcích, na nábřežích,
v ovzduší se práce kradou,
neslyšně se plíží šerem
k továrnám, z nichž s touhou v duši
vychází sta dělnic mladých,
plazí dál se v sídla bídy,
nahlédají do okének,
za nimiž je nouze hostem,
a kde v slabých dívčích srdcích
šalebné sny démon spřádá
o blahu a o rozkoši. — —
V snách tě vidím moře domů,
šumné, skvělé velkoměsto,
a má mysl bloudí v kraje,
kterými jak hydra dravá
vlak se řítí k svému cíli.
A zas dívčí vidím hlavu,
jež se teskně v dlaně chýlí,

vidím chvět se děvče bledé,
když vlak nocí supající
mírní let svůj a pak rázem
na prostranství ozářeném
bouřný let svůj zastavuje.
A zas jiný teskný obraz
táhne náhle mojí duší —
V davu lidí před nádražím
děvče stát zřím uslzené;
bezradně a rozpačitě
jeho pohled bloudí kolem,
když tu jakás stará žena,
vrásčité a žluté tváře,
bledé děvče oslovuje:
„Z venkova jste? Službu chcete?
Ach, mé dítě? Jak jste šťastno!
O službě vám krásné povím!
Pojďte se mnou, milé dítě!“ — —
A to dítě dálných krajů
oslepené září světel,
omámené ruchem ulic,
ustrašené jako motýl,
jehož peruť bouře strhla
v strašné jakés divé víry,
kráčí za tou cizí ženou,
zaniká s ní v pestrých davech,
mizí, mizí, chapadlo je
jakés hrozné hloub a hlouběj'
v moře domů zatahuje,
zaniká kams v černém hloubí,
v strašné temno, propast hrůznou,
ve prohlubeň zavržení,
která všechny city láme,
která každý výkřik dusí
a zkad nám jen do svědomí
symbol těch, jež v bahně hynou,
klnoucích a zoufajících
staré bílé ruce svítí.

TRÉVAL-VIOLA:

HORY A VLNY.

KORRESPONDENCE.

(Dokončení.)

Ale nemohla jsem dále. Neboť pode mnou se něco točilo. Jakoby někdo šrouboval terčem země a zároveň vystupovala vůkol záplava, vyrývala mne z mých kořenů a vznesla. I Baláš mi před očima zaplaval jako na oleji, hladce a tiše. A stromy a cesty a plynoucí voda potoku zaplanuly v ostrém zelenavém světle. V čichu zavlála ostře hořící síra a zvuk hlasu zalehal.

Vše to dělo se ve vteřinách. Cítila jsem mdlobu. Ale jiný ráz, reakční mne zase postavil pevně. Vždyť se vše splnilo, jak jsem předvídala, jak jsem chtěla. Na vlas! Přece ne Čulkaturin! Hoj, jaký psycholog, bezmála věštkyně! Brillantní léčba!

Jak krásná, vznešená je přece věda! Dítě lidského intellektu, Pallas Athene!

Rázem jsem si ujasnila vše a uklidnila se. A bystře zase vykročila. Nemusil Baláš ani dokládati, že profesor přijal od matky vyznání, že on nejmladší, byl plodem hříchu matčina, že není stejné krve s jejím zákonitým manželem. Sesypala se navěžená kletba dědičnosti. Z ruky mateřské přijal nový život, může milovati, míti ženu, rodinu, býti šťasten....

Jak ho asi přesvědčila! Toho nedůvěřivce, hypochondra, pessimistu! Co asi podnikla?

Chladný úžas rozléval své vlny v mém nitru. Co činila matka? Padla před ním na kolena a přísahou stvrzovala svou hanbu? Ona pravověrná? Klevetila na sebe a dokládala se svým spasením? Ne, skutečně mu je dala, synovi, aby ho zachránila. Věčné dala za pomíjející — ona fanatička náboženská? Dvojí nedůvěru překonala, člověka logicky myslícího a syna.

Proto se přede mnou rděla. Kéž bych ten ruměnec nikdy nespatřila! Ruměnec u mumie, stud mrtvoly. Myslila, že vím vše, a cítila, že stojí přede mnou nestoudně odhalená, bez půvabu mladých cizoložnic, Což zapomněla, že já znám celou pravdu, já jediná? Zapomněla patrně a zardělo se uražené mateřství.

Nesnesla jsem trýzně a zmatků svého nitra. Bylo mi nutno se vymluvit, útočit, bojovati.

„A vy tomu věříte?“ okřikla jsem Baláše.

„Čemu zda věřím?“

„Že ona, matka, se zpronevěřila?“

Baláš vypustil nosem sloupec dýmu a zadíval se do nebe.

„Upřímně řečeno, ještě tomu nerozumím. Teprve pátrám.“

„Pochybujete?“

„Nepřijímám ani nezavrhuji.“

„Vždyť ona je povaha průhledná, malá," rozhorlovala jsem se.

Baláš kývl.

„Také jsem jist, že myšlenka synovi se vyznati — právě jemu — nevylíhla se v její hlavě."

Pohlédl při tom na mne, alespoň se mi tak zdálo. Vždyť sama jsem se už napolo prozradila. Slepá bezradnost mne zachvátila.

„Dovolte, příteli," řekla jsem velmi chladně, „což není k tomu třeba důvtipu, obezřetnosti a energie i cizí myšlenku neb nápověď provésti tak přesvědčivě a hlavně s takovým úspěchem?"

Ani jsem nepozorovala, že se točím, že tvrdím opak toho co dříve.

„Kollego, my tu ženu přezírali, přiznejme si to! Je u ní genialita, velká genialita."

Baláš pokrčil rameny a zašvihal hůlkou po paličkách bodláků, tyčících se hrdě po březích potoku. Lidé kteří nás potkávali, dívali se pozorně, zdali už víme novinu, kývali hlavami a vzdychali neb se smáli. Nad námi šuměly olše a zpívali ptáci. Řídký dým doutníku Balášova rozplýval se nad námi, závanem větru vnikl mi do chřípí až jsem se rozkašlala. Teprve nyní odpověděl Baláš.

„Uznávám jedinou genialitu u ženy a ta je podvědomá. Pud."

„Nesnižujte!" ozvala jsem se prudce.

„Co je přirozené, nemůže snížiti," hájil se Baláš. „Abstrahujme od fakta. Dejme tomu, že paní Vanulová se vůbec nezpronevěřila. Že tu vyloučiti dlužno výčitky svědomí, výšlehy fanatismu víry a podobné nevypočítatelnosti. Mluvme věcně. Paní Vanulová pojala ideu zachrániti syna. Buď jí byla vštípena, což rozhodně neschvaluji, ba odsuzuji — anebo je tu cesta induktivní."

„Jsem zvědava," nemohla jsem potlačiti svou škodolibost z jeho tápání.

„Hned, slečno! Matka vidí syna strádati touž skutečnou nebo domnělou nemocí, jíž zahynuli otec a sestra. Snad matka ani nevěří, že syn je vážně nemocen, ale je příliš obmezena, aby ho dovedla přesvědčiti. Snad věří v řízení boží a myslí, je-li v tom vůle boží, bude zachován. Je při tom poměrně klidna. Najednou nějaká věc klid její otřese."

„Najednou?"

Odvrátila jsem oči, srdce se mi zastavilo. Nyní mne nazve Baláš intellektuální původkyní všeho. To jsem čekala.

Ale Baláš se na mne nedíval, nýbrž do oblak. Jakoby odtamtud odříkával své thema.

„Snad paní Vanulová někde něco četla, slyšela, jak nějaká matka podobným způsobem zachránila své dítě. Kolují mezi lidem podivné historky."

„Nevěřím," přerušila jsem ho. Z řevnivosti, že mou myšlenku pokládá za tak obecnou, že mohla napadnouti každého.

„Nemusíte, slečno, ale dokažte mi, že je to nemožno, a pak svou hypothesu zavrhnu. Tedy slyšela neb četla a vzbudí se v ní pud napodobovací. Známe to z lékařství, jak i vysoce intelligentní lidé dávají si raditi od nevzdělance ve věcech zdraví. Prostota je důvěřivá, tam to pomohlo i zde to pomůže. I zázračné přiblíží se na dosah. A třeba ji ještě něco popohnalo. Našla nějaký synův dopis, v němž se loučí se světem. A konečně, proč by dobrodružný plán nemohl jí vštípiti on sám?"

„Kdo?"

„Syn."

Vykřikla jsem v úžase a vyškubla hrst kvetoucích geranií. Stáli jsme s Balášem v zahrádce Eliášových před domem.

„Tiše, slečno," napomínal Baláš, „ať domluvím. V úzkostných přeludech melancholika, vystoupí snad v profesoru přání, aby nebyl manželským. Napřed v podvědomí, pak vtíravěji a ač rozum protestuje, obraznost zoufalce chytí se tohoto fantasmatu, přitahuje je k sobě, až stálým přemítáním otupí se jeho absurdnost. Ptá se konečně matky, ptá se jí snad tak, že jí prozradí touhu nebýti stejné krve s otcem, pak že by byl zdráv, pak by byl jistě šťasten. Matka se lekne, brání se, bojuje s hrozným tím nápadem, ale nezbaví se ho již. Bojuje těžce, na dvě fronty, proti nevyslovené prosbě synově a proti vlastní touze pomoci mu. Vždyť on je nemocen a což nemusí se nemocným lháti, pravda zatajovati, když pravda zabíjí? A smrtelná úzkost synova — snad má sebevražedné záchvaty — ji poutá a hypnotisuje, že ho těší, že mluví tak, jak syn si toho přeje. V hlavě se jí vše poplete. Z touhy synovi pomoci stává se vnuknutí boží, hlas ve snách, by šla, obětovala se jako beránek nevinný, vykoupila syna."

„Vy, vy byste byl výtečný prokurátor," blahopřála jsem Baláši. Bylo mi hrozno, že ve vinu paní Vanulové nevěří a poslouchati jeho domněnky bylo mi trýzní. Ale Baláš stržen svou sofistikou, pokračoval.

„Rozkoš veliké oběti překlene vše rozmýšlení a už běží po tom mostě do neznáma, do sebezničení."

„A což víra její?" namítla jsem rozhorleně.

„Víra? Ta ji právě pudí. Bůh se hněvá. Nuže, co má nejdražšího, svou duši, dává tomu nemilosrdnému, aby jen nepronásledoval jejího syna."

Zuřivá chuť vyvrátiti celou nepravou argumentaci Balášovu mne jala. Zasmála jsem se posupně.

„Věřila, pravíte, a přece urážela toho, jehož chtěla smířiti?“

Baláš však se nepohnul, jen se usmál, na křivo, jedním koutkem.

„Co to dokazuje, slečno? Znal jsem cynika a neznaboha, který před každým důležitým krokem odříkal si otčenáš a nejen odříkal, ale vroucně se pomodlil. A když přestupoval práh, dal si pozor, aby tak učinil pravou nohou.“

„Ne, ne!“ přerušila jsem Baláše, „žena může ztratiti čest, zahoditi ji v každém věku. Ale zapříti ji v dálné minulosti, to je jako znesvěcení hrobu, svatokrádež.“

„Křesťanko! Ejhle sílu výchovy!“ Baláš vydal krátký, žahavý chechot.

Nereagovala jsem na to. Velké věci, ba hlavní věci zůstaly nevysloveny. Jakoby mraky převalovaly se mi v hlavě.

Cože jsem to udělala s lidskou důstojností? Cosi mé vědomí ošklivě prolézalo jako rozvlhlou půdu dešťovky. A zase broukal k tomu bas ukojené ješitnosti. Tak triumfuje lékař při nářku pozůstalých po zemřelém, jehož smrt předpovídal.

„Máte-li výklad lepší, slečno“ — již popuzen obrátil se na mne Baláš, „tož prosím!“

Takhle říci mu vše, usvědčiti syllogismy jeho z dobrodružnosti, vysmáti se mu! Jaký by to byl požitek! Ale on by mnou opovrhoval. A právem.

„Nemám,“ odvětila jsem za chvíli a nerada, škubajíc zlostí květy geranie na drobné kousky. „Ale vy, kollego, vy tedy s činem paní Vanulové souhlasíte?“

„Už jsem se o tom vyjádřil, slečno. Připomínám jen, že nějaké přísloví indické praví: V nebezpečí obětuj jmění, ženu i rodinu. Je v tom sice bezcitný egoismus, ale jaká logika života! Mé přesvědčení jest, že paní Vanulová neměla obětovat svůj život nikomu a za nic.“

„Myslíte, že ona zemře?“

„Nevím, ale jen myslím. Takové ženy, jako ona, nemohou dále žíti. Utrápí se. A pak ještě jeden objektivní důvod mám, proč toho neměla činiti.“

„Totiž?“

„Pokládám život její za cennější než život synův.“

„I já,“ přisvědčila jsem vášnivě.

Paní Eliášová k nám přišla. Vyprávěla mi, že paní Vanulová vrátila se k poledni z lesa. Muž její že viděl matku i syna v rozmluvě pod převislým balvanem v dolině. Pak přiběhl profesor domů a přímo k nevěstě. Smáli se a objímali se přede všemi. Paní Vanulová přišla hodně později a zticha dala se do balení. A co profesor dlel u nevěsty, nějak se z domu vytratila, nikomu ani s bohem nedala. A už se nevrátila. Syn teprve k večeru počal matku sháněti po domě a po vsi. Až někdo přišel z města a řekl, že potkal paní Vanulovou na cestě. Pak teprve najal profesor povoz a jel za matkou. Ale před tím i paní Eliášové svěřil, že je nemanželský.

Což se minul s rozumem a studem?

A přece jsem ho pochopovala. Byl opojen, hlava se mu zatočila z rajského výhledu, jenž se mu najednou otevřel. Překypění musilo ve sdílnosti hledati průchodu. Každým novým vyslovením objevené pravdy, ji jen dotvrzoval v sobě, pevněji zachycoval se v novém životě. Snad hlasem svým zapuzoval charé stíny, svou nemoc, která jen nerada a zvolna z duše mu ustupovala. Plně zaujat sebou, v egoismu konvalescence, zapomínal všech ohledů morálky. Což je proti potupě matčině jeho z mrtvých vstalé štěstí! Něco obrovského proti nepatrnosti, něco cizího, vzdáleného proti vlastnímu a blízkému.

A zase zavzněla mi v duši fanfara! Jaké skvělé vyléčení! Divinace! Věhlas! A že on, syn, se ukázal méně cennou povahou, to netýká se nikterak vědy. Což on? Byl poslušen jen svého určení, symbiosy, pudová bytost ve věcech citu. Z rozvratu existence jedné ssál sílu ku rozkvětu svému. Rozmazlen stálým opatrováním mateřským, žádal si všeho. Nebyl vinen. Nepřetvařoval se, byl upřímně vesel. Byl by s to v překypění života smáti se nad otevřeným hrobem rodičky. On žil! Žil!

A byla jsem přesvědčena, že s Hunfalvyovou dosáhne toho štěstí, k jakému je duše jeho přizpůsobena.

V pokoji doma dívala jsem se na židli, na níž paní Vanulová v noci seděla. A tu mi teprve s úžasem napadlo, jak rychle se rozhodla. Lékař radí, ale neví jak drtivě dopadají jeho slova. Operaci na život a na smrt! Rozhoduje klidně nad životem — cizím.

Zde, u mne prodělávala paní Vanulová první hrozný úlek, nemluvnou hrůzu zápasu a první zákmity odhodlání. Strašné, tiché boje se svou zbožností a čistotou. Niobe! Matka Makabejců! Nikoli, nic heroického v tom ani neviděla, jen hořkost, ponížení. Byla prostá duše, nemohla dívat se na smrt posledního svého dítěte a chválit při tom Hospodina.

Viděla jsem profesora druhého dne. Kýval na mne vesele kloboukem. Byl všecek růžový — ženich!

Uchýlila jsem se od cesty jeho, vzdala se rozmluvy s ním, ač dráždilo mne to zvěděti, zda matku dostihl a kde.

Ale byl mi příliš protivný, ten syn. A zprotivil se mi i život, který takové lidí tváří. Nepřeji profesoru Vanulovi ničeho zlého, ale těžko by mi bylo vlídně s ním hovořiti.

Zamířila jsem k fořtovně. U stanice viděla jsem Alenu Dikichtovu. Pásla krávu, šátek do čela. Nausikaa. Mluvily jsme o všedních věcech. Nechala krávy a zavedla mne do domu. Silná, pracovitá, stále upospíchaná. Jako na posměch jen volali ji slečnou. Na kropence u dveří visel perleťový růženec, vzala jsem jej do ruky a přebírala zrnka. Alena řekla, že je od paní Vanulové. Velmi si cenila toho, komu dala růženec, a k tomu svěcený jako tento byl.

„Odjela ze vsi," řekla jsem.

Nadrobro? tázala se Alena hlasem lhostejným. Ale sklopila při tom hlavu. Věděla vše.

Myslím, že ano, odvětila jsem a hlas se mi lámal.

Neřekla už nic, nepochopila nic. Snad myslila už na opuštěnou, zvoncem cinkající krávu. Zapomene rychle na stařenku, za měsíc snad nebude ani vědět, jak vypadala. Na profesora už zapomněla nyní. Chovala se jak svědčilo, aby se nedala v řeč lidskou. Odvykla tichoučko, lehoučko. Zdravá povaha.

A je to přímá, poctivá a dobromyslná duše. Což pak teprve ostatní lidé ve vsi!

V dolině vyhledala jsem převislý balvan. Tušila jsem, že zde se matka zpovídala synovi — zde po druhé mu darovala život. A sama zhynula. Náhle seznala jsem, že počínám na ni mysliti jako na zemřelou.

Čistá vloda potoka šuměla bystře a chvílemi zaznělo to z vln kovově, ostře, jakoby udeřil někdo v silnou hlubokou strunu violoncella. Smutně a doznívavě. Vystoupila jsem do lesa a vyplašila statného srnce. V mimoletu pohlédl na mne levým, tmavým okem, křoví za ním doharašilo.

Proseděla jsem na pařezu hodinu, dvě. Pak sestoupila jsem do doliny a vracela se domů. U vsi střetla jsem se s farářem Gothem.

Mluvil s paní Vanulovou poslední, tomu bude nejlépe vše známo. Jaký to byl dobrý úmysl, za nějž obětovala mše? Kněz byl jí na místě božím, jistě mu vyjevila pravdu, když ne celou, tož dobrou část.

Pohovořím si s ním jako spoluvědomá. Tížilo mne mé tajemství. Ale velebník se vytáčel a lhal. Když jsem dotírala, předstíral zpovědní tajemství. Anebo v tuposti ničeho nepochopil.

Úporně jsem ho vyslýchala a visela na něm jako klíště. Konečně se rozpovídal. Ovšem všeobecně a s klausulemi (jak myslil chytrými) a s emfasí kazatele.

Že nikdo dle jeho svatého přesvědčení nemá práva odmítati kříž, jejž Bůh ve své nevyzpytatelné moudrosti na jeho bedra vložil. A přímo hříchem rouhání jest utíkati od soužení, kterým svatá vůle jeho nás navštěvuje. Ani za sebe ani za děti nemá člověk práva měniti určení Prozřetelnosti. To je opovážlivost. A nejtěžším hříchem jest ceniti něco pomíjejícího výše vlastní duše nesmrtelné. Není většího pokladu a větší zásluhy nad spásu vlastní duše. Duše má býti vykoupena přede vším, by i všecko tělo vůkol mělo býti uvedeno v nivec.

Hlas kněze duněl a skřípal zvykovým rozhorlením kazatelny, za nímž skrývá se velmi často tajná skepse a chytrá nevěra.

Podivná věc! Nevěra Balášova i věrouka farářova dospěly na protichůdných drahách k témuž styčnému bodu: Paní Vanulová se za syna obětovati neměla.

A vše se mi tu zprotivilo, ba stalo se nesnesitelným. Zuřivě dala jsem se do skládání a balení věcí.

Fantastka, šarlatánka, domýšlivá holčička, Viluško, nemůžeš mi ani dáti horšího názvu, než jsem si sama spílala.

Snad opravdu mám perversní dojmy, zkroucené názory, že k přirozenému tak ráda docházím cestou nepřirozenou.

Co jsem zde v horách pohledávala? Ty nalezla jsi ve vlnách osvěžení, novou sílu k životu a co jsem zde nalezla já?

Viděla jsem alkoholismus v lidu, zatemnělost, depravaci, degeneraci a otroctví.

A co jsem dala těm lidem?

Profesorovi ženu, která ho není hodna a dobrou šlechetnou ženu jsem zničila. Zachovala jsem špatnější na úkor lepšího,

Já nebo osud?

Tu noc jsem lehla, abych nespala. A s kuropěním jsem vstala, vzbudila paní Eliášovou, by mi zaběhla do vsi pro nádenici. Ponese mi kufřík, já připášu si tlumok a pěšky vydáme se do sv. Mikuláše.

A už se tam nikdy nevrátím, nikdy!

Oj hory, hory! Proč se mi od vás tak zamračilo? Marfa.

VÁCLAV DRESLER:

JAKUB ARBES.

JUBILEJNÍ POZNÁMKY K JEHO 70LETÍ.

(Dokončení.)

V řadě Arbesových románů ojediněle výjimečné místo mají jeho „Adamité“. Kdežto ve všech ostatních zůstává spisovatel látkově v domácí sféře společensky současné, sáhl svými „Adamity“ do historické minulosti a, zatím co všecky jiné jednají v prostředí sociálně stlačeném, lidovém, děj „Adamitů“ odehrává se v kruzích nejvyšší šlechty, i na dvoře panovnickém. Autor sám svou práci nazval románem lžihistorickým, a historické jest v něm skutečně jen jméno. Dějem nepatří určité historické době, příběhově nevztahuje se na přesně vymezené i jasně karakterisované ovzduší národní ani kmenové, čas, místo i pozadí můžeme u něho téměř libovolně přenášet, a mimo to jest jeho historism, pokud tu je, pojat i myšlen satyricky. Autor nesatyrisuje tu historického románu samého jako tvůrčího belletristického oboru, nýbrž obrací ironičnost svého pojetí výhradně k vlastnímu látkovému námětu. Šlo mu hlavně o to, aby na podkladě neurčitě dobovém i místním zdůraznil mravní hnilobu, společenské úplatkářství, protekční byrokratism a celou řadu přerozmanitých nešvarů, jež v rozkošné pestrosti kvetou na místech státně nejvyšších. A provedení této základní snahy podařilo se mu co nejlépe i nejpřesvědčivěji. V této snaze spočívá také hlavní hodnota celé skladby, v níž se jinak ostatními literárními vlastnostmi sotva nadchneme, neboť příliš tu všude tušíme, jak spisovatel vyjel ze své nejvlastnější koleje a jak se v novém prostředí pořád, až do konce látkového vyvrcholení, cítí jaksi cizí.

Dost odlišným v Arbesově belletristickém díle jest také další román „Anděl míru“. Spíše než pravý román, vnitřně ucelený, jest to kronika zapadlé pohorské vsi a cyklus vedle sebe se odehrávajících životopisů, po případě rodinných rozkladů. Ústřední myšlenka opět má ráz tendenční a trochu i satyrický. Jde o mravní i společenský vliv peněz. Peněz náhle i nezaslouženě nabytých, vyhraných a později nejkajícněji proklínaných . . . Do chudičké, patriarchálně živořící vísky, kde sotva tři, čtyři usedlíci jsou s to hotově platit nepatrnou předepsanou daň, a odkud sociální bídě už několik lidských pokolení nechtělo se stěhovat, přijde agent zahraniční společnosti s losy a obratnou manipulací přiměje hlouček jednotlivců, aby si jeden z nabízených losů koupili. Náhodou los v nejbližších dnech skutečně jest tažen, a připadne naň hlavní výhra. Šťastní vesničané, do nedávna politování hodní ubožáci a přes noc náhle zbohatlí téměř kapitalisti, jsou přívalem peněz v pravém slova smyslu zmateni. Vzpamatovavše se poněkud z prvního duševního omráčení, jali se tropit výstřednost za výstředností, hloupost hromaditi na hloupost, a na konec rozmanitými neprozřetelnostmi nejen vyhraných kapitálů opět pozbyli, ale ještě do soudních procesů se zbytečně zapletli, a mír zavládl ve vísce teprve, když se úplně dostala z vleku peněz. V tomto dějovém rámci nakreslil autor podrobně, někde až rozvláčně řadu vesnických podobizen i tragických osudů rodinných, každému z nich věnovav samostatnou kapitolu. Tyto kapitoly mohou se z celku dobře vybrat a číst samy, čímž vzniká jakýsi v podstatě mosaikový ráz práce.

„Messiáš“ jest nejrozsáhlejší románovou prací Arbesovou, ale právě na něm nejnápadněji zrcadlí se zmíněná rozvláčnost dějového postupu a přílišné přeplnění episodními odbočkami. Kdyby byl spisovatel mohl dokončit ho tak, jak původně přistupoval k jeho sepsání a jak se naň také soukromým studiem domácích poměrů připravoval, bylo by se jeho šest zamýšlených svazků při větší dějové shuštěnosti jistě stalo vyvrcholením dosavadních snah o společenský český román. Takhle však svými dvěma svazky a s dějem násilně přetrženým representuje nám dnes „Messiáš“ pouhý rozběh i pokus o tento román, pokus, do něhož jest sice sneseno hojně cenných dokumentů i zásoba pěkných návrhů a náhledů, ale který zůstává přece jen zlomkem. Ovšem zlomkem bohatě zásobeným pestrými obrazy z ovzduší hereckého, divadelního, literárního, žurnalistického, úřednického, měšťanského, politického, dělnického i aristokratického a vynikajícím mnohými trvale hodnotnými realistickými detaily. Základním motivem románu, jenž měl původně podat přehledný nárys všeho našeho národního života soudobého, jest snaha po sorganisování všech opravdových talentů domácích i veškeré kulturní práce u nás. Tyto talenty na svých výzkumných a studijních cestách po Čechách vyhledává hrdina románu Matějovský, muž neobyčejně sečtělý, chladnokrevný i energický, muž, jenž k svému úkolu měl nejlepší vůli, obdivuhodnou průpravu a nejpoctivější intenci. Dříve však než vykonal první rozhodnější krok na této trnité cestě, za odčiněním kletby od dávna lpící

u nás na osudu snaživého i nadaného jedince, sám klesá, udupán, pod tíhou malých poměrů. Ostatně tak či podobně nešťastně skončil u nás až dosud skoro každý, kdo se zabýval tak smělými plány jako on. Skončil tak i titulní rek, s Matějovským dost obdobný, jiného Arbesova románu „Agitátor“ či dříve „Pro bratra socialistu“ nazvaného.

„Moderní upíři“ vypravují z obchodního života pražského „příhodu skutečnou a líčí povahy i osudy z bezprostřední minulosti, posud ještě, abych tak řekl, v permanenci se udržující“. Spisovatel se zolovskou podrobností odpozorovaných detailů a s přesnou doložeností případů líčí v nich poměry i vzájemné intriky v obchodně průmyslovém světě moderním, bezohlednost i nemravnost prostředků, jimiž novodobá spekulace hledí podrazit nohy svému konkurentu, a rozdíl mezi obchodním typem starým i nynějším, zastřený v románě tím, že tu proti sobě jako representanti dvou různých generací stojí příkře otec a syn. — Široce zamýšlený románový obraz z života dělnicky proletářského a továrního „Epikurejci“ uváznul při samém začátku.

T. zv. mravokárné románky Arbesovy mají ráz vyloženě tendenční, daný už vždy samým záhlavím (Buď dobrý a úslužný, Buď spořivý, Pracuj, Buď ctnostná!) a zabarvený ovšem ironickou satyričností... Drobných povídek i novell autorových jest veliká řada a jsou látkově čerpány vesměs z denního života pražského či předměstského. Nejlepší z nich jest asi „Démantová garnitura“, pravé české arcidílo v novellistické drobnokresbě. Mnohé tyto drobné prosy byly pracovány se zřejmým chvatem, jehož stopy z nich nevymizely, a skizzují dost všední životní episodky, jsou však mezi nimi i práce umělecky ucelenější a ideově soustředěnější než samy velké i slavené kdysi autorovy romány. Šmahem pomíjeti je tudíž nelze ani dnes, ač na ně ovšem zvláštní váhy neklade ani spisovatel ani literární historie. Za to mnohem důležitější jsou četné Arbesova úvahy i essayes, jež byly u nás prvním pokusem v přístupné formě polobelletristické podati životopisné i rozborové obrazy svérázných kulturních pracovníků, v nichž jest nahromaděno obdivuhodné množství detailního materiálu a jimiž se kritika bude jednou musiti zabývat zevrubněji. Neprávem se také zapomíná na Arbesova dramata, jež mají karakter problemově realistický a při svém napsání znamenala u nás první smělejší pokus o nový směr. Hráno a tiskem vydáno však pouze jedno („Moderní upíři“), ostatní zůstala pro nepochopení příslušných činitelů v rukopise (Muž jako žula, Bernardina, Car Pavel...). Jako literárně dějinnou zajímavost uvádím úsudek současného kritika (Divadelní list „Jeviště“, ze dne 15. února 1885) o „Moderních upírech“ po jejich premieře na Smíchově: „Tenť jest směr, jehož si od našich dramatických spisovatelů stále přejeme a kterýž nám tak citelně dosud chybí. A přece jest nám směr ten nejbližším! Jeť látka k „Upírům“ vzata z naší společnosti a charaktery společnosti této věru nejrůzněji potkáváme ve skutečnosti denně. Známe je všechny velmi dobře! A přihlédneme-li blíže k tomuto novému směru, čím že tak působí? Odpověď je snadná: čím působí ruské kusy, čím francouzské na své obecenstvo? Zajisté tím, že podávají mu zobrazení skutečného života, že představují mu pravé a celé charaktery, nikoliv všelijaké beztvarné figurky. Proto také má tu i umělec-herec veliké své pole. Zde se musí každý v každou úlohu vžíti cele, zde musí ji spravedlivě prostudovati a vložiti v ni celé své umělecké tvoření. Nesmí se ovšem hráti tedy ani přehnaně, ani mdle, ale dle skutečnosti — přirozeně. Ve Švandově divadle nebylo ve všem charakterům Upírů porozuměno a tudíž mnohá vynikající jinak scéna na jevišti nevynikla. Přičítáme to tomu, že autor nebyl přítomen žádné zkoušce, což při takovýchto mohutných kusech charakterních jest nutnou potřebou: autor jest tu jednou polovicí hry, druhou činí umělci, kteří musí správně tlumočiti a představiti to, co autor při tom a onom myslil a cítil.

Kdyby byli Upíři uvedeni do Národního divadla, jsme přesvědčeni, že by zanechali po každém večeru v obecenstvu mohutné dojmy; jsme přesvědčeni o tom, že kus ten stal by se přechodním k novému, našemu genru dramatickému. Jsme přesvědčeni i o tom, že Arbes dovedl by nám pak napsati i více takových kusů z naší české společnosti a tři až čtyři takové kusy byly by nám jediným prostředkem k pozdravení se našeho dramatického tvoření a jediným protijedem proti franc. adulteriím, kteréž hodí se zase jen pro Paříž, méně pro nás; tím více tedy dlužno litovati, že si Národní divadlo dalo opět tuto novinku ujíti a že musili jsme ji viděti nejdříve ve Švandově divadle.“

V celku jeví se nám tedy Jakub Arbes jako muž vytrvalé práce i neúnavné životní energie, jako nejplodnější prosaik český vůbec a jako neohrožený propagátor novosti, originality i netuctovosti. Hlavní jeho význam tkví v tom, že přinesl k nám obrat v literárním nazírání,

že zahájil u nás řadu nových pracovních oborů a dal popud k čerstvým směrům. Zejména na poli belletrie sociální, analytické i problemové má velké průkopnické zásluhy. V té příčině ocení ho plně teprve literární historie, jež zjistí v něm literární i lidský zjev opravdu nevšední, svérázný a veliký. Velký jednak svou samorostlostí, jednak všestranností. Individualitu převážně rozumovou, intelektuálně založenou.

LITERATURA.

Rudyard Kipling: Stopka, Brouk a spol. (Stalky & Co.) Z anglického originálu přeložila Pavla Moudrá. R. Kipling: Spisy I. Nakladatel Hejda & Tuček v Praze 1910.

Od několika málo let žije literatura česká ve znamení souborných vydání. Dnes na řadu přichází též známý anglický autor Rudyard Kipling. Nepravím, že neoprávněně, že stal se snad chybný krok zahájením vydávání spisů autora tohoto, naopak: R. Kipling je známá dobrá cizí marka! Avšak také všeobecně otázku účelnosti a oprávněnosti celého toho množství souborných spisů u nás nyní vydávaných nemám dnes v úmyslu řešiti. Snad o tom jindy, při jiné příležitosti. —

Leží přede mnou první číslo spisů Rudyarda Kiplinga: humoristický román „Stopka, Brouk a spol.“.

Dějištěm tohoto románu je anglický pensionát, vychovávající chlapecký dorost pro službu vojenskou. Se svěžím humorem vypravuje Kipling o nezbedných a uličnických kouscích tří hochů, Stopky, M' Turka a Brouka, kreslí je přes všechno jejich darebáctví a všeliké ty výstřelky mladé, nevázané bujnosti velice sympathicky stavě proti nim zkostnatělé postavy professorů s originelním ředitelem ústavu v čele, který jediný rozumí povahám svěřených mu hochů, vidí nepředpojatě zdravé, poctivé jádro a chápe mládí. Theorie a praxe stojí tu proti sobě, a v rozhodném okamžiku zasahuje do boje život, jako jediný zdravý regulátor všeho. Slova Mefistofelova: „Grau, teurer Freund, ist alle Theorie, und grün des Lebens goldner Baum . . .“ jak by vanula celým dílem.

Román pracován je svěže, sytými barvami, vypravován zajímavě a s humorem, postavy kresleny jsou logicky a s velikou plastikou — vlastnosti, jež shledáváme u Kiplinga ve všech jeho pracích. Proto také bude „Stopka, Brouk a spol.“ čtenáře i přes cizí prostředí, v němž se ocitá, zajímati.

Překlad pí Pavly Moudré až na nějaké „vzdor tomu“, „příliš, než . . .“ atd. je výborný. *Tristan.*

TÝDEN.

* Slovanské sjezdy v Sofii. Dny 7. až 11. července zůstanou v historii kulturního a národnostního sbratřování slovanského zaznamenány význačným písmem —: v těch dnech odbýval se totiž ve hlavním městě bulharském velký slovanský sjezd (spojený se sjezdem slovanských lékařů a se zájezdem Sokolstva), jakožto důstojný pendant předloňského sjezdu pražského, kterým oslaveno bylo zase 60leté jubileum historického prvního slovanského sjezdu v Praze r. 1848. Výsledky sjezdů překvapily všecko očekávání a jak v ohledu početného obeslání, tak zejména v ohledu kulturních vymožeností a sjezdových usnesení překonaly nejkrásnější tužby. Až na Poláky, kteří sjezdu officiálně neobeslali vůbec, dostavily se přečetné deputace ruské, české, slovenské, bulharské, slovinské, charvatsko-srbské, lužické, černohorské a j. — a zastoupení došly jak učené sbory, akademie, university, střediska literární a umělecká, tak i města, spolky dobročinné, akademické, lékařské, sokolské i obchodní — tak že možno říci, že celé Slovanstvo ve výkvětu svých hlav i kulturních úspěchů svých representovalo se tu čestně, sebevědomě a v každém ohledu plodně.

Sjezd zahájen byl dne 7. července dopoledne v sofijském Národním divadle a ustavil se pro jednání zvolením čestného předsedy (dra. K. Kramáře) a předsedy Bobčeva (Bulhar) jakož i příslušných členů výboru. Otázky, které tu z úst různých povolaných řečníků došly náležitého osvětlení, omezovaly se arci většinou pouze na pole kulturní, národohospodářské a slavistické vůbec. Nejvyšší zájmy vyvolávaly tu ovšem ony proslovy, které zabíhaly na pole kulturního sbratření všeslovanského (tak zejména mohutně působící přednáška Bechtěrevova a proslovy dra Kramáře, jenž byl vlastní duší sjezdu), a potom (v kruzích odborných) přednášky vědecké. Z krásných praktických návrhů, kterými slovanský sjezd nikdy nepozbude významu, zaznamenáváme zejména návrh na vypracování všeobecné slovanské terminologie pro vědu a obchod, návrh na vydání souborné publikace o lázních všech slovanských národů a zemí, jakož i seznam všech slovanských lékařů, působících v cizích lázních, návrh na založení Svazu slovanských lázní a lékařů lázeňských, návrh na pořádání všeslovanského sjezdu lékařů a přírodozpytců v některém ruském městě (Petrohrad, Varšava, Moskva), návrh na svolání příštího velkého sjezdu vědeckého do Prahy, kde by se jednalo o otázkách slavistiky, návrh resoluce o navázání vzájemných styků

mezi slovanskými divadly a o zřízení velké ústřední slovanské agentury divadelní, která by účelně propagovala otázku slovanské dramaturgie a divadelnictví vůbec, návrh na zřízení všeobecného svazu slovanských turistů, návrh na uspořádání všeslovanské umělecké, průmyslové a hudební výstavy v Praze r. 1913, řadu návrhů za účelem zvelebování průmyslu a obchodu ve slovanských zemích a vybudování vzájemných hospodářských styků a j. v. Sjezdy vyvolaly přirozeně velikou řadu úchvatných sbratřovacích momentů, nadšených přípitků, vzpomínek a krásných slibů do budoucnosti, z nichž kdyby jen sebe menší zlomek došel dokonalého uskutečnění, vykonala by myšlenka letošního sjezdu kulturně sbratřovací dílo překrásné. Plným právem končil předseda Bobčev dne 11. července: „Sjezd může býti hrdým na to, že sjednotil zástupce všech slovanských zemí... Cesta k třetímu sjezdu je upravena, doba i místo budou definitivně stanoveny výkonným výborem pražského sjezdu, který zůstane nepřetržitým výborem slovanské jednoty. Příští sjezd shromáždí členy akademií, učených společností, universit, obchodních a průmyslových institucí, burs, parlamentů, zemských sněmů a slovanských hlavních měst...“

Ke sjezdům zaslal dlouhý, srdečný dopis také hrabě Lev Nikolajevič Tolstoj, ve kterém bije na myšlenku bratrského sjednocení jakožto na základní záchranu společnosti a státu. Dopis pozvaného spisovatele, který pro stáří sjezdu se neúčastnil osobně, přijat byl s nadšením a působil v jistém směru blahodárně i na některá sjezdová usnesení. *—n—*

*

Věstník „Klubu za Starou Prahu“ uveřejnil přípis předsednictví tohoto Klubu, zaslaný městské radě král. hlavního města Prahy, v němž vylíčeno, jak se nakládalo s legátem sl. J. Slavínské, Pražanky, která svému rodnému městu odkázala ucelený obraz kultury tří generací měšťanské české rodiny pražské. V pozůstalosti, vedle archivalií k dějinám českého umění, byly umělecké předměty znamenité hodnoty, z obrazů na př. pérokresby Manesovy, obrazy Chittussiho a j. přes to, že vlastně celek tvořil vzácnost.

S jakým vděkem se jednává vůči lidem se vznícenou láskou pro všeobecné dobro, bohužel, máme již několik illustrací, a s jakým porozuměním, s jakou pietou se zachovaly povolané kruhy k legátu sl. Slavínské, věřivší, že právě u nich najde pochopení, když odkáže jim uchované předměty, uvidíme v prostých, výmluvných faktech, k nimž netřeba komentáře.

Pozůstalost sl. Slavínské ponechána bez dozoru v nedostatečných, každému přístupných místnostech, nahromaděná bez ladu a skladu jako haraburdí, vystavena nebezpečí rozšlapání a pokažení, a nesepsán ani odborný inventář o ní. Vše to mělo se prodati „en bloc“ za babku soukromému sběrateli, jenž si věci důkladně prohlédl a musil věděti o vzácné hodnotě jednotlivých předmětů. S namáháním byl pokus takového prodeje odvrácen. Částečná úhrada obecních výloh s pozůstalostí shledána dražbou. Před dražbou měla Moderní galerie „právo výběru“, avšak ta, v domnění, že starší umění vybočuje z jejího dosahu, vybírala jen něco, ačkoliv měla přijmouti každou práci Manesa a Chittussiho, kteří položili základ k naší přítomné, umělecké kultuře. Městské museum z příčiny byrokratických instrukcí se zdráhalo přijmouti celou řadu uměleckých a důležitých předmětů z pozůstalosti, a ty byly by padly za oběť pod dražebním kladívkem některému spekulantu, nezakročiti předseda „Klubu za Starou Prahu“, načež museum před dražbou „něco“ si vybralo. Ucelený obraz byl ovšem tím roztříštěním zničen. Zbytek z pozůstalosti, později, z usnesení městské rady, po interpelaci, byl bez dalšího tříštění předmětů šetrně uložen na vhodném místě.

„Klub za Starou Prahu“ požaduje, k zamezení takových počinů v budoucnosti, zřízení poradní umělecké komory, ale dlužno podotknouti, že poradní komora bez jistého práva by se mohla osvědčiti právě tak, jako „poradní komise odborníků“ při udílení nadací a tím sotva byla by velmi účelnou. *K. V. H.*

*

Z nadání zemřelé německé tragédky Kláry Zieglerové bylo v Mnichově založeno, v tomto oboru prvé, „Divadelní museum“, které nese jméno zakladatelky, avšak „Münchn. Allg. Ztg.“ v popisném článku tohoto musea a jeho účelu soudí, že v ústech lidu asi odpadne jméno zakladatelky. Museum bylo právě otevřeno ve ville, kterou zakladatelka k tomu cíli věnovala a vedle toho četné památky ze svého uměleckého působení. U nás, jak známo, zanášel se spisovatel Ladecký podobnou myšlenkou a především sbíral materiál pro „Divadelní slovník“. O

*

Dne 7. července t. r. zemřel ve Wielkim Lubieniu vynikající sochař polský Antoni Popiel, nar. r. 1865 ve Szczakowej, s jehož jménem se pojí sochařské umělecké výzdoby četných monumentálních budov v Polsku. Byl tvůrcem mnoha znamenitých pomníků, Mickiewicze ve Lvově, Korzeniowského v Brodech a j. Byl také spolutvůrcem znamenitého pomníku Kościuszkova. O

V PRAZE, dne 15. července 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický, G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Než královské věnné město Hradec, jež jako poslanec zastupoval, se ho ujalo. Jmenovalo jej ředitelem městské, dívčí školy.

Já tenkráte kvintán neznal jsem všech těchto podrobností, nezabýval jsem se ještě politikou; ale dojalo mne, že pro vlastenectví byl professor Stefan zbaven úřadu. Zároveň však jsem jej obdivoval pro jeho statečnost, kteráž na nás mládež morálně dobře působila. Kristiána Stefána, jenž r. 1848 byl členem repealu a členem výboru Slovanské lípy v Praze, jsem často vídal ve společnosti V. F. Červeného, zakladatele proslavené továrny na hudební nástroje, jednoho z nejpřednějších hradeckých vlastenců té doby. Sám jsem s prof. Stefanem nikdy nemluvil. Jednou jsem sice vstoupil do jeho bytu těše se, že se s ním setkám, to když jako septimán a člen výboru studentského plesu jsem šel s oktavánem Pilnáčkem zvát pana professora a jeho rodinu na náš ples. Zastali jsme doma jeho choť a jeho dvě dcery, ne však pana professora.

Králové Hradec byl tou dobou městem národně zplna probudilým; ne však ještě dlouho. Důstojnictvo četné posádky, pravda, i této doby tvořilo cizí, německý svět pro sebe; také úřednictvo za tehdejší vlády národu našemu příkře nepřátelské stranilo se všeho národního ruchu. Ještě nedlouho před mým příchodem do Hradce mělo důstojnictvo v měšťanské besedě úplně vrch, jak o tom vypravuje Otakar Jedlička. Hradecký zpěvácký spolek se tenkráte jmenoval „Königgrätzer Männergesangverein", v městském divadle hrály jen německé kočující společnosti; germanisace panovala.

Teprve po vlašské válce r. 1859 stal se obrat. Českých firem přibývalo, do německých představení přestalo občanstvo chodit. Nastala národní rozluka. Důstojníci a úředníci soustředili se ve svém kasinu. Do Hradce přišla první česká společnost, Kulasova, řízená hradeckým rodákem Štanderou, ve kteréž byli také Mošna, Frankovský, Čížek, paní Ryšavá, a hrála s velkým úspěchem. R. 1862 dostali studenti v druhém běhu poprvé česká vysvědčení, professoři a ředitel Tomáš Bílek začali nosit čamary. Tenkráte zavedeny studentské plesy lišící se rázem ryze národním od německých plesů důstojnicko-úřednických. Zněmčilý „Männergesangverein" proměnil se řízením svého ředitele Styblíka ve spolek ryze český „Slavjan".

V městě působilo několik pokročilých a uvědomělých mužů, jmenovitě V. F. Červený, továrník, jehož dům byl ohniskem národního ruchu také ještě za mé paměti. Vidím ho, statného muže plavé, zarySavělé brady, procházejícího se náměstím s Kristiánem Stefanem, jenž byl hubenější postavy, širší kozí brady, tmavých, za uši česaných vlasů, vidím ho v černé čamaře, s řádem na prsou v průvodu o Božím těle.

V tom průvodu, mimochodem řečeno, mne také zajímala hradecká zvláštnost: čtyři chlapci primáni, „pážata", napudrovaných vlasů, v rokokovém, hedvábném obleku růžové barvy, v bělostných punčochách, hořící svíce a věnečky v rukou v krajkových rukavičkách, kráčející před nebesy.

Ten veliký převrat v národním ohledu stal se v Hradci Králové během pěti, šesti

let. Když jsem já do Hradce přibyl r. 1867, patřil mezi města národně nejprobudilejší. Byl čas vlasteneckého nadšení a politického, mocného rozruchu. Vláda stavěla se příkře nepřátelsky proti českému národu, proti jeho politickým, národním, osvětovým požadavkům a snahám. Byl čas vládních útisků i statečného odporu, byla doba persekucí i vytrvalého, obětivého boje, národních projevů, hlučných, mohutných táborů politických.

Konaly se hojné slavnosti, hlavně pěvecké, pořádaly se besedy, zakládaly se spolky sokolské, čtenářské besedy a jiné, světily se prapory, konaly se průvody, zpívaly se národní písně, nosily se „poděbradky" s lvíčkem a perem. Ve všem hořelo národní nadšení, v písních a zpěvech i v těch šumných, někdy i přehnanýeh, povrchních okázalostech. Dnes o všem tom se často mluví a píše s úsměškem i s pohrdáním. Než kdo tak činí, zapomíná na dobu a rozvoj, že i nynější léta mají také své malichernosti, že se jimi probouzeli neuvědomělí, že v nich bylo sbírání sil, svolávání v jednotný šik. Ten, kdo dob těch zažil, rád se rozpomene na obecný ten rozruch plný nadšení, jež přece nevzplanulo, nehořelo na darmo, bez dobrých účinků, a v němž podnikány a vykonávány i věci vážné i veliké.

Bylo nedlouho po dusné době Bachova absolutismu, jenž všecko volnější hnutí pronásledoval a mařil. Když tato nejtužší pouta rozbita po válce r. 1859, projevovalo se národní smýšlení okázale, jako v rozradostnění u veřejnosti. Vše, čím osvědčovala se národní samobytnost, vše, co podnikáno na posílení a rozvoj národního života, vítáno s nadšením. Jen ten, kdo těch dob zažil, pochopí nadšení, které budily také národní písně a vlastenecké zpěvy „Kde domov můj" a „Hej Slované". — Otokar Jedlička uvádí ve svých „Upomínkách", jak nadšeně tleskali, když o divadelních představeních zahrála kapela 18. (pražského) praporu myslivců národní písně řízením kapelníka Schrolla, rodáka polického, jenž později se stal kapelníkem 18. pěšího pluku, hradeckého.

Tak jsme tleskávali i my studenti za divadelních představení a šli jsme, nevím kterého roku, za Pražskou bránu naproti pluku (píseckému, nemýlím-li se), který měl přitáhnout do hradecké posádky a jehož kapelu řídil kapelník Komzák. Jemu vlastně jsme šli naproti a jeho kapele, poněvadž jsem slyšeli, že hrává, a krásně, národní písně. A nesklamal nás. Když pluk se blížil mezi hradbami k bráně, dal kapelník znamení, hůl plukovního tambora se zablýskla, a pod klenutím staré brány hlučně zajásala národní píseň.

Veliká a památná slavnost základního kamene Národního divadla v Praze v květnu r. 1868 byla jako radostná bouře. Její ohlas rozšuměl se zeměmi české koruny. My hradečtí studenti byli jsme už před ní vzrušeni. Slyšeli jsme o velikých přípravách k té slavnosti. Tenkráte poprvé zatoužil jsem po Praze. Abych si tam zajel, na to nebylo ovšem ani pomyšlení. Tím více jsem obdivoval dva starší kollegy, dva septimány, kteří se vypravili do Prahy k té slavnosti; a jako na olympijské vítěze jsem na ně hleděl, když se vrátili v sametových poděbradkách tmavé, višňové barvy se světlým lemem beránkovým a v něm s českým lvíčkem ve štítku nad čelem. V těch poděbradkách přijeli a v nich se městem procházeli Antonín Truhlář, později ředitel akademického gymnasia, a Josef Pop, nynější ministr orby. Rozumí se, že z těch dvou čepiček poděbradek bylo jich pak množství. Hlavně studenti v nich chodili. V tom, co toto píšu, vynořuje se mně živě a na oči staví čiperný študent nevelký, ruměnný, bystrých, tmavých očí, také v poděbradce, milý Patrik Blažek, jenž i pak, když nosil hejtmanskou uniformu, zrovna tak vlastenecky smýšlel a cítil jako tenkráte pod poděbradkou. —

Toho r. 1868, dne 22. srpna, prohlášena „deklarace" českých poslanců, památná v zápase o naše státní právo, kterou podepsal také Kristián Štefan. Nastal čas nadšených „deklarantských" voleb. Všecka vládní persekuce nic nezmohla. Lid český nedal se volbami opět a opět vypisovanými unavit, docházel nebo dojížděl do vzdálených volebních míst jako na slavnosti. Hmoždíře hřímaly a hudba hrála, když celý šik vozů, někdy až padesát, ozdobený chvojím a prapory, plný voličů vytrhl z města do společného, volebního místa. A vedle vozů jeli zhusta voliči na koních pěkně ozdobených. Hudba hrála cestou, hudba hrála, když vjížděli do volebního místa, a voliči zpívali, a vítali se hlučně s ostatními, kteří už přibyli, všichni jedné mysli, všichni jednosvorní volit deklaranta.

Všude nadšení pro státní právo české, všude jednomyslný odpor proti ústavě a ústavákům. Cylindr a frak, jež nosili Němci a přívrženci vládní, byly nenáviděny, cylindry pronásledovány, „nalejvány". Cylindr zůstal jako symbol němectví a vlády na léta v nenávisti; nechuť ta udržela se jmenovitě na venkově ještě dlouho po tom, i když v Praze začali i dobří vlastenci nosit ten klobouk. Pamatuju se, že ještě v létech osmdesátých, když jsem byl v Litomyšli na gymnasiu, professor Jos. Durdík, ucházející se o litomyšlský, poslanecký mandát, byl by při volbě málem propadl, poněvadž

vzbudil odpor mnohých tím, že přijel do Litomyšle v cylindru.

Je přirozeno, že veliký ten politický zápas budil rozruch i mezi námi studenty. V sextě, zvláště však v septimě a v oktávě, všímal jsem si už bedlivě a horlivě politiky. Stal jsem se „vyznávačem", abych tak řekl, českého, státního práva a tím vyznávačem jsem zůstal a ještě tvrdším, když jsem důkladněji seznal české dějiny. V tom vření a víru politickém zatoužil jsem i po novinách. Tenkráte však neměl jsem k nim přístupu leda v hospodě. A tak jsem se, počínaje septimou, odvažoval do těchto místností nám zapovězených. Lhal bych však, kdybych tvrdil, že se dálo jen a jen pro noviny; hlavním však magnetem byly.

Jeden list politický i tenkráte mohl jsem si snáze a bez nebezpečenství pořídit, „Pražský Denník", vládou tou dobou právě založený. Prodávali jej na náměstí v „abaldě" číslo za krejcar, tedy toho času neslýchaně lacino. Byl to však list vládní; koupit si jej bylo hanbou a proviněním. Z uvědomělých nečetl ho nikdo. Odpor ten byl obecný a trval léta. O tom doklad jen tak mimochodem. Za svých let universitních navštívil jsem přítele Thomayera v jeho rodišti Trhanově. Když jsem odtud odcházel, vyprovodil mne hodný kus, až na Riesenberk u průsmyku všerubského, na starý ten hrad, o kterém nedávno před tím jsem nadšeně četl v románu G. Sandové „Consuelo". Tam v té šumavské rozvalině jsme se rozloučili a já kráčel sám lesní cestou, až mne zastavilo zkřiknutí:

„Čech neboNěmec!"

Obrátím se. Starý sedlák za mnou. Prohlásil jsem se:

„Čech!"

„Tak s vámi půjdu!"

A šel, dědeček hovorný a čiperný; dobře jsem se s ním bavil. I politiky si všímal. Když jsem se ho za řeči zeptal, čtou-li u nich také „Pražský Denník", vyhrkl ostře, jakobych jej urazil:

„My?" A hned dodal: „To radši vemem' hada do ruky." —

Budiž mně prominuto, že jsem tak odbočil, ale zdálo se mi, že ta episoda je příznačnou pro tehdejší léta.

Za těchto pohnutých dob vedl v Hradci Králové politickou správu Řehoř Smolarž, později rytíř Dobiaschowsky, krajský, pak místodržitelský rada, o němž by historie politických táborů a schůzí tehdejších jistě vypravovala. Já sám na něj vzpomínek nemám. V Hradci úřadoval až do polovice r. 1870, kdy po něm tu nastoupil jako okresní hejtman Ludvík baron Malowetz z Malovic, starožitného rodu českého, spřízněného někdy s rodem Arnošta z Pardubic, kteréhož rodu byla také matka ryt. Jenika z Bratřic.

Vídal jsem barona Malovce, nikdy však, rozumí se, nepřišel jsem s ním do styku. Za to po létech v Praze obdržel jsem od něho psaní. Z toho něco tu uvedu, třeba že to vlastně sem nenáleží. Ale Ludvík baron Malovec byl poslední jedné pošlosti tohoto někdy velmi rozvětveného a rozšířeného rodu a pak obsahuje list leccos zajímavého. Proto, doufám, bude mně odpuštěno, že zabíhám.

List ten z r. 1893 datován je „z panského domu velkostatku rust. H. Měcholupy". Psán je česky celkem správně, ač jinak z něho zřejmo, že čeština není pisateli jazykem mateřským. Baron Malovec žije ve výslužbě začal se zabývati českou literaturou a překládati z ní do němčiny. Mluvě o tom, uvádí obráceně citát z Máchy „že cesta jeho není již daleká" (na věčnost), jemu, rozuměj, starci více než sedmdesátiletému. Tím citováním se ihned rozpomíná na Máchu:

„Lituji básníka Máchu, jehož hrob jsem dosti často viděl na malebně položeném hřbitově v Litoměřicích, kde též můj dobrý dědeček (otce svého jsem bohužel ani neznal) spočívá v Pánu. Tehdáž co novopečený, bezplatný komisar krajský neznal jsem ještě ničeho z literatury české. Teprv na vysokých školách učil jsem se idiomu (!) svých praotců od laskavého prof. Koubka, jenž mne jednou vedl do universitní knihovny, by mi ukázal Paprockého.*) Pamatuji však zcela jasně nápis.**) Klecanský ***) dal svým nákladem postavit Máchovi jednoduchý avšak vkusný kámen památný s nápisem: „Daleká cesta má, marné volání."

Avšak předobře též mi tane na mysl (!), jak mizerně jsem koktal po česku, když jsem byl vyslán na panství Dietrichsteinské Libochovic (!) v úředních záležitostech. Avšak můj dobrotivý učitel ve správě státní kritisuje můj protokol venku sepsaný, podotkl přece: „Sie können noch am meisten böhmisch." —

(Pokračování.)

---

*) Patrně historicko-genealogické dílo Paprockého „Diadochus". Koubek chtěl asi upozornit mladého barona, jak českým byl jeho starožitný rod.

**) Na pomníku Máchově.

***) Krajský hejtman v Litoměřicích. Na ten čas nemohl jsem zjistit rok, kdy dal Máchovi postaviti dotčený pomník.

GUSTAV R. OPOČENSKÝ:

U ŘEKY.

Za světlých večerů, kdy plný měsíc září,
a vítr východní se dotýká mých tváří,
po klidných ulicích si vycházívám k řece.
Uklidněn, utišen, však nespokojen přece.

Svítilny nábřeží se unaveně lesknou;
jež dole hluboko svou píseň šeptá tesknou
a vlnky veselé a tiše laškující
jdou břehům vzdáleným cos příjemného říci.

Jdou chvíle života neslyšně kolem mne
a ticho noci je velké a tajemné . . .
Pak temně hodiny na blízké bijí věži — —
Já tiše, bez hnutí, sám stojím na nábřeží.

V mé dávno vyhaslé a unavené hrudi
se tisíc otázek pojednou divných budí,
a ústa moje slov jsou bezvědomých plna,
jež v dálku odnáší za vlnou nová vlna.

Tak celé hodiny tichounce mluvím k řece —
Uklidněn, utišen, však nespokojen přece.
A zrak můj s výčitkou do prchavých vln hledí:
na všecko tážu se . . . Však není odpovědi.

Z hráze na březích, jež děsí svými stíny
zvědavě dívají se dolů do hlubiny;
zář bledá svítilen též na odpověď čeká.
Však jako temná sfinx ponuře mlčí řeka.

I pak se probouzím, jak spal bych spánek dlouhý,
pln nových žádostí a po životě touhy.
Zář matná svítilen vedle mne rychle běží
jak kvapem vracím se do ulic po nábřeží . . .

LÍBEZNÁ NOC.

Noc k odpočinku v oblaky si
měkounce, tiše ustlala.
Na jejím šatě hvězdy visí
jak drahokamy bezmála.

Dech země jako vůně vína
až k hlavě stoupá člověka.
Noc, v níž se na nic nevzpomíná,
noc, v níž se na nic nečeká.

Pole i luka mlčí v stínu.
I les se v sladký uspal klid.
Jen laň, když přejde přes mýtinu,
jej z něho může vyrušit.

Tesklivě zahouk' chřástal v sítí,
však brzo zahanbeně ztich',
když od rybníka slyšel zníti
posměšný žabí křik a smích.

Nad hory s ironickou tváří
měsíc se vyhoup' zardělý,
a dole jeho rudou září
daleké lesy hořely.

Líbezná noc jak doušek vína
do srdce vešla člověka.
Noc, v níž se na nic nevzpomíná,
noc, v níž se na nic nečeká . . .

CESTOU ŽIVOTA.

Trochu, než nadšení prvých chvil opadlo
rozvitých květů tu nadobro uvadlo,
trochu jich popálil mráz.
Přec jsme však těmitéž kráčeli cestami
s nadějí nezlomnou, s marnými touhami
smáli se znova a zas.

Lehko je tak dlouho doufati člověku,
dokud má alespoň cestičku v daleku
aneb jen alespoň uzoučkou mez.
Myslí, že jednou přec cíle se nechybí,
že aspoň po létech štěstí své políbí,
jež ještě za horou v dálce spí kdes.

Zatím se tratí mu dny, noci nad hlavou,
nevidí za sebou stopu svou krvavou,
necítí únavu, necítí chlad.
— — V mlze, jež přepadne někde jej v daleku,
jistě pak naposled bude se člověku
lehce a pokojně spát...

QUIDO MARIA VYSKOČIL:

ODVETA.

(HAVÍŘSKÁ POVÍDKA.)

Od šachty „Valerie" dlouhonohý Khýr, jako šílený hnal se k vesnici, asi hodinu od dolu vzdálené. Mýtný Tolman již z dálky na něho křičel:

„Khýre, u ďasa, Khýre, kam se ženeš jako pokousaný vzteklým psem?"

Ale Khýr neodpověděl.

Teprve ti, kteří následovali utíkajícího, řekli stručně Tolmanovi celou hroznou pravdu. Na dolu vybuchly plyny a společnost obávající se o osud flecí, zavřela neprodyšně důl nijak nedbajíc, že na sto dělníků pozvolna umírá a dusí se v živém hrobě.

Také jediný vjezd do šachty byl uzamčen a dubová vrata zaklíněna.

Ze šachty stala se pevnost a proto Khýr běžel do vesnice, aby vzbudil kamarády, odpočívající po noční šichtě a s nimi pokusil se vniknouti třeba násilím do šachty.

A již opět mluvčí odbíhal za ostatními.

Mýtný Tolman, sám vysloužilý havíř, trudně se zamyslil. Důl „Valerie" byl zle pověstný svými neštěstími. Sotva před třemi dny havíř Fišer pracující u elektrických vrtaček, zabit byl při odstřelování.

Společnost vymluvila se na neopatrnost dělníkovu, ale v pravdě hlavní vina spočívala v tom, že na dole zaveden byl premiový system, kterým následkem malých kdinků doháněn byl horník stále k větší výkonnosti.

A před tím, týden téměř neminul, aby se neštěstí nepřihlásilo. Všude v šachtě znatelná byla trvalá jeho přítomnost. Tam zamyšleného vozače mezi nárazníky vtlačilo, onde nahnilý fart podvrátilo, vantu shodilo či lano nařízlo při těžkém stroji nejistě fungujícím.

A nyní opět tato hrozná katastrofa. Nač opět nyní svalí společnost zodpovědnost za nemírné fedrování, jímž měl býti opět zvýšen pouze prokletý „Leistung" a počet přes den naražených huntů.

U privátní německé společnosti doby byly pro dělnictvo zlé a mozolovité.

Výkonnost šichty stoupala každým rokem, uhel byl smolný, velmi výhřevný, ale mzdy přes to poklesly často až pod dvě koruny za den. A za dvě koruny jak bylo možno obstarati stravu, nájem, ošacení a léky pro rodinu mnohdy více než šestičlennou?

A „páni“ stále ještě vymýšleli si nové úspory. Za mnohé práce jako: pokládání dráhy, přihazování uhlí, vybírání a podhazování letny, vytlačování těžaře a j., neplatilo se vůbec.

Nikdo však dosud nevzepřel se tomuto násilí. Khýr, jenž byl vůdce dělnictva v tomto zuboženém kraji, ustavoval teprve organisaci.

Což divu, že panstvu v kancelářích žilo se bezstarostně!

Leč dnes — dnes po prvé mělo býti jinak.

Strach o kamarády, v dolech uzavřené, vzburcoval staré síly k nové odvaze. A již také z daleka slyšel Tolman hluk zástupu. Muži i ženy . . . tyto láteřící, havíři ozbrojeni mlátky a kopáči — vše hnalo se o překot k šachtě.

Právě u mýtního domku stihl je hoch hlídačův z trati u jámy, přinášející zprávu, že deset četníků obsadilo uzavřený důl.

Deset četníků! Co to bylo proti dvěma stům mstitelů!

Ve čtvrt hodince dostihli šachty. Poslali ihned důvěrníky vyjednávat o vpuštění.

Ani s nimi nemluvili. Bylo tedy rozhodnuto. Když ne po drobrém, tedy násilím.

Za bratry — kamarády!

Ještě chvíli rozvahy. Ale pak to začalo.

Havíři semknuli se v několik čet. Staří vysloužilí vojáci postavili se jim do čela.

„Hola, hoši, pozor na výstřely. Sehněte se! Zde ti více v levo! A ti tam s Matějkou, opět poněkud v pravo! Tak! A nyní ku předu!“

Massa se hnula. Z rozzuřených pěstí vylétly prvé kameny.

Kam pak s nimi v téhle motanici!

Útočící byli sotva dvě stě metrů od šachetních hradeb, když četníci počali pálit jako smyslů zbavení.

„Proklatí psi! Ďáblové! Aby jejich ženy nerodily!“

Kulky se sypou. Tu a tam padl již některý z příliš odvážných.

Co na plat! Šachta hoří a v žhavém pekle umírají přátelé.

Četníci znovu vystřelili.

Zase několik jich se svalilo. Však se jim draze vyplatí tato přivítaná!

Prví, nejodvážnější s Khýrem v čele, doběhli již dubových vrat.

Khýr sám byl raněn v týle. Krev mu sbíhala rudým potůčkem po plátěné kytli.

Otrocká krev! Ne a ne ji zastavit! Khýr v běhu odtrhl límec kabátce a obvázal si ránu, otevřenou jizvu pokryv plochým kamenem.

Střelba ustala.

Ďáblům patrně došly patrony.

U vrat zatím pracují železné páky. „Tak hoši, pozor — — rup!“

„Ještě jednou: hej — rup!“

Již i ostatní doběhli. Ještě jeden úder, pak vrata povolila, vchod k hořící šachtě je uvolněn.

Několik řad živých těl hrne se proti bodákům. Kdož by odolal takové přesile.

Co je platna hlaveň — došly-li patrony.

Četníci ustoupili za šachtu do vnitřního dvora. Pak konečně až k domu, kde ukryli se úředníci.

Psi, babské hlavy!

Však na ně také dojde!

Leč nyní k šachtě. Možno-li ještě zachrániti soudruhy. Mnozí již vyběhli k těžným strojům.

Jiní do šachty. Důl násilně otevřen a nejhorlivější spuštěni do hlubin.

Předepsaného pobočného vchodu šachta neměla. Sjeli sotva do polovice. Pro plamen a dým nemohli hlouběji. Vytáhli je i tak skoro polomrtvé.

Nyní zakrváceni, zaneseni prachem stojí zachránci u jámy. Mnohým zarosili se oči.

Přišli pozdě.

Dřevěné roubení je v plném plameni. Jejich soudruzi jsou ztraceni.

K čemu tedy bylo potřebí těchto obětí?

K čemu ještě většího počtu mrtvých a raněných, jež dokonávali před ohradou.

A co teď?

Všichni obrátili se ke Khýrovi.

Co teď?

Místo odpovědi, bledý a ztrátou krve vysílený Khýr ukázal rukou směrem k úřednickému domu.

Porozuměli.

Dům byl zatarasen, ale jeho stěny vysoko byly obloženy smrkovými poleny, přichystanými k zimnímu otopu.

V malé chvíli byly zapáleny.

Hořícími zdmi nikdo by se nebyl mohl odvážiti z domu a kdyby — sto pěstí bylo pro každého připraveno.

Sto pěstí!

Havíři rozložili se ostražitě po nádvoří.

Úřednický dům hořel na všech stranách.

To byla odveta.

Nikdo nevšímal si zoufalých výkřiků za živa upalovaných.

Ti tam, pod zemí, také nebyli vyslyšeni.

Z šachty dosud valil se dým. Leč jeho barva nebyla již tak špinavě šedá jako dříve. Vzdechy mučedníků skal ho pročistily . . . .

Blížil se večer. Vysvitly prvé, mdlé hvězdy. Dvě . . . tři . . ., sto . . . !

Nikomu z přítomných však dosud nechtělo se zpět do baráků.

Čekaly v nich hladové děti a utahané ženy. Nikdo také nemyslil, co bude zítra.

Byl ještě dnešek. Kdož ví, budeme-li ráno živi!

Kdož ví!

V hořícím domě propadly se s rachotem prohořelé stropy.

Dým ze šachty ustal téměř úplně.

Mnozí z havířů klímali. Tak v stoje, či v leže, na půl oka.

Jen uprostřed největší skupiny dosud bylo živo. Mezi věrnými kamarády umíral silák Khýr. Nepomohly mu ani kámen, ani obvazek.

Bylo patrno, že duši má na jazyku, že by však přece cosi ještě rád pronesl.

Schýlili se tedy k němu co nejtěsněji.

Sebral všechny své síly a zašeptal: „Od západu vane nějaký studený vítr! Přiložte trochu kamarádi, aby pánům nebyla zima!“ —

— A skonal. —

JAROSLAV KOZÁK:

Z KORRESPONDENCE PRAVNUKA.

V pozůstalosti svého pravnuka, který zemřel již r. 1987, nalezl jsem také zachovanou korrespondenci. Jest rázu sice intimního, ale poněvadž, jak pochopitelno z roku úmrtí mého pravnuka, osoby korrespondencí dotčené dávno jsou již mrtvy, nedopustím se snad indiskretnosti (zvláště když z opatrnosti jménům se vyhnu), uveřejním-li aspoň jeden pravnukův dopis, jenž má povahu lidského dokumentu své doby.

Jak z paměti mého vnuka, tak z jiných zpráv a jmenovitě z korrespondence samé vyplývá, byl pravnuk můj jako jeho předkové vůbec, muž zcela průměrný. Nikoho nezavraždil, ani nevynikl v umění nebo ve sportu, zkrátka jak říkáme šosák, tratící se ve svém prostředí jako koroptev v líše právě zorané. Ale smýšlení a jednání lidí takových je právě nejvěrnějším obrazem doby.

Poněvadž názor světový a morálka každé generace vyvíjejí se z myšlenkového podkladu a pokladu pokolení předešlého, bude zajisté psychologa zajímati květ, jenž vzešel z roubu nynějšího myšlenkového a ethického šlechtění.

Drahý příteli!

Přetěžce nesu, že se od nějakého času vyhybáš mému domu; o dobré choti své ani nemluvím, ta co chvíle někde stane v myšlenkách a tiše zaslzí. Všem jemným narážkám jsi se vždy kryl štítem nechápavosti a nyní dokonce se nám z daleka vyhýbáš i na ulici.

Velevážený, nám oběma drahý příteli! Znáš mne, že mluvím vždy rád k věci a přímo. Dotknu se tedy rány samé, třeba nešetrně, neboť nemohu se již dívati na utrpení své dobré choti.

Ty žárlíš, drahý příteli! Žárlíš na mne, jsem si tím jist. Pozornost, kterou mi věnovala moje manželka v poslední společnosti, zabolela tě a snad urazila, pozoroval jsem to, jak jsi celý rozrušen odešel. Ach kéž bych ti byl mohl včas ještě říci, že to nic neznamenalo, že to byl pouhý odlesk dávné záře líbánek, mrtvý jako svit měsíce na zasněženém poli. Pochopil jsem, můj drahý, ihned tvůj duševní stav, neboť jsem ho prožil nadbytkem za života tvé první, nám tak nezapomenutelné choti, kdykoliv její andělský pohled se na tebe usmál.

Dusil jsem však vždy v sobě pohnutí své a přemáhal se, neboť nejsem tak energické a vznětlivé povahy jako Ty.

Pohlédli jsme, hned jak jsi tehdy náhle ze společnosti odešel, s manželkou svou na sebe v plném porozumění a s lítostí. „Žárlí,“ řekly si naše zraky. „Nešťastník! On podezřívá svou manželku, že mne miluje, a že je jemu nevěrna! Ubohý, milý příteli, jak zbytečně se mučíš představami vysněnými, bičuješ domněnkami beze vší podstaty! Kéž bych Tě mohl přesvědčiti, že je Ti tvoje dobrá choť úplně oddána a věrna, že miluje jen Tebe. Mohu to věděti bezpečně, neboť v našem manželství, jak má vůbec býti dle moderních zásad, není žádného tajemství a proto snad je tak šťastné a spokojené, že je všem dáváno za příklad. Tak již třetí týden po naší svatbě svěřila mi ženuška má se stoudným uzarděním, tulíc mi hlavinku k prsům, že se domnívá, ba je téměř přesvědčena, že miluje mladého praktikanta od soudu, který měl kadeře zlaté jako archanděl.

Podle Tolstého Kreutzerovy sonáty, dle níž má býti manžel bratrem své družky života a prvním rádcem, radil jsem jí, aby předmět své náklonnosti hleděla napřed dobře poznati a prozkoumati a vynasnažil jsem se rovněž seznámiti se s panem praktikantem co nejblíže, neboť koncem XX. stol. nemůže býti přece žádnému manželu lhostejno, kdo je předmětem lásky jeho choti! A jako muži bylo mi to snadno. Shledal jsem, že to byl člověk povahy úplně lehké, mámící počestné paní svým zevnějškem, jemuž však stejně

cennou byla každá momentní láska koupené prostitutky. Shledal jsem i doklady, že byl před nastoupením v úřadě vážně nemocen chorobou, které se v XVI. stol. říkalo galantní nebo francouzská, ale teprve když se dokázalo, že si vlasy barví a že jsou jinak rezavé do zelena, přestal milostný zápal v mladém nezkušeném srdéčku mé choti, jak mi zase sama přímo svěřila s prostotou Janniny Borovské, vynikající ženy s počátku našeho věku.

A upřímnost ta nevymizela nikdy z našeho svazku. Když jsem se zase já na př. svěřil své nejmilejší choti, že mne okouzlily půvaby paní D., oplatila mi mou přátelskou úsluhu, přinesši mně neklamné doklady, že půvaby řečené paní jsou docela jen výsledky toaletního pokroku naší doby. Za to láskou mou k Tvé první choti byla přímo nadšena. „Nikoho bych nemilovala, kdybych byla mužem, než ji," řekla mi v unesení a slzy se jí řinuly po lících nadšením. Ještě nedávno jsme kladli spolu věnec na její rov a stáli dlouho v smutných vzpomínkách na vzácnou tu duši. Musím Ti přiznati, že velice zamrzelo mou dobrou choť, že jsme na rovu tom nenalezli věnec od Tebe. Po prvé! Omlouvala Tě, hledala důvody vedlejší povahy, ale ze všeho přece jen vyznělo vždy rozhodné: zapomněl. N a n i zapomněl — ach, jak to jen mohl! A sama nový věnec položila na rov za Tebe se slzami bolného pohnutí.

Když srdce mé milé choti vzplálo pro Tebe, pochválil jsem její volbu s plným přesvědčením a vroucností. „Lépe jsi voliti nemohla," pravím. „Toť věrný a charakterní přítel, muž vřelého citu, stálého a duše oddaná. A když se vracívala od Vás šťastna, vesela, zářil i můj zrak z jejího blaha. Sedal jsem s ní k pianu a při společné hře některé sonáty Beethovenovy nebo nocturna snivé musy Chopinovy vznášely se duše naše v nadzemské výši štěstí.

A nyní když popatřím na tu ubledlou, vpadlou líc! Řekl prý jsi jí přímo, že je Ti n e v ě r n a, svěřila mi v křečovitém pláči. Má žena a někomu n e v ě r n a! Věru, kdyby v našem věku nebyly souboje směšností dávno překonanou, bil bych se pro tuto urážku krvavě. Má žena a někomu být n e v ě r n a. Znal jsem všechny lásky této dobré oddané duše, jež měla za našeho šťastného manželství a nikdo jí až po Tebe, ničeho podobného nevyčetl. Ona a nevěrna! Toho si opravdu od Tebe nezasloužila a nejméně já, přítel Tvůj, abys mne podezříval ze spoluviny.

Jako na dlani vidím celý vývoj jejího něžného srdce od jejích 15. let, ač jsem ovšem nedotkl se první jeho zlatých strun v harmonii lásky. Nikdy ničeho netajívala přede mnou, kdo se jí líbí. Srdéčko to vzácné zkvétávalo sice i třemi a více květy najednou jako bujná kytice orchidejí, ale po radách mojích volívala opatrně květ jediný a jen jemu patřil všechen její úsměv.

Často jsem já ještě před rozhodnutím jejím uhodl volbu vkusu jejího, natřev tajně podešve střevíčků jejích křidou a měře okem bílé skvrny na obuvi mých pozvaných přátel. Nebylo vůbec upřímnějšího, šťastnějšího manželství nad naše.

Že mne kdysi chtěla otráviti cyankalim, stalo se ne z hnutí srdce, ale následkem četby dámské heroické literatury o slavných hrdinkách s počátku našeho století, o jeho slavné paní Steinheilové, hraběnce Tarnovské, paní Borovské atd. Přiznala se mi, dušinka dobrá, že si napřed chystala revolver Browningův, pak dynamitovou patronu, pak najímala domovníka, aby mne probodl mezi vraty, ale chlap nestydatá chtěl za to na nový aeroplan dvojplošník na cestu do Afriky, tak že z toho sešlo. Cyankali jsem objevil po zápachu a rozmluvil jsem jí bratrsky všechny takové výplody scestné literatury, ukazuje, že by s tím měla mrzuté opletání soudní a výsledek nyní, kdy jsou ženy také porotci, nebývá už ženám tak příznivjako druhdy, naopak jako ve případě Rothbartově, který, ač zabil sedm žen, byl prohlášen nevinným a porotkyně nesly jej na ramenou ze sálu, což vzbudilo ovšem tehdy obecné pohoršení jako úkaz mravního úpadku naší doby.

Dobrá má choť uznala plačíc svou chybu a byla celá šťastna, že si mne zachovala.

Navrhl jsem jí tehdy rozvod, ale nechtěla o něm ani slyšeti. Je prý úplně se mnou šťastna a nepřeje si nikdy míti chotě jiného. Vskutku také je málo tak šťastných a spokojených manželství za našich dnů, jako jest naše.

Ty bys ovšem, příteli drahý, přál si našeho rozvodu. Ach ano, rozumím Ti. Vždyť právě to mi bouřívalo mysl za života Tvé první nezapomenutelné choti. A zdaliž Ty ses mohl od ní odloučiti, když jsem Tě o to snažně prosil a o n a nezapomenutelná se slzami se ke mně připojila? Řekl jsi chladně, že sis zvykl na její milý měkký úsměv a že by Ti všude scházela její pružná étherická postava s bohatým černým vlasem. A nebyla tehdy nikterak již Tvou láskou. Hle, totéž bych nyní mohl říci a pravím také j á Tobě. Zvykl jsem si příliš na svou dobrou milou dušinku a ona, ač Tebe miluje, nechce též odejíti ode mne; — volnost jsem jí k tomu dal hned v den našeho sňatku, jak bývá nyní v obyčeji ve slušných rodinách.

Tak mnoho nás víže k společnému bydlení mimo zvyk, tu největší vášeň podle

Gogola. Máme společný statek, jenž oběma přirostl k srdci, společnou villu v Dobřichovicích, o níž platí totéž, společné dluhy, máme proslulou sbírku starožitných památek majoliky a obrazů, již nemožno děliti, máme společného vzácného psíka Rogera, kterého nám kde kdo závidí a konečně máme také dcerušku, jíž ovšem neznáš, neboť se nám narodila před sňatkem. (O svatbě si ženuška má dle nynějšího obyčeje vyžádala revers, že nebudeme míti dítek). Dali jsme ji po chvalném dnešním mravu z domu na vychování. Je nyní v klášteře sester „Svaté Zřítelnice“ a bude z ní kráska po matce. Každého roku o jejím svátku jedeme ji navštívit. Jaké je to děvče na svůj věk vyspělé a rozumné i v tom svatém zákoutí.

„Ty jsi, matinko, pořád ještě s papá v manželství?“ tázala se posledně mé choti. „Povídaly družky mé, že to není chic.“

Co jsme se nasmáli tomu doma. Zlatý miláček!

Nu a tu myslíš, abychom se rozvedli?

Uvaž jen, že sňatek manželský jest přece jen věc velmi vážná, vznešená, ba posvátná. Mnozí jej ovšem odsuzují se stanoviska světského, že, poněvadž prý manželství jsou dnes vesměs a jako ze zásady bezdětná, ježto pokročilé emancipované dámy moderní se nechtějí nositi s dědici svých manželů, že by zastaralá instituce ta se měla vůbec zrušiti, aby nevymřelo všechno pokolení kulturních národů, jež hodlá vytlačiti nová mocná generace vzešlá z Negrů kamerúnských s Berliňačkami. Kdyby prý na štěstí nebylo neženatých, že by to už dávno u nás s dorostem dětským špatně vypadalo.

Co se mne týče, jsem lhostejný ke všem těm statisticko-národohospodářským, hygienickým a ethickým přednáškám, jež manžele dotěravě žádají o potomstvo, ale na instituci sňatku nedám nikdy ničeho dopustiti. Každý surový nájezd na posvátný ten svazek, který je základem společnosti a všeho pokroku, setká se s mým odporem, byť mi i jméno zpátečníků bylo dáváno. A pomyslím-li na naši sbírku a villu, na Rogera. Ne, nikdy ne. Žádný rozvod!

Očekáváme oba se ženuškou, že nabudeš rozumu a nebudeš žádati na nás věcí nemožných. Což jsi nebyl posud šťasten s námi bez této předpotopní rozvodové marotty? Nebyli jsme snad oba šťastni s nezapomenutelnou Tvou první chotí?

Moje ženuška hraje Beethovena a slzí . .

Nevděčný člověče!

Tvůj vždy oddaný

Benjamin.

JOSEF KOŘENSKÝ:

ČECHOVÉ NA ALAŠCE.

Středem Alašky teče mohutná řeka. Dříve nikdo ani netušil, že na dalekém severu americkém proudí tak mocný veletok. Nyní víme, že řeka J u k o n neboli Y u k o n náleží mezi největší veletoky světa. Vody má asi tolik, jako Misisipi. Délkou svého toku překonává Dunaj, ale nedostihuje Volhy.

Bližší zprávy přinesl o Jukonu Rus Ivan Lukin roku 1863, ale podrobněji ji prozkoumal polární cestovatel T. Schwatka roku 1883, plaviv se po ní od pramenů kanadských až k ústí.

Ještě známější stal se ten proud rokem 1896. Té doby přišli tam lidé na zlato. Vydatná ložiska drahého toho kovu objevila se zvláště u přítoku, jenž slove K l o n d i k e (čte se: Klondajk). Malé i větší hroudy ryzího zlata povalovaly se v náplavu vyschlého řečiště mezi pískem a valouny. Stačilo, jen se sehnouti a poklad zvednouti.

Jakmile se donesla zpráva o bohatém nálezu žlutého kovu v nehostinných končinách alašských do jižnějších krajů amerických, sbíhali se dobrodružní kovkopové a podnikatelé ze všech stran světa a hotovili se odplouti na daleký sever. Paroplavební společnosti měly pojednou nový cíl plavební a nemohly všem pasažérům ani vyhověti. Na tisíce lidí pospíchalo za mamonem. Neodstrašovaly je ani děsné mrazy zimní a nelekala je ani všeliká strádání. Každý kojil se nadějí, že prodlením krátkého teplého léta najde tolik zlata, aby se mohl navrátiti domů bohat.

Nejvíce lidí hrnulo se k přítoku Klondike. Někteří tábořili pod zemí v děrách nebo ve stanech, jiní vybudovali si sruby a dřevěné chyše a ryžovali na blízku zlatá zrnka a plíšky z naneseného štěrku a písku. A nežli se kdo nadál, vznikala osada a byla větší a větší. Ale plavba po Jukonu od ústí byla zdlouhavá a trvala jen krátce. Proto stavěla se hned železnice dílem na půdě Spojených států, dílem na území kanadském, připojila se ke splavnému toku hořejšího Jukonu, a cesta do střediska zlatých polí byla valně ukrácena. Z několika samot vy-

pučelo již po třech letech město s 35.000 obyvateli a v širokých ulicích zazářily lampy elektrické.

Jméno toho města jest Dawson-City (čti: Doasn Sity). Bylo tak nazváno k uctění památky slavného kanadského zeměžpytce Jiřího Dawsona, jenž si získal výzkumnými cestami po severozápadní Americe neskonalé zásluhy. Zeměvědným jeho výsledkům obdivovati jest se tím více, protože badatel sám byl těla zmrzačeného a překonával trampoty spojené s výzkumem řeky Jukonu beze všech obtíží.

Dawson zemřel jakožto ředitel geologického ústavu kanadského r. 1901.

Dawson City leží na půdě kanadské blízko Alašky. Ale jak město rychle vyrostlo, tak zase rychle se odlidnilo. Stihl je týž osud jako mnohá jiná místa, kam se lidé hrnuli za drahým kovem. Dokud leželo zlato na povrchu a dokud mohlo se vypírati prostým způsobem z nánosu, mohl každý dobrodruh pracovati se ziskem na vlastní vrub. Ale když pak bylo třeba zakládati těžné jámy a pátrati po zlatých žilách v tvrdém kamení hluboko pod zemí, nestačovaly již síly jednotlivců. K takovému podniku mohly se odhodlávati jenom společnosti s velikým kapitálem, a zlatokop, před tím samostatný, stal se potom pouhým služebníkem a nástrojem podnikatelstva. Nejeden zlatokop byl nucen prodati svůj zabraný důl, ježto neměl s dostatek provozovacího kapitálu a dopomohl tak mnohdy k netušenému bohatství nových pánů.

Takové štěstí potkalo na př. jistého stavitele ze San Franciska. Muž ten byl věřitelem zlatokopa, jenž nemohl v čas zaplatiti. V peněžní té tísni odevzdal zlatokop svému věřiteli zlatonosný pozemek a byli vyrovnáni. Podnikavý stavitel začal potom dolovati na získaném pozemku co nejusilovněji pomocí drahých strojů a za krátko proměnil se důl v nejvýnosnější báně na světě. Nyní tam pracuje asi 1200 horníků.

V Alašce vytěžilo se již mnoho zlata. Prodlením desíti let vydobylo se tam drahého toho kovu za více než 1 milliardu korun. Nejvíce se ho nyní těží z původních ložisek, tedy z hornin, v nichž jest zlato zarostlé. Chytří Američané udělali znamenitý obchod, když před čtyřiciti lety koupili od Rusů to území za mizerných pár millionů dolarů.

Zlatokopci prohledali již celou Alašku a shledali, že na západě u Beringova průlivu jsou naleziště méně vydatná. Památným místem stala se tam zvláště osada řečená Nome, vzavši svůj název od původního No Name, t. j. beze jmena.

Více než zlatokopové přicházejí nyní do Alašky, na Jukon a do Klondike turisté. Paroplavební společnosti pořádají tam za teplých měsíců zábavné jízdy a vyličují Alašku ve svých reklamních knížkách a illustrovaných letácích jako zemi oplývající nádhernými fjordy, velkolepými ledovci, nebetyčnými horami, nevídaným bohatstvím chutných lososů a vydatnými lovisky na obrovské losy, divoké soby, ovce a sněžné kozy. Náruživí nimrodi našli v Alašce eldorado svých loveckých choutek a vracívají se z výpravy bohatí vzácnými trofejemi střeleckého sportu. Evropané plavívají se za horkých měsíců na Severní Kap a Špicberky, Američané nastupují té doby plavbu do Alašky, zvouce ji americkým Norskem.

V těch končinách ocitli se také někteří naši krajané. Též oni šli tam za zlatem a posílají někdy o sobě zprávy do staré vlasti.

Taková zvěst přišla nedávno do Českého musea a se zprávou přibyl zároveň malý dárek pro přírodovědecké sbírky. Byla to kožka mořského opeřence, jehož domovem jsou chladné kraje kolem Kamčatky, Alašky a blízkých ostrovů. Prozrazuje to již jméno Simorhynchus camtschaticus. Dárcem vodního toho opeřence jest pan A. Klimeš, usedlý nyní v opevněném Selkirku v Kanadě blízko hranic zlatonosné Alašky a to asi tak nad 62. stupni severní šířky. Jak se mu v jeho hostinské živnosti a v kramářském závodě daří, nevím.

Do zlatonosných krajů na Alašce vylákán byl též náš krajan Štípek usazený nyní v Nome jako obchodník zbožím papírovým. Podobizny jeho rodiny přinesl nedávno illustrovaný český denník. Otec, matka a syn byli tam představeni v zimním obleku, jaký tam nosívají jejich eskymáčtí sousedé.

Zimy bývají na Alašce velmi kruty jako málo kde. Krutostí překonává ji snad pouze severní Sibíř. Jednoho roku ukazoval teploměr Celsiův blízko Jukonu u hranic kanadských téměř — 57°. Obyčejné mrazy v prosinci a lednu mívají alespoň — 50°. Ale za léta pálívá tam slunce citelně, a v měsíci červenci vystupuje lih v teploměru až na 30°. Té doby bývá na Alašce nejživěji. Zimou však zaniká mnohá práce v zlatonosných náplavech, a u zamrzlých řek a potoků bývá jako po vymření.

Mezi prvními zlatokopci, kteří za zlatem přistáli u břehů nehostinné Alašky, byl syn zesnulého přítele mého, pan Josef Korbel. Když roznesla se zpráva o velikém bohatství zlata kolem Klondike, tušili mnozí zlato také v jiných končinách Alašky a jali se prozkoumávati půdu na západě. Potěšitelnou zprávu přinesl o těch krajích roku 1898 pan Allen a nabídl bratřím Korbelovým, usedlým tehdy v San Francisku v Kalifornii, své

služby. Tehdy měla odplouti právě loď na sever a naskytovala se tehdy příležitost dostati se až do osady Nome. Bratři Korbelové František, Josef a Antonín, dlouho se nerozpakovali a smluvili se, že tam vyšlou na svůj účet některé zlatokopy a že se budou s nimi o výnos děliti. Také se uvolili, že opatří pro zlatokopy nářadí a potřebné stroje.

Za nedlouho přišla zpráva, že se zlatokopci k cíli šťastně dostali a pátrají po drahém kovu v kraji zcela pustém blízko řeky Yukonu. Kolesový parník, jenž dovezl tam dělníky, zahájil právě letní službu od výteku proti proudu a přijal na palubu také lidi bratří Korbelů. Vylodění dopadlo dobře, ale hůře dařilo se pasažérům, kteří nešťastnou náhodou spadli do řeky. Mráz byl tehdy tak krutý, že někteří nešťastníci mrzli před očima ostatních diváků.

Brzy za zlatokopy přijel do Alašky též syn Josef Korbel, aby se sám přesvědčil o zlatých nánosech a dolech. I bloudil se zlatokopy po pusté a liduprázdné krajině. Cesty ukazovali jim místy polodiví domorodci. Mladý Korbel poznal brzy, že k výnosnému dolování je třeba mnohých strojů a potom jeho vlastní přítomnosti. I pracovalo tam po tři roky asi 60 osob, ale zlata těžilo se pouze tolik, že vydání mohla se sotva zapraviti. Prodlením té doby navštívil Josef Korbel zlaté doly u Nome ještě jednou, ale trvale nechtěl se tam usaditi ani on, ani nikdo jiný z rodiny. I rozhodli se všickni tři bratři, že podnik prodají a přenechali jej společnosti, jež se nazvala Pacific Gold Company, zkráceně P. G. Co.

Bude tomu pomalu rok, když jsem zvěděl, že prodlévá návštěvou v Praze jistá Češka z Alašky. Slyšel jsem, že navštívila americký konsulát, a že konsulova choť, paní Brittainová, může mi udati, kde naše krajanka z dálných těch končin bydlí.

Adresa zněla: Paní Strizeková v Bubenči, bytem u matky paní Benetkové, naproti poště.

Druhého dne klepal jsem již na dvéře vzácného našeho hosta.

Dvéře se otevřely, a na dotaz dostalo se mi anglické odpovědi: „Yes, I am Mistress Strizek — ano, jsem paní Strajzíková."

V pokoji stálo několik otevřených beden a na nich různé šatstvo.

„Promiňte, právě balíme zase věci na zpáteční cestu do Alašky. Zde moje matka a zde mé dítě. Ostatní dvě nejsou přítomny."

Oslovím děvčátko anglicky, jak se má, ale dívka jen se usmívá a neodpovídá.

„Chudák neví, jak má odpověděti. Anglicky přestali jsme mluviti a dorozumíváme se teď jen česky. Vždyť jsme tu již od svatého Václava, tedy skoro již celý rok," omlouvá matka své dítě.

Dle všeho bylo patrno, že paní měla se k odchodu, a že bych ji hovorem jen zdržoval.

„Ano, chci jíti do Prahy, abych se dohodla o dopravě našich zavazadel, a bude mně milo, doprovodíte-li mne." (Dokončení.)

TÝDEN.

Známý polský učenec Alexander Brückner vydal právě: „Jakóba Teodora Trembeckiego wirydarz poeticki." O tomto kulturním díle podal v časop. „Nowa Reforma" dne 23. t. m. obsažný posudek dr. Tadeusz Grabowski.

Wirydarszem nazývala se staropolsky sbírka rukopisná krásného písemnictví. Tato sbírka oplývá hlavně bohatou poesií z věků Jana Kazimíra a Sobieského. Jak praví dr. Grabowski, jest to poesie krve z krve. Prostředně ji znal jen Chmielowski, ač byla nesmírným doplňkem dějin švédské a turecké záplavy. Nejvýznačnějšími z objevených básníků jsou: Naborowski a Morystyn. Onen byl lékařem Radziwillů. Psal od srdce, kdy duch Kalvinistů nevymřel. Znal poesii baroku, liboval si v koncepci a v poetických piruetách. Originál ním jest v milostných lícních vesnických. Lnul k žertu a k ironii. Zbiegniew Morzstyn byl arianem (vlastně nazývala se tato sekta „sociňové" nebo „sociniáni"), r. 1658 byl vypovězen z vlasti a odebral se do Pruska. O těchto tichých tragediích duševních Sienkiewicz nevěděl, kdy maloval týž věk povznášených bohatýrů, byť i fanatismu a temnoty. Vesnický život jest tomuto básníku nad vše. Některé jeho básně jsou jako plody romantismu a ne jakoby procházely z doby Jana Kazimíra. Morzstyn neuzavíral se však do čtyř stěn arianského kláštera, byl básníkem národním, milovník bohatýrského tónu a vojenského života. Vyskytují se ve sbírce bujné písně Szlichtlinga, nudné latinské ódy Pestariusa a potom ne bez důvtipu veršované práce z družiny ariánských poetů, kteří sepsali mnohé pěkné a líbivé frašky. *K. V. H.*

*

Ve své kulturní historii rasových instinktů vytkl Driesman, že posud žádná historická škola se nezabývala soustavně zkoumáním, jakou měrou žena spolupůsobila na vytváření kulturního života. Praví ovšem, že nemíní tím ženu vladařku, kněžnu, hetäru, nýbrž prostou ženskou bytost s němou takořka čin-

ností, s nepostřehovanou zjevně a okázale, ale působící svým ženským bytím a životem. Souhrn duševní a umělecké kultury, filosofii, techniku, náboženství, mathematiku, to vše zrodil výsledek boje o ženu, o její přízeň. Již Shakespeare uvádí lapidární větu, že čím jest všecka filosofie, nestvoří-li ji žádná Julie? Připomínám to zde, protože všude se dnes, abych použil Hugovské věty, pátrá po ženě, prozatím jako po milence básníků, spisovatelů, politiků a jiných činitelů veřejného života. Ačkoliv v Driesmanově kulturní historii milenka jen jako milenka, maitressa teprve v poslední řadě se uvádí, jest přes to asi povšimnutí hodným, že se k její činnosti „němé a skryté" přihlížeti počíná intensivněji a střízlivěji, než posud se dálo před tím, kdy se z vybíraných dopisů a jiných pramenů uveřejňovala data jenom, aby budila zájem, upokojila povrchnost veškerého dojmu hlubšího, jenž má vyvolati reflexe a jisté poznatky. U nás velmi skrovně si všímáno bylo vztahů mezi vynikajícím mužem a ženou, nebyla-li žena sama veřejným činitelem, literární a kulturní historie málo a praskrovně nás poučuje o tom, jaký vliv měla žena, jako prostá žena na naše vzkříšení osvětové a tak dále. Jinak jest to u druhých národů slovanských, u Poláků, u Rusů, kde každá, na pohled nepatrná památka, uložena, slouží historii. Tak nyní se na Rusi rozepsal N. Lerner o ženách, s kterými se stýkal Puškin. Byl vydán právě čtvrtý svazek jubilejních sebraných spisů velkého básníka, kde uvedeno několik ženských jmen a také tajuplné „N. N." Toho použil Lerner a praví, že jméno Natalie jest jaksi důležité v životě Puškinově. Prvá Natalie, s níž Puškin se setkává jest prý bezvýznamná, jest to herečka domácího divadla Tolstého. Druhá Natalie jest — komorná, avšak i ta nevzbudila ohlasu u Puškina, ač ji nazval: „přemiloučká". Třetí Natalie, dcera hraběte Kocubeje v Carském sele, po názoru Puškinova přítele, barona Korfa, byla opravdu jeho prvou láskou, než i ta objevuje se jako hluchá jiskra, zmírající záhy v ovzduší jeho života, láska ona byla jen mžikovým vzplanutím. Avšak tajemných písmen: „N. N." dotýká se prý asi básník ve své autobiografii: „. . . . toutes se sont passablement moquées de moi, toutes-á-l'exception d'une seule, on fait avec moi les coquettes . . ." Vzpomínka na tuto Natalii hlásí se z básně „Bachčisarajskij fontan". Na ni napsal Puškin elegie, jež půjčil Bestuževovi a vadil se s ním potom, když Bulgarin je otiskl ve „Zvězdě", co si prý pomyslí „ona", až to, co mu svato, si přečte? Ostatní styky se ženami jsou přechodné u Puškina. Tak Kalipso byla proň jen literární vidinou, upoutala ho svým uprchnutím z Cařihradu do Ruska jako oběť nadšeného boje za svobodu. Pulcherija jest 18tiletá kráska z kišiněvské jeho společnosti, jejíž prostodušnosti si vážil, nic více. Rizničova, žena bohatého oděsského velkoobchodníka byla pro básníka tolik, jako chladná socha Afrodity, kdežto hraběnka, Jelizaveta Voroncova vyvolala v Puškinově poesii odezvu tím, že ostává proň: „prostou ženou, jako anděl něžnou". V Michajlovsku setkal se Puškin s Annou — patrně Kernovou, ale poesie jeho mlčí o ní. Za to tajemné „N. N." se odhaluje jako osudná Natalie Gončarova, která ovládla jeho duši, stala se jeho ženou, jejíž čest háje, padl v souboji později. Srdce bohatě strunami obdařené dobušilo pro tu, pro niž ve své poesii měl tolik mohutných výrazů. *K. V. H.*

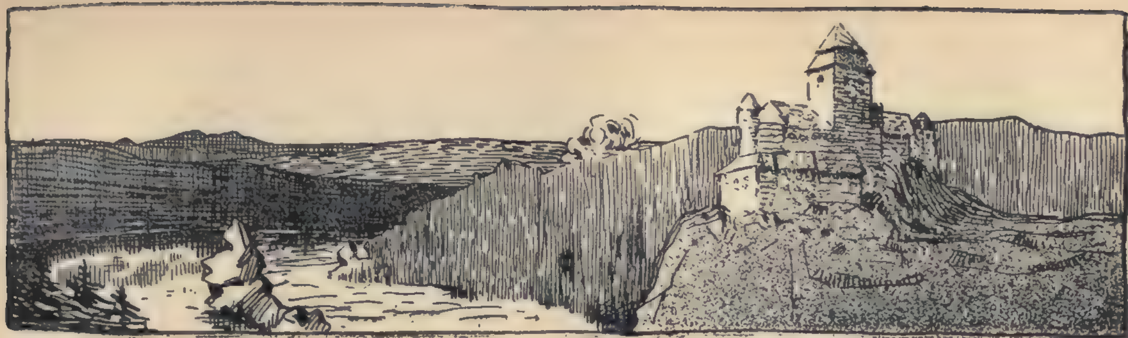
*

Max Nordau, žijící v Paříži, známý svou vědeckou přírodopisnou methodou („Die Entartung" atd.), otiskl v „Neue Freie Presse" vzpomínku, jak se seznámil s vynikajícím norským spisovatelem Björnson Björnsternem. Norský spisovatel přibyl do Paříže před vydáním své „Rukavičky" a „Nad sílu", kdy ve Francii byl doposud málo znám, přes to, že měl řád čestné legie. Sešel se Nordau s ním v kroužku, kde byl Lie s chotí, malíř Taylov a skandinavští spisovatelové a umělci. Norského básníka zajímaly tehdy různé otázky a hlavně o morálce pohlavní. S obvyklou přímostí pronášel své názory a tvrdil, že muž, vstupující ve svazek manželský musí býti čist jako jeho žena. Nedbal hlasů odpůrců, že čistota muže nemá toho biologického významu jako čistota u ženy, stál na svém, až mu Nordau vysvětlil svou vědeckou přírodopisnou methodu. Plodem těch sporů bylo dílo „Rukavice". V tomto díle se vyskytující lékař byl norským básníkem původně nazván „Nordau" a teprve po naléhavé prosbě filosofa básník změnil jméno na „Nordana" (t. j. severní vítr). Björnson Björnsterna zajímala i moc pudu, zajímal se o hysterii, o slabost vůle a o jiných zjevech psychických si přál vysvětlení. Nordau ho obeznámil se skrovnou odbornou tehdejší literaturou a pobyl s ním při návštěvách klinik a blázinců. Dojmy z toho se vylily v dramatě „Nad sílu". Původní německý překlad názvu, protože norský výraz nebylo lze správně stručně tlumočiti, zněl: „Über das Können", potom „Über das Vermögen", konečně „Über die Kraft", ale Nordau podotýká, že ž á d n ý z těchto názvů nevystihuje skandinavský. *K. V. H.*

V PRAZE, dne 22. července 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

JOSEF KOŘENSKÝ:

ČECHOVÉ NA ALAŠCE.

(Dokončení.)

A šli jsme.

„Tedy jste v Alašce, a v kterém místě?" otazuji se vzácné paní.

„Fairbanks slove naše bydliště. Do Dawsonu máme ještě hodný kus cesty."

„A je ta vaše osada skutečně tak pěkná, když má název „Hezké břehy"?

„O yes, líbí se nám tam velice, a jsme všickni zdrávi. Tuhé mrazy nám až dosud neuškodily. Ba máme zimu raději nežli léto s myriádami komárů."

„A kolik stupňů míváte?"

„Mrazy o 87 stupních Fahrenheitových nejsou u nás vzácností."

„Tedy přes — 30° Celsiových. A čím topíte?"

„Dřívím. Smrkových lesů jest u nás mnoho a netřeba tedy palivem šetřiti. Do lesa je pár kroků. Uhlím dosud netopíme, ač ho má Alaška hojnost."

„A jak jste obrněni proti zimě?"

„Nosíme teplý oděv, kožichy a zhusta též hřejivou obuv z kariba, kožešiny našich sobů. Pěkné jsou naše kožichy z černých lišek a kun. Ale drahé!"

„Četl jsem, že jest na Alašce velmi draho, jako všude, kde dobývá se zlata. Zajisté, že jest u vás nouze o služebnictvo. Kolik platíte služebné? Pokud vím, platívá se službce v Unii nejméně 5 dolarů týdně, tedy 25 korun čili měsíčně 125 korun."

„Dovedná služebná má se jako velcí páni. Umí-li běloška dobře vařiti, může žádati co chce, a každý ji rád vezme. Sto dolarů měsíčně může obdržeti každá obratná hospodyně. Znám jednu, jež vaří pro dvanáct osob a dostává za měsíc 125 dolarů."

„Tedy 500 korun a 625 korun. Za jediný měsíc."

„A což Indiánky, jest o ně nouze?"

„Ty nechtějí sloužiti, touží příliš po svobodě a volném žití v širé přírodě. Leda že by se provdaly."

„A uzavírají s nimi běloši sňatky?"

„Dříve žili s nimi běloši ve volném poměru, ale ve větších osadách vyvinula se z toho řádná manželství, protože úřadové naléhaly na plnění zákonných předpisů."

A jak chválí si muži ženy indiánské? Jsou pořádny?"

„Jde o nich jeden hlas, že nemohou zvyknouti vzorné čistotě. Ale děti pošlé ze smíšených těch sňatků bývají nadané."

„A jaké jest vlastně vaše pravé jméno?"

„Zde má navštívenka. Mrs. Otto K. Strizek. Máme příliš české jméno a nikdo by u nás nevyslovil Střízek, proto se píšeme raději Strizek, což vyslovuje se zhusta jako Strizik nebo Strajzik."

„Váš manžel jmenuje se tedy, jak poznávám z navštívenky, Otto."

„Ano, u nás jest zvykem, že žena přebírá svému manželu křestní jméno. Jenom na právních listinách podpisuje se svým pravým jménem křestním."

A odkud pochází váš muž?"

„Z Plzně. Do Ameriky přišel již za mladosti, sloužil též v americkém vojště a nyní zavál nás osud do Alašky. Přišli jsme tam za zlatem. Dolujeme ve hloubce asi třicíti stop. Není tomu dávno, co jsem jedny naše doly navštívila. Byla jsem v těch krajích snad první běloška. Ruďoši mohli na mně nechati oči. Poslední dobou jsme jeden důl prodali."

„Jaké národnosti jsou vaši dělníci?"

„Slováci, Švédové, Němci, směsice všech národů. Slováků je mnoho, a všickni si je chválí. Na Rusy nesmím zapomenouti. Při-

cházejí k nám jakoby s nebe spadli. Zhusta nerozumějí ani slova anglicky."

„Máte-li pak také v dolech vaší krajiny soužení s komáry?"

„Ovšem, kde by těch u nás v létě nebylo. Bez hustého závoje nemohl by žádný dělník pracovati."

„Hostí osada Fairbanks ještě několik jiných Čechů?"

„I ano, ale mluvíme skoro jenom anglicky. Paní Kateřina Našincová má tam krám s modním zbožím. Byla provdána a ovdověla. Proto ji zná každý jen jakožto Mistress Mills (čte se: Mises Mils). Dále je tam pan Morávek a Mikuta."

„A jak je postaráno ve vaší osadě o vzdělávání dětí?"

„Jsme zcela spokojeni. Školy máme dobré. Učitelek s nejlepšími vysvědčeními hlásí se dost, protože jsou velmi dobře placeny. Také se jim u nás nestýská. Zábav máme hojnost. Zvláště vábny jsou naše sporty na ledě."

„Užíváte za dopravní prostředek sobů nebo psů?"

„U nás zapřahujeme do povozů hlavně psy. Vyjíždívám si do kraje obyčejně se třemi. Ani kůň není teď u nás již vzácností, ač naše osada není starší nežli šest let."

„A kde byste raději ostala, zde v Čechách nebo v Alašce?"

„Těším se již domů. Nikde se již nezdržím. Místo na lodi mám již zabezpečeno. Po šestinedělní cestě budu zase u svého muže, jenž již dávno přede mnou nastoupil zpáteční cestu do Alašky. Pojedu do New Yorku a Chicaga a Severní pacifickou drahou do Seatle. Tam zastihnu ještě výstavu, načež do Nome a po Yukonu do Dawsonu a potom přes hranice kanadské do Fairbanků"

„Přinesla jste snad nějaké památky národopisné vašich domorodců?"

„Ovšem, ale zapomněla jsem je odevzdati na pravé místo. Jsou to drobnůstky eskymáckých našich obyvatelů pobřežních. Ale kam s nimi?"

„Do Náprstkova musea. Nezapomeňte! A máte-li několik zbytečných balvanů zlatých, přijme je vděčně zase naše Ústřední matice školská. Čím větší, tím nám budou milejší," prohodil jsem žertovně.

„Rozumím," odvětila paní Střízková. „Škoda, že se velké kusy zlata u nás nevyskytují. Zřídka kdy přicházívají naši zlatokopci na čisté chuchvalce, jež by měly cenu padesáti, sta a dvou set dolarů. Těžíme drahý kov hlavně v podobě prášku a šupinek. Vyprané zlato odnášíme do banky a přijímáme za ně hotové peníze."

Čas naší rozmluvy vypršel, a paní Střízková poroučela se mi snad na vždy: „Good bye, mister Kořenský," (Gud baj, mistr, t. j. Mějte se dobře).

XAVER TEJŘOV:

V PŘEDTUŠE JARA.

Kos ozývá se na zahrádce
— ó, slyš jen, slyš! —
jak sladce!
To jaro v sousedství je již
a bude tady krátce.

Puk topolový v kraj té chvíle
z cest zavoněl
tak mile,
a vlahý závan jemně vchvěl
v ovzduší zasmušilé.

A cítím: mízy útok prvý
na zimní říš
hnul krví,
a s údů padá roků tíž,
a zjaření v tmě brvy.

V kdekteré zmíravé už buňce
najednou vzmach
a slunce,
a srdce, pousedlý brach,
na jedné svěží strunce.

Nemoudrá bujnost smysly vlaje,
a každý kout
jí hraje!
Chuť mám s tím kosem rozvýsknout
se do celého kraje.

IDYLLA.

Neděle je. Po obědech. Komíny už dodýmaly.
V teplém nebes posivění dědinu klid poospalý
dusným tichem obmyká.
Znovu lehne, vytrh-li je návsí babčin přechod vrátký,
u židova krámu zvonek za dítětem se cukrátky,
v sádku lehký skřipot písku pod dívčíma pod podpatky,
široký chod chasníka . . . . .“

Náhle jak když hromem práskne! Vzruch vjel v svaly pod povaly.
K oknům, plotům, před stavení zvědavost se proudem valí,
kraj vsi mládež utíká!
V těle každá žilka hraje, noha postát nedovede,
chasa už se za pas chytá, taktují si hlavy šedé,
a teď — z chmury zlákáno — si i to slunce šumněj' vede:
Muzika! Jde muzika!! —

NOČNÍ JÍZDA.

Noc černá je, až úzko! Já jedu silnicí
od Radešovic tryskem skrz lesy mlčící.

Můj synek těžce stůně: Vezu mu z Prahy lék . . .
Cval koní smýkot plží! . . . Vteřina každá věk!!

Kočí je hledí krátit: „Cikáni vesnicí
dnes, pane, v zmatku táhli. Jim v patách četníci.

Však postihnou je sotva: v těch lesích útulek! . . .
. . . Hahou?!“ . . . Stín, nad noc tmavší, se s břehu k uzdám smek'!

Koně se vzpiali . . Bič ťal . . Kdos hrozně zavyl teď —
. . Z příkopu tuctem postav kol roste živá zeď!

Bič v levo v pravo sviští . . . Spřež vichrem béře vrch . . .
. . . Za náma dusot noh . . . Hvizd kulky! Blesk tmou trh' . . .

Ach, ta Smrt jak je podla! Jdu, bych s ní v tvář se bil,
a ona zákeřně mi v půl cestě vpadne v týl! —

MOTIV Z MUKAŘOVA.

Blíž villy „Rosa“, cesta z vesnice
kde podrostem už bočí k luční stati,
za nocí pustých bez hvězd, měsíce
světýlko rudé tkaň tmy lesní hatí.

Proč s kahánkem tu bohorodice
staleté borovice na podstati,
dob smazal déšť a smrti vichřice
s paměti lidské: zprávy nepodá ti.

Však poutník, zabloudivší v noční čas,
když v touze po přístřeší, zře ten jas,
na dostřel dospěl, dál jít náhle váhá.

Krok úzkostí mu srůstá s kořeny:
Ten světla kmit jak vzkřik' by vražděný —
ten kalný svit jak rudé oko vraha — —

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Dále vypravuje baron Malovec, že pak působil jako úředník v Uhrách, kdež se maďarsky naučil tak, že nepotřeboval žádného tlumočníka.

„Netřeba šířiti slov o tom, že jsem domácí (český) jazyk skoro zcela zapomněl, mysle, že se již nevrátím do Čech. Když my ubozí (sic) figury šachovní byli r. 1860 trestáni za hříchy hráčovy, tož jsem opět začal se cvičiti a teprv když r. 1870 jsem se dostal do Hradce Králové, nabyl jsem tu nynější svou znalost idiomu, tak že skoro stejně rychle dovedu psáti v obou jazycích zemských. Novellu ovšem bych snad dovedl zfušovati v mateřštině (moje drahá, nezapomenutelná máti byla z dolnorakouského rodu*), v češtině toliko žádosti, žaloby, slovem něco v slohu jednacím."

A přece se odvážil na překlady z české belletrie, z českého „idiomu" do své „mateřštiny".

Přeložil některé z mých drobných povídek; „Marylu" přečetl, ale „netroufám si najíti německá slova za ta starobylá pojmenování úřední, soudní —" Hlavně však píše o Vrchlickém.

„Vrchlického „Noc na Karlštejně" mne roznítila." Přeložil ji do němčiny a „rád, přerád by klestil cestu ke slávě Vrchlického." Uvádí zprávu, kterou slyšel, že v Hradci Králové „kněžím a gymnasistům bylo zapovězeno slyšeti tu prý bezbožnou „Noc na Karlštejně". A on, starý ouředník, který pamatoval doby před r. 1848, dodává: „V té veselohře ani červená tužka předbřeznová by nenašla čeho škrtati." Jak z listu patrno, byl baron Malovec velmi zbožný. In margine připsal: „Ještě slovíčko! J. V. je prý atheistou! „Noc na Karlštejně a báseň „O půlnoci" svědčí proti."

Baron Malovec hledal, jak v listu obšírně vypisuje, nakladatele pro svůj překlad. Svým nákladem jej vydati se mu nezdálo, „neboť nejsem bohužel boháčem." Nakladatele nenašel, nedočkal se toužebně žádaného vytištění. Zemřel r. 1900 ve svém tusculum s nápisem „(zasloužilým) parva domus, magna quies".

XXXIV.

Z ruchu politického zase do klidu studentského kvartýru. U Praxů žili jsme jak jsem už naznačil; já „na půl stravy", při čemž, když nastala saisona hlávkového salátu, se stalo, že jsem dostal k obědu polévku a salát, poněvadž salát byl příkrmem a já měl vyjednáno k obědu polévku a příkrm. Ale to zdálo se i paní Praxové obědem příliš hubeným a tak k tomu salátu přidala pak i kousek masa. Salát jsme si pak strojívali také sami, k večeři, zvláště v létě okurkový s kyselou smetanou, sit venia verbo, a zajídali kusem chleba. V Hradci, v kraji zelenin, byla ta večeře velmi laciná. Přítel Rykr byl takový náruživý milovník této krmě, že si strojil okurkový salát někdy i v zimě, t. j. koupil si od paní Melicharové, obchodnice potravinami, naší sousedky na podsíni, kyselé smetany, nasypal do toho utlučeného pepře a trochu soli a měl — okurkový salát bez okurek. Ty mu suggerovala chuť a vůně té míšeniny.

Bochník chleba jsem ob čas dostával z domova, když přijel někdo od nás do Hradce; někdy také otec, ale zřídka kdy. O jarmarku hradeckém vyhledával jsem vždycky obchodnici plátnem paní Fuchsovou, naši dobrou sousedku hronovskou, jež měla syna Antonína, mladšího mne, aby mne založila nějakým grošem. Učinila tak vždy ochotně; já toho dluhu sám neplatil, matka jej doma vyrovnala. Větší zásobu jídla, jmenovitě solené máslo, přivážel jsem si sám z domova, když jsem se vracel ze svátků nebo z prázdnin.

Jinak jsem si kupoval chléb od sousedky nebo od některé z hokyň u slezské brány, tam komisárek, bochníčky to chleba vojenského, kterémuž v Hradci také „kiňárek" (dle maďarského) říkali. Chléb ten byl sytý ale těžký; kupoval jsem si jej obyčejně když bylo zle. Tam u „slezské brány" opatřoval jsem si v septimě a v oktávě také balíčky vojenského tabáku. Hokyně jej měly od vojáků, kteří jim jej prodali, aby tak získali nějaký krejcar na hotovosti.

Septimán Rykr, s nímž jsem se spřátelil, měl obědy u pana domácího, jehož synka vyučoval. Ostatní sytila kuchyně paní Praxové; ti byli na celou stravu, až na Josefa Paděru, oktavána, zpěváka té pobožné, ranní písničky, který obědoval často na kufru. Než pak se mu povedlo. Dostal pěknou kondici; za tu měl nejen plat, ale také tři obědy týdně. Vidím ho, jak přicházel od těch obědů, jak měl hubené tváře zardělé, jak se mu oči leskly a jak vesele si před námi a kvartýrskou odfukoval, to že se měl, to že byla traktace.

*) Karolina sv. p. Menshengen.

Přál jsem mu to upřímně. Měl jsem ho rád, byl milý; ke mně kvintánu on, oktaván, choval se vždycky srdečně a přátelsky. Odbyl gymnasium, odešel z Hradce, a víckrát jsem ho již nespatřil. Po letech jsem se dověděl, že je u dráhy, pak že se stal přednostou stanice v Uhersku, že se šťastně oženil. A potom té zprávy v novinách, že byl na nádraží nešťastnou náhodou vlakem zachycen a zabit! — Jeho nástupce v Praxově bytu Felix Bárta, jenž míval zásobu zelníků a jenž usmívaje se rád si palcem a ukazováčkem hladil a tiskl chřípě, když chtěl něco veselého říci, šel po maturitě do semináře a stal se pak farářem v Nasavrkách. Od těch časů hradeckých jsem ho také již nespatřil; z nenadání přihlásil se r. 1898, to byl farářem v Zahrádce u Dol. Kralovic, srdečným, gratulačním listem z kterého jsem měl radost. Nežil pak už dlouho, do r. 1900.

Septimán, pak oktaván Rykr měl také jít do semináře, jak si doma přáli; ale nešel. Proč tam nevstoupil, to mně svěřil. Šel ku dráze a dnes, vyšší úředník ve výslužbě, jistě si už nedělá okurkový salát v zimě; ale vzpomene si, bude-li tyto řádky číst, že jsme se od času Praxova kvartýru také neviděli, a řekne si, že tenkráte bývalo někdy všelijak, ale že to byly přece jen veselé, pěkné časy —

V septimě jsem přesídlil na protější, na „máselnou" podsíň od paní Praxové k paní Patočkové, starší už vdově. Tam také větší a menší pokoj. Tyto dvě místnosti hostily pět studentů: Šinkoru, oktavána, mé spolužáky Jana Ježka, nyní konsistorního radu a professora náboženství při české reálce v Praze, jenž kromě kufru měl i kytaru, Jana Kolína, nyní bankovního úředníka, a terciána Roztočila z Morašic u Chrudimi. Paní Patočková, která chodila na ulici v černém čepci, přes ramena velký šátek dost neurčité barvy, byla menší postavy; běhala čiperně, šukala, sháněla. Její strava si celkem od kuchyně paní Praxové hrubě neodevzdala. Jen na kávu se obzvláště pamatuju, na bílé hrníčky kávy, které nás čekaly v troubě, když jsme se odpoledne přihnali z gymnasia, hrníčky kávy zastřené škvrklým škraloupem, pod kterým, když jsme jej strhli, zaleskla se jakási modrošedě přihnědlá tekutina. Ale byli jsme při hladu a žaludek dobře sloužil, a tak ta „strojba kafé", do níž jsme nalámali pekařského chleba nebo komisárku, chutnala dost dobře.

Kvartýr paní Patočkové nabyl za nás jakési pověsti. Táhlo se tam za námi mnoho kamarádů. Byt náš stal se jakoby střediskem, zkrátka pak „táborem", Patočkovým táborem. Stálí hosté byli spolužáci Emil Novák, milý hoch, jenž zemřel jako poštovní úředník, Ant. Kopecký, jenž přicházel někdy i s houslemi (zemřel jako farář), Fr. Mareš, také již zemřelý, Bohdan Jelínek, milý Karel Veselý, zpěvák, už tenkráte veliký ironik, nyní MUDr. v Imramově, s nímž v upřímném přátelství vytrval jsem také v Praze a po dnešní den. Jako externista přicházel někdy můj starší bratr Josef, voják. Sloužil u 18. pěšího, hradeckého pluku, ale nerad. Stýskalo se mu tuze po domově. Mezi námi se utěšil, zvláště když mu přítel Ježek zahrál na kytaru a zazpíval jeho zamilovanou písničku.

V „táboře" se hrálo na kytaru, na housle, a hodně se zpívalo. Ježek byl tenorista, Kolín, náš milý „Honza", měl znamenitý bas; však po gymnasijních studiích přijal engagement u soukromé opery barona Dervisa, ruského boháče v Luganě, kdež působily také mnohé jiné síly české, jmenovitě Karel Bendl. Z „tábora" vyšlo také kvartetto, aby zazpívalo v předvečer slečně (jméno jsem zapomněl), u jejíž matky byl koll. Kopecký bytem. Já, ačkoliv nejsem zpěvák, musil jsem s nimi; když jsem nezpíval, dirigoval jsem. Nebyla to snadná věc, poněvadž se kvartetto cestou do schodů rozesmálo; sotva se v předním pokoji, kde měla se konat produkce, utišilo, už jeden z nich duse smích, prskl — a již se obraceli všichni na útěk. — Mému dirigentství nezbylo nic, nežli chytat je za šos a je zadržet. Povedlo se a pak i zpěv, s počátku kolísavý se zdařil. Ten i druhý, začež kvartetto i jeho dirigent uctěni večeří, párky a pivem, cukrovím a vínem. Slečna, kteréž kamarádi zazpívali, byla už starší; jako velkou vzácnost chovala dopis Jana Kollára. Zaslal jí ho na její psaní, kterým mu vyjádřila své nadšení pro něj a svůj obdiv „Slávy dcery".

V „Patočkově táboře" bouřívalo zvláště za divadelních představení, která jsme občas improvisovali ovšem bez podia, bez dekorací. Tak trochu shakespearovskou scenu měli jsme kamny stojícími v oblouku zdi mezi oběma pokoji. Ta kamna bývala nám za těch představení hradem nebo balkonem a třeba i cimbuřím, jak kus žádal. Hrálo se obyčejně, když kvartýrská odešla. Obecenstvo: oktaván Šinkora, připravující se k maturitě, a ten se od nás odvracel a uši sobě zoufale zacpával, a někdy paní Patočková, z nenadání se vrátivší. A ta pak netleskala, ale spínala ruce nad hlavou, ach pro Krista co se to děje, co řeknou dole, co řekne — ale u kamen — hradu či balkonu herci jako zapálení nic nedbali.

Na podzim, v zimě odpoledne po škole, kdy se kvapně stmívalo, „tábor" stichl;

slavívali jsme „černou hodinku"; kouřili jsme z dýmek, totiž Kolín a já a naši návštěvníci, hovořilo se, povídalo se o tom onom, nejvíce o domovu, o jeho všelijakých figurách, o feriích, o divadle. Večer zahořela na stolech světla, nastala práce do školy nebo se četlo. Toho světla tenkráte! Vzpomínám, že na nižším gymnasiu a ještě první čas v Hradci jsem čítal při světle malé lampičky velikosti jablka na skleněné nožce (byla z jednoho kusu), do které se lil řepkový olej, a která nevydávala mnohem více světla nežli noční lampička.

Při tom plamínku se četlo nebo při světle lojové svíčky; v Němcích a doma před tím také při louči a někdy i při měsíčku. Petrolejové, dost malé lampy nastaly později, tuším že poslední léta na gymnasiu. A tak kdo usilovněji četl a pracoval při takovém světle, nemohl si zachovati dobrý zrak. Do kvinty jsem neměl brejlí. Ale již v sextě jsem jich užíval ve škole i na ulici.

Výsledek studií oznamovala semestrální vysvědčení, na nichž tenkráte nebylo znamení rakouského orla jako dnešního dne, nýbrž vodovým tiskem vyznačené v jazycích všech národů mocnářství rakouského a jejich písmem slovo: „vysvědčení". Známky o prospěchu lišily se od nynějších. „Eminens" (E) = výborná, „ademinens" (ad) = chvalitebná, dobrá (1), dostatečná (1—). nedostatečná (2) „husa", zcela nedostatečná (3). Professor mohl polepšit „výbornou" na „výtečnou", jestliže žák se prokázal rozsáhlejšími vědomostmi než jakých škola vyžadovala. „Dostatečnou" někdy ještě oslabili poznámkou, na př.: — „ale v písemném slabší." —

Názorných pomůcek a diagramů měli jsme tenkráte málo, v dějepisu žádných. V gymnasiu nevisela skříně pro psaní studentů; také jich jim pošta zpravidla neposílala do bytu. Dodávání dopisů a poukázek odbývalo se summárně. Listonoš Šubert v úřednické čapce, brejle na špičce nosu, brašnu přes prsa, psaní plnou hrst, čekal dopoledne, když se studenti hrnuli ze školy, před gymnasiem. Hned se kolem něho slétli jako hejno a jako mrak se kolem něho černalo. A pan Šubert, psaní v ruce nad hlavou, vyvolával jména, kdo tu má psaní, a odevzdával je deroucím se k němu adressátům. (Pokračování).

FRANTA ŽUPAN:

Z POVÍDEK POD JABLONÍ.

I.

Zakletý purkmistr.

Už ho neznáte, milé děti. Byl tak nazýván patník na rohu Široké ulice. Z nejstarších pamětníků však se ještě mnozí dobře na něj pamatují a když má některý z nich strašný sen, zdává se mu o tomto patníku jako študovaným lidem o maturitní zkoušce. Nepovídám vám tedy snad nějakou smyšlenku, jako činívají někdy nezkušeným dětem nesvědomití vypravěči, nýbrž pouhou, ovšem příšernou pravdu. Ostatně není uvedený patník ještě ze světa. Stojí u Charouzů na zahrádce v koutě zdi, tak hluboko zapuštěn, že je z něho pěkné sedadlo. A když z jara jej ovine lichometný břečtan svými věrnými rameny, tak že mu jen lysina vykukuje a nádherné kalichy slezu zajásají nad ním v blahé záři sluneční, vypadá starý patník jako nějaký triumfátor na odpočinku nejzasloužilejším.

Ale starý Charouz, který nad ním k večeru stává bafaje bezzubými ústy z dýmky stálým, snad dědičným katarrhem průdušek zatížené, starý Charouz požívá tichého zadostučinění nad přemoženým zavilým nepřítelem.

A když si někdy „douškem" rozjařen usedá na jeho lysou hlavu, věnčenou břečtanem, vždy má pro bývalý patník několik slov melancholické úvahy a něžné výtky jako v řeckých pohádkách Odysseus pro Polyfáma, který ho chtěl sníst.

„Vidíš, vidíš, lotře, -to sis nikdy nepomyslil, že budu kdysi na tvé hlavě sedat. Aha! Dojde na každou pejchu, můj milý! Kdo tě nejčkon vidí, ten by jak živ neřek, co v tobě vězívalo zlomyslnosti, když jsi ještě ouřadoval. Ale tak to bývá u všech pensistů. Na starého Šmardu, co dohlíží na metaře, by to dneska také nikdo neřekl, kdo ho vidí, jak se směje s děvečkami u kašny a štípá je něžně do brady, že jednou jako kaprál poličkoval vojáky. A starý pan direktor von Fřňaus, jaký ten býval kat na lidi a dneska ve výslužbě klepá dětem píšťalky a tuhle o štědrém večeru poslal vězňům u soudu troje obehrané karty. Pan rada až slzel, když to u „Kaprů" vyprávěl. I na vězně si vzpomněl štědrý pan direktor s útrpností a soucitem. Tak vidíš, starý! A kdyby byl dnes direktorem, zase bude

jako kat. To dělá ouřad, jo, jo, to já také vím, milý brachu a když je patník na rohu, musí překážet lidem a vozům, to je jednou jeho ouřední povinnost. Kdyby bylo po mém, dali by je takhle pěkně do kouta jako já dal tebe a tu by byly úplně neškodné, jako ouředník ve výslužbě.

Že by potom nebylo žádných úřadů? Žádných patníků? To mi nemluv! A co že by se potom stalo? Nic by se nestalo. Marná řeč. Znám, brachu, mnoho patníků, které ouřadují tak, že o nich ani nikdo neví, leda že si na nich babka s nůší odpočine. Ale za to jsou také patníky, darmo mluvit. Zlomyslné, ano zlo—my—sl—né, abys věděl. Tu máš! Však ty se dobře pamatuješ!

Že's byl také k dětem hodný, že sis s nimi hrál, že na tebe vyskakovaly, abych si jen sám vzpomněl? Mh — něco se mi plete. Ano lezli jsme po tobě jako kluci a skákali, však jsem byl proto jednou bit, když jsem si kalhotky rozedral, ale toho ti nevzpomínám, brachu, ne, za to tys nemohl, ale že's potom mohl zapomenouti na všechno přátelství z mladých let, že jsi se stal tak potměšilým, zlým, ba nebezpečným nám, starým kamarádům svým, to ti, brachu, do smrti nemohu zapomenouti." A starý Charouz vytáhl dojat kapesník.

„Pamatuješ se na Petra Tintěru? No arciť, nic se brachu nesměj. Ano, beranici nosil a v zimě v létě šátek na krku. Tobě jest snadno se smáti, protože patník neví, co je angina a revma v zubech. A nedej také pámbu. Žádný by mu od toho nepomoh'. Byl to hodný soudruh a upřímný a dokonce si toho od tebe nezasloužil, co jsi mu dělal. Z nikoho nasvětě, ani z exekutora, ba ani ze své nejdražší Barbory neměl chudák takový strach jako z tebe. Tys mu ztrpčil a otrávil každou krůpěj piva co pil po páté sklenici. Myslil jen na tebe, jen na tebe, starý brachu, a stával se strašně těžkomyslným. Když platíval na odchodu, třásla se mu ruka úzkostí ve vzpomínce na tebe a nic nebylo snazšího, než aby si dal ještě jednu ze samého strachu před tebou, až věděl, tuze dobře věděl, dobrák ubohá, že se tím jen jistěji vydává v tvou moc. Jednou jsem viděl, ano viděl jsem, starý brachu, těmato oči a, jak mu slzy kanuly tiše do pěstí, jimiž podpíral usouženou mužnou tvář.

„Ach, jen toho patníku kdyby nebylo," vzdychl si. A tu jsem teprve poznal pravou příčinu jeho nevyslovitelných útrap. Myslil jsem dlouho, že se trápí pro výsledek obecních voleb nebo pro podagru, nebo pro to, že mu zmrzly obě pěkné maršálky, kterými se pyšnil, ale byl's to ty, zlý brachu. Ať to tedy víš! Petr Tintěra myslil snad na tebe nejvíce a tebe se bál. Dlouho jsem nevěděl, proč po sedmé sklenici mluvíval vždy o dynamitu, on, tak mírumilovný člověk, který nemohl zamačknouti vlastní rukou ani housenky, nýbrž vždy si na to zavolal pasáka, až mi to jednou projevil, když jsme se u tebe sešli — však se na to pamatuješ? Ano. Že já zakopl tehdy o n ě h o a ne o tebe, no, no, vždyť já ti pro tentokrát ničeho nevytýkám. Bylo ošklivé náledí tenkrát, a Pantočka nedal posypat chodník. Ano. Tenkráte se dobrý Tintěra rozplakal hněvem spravedlivým a dlužil se už ode mne pětku na dynamit. Vidíš, jak jsi byl blízko záhubě. Tu jsem poznal jasně, že jde o tebe a ne o berní úřad, jak se mylně domníval strážmistr, když ho udal na hejtmanství pro tu řeč o dynamitu. Tenkráte jsem sám byl toho přesvědčení, milý hochu, že sis to zasloužil, a dlouho jsem hledal při lucerně pětku, ale nemohl jsem jí najít. Právě následkem toho hledání jsem se nastudil a Tintěra taky. Bylo to ovšem tvoje štěstí, že si na dynamit vzpomínal až po sedmé sklenici a ráno na to vždycky zapomněl. Ach, nebýt takových nepatrných vedlejších okolností, mnoho by se u nás provedlo záměrů a jakých! Já, jak víš, jsem ti nikdy po životě nešel. Navrhoval jsem jen v městské radě tvoje přesazení, a náš kroužek u „Jelena" byl ochoten platiti i útraty úředního stěhování za tebe, což bylo po mém soudu docela slušné, solidní a i pro tebe výhodné. Byl bys měl méně mrzutostí s lidmi — takřka sinekuru. I časopis spolku vzájemně se podporujících patníků byl by to musil uznati, ale mladí radikálové od „Štiky" byli proti tomu jako proti každému rozumnému návrhu vůbec; nic jiného se nedalo od nich očekávati. Ať prý jen p u r k m i s t r K o c v e r a úřaduje dále. Říkali ti, jak víš, „purkmistr Kocvera". Já si to nevymyslil, ale to musím říci, že mi často v noci napadlo, když jsem šel od „Kapra" domů, není-li v tobě opravdu duše toho zlého starosty znovu vtělena, aby nás, městské rady, ještě po smrti soužil a trápil. Teď ti to mohu říci, brachu, kdy už jsi na pensi a neškodný, ale až do té regulace nechal jsem si to pěkně pro sebe, abych ještě čerta více nebouřil.

Bývalo to opravdu záhadné u nebožtíka Tintěry. Vyšel od „Kapra" jako svíčka, tak že jsem neměl o něho ani za mák starosti, ba byl tak odvážný, že nabízel své služby i mně, čemuž jsem se podivil, jak se už zpravidla divím každému hrdinství. A tak jsme šli směle a vesele až na konec náměstí. Mluvili jsme schválně o věcech abstraktních, jako o dobrovolné chudobě a odříkání světa, jen abychom nemyslili na tebe

a vůbec na žádný ničemný patník. Ale Tintěra začal pojednou o deskriptivě, ač o tomhle předmětě v jeho řemesle kartáčnickém jistě vzácném, se rozpovídával jindy až pozdě k ránu. Zarazil jsem se a pocítil mrazení leknutím.

„Tintěro," povídám, „ty myslíš na... že vím nač myslíš?"

„Proč o tom mluvíš?" řekl mi s bolestnou výčitkou, netaje již své sklíčenosti.. „Bylo potřebí mne ještě upozorňovati?" A tvář jeho byla smrtelně bleda.

„Tintěro, bratře," zapřísáhám jej, „vychytrejme na něj, vraťme se, pojďme ulicí Kovářskou nahoru — obejdeme jej. Tam není — on."

Ale Tintěra byl junák. Připlácl si beranici do týla a povídá:

„Co? Já, Tintěra, kaprál od 33. pěšího pluku a bát se jeho? Toho nikdá nebude! Jen vykroč směle, starý druhu a uvidíš, kdo vyhraje. Jsme dva na jednoho.

Junáctví Tintěrovo povzneslo i mou odvahu a zároveň vážnost k příteli, tak že jsem zapomněl sám na sebe a měl oči jen na smělého soudruha, který vykračoval s takovým napětím všech sil a opatrnosti, jakoby šel po napiatém provaze. Ale když spatřil tebe, tu se očividně zachvěl a zakolébal. Pro jistotu přešel obloukem na druhou stranu ulice ke klempíři Beránkovi, div mu okno nevymáčkl, ale oči sršící hrůzou měl jako přikovány k tobě. Slýchal jsem vyprávěti, že had tak omámí ptáčky svým pohledem, okouzlí a očaruje, že celí se třesouce hrůzou, padnou mu do samé tlamy. Přiznám se, že jsem tomu nevěřil, ale té noci jsem to viděl sám. Jedna právě odbila na radnici, svítilna tenkráte ještě bosá a proto zimou uplakaná sotva blikala. Naše stíny byly jako opilé, tak že jsem se za ně do duše styděl; kdyby je někdo viděl, co by si o nás pomyslil — Já, který jsem jakživ nebyl tak odvážný jako Tintěra a vždy radši po dobrém s každým chtěl vyjíti, šel jsem po pravé straně u Havránků těsně u zdi, dotýkaje se jí přátelsky rukou a doufal jsem, že tě pěkně obejdu s vděčným pohlazením. Proto jsem dobře viděl, co se děje s Tintěrou. Ubohý odvážlivec načisto zmámený kouzlem tvým nespouštěl s tebe ustrašených vyjevených zraků a chtěl tě obejíti polokruhem o poloměru šířky ulice. Ale tu se mi objevila celá síla tvého pekelného kouzla. Ať se ubožák zdráhal jak chtěl, odkláněl se, ruce na obranu vztahoval a nohama cupal jako dítě, které otcovská ruka táhne k trestu, opsal celý kruh místo půlky, a zatím, co já se tebe přátelsky držel, Tintěra zakopl o tebe s opačné strany s obvyklou u něho prudkostí. Byl tak rozrušen tímto nešvědomitým zlomyslným pronásledováním nevinných občanů, daně správně platících a tou nejmírněji řečeno bezohledně nedbalou správou města a jeho bezpečnosti, že se až rozplakal. Ano, tenkráte jsem poznal sám, starý brachu, že něco na tom duchu po purkmistru Kocverovi v tobě vězí, celý ten jeho vztek a potutelná mstivost, které nám za živa tolikráte dával pocítiti. A hrůza zvedla mi čepici až nad uši (mělť jsem ještě tenkráte vlasy). Přesvědčil jsem se, že's opravdu purkmistr Kocvera, když přese vší svou nejlepší vůli nemohl jsem učiniti ani kroku dále, ačkoliv jsem až k tobě přišel lehce jako kůzle a rovně jako struna. Nohy mé byly přimrazeny....

„To je z uhranutí, nic jináč," povídám z přesvědčení.

„Z udělání," přisvědčil mi vzlykající Tintěra, který po klopýtnutí ležel ještě na zemi. Ale Tintěra byl od jakživa odvážlivý chlap, který se žádnému nebezpečí nevyhnul a on první povznesl zase mou mysl.

„Jsme dva na jednoho, bratře," řekl směle, „a on nemá rukou, jen mi pomoz trochu na nohy a drž mne, uvidíš, že ho kopnu."

Pomohl jsem mu skutečně na nohy, které byly zlým úmyslem také jako přimrazeny, ale marně jsem jej konejšil a krotil, aby nikomu neubližoval. Vzteklý ten člověk opravdu kopl purkmistra Kocveru.

Co dále bylo, ty víš. Mne jsi pustil z očarování, ale Tintěra byl nejen zase na zemi, ale ještě k tomu tak potlučen, že chřadl od té doby. Pil už vždy jen doma pod dohledem ženy. Zkrátka ztracený člověk! Dlouho už nežil a pokud pamatuji, když šel kolem tebe i ve dne, pohlédl na tebe jen s nepřátelstvím a vyhnul se ti až ke klempíři.

Ano, kletbu, nepřátelství zdědil jsi, brachu, po Kocverovi neboť jsi s měšťany jednal jako on. Vím o tom dobře, že tě kostelník kropíval potají svěcenou vodou a přece jsi nenechal ani pana děkana s pokojem. Také když jsi rozbil kočár panu správci, který sám „kočíroval" tehdy, nebylo to od tebe pěkné. I na ubohého pana správce sváděli pak, že byl opilý, jako na nás všechny, kterým jsi ztrpčoval noční pout života. Že v tobě nebyl zlý duch? Žádný Kocvera purkmistr? Co? Komu to budeš malovati? Proč pak jsi nestrašil lidi ve dne, he? Proč o tebe neklopýtali kluci nějací, proč právě samí nejváženější lidé královského našeho města, samá honorace, radové a starší, vesměs zasloužilí měšťané, co? Můžeš to popříti? Ty's byl skvrnou celého města, postrachem jeho, zlou můrou a příčinou dlouhých bratrovražedných bojů

mezi vlasteneckou stranou u „Kapra“ a rýpalskou katilinárskou rotou od „Štiky“. Nikdy nezapomenu, jaká bouře nadšení se tehdy zdvihla u „Kapra“, když tě smetla regulace. Nic tak myšlence regulace neprospělo jako ty. Nu a tady sedíš nejčkon klidně, neškodně. Jak říkám, takhle přesadit každého zlého ouřadu do kouta a bude jako beránek.“

A starý Charouz se tiše zasmál a jal se spokojeně prondavati vraním brkem svou věčně zacpanou chraptící dýmku. Proto sbírá, všimněte si jen, starý Charouz všude vraní brky, milé děti (ale kachní také) neboť se jimi prý nejlépe pročišťují dýmky. Pravím vám to proto, že žádná povídka pro děti nemá býti bez nějakého poučení, jak to také dobře pozorujete ve všech povídkách indiánských a detektivních, psaných pro útlou mládež.

Vidím vám však ještě jednu otázku v očkách na konec pohádky této o zakletém purkmistru — o zlomyslném patníku: Proč si starý pan Charouz vzal do své zahrádky onen zlý patník, který se ho v životě tolik nasoužil? Milé dítky! Nezvykejte si už tak brzy býti kritiky, nesužujte tak brzy dobré lidi, kteří vás chtějí potěšiti vypravováním, a nepochybujte o jejich pravdomluvnosti! Nemyslete, že jednal starý Charouz nějak nepřípadně, jak se nejednává pravidlem. Právě naopak!

Což vy jste si nikdy neschovali vytržený zoubek, který se vás strašně natrápil? Nevytýkali jste mu tu potměšilou nevraživost, to nezasloužené nepřátelství? Mám přítele vysloužilce, který má jako vzácnost schovanou kuli, kterou mu v Bosně vehnal neznámý Turek do lopatky. A ještě to vehnání nebylo prý tak bolestné jako vytahování, tak že více láteřívá na doktory než na Turka, který byl patrně daleko obratnější. Ani svých příbuzných a nejlepších přátel nepředstavil náš vysloužilec tolika lidem jako tu ničemnou kuli, která mu největší bolesti na světě způsobila.

Znám, milé dítky, takového muže, který má dokonce schovaná všechna školní vysvědčení, ačkoliv pro každé býval doma bit a ukazuje je se smíchem každému . . . . No, já už mlčím. Ale není-li pravda, že se podobné věci schovávají?

Dr. ALOIS HNILIČKA:

BEETHOVNŮV PŘÍTEL — JAN EM. DOLEŽÁLEK.

(K ŽIVOTOPISU ZASLOUŽILÉHO HUDEBNÍHO UMĚLCE, LITERÁTA, VLASTENCE A BUDITELE.)

Ujména v nadpisu označeného naskytá se nad jiné výmluvný doklad o faktu dnes úplně skoro zapomínaném a přezíraném, že počátky našeho obrození národního vznikly a i později z valné části probíhaly ve znamení hudby.

Hudba své doby byla u nás jedinou hybnou pákou, která po úplném poklesu všeho, co bylo u nás ještě životného, udržovala a oživovala všecko naše tehdejší bytí. Udržovala je hmotně a oživovala je osvětově. Hudba rovněž byla oborem, z něhož vyklíčila setba, připravující hnutí obrozenské.*)

Z řad bývalých mladých adeptů hudebních z českých krajů, které jejich rodiče posílali do klášterů a na kůry za najaté zpěváky a hráče, aby při této obživě dospěli k lepší výchově a tím k lepší existenci, z řad těchto jinochů — vokalistů či fundatistů, v ovzduší klášterů a kostelů se dále a výše vzdělavajících, vyrůstal národu českému znenáhla kontingent příštích inteligentů — prvních buditelů.

Z pravidla jen hudební vzdělání umožnilo beznákladné*) vystudování mladé české

*) Také školní plat — vypráví MUDr. Jan Theob. Held — nebyl v mém dřevěnném rodišti (Třebechovicích) malichernosti; říkalo se mu sobotales, poněvadž každé soboty byl učiteli odváděn, obnášel 2, 3 až 4 krejcary, za kteréž bylo i vyučování hudební a sice: zpěvu, aneb všemožným nástrojům jako: klavíru, houslím, violonu či kontrabasu. — Z nástrojů dechových: klarinetu, hoboi, flétně, fagottu, lesnímu rohu, trompetě. Láce tohoto vyučování v hudbě lákala všecky rodiče; většina 9—10letých chlapců se hudbě učila. Vyučování to dělo se denně — po ostatních předmětech. Větší chlapci cvičili se mimo školu na hřbitově, v lysu, v kolnách atd. Musilo býti stejně osvěžujícím jako uši drásajícím poslouchati, jak 20 až 30 hochů na tak různých nástrojích se cvičilo!

Třebechovičtí učňové hudební stavěli si oddělená sedátka ze starých prejzů na hřbitově se nalezajících, která na obou stranách tvořily stěny; mnohý ferina schvalně pak zavadil o ně a tu leckteré sousední housle povalenými cihlami byly rozbity. Opravu převzal kterýkoli truhlář. Housle ovšem nebyly Stradovárky, Amatovky, ani Steinerovky, avšak pro chudého hocha každé poškození jeho jeden dolar stojících houslí bylo bolestné.

generace na prahu národního znovuzrození našeho; jiné než beznákladné vystudování nebylo u nás tehdy vůbec myslitelno ani možno.

Tím způsobem počátek a vývoj prvního hnutí obrozenského dál se cestou hudby — té doby našemu dorostu všude otvírající brány.

Historický vývoj těchto poměrů poučuje každého, kdo jej sleduje a snaží se vystihovat, že prvnímu dorostu začínajícího českého obrození se dobře dařilo v ovzduší klášterů a chrámových fundací pod záštitou hudby. Tento poznatek lze si vysvětliti tím, že kněží a řeholníci, mužové namnoze českého původu, byli tehdy téměř vesměs anebo převážně znalci, pěstiteli nebo dojista horlivými přáteli hudby, kteří dle sil svých podporovali morálně i hmotně každého snaživějšího a nadanějšího adepta hudebního. Jediné tyto, vzájemně do sebe zasahující poměry, vyvinuvší se z celého tehdejšího zřízení školského a z tradičnosti hudby v našem národě od dávných časů utkvělé, vysvětlují, proč vznik, vývoj a pokrok hnutí obrozenského prostoupen a spojen jest opravdu těsně s tehdejším stavem hudby u nás.

Methoda v hudbě byla sice žalostná, ale pravý talent — pilnost — a nápodobivost (Aemulation) vydaly celé množství dosti užitečných hudebníků. Snad bylo toto hojné vyučování v hudbě hlavní příčinou, že Třebechovice po dlouhá léta, tolik studentů čítaly, z nichž ti nejčetnější dílem jako vokalisté, dílem jako hudební instruktoři nalezli obživy a z kterých některé neostýchám se jmenovati: Josef Žídek, Josef Raab, jenž mně zaopatřil místo vokalisty v Praze, Jiří Prokop ryt. z Lilienvaldu, Jan Sedláček z Hassenfeldu, Ignác Held, Jan Pitter, pozdější dvorní válečný jednatel ve Vídni, moje maličkost, Šimon, Kačer a mnoho jiných. V letech od 1770 do 1780 nemohlo se ještě nikomu sníti o Lancastrovi ani o Pestalozzim — nanejméně v mém rodišti a přece mělo (tamní) vyučování ve zpěvu jakousi podobnost: škála byla napsána na velké černé tabuli; 12, 16 až 20 hochů rozestavilo se po obou stranách do řady, nejmenší napřed, větší za nimi do zadu, několik hochů, kteří již dříve vyučováni byli, postavili se po obou stranách a dávali menším takt. Nemožno pomysliti si něco komičtějšího, než tyto zpívající skupiny, v nichž převládali hoši bosí, s vlasy jeřabatými, kteří svá jako olovo těžká neohrabaná ramena vycvičenějším hochům k disposici přenechávati musili, neboť tito dávali jimi takt.

Srdcelomné byly tony oněch hochů, které učitel pro špatné intonování přes hlavy svým šmyčcem přetáhl. Nezapomenutelným mně zůstal zpěv ztrestaného takto chlapce, který později děkanem, vikářem a konsistorialním radou se stal. Mezi tím co mu tekly slze a co zadržoval nářek a vzlykot zpíval (následuje v sopránovém klíči psaná melodie j. c. d. c. b): jj. ci. di. ci bi—iiii etc. (Heldovy memoiry — Daten zu meinem Nekrologe — 1 arch dodatků nadepsaných „Rückblicke auf meine frühe ste Jugend" str. 3 až 7 — chované v museu král. Českého).

Právě takovým ústředím prošel, na dokonalého hudebníka a intelligenta i osvětového pracovníka v nejryzejším slova smyslu se vzdělal a v prvních dobách našeho probouzení se činně a záslužně účastnil všeho tehdejšího ruchu a našeho veřejného života — také Jan Emanuel Doležálek, účastně se všeho, co souviselo se vznikem a postupem jeho. Proto zjev jeho skytá mnoho poučných pohledů do poměrů a dob, jichž byl současníkem.

Jan Em. Doležálek narodil se dnem 22. května 1780.*)

Jeho otec byl učitelem.**) Svého synka, seznav jeho vlohu a nadání k hudbě, vycvičil v kruhu domácím tak důkladně, že chlapec sotva elementární škole odrostlý byl již přijat za vokalistu v Jihlavě, kdež potom vystudoval gymnasium.

Po skončených studiích gymnasijních odjel do Vídně na studia práv.

Studia toho se však po nějakém čase — asi z nedostatku peněz — vzdal a obíral se pak výhradně jen hudbou dobývaje si živobytí vyučováním zpěvu a hře klavírní.

Pro svědomitost a dovednost svou stal se záhy jedním z nejhledanějších učitelů hudby ve Vídni a vyučoval jako soukromý učitel hudby v nejvznešenějších rodinách šlechtických a úřednických ve Vídni žijících.***)

S Beethovenem žil Doležálek v srdečném přátelství. Veliký avšak leckdy drsný a nesdílný Beethoven učinil si Doležálka důvěrníkem i ve věcech svých skladeb a zachoval mu tuto oddanost až do sklonku žití svého.

---

*) Za rodné místo jeho udává se Chotěboř. Dle soukromé zprávy hudebního spisovatele Dra K. Léedra, — o němž doleji se ještě zmíníme — se Jan Em. Doležálek narodil v Golč. Jeníkově. Zpráva ta nebyla nám však tamním farním úřadem dotvrzena. Bližších dát nebylo nám lze se dopátrati. Pokud jsme zjistili, začíná matrika fary Chotěbořské rokem 1788; starší tamní matriky farní shořely při velkém požáru dne 4. října roku 1832. Wurzbach nečiní o našem Doležálkovi vůbec žádné zmínky a zaznamenává pouze újce jeho, Ant. Doležálka, narozeného 3. dubna 1799, známého důvěrného přítele Jana Kollára, s nímž cestoval po Italii, Tyrolsku a Bavořích. Ant. Doležálek žil od r. 1846 taktéž ve Vídni a zemřel tam r. 1849. Životopis jeho uveřejnil „Sborník" r. 1861, pak „Světozor" r. 1869.

**) V Lipnici kraje Čáslavského.

***) Dle sdělení Dra V. Leedra, autora této stati prostřednictvím jeho choti pí. Marie Leedrové došlého, seznámil se týž s Doležálkem v koncertech. — Doležálek byl k němu velmi přívětivý a laskavý a uvedl jej u knížete Czartoryjského, aby tam poslouchati mohl při proslulých kvartetech, jež u knížete byla každý týden provozována a Doležálkem řízena. Doležálek vyučoval u knížete Czartoryjského hudbě.

Thayer*) zaznamenal některé episody pro přátelský styk Beethovenův s Doležálkem a jeho českým krajanem Václavem Krumpholcem (ze Zlonic*), houslistou orkestru opery vídeňské pro nás svrchovaně zajímavé a význačné. (Pokračování.)

*) A. W. Thayer: L. van Beethovens Leben II. 48.

*) Bratr proslulého harfenisty Krumpholce v Paříži r. 1790 zemřelého.

LITERATURA.

Karel Červinka: „Dědicové.“ Román. V Praze 1910 nákladem J. Ottovým, stran 290 za 1 K 40 h. Vyšlo jako 233. číslo Ottovy laciné knihovny národní. —

Zrovna před rokem měli jsme na tomto místě příležitost upozorniti na zajímavý Červinkův lesnický románek Rodina (vyšel u Ottů), ve kterém vylíčeno bylo sytě realistickým způsobem tradicionální ovzduší staré fořtovské rodiny odněkud ze středního Polabí, vykreslena živá galerie značně rozvětveného rodu povahami i životním povoláním tíhnoucího do nejrůznějších směrů, a konečně vyloženy dlouholeté, tajné a na konec šťastně realisované tužby starého fořta, hlavy rodu, po vlastním kusu země, po intimním rodinném statečku, na němž by pookřál, odpočinul starým svým údům a členům rodiny zajistil vlastní kus mateřské, plodné země. Psali jsme tenkráte o krásné Červinkově práci s nadšením. Autor poskytl nám svým románem něco tak typicky českého, zdravě vonícího českými lesy a lány, českou duší a českými povahami, že jsme četli s tichou rozkoší. Nuže: této práce o rodu starého fořta Brodeckého, založené trilogicky, jsou přítomní Dědicové navazujícím článkem druhým.

V exposici „Dědiců“, která stručně a letmými tahy nám črtá známou situaci rodiny po smrti jejího zakladatele, setkáváme se poznovu se všemi význačnými postavami. Dnes je tu hlavou už fořtův syn Antonín, rovněž fořt, který starému otci při koupi statku vypomohl penězi, a to tak značně, že stavení i půda je vlastně dnes jeho nesporným majetkem Je tu neduživý mrzáček Eduard se svojí kypící Kátlou, chamtivý „švaříček“ Sladký, bujná vdovička Karla, záletný fořtvart Jan, apathický Jelimánek Lexa. Děj rozvíjí se vlastně jen jedním směrem: rodina, vedená hrabivým pekařem Sladkým, činí si nároky na „otecké dědictví“ a jeden otevřeněji a nedočkavěji, druhý s úmyslem méně nápadným napřáhá k Antonínovi ruku o peníze. Věc, ač logicky jasná a právně ve prospěch Antonínův svědčící, končí smírně pro obě strany: mladý fořt, aby povolil vrozené náklonnosti rodinné a aby si zajistil klid vlastního svědomí, vyplácí „dědicům“ z dvakráte zaplaceného statku určité podíly.

Dějově by tedy románek nepatřil k nejživějším. Vší jeho cenou je opět ten vřele prostý způsob pojetí, s jakým se autor dívá na česká srdce svých lidí, na své lesy a pole, na celý ten svůj zvroucnělý a stále se zvroucňující poměr k rodící a živné půdě, k níž lásku podědil po otci. Ani o tom dříve snad nevěděl — tak jako starý Brodecký toho byl rovněž nevědom — jak hluboce je u něho zakořeněná živelná náklonnost k vlastnictví. Dnes dospívá konečně k metě. Jak se vyvine jeho poměr k zemi? Splyne s ní v živou a organickou jednotu či zůstane mezi nimi přec jistá dělící mez vybudovaná zvykem dlouhého úřednického otročení? Toho nám druhá část trilogie dosud neřeší — k tomu inklinuje již obratně založený děj pro oddíl třetí nazvaný Země, našim čtenářům ostatně již také známý.

Karel Červinka vyšinul se svou trilogickou prací z ovzduší fořtovské rodiny rázem mezi naše nejsympatičtější spisovatele. Jeho způsob psaní je svrchovaně prostý, takřka jen referující a popisný. Nemá zrovna nejbohatšího slovníku ani slovního ani fraseologického, nemiluje oživenějších a prudčeji rozvíjených vět; řadí své vedle sebe prostě a klidně v jakémsi jednotvárně uniformovaném hávu. A přece působí! Popisuje osobu a reprodukuje její řeč s železnou pravdivostí jádra i zvuku, popisuje smrt staré osoby, setkání s fořtmistrem, procházku lesy, modlitbu na hřbitově — vše se srdečným procítěním pravdivých stavů duší, které tu spolupůsobí. U Červinky není nadřízených ani podřízených momentů života, není proto také zvláštní umělé stylisace a raffinovaných scén. Smutek se tiše a nepozorovaně vpližuje do srdcí, aby zase tak zcela neslyšně vyprchal a ustoupil třeba v zápětí srdečným závanům bodrého humoru. V Červinkově románě jsou lidé skutečně lidmi, život je skutečně životem, země zemí. Proto nikoho nezarazí, když racionální a poctivý fořt Antonín, pevný a zdravými lesy odkojený, zaslzí nad hřbitůvkem, kol něhož nikdy nepřejde bez pokleknutí anebo když on — jeden z nejpoctivějších manželů a otců — zálibně pokoukne do polo otevřeného okýnka za děvčetem s nahými rameny. Zde nikoho nepřekvapí, když porod či smrt pojímány zcela v klidu a bez většího vzrušení než náhodná bouřka zalehší do lesních korun. Tak chodí život na venkově, tiše, bez údivu a nenápadně. Červinka jej tak také kreslí.

Bývá nejvzrušenější, když jeho hrdina kráčí lesem a vnímá jeho tiché a tajemné krásy, když koroptve v poli se pod večer volají anebo když zmatený tetřívek toká. To jsou chvíle velkého subjektivního autorova vzrušení, a tyto passáže jeho fořtovského románku bývají podány nejbarvitěji. *Fr. Sekanina.*

TÝDEN.

* Kdežto německé listy, až na nepatrné výjimky pokrytě i nepokrytě zuří „na sjezdy slovanské", francouzský a slovanský tisk vesměs o sofijském sjezdu i o grunwaldské slavnosti vyslovuje se vřele a sympaticky. Sofijským sjezdem učiněn krok ku předu, když pražským sjezdem položena byla základná, a v grunwaldských slavnostech v Krakově, byť byly omezeny, přece obrazilo se intensivně slovanství a tím vysvětlují se na př. útoky hakatistských listů jako „Schlesische Ztgu", ano i časopisu, jež činí nárok na vědeckou vážnost, jako jest Münch. Allgem. Ztg.", která 24. t. m. poukazuje k ohromnému „minusu" slovanských veřejných dnů, ale přes to vybízí „Ostmarku" k vyšší činnosti z příčiny té, že Poláci v těchto dnech právě doplňují sbírky na grunwaldský dar na dva milliony korun. Zatím franc. tisk „Temps", Gil Blas a v Journalu des Debats Maurice Muzet, jak polské listy, Nowa Reforma, Dziennik Polski, Kurjer Warzawski, píší, blahopřejí Polákům ke zdařilému zakončení slavností krakovských, významných pro celé Slovanstvo. „Now. Reforma" oznamuje dne 25. t. m. že „Towarzystwo haraldyczne" ve Lvově právě vydává: „Herby bohatérów grunwaldzkich" a lze předpokládati, že mezi těmi znaky se vyskytnou i českých vojevůdců, kteří pod Grunwaldem r. 1410 přispěli k vítězství nad německými křižáky v bitvě, jejíž výsledek zachránil všecky východní, slovanské země před dobyvačností německou, a jak polský kronikář Jan Dlugosz praví, zabránil tomu, že všem Slovanům východním nebyl připraven osud Slovanů polabských a pobaltických. Mezi českými válečníky uvádí se i Jan Žižka z Trocnova, ačkoliv Tomek pochyboval o jeho účasti na této bitvě.

Středem slavnostních dnů krakovských bylo odhalení pomníku Vladislava Jageillonského, pod nímž promluvena případná slova četnými řečníky. Slovanské delegace holdovaly polskému národu složením věnců a deputace města Prahy položila věnec u tohoto pomníku a spolu u pomníku Mickiewicze. Manifest na oslavu pětistyleté památky na vítězné odražení německého náporu, vydaný Národní radou českou byl s nadšením přijat také u Poláků, jak tomu nasvědčovala odezva polského tisku právě v těchto dnech, kdy všecky listy přinášejí ohlasy a citují i české. Pomník krále Vladislava byl vyzdvižen nákladem hudebního skladatele Paderewského, o němž „Münch. Allg. Ztg." napsala 25. t. m., že před rokem chtěl v Americe zabrati polovinu Pruska pro Poláky. Pomník jest vzácným dílem uměleckým sochaře Wiwulského, býv. žáka uměl. akademie pařížské, jejíž ředitel Mercier již za studií ho označil jako velmi nadaného umělce. Za šumných dnů slavnostních hrálo se ve všech divadlech, pořádaly se schůze literární, žurnalistní, právníků a j. A k celku oslavy tak významné družilo se i cvičení Sokolů, při jichž závodech veliký zájem budila česká družstva, kterým nesčetné davy provolávaly, také u Poláků již zobecnělé české „Na zdar". Polský tisk může dnes, po slavnostech, německým nevraživcům odvětit, co proneseno o slavnosti:

„Polska z pod Grunwaldu mimo dlugiego pasma ciosów i niedoli, nic jeszce nie stracola z niezlomnej żywotnej swej sily!" A slova ta jsou odpovědí slovanskou. *K. V. H.*

*

* Alfons Mucha, malíř, jehož svérázné dekorativní umění jest plně oceňováno i cizinou, jenž se řadí k nejpřednějším affichistům, slavil své abrahamoviny. Narodil se 24. července r. 1860 v Ivančicích na Moravě, vzdělání získal v Mnichově, jež potom doplnil ve Vídni a v Paříži dovršil své zdokonalení. Tlumený tón barvy, měkkost a lahoda v pojetí, jakož i obliba přírody k ornamentu jsou vedle jiných gravissima jeho tvorby. Z českých prací nejznámější jsou illustrace k „Adamitům" od Svatopluka Čecha.

*

Akademie umění v Římě udělila ve slavnostním sezení tentokrát „velkou cenu římskou", franc. malíři Jeanu Théodoru Dupasovi nar. 21. února 1882 v Bordéaux, žáků Gabriela Ferriera.

Francouzské listy přinášejí celý životopis vyznamenaného umělce a praví, že jest silná umělecká individualita, talent slibný, jenž bude psáti svými uměleckými pracemi část kulturní historie francouzské. Po absolvování akademie již r. 1907 obdržel za své práce tři vyznamenání, r. 1908 cenu Chenavordovu, r. 1909 prvou cenu rouxskou.

Redaktor M. A. Šimáček čís. 44. počínajíc ujímá se opět redakce a úřaduje v redakčních hodinách.

V PRAZE, dne 29. července 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

V „táboře" jsme mívali hojně návštěv; také já se časem zatoulal do kamarádských bytů. V Borromeu však, myslím, byl jsem jen jednou. Častěji zašel jsem si k příteli Ant. Jasenskému, nyní řídícímu učiteli v Strážkovicích u Svatoňovic, jenž pilně pěstoval jazyky, jmenovitě francouzštinu, a jenž mně půjčoval Waltera Scotta v německém překladu. Často také jsem se stavil v pivovaře, v bytě mladého bednáře, u něhož bydlili Vincenc Vávra, nyní ředitel gymnasia přerovského, a Karel Probošt, později městský tajemník svého rodiště, Třebechovic. Ten mi pak po létech, když jsem psal román „F. L. Věk", ochotně opatřil památky po Dru Heldovi, pokud se v Třebechovicích, rodišti Heldově, zachovaly. Bohužel, také milý, dobrý Probošt odešel na věčnost před časem.

Za město, či za pevnost jsem na jaře a v létě často vycházel sám nebo s kamarády. Pouštěli jsme se do luk, do polí Slezskou, Moravskou, Pražskou branou i „ausfolem", výpadem v hradbách. Na jednu vycházku za jarního dne se zvláště dobře pamatuju. Antonín Truhlář, tenkrát oktaván, mne sextána vedl. Jak jsem se s tímto vážným studentem, jenž už na gymnasiu slynul jako výborný filolog, seznámil, určitě už nevím. Tane mi, jakoby Truhlář sám začal se mnou hovořit. Ale to vím, že dost záhy jsme se sblížili. V Hradci byl začátek našeho přátelství. Truhlář, který se znamenitě vyznal v botanice, vedl mne toho jarního dne do luk při řece Orlici. Bylo překrásné odpoledne. Na břehu pod starými stromy zahlédli jsme mohutnou postavu starého professora Bayera, bílých, dlouhých vlasů, v nízkém, staromódním cylindru. Byl pensista, léta před tím učil na hradeckém gymnasiu. Z těch časů pocházelo mnoho veselých anekdot o něm, které přecházely ze studentské generace na generaci. Rád se koupal v řece a toho dne snad už se chystal do vody.

Za této vycházky bezděky jsem s Truhlářem zopakoval leccos z botaniky a rád, neboť jsem byl jejím milovníkem. Ale nejvíce se mně líbilo a nejvíce mne překvapilo, když mne Truhlář zavedl k nějakému mrtvému rameni řeky, kdež kvetla spousta kosatců. To jsem viděl po prvé. U nás v lukách kosatců není. Proto mně kosatcové místečko v kvetoucích lukách s pozadím vysokých, starých stromů v záři slunce k západu se chýlícího nevymizelo z paměti a nevybledlo ani v barvách ani v světle.

Skoro každé soboty chodíval jsem podél Labe, jehož zhoubné účinky, hluboké výmoly na hlinitých březích tu bylo nejlépe vidět, do vesnice Plotišť na návštěvu k sestřenici, dceři „dolejšího" mlynáře v Hronově, na kterého se čtenáři „U nás" snad pamatují. Provdala se za V. Hirschmanna, jenž měl v Plotištích v najatém statku nevelkou továrnu na cikorii. On i sestřenice chovali se ke mně laskavě a přátelsky. Býval jsem u nich na svačinu, v létě jsem zůstával i na večeři, a často mne pozvali i na nedělní oběd. Bývalo tam dobře a také veselo, zvláště o plotištské pouti, kdy k nim přijeli z Hronova bratři mé sestřenice nebo její sestra Božena se svým mužem Tyfou ze Srbské u Hronova. Ti pak přestěhovali se do Plotišť jako společníci závodu a chovali se ke mně neméně srdečně. Za těchto návštěv chodíval jsem kolem rodného domu Bohumila Součka asi o čtyři třídy za mnou v Hradci studujícího, jenž po letech požíval v Praze jako dětský lékař veliké obliby.

Z Plotišť jsem se letního času vracíval dost pozdě. Pěkně se chodilo za vlažných soumraků mezi obilím, podél houštin na břehu tiše plynoucího Labe. Nejednou jsem

se zastavil a naslouchal teskným, žalobným písním maďarským, jež se nesly ze šera přes lány obilí letním večerem. To zpívali vojáci uherského pluku tenkráte v Hradci ležícího, vracející se z vesnické hospody nebo sedící někde na mezi mezi obilím. Pamatuju se, jak jsem se až ulekaně zarazil, když jsem, zpěváků nevida, po prvé uslyšel jejich teskně divokou notu.

V létě za volného odpoledne pustili jsme se ob čas do dědiny Malšovic u Orlice, na sklenku piva, na krajíc chleba s máslem, projet se na lodičce, nebo na svatojanský kopeček za Hradcem; kostelík tam stojící má zvon, jenž kdysi hlaholíval pod jménem Jana Husa, a na němž ještě znát, jak to jméno násilně vyhladili.

Někdy jsem se zatoulal na „farářství" na jih od Hradce, do luk při Labi, u něhož prastaré, osamělé duby široko rozkládaly své koruny. Jednou v létě (v septimě jsem byl), pospíchal jsem do toho tichého zakoutí s Rousseauem, s jeho „Konfessemi". Německý jich překlad pocházel ze seminářské bibliotheky. Dnes už určitě si nepamatuju, jak se mi dostaly do rukou; trvám, že prostřednictvím některého majstra. To však mám živě na mysli, s jakou nedočkavostí jsem chvátal do té samoty, jak v čtenářské rozkoši jsem se nad novou knihou schoulil do trávy pod starý dub, jak jsem se zahloubal, zabořil do čtení slavné té knihy. Seděl jsem dlouho, četl a četl a na vše kolem zapomněl. Až pojednou se za mnou ozval hluboký hlas. Ohlédnu se — Professor Franta hovořící s dvěma svými synáčky. Přistoupil ke mně.

„Ale, ale Jirásku, vy tady — No, co pak pěkného čtete — Ukažte —"

Mlčky jsem podal knihu.

Podíval se na titulní list, podíval se překvapeně na mne, zakroutil hlavou, ale neřekl nic. Odešel, hovoře zase se synky. Mlčky však Rousseaua přece nepominul. Nedlouho po té vyvolal mne z řečtiny. Četli jsme Odysseiu. Překlad můj ucházel, v gramatice však jsem vázl. A tu se professor Franta usmál a řekl, nikterak však kousavě:

„Formičky ne, ale Rousseaua ano —"

A dost. Tím to bylo vyřízeno.

Takové vycházky jsem tedy podnikal sám nebo s kamarády, pak i s gymnasiem, když se všecko vypravilo na celodenní výlet. Po prvé r. 1869, když jsem byl v sextě. Zmínil jsem se již o přípravách na tu velkou výpravu, kterak nás prof. Slavík cvičil. V tom mu také pomáhal p. dr. Taftl. A když všecko tak nacvičeno a přichystáno, sešlo se gymnasium na čety rozdělené za časného, červnového jitra na velkém náměstí, všecko v kvítí. Každá četa měla své číslované signum ozdobené květinami, pentlemi, každá svého četaře s červenobílou šerpou; a v četě více méně každý s kytičkou nebo růží na kabátě. Čety seřadily se do čtverce, prostřed něho náš výborný zpěvácký sbor; ředitel Klumpar, maje svrchník přehozený přes rameno, hůl v ruce, růži na prsou, promluvil několik slov, pak zpěváci zazpívali. Vážný sbor rozléhal se tichým ještě náměstím do svěžího červnového rána a povznesl mladé mysli těšící se na krásný den. Ten okamžik byl, alespoň pro mne, ze všeho výletu nejkrásnější.

Sbor dozněl, ředitel Klumpar dal znamení, povely se ozvaly, čety mžikem se seřadily na pochod, hudba v čele hlučně zahrála; malé vojsko pod ozdobenými signy vytrhlo branou ven a dalo se na východ bílou silnicí mezi obilnými lány a lukami a rozezpívalo se veselou pochodovou písní mířic do Třebechovic, rodiště doktora Helda, jenž svým rodákům vystavěl na památném Orebu místo sešlého dřevěného kostela zděný. A to místo si vybral za svůj poslední odpočinek. Tenkráte jsem nic nevěděl o dru. Heldovi, s nímž jsem se potom v „F. L. Věku" tolik zabýval.

V Třebechovicích slavně nás uvítali. Byl pak opravdu veselý den. Středisko zábavy měli jsme v nějakém háji nebo v lesíku, dobře se nepamatuju. Naši zpěváci zpívali sbory, a my zpívali také, hrálo se i divadlo, tančilo se, byly deklamace, výstupy, byla i komedie; v ní a v těch výstupech zvláště vynikal a mnoho všecky obveseloval Patrik Blažek, jenž vystoupil i v kostymu, jako mladá „komedantnice". Výlet se vydařil výborně. Až samý večer vcházely naše čety do hradecké brány v plném skoro počtu až na několik marodů, kteří jeli za veselou armádou, a na jistý počet deserterů, kteří se drželi dámské společnosti a konali rytířskou službu.

Příštího roku, 1870, výlet se opakoval a zase do Třebechovic; r. 1871, to jsem byl v oktávě, vyšlo si naše gymnasium do Libčan, dobré půl hodiny na západ od památných Opatovic.

A že jsem v zábavách, vzpomenu i na studentské plesy hradecké, jež bývaly událostí v městě i pro okolí. Pořádaly je v masopustě septima a oktáva zcela samostatně. Obě třídy zvolily si výbor s předsedou, místopředsedou a pokladníkem; výbor pak obstaral všechno, zvaní, dekoraci, hudbu. Zvát jezdili také do okolí. Ples odbýval se v sále v budově kasina opodál pražské brány. Přijížděli na něj i z venkova, bohatí statkáři, nájemci dvorů se svými dcerami.

Kromě kolových tanců tančily se čtverylka a „beseda". V těch byla pro mne

jistá nesnáz. Kolové tance jsem uměl všechny a ne špatně; naučil jsem se jim doma, bez tanečního mistra u muzik. V Hradci jsem se sice dal zapsati do tanečních hodin, ale ani jsem nenastoupil, poněvadž jsem nesehnal honorář tanečnímu mistru. A tak jsem studoval privatim, v „táboře Patočkové" i u kamaráda, E. Nováka, kdež jsme se učili za zvuků houslí čtverylce a „besedě" prozatím bez tanečnic. Bylo na čase vzdělati se v těchto tancích, neboť jsem byl už zvoleným výborem plesovým, kterýmžto úřadem mne kamarádi hned v septimě poctili.

Všecko pak dobře o plesu dopadlo. Tu by nebylo od místa vzpomenout na hradecký krásný svět oněch let. Kvetl, ó krásně kvetl; bylo tehdy mezi syny mus mnoho nadšení a touhy, mladých bolestí, jak bývá, a nejeden románek. O tom, onom jsem zevrubněji zvěděl; kamarádi se mi svěřovali, měl jsem jejich důvěru. Já sám byl v Hradci volný.

Tak tedy hradecké ty plesy studentské bývaly slavné; tančilo se za zvuků vojenské hudby dlouho přes půlnoc. A na konec, takový byl zvyk, studenti se chopili professorů (bývali to obyčejně mladší, kteří tak dlouho s námi vydrželi), vznesli jednoho po druhém na svá ramena, nosili jej sálem za hlučného tleskání ostatních. A s kruchty hudebnické jásala fanfára za fanfárou. A vidím, jak tímto způsobem vznesl se také katecheta Hakl v čamaře nad spoustu mladých hlav, za tleskotu, za hlaholu trub i kotlů.

Ten den po plese prázdno; den příjemné únavy, vzpomínek, hovorů, podvečerní procházky, jak bývá.

A ještě o vycházkách, ale tajných, do hospod. Zakazovali do nich chodit, hlásilo se to každý rok, ale studenti chodili přece jako před tím, za časů Klicperových (o tom jsem se už zmínil) a ještě dřív. Hradec měl několik studentských hospod. O jedné z nich slýchal jsem už doma od bratrance Adolfa. „Republika" jí studenti říkali;ouředně slula „U bílého lva". Stála naproti „Modré hvězdě". V jejím sousedství měl kloboučnický krám bratr zesnulého prof. dra. Jos. Durdíka, jehož otec tu také bydlil. Často jsem jej vídal, statného, starého pána, svěžího, zdravého obličeje s šedým věnečkem vousů pod bradou, dobře-li se na ty vousy pamatuju.

Hospůdku „U bílého lva" měl bratr divadelního ředitele Štandery. Pan hospodský, jenž napadal na nohu, nosil, jak tenkráte bylo modou, černou, sametovou, květy vyšívanou čepici bez štítu. Dvě, tři léta před mým příchodem do Hradce, bývalo „u bílého lva" hlučno. Scházeli se tu studenti a mnozí z Poláků po revoluci r. 1863 v Hradci internovaných; od toho roku do počátku r. 1865 dopraveno jich sem přes devět set. Vrchní dozor, a s počátku velmi přísný, měl nad nimi policejní rada Dedera, někdy průvodce Havlíčkův na jeho cestě do Brixenu.

Když jsem se dostal do Hradce, ještě často a dost jsem slýchal o internovaných Polácích, které ubytovali v kasematech u Slezské brány. Odtud pak směli do města vycházet i bez hlídky; chodili do kostelů, navštěvovali seminář i rodiny hradecké, s nimiž se seznámili a od nichž byli všelijak podporováni, chodili do hospod. Slýchal jsem, jaké bylo mezi nimi a studenty bratření, že jeden z Poláků, důstojník národního vojska, zemřel v Hradci na rány, jež si v boji s Rusy utržil, a jaký měl slavný pohřeb na pouchovském hřbitově. Mnoho se také o tom vypravovalo, jak Poláci z hradecké pevnosti utíkali, jednotlivě i v houfcích, jak je v tom podporovali studenti, theologové a uvědomělí rolníci v okolí, s nimiž se staly o to úmluvy. —

Tam k „bílému lvu" či do „republiky" jsem také chodíval. Ale to už byla tichou hospůdkou. Jiné studentské hostince byly „u Vachků", „u Beků"; s Jelínkem jsem někdy zapadl také k Vintrům. Paní hostinská měla dvě dcery, z nichž jedna pak se věnovala divadlu. Do těch hospod a hospůdek vydával jsem se, počínaje hlavně septimou, pro společnost kamarádů a pro noviny. Těch tenkráte neviselo na hřebíku mnoho; obyčejně „Národní Listy" a „Humory". Čtenářem „Národních Listů" stal jsem se horlivým. Bylať pohnutá doba politická; doma nejtužší odpor proti vládě a za hranicemi takové události jako vojna francouzsko-německá! O těch všech záležitostech hledal jsem zprávy přede vším; uviděl-li jsem však pod čarou trojuhelníček (věděl jsem, že to Nerudovo znamení), dal jsem se nejprve do feuilletonu.

Společnost scházela se většinou studentská; někdy mezi námi také nějaký soused, někdy voják. Vzpomínám zvláště na jednoho zástupce důstojnického, vlastence, který někdy zazpíval ostrou písničku, že jsme se až divili a ovšem mu tleskali a pak s ním zpívali.

Až se utrhlo ucho od toho džbánu. Nevím jak se proneslo, kdo nás udal. Bylo to, jak jsem už řekl, po tom výletu se Saalovými. Tenkráte podvečer vrátiv se do města, stavil jsem se ještě v hospůdce na noviny. A brzo potom vyšetřování. Z toho v naší třídě a v jiných náramný rozruch. Do toho milá nám zpráva, že starý pan Durdík byl

v ředitelně za nás prosit. Vyšetřování však nezarazili. Také já musil do sborovny, kdež jsem zastal třídního, prof. Končinského. Řekl mně zkrátka bez hněvu, nikterak prudce, že chodím do hospody. Nezapřel jsem. „A jste prý v tom anteprenér," zase tak klidně. Řekl jsem, to že ne. A bylo po výslechu. Rozsudek: Karcer. Kolik hodin, už nevím. Zavedli mne do odlehlé, prázdné jizby na konci chodby a tam mne zavřeli. Tenkráte se vězňovi nedávala písemná práce. Já alespoň se na ni nepamatuju. Za to však na to, že jsem tam hudbě naslouchal. Ze sousedství zněla, z bytu p. Ulricha, ředitele reálky, otce nynějšího vysoce váženého pana starosty hradeckého. Dceruška pana ředitele hrála náhodou na klavír v tu chvíli. Znal jsem ji, slečinku útlou, plavovlasou, štíhle vzrostlou; hrála nevědouc, jakého má vděčného posluchače. (Pokračování).

AUG. EUG. MUŽÍK:

ŽÍZEŇ DAVIDOVA.

Král David krutou žízní zmírá —
on utekl se v skály sluj,
ji Filištín mu uzavírá
an před ní rozbil tábor svůj.
Tak David chycen jako v kleci
kol něho hrstka věrných jen,
a v sluji žár jak v žhavé peci —
— snad živ tu má být upálen? . . .

A David volá v divé trýzni:
‚Ó chladné studně Betlemu,
jež spásu dáte v divé žízni,
vždy poutníkovi zmdlenému,
už nikdy chladivý váš doušek
ret neosvěží strýzněný?
Dost, Pane, prožil všech jsem zkoušek,
však žízní smrt — žár Gebenny!‘

To uslyšela jeho stráže,
tři muži jemu oddaní,
a vztáhli mlčky svoje páže
a upiali se do zbraní,
přetěžký balvan odvalili,
jenž ve dveřích se sluje tměl,
a křikli v boj a divě bili
do shluklých vojů nepřátel.

Jak stéká s jejich mocných oudů
jak rudé víno čerstvá krev!
Však oni spěli k tůni proudu,
co kol rost nových bojů řev,
nabravše chladné v přílbu vody,
co žízní pukal vlastní ret.

„Zde, králi, číše vody chladná,
víc nemůžeme tobě dát —
tak draze nekoupena žádná
však z nás ji každý dává rád —
je krví naší vykoupena,
je smíšena s ní v jeden tok,
však není velká dost to cena,
když tebe spasí tento mok!"

Král chytil šišák vody plný
a chtivě po ní ruku vztáh . . .
však neobčerstvil z chladné vlny
ret, který smrtnou žízní práh',
ten šišák vzal a v slavném kynu
jej na zem vylil, zraky zdvih':
‚Ji liju v obět Hospodinu
a v čest vás, věrných druhů svých.

Král nesmí z ruky lidu vzíti,
co odepřel mu boží hněv.
Mám z vašich ran svůj život píti,
a poddaných svých vřelou krev?
Spíš žízní krutou tady zhynu,
než o vaši bych mízu stál.
Když tak se líbí Hospodinu,
chci s vámi mřít — váš otec, král.

Ať jiní králové si pijí
národa svého věrnou krev!
Ať z života si jeho tyjí
a tuční šťávou jeho cev.
Já pod Jehovou půjdu v klidu
on kroků mých je pevný štít,
a silen láskou svého lidu
chci jemu v čele na smrt jít.‘

Dr. ALOIS HNILIČKA:

BEETHOVNŮV PŘÍTEL — JAN EM. DOLEŽÁLEK.

(K ŽIVOTOPISU ZASLOUŽILÉHO HUDEBNÍHO UMĚLCE, LITERÁTA, VLASTENCE A BUDITELE.)

(Pokračování.)

Napsalť: „Beethoven nazýval Krompholze vždy svým bláznem a řekl Doležálkovi, který, poznav sonaty op. 31, se ho tázal při jednom místě sonaty D-moll, je-li dobře napsáno: „ovšem, je to dobře, ale ty jsi Krompholzův krajan, do tvé tvrdé české lebky se to nevejde!"

Jiný historik hudební*) k tomu poznamenal: „. . . ale přece Beethoven jednal s českou lebkou (Doležálkem) jako s intimním přítelem, sděloval mu své kompoziční osnovy a oceňoval jej hodným své důvěry. Po smrti Krumpholcově komponoval zpěv mnichů ze Schillerova „Viléma Tella" pro dva tenory a bas a napsal na rukopis: „Na památku na náhlou, neočekávanou smrť našeho Krumpholce dne 3. května r. 1817."

Již ze všech těchto zpráv je zřejmo, že Doležálek byl vynikajícím hudebníkem i člověkem. Další doklady z literatury plně potvrzují tento úsudek.

Doležálek nebyl však jen theoretikem a paedagogem hudebním, nýbrž byl i znamenitým výkonným i tvůrčím umělcem hudebním. Dle zpráv Dlabačových**) byl virtuosem na pianě. Vedle toho komponoval a byl i literárně činným.

Doležálek žil stále ve Vídni, vlasť svou navštěvoval jen za zvláštních příležitostí a to pouze na krátký čas. Jak znamenitými vlastnostmi ducha a srdce jako člověk a jakými vzácnými schopnostmi jako umělec hudební vynikal, toho dokladem nejlepším je trvalé a nepřetržité téměř jeho přátelství s Beethovenem, který si jej proto vysoce vážil a cenil.

Doležálek seznámil se s Beethovenem patrně u Albrechtsbergra, učitele Beethovenova v nauce o kontrapunktu, který rovněž druhdy býval učitelem Doležálkovým.***)

*) Zprvu již vzpomenutý Dr. Karel Leeder v článku svém: „Beethovens Widmungen" v časopisu „Musik" 1903—1904, seš. 19, str. 47.

**) Dlabač v Kunst. Lex. I. 334 poznamenává: V roce 1814 navštívil (Doležálek) hlavní město své vlasti, při kteréžto příležitosti bylo mně šťastně dopřáno podivovat se jak výtečné jeho hře a jeho zpěvu, tak i vzácné horlivosti pro slovanskou literaturu.

***) Zmíněný již Dr. K. Leeder — dosud žijící současník Doležálkův, jsa 93 roků stár — napsal v řečeném článku svém toto: „(Albrechtsberger) byl stoupencem těch lidí, o kterých starý Doležálek, jeho bývalý žák pravil na počátku let čtyřicátých minulého století spisovateli: „když jsme hráli první tria a kvartetta Beethovenova, shazovali nám notové listy s pultů"; Doležálek k tomu dodal: „Teď jsou díla ta všeobecně oblíbena, a tak později budou pochopena i milována také poslední díla Beethovenova, o kterých nyní nikdo nechce nic vědět."

V české hudbě zaujímá Doležálek zvláště význačné místo také jako skladatel. Bylť vlastně prvním pěstitelem české písně umělé v pravém toho slova smyslu.*) Před ním byly sice již r. 1800**) a r. 1808 J. J. Rybou***) vydány písně na slova česká, tyto skladby však se zřetelem na vnitřní jich cenu nelze považovati než za první a celkem ještě velice primitivní pokusy v oboru umělé písně české.

Doležálkovy některé písně, na slova česká složené, pronikly záhy všeobecně u nás a těšily se neobvyklé oblibě.

Vydal totiž v Zieglerově „Dobroslavu" r. 1821, v díle II. (sv. IV.) píseň pro bass dle časomíry na vlastní slova †) složenou,

*) Vydal r. 1812 u Ludvíka Maise ve Vídni pod titulem: „České Písně v hudbu uvedené a svému obzvláště váženému příteli a vlastenci Janovi Drtinovi, Czechu znamenitému laskavě obětované od Jana Emanuela Doležálka.

**) Pod titulem: „Zwölf böhmische Lieder in Musik gesetzt von Franz (vytištěno chybně místo Jak. Joh.) Ryba" (Prag 1800 im Verlage der Herrlischen Buchhandlung) a sice: Ukolébavka (Vojt. Nejedlý), Na zamilovaného (Š. Hněvkovský), Dlouhý a krátký čas (J. Rautenkranc), Zpěv ženců (A. Guth), Stálý milovník (Š. Hněvkovský), Budička (V. Nejedlý), Spokojený sedlák (V. Nejedlý), Obraz rozkoše (L. Z—y), Větrník (Z. P. Kr. Blumauera, Kr. Puchmayer), Zamilovaný (Š. Hněvkovský), Běla (J. Nejedlý), Bohyně moda (Š. Hněvkovský).

***) Pod titulem: „Neue böhmische Lieder in Musik gesetzt von Jakob Johann Ryba" (Prag 1808 im Verlage der Herrlischen Buchhandlung). Na Čechy (od J. Nejedlého), Toužení po milé (od J. Palkowicze), Staroušek (od J. Nejedlého), Píseň Hrobařská (od téhož), Wahavý ženich (od Š. Hněvkovského), Výstraha před svůdci všem Pannám (od R-a L-owá), Povětří (od Tomáše Mnicha Moravana), Okouzlení (od Š. Hněvkovského), Nemilosrdný otec (od V. Nejedlého), Laskavec (od J. Zábranského, Na Marynu (od Jana Puchmíra), Dudák (od Š. Hněvkovského). Podotýkáme, že J. J. Ryba napsal již r. 1801 „Soudný den", kterážto skladba chová se dosud v rukopisu.

†) Byla to as jedna z větší snůšky básní, o které F. Štěpnička napsal do „Dobroslava" kus: Vidění a posouzení přízvuku a časomíry J. E. Doležálkovy. Sepsání to — jak Rybička ve své knize: „Křisitelé národa českého" str. 119 zaznamenal — censura nepřipustila na veřejnost, ale nicméně dovolila vytisknouti přiložené básně přízvučné, jež se toliko k objasnění a potvrzení

„Toužení“, která jeví již značné zdokonalení po stránce hudební oproti prvnějším jeho v r. 1812 vydaným písním a svou sentimentalností — tehdy časovém u vkusu našich krajanů — velice se zamlouvala.

Později vydal ještě ve „Věnci“ časopisu redigovaném zprvu Chmelenským pak Frant. Škroupem r. 1837 dvě písně pro baryton na slova Vojt. Nejedlého „Stařec“, „Spokojený sedlák“, dále r. 1838 píseň „Zamilovaný“ na slova Šeb. Hněvkovského.*) Některé z písní těch svého času u nás znárodněly.**)

Jiný obor zpráv dosvědčuje, že Doležálek byl nadšeným českým vlastencem. Jako takový byl nejčinnějším a nejnezištnějším podporovatelem snah a práce předáků literárního ruchu v době obrozenské zejména těch, kteří do Vídně přicházeli. Neunavná a bezpříkladná obětavost Doležálkova byla mezi jeho krajany všeobecně známa, zhusta, ba v nesčetných případech bylo jí používáno.

Listinně jest prokázáno, že Doležálek byl v častém styku s Dobrovským, Palackým Kollárem, oběma Jungmanny, Presly, Vinařickým, Čelakovským, Hankou, ano bezmála s celou tehdejší literární a uměleckou obcí českou.

Doležálek byl horlivě a na všech stranách činným pro věci vlastenecké.

Zajímal se jak o duševní, tak i o hmotný prospěch všech, kdož se na něho obrátili ve svých snahách posloužiti sobě nebo věci národní. Byl každému a vždy ochotně nápomocen radou a dle sil svých i skutkem.

Tak stal se mužem oblíbeným a hledaným, a někdy i posledním útočištěm všech těch, kdož jeho součinnosti neb pomoci potřebovali.

Nejlepším dokladem těchto vlastností Doležálkových jest, že stál v čilé a důvěrné korrespondenci***) s vynikajícími našimi předáky tehdejšími na poli osvětovém.

Předkládajíce nyní a na tomto místě některé její součásti veřejnému posouzení, jimiž budou rozmnoženy, pokud se týče doplněny publikace Doležálkovy korrespondence ostatní*), máme na zřeteli jednak její zajímavost vůbec, jednak doklady, jak Doležálek měl vytříbený vkus nejen v oboru hudby a literatury české, nýbrž i v oboru výtvarném a jak zajímal se o rozvoj tehdejšího kulturního a veřejného života našeho, zasahuje do něho i vlastními svými podněty.

V dopisu svém Hankovi, datovaném ve Vídni 15. dubna 1821 píše Doležálek:

„Já jsem sobě umínil každého roku pro Chotěbořskou mládež 6 knih rozličného obsahu zaslati, aby takové při roční zkoušce mezi nejpilnější a nejmravnější žáky rozdány byly. To jest letos ten 3tí roční běh mého usilování, náš mateřský jazyk v Chotěboři zachovati, a jak ke svému potěšení slyším, tyto mezi dítky rozdané knížky i dorostlí pilně čítají. Můj účel tohoto předsevzetí jest, aby se láska ku Slovanskému jazyku hned do těch nejoutlejších srdcí vštěpila. O mém předsevzetí budoucně jestli mi Hospodin zdraví popřeje, čítárnu v Chotěboři zříditi, budoucně více . . .“

Kdyby jenom pan Kramerius v tom Čechoslavu těch rytin, které ty vejvody České**) představovati mají, zanechal a raději na obrazy těch měst a starých hradů v Čechách***) více vynaložil, aby, když již rytiny býti mají, přece za takové se držeti mohly. Ty nebozí vejvodové čeští jako nějací němečtí bohatýři vyhlížejí. Sotva se komu líbiti může, takové smrtonoše s potěšením pozírati.

Ostatně Vás uctivě žádám mně ty knihy zvláště ty pro dítky brzo zaslati a mně při příležitosti oznámiti, která hospoda v Praze pro pocestné lacinější jest, nebo jestli to měšec připustí podíval bych se rád se svou manželkou ve měsíci červenci do Teplic . . . Písně našeho výborného vla-

napsání toho vztahovaly, tak že se tam objevují jako nějaký deus ex machina, překvapujíce čtenáře a zůstávajíce nesrozumitelnými.“

*) Kromě těchto skladeb vydal Doležálek i školu na klavír. Vypočtení veškerých jeho skladeb je stiženo tím, že nemáme dosud žádného seznamu jeho děl.

**) Byly to zejména „Hrobařská“, pak „Spokojený sedlák“. Srov. Rybičky „Křisitele nár. čes.“, str. 318, 322. Zajímavo je, že r. 1908 vydal Otto Schmid, známý propagator starších hudebních mistrů českých ve sbírce „Für's Haus“ vycházející u Baiera v Langensalza, Doležálkovu píseň „Auf dem Friedhof“, tedy jeho „Hrobařskou“.

***) Chová se pokud je zachována v Museu král. Českého.

*) Dosud uveřejněny ve „Sbírce pramenů ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ (nákl. české Akademie) Drem Vojt. Nováčkem v korrespondenci Frant. Palackého: dopis Doležálkův daný ve Vídni ze dne 16. října 1821 pak daný ve Vídni ze dne 17. června 1823, dále Frant. Bílým v korrespondenci Frant. Lad. Čelakovského dopis Doležálkův daný ve Vídni ze dne 5. ledna 1828. Dopisy zde námi z části otištěné vyňaty jsou z korrespondence Hankovy, v níž nalezá se 19 dopisů Doležálkových, Hankovi řízených, první datovaný dnem 3. května 1815, poslední ze dne 18. května 1830. Otiskujeme (dnešním pravopisem) tuto jen onu část korrespondence Doležálka s Hankou, která se nám jevila býti nejdůležitější a nejpříznačnější.

**) Jsou tam vyobrazeni: Čechus, Croccus, Libussa, Přemysl, Nezamysl, Mnata, Vojen, Vnislav, Křezomysl, Neclan, Hostivít, Bořivoj.

***) Byly to: Litoměřice, Teplice, klášter a zámek, Osek, Duchcov, Bylina, Králové Hradec, Jaroměř, Náchod, Klášter a město Broumov, Supí Hora, Nový Bydžov, Jičín, Plzeň, Frýdland. Český Brod, Písek, Karlův Týn.

stence Tomáška se zde nelíbějí; tím více ale ty, pana Kníže, zvláště: Břetislav, Růže, Dívka věrná a Zastaveníčko. Kdykoli někteří vlastenci ke mně přijdou, obyčejně příjemná hudba pana Kníže nás obveseluje. Račte ho uctivě pozdraviti.

Na pány Jungmany (Josefa a Antonína), Nejedlého, Lindu, Krameriusa, Štěpničku atd. atd. mé upřimné pozdravení Váš upřimný vlastenec Jan Em. Doležálek. Můj byt má nyní změněné domovní číslo: prve bylo 576 nyní jest Nr. 535 jméno ulice (Kramergasse) zůstalo.

Pan Dobrovský, který mne zrovna při skončení tohoto listu navštívil Vás pozdravuje. Nad Krokem**) se velmi horší a bláznovství to jmenuje.

V dopisu daném dne 7. května 1821 stěžuje si Doležálek trpce do některého chování se vůdčích kruhů pražských vytýkaje, že se pro roztržky ohledně vzdělávání jazyka českého zavládnuvší vzbuzuje nelibost u české kanceláře (vídeňské) a dokládá: „... Co se mne a jiných zde bydlících Slovanů týká tak pochopiti nemůžeme, jakým zlým duchem Vy páni nadechnuti jste a co všecko vyvésti hodláte? Zachovej nás Hospodin, aby naposledy skrze tak nerozumné a pošetilné jednání, nové nátisky našemu jazyku se nestaly ... A co se týká, co tady ve Vídni slyšíme, že se toho ve dobropisemnosti srovnati nemůžete, tak se to tak hlavné býti nezdá, by v takové nepatrné věci i různice povstati měly. Nechť i neb y, ou neb au a t. dále píší, nechť jen každý hledí pilně a srozumitelně psáti, by i ten polovzdělaný vlastenec, tomu co čte porozuměti mohl. Čemu se zde nejvíce divíme, jest, že tak slovutní a vážní můžové jako náš Jungmann, Nejedlý, Pressl a jiní více, původcové těchto škodlivých roztržitostí býti mají ..." (V dalším zmiňuje se o nově vydávaném časopisu „Krok" nepříliš chvalně o jeho slohu.*)

Dopis končí douškou: „Pan prof. Meinert který Vám tento list a paklík dodati měl, mne oklamal — nyní v Praze jest.

V dopisu daném 27. prosince 1821 pojednává Doležálek o účtech za knihy české prostřednictvím Hanky mu zaslané a podotýká: „Podle příležitosti bych Vás prosil, mně nějakou zprávu dáti, jak a kde se to vyhledávati má, když se v nějakém místě v Čechách veřejná čítárna neb knihovna (: to jest beze všeho zisku:) založiti chce. Já hodlám něco takového v Chotěboři pro obecný užitek založiti, maje za ohled, aby se v tomto okolí nejenom Náš jazyk zachoval, nýbrž i také vzdělával; ku kterémuž konci jsem již okolo 300 českých knih rozličného obsahu nashromáždil. Z té příčiny také již za 5 roků, jak Vám dílem povědomo jest, pro mládež Chotěbořskou ku ročním zkouškám knihy posílám, chtěje hned od mladosti chuť a náklonost ke čtení a vzdělávání mateřského jazyka povzbuditi." (Na to píše, které knihy mají se mu zaslati.)

V dopisu daném dne 10. listopadu 1822 píše: „Jak se v Praze líbí práce*) našeho Kadlíka a Benedetti? Slyším, že jistý Horčička též Důst. P. Dobrovského maloval. Vyobrazení Českých vejvodů, které pan Krones ve zdejší Bibliotéce podle původní práce zhotovil, jste již bezpochyby obdržel. Žádostiv jsem slyšeti, jaké pochvaly i tato práce v Praze nabude. Z toho poznati můžeme, že již před 300 lety naši Vlastencové za to měli, že naši předkové krojů užívali, které více východním než západním podobné byly. Nebožtík P. Pubiczka zajisté tohoto úmyslu nebyl, když ve dílu druhém jeho dějin, kam ty staré Čechy jako nynější německé sedláky a ve prvním dílu toho spisu jednoho Čecha jako nějakého podnapilého chlapa a nedaleko od něho dva na zemi sedící Slovany jako Hotentoty aneb Karaiby na polo nahé vypodobnil. Takové produkty naši Vlast oslaviti musejí. Také za našich časů ve 1ním dílu Slovanky, jeden Slovan (tak řečený Pfannenpflicker**) až hanba vypodobněn jest, tak že cizozemec, když tuto rytinu spatří sobě pomyslí: že co ze Slovenského pokolení pochází více k nějaké potvoře než k člověku podobno jest ..."

(Dokončení.)

**) První český časopis vědecký.

*) V „Čechoslavu" r. 1822, str. 16 naproti tomu uveřejněna o něm tato zvěst: „Mezi novějšími vyšlými spisy zasluhuje prvního místa „Krok", časopis od p. prof. Presln vydaný. Tento jediné učenému světu Českému odhodlaný spis obsahuje hojnost znamenitých, důležitých a vznešeným slohem přednesených předmětů, jenž věcí ze všech dílů umělosti, zkušenosti a učení podotýká ..." Již více svazků vyšlo a neúnavně na ostatních se pracuje.

*) Přičiněním a přispěním finančním Doležálka byla Kadlíkem vymalována a Benedettim vyryta podobizna Dobrovského.

**) Jedno z vyobrazení ku spisu Dobrovského „Slovanka" připojených; vyobrazení tato představovala postavy v krojích slovanských.

JAROSLAV KOŠEK:

NOVÝ NÁŠ PAN KNÍŽE.

Je zřejmě dojat nový náš pan kníže. —
Bylť špalír vzorný! Hlučné intrády!
Jeť srdce srdci teď o míle blíže
kdy západ lehá v kouty zahrady . . .

Hmoždířů zněla symbolická palba
v koktavý, prázdný proslov děvčete.
Smazána lež a vyplněna šalba!
Zde idylické příští pokvete . . .

Slavnostně zněly nacvičené sbory
a tympanisté též se činili.
Spokojen září starý regenschori
teď štěstím, před tím strachem opilý . . .

Myslivcům panským, psovodům a hajným
laskavost sama vlezla na bedra.
Dá každý průchod řečím jinotajným
v hospodě dole večer u vědra . . .

A kníže všecek zajat čaromocí
a znaven marným tepem vlastních žil
teď rukou kyne zádumčivé noci,
by z sadu vešla k němu v peristyl . . .

FRANTA ŽUPAN:

Z POVÍDEK POD JABLONÍ.

II.

Tak pravil Zarathustra.

V ohradě těsné, laťové, žila housata podlíšťata. Pražila se na slunci,ráchala se ve špinavé vodě v korýtku, brodila se v bahně promočené půdy a hltala časem bodlák, kopřivy sekané s otrubami a mlíčí.

Jedno z housat bylo posláblé, vždy odstrčené silnějšími, bojácné, hladové, usužované, snad i z toho všeho churavé. Napilo se až po všech druhých zkalené vody, najedlo se zbytků a usedlo stranou na žáru slunce, neboť nejsilnější sourozenci jeho zabrali celý stín slívy pro sebe. Ale ani tu nenalezlo pokoje. Co chvíli vstalo některé nasycené, odpočinuté, bujné house a bilo je zobákem kam zasáhlo, rvalo mu peří, nedbajíc jeho křiku a na konec, když se pod útoky druhů převalilo do vlažného, páchnoucího kalu, dupala po něm všechna housata a mořila je. — Nebylo již ani podobno houseti a bylo blízko smrti, čehož patrně rodáci jeho si přáli.

To spatřil starý Zarathustra.

A co učinil strýc Zarathustra?

Vzal bič na tu havěť? Rozehnal zbujníky násilné? Vyprostil trpící house? Obmyl je snad u pumpy opodál, dobrák starý, a nechal vně ohrady, aby se sebralo, nalezlo oddechu a ochrany?

Ba ne, to byste špatně znali starého Zarathustru.

Zarathustra je povoláním prorok a nemá slabostí lidských. Starý Zarathustra jen myslí a pozoruje svět a vyrábí moudré výroky, když nemá nic jiného na práci. A výroky jeho jsou vždy moudré, i kdyby řekl nesmysl, a vždy obdivované od zástupů, neboť mají pečeť moudrosti. A jsou obdivovány i proto, že jsou nové a ony jsou vždy nové i když jsou staré a to je jejich zvláštnost a veliká cena, milé dítky!

Zarathustra tedy nic neudělal u housat — a to byla první známka moudrosti; on nezakročil, ale díval se jen, jestli housata toho slabouška opravdu umoří.

A umořila.

I zamyslil se nyní Zarathustra nad tím hluboce a myslil až do svačiny a připadl na tuto ohromující novou moudrost: Silný tepe a odstrkuje, šlape, moří a zhubí slabšího. Proč? Aby měl silný více místa a vzduchu, více potravy a všech prostředků k dokonalému vývoji svému. To sice odporuje zděděné morálce, ale ta je plodem a výmyslem slabých — je to morálka otroků — zasvěcených zkáze. A starý soukromník Zarathustra byl již mimo morálku a mohl volně mysliti a domysliti. A cíl, konečný cíl tohoto nevědomého ovšem jednání housat

podlíšťat — této objevené právě **panské morálky** jejich?

„Posledním účelem chovu hus jest, aby se vyvinula a vyrostla husa, co možná s největšími játry, ta ostatní chamraď za nic nestojí," řekla kdysi Sára tlustá a domyslil nyní po ní také Zarathustra.

A kdyby pošly husí celé generace, kdyby k ničemu jinému zde hus nebylo, než aby ob čas se vydařila husa s nadprůměrnými játry na husí paštiku, je to splnění husího poslání. Po tom může třeba zbojnická kometa rozbiti zeměkouli se vším jejím pokrokem, ale veliká játra už tu byla.

A když svou novou velemoudrost předčítal zástupům ohromeným starý Zarathustra, nalezl srdce jejich podivuhodně otevřená panské morálce. Kolik tu bylo pěstí, jež se posud rády zatínají k ráně, kolik nohou, jež rády šlapou po někom, kolik lidí, jimž slabý příslušník jest obtíží. A tu jen se mohli všichni postaviti za laťovou přehradu morálky a byli mimo všechnu povinnost obtížné tradice. Mohli bíti a šlapati slabé jako dědici morálky panské, mohli je odkopnouti v úmor a sloužiti tak vysokému cíli nově objevenému, že pracují pro nadčlověka — ač se právě druh nadlidí, jak známo, rodívá pravidlem v bídě a mezi šlapanými. Ale řekl to Zarathustra, a poněvadž to řekl Zarathustra, který se obíral vymýšlením moudrých věcí, když neměl nic jiného na práci a hlavně **nových** věcí, zdálo se všem zástupům toto učení nesmírně modurým a novým, ač bylo vlastně pra-pra-staré, milé děti!

Znali je už lidé diluviální, vrstevníci mamutů, obyvatelé krápníkových jeskyní, kteří se navzájem požírali, silnější slabšího, naučili se je opět poznávati lidé za každé anarchie, či bezvládí politické nebo duševní, pod názvem pěstního práva nebo kultu individualnosti, učí se je pokaždé znáti, když zaskřípe něco v morálce zděděné po tisíci generacích, když vynikne některý vzácný jedinec, jenž se postaví mimo tuto morálku sluhů, ať je to Nero nebo vesnický lichvář, Don Juan, Napoleon I. nebo několikanásobný vrah v odlehlé samotě.

Morálka panská vyhubila a hubí domorodce v Australii a v Americe. Morálka panská zná i nadkmeny a nadnárody. Docela nic nového, milé děti! Ale nové jest, že se přehlíží ten tisíciletý boj, jaký s touto panskou morálkou od dob lidojedů vedlo lidstvo už jen do času mravouky pravěké do krále Chamurabilu. Jaká řada nadlidí od té doby dále vzdělávala mysli národů, aby ji očistila od této panské morálky až nalezla pojem bližního, a nyní, kdy se zdáme již tak blízko tomu, aby i v zločinci uznán byl nešťastník hodný soucitu a ušetření, kdy, doufám, že všechno násilí bude odstraněno a též o nejbídnějšího tvora postaráno, vytáhl Zarathustra starý střep prvotní brutální živočišné morálky panské a ukazuje jej zástupům jako vůdčí hvězdu lidstva nově odkrytou. Řady národů a říší vyhynuly od těch dob, co střep byl pohozen a zašlapán pokrokem obecným, co byl povržen v prach — a Zarathustra ukazuje jej a udává jako nově ražený peníz. A je to nové a je to pravda, milé dítky, neboť pravil tak sám Zarathustra.

Staří Spartané usmrcovali slabé děti, Číňané podnes pohazují dítky ženského pohlaví. Starcové klassických Řeků se věšeli, aby nevyjídali mladých bez práce a podnes Jakut zabíjí stařičkého otce. Patrně, ó Zarathustro, zbývá nám, otrokům, mnoho ještě doháněti do morálky panské?

LITERATURA.

Ot. Břenek: **Chlapíci**. Nákladem Moravskoslezské revue v Moravské Ostravě.

První kniha autora, jenž přispívá do moravských listů, obsahuje tři povídky. „Bakulík" jest nejdelší. V ní se líčí rozšafný tkadlec Kohoutek, rozumný muž, dbalý pokroku a pečlivě se starající o svého hocha Bakulíka, jenž však nezaujímá v povídce místo hlavní, ač jest titulním hrdinou a děj s ním započíná a končí; jest pouze jakýmsi pojítkem líční a výjevů. Rázovitý kolovrátkář Mihule, vychloubačný, němčící a prázdný brněnský „pan topič" jsou poutavé figurky z masa a krve. Episoda se „pchíní" kovářovou jest dobře umístěna v povídkovém, velmi prosťoučkém ději. Bakulík, chtěvší býti topičem, jde do Brna na učení, ale poznává jinou touhu, chce býti strojníkem a stane se jím. Povídka tato, jako ostatní končí šťastným výsledkem. Lidová výchova, na které jest založena, vystupuje zjevně do popředí, podobně jako v třetí povídce: „Švec Pulec". Švec jest lutrista, jenž z rozmrzení, že nevyhrává a jednak i z lítosti, že podléhá vášni této, opíjí se a zanedbává živnost. Odhodlá

se vzdorovati vášni, ale zase jí podlehne a div životem ji nezaplatí, tím však nastává u něho obrat a nadobro vzdává se již „bláznovství."

Druhá povídka jest „Pepka". Jest to starší nevěsta Francka, jenž nebyl také již mlád, když ji pojal za ženu. V manželství žena nabývá zvolna převahy nad mužem, což ho sice hněte, nicméně snáší vše, ačkoliv by rád byl „pánem doma". Vůči rázné ženě však se bojí vystoupiti a hněv svůj si nejvýše vyleje v samotě do vzduchu, rozhorlí se u smrčků, poblíž lomu, kde pracuje, jako by to byli posluchači, ale ztichne, přiblíží-li se Pepka. Manželské štěstí jest rázností ženy zabezpečeno. Příhoda se křtem narozeného chlapce jest úmyslnou vložkou z příčiny lidovýchovné, ale přece „Pepka" jest nejlepší obrázek z knihy, a není bez aspirace na umění.

Povídky jsou podány naturalisticky, autor se v nich poctivě pokusil o uplatnění svého talentu pozorovatelského, lidové obyčeje a návyky zobrazil věrně.

Ve svých obrázcích autor pomíjel krajinomalbu a soustředil píli k výjevům ze života, zachytil mžiky vnímavým zrakem a maloval v neumělkovaných tónech. V tom jest něco slibného. Nevyhledávané situace, určitá, téměř zrnitá dikce, neochvějná snaha zobraziti a přidržeti se pravdy, to vše přispívá k probuzení zájmu, a používání dialektu propůjčuje jeho pracím zvláštního půvabu tak, že jeho obrázky se tím podobají plodům se stromu právě načesalým, s neotřelým pelem, se svěží, čerstvou vůní, podaným jen holou dlaní sadařovou, nezabalovaným do papíru, nepoloženým na ozdobnou mísu. Ovšem, osnovou, dějem a také způsobem podání a hlavně lidovýchovnou tendencí by připomínaly Pravdovy obrázky, ale mezi těmi a Břenkovými leží doba a směr života jest jiný, než býval. „Chlapíci" jsou psány směrem pokrokovým a jako lidová četba vykonají svůj úkol tam, kde toho jest třeba. *K. V. H.*

Ant. P. Čechov: „Smutné povídky." Přeložil Vincenc Červinka. Svět. knihovna, č. 795—97. Nákl. J. Otto v Praze.

Ve „Svět. knihovně" jest to sedmá publikace autorova, jenž, jak praví překladatel v úvodu, byl nazván „poslední láskou Ruska", „posledním klassikem ruského realismu."

Základnou tvorby tohoto umělce byl pessimismus, ale prozářený touhou po zdokonalení ruského člověka, v němž, přes mračný názor o jeho nynějším rozepjetí duševním, přece jen viděl podmínky vyrůstající k vybočení z kolejí zastaralé kultury k metám kultury budoucnosti, z harmonické rovnováhy čistého rozumu zkušeností obohaceného a čistého srdce k usmíření protiv mezi přirozeností a civilisací. I ve „Smutných povídkách" delikátní autor, byť se snažil býti zcela nestranným, přece projevuje vyšší měrou lásku k lidské duši, která voní jako čerstvá, lesní jahoda, ať se zardívá již na pasece, v háji nebo v lesním skrytu divokém, kam slunce zřídka vyleje své zlato. (Doktor v „Kněžně".) Zazní-li autorův smích, jest vždy jenom jako úsměv zapomínaných, dobrovolných vyhnanců, jejichž hořkost není hořkostí ze msty, z opovržení vůči společnosti, ani ze vzdoru, ani z lítosti nad vinou druhých, protože pod úsměvem vytéká pramen slz spěchající tam, kde jest přes okamžitý klid zapomenutá bolest, kus tragiky v tupé resignaci, a teče s vírou, že se vyskytnou vítězové nad svou temnou duševní existencí. (Stáří.)

Populární umělec, jehož některé publikace v jeho vlasti se objevují v 15. vydání přes to, že Marks vydal jeho „Sebrané spisy" v 10 svazcích, jest i v přítomné knize historikem ochablé společnosti ruské. Konturuje, ale v černém umění tom jest rázovitý a stylový již z příčiny Pouffonova: „Le style est l'homme même". Jako vědec a lékař používá všech nejnovějších výsledků bádání, (Ariadna,) ale nepřehání vědu jako Dostojevský.

Jeho výsledky ze života jsou vesměs plny přesvědčující pravdy. Ve svých obrazech nevěnuje jen pozornost popředí, nýbrž i nejzazšímu pozadí, kde několika, jako nahodilými rysy dovede uzavříti perspektivu. („Ariadna", „Kněžna", „Žena".) Také v menších kresbách jest jasný. „Vaňka" a „Voloďa" působí mohutným dojmem, ač se autor vystříhal veškeré „tklivosti". V oné devítiletý hoch zrovna jakoby pocházel z výrazných samot nebo vesnic Šiškinem tvořených, se svojí touhou a dětským snem, kde nezapomenut ani pes, tento mnohdy jediný soudruh dítěte; v této sedmnáctiletý jinoch jako hrdina z neurasthenické společnosti, a obě kresby jako dvih a klad se vázající pospolu, u Vaňky s podivnou nadějí v budoucnost, u Volodi se mžikovým končením všeho života.

P. Vincenc Červinka překládá Čechova s láskou a zvláště v těch dvou miniaturních kresbách se pokusil se zdarem překlad přiblížiti originálu, ačkoli jsou také ostatní překlady úplně vyhovující. *K. V. H.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Podivuhodný úkaz, že programové umění každého téměř mladého národa ve svých počátcích při zahájení soutěže s novodobými národy kulturními nenavazuje na domácí slohové prvky, nýbrž — pokládáno jsouc za něco mezinárodně absolutního, svátečně zhola mimořád-

ného — lopotí se nejprvé kopiemi cizích výtvorů, shání je po všem světě a odívá pak jejich cizorodým, více méně akademickým hávem své domácí sujety. Až konečně po bloudění a cvičení cizinou protírá si zrak, rozpomíná se na sebe a přechází k samorostlejšímu, přirozenějšímu ovládání domácích námětů. Tento vývojový postup vidíme právě u Američanů, jichž umělecká kultura všecka je podnes pouhým napodobivým pachtěním za evropskými vzory; ten vývoj prožili jsme my sami v slovesném, hudebním i výtvarném umění; táž evoluce předcházela u Poláků, než se dopracovali jadrnější svéráznosti. Podobá se, že je to přirozený zákon, jemuž podlehne každý národ — i tak individualně vyhraněný jako na př. Japonci. A totéž demonstrovali onehdy Slováci na své malířské výstavě v Topičově saloně, kdež Jaroslav i Karel Augusta, J. Homola, P. Kern, K. Lehotský a G. Mallý překvapili svou národní neodlišností, třebaže zobrazené předměty byly ze Slovácka. Tu a tam bylo sice postřehnouti vliv Úprkův, souhrnem však nepoznali jsme nic obzvláštního, leda že — ač prorokování bývá ošidné — G. Mallý bude ze všech jmenovaných asi nejslibnější.

Po této souborné výstavce objevil se u Topiče samostatně Václav Jícha ze Strážnice s kolekcí akvarelových krajin. Širší veřejnosti posud neznámý tento umělec s pravým malířským nadáním v nazírání a pojetí, pravý akvarelista v ovládání své techniky, znamená pro nás věru objev a to cenný objev. Mimoděk vzpomene člověk na L. Kubu a jeho učitelské začátky. Jeť i Václav Jícha povoláním učitel. Ale školou selfmademan. Ovšem, některými známkami barevného traktamentu hlásí se k zálibě v Úprkovi. Jinak je svůj a tvoří po svém. Se šťastným odhadem volí krajinářské objekty i svá stanoviska vůči nim, spolehlivým okem obsáhne a pronikne jejich malebnou podstatu a jistou rukou přenáší je do plochy obrazu, někdy skoro poněkud ploše. Miluje svítivé, určité barvy, tu a tam až k hranicím tvrdší pestroty vybočuje. Ale ve všem všude je pravý malíř, bezprostředně vnímající a radostně tvořící, vzdálený jakéhokoli rozkladného mudrování modernistů, které znásilňuje tvary i barvy mnohdy až k nepoznání.

Konečně pak nalezl v saloně Topičově chvíli vlídného pohostinství Konrad Hommel, německý epigon francouzských impressionistů, rozháraný, buď ještě nehotový nebo již hotový. Nemáme za mák příčiny, plýtvati skrovným místem na obšírnější registrování výkonů tohoto nevynikajícího umělce.

Nepoměrně zajímavější cizinec zavítal do Mánesova pavillonu pod zahradou Kinských. Seveřan Axel Gallén-Kalléla, Čud, vzdělaný po francouzsku ale hovořící po finsku. Člověk až úžasně všestranný, nejenom malířsky. Své výtvarné dílo nepodřizuje diktátům žádné školy, užívaje všech method po libosti ve shodě s povahou objektů a s potřebou nejpřípadnějšího vyjádření. Dovede býti jemný i nehorázný, romantický i realistní. A vším tím rozmanitým tvořením proniká finská povaha, hloubavá mysl, přirozené cítění a silácká energie zabíhající ve svých projevech až do bizarní neurvalosti; obzvláště v pracích, jež prosycuje o odívá Axel Gallén drsnou severskou slohovostí. Tento umělec je živý příklad, kterak se individualita samorostlého lidu emancipuje umělecky z područí svého cizího učitele, těžíc ze získané dovednosti pro účelné zpracování svých vlastních motivů a látek samobytným způsobem.

Současně a vedle Galléna vystavili cyklus dvaceti asi prací Ed. Muncha, odporný blázincovým sujetem a zhola nezáživný v strojené primitivnosti výtvarnického koktání formalního. Sunt certi denique fines — i v „symbolických“ zbrklostech ultramoderny. *J. L.*

*České umění na Mezinárodní výstavě umělecké v Benátkách, letos už deváté a umístěné ve zvláštním nádherném paláci k účelům výstavním zbudovaném, nerepresentuje se sice programově a ani z daleka ne úplně, ale za to téměř všecko, co vystaveno, svědčí o vysoké umělecké zdatnosti našich výtvarníků. Je to celkem vzato „umění mladých“, kterým se chlubíme od 22. dubna do konce října na významné půdě mezinárodních návštěvníků a kritiků, a jsme jisti, že konečná billance i přes naznačenou kusost a skoro jen nahodilost jmen i výtvorů bude pro naše umění čestná. Rakousko representováno tam officiálně pyšně vyšperkovaným, nádherou a vyzývavostí přímo křičícím pavillonem maďarským, který je po stránce uměleckého obsahu snůškou ubohé veteše — reklamního a umělecky nemohoucného zboží několika favorisovaných jedinců. Umění české nalezlo dosti skromného útulku v síni hezounky vypravené Kotěrou, o niž se dělí ještě s polskou Sztukou, a to tak, že pro nezasvěceného cizince splývá oboje umění v nerozeznatelný celek. Ani obsáhlý katalog s několika reprodukcemi i českých lidí (Švabinský, Jožka Úprka, Bílek a Preissler), ani vnější úprava výstavy nepodává rozlišení umění českého od polského, což konečně není zrovna neštěstím, neboť jak členové Sztuky, tak i našeho Manesa podávají krásné práce umělecky vesměs nejvyspělejší a vyzrálé.

Vrcholnými dojmy ve výstavě české působí mezi malíři Švabinský, mezi sochaři Štursa. Mladý náš sochař vystavuje tu krásný průsvitný mramor „Život prchá . . .“, nemocnou, smrti už blízkou dívku s poslem záhrobí v očích i na vyhublé skráni, jeden z nej-

odvážnějších a nejzdařileji vyvedených problemů, jež známe od tohoto umělce. Švabinský má tu veliké obrazy dva — můžeme říci, že dvě vrcholná a definitivní díla dvou kontrastních směrů, jimiž nás malíř-básník uvádí v obdiv: veliký portrét sedmičlenné rodiny, který známe z výstavy pražské, a potom skvělý impressionistický van-gochovský obraz, jejž nazval „Léto", a který mohl býti nejsuggestivněji nazván Hudbou barev. V bohatém sadu umístil umělec dvě nahé ženy nádherných těl a bohatě reflektující pleti, z nichž jedna, sedíc, rozčesává si vlasy, druhá pak stojíc, zastiňuje si pestrým slunečníkem hlavu. Je zřejmo na první pohled, že umělec maloval toto dílo jen a jen pro pyšný barevný effekt. Barvami hýří vše, co zříme na plátně — od detailů ústředních postav a svěže barvitého ústředí parku s akáty, až po toho náhodně zavěšeného papouška, motýlky, pohovky, i po ten sytě modrý na zemi rozložený plášť, broskve atd.

Jožka Úprka vystavuje folkloristicky založený triptychon „Slovácká Madonna", Antonín Slavíček, Antonín Hudeček, Otakar Nejedlý a Alois Kalvoda mají po jedné či dvou karakteristických svých krajinomalbách (zvláště Kalvodova drobná krajinka „Potůček" je plna náladivosti), B. Jaroněk má tu svůj typický „Štramberk", J. Obrovský hlavu venkovského děvčete, Preissler dvě krásné fantasmagorie: „Sněhule" a „Letní podvečer".

Sochaři vedle Štursy presentují se dosti kuse. Jen Bílek uvádí v překvapení svojí visionářskou „Modlitbou nad hrobem", Kafka poslal jen „Poprsí hošíka", které pro výraznost umělcovu mnoho nepovídá, Franta Úprka vystavuje krásně modelovaného „Slováka s motykou". Živého zájmu v české exposici doznávají také vyložené ročníky „Volných Směrů" a „Díla". —*n*—

TÝDEN.

* 30. července oslavil jubileum šedesátých narozenin populární český sochař Antonín Popp, syn sochaře Arnošta Poppa a vnuk malíře Augusta Poppa, pražský rodák a absolvent pražské umělecké akademie. Poppovo vzdělání odborné bylo prohloubeno cestami po hlavních evropských městech a jeden z prvních uměleckých úspěchů, kterým na sebe upozornil počátkem sedmdesátých let, byla výzdoba smíchovské radnice. Popp prokázal zejména silný smysl pro životnost postavy a uhlazený půvab linií — hlavní rys uměleckého svého díla, jemuž věren zůstal až podnes. Popp zúčastnil se zejména významně na umělecké výzdobě Českého Musea (ornamentální dekorace vnitřku, portrétní medaillony ve dvoraně, sochy Palackého a Komenského v Pantheonu, poprsí Sternbergovo, Kolovratovo, Klebelsbergovo a biskupa Chlumčanského ve dvoraně a j. v.), Hypoteční banky, budov Jubilejní výstavy pražské, pražské Obchodní akademie, techniky, Národního divadla, Plodinové bursy, Vinohradského národního domu, Měst. pražské pojišťovny, Živnostenské banky, banky Slavie, domažlické a uhersko-hradištské radnice a j. v. Popp vytvořil také řadu originálních náhrobků, portrétů a portrétních medaillonů — vše se vrozeným sobě vkusem, s ladností a graciosností v pojetí i v podání, které vynikají nejenom smyslem pro soulad linie, ale i pro pravdivost pojetí a ušlechtilost tvarů.

—*n*—

*

* Marie Vsevolodovna Krestovská, známá ruská spisovatelka četných povídek a románů, z nichž některé přeloženy do slov. jazyků, do němčiny a francouzštiny, zemřela v červenci t. r. na svém statku „Marioki" ve Finsku. Ruské listy teprve nyní se rozepisují o její činnosti literární. Dcera známého spisovatele Vsevoloda Vladim. Krestovského zdědila talent po otci, ale byla bystřejší a hlubší pozorovatelkou života. Narodila se 30. listopadu 1862. v Petrohradě. Do češtiny byly přeloženy a v časopisech uveřejněny některé její drobnější povídky, román „Rannija grozy" („Ranní bouře", kterým upozornila na sebe kritiku, vyšel v Praze r. 1891. překladem K. Štěpánka). V její práci všude převládá analysa duše a většinou se zdarem obírala se něžnou duší ženy a dítěte. *K. V. H.*

*

Na Rusi známá historická spisovatelka, která vydala několik sbírek obyčejů a mravů velko- a maloruských jako bystrá pozorovatelka, zanášející se i studiemi lidu, Alexandra Jakovlevna Efimenko byla jmenována čestným doktorem ruské historie na universitě v Charkově u příležitosti oslavy své čtyřicetileté neunavné literární činnosti. Jest to první žena na Rusi, které byl propůjčen čestný doktorát. —

V PRAZE, dne 5. srpna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Dušek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Po tom karceru zůstala mně památka na vysvědčení. Jinak neměl očinku ani na mne ani na ostatní postižené. Ob čas opět jsem zapadl do hospody, na noviny, pro veselou společnost. V oktávě jsem se někdy odvážil i do vojenské kantiny. Vojska jsem si horlivě všímal od té chvíle, jak jsem vkročil do Hradce. Posádka bývala tu tenkráte četná a rozmanitá: dělostřelectvo, jízda, pěchota, která se ob čas střídala. Pamatuju se na oddíl boleslavského pluku (ještě v bílých kabátech), na dva uherské, z nichž jeden měl hnědé a druhý černé výložky, „Mollinary" a „Mamula". Chodil jsem se dívat na cvičení, obcházel jsem jízdárnu, kasárny, hlavně jízdecké. Pak jsem se i do nich dostal, do kasemat u slezské brány, kdež r. 1849 chovali uherské zajaté honvedy, od r. pak 1863 až do 1865 internované Poláky, jak už řečeno.

V těch kasematech byl za mých časů ubytován prapor hradeckého pluku velkoknížete Konstantina; u toho pluku sloužil můj bratr Josef. Navštěvoval jsem jej v kasematech, někdy i v poledne a pamatuju se, že jsem tam jedl z vojenského, plechového kotlíčku krupičnou kaši, kterou mně bratr přenechal. Za těch návštěv dost jsem poznal kasárnický život. Jízda mne obzvláště zajímala. Často jsem docházel alejí k jízdeckým kasárnám a tam jsem také ob čas vstoupil do kantiny, kdež bývalo plno dragounů, desátníků, strážmistrů. Mezi nimi sedal jsem u talířku guláše, jenž byl za 12 kr., u „štoucku" piva a poslouchal jsem i hovořil. Studenta mezi sebou dobře snesli.

Na tyto masité večeře často jsem ovšem nemohl; nejspíše ty dni po prvním, když jsem si odnesl z hodin honorář. Kondice jsem měl v městě i za branou, dost daleko, na pražském předměstí; tam dvě, u tesařského mistra jednu, druhou u mistra sedlářského. V té jsem učil gymnasistu, v oné dva chlapce z obecné školy a při tom jejich hluchoněmého bratra, jenž vrátiv se z ústavu rozuměl a psal jen německy. Toho jsem učil, aby rozuměl a psal po česku. Bylo to pro mne hodně namahavé; a cesty samé za bránu na předměstí často dost obtížné, zvláště když jsem se vracel na večer za jarních a podzimních plískanic a v zimě, když válo.

XXXV.

O studiu vlastním jsem leccos už pověděl nebo naznačil vzpomínaje na své professory. Literární historie mne zajímala nejvíce. Z klassických básníků Homer a Ovid. Z toho jsem čítal v originálu hodně víc nežli škola vyžadovala. Mezi spolužáky bylo několik výborných filologů; mezi nimi Rezek Josef, nyní professor na vojenském ústavu, tuším v Hranicích, Vávra Čeněk, Viravský Vojtěch, Zbraslavský Jan a Pospíšil Alois, náš primus. Viravský, nyní professor gymnasia v Truhlářské ulici v Praze, tenkráte útlý jako panenka, byl naší třídě „Vojtíšek". Zbraslavský Jan a Pospíšil Alois vydali se pak na Rus a stali se tam professory tak jako mnozí jiní hradečtí studenti, jako Raimund Petr, J. Krsek, Jareš, Mikš, Kejzlar z Červeného Kostelce a jiní. Zbraslavský, rodák Skutečský, vrátil se tuším loňského roku jako pensista a zemřel letos na jaře na Král. Vinohradech. Milý Alois Pospíšil působí posud zdárně na Rusi, v Kyjevě, jako professor i jako vědecký spisovatel. Rozešel jsem se s ním r. 1871 a teprve po dvacíti letech jsem se s ním uviděl, o jubilejní výstavě; ne však na ní.

Tenkráte jsem trávil prázdniny ve vsi Strakově za Litomyšlí poblíže širokého lesa. Do té samoty za ošklivého dne, kdy pršelo jen se lilo, přijela bryčka a zastavila

před mým obydlím. Divil jsem se, kdo by v té slotě — A pak jsem žasl — Pospíšil, Alois Pospíšil, Rus. — Po mnohých letech navštívil Čechy; vzpomněl si také na mne. Dověděl se, kde meškám; měl ke mně daleko, na míle, nedbal však a rozjel se. Jeho návštěva byla mně vzácným překvapením, měl jsem z ní velkou radost.

Tenkráte v Hradci, když jsem byl v septimě a oktávě, rozhořelo se na gymnasiu slovanské nadšení. Mnoho studentů oddalo se studiu slovanských jazyků, hlavně ruského a polského; ten už od let šedesátých tu pěstován, kdy v Hradci meškali internovaní Poláci. Já se dal vedle francouzštiny také do polštiny. Špachtova mluvnice byla základem. Záhy jsem četl polské autory. Prostředkovatelem slovanských knih byl oktaván Frant. Jareš, jeden z nejhorlivějších Slovanů na hradeckém gymnasiu. Od něho hlavně jsem měl polské knihy; Malčevského „Marii" od prof. Vyhnisa. Četl jsem Brodzinského, Syrokomlu, Slowackého, Mickievicze a vypisoval jsem si z nich jednotlivá místa do knížky, v níž jsem měl opisy z Heineho, z Lenaua (Albingenser), z Rousseauových Konfessí a j.; tu knížku mám po dnes. Soustavněji poznal jsem literaturu polskou z anthologie Cegielského. Romány polské četl jsem většinou v českých překladech jak u nás vycházely od let padesátých, hlavně překlady Fr. Pravoslava Voláka z Kořeňovského, Siemienského, Čajkovského, překlady F. L. Vorlíčka z Řevuského, z Kraševského i z Čajkovského.

Začal jsem se také rusky učit, ale nevydržel jsem tak jako při polštině, a tak jsem se s literaturou ruskou seznamoval jenom překlady. Tím způsobem poznal jsem Puškina, Lermontova, Gogola. Co jsem z těchto autorů na gymnasiu přečetl, působilo na mne mocně, zvláště Gogol.

Světy obou slovanských literatur, svět minulosti i svět lidový okouzlovaly mou mysl. Chvíle tehdejší četby plné dojmů, často i vzrušení neminuly jako chvíle pouhého zabavení, nýbrž zůstaly hluboko v mysli. Kromě toho jsem četl mnoho, jak co jsem kde sehnal; vzpomínám zvláště na Waltera Scotta, zejména na jeho básně, na Dickensův „Klub Pickwickův" (v německém překladě), na Chateaubrianda, na romány G. Sanda, Victora Huga, zvláště však na Byrona, jehož spisy jsem si opatřil v německém překladu. Dnes u pokročilém věku vzpomínám s jakousi závistí na ony chvíle, kdy jsem čítal jmenované autory, na chvíle tiché slasti, pohnutí, často i blouznění.

Z české literatury čítal jsem starší knihy, z dob probuzení, z nichž mnohé měla gymnasijní bibliotheka, a jež mne zajímaly také svou úpravou, tiskem i titulními rytinami jako Šeb. Hněvkovského „Děvín", Šnajdrovy básně, a j. Některé ze starších našich spisů uviděl jsem hned, když jsem přijel do Hradce, za sklem knihkupectví Pospíšilova. U toho byla má první zastávka hned po prvním noclehu. Záhy po tom zahlédl jsem také zakladatele proslavené té firmy, „biskupského impressora", Jana Hostivíta Pospíšila, jenž býval v literárních a přátelských stycích s Klicperou, Rettigovou, Zieglerem, Patrčkou a j. Když jsem ho poprvé viděl, byl stařec třiaosmdesátiletý, výrazné tváře, zahnutého nosu. Chodil volným krokem, ale vysoká jeho postava nesla se ještě dosti vzpřímeně. Malí hoši spěchávali k němu políbit mu ruku, a ne bez zištného úmyslu. Starý pán, jenž vydal tolik českých knih a tolik jich českým světem rozšířil, rozšiřoval je i této chvíle; poděloval jimi a písničkami chlapce.

Tenkráte, vzpomínám si při J. H. Pospíšilovi, žil v Hradci Králové ještě jeden starý vlastenec a spisovatel z dob našeho obrození, Jan Stárek, professor theologického ústavu a spisovatel, narozený také jako Pospíšil v XVIII. století.*) Mezi starším kněžstvem hradecké dioecese jistě ještě dnešního dne mnoho se vypravuje o starém „jemnostpánovi", jejž mám v paměti jak na ulici vycházel, bělovlasý, pěkný stařec, v tmavomodrém, límcovém plášti a v botách vysokých, lesklých holení, jaké ještě také nosili u nás v Hronově farář Hromádka a kaplan pensista P. Jos. Šulc.

Četl jsem hodně, vše, kde jsem co sehnal. V sextě dostala se mi do rukou po prvé kniha od Karoliny Světlé. Bylo koncem školního roku, kdy se zkoušelo „z celého". Právě jsem se chystal na mathematiku a geometrii, na předměty mně nejtěžší. Počítal jsem na ně dobu dlouho do noci. Připravil jsem si lampičku i černou kávu, abych zmohl „klíbačku", kdyby na mne přišla. Začal jsem; nedalo mně však, abych se nepodíval na svazek „Matice lidu", který jsem si na večer někde vypůjčil. Poodložil jsem sešit s geometrií, podíval jsem se na vypůjčenou knihu, na „Kříž u potoka", prohlédl jsem si „jen tak" první stránku, a pak už jsem, na dobro zapomenuv na geometrii, nedal knihu z ruky, až jsem ji dočetl do poslední stránky. To již kolem kamarádi spali a všechen kvartýr. A ještě pak, když jsem knihu s povzdechem odložil, dlouho jsem neusnul; a ne že bych se chytil geometrie. — Pod Ještědem jsem bloudil —

Z českých, starších básníků jsem za hradeckých let nejraději čítal Čelakovského

*) Nar. 1795, † 1883.

a Erbena. Ze žijících tenkráte poetů požíval u nás studentů největší obliby Hálek. Z obou belletristických časopisů vídal jsem „Světozor" častěji nežli „Květy". My, kteří jsme veršovali, (já, tuším, začal jsem v septimě, ale snad i dřív), sledovali jsme v nich zvláště plody nových básníků. Tou dobou nejvíce uveřejňovali své verše Goll, Krajník, Miřiovský. S počátku jsem své básně tajil, ale pak jsem se přece odvážil a poslal některé do „Světozora", a pak zas a zas; ale nadarmo. Nic neotiskli. Až v létě r. 1871 nedlouho před maturitou, spatřil jsem ve „Světozoru" svou báseň „Žena podloudníkova". Bylo to pro mne radostným překvapením, poněvadž jsem se už domníval, že báseň ta zapadla do redakčního koše tak jako ty předešlé.

A pak divadlo!

Jak nevzpomenout podzimních a zimních večerů, kdy odbyv večeři, často všelijak, spěchal jsem na malé náměstí, kdež nedaleko Slezské brány v koutě stál dům s nevzhledným vchodem, kryjící stánek Thaliin, a kdy jsem se odtud vracel rozveselen nebo vzrušen kusem nebo hrou té neb oné vynikající herecké síly. Pro nás studenty bývalo událostí, když přijela do Hradce divadelní společnost. Za mého hradeckého pobytu vystřídalo se jich několik, z nichž nejlépe si pamatuju Kramuelovu, Pokorného a Švandovu. Divadlo samo, proti nynějšímu Klicperovu malé, zdálo se mně onačejší nežli to, které jsem viděl v Broumově. My studenti jsme stávali v přízemku vedle sedadel, odkudž byl dobrý rozhled i na jednu stranu loží. Odtud jsem, první léta, tísně se mezi ostatními jako zapadlý, obracel v přestávkách oči své na na pravo do jedné lože, kdež sedala něžná slečinka pohublých, přibledlých tváří, tmavých, krásných očí. Jako na obrázek jsem na ni hledíval. Nedlouho po tom, co jsem odjel z Hradce, doslechl jsem se, že zemřela, svobodná. Tuším, že se nedožila smutné zprávy o tom, že její bratr, námořnický důstojník, skonal daleko od domova, v Tichém oceánu na Havaiských ostrovech. Tam odpočívá na hřbitově v Honolulu.

Před představením a v pausách hrávala v orkestru vojenská hudba a budívala bouře potlesku, jak jsem se už zmínil, když zahrála Národní písně. Repertoir těch divadelních saison byl dost rozmanitý. Dávali veselohry a frašky, činohry, „obrazy ze života", tragoedie; Švandova společnost i operety, hlavně Offenbachovy. Shakespeare, Benedix, Gutzkov, Brachvogel, Raupach, Freitag, Scribe, Sardou, Dumas, Klicpera, Tyl, Hálek, Pfleger, Bozděch . . . tato jména kromě jiných známých i méně známých autorů bývala na divadelních cedulích.

Z herců se zvláště líbili Kramuele, Pokorný (Narcis), Paclt (v Záviši z Falkenštejna), Syřínek, Houdek, Wilhelm jako komik i jako charakterní herec, jehož „Izák Loewi" jmenovitě vábil hojnou návštěvu, dále komikové Šourek, Kosina, Vajcr. V Hradci Králové poprvé jsem viděl pana Šmahu a to v Benedixově veselohře a pana ředitele Vendelína Budila, tenkráte milovníka a hrdinu, jemuž jsme hlučně a nadšeně tleskávali, jmenovitě v Sardouově „Vlasti", toho času zvláště oblíbené.

Z dam vynikaly sl. Bolardová, soubretka sl. Kačerovská, paní Houdková, sl. Janovská, sl. Králová, nyní paní Budilová. Já zvláště mám v milé paměti sl. Adélu Volfovou, kterou jsem poprvé na jevišti spatřil v Hradci v úloze Anežky de Champrosé v Bozděchově „Z dob kotillonů" a sl. Křepelovu, tehdá heroinu, které jsme my studenti věnovali věnec a které Bohdan Jelínek napsal nadšené verše. Po létech jsem se s ní setkal v Národním divadle jako s paní Winklerovou, když hrála (a výborně) starou Havlovou v mé „Vojnarce". Vzpomněl jsem při našem prvním setkání na Hradec. Paní Winklerové byla ta připomínka milá. Báseň Jelínkovu chovala jako vzácnou památku. (Pokračování.)

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

R. BOJKO:

ZEMĚ.

Jak pohřební průvod šli smutní a řekli:
Nešťastná bohyně,
která jsouc kdysi
na pustý ostrov ve věčně mlčícím jezeru
mužem svým zapuzena,
zoufalým bolem na vždycky oněměla.

Zděšení, kteří svůj život jak kládu do stráně vlekli,
rtoma bledýma řekli:
Hrozná obryně,

jež rozpiata od pólu k pólu v průhledném etheru
nehybně visí
jakoby zkamenělá.
Však z jejího klína, jenž věčně bez hnutí, bolesti rodí,
lidé se nazí
jak mravenci od hnízda zapáleného úzkostně plazí
a ona je lhostejně pojídá zas;
a časem jak divoká bestie,
mouchou dotěrnou probuzená,
se šíje
v hořící hlubiny shodí
tisíce tisíců nás — —

Však nadšení před ni jak proroci před Boha klekli
a vzrušeně řekli:
Veliký, kamenný most,
jenž v šíleně rozpiatém oblouku
závratnou nad hloubku
odvážně pne se.
Z meteorů, jež lesknou se pestře
jak v poledne duhový motýl, jak na slunci stkvost,
radostné zástupy hvězd
jej pomohly stavět umdlené, plačící sestře,
když se s ní potkaly u nočních cest.

Podivný most:
Rozkošné tance královských jar
i gigantskou práci staletí s úsměvem nese,
však hrůzou se v samých až základech třese,
když nad ním si bouře tká na stavu svém
k černému šatu nádherný, zářící lem.

Záhadný most,
o který člověk, záhadný cizinec, tajemný host
pevně opřel svou nohu,
by podoben Bohu
hrdě vztyčenou lebí
až k dálnému, chladnému nebi
odvážně rost
a jednou svou tíží přes nízká zábradlí spad' — —

Ti pak, kteří v svém srdci zář sluneční měli,
s úsměvem děli:
Nádherný, všemi barvami hýřící šat,
dobrého — Boha to — nejlepší, nejdražší dar,
jejž dceři své s úsměvem podal, když docela nahá, nesměle
po prve vystoupla z koupele
ohnivých par —

A zbožní, již u lamp svých v modlitbách bděli,
po tichu pěli:
Krátká pout, kterou za Bohem radostně jdem' — —
A prostí pravili: Rodící zem'.

Dr. ALOIS HNILIČKA:

BEETHOVNŮV PŘÍTEL — JAN EM. DOLEŽÁLEK.

(K ŽIVOTOPISU ZASLOUŽILÉHO HUDEBNÍHO UMĚLCE, LITERÁTA, VLASTENCE A BUDITELE.)

(Dokončení.)

V dalším pak dopisu svém daném 9./3. 1823 rozepisuje se Doležálek rovněž ještě o zprvu již uvedeném thematu a táže se: „Co pak ale našemu panu Krameriusovi, při tom nápisu neb titulu od Čechoslava zase napadlo? Kdož pak jest ten komponista té rytiny*)? věru se každý Slovan styděti musí, když za našich časův takový produkt spatří; kterýžto ne ku chvále, nýbrž k potupě našeho národa jest! Není-li pak dosti na prostém nápisu beze vší rytiny a bez všeho gotického a normálního písma...! Však každý napalo moudrý člověk uzná, že vydavatel při té skrovné ceně tohoto časopisu, na rytiny velký náklad vésti nemůže..." „Slovník vznešeného pana Jungmanna tak jako Židé Mesiáše očekáváme."

V dopisu daném dne 17. července 1823 pojednávajícím o zcela soukromých věcech praví se:

„... Ostatně doufám, že s Vaší vzácnou manželkou zdráv býti ráčíte; a velice lituji, že letos, když se do Vaši přemilé Vlasti na podzim podívám, abych mou 78letou matku ještě před její smrti spatřil, že Vás v Praze navštiviti nemohu. Nebo, ačkoli Praha od Chotěboře jen 14 mil vzdálena jest, tak předce pro uvarování útrat od mé žádosti ustoupiti musím..."

Přes to píše Doležálek na to v dopisu daném dne 27. srpna 1828: „.... Má žena před 10 týhodny do těžké nemoci padla, a věru s jejím živobytím na mále bylo. Nyní s ní, podle lékařské rady do Jihlavy**) pojedu, a okolo 15. září se do Hostačova blíž Jeníkova podívám, a jestli možná i do naši zlaté Prahy na džbánek čerstvého piva doskočiti hodlám. Srdečně bych přál, kdybych tak šťastný byl, Vás, pana Jungmanna a jiné vysoce vážené Vlastence doma najíti..."

V dopisu daném dne 14. října 1829 píše Doležálek mimo jiné toto: „.... Ostatně doufám, že jak mi pan Vinařický, kterého bych byl rád ještě jednou spatřil, Vy s Vaší vzácnou paní manželkou zdráv Jste; zde ve Vídni se mnoho za několik roků změnilo; skoro vesměs naši staří známí, jakožto pan Bayzat, jeho manželka, Sydor, Čenský, Sedláček, Kray atd.*) se nenadále nejvíce mrtvicí poraženi, na věčnost odebrali. Náš Drtina, ačkoliv teprve 50 roků starý, na zapálení srdeční žíly trpí a tak říkajíc žádnou chvíli ujištěn není, že i jej náhlá smrt nepřekvapí. Jesť on ještě tu jediný, který si Vlasteneckého jazyka váží, a také dle možnosti Vlastenectví napomahá; zde bydlící Čechové a Moravané, staří i mladí za Vídenský nestojí. Nebo ačkoli se Slované nazývají, tak předce ani s tím nejmenším ku zvelebení našeho jazyka nenapomahají; ba i ještě jak se to při nynější Ruské válce proti těm zhovadilým Turkům dokázalo, na zkázu Slovanství smýšlejí..."

Kromě vzpomenuté korrespondence Doležálka nalezající se v dopisech Hankovi svědčících nalezli jsme ještě dopis Doležálkův psaný J. Kollarovi dne 1. února 1836 (jediný), z něhož vyjímáme: „... Při této příležitosti opakuji mou žádost kdyby časem, jak jsem již Vaši Důstojnosti zde ve Vídni ústně prosil, ty mně scházející díly, t. j. 1ní 2hý a 5tý díl králické Bible náhodou k dostání byly, mně o tom zprávu dali. Mimo to bych prosil, kdyby následující spis, který zajisté Vaši Důstojnosti znám jest, k dostání byl: Modheims Geschichte der Feinde der christlichen Religion herausgegeben von Winkler 2 Bände in 8vo by se tedy Vaši Vlídnosti oblíbilo, jej na mé outraty koupiti, vydání peněžité s poděkováním vynahradím. Nebo majeť já Moshei-

---

*) „Čechoslav", národní časopis pro Čechy a Moravu, vedením Františka Bohumila Tomby, nákladem rytíře z Šenfeldu (ročník 1823—1824) vyšel s tímto vyobrazením na listu titulním: dvouhlavý orel, držící ve spárech meč a žezlo a v zobácích věnce, mává rozpjatými perutěmi nad znaky Čech a Moravy. Na pravo pod tímto vyobrazením tyčí se v pozadí sv. Vítský chrám a královský hrad, na levo rozlívá se záře vycházejícího slunce. Pod tím kurrentním písmem napsáno:

„W prvním gitra zlatorudém rdění
Wzegdiž blaho nad Čechy a Morawou
Pod perutí orla v pohovení
Národům mír svatý budiž oslavou."

Dlužno přiznati, že celek vzbuzuje dojem neumělosti a nevkusu.

**) Zde žil příbuzný jeho Václ. Doležálek, ředitel tamějšího kůru, který se učil hudbě u žáka Seegrova Mat. Sojky ve Vilímově. (Dalibor 1862, str. 97.)

*) Četný kruh přátel Doležálkových seznati lze z jeho památníčku, jejž českému museu daroval Al. V. Šembera (sign. V. H. 32) a v němž uchovány jsou listy památní napsané Doležálkovi od přátel, mimo jiné od Šafaříka, Palackého, Čelakovského, Purkyně, Vinařického, Klicpery, Dobrovského, Šembery, Palkoviče, Dlabače, Hanky a j.

movu Dějinu cirkevní i jiné spisy tohoto slavného spisovatele, nemohu se ani skrze knihkupce, ani skrze Antikvary tohoto nadřečeného spisu dopíditi. Co se novin týká, tedy zprávu dávám, že naše Vlast velkou ztrátu zakusila: Kníže Rudolf Kinksý, muž dobrého srdce, bystrého rozumu a dle uznání nebožtíka Dobrovského, pín lásky k Vlasti a mateřskému jazyku, toho 27. ledna běžícího roku v Horních Rakousích a sice v Linci, jakožto místodržící neb gubernátor v jeho $32^{\text{tém}}$ roku jeho života na věčnost se odebral; Praha, Vídeň a i Linec, v kterémž posledním místě teprv jen krátký čas a vesměs milován byl, nad jeho ztrátou hořekují. Za několik dnův se zde ve Vídni znova ta nešťastná Cholera ukazuje nebo dnes mimo špitálu, ve městě pět osob mezi nimi jistý baron Lang, mladý jinoch na této nemoci zemřeli. Vyprošuje si mé uctivé pozdravení na vysoce váženou paní manželku též na mého strýce Doležala s jeho manželkou. Zůstávám u vší vážnosti a uctivosti

Vaší Důstojnosti
k službám volný
Jan Doležálek.

Adressa jak obyčejně:
Wohnschaft in der Stadt auf dem Fleischmarkt Nr. 700. Abzugeben in dem Blinden Institut bei dem Herrn Direktor Ant. Doležalek

An
den Hochwürdigen u. Hochgelehrten
Herrn J. Kollar
Prediger der Evangelischen Gemeinde etc. et.
in
Pest.

Riegrův Naučný slovník zaznamenal o J. E. Doležálkovi, že byl „z nejhorlivějších milovníků české literatury a nejplatnějším rádcem a podporovatelem mladších spisovatelů a umělců českých ve Vídni (bratří Thamů, Patrčky, Štěpničky a jiných ještě žijících učených a vážných mužů) jsa nad to v přátelském spojení se všemi výtečníky novověké literatury počnouc od M. V. Krameriusa a Dobrovského až do J. Kollára a Šembery . . ." (II. 24. 1).

Doležálek měl přátelské styky též s Frant. Palackým. Palackého zápisky „Každodeníček" jsou svědkem blízkých a srdečných styků jejich. Ze zápisků těchto vysvítá, že Palacký, meškaje ve Vídni,*) často prodléval a „klavíroval" v domácnosti Doležálkově, jehož obydlí bývalo dostaveníčkem českých umělců a spisovatelů, pokud byli ve Vídni.

Životem svým a ve světle dochovaných korrespondencí jeví se Doležálek jako muž rozsáhlého rozhledu, všech předsudků prostého nazírání a nadšeného zanícení pro rozkvět literatury české.

Jan Em. Doležálek dožil se vysokého věku: jako stařec 78letý zemřel ve Vídni 6. července r. 1858. Jméno jeho záhy zaniklo neoceněno a nedoceněno — na škodu kulturních dějin českých.

České písemnictví a hudební dějepisectví nevykonalo dosud svoji povinnost ku J. E. Doležálkovi.

Aspoň tedy tyto řádky ať jsou pomníkem jeho silného ducha, jeho skvělých vlastností mravních, jeho vzácného umění, jeho tvůrčí podnikavosti, jeho znaleckého úsudku, jeho vlasteneckého nadšení, jeho tklivé lásky k vlasti a jeho zlatého srdce!

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

FRANTA ŽUPAN:

Z POVÍDEK POD JABLONÍ.

III.

Stydlivý Vendelínek.

Budete hádati, holoubkové, že Vendelínek se proto jmenoval stydlivým, že se tuze styděl, ale byli byste právě v takovém omylu jako kdybyste soudili, že se indiánské povídky píší pro Indiány nebo od Indiánů, nebo, že Vodičkovou ulicí teče potok a žádnou „Širokou" ulici že by ani závodní kůň nepřeskočil.

Pokřikovali sice školáčkové dlouho na Vendelínka, aby jim prodal za krejcar studu, ale Vendelínek se pranic nestyděl rozdávati rány pěstí zadarmo na všechny strany ano nestyděl se časem bráti na pomoc také penál a tabulku, tak že se musil za něho zase styděti tatínek a máti, jak to už bývá, že nedostatek studu u dětí musejí nahraditi rodiče. Nebyl tedy Vendelínek nikterak tou

*) Srov. Dr. Nováčka: „Fr. Palackého korrespondence a zápisky" díl I. (Autobiografie a zápisky do r. 1863), str. 83, 137, 139. — Jak častý a důvěrný byl Doležálkův styk s Palackým vidno též z dopisu Doležálkova ze dne 17. června r. 1823 (díl II., str. 125), v němž Doležálek radil Palackému, by dostudoval práva a končí: „Prosím Vás drahý vlastenče, vše dobře rozvážiti a bez vesla se na moře nevydávati. Na vysoce důstojného pana Dobrovského a na vzácné pány Jungmanny a Presla mé nejuctivější pozdravení . . ."

měrou stydlivý chlapec jako byl na př. onen stydliveček, který se styděl i za to, že se stydí a málem že se tak nestal vynálezcem zkapalněného studu.

Vendelínkův přívlastek povstal odtud, že si ho strýček dne 1. dubna r. 1867 poslal do lékárny na předměstí za čtyrák pro stud. Svědomitý chlapec, jako byl Vendelínek při každé příležitosti, kdy na něho vložena nějaká zodpovědnost, uvažoval cestou docela správně, že pochybil svou spěšnou ochotou a nepoptal se doma důkladně, není-li studu několik druhů a jakého studu vlastně strýc potřebuje, aby při koupi nepochybil, jako tuhle, když koupil tetě krupici většího zrna (ačkoliv teta také neřekla přesně, jaké si přeje krupice). Také bylo třeba poptati se, jak zboží vypadá, aby ho neošidili nějakým přeleželým, starým, plesnivým studem anebo nezkrátili nedostatečnou mírou a váhou. Však slyší pořád od tety jen nářek na nesvědomitost lidskou a že dnes neradno komu věřiti. A teď si ho pošle strýc pro stud jako pro tabák, jakoby ho každý den kupoval. Již předvídá po dosavadních zkušenostech, že ho strýc asi se studem pošle zase zpátky a lékárník že stud nebude chtít zpět vzíti. Samé mrzutosti z toho budou, to už viděl jako na dlani. Naposledy ještě řeknou, že si ho kousek cestou vzal, nebo utrousil. Je to zlé živobytí na světě.

Vendelínek byl tehdy, dne 1.dubna 1867. roku ve věcech studu ještě docela nezkušený junák, tak že by byl nikterak nerozeznal na př. pravý stud od falešného, či nepravého, kterého prý se vyrábí mnohem více, jak u padělků bývá vůbec, tak že pravý stud, nestače nepoctivé konkurrenci, je věcí náramně vzácnou.

Snad proto také poslal strýc Vendelínka právě do lékárny, kde mají všelijaké potřebné vzácnosti, jichž jinde nenalezneš. Že jde pro zboží neobvyklé a vzácné, poznal chytrý Vendelínek hned, jak dal křesťanské pozdravení a smeknuv čepici, prohlásil smělým zvučným hláskem, že si přeje za čtyrák studu. A dodal po svém opatrném obyčeji, „čerstvého a dobrého".

Všichni užasli nad jeho požadavkem, nad čímž byl hrd, ale pak se dali do smíchu takového, že Vendelínek všecek na rozpacích pátral po původu smíchu, nenechal-li snad čepici na hlavě, nebo nemá-li něco na šatech a na botech.

„Milý chlapečku," řekl mu pan praktikant, který něco v porculánovém kelímku roztíral a velmi všetečně se choval, „tady takového zboží nedostaneš. Náš pan lékárník žádného studu nemá."

Vendelínek však poznal hned, že řeč ta nebyla panu lékárníkovi milá. Všecek se začervenal, a Vendelínek to chápal, neboť žádný lékárník se rád nepřizná, že něčeho nemá. A bylo to tím mrzutější, že to řekl pan praktikant docela nahlas, tak že se tomu nedostatku smáli i pan provisor i kupci před pultem čekající na léky.

Vendelínek nebyl dnešní, aby nepochopil, že pan lékárník, má-li vůbec jaký stud, právě nyní se s ním vytasí, aby toho všetečníka zahanbil. Věděl také ze zkušenosti, že často v krámu při velkém návalu kupců odbudou rádi malé hochy nějakou výmluvou, což jich ovšem nic nestojí, ale ubohý chlapec musí pak po domácí domluvě vážiti cestu po druhé. Dal tedy panu lékárníkovi malé povzbuzení:

„To není možné, pane lékárníku," řekl s přesvědčením, „abyste neměl ani trochu studu, aspoň za čtyrák. Jen si prosím, vzpomeňte, jistě ho někde štipec zbylo. Vždyť by mne strýček přece neposílal . . ."

Upřímná domluva Vendelínkova způsobila náramnou veselost v celé lékárně, nad čímž, jako úplně nepatřičným v těchto místech zarazil se i sám oholený nahý muž s hadem na holi ve výklenku zdi, a pan lékárník zčervenal do fialova až po lysinu nahoru. Vendelínek to opět úplně chápal, neboť cítil sám dobře neslušnost takového výsměchu pro něčí nedostatek.

„Myslím," řekl proto káravě pohlížeje na všechny —„že to není docela nic k smíchu."

Ale jakoby petroleje do ohně nalil. Sám pan lékárník se nyní rozesmál; pan provisor musil opustiti váhu a praktikant dostal škytavku, tak že postavil z opatrnosti kelímek na pult, aby nevzal pohromy.

Starý pán, který kupoval pomádu na vlasy (měl jich tuze málo, tak že nestály všechny za těch pět krejcarů — a jak si je rozdělil po hlavě s vypočítavou šetrností!) usedl na židli a držel si břicho dlaněma. Slečinka černě oděná slzela do kapesníku. Za velkými skly oken se už nastavěli lidé kolemjdoucí, pátrajíce, co se to dnes v lékárně děje a ač o ničem nevěděli, usmívali se také, nakukujíce okny.

Pan lékárník byl však (to Vendelínkovi neušlo) přece jen uražen.

„Odpusťte, pane provisore," řekl vážně, „nemáte aspoň vy trochu studu?"

Provisor se také začervenal, zvláště asi, že byla před ním ta slečinka a dívala se na něho.

„Abyste mi ovšem vypomohl," dodal pan lékárník a usmál se nakysle. „Jinak mi na tom nezáleží, máte-li vůbec jaký nebo ne."

„Pane lékárníku", řekl provisor hladě si hebké knírky v rozpacích, ale s chytrým uhnutím, „pochybuju, že chlapeček to zboží vůbec dostane, v materiálních obchodech

už docela ne. Mezi officiální drogy stud rozhodně nepatří. Bylo by také asi marno jej někomu předpisovati. Myslím, že sami naši páni professoři neznali z vlastní zkušenosti jeho působení."

„K vám, pane Alojs, bych se marně obracel s poptávkou," — pohlédl pan lékárník přes rameno k praktikantovi, který otíral paličku kornoutkem z tuhého papíru.

„Já jsem ho, pane lékárníku, už jako kluk nechal za potravní čárou," řekl tak nestydatě, že se mu to mohlo na slovo věřiti. „Šel jsem na studie s uzlíkem, a akcizák, když ho viděl u mne takovou spoustu, povídá dobrácky: ‚Hochu, s tímhle do města nesmíš, musil bys platit akcíz. A potřebovat ho tam nebudeš.' Byl to opravdu moudrý muž."

„Já jsem vždycky slýchal od dědečka," řekl tlustý pán — „a můj dědeček mnoho pamatoval, že ho jednou v jedné lékárně taky měli, ale udělali bankrot."

„Račte odpustit", požádal pan lékárník velice zdvořile slečinku a starého pána, nemohli byste mi aspoň na chvilku v a š í m studem vypomoci, aby chlapeček nemusil někde marně ještě běhati?"

Byl to opravdu hodný pán ten pan lékárník, to Vendelínek ocenil nejlépe, vždyť tak se každý o děti nestarává.

O slečinku mohl nyní sirku rozžehnouti, jak se zarděla. Prý ho nechala doma. U maminky. Nenadála se ani, že by ho právě bylo někomu třeba.

„Škoda," pomyslil si Vendelínek. „Tyhle slečinky pravidelně něco doma zapomenou."

„Víte co, pane lékárníku," vykládal tlustý pán, „já kupuju a prodávám peří, kam bych přišel ve svém obchodě s takovým zbožím jako je stud? Ale naproti mně je dívčí pensionát. Tam ho bude nadbytek."

„Jen že asi jaký," pochyboval praktikant, „myslím, že to bude samý nepravý."

„To je to," vzdychl Vendelínek v rozpaku a vstrčil obezřele ruku se čtyřákem do kapsy. „To by strýček poznal hned, ó jé!"

Nový výbuch smíchu urazil Vendelínka jako nezasloužená pochybnost o jeho pravdomluvnosti.

„Strýček je v zastavárně", řekl s důrazem, „ten pozná všechno nepravé na první pohled." Napadlo také Vendelínka, nekladl-li snad ohledně studu velké požadavky, zejména co se týče jeho čerstvosti.

„Snad by mohl být i trochu starší, ten stud," připustil na konec. „Snad to neškodí?" prohodil nejistě a otázal se ještě na odchodu, jak se to činívá, neví-li někdo náhodou, kde by tu trošku studu dostal (neboť stane se časem všelijak, že lidé někam přijdou, čtou nebo uslyší o něčem). Prosil by, kdyby byli tak hodní.

„Co sis na něj, chlapečku, přines?" tázal se chytrácky praktikant, když mohl zase pro škytavku promluviti.

„Nic," povídá Vendelínek upřímně. „Já myslil, že to dostanu do kornoutku."

„To tak, abys to někde vytrousil," zhrozil se praktikant. „Za čtyrák studu, dítě! Jen si pomysleme, kdyby jej tak zvedl strážník! Co by se mu stalo!"

„A nevíte," tázal se ho Vendelínek dobrácky, „kde jste nechal svůj stud, víte tenkrát před akcizem? Možná, že by ho bylo dost!"

„I dítě zlaté, kde pak ten už je!" správsknul ruce praktikant. „Stud a u akcízu, kde pak by tam vydržel! Chudák."

„Škoda", politoval Vendelínek. „Já bych tam trefil. Vím dobře, kde je akcíz."

„Kde pak by tak ještě dnes mohli trochu studu míti?" staral se hodný pan lékárník. „Možná v zastavárně: Tam se všechno donese."

„Ba ne," odpíral Vendelínek s přesvědčením. „To by strýček o něm věděl."

„Tak na berním úřadě. Tam se už pomalu všechno odvede."

„To je zase rozum," zhrozil se tlustý pán. „Můj dědeček, co tolik pamatoval, vyprávěl, že se jednou na jednom berním úřadě objevil stud a že potom vytrhali celou podlahu a otloukali stěny tak dlouho, až poslední skvrna přestala prorážeti vápnem. Do té doby tam žádný úředník nesměl vkročit ze strachu před nákazou."

„Nebo aby se poptal na policejním ředitelství. Tam musí přece věděti i o studu. Mají adressy. Tam se aspoň doptá."

„Ať mu ani nenapadne," odmítl tlustý pán. „Už pouhé podezření, myšlenka, že by tam něco takového mohl někdo přechovávati a pohledávati by urážela. Můj dědeček, co jsem o něm mluvil, zeptal se jen jednou strážníka, ví-li, co je to stud? Nic víc se ho neptal, na to chtěl přísahat a zavřeli ho, rozumí se, že dědečka mého, že prý není oprávněn zkoušeti úřední osoby ohledně jejich kvalifikace."

„Už opravdu nevím," zoufal dobrý pan lékárník. „Zbývá ještě jen naše obchodní komora. Nemá-li už ta trochu studu, tak nevím, kdo by jej mohl míti."

„Ale ta neprodá za čtyrák, v drobném, má jej jen pro velkoobchody. A v poslední době bylo tolik úpadků!"

Vendelínek byl až dojat, jak se o něho všichni starali. Inu jsou opravdu ještě hodní lidé na světě, ať si říká teta co chce, že už není možná nikomu věřit.

„Pochybuji, že jej kde dostane v celém městě uvnitř potravní čáry," vzdychl praktikant. „A hned za čtyrák, vždyť by se stal chlapec každému strážníku nápadným. Tolik studu! Vzbudil by jistě podezření."

Vendelínkovi šla z toho hlava procesím. Mrzel se opravdu na strýce, že si pro stud nedojde sám a pošle nezkušeného chlapce. Však se s ním také teta vadila, že nemá kusa studu trápiti malého hocha a teta přece proti žádné posílce ničeho nenamítá.

„Proto právě si pro něco posíláme, když toho nemáme," — vysmál se jí strýc.

„A že by pan strýc docela, docela žádného studu neměl" — divil se na konec dobrý pan lékárník. „Že by ho tolik měl zapotřebí!"

„No nemá, nemá," pokrčil Vendelínek odevzdaně rameny. „Kdyby ho měl, pane lékárníku, neposílal by mne pro něj, nevyhazoval by přece zbytečně peněz. To bych přece já musil vědět" — děl a Vendelínek urazil se novým smíchem celé lékárny — „má-li jaký stud nebo ne, jsem už u něho celý rok." Ale čím více Vendelínek přesvědčoval všechny, že nemá strýc studu ani za nehet, tím více se mu smáli v patrné nevěře, tak že uražen práskl skleněnými dveřmi a šel domů.

Vylezl na divan a klátil uraženě nohama. Teta po očku pohlédla na něho s úsměvem a tvářila se, jakoby horlivě cídila kávovou konvici.

Strýc se holil před zrcadlem protahuje prsty levice namydlenou kůži pod bradou jako teta činívala s pergamenem na zavařeninách a zdvihl v pravé břitvu do výše.

„No jak?" řekl, hledě vážně přes rameno. „Že ho v lékárně neměli? Myslil jsem si to hned. Kde pak by ho vzali, — kousek studu. Musím to starému připomenouti večer u karet."

Vendelínkovi ulevilo. Patrně strýci na tom kousku studu tak mnoho nezáleží. Nepošle ho již nikam. Zvedl směleji hlavu.

„Povídal pan lékárník," vykládal rozvláčně, „že se moc diví, že žádného, ale žádného studu nemáte a že si ještě tak veřejně pro něj posíláte, že přece o tom nemusí každý vědět."

Strýc se začervenal i pod mydlinami. Teta se smála.

„Bylo ti toho třeba?" tázala se vítězně. „Co jsem ti říkala?"

„Ptal jsem se taky u našeho hokynáře dole, u domovníka," dodal Vendelínek, aby osvědčil svou horlivost. Strýc se očividně zarazil.

„Tam jsem tebe, hochu, přece neposílal, jenom do lékárny!"

„Sháněl jsem stud, kde jsem mohl. Člověk dělá přece co může."

„A co ti řekl? To bylo asi něco pěkného."

„Utrhl se ještě na mne. Že prý ho nemá na prodej, že ho má jen pro sebe a zrovna tolik, co třeba. Kdo ho nemá, ten že ho marně kupuje. Co prý by dělal s koupeným studem? Mám prý vám to tak do slova vyřídit s pěkným poručením.

„Kluku," řekl strýc zlobě se a směje najednou. „Já tě poslal pro stud jenom za čtyrák, ale ty's ho donesl za zlatý šajnů."

A Vendelínkovi zůstal celý čtyrák. Uvažte, milé děti, záhady obchodního světa. Strýc dostal zadarmo tolik studu, že mohl od hodiny s ním otevříti krám a ještě ho zbylo tolik pro Vendelínka, že mu s ním zhořklo celé mládí, když se to rozneslo v okolí Provaznické ulice, proč byl poslán dne 1. dubna 1867 do lékárny. Říkali mu odtud stydlivý Vendelínek a ještě dnes, ač je mu již přes padesáte let, řekne mu to některý dobrý známý u sklenice, ale vám bych toho, staroušk ové, neradil!

Dr. FR. NÁBĚLEK ML.

Z MÝCH CEST.

Dne 1. března 1910.

V Mohameře na Šatt el-Arab.

Tak sedím ještě v Mohameře v outerý dne 1. března, a měl jsem odjeti včera, ale to musí se vždy říci napřed, když stanoví se cestovní plán: Inšallah — dá-li Pán Bůh; tak pojedu tedy zejtra nebo pozejtří . . . jak Pán Bůh dá! Do Basry dostal jsem se šťastně dne 26. února a sice v belemu, v kocábce totiž nepodobné benátské gondole — po sedmi hodinné jízdě. Byl jsem již všechen ztuhlý a křivý ba i jako promrzlý; bylo dosti chladno, zamračeno, chvílemi i silně pršelo: nebylo věru velkou slastí seděti při tom sedm hodin v houpajícím se belemu. Na cestě do Mohamery bylo pro mne štěstí, že mě p. Petres „Mechanicien en chef" perského „válečného loďstva" (t. j. jedné větší asi třicet roků staré lodi a dvou malých celních yacht) vzal s sebou na yachtě Mozaffer; tím uspořil jsem třicet rupií (asi 45 K) za cestu, pak nemusil jsem v Mohameře do quarantainy, kdež bych byl musil po-

zdržeti se několik dní a ovšem i utratiti něco peněz; a já tak musím každý frank mockrát obrátit, než jej vydám!

V Basře byl jsem tedy po druhé, napřed stavil jsem se zde jeda na jih k Perskému zálivu a nyní vraceje se do Mesopotamie. Páni, u nichž bydlil jsem jeda dolů, mají dosti dobré piano a já jsem si zase po dlouhém čase mohl pochutiti hrou na pianě. Když mne teď spatřili, byli velmi překvapeni, přijali mne s jásotem, a že aspoň jeden kus jim musím zahrát, však že parník tak brzy neodjede. Hned poslali pro kapitána Clarca a též na loď zeptat se, kdy odjede. Vyhověl jsem rád sice, ale žaludek zachoval se jako v bajce Menenia Agrippy: když dlouho ničeho nedostal, nechtěl dodati síly rukám a musilo se mu státi po vůli. Měl jsem — abych to řekl bez obalu — ukrutný hlad, vždyť jsem nejedl za celý den než kousek arabského chleba, kousek másla a sýra. Dostal jsem pak čaje a dobrých sandwichů (říkají jim „sandwichse“) a pak jsem hrál zase až se hory zelenaly.

Zatím přišla odpověď s lodi, že pojede až o čtvrté hodině ráno příštího dne. Já jsem chtěl vrátit se k pánům Tochovi a Mayerovi, u nichž jsem dříve bydlil, ale zdrželi mne, protože bych od nich byl musil ráno již o třetí hodině odejíti, abych dorazil k lodi v čas. Zůstali jsme tedy i s panem kapitánem u „Němců“, a po večeři, která nebyla z nejhorších, jež jsem kdy jedl, hrál jsem opět. Když přijede tak „vynikající osobnost“ jako jsem já do malého města — Basra čítá asi 40.000 obyvatelů — tož se zpráva o tom rychle roznese; přišlo po večeři hromada pánů poslechnout mne, většinou Angličané, ale i ruský konsul Ivanov. Hrál jsem do 11 hodin večer, až jsem pak již únavou ani očí nemohl udržeti otevřených a šel jsem spat. Zatím dověděli jsme se, že loď odjede již o druhé hodině po půlnoci. To bylo nám moc nepohodlné, a proto rozhodli jsme se, že poplujeme opět v belemu, a tak vykolíbali jsme se konečně až odpoledne v neděli.

Vál silný severní vítr, a tu jsme měli naději, že asi za tři hodiny budeme v Mohameře. Ale — chyba lávky — Sotva jsme byli asi půl hodiny na cestě, vítr ustal, a při nastávajícím přílivu voda v řece téměř se nepohybovala, ba později proud šel spíše nazpět, a tak jsme se kolébali v belemu plných šest hodin, teprv o půl desáté dorazili jsme do Mohamery.

Šatt el-Arab jest mohutná řeka, vždyť jest to spojený Tigris a Eufrat, u Basry jest asi 600 *m* široká a průměrně uprostřed jedenáct metrů hluboká, tak že dovoluje vystoupiti lodím z moře až o 7000 tunách do Basry; zde kotvívá někdy až deset velkých lodí, kromě toho parní lodi říční, jež jezdí mezi Basrou a Bagdadem, celá řada malých parníčků a nyní dvě turecké válečné lodi; jedna z nich jest již prastará, druhá nová moderní dělová lodice.

Město Basra, „přístav Mesopotamie“ neleží zrovna na řece Šatt el-Arabu, nýbrž jest asi půl hodiny cesty vzdáleno od pravého břehu. U břehu stojí jen celnice — postaveny jsou z ní dosud pouze vnější zdi, jež objímají prázdnou ještě prostoru, a několik málo domů. Město spojeno jest s řekou třemi širokými kanály, jež v okolí města rozvětvují se na celou síť menších kanálů sloužících jednak kommunikaci, jednak ku zavlažování zahrad a sadů datlovníkových Po hlavních kanálech projíždí se na sta elegantních barek, svým úzkým dlouhým tvarem podobných gondolám benátským. Balemčíci (barkaři) postrkují je dlouhými bambusovými tyčemi ku předu, obyčejně dva: jeden stojí vzadu, druhý má v předu při kraji položenou dřevěnou desku. Stoje až na přídě obrácen tváří do zadu, zabodne tyč do bahna a pak opíraje se o tyč rychle přeběhne desku, — tak postrkují belem dosti rychle ku předu. Cestou do města podjíždíme několik dřevěných mostů. V pravo v levo kanálu jsou háje datlovníkové, až v městě teprv na obou březích stojí domy stavěné většinou z pálených cihel. Pěkně vypadají arkýře a kryté balkony — verandy ze dřeva zhusta natřeného živými barvami, ponejvíce modrou nebo červenou. Napadá nás, že po levé straně bourají mnoho domů, kácejí palmy. To nynější vali — řekněme místodržitel turecké vlády — chce míti pěkné nábřeží podél celého hlavního kanálu. Zdá se býti velmi energickým, což je vzácnost u tureckých vyšších úředníků. Zasazuje prý se rázně o to, aby koncesse paroplavební nebyla prodána Angličanům. V anglických časopisech sice již před nějakou dobou stálo, že celá tato záležitost, pro niž teklo již mnoho inkoustu a v Bagdadě dokonce i trochu krve, jest již zkoncována ke spokojenosti Angličanů; ale není tomu tak, aspoň zde se o tom ještě nic neví, ba zdá se, že věc ještě se přiostřuje. Dne 26. února odjížděly z Basry do Bagdadu dva parníky, jeden společnosti anglické Lynch, druhý turecké společnosti Hamidié. Ač odjížděly téměř ve stejnou dobu, turecký parník byl plně obsazen a plně naložen, kdežto anglický parník byl téměř prázdný a měl (prý) jediného pasažéra, nějakého pana Brasseura z Buširu.

V městě jest dosti veliký, většinou krytý bazar, jenž však neposkytuje mnoho zajímavého; ulice jsou — na orientální město —

většinou dosti široké; neviděl jsem zde ulic tak uzounkých jako na př. v Bagdadě. Basra čítá asi 40.000 obyvatelů, z nichž jest značná část Židů, mají zde i školu, založenou a vydržovanou spolkem Alliance Israélite. Jest zde též katolická missie založená od Karmelitánů r. 1623. Francouzský král Ludvík XIV. jmenoval Karmelitány svými prvními konsuly. Mají zde školu a pěkný kostelík. Je zde i malá osada církve řecké a missie amerikánská, pak konsuláty anglický, ruský a perský. Obchod jest jako v Bagdadě z největší části v rukách židovských. Hlavně vyvážejí se odtud datle, celé velké parníky naložené výhradně datlemi.

Okolí Basry jest jediný velký sad datlovníkový. Palmy jsou většinou nízké, a nepříliš pěkné jsouce málo štíhlé, ale dávají výtečné ovoce. Těmi sady probíhají kanály všemi směry a rozvětvují se až na zcela malé kanálky, řekl bych příkopy. Za přílivu voda vlévá se do těch kanálů, za odlivu opět odtéká. Procházky těmito sady jsou zrovna nádherné; stinné stezky kryty mohutnými chocholy palem, jež jsou často tak husty, že jimi slunce ani nepronikne; mezi palmami širokolisté banány, v tuto dobu kvetoucí keře meruňkové, broskvové, oranžníky, na nichž ještě tu a tam lesknou se zlaté plody, révy od kmene ke kmeni se vinoucí, dole zelená se jetel nebo obilí; zde onde překračujeme stříbrné stuhy kanálků, jež ovšem těmto bujným rostlinám vlévají život. Časem míjíme chyši urobenou z tyčí, z listů datlovníků, krytou rohožemi — i veliká část Basry skládá se z takových chýší. Vyběhne proti nám zuřivě štěkající pes, ale za ním v zápětí jistě i hoch, jenž psa okřikne, zažene hrudou za psem hozenou — kamenů zde vůbec není. U chaty sedí někde žena, mele na kamenném ručním mlýnku mouku, ale ustává v práci halíc si obličej do cípu tmavého přehozu, jejž zde ženy nosí. Děti pohrávající si nedaleko bázlivě odbíhají, někde ve vrcholu palmy muž jest zaměstnán ořezáváním starších listů a čištěním koruny a zpívá si k tomu monotonní nápěv.

(Dokončení.)

LITERATURA.

Karel Babánek „České melodie“. S úvodním slovem V. Martínkovým. Vyšlo v Praze 1900 nákladem Aloisa Hynka jako 21. svazek Lešehradovy „Pestré knihovny“.

Vlastní název „českých melodií“ přiléhá úzce jen k několika drobným básničkám, které knížka obsahuje. Jsou to lehounce črtané reminiscence na několik výrazných historických momentů, na 6. červenec, Bílou Horu, Blaník, Růžový palouček, na Říp atd., zachycované se známou a Babánkovi tolik příznačnou nonchalancí, která však nepostrádá vnitřního teplounkého prochvění. Kothurn, pathos a ze široka nabraný rozmach jsou nejvzdálenějšími příznaky Babánkovými. Již v první knížce vydané téměř před patnácti lety (jmenovala se Vytržené listy) mohli jsme konstatovati zajímaveou sklonnost k lehkému popěvku, sem tam i k písni národní, k drobné, nonchalantně vržené sloce realistního postřehu, ale tiše dumavého prokreslení. Toť asi nejvlastnější ráz Babánkova tvoření: zachytí si realistický obrázek, ať už z pole či lesa, z ulice či ze společnosti, nadhodí jej několika nejvýraznějšími tahy, a často, ani ho nedokresle, zadumá se nad ním, zamyslí, teskně zamyslí. Poesie jeho má vesměs jistý melancholický nádech, tiché meditativní zasnění, které prohlubuje základní značně reportérskou kostru, na které básník staví. Schematu svého neopustil Babánek od prvních veršovnických pokusů, jen že postupem doby nabývala jeho poesie prohloubení ideového a potom onoho zvláštního projemnění a takřka křišťálné čistoty smutku, jímž ji napájí. Tím vším tvoří nám básník nový druh poesie písňové, jak nám ji v moderní poesii vyznačují Sládek a Procházka, stavě se v nejednom ohledu blízko po jejich boku.

A přece je mezi ním a jimi znamenitý rozdíl. Oba starší druhové zpívají plně a sytě, dovedou se vyzpívati a podati „v plné nahotě srdcí“, jak se vyslovil o sobě Shelley. Babánkova píseň ozývá se však vždycky jen lehýnkým zaťuknutím, jen jakoby letmým a zdánlivě zcela nahodilým nárazem, který ji vyvolává. On málo kdy dopoví, málo kdy dosní. Drobný úryvek verše cizího vzbudí v něm ohlas krátké básničky, již umí podivuhodně i citově prochvěti náladou onoho vznětu (viz několik překrásných čísel zapěných na cizí motta (str. 25 až 28). O rázu této tvorby znamenité vydává svědectví i řada ballad uvedených v knížce na konec, a sem tam dost rázovitě zabarvených ohlasy veršů Erbenových, Heineových, Bürgerových — ač přes to čísla ona vlastního a důsledně provedeného rázu ballady postrádají. Na tomto poli jsou krokem v zad, neboť i ony jsou vlastně balladicky prochvěnými písněmi, poněkud rozvedenějšího a epičtějšího rázu než ony s vrchu uvedené.

Typickou, pěknou a výraznou knížku Babánkovu doprovází V. Martínek solidní studií,

v níž probírá dosavadní tvorbu a kreslí na jejím základě poetický básníkův profil.

Fr. Sekanina.

„Naše Slovensko“, jediná revue jako přímé kulturní pojítko mezi větví českou a slovenskou, přes to že vydavatelstvo nešetřilo píle ani nákladu, blíží se zániku z příčiny nevšímavosti kruhů, u nichž by se dalo předpokládati porozumění pro význam takových podniků v době, kdy nutno dáti výhost netečnosti u každé věci kulturní. Nadarmo český tisk doporučoval, aby alespoň některé korporace odbíraly „Naše Slovensko“ na venkově, nadarmo slovenské listy jako na př. „Slovenský Týždenník“ a jiné promlouvaly o každém čísle. Snad vzbudila se pozornost i jakýsi takýsi zájem, ale účelná výzva vyzněla na plano. Starý, trpký stesk! Naše vada:

Nadšení a vznětu — plná ústa,
jako bývalo, i dnes je zhusta,
škoda, loď že vrazí na mělčinu,
má-li od slov přeplavit se k činu! ...

Lze přáti si, aby „Naše Slovensko“ se udrželo, a stálo by snad za pokus zlevnění předplatného, arci tu jen s nezbytným, alespoň prozatímním, vypuštěním některých článků, některých rubrik a omezením drahých illustrací, najmě reprodukcí barevných, v tom případu, že by ani nyní se nepřihlásilo tolik odběratelů, aby se kryly výlohy tohoto časopisu nynějšího rozměru. *K. V. H.*

TÝDEN.

* Dne 4. srpna t. r. oslavil norský, i u nás známý autor „Hladu“, „Země“ a „Mysterií“, Knut Hamsun, svoje 50. narozeniny. K této slavnostní příležitosti vyšla v Německu už před půl rokem sbírka básní Det Wilde Kor (Divoký chorál), ke které napsal básník několik poznámek o rázu vlastní umělecké tvorby — jakési literární a umělecké kredo své, jež nebude bez zajímavosti ani pro našeho čtenáře. Hamsun vypráví o knize, že neobsahuje zrovna nejlepších básní, jež napsal. Snad později uspořádá svazeček poesie hlubší, neboť jemu samotnému příčí se „vydávati črty a prosté skizzy básnické jako hotové verše“. — A dále píše: „Každý básník ví, že básně se rodí za silnějšího nebo slabšího nátlaku nálad, zazvučí v nás tón, barvy zazáří, a my ucítíme, že se nám něco ozvalo v nitru. Jde o to, jak dlouho duševní stav ten potrvá. Poznal jsem mnohdy, že nedovedu napsati verše, dokud se mi neozve druhý. Tu pak jsem nucen přeskočiti polohotový verš a napsati si dolů na papír jiný, ba často mi v takovém případě vyplyne nějaká řádka, která mohutným proudem zrovna nevytryskla. Měl bych pak nedohotovený náčrt ten vytisknouti? Těžko by spokojil mne i čtenáře ...“

A teď vypráví, jak komponuje verše. Velká část literárního díla Hamsunova, prósy i veršů, vznikla prý v noci, když náhodou procitl. Tu mívá nejjasnější mysl i citlivost. Při tom nerozsvěcuje, a mívaje tužku i papír po ruce, píše a črtá po tmě. Ráno to luští — zvyk to ostatně z dob, kdy nemíval ani na světlo a kdy tato procedura bývala u něho přirozenou nutností.

V létě tvořívá nejraději. Leží v lese na zádech a v duchu se přenáší myšlenkami v doby dětství, kdy byl tak blízek přírodě, travám, stromům i ptactvu, pásaje dobytek a bratře se s mořem. „Domov můj ležel na Západním fjordu (je to t. zv. Lom v Norsku), a ten fjord se ze široka otvírá přímo k Atlantickému Oceánu“.

Nejmilejší jeho četbou jsou cestopisy a zprávy zeměpisných badatelů. Jsou pravdiví a přirození. Nenávidí banální popisy přírody, jež jsou naučeny a nikterak provanuty „svatým a jednotným citem s lesem a prostory“. Nenávidí také zimu a sníh, který mu připadá protipřirozeným a nesmyslným. V zimě jest jeho jedinou radostí představa léta, touha po něm. Čekává na tání, na ptačí pískot, na květinku anebo i na pouhé zabzučení mouchy v okně, a tu ho vždy uchvátí „malá, rudá radost při vzpomínce na léto ležící pod sněhem“. A pak přicházívá to jaro, které se ho už zmocňuje v únoru nebo v březnu, a které ho naplňuje krásným tušením. Tu pak přibývá i veršů, myšlenek i nálad — Knut Hamsun je náhle v plném proudu radostného tvoření ... *—n—*

*

Chorvátskému spisovatelovi Ant. Mihanovičovi, jakožto tvůrci znárodnělé písně „Liepa naša domovino“, byl dne 7. srpna t. r. odhalen pomník v Klanjcu za účastenství Chorvatů a Slovinců. Píseň tato zahřměla před pomníkem i slokou:

„Teci Savo, Dravo teci,
ni ti Dunaj silu gubi“.
(U Slovinců „Dunaj“ jest Vídeň.)

Tato píseň byla r. 1835 prvou „ilirskou“ písní časovou. Nápěv k ní složil sice Runjanin již r. 1846, ale teprve r. 1861, když Lichteneger ji upravil jako píseň sborovou, se rozšířila všude mezi Chorvaty a druhými Slovany. O

V PRAZE, dne 5. srpna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Dušek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXXVI.

Za mých hradeckých let nevedla dráha z Chocně přes Týniště do Hronova a dále na pruské hranice. Jel-li jsem na svátky, musil jsem drahou z Hradce na Josefov a na Červený Kostelec. Sem mně naši někdy poslali bryčku naproti, někdy jsem šel pěšky z nádraží ve Lhotě přes Kostelec. Na jaře, v létě dával jsem se kratší cestou přes Hájek, v zimě však musil jsem delší cestou přes celý dlouhý Horní Kostelec a přes Zbečník. Tato pouť ve sněhu a pozdě večer nebývala příjemná.

Vyjíždíval jsem tedy z hradeckého nádraží. Jednou však až z Předměřické stanice, kamž jsem doběhl z Hradce pěšky, a to k vůli Máchovi, abych uviděl jeho bratra. Již od bratrance Adolfa jsem věděl, že bratr Máchův je na té staničce. Zastával tam službu hlídače, byl však zároveň jakoby přednostou té onoho času nepatrné stanice, t. j. vydával také jízdní lístky. A tak jsem uviděl Máchova bratra v tmavomodré, železniční uniformě, muže slušně vysokého, přismědlé, ne plné tváře, tmavé a již prokvetlé plné, husté brady. Zdál se mi zachmuřený a málomluvný. A tak jsem se neodvážil, tenkráte kvintán, tuším, na něj promluvit, zeptat se na slavného bratra jeho; jen jsem mu o lístek řekl. Snad pak už tam dlouho nebyl. Zemřel-li tam, nevím; jen to jsem slýchal, že vdova jeho s dětmi přestěhovala se do Hradce a že dost klopotně živila svou rodinu.

Na svátky a na vagace jezdívalo nás tou drahou slušně hojná společnost, studenti z Jaroměře, z Josefova a z okolí, ze Skalice, od Červeného Kostelce a já, jenž jsem měl nejdále; z Kostelce jmenovitě Ant. Schreiber, nyní děkan ve Žlebích, Frant. Zima, teď benediktin kláštera na Slovanech v Praze, oba mne starší, Vincenc Koleta, Adolf Hanuš, pak ze Skalice Jan Řezníček, nyní ředitel měšťanské školy v Poděbradech.

Tenkráte měla dotčená dráha také vozy čtvrté třídy a v těch jsme, jelikož nejlacinějších, my studenti jezdívali. Sedadel v těch vozích nebylo. Všichni jsme stáli; jen ten, kdož měl větší uzel, mohl si na něm posedět. Společnost jsme mívali vždy hojnou a hodně pomíchanou, všelijaké strejce a tetky, handlíře, pláteníky světáky, kramáře, sedláky. Šňupali, kouřili, bánili, plivali po černé, zašlé podlaze; kouře a někdy dost těžkého puchu plno v tom nevlídném ‚kupé‘, ale, když jsme jeli my, také plno veselosti. Zpívali jsme a tropili žerty. Pamatuju se, že jedním z nejhorlivějších a nejveselejších zpěváků byl Zima, nyní vážný mnich benediktinský.

Po svátcích mne obyčejně vyvezl otec na nádraží za Červeným Kostelcem. Vydávali jsme se na tu cestu vždy časně z rána. Zvláště mi zůstaly v paměti ty ranní jízdy na saních po vánočních svátcích, skoro ještě za tmy, v mrazu, do kopce za Zbečníkem kolem Maternice lesa a pak tichým, zachumeleným lesem před Kostelcem.

Nejveseleji a nejhlučněji bývalo mezi námi studenty v té čtvrté třídě, když jsme jeli z Hradce plavou již krajinou, kdy v kraji sváželi poslední obilí a kdy u nás byly nejhlavnější žně. My studenti měli jsme po sklízni; vysvědčení jsme si vezli a těšili se na vagace. Vzpomínám při tom, že tenkráte ještě trvaly zbytky starodávného vagantství, že za těch let o prázdninách ještě dost hojně chodívali chudí studenti „žebrem“, „na syčárnu“, hlavně po farách, klášteřích a dvo-

rech, ale i po sousedských domech. Z hradeckého kraje vydávali se tou cestou nejvíce studenti z rychnovského gymnasia; pouštívali se nejen po Čechách, nýbrž i dál, na Moravu až do Rakous. Tam ovšem zapadali také studenti z jižních Čech, takže těch studentských návštěv prosebných mívali v Rakousích dost a dost až na obtíž. Proto prý v Šteyeru městě, vypravovalo se žertem, poručil obecní úřad, když nastaly prázdniny, dvěma strážníkům, aby stáli na koncích města a zaháněli žebravé studenty, a ti strážníci, že tam stáli až do sv. Václava, do konce prázdnin. Tyto vagační, studentské toulky zachovaly se až do let sedmdesátých minulého století. Někdy po r. 1874, to jsem už učil na gymnasiu, vydala zemská školní rada proti nim přísné nařízení, a to dorazilo poslední zbytky středověkého přežitku.

O vánočních a velkonočních svátcích, především však o prázdninách hráli jsme divadlo. Co jsem meškal v Hradci, hlavně sextou počínaje, vystupoval jsem často na hronovském ochotnickém jevišti v úlohách vážných a rozumí se také v zamilovaných. Maně mi připadá, jak jsem doma pod komínem na ohni v nístěji planoucím připaloval košili, poněvadž jsem měl večer ve své úloze také výstup (v „Sedláku Zlatodvorském“ od Birch-Pfeifferové) po požáru, v kterémž požáru jsem se nějak vyznamenal. A tak, aby bylo vidět, že jsem se v těch plamenech brodil, klidně jsem doma připaloval košili, hlavně rukávy, z čehož matka, právě mne v tom paličství přistihnuvší, neměla velkou radost.

U nás v Hronově se od let šedesátých pilně hrálo, jak jsem už vypravoval; za tu dobu se naše ochotnické divadlo v leccem vzmohlo i v garderobě i v rekvisitách. Ředitelem ochotnického spolku byl pořád pan Knahl; režii a vedení měl bratranec Adolf, tou dobou medik. Později jsem i já řídíval zkoušky, zvláště později, když jsem studoval na universitě a měl jsem jisté zkušenosti z hradeckého a hlavně z pražského divadla. Někdy jsem také pomohl tu neb onu maličkost namalovat. Pan Knahl, tenkrát už sedmdesátiletý, nemohl se již divadlu tak věnovat jako dříve. Za to měla naše scéna několik mladších ochotníků, kterýmž bylo divadlo pravou náruživostí.

O Antonínu Hepnarovi jsem už psal. V jeho roubeném, čistě obíleném příbytku pod šindelovou střechou (stával proti nynější poště, letos jej zbořili), scházívali jsme se dost často a zasedali kolem verpánku, na němž mistr Hepnar dobře třicítiletý, dost dlouhých, za uši česaných a poněkud zkadeřených vlasů, s knírky a kozí bradou, robotil. Této „umělecké“ úpravy svých tmavých vlasů a vousů hledíval si bedlivě. My studenti t. j. hlavně bratranec Adolf a já stavovali jsme se u něho na pohovoření nebo pojednat o novém představení nebo aby šel na zkoušku. Trpíval neuralgií, naříkal na hrozné bolesti až i díla musil nechat; ale, když jsme se u něho stavili a začali o divadle, bolesti mu vždycky polevily a zkoušky neodřekl.

Druhý, u něhož jsme se také stavovali, nesedal na verpánku, nýbrž stával s dřevěnou formou bílou barvou natřenou a tiskl na plátno na modro obarvené vzorek vedle vzorku, kapesní šátky nebo na „modračky“, sukně tenkrát u nás u žen obecné. Měl také kozí bradku, ale plavou, a takové vlasy, také za uši česané. A světle modré, usmívavé, dobré oči. Nebyl tak hovorný, neměl humor jako Ant. Hepnar, ale hořel pro divadlo. Ten barvíř ochotník měl i z divadla druhé jméno. „Mondié“ mu říkali a jmenoval se Jirásek. Pocházel ze Zbečníka. Vášnivý byl ochotník, málo však hrál. Snad jen jednou vystoupil a to ještě s nevalným zdarem. Ve své nevelké úloze měl také asi dvakrát slovo „Mondieu“; ale když vystoupil, nějak se popletl a říkal pořád „Mondieu“! Pak už nehrál, ale památkou na toto vystoupení zůstalo mu to „Mondieu“! Jirásek Mondié mu říkali a zkrátka Mondié.

Pro ten nezdar divadla však nenechal. Pomáhal, pracoval ve spolku jinak a byl pro naše představení výbornou silou. Zřizoval nám jeviště, po případě kus dekorace namaloval, opatřoval rekvisity, všecku scénu vypravil, osvětlení i červánky nám pořídil tenkráte při chudém osvětlení lojovými svíčkami, lojovými světly v plechových nádobách na rampě a olejovými, pak petrolejovými lampami. Jako Hepnar ochotně položil kladívko, když divadlo kázalo, tak Jirásek svou barvířskou formu. Nescházel o žádné zkoušce; první byl před představením na jevišti, poslední odcházel, když hra již skončena.

A třetí z těch nadšených ochotníků divadelních, Augustin Zachar, také švec, samostatný ale ne ženatý jako Hepnar a Jirásek. Zdědil bílou, dřevěnou chalupu za mostem u silnice, starou a v boku již skleslou, tak že měla nevelká okna nevysoko nad cestou, skoro už v ní. U chalupy chlívek pro kozu, kterou choval jediný, chudý nájemník toho chudého příbytku. Domácí pán sám měl sednici, ve kteréž u verpánku pracoval. O prázdninách však málo. V tu dobu staral se víc o divadlo. Rozepisoval úlohy, četl divadelní kusy, sháněl garderobu nebo čeho bylo potřeba, chodil s námi studenty nebo besedoval s námi ve své chalupě. Mnoho tedy nevydělal, ale také mnoho nepotřeboval; žil skromně, až chudě. S veselou však

myslí; divadlo mu všecko vynahradilo. Byl o několik let starší mne, hubených, přibledlých tváří; ale v zapadlých, tmavých očích měl oheň. Vášnivě rád hrál divadlo, ač neměl takového hereckého nadání jako Hepnar.

Vzpomínám si, jak se mnou se účastnil nočního výletu. Já tenkráte tuze rád trávíval noc pod širým nebem. O prázdninách nejednou jsem po nějakém věnečku zašel třeba o třetí, po třetí hodině po půlnoci do lesa a zatopil si tam oheň sám nebo s tím oním vrstevníkem z hronovské školy. Do Vítových dolů v lese pod Zličkem zašli jsme jednou hned večer a hodlali jsme tam strávit u ohně celou noc. Vydrželi jsme však jen do půl noci, neboť nás liják zahnal domů.

Při posledním nočním táboře u ohně kraj lesa na vrchu k Zálesům, nedaleko již pruských hranic, odkudž jsme měli rozhled na Bor, Vrchmezí, do Pruska i k Náchodu pod hvězdným nebem zvláště jímavý, seděl také Zachar s podučitelem Hlásným. A tu se pak serval se strašidlem, které v bílém rubáši z nenadání se k nám dralo houštinou, lomíc rukama a sténajíc: „Karle, můj Karle!"

Byl to krejčí Vejr, také ochotník, jenž se tak ustrojil po spiknutí s bratrancem Adolfem. Ten o mé noční výpravě věděl, a nastrojil takové překvapení; sám nás s jinými napadl z druhé strany, připlíživ se úbočím v tutéž chvíli, kterou se bílé strašidlo dostalo skoro až k ohni. A tu Zachar skočil na ducha, když na něj byl nadarmo zkřikl, a to třesoucím se hlasem. A tak se popadl se strašidlem a bušil do něho; a strašidlo mlčelo „aby, jak se pak vyznalo, nezkazilo špás". Roztrhli jsme je. Ale v té mele ztratil se nám učitel Hlásný. Utekl.

Noční tábor tím náhle ukončen. Raněné strašidlo svléklo svůj rubáš, my uhasili oheň, u kterého jsme chtěli probdět celou noc, a vrátili se do Hronova, domnívajíce se, že tam učitel Hlásný doběhl už před námi. Ale nenašli jsme ho. Poněvadž byl v Hronově nedávno, obávali jsme se, že snad zabloudil v lese. Vydali jsme se, (bylo již pozdě na noc,) jej hledat. Ale nedostali jsme se ještě ani z městečka a již jsme jej potkali. Šel všechen uštván, udýchán, s botami v ruce. Až do Poříče utekl z toho kopce a odtud se vracel. Tuze si naříkal na psy, jak na něj doráželi. — Zachar, jenž u ohně se vlastně lekl, jak svědčil jeho hlas, vysvětlil nám svou zuřivost: že měl strach o kalmuk, který měl u ohně, (vypůjčený,) že mu ho to strašidlo chce vzít.

Hrál s námi divadlo po mnohá léta, za mých gymnasijních a universitních studií. Pak, když jsem už byl z Hronova, uslyšel jsem, že prodal chalupu a že se vystěhoval do Náchoda. Tam se stal soudním poslem a tam se také oženil. Svatbu měl o prázdninách; pozval mne na ni a já mu šel za svědka. Teď už léta odpočívá pod drnem, ale ne na starém hřbitově hronovském jako Hepnar, nýbrž na náchodském.

O těch třech ochotnících, na něž rád si vzpomínám, musil jsem šířeji promluvit. Kromě nich působili při našem divadle někteří z těch starších, které jsem už dříve jmenoval a také novější ochotníci jako Exner, stárek ve mlýně ‚papírna", Frant. Šimek, čepičkář.

Pro kronikářskou věrnost a úplnost, nesmím pominout mlčením našeho famula, Jana Kaválka, mladého muže, vytáhlé, hubené postavy, vysedlých lícních kostí, osmahlého, jenž nám pomáhal jako statista, hlavně však posluhováním před provozováním hry, snášením stolic a jiných věcí, posluhováním při našich výletech, při dekorování, jenž nesl hrnec na vodu a jídlo do Vítových dolů za té mé noční výpravy a staral se tam o vodu i topivo. Byl vyučen tkalcovskému řemeslu, ale za stavem nevydržel. Záliba v „kumštyřských" věcech jej od něho vytáhla a pudila pak jej i dál do světa, dobrodružit. Sloužil při panorámách, jezdil s komedianty, ve zvěřinci dělal „krotitele", vlastně jen opatrovníka šelem, jež krmil a z nichž jedna jej zostra pokousala či drápy pohladila. Občas se vrátil do Hronova, tu tam pracoval, pomáhal, zase zmizel, až, když pak na čas opět přišel a při požáru hrdinsky pomáhal, zadržela jej smrt. Od toho ohně chřadl až pak skonal, ubohý, někdy tak veselý světoběžník, v Náchodské nemocnici.

(Dokončení.)

SVAT. KARMEN:

Z NOVÝCH BÁSNÍ.

TICHÁ NOC.

Noc byla teplá. Úrodu svou vonnou
vydechla pole do dáli.
Hvězd nesčíslných plaménky tmy clonou
jak drobné svíce zaplály.

A jasný měsíc v majestátní pýše
se vyhoup' nad temena hor,
po nebes klidné hladině plul tiše
jak po jezeře zlatý vor.

Topolů stráže pohlížely němě
přes pustou cestu k vesnici.
Po denním vzruchu usínala země
s životů lidských tisíci.

Jen píseň splavu sladce zádumčivá
se nesla tichem od mlýna,
jako když děcku nad kolébkou zpívá
v sny jeho láska matčina — — —

JARNÍ NALADA.

Vzduch teplý je a vonný
jak dívčí objetí.
Radostí, štěstím, krásou
svět celý zdá se ti.

Obláčky bílé plují
modrými nebesy
jako tvá touha měkká
za hory, za lesy.

Podivně sladkou něhou
srdce máš rozvité,
líbal bys, objímal bys
kde koho v chvíli té.

A život zas tě těší
a nijak netísní,
je do smíchu ti stále
a stále do písní.

Roztály sněhy smutku,
jež v duši napadly,
toulåš se širým krajem
a jsi jak omládlý — —

RODNÉMU KRAJI.

Pod okny zkvet' mi jasmín bílý
a v pokoj sladkou vůní dých'
a stromy něžně šelestily
a ptáci pěli ve větvích.

Proud světla žhavý lil se k zemi
přes temena hor daleká,
já cítil, jak i v oči se mi
a z očí v srdce roztéká.

Stín smutku beze stopy zmizel,
jak noc když splyne v denní jas.
Nad žití mého chmurnou svízel
mi vzešlo slunce štěstí zas.

V nadšení žár a v lásky zápal
se lhostejnosti měnil chlad.
Můj rodný kraji, teď jsem chápal,
proč tě mám tolik, tolik rád!

A pochopil jsem, proč vždy znova
mě touha vede k tobě zpět,
ta lačná touha vyhnancova,
jíž nelze ničím zadržet

ni výší hor ni moře dálí
ni povinností řetězy,
jež volá, mučí, rve a pálí,
až na konec pak zvítězí,

a člověk v domov svůj se vrací
pln blaha zas a nadějí,
jak na jaře se z jihu ptáci
k nám v hnízda svoje vracejí...

Jsou místa drahá duši mojí,
v nichž mladosti jsem prožil věk,
z nichž vyrostlo a k nimž mě pojí
sta nejkrásnějších vzpomínek.

A vzpomínky jsou jako kvítí.
Jsou křehké tak i záhadné.
Zkus kteroukoliv přesaditi
do jiné půdy, uvadne.

Jak zahradou jde život jimi
do jara, z jara do léta...
Té bolestné a dlouhé zimy,
kde zcela nic už nezkvétá! —

Ve stesku tmách jsem světem tápal,
po tobě toužil odevšad
a spatřiv tebe, hned jsem chápal,
proč mám tě, kraji můj, tak rád:

FRANTA ŽUPAN:

Z POVÍDEK POD JABLONÍ.

IV.

Nešlechetný Bob.

Bylo to daleko v temné Africe, v té nejčernější Africe, drahouškové, kde černé krávy dojí černé mléko a kde by i sníh padal černý, kdyby se napřed horkem nerozpustil v patentovaný duběnkový inkoust, kde zkrátka všechno je černé až na bílé stkvoucí zuby dětí, protože tam nemlsají maminkám zavařenin ani nechroupají bonbonů. Bylo to v království M'rtupukvě — dejte dětičky pozor na jazyk při vyslovení! K nejbližšímu nádraží bylo na vlas 1273 kilometrů. Je záhodno na takové věci v čas upozorniti, drahouškové, pro případ, kdyby se vám tam zachtělo školního výletu.

Stalo se to tedy v říši M'rtupukvě (pozor!). Kdybyste chtěli název staroslavného toho království správně foneticky vysloviti, musili byste na začátku slova mlasknouti a v prostředku škytnouti s lehkým náběhem k zívnutí, aby rodák slavné M'rtupukvy poznal, že se mluví o jeho otčině. Ale neberu zodpovědnost za žádný pokus, milé dětičky, aby snad nebyl potom na mne nářek, neboť Afrika je v každém ohledu nebezpečný zemědíl, jak vám to každý cestovatel dosvědčí. Také upozorňuji, že byste snad marně hledali království M'rtupukvu ve svých sbírkách poštovních známek, neboť od té doby, co se v močálu u hlavní silnice m'rtupukvecké usadil nešlechetný krokodil, který si chtěl lacino založiti pěknou sbírku poštovních známek a každého listonoše sežral i s kabelou dopisů vyplacených, nevyplacených i doporučených nebo s penězi (neboť africký krokodil, milé dítky, nemá dosud v manipulaci poštovní žádné zkušenosti) přestala docházeti pravidelná pošta m'rtupukvecká (pozor dětičky!) a království vystoupilo z poštovní jednoty světové, založené r. 1874.

Ten rok si můžete zapamatovati, je to někdy prospěšné; mne se na něj zeptal také pan inspektor o maturitě a já ho ovšem tehdy nevěděl, protože se to stalo krátce před maturitou a zkušenost vás poučí v životě, že si spíše zapamatujete rok, kdy zabili Caesara, než kdy byly poslední obecní volby nebo hospodářská výstava. Nyní, jak vidíte, když datum poštovní jednoty zastaralo, je mi také známo.

Od té doby tedy poštovní známky m'rtupukvecké (pozor!) staly se velice vzácnými, a krokodil, který si z nich učinil tak slavnou sbírku, ani netuší, co by za ni dostal od Rothschilda, kdyby si dal rozpárati břicho. Ale je to na neštěstí právě krokodil velmi žárlivý na svou sbírku, aby dovolil komu do ní jen po očku nahlédnouti.

Jednou, bylo to právě v době náramného lijáku pravého alizarinu. Všechny děti vyběhly ven a brouzdaly se v černých potůčcích s čokoládovou pěnou a stříkaly na sebe vzácný u nás inkoust přimhuřujíce toliko oči a kryjíce zuby, aby je zachovaly v bělosti. Které z dětí nebylo ještě celé pěkně černé, to matka vyhnala ven do deště metlou, neboť by se za to velmi styděla, kdyby její děti nebyly tak pěkně černé jako druhé. Také proto je černá maminka celá zděšena, když se její děťátko zamaže ve škole křídou, zrovna jako vaše máti, když slíznete inkoustovou kaňku nebo si polejete inkoustem šatečky. Tam se naopak inkoustem čistě umyjí. Ale proto, drahouškové, neutíkejte snad hned do Afriky, jsou tam zase naproti této výhodě jiné velké nesnáze a mrzutosti. Vzpomeňte jen na sbírku poštovních známek skoupého krokodila!

Právě tedy tou dobou, kdy se přehnaly inkoustové mraky a děti se blaženě sušily na slunci, jako švestky na lísce, přišla důležitá zpráva ze sousedního království Kobrtkvy, které sestávalo skoro z půl druhé vesnice a překrásné bažiny s kusem lesa, do něhož však nepustili nikoho zlí trpaslíci s jedovatými šípy, tak že sám král Kobrtkvecký (pozor!) musil vytápěti svá kamna velmi vzácným sušeným hroším hnojem. Přišla tedy zpráva, že jim pukl slovutný jejich krokodil. Obyvatelstvo obou království se tam seběhlo na podívanou. Černý strážník, vybubnoval sice, že tam smí jen ten, kdo má nohy, ale to víte, milé dítky, že se na takovou podívanou dá donést dobrými lidmi i ten, komu je krokodil již ukousl.

I sešlo se tam tolik lidstva jako u nás na komedii, když hrají loutkové divadlo. Sám krokodil byl by z té schůze měl radost, kdyby byl před tím nepošel.

A tento krokodil kobrtkvecký (pozor!) měl zase jinou zvláštní sběratelskou choutku. Dělal si totiž sbírku ze samých Evropanů. Byl to krokodil tak skromný, že mu ani bílá barva jejich nepřekážela a také v ohledu národnosti byl příkladně snášenlivý. On snesl stejně portugalského majora i s uniformou jako anglického missionáře s pevně vázanou biblí, židovského obchodníka se všemi vzorky i nějakého nadutého pruského junkera s monoklem a vysokými botami (pravda, po tomto posledním se poněkud

nadmul, tak že měla jeho paní o něho starost) a docela snadně strávil francouzského lovce gorill, tak že se dlouho ohlížel po nějakém jeho kamarádu jako doplňku, nechtě uvěřiti, že by tak hubené sousto chodilo po světě samo, jen aby podráždilo krokodilům chuť.

Milý krokodil mohl se už pochlubiti pěknou ethnografickou sbírkou kavkazského plemene, když konečně přece jen jeden exemplář koupil příliš draho — za vlastní kůži.

Byl to nějaký — jak krokodil soudil, bláznivý chlap, se zelenou torbou přes rameno zavěšenou, ne zrovna tlustý, což krokodil hned pochopil, neboť se živil všelijakou havětí, které jiní lidé nepožívají. Mělť ještěrky, hady a netopýry v lahvičkách a na klobouku nosil motýle, kterých hned nepožil, do zásoby zapíchané špendlíky.

Vlezl, jak krokodil potom ženě vyprávěl, když už mu bylo špatně, starému krokodilu zrovna do tlamy a ani se nelekl — ba zrovna radost prý bylo viděti v jeho očích nad tak krásným krokodilem (Vidíte, milé dětičky, jak jest marnivý a domýšlivý i tak šeredný krokodil!).

„Nic jináč než jakoby si mne taky chtěl dát do té některé láhvičky nebo připíchnout za klobouk" — sténal krokodil.

Rozumí se, že ho krokodil smlsnul se vším všudy i s lahvičkami, torbou a motýli. Voda v lahvičkách prý byla trochu ostrá, ale chutná, vyprávěl krokodil na smrtelném loži, tak že opravdu neví, odkud ty těžkosti. I nesoudil jináč, než že takoví pošetilci jsou nestravní a plni jedu z požitých hadů a varoval milou družku svou, aby takových exemplářů do své sbírky nepřijímala.

Obyvatelé obou království tančili nyní radostí kolem pošlého krokodila. Už dávno mu měli za zlé obě korunované hlavy, že pohlcuje Evropany, na něž měly samy laskominy. A co vše nalezli, milé dítky, v krokodilu při soudní pitvě! Vizme úřední záznam kobrtkvecký:

1 portugalskou jízdeckou šavli.

1 revolver se „mnoho" patronami, neboť v obou královstvích neuměl nikdo počítati do patnácti.

1 na polo strávený tlumok (obchodníka židovského) s knoflíky, skleněnými perlemi a 20 kilogramy mosazného drátu.

1 zelenou torbu s hady a ještěrkami a práškem, po jehož líznutí pes pošel.

2 kusy brejlí, jedny z nich ještě se sklem.

Item mnoho kousků malých plíšků, na nichž byly zobrazeny hlavy bělochů a jiné věci. Na př. také pták se dvěma hlavama, který nesl v jednom spáru kouli a ve druhém nůž. Takového ptáka v celé Africe nikdo posud neviděl a byla všeobecná zvědavost, jaké asi takový pták snáší vejce a má-li každé mládě po dvou hlavách.

Konečně jakousi dlouhou měděnou trubici podivuhodnou s několika sklíčky, která se mohla dohromady stlačiti i roztáhnouti na způsob bouchačky.

Všechno to ohromné bohatství, zděděné po krokodilovi leželo nyní vystaveno planoucím zrakům diváctva před palácem v Kobrtkvě a strážník co chvíli sháněl kluky zvědavé se střechy paláce, aby neroztrhali došků, kterých bez toho bylo už jen tolik, že je i místní počtáři spočítali.

Nejzkušenější občané byli vybráni obecnou důvěrou, aby posoudili, k jakému obecnému užitku by byly poklady velezasloužilým pošlým sběratelem nashromážděné a státu velkomyslně odkázané.

O bílém prášku v torbě, který tak smutné účinky měl na řečeného mlsného psa, uznáno, že by se jím měla prosypati zdechlá koza a předložiti z vděčnosti vdově krokodilově už jen ze zvědavosti, neměla-li též účasť ve sbírce pana manžela a neodkázala-li by též něco státu.

O šavli, která nechtěla z pochvy, uznáno, že to jest asi nástroj, jaký běloši místo špalku věsí kravám mezi přední nohy, aby se na pastvě nezatoulaly. A tak ji dostala oblíbená kráva paní královny v Kobrtkvě.

Podivuhodné plíšky s jásotem hned roztepány a provlečeny nosem nejhezčích dívek a rty žen. Byl to patrně úskok černých manželů, kteří chtěli, aby jim kroužky překážely v řeči. Že mosazný drát roste jen proto, aby jej lidé nosili za nánožníky, náramky a nábřišníky, vědělo se už dávno a šlo jen o to, k d o jej bude nositi a tu bylo zle, neboť se jím chtěly ozdobiti hned dvě královny. Nastal ovšem spor a krutá válka mezi oběma říšemi. Marně vedli soudcové v Kobrtkvě důkaz, že krásný onen močál byl vlastnictvím jejich říše, neboť státní písemnosti a doklady se nalézaly nešťastnou náhodou ve sbírce druhého krokodila, který nechtěl ani slyšeti o tom, aby dal komu nahlédnouti do knih.

Tu král v Kobrtkvě, zkoušeje revolver obráceně, zastřelil sebe a ministr jeho, ukazuje v žalu nad jeho hrobem, jak se to stalo, zastřelil se taky. S hrůzou poslal nyní senát kobrtkevský revolver darem králi v M'rtupukvě s uctivou žádostí, aby si také posloužil dle přání. Pro dobrou vůli přiložili ještě dva velké tolary pro ozdobu rtů královniných a deset kilogramů nejskvostnějšího mosazného drátu, jaký se kdy na kotníkách nosil a jaký kdy africký krokodil spolkl. O dlouhé trubce sestrkovací a roztahovací, z níž sklíčka šťastně hůlkou vy-

razili, pomlčeli kobrtkevští a poněvadž to byl patrně hudební nástroj, vybrali nejnadanějšího jinocha, jenž posud pískal na banánové listy drobné popěvky a pochody, aby se na ni učil hráti. Proto že to však nikam nepřivedl přes všechnu svou námahu, dostal úřední výplatu z nejvyššího rozkazu a mistr řemeslník stloukl z trubky pěkný nákoleník pro Její Veličenstvo a ještě mu zbylo látky na čtvrtloketní překrásný kruh pro chřípě této královny, nyní, bohužel, ubohé vdovy.

Také přiložili kobrtkevští všechny knoflíky darem sousednímu dvoru, neboť první muž domácí gardy, kterému přišili po způsobu Evropanů knoflík na uniformu, dělal takový zbytečný rámus, že toho nechtěl nikdo poslouchati. Senát kobrtkevský tudíž v uvážení, co by se dělo teprv po přišití všech těch ostatních pěkných knoflíků na kobrtkevské uniformy, zejména že by v noci nikdo nemohl spáti (a senátoři pravidlem už mívají spaní chatrné) rozhodl, aby se vzácnosti toho druhu poslaly darem dvoru do M'rtupukvy.

Zatím přišla zpráva z této říše, že král její, zkoušeje revolver docela obráceně než v první říši, zastřelil svou choť a v následcích prudkého leknutí také ministra svého, což vedlo jako vzácný pokyn osudu ke splynutí obou slavných království v jedinou říši sňatkem a ku spojení celých 20 kilogramů mosazného drátu na kotnících sličné královny Kokokotaby. Kdo byl nyní na světě šťastnější než královna Kokokotaba? Která královna nosí dvacet kilogramů mosazného drátu na svých štíhlých nožkách? Která královna nosí ve svých rtech dva říšské tolary jako talířky a v nose kroužek z prvního článku dalekohledu a náramek z ostatních článků? Která královna nosí na útlém krčku svém brejle beze skel a v krásném účesu, namazaném hroším tukem, brejle se třpytnými skly? A což, když přišel ještě na jevo odkaz ze sbírky paní krokodilové, která poskytla několikery pěkné hodinky, dráty ze slunečníku, dva kapesní nože, zrcádko a kompas s jinými ještě měřickými nástroji a dvanáct kilogramů drátu v kotouči? Když si Její Veličenstvo vyšlo se všemi hodinkami navlečenými na šíji, a skvostným nábřišníkem z drátu z posledního odkazu, myslil všechen lid obou království, že není velebnější, bohatší a šťastnější ovšem královny na celém světě. I onen nešťastný umělec, jenž se nemohl naučiti hráti na dalekohled, byl nadšen a složil skvostnou hymnu na božskou královnu, která byla tak dlouhá a vášnivá (hymna), že na její odpískání pokaždé spotřeboval tři bananové listy.

Opravdu nebylo šťastnějšího tvora na celém světě a tudíž také v Kobrtkvě nad královnu Kokokotabu. Když se svými 34 kilogramy šperků vytančila několik čtverylek a kolových tanců, spala jako mrtvá — a což teprve, když v celém majestátu obešla po obědě svoje království!

Podle oné hymny, která je dojista nejhodnověrnějším dokumentem, byla to královna zbožňovaná, všemi milovaná, snad i dokonce svými služkami, což je velké slovo, neboť se to zřídka stává na světě právě lidem zbožňovaným.

A nikdo se nenadál, že by tak blízko se nalezl padouch, který královně záviděl její štěstí, že by býti mohl ničema — ach, musil bych nadávati jako námořník nebo jako literát v polemice, milé dítky, kdybych chtěl všechno odsouzení své vysloviti, které chovám pro Boba — panoše královnina, který byl pověřen dvorním úřadem, aby královně nosil vlečku.

Nevděčný ten hoch, kterého královna tou měrou vyznamenala a jehož tak velice si vážila, že mu dala nejkrásnější získané knoflíky přišiti k uniformě v předu i v zadu, tak že ve dne i v noci, když se beze spánku na loži převaloval, musil vzpomínati na její štědrost, tento mrzký panoš záviděl nevyrovnané královně, jejíž hymna roztřepila tři banánové listy při pískání, její štěstí, její přeskvostný šperk. (Pokračování).

Dr. FR. NÁBĚLEK ML.

Z MÝCH CEST.

(Dokončení.)

Tak bychom mohli jíti podél řeky celé hodiny a dny a nedošli bychom tak brzy konce sadů; táhnouť se po obou březích řeky od Korny na stoku Eufratu s Tigridem snad bez přetržení až po ústí řeky Šatt el-Araku do Perského zálivu.

Ale od řeky nesmíme se vzdáliti příliš: kde končí kanály, končí i jedním rázem všechna vegetace a začíná vyprahlá žlutá poušť. Tam již nenajdeme ani jediné rostlinky, jediného stébelka trávy, jež by se zazelenala aspoň na krátkou dobu v roce. Jen z jara, asi v březnu, když vydatně popršelo, objeví se na půdě lehký zelený nádech,

jenž však opět brzy mizí; outlé rostlinky nevydrží sálajícího žáru zdejšího slunce. Bylo by jen třeba půdu zvlažiti kanály účelně založenými, a poušť proměnila by se v bujnou zahradu.

Stará Bassora nestála na místě nynějšího města, nýbrž asi hodinu cesty koňmo na jihozápad. Místo ono označují nyní ještě téměř jen trosky mešity s minaretem již se rozpadávajícím a v okolí hluboké jámy; to obyvatelé blízké osady Subêr vybírají cihly ze starých staveb na své domky.

U zříceniny staré mešity stojí chân; ze zahrad, jež za dřívějších dob zelenaly se okolo města, zbyly pouze dva staré stromy casuarinové (casuarina). Celé okolí jest vypráhlé a suché, jen fata morgana ukazuje nám dokola téměř na obzoru jezera, v nichž zrcadlí se palmy. Zdá se nám, že vidím velké plochy klidné stříbrné vody, vidíme houpající se vrcholy palem — pouhý přelud: přiblížíme-li se, všechno mizí a povstávají nové obrazy ve větší dálce; nikdy bychom k té vodě nepřišli, ubíhala by před námi vždy dál a dále. —

Jak rád chodíval jsem těmito palmovými háji zvláště v podvečer, když slunce vrhalo šikmé žlutavé již paprsky jako okny v klenbě do ohromného chrámu s tisíci a tisíci sloupů, s posvátným klidem, přerušovaným jen tichým šelestem listů palmových, jako by varhany hrály nejjemnějšími rejstříky velebné táhlé chorály. Do toho vpadají ptáčci svými švitořivými hlásky; ani pes štěkající z dálky neruší posvátné nálady. Slunce klesá níž a níže, až konečně jako velká ohnivá koule zapadá, jakoby požár plál na západě, jakoby do chrámu padala zář vysokými gothickými okny zasklenými skly ohnivých barev. Stíny rychle houstnou, ptáčci tichnou, ale nastává nový koncert noční: hned zde hned onde ozve se zaskřehotání žáby, jakoby volaly na sebe, z dálky, z blízka, spojí se hlasy dva, tři . . . a pojednou se rozléhá okolím mnohohlasý koncert žabí. Netopýři v celých houfech poletují pod chocholy palem; teprv v temnu cítíme, uvědomujeme si, že nejsme doma, že to není moravský les, jenž nás obklopuje svými stíny. I vítr po západu slunce sesílil se, zmizel klid, listy palmové prudce ohýbají se, skoro bych řekl, švihají sebou a vydávají při tom šelest zcela zvláštní, rozdílný od šelestu v lese jehličnatém, asi jakobychom šelestili velkými listy papíru. Arabové, jež nyní potkáváme, připadají nám divocí, zdá se nám, že nás měří očima, v nichž svítí jen na polo skrytá zášť pravověřícího Mahomedána proti ďaurovi. Psi vyjí z dáli v celých houfech — snad srotili se kolem nějaké mrchy a slaví hody.

Jdu zadumán až octl jsem se najednou na kraji kanálu, kdež ležela pošlá kráva se třemi mrtvými telaty; okolo ní celé houfy psů. Nerozmýšlel jsem se dlouho, nýbrž obrátil jsem kroky rychle zpět a nejkratší cestou pospíchal domů. Nebylo by zajisté možno ubrániti se jen holí samojedinému, kdyby psi shrkli se na chodce.

Všecko jest cizí, ba ani to nebe není totéž jako u nás na Moravě. Na západě září sice Venuše intensivním, jiskřivým světlem (to bylo okolo 15. ledna), ale jak ten měsíc divně vypadá! U nás měsíc několik dní po novolunní obrací své „rohy" v levo, stojí téměř kolmo, a zde obrací je nahoru, jaký jej vidíváme vyobrazena na tureckých turbanech nebo na mešitách — leží téměř vodorovně.

Z Basry do Mohamery. Z Basry do Mohamery odjel jsem v neděli dne 27. února asi o půl třetí hodině odpoledne. Bylo zamračeno, chvílemi pršelo, a vál dosti silný severní vítr. Belemčíci zaveslovali do prostřed proudu, postavili stožár, rozvinuli plachtu, a nyní náš belem ubíhal rychle po rozčeřené hladině.

Silný vítr vzdouval dosti vysoké vlny, tak že jsme se na nich hodně kolébali. Vítr opíraje se do plachty se strany, silně klonil celou lodici na bok, že často se mi zdálo, že již již se překlopíme do vody; voda sahala až na sám kraj lodice: jen málo ještě a voda by se byla nabírala dovnitř. Ale naši belemčíci jsou chlapíci, můžeme býti zcela klidni, nestane se nic. — Kdyby vítr byl potrval, byli bychom asi za tři hodiny dojeli do Mohamery. Ale vítr slábl, až ustal téměř docela, bylo potřebí chopiti se vesel, jízda šla pak mnohem pomaleji. Zatím vyjasnilo se nebe dříve v mraky zahalené, slunce klonící se k západu ozařovalo uklidňující se hladinu řeky, pozlacovalo chocholky palem stojících tu v řadách, nepravidelně na obou březích, v záři sluneční zrovna svítily domy a domky na pokraji hustých, tmavých hájů palmových. Potkáváme se s belemy jedoucími proti proudu i s většími loděmi říčními, jmenují se mahele, i s mořskými, jež zovou buma; s těžkým nákladem plují pomalu nadmutými plachtami k Fao a do zálivu Perského. Slunce chýlí se k západu, paprsky šikmo dopadající odrážejí se v tisíci pohyblivých vlnkách, jež třpytí se a odrážejí, až oči přecházejí od jasu. Čím níže slunce klesá, tím více řeka září, až rovná se konečně jedinému proudu roztaveného zlata; v záplavě té tone slunce ve vší své ohnivé kráse. Nastává nádherná hra barev; nejen západ plane zlatým ohněm, ale nebe i řeka. Po vlnkách běhají zlaté, nachové, bronzové pruhy, snad každá vlnka září jinou barvou.

Voda dosud žlutozelená se temní, povrch stává se ponenáhlu zcela hladkým, vlny jsou dlouhé a též hladkého povrchu, tak že obrazy kmenů a palem zrcadlících se ve vodě, potemňují proti jasnému ještě nebi, vypadají jako hadi vinoucí a kroutící se od břehu k nám, jakoby nás chtěli dopadnouti a pohltiti i náramnou rychlostí rozvinují své závity, natahují se, již již nás dosahují — v tom oddělí se částka, druhá, celek rozpadne se v několik tmavých bodů, a hra nastává znova. Zatím na východě vystupuje opět nachový pruh, šíří se po obloze, vystupuje výš a výše, nebe před několika minutami ještě zářící bledne rychle, mizí jeho světlost, temní se. Byl to odlesk zapadlého již slunce. Ale tu vyvstávají na stemnělém nebi hvězda za hvězdou, netrvá dlouho, a Sirius již září svým třpytivým, modravým světlem, objevuje se Orion vysoko, nedaleko nadhlavníku, blízko nad obzorem hvězda zářící o málo méně než Sirius, a lodi Argo, Canopus; odráží se ve vodě, vrhá úzký stříbrný pás jako stuhu po vodě, jež sahá od břehu až téměř k naší lodici plující uprostřed proudu. Na západě září svým klidným jemným světlem světlo zvířetníkové; vystupuje jako úzký kužel nad obzor a sahá vrcholem velmi vysoko, téměř až k Plejadám (ke Kuřátkům); dlouho do noci jest viditelné. Soumrak zde, jako vůbec blížíme-li se k horkému pásmu, trvá jen krátkou dobu; brzy nastává noc. Ale zdejší noci nejsou tmavé; ve zdejším čistém průhledném vzduchu září hvězdy tak silně, že tma nemůže nastati, jest viděti zřetelně i dosti vzdálené předměty, silný tisk možno čísti při pouhém svitu hvězd. A těch jest na nebi jako by máku nasypal.*) Kdo by je spočetl! — Jaké to zaslíbení dáno Abrahamovi od Boha, že rozmnoží jeho potomstvo jako hvězdy na nebi — až při té myšlence a při pohledu na to moře hvězd mráz obchází!

Nastává úplné ticho přerušované pouze tichým šplounáním vln o přídu a boky naší lodice a skřehotáním žab u břehů. Ob čas přejede mimo nás mahêle s vysokou plachtou, jako loď duchů, bez nejmenšího ruchu přejíždí; objeví se v dáli, vynoří se z temna, tmavá ve větříku dmoucí se plachta zazáří na okamžik růžovým světlem — asi od zápalky, jež na lodi byla rozžata. Když přejíždí mimo nás, můžeme poznati na palubě tmavé postavy plavců, ozve se: „Salem alejkum" naši belemčíci odpovídají: „Alejkum salem", a loď zase jako přízrak mizí za námi. Tu zase objevila se v dáli tři světla: nízko při hladině světlo zelené, v pravo červené, uprostřed nich, ale mnohem výše světlo bílé. To jest parník jedoucí do Basry. Brzy rozeznáváme černé jeho těleso, dým valící se v kotoučích z komína, ozývá se hukot stroje, šumění vody, jíž parník mocně rozráží svou přídou, jako netvor hrozný, chrlící z nozder černý dým, s celou řadou žlutavých světel podél boku, přežene se okolo nás, rozvlní hladinu řeky, tak že se houpáme hodnou chvíli na vlnách, — a rychle mizí za námi, jako by se hnal v divém chvatu proti proudu do Basry. Pak opět všecko tichne, a my pomalu blížíme se k Mohameře. Již objevují se světla na nábřeží, a o půl deváté hodině večer konečně přijíždíme a vstupujeme do hostinného domu pana ředitele celnice Belgičana Zwinne.

Však tuto cestu vykonal jsem již mnohem rychleji a pohodlněji: dne 20. ledna s německou lodí „Cheruskia". K šesté hodině parník asi o 2000 tun zvedl kotvu a jel nejprvé proti proudu kousek cesty (2—3 míle), kdež řeka je širší. Obrátit loď asi 100 m dlouhou v řece není tak snadnou věcí. Loď pouze s jednou vrtulí potřebuje k tomu mnoho místa. Loď rozjede se co nejblíže možno u levého břehu ku předu; až se pohybuje dosti rychle, kormidlo postaví se šikmo k pravému boku, loď uhne se tedy od svého směru k pravému břehu. Kapitán hledí loď otočiti co nejvíc možno, ale šířka řeky k úplnému otočení nestačí: přída blíží se k pravému břehu, lodní důstojník na přídě stojící hlásí: „Ještě asi sto metrů ku břehu, — již jen padesát metrů ku břehu a zatím co stroj pracuje již plnou parou zpět, kormidlo jest přiloženo úplně k levému boku lodi, tak že proud vody vrtulí způsobený narážeje na kormidlo, stáčí záď lodi na levo. Ale loď pořád ještě pohybuje se ku předu dřívějším směrem. Důstojník hlásí: „Jen asi dvacet metrů — loď dotýká se dna". Byl to zvláštní pocit, když jsem viděl stoje taktéž na přídě lodi, jak příď pořád víc blíží se ku břehu, jako by ji hnala neodolatelná moc. Dno lodi ryje již bahnem, a ona pořád ještě pohybuje se ku předu, zvedá se trochu přídou, ježční již nad břeh, vjíždí do bahna dál a dál, již nevidím okolo sebe vody (stojím na přídě) — tu konečně důstojník hlásí: „Loď stojí!" Zatím ale proud řeky uchopil záď lodi a stočil ji zase dolů; stroj pracuje plnou silou, až se loď otřásá a počíná opět sjížděti pomalu v řídkém bahně (Schlick) dolů. Brzy jest z bahna úplně vyproštěna, ale stojí přídou

---

*) Kdyby Neruda zde byl viděl to hvězdnaté nebe, jistě by mu byl věnoval zvláštní báseň a ještě význačnější než v básni VII. Písni kosmických:

„Mysli se nejvýš — a nad tebou
hvězd jako vřesných zvonců —
a kdybys byl jako Slunce stár,
nedomyslíš se konců!"

zase proti proudu. Celý ten manévr musí počít se znova. Po druhé opět se nepodařil, až po třetím pokusu loď obrácena. To obracení lodi trvalo téměř pět čtvrtí hodiny. Zatím zvedla se z řeky hustá mlha, jen zcela nízká vrstev jí byla, tak že bylo viděti zřetelně hvězdy, ale dole byla tak hustá, že bychom málem byli vjeli do lodi kotvící níže v řece. Sedli jsme si k dobré večeři, a než jsme byli hotovi, byli jsme již v Mohameře; tam loď zakotvila.

Ráno kapitán chtěl jeti dále. S lodi spustí se kotva na přídi, ta zaryje se do bahna, a proud vody obrátí vždy loď tak, že stojí přídí proti proudu. — Příliv vlévá se daleko do řeky Šatt el-Arabu, v Bassoře obnáší ještě průměrně pět čtvrtin metru a jest citelný až po stok Eufratu s Tigridem u Korny, silné přílivy ještě i daleko do Eufratu i Tigridu. Za nastávajícího přílivu stane se dosti silným, obrátí loď zádí po proudu — tedy přídí dolů směrem k ústí. A na to kapitán čekal. Ale ranní příliv byl moc slabý, neobrátil směr toku vody a tedy ani lodi. Kapitán nechtěl pouštěti se zase do nesnadného obracení strojem pro loď přece jen nebezpečného, a čekali jsme tedy na silnější příliv večerní. Použil jsem té příležitosti, abych podíval se do Mohamery. Večer, vraceje se na loď, uviděl jsem vlasatici. Byl jsem zjevem té komety notně překvapen, vždyť jsem neměl ani tušení o tom, že by se v tu dobu měla nějaká objeviti. — Bylo to dne 21. ledna; kometa Halleyova byla opověděna teprv na 20. dubna, že bude v přísluní.

Seděli jsme zase na lodi u večeře, když důstojník přišel hlásit, že loď se obrací; asi za hodinu jsme se dali na další cestu.

U Mohamery vlévá se do Šatt-el-Arabu řeka Karûn, přinášejíc z perských hor mnoho vody. Šatt-el-Arab stává se ještě širším, nějakých 800—900 metrů, a kudy plujeme, to není celá řeka nýbrž jedno z celé řady ramen. K půlnoci připluli jsme do Fao a tam opět zakotvili. Teprv ráno mohli jsme se vydati opět na další cestu, bylo potřebí zase čekati přílivu. Řeka totiž přináší s sebou velké množství pevných látek, kteréž kalí vodu její ve způsobě velmi jemného bahna. Pevné součástky velmi drobounké mohou vznášeti se ve vodě jen proudící. Kalná voda vlévá se do moře, pohyb vody trvá ještě do nějaké vzdálenosti, pak ale ustává docela, a pevné součástky musí klesati ke dnu, tam se hromadí, zvyšují dno moře, beztoho plytkého, a povstává val, výspa (barre), která v oblouku objímá ústí řeky. Tato výspa značně překáží plavbě; větší lodi snadno uváznou. Přes výspu možno plouti jen za přílivu, velké lodi jen za nejsilnějších přílivů za úplňku o novoluní.

Za jízdy do Basry loď „Cheruskia" uvízla a vězela pět dní ve výspě, pak teprv podařilo se uvolniti ji a výspou projeti. Očekával jsem tedy s jistým napětím, jak se nám tentokrát bude dařiti.

Řeka jest u Fao velmi široká, jistě víc než kilometr, ač i zde jest rozdělena na několik ramen, břehy jsou ovšem úplně ploché, i zde ještě porostlé palmami. Z Fao nevidíme víc než angl. telegrafní stanici.

Asi o půl osmé naše loď dává se na další cestu, za hodinu jsme u výspy. Cestu, kudy možno projeti, označují asi tři páry malých bojí; ale výspa ustavičně mění svou polohu, tak že ani boje, ostatně moc malé, jež těžko jest najíti — nejsou mnoho platny. Na obou bocích lodi stojí pod můstkem velitelovým námořníci a měří hloubku vody. Hlásí: „Dvaadvacet stop, dvacet stop." Loď zmírňuje svou rychlost, jedeme jen pomalu ku předu. První dvojicí bojí jsme projeli, míříme ke druhé. Vody pořád ubývá, lodníci hlásí: „Již jen osmnáct stop, sedmnáct" — loď naše má ponoru 16 stop — „již jen šestnáct a půl, šestnáct". — Stroj, jenž nějakou dobu již nepracoval, počíná pracovati do zadu, ale loď pohybuje se pořád ještě ku předu. Již hlásí se jen patnáct, čtrnáct stop, loď však pluje pořád ještě dál, ač stroj pracuje již plnou parou zpět, . . . dvanáct stop . . . jedenáct stop; tu konečně loď se zastavuje, ale vězí již pět stop v bahně.

Teď pochopuji, jak mohou dvě lodi sraziti se a způsobiti hrozné pohromy. Lodi v plné jízdě nelze tak snadno zastaviti: ve velké hmotě těžké lodi nahromaděno jest tolik energie pohybu, že jest potřebí ohromné síly zastaviti pohyb — a zatím může již přihoditi se nejhroznější neštěstí.

S napětím čekal jsem, podaří-li se vyprostiti loď. Ale netrvalo ani čtvrt hodiny, a loď počala opět pohybovati se do zadu, s počátku sice pomalounku, sotva znatelně, ale za další čtvrt hodiny byla již úplně z bahna vyprostěna. Při druhém pokusu podařilo se již proraziti bahnem, tak že obávaná výspa zdržela nás sotva více než hodinu.

Za další plavby hnědá dosud voda ustupuje vodě barvy zelenavé. Zrovna viděti, jak lehčí voda sladká plove na těžší vodě slané. Voda sladká, kalná, hnědá vybíhá namnoze v úzkých jazycích přesně označených do moře; bez přechodu hraničí kalná, hnědá voda s mořskou vodou čistou, zelenou; jakoby ostrovy hnědé vody sladké různí se a plovou dál na povrchu slané vody mořské; konečně přece mizí voda hnědá

úplně, plujeme po tmavozelené vodě Perského zálivu. Břehy již dávno zmizely s dozoru jsouce velmi nízké, jen chocholky palem ještě vyčnívají nad obzor, ale i ty zmizejí — a my ocítáme se na širé hladině. Kdyby vzduch byl býval úplně čistý, bylo by viděti hory perské daleko na severovýchodě; ten den však viděti jich nebylo a nespatřovali jsme než širošiíré moře kolem sebe a oblohu nad sebou.

LITERATURA.

Em. Sl. z Lešehradu: „Vládkyně noci.“ Verše. V Praze-Vyšehradě 1910 nákladem A. Reisovým.

Básnický svazek Lešehradův, který podává definitivní seřadění dvou prvních jeho knih veršů, a to „Smutných krajů“ a „Květů samoty“, zahrnuje období snivého roztoužení, pohádkového visionářství a měsíčního blouznění. Vše je tu hebké a křehké, jakoby stříbrným popraškem měsíce pokryto, šepotavě ztlumené, diskretní, takřka houslově jemně zladěné. Výslední celkový tón je passivita citlivého snílka, neumdlévající touha realitou neukojená, útěk ze skutečnosti do říše snů. Již zde je zřetelně viděti, jak Lešehrad hledal cesty, po kterých se později bral jistěji a vysloveněji — a už ony nesmělé a zrovna nikoli nejdůslednější náběhy a sklony k poesii odhmotnění, která se stala pro básníka v posledních knížkách příznačnou, jsou zde typickými známkami do budoucnosti.

Sklonnost k nehmotné poesii je symbolisována u Lešehrada hlavně touhou po vystižení měsíční noci a zápasem se skutečností. Podléhá-li, zavzní ihned nyvý melancholický akkord, a to zejména v prohrávaném zápase se ženou, která tu vystupuje jako fikce. V pozdějších knihách prvky se ujasnily, seřadily a koncentrovaly k jedinému cíli... svět, který básníka v obou debutech ještě odstrašuje, stává se zkušebným kamenem jeho „já“, hmota, jejíž tvárnou látkou byl zprvu básník, stává se sama tvárnou látkou pro básníka, metafysický problem lunárnosti rozšířil se a prohloubil v pantheistický názor životní. V těchto dvou sbírkách zachycuje Lešehrad stesk illusionisty, který se bojí, aby jeho illuse nedošly porušení — a proto ta úzkostlivá vyhýbavost před drsnějším dotekem, před realističtějším postřehem. To patrno ostatně již z některých slov, jichž pravidelně používá a jimiž obyčejně kontrastuje: Tesklivý — jásavý, mdlý — vzrušený, apathický — vášnivý. Je zajímavo, jak už první ony dvě knihy, kdysi kritikou přijaté velmi sympaticky, byly značně hotovy, majíce svůj typický sloh, své trópy, svou obřadnost a intonaci. Nesmíme také zapomínati, že tehdy (před dvanácti lety), kdy poesie byla zasypávána problemy sociálními anebo básnickou produkcí rázu meditativního, byla Lešehradova písňová nota, jeho opravdu hudební, náladová a pohádkově roztoužená lyrika skutečným osvěžením. Již od počátku inklinoval Lešehrad k písni, k tomuto nejryzejšímu výrazu českého básnictví, pěstovaným v pozdějších i v nejpozdějších svých knihách — a tak stává se „Vládkyně noci“ básnickou reminiscencí nehledě ani k jisté a zajímavé dokumentárnosti po stránce vývojové. *Fr. Sekanina.*

DIVADLO.

ČINOHRA. Šaty dělají ženskou. (Clothes and the Woman.) Veselohra o třech dějstvích. Napsal George Paston. Přeložila A. Choděrová. Režisér Gustav Schmoranz. Po prvé na Národním Divadle dne 12. srpna 1910.

Ladně, vkusně, s velikou, lepší věci hodnou péčí vypravena byla tato veselohra, jako první premiéra po divadelních prázdninách. Soubor Národního Divadla ve dnešní své konstellaci opětně dokázal, že ‚umění‘ není mu pouhým slovem, zvukem, nýbrž pojmem, svatým cílem, k němuž všemi prostředky pracuje. Proto hrál i v této veselohře — až na malé místy překreslování, jež v tomto případě konečně hře neuškodilo — se stejným porozuměním, se stejným zájmem, jakoby šlo o věc vážně uměleckou. A tak to má být. Hra nemá valné ceny, ale uvedena je na scénu — nuže, ať se hraje dobře!

Pí. Leopolda Dostálová je zejména duchaplná v gestu a pohybu. Vystihla metamorfosu Robiny Flemmingovy tak výstižně disparátní hrou, že byl zřejmým úmysl a tendence umělkyně. Pochopila, že zde silnější nanesení barev není vlastně překreslením, nýbrž vystižením povahy role a zejména hry celé. Proto každou vinu bylo by dlužno přičísti na vrub autorův. Pan Richard Schlaghamer (Robert Drake) je z těch umělců, kteří se zřídka kdy opakují. Nehraje nikdy sebe, nýbrž postavu, již představuje. Je hercem bohatých charakterisačních pro-

středků, jichž případně a s pochopením pro roli používá nejen k zevní kresbě figury, nýbrž jde až na nejvnitřnější podstatu její a žije ji na jevišti. Neříkám, že vždy a v každém takovém případě důsledně, ale velice často. Jeho plukovník mne v tomto názoru jen dotvrdil. — Již několikráte jsem měl příležitost upozorniti na zajímavou vývojovou linii umění sl. Anny Sedláčkovy (Ellen Waltherová). Propracovává se, odkládá své dřívější zlozvyky, disciplinuje svoje umění ukázněnou, moderovanou hrou — roste. Jen jedné maličkosti — ostatně čistě zevního rázu — jsem dobře nechápal. Hezky to sice slušelo slečně v druhém jednání, ale, jak v dnešní moderní, pod koleny stržené sukni krála tennis, je mi záhadou. Myslím, že ani v Anglii tak nehrají. Ostatní role byly dobře obsazeny a s větším nebo menším zdarem sehrány.

A oč vlastně v této prostinké, průhledné, až naivní „veselohře“ jde. Celkem o nic, nebo téměř o nic. Robina Flemmingova žije léta v ústraní, nic na sebe nedbá, chodí jako pradlena, nosí černé brejle a píše romány. Jednou zatouží býti také trochu frivolní, být předmětem obdivu mužů. Paní Desmondová, její přítelkyně, jí pomůže a učiní z ní pomocí šatů, prolamovaných punčoch, líčidel, falešných vlasů a podložek moderní elegantní dámu. Robina se až nepřirozeně rychle vpraví do nové situace a má kolem sebe ihned zástup zbožňovatelů, jimž všem poplete hlavu. Ve třetím jednání žije opět svým původním způsobem života, té ženě vrací snoubence, oné ctitele a vezme si za chotě doktora Dicka Lomaxe. Byl ze všech mužů nejhodnější a byl na konec též odměněn. Ale to vše ostatně věděli jsme již na začátku této „veselohry“.

Doufám a pevně věřím, že byla ještě v t. zv. mrtvé saisoně pouhým úvodem k opětným uměleckým hodům, na něž nás Národní Divadlo uvyklo. *Tristan.*

TÝDEN.

* Obrovským požárem zničena v noci na 15. t. m. část bruselské světové výstavy a škoda se odhaduje na 100 milionů franků. Popelem lehla oddělení francouzské, italské, anglické, staré bruselské tržiště (Kermess), strojovna atd. Ježto zničeno také mnoho uměleckých a umělecko-průmyslových předmětů, nabývá požár ráz kulturní pohromy. O podrobnostech jeho přináší zprávy denní tisk, my zde smutnou událost tu jen registrujeme, po případě se k ní vrátíme.

*

* O tom, jakým způsobem a za jakých okolností zmizel básník Alexandr Petöfi, vypráví ještě dnes jeden z jeho vojenských druhů, pensionovaný stoliční soudce František Mütter žijící podnes v Novém Varadu. Tento starý bývalý voják vypravoval nedávno — dle Matinu — o poslední chvilce, kdy básník Petöfi byl vůbec viděn. Bylo to před Segesvarem. František Mütter, dvacítiletý honvedský setník v Biharerově dobrovolnickém sboru, byl právě posledního července 1849 kommandován k hlavnímu voji generála Bema. Když cválal v úpalném vedru kolem jednoho polního vozu, zavolal naň kdosi z pod vozové plachty. Byl to hejtman Ludvík Gyalokay, Mütterův vojenský soudruh, a vedle něho ve voze seděl ještě jiný honvedský důstojník. „Pan major Petöfi“, představoval jej Gyalokay Mütterovi. Dlouho jel setník na svém koni vedle vozu a rozmlouval s kamarády, načež se potom odebral ke svému pluku. Před bitvou, na silnici vedoucí do Ferejegyhazy, potkal Mütter Petöfiho ještě jedenkrát — naposledy. Co se s ním stalo za bitvy, dověděl se posléze od Gyalokaye. Tento vypravoval: V den bitvy vystoupily po úpalném slunci pojednou na nebe černé mraky. Nadešla silná bouřka, v níž se křižovaly blesky a mocně duněly hromy. Vše zápolilo s děsivým hlukem děl. „Co myslíš — otázal prý se Petöfi — koho dnes postihne boží hněv?“ — „Doufám, že Rusy,“ odpověděl Gyalokay . . . „A skutečně se zdálo na chvíli, že vítězství se kloní na stranu našich, zvláště v okamžiku, kdy kule děla řízeného samotným generálem Bemem smetla s bojiště řadu ruských důstojníků s generálem Skariatinem uprostřed. Později byli však naši přece jenom uvedeni v úzké následkem nepřátelské převahy, tak že nastal útěk v nejhorším nepořádku. Ve strašlivé směsici prchajících narazil Gyalokay ještě jedenkrát na Petöfiho. Chtěl vzíti básníka s sebou do svého vozu, který jej očekával zcela připraven na pokraji lesa. „Podívej se jen“ — ukázal prý rukou Petöfi na blížící se ruskou jízdu, která se cvalem blížila jako bouře — „zde nemůže býti o útěku řeči. Teď na vůz nepomýšlej . . . Pojď, snad se nám podaří uprchnout někde bokem.“ Když Petöfi zpozoroval, že Gyalokay váhá, vytrhl se mu z rukou, skočil za křoví a odpádil stranou. Od tohoto okamžiku nebyl už básník vůbec nikým viděn. *—n—*

V PRAZE, dne 19. srpna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Dufek a spol. v Praze.

ALOIS JIRÁSEK:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Dokončení.)

Z ochotnic z let šedesátých, jež většinou přestaly hráti, ještě nejčastěji vystupovala za mého ochotnického působení Josefa Langrová. Nové síly přibyly. Z těch si připomínám Saloménu Nývltovu, pak provdanou Jiráskovou, jež hrávala hlavně tragické úlohy, Pavlinu Vlachovu, Josefu Brejtrovu, Barušku Červíčkovu.

V čas prázdnin účastnila se našich divadelních představení vnučka starého pana Knahla, žákyně pěvecké školy Pivodovy. Přijížděla s matkou, s mladší sestrou, a malými bratřími na vagace k dědečkovi, jejž tou dobou navštěvoval na nějaký den také jeho syn Jan, výborný hudebník.*) Pro tu sličnou Pražku těšíval jsem se na naše hry divadelní a na vagace více nežli jindy a chodíval jsem raději a častěji a ne již s klidným srdcem do roubeného příbytku se zahrádkami v průčelí, cestičkou mezi nimi, nad níž se klenulo husté, jerichové loubí. Tenkráte tam nebyly ani světnice ani sednička přes síň ještě nic pozměněny. Ještě stál ve světnici u okna do zahrádky, k silnici hodinářský stolek, vedle visela černá, zasklená skříňka s kapesními hodinkami, po stěnách tikaly visuté hodiny, z nich některé velmi staré, v koutě u dveří bělala se pec, u níž stála zelená kamna s kranclem. Tak to tu bylo, jako když si sem Antonín přivedl Justynku. Její román se tu skončil. A nový se tu začínal.

Divadlem jsem se tenkrát v čas prázdnin mnoho zabýval a mnoho jsem také četl doma v sedničce a venku na zahradě pod olšemi u řeky, jak jsem o tom už vypravoval. O prázdninách r. 1870 měl jsem zvláštní, vzrušující četbu, která se začínala teprve pozdě na noc. V červenci toho roku vypověděl Napoleon III. Prusku válku. A s Pruskem vytrhlo všecko Německo do pole. O tom jsem se dočetl ještě v Hradci. Když došlo k srážkám a bitvám v srpnu měsíci, byl jsem už na prázdninách. V hostinci u Červíčků (nynější hotel „Radnice“) měli Národní Listy. Ale pošta jezdící od Náchoda do Broumova stavovala se v Hronově až k jedenácté hodině na noc. Co do Hronova přivezla, tedy i noviny, roznášelo se až druhého dne dopoledne. A tak dlouho čekati na zprávy z bojiště jsme nemohli. Vyprosili jsme si na poštmistrovi Foglarovi, že nám Národní Listy vydával hned jak došly.

A tak jsme sedávali denně za těch letních nocí na lavičce u Foglarů a čekali až pošta přijede, až nám poštmistr vydá číslo novin, rozumí se při té dopravě, že včerejší, ne-li starší; a pak s ním honem k Červíčkom. Tam v prostorné hospodské jizbě, dnes pozměněné, s dřevěným stropem o mohutném, hlavním trámu jsme četli, buď bratranec Adolf nebo já, Červíčkovi, sousedům a kamarádům ochotnickým, my vzrušení jim vzrušeným zprávy z bojiště. Že naše vroucí sympathie byly při Francouzích, netřeba ani podotýkat.

První zprávy ohlašovaly úspěšné boje Francouzů. Ale pak rána za ranou. Za těch srpnových a zářijových nocí četli jsme tučně tištěné telegramy, pak obsáhlejší zprávy o bitvách u Wörthu, u Gravellotte, kdež vítěz na Bránce a u Skalice, starý Stein-

*) Jan Knahl (nar. r. 1823 v Hronově, † 1901 v Praze), registrátor arcib. konsistoře a ředitel kůru ve dvorní kapli král. hradu pražského. Z jeho skladeb nejznámější je sbor „Já jsem Slovan duší, tělem“ a nápěv písně „Tam tichou nad Lužnicí“.

metz, naposledy bojoval, o Met obležení. Pak Sedan, pád Štrasburku, obležení Paříže. Co tu mezi námi rozčilení! A posléze státní převrat ve Francii a zřízení republiky. Tam v té sednici pozdě v noci po prvé jsem uslyšel Marsellaisu. Bratranec Adolf nám ji zahrál na housle a zazpíval

Při tom mně připadá, že příštího roku 1871, na jaře tuším, uviděl jsem francouzského vojáka z té války, v uniformě, v rudých nohavicích, ale ovšem beze zbraně. Utekl z pruského zajetí, myslím že z Kladské pevnosti, dostal se přes hranice do Čech a pak do Hradce Králové. Naši lidé přijali jej přátelsky, hostili, podarovali jej a vypravili jej na další cestu, aby se dostal do své vlasti.

Posledního roku mého gymnasijního studia změnilo se mé zákoutí na naší zahradě u řeky. U břehu na jednom místě usazoval se na vodě tiše tam stojící hustý, železitý rez a vyskakovaly tam bubliny. A voda z toho místa měla jinou chuť. Nebožka matka říkávala, že děkan Regner už před dávnými lety na to místo ukazoval, že tu je železitá voda, taková, jakou mají v Chudobských lázních a že stéblem píval z toho místa, kdež ty bublinky vyskakovaly. Než nikdo toho nedbal. Až r. 1871 můj otec dal kopati v zahradě nedaleko řeky; uhodili tu na pramen mineralné vody, „ostré vody“ jak u nás říkali. Zřízena tu studně, jež měla nahoře nízké, prkenné bednění bíle natřené s červenou stříškou. V té byl poklop a tudy se nabírala voda (nepumpovala se) do sklenic nebo do džbánků na železném oku nebo háčku na konci tyče. Po letech tu postaven jakýsi kiosk, jak ještě dnes viděti. Než do vody v té studni tlačila se také voda říčná. Proto později, po několika letech, vykopána studně nová dále od řeky.

Vedle té původní, tenkrát prosté studny pod javorem, vystavěl otec malé lázně dřevěné, z tramců a prken, prostě zařízené, šindelem kryté. Jejich přízemní pavláčka se sloupky nesoucími široké přístřeší zarostla záhy psím vínem. A tak lázeňky v zelenu, v sousedství rozložitých javorů, mající v pozadí staré, košaté hrušky a olše u řeky, vypadaly malebně. Můj koutek za nimi u samé řeky pod olšemi, kde po hustých křovinách povíval divoký chmel, zůstal mi nezměněn. Dnes tam mnoho jinak. Lázně, teď lepenkou kryté, sešly a jsou zavřeny; ten onen strom, olše, hruška stará, javory košaté ty tam, všechny poraženy.

Když ty lázně r. 1871 se otevřely, uspořádána u nich malá slavnost, na jaře, při kteréž měl hlavní účastenství bratranec Adolf Prouza. Také já jsem přijel z Hradce. Po té nastala mi tuhá práce, příprava k maturitní zkoušce, která se tenkrát konala ze všech předmětů i z náboženství. My ji měli koncem července r. 1871; předsedou byl prof. Jan Kvíčala. Přísný ten muž budil postrach už svým jménem a pak tím, jak nás oktavány při zahájení maturitní zkoušky „povzbudil“. Smysl toho byl, aby ten, kdož se domnívá, že není dost připraven, raději odstoupil. Já tu maturitní operaci musil jsem podstoupit na dvakrát. Začali mne zkoušet až odpoledne, nedozkoušeli, pak mne nechali se vyspat a nazejtří dopoledne to skončili. Před zkouškou jsem ovšem nebyl klidné mysli, ale jak na mne řada došla a sedl jsem ke stolu, bázeň ta tam. Dobře se pamatuju, že, když jsem už seděl proti professorům, opodál předsedy prof. Kvíčaly, že se mně kmitlo, jak budeme doma hrát divadlo.

A dobře to šlo, t. j. ta zkouška maturitní.

Hned po ní odjel jsem domů. V té radosti bylo mně loučení s Hradcem snadné. S sebou vezl jsem si Vlčkovu „Osvětu“, kteráž toho roku právě začala vycházeti. Byla tenkrát událostí. Naše nejpřednější síly literární měly v ní své příspěvky. Domů jsem jel už rozhodnut o svém budoucím povolání. Už jsem se rozloučil se svou zamilovanou myšlenkou, že budu malířem. Toužil jsem po tom a snil o tom. Ani otec ani matka mne k ničemu nenutili. Ale já cítil a viděl jsem, že ve mne doufají za těch poměrů doma víc a více se horšících, že by mé malířství, o němž jsem se jim ani slovem nezmínil, bylo jim velikým a snad bolestným zklamáním.

A tak jsem se odhodlal na professuru, studovat dějepis, předmět mi vedle literární historie nejmilejší.

Pěkně míjely prázdniny po maturitě, po nichž jsem měl vkročit do nového světa. Čekala mne nejedna svízel, poněvadž jsem se nemohl nadít potřebné podpory hmotné z domova. Než nelekal jsem se. Chutě jsem se vypravil do Prahy, které jsem ještě neznal. A jel jsem tam za situace pro náš národ jasnější, utěšené, kdy stalo se narovnání s Vídní, kdy po reskriptu ze dne 12. září radostně mluvilo se o tom, že panovník se dá korunovat na českého krále. I v první přednášce, kterou jsem na universitě slyšel, zazněl ohlas nadšené, obecné nálady. Prof. Tomek úvodem promluvil k nám, že ještě nikdy tak radostně nezačínal svých přednášek jako tuto, kdy splněny jsou tužby našeho národa, kdy nastává mu bohdá šťastnější doba —

A pak za krátko rozháněla nás studenty policie, „Pávkova brigáda“, s nasazenými bodáky, když jsme vytáhli demonstrativně vítat doktora Riegra vracejícího se z Vídně, kdež nám všecko zmařili.

XXXVII.

Zavírám knihu svých chlapeckých let a svého gymnasijního studia. Po maturitní zkoušce rozešli jsme se světem. Dvakrát jsme se od té doby spatřili, po dvacíti letech r. 1891 a po třicíti letech r. 1901, rozumí se, že ne plným počtem. Mnozí z kamarádů odešli za ta léta na věčnost, někteří nemohli přijeti. Scházeli jsme se již šedí a sestárlí. Mnohého z nás nemohli jsme ani hned poznat. A vícekrát se již sotva sejdeme. A tu vzpomínám také na toho, jejž jsem tu tak často jmenoval, na bratrance Adolfa Prouzu. Studoval medicinu; klopota chudého studenta zůstala s ním i v Praze, nezměnila ho však ani tu, nezdusila jeho veselé mysli. Když se stal doktorem, usadil se v Polici nad Medhují. Toho se otec jeho již nedočkal, ale matka. Syn si ji vzal k sobě; po tolika trampotách a starostech nastaly jí jasné a klidné dni. Pomáhala opatrovat dítky svého „Adoufka“, zpívala jim svým stařenským, ale příjemným hlasem. Někdy se také ozval druhý hlas k její notě; to jí Adolf přizvukoval. Vídal jsem ten šťastný, rodinný život, neboť o prázdninách jsem často býval u bratrance.

Žil v šťastném manželství, působě jako oblíbený, lidumilný lékař a také, tu na jazykovém rozhraní, jako vlastenecký intelligent. Chudé léčil zadarmo, a tam na Policku, v tkalcovském zákoutí, bylo chudiny mnoho; a ještě často uštědřil svým chudým nemocným, ač jemu samému ani tu nezbývalo. Koncem školního roku 1879, pátého, co jsem učil v Litomyšli, měl jsem před svatbami. Srdečně jsem se těšil, že bratranec na ně přijede, že bude mi za svědka. Slíbil mně to. A v tom zoufalé psaní od jeho ženy, že se Adolf roznemohl na smrt. Léčil ve vsi chudého tkalce, jenž onemocněl skvrnitým tyfem. A tu strašlivou nemoc odnesl si z té chatrče. Zemřel. Zůstala mladá vdova, tři nezaopatřené děti. Rodina zdrcena, hoře nesmírné. Než i všecko město i okolí upřímně truchlilo nad ztrátou ještě mladého, šlechetného lékaře. Účastenství o pohřbu bylo ohromné, z Police, z Hronova, ze všech pohorských vesnic v okolí, a mnoho upřímného pláče na polickém hřbitově, kdež jsme bratrance uložili. *)

První pomoc rodině poskytl starší bratr zesnulého, Karel, inženýr v Orlové. Rodina Adolfova přestěhovala se na čas k němu, později do Litomyšle. Jen tetka Prouzka tam zůstala. Byla opět u syna, měla se dobře, ale v dalekém Slezsku nemohla zvyknout a stýskalo se jí po domově. Ale již se do něho nevrátila. Odpočívá na hřbitově v Orlové.

Třicet let minulo od toho smutného dne, co jsme pochovali mého nejlepšího přítele z mladých let. Dnes jsem v rodné krajině osamělý. Staré Padolí zmizelo; za ně už jiné město. A přece vracím se do těch míst.

Vypravoval jsem mnoho ze svých vzpomínek na ně. Dopisuju je „na dolejším konci“ bývalého Padolí ve vysokém břehu, kdež stával za mých chlapeckých let starý dub, a kudy se vracívalo procesí o křížových dnech od lipky z polí na „příčnici“ s dalekým rozhledem k Náchodu i do Prus. Teď v tom břehu tichá zahrada a v ní nejvýše ve stínu osyk a bříz píšu tyto poslední řádky a dávám s bohem kamarádům a přátelům z mladých svých let a vám čtenářky a čtenářové.

---

*) V předešlém pokračování str. 694 ve II. sloupci čti: „Ve své nevelké úloze měl také asi dvakrát slovo: Mon Dieu“.

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

J. JAHODA:

Z BÁSNÍ.

ROZHOVOR.

Lebka:

Jsem emblem zániku a věčný vzdor
té Vaší síle, s kterou milliony spějí
do výšin orla, ve hlubiny tvrdých hor —

Láska:

A já se vzdoru Tvému nevýslovně směji . . . .

L e b k a:

Jsem vykřičníkem v konci Vašich vět
a důlkem černavým se v knihy Vaše dívám,
jsem ideálům lidstva odpověď —

L á s k a:

již v noci májové já klidně s čela slíbám . . . .

L e b k a:

Jsem stínem, jenž se vždycky v lidské štěstí klad —

L á s k a:

To bylo jednou v máji. Kraj pěl slavné Ave,
a přilít pták, měl družku, měl ji tolik rád
a vystavěl si hnízdo v dutině Tvé tmavé — —

U TŘEBECHOVIC.

Silnice rovná. Nakřivené stromy —
do kruhu kolem indychové lesy —
ve sněti holé ptáče vykřikne si,
a zvuk ten slední radost v srdci zlomí . . . .

Do matných stínů veliká červeň lehá
a rudý prapor na topoly věsí —
na smutných lánech havran vykřikne si —
kdo's v chorou duši tmavým florem šlehá . . . .

Na tmavém kopci kaplička se bělí,
jak na mohyle žalné, bledé kvítí,
a nad tím krajem choré slunce svítí
jak veliký květ smutné immortely . . . .

SOLATIUM.

Haluze bílou draperií kynou,
je hvězdic plná každá klest,
les stkví se, halen sobolinou,
v třpyt sněžných hvězd.
A je-li pravdou, že je bohem,
kdo lidstva boly utiší,
v sen lesů jdi, když v mrazu strohém
spí zátiší . . .

Když na led schladne srdce Tvoje
jak jezero ve klínu hor,
a se světem, když v kruté boje
Tě žene vzdor, —
hle, haluz bílou draperií kyne,
tam ticho, klid a stagnace,
tam v náruč snů Tě tiše vine
bůh negace . . . .

FR. FLOS:

SPOŘÁDANÉ RODINKY.

I.

CHUDÍ BOHÁČI.

ZE ZÁPISKŮ OBYVATELE PODKROVNÍ SVĚTNIČKY.

7. listopadu 190*

„A povídám ti, čtenáři, s nikým se nehamoň, neboť nevíš, kdy kdo ti bude dobrý. Vy, lidé vidomí, jste jako kohouti anebo spíše jako krocani. Rozčilujete se, pěsti zatínáte, očima koulíte, ušklebujete se a ani slova vás tak nepobuřují, jako to vaše křečkování. To my slepí vyřizujeme své spory klidněji; uvažujeme o slově a ne o tom, jak se při něm kdo tváří."

Poslouchal jsem stařečka Žmolila jako evangelium, věřil jsem mu na slovo a dnes pochopuji moudrost jeho slov ještě dokonaleji.

Náš domovník byl mně vždycky protivný, protože je ryšavec se zelenýma očima a při každém potkání jen uštipoval; ale dnes jsem musil mínění své o něm opraviti. Zastavil mne, když jsem ráno vycházel z domu. Starosti obtížily mou hlavu. Nereptám, (jak bych se mohl opovážit!) a nepletu se do zařízení Stvořitelových, ale jisto jest, že pro jistý druh lidí jest zima nepříjemný vynález. Což soudruzi ve vnitřním městě o ní zvědí mnohem později, ale my na periferii máme zimu z první ruky, — zdá se mi, že ji máme dříve, než slaví officiálně svůj vjezd. Pravím officiálně, protože teď často najdu na ulici kus novin, ve kterých skoro denně jest význačně vytištěno, že dosavadní ráz povětrnosti potrvá s místními srážkami, částečným jasnem a s náchylností k nepatrné změně. Při nedostatku hlubšího vzdělání ani se nedivím, že zprávám těm nerozumím, ale utěšuji se, že zejtra ‚bude, bude", jak říkal prorok ve vsi, v níž ‚sem prožil doby dětství.

V mém „bytě" u komína nad schody objevil se již neočekávaný úkaz. V noci tlačil jsem se ke komínu, ale spal jsem jaksi neklidně a ráno, když za šera jsem se chtěl umýt, a podle zvyku všoupl jsem ruce do plecháče, narazily mé prsty na pevnou hmotu — na led. Až se pode mnou nohy zachvěly. Uvědomil jsem si ovšem radostně, že vím, že led jest nerost, vždyť to praví učený pan Kraepelin, jak jsem četl v brožůrce, kterou rozdával jakýs muž u Ottů v průjezdě zadarmo, ale má radost byla hned zkalena pomyšlením, že se našim chemikům nepodařilo najíti způsob, jak bychom mohli ledem topit.

Někdy se mně poštěstí, že vyzískám i korunu a věru dal bych ji tomu vynálezci, který by led a sníh proměnil v topivo. Ovšem v „mém bytě" není kamen, ale myslím, že by vynálezce našel i pohodlnější způsob topení bez kamen. Od té doby, co čítám o severní točně, leží mně ty ledy a sněhy těžce na srdci.

Stařeček Žmolilů se mně vysmál. „Bloudku," povídal, „kdyby měli bohatí lidé trochu více tepla v srdcích, i nám by bylo teplo. Stařeček Žmolilů je katolík, vím to, ale vlažný, jistě vlažný. Přesídlil teď do předsíně bohatého kostela, ale je prý tam proklatě zima a táhne se všech stran, ačkoliv Žmolil ze své právomoci uzavřel dva vchody a propouští věřící do kostela jen vchodem jedním. Také povídal, že kdyby neměl v této čtvrti vzácné známosti, že by se přestěhoval do evangelického kostela, kde je podlaha prkenná a kde se v zimě topí. Užasl jsem nad tou vlažností; a jen neopatrně jsem vzdychl, ale tihle slepci všechno slyší, všechno uhodnou.

„A co ty, čtenáři, nad tím vzdycháš? Povídá snad Pán Bůh: „Mrzněte a modlete se!?" anebo „Mrzněte a žebrejte? Na jednom je dost."

„Ale Pán Ježíš pravil, že lilie . . ." pokouším se namítati.

„Ne, jsi ty tulipán a ne lilie, člověče vidoucí! Jak živ slýchám, že tam, kudy Pán Ježíš chodil, bylo pořád teplo, aspoň tak teplo, že člověku necvakaly zuby."

V rozpacích opustil jsem Žmolila a prosil jsem Stvořitele, aby podržel zimu na horách do těch božích vánoc, a ejhle, dnes ráno tohle!

Když jsem sestupoval po schodech, přemýšlel jsem o tom, že v dosavadním bytě zůstati nemohu. I pošetilé myšlénky mně lezly do hlavy. Kdyby už aspoň ty Zeppeliny lítaly a nebylo to tuze drahé, mohl by našinec jako ty vlaštovky — Zastyděl jsem se v srdci svém, vida jaká marnost se mne chytá a v tom potkám v průjezdě pana domovníka.

Na první pohled byl dnes škarednější než jindy, a zelené oči svítily mu jako oči kočičí.

„Hej, poslouchaj, něco bych pro nich měl a kapitálního!" rozpískl se na mne.

Uctivě jsem mu popřál dobrého jitra, ale všechno se ve mně bouřilo odporem.

„Poslouchaj voni," — pan domovník přitlumil hlas a zatáhl mne do kouta k zaskleným dveřím průjezdu, — „tam na půdě zmrznou. Jak dávno vím, nejsou k ničemu pořádnému," při tom pan domovník opřel o mne koště místo o stěnu a tak mne tím koštětem ke zdi přitlačil, že jsem nemohl odejíti, „ale tohle by přece zastali. Dnes přistěhuje se k nám do druhého patra vzácná partaj a ta potřebuje sluhy. No sluhu, to se ví. Někam dojde, něco přinese, trochu poklidí a dostane za to stravu. Vzpomněl jsem si na ně. Nešlo to ovšem snadno, protože milostpaní si nepřála, aby někdo cizí spal v bytě, ale když jsem věc vysvětlil a za ně se zaručil," (div mne při tom svýma zelenýma očima nespálil) „přivolila milostpaní, aby si snesli slamník do předsíně. V kuchyni se bude topit a tak bude v předsíni přece lépe než na půdě. To si myslím. A teď, doufám, budou se na člověka jinak dívat. Starám se o dům jako o svůj a lecjaký dareba . . ."

Poděkoval jsem velmi zdvořile panu domovníkovi a velmi jsem litoval, že jsem mu v myšlenkách někdy křivdil. Nabídku přijal jsem velmi ochotně a slíbil jsem panu domovníkovi vděčnost.

Usmál se velmi kysele a řekl důrazně.

„No myslím, že k té vděčnosti něco přidaj'."

Slíbil jsem i to. S lehčím srdcem vyšel jsem na ulici. Když jsem přišel odpoledne ve dvě hodiny domů, jak pan domovník přikázal, bylo již mých služeb potřebí. Před domem stál už vůz, na němž naloženo bylo nemnoho nábytku, několik balíků peřin, šatstva a podobných věcí. Podle těch věcí panstvo služebníka tuze nepotřebovalo, ale kdož ví! Z panstva tu nebyl nikdo. Pan domovník a jeho žena neobyčejně horlivě skládali nábytek a vynášeli jej do druhého patra. Chopil jsem se hned práce. Urovnali jsme všechno podle rozkazů paní domovníkové, která měla na kusu papíru plán, jak se má nábytek rozestavit. Dnes už budu spáti v předsíni, kamž jsem snesl svůj slamník. Pokoj pan domovník zamkl. Uštěpačně mně navrhl, abych přespal v kuchyni, tam prý je aspoň plotna, ve které se už týden netopilo. Spolkl jsem hořkou slinu, neboť dobrodinec smí si zažertovat. Tyto řádky jsem však napsal na stole a ne na bedně, jak jsem až dosud psával. Půjdu spat. Jací pak budou asi moji páni?'

9. listopadu....

Včera jsem nemohl napsati ani řádku. Padl jsem na slamník a usnul jsem hned. To bylo práce a dojmů! Okolo druhé hodiny odpoledne přijel „k našemu" domu krytý kočár. Čekal jsem u domovníka na jeho příchod. Domovník byl jako na trní a nemohl se nové partaje ani dočkat. Sotva jsme uslyšeli hrkot kočáru, v našich končinách nevídaného, vyběhli jsme všichni ven. Pan domovník otevřel dvířka, nejdříve políbil pletenou rukavici na čísi ruce a pak pomohl z kočáru paničce nevelikě postavy, ale tlusté a celé zabalené v plášť a šály. Sotva se panička postavila na nohy, vykřikla ostře, jako když dveře zaskřípnou: „No, Franci, snad jsi tam neusnul? Polez!"

Paní domovníková a slečna domovníkova Tony, která kudy chodí, tudy zpívá, hnaly se k paničce a obě líbaly pletené rukavičky. Zatím zmizel pan domovník vrchní půlí těla v kočáře a jak jsem na jeho silných a opírajících se nohou pozoroval, vší silou táhl kohosi z kočáru ven. Podařilo se mu, že vyvalil z kočáru pána taktéž nevelikého, ale tlustého a oblečeného v kožich. Na hlavě měl pán vlněnou čepici, staženou přes uši, ale teď, když se vyvalil z kočáru, oběma rukama čepici s čela odhrnul a tu zjevně jsem uhlídal dobrácký, usmívavý obličej, cele vousy již notně prokvetalými zarostlý. Pán byl asi špatný na nohy, protože se chytal kočáru levicí, zatím co pravicí se bránil, aby mu ženské nelíbaly rukou.

„Koše, škatule a balíky ať vynese sluha nahoru," poroučela panička a chopivši rázně pána pod paží, odtrhla ho, třesoucího se na slabých nohou, od kočáru. Vkročila rázně do průjezdu, cosi ještě poručila paní domovníkové, která poníženě za ní šla a pak již moji noví páni stoupali po schodech.

„No voni jsou chlapík," obrátil se teď pan domovník ke mně hněvivě, „stojej jako svatý utřinos a nevědí, že maj' milostpánovi a milostpaní políbit ruce. Tuhle to vezmou a hajdy s tím nahoru a hned se vrátěj'!"

Podal mně dva košíky a nějaký uzel. Běžel jsem s tím nahoru a složil jsem břímě v předsíni. Již jsem chtěl dolů, ale v tom vyšla milostpaní z kuchyně.

„Jste vy náš sluha?" zeptala se přísně.

‚Ano, milostpaní," povídám a hned jí líbám ruku, ale nastrčila mně obě ruce, políbil jsem je tedy obě. Milostpaní má tlusté ruce, ale chlupaté jako kovář.

Chvilku na mne pátravě hleděla a pak mně dala čtyři koruny řkouc. „Tohle dejte kočímu, ať už jede!"

Kočí nebyl tuze spokojen a shodil velmi nešetrně prádelný koš s kozlíku, pak ze široka se otočiv, odjel do města. Když už jsem všecko vynesl nahoru, musil jsem zatopit v kuchyni. Tam se teď odstěhoval milostpán. Už neměl na sobě kožich, ale šedivý župan

a na hlavě červený fez. Velmi hezky mu to slušelo, byl tolik k smíchu a sám se pořád usmíval.

Za to se neusmívala paní. Všecko, co jsme dopoledne a včera udělali, bylo špatně. Teď jsem teprve jezdil se skříněmi, postelemi a s kufry sem a tam, z kouta do kouta. Potom jsme vybalovali spoustu věcí z košů, košíků, ranců a balíků.

Ve čtyři hodiny bylo skoro tma, v celém bytě nebylo lampy; musil jsem pro svíčku dolů k hokynáři. Milostpaní nosíc svíčku v ruce, chodila za mnou jako bílá paní. Dokud mlčela, byla trochu snesitelná, ale nevím, jak si na její hlas zvyknu. Za to milostpán, zdá se, je němý.

Asi třikrát něco zachrochtal, ale nikdy jsem mu nerozuměl. Neměl jsem také kdy se optat. Byl jsem jako v kole. Teprve pozdě večer přinesl jsem od uzenáře kolínka a panstvo večeřelo. Dostal jsem také kousek a protože jsem dnes notně pracoval, svolila milostpaní, že si smím přitáhnouti slamník do kuchyně.

Přemýšlím, kdo asi moje panstvo jest. Již jsem se ptal dopoledne pana domovníka, ale ten mne zkrátka odbyl.

„Ať jsou, kdo jsou, jim do toho nic není a já jim radím, aby po tom nepátrali. To jen řeknu, že je to vzácné panstvo a proto všechen rešpekt."

No, že má pan domovník rešpekt, to jsem viděl, ale proč? Proč? Domovníkovic nejsou lidé, kteří mají rešpekt v povaze. —

Ale milostpán se mně opravdu líbí. Tak se mně zdá, že ty jeho prošedivělé vousy a vlasy a i ty vrásky jsou falešné a že je to vlastně hošík — dítě; ty jeho oči jsou dětské a dětinské. Ale nohy má milostpán obrovské. Prve jsem cídil jeho boty, úžasné boty! To jsou děstké sáňky! A přece na těch nohou nějak špatně stojí. A s řečí to bude také divné, jako kdyby ořechy louskal a brada mu nějak klesá. Také pod očima má trojúhelníkové plné pytlíčky a okolo zardělého nosu jakoby mu nasázel bílých krupiček. Milostpaní jest na svá léta ještě hezká. Plňoučká, růžová a zuby má všecky a bílé. Že jsou páni, je na nich hned vidět. Ruce mají měkké, dívají se přísně a pánovitě, aspoň milostpaní, a pak podle věcí vybalených z košíků a balíků zřejmě to vidět. Odkud přišli? Z Prahy? Zdá se, že z Prahy, ale proč by se stěhovali sem nyní v zimě? Sám nic nevymyslím, ale promluvím se stařečkem Žmolilem.

Málem bych zapomněl, Na dveře předsíně jsem musil přibít cedulíčku, na níž jest napsáno: „Jos. Novák." Milostpaní říká milostpánovi „Franci" a tam Josef! Podivné.

19. listopadu.

Včera jsem byl u stařečka Žmolila; nemohl jsem dříve, nebylo kdy. Ve dne jsem byl jako na koni a několik nocí jsem už promarnil.

Nespával jsem snad celé noci jako krtek, zvláště když jsem nosíval zboží panu Brázdovi po hostincích, vracíval jsem se domů velmi pozdě, ale teď je marním, ovšem ne ze své vůle.

Zastihl jsem stařečka Žmolila v předsíni bohatého kostela, ale Žmolil zase huboval na průvan.

„Dobře, že jdeš, čtenáři," promluvil otecky přísně, „jinak bys mne tu už nenašel; čekal jsem jen tobě k vůli. Odstěhuji se z toho prokletého průvanu. No sedni; tady přece nemohu na tebe houkat. Sem ke mně přisedni — blízko!"

No, sedl jsem si k němu na jeho slamníček.

Stařeček Žmolil sáhl po mně. Ohmatal můj kabát, mou košili i spodky a vrtěl nespokojeně hlavou.

„A teď podej nohu!" Trochu jsem se ostýchal, neboť teď ve službě nemohu se dáti do díla na sebe, nemám kdy.

„Vždyť jsem si to myslil," promluvil stařeček spokojeně, „běhá v letním munduru a na nohou má křapky rozmočené a děravé. Hned se tuhle obuj!"

Stařeček Žmolil sáhl za sebe do tmavého kouta a pak mně podal pár pěkných bot s polovičními holinkami.

Až jsem ustrnul a koktal, jak já bych mohl, ale Žmolil je přísný člověk, sáhl po holi a zavelel: „Hned se tuhle obuj, onučky jsou tam v botě."

Tak jsem se tedy obul, ale přece jsem se chtěl zeptat, odkud ty boty.

Vykoktal jsem slovo, a stařeček hned uhodl: „Co ti po tom? Našel jsem je, mně jsou malé, tak si je měj!"

„Jak to našel?"

„Aha aha! Čtenář myslí, že slepý nic nenajde." Myslím, že stařeček řekl „ťuhýku", nevím, jen něco tak vyhrkl.

„Našel jsem cestičku k dobrému srdci a na konci té cestičky byly boty, tak teď to víš, ty, ty vidomý!"

Poděkoval jsem pěkně a stařeček se jen usmíval.

„A kde máte, staroušku, vnučku, holčičku?"

„Ach tu? Holenku, snad bych ji tady nenechal mrznout? Je v dobré rodině a chodí do školy, abys věděl. Ta se mne pak natrápí čtením!" (Pokračování.)

FRANTA ŽUPAN:

Z POVÍDEK POD JABLONÍ.

(Pokračování.)

Jednou ráno pohřešila božská královna Kokokotaba při toaletě svůj pravý nákotníček desetikilový. To ovšem nebyla jen maličkost, aby se někam zastrčila, nějaký špendlík řekněme, jaké pro lepší uschování zapichovala věrnému panoši do ramen nebo do lýtek, tak že vždy okamžitě o nich věděl a sám je bez říkání nabízel. Takový klenot nemohla ani odnésti straka ani spolknouti pes, to uznal sám bystrozrak vyšetřujícího soudce a přisvědčil k tomu na slovo vzatý čaroděj Čandrokort.

A na koho mohlo spadnouti podezření? Kdo se mohl v celém spojeném království odvážiti, nositi taký šperk po královně? Patrně jen slepá závist některé sousední velmoci mohla tak drze zasáhnouti do předního státního pokladu říše. Podezření padlo na diplomata spřátelené říše (a na ty třeba právě pozoru největšího), jenž před nedávnem poklonu učinil královně, že má nožky půvabu přímo sloního. Smělé lichocení tohoto prohnaného dvořana bylo hned tehdy mnohým nápadno. Na velké štěstí své odstranil se hned při prvním podezření, které na něho padlo. Poměr k sousednímu státu pak zůstal dlouho napiatým a s války sešlo jen proto, že se jí celá M'rtupukva bála. Ubohé královně zbyly jen hořké vzdechy po nenahraditelném šperku a velký mozol nad půvabným kotníčkem pravé nožky.

Nikdo, nikdo nevěděl, kdo vlastně šperk vzal a ukryl, ani nejproslavenější kouzelník a hadač Čandrokort, který byl požehnáním země a základem jejího blahobytu, neboť uměl jako nikdo jiný přivolávati déšť, chrániti slunce a měsíc, aby jich čarodějnice a vlkodlaci neokousali, znal zaříkati zemi, tak že na ní po dešti tráva rostla, zaříkal i krávy a kozy, tak že až dostávaly mladé, ba snad i před železničními neštěstími ochránil svou drahou otčinu, dokud v ní dráha nejezdila. Zkrátka ani tento muž nevyrovnaný, mnohovědoucí, netušil, že zlodějem jest nevděčný panoš královnin, úřední nositel její vlečky, nešťastný Bob, kterému přišiti dala k uniformě své nejkrásnější knoflíky.

Ach, Bobe, nevděčný Bobe! Nespoléhejte, drahé dítky, proto na ničí vděčnost, ani toho, komu byste nejvzácnější knoflík svůj dali přišiti na kůži. Ne, nevěřte mu! Ach, ničemný Bobe! Tvé jméno však je již dosti potupeno ve spojených královstvích a klnouti mu budou ještě nejpozdější pokolení.

Oh, prohnaný Bobe, kdo by to byl do tebe řekl a hádal! Šperk ukradený uložil si bezpečně do lůžka kouzelníkova, který jako furie lítal po spojených říších vše prohledávaje, (ani lůžka samého krále neušetřil) — všude podezřívaje, větře — kouzelný dým ze sušených cvrčků a vosích křídel a pražených po půlnoci na hřbitově termitů nosem profukuje a posvátné kozelce metaje do všech světa úhlů. Na noc vracíval se všecek utrmácen na své lůžko, kde se vyspal na ukradeném šperku, aby se posilnil k další namáhavé práci hledání jeho, těžší, drahouškové moji, než přivolání největšího deště.

Když ráno vyrazil po nových přípravách z chaty, funě jako zamilovaný hroch, chodil se nesvědomitý Bob potěšit leskem ukradeného šperku. Natahoval a skrčoval drát jako tahací harmoniku, ovinoval jej všude kolem těla, kde tomu nevadily přišité knoflíky velmi nedůtklivé ke každému dotknutí a ukládal vždy zase pečlivě nánožník na staré místo.

Jednou však se strhl liják náhlý s kroupami i zahlédl čaroděje, jak se pln starostí se skloněnou hlavou a očima skrz na skrz zemi provrtávajícíma bystrostí, vrací v neobvyklý čas domů. Rychle uložil neblahý Bob drahocenný nánožník pod kukuřičnou slámu a prchl opačnou stranou.

Čandrokort vysilujícím hledáním a kouzelným tancem, který k jeho úžasu přivolal místo šperku veliký liják, usedl zarmouceně na prahu chýše. Teklo mu s perové koruny na hlavě i s křídel na zádech připiatých, že se leskl jako čerstvě leštěná jízdecká bota. Viděl, že se spouští i prudké krupobití a upadl v těžké starosti, nedal-li do nakuřovadla snad přílišnou dávku sušených termitů, a přemítal, jak je to zlá věc, když se čarodějník stane specialistou, tak že už umí dělati jen počasí a má se vpravovati najednou do záležitostí policejních nebo dokonce diplomatických. Mimoděk podtrhne někde mračno i s kroupami a popudí pak na sebe kde kterou assekurační společnost.

Nezbývalo než nechat vybouřit účinek kouře z pražených termitů a být po druhé opatrnějším v dávce nebezpečného příměsku. Šel si lehnout a vyčkat, což pomohlo už mnohým velkým politikům. Ale když se

převaloval většinu noci v neklidném spánku, zdálo se mu, že ho stále někdo tlačí a strká. Bránil se, chopil rychlým obratem příšeru — a měl v ruce královnin šperk. Celý se spotil leknutím. Na zloděje byl vyhlášen nejstrašnější trest smrti. Aby tak někdo šperk u něho našel! Právě včera prohlásil s drtící bezpečností, že šperk je na levé noze královny sousední mocnosti. Jak by se vymluvil? Ale mysl čarodějů je velmi pružná. Vždyť možná v jeho hledání mohla býti skutečně nějaká síla. Možná, že jest, aniž o tom věděl sám, chtěje druhé klamati, opravdu mocným čarodějem, který zná více než přivolati mraky. A sušení termiti v čerstvém rohu antilopím s paviáními chlupy a krokodilím pižmem mají snad opravdu moc nad kradenými šperky, ale ovšem také nad krupobitným mrakem. Jaká pomoc! Pln sebedůvěry povstal a slavnostně se vyšňořiv vstoupil do královského paláce. Vztáhl hůl čarodějnou a řečí obraznou vykládal, jak hnul včera všemi duchy, tak že sice i kroupy strhl s nebeské zásobárny, ale za to ustrašený duch jakýs celou noc jej strkal a tlačil do zad, až — rázně uchopen — hledaný šperk mu přinesl v lůžko. Celý dvůr byl v nadšení, jen Bob pobledl, poznav, co se stalo. Zatím, co mocný Čandrokort vykládal dále, kterak jen ruce poctivé a nevinné smějí pro poklad sáhnouti, nemá-li zase zmizeti do neznámých dálek, vytratil se mrzký Bob a vzav z lůžka čarodějova šperk, zavinul jej v banánovém listě. Celý dvůr se dal provázen národem za Čandrokortem k jeho chýši. Velebně kráčel v předu čaroděj se svou pestrou holí. Bylo to po prvé, co sám uvěřil ve svou moc a byl úplně bezpečen výsledkem. A právě tu bylo mu usouzeno zklamání.

Před chatou Čandrokortovou, kde se stropu visely lebky a sušené ještěrky, kde dveře se zavíraly lidským hnátem, zastavili byste se jistě i vy, holoubkové, kterým je Čandrokort směšný, co pak ubozí pověreční černoši!

Královský bubeník se široko rozkročil a upotřebiv slavnostně svého nástroje, prohlásil, že kdo se cítí úplně počestným, poctivým a spravedlivým v celém národě, má předstoupiti a směle prohledati lůžko mocného čaroděje spojených království.

Zaražen, ustrašen, stál všecek národ, a „větší za menšího schovávali se" — jako bojaři Vladimíra Velikého před nesnadným činem. První, jak viděli, všichni s politováním a král s úžasem, ztratil se ministr královského pokladu někam za čarodějnou chatu. Nikdo se nehýbal ani na druhé a třetí vyzvání královského bubeníka, neboť smělci, který by neměl potřebné vlastnosti, pohroženo od čaroděje náhlou smrtí.

Očekávali konečně, že sám král nebo královna o nichž přece nemohlo býti pochyby, že jsou nejspravedlivější, nejctnostnější osoby v říši, přikročí k dílu, ale oba vyslovili jen největší zhrození své a odsouzení morálního stavu v říši své.

„Ach, kdyby tu byl Bob," zatoužila královna, „ten by jistě neváhal! A Bob stál docela vzadu, ne, seděl na bobku a šperk držel dobře zavinutý v banánovém listě, čekaje, co bude dále.

Dobře předvídal chytrý Čandrokort, že se nikdo činu neodváží a chtěl si tak připraviti slávu nejctnostnějšího muže v M'rtupukvě. Parádním krokem, až na něm chřestily všechny kůstky a plíšky, přikročil k svému loži. Bezpečně hrábnul do něho — a ruka mu ztuhla. Brzy poznali všichni diváci u vchodu i u otvorů, které si na kvap udělali ze všech stran skrze vymazané pletivo stěn chýše, že je veliký čaroděj ve větších ještě nesnázích. Viděl to také Bob nešlechetný, jenž s balíkem pod paží stál u skuliny.

Čandrokort zakryl na chvilku své rozpaky paviáním tancem kolem lůžka, ale šlápl při tom na ocas domácímu chřestýši, který mu hlídal příbytek proti myším a lidem všetečným. Na štěstí měl buď vylámané zuby nebo byl Čandrokort užíváním hadího jedu pojištěn proti uštknutí. Ač kousnut, zdvihl hada vítězně za hrdlo a zvolal.

„Hle, zlý duch, mocný čaroděj, který mi zatím odnesl šperk. Ale skvost nebude daleko."

Bob sebou leknutím trhl.

„Najde se v majetku největšího dareby v říši. Nyní je hledání již usnadněno a zloděje nemine trest."

Bob se rychle ztratil.

Neúnavný Čandrokort rozdělává nový oheň a sype do něho koření. Vyprosil si a hodil tam i několik patron ze státního pokladu, které vybuchly k velkému jeho zadostučinění, neboť účinek ten předpovídal jako šťastné znamení. Když při jednom neobratném kotrmelci přes oheň kopl do žhavého uhlí a popálil několik všetečných kluků, kteří s otevřenými ústy celí hrůzou ztrnulí naň zevlovali a kluci se dali do bolestného řvaní, prohlásil to za druhé šťastné znamení. A když již umdlen se chopil psa mezi diváky a táhl jej k ohni jistě ne v úmyslu pro psa příznivém a pes se bráně kousl ho a utekl, byl už nad tím Čandrokort přímo v nadšení.

„Uvidíte", prorokoval, „že můj kouzelný oheň tak bude páliti zloděje, že se sám přihlásí."

Obecenstvu se zdál sice slib ten příliš

smělým, tak že setrvalo v uctivě zdrželivé náladě, ale tu přibíhá již pokladník královský všecek bez sebe a hlásí, padnuv k nohám jeho majestátu, že nalezl královnin šperk ve státní pokladně.

Nikdy ještě nedostalo se Čandrokortovi takového zadostučinění. Všichni diváci stáli jako strnulí, jen Bob v zadu sebou mrskl jako mladý krokodil a zmizel za plotem hustého ricinu, který má plody pěkně na pohled, ale velmi nechutné v lékařském užívání. (Dokončení.)

LITERATURA.

Adolf Heyduk: „Od Tater a Dunaje." Ohlasy. Vyšlo v Praze 1910 nákladem J. Ottovým. Spisů Adolfa Heyduka svazek XLIX. Stran 163 za 1 K 30 h. —

První, co živě zaujme a překvapí při nové Heydukové knížce, bude podivuhodná svěžest a pružný, mladistvě zvonivý tón, který jí vládne. Pětasedmdesátiletý básník podává nám tu ohlasy svých nejrůžovějších let, kdy kypěl cit a bouřilo ňádro nejprudčeji, a kdy se nejvzrušeněji vybíjely všecky ty nadšené oslavy přírody, vlasti, lásky a krásy, jež tvoří základní akkord Heydukovy poesie. Náš básník, jakoby byl chtěl v lapidárním a úhrnném přeletu v poslední novince zrevidovati svoje nejmarkantnější básnické sklony. Jsou v ní zastoupeny stejně motivy milostné a národnostní, jako esthetické a přírodní. Ty tři poslední ovšem jen podružněji, takřka jen episodicky a dekorativně — neboť oslava ženy a lásky, mocně, místy až dováděvě a bujně rozkochaný, při tom mladistvě zbarvený erotismus převládá z celkového počtu stodvanácti básniček při nejmenším v osmdesáti z nich. Dvojice mladých či omládlých srdcí slaví tu slastný svátek. Milá vynáší tu sílu i odvahu svého milence, on zase teskní po neděli, kdy se s ní potká po týdenním odloučení. I tam, kde básníkovo oko zabloudí v rozkošný koutek přírody, aby se pokochalo, zazpívá to pojednou symbolickou písní lásky, a v pružných úponkách révy spatřuje náš zmládlý poeta jemné prstíky milenčiny, ihned si také vyvolávaje představu sladké, láskyplné noci, která se sklene nad vinicí. Setkáváme se tu s čísly, která nemají daleko do roztoužených písní a snů lidové poesie, vyznačované jak motivy, tak i formou a volbou obrazů. „Bože, jak to šumné, když je milý u mne, když se ke mně shýbá a mne v ústa líbá. — Bože, jak to ladné, když mně v náruč padne, vroucně tiskne k boku s živým ohněm v oku. — Bože, jak to pěkné, když přede mnou klekne, a já šťastna vinu do svého jej klínu . . ." —

Titul knihy, Od Tater a Dunaje, má nám vyznačiti i lokální výhledy básníkový. Od prvních poetických rozpuků oblíbené Heydukovo Slovensko vystupuje tu v některých básních nejmarkantněji. Kniha otvírá se mladistvě rozkochaným popěvkem na cesty se těšícího básníka, který touhou hnán, projde se „širou vodou i dlouhými lukami", až se octne v Tatrách, kde „vnoří duši v píseň prostou" bez ohledu na uznání či mínění kohokoliv. Je si jist, že případný pošklebek, kterým ta jeho píseň bude provázena, časem zajde, píseň však že zůstane písní. V tomto prostičkém pojímání nutno hledati klíč k celému cyklu. Neboť čteme-li mezi řádky, a zahlédáme-li se hlouběji, vystupuje nám ze stránek tatranských a dunajských popěvků symbolický ozvuk našeho národního života, kterým oddechujeme v Pováží i na Dunaji. Nic jinak než symbolicky dají se potom též vyložiti verše, kterými končí Heyduk svého Horského jonáka (str. 6.), jenž zpěvem svým probudí v poli skřivánky a donutí je vykřiknout k mláďatům:

„Spěšte, děti, než se začne stmívat,
přiučte se od jonáka zpívat!
Pojďte rychle, pějte druhým v hnízdě,
vše, co hvízdal jonák při své jízdě,
pějte, že se v horách sníh už tratí
a že jaro dojista se vrátí!"

Hledíme-li takto na novou básnickou sbírku Heydukovu, vyčteme z ní ne nový, ale u našeho básníka důsledně hlásaný axiom, že včasná práce a nadšení mohou se státi naší národní spásou. Zcela jasně ostatně zní to z politické básně Tatry, která svým celkovým založením i rázem poněkud vybočuje z rámce knihy, ne sice myšlenkově zrovna, ale svým přímým, jadrně odvážným, v symbol se nezahalujícím rouchem. Básník je vzrušen černými chmurami, které se vidí vznášeti nad Tatrami. „Běda! Na Tatrách se stmívá, ale Slovák stále zpívá — zpívá, vzlétá, sotva chápá, že ho jestřáb v spáry lapá . . ." „Bože, kdypak se to změní? Pouhé touze zdaru není; — zdar je v slunci, smrt je v stínu, vítězství je pouze v činu! — Nuže k vůli, k činův zjevu, a pak k nadšení a zpěvu; každý hruď a hlavu pěsti, doletět-li toužíš štěstí."

Mladistvá, svěží, odvážná a jaře nadšená poesie stařičkého pěvce nás může věru jen potěšiti a rozradostnit. Nejenom tím, co v ní nalézáme — třeba jen v symbol ukryto — positivního pro život, ale i tím nehasnoucím sebevědomím, které jí prochvívá. Nalezneme tu čísla, která nestojí svou bodrostí za nejkrásněj-

šími kusy Cikánských melodií a Cymbálu a huslí — a již tato podivuhodná okolnost může nám býti faktem, pro který nutno přijmouti dar pětasedmdesátiletého pootavského pěvce s láskou a vděčně.

Fr. Sekanina.

Jihoamerické povídky. Ze španělštiny přeložil Jan Jetmar. Světové knihovny č. 775—776. Vydal J. Otto v Praze 1910.

„Jihoamerickými povídkami" zastoupeni jsou čtyři spisovatelé — dosud u nás „homines novi" —: Horacio Quiroga, Raúl Montenero Bustamante, Juan José Soiza Reilly a Antonio Monteavaro. Překladatel úvodem praví, že „obral si za úkol podati malé ukázky lidové novellistiky argentinské, i je si plně vědom, že dílo jeho jest neúplné, neboť omezil se úmyslně na nejrozšířenější revui ‚Caras y Caretas'..." Všechny povídky mají vesměs stejný ráz, formu feuilletonu, causerie, a patrno, že psány a určeny byly původně „pod čáru". Nejsou však stejné vnitřní hodnoty. Nejvíce — dle ukázek nám předložených — si cením Reillyho. Je poměrně intuitivní, bohatý invencí, originální v projevu, výrazný stilem a vždy přiléhavý v úsečné dikci. Ukázky jeho tvorby jsou hlouběji založené, mají zajímavě a vždy originálně psychologické řešení paradoxního zabarvení, jsou duchaplné a svědčí o duchu hloubavém a přemítavém. Povídky Reillyho mne vskutku zaujaly, ať již symbolická „Duše psů", jak krajkovina jemná a Wildeovsky paradoxní povídka pro děti XXI. století „Umění v sebevraždě", ať s ironickým úsměvem vypravovaná „Psychologie policejní zprávy", nebo rozkošnická „Chiméra". V „Umění v sebevraždě" jde o mladého aristokrata, elegantního a vzdělaného. Narodil se v blázinci, kam byli odvezli jeho matku, a ovzduší, které obklopovalo jeho kolébku, přeplnilo mu mozek duchaplnými nápady. Měl morek nadčlověka v kostech ženy. Byl unaven životem, umíral, poněvadž neumíral a vymýšlel originální sebevraždu. Chtěl si vzít život s gestem řeckého esthéty. Byl-li kdy „Homér Zločinu", chtěl být více: „Fidiasem Sebevraždy". Probral všechny známé sebevraždy od Jidáše, Graccha, Kleopatry, Mithridata, Marka Antonia, Nerona až k Ludvíku Bavorskému a v myšlenkách zabloudil ke Kristu. Pocítil šleh závisti k tomuto přejasnému umělci, „který chtěl svojí sebevraždou v quijoteovském návalu božského opilství očistit skříň Pandořinu." K ránu se pak mladý ten aristokrat oběsil na oprátce. Dámě, s níž večer před smrtí hovořil, napsal: „Právě jsem pochopil, že k umělecké smrti stačí jediné umění: zemříti. Nic víc, než zemříti." Byl objevitelem nové pravdy, neužitečné, jakými jsou pravdy všechny.

Antonio Monteavaro je dle slov překladatelových z nejnadanějších spisovatelů kreolských, argentinských, jihoamerických jak v literatuře, tak i v životě. V životě snad, v literatuře však — a soudím opět dle několika povídek v knížce obsažených — byl nám patrně představen se stránky nejstinnější. Neboť povídky jeho jsou anekdotami, žerty, jež marně snaží se býti vtipnými, humoreskami bez ducha a humoru. Nemají smělosti myšlenky a originality podání Reillyho, jako povídky ostatních dvou autorů, jejichž práce sice zajímají exotičností a bizarrností námětů, odpuzují však lacinou sensací. — Celkem však jsou „Jihoamerické povídky" interessantním, byť stručným projevem „lidové novellistiky argentinské."

Tristan.

TÝDEN.

* Na středu 31. t. m. připadají sté narozeniny nadšeného, neunavného bibliografa, překladatele a velmi plodného spisovatele pro mládež, kněze-deficienta Františka Douchy. Rodák pražský, vysvěcen byl na kněžství v dubnu 1834, ale jen po čtyři roky mohl vykonávati svůj kněžský úřad: pro trvalou chorobu se veřejného místa vzdal a zastával potom úkoly domácího kaplana v různých šlechtických domech, bývaje od r. 1848 celé zimy hostem pražského kláštera Minoritů, kde také 3. listopadu 1884 zemřel. Zanechal po sobě veliké množství překladů, básní původních a několik šťastných sbírek pro děti.

Pro tuto literaturu dětskou která se na dlouhou dobu stala jaksi alfou i omegou Douchovy literární činnosti, zapomínalo se dlouho a dosud se zapomíná na Douchu básníka a překladatele. Jako Neruda, do jehož období i pracovního kruhu Doucha náležel, dlouho zatlačoval svými populárními feuilletony svoji zářivou tvorbu ostatní, i Doucha si připravil tento osud. A přece, prohlížíme-li staré ročníky Blahověsta, Hálkových Květů, Lumíra a Světozora, kam Doucha nejvíce ukládal svoje hluboké filosoficko-didaktické básně, psané většinou blankversem a rozjímající způsobem na tu dobu nejvýš zajímavým o cíli života, o jeho významu a konci, neubráníme se dojmu, že v tomto bodě je Douchovi značně ublíženo. Snad okolnost, že většina z nich vyšla v Blahověstu a že některé se nesou tónem kazatelského pathosu, zavinila jisté ignorování. Také didaktický, příliš nucený závěr vadí některým. Velké ceny nemají také jeho ballady, poněvadž jim schází nutná sevřenost, u některých i méně šťastná volba sujetů; ne zrovna účinné jsou také jeho nečetné verše satirické. Ale v rozjímavých básních své nejplodnější periody stojí

Doucha na plné výši svého zajímavého talentu vzdělaného na velkých vzorech světových literatur, jejichž byl znalcem nad jiné dokonalým. Čtěme si jenom báseň Za obzorem — nebo Až umřeš či ještě hlubší a zajímavější Dvě dráhy —: zdaž nenalezneme v první, pokud se formy týká, přímo uchvacujících prvků monumentální poesie dantovské, po stránce citu však tóny ryze naše? Zdaž ony druhé dvě nejsou dokonalým výrazem hlubokého, oddaně trpitelského, rozjímavého a při tom svrchovaně ušlechtilého ducha našeho básníka, jehož individuality i trpké životní pouti jsou výmluvnou charakteristikou? Jsou to tři básně, jichž se ve kratičké vzpomínce můžeme dotknouti jménem celé řady ostatních — ale pročítáme-li množství zanechaných čísel, která nebyla pojata ani do Lipového věnce ani do Sedmera skutků milosrdenství (obě vyšly v první polovině let sedmdesátých a trpí zmíněnou theologicko-didaktickou tendencí), musíme přiznati, že sebrání jejich v knihu bude příkazem dnešní generace, která si snad o Douchovi literární profil spravedlivě dokreslí (srovnej po této stránce i málo ocenivou charakteristiku A. Novákovu ve Stručných dějinách literatury české).

Význam Douchův v oboru literatury pro mládež a na poli překladatelském je uznán, nebudem se tedy o něm tuto zvlášť šířiti. Dodáváme jen, že byl u nás z prvních, kdož na tato pole naše písemnictví zaváděli, že vůbec první upozornil na literaturu lužických Srbů, že překládal z Prešerna, Preradoviče, Mickiewicze a z Puškina, že z Danteho přeložil Květný výbor z Božské komedie už r. 1853 (Č. Č. Musea), z Thomsona Počasy už r. 1842 (knižně), dále že tlumočil Byrona, Shelleye, Burnse a Moora, Camoense i Calderona, Ariosta i Petrarku, Huga, Vignyho, Tégnera a j. a j. Jeden z prvních upozorňoval a prakticky na scénu uváděl Shakespeara zároveň s J. J. Kolárem, J. Čejkou, Ladislavem Čelakovským a Jakubem Malým, přeloživ devět dramat pro edici Dramatických děl W. Shakespearových vydávaných Českou maticí v letech 1854—1872. Dramatické kusy překládal i z Huga, Kleista a j.

Fr. Sekanina.

*

* V obci Zlukově odhalen byl v neděli pomník zvěčnělému herci Jakubu Vojtovi Slukovovi, tamějšímu rodáku. Pomník je dílem sochaře Odehnala a arch. Balšánka. Slavnost odhalení za veliké účasti uměleckých, zvláště divadelních kruhů byla důstojna památky umělcovy.

* Jeden z nejčelnějších, nejbystřejších a nejsvědomitějších českých žurnalistů, Rejmund Cejnek, hl. redaktor časopisu „Union“ dovršil 20. t. m. 50. narozeniny. Upřímně blahopřejeme horlivému novináři, jenž též o organisaci žurnalistů má značné zásluhy, k jeho jubileu. O

*

V Brně zemřel 20. t. m. v 70. roce věku svého biskupský rada, spisovatel P. Vladimír Šťastný. Psal básně, povídky a časové úvahy pod pseud. Josefa Rudy. Některé z jeho básní pro svou hudebnost, zobecněly jako školní písně na Moravě. Jeho vánoční melodramata se provozovala a bývala oblíbena. Ze sbírek básní dlužno uvésti: „Kvítí májové“, „Kytka z Moravy“, „Hlasy a ohlasy“ a „Hory a doly“. Ráz jeho publikací byl vlastenecko-katolický.

*

Zygmund Gloger, slovutný polský archaeolog ethnograf, člen akademie v Krakově téměř ve všech sekcích, člen ethnografického ústavu v Paříži, spisovatel četných děl, zemřel 16. t. m. ve Varšavě. Z vydaných spisů z dob 1877—1880 se uvádějí jako nejdůležitější: „Starodávné dumy a písně z okolí Krakova“, „Báje a pověsti“ a „Lidové obyčeje“. Kniha „Veselá léta“ vyšla nedávno ve čtvrtém vydání. Lidových písní sebral více než tisíc. Všecky polské listy denní věnují jeho činnosti celé sloupce.

K. V. H.

*

Dne 15. t. m. byl odhalen pomník Václavu Kosmákovi, spisovateli mravokárných románů a povídek, známého moravského ‚Kukátkáře“, bodrého katolického kněze a přítele lidu, v jeho rodné obci, v Martinkově u Mor. Budějovic. Pomník byl postaven péčí spolku Kosmákových přátel a za přispění obce martinkovské, vedle přispění širšího obecenstva. O

*

Mezinárodního sjezdu bibliografického, zahájeného v těchto dnech, zúčastnil se skriptor univ. knihovny v Praze dr. Bořivoj Prusík. Referuje o stavu české bibliografie od r. 1900 do 1910 jako pokračování „České bibliografie do roku 1900“, kterouž přednášku měl roku 1900 na mezinárodním sjezdu v Paříži. O

*

Sjezd všech francouzských spisovatelů bude zahájen dne 2. září. t. r. v Brusselu za předsednictví bývalého franc. ministra Yvesa Gyota a člena Akademie Richepina. O

V PRAZE, dne 26. srpna 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Dušek a spol. v Praze.

F. X. SVOBODA

DVĚ PRÓSY.

I.
OSVOBOZENÍ.

Okresní lékař Zach vyjížděl kočárem po silnici z posledních domků malého města na komisi do vzdálenější vesnice. Bylo v červnu za teplého, jasného rána. Lesy se modraly, žita kvetla. Meze plny byly kvítí. Zach v anglickém svrchníku a čepici, s brejlemi a podlouhlou taštičkou, položenou na sedadle, na první pohled prozrazoval muže často tímto způsobem jezdícího. Oholená tvář jeho byla plna zdraví, červené rty plny spokojenosti, modré oči plny klidu. Otevřel na chvíli koženou taštičku a prohlížel si ji. Měl tu několik úředních listin a přístroje na čištění a trhání zubů. Jel dohlédnouti k očkování školních a malých dětí. Obvodní lékař tamější stěžoval si do neúčastenství vesničanů a žádal za úřední zjištění těch, kteří s dětmi k očkování nepřijdou.

U posledního domku stál mladý muž, ve světlém letním šatě a slaměném klobouku. Žluté střevíce jeho se leskly.

„Dobrý den, pane Votrubo!" zavolal naň Zach z kočáru.

Mladý muž smekl klobouk.

„Na komisi?" otázal se.

„Ano. Pojeďte se mnou. Uvidíte novou krajinu!" zval lékař.

Votruba se všecek rozradoval. Široká, světlým vousem zarostlá tvář jeho se zaveselila. Odběhl do domku, přinesl si svrchník a vsedl k Zachovi do kočáru.

„Myslil jsem si, že dnes někam pojedete," pravil usmívaje se.

„Vrátíme se však až odpoledne," sdělil mu Zach.

„Neškodí. Víte, že nemám pražádné práce. Všecko, co dělám, je studie lidí, jak mi do cesty přijdou. Za měsíc, který tu strávím, hodlám poznati celý kraj," mluvil Votruba rozhlížeje se po vysokém žitě. „Chrpy mám rád, podívejte se, doktore, co jich tu je. A jablek bude hodně." Obrátil se k němu a poklepal mu na koleno. „Vy, doktore, máte lepší příležitost poznati lidi než já."

Zach se zasmál.

„Ale nedovedu z toho nic stvořit," pravil upravuje si brejle, „vy za to z každého pitomého strejce něco uděláte. Jako ta příhoda se sýrem u chalupníka Kubíka? Ta se vám povedla! Chachacha! Mé paní se líbila. Tehda jsme vás neznali a netušili jsme, že přijedete k nám na celý měsíc. Ale počkejte — zavedu vás k paní Budilové ve Vrbince — pojedeme tou vesničkou domů. Zlobí ji zuby, mám je prohlédnout."

„Mladá?"

„Třicet. Hezká ženská. Vdova. Vzdělaná."

„Nu, vida! Zajdu tam rád."

„Chcete-li se oženit —"

„Chraň bůh, zatím ne. Ale vdovy povídají zajímavé věci. Zajdu!"

„Potěšíte ji," dodal Zach rozhlížeje se po malých stromcích na pravé straně silnice. „A zalíbí se vám, je příjemná!"

Votruba pojednou oživl.

„A prosím vás," otázal se se zájmem, „nechodívá sem odpoledne? Viděl jsem už dvakrát na této silnici takovou paní. Vběhl jsem jí úmyslně do cesty. Včera jela kočá-

rem. Má kostičkovaný, šedivý anglický plášť a čepici. Bruneta. Ametyst v uších. V ruce dubovou hůl."

Zach se naň zahleděl. Modré oči jeho zazářily, rty pohrdlivě se stáhly. Pozoroval zaujatého spisovatele Votrubu s úsměvem, jenž by byl urážel, kdyby byl býval Votruba schopen v pohnutí svém viděti jej.

„To není ona," řekl po chvíli doktor tiše, ale úsečně, „mýlíte se!"

„Škoda. Líbí se mi. Jistě šlechtična."

Zach se usmíval škodolibě přimhuřuje modré oči. Pohrál prsty svými na kožené taštičce a potřásl hlavou. Neřekl však ani slova.

Votruba prohledával spodní kapsu u kabátu.

„Včera jsem si o ní napsal několik nadšených vět," řekl. Nechal jsem to doma. Škoda. Pohled její svědčí o hlubokém citu."

„Ne!" příkře odvětil doktor.

„Ó, rozhodně! Uvažuje o svých činech, je jistě moudrá."

„Ne," opět řekl Zach s úsečným pohozením rukou.

„Nemýlím se. Znám lidi. Na očích poznám všecko. Všiml jsem si jí. Té ženě lidé ublížili!"

„Co že?" zasmál se doktor.

„Je zatrpklá. Všimněte si jejích rtů!" důrazněji mluvil Votruba, jakoby jej byl doktor svými poznámkami rozčilil. „Ostatně, víte o kom mluvím? Nemýlíte se snad s jinou paní?"

„Nemýlím, ó ne, dobře jste mi ji popsal, a jiná po té silnici nechodí. Znám ji velmi dobře. A znám taky čich mužů. Ale neprohlédl jste jí, naprosto ne. Ostatně nemůžete za to. Není to prostě možná věc uhodnouti více než je možno lidskému duchu. Vy spisovatelé jste trochu domýšliví. Podíváte se na neznámého člověka a už všechno víte, co si myslí, co umí, co žil. Neznáme-li toho člověka, zdá se nám, že je to vše správné a divíme se vám, ale známe-li ho, pak až užasneme, jak jste daleko pravdy. A zde jste tuze daleko!"

Votruba pohlédl na doktora velkýma hnědýma očima, jakoby se tázal. Usmíval se. Sebevědomí hledělo z celé jeho tváře.

„To je pouze vaše zdání," řekl.

„Pravda, každý vidíme po svém. Jenom že úsudek můj o ní se již ustálil a váš změní se každý den."

„Nevím. A kdo jest ta paní?" otázal se Votruba přívětivě.

Zach hleděl do polí zřejmě rozmrzen. Pohrdlivý úsměv dosud vázl na jeho rtech.

Pohodil rukou. Nechtěl asi mluviti o ní.

Votruba pochopil, že jde o kohosi doktorovi příliš nepřátelského či příliš blízkého, a nežádal již odpovědi. Rozhlédl se po krajině, zeleněmi znádhernělé, a zahvízdal si valčík z Oněgina. Vzpomněl si pak na své dětství, když pásával husy v tu dobu, a lahodné, teplé dojmy rozlévaly se mu nitrem.

Zach, položen v levém rohu kočáru, díval se do dálky přes poskakující hřbety hnědých koní. Kočí seděl tváří poněkud v levo obrácen ani se nehýbaje. V pravo objevilo se údolí s olšemi, potokem a rozrytou cestou. Vyjížděli na planinu se žitnými lány. V dálce modraly se proužky lesů.

Zach se zamyslil. Myšlenky jeho vynořovaly se jako mráčky na západě, aby pluly modrým nebem a zanikly na východě. Bylo jich na sta. „Hejtman si jistě zavolá professora z Prahy," neslo se mu duší, „ta včerejší horečka ho znepokojila. Ať jen zavolá. Řekne mu totéž, co jsem řekl já. A proč se hejtmanka znepřátelila s paní soudcovou? Pro tu národní slavnost? S kterou pak to mluvil komisař? Baby! Jeho knír mate jim rozum nadobro! A má žena je strašná! Proč se do toho plete? Hodily jí to na hlavu. Ach, už abych byl přeložen a všecko bylo za mnou! Klid, klid bych chtěl mít. Má žena je strašná! Ví přece, že zde každý číhá na příležitost, aby mohl pomlouvati. Kdo jí uvěří, že se o toho člověka stará jen proto, že je jí ho líto? Ale ne — to je všecko hra, obyčejná hra, ona tuší — a možná, že ví, že o všem ví! Rozčilí se, a děti bije. Jak jen mohu se domnívati, že jí lidé dávno vše nedonesli? Je přece přirozeno, že se trápí. Musím se do ní vžít, abych to pochopil. Jsem bezohledný chlap — to je to. Ale proč štve děti proti mně? Taková tupost mne rozčilí. Chci z dětí něco mít, mám je rád. Ale takhle, co z nich bude? Pověděla jim asi všecko, co provádím. Strašná je, jako křeček. — A co ten člověk — chtěla by mi oplácet? Zdá se! Ale tobo nesnesu. K nám nesmí chodit, aby děti všecko viděly a služka mne litovala. Ji, ji, vezmi čert! Těžká věc, abych ji měl rád. Je strašná! Ale co po všem! I ta tam, zač stojí? Člověk už není takový blázen, aby snášel rozmary. Choutky její mne obtěžují a často již nudí. Jsem člověk v podstatě svobodný, nesnesu starostí. A ta mi jich nadělá. Přeložení, přeložení! Ano! Všeho bych se zbavil a neviděl bych ji, zapomněl bych!"

Takové myšlenky probíhaly jeho duší, ale neprodlely v ní a neznepokojily jí, jakoby neměly moci nad jejím klidem. Vyplašeny byly pouze jako prach, jenž opět tichounce se ukládal. Jen zřetelné rozmrzení z posledních poznámek Votrubových zůstávalo, ale ani to nebylo tak mocné, aby zastřelo krajinu, její barvy, její život a její radost.

Jeli nyní rovinou. Koně se rozklusali. Kočár vesele hrčel. Jeřábová alej, kaplička, pole i luka, lesík i vesnička mizely za nimi.

„A co že se neženíte?“ otázal se z nenadání doktor Votruby, jakoby jej káral.

„Divíte se tomu?“ odvětil tento se smíchem, obraceje se tváří k Zachovi.

„Dosud jsem o tom neuvažoval. Myslím však, že nemám v povaze býti věrným. Nedovedl bych žíti vedle téže osoby déle než rok. Příliš snadno hořím. A k čemu se ženit? Zotročit se? Proč?“

„Jste chytrák!“

„Možná! Ale řekněte mi, nač dělat hlouposti?“

„Ano, ano, máte pohodlné živobytí!“ prohodil doktor příkře.

„Mám. A ostatně, ztratil jsem víru v ženy.“

„Jako všichni světáci.“

„Ne proto, ale nynější žena příliš se podobá muži.“

„Ano, za tím se žene!“ poznamenal doktor vzpomenuv si na ženskou schůzi v besedě.

„A to je tak málo pro ideál, že musila sestoupiti s oltáře, aby se nám vyrovnala.“

Zach stáhl rty.

Votruba se rozesmál.

Kočár hrčel. Podkovy koní na kamenité, bezprašné silnici pravidelně klepaly. Skřivani nad sousedními poli zpívali.

„A přece za nimi lítáte!“ prohodil doktor po chvíli.

„Ano, ale to je něco jiného!“ zajiskřiv hnědýma očima zvolal Votruba. „To je lepší, zábavnější a moudřejší než se oženit, čili k voji se přivázat.“

„Jak jsem řekl, chytrák!“ poznamenal Zach s pohrdáním. Tvář jeho plna byla zloby a kyselosti. „Ale právě s takovými názory můžete se dostati do největšího zotročení!“

„Já? Já? Chacha! Já? Ne, pane doktore!“

„Počkejte, až jen naleznete svého vládce!“

„Není takové ženy!“

„Každý zákon v přírodě má nad sebou vládu vyššího zákona! Je taková žena a vy nedáte pokoj, až se chytíte!“ mluvil Zach se zjevnou zlobou, s přáním, aby byl Votruba zastrašen a vytrestán.

„Vidím, že byste mi přál takového osudu!“ zasmál se tento.

„Však přijde!“

„Myslíte?“

„Ano, a není daleko!“ zvolal doktor zahořev ve tváři. Velké rty jeho se zachvívaly.

„Aj, to mne zajímá! Vida, co mne ve vašem městě čeká a já se klidně veselím. Nežertujete?“

„Naprosto ne. Je tu taková žena!“

„Je-li možná? Povíte mi která?“

„Chcete ji znát?“

„Ano!“

„A proč? Abyste se jí vyhnul?“

„Naopak, abych ji poznal a přesvědčil vás, že jste se mýlil.“

„Tentokrát bych se nemýlil, tentokrát ne!“ silným hlasem zvolal Zach.

„Neexistuje žena, která by mne ovládla!“ smál se Votruba.

„Ale, pane, — vaše domýšlivost mne rozčiluje!“ řekl doktor pohodiv hlavou. „Jste neustupný a rozmazlený. S vámi by žádná žena nevydržela. Rvala by se s vámi.“

„Počkejte, neodbočujme,“ pronesl Votruba dotknuv se doktorovy ruky, „povězte mi tedy, která žena!“

„Znáte ji, viděl jste ji na této silnici,“ odvětil Zach po chvíli zcela tiše.

„Tedy ta?“ zašeptal Votruba všechen zaujat. Tvář jeho zazářila, oči se zaleskly.

„Ano, ta!“

„S ametysty v uších a s holí v ruce?“

„Ano.“

Oba umlkli, oba byli vzrušeni. Doktorovo srdce silně bušilo, dech byl zrychlen. Silnice nížila se k lesu a širokému údolí. Sojka zakřehotala, les zavoněl.

„Vyhnete se jí?“ až po chvíli otázal se doktor.

„Ne!“

„Co že?“ vykřikl Zach.

„Ne!“ opakoval Votruba.

„Vezmi vás tedy čert!“

„Takový ať mne vezme! Pro poznání takové ženy ničeho nelituju. A potkáme-li ji, slibte mi, že mne s ní seznámíte!“

„Ne, toho neučiním!“

„Představím se tedy sám. Půjdu k ní.“

„Nepotkáme ji!“

„Jak to víte?“

„Vím to. Dnes ne. Ale zítra ji tu potkáte!“ pojednou živě se rozpovídal doktor, jakoby se byl odhodlal k něčemu, čemu se bránil, ale co již zadržeti nemohl. „Zítra tudy půjde do města. Odpoledne. A, máte-li tedy odvahu, oslovte ji. Nepodiví se, ani vás neodbude, ale zahoří a zasype vás otázkami a přetvářkami. Neviděl jste takové ženy, takové živosti, takových planoucích očí! A říkám vám, ješitná je jako ďábel, hladová jako vlk. Kdo se přiblíží — stane se její kořistí. Divná žena, strašná! Seznamte se tedy, ano! Zítra o čtvrté hodině odpolední. Dojděte jí naproti až sem k lesu. Neslyšel jste v životě tolik kliček, zmatku a smělosti, co vám jich ve svých prudkých větách nasype! Co řekne, vše si bude odporovati, ale vy ji přes to z odporu toho neusvědčíte. Stále budete usazován, stále umlčován, stále trochu pokořen, stále trochu na ni rozzloben, ale oči vaše přilepí se na její krásu jako housenka na listí. Budete se s ní stále rvát, ale stále větší touha vás k ní připoutá. Nádherná žena!

Ano, jen se odhodlejte osloviti ji! Máte-li odvahu, dobrá! Ale neproklínejte mne potom!

„Však bych byl i bez vás s ní mluvil!“ prohodil Votruba.

„Ano, ale šel byste slepý do boje. Teď však máte jasno!“

„Jaké jasno? Nevím nic, jako jsem včera nevěděl. Jak se jmenuje? Kdo je? Vdova? Slečna? Či má muže? Nic nevím.“ (Pokračování.)

R. BOJKO:

SVÉ ŽENĚ.

Já: Tvůj velký, neúprosně přísný bůh,
jenž svá přikázání těžká:
nekonečně miluj, nekonečně trp!
za bouře Ti z mraků sděluje;
a Ty vážná, mlčenlivá kněžka,
věrně střežící svůj vzňatý krb,
v jehož ohni srdce Tvé se spaluje.

Já — romantický rytíř, dobrodruh,
jenž vždy bezstarostně, se zpěvem
v tiché kraje snů, své rozkoše, se vzdaluje,
však tebe den co den, den ze dne, za živa
mezi čtyři holé, němé stěny zazdívá,
a ty nehlesneš, ty jenom mlčíš, mlčíš napořád,
jako list, jenž, svadnuv, němě na zem' spad . . .

Ó, ty má tichá, družně přitulená lani!
V naší radosti a hrůzy plné pohádce
jsi mou zlatou, divutvornou princeznou,
neb večery mi stříbříš bílým úsměvem
a stisknuvši mé spánky do hedbávných dlaní
v klid mě ukolébáš písní líbeznou . . . .

Ó, ty osudů mých vlídná, bílá paní!
Ty sladká tanečnice krále zajatce,
jenž o svém království sní teskně na břehu
moře šírého a za tvou lásku, za něhu
nemá mnohdy slova díků ani! . . .

Ty má dobrá královno, ty skromná, nesmělá,
jež vše hned rozdáš, sebe nepomníc,
jak bys sama ani potřeb neměla!

Zda někdy se ti odměním,
že bez reptání, stále tiše zpívajíc,
s něžně tklivým úsměvem jak slunce na podzim
v zlých dobách našich šit a žehlit, prát jsi dovedla
a mnohdy večer chleba suchého se najedla,
jen abych volně, jako stádo v horách, šel
v kraj tichý za myšlenkou, za svým uměním . . . . ?
A při tom uměla's, jak našich dětí krátký šat,

den každý nocí nastavit, bys mohla sledovat
let svého miláčka, by v dálkách nezmizel . . !
a v nedostupných horách se ti neztratil . . . !

Jak rád bych, rád své velké dluhy královsky ti oplatil,
bys u svých dveří vždy jen krásný, plavý den
jak nový dukát našla, aby každý stkvěl se prozářen
jak ranním sluncem měkký lístek mladých jiv!

Ó, jak tě miluji, jak miluji, ne jako dřív,
že dnes bych vzrušeně ti klečel štíhlých u nohou
a zítra za vlasy tě vláčel, ubohou,
dnes s ptactvem, větrem hovořil svém o štěstí
a zítra otřásal se odporem a svíjel bolestí;
ne láskou tou, jež blýská se a často omráčí,
však onou láskou, jež svá žhavá přání potlačí,
by svobodně jak lípě na výsluní dala rozkvésti
tvé tiché, sladké, se mnou srostlé bytosti;
tou láskou, kterou vrůstá srdce do srdce tím hlouběji,
čím víc se bolů hromadí, čím méně nadějí,
čím víc nám pustne svět, čím v životě je smutněji,
tou láskou oddanou a plnou tklivé, něžné vděčnosti . . .

FRANTA ŽUPAN:

Z POVÍDEK POD JABLONÍ.

(Dokončení.)

Nač nejdříve všichni pomyslili, ač bylo dosti času s tím až na konec, bylo hoditi pokladníku královskému provaz na krk a vléci jej k pokladně. Byla to velká plechová nádoba krychlová od petroleje jak je do světa posílá americká známá Standard Oil Compagnie, a je obdivuhodno, jak se pokladna tato dostala od břehu atlantického oceanu, kde ji v některé faktorii vyhodili, až do M'rtupukvy. Sloužila cestou nejrůznějším účelům: Tu byla obilnicí, tu špižírnou banánů, batatů, kukuřice, sezamu, ba i státním archivem kteréhosi státu a toaletní skříní královny v Kobertkvě, až se sňatkem jako součást věna královského dostala do říše v M'rtupukvě a stala se královskou pokladnicí. Největší cena její spatřována v tom, že chránila obsah před zubem termitů, ač náhodou by byli obsahu toho i termité ušetřili, protože bývala pokladna pravidelně prázdna, leda že tam pokladník míval džbán s bučualou, které byl velmi nakloněn jako nápoji povznášejícímu člověka nad tíži životních starostí.

Tento výtečný správce královského pokladu, vydav z něho kouzelníku potřebné patrony, chtěl se právě osvěžiti douškem řízné bučnaly, když spatří v pokladně oslňující bleskot a omamující záři královského šperku.

Z leknutí dopil skoro všechnu bučualu až ke dnu, ale výtečný, tolikrát osvědčený lék tento, dnes neúčinkoval. Zůstaly mu starosti přetěžké, zdrcující.

S provazem na krku, jehož konec držel kouzelník v ruce, kráčel nyní ku státní pokladně, aby sám sebe usvědčil z činu, trestaného nejhroznější pokutou.

Čandrokort cestou nemohl ani pochopiti, že tak hloupý člověk mohl kdy se státi královským pokladníkem. Ale právě takovým ubožákům přeje štěstí.

V pokladně státní nalezen jen veliký džbán nedopité bučnaly. Nové překvapení i pro samého kouzelníka, jenž cítil na sobě pohled zástupu, žádajícího vysvětlení.

Pro takové rozpaky, jest, miláčkové, tanec jako stvořen. Kouzelník se roztančil, překvapení se zatím vzpamatovali a Čandrokort dostal čilým pohybem nové myšlenky.

V tom jsou černoši daleko před námi, drahouškové! Pomyslete si jen, co by mnohý ministr za to dal, kdyby si před odpovědí na

nutkavou interpellaci mohl zatančiti aspoň čtverylku.

Čandrokort přistoupil ke státní pokladně a zdvihl z ní vítězně džbán po bučuale jako doma chřestýše. Znalecky k němu přičichl a zvolal: „To tu zase zanechal zlý čaroděj na výměnu, na důkaz, že není ministr pokladu ještě největší lotr ve státě. Zničím toto kouzlo zlé a tím okamžikem bude poklad v majetku nejničemnějšího muže, kde se také dojista najde."

Dopil rázem bučualu přes němý protest pokladníkův a rozbil slavnostně džbán, ovšem zasloužilý, jenž tak dlouho pomáhal plniti státní pokladnu.

„Veďte lotra na soud," přikázal král a kráčel rychle do svého paláce. Za ním vedl čaroděj pokladníka a za všemi hrnul se národ, tak že naplnil každý kout širé komnaty a zaplašil v úkryt krysy dosti nebojácné.

Král usedl slavně na trůn trojnohý, jenž unesl jej bezpečně pouze ve stavu střízlivém.

Nastalo ticho. Král si šňupl hlučně lžičkou podobnou kávové. Soudce dal obviněnému první otázky obvyklé, po stáří, rodu, zaměstnání a zachovalosti.

Král kýchnul, až se otřásl palác, s jehož střechy tak tak že nespadl zvědavý kluk, a trůn se pod ním zaklátil.

A tu nastalo nové velké překvapení pro celý národ. Z pod trůnu vykulil se napolo a zasvítil omamujícím leskem královnin klenot.

Pobledl veliký čaroděj, pobledl pokladník, pobledli dvořané a senátoři v předu. Nikdo z nich však nesměl dáti na jevo, že něco viděl, neboť by byl tím prohlásil krále za nejničemnějšího tvora v říši. Jen hloupí kluci v zadu se žďuchali a pokřikovali, dobře to myslíce ve svém nerozumu. Ukazovali na šperk pod královským trůnem, nechápajíce, jak se může vésti soud o nějakou věc jako ukradenou a ztracenou, když ji má král pod nohama. Ano, král, nevěda o tom, dal si i nohy na vzácný šperk jako na stoličku. Na štěstí byl tu královský strážník, který nerozumnou mládež obvyklým a stavu svému přiměřeným způsobem odkázal ve slušné meze. Jak se to dělá, o tom jste snad, holoubkové, již slyšeli.

A tak se vedl soud dále v nezmenšené přísnosti nad ubohým pokladníkem. Odhalena celá jeho minulost, uveden svědky v podezření, že zavraždil svého vlastního prapraděda i své manželské děti, ač zůstal dosud svobodným. Bylo u něho zpozorováno i že ze spaní neloyalně chrápe, že se opíjí a to ne snad alizarinem, ale skoro vždy bučualou.

Celkem nestranný divák by byl uznal, že se od ostatních občanů ničím nelišil a že národ odsuzuje vlastní svůj typ, jako kdysi zabíjeli kozla, na nějž shrnuli své hříchy.

A při tom celém soudu nikdo přece ani prstem neukázal ani slovem se nezmínil o šperku pod královským trůnem, neboť odhalením tím nikomu by se bylo neprospělo a jen majestát sám pohněval.

Tu zbledl také král, neboť pozoruje, že se mu noha boří do drátu pružného, pohleděl dolů a spatřil šperk. Poněvadž byl ještě úplně střízliv, poznal okamžikem celou situaci a nehnul ani brvou. Bylo mu již vrozeno vznešeným původem, že v jeho poměrech hlavně záleží na zdání, nic na skutečnosti. Tvářil se, jakoby nic neviděl a nevěděl, jen mraky stahovaly se na královském čele, ohrožující kde koho blízkého.

Ale nač by byl dán kouzelníkům dar tance a chytrosti. Čandrokort přetrhl náhle trapné přelíčení čarodějným tancem a dostal nové vnuknutí. Pro dojem vytáhl z rukávu, ale na oko z pod trůnu loketní ještěrku a hodil ji do zadu mezi mládež, která se ve zmatku a jeku rozprchla.

Slavnostně prohlásil nyní, že je konečně s nepřátelským čarodějem vypořádán a že se přesvědčil, že všechno objevení šperku ve vlasti M'rtupukvuské jest jen pouhý klam, čarodějné zdání, které mělo nejlepší právě a nejctnostnější osoby v říši uvésti v podezření, ale nyní že čaroděje přistihl v samém skutku a zahanbil. Ať si uvidí nyní šperk kdekoliv a třeba uslyší jeho chřestot a ohmatají jeho pružnost, ať se nijak nedají zvrtkati v přesvědčení, že je to ohavný klam, který právě osobu nejčestnější uvádí v nejhorší podezření čarodějnou zlomyslností.

Toto byl největší triumf slovutného čaroděje Čandrokorta. Objal ho král, plakal mu na rameně pokladník, jemuž se po přestálém strachu vrátila opilost, objímali jej dvořané a senátoři.

A v tom zmatku a shonu zmizel zase osudný šperk z pod královského trůnu, nikdo nevěděl jak. Jen Bob se kmitl dveřmi s velkým džbánem.

Když si královna konečně přála nositi aspoň kouzelné zdání svého skvostu, bylo i zdání zase pryč. Nikdy nebylo rozpoznání Čandrokortovo skvěleji potvrzeno.

A tou dobou právě onemocněl chudák Bob. Noha mu otekla tak strašlivě jako v nemoci sloní. Podle výkladu černochův zhlídne se lidská noha závistivě v kráse nohy sloní. Měl ji celou omotanou hadry, naříkal a sténal, tak že v tom i každý laik rozpoznal nejohavnější začarování a bystrozrak Čandrokortův byl hned doma, že to úzce souvisí se zmizelým šperkem a zlobou mstivého nepřátelského čaroděje.

Ku prosbám královniným jal se také hned léčiti strašný otok Bobův, na němž i pod obalem poznal neslýchanou nebezpečnou tvrdost jeho, kterou hned směle prohlásil za nevyléčitelnou pro všechnu budoucnost. Aby se na otok pod hadry podíval, čaroději ani nenapadlo, neboť při léčení zaříkáním a kouzly je diagnosa úplně zbytečna, je to již věcí tajemných mocností samých, kterým se vyléčení uloží. Nad to naříkal ubohý Bob při každém dotknutí ještě daleko srdcelomněji, než když mu druhdy knoflíky na kůži přišívali, tak že čaroděj se každého pokusu o odhalení nohy vzdal.

Za to mu nohu každého dne pilně nakuřoval nad ohněm posypaným ještěrčími ocásky a strouhaným paznehtem mladého pakoně, což spolu s mocným slovem účinkovalo tak na Boba, že mohl již třetí den vstáti a ovšem belhavě choditi. A to kulhání mu již s otokem zůstalo po celý jeho život. Tak vzal na sebe dle prohlášení čarodějova nevinný ten hoch všechnu tíži a kletbu spočívající na zmizelém šperku. Nikdy nepromluvil slavný Čandrokort větší pravdy, ač mimo vlastní zásluhu.

Následkem své neslýchané ošklivé nemoci pozbyl však ubohý Bob veškeré přízně u dvora a spolu též vznešeného úřadu svého. Královna, která jej prve vyznamenávala, nesnesla pohledu na jeho znetvořenou nohu a těžký, belhavý krok.

Vrátil se tedy k rodině své do života soukromého, ale i tu se ho štítili, tak že si musil sám malou chatu rákosovou pro sebe vystavěti. Měl i po všech bojovných jinošských hrách, neboť jich byl neschopen, a mladé dívky, kterým se dotud tak velice líbil, posmívaly se mu a z daleka uhýbaly.

Stal se úplným vyvržencem, mrzákem, který žil z milosti ostatních. Otok jeho nohy byl dle čarodějovy předpovědi čím dále tvrdším, tak že když ho jednou do bolavé nohy pokousal hlídací mladý krokodil, jejž lakomý soused uvázal k banánu, vylomil si ubohý hlídač na Bobově otoku tři nejlepší zuby. Tak strašná byla ta nemoc. A přece Bob zůstal všemi těmi nehodami nezlomen.

Dvacet let belhal se s těžkým svým otokem, pohlížeje na něj s jakousi spokojeností a pýchou a hladívaje jej ob čas hrdě jakoby říci chtěl druhým: „Chtěli byste také, že? Rád věřím!“

„Každému se to nepovede!“

A tak žil Bob pořád spokojeně dále, šťasten jako štěně a žil by jistě dosud, kdyby ho byl nepostřelil zlý trpaslík jedovatým šípem, když šel do lesa na hříbky.

Žel, že nežil již tehdy slovutný Čandrokort, jejž roztrhali v horách paviani, když sbíral potřebnou srst z domněle mrtvého opičáka. Nikdo mu rány nezaříkal a tak musil Bob umříti.

Když mu po smrti rozvázali obal nemocné nohy, nastalo v říši překvapení, jakého nebylo od nejstarší paměti. Na místě znetvořené nohy našli zdravou pěknou úplně bez vady, ale — s královniným tak dlouho hledaným nánožníkem. Byla již tehdy královna Kokokotaba stařičká, již nenosila šperků, jimiž obdařila dcery své a snachy, ale přece si srdečně zaplakala nad nevděčností Bobovou a nad svou těžkou ztrátou, nad tím, oč byla připravena v nejkrásnějších letech svého života.

Dvacet let, dvacet plných let mohla vzácný skvost vážící rovných deset kilogramů nositi na své sličné nožce — a místo ní nosil šperk ten mrzký nestoudný Bob. Proto byl po celý svůj věk tak vesel a šťasten, věda, co nosí pod obalem hadrovým.

Ach, ten lotr Bob! Škaredý Bob. Ale co platny nyní všechny výčitky mrtvému. Bob šperku užil! To mu už nikdo nevezme.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

FR. FLOS:

SPOŘÁDANÉ RODINKY.

(Pokračování.)

Vycítil jsem, že Žmolil žertuje. Bylo mu jaksi veselo a tajil, co si myslí, ale pak přece vyhrkl: „A co boty, tlačí?“

„Eh netlačí, nohy mám jako v peřině.“

„Tak vidíš, ty Kubíku! To je dobře, když jsou nohy v teple.“

Vypravování o mém novém panstvu vyslechl Žmolil klidně.

Když jsem skončil, nic se nedivil, ale řekl rozvážně:

„Takoví lidé jsou a nic na nich není zvláštního. To tvůj podomní obchodník Brázda platí za deset takových. Špínové to budou a třeba i bohatí. Ničemu se od nich neuč a myslím, že by ti bylo lépe tam nahoře za komínem.“

„Mně jest jen líto starého milostpána,“ povídám.

„No, máš pěknou lítost! Bože, kolik máš na světě hlupáků! A teď jdi po svém

a už mne tady nehledej, přestěhuji se do evangelického, tam netáhne."

Šel jsem smutně domů. Což z bot jsem měl radost, ale že Žmolil odpadne od víry, to mne rmoutilo, a Žmolil jistě odpadne — aspoň na zimu.

Ani jsem stařečkovi všecko nepověděl. Kdyby věděl, co provádím v noci, do smrti by bot litoval. Je to spravedlivý člověk a já jsem hrob obílený, ale plný nepravostí a hříchů.

Dlouho jsem otálel, dlouho jsem se zdráhal tohle napsat, ale musím; za pokání to píši.

Již druhý den po přistěhování se panstva do „našeho" domu mluvil milostpán pěkně. To ořechové „r" mu sice zůstalo, ale mluvil a — nesmál se už, naopak byl mrzut a zlý. Na těch jeho sáňkách byla skvrna. Hned se do mne dal a neříkal mně pěkně. Mlčel jsem a nemračil jsem se, neboť jsem jednou četl, že ochotou a veselostí ochočí se i zlé zvíře.

I ten den byl pošmourný a k poledni se chumelilo jako z pytle.

Milostpaní vařila a já jsem běhal, kam mne poslala. Milostpán seděl v pokoji v šedivém županu, s červeným fesem na hlavě a zuřivě kouřil z čibuku těžký turecký tabák.

Milostpaní zrovna kousala, ale co počít, venku se chumelí a nikomu není do smíchu.

Odpoledne, asi ke čtvrté hodině vyšel milostpán z pokoje. Rozkřikl se jako na hora. Mne volal.

Přiběhl jsem hned. Milostpán se mne ptal, zdali vím, kde je tady jaká vinárna, hospoda, výčep a kde je dobré pivo. Zakoktal jsem, že nevím, a milostpán mne hnal až na schody..

Panstvo večeřelo v sedm hodin. Chystal jsem se, že umyji nádobí, když v tom vyšel z pokoje milostpán. Měl na sobě kožich, kol krku měl vlněný šál a na hlavě vlněnou čepici přes uši. Právě takového muže viděl jsem v městě na velikých návěstích, na kterých se vybízelo obecenstvo, aby si koupilo knihu o severní točně.

„Půjdete se mnou!" poroučel přísně milostpán.

„Hned, milostpane, jen co . . ."

„Krucityrken, hned," milostpán zdvihl hůl. Ach, to byl lev a ne usmívavé děťátko, které nedávno přijelo!

Protože milostpaní nevyšla a nic nerozkazovala, šel jsem za milostpánem.

V průjezdě potkali jsme pana domovníka. Pozdravil velmi uctivě a ptal se, může-li něčím posloužit.

„Ne, mám svého sluhu," rozkřikl se milostpán.

Vyšli jsme na ulici. Vítr hnal se ulicí jako tunelem a bičoval nás drobounkým, ale pichlavým sněhem. Milostpán dal se po větru. Šel jsem za ním. Došli jsme k první hospodě. Z ulice vcházelo se do výčepu. Tam kolem stolů v kouři sedělo asi dvacet lidí s čepicemi a klobouky na hlavách.

Milostpán jen dveře otevřel, ale zase ustoupil. „Tohle není nic," řekl hněvivě a už se zase kolébal dále.

Zahnul do jiné ulice. Z osvětleného domu ozýval se protivný řev gramofonu. Milostpán zrovna okřál, rázněji vykročil a po chvilce vklouzl do osvětleného domu. Šel jsem za ním; co jsem měl dělat?

Do ulice byla velká místnost, ozářená světly, ale také zakouřená. Chvilku jsem stál jako vyjeven. Lidí tu bylo mnoho, všichni hlasitě mluvili, křičeli a do vřavy řval gramofon.

V koutě stál pult a na něm bylo lahví a sklenic do vrchu. Za sklenicemi stála slečna, v černé šaty oděná, s bílou zástěrkou a tak červená v tváři, že jsem se jí až lekl. Milostpána jsem nezahlédl, kamsi mně zmizel. Když jsem se však lépe porozhlédl sálem, spatřil jsem, že v jednom koutě jsou dva sloupy a hádal jsem, že za těmi sloupy bude ještě jeden pokoj. Chvilku jsem tak přešlapoval a točil kloboukem v ruce, nevěda co počít.

Za chvilku ke mně přišel sklepník a ptal se mne, co chci.

„No, nic nechci," povídám, „čekám na milostpána."

„Na jakého milostpána?"

„Inu našeho, nejspíše je tam," ukázal jsem při tom za sloupy.

„Ach, snad ten v kožichu?" ptal se sklepník.

„Ten, právě ten," povídám.

„No, dobře, sedněte si někam," a šel.

Sedl jsem si pod ten trůn sklenic a díval jsem se na tu červenou ženskou. Byla to pěkná ženská. Sedím hodinu a dívám se na lidi. Tropili hlouposti, pili, křičeli, vstávali a zase pili a všichni kouřili. Oči mně slzely, proto jsem se zavřel. Náhle se mne někdo dotkl. Stál přede mnou číšník a postavil přede mne sklenici piva. „Pijte," řekl, „váš pán vám posílá pivo." Shýbl se ke mně a řekl tiše: „Poslouchejte, ten váš pán je čistý pták, viďte?" Myslím, že jsem otevřel ústa. Číšník se jen ošklivě usmál a už běžel.

Napil jsem se piva. Panečku, bylo dobré, ale tolik piva, co si s ním počnu? Ta červená ženská už tam není, sedí tam nějaký mužský, umrlec. Hu, jak je bledý a špatný! Zase jsem se napil a zavřel jsem oči.

Člověk, který celý den pracuje a běhá, usne, ani se nenaděje, když sedí v teple a napije se piva. No, usnul jsem, pravda,

a kdo ví, jak dlouho jsem spal. Vzbudil mne náramný hluk. Hostí už nebylo mnoho, ale ti, co tu zbyli, byli náležitě veseli. Okolo krků se drželi, mužští a ženské, líbali se, zpívali a někteří vzlykali. Povídám si v duchu a rozespání: „Tohle je funus“, ale nebyl.

Náš milostpán držel tu červenou ženskou kolem krku a pořád ji líbal, ačkoli utrhovala a ostatní držíce vzhůru sklenice, zpívali, křičeli a plakali. Jeden mladý člověk pořád škytal a dorážel na našeho milostpána: „Ty kmotřase, — ty — ty kuliferdo, ty jsi chlapík — chla — chla — chla — pík. Hoši, to je chla — pík!“

Asi tři nebo čtyři chtěli našeho pána vyzdvihnout, ale nepovedlo se jim to, trochu ho nadzdvihli a pak se to všecko svalilo na hromadu.

Nemohl jsem se už dívat. Skočil jsem do vedlejší místnosti, našel jsem tam milostpánův kožich a čepici, vzal jsem to do náručí a šel jsem. Z té motanice vylovil jsem milostpána, ležel chudinka ústy na zemi a jen chrčel. Posadil jsem ho na židli, rukávy jsem mu ani nenavlékl, jen tak jsem na něm zapial kožich, nastrčil mu čepici a vyvedl jsem ho.

Ostatní chtěli ho bránit, ale kolísali. Odstrčil jsem je. V tom přiběhl číšník a ptal se, kde bydlíme. No řekl jsem mu to, neptal se jistě darmo. Opatrně vyváděl jsem milostpána ze Sodomy. Ve dveřích jsem se ještě ohlédl. Červená ženská ležela na stole, zmožení hosté jako šaty bez těla viseli na židlích a na trůně za sklenicemi spal bledý umrlec.

Byla to křížová cesta domů, vskutku křížová.

Z prava na levo, z leva na pravo; zkusil jsem jako kůň, ale byl jsem překvapen. Milostpán byl zase jako to dítě, které poprvé přijelo. Před naším domem mně navrhoval milostpán, abychom si tykali. No, slíbil jsem mu to. Dal mně vlhkou hubičku na tvář a když jsem zazvonil na pana domovníka, shroutil se mně milostpán u vrat. Pan domovník přišel sám otevřít. Povídal, že se už vyspal, ale vida milostpána, velmi se ulekl. Pobídl mne, abych mu ho pomohl zdvihnout. Odnesli jsme milostpána do kuchyně na můj slamník. Lehl jsem si vedle něho na zem — nic jiného pro mne nezbylo — ale to bylo malé pokání za mé hříchy.

* * *

Od prvního pokusu — provedli jsme to už pětkrát.

Milostpaní?

Ta s námi nemluví. — — —

3. prosince....

Včera jsme obědvali až ve dvě hodiny, protože asi o desáté dopolední přišel k nám vysoký a hubený pán, černě oděný. Dobře jsem si ho prohlédl, protože jsem ho potkal v předsíni, kde odložil cylindr, zimník a hůl.

Obličej jeho byl vyholený, ale pod nosem a na bradě jakoby šedivě modrou barvou natřený. Od skrání na hubené tváře splývaly mu černé licousky. Na úzkém nose jeho seděl skřipec, na široké černé stužce uvázaný. Když cizinec odložil zimník, vytáhl z náprsní kapsy dlouhou černou tobolku, odkašlal a pak odhodlaně vstoupil do kuchyně. Zastihl tam milostpaní u plotny a hned jí obě ruce políbil.

Milostpaní se vlídně usmála a hned zvala cizího pána do pokoje.

Cizí pán zůstal v pokoji do dvanácti hodin. Jest známo, že srdce mé jest pařeniště nepravostí a z nich největší jest zajisté zvědavost. Naslouchal jsem napiatě, ale slyšel jsem málo a z toho mála ještě méně jsem rozuměl. Ani nevím, co bych za to dal, kdybych věděl, co jsou to „kuksy“. Milostpán totiž otevřel dveře a vešel do kuchyně, aby vyklepal do uhláku čibuk a při tom jsem slyšel ne výkřik, ale jásot: „Oh, mé kuksy, mé zlaté kuksy, to byla trefa!“

Milostpaní to tak jásala, a cizinec k tomu způsobně tleskal.

Když se cizí pán v poledne poroučel, vyprovázela ho milostpaní až do předsíně a loučila se s ním velmi blahosklonně.

Vyběhl jsem za cizincem. Dole číhal na něj pan domovník a velmi uctivě se pokloniv, pozdravil: „Nejhlubší úcta, pane správce!“

Aha, tedy pan správce!

Pan domovník vida mne, zablýskl zelenýma očima a zasupěl: „Pánečku, ten jich zas milostpaní přines‘. Takového Mikuláše bych potřeboval jen jednou za živobytí a měl bych dost.“

Opovážil jsem se zeptat pana domovníka, co ten cizí pán spravuje.

„No hodinky ne — ale jmění milostpánů a holečku, toho by hned tak někdo nespočítal.“

Byl bych se rád zeptal pana domovníka, co jsou to „kuksy“, ale přemohl jsem chuť; třeba by vyšlo na jevo, že poslouchám za dveřmi. Zeptám se stařečka Žmolila.

Když jsem přišel do pokoje, abych tam poklidil, uviděl jsem na stole svazek větších i menších lístků; zdálo se mně, že jsou to pozvání.

Večer jsem zase musil s milostpánem. Teď chodíme do hostince, ve kterém se mně líbí. Mají tam troje noviny a ty přečtu od

nadpisů až k inserátům. Hostinský je vlídný muž. Když jsem ho prosil o dovolení, abych směl čísti noviny, odpověděl laskavě:

„Jen čtou, co srdce ráčí a vyčtou třeba všecko, jen když papír zůstane."

Čím více čtu, tím bolestněji poznávám, jak jsou mé vědomosti chatrné, chatrnější než mé šaty.

Včera večer byla veliká mela. Náš milostpán velmi pěkně se bavil, ale když bylo asi deset hodin, strhl se náhle křik. Byl jsem tak zabrán do čtení, že jsem ani nevěděl, proč ten hluk. Teprve když milostpána vyhodili na ulici a mne za ním, poznal jsem, že není všecko v pořádku.

(Pokračování.)

LITERATURA.

K. M. Staňukovič: Mořské povídky. Přel. F. Mézl. Svět. knihovna č. 805—806. Naklad. J. Otto v Praze.

Konst. M. Stanjukovič: Námořské povídky. Přel. Vítězslav Unzeitig. Pestrá knih. č. 10. Nakl. Alois Hynek v Praze.

V obou těchto knihovnách jsou práce autora, jehož jméno v prvé je správně česky uvedeno, ve druhé zase titul sbírky povídek je správnější. K. M. Staňukovič dospěl v námořských povídkách k vrcholu své tvorby. Prvý na Rusi vytvořil literárně typ ruského námořníka, maloval výjevy ze života námořního a zachytiv umělecky záchvěvy lidské duše, vdechl do svých obrazů životnost a pravdu, která dává tušiti pramen autorovy autopsie.

„Světová knih." přináší čtyři ukázkové práce, z nichž „Sluha Jegorov" jest slabší než ostatní. „Mezi svými" a „Člověk za palubou" jsou dramata, zůstavující hluboký dojem. „Děsný den" jest širších rozměrů, poutá nanesenými barvami i konturami pozadí a svou plastikou.

„Pestrá knih." obsahuje dvé delších povídek. „Sběh" jest z prvých prací autorových, jimiž Staňukovič upozornil na sebe kritiku i obecenstvo. „Námořnický lynch" jest rázovitý obraz jako „Děsný den". Hrdina v tom i onom je sice středem jeho, ale hlavním zůstává přece jen jeho živě podané prostředí.

Pěkný překlad český znesnadněn nedostatkem vhodných českých termínů námořních, ačkoliv u překladatele ve „Světové knih." se jeví alespoň snaha, použiti několika známějších u nás (snad ze sportu), jako plachty dáti, přidati, ubrati, podkasati atd. Leč, spadne-li někdo do moře, zazní, tuším: „Člověk přes palubu" a ne: „Člověk za palubou".

Překlad páně Mézlův jest hladší než páně Unzeitigův, ač je týž známějším překladatelem, ale právě proto se má tím víc vystříhati germanismů. Předmluva ve „Světové knih." jest převážně čistě biografická, kdežto v „Pestré knih." jest více literárně informativní.

K. V. H.

J. J. Jörgensen: Tráva. Z deníku starého mládence. Přeložil a úvodem opatřil Hanuš Hackenschmied. „Světové knihovny" č. 778. — *Antonio Bettramelli*: Tři povídky. (Brány nebes. — Dům v lese. — Maréja.) Přeložil A. Muťovský. Téže knihovny č. 777. Vydal J. Otto v Praze 1910.

„Co tam, to tam — ztracené je ztracené . . . Pro toho však, kdo mohl býti květem, který umírá jen, aby založil plod, jest hořko pomyslit, že byl jen travou, která záhy vykvete a brzy uvadá a na večer bývá požata, aby schla a prahla . . .". Tak povzdychl si na konci svého deníku vládní rada v královském dánském finančním ministerstvě, o němž se v povídce „Tráva" vypravuje. Studoval, vystudoval, vyplnil místo, které dvacet jiných lidí mohlo právě tak dobře zastávati a žil nyní klidným, spokojeným životem starého mládence. Až jednou pouhou náhodou zabloudil na své pravidelné ranní procházce v místa parku, kde ještě nikdy nebyl. Spatřil novou scenerii, viděl nové věci, novou přírodu — a ten den po prvé přišel o čtři tvrti hodiny později k snídaní. Bylo to cosi zvláštního. Zamyslil se nad sebou, nad celým svým životem, zabloudil do svých dětských, studentských let, vzpomněl své první a poslední lásky, jakési Agot, jež o jeho sympatiích nikdy nezvěděla, a dal si otázku: „Proč jsem vlastně žil? Proč žiji? — Žil jsem pouze, nic nezažil." Byl vskutku jen travou, která záhy vzkvete a brzy uvadá a navečer bývá požata, aby schla a prahla. To uvědomil si na večer svého života.

Jest zajímavo a pro autora příznačno, že první náraz v duši starého mládence přišel zvenčí, z přírody. Nemohlo býti jinak při lásce Jörgensenově k přírodě, jež zrací se na každé téměř řádce, v dlouhých passážích přírodě věnovaných, pro niž má velice jemný a vnímavý postřeh. Povídka vypravována jest bez vzrušení stylem klidným a vyrovnaným. Tolik lze říci o autorovi, jehož H. Hackenschmied plynným překladem uvádí do naší literatury.

Zběžně čteny činí povídky Antonia Bettramelliho pouze dojem obratného zpracování lidových pověstí a je v případě

tomto lhostejno, jde-li tu vskutku o lidové báje, nebo úmyslnou fikci. Jediná povídka prvá, „Brány nebes“, zdá se býti hlubšího ‚symbolického založení. „Nebem“ míněno je zde „poznání“, u jehož bran tři roztoužení hoši nepřízní světa a osudu zcela prosaicky jsou zadrženi. Tu ovšem neběží o pověst. Všechny tři povídky psány jsou svěže, dikcí barvitou a výraznou.

Hlubšího významu však nemají.

Tristan.

DIVADLO.

ČINOHRA. Mrtvý velikán. Veselá truchlohra o předehře a třech dějstvích. Dánsky napsali Julius Magnussen a P. Sarauw. Přeložil Karel Hašler (Po prvé na Národním divadle 29. srpna za režie Gustava Schmoranze). Pondělní novinka dánských autorů má leccos společného s veselohrou „Šaty dělají ženskou“ dávanou 12. srpna (viz Zvon str. 703). Nejvíce to, že je konstruována zcela pro hodně okaté vyzdvižení tendence spisovatelů. V „Mrtvém velikánu“ jde autorům o to, ukázati jak se zkřivuje po smrti význam spisovatelův. Z prostého hudlaře se udělá národní básník, píšou se o něm nadšené panegyriky, studie, zřizuje se jeho museum, sbírá se na jeho pomník, kde kdo prohlašuje se jeho přítelem. Leckde se páše taková neplecha, ale v celém kulturním světě ne tak nehorázně a pod takovým zvětšovacím sklem jako v novince dánských autorů, která pozbývá tím ceny satiry klesajíc na paskvil. Nelze upříti, že leckteré scény nemíjejí se s účinem majíce zdravý základ, ale celek je většinou zkarikován. Novinka byla pečlivě připravena, z účinkujících svými výkony největších úspěchů docílili p. Želenský, (z Afriky se vrátivší básník břídil, za mrtvého pokládaný), pí. Laudová (jeho nevěrná choť) p. Schlaghammer (v malé úloze dědičného prince), pp. Matějovský a Hurt, dámy Nasková a Červená. Je již na čase, aby se přišlo na Národní divadlo s novinkou závaznější a umělečtější. =

„Russk. Slovo“ dne 24. t. m. přineslo zprávu, že „Chudožestvennyj těatr“ se právě pokouší uvésti na scénu veledílo Dostojevského, „Braťa Karamazovy“, z podnětu správce divadla, Vl. J. Němiroviče Dančenka, spisovatele též u nás dosti známého.

Něm. Dančenko se ohrazuje proti vyslovenému mínění, že chystá se zdramatisovaný román Dostojevského a praví, že nechce nějakým zdramatisovaným výjevům pomoci na jeviště, ale celému románu. Zanášel se dlouho tou myšlenkou a upustil od ní, že by provedení na jevišti vyžadovalo tři večery. Avšak vrátil se k záměru, protože poznal nedostatek původních dramatů takových, aby uchvátily hlediště; „zdaří-li se tento pokus uvésti na prkna celý román, máme otevřené pole, představiti romány Turgeněva, Gončarova atd., což jest plus v literárním i povšechně osvětovém významu.‘ Ve způsobu, jak Něm. Dančenko chce, aby s jeviště do hlediště se vyřklo obsahově vše, co románopisec napsal, tkví mnoho zajímavého, byť dosti neujasněného. Román je rozvržen na 22 částí, z těch 13 jest již úplně hotových akt, že se koná zkouška hry. Avšak spojení děje se provádí „předčitatelem“, jenž vyplňuje nejen mezery, ale také mezi dějem mluví, v pauze mezi dialogy atd. Něm. Dančenko praví, že úloha předčitatele je těžká, dvěma, třemi řádky zhustěné rom. látky zasahuje do děje, aby doplnil představu, aby podal, co autor praví.

Avšak nevysvětluje se: bude předčitatel jako zástupce autora, nebo osobou z dějevzatou, či docela osobou novou, vsunutou, nějakým starcem, čímž by se napodobila antická komedie? A nebude předčitatel rušiti illusi dramatu ve hledišti? Nové zařízení je zajímavé a proto zpravujeme o něm čtenáře. *K. V. H.*

* Maxim Gorkij napsal v poslední době dva nové divadelní kusy. První je divadelní žertík pod názvem Děti, druhý čtyřaktová činohra Podivíni. Obsahuje řadu působivých scén z ruského společenského života po ruské revoluci —*n*—

TÝDEN.

Známý také u nás svými publikacemi a vědeckými pojednáními prof. anthropolog Paolo Mantegazza, zemřel dne 28. srpna ve své ville v San Terenzo u Spezie. Narozen v Monze r. 1821 působil jako lékař a podnikal mnoho cest, z nichž těžil pro vědu. Z jeho spisů a četných publikací jsou známy u nás „Fysiologie krásna, závisti, lásky, nenávisti atd.“ O

*

Spisovateli „Hradů a zámků“, prof. dr. Aug. Sedláčkovi, jenž se narodil 28. srpna 1843 v Mladé Vožici, byla dne 28. srpna t. r. u příležitosti sjezdu rodáků a přátel města Mladé Vožice, slavnostně zasazena pamětní deska na domku, kde se narodil. O

*

Dne 24. t. m. byl v Brusselu zahájen mezinárodní kongres pro dějiny umění. Čestným předsedou byl vévoda z Arenbergů. Známí historikové přednášeli o stavu umění minulých století. Předmětem pojednání byla také staroslovanská literatura, kde náboženská legenda

a lidová pověst zaujímá přední místo. Gentský konservator musea, Maeterlinck, přednesl své pojednání: „Ďábel v mysteriích vlámských". Kongres byl po podaných zprávách odborů slavnostně uzavřen dne 27. t. m. O

*

* Pomník Dvořákův v Hořicích bude odevzdán 4. t. m. veřejnosti. Pomník byl zřízen k podnětu místních pěveckých a hudebních spolků „Vesny", „Ratibora" a „Dalibora", zásluhou starosty města p. Josefa Feifara, jenž uvedl nákladné dílo ve skutek vlastní svou obětavostí. Pomník byl zhotoven v dílnách c. k. odborné školy sochařské a kamenické dle návrhu hořického rodáka p. Mil. Vávry, profesora v Jaroměři. Na pomník voleny drahocenné materiály, vzácná žula a karrarský mramor, takže vhodně se uplatní mezi uměleckými plastikami v sadech Smetanových. Poněvadž již roku 1903 byl v týchž sadech zbudován pomník B. Smetany, dle návrhu Černilova, bude v Hořicích trvale uctěna památka našich největších hudebních skladatelů.

*

* Z Berlína dochází zajímavá zpráva o novém objevu atarých indických dramat, která odkryl známý badatel v sanskrtu prof. dr. Jindřich Lüders, nástupce R. Pischela v berlínské Akademii. Ze střední Asie dovezl před časem množství neprobádaného materiálu prof. Lecocq, a z tohoto materiálu podařilo se zmíněnému učenci rozluštiti řadu dramatických scén a dramat, jež vznikem svým sahají asi pět století před nejstarší známá indická dramata. Tím jest studium této části kulturní historie velmi značně a podstatně rozšířeno, neboť podle revuálních zpráv jde o nález nejenom neobyčejné ceny starožitnické, ale i umělecké a kulturní vůbec.

—n—

*

* Balzacova hůl. Bylo v denním tisku mnoho již psáno o nedávném otevření v Passy Balzacova musea v domě, kde slavný francouzský romancier v letech 1841—1848 žil a pracoval. Obklopeno malou zahrádkou, obsahuje plno nejrozmanitějších památek na nesmrtelného autora Lidské komedie, obrazů, podobizen a náčrtů, karrikatur i jiných kreseb k Balzacovu životu se upínajících, část jeho domácího oděvu, korrektur, knih a j. v. Mezi uměleckými předměty nalézá se i návrh k Balzacovu pomníku od Rodina a maska, již upotřebil sochař Falguière pro jeho známou sochu. Jsou tu dále odlitky Balzacových rukou, původní vydání jeho knih — ale schází tu jedna z největších pamětihodností slavného básníka, stokráte a stokráte v nejrůznějších formách zvěčňovaná Balzacova hůl, bez níž se básník v posledních letech nikde neobjevil a o níž madame de Girardin napsala celý román. Hůl sama, která se nalézá nyní v majetku baronky de Fontenay, dcery doktora Nacquarta, jíž byla darována kdys milenkou, později i chotí Balzacovou, paní Hanskou, představuje mohutný bambusový odřezek s velkým knoflíkem — hůl, která se zdá býti určena spíš pro plukovního kapelníka, než pro básníka. Hořejší část její, jakož i jí provlečená stuha vyzdobena je množstvím vzácných drahokamů. Paní Girardinová vyslovila mínění, že hůl ona měla možnost učiniti majitele neviditelným — v každém případě neobyčejně důležitá vlastnost pro geniálního muže, který byl krok za krokem sledován věřiteli a soudními vykonavateli. V nejnovějším svém spise „H. de Balzac, la vie anecdotique et pitoresque", který vydal Alphonse Séché za spolupracovnictví Jul. Bertouta (vyd. Louis Michaud, Paříž) podává autor jiné a zcela prosaické vysvětlení této tajemné hole, jejíž historka může dnes všeobecně zajímati. Balzac vážil si své hole proto tak mnono, že mu byla reklamou a zároveň upomínkou na jednu z nejvzrušnějších jeho lásek. Možno být velkým mužem a míti při tom sta drobných marností a chyb. A vskutku byl Balzac přímo posedlý životní marnivostí, a mohutnou svoji hůl, kterou znala na konec celá Paříž a na obrázcích později celá Francie, nosil nejraději do divadla, aniž ji kdy odkládal. A když se celé hlediště obracelo po monstrosní holi, která zářila jako miniaturní maják, domníval se Balzac, že pohledy patří jemu, slavnému romancierovi. Časem vzrostl počet drahokamů na holi měrou ještě značnější, neboť marnivý básník tam dával připevňovati všecky, jež dostával od nadšených čtenářek. Tvořily na konec lesklé pásy pod mohutným knoflíkem, který byl vyřezán v několik opičích hlaviček, dívajících se na vše strany. V knoflíku nalézala se mimo to schránka, ve které byla ukryta miniaturní, vzácně umělecká podobizna silně dekoletované dámy — paní Hanské, básníkovy přítelkyně. Kdysi byl Balzac svrchovaně rozrušen domněnkou, že hůl ztratil. „Kdyby se na mne byli shrnuli najednou všichni věřitelé, jež jsem v té době měl," pravil prý, „nebyl bych se tak ulekl." Hůl však byla šťastně nalezena a po smrti Balzacově darována svrchu uvedené baronce. Podobizna ruské básníkovy milenky byla však před tím odstraněna.

—n—

V PRAZE, dne 2. září 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Dufek a spol. v Praze.

MARIE CALMA:

VEČERY.

ZOŠE STANKIEWICZOWÉ.

Vrcholy hor se koupaly v běli
oblaků, které letěly v dál —
v jezeru vodní hloubky se tměly —
pohádky jak by sen se tu zdál . . . .
Do ticha plul labutí pár.

Akáty kvetly — stopy jejich vůně
do zahrad vedly v samoty cest.
Do mlhy metlic, v jichž rosném lůně
tisíce květům se zachtělo vzkvést
do ticha tiše roj mušek se vznes.

V samoty večerů, do noci tajů —
za světlem mušek, v pohádky klam —
za sladkou vůní ve svěžest hájů,
do ticha tiše, neznámo kam,
šel našich duší labutí pár.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

F. X. SVOBODA

DVĚ PRÓSY.

(Pokračování.)

Zach ihned odvětil:

„Paní je a brzy bude vdovou. Muž jí stůně. Je drobný človíček, souchotinář. Osm let je ženat. Hlava jeho zdá se velká, ale není. Krk má tenký a dlouhý, nos veliký, oči dětské, modré, udivené a témě holé, úplně holé. Ale počkejte, povím to lépe, úplně, abyste viděl peklo své dříve než se do něho vrhnete. Za chvilku, až pronikneme tímto lesem, pojedeme do záhybu prudkého potoka. Tam v rokline je mlýn, bohatý, starý mlýn. Veliký sad ovocný táhne se po stráni podle luk. U potoka stojí vysoké skupiny olší. Okamžitě vás ten obraz uchvátí. Stavení je rozsáhlé, malebné, šindelové, s pavlačí a okénky plnými květin. V tomto mlýně před padesáti lety žil mlynář Vaněk. Kraj pln je legendy o tomto člověku. Byl ohromný ramenáč, silák, na pohled zvíře, vousem i vlasem zarostlý, s očima malinkýma, skrytýma, ale jako jehly bodavýma. Bílé, vyčnívající zuby jeho, nepravidelné a silné, ne-

mohly se skrýti ani pode rty ani pod vousy a zvyšovaly zlý výraz očí. Ještě však podivněji působilo, že nikdy neměl hlavu pokrytou. Objevil-li se na poli, u mlýna, nebo i v městě, vždy bez klobouku. Silné, hluboko visící ruce jeho, s prsty málo přivřenými, podobaly se chapadlům zvířecím. Tento bohatý mlynář byl svoboden, neženil se. Lidí, zdálo se, nemiloval, spíše nenáviděl. V mladších letech přece sem tam se objevil, ale když stárnul, zalezl do mlýnských světnic a nikdo ho nezahlédl. To ovšem zavdávalo příčinu k povídačkám. Někdy ani chasa ho po celý rok nespatřila. Pouze špinavá, černá služka Kačena chodila k němu do nejzadnější světničky s jídlem a pro rozkazy. Nikomu nic nesdělila, poněvadž byla chytrá. Vaněk vylezl z brlohu svého pouze za teplých nocí, aby se procházel silnicí. A tak se stalo, že jednou přiběhl ráno do města oznámiti úřadu loupežné přepadení a zabití bohatého kupce na silnici. Vražda na této obchodní silnici bývala v oněch dobách, dokud široko daleko nebylo dráhy, zjevem dosti častým. Příchod Vaňkův do města způsobil vzrušení. Považte, že se objevil lidským očím někdo, o kom se jen povídalo, někdo strašný a krajně zvláštní. Vyšetřování tehdá nevedlo k cíli. Vražda zůstala temna, vrah nevypátrán. A mlynář Vaněk opět zmizel ve svém brlohu, opět k němu chodila jen Kačena a opět rostla legenda o něm. Až jednou z jara — je tomu asi pětatřicet roků — Vaněk zemřel. Vytáhli jeho mrtvolu z teplé a dusné světničky a s ní — půl roku starého hošíka. Byl jeho a Kačenin. Pohřeb starého podivína byl zvláštní, podle jeho poslední vůle. Nejsilnější dva voli z jeho četného dobytka odvezli jej na hnojníku na hřbitov. Kačena s dítětem seděla na rakvi a po celou cestu štkala. Lidí šlo na sta. Jmění i s mlýnem zdědilo dítě, Josef Marek, jediný nemanželský potomeček mlynářův. Když pak sepisován byl úředně inventář, přišlo se náhodou ve tmavé, po léta již zamčené komůrce, páchnoucí plísní, na věci, jež odkryly hrozné příběhy. Byly to předměty, odcizené několika zavražděným v minulých letech na této silnici. Vyšlo zkrátka na světlo, že tento mlynář byl lupičem. Nikdo tehda nepodezříval bohatého toho člověka z takových činů. Jako dravec vycházel v noci ze svého brlohu, aby přepadával na silnici zámožné lidi. Bylo z toho rozsáhlé pátrání, ale nic již nedalo se spraviti. Dvě vraždy byly promlčeny, u třetí nebylo vypátráno žádné příbuzenstvo zabitého a u čtvrté vráceno bylo vdově po kupci, stařičké paní, co tehda uloupeno bylo na penězích, dle jejího udání zabitému muži. Kačeně nebylo též nic dokázáno. Naopak, vyšlo na jevo, že neměla tušení o činech mlynářových. Nuže, hošík Josef Marek dorostl, převzal dědictví, před osmi lety oženil se s krásnou Žofií, dcerou státního úředníka z Prahy a teď umírá na souchotiny. Ubožák! A žena jeho, krásná Žofinka, nudila se v tomto osamělém mlýně, ošklivého, slaboučkého a malinkého muže svého nemilovala, až se jí zastesklo a až vyhladověna roztoužila se po cizím ovoci. Brzy se vybarvila v nádherného tygra, lačného, jenž zachvacoval a hubil. Každá nová kořist silně ji vzrušila. Chacha, Žofinka! A to je ta s ametysty v uších a holí v ruce, ano! A je jeden muž, kterého zbláznila a který ji miluje, a tento muž úzkostlivě odstřeluje napřed všechny ty, na něž by se vrhla. Ale hlupák je, že to činí. Měl by ji teď nechati, aby se osvobodil od jejích rozmarů! Trvá to příliš dlouho a je to vlastně rvaní a ne láska!

„Podivná historie," prohodil Votruba pátraje lesem, objeví-li se již před ním údolí s mlýnem. „A kdo je ten její milenec?" otázal se.

Zach sevřel rty a položil hlavu na zad. Zasmál se. Tváře měl zardělé, oči roznícené. Znova se zasmál. Po chvíli řekl:

„Teď znáte její původ i celý ten brloh."

„Zajímavá žena! A co ten milenec? Máte důvody — nevyzradit ho?"

„Ano. Vstupte jí tedy směle do cesty. Neodstřelí-li vás její milenec, potom se jí jistě zbaví. Přeje si klidu, věřte mi! Nasytil se rozčilování!"

„A její muž se neuzdraví?"

„Ne. Zastavím se teď u něho."

„Vezměte mne s sebou!"

„Teď? Ne, nerozum!" s rozhodností až překvapující řekl doktor.

„Proč?"

„Dnes ne, za žádnou cenu ne. Ale řeknu jí o vás, že jste spisovatel, zajímavý člověk, světák. Bude na vás mysliti a roztouží se. Až zítra vyjdete silnicí a potkáte ji — přiváže si vás k srdci železným lanem, uvidíte!"

„A proč mne tam již dnes nevezmete?" naléhal Votruba, všechen zaujat jeho sdělováním.

„Protože s ní chci promluvit sám dříve, než vás pozná," odpověděl Zach nevrle, jakoby se byl rozmrzel jeho dotěrností. „Necpete se plnými dveřmi."

„A nepodrejete mi půdu?" otázal se Votruba zcela tiše, s obavou, aby ho neurazil.

„Ne, zítra se přesvědčíte!" s nápadnou rozhodností zvolal doktor. „Naopak, připravím ji tak, aby se zajímala o vás, záleží mi na tom!" pokračoval. „Byla trochu více vězněna, než si zvykla."

„Nemocí mužovou?"

„Ach ne, ta jí nepřekáží, ale příliš dlouho trvající svou láskou. Pomyslete si, že poslední její milenec opatrně odstraňuje jí z cesty všechny zajímavé muže. Žárlí, nebo co! Blázen! A dobře ví, že by lépe udělal, kdyby ji pustil na novou kořist!“

Votruba se rozesmál. V tu chvíli les zřídl a v pravo v údolí zabělal se mlýn mezi olšemi. Roj holubů kroužil ve výši. Ženský vysoký hlas, volající na kuřata „malí, malí, malí!“ prosekával klid nížiny. Silnice poněkud se nížila k k jabloňovému sadu, v jehož hradbě otevřena byla malá dvířka.

„Tudy vychází na procházku Žofie Marková,“ pomyslil si Votruba zahleděv se na pěšinu sadem se bělající. Oči jeho zasvítily steskem.

Kočár stanul. Doktor seskočil a aniž co řekl, ubíral se do sadu. Kalhoty měl nakrčené, svrchník zahrnut. Upravoval se a oprašoval. Široké jabloně halily jej stínem.

Votruba položil se pohodlně a hleděl za ním. „Divný člověk,“ myslil si, „zlobí se neustále, ač na pohled zdá se klidný a spokojený. Co jsem o té paní mluvil, vše ho dráždilo. Kousal. Divný člověk, zlý a zlostný. Miluje tu paní, či ne? Proč řekl, že mohu s ní mluviti až zítra? Proč? To vše má nějaký smysl. Patrně mne napřed zhaní. A nezhaní-li, co chce?“

Pátral sadem. Zach blížil se vysokému stavení, k jehož pavlači vedly dřevěné schůdky. Byl stále přímější a svižnější. V otevřeném okně, kam bylo se silnice viděti, kdosi se ukázal. Votruba rozeznal ženskou hlavu. Zmizela. Na pavlači objevila se paní Žofie v letních šatech, zcela bílých. Byla překvapena; neočekávala asi návštěvy doktorovy. Poskočila mu vstříc a vedla jej ke dveřím.

Votruba znepokojeně hleděl ke mlýnu, jakoby věřil, že ho zavolají. „Vždyť jsem všechen rozčilen,“ pomyslil si, „jako před nějakým důležitým rozhodnutím. Opravdu, je tu vše divné. Legenda o Vaňkovi leží nade vším jako mlha. Zde mohou se přihoditi člověku jen neobyčejné věci.“

Obrátil se ke kočímu, jenž houpal bičem:

„Teď už se tu na silnici nevraždí?“

Kočí se hlasitě zasmál.

„Teď už ne. To se povídá o Vaňkovi,“ řekl a opět se zasmál.

Votruba pohleděl ke mlýnu. Na pavlači opět se zabělala Žofie, ale ihned zmizela. „Bez těch brejlí byl by doktor Zach hezčí,“ pomyslil si a povšimnuv si kožené taštičky jeho pocítil zvláštní odpor k tomuto člověku. „Chce mne nějak podvésti,“ napadlo jej, „něco kutí! Nelze mu věřit!“

„Znáte paní Markovou?“ otázal se kočího.

„Kdož by té neznal!“ prohodil kočí švihnuv bičem.

„Co víte o ní?“

„Všelicos, ale to se nepovídá.“

„Proč?“

„No, užitku to člověku nepřinese!“

Votruba povstal a seskočil s kočáru.

„Je dobře trochu údy srovnat!“ řekl a vstoupil na stezku do jabloňového sadu. Srdce mu zřetelně bušilo. Přecházel vzrušen a zamyšlen, obraceje se neustále ke mlýnu. Nepříjemná netrpělivost ovládla jej. Vrátil se ke kočáru a opět usedl.

V tu chvíli zahlédl již Zacha na dřevěné pavlači. Odcházel rychle, smeknuv čepici. Běžel již po stezce, se svrchníkem rozepiatým. Žofie Marková vyšla na pavlač. Doktor se neohlížel, jakoby úmyslně.

Votruba srovnal si slaměný klobouk. Žofie Marková zapínala si cosi do černých vlasů. Ňadra její zřetelně se v bílém živůtku vyznačila. Postoj její připomínal tanečnice. Spustila ruce a hleděla ke kočáru, ale ihned opřela se o trám a přitiskla k němu hlavu.

Doktor Zach přiběhl na silnici. Tvář jeho byla zamračena, jakoby ještě nyní přemýšlel o nemoci droboučkého Josefa Marka. Vsedl do kočáru a pokynuv kočímu, aby jel, obrátil se k Votrubovi, jehož oči dosud prodlévaly u Žofie.

„Nu, vida!“ prohodil ostře a posměšně.

„Paní Marková čeká, že se ohlédnete!“ řekl Votruba pocítiv rozpaky.

Doktor pohnul zamítavě rukou.

„Vždy mne překvapí, čím se souchotináři utěšují,“ pravil po chvíli vrtě hlavou. „Každý si dovede něco namluvit. Marek věří, že se uzdraví a že si vyjde na procházku, až vypije stý šumivý Maršnerův bonbon. Nalepuje si papírky z nich na desku knihy. Až jich bude sto — nemoc zmizí. Pije denně jeden. Dnes jich má nalepeno dvaadevadesát.“

„Ještě osm a bude zdráv!“ připojil Votruba. „Anebo zemře při stém!“ dodal.

„Zemře dříve. Nenalepí jich sto!“

„Tedy tak brzy?“

„Ano, tak brzy bude paní Marková vdovou!“ řekl doktor pohlédnuv krátce na Votrubu. „Soudím, že pět dní již muž její nepřežije.“

„Jaké má záměry ta paní?“

Zach pokrčil rameny.

„Mluvil jste s ní o mně?“ opět se otázal Votruba.

„O vás?“

„Ano, slíbil jste to. Viděla mne asi a ptala se na mne.“

„Ne, neptala se.“

„A vy jste se o mně nezmínil?“

„Ale dovolte, jak mohu o vás mluvit, když tam umírá člověk. Nebylo možná, pochopte to! Ale bude vdovou a seznámíte se s ní!" mluvil doktor podrážděně. Pojednou se nazvedl a usednuv opět všechen se proměnil. Tvář jeho zpřísněla, oči zchladly. „A víte co?" zvolal. „Vystupte! Vystupte a jděte do zahrady ke mlýnu. Přijde tam. Jděte!"

Votruba naň nedůvěřivě pohlédl.

„Teď?" otázal se.

„Ano, hned! — Kočí, zastavte!"

Kočí přidržel koně. Kočár stanul.

„Přijde jistě, jděte!" pobízel doktor šeptem. „A lichoťte jí, co vám ústa stačí. Okouzlíte ji tím za chvíli a pověsí se vám na krk. Litovat prozatím nebudete, až později. Nu — vystupte!"

Votruba nevěděl, co učiniti. Zasmál se rozpačitě a ohlížel se.

„Řekla, že si vyjde do zahrady," sděloval Zach tiše, „viděla vás asi a čeká, že přijdete. Ona je taková. Čeká. Zná už muže. Ví, že přijdou, kam ona vstoupí. Viděl jsem na ní, že je znepokojena a netrpěliva. Byla by ráda letěla ven. Nechtěla se ptáti, ale měla v nohách škubání. Ostatně, na okamžik přece vyběhla. Viděl jste ji? No, a teď je přesvědčena, že přijdete. Ona věří, že svou vůlí přitáhne každého, i vás, a nemýlí se. Vy se neubráníte! Jděte tedy, teď už čeká! Už teď!"

Doktor mluvil tiše, ale horlivě, vytlačuje Votrubu oběma rukama z kočáru. Tvář jeho byla vážná, rty bez posměšného úsměvu.

Votruba vystoupil.

„Podívám se tam," rozhodl se, všechen tím uspokojen. Pohyby jeho, tvář i oči prozrazovaly touhu letěti do jabloňového sadu.

Zach zachytil jej za rukáv takovou silou, jakoby ho chtěl vtáhnouti nazpět, ale okamžitě se vzpamatoval a pustil. Tento záchvat svitl současně i v očích i v celé tváři jeho.

„S bohem!" zvolal v tu chvíli.

Votruba podal mu ruku.

Zach silně ji stiskl. Usmál se. Přísný výraz tváře jeho zlaskavěl. Chladné modré oči zaleskly se vlhkostí. Rty se zachvěly. Potřásl jen hlavou, jakoby neměl síly promluviti. Povstal pak v kočáře a přikloniv se ke kočímu řekl:

„A teď rychle, je málo času!"

Kočí zapráskl a koně se rozletěli.

Votruba chvíli hleděl za kočárem. Srdce mu bušilo, tváře hořely. Celý svět změn hrnul se mu v nitro. Temné myšlenky střídaly se s odvážnými. Otázky rozrůstaly se duší, nepostižné pocity srdcem. Oči jeho připoutány byly ke hlavě doktorově, z kočáru vyčuhující. Chtěl mu pokynouti rukou, ohlédne-li se, ale doktor se ani nepohnul. Když zmizel kočár zraku jeho za návrším a stromovím, obrátil se a kráčel ke mlýnu. Prsa měl sevřená, oči však touhou roznícené. Příjemný chlad z olšin bylo již cítiti až sem. Zeleně sadu prokmitávaly stromovím. Odpovědi na tisíce otázek o doktorovi a Žofii jakoby jasně zvučely jeho nitrem. Naslouchal jim, ale nemyslil na ně. Představami jeho prokvétaly nové, rozkošné obrazy. Těm ochotně se oddával . . .

Otevřená malá dvířka do jabloňového sadu byla nedaleko.

Zach v ujíždějícím kočáře přitisknut byl v levém úhlu, aniž se pohnul po všechnu tu dobu. Vlny zvláštní nenávisti, touhy a žalu probíhaly jeho nitrem. Na tváři střídavě se skleslostí napínal se dravčí, zlý výraz, jako před vášnivým výbuchem. Rty stahovaly se mstivostí a hořkostí. Myšlenky však jakoby nevěděly o této vnitřní dusnosti, jakoby tvořeny a neseny byly zcela jinou mocí, vznikaly, rozvíjely se a pluly duší tohoto člověka nemajíce dráždivosti, leč jen konejšivé lahody, smíru a barvy. Vznikaly z představ, jež byly stále četnější a určitější, stále klidnější a radostnější. Viděl domov, šedivé, laskavé oči ženiny, starostlivé pohledy její, viděl tři své děti, jejich tvářičky, jejich úsměvy, slyšel jejich otázky, jejich hovory, žil jejich sny i školní starosti, a zdálo se mu, že nikdy nerozuměl smutku své ženy tak úplně jako nyní. A pojednou zatěšil se na domov, na srdečné setkání se ženou, na úlohy svých dětí, na housle Milošovy, na smích Mařenčin i na radost, jež rozšíří se celým jeho domovem, a vnitřní dusné napětí mizelo.

A nízké jabloně u silnice, dlouhá žitná pole i travnaté, zlatými jetelinami porostlé meze zvolna ubíhaly po obou jeho stranách. Oči doktorovy zamžikaly. (Dokončení.)

RŮŽENA JESENSKÁ:

DOJMY Z VÝSTAV VÝTVARNÉHO UMĚNI V RUSKU.

Nikdo nedovede tak viděti vše typické, vystihnouti odlišnost prostředí, oceniti původnost výtvorův uměleckých, jako cizinec, který navštíví vzdálenou zemi, prochází po prvé její přírodou, jejími městy a vesnicemi, vstupuje v její chrámy, do jejích uměleckých dílen a pokladnic a do obsáhlosti duší nových lidí.

A nikdo tak nevycítí jako cizinec každý neodůvodněný, přistěhovalý padělek odjinud a hlavně je-li nevkusný a hlavně tam, kde zdroj vlastních fondův uměleckých je bohatý a složitý.

Je k neuvěření, že stinné stránky západní secesse jako moda vplížily se i v dálný východ, do ulic starých měst, do uměleckých atelierů veliké říše ruské, tam, kde t v ů r c i architektury, výtvarného umění a dekoračního stylu vůbec a průmyslu uměleckého — na vždy by se měli i n s p i r o v a t i na báječných starých cerkvích, kremlech, dvorcích a jejich interieurech, na starých výtvorech uměleckých a výrobcích lidových. Jen vzpomenouti divukrásné stavby Vasila Blaženého a celého Moskevského Kremlu se starými pohádkovými komnatami a klenotnicemi, mnohých cerkví na březích ohromných řek a moří, jen vzpomenouti podivuhodného domu bojarů Romanových v Moskvě a chánského dvorce v Bachči Saraiu na Krimu. Jaký nevyčerpatelný, úžasný poklad uměleckých motivů!

V slavné Třeťjakovské galerii, byť v jednotlivostech nebyla prosta neúrodných, jinde odpozorovaných manýr, byť zvláště nás neupoutala na př. všechna veliká Vereščaginova plátna, a jiné podružné zjevy, ba i když nás svede k pozorování nejnovější ruská tvorba s dominujícím vykřikem rudých sukní od Maljavina, s názvem: Vichr, nalezneme tolik pravého, čistého umění v sálech, kde v chladu stěn připadáme si až příliš exaltovanými, jak náhle jsme dojati a vzrušeni.

Celá Rus objevuje se před naší duší vytvořena v hodinách a létech mocných převratův, horečného napětí i vznešeně urovnaného cítění v básnickém pojetí velikých mistrů: staré ikony a vzácné portrety posledních století, Šiškinovy kouzelné lesy, Borisův sever, Kuindžiho zbásněná Ukrajina, nekonečné romány v barvách nezapomenutelného Perova, Brjulova, unylého Bruniho, pathetického Volkova, hluboce cítícího Morozova, zajímavého Trjanišnikova, šťastného vždy Kramského a Bogoljubova, Antokolského mramory, a dále připoutá nás Lavickij, Jarosěnko, Polěnov i Makovskij, zvláště pak geniální tlumočník historických momentů Ge a Surikov a svrchovaný Rěpin.

Možno-li před dílem jediného umělce urovnati si dobové názory o umění, příkře protichůdné, kdy jedni horují pro nejnemožnější výraz nového umění, vlastně dosud hledajícího a často zrůdného, a druzí přesyceni bezvýsledností všech vybočujících výstřelků mladých umělcův obracejí se bezvýjimečně k starým mistrům, oddávajíce se úplně osudově jejich kouzlu, možno-li míti zde v Rusku jistotu, že každý, kdo zabýval se řešením uměleckých otázek v malířství, z d e nalezl by rozřešení, je to před plátny R ě p i n o v ý m i!

Překonal techniku svého umění, jeho valeur je cosi samozřejmého a v nejjemnějších podrobnostech překonaného, dovednost nejen zrealisovati předmět, ale i oduševniti předmět, je naprostá, jako by se tedy učil u starých mistrů formám, míchání barev i stupňování odstínů.

Renaissance v našem slova smyslu. Ale vyšel zároveň nad umění v oblast absolutnosti Tvůrce.

Nic v jeho obrazech nezanechala doba pomíjejícnosti ani úmyslné posy.

Vedle opravdového umění je v Rěpinu vášeň, a srdce především: v á š e ň a s r d c e. To dvé odlišuje umělce na sto mil od ostatních.

Jak On dovedl úžasně zobraziti okamžik životní tragedie i nadšení, nebo lidskosti nebo projevu mass! Ve všem, co stvořil, je slyšeti mávání Duše. Před jeho výtvory zmizí naprosto odpor k historickým obrazům, tak jsou životem a srdcem prodchnuty, tak vzdáleny pouhým obvyklým divadelním skupinám, neboť Rěpin je tvůrce pohybu srdce a duší. Jeho lidé nejsou figurami připravenými mluviti z gramofonu, ale postavami urvanými životu a nahé i proklaté vášni.

„Jestli všichni, tedy ne já," zachvějeme se teplem jeho výroků hlásanými barvami. Nezapomeneme prostého hrbatého člověka v průvodu tisícihlavého davu a poznáme opět jeho zjev na zvláštní studii, cítíme chvátavý jeho krok a celé mysterium velikého putování k oltářům a k ostatkům, zachvějeme se před nezapomenutelnou Carevnou Sofií, před přízrakem, strašně se dívajícím. Jak barvitě, hýřivě a s pře-

bytkem života jsou podáni Zaporožci, a Car Ivan Hrozný.. Chef d'oeuvre.

Výkon, který překoná všecky marotty doby, jako celý vůbec Rěpin a s ním jiní a jiní, kteří tvoří, co je nutné a nepodmíněné branami předsudkův a dobových úsudkův.

Ivan Hrozný.

Malířská technika je zde vyrovnána se všemi uměleckými zákony, neselhávající v tvaru ani rytmu, v stínu ani světle, ani v rozlišování protisvětel, a při tom nemající pečeti imitování starých mistrů. Prostředí je své, duše básnická, prostředky cíle dosaženého své. Rěpin není epigonem starých mistrův ani dekadencí impressionismu, je prostě veliký umělec, a v tom je vše. (Je možno říci toto i o umělci narozeném 1844.) Jak na obraze Ivan Hrozný tragika viny smířena je hrůzou a vědomím viny, momentem převratu, v němž největší zločin přechází v lásku.

Namalovati ono tragické kouzlo života člověkova: největší zločin přechází v nejžhavější lásku. Vše plno krve a duše a bledého unikání v smrt. Bezděky vidí užaslé zraky zkalené slzami podivuhodný chrám Vasila Blaženého, a vzduchem se nese k nám temné a rytmické zvonění z Ivana Velikého . . .

A z tohoto ovzduší pohádkovou cestou daleké Volhy vešla jsem jednoho slunečného, nedělního dne do sálů gruzinského malíře Gabajeva, který jistě kdysi tiše a zamyšleně také hluboce dojat vyšel ze slavné Trěťjakovské galerie. Učil se v Petrohradě a pak studoval v Mnichově — bez závady, neboť zůstal si věrným v tom, co jeho talent přinášel umění. Již tím mne všecku zajala ona výstava v Tiflise, že Gabajev se pyšně a věrně hlásí celou duší a tvorbou k svému původu, je Gruzincem a tak se representuje jako typ národa, který na Kavkaze tvoří veliký kmen a má v minulosti svou slavnou a velikou historii králův, básníkův a velikých životních dobrodružství, v kraji nebetyčných hor a v sepětí dvou bouřlivých moří a v záři hřejícího, velikého slunce jihu.

V Tiflise označují Gabajeva jako vrchol gruzinského výtvarného umění. D. L. Saradžev, vynikající Gruzinec, má pro svoje komnaty zakoupeny nejlepší jeho práce. a to jsou ony, které celými skupinami lidí předvádějí život neb vášeň neb sen. Perspektiva skupin, jejich pohyb a klid jest Gabajevova síla. Jeho portréty jsou lepší ve skizzách nežli v propracování. Tvořiti v nevelké ploše sceny — v tom je Gabajev mistrem. Teprve studiemi o jeho národě možno plně oceniti celý význam jeho práce nejen umělecké ale i kulturní.

V tom ihned získal si mne Georgij Ivanovič Gabaev, že sálaly jeho výtvory odlišností umělce, svérázného, pracujícího ze základu vlastní své duše napojené krásami rodné země, jejími typy, její historií a smutkem plným kouzelného záření.

Tichý atelier jeho byl prázdný. Jako bývají u nás. Byla neděle a nějaký carský slavnostní den. Po městě jezdilo mnoho kočárů, třpytily se uniformy a objevovaly se nádherné úbory dam.

Bucharské hedvábí dekorující vnitřek salonů bylo velmi horké, střechy města pestře žhavěly do rozevřených oken, vstupoval i daleký obzor.

Ale bylo útulno před tiše vytvořenými obrazy, před plátny čekajícími pochopení a vroucí podiv.

Drobounké figurky jeho lidí ožily jako zosobněné vášně a láska, mnohem životněji nežli portréty generálův a čelných osob světa. Kavkaz, jeho krásy a bolesti, dýchaly svoje kouzlo, břehy Kury, lesy, slavný Boržom, báječný Mochet, gruzinské vesnice a jejich typy, sv. Nina, rusalky a měsíčné noci, teplé večery, smutné a památné doliny a ovzduší slavných monastýrů.

Cítila jsem v dojmu těchto tichých oblastí uměleckého díla, že je nejbezpečněji dojíti svého uměleckého cíle projevením osobité lásky odvážlivě, bez ohledu na možné a nemožné hlasy posuzovatelů, vysloviti sebe tak, aby všecko umělecky důležité se projevilo a žhavě vyzářilo.

To jsem si opakovala pak za uplynulých dnův i před nejnebezpečnějším uměleckým sokem obrazův Ajvazovského v Theodosii: před modře daleko rozprostřeným mořem.

V končině, obklopené věčně proměnlivými vlnami moře, v domě Ajvazovského na bílých stěnách visí veliká plátna marin. Jak on miloval moře! Ten, kdo s ním je miluje, pochopí onu vášeň zobraziti, vyzpívati tuto velikou lásku ve všech náladách a stupních rytmu od nejklidnějšího úsměvu skleného příkrovu, přes koketní vlnění splývavých hedvábných vloček až do hrozných burácení zpěněných peřejů, rozbíjejících se vstříc nebi.

Ajvazovskij nebyl výrazný v námětech figurálních, nadarmo přinášel svému moři jiné živé bytosti. Ztroskotal, kde chtěl býti pathetickým nad majestátem nejprostší síly a nejpathetičtějšího vzepětí.

Byl šťastný ve své lásce k moři . . . Věnce uschlé a stuhy a řády v jeho salonech připomínaji skutečnost života, jinak jeho obrazy byly by pouze pokračováním nebo snad intermezzem toho, co jsme právě žili přicházejíce s moře a odcházejíce na ně a

obrážely by se v naší představě jako opravdu tiché vidiny. Tak jsou krásné i živé!

Loď zase odplouvá, město svítí v pozdním večerním osvětlení, stává se tušeným obrysem, v něm kdesi tone studna Dobrého Genia, stará věž se zarýsuje v temném pozadí... Kdosi s břehu rozhodil na palubu růže, ještě několik úst zazpívalo, vykřiklo poslední pozdravy.

Světla spojují se s mlhou a tmou, loď odchází. — —

Po cestě na Krymu potkala jsem se opět v Oděsse s výtvarným uměním ruských umělců na umělecko-průmyslové výstavě. Výstava v celku podobá se všem toho druhu, majíc jednu velikou přednost před ostatními: moře. Pavillony rozkládají se na břehu povlovně stoupajícím, široké cesty jsou plny vzduchu, dalekých perspektiv na moře — a klidu, neboť výstava není znešvařena skluzavkami, kolotoči a jinými poutavými attrakcemi. Jinak vykazuje jako jinde všecku vymoženost průmyslu od hospodářských a všech možných důmyslných strojův a odbornických pavillonů až po voňavkářské zboží, výstřední dámské klobouky a úbory, až po parukářství, které zvláště na Rusi těší se velikému rozkvětu.

Umělecký průmysl dosti chabě vyznačuje na výstavě ono veliké bohatství, které se skrývá po městech a dědinách a v ruských duších.

Umělecký oddíl výtvarnictví má zvláštní pavillon.

Snad silný dojem Třetjakovské galerie, snad nálada prožitých dálek způsobily tam mé zklamání, nezeslabily však silného zájmu. A opět zatanulo mi na mysli to, co by všem tvořícím duším mělo býti svatým bezohledným vyznáním: b ý t i u m ě l e c k o u i n d i v i d u a l i t o u. Aby mi bylo rozuměno: nemíním projev ruské individuality v nutnosti malovati mužíky anebo carský pobyt v Oreandě, ale to cosi jedinečného, co vycítí, ocení před uměleckým dílem, náhle zastavivší se vzdálený člověk, chtící napiti se vzrušení a klidu bytosti tlumočící akkordy určitého světa, určité oblasti krásy.

Nenalezla jsem ničeho zvláště typického v uměleckém výtvarnictví Oděsské výstavy, ničeho, co by prostě uchvátilo a zastavilo bezděky vtírající se kritičnost. Mnoho zřejmého vlivu ciziny zjevuje se za každým krokem a připadalo mi, že buď nebyla obeslána výstava nejvniternějšími výtvory anebo nastala v ruském umění stagnace nikoli nevysvětlitelná, nebo můj dojem byl omylem, křivdou, které jsem se dopouštěla ještě příliš přetížena velikými dojmy.

Ani Rerich, dobré paměti z pražské výstavy, nepodal mnoho zajímavého, ale přece alespoň kus Ruska. Savvin je úplný Francouz manetovského střihu, rovněž novou francouzskou školou bez vlastního zaplanutí prošel Bang, Juon a Brodskij, jehož nejlepší je alej v parku Chenerisském, evropskou secessí křtěny jsou obrazy paní Della-Vos-Kardovské, dobrý je obraz Kardovského Vojáci Petra Velikého. Zabudinovi Poutníci tvoří v pohybu a klidu uměleckou harmonii, Lukomskij vystavuje tiše vypracované náměty Kieva, Kazaně, Manevič, zdá se, že časem vyjde z nalepenin barev v tóny alespoň malířsky možné, v kresbách Mitrochičových není stopy originality, Bersadskij má na výstavě slušnou studii chlapce, Bogaevskij je zajímavý talent, má cosi renaissančního v pojímání námětův a není bez původnosti a svéráznosti, Bortnikerův akvarel je zajímavý tím, že je akvarelem příliš hladkých barev, Gauš inspiroval se na neoimpressionistech, ale jeho Fantastická marina, s n a d moře — není bez půpabu. Dobrou zmlženou náladu nesou Dvornikovy krajiny. Kandinskij má své grimassy, půvabné, primitivní pro dětské pohádky, Kuzněcovův portrét umělkyně je dobře nesený v barvách a světle, Egiz svým Billet doux upomíná Meissoniera.

Skulptura je zastoupena jako obyčejně na výstavách poměrně slabě. Sochařství jaksi nejméně přijímá vlivů doby a věčně kotví na pravzorech klassických. Rozmach nové linie, gesta za nedlouho uklidní se v bílou křivku klidu a krásy starých řeckých a římských soch.

Eduardsovy sochy tomu nasvědčují, jen „Nemocný" působí protichůdným dojmem, Švirskaj a utvořila námětem „Bez práce" krásný čin.

Pavillon výtvarného umění zavřel dvéře, a moře otevřelo přede mnou svoji věčnou, neomylnou krásu. V hlavním restaurantu hrála vojenská kapela s porozuměním a se snivým odlišováním české národní písně.

Sešla jsem se na své cestě s mnohým dosti přesným oceněním našeho života a naší národní situace, ale i s častým naprostým nevěděním o nás. Není možno se diviti, když i jasnopoljanský prorok o nás pramálo ví a ví-li, tedy nesprávně a nechápaje ani jasně naší existence a naší touhy zachovati toto B y t í, nad to aby pochopil, že v nás zápasí vyšší chtění je povznésti a Č í m s i učiniti nesmrtelným.

Tedy naše národní písně na výstavě v Oděsse!

Dojmou přes všechnu osudy vžitou skepsi. Zazněly, jako když pták v slunečním odpoledni přeletí plot sousední zahrady...

Tak se mísí všechno, odnáší, přenáší: umění, zlo, krása i pošetilost!

A přece — silný člověk vždy a všude nalezne si svoje projevení a vysloví se svým osobitým způsobem, bez ohledu na to, co se komu líbí neb nelíbí.

A zdravá je nepřítomnost, pobyt mimo domov. Vrátíme-li se z dálky domů — i u nás, vidíme pak vše zřetelněji, rozeznáváme typické od všedního a bezvýznamného, a cítíme horoucněji a obsažněji.

FR. FLOS:

SPOŘÁDANÉ RODINKY.

(Pokračování.)

Zdvihl jsem milostpána a setřásl jsem s něho sníh. Domníval jsem se, že půjdeme domů. Ale toto. Milostpánovi se velmi líbilo, že byl vyhozen a sotva se postavil na nohy, hnal se znova do hostince. Co jsem měl dělat, šel jsem za ním. Tam už byl zase chumel kolem milostpána, který šermuje rukama křičel, že všecko zaplatí.

„Tuhle je desítka a pijte, přátelé," volal milostpán, velmi jsa rozjařen.

Z nepřátel byli rázem přátelé a vykřikli: hura! vyzdvihli milostpána ke stropu a pak ho posadili na stůl.

Vzal jsem si zase noviny, ale za hodinu vyrušil mne zase křik. Milostpán hnal se ke mně a chtěl, abych mu půjčil desítku.

Jakživ jsem neměl tolik peněz. Řekl jsem, že nemám, ale bylo boží dopuštění. Milostpán se velmi hněval:

„Co? jak? Můj sluha nemá ani mizerné desítky?" Teď jmenoval rodinu v městě velmi známou, tloukl se pěstí do prsou a tvrdil, že má desítek veliký stoh. Hosté se smáli a pak — pak jsme musili jít. Šli jsme. Milostpán zapomněl na hněv a velmi si pochvaloval novou společnost.

„Sem budeme chodit, tady je veselo. Ale aby se ta ostuda neopakovala, musíš míti u sebe vždycky nějakou desítku."

„Ale, milostpane, kde bych ji vzal?"

„Dám ti jich trochu, počkej, jistě ti jich trochu dám. Kuksy vystoupily báječně."

Zase ty kuksy! Opovážil jsem se zeptat, co jsou to kuksy.

„To jsou papíry, hochu; zlaté, krásné papíry, které lezou — lezou. Čím dřív a více mrzne, tím výše lezou."

Tak teď vím tolik jako dříve.

V předsíni i v pokoji je zima, protože se večer netopí. Milostpaní ohřívá zbytky oběda lihovým kahanem, anebo mne pošle pro večeři k uzenáři; kupuji za 50 haléřů šest uzenáčů na dva dny. Úsporu tuto zavedla milostpaní, protože jest uhlí drahé ...

4. ledna....

Na Štědrý den hodoval jsem u stařečka Žmolila. Jedli jsme marinované slanečky, bramborový salát a pili jsme čaj, každý dvě sklenice. Dovolení k této hostině jsem si nevyžádal, ale musil jsem z domu.

Stalo se něco neobyčejného, ale stařeček Žmolil se tomu nediví, že prý to tušil.

Na Štědrý den ráno přiběhl k nám do bytu bledý a vytáhlý klučík asi čtrnáctiletý. Měl krásné šaty, ale nějak pocuchané a nepořádně skládané. Byl jsem sám v kuchyni, když ten pudivítr přiběhl a hned se ptal: „Poslouchaj, fotr, kde je mamá?

„Snad jste se zmýlil, panáčku," povídám „tady bydlí pan Novák,".

Klučík se rozkročil na tenkých nožkách, chvilku si mne prohlížel, pak ale vybuchl v takový uličnický smích, rozběhl se, udělal přemet na rukou, až podpatky cvakl do stěny. Jakživ jsem to neviděl, jako opice skočil a roztáhl si prsty ústa, rozšklebil se a zahuhňal „Vembloude!"

Než jsem se nadál, skočil do pokoje. Tam se strhl pokřik. Křičela milostpaní, křičel milostpán a klučík tam prováděl své divy. Jako kdyby tam kůň skákal.

Očekával jsem, že mne zavolají, abych kluka vyvedl, ale když mne nevolali, pomyslil jsem si, že snad je přece jen jejich; ale mají to čisté kvítko.

Asi za čtvrt hodiny se mladý pán vybouřil, vyšel z pokoje, maje v ústech zapálenou cigarettu. Nejspíš mu tam už byla dlouhá chvíle a proto šel do kuchyně, aby se pobavil se mnou, protože hned spustil:

„Co voni tady dělaj? Lokaj či co?"

„Já tady sloužím, mladý panáčku!"

Klučík se zase rozchechtal a obraceje mne na všechny strany, vtipkoval velmi rozpustile.

„Musím se zeptat mama, jestli si jich vezme dolů do Prahy. To bychom měli krásnou atrakci. Poslouchaj, tak oni myslej, že sloužej u pana Nováka? No vembloud, jak povídám. Aby věděli, můj tatínek se jmenuje — a zase jmenoval ono vzácné jméno a známé — „a tahle komedie je výmysl naší mami, aby věděli."

Zavrtěl jsem nedůvěřivě hlavou. Na štěstí mladému pánovi vyhasla cigaretta, a zatím co zapaloval, vešla do kuchyně milostpaní, tak že nezaslechla jeho hovoru.

„Franci,“ poroučela přísně, „do pokoje! Se služebnými se nemluví.“

Podala mně lístek, na němž bylo napsáno, co všecko mám přinést. Šel jsem, ale bez chvatu, dnes se nebude obědvat. Přemýšlel jsem o slovech klučíkových, ale ničeho jsem se nedomyslil.

Vrátil jsem se asi po dvou hodinách a snad by bývalo lépe, kdybych byl býval přišel později. Již v předsíni jsem uslyšel křik:

„Zloději, zabiju tě!“

Ozvala se rána. Skočil jsem do kuchyně. Mladý panáček se chytil za hlavu, z níž chlípěla krev. Před ním stála jako divá milostpaní s těžkou kovanou holí v ruce, připravenou k opětné ráně. Vytrhl jsem jí hůl z ruky.

„Ne bít, ne, tím se nic nespraví,“ povídám mírně.

Ale milostpaní skočila po mně jako lvice, musil jsem ji chytit za ruce a trochu jí je stisknout. Zatím se mladý panáček vzpamatoval.

„Tak ty mne biješ a nadáváš mně zlodějů? Kdo je z nás zloděj? Jmění je tetino a vy jste jí je vzali. Poslala mne sem, abych vám řekl o peníze na svátky, a co jste mně dali? Pětikorunu! Ten lotr Lipecký, váš správce, se vymlouvá, že nemá. A tu teta řekla, když ti nedají, vezmi, vezmeš z mého. A vy mne chcete pro desítku zabít, pro desítku, kterou tamhle papá prohýří za jedinou noc?“

Mladý pán se zajíkl hněvem i pláčem.

Milostpán seděl v koutě, ba ležel tam spíše schoulen jako balík, jen jeho dětské oči hleděly vyplašeně a ulekaně. Pot řinul se mu ze skrání.

Milostpaní sebou škubala jako divé zvíře, musil jsem ji pustit, ale hůl jsem vyhodil do předsíně a lehl jsem tělem na dveře.

„Jdi, jdi mi s očí!“ křičela na syna, „a ty žebroto,“ se kliď, nebo tě dám zavřít.“

Mladý pán utřel si kapesníkem obličej a nepohleděv na matku, řekl výhrůžně: „Poběhnu Ferdinandkou a budu křičet, v které jste Rivě, vy lháři, a celému světu povím, proč jste mne chtěli zabít.“

Skočil ke dveřím. Rychle jsem je otevřel a vyskočil jsem za ním. Dohonil jsem ho na pusté ulici.

Nechtěl se mnou mluvit, byl velmi rozčilen, ale když se uklidnil, děkoval mně.

„No nic, jaké pak děkování,“ povídám, „milostpaní by jistě litovala; ale nemusilo být tak zle, kdybyste byl řekl slovo. Tady mám tři desítky. Náležejí vašemu tatínkovi, dal mi je, dal, — abych zaplatil uhlíři. No řeknu mu, že jsem je dal vám a bude dobře.“

Člověk jako já, který je schopen všech špatností, vymyslí si lež a lže bez uzardění. Klesám, hanebně klesám. Ví Bůh, dokud jsem byl chudší, nebyl jsem tak špatný!

Mladý pán se chvilku zdráhal, ale nejspíš si vzpomněl na tetičku a peníze vzal.

„Až se jednou sejdeme, povím vám věci,“ řekl hoch, „a toho ‚vemblouda‘ mně odpusťte!“

Podal mně ručku na ulici před lidmi, jak pak bych mu neodpustil! Chudák je mladý a už takové trampoty!

A tak se stalo, že jsem hodoval na Štědrý večer se stařečkem Žmolilem. Pověděl jsem mu dost, ale ne všecko. Tak mně vnitřní cit pravil, že člověk nemá říci všecko; lépe něco minouti, jiné svinouti, něco pomlčeti a tak jdeme cestou ku pokoji.

Na Boží Hod vrátil jsem se domů poněkud ostýchavě. Milostpaní mne sice neuvítala, ale nevyhnala mne. Bylo sice u nás po celé svátky podmračno, ale neuhodilo. Bouře se přenesla.

Milostpán odvážil se k noční vycházce teprve na Sylvestra. Tenkrát jsem se mu přiznal na cestě do hospody, že jsem ty tři desítky, které mně dal do zálohy, dal mladému pánovi. Zastavil se na chodníku pod svítilnou a chvíli mlčky se na mne díval a pak potřásl hlavou a řekl tiše:

„No dobře, promluvíme si o tom.“

* * *

Mluvili jsme o tom včera. Milostpán dal mně stokorunovou bankovku a poručil mně, abych ji donesl do jistého domu do Prahy. Adressu mně napsal. Ale co bylo podivnější, dal mně dvacet korun a výslovně řekl, ty že jsou pro mne.

Co si za ně koupím? Co si jen za ně koupím!

Peníze odevzdal jsem tiché a štíhlé dámě, oděné v černý šat. Přijala je lhostejně jako kousek papíru.

Odcházel jsem již, když se náhle rozmyslila a zavolala mne.

„Počkejte! Byl jste to vy, který nedal Eugena bíti?“

„Ano, milostpaní!“ Eugena? myslím — vždyť mu říkali Franci!

Odešla ke skříni a přinesla mně dvě jablka. „To jste hodný, děkuji vám. Vezměte si ta jablka, prosím vás.“

Zdálo se mně, že se její hubený, bledý obličej zarděl. Poděkoval jsem zdvořile a šel jsem po svém.

Jablíčka donesl jsem vnučce Žmolilově. Chutnala jí výborně, ale Žmolil se pohrdlivě usmíval.

„Poslouchej, čtenáři,“ povídal, „jednou jsem slyšel, že když bylo Kolumbovi s lidem jeho zle, že mu poslala královna prasátko a pak jsem slyšel, že anglickým vojákům

poslali do Afriky po kousku čokolády, nu a ty jsi dostal dvě jablíčka od millionářky! Hochu, ty už nezbohatneš."

Bože, jako kdybych chtěl zbohatnout! Ne, ta bylina — žádostivost jmění — v pařeništi mého srdce neroste.

* * *

Abych nezapomněl. Hubený pan správce u nás včera zase byl a přinesl do dusna a mrákot trochu jasu. Milostpaní už se nemračí.

25. února . . .

Nesl jsem zase peníze dolů do města a zastihl jsem mladého pána doma. Musil jsem jíti s ním do pokoje a musil jsem si sednout na pohovku.

Mladý pán mně vypravoval neuvěřitelné věci. Mnoho minu, mnoho svinu a mnoho pomlčím, ani papíru toho nesvěřím, ale že by se lidé stěhovali na zimu z krásného domu v hlavní ulici na obvod města do ošklivého domu, že by se spokojili s pokojem a kuchyní a mými službami jen proto, aby ušetřili, to je přece jen podivné. A na čem šetří? Proč se stěhují každý rok, proč rozhlásí lež, že jedou na zimu do jižních krajin? Jen proto, že prý v Praze jest mnoho plesů, koncertů, divadel, mnoho národních sbírek a to prý jde do set. Aby se ta sta ušetřila, aby se nemusilo nikomu a na nic dáti haléře, utíkají tito bohatci na obvod města, kde žijí skrytě jako chudáci, kde netopí večer a kde milostpán vyhledává putyky. Sám jsem těmi návštěvami ztratil tolik na dobrém jméně, že se musím vystěhovat do jiné čtvrti.

„Tento dům je náš," vypravoval mladý pán, „mimo to máme na Novém Městě dva, na nábřeží dva a v předměstích čtyři."

„A co jsou to „kuksy"?" vyhrkl jsem nerozvážně.

„Kuksy? Ani nevím, ale myslím, že jsou to cenné papíry. Asi akcie uhelných dolů. Majetník kuksů, těch papírů, dostává díl z čistého výnosu."

„Aha, aha," chápu konečně a je mně hned veseleji. Mne nic tak nermoutí, jako když něco nevím. Je to ohavná vlastnost při mé chudobě, ale už se té chyby nezbavím.

Pan správce přináší milostpaní měsíčně nejen peníze, ale všecky žádosti, pozvání a vyzvání a při tom přehled příjmů a přehled oněch obávaných vydání s doklady. (Aha, proto jsem tam našel na stole svazek pozvánek). Čím více se ušetří, tím větší jest radost milostpanina.

Nyní vidím jasně, nyní rozumím. Mladý panáček mně toho vše neměl vypravovat, cítím to, ale mladý panáček to řekl z hněvu. Snad přestřelil, ale snad ani nedostřelil. Četl jsem jednou v knížce, že dobrota člověka dobrého jest nevyvážitelná a zloba zlého nekonečná. Tak si vždycky myslím, že všichni lidé byli jednou dobrými a milými dětmi. Který pekelník je zkazil? Stařeček Žmolil se mně vysmál. „Snad nevěříš, bloudku, na pekelníky? To, holečku, dělá se tady. V pekle jen pro hlupáky smůlu vaří, ale dobré děti kazí svět."

„Svět? Jak to svět? Kdo je to svět?"

„Inu lidé, to se ví," vykládal Žmolil. „Každý té zloby má trochu, někdo méně, jiný víc. Ty vidomý čtenáři, bys mohl vidět více než já, že vichr někdy zdvihá prachy a běda tomu, na koho se snesou. Anebo jsou nakažlivé nemoci, různé, všelijaké, a kdo se jich dotýká, dostane od každé trochu."

Žmolil jest moudrý člověk, ale když se posmívá vidomým, vždycky trochu zaběhne . . . .

30. března . . .

Naše panstvo se stěhuje! Musil jsem obstarati povozníka, který již před třemi dny odvezl nábytek. Po tu dobu spávala milostpaní na zemi a my s milostpánem přicházeli jsme domů až k ránu.

Včera nesl jsem do novin zprávu, že se naše panstvo vrací z jihu. Vracejí se prý zdrávi a osvěženi. Obálka nebyla zalepena, mohl jsem si noticku přečíst. Také jsem musil objednati kočár, který měl odvézt panstvo do hlučné ulice.

Milostpán loučil se nerad. Naposledy jsem musil snésti všecky láhve, které byly v bytě, a když jsme milostpána nakládali do kočáru, naskytly se mnohé obtíže.

Nezkušený člověk vecpal by ho jednými dvířky do kočáru a on by druhými vypadl a při tom by povážlivě rozhoupal kočár. Proto postavil jsem se u druhých dvířek otevřených, zatím co pan domovník vecpal milostpána do kočáru a když milostpán udělal pochop a chtěl vypadnouti, zachytil jsem ho a usadil jsem ho na sedadle.

Vděčně a upřímně dětsky na mne pohlédl: „Žij blaze — bla — že — ně!! Evivo — Elvíro!" zpíval si a zavřel oči.

Milostpaní dala mně dvě koruny — a výpověď z domu. Pomohl jsem jí do kočáru, a ačkoliv mně podávala obě ruce, ustoupil jsem skromně na chodník, jako bych jich neviděl.

Slamník mám už zase na půdě a píši na své bedně. K večeru půjdu ke Žmolilovi na radu, ale až odnesu své věci z tohoto domu, poděkuji pěkně panu domovníkovi za krásnou službu. (Pokračování.)

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

LITERATURA.

Dr. Čeněk Zíbrt „Králové a královničky." „Veselých chvil v životě lidu českého svazek IV." Se 7 vyobrazeními a 4 přílohami. Vydal v Praze 1910 F. Šimáček. Stran 64 za 1 K. —

Pilný národopisný pracovník a badatel, prof. dr. Čeněk Zíbrt, kterému děkujeme už za tolik vzácných monografií na poli české ethnografie, a jehož neunavnému úsilí podařilo se zachrániti před úplným zapomenutím tisíce skvostů lidového zvykosloví, na sta veselých her, obyčejů, dramatických scén a kratochvilné, společenské poesie našich předků, vydává od nějaké doby roztomilou knižnici pod názvem „Veselé chvíle v životě lidu českého", v níž dospěl už ke čtvrtému svazku. Titul její udává nám již přibližně obsah: jsou v ní zachycovány nejtypičtější ukázky lidovědné, pokud souvisejí s veselým rozpoutáním národního venkovského života našich dědů a pradědů, jak jim jej diktovala ta která doba roční — tedy zábavy a slavnosti českého lidu, výroční obyčeje, hry, pověry a drobné společenské návyky. První svazek („Toč se a vrč, kolovrátku!") zaváděl nás k rušným a veselým přástkám našich prababiček, svazek druhý („Masopust držíme") vylíčil nám zvyklosti prostého lidu od nového léta do t. zv. pytlového čtvrtku (koledy, masopustní žerty, slavnosti tříkrálové, ostatky, popeleční středa a j.), svazek třetí („Smrt nesem ze vsi, pomlázka se čepejří") probudil v nás milé vzpomínky na obchůzky a zábavy na Blažeje, Dorotu, Řehoře, v postě a na pomlázku. Svazek přítomný je nejslavnostnější. Celou knihou, rozdělenou účelně na řadu samostatných kapitol, prozařuje radostná touha po majestátní, „královské" zábavě, jak ji naši dědové vždy z jara slavívali o letnicích v rámci nádherně rozkvetlé přírody a slavnostně vyzdobených návsí, a která vrcholila ve třech hlavních bodech: v hledání krále a králky, v jejich svatbě a v honu po prchajícím králi, z čehož se vyvinula moderní forma dostihů.

Nádherným obrazem Jožky Úprky, který nám ve všech jásavých barvách a v celé slavnostní náladě výtvarně zvěčnil „Jízdu králů" v kraji vlčnovském, byl tento krásný zvyk u nás značně zpopularisován, a Zíbrt podává nám dnes celý jeho poetický i národopisný karakter, vymezuje jeho historii, kulturní význam, krajové nuance, charakteristické detaily, jeho celé rázovité zarámování. Naše Slovensko zachovalo si nádhernou slavnost královou nejdéle — Zíbrt rozepisuje se tedy na prvním místě a nejšíře o slavnostech moravsko-slovenských, při čemž vykládá původ i význam slavností evropských vůbec, kdy se přestrojovali o letnicích za krále a královnu, ovinovali se stromovou korou, krášlili se kvítím a jezdili s máječkami. Autor popisuje také zapadlý zvyk honění krále v pruském Slezsku se všemi odbočkami a změnami vzhledem k slavnostem našim, detailně vzpomíná ochozu krále a králky, vyvolávání a koupání krále, jakož i hry na království o sv. Duše v Čechách, popisuje králky, králenky a královničky, jak si na ně tak rádi vzpomínáme z lidopisných her Národopisné výstavy, rozepisuje se o „králi ptačím", oblíbené staročeské zábavě o letnicích a související se známou „střelbou ku ptáku". Vše bohatě dokumentováno, vypravováno živě a s upřímnou láskou k předmětu, který v sobě ukrýval tolik ragové touhy po vznešenosti a slávě, a zároveň tolik majestátní poesie! Krásná, půvabů plná a vzácná knížka! Vyzdobena jsouc řadou fotografických i malířských scén z nejkrásnějších momentů lidových zábav tohoto druhu, stává se pestrým zdrojem lidového zvykosloví, tak jako vůbec největší část ethnografických publikací Zíbrtových je pro nás bohatou pokladnicí naší národní lidové, bohužel tak rychle mizící poesie. *S.*

„Srbské povídky". Přel. *Čeněk Slepánek.* Pestrá knih. č. 27—28. Nákladem Al. Hynka v Praze.

Srbský spisovatel, univ. prof. dr. Iv. Skerlič napsal k výběru prací zástupců současné srbské belletrie přehledný úvod. Ve sbírce té jest devět povídek, ukázek pozoruhodných, a již zajímava je sbírka tím, že působí dojem, jakoby mistr vystupoval se svými nejlepšími žáky, z nichž některý projevuje úctyhodný talent. Vnímavý, citlivý pozorovatel života L. K. Lazarevič, tvůrce realistní povídky srbské, dovedl i ve své povídce „Národ to vše pozlatí" svému líčení propůjčiti přiměřeného tonu. Jest dobrým umělcem, také u nás oceněným. Ukázky jeho jeho tvorby vyšly již r. 1887 překladem J. Hudce.

„Krupobití", J. M. Veselinoviče, je obrázek ze selského života. Pěkná krajinomalba pozadí, úsečná frase v náčrtech lidových zvyků vykazuje linie širokého štětce.

Dalmatinec S. Matavulj jest u nás znám z překladů významnějšími pracemi, než jest „Povareta". Na př. jeho Dr. Vyklouz vyšel překl. Kochovým r. 1900.

Za to St. Sremac, jenž z příčiny svého lapidárního humoru byl nazván srbským Gogolem, jest ve sbírce zastoupen výňatkem z nejrázovitější své práce a dosti uceleně podává sytý obraz „dědy Jordana".

Svet. Čorovič v „Novém náhrdelníku" se naklonil ke Gorkému, kdežto B. Stankovič novelkou „V noci" nepopřel vliv Turgeněvův. Domanovičův satir. obrázek je slabší práce než Čipika „Starý svatý Spiridon". Kočičův „Jablan", obrázek z vesnice, jest spolu pokusem o psychologickou studii.

Povídky v ensemblu jsou působivy a v tom výběru spočívá zásluha překladatelova. Jediná, neboť nečeský překlad je tak nepečlivý, že znehodnocuje tuto knihu. Jen dva doklady: „Skráně na tvářích se jim spustily." — „Všem se dostane odměny, až je po válce," a j.

K. V. H.

TÝDEN.

Nikolaj Aleksějevič Nekrasov, slovutný ruský básník, nar. r. 1821 a zemřelý 27. prosince 1877 zanechal po sobě vdovu, jak všeobecně se soudilo, ve příznivých poměrech hmotných. Před několika lety oslavila se 25. ročnice jeho úmrtí a připravuje se oslavná paměť jeho narozenin „devadesátých". Ale tu nastalo překvapení. Vědělo se,že v Saratově žije vdova po Černiševském, Olga Sokratovna a ještě žena spisovatele N. E. Pětropavlovského—Karonina, jenž teprve nedávno se navrátil z vyhnanství a neurčitě se vyprávělo, že vedle těchto žen tam žije choť básníka Nekrasova, jenž, jak známo, plnou soustrast cítil k lidem bídou a nouzí uhněteným. Avšak „Saratovský Věstník" přinesl zprávu, že v Saratově skutečně žije Zinenda Nikolajevna, choť Nekrasova, stařenka u věku 60—65ti let ve velké bídě a nouzi. Objevilo se, že jest baptistkou a chytráckými baptisty byla připravena o veškerý dřívější majetek, který vylákali na ní předstíráním, že peníze má věnovati jejich „obci". Když delegáti oslavného komitetu ji vyhledali, nemohli ani uvěřiti, že by vdova po muži tak slavném mohla skutečně žíti — jako žebračka! Tázali se, proč ve své bídě se neobrátila na „Literární fond", udílející podpory, proč se vůbec nepřihlásila? Odvětila pokorně a tiše, že nemohla, „když Hospodin zkoušku poslal". Věc pronikla nyní do veřejnosti a byla zahájena sbírka, která, jak vidno z „Rusského Slova", vynesla do 1. září t. r. 370 rublů, aby stařenka byla ušetřena aspoň — hladu. Peníz však posud malý!

K. V. H.

*

* Nejduchaplnější a nejgraciósnější ze všech dnešních žijících francouzských spisovatelů, A n a t o l e F r a n c e, vyslovil se v těchto dnech velmi zajímavým způsobem o divadle a francouzských dramaticích, novějších i starších. Pochváliv Corneilla velmi, Racina ještě víc a Molièra trošičku zdrženlivěji — ocenění, které je za hranicemi Francie sice poněkud překvapující, ale zcela běžné a ustálené dnes už ve Francii samé — došel až k době moderní a odsoudil zejména V i c t o r a H u g a jakožto dramatika. Přes to, že se sám jakožto pravý Francouz nemůže zbaviti vlivu kouzelné řečnické virtuosity, a přes to, že je mu Hugo „nejpodivuhodnějším tvůrcem slova, jakého kdy svět poznal", nazývá jeho divadla největšími karikaturami, které kdy byly stvořeny pro scénu. H e n r i L a v e d a n a P a u l H e r v i e u jsou za to u Anatola France jediní francouzští dramatikové, již nalezli před jeho očima milosti, a poslednější z nich je docela nazýván největším dramatickým umělcem našich dnů. Velmi zajímavý je pro dnešní čtenáře také passus, ve kterém slavný francouzský kritik a novellista promlouvá o vlivu divadla na veřejnou mravnost. Píše doslova toto:

„Obyčejně se divadlu přikládá přehnaný účinek na mravy doby. Ve skutečnosti je tento vliv, je-li vůbec jaký, velice slabý. Ba spíše pozorujeme u dramatických autorů naší klasické doby veliký nedostatek moralistního smýšlení, absolutní předpoklad a přijímání zákonů i předsudků, jež žily u současníků. Dramatičtí autoři zůstávají, ať již dobrovolně anebo proti vlastní vůli, v jakési odvislé duševní příkaznosti publika. Nesmějí se nikdy zrovna příkřeji postaviti proti všeobecněji ustálenému mínění. Tomuto společenskému licoměrnictví neodolávali ani duchové nejsamostatnější a nejodbojnější. Molière byl jistě značně neodvislý od omylů a předsudků své doby. Dle toho, co o něm víme z jeho spisů anebo z životopisů, byl to tvrdošíjný atheista, ale měl nekonečně tolerantní smýšlení vůči smyslovým zmatkům a duševním vzpourám. Čtěte jen pozorně Tartuffa, kterého nám kritika vyličuje jakožto prudkou satiru na náboženství, a nenaleznete v něm jediného slova, které by bylo přímo namířeno proti církvi anebo proti státnímu zařízení. Tartuffe je dílo geniálního umělce, který dovedl býti a zůstati velmi poslušným poddaným svého monarchy. Tím méně působili tehdejší tragikové jakýmkoli vlivem na morální smýšlení svých vrstevníků.

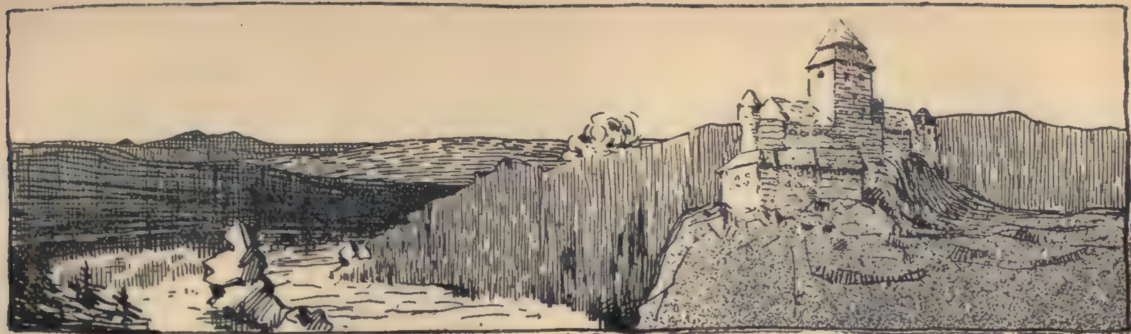
Vždycky jsem se mnoho divil malomyslnosti našeho tendenčního dramatického umění, které je ostatně jenom velmi nepatrným zlomkem povšechné dramaturgie. Jak chudičká a úzkostlivá bývá obyčejně tendence těchto kusů! Povídají mi jen tolik, že se tomu či onomu dramatickému spisovateli podařilo, přinutit měšťácké publikum k tomu, aby zatleskalo té či oné revoluční myšlence. Znám „G r a n d S o i r" — (myšleno tím v Rakousku zakázané výborné drama Leopolda Kampfa „V podvečer") — a pokládám jej za silné a smělé dílo, ale jste jisti, že by obecenstvo zatleskalo svobodomyslným myšlenkám, které dílo to pochvaluje a vyzvedá? Já toho alespoň nevěřím. Co vyrušovalo krásné dámy z předměstí, byl boj povinnosti a vášně, a co je udržovalo v napětí, byla otázka, zda hrdinka rozžehuje svícen či nikoli. Konec konců nejdou dnes lidé do divadel, aby se tu vzdělávali hledáním myšlenek nebo utvrzováním přesvědčení, ale proto, aby se tu bavili, a aby se tu mohli rozesmát anebo vyplakati."

—*n*—

V PRAZE, dne 9. září 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Š i m á č e k. — Vydavatel a nakladatel A l o i s W i e s n e r.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

FR. FLOS:

SPOŘÁDANÉ RODINKY.

(Pokračování.)

II.

ŠKOLA MRAVNOSTI.

Pan učitel Julius Rákos byl jmenován do Lhenic, městečka při Labi, v polou února, a prvního března měl nastoupit. Nejméně desetkrát si přečetl dekret c. k. okresní školní rady, jakoby se chtěl naučiti nazpamět líbezné úřednické češtině. „Vybízíte se, abyste dne 1. března t. r. službu nastoupil a ukládá se Vám, abyste se den před 1. březnem u pana řídícího a p. předsedy místní školní rady představil."

Julius Rákos sloužil už čtvrtý rok, odbyl si už také dvě vojenská cvičení a ježto tam ho prostě komandovali na „rit", zněla mu laskavá slova „vybízíte se" a „ukládá se Vám" velmi líbezně. Zkušený řídící učitel, u kterého až dosud „dělal", poradil mu, aby se také zastavil na faře.

„To nemůže člověku nikdy škodit," pravil starý pán, který již zkusil skoro čtyřicet let služby učitelské a věděl, že Julius Rákos jest jehňátko, které bude jen trpět a v tichosti si snad zabečí. Proto mu tak radil, aby aspoň v první chvíli nepadl do jámy lví čili, jak Písmo praví, lvové.

Pan učitel Julius Rákos byl tuze rád, že ho všichni tři páni, jak pan starosta, tak pan řídící i pan farář vlídně přijali. Podávali mu ruce sice velmi z vysoka, asi ve výši ramen, podávali mu ruce s prsty do dlaně zakřivenými, ale mladičký Julius Rákos dosud nevěděl, že se takovému hlupákovi podává jeden prst ve výši hlavy, nýbrž chytal se těch rukou a klaněl se hluboce, neboť jeho hubené tělo ohýbalo se snadně jako třtina.

Ve Lhenicích tedy byl, měl tam i svůj studentský kufr, svou postýlku, slamník, harmonium, stůl a dvě židle, ale nevěděl, kam by to všecko své jmění složil. Od nového pana řídícího vyšel všecek omámen. Nečetl posledního čísla „Paedagogických rozhledů" a pan řídící ho „chytil", že „nesleduje současné paedagogické literatury". Byl to vroubek už první den a hluboký vroubek, neboť pan řídící dbal na to, aby jeho „podřízení" četli, co četl právě on.

Pan učitel Julius Rákos stál bez rady na nevelkém náměstí lhenickém a už bylo odpoledne. Jeho majetek ležel dosud na nádraží, a nebylo nikoho, kdo by se o drahocenné ty věci staral.

Pan učitel přešel po náměstí a zabočil do ulice. Díval se v pravo, v levo, ale nikde ho nevolali, nikde ho nezvali. Jak najde byt? Již došel skoro na konec ulice a nepotkal živé duše, až tu náhle spatřil ctihodného pána, který právě vyšel z malého patrového domku a pokuřuje labužnicky z dýmky s dlouhým troubelem, pozoroval oblohu.

Pán vzbuzoval úctu. Oblečen byl v šosatý kabát a kostkované kalhoty, na hlavě měl domácí čepičku se střapcem a na nohou vyšívané trepky. Brejle měl na čele a velmi důkladně prohlížel oblohu. Panu učitelovi líbil se pánův obličej. Ačkoliv vlasy a kníry jeho byly šedivé, kvetly jeho tváře ruměncem a modré oči pod hustým obočím hleděly sice vážně ale přátelsky.

Pan učitel uctivě pozdravil pána točícího se na ulici a dočkal se velmi vlídného poděkování; ba úctyhodný pán ráčil se zeptati:

„Odkud, mladý pane?"

„Z Újezda," odpověděl pan učitel.

„A kam, mladý pane?"

„Jen sem. Jsem zde ustanoven učitelem a hledám byt."

„Aj, to se výborně hodí. Hle, zde v mém domě jest překrásné zůstávání. Je to náhoda? Nikoliv, je to osud. Vejděte, mladý příteli a učiteli mládeže, a pozřete na pokoj, v němž naleznete zajisté zalíbení."

Pan učitel Rákos neodolal pozvání, vešel a pozřev, slíbil nájemné a tak se ubytoval u pana Jana Papeže, mistra krejčovského ve Lhenicích.

* * *

Pokojík byl malý a nízký, ale světlý a čistý a když pan učitel Rákos rozestavil v něm svůj nábytek, velmi se mu v malém hnízdečku líbilo. Okny viděl na dvorek a na malou zahrádku nyní pustou, ale ohnuté růže, jejichž koruny byly pokryty kupkami země, prozrazovaly, že tu bude z jara a v létě pěkně. Nad to líbilo se panu učitelovi, že dům jest tichý. Majetník domu, pan mistr Papež, bydlel v přízemí, kdežto pokojík páně učitelův byl v patře a jak pan učitel hned při vstupu poznal, byly v patře ještě pokoje dva a prázdné!

„Tady bydlívají mé dcery v létě, když nás navštíví," pravil pan domácí, ukazuje na zamčené dvéře pokojů. „Však je poznáte, pane učiteli, a můžete se na ně těšit; pánečku, moje dcery jsou krasavice."

Pan učitel Rákos se všecek začervenal, aniž věděl proč a pak způsobně řekl, že se na slečny dcery pana domácího těší. Ctihodný domácí pán se malounko a jaksi opovržlivě usmál, pohlížeje s vysoka na skromného učitele i na jeho chudobnou výbavu.

„A kde máte dýmku, pane učiteli?" otázal se, když maně pátral po tomto nástroji na vyrábění dusivého kouře.

„Nekouřím, pane domácí, neumím a myslím, že by mně kouření nesvědčilo."

Pan domácí se opět usmál shovívavě. „Já netoliko jako vojín, ale co pravím, již jako jinoch jsem kouřil a beze škody," prohlásil pak vážně.

Za týden dověděl se pan učitel, že jeho pan domácí netoliko jako vojín, ale již jako jinoch pil pivo, v karty hrál a že na billardu byl mistrem nemenším než na kuželníku. Již jako vojín prožil rok v Terezíně a dva roky v Tridentě a jako jinoch pracoval jako krejčovský pomocník ve Vídni a v Brně.

Bohužel, pan učitel nic z toho všeho neuměl a nikde nebyl. A přece byl by pan domácí rád u svého mladého nájemníka objevil aspoň vlohy a chuť k některému umění, neboť měl času nazbyt. Než marné bylo jeho namáhání a tak musel pan domácí zase jen vyhlížet na časy. Pan mistr Papež šil dopoledne dvě hodinky a odpoledne někdy jednu, ostatní čas věnoval odpočinku, rozprávkám a pozorováním astronomickým. Pilně ovšem také čítal noviny a ježto netoliko jako vojín, ale již jako jinoch zvykl pořádku, přečetl noviny od záhlaví až po vydavatele a zodpovědného redaktora.

Několik dní uplynulo, než pan učitel poznal paní domácí. Vídal sice starší ženu, která mívala hlavu všecku zachumlanou v šátku, jak přechází po dvoře, jak nosí seno a nápoj do chlévka kozám, ba nájemník paní domácí již dvakrát na chodbě potkal, ale jejího obličeje nespatřil. Až teprve, když si přinesl do dílny pana domácího kabát, žádaje o nějakou na něm správku, spatřil u kamen ženu již starší, ale přece ještě pihovitou v tvářích, s vlasy kdysi rusými, do čela sčesanými. Pan učitel zdvořile ji pozdravil a přistoupil k ní, aby jí podle venkovského svého zvyku ruku podal, však ulekl se očitě pohledu ženina. Paní domácí přijala podávanou ruku, usmála se a řekla, že již pana učitele zná, ale mladý nájemník ještě nahoře ve svém pokojíku nemohl se zhostiti trapného pocitu, jejž vzbudil v něm pohled paní domácí. Její oči, nemohl říci zelenavé nebo žlutavé, byly u sebe tuze blízko a zpod bílých řas pohlížely tak podivně jako oči hadí. Mladý nájemník horšil se sám na sebe, nazývaje se pošetilcem, ale přece vzpomínaje na ty oči, cítil lehké mrazení na zádech.

V dílně spatřil nájemník také učedníka Vašíka; toho pan učitel už dobře znal, neboť Vašík panu učitelovi někdy posloužil. O úklid v pokojíku starala se paní domácí, ale to se dělo vždy, když byl nájemník ve škole. Od té doby, co Julius Rákos se lekl pohledu paní domácí, bylo mu i v pokojíku jaksi úzko. Představil si, že všech těchto předmětů dotýká se ona podivná žena a zdálo se mu, že nyní ze všech koutků na něho ty uhrančivé oči hledí. Náhle rozběhl se ke kufru a očitě se lekl, když poznal, že kufr není zamčen. Rychle otevřel kufr a vyhledal třesoucíma se rukama balíček dopisů, obrázků a několik stuh. Pečlivě vše prohlížel, jakoby se obával, že i na těchto drahých památkách utkvěly zlé hadí oči. Byly tam složeny dopisy jeho maminky, čtvrtky papíru popsané velikým písmem švabachovým, byl tam dopis nebožtíka otce, psaný již dávno matce a byly tam stužky, jež v dobách studentských dostal s kytičkou na výletech nebo na věnečcích. Julius věděl do písmene, co je na lístcích napsáno, ale schovával je proto, aby měl rukopisy svých drahých na památku. Nyní vložil všecko do obálky, obálku zapečetil a balíček vložil na dno kufru pod

prádlo. Byl ještě tuze mlád a bál se o své poklady.

Přes to, že pan domácí u nájemníka neobjevil vloh k „svým" uměním, přicházel k němu přece rád na besedu a tu široce rozkládával, co netoliko jako vojín, ale již jako jinoch viděl, zkusil a co vše jako muž vykonal. Několikrát z daleka nadhodil, že jiný na jeho místě staral by se o to, aby si vymohl užívání praedikátu, o jehož pravosti a právu zachovala se rodinná tradice. Jde o to, aby sestaven byl rodokmen, k tomu jest však potřebí peněz a pak pan mistr je demokrat! Nepraví to z pýchy, Bůh uchovej, ale na vysvětlenou. Ušlechtilá raça se nezapře, však pan učitel uvidí a přesvědčí se, až přijedou dcery.

Pan učitel se odvážil k otázce, kde slečny dcery dlí.

„Bydlí v P. . . . . v okresním, krásném městě," odpovídal pan domácí ochotně, „mají tam svou živnost. Mohl bych snad já žíti, jak žiji? Šiji jen proto, abych neměl dlouhé chvíle, a abych mohl odpočívati, o to se starají mé dcerušky."

Pan učitel sklonil zahanbeně hlavu. Jeho maminka chudáček nemohla žíti tak pohodlně. Julius jí sice posílal několik zlatých měsíčně, ale kam to stačilo! Maminka Juliova žije u své dcery, provdané za truhláře v rodném městečku v jižních Čechách. Julius by měl raději maminku u sebe, ale sestra má čtyři děti, malé hospodářství a maminky tuze potřebuje. Maminka všemu rozumí, všecko umí a pak nic nechce než to sousto.

Zatím co Julius spouštěl hlavu níž a níže, zdvihal ji pan domácí a odfukoval pansky kouř. Teď už se díval do stropu a aby panu učitelovi dodal, vypravoval, jak mu ve Lhenicích lidé závidějí, jaké partie dcery jeho odmítají a jakých pan mistr zažil poct. Kdyby chtěl býti purkmistrem, stačí jen, aby vyslovil přání, ale pan mistr nechce, to jest dcerušky nechtí. Říkají: „Papá, proč bys trápil svou hlavičku starostmi o cizí záležitosti? P pá, není ti tak dobře? Modré ti sneseme s nebe." To jest jejich řeč. Tak se mně zdává," vypravoval pan domácí již všecek v kouři zahalen, „že jsem jako ten starý král v pohádce, který měl tři princezny . . . ."

Pan učitel vstal, aby otevřel okno, jednak aby vypustil kouř z pokojíku a pak proto, že mu bylo nevolno.

Náhle si vzpomněl, že musí ještě do školy, že tam má cosi na práci.

Vyběhl z domu, ale nešel do školy. Rozběhl se z městečka a zaměřil k Labi. Bylo sice ještě chladno, ale vzduchem nesla se zvěst, že jest jaro nedaleko, snad už v Italii, či snad v jižních Tyrolích a že jen ještě musí přeskočit Alpy, aby mohlo sem. Vrby již červenaly a žloutly a v korunách smutných olší také se něco dělo. Z vody čišela ještě zima, ale nebylo tu již ledu a voda byla kalná, což znamenalo, že už i na horách sníh taje. Pan učitel Rákos se brzo v přírodě upokojil a klidně vrátil se k večeru domů.

Pan mistr Papež vypravoval nejen rád o svých dcerách, ale nadmíru horlivě a rád káral spustlost mládeže vůbec, uličnictví školní mládeže zvlášť a nemravnost lidstva všeobecně.

Kázával rozhorleně a s posvátným nadšením. Přes to však nemiloval kněží, přimhuřoval oči, pomlaskával a ušklíbaje se říkal, to že jsou ti praví, to prý již dávno zná netoliko jako vojín, ale i . . . .

„Človečenstvo žene se k propasti. Požitkářství, rozkošnictví a nestydatost rozšiřují se jako mor. Jen co toho je v novinách a v knihách! A škola, panečku, škola nekoná také svou povinnost!" Pan mistr pamatuje netoliko jako vojín ale i jako jinoch, že vyplácívalo se rákoskou i lískovkou; kapitálně se vyplácívalo a to bylo dobré. Kázeň, bázeň! „Ale teď každý kluk má v ústech „retko" a po holkách kouká, známe to. Pánečku, za stara bylo jinak. Z učitele šel strach, ale co teď, jen si ve škole s dětmi hrají." Kdyby pan mistr chtěl vypravovat o zdejších občanech — kroniky by z toho byly, kroniky: „Zkáza na mravech, milý zlatý," končíval své rozhorlení, „je zkáza na zdraví a na majetku, to si pamatujte! Říkám to pořád, ale tady — tady se toho nedbá." . . . .

O závisti a zlobě občanů lhenických přesvědčil se pan učitel Rákos brzo. Doslechl, ač nechtěl, ledaco o svém domácím pánu. Někteří se mu posmívali, jiní ho haněli, a opět jiní jen na sebe mrkali a vybuchali v urážlivý smích, když pan učitel svého domácího hájil.

Někdy vylákal pan domácí, a to bylo už za pěkných jarních dnů, svého mladého nájemníka na procházku, která končívala v nedaleké hospodě.

Panu učitelovi bývalo nápadno, jak umí jeho pan domácí vynutit si pozdravy lidí, jež potkával. Usmíval se na ně již z daleka, pohazoval hlavou a rukou, jakoby už už chtěl pozdraviti a když svedl okolojdoucího, že sáhl po klobouku, odvrátil se na okamžik stranou a pak, jakoby náhle byl překvapen pozdravem, dotkl se jen prstem klobouku a řekl blahosklonně: „Děkuju."

(Dokončení.)

SVAT. KARMEN:

Z CYKLU „SLOVENSKO“.

I.

Mlh závoj šedý nad hory se věší,
ponuré ticho v lesích na úpatí.
Jdeš, stále jdeš a tak se cestou zdá ti,
že nikdy nepřejdeš ty tmavé lesy.

Samota posléz unaví a zděsí
tvé naděje, a ozvěna ti vrátí
tvůj teskný hlas, jímž chtěl bys přivolati
zbloudilou radost mezi stromy kdesi.

A když už večer do hor klínu padá,
tu náhle — slyš! — se ozve cinkot stáda,
jež neviděno na blízku se pase.

Nasloucháš zdiven drobných zvonků znění,
únavy, děsu v srdci tvém teď není,
jen tichá radost, světle zkvetlá zase . . .

II.

Je večer teplý. Odpočinek milý
zde u salaše, v trávě, pod ochranou
tatranských štítů, když už vatry planou,
jež na noc Valaši si zapálili.

A všude ticho. Sladký smír v té chvíli
objímá duši žitím utýranou
a vzpomínek se otevřenou branou
zjev štěstí mého ke mně snáší bílý.

V tom dívčí písně teskná melodie
z údolí vzlétla, na stěny skal bije,
po horách bloudí, žaluje a hledá.

A bůh ví, proč tak jal mě nápěv pouhý!
V mém srdci náhle plno smutné touhy,
do temna zří a očím spáti nedá — —

✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦ ✦

F. X. SVOBODA

DVĚ PRÓSY.

(Dokončení.)

II.

ČETA HULÁNŮ.

V říjnu o šesté hodině večerní dorazily poslední sbory na bojiště, aby doplnily sestavení armády k zítřejší veliké bitvě. Po jasném, teplém dni stmívalo se zvolna a chladnoucí vzduch pln byl vůně uvadlého listí. Útočící a postupující tato armáda nebyla nijak vysílena, ani pochodem, ani třemi menšími bitvami v minulých dnech. Hrnula se dvěma širokými údolími, pohodlnými silnicemi a holými poli a lukami, aby se zítra spojila. Mezi oběma údolími zvedal se vysoký, lesnatý hřeben, plný úvalů, roklí, skal a nesjezdných cest. Tento hřeben končil nedaleko odtud v úžině, kam ústila obě údolí. Zde ležela nepřátelská armáda, ustupující po celý týden, aby zabránila spojení postupujících dvou proudů. V těchto místech čekala se zítřejší veliká bitva.

Oba oddíly po stranách horského hřebenu rychle se utvářely k rannímu útočnému nástupu. Po polích i cestách ještě za šera posunovaly se jednotlivé pluky. Polní dělostřelectvo levého oddílu soustřeďovalo se při okresní silnici na výšině v panských lánech, bělajících se ovesným strniskem. Na svahu hřebenu mezi dvěma horskými vesnicemi rozložily se četné prapory myslivců. Pěší divise nahromadily se v údolí při císařské silnici. Jízdní pluky bystře přejížděly krajem, jakoby se nemohly uklidniti. Kmitavé nohy koní plny byly nepokoje, rozevřené nozdry plné tušení, napiaté uši plné větření.

Jízdní ordonance, roznášející rozkazy a odnášející raporty, tryskem poletovaly mezi ztišující se armádou.

Nežli se mohlo setmíti, vyšel měsíc na jasné nebe. Klidný svit jeho konejšivě šířil se dalekými krajinami a heboučký jeho pel zapadal mezi jednotlivé pluky obou k útoku připravených sborů i mezi pluky nepřátelské armády, je očekávající, a napadal štědře i na každého vojáka, na každou zbraň, na každou tvář.

Černé, hluboké lesy na horském hřebenu jakoby svitem tím pobledly a jakoby zlaskavěly, vrchy jakoby se snížily. Jejich hlubinami nemohly se armády pohybovati. Jen

malé jízdní oddíly spojovaly oba postupující sbory po celý den.

O osmé hodině večerní vypravena četa hulánů s poručíkem, aby donesla poslední zprávy na druhou stranu hřebenu. Mizeli po dvou ve vysokém smrkovém lese. Neširoká, zde dole travnatá cesta jakoby vábila štíhlé, hbité koně. Klusali lehce a radostně po odpoledním odpočinku. Vůně jejich těl, vrzavé řemení a otřesy zbraní naplňovaly tichý, podzimní vzduch lesní. Zazněla jednotlivá slova, zavoněl tabákový kouř, ozval se smích.

Poručík Vlach, jedoucí v předu, zapálil si cigaretu. Uvědomil si, že náležitě prostudoval mapu, že mine na svahu kamenný kříž, na hřebenu že se ocitne na veliké louce a na druhém svahu že přijde k myslivně. O desáté musí doraziti k veliteli pěší brigády, ležící pod lesem, a o dvanácté musí být zpět. Odpoledne spal a osvěžen tím těšil se na tuto jízdu lesem. Duší rozléval se mu příjemný dojem z uvolnění od velikého tělesa armádního. Mladé tělo jeho v upiatém šatě i řemení plno bylo síly a pevnosti. Jen myšlenka, že pojede do vrchu a s vrchu, že bude nutno někde i s koně sestoupiti, nepříjemně prodlévala v jeho duši. Kdyby cesta vedla rovinou, jeli by tryskem po travách a po nastlaném bukovém listí, chladný, zavlhlý vzduch by je ovíval, němý měsíc by je září svou poléval a celoval. Ale což, i tak, až pojedou krokem do stráně, bude příjemno. On oddá se vzpomínkám. Rodné město, domov, rodiče, sestry i bratři oživnou v jeho mysli. Zasní se tak, jakoby s nimi byl, jakoby je slyšel, viděl a s nimi mluvil. Zapomene na to, že po celý měsíc nedostal od nich zprávy. Bude se těšiti představami, jimiž se v posledních dnech vždy potěšil. Sestra Máša, světlovlasá krasavice, líbajíc jej při loučení v posádkovém městě, vtiskla mu do ruky lístek vratiče. Otec políbil se s ním třikrát beze slova; jen mu slabě ruku tiskl a rty sevřel. Veselá konservatoristka, slečna Kolmanová, již po celý rok miloval a jež mu unikala, jakoby ho nenáviděla, v poslední chvíli, než pluk odejel, vzhlédla k němu a a z chvějících se rtů jejích zazněla sotva slyšitelná slova: „Miluju vás, vzpomínejte na mne!“ Bratr Jan, inženýr, mluvil s ním těsně před první šarvátkou v poli, kam úmyslně dojel. Přinesl mu od Lídy Kolmanové teničký prstýnek s perličkou. Na to vše bude vzpomínati v lesním tichu. Svit těchto vzpomínek smísí se se svitem měsíčným a zkouzelní i neschůdnou cestu i hluboké lesy svou krásou.

Husté tlučení podkov třiceti sedmi koní krokem jdoucích, rozsypávalo se tichem vysokých smrčin. Ze stínu, vrženého lesem do cesty, nápadně temného, vyčnívaly jen hlavy koní a prsa i hlavy hulánů do jasného světla. Poručík s černým knírkem a třicet šest štíhlých, mladých mužů oživili podzimní les nezvyklým ruchem.

Cesta pojednou pozvedala se po skalnaté stráni mezi křivými břízami. Množství drobného kamení bylo po ní rozseto. Výmoly a písečné nánosy střídaly se na ní. Koně klopýtali, kamení se převalovalo, huláni umlkali, vzpomínky jejich mizely. Bylo třeba pozornosti. Zdálo se mu, že by měli sestoupiti s koní v těchto nebezpečných místech, ale než se rozhodl k rozkazu, cesta se zlepšila. Vedla nyní nízkými lesíky, vyhýbajíc se serpentinami směle povýšenému svahu. A opět se hovořilo a vzpomínalo.

Minuli kamenný kříž. Poručík povšiml si ho okamžitě zaradovav se. Bezpečí, že jsou na pravé cestě, sfouklo všechny rozsvícené starosti jeho. Zapálil si novou cigaretu. Oči Lídy Kolmanové, temné a záhadné hleděly naň ze všech hlubin a stínů. Dojmy z ranní šarvátky u borového lesa, kde přepadli setninu pěchoty a dvě baterie dělostřelecké, probouzely se na pouhé okamžiky v jeho duši. Nepochopitelný zdál se mu svět. Zahleděl se na jasný měsíc. Klid jeho ovládl všechny dojmy dodav jim nového smyslu. A ještě záhadnější zdál se mu širý svět. Silná vroucnost zachvěla jeho srdcem.

O deváté hodině dorazili šťastně na hřeben. Veliká louka rozkládala se před nimi. V měsíčném světle jakoby se šířila do nekonečna. Hustá tráva její, spasená a zarosená, voněla podzimí. Rovina její lákala k volnému rozjezdu. Poručík Vlach rozkázal okamžitě totéž, po čem všichni zatoužili: V rozvinuté linii a divokém trysku, jakoby k útoku rozjela se četa po výšině.

Zvláštní dunění a šumění rozletělo se po hřebenu do okolních lesů. Klid jejich přijal je ochotně. Hulánů i koní zmocnila se vášnivá rozkoš. Chtělo se jim letěti prochladlým vzduchem po daleké louce ještě dlouho, ale již v několika minutách musili vústiti na úzkou cestu, sestupující starým lesem podle hluboké roztoky, a jeti dva a dva krokem.

„Za půl hodiny jsme u myslivny,“ pomyslil si Vlach. „Od ní vedou dvě cesty, jedna prý velice neschůdná a druhá o málo lepší. Bude třeba rady myslivcovy.“

Jeli klusem, jakmile odbočili od roztoky. Měsícem osvětlená cesta, zaříznutá do stráně, podobala se nejlepší ujeté silnici. Na pravo rozvíraly se širé lesy a zamlžené vyhlídky. Kdesi zurčela voda a chvílemi zavanul na tváře hulánů chlad lesních pramenů. Tlučení podkov rozmnoženo bylo několikerými ozvěnami v složité, nepostižitelné zvučení.

„Nádherná noc," zašeptal poručík dojatě, a vzpomínky na Lídu Kolmanovu, na bratra Jana i otce zdály se mu hlubší než kdykoli jindy.

Byl by jel rád celou noc a celý den takovou samotou.

Za nedlouho rozeznával světlo, žluté, maličké světlo mezi stromovím, jež chvílemi mizelo. Věděl ihned, že se přibližují myslivně. Totéž uvědomili si i ostatní huláni. Poklus se zrychlil, cesta zdála se širší a pohodlnější. Alej vysokých modřínů krášlila ji. Široký štít stavení bylo možná již rozeznati.

Poručík Vlach srovnal se v sedle odhodiv cigaretu; i ostatní huláni pozvedli hlavy a napřímili záda. Tlučení kopyt vzrostlo na ujeté, tvrdé cestě.

Sedmatřicet hulánů jelo modřínovou alejí přímo před myslivnu, jejíž čtyři okna byla osvětlena. Cítili, že nesou vzrušení do této samoty.

*

Revírník Lacina, jenž se před hodinou vrátil z údolí se zprávami o domácím vojsku, kteréž postupovalo, vytlačujíc nepřítele po obou stranách horského hřebenu, dopíjel po večeři láhev piva, když zaslechl dusot koňských kopyt a nezvyklý ruch před myslivnou. Malá, ale čilá očka jeho zbystřela, ústa, ukrytá v prošedlých černých vousech, se pootevřela.

„Vojáci jsou tu, jízda!" řekl tiše.

Mladá, druhá žena jeho, jež si vykládala karty, pohlédla naň uděšeně svýma hezkýma černýma očima.

„Kdo že je tu?" otázala se zmateně.

„Jízda!"

„Naše?"

„Jistě naše," těšil ji i sebe. „Jaká jiná? Naše!" opakoval všecek zaražen. Věřil v tu chvíli, že je to nepřítel. Rozčilující myšlenky zrodily se mu v duši.

Mladá paní pohlédla ještě jednou na rozložené karty, jakoby nemohla odloučiti se od jejich zvláštního, tolik štěstí jí slibujícího seskupení, a shrábnuvši je náhle odběhla ke dveřím pokoje, do něhož zavolala:

„Holky, vojsko je tu!"

Byla vysoká, štíhlá, pětadvacítiletá. Ulekání, strach i nadšení zračilo se v ní.

V pokoji zaskřípala postel, podlaha zaduněla pod bosýma nohama; rychle oblékané sukně šustily.

Dvě růžové, silné, černovlasé dcery Lacinovy z prvního manželství, o málo mladší než sličná jejich macecha, objevily se ve dveřích. Starší Božena pohlédla na otce, jenž právě povstával. Její temné oči jakoby se zvětšily.

„Jaké vojsko?" tázala se ustrašeně.

„Naše jízda!" zašeptal Lacina zajiknuv se. Opět si pomyslil, že je to nepřítel. „Oblečte se!" poručil oběma.

Mladší Karla, téměř neoblečená, zakryla si ňadra schoulivši se a zmizela v pokoji. Božena odběhla za ní.

„Musíš jít ven," pravila mladá paní muži „přeptat se, co chtějí."

Lacina neodpověděv vyhlédl oknem. Skupina hulánů stála již před myslivnou. Zalekl se a pospíšil ke dveřím.

„Jdi k holkám a neukazujte se!" nařídil mladé ženě.

„Vždyť už mne oknem zahlédli," namítla všecka vzrušena.

„Ať viděli nebo neviděli, jdi k holkám a zůstaňte tam."

„Vždyť jsou to naši!"

„Ať jsou nebo nejsou!" příkře dodal a vyběhl před myslivnu bez klobouku. Měsíc polil jeho dlouhé, prořidlé vlasy.

Hradba koní s jezdci stála před ním. Poznal okamžitě naše hulány a oddechl si. Znal je z města, kam dojížděl k příbuzným, jejich štíhlé, vybrané koně, jejich upiaté kabátky, jejich čáky s ploškami. Všechen strach jeho zmizel. Poklonil se poručíkovi.

„Jak mám posloužit?" otázal se spěšně přibližuje se mu. „Zabloudili jste? Tu v lesích každý zbloudí!" Znovu se uklonil a ruce rozložil jako pokorný sluha před vrchností.

„Nezbloudili jsme," odvětil poručík, „ale odtud do H. vedou dvě cesty, jedna horší druhé."

Revírník potřásl hlavou, hlasitě se rozesmáv.

„Která je lepší?" otázal se poručík.

„Ukážu vám, kudy se vyhnete výmolům a kamení. Nejhorší část cesty projedete jinudy, průsekem, travnatým, krásným průsekem.

„Sláva." zvolal Vlach radostně. „Jedeme do H. a ihned se vrátíme."

„Zase tudy?"

„Jiným směrem. Silnicí přes K."

„S radostí vám ukážu pohodlnou cestu, s radostí," mluvil Lacina kloně se a potřásaje hlavou. „Lucerny nepotřebujeme. Měsíc svítí a průsek vede nízkým lesem. Hned jsem zde," dodal, chtěje vstoupiti do myslivny.

Zarazil se.

Ve dveřích za ním stály dcery s macechou, dívající se na hulány. Tmavé oči všech byly rozzářené. Štíhlá, mladá paní stála uprostřed, dcery držíce se jí stály po stranách. Černé, bohaté vlasy jejich splývaly. Tváře ozářené měsícem plny byly vnitřního vzrušení. Sedmatřicet štíhlých hulánů sedělo před nimi na koních. Přijeli odkudsi v této čarovné, prochladlé noci a

jedou kamsi. Na všech lpí hrdinství, všichni byli v bitvách a všechny čeká nová strašná bitva. Který z nich padne? Který se vrátí domů? A přec netíží je tato pravda, tyto otázky. Plno jarosti je v nich, plno síly, mladá těla jejich jsou napřímena, hlavy vzneseny, pohled veselý. Jako tajemné poselství přijeli. Na všech je kouzlo, nevylíčitelné kouzlo. Podobají se v měsíčném svitu úchvatnému obrazu, podobají se jezdcům z pohádek.

Lacina chtěl zahubovati, ale přemohl se a veběhl do myslivny.

Božena zašeptala:

„Snad jsou hladovi. Neměli bychom jim něco nabídnouti?“

Paní Lacinová rychle si vzpomínala, mnoholi mají másla a piva. Shledávala, že málo, ale přece by každý něco pojedl a popil. Nevěděla však, jak to říci. Rozčilila se tou starostí. Karla se nepohnula.

Božena pochopila, co si macecha myslí.

„Smíme vám nabídnout chleba s máslem a pivo?“ otázala se poručíka chvatně jako nadšená školačka. Horko rozlilo se jí tváří.

Lacinová ji k sobě přitiskla.

„Smíme?“ zaprosila i tato upřevši na Vlacha vroucí pohled.

Karla svěsila hlavu nepochopitelným studem zahleděvši se na stíny koní a jezdců.

„Děkuji,“ pravil poručík salutuje, „nesmíme se pozdržet — a pak — jsme syti. Stačí nám vaše laskavost.“

Srdce paní Lacinové sevřelo se silnou lítostí.

„Neodjíždějte tak chvatně,“ prosila směleji, „pozdržte se u nás. Muž vám ukáže cestu. Dohoníte, co promeškáte. Aspoň čtvrt hodinky.“

Karlino srdce se zachvívalo. Nemohla pozdvihnouti hlavu.

„Však se můžete o hodinku opozdit.“ nápadně živě a vesele zvolala Božena. „Ano! To nám nenamluvíte, že nesmíte! Smíte! Kdož pak bude vědět, že jste trochu nebloudili!“ A zahleděvši se na Vlacha zaprosila: „Zůstaňte!“

Jeden z koní zahrabal přední nohou.

„Vidíte, koníčkové chtějí zůstat!“ ihned řekla Lacinová.

„Ach ne, naopak, jsou netrpělivi,“ poučil ji poručík.

V tu chvíli vyběhl Lacina z myslivny. Měl již klobouk a teplý kabát. Popleskal si na kapsy obraceje se nevrle. Chtěl napomenouti ženu i dcery, ale neměl odvahy.

„Dobře se vám pojede,“ řekl poručíkovi, „krásná noc!“

Jiný koník zahrabal přední nohou shoupnuv hlavu až k zemi.

Poručík salutuje poklonil se dámám. Všechny tři přitulivše se k sobě zachvěly se.

Lacina popoběhl podle zahradního plotu. Koně se pohnuli. Jezdci dva a dva odjížděli krokem za poručíkem. Zmnožený krok koňských nohou rozsypával se lesním tichem a po osvětlených stráních. Huláni, nakupení v modřínové aleji, jakoby vzrůstali a mlhavěli. Stříbrný prach jakoby vyplňoval všechna místa a všechen prostor.

Černovlasá, štíhlá paní, podlehnuvši nepřemožitelnému rozechvění, rozběhla se v pravo do stráně na lavičku, odkud bylo viděti na myslivnu i cestu. Všecka se chvěla. Božena i Karla běžely za ní. Usedly opět po stranách a černé hlavy jejich přitiskly se k jejím ramenům.

Všechny tři zahleděly se na zanikající hulány.

„Bože, co já zde mám?“ zabědovala tichounce Lacinová tisknouc ruce nevlastních svých dcer. „Kdo sem přijde do hor? Kdo nás navštíví? Vyrostla jsem v městě, zvykla jsem společnosti a zábavě, zde však je věčné prázdno, ani člověka tu nevidět. Jen vozy se dřívím a dřevorubci se tu někdy objeví. A ta zima, ta nekonečná zima! Muž je hodný, dobrák, ano, ale chodí celý den po lesích, mým steskům se posmívá a večer unaven nemá chuti baviti se se mnou. Ach, děti, co tu mám?“

„A co my?“ vášnivě mluvila Božena. „Co my? Dorostly jsme a sedíme v lesích. S kým promluvíme? Kdo se tu ukáže? Kolikrát nás vezme tatínek do města nebo do vesnice? Jemu se zdá, že tu máme všecko, diví se, proč jsme nespokojeny. Proč nedovolil před týdnem, abychom šly do H.? Každá selská holka ve vesnici se má lépe než my! Ach, tu je smutný život!“ Náhle se zachvěla a napřímila. „Ale nedovolí-li nás tatínek letos do města na leden a únor, vyvedu něco strašného!“ zvolala zasvítivši černýma očima.

„A já bych tu zůstala sama?“ zabědovala paní.

„Bože, bože!“ sevřevši ruce v klín zvolala Božena.

Zmlkly.

Četa hulánů objevila se pod nimi na palouku. Přijížděla k průseku. Kroky koňské ztichly. Jen zafrkání koně, nebo zazvonění zbraně se ozvalo. Jezdci podobali se stínům. Splývali se smrkovým lesem. Zmizeli v něm. Úplné ticho jako na povel zavládlo samotou. Nesčíslné tlučení podkov ještě před minutou znějící, rázem zaniklo.

Zrak i sluch tří žen se napialy. Všechny sledovaly ticho s lačností a rozechvěním. Zaletěl-li k nim jediný zvuk, stiskly si ruce.

„Je prý potřeba ošetřovatelek raněných," zašeptala náhle Karla se zájmem. „Přihlasme se zítra. Tatínek dovolí, Jistě!"

„Ano, přihlásíme se!" zvolala Božena vášnivě.

„A co já? Mne tu necháte?" zalkala mladá paní přitisknuvši si obě dívky k sobě. „Pochybuju však, že by vás tatínek pustil," dodala, „špatně ho znáte."

Opět zmlkly. Sluch jejich zlačněl, oči se rozšířily.

Lesním tichem rozsypaly se opět drobné zvuky koňských kopyt. Viděti však nebylo již nikoho. Tam kdesi za lesem po kamenité cestě jeli huláni po svahu do údolí. Pak ztichlo vše; měsíc ještě jasněji svítil.

Lacinová s dcerami ještě dlouho seděla na lavici.

K. V. HAVRÁNEK.

PĚNY PEŘEJÍ.

I.

Právě to se Jakubovi Kiermannovi líbilo, že naň pohlížela jeho milenka Marie Skuhravá jako „na boha". Sloužila tehdy v tak zvaném „lepším domě" a Kiermann byl strážmistrem u dragounů, jí bylo šestnáct let, jemu se blížila třicítka, ale rozdíl věku lásce nevadí.

„Slyšela jsem od svých pánů, že vojáci dostávají místa," pronesla s jakýmsi povzdechem při dostaveníčku s nápadníkem.

„Hm, což o místo," děl strážmistr a zakroutil si dlouhý knír. „Hravě jsem v místě."

Marie měla věno, nějakou stovku, byla by se ráda provdala, přes to, že byla posud mlaďoučká. Toužila po své domácnosti.

„V ekvitaci jsme měli jednoročáka, syna ředitele dráhy Kursche, dnes je už poručíkem," vysvětlil milenec milence i jak „hravě" obdrží místo u dráhy. „Byl jsem jeho cvičitelem, já jsem ho posadil na koně! . . . Říkával, zachce-li se mi ke dráze, abych se naň obrátil. Je doktorem, psal mi, že je v sekretariatu ředitelství. Je-li tatík generál, snadno syn se stane „šarší", to víš! Dopsati mu, hned jsem u dráhy!"

„Tak mu dopiš!" vybízela ho milenka.

Co se potom přihodilo, bylo již důsledkem předcházejícího. Snad lásky, snad toho, že Kiermann chtěl milence dokázati, „že všecko může." Poslal žádost o místo mladému doktorovi a záhy se mu dostalo odpovědi příznivé. Byl přijat, vystoupil z vojska, stal se železničákem a milenka jeho manželkou. Do občanského života se vpravoval jako všickni „vysloužilci", i jako železničák prozrazoval strážmistra. Zvolna a s potížemi stal se podúředníkem z příčiny doporučení doktora Kursche.

Před železničáky se někdy chtěl popyšniti znalostmi vojenských věcí, zapřádal rozhovory o vojsku, říkával: „nařídil jsem, rozkázal jsem u švadrony" a tak dále, a nejraději mluvil o koních. Zpozorovav však, že rozhovorem posluchačům ani dosti málo neimponuje, ustal se železničáky rozmlouvati ale doma se ženě o tom zmínil. „Člověk je chce poučit a neposlouchají, melou jen tu svou železnici, hlupáci! A zatím ani jeden z nich neví, co je remunda! U vojska je to přece jiné," pravil. „Tam si dovedou „vážiti zkušeného člověka . . . ."

„Proč s nimi se pouštíš do řeči, ani bych si takových hlupáků nevšimla," odvětila žena. „Kdo z nich něco ví?"

Proč Kiermann se nepouštěl do rozhovorů o železnici, vězelo v tom, že se do služby vpravoval těžkopádně, ale při tom pohlížel na vše jako na věci nedůležité, bezvýznamné.

Od jednoho oboru ho přiděloval představený stanice k druhému a to ženě vysvětloval tím, „že má protekci".

„Chtějí, abych se všude zapracoval, neboť doktor Kursch se jistě po mne poptává," pronesl a doložil: „Celá ta železniční služba je jako paráda před plukovníkem!"

Navyklý subordinaci, nikdy nepronášel kritiky ani o představených, ani o úkonech. Zazlíval železničákům, že se osmělují odporovati, opravovati nařízení, ale nezmínil se o tom ve stanici, nýbrž jen doma, před ženou.

„Takové přestupky! To nemá být! Ani brvou pohnout a vykonat, a dost! Úcta musí být!" rozhorloval se.

Kdykoliv některý z nadřízených úředníků naň promluvil, Kiermann se vzpřímil, zaujal posu vojenskou. Paty cvakly k sobě a z úst zahlaholilo napolo tázavé: „Prosím!" Obyčejně přitakoval zase jen svým „prosím", odmlouvati pokládal za poklesek „proti úctě". Mnohý se jeho počínání zasmál, mnohému to i zalichotilo, ale nikdo se naň proto nerozhněval.

Bylo-li nutno a nezbytno se rozhovořiti se soudruhy, používal všedních frází o počasí.

„Dnes je krásně. Hrozily mraky a přece to přešlo, nebo zase „kolik stupňů máme dnes? Ani jsem se nepodíval na teploměr."

Byla-li hádka mezi zřízenci, jak se někdy přihodilo z příčiny nějaké novinářské zprávy, utíkal, aby nemusil svědčiti a byl-li sporu přítomen, že nemohl utéci a vznikla rozmíška, kterou vyšetřoval představený, Kiermann býval jako úhoř, nechtěl o ničem věděti, vymlouvaje se, že nic neslyšel, neviděl a dokládal: „Vždyť beztak celá věc nestojí za nic a ti páni si vzájemně neublíží.“

Vrátil-li se domů ze služby, jakoby vysvlékl toho opatrného Kiermanna, před ženou stál rázný muž.

„Semlelo se to pro noviny,“ vyprávěl. „Řku, nač potřebujete číst noviny, he? Ani ve snu mne nenapadne číst takové hlouposti.“

„A co oni?“ dotazovala se žena.

„Oni ? Prý jsou navyklí. A to člověka ženou k představenému stanice, dosvědčuj, že Skrbek řekl Míkovi, „že žere službu jenom na oko, že pomlouvá kde koho, spílá potají úředníkům. Víš, takové věci, fuj!“

„A ty's dosvědčoval? To se Míka na tebe rozhněvá!“

„Co Míka, co Skrbek! Měla jsi slyšet,“ vypjal se Kiermann před ženou. „Povídám před představeným oběma, přímo, tak: Nestydíte se? Žalujete jako školáčkové? U mé švadrony, došlo-li k takové věci, povídám, nafasoval ten i onen kasárníka na neděli, basta! A tu, svědectví . . . .“

Kiermann se při líčení rozehřál, zrudl v obličeji a žena pohlížela naň jako na Jupitera, metajícího blesky, totiž asi tak, neboť neměla opravdu ani tuchy o tomto hromovládci. V duchu této ženy obdiv pro muže byl velkolepý. Jak byl rázný, jak všecko dovedl, všecko mohl! Z příčiny tohoto obdivu často potlačila nějaký ten vrtoch ženský, který sem i tam vyžehl na nebi, jež se klenulo nad říší despotického vládce domácnosti, jehož jediné slovo vážilo tolik jako zákon. Nebylo divu, že se vrtochy objevovaly u stárnoucí matky, vždyť léta míjela a Kiermannovi mohutný knír zbělel a musil býti přibarvován, aby byl černý.

Tehdy byl Kiermann ve velké stanici porvické a snadněji mezi množstvím zřízenců se ztratil“,. Představený stanice Sumer nevěděl co počíti s „dřevěným člověkem“, jak mu říkali, jenž byl chráněncem doktora Kursche, a posléze svěřil mu staniční expedit.

Tehdy Kiermann měl četnou rodinu, čtyři děti, jak tedy poškoditi takového člověka? Byt si vyhledal daleko od stanice, v části Porvic, kde byty byly levnější. Předpokládalo se, že vyvolil si tak vzdálený byt jenom ze šetrnosti, z úspory v odlehlém místě, a raději koná denně cestu na tři čtvrtě hodiny i v poledne, aby nějaký groš mu zbyl na obživu.

Kiermannova žena posud ctila muže jako „boha“ a měla ho za nejdůležitější osobu u železnice. Nejstarším dětem, najmě Jakubovi, říkávala: „Ano, ano, tatínek má veliké starosti s dráhou! O všecko se tam musí starat! Hochu, budeš-li jednou také takovou osobou důležitou, až dorosteš?. . .“

II.

Dnes, kdy byl zaměstnán v expeditu, zasvěcoval doma celou rodinu do mysterií své služby.

„Všecko, co ředitelství nebo inspektorát nařídí, ať na papíře či po drátě, přijde ke mně. Na, zapiš! Pamatuj, že za měsíc, za rok stanice se tě optá: „Pane Kiermanne, jak zněl ten či onen rozkaz, číslo to a to! Všecko, co se žádá ve stanici od jiných, přichází ke mně — Pv,,“ od vozu 1295 vlastní zbyly tam klanice. Pošlete hned na ba rk,,‘ sedmičkou“ — Akty, reklamace, ať cokoliv, o tom všem musím vědět! A potom co se odpovídá. Zapiš, expeduj. Pane! Zapotíš se. Padesát, osmdesát obálek . . . . Ať si někdo sedne na mé místo,“ dokládal hrdě, „potom uvidí, co to je!“

Nebylo jinak, než Kiermanna pokládati za Herkula, na jehož bedrách spočívalo vše, co ve stanici porvické se nazývalo „služba“.

Jakoubek, jenž naslouchal s matkou tomu líčení a tehdy již strkal ruce do prvých kalhot, dělaje „boudičky,“ ptal se tatínka, jestli ho pan představený musí poslouchati „jako maminka poslouchá tatínka,“ ale nedostalo se mu žádné odpovědi, protože matka ho okřikla:

„Mlč, hloupý Kubíku, sotva tomu sama rozumím, jak bys ty, — takové škvrně!“

Kiermann nikdy nezapomněl připojiti „věčné přikázání“, sem i tam zostřené:

„Doma povím často o úředním tajemství, ať se vůbec nic nevyzvoní!“

A tehdy ještě přidal:

„Nezapomínejte, že ostatní železničáci mi závidí svěřený úřad. Je důležitý příliš. Pošklebují se mi, aby mne zlobili a znechutili mi službu. Znám je však. Každý by z nich byl šťasten, seděti v expeditu. Ovšem, otázka co by tam byl platen?“

Posléze ženě připomněl:

„Proto jsem najal byt tak odlehlý, abyste nepřišli do pokušení, nestýkali se s lidmi od železnice a nerozpovídali se.

Jeho mluva byla úsečná, doma výraznější, než ve stanici. Říkal doma „já“ a mluvil se ženou i když byli sami dva, jako strážmistr mluví k davu rekrutů, „vy“, „vám“, „pro vás“.

Ve službě, jak bylo jinde, bylo i v Porvicích. Provedl-li cosi nejapného, zvolalo se: „Tohle se může přihodit jen Kiermannovi!“

Usmívali se při tom a Kiermann se usmíval také.

Na příklad. Spletl obálky. Listinu, patřící do topírny rakouské poslal na stanici lipmanickou. Nebyl li přehmat zlý, zpravilo se to smíchem: „Zase jste to zamodrchal“ pronesl představený po objeveném omylu.

Kiermann stanul před ním, paty cvakly k sobě. Pronesl jen: „Prosím!“

Jinak, přišla-li poptávka po drátě.

„Považte, že proužek prohlíží kontrolor, vysvětloval mu přednosta, uděluje mu důtku. „Inspektorát se doví o zamodrchání, nemohu mlčet. Musím vám to vytknouti!“

Vyslechl důtku, paty cvakly k sobě a ozvalo se obvyklé: „Prosím!“ Ani slova více.

Za to doma. V takových případech vstupoval do světnice zachmuřen a rozčilen. Dlouho nepromluvil, dětí ani ženy jakoby nebylo.

„Pověz, pro Boha, co se ti přihodilo?“ sledovala žena jeho přecházení po světnici a úzkostně očekávala vysvětlení.

Otálel. Mávl rozmrzele rukou. „Eh, což povídati! Takový představený!“ pronesl konečně s despektem.

Žena žebronila: „Mluv přece!“

„No dnes se na mne představený osopil,“ pravil Kiermann, „ale nemlčel jsem. Maličký omyl, hned se telegrafovalo. Celá stanice vzhůru! Šedesát kusů měl jsem k expedici. Zde piš adressu, tam listiny dávej rychle do obálek a honem s poštou k vlaku. Přestrčíš listinu do obálky. Jaký div, se v tom chvatu splést,“ povídal jsem představenému! Co ví takový představený, jenž jenom podpisuje! Seděti na mém místě, povídám, tisíckrát to splete! . . . . Ale, což, vám povídati,“ připojil, obrátiv se k ženě, „ničemu nerozumíte . . . . A tu důtka!“

„Pro takového hloupého představeného se zlobíš?“ odvětila žena. „Jaké pak zlo, když se jednou něco nepodaří. Dělám tři mandele švestkových knedlíků, toť se ví, že se někdy nějaký rozvaří. Jaké neštěstí!“

„Hm, proto mrzí důtka nezasloužená! Ale jednou se nahlédne, jak se mi ukřivdilo, až v expeditu nebudu,‘ pronesl sebevědomě

„Jak by se nenahlédlo,“ potvrzovala žena. „Vždyť tě nikdo tam nevystřídá! Tam tě potřebují jistě jako soli! Co by si počali bez tebe?“

Netušila, že pronáší cosi prorockého.

Bylo to v květnu. Ředitelství požadovalo ode všech stanic, také od porvické, rozvrh dovolené, průběhem saisony personálu poskytované. Především proto, aby ředitelství vědělo, jak představený stanice vše zařídí, aby personál se vystřídal v dovolené, „aniž by služba trpěla“, čili, bez poslání substitutů, což bylo tolik, jako chytrácká „lidskost“ ve smyslu, úsporného systému.“ Vlk, aby se nasytil, ale koza zachovala, personál, mající nárok na dovolenou, aby dovolenou obdržel a nic to nestálo.

O tom se rozmlouvalo po pročítání úkazu a smál se i představený stanice. Personál byl shromážděn v úřadovně představeného a Kiermann stál poblíž stolu.

„Vidíte, pánové,“ zažertoval si představený, spatřiv strnulou pósu Kiermannovu, „tento pán,“ ukázal naň, „jistě neopustí expedit, aby nám, uspořil rozpaky se substitucí. Koho bychom také dali do expeditu, aby nic nezmodrchal?“

Přítomní se smáli, Kiermann se vzpřímil, paty cvakly, pronesl „prosím“ a smál se též.

Na večer přibyl domů s tváří co nejveselejší. Nálada, která v něm uzrávala po celé odpoledne v úřadě, byla nyní jako hnilička. Pokašlával spokojeně, ale kromě pozdravu nepronesl slova. Přecházel. Mnul si ruce. Děti pořadem pohladil a mručel jen: „no, no!“ (Dokončení.)

LITERATURA.

Edv. Bohdanecký: „Místní slovník slovanský v odcizovaných a cizích krajích.“ Vydal v Praze 1910 J. Otto, stran 208 za 3 K. —

Nakladatelství J. Ottovo, které si zjednalo pěkných zásluh na poli českého slovníkářství vydává právě zajímavé dílo, které je vlastně ovocem známého I. pražského sjezdu slovanského novinářstva z r. 1898 a které celým svým založením i účelem má čeliti rozpínavým choutkám pangermanistickým. Pangermanism přeměňuje násilím i jména našich slovanských sídel, jména ode vždy slovanská a česká, jejichž smysl i znění bývá komoleno a kaženo. Jak známo, provádějí tuto nepěknou akci zejména samosprávné úřady Němců za účinné podpory státních anebo jim blízko stojících úřadů. Naše dráhy stojí tu ovšem na prvním místě. Vezmeme-li do ruky úřední seznamy železnic v zemích koruny České anebo v zemích slovinských, spatříme jejich slovanský ráz úplně setřelý nebo docela pozměněný, tak že dnes nevypadá to mnohde u nás lépe, než v zemích někdejších Slovanů pobaltických. Činnost železných drah je tu sledována činností pošt, úřadů telegrafních i telefonních, nevzpomínajíc

ani všech ostatních germanisujících spolků, korporací a německých jednot. Český ráz našich měst, míst a samot pozvolna ale důsledně mizí.

Je to soustavný a promyšlený útok na rázovitou původnost ducha slovanských krajů, čemuž již před lety se opírali prozíraví jednotlivci. Zmíněný sjezd slovanských novinářů přijal mezi své resoluce také jednu, aby tu byla všemi možnými prostředky zjednána náprava. Dle úvodních slov přítomné knížky z péra předsedy sjezdu, redaktora a spisovatele Josefa Holečka, staral se Ústřední Svaz novinářský na všech svých schůzích, aby otázka svépomoci neusnula. Na sjezdech bylo referováno o podniknutých krocích, byly sepisovány pamětní spisy poslaneckým klubům na říšské radě, vládě i ministerstvu kommunikací, ministrům krajanům a všem vlivným osobnostem, aby byli upozorňováni na toto zlo a učinili mu přítrž. Současně postaráno o to, aby se do rukou obecenstva dostala praktická příručka, z níž by se pouhým nahlédnutím dalo zjistiti, jak znějí německé názvy měst po česku. A tak povstal přítomný slovníček, jejž vřele doporučujeme všem interessentům, a který je velmi praktickým doplňkem velikých místopisných slovníků již existujících (Kotyškův a Batovcův Místopis, jež oba přihlížejí k zemím koruny České), bera ohled ke krajům mimočeským. Je to výborná pomůcka našim obchodníkům, žurnalistům i úřadům, a bylo by si přát, aby tito činitelé vědomi velkého dosahu svého konání, nepropouštěli ani jediného místního názvu neslovanského tam, kde máme původní název slovanský. Uhři si svoje práva v té věci energicky zajistili již dávno. Je na nás, abychom si vzali k srdci upřímná slova J. Holečkovy předmluvy, že povinnost taková je vlastně otázkou cti každého uvědomělého Čecha a Slovana. —*n*—

Gabriele d'Annunzio: Panny ze skal. Přeložil J. Rowalski. Spisů G. d' Anunzia II." Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze 1910.

Nejrozsáhlejší z prací v této knize obsažených „„Panny ze skal," s prologem, úzce s ní spiatým, zaujímá význačné, ojedinělé místo v celé tvorbě autorově. Neboť v ní dochází esteticismus aristokratické individuality plného a jasného výrazu, znamená confiteor a credo autorovo, z něhož dlužno vycházeti při posuzování všech jeho děl.

Gabriele d' Annunzio vytvořil si axiom: „Svět je představa sensibility a myšlenky několika málo vyšších lidí, kteří jej stvořili a pak rozšířili a vykrášlili v průběhu času a budou jej stále rozšiřovati a vykrašlovati v budoucnu." Je to dar, věnovaný málo lidmi mnohým, svobodnými otrokům, těmi, kteří myslí a cítí, těm, kteří musí pracovati. A nejvyšší ctižádostí básníkovou je, přinésti nějakou okrasu, připojiti nějakou novou hodnotu tomuto světu, který na věky vzrůstá krásou a bolestí! Krása! Toť evangelium, na němž buduje. Ne však prostá, jednoduchá, nýbrž raffinovaná krása vysoká, přejemnělé kultury několika jedinců. Volá: „Braňte Krásu! . . . Nezoufejte, že je vás málo. Máte svrchovanou vědu a svrchovanou sílu: Slovo." Vyvolává antiku, a vystupuje Sokrates; vyvolává renaissanci, a mluví jeho ústy Leonardo da Vinci; touží vytvořiti typ nadčlověka a Nietzscheovské „odi profanum vulgus" zaznívá v jeho slovech. Dav je mocný svým množstvím. Až všechno však jím bude zprofanováno, až všechny oltáře Myšlenky a Krásy budou strženy, pak Dav se zastaví zachvácen strašnou panikou. A tu přijde opět potřeba Heroů: dav bude vzývati železné tyče, které jej znova musejí zkrotiti. Noboť zůstává vždy otrockým, vždy má vrozenou potřebu nastavovati ruce prutům.

Básník uznává však disciplinu, jež je jedinou ctností svobodného člověka. Poslouchá zákonů, avšak jen onoho slohu, jemuž, aby uplatnil své pojetí řádu a krásy, podrobil svou svobodnou přirozenost.

A z těchto myšlenek, z těchto snů o království Krásy vystupují tři postavy kněžen-Beatricí: Massimily, jež se modlí, Violanty, jež se zabíjí voňavkami a Anatolie, jež jediná udržuje při životě celou rodinu, žijící na starém šlechtickém zámku. Ke každé z kněžen má mladý Cantelmo — autor — vztah erotický, čistě duchovní, z něhož vyssává pro sebe veškeru essenci nejvyšší krásy.

„Pany ze skal" mají všechny předrosti hudebního, rhytmického, žhavě barvitého stylu G. d' Annunzia. Líší se zejména svým hluboce reflektivním založením a duchovní erotikou od ostatní tvorby autorovy a jsou nápadně disparátního rázu vzhledem k ostatním pracím v knize obsaženým, mezi nimiž nejzajímavější a nejcennější je novella „Giovanni Episcopo". Z oblačných vrcholků duševních aristokratů, estetických jedinců sestoupil autor mezi nejnižší vrstvy lidu. A jako ve většině prací jeho i zde je lhostejno, co vypravuje, nýbrž důležitější je jak to podává. Ač děj je líčen nesmírně drasticky, naturalisticky, s velikou vervou a pravdivostí, je věcí vedlejší proti formě projevu, jež je mistrná. Jde tu o šílence, vypravujícího historii svého nešťastného života, o člověka duševně zatíženého, bez vůle, hrdosti a lidské důstojnosti. Novella stavěna je na pečlivém vědeckém a psychologickém studiu. Každým slovem vystižena je proměnná nálada šílencova, v celém stylu práce je patrný neklid a chvat chorobné duše. Forma podání jest — jak jsem řekl — nejdůležitější a

také nejcennější složkou novelly „Giovanni Episcopo“.

K těmto dvěma závažným pracím neměly býti ostatní tři novelly („Sentimentální pohádka“, „Za nepřítomnosti Lanciottovy“, „Ad altare dei“) přiřaděny, neboť nemajíce vůbec velikého významu, ztrácejí se takto naprosto. Jsou to lehké hříčky, pouhé bibeloty.

Tristan.

DIVADLO.

Ruská „Rěč“ dne 10. t. m. přináší zprávu o provedení nového dramatu „Poslední“ od Maksima Gorkého. Toto drama bylo sehráno v berlínském Reinhardtově divadle a nedocílilo úspěchu ani u kritiky, ani u obecenstva. „Berliner Tagbl.“ napsal, že bylo vyposlechnuto pozorně — ale nelíbilo se. Do Gorkého vkládány příliš velké naděje, praví „Rěč“ a někteří kritikové dnes prohlašují, že jest Gorký velmi dobrý spisovatel, ale špatný dramatik.

„Poslední“ toť vrstva společnosti, která posud bojuje a má v rukou moc. Známo, že Gorkij ji velmi nenávidí. Drama se odehrává v rodině policejního ředitele, která symbolisuje staré, přežilé Rusko. V této rodině se soustřeďuje veškerá hniloba společnosti. Bratr nenávidí k smrti bratra, sestra sestru. Všecky „národní“ nectnosti zdobí tuto rodinu. „Arci, Gorkij,“ praví německá kritika, „významně zhustil tu barvy, snad příliš, ale přes to každá jeho osoba má příznaky pravděpodobnosti. Ve středu toho rodinného kalu lidského, jako dva démanty září z bahna obrázky, při nichž duše básníkova si oddechovala. Jsou to dvě děti v přechodném věku, řešící mezi sebou trapnou otázku: „Je-li jejich otec počestným člověkem?“ Také obě matky se těšily ze sympatie Gorkého, zvláště ta, která spatří své děti, kdy uvázly v bahně, jak v zoufalství je prosí:

„Odpusťte mi — že jsem vás porodila!“

„Rěč“ vytýká německému divadelnímu obecenstvu, touhu po lehké stravě, která ovšem nepůsobí těžké sny. *K. V. H.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

V Topičově saloně vystavuje mladý sochař Karel Kubeš své plastiky. Většinou s pečetí pražské školy, tedy dobré školy. Téměř vesměs důkazy, že Kubeš zůstává až posud správně v přirozených mezích skulptury, nespouštěje se do parukářské soutěže s malbou, což svého času pokládáno za smrtelný hřích baroka. Dnes všechny rokokové nevázanosti jsou dávno předstiženy; staloť se pravidlem, hřešiti nejen vědomě, nýbrž schválně proti kdejakým zákonům tektoniky a statiky. Moderní sochařství rádo se vyhýbá jadrné a jasné synthesi a komponuje s oblibou někdy rebusy, jindy padělky assyrských reliefů a románských, ba i předhistorických primitivů, často pak výjevy z panoptika, překvapujíc i statickými nemožnostmi ze zásobárny rekreací momentní fotografie. Toho všeho jest (či byl) Kubeš dalek. Vybouří se doma ve skizzách a vystupuje na veřejnost s vykvašeným dílem. O tom svědčí vystavená „Pietà“, ušlechtilé a procítěné dílo. Snad i promyšlené, hledíme-li na utlačení drobné postavy Matky Boží symbolickou velikostí Syna Božího. Také „Polibek“ není komponován bez úmyslu, skrývaje i mužskou i dívčí tvář v obapolném přilnutí a vkládaje se zdarem všecku výmluvnost do expressivnosti obou těl, semknutých citově i plasticky v harmonickém souzvuku. Správná je „kostymní studie“, jemně propracovaná „busta“ (asi z masky nebožky vyvozená). Jednotnou uceleností zajímá „Mateřství“, připomínající komposice Suchardovy. Jak si Kubeš povede dále, nelze ovšem říci. Doufejme, že ve své „Salome“ si pouze zaextemporoval, že tato assyrsky moderní skloubenina, rozkloubenina i vykloubenina je toliko extremní protivou k jinému hladčímu luštění téhož problemu, které vidíme pouze na fotografii a jemuž bychom spíše dali přednost; třebaže tato fotografovaná „Salome“ koketuje poněkud s baletně akrobatickou pósou, jakou jí propůjčuje na př. snad ruská tanečnice Napěrkovská v Paříži.

Stěny v sousedství a kolem Kubešových plastik zdobí 64 dřevorytů a akvarelů maďarského grafika, jenž se sice zove Jósza Káról, ale píše na pokraje listů své vysvětlivky po německu. Dosti správně. Neníť na jeho pracích pranic maďarského, leda snad kuráž, s jakou zobrazuje historické celebrity od Homéra i Napoleona počínaje až po Menzla, Wagnera, Tolstoje — vesměs tedy osobnosti které Jósza nikdy okem nespatřil. A co s tím? Jsou to snad illustrace do nějaké maďarské čítanky? Nepovídají nic věrojatného o zobrazených a nic zvláštního o svém tvůrci. To činí spíše dřevoryty a lepty ostatní, dosvědčujíce prostě, že Jósza je dovedný muž, hotovící prodejné modní zboží, zladěné leckde do bizarnosti, částečně do líbivosti. Více nic. *J. L.*

Oprava. V básni Marie Calmy na první stránce předešlého čísla čti v první sloce: Do ticha tiše plul labutí pár a ve verši následujícím: „... stopy jich vůně.

V PRAZE, dne 16. září 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

K. V. HAVRÁNEK.

PĚNY PEŘEJÍ.

(Dokončení.)

Žena se podívala na svého pámbíčka a postřehla cosi tuze příjemného na jeho obličeji. Dlouhé řasy a záhyby vysloužilých vojáků, následkem přísného pohlížení ustalující se kolem úst, byly kratší a okrouhlejší a bručivé „no — no" znělo pro její sluch nyní jako bublání povidlovou omáčkou politého bramborníku, jenž v troubě se „napéká", rozpaluje se jako panenka při prvním kole prvé muziky

„Jaké pak štěstí tě potkalo?" tázala se.

„Hm, hm," zamával rukama muž, jakoby uměle chtěl zdržováním se řeči prodlužovati rozkoš svou a konečně i ženinu, ba všech dětí.

„Povídej," naléhala žena.

„Hehe," smál se samolibě.

„Štěstí? No, no, uznání — a to těší . . "

Posléze opakoval výrok představeného stanice:

„Tak, přede všemi, pomysli, povídal: „Koho bychom také dali do expeditu, aby nic nezmodrchal!"

Žena spráskla ruce:

„Nepovídala jsem to, že tě uznání nemine?"

„Povídala," přisvědčil Kiermann.

„To bude zase závisti, viď," hlaholilo z úst ženy, lahodně, ano, příjemně, šimravě tak, že bylo nutno polknouti sliny a ruku položiti na prsa, aby dech byl lehčí.

„Dost závisti," pokračoval Kiermann, „protože je zde i to, že všickni mohou snadno na dovolenou, ale já nemohu! Rozumíte tomu?" obrátil se k ženě a zaujal posu jako řečník před fotografem. „Mám nárok, avšak nelze, povídám, slyšíte? Koho bychom dali do expeditu!"

Proti tomuto důraznému „nelze" kmitlo se v hlavě ženině cosi jako nesmělý protest a spolu lítostná resignace:

„Napadá mne," pravila, „naši příbuzní posud neznají našich dětí . . . Psali, víš . . . až bude posvícení, že bychom se mohli k nim podívat . . . A tak dovolenou na nějaký den bys přece jen mohl . . . ."

„Cože? Dovolenou? Nerozuměli jste? Ne-lze! Ani na minutu! Koho bychom dali do expeditu . . . . Marno!" prohlásil Kiermann tvrdě.

Žena umlkla. Snad nahlédla tu nicotnost, uváděti návštěvu příbuzných a posvícení proti tomu „ne-lze", proti zadostučinění, uznání důležitosti a kdož ví čeho.

„Škoda," pravila, „ale jakáž pomoc!"

Téhož večera byla Kiermannova rodina nejšťastnější z celého města a když žena uložila děti, poslední uchylovala se na lože a pohlédla na spícího již muže, zašeptala:

„Usmívá se ze spaní . . . . Jistě se mu zdá o tom veřejném uznání . . . . "

Usedla na posteli, zhasla světlo, ale ještě dlouho se obírala tím „uznáním" a cosi uspokojivého, plnícího nitro hrdostí se promítalo s jedinou myšlenkou:

„Škoda, že nemůže na tu dovolenou . . . . Všem bych se mohla tam pochlubiti, jaký je. Švakrové, sestře . . . . jak je důležitou, nepostrádatelnou osobou u dráhy . . . ."

S tou palčivou myšlenkou, že nemůže se nikomu pochlubiti, jakého znamenitého muže má, usínala, ale i v tomto rušivém záblesku cítila ze pletiva mozku sladkost a teplo . . . .

III.

Ve stanici se již vystřídali s dovolenou všickni. Představený upozornil Kiermanna, že může také požádati za nějaký den, když zameškal se přihlásiti „do rozvrhu."

Paty cvakly k sobě, ozvalo se obvyklé „prosím", ale Kiermann nepoužil tiskopisu,

aby požádal za dovolenou. Téhož dne se zmínil ženě:

„Představený mi nabídl dovolenou na nějaký den," pravil.

„Tedy přece! Hodí se to," děla žena a vytasila se s dopisem. „Píše švakrová, sestra, čti. Zvou nás na posvícení, budou míti zabiječku. Děti vezmeme, viď!"

„Bláz-níš?" žasl Kiermann, odstrkuje dopis. „Kdyby deset posvícení bylo, tucet „zabíječek," nemohu se přece hnouti! Zapomněla jsi na to? ‚Koho bychom posadili do expeditu?' Což?"

„Vždyť povídáš, že ti představený nabízel, —" namítala žena.

„Nabízel... Vy hned se chopíte slova bez považení," pronesl Kiermann. „Mám na dovolenou nárok, nemohl jsem se vzdáliti, v expeditu by mne postrádali.... A představený to povídal jen tak... na oko... aby se neřeklo, že je neuznalým. Říci: „Požádám za dovolenou," oheň byl by na střeše. A to nejde. Uznal-li, že jsem nepostradatelný, musím uznání si vážiti...."

„Bylo by to však výhodné, dostaneme vejslužku," podotkla žena rozmrzele.

„Tu nám mohou poslat, odepiš, že Kiermann nemůže ani na minutu na dovolenou," prohlásil muž neodvolatelně.

Žena svěsila hlavu, ale jako věřící svému „bohu", pomyslila si: „Nemůže! Kdyby mohl, již pro radost dětí by za dovolenou požádal!"

Mrzela se sice, ale mohla-li muži něco vytýkati? Její rozmrzelost se vrátila zase později, když příbuzní jim poslali „malou vejslužku."

„Podívej se, kousek poslali a několik jitrnic a jelítek," pravila lítostně. „Býti tam, nejméně čtyři kusy bychom si přivezli a černé také...."

„Nevidíte, než co máte před nosem," rozkládal Kiermann. „Mohl-li jsem? Zdůrazňuji stále: ‚Koho bychom také posadili do expeditu?' Nic naplat, nerozumíte tomu ne-lze?"

„Už rozumím, tak mlč," resignovala žena, aby muže nepohněvala. A tím byla posvícenská mrzutost vyřízena.

Později, kdy podzim vcházel do suchých mrazů, o dovolené nebylo slechu. Ani nejhorlivější železniční turista, jenž za čtrnáct dní sjezdil skoro celý svět a plných osm neděl vyprávěl jen o své cestě, nezmínil se již o dovolené.

Nastala nepohoda, frekvence rostla, z příčiny nepohod zdržování ve službě. Vlaky se opozďovaly, strojvedoucí nákladníků se ohrazovali proti každému kilogramu nad maximální, přípustné brutto. Stanice měla peklo. Ke všemu měl představený ve stanici celý vějíř lékařských potvrzenek, personál nebýval nikdy pohromadě, následkem ochuravění toho, či onoho. Také Kiermann tehdy pokašlával a ochraptěl.

„Měl byste dojít k lékaři, den dva zůstanete doma a jste zdráv, než se opravdu roznemůžete," radili mu železničáci.

„Hm, ovšem, lépe tak," přitakoval, „zůstati doma...."

Ale neuposlechl. Doma se ženou rozmlouval o tom.

„U nás, sotva někdo ochraptí, hajdy k doktorovi," pronášel hlasem jako rozkřapnutý zvoneček vrátného ve stanici. „Není mi valně, ale nesmím onemocněti.... Koho by za mne posadili do expeditu?.... Kdybych tam po čtyřech se měl doplaziti, musím tam.... Za jiného lze povolat substituta za mne však ne-lze! Jak by se cizí vpravil do této služby?...."

Věřící žena se zalekla té nutnosti „doplazení se po čtyřech." Na večer uvařila muži doporučený letkvar z osvědčených kořínků, a Kiermann vypil toho dryáku notný hrnek. Doufal, že mu bude, ano musí býti po něm lépe. V noci se však dusil, kašlal zle a ráno cítil zemdlení. Nebyl s to vylézti z postele. Žena přes jeho protesty přivedla lékaře.

„Vždyť nemohu se rozstonati," naříkal lékaři. Avšak lékař, vyšetřiv chorobu, nedbal jeho stesků a napsal do záznamu, že choroba onemocnělého Kiermanna může potrvat, týden, až dva týdny.... Předepsal léky, nařídil cedulku odevzdati ve stanici představenému a odkvapil.

Kiermann horečně se namáhal povstati, nechtěl zůstati doma.

„Co si jen počnou v expeditu beze mne," naříkal.

Rozpoznav, že není s to se nadzvednouti, svolil, aby žena tedy šla na stanici „s marodkou."

„Jenom ‚prosím vás, mnoho toho tam nenapovídejte," poučoval ženu před odchodem. „Více naslouchejte, než mluvte, slyšíte?"

„Slyším, nestarej se," chvátala žena. Pospíším si, vrátím se hned...."

Děti ponechala u nemocného tatíka a odešla.

Kiermann jakoby upadl v bezvědomí, ležel nehybně, oči krví zalité upíral ke stropu a nevšímal si, že děti stojí u postele a Jakoubek cosi mluví. Když děti viděly, že tatínek se k nim neobrací, domnívaly se, že usnul a počaly si uprostřed světnice tiše hráti.

Za chvíli však Kiermann jakoby procitl z hlubokého spánku. S námahou se obrátil k dětem a zašeptal Jakoubkovi:

„Maminka ještě nepřišla?"

„Nepřišla, tatí," odpověděl hošík. „Šla na nádraží a to je daleko."

„Věčnost, co šla," zabrumlal chorý, nemoha se ženy dočkati.

Přes tu chvíli dotazoval se dětí: „Neslyšely jste? Nejde maminka?"

Žádostivě patřil na dvéře, až se v nich objeví. Mlčel, ale v hlavě vířily předpoklady.

„Představený se jí vyptává .... Ona jistě mluví více než třeba, přes můj zákaz.... Vyptává se jí, jak mi je, kdy přijdu do expeditu? ...."

Nachomýtl se výrok, jenž mu utkvěl v paměti a horečka přispěla obraznosti.

„Vypravuje jí, jaké má v expeditu obtíže ...."

Potom ho napadlo, nezdržela-li se někde cestou. Lidé jsou zvědaví! Žluč se v něm ozvala. „Promluví na ni někdo slovo a ona tucet ... . Povím jí to hned jak přijde ...."

Zase dotazy, není-li již tady maminka? A děti jednohlasně odpovídají, že není.

Zatím žena ve stanici s podivem vyslechla, co představený řekl a prohodila, jak se muž stará o stanici a jak to bude v expeditu. Na to ze stanice odešla a cestou přemítala o všem, co tam slyšela.

Dospěla k domovu. Otevřela dvéře, vstoupila a viděla, že Kiermann na ni upírá oči. Nepromluvila, ač viděla, z mužových očí, že na ni čeká .... Odložila klobouk, svlékla „sváteční" oděv beze slova a jakoby se durdila. Kiermann s obtíží se nyní nadzvedl, patřil na ni jako žízní práhnoucí, jenž vidí někoho přicházeti s nádobou, ale neví, obsahuje-li vodu či je prázdná ....

„No, co se na mne tak díváš, jakobys mne viděl poprvé?" utrhla se naň proti zvyku zlobivě tak, že užaslý Kiermann div ji zrakem nepohltil.

„Co — to — je?" zašeptal.

„Co by to bylo? Lež! Můžeš stonat třeba měsíc, dva," vyhrkla zlostně. „Tam tě nikdo nepotřebuje. Představený se divil, jak jsi se mohl domýšleti, že vznikne v expeditu zmatek bez tebe ...."

„To — to — povídal — před — stavený? těžce oddychuje zašeptal Kiermann.

„Toť se ví! Milá matko, povídal, vždyť jsem mu dal expedit z útrpnosti, tam není tolik práce jako jinde, povídal .... a což bych opakovala! Nevíš o tom? Jak bys nevěděl,—" spustila žena, jako se spouští stavidla, hrozí-li povodeň protrhnouti hráze rybníka, „Na posvícení, to jsi nemohl, byl's nepostrádatelný a zatím, ať leží třeba měsíc, dva ... O vejslužku jsme přišli, děti se mohly ukázati našim, a to nic, nic ...."

„Ty — ty — věříš — že tam nebude zmatek?" vyrvalo se Kiermannovi z úst. Chtěl říci více, ale slzy vyhrkly mu z očí a rozlévaly se po tváři. Klesl do podušek.

Žena naň patřila a zahučela: „Rýma ti vytlačila slzy .... Na!" podávala mu šátek, „utři si je ...."

Kiermann si nepovšiml šátku. V prsou prudce bušilo srdce. Jakoby v nitru se cosi sesouvalo s rachotem, co tam bylo vybudováno, bůh ví proč, pro potěšení, nebo jako to, čemu se říká „prestige" ....

Ležel jako uondán, slzy tekly proudem a pot vystupoval mu na čele. V hlavě byla směsice všemožných představ, vířilo to, hučelo jako v peřejích divoké řeky a pěna jako by proudem byla unášena, leskla se duhově, ale záhy byla pohlcována ....

Žena muže přikrývala a neustávala hučeti:

Vypoť se, rýma odejde ... Posvícení jsi nám zkazil ... Jen jeden kousek poslali ... Čtyři jen — a černé jsme mohli míti ...."

Kiermann neodpovídal, sledoval pěny peřejí ....

GUSTAV R. OPOČENSKÝ:

STARÁ POVÍDKA.

Před mnoha lety myslivec Král
s komtesou mladou do lesa jel,
koně se cestou pustili v cval
daleký les se před nimi tměl.

Komtesa dávno se cesty minula střední;
do kola stromy, les za ní, les před ní.
Pro dívčí mysl radosti více než dosti
a za ní myslivec v uctivé vzdálenosti.

V tom kousek nebe, jejž bylo zřít,
zatáh' se mračnem, šedivý v ráz,
a pojednou temně počalo hřmít,
stín lesa blesky změnily v jas.

Komtesa chvěje se strachem a vzlyká tiše.
Však myslivec dí: Je blízko tu lesní chýše
pro lovce zbloudilé při velkém honě,
vzal za uzdu svého i jejího koně.

Že bouř byla zlá, blesk ve stromy bil,
mimoděk k druhu se tulil druh.
Co dělo se dále v hrůze těch chvil,
v chaloupce lesní, ví milý jen bůh!

Však jisto, že když se v zámek vrátili v šeru,
hrabě mřel strachem už o svoji dceru!
A když ji zřel před sebou živou a zdravou,
déšť pochvaly snes' se nad Královou hlavou.

Pak častěj' jezdili do lesa
komtesa mladá, myslivec zas.
Po roce vdala se komtesa
a umřela mladá za krátký čas.

Král starý v hospodě sedá a z dýmky své kouří
vypráví často a oči své významně mhouří —
vše co se stalo, makavě na jevo dává.
Černými zuby vzpomínku krásnou ohlodává.

KANTOR.

Vejvoda Josef, kantor z Bílé Lhoty,
už léta leží v klínu země chladné.
Nad jeho hrobem v zimě vítr sviští
na podzim trávy drobné stéblo vadne.
Hnát jeho suchý v kostnici se bělá,
však jemu je to lhostejné už zcela.

Byl divný patron, bručavý a zlostný,
však nikdy svoje nepokazil dílo.
Pil za živa, co snesl a co mohl,
snad více věru, než mu zdrávo bylo.
Sedlákům dobře doveď rozuměti
a nade všecko rád měl jejich děti.

Předobré srdce v prsou jeho bilo,
laskavé, vlídné, plné milování.
Však pevný hřbet měl, nepoddajnou hlavu,
snad před čertem by nezatřás se ani.
Před vysokým se nepoklonil žlabem
a nebál se ni direktora s drábem.

Vejvoda Josef, kantor z Bílé Lhoty,
šedesát let už v chladné zemi hnije.
Byl dobrý muž a zaskřípal by zuby,
měl-li by zřít, kdo po něm tady žije:
pokorné stádo s ohnutými hřbety —
Pijeme míň, však jsme zas větší skety . . .

FRANTA ŽUPAN:

Z POVÍDEK POD JABLONÍ.*)

V.

ZRCADLO UMĚLEC.

Mezi mnohými zázračnými věcmi, které poznala Karkulka v dědečkově pokoji, kde kvetly máky na stěně, bylo také veliké zrcadlo. Říkali mu benátské; proč tak slulo, zajímalo Karkulku až tehdy, kdy už zrcadla nebylo.

Ani si ho Karkulka s počátku tak tuze nevšímala, až ji náhodou na ně upozornil zlatý třapec. Však se asi na něho pamatujete? Visel na dědouškově fezu. Když dědoušek usnul — a zvláště když usnul nad novinami — (nad knihou se to nedělo) převaloval se zlatý třapec s jednoho květu pivoňky na druhý, jakoby nemohl nalézti místa dosti pohodlného ke spánku. Tak prý dědoušek také převracíval svou nemocnou nohu v lůžku, až ji konečně umístil podle jejího přání a vrtochu, že dala na chvilku pokoj. Podobně si myslila Karkulka, že se děje také zlatému starému třapci. A třapec se urazil. Ano, jen si pomyslete!

„Kdo že je starý, žabičko?" ušklíbl se pohrdlivě. „V cucáčku už včerejší mléko je staré. Nevšimla si toho, maličká? A Chicagu se říká posud mladé město, zrovna jsme o tom četli s dědouškem v novinách, a je mu už skoro sto let. Tak je to, miláčku! Někdo žije mnoho let a zůstane mlád, jiný je stár sotva že se narodil. Jsou věci, které stárnou hrozně — jako třeba tamhle zouvák na kredenci i se svou safiánovou botičkou, anebo aspoň vyjdou z módy, což je pro někoho totéž; ale co nestárne, to je zlatý třapec, to si pamatovala. A až už bude babičkou a sotva poplete nohama, které jí dnes tak hrají, já ještě budu lítati bystře po boku každého fezu, na který mne přišijí. A třapec nepodléhá ani módě, zvláště zlatý třapec!"

A Karkulka viděla, že protivný třapec, který se tak rád chlubil a jiným posmíval,

*) Viz str. 662, 677, 686, 697, 712, 721 a také Studie k báchorce od téhož autora v lonském ročníku.

při svém celém kázání stále se jen dívá do zrcadla. S leva a s prava, s hora a dola, jakoby se chystal do plesu.

„Je to ošklivé!" dupla nohou, „ošklivé!"

„Co pak?" tázal se dědoušek, procitnuv a obraceje hlavu ke Karkulce. Zlatý třapec ve studu skryl se honem za dědouškovými bílými vlasy.

„Tvůj zlatý třapec se pořád dívá do zrcadla", žalovala Karkulka, zapomínajíc, že není pěkné žalovati. „Viď, dědoušku, že to není způsobné? A je už také starý, ten třapec. Matinka říká, že to není způsobné, kroutiti se pořád před zrcadlem. A nejde ani do plesu, viď, dědoušku!"

„Když to řekla matinka, je to dojista pravda," zíval dědoušek, mrze se na zlatý třapec — „ale myslím, že bys mu měla přáti také kousek zábavy. Pořád jen máte spolu nepříjemnosti a ty stále jen žaluješ. Třapec je hodnější."

Karkulka věděla hned napřed, že bude dědoušek na straně zlatého třapce a proti Karkulce. Turek na dýmce sedící na patách, přimhouřil výsměšně očka, když jej dědoušek nyní odkládal za lenošku a ošklivý zlatý třapec vyplázl na Karkulku jazyk. Viděla to docela dobře, třeba že hleděla jedním okem stranou, ale neřekne už nic. Ať si jen dále vychovává dědoušek takového nezpůsobu. Dočká se na něm!.

Zouvák hleděl na ni za to velmi soustrastně a přátelsky s kredence svým jediným skleněným očkem. Nebyl posud za dobré s třapcem, který, kde jen mohl, o něm cos jedovatého prohodil. Ale byl to dobrák. A škaredý třapec se začal ještě nestoudněji převalovati a okukovati v zrcadle.

„Žabičko, šla sem, něco jí povím," začal úlisně, a Karkulka neodolala, tak to uměl s každým ten chytrý třapec, když jenom chtěl. „Ona myslí —" rozhovořil se „— že se dívám do zrcadla z pouhé marnivosti — jak řekla dobře — jako když se jde do plesu. A viděla, žabičko, pravdě čest! ačkoliv jsem chlapík jakých málo dnes vídati, ani krášlí vznešené fezy, nikdy jsem dosud nebyl na plesu. Ještě tak tak snesl bych zábavu maškarní nebo domácí divadlo, ale jinak žiju úplně pro domácnost a nechápu, jak může na př. tamhle klobouk blouzniti o veřejných místech, kde každé chvíle letí dolů před lecjakou pokryvkou hlavy jako o zabití. Mně stačí klid tiché domácnosti úplně. A nemyslila, že jsou všichni třapci stejného vkusu jako já. Ó ne! Co třapec, to aristokrat rodem, má milá, neboť třapec každý je na světě jen pro okrasu a obdiv — ne pro užitečnost a práci a v tom je právě základ vší aristokracie. Všimla si jen třapců u důstojnické šavle. Čím je šavle bez toho třapce? Pouhým sekacím nástrojem v pochvě. Ale zlatý třapec učiní z ní urozenou paní, která krví musí smýti každou urážku učiněnou třapci. Zlatému třapci, pravím, má milá, neboť třapec z bavlny dává takové šavli teprve šarži poddůstojnickou, která v domácnosti je na roveň služce a kuchařce. Bavlněný třapec je totiž pouhé napodobení aristokracie, padělek, jako se napodobí a padělá vše cenné a vznešené.

Tak se padělá dnes šlechtický diplom, jako rodem nabytý uhlazený mrav a ušlechtilý cit. Dala si pozor, Karkulko! Kdyby se tedy zlatý třapec i protahoval před zrcadlem, bylo by to něco docela jiného, než kdyby se před ním na př. převaloval nějaký zouvák nebo pohrabáč. Krása a vznešenost má právo býti sebevědoma a potěšiti sebe také tím, čím blaží jiné.

Ale ani té „marnivosti", jak tomu říkají závistníci, nejsem já podroben. Já jí povím, proč se tak rád dívám do zrcadla: To je můj zájem pro umění.

Ano, nic se nesmála, maličká a poslouchala dále. Naše benátské zrcadlo je umělec. Rozený umělec ve věrném portretu, jako náš šatník ve zpěvu.

Nevšimla si ještě nikdy, jaký je rozdíl mezi naším benátským zrcadlem tady u dědouška a mezi zrcadlem v ložnici nad toaletním stolečkem, anebo zrcadlem v kuchyni, do kterého se dívá Kačka?"

„Ó ano," řekla Karkulka. „Tohle zrcadlo ukazuje také botečky a bosé nohy, kdežto maminčino ještě sukni a Kačenčino jen hlavu."

„Cha, cha," smál se třapec s vysoka „a toho si nevšimla dosud, maličká, že má v maminčině zrcadle jednu tvář tlustší a druhou hubenou, a to ne vždy tutéž? Že má nosánek na křivo a bradičku, jakoby ji povytáhnul z vosku? A toho si nevšimla, že zrcadlo v kuchyni prodlužuje nos, protahuje ústa, odchlipuje a zvětsuje uši? Co? Že dělá zapadlé oči a svislou bradu? Že je v něm každá tvář bledě zelená? Co se už služky před ním v neděli ráno naplakaly a navzdychaly. Tři už daly výpověď a jedna je na dosmrti stižena představou souchotin a k tomu ještě nevyléčitelných!

Hle, co zmůže zrcadlo, maličká!

Zrcadlo je náš domácí rádce, k němuž se uchylujeme ve příčině svého zevnějšku: „Tak jak pak dnes vypadám, příteli" tážeme se. „Jak pak nám to sluší? Nestala-li pak se s námi nějaká změna?" A ptáme se ho pěkně důvěrně, neradi před cizími, je to náš tajemník, kterému se se vším svěříme bez obavy prozrazení a bez studu, jako svému svědomí.

A hle, najednou přijdeme na to, že náš vyvolený důvěrný přítel nás hanebně klame, šašky si z nás dělá, pošklebky! A my mu tak věřili! Celí nešťastní jsme byli z té křivé brady, dlouhého nosu, zapadlých, nemocných očí! Ach, ten lotrásek nekalý! A ona myslí, že nám ubližoval samovolně, schválně? I uchovej! Co by z toho měl — či jen tu zlomyslnou radost z našeho klamu a žalu?

Ne, drahoušku! To už je v povaze toho zrcadla. Tak se ono dívá na svět. Tak ono svět vidí! Buď všechno vypouklé, hladké, kulaté, bez vrásek, anebo na křivo pošinuté, ostré, špičaté, vyzáblé, nemocné. Zrcadla jsou, milé dítě, rození kritikové a umělci v portretu, ale sotva jedno z tisíců vidí tak, jak věc vypadá ve skutečnosti — čili „ukazuje věrně". Všichni ostatní jsou karikaturisté, kteří ukazují vše dle své vrozené povahy — pro jiné směšně, pro předmět k pláči. U nás umělců se tomu říká, že „skreslují".

V maminčině zrcadle jsem boubelatý a visím na křivo vždy, ať dělám, co dělám, v Kačenčině podobám se moučné nudli, že bych se v zoufalství oběsil, kdybych už nevisel, ale v našem benátském zrcadle — šla sem, žabičko — hle — tam jsme jako skuteční. Ano, to je právě vzácné umění našeho přítele, jehož nemůžeme dostatečně oceniti. On vidí svět tak právě, jaký jest a ukáže jej bez přátelského pochlebenství a bez předpojatosti. Ničeho nezkřiví, nezdlouží, neprohne, nesešpičatí. Hle, takový je náš přítel, maličká! A snad si, jak bývá u velkých umělců, ani není vědom své velikosti v ryzím, upřímném podávání pravdy. On ani jinak nedovede vnímati a tvořiti. Veliká to vzácnost umělecká a velmi ceněná. Úsudek našeho umělce je ražené zlato — poslední neodvolatelný výrok pro lidi pravdy milovné. Všimla si jen, že matinka vždy se naposledy ještě poradí s ním než vyjde, a dědoušek rovněž jej má ve velké vážnosti, ač ho již tak často na poradu nebeře. Za to Kačce se nelíbí, že jí povídá, že na levé oko šilhá. A to je přece pravda, co? Vždyť to každý víme?"

„Pst!" okřikla Karkulka žvatlavý třapec. „Matinka povídala, že se o tom nemá mluvit.

„Dobrá —" řekl třapec, „Kačce ovšem se to nemusí říkat, protože pak pláče, ale my dva si o tom smíme promluvit, když nás neslyší.

Kačka tedy našeho umělce nenávidí a váží si náramně zrcadla v ložnici, protože ji ukazuje boubelatější a s rovným okem, zvláště když se postaví k levé straně. To zrcadlo je pochlebník, umělec nejhoršího druhu, budící sebevědomí a pýchu. Zahlazuje vrásky, nalhává mládí, svádí k lehkomyslnosti. Milejší je mi pošklebný karrikaturista, jejž Kačka nenávidí. Mudřec pobaví se takovým splašeným výtvorem tvořivosti, ale vážiti si dovede jen umělecké pravdy. Važme si tedy našich dvou domácích umělců: šatníka tenoristy a zrcadla portrétisty. Kdyby první mohl na divadelní prkna a druhý obeslati výstavu svými pracemi, v jichž rychlém a věrném provádění mu není rovna, celý svět by o nich mluvil.

No tak viděla, maličká, teď se před ním kroutí zrovna jako já. No, já nic neříkám. Kroutila se, protože každý obraz našeho umělce je poctivý kus umělecké práce, výtvor geniální. Vždycky jen lituji, že náš vzácný přítel se vrhl výhradně na portréty a dumám o tom, co by byl vykonal na poli historie nebo žánru. Ale k tomu," šeptal zlatý třapec, „zdá se, že nemá krapet nadání. Komposice a invence a zdá se mi, že také erudice scházejí mu naprosto. Je to známá umělecká jednostrannost. Vždyť náš šatník, na př., taký výtečník ve zpěvu, nemá smyslu pro barvy ani vkus v toaletě; všechno přijme stejně, co tam Kačka pověsí, a vsadím se, že by nesvedl za nic valčíkového kroku. Naše zrcadlo zase nemá za mák hudebního sluchu. Hraje-li piano, ani si nevšimne, ale drnčí-li po ulici vůz celé se radostí třese jako zcela obyčejná okenní tabule.

To však nic nevadí. Je to dobrý brach, maličká, a umělec pravého rázu.

„Což jestli nás slyšel," šeptla Karkulka a zastyděla se.

„Řekl jsem, že nemá skoro žádného sluchu. Jen zrak, ten se však vyvinul za všechny smysly.

A nyní, když dědoušek spí, něco jí zajímavého povím, co nikdo neví krom dědouška, mne a zrcadla. Tak poslouchala! Bylo to dvě zimy po tom, co odtud vynesli tvou babičku, tu hezkou slečinku tamhle. Tatínek tvůj byl ještě malý. Často sem docházela přítelkyně tvé babičky, také hezká slečinka, a mluvívali spolu o nebožce babičce. Nejdříve se slzami a vzdycháním, potom už veseleji a veseleji a jednou se i políbili tu před zrcadlem. Zrcadlo to pamatuje dobře. A pak se jednou dědoušek tvůj — slyšíš, jak chrápe — tenkrát byl ještě mladý a hezký — jednou se dlouho strojil tady před zrcadlem. Stále se přičesával, upravoval vázanku — tenkrát byla docela jiná móda, miláčku, může ji vidět tam na vybledlé fotografii. Pak si přitáhl blízko k zrcadlu židli a zapomněl docela, kde sedí, jakoby zkameněl. Na to si hrábl prsty sem a tam do účesu, díval se pozorně blíže a vzdychl. Opravdu, měl bílé vlasy. Já už to věděl dávno. Hned první měsíc po

pohřbu tvé babičky jsem je nalezl, ale mlčel jsem, neboť není mou povinností, maličká, říkati lidem nepříjemné věci, jako lékař, pan učitel nebo berní nebo třeba i zrcadlo, Mlčel jsem a skoro zlost jsem měl na zrcadlo, že mu je ukázalo. A hned tolik najednou.

Dědoušek tvůj — dobře se na něj podívej! — sňal tehdy podobiznu tvé babičky se zdi, dlouho nad ní vzdychal a políbiv ji, zase ji pověsil. Pak svlékl rukavičky a převlékl se. Turek to tamhle také pamatuje, ačkoliv je tak lhostejný, že je mu všechno jedno. Tenkrát dýmal, až tu bylo černo. A ta slečinka, přítelkyně tvé babičky, už sem nepřišla.

Myslím, kdyby se byl tvůj dědoušek podíval před odchodem do zrcadla v ložnici, že bys byla měla druhou babičku.

Karkulka pohladila něžně zrcadlo. Již se na ně nikdy nezamračí ani nevyplázne jazyk, ač to tak zle nikdy nemyslila. Dědoušek zívl a protáhl se.

„Mně se zdá, že jste si něco povídali s třapcem a se zrcadlem —" řekl podezřivě.

„Se zrcadlem ne!" popřela Karkulka v nesnázi.

„Tak tedy se třapcem —" uhodl dědoušek. Nejspíše ještě v dřímotě zaslechl jeho hlas.

„Zase ti něco nalhal, co?" zvídal dědoušek, sháněje se po svém Turku.

Třapec vykoukl malinko a mrkal na Karkulku, aby nic neřekla.

Dala si pro jistotu dlaň na ústa.

„Jen mu nic nevěř! Každý třapec je filuta," napomenul dědoušek.

Ale Karkulka ještě drží dlaň na ústech a něco si povídá do dlaně. To bylo však jen to, co říci musila, aby se nezalkla mlčením. A zrcadlo to docela schvalovalo.

„Tak vida," řekl dědoušek zapaluje dýmku a vycházeje ven. „Pořád žaloby na třapec a zatím Karkulka je to, která se kroutí před zrcadlem."

A Karkulka se smála do hrsti. „Kdyby dědoušek věděl, co jí třapec vypravoval! A ona nic z marnivosti — jen pro umění. Takový umělec!" pohladila ho.

„Milá Karkulko!" rozpovídal se poctivý ten brach. „Nikdo to neví, jakého je třeba přemáhání k tomu, mluviti vždy pravdu — každému do očí — no, vždyť ty to víš!"

Karkulka přikývla a zarděla se.

„Ovšem jí každý na nás žádá — i jménem přátelství, ale jak je jim trpka a jak k nám ochladnou po naší poctivé věrné odpovědi. Zcela jinak se má soudruh můj v ložnici. „I jdi, ty lichometko, ty pokrytče —" domlouvají mu se smíchem, ale dívají se na něho přece jen rádi zas a zas a mne už se netáží. A já přece tak rád posloužím každému. Vidíš, přítel třapec, který mne jinak dobře posuzuje, mluvil o mně tak, jako bych byl jen vážným patronem, pro věci vážné, snad dokonce pohřební, ale já mám stejný smysl i pro veselou stránku života. Co má plocha zázračná vytvořila obrazů veselých, scén zamilovaných i vroucí lásky rodinné, laškovných dětských scén, hravosti koťat — a když otevrou okna, cítím stejné nadání státi se krajinářem. Zimní zasněženou krajinu zachytnu v ráz se stejným procítěním, jako jaro budící se v sadě — jako letní chmuru bouře nad věžemi Prahy a jesenní nádherný háv Petřína. Ale co mohu, ubožák, vykonati ve svém koutě! Mně scházejí široké, volné obzory, mně schází možnost uplatniti svůj talent, to nejhorší, co může postihnout umělce. Zapadl jsem do těsných poměrů a v nich zvolna hynu. Již se ukazují vrásky stáří, tvořivost chabne, zrak se kalí. A přece nedovedu si představiti, Karkulko, jak by svět mohl býti beze mne. Vždyť celý se ve mně obráží, já jsem vlastně, Karkulko drahá, jakýsi svět sám pro sebe — cítím to dobře. Něco strašného by se musilo přihoditi, kdyby nastal můj konec."

Třapec zahlédl při návratu slzičku v očích Karkulčiných.

„To nic," řekl, „to je jen tak nálada umělců, maličká, rozplakal by tě ten starý brach bez mála. Nemluvil zase o tom, že se tu jeho talent nemůže uplatniti? Myslil jsem si to. Ale on se mýlí," šeptal, „hrozně se mýlí. On neví, že nemá paměti, že všechny obrazy jeho jsou jen prchavé skizzy. Všechno zachytí, ničeho neprovede. Umřel by hladem tam ve světě. Talent je to veliký, ale nečinný, bez jakékoliv samostatné tvořivosti — je to umělecký snílek s krásnými ale prchavými vidinami. A teď už šla, mně se zdá, že cítím z kuchyně něco jako vůni připražených mandlí na koláčku z máslového těsta."

* * *

Jednou slyšela Karkulka hrozný třesk a řinčení skla. Právě se poklízelo. I Karkulka si všimla, že se takové věci přihází nejvíce, když se poklízí. Dejte si také na to pozor, že má pravdu!

Kačka plakala, jakoby jí někdo umřel. A také Karkulka zaplakala, když uzřela benátské zrcadlo rozmáčknuté. Taková hvězda v něm byla skoro uprostřed, jako je hoši vytloukají kamenem do ledu. Krásně se od středu rozbíhaly paprsky kratší a delší na všechny strany, některé až pěkně k rámu. Byla to docela pěkná, podařená

hvězda, jak na konec musila uznati sama Karkulka a možná, že jinému než Kačence by se tak byla nepodařila. Ale zrcadlu neslušela. Maminka byla celá červená a také měla vlhké oči. Dědoušek nebyl doma. Ale třapec byl doma. Neříkal nic a byl také nějak zaražen a smuten. „Ubohý italský umělec," vzdychal, „nespatří už své krásné vlasti." Pak maminka vyvedla Karkulku z dědouškova pokoje a přikazovala přísně Kačence, aby tu hvězdu hadrem dobře utřela se zrcadla, že se takhle zdá, jako by bylo rozbité. — — —

Potom byla nějaký čas stěna prázdná a tam, kde bylo zrcadlo, byly máky mnohem svěžejší a zelenější než na ostatní stěně.

Když se Karkulka ptala dědouška, kde je zrcadlo, řekl, že se rám zlatí, že už byl velmi zašlý a některé řezby že bylo třeba opraviti a přiklížiti. Že je s takovou věcí soužení, málo kdo to dnes dobře dovede.

A pak tu bylo náhle zrcadlo zase. Takové svěží, s blysknavým zlatým rámem. Dědoušek je dlouho pozoroval, ale nebyl nějak spokojen. Zdálo se mu, že již tak „neukazuje" — jako druhdy. „Nevím, nevím," bručel —, snad už je to stářím, že špatně vidím, ale jakoby to nebylo už ani to zrcadlo. Měli to raději nechati tak — lépe mu bylo při starém zašlém rámu než nyní. Jako kus jarmarku to tu visí," broukal, nacpávaje nespokojeně nenasytného Turka.

A zlatý třapec mrkal na Karkulku, tak že si pro jistotu dala dlaň na ústa a řekla si tam to, co nutně říci musila.

Ale zlatý třapec mlčel.

Jen co je pravda, zlatý třapec, když chtěl, dovedl mlčeti jako ryba.

FR. FLOS:

SPOŘÁDANÉ RODINKY.

(Pokračování.)

Nikdy sám nikoho nepozdravil, neřekl ani: Má úcta, ani Služebník, ani Dobré odpoledne, vždycky jen: „Děkuju." Pak se vítězně ohlédl na učitele a vyložil. „To je pan lékárník, zdvořilý pán, on ví, komu čest. A tohle byl pan soudní. Viděl jste, jak se vlídně usmál, jak hluboce smekl? A tohle byl mladý Poláček; tatínek jeho má pěkný krám, všecka čest. Mladý Poláček zadíval se loni na naši Matyldičku, ale nemohlo to být, mladý Poláček ještě nic není a dlouho nic nebude."

Do hostince vešel pan mistr s kloboukem na hlavě, rozhlédl se kolem, aby viděl, kde kdo sedí a pak usedl ke stolu prázdnému, nebo nejméně obsazenému. Na otázku hostinského, přeje-li si piva, odpovídal, že si musí rozmysliti, co si dá přinésti. Vyptal se, jaké jest dnes pivo, pohaněl to, co pil předešle, potom si objednal střik, rybičku, hořčici, krájený salám a kousek sýra. Hořčici tuze rád jídal, chlebíček si jí namazal a vyškrabal vždy nožem lahvičku až na dno.

Když pojedl (což trvalo ovšem dlouho, neboť dal si na jídle záležeti, požádal nejméně o tři talíře a vrátil jistě dvakrát nůž), napil se, zapálil si doutník a šel se podívat k ostatním stolům. Hra v karty ho velmi vábila a dobrý hráč získával jeho pochvaly, za to bez obalu pověděl své mínění hráči špatnému. Důtklivě mu radil a když hráč neposlouchal, vadil se s ním, ba i karty mu bral z rukou.

Co se dále dělo, toho nikdy se pan učitel nedočkal. Dopil své pivo a poroučel se. Tu obyčejně již seděl pan domácí mezi hráči a vysoko zdvihaje karty, nadšeně hlaholil jako jenerál, který řídí bitvu.

Po takových výletech vracíval se pan domácí pozdě v noci a druhý den chodil všecek zamračen a podrážděn. Huboval na sládka i na hostinského a ušklíbaje se, plival v pravo, v levo. „Otrava, fuj, byla to otrava," stále opakoval.

Pan učitel Julius Rákos užíval krásné pohody. Jakmile přišel ze školy, zastrčil knihu do kapsy a odcházel z domova velmi rychle a tiše. Bával se totiž, aby nepadl do rukou pana domácího. Pan domácí ho unavoval svou všestrannou znalostí osob, poměrů, povah i záhad. Nic na světě nebylo, čeho by pan mistr netoliko jako vojín, nýbrž již jako jinoch nezkusil, čeho nepřemyslil, o čem si svůj úsudek neutvořil. A pan mistr neskrblil poučením. Věděl, že jíkavec nadarmo nekřičí, ale že zvěstuje déšť, o kukačce jistojistě dokázal, že se po žních změní v krahujce a varoval velmi důtklivě učitele, aby neplival, spatří-li žábu, sice by se mu udělala na jazyku. Nauku Kopernikovu zavrhoval naprosto, za to velebil Darwina a tvrdil, že všichni lidé, mimo jeho sama a jeho dcery, jsou vlastně mluvící opice.

Ubohý učitel pociťoval po vykonané procházce s panem domácím takovou malátnost a takový odpor, že již pomýšlel na změnu bytu.

Než v tom dočkal se slibovaného překvapení. Jednoho dne přijel z nedalekého

nádraží kočár a v kočáře přijely k domu páně mistrovu takové dvě krasavice, že až oči přecházely. A nastrojené byly jako kněžny. Hedvábí, krajky, šperky, péra pštrosí, květiny, zkrátka vše, co může oslniti, měly krasavice na sobě.

Zmámený učitel díval se na ně oknem. Viděl, jak lehce a hbitě sestoupily s kočáru, jak vyspěchavšímu panu mistrovi ruce líbaly, jak ho objímaly, jak rukama, v dlouhých rukavičkách oblečenými, šermovaly a jak potřásaly hlavami, až se všecky ty květy a ta péra na jejich kloboucích rozkývaly.

Uslyšel i kroky na schodech, zaslechl hlasy, kratičké smíchy, skoky a zase smíchy, ba zdálo se mu, že do jeho pokojíka vnikla i líbezná vůně.

Když běžel po schodech, potkal pana domácího, a dověděl se, že přijely jen dvě dcery, slečna Matylda a Poldy, Lojzi že zůstala v P . . . ., protože živnost nemůže zůstati bez dohledu.

„Ony, totiž mé dcery, jsou zde jako ptáčci na výletě. Uvidíte, že zejtra některá z nich zase pojede do P . . . ., ale vrátí se zase. Můj Bože, ta má holoubátka jsou stále zaměstnána. To víte, známosti a pak v P . . . . je stále tolik šlechty . . . .“

Pan učitel upaloval do polí. Mělo mu býti vlastně lhostejno, že přijely páně domácího dcery, ale nebylo.

Panu Juliovi Rákosovi bylo tehdáž třiadvacet let, a dcery pana domácího byly krasavice a jak nastrojené! Ani Josef egyptský by nebyl lhostejný . . . .

Slečny Papežovy usadily se sice v prázdných pokojích prvního patra, ale nestále, jen jako sluky na jaře; dvakrát, třikrát týdně odjížděly do P . . . . buď společně, nebo každá zvlášť. Mladého nájemníka si nevšímaly, ale když asi po čtrnáctidenním pobytu byla nejmladší dcera Poldynka sama doma (Matylda musela na rychlo odjeti do P . . . k Luise), všimla si slečna mladého učitele, kterého právě potkala na chodbě. Jejímu bystrozraku neušel nadšený obdiv, vyzírající z očí učitelových. Zastavila se proto a velmi bedlivě prohlídla si mladého muže, který všecek rozpačit sklopil stydlivě hlavu.

Slečna se usmála, popošla k mladíkovi a podávajíc mu ručku, velmi líbezně zašveholila: „Ach, ani jsem nevěděla, jakého rozmilého máme souseda. Vítám vás.“

Panu učitelovi Rákosovi bylo horko jako v lázni, honem nevěděl, co by měl říci. Vykoktal, že ho také těší, náramně těší, že může slečnu pozdraviti. Vymluvil se také, že spěchá a vklouzl do svého pokojíku.

Od té doby potkával slečnu Poldýnku denně několikrát a vždycky mu něco pěkného řekla.

Panu učitelovi se z té laskavosti točila hlava. Dosud neviděl tak krásné a vznešené slečny, a dosud žádná slečna s ním tak laskavě a mile nejednala. A hrdá nebyla ani za mák; sama navrhla, že by si mohli vyjíti v sobotu odpoledne na procházku do blízkého hájku. Pan učitel byl nadšen a nemohl se soboty ani dočkat. Jeden z kolegů ve sborovně nešetrně zavtipkoval o slečnách Papežových, to bylo v pátek před očekávanou sobotou, ale se zlou se potázal. Ten tichý, mírný Rákos rozčilil se náhle a ujal se tak horlivě slečen Papežových, že jeho rozčilení způsobilo nejprvé všeobecný úžas a pak nehorázný smích všech přítomných.

Vtipálek se však nedal, naopak řekl Rákosovi, že je buď naivní chlapeček, který nic neví, nebo šibal, který nechce vědět. Ať prý se jen zeptá vrabců na střeše a ti že mu povědí. Ostatní se zase smáli, neboť ani jediný nevěřil, že by Rákos již nedoslechl, co věděl v městečku každý člověk.

„Ach závist, bledá závist,“ vzdychl si pan Julius a vzpomněl si na slova páně Papežova, který si vždy na závist stěžoval.

V sobotu odpoledne vyšel pan učitel nastrojen ze svého pokojíka a sešel dolů, aby počkal na slečnu, která se dosud strojila. Pan domácí právě šil. Zdvihl hlavu a pohlížeje přísně na mladého muže pravil:

„Vaše procházka, pane učiteli, s mou dcerou mne netěší, nechci však dobrému tomu dítěti kaziti radost. Musím vám však, jako vychovateli mládeže připomenouti, že muž, jemuž jest svěřena nevinná dívka, jest zodpověden za její čest.“

Učitel stál tu jako opařen. Co pak vlastně udělal zlého? A čeho zlého byl by on schopen? Na štěstí vešla slečna Poldýnka nastrojena a krásnější než kdy jindy. Panu učitelovi se sice zdálo, že její ruměnec přechází trochu do fialova, ale byl to zajisté jen reflex fialového klobouku s fialovým závojem.

„Drahý otče, nenamítáš nic, že jdu s panem Rákosem na procházku?“ zašveholila slečna, líbajíc ruku otcovu.

„Nikoliv, milá dcero, důvěřuji tobě i panu učiteli,“ odpovídal ctihodný otec.

Panu učitelovi bylo, jakoby se díval na jeviště, kde se odehrávala stará rytířská hra.

„Pan učitel jest velmi příjemný společník,“ švitoří slečna.

„A doufám, bude pamětliv závazků, které na sebe béře,“ odpovídá důstojný otec.

„Papá, slušelo by nám to?“ švitoří dcera, držíc vyjeveného pana učitele pod paží.

„Ale Poldy! Pan učitel jest zajisté už zadán a pak vzpomeň na své vznešené známosti!“

Dcera se zvonivě zasmála a vyvlekla užaslého učitele z dílny.

Prošli městečkem a zabočili podél Labe k lesu. Pan Julius Rákos viděl jen svou krásnou společnici, ale slečně Poldýně neušel ani jediný udivený, ale též ani jediný jízlivý pohled a úsměv, byť se skrýval za krajkovými, neb jen jutovými záclonami.

Po celou procházku švitořila slečna sama, a jisto jest, že bavila slečna svého rytíře a nikoliv on ji, ale slečně stačilo přiznání páně učitelovo, že dosud, co živ je, neprožil tak rozkošného odpoledne jako dnes.

Vrátili se domů až k večeru a vyšli spolu až do patra. Když se Julius poroučel slečně Poldy, zadívala se mu do očí, pak se hlasitě zasmála, přiskočila k němu, pohladila jeho zardělé tváře a políbila ho na rty.

Julius leknutím zbledl a upustil klobouk, ale slečna Poldy se smála a odskočivši ke svým dveřím, pravila shovívavě: „Posloucha!, on je nějaký hloupoučký. S bohem!“ Vklouzla do pokoje a pan učitel zdvihnuv klobouk, rozběhl se po schodech dolů a vyběhl z domu . . . .

* * *

V sobotu večer přijela slečna Matylda, a v neděli ráno odjížděla slečna Poldy do P . . . . Když slečna Matylda potkala mladého nájemníka, zastavila se a usmívajíc se pravila: „Hleďme, náš pan učitel je don Juan; slyšela jsem, že s naší Poldy chodí na procházky. Nu já to Poldy přeji a vám také, pane učiteli.“Stiskla mu ruku a zase velmi vlídně se usmála.

Pan učitel shledal, že slečna Matylda je také tuze hezká slečna a nic se nedivil mladému Poláčkovi, o němž doslechl, že tenkrát vyváděl divy, když mu Matyldu odepřeli. Vypravovalo se ovšem, že překážel tenkrát starý Poláček a ne rodina Papežova, ale závist lidská i pravdu obrátí na ruby.

Teď už pan Julius Rákos nečetl. Obsah knihy ho nevábil, ba kniha byla mu nesrozumitelna, neboť myšlénky jeho stále a stále vracely se ke slečně Poldy a vzpomínky kouzlily mu její vábný obraz. Pan Julius teď chodě snil a aby ze svého snění nebyl vyrušován, vyhledával samotu a toulal se celá odpoledne po lesích.

Náhle v odlehlé části lesa potkal muže, kterého v městečku sice někdy vídal, ale kterého dosud neznal.

Muž pozdravil a drže dosud klobouk v ruce, oslovil učitele.

„Odpusťte, pane učiteli, že vás zastavuji, ale hledám vás již dávno. Musím vám něco říci!“

„Mně, pane? Neznám vás a nevím, proč — “

„Jsem klempíř Nováček — chodíváte kolem mé dílny . . . .“

Pan Julius si hned vzpomněl; ach ano, klempíř Nováček.

„Přejete si snad něčeho ode mne?“, ptal se zdvořile.

„Nikoliv, chci vám posloužiti, chci vás varovati.“

„Nerozumím, ale děkuji vám za dobrou vůli.“ Učitel smeknuv klobouk chtěl se poroučeti, neboť tento klempíř se mu nelíbil, ba byl mu právě teď obtížný a protivný.

Muž vida, že mu chce učitel utéci, chytil ho za rukáv.

„Ne, nesmíte odejít,“ mluvil chvatně a naléhavě, „nesmíte, dokud mne nevyslechnete. Doufal jsem, že vám to poví někdo jiný, ale pozoruji, že nikdo nemá odvahy, že nikdo není váš přítel. Jsem mužem nejstarší dcery Papežovy, Luisy.“

Poslední věta účinkovala. Pan Julius se zastavil, udiveně pohlédl na klempíře a vyhrkl:

„Jakže, muž dcery páně Papežovy? Je to možno?“ (Dokončení.)

LITERATURA.

„Luhačovský památník.“ S řadou akvarelů Jaroslava Šetelíka. Vydal F. Topič v Praze 1910. —

V elegantní úpravě, která je milou předností knihy, vydalo Topičovo nakladatelství na památku všem, kdož v rozkošném luhačovském zákoutí „hledali ztraceného zdraví“, hezounký památník s příspěvky mnoha spisovatelů, bývalých luhačovických hostů. Řada básní, hlavně ovšem vzpomínkových a nadšeně panegyrických, jak už to bývá při takových příležitostech — a několik prós, z nichž pouze dvě — F. Bílého a MUDra Z. Jankeho — vztahují se k praktické stránce Luhačovic; vše ostatní zase vzpomínka anebo luhačovským ovzduším napojená črta. Mistr Adolf Heyduk vzpomněl si na místo, kde se mu tolik před rokem líbilo, pěknou úvodní básní — verše mu věnovali také Jaromír Borecký, A. B. Dostál, Q. M. Vyskočil, Em. šl. z Lešehradu a G. R. Opočenský. Ředitel Fr. Bílý napsal pro památník o Luhačovicích výraznou studii histo-

ricko-národopisnou, Z. Janke ocenil lázně se stanoviska lékařského, spisovatel F. X. Svoboda otiskl zde rozkošný úryvek ze známého luhačovského románku „Srdce její zkvétalo vždy dvěma květy" (Sebr. spisů sv. I.), jejž poznali naši čtenáři pod titulem „Probuzený tygříček". Z ostatních spisovatelů zaslali svoje prósy Fr. Herites, Marie Calma-Veselá, Rosalba, Jindra Imlauf a Rudolf Kuráž. Krásnou ozdobou knihy, která se obsahově presentuje jako vkusně vybavená publikace kalendářová, jsou reprodukce Šetelíkových akvarellů, poskytujících pohled na několik nejrázovitějších míst a pohledů luhačovských. Jsou to pravé umělecké perly jak v pojetí, tak v podání technickém — nejkrásnější ozdoba Památníku. Uspořádal jej K. Rožek. —*n*—

„Lyrická premie spolku Máje na rok 1910." Vydal Spolek českých spisovatelů belletristů Máj v Praze svým členům. —

Po cenné premii loňské (diplomaticky věrný otisk jubilejního almanachu Máje z r. 1858) která měla význam spíš pietní a kulturně-historický, vydává spolek Máj svým letošním členům dílo obrácené venkoncem k přítomnosti: autografické snímky lyrických básní svých členů od Nerudy, prvního předsedy spolku, až po členy nejmladší. Nejmenovaná redakce tohoto, jistě někdy v budoucnosti velmi hledaného almanachu, seskupila příspěvky do dvou kategorií: na první stránky zařadila lyrické básně členů mrtvých (Neruda, Sv. Čech, Jan Červenka, Josef Jakubec ,Ant. Klose), do kategorie druhé příspěvky členů žijících, celkem jedenačtyřicíti, a to Vrchlického, Adámka, Arietta, Babánka, Boreckého, Borotínského, Bresky, Dvořáka, Fučíka, Geisslové, Grünwalda, Heyduka, Jahna, Kalusa, Klášterského, Krásnohorské, Krofty, Kuchaře, Františka Kvapila, Jaroslava Kvapila, Ledy, Legra, Em. Šl. z Lešehradu, Maška, Maternové, Müldnera, Opočenského, Pippicha, Fr. S. Procházky, Quisa, Rokyty, Sekaniny, Skarlandta, Suchého, Svátka, Svobody, Šimáčka, Šípka, Vyskočila, a K. de Wettera. Rozumí se, že při takové rozmanitosti jmen, směrů i individualit nemůže míti publikace ráz ucelený ani jednotný — právě naopak; působí dojmem až příliš pestrým a rozmanitým, uváděje i jedno jméno, se kterým se tam potkáváme dosti neradi. Je však záslužným činem redakce a pěknou stránkou almanachu, že při velké většině jmen podává ukázky opravdu typické a živě individuálně zbarvené, a již z toho důvodu má kniha vedle ceny jaksi representativní a vzpomínkové i cenu dokumentární. Neobyčejně ladná úprava celku, krásný přetisk autografu na ručním papíře a zejména prostičká, rázovitá výprava mistra Alše činí knihu milou dvojnásob. Vyšla z uměleckých reprodukčních dílen naší Unie. *J.*

DIVADLO.

* V těchto dnech bavil se Gerhart Hauptmann se spolupracovníkem Lokalanzeigru a sdělil s ním některé pozoruhodné detaily o nejnovějších svých pracích. Zabývá se právě dramatem Ratten (Krysy). „Je to totiž můj první kus — vyprávěl Hauptmann — ve kterém se výhradně zabývám Berlínem. Počnu jím také větší cyklus berlínských dramat. Je to již ostatně má stará myšlenka, pojatá jistě již přede dvacíti lety. Chtěl jsem psáti drama, které se mělo zabývati mohutným rozvojem Berlína — ale tenkráte jsem neměl pro tu úlohu dostatečné ještě zmužilosti." Na konec prohlásil básník „O definitivní změně mého sídla nemůže býti řeči. Zdržuji se — jak víte — téměř celou polovičku roku za hranicemi, nejvíce na jihu. Zbytek roku trávíme v Agnetendorfu. Otázka změny bytu je více jakási formalita — chcete-li otázka berní." —*n*—

* Novou kalhotkovou roli chystá si opět Sarah Bernhardtová pro letošní saisonu. Získala Maeterlinckovo drama Pelléas a Melisanda, a bude v něm hráti titulní úlohu,mužskou, zatím co básníkova choť Georgette Leblancová bude hrát Melisandu. —*n*—

TÝDEN.

Slovenský Týždenník č. 34. má významný článek politický, jenž se však dotýká také — českého písemnictví. Na Slovensku v Mikuláši se uchází o mandát do sněmu Maďar Andor Kozma a představil se tamním voličům. Neumí sice slovensky, naučil se však své řeči volební, leč tak, že ji nikdo nerozuměl, ale byla otištěna v úředních Slovenských Novinách peštských. Z řeči kandidáta poslanectví vysvítalo, že jest „maďarský básník a spisovatel" a přeje slovenskému lidu a mezi jiným podotýká, že jeho literární práce jsou přeloženy také do češtiny. „Týždenník" praví tu:

„A zvláštne je, jako sa pan Kuzma, keď poľoval na slovenský mandát chlúbi, že jeho verše boly udajne preložené do češtiny. Teda češtinou agitoval za sebe ten maďarsky „básnik"!

Jest sice nepěkné vtahovati literaturu do politiky, ale podává se tím důkaz, že překotným a nesystematickým překládáním u nás můžeme se dočkati i škody v politice, jako v původní produkci literární. Lze předpoklá-

dati, že maďarský „básník“ Kozma se snad nedopustil „toho vše dovoleného o maďarských volbách“ a že tehdy se chlubil skutečně existujícími překlady do češtiny, ačkoliv by přece jen bývalo výhodnějším pro nás národně i politicky — býti bez takových překladů. O

*

* Björnstjerne Björnsonův statek Aulestad, na kterém sídlil slavný norský básník od r. 1874 téměř nepřetržitě, má býti prodán v dražbě, poněvadž vydržování jeho je vdově po Björnsonovi dnes velmi nákladným. Björnson koupil Aulestad své doby za 64.000 K, r. 1890 jej prodal svému nejmladšímu synovi Erlingovi, ale brzy jej opět odkoupil. Norský tisk se vřele přimlouvá za zachování národní památky. —*n*—

*

* O zajímavé rozmluvě s Tolstým, která pro nás dnešního dne jen dokumentuje jeho zapřísáhlou jednostrannost v nazírání na život a umění, píše dopisovatel budapeštského listu Az Est, který v těchto dnech dlel v Jasné Poljaně. Slavný stařec mu sdělil, že bude psáti v příštích měsících o Japonsku a Japoncích. Na otázku, zda dílo bude míti karakter literární, odpověděl Tolstoj: „Krásná literatura nestojí za námahu. Dnes musíme psáti pravdu, jen pravdu psát má dnešního dne jakési jediné oprávnění. Je to sice velice obtížno, neboť každý člověk pohlíží na svět svýma vlastníma očima, a tak vypadá pravda každému jinak. Dnešní spisovatelé píší vesměs buďto z marnivosti anebo z ohledů peněžních. Ostatně i já jsem kdysi, ve svých počátcích, zabředl do stejné chyby a psal jsem z těchže motivů; dnes však nenávidím z plna srdce tak zvanou krásnou literaturu a stejně i divadlo. Jenom náboženství a hledání i hlásání pravdy jsou to jediné, co mi zbývá k plnění mého literárního poslání.“ —*n*—

*

Dne 16. t. m. zemřel v Nizze francouzský žurnalista, románopisec a dramatik Emile Blavet, nar. r. 1838 v Cournonterralu u Montpellieru. Býval professorem, r. 1868 se však věnoval žurnalistice. Pobyl v několika redakcích žurnálů pařížských, k posledu v žurnále „Le Figaro“, kde pod pseudonymem Parisis obstarával rubriku „La vie de Paris“. R. 1884. stal se tajemníkem „Velké Opery“. Velkých románů vydal sedm, z nichž nejvíce se těšily oblibě „Dalila“ a „L'homme sans nom“, potom „Dent pour dent!“ Jeho dramata „Fils de Porthos“, „Voyage au Causase“ a komedie „Les Déluges“, „Mon oncle Barbasson“, vaudeville „Mimi Pinson“ setkaly se na prknech se zdarem.

*

* Trošku bizarrní, ale velmi interessantní studií zabývá se od nějaké doby italský essayista Scarlati. Do časopisu „Minerva“ píše velikou charakteristiku — slavných hrbáčků. V nejnovějším čísle rozepisuje se o slavném francouzském básníkuvi, humoristovi a satirikovi Paulu Scarronovi, tvůrci originální knihy „Virgile travesti“. Scarron, který až do svého 29. roku vedl život velmi bezstarostný a veselý, onemocněl náhle a to tak těžkou chorobou, že jí byl naprosto ochromen a zmrzačen. Přes to neztratil nikdy výborné nálady. Jakémusi řeholníkovi, který byl přesvědčen, že každé pozemské utrpení je vlastně boží milostí a projevem božské lásky k člověku, které si máme vážit — řekl Scarron s povzdechem „Ach, ano, milý otče — jen že ten dobrý Bůh mne má nějak až příliš rád!“ — Jednoho dne byl Scarron představen královně Anně, matce Ludvíka Čtrnáctého. Královna se s ním bavila, počala se oň živěji zajímati a otázala se ho, má-li nějaké zvláštní přání, že by mu je ráda vyplnila. „Chcete-li, Veličenstvo, pro mne něco učinit,“ řekl Scarron, „tož prosím, byste mne jmenovala svým dvorním nemocným.“ Královna se zasmála a dávala mu vypláceti roční rentu. Scarron vžil se do úlohy ‚dvorního nemocného‘ jak náleží, a už na první kvitanci se podepsal „Paul Scarron, malade en titre de la Reine.“ — Několik dnů před smrtí byl básník tak vzrušen, že musil po celé hodiny křečovitě vzlykati. Když mohl konečně promluviti, řekl: „Sotva že mne ten strašný záchvat popustí, napíši ihned satiru na vzlykot.“ Satiry na vzlykot už ovšem nenapsal, ale byl přes to velice vesel a šprýmovný až do poslední chvíle. Když již umíral, a jeho příbuzní a přátelé stáli kol jeho lůžka, nadzvedl se a prohlásil: „A kdybyste ještě dvakráte přidali do síly svého pláče, nenapláčete se o mne ani za polovinu toho, co jsem se já sám sobě v životě nasmál.“ — Jeho poslední žert byl trošičku podivný: svoji choť Françoise d'Aubignè odkázal testamentárně králi Ludvíku XIV., a dáma ta byla tak přesnou vykonavatelkou poslední vůle svého manžela, že krále dostala brzy v úplnou svoji moc. Stala se nejprve jeho milenkou a později — pod názvem paní de Maintenon — jeho morganatickou chotí. —*n*—

V PRAZE, dne 23. září 1910.

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

FR. FLOS:

SPOŘÁDANÉ RODINKY.

(Dokončení.)

„Každý člověk v městečku vám to dosvědčí. Než to je vedlejší. Žil jsem se ženou dva roky, měli jsme hezkého hošíka a dařilo se nám dosti dobře, jak se může v malém městečku řemeslníku dařit. Jsem tu sám, bez konkurenta a práce mám dost. Náhle však mně žena i s dítětem utekla do P . . . ., to už tam byla její sestra Matylda. Jak jsem se dověděl, kde žena je, běžel jsem za ní. Prosil jsem ji, aby se vrátila a když nechtěla, žádal jsem aspoň o chlapečka, ale marně. Mohl jsem sice žalovat, ale nemám k tomu povahy a pak moudří lidé mně dokázali, že bych spíše udržel stádo divokých koní než ženu, která chce žít svobodně. Co vyřídíš?", „řekli, „přivedeš ji domů, chvilku tam bude, všecko nejlepší ti sebere a uteče zas. Ukovat ji nemůžeš a kdybys i ukoval i řetězy přetrhá, to už je takové plemeno."

Šel jsem žalovat k rodičům, ale tam jsem teprve nepořídil. Ten starý šelma div mne nesbil a jeho žena štěkala jako fena, že prý dcera její u mne poměla jen hladu.

„Naše dcery," rozkřikoval se starý, „naše dcery jsou zrozeny a vychovány k něčemu jinému, vyššímu —"

„A proč, pro Boha, jste mně ji dávali?", namítal jsem. Na to neměli odpovědi. Starý zase deklamoval, že on netoliko jako vojín, ale i jako jinoch —

Nedal jsem mu domluviti a řekl jsem mu, že už tenkrát i tenkrát byl lotr a ničema.

Vyhodili mne na ulici.

Od té doby jsem s nimi nemluvil, ale někdy mě popadl stesk a já jsem se rozběhl do P . . . . Nu pravda i teď tam běhám, ale bohu přísahám, ne k vůli ženě, ale po dítěti se mně stýská."

Nováček se odvrátil a nějak dlouho zabýval se kapesníkem.

Učitel mlčel. Ne, nemohl uvěřiti, že všecko to byla pravda. Kdož ví, proč klempířovi žena utekla, a pak pan Papež byl přece muž ctihodný!

„Tedy toho všeho nevíte, pane učiteli? Nuže snad tedy ani nevíte, co tam v P . . . , má žena a její sestřičky dělají? Sám jsem toho dlouho nevěděl. Matylda si totiž zařídila v P . . . . krám, v němž prodává přirozené i umělé květiny, stužky a jiné trety. Ale to všecko jest jen na oko, pro svět.

Jednou přišel jsem opět do P . . . ., abych se podíval na svého hošíka, ale krám byl zavřen a kdosi z domu mně řekl, že „slečny" jsou na výletě.

Zašel jsem do hospůdky v téže ulici. V hospůdce nebyl v té době nikdo, jen hostinská umývala sklenice. Hovořil jsem s ní o ledačem a pak jsem nenápadně stočil řeč na slečny Papežovy. Ale tu jsem uslyšel věci, až mně vlasy na hlavě vstávaly. Hostinská se nejdříve vyptala, nejsem-li příbuzný a pak, když zvěděla, že jsem pouze z místa, odkudž jsou i slečny, spustila stavidla. V celém městě říká se domu, v němž bydlí má žena se sestrami, „V rozkoši". Zde provozuje se prostopášnost tak veliká, že v Sodomě nemohlo býti hůře. Každý o tom ví, ale nikdo nezakročí, protože spustlé ženštiny chrání osoby velmi mocné.

„Dnes jsou „slečny" na výletě," podotkl jsem, abych za sdělení také pověděl novinku.

„Dnes? A kde budou zejtra a pozejtří?", ptala se hostinská.

„Den co den se hýří a co se děje v noci, o tom byste se mohl přesvědčiti, kdybyste se zdržel."

Ubezpečil jsem hostinskou, že se nezdržím. Vyšel jsem z hospody jako opilý, ačkoliv jsem zapomněl pivo vypíti. Zašel jsem k hokynářce a ptal jsem se zase. Tam jsem slyšel ještě horší zprávy, řezník, kupec,

pekař, všichni mluvili stejně, ovšem každý podle své povahy a podle toho, kde „slečny" kupovaly. K večeru jsem se vloudil do domu, Nic nebylo snažšího. Dům byl otevřen večer i celou noc. „Slečny" přijely s veselou společností pánů a čím více se tmělo, tím více pánů přicházelo a nepřicházeli jen mladí, ale i vážní, zralí muži i starci.

Zpěv, smíchy, výkřiky, třesk a znění sklenic ozývaly se do stichlé ulice. Dodal jsem si odvahy a vnikl jsem až do pokojů. Což, mně se nemohlo nic stát, přišel jsem přece navštívit svou ženu. Nemohu vám vypravovat, co jsem spatřil. Och, hanba, hanba! A nejhorší ze všech byla Poldýna — ještě zpola dítě . . . ."

Učiteli bylo, jakoby ho někdo do hlavy udeřil, až zavrávoral. Pak ale chytil klempíře za rameno a vykřikl: „Co pravíte? Poldýna! Slečna Poldýna?"

Klempíř neodpověděl hned, jen odplivl, setřásl ruku učitelovu s ramene a pak klidně řekl: „Téhle sliny bylo by na ni škoda!"

„Myslím, že mne i Luisa spatřila, neboť zmizela z pokoje;" pokračoval Nováček. „Neměl jsem také chuti, abych zde zůstal déle a ještě za noci jsem se vydal domů. Nikdy bych nikomu nevěřil, o čem jsem se přesvědčil na vlastní oči. To je ta živnost, o které starý Papež vypravuje, to jsou ty vznešené známosti jeho dcer, to jsou ty peníze, za které si doma hoví a při tom káže o mravnosti.

To jsem vám chtěl, pane učiteli, pověděti, dříve než bude pozdě. Viděl jsem vás, že jste šel s Poldýnou veřejně po ulici. Lidé si na vás prstem ukazovali, ale vy jste nic neviděl. Nejposlednější podruh zdejší by s ní nešel. Mimo to tam bydlíte. Bylo by mně vás líto a byl bych špatný člověk, abych vás nevaroval. A teď odpusťte, že jsem vás zdržel."

„Ne, neodcházejte, pane mistře! Děkuji vám. Ach jak mně je ošklivě! Nemohu vám říci, co se ve mně děje, ale cítím, že na mně lpí jakás protivná špína.

Pojďme, pojďme! Nezůstanu v tom domě ani hodinu."

Oba muži obrátili se k městečku. Klempíř Nováček vzpomínal si ještě na podrobnosti. Dušoval se, že dítě u ženy nechá, že brzo pro ně dojde a že pohrozí ženě . . . .

Učitel byl zamyšlen. Nebyl zamilován do Poldýny, ale byl už okouzlen. Teď mu bylo úzko, nevolno a odporno; vždyť plod, k němuž voněl a jenž vzbuzoval v něm rozkoš, byl shnilý a válel se v nečistotě.

Když oba muži vyšli z lesa, ležel již stín večera na krajině.

Náhle uslyšeli z blízkého křoví surový křik:

„Ach, už tě mám, ty mrcho zlodějská! Nejen že všechny meze vyžneš, také jetel kradeš? I pro umučení, vždyť ona má plachtu jetele! Tu máš, tu máš, zlodějko!" Klempíř s učitelem přiběhli ke křoví, kde silný muž bil ženu, schoulenou na zemi.

„Co to děláte, sousede?", ptal se klempíř.

„Eh, jděte k čertu! Kradla a já jí platím hotovými."

V tom žena zdvihla hlavu, aby se podívala na své nenadálé ochránce, a užaslý učitel poznal divoké oči a posupný obličej své paní domácí . . . .

Dal se na útěk a klempíř běžel za ním, i on ženu poznal.

Na cestě stál polní hlídač a klidně kouřil.

„Víte, co se děje?", ptal se Nováček hlídače.

„I vím; až jí Veverka hodně namele, odvedu ji já. Neměli jste mu překážet. Dobrou noc."

Klempíř Nováček pospíchal za učitelem.

„Mohl byste mně poradit, koho bych zjednal na stěhování?" zeptal se učitel.

„Na zejtřek? Postarám se."

„Ne, teď, hned. Teď nebude nikdo doma."

„A to vám pomohu sám a s radostí a chcete-li, odneseme to k nám, mám tam také pěknou světničku."

* * *

Nazejtří ráno odcházel pan Julius Rákos do školy z klempířova domku. V poledne našel na stolku dopis. Otevřel jej a sotva že přečetl: „Vaše Blahorodí, já netoliko jako vojín, nýbrž již jako jinoch," složil zase dopis a vhodil jej do plotny, na níž si pan mistr Nováček vařil svůj mládenecký oběd.

KAREL V. BABÁNEK:

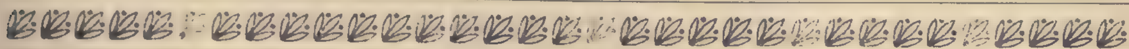
SRDCE ČLOVĚKA.

Ať v tichu samoty, ať v ulic ruchu,
hovoří všude srdce člověka,
a probouzí se touha odvěká,
jak píseň tesklivá i plná vzruchu.

A neklidného srdce touhy snivé
jak bílí ptáci na odletu jsou,
již vzduchem zakrouží, se rozlétnou
chorému srdci přinést vody živé.

Jak hlasy, jež se rodí v srdce taji,
a volající nocí zasněnou,
zda odpoví jim dálka ozvěnou,
a úzkostlivě ještě naslouchají.

A v podvečer, když stíny už se dlouží,
a nebem hvězdy třpytné zahoří,
slyš, srdcí dvé to spolu hovoří,
a do dálek tesklivou písní touží.

LITERATURA.

Nikol. Semen. Lěskov: „S p r a v e d l i v í“. Přeložil Vítězslav Unzeitig. Světová knih. č. 815—816. Nakl. J. Otto v Praze.

Tři povídky, mravopisné obrázky z minulosti ruské, mající význam ten, že byly autorem sepsány v době, kdy Lěskov, uchýliv se do zátiší z bouřlivého života politického, podlehl učení Lva Nik. Tolstého. Počal čerpati látky z ústního podání, nejen z toho, co venkovský lid vyprávěl, ale také z pověstí neuvědomělé a nevzdělané třídy měšťáků a činovníků. V pověstech těch se projevuje úcta k caru a k náčelnictví, chválí se nad míru vše ruské, což je projevem tehdejšího vlastenectví.

Takovou pověstí, Lěskovem zpracovanou jest prvá, nejdelší povídka „Levák“. Umění tu skrovně, má více význam pro folklor, přihlíží-li se k vypravovatelské formě, ale v překladě se tato vlastnost ztrácí, protože stylově překládati takové věci jest nesnadno a nezdařilo se ani tomuto překladateli. Za to druhá povídka, „Na stráži“ jest umělecká, přes to, že vliv Tolstého v ní se rovněž jeví . Třetí obrázek, „Trpaslík“ jest také anekdotou z úředního, kvasného vlastenectví ruského, ale mnohem slabší práce předcházející. Pracemi těmi se sice doplňuje podobizna dosti plodného Lěskova, ale jeho význam pro literaturu a umění spočívá v realistních kresbách ze života, kde se jeví jeho talent jako bystrého pozorovatele a dobrého psychologa, byť i liboval si v nadsázkách a vidně se snažil býti originelním.

O překladu lze říci, co o ostatních překladech p. Unzeitigových z ruštiny, ale snaha po správnosti jazykové je tu větší a zřejmější.

K. V. H.

DIVADLO.

OPERA. Po pěti letech vypravilo Národní divadlo znovu Dvořákovy „T v r d é p a l i c e“. Jest s podivením že tato aktovka nemohla se v repertoiru tak zachytiti, jako na př. Blodkova „V s t u d n i“. Štolbovo libretto (jemuž vadí jen příliš nehorázná dikce) poskytlo Dvořákovi vhodnou příležitost, uplatniti bystrou, téměř taneční rytmiku a lidový tón, jež oboje měl Dvořák v krvi. A tak, až na několik míst hlavně ke konci ouvertury i opery, setkáváme se v „Tvrdých palicích“ s hudbou temperamentní, ale nepřestřelující. Po dramatické stránce vadí nám ovšem při díle únavnost opakovaných vět a mezihry, trhající nejenom verše, nýbrž zadržující i dramatický spád děje a často povaze jeho neodpovídající. Dík živé hře účinkujících nebyl však tento nedostatek toho druhu, aby ničil účinek jeviště. „Tvrdé palice“ zasluhují, aby se udržely na našem repertoiru a jest jen litovati, že na této Smetanu sledující dráze Dvořák nezůstal, nýbrž po následujícím „Šelmu sedlákovi“ odbočil. Díla jeho nebyla by sice po Smetanovi přinesla mnoho nového, ale byla by náš repertoir obohatila a ne, jak se „Jakobínem“ a „Dimitrijem“ stalo, porušila. Provedení pod taktovkou p. Pickovou bylo pěkné; zvláště pan Kliment zahrál výtečně úlohu „pletichaře“ Řeřichy.

Několik aspoň slov nutno mi přidati o pantomimě S c h n i t z l e r o v ě „Z á v o j P i e r o t č i n“. Přes nepopíratelný účin díla, s tak raffinovanou příšerností pracujícího, dlužno přece uznati, že tento genre, pokud chce vytvořiti samostatné dramatické celky, je bezkrevný. Mlčení všech těch lidí na jevišti působí nepřirozeným dojmem; kdyby aspoň vzkřikli, když je pojímá hrůza neb vášeň! K plnému účinu schází „Závoji“ s l o v o, vůbec lidský hlas, byť i jen po skrovnu užitý. Hudba D o h n á n y i h o v první části nudí; později, hlavně plesem na svatbě počínajíc, stoupá její kvalita značně, ba až k dramatické účinnosti. Jsou to všechno sice známé zvuky, ale s velikým vkusem a s dramatickou intelligencí užité. Z výkonů mimických v popředí stála Pierotka sl. R y d l o v é. Škoda, že m u s i l a býti němá!

Dr. *Otakar Zich.*

TÝDEN.

* Dne 23. t. m. skonal ve svém bytě na Smíchově známý učenec na poli organické chemie, spisovatel a redaktor Živy, universitní professor dr. B o h u s l a v R a ý m a n, byv den před tím raněn mrtvicí v paláci nebožtíka Hlávky. Rodák ze Sobotky (* 7. pros. 1852), absolvent university pražské a celé řady zahraničních vědeckých ústavů, vykázal Raýman chemické vědě v našem odborném životě i školství místo opravdu vynikající, postaviv ji na

vysoký stupeň moderního názoru a badatelských úspěchů. Jako učitel vynikal podivuhodným strhujícím temperamentem, který uměl vyvolati lásku ke krásné vědě chemické, jako spisovatel nejvýš pilný, agilní, všestranně vzdělaný a na výši doby stojící podal nám několik spisů požívajících dnes pověsti zahraničné. Uveřejnil zejména řadu prací týkajících se sloučenin aromatických, chemie cukru, chemie fysikální i anorganické, pracoval v kvašení, napsal celou řadu učebných knih, založil časopis Živu, redigoval Chemické listy, Věstník České Akademie, jejíž byl řádným členem a generálním tajemníkem, a vší svojí bohatou, všestrannou snahou staral se o zvelebení vědy chemické u nás způsobem co nejzáslužnějším. Budiž mu vděčná paměť! —*n*—

*

* V úterý 20. t. m. zemřel ve Vídni jeden z nejproslulejších herců moderní doby, Josef Kainz, narozený r. 1858 a prodělavší v mládí dosti pestrou a trnitou dráhu divadelního enthusiasta, nežli zakotvil na větších divadlech v Mnichově a později v Berlíně. Od r. 1899 přináležel Kainz dvornímu divadlu vídeňskému, se kterým mu loni vypršela smlouva, letošním rokem za velmi vhodných podmínek opět obnovená. Kainz se nového poměru už nedožil, podlehnuv zákeřné chorobě střevní. K nejmohutnějším postavám, které Kainz vytvořil za svého více než třicetiletého působení u větších divadel, budou náležeti zejména postavy dramat Ibsenových, Sudermannových a jiných moderních dramatiků, ale pozoruhodné výkony podal i ve hrách Shakespearových, Schillerových a v některých antických rolích. Kainz, jeden z největších herců naší doby, nezůstal, bohužel, ušetřen nízkých proudů národnostního chauvinismu. Dal se nejednou strhnouti k málo duchaplným narážkám a výpadům protičeským, což je důkazem jeho ne zrovna vysoké potence mravní a ethické. —*n*—

*

* Polský „Tygodn. Illustr." a „Swiat" v č. 38. přinášejí životopis a podobiznu zemřelého zástupce „Mladé Polski", jejíž členové se odvrátili od posavadních pramenů západní kultury a naklonili se — Rusku.

Čelný tento zástupce „Mladé Polski", Mieczyslaw Srokowski, zemřel 11. září v nemocnici sv. Ducha ve Varšavě. Nar. 1873 na Podolí. Vydal básně a z krásné prósy upoutal k sobě pozornost vydáním „Epigonů". Ne méně pěkné dílo „Anachronisti" se právě tisklo ve „Swiatě", autor nedočkal se jeho zakončení. Autor, vzbudivší sensaci v lit. kruzích polských svým talentem, byl dokonalým umělcem. Jeho slovo je živé, barvité a obrazy plastické. O

*

* V „Giornale d'Italia" uveřejňuje Eugenio Checchi zajímavou, trošičku ovšem romanticky znějící historku o tom, jak povstal slavný Dumasův román „Hrabě Monte Cristo". Angelo Fiorentino, vlašský žurnalista, který se stýkal v Paříži s Dumasem, navštívil kdysi Marseille a v něm prohlédl si i proslavený zámek If. Tam se dočetl v archivu také o jakémsi politickém trestanci jménem Edmondu Dantèsovi, který se byl pokusil o útěk tím způsobem, že vlezl do pytle určeného pro mrtvolu kteréhosi jeho druha, který však při tomto fantastickém nápadu sebezáchrany nalezl tragickou smrt v moři. To všecko vypravoval Fiorentino slavnému romancierovi a připojil „Nebyl by to nádherný román? Představte si, že Dantès se neutopil, nýbrž že se skutečně zachránil, že se pod cizím jménem objevil opět ve společnosti a že si potom neurčil jiného životního cíle, než mstít se svým nepřátelům . . ." Fiorentino chtěl mluviti ještě dále, ale Dumas jej hlasitě přerušil a řekl „Mám ten román v hlavě už hotov . . . dostanu toho nebohého Dantèsa před forum mnoha milionů . . Uvidíte . . . . ."

Za týden po té začal Dumasův román pod názvem Hrabě Monte Cristo vycházeti v příloze pařížského listu. Konec jednoho z prvních dílů tvořila vzrušující scéna, kde Dantès leží zavázán v pytli na místě mrtvoly abbého Fariy a jak má býti právě zanešen na hřbitov zámku If. Neví, že hřbitovem zámku If je vlastně moře, a jest také opravdu dělovou koulí zatížen, k moři nesen. V okamžiku, kdy zašitý pytel s živým trestancem je házen do hlubiny, zavzní ze vnitra strašlivý výkřik . . . „Současní literární historikové", dodává Checchi, „zaznamenávají že téhož dne, kdy Dumas poslal první ukončenou kapitolu „Hraběte Monte Crista" novinám, nikdo z jeho čtenářů v noci nespal napětím a očekáváním obratu, „jak to dopadne." —*n*—

V PRAZE, dne 30. září 1910.

Tímto číslem končíme první desetiletí „ZVONU" vzdávajíce díky všem jeho přispěvatelům i čtenářům. Příštím XI. ročníkem přechází „Zvon" do nákladu ČESKÉ GRAF. AKC. SPOLEČNOSTI UNIE, Praha-Vyšehrad, která přijímá předplatné na nový ročník, jenž bude co do rozměru rozšířen, a jehož první 2 čísla nová administrace na požádání ihned zašle i s prospektem. Redakce „ZVONU" zůstává nezměněna.

ZVON týdenník belletristický a literární

Zodpovědný redaktor M. A. Šimáček. — Vydavatel a nakladatel Alois Wiesner.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické. — Papír ze skladu České společnosti pro průmysl papírnický G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

